R.P.D.F. IOANNIS DA SYLVEIRA, ... COMMENTARIA IN TEXTUM EUANGELICUM...

Joao : da Silveira, Jean Picart, ...

37
23 E
1

R.P.D.F. IOANNIS
DA
SYLVEIRA
IN
Textum Euangelicum
COMMENTARIA.

40

Ad Usum D. f. Ignatij Savini Romani:
Pertinet ad Bibliothecam [illegible]. —

R. P. D. F. IOANNIS

DA SYLVEIRA,

OLYSSYP. CARMELITÆ,
Regularis Obseruantiæ,
S. THEOLOGIÆ PRIMARII
Lectoris Iubilati, ac Magistri Regentis,

COMMENTARIORVM
in Textum Euangelicum.

TOMVS PRIMVS.

Complectens Christi Domini ingressum in mundum; ab exordio Euangelij vsque ad Ioannis testimonia;

Indice quintuplici locupletatus.

Editio quarta, per eundem auctorem in multis adaucta, & emendata.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ANISSON.
M. DC. LX.

SANCTISSIMÆ

DEI GENITRICI VIRGINI MARIÆ MATRI, ET REGINÆ CARMELITARVM.

DVM primis mei assidui laboris fructibus patronum eligo (SANCTISSIMA DEI GENITRIX) statim mihi in mentem veniunt præclara Ruperti verba: *Qui magno feruntur pelago, pauidi nautæ, placidam auram imprecati, fixa cælo sydera respiciunt, terrâ amissa, tenent cælum, sedentesque ad clauum, syderibus currunt, erratica verò sydera sequi fugiunt.* Cùm ego timore perfusus in hoc procellosum mundi mare committendi libros, eósque in publicum proferendi feror studio, non Principes, non Dynastas solicita indagine exquiro; sunt enim errantia sydera, sed terrâ amissa, te cælum animatum, totius firmamenti firmamentum, fixam maris stellam inuoco, quæro, & sequor. Tuam placidam auram deprecans, cuius benignitate totus securus ibo, nullam minantium ventorum rabiem timebo; imò potiùs tuis radiis inter Scyllæ latratus, & Charybdis murmur feliciter vela dabo. Tu es enim nubecula illa denuntians serenitatem, quam ascendentem de mare vidit parens meus Elias. Tu es Regina adstans in vestitu sculato, imò in cuius vlnis, ac manibus inest scutum nostrum, brachium Dei, dextera Patris, & ipsa omnipotentia Deitatis, infantulus meus IESVS. Suscipe ô Dei Mater, hoc meum munusculum, tuæ, fateor, supremæ maiestati valde impar, nostri tamen affectus, ac deuotionis erga te qualecumque monumentum; non enim paruulorum, ac humilium obsequia despicis: præcipuè cùm hoc totum Opus tibi debeatur; tum propter Carmeliticum, & verè tuum Ordinem (cui ego indignissimus conscriptus sum) qui se innumerabilibus beneficiis tibi adstrictum continuè profitetur: tum propter ipsius operis argumentum, in quo annales, ac res gestæ tuæ, tuíque sanctissimi filij celebrantur: & ideo huc mihi transfero elegantissima, ac pia verba D. Bernardi Senensis: *Voluntaria oris mei* (ait) *beneplacita faciat sibi Dei genitrix, Domina mundi, Regina cæli, ipsa sensum acuat, dirigat stylum, & linguam pauperis venustiori respergat eloquio, vt de magnificentiis eius, ac dulcissimi filij aliquid tametsi balbutiendo depromam.*

Lib. 3. in Ioan. in fine.

3. Reg. 18. Psalm. 44. n. 10. iuxta aliam lect.

Serm. 61. de B. Virgin.

Optimo Lectori.

HOc Opus quiſque fortaſſe admirabitur, quòd homo totus ſcholaſticis quæſtionibus, & per tot annorum curricula deditus in ſegetem veluti alienam mittat falcem, & præcipuè in hac ætate, quando tam præclara ingenij acumina fœcundant orbem: ſed dum omnem laborem contempſi, vt vtilitati tuæ conſulerem, parce his auſibus; eò vel maximè, quòd opera moralia de praxi Regularium, ac alia ex magna parte elaborata, à quibus ob continua, ac frequentia negotia nunquam amouemus manum, tibi etiam, Deo dante, dabimus.

In hoc noſtro Elucidario Euangelico lectionum varietatem, quæ cum noſtra Vulgata cohærent, omittimus; quæ verò aliqualiter diſcrepant, ac notatu digna reperimus, apponimus. Sententias ad euitandum faſtidium breuiter reſoluimus: aliquas ſupellectili morali exornamus, non tamen omnes, nè quodlibet caput ſuum adimpleat volumen. Ipſa ratio dicendi, non nimis phalerata, non fuco, non calamiſtro, non nimio exornata cultu, ſed perfacilis, & currens erit oratio; nihil enim magis intendimus, quàm promptè & expeditè placitum noſtrum tibi inculcare, ac explicare: nunquam enim mihi è mente excidit ſententia Auguſtini[a]: *Melius eſt, vt reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.* Vnde valde eleganter dixit Seneca[b]; *Verbis non vltra, quàm ad intellectum ſatis eſt, vtor.*

[a] *In Pſ. 138. ad illa verba*: Non eſt abſcõditum os meum.
[b] *Lib. 1. de benef. cap. 3.*

Approba

Approbationes Doctorum, qui ex ordinis commissione hunc Tomum recognouerunt.

EX commissione Reuerendi admodum P. Prouincialis, qua potui cura, & diligentia, euolui hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Euangelicum, Authore D.P.F. Ioanne da Sylueira, Carmelita, sacræ Theologiæ primario Lectore Iubilato, ac Magistro Regente*, in quo non modò aliquid minus congruè dictum non deprehendi, verùm omnia, quæ author profert de thesauro suo noua, & vetera, ita exacta, ita ad amussim exposita, ac indefesso labore SS. Patrum, & Doctorum testimoniis locupletata, vt nihil vltrà in hoc scribendi genere desiderari posse videatur. Quapropter opus dignissimum iudico, quod ad obsequium Ecclesiæ, & vsum diuini Verbi præconum, in lucem prodeat, in omniúmque oculis, & manibus versetur. Datum in Vlyssiponensi Carmelo die prima Iunij, anno Domini 1639.

M. FR. AMBROSIVS DO COVTO.

EX commissione Reuerendi admodum P. Prouincialis huius nostræ Prouinciæ Lusitaniæ, recognoui hunc primum Tomum *Commentariorum in Textum Euangelicum, Authore D.P.F. Ioanne da Sylueira, Carmelita, sacræ Theologiæ primario Lectore Iubilato, ac Magistro Regente*; censeo nihil in eo aut Christianis moribus: aut fidei decretis repugnans, reperiri: imò esse opus admirabili Patrum eruditione, perleganti stylo, & singulari perfectum ingenio: dignúmque quod mandetur typis, & omnium teratur manibus, & celebretur linguis. Cùm enim, iuxta Augustinum *in Psalm.* 90. *conc.* 2. diuinæ Scripturæ literæ vocentur delatæ de cælo; ait namque: *De illa ciuitate, vnde peregrinamur, literæ nobis venerunt; ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur, vt bene viuamus.* Nónne gratum esset nobis, & gratissimum, si aliquis explanaret, & enuclearet huiusmodi sensum literarum, vt faciliùs exequi valeremus quæ nos docent, quæque nobis præcipiunt, vt possimus ingredi in illam cælestem Patriam, à qua nobis missæ fuerunt? Hoc nobis præstat Author noster ingenij sui subtilitate, & in dicendo elegantia, singulari modo docendo, persuadendo, & ad materiæ maiestatem ad amussim explanando. Datum in nostro Olyssiponensi Carmelo die 14. Iulij. anno Domini 1639.

M. FR. BLASIVS TOSTADO.

Facultas R. P. Prouincialis Carmelitarum in Lusitania.

FRATER Balthasar Limpo, Prouincialis Ordinis B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo Regularis Obseruantiæ, in his Portugalliæ, & Algarbiorum Regnis, &c. Ex commissione R. P. N. Magistri Fr. Theodori Stracij Generalis antiquæ Obseruantiæ. Harum tenore, facultatem facio *R.P.D.F. Ioanni da Sylueira, sacræ Theologiæ primario Lectori Iubilato, ac Magistro Regenti*, vt primus Tomus *Commentariorum in Textum Euangelicum*, ab ipso compositus, ac Doctorum hominum Religionis nostræ iudicio examinatus, & approbatus, typis possit mandari. Datum in Carmelo Vlyssiponensi 16. Iulij, anno Domini 1639.

FR. BALTHASAR LIMPO, *Prouincialis.*

APPRO

APPROBATIO.

NOS infrascripti facultatis Parisiensis Doctores, fidem facimus visum à nobis librum, qui inscribitur, R.P.D.F. IOANNIS DA SYLVEIRA, *Commentariorum in Textum Euangelicum Tomus primus*, per eundem auctorem in multis adauctus, & emendatus; nihilque in eo ab Ecclesiæ Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ fidei, sanctorúmque Patrum sana doctrina alienum contineri. Lugduni die 10. Maij 1644.

FR. STEPHANVS MOLIN, Carmelita.

FR. MICHAEL MICARD, Franciscanus.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

LVDOVICI XIV. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, ac patentibus litteris cautum, ne quis in regno suo, aliisve locis ditioni suæ subiectis, intra proximos annos decem, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quovis modo & ratione curet librum, qui inscribitur, R.P.D.F. IOANNIS DA SYLVEIRA, *Olyssiponensis, Carmelitæ Regularis Obseruantiæ, sacræ Theologiæ Primarij Lectoris Iubilati, ac Magistri Regentis, Commentariorum in Textum Euangelicum Tomus primus*, per eundem auctorem in multis adauctus, & emendatus, præter LAVRENTIVM ANISSON, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos quibus ipsemet concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quemquam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dicti LAVRENTII ANISSON. Idque omne sub confiscatione librorum, aliisque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis, die 19. Iunij 1644.

De mandato Regis,

Signatum

CRAMOISY.

SERIES

Series
CAPITVM, ET QVÆSTIONVM.

LIBER PRIMVS.

Ab exordio Euangelij vsque ad somnium Ioseph.

CAPVT I.

De generatione æterna.

Caput II.

De generatione temporali Jesu Christi.

26 Quare

CAPVT III.

De Conceptione, ac Natiuitate Virginis Mariæ.

CAPVT IV.

Annunciatur Præcursor.

CAPVT V.

Annunciatio Angelica ad Virginem?

CAPVT VI.

Visitat Virgo Maria Elizabeth.

13 Quare

Capvt VII.

Canticum Virginis.

Capvt VIII.

Nascitur Præcursor.

Capvt IX.

Canticum Zachariæ.

Capvt X.

De reuelatione facta Ioseph in somnis.

Liber Secvndvs.

De infantia, & pueritia Domini Nostri Iesu Christi.

Capvt I.

Nascitur Christus Dominus.

Ascen

CAPVT V.

De Purificatione Beatissimæ Virginis.

CAPVT VI.

Simeonis verba.

CAPVT VII.

Fuga pueri Iesu cum Matre in Ægyptum.

LIBER TERTIVS.

Ab exordio prædicationis Ioannis vsque ad eius de Christo testimonium.

CAPVT I.

Ioannes prædicans.

CAPVT II.

Christus Jesus baptizatur.

CAPVT III.

Tentatur Christus Dominus.

39 *Quare*

CAPVT IV.

Primum Ioannis testimonium coram Legatis Iudæorum?

CAPVT V.

Secundum Ioannis testimonium, Ecce Agnus Dei.

12. Quare

Capvt VI.

Tertium Ioannis testimonium cum discipulorum fructu.

RECENSIO
EVANGELISTARVM CAPITVM.

MATTHÆVS.

Cap.1. LIBER *Generationis*. De Christi genealogia. lib..cap.2.
Cùm esset desponsata Mater Iesu. De somno Ioseph. 1.10
2 *Cùm natus esset Iesus*. De Aduentu Magorum. 2.4
Ecce Angelus Domini apparuit Ioseph. De fuga in Ægyptum. 2.7
Tunc Herodes videns. De Infantibus occisis. 2.8
Defuncto autem Herode. De reditu in Nazareth. 2.9
3 *Venit Ioannes Baptista prædicans*. De Baptismo Ioannis. 3.1
Tunc venit Iesus à Galilæa. De baptismo Christi. 3.2
4 *Tunc Iesus ductus est in desertum*. De Christi tentationibus. 3.3

MARCVS.

Cap.1. F*Vit Ioannes in deserto baptizãs*. De Ioannis baptismo. 3.1
Factum est in diebus illis venit Iesus. De Christi baptismo. 3.2
Erat in deserto quadraginta diebus. De Christi tentationibus. 3.3

LVCAS.

Cap.1. F*Vit in diebus Herodis Sacerdos quidam*. De Annuntiatione præcursoris. 1.4
Missus est Angelus Gabriel. De Annuntiatione ad Virginem. 1.5
Exurgens Maria abijt in montana. De Visitatione Virginis. 1.6
Magnificat anima mea. De Cantico Virginis. 1.7
Elizabeth impletum est tempus pariendi De Natiuitate Ioannis. 1.8
Benedictus Dominus Deus Israel. De Cantico Zachariæ. 1.9
2 *Exijt Edictum à Cæsare Augusto*. De Christi Natiuitate. 2.1
Transeamus vsque ad Bethleem. De Adoratione pastorum. 2.2
Postquam consummati sunt dies octo. De Circuncisione Christi. 2.3
Postquam implei sunt dies purgationis Mariæ. De Virginis Purificatione. 2.3
Nunc dimittis seruum. De Cantico Simeonis. 2.6
Erant Pater eius, & Mater mirantes. De prophetia in templo. 2.6
Cùm factus esset annorum duodecim. De puero inter Doctores. 2.10
3 *Anno quintodecimo Imperij*. De prædicatione Baptistæ. 3.1
Factum est autem cum baptizaretur omnis populus. De Christi Baptismo. 3.3
4 *Iesus autem plenus Spiritu sancto*. De Christi tentationibus. 3.3

IOANNES.

Cap.1. I*N principio erat Verbum*. De generatione æterna. 1.1
Miserunt Iudæi Sacerdotes & Leuitas ad Ioannem. De legatione ad Præcursorem.
Ecce Agnus Dei. De Ioannis testimonio. 3.5
Altera die duo ex discipulis. Vocantur Andreas, Petrus, Philippus & Nathanaël. 3.6

Summa

Summa CONCIONVM.

Dominica I. Aduentus.

Luc. 12.

RVNT *signa in Sole, & Luna.* Timore ad magna præparatur homo. pag. 216. num. 62

Erunt signa. Ad vitam per signorum cælestium timorem Deus cùm simus filij eius, nos inducere vult: qui enim multum habet, multum timet. 286.69.& 293.11

Erunt signa in Sole, & Luna. Ad quid tot in cælo signa? Vt diuini iudicij seueritas maximè timeatur. 300.41

Erunt signa in Sole, & Luna. Obscurantur præclarissima lumina, nullus enim tam illustris sæculi splendor, qui lapsu, ac pressuris non obtenebretur. 269.125.& 295.19

Stella de cælo cadent. Si singulæ stellæ terra maiores, quomodo in terram cadent? Nunquam sistit, qui cadere incipit, quousque ad ima deueniat. 431.120

Videbunt filium hominis. Cùm Christus Dominus verus sit cùm Patre Deus, hominis tamen dicitur filius, quia per humanam naturam iudiciariam meruit potestatem; vbi enim meritum, ibi dignitas. 47.27.& 67.111.& 118.72

Cùm potestate magna. Ad quid tanta cum potestate Christus apparet? Venit vt iudex, & valde necessarium, vt iudex in bona reuerentia sit, 222.83

Et Angeli eius cum eo. Vbi Christus, ibi Angeli, 216.61

Et Angelus eius cum eo. Angeli veniunt, vt homines in cælestem patriam ducant. 272.140.& 398.61

Venite Benedicti Patris mei. Præmium proponit, vt nos ad merendum maximè alliciat. 34.132

Dedistis mihi manducare. Vt præmium sit gloriosius, eorum meritum explicat. 31.117.& 97.64.& 448.174

Quando te vidimus esurientem. Iustus opera sua ignorat, merita sua non audet. 227.101

Dominica II. Aduentus.

Matth. 11.

M*ittens duos ex discipulis suis.* Discipulos magistrum suum Messiam existimantes Ioannes mittit ad Christum, vt eum verum esse Messiam agnoscant, non patitur enim iustus, quod alius, sui causa, debito priuetur honore. 452.45.& 402.81.& 456.60

Mittens duos. Mittit eos ad Christum, vt ab ipso in via veritatis instruantur. 147.39

Mittens duos. Vt ita Christum agnoscant, eiusque bono fruantur omnes. 343.29

Mittens duos. Vt ita à Christo illuminati naturalem rationem deponentes verum de Ioanne sentiant; nam solum diuina gratia illustrati verum de Ioanne iudicant. 167.18

Tu es, qui venturus es? Ioannes Christum optimè agnoscebat, vt suis tamen proficiat, eosque lucrifaciat, ignorantiæ notam non refugit. 115.56.& 333.27

Tu es, qui venturus es? Præsentem Christum venturum Ioannes dicit: *Tu es, qui venturus es.* Vt sic eum homines magis venerarentur; præsentia namque contemnimus, absentia veneramur. 373.66.& 447.11

An alium expectamus? Id est, si tu es Deus, tota in te spes nostra ponenda, nam in solo Deo sperandum. 106.26.& 424.93

Renuntiate Ioanni quæ vidistis. Ex operibus vera cognoscitur maiestas. 47.25. Et vbi loquuntur opera, non sunt necessaria verba. 143.43

Cœpit dicere de Ioanne. Quamuis multi Ioannem putarent Messiam, quæ propria erat Christi Domini dignitas, ipsum tamen Christus Dominus laudat, vera enim magnitudo, non cum alij deprimuntur, sed cum laudantur, relucere vult. 83 5.& 149.47

Quid existis in desertum videre? Multa antea in laudem Christi dixerat Ioannes: ne igitur aliquam in eo inconstantiam populus suspicaretur, ideo Ioannis famæ consulens eum Christus maximè laudat. 149.34

Qui autem minor est in regno cælorum. Ioannis sanctitatem, & dignitatem Christus maximè explicat. 401.81

Dominica III. Aduentus.

Vide *lib.3.cap.4.*

Dominica IV. Aduentus.

Vide *lib.1.cap.10.*

In Vigilia Natiuitatis.

Vide *lib.1.cap.10.*

In die Natiuitatis.

Exiit edictum à Cæsare Augusto. Vide *lib.2.cap.1.*

Pastores erant vigilantes. Vide *lib.2. cap.2.*
In principio erat Verbum. Vide *lib.1. cap.1.*

Dominica infra Octau. Natiuitatis.
Erant mirantes. Vide *lib.2.cap.6.*

In festo Circuncisionis.
Vide *lib.2.cap.3.*

In Vigilia Epiphaniæ.
Angelus Domini apparuit in somnis. Vide *lib. 2. cap.7.*

In festo Epiphaniæ.
Vide *lib.2.cap.4.*

Dominica infra Octauam.
Vide *lib.2.cap.4.*

In Octaua Epiphaniæ.
Vide *lib.3. cap.2.*

In festo Purificationis.
Vide *lib.2 cap.5.*

Feria IV. Cinerum.

Matth. 6.

CVm ieiunatis. Cùm sanctitatis opinio animos maximè rapiat, contra hanc tentationem, Christus nos ieiunio armat. 415.41.& 42
Cùm ieiunatis. Ieiunium aperit cælum ideò Christus nos ieiunio munit, vt cælestibus visis, contemnamus terrena, 415.49.& 421.77
Cùm ieiunatis. Exteriora interioribus conformentur. 283.49.& 291.88
Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Fictio in vultu maximè timenda. 117.75 Et animus fictus ferri non potest. 410.99
Nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Ex hypocrisi resultat tristitia, ex ieiunio lætitia, & exultatio. 260.58. Deinde in hypocrisi, mundanisque rebus, tristia: in rebus verò diuinis, gaudium, & lætitia. 264.104
Ne videaris hominibus ieiunans. Inanis gloria fugienda: hæc namque virtutes furatur, & destruit. 411.19.& 422.85
Sed Patri tuo, qui videt in abscondito. Soli Deo virtus nostra manifestanda. 167.114
Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, sed thesaurizate in cælo. Vt fruamur diuinis, à terrenis separemur. 220.77.& 193.38

Feria V. post Cineres.

Matth. 8.

CVm introisset Iesus Capharnaum, accessit ad eum Centurio. Ad homines Christus accedit, vt homines accedant ad Christum. 276.14. & 288.12
Rogauit eum dicens: Puer meus iacet. Bonus Princeps, & Prælatus pro suorum bono, & vtilitate solicitus 65.103.& 104.& 215.56.& 370.55
Rogans. Centurio militum dux ab humili Christo rogat, vt tempori, ac necessitati accommodetur. 253.52.& 56.
Puer meus iacet. Non petit pueri sanitatem, sed infirmitatem tantùm exponit; Christus enim, nostram dum videt miseriam subleuat. 199.64
Ego veniam. Centurio, relicta domo, venit ad Christum, ideò Christus, relictis aliis, ad Centurionis domum ire cœpit: talis Deus homini, qualis homo Deo se exhibet.
Ego veniam. Non statim verbo infirmum sanauit puerum, Centurionem ad diuina volens beneficia præparari; hæc namque præparanti se communicantur. 193.38
Nam & ego homo sum sub potestate constitutus. Centurio, vt perfectus, suam cognoscit subiectionem, non dignitatem 426.102
Non inueni tantam fidem. Centurio, dum dixit: Domine, non sum dignus; valde humilis se exhibuit, ideò maximè extollitur, 292.1.& 386.2.& 402.79
Homo sum sub potestate constitutus. Imperare, quædam est seruitus. 443.190

Feria VI. post Cineres.

Matth. 5.

EGo autem dico vobis. Preceptum Christus non imponit; vbi enim vera est charitas, leuis sufficit insinuatio. 194.43
Diligite inimicos vestros. Ex Christi halitu remittuntur iniuriæ 189.21
Diligite inimicos. Amore ipso, ac benignitate ira inimicorum demulcenda. 425.96
Benefacite iis. Vnitate omnia crescunt, diuisione pereunt. 363.22
Benefacite his, qui oderunt vos. Odium fugere docet, suffocat enim rationem. 455.58.
Qui solem suum facit oriri super bonos, & malos. Sua Deus beneficia extendit ad omnes. 125.106. 121.93
Estote perfecti, sicut & Pater vester perfectus est. Deus à nobis est maximè imitandus; & sequenquẽdus. 171.137.&275.11.&458.75.&467.5
Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Vide *Feria 4. Cinerum.*
Estote perfecti sicut Pater vester. Diuinæ filiationis præmium proponit, vt efficaciùs moueat.

Sabbato post Cineres.

Marc. 6.

VIdens eos laborantes in remigando. Cùm Christi præsentia omne bonum, vbi verò ipse abest, omne malum. 155.63.& 318.21. & 25
Erat ventus contrarius. Post gloriosam conuiuij administrationem in tot incidunt tempestates; in hoc enim sæculo gloria omnis in laboribus terminatur. 62.89
Venit ad eos. Vbi humana desunt auxilia, diuina succurrunt. 193.37.& 244.4
Venit ad eos ambulans super mare. Discipulos suos Christus D. coëgit ascendere in nauiculam, in qua rigidam tempestatem sunt experti; ideò ad eos venit; qui enim in periculo te constituit, ab eo te liberare debet. 193.36
Volebat præterire illos. Vt, signo prætereundi dato, magis gauderent discipuli, cum Iesus ad ipsos accederet. 263.101
Putauerunt Phantasma esse. Timidus vnum pro alio

alio iudicat. 318.2. Timent Apostoli ne cælestia dona perdant. 393.11.& 89.35

Et exclamauerunt. In necessitate ad Deum clamandum. 216.61

Et ascendit ad eos in naui, & cessauit ventus. Vbi Christus aduenit, statim omnia mala fugiunt 193.6

Dominica I.

Vide *lib.3.cap.3.*

Feria II. à Dominica I.

Vide *Dominica I. Aduentus.*

Feria III. à Dominica I.

Matth. 21.

Populi autem dicebant : Hic est Iesus à Nazareth. Turbæ, vt simplices, ac erga Christum beneuolæ, ipsum vt prophetam agnoscebant, quod Principes, Scribæque, vt inimici, ignorabant, laudes enim tuas non inimici, sed amici solum vident. 145.33.& 427.103.& 304.60

Intrauit in templum. Ecclesia Dei maximè veneranda: hoc namque maximè nos extollit. 353.78. Vnde aduentum in Ecclesiam impedire grande nefas. 2-8.24

Eiiciebat vendentes. Pro magno beneficio factum est hoc propter Sacerdotes, vt eis peccandi amputaretur occasio. 119.5

Eijciebat vendentes. Ne homines ficto Sacerdotum zelo decepti in templo negotiarentur; nil enim decipit magis, quàm fictus zelus. 431.128

Eijciebat omnes. Discipulis, vt eiiciant, non committit, sed ipse per se hoc præstat, vt sic eiectos honoraret; nam princeps, dum per se castigat, subditum honorat. 321.18

Ejiciebant omnes. Tanquam repudians, & renuens eorum obsequium, quod ad sacrificia inseruiebat; quia obsequium accipiendum non est ab eo, qui puniendus. 260.88

Et Cathedras vendentium columbas euertit. In Cathedra, quæ erat ad docendum, auaritia exercebatur. Euertenda igitur doctoris cathedra, in qua doctrina cum opere non respondet. 375.75.& 460.83

Cathedras vendentium euertit. Peccati instrumentum amputandum, omninoque destruendum 248.27

Domus mea, domus orationis. In qua qui petit, accipit. Isti tamen puniuntur, qui Dei beneficia solum sunt inueneratantes. 159.22

Feria IV. à Dominica I.

Matth. 12.

Tunc accesserunt ad Iesum Scribæ : Magister volumus à te signum videre. Infidelitas signum petit; fides firma miracula non requirit. 293.26.& 272.139

Volumus à te signum videre. Adhuc signa petunt: nullis signis inuidia frangitur. 416.101

Volumus à te signum videre Eiecti Dæmonij multi signum viderant, & tamen signa quærunt, quia in praua persistunt sententia ob malitiam suam de Christo D. conceptam, quod in Beelzebub Dæmonia eiiceret; homo enim ab opinione sua primò concepta difficile euellitur. 190.24.& 25

Volumus à te signum videre. Voluntate, non ratione moti petunt iniqui; cum secundùm prudentiæ regulas, non secundùm appetitum nostrum sit operandum. 18.54.& 409.10.& 425.96.& 452.19

Generatio mala. Cùm essent filij Abrahæ, quia suorum parentum non imitabantur virtutes. 410.7

Generatio mala. Mitissimus Dominus eos ita asperrimè increpat; nam Pharisæi in malo obstinati erant; & peruersus rigore sæpius emollitur. 380.100

Generatio mala. Eos ita reprehendit, vt prædicatores doceat nil timere; sed cum iniquis seuerè agere. 249.19

Signum non dabitur eis. Ne eorum corda obscurentur magis; qui enim diuina mysteria ratione quærit, tenebras inuenit. 15.38

Nisi signum Ionæ Prophetæ. Regis optimi notio, atque signum pro suis vitam dare. 222.82.& 163.30

Nisi signum Ionæ Prophetæ. Vt verus Rex signum dat non alicui particulari proficuum, sed omnibus vtilissimum. 125.106

Regina Austri surget in Iudicio. Considera, quantia sit exempli boni efficacia. 101.8.& 139.4.& 317.22.& 23.& 411.23.

Feria V. à Dominica I.

Matth. 15.

Egressus Iesus secessit in partes Tyri. Ad Gentes Dominus exiit, vt illuminet omnes, omnibusque media ad credendum largiatur. 21.82.& 27.148.& 19.61.

Egressus in partes Tyri. In Gentes secessit; ipsum Iudæi contemnebant; & diuina bonitas ex vnius lapso aliis medicamen præparat. 195.44

Egressus Iesus. Vt Chananeæ ad ostendendam fidem suam occasionem det, vt sic increduli confundantur Iudæi: Deus enim per infirma confundit fortia. 215.58

Ecce mulier Chananaa à finibus illis egressa. Dolore filiæ vexata mulier Christum quærit: per tribulationes, & dolores ad Deum, vitámque itur. 68.116

Ecce mulier Chananaa egressa Et statim Christum inuenit; nam qui Christum quærit, inuenit. 264.105.& 348.54

Miserere mei. Potius dicendum videbatur: Miserere filiæ meæ, quę vexationem patiebatur: sed ait, miserere mei, parentes enim in filiorum pressuris maximè dolent, & qui non subuenit, parentis nomen non meretur. 412.86.87

Filia mea malè à Dæmonio vexatur. Totam refert doloris causam, vt tribulatio ipsa ante oculos posita efficaciùs moueat; hoc enim pręsentia habent. 135.156.& 326.45

Discipuli rogabant pro ea. Authoritatem suam contemni non timent, si postulata non impetrent, dummodo proximi bono consulant, de eorum quippe commodis maximè delectatur. 298.34.& 354.80

Mulier, magna est fides tua. Cùm homo credit contradicentibus aliis, tunc fidei magnitudo ostenditur. 281.45

Feria VI. à Dominica I.

Ioan. 5.

Ascendit Iesus Hierosolymam. Nempe non vt requiesceret, sed homini subueniret, eumque sanaret. 143.22.& 149.51.& 163.58

Est autem Hierosolymis probatica piscina. In ea ad templi, sacrificiorumque obsequium aqua erat; in ea multa Deus beneficia conferebat: per Hux enim Deo damus obsequia, muneramur ab ipso. 88.30.& 55.62.& 279.53.

Descendebat Angelus. Angeli semper in salutem opportuni, velocesque ministri. 224.87.& 272.140.& 398.61.

Secundùm tempus. Seu, vt alij legunt, *Secundùm opportunitatem.* Tempore enim accommodato operandum omnia. 142.18.& 230.7.& 285 59.& 282.45

Descendebat Angelus. Non homo ad mouendam aquam, qua homo vnus sanus fiebat: quia homo in salutem hominis valde difficilis. 103.9

Descendebat Angelus, & mouebat aquam Non verò aliquem sanabat infirmum; tanquam bonus minister in suo se munere exercebat quod ad aquarum commotionem erat; nam bonus minister commissionis suæ fines non excedit. 273. 1 & 441.182.& 461.94

Erat ibi homo triginta, & octo annos habens in infirmitate. Diuturnitas in peccato maximè damnabilis. 255.66

Triginta & octo annos habens in infirmitate. Vbi tanta in homine ab humano auxilio destituto erat necessitas, ibi magnum diuinæ benignitatis applicandum remedium. 193.44.& 312. 33.& 371.56.

Vis sanus fieri? Superflua videtur interrogatio; infirmus enim sanitatem maximè desiderat: interrogat tamen, vt statum suum cognoscens, facilius impetret salutem. 459.80.

Vis sanus fieri? Interrogat, vt doceat fratrum infirmitatibus condolendum. 57.70

Vis sanus fieri? Non petit homo, & tamen Deus sanitatem offert; beneficium magnum ante petitionem date. 386.5

Tolle grabatum. Christus non aquam commouens, sed virtute sua hominem sanat, ne in Angeli descendentis officio se intromittat, ipsumque in functionibus suis impediat. 104 16.& 308.6.& 366.32.

Sabatto à Dominica I.

Vide *Dominicam sequentem.*

Dominica II.

Matth. 17.

Assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioannem, o. quos præ cæteris Apostolos fauoribus Christus nobilitat magnis, vtpote præstantiores, vt tenent multi Patres, & vbi maius est meritum, maior exigitur fauor. 288.74.& 47. 27.& 116.72.146.39

Assumpsit Petrum, & Iacobum. Non Petrum, & Andream, vt in Ecclesiastico Prælato omnem consanguinitatis amputaret affectum. 45.19. & 20.& 353.75

Assumpsit Petrum, & Iacobum, & Ioannem. Apostolos omnes sanctitate excellentes, præter vnum Iudam, poterat Dominus in montem secum adducere, & noluit Iudam relinquere solum; ne sperandi nihil inde occasionem haberet, proindeque deterior fieret. 428.109. & 110

In montem excelsum. Vt a consequendi difficultate iucundius delectet gloria possessa. 219.75. & 152.60.& 61

Et transfiguratus est ante eos. Ad Transfigurationis, Resurrectionis, Ascensionisque gloriam testes quærit, & vocat; ad Passionis verò ignominiam, minimè: non enim quæ exaltant, sed quæ deprimunt, sine teste facilè creduntur. 460.87.& 88

Et resplenduit facies eius sicut Sol. Non materiali Sole, sed propria luce, quia perfectus non aliena, sed propria debet splendere, ac viuere luce 400.74

Apparuerunt cum eo Moyses, & Elias. Tanquam optimi ieiunatores. 415.49

Loquentes de excessu. Christus Dominus etiamsi ipsa sit Sapientia Patris, consiliarios tamen vocat vt doceat, proprio consilio non immobiliter inhærendum. 356.90

Loquentes de excessu. Valde magnificum in gloria de aliorum salute agere. 226.98

Faciamus hîc tria tabernacula. Regum amici æstimantur maximi. 365.30

Nesciens quid diceret. Petrus, dum non interrogatus respondet, nescientis notam incurrit. 259.82

Et audientes discipuli ceciderunt. Discipuli vocem Æterni Parentis audiunt, & intelligunt, non verò Iudæi Ioan. 12. Laudes tuas amici tantum agnoscunt, noc inimici. 408.6.& 7.

Feria II. à Dominica II.

Ioan. 8.

Ego vado, & quæretis me, & in peccatis vestris moriemini. Ipse Dominus Matth. 7. dixit: Qui quærit, inuenit: & tamen multi quærunt, & non inueniunt; quia prius quæ mundi, quàm quæ Dei sunt, quærunt. 165.11

Ego vado, & quæretis me. Qui Christum quærit, inuenit. 165.105. Attamen multi quærunt, & non inueniunt; quia fictè, & non ex corde quærunt. 260.87. Deus enim inuenitur à nobis secundùm id, quod à nobis quæritur. 348.54

Quæretis me, & in peccatis vestris moriemini. Si Christum quærunt, quomodo in peccatis morientur? Quoniam non quærunt, ipsum imitando, vt viam salutis habeant. 271. 137.& 458.75.& 467.5

Nisi credideritis, quia ego sum, moriemini. Eis nisi credant, pœnam proponit; imperfectus namque pœna à malo coërcetur, ad bonumque trahitur. 392.28

In peccatis vestris moriemini. Supplicium illis proponit, vt suum miserrimum cognoscant statum; supplicium enim dat intellectum. 87. 65

Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Tacitè dat rationem; ob quam Iudæi ad locum, quo ipse ibat, venire non possunt; quia terrenis erant implicati, ideóque ad cælestia inepti. 16.50.& 194.41.& 193.38

Cùm exaltaueritis filium hominis. Christi Crux & Passio gloriam eius super cæteros ostendit. 40.160.

Tunc cognoscetis, quia ego sum. Idest Tunc meam cognoscetis naturam ad beneficiendum, ad hominumque salutem procurandam, valde propensam. 122.96.& 149.50.& 51.&151.56.& 182.28

Feria III. à Dominica II.

Matth. 23.

SVper cathedram Moysi sederunt scribæ. Sederunt, ait; quia per ambitionem; non à Deo vocati, sedem occuparunt. 15.43.& 255.66.& 700.30

Sederunt scribæ. Vt inde maiori fuerent præcipitio; in dignitate enim Ecclesiastica sæpè maior lapsus, quàm in sæculari. 436.156

Sederunt super cathedram. Non ait: Sedent, sed sederunt: quia temporalia bona ita transeunt, ac si de præsenti nunquam sint. 436.152

Sederunt super cathedram. Vt eorum superbia denotaretur; litterarij enim honores maximè instant. 422.116

Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum. Dura subditis imponunt, sibi suauia eligunt; at prælatus bonus ad mensuram sui de suis tractat. 287.68

Alligant onera grauia. Prælatus inferioribus accommodetur, eorumque commoditati condescendat. 212.45.& 370.55

Imponunt onera grauia. Bonus Prælatus rigorosum subditis non imponat præceptum. 333.27

Digito suo nolunt mouere illa. Tantùm dicunt, & in opere muneri suo minimè satisfaciunt: non obtinent dignitatem, qui eius obligationibus non satisfacit. 453.47

Secundùm opera eorum nolite facere. Magister enim vitiosus vitandus. 444.196

Qui autem se exaltat humiliabitur. De hoc plura vide verb. *Humilitas.*

Feria IV. à Dominica II.

Matth. 20.

ASsumpsit Iesus duodecim discipulos. Non se ingerunt, sed vocantur à Deo, Dignitas, vt honoret nos quærat. 388.11

Assumpsit duodecim. Omnes vocat, excludit nullum, in bono enim præsule nulla sit particularitatis nota. 22.75.& 36.139

Ecce ascendimus Hierosolymam. Cùm ad crucem tendit, dicitur ascendere; nam pro nostra salute pati valde gloriosum est ei. 40.160.& 228.107.& 123.85

Ecce ascendimus Hierosolymam. Ante oculos Hierosolymitanum proponit ascensum; homo enim in via virtutis semper vlterius progredi, & ad relicta non regredi debet. 373.66

Filius hominis tradetur. Dum Hierosolymam ascendunt, passionem, ac mortem suam declarat, vt doceat, qua via itur ad cælestem Hierusalem. 272.142.& 68.116

Et tertia die resurget. Dolores passionis temperat gloria resurrectionis: ad labores, & contumelias maximè animandum est. 297

Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedæi. Honorandi filios cupiditate mouetur mulier, vt accedat, & petat. 255.66

Accessit ad Iesum. Christus Dominus de passione disserit, & mulier solicita filiis suis glorias quærit; ambitio mentem maximè excæcat. 253.73

Adorans, & petens aliquid. Ambitiosus ad multa se submittit. 441.178

Accessit cum filiis suis. Quando mulier venit ad Christum, eam filij comitantur; non verò quando recedit: parentes enim ad obsequium Dei sequendi, non autem quando recedunt. 341.27

Dic, vt sedeant hi duo filij mei. Diuinam tantùm promissionem quærit; hæc enim nunquam deficit, sed semper adimpletur. 51.46.& 58.76 & 138.175.& 145.33

Dic, vt sedeant. Mulier postulat enixa consanguinitatis affectu; hic namque est valde præpotens, vt sui ad honores promoueantur. 450.28. Sed mulier decipitur; nam in Christo nullus erat consanguinitatis affectus. 45.19.& 20

Vnus ad dexteram, & vnus ad sinistram. Nónne sufficeret, quòd vnus ad dexteram primus & alter ad eandem dexteram illi secundus esset? Inter consanguineos ita regnat inuidia; vt vnus maximè doleat, quòd alter ei præferatur. 255.65

Vnus ad dexteram, & alter ad sinistram. Vtraque regis autem Aulici habere, nullumque ad principem aditum aliis relinquere volunt. 365.30 & 170.132

Nescitis, quid petatis. Dum sibi tantum dignitates capiunt, nescientis notam incurrunt, dignitates namque alternatiuas, vicesque suas debent habere. 87.24

Nescitis, quid petatis. Dexteram, & sinistram tanquam dignitates efflagitant; & hoc vt sedeant; meritò ergo nescij reputantur; non enim ad requiem, sed ad laborem dignitas. 137.167.& 310.19

Feria V. à Dominica II.

Luc. 16.

HOmo quidam erat diues. Proprium diuitis nomen tacetur, & eius iniqua scribuntur opera, vt videatur quàm vana sit principum cogitatio; qui magno nomini suo iniqua volunt occultare facta. 47.15

Homo quidam erat diues. Nomen diuitis tacetur, pauperis Lazari profertur; pauperes enim à Deo æstimantur maximè. 52.51

Erat diues. Et omnibus superabundabat, ideoque pauperi Lazaro non compatiebatur; ille namque solum facilè miseretur, qui miseriam sustinuit. 204.10.& 11.& 218.35.& 412.24

Quidam mendicus nomine Lazarus iacebat ad ianuam eius. Diuina prouidentia hoc est factum, vt diues occasionem inde haberet admiserandum, salutemque quærendam. 19.549

Feria V I. à Dominica I I.

Matth. 21.

Sabbato à Dominica I I.

Luc. 15.

Dominca I I I.

Luc. 11.

Feria II. à Dominica III.

Luc. 4.

Feria III. à Dominica III.

Matth. 18.

Feria III. à Dominica I.

Matth. 19.

Quare discipuli tui transgrediuntur? Virtutum radiis Christi discipuli cœperant emicare, ideo inuidi Pharisæi detrahunt eis. In exordio virtutis magna oppugnamenta mouentur. 408.5.& 213.32.& 35

Quare discipuli tui. Contra discipulos, non contra magistrum suas Pharisæi opponunt calumnias, vt sic Christum mordaciter culpent; talis enim vnusquisque, quales & cum quibus conuersatur. 264.97.& 265.102 & 321.22

Transgrediuntur traditiones seniorum. Antiquam gentis suæ consuetudinem homines venerantur. 42.6.& 225.94

Non lauant Manus, Interiora; quæ pretiosissima, omittunt, & solum externas vident actiones, cùm interna potius animi virtus consideranda sit. 423.89

Non lauant manus. Præclaras non vident discipulorum virtutes, sed illud tantum; quod eis defectus videbatur; nam inimici, quæ exaltant, ignorant. 434.144.& 408.6.& 7

Quare & vos transgredimini mandatum Dei. Ex hoc intellige, quod reprehendens vnde reprehendatur, non habeat. 84.8

Propter traditionem vestram. Aulicorum ingenium, habere ante oculos, quę ad suorum principum placitum, non quæ ad Deum spectant. 52.49. Mundus maiores suos, non Deum sequitur. 220.10

Tunc accedentes discipuli dixerunt: Scis, quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt. Cùm Dominus se erga Pharisæorum interrogationem rigorosè habuerit, hanc tamen quasi admonitionem à discipulis suis beneuole excipit; nam bonus Præsul mitibus est suauis, asperis rigidus. 132.149

Scis, quia Pharisæi scandalizati sunt. Apostolos suos, dum hoc dicunt, Dominus non reprehendit; cum ipse sit sapientia æterna; quoniam bonus Prælatus aliquid in subditis dissimulare debet. 376.86

Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Tanquam desperatos Dominus relinquit. Pharisæi erant superbia inflati, ac proinde steriles, ad omnemque virtutem desperati. 373.70

Et duces cæcorum. Principis vita post se subditos rapit, vt ad eius normam componantur. 261.20.& 319.10

Feria V. à Dominica III.

Luc. 4.

I*Ntroiuit in domum Simonis.* Non postulat Petrus ad socrum sanandam, quod in domum Dominus eius veniat; occupatus erat Dominus in dando multis ægris salutem, & Petrus cùm Prælatus esset futurus, potius subditorum bono, quàm suo consulebat. 65.103.& 104 & 215.56

Introiuit in domum Simonis. Dominum non interpellat, vt à curandis populi infirmis desistat, & socrum suam sanet; Petrus enim, vt bonus princeps, aliis vult dulcia, sibi verò dura. 336.41.& 363.19.& 20

Tenebatur magnis febribus. Caro appetitibus repleta magnis perturbationibus æstuat. 255.62.& 115.67

Et stans super illam imperauit febri. Seu, vt habet Marcus. *Eleuauit eam.* Veluti extensa manu, vt nos instrueret, quod prædicator; vt sanet, debet cum verbis coniungere opera. 460.83.& 375.73

Et surgens ministrabat illis. Quæ enim per febrim, id est per peccata iacebat, per pœnitentiam surgat, & minister; vbi namque culpa, ibi & pœnitentia. 166.112,& 415.44

Et surgens ministrabat illis. Christus solus extensa manu mulierem eleuat, & sanat; at obsequium quod mulier præstat, non illi solum, sed & aliis exhibetur; nam Christus sibi onus, aliis vtilitates communicat. 547.51.& 396. 50.& 537.93

Surgens ministrabat illis. Per se ipsam, & non per seruos; quæ enim in domo fuerat sola in beneficio recipiendo, & in gratificando esse voluit. 242.57.& 245.13

Feria VI. à Dominica III.

Ioan. 4.

O*Portebat eum transire per Samariam.* Quæ necessitas hæc? Vt amoris sui diuitias erga infirmam mulierem sanadam ostenderet. Et dicitur: Oportebat eum Amantis dissimulatio id, quod fit amore, necessitati tribuere. 214.54.& 276.15

Fatigatus ex itinere. Verus rex, & princeps pro suorum salute valde solicitus, omnémque contemnit laborem. 143.23.& 222.82

Venit mulier Samaritana Cur huius mulieris nomen non exprimitur? Pro tunc erat impudicitiæ dedita, ideò ab eius nomine Euangelista cauet, quia luxuriæ venenum, etiam nomine tenus fugiendum. 184.2

Mulier da mihi bibere. Iuxta puteum erat, & non cibos, sed aquam Christus petit, vt discant principes non exquisita, sed facilia à suis petere. 210.36

Mulier, da mihi bibere. Ad quid Dominus petit sciens petitioni annuendum non esse? Vt illum haberet dolorem, qui datur cùm iusta petitio repellitur. 345.39

Mulier, da mihi bibere. Aquam petit, vt aquæ viuæ fontem mulieri daret; nam Deus quæ à nobis accipit, duplicatò reddit. 30.113.& 328.54

Mulier, da mihi bibere. Paruum à muliere Dominus petit obsequium, vt largiatur multa. 387.5

Quomodo tu, Iudæus cùm sis, bibere à me petis, quæ sum mulier Samaritana? Vera charitas non ad hos, vel illos coarctatur, sed ad omnes se extendit. 343.29

Si scires donum Dei. Ideò diuina nesciebat, quia tota erat rebus implicata terrenis; tunc enim diuina percipiuntur, cùm mens clauditur mundo. 193.38.& 41

Domine, video, quod Propheta es tu. Et iterum *Domine, da mihi hanc aquam.* Tam reuerenter loquitur ad Christum mulier, quæ antea dixerat: Tu, Iudæus cùm sis: vnde vrbanitas tanta? Aquam ab eo recipere viuam modò sperabat; & eos magno respectu prosequimur, à quibus aliquid speramus. 463.104

Et mirabantur, quod cùm muliere loqueretur. Tam rarò Christus ob eruditionem nostram cùm muliere

muliere loquebatur, vt res esset admiratione digna, quod cum muliere sermonem haberet. Vt sic nos doceret à fœminarum colloquiis fugere. 103.10.& 11.& 413.30

Relinquit ergo hydriam suam mulier.] Vt tamen aliquando eam iterum sumeret. 373.66

Sabbato à Dominica III.

Ioan. 8.

P*Errexit Iesus in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum.* Dominus res ita disponebat, vt quamuis per noctes in orationibus vigilaret, per dies tamen ad templum, tanquam ad proprium locum veniret, vbi vt verus princeps populi remedio, ac saluti intendebat. 144.30.& 148.42

Perrexit in montem Oliueti. Antequam mulieris adulteræ causam Dominus iudicaret, ac personam iudicis representaret, in montem tendit Oliuarum, hoc est pietatis, vt iudices doceret quod iustitia cum misericordia debet esse coniuncta. 187.14.& 287.num.70

Adducunt mulierem in adulterio deprehensam. Capitur mulier,& magno adducitur strepitu; non verò adulter, qui forsitan aliquis nobilis erat; illa deprehenditur, vtpote imbecillis,& fortasse humilis, & abiecta, ideóque omnes, vt frequenter fit, insurgunt in eam. 413.30

In lege Moyses mandauit huiusmodi lapidare, in verò quid dicis? Simulatè tentantes mandatum Moysis referunt, & dicunt: Tu quid dicis? Veluti cauillantes, quod ipse se Moyse faciat maiorem, vt sic eum arguere possent. Grauissima est à vana gloria ambitionéque procedens tentatio. 419.164.& 422.85

Inclinans se Iesus. Conuenientissimè inclinat se Iesus; vt mulier staret. *Statuerunt eum in medio.* Dominus enim, dum se humiliat & deiicit, suos exaltat. 347.& 211.40.& 30.114

Inclinans se scribebat. Quæ iuris, ac sententiæ erant, scribebat; se tamen inclinans, vt exemplum inde iudices habeant ad hoc, vt de rigore iuris aliquid inclinent, & remittant. 190.23

Digito scribebat in terra. Vt ita innueret, quàm facilè, pœnitentia adueniente, deleantur, ac remittantur peccata. 415.46.& 368.45

Dominica IV.

Ioan. 7.

A*Biit Iesus trans mare Galilaea.* Iudæam peccatorum inundatione totam diffusam cùm discipulus suis relinquit Dominus,& tendit trans Galilææ mare, exemplum nobis præstans iniquorum consortium fugiendi. 263.97.& 261.101.& 387.4

Abiit Iesus trans mare. Iudæa Baptistam occiderat, multa mala in Christi discipulos machinabatur; secessit Dominus trans mare, nos docens, quod iniquorum iræ, ac furori dandus est locus. 190.22.& 261.90.& 310.16

Et cùm vidisset, quod turba maxima venit ad eum. Non solum ad discipulos, qui in proximo erant, oculos Dominus inclinat, verùm etiam ad turbas, quæ longissimè distabant, ipsos erigit. Optima principis nota oculos eleuare non ad amicos,& propinquos solum; sed etiam ad extraneos, ac alienos. 36.139.& 45.19.& 20.& 56.64

Dixit ad Philippum. Quare in hoc negotio Philippum interrogat? Quia, vt multis placet, illa regio erat ei natale solum, in eaque fuerat procreatus; innuens, quod in rebus arduis minister expertus sit quærendus. 104.17.& 408.3

Vnde ememus panes? Ieiunus Dominus quærit suis panes: optimum documentum. Prælatus impransus de suorum cibo solicitus. At verò si superios in magna sit abundantia rerum, nulla de suorum pane eum cura tangit. 204.10.& 11.& 310.17.& 411.14.& 470.19

Vnde ememus panes? Eximia magnificentia anteuertere preces, ante petitionem dare. 386.3.& 91.41

Vnde ememus panes, vt manducent hi? Dominus non ait, vnde ememus panes, vt manducemus nos; sed vt manducent hi. Bonus princeps potius de suorum commodo solicitus, quàm de bono suo. 65.103.& 105.&215.56

Cùm gratias egisset. Dominus tam pro se, quàm pro beneficio omni populo conferendo parenti suo gratias dedit; animus enim gratus stat pro beneficiis communibus. 155.6.&158.16

Facite homines discumbere. Ad quid, vt è manibus Christi panem recipiant, præcipitur, vt sedeant? quare stantibus non datur? Dei beneficia non breuiter transeunt, sed sunt valde permanantia, atque perpetua. 51.45.& 219.74.& 59.79

Distribuit discumbentibus. Princeps magna non ministris solis committat, verùm & per se ipsum exequatur. 115.57

Tulerunt duodecim cophinos. Ex Apostolorum panibus, & piscibus multiplicata sunt cibaria, quæ turbis data sunt: ideò tot cophinos colligunt, quia Christus Dominus quod à suis accipit, duplicato reddit. 30.113. Et quia solus Deus quibusdam benefacit, non subtrahendo aliis. 28.106

Feria II. à Dominica IV.

Vide feriam 3. post Dominicam 1.

Feria III. à Dominica VI.

Ioan. 7.

I*Am die festo mediante ascendit Iesus in templum, & docebat.* Non in festiuitatis initio, sed ipsa iam mediante, in templum ascendit. Dei sapientia tempus dare voluit, quo prius ea, quæ legis erant, obseruarentur. 424.93

Iam die festo mediante. Non in festiuitatis fine, nec principio, sed mediante festo, quia tunc maior populi frequentia erat; Christi enim doctrina angulos fugit; & publicum quærit. 294.13

Iam die festo mediante, ascendit, & docebat. Nam tunc ex festi celebritate ad Dei doctrinam percipiendam erat maximè dispositus populus. 65.105.& 282.45

Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me,

infirmi nomen non explicatur, sed tantùm dicitur: Quem amas, infirmatur? Christus Dominus amabat multos, ei multi charissimi erant, quomodo dicitur: Quem amas infirmatur? Sorores, cum fratrem maximè diligerent, omnes de delicto suo tractare, existimabant. 248.26

Quem amas infirmatur. Eum non vocant, vt veniat, sed tantùm dicunt, quem amas, infirmatur: amor enim dormire, vel quiescere non permittit. 148.9. & 105.20

Miserunt ad eum. Sorores ad Christum non veniunt, sed tantùm mittunt, vtpote mulieres extra proprias domos egredi nolentes. 111.45. & 338.2

Eamus in Iudaam. Dominus ad sorores sua benignitate venit, illæ tamen non petunt vt veniat in Iudæam, vbi eum occidere cupiebant. Amicus ne intendat, quod amicus propter eum aliquid de sua authoritate deperdat. 218.69

Lazarus amicus noster dormit. Ipse mortuus erat, & ad resuscitandum eum Dominus accedebat, & tamen inquit, dormis. 470. 18. & 34. 30. & 31. & 35

Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos. Deus per miracula, & prodigia in fide corroborat, & confirmat. 8.3. & 272.139. & 237.26

Scio, quia quacumque poposceris à Deo. Oratio valde potens ad impetranda magna. 116.61

Scio, quia quacumque poposceris à Deo. Non petit, vt frater resuscitetur; sed ait, scio, quod si velis potes: non propria voluntas, sed Dei placitum sequendum. 421. 77. Et vera obedientia Deo se submittit, éstque ad omnia præparata. 308.7. & 354.83

Vt vidit eum plorantem, infremuit, & lacbrymatus est. Reges ad suorum miserias sæpe non mouentur, quia eorum necessitates non vident. 261.91

Gratias agens. In reddendis gratiis multus sit homo. 15. 41. Et antequam impetret beneficium gratias agit gratus animus valde velox. 245.13

Magna voce clamauit. Peccator in peccatis suis ita obstinatus est, & adhærens, vt ad desistendum ab illis vox magna necessaria sit. 255.66

Soluite, & sinite abire. Qui à peccatorum sepulchro resurgit, ibi non immoretur, sed omnem peccati occasionem fugiat. 248.27

Sabbato à Dominica IV.

Ioan. 8.

E*Go sum lux mundi.* Deus illuminat omnes. 19.61

Ego sum lux mundi. Lux ad omnes se extendit, excipit nullum, ita Deus sua beneficia omnibus communicat. 37.148. & 125.106

Ego sum lux mundi. Lux aliquibus se ita communicet, vt aliis nihil subtrahat. 28.106

Ego sum lux mundi. Non ait: Ego sum Sol, sed lux: Sol inæqualiter se communicat, terras quasdam reddit infœcundas, quasdam fertiles, ita vt aurum producant; in rege autem nullum sit particularitatis signum. 22.75. & 38. 139. & 45.19. & 20

Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Qui sequitur Christum, nullam vitiorum caliginem habebit, sed magnam victoriæ gloriam. 409.11

Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Non ait: Qui videt me, vel qui me audit, sed qui sequitur per vitæ imitationem. 275. 11.271. 137. & 713.75

Verum est testimonium meum Ipsa Christi sanctitas, & vitæ probitas efficaciter ostendebat verum esse testimonium eius. 188.17

Iudicium meum verum est, quia ego solus non sum. Ex eo veritatem iudicij sui ostendit, quod ipse solus non est, vt per hoc iudicibus documentum præstet, ne proprium sequantur affectum, aliorúmque consilium minimè respuant. 88.64. & 55. & 177.9

Dominica Passionis.

Ioan. 8.

Q*Vis ex vobis arguet me de peccato?* Cùm mendaces Iudæi multas in Christum Dominum coniicerent calumnias, vult Dominus modo actiones suas iustificare, vt nos doceat, propriæ famæ consulendum. 57.71. & 58. 77. & 85.13

Quis ex vobis arguet me de peccato? Suspicio mali etiam leuis infamat, ideo Christus Dominus omnem à se suspicionem malam amputare, & excludere vult. 58.78. & 249.32

Quis ex vobis arguet me de peccato? De aliis Sanctis dicitur: Incedentes in mandatis Domini sine quærela, *Luc.* 1. Vide lib. 1. cap. 4. At de Christo Domino dicitur sine peccato, quod est quid maius; nam ipse est caput, & princeps noster; & vbi maior est dignitas, maius exigitur meritum. 47. 27. & 116.72. & 127. 126. & 147.39

Quis ex vobis arguet me de peccato? Christus Dominus inuidentium Iudæorum non timet odia; iustus enim, & benemeritus, est sui maximè securus. 51.46

Si veritatem dico vobis. Cùm se liberum à peccatis manifestat, statim veritatem suam ostendit; nam vitæ puritas veritatem maximè corroborat. 108.31

Si veritatem dico vobis. Ex sua veritate summa Deum se probat, vbi namque veritas lucet, ibi Diuinitas irradiat. 41.160. & 161

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Quia veritatem dico, ideo non creditis mihi? humanus enim intellectus veritatem maximè respuit. 23.79

Non creditis mihi? Dominus innocentiam suam tam disertè ostendit, eorúmque arguit incredulitatem; quia veritas est sine timore. 149.30

Samaritanus es tu, Dæmonium habes. Pharisæi sanctitatis, & scientiæ opinione erant maximè inflati, & cum suam videant à Christo malitiam detegi, ideo tot opprobriis illi respondent; multa enim homo aggreditur sua pigneratus opinione. 429.113. & 705.49

Dæmonium habes. Iudæi dæmoniaci Christum Dæmonium habere dicunt; iuxta suum ingenium loquitur quilibet. 431.129

Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Vbi vitia adsunt, generis nobilitas non prodest. 381.105.& 106.& 458.75.

Antequam Abraham fieret, ego sum. Non ait: Ego eram, sed sum; vt Parentis sui, qui dixit: Ego sum, qui sum, loquendi modum haberet; nam facta quemlibet ostendunt filium sui patris. 391.25

Tulerunt lapides, vt iacerent in eum. Mira hominum malitia contra Deum stare vult. 262.94

Iesus autem abscondit se. Iræ dandus est locus. 190.22.& 261.90.& 310.16

Feria II. à Dominica Passionis.

Ioan. 7.

Miserunt Principes, & Pharisæi ministros, qui apprehenderent Iesum. Concordant omnes, vt Christum comprehendant: iniqui ad malum maximè vniti. 470.17

Vt apprehenderent Iesum. Multa videbant signa, quæ Dominus faciebat, ideo in ipsum inuidia maximè mouebantur. 255.65.& 351.66.& 379.95

Miserunt ministros. Ministri hi, quam iniqui, atque pessimi, huic ministerio se non ingerunt, sed à Pharisæis mittuntur: minister ne se ingerat officio. 366.32

Adhuc modicum tempus vobiscum sum. Ad quid explicat Dominus, quòd modicum tempus futurus sit inter illos? Nisi ad eos infirmos maximè inuitandum, vt remedium sibi applicent saluiferum. 36.140.& 190.22.& 194.40.& 371.56

Quæretis me, & non inuenietis. Explicat Dominus supplicium magnum, scilicet quod ab eis longius fiet, itaut eum non valeant inuenire. 310.21.& 311.25

Quæretis me, & non inuenietis. Ne contemnant eius præsentiam, explicat quantum erga eum absentem sint habituri desiderium. 447.11

Nunquid in dispersionem gentium iturus es? Non cogitant de ascensu in cælum, sed de regione gentium; iniqui enim totam cogitationem suam in temporalibus rebus defixam habent. 250.34.& 255.66.& 425.95

Si quis sitit veniat ad me. Dominus, vt homines ad se trahat, non supplicia, sed aquæ promittit dulcedinem; plus namque benignitas, quàm rigor allicit. 155.5.& 311.28.& 395.41.& 402.77

Feria III. à Dominica Passionis.

Ioan. 7.

Ambulabat Iesus in Galilæam, non enim volebat in Iudæa ambulare. Prudentis est à periculo fugere, & declinare. 609.10

Non volebat in Iudæa ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Noluit Dominus potentia, & signis se Deum ostendere; sed humilitate potius hominem se voluit exhibere: semper Dominus amplectitur humilia. 211.46.& 337.43.& 405.92

Volebant eum Iudæi interficere. Diaboli contra Dominum manum mouere non audent, ad hoc tamen solicitant homines; hi namque aggrediuntur multa, quæ Diaboli facere non audent. 178.12.& 442.187

Vade in Iudæam, vt discipuli tui videant opera tua. Humana hæc suasio est, non Dei gloriæ, sed propriæ consulere famæ: cum in omnibus operibus nostris Dei gloria sit quærenda. 273.144

Vt discipuli videant opera tua. Hi cum vanæ gloriæ essent valde cupidi, similem esse Dominum sibi persuadebant. 318.3.& 430.123

Tempus meum nondum aduenit. Ac si dicat, gloriam, & magnificentiam nolo, nisi post crucem & pressuras. 235.13.14.& 15

Vide *Meritum.*

Me autem odit. Quamuis Dominus multa in homines beneficia conferret: tanta est eorum malitia, vt nullis frangatur, & emollescat signis. 426.101

Feria IV. à Dominica Passionis.

Ioan. 10.

Facta sunt encænia. Christi passio appropinquabat, antea encæniorum, id est, renouationis festum celebrabatur: vt Christi passionis fructum consequatur homo, lauari per pœnitentiam debet. 415.36.& 383.115

Facta sunt encænia. Christus festiuitates celebrat, ad illasque in templum ascendit: tempori enim maximè est accommodandum. 141.18.& 253.52

Ambulabat Iesus in porticu. Iesus non in platea, non in foro, sed ambulabat in porticu, qui ad templum erat ingressus, vt nos doceret, quod in via Dei sit ambulandum. 95.59

Ambulabat Iesus. Non sedebat, non quiescebat, sed ambulabat, vt se de salute nostra maximè solicitum ostenderet. 163.38.& 341.18.& 416.62

Ambulabat Iesus in porticu. Non in templo, non in tecto, sed in porticu, quæ via ad templum communis erat, vt innueret Dominus, quod via virtutum communis sequenda. 215.57.& 275.11

Circundederunt ergo eum Iudæi, & dixerunt. Interrogant, non vt sciant, sed vt sacram eius doctrinam impediant, calumniandique habeant occasionem. 462.101

Circundederunt ergo eum. Veluti deambulationem eius cohibere præsumentes, vtque eum certo affigerent loco: mens enim humana adeo est superba, vt contra Deum stare audeat. 160.26.& 255.61

Si tu es Christus, dic nobis palam. Dominus satis manifestè erat allocutus, ideoque nullum hac in re dubium esse poterat: attamen dubitantes se ostendunt; dubium namque non ex ratione nascebatur, sed ex odio, quod nunquam deponitur, nec euidenti ratione dilucidatur. 555.58

Si tu es Christus, dic nobis palam. Satis aperta erant Christi verba, cuius opera diuinitatem

Feria V. à Dominica Passionis.

Luc.7.

Feria VI. à Dominica Passionis.

Ioan.11.

Venient Romani. Lazarum Christus Dominus è mortuis reuocauit ad vitam: Romanos venientes etiam expellere poterit; sed eorum mentes obcæcauit malignitas. 257.73

Venient Romani. O iniqui, peruersique homines; culpam non timent, sed solùm temporale damnum, cum culpa multo magis sit timenda. 36.143

Venient Romani, & tollent locum nostrum. Peccator semper timet, & nunquam securus est. 154.61

Cum esset Pontifex anni illius. Hanc Euangelista veluti rationem assignat, ob quam dicto eius concessere omnes; dictum enim cuiuslibet ob authoritatem æstimatur magni. 90.39. & 448.16

Cùm esset Pontifex anni illius. Quia Pontifex; ideo sententiæ eius subscripsere omnes; mundus namque Principes maximè sequitur. 319.10

Sabbato à Dominica Passionis.

Ioan. 12.

Cogitauerunt Principes Sacerdotum, vt & Lazarum interficerent. Principes iniqui in Lazari nece occupantur toti, cùm boni sit Principis vitam suorum quærere. 65.103. & 90.74

Vt & Lazarum interficerent. Vt sic à memoria hominum excidat egregium Christi de illius resurrectione factum; cum proprium sit boni Principis pro suorum beneficiis stare. 281.41

Cogitauerunt vt & Lazarum interficerent. Quia maximè dolebant de gloria, quæ Christo Domino resultabat ex illius resurrectione. 351.66

Cogitauerunt vt & Lazarum interficerent. Dominus, sicut primò Lazarum resuscitauit, ita & secundò resuscitaret; ad quid ipsum interficere cogitant? Mens humana est adeo obcæcata, vt contra Deum se posse stare præsumat. 262.94

Cogitauerunt, vt & Lazarum interficerent. Quia Pharisæi maximè dolebant; quod & eximius daretur honor; quem ipsi desiderabant. 443.289

Quia multi ex Iudæis propter illum abibant, & credebant. Magna laus eorum, qui in Christum credebant; nam, dum alij contradicunt, credere magna laus. 298.33

Propter illum credebant. Quoniam miracula, quæ fides firma non expostulat, Iudæorum fides valde infirma requirebat. 137.26. & 271.139

Venerunt Gentiles. Cùm in Iudæa multi iam crederent, Gentiles veniunt, dum enim incipit vnus, multi sequuntur. 305.64

Dominica Palmarum.

Matth. 21.

Inuenietis asinam. Hoc est. In stabulo bestiali inuenitur peccator, hic namque per malitiam suam in belluinam degenerauit naturam. 212.42

Soluite, & adducite mihi. Homo per pœnitentiam à peccato soluitur, ad Deúmque adducitur. 368.45. & 415.46. & 384.116

Soluite, & adducite mihi. Munus hoc Apostolis, non alteri committitur; quia ad tale officium destinati, & non substituti erant. 103.12

Soluite, & adducite mihi. Hoc munus Apostolis mandatur, quia de illorum experientia iam multum constabat, vt haberemus documentum, quod expertus minister sit quærendus. 104.17

Soluite, & adducite mihi. Apostoli non se offerunt, sed à Christo destinantur; bonus enim minister non se in officio ingerit, sed mandatur. 366.32

Soluite, & adducite. Apostoli ad officium soluendi erant electi; ideo negotium hoc non committitur aliis, quia bonus minister in officio suo non est impediendus.

Dicite, quia Dominus his opus habet. Cùm sit supremus Dominus, nostris non indiget rebus, & ait: quia Dominus his opus habet; petit obsequium nostrum, non quia indigeat, sed vt in nostram vtilitatem cedat. 55.92. & 279.33. & 382.109. & 387.5

Et confestim dimittet eos. Sine mora Dei mandatis obediendum. 194.43. & 308.7

Ecce rex tuus venit tibi. O magnum Principis elogium, quod non sibi, sed suis, bona, & vtilia quærat. 65.103. & 104 & 115.56

Venit mansuetus. Dominus suos, non rigore, sed benignitate ad se trahere voluit. 155.5. & 311.28

Plurima autem turba. Deo magna est habenda reuerentia. 137.164

Feria II. à Dominica Palmarum.

Ioan. 12.

Maria accepit libram vnguenti. Maria iam antea pedes Domini vnxit, *Luc.* 7. modò etiam in ipso opere sancto perseuerat. 129.134. & 163.192

Maria accepit libram. Antea enim *Luc.* 7. dum vnxit pedes Domini, magnam inuenit gratiam; modo ad vnguendum iterum se præparat: nam prudens, quam sibi fœlicem agnoscit viam sequitur semper. 421.78. & 228.108

Maria accepit libram. Ad vnguenti odorem valdè propensa mulier; illo trahitur à Deo; vnusquisque sua inclinatione trahendus. 48.29. & 30

Vnus ex discipulis eius. Maximè torquetur Iudas, dum vnguentum, cuius pretium ipse vehementer inhiabat, in laudem Christi videt effundi. 443.189

Vnus ex discipulis eius. Non aliquis extraneus, sed Vnus ex discipulis opus calumniatur; semper propinqui, amicíque maiores ab inuidia impugnantur. 255.65

Quare vnguentum illud trecentis denariis. Mulier bene nouerat murmurationes discipuli, expensas, quas fecerat, hæc tamen nihili duxit; nam iustus Dei obsequium proprio commodo semper præfert. 531.22

Quare vnguentum illud. Ecce iniquus malitia sua conuictus: si vnguentum trecentorum denariorum in eius obsequium effunditur, quomodo tu triginta vendidisti? Semper ambitiosus cupiditate sua detinetur. 255.66 & cæcus est, vt verum agnoscat. 257.73.& 318.2

Quare vnguentum illud. In præclaras virtutes semper magna oppugnamenta. 415.32.& 33. Et præcipuè in virtutis exordio Diabolus semper contrarietates mouet. 408.5

Dixit ergo Iesus. Non dissimulat Dominus, sed statim Iudam interpellat: nam Iudas fictum egenorum zelum ostendens illa dicebat? & animus fictus ferri non potest. 386.69

Dixit ergo Iesus. Iudam Dominus, non asperè, sed leniter obiurgat. 376.85

Feria V. in Cœna Domini.

Ioan. 13.

SCiens Iesus, quia venit hora eius. Euangelista in Christo scientiam memorat, vt euidens fiat, inter tot præclara mysteria ab ipso omnia alta, profundáque scientia disposita, ordinatáque fuisse. 99.74

Sciens, quia venit hora eius. Qui nos à Dæmonis potestate liberabat in ea, & Christus id, per quod nos liberat, suum maxime reputat. 178.13.& 399.61

In finem dilexit eos. Eximius Christi amor vltra finem dilexit. 208.23

In finem dilexit eos. Ita vt beneficia eius ad finem, consummationémque peruenirent, quod in humanis minimè fit. 45.16.& 252.48

In finem dilexit eos. In finem, hoc est, in Deum: *Ego sum principium, & finis.* Et dilexit nos ad Deum in nostram salutem deducendo. 122.96

In finem dilexit eos. Hoc est, in consummata, quæ est in Christo, perfectione. 65.102

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Cùm supremam suam maiestatem, potestatémque cognosceret, se tamen humiliat ad pedes discipulorum lauandos. 137.170. & 224.87

Quia omnia ei dedit Pater in manus. Ipsa humilitas Christi diuinitatem, potestatémque maximè ostendebat. 290.84

Surgit à Cœna. Tam vile ministerium, ex quo aliquis de eius excellentia dubitandi occasionem posset habere, Dominus non recusat, voluit namque quod homines de eius potentia potius, quàm de amore dubitarent. 309.12

Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus. Vt ea omnia dilectis suis daret, sacram instituendo Eucharistiam, in qua se ipsum præstat. Amor enim operibus comprobatur. 546.34.& 202.2

Surgit à Cœna. Amor sedere, & quiescere nescit. 140.9

Cœpit lauare pedes discipulorum. Supremus Dominus vile non respuit ministerium; amor enim maiestatem nescit. 350.65

Cœpit lauare pedes. Verè nobilis de sua ingenuitate securus nullam abiectionem, humilitatémque refugit. 39.157.& 276.16

Extergere linteo, quo erat præcinctus. Dum Dominus discipulorum pedes abstergeret, pedum maculæ in ipso linteo relinquebantur; quia quantum fieri potuit, infirmitates nostras Dominus in se suscipere voluit. 211.40

Domine, non lauabis mihi pedes in æternum. In virtutis via singularitas vitanda, & virtutum via communis sequenda. 215.57.& 275.11.& 340.16.& 396.50.& 51

Dominica Resurrectionis.

Matth. 16.

MAria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome. Si per labores ingredimur, illis transactis, vita inuenitur. 68.116.& 51.42.& 235.14.& 15

Valdè manè vna Sabbatorum. In rebus magni ponderis immorandum non est. 315.47 Quæ sunt Dei obsequij velociter agenda. 142.22

Valdè manè. Non timent noctis tenebras, nec ea, quæ in itinere contingere possent; nam iustus proprio commodo Dei obsequium præfert. 332.22

Vt venientes vngerent Iesum. Quamuis Iesus eis abesset, earum tamen verus amor non est absentia diminutus. 350.63

Vt venientes vngerent Iesum. Affectus interior demonstratur, comprobatúrque operibus. 146.34.& 202.1

Viderunt iuuenem sedentem. Angeli ad nos auxiliandos, ad nostrúmque obsequium maximè propensi. 224.87.& 272.140.& 398.61

Viderunt reuolutum lapidem. Pium fœminarum obsequium Dominus in se accipere noluit: nam bene fieri poterat, vt à mulieribus vngeretur, & postea resurgeret: sed Christus animum nostrum potius, quàm munera vult. 424.93

Obstupuerunt, qui dixit eis. Cùm cœlestium donorum multum haberent, timent; multum enim timet, qui multum habet. 119.83.& 287.69

Iuuenem amictum stola candida: & obstupuerunt. Cùm videant cœlestem Angelum, timent. Cœlestia dona sunt timenda. 89.55

Iesum quæritis crucifixum, surrexit. Angeli, si mulieribus annuntiant gloriosam Christi resurrectionem; cur custodibus etiam eam non dicunt? Mysteria, atque magnalia inimicis non omnia aperienda. 424.91

Iesum quæritis crucifixum. Dominus, cur non statim mulieribus se gloriosum manifestat, sed prius annuntiatur eius resurrectio, & postea ipsemet apparet? Ad magna non subito, sed paulatim assuefiat intellectus. 134.154.& 211.38.& 370.52

Vide *Paulatim.*

Resurrexit, sicut dixit. Resurrectio Christi maximè veneranda. 58.76

Feria II. à Dominica Resurrectionis.

Luc. 2.

DVo ex discipulis eius ibant ipsa die. Antequam dies tertia finiatur, ab Ierusalem recedunt; nam si expectassent, resuscitatum Dominum vidissent. Difficultatibus credendum non est, sed in incepto opere persistat homo. 56.68.& 129.134.& 263.102

Factum est, dum fabularentur. De magno Resurrectionis mysterio fabulari dicuntur: nostræ fidei mysteria, vtpote diuina, ab intellectu illuminato tantùm cognoscuntur, debilis autem in fide, veluti fabulas, & abiectiones ea reputat. 265.107

Iesus appropinquans ibat cum illis. Duo hi discipuli debiles in fide ibant; eis Christus adest; in negotiis fidei occurrendum citissimè. 8.3. & 9.6

Appropinquans ibat cum illis. Christus necessitatibus nostris maximè accurrit, & adest. 143.23. & 163.58.& 341.18

Appropinquans ibat cum illis. Bonus Princeps suis adest, ab eisque non separatur. 46.22. & 23

Qui sunt hi sermones? Christus optimè agnoscebat, dubitare discipulos, interrogat tamen, vt videamus, quod aliquando interrogare magnæ prudentiæ sit. 129.134

Et estis tristes. Tristitia in mundo, gaudium in solo Deo. 133.151

Potens in opere, & sermone. Prius potens in opere posterius in sermone; prius enim sint opera, quàm verba. 375.75
Vide *Opera.*

Et estis tristes. Cùm circa Christi resurrectionem in fide, ac spe debiles essent, tristes, anxiatique incedebant; nam a nimus à spe sua vacuus maxime turbatur. 293.11

Nos autem sperabamus. De præterito loquuntur, sperabamus, quasi de præsenti spem abiecerint, cùm enim in fide debiles essent, meritum amisere, & spem solùm benemeritus habere potest. 288.71

Nónne ita oportuit intrare in gloriam suam? Christi resurrectio dicitur gloria eius; quia resurrectio Christi causa nostræ resurrectionis; Christus illud gloriam suam reputat, per quod nobis benefacit. 124.104.& 105.& 149. 33

Et ita intrare in gloriam suam. Christus Dominus in laboribus regnum, & gloriam suam fundauit. 125.107.& 89.116

Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis. Magister bonus à facilioribus incipit, séque vniuscuiusque accommodat ingenio. 54. 56

Manè nobiscum, Domine. Peregrinum viderant, & dominum appellant, viderant namque quod doctrina eius sibi valdè vtilis erat: & hominum ingenium est eos honorare, à quibus aliquid sperant. 463.104

Manè nobiscum Domine. Ad prandium inuitant, & dominum vocant; qui enim aliquid in Dei obsequio præbet, plus accipit, quàm præstat. 228.54
Vide *Obsequium.*

Dominica in Albis.

Ioan. 20.

ERant discipuli congregati propter metum Iudæorum. In omni negotio humana cautela adhibenda est. 314.45

Venit Iesus, & stetit. Deus ante petitionem nostram piis desideriis satisfacit. 386.3

Stetit in medio. Vt Respublica conseruatur, dissensionésque euitentur, rex in communicandis beneficiis suis sit æqualis. 36.139. & 121.93. & 176.5. & 360.8

Et dixit eis: Pax vobis. Discipulis congregatis pacem Dominus tribuit; quia regis magna laus, quod gubernatio eius sit in pace. 257.102. Et pax omne bonum significat. 228. 106

Ostendit eis manus, & latus. Præclarum regiæ maiestatis signum pati pro suis, daréque pro eis vitam; ac per id obligantur subditi, vt regem sequantur. 19.58. & 221.82. & 249. 33

Gauisi sunt discipuli. Magna lætitiæ ratio præsentia Christi præter spem; nam res inopinata magnum affert gaudium. 86.18

Gauisi sunt discipuli. In Deo solo vera gaudendi ratio. 115.66.& 151.58

Gauisi sunt discipuli. Post passionis dolores gaudium resurrectionis: post tempestatem gaudium magnum. 151.60. & 61.& 219.75

Accipite Spiritum sanctum. Christus Dominus Apostolis suis dat absoluendi potestatem: beneficium tamen absolutionis extenditur ad omnes. 49.36

Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum. Contra nouas alicuius rei laudes magnæ contrarietates oriuntur. 291.86

Nisi videro in manibus eius. Homo alienas laudes valdè difficile credit. 304.61.& 408.6. & 7

Infer digitum tuum huc. Christus Dominus foramina in se ostendit, vt per ea ingrediamur ad ipsum: at terreni reges, ne subditi ad ipsos accedant, omnem aditum claudunt. 865. 30

Deinde dixit Thomæ: Infer digitum tuum. Vt Thomæ infidelitas sanetur, non per alium, sed per se ipsum Dominus visitat eum. 28.104.& 46.22

In festo Ascensionis.

Luc. 19.

EXprobrauit incredulitatem eorum. Vt discipuli diuinæ seueritatis timore ad omne bonum præparentur. 216.62

Exprobrauit incredulitatem eorum. Non supplicium, sed tantùm eorum infidelitatem obiecit; nulla enim pœna maior, quàm in Christum non credere. 28.108

Exprobrauit incredulitatem eorum, quia his, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Aggrauatur culpa, dum testibus resurrectionis non creditur, tum ob ipsorum testium probitatem. 188.17. Tum ob multitudinem eorum. 224. 77

Exprobrauit incredulitatem eorum. Iuxta multos Patres D. Thomæ incredulitas reprehenditur; attamen nomen eius tacetur: nam iusti aliorum defectus occultant.
Vide *Defectus.*

Exprobrauit incredulitatem eorum. Et postea ad prædicandum Euangelium totius orbis principes constituit eos:vt manifestum fiat, quòd nulla est dignitas sine macula. 60.85

Exprobrauit incredulitatem eorum. Et postea orbis Prædicatores declarat;quia,vt verus Prælatus suos pungit,& laudat. 378.89

Euntes in mundum vniuersum. Exiguam Dominus ad totum orbem debellandum extruxit aciem; nam Deus per parua, & contemptibilia confundit fortia. 215.58

In nomine meo Dæmonia eiicient. Potestas hic Apostolis data ad persuadendum Euangelium benefica,hominibus benigna, eisque benefaciens;quia plus acquiritur benignitate, quàm rigore;fauore,quàm seueritate. 155.5.& 311.28

In nomine meo Dæmonia eiicient. Miracula requiruntur, vt fides ad Gentes introducatur; quia fides infirma miracula exigit. 237.16

Serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Non legimus,hoc miraculorum genus à Christo fuisse factum; discipulis tamen potestatem tribuit ad huiusmodi miracula. Suos Deus maximè honorat, ita vt per ipsos alia,quàm per se multa alia miracula fiant.191.87.& 305.63

Et Dominus quidem Iesus assumptus est in cœlum. Dominus ascendit in cælum, tum vt ibi regnet; tum enim vt ab hominibus veneretur; absentia enim æstimantur maximi. 373.66.& 44.12

Sedet à dextris Dei. Explicat Euangelista Christi gloriæ locum,vt illius intuitu, ad beatitudinem promerendam maximè animetur homo, spes præmij nos maximè allicit.410.24.& 528.109.& 110

In die Pentecostes.

Ioan.14.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit. Non ait Dominus: si quis voluerint, vel si quis habuerit potestatem: sed si quis diligit me, quia ad operandum non sufficit potentia, sed requiritur amor. 27.99

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Cùm Dominus à discipuli suis discederet, quæ dicebat: si quis diligit me: quia verus amor absentia non minuitur, sed augetur. 350.63

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Solus enim te audit, qui te amat. 145.33.& 34

Et ad eum veniemus. Curiosè quæritur, cur nulla hic Spiritus sancti mentio fiat? Respondetur quòd ipse Spiritu in opere dilectionis intelligitur: *Si quis diligit me,* propria namque operatio personam, ac maiestatem maximè indicat. 65.104.& 394.38

Et mansionem apud eum faciemus. Aduentus Domini in anima cum mansione est;nam Dei beneficia perpetua, & permanentia sunt. 30.116.& 51.45.& 219.74

Spiritus autem Paraclitus. Nónne sufficiebat dicere:*Spiritus?* Ad quid additur *Paraclitus*,hoc est consolator? Magnum Principis elogium de suorum commodo, ac salute agere. 176.7.& 111.81.& 149.39

Spiritus autem Paraclitus. Id est, consolator, & de illo dicitur Actorum 2. *Repleuit totam domum:* verus enim amor, & consolator operibus demonstratur. 146.34.& 101.2

Quem mittet Pater in nomine meo. Spiritus sancti missio Patri,& Filio conuenit:cur ergo Christus non ait:Quem ego mittam? Spiritus sanctus in Christi laudem mittebatur, ideo Patri tribuitur missio eius,quia laus ab ore proprio non proferenda. 101.5

Et suggeret vobis omnia. Hoc est menti index, vt ipsa omnia percipiatis; nam doctrina ita tradenda, vt ab auditoribus intelligatur. 258.79

Pacem meam do vobis. Vt Spiritus sancti gratia illuminati,in Christóque per pacem vniti mirabiliter operentur.

Non quomodo mundus dat, ego do vobis. Per Christi pacem intelligitur omne bonum. 228.106. Non dat ergo Christus bona sua, vt mundus; nam mundi bona bellum pariunt; Christi verò vnitatem, pacémque producunt, 152.59

Quia Pater maior me est. Christus Dominus cùm Æterno Parenti omnino sit æqualis;ita tamen loquitur,vt nos doceat,quod Deus sit maximè venerandus.

In festo S. Trinitatis.

Matth.28.

DAta est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Explicat Dominus omnem potestatem sibi datam, non tamen commemorat, quod huiusmodi potestas ob passionis suæ merita data sit. Magnificus animus solùm recordatur eorum,quæ accipit,non verò eorum, quæ præstat. 12.25.& 30.150.& 45.51.& 17.& 18.

Data est mihi omnis potestas. Post passionem data est potestas. 31.117.& 153.64.& 52.51.& 17.111.& 228.76

Docete ergo omnes Gentes. Cùm Christus Dominus dicat,se habere omnem potestatem,statim subiecit: *Docete omnes Gentes.* Benefacere enim maximè ostendit potentiam Dei, & maiestatem. 124.104

Docete ergo omnes Gentes. Bona consequentia. Data est mihi omnis potestas: *Docete ergo omnes Gentes.* Regis potestas sit,vt suis benefaciat.31.118.& 476.7

Docete omnes Gentes. Christus Dominus, vbi primum Apostolos suos totius orbis Principes creauit,statim eis mandauit,vt totum peragrarentur orbem; Præsul enim omnia sua visitet. 28.104.& 146.22.& 23

Docete omnes Gentes. Christi doctrina publicum quærit, angulos fugit. 194.13

Docete omnes Gentes. Vbi primum totius orbis Principes à Deo sunt creati,statim eis iniungitur: *Docete omnes Gentes.* Quia Prælatus creatur, non vt sibi, sed vt suis consulat. 65.103.104.& 215.56

In feſto Corporis Chriſti.

LOCA

LOCA
SACRÆ SCRIPTVRÆ,
quæ hoc primo Tomo explananantur.

VETVS TESTAMENTVM.

Ex Genesi.

32.2. Ca

Ex libro Exodi.

Ex Leuitico.

Ex Numeris.

10. Per

Ex Tobia.

Ex Iudith.

Ex Esther.

Ex Iob.

124.2.Mon

Ex Prouerbiis.

Ex Ecclesiaste.

Ex Canticis Canticorum.

Ex Sapientia.

Ex Ecclesiastico.

Ex Isaia.

Ex Hieremia.

Ex Threnis Hieremiæ.

4.4. Filia

Ex Baruch.

Ex Ezechiele.

Ex Daniele.

21. Adhuc

Ex Osea.

Ex Amos.

Ex Michæa.

Ex Habacuc.

Ex Sophonia.

Ex Aggæo.

Ex Nahum.

Ex Zacharia.

NOVVM TESTAMENTVM.

Ex

Ex D. Marco.

Ex Luca.

Ex Ioanne.

36. Opera,

Ex Actis Apostolorum.

Ex Epistola ad Romanos.

Ex

4.1. Vo[illegible]

R.P.D.F.

R. P. D. F. IOANNIS DA SYLVEIRA COMMENTARIORVM in textum Euangelicum

TOMVS PRIMVS,

COMPLECTENS
CHRISTI DOMINI INGRESSVM IN MVNDVM,
ab exordio Euangelij vſque ad Ioannis teſtimonia.

PRÆFATIVNCVLA.
EX D. LVCA CAP. I.

QVONIAM *quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, vt cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.*

PROOEMIVM
In textum quatuor Euangeliſtarum.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit Euangelium?

EVANGELIVM, vox eſt Græca, variis & multis modis accipitur, 1.
communiter tamen, ac propriiſſimè pro iucunda, fauſtáque nun-
tiare. Nahum 1. num. 15. *Ecce ſuper montes pedes euangelizantis,* Nahum 1.
id eſt, bona annunciantis. Ad Rom. 10. num. 15. *Quàm ſpecioſi pe-* Rom. 10.
des euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Matth. 4. n. 23. Matth. 4.
Marc. 1. num. 14. Et hac ratione factum eſt, vt notat D. Auguſti- Marc. 1.
nus *tom. 6. lib. 2. contra Fauſtum, cap. 2.* vt hoc nomen ad fidelium Auguſt.
hiſtoriam de aduentu, ac vita Chriſti, ſignificandam reſtrictum ſit, ita vt per antono-
maſiam Euangelium ſimpliciter dicatur; totum enim, quod in eo continetur, plenum

est gratiâ, misericordiâ, ac gaudio totius orbis. Et ideo dicit Angelus ad Pastores Luc.2. num.10. *Euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator.* Ex quo fit, quod tanta proprietate hoc nomen *Euangelium* conueniat codici quatuor Euangelistarum, vt nulli alij libro, siue prophano, siue Canonico æqualiter possit adaptari, vt notat Abulens. *quæst.9.& 10. in præfat. Matth.* Nullus enim alius liber continet tam plenam ac latam annuntiationem de aduentu, vita, ac rebus gestis Christi Domini, in quo est summa felicitas, ac gaudium, vt Euangelium. Nam si liber non est Canonicus, non habet tantam auctoritatem; si Canonicus, v.g. Epistolæ Pauli, esto latè possint dici Euangelium, tamen pleniùs prænoscitur doctrina de mysteriis vitæ, mortis, ac resurrectionis Christi, & illius miraculis in codice quatuor Euangelistarum; ergo iste propriissimè dicitur Euangelium.

Luc.1. Abulens.

2. *Definitio Euangelij.* Remigius. Eusebius.

Varias Euangelij definitiones tradunt D.Remig. *cap.1. ad Rom. & cap.1. ad Galat.* Euseb. *lib.1. de præpar. Euang cap.1.* D.Thom. *in prolog. Epist. ad Rom.* Clariùs hac descriptione potest definiri: Euangelium est bona annuntiatio instinctu Spiritus sancti conscripta, tractans peculiariter de aduentu, ac mysteriis Christi Domini, ac cœlesti eius doctrina, perducente homines ad vitam æternam. Bona annuntiatio instinctu Spiritus sancti conscripta, ponitur loco generis, hoc enim est de ratione Scripturæ Canonicæ, & per hoc distinguitur Euangelium à multis libris à variis Authoribus, qui agunt de vita Christi, & hæc est peculiaris differentia Euangelij, quod singulariter tractat de aduentu Christi eius vita, ac rebus gestis, cælestique eius doctrina, cuius proprium est perducere homines ad vitam æternam, *Ioan.4. num.14.*

Capvt II.

Euangelium in se vnum, illius scriptores quatuor.

3. *Euangelium vnum.* Zacharias. D.Hieron. August. Chrysost. Ambros. Beda. Remigius.

VANQVAM Euangeliorum libri quatuor sint, Euangelium tamen in se est vnum, vt multis probat Zacharias Episcopus *in præfat. Matth.* Et idem docent D.Hieron. *super Marcum, in princ* his verbis: *Quatuor Euangelia vnum esse, & vnum quatuor.* Et *in Eccles.* ad illa verba, *faciendi libros nullus est finis.* D.August. *contra Faustum Manich. lib.2. c.2.* D.Chrysost. *in Epist. ad Galat. c.1.* D.Ambros. *super Lucam, in princ.* Beda *in prologo Matth. & Luc.* D.Remig. *in Matth.* vbi ita ait: *Sicut vna est fides, & vnum Baptisma, ita & vnum Euangelium, quia vna est doctrina. Et quòd vnum sit, ipse Dominus manifestat, cùm dicit: Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ: & nos quotiescunque plurali numero dicimus Euangelia, nec doctrinam diuidimus, sed libros distinguimus.* Nam licèt scriptores sint quatuor, res tamen scripta in se est vna, continens vnam historiam, vnam doctrinam, vnum dogma fidei: ergo Euangelium in se est vnum miro ordine, miráque consonantia, ac concordia compositum, vt videbimus in toto hoc opere, de quo circa consensum Euangelistarum integros libros edidit D.August vide eum *serm. de Resurrect. & 11. de verb. Dom.* D.Chrysost. *homil.1. in Matthæum.*

4. *Euangelistæ quatuor.* Gelas. Papa. D.Hieron. Ambros. Origenes. Epiphan. Euseb.

Euangelistæ sunt quatuor, & quampuam multi conati sint historiam Euangelicam enarrare, ac scribere, vt hìc ait D. Lucas: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum,* &c. Narrationes: ac scriptiones horum Authorum Gelasius Papa refert, & vt apocryphas reiicit, *cap. Sancta Romana Ecclesia, dist.15. post medium.* D.Hieron. *in proœm. Matth.* D.Ambros. *in Lucam, in initio,* Origen. *homil.1. in Luc.* D.Epiphan. *lib.1. Panarij, contra hæresim Gnosticor.* Euseb. *lib.6. histor. Eccles. cap.10.*

5. *Euangelia quatuor.* Nicæn. Chalcedon. Carthagin. Florentin. Trident.

Certum dogma fidei est quatuor tantùm esse Euangelia, scilicet Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, vt sunt in Biblia vulgatæ editionis iussu Sixti V. Ita constat ex perpetua, & continua traditione Ecclesiæ à tempore Apostolorum, & ex multis antiquissimis codicibus; & ita definitum est in omnibus ferè Conciliis Ecclesiæ, Nicæno, Chalcedonensi, Carthaginensi III. c.47. Florentino, sub Eugenio IV. in vnione Armeniorum, Tridentino *sess.4.* Hoc tandem docuerunt omnes Patres per omnes ætates, D.August. *lib.2. de doctr. Christ. cap.8.* D.Hieron. *in prolog. Matth. & Luc.* D.Irenæus *lib.3. cap.4.* D.Athanas. *in Synopsi,* & alij communiter.

6. *Cur quatuor Euangelistæ?* Deut.19.

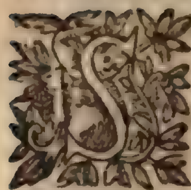
Si vero quæras: Quare tantùm quatuor sint Euangelistæ? Respondemus, quod ratio à priori est diuina voluntas: Congruentia multiplex; quia, vt dicitur Deut.19. *In ore duorum*

duorum, vel trium stat omne verbum; ad magnam autem demonstrationem veritatis quatuor testes esse voluit Christus Dominus, vt notat Chrysost. *homil.* 1. *in Matth* Secundò, quia sicut quatuor sunt orbis patres, ita quatuor voluit esse Euangelia, ex quibus totus orbis spiritualis constaret. Ita D. Hieron. *in prologo Matth.* qui incipit, *Matthæus cùm primò*, D. August. *lib.* 1. *de concord. Euangel.* Tertiò, *Ciuitas in quadro posita est* Apocal. 21. Sunt ergo quatuor Euangelia quatuor columnæ, quibus hæc speciosa domus sustentatur. Ita D. Iren. *lib.* 3. *c.* 11. Quartò, vt tradit D. Hieronymus citatus, sicut Arca Testamenti per quatuor circulos, seu annulos aureos portabatur, *Exod,* 25. *&* 36. Ita Christus, qui per Arcam figurabatur, per quatuor Euangelia debuit per totum Orbem portari, & publicari. Quintò. Sicut ex Paradiso ab vno fonte quatuor flumini egrediebantur; ita conueniens fuit, vt quatuor Euangelia emanarent ex vno fonte vitæ, scilicet Christo Domino, quæ totum Orbem rigarent, & fœcundarent. Ita D. Hieron. *in prolog. Matth.* qui incipit, *Plures fuisse.* Hæc quatuor Euangelia figurata sunt in quatuor animalibus, quæ vidit *Ezech.* 1. *&* 10. & Ioan. *Apocal.* 4. *&* 5. vbi Patres, ac Doctores multa de hac re dicunt.

Chrysost. D. Hieron. D. August. Apoc. 21. D. Irenæus. D. Hieron. Ezec. 1. & 10. Apoc. 4. & 5.

CAPVT III.

De Euangelio Matthæi.

SANCTVS Matthæus Apostolus scripsit Euangelium in Iudæa rogantibus fratribus, qui ex Iudaismo ad fidem conuertebantur, antequam abiret ad Gentes ad illud prædicandum. Ita Hieron. *in prologo Matthæi: Plures fuisse,* & in alio, *Matthæus ex ex Iudæa; & in præfatione Matthæi.* Theophyl. Euthym. S. Thom. & alij. Surius *in vita S. Matthæi* Anno, quo scripserit, maior difficultas. Nicephor. *lib.* 2. *histor. Eccles. cap.* 25. existimat, quòd anno decimoquinto post Christi Ascensionem. D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 1. quod illo anno, quo Petrus, & Paulus Romæ prædicare cœperunt, scilicet vndecimo post Ascensionem Christi; communior, & probabilior est sententia quòd scripserit Matthæus suum Euãgelium anno octauo post Ascensionem, quadragesimoprimo Christi Domini, Caligulæ Imperatoris anno tertio. Ita Euseb. *lib.* 3. *c.* 8. Theoph. Euthym, *in Matth.* Ad hanc sententiam plures sunt coniecturæ. Primò, quia non videtur, quòd Ecclesia fuerit tanto tempore sine Euangelio scripto, vt aliæ sententiæ dicunt; nam Matthæus primus omnium scripsit, vt tradit D. Hieron. *de scriptor. Ecclesiast.* Secundò. Quia non videtur quod Matthæus tanto tempore detineretur Hierosolymis, & non abiret in Prouinciam sibi destinatam. Tertiò propter auctoritatem Eusebij, & antiquitatem. 7.

M. t. haus. vbi & quando scripserit Euangelium. D. Hieron. Theophyl. Euthym. D. Thom. Surius. Nicephor. D. Irenæus. Eusebius. Theophyl. Euthymius. D. Hieron.

Scripsit Euangelium suum idiomate Hebraico. Ita D. Hieronymus *in prolog. Euangeliorum ad Damasum Pontificem.* Et *lib de script. Eccles.* testatur, suo tempore in Bibliotheca Cæsariensi seruari exemplar Euangelij Matth Hebraica lingua scriptum. Idem tradunt D. Chrysost. *homil.* 1. *in Matth.* Euseb. *lib.* 3. *hist. Eccl. cap.* 1. *& lib.* 5. *cap.* 10. Papias antiquissimus Author apud eundem Eusebium *lib.* 3. *cap vlt.* D. August. *lib.* 3. *de consensu Euangelistarum, c.* 2. D. Epiphan. *hæres.* 51. Dorothæus *in Synopsi.* Noster D. Cyrillus Hierosol. *Catechef.* 4. Ferculius Episcop. *in Chron. lia.* 2. *c.* 4. Origenes apud Nicephor. *lib.* 5. *cap.* 6. Theophyl. Euthym. S. Thom. *in prologo Matth.* & alij. 8.

Quo idiomate. D. Hieron. Chrysost. Eusebius. Papias D. August. Epiphan Dorotheus. Cyrillus. Ferculius. Origenes.

Cardinalis Caietanus *in prologo Matth.* existimat Euangelium non fuisse scriptum à Matthæo Hebraico idiomate, sed Græco, Fundatur, quia *cap.* 1. dicit n. 23. *Vocabunt nomen Eius Emmanuel, quod interpretatur, Nobiscum Deus.* Et c. 27. n. 4. *Clamauit Iesus, dicens: Eli, Eli, lamma sabacthani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Si ergo Matthæus scribebat Hebraicè, & ad Hebræos, ad quid explicaret illa vocabula quæ Hebraica erant? 9.

D. Thom. Caietan. Matth 1. Matth. 27.

Standum est tamen in sententia sanctorum Patrum. Et si ratio Caietani aliquid probaret, etiam ostenderet, nullum librum veteris Testamenti esse scriptum Hebraicè, quod non est dicendum. Et tales explicationes non sunt in textu Hebraico, sed à nostro interprete ponuntur, vt notat Salmer. *tom.* 1. *Prolog.* 35. & passim hoc reperies in Scriptura *Gen.* 31. *n.* 49. dicitur: *Balaad, id est, Tumulus testis.* Gen. 35. n. 18 *Benoni, id est, filius doloris mei.* & n. 19. *Beniamin, id est, filius dexteræ.* Exod. 12. n. 11. *Phase, id est, Transitus Domini.* Exod. 16. n. 15. *Manhu, quod significat, quid est hoc?* Et meritò hæc verba Hebraica ponuntur in nostra vulgata cum sua interpretatione, ad intelligen- 43.

Salmeron. Genes. 31. Genes. 35. Exod. 12. Exod. 16.

dam vim mysterij, si enim non diceretur, *Eli, Eli, lamma sabacthani*, quomodo poterimus intelligere, quod circunstantes dixerunt; *Heliam vocat iste*? Deinde esto tales interpretationes essent in Hebræo, nihil facit, quia sæpe in eodem idiomate nomen obscurum explicatur per clarius.

11. Salmeron. Salmeron citatus existimat, quòd Euangelium scriptum sit à Matthæo Syriaca lingua. Fundatur, quia talis lingua erat valde familiaris Hebræis, & ideo sæpe in Euangelio reperiuntur nomina Syriaca. Secundò Hebræi remansurierant in sua incredulitate, ad quid Euangelium eorum lingua erat scribendum? Tertiò. Quia Bartholomæus Apostolus, illud adsportauit in Indiam; si autem erat scriptum Hebraicè, Indi non poterant intelligere. *Reiicitur hæc sententia.* Hæc tamen sententia parum vrget, nec Authore antiquo probatur. Ad primum dicimus, quòd multo magis familiaris erat lingua Hebraica, tanquam materna; & ideo Pilatus iussit scribere titulum Crucis Hebraicè, Græcè, & Latinè. Quòd verò aliquod nomen Syriacum reperiatur in Euangelio, hoc nihil vrget, quia sæpe ex vna lingua vnum nomen mendicatur ad aliam, vt ex Latina ad Lusitanam, vel Hispanicam. Ad secundum. Quòd quamuis Iudæi permansuri essent in sua infidelitate, multi tamen conuersi sunt ad fidem, vt constat ex Actibus Apostolorum. Ad tertium. Euangelium, quod Bartholomæus adsportauit ad Indos, esse litteris Hebraicis conscriptum, vt testatur Eusebius *lib.* 5. *cap.* 10. voluit tamen illud ferre tanquam pretiosum Thesaurum. Ex quo patet quanta sit auctoritas Euangelij Matthæi, ita vt Ioannes Apostolus, vt ait Theophyl. ex Hebraica lingua in Græcam sit interpretatus, & Iacobus Apostolus primus Hierosolymorum Episcopus illud ad legendum suæ Ecclesiæ dederit, vt testatur D. Hieron. *de viris illustribus*. (Eusebius. Theophyl. Hieron.)

Capvt IV.

De B. Marci Euangelio.

12. *Motiuum scribendi.* Arcvs Discipulus D. Petri Romæ rogantibus fratribus scripsit Euangelium, vt quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam scripturæ traderet. Et hæc fuit causa, quam habuit D. Marcus suum scribendi Euangelium. Ita Martyrologium Romanum die 25. Aprilis, Papias, & Clemens Alexandrinus, vt refert Eusebius *lib.* 2. *cap.* 15. D. Hieron. *de scriptor. Eccles.* D. Athanas. *in Synopsi.* Euthym. *in Marci procem.* D. verò Epiphan. *hæres.* 15. ita ait: *Statim post Matthæum insecutus est Marcus iussus à S. Petro Romæ edere Euangelium.* Fortasse vtrumque fuit; nam cùm Marcus rogaretur à fratribus, vt scriberet Euangelium, Petrus hoc videns, & eorum deuotionem considerans, præcepit dilecto filio suo Marco Euangelium litteris mandare. (Martyrol. Papias. Clemens. Eusebius. D. Hieron. Athan. Euthym. Epiphan.)

13. *Quo tempore.* Tempus, quo scripsit Euãgelium. D. Irenæus *lib.* 3. *c.* 1. existimat fuisse post mortem Petri & Pauli; sed Marcus prius mortuus est, quàm Princeps Apostolorum, vt tradunt communiter Authores historiarum. Euthym. Theoph. dicunt, scripsisse anno decimo post Passionem; sed cum hoc repugnat, quòd Petrus cum Marco non venit Romam, nisi anno Christi quadragesimo quinto. Et ideo tali anno quadragesimo quinto, duodecimo post Passionem, Claudij Imperatoris III. dicunt alij, quod suum Euangelium scripturæ commendauerit. Ita Baronius anno Christi quadragesimo quinto. Eusebius *in Chronic.* insinuat scripsisse anno quarto, vel quinto post aduentum Petri in Vrbem, antequam ipse mitteretur ab Apostolo in Alexandriam, qui secum suum adsportauit Euangelium. Et hæc mihi videtur probabilior, propter auctoritatem Eusebij. (D. Irenæus. Euthymius. Theophyl. Eusebius.)

14. *Qua lingua.* Lingua qua scripsit. D. Hieron. *epist.* 123. *ad Damasum*, & D. August. *lib.* 1. *de consensu Euangelistarum*; tradunt scripsisse sermone Græco. Et D. Hieron. *de viris illustribus*, testatur, ipsum originale fuisse visum Alexandriæ à multis litteris Græcis compositum. Alij tamen multi tam Græci, quàm Latini tenent Latino idiomate fuisse conscriptum. Ita D. Gregor. Nazianz. *lib. Carminum suorum.* Damascen. *in vita D. Petri.* Armacan. *lib.* 9. *quæst.* Fabric. *in præfat. Noui Testamenti Syriaci*; & testatur, Euangelium Marci Latinè scriptum Venetiis seruari Genebrardus *lib.* 3. Petrus de Natalibus ait, quòd *Romæ scripserit suum Euangelium sermone Latino, & iterum postea Græco eloquio exarauit, quod vsque hodie in Aquileiensi Ecclesia demonstratur.* Et hoc maximè mihi placet, quia in concordiam reducit illas duas sententias grauissimorum Patrum. (Hieron. D. August. Gregor. Nazian. Damascen. Armacan. Fabric. Genebr. Petr. de Nat.)

Et quòd scripserit Latinè, multæ sunt coniecturæ; composuit enim illud Romæ

in

in gratiam Romanorum, Ad quid, quæso, Græco sermone? Secundò Titulus Crucis inscriptus est litteris Hebraicis, Græcis, & Latinis; ita fuit conueniens, vt Euangelium scriberetur Hebraicè à Matthæo, Græcè à Luca, & Ioanne, Latinè à S. Marco. Tertiò, quia S. Marcus vtitur multis verbis Latinis, cap. 5. n. 9. *Legio est mihi nomen*. Nota hîc vltimò, quòd D. Marcus appellatur à D. Augustino *lib. de consensu Euangelistarum c. 2.* Breuiator Matthæi, non quòd illius Euangelium in cōpendium redegerit: nam multa narrat Marcus, quæ non habentur in textu D. Matthæi, vt historiam Ascensionis, sed quòd multa, quæ Matthæus latè narrat, breui sermone composuerit Diuus Marcus. Marc 5. D. August.

CAPVT V.

De beati Lucæ Euangelio.

SANCTVS Lucas, Christi Discipulus, vt aliqui probabiliter dicunt, scripsit suum Euangelium occasione, ac motiuo desumpto ex præcibus Theophili, Senatorij ordinis viri, vt ait Euthymius, & sui amantissimi, vt omnes fatentur. Ita existimat Abulens. *q. 20. in præfatione Matthæi*. Communis tamen sententia est, quòd occasio contexendi Euangelium manauerit ex eo, quod videbat beatus Lucas, multa falsa ab aliquibus, vt Cerintho, Merintheo, ac ab aliis huius farinæ dici, & scribi circa historiam vitæ Christi; vt cùm illa non probaret beatus Lucas, omnia per ordinem voluit narrare, vt ipse testatur, in exordio sui Euangelij. Ita D. Ambrosius, Beda. Bostrensis, & alij communiter. Euangelium hoc ita approbauit Paulus, vt dicat D Hieronymus de viris illustribus. *Quidam suspicantur, quotiescumque Paulus in suis Epistolis dicit*, iuxta Euangelium meum, *de Lucæ significare volumine*. Scripsit in Achaiæ, & Bæotiæ partibus Græco sermone, vt est valde commune. Ita D. Hieron. *in præfat. Matthæi*, Vincentius Belonensis *lib. 9. hist. c. 90.* 16. Motiuum scribendi. Euthymius. Abulens. D. Ambros. Beda. Bostrens. D. Hieron. Belonensis.

Quo tempore suam historiam litteris mandauerit Diuus Lucas, valde dubium; nam neque Eusebius Cæsar. *lib. 3. c. 3.* neque D. Irenæus *lib. 3.* cùm de hoc Euangelio faciant mentionem, illud assignant. D. Epiphan. *hæresi 51.* existimat Lucam scripsisse per nouem menses ante Matthæum. Quod ita fortasse est intelligendum, quòd cœpit suum Euangelium à Conceptione Christi, quæ fuit nouem menses ante Natiuitatem, & adorationem Regum. Theophylactus asserit, factum fuisse anno decimoquinto post Christi Ascentionem. Sed ad hoc nullum apponit fundamentum. Baronius anno Christi quinquagesimo octauo in Epitome Spondani, *n. 4.* ait, scriptum fuisse prædicto anno quinquagesimo octauo, eo fundamento, quia tali tempore Paulus, & Lucas versabantur in illis regionibus Achaiæ, & Bæotiæ, vt ipse computat. 17. Quo tempore. Eusebius. D. Epiphan. Theophyl. Baron.

Sed contra hoc grauiter vrget id, quid ipse Baronius dicit *citato loco n. 17.* scilicet, quòd Paulus eadem anno scripserit secundam Epistolam ad Corinthios. Et tamen in ea, vt volunt D. Hieron. Origen. D. Ignat. *epist. 14.* de beato Luca, ait Apostolus: *Misimus cum illo*, id est, Tito, *Fratrem nostrum, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.* Vt autem laus Euangelij Lucæ esset per omnes Ecclesias, ad minimum requirebantur tres, vel quatuor anni post eius scriptionem ergo illa Epistola non potuit esse scripta eodem anno, sed tribus, vel quatuor postea. Post scriptum suum Euangelium aliud volumen composuit, Acta scilicet Apostolorum, & ideo ipse in illius exordio ait, *Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Iesus facere, & docere.* 18. D. Hieron. Origen. Ignat. Act. 1.

CAPVT VI.

De sancti Ioannis Euangelio.

IOANNES Euangelista, secundùm omnium sententiam, vltimus scripsit suum Euangelium; primus tamen subtilitate, ac dignitate rerum, & altitudine mysteriorum, velut altera Ezechielis aquila altiùs super cæteros euolauit, de quo eleganter D. Paulinus *epist. 5. ad Amandum Episcopum.* 19. Paulin.

Occasio, ac motiuum scribendi suum Euangelium, triplex extitit. Prima causa, quia cùm sæpe Ioannes ageret de diuinitate, ac Christi miraculis, rogatus est ab Episcopis Asiæ, illa vt scriberet, vt sic essent in omnium notitia, & memoria. Ita 20. Motiuum scribendi.

D. Hieron. Dorotheus. D. August.

D.Hieron. *in Prologo Matth. Plures fuisse, & de scriptorib. Eccles.cap.*19. Doroth. *in Synopsi.* D.August. noster Cyrillus, D.Thom. *in 2. proœm. Ioannis.* Secunda ratio scribendi, vt confutaret Cerinthum, Ebionem, & alios Christi diuinitatem negentes, ac dicentes, Christum ante Virginem Mariam non fuisse; vnde compulsus est eius diuinam generationem enarrare. Ita SS. Patres proximè citati. Tertia scribendi extitit, vt refert Eusebius lib. 3. hist. cap. 24. *Cùm ad Ioannem,* ait, *trium Euangeliorum notitia peruenisset, probasse quidem dicitur, fidem, & veritatem dictorum; deesse tamen aliqua, & ea maximè, quæ primo prædicationis suæ tempore Dominus gesserat. Quia hæc videbantur omissa, rogatus dicitur, vt ea, quæ prætericrant priores, ante traditionem Ioannis, & Saluatoris gesta conscriberet. Vnde, quia natiuitatem secundùm carnem Matthæus, & Lucas descripserant, retinuit hic Ioannes, & à Theologia, atque ipsa diuinitate sumit exordium, quæ pars sine dubio ipsi, veluti eximio per Spiritum sanctum reseruata est.* Hæc Eusebius. Similiter D. Hieron. *de scriptorib. Ecclesiast. cap.*19. Et hæc causa fortasse pertinet ad primam quòd rogatus scripserit Euangelium. Nota verò, quòd cùm ille esset compulsus à fratribus, vt scriberet Euangelium; indicto ieiunio ascendit in montis verticem, vbi audita sunt tonitrua in voce expressa resonantia, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,* &c. Ita D.Hioron. *in prolog. Matth. Plures fuisse.* Sanctus verò Euangelista pro illo loco, in quo diuina scripturus secesserat, orauit, vt nullas ventorum, aut imbrium iniurias pateretur. Et hanc reuerentiam vsque hodie illi loco elementa seruant. Ita testantur Vincent. Bellouac. *in speculo historiali, lib.*10. *cap.*4. Ruffin. *in histor. Eccles.* Abulens. *in præfat. Matth q.*20. *in fine.*

Eusebius. Ioannis Euā. ... D.Hieron. Bellouac. Ruffinus. Abulens.

21. Quis, & ubi. Metaphr. Doroth. Niceph. D. Hieron. D. Epiphan. D. Irenæus. D. Athan.

Scripsit Ioannes suum Euangelium Græco sermone, ac Ephesi in Asia, vt ferè omnes conueniunt, licèt quoad locum discrepent. Metaphrastes *in vita S. Ioannis.* Dorothæus *in Synopsi,* Nicephorus *lib.* 2. *cap.*42. dicunt in insula Pathmos. Communis tamen sententia est quòd edidit Ephesi. Ita D. Hieron. *de viris illustribus, cap.* 19. *& in prologo Matth.* D.Epiphan. *hæresi* 41. D.Irenæus *lib.*3. *cap.*1. D.Athanas. *in Synopsi,* ac communiter alij.

22. Quo tempore. Prochorus. D.Epiphan. D.Athan. D.Isidorus. D.Hiero. D.Thom. Beda. Viegas. Apoc.5. Areopag.

De tempore, quo Ioannes suum Euangelium litteris mandauit, recepta sententia est postquam ab insula Pathmos rediit Ephesum; & ideo eius inscriptionem ponunt anno Christi nonagesimo nono, & post eius Passionem sexagesimo octauo. Ita Prochorus Christi Discipulus sequutus Ioannem, & ipso dictante ille scripsit Euangelium. Ita testatur *lib. de vita S. Ioannis, cap.*46. D.Epiphan. *hæresi.*51. D.Athan. *in Synopsi,* D.Isidor. *de viris illustribus,* D. Hieron. *in prologo Ioan.* S.Thom. Beda *in lib. de sex ætatibus mundi,* & communiter alij multi, qui consequenter dicunt, quòd primò ediderit Apocalypsim in insula Pathmos, & postea Euangelium Ephesi, quod confirmat Viegas *in proœmio Apocalipsis, num.*5. Ex illo, quòd ibi dicitur Ioanni cap. 5. *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis,* &c. Dionysij Areopagitæ missa Ioanni exulanti in insula Pathmos, vbi prædicendo eius regressum ab exilio, ait: *Quod à Deo didicerim, dicam, te liberatum iri ex Pathmi ergastulo, in Asiam rediturum, in qua facturus sis Dei imitationes, & posteris proditurus,* quod præstitit, Euangelium scribendo.

23. Salmeron. D.Dionys. Clemens.

Salmeron *prolog* 24. §. *verum,* existimat, quòd Ioannes composuerit suum Euangelium Ephesi, antequam esset relegatus. Primò, quia D.Dionys. *citata epist.* ipsum appellat Solem Euangelij. Sed hoc facilè intelligitur ratione prædicationis; sicut etiam *Apocal.* 1. dicitur, *significauit Deus seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei,* scilicet prædicando. Secundò. Quia S.Clemens *lib.*2. *de constit. cap.* 61. facit mentionem de Euangelio Ioannis: & tamen S. Clemens, vt ait citatus Salmeron, mortuus est sub Domitiano, antequam Ioannes scilicet reuerteretur ab insula Pathmos. Hoc tamen fundamentum facilè refellitur; nam Clemens passus est anno Christi centesimo secundo, tertio anno post obitum Ioannis, Traiano Imperatore. Ita Breuiarium Romanum Hæc, quæ diximus, tradunt Eusebius *lib.*3. *histor. cap.*28. D.Hieron. *de script. Eccles. cap.*25. Baronius *anno Christi centesimo secundo.*

Breu. Rom. Eusebius. D.Hieron. Baron.

24. D.Augustin. Antioch. Chrysost. D.Hieron. Euangelium Ioannis in magna veneratione.

Tanta fuit auctoritas Euangelij Ioannis, vt quidam Platonicus, teste D.Augustino *lib.*10 *de ciuit Dei, cap.* 29. diceret, quòd per omnes Ecclesias in locis eminentissimis aureis litteris esset scribendum principium Euangelij Ioannis. Et Concilium Antiochenum, & D. Ioannes Chrysost. *homil.*73. in Matthæum, & D. Hieron. *in cap.*23. *Matth.* testantur, quòd multi Christiani de collo suspensum manifestè adsportarent.

LIBER

LIBER PRIMVS

Ab exordio Euangelij IESV CHRISTI, vſque ad ſomnium Sponſi ſanctiſſimæ Virginis MARIÆ IOSEPH.

CAPVT PRIMVM.

DE GENERATIONE ETERNA.

Ioannis 1.*n*.1. In principio erat Verbum; & Verbũ erat apud Deũ; & Deus erat Verbum.

VERSIONES.

Syriacus, *&* *Pagninus.* In principio erat Verbum: & illud Verbum erat apud Deum: & Deus erat illud Verbum.

*D.Cypr.lib.*2. *in Iuda c.*5. *D.Ambroſ. lib.de fide, c* 2.*D.Hilar.lib.*2.*de Trinit.* In principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum, & Deus erat ſermo.

*Tertullian.ad-uerſus Pra-xeam,c.*21. *Origen.tom.* 1.*in Ioan.* In principio erat ratio, & ratio erat apud Deum, & Deus erat ratio.

Caietanus. In principio erat ratio, & ratio erat ad Deum, *&c.*

D.Gregor.Na-zianz.orat. 4.*de Theol.* In principio erat definitio.

*Aliqui ex He-braeo apud Maldonatũ & Salmeron lib.*2.*tract.*3. In principio erat realitas, ſeu veritas.

*Aliqui apud D.Hieron. epiſt.*103.*ad Paulinum.* In principio erat ratio, cauſa, ſuppoſitatio, cuiuſcunque rei, &c.

*Tolet.annot.*1. *ex Græco.* In principio erat oratio, ſeu virtus, ſeu pactum.

EXPOSITIO I.

Dictionis, *In principio.*

DIVVS Ioannes habuit motiuum ſcribendi ſuum Euangelium, vt refutaret varios hæreticos æternitatem diuinitatis Christi Domini negantes, vt dixi *in Proœmio cap.* 6. Ait ergo, *In principio*; & variè exponitur à Patribus. Primò, aliqui exponunt, vt per *Principium* intelligatur Filius, ita vt ſit ſenſus: Filius erat principium creaturarum. Ita inſinuant Origines citandus. D.Hieronymus *in Pſalm.*109. At hæc expoſitio ſuam habet violentiam: faciliùs enim erat dicere, *Principium*, hoc eſt, Filius, *erat Verbum.* Secundò. Alij per *Principium* intelligunt exordium, ac initium rerum, quæ creatæ ſunt, tanquam ſit ſenſus: In principio creationis mundi Verbum iam erat, ac exiſtebat; & hæc expoſitio maximè inſeruit intentioni Ioannis ad confutandas hæreſes, quæ dicebant Christum ante Mariam non eſſe. Ita D.Hilarius *lib.*2. *de Trinit.* Baſilius *homil. in hæc verba Ioannis.* Chryſoſtomus *homil.*2. D.Auguſtinus *in quæſtionibus mixtis ex veteri, & nouo Teſtamento, q.*122. D.Ambroſius *lib.* 1. *de fide, c.*5. Tamen intentio Ioannis altiùs volat, nempe ad ipſam æternitatem, vt patet ex ſequenti, *& Verbum erat apud Deum.* Tertia expoſitio per *Principium* intelligit Patrem, qui à Theologis dicitur *Principium ſine principio*, ita vt ſit ſenſus: In Patre erat Verbum. Hæc eſt Origenis *tom.*1.*in Ioãnem*, D.Cyrilli *in hoc loco*, D.Auguſtini *lib. de Trinit. c.*2. D.Anaſtaſij Sinaitæ *orat.*1. D.Thomæ, Lyræ, & aliorum *hic.* Sed obſtat cum hac expoſitione, quòd Euangeliſta ſtatim ait: *& Verbum erat apud*

Origenes. D.Hieron. Hilar. Baſilius. Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ. Origenes. Cyrillus. Auguſt. Anaſtaſ. D.Thom. Lyra.

apud Deum, scilicet Patrem. Ad quid ergo diceret: In principio, id est, in Patre, erat Verbum?

2. Quarta expositio per *Principium* accipit æternitatem, non quòd æternitas habeat principium, vel finem, cùm intrinsecè vtroque careat; sed dicitur principium, quia est prior æuo, & tempore, atque ideo prima carens omni principio, vt sit sensus. In omni æternitate, seu instanti reali, quod à parte rei cogitaueris, Verbum iam erat: & hoc pacto Ioannes egregiè explicat æternitatem Verbi, & amputat omnes hæreses sui temporis. Et valde frequens est in Scriptura explicari æternitatem per principium, vel
Isaiæ 41. initium. Isaiæ 41. n. 5. Deus dicitur *Primus*, id est,
Mich. 5. æternus. Michææ 5. n. 2. *Egressus eius à principio.* Et statim explicat hoc *principium*, subdens, *Ad-*
Prouerb. 8. *iebus æternitatis.* Prou. 8. n. 22. *Dominus possedit me in initio viarum suarum.* Et statim exprimit illud
Eccles. 14. initium, *Ab æterno ordinata sum.* Eccles. 14. n. 14. Ioannis c. 1. n. 1. Hanc expositionem tradunt,
D. Basilius. D. Basilius *lib. 2. contra Eunomium.* D. Ambros.
Ambros. *lib. 1. de fide, c. 5. n. 1.* S. Gregor. Nazianz. *tract. de*
D. Gregor. Hilarius. *fide.* D. Hilar. *lib. 7. de Trinit.* Faustus Presbyter
Faustus. contra Arrium, *c. 1.* Gereal Episcop. *aduersus*
Gereal. *Maxim. c. 19.* hic noster Cyrillus, S. Thomas,
Cyrillus. S. Thomas. Caiet. Hugo, Salmeiron *tom. 2. tract. 4.* Et hæc videtur probabilior.

QVÆSTIO I.

Quomodo diuina generatio recitetur.

3. Isaiæ 53. CVM diuinus Spiritus dicat: *Generationem eius quis enarrabit?* Isaiæ. 53. n. 8. quod de generatione æterna intelligitur; eam tamen cur Ioannes hîc describit? Respondeo, quòd tempore Isaiæ non postulabatur, vt æterna generatio hominibus innotesceret (cùm tunc cogni-
Deus in negotiis Ecclesiæ non deest. tio Trinitatis esset valde confusa,) & ideo nullus erat qui eam posset enarrare. At Ioannis ætata (cùm iam Triadis mysterium esset manifestatum) maximè requirebatur generationis æternæ explicatio ad hæreticorum perfidiam refrænandam, & ideo suscitauit Deus huius diuinæ Aquilæ Spiritum, vt eam nobis eructaret, nam in his quæ ad fidem & Ecclesiam pertinent, Deus, vt prouidus pater, semper adest, vt
Daniel. 3. nec minimùm desit. Ille impius Nabuchodonosor erexit statuam suam, & Dei adorationem intentat sibi arripere, ac tanquam Deum ab omnibus vult adorari. Tres pueri Hebræi Regis mandato non obediunt, ac statuam colere con-
Paulin. temnunt, de quibus eleganter ait S. Paulinus lib. 3. Epist. 19. *Dedit eis Deus ingenij acumen, & prudentiam in sapientia.* Sed cur modò illi pueri tam affluenter potiantur diuinæ sapientiæ vbertate? Barbarus Rex totus erat vt sua potentia obscuraret in hominibus Dei scientiam, ac cognitionem; ne ergo res fidei versaretur in discrimine aliquo, dat Deus pueris illis ingenij acumen, prudentiam, & sapientiam, vt falsa dogmata valeant refutare, & mysteria fidei explanare,
Saluian. ac alta voce proclamare. Saluianus lib. 2. de Prouidentia. *Dei gratia*, ait, *dissipat tenebras, quas iniquitas toto suo enixu defundit.* Vide infrà de hoc iterum cap. q. 3. *n.* 6. vbi latiùs.

QVÆSTIO II.

Quare hîc non ponatur Titulus?

EX proposita quæstione alia oritur quæstio; quare Ioannes, cùm hîc scribat generationem Verbi æterni; non præfixerit titulum in initio, scilicet, *Liber Generationis*, vt refert D. Matthæus. Et habetur *Gen. 5. n. 1.* sed statim intonat: *In principio erat Verbum?* respondeo, cognitum esse à D. Ioanne id, quod prænuntiatum erat ab Isaia, de æterna generatione: *Generationem eius quis enarrabit?* Hanc ergo scribendo suppressit titulum, ne arrogantiæ notaretur, ac proinde vt optimus magister voluit suos docere, ac instruere, in his, quæ necessaria erant; & vt prudens, ac modestissimus euitare ea, quæ elationis notam poterant habere, vt ait D. Gregor. *in 2. Reg. cap. 10.* dum expendit, quòd Saul patruo suo omnia verba Samuelis manifestauerit; prædictionem verò regni tantùm occultauerit. *Nam*, ait, *qui magna dignitate, magnáque sanctitate radiat, multa videndo ostendit, quæ loquendo non dicit.* Ita ille. 4. *Arrogantia nota fugienda.* D. Gregor.

QVÆSTIO III.

Quare Euangelium initietur: In principio?

CVR D. Ioannes suum Euangelium inchoet, dicendo: *In principio?* respondent communiter Authores, præcipuè Recentiores, vt Testamentum vetus, & nouum maximè sibi correspondeant, & cohæreant; nam sicut Moyses in Testamento veteri incepit: *In principio creauit Deus*; ita Ioannes in nouo: *In principio erat Verbum.* Et hoc latè per multas conuenientia explicat Ferus *in præsenti.* Barradas *lib. 3. cap. 1.* Sed cum hac solutione obstat, quòd hic liber Ioannis non est primus Testamenti noui, sed inter Euangelistas vltimus, vt patet ex procemio *cap. vlt.* 5. *Testamentum nouum, & vetus sibi correspondent.* Ferus Barradas.

Ideo respondeo primò, quòd D. Ioannes noluit ante suum Euangelium præmittere aliquòd verbum, vel præfatiunculam, sicut Lucas *c. 1. n. 1.* Marcus *c. 1. n. 1.* qui amicorum rogatu Euangelium scripserunt, vt patet ex procemio *c. 4. & 5.* At Ioannes statim intonuit, *In principio erat Verbum*; composuit enim Euangelium suum ad confutandos errores sui temporis, & ad explanandas res altissimas fidei. Noluit ergo conterere tempus in exordiis, sed statim hæreses eradicare, vt nos instrueret, quòd in negotiis fidei, & magni ponderis, non est detinendum in verbis, ac exordiis, sed citissimè subueniendum, ac opportunum remedium adhibendum. 6. *Negotia fidei citissimè occurrendū.*

Secundò Ioannes maximo amore diligebat Christum, & in hoc Euangelio agebat causam ipsius honoris, & antiquitatis contra hæreticos, qui dicebant, ipsum non esse ante Virginem Mariam: non potuit ergo morá facere in verbis, sed continuò proclamare, *In principio erat Verbũ.* Verus amator, ac diligens non patitur moras, vt pro dilecti honore stet, ac eius causam suscipiat. Tertiò, potest respõderi ex D. Chrysostomo homil. 1. 7. *Amicus pro honore amici stat.* Chrysost.

mil.1.in Ioan. *Considera etiam, ait, in Euangelista* (*Antiquitas veneranda.*) *prudentiam spiritualem, nouerat homines, id quod antiquius est, quod est ante omnia, maximè honorantes, propter hoc primum dicit Principium.* Ac si dicat: Ante omnia proponit antiquitatem Verbi ad conciliandam ei debitam reuerentiam, nam quæ antiqua sunt, maximè venerantur.

8. Quartò, stando in illa prima interpretatione, quam retuli in expositione, quæ per *Principium* intelligit filium, quæ saltem in sensu morali est probabilis; voluit D. Ioannes in limine sui Euangelij (*Christus pro luce in Scriptura.*) Iesum Christum apponere, vt lucem, ac ducem totius veritatis, ac doctrinæ. D. Hieronymus (*D.Hieron.*) *in quæst. sup. Genes.* dum explicat illud, *In principio creauit Deus, Magis, ait, secundum sensum, quam secundum Verbi translationem de Christo accipi potest, qui tam in ipsa fronte Geneseos, quæ caput librorum omnium est, quàm etiam in principio Ioannis celi, & terra conditor approbatur. Vnde Psalmista ait de ipso: In capite libri scriptum est de me, id est, in principio Geneseos, & in Euangelio.* vbi Christum ponit exordium totius Scripturæ, & doctrinæ. (*Psalm.31.*) *Psalm.31.n.10.* ait. Regius Vates: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* In illo ablatiuo *lumine* intelligunt Christum Didymus, Origenes, & Beda; (*Didymus. Origen. Beda.*) ipse enim est lumen de lumine. In hoc ergo lumine, ait Regius Vates, videbimus lumen, scilicet diuinas reuelationes contentas in Scriptura. D. Ambros. (*D.Ambros.*) lib. de Spiritu sancto, cap.16. *Apud te, inquit, Deus omnipotens Pater, qui fons vitæ es, in lumine tuo Filio videbimus lumen Spiritus sancti.* Per lumen autem Spiritus sancti intelligit Scripturas.

9. Ex præcepto Angeli Raphaëlis iunior Tobias parentis oculos liniuit, & statim visum recepit, *Tob.11.n.8.* Cur, quæso, ad illuminandos oculos non alio instrumento vtitur Angelus, sed tantùm felle piscis? Christum D. figurabat piscis ille, vt author est Optatus (*Optatus.*) *lib.3. aduersus Parm.* visus ille non solùm erat ad intuenda temporalia, sed etiam ad percipienda diuina mysteria, vt ei Angelus aperuit, *c.12.* Et ad cognoscenda cælestia solùm typus, in quo Christus exprimebatur, poterat oculis dare visum, & censui intelligentiam, vt ipse præstitit Discipulis, (*Luc.24.*) Luc.24.n.45. *Vt intelligerent Scripturas.* Ipse ergo nos illuminet, vt in toto hoc opere, ac in omni actione aliquid in eius laudem, & gloriam dicamus.

EXPOSITIO II.

Dictionis, *Erat.*

10. VSVS est Euangelista hic verbo *Erat. In principio erat Verbum.* Non posuit, *fuit Verbum*, hoc enim significat, rem præteriisse, & esse desiisse, vt dicitur de illa bestia (*Apoc.17.*) Apocal.17. n.8. *Quod fuit, & non est.* Nec etiam vsus est verbo præsenti, *Est*, quia tunc non explicabat id, quod intendebat, scilicet Christum esse ante Mariam, & ab æterno. Futurum significat, rem adhuc non esse, sed postea fore. Aptissimè ergo protulit *Erat*, hoc enim verbum innuit quandam permanentiam, perennitatem, atque firmitatem in duratione. Ita D. Basilius, Cyrillus (*D.Basilius. Cyrillus.*) *lib. 1. in Ioan. cap. 1.* Chrysost. *homil.3.* Theophyl. Alcuinus, Beda, S. Thomas, D. Bonauent. Caiet. Beaulxam. & alij *hic.* (*Chrysost. Alcuinus. Beda.*)

11. Et quia hæc obseruatio in verbo *Erat*, poterat pati aliquas instantias, ideo Euangelista non posuit nudè *Erat*; sed antè præmisit, *In principio*, id est, ab æterno, vt prima expositione dixi: illud enim, quod est æternum, attingit omnia tempora, *est, fuit, & erit*; sicut quod est æternum, caret principio, & fine. Ita expendunt vim illius verbi sancti Patres, D. Hilar. (*Hilar. Ambros.*) *lib.2.de Trinit.* D. Ambros. lib.1. de fide, cap.5. *Indefinitè, ait, traditur, Erat; quod enim erat in principio, non clauditur tempore, non principio præuenitur.* Ita ille. S. Anastasius Sinaita (*Anastas.*) orat.1. *Mens nostra, ait, non potest superare, & transcendere illud* Erat, *semper enim occurrit altius* Erat, *omni cogitatione, & ascensu, & in sublimius volatu altius positum. Licet enim quis se ipsum eleuet, numquam transibit, Erat; anticipat finem, & principium, quod non patitur præire quemquam.* Et eleganter explicat, quòd illud *Erat*, in æternitate numquam potest transgredi, cùm non habeat principium, nec finem.

QVÆSTIO IV.

Quare hic ponatur, Erat?

DIVVS Ioannes hic apponit verbum *Erat*, modi imperfecti; non enim videtur conueniens ad explicandam excellentissimam perfectionem diuini Verbi, cùm in suo modo significandi imperfectionem inuoluat, vt ait Plinius (*Plinius.*) in præfat. Operis de naturali historia ad Vespasian. *Ideo enim, ait, pingendi, ac fingendi conditores eo vtuntur, vt Apelles faciebat, vt Polycletus faciebat, tamquam inchoata semper arte, & imperfecta; vt contra iudiciorum varietates superesset artifici regressus ad veniam velut emendaturo quidquid desideratur.* Respondeo Propter rationes datas in expositione, innuit enim quandam permanentiam in duratione, vt ibi dixi. Secundò, (*Cognitio Dei in hac vita imperfecta.*) & moraliter, quia dum Euangelista dat nobis notitiam de diuino Verbo, ac eius generatione, vsurpauit hoc Verbum *Erat*, imperfecti modi, vt nobis denotaret quòd omnis notitia, quæ in hac vita habetur de hoc diuino mysterio, est valde imperfecta, & minùs absoluta. *Posuit tenebras latibulum suum.* Psalm.17. n.12. Et, *Abyssus sicut vestimentum amictus eius*, Psalm. 104. n. 6. (*Psalm 17. Psalm.104.*) Quod explicat Origenes *lib. 6. contra Celsum*, de cognitione imperfecta, quæ habetur in hac vita de Deo. 12.

QVÆSTIO V.

Quare Ioannes in sua Canonica apponat Fuit, *hic verò*, Erat?

NOSTER Euangelista dum in sua Canonica agit de æternitate diuinæ naturæ, vtitur verbo *Fuit. Quod fuit ab initio*, 1. Ioan.1. n.1. (*Ioan.1.*) id est, æternitas diuinæ naturæ, seu esse, vt explicat Glossa, & Patres apud Benedictum (*Benedict.*) Iustinianum 13.

Iustinian. Iustinianum *ibi*. At in hoc Euangelio apponit *Erat*, quod sine dubio multo congruentius est ad hoc mysterium explicandum, vt notant omnes sancti Patres, cùm dicat quandam permanentiam in duratione, vt dixi in expositione. Vide Patres citatos *ibi*. Respondeo, quòd D. Ioannes in sua Canonica scribebat ad discipulos, & filios suos; in Euangelio verò rem habebat cum hæreticis. Et quando agitur cum amicis quibus constat veritas, quæcumque verba sufficiunt. *Cum inimicis verba cauta.* At cum aduersariis, qui nos intendunt capere in sermone, verba debent esse accommodatissima, & valde propria, & ideo opportuniori verbo *Erat*, hîc vsus est. Et hac D. August. de causa D. August. *lib. de catechizandis rudibus cap.* 7. monet Prædicatores, vt cautè, & prudenter se habeant, propter hæreticos. Vide infrà *num.*25.

QVÆSTIO VI.

Quare toties repetiuit, Erat?

14. DIvus Ioannes hîc quadruplicat *Erat* Primò, *In principio erat Verbum*. Secundò, *& Verbum erat apud Deum*. Tertiò, *& Deus erat Verbum*. Quartò, *hoc erat in principio*. Ita notarunt Basilius. sanctus Basilius homil. ad hunc locum. *Quartum dic* Erat, *& blasphemiam hæreticorum* Ambros. *conculcabis, qui dicunt*, non erat. Similiter Ambrosius Beda. *in tract. de Symbol. & lib. de fide ad Grat. c.*5. Respondeo primò, cum Beda hîc. *Ideo inquit, quater dicit Euangelista*, Erat, Erat, Erat, Erat, *vt intelligeret omnia tempora praeuenisse coæternum Patri Verbum.* *Æternitas Dei omnia tempora ambit.* Ac si diceret, Quatuor sunt tempora, præsens, præteritum imperfectum perfectum, & futurum; ac proinde quater Euangelista repetiuit, *Erat*, vt denotaret omnia illa tempora includi in æternitate Verbi. Secundò, quia Euangelista quatuor hîc explicat de Verbo, vt dicam exposit. 4. & 5. Æternitatem, distinctionem à Patre, consubstantialitatem, & æqualitatem: quatuor ergo repetit *Erat*, sicut sponsus postulat à Sponsa quater reuertere. Cantic. 6. Cantic. 6. n. 12. *Reuertere, ait, reuertere, Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te.* Quod propter quatuor corporis dotes fit; quas intelligunt D. Gregor. Cassiodorus. Beda. Aponius. D. Gregor. Cassiodorus, Beda, & alij apud Ghisler. Quia manifestanda erat per quatuor Orbis partes. Aponius per quatuor Euangelistas, quæ omnia etiam hîc in præsenti possunt accommodari.

EXPOSITIO III.

Dictionis, *Verbum.*

15. D. Hieron.

VOx Græca, vt notat D. Hieronymus *epist.* 103. *ad Paulin.* quæ respondet Verbo, pluribus est grauida sensibus, quàm vox Latina *Verbum*; & ideo loco *Verbi* aliqui transtulerũt. Ratio, Suppositario, & causa vniuscuiusque rei, per quam singula sunt, quæ subsistunt. Item Mensura, Definitio, sermo, seu oratio. Alij verò, vt dixi, ex radice Hebraica, Realitas, seu veritas; & quamquam hæc omnia conueniant Filio Dei: Ratio, provt in Filio omnia Pater intelligit, & ipse est omnium Idæa. Causa, Suppositario, Realitas, veritas, provt ipsum est primum ens, & vnà cum Patre, & Spiritu sancto, omnia producit. Mensura, quia omnia disposuit in pondere, & numero. Sermo, quia carne indutus nobis locutus est. Definitio, provt in ordine ad ipsum, vt primum ens, omnia possunt definiri; tandem virtus provt omnis ab ipso est.

Tamen, vt notat D. August. *lib.* 83. *quæst. c.* 63. 16. D. August. multo conuenientius est nomen *Verbi*, quod Ecclesia Latina retinet. Nam ratio, suppositario, causa, mensura, definitio, veritas, & realitas, virtus, pactum, non dicunt processionem, quam importat Verbum, cùm significet id, quod à loquente procedit. Deinde Ratio repetitur in eo, qui adhuc actu non intelligit, & Verbum non datur, nisi in actu intelligente, quod propriissimè conuenit Deo. Tandem sermo significat orationem compositam ex multis dictionibus; at verò Verbum quid simplex, etsi perfectissimum sit, complectitur integram sententiam: ergo multo congruentius est ad explicandum mysterium Trinitatis, quod Ioannes hîc intendebat. Cùm autem duplex sit Verbum, vnum externum, quod ad alios fertur; alterum internum, quo mens secum loquitur, *Dixi in corde meo*; Ioannes hîc non agit de Verbo externo, quia hoc in tempore cœpit in Deo; sed de Verbo interno, quod est ab æterno: & est perfectissima imago loquentis, vt dicam sequenti *quæst.* 7. Et hoc ipsum nomine Verbi hîc intelligit.

QVÆSTIO VII.

Quare Dei Filius dicatur Verbum?

ALIQVI respondent, ita dici ab effectu: 17. vt Origen. *lib.* 1. *in Ioan.* vbi ait, Filium Origenes. Dei appellari rationem, vel sermonem; rationem, quia aufert quidquid contrarium rationi est: sermonem, quia occulta Patris nobis manifestat. In quo etiam conuenit D. August. *lib.* D. August. *quæst. ex vtroque Testam. cap.* 122. Et in hoc sensu D. Basil. *lib.* 5. *contra Eunom.* inquit Spiritum Basilius. sanctum appellari Verbum, quia per eum Pater, & Filius nobis loquuntur. At valde impropria est huiusmodi locutio, vt rectè obseruat D. Thomas hîc *in suo commentario*.

Quantum ad quæstionem doctissimè tres ra- 18. tiones nobis dat S. Basilius *homil.* 16. super hæc Basilius. verba: *Cur Verbum? ait, quò ostendat, quod ex mente processit. Cur Verbum? Quia citra passionem natum est. Cur Verbum? Quia imago est genitoris, totum in se ipso Genitorem ostendens.* Similiter ferè D. Gregor. Nazian. *orat.* 4. *Theolog.* Prima ra- Nazian. tio, vt Filius Dei ex mente Patris productus demonstretur. Et hanc etiam tradit D. August. D. August. *lib.* 7. *de Trinit. c.* 1. Secunda, vt significetur procedere sine vlla passione, motu, ac materialitate. Et hanc etiam docent D. Ambros. *lib.* 1. *de fide*, Ambros. *cap.* 2. Chrysost. *hom.* 2. *in Ioan.* Euthym. Theo- Chrysost. phylact. D. Thom. *in suis Comment.* Tertia ratio, Euthymius. Theophyl. quia est imago, ac notitia Patris, totum Geni- S. Thomas. torem in se repræsentans, sicut nostrum Verbum

totius

totius nostræ cogitationis imaginem exprimit. Hanc etiam docent D. Hilar. *lib. 2. de Trinitat.* D. August. *tract. 1. & 14. in Ioan. & lib. 15. de Trinitat. à cap. 20.* Noster Cyrill. *lib. 1. Thesaur. cap. 7. & lib. 4. c. 3. & lib. 6. c. 1.* D. Fulgent. *lib. 3. ad Monimum, & lib. 2. ad Tharsim.* D. Damascen. *lib. 1. de fide, cap. 7.* D. Thom. *1. part. quæst. 34. art. 1.* & magno applausu sequuntur omnes expositores, & Scholastici, ac proinde probabilior cæteris est. Deinde monstrat hæc vox, Filium procedere ex intellectu Patris, & esse Genitum, cùm ex vi suæ processionis procedat similis: ac esse in Patre, vt conceptus est in intelligente; & esse substantiale, cùm in Deo nihil accidentale possit esse.

Hilarius. August. Cyrillus. Fulgent. Damascen. Thomas.

19. Quarta ratio, & Prædicatoribus plausibilis. Filius dicitur Verbum, vt intelligamus esse charissimum apud Patrem, vnusquisque enim summo, ac ardenti amore fertur ad suos conceptus, & cogitationes. Prouerb. 15. num. 23. *Lætatur homo in sententia oris sui.* Vt ergo videamus, quam eximio, ac interno amore æternus Pater afficitur ad suum Filium, dicitur illius Verbum, conceptus, & cogitatio. Hanc inculcat Salmeron, *tom. 2. tract. 3. circa finem.* Alias rationes huius rei omitto, quia ad has reducuntur.

Homo delectatur in suo conceptu. Prouerb. 15. Salmeron.

QVÆSTIO VIII.

Quare secunda persona dicatur hîc potius Verbum, quàm Filius.

20. RESPONDENT D. Basilius *hîc in initio* D. Chrysost. *homil. 1.* Euthim. Theophilact. D. Thomas, *hîc*; quia si diceret Filium, poterat quis ex generatione humana aliquid passibile, & materiale cogitare, vt fecerunt Arriani; at cùm dicat Verbum, necesse est aliquid spirituale intelligere. Secundò. Quia nomen *Verbi* erat conuenientissimum ad explicandum mysterium Trinitatis, vt patet ex superiore quæstione, quod Euangelista hîc intendebat. Tertiò D. Thomas hîc. *Euangelista*, ait, *tractaturus erat de Verbo in quantum venerat ad manifestandum Patrem; vnde cùm ratio manifestationis magis importetur in nomine Verbi, quàm in nomine Filij, ideo magis vsus est nomine Verbi.* Semper accommodatiori nomine ad nostrum intentum vtendum est.

Basilius. Chrysost. Euthymius. Theophyl. D. Thomas. *Nomine accommodato vtendum est.*

21. Quartò, & moraliter, ac maximè explicando proximam rationem D. Thomæ, pro qua multum facit id, quod D. Gregor. Nazian. *in carmine Nicobuli*, ita canit.

Nazianz.

——Nominibus cum multis ipse vocetur,
Nullum aliud nomen, quàm Verbi, gratius audit.

Hoc nomen Verbi gratissimum Christo D. Est enim nomen Doctoris, & magistri, qui alios docet, vt tradunt Origen. *lib. 1. in Ioan.* Clemens Alexandr. *in orat. adhortator. ad Gent. & in Pædagogo. cap. 12.* D. Epiphan. *hæres. 73.* D. Chrysost. *homil. 2.* D. Bruno Carth. *sermon. 1.* Hoc autem, quod erat prædicare, & docere, ad munus Christi D. pertinebat. *Prædicarem captiuis remissionem*, Isai. 61. num. 1. At Filius nomen maiestatis est, importans æqualitatem in natura. Voluit Christus D. in prima facie Euangelij se potius Verbum, quàm Filium nominari, vt denotaret, se in primo loco ante oculos habere id quod munus sibi commissum expostulabat, non id, quod celsitudo personæ importabat, vt eo modo exemplo suo nos instrueret, quantum debeat esse fixum in mente, commisso nobis officio correspondere. Vide *cap. 1. num. 15.* Respondet quintò Maldonatus. Non filium, sed Verbum appellauit, quod summam declarat potentiam. Tributur potentia Verbo, quia omnia, quæ vult, Verbo facit, illud Sap. 18. *Omnipotens sermo tuus exiliens de cælo.* Ad Hebr. 1. *Portans omnia Verbo virtutis suæ*; vt ita homines obligarentur ad Verbum incarnatum venerandum, si non ob amorem Incarnationis, saltem ob potentiam, quam in Verbo agnoscerent.

Origenes. Clemens. D. Epiphan. Chrysost. Bruno. Isai. 61. *Non maiestatis, sed obligatio munerum sit in mente.* Maldonat. Sapient. 18. Hebr. 1.

QVÆSTIO IX.

Quare hîc non dicatur Verbum Dei?

22. EVANGELISTA hîc Verbum solummodo dicit, & non Verbum Dei: poterat dicere, *In principio erat Verbum Dei.* Respondet primò Theodorus Mopsue *in Catena Græca*, quòd reuelatio, quæ fiebat Prophetis, dicebatur Verbum Dei, vt ex initio Prophetarum facile constat; ad differentiam ergo, ne aliquis cogitaret, quod de talibus reuelationibus agebatur, dictum est Verbum, & non Verbum Dei. Secundò S. Thomas, quòd dicitur solum Verbum, ad significandum supereminentiam Verbi diuini, scilicet quòd solum illud absolutè sit, reliqua verò cum addito, ac additamento. Optimæ sunt rationes, sed mouet hîc difficultatem locus Apocal. 19. num. 13. vbi dicitur de Christo: *& vocatur nomen eius Verbum Dei.* Quare ergo in Apocalypsi dicitur Verbum Dei, hîc verò in Euangelio tantùm Verbum.

Theodot. Mopsue. S. Thomas. Apoc. 19.

23. Ideo respondeo primò. Expressè denotari in Apocalypsi esse personam, & non vocem aliquam, illum, qui dicebatur Verbum Dei; nam de illo dicitur, quòd sedebat super equum album, ac veste aspersa sanguine induebatur, quod tantùm personæ conuenit: at si hic in Euangelio diceretur, Verbum Dei erat in principio, poterat accipi in sensu Prophetarum pro aliquo sermone externo; & sic non explicabatur id, quod Euangelista intendebat. Secundò. In illa visione Apocalypsis dicitur Verbum Dei, vt diuinitas Christi manifestetur: quia fortasse hoc in illa visione tam apertè non constabat, quamuis dicatur Rex regum; at in hoc Euangelio sufficiens fuit dicere Verbum, quia statim addendum erat, *& Deus erat Verbum*, & ideo ad repetitionem euitandam, non dixit Verbum Dei, sed tantùm Verbum. Tertiò. In Apocalypsi dicebatur nomen illius Ioanni & Angelis, qui optimè mysterium magna perspicacitate agnoscebant; at hîc res erat cum hæreticis, & ideò cautè fuit loquendum, & paulatim veritas manifestanda. Primò, *Verbum esse in principio*, id est, æternum. Secundò, esse distinctum à Patre, hoc est, apud Deum. Tertiò, esse substantiale, & æquale Patri in natura, hoc est, *& Deus erat Verbum*, vt dicam in expositione 4. & 6.

Repetitio vitanda. Cum inimicis cautè loquendum.

QVÆSTIO

QVÆSTIO X.

Cur hîc dicatur Verbum, & non Filius.

24. VARE Christus Dominus hîc dicitur sæpe ab Euangelista Verbum, cùm tamen ipse nunquam se Verbum appellauerit, sed multoties se nominauerit filium magistrum, & principium? Et quantum ad hoc vltimum dat rationem D. Bruno Carthus. sermon. 1. de Trinit. *Idem ergo*, inquit, *per Verbum, & principium significatur, sed nobis Verbum vocari debuit, qui docibiles sumus, qui & ipsius verbum, & doctrinam audire, & dicere parati sumus. Illis verò certè debuit vocari principium, qui eum principium esse non credebant*, *dicendo: Ego Principium, qui & loquor vobis.* Ac si dicat: Omnes Christum debemus venerari, & adorare; nos peculiariter, quia ipsum habemus vt magistrum, & doctorem; alij, quia ad ipsum, tamquam ad suũ principiũ, à quo participant esse, referuntur. Bruno. *Omnes Christum venerantur.*

25. Secundò respondeò, quòd iuxta radicem, vbi nos habemus filium, Chaldæus vertit Verbum; & ita sæpe vtebantur Iudæi, vt patet ex Philone Iudæo *lib. de epificio mundi, & lib. quod deterior melioribus insidietur.* Et ideo dicendo se filium, nominauit se Verbum. Tertiò, quia Filius dicit de formali esse, quod per generationem æternam communicatum accipit à Patre; quod est sine vlla imperfectione, cùm sit idem met esse, quod est in Patre, & citra omnem efficientiam. At Verbum innuit id, quod magnificè donauit: *Verbo Domini cæli creati sunt*, Psalm. 32. num. 6. *Portuns omnia verbo virtutis suæ*, ad Hebr. 13. *Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis*, Eccle. 1. n. 5. Pro quo etiam facit D. Thom. *cit. q.* 8. *in* 3. *orat.* Christus ergo Dominus solum ante oculos habebat id, quod acceperat, non verò id, quod liberaliter donauerat. An verò alius Euangelista præter Ioannem secundam Trinitatis personam appellauerit Verbum? quæri potest. Respondetur negatiuè probabilius esse, vt patet ex textu Euangelico. Quando verò Pastores *Luc.* 2. *num.* 15. dixerunt: *Transeamus vsque ad Bethleem, & videamus hoc Verbum*, id est, rem directam per sermonem angelicum, non quasi quòd Christum Verbum appellauerint, vt ibi dicam. Philone. Psalm. 32. Hebr 13. Eccles. 1. D. Thomas. *Liberalis non recordatur illius, quod dat, sed illius, quod accipit.* Luc 2. *Solum Ioannes Filium appellat Verbum.*

EXPOSITIO IV.

Dictionum, *& Verbum erat apud Deum.*

26. Ac breui sententia multa, & alta mysteria docet Euangelista. Dixerat Verbum esse à principio, id est, æternum; & quia poterat aliquis interrogare: vbi, & in quo loco erat Verbum? Ideo docet, quòd extiterit apud Deum, vt notant D. Basil. *homil. in hunc locum*, & Rupertus, id est, Erat in ipso Deo, & non circumscriptum in aliquo loco, vt aduertunt Euthym. Leontius, & alij. Secundò, denotat, hoc Verbum habere principium, cùm dicitur esse apud Deum, vt notant D. Hilar. 2. *de Trinit.* Chrysost. *homil.* 2. Imò & ipsam processionem, vt obseruat Tertull. *aduersus Praxeam.* Dicitur apud Deum, tanquam Verbum apud producentem, à quo exiit: & hoc dicit Verbum, quod semper ad intelligentem refertur. Tertiò, in eò, quod dicitur, *apud Deum*, indicat, hoc Verbum non esse sicut nostrum humanum transiens, sed permanens cum Deo, D. Hilar. 2. *de Trinitat.* Quartò, Verbum esse consubstantiale cum Patre; nam in Deo nullum accidens reperiri potest, D. August. *lib.* 5. *de Trinitat. cap.* 4. D. Gregor. Nicen. *homil. de fide.* Quintò, Verbum non esse creaturam; nam omnes creaturæ sunt extra Deum: at Verbum dicitur esse apud Deum, hoc est, in Deo, intra Deum. D. Fulgent. *lib.* 3. *ad Monim.* Rupertus, & alij *hîc*. Sextò ostendit personarum distinctionem; nam quando dicitur, *apud aliquèm*, distinctio importatur ab eo, apud quem est; nemo enim apud se ipsum dicitur. Ita communiter Patres *hîc*, D. Basil. *hom.* 1. *in hæc verba*, Noster Cyrillus, Theophylactus, Rupertus, Ambrosius *de fide, cap.* 5. Basilius. Rupertus. Euthymius. Leontius. Hilar. Chrysost. Tertull. Hilar. Nicenus. Fulgent. Rupertus. Basilius. Cyrillus. Theophyl. Ambros.

Quantum ad verba huius textus, *apud Deum*, idest, apud Patrem. Ita omnes ferè Patres, & expositores interpretantur, & infrà *vers.* 18. explicat Ioannes: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris.* Quantum ad illam dictionem, *apud*, nomen Græcum, quòd huic respondet, significat *apud, & ad*; & ideo Caietan. vt notaui in versionibus, legit, *& Verbum erat apud Deum*; idest, referebatur ad Patrem, cuius est Filius. At verò, si nostram lectionem Latinam retineas, *& erat apud Deum*; exprimit quòd Verbum non erat solitarium, nec separatum à Patre, sed cum ipso Deo, & in ipso Deo, cuius erat Verbum. 27. Caietan.

QVÆSTIO XI.

Quare non dicatur, Verbum erat in Deo?

VANGELISTA ait, *Verbum erat apud Deum*, & non *in Deo*; hoc enim videbatur accommodatius ad confutandos Arrianos, si quidem hæc particula *apud*, aliquando respicit id, quod est accidentale: vt si dicam, vestis est apud me. Responderi potest. Primò. Ex textu Græco cum Caietano, qui legit, ad Deum, vt iam notaui, id est, referebatur ad Patrem. Secundò D. Hilar. Chrysost. Rupert existimant, per hunc modum dicendi, *apud Deum*, significari Verbum in magno honore, & summa dignitate, ac magna dilictione esse apud Deum: hoc enim innuit iste modus loquendi, *apud Deum, apud me*, vt sic erubescerent homines, vt Verbum, quod apud Deum erat in magno honore, ipsi parui penderent. Tertiò D. Greg. *lib.* 5. *moral. c.* 19. exponit idem valere, Verbum fuisse apud Deum, ac fuisse inuisibile, & quasi absconditum. Et ita declarat illud Iob 4. n. 14. *Ad me dictum est verbum absconditum.* & 1. Ioan. cap. 1. n. 2. *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.* 28. Hilar. Chrysost. Rupertus. *Verbum in magno honore apud Patrem.* D. Gregor. Iob. 4. 1. Ioan. 1.

Quartò D. Basilius in hæc verba, D. Thomas *hîc* agnoscunt differentiam inter particulam *in* & *apud*, docentque, quòd *in* denotat identitatem naturæ: *In sinu Patris*, vers. 18. Ioan. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est*, scilicet ratione naturæ. Particula verò *apud*, dicit distinctionem in supposito, cit. Epist. Ioan. *erat apud Patrem*, & cap. 2. 29. Basilius. Ioan. 14.

cap. 2. num. 1. *Aduocatum habemus apud Patrem.*
Psal. 35. Psalm. 35. *Apud te est fons vitæ.* Cùm autem Euangelista statim dicturus esset identitatem naturæ cum Patre, *& Deus erat Verbum*; accommodatiùs hîc posuit particulam *apud*, vt distinctionem suppositi denotaret. Quintò accipe egregiam
Bernard. ponderationem D. Bernardi lib. 2. de considerat. *Sume exemplum, ait, de summo omnium Patre Verbum suum & emittente, & retinente. Verbum tuum consideratio tua. Quod si procedit, non*
Vt homo intelligit, ita exequatur. *recedat. Sic progrediatur, vt non egrediatur. Sic exeat, vt non deserat.* Et satis eleganter. Ac si dicat. Sit nobis in exemplum diuinus Pater, qui ita intelligendo producit suum Verbum, vt ab ipso non separetur, sed in ipso maneat. Et sicut omnia intelligit in suo Verbo, ita ea regit, & gubernat; sic etiam tuum verbum, tua consideratio, ita à te emanet, vt in te maneat, ac non recedat; vt sicut intelligis, sic exequaris; & sicut dicis, ita adimpleas, *lib. 1. c. 6. n. 21.*

QVÆSTIO XII.

Cur non dicatur hîc, apud Patrem, sed apud Deum?

30. QVARE cùm hîc *apud Deum*, Pater intelligatur, vt est communis, expositio, non dixerit Euangelista, apud Patrem, cùm hæc esset manifestior explicatio mysterij Trinitatis? Respondeo primò, quòd nomen Patris, hîc non veniebat in consequentiam, nec ad rem, Euangelista multis de causis, vt dixi *quæst.* 8. secundam personam, non Filium, sed Verbum nominauit: ergo non seruabatur recta connexio, si hîc diceret *Patrem*; ac proinde conuenientius fuit Deum nominare, quia non solùm, quæ faciunt ad claritatem veritatis, sed etiam ad opportunitatem
Prouerb. 15. sermonis, consideranda sunt, *Prouerb. 15. numer.* 23. At cùm secundam personam Filium nominauerit, *vers.* 18. statim primam Pattem, dixit: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris*;
Explicatio accommodata naturæ rei. Pater, & Filius, vt correlatiua mutuò se respiciunt. Secundò Euangelista voluit paulatim nobis aperire mysteria; & ideo ante omnia primam personam Deum esse declarauit; & postea Patrem dici manifestauit, vers. 18. *Vnigenitus, qui est in sinu Patris.* In diuinis, vt dicunt Theologi, prior est diuinitas, quàm paternitas; explicatio autem debet esse accommodata naturæ rei: ergo priùs explicanda fuit diuinitas, & postea paternitas.

QVÆSTIO XIII.

Quare hoc Euangelium inchoëtur à Verbo?

31. QVARE D. Ioannes initiauit suum Euangelium, non à Deo Patre, sed potiùs à Verbo? Respondeò primò. Quia Euangelista intendebat Deum Verbum explicare, & per ipsum Patrem, & Spiritum sanctum manifestare, & ideo à Verbo sumpsit exordium. Secundam rationem mihi
Bruno. præbet D. Bruno Carthusian. *serm. 1. de Trinit.* dum quærit ad illa verba Genes. 1. *In principio*
creauit Deus cœlum, & terram. Cur Moyses ante Genes. 1.
Patrem Deum statim in prima voce, ac nomine Filium exprimit: *In principio*, id est, in Filio, *creauit Deus cœlum*, &c. Respondet sanctus Pater in hæc verba, *In principio*, inquit, *fecit Deus cœlum, & terram, & Spiritus Dei ferebatur super aquas; conueniens forte fuerat, vt nomen Patris prius poneretur, qui vbique ab ipso Filio maximè honoratur: sed noluit hoc Moyses, immo Spiritus sanctus, qui loquebatur in Moyse, sed primum nomen Filij posuit, ne quærendo erraret Iudæus.* Ac si *Christus Dominus magna facilitate inuenitur.*
dicat: Iudæus, & hæreticus non negat Patrem, sed Filium; vt ergo ostendat quanta facilitate à quærentibus inueniatur in Scripturis, ideo ante omnia in fronte, ac prima voce Scripturæ, & Euangelij nomen Verbi ac Christi affixit Euangelista.

QVÆSTIO XIV.

Quare proponatur prius nomen Verbi, quàm Dei?

QVARE D. Ioannes prius dixerit, Verbum esse apud Deum, quàm nobis Deum esse 32.
proponeret? Respondet Leontius, vt ostendatur Leontius.
Verbum nihil aliud esse, quàm ipsum Deũ, apud quem erat. Secundò, quòd Ioannes hîc Deum esse supposuit, vt veritatem manifestatam, & sufficienter contentam, & explicatam in testamento veteri, quam non negabant hæretici, contra quos scribebat, & id quod sufficienter est explicatum, non est ampliùs in eius expositione immorandũ. *Non est immorandum in re explicata.*

EXPOSITIO V.

Dictionum, *& Deus erat Verbum.*

PROPOSITA sententia D. Ioannis 33.
euidentissimè diuinitatem Verbi, ac consubstantialitatem cum Deo Patre nobis manifestat, Verbum esse Deum absolutè pronunciat.
Moyses dictus est Deus Pharaonis, *Exod. 7. v. 1.* Exod. 7.
non absolutè, vt notat D. Hilar. 7. *de Trinit.* Hilar.
Sed respectiuè in ordine ad Pharaonem ratione potestatis, quæ supra ipsum ei data erat. In *Ps.* 81. Psalm. 81.
n. 6. Iusti dicuntur Dij, non absolutè, sed in opinione hominum; *Ego Dixi, Dij estis.* At Verbum absolutè dicitur Deus, *& Deus erat Verbum.*

Nec obstat contra diuinitatem Verbi id, quod 34.
dicebant Arriani, quia ponitur hîc, *Deus*, sine articulo, *ipse*; sæpe enim hoc fit. In hoc capite tripliciter, *Fuit homo missus à Deo.* Et iterum, *Deum nemo vidit vnquam.* Et iterum: *Ex Deo nati sunt.* In quibus locis agitur de Deo verò; & articulus non est in textu.

QVÆSTIO XV.

Quare hîc ponatur propositio indirecta?

EVANGELISTA hîc facit probationem in- 35.
directam, siquidem, notant hîc Expositores cum Diuo Thoma, hæc sententia, *& Deus* Thom.
erat Verbum, resoluenda est in hanc, *& Verbum*

bum erat Deus; iuxta Dialecticos, illud, quod se habet per modum formæ, & naturæ, debet esse prædicatum: id verò, de quo dicitur, per modum subiecti, vt patet in hac, Petrus est homo. Cùm autem Deus se habeat per modum naturæ, debet esse prædicatum. Respondeo, quòd nostra sublimis Aquila non solùm voluit nobis explanare alta & diuina mysteria, sed etiam hoc ei fuit in animo, præstare cum magna eloquentia, & elegantia; &, vt notant periti in lingua Hebræa, est magnus ornatus, & grauitas dicendi in ea, si illud, quod est vltimum nomen prioris sententiæ, sit primum subsequentis, quod hic maximè obseruauit Euangelista: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce quando nomen *Verbum*, est vltimum primæ sententiæ, dat initium subsequenti; & *Deus*, in quo altera dictio terminatur, *& Verbum erat apud Deum*, est primum subsequentis: verus enim magister non solùm intendit docere verum, sed hoc cum venustate, & pulchritudine verborum, vt sic suauitate attrahat animos legentium.

Locutio sit elegans.

Elegantia attrahit animos.

36. Apollo ille magnus Apostolorum coadiutor dicitur à S. Luca, Actor 18. num. 14. *Vir eloquens potens in Scripturis.* In Hebræo dicitur, *vir praditus facundia.* Et infrà *eodem cap. num.* 17. de eo ait: *Contulit multum his, qui crediderant*; seu, vt vertit Syrius, Adiuuit multum per gratiam omnes fideles. *Per gratiam*, inquit Caietanus, *hoc est, per elegantiam verborum, & scientiam Scripturarum.* Scripturarum doctrina cum ornatu verborum omnium animos rapit, ac subiicit. Psal. 17. n. 48. dicitur: *Qui subdis populos meos sub me.* Ex Hebræo habetur, alloquens populos sub me. Alloquens, id est, suauiter loquens. Varr. 5. *de lingua Latina.* Et vbi adest iucundum, ac elegans eloquium, statim diuisus populus vnitur, & humiliatur.

Actor. 18. *Syrius.* *Caiet.* *Psalm. 17.* *Varr.*

37. Ait Iacob, in suis benedictionibus, Genes. 49. n. 21. *Nephthalim ceruus immissus dans eloquia pulchritudinis.* Seu, vt in Hebræo legitur apud Dionys. Carthus. *Nephthalim ager irriguus dans eloquia pulchritudinis.* Et, vt ipse explicat, Quia in ea, scilicet Tribu, fuit mons Thabor, in quo vbertim morabantur Prophetæ, qui eloquia pulcherrima dabant. Sed iam animus dubitat, quare sanctus Patriarcha in aliis filiis multa gloriosa prædixit, victorias, trophæa, possessiones, & regna, at verò in Nephthalim nihil simile, sed solùm ei annunciauit eloquia pulchritudinis; idest, vt exponit Andræas Masius *in Iosue cap.* 19. *vers.* 32. verba magna elegantia exposita; siquidem suauitate, & vrbanitate omnes conciliabat, meritò nihil aliud fuit exprimendum; vbi pro ingenti benedictione eloquentia datur, ibi trophæa, imperia, dominatus donantur, omnia enim comparat, & domat eloquentia.

Genes. 49. *Carthusian.* *Masius.*

Eloquentia pro magna benedictione.

QVÆSTIO XIX.

Quare Euangelista prius explicat æternitatem Verbi, quàm illius naturam?

38. EVANGELISTA agendo de generatione æterna hîc, in tertio loco nobis explicat naturam Verbi, *& Deus erat Verbum*, explicando priùs illius æternitatem. *In principio erat Verbū*; ac existentiam in Patre, *& Verbum erat apud Deum*, vt dixi *exposit.* 1. & 4. Et tamen doctrinæ ordo, iuxta Aristotelem, postulat, vt priùs explanetur, quid sit res, quæ illius existentia, ac duratio, seu æternitas. Primò respondet Toletus *annot.* 9. quòd Euangelista incepit à notioribus; nam istæ propositiones, *Verbum erat in principio*, & , *Erat apud Deum*; cùm apud aliquem deberent esse, erant manifestiores, quàm hæc, *Verbum erat Deus*; ideo à facilioribus ducit nos ad altiora. Secundò respondeo, quòd Euangelista voluit exordiri à nomine illo, *In principio*, vt correspondeat Testamento veteri, in quo Moyses tali loquendi modo incepit, vt suo exemplo nos instruat, quòd primi, & antiqui Magistri sunt imitandi, & venerandi in stylo, & sententia. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens*, Ecclesiast. 39. num. 1. Tertiò, Euangelista incepit à facilioribus ad altiora, nempe ab æternitate, & existentia Verbi ad ipsum esse, & naturam Dei, vt videamus quòd quanto magis quis inuestigauerit in mysteriis diuinis, semper profundiora, & sublimiora ad inquirendum inueniet, vt docet Gregorius Nazianzenus *orat.* 49.

Toletus. *Antiqui magistri imitandi.* *Eccles. 39.*

QVÆSTIO XVII.

Quare hîc non ponatur aliqua probatio?

EVANGELISTA nullam hîc adhibuit probationem, siue ex Scriptura, siue ex ratione 39.
cum alioquin videretur necessaria, præcipuè cùm ageret contra hæreticos. Respondet primò D. Chrysost. homil. 1. in Ioan. *& Deus erat Verbum*, inquiens, *Nihil dubitat, nihil coniectatur, sed certa omni assertione proloquitur: Magistri siquidem est, in his, quæ dicit, nihil ambigere.* Magnus Magister non adhibet probationes ad ostendendam magnam certitudinem rei, de qua agit. Secundò respondeo, quòd tanta erat auctoritas Ioannis, vt sufficeret, quòd ipse diceret, Vnde de se protestatur 21. n. 24. *Hic est discipulus ille, qui testimoniū perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium eius.* Ac si idem esset, quod Ioannes diceret, & quod verum haberetur. Tertiò possumus dicere, quod ipse testimonio Christi stabiliuerit suam doctrinam, *vers.* 18. proclamat: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris, enarrauit nobis.* Quartò, vt ostendat Euangelista, non ex ratione, sed ex illustratione diuina habere, quæ nobis scribebat, vt nos instruat, quòd si quis ratione inuestigauerit quæ fuerint ante conditum Orbem, inueniet tenebras, & abyssos; si verò lumine supernaturali, ac fidei, ad inaccessibile lumen, ac splendorem æternum accedet.

Chrysost. *Auctoritas Ioannis magna.* *Ioan. 21.* *Qui rationem quærit à natura, inueniet tenebras.*

Ioannis 1. *num.* 2. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.

VERSIONES.

Tertullian. aduersùs praxeam.	Hoc erat in principio tantùm apud Deum.
Theophylact. hîc.	Illud erat in principio apud Deum.
Caiet. Marin. Victorin. aduersùs Arrium lib. 1.	Hoc erat in principio apud Deum.

EXPO

EXPOSITIO.

40. RONOMEN, *hoc*, in Græco generis masculini est, sicut eiusdem generis est nomen Deus & Verbum; & ideo ad vtrumque referri posse existimat Origenes *tom. 2. in Ioan.* Communis tamen expositio sanctorum Patrum, tenet esse relatiuum Verbi, Hoc, scilicet Verbum, erat in principio. Et hic sensus manifestè constat ex nostra vulgata, habet enim, *hoc*, quod non ad Deum, sed ad Verbum ordinatur.

41. Leontius, D. Cyrillus *lib. 1. in Ioan. cap.* 4. Maldonat. Beaulxamis, existimant Euangelistam hîc repetere, quod suprà dixerat in superiori vers. Cuius rei hanc rationem dat Caietanus. Euangelista tria suprà docuit, nempe Verbum esse æternum, distinctum à Patre in hypostasi, & idem in natura cum illo; *Ne intelligeremus*, ait ille, *tria antea dicta vera esse sigillatim, & non simul, ideo ad excludendas omnes cauillationes hæreticorum, colligendo omnia vera esse declarauit.* Tertiò D. Hilarius 2. *de Trinitat.* Theophylactus docent Euangelistam hac sententia declarasse Verbum esse Deum cum Deo Patre cum summa vnitate, ac pace, & sine discordia, quam Gentilitas in suis Diis fabulabatur. Quartò Toletus, cui fauent Clemens Alexandr. *in orat. exhortat. ad Gent.* & D. Gregorius *lib. 5. moral. cap.* 19. ita exponit: Verbum tantùm erat apud Deum, nimirum nondum carnem susceperat, nondum se manifestauerat, sed erat solùm absconditum, inuisibile apud Deum.

Leontius. Cyrillus. Maldonat. Beaulxam. Caiet. Hilar. Theophyl. Tolet. Clemens. Gregor.

42. Quinta expositio tenet, D. Ioannem, hîc explicare coæternitatem Verbi cum Patre, ne aliquis existimaret personam Verbi esse inferiorem Patre duratione, ac proinde primò dixit Euangelista, Verbum esse æternum. Secundò distinctum à Patre. Tertiò, eiusdem naturæ cum illo. Quartò, coæternum. Ita docent D. Basilius *hom. in hac verba*, Chrysostom. *homil.* 3. S. Thom. Carthusianus, Lyranus, & alij. Et hæc mihi videtur probabilior. Et hac breui sententia multos hæreticos iugulauit noster Euangelista. Quod eleganter ait D. Ambros. lib. 1. de fide, cap. 5. *Omnes*, inquit, *hæreses hoc capitulo breui Piscator noster exclusit.* quòd latè prosequitur sanctus Pater.

Basilius. Chrysost. S. Thom. Carthusian. Lyranus. Ambr.

QVÆSTIO XVIII.

Ad quid fiat repetitio?

43. VARE hîc D. Ioannes repetit Verbum esse apud Deum? De hoc multa dixi in expositionibus. Theophylactus ait, ad explicandam summam vnionem, & concordiam cum Patre; sed ex hoc iam alia oritur quæstio. Ad manifestandum superexcellentem Verbi beatitudinem, ac eximiam felicitatem non sufficiebat dicere ipsum esse, *& Deus erat Verbum.* Ad quid eius vnionem cum Patre, explicat? Stando in hac sententia Theophyl. nobis declarat Euangelista, quòd ad summam beatitudinem non valeret diuinitas, si per impossibile non adesset indiuisa vnitas. Vnde ait. D. Bernard. *epist. 1. ad Carthusian. & Guidonem Priorem*, quòd vnitas conseruat Trinitatem Et *serm. 11. in Cant.*

...ine vnitate ...ihil beatū. Bernard.

idem habet. Idem Theophylactus. *Quia*, ait, *dixerat. Deus erat Verbum? Ne quis diabolica illusione turbet quosdam, dicens; Ergo quia Verbum Deus est, aliquando insurget contra Patrem, vt Gentiles fabulantur, & segregans se ab eo aduersarius erit, propterea dixit quod licet Deus sit Verbum, nihilominus cum Deo Patre est, vt ab eo nunquam separatus.* Ita ingenitus est appetitus dominandi hominibus, vt ne aliquis suspicaretur Verbum totum dominatum ambire, & rebellare posse contra Patrem, ideo Euangelista semel, & iterum repetit quòd erat in Patre, & idem cum ipso, nam si esset diuersum, aliquis cogitaret ab eo deficere, vt ipse solum regnaret.

Theophyl. *Ingenita hominibus ambitio dominandi.*

QVÆSTIO XIX.

Cur nulla fiat mentio Spiritus sancti?

44. VARE hîc Euangelista, cùm toties nominet Patrem, & Filium, nullam fecerit mentionem de tertia persona, scilicet Spiritu sancto, vt hoc modo initio sui Euangelij perfectam notitiam Trinitatis nobis daret? Respondet Cardinalis Hugo quòd *Euangelista hîc tantùm agit de reductione ad Patrem, & ideo solum fecit mentionem de Patre, ad quem fit reductio, & de Filio, per quem fit.* Dicam etiam, quod legi apud aliquos, qui ex hoc exordio totam colligunt Trinitatem: tria enim nominat Ioannes, Principium, Verbum, & Deum. Per Principium intelligunt Patrem, per Verbum Filium, per Deum Spiritum sanctum. At obstat communis expositio, quæ Deum, Patrem intelligit.

Hugo.

45. Respondeo secundò quòd Euangelista scribebat suum Euangelium contra hæreticos negantes æternitatem Verbi; & ideo solum facit mentionem de Patre, & Filio, quia hoc tantùm requirebatur ad hæresim confutandam: at vbi primum necessarium fuit, statim tertiam personam nominat. Ioan. 20. n. 22. & 1. epist. cap. 5. n. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus.* Tertiò, & moraliter, Patri tribuitur potentia, Verbo sapientia, Spiritui sancto amor. Ioannes componebat suum Euangelium contra hæreticos contumaces, & obstinatos: solùm ergo ordinat præsentem textum de Patre, & Filio, & non de Spiritu sancto, vt nos doceat quòd contra obduratos hæreticos potentiâ, & sapientiâ agendum est, non verò amore, & beneuolentiâ; his enim regitur filius, & fidelis. Ait Deus Moysi, Mich. 7. num. 14. *Pasce populum tuum in virga tua.* Et tamen Apostolis mandatur, *Matth. 10. num. 10.* vt virgam non portent. Cur Moysi datur virga, & Apostolis denegatur? Mittebatur ille ad populum duræ ceruicis, qui sæpe idololatria recalcitrauit contra Dominum, ideo virga conceditur vt potentia, ac rigore eos possit domare: Apostoli verò destinabantur ad gentes, quæ crediture erant, ac proinde omnis seueritas eis interdicitur. D. Hieronimus, citato loco Mich. *Puto*, ait, *quia populus Israël duræ ceruicis erat, vsum esse Moysem virga legali, & virga percutiente; Apostolis autem Domini Saluatoris, qui sapientiam sequebantur inter perfectos, virgam excussam esse de manibus.*

Ioann. 20. *Heretici potentia coercendi, amici benignitate.* Mich. 7. Matth. 10. D. Hieron.

Ioannis 1. *n.* 5.	Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

VERSIONES.

Syriacus.	Omnia per manũ eius fuere, & sine ipso nec vnum quidem fuit, quicquid fuit.
Caietanus, & *Arias.*	Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est, neque vnum, quod factum est.
Homilia, Vox spiritualis Aquilæ tribuitur Origeni, refertur à D. Thoma.	Omnia per ipsum facta sunt, & extra ipsum factum est nihil.
Marius Victorinus aduersùs Arrium lib. 1.	Per quem effecta sunt omnia, & sine quo effectum est nihil.
S. Gaudent. serm. 10. *S. Leo Papa ser.* 8. *de Quadrag. & serm.* 12. *de Passione.*	Per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.

EXPOSITIO.

46. VPERIORIBVS propositionibus tractauit Euangelista de æterna generatione, ac de Deo ipso in se ipso; nunc verò verba facit de Deo creatore. Triplex est lectio quoad terminationem puncti. Prima, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Et posito puncto continuat: *Quod factum est in, in ipso vita erat.* Ita D. Hieronymus, D August. D Hilar. D. Cyrillus. D. Thomas *hic*, Tertullianus contra Hermog. *cap.* 20 & 25. Et hæc lectio habet pro se, quòd in subsequenti dictione fit reptitio vltimi verbi superioris, scilicet, *sine ipso factum est nihil*, & subsequens incipit à fine, *Quod factum est, in ipso vita erat.* qui modus obseruatur hîc ab Euangelista, vt supià dixi.

1. Lectio. D. Hieron. August. Hilar. Cyrillus. S. Thom. Tertull.

47. Secunda lectio sic habet: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Et figit punctum: & sequitur: *In ipso vita erat.* Ita textus Græcus legit, D. Irenæus *lib.* 3. *c.* 11. D. Chrysostom. *hom.* 4. Theophylactus, Euthymius, D. Hieronymus, *in Amos* 6. D. Gregor. Nazianz. *orat.* 5. & alij multi. In hanc magis propendo, quia nostra vulgata Latina ita legit, & vbi ponit punctum, & terminatur numerus tertius; & sequitur quartus *In ipso vita erat.* Deinde, quia hæc lectio apertissimè excludit Arrium, qui dicebat Spiritũ sanctum esse factum à Verbo, ideo ait, *sine ipso factum est nihil quod factum est*, cùm autem Spiritus sanctus non sit factus in se, non est factus à Verbo. Tertia lectio. *Sine ipso est factum est nihil, quod factum est in ipso.* Et addito puncto continuat: *Vita erat, & vita erat lux*, &c. Ita Hilarius *lib.* 2. *de Trinit.* D. Epiphanius *in Ancorato.* Hæc non placet; & D. Ambrosius 5. *de fide cap.* 3. & D. Augustinus *lib.* 5. *de Genes. ad lit. c.* 14. eam tribuunt Manichæis; si enim Euangelista dixit, omnia per ipsum fuisse facta, ad quid repetendum iterum, *in ipso?* Deinde, quia illa dictio cohæret cum subsequenti, vt dicam expositione sequenti.

2. Lectio. Text. Græcus. Irenæus Chrysost. Theophyl Euthym. D Hieron. Nazianz. 3. Lectio. Hilar. Epiphan. Ambros. August.

Omnia, inquit, *per ipsum facta sunt.* Idest, omnis creaura tam visibilis, quàm inuisibilis, vt ait D. Augustinus, ab Angelo vsque ad vermiculum. *Omnia per ipsum facta sunt. Et sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quia hoc nomen, *omnia*, aliquando non vniuersalitatem significat, sed pro aliquibus accipitur; ideo Ioannes id, quod dixerat per affirmationem, repetit per negationem; *& sine ipso factum est nihil*, seu, vt alij transferunt, nec vnum sit, quod non sit factum ab ipso. Vel potest referri, *sine ipso factum est nihil*, quoad conseruationem, ita vt primò loquatur de creatione, postea de conseruatione. 48.

August.

Vltimò hîc est expendenda illa particula, *per ipsum*, ex qua Arriani argumentabantur Verbum esse inferius Patre: nam illud, *ipsum*, tanquam per instrumentũ facta omnia intelligebant Contra hanc impietatem latè agunt S. Basilius *lib. de Spiritu sancto.* Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 5. Chrysostom. homil 4. *Neminem*, ait, *conturbare debet prapositio, Per; nam de Patre dicitur: Per quem vocati sumus in societatem Fily eius*, 1. Corinth 1. n. 9. multis probat D. Ambros. *lib.* 3. *de Spiritu sancto.* 2. Corinth. in initio: *Paulus Apostolus per voluntatem Dei.* Ad Galat. 4. *Quòd si Filius, & hæres per Deum.* Ecce particula, *per*, non repugnat cũ diuinitate, & æqualitate. Dicitur Pater omnia per Filium facere; sicut enim artifex omnia per artem, & sapientiam operatur; ita Pater per Filium, qui est eius sapientia, omnia producit. Ita D. August. 6. *de Trinit. c.* 10. S. Thomas Cæsarius *dialog.* 3. Hugo, & alij. Immo maiori cum proprietate dixit Euangelista, *per ipsum*, quàm si dixisset, *ab ipso*, vel *in ipso*, vel *ex ipso*; si enim dixisset, ab ipso, vel ex ipso omnia facta, intelligetur, solum Filium fuisse operatum. Si, *in ipso*, malitia Arriana aliquid in Verbo factum persuaderet. At verò dum ait, *per ipsum*, intelligimus, non esse solùm, vt ait D. Hilarius, sed simul cum Patre, & Spiritu sancto operatum fuisse. 49.

Basilius. Cyrillus. Chrysost. Ambros. August. S. Thom. Cæsar. Hugo. Hilar.

QVÆSTIO XX.

Quare Euangelista tam breuiter agat de creatione?

VANGELISTA tam breui epilogo, & vnico verbo comprehendit, quæ Moyses multis enarrauit in creatione mundi. Respondet Toletus *in commentatar. ad illa verba, Omnia per ipsum*, quòd pro Moysis tempore, cùm non esset facta Redemptio, creationis beneficium omnium maximũ, & ideo multis amplificandum fuit. At Ioannes iam ad maius properans, nempe ad Redemptionem, cuius collatione illud minus censebatur, ideo summatim ad maiora fuit progrediendum. Respondeo secundò, quòd Moyses direxerat oculos ad temporalia, & Promissionis terram, & ideo voluit in enarrandis temporalibus detineri. 50.

Toletus.

Qui contemplatur cælestia, a terrenis non immoratur.

At

At Ioannes intentam mentem habebat ad supernaturalia, ad Christum Dominum, & eius beatitudinem, & ideo non sustinuit in terrenis immorari, sed ab aliis properanter se expediens vehementi conatu ad altiora ascendit. Tertiò, Ioannes maiorem notitiam de mysteriis diuinis habebat, quàm Moyses, & tamen summatim, ac vno verbo vtitur, vt ostendat, quòd quanto magis quis Diuina penetrat, plus admiratur, & minus loquitur. Quod notauit Rupertus *in lib. 1. in Genes.* ad verba, *Fiant luminaria magna. Moyses hoc dixit vno verbo, de quo Astrologi innumeros impleuerunt libros.*

Qui maiorē cognitionem habet de diuinis minus loquitur. Rupert.

QVÆSTIO XXI.

Quare Euangelista vtatur verbo, facere, *& non,* creare?

51. SERMO est hîc de creatione, & tamen Euangelista non ait, *omnia per ipsum creata sunt*, sed *facta*. Respondeo, verbum *facere*, habere significatum valdè generale, significat enim producere, siue per creationem, siue per eductionem. De primo patet: *In principio creauit Deus cœlum & terram*, Genes. 1. num. 1. Psalm. 70. *Fecit cœlum, & terram*. Gen. 2. num. 4. *In die, quo fecit Deus cœlum & terram*. De secundo per eductionem in multis locis, Genes. 1. *Dixit Deus, fiat lux.* id est, quia ex præiacente materia facta est, vt ibi explicant expositores. Et quanquam omnia dicantur creari ratione materiæ, è cuius potentia educuntur: verbum tamen, *facere*, vtrumque explicat. Et hac de causa dicitur in Symbolo, *Factorem cœli, & terræ*. Et Psalm. 103. num. 24. *Omnia in sapientia fecisti*. Et ideo hîc ait Euangelista. *Sine ipso factum est nihil*. Sine sapientia nihil est operandum, ac proinde, vbi nos habemus, *In principio creauit Deus*, vertit Origenes, *In sapientia fecit Deus.*

Genes. 1. Psalm. 70. Genes. 2. Genes. 1. Psalm. 103. *Sine Sapientia nihil operandum.*

QVÆSTIO XXII.

Quare ante Incarnationem præmittit Ioannes Verbum esse creatorem, & conseruatorem.

52. QVARE Ioannes tractando hîc de Incarnatione Verbi, & de Redemptione humani generis, præmisit ipsum esse vniuersi factorem: *Omnia per ipsum facta sunt*; & vniuersalem conseruatorem, *& sine ipso factum est nihil?* Respondeo primò, vt ostendat, quòd ex eo, quòd Deus nos condidit, quodammodo ipsi incumbebat nos restaurare, & reformare. S. Leo Papa serm. 12. de Passione: *Per quem, ait, omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil, quippe plasmatum de limo terræ hominem flatu vitæ rationali animauit, idem naturam nostram ab æternitatis arce deiectam, amissæ restitueret dignitati, & cuius erat conditor, esset etiam reformator.* Similiter S. Remigius ad Rom. cap. 5. Respondet secundò, vt ostendat Ioannes Christum, quem in suo Euangelio Regem prædicat, esse verum Regem qui suos condidit, & tot beneficiis conseruat, & ad maiora promouet. S. Paulinus epist. ad quendam militem. *Christus, ait, totius mundi Dominus, & Rex, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Tertiò, vt ait Origenes hîc in homil. *Per hæc ostendit, quòd Verbum omnia ambit, & conseruat.* Nouerat Euangelista hominum naturam, quæ maximè spe emolumenti allicitur, & ideo ponit Verbum vniuersi conseruatorem, & factorem, vt saltem expectatione beneficiorum, & conseruationis moueatur homo ad ipsum adorandum, & venerandum. Et in hunc sensum expendit D. Augustinus præsentem Ioannis textum *in soliloquiis*; & ait, *Sine quo factum est nihil: & ideo sine te factus sum nihil, quia est nihil, quod ad nihilum ducit: separari ergo à Verbo, est esse sine via, sine veritate, sine vita; separari autem à Verbo, per quod facta sunt omnia, nihil aliud est, quàm deficere, & à facto transire in defectum, quia sine ipso est nihil.* Vbi non adest Deus & homo Christus, omnia in detrimentum, & in nihilum tendunt.

Deus, qui est conditor debet esse Redemptor. Leo. Remig. S. Paulin. *Verus Rex suos beneficiis conseruat.* Origenes. *Homines spe emolumenti mouentur.* August.

QVÆSTIO XXIII.

Quare non dicantur omnia facta per Spiritum sanctum?

53. QVARE, sicut Euangelista dixit, omnia facta per ipsum, scilicet Verbum, non dixit, etiam facta per Spiritum sanctum? In rigore vera esset locutio. Ita S. Ambrosius *in Symbol. cap. 6.* Hugo Cardinalis *hîc*; siquidem opera Trinitatis ad extra sunt indiuisa. Et Psalm. 32. numer. 6. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Primò respondeo cit. Hugo, quòd *magis propriè Pater dicitur operari per Filium, quia Patri tribuitur potentia operandi, Filio, ipsa operatio: at spiritui sancto conseruatio operati.* Secundò respondeo, quòd Euangelista conuenientiùs dixit omnia facta per Verbum, si quidem Verbum est sapientia Patris, Spiritus amor. Dicitur ergo omnia operari per Verbum, & non per Spiritum sanctum, vt te instruat, quòd omnis operatio tua fiat secundùm prudentiam, & sapientiam; non verò secundùm amorem, affectum & voluntatem.

Ambr. Hugo. Psalm. 32. Hugo. *Operandum secundùm prudentiam, & non secundùm affectum.*

54. In principio, inquit Moyses Genes. 1. *creauit Deus cœlum & terram.* Cur non dicitur: In Spiritu sancto creauit? Egregiè respondet. S. Ambrosius, serm. 22. *Esto*, inquit, *imitator Dei; quomodo imitator? numquid potes facere aut terram, aut mare? Non vtique; sed vt omnia per Verbum facias, nihil sine Verbo; omnia cum ratione, nihil sine ratione.* Et optimé, vt tu inde docearis, vt operatio tua, non impetu voluntatis, sed iudicio rationis fiat. Præcepit Deus Moysi Exod. 20. num. 1. *Memento, ait, vt diem sabbathi sanctifices, sex enim diebus fecit Dominus cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requieuit die septimo; idcirco benedixit Dominus diei sabbathi, & sanctificauit eum.* Iam insurgit dubitatio, quare in aliis præceptis, vt de non occidendo, non furando, non adhibuit Dominus rationem, sed tantùm in hoc de sanctificando sabbatho posuit causam: *Quia requiauit die septimo?* Chrysost. *homil. 2. ad Populum Antioch.* Pro gratiarum actione: *Quare, ait, igitur, dic mihi, in sabbatho causam adiiecit, in cæde verò nihil*

Genes. 1. Ambr. Exod. 20. Chrysost.

nihil tale fecit? Quoniam hoc quidem mandatum, non de principalibus erat, nec per conscientiam nobis exquisitis, sed particulare quoddam, & temporaneum. Propterea post hac solutum est, necessaria verò, & vitam nostram continentia illa sunt: non occides, non furaberis, non mœchaberis; & ideo nullatenus hic causam ponit, nec rationem adducit, sed Operandum cum ratione. *sola opus esse putat prohibitione.* Ac si dicat: Alia præcepta, non furandi, non occidendi, lumine naturali sunt nota, ac exinde sufficienter probata. At sabbathi præceptum non naturali ratione signatum erat: ideo ergo reddit causam, ne aliquis putaret voluntate, & non ratione adductum.

Deus Israelitas à seruitute Ægyptiaca liberare, ac eximere volens, Moysi apparens in rubo, Exod. 3. ait Exodi. 3. num. 7. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiem eorum, qui præsunt operib.* Vbi Caietanus optimè Caiet. aduertit: *Rationem sui descensus ad loquendum in flamma, ad apparendum Moysi per flammam in rubo, reddidit Deus.* Sed descensus non erat sufficiens, & efficax ratio, quòd ille esset populus Dei; *Vidi afflictionem populi mei.* Ad quid vltrà additur, *Propter duritiem eorum, qui præsunt operibus?* Vt manifestum sit quòd Deus non tantùm amore, sed iustitia, ac ratione est tactus. Si solummodò populum suum nominasset, ex dilectione, & affectione talia fieri sibi aliquis persuaderet. Dum verò ait, *Propter duritiem eorum, qui præsunt operibus*; Iustitiam, ac rationem declarat, qua excitatus est Deus, vt populum suum à tantis oppressionibus, indebitisque afflictionibus liberaret. Et vbi nos habemus, *Vidi afflictionem populi mei.* Pagninus. Pagninus, & alij legunt; *Videndo vidi afflictionem*; qui modus loquendi vehementiam, & magnam considerationem importat.

Ioannis 1. *n.* 4. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum.

VERSIONES.

Textus Grecus. In eo vita erat, & vita erat lux illa hominum.

Quidam apud Origenem tomo 3. in Ioannem. In ipso vita est.

Brixianus. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum omnium.

EXPOSITIO.

55.
AD claram intelligentiam huius loci vide superiori expositione duas lectiones circa terminationem puncti. Si ergo ita legas: *Sine ipso factum est nihil*, posito puncto; & tunc, *Quod factum est, in ipso vita erat.* Primò, D. Ambrosius *in Psalm.* 36. ad illa verba: *Non confundentur in tempore malo.* D. Hilar. 2. *de Trinit.* Quod factum est in ipso, scilicet Incarnatio, Passio, & Mors, vita erat, & lux hominum. Secundò, D. Augustinus, *tract.* 1. *in Ioannem*, Origen. *tom.* 3. *in Ioann.* Beda *hic.* Quod factum est, idest, creaturæ factæ in ipso Verbo habebant quoddam esse diuinum, & viuum. nam, vt ait D. Thomas hic, creatura in Deo est ipsa creatrix essentia. Tertiò, D. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 6. Chrysostom. *homil.* 4. Hoc referunt ad conseruationem, id est creaturis factis: *In ipso vita erat*; quia in ipso conseruabantur. Quartò, Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *Pædagog. cap.* 6. hoc explicat in ordine ad gratiam, de quo statim.

(Ambrosi. Hilar. Augustin. Origines. Beda. S. Thom. Cyrillus. Chrysost. Clemens.)

Si verò legatur, *sine ipso factum est nihil, quod factum est*, & tunc fixo puncto, *In ipso vita erat.* 56.
D. Ambrosius *in Psam.* 36. Caietanus, & alij explicant de Verbo diuino, de quo est sermo, ita vt ostendat Euangelista, illud non esse mortuum, sicut nostrum, sed viuum. Diuus tamen Athanasius *lib.* 1. *de homine.* D. Ambrosius *lib.* 3. *de fide cap.* 3. Clemens Alexandr. *in exhortat. ad Gent.* Ammonius *in Catena Græca.* Fauent Chrysost. & Theophylactus, qui de vita spirituali, idest, gratia, intelligunt locum. Passim hæc in Scriptura dicitur vita. Ioannis. 4. num. 14. *Fiat in eo fons aquæ vitæ salientis in vitam æternam.* Et c. 5. n. 24. *Qui credit in eum qui misit me, habet vitam æternam. & cap.* 10. *num.* 10. & aliis locis. Vita ergo hic sumitur pro illa, qua homo viuit secundùm Deum per gratiam, & consummatur in gloria æterna.

(D. Ambros. Caiet. Athan. Ambros. Clemens. Ammon. Chrysost. Theophyl. Ioann. 4. Ioann. 5.)

Hæc sententia mihi videtur probabilior. Primò, quia Ioannes tractat de Verbo in se, deinde descendit ad creationem: postea hic agit de vita spirituali, scilicet gratia. Secundo In hac sententia optimè cohærent subsequentia, *& vita erat lux hominum.* Tertiò. Quia Euangelista non ait, *Ipsa est vita*, quia non agebat de vita ipsius Verbi, sed de illa, quæ est in ipso eminentialiter, scilicet gratia.

Expende, *Lux hominum.* Primò aliqui, vt D. 57.
Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 7. D. Chrysostomus *homil.* 4. Theophylactus, Rupertus intelligunt, per *lumen*, vim naturalem intellectus, quæ à natura inest hominibus; *& vita erat lux hominum.* Ac si esset: Et illud Verbum erat largitor luminis naturalis intellectus hominum. Secundò. D. Hilarius, D. Augustinus *tract.* 1. S. Thomas tenent, Verbum dici lucem propter supernaturale fidei lumen, quo ab exordio mundi fideles illuminati sunt. Tertiò. D. Gregorius Nazianzenus *orat.* 4. *Teologica.* D. Ambrosius *de fide contra Arium*, intelligunt de luce diffusa à Verbo incarnato. Mihi certum est, hic non esse sermonem de lumine naturali intellectus, sed supernaturali. Primò. Quia non cohærent subsequentia verba; *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Secundò. Quia hic frequenter fit sermo de lumine non naturali, sed supernaturali: *Venit, vt testimonium perhiberet de lumine: illuminat omnem hominem.* Est ergo sensus, quòd illa gratia data à Verbo illuminat hominem supernaturaliter in mysteriis fidei, & gratiæ.

(Cyrillus. Chrysost. Theophyl. Rupertus. Hilar. August. S. Thom. Nazianz. Ambr.)

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur, quòd in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum.

RESPONDEO primò, vt iam dixi, Euangelistam ideo dicere, quòd in Verbo erat vita, vt ostenderet, quòd Verbo nihil denuo aduenit. Secundò. Euangelista dicturus erat, 58.

erat, quòd Verbum contulerit vitam hominibus, ideo nunc prædixit, quòd in ipso vita erat; *Nemo potest dare, id quod non habet.* nullus enim donare potest, nisi id, quod in se habet. Brixianus. Brixianus, *De salute.* ait, *hominum tractaturus, déque vita, quam attulit mundo, ostendit primò, illum rectè id potuisse præstare, quod in se erat.* Ferus. Tertiò, vt ait Ferus, vt ostendat, quàm necessarius fuit aduentus Filij Dei: nam in Verbo vita est. Constat ergo, quòd mors aboleri non potuit, nisi per Verbum, quod est vita. Quartò Non fit mentio de aliis attributis, vt de misericordia, ac iustitia, sed tantùm de vita quæ est in Verbo, vt nos certiores faceret, quod ex aduentu filij Dei deuicta morte, æterna vita nobis donanda erat. Chrysost. D. Chrysostomus *homil.* 4. sic ait: *Resurrerectionis rationem iam afferre incipit, & admiranda hæc Euangelia exorditur: adueniente autem ad nos vita, vis mortis periit; & luce nos illuminante, tenebræ euanuerunt; sed manet semper in nobis vita, & mors ei dominari non potest.* Quintò Ex ego hoc ait Euangelista, quia Verbum dedit nobis vitam spiritualem, scilicet gratiam, quæ est fons, & origo omnium bonorum. Theophyl. Theophylactus ita inquit; *Vitam Euangelista nominat, eo quòd contineat vitam omnium in se, & quòd spiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis.* Sextò. Chrysost. D. Chrysost homil. 4 in Ioann. *Nomen autem*, ait, *vitæ hîc non solùm conditionis est, sed prouidentiæ ad perpetuitatem.* Ac proinde sanctus Pater per vitam prouidentiam, qua Deus homines pascit, intelligit, & hanc, qua multis beneficiis nos afficit, de Deo prædicat, & dicit esse lucem hominum, quia nihil magis illuminat mentem, ac oculos, vt Principem sequantur, quàm beneficentia, ac suorum solicitudo.

59. Sed quare Euangelista priùs nominat vitam, & postea lucem: *Et vita erat lux hominum?* Respondeo, quòd per vitam, vel secundùm Augustinum intelligitur esse naturale; vel secundùm Ambrosium, esse spirituale gratiæ; per lucem verò ipsam cognitio, vel illustratio, vt dixi in expositione, & sicut iuxta Aristotelem prius est esse, quàm cognosci, ita noster Ioannes prius tractauit de ipso esse, quàm de eius cognitione. Origenes tom. 3. in Ioannem: *Primum, ait, nobis occurrit, ipsos viuere vita beata, deinde ea illustrari; supponitur enim: Viuere oportet, vt viuens illuminatus fiat, nec enim consequens fuisset, illuminari eum, qui nondum intellectus fuisset viuere.*

[Margin: August. Ambros. Origenes.]

QVÆSTIO XXV.

Quare non de Verbo, sed de vita dicatur lux hominum?

60. Idem. HANC quæstionem excitat Origines *tom.* 3 *in Ioannem*, Quare de Verbo non dicitur, *Erat lux hominum*, cùm sit lumen de lumine per essentiam; sed de vita, quæ facta est in Verbo, dicitur, *Erat lux hominum?* Respondeo primò, quod infrà de Verbo ait Euangelista, *Erat lux vera.* Secūdò, quòd verbum dicit essentiam, & proprietatem, per quam secunda persona diuina excellentissimè constituitur; vita verò, vt dixi in expositione, hîc importat esse naturale, vel supernaturale gratiæ hominibus communicatum; non Verbum, sed vita dicitur lux, quia persona diuina, non per id, quod intra se formaliter habet, sed per id, quod extrà communicat, homines illuminat, & dicitur lux, vt tu moraliter discas, quòd non per id, quod homo in se claudit, sed per illud, quod aliis donat, & communicat, eorum lux, & benefactor dignoscitur. *Homo est benefactor, non per id, quod in se habet, sed per id, quod aliis donat.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare non dicatur lux creaturarum, vel Angelorum.

QVARE Euangelista non dixit lux creaturarum, Iudæorum, Angelorum, sed tantùm hominum: *Erat lux hominum?* 61.
D. Augustinus, & Beda *hîc*. Non dicitur lux omnium creaturarum; quia non omnes creaturæ sunt capaces rationis, sicut homo. Non dicitur Iudæorum lux. Chrysostomus, & Theophylactus. Quia non Iudæorum tantùm, sed omnium hominum causâ venerat, & est lux omnium, qui credunt, cuiuscumque conditionis sint. Non dicitur lux Angelorum. Origines *tom.* 5. *in Ioannem* ait, quòd Verbum est lux Angelorum; in eo autem quòd appellatur lumen hominum, non excluditur, quin sit Angelorum. Sicut ex eo quòd Deus dicitur, Deus Abraham, Isaac, & Iacob non negatur Deus cæterorum. Secundò ait, quòd in Scriptura sæpe per Angelos intelliguntur homines. Caietanus ait, quòd ex eo dicitur lux hominum, qui ex intelligentibus sunt inferiores creaturæ, vt inde inferas, quòd sit Verbum lux superiorum, vt sunt Angeli. Sed in his responsionibus semper instat dubium: Cur non dicatur lux Angelorum? Communis responsio est, quòd Angeli non fuerunt redempti, sicut homines. Ita Toletus, Maldonatus, Beaulxam. Barradas, & alij.

[Margin: August. Beda. Chrysost. Theophyl. omnium ho-… Origenes. Caiet. Toletus. Maldonat.]

62. Quamuis Angeli non fuerint redempti, est tamen satis grauis sententia, quòd Christus Dominus eis meruit gratiam, & gloriam essentialem. Quam tenent multi discipuli Scoti, & sequitur Suarius *tom.* 1 *ad* 3. *part. dispos.* 42. *sect.* 1 Suarius. Deinde Euangelista hîc videtur loqui de Verbo diuino, provt est Deus, qui dedit gratiam, & gloriam Angelis, Ideo dico, quòd dicitur lux hominum, quia Ioannes ad homines scribebat, quos intendebat in obsequio Dei beneficiis continere, ac ad illud eos obligare. Secundò. Quia inter homines & Angelos hæc est differentia, quòd sancti Angeli semper perseuerauerunt in gratia; homines verò gratiam amiserunt: & Deus plus gloriatur, quòd sit eorum lux, qui à salute deperdita reuocati sunt ad vitam, quàm eorum, qui semper in sanctitate perstiterunt.

[Margin: Solutio. *Deus plus glorificatur inter peccatores conuersos, quàm inter iustos.*]

63. Postquam populus transiuit fluenta Iordanis, ait textus, Iosue 4. n. 14. *In illo die magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel.* Sed iam instat dubium. Non extollitur gloria Iosue, dum miracula inusitata, & mirabilia operatur, dum prophetando cum Moyse sociatur, sed dum fluenta Iordanis pertransit? Iosue figuram gerebat Christi Domini, cuius gloria non tam grandescit, dum mirabilius fulget, ac cum Moyse, in medio Iustorum adest, quàm dum vnda baptismali Iordanis peccatores sanctificat, Origines Iosue 4.

Origen. homil.4. in Iosue. *Quanta*, inquit, *ante gesta sunt, mare rubrum pedibus transuadatum est, manna de calo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, & nunquam dicitur exaltatus Iesus. Vbi verò Iordanis transitur, ibi dicitur ad Iesum: In hac die incipio exaltare te in conspectu populi. Nec enim ante mysterium Baptismi exaltatur Iesus, sed exaltatio eius in conspectu populi, inde sumit exordium.*

Ioannis. 1. *n.* 5. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

VERSIONES.

Syriacus. Et ipsa lux in tenebris lucet, &c.

*Origen. tom.*4. *in Ioan.* Et tenebræ eam non apprehenderunt.

EXPOSITIO.

63. Bi nos habemus *tenebra*, in textu Græco est in numero singulari; ac si dicat *caligo*. Rectè noster Interpres legit per plurale *tenebras*; quia apud Latinos non habet singulare. Quantum ad expositionem textus, magna est varietas Doctorum. Primò Caietanus, per *lucem*, intelligit supremam lucem, per *tenebras* res inuisibiles, quæ vtpote intellectus expertes à luce Verbi illustrari nequeunt. Hæc expositio non placet; non enim in Scriptura res insensibiles significantur per tenebras; nec aliquid mirabile dicebat Euangelista, quòd res insensibiles lucem spiritualem non perciperent. D.Gregorius Nazianzenus *orat.*4. Origenes *tom.*4. *in Ioan.* Elias Cretensis *in suo commentar.* per *lucem* intelligunt Christum, per *tenebras* Diabolum, ac eius ministros. *Rectorem tenebrarum.* Ephesi 6. num.12. Tertiò D. Cyrillus *lib.*1.*in Ioan. cap.*7. & ex parte etiam Origenes *homil.*2.*in diversos*, per *lucem* Christum, per *tenebras* nostram naturam, quæ quamuis habeat lumen rationis, non potest tamen comprehendere Deum, & ideo ad eius adæquatam intelligibilitatem semper est in tenebris. Quartò Chrysostomus *homil.*4. *in Ioann.* Theophylactus per *lucem* Christum, per *tenebras* errorem, & mortem, quæ vtpote deuicta à Christo resurrectione sua ipsum non potuit comprehendere. Quintò D.Maximus *homil.*2.*de Pascha, & homil.*3.*de Pentecost.* S.Macharius senior *homil.*17. per *tenebras* accipiunt peccata, quæ Christum non potuerunt comprehendere. *Quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius*, 1. Petr.2.n.22. Sextò, S.Leo Papa *serm.*18.*de passione*, S. Diadochus *cap.*80. *de perfectione spirituali*, S. Thomas *hic* per *tenebras*, intelligunt homines peccatis obscuratos, inuidia excæcatos, superbiâ tenebrosos. Septimò tandem alij, vt Euthymius, per *lucem* accipiunt prædicationem Euangelicam, Psalm.118.num.105. *Lucerna pedibus meis Verbum tuum*; quam homines obscurati infidelitate non receperunt. Hæ omnes expositiones probabiles, & suis se tuentur Auctoribus.

Caiet. Nazianz. Origen. Cretens. Ephes. 2. Cyrillus. Chrysost. Theophyl. Maximus. Machar. senior. 1.Petri. 2. Leo Papa. Diadoch. S. Thomas. Euthym. Psalm.118.

64. Illa mihi videtur probabilior quæ est D. Augustini *tract.*1.*in Ioan.& lib.*4.*de Trinit. cap.*2.*& epist.*120. *ad Honorat. cap.*3. D Ambrosij *lib. de fide contra Arrium, cap.*3. Glossæ interlinealis, Zachariæ Episcopi, Titelmanni. Caietanus etiam eam secundo loco dat. Salmeron *tract.*16. per *lucem* intelligit lumen fidei, & cognitionis supernaturalis, quæ ab exordio mundi semper lucet in hominibus, licèt ipsi obtenebrati peccatis, ac Idolorum cultu, eam non comprehenderint, nec cognouerint, à constitutione enim mundi semper fuerunt fideles, qui veri Dei cognitionem dabant, licèt homines peccatis obcæcati eos non audierint: & in hoc sensu ait Paulus ad Ephes. num.8. *Eratis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Ex eo hæc sententia semper mihi placuit: quia Euangelista ordinatè procedit narrando, vt suprà dixi. Primò, Generationem æternam, creationem mundi; nunc statum illius in ordine gratiæ; tandem agit de aduentu Christi Domini à versu sequendi à testimonio Præcursoris, qui dum mundus tantis tenebris detineretur, ab ipso illuminatur.

D.August. Ambros. Gloss.interl. Zacharias. Titelman. Salmeron. Ephes.5.

QVÆSTIO XXVII.

Quare de Christo Domino dicatur tantùm quòd sit lux.

65. DVBITAT Origenes *tom.*4. *in Ioan.* qui per *lucem* cum multis Patribus intelligit Christum Dominum. Quare noster Euangelista *in sua epistola* 1. *cap.*1. *num.*5. loquendo de Deo Patre, ait: *Lux est, & tenebra in eo non sunt vlla*; cur etiam de Saluatore, cùm sit impeccabilis, non dicitur, quòd sit lux, & tenebræ in eo non sunt vllæ, sed tantùm appellatur lux? Respondet optimè citatus Origenes: *Deus impeccabilis est, Christus etiam impeccabilis; vt tamen Christus homines beneficio afficeret, tenebras nostras in se ipsum recepit, vt potentia sua mortem nostram deleret, expelleretque animarum nostrarum tenebras.* Et in hoc sensu ait Apostolus 2. Corinth. 5.*n.*21. *Is, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, id est, in se assumpsit pœnam peccati, vt explicat D. Thomas.

Origen. 1.Ioan.1. *Christus in se assumpsit peccata nostra.* 2. Cor.5.

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo dicatur, quòd lux sit in tenebris?

66. QVOMODO ait Euangelista; *Lux in tenebris lucet?* Si enim lux in tenebris est, sine dubio non lucet, & si lucet, non est in tenebris. Respondetur ex D. August. *tract.*1. *in Ioan.* quòd ipsa lux, quantum est ex se, lucet & apta est ad expellendas tenebras, nisi adsit obstaculum, vt patet in cæco. Secundò, moraliter ex hoc collige, quod plus potest malitia, quàm natura, siquidem lux, & tenebræ naturales non valent simul dari, cùm tenebræ sint priuationes lucis. At malitia potest efficere, vt in conspectu tantæ lucis, & fulgoris Christi Domini ipsæ tenebræ, & caligines errorum in corde humano durent, & perseuerent.

August. *Plus potest malitia quàm natura.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXIX.

Quare Euangelista hic vtatur verbo, comprehendere?

67. EVANGELISTA vtitur hîc verbo *comprehendere: & tenebræ eum non comprehenderunt. Comprehendere* enim est totum apprehendere, vt nihil illius lateat videntem, sed cognoscitur res, quantum cognoscibilis est; atqui Deus est omnino incomprehensibilis, Hieremiæ 32.num.19. *Magnus Dominus, & incomprehensibilis cogitatu.* Quare ergo Euangelista non ait, & tenebræ non cognouerunt, sed *non comprehenderunt?* Quòd si per *lucem*, iuxta multos Patres in expositione citatos, Christum intelligamus, est omnino impossibile, vt creatura Deum comprehendat. Respondeo primò, quòd optima est lectio Origenis, *& tenebræ non apprehenderunt.* Secundò respondet Dionysius Carthusianus, quòd hîc *comprehendere*, non significat rigorosam comprehensionem, sed quandam cognitionem per fidem. Respondeo tertiò, quod maximè notandum est, ingenium viri Apostolici: si diceret, tenebræ non cognouerunt; hominum peccatum & incredulitatem palàm manifestabat; dum verò ait, *non comprehenderunt*; quod rigorosè per respectum ad Christum, est impossibile, cùm sit verus Deus; ipsa elegantia verborum eorum nequitiam quodammodo operit. Hoc est ingenium sanctissimorum virorum, qui dum aliorum peccata dicunt, ipsimet verbis quodammodo occultant, & abscondunt.

Hierem. 32.

Carthus.

Aliorum peccata occultantia.

QVÆSTIO XXX.

Quare de præsenti dicatur, quòd lux luceat?

68. QVARE de præsenti Euangelista dicit; *lux lucet in tenebris*, & statim de præterito, *& tenebræ eam non comprehenderunt*, videtur enim, quòd ad optimam verborum connexionem eodem tempore loquendum erat? Respondeo primò, quòd dum Euangelista ait de præsenti *lucet*, & non *luxit*, significat perpetuam, & perseuerantem illuminationem Dei, quæ ab exordio mundi vsque modò durat, & semper durabit; dum verò ait: *tenebræ non comprehenderunt*, dicit respectum ad legem naturæ, in qua pauci erant, qui fidei cognitionem haberent; & sic quasi totus mundus erat in tenebris. Secundò moraliter. Dum ait, *lux lucet*; significat ibi auxilia, & gratiam Dei, vt dixi in expositione; per *tenebras* verò intelligit peccatores suis peccatis obcæcatos. Dum ergo est sermo de gratia, & auxiliis, loquitur in præsenti, *lucet*; quia Deus dona sua semper habet in præsentia, & in conspectu, vt ea communicet, ac hominibus largiatur. At dum de peccato agit, in tempore præterito, ac elapso proferuntur, & veluti post tergum Dei, vt sic quodammodo videatur dissimulare Deus, ac ideo obliuisci, ne puniat, vt det locum pœnitentiæ, ac misereatur.

Dei miserationes in eius conspectu, peccata post tergum.

69. Componite inter se duos Reges, Dauidem, & Ezechiam. Dauid se in conspectu Dei esse multis in locis fatetur. Psalm.40.num.13. *Me autem, ait, propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum, & Psalm.*60.*n.*8. *& Psalm.*55.*num.*9. & passim. At Ezechias de se ait: *Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea* Isai.38.n.8. Dauid innocentiam suam, lachrymas suas ante conspectum Dei; Ezechias verò peccata sua post tergum reponi dicunt. Innocentia, & lacrymæ ante oculos Dei stabant, si quidem misericordiam, ac beneficia Dei expostulabant, quæ ante conspectum eius versabantur; at peccata Ecclesiæ post tergum, ac si ea obliuisceretur Deus, vt sic daret locum non ad puniendum, sed ad miserandum. Ita expendit Bruno in Cantic. Ezechiæ: *Proiecisti, inquit, post tergum tuum omnia peccata mea, ne videres illa ad damnandum me.* Vide hoc li.cap.9.quæst.7.n.12.

Psalm. 40.

Isai. 38.

Bruno.

70. Diuersimodè valdè loquitur Regius Vates de populo Dei, *Psalm.* 43. nam *vers.*5. loquendo de multis beneficiis acceptis à Deo; *sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*; seu vt legit Hyeronimus, *lux vultus tui: quoniam complacuisti eis. Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.* Et aliter *n.*11 iam fatur Propheta: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros*; seu, vt legit Chrysostomus, *Auertisti nos retrò.* Quid significant hæc tam diuersa? modò dicuntur esse in illuminatione vultus Dei, modò dicuntur retrò esse? Expende mysterium, & cognosce causam. Dum apti sunt ad beneficia accipienda. *Tu es, qui mandas salutes Iacob*, dicuntur esse *in lumine vultus Dei*; Dum verò peccatis opprimuntur; *Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me*, n 16. tunc collocantur retrorsum, ac in inferiori loco post inimicos suos, vt sic possint reuerti, & pœnitentiam agere. S. Hieronymus in præfatione Psalm. *Sic & Petrum, inquit, Dominus retrorsum conuertit, vt in multis repararet.*

Hieron.

Chrysost.

Hieron.

Ioannis 1.*n.*6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.

VERSIONES.

Pagninus, & Erat homo missus à Deo, *Vatablus.* cui nomen Ioannes.
Oringen tom 3. Fuit homo missus à Deo; *in Ioan* nomen illi Ioannes.
Textus Grecus. Extitit homo datus à Deo, nomen illi Ioannes.

EXPOSITIO.

71. DESCRIPSIT Euangelista tenebras ignorantiæ, quibus mundus occupabatur, & antequam ad veram lucem Verbum incarnatum accedat, de Præcursore Baptista inserit sermonem, vt est communis sanctorum Patrum sententia Diui Augustini *tractatu* 2. *in Ioannem.* Cyrill. *libro* 4. *capite* 7. Diui Chrysostomi *homil.* 5. Sancti Thomæ, Bonauenturæ, Bedæ, Euthymij, Theophylact. Rupert. Carthusiani, & aliorum. Et idem habent communiter omnes Recentiores. Nescio quo fundamento quidam Auctor voluit hunc locum

August. Cyrill. Chrysost. Thomas. Bonauent.

bum erat Deus; iuxta Dialecticos, illud, quod se habet per modum formæ, & naturæ, debet esse prædicatum; id verò, de quo dicitur, per modum subiecti, vt patet in hac, Petrus est homo. Cùm autem Deus se habeat per modum naturæ, debet esse prædicatum. Respondeo, quòd nostra sublimis Aquila non solùm voluit nobis explanare alta & diuina mysteria, sed etiam hoc ei fuit in animo, præstare cum magna eloquentia, & elegantia; &, vt notant periti in lingua Hebræa, est magnus ornatus, & grauitas dicendi in ea, si illud, quod est vltimum nomen prioris sententiæ, sit primum subsequentis, quod hic maximè obseruauit Euangelista: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce quando nomen *Verbum*, est vltimum primæ sententiæ, dat initium subsequenti; & *Deus*, in quo altera dictio terminatur, *& Verbum erat apud Deum*, est primum subsequentis: verus enim magister non solùm intendit docere verum, sed hoc cum venustate, & pulchritudine verborum, vt sic suauitate attrahat animos legentium.

Locutio sit elegans.

Elegantia attrahit animos.

Apollo ille magnus Apostolorum coadiutor
36. dicitur à S. Luca, Actor 18. num. 14. *Vir eloquens potens in Scripturis.* In Hebræo dicitur, *vir praeditus facundia.* Et infrà *eodem cap. num.* 17. de eo ait: *Contulit multum his, qui crediderant*, seu, vt vertit Syrius, Adiuuit multum per gratiam omnes fideles. *Per gratiam*, inquit Caietanus, *hoc est, per elegantiam verborum, & scientiam Scripturarum.* Scripturarum doctrina cum ornatu verborum omnium animos rapit, ac subiicit. Psal. 17. n. 48. dicitur: *Qui subdis populos meos sub me.* Ex Hebræo habetur, alloquens populos sub me. Alloquens, id est, suauiter loquens. Varr. 5. *de lingua Latina.* Et vbi adest iucundum, ac elegans eloquium, statim diuisus populus vnitur, & humiliatur.

Actor. 18. Syrius. Caiet. Psalm. 17. Varr.

37. Ait Iacob, in suis benedictionibus, Genes. 49. n. 21. *Nephthalim ceruus immissus dans eloquia pulchritudinis.* Seu, vt in Hebræo legitur apud Dionys. Carthus. *Nephthalim ager irriguus dans eloquia pulchritudinis.* Et, vt ipse explicat, Quia in ea, scilicet Tribu, fuit mons Thabor, in quo vbertim morabantur Prophetæ, qui eloquia pulcherrima dabant. Sed iam animus dubitat, quare sanctus Patriarcha in aliis filiis multa gloriosa prædixit, victorias, trophæa, possessiones, & regna, at verò in Nephthalim nihil simile, sed solùm ei annunciauit eloquia pulchritudinis; id est, vt exponit Andræas Masius *in Iosue cap.* 19. *vers.* 32. verba magna elegantiæ exposita; siquidem suauitate, & vrbanitate omnes conciliabat, meritò nihil aliud fuit exprimendum; vbi pro ingenti benedictione eloquentia datur, ibi trophæa, imperia, dominatus donantur, omnia enim comparat, & domat eloquentia.

Genes. 49. Carthusian. Masius.

Eloquentia pro magna benedictione.

QVÆSTIO XIX.

Quare Euangelista prius explicat æternitatem Verbi, quàm illius naturam?

38 EVANGELISTA agendo de generatione æterna hîc, in tertio loco nobis explicat naturam Verbi, *& Deus erat Verbum*, explicando priùs illius æternitatem. *In principio erat Verbū*; ac existentiam in Patre, *& Verbum erat apud Deum*, vt dixi *exposit.* 1. *&* 4. Et tamen doctrinæ ordo, iuxta Aristotelem, postulat, vt priùs explanetur, quid sit res, quæ illius existentia, ac duratio, seu æternitas. Primò respondet Toletus *annot.* 9. quòd Euangelista incepit à notioribus; nam istæ propositiones, *Verbum erat in principio*, &, *Erat apud Deum*; cùm apud aliquem deberent esse, erant manifestiores, quàm hæc, *Verbum erat Deus*; ideo à facilioribus ducit nos ad altiora. Secundò respondeo, quòd Euangelista voluit exordiri à nomine illo, *In principio*, vt correspondeat Testamento veteri, in quo Moyses tali loquendi modo incepit, vt suo exemplo nos instruat, quòd primi, & antiqui Magistri sunt imitandi, & venerandi in stylo, & sententia. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens*, Ecclesiast. 39. num. 1. Tertiò, Euangelista incepit à facilioribus ad altiora, nempe ab æternitate, & existentia Verbi ad ipsum esse, & naturam Dei, vt videamus quòd quanto magis quis inuestigauerit in mysteriis diuinis, semper profundiora, & sublimiora ad inquirendum inueniet, vt docet Gregorius Nazianzenus *orat.* 49.

Toletus. Antiqui magistri imitandi. Eccles. 39.

QVÆSTIO XVII.

Quare hîc non ponatur aliqua probatio?

EVANGELISTA nullam hîc adhibuit probationem, siue ex Scriptura, siue ex ratione 39.
cum alioquin videretur necessaria, præcipuè cùm ageret contra hæreticos. Respondet primò D. Chrysost. homil. 1. in Ioan. *& Deus erat Verbum*, inquiens, *Nihil dubitat, nihil coniectatur, sed certa omni assertione proloquitur: Magistri siquidem est, in, his, quæ dicit, nihil ambigere.* Magnus Magister non adhibet probationes ad ostendendam magnam certitudinem rei, de qua agit. Secundò respondeo, quòd tanta erat auctoritas Ioannis; vt sufficeret, quòd ipse diceret, Vnde de se protestatur 21. n. 24. *Hic est discipulus ille, qui testimoniū perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus, quia verum est testimonium eius.* Ac si idem esset, quod Ioannes diceret, & quod verum haberetur. Tertiò possumus dicere, quod ipse testimonio Christi stabiliuerit suam doctrinam, *vers.* 18. proclamat: *Vnigenitus, qui est in sinu Patris, enarrauit nobis.* Quartò, vt ostendat Euangelista, non ex ratione, sed ex illustratione diuina habere, quæ nobis scribebat, vt nos instruat, quòd si quis ratione inuestigauerit quæ fuerint ante conditum Orbem, inueniet tenebras, & abyssos; si verò lumine supernaturali, ac fidei, ad inaccessibile lumen, ac splendorem æternum accedet.

Chrysost. Auctoritas Ioannis magna. Ioan. 21. Qui ratione quærit diuina, inueniet tenebras.

Ioannis 1. *num.* 2. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.

VERSIONES.

Tertullian. aduersùs praxeam. Hoc erat in principio tantùm apud Deum.
Theophylact. hic. Illud erat in principio apud Deum.
Caiet. Marin. Victorin. aduersùs Arrium lib. 1. Hoc erat in principio apud Deum.

EXPO

EXPOSITIO.

40. RONOMEN, *hoc*, in Græco generis masculini est, sicut eiusdem generis est nomen Deus & Verbum; & ideo ad vtrumque referri posse existimat Origenes *tom. 2. in Ioan.* Communis tamen expositio sanctorum Patrum, tenet esse relatiuum Verbi, Hoc, scilicet Verbum, erat in principio. Et hic sensus manifestè constat ex nostra vulgata, habet enim, *hoc*, quod non ad Deum, sed ad Verbum ordinatur.

41. Leontius, D. Cyrillus *lib. 1. in Ioan. cap. 4.* Maldonat. Beaulxamis. existimant Euangelistam hîc repetere, quod suprà dixerat in superiori vers. Cuius rei hanc rationem dat Caietanus. Euangelista tria suprà docuit, nempe Verbum esse æternum, distinctum à Patre in hypostasi, & idem in natura cum illo; *Ne intelligeremus*, ait ille, *tria antea dicta vera esse sigillatim, & non simul, ideo ad excludendas omnes cauillationes hæreticorum, colligendo omnia vera esse declarauit.* Tertiò D. Hilarius *2. de Trinitat.* Theophylactus docent Euangelistam hac sententia declarasse Verbum esse Deum cum Deo Patre cum summa vnitate, ac pace, & sine discordia, quam Gentilitas in suis Diis fabulabatur. Quartò Toletus, cui fauent Clemens Alexandr. *in orat. exhortat. ad Gent.* & D. Gregorius *lib. 5. moral. cap. 19.* ita exponit: Verbum tantùm erat apud Deum, nimirum nondum carnem susceperat, nondum se manifestauerat, sed erat solùm absconditum, inuisibile apud Deum.

Leontius. Cyrillus. Maldonat. Beaulxam. Caiet. — *Hilar. Theophyl.* — *Tolet. Clemens. Gregor.*

42. Quinta expositio tenet, D. Ioannem, hîc explicare coæternitatem Verbi cum Patre, ne aliquis existimaret personam Verbi esse inferiorem Patre duratione, ac proinde primò dixit Euangelista, Verbum esse æternum. Secundò distinctum à Patre. Tertiò, eiusdem naturæ cum illo. Quartò, coæternum. Ita docent D. Basilius *hom. in hac verba*, Chrysostom. *homil. 3.* S. Thom. Carthusianus, Lyranus, & alij. Et hæc mihi videtur probabilior. Et hac breui sententia multos hæreticos iugulauit noster Euangelista. Quod eleganter ait D. Ambros. lib. 1. de fide, cap. 5. *Omnes*, inquit, *hæreses hoc capitulo breui Piscator noster exclusit.* quòd latè prosequitur sanctus Pater.

Basilius. Chrysost. S.Thom. Carthusian. Lyranus. — *Ambr.*

QVÆSTIO XVIII.

Ad quid fiat repetitio?

43. VARE hîc D. Ioannes repetit Verbum esse apud Deum? De hoc multa dixi in expositionibus. Theophylactus ait, ad explicandam summam vnionem, & concordiam cum Patre; sed ex hoc iam alia oritur quæstio. Ad manifestandum superexcellentem Verbi beatitudinem, ac eximiam felicitatem, non sufficiebat dicere ipsum esse, *& Deus erat Verbum.* Ad quid eius vnionem cum Patre, explicat? Stando in hac sententia Theophyl. nobis declarat Euangelista, quòd ad summam beatitudinem non valeret diuinitas, si per impossibile non adesset indiuisa vnitas. Vnde ait. D. Bernard. *epist. 1. ad Carthusian. & Guidonem Priorem*, quòd vnitas conseruat Trinitatem Et *serm. 11. in Cant.*

Sine unitate nihil beati. — *Bernard.*

idem habet. Idem Theophylactus. *Quia*, ait, *dixerat. Deus erat Verbum? Ne quis diabolica illusione turbet quosdam, dicens; Ergo quia Verbum Deus est, aliquando insurget contra Patrem, vt Gentiles fabulantur, & segregans se ab eo aduersarius erit, propterea dixit quod licèt Deus sit Verbum, nihilominus cum Deo Patre est, vt ab eo nunquam separatus.* Ita ingenitus est appetitus dominandi hominibus, vt ne aliquis suspicaretur Verbum totum dominatum ambire, & rebellare posse contra Patrem, ideo Euangelista semel, & iterum repetit quòd erat in Patre, & idem cum ipso, nam si esset diuersum, aliquis cogitaret ab eo deficere, vt ipse solum regnaret.

Theophyl. — *Ingenita hominibus ambitio dominandi.*

QVÆSTIO XIX.

Cur nulla fiat mentio Spiritus sancti?

44. VARE hîc Euangelista, cùm toties nominet Patrem, & Filium, nullam fecerit mentionem de tertia persona, scilicet Spiritu sancto, vt hoc modo initio sui Euangelij perfectam notitiam Trinitatis nobis daret? Respondet Cardinalis Hugo quòd *Euangelista hîc tantùm agit de reductione ad Patrem, & ideo solum fecit mentionem de Patre, ad quem fit reductio, & de Filio, per quem fit.* Dicam etiam, quod legi apud aliquos, qui ex hoc exordio totam colligunt Trinitatem: tria enim nominat Ioannes, Principium, Verbum, & Deum. Per Principium intelligunt Patrem, per Verbum Filium, per *Deum* Spiritum sanctum. At obstat communis expositio, quæ Deum, Patrem intelligit.

Hugo.

45. Respondeo secundò quòd Euangelista scribebat suum Euangelium contra hæreticos negantes æternitatem Verbi; & ideo solum facit mentionem de Patre, & Filio, quia hoc tantùm requirebatur ad hæresim confutandam: at vbi primum necessarium fuit, statim tertiam personam nominat. Ioan. 20. n. 22. & 1. epist. cap. 5. n. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus.* Tertiò, & moraliter, Patri tribuitur potentia, Verbo sapientia, Spiritui sancto amor. Ioannes componebat suum Euangelium contra hæreticos contumaces, & obstinatos: solùm ergo ordinat præsentem textum de Patre, & Filio, & non de Spiritu sancto, vt nos doceat quòd contra obduratos hæreticos potentiâ, & sapientiâ agendum est, non verò amore, & beneuolentiâ; his enim regitur filius, & fidelis. Ait Deus Moysi, Mich. 7. num. 14. *Pasce populum tuum in virga tua.* Et tamen Apostolis mandatur, *Matth. 10. num. 10.* vt virgam non portent. Cur Moysi datur virga, & Apostolis denegatur? Mittebatur ille ad populum duræ ceruicis, qui sæpe idololatria recalcitrauit contra Dominum, ideo virga conceditur vt potentia, ac rigore eos possit domare: Apostoli verò destinabantur ad gentes, quæ crediturae erant, ac proinde omnis seueritas eis interdicitur. D. Hieronimus, citato loco Mich. *Puto ait, quia populus Israël duræ ceruicis erat, vsum esse Moysem virga legati, & virga percutiente; Apostolis autem Domini Saluatoris, qui sapientiam sequebantur inter perfectos, virgam excussam esse de manibus.*

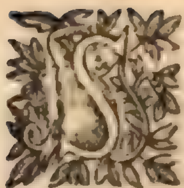
Ioann. 20. — *Hæretici potentia coercendi, amici benignitate.* — *Mich. 7.* — *Matth. 10.* — *D.Hieron.*

Ioannis 1. *n*.5. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.

VERSIONES.

Syriacus.	Omnia per manũ eius fuere, & sine ipso nec vnum quidem fuit, quicquid fuit.
Caietanus, & Arias.	Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est, neque vnum, quod factum est.
Homilia, Vox spiritualis Aquilæ tribuitur Origeni, refertur à D. Thoma.	Omnia per ipsum facta sunt, & extra ipsum factum est nihil.
Marius Victorinus aduersùs Arrium lib. 1.	Per quem effecta sunt omnia, & sine quo effectum est nihil.
S. Gaudent. serm. 10. *S. Leo Papa ser.* 8. *de Quadrag. & serm.* 12. *de Passione.*	Per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.

EXPOSITIO.

46.
VPERIORIBVS propositionbus tractauit Euangelista de æterna generatione, ac de Deo ipso in se ipso; nunc verò verba facit de Deo creatore. Triplex est lectio quoad terminationem puncti.
1. Lectio. Prima, *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Et posito puncto continuat: *Quod factum est in, in ipso vita erat.* Ita D. Hieronymus, D. August. D. Hilar. D. Cyrillus. D. Thomas *hic*, Tertullianus contra Hermog. *cap.* 20 *&* 25. Et hæc lectio habet pro se, quòd in subsequenti dictione fit repetitio vltimi verbi superioris, scilicet, *sine ipso factum est nihil*, & subsequens incipit à fine, *Quod factum est, in ipso vita erat.* qui modus obseruatur hic ab Euangelista, vt suprà dixi.

(D. Hieron. August. Hilar. Cyrillus. S. Thom. Tertull.)

47. 2. Lectio. Secunda lectio sic habet: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Et figit punctum, & sequitur: *In ipso vita erat.* Ita textus Græcus legit, D. Irenæus *lib.* 3. *c.* 11. D. Chrysostom. *hom.* 4. Theophylactus, Euthymius, D. Hieronymus, *in Amos* 6. D. Gregor. Nazianz. *orat.* 5. & alij multi. In hanc magis propendo, quia nostra vulgata Latina ita legit, & vbi ponit punctum, & terminatur numerus tertius; & sequitur quartus. *In ipso vita erat.* Deinde, quia hæc lectio apertissimè excludit Arrium, qui dicebat Spiritũ sanctum esse factum à Verbo, ideo ait, *sine ipso factum est nihil quod factum est*, cùm autem Spiritus sanctus non sit factus in se, non est factus à Verbo.

(Text. Græcus. Irenæus Chrysost. Theophyl. Euthym. D. Hieron. Nazianz.)

3. Lectio. Tertia lectio. *Sine ipso est factum est nihil, quod factum est in ipso.* Et addito puncto continuat: *Vita erat, & vita erat lux*, &c. Ita Hilarius *lib.* 2. *de Trinit.* D. Epiphanius *in Ancorato.* Hæc non placet; & D. Ambrosius 4. *de fide cap.* 3. & D. Augustinus *lib.* 5. *de Genes. ad lit. c.* 14. eam tribuunt Manichæis; si enim Euangelista dixit, omnia per ipsum fuisse facta, ad quid repetendum iterum, *in ipso*? Deinde, quia illa dictio cohæret cum subsequenti, vt dicam expositione sequenti.

(Hilar. Epiphan. Ambros. August.)

Omnia, inquit, *per ipsum facta sunt.* Idest, omnis creaura tam visibilis, quàm inuisibilis, vt ait D. Augustinus, ab Angelo vsque ad vermiculum. *Omnia per ipsum facta sunt. Et sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quia hoc nomen, *omnia*, aliquando non vniuersalitatem significat, sed pro aliquibus accipitur; ideo Ioannes id, quod dixerat per affirmationem, repetit per negationem; *& sine ipso factum est nihil*, seu, vt alij transferunt, nec vnum sit, quod non sit factum ab ipso. Vel potest referri, *sine ipso factum est nihil*, quoad conseruationem, ita vt primò loquatur de creatione, postea de conseruatione. 48.

(August.)

Vltimò hic est expendenda illa particula, *per ipsum*, ex qua Arriani argumentabantur Verbum esse inferius Patre: nam illud, *ipsum*, tanquam per instrumentũ facta omnia intelligebant Contra hanc impietatem latè agunt S. Basilius *lib. de Spiritu sancto.* Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 5. Chrysostom. homil 4. *Neminem*, ait, *conturbare debet præpositio, Per; nam de Patre dicitur: Per quem vocati sumus in societetem Filij eius*, 1. Corinth 1. n. 9. multis probat D. Ambros. *lib.* 3. *de Spiritu sancto.* 2. Corinth in initio: *Paulus Apostolus per voluntatem Dei.* Ad Galat. 4. *Quòd si Filius, & hæres per Deum.* Ecce particula, *per*, non repugnat cũ diuinitate, & æqualitate. Dicitur Pater omnia per Filium facere; sicut enim artifex omnia per artem, & sapientiam operatur; ita Pater per Filium, qui est eius sapientia, omnia producit. Ita D. August. 6. *de Trinit. c.* 10. S. Thomas Cæsarius *dialog.* 3. Hugo, & alij. Immo maiori cum proprietate dixit Euangelista, *per ipsum*, quàm si dixisset, *ab ipso*, vel *in ipso*, vel *ex ipso*; si enim dixisset, ab ipso, vel ex ipso omnia facta, intelligetur, solum Filium fuisse operatum. Si, *in ipso*, malitia Arriana aliquid in Verbo factum persuaderet. At verò dum ait, *per ipsum*, intelligimus, non esse solùm, vt ait D. Hilarius, sed simul cum Patre, & Spiritu sancto operatum fuisse. 49.

(Basilius. Cyrillus. Chrysost. Ambros. August. S. Thom. Cæsar. Hugo. Hilar.)

QVÆSTIO XX.

Quare Euangelista tam breuiter agat de creatione?

VANGELISTA tam breui epilogo, & vnico verbo comprehendit, quæ Moyses multis enarrauit in creatione mundi. Respondet Toletus *in commentatar. ad illa verba, Omnia per ipsum*, quòd pro Moysis tempore, cùm non esset facta Redemptio, creationis beneficium omnium maximũ, & ideo multis amplificandum fuit. At Ioannes iam ad maius properans, nempe ad Redemptionem, cuius collatione illud minus celebratur, ideo summatim ad maiora fuit progrediendum. Respondeo secundò, quòd Moyses direxerat oculos ad temporalia, & Promissionis terram, & ideo voluit in enarrandis temporalibus detineri. At 50.

(Toletus. *Qui contemplatur cælestia, in terrenis non immoratur.*)

At Ioannes intentam mentem habebat ad ſupernaturalia, ad Chriſtum Dominum, & eius beatitudinem, & ideo non ſuſtinnit in terrenis immorari, ſed ab aliis properanter ſe expediens vehementi conatu ad altiora aſcendit. Tertiò, Ioannes maiorem notitiam de myſteriis diuinis habebat, quàm Moyſes, & tamen ſummatim, ac vno verbo vtitur, vt oſtendat, quòd quanto magis quis Diuina penetrat, plus admiratur, & minus loquitur. Quod notauit Rupertus *in lib. 1. in Geneſ.* ad verba, *Fiant luminaria magna. Moyſes hoc dixit vno verbo, de quo Aſtrologi innumeros impleuerunt libros.*

Qui maiorẽ cognitionem habet de diuinis minus loquitur.
Rupert.

QVÆSTIO XXI.

Quare Euangeliſta vtatur verbo, facere, *& non*, creare?

51. SERMO eſt hîc de creatione, & tamen Euangeliſta non ait, *omnia per ipſum creata ſunt*, ſed *facta*. Reſpondeo, verbum *facere*, habere ſignificatum valdè generale, ſignificat enim producere, ſiue per creationem, ſiue per eductionem. De primo patet: *In principio creauit Deus cælum & terram*, Geneſ. 1. num. 1. Pſalm. 70. *Fecit cælum, & terram*. Gen. 2. num. 4. *In die, quo fecit Deus cælum & terram*. De ſecundo per eductionem in multis locis, Geneſ. 1. *Dixit Deus, fiat lux*. id eſt, quia ex præiacente materia facta eſt, vt ibi explicant expoſitores. Et quanquam omnia dicantur creati ratione materiæ, è cuius potentia educuntur: verbum tamen, *facere*, vtrumque explicat. Et hac de cauſa dicitur in Symbolo, *Factorem cæli, & terræ*. Et Pſalm. 103. num. 24, *Omnia in ſapientia feciſti*. Et ideo hîc ait Euangeliſta. *Sine ipſo factum eſt nihil*. Sine ſapientia nihil eſt operandum, ac proinde, vbi nos habemus, *In principio creauit Deus*; vertit Origenes, *In ſapientia fecit Deus*.

Geneſ. 1. Pſalm. 70. Geneſ. 2. Geneſ. 1. Pſalm. 103.
Sine Sapientia nihil operandum.

QVÆSTIO XXII.

Quare ante Incarnationem præmittit Ioannes Verbum eſſe creatorem, & conſeruatorem.

52. QVARE Ioannes tractando hîc de Incarnatione Verbi, & de Redemptione humani generis, præmiſit ipſum eſſe vniuerſi factorem: *Omnia per ipſum facta ſunt*; & vniuerſalem conſeruatorem, *& ſine ipſo factum eſt nihil?* Reſpondeo primò, vt oſtendat, quòd ex eo, quód Deus nos condidit, quodammodo ipſi incumbebat nos reſtaurare, & reformare. S. Leo Papa ſerm. 12. de Paſſione: *Per quem, ait, omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, quippe plaſmatum de limo terræ hominem flatu vitæ rationali animauit, idem naturam noſtram ab æternitatis arce deiectam, amiſſæ reſtitueret dignitati, & cuius erat conditor, eſſet etiam reformator.* Similiter S. Remigius ad Rom. cap. 3. Reſpondet ſecundò, vt oſtendat Ioannes Chriſtum, quem in ſuo Euangelio Regem prædicat, eſſe verum Regem qui ſuos condidit, & tot beneficiis conſeruat, & ad maiora promouet. S. Paulinus epiſt. ad quendam militem, *Chriſtus*, ait, *totius mundi Dominus, & Rex, quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Tertiò, vt ait Origenes hîc in homil. *Per hæc oſtendit, quòd Verbum omnia ambit, & conſeruat.* Nouerat Euangeliſta hominum naturam, quæ maximè ſpe emolumenti allicitur, & ideo ponit Verbum vniuerſi conſeruatorem, & factorem, vt ſaltem expectatione beneficiorum, & conſeruationis moueatur homo ad ipſum adorandum, & venerandum. Et in hunc ſenſum expendit D. Auguſtinus præſentem Ioannis textum *in ſoliloquiis*; & ait, *Sine quo factum eſt nihil: & ideo ſine te factus ſum nihil, quia eſt nihil, quod ad nihilum ducit: ſeparari ergo à Verbo, eſt eſſe ſine via, ſine veritate, ſine vita, ſeparari autem à Verbo, per quod facta ſunt omnia, nihil aliud eſt, quàm deficere, & à facto tranſire in defectum, quia ſine ipſo eſt nihil.* Vbi non adeſt Deus & homo Chriſtus, omnia in detrimentum, & in nihilum tendunt.

Deus, qui eſt conditor debet eſſe Redemptor.
Leo. Remig. S. Paulin.
Verus Rex ſuos beneficiis conſeruat.
Origenes.
Homines ſpe emolumenti mouentur.
Auguſt.

QVÆSTIO XXIII.

Quare non dicantur omnia facta per Spiritum ſanctum?

53. QVARE, ſicut Euangeliſta dixit, omnia, facta per ipſum, ſcilicet Verbum, non dixit, etiam facta per Spiritum ſanctum? In rigore vera eſſet locutio. Ita S. Ambroſius *in Symbol. cap. 6.* Hugo Cardinalis *hîc*; ſiquidem opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa. Et Pſalm. 32. numer. 6. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Primò reſpondeo cit. Hugo, quòd *magis propriè Pater dicitur operari per Filium, quia Patri tribuitur potentia operandi, Filio, ipſa operatio: at ſpiritui ſancto conſeruatio operati.* Secundò reſpondeo, quòd Euangeliſta conuenientiùs dixit omnia facta per Verbum, ſi quidem Verbum eſt ſapientia Patris, Spiritus amor. Dicitur ergo omnia operari per Verbum, & non per Spiritum ſanctum, vt te inſtruat, quòd omnis operatio tua fiat ſecundùm prudentiam, & ſapientiam; non verò ſecundùm amorem, affectum & voluntatem.

Ambr. Hugo. Pſalm. 32. Hugo.
Operandum ſecundũ prudentiam, & non ſecundũ affectum.

54. In principio, inquit Moyſes Geneſ. 1. *creauit Deus cælum & terram.* Cur non dicitur: In Spiritu ſancto creauit? Egregiè reſpondet. S. Ambroſius, ſerm. 22. *Eſto*, inquit, *imitator Dei; quomodo imitator? numquid potes facere aut terram, aut mare? Non vtique; ſed vt omnia per Verbum facias, nihil ſine Verbo; omnia cum ratione, nihil ſine ratione.* Et optimé, vt tu inde docearis, vt operatio tua, non impetu voluntatis, ſed iudicio rationis fiat. Præcepit Deus Moyſi Exod. 20. num. 1. *Memento, ait, vt diem ſabbathi ſanctifices, ſex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbathi, & ſanctificauit eum.* Iam inſurgit dubitatio, quare in aliis præceptis, vt de non occidendo, non furando, non adhibuit Dominus rationem, ſed tantùm in hoc de ſanctificando ſabbatho poſuit cauſam: *Quia requieuit die ſeptimo?* Chryſoſt. *homil. 2. ad Populum Antioch.* Pro gratiarum actione: *Quare, ait, igitur, dic mihi, in ſabbatho cauſam adiecit, in cæde verò*

Geneſ. 1. Ambr. Exod. 20. Chryſoſt.

nihil tale fecit? Quoniam hoc quidem mandatum, non de principalibus erat, nec per conscientiam nobis exquisitis, sed particulare quoddam, & temporaneum. Propterea post hæc solutum est, necessaria verò, & vitam nostram continentia illa sunt: non occides, non furaberis, non mœchaberis; & ideo nullatenus hic causam ponit, nec rationem adducit, sed Operandum cum ratione. *so'a opus esse putat prohibitione.* Ac si dicat: Alia præcepta, non furandi, non occidendi, lumine naturali sunt nota, ac exinde sufficienter probata. At sabbathi præceptum non naturali ratione signatum erat; ideo ergo reddit causam, ne aliquis putaret voluntate, & non ratione adductum.

Deus Israelitas à seruitute Ægyptiaca liberare, ac eximere volens, Moysi apparens in rubo, Exod. 3. ait Exodi. 3. num. 7. *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui propter duritiem eorum, qui præsunt operib.* Vbi Caietanus optimè Caiet. aduertit: *Rationem sui descensus ad loquendum in flamma, ad apparendum Moysi per flammam in rubo, reddidit Deus.* Sed descensus non erat sufficiens, & efficax ratio, quòd ille esset populus Dei; *Vidi afflictionem populi mei.* Ad quid vltrà additur, *Propter duritiem eorum, qui præsunt operibus?* Vt manifestum sit quòd Deus non tantùm amore, sed iustitia, ac ratione est tactus. Si solummodò populum suum nominasset, ex dilectione, & affectione talia fieri sibi aliquis persuaderet. Dum verò ait, *Propter duritiem eorum, qui præsunt operibus*; Iustitiam, ac rationem declarat, qua excitatus est Deus, vt populum suum à tantis oppressionibus, indebitisque afflictionibus liberaret. Et vbi nos habemus, *Vidi afflictio-* Pagninus. *nem populi mei.* Pagninus, & alij legunt; *Videndo vidi afflictionem*; qui modus loquendi vehementiam, & magnam considerationem importat.

Ioannis 1. *n.* 4. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum.

VERSIONES.

Textus Grecus. In eo vita erat, & vita erat lux illa hominum.

Quidam apud Origenem tomo 3. in Ioannem. In ipso vita est.

Brixianus. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum omnium.

EXPOSITIO.

55. AD claram intelligentiam huius loci vide superiori expositione duas lectiones circa terminationem puncti. Si ergo ita legas: *Sine ipso factum est nihil*, posito puncto; & tunc, Ambros. *Quod factum est, in ipso vita erat.* Primò, D. Am- Hilar. brosius *in Psalm.* 36. ad illa verba: *Non confundentur in tempore malo.* D. Hilar. 2. *de Trinit.* Quod factum est in ipso, scilicet Incarnatio, Passio, & Mors, vita erat, & lux hominum. August. Secundò, De Augustinus, *tract.* 1. *in Ioannem*, Ori- Origines. gen. *tom.* 3. *in Ioann.* Beda *hic.* Quod factum est, Beda. idest, creaturæ factæ in ipso Verbo habebant quoddam esse diuinum, & viuum. nam, vt ait D. Thomas hîc, creatura in Deo est ipsa creatrix S.Thom. essentia. Tertiò, D. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 6. Chry- Cyrillus. sostom. *homil.* 4. Hoc referunt ad conseruatio- Chrysost. nem, id est creaturis factis: *in ipso vita erat*; quia in ipso conseruabantur. Quartò, Clemens Ale- Clemens. xandrinus *lib.* 1. *Pædagog. cap.* 6. hoc explicat in ordine ad gratiam, de quo statim.

Si verò legatur, *sine ipso factum est nihil, quod factum est*, & tunc fixo puncto, *In ipso vita erat.* 56. D. Ambrosius *in Psam.* 36. Caietanus, & alij D. Ambros. explicant de Verbo diuino, de quo est sermo, Caiet. ita vt ostendat Euangelista, illud non esse mortuum, sicut nostrum, sed viuum. Diuus tamen Athanasius *lib.* 1. *de homine.* D. Ambrosius *lib.* 3. Athan. *de fide cap.* 3. Clemens Alexandr. *in exhortat. ad* Ambros. *Gent.* Ammonius *in Catena Græca.* Fauent Chry- Clemens. Ammon. sost. & Theophylactus, qui de vita spirituali, id- Chrysost. est, gratia, intelligunt locum. Passim hæc in Theophyl. Scriptura dicitur vita. Ioannis. 4. num. 14. *Fiat in* Ioann. 4. *eo fons aquæ vitæ salientis in vitam æternam.* Et c. 5. n. 24. *Qui credit in eum qui misit me, habet vi-* Ioann. 5. *tam æternam. & cap.* 10. *num.* 10. & aliis locis. Vita ergo hîc sumitur pro illa, qua homo viuit secundùm Deum per gratiam, & consummatur in gloria æterna.

Hæc sententia mihi videtur probabilior. Primò. quia Ioannes tractat de Verbo in se, deinde descendit ad creationem: postea hîc agit de vita spirituali, scilicet gratia. Secundo In hac sententia optimè cohærent subsequentia, *& vita erat lux hominum.* Tertiò. Quia Euangelista non ait, *Ipsa est vita*, quia non agebat de vita ipsius Verbi, sed de illa, quæ est in ipso eminentialiter, scilicet gratia.

Expende, *Lux hominum.* Primò aliqui, vt D. 57. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 7. D. Chrysostomus *homil.* 4. Cyrillus. Theophylactus, Rupertus intelligunt, per *lu-* Chrysost. Theophyl. *men*, vim naturalem intellectus, quæ à natura Rupertus. inest hominibus; *& vita erat lux hominum.* Ac si esset: Et illud Verbum erat largitor luminis naturalis intellectus hominum. Secundò. D. Hi- Hilar. larius, D. Augustinus *tract.* 1. S. Thomas tenent, August. Verbum dici lucem propter supernaturale fidei S.Thom. lumen, quo ab exordio mundi fideles illuminati sunt. Tertiò. D. Gregorius Nazianzenus *orat.* 4. Nazianz. *Theologica.* D. Ambrosius *de fide contra Arrium*, Ambr. intelligunt de luce diffusa à Verbo incarnato. Mihi certum est, hîc non esse sermonem de lumine naturali intellectus, sed supernaturali. Primò. Quia non cohærent subsequentia verba; *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Secundò. Quia hîc frequenter fit sermo de lumine non naturali, sed supernaturali: *Venit, vt testimonium perhiberet de lumine: illuminat omnem hominem.* Est ergo sensus, quòd illa gratia data à Verbo illuminat hominem supernaturaliter in mysteriis fidei, & gratiæ.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur, quòd in Verbo erat vita, quæ erat lux hominum.

RESPONDEO primò, vt iam dixi, Euangelistam ideo dicere, quòd in Verbo 58. erat vita, vt ostenderet, quòd Verbo nihil denuo aduenit. Secundò. Euangelista dicturus erat,

Nemo potest dare, id quod non habet. — Brixianus. — Ferus.

erat, quòd Verbum contulerit vitam hominibus, ideo nunc prædixit, quòd in ipso vita erat; nullus enim donare potest, nisi id, quod in se habet. Brixianus, *De salute.* ait, *hominum tractaturus, déque vita, quam attulit mundo, ostendit primò, illum rectè id potuisse præstare, quod in se erat.* Tertiò, vt ait Ferus, vt ostendat, quàm necessarius fuit aduentus Filij Dei: nam in Verbo vita est. Constat ergo, quòd mors aboleri non potuit, nisi per Verbum, quod est vita. Quartò Non fit mentio de aliis attributis, vt de misericordia, ac iustitia, sed tantùm de vita quæ est in Verbo, vt nos certiores faceret, quod ex aduentu filij Dei deuicta morte, æterna vita nobis donanda erat. D. Chrysostomus *homil.* 4. sic ait: *Resurrectionis rationem iam afferre incipit, & admiranda hac Euangelia exorditur: adueniente autem ad nos vita, vis mortis periit; & luce nos illuminante, tenebræ euanuerunt; sed manet semper in nobis vita, & mors ei dominari non potest.* Quintò Ex eo hoc ait Euangelista, quia Verbum dedit nobis vitam spiritualem, scilicet gratiam, quæ est fons, & origo omnium bonorum. Theophylactus ita inquit: *Vitam Euangelista nominat, eo quod contineat vitam omnium in se, & quòd spiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis.* Sextò. D. Chrysost homil. 4 in Ioann. *Nomen autem,* ait, *vita hìc non solùm conditionis est, sed prouidentiæ ad perpetuitatem.* Ac proinde sanctus Pater per vitam prouidentiam, qua Deus homines pascit, intelligit, & hanc, qua multis beneficiis nos afficit, de Deo prædicat, & dicit esse lucem hominum, quia nihil magis illuminat mentem, ac oculos, vt Principem sequantur, quàm beneficentia, ac suorum solicitudo.

Chrysost. — Theophyl. — Chrysost.

59. Sed quare Euangelista priùs nominat vitam, & postea lucem: *Et vita erat lux hominum?* Respondeo, quòd per vitam, vel secundùm Augustinum intelligitur esse naturale; vel secundùm Ambrosium, esse spirituale gratiæ; per lucem verò ipsam cognitio, vel illustratio, vt dixi in expositione, & sicut iuxta Aristotelem prius est esse, quàm cognosci, ita noster Ioannes prius tractauit de ipso esse, quàm de eius cognitione. Origenes tom. 3. in Ioannem: *Primum,* ait, *nobis occurrit, ipsos viuere vita beata, deinde ea illustrari; supponitur enim: Viuere oportet, vt viuens illuminatus fiat, nec enim consequens fuisset, illuminari eum, qui nondum intellectus fuisset viuere.*

August. — Ambros. — Origenes.

QVÆSTIO XXV.

Quare non de Verbo, sed de vita dicatur lux hominum?

60. Idem. HANC quæstionem excitat Origines *tom.* 3. *in Ioannem,* Quare de Verbo non dicitur, *Erat lux hominum,* cùm sit lumen de lumine per essentiam; sed de vita, quæ facta est in Verbo, dicitur, *Erat lux hominum?* Respondeo primò, quod infrà de Verbo ait Euangelista, *Erat lux vera.* Secùdò, quòd verbum dicit essentiam, & proprietatem, per quam secunda persona diuina excellentissimè constituitur; vita verò, vt dixi in expositione, hic importat esse naturale, vel supernaturale gratiæ hominibus communicatum; non Verbum, sed vita dicitur lux, quia persona diuina, non per id, quod intra se formaliter habet, sed per id, quod extrà communicat, homines illuminat, & dicitur lux, vt tu moraliter discas, quòd non per id, quod homo in se claudit; sed per illud, quod aliis donat, & communicat, eorum lux, & benefactor dignoscitur.

Homo est benefactor, non per id, quod in se habet, sed per id, quod aliis donat.

QVÆSTIO XXVI.

Quare non dicatur lux creaturarum, vel Angelorum.

61. QVARE Euangelista non dixit, lux creaturarum, Iudæorum, Angelorum, sed tantùm hominum: *Erat lux hominum?* D. Augustinus, & Beda *hic.* Non dicitur lux omnium creaturarum; quia non omnes creaturæ sunt capaces rationis, sicut homo. Non dicitur Iudæorum lux. Chrysostomus, & Theophylactus. Quia non Iudæorum tantùm, sed omnium hominum causâ venerat, & est lux omnium, qui credunt, cuiuscumque conditionis sint. Non dicitur lux Angelorum. Origines *tom.* 3. *in Ioannem* ait, quòd Verbum est lux Angelorum; in eo autem quòd appellatur lumen hominum, non excluditur, quin sit Angelorum. Sicut ex eo quòd Deus dicitur, Deus Abraham, Isaac, & Iacob non negatur Deus cæterorum. Secundò ait, quòd in Scriptura sæpe per Angelos intelliguntur homines. Caietanus ait, quòd ex eo dicitur lux hominum, qui ex intelligentibus sunt inferiores creaturæ, vt inde inferas, quòd sit Verbum lux superiorum, vt sunt Angeli. Sed in his responsionibus semper instat dubium: Cur non dicatur lux Angelorum? Communis responsio est, quòd Angeli non fuerunt redempti, sicut homines. Ita Toletus, Maldonatus, Beaulxam. Barradas, & alij.

August. — Beda. — Chrysost. — Theophyl. — *... omnium ho...* — Origenes. — Caiet. — Toletus. — Maldonat.

62. Quamuis Angeli non fuerint redempti, est tamen satis grauis sententia, quòd Christus Dominus eis meruit gratiam, & gloriam essentialem. Quam tenent multi discipuli Scoti, & sequitur Suarius *tom.* 1. *ad* 3. *part. disput.* 42. *sect.* 1 Deinde Euangelista hìc videtur loqui de Verbo diuino, provt est Deus, qui dedit gratiam, & gloriam Angelis, Ideo dico, quòd dicitur lux hominum, quia Ioannes ad homines scribebat, quos intendebat in obsequio Dei beneficiis continere, ac ad illud eos obligare. Secundò. Quia inter homines & Angelos hæc est differentia, quòd sancti Angeli semper perseuerauerunt in gratia; homines verò gratiam amiserunt: & Deus plus gloriatur, quòd sit eorum lux, qui à salute deperdita reuocati sunt ad vitam, quàm eorum, qui semper in sanctitate perstiterunt.

Suarius. — Solutio. — *Deus plus glorificatur inter peccatores conuersos, quàm inter iustos.*

63. Postquam populus transiuit fluenta Iordanis, ait textus, Iosue 4. n. 14. *In illo die magnificauit Dominus Iosue coram omni Israel.* Sed iam instat dubium. Non extollitur gloria Iosue, dum miracula inusitata, & mirabilia operatur, dum prophetando cum Moyse sociatur, sed dum fluenta Iordanis pertransit? Iosue figuram gerebat Christi Domini, cuius gloria non tam grandescit, dum mirabilius fulget, ac cum Moyse, in medio Iustorum adest, quàm dum vnda baptismali Iordanis peccatores sanctificat, Origines homil.

Iosue 4.

Origen. homil.4. in Iosue. *Quanta, inquit, antegesta sunt, mare rubrum pedibus transuadatum est, manna de cœlo datum est, fontes in eremo disrupti sunt, & nunquam dicitur exaltatus Iesus. Vbi verò Iordanis transitur, ibi dicitur ad Iesum: In hac die incipio exaltare te in conspectu populi. Nec enim ante mysterium Baptismi exaltatur Iesus, sed exaltatio eius in conspectu populi, inde sumit exordium.*

Ioannis. 1. *n.* 5. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

VERSIONES.

Syriacus. Et ipsa lux in tenebris lucet, &c.

*Origen. tom.*4. *in Ioan.* Et tenebræ eam non apprehenderunt.

EXPOSITIO.

63. Bi nos habemus *tenebræ*, in textu Græco est in numero singulari; ac si dicat *caligo*. Rectè noster Interpres legit per plurale *tenebras*; quia apud Latinos non habet singulare. Quantum ad expositionem textus, magna est varietas Doctorum. Primò Caietanus, per *lucem*, intelligit supremam lucem, per *tenebras* res inuisibiles, quæ vtpote intellectus expertes à luce Verbi illustrari nequeunt. Hæc expositio non placet; non enim in Scriptura res insensibiles significantur per tenebras; nec aliquid mirabile dicebat Euangelista, quòd res insensibiles lucem spiritualem non perciperent. D. Gregorius Nazianzenus *orat.*4. Origenes *tom.*4. *in Ioan.* Elias Cretensis *in suo commentar.* per *lucem* intelligunt Christum, per *tenebras* Diabolum, ac eius ministros. *Rectorem tenebrarum.* Ephesi 6. num.12. Tertiò D. Cyrillus *lib.*1. *in Ioan. cap.*7. & ex parte etiam Origenes *homil* 2. *in diuersos*, per *lucem* Christum, per *tenebras* nostram naturam, quæ quamuis habeat lumen rationis, non potest tamen comprehendere Deum, & ideo ad eius adæquatam intelligibilitatem semper est in tenebris. Quartò Chrysostomus *homil.*4. *in Ioann.* Theophylactus per *lucem* Christum, per *tenebras* errorem, & mortem, quæ vtpote deuicta à Christo resurrectione sua ipsum non potuit comprehendere. Quintò D. Maximus *homil.*2. *de Pascha, & homil.*3. *de Pentecost.* S. Macharius senior *homil.*17. per *tenebras* accipiunt peccata, quæ Christum non potuerunt comprehendere. *Quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius,* 1. Petr. 2. n. 22. Sextò S. Leo Papa *serm.*18. *de passione*, S. Diadochus *cap.*80. *de perfectione spirituali*, S. Thomas *hic* per *tenebras*, intelligunt homines peccatis obscuratos, inuidia excæcatos, superbiâ tenebrosos. Septimò tandem alij, vt Euthymius, per *lucem* accipiunt prædicationem Euangelicam, Psalm. 118. num. 105. *Lucerna pedibus meis Verbum tuum*; quam homines obscurati infidelitate non receperunt. Hæ omnes expositiones probabiles, & suis se tuentur Auctoribus.

Caiet. Nazianz. Origen. Cretens. Ephes. 2. Cyrillus. Chrysost. Theophyl. Maximus. Machar. senior. 1. Petri. 2. Leo Papa. Diadoch. S. Thomas. Euthym. Psalm. 118.

64. Illa mihi videtur probabilior quæ est D. Augustini *tract.*1. *in Ioan. & lib.*4. *de Trinit. cap.*2. & *epist.*120. *ad Honorat. cap.*3. D. Ambrosij *lib. de fide contra Arrium, cap.*3. Glossæ interlinealis, Zachariæ Episcopi, Titelmanni. Caietanus etiam eam secundo loco dat. Salmeron *tract.*16. per *lucem* intelligit lumen fidei, & cognitionis supernaturalis, quæ ab exordio mundi semper lucet in hominibus, licèt ipsi obtenebrati peccatis, ac Idolorum cultu, eam non comprehenderint, nec cognouerint, à constitutione enim mundi semper fuerunt fideles, qui veri Dei cognitionem dabant, licèt homines peccatis obcæcati eos non audierint: & in hoc sensu ait Paulus ad Ephes. num. 8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Ex eo hæc sententia semper mihi placuit: quia Euangelista ordinatè procedit narrando, vt suprà dixi. Primò, Generationem æternam, creationem mundi; nunc statum illius in ordine gratiæ; tandem agit de aduentu Christi Domini à versu sequendi à testimonio Præcursoris, qui dum mundus tantis tenebris detineretur, ab ipso illuminatur.

D. August. Ambros. Gloss. intel. Zacharias. Titelman. Salmeron. Ephes. 5.

QVÆSTIO XXVII.

Quare de Christo Domino dicatur tantùm quòd sit lux.

65. DVBITAT Origenes *tom.*4. *in Ioan.* qui per *lucem* cum multis Patribus intelligit Christum Dominum. Quare noster Euangelista *in sua epistola* 1. *cap.*1. *num.*5. loquendo de Deo Patre, ait: *Lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ*; cur etiam de Saluatore, cùm sit impeccabilis, non dicitur, quòd sit lux, & tenebræ in eo non sunt vllæ, sed tantùm appellatur lux? Respondet optimè citatus Origenes: *Deus impeccabilis est, Christus etiam impeccabilis; vt tamen Christus homines beneficio afficeret, tenebras nostras in se ipsum recepit, vt potentia sua mortem nostram deleret, expelleretque animarum nostrarum tenebras.* Et in hoc sensu ait Apostolus 2. Corinth. 5. *n.*21. *Is, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, id est, in se assumpsit pœnam peccati, vt explicat D. Thomas.

Origen. 1. Ioan. 1. *Christus in se assumpsit peccata nostra.* 2. Cor. 5.

QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo dicatur, quòd lux sit in tenebris?

66. QVOMODO ait Euangelista; *Lux in tenebris lucet*? Si enim lux in tenebris est, sine dubio non lucet, & si lucet, non est in tenebris. Respondetur ex D. August. *tract.*1. *in Ioan.* quòd ipsa lux, quantum est ex se, lucet & apta est ad expellendas tenebras, nisi adsit obstaculum, vt patet in cæco. Secundò, moraliter ex hoc collige, quod plus potest malitia, quàm natura, siquidem lux, & tenebræ naturales non valent simul dari, cùm tenebræ sint priuationes lucis. At malitia potest efficere, vt in conspectu tantæ lucis, & fulgoris Christi Domini ipsæ tenebræ, & caligines errorum in corde humano durent, & perseuerent.

August. *Plus potest malitia quàm natura.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO XXIX.

Quare Euangelista hic vtatur verbo, comprehendere?

67. EVANGELISTA vtitur hîc verbo *comprehendere: & tenebræ eum non comprehenderunt. Comprehendere* enim est totum apprehendere, vt nihil illius lateat videntem, sed cognoscitur res, quantum cognoscibilis est; atqui Deus est omnino incomprehensibilis, Hieremiæ 32.num.19. *Magnus Dominus, & incomprehensibilis cogitatu.* (Hierem. 32.) Quare ergo Euangelista non ait, & tenebræ non cognouerunt, sed *non comprehenderunt?* Quòd si per *lucem*, iuxta multos Patres in expositione citatos, Christum intelligamus, est omnino impossibile, vt creatura Deum comprehendat. Respondeo primò, quòd optima est lectio Origenis, *& tenebræ non apprehenderunt.* Secundò respondet Dionysius Carthusianus, (Carthus.) quòd hîc *comprehendere*, non significat rigorosam comprehensionem, sed quandam cognitionem per fidem. Respondeo tertiò, quod maximè notandum est, ingenium viri Apostolici: si diceret, tenebræ non cognouerunt; hominum (*Aliorum peccata occultantia.*) peccatum & incredulitatem palàm manifestabat; dum verò ait, *non comprehenderunt*; quod rigorosè per respectum ad Christum, est impossibile, cùm sit verus Deus; ipsa elegantia verborum eorum nequitiam quodammodo operit. Hoc est ingenium sanctissimorum virorum, qui dum aliorum peccata dicunt, ipsimet verbis quodammodo occultant, & abscondunt.

QVÆSTIO XXX.

Quare de præsenti dicatur, quòd lux luceat?

68. QVARE de præsenti Euangelista dicit; *lux lucet in tenebris*, & statim de præterito, *& tenebræ eam non comprehenderunt*; videtur enim, quòd ad optimam verborum connexionem eodem tempore loquendum erat? Respondeo primò, quòd dum Euangelista ait de præsenti *lucet*, & non *luxit*, significat perpetuam, & perseuerantem illuminationem Dei, quæ ab exordio mundi vsque modò durat, & semper durabit; dum verò ait: *tenebræ non comprehenderunt*, dicit respectum ad legem naturæ, in qua pauci erant, qui fidei cognitionem haberent; & sic quasi totus mundus erat in tenebris. Secundò moraliter. Dum ait, *lux lucet*; significat ibi auxilia, & gratiam Dei, vt dixi in expositione; per (*Dei miserationes in eius conspectu. peccata post tergum.*) *tenebras* verò intelligit peccatores suis peccatis obcæcatos. Dum ergo est sermo de gratia, & auxiliis, loquitur in præsenti, *lucet*; quia Deus dona sua semper habet in præsentia, & in conspectu, vt ea communicet, ac hominibus largiatur. At dum de peccato agit, in tempore præterito, ac elapso proferuntur, & veluti post tergum Dei, vt sic quodammodo videatur dissimulare Deus, ac ideo obliuisci, ne puniat, vt det locum pœnitentiæ, ac misereatur.

69. Componite inter se duos Reges, Dauidem, & Ezechiam. Dauid se in conspectu Dei esse multis in locis fatetur. Psalm.40.num.13. *Me autem,* ait, *propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum, & Psalm.60.n 8. & Psalm.55.num.9.* & passim. (Psalm. 40.) At Ezechias de se ait: *Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea* Isai.38.n.8 (Isai 38.) Dauid innocentiam suam, lachrymas suas ante conspectum Dei; Ezechias verò peccata sua post tergum reponi dicunt. Innocentia, & lacrymæ ante oculos Dei stabant, si quidem misericordiam, ac beneficia Dei expostulabant, quæ ante conspectum eius versabantur; at peccata Ecclesiæ post tergum, ac si ea obliuisceretur Deus, vt sic daret locum non ad puniendum, sed ad miserandum. Ita expendit Bruno in Cantic. Ezechiæ: *Proiecisti, inquit, post tergum tuum omnia peccata mea, ne videres illa ad damnandum me.* (Bruno.) Vide hoc li.cap.9.quæst.7.n.12.

70. Diuersimodè valdè loquitur Regius Vates de populo Dei, *Psalm.* 43. nam *vers.* 5. loquendo de multis beneficiis acceptis à Deo; *sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui;* seu vt legit Hyeronimus, *lux vultus tui: quoniam complacuisti eis. Tu es ipse Rex meus, & Deus meus, qui mandas salutes Iacob.* Et aliter *n.* 11 iam fatur Propheta: *Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros*; (Hieron.) seu, vt legit Chrysostomus, *Auertisti nos retrò.* (Chrysost.) Quid significant hæc tam diuersa? modò dicuntur esse in illuminatione vultus Dei, modò dicuntur retrò esse? Expende mysterium, & cognosce causam. Dum apti sunt ad beneficia accipienda. *Tu es, qui mandas salutes Iacob.* dicuntur esse *in lumine vultus Dei*; Dum verò peccatis opprimuntur; *Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me,* n 16. tunc collocantur retrorsum, ac in inferiori loco post inimicos suos, vt sic possint reuerti, & pœnitentiam agere. S. Hieronymus in præfatione Psalm. *Sic & Petrum,* inquit, *Dominus retrorsum conuertit, vt in multis repararet.* (Hieron.)

Ioannis 1. *n.*6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.

VERSIONES.

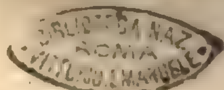
Pagninus, & Vatablus. Erat homo missus à Deo, cui nomen Ioannes.

Oringen tom. 3. *in Ioan* Fuit homo missus à Deo, nomen illi Ioannes.

Textus Græcus. Extitit homo datus à Deo, nomen illi Ioannes.

EXPOSITIO.

71. DESCRIPSIT Euangelista tenebras ignorantiæ, quibus mundus occupabatur, & antequam ad veram lucem Verbum incarnatum accedat, de Præcursore Baptista inserit sermonem, vt est communis sanctorum Patrum sententia Diui Augustini *tractatu* 2. *in Ioannem.* Cyrill. *libro* 4. *capite* 7. Diui Chrysostomi *homil.* 5. Sancti Thomæ, Bonauenturæ, Bedæ, Euthymij, Theophylact. Rupert. Carthusiani, & aliorum. (August. Cyrill. Chrysost. Thomas. Bonauent.) Et idem habent communiter omnes Recentiores. Nescio quo fundamento quidam Auctor voluit hunc locum

locum intelligere de Ioanne Euangelista, cùm hoc sit contra communem sententiam Patrum & repugnet textui, agit enim hîc Euangelista de testimonio, quod dedit Ioannes de aduentu Filij Dei, de quo tractat in toto hoc primo capite.

72. Cyrillus. Ait ergo: *Fuit homo*; in illo verbo *fuit*, notat Cyrillus *lib.2.c.7.* quòd Euangelista, dum loqueretur de Verbo, vsus est verbo *erat*, ad innuendum, quòd Verbum esse non cœpit, nec desiit. At de Ioanne agens, qui non semper fuerat, imò iam defunctus erat, ponit verbum *fuit*, quod significat, rem præteriisse. Dicitur *Homo*, per quod excluditur error Origenis *tom.5. in Ioann.* qui dicebat Ioannem Baptistam esse Angelum; Malach. 3. quia *Malachiæ* 3. dicitur *Angelus*; sed hoc est ratione officij, non naturæ. Sicut etiam Sacer- Malach. 2. dos dicitur *Angelus*, Malachiæ 2. num.7.1. Corinth. 11. num.10. Nota tamen, quòd Ioannes fuit homo non alterius regni, sed eiusdem loci, tales enim debent esse gubernatores, vt omnia familiarius penetrent.

73. Rupert. *Missus à Deo.* Nam licèt omnes Prophetæ fuerint missi, Ioannes tamen singulariter fuit missus. Primò, vt ait Rupertus, quia ex senibus, & sterilibus parentibus natus est. Secundò, in vita potius angelica, quàm humana venit. Tertiò, annùnciauit Christum præsentem, quod alij Prophetæ non præstiterunt. Quartò, quia non sæculi rebus, parentibus, ac possessionibus occupatus, sed nudus à pueritia ante faciem Domini cucurrit. Vnde illud *missus*, non solùm ad prædicationem, sed etiam ad pueritiam, ac sanctificationem in vtero refero. An verò missus fuerit inspiratione, vel externa locutione; ad cap. 3. Lucæ dicam. Tandem in hoc verbo, Chrysost. vt notat Chrysostomus homil. 5. significatur Ioannis Apostolatus, idem enim valet, ac esse missum.

Qvæstio XXXI.

Quare dicatur de Ioanne, quòd fuit homo missus à Deo?

74. *Qui procurat officium infidelis, qui accipit iustus.* Dicitvr de Ioanne, quòd sit homo missus à Deo, vt ostendatur rectitudo, ac æqualitas Ioannis in suo munere, qui enim sibi acquirit officium, iniustus, ac ambitiosus est; qui verò à Deo accipit, rectissimè operatur; cui enim Deus dat munus, etiam tribuit necessaria; quæ ad ipsum exiguntur. Sic Dionysius Carthusianus loquitur: *Nemo enim sapienter agens assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: quod contra Dominus ait de præsumptuosis, & falsis Prophetis: ipsi currebant,* Carthus. Hierem. 14. *& ego non misi eos, Hieremiæ.24.*

75. *Communis magister nullum signum particularitatis habeat.* Deinde dicitur, *fuit homo*, ad ornatam, & congruam locutionem. Illud substantiuum *homo*, notandum erat aliquo signo particulari, vel singulari *vnus*, vel quidam; ac si diceret, *fuit quidam homo*; sed absolutè dicitur *homo*, meritò sanè. Venerat Ioannes, vt communis, ac vniuersalis magister; nullum in eo, nec etiam nomine tenus, debuit esse, vel monstrari signum singularitatis, vel particularitatis, sed totus in communem spiritum resolui.

Qvæstio. XXXII.

Quare ante officium ponatur nomen Ioannes?

Evangelista priùs nominat hîc Ioannem: *Cui nomen erat Ioannes*; quàm dicat finem, ad quem missus est, & officium, propter quod venerat; finis enim, iuxta Philosophos, est prior in intentione. Quare ergo non dixit: Fuit homo missus à Deo, vt testimonium perhiberet de lumine, cui nomen erat Ioannes? Respondeo, quod noster Euangelista rectè narrauit rem; prius posuit nomen Ioannis, quàm eius officium. Ioannes significat gratiam, & in ipso nomine Ioannis, vt ait hîc D.Thomas, significatur idoneitas, & sufficientia ad officium, & antequam Euangelista scriberet eius munus, voluit nobis aperire eius sufficientiam, quia semper priùs est consideranda. 76. *Prius sufficientia ad officium quam collationibus.* S. Thomas.

Dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus, si erit annis his ros, & pluuia, nisi iuxta oris mei verba, 3.Reg.17. n.1. Hic est primus locus, in quo Scriptura incipit tractare de parente Elia. Et cur tantus propheta statim introducitur cœlum claudens? Conuenientius erat vt solent Historici, priùs memorare parentes, natiuitatem, & merita anteacta, per quæ ad tantam potestatem deuenit; sed his omnibus prætermissis, cœlum claudens describitur? Ne mireris: ab instituto more non deuiat Scriptura: dicitur Elias Thesbites; Elias, id est, Dominus Deus, seu Deus fortis; ideo non fuit necessarium alia opera exprimi, nam in ipso nomine eius magnus spiritus, ac idoneitas, & sufficientia declarabatur, Rabbanus. *Elias*, ait, *interpretatur Dominus Deus, & Thesbites conuertens: Eliæ tacetur origo, cùm eius nomen subitò introducitur, & hæc in Saluatoris præfiguratione.* Si tacetur origo, & alia, nomen non tacetur, vt manifestetur, quantus sit ad tam miram rem præparandam, cuius sufficientia in nomine declaratur. 77. 3. Reg.17. Rabban.

Ioannis 1.*n.*7. Hic venit in testimonium vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.

VERSIONES.

Syriacus.	Is venit in testimonium, vt testaretur de luce.
Pagninus, & Arias.	Hic venit ad testificandum vt testaretur de luce, &c.
Vatablus.	Vt testificaretur de luce.
D.Hieron. in c 63. Isai.	Vt testimonium præberet luci.

EXPOSITIO.

Explicat hîc Euangelista officium, ad quod missus est Ioannes, scilicet *in testimonium*, id est, vt esset testis. Secundò motiuum, ob quod tale munus ei est datum, sci- 78.

licet, *vt testimonium perhiberet*. Tertiò finem muneris, *vt omnes crederent per ipsum*. Et ne aliquis ex tanta celsitudine muneris suspicaretur ipsum esse Deum, vt aliqui existimarunt, subdit Euangelista, *Non erat ille lux*, &c. Quantum ad officium fuit excellentissimum, vt scilicet esset testis, & daret testimonium. Et quamquam omnes crea-
76. Rom. 1. turæ testificentur sapientiam, & potentiam Dei, ad Rom. 1. *Inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Ioannes tamen ad hoc specialiter est missus à Deo, vt testificaretur de Christo Domino. Et nota, quod diuina prouidentia ad Iudæos non misit aliquem testem extraneum, sed hominem ex eorum genere, & nobilissimum, ac vita sanctissimum: *vt omnes crederent per illum*. Hæc fuit intentio Dei mittentis, *vt omnes*, non aliqui, crederent; nam Deus vult omnes homines saluos facere; quod verò non crediderint, fuit ex malitia audientium. Nota particulam *per illum*, quæ licèt, iuxta textum Græcum, possit referri ad Ioannem, vel ad lumen; sed iuxta communem sententiam refertur ad Ioannem, non enim ait Euangelista, vt crederent in illum, sed *per illum*, tanquem per vocem, & instrumentum Verbi.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare Christus Dominus voluerit habere testimonium à seruo suo Ioanne?

79. VALDE mirum quòd Christus D. prima veritas, in testificando voluerit habere testimonium à Ioanne? Respondeo primò. Propter magnam paupertatem, & humilitatem, in qua
August. venit Christus, necessarium fuit testimonium ob hominum infirmitatem. Ita D. August. tract. 35. in Ioann. *Talis, inquit, venit Christus, vt oporteret ei lucernam testimonij perhibere. Nunquid opus erat, vt Ioannes tanquam lucerna perhiberet testimonium diei, si dies ipse ab infirmitate nostra posset videri?*
Intellectus humanus respuit veritatem. Quamuis lumen visibile, vt videatur, nullius egeat testimonio, imò sit ratio videndi alia, tamen intellectus humanus ita est infirmus, ac ita veritatem respuit, quamuis aliàs sit eius
Carthus. obiectum, vt ad ipsam percipiendam alterius exigat testimonium. Vnde ait Carthus. *Necessaria fuit Iudæis præparatio ista; nam cùm rudes fuerint immediatè capaces non erant supernaturalium, ac cælestium documentorum Christi, sed pedetentim inducendi erant ad sublimiora*. Paulatim, & non subitò Deus res magnas disponit.

80. Ioan. 18. Sed quare à seruo voluit Dominus habere testimonium, cùm ipse de se dicat: *Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati*, Ioan. 18. n. 37. Et de ipso ait
Isai. 55. Pater: *Ecce testem populi mei dedi eum.*, Isai. 55.
S. Thomas. num. 4. Ex quo colligit D. Thomas *hîc*, hoc officium Ioannis esse valdè magnum? Respondeo primò, quod Christus est testis illuminans, vt lumen per essentiam; Ioannes verò vt lumen participans. Sic Thomas hîc: *Aliter*, ait, *Christus, aliter Ioannes, Christus enim, vt ipsum lumen comprehendens, imò ipsum lumen existens; Ioannes verò vt ipsum lumen participans tantum: & ideò Christus perfectè testimonium perhibet, & perfectè manifestat veritatem; Ioannes verò, & alij Sancti in quantum ipsam veritatem diuinam participant.* Secundò, quia quamuis ipse sit testis, & lumen per essentiam, voluit vt Ioannes testificaretur, vtpote in re propria valdè conueniens alienum testimonium. Tertiò. Tam priuilegiatus fauoribus S. Thomas. *In re propria testimonium alienum.*
erat Ioannes, vt Christus Dominus sibi propria cum ipso communicauerit. Chrysost. homil. 5. in Ioan. *Dicet fortasse, ait, quispiam, seruus de Domino testimonium perhibet? Verùm, cùm non solùm à seruo testimonium perhibitum sit, sed etiam ad seruum venerit, sed quid pertubari, commonerique oportet? Admirare potiùs ineffabilem Dei benignitatem. Quòd si quis adhuc in pertubatione persisteret, dic ad illum id, quod ad Ioannem dixit: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam.* D. Thomas ad nobilitandas tales causas suam dignitatem eis communicare dignatur.
Chrysost. *Quæ Christi propria Ioanni communicantur.*
S. Thomas.

81. Ioan. 5. Quare Christus Dominus vult testimonium Ioannis, cùm ipse dicat, *Ego ab homine testimonium non accipio*, Ioann. 5. num. 34. Respondet Chrysostomus *citata homil.* 5. quod Ioannes venit in testimonium, non quia Christus eius indigeret testimonio, sed homines, vt crederent; nam, vt optimè ait D. August. tract. 2 in Ioan. Chrysost.
Lux in se videri non potest, bene tamen in aliquo monte excelso, vel excelso loco. Ioannes mons in sanctitate est, in quo monte lux ipsa diuini Verbi, veluti per reflexionem resplendebat, vt in illo illam æternam lucem Iudæi viderent, quam in ipso diuino Verbo videre non poterant. Hoc potest retorqueri in laudem Ioannis; nam quamuis ipse missus sit in testimonium, Christus ab homine non accipit testimonium, cùm Ioannes per gratiam suprà terminos naturæ humanæ eleuatus sit; vnde *Malachiæ*. 3. dicitur Angelus. August. *Ioannes transcendit terminos naturæ*

82. Et cùm Christus Dominus tot miracula, & signa fecerit, voluit tamen testimonium Ioannis? Respondet Origen. tom. 2. in Ioan. *vt abundans esset via ad credendum; nam ad salutem non solùm dat media necessaria, sed etiam cumulata exhibet.* Secundò, quia Deus vnumquemque vult suauiter trahere sua inclinnatione; quidam enim veniunt ad fidem per signa, & miracula; quidam verò per sapientiam, & testimonia: *Quoniam Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt*, 1. Corinth. 1. num. 22. Et sic Deus omnibus pandit viam salutis, vt qui non credunt per signa, credant per testimonia. Vide *cap. 2. num. 30.*
Origen. *Deus quot media parat ad credendũ. Deus quemlibet attrahit sua inclinatione.* 1. Corinth. 1.

QVÆSTIO XXXIV.

Explicantur aliquæ quæstiunculæ.

83. QVÆSTIVNCVLA prima. Suprà appellauit Filium Dei *Verbum*, nunc verò *lumen*. respondet D. Thomas. *Suprà autem, ait dixit Filium Dei Verbum, quo Pater dicit se, & omnem creaturam. Vnde cùm propriè sit lux hominum, & hic Euangelista de eo agat secundùm quod venit ad salutem hominum procurandam, congruè intermittit hoc nomen Verbum, cùm loquitur de Filio Dei, & dicit illud lumen.* Ac si dicat; quando Euangelista agit de generatione æterna, in qua Pater communicat suum esse Filio, & in ipso omnia intelligit, dicitur Verbum: prout verò homines illuminat, dicitur lumen; à munere enim quo res fungitur, sortitur appellationem.
S. Thomas. *Res habet nomen ab eo quod præstat.*

Quæstiuncula secunda. Euangelista, cùm suprà

prà dixisset; *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum*; & nunc ait: *Ioannes venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Meritò dubitat Origen. tom. 5. in Ioan. *Quare, ait, cur tandem cum Ioannes missus à Deo venerit ad testificandum, vt testificaretur de lumine, non etiam venerit, vt testificaretur de vita?* Respondet. *Homo ergo nullus, qui veniret, testificari poterat de vita etiam nunc abscondita cum Christo in Deo.* Ac si dicat: In Deo est vita, & lux; potiùs tamen vult testificari, & publicari per lucem, per quam illuminat, & per beneficia, quàm per vitam, qua ipse viuit, quæ est abscondita in ea.

Origen.

Deus per beneficia innotescit.

85. Quæstiuncula tertia. Quare dixit Euangelista, *vt omnes crederent*; non verò scirent, vel cognoscerent? Respondet Caiet. *Testimonio fides, non scientia, non enim scientia innititur testi, sed demonstrationi, seu euidentiæ: fides autem est, quæ testimonio innititur. Cur autem à Ioanne testata, non docuit scienda credenda, vtpote ea, quæ excedunt capacitatem scientiæ.* Hæc ille. Secundò respondeo, quòd peccatum intrauit in mundum per immoderatum appetitum sciendi bonum, & malum in primis parentibus: salus ergo debet intrare per mortificationem ipsius appetitus, captiuando intellectum in obsequium fidei, & præbendo assensum his quæ non vidit, vt contingit in fide.

Caiet.

Vbi peccatum, ibi compunctio vt resurgas.

86. Primi parentis peccatum ex immoderato appetitu sciendi bonum, & malum habuit originem. *Scientes bonum, & malum*, Gen. 3. At prima pœna, quam ex tanto peccato experti sunt in erubescentia, ac verecundia, habuit radices. *Cùm cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata*, Gen. 3. num. 7. Cur Scriptura supplicium, ac compunctionem tanti peccati à verecundia cœpit proponere? Meritò sanè: nam sicut culpa peccati incepit ab immoderato appetitu intellectus, ita pœna incipiat à compunctione, & mortificatione intellectus, ex qua resultat verecundia, vt sic homo surgat ad emendationem Chrysost. homil. 16. in Gen. *Propterea*, inquit, *Scriptura ait, comederunt, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt, quod essent nudati propter peccatum superna gratiæ amictu, & sensibilis suæ spoliationis sensum acceperunt, vt per erubescentiam, quæ inuadebat ipsos, certò scirent, in quantam ruinam ipsos induxisset mandati dominici præuaricatio.*

Genes. 3.

Ibid.

Chrysost.

Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.

Ioannis 1. n. 8. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.

VERSIONES.

Vatablus Sed vt testaretur de illa luce.

Vatablus Non erat ille lux, sed missus erat, vt testificaretur de luce illa.

EXPOSITIO.

87. CVM sæpè fieri solet, vt notauit D. Chrysostomus *homil. 8. in Ioan.* S. Thomas, Theophylactus, & alij, vt ille, qui testimonium de alio perhibet, maior, ac fide dignior reputetur: ideo Euangelista ait, *Non erat ille lux.* Deinde tantus ab omnibus est habitus, vt opus fuerit Euangelistam exprimere ipsum non esse Messiam, vt multi ex populo cogitabant de Ioanne in cordibus suis, ne fortè esset Christus, *Lucæ cap. 3. num. 15.*

Chrysost. S. Thomas. Theophyl.

QVÆSTIO XXXV.

Quare dicatur de Ioanne Baptista, quòd non erat ille lux, cùm hoc de Apostolis affirmetur?

EVANGELISTA ait de Ioanne Baptista: *Non erat ille lux*? Respondeo primò, ex D. Cyrillo *lib. 1. cap. 7. in fin.* vt radicitus euellat errorem eorum, qui credebant Ioannem esse Messiam. Secundò, quia tanta est sanctitas Ioannis, vt non possit explicari, nisi per negationes; sicut vt valeamus inuestigare Dei excellentiam, ac maiestatem, negationibus vtimur. Dicimus enim, Deum esse Immensum, Infinitum, Incomprehensibilem, Inuisibilem; ita etiam quæ de Ioanne sunt, negationibus exprimenda ob sui magnitudinem. Sed quare non eodem vtitur nomine Euangelista, sed modo ponit lucem, *Non erat ille lux*; modò lumen: *vt testimonium perhiberet de lumine*? Respondeo cum Maldonato, vt similitudinis euitetur fastidium, ideo vocabula varianda. 88.

Cyrillus.

Excellentia Ioannis negationibus exprimitur.

Varietas in sermone.

Sed quomodo dicitur hìc de Ioanne: *Non erat ille lux*, cùm de Apostolis dicatur Matth. 5. num. 14. *Vos estis lux mundi.* Et de ipso Ioanne, Ioan. 5. num. 35. *Erat lucerna ardens, & lucens?* Respondeo primò ex Caietano cum textu Græco, qui ita habet: *Non erat ille lux illa*, scilicet Christus; de quo suprà dixerat: *Et vita erat lux hominum.* Secundò D. Cyrillus, Theophylactus. *Non erat ille lux*; quia hìc comparatur Ioannes cum Christo, cuius comparatione, nec Ioannes, ne alij Sancti possunt dici lux, cum ab ipso illuminentur. Tertio Salmeron *lib. 2. tract. 21.* ait: Apostoli, non absolutè lux, sed lux mundi, & Sal terræ dicuntur, nimirum inter mundanos, & terrenos; at verò hìc agitur de luce magna, quæ absolutè dicitur lux, siue in cælo, siue in terra, qua ratione solus Deus est lux. Quartò Hugo Cardinalis: *Ioannes, ait, maior Apostolis erat: Inter natos mulierum non surrexit maior; tamen Apostoli dicuntur lux, & non Ioannes; quia Apostolorum Baptismus, vtpote Christi, conferebat gratiam, quam Ioannis Baptismus non dabat.* Et hanc rationem ad *cap. 5. Matth. num. 14.* magis explicabo. Quintò de Apostolis; vt eorum dignitas in hominum æstimatione sublimaretur, necesse fuit, de eis dicere, quòd essent lux mundi; de Ioanne verò, ne plus crederetur, quam erat, conueniens fuit, hoc illi denegare. 89.

Matth. 5. Ioan. 5. Caietan.

Cyrill. Theophyl.

Salmeron.

Hugo.

Minùs excellentia Ioannis ne plus credatur.

Ioannis 1. n. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.

VERSIONES.

Syriacus. Erat enim lux illa veritatis, quæ illuminat, &c.

Vatablus

Vatablus.	Erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem, veniens in mundum.
Victor Episcopus, in fidei ratione ad Humericum.	Erat lumen verum, quod illuminat, &c.
Aliqui ex Hebræo vertunt.	Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem nascentem in hunc mundum.

EXPOSITIO.

90. ILLA lectio Vatabli, quæ facit hunc sensum: *Erat lux vera veniens in mundum, quæ illuminat omnem hominem* Eam ex aliis refert D. Augustinus *li. 1. de peccat. merit. c. 25.* Et non displicet Toleto *annnot. 27.* Eam tamen impugnat noster Cyrillus, propter auctoritatem nostrę vulgatę. & quamquam in textu Græco particula *veniens*, possit referri ad lucem, vel ad hominem, tamen multo meliùs coniungitur cum homine propter nostram Latinam, ac communem Patrum etiam Græcorum, *Erat lux vera.* De verbo diuino hîc est sermo, vt omnes sancti Patres, & Expositores explicant, quod de ipso Verbo incarnato intelligo, quia Euangelista hîc ait, illam esse lucem veram, de qua Ioannes testimonium perhibuit; Ioannes autem de Verbo incarnato est testificatus.

August. Tolet. Cyrillus.

91. Dicitur *lux*; quia depellit errores, & illuminat homines sedentes in tenebris, & vmbra mortis. Dicitur *vera*; quia ex se habet lucem, & ab alio non accipit. Dicitur *illuminat*, non illuminauit, quia omnes vsque ad finem mundi ab eo illuminantur. illuminat omnes, vt explicat Hugo, quadrupliciter; lumine naturæ, gratiæ; doctrinæ, & miraculorum. De luce gratiæ, & supernaturali est communis, & vera expositio D. Augustini *hîc tract. 2.* Chrysostomi *homil. 7.* Quartò, *illuminat omnem hominem*, quantum est ex se sicut Sol etiam abditissima loca. Sic Chrysostomus *homil. 8. in Ioan.* S. Leo serm. 28. de Passione. *Quòd alijs minus, ait, alijs amplius micat, non veritas facit luminis, sed infirmitas contemplationis.* text. *Omnem hominem*, id est omnem animam hominis, vt rectè explicat S. Paulinus *Epistol. 4. ad Seuerianum.*

Hugo. August. Chrysost. S. Leo. S. Paulin.

QVÆSTIO XXXVI.

Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?

92. IN hoc explicando varię sunt sententię? breuiter tamen dicimus quòd Deus illuminat omnes homines. Primò peccatores fideles per auxilia ad pœnitentiam. Secundò infideles, per Prædicatores. Tertiò infideles, qui sunt educati in syluis, & nullam habent fidei notitiam, illuminat, dum excitat ad obseruationem legis naturalis, vt, ablatis, impedimentis, per diuinam dispositionem illustrandi sint, vt rectè explicat S. Thomas *quæst. 14. de veritate. art. 11.* Suarius *lib. 4. de prædestin. c. 3. num. 19.* Quartò etiam illuminat infantes, qui decedunt in vtero materno, dum præparatus est ad dandam gratiam. & Baptismum, nisi causæ secundę obstiterint, quibus impeditis, ipse non vult facere miracula, citatus Suarius *cap. 4. num. 16.* De iustis vero nulla est difficultas, quod eos illuminat gratia, & donis supernaturalibus.

Quomodo Deus illuminat omnem hominem.

S. Thom. Suar.

93. Merito hîc D. Augustinus *tract. 2. ait Si illuminat omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabat, a quò se demonstrari volebat.* Ac si dicat: Ioannes illuminabat, & testimonium de Christo perhibebat; ipse tamen Ioannem illustrabat, vt intelligas, obsequium Deo â nobis exhibitum ab ipso priùs descendere; nam vt misericors Pater non solùm vult nos mereri, sed etiam dat id, per quod mereamur.

August.

Obsequium quod Deo præstamus ab ipso venit.

QVÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur, quòd Deus illuminat hominem venientem?

94. NON est hîc immorandum in refutando errore Origenis, qui dicebat, animas ante corpora fuisse, & ad corpora venire; hic enim error iam est abolitus. Respondeo igitur ad quæstionem primo, cum cõmuni sententia, quæ intelligit locum de homine veniente in mundum per natiuitatem, cuius animam Deus illuminat. Et ideo aliqui legunt *nascentem.* Secundo D. Augustinus, S. Thomas: Dixit Euangelista in hunc mundum, vt assignet rationem, quare homo indigeat illuminari: quia nimirum est in hoc mundo, in quo peruersitate, & defectibus omnino tenebrosus, & ignorantia plenus est. Tertio. S. Paulin. epist. 4. ad Seuerum. *Illuminatur autem*, inquit, *anima tali cæcitate, quæ despicit mundum, vt conspiciat Deum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, id est, omnis hominis mentem; solicitat enim nos ab aspectu præsentium in suspectum æternorum; & dicit: Nolite quærere, quæ in mundo sunt.* Ac si dicat, quod Deus illuminat hominem, non qui quiescit, & sedet; sed qui venit, & laborat in via salutis. vt conspiciat Deum. Quarto S. Ambrosius in Psam. 36. *Ipse, ait, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc est, illum, qui ad imaginem, & similitudinem Dei viuit; illum, qui se hominem esse cognoscit, vt refugiat equorum libidinem: illum hominem, qui sic agit, quasi in hunc mundum superuenerit: qui non ex sanguine, sed ex Deo natus sit. Venisti ergo, noli remanere.* Homo ille dicitur illuminatus à Deo, qui veniens in mundum sic viuit, ac si mundo superueniret, seu esset extra mundum; quia non sequitur, nec affectat, quæ in mundo sunt.

August. S. Thom. Paulin.

Ille illuminatur qui laborat.

Ambros.

Ille illuminatur à Deo qui sic viuit ac si esset extra mũdum.

95. Nota. Ait Euangelista, *hominem venientem.* Qui venit, ab aliquo loco recedit, & ad alium tendit: à quo ergo loco, à quánam regione venit homo in hunc mundum? Respondet noster Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 9. *Venientem, ait, in hunc mundum hominem intelligimus, qui à nihilo ad esse producitur. Locus enim quasi quidam creaturarum confingitur ipsum nihil, a quo modo quodã perfecta,*

Cyrill.

locum (vt ita dicam) essendi acquirunt. Vbi duo nobis considetanda proponit S. Pater. Primum. Qualis creatura sit ex se, nempe purum nihil; qualis è manibus Dei, vt habeat esse, & sit gratia illuminata, ac particeps diuinæ naturæ. Vnde ait S. Pater eodem capite: *Nihil substantialiter est in creatura, quod à creatoris dono non defluat, quodque in creatoris gratia radicem non habeat.* Secundum, vt quando homo per mortem properat ad quasi purum nihil, non admiretur, cùm ad pristinum locum se abire videat.

Qualis homo a se, & qualis a Deo,

Ioannis 1. n. 10. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.

VERSIONES.

Syriacus. In mundo erat, & mundus per eum fuit.

Textu Græcus. In mundo hoc erat, & hic mundus per eum fuit: at hic mundus eum non cognouit.

EXPOSITIO.

96.
E Verbo diuino suum prosequitur sermonem Euangelista, quod apertè indicat illud relatiuum *eum*. nam Græcè generis est masculini, & non potest referri ad lucem, quæ Græcè in genere neutro constituitur. Dubitatio est, an sermo sit de ipso Verbo incarnato? Affirmant D. Cyprianus *lib. 1. contra Iud. cap. 7.* Dionysius Carthusianus, D. Gaudentius *tract. 11. in Euangelium*, Maldonatus. Et potest fundari Primò, quia Euangelista suprà iam agit de Verbo post aduentum suum. Secundò, quia mundus non potest reprehendi; vt hîc fit ab Euangelista, quòd Verbum non cognouerit ante aduẽtum suum, tunc enim mysterium Trinitatis incognitum erat. Attamen communis omnium ferè sententia est, quòd hîc sit sermo de Verbo, antequam caro fieret. D. Cyrillus *lib. 1. de Ioan. c. 10.* D. Augustinus *tract. 2.* D. Chrysostomus *homil. 7.* Origenes *homil. 2. in diuersos.* S. Prosper *de vocat. Gent. lib. 1. cap. 2.* S. Cyrillus Hierosol *Cathec. 11.* D. Thomas, Theophylactus, Rupertus, Euthymius, & alij multi. Et hoc patet ex eo, quod Euangelista dicit, quòd verbum erat in mundo, idest, ab æterno conseruando, vt iam explico: *& mundus per ipsum factus est.* Si vero versu antecedenti agit de Verbo incarnato, est per anticipationem. Deinde Euangelista non reprehendit mundum, quod cognouerit Verbum, prout est secunda Trinitatis persona, sed prout Deus, vt notat D. Thomas.

Cypr. Carthus. Gaudent Maldonat.

Cyrill. Chrysost. August. Origen. Prosper. S. Thom.

97. *In mundo erat.* Nempe conseruando, & regendo, vt explicat Theophylactus. Vtitur verbo *erat*, per quod significat, quod ab initio existebat conseruando, vt notat S. Thomas. *Et mundus per ipsum factus est*; per quod vt interpretantur D. Augustinus, D. Cyrillus Alexandr. D. Chrysostomus, citati: indicat Euangelista, quo pacto Verbum erat in mundo, non vt pars illius, vt est homo, vel Sol, sed vt auctor, & fabricator illius. *Et mundus eum non cognouit.* Hucusque accepit mundum pro vniuersi machina, prout cœlum & terram continet; hîc vero ponit mundum, vt ait D. Augustinus, pro dilectoribus illius; ac si dicat, Et mundi amatores non cognouerunt, 1. Corinth. 2. num. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Non cognouit, loquitur de cognitione naturali, vt explicant Caietanus, Toletus *annotat. 31. & 32.* & alij. *Inuisibilia enim*, vt ait Paulus ad Rom. 1. *ipsius, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Et mundum hîc arguit Euangelista, quod Deum Auctorem suum non cognouerit.

Theoph. S. Thom. August. Cyrill. Chrysost. 1. Cor. 2. Rom. 1.

QVÆSTIO XXXVIII.

De modo, hic loquitur. Euangelista.

98. Hic inquit, *In mundo erat.* S. Cyrillus *lib. 1. cap. 9. & 10.* connectit hæc verba cum superiori numero, & sic legit. *Erat lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; in mundo erat.* Veluti reddens rationem, quare illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia hæc lux, & Verbum in mundo est, fieri non potest, quod lux sit in mundo, & non illuminet, quod Rex tantus sit in Orbe, & beneficiis non effulgeat, ac irradiet. Secundo respondet Caietanus. *Præsentia Verbi in mundo describitur, dicendo: In mundo erat; ne eius absentiæ imputaretur, quòd non esset cognitum.* Vt inde arguatur malitia humana, quod Deum præsentem non agnoscat. Sed quare hîc ait Euangelista, *& mundus per ipsum factus est?* Respondeo quod Ioannes dixerat, *In mundo erat*; id est, secundùm vim conseruatiuam, vt ex Patribus dixi: nunc addit, *Et mundus per ipsum factus est*; veluti assignans rationem, quare Verbum sit in mundo conseruando, & custodiendo; quia per ipsum factus est. Vnusquisque enim tenetur sustentare, ac fouere ea, quæ facit, & creat: *Cunctis animantibus terræ dedit Deus omnem herbam ad vescendum*, Gen 1. n. 30. Caiet. *Postquam*, inquit, *descripta productio rerum omnium, & promissum conseruationi specierum animalium corruptibilium per virtutem generatiuam, supererat, vt prouideretur conseruationi animalium in indiuiduis per alimentum.* Ad rationem optimi creatoris spectabat alimenta animantibus prouidere.

Cyrillus. Caiet. *Vnusquisque tenetur conseruare ea, quæ creat,* Gen. 1.

QVÆSTIO XXXIX.

Quare hîc omnia superiora repetuntur?

99. EVANGELISTA hîc repetit totum quod dixerat, num 3. 4. & 5. Nam suprà intonuit? *Omnia per ipsum facta sunt*: hîc vero ait, *& mundus per ipsum factus est*; suprà, *& tenebræ eum non comprehenderunt*; modo, *& mundus eum non cognouit*; suprà, *Erat lux hominum*; modo, *Erat lux vera.* Respondet primo D. Thomas, quod Euangelista voluit exactiùs explicare, quæ suprà dixerat; nam mysteria fidei semper magis, ac magis explicanda sunt. Secundo, Si dicamus, cum prima sententia in expositione, quod

S. Thom.

quòd hic est sermo de Verbo incarnato; respondeo, quòd suprà pronuntiauit: *Omnia per ipsum facta sunt*, ratione diuinitatis, tanquam per causam efficientem hic verò mundus per ipsum factus est, ratione carnis assumptæ, tanquam per causam finalem. Ad Hebræos 2. num. 10. *Propter quem omnia, & per quem omnia.* Et meritò Ioannes, dum agit de creatione mundi, exprimit potentiam per respectum ad Verbum, & amorem per respectum ad naturam assumptam; cùm ad operandum non solum requiratur potentia, sed etiam necessarius sit amor, & propensio. Si verò dicamus, quod Ioannes hîc agit de Verbo antequam fieret homo, vt est communior sententia. Respondeo tertio, quod Euangelista proponebat ingratitudinem mundi erga suum creatorem, *& mundus eum non cognouit*, & ad præsentiam ingratitudinis statim beneficia exhibita, *& mundus per ipsum factus est*, in mẽtem subeunt, & ideo multoties dolore tangitur, vt ponderat D. Gregorius Magnus *lib. 1. Reg. c. 2. ad n. 27.*

Hebr. 1.

Ad operandum non sufficit potentia sed etiam requiritur.

Ad præsentiã ingratitudinis beneficia exhibita referuntur.

100. Sed quare Euangelista quater nominat hîc mundum; *Venientem in hunc mundum: In mundo erat: Mundus per ipsum factus est: Mundus eum non cognouit?* Respondet Origenes *homil. 1. in diuers.* quod mundus quatuor modis potest accipi. Primo, pro rebus spiritualibus, scilicet Angelis. Secundo, pro re merè corporali, v. gr. pro Sole, Leone. Tertio, pro re composita ex corpore, & spiritu, nimirum homine. Quarto pro tota hac machina, prout omnia hæc complectitur. Ideo quare posuit mundum, ad ostendendum, quod his omnibus modis mundus per ipsum factus est, & ipse erat in mundo, vel quia mundus, ex quatuor partibus, & quatuor elementis componitur.

Origen.

Qvæstio XL.

Quomodo dicat Euangelista: & mundus eum non cognouit, *cùm multi eum cognouerint?*

101. Ratio dubitandi in hac materia est; quia multi ex populo Iudaico eum cognouerunt, vt Abrahamus, Moyses, Dauid, & alij, vt latè discurrit hîc Chrysostomus *homil. 7.* Et ex Philosophis multi cognouerũt Deum, vt testatur Paulus ad Rom. 1, num. 20. *Ita vt sint inexcusabiles, quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt.* Et hoc manifestum est in Platone, Aristotele, Mercurio Trysmegisto, Suida, & aliis apud Salmeron. *lib. 2. tract. 15.* Respondeo primò ex D. Augustino, quòd hîc mundus accipitur pro amatoribus mundi, qui cùm sint maximè affecti mundo, ea, quæ sunt Dei, non intelligunt. Secundò. Hæc sententia refertur ad Verbum, prout est secunda Trinitatis persona, siquidem Græcè est generis masculini; mysterium autem Trinitatis expressè non erat communiter reuelatum antiquis. Tertiò dicitur, quòd mundus non cognouerit ratione maioris partis. Quartò rationem colligo ex Paulo citato loco: *Quia cùm cognouissent Deum non sicut Deum glorificauerunt, gratias agentes*, Ideo, dicitur, *& mundus eum non cognouit.* Nam idem valet; Deum non glorificare, ac Deum non cognoscere. Quid prodest Dei cognitio, vbi non est recta operatio, cùm fides sine operibus mortua sit. Quintò, Euangelista ita dolore afficitur, quod ab aliquibus ignoretur, ac si omnes non cognouissent; quod aliqui in eum delinquant, ac si omnes peccassent. Chrysostomus homil. 2. *Si verò*, inquit, *quod non omnes tunc temporis, sed boni tantum, & virtute præditi, & sanctimonia cognouerunt; idcirco incognitum dixeris: hac etiam ratione nunc incognitum dixerimus, cùm non ab omnibus cognoscatur.*

Rom. 1. Chrysost.

Salmeron. August.

Chrysost. *Maximè dolet Deus peccato vnitur.*

Ioannis 1. *n.* 11. In propria venit, & sui eum non receperunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Ad suos venit.
Arias.	Et proprij eum non receperunt.
Vatablus.	In sua venit, & sui eum non receperunt.
S. August. tom. 6. cõtra Adimãtum, cap. 13. Luciferus Episcopus lib. 1. pro S. Athan.	In sua propria venit, & sui, &c.

EXPOSITIO

102. Pergit Euangelista arguendo hominum cæcitatem, & ingratitudinem; nam Filius Dei in propria venit, & sui eum non receperunt. Duplex est sensus istius loci. Primus, vt per *propria*, intelligatur hîc mundus, per *suos*, homines omnes, nam per ipsum factus est mundus. Ita Rupertus, Euthymius, S. Gaudentius *tract. 12.* S. Thomas Secundus sensus per *propria*; populum Israëliticum, & per *suos*, Iudæos significari contendit: nam peculiariter dicebatur ille populus Dei possessio, *Exod. 19. n. 5.* Ita D. Cyrillus *lib. 1. cap. 11.* D. Augustinus *tractat. 2. in ioann.* Chrysostomus *homil. 9.* D. Gregorius Magnus *lib. 14. Moral. cap. 19.* S. Gaudentius *tract. 9.* S. Paulinus *epist. vnica ad Desiderium*, Berengosius Abbas *in libello de mysterio ligni Domini*, Beda, & alij, & etiam Auctores citati in prima sententia. Tandem D. Augustinus *epist. 120. ad honoratum*, & Theophylactus *hîc*, affirmant, posse etiam vtrumque vniuersim intelligi de omnibus tam Iudæis, quàm Gentilibus. Secunda sententia mihi probabilior. Primo, propter tam graues Patres. Secundo, quia Præcursor Domini Baptista venit ad prædicandum in Iudæa tantùm. Tertio, quia ipse Dominus ait: *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël.* Matth. 15. n. 24.

Rupert. Euthym. Gauden. S. Thom.

Exod 19. Cyrillus. August. Chrysost. Gregor. Gaudent. Paulin. Berengos. Beda.

Matth. 15.

103. *In propria*, id est, in Iudæam, vel in mundum *venit*, secundùm carnem, vt explicant D. Augustinus, S. Chrysostomus citati. *Et sui*, id est, carne coniuncti, vt exponit S. Thomas. Et hoc ordinariè contingit, quod tibi propinquiores opponantur. S. Zeno *serm. pro fidei veritate*, de Domino nostro ait: *Nobis est sermo, quem venerantur externi, sui carpũt.* Deinde *sui*, intellige secundùm maiorem partem, seu principaliores. *Eum non receperunt*, id est, in eum non crediderunt. Et nota;

August. Chrysost. S. Thom.

Zeno.

Iusti de aliorum defectibus minora dicunt.

nota, quòd Euangelista minus dicit, & plus significat; quia non solùm non acceptauerunt, sed etiam reprobauerunt, ac Cruci affixerunt.

QVÆSTIO XLI.

Quomodo ait Euangelista, quòd, in propria venit.

104. NOTANDVM, quòd non dixit Euangelista: In mundum, vel in Iudæam, sed, *In propria venit.* Respondet Caietanus. *Dicit, in sua, non solùm ad significandum, quòd facta omnia ipsius sunt, sed ad explicandam rationem, quare venit, scilicet ob sua; consentaneum quidem humanæ rationi est, vt Dominus quandoque veniat ad sua, visitet sua, restauret sua, quæ reparatione indigent.* [Caiet.] [*Dominus visitet sua.*]

105. Sed quomodo superiori numero dixit Euangelista, *In mundo erat*; & hîc ait, *In propria venit?* Si in mundo erat, quomodo venit in mundum? Respondet primò D. Augustinus tract. 2. in Ioan. *Hic erat, & huc venit. Hic erat per diuinitatem, huc venit per carnem.* Similiter S. Thomas, *Hîc erat, & huc venit nouo modo; sicut Rex erat in ciuitate per potentiam, postea veniens personaliter dicitur venire, vbi prius erat; sic Filius Dei in mundo erat per essentiam, potentiam, & præsentiam, sed per carnis assumptionem: erat inuisibilis, venit visibilis.* Eodem ferè modo loquitur Chrysost. *hom. 9.* Secundò S. Augustin. tom. 9. lib. contra Adimant. cap. 13. *Quomodo hîc erat, & quomodo venit, nisi quia illa sublimitas ineffabilis, vt hominibus congruat, humanis sonis significanda est.* Id est, vt illa diuinitas, de qua loqui non possumus, ab hominibus intelligatur, humanis verbis (v. gr. venit) explicanda est; vt de beneficio aduentus Filij Dei homines instruerentur. [August. S. Thom. Chrysost. August.]

106. Tertiò D. Fulgentius lib. 2. ad Thrasymundum Regem, c. 15. *Filius Dei, inquit, tunc venisse dicitur, cum nos illuminare dignatur. Quomodo igitur & in mundo fuisse dicitur, & in mundum venisse affirmatur? Ita planè. Secundùm diuinitatem namque suam, nec cælo vmquam defuit, nec inferno, nec mundo. Omnia per ipsum facta sunt, & omnia in ipso constant. Secundùm gratiam tunc in mundum venit, quando pereunti mundo mira pietate subuenit.* Vbi tria præclara documenta dat nobis S. Pater. Primum, quòd ita Verbum venit per gratiam benefaciendo ad homines, vt non desineret esse in prioribus locis, in quibus antea erat sustentando, & conseruando; nam solus hic magnus Rex potest, non subtrahendo aliis, sua quibusdam beneficia largiri. Secundum quòd erat in mundo per potentiam, & venit per gratiam; nam quod potētia non domuit, amore, ac gratia vincendum erat. Tertiū, quòd venit, & pereunti mundo opportuna remedia adhibuit; quod solius Dei clementia est. [Fulgent.] [*Solus Deus quibusdam tribuit, non subtrahendo aliis.*]

QVÆSTIO XLII.

Quare Dominus non coëgerit suos ad eum recipiendum.

107. POTERAT, cùm esset Dominus, & in propria venisset, suos cogere ad eum recipiendum, eos tamen ad hoc noluit coarctare. Et quare? Respondet primò Theophylactus. Nullum Dominus necessitate cogit, & attrahit, sed voluntatem relinquit, & electionem. Secundò, S. Chrysostomus homil. 9. *Deus autem, ait, cum sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ dumtaxat salutis gratia omnia operatur, nosque ipsos nostri, & iuris esse liberi permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram tantummodo spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eos haberet ac si nullum præstitissent seruitium.* Si Deus coëgisset homines ad eum recipiendum, citra dubium eum vt Dominum adorarēt; meritum tamen ex parte hominum non daretur; nam quæ sine libertate fiunt, nec laude sunt, nec vituperio digna. Noluit ergo compellere, nam vbi solùm interuenit eius obsequium; & adoratio, & hominis meritum, ac vtilitas deest, & deficit, statim Deus omnia prætermittit, ac parui æstimat. Ad nostram tantummodo vtilitatem spectat, vt ait citat. D. Chrysostomus. Tertio. Deus multum discrepat à Regum consuetudine, hi enim omnes ad sui famulatum compellunt; Deus verò cùm velit sibi obsequium exiberi, non timore, ac potentiæ vi, sed amore, ac beneuolentia, neminem cogit; sed vnumquemque relinquit in consilio manuum suarum. [Theophil.] [Chrysost. *Deus vult obsequia nostra libera.*] [*Deus non ad obsequium suum, sed ad vtilitatem nostram respicit.*]

QVÆSTIO XLIII.

Quare non ponatur hîc supplicium non recipientium;

QVARE sicut numero subsequenti ponit præmium ipsum recipientium. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem Dei fieri*, hîc non designat pœnam ipsum non acceptantium? Chrysostomus *hom. 9. in Ioan.* eleganter respondet. *Quid, ait, non dicis, Ioannes, eorum etiam supplicium, qui eum non receperunt: sed quod sui erant, & in propria veniens à suis minimè receptus est? Quod autem ex hoc eis supplicium maneat, silentio prætereisti? Ita enim maiorem in modum eos perterrere, & duritiem illam ingratitudinis mollire poteras? Quānam igitur gratia id subticuisti. Et quodnam maius supplicium esse potest, quàm si eorum ponatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolint, sed sponte sua tanta se nobilitate, tanto honore indignos efficiant.* Ac si nullum possit esse maius, & durius supplicium, quàm ipsum non recipere, in eum non credere, filios Dei non fieri, & qua maiori vindicta poterant castigari, quàm quòd sancti ac filij Dei noluerint esse; nullum grauius supplicium, quàm vitium, nulla maior tortura, quèm ipsamet miseria peccati. Secundò explicat Euangelista mercedem eorum, qui Christum vt verum Deum agnouerunt. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*; non tamen pœnam illorum, qui in eum non crediderunt, potiùs enim totus mundus trahendus erat ad Dominum præposita misericordia, ac benignitate, quàm diuulgata pœna, ac castigatione. Vide infrà *lib. 2. cap. 7. num. 28. & lib. 3. cap. 2. num. 41.* Tertiò ad quæstionem respondeo. Dum describitur vltima dies Iudicij, assignatur præmium bonis. 108. [Chrysost.] [*Nulla maior pœna peccati, quàm ipsi peccatum.*]

Venite

Matth. 25. *Venite benedicti*, &c. & etiam pœna malis, *Ite maledicti*, &c. *Matth.* 25. *num.* 38. At verò hoc loco noster Euangelista solùm commemorat præmium designatum recipientibus, non verò vltionem præscriptam contemnentibus. Citato autem loco Matth. agit Dominus vices iudicis cuius munus est, probis dare præmium, iniquis autem pœnam. At verò in nostro præsenti textu pertractat Ioannes de ineffabili Incarnationis mysterio, quo summa misericordia ad hominum redemptionem, *Verbum caro factum est*. Et inter tot diuinæ bonitatis largitiones, non decuit alicuius pœnam commisceri: siquidem misericordiarum tempore, silentio supprimenda sunt supplicia. Vide *cap.* 5. *quæst.* 51.

Iudex pro merito dat præmia, & supplicia.

Misericordiæ tempore silentio conticescunt supplicia.

Qvæstio XLIV.

Quare Euangelista faciat priùs mentionem de obstinatis, & postea de fidelibus?

109. HIc de obstinatis Christum non suscipiẽtibus, & numero sequenti de fidelibus in eum credẽtibus. *Quotquot autem receperunt eum*, &c. tractat Euangelista; cur ergo in primo loco infideles, statim in secundo ponit credentes, cùm rectus ordo contrariam dispositionem efflagitare videatur? Respondeo, quod qui in hoc contextu sunt in primo loco, maximè distant à Christo; qui vero in secundo, cum illo proximè, & immediatè collocantur: *Quotquot autem receperunt eum*; &, *Verbum caro factum est*. In suorum igitur peccatorum pœnam sint infideles in primo loco: iusti autem, & credentes in secundo pro maiore dignitate, ac excellentia. Nullum enim supplicium grauius esse potest, quàm ab omnium misericordiarum fonte, à Verbo scilicet incarnato, se elongare, ac remotè persistere; nulla maior dignitas, maiórque excellentia, quàm sub Christi Domini vmbra quiescere, illique propinquiùs assistere.

Assistere in Dei præsentia magna excellentia.

110. Cùm in montem, vt cum Deo loqueretur Moyses ascenderet; ait textus Exod. 24. num. 13. *Surrexerunt Moyses, & Iosue minister eius, ascendensque Moyses in montem Dei, senioribus ait: Expectate hic.* Ecce dum Moyses in montem ascendit, ad magnam gloriam sublimatur; populus vero ad radices in grauia scelera dilabitur. Quænam tanti causa discriminis? Ea sanè, quod Iosuë figurantem Dominum nostrum Iesum Christum secum Moyses in socium deferebat; populus vero ab eo distabat. Quid ergo mirum, quod ille ad tantam felicitatem euehatur, hic autem tanta miseria deprimatur? Non longè abest ab hac consideratione Seuerus apud Lyppomanum in Caten. *Accepturus Moyses legem, Iesum Naue secum assumpsit, qui figuram Iesu Domini, & Seruatoris nostri gerebat; neque enim sine Iesu profunda legis, & Euangelij mysteria intelligi poterant.* Cùm Israël descenderet cum filiis suis in Ægyptum, elegit terram Gessem ad habitandum, Genes. 45. n. 9. & 47. n. 11. & 4. Sed quare potius hic locus quàm quilibet alius placet? Optimè Interlinealis. *Quia Gessen, ait, interpretatur propinquitas. Vnde patet, quia licèt in Ægypto habitet Israël, non tamen longè est à Deo.* Hæc Glossa. Vt omnibus abd-

Exod. 24.

Seuerus.

darent bonis, & ab omni malo procul essent, plagam elegit, in qua apud Deum propinqui manerent.

Ioannis 1. *n.* 12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius.

VERSIONES

Euthymius, Vatablus. Quotquot autem receperunt ipsum, dedit eis potestatem, vt filij Dei fierent: credentibus scilicet in nomen ipsius,

Iansenius, & alij ex Græco. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis hanc dignitatem, & excellentiam, vt filij Dei fierent.

Tertullian. lib. de orat. c. 2. Dedit eis potestatem, vt filij Dei vocentur.

Alij ex Græco. Dedit eis hanc auctoritatem, seu facultatem.

EXPOSITIO.

EVANGELISTA eorum, qui per fidem, ac obedientiam Christum receperunt, pretiosissimam dignitatem incipit explicare. *Quotquot autem.* Quicunque, & ex quocumque genere. Chrysost. homil. 9. *Siue serui, siue liberi; siue Græci, siue barbari; siue sapientes, siue insipientes, siue mulieres, omnes* inquit, *eodem dignati sunt honore.* Neminem reiicit, neminem contemnit, omnes vocauit ad suum cæleste conuiuium, siue ex populo Iudaico, ex quo aliqui salui facti sunt, ad Rom. 11. n. 5. siue ex populo Gentilico, quos sui heredes fecit. *Dedit eis potestatem*, id est, *Dedit eis hanc dignitatem*, seu eis concessit, vt volendo, & consentiendo, per gratiam formatam filij Dei adoptiui fiant. Et hoc est magnum præmium. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Matth. 5. n. c. *His, qui credũt in nomine eius.* Non ait, crediderunt, vt obseruat Caietan. sed credunt de præsenti, vt perseuerantiam denotet in fide. *Credunt in nomine eius*, ipsum scilicet esse Messiam promissum in lege. Vel, vt ait Rupertus: Credunt in nomine eius, non qui ipsum recipiunt in tecto, sed qui in prægnata mente, fide, & charitate Verbum Dei portant. Similiter D. Thom. *hîc.* 111.

Chrysost.

Matth. 5. Caiet.

Rupert.

Qvæstio XLV.

Quare Euangelista filiationem adoptiuam connectat cum Incarnatione?

NOSTER Euangelista hîc, & sequenti numero adoptiuam explicat filiationem; & 112.

statim diuini Verbi Incarnatione incipit intonare sermonem, *& verbum caro factum est.* Magno, & alto consilio adoptiuam hominum filiationem cum diuini Verbi filiatione naturali connectere voluit, vt sic nobis diuini erga nos amoris

Dei amor quòd habende filium nos adoptauit in filios.

aperiret magnitudinem; Deus enim, si homines adoptauit in filios, non vt inter homines contingit, ex filiorum fuit defectu, sed præsentissimum, dilectissimum, obedientissimumque naturalem filium habens in tantum dilexit homines, vt ipsos in filios adoptauerit. S. Augustinus

August.

tract. 2. in Ioan. *Quid, ait, eis præstitit? Magna beneuolentia, magna beneuolentia. Vnicus natus est, & noluit manere vnus. Multi homines, cùm filios non habuerint, peracta ætate, adoptant sibi: si autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo, quia solus omnia possessurus est. Non sic Deus: vnicum eundem ipsum quem genuerat, misit in mundum, vt non esset vnus. sed fratres haberet adoptatos.*

113. Basilius.

Verus Rex quod à suis accipit, duplicatò reddit.

Qui se demittit propter Deum, sublimatur.

Tertiò. Vbi primum Filius Dei cœpit esse filius hominis; statim filios Dei esse ipsos homines fecit. D. Basilius Seleu. orat. de Annunt. *Qui in forma, ait, Dei erat, serui formam suscepit, quò peccati seruos hac ratione in pristinam dignitatem restituat, cælestique Patri eiusmodi filios exhibeat, qui ad sui ipsius formam denuò sunt instaurati. Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Quartò filius Dei, vt nos redimeret, nostram assumpsit naturam, ac esse filiumque hominis, quòd à nobis acceperat, excellentissimè commutauit, nosque constituit filios Dei, & illud, quòd à natura ministratum est humana, maximè auctum reddidit: hominis filium se facere voluit, & ideo eum Pater sublimauit, vt homines haberet in filios. S. Zeno serm. in

Zeno.

Psalm. 126. *Filios Dei fieri; Hæc eius merces est,* ait, *qui ex Virgine nascendo fructus ventris esse voluit, vt ei gentes, quas in filios per fidem generaret, hæreditas sint.* Similiter D. Augustinus *tom. 4. lib. 2. de consens. Euangelist. cap. 3.* Humilauit se Christus Patri obediens, ideo Pater exaltauit eum, vt homines haberet in filios.

August.

114. Quintò Fillius Dei, vt naturam lapsam restitueret, formam serui induit, vt nostram suscipiens miseriam, ab ea nos liberaret, suámque hominibus dignitatem communicaret, vt ita ad Filij Dei subleuarentur honorem. S. Basilius

Basilius.

Deus sua nos humilitate subleuat.

Seleu, orat. 19. *Emisit Deus,* inquit, *imaginis auctorem, vt imaginem oblitteratam bonitatis suæ coloribus reformaret; idcirco formam cepit serui, qui in forma Dei erat, quo iniquitatis mancipia in libertatem ac pristinam nobilitatem reduceret, & cœlestis Patris filios declamaret iterum ad imaginem suam reformatos.* Sextò. Quia vnum beneficium magnum alio maiori fit certum, & securum. Alge-

Algeues.

ues lib. 1. de Sacram. cap. 2. *Prius.* ait, *ipsum Verbum voluit nasci ex homine, vt tu securus nascereris ex Deo. Re vera enim, vt securiores essemus, in ipso de conformitate, & vnitate tanta gratia in humilis nostræ naturæ, naturam carnis nostræ sibi vniuit Deus in eadem persona, vt dum eam tam mirabiliter glorificatam viderèmus, de germana carnis nostræ glorificatione non desperemus.* Homo de tam ingenti adoptiuæ filiationis dono certificari non potuit, nisi maiori alio nempe Filij Dei Aduentu. De hac quæstione vide iterum infrà *quæstione. 51.*

Vnum beneficium fit certum alio maiori.

Quæstio XLVI.

Quare in aduentu Filij Dei sola filiatio adoptiua explicetur?

Ex triplici causa Deus factus est homo, ac 115.
venit in mundum, vt notat D. Cyrillus
lib. 9. in Ioann. *His maximè de causis, aut, vnigeni-* Cyrillus.
tus Dei Filius homo factus est, vt peccatum in carne sua damnaret, & mortem propria morte destrueret, & nos Dei filios faceret. Quare ergo, duabus prioribus causis prætermissis, peccatum scilicet abolere, & mortem destruere, tertiæ tantùm, nimirum filios adoptionis facere, hîc meminit Euangelista; Respondeo, quòd si duas illas priores prompsisset Euangelista; humanæ naturæ defectus, ac miserias ostenderet; dum verò tertiæ solùm mentionem facit, eius dignitatem, maiestatémque manifestat. Quæ igitur dedecorabant, tacere voluit; & quæ honorabant, ac exaltabant, publicare. Deinde, quia ad filiationem adoptiuam, vt ad finem, mortis destructio, damnatioque peccati ordinabantur, & in ipsa filiatione extinctio mortis, ac peccati includitur.

Tacetur quæ dedecorant, publicantur, quæ honorant.

Quæstio XLVII.

Quomodo dicatur data potestas recipientibus Christum, vt filij Dei fiant?

Difficvltas insurgit; quia homines Chri- 116.
stum Dominium recipientes facti sunt filij Dei; quomodo ergo dicitur eis data potestas? Ad hoc respondet primò Theophylactus, Euan- Theophi.
gelistam loqui de filiatione adoptiua consummata, quæ est in resurrectione electorum. Tamen solutio non placet: nam Euangelista loquitur de hominibus prout sunt in via, ac recipientibus Christum. Ideo Secundò communis, & vera expositio est, quòd illis, qui receperunt Christum per fidem, data est potestas, vt per gratiam. & charitatem se possint filios Dei facere; sola enim fides filium adoptiuum non facit, vt patet quando fidelis in mortali est peccato, quia tunc fides est informis; si verò accedit charitas, statim homo fit filius adoptiuus Dei inspirationibus consentiendo. Ita D. August. *tom. 1. l. 1. retract.* D. August.
cap. 2. & tom. 4. de consens. Euangelist. lib. 2. cap. 3. Theoph.
Theophylactus, Carthusian. Beda, Beaulxam. & Carthus.
alij. Tertiò, multi ex Græco pro *potestate* legunt Beda.
auctoritatem, quia nulla potest esse maior, quàm Beaulxam.
quòd homo sit Filius Dei in gratia, & amicitia Christi. Quartò antequam Christus ad nos descenderet, Diabolus humanum genus vehementer oppugnabat, ac opprimebat postquam verò ipse aduenit, tota Sathanæ confracta est potentia, vt facilè omnes eius superentur, ac vincantur conatus; tunc recipientibus dicitur data potestas; vt filij Dei fiant, ob magnam securitatem, & potentiam, quam habent ad se in illo felici statu cōseruandos Post debellatum Absalon ait Dauid 2. Reg. 19. num. 22. *An ignoro me hodie factum Re-* 2. Reg. 19.
gem super Israel? ipse per multum iam antea regnauerat tempus, & tamen illa die se Regem creatum

tum existimat ob inimicum deuastatum, ac regni securitatem adeptam.

QVÆSTIO XLVIII.

Quare non dicatur, fecit filios adoptiuos: sed, dedit potestatem, &c.

117. *Theophil.* CVR hoc loco Euangelista non ait: Fecit nos Filios Dei, sed tantum, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri:* Tripliciter respondet Theophylact. Primò Ne intelligatur de filiatione consummata, & gloriosa, quæ est in Patria: Euangelista autem loquitur de prima filiatione eorum; qui in via Christum recipiunt. Secundo, de Catechumenis, qui iam habent fidem, & possunt fieri filij Dei per Baptismum; imò potiùs per gratiam iam multi sunt filij. Tertiò, quod etiam tradit *Chrysost.* Chrysost. homil. 9. *Cur non dixit, ait, fecit eos filios Dei fieri? Vt ostenderet, multa nobis opus esse diligentia, vt adoptionis nobis per Baptismum impressam imaginem puram, eruemus, atque intactam* Non enim qui otio, ac pigritiæ, sed qui labori, ac diligentiæ indulgent, hanc filiorum Dei dignitatem obtinent.

Vt fiamus Dei filij, etiam requiritur operatio.

August. Ambros. Quartò, D. August. *epist. 120. ad Honorat. cap. 2.* S. Ambr. *lib. 4. de fid. cap. 4.* dicunt per hoc denotari differentiam inter filiationem hominum, & Filij Dei: enimverò homo ratione suæ libertatis per gratiam consentiendo potest Filium Dei se facere: at Fillius Dei ex fœcunditate naturæ necessariò, & naturaliter Dei Filius est, itavt non possit non esse filius eius. Sextò, & mysticè, dedit nobis potestatem, vt per nostram libertatem, & cooperationem nos in filios Dei recipiamus; non solùm enim voluit tam præclara dignitate humanam nobilitare naturam, sed etiam modo illam obtinendi per meritum & operationem: Et ita per potestatem exponunt dignitatem, & excellentiam D. Gregorius *homil. 9. in Ezech.* D. Cyrillus *lib. 1. in Ioann. cap. 13.*

Quæ per meritum obtinentur, nobilitant.

Gregor. Cyrillus.

QVÆSTIO XLIX.

Quare filiatio adoptiua tribuatur Incarnationi, cùm antea multi fuerint Iusti?

118. *Cyrill.* DIVVS Cyrillus Alexandrinus hîc mouet quæstionem: Quare dicitur tanquam quid peculiare Incarnationis Verbi, facere filios adoptiuos, cùm omnes iusti ab Adamo filij fuerint adoptiui, filium enim adoptiuum gratia facit. Si ergo filij erant, quomodo dicitur, quòd dedit eis potestatem, vt adoptiui filij fierent? *Tolet.* Respondet Toletus *annot. 35.* quòd iusta sub lege erant, tanquam filij paruuli statum filiorum non habentes, siquidem ad hæreditatem regni cœlorum, quod clausum erat, non admittebantur. At, Christo adueniente, statum filiorum in lege gratiæ Iusti habent, & tanquam filij emancipati ad hæreditatem regni cœlorum, quod est iam apertum, recipiuntur. *Cyrill. Procop.* Secundò, respondent D. Cyrillus Alexandrinus *lib. 1. cap. 13.* Procopius & alij. Et hæc mihi vera videtur solutio, quòd hoc dixit Ioannes ad refutandam Iudæorum opinionem, qui solos se filios Dei esse gloriabantur; ideo ait Euangelista. Quicumque, & cuiuslibet nationis, & conditionis sunt, Christum per fidem recipientes potestatem habent, vt filij Dei fiant. *Cyrill. August. Beda.* Tertiò etiam D. Cyrillus *citatus*, S. Augustinus *tract. 2.* Beda respondent, quòd Christus in hunc mundum veniens, vt filius Dei, & hæres, *ad Gal. 7.* voluit credentibus communicare, quòd sibi erat maximè proprium, vt ipsi etiam filij essent, & hæredes, *Hugo.* Sic enim ait Hugo. *Ex hoc enim quod ipse, qui naturaliter est filius Dei, factus est naturalis filius hominis, decebat, vt sua potestate filios hominum faceret filios Dei.* Venit Christus, vt verus Rex sua sibi noluit retinere, sed tam filij Dei dignitatem, quàm hæreditatem hominibus voluit communicare. Quartò, ab Euangelista aduentui Christi Domini tribuitur esse filiorum Dei: quia licet in lege veteri Iusti per gratiam filij essent, hæc tamen rarò dabatur, mediáque erant valde difficilia, vt patet in Circuncisione pro originali, & in contritione pro actualibus. At in lege noua gratia est abundantissima, & media, id est Sacramenta, valde facilia. Et quæ abundanter, ac faciliter communicantur, excellentiori modo beneficia videntur, & simpliciter ita dicuntur.

Refutatur instantia Iudæorum.

Rex non sua sibi retinuit sed suis communicauit.

Quæ facilè, & abundanter dantur, beneficia videntur.

Ioannis 1. n. 12. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

VERSIONES.

Syriacus. His, qui non ex sanguine nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt.

D. Athanas. lib. 2. de vnica Deitate Trinit. Tertull. lib. de Carne Christi. Qui non ex sanguinibus, sed ex Deo natus est.

Arabicus. Neque ex appetitu carnis,

EXPOSITIO.

119. EXPLICAT Ioannes modum, & rationem, qua isti filij Dei fiunt, *Qui non ex sanguinibus.* Omnes expositores cum D. August. *tract. 2. in Ioan.* notant. *Sanguinib. non est Latinum, sed quia Græcè positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum,* Lectio illa D. Athanas. & Tertull. refertur ad Christum: nam dixerat superiori numero, qui credunt in nomine eius, scilicet Christi, qui non ex virili semine, sed Spiritu sancto obumbrante, natus est. Stando in nostra vulgata lectione, quæ ad filiationem adopti-

August.

Athanas.

prà dixisset; *In ipso vita erat,& vita erat lux hominum*; & nunc ait: *Ioannes venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine.* Meritò dubitat Origen.tom.5. in Ioan. *Quare*, ait, *cur tandem cum Ioannes missus à Deo venerit ad testificandum, vt testificaretur de lumine,non etiam venerit, vt testificaretur de vita?* Respondet. *Homo ergo nullus, qui veniret, testificari poterat de vita etiam nunc abscondita cum Christo in Deo.* Ac si dicat: In Deo est vita, & lux; potiùs tamen vult testificari, & publicari per lucem,per quam illuminat, & per beneficia, quàm per vitam,qua ipse viuit, quæ est abscondita in ea.

Origen. — *Deus per beneficia innotescit.*

85. Quæstiuncula tertia. Quare dixit Euangelista, *vt omnes crederent*; non verò scirent,vel cognoscerent? Respondet Caiet. *Testimonio fides, non scientia, non enim scientia innititur testi, sed demonstrationi, seu euidentia: fides autem est, qua testimonio innititur. Cur autem à Ioanne testata, non docuit scienda credenda, vtpote ea, quæ excedunt capacitatem scientiæ.* Hæc ille. Secundò respondeo,quòd peccatum intrauit in mundum per immoderatum appetitum sciendi bonum, & malum in primis parentibus:salus ergo debet intrare per mortificationem ipsius appetitus,captiuando intellectum in obsequium fidei, & præbendo assensum his quæ non vidit,vt contingit in fide.

Caiet. — *Vbi peccatum, ibi compunctio vt resurgas.*

86. Primi parentis peccatum ex immoderato appetitu sciendi bonum, & malum habuit originem. *Scientes bonum, & malum*,Gen.3. At prima pœna, quam ex tanto peccato experti sunt in erubescentia, ac verecundia, habuit radices. *Cùm cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata*, Gen.3.num.7. Cur Scriptura supplicium, ac compunctionem tanti peccati à verecundia cœpit proponere? Meritò sanè: nam sicut culpa peccati incepit ab immoderato appetitu intellectus, ita pœna incipiat à compunctione, & mortificatione intellectus, ex qua resultat verecundia, vt sic homo surgat ad emendationem Chrysost. homil.16. in Gen. *Propterea*, inquit, *Scriptura ait, comederunt, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt, quod essent nudati propter peccatum superna gratia amictu, & sensibilis suæ spoliationis sensum acceperunt, vt per erubescentiam, quæ inuadebat ipsos, certò scirent, in quantam ruinam ipsos induxisset mandati dominici præuaricatio.*

Genes.3. — *Ibid.* — *Chrysost.* — *Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.*

Ioannis 1.n.8. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.

VERSIONES.

Vatablus Sed vt testaretur de illa luce.

Vatablus Non erat ille lux, sed missus erat, vt testificaretur de luce illa.

EXPOSITIO.

87.
CVm sæpe fieri solet, vt notauit D. Chrysostomus *homil.8.in Ioan.* S. Thomas, Theophylactus, & alij, vt ille, qui testimonium de alio perhibet, maior, ac fide dignior reputetur: ideo Euangelista ait, *Non erat ille lux.* Deinde tantus ab omnibus est habitus, vt opus fuerit Euangelistam exprimere ipsum non esse Messiam, vt multi ex populo cogitabant de Ioanne in cordibus suis, ne fortè esset Christus, *Lucæ cap.3.num.15.*

Chrysost. S. Thomas. Theophyl.

QVÆSTIO XXXV.

Quare dicatur de Ioanne Baptista, quòd non erat ille lux, cùm hoc de Apostolis affirmetur?

EVANGELISTA ait de Ioanne Baptista: *Non erat ille lux?* Respondeo primò, ex D. Cyrillo *lib.1.cap.7.in fin.* vt radicitus euellat errorem eorum, qui credebant Ioannem esse Messiam. Secundò,quia tanta est sanctitas Ioannis, vt non possit explicari, nisi per negationes; sicut vt valeamus inuestigare Dei excellentiam, ac maiestatem, negationibus vtimur. Dicimus enim,Deum esse Immensum, Infinitum, Incomprehensibilem, Inuisibilem; ita etiam quæ de Ioanne sunt, negationibus exprimenda ob sui magnitudinem. Sed quare non eodem vtitur nomine Euangelista,sed modo ponit lucem, *Non erat ille lux*; modò lumen: *vt testimonium perhiberet de lumine*? Respondeo cum Maldonato, vt similitudinis euitetur fastidium, ideo vocabula varianda. 88.

Cyrillus. — *Excellentia Ioannis negationibus exprimitur.* — *Varietas in sermone.*

Sed quomodo dicitur hîc de Ioanne: *Non erat ille lux*, cùm de Apostolis dicatur Matth.5. num.14. *Vos estis lux mundi.* Et de ipso Ioanne, Ioan.5. num. 35. *Erat lucerna ardens, & lucens?* Respondeo primò ex Caietano cum textu Græco, qui ita habet: *Non erat ille lux illa*, scilicet Christus; de quo suprà dixerat: *Et vita erat lux hominum.* Secundò D. Cyrillus, Theophylactus. *Non erat ille lux*; quia hîc comparatur Ioannes cum Christo, cuius comparatione, nec Ioannes, ne alij Sancti possunt dici lux, cum ab ipso illuminentur. Tertiò Salmeron *lib.2.tract.21.* ait: Apostoli, non absolutè lux, sed lux mundi, & Sal terræ dicuntur, nimirum inter mundanos, & terrenos; at verò hîc agitur de luce magna, quæ absolutè dicitur lux, siue in cælo, siue in terra, qua ratione solus Deus est lux. Quartò Hugo Cardinalis: *Ioannes, ait, maior Apostolis erat: Inter natos mulierum non surrexit maior; tamen Apostoli dicuntur lux, & non Ioannes; quia Apostolorum Baptismus, vtpote Christi, conferebat gratiam, quam Ioannis Baptismus non dabat.* Et hanc rationem ad *cap.5. Matth.num.14.* magis explicabo. Quintò de Apostolis; vt eorum dignitas in hominum æstimatione sublimaretur, necesse fuit, de eis dicere, quòd essent lux mundi; de Ioanne verò, ne plus crederetur, quam erat,conueniens fuit,hoc illi denegare. 89.

Matth.5. Ioan. 5. Caietan. — *Cyrill. Theophyl.* — *Salmeron.* — *Hugo.* — *Minuitur excellentia Ioannis ne plus credatur.*

Ioannis 1.n 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.

VERSIONES.

Syriacus. Erat enim lux illa veritatis, quæ illuminat, &c.

Vatablus

Vatablus.	Erat lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem, veniens in mundum.
Victor Episcopus, in fidei ratione ad Humericum.	Erat lumen verum, quod illuminat, &c.
Aliqui ex Hebræo vertunt.	Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem nascentem in hunc mundum.

EXPOSITIO.

90. LLA lectio Vatabli, quæ facit hunc sensum: *Erat lux vera veniens in mundum, quæ illuminat omnem hominem* Eam ex aliis refert D. Augustinus *li. 1. de peccat. merit. c. 25.* Et non displicet Toleto *annot. 27.* Eam tamen impugnat noster Cyrillus, propter auctoritatem nostrę vulgatę & quamquam in textu Græco particula *veniens*, possit referri ad lucem, vel ad hominem, tamen multo meliùs coniungitur cum homine propter nostram Latinam, ac communem Patrum etiam Græcorum, *Erat lux vera.* De verbo diuino hîc est sermo, vt omnes sancti Patres, & Expositores explicant, quod de ipso Verbo incarnato intelligo, quia Euangelista hîc ait, illam esse lucem veram, de qua Ioannes testimonium perhibuit; Ioannes autem de Verbo incarnato est testificatus. August. Tolet. Cyrillus.

91. Dicitur *lux*; quia depellit errores, & illuminat homines sedentes in tenebris, & vmbra mortis. Dicitur *vera*; quia ex se habet lucem, & ab alio non accipit. Dicitur *illuminat*, non illuminauit, quia omnes vsque ad finem mundi ab eo illuminantur. illuminat omnes, vt explicat Hugo, quadrupliciter; lumine naturæ, gratiæ; doctrinæ, & miraculorum. De luce gratiæ, & supernaturali est communis, & vera expositio D. Augustini *hîc tract. 2.* Chrysostomi *homil. 7.* Quartò, *illuminat omnem hominem*, quantum est ex se sicut Sol etiam abditissima loca. Sic Chrysostomus *homil. 8. in Ioan.* S. Leo serm. 28. de Passione. *Quòd alijs minus, ait, alijs amplius micat, non veritas facit luminis, sed infirmitas contemplationis.* text. *Omnem hominem*, id est omnem animam hominis, vt rectè explicat S. Paulinus *Epistol. 4. ad Seuerianum.* Hugo. August. Chrysost. S. Leo. S. Paulin.

QVÆSTIO XXXVI.

Quomodo Deus illuminet omnem hominem venientem in mundum?

92. N hoc explicando variç sunt sententię; breuiter tamen dicimus quòd Deus illuminat omnes homines. Primò peccatores fideles per auxilia ad pœnitentiam. Secundò infideles, per Prædicatores. Tertiò infideles, qui sunt educati in syluis, & nullam habent fidei notitiam, illuminat, dum excitat ad obseruationem legis naturalis, vt, ablatis, impedimentis, per diuinam dispositionem illustrandi sint, vt rectè explicat S. Thomas *quæst. 14. de veritate. art. 11.* Suarius *lib. 4. de prædestin. c. 5. num. 19.* Quartò etiam illuminat infantes, qui decedunt in vtero materno, dum præparatus est ad dandam gratiam, & Baptismum, nisi causæ secundę obstiterint, quibus impeditis, ipse non vult facere miracula, citatus Suarius *cap. 4. num. 16.* De iustis vero nulla est difficultas, quod eos illuminat gratia, & donis supernaturalibus. *Quomodo Deus illuminat omnem hominem.* S. Thom. Suar.

93. Merito hîc D. Augustinus *tract. 2.* ait *Si illuminat omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabat, a quò se demonstrari volebat.* Ac si dicat: Ioannes illuminabat, & testimonium de Christo perhibebat; ipse tamen Ioannem illustrabat, vt intelligas; obsequium Deo à nobis exhibitum ab ipso priùs descendere; nam vt misericors Pater non solùm vult nos mereri, sed etiam dat id, per quod mereamur. August. *Obsequium quod Deo præstamus ab ipso venit.*

QVÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur, quòd Deus illuminat hominem venientem?

94. ON est hîc immorandum in refutando errore Origenis, qui dicebat, animas ante corpora fuisse, & ad corpora venire; hic enim error iam est abolitus. Respondeo igitur ad quæstionem primo, cum cōmuni sententia, quæ intelligit locum de homine veniente in mundum per natiuitatem, cuius animam Deus illuminat. Et ideo aliqui legunt *nascentem.* Secundo D. Augustinus, S. Thomas: Dixit Euangelista in hunc mundum, vt assignet rationem, quare homo indigeat illuminari: quia nimirum est in hoc mundo, in quo peruersitate, & defectibus omnino tenebrosus, & ignorantia plenus est. Tertio. S. Paulin. epist. 4. ad Seuerum. *Illuminatur autem*, inquit, *anima tali cæcitate, quæ despicit mundum, vt conspiciat Deum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, id est, omnis hominis mentem; felicitas enim nos ab aspectu præsentium in suspectum æternorum; & dicit: Nolite quærere, quæ in mundo sunt.* Ac si dicat, quod Deus illuminat hominem, non qui quiescit, & sedet; sed qui venit, & laborat in via salutis. vt conspiciat Deum. Quarto S. Ambrosius in Psam. 36. *Ipse, ait, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, hoc est, illum, qui ad imaginem, & similitudinem Dei viuit; illum, qui se hominem esse cognoscit, vt refugiat equorum libidinem: illum hominem, qui sic agit, quasi in hunc mundum superuenerit: qui non ex sanguine, sed ex Deo natus sit. Venisti ergo, noli remanere.* Homo ille dicitur illuminatus à Deo, qui veniens in mundum sic viuit, ac si mundo superueniret, seu esset extra mundum; quia non sequitur, nec affectat, quæ in mundo sunt. August. S. Thom. Paulin. *Ille illuminatur qui laborat.* Ambros. *Ille illuminatur à Deo qui sic viuit ac si esset extra mundum.*

95. Nota. Ait Euangelista, *hominem venientem.* Qui venit, ab aliquo loco recedit, & ad alium tendit: à quo ergo loco, à quánam regione venit homo in hunc mundum? Respondet noster Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 9. *Venientem, ait, in hunc mundum hominem intelligimus, qui à nihilo ad esse producitur. Locus enim quasi quidam creaturarum confingitur ipsum nihil, à quo modo quodā perfecta,* locum Cyrill.

locum (vt ita dicam) essendi acquirunt. Vbi duo nobis consideranda proponit S. Pater. Primum. Qualis creatura sit ex se, nempe purum nihil; qualis è manibus Dei, vt habeat esse, & sit gratia illuminata, ac particeps diuinæ naturæ. Vnde ait S. Pater eodem capite: *Nihil substantialiter est in creatura, quod à creatoris dono non defluat, quodque in creatoris gratia radicem non habeat.* Secundum, vt quando homo per mortem properat ad quasi purum nihil, non admiretur, cùm ad pristinum locum se abire videat.

Qualis homo a se, & qualis a Deo.

Ioannis 1. n. 10. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.

VERSIONES.

Syriacus. In mundo erat, & mundus per eum fuit.

Textu Græcus. In mundo hoc erat, & hic mundus per eum fuit: at hic mundus eum non cognouit.

EXPOSITIO.

96.

DE Verbo diuino suum prosequitur sermonem Euangelista, quod apertè indicat illud relatiuum *eum*, nam Græcè generis est masculini, & non potest referri ad lucem, quæ Græcè in genere neutro constituitur. Dubitatio est, an sermo sit de ipso Verbo incarnato? Affirmant D. Cyprianus *lib.* 1. *contra Iud. cap.* 7. Dionysius Carthusianus, D. Gaudentius *tract.* 12. *in Euangelium*, Maldonatus. Et potest fundari Primò, quia Euangelista suprà iam agit de Verbo post aduentum suum. Secundò, quia mundus non potest reprehendi; vt hîc fit ab Euangelista, quòd Verbum non cognouerit ante aduētum suum, tunc enim mysterium Trinitatis incognitum erat. Attamen communis omnium ferè sententia est, quòd hîc sit sermo de Verbo, antequam caro fieret. D. Cyrillus *lib.* 1. *de Ioan. c.* 10. D. Augustinus *tract.* 2. D. Chrysostomus *homil.* 7. Origenes *homil.* 2. *in diuersos*, S. Prosper *de vocat. Gent. lib.* 1. *cap.* 2. S. Cyrillus Hierosol. *Cathec.* 11. D. Thomas, Theophylactus, Rupertus, Euthymius, & alij multi. Et hoc patet ex eo, quod Euangelista dicit, quòd verbum erat in mundo, idest, ab æterno conseruando, vt iam explico: *& mundus per ipsum factus est.* Si vero versu antecedenti agit de Verbo incarnato, est per anticipationem. Deinde Euangelista non reprehendit mundum, quod cognouerit Verbum, prout est secunda Trinitatis persona, sed prout Deus, vt notat D. Thomas.

Cypr. Carthus. Gaudent. Maldonat.

Cyrill. Chrysost. August. Origen. Prosper. S. Thom.

97. *In mundo erat.* Nempe conseruando, & regendo, vt explicat Theophylactus. Vtitur verbo *erat*, per quod significat, quod ab initio existebat conseruando, vt notat S. Thomas. *Et mundus per ipsum factus est*; per quod vt interpretantur D. Augustinus, D. Cyrillus Alexandr. D. Chrysostomus, citati: indicat Euangelista, quo pacto Verbum erat in mundo, non vt pars illius, vt est homo, vel Sol, sed vt auctor, & fabricator illius. *Et mundus eum non cognouit.* Hucusque accepit mundum pro vniuersi machina, prout cœlum & terram continet; hîc vero ponit mundum, vt ait D. Augustinus, pro dilectoribus illius; ac si dicat, Et mundi amatores non cognouerunt, 1. Corinth. 2. num. 14. *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Non cognouit, loquitur de cognitione naturali, vt explicant Caietanus, Toletus *annotat.* 31. *&* 32. & alij. *Inuisibilia enim*, vt ait Paulus ad Rom. 1. *ipsius, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.* Et mundum hîc arguit Euangelista, quod Deum Auctorem suum non cognouerit.

Theoph. S. Thom. August. Cyrill. Chrysost. 1. Cor. 2. Rom. 1.

QVÆSTIO XXXVIII.

De modo, hic loquitur. Euangelista.

98. HIc inquit, *In mundo erat.* S. Cyrillus *lib.* 1. *cap.* 9. *&* 10. connectit hæc verba cum superiori numero, & sic legit. *Erat lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; in mundo erat.* Veluti reddens rationem, quare illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quia hæc lux, & Verbum in mundo est, fieri non potest, quod lux sit in mundo, & non illuminet, quod Rex tantus sit in Orbe, & beneficiis non effulgeat, ac irradiet. Secundo respondet Caietanus. *Præsentia Verbi in mundo describitur, dicendo: In mundo erat; ne eius absentia imputaretur, quòd non esset cognitum.* Vt inde arguatur malitia humana, quod Deum præsentem non agnoscat. Sed quare hîc ait Euangelista, *& mundus per ipsum factus est?* Respondeo quod Ioannes dixerat, *In mundo erat*; id est, secundùm vim conseruatiuam, vt ex Patribus dixi: nunc addit, *Et mundus per ipsum factus est*; veluti assignans rationem, quare Verbum sit in mundo conseruando, & custodiendo; quia per ipsum factus est. Vnusquisque enim tenetur sustentare, ac fouere ea, quæ facit, & creat: *Cunctis animantibus terræ dedit Deus omnem herbam ad vescendum*, Gen. 1. n. 30. Caiet. *Postquam*, inquit, *descripta productio rerum omnium, & prouisum conseruationi specierum animalium corruptibilium per virtutem generatiuam, supererat, vt prouideretur conseruationi animalium in indiuiduis per alimentum.* Ad rationem optimi creatoris spectabat alimenta animantibus prouidere.

Cyrillus. Caiet. Vnusquisque tenetur conseruare ea, quæ creat. Gen. 1.

QVÆSTIO XXXIX.

Quare hîc omnia superiora repetuntur?

99. EVANGELISTA hîc repetit totum quod dixerat, num 3. 4. & 5. Nam suprà intonuit: *Omnia per ipsum facta sunt*; hîc vero ait, *& mundus per ipsum factus est*; suprà, *& tenebræ eum non comprehenderunt*; modo, *& mundus eum non cognouit*; suprà, *Erat lux hominum*; modo, *Erat lux vera.* Respondet primo D. Thomas, quod Euangelista voluit exactiùs explicare, quæ suprà dixerat; nam mysteria fidei semper magis, ac magis explicanda sunt. Secundo, Si dicamus, cum prima sententia in expositione, quod

S. Thom.

quòd hîc eſt ſermo de Verbo incarnato; reſpondeo, quòd ſupra pronuntiauit: *Omnia per ipſum facta ſunt*, ratione diuinitatis, tamquam per cauſam efficientem hîc verò mundus per ipſum factus eſt, ratione carnis aſſumptæ, tanquam per cauſam finalem. Ad Hebræos 2. num. 10. *Propter quem omnia, & per quem omnia.* Et meritò Ioannes, dum agit de creatione mundi, exprimit potentiam per reſpectum ad Verbum, & amorem per reſpectum ad naturam aſſumptam; cùm ad operandum non ſolum requiratur potentia, ſed etiam neceſſarius ſit amor, & propenſio. Si verò dicamus, quod Ioannes hîc agit de Verbo antequam fieret homo, vt eſt communior ſententia. Reſpondeo tertio, quod Euangeliſta proponebat ingratitudinem mundi erga ſuum creatorem, *& mundus eum non cognouit*, & ad præſentiam ingratitudinis ſtatim beneficia exhibita, *& mundus per ipſum factus eſt*, in mẽtem ſubeunt, & ideo multoties dolore tangitur, vt ponderat D. Gregorius Magnus *lib. 1. Reg. c. 2. ad n. 27.*

Hebr. 2.

Ad operandum non ſufficit potentia ſed etiam requiritur.

Ad præſentiã ingratitudinis beneficia exhibita recẽſentur.

100\. Sed quare Euangeliſta quater nominat hîc mundum; *Venientem in hunc mundum: In mundo erat: Mundus per ipſum factus eſt: Mundus eum non cognouit?* Reſpondet Origenes *homil. 2. in diuerſ.* quod mundus quatuor modis poteſt accipi. Primo, pro rebus ſpiritualibus, ſcilicet Angelis. Secundo, pro re merè corporali, v. gr. pro Sole, Leone. Tertio, pro re compoſita ex corpore, & ſpiritu, nimirum homine. Quarto pro tota hac machina, prout omnia hæc complectitur. Ideo quare poſuit mundum, ad oſtendendum, quod his omnibus modis mundus per ipſum factus eſt, & ipſe erat in mundo, vel quia mundus, ex quatuor partibus, & quatuor elementis componitur.

Origen.

QVÆSTIO XL.

Quomodo dicat Euangeliſta: & mundus eum non cognouit, *cùm multi eum cognouerint?*

101\. RAtio dubitandi in hac materia eſt; quia multi ex populo Iudaico eum cognouerunt, vt Abrahamus, Moyſes, Dauid, & alij, vt latè diſcurrit hîc Chryſoſtomus *homil. 7.* Et ex Philoſophis multi cognouerũt Deum, vt teſtatur Paulus ad Rom. 1, num. 20. *Ita vt ſint inexcuſabiles, quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt.* Et hoc manifeſtum eſt in Platone, Ariſtotele, Mercurio Tryſmegiſto, Suida, & aliis apud Salmeron. *lib. 2. tract. 25.* Reſpondeo primò ex D. Auguſtino, quòd hîc mundus accipitur pro amatoribus mundi, qui cùm ſint maximè affecti mundo, ea, quæ ſunt Dei, nòn intelligunt. Secundò. Hæc ſententia refertur ad Verbum, provt eſt ſecunda Trinitatis perſona, ſiquidem Græcè eſt generis maſculini; myſterium autem Trinitatis expreſsè non erat communiter reuelatum antiquis. Tertiò dicitur, quòd mundus non cognouerit ratione maioris partis. Quartò rationem colligo ex Paulo citato loco: *Quia cùm cognouiſſent Deum non ſicut Deum glorificauerunt, gratias agentes*, Ideo, dicitur, *& mundus eum non cognouit.* Nam idem valet, Deum non glorificare, ac Deum non cognoſcere. Quid prodeſt Dei cognitio, vbi non eſt recta operatio, cùm fides ſine operibus mortua ſit. Quintò, Euangeliſta ita dolore afficitur, quod ab aliquibus ignoretur, ac ſi omnes non cognouiſſent; quod aliqui in eum delinquant, ac ſi omnes peccaſſent. Chryſoſtomus homil. 2. *Si verò*, inquit, *quòd non omnes tunc temporis, ſed boni tantum, & virtute præditi, & ſanctimonia cognouerunt; idcirco incognitum dixeris: hac etiam ratione nunc incognitum dixerimus, cùm non ab omnibus cognoſcatur.*

Rom. 1. Chryſoſt.

Salmeron. Auguſt.

Chryſoſt. *Maximè dolet Deus peccato vnius.*

Ioannis 1. *n.* 11. In propria venit, & ſui eum non receperunt.

VERSIONES.

Syriacus.	Ad ſuos venit.
Arias.	Et proprij eum non receperunt.
Vatablus.	In ſua venit, & ſui eum non receperunt.
S. Auguſt. tom. 6. cõtra Adimãtum, cap. 13. Luciferus Epiſcopus lib. 1. pro S. Athan.	In ſua propria venit, & ſui, &c.

EXPOSITIO

102\. PErgit Euangeliſta arguendo hominum cæcitatem, & ingratitudinem; nam Filius Dei in propria venit, & ſui eum non receperunt. Duplex eſt ſenſus iſtius loci. Primus, vt per *propria*, intelligatur hîc mundus, per *ſuos*, homines omnes, nam per ipſum factus eſt mundus. Ita Rupertus, Euthymius, S. Gaudentius *tract. 12.* S. Thomas Secundus ſenſus per *propria*; populum Iſraëliticum, & per *ſuos*, Iudæos ſignificari contendit: nam peculiariter dicebatur ille populus Dei poſſeſſio, *Exod. 19. n. 5.* Ita D. Cyrillus *lib. 1. cap. 11.* D. Auguſtinus *tractat. 2. in Ioann.* Chryſoſtomus *homil. 9.* D. Gregorius Magnus *lib. 14. Moral. cap. 19.* S. Gaudentius *tract. 9.* S. Paulinus *epiſt. vnica ad Deſiderium*, Berengoſius Abbas *in libello de myſterio ligni Domini*, Beda, & alij, & etiam Auctores citati in prima ſententia. Tandem D. Auguſtinus *epiſt. 120. ad honoratum*, & Theophylactus *hîc*, affirmant, poſſe etiam vtrumque vniuerſim intelligi de omnibus tam Iudæis, quàm Gentilibus. Secunda ſententia mihi probabilior. Primo, propter tam graues Patres. Secundo, quia Præcurſor Domini Baptiſta venit ad prædicandum in Iudæa tantùm. Tertio, quia ipſe Dominus ait: *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël.* Matth. 15. n. 24.

Rupert. Euthym. Gauden. S. Thom.

Exod 19. Cyrillus. Auguſt. Chryſoſt. Gregor. Gaudent. Paulin. Berengoſ. Beda.

Matth. 15.

103\. *In propria*, id eſt, in Iudæam, vel in mundum *venit*, ſecundùm carnem, vt explicant D. Auguſtinus, S. Chryſoſtomus citati. *Et ſui*, id eſt, carne coniuncti, vt exponit S. Thomas. Et hoc ordinariè contingit, quod tibi propinquiores opponantur. S. Zeno *ſerm. pro fidei veritate*, de Domino noſtro ait: *Nobis eſt ſermo, quem venerantur externi, ſui carpũt.* Deinde *ſui*, intellige ſecundùm maiorem partem; ſeu principaliores. *Eum non receperunt*, id eſt, in eum non crediderunt. Et nota;

Auguſt. Chryſoſt. S. Thom.

Zeno.

Iusti de aliorum defectibus minora dicunt. nota, quòd Euangelista minus dicit, & plus significat; quia non solùm non acceptauerunt, sed etiam reprobauerunt, ac Cruci affixerunt.

QVÆSTIO XLI.

Quomodo ait Euangelista, quòd, in propria venit.

104. Caiet. NOTANDVM, quòd non dixit Euangelista: In mundum, vel in Iudæam, sed, *In propria venit.* Respondet Caietanus. *Dicit, in sua, non solum ad significandum, quòd facta omnia ipsius sunt, sed ad explicandam rationem, quare venit, scilicet ob sua; consentaneum quidem humanæ rationi est, vt Dominus quandoque veniat ad sua, visitet sua, restauret sua, quæ reparatione indigent.*

Dominus visitat sua.

105. Sed quomodo superiori numero dixit Euangelista, *In mundo erat*; & hîc ait, *In propria venit?* Si in mundo erat, quomodo venit in mundum? Respondet primò D. Augustinus tract. 1. in Ioan. *Hîc erat, & huc venit. Hic erat per diuinitatem, huc venit per carnem.* Similiter S. Thomas, *Hîc erat, & huc venit nouo modo; sicut Rex erat in ciuitate per potentiam, postea veniens personaliter dicitur venire, vbi prius erat; sic Filius Dei in mundo erat per essentiam, potentiam, & præsentiam, sed per carnis assumptionem: erat inuinsibilis, venit visibilis.* Eodem ferè modo loquitur Chrysost. *hom.* 9. Secundò S. Augustin. tom. 9. lib. contra Adimant. cap. 13. *Quomodo hîc erat, & quomodo venit, nisi quia illa sublimitas ineffabilis, vt hominibus congruat, humanis sonis significanda est.* Id est, vt illa diuinitas, de qua loqui non possumus, ab hominibus intelligatur, humanis verbis (v. gr. venit) explicanda est; vt de beneficio aduentus Filij Dei homines instruerentur.

August. S. Thom. Chrysost. August.

106. Fulgent. Tertiò D. Fulgentius lib. 2. ad Thrasymundum Regem, c. 15. *Filius Dei*, inquit, *tunc venisse dicitur, cùm nos illuminare dignatur. Quomodo igitur & in mundo fuisse dicitur, & in mundum venisse affirmatur? Ita planè. Secundùm diuinitatem namque suam, nec cælo vnquam defuit, nec inferno, nec mundo. Omnia per ipsum facta sunt, & omnia in ipso constant. Secundùm gratiam tunc in mundum venit, quando pereunti mundo mira pietate subuenit.* Vbi tria præclara documenta dat nobis S. Pater. Primum, quòd ita Verbum venit per gratiam benefaciendo ad homines, vt non desineret esse in prioribus locis, in quibus antea erat sustentando, & conseruando; nam solus hic magnus Rex potest non subtrahendo aliis, sua quibusdam beneficia largiri. Secundum quòd erat in mundo per potentiam, & venit per gratiam; nam quod potẽtia non domuit, amore, ac gratia vincendum erat. Tertiũ, quòd venit, & pereunti mundo opportuna remedia adhibuit; quod solius Dei clementia est.

Solus Deus quibusdam tribuit, non subtrahendo aliis.

QVÆSTIO XLII.

Quare Dominus non coëgerit suos ad eum recipiendum.

107. POTERAT, cùm esset Dominus, & in propria venisset, suos cogere ad eum recipiendum, eos tamen ad hoc noluit coarctare. Et quare? Respondet primò Theophylactus. Nullum Dominus necessitate cogit, & attrahit, sed voluntatem relinquit, & electionem. Secundò, S. Chrysostomus homil. 9. *Deus autem, ait, cum sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostra duntaxat salutis gratia omnia operatur, nosque ipsos nostri, & iuris esse liberi permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram tantummodo spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eos haberet ac si nullum præstitissent seruitium.* Si Deus coëgisset homines ad eum recipiendum, citra dubium eum vt Dominum adorarẽt; meritum tamen ex parte hominum non daretur; nam quæ sine libertate fiunt, nec laude sunt, nec vituperio digna. Noluit ergo compellere, nam vbi solùm interuenit eius obsequium; & adoratio, & hominis meritum, ac vtilitas deest, & deficit, statim Deus omnia prætermittit, ac parui æstimat. Ad nostram tantummodo vtilitatem spectat, vt ait citat. D. Chrysostomus. Tertio. Deus multum discrepat à Regum consuetudine, hi enim omnes ad sui famulatum compellunt; Deus verò cùm velit sibi obsequium exiberi, non timore, ac potentiæ vi, sed amore, ac beneuolentia, neminem cogit; sed vnumquemque relinquit in consilio manuum suarum.

Theoph. Chrysost. Deus vult obsequia nostra libera. Deus non alobsequium suum, sed ad vtilitatem nostram respicit.

QVÆSTIO XLIII.

Quare non ponatur hic supplicium non recipientium.

QVARE sicut numero subsequenti ponit præmium ipsum recipientium. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem Dei fieri*, hîc non designat pœnam ipsum non acceptantium? Chrysostomus *hom.* 9. *in Ioan.* eleganter respondet. *Quid, ait, non dicis, Ioannes, eorum etiam supplicium, qui eum non receperunt: sed quod sui erant, & in propria veniens à suis minimè receptus est? Quod autem ex hoc eis supplicium maneat, silentio præterisisti? Ita enim maiorem in modum eos perterrere, & duritiem illam ingratitudinis mollire poteras? Quánam igitur gratia id subticuisti. Et quodnam maius supplicium esse potest, quàm si eorum ponatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolint, sed sponte sua tanta se nobilitate, tanto honore indignos efficiant.* Ac si nullum possit esse maius, & durius supplicium, quam ipsum non recipere, in eum non credere, filios Dei non fieri, & qua maiori vindicta poterant castigari, quàm quòd sancti ac filij Dei noluerint esse; nullum grauius supplicium, quàm vitium, nulla maior tortura, quèm ipsamet miseria peccati. Secundò explicat Euangelista mercedem eorum, qui Christum vt verum Deum agnouerunt. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*; non tamen pœnam illorum, qui in eum non crediderunt, potiùs enim totus mundus trahendus erat ad Dominum præposita misericordia, ac benignitate, quàm diuulgata pœna, ac castigatione. Vide infrà *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 28. & *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 41. Tertiò ad quæstionem respondeo. Dum describitur vltima dies Iudicij, assignatur præmium bonis. 108.

Chrysost. Nulla maior pœna peccati, quàm ipsum peccatum.

Venite

Matth. 25. *Venite benedicti*, &c. & etiam pœna malis, *Ite maledicti*, &c. *Matth. 25. num. 38.* At verò hoc loco noster Euangelista solùm commemorat præmium designatum recipientibus, non verò vltionem præscriptam contemnentibus. Citato autem loco Matth. agit Dominus vices iudicis cuius munus est, probis dare præmium, iniquis autem pœnam. At verò in nostro præsenti textu pertractat Ioannes de ineffabili Incarnationis mysterio, quo summa misericordia ad hominum redemptionem, *Verbum caro factum est.* Et inter tot diuinæ bonitatis largitiones, non decuit alicuius pœnam commisceri: siquidem misericordiarum tempore, silentio supprimenda sunt supplicia. Vide *cap. 5. quæst. 51.*

Iudex pro merito dat præmia, & supplicia.

Misericordiæ tempore silentio inuoluuntur supplicia.

QVÆSTIO XLIV.

Quare Euangelista faciat priùs mentionem de obstinatis, & postea de fidelibus?

109. HIc de obstinatis Christum non suscipiẽtibus, & numero sequenti de fidelibus in eum credẽtibus. *Quotquot autem receperunt eum.* &c. tractat Euangelista; cur ergo in primo loco infideles, statim in secundo ponit credentes, cùm rectus ordo contrariam dispositionem efflagitare videatur? Respondeo, quod qui in hoc contextu sunt in primo loco, maximè distant à Christo; qui verò in secundo, cum illo proximè, & immediatè collocantur: *Quotquot autem receperunt eum*; &, *Verbum caro factum est.* In suorum igitur peccatorum pœnam sint infideles in primo loco: iusti autem, & credentes in secundo pro maiore dignitate, ac excellentia. Nullum enim supplicium grauius esse potest, quàm ab omnium misericordiarum fonte, à Verbo scilicet incarnato, se elongare, ac remotè persistere; nulla maior dignitas, maiórque excellentia, quàm sub Christi Domini vmbra quiescere, illique propinquiùs assistere.

Assistere in Deo præsentia magna excellentia.

110. Cùm in montem, vt cum Deo loqueretur Moyses ascenderet; ait textus Exod. 24. num. 13. *Surrexerunt Moyses, & Iosue minister eius, ascendensque Moyses in montem Dei, senioribus ait: Expectate hîc.* Ecce dum Moyses in montem ascendit, ad magnam gloriam sublimatur; populus verò ad radices in grauia scelera dilabitur. Quænam tanti causa discriminis? Ea sanè, quod Iosuë figurantem Dominum nostrum Iesum Christum secum Moyses in socium deferebat; populus verò ab eo distabat. Quid ergo mirum, quod ille ad tantam felicitatem euehatur, hic autem tanta miseria deprimatur? Non longè abest ab hac consideratione Seuerus apud Lyppomanum in Caten. *Accepturus Moyses legem, Iesum Naue secum assumpsit, qui figuram Iesu Domini, & Seruatoris nostri gerebat; neque enim sine Iesu profunda legis, & Euangelij mysteria intelligi poterunt.* Cùm Israël descenderet cum filiis suis in Ægyptum, elegit terram Gessem ad habitandum, Genes. 45. n. 9. & 47. n. 11. & 4. Sed quare potius hic locus quàm quilibet alius placet? Optimè Interlinealis. *Quia Gessen*, ait, *interpretatur propinquitas. Vnde patet, quia licèt in Ægypto habitet Israël, non tamen longè est à Deo.* Hæc Glossa. Vt omnibus abũ-

Exod. 24. — Seuerus.

darent bonis, & ab omni malo procul essent, plagam elegit, in qua apud Deum propinqui manerent.

Ioannis 1. n. 12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius.

VERSIONES

Euthymius, Vatablus. Quotquot autem receperunt ipsum, dedit eis potestatem, vt filij Dei fierent: credentibus scilicet in nomen ipsius,

Iansenius, & alij ex Græco. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis hanc dignitatem, & excellentiam, vt filij Dei fierent.

Tertullian. lib. de orat. c. 2. Dedit eis potestatem, vt filij Dei vocentur.

Alij ex Græco. Dedit eis hanc auctoritatem, seu facultatem.

EXPOSITIO.

EVANGELISTA eorum, qui per fidem, ac obedientiam Christum receperunt, pretiosissimam dignitatem incipit explicare. *Quotquot autem.* Quicunque, & ex quocumque genere. Chrysost. homil. 9. *Siue serui, siue liberi; siue Græci, siue barbari; siue sapientes, siue insipientes; siue mulieres, omnes* inquit, *eodem dignati sunt honore.* Neminem reiicit, neminem contemnit, omnes vocauit ad suum cæleste conuiuium, siue ex populo Iudaico, ex quo aliqui salui facti sunt, ad Rom. 11. n. 5. siue ex populo Gentilico, quos sui hęredes fecit. *Dedit eis potestatem*, id est, *Dedit eis hanc dignitatem*, seu eis concessit, vt volendo, & consentiendo, per gratiam formatam filij Dei adoptiui fiant. Et hoc est magnum præmium. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Matth. 5. n. 9. *His, qui credũt in nomine eius.* Non ait, crediderunt, vt obseruat Caietan. sed credunt de præsenti, vt perseuerantiam denotet in fide. *Credunt in nomine eius*, ipsum scilicet esse Messiam promissum in lege. Vel, vt ait Rupertus: Credunt in nomine eius, non qui ipsum recipiunt in tecto, sed qui in prægnata mente, fide, & charitate Verbum Dei portant. Similiter D. Thom. *hîc.* 111.

Chrysost. — Matth. 5. — Caiet. — Rupert.

QVÆSTIO XLV.

Quare Euangelista filiationem adoptiuam connectat cum Incarnatione?

NOSTER Euangelista hîc, & sequenti numero adoptiuam explicat filiationem, & 112.

ſtatim diuini Verbi Incarnatione incipit intonare ſermonem, *& verbum caro factum eſt*. Magno, & alto conſilio adoptiuam hominum filiationem cum diuini Verbi filiatione naturali connectere voluit, vt ſic nobis diuini erga nos amoris

Dei amor quòd habende filium nos adoptauit in filios.

aperiret magnitudinem; Deus enim, ſi homines adoptauit in filios, non vt inter homines contingit, ex filiorum fuit defectu, ſed præſentiſſimum, dilectiſſimum, obedientiſſimumque naturalem filium habens in tantum dilexit homines, vt ipſos in filios adoptauerit. S. Auguſtinus

August.

tract. 2. in Ioan. *Quid, ait, eis præſtitit? Magna beneuolentia, magna beneuolentia. Vnicus natus eſt, & noluit manere vnus. Multi homines, cùm filios non habuerint, peracta ætate, adoptant ſibi: ſi autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo, quia ſolus omnia poſſeſſurus eſt. Non ſic Deus: vnicum eundem ipſum quem genuerat, miſit in mundum, vt non eſſet vnus, ſed fratres haberet adoptatos.*

113\. Tertiò. Vbi primum Filius Dei cœpit eſſe filius hominis; ſtatim filios Dei eſſe ipſos homines fecit. D. Baſilius Seleu. orat. de Annunt. *Qui in forma, ait, Dei erat, ſerui formam ſuſcepit, quò peccati ſeruos hac ratione in priſtinam dignitatem reſtituat, cæleſtique Patri eiuſmodi filios exhibeat, qui ad ſui ipſius formam denuò ſunt inſtaurati. Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Quartò. filius Dei, vt nos redimeret, noſtram aſſumpſit naturam, ac eſſe filium hominis, quòd à nobis acceperat, excellentiſſimè commutauit, noſque conſtituit filios Dei, & illud, quòd à natura miniſtratum eſt humana, maximè auctum reddidit: hominis filium ſe facere voluit, & ideo eum Pater ſublimauit, vt homines haberet in filios. S. Zeno ſerm. in Pſalm. 126. *Filios Dei fieri; Hæc eius merces eſt, ait, qui ex Virgine naſcendo fructus ventris eſſe voluit, vt ei gentes, quas in filios per fidem generaret, hæreditas ſint.* Similiter D. Auguſtinus *tom. 4. lib. 2. de conſenſ. Euangeliſt. cap. 3.* Humiliauit ſe Chriſtus Patri obediens, ideo Pater exaltauit eum, vt homines haberet in filios.

Baſilius.
Verus Rex quod à ſuis accipit, duplicatò reddit.
Qui ſe demittit propter Deum, ſublimatur.
Zeno.
Auguſt.

114\. Quintò Filius Dei, vt naturam lapſam reſtitueret, formam ſerui induit, vt noſtram ſuſcipiens miſeriam, ab ea nos liberaret, ſuámque hominibus dignitatem communicaret, vt ita ad Filij Dei ſubleuarentur honorem. S. Baſilius Seleu. orat. 19. *Exuſit Deus*, inquit, *imaginis auctorem, vt imaginem obliteratam bonitatis ſuæ coloribus reformaret; idcirco formam cepit ſerui, qui in forma Dei erat, quo iniquitatis mancipia in libertatem ac priſtinam nobilitatem reduceret, & cæleſtis Patris filios declamaret iterum ad imaginem ſuam reformatos.* Sextò. Quia vnum beneficium magnum alio maiori fit certum, & ſecurum. Algerus lib. 1. de Sacram. cap. 2. *Primo*, ait, *ipſum Verbum voluit naſci ex homine, vt tu ſecurius naſcereris ex Deo. Re vera enim, vt ſecuriores eſſemus, in ipſo de conformitate, & vnitate tanta gratia in humili noſtra natura, naturam carnis noſtræ ſibi vniuit Deus in eadem perſona, vt dum eam tam mirabiliter glorificatam videremus, de germana carnis noſtræ glorificatione non deſperemus.* Homo de tam ingenti adoptiuæ filiationis dono certificari non potuit; niſi maiori alio nempe Filij Dei Aduentu. De hac quæſtione vide iterum infrà *quæſtione 51.*

Baſilius.
Deus ſua nos humilitate ſubleuat.
Algerus.
Vnum beneficium fit certum alio maiori.

QVÆSTIO XLVI.

Quare in aduentu Filij Dei ſola filiatio adoptiua explicetur?

EX triplici cauſa Deus factus eſt homo, ac venit in mundum, vt notat D. Cyrillus lib. 9. in Ioann. *His maximè de cauſis*, ait, *vnigenitus Dei Filius homo factus eſt, vt peccatum in carne ſua damnaret, & mortem propria morte deſtrueret, & nos Dei filios faceret.* Quare ergo, duabus prioribus cauſis prætermiſſis, peccatum ſcilicet abolere, & mortem deſtruere, tertiæ tantùm, nimirum filios adoptionis facere, hîc meminit Euangeliſta; Reſpondeo, quòd ſi duas illas priores prompſiſſet Euangeliſta; humanæ naturæ defectus, ac miſerias oſtenderet; dum verò tertiæ ſolùm mentionem facit, eius dignitatem, maieſtatémque manifeſtat. Quæ igitur dedecorabant, tacere voluit; & quæ honorabant, ac exaltabant, publicare. Deinde, quia ad filiationem adoptiuam, vt ad finem, mortis deſtructio, damnatióque peccati ordinabantur, & in ipſa filiatione extinctio mortis, ac peccati includitur.

115\. Cyrillus.
Tacētur quæ dedecorant, publicantur, quæ honorant.

QVÆSTIO XLVII.

Quomodo dicatur data poteſtas recipientibus Chriſtum, vt filij Dei fiant?

DIFFICVLTAS inſurgit; quia homines Chriſtum Dominum recipientes facti ſunt filij Dei; quomodo ergo dicitur eis data poteſtas? Ad hoc reſpondet primò Theophylactus, Euangeliſtam loqui de filiatione adoptiua conſummatâ, quæ eſt in reſurrectione electorum. Tamen ſolutio non placet: nam Euangeliſta loquitur de hominibus prout ſunt in via, ac recipientibus Chriſtum. Ideo Secundò communis, & vera expoſitio eſt, quòd illis, qui receperunt Chriſtum per fidem, data eſt poteſtas, vt per gratiam, & charitatem ſe poſſint filios Dei facere; ſola enim fides filium adoptiuum non facit, vt patet quando fidelis in mortali eſt peccato, quia tunc fides eſt informis; ſi verò accedit charitas, ſtatim homo fit filius adoptiuus Dei inſpirationibus conſentiendo. Ita D. Auguſt. *tom. 1. l. 1. retract. cap. 2. & tom. 4. de conſenſ. Euangeliſt. lib. 2. cap. 3.* Theophylactus, Carthuſian. Beda, Beaulxam. & alij. Tertiò, multi ex Græco pro *poteſtate* legunt auctoritatem, quia nulla poteſt eſſe maior, quàm quòd homo ſit Filius Dei in gratia, & amicitia Chriſti. Quartò antequam Chriſtus ad nos deſcenderet, Diabolus humanum genus vehementer oppugnabat, ac opprimebat poſtquam verò ipſe aduenit, tota Sathanæ confracta eſt potentia, vt facilè omnes eius ſuperentur, ac vincantur conatus; tunc recipientibus dicitur data poteſtas; vt filij Dei fiant, ob magnam ſecuritatem, & potentiam, quam habent ad ſe in illo felici ſtatu cōſeruandos Poſt debellatum Abſalon ait Dauid 2. Reg. 19. num. 22. *An ignoro me hodie factum Regem ſuper Iſrael?* ipſe per multum iam antea regnauerat tempus, & tamen illa die ſe Regem creatum

116\. Theoph.
D. Auguſt.
Theoph.
Carthuſ.
Beda.
Beaulxam.
2. Reg. 19.

tum existimat ob inimicum deuastatum, ac regni securitatem adeptam.

QVÆSTIO XLVIII.

Quare non dicatur, fecit filios adoptiuos: sed, dedit potestatem, *&c.*

117. Theophl. CVR hoc loco Euangelista non ait: Fecit nos Filios Dei; sed tantum, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri:* Tripliciter respondet Theophylact. Primò Ne intelligatur de filiatione consummata, & gloriosa, quæ est in Patria: Euangelista autem loquitur de prima filiatione eorum; qui in via Christum recipiunt. Secunda, de Catechumenis, qui iam habent fidem, & possunt fieri filij Dei per Baptismum; imò potiùs per gratiam iam multi sunt filij. Tertiò, quod

Chrysost. *Vt fiant Dei filij, iua requiritur operatio.* etiam tradit Chrysost. homil. 9. *Cur non dixit*, ait, *fecit eos filios Dei fieri? Vt ostenderet, multa nobis opus esse diligentia, vt adoptionis nobis per Baptismum impressam imaginem puram, eruemus, atque intactam.* Non enim qui otio, ac pigritiæ, sed qui labori, ac diligentiæ indulgent, hanc filiorum

August. Ambros. Dei dignitatem obtinent. Quartò, D. August. *epist.* 120. *ad Honorat. cap.* 3. S. Ambr. *lib.* 4. *de fid.*, *cap* 4. dicunt per hoc denotari differentiam inter filiationem hominum; & Filij Dei; enimverò homo ratione suæ libertatis per gratiam consentiendo potest Filium Dei se facere: at Fillius Dei ex fœcunditate naturæ necessariò, & naturaliter Dei Filius est, itavt non possit non esse filius

Qua per meritum obtinentur, nobilitant. eius. Sextò, & mysticè, dedit nobis potestatem, vt per nostram libertatem, & cooperationem nos in filios Dei recipiamus; non solùm enim voluit tam præclara dignitate humanam nobilitare naturam, sed etiam modo illam obtinendi per meritum & operationem. Et ita per potestatem exponunt dignitatem, & excellentiam D.

Gregor. Cyrilius. Gregorius *homil.* 9. *in Ezech.* D. Cyrillus *lib.* 1. *in Ioann. cap.* 13.

QVÆSTIO XLIX.

Quare filiatio adoptiua tribuatur Incarnationi, cùm antea multi fuerint Iusti?

118. Cyrill. DIVVS Cyrillus Alexandrinus hîc mouet quæstionem: Quare dicitur tanquam quid peculiare Incarnationis Verbi, facere filios adoptiuos, cùm omnes iusti ab Adamo filij fuerint adoptiui, filium enim adoptiuum gratia facit. Si ergo filij erant, quomodo dicitur, quòd dedit eis potestatem, vt adoptiui filij fierent?

Tolet. Respondet Toletus *annot.* 35. quòd iusta sub lege erant, tanquam filij paruuli statum filiorum non habentes, siquidem ad hæreditatem regni cœlorum, quod clausum erat, non admittebantur. At, Christo adueniente, statum filiorum in lege gratiæ Iusti habent, & tamquam filij emancipati ad hæreditatem regni cœlorum, quod est iam

Cyrill. Procop. apertum, recipiuntur. Secundò, respondent D. Cyrillus Alexandrinus *lib.* 1. *cap.* 13. Procopius & alij. Et hæc mihi vera videtur solutio; quòd hoc dixit Ioannes ad refutandam Iudæorum opinionem, qui solos se filios Dei esse gloriabantur; ideo ait Euangelista. Quicumque, & cuiuslibet nationis, & conditionis sunt, Christum per fidem recipientes potestatem habent, vt filij Dei fiant. *Refutatur iactantia Iudæorum.*

Tertiò etiam D. Cyrillus *citatus*, S. Augustinus *tract.* 2. Beda respondent, quòd Christus in hunc mundum veniens, vt filius Dei, & hæres, *ad Gal.* 7. voluit credentibus communicare, quòd sibi erat maximè proprium, vt ipsi etiam filij essent, & hæredes, Sic enim ait Hugo. *Ex hoc enim quod ipse, qui naturaliter est filius Dei, factus est naturalis filius hominis, decebat, vt sua potestate filios hominum facere filios Dei.* Venit Christus, vt verus Rex sua sibi noluit retinere, sed tam filij Dei dignitatem, quàm hæreditatem hominibus voluit communicare. Quartò, ab Euangelista aduentui Christi Domini tribuitur esse filiorum Dei: quia licet in lege veteri Iusti per gratiam filij essent, hæc tamen raro dabatur, mediaque erant valde difficilia, vt patet in Circuncisione pro originali, & in contritione pro actualibus. At in lege noua gratia est abundantissima, & media, id est Sacramenta, valde facilia. Et quæ abundanter, ac faciliter communicantur, excellentiori modo beneficia videntur, & simpliciter ita dicuntur. Cyrill. August. Beda. Hugo. *Rex non sibi retinet sed suis communicat.* *Quæ facilliter & abundanter dantur, b neficia videntur.*

Ioannis 1. *n.* 12. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

VERSIONES.

Syriacus. His, qui non ex sanguine nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt.

D. Athanas. lib. 2. *de vnica Deitate Trinit. Tertull. lib. de Carne Christi.* Qui non ex sanguinibus, sed ex Deo natus est.

Arabicus. Neque ex appetitu carnis,

EXPOSITIO.

EXPLICAT Ioannes modum, & rationem, qua isti filij Dei fiunt, *Qui non ex sanguinibus.* Omnes expositores cum D. August. *tract.* 3. *in Ioan.* notant. *Sanguinib. non est Latinum, sed quia Græcè positum est pluraliter, maluit ille, qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latinè loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem secundùm auditum infirmorum,* Lectio illa D. Athanas. & Tertull. refertur ad Christum: nam dixerat superiori numero, qui credunt in nomine eius, scilicet Christi, qui non ex virili semine, sed Spiritu sancto obumbrante, natus est. Stando in nostra vulgata lectione, quæ ad filiationem adopti- 119. August. Athanas.

uam refertur, tria ab illa excludit Euangelista, esse ex sanguinibus, ex voluntate carnis, ex voluntate viri. Prima particula, *neque ex sanguinibus*, idest, non ex seminibus viri, & fœminæ; semen enim est superfluum alimenti sanguinei, & est sanguis coagulatus. Ita D. August. D. Cyrillus, Carthusianus. S. Thom S. Leo *sermone 7. de natiuitate*.

Aug. Cyrillus. Carthus. S. Thom. S. Leo.

110\. Tolet. Salmeron. Caiet. In secunda, & tertia particula est magna varietas. Primò Toletus sub nomine *carnis* intelligit eos, qui sunt ex iniquo concubitu; sub nomine *viri*, qui ex iusto nati sunt. Salmeron, per *carnem* significari contendit filios Abrahæ, per *virum* alienigenas. Tertiò Caietanus per *carnem*, ait, designari deditos ad opera carnis, & voluptatis; per *virum* deditos ad opera virilia, ad militiam, vel studia scientiarum. Quartò Euthymius hic considerat partes componentes; nam homo constituitur ex carne & sanguine. Quintò communiter Patres, D. Augustinus, D. Thomas Cartusianus, Rupertus, Theophylactus, per *carnem* accipiunt fœminam, per *virum* hominem nam Euangelista posuit principia generationis in communi sub *ex sanguinibus*; postea verò magis particulariter explicat per fœminam, & virum. Nec obstat, ait D. Augustinus, quòd fœmina per carnem priùs nominetur; quia in hoc ostenditur, ordinem in mundo esse inuersum.

Euthym. August. S. Thom. Carthus. Rupert. Theophyl.

111\. Sextò, addi potest, per *carnem* aliquid vile, & abiectum intelligi, *Isai. 40. num. 6.* per *virum* forte, & nobile, *1. Reg. 1. num. 1. Isai. 59. n. 6. Zach. 3. num. 1.* Ac si dicat Euangelista, quod homo non transit in sortem filiorum Dei, ex eo quod nobili, vel ignobili semine sit procreatus, sed quia spiritualiter ex Deo per gratiam est regeneratus.

QVÆSTIO L.

Quare hîc fiat mentio de generatione naturali?

112\.
AD quid Euangelista, dum agit de filiatione adoptiua per gratiam; de generatione naturali hîc mentionem facit: quæ est ex sanguinibus, voluntate carnis, & viri; Respondet D. Chrysost. hom. 6. *Hoc autem facit, vt vilitate, & humilitate prioris partus ex sanguinibus, & carnis voluntate, & magnitudine, præstantiáque alterius qui per gratiam fit, cognita, magnum quidem de Deo, & Genitoris nostri beneficium sentiamus.* Similiter D. Cyrillus *lib. 1. c. 14.* & Theophylactus. Vt sic homines diuino beneficio magis alliciantur, dum considerant, quàm vili ex se, quàm magno ex Dei dono constabant, vt filij Dei fiant, & dicantur.

Chrysost. *Magnitudo diuini beneficij.* Cyrillus. Theoph.

Ioannis 1. n. 14. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre plenum gratiæ veritatis.

VERSIONES.

Vatablus.	Et Verbum illud caro factum est, & habitauit in nobis, & inspectauimus gloriam eius, sicuti vnigeniti à Patre.
Arabicus Persicus.	Factum est corpus, & vidimus gloriam eius, quasi vnici, qui est à Patre.
Textus Græcus apud Hugonem	Habitauit in tabernaculo nobiscum.
Græcus apud Cornelium.	Spectauimus quasi in theatro.
Radix Hebraica,	Quia Verbum caro factum est, & habitauit.
Tertullian. lib. de Trinitate, cap. 13.	Et vidimus claritatē eius, claritatem tāquam vnigeniti à Patre.

EXPOSITIO I.

Dictionis, *Et Verbum.*

113\. August.
TANTA est præsentium verborum altitudo, vt dicat D. Augustinus *epist. 3. ad Volusianum, & lib. 7. confess. cap. 19.* Se antequam Christiana fide illustraretur, nec suspicari quidem potuisse, quid sibi velint ea verba Ioannis, *Verbum caro factum est*, seu *corpus*, vt habet Arabicus, id est, homo. Vnde inquit ipse Augustinus *tract. 2. in Ioann.* quod, cùm nostri oculi essent sauciati, & excæcati, ipse ex sua natiuitate collyrium fecit, & medicamentum, vnde tergerentur, & mundarentur oculi nostri, vt possimus videre maiestatem eius, per eius humilitatem: ipse qui lux est, illuminet mentem nostram in tanta mysteriorum profunditate. In hoc loco positus est in textu Græco articulus, v. g. *& illud Verbum*, vt notum sit, illud idem esse verbum, de quo antea dixerat: *In principio erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hic ergo idem, qui ab æterno est Deus, in tempore factus est homo: de hac dictione *Verbum*, vide suprà expositionem tertiam, & quæstiones 7. 8. 9. & 10.

QVÆSTIO LI.

Quare ante Incarnationem tanta præmiserit Euangelista?

QVÆSTIO est, Quare Euangelista, antequam ad hoc mysterium accederet, tot, ac tanta præmisit; Respondeo, vt aliquas illius conuenientias nobis insinuaret. Quod paucis explico. *Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ergo Incarnatio conuenientissima erat Verbo, quod cùm sit Deus, quia est summum bonum, ad sui rationem pertinet, vt sit sui diffusiuum, & hæc est præcipua conueneintia, quam ex D. Dionys. *cap. 4.* de diuinis nominibus omnes tradunt Theologi cum D. Thoma 3. *p. quæst. 1. art. 1.* Deinde, quia diuinæ bonitati erat maximè proportionatum hominem perditum restaurare, imò solus Deus creaturam suam tot calamitatibus 114.

Summum bonum diffusiuum. Dionys. S. Thom.

mitatibus de lectam subleuare poterat. Pro quo facit D. Augustinus lib. 50. homil. 43. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ergo conueniens ordo exigebat, vt qui totius orbis erat conditor, esset etiam redemptor, ne hominum amor diuideretur inter suum conditorem, & alium redemptorem: vt loquitur Rupertus, & D. Athanasius *orat.* ... contra Arrianos: *Conueniebat, inquit, redemptionem fieri per eum, qui natura Dominus erat, ne alium nobis Dominum agnosceremus.* Deinde, quia magnamini Principis est eos quos condidit, in miseriis non sinere esse demersos, sed subleuare, alere, & fouere.

August. Amor nõ debet diuidi. Rupert. Athanas.

125. *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet.* Si ergo erat vita, ei aptissimum viuificare, & mortem destruere: si lux, tenebras totum orbem occupantes ab ipso mundo expellere, & excludere, aliter, nec vt vita, nec vt lux agnosceretur, ac reputaretur, vide ibi *In mundo erat*, id est, per essentiam, potentiam, & præsentiam: ergo conueniens erat, vt humana carne indutus homines redimeret; nec enim fieri potest, vt verus Princeps propriis oculis suorum calamitates inspiciat, quin eis auxilietur, & opituletur. Et ideo ad Deum dicebat Regius Vates, *Deus ne elongeris à me*, Psalm. 70. n. 12.

Rex non potest suorum miserias videre. Psalm. 70.

QVÆSTIO LII.

Quare post filiationem adoptiuam agatur de Incarnatione

126. QVA de causa postquam dixerat Euangelista: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, subdit, *Et verbum caro factum est.* Huius rei pulchram, & elegantem iam dedi rationem q. 45. vide, & quinque solutiones inuenies. Deinde hîc communi sanctorum Patrũ sententia. Respondeo, quod Euangelista adoptiuam hominum filiationem cum Incarnatione Verbi coniungere voluit, vt denotat illa coniunctio *&*, veluti reddens rationem tanti honoris; si enim fieri potuit, vt Altissimus ad infima deuenerit, vt esset filius hominis, quid mirum si homines ad filiationem Dei adoptiuam ascendant. Chrysostomus hîc, *Cùm dixisset Ioannes filios Dei factos, qui Christum receperunt, tanti honoris causam adiecit quòd Verbum caro factum est. Factus est filius Dei filius hominis, vt filios hominum, filios Dei faceret.* Similiter D. Augustinus *lib. de consensu Euangel. cap. 3. & lib. 13. de Trinit. cap. ... & epist. 120. ad Honorat. cap. 4.* Theoph. Nazianz. orat. 2c. *Qui ait, carnis paupertatem nostra causa subijt, vt nos ipsius diuinitate locupletaremur.* Facit pro hac re, quod in textu Hebraico, vbi nos habemus, *& Verbum*, potest legi, *quia Verbum*.

Incarnatio omnium bonorum causa. Chrysost. August. Theophl.

127. Sed quare hîc mentionem facit Euangelista de aduentu filij Dei in mundum, cùm multoties iam supra illum nobis manifestauerit; dixerat enim: *In mundo erat. In propria venit.* Ad quid nunc vero, *Verbum caro factum est*? Respondeo primo. Ad explicandum modum ipsius aduentus, quod venerit scilicet filius Dei factus homo. Secundo, ad excludendam admirationem de eo, quod dixerat: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, vt iam disseruimus. Tertio. Tanta est mysterij Incarnationis excellentia, vt vno sermone, vna contemplatione nec aliqualiter valeat attingi; sed multiplex requiritur, vt aliquid de tam ineffabili arcano possit inuestigari.

QVÆSTIO LIII.

Quare in Incarnatione dicatur, Verbum?

DVM ad nos venit Deus factus homo, non 128.
dicitur filius Dei, sed *Verbum*? Respondeo, quòd Deus antiquis Patribus verbo suo ... præstitit, se futurum esse hominem, & in hoc negotio ipsius Verbum oppigneratum, & obligatum erat. Voluit ergo, vt ipsummet Verbum carnem assumendo fidem datam liberaret: *Cùm enim quietum silentium continerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus venit*, Sap. 18. n. 14. D. Dyonysius Carthus. *Sermo tuus id est, æternum Dei Verbum.* Sed quare non iustitia, vt vindicaretur de Ægyptiis, vel non misericordia, vt Hebræos liberaret, vel non omnipotentia, vt mirabilia operaretur, descendit, & aduenit, sed ipsummet Dei verbum? Ea tantùm ratione, quòd hoc datum fuerat Abrahamo, *Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, verumtamen gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo, & post hæc ... egredientur cum magna substantia.* Genes. 15. n. 14. Ipsummet Dei Verbum à cœlestibus sedibus prosiliuit, vt ab obligatione se eximeret. Vide suprà *c. 5. n. 9.*

Verbũ ipsum ... voluit se deobligare. Sap. 18. D. Dion. Genes. 15.

QVÆSTIO LIV.

Quare hic dicatur Verbum, *& non amplius in toto Euangelio?*

CVM Euangelista in exordio istius Euan- 129.
gelij filium Dei rei Verbum appellauerit, cur postquam dixit, *Verbum caro factum est*, numquam amplius in toto suo Euangelio, satis magno, Verbum nominauit; sed in hoc versu silentium admirabile imponit voci; cùm tamen ipsum sæpe appellet, vel vnigenitum, vt in hoc versu: *Quasi vnigeniti à Patre*; *& versu* 18. vel filium, *cap. 5. num. 20. 21. & 22.* & sæpe? Respondeo primò, quòd Euangelista, dum egit de æterna generatione, filium Verbum appellat, est enim aptissimum nomen *Verbum* ad explicandam illam ineffabilem generationem non esse corporalem, sed spiritualem, & intellectualem, vt iam dixi *quæst. 9. & 10.* in Incarnatione idem nomen imponit, vt sit manifestum eandem personam, quæ erat ab æterno genita, in tempore carne esse indutam: postea verò semper filium, vel vnigentium dicit, vt videamus, in quàm eximio amore, & æstimatione sit erga Patrem, tamquam charissimus, & vnicus filius. Optimus magister non semper idem, sed diuersum pro tempore, & occasione nomen assumit. Ad generationem æternam & intellectualem declarandam *Verbum*, ad eximium amorem Patris significandum filium, vel vnigenitum dicit. Secundò mysticè. In generatione æterna Verbum, postea verò

Vtendũ nomine accommodato ad rem.

verò factus homo semper filius, vel vnigenitus
dicitur. *Verbum* nomen est propriissimè conue-
Christus maximè gloriatur de natura assumpta. niens diuinæ tantùm personæ, *Vnigenitus*, vel *fi-
lius* nomen commune Deo,& hominibus; nam
quilibet dicitur filius, vel vnigenitus per respe-
ctum ad suum parentem, & Christus Dominus
ita gloriabatur de humanitate sibi assumpta, vt
illis nominibus, quæ humanitati conueniebant,
nominari,ac vocari affectaret.

130. Tertiò,& etiam moraliter, *Verbum*, id est, lo-
cutio, ac sermo: ante Incarnationem de hoc su-
premo beneficio Deus locutus est ad Patres no-
stros, daturum se nobis; vsque ergo ad promissi
exhibitionem *Verbum* ab Euangelista appellatur,
tanquam pro tunc de eo loquendum: at post con-
summatum opus, & supremum donum commu-
nicatum, non iam nominatur *Verbum*, tanquam
Benefaciens non repetet verbis beneficium. ampliùs de eo nec Verbum quidem dicendum es-
set. Nam nobilis, & regius animus ante exhi-
bitionem potest beneficium sermone versare,
post largitionem vero, minimè licet ore appre-
hendere, ne videatur improbare, vt dicitur Ec-
Eccles. 41. clesiastic. 41. num. 28. *Cum dederis, ne improperes.*

131. *Semel locutus est Deus*, Psalm. 61. num. 12. seu
Psalm 61. Hieron. vt legit D. Hieronymus, *Vnum locutus est Deus.*
Vnum tantùm dixit Deus, non ne locutus est
frequenter in Scriptura Patribus nostris; D. Au-
August. Bernard. Remig. Cassiod. Ruffin. August. Hilar. Ambros. Bruno. gustinus *in hoc Psalmo, & erat contra Iudæos Pa-
ganos & Arrianos*, Bernardus *serm. 16. ex paruulis*,
D. Remigius, Cassiodorus, Ruffinus recurrunt
ad æternam generationem, in qua Pater dicen-
do producit filium. Idem D. Augustinus *cit. orat.
contra Iud. Pagan. cap. 6.* D. Hilarius, D. Ambro-
sius, D. Bruno, *in hoc Psalmo* exponunt Psalmum
de Incarnatione quando Pater protulerit sermo-
nem mittendi filium suum in mundum, vt fieret
homo: sed postquam Deus Pater in illa æterna
generatione suum esse substantiale, illudque su-
premum diuinitatis donum filio suo communi-
cauit, amplius non est locutus Pater? Nostro di-
cendi modo totus sermo, totum eloquium filio
traditum, ac commissum videtur; iam enim non
Pater; qui dedit, sed filius, qui esse habet com-
municatum dicat, ac loquatur.

132. Expende, quæso, septem illas Epistolas, quas
Deus per seruum suum Ioannem septem Asiæ
Apoc. 2. misit Episcopis, *Apocal. 2.* In quibus admonen-
tur, vt aliquibus relictis defectibus commisso
sibi muneri integrè, ac perfectè incumbant. To-
ta tamen ratio in proponendis præmiis, ac do-
nis allequendis sita est, Episcopo Ephesi, post
correctionem adhibitam, dicitur, num. 7. *Vin-
centi dabo edere de ligno vitæ.* Similiter Episcopo
Smyrnæ, num. 10. *Dabo tibi coronam vitæ.* Eodem
modo Episcopo Pergami, num. 17. *Vincenti dabo
manna absconditum, & dabo illi calculum candi-
dum*, & de aliis eo modo prosequitur textus Ecce
tota vis persuadendi in largiendis præmiis de fu-
turo est posita, vt notant Aretas Episcopus Capa-
dociæ Ansbertus, & alij. Sed quare Saluator no-
ster Christus Dominus in his Epistolis suadere
vult largiendis de futuro donis; & non comme-
moratis beneficiis datis, vt creationis, conserua-
tionis, redemptionis, & tandem quod eos ad tam
sublime dignitatis culmen euexerit; sed his om-
nibus suppressis, de præmiis tantùm postea con-
sequendis fit mentio; Noluit Dominus, cuius
natura est magnitudo, & bonitas, data repetere,
sed de nouiter largiendis tractare. D. Ambrosius
Ambros. *lib. de offic. cap. 50.* ait. *Perfecta autem est liberali-
tas, ubi silentio quis tegit opus suum, & necessitati-
bus singulorum occultè subuenit: quem laudat os
pauperis, & non labia sua.* Si vero Deus aliquãdo
sua commemorat bona, vt *Isai. 1.* non est ratione
suæ bonitatis, sed ad arguendum malitiam, & in-
gratitudinem hominum, vt notant communiter
Doctores in *Epistola Canonica D. Iacobi, cap. 1.
num. 5.* ad illa Verba: *Dat omnibus affluenter, &
non improperat.*

EXPOSITIO.

Dictionis, *Caro factum est.*

ILLVD ineffabile Vebum ab æter- 133.
no à Patre Deus de Deo: in tem-
pore caro factum est, non com-
mixtione, vel transmutatione
vnius naturę in alterã, sed vnione
in hypostasi Vnde dixit S. Paulin.
Epist. 5. ad sanctum Amandum: *Non tamen*, ait, (*vt* S. Paulin.
alij quidam serpentium sibilare dicuntur) *ita caro
factus, vt à sua natura migraret in nostram sed vt re-
manens quòd erat propter nos inciperet esse, quod
non erat.* Acutissimo illius mysterij acumine hæ- Ambros.
retici se maximè cruentarunt. Sed, vt D. Ambro-
sius *lib. de Incarnat. myst. cap. 6.* Sicut infernus dia-
bolica machinatione tales errores euomuit, ac eie-
cit, ita Dei potestate, ac fidei fortitudine, & gladio,
in inferno iam sepulti sunt. Hæreses referre, &
refutare satis longum. Vide Expositores in hoc
loco Beaulxamis, Toletum, Salmeron, & alios.
Caro hîc, vt notat D. Gregorius Nazianzenus Nazianz.
Epist. 1. ad Clidonium. S. Leo *serm. 7. de natiuita-* S. Leo.
te, per synecdochem significat hominem. Et est
valde frequens loquendi modus Scripturæ, Isai.
40. num. 5. *Videbit omnis caro salutare Dei*, Ge- Isai 40.
nes. 6. num. 3. *Omnis quippe caro corruperat viam* Genes. 6.
suam. Psalm. 55. n. 5. *Non timebo, quid faciat mihi
caro.* Psalm. 64. num. 3. *Ad te omnis caro veniet.* Ps. 55. & 64.
Dicitur ergo caro factum, id est, homo factum,
Et, vt ait D. Marcus Eremita *de præceptis saluta-* M. Eremita
*ribus: Factus est Deus id, quod sumus, vt efficia-
mur id, quod est.*

QVÆSTIO LV.

Quare non homo factus, sed caro dicatur?

CVR potius dixit Euangelista: *Verbum ca-* 134.
ro factum est, quàm, homo factus est, Re-
spondeo. Magna sapientia id dictum esse.
Primo, vt opprimatur os Manichæorum, ne-
gantium à verbo corpus ex Virgine fuisse assum-
ptum verum, sed phantasticum tantùm. Ita S. Thom.
D. Thomas *hoc loco*. Et non dixit: Verbum anima
factum est propter Platonicos, qui tunc maxi-
mè eo tempore, quo Ioannes scripsit, vigebant,
& vnionem Verbi cum corpore factam exclu-
debant, & solùm in anima agnoscebant. Vt no-
ster Euangelista vtrumque refutaret errorem,
non dixit: Verbum homo factus est; quia faci- *Christus verus homo.*
lè poterant confugere ad animam, præcipuè Pla-
tonici, apud quos homo est anima rationalis;

Theoph.

corpus autem non est pars hominis, sed habitaculum. Theophylact. ita habet: *Fortassis autem, quia caro à diuina natura alienior est, volens Euãgelista significare immensam Dei misericordiam, carnis meminit, vt ineffabilem eius benignitatem obstupescamus, quòd propter nostram salutem alienum à natura sua, & omnibus modis peregrinum, carnem, dico, assumpserit. Anima enim cognationem habet cum Deo: caro autem nullo modo communicat. Et ideirco opinor, Euangelistam solo carnis nomine vsum; non quòd anima expers sit assumptionis, sed ad maiorem ostensionem mirandi, & stupendi Sacramenti.* Ita vt ex distantia extremorum humilitas Domini commendaretur, qui nostra causa ad deteriorem partem etiam se se deiecerit vt loquitur D. Gregor. Nazianz. *epist. 5. ad Clidonium.* D. August. *epist. 120. ad Honorat. cap. 5.* & alij.

Domini humilitas ad deteriora se demittit. Nazianz. D. August.

Eadem via qua morbus ingreditur salus.

135. Tertiò, D. Thom. hîc in sua expositione ita respondet: *Ad insinuandam congruitatem humanæ reparationis; homo enim per carnem infirmabatur, ideo Euangelista volens insinuare, aduentum Verbi congruum esse nostræ reparationi, mentionem de carne spiritualiter fecit, vt ostenderet, quòd caro infirma per carnem Verbi reparata fuit.* Similiter Card. Hugo. Ac si dicatur. Sicut enim ex infirmitate carnis peccatum intrauit in mundum; ita ex carne deificata salus & vita diffunderetur in omnes. Et eadem via, qua ingressus est morbus, panderetur medicina; ac caro, quæ ignominia erat affecta, eximio nobilitaretur honore. Vide D. Cyrillum Axandrinum *hîc lib. 1. cap. 15.* Quartò ita scribit Algerus lib. 1. de Sacramento corporis, & sanguinis Domini cap. 1. *Verbum Dei caro factum est, vt qui de suo erat incomprehensibilis, de nostro nobis fieret cognoscibilis, & de nostro quasi è vicino fieret appetibilis, dum germanæ carnis nostræ gloriam in ipso, gloriam quasi vnigeniti à Patre videremus.* Deus, qui de se erat inuisibilis, voluit carnem assumere, vt sic ab hominibus videretur, & appetitus noster maximè in eum prouocaretur, ac excitaretur, tum ratione suæ gloriæ, tum ratione nostræ consanguinitatis.

Hugo. Cyrillus.

Quod erat ignominia affectum, nobilitatur. Algerus. *Bonum nobis simile, & visum maximè mouet.*

136. *Vbi passio, ibi gloria.*

Quintò. Per carnem assumptam, per passionis dolores pro nostris peccatis satisfecit. Dicatur ergo Verbum caro factum, vt caro, qua opprobria sustinuerat passionis, Incarnationis splendore illustretur, ac illius gloria sublimetur. Sextò. Homo inuoluit creatam à Deo animam, & corpus, seu carnem à parentibus formatam; si diceretur, Verbum homo factus, tam id quod à Patre, quàm id, quod à Matre Christus habebat, significaretur. Dicatur ergo Verbum caro factum, vt importetur id, quòd habet à sanctissima Dei genitrice: de illo enim maximè gloriatur Christus Dominus, & per id maximè vult innotescere, vt dicam *cap. 2. num. 14. & n. 113. 114. & cap. 5. num. 12. & 90.*

Deus maximè gloriatur de eo, quod habet à Matre.

QVÆSTIO LVI.

Quare non dicatur: Verbum carnem assumpsit?

137. S. Thom.

EVANGELISTA, quare non dixit, Verbum carnem assumpsit, sed, Verbum caro factum est? Respondet primò D. Thomas hîc, quòd Euangelista hoc fecerit, vt excluderet errorem Nestorij, qui dixit, in Christo fuisse duas personas, & duos filios; & vnum esse filium Dei, alterum filium Virginis, quod vt excluderet, dixit: Verbum caro factum est, ad hoc enim fit aliquid, vt sit; ergo si Verbum non esset homo, dici non posset, quòd Verbum sit factum homo. Secundò S. Cyrill. *lib. 1. in Ioan. c. 5.* & idem, S. Thomas. Non dixit Euangelista, *assumpsit*, vt ostendat, quòd vnio Verbi ad carnem, non est talis, qualis assumptio Prophetarum, qui in suppositi vnitatem non assumebatur, sed tantùm ad actum propheticum, vel legationem ad populum. Respondeo tertiò. Quando scriptor Canonicus hominis narrat creationem, hoc vtitur participio: *Factus est homo in animam viuentem*, Gen. 2. num. 7. Eundem etiam modum retinet Ioannes dum Incarnationem Verbi commemorat: *Verbum caro factum est*; vt per eandem viam, per quam suum homo habuit esse, suam & habeat restaurationem. Deinde, & moraliter, vt t[illegible] instruat, quod eandem Deus obseruat methodum, dum alios facit homines eorum animas creando, ac dum ipse fit homo, demptis imperfectionibus suæ infinitæ bonitati repugnantibus; easdem enim vias, & metas sibi, & aliis debet Rex proponere in his, quæ non dedecent regiæ dignitati. Vnde dixit. Paulus de Christo Domino: *Per omnia similis fratribus.* Quartò. Non dixit *assumpsit*, sed, caro factum; quia hoc loquendi modo magis exprimitur humilitas, ac exinanitio Domini, & sublimitas, ac exaltatio humanitatis, dum Verbum vnum cum ipsa in vnitate suppositi factum est.

Cyrill. Genes. 2. *Rex sibi, & aliis eundem modum proponat.* *Exaltatio humanitatis.*

138. Quinto. Si diceretur, vniuit, vel assumpsit; denotaretur Verbum humanam honorare, vel nobilitare naturam; sicut vestis, vel id, quod accedit ad Regem, particulariter decorari existimatur. Dum vero ait, *Caro factum*, innuitur, nostram naturam ei suum esse communicare. Et qui verè alios diligit numquam sibi persuadet, honorem dare, vel conferre amato; sed quamuis multum largiatur, semper cogitat accipere *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius*, Cantic. 3. n. 11. Vbi communiter Patres, D. Athanasius *in Synopsi.* D. Ambros. *lib. de institut. Virgin. cap. 16.* D. Benard. *serm. 2. de Epiphan.* Philo Carpathius, Cassiodor, Beda *ibi* qui omnes nomine diadematis intelligunt humanitatem, qua à B. Virgine Christus D. est coronatus in die Incarnationis, quem appellat diem desponsationis, & lætitiæ. Sed quomodo ait quod mater dederit illi humanitatem, quam tamen ipsum eam suscepisse Ecclesia fatetur. *Qui suscepturus hominem non horruit Virginis vterum?* Ecclesia vt gratulabanda suo sponso, agnoscit illum vt omnium Dominum nostram naturam suscepisse, vt eam multis donis honoraret. At ille vt verus amator hominum, non asseuerat eam suscepisse, sed illam ei datam fuisse, ac eam recepisse; non vtcunque, nec vt scabellum pedum suorum, vt ait regius Vates de humanitate, *Psam. 109. num. 1.* Sed vt coronam, quæ suscipientem honorat, ac exornat. D. Gregorius Papa expositione in Cantic. *Sed diadema, ait, cùm pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscitur, quomodo humanitate nostra, quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa eius Incarnatio*

Amans existimat nihil dare, sed accipere. Cant. 3. Athanas. Ambros. Bernard. Beda. Psalm. 109. D. Gregor.

natio verè gloria nostra fuerit: quia membra eius sumus propter communionē corporis, diadema membrorū bene capitis Scriptura prædixit. Dum assumptio fuerit pro nostro honore, pro suo reputat.

QVÆSTIO LVII.

Soluuntur aliquæ quæstiones.

139. QVÆSTIVNCVLA prima. Quare dicitur ab Euangelista caro absolute, & non Iudæi, vel Gentilis huius, vel illius patriæ? Respondeo, quòd Deus pro omnium salute carnem voluit assumere; vt ergo denotaretur, quod in eo nullus erit particularitatis affectus, sed veluti in spiritu omnis caro, ideo absolute & sine addito ponitur. Deinde caro absolutè est caro hominis animata eius animâ, nam caro mortua, non est caro, nisi æquiuocè.

Nullus particularitatis affectus.

140. Quæstincula secunda. Quare non dixit Euangelista: Verbum factum est caro, sed immediatè, nullo interposito nomine, coniunxit Verbum, & carnem, dicendo: *Verbum caro*? Respondet Caietanus hîc: *Vt significaret, quòd Verbum non incepit esse caro; non enim significatur quòd Verbum factum est*. Secundo respondeo, quod in carne erat necessitas, infirmitas, & ægritudo; in Verbo autem remedium, fortitudo, & medicina: merito ergo ad subleuandam miseriam immediatè coniunxit Verbum, & carnem; nullo enim certiori modo ab opprimente calamitate liberatur quis, quàm si necessitas remedio appropinquetur; ac si sub vmbra illius locum sibi inueniat. Vnde regius Vates postquam multas in Ecclesiam exortas narrat procellas, subdit: *Deus in medio eius non commouebitur*. Psalm. 45. num. 5. Ac si dicat; vrbs, quæ ad præsentiam Domini sibi est, non solùm non ruet calamitatibus, verùm etiam nec commouebitur. D. Augustinus ibi, *Sæuiat mare, ait, conturbentur montes, Deus in medio eius non commouebitur*.

Caiet. *Infirmitas iuxta remedium.* Psalm. 45. August.

141. Quæstiuncula tertia. Quare diuinum Verbum, dum caro factum est, diuinitatem humana carne occultare, & velare voluit? Respondet eleganter D. Irenæus lib. 4. contra hæreses cap. 6. *Hominibus, inquit, ostendens Deum, Deum autem exhibens hominem, & inuisibilitatem quidem Patris custodiens, ne quando homo fieret contemptor Dei*. Ac si dicat Deus, nostram assumendo carnem: diuinitatem tamen occultando, homini remedium dedit, ne vnde parabatur remedium, inde esset maioris occasio ruinæ, dum homo in faciem Deum despiceret.

Irenæus. *Remedium ne sit occasio ruinæ.*

QVÆSTIO LVIII.

Quare non dicatur hîc, à quo est factum hoc mysterium?

142. NON explicat hîc Ioannes, à quo principio editum est hoc ineffabile opus; sed tantùm ait: *Verbum caro factum est*. A quo factum est? Et suppone, vt certissimum, quod in sola persona filij Dei natura humana cum diuina sociata est; nam solus filius Dei factus est homo. actio autem vniendi, cùm sit ad extra, est à tota Trinitate, vt explicant, D. Augustinus *lib. de fide ad Petrum, cap. 2.* Innocentius III. *in Concil. Lateran. in confessione fidei*, & omnes Theologi. Sed quare Euangelista hîc non exprimit, à quo factum est? Respondeo primò. Quòd Incarnatio supremum Dei opus ad extra, in quo relucent omnia eius attributa; potentia, scientia, amor, vt latè prosequuntur, D. Damascenus orat. 1. de natiuita. *Quod vnum, ait, sub sole nouum est, infinitamque Dei potentiam declarat, efficitur; quid enim maius, quàm Deum hominem effici*. Similiter S.Thom. *opuscul. 60.* S. Maximus *serm. 7. de natiuitate*, & alij. Cùm ergo Incarnatio tam magnum sit pietatis mysterium, necessarium non fuit à Deo factum esse exprimere: nam sunt res adeò sublimes, quæ solum Deum possunt habere auctorem. Si verò in symbolo Nicæno hoc expressum est, incarnatus de Spiritu sancto. Ea est ratio, quia symbolum hoc ad hæreses confutandas à Patribus compositum est, quæ Incarnationis, & Trinitatis oppugnare mysteria nitebantur, vt testatur Suarius *tom. de fide disp. 2. sect. 5. num. 9.* Et ideo in Ecclesia triplex est Symbolum, Apostolorum, Nicænum, & Athanasij: nam quæ aperta fuut, multoties hominum malitia obnubilare intendit, ac adeò, vt tempori, & occasioni datur locus, exprimenda.

August. Innoc. Damascen. S. Thom. *Res sublimes solum Deum habet auctorem.* Suarius.

QVÆSTIO LIX.

Quare humilitate tanta aduenit Deus ad viuificandam animam, & tamen ad Corporis resurrectionem in gloria apparebit?

143. HANC quæstionem nobis excitat D. Bernardus *in 16. sermonibus paruulis, num. 7.* vbi quærit, quòd cùm duæ sint mortes, animæ, & corporis; vt Deus animam à morte eximeret, aduenit pauper, & humilis, humana carne indutus: *Verbum caro factum est*; vt verò corpus à morte soluat, veniet in gloria. *Qui venturus est in gloria? Duæ sunt*, ait S.Bernard. *mortes, & totidem resurrectiones. Mors animæ; secunda corporis. Mors animæ, separatio à Deo; mors corporis, separatio animæ, à corpore. Hanc operatur peccatum, illam pœna peccati. Item prima resurrectio animæ, secunda corporis. Resurrectionē animæ operatus est humilis, & occultus Christi aduentus: resurrectionem corporis gloriosus, & manifestus perficiet aduentus. Sed anima inuisibilis est ad imaginem Dei creata*. Et prosequitur describendo cognitionem, & vim intellectiuā animæ. His verbis multa, & grauia nobis docet S.Pater. Primum quanto grauior sit culpa, quàm pœna; nam vt Deus animam à culpa redimeret, conueniens fuit tam admirabile opus, vt in humilitate carnis ad nos descenderet; at verò vt corpus à pœna liberaret, aduentus eius in maiestate sufficit. Secundum. In redemptione animę, quæ cognitione, ac vi intellectiua est prædita, in humilitate apparet, solus enim intellectus celsitudinem humilitatis percipere poterat. Tertium. Anima valde nobilis ad imaginē Dei creata; corpus verò ignobile è terreno puluere efformatum. Anima ergo vt certa de sua ingenuitate, dum eius negotium vili, ac carneo instrumento peragitur, minimè

Bernard. *Multo grauior culpa, quàm pœna.* *Verè nobilis nulla abiectione deficit.*

minimè in diffidentiam abit, sed potiùs in gratiarum actionem prorupit; at verò corpus, si cum eo taliter ageretur, maximè diffideret; nobilis enim in humilitate est securus; ignobilis in quacunque abiectione, timore, ac diffidentia percutitur.

144. Confirmatur hæc vltima responsio. In conditione rerum primò formatur hominis corpus, & postea anima creatur, ac infunditur. *Formauit deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Sed quare, cùm anima longè nobilior corpore, non primum, sed secundum, & inferiorem obtinet locum? Ex quo aliqui, teste D. Gregorio Nisseno, apud Lyppoman. corpus nobilitate animam præcedere sibi persuaserunt: ea tamen est ratio, quia anima, vt illustrior, de suo splendore secura, siue primum, siue secundum locum non refugit, quòd corpori, vt vili, & abiecto erat maximè formidabile. Catena Græca. *Si nobilior animus corpore, priùs quòd est ignobilius conditum fuit? At ò charissime, nonne vides, hoc idem in creatione vsu venisse nam postquam cælum, & terram, Solem, cunctaque animalia Deus creauit, postremò finxit hominem, cui imperium omnium rerum debebatur: eodem modo in hac hominis formatione primùm corpus effingitur, deinde præstantior animus inspiratur.*

Genes. 2. — Greg. Niss. — Cat. Græca. — *Nobilis semper securus, ignobilis statim à ffidit.*

145. Ait Apostolus *ad Philippens. 2. n. 6.* de Christo Domino: *Qui, cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens*, Ibi egregiè. Theodoret. *Et quid est, quòd hoc loco dicitur? Sanè qui per rapinam libertate potitur, nihil seruile pati sustinet, nè vsurpata libertati aliquod præiudicium generet. Ecce quid ergo ille? quoniam natura Dominus erat, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Dispensationis mysterium diuinitatem non læsit.* Qui est verè liber, & Dominus, vt Saluator noster, non timet formam seruilem, nullum enim inde habet præiudicium; at verò qui fictè libertatem rapit quamlibet timet vmbram. Quæstionem facit omnibus scripturariis; cur post omnium rerum creationem Deus eorum naturas laudauerit. *Germinet terra lignum pomiferum, Et vidit Deus, quòd esset bonum*, Genes. 1. n. 11. *Producat terra animam viuentem; & fecit Deus bestias terræ. Et vidit Deus, quod esset bonum*, Gen. 1. n. 24. At post hominis creationem, circa illum nulla laudatoria vox peculiariter profertur, *Genes. 2.* Ea tantum ratione, quia ad imaginem Dei factus erat, ac proinde secum approbationem ferebat. At res aliæ, vt illo honore carentes, ne in aliquam incurrerent notam, ideo laudantur. D. Epiphan. lib. 2. aduersus hæres. hæresi 66 *Quoniam*, inquit, *ad imaginem Dei creatus est, tam excellenti dignitate contenta sacra Scriptura fuerunt, nulla vt accessione opus esse uideretur; nam si bonitatis ipsius erat imagine præditus, scilcet Dei, à quo bonitatis fons omnis, ab eòque bonum ipsum in vniuersa deriuatur, quid attinebat hoc audire testimonium, & esse bonum, cum boni ipsius imaginem in se se contineat.*

Philipp. 2. — Theod. — Genes. 1. — Ibid. — Epiphan.

EXPOSITIO IV.

Dictionis, *& habitauit in nobis.*

146. PRIMÒ exponit Caietanus: *Habitauit in nobis*; id est, spiritualiter. Et ideo notat *Sylueira in Euang. Tom. I.* ipse Cardinalis, non dixit Euangelista: *Habitauit nobiscum*; sed *in nobis*, id est, in animis nostris, per gratiam. Sed hanc expositionem oppugnant sequentia verba: *Vidimus gloriam eius*, &c. vbi sermo est de habitatione visibili. Secundò D. Cyrillus Alexandr. *lib. 1. c. 16.* D. Hilar. *lib. 12. de Trinitate.* D. Chrysostom. *homil. 10. in Ioann.* Theophylact. Hugo, & alij, hoc explicant de natura humana, in qua Verbum habitauit, vt in templo, & tabernaculo, nam in Græco est, *Habitauit nobiscum, vt in tabernaculo*, vt sic Euangelista explicet id, quod dixerat, *Verbum caro factum est*, ne aliquis existimaret, Verbum fuisse conuersum in naturam humanam, vt aliqui dixerunt hæretici. Vt ergo denotet, naturam diuinam ab humana mansisse distinctam, ideo ait: *Habitauit in ea*, vt in tabernaculo. nam qui habitat in tabernaculo, cum eo non confunditur, sed integer, & distinctus perseuerat. Et hæc expositio ob auctoritatem Patrum veneranda. Tertiò. De sacra Eucharistia explicat Escobar *in cap. 6. Ioan. lib. 2. sect. 6. annot. 3. n. 31.* & citat Chrysostomum; & *sect. 9. annot. 7. n. 69.* citat Theodoretum, dicentem, *Vt quod natum est ex Deo, diuino viueret alimento.* Hæc tamen valde moralis.

Caiet. — Cyrillus. — Hilar. — Chrysost. — Theophyl. — Hugo. — Escobar. — Chrysost. — Theod.

Quartò. Vera, & communis expositio, *Habitauit in nobis*, id est, inter nos habitauit, ac conuersatus est. Ita D. August. *tract. 2. in Ioann.* Beda, D. Thomas *hic.* D. Bonauent. *serm. 2. de natiuit.* D. Ambros. *lib. de Incarnat. Domini sacra. cap. 16.* communiter expositores, Beaulx. Salmer. Tolet. Barrad. & alij, iuxta illud Baruch. 3. n. 18. *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Zachar. 2. n. 10. *Gaude, inquit, & lætare Sion, quia ego ecce venio, & habito in medio tui.* Et ad hunc sensum faciunt sequentia verba. 147.

August. — Beda — D. Thomas — D. Bonauent. — Ambr. — Beaulxam. — Salmeron. — Tolet. — Barradas.

QVÆSTIO LX.

Cur, explicata Incarnatione, dicitur statim: Habitauit in nobis.

QVARE Euangelista postquam dixit, *Verbum caro factum*, statim subiunxit, *& habitauit in nobis?* Seu, vt alij legunt, *vt habitaret in nobis?* Respondeo primò. Vt denotaretur, quòd vbi primum Verbum diuinum humanam carnem sibi vniuit non solummodo in natura assumpta immensum pelagus cœlestium donorum cohibuit, & retinuit, sed inde inundans ad vniuersos homines se se effudit. Theodoretus *homil. 2. de Christi natiuitate*, habita apud Concil. Ephesin. *O rei miraculum*, inquit, *tota diuinitatis plenitudo in vno habitat corporaliter, & nihilominus tamen reliqua omnia adimplet, & ita implet, vt vniuersam creaturam excedat. Totus existit in vno, & à nulla interim creatura separatur.* Hæc est enim diuina conditio, vt consistat in vno, sed inde tanquam è fonte ad omnes se se extendat. Secundò Habitauit in nobis: quia Verbum nostræ naturę consors factum est. S. Leo Papa ser. 10. de natiu. Christi, c. 3. *Habitauit in nobis*, inquit, *quos sibi Verbi diuinitas coaptauit, cuius caro de vtero Virginis sumpta nos sumus. Quæ si de nostra, id est, verè humana non esset, Verbum caro factum non habitasset in nobis. In nobis autem habitauit, qui naturam nostri corporis suam fecit.* 148.

Theodoret. — *Diuina bonitas ad omnes se communicat.* — S. Leo. — *Deus factus homo cum hominibus conuersatur.*

Ita S Pater voluit habitare, & conuersari nobiscum, quia in natura frater noster erat: homines nostram aliquando contemnunt societatem, & habitaculum; quia aliquid supra nos esse sibi persuadent. Tertiò. Cardinalis Hugo, *habitauit, notat*, ait, *permanentiam naturæ diuinæ in humana, nunquam enim facta est separatio naturarum, neque fiet in æternum.* Enim verò Dei dona perpetua sunt, & æterna, Quartò. Considerâ, quòd vbi primum de Verbo, quod est Deus per essentiam, dicitur esse apud Deum, statim de illo subiunxit Euangelista, *& Deus erat Verbum*; at vbi primum de eo dicitur, *Caro factum*; statim, *habitauit in nobis.* nam in tantum requiritur æqualitas, ac communicatio naturæ ad summam vnionem, & pacem; si enim Verbum in natura non communicaret cum Patre, cum eo in summa vnitate non esset: si in nobis non habitaret caro factum, Rex pacificus non diceretur. Deinde dum Verbum cum Deo est, *& Verbum erat apud Deum*; in celsitudine diuinitatis apparet: dum verò cum hominibus habitauit, statim in abiectione humanitatis videtur.

Hugo.

Dei dona perpetua.

QVÆSTIO LXI.

Quare hic non fiat mentio de habitibus spiritualibus, quos nobis contulit Christus?

149. Caietan. HÆc quæstio nobis proponitur à Caietano. Quare dicit Euangelista, *habitauit*; & non dicit, contulit nobis gratiam, fidem, spem, & charitatem? Relicta eius solutione, quam valdè subobscuram vide apud ipsum, sic respondeo primò. Euangelista statim subdit, *plenum gratiæ, & veritatis.* Ergo non fuit necessarium exprimere, quòd nobis contulit gratiam; nam idem est, quòd Dominus meus Iesus sit insignitus donis, ac quòd suis communicet, & largiatur. Vide *cap.2. tota quæst.6.*

Idem est Dominum habere, ac suis dare.

150. Secundò. Habitare in aliquo loco, est quodammodo obsequium obtinere à loco, qui nos recipit, sustinet, & tuetur, vt graues notant auctores *ad cap.13. Matth.n.32. & Prouerb.30.n.28.* Vt magnificus Dominus tacuit beneficia, quæ contulit, gratiam, & cælestia dona largiendo, & publicauit data obsequia in receptione loci. Deus, cum vellet populum suum è captiuitate Ægyptiaca liberare, ait Moysi, vt dicat Pharaoni: *Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto,* Exod.5.num.3. Seu, vt legunt Septuaginta, *vt mihi festa celebrent in deserto.* Et tamen principalis Dei intentio erat, vt populus exiens introduceretur in terram promissionis fluentem lac, & mel, patribus eorum promissam, vt constat ex *cap.3. Exod.num.15.16.* vt notat Lyppoman.cit.cap. *iubet*, ait, *Dominus, Moysem dissimulare profectionem in terram Chanaan patribus ipsorum à Deo promissam, & interim iubet eum prætexere immolationem in deserto.* Populi in terram promissam introductio, singulare Dei beneficium erat; at quod illi Israël sacrificaret, exhibitum ipsi obsequium: magnus Dominus, quæ beneficentiam & liberalitatem declarabant, tacet; quæ obsequia significabant, publicat, ac manifestat.

Exod. 4. Septuag.

Lippom. *Liberalis memorat, quæ recipit, tacet quæ donat.*

QVÆSTIO LXII.

Quid significet in textu Græco, Habitauit in tabernaculo nobiscum?

RESPONDET primò Maldonatus. Credo, 151. voluisse Ioannem nomine à tabernaculo Maldon. deducto significare, Verbum Dei, non tanquam indigenam in patria sua, sed tanquam hospitem, & peregrinum in aliena apud nos ad tempus tantùm habitasse; solent enim, qui in patria sunt, in domibus; qui autem peregrinantur, in tabernaculis habitare. Cùm Verbum adueniret ad nos, vt Rex, & Dominus, tanquam peregrinus alienus ab omni propinquitate, & consanguinitate aduenit, vt inde magna illius regiminis rectitudo colligatur. Secundò D. Chrysostomus hic. Chrysost. *Quid inducit.* ait, *& habitauit in nobis, tentoria fixit in nobis, significat inhabitationem, & quasi in tabernaculo mansionem.* quod pereleganti methodo explicauit D. Zeno lib. 3. sermone 6. S. Zeno *In prædestinata Virginis templum sibimet castra metatur.* Quæ omnia bellicum apparatum significant; sed quid infantilia membra cum castris, cum armis; quid puerulus è matris vtero exiens cum bello? Vbi primum Dei filius nostram carnem assumpsit. ac inter nos habitare cœpit, statim tentoria fixit, in castra descendit, vt suos tueatur, ac custodiat, & pro illis pugnet. Quod eleganter dixit D. Maximus homil. 1. in Dominica 1. Quadrages. D. Maximus *Nobis Saluator*, ait, *esurit, pro nobis loquitur, nos in illo vincimus, quia nos ei causa sumus pugnandi; nam quis ambigas vnigenitum Patris, cui nulla obuiare poterat creatura, procellis inire certamen, quorum se carne vestiuit.* Cum indumento nostræ carnis etiam nostra bella suscepit, vt pro nobis staret. De Incarnatione Verbi diuini loquitur Regius Vates *Psalm.79.num 3.* dum ait: *Excita potentiam tuam, & veni, vt saluos facias nos.* Legit D. Hieronymus ex Hebræo; *Suscita fortitudinem tuam:* quasi Deus, dum in carne venerit, totus venerit in fortitudine, vt pugnet, & saluos faciat nos; seu, vt est in Hebræo, *In salutem nostram.* Vide Lorinum.

Verbum incarnatum pro nobis bella iniit.

Psalm 79. D. Hieron. *Deus factus homo, suos seruat.*

152. Hieron. Isai.21. Clamant fideles ad Dominum, vt explicat D. Hieronymus Isaiæ 21.num.11. *Custos quid de nocte? Custos quid de nocte?* Sed quare, dum Christum Dominum inuocant, non Regem, vel dominum, sed custodem appellant? Rectè occurrit Richardus de S. Victore lib. 3. de Emmanuel. cap. 21, Richard. *Creatura*, ait *Creatori suo loquitur. Cur igitur, creatorem inuoc*[illegible], *non dicit: Creator, Creator? Quis, inquam, hoc audit, vel à quo? Dominus à seruo. Cur ergo ei non dicitur: Domine, Domine? Certè quòd cum creatorem, Deum Dominum habeant, commune cum omnibus erat. Sed quòd latam perditionis viam cum cæteris non incedebant, eis præ cæteris ex custodia Emanuelis erat.* Non dominum, sed custodem Apostoli nominant, ac fideles? pro ipsis enim, tanquam ex specula, vt loquitur Isaias, sicuti in stadio militari euigilabat, vt suos à Leone ad deuorandum circum quærente custodiret. Ad Ecclesiam loquitur Regius Vates, Psalm.90.num.4. Psalm.90. *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: sicut*

sicut circundabit te veritas eius. Theodoretus ibi: *Propugnator namque tibi erit, neque bello petitum operiet.* Et subdit: *Posuit sanè hoc ex translatione eorum, qui primariè in acie consistunt, & humeris eos, qui à tergo sunt, operiunt.* Ita Dominus in suorum euigilat salutem, vt alis suis eos obumbret, ac iacula immensa in se veluti recipiat.

Theodor.

EXPOSITIO V.

Dictionum, *& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veriatis?*

153. DE gloria diuini Verbi tria hic testatur Ioannes. Primum manifestationẽ gloriæ. *Vidimus gloriam eius.* Secundum eius gloriæ singularitatem: *Quasi vnigeniti.* Tertium, magnitudinem gloriæ, *Plenum gratiæ, & veritatis.* Quoad primum, *Vidimus gloriam eius*; interrogationi occurrit Euangelista, si ab aliquo quæreretur: vnde scis? Respondet: *Vidimus gloriam eius.* Sicut in sua Epistola 1. cap. 1. *Quod fuit ab initio, quod vidimus* &c. Et ait, *vidimus*? seu vt est in textu Græco, *inspeximus*, quod est, attentè vidimus. Et quia ipse Christo dilectissimus erat, ideo non se solùm exhibet testem, verùm etiam omnes alios Apostolos, atque Discipulos, dum dicit, *vidimus gloriam eius.* D. Augustinus citatus à Toleto. *annot.* 24. exponit de gloria, qua speramus, quæ nobis data est ex eo, quod Verbum caro factum est: quæ est tamen certa de obtinenda gloria, ipsam videre. Vera interpretatio est D. Cyrilli *hic*, Basilij *homil. de filio hominis*, Chrysostomi *homil.* 11 Euthymij, Theophylacti, quòd *gloria* hic significat omnia mirabilia, & signa, quibus Diuinitatem, ac Maiestatem suam manifestauit: nam de primo quod edidit in Cana Galileæ, dicitur Ioan. 2. num. 11. *Manifestauit gloriam suam.* Viderunt etiam gloriam transfigurationis, Resurrectionis, Ascensionis, Clarificationis à Patre, *Ioan.* 12. *n.* 28. Et alia similia, quæ eius diuinitatem oculis indicabant.

1 Ioan. 1. August. Cyrillus. Basilius. Chrysost. Euthym. Theophyl. Ioan. 2. Ioan. 12.

154. *Quasi vnigeniti à Patre*; particula *Quasi* non similitudinem, sed veritatem ostendit. Et idem valet, ac *sicut.* Et, vt ait Chrysostomus, Theophylactus, D. Augustinus *in Psalm.* 125. D. Ambrosius *Epist.* 47. *& Psal.* 118. D. Gregorius *lib.* 18. *moral. cap.* 4. D. Thomas, Beda, & alij. Vt enim Rgis maiestatem explicemus, dicimus. Incedit, quasi Rex, id est, vt Regem decet. Ita elucidant hoc exemplo, D. Gregorius Magnus, Chrysostomus, S. Thomas, quo ostendimus, non similitudinem, sed veritatem Regis. Deinde illa particula *quasi*, apud Hebræos veritatem exprimit, Daniel. 7. n. 13. *Quasi filius hominis veniebat.* id est verè filius hominis. Esdræ 7. n. 2. *Quasi vir verax*, id est, verè verax. *Vnigeniti à Patre*; dixit hoc Euangelista, vt notat Chrysostomus *homil.* 11. ad differentiam Prophetarum, qui magna sunt gloria, & honore affecti, vt Moyses, Elias, Helisæus, tres pueri, qui miracula sunt operati: & ad differentiam Angelorum, qui in terris apparuerunt in gloria, vt apud Danielem, Dauidem, & sæpiùs in Euangelio. Omnes isti, & alij vt serui, & filij adoptiui: at Christus Dominus visus est in gloria, & mirabilibus, vt vnigenitus & naturalis Filius Dei.

Chrysost. Theophyl. Augustinus. Ambros. Gregorius. S. Thomas. Beda. Daniel. 7. Esdræ. 7. Chrysost.

Plenum gratiæ, & veritatis. In primis notandum est, quod illa verba, *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre*, sunt per parenthesim legenda, vt communiter obseruant expositores; ita vt sit sensus: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, plenum gratiæ, & veritatis.* In textu Græco est *plenus*, in nominatiuo, & in genere masculino. Vnde Caietanus illa verba refert ad Ioannem, ita vt sit sensus: *Plenus gratiæ, & veritatis Ioannes testimonium perhibet.* At hæc expositio, est contra communem sensum sanctorum Patrũ, qui eadem verba referunt ad Verbum. Deinde contra ipsum textum, nam post *plenum gratiæ, & veritatis*, est punctum. Si veró *plenus*, est in genere masculino, ex eo est, quia Græcè *Verbum*, est masculini generis: & quia noster interpres posuit *Verbum* in neutro, etiam *plenum* est in neutro. Dicitur, *plenum gratiæ*, non, vt B. Virgo, & Stephanus, sed alio excellentiori modo omnibus gratiis fuit Christus insignitus: nam in eo fuerunt gratia vnionis, gratia capitis, gratia sanctificans, & in supremo gradu super omnes creaturas. Theophylactus existimat, quòd Christus dicitur gratiâ plenus, secundùm quòd sermo eius erat gratiosus. Et D. Thomas: dicitur Christus gratiâ plenus, quia eius doctrina gratissima fuit, iuxta Psalm. 44. n. 4. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* 155.

Caiet. Theophyl. S. Thomas. Psalm. 44.

Veritatis. Communis explanatio D. Thomæ, Bedæ, Lyrani, & aliorum. Dicitur Christus plenus veritatis, quia figuras antiquas, & promissiones factas Patribus antiquis adimpleuit. Secundò, quia in eo nulla fuit vmbra, vel figura, sed totum veritas. Tertiò, quia mendacium non est inuentum in ore eius. Et ideo ait Euangelista, n. 17. *Lex per Moysem data est, gratatia autem, & veritas per Iesum Christum facta est.* 156.

Thomas. Beda. Lyran.

QVÆSTIO LXII.

Quare post memoratam Incarnationem dicitur, vidimus gloriam eius?

DVr dicto, *Verbum caro factum est*; statim connectit Euangelista, *Vidimus gloriam eius?* Respondet D. Cyrillus lib. 1. c. 57. *Quamuis ergo Verbum caro factum sit*, inquit, *nec tamen infirmitate carnis superatum est, nec de prisca maiestate, ac omnipotentia decidit, quoniam homo factus est.* Et D. Leo Papa Epist. 10. Decretal. c. 3. *Salua igitur*, inquit *proprietate vtriusque naturæ, & in vnam coeunte personam; suscepta est à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas.* Denotatur Dei filium ex antiqua maiestate nihil perdidisse. Non offendit generosos, nec eorum gloriam minuit, si aliquid humile sortiantur, de quo Theophylactus *in c.* 13. *in Ioan.* Imò D. Cyrillus lib. 1. de recta in Christum Dominum fide. *Illud Verbum, ait, quod inexplicabili modo supra omnem humanæ mentis captum eluxit, ex Deo Patre in humanam naturam descendens, & in id, quod non erat, se dimittens, ex muliere quoque nasci dignatum est: non quòd in ea exinanitione perseueret; sed vt Deum se esse ostendat, atque in natura nostra forma in terris appareat.* Vbi notandum est, quòd 157.

Cyrill. Leo. *Non deperdit nobilitas ex humilitate.* Theophyl. Cyrillus.

ex muliere nascens Deum se esse ostendit. In nullo alio magis, quàm in humilitate, & exinanitione diuinitatis splendor fulget, atque irradiat. Secundò. In huius capitis initio de diuinitate, ac Verbi processione Euangelista tractauit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum; & Deus erat Verbum*; eius tamen gloriam non enuntiat. nisi postquam dixerat: *Verbum caro factum est*. Quare non priùs gloriosè visum? Antea Verbum erat in sinu Patris, at ex quo hominibus, vt eos viuificaret, associatur, tunc gloriosè, vt Verbum Patris, eis apparuit.

Diuinitas in humilitate fulget.

QVÆSTIO LXIII.

Quomodo dicatur, quòd homines mortales gloriam eius viderint?

158. Exod. 33. CVm scriptum sit Exod. 33. num. 20. *Non videbit me homo, & viuet*; quomodo hìc ait: *Vidimus gloriam eius*? Respondeo primò, quòd in citato Exodi loco sermo est de gloria Dei in se: in hoc verò textu de gloria Dei per miracula egit Ioannes, de quo in expositione. Secundò In Exodo erat gloria Domini, hic autem est gloria Patris; *Quasi vnigeniti à Patre*. At gloria Domini opprimit speculantem? Patris verò lætificat intuentem, ac omne periculosum expellit.

S. Bernard. D. Bernardus serm. 61. in Cantic. *Totum benignum & paternum, quod apparuit gloria in hac parte. Non me opprimet gloria ista, totis licèt viribus intendentem in se; ego potius imprimar illi. Etenim reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem.* Vbi enim fuit gloria Patris, statim apparuit suauitas, & benignitas. Nomen Patris nihil molestum admittit.

Vbi quid paternum, ibi benignitas.

Irenæus. Tertiò. Satis argutam rationem excogitauit D. Irenæus *lib. 5. in hæres.* quare Dominus manifestauerit gloriam suam, his verbis. *Præteritis temporibus dicebatur quidem secundum imaginem Dei factum esse hominem, non autem ostendebatur: adhuc enim inuisibile erat Verbum, cuius secundùm imaginem homo fuerat: propter hoc autem, & similitudinem facilè amisit. Quando autem caro factum est, vtraque conformauit, & imaginem veram ostendit, ipse hoc fiens, quod erat imago eius, & similitudinem firmans restituit.* Licèt homo se antea crederet ad similitudinem Dei creatum, quandiu tamen se ad imaginem Dei factum non videbat, parui se ipsum pendebat. At vbi Deus humana indutus carne ei similis apparuit, necesse fuit magni se æstimare, & suam ducere imaginem. Tantum visus nostram mentem mouet, & rapit.

Homo cum se videat ad imaginē Dei factum, magni se faciat.

159. Theod. Quartò Thodoretus *dialogo 3. de impassibili Dei natura*, ex D. Irenæo. *Quemadmodum, ait, fuit homo vt tentaretur, ita Verbum vt glorificaretur, & quiescebat quidem Verbum, dum tentaretur, & crucifigeretur, & mortem obiret; homini autem aderat, dum vinceret, sustineret, se benignum, humanúmq; præstaret, resurgeret, & in cælos ascenderet.* Erat in Christo D. Verbum, & homo: Verbum vt glorificaretur, homo vt pateretur. Quando aderat tentatio, instabant flagella, crucis ac mortis dolores, homo manifestabatur, Verbum quiescebat, seu abscondebatur. Quando ergo Verbum monstrabatur? Quando gloriosè vincebat, ac triumphabat? *Cùm se benignum, humanúmque præstaret.* Dum pietas, ac benignitas prodibant, tunc ipsa diuinitas manifestabatur; non in rigore, non in flagellis, sed in clementia, ac humanitate magis, ac magis ipsa diuinitas declarabatur.

Non rigor sed clementia diuinitatis signum.

160. Exod. 8. Vexat Moyses Ægyptum plagis, & ex Dei mandato. *Extendit manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operuerùntque terram Ægypti, fecerunt Magi similiter incantationibus suis*, Exod. 8. n. 6. Molestatus Pharao petiit à Moyse, vt pro ipso ad Deum preces fundat, ac ranarum multitudinem à terra, ac regno suo auertat, quod faciens Moyses, liberatus est Ægyptus à tanta oppressione. Sed sicut Pharaonis venefici sæuientem plagam induxerunt, cur similiter eam non remouent, ac excludunt. Perniciem, ac deuastitatem inferre in Ægyptum datur Moysi, & hoc etiam venefici valent æmulare, nam cùm hoc esset humiles affligere, quid hominis videbatur; ac magnifica manu plagam amouere, omnibus benefacere, cunctis indulgere, animantiaque sanare, quædam assistentis diuinitatis nota, & ideo pro differentia Diaboli ministrorum, hoc Moysi peculiariter datur, qui vice-Deus constitutus erat.

Pro discrimine habet Dei ministri à Diaboli satellitio, vt cunctis benefaciant.

Theod. Theodoretus quæst. 18. in Exod. *Quare, ait, Deus concessit incantatoribus, vt quadam facerent, quæ Moyses faciebat? vt patefieret discrimen: mutabant enim aquam in sanguinem, sed aquam in pristinam naturam reducere non poterant. Ranas quoque produxerunt, non tamen ab illis potuerunt liberare domos Ægyptiorum: concessit itaque Deus incantatoribus, vt hæc facere possent vt Ægyptios castigarent; non tamen dedit illis, vt vltionem sedarent.* Nota illa verba, *vt patefieret discrimen*. Hoc enim intercedit inter Dei & diaboli ministros, quòd hi nihil aliud sciunt, nisi affligere, & vexare; illorum autem est perdita restaurare, ac indulgentiam elargiri.

161. Quæres, quare, dum gloria Moysis apparuit, necesse fuit faciem velare, vt filij Israël in eum intenderent, *Exod. 34. num. 33.* at gloria Christi Domini visa est reuelata facie, vt ait Paulus 2. *Corinth. 3. n. 18.* Respondeo magnum esse discrimen inter gloriam Moysis, & Christi, nam illa erat serui; hæc verò Domini; & ideo gloria Moysis non potuit se manifestare, nisi cum aliorum documento, ac proinde appositum fuit velamen ne eorum oculi offenderentur. At splendor Christi erat gloria Domini, quæ non damnum, sed remedium, ac sanitatem sui manifestatione afferebat.

Quidquid serui, offendit; quidquid domini recreat.

August. Vnde ait Augustinus tract. 2. in Ioan. *Verbum caro factum est, ipsa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis nostri, & possemus videre maiestatem eius.*

QVÆSTIO LXIV.

Quomodo gloria Christi fuerit visa vt vnigeniti à Patre?

162. ET vnde visa est gloria Christi quasi vnigeniti à Patre? Nonne alij apparuerunt in gloria, vt Moyses, & Elias, *Matth. 17.* Tamen gloria Christi, vnde vt vnigeniti? Respondeo primò. In eo, quòd ait, *plenum gratiæ, & veritatis*; vbi enim non solùm plenitudo gratiarum, sed etiam veritatum omnium inueniebatur,

Cyrillus. tur, necesse erat, vt diuinitas radiaret, ac patefieret D. Cyrillus lib 1, cap. 17. *Vidimus enim*, ait, *gloriam Christi adeò sublimiorem creaturarum gloriis, vt mentis quisque compos nulli alij quàm vnigeniti Dei Filio conuenire illam fateretur? plenus enim erat veritate, & gratia.* Ita S. Pater. Vbi prosequitur, quòd alij Sancti apparuerunt in gloria: at Christus Dominus, vt plenus gratiâ & veritate; & vbi summa veritas euulgabatur; non potuit non resplendere diuinitas. Secundò Quamquam Moyses, & Elias in gloria fuerint visi, tamen gloria Christi fuit vt vnigeniti Filij Dei, cuius excellentiam agnoscit Chrysostomus *homil.* 11. his verbis: *Neque enim miraculorum gratia Christum duntaxat admiramur, sed & passionis, vt cùm affixus sit Cruci, flagellis, & alapis cæsus, & insputus ab his, de quibus tam bene merebatur: siquidem in his ipsis, quæ opprobrij, & ignominia plena esse videbantur, ipsum rursus Verbum clarissimum apparuit, hoc Ioannes gloriam appellauit. Non enim charitatis solùm, & amoris fuerat; sed etiam immensæ virtutis*; Crux, humilitas, & passio claritatem, ac virtutem super cæteros ostendebant. Tertiò, inde gloria Christi, vt vnigeniti videbatur, quia ex eo quòd ipse gratia & veritate plenus esset, aliis sine sui diminutione largiebatur: & ideo postea subdit Euangelista, num. 16. *De plenitudine eius omnes accepimus.* D. Cyrillus lib. 1. cap. 20. *Illud etiam*, ait, *non prætermittendum, quia plenum, id est, perfectum in omnibus filium esse affirmans, tantum abesse, ne cuiusque rei egeat, ostendit, vt omnibus nunquam ipse deficiens, abunde largiatur, & tamen plenitudinem suam eandem, atque immutatam semper conseruet.*

Vbi summa veritas, ibi diuinitas radiat.

Chrysost.

Crux & passio Christi gloriam eius super cæteros ostendebant.

Cyrillus.

Sola diuina bona non deminuuntur.

QVÆSTIO LXV.

Quomodo ait Euangelista, plenum gratiâ, & veritate?

163. RESPONDEO. Vt demonstraret Christum esse verum Deum, & hominem; nam gratia humanitatem, veritas diuinitatem manifestabat. D. Fulgentius lib. 5. ad Thrasymundum Regem, cap. 3. *Plenum igitur*, ait, *gratiæ, & veritatis Euangelista cognouit, quem vnum, eundémque verum hominem gratia vera Incarnationis ostenderet, & verum Deum vnigenitum à Patre natiuitatis æterna veritas declararet.* Mira elegantia! S Pater inter magnalia gratiæ, & veritatis Christi Domini fecit diuisionem, vt gratia hominem, veritas Deum indicaret; adeò enim præclara est veritas, vt quædam quodammodo Deitatis notio sit.

Fulgent.

Veritas notio Deitatis.

164. Sed quare dum Euangelista totus est in euulgandis Christi Domini donis, priùs de gratia mentionem facit, & secundo loco de veritate: *plenum gratiæ, & veritatis?* Respondeo, quòd gratia temporales excludit affectus, & vbi primùm hi abiiciuntur, statim adest veritatis plenitudo; qui enim à temporalibus abstinet, illisque animum claudit, veritate, ac cœlestibus donis plenus inuenitur. Secundò. Quidquid in mundo mendax, & falsum consistit, vt ergo animus veritatem capiat, necesse est, vt cœlesti gratia impinguetur.

Vbi terreni desunt affectus, ibi veritas.

CAP. II.

De Generatione temporali Iesu Christi.

Matthæi. 1. *n.* 1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.

VERSIONES.

Arabicus, Persicus.	Genealogia Iesu Christi.
Tertull. lib. de carne Christi.	Liber generaturæ Iesu Christi.
Abulens. quæst. 1. *in Matthæum.* *Salmeron ex radice Hebraica.*	Liber actorum, seu operationum Iesu Christi.
Maldon. ex Græco originali.	Liber generationum Iesu Christi.

EXPOSITIO I.

Dictionis, *Liber.*

SANCTVS Matthæus à generatione Iesu Christi suum initiauit Euangelium: scripsit enim Hierosolymis, rogantibus fratribus Hebræis conuersis, vt latè dixi in prooemio *cap.* 3. & ideo, vt ibi notaui ex Chrysostomo, à generatione Christi incepit, vt sic ostenderet ipsum esse progenitum ab Abrahamo, & verum Messiam: & quia nihil gratius Hebreis esse poterat, quàm quòd Christus ex eorum genere descenderet. Vide citatum locum. Dicitur autem initium istius capitis, totiúsque Euangelij, *Liber generationis*; id est, Catalogus, ac narratio progenitorum Christi, *liber*, enim aliquando sumitur pro breui scriptura, *Hieremia* 32. *num.* 14. vbi agitur de instrumento emptæ possessionis. 1.

Hæc oratio, *Liber generationis*, alicui videbitur imperfecta; ponitur enim nominatiuus sine verbo; sed talis non est, vt obseruant D. Paschasius, D. Thomas *hic*. Matthæus Euangelium Hebræis conscripsit; & ideo in scribendo Iudæorum morem seruauit. Est autem apud eos consuetum, ita loqui; sicut cùm dicitur, *Visio Isaiæ*; subauditur, hæc est; nec tamen oportet apponere; ita hîc cùm dicitur, *Liber generationis*, subauditur, hic est. Ita S. Thomas voluit enim Euangelista in docendo, ac scribendo retinere consuetudinem eorum, ad quos rogatus, vt faciliùs perciperent, suum componebat Euangelium. 2.

Paschal. D. Thomas.

Qvæstio I.

Quare Euangelium hic à Matthæo dicatur Liber?

CVm S. Matthæus antiquum Hebræorum
3. morem in suis scriptis maximè obseruare
intendisset, vt dixit in expositione, & dicam quæ-
stione sequenti; quare suum hoc Euangelium ab
eo non intitulatur, Visio, vel Sermo, sicut Pro-
phetarum volumina dicuntur. *Visio, quam vidit
Isaias. Verbum Domini, quod factum est ad Ioël?*
Hanc quæstionem proponit Theophylactus, & (Theophyl.)
respondet his verbis. *Quaris, ait, vt discas, quare?
Propheta loquebantur ad duros corde, & inobedien-
tes, & ideo dicebant: Diuina est visio, & sermo est
ex Deo, vt timeret populus, & non contemneret di-
cta: Matthaus autem sermonem habebat ad credu-
los, gratos, & obedientes, & propterea nihil tale
prædixit, quale Propheta.* Prophetæ cùm haberent
sermonem cum inimicis, ac obstinatis, necesse (*Ad inimicos requiritur auctoritas, ad amicos veritas sufficit.*)
erat, ex Dei manifestatione, ac apparitione aucto-
ritatem conciliare: at Matthæus, cum verba faciat
ad obedientes, quibus quilibet minimus nutus
sufficit, ac ad amicos, & fideles, sat est veritatem
simpliciter narrare. Vide *cap. 1. quæst. 5.* Aliam ra-
tionem inculcat Theophylactus. *Possem autem* (Theophyl.)
*& aliud dicere, quòd Propheta mente videbant ea,
quæ dicebant, Spiritu sancto apparitionem faciente,
& propterea Visiones vocabant. Matthaus autem
non mentaliter, & per apparitionem Christum vi-
dit, sed corporaliter; & ideo non ait*: Visio, *sed Li-
ber.* Quæ ratio etiam verè subsistit, quia licèt ex
diuina reuelatione, vt de natiuitate Christi, multa
acceperit Matthæus, quæ ipse non vidit; tamen
quàm pluries ipse corporaliter interfuit, ideóque
librum appellat Euangelium suum.

4. Tertiò. Vera solutio mihi est. Quia D. Mat- (*Vera solutio.*)
thæus voluit retinere antiquum morem Scriptu-
ræ, quæ quamuis Spiritu sancto dictante com-
posita sit, quando tamen de alicuius vita, gestis-
que agitur, *liber* dicitur, vt *liber Iosuë, Regum,
Machabaorum.* Et quia de mirabilibus Christi
operibus tractabatur, ideo Matthæus antiquum
Scripturæ morem imitatur. Quartò Dicitur *liber*
hoc Euangelium ratione Christi Domini, de cu-
ius vita, atque operibus hîc agitur: nam ipse liber
dicitur, vt tenet D. Hilarius *præfatione in 1. Psalm.* (Hilar.)
Et hic est liber, qui apparet in Apocal. *cap. 5. n. 1.* (Apoc. 5.)
signatus sigillis septem, vt ibi explicat Viegas (Viegas.)
sect. 1. à num. 8. Hic autem liber apertus est in
Cruce, vt omnium virtutum exempla in eo lege- (*Christus liber extensus in cruce.*)
rentur. Abac. *2. n. 2. Scribe librum, & explana eum* (Abac. 2.)
super tabulas, vt percurrat, qui legerit eum. Chal- (Chaldæus.)
dæus transtulit. *Scribe prophetiam, & explana eam
in libro.* In hoc enim libro æternus Pater scripsit
omnium virtutum magnalia, iuxta Isaiam 8. n. 1. (Isai. 8.)
*Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo ho-
minis.* Quintò dicitur *liber*, ratione B. Virginis, de
qua citatum locum Isaiæ explicat D. Antoninus (Anton.)
4. part. tit. 15. §. 1. *Librum grandem, ait, esse B. Vir-
ginem, quia continuit in se diuinam sapientiam in-
carnatam.* Et D. Ambrosius *in cap. 7. Luc. ait, quòd* (Ambr.)
*Spiritus sanctus Beatissimam Virginē ad vmbrās,
in ea tanquam mundissimo volumine carmen Filij* (*B. Virgo liber omnium virtutum.*)
Dei scripserit. Est *liber*, quia in se diuinam conti-
nuit sapientiam, atque omnium in ea virtutum
characteres sunt exarati, omniaque mirabilia Dei
leguntur.

Quartò, vt moraliter etiam dicamus, sacri Scri- 5.
ptores, ac magistri sese multoties communi om-
nium voci, & locutioni, accommodant; hîc scri-
buntur Reges, Principes, ac Duces, ideo hoc bre- (*Regum minima magna dicuntur.*)
ue compendium, ac epilogus, *liber* dicitur; solent
enim, quæ Principum, atque magnatum parua,
ac minima sunt, magnis, præclarisque titulis ab
hominibus insigniri; & ideo consuetudo inole-
uit, vt minutus Regum catalogus, *liber* dicatur. (Gen. 5.)
Hic est liber generationis Adam, Genes. 5. num. 1.
& decem tantùm Patriarchæ recensentur: at ve- (Exod. 1.)
rò *Exod. 1. n. 1.* ita habet textus. *Hac sunt nomina
filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum sep-
tuaginta de femore Iacob.* Cur in Genesi illa se-
ries appellatur *liber*, hîc verò in multo maiori
numero prætermittitur? Illi decem numeraban-
tur, tanquam totius orbis Princeps, ac Domini,
vt notant D. Chrysostomus *homil. 21. in Genes.* & (Chrysost.)
Philo Hebræus *lib. de Abrahamo*, & patet ex ipso (Philo.)
textu *ibi*; & ideo eorum breuis scriptura splendi-
dè *liber* dicitur. In Exodo verò sub dura capti-
uitate, & afflictione opprimebantur omnes, &
ideo sine vllo titulo, ac libri ornatu recensentur.
Ait Regina Saba ad Salomonem. *Beati viri tui,* (3. Reg. 10.)
& Beati serui tui, qui stant coram te semper, 3. Reg.
10. *n.* 8. Imò D. Paulus, cùm se esse iudicandum
à præfecto Agrippa, ait. *Æstimo me beatum apud* (Act. 26.)
te, cùm sim defensurus me hodie, Actor. 26. num. 2.
Syriacus transtulit. *Puto ego de meipso, quòd bea-* (Syriacus.)
tus sim, qui coram te hodie ego depono spiritum. Sed
quomodo in curia Regum dicitur beatitudo;
hæc enim summam sine vllo termino fœlicita-
tem, quæ in hac vita non est, importat? Quia
Regum celsitudo ita extollitur, vt eorum prospe-
ritas, quamuis maximè abbreuiata, multisque
implicata calamitatibus sit ab omnibus expedita
decantetur. Cassiodorus 10. variar. cap. 19. *Vobis* (Cassiod.)
*gloriosi Principes, cùm sitis absolutè mirabiles, ali-
quid tamen additur, cùm vos omnia regna veneran-
tur.* Consuetudo erat apud Persas Regi vitam sem-
piternam dicere, per modum imperatiuum, quem
modum retinuit Daniel. *Rex in æternum viue*, Da- (Daniel. 6.)
niel. 6. num. 21. vt notat ibi Theodoretus, qui ait, (Theodor.)
quòd *plures in suis scripturis Reges sempiternos ap-
pellare consueuere.* Sed quid magis certum, quàm,
dies hominis pauci? Sed cum essent dies Regis,
quamuis pauci, æterni celebrantur.

Qvæstio II.

Quare in hac generatione ponatur titulus?

IOannes Euangelista eructando æterni 6.
Verbi generationem, titulum suppressit: &
Lucas c. 3. temporalem enarrando, omnem præ-
termisit; at Matthæus cur hîc præfixit titulum,
Liber generationis? Respondeo primò, quòd Mat-
thæus in præsenti tractabat de excellentiis Vir-
ginis Mariæ, quæ in illo continentur: *De qua
natus est Iesus*; ideo Spiritus sanctus disposuit, vt
hoc ornatu, ac titulo maximo componeretur: il-
lud enim, quod magni æstimatur, magno apparatu
atque artificio fabricatur, ac exornatur. Talia sunt (*Deus gloriatur de Virgine de Matre.*)
Deo, quæ ad Virginem spectant: ideoque hîc om-
nis decor, ac honestas apponitur; & hac de causa,
Spiritu

Spiritu sancto dictante inter omnes Euangelistas primò à Matthæo scribitur generatio temporalis Christi, quæ erat ex Virgine, quia de illa, tanquam de pretiosissimo stemmate Christus Dominus gloriabatur. Respondeo secundò, quòd initium Euangelij Matthæi est principium totius noui Testamenti, Matthæus enim scripsit primò ante omnes, vt dixit *cap. 1. quæst. 5.* Sicut ergo vetus Testamentum inchoatur, *In principio*, & dicitur *liber Genesis*, liber generationis; ita conueniens fuit, vt nouum inciperet Tastamentum, vt eleganter notat Paschasius Abbas *hîc*. (Paschas.) *Liber principij*, inquit, *veteris Testamenti, Geneseos denique ex initio voluminis appellatur; quia in eo secundum nostram interpretationem scriptum legimus, liber generationis Adæ*, Gen. 5. n. 1. *& illud: Ista sunt generationes cæli, & terræ*, Gen. 2. num. 4. *Ex quo constat, quæcumque tamen modo, ex eo quòd in primordio ibidem generatio cæli, ac terræ inscribitur, quia inde Genesis appellatur. Et ideo dignum profectò fuit noui Testamenti initium, quantum possibile erat simili modo præsignari, vt eiusdem noui, ac veteris Testamenti vnum Deum auctorem taliter promulgando, Euangelista demonstraret.* Hæc Paschasius. Vt ex dicendi methodo idem auctor colligeretur: loquendi enim modus, ac stylus agendi personam maximè indicat. Vide *cap. 1. q. 3.* (*Ex medio loquendi idem auctor colligitur.*)

7. (Genes. 1.) Genes. cap. 1. num. 3. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Duplicem habeo ponderationem ad nostrum intentum. Et quare in exordio Scripturæ apparet Spiritus in aqua? Opus ibi agebatur de creationis totius vniuersi, quod peculiariter omnipotenti Patri adscribitur; cur ergo non Pater, sed Spiritus sanctus adiungitur aquis; Tota antiqua Scriptura legis gratiæ figura extitit; & sicut totum nouum Testamentum, & lex gratiæ in Spiritu sancto per Baptismum suum habet initium, ita & vetus debuit inchoari in spiritu, & aquis, vt ex vtriusque correspondentia, conuenientiáque idem auctor colligatur Deus Tertullianus lib. 1. de Baptismo cap. 4. (Tertull. *Baptismi vis.*) *Satis est ea percepisse, in quibus ratio Baptismi recognoscitur, primam illam, quæ iam tunc etiam ipso habitu prænotabatur ad Baptismi figuram, Dei spiritum, qui ab initio superuectabatur super aquas, intinctos reformaturum in lege gratiæ* Matthæi 3. (Matth. 3.) *Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sun ei cæli, & vidit Spiritum Dei descendentem, sicut columbam, & venientem super se.* Ecce in primordio totius orbis aquæ inueniunt super se diuinum Spiritum; similiter ei seruiunt dum Christus baptizatur, & corporali specie, dum in lege gratiæ visibiliter cõspicitur. Sed semper ad aquas, & non ad alia elementa, nec ad aliam creaturam primò se exhibet, vt sic ex modo, & sede, vtriusque paginę videtur Dominus. Idem Tertullianus (Tertull. *Quæ antiqua habenda.*) lib. 4. de Baptismo: *Tunc ille sanctissimus Spiritus super emundata, & benedicta corpora libens à Patre descendit super Baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscens requiescit.*

EXPOSITIO II.

Dictionis, *generationis.*

8. CVm hæc periodus generationis Christi sit admodum breuis, totum Matthæi Euangelium dicitur illius liber. Missis multis, tripliciter exponi potest. Primò. Ex Diuo Hieronymo *in prolog. galeato.* quem ferè sequuntur D. Anselm. D. Thom. *hîc*, Lyranus, Abulensis *q. 1.* quòd iuxta morem Hebræorum variis modis denominabantur libri. (Hieron. Anselm. S. Thom. Lyranus. Abulens.) Primò ab exordio, ac verbo, quod est in initio, vt patet in quinque libris Moysi Primus dicitur *Genesis*, idest, *à principio*, secundus *Exodus*, idest, *Hæc sunt nomina.* Appellatur liber secundò à materia in eo contenta, vt, *Liber Iosue, Liber Iudicum, Regum.* Tertiò, inscribitur liber ab auctore, vt videre est in prophetis, vt dicitur *Liber Isaiæ, Hieremiæ*, &c. Secunda, & mihi accommodatior expositio Abulensis citati, Maldonati, & aliorum, quòd generatio, præcipuè secundùm vim Hebraicam, non solùm significat primam rei existentiam, qua de non esse exiit ad esse, sed totam substantiam totúmque cursum vitæ. (Abulens. Maldonat.) Gen. 6. num. 6. *Noë vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis.* (Genes. 5.) Vbi *generatio* idem valet, vt explicant Eucherius, S. Ambrosius, ac tota vita. (Eucherius. Ambros.) Idem ergo est liber generationis Iesus Christi, ac liber vitæ, seu operationum Christi. Tertiam expositionem dabo ex Chrysostomo *quæst. 6.*

9. Cùm autem textus Græcus habeat, *Liber generationum*; ideo aliqui hoc referunt ad multas progenies, quæ hîc describuntur. Alij, vt Dionysius Carthusianus, Albertus Magnus intendunt, (Carthus. Albert. mag.) Christi generationem hîc sumi actiuè, & passiuè: actiuè, à quibus genitus est Saluator; passiuè, pro his scilicet, qui spiritualiter nati sunt ab eo, Sed sine dubio dicendum est cum D. Hieronymo, Paschasio, S. Thoma, quòd tantum vnius generatio hîc quæritur, scilicet Christi Domini. (Hieron. Paschas. S. Thom.) Et hoc tantùm intendit Matthæus, & sæpe plurale ponitur pro singulari.

QVÆSTIO III.

Quomodo narretur hîc Christi generatio quæ dicitur inenarrabilis?

10. HRISTI generationem, quæ est inenarrabilis, vt testatur Isaias 53. n. 8. *De angustia, & iudicio sublatus est. Generationẽ eius quis enarrabit, quia abcissus est de terra viuẽtium?* cur hîc Euangelista narrare intendit? Respondent D. Hieronymus *hîc*. D. August. *lib. 2. de consens. Euang. cap. 1.* noster Cyrillus Hierosol. *in 2. Catech.* Chrysostomus, Theophylactus, D. Thomas, & alij, prænunciatum Prophetæ de generatione secundùm diuinitatem exponendum. (Isaie. 53. Hieron. August. Cyrillus. Chrysost. Theophyl. S.Thom.) Matthæus verò generationem temporalem tantùm expendit. Si obiicias, Ioannem in exordio Euangelij sui generationem secundùm diuinam enarrasse naturam, poterit aliquis respondere, Prophetam agere de perfecta diuinæ generationis recitatione, quæ humanis verbis est impossibilis. Ioannem autem imperfectè, atque tenuiter eam exposuisse, quantum verbis consequi potest. Sed modò est dubitatio, quia humana etiam generatio perfectè narrabilis non est verbis humanis, cùm à sæculis absconditum comprehendat mysterium, Christum Dominum ex Maria Virgine de Spiritu sancto esse conceptum; ad quod nulla humana ratio attingere potest Et ideo dictum Prophetæ *Generationem eius quis enarrabit?*

S. Leo. Epiphan. Bernard. Iust. mart. Lactant. Carthus. Paschas. August. Hieron.

de temporali intelligunt S. Leo Papa *serm. 5. de natiuitate*, D. Epiphanius *contra Theodosianos*, D. Bernardus *serm. 1 de vigilia natiuitatis*, Iustinus Martyr *in dialogo contra Tryphonem*, Lactantius *lib. 4. cap. 18.* D. Dionysius Carthusianus, D. Paschasius *hic*. Et de vtraque generatione tam diuina, quàm humana, D. Augustinus *lib. 1. de symbolo ad Catheeum. cap. 5.* & D. Hieronymus.

11. Dicendum est igitur, quòd vtraque generatio humanis viribus est inexplicabilis; vtraque verò Dei auxilio, ac supernaturali lumine enarrabilis, non comprehensiuè, quia hoc ad Deum solum pertinet, sed aliqua ex parte, quantum fas est homini loqui. Vnde rectè dicit D. Paschasius, *Modus ille loquendi*, quis enarrabit? *non impossibilitatem, sed raritatem narrandi ostendit, sicut & in aliis Scripturæ locis legitur*: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Aut quis requiescet in monte sancto tuo? *Psalm. 41.* Et, Quis ascendet in montem Domini? Aut quis stabit in monte sancto eius? *Non quòd nullus habitabit, aut ascendet; sed quòd rarus, & diuina gratia electus.* Sed, quod homo naturalibus viribus non attingit, Dei gratia consequitur.

Paschas. — *Vtraque generatio naturæ viribus inexplicabilis.*

QVÆSTIO IV.

An agere de genealogijs sit contra Apostolum?

12. QVARE hîc Euangelista Christi genealogiam tam accuratè expendit, cùm Apostolus ab huiusmodi studio videatur nos maximè absterrere, 2. ad Timoth. 4. n. 4. *Vt denunciares, ait, quibusdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis.* Et ad Titum 3. n. 9. *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita?* Respondetur, quòd contexere genealogias illustriũ virorũ in Scriptura est maximè vsitatum. Ad locum Pauli variæ sunt expositiones. Quidam dicunt, quòd Apostolus studium damnabat Hebræorum, qui varias fabulas antiquis genealogiis inserebant. Alij dicunt, repudiare quosdam Gentiles, qui genus suum ad Iouem, aliosque Deos reducebant. Optimè verò Rupert. ait: *Studium genealogiarũ dum vigeret lex Moysis, aliquo modo vtile: at verò abrogata lege, & iam exhibito Messia, genealogia inutiles sunt, nimirum sine fine, quia aduentu Messiæ abolita est lex, cessauit tribuum hæreditas, & leges progenitorũ euacuatæ sunt.* Respondeo. Et vide quantum valeat intentio in opere. Venerari genealogias ob vanitatem, & elationem super cæteros, reprobat Apostolus: genealogias inuestigare ad veritatem aperiendam, & ad manifestandum vniuscuiusque ius in successionem, vt intendit Matthæus, ad ostendendum Christum ex Abrahamo esse natum, res sancta, & laudabilis. Vnde in eodem opere potest esse vitium, vel virtus, provt à diuersa intentione, ac voluntate regitur, atque dirigitur.

2. Tim. 1. — *Titum 3.* — *Rupertus.* — *Intentio variat opus.*

13. De Iacob dicitur Genes. 35. n. 4. *Dederuntque ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum: at ille infodit eas super therebinthum.* Seu, vt explicant ibi D. Chrysostomus, Caietanus & alij, *Abscondit eas.* Deuter. 27. n. 15. *Maledictus homo, qui facit sculptile, & conflatile, abominationem Domini, ponetque illud in abscondito.* Vbi in maledictionẽ incurrit, non solùm qui facit; sed etiam qui abscondit idolum. quomodo ergo laudatur Iacob, benedictionemque consequitur pro opere in lege ita detestato? Abscondere idola ad ea perdenda, & conculcanda, vtque perpetuæ tradantur obliuioni, maximè laudabile. Abscondere verò idola, vt ab oculis hominum sint semota, vt tamen inspecto loco memoria teneantur, vt venerentur, valde detestabile. D. Nilus in Ascet. *Contraria videntur*, ait, *abscondere Deos in Sichimis, & ponere idola in abscondito. Illud enim laudabile est, hoc vitiosum, & execrandum. Neque enim idem est in terra defodere in perpetuum, & in abscondito ponere: nam quod in terra defossum est, & à sensu remotum, tempore ipso deletur etiam ex memoria. At quod in abscondito positum est, eos fortasse, qui foris sunt, latet; sed cùm ab eo, qui posuit, assiduè cernatur, memoriam sui renouat, & circumfert.* Abscondere ergo iuxta mentis cogitatum bonitatem, vel malitiã inducit.

Genes. 35. — *Chrysost. Caiet.* — *Deut. 27.* — *Nilus.*

QVÆSTIO V.

Quare non dicatur, liber actorum Christi, sed generationis?

14. RESPONDEO primò, quòd generatio, iuxta vim Hebraicam, significat gesta, ac facta alicuius, vt iam dixi in expositione. Secundò. Quòd diuino consilio dictum est à nostro interprete, *Liber generationis*; nam progenies vniuscuiusque, operationes sunt, ita vt quilibet earum filius appellari possit. Tertiò In operationibus resplenduit potestas, quam à Patre habuit, faciendi miracula, instituendi Sacramenta, dimittendi peccata, in generatione verò humana id, quod à Matre accepit, maximè apparet. Et Dominus meus Iesus Christus de eo præcipuè iactatur, quod à sanctissima Matre communicatum habet. Quartò. Non dicitur hic liber, seu catalogus miraculorum Christi, sed generationis. Nam in miraculis beneficia suæ largitatis nobis exhibuit; in generatione verò nostram naturam à nobis accepit, & magnificus, ac magnanimus non confecit catalogum, ac memoriale, de his quæ donat, sed potius de illis, quæ recipit. Vide *cap. 1. n. 150.* Quintò Euangelista ostendere intendit Christum verum esse Messiam, & ideo à generatione incipit eum verum esse filium Abrahæ comprobare: ac veluti à prima radice inchoans hanc veritatem declarat. Vnde eleganter ait D. Chrysostomus homil. 2. *Ideo sensim, ac paulatim discurrit Euangelista per omnia signa quæ prophetatata erant in lege.* Similiter Cæsariensis dialogo. 1. *Orditur*, ait *Euangelista diuina prædicare de Christo, quasi per scalam aliquam subducens ad diuiniora nostrum intellectum.* Vt altissima Christi mysteria explicentur, à carnali generatione incipit Euangelista, vt non repentè, sed paulatim ad maiora procedat, hoc est enim optimi magistri ingenium, vt auditores suos gradatim instruat, atque ad altiora inducat.

Quilibet suorum operum filius. — *Christus gloriatur à Matre.* — *Magnanimus recordatur de his, quæ accipit, non vero de his quæ donat.* — *Chrysost.* — *Cæsarensis.* — *Paulatim est eundum.*

15. *Os iusti parturiet sapientiam*, Prouerb. 8. n. 31. Septuaginta legunt, *Os iusti distillat sapientiam.* Valdè accommodatum est verbum stillandi ad prudentiam doctoris, qua alios informat, vt ibi expendit

Prou. 8. Septuag.

Salazar. Plutarch. expendit Salazar; nam, vt ait Plutarchus *lib. de officio auditoris*, rudis adhuc doctrinæ sculptor nihil differt à vase, cuius angustius, & astrictius est orificium, cui si totam simul infundas aquam, totam effundit: si verò guttatim instilles, totam recipit, & cohibet. Sic Salmeron optimi magistri munus exprimit, dum doctrinam paulatim effundit auditorum captui. Vatabl. Vatablus legit: *Os iusti propagabit sapientiam.* Quod pulchrè declarat doctrinæ modum; sicut enim ex vna vite, per propagationem extentis palmitibus paulatim plures fiunt; sic sapiens doctrinam suam blandè, ac suauiter in audientium animos debet traducere, Cantic. 1. *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, Cantic. 1. num. 14. Loquitur anima sancta cum dilecto suo adhuc in via incipientium. Sed cur non vuam, non vinum, non maturum fructum dixit; sed tantùm botrum, gemmulam, siue florem? Delectabatur sponsa cum eo, quod tunc licebat, vt postea per maiora incrementa maturum fructum caperet. Origenes. Origenes homil. 2. in Cantic. *In quibus, ait, Verbum Dei vitis vera efficitur, non eis ad summum maturos botros producit, & dulces, nec repentè eis efficitur vinum suaue, & lætificans cor hominis, sed prius producit in eis suauitatem odoris in florem. Botrus hic florens monstratur esse in vineis Engaddi, vt gratiam fragrantiæ ipsius imitantur in initiis animæ, vt post pati possint acerbitatem tentationum, quæ propter Verbum Dei credentibus excitantur, & ita demum maturitatis eius dulcedinem præbet.* Non subitò, sed per inferiora ad maiora ascendendum, & anima gaudeat priùs in botris, vt postea delectetur in vino optimo, & condito in regno cœlorum.

QVÆSTIO VI.

Quare dicatur liber generationis, *&* non *passionis?*

16 DE passione frequentissimè tractat D. Matthæus, & tamen hic liber passionis non dicitur. Respondeo primò, quòd *liber* sæpe dicitur apud Hebræos ab eo, quod est in principio, vt iam notaui in expositione. Secundò. Mysticè respondent ingeniosi Prædicatores, quòd Christus in passione suum nobis pretiosum donauit sanguinem; in generatione verò nostram à nobis naturam & sanguinem habuit: & magnificentissimus Dominus illius, quod acceperat, non verò quod largitus erat, mentionem facit. *Dominus memorat, non quod donat, sed quod accepit.* Vide *cap. 1. num. 25.* Tertiò. In generatione filius Dei ad nostram salutem, ac redemptionem se obligauit, atque adstrinxit; ad hoc enim nostram carnem assumpsit. Præclarè ergo *liber* dicitur, non passionis, sed *generationis*; nam in tam magnifico Domino, sat est se pigneratum exhibere, vt inde totum confectum intelligatur negotium. Chrysost. D. Chrysostomus *homil. 2. in Matth.* postquam quæstionem mouet, sic pulchè soluit. *Cuius verò, ait, rei gratia librum ipsum generationis Christi vocat, vbi non sola vtique generatio, sed tota prorsus ipsius mysterij dispensatio continetur? Quia totius scilicet dispensationis caput, & radix, atque principium omnium nobis consistit bonorum. Euangelista autem ab ipso omnium fonte, & capite bonorum librum vocauit.* Generationem tantùm scripsit diuinus Euangelista, quia ab ipsa tanquam à perenni fonte omnia bona manârunt. Et idem est quòd Deus factus esset homo, ac quòd totum redemptionis opus absolueret, & nos multis aliis beneficiis cumularet. *Idē est quod Deus incipiat benefacere, ac quod perficiat.*

17. *Descendet sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia super terram. Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*, Psalm. 71. num. 6. vbi Propheta loquitur de descensu Christi, eiusque sanctissima natiuitate: & tunc ait, quòd facta sit pax; & est sermo de spirituali, vt vult noster Incognitus; & Angeli hanc denuntiarunt pastoribus: *Et in terra pax hominibus*. Sed amicitiæ fœdus inter Deum, & hominem initum est in Christi morte, quando per suum sanguinem nos æterno Patri reconciliauit: quomodo hæc pax in eius natiuitate decantatur? Idem enim est, quòd Christus nostra carne indutus apparet, ac quòd totum esset absolutum redemptionis beneficium, Deus enim in suis non destitit donis, sed semper maiora communicat. Et ideo ait D. Leo *sermone 9. de natiuitate.* Nato Christo iam reparatio generis humani decantatur in terra, ex vno enim beneficio Deus ad aliud pigneratur. *Bonitatem fecisti cum seruo tuo, Domine, secundum verbum tuum. Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* Psalm. 118. n. 56. Commemorat Propheta dona sibi à Deo data, scilicet gratiam, misericordiam, & filium sapientem; sed si hæc iam habet, quomodo noua postulat? vt meritò dubitet Augustinus? Respondet D. Remigius. *Quasi dicat Propheta: Tu debes me docere iustificationes tuas: nam tu iam fecisti cum me seruo tuo bonitatem.* Tanquam si vno accepto adsit pignus ad aliud consequendum; & ideo misericordiam postulat, fac cum seruo tuo, quia bonitatem cum illo fecisti.

Psalm. 71. Incognit. Leo. Psalm. 118. *Deus ex vno beneficio pigneratur ad aliud.* August. Remig.

18 Dato iuramento, præcipit Abrahamus seruo suo, vt tenderet in Mesopotamiam ad conquirendam filio suo vxorem è domo Patris sui. Cui respondit famulus, quòd fieri poterat, vt mulier nollet venire. Tunc ait ei Abrahamus. Genes. 24. *Dominus Deus, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meæ, qui locutus est mihi, dicens: Semini tuo dabo terram hanc; ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies inde vxorem filio meo*, Genes. 24. n. 7. Vnde agnouit Abrahamus præsentiam Angeli seruo suo affuturam? Ex beneficiis antea præstitis: ac proinde certus erat, quòd Deus, qui illi tam largam stipulationem de filio, ac semine dedit, omnia esset impleturus, & vxorem persimilem daturus. Chrysost. D. Chrysost. homil. 48. in Genes. *Docet enim, ait, quantam olim ab initio Dei beneuolentiam inueneris, & quòd ille, qui à domo Patris sui euocauerit, & vsque ad hoc tempus ita gubernauerit, ita tam prouecta senecta Isaac dederit, prospera, quæ adhuc restant, faciet. Bene animatus inquit ibi. Certus sum quòd qui tantis me beneficiis hactenus prosecutus est, prioribus etiam illud addet, & mittet Angelum suum ante te.*

QVÆSTIO VII.

Quomodo describatur generatio Christi, cùm sit figuratus in Melchisedech?

19. EVANGELISTA totus est in assignanda Christi genealogia, cùm Apostolus ipsum Dominum assimilet Melchisedech; *ad Hebræos 5. num. 6.*

num.6. & cap. 7.n. 1. & 3. dicitur Melchisedech: *sine patre, sine matre, sine genealogia.* Quomodo ergo figuratum non stat cum figura? In figura nulla est progenies; in figurato tam amplam inuenis? Respondeo. Intellige Mysterium. Melchisedech secundùm ordinem naturalem patrem, & matrem habebat. Imò D.Epiphanius *heres.*51. tradidit, eius patrem fuisse Eraclam, & matrem Astaroth, vel Asteriam: dicitur autem patre, & matre carere, prout idem est Melchisedech, ac rex iustitiæ; quia tunc nullus consanguinitatis affectus in eo introspiciebatur. Eodem modo Christus Dominus in ordine naturali, tot quot hîc vides nomine vocatos, obtinet patres: at verò vt rex Iustitiæ nulla in eo visa est carnis, & sanguinis propensio, aut inclinatio; ita vt aliquando diceret: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?*

Epiphan.

In vero Rege nullus consanguinitatis affectus appareat.

20. De Iacob ait Scriptura: *Israel diligebat Ioseph super omnes filios suos*, Genes. 37. n. 3. Et tamen cùm moriturus benediceret filios suos, Iudam constituit Regem, & *vt adorarent eum fratres eius*, Gen.49.n.10. Si sanctus senex Iosephum supra cæteros diligebat, quare supra cæteros non honorauit? Rupertus lib.4.de oper.Spiritus sancti,cap.16. *Quia*, inquit, *in dandis benedictionibus non suam, sed Dei voluntatem debuit facere, non carnis affectum, sed spiritus instinctum sequi, dignum fuit.* Israël,non carnis,ac amoris pondere, sed Spiritus sancti instinctu ducebatur; ideoque sceptrum tribuit, non illi, qui dilectissimus erat, sed Iudæ, in quo maiora erant merita futura. De æterno Patre ait Christus Dominus: *Omne iudicium dedit filio, quia filius hominis est*, Ioan.5.à n.21. Sed quare Pater non dedit iudicium Christo Domino,quia eius filius, sed quia filius hominis? Ad nostram eruditionem,vt ex D. August. *tract.* 20.& ex aliis in proprio loco colligam, vt ostendat, quòd non naturæ pondere, sed meritorum discretione in natura assumpta traditum est iudicium filio; vt inde sumas exemplum, quod pro ratione meritorum, non sanguinis, tua bona distribuas: nam,vt dicitur Prouerb. 28.n.21. *Qui cognoscit in iudicio faciem, non benefacit iste, & pro buccella panis deserit veritatem.* Ita Sapiens.vt integritas iudicis seruetur,faciem debet ignorare.

Genes. 47. Genes. 49. Rupert. Ioan.5. August. Prou.28.

EXPOSITIO III.

Dictionis, *Iesu Christi.*

21.
IESVS sanctissimum nomen proprium est, & idem ac *Saluator*; quo nomine, vt notat Rupertus *hîc*, diuinitas indicatur; proprium enim est Dei,saluare; sicut illius est solius,peccata dimittere. *Christi* cognomen est dignitatis, Hebraicè *Messias* appellatur, Græcè *Christus*, Latinè *vnctus* dici potest. Vnde,vt aduertit Beda nomen est dignitatis; nam Reges, Sacerdotes, ac Prophetæ vngebantur. Reges, vt Saul. 1. *Reg.*10.*num.*1. Dauid 1.*Reg.*16.*n.*13. Salomon 3.*Reg.*1.*n.*19. Sacerdotes *Exod.*29.*n.*7. *Leuit.*8.*n.*12. Prophetę,vt Elisæus 3.*Reg.*19.*n.*19. Dicitur ergo Christus,id est, Messias promissus in lege, seu vnctus ipsa diuinitate, Isai.61.n.1. *Spiritus Domini super me,eo quod vnxerit me*; in Regem scilicet totius vniuersi, in Sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech,& in Prophetam, *Deuter.*18.*num.*15. Isidorus *in Ecclesiast.offic.cap.*24. & 25. D.Irenæus *lib.*3.*cap.*70. D.Ambrosius *ad Hebr.cap.*1. D. Athanasius *orat.* 2. *contra Arrian.* D. Damascenus *lib.* 4. *de fide, cap.*20. D.Hilarius *lib.*3.*de Triuit.* latè prosequuntur. Nota ex Hesychio *lib.*2.*in Leuit.cap.*8. quòd Saluator noster dicitur Iesus Christus; nomen *Iesu* sibi retinuit, & nobis nomen *Christus* communicauit; vnde credentes dicti sunt Christiani, *Actor.* 15. *num.* 26. *Iesus* nomen saluandi, & redimendi est, *Christus* verò cognomen dignitatis,ac regiæ maiestatis: sibi ergo Dòminus reseruauit, quòd passionem, ac crucem importabat; nobis verò, id, quod splendorem gloriæ, ac maiestatis innuebat, communicauit.

Rupert. Beda. Isai.61. Isidorus. Irenæus. Ambros. Athan. Damascen. Hilar. Hesych.

Christus sibi retinuit passionem, nobis communicat excellentiã.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo D. Matthæus suum inchoet, & terminet Euangelium.

NOSTER sacer Scriptor in nomine Iesu canonicam suam exorditur historiam,eam terminat illis verbis: *Ecce, ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*, Matth. 28.num.vlt. In Euangelio Christi regnum exprimitur. & declaratur, quod vt optimum, & præcellens duobus clauditur: suos redimere, quod dicit Iesus,& eis omnibus diebus adesse. *Ecce ego vobiscum sum.* Norma optimi Regis, & Præsulis est, subditos à malis, calamitatibusque eximere, atque eis semper assistere. Constituit Pharao Iosephum præpositum, ac gubernatorem in omni imperio suo; & vocauit eum lingua Ægyptiaca *Saluatorem mundi. Egressus itaque Ioseph ad terram Ægypti circuiuit omnes regiones*, Gen.41. n.45. Solemne erat apud antiquos ab operibus,ac rei euentu nomen imponere; sic à fortitudine dicitur Iacob Israël; Moyses eo quòd ab aquis sublatus sit. Cur ergo ab interpretatione somnij non dicitur Ioseph ausculator mysteriorum, sed Saluator mundi? Cur tam solemnem diem non multis celebrat? Non multa concilia conuocat; sed statim circuit regiones Ægypti; Cùm totum regimen regni ad Ioseph esset delatum, nihil aptius ei conueniebat,quàm quòd esset Saluator, ac totum regnum deambularet, vt ita pro omnium salute adstaret, ac omnium vtilitati prospiceret, & omnibus præsens adesset. D. Synesius lib. de regno: *Quique vigilare, & in maximo concursu solicitudinum versari sustinet, vt noctu,& interdiu subditi malis omnibus vacent; hîc in genere quidem ouium, pastor, in hominum verò genere, Rex est.* 22.

Matth.28. *Boni Principis est adesse suis.* Genes.41. Synesius.

Isaias 6.num.1.vidit Dominum in throno maiestatis: *Seraphim stabant super illud. Sex alæ vni, & sex alæ alteri: & duabus velabant faciem eius, & duabus volabant.* Grauis suboritur quæstio; nam in dictis videtur magna repugnantia; *stabant,& volabant*; hæc enim inter se contraria sunt, quod enim stat,in vno loco immobiliter perseuerat; quod verò volat,vnum spatium relinquit, & continuo corporis motu nouum acquirit. Hugo ait, quòd *Seraphim stant, id est, Prælati, super Ecclesiã, sicut excubiæ ad salutẽ populi.* In aliis diuinis spiritibus vera superiorũ solicitudo adũbrabatur; 23.

Isaias.6. Hugo.

tur; ideoque stant, & simul volant; stant, tanquam vigiles, & vt omnibus præsentes adsint; volant verò ad cuiuscumque necessitatem, & miseriam, in illius subleuamen. Hæc, vt Seneca ad
Seneca. Polybium explicaret, dicebat de Rege: *Omnium somnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius industria, omnium vocationem illius occupatio.*

QVÆSTIO IX.

Quare hic exprimatur solùm nomen Iesu Christi, & non Filij Dei?

24. AD ostensionem Christi maximè faciebat, quòd nomen filij Dei hîc apponeretur; poterat enim ita inscribi: *Liber generationis filij Dei Iesu Christi.* Quare non? Respondeo primò, quòd Euangelista hîc tantùm naturalem Christi narret generationem, & ideo diuinam silentio premit. Secundò. In nomine filij Dei resplendet maximè Christi dignitas, in nomine verò Iesu magna eius obligatio redimendi, atque saluandi: potius ergo decreuit, per astrictiorem obligationem innotescere, quàm per summam maiestatem, tanquam quòd illa esset alta mente reposita. Tertiò Vt notat Rupertus, in eo, quòd dicitur Iesus, Deus esse asseritur, & Deus verus cognoscitur, vt in expositione dixi, & ipsam celsitudinem filij Dei potius voluit saluandi operibus ostentare, quàm speciosis titulis, & nominibus filij Dei.

Obligatio mouet magis efficax, quàm dignitas.

Rupert.

25. Cùm Dominus inter accusantium voces stetisset coram nefario iudice Pilato, & ab illo in multis esset interrogatus: *Non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer,* Matth. 27. num. 14. Valde mirum, quòd dominus ita taceret nec se verum esse Regem, Messiam, ac filium Dei declaret, ne impudica blasphemantium ora suorum verborum vi compesceret; non enim se Regem prodit verbis, sed operibus. D. Ambrosius lib. 10. in Lucam: *Cur, ait, Dominus tacuerit? illud tamen præstantissimum, quòd maluit se Regem probare, quàm dicere.* Hic est enim effectus præstantissimi ingenij, vt non speciosis titulis, sed magnis factis proclametur; hæc enim sunt, quæ maximè nobilitant. In impium decretum de nece Iudæorum concessit Assuerus, & cùm ponitur exemplum epistolarum, dicitur: *Rex maximus Artaxerxes,* Esther 13. n. 3. Postea verò detecta malitia Aman, illud reuocauit, & tunc dicitur: *Rex magnus Artaxerxes,* Esther 16. num. 1. Cur in crudeli edicto maximus appellatur; dum verò iustè, ac rectè operatur, magnus nominatur, quod est quid minus, & inferius? Cùm tyrannicè agitur, præstantissimus titulus profertur, vt eo persona nobilitetur; cùm verò præclarissimæ res gestæ adsunt, ipsæ ad magnum splendorem diuulgandum sufficiunt, & speciosum nomen non desideratur: nihil enim Principem magis ostendit, quàm ipsamet animi virtus. D. Basilius expendens verba Isaiæ cap. 3. *Apprehendet enim vir fratrem suum,* sic ait S. Pater: *Verus Princeps, non per hæc signa externa internosci tur, cuiusmodi sunt purpura, torques, seu amiculum pertenue, & diadema; sed per id, quod in primis obtinet, virtutem Principe dignam.*

Matth. 27.

Maiestas operibus potius quàm titulo ostendenda.

Ambrос.

Esther. 13.

Esther. 16.

Isai. 3.

Basilius.

QVÆSTIO X.

Quare priùs ponatur nomen IESV, *& postea* Christi?

DIFFICVLTAS est, cur primò ab Euangelista Iesus, & postea Christus nominatur, 26.
ait enim: *Liber generationis Iesu Christi,* & non è contra? Respondeo, quòd nomen *Iesus,* id est, *Saluator,* dicit merita: *Christus* verò dignitatem importat: appellatur ergo primò *Iesus,* & postea *Christus;* quia de meritis potius, quàm de corona, & purpura Saluator noster gloriatur. Secundò. Merita dignitatem præcedere debent, & ideo antequam nominetur Christus, id est, Rex, nomine Iesus, in quo nostræ redemptionis merita demonstrantur, insignitur.

De meritis potius quàm dignitate gloriandum.

Præcepit Deus Abrahamo, Genes. 17. num. 1. 27.
Ambula coram me, & esto perfectus; seu, vt legunt Septuaginta, *esto inculpabilis;* seu, vt Oleaster, *esto integer;* seu, vt D. Ambrosius, *Emerere conspectu meo.* Sed quare ei mandatur, vt mereatur? Promittebat Deus Abrahamo ingentem generationem, ac terram Chanaan, *num.* 8. in possessionem sempiternam, per quam terra viuentium cõmuniter intelligitur; meritò ei dicitur, vt mereatur; nam ante acquisitionem præmij, merendum, ac insudandum est. Fidem Abrahamo inhæreo, cui promisit Deus multiplicationem generationis suæ, Genes. 13. num. 16. *Faciam, ait, semen tuum, sicut puluerem terræ.* Et cap. 15. num. 5. idem beneficium repetendo, inquit; *Suspice cælum, & numera stellas, si potes; sic erit semen tuum.* Sed quare prima comparatio abiecto pulueri fit; secunda micantibus stellis? Eleganter Hugo: *Ad stellas, ait, vsque eueheuntur, qui ita se abiiciunt, sicut puluis.* Ac si dicat, quòd illi solum micandi dignitatem in firmamento obtinent, qui merentur, labores, & humilitates sustinendo. Dum Christus Dominus in cruce penderet, Patrem exorauit: *Dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt,* Luc. 23. num. 24. Sed quare dicitur: *Non sciunt, quid faciunt?* cùm Principes, & multi è populo ipsum agnouerint? de quo multa dicam suo loco. Nunc in rem præsentem, & moraliter, Iudæi Pilato efficaciter instabant, vt de titulo, qui in cruce erat affixus, partem deleret; *Noli scribere Regem Iudæorum;* relinqueret verò alteram, scilicet, *Iesus Nazarenus.* Et miseri, qui meritum, in nomine Iesus significatum, relinquentes, Regis dignitatem adimere intendebant: meritò igitur de eis dicitur, *Non sciunt, quid faciunt.*

Genes. 17.
Septuag.
Oleaster.
Ambr.

Genes. 13.

Genes. 15.

Hugo.

Luc. 23.

Vbi meritas, ibi dignitas.

EXPOSITIO IV.

Dictionum, *filij David, filij Abraham.*

28. CVM multi in populo hoc nomine *Iesus* fuerint dicti, seu, quod verius est, quòd ipsi aliquam cum eo habuerint similitudinem; ideo Saluatoris nostri persona multis signis determinatur; ac proinde postquam Euangelista nomine suo Iesum expressit, addidit Christum filium Dauid, filium

filium Abraham. Deinde cùm scriberet eis, qui ex lege Christum nouerant repromissum, voluit, quòd ipse esset, qui eisdem fuerat diu longè promissus, luce clarius aperire. *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.*

Caiet. Iansenius.

Caietanus, & Iansenius ita legunt: *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, qui Dauid fuit filius Abraham.* Sed antiqua sanctorum Patrum sententia Hieronymi, Chrysostomi *homi.* 1. D. Thom. Ruperti, & Paschasij, quam sequuntur communiter Recentiores, retinenda est, Christum scilicet appellari primò filium Dauidis, secundò Abrahami, quia de eorum stirpe expectabatur Messias, vt sic probaret, Christum verum esse Messiam.

Hieron. Chrysost. S. Thom. Rupert. Paschas.

QVÆSTIO XI.

Quare Christus dicatur filius Dauidis, & Abrahæ.

29. Chrysost.

EGREGIE respondet Chrysostomus homil. 1. *Matthæus, ait, accedentibus his, qui ex Iudæis Christo crediderant, & rogantibus, vt quæ verbo docuerat, hæc eis litteris seruanda dimitteret, Hebræo dicitur Euangelium scripsisse sermone, vtpote Iudæis scribens, nihil amplius studuit ostendere, quàm quòd ex Abrahæ, & Dauidis Christus stirpe descenderet: nihil enim magis delectare Iudæos poterat quàm Christum Abrahæ, & Dauidis nepotem esse dicere.* Matthæus, vt dixi *in proœmio*, scripsit Euangelium suum Iudæis ad fidem conuersis: vt ergo eis sanctã persuaderet doctrinam, eorum animos attrahere voluit, Christum ex eorum genere natum esse aperiendo, hoc enim debet esse studium optimi magistri, vt doctrina sua in audientium cordibus insinuetur, & ita vnumquemque facile sua inclinatione illiciat, & trahat.

Magister audientium animos attrahere intendat inclinatione sua.

30 Apoc. 19.

Ait Ioannes: *Vidi vnum Angelum stantem in sole, & clamauit voce magna, dicens omnibus auibus quæ volabant per medium cœli: venite, & congregamini ad cœnam magnã Dei vt manducetis carnes Regum, & carnes tribunorũ, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorum, & pusillorum, & magnorum*, Apocal. 19. num. 17. Per has carnes Regum, tribunorum, fortium intelligitur omnis ciborum varietas, tam Principum quàm inferiorum. Sed iam quæro: Cur iste Angelus vocat tantùm aues per medium tramitem cœli volantes; non verò illas quæ in suis nidulis quiescebant, vel in ramis arborum sedebant? Volucres ciborum appetitu agitatæ volant, ac circumquaque feruntur; has enim, proposita omni esca, vt facilè vnamquamque sua conditione trahat, ad cœnam vocat Angelus, hic enim prædicatorem Euangelij adumbrat, vt tenent D. Ambrosius, Aretas, Richardus, Interlinealis. Nam bonus magister vniuscuiusque ingenium debet indagare, & explorare, vt suomet affectu quemlibet valeat inescare, atque ad salutis adducere viam. Ansbertus. *Sancti prædicatores gladio verbi omnes transuerberantes, in Christi corpus quod est Ecclesia, traijciunt. Percurrit autem idem Auctor huius historiæ singulas hominum qualitates ad Christum conuertentium, & dicit carnes equorum, & sedentium in ipsis, &c.* Ac sic dicat, quòd diuinus Concionator hominum qualites considerat, vt illis inspectis, quemlibet facilè sua voluptate, ac omnium condimentorum lautitia trahat. Vide *cap. 1. n. 82.*

Ambr. Aretas. Richard. Interlin. Ansbertus.

QVÆSTIO XII.

Quare hîc ponantur primò Dauid, & Abraham, & eorum filius expressè dicatur Christus?

QVÆSTIO est: Cur Christus Dominus Dauidis, & Abrahami tantùm filius scribatur, non verò Isaac, Iacobi, & aliorum, ait enim Euangelista; *Filij Dauid Abraham?* Respondent primò D. Chrisostomus *homil.* 2. Petrus Damianus, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo *hîc*. Quia Christus Dominus simul Rex, & Sacerdos erat: oportebat ergo de sacerdotali simul, & regio semine carnem suscipere: & ad id manifestandum voluit primos eius parentes in genealogia nominare Dauidem, & Abrahamum, quorum alter Rex in lege scripta, alter Sacerdos extitit, vt sic omnem Euangelista honoraret statum, Ecclesiasticum in Abrahamo, in Dauid sæcularem. 31.

Chrysost. Damian. Albert. Mag. S. Thom. Hugo.

Deus omnes honorat.

Secundò. Abulensis *quæst.* 3. hoc refert ad eorum sanctitatem. *Matthæus, ait, in generatione Christi assumpsit principia à duobus hominibus, vnus erat qui scilicet circuncisus est, & in quo fuit principium credendi Abrahamo; alius fuit, qui electus est secundùm cor Dei; scilicet Dauid.* & similiter D. Thom. Quasi dicat, quòd in vno fuerit principium credendi, & in altero munditia cordis. Seu quòd in vno resplenduerit fides altero operatio, ex quibus tota dignitas Christiana desumitur.

Abulens.

Dignitas Christiana, ex fide, & operatione.

Tertiò respondent D. Chrysostomus *homil.* 2. D. Anselmus, Carthusianus, Ludulphus, Glossa, Abulensis *quæst.* 3. cuius sunt verba; *In Christi genealogia Patriarchæ, & Reges sunt viri honorabilissimi, & ad ostendendam istam dignitatem ponũtur isti duo, quorum vnus fuit primus, & maximus, inter Patriarchas, scilicet Abraham: & alius primus & maximus inter Reges scilicet David.* Hi duo in primo capite, ac sub parentis nomine affiguntur, quia fuerunt primi, vnus inter Patriarchas, alter inter Reges. Et primi in aliquo ordine maxime venerandi, ac colendi sunt. Dauid autem dicitur primus inter Reges, non in regno Istaelitico, antecessit enim Saul, sed in tribu Iuda, ac progenie Christi, vt notat Pater Gueuara: quia non solum sibi, sed etiam suis successoribus meruit promissionem regni; at verò pollicitum Sauli datum, ad posteros non transiuit. 1. *Reg.* 10. Et qui regalem purpuram, non successoribus, sed sibi tantùm nanciscitur, vix nomen Regis meretur. Ait Samuel Sauli: *Abiecit te Deus, ne sis Rex*, 1. Reg. 15. num. 52. Quomodo dicitur regno priuatus, cùm postea regnauerit? Abulensis quæst. 26. *Ideo rectè dicitur, quod abiectus est, ne regnaret, quia priuatus est iure regnandi in filiis.* Vbi primum regnum filiis perdidit, statim ab ipso regali fastigio depositus est. 32.

Chrysost. Carthus. Ludulph. Glossa. Abulens.

Primus in aliquo ordine venerandus.

Gueuara.

1. Reg. 15.

Abulens.

Pater vt sibi habeat, acquirat filiis.

Quartò. Rupert. lib. 4. de vict. Verbi c. 27. *Ratio docet*, inquit, *nõ multo minoris fuisse meriti, pepercisse inimico propter Deũ, quàm non pepercisse vnigenito filio. Hoc fecit Dauid inimico suo infensissimo* 33.

Rupert.

simo quærenti animam suam, inimico Regis, cuius regnum sine dubio se suscepturum esse sciebat. Ob hanc maximè causam iuratum illi esse arbitramur, quod semen, vel caro eius assumenda esset in filium Dei, quia maximè causa ista facit filios Dei. Ideo hi duo in principio generationis affixi sunt, ac peculiariter eorum filius dicitur Christus, quia se ipsos vicerunt, ac proprium in seruitutem redegerunt appetitum, vnus non parcendo filio, alter inimico parcendo. Quintò. Ambrosius *in cap. 3. Luc.* ad illa verba: *Qui fuit Adam*; hanc quæstionem excitat, & ita soluit: *Ideo duos, ait, generis auctores Euangelista deligit; vnum, qui promissum accepit de congregatione populorum: alterum, qui de generatione Christi oraculum consecutus est, & ideo licèt ordine successionis posterior, prior tamen, quàm Abraham, generatione describitur Dauid.* Quasi maiori sanctitati Dauidis hoc attribuat; nam Abrahamus ex gentibus, sed infidelibus prælectus ad Christi prosapiam, Dauid verò ex congregatione fidelium, atque credentium. Et inter iniquos aptari, ac eligi, maximè laudabile: inter bonos autem, & probatos, hoc raræ, extraordinariæque virtutis est. Sextò. Rationem addit Carthusianus: quia sanctiores erant; qui enim in maiori sanctitate prælucent, in maiori dignitate, ac honore sunt apud Deum.

Magna virtus se ipsos vincere. Ambr. *Inter bonos [illegible] rara virtus.* Carthus. *[illegible] in magna dignitate.*

34\. Hieron. Paschas. Carthus. Beda. Glossa. Genes. 12. & 22.

Septimò Multo verior mihi est Patrum communis sententia, D. Hieronymi, D. Paschasij, Carthusiani, Bedæ, Glossæ, & aliorum. Ideo inter omnes Abraham, & Dauidem, primos parentum nomine proponi; quia ad hos facta est Christi repromissio. Abrahamo Genes. 12. num. 13. & 22. num. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Quod D. Paulus de Christo intelligendum esse docet *ad Galat. 3. n. 17* Dauidi verò *2. Reg. 7. n. 12. & 1. Paralip. 17. n. 11. & Psalm 88. n. 4. Psal. 131. n. 11.* Ex quo profundè considera lector, quòd Deus magnatibus Abrahamo, & Dauidi aduentum filij sui promisit: at redemptionem, & beneficium in omnes, tam magnos, quàm paruos diffundit. E contra verò huius sæculi Reges promissiones ad omnes tam nobiles, quàm plebeios extendunt, dignitates autem, & munera ad Principes coarctant.

Deus quamuis vni promittat omnibus largitur.

35\. Luc. 1.

Adest Angelus in templo Zachariæ, & ait illi: *Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium*, Luc. 1. n. 13. Valdè mirum est, quod Angelus dicat *pariet tibi*, cùm Ioannes non solùm parentibus suis, sed omnibus natus sit; venit enim, vt omnes crederent per illum. D. Ambrosius, *Plena semper, ait, & redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta numero, sed vberi bonorum coaceruata congestu; Sanctus enim non solùm parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum.* Hic est Deus Opt. Max. quòd quamuis tantus filius vni parenti promittitur, *pariet tibi*; in salutem tamen vniuersi populi præparabatur.

Ambr.

36\. *Reges, quamuis omnibus promittant, Principibus tantùm donant.*

E contra verò Reges sæculi bona spe omnes adimplent; munera tamen sua ad Principes, ac Dynastas coangustare solent. Viro, qui interfecerit Goliath, promisit Rex Saul filiam suam in vxorem: quem cùm occidisset Dauid, fecit eum Saul tribunum super mille viros, & dictum est ei, quòd vt esset gener Regis, centum præputia Philisthinorū necessaria essent Regi, *1. Reg. 18. n. 25.* Postea verò succedentibus rebus postulauit Dauid vxorem suam Michol. *Quam despondi*, ait, *mihi centū præputiis Philisthinorum*, 2. Reg. 3. n. 14. Iam insurgit difficultas. Cur non ait: Quam mihi in vxorem promerui morte ingentis molis Goliath? Nónne pro hoc non extabat promissio Regis? Nónne hoc non fuit factum in Israël multo præclarius? Sine dubio. Cur huius non meminit? Quando Dauid ingentem illam deiecit membrorum proceritatem, paruus, & contemptibilis erat, ita vt Saul interrogauerit: *De qua progenie est iste adolescens?* 1. Reg. 17. n. 58. Dauid autem optimè agnoscebat, Regis pollicitationem, etiam vniuersalem, in magnatibus constipari; & ideo non optat, ac quærit Michol vxorem suam pro Gigantis nece, quando paruulus, & ignotus erat, sed pro centum capitibu Philisthinorum; tunc enim iam vt Princeps militiæ, ac magnus in toto populo venerabatur.

2\. Reg. 3. 1. Reg. 17.

QVÆSTIO XIII.

Quare dicatur, hîc primò inscribi Abraham, & Dauid, ob promissionem eis factam, cùm eadem aliis Patribus data sit?

EX septima, & vltima superioris quæstionis solutione grauis suboritur difficultas: nam 37.
ibi resolutum est ex communi consensu sanctorum Patrum, ideo primum in hac genealogia Dauidem, & Abrahamum sortiri locum, quia ad hos de Christo Domino specialis facta est promissio. Sed eademnet, quæ data est Abrahamo, iisdem ferè verbis reperitur concessa Isaaco *Genes. 26. n. 4.* & Iacobo *Genes. 28. n. 14.* Quare ergo asseritur, quòd ob promissionem factam Dauidi, & Abrahamo, hi primò, ac sub nomine parentis, *Filij Dauid, filij Abraham.* recenseantur: Respondeo primò. Isaaco, & Iacobo, & aliis facta legitur simplex quædam promissio; at Abrahamo, & Dauidi sub iuramento data est: ad Abraham testatur Scriptura, Genes. 22. n. 16. *Per memetipsum iuraui, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem.* Et Genes. 26. n. 3. Luc. 1. n. 73. *Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Dauidi similiter dicitur Psalm. 131. n. 11. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Et iterum Psalm 88. n. 39. *Semel iuraui in Sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit,* Ergo peculiariter Christus eorum filius nuncupatur: nam vbi maior est obligatio, efficacior, & validior exigitur recordatio. Secundò. Verbum datum Isaaco, & Iacobo non fuit noua aliqua promissio, aut alia ab ea quæ facta fuerat Abrahamo, sed confirmabatur in filiis eius, & ideo dictum est Isaaco, Genes. 26. n. 4. *Complens iuramentum, quod spopondi Abrahamo patri tuo, multiplicabo semen tuum, & benedicentur in semine tuo, omnes gentes.* Vt ibi notant Chrysostomus, Caietanus, Pereira, & alij. Solum ergo de promissione Abrahami fit mentio, & non de aliis, quæ sunt veluti continuatio, ac confirmatio illius: & hæc idem censentur cum beneficij collatione; qui enim beneficium confert, illud conseruare, & custodire tenetur. Tertiò. Abraham pater extitit multarum gentium, Dauid pastor: meritò igitur Christus Rex regum dicitur eorum filius:

Genes. 22. & 26. Luc. 1. Psalm. 131. Psalm. 88. *Vbi maior obligatio maior & recordatio.* Genes. 26. Chrysost. Caiet. Pereira. *Bonus Rex pater, & pastor.*

Rex enim suorum sit pater & pastor, vtrumque enim Christus verus Dominus, & Rex complexus est, vt ait D. Basilius Magnus *homil.* 26. de Martyre Mamante.

D.Basilius.

38. Cùm Iacob in extremis benediceret filios suos, Ioseph munerauit, vt esset pastor, & pater; sic enim ait: *Pastor egressus est lapis Israel, Deus patris tui benedicat tibi benedictionibus vberum, & vului*, Gen. 49.n.24. *&* per *vbera, vuluam*, parentis fœcunditatem intelligunt Lyranus, Caietanus, Lyppomanus, & alij. Sed cur inter tot felicia auspicia, quibus bonus senex filiorum turbam coronat, non alio munere dilectissimum filium suum Iosephum afficit, nisi tantùm vt sit pater, & pastor? Nisi sanè opportunius ad rem præsentem: Ioseph enim totius regni clauum tenebat, ideo concedit ei benedictionem hanc, nam in paternali munere poterat auspicari, quali amore, ac indulgentia subditi, & inferiores erant prosequendi; in pastorali verò arte præstantissimum assequebatur documentum, qua cura, atque solertia super gregem vigilandum erat. Philo *lib. de Ioseph*, de hoc loquens ait. *Quæ disciplina cum ciuili conuenit, nam qui summus est in arte pecuaria facile bonus Rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpositus, approbata industria in minori negotio.* Cùm Moyses esset constitutus à Deo dux, & gubernator totius populi, iubetur, vt virga, qua oues soceri sui pascebat, ipsum populum regeret, vt notat Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *Strom.* deo eo dicitur à Deo: *Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi, & Aaron*, Psalm. 76. num. 21. Et etiam ei à Deo mandatum erat, vt ipsemet testatur. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum?* Numer. 11.n.12. Vbi ei impositum est, vt tanquam pater, & mater se habeat erga populum, vt expendit Abulensis *q.* 21. Sed quomodo Moyses tam mirabiliter ordinatus à Deo rector totius populi, (imò in quo totius regiminis recta ratio describebatur) ei imperatum est, vt populum sicut oues duceret, & tanquam filios portaret in gremio? Optimè sanè, nihil aliud ad præstantissimi moderatoris munus exigebatur, nisi vt esset pastor, & pater. D. Ambrosius *lib.* 1. *Epist.* 4. postquam notat, quòd Abraham, Iacob, & Moyses patres, & pastores fuerint, *Regalem*, inquit, *quandam in hoc munere disciplinam induentes.*

Genes. 49. Lyran. Caiet. Lyppoman. Philo. Clem. Alex. Psalm. 76. Num. 11. Abulens. Ambros.

QVÆSTIO XIV.

Quare Christus non dicatur Adami filius?

39. PRIMA Incarnationis reuelatio facta est Adamo, vt docet D. Thomas 2.2. *quæst.* 2. *art.* 7. *&* 3. *part. quæst.* 1. *art.* 3. *ad* 5. vbi Expositores referunt multos Patres. D Bonauenturam *in* 2. *dist.* 23. *in literam Magistri.* Et ita explicant Patres illud Pauli ad Ephes. 5. num. 32. *Nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia.* de quò latè Valentia 1. *disp.* 7. *quæst.* 2. *membr.* 1. Vasquius 3. *part. disp.* 12. *c.* 3. Suarius *de creatione lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 8. Respondeo primo, ad quæstionem. Reuelatio, seu promissio Adæ merè gratuita fuit, & liberalis; quæ verò Abrahamo, & Dauidi, data ex meritis. Et in domo Dei, quæ per opera quis consequitur, tantùm vendicant primam sedem. Secundò. Euangelista ostendebat, Christum verum esse Messiam; hic autem promissus erat ex semine Abrahami, & Dauidis; ideo hos tantùm commemorat. Tertiò. Respondet Abulensis *hîc*, *quæst.* 5. Matthæum scripsisse Euangelium Iudæis: progenies, & descensus ab Adam, vel Noë communes esse omnibus hominibus, ab Abrahamo particulares populo Israëlitico; & beneficia, quo magis particularia, eò magis æstimari certum est.

D. Thom. Bonauent. Ephes. 5. Valentia. Vasquius. Suarius. Abulens. *Beneficia particularia magis æstimantur.*

40. Quòd populus eductus fuerit de captiuitate Ægyptiaca per tot mirabilia, sæpenumero Deus in memoriam populo redegit, vt notant noster Incognitus, Lorinus, & alij: *Ego sunt Dominus Deus tuus, qui eduxi te terra Ægypti*, Psalm. 80. n. 11. Psalm. 77. n. 11. Leuitic. 26. num. 13. & 45. Num. 13. n. 22. Hierem. 11. n. 4. & passim in Scriptura. Sed cur frequentius hoc beneficium proponitur populo ante oculos, quàm prima hominis creatio; nam quid multo maius est, cùm sit productio ex nihilo, & infinitam potentiam arguat, ita vt iuxta Thomistas puræ creaturæ committi non possit? Creatio quid commune ad omnes homines; egressus de Ægypto quid singularissimum populo Israëlitico; & beneficium ex singularitate maximè accrescit, ac multo maius est. Et ita ait noster Incognitus: Comparatione populi exitus de Ægypto magnum bebeficium erat. Ait Iacob filio suo Ioseph: *Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi*, Gen. 48. n. 22. Magno cum mysterio explicatur terram illam, scilicet Sichem, concessam esse à parente Ioseph *extra*, seu vt habet textus Hebraicus, *supra*, seu *vltra*, fratres suos. Nonne sufficiebat dicere, *Do tibi hanc partem?* Ad quid additur *extra fratres tuos?* Abulensis, Cornelius. *Datur tanquam speciale beneficium.* Vt ex ipsa singularitate donum prestantius, ac maius videretur.

Incogn. Lorinus. Psalm. 80. & 77. Leuitic. 26. & 45. Num. 13. Hierem. 11. Thomistæ. Incognit. Genes. 48. Abulens. Corn.

QVÆSTIO XV.

Quare ponatur prior Dauid, quàm Abraham?

41. LONGA querela: Quare Dauid præpositus est Abrahæ? Optimo, & diuino consilio ex multiplici ratione. Prima? Hieronimus, Chrysostomus *in opere imperfecto homil.* 1. D. Paschasius, D. Anselmus, D. Thomas, Hugo, Beda, & alij. *Ordo præposterus, sed necessariò commutatus*, ait Hieronymus; *si enim primum posuisset Abraham, & postea Dauid, rursus eis repetendus fuerat Abraham, vt generationis series texeretur.* Quod ita intellige; quia Matthæus obseruauit illum Hebræorum eloquentissimum modum, vt quælibet dictio incipiat ab eo in quo alia desinit, vt iam notaui, & ideo, vt notat Barradas, nomen *progenitoris* bis coniunctim repetit, *Isaac genuit Iacob: Iacob autem genuit Iudam*; ac proinde si Euangelista primum posuisset Abraham, iterum erat repetendus; ac si diceret: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham: Abraham autem genuit, &c. ad elegantiam Hebræorum seruandam

D. Hieron. Chrysost. Paschas. Anselm. D Thom. Hugo. Beda. Barradas.

Chrysost. Theoph. Abulens. Ambros. D Thom.

seruandam. Secundò D. Chrysostomus *citato loco.* Theophylactus, Abulensis *quæst.* 4. D. Ambrosius, vt citat D. Thomas. Quia Dauid Rex, vt ita dignitas regia veneraretur. Tertiò Idem Abulensis. Quia Dauid sanctior, & sic magis dilectus Deo; quod ex eo colligit, quia de eo dicitur: *Inueni virum secundum cor meum*, 1. Reg. 13. Et colligit etiam ex multis in eum collatis beneficiis: fecit eum Regem totius Israël; multas ei gentes subiecit, 2. *Reg.* 8. & 1. *Paralip.* 18. fecit eum excellentissimum Prophetam, & dedit ei sapientissimum filium Salomonem. At probatio amoris, exhibitio est operis. Theophylactus ait, *Quia primus ex Regibus Deo placuit.* Maximè æstimanda virtus in Rege, ideóque aliis, licèt antiquioribus, anteponendus.

Maior sanctitas, maior dilectio. 1. Reg. 13. Thophyl.

42. Idem. Quartò Theophylactus. Quia Dauid Christi typum seruabat; nam Christus percussit diabolum, sicut Dauid Philisthæum; pepercit inimicis, sicut & Dauid, & in hoc maximè illi similis, quòd tot pressuris, ac calamitatibus regnum sibi comparauit. Quintò, Palatius, *Scriptura docet*, ait, *sinum Araba esse locum refrigerij*; imò cap. 8. dicitur infra *Multi venient, & recumbent cũ Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. Cùm igitur Abraham designet quietem, innuit Dominus, necesse esse, vt filius sis Abrahæ, id est, quietis, prius fuisse filiũ Dauid pugnatoris angustiis, & laborib. pressi.* Vide hic *num.* 1 c. vt significetur, quòd ad requiem per labores in Dauide præfiguratos sit transeundum. Sextò, In Dauide promissio erat magis determinata, & veluti indiuiduata. Abraham pertinebat ad omnes Tribus, & ad multas alias gentes, quæ ab eo ducebant originem? Dauid verò ad Iudam, & in eo ad peculiarem familiam, & ideo promissio Dauidis in ore omnium magis versabatur, vt statim dicam Vide suprà *quæst.* 14.

Similis Christo. Palatius. *Prior labor quam quies.* *Beneficium magis particulare.*

43. Anselm. Septimò D. Anselmus. *Ideo*, ait, *Dauid preponitur, quia in multis peccauit, non Abraham, qui in omnibus iustus apparuit, vt ex sola misericordia, nõ ex meritis hominum notus probaretur.* Idem ferè Hugo, & alij. Ea de causa prior ponitur Dauid, qui & quondam peccator, vt proximior sit Christo, cuius misericordia maximè indigebat, vt ita necessitas approximaretur remedio, infirmitas saluti Deinde, quia in Dauide plus resplenduit diuina misericordia, quam in Abrahamo. nam ille in multis peccauit; iste in omnibus iustus apparuit. ait Anselmus. Cùm ergo in hoc repræsentetur iustitia, in illo misericordia, Dauid præcedat, misericordia enim apud Deum primam semper occupat sedem.

Hugo. *Infirmitas saluti proxima.*

44. Rupert. Octauò Rupertus. *Mysteria*, inquit, *siue Incarnationis, vel Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Iesu Christi Filij sui, prophetico & corde concepit, & ore peperit anima huius beati Dauid, cunctisque venturis post se sæculis legenda, vel canenda conscripsit, hoc Abraham non fecit, licèt Propheta fuerit, quippe qui nec litteras habuit. Rectè igitur licèt Abraham anterior fuerit, quam Dauid, non dixit Euãgelista: Iesu Christi filij Abraham filij Dauid; sed ordinem præposterans, filij Dauid, filij Abraham.* Qui inter gloriosam Ecclesiasticorum scriptorum coronam recensentur, maximè colendi, ac venerandi sunt inter omnes, licèt antiquate præcedant. Cùm ergo Dauid suos Psalmos nobis scriptos dederit, quod Abrahamus non fecit; ideo in hac sacra genealogia primus nominatur. *Principium loquendi Domino in Osee*, c. 1. n. 1. Sed quomodo dicitur, quòd Verbum Domini habuerit exordium in Osee, cùm plures anteà vaticinati fuerint Prophetæ, vt Nathan, & alij? Verum est, quòd multi fuere antiquiores, sed Osee primus suum vaticinium literis mandauit; & ideo cùm ipse primus scripserit, ac composuerit librum, ideo eius verbum primum dicitur. Ruffinus ibi: *Principium loquendi Domino in Osee: id nimirum videtur ostendere, quia ipse primus sit ad hoc genus sermonis adscitus; non quod Prophetæ antè non fuerint, cùm & beatorum Eliæ, & Elisæi, & aliorum plurimorum eadem Regum historia gesta, dictaque commemoret; sed quod eorum, qui quod pronunciabant, etiam literis mandare ad sempiternam memoriam iuberentur, operam Osee primus assumpserit.*

Qui libros conscr. omnes præcedit. Osee 1. Ruffinus.

45. Theophyl. Nonò. Vt etiam notat Theophylactus: *Quia apud Iudæos celebrior erat Dauid, & posterior fuit Abrahamo.* Et ideo promissio facta ad Dauid in populo erat maximè vulgaris, ita vt passim Dominus diceretur filius eius, & non Abrahæ, vt statim dabo. Hæc est enim solemnis consuetudo, vt per noua in obliuionem vetera abeant. Decimò. Abrahæ non est facta promissio, qualis Dauidi; Abrahæ pollicitum est tantùm, ex semine eius Christum nasciturum: & Dauidi non solùm promittitur Christus, sed etiam regnum æternum nunquam abolendum. Psal. 88. n. 36. *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius, sicut Sol.* Et Isai. 9. n. 7. *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit vsque in sempiternum.* Vndè rectè notauit Rupertus in hoc capite Matthæi; quòd *promissio in Dauid aucta est.* Meritò ergo primò dicitur filius Dauid, & postea Abrahæ. In Dauid promissio consecuta est perseuerantiam vsque in sempiternum: beneficia autem, & dona, quę firmitatem stabilitatémque in æternum secum asportant, hæc maxima inter omnia numerantur.

Per noua obliuiscuntur vetera. Psalm. 88. Isai. 9. Rupert. *Beneficia maxima quæ perpetuitatẽ habent.*

46. Vndecimò. Abrahamus postquam Deus ei spopondit de semine suo nasciturum, semper irreprehensibilis extitit; at Dauid in multa dilapsus est peccata in adulterium Bethsabee, in homicidium Vriæ; in annumerationem populi: vt diuinæ promissionis veritas refulgeat, dicatur Christus primò filius Dauidis: quamuis enim multa in eo fuerint peccata, nullo tamen modo Dei verbum potuit præteriri. Duodecimò. Dauid peccatori, ne in diffidentiam abeat, detur primus locus. At nunc est difficultas: Abraham, Isaac, Iacob, viri sanctissimi, & operibus pleni, post Dauidem, ac veluti ad eius pedes locum habebunt? Nihil interest. Benemeriti, omnibúsque virtutibus conspicui, quocumque in loco sine sui anxietate sunt securi. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.* Psal. 101. n. 26. Vbi *cœlum*, quamuis nobilius, secundo ponitur loco, vt certum de sua excellentia, quin in diffidentiam abeat. Vide c. 1. n. 142. 143. & 144.

Dei promissio nunquam deficit. *Benemeritus est sui securus.* Psalm. 101.

47. Decimotertiò. Dauid primo ponitur loco, vt sic maneat iuxta Christum: erat enim Rex, qui ad rectè gubernandum diuina assistentia, ac præsentia maximè indiget. Deinde, quia peccator, & multis criminibus infectus fuit, vt sic ex diuina præsentia nobilitetur, & honoretur; tales enim Dominus noster Iesus, ne abiecti maneant, solet decorare, honoréque insignire. Decimoquartò D. Chrysostomus *hom.* 1. *in Imperfecto.* Theophylactus, Euthymius, & alij. Quæ ratio est magis literalis,

Abiecti honorandi. Chrysost. Theoph. Euthym.

literalis Matthæus scribebat Iudæis ad fidem conuersis, Ideo primo loco Christum appellauit filium Dauid, quia erat maximè vulgare, & per omnia ora versabatur, Messiam Dauidis filium esse quapropter Christus Dominus passim in Euangelio *Dauid filius* nominatur. Interrogati Pharisæi à Christo Saluatore nostro: *Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est?* Respondent: Dauid, *Matth* 22.*n*.24. Visis mirabilibus Christi dicebat populus: *Nunquid hic est filius Dauid?* Matth. 12.n.23. Et similiter, *Matth*.9.*n*.27.*&* 15.*n*.22.*&* 20.*&* 30. *Marc.* 10.*n*.47. *Luc*.18.*n*.28.*&* 29. & multis aliis in locis. Semper noster Euangelista communi opinioni condescendere, ac se se illi accommodare decreuit.

Matth. 12. 9. 15. 20 & 39. Marc. 10. Luc 18. *Communi opinioni accommodandum*

48. Magna inter interpretes difficultas est, cur noster sacer Scriptor Christi genealogiam per Ioseph texuerit, cùm non sit illius filius, sed æterni Parentis? Respondet Maldonatus hic in Matth. vers. 16.§ Itaque restat. *Euangelistas*, ait, *multorũ opinioni seruire voluisse.* qui, vt ait Lucas c.3.n.2. *Christum filium Ioseph fuisse arbitrantur.* intendebant sacri Scriptores publicare, Christum verum esse filium Dei,& Virginis;& tamen eius generationem per Ioseph, tanquam parentem narrant, vt communi vulgi opinioni inseruiant, quæ licèt esset falsa, tamen permittitur, ne contra communem opionem asserere videretur, ne animi hominum se se auerterent à vera doctrina, ad quam eos sacri Euangelistæ paulatim disponere conabantur. Cùm Angelus felicissima Christi nuntia pastoribus asportaret, ei se associant exercitus Angelorum: *Facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis*, Luc.2.n.13. Qui festiuè, & modulanter venerant, non bene eis nomen militiæ congruit; hoc enim ad bellum spectat; cantantibus nomen chori aptius erat. In veteri Testamento passim inuenies militiam cœli, 4. *Reg.* 21.*n*.3.*&* 5. *Isai*.24.*n*.29. *Hierem.* 19.*num*.13.*Sophon*.1.*n*.5. At Angelorum chorum nunquam reperies: & Canonicus historiator communi vocabulo, ac loquendi modo condescendere voluit. Beda. *Chorus aduenientium Angelorum militia cælestis vocabulum accipit.* Et ideo non chorus, multitudo militiæ dicitur.

Maldonat. Luc 3. Luc.2. Beda.

QVÆSTIO XVI.

Quare Christus Dominus à populo dicebatur filius Dauid, à viris præstantissimis filius Abrahæ?

49. EX vltima ratione superioris quæstionis insurgit difficultas: Quare Christus Dominus communiter à populo filius Dauid dicebatur, & promissio ei facta in omnium linguis erat, ita vt de eo, quod pollicitum erat Abrahamo, non recordaretur populus, nunquam enim ab eo Christus in Euangelio filius Abrahæ dictus est; è contra verò viri sanctissimi solùm de fide à Deo præstita Abrahamo circa Christum recordabantur? Ait sanctissima Virgo Luc.1.num.55. *Sicut locutus est ad patres nostros Abraham,& semini eius in sæcula.* Et Zacharias ibidem num.73. *Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Paulus *ad Rom*.4.*n*.13. *&* *ad Galat*.3.*n*.14. Quare ergo populus solum Dauid, & viri sanctissimi Abraham in memoriam reuocant? Solutionem accipe ex iis, quæ notauit ex D.Thoma *hic*, quòd promissio Abrahæ fuit de membris, ac de eorum vtilitate. *In semine tuo benedicentur omnes gentes*, Genes. 21. num. 18. At promissio Dauid facta est de capite, ac veluti de eius dignitate, & honore: *De fructus ventris tui ponam super sedem tuam*, Psalm.131.n.11. Ideo populus promissionis Abrahæ obliuiscebatur, & Dauidis tantùm recordabatur, quia huius sæculi homines de bono communi etiam populi obliuiscuntur,& solùm ad augmentum Regis ad eius captandam voluntatem oculos intendunt; sicut fecerunt adolescentes Roboam consilium dantes 3. *Reg.* 12.*n*.10. Econtra verò viri sancti solam omnium vtilitatem memoria tenent, & à bono Regis, ac particularium, mentem auertunt.

Luc.1. Rom.4. Galat.3. D.Thom. Genes.24. Psalm.131. *Aulici solum de bono Regis recordantur.*

Ab iniquis habitatoribus Sichem eligitur Abimelech in Regem iuxta quercum, *Abierunt, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem*, Iud.9.n.6. At verò Salomon vngitur in Regem intra vrbem Hierusalem, ac prope Gethon, vnus est fluuius Paradisi ad irrigandam vniuersam terram, vt vult Pineda de rebus Salom.lib.2.cap.5. *Descendit ergo Sadoc Sacerdos,& Nathan Propheta,& Banaias filius Ioiadá, & Cerethi, & Belthi, & imposuerunt Salomonem super mulam Regis Dauid,& adduxerunt eum in Gethon, sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem*, 3. Reg.1. n. 38. Sed cur ille iniquus auspicia regni habet iuxta arborem, iste verò intra vrbem, ac iuxta Gethon? Abulens. 4.*Reg*.c.1.q.23.*&* 9.*Iudic*.*q*.23. de Abimelech disserens, asserit, *antiquitatem tenuisse, Reges apud arbores vngere: nam*, ait, *de arboribus est ratio, quia sicut arbores florent, & virent, ita vngentes Reges imprecantur regnum illius semper florere prosperitate, & virere manendo in robore suo.* Iniqui, ac deprauati regni auspicia dabant apud arbores; nam sicut, illæ, vt floreant, humorem, ac succum à terra hauriunt, ita adulantes symbolicè præfigurabant, suum Regem omnes sterilizatẽ, vt ipse fructificet, ac virescat. E contra verò Nathan Propheta, & sancti viri acclamant Regem in loco publico, ac omnibus salutifero, & omnia fœcundante, quia non pro sui commodo, sed pro omnium vtilitate Regem vngebant. 50.

Iudic.9. Pineda. 3.Reg.1. Abulens.

QVÆSTIO XVII.

Quare Dauid hic regio titulo non insigniatur?

CVR non dixit Euangelista; filij Dauid Regis: sed regium nomen hîc reticuit, cùm infrà bis, nominando ipsum, Regem appellet; *Iesse autem genuit Dauid Regem. Dauid autẽ Rex?* Respondeo primò. Dauid scribebatur hîc proximus Christo Domino, iuxta quem nullus ex hominibus Rex potest nominari; vt ait Isai. 40. n.17. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo.* Et vigintiquatuor seniores mittebant coronas suas, *Apocalyps*.4.*n*.10. Secundò. Vt manifestetur, quòd plus Deus gloriabatur de Dauide pastore, & paupere, quàm de ipso Rege,& præpotente; pauperes enim à Deo magni æstimantur. 51.

Iuxta Christum nullus Rex. Isai.40. *Pauperes à Deo æstimantur.*

Tertiò

ad Deum dignitas merita ent.

Tertiò tacetur hîc nomen *Regis*, vt detur intelligi, quòd Dauid iuxta Christum tam sublimen locum est consecutus non ob regiam dignitatem, sed ob facta, & merita præclara; hæc enim tantum in domo Dei præualent, & primas sedes rapiunt. Quartò, non scribitur hîc Dauid Rex, sed infrà in alio remotiori loco. Aderat hic iuxta Christum Dominum tanquam eius magnus, ac familiaris amicus, & ideo hîc regalis corona supprimitur. Magnum documentum ex hoc hauriant aulici, ac optimates, quod quiescant, & contenti sint, si amicabiliter Regis latera assequantur, ac proinde patiantur, vt alij & distantes adipiscantur, ac obtineant honores, & coronas. Vigintiquatuor seniores *Apocal.* 4.*n.* 10. tanquam à throno remoti residebant in sedilibus suis, & tunc coronis capita sua condecorabant. At cùm appropinquarent ad Dei sedem, ante illam coronas suas mittebant, in hoc sibi complacentes, quòd Dei throno assisterent, & ideo omnia alia ornamenta à se dimittebant, ac abiiciebant.

aulici con... sint, ...d Regem ...icum ho...ms.

52\. Quintò considera diuersum loquendi modum: nam dum Dauid Christo approximatur, *pater* dicitur *Iesu Christi filij Dauid*; dum verò longè ab eo distat, Rex appellatur. Dauid Rex genuit Salomonem. Principes, dum in præsentia Dei se reputant, & proximè coram eo adsunt, vt parentes se habent; dum autem ab eo se abesse putant, vt Reges, & domini absoluti gubernant. Et ideo Dauid, dum elongatur à Christo, & Rex nominatur, statim apponitur ei Bethsabee adulterium, & Vriæ homicidium. Sextò. Vide quantum distet humilitas à maiestate; nam vbi dicitur tantùm Dauid, ac pauper, & humilis introducitur, statim summa extollitur dignitate, vt pater sit Christi, & dicatur: vbi verò purpura & sceptro insignitur, ibi adulterio, & homicidio deprimitur; semper enim humilitas Dei donis decoratur, & subleuatur: at verò altitudo, & maiestas humana criminibus inficitur & inquinatur.

...ges iuxta ...ristū sunt ...tros, longè ...mus.

...umilitas ...atur, ...undo de...mitur.

53\. In Saule, & Dauide præclarè ponderans D. Cyrillus Alexandr. in c. 11. Ioan. *Deus superbis resisti*, ait S. Doctor, *humilibus dat gratiam; Saul cùm paruulus esset in oculis suis, dux super Israël constitutus est; cùm verò in superbiam elatus est, à Deo abiectus, & reprobatus est: cùm Dauid vilis in oculis suis saltaret coram Arca, ludens citharâ, mirum in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi inflatus populum iussit numerari, vindicem manum Dei sensit*. Ac si dicat, quòd dum Saul paruulus sibi videbatur, ad culmen regni euectus est; cùm verò superbiret, peccatis deiicitur. Similiter Dauid, dum se in paruo reputat, subleuatur; dum verò extra se rapitur, deprimitur. Bis luctasse Iacob, narrat Scriptura; semel cum fratre Esau in vtero, & iterum cum Angelo iuxta flumen: à fratre victor egressus est, ab Angelo pede claudicans recidit. Si verò huius rei rationem quæras, pondera verba textus, in luctamine Esau; *plantam fratris tenebat manu*, Genes. 25. n. 25. Cum Angelo verò manibus, brachiis, & amplexibus implicabatur, *Genes.* 32. *n.* 24. Dum ergo fratris pedes tenet; in quo eius modestia, & humilitas significabatur, victoriam assequitur, vt notat Rupertus: dum verò manus Angeli apprehendit, ita vt in victoriam contra eum se erigeret, claudicatione opprimitur, vt rectè expendit Theodoretus. *Ne verò*, ait, *de victoria superbiret, putans se Deum vicisse, femur Patriarchæ contractum est.*

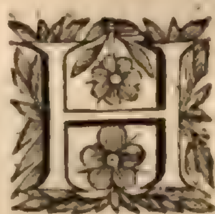
Cyrill. *Genes. 25.* *Genes. 32.* *Rupert.* *Theodor.*

54\. Expostulabat à Deo Regius Vates: *Feci iudicium, & iustitiam, non tradas me calumniantibus me*, Psal. 118. n. 121. E contra verò Apostolus. *Iudicaui tradere huiusmodi hominem Sathanæ*, 1. Cor. 5. n. 5. Quæres, quare Psaltes adeò est timidus, vt post multa iustitiæ opera narrata vehementer postulet, ne tradatur inimicis suis; è contra verò Apostolus tanta fiducia plenus, vt non solùm in manus inimicorum tradi non timeat, sed etiam potestatem habeat ad alios tradendos, ac veluti incarcerandos? D. Hilarius ibi: *Propheta*, inquit, *ne à Deo tradatur, timet: cæterum Apostolus habet iam in se id fiduciæ, vt peccatores Diabolo tradat ipse*. Dauid cùm esset Rex, timet ab ipsa dignitate tradi, quæ semper mille est exposita calamitatibus: at Apostolus, vt morti destinatus, & tanquam purgamenta huius mundi, omni totius orbis bono expoliatus, adeo superior erat, vt non solùm traditionni subiectus, sed etiam potestate emineat ad peccatores Diabolo tradendos.

Psalm. 118. *1. Cor. 5.* *Hilar.* *A dignitate vi à predito re traditur homo.*

Matth. 1. *num.* 2. Abraham genuit Isaac: Isaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius: Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar: Phares autem genuit Esron: Esron autem genuit Aram: Aram autem genuit Aminadab: Aminadab autē genuit Nahasson: Nahasson autem genuit Salmon: Salmon autem genuit Booz de Rahab: Booz autem genuit Obed ex Ruth: Obed autem genuit Iesse: Iesse autem genuit Dauid Regem.

EXPOSITIO.

55\. HÆc genealogia Christi Domini quadraginta, & duas personas amplectitur, & claudit, quas in tres partes, seu tessedecades, vt appellat D. Hieronymus, distribuit B. Matthæus, & vnaquæque quatuordecim continet personas; & in numero sunt quadraginta duæ. Prima pars, seu quaterdenarius est ab Abraham vsque ad Dauid, qui procedit per Patriarchas. Secunda à Dauide ad Transmigrationem Babylonis per Duces, ac personas priuatas.

56\. Series generationis incipit ab Abrahamo, qui pater fidei nostræ ab Apostolo dicitur. Secundò Isaac sequitur: Deo in sacrificium oblatus fuit. Tertiò Iacob, qui duodecim filios habuit, qui Tribuum Israël capita fuere. Quartò Iudas, qui ex Thamar nuru sua eam ignorans, duos filios genuit, *Genes.* 38. Quintò Phares, qui cum patre Iuda, & auo Iacob in Ægyptum descendit. Sextò Esron, *Genes.* 48. *num.* 13. & 1. *Paralip.* 2. *num.* 5. Septimò Aram, qui citato loco Paralip. *num.* 9 dicitur

dicitur Ram. Octauò Aminadab; hunc testatur Lyranus hoc loco, cum populo Israëlitico exiisse de Ægypto, &, cæteris formidantibus, ipsum cum sua Tribu Iuda primum mare rubrum intrasse. Probabilius Abulens. *hic in comment.* tenet in Ægypto abiisse; si enim ipse esset viuus Tribus Iudæ fuisset Princeps, at eius filius Nahasson Princeps dicitur *citato loco Paralip. n.* 19. Nonò Nahasson Princeps, vt modò dixi. Decimò Salmon, qui in matrimonium duxit Rahab, quæ *Iosue* 1. *n.* 2. *& 6. n.* 15. meretrix dicitur. Eam in vxorem accipiendo non peccauit Salmon, vt tenent *hic* Abulens. Beaulxam. Barradas. Quia illa ex idolorum cultu ad verum Deum se conuertit. Deinde magnum in populum collatum beneficium poterat matrimonio compensari. Vndecimò Booz, qui erat homo potens, & multarum diuitiarum, duxitque vxorem Ruth Moabitidem, vt *lib. Ruth.* constat *cap.* 4. *num.* 13. Duodecimò Obed. Decimotertiò Isai, seu Iesse. Decimoquintò Dauid, vt videbis in libro Ruth citato loco *num.* 21. *&* 22.

Lyran. Abulens. Beaulxam. Barradas.

QVÆSTIO XVIII.

Quare Matthæus in genealogia Christi procedat descendendo, Lucas verò ascendendo?

56. Ambros. BEne notat D. Ambros. *in cap.* 3. *Luc.* quòd vtroque modò generationes narrantur in Scriptura, descendendo passim inuenies, *Genes.* 11. *n.* 10. Ascendendo verò 1. *Reg.* 1. *n.* 1. *& 9. n.* 1. Quare ergo ordinando Christi generationem Matthæus incipit ab Abrahamo, & descendit vsque ad Christum; Lucas verò *cap.* 3. inuerso ordine, à Christo ascēdit ad Adam, & Deum? Primò respondet D. August. *lib.* 2. *de consens. Euang. cap.* 5. S. Thom. cap. 1. in Matth. *Matthæus, ait, intendit narrare generationē Christi carnalem, per quam descendit vsque ad infirmitatis nostræ assumptionem, congruè eius generationē descendendo describit; sed Lucas, quia in ipso commendat sacerdotalem dignitatem per quam Deo reconciliamur, & ipso Christo vnimur, ascendendo procedit.* Matthæus à primis progenitoribus ad inferiores se confert, agit enim de assumptione carnis, qua Filius Dei ad nostram descendit infirmitatem. Lucas verò per Nathan, aliosque Sacerdotes deducit genus, eius dignitatem sacerdotalē celebrando, per quam Deo reconciliamur, fitque noster ascensus. Ex quo accipe rationem, ob quā D. Lucas in suo catologo, peccatorum mentionē non facit; ab his enim Sacerdos valde alienus esse debet D. Ambros. lib. 3. in Luc. *Non abnuo, ait, cùm Thamar, & Ruth defendo, peccatores quoque inter maiores Dominici generis computatos, quorum commemorationem S. Lucas declarare desiderans, quendam successionum ordinem tenuit. Neque enim Achab, neque Iechoniam, neque postremò Vriæ vxorem nominandos putauit, vt immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet.*

August. S. Thom. Ambr. *Sacerdos alienus à peccatis etiā in genere.*

57. August. Secundò. Idem S. August. ser. 15. de verbis Domini: *Matthæus,* inquit, *generationem Christi memorabat, qua descendit ad nos; ideo quando natus est Christus, cœpit numerare descendendo; Lucas autē, quia tantùm numerare cœpit quando baptizatus est Christus, ibi est initium ascensionis.* Similiter D. Anselm. Quasi quòd Matthæus narrat descendendo, quia de Christi generatione agebat, quæ ad nos venit: Lucas verò ascendendo, quia suscipit Christum à Baptismo, ex quo homo ad superiora sublèuatur, & ablutus à peccatis ad Deum accedit: & ideo D. Lucas in sua serie septuaginta septem generationes apponit, per quas vniuersitas peccatorum (vt probat D. Hieron. *Epist.* 12. *ad Damasum*, ex illo Genes. 4. n. 23. *de Lamech verò septuagies septies*) intelligitur. Pergit. D. Augustin. cit. *Lucas exorsus est numerare vsque ad Adam, qui primus peccauit, & nos cum peccati obligatione generauit. Peruenit vsque ad Adam, & numerantur generationes* 77. *Sic ergo nulla generatio prætermissa est, nulla culpa præteritur, vbi non debetur ignosci. nam ideo ipsius* 77. *generationes numerauit, quem numerum Dominus in peccatorum remissione commendauit, quoniam à Baptismo cœpit numerare, vbi omnia peccata soluuntur.* Idem habet D. Anselm. Quod confirmat ex illo, quòd Christus D. dixit Petro, *Non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies.*

Anselm. Hieron. Genes. 4. August. Anselm.

Tertiò. D. Paulin. *Epist.* 10. *ad Seuerum*, ex eo existimat, quòd diuerso modo ordiuntur hæc Euangelia; nam Lucas sumit exordium à Iesu: *Ipse Iesus erat incipiens*, Luc. 3. n. 23. In quo Matthæus terminat suam seriē; *de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*; quia ipse Dei Filius, est caput & terminus, principium, ac finis totius creaturæ. Quartò. Rupert. *hic in c.* 1. *Matth.* quandam rationem valde moralem excogitauit: quia in hac duplici serie generationum explicatur certamen, & victoria Verbi de Diabolo. Certamen, artem piscatoris meditatus est Deus, ex his generationibus funem quendam ordinauit Deus, in cuius extremitate subligatus est diuinitatis hamus natura nostra velatus, quem Diabolus deglutiens, illius cuspide sauciatus, captus periit, vt pisci in linea piscatoris contingit. Victoria *in text. Luc.* Nam in eo fit circulus, vt ait Rupert. incipit in Iesu Christo, qui est verus Deus, & terminatur in ipso Deo, qui fuit Adam: in signum autem Victoriæ captiuo in auribus ponebatur circulus, vt de Leuiatham ait *Iob.* 40. *n.* 20. & ita in Matth. genealogia congressus Christi cum Diabolo designatur: in textu verò Lucæ, Victoria qua coronatus ad Deum Patrem redit. Vide Rupertum. Quintò. Tolet. *annot.* 57. *in c.* 3. *Luc.* In mysterio aduentus Christi duo considerantur, aduentus, & eius fructus; ille descendit de cœlis, vt ascenderemus in cœlos; filius dei factus est homo, vt homo fieret filius Dei, & ideo Matth. describit ipsum descensum, ac aduentum eius ad nos; Luc. verò fructum Incarnationis narrat, dum homo ad Deum tendit, ac ascendit. Hæc tamen omnes rationes sunt morales.

58. Paulin. Luc. 3. Rupert. Tolet.

Sextò ratiò litteralis, quam tradunt compendiosè D. Chrysost. *homil.* 1. *in Matth.* D. Thom. *hic* Abulens. *quæst.* 5. Matthæus scripsit suum Euangelium Hebræis, qui maximè gloriabantur de Abrahamo, cui promissio de Incarnatione in eius semine erat facta: vt ergo ostenderet, Christum verum esse Messiam, ab ipso Abrahamo tramitem generationis inchoauit texere, vt ita cum ipso Abrahamo, ac Dauide Hebræum faceret beneuolum. Lucas verò suum Euangelium Græcis tradebat, ideo non tantùm progenitorum populi Israëlitici meminit, sed vsque 57.

Theoph. S. Thom. Abulens.

ad

ad Adam, & sursum euehendo genealogiam protendit; quia cùm scriberet Gentibus insipientibus, voluit incipere à notioribus, ad maiora eos deducendo, vel vt tacitè eos doceret, quòd per Christum homo ascendit ad Deum. Septima. Liceat mihi in laudem Virginis Mariæ, quandam rationem moralem dare. D. Matthæus narrat genealogiam Ioseph. D. Lucas Virginis generationem describit, vt est probabilis sententia, & latè dicam *quæst. vlt. huius cap.* Cùm ergo in generatione cuiusque hominis, quamuis sancti, & iusti, lapsus, & descensus sit; ideo Matthæus prosapiam Ioseph delineans, descendit. Cùm verò in generatione, ac rebus S. Virginis, quò magis mens considerat, eò ad maiora prouehitur, & vsque ad ipsum Deum volat; ideo Lucas, dum Virginis generationem discurrit, ascendit. Et quia de S. Deipara tractabatur, ideo mulieres peccatrices luxuriæ inquinamento fœdas, vt Matthæus, non apponit, nec aliter exorditur generationem, nisi in Christi Baptismatis puritate, & vsque ad ipsum puritatis fontem deducit.

In Virgine omnia vrtegra, sancta.

QVÆSTIO XIX.

Quare Lucas, & Matthæus diuerso verbo vatantur?

60. DIVVS Matthæus ait, *Abraham genuit Isaac,* &c. Lucas, *Qui fuit Dauid, qui fuit Iesse.* Quare respondet primò D. August. *lib. 2. de consens. Euangelist. cap. 2.* quòd ipsa verborum differentia, quid singuli suscepissent, eleganter manifestatur. Matthæus, qui naturalem describebat generationem, vsus est verbo *generandi*; Lucas verò, qui agebat de generatione legali, & per adoptionem, ab illo verbo abstinuit; non enim rigorosè dicitur filius genitus à patre adoptante; & quamquam aliquando dicatur, *Genuit nos verbo veritatis*; tamen ne confusio fieret inter vtramque generationem, ideo ille modus loquendi vitandus fuit. Secundò. Texendo generationem Christi vtuntur Matthæus, & Lucas verbis *generandi, & fuit*; per *generationem* significatur natiuitas, & ingressus hominis in mundum; per verbum *fuit*, mors, & exitus, vt ostendatur, quòd mors, & natiuitas maximè coniunguntur, ita vt idem sit nasci, ac mori. Tertiò, etiam mysticè. D. Lucas agebat de sacerdotali dignitate, cui omnia sæculi bona in præterito esse debent, & tanquam res iam transactæ.

August.

Mors & natiuitas coniunguntur.

61. Quæres: quare Mathæus in principio Euangelij sui generationem Christi narrat; Lucas verò post Baptismum? Respondet primò. D. August. citat *lib. 2. de consens. Euangelist. cap. 4.* quòd Lucas repræsentabat Christum sacerdotem, qui peccata nostra per baptismum expurgare veniebat. Similiter D. Ambrosius *in cap. 3. Lucæ.* Et ideo generationem deducit vsque ad Deum, quia post Baptismum homo ad Deum ascendit. Tandem graues Recentiores, quòd Lucas significari voluit communem opinionem, qua ante Baptismum reputabatur filius Ioseph, donec signis, & virtute se ipsum mundo declarauit.

Augustinus.

Ambros.

QVÆSTIO XX.

Quare hæc sacra generatio incohetur in Abrahamo?

RATIO litteralis huius quæstionis est: quia Abrahamus extitit caput, & origo totius populi Hebraici, & ei facta expressior de Incarnatione promissio fuit. Secundò, & mysticè. Abrahamus constituitur caput huius generationis. nam ille filium suum Deo obtulit in holocaustum; ideo Deus, qui est diues in misericordia, in superabundantem recompensationem filium suum illi dare decreuit, *Gen. 22. num. 16.* Ita enim magnus est Dominus in magnificentia, & disponit omnia misericordia, & prudentia, vt præmium merito proportionetur, & quibus ei obsequia præstamus, iisdem dona sua nobis communicet, & largiatur. Illud mirabile Samsonis robur, quo vincula, & funes tam facilè rumpebat, in capitis crinibus statuit Deus, *Iudic. 16. num. 17.* Sed cur tantum donum eius potiùs brachiorum membris, seu lacertis, vel digitis manuum non addixit? Sanson Nazaræus erat, id est, Deo consecratus, cuius externum signum, quòd nouacula non transibat per caput eius, nec erat rasum tempore separationis suæ. *Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius*, Num. 6. num. 5. Sanson capillis obsequium Domino deferebat, cultumque præstabat, ideo etiam in eis à Deo honoratur, ac super cæteros extollitur. Lyranus. *Quia, sicut supra dictum fuit, ista fortitudo non erat virtutis nostra; sed erat quoddam donum gratiæ gratis datæ, qua in necessariis, & expedientibus fuit in eo, quandiu tenuit ritum Nazarei.* Vide hac de re *lib. 2. cap. 4. quæst. 34. num. 132.* 61.

Deus iisdem remunerat, quibus famulamur. Num. 6. Lyran.

Tertiò. Abrahamus constituitur origo generationis huius; in ipso enim plus præualuit gratia, quàm natura; cum iniectus esset in ignem, Dei potentia illæsus exiuit. *De Vr. Caldaeorum*, Genes. 11. num. 31. Cùm esset senex, & vt multorum est sententia, iam sterilis genuit filium; meritò ergo in catalogo hoc hic princeps scribitur; cùm hæc generatio tenderet, vt plus gratia, quàm natura valeret. Christus conceptus est sine ope viri natus ex Virgine. quotiescumque enim gratia, & natura concurrunt, gratia præferenda est. Benedicens Noë filiis suis ait: *Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem*, Genes. 9. n. 27. Quomodo Iaphet ætate minor primum in benedictione occupat locum? D. Paulinus Epistola 4. *Sacramenti ordo poscebat, iuxta Noe propheticam benedictionem, in tabernacula Sem transire habitationem Iaphet., hoc est, in domo legis, & Prophetarum Ecclesiam potius iustificari, minorem temporum æuo, sed gratia maiorem.* Sem, vt senior, naturam, Iaphet vt iunior, Ecclesiam repræsentabat, quam Deus gratia sua ex gentibus congregauit: bene ergo Iaphet prior impetrat benedictionem, semper enim natura postponitur gratiæ. Cùm Elias venisset in Sarephta, inuenit mulierem, quæ habebat parum farinæ, ex qua sibi, & filio suo panem præparabat: Elias ab ea petiuit, vt sibi prius quam filio suo panis buccellam daret, *quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ*, 3. Reg. 17. num. 15. Sed quomodo priùs Prophetæ cibos porrigit, & super filium suum fame tabescentem 62.

Genes. 11. Genes. 9. Paulin. *Gratia plus quam natura potest.* 3. Reg. 17.

Chrysost. viscera eius non sunt commota? D. Chrysostomus *tom.6.homilia in Petrum,& Eliam*,ait,*Videre licuit naturam contemptam, & hospitalitatem honoratam, licebat videre eius viscera proiecta, & Prophetam susceptum*.In filio necessitate laborante naturæ vehementia demonstrabatur; in postulatione Prophetæ efficacia gratiæ: bene ergo necessitas filij huic submittitur; nam parua gratia efficacior est, quàm vniuersi naturæ conatus.

64. Quartò. Abrahamus extitit superior omni carnis, ac sanguinis affectu:ita à terra sua egreditur, ac si non esset patria, in qua educatus fuerat,*Genes.12.num.2.*ita filium dilectum Isaac immolare intendit, ac si non esset pater, *Genes.22.num.10.* ita Ismaelem à domo eiicit, ac si esset alienigena, *Genes.21. num. 10.* Cùm Christus Dominus constitutus esset Rex,ac Princeps totius vniuersi, in quo nulla carnis,& sanguinis propensio introiuit;meritò eius progenies ab Abrahamo inchoatur. Ex pretio venditionis Christi *emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum*,Matth.27.n.7. Sed cur terra illa datur alienigenis, non verò conciuibus,ac naturalibus?D. Augustinus *sermon.* 128.tenet agrum illum regnum Christi significare,quod eius sanguine acquisitum est: & optimè dicitur hoc extraneis, & non domesticis paratum;quia tanta iustitia,ac integritate erat regnaturus, ac si alienigena foret.

Genes.12. Genes.22. Genes.12. Matth.27. D. August. *Rex alienus affectus.*

QVÆSTIO XXI.

Quare numerentur fratres Iudæ?

65. CVR Euangelista Esau, Ismaelem, aliosque germanos prætermisit, & tantùm fratres Iudæ commemorat? Respondent Chrysostomus *hom.3.* Paschasius, Abulensis,& alij,quòd Ismael, Esau, & alij hinc repelluntur, ex eo, quod non sint filij promissionis, nec gratiæ, nec pars populi Dei, nec Christus ex eis originem traxit: at filij Iacob Principes, & Patriarchæ duodecim Tribuum extiterunt, & quia non sunt exclusi de populo Dei, etiam non merentur de Christi generatione excludi. Chrysost. *homil. 3. in Matth.* ita ait, *Præterea igitur illos*;(*scilicet Ismaelem, & Esau*)*reticuit;festinat verò ad eos, ex quibus nascitur Christus, & vnde propagatur populus Iudæorum*.In eodem catalogo progenitores Christi,ac parentes populi fidelis recensentur; qui enim in causa est, vt homines in Christo nascantur, augeanturque, à progenitoribus Christi non distat. Secundò, vt ait Paschasius,cùm in eis Apostolorum numerus, & forma signatur, & aliunde dictum sit, quod Dominus regnabit in domo Iacob,ideo eorum fit mentio,& quia Christi patres non fuerant, hac de causa eorum nomina non exprimuntur, sed solus Iudas declaratur, à quo originem traxit Saluator; vel eorum nomina tacentur, quia erant satis nota, ait Abulens. quæst.7. *quia erant satis nota vt ita Euangelista consuleret breuitati.*

Chrysost. Paschas. Abulens. Chrysost. Paschas. Abulens.

66. Secundò. Quia licet peccatores, & accusati fuerint de crimine pessimo, & vendiderint Ioseph; tamen verisimile est,vt multi contendunt, omnes pœnitentiam egisse, & iustos effectos esse, quod non obtinuerunt Esau, & Ismael. Tertiò Esau, & Ismael singuli ciuitatem,& regnum ad suum nomen celebrandum extruxerunt: at fratres Iudæ,retento Israelis cognomine in vnius populi,ac Reipublicæ vnitate permansere,vt notat Abulensis *quæst.6.* Meritò ergo scribuntur, tum ob vnitatem, quam inter se, tùm ob charitatem, quam erga patrem habuerunt. Quartò. D.Thomas. *Quia Iudas,& fratres eius sub cultura vnius Dei permanserunt, & ideo de eis fit mentio in generatione Christi,non autem Ismael,& Esau.* Tantum enim extollit Religio & cultus Dei, vt illos faciat inter Christi parentes nominari

Vnitas extollitur. Abulens. S. Thomas. *Religio nobilitat.*

QVÆSTIO XXII.

Quare dicatur, Iudas genuit Phares, & Zaram?

67. RATIO difficultatis est:quia Iudas alios habuit filios,scilicet Her,Onam,& Sela, *Genes.38. num.3.* Respondet primò Abulensis *quæst.8.*Quia Phares,& Zaram fratres erant vterini ex eodem patre, & matre, & sic maximè pertinebant ad populum Dei; non sic verò Her,Onam,& Sela,quia licet ex eodem patre, non tamen ex eadem matre. Deinde, quia magni peccatores fuerint, quos Deus propterea interfecit, *Genes.38.* Secundò.D.Ambros. in *cap.3.Lucæ* confugit ad sensum spiritualem, *In his duobus fratribus*, ait, *vterque populus figurabatur:vterque enim natus est ex Thamar,id est, ex cruce amara Christi,vbi parturiens clamauit: Zaram, id est,populus Iudæus,prior manum immisit,in qua ligatum est filum coccineum,id est,circuncisionis,vel mysteriorum Crucis Christi: verùm retracto intus Zaram, prior egressus est Phares,id est,Gentilis populus Christum suscipiens.* Hi duo ideo ponuntur, quia duos populos, Iudaicum, & Gentilem, significabant. Tertiò. D.Thomas, ait, quod in Abraham significatur fides,in Isaac spes, in Iacob charitas, in Iuda confessio, ex quibus oritur Phares, & Zaram: Phares, id est diuisio, seu destructio vitiorum; Zaram vero origo virtutum. Et sic totus Christianus status hîc describitur, dum ex confessione destructis peccatis,resultant gratia omnesque virtutes.

Abulens. *Peccatores Deus reiicit.* Ambros. S.Thomas. *Vitia destruenda, virtutes amplectenda.*

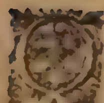
68. Quartò Maldonatus. Iam tunc gemelli infantes in vtero contendere videbantur,quis nam primogenitus, & Christi parens futurus esset, vt dubium fuisse videretur, vter primo genitus habendus esset? Itaque voluit Euangelista honorem illis quodammodo partiri, sic Phares in Christi genealogia numerans,vt Zaram non penitus excluderet. Magna intentare, affectaréque, eximia laus. Esau vero non fuit nominandus; tum, quia ad Christi genealogiam ius non habebat; tum,quia paruipendens primogenita vendiderit, *Genes.25.num.34.* Acutè, & ingeniosè quandam hîc quæstionem mouet R.P. Didacus de Baeza lib. 4. in Euang. cap. 5. §. 30. *Cùr, cùm Iacob,& Esau sint fratres vterini, sicut Phares,& Zaram,Christus originem trahat à Iacob,& non à Zaram, cùm vterque secundo loco natus sit?* Pulchrè respondet,quod Iacob primogenituram ita affectauerit, vt nunquam destiterit; nam exiens *plantam fratris tenebat manu*,Genes.25.n.25. Vnde dicit D.Chrysostomus homil. de Iacob & Esau: *Interea certamen nec nascentibus defuit,dum maioris*

Maldon. *Laus intentare magna.* Baeza. Genes.25. Chrysost.

maioris planta innixus Iacob aut prior nasci desiderauit, aut se victorem tali gestu demonstrat. At Zaram, si habuit nobilem ausum, vt primas raperet, manum reuocauit, & liberum nascendi locum fratri reliquit; & qui pedem ab incepto retrahit, ad magna aptus non est.

QVÆSTIO XXIII.

Quare fœminæ peccatrices in hoc loco scribantur?

69. VARE non illustres fœminæ, sed solæ multis criminibus infectæ huic sacro ordini compinguntur? Respondent primò D. Hieronymus. S. Ambrosius *in cap. 3. Lucæ*, D. Chrysostomus *homil. 3.* Euthymius & alij. [Hierem. Ambros. Chrysost. Euthym.] *Notandum*, inquit Hieronymus *in genealogia Saluatoris nullam sanctarum assumi mulierum, sed eas, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret.* Nec obstat id, quod in contrarium habet Lyranus. [Lyran.] Primò, quia in hoc catalogo ponitur Beatissima Virgo. Quia Patres, vt hîc aduertit Abulensis, [Abulens.] loquuntur de mulieribus, qui viri ope conceperunt. Deinde, quia genealogia vsque ad Ioseph protenditur. Nec obstat secundò id, quod ait Hieronymus, [Hieron.] quod tres Reges ob grauia scelera relicti sunt; nam, vt notant citatus Abulensis, & S. Thomas, [S. Thomas.] illi impœnitentes mortui sunt: at Rahab, & Ruth, licet Chananææ, & idolorum cultrices, sicut & Bethsabee adultera, & Thamar fornicaria: postea mulieres iustæ, ac sanctæ pœnitentia peccata abluerunt.

70. Secundò. Idem Ambrosius super Lucam: [Ambros.] *Ne pudeat, ait, Ecclesiam ex peccatoribus congregari, cùm Dominus nasci de peccatoribus non sit dedignatus.* [*Parentes etiã peccatores honorandi.*] Ex quo habes, quod non obliuiscitur Christus parentum peccatorum, nec tu obliuiscare: honorauit ille, honora & tu genitores tuos, esto pauperes, & humiles; pietas paterna apud te præualeat. Tertiò. Idem Ambrosius in 2. Dauid. [Ambr.] prologo cap. 6. [*Consanguineo primò succurr.*] *Denique, ait, ea dispositione Bethsabee, & Thamar inter auctores dominici generis computantur, quarum altera adulterium fecit; altera commisit incestum. Ea dispositione & Achab. & Iechonia adnumerantur maioribus Christi, vt omnes homines redempturus, beneficium à suis maioribus inchoaret.* Ideo Matthæus in hac generationis serie tot parentum Christi flagitia annumerat, & ab eis non abstinuit, est enim maximus charitatis ordo, vt in distribuendis beneficiis propinquiores egentes primas habeant: sicque veluti à progenitorum peccatis beneficium incepit. Et ita ait sanctus Pater, *Beneficium à suis maioribus inchoaret.* Quartò. D. Paschasius [Paschas.] hîc dat rationem, quantum ad Rahab, & Ruth, quæ Gentiles erant. *Qui iam per Patriarchas, ait, ex quorum carne futurus erat, sibi Ecclesiam, non solùm de Iudæis, verùm etiam ex Gentilibus clementissimè copulabat.* Similiter Caietanus, [Caiet.] *Intendit*, inquit, *Euangelista, & ipsa genealogia aperire, quod Iesus Christus ex istis traxit originem, qui pro omnium salute incarnatus est.* [*Fratrum infirmitatibus condolendum.*] Qui in omnium salutem venerat, ex omnium sanguine voluit procreari, vt sic omnium infirmitatibus maximè condoleret, & omnes sui propinquitate decoraret.

Quintò. D. Augustinus *lib. 22. contra Faustum, cap. 64.* 71. Impugnans Manichæorum hæresim asserentium, quod Christus non habuerit verum corpus, tametsi originem ducens ex fœminis peccatricibus, ita ait: *Isti heretici ignorant, veracissimum Saluatorem nostrum, non solùm loquendo, sed nascendo magistrum extitisse;* [August.] *etenim fideles congregandi erant ex omnibus gentibus, & ita ex generatione Christi discere debuerant, parentum iniquitatem sibi non obesse, iuxta illud Ezechielis: Non occidentur patres pro filiis. Ezech. 18. Illud Deuter. 24. Vnusquisque onus suum portabit.* Similiter Euthymius, [Euthym.] filius enim ob delicta parentum nec abiiciendi, nec puniendi sunt. Deinde idem Euthymius aliam rationem subdit. Vt Iudæorum tumorem reprimeret, quorum erat, virtutis nullam habere curam, sed de progenitoribus plurimum gloriari; [*De progenitoribus non gloriandum.*] ideo ostendit illos ex illegitimis natos nuptiis. Similter loquitur Genadius [Genadius.] *in Catena Græca.* His enim mulieribus reprobauit Dominus in suis maioribus præsumptionem de generis splendore. Sexto. Dicam quod sentio in hac re, non ponuntur hîc aliæ mulieres, quia vt Iudææ, ac legitimæ vxores, certum erat, quod ex suis viris ac maritis conceperant, vt Sara ex Abrahamo, Rebeca ex Isaac; sed tantùm recensentur fœminæ, quæ ob peccata sua suspectæ erant, & de quibus dubitari poterat, an à propriis viris conceperint, vt Thamar, quæ ex incestuoso concubitu conceperat; Rahab, quæ dicitur meretrix; Bethsabe, quæ adultera; Ruth, quæ Moabita, & idolorum cultrix; & vbi honor, ac fama anceps, opinioque periclitatur, ibi res, vt omne tollatur dubium, ab intimis aperienda, & explicanda, [*Vbi fama periclitatur ibi res explicanda.*] quod statim illustrabo. De hoc *q. 25. n. 77. 78.*

QVÆSTIO XXIV.

Quis sit Booz hic nominatus?

VÆSTIO est, vtrùm iste Booz sit vnus, an triplex, v. g. filius, pater, & auus, omnes hoc nomine Booz appellati? Et quisnã sit, qui dicitur genuisse Obed ex Ruth? 72. Lyranus *hic* existimat tres fuisse Boozos. Fundamentum eius est. [Dubium.] Quia à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauid fluxerunt trecenti sexaginta sex anni, & valdè durum, quod quatuor personæ, scilicet Salmon, Booz, Obed, & Iesse, tantum tempus adimpleuerint. Quod vero sit supradictus annorum numerus ex 3. *Regum cap. 6. n. 1.* Quod anno quadringentesimo octogesimo ab egressu Ægypti (qui erat annus quartus regni Salomonis.) Domus Domini cœpit ædificari. Ex quibus detrahendi sunt quadraginta anni deserti vsque ad introitum Terræ promissæ, & septuaginta ani, quibus vixit Dauid; & quatuor anni regni Salomonis; supersunt trecenti sexaginta sex anni à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauidis. Et confirmatur ex Iosepho [Ioseph.] *lib. 5. Antiquitatum cap. 5.* vbi testatur, historiam Ruth contigisse tempore Heli: ergo Salmon non potuit esse pater immediatus illius Booz, qui genuit Obed, nisi dicatur dictum Booz trecentorum ferè annorum genuisse Obed, quod est absurdum.

Tenendum tamen est, vnum tantùm fuisse hominem nominatum Booz, & non plures. Hoc 73.

mani

manifestè constat ex Scriptura, ex fine libri Ruth, vbi fit epilogus generationis Phares vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz; & 7. *Paralip. cap. 2. n. 12.* vbi ponitur progenies Phares per Esron, vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz filius Salmon, & pater Obed. Similiter Lucas *cap. 3. num. 32.* vnum tantùm refert Booz filium Salmonis, & patrem Obed. Deinde, quia noster Euangelista ait; *Omnes generationes ab Abraham vsque ad Dauid, Generationes quatuordecim;* & in secunda quaterdena non dicit *omnes*, quia in ea dimissi sunt tres Reges ob scelus idololatriæ. Præterea id, quod dicitur de hostiria Ruth, fuisse tempore Heli, falsum est, vt communiter notant Scripturarij. Tandem non est impossibile, quod illi quatuor, scilicet Salmon, Booz, Obed, Iesse, prædictum tempus totum adæquent; nam si æquè diuidatur, quilibet vno dimidio anno supra nonaginta vixisset, & si eorum aliquis minus vixit, alius potuit tanto plus viuere, vt dictus numerus compleatur, præcipuè cùm Abraham genuerit filios ex Cethura centum quadraginta annorum natus. Et denique isti viri Salmon, & Booz fuerunt virtute illustres, & ob charitatem Rahab, & Ruth in matrimonium duxerunt.

Probatur vnum tantùm fuisse Booz.

QVÆSTIO XXV.

Quare Booz genuerit præstantissimum filium Obed ex Ruth Moabitide.

74. QVANQVAM aliquam iam dixi *q. 20.* hîc res altius inquirenda est: Quomodo ex hac coniunctione, & matrimonio Booz cum Ruth, quæ erat Moabita, oritur præclarus filius, scilicet Obed, qui dicitur subditus, seu parentibus maximè obediens, ex quo nascitur tota regalis prosapia, imò & ipse Christus (sola enim obedientia hæc potuit educare, Obed pater esse Iesse, auus Dauid, *Ruth. cap. 4. num 12.*

Ex obedientia illustria pullulant.

75. *Imperfect.* Præclarè respondet Author operis imperfecti homil 1. *Booz senior constitutus* ait, *non sibi vxorem accepit, sed Deo; non propter passionem corporis sui, sed propter iustitiam legis, vt suscitaret semen proximo suo, non magis amore, quam religione feruentior.* Et postea subdit. *Talis ergo Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatur subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt, non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solet quæri, hoc in coniugibus optant: propterea non genuerunt filios subditos vel sibi, vel Deo, contumaces, & contra se, & contra Deum, vt filij irreligiositatis ipsorum.* In coniunctione Boozi, & Ruth, vbi nulla inflammatio cupiditatis interuenerat, sed tantùm religio in Deum, & amor filiorum spectabatur, vt ex propagine Ruth procrearet filios, alios nasci non potuit, nisi Obed, id est, illis subditus. Booz cum Ruth matrimonium iniuit, vt lex impleatur, & vt suscitet semen consanguinei, & propinqui sui, *Ruth. 4. n. 10.* iuxta id, quod præceptum erat *in Deuteron. 25. n. 7.* Et vbi homo totus est in eo, quod sibi incumbit, & debita ratio expostulat, propter iustitiam legis, non ritum, quod talis filius natus sit. Aliter verò cùm Israel in deserto luxuriasset cum Moabitis, *Num. 25.* Inde horribilia monstra prodierunt,

Casta coniunctio in matrimonio filios sanctos generat.

ait idem Imperfectus. *Non magis honore, quàm religione feruentior.* Et infrà eadem homil. *Ruth pro merito fidei suæ nupsit Booz, quia propriam gentem contempsit, & terram, & genus, & elegit Israel, &c.* Meritò Ruth, quæ amore Religionis dimisit patriam, parentes, ac cognatos, & adhæsit populo Dei, tantùm filium genuit.

76. *Procop.* Tertiò. Ad quæstionem, Procopius relatus in Glossa *2. ad cap. 25. Deuteron.* ad illa verba. *Accipiet eam, n. 5. Nondum, ait, manifestata resurrectione, ipsis posteritas, ac memoria per ipsam generationis conseruata solatio veteribus fuit. Interim verò resurrectionis figuram obtinuit. Eam verò cum obseruasset Booz, & duxisset Ruth, prodigij quiddam simile adeptus est, vt proauus esset Christi, futuram promissionem resurrectione morali imitatus. Nam oportebat eum, qui nobis resurrectionem donauerat, genus ducere per eos, qui typum eius secundùm carnem conseruauerant.* Dum Booz semen propinqui sui suscitare intendit, figurâ resurrectionis Christi adumbrauit, & ex eo ad tantam meruit gloriam subleuari, vt inter Christi parentes annumeretur.

Figura resurrectionis Christi maximè honoratur.

Quartò, Paschasius, & Abul. q. 13. *Vaticinatum, erat, inquiunt, ab Isaia 16. n. 1. Emitte agnum, Domine dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Est petra deserti, quæ ciuitas terræ Moab, de qua dicitur fuisse Ruth, & sic agnus dominator terræ, id est, Messias, venturus erat ad montem filiæ Sion, id est, in Hierusalem, vbi mons est Sion: de petra deserti, id est, de terra, vel stirpe Moabitarum, vbi erat ciuitas, quæ vocatur petra, scilicet de stirpe Ruth, quæ erat de petra deserti.* Hæc Abulensis. Ponitur ergo Ruth, vt videatur veritas diuinæ promissionis adimpleta. Sicut ob eandem causam dicitur filius Dauid, & Abrahæ.

Paschas. Abulens.

Veritas diuina adimpleta.

Quintò, Quia obedientia Booz vt suscitaret semen propinqui sui, *Ruth 4. num. 10.* remuneratur obedientia filij, qui dicitur Obed, id est, obediens nam obediens filios obedientes generat.

Obedientia remuneratur.

Sextò. Quia Ruth Moabita maximam cum propinqua, ac socru sua vnitatem, concordiamque conseruauit atque [illegible] ita vt ei diceret: *Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus,* Ruth. 1. Ruth. 1. num. 17. D. Hieronymus, de vera circumcisione ait: *Cur tantum peregrina conceditur, vt suo [illegible] destinata benedictionis semen accipiat & Israeli non Israelita tantarum dignitatem? Vnde istud oro, promeruit? Credo, quia dixit socrui suæ: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, Deus meus.* Ex concordia cum propinquis, tanquam ex admirabili virtute, digna, vt in hoc catalogo locum haberet. 77.

D. Hieron.

Concordia cum propinquis.

Septimò. Quia res erat anceps, & in dubium reuocari poterat; an Booz rectè gessisset in copulanda sibi Ruth matrimonio? nam prohibitum erat Moabitidas ducere, *Deuter. 23. n. 3.* Aliundè lex præcipiebat fratris defuncti semen suscitare; fuit ergo magnum facinus declarandum, ne res esset sub lite, tum ex nato filio Obed, qui dicitur obediens tum, vt ait Rupertus hîc: *Semen, quod ex ea suscitatum est, statim secunda generatione generet Dauid Principem, & Regem Ecclesiæ Domini. Siquidem Obed ex ea generatus genuit Iesse, Iesse autem genuit Dauid Regem. Et Booz quidem non solùm excusatus, verùm etiam iustificatus est, ducendo vxorem Moabitidem.* Hæc Rupertus. Vbi defectus cogitari potest, ibi suspicio amouenda, honor, & sanctitas aperienda.

Rupert.

Viri fama per electatur, ibi explicanda virtus.

78. *Genes. 25. Augustinus.* De Iacob inquit Scriptura. *Vir simplex habitabat in tabernaculis;* seu, vt legit D. Augustin in

quæstion

quęstionibus supra Gen. apud Lippoman. *Vir sine dolo*, Genes. 25. num. 27. Sed cur Scriptura de Iacob eiusmodi testimonium profert, cùm aliud simile non dicatur, nec de Abrahamo, nec de Isaac? Deus calumniam, quæ de ipso supplicari poterat, præoccupauit; nam postquam seniori fratri Esau benedictionem præriperet, dicturus erat pater. *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem*, ibidem num 35. Similiter, & frater: *Iuste*, inquit, *vocatum est nomen eius. Iacob supplantauit me in altera vice*, n. 36. ibidem. Ne ergo Iacob tanquam fraudulentus haberetur, necesse fuit diuino testimonio eius simplicitatem probari. Ita eleganter D. Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 37. *Iste dolus*, ait *Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, & non in eo magna rei mysterium quæreretur, superiùs dixit Scriptura: Erat autem Iacob vir simplex, hoc est, sine dolo. Quis est dolus sine dolo? Qua, fictio non mentitur, nisi profundum mysterium veritatis.* Regius Vates Psalm. 105. n. 1. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Pater loquitur ad filium, vt sedem constituat in dextera eius: at si filius sit in dextera, Pater ad sinistram manebit, qui apud nos multo inferior est locus. Optimè ait S. Augustinus, *Sede à dextris meis vt honorificetur Filius.* Quod pater in natura, & essentia non sit minor filio, omnes hæretici fatentur. At filium minorem esse Patre, asseruit Arrius Sit ergo Christus ad dexteram, vt æqualitas naturæ refulgeat, & omnis ambigendi occasio abigatur.

Augustinus. *Genes. 27.* *Psalm. 105.* *August.* *Omnis ambigendi occasio amouenda.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare Dauid solus nominetur Rex?

79. RESPONDETVR primò, cum Abulensi *quæst. 15.* & aliis. *Quia primus fuit ex tribu Iuda Rex, Regum caput, & fons.* Et si Saul antea regnauerat, ad Christi regnum non pertinebat. Secundò. Quia Dauid primus fuit electus ad regnum, tanquam in eo stabiliendum, & in sua progenie conseruandum, vt constat ex promissione perpetui regni illi facta, 2. *Reg. 7. num. 12. 1. Paralip. 17. num 11. Psalm. 88. n. 4. Psalm. 131. num. 11.* Et dignitas concessa, cum perpetuitate, quæ firmata inter cætera maxima reputatur. Tertiò. Solus Dauid titulo regio insignitur, etenim coram Domino se humiliauit, ita vt eum contemneret Michol. 2. *Reg. 6. num. 20.* Et qui se humiliat, exaltabitur. hæc causa assignatur à Ruperto, ob quam Moyses tanta sit dignitate sublimatus, vt Deus fieret Pharaonis; elegit enim magis improperium Christi, quàm diuitias Ægyptiorum, *ad Hebræos 11. num. 26.*

Abulens. *Illa reputatur dignitas quæ est cum firmitate.* *Humilitas exaltatur.*

Quartò. inter omnes Reges huius catalogi, Dauid hoc habuit proprium, quod ipsum regnum proprio suo labore comparauerit; in quo Christum D. repræsentauit, qui per crucis dolores in regnum suum introiuit; meritò ergo Dauid, qui ita Christo assimilatus ait, omnibus est prælatus; omnis enim nostra condecoratio, ac honos in eo stat, quod Christo configuremur. D. August. Psalm. 15. *Cum ergo Dauid*, ait, *Deus elegisset, & prædestinasset ad regnum, noluit, & ipsum Dauid ante regnum tenere, quam primò à persequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, corpus eius cuius corporis caput Christus, porrò enim si ipsum caput nostrum sine primo peracto labore in terra, in cælo regnare noluit, neque leuare sursum corpus, quod deorsum accepit, nisi per tribulationis viam; quid audent membra sperare capite suo magis se posse esse felicia.*

Ea est nostra condecoratio, quid Christo assimilemur. *August.*

Quintò. Pulchrè D. Augustinus lib. 1. de mirabilibus sacræ Scripturæ, cap. 30. *Dauid autem Rex*, ait, *genuit Salomonem: cui non additur Regem, cùm Salomon patris regno teneret maius imperium. Sed ex hoc intelligitur patris sui Dauid regnum Salomon hæreditario iure possidere, ad Dauid honorem regni plus pertinere.* Dauid regnum ex operibus obtinuit, Salomon ex hæreditate; & apud Deum honos non ex hæreditate, sed ex meritis comparatus, & acquisitus excellentiam habet. Quintò. Inter omnes Patriarchas non Abrahamo, non Isaaco, non Iacob Deus regnum dedit, sed tantùm vni Dauidi, & hic inter omes alios Reges regali titulo decoratur. Rupertus lib. 4. in Cantica, *Qui ferè*, ait, *primus vocibus manifestis canturus erat mysteria regni nostri, & virtutes sæculi venturi, oportuit eum Regem fieri, Regem Dauid potentem, & secundùm nomen suum bellatorem.* Elegit Deus Dauidem, vt manifestis vocibus virtutes regni Christi inter nationes celebraret, ad regiam dignitatem priùs assumitur; nam solùs Rex, & qui de regno experientiam habet, de regni rebus potest agere, & habere sermonem. Et nota, quod bis dicitur Rex: *Iesse genuit Dauid Regem; Dauid autem Rex.* Quia bis dormientem Saulem in spelunca deprehendit, & viuum dimisit, 1. *Reg. 7. & 26. num. 10.* Et ex vtroque loco intellexit Saul, ipsum futurum Regem: seu quia misericordia, & iudicio gubernauit: misericordia in hostes, iustitia in homicidas, 3. *Reg. 2. num. 8.* Tertiò. Quia sibi, & suis regnum comparauit: ideo bis nominatur Rex.

80. *Augustinus.* *Non ex hæreditate, sed ex meritis honor.* *Rupert.* *Qui habet experientiã loquatur.*

Matth. 1. num. 6. Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ, Salomon autem genuit Roboam: Roboam autem genuit Abiam: Abias autem genuit Asa: Asa autem genuit Iosaphat: Iosaphat autem genuit Ioram: Ioram autem genuit Oziam: Ozias autem genuit Ioatham: Ioatham autem genuit Achaz: Achaz autem genuit Ezechiam: Ezechias autẽ genuit Manassen: Manasses autem genuit Amon: Amon autem genuit Iosiam: Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.

EXPOSITIO

ACCEDIMVS ad explicandas quæstiones, quæ in secunda reperiuntur quaterdena, & à postrema prioris quaterdenæ progenie sumemus exordium vbi dicitur: *Dauid autem Rex genuit Salomonem*, qui interpretatur Rex pacifi 81.

Rex enim suorum sit pater & pastor, vtrumque enim Christus verus Dominus, & Rex complexus est, vt ait D. Basilius Magnus *homil.* 26. de Martyre Mamante. (D.Basilius.)

58. Cùm Iacob in extremis benediceret filios suos, Ioseph munerauit, vt esset pastor, & pater; sic enim ait: *Pastor egressus est lapis Israël, Deus patris tui benedicat tibi benedictionibus vberum, & vuluæ*, Gen. 49.n.24. & per *vbera, vuluam.* parentis fœcunditatem intelligunt Lyranus, Caietanus, Lyppomanus, & alij. Sed cur inter tot felicia auspicia, quibus bonus senex filiorum turbam coronat, non alio munere dilectissimum filium suum Iosephum afficit, nisi tantùm vt sit pater, & pastor? Nisi sanè opportunius ad rem præsentem: Ioseph enim totius regni clauum tenebat, ideo concedit ei benedictionem hanc, nam in paternali munere poterat auspicari, quali amore, ac indulgentia subditi, & inferiores erant prosequendi; in pastorali verò arte præstantissimum assequebatur documentum, qua cura, atque solertia super gregem vigilandum erat. Philo *lib. de Ioseph*, de hoc loquens ait. *Quæ disciplina cum ciuili conuenit, nam qui summus est in arte pecuaria facilè bonus Rex euadet, pulcherrimo gregi hominum præpositus, approbata industria in minori negotio.* Cùm Moyses esset constitutus à Deo dux, & gubernator totius populi, iubetur, vt virga, qua oues soceri sui pascebat, ipsum populum regeret, vt notat Clemens Alexandrinus *lib.* 1. *Strom.* deo eo dicitur à Deo: *Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi, & Aaron*, Psalm.76.num.21. Et etiam ei à Deo mandatum erat, vt ipsemet testatur. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum?* Numer. 11.n.12. Vbi ei impositum est, vt tanquam pater, & mater se habeat erga populum, vt expendit Abulensis *q.*21. Sed quomodo Moyses tam mirabiliter ordinatus à Deo rector totius populi, (imò in quo totius regiminis recta ratio describebatur) ei imperatum est, vt populum sicut oues duceret, & tanquam filios portaret in gremio? Optimè sanè, nihil aliud ad præstantissimi moderatoris munus exigebatur, nisi vt esset pastor, & pater. D. Ambrosius *lib.* 1. *Epist.* 4. postquam notat, quòd Abraham, Iacob, & Moyses patres, & pastores fuerint, *Regalem*, inquit, *quandam in hoc munere disciplinam induentes.*

(Genes.49. Lyran. Caiet. Lyppoman. Philo. Clem.Alex. Psalm.76. Num.11. Abulens. Ambros.)

QVÆSTIO XIV.

Quare Christus non dicatur Adami filius?

39. PRIMA Incarnationis reuelatio facta est Adamo, vt docet D. Thomas 2.2. *quæst.*2. *art.*7. & 3.*part. quæst.*1.*art.*3.*ad* 5. vbi Expositores referunt multos Patres. D. Bonauenturam *in* 2.*dist.*23.*in literam Magistri.* Et ita explicant Patres illud Pauli ad Ephes. 5. num.32. *Nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia.* de quò latè Valentia 1. *disp.*7.*quæst.*2.*membr.*1. Vasquius 3.*part.disp.* 12.*c.*3. Suarius *de creatione lib.*3.*cap.*18.*n.*8. Respondeo primo, ad quæstionem. Reuelatio, seu promissio Adæ merè gratuita fuit, & liberalis; quæ verò Abrahamo, & Dauidi, data ex meritis. Et in domo Dei, quæ per opera quis consequitur, tantùm vendicant primam sedem. Secundò. Euangelista ostendebat, Christum verum esse Messiam; hic autem promissus erat ex semine Abrahami, & Dauidis; ideo hos tantùm commemorat. Tertiò. Respondet Abulensis *hic*, *quæst.* 5. Matthæum scripsisse Euangelium Iudæis: progenies, & descensus ab Adam, vel Noë communes esse omnibus hominibus, ab Abrahamo particulares populo Israëlitico; & beneficia, quo magis particularia, eò magis æstimari certum est.

(D.Thom. Bonauent. Ephes.5. Valentia. Vasquius. Suarius. Abulens. *Beneficia particularia magis æstimantur.*)

Quòd populus eductus fuerit de captiuitate Ægyptiaca per tot mirabilia, sæpenumero Deus in memoriam populo redegit, vt notant noster Incognitus, Lorinus, & alij: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te terra Ægypti*, Psalm. 80. n. 11. Psalm. 77.n.11. Leuitic. 26.num.13. & 45. Num.15.n.22. Hierem.11.n.4. & passim in Scriptura. Sed cur frequentius hoc beneficium proponitur populo ante oculos, quàm prima hominis creatio; nam quid multo maius est, cùm sit productio ex nihilo, & infinitam potentiam arguat, ita vt iuxta Thomistas puræ creaturæ committi non possit? Creatio quid commune ad omnes homines; egressus de Ægypto quid singularissimum populo Israëlitico; & beneficium ex singularitate maximè accrescit, ac multo maius est. Et ita ait noster Incognitus: Comparatione populi exitus de Ægypto magnum bebeficium erat. Ait Iacob filio suo Ioseph: *Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi*, Gen. 48.n.22. Magno cum mysterio explicatur terram illam, scilicet Sichem, concessam esse à parente Ioseph *extra*, seu vt habet textus Hebraicus, *supra*, seu *vltra*, fratres suos. Nonne sufficiebat dicere, *Do tibi hanc partem?* Ad quid additur *extra fratres tuos*? Abulensis, Cornelius. *Datur tanquam speciale beneficium.* Vt ex ipsa singularitate donum prestantius, ac maius videretur. 40.

(Incogn. Lorinus. Psalm.80. & 77. Leuitic.26. & 45. Num.15. Hierem.11. Thomistæ. Incognit. Genes.48. Abulens. Corn.)

QVÆSTIO XV.

Quare ponatur prior Dauid, quàm Abraham?

LONGA querela: Quare Dauid præpositus est Abrahæ? Optimo, & diuino consilio ex multiplici ratione. Prima? Hieronimus, Chrysostomus *in opere imperfecto homil.*1. D. Paschasius, D. Anselmus, D. Thomas, Hugo, Beda, & alij. *Ordo præposterus, sed necessariò commutatus*, ait Hieronymus; *si enim primum posuisset Abraham, & postea Dauid, rursus eis repetendus fuerat Abraham, vt generationis series texeretur.* Quod ita intellige; quia Matthæus obseruauit illum Hebræorum eloquentissimum modum, vt quælibet dictio incipiat ab eo in quo alia desinit, vt iam notaui, & ideo, vt notat Barradas, nomen *progenitoris* bis coniunctim repetit, *Isaac genuit Iacob: Iacob autem genuit Iudam*; ac proinde si Euangelista primum posuisset Abraham, iterum erat repetendus; ac si diceret: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham: Abraham autem genuit, &c. ad elegantiam Hebræorum seruandam 41.

(D.Hieron. Chrysost. Paschas. Anselm. D Thom. Hugo. Beda. Barradas.)

Chrysost. Theoph. Abulens. Ambros. D Thom.

seruandam. Secundò D. Chrysostomus *citato loco*. Theophylactus, Abulensis *quæst*. 4. D. Ambrosius, vt citat D. Thomas. Quia Dauid Rex, vt ita dignitas regia veneraretur. Tertiò Idem Abulensis. Quia Dauid sanctior, & sic magis dilectus Deo; quod ex eo colligit, quia de eo dicitur: *Inueni virum secundum cor meum*, 1. Reg. 13. Et colligit etiam ex multis in eum collatis beneficiis: fecit eum Regem totius Israël; multas ei gentes subiecit. 2. *Reg*. 8. & 1. *Paralip*. 18. fecit eum excellentissimum Prophetam, & dedit ei sapientissimum filium Salomonem. At probatio amoris, exhibitio est operis. Theophylactus ait, *Quia primus ex Regibus Deo placuit*. Maximè æstimanda virtus in Rege, ideóque aliis, licèt antiquioribus, anteponendus.

Maior sanctitas, maior dilectio. 1. Reg. 13. Thophyl.

42. Quartò Theophylactus. Quia Dauid Christi typum seruabat; nam Christus percussit diabolum, sicut Dauid Philisthæum; pepercit inimicis, sicut & Dauid, & in hoc maximè illi similis, quòd tot pressuris, ac calamitatibus regnum sibi comparauit. Quintò, Palatius, *Scriptura docet*, ait, *sinum Arabæ esse locum refrigerij*; imò cap. 8. dicitur infrà *Multi venient, & recumbent cū Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Cùm igitur Abraham designet quietem, innuit Dominus, necesse esse, vt filius sit Abrahæ, id est, quietis, priùs fuisse filiū Dauid pugnatoris angustiis, & laborib. presi.* Vide hîc *num*. 10. vt significetur, quòd ad requiem per labores in Dauide præfiguratos sit transeundum. Sextò. In Dauide promissio erat magis determinata, & veluti indiuiduata. Abraham pertinebat ad omnes Tribus, & ad multas alias gentes, quæ ab eo ducebant originem: Dauid verò ad Iudam, & in eo ad pecularem familiam, & ideo promissio Dauidis in orè omnium magis versabatur, vt statim dicam Vide suprà *quæst*. 14.

Idem. *Similis Christo.* Palatius. *Prior labor quam quies.* *Beneficium magis particulare.*

43. Septimò D. Anselmus. *Ideo*, ait, *Dauid præponitur, quia in multis peccauit, non Abraham, qui in omnibus iustus apparuit, vt ex sola misericordia, nō ex meritis hominum notus probaretur*. Idem ferè Hugo, & alij. Ea de causa prior punitur Dauid, qui & quondam peccator, vt proximior sit Christo, cuius misericordia maximè indigebat. vt ita necessitas approximaretur remedio, infirmitas saluti Deinde, quia in Dauide plus resplenduit diuina misericordia, quam in Abrahamo. nam ille in multis peccauit; iste in omnibus iustus apparuit. ait Anselmus. Cùm ergo in hoc repræsentetur iustitia, in illo misericordia, Dauid præcedat, misericordia enim apud Deum primam semper occupat sedem.

Anselm. Hugo. *Infirmitas saluti proxima.*

44. Octauò Rupertus. *Mysteria*, inquit, *sine Incarnationis, vel Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Iesu Christi Filij sui, prophetico & corde concepit, & ore peperit anima huius beati Dauid, cunctisque venturis post se sæculis legenda, vel canenda conscripsit; hoc Abraham non fecit, licèt Propheta fuerit, quippe qui nec litteras habuit. Rectè igitur licèt Abraham anterior fuerit, quam Dauid, non dixit Euāgelista: Iesu Christi filij Abraham, filij Dauid; sed ordinem præposterans, filij Dauid, filij Abraham.* Qui inter gloriosam Ecclesiasticorum scriptorum coronam recensentur, maximè colendi, ac venerandi sunt inter omnes, licèt antiquate præcedant. Cùm ergo Dauid suos Psalmos nobis scriptos dederit, quod Abrahamus non fecit; ideo in hac sacra genealogia primus nominatur. *Principium loquendi Domino in Osee*, c. 1. n. 1. Sed quomodo dicitur, quòd Verbum Domini habuerit exordium in Osee, cùm plures antea vaticinati fuerint Prophetæ, vt Natham, & alij? Verum est, quòd multi fuere antiquiores, sed Osee primus suum vaticinium literis mandauit; & ideo cùm ipse primus scripserit, ac composuerit librum, ideo eius verbum primum dicitur. Ruffinus ibi: *Principium loquendi Domino in Osee: id nimirum videtur ostendere, quia ipse primus sit ad hoc genus sermonis adscitus; non quod Prophetæ antè non fuerint, cùm & beatorum Eliæ, & Elisæi, & aliorum plurimorum eadem Regum historia gesta, dictaque commemoret; sed quod eorum, qui quod prænunciabant, etiam literis mandare ad sempiternam memoriam iuberentur, operam Osee primus assumpserit.*

Rupert. *Qui libros conscripsit, præcedit.* Osee 1. Ruffinus.

45. Nonò. Vt etiam notat Theophylactus: *Quia apud Iudæos celebrior erat Dauid, & posterior fuit Abrahamo*. Et ideo promissio facta ad Dauid in populo erat maximè vulgaris, ita vt passim Dominus diceretur filius eius, & non Abrahæ, vt statim dabo. Hæc est enim solemnis consuetudo, vt per noua in obliuionem vetera abeant. Decimò. Abrahæ non est facta promissio, qualis Dauidi; Abrahæ pollicitum est tantùm, ex semine eius Christum nasciturum: & Dauidi non solùm promittitur Christus, sed etiam regnum æternum nunquam abolendum. Psal. 88. n. 36. *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius, sicut Sol*. Et Isai. 9. n. 7. *Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit vsque in sempiternum*. Vndè rectè notauit Rupertus in hoc capite Matthæi; quòd *promissio in Dauid aucta est*. Meritò ergo primò dicitur filius Dauid, & postea Abrahæ. In Dauid promissio consecuta est perseuerantiam vsque in sempiternum: beneficia autem, & dona, quę firmitatem stabilitatémque in æternum secum asportant, hæc maxima inter omnia numerantur.

Theophyl. *Per noua obliuiscuntur vetera.* Psalm. 88. Isai. 9. Rupert. *Beneficia maxima quæ perpetuitatē habent.*

46. Vndecimò. Abrahamus postquam Deus ei spopondit de semine suo nasciturum, semper irreprehensibilis extitit; at Dauid in multa dilapsus est peccata in adulterium Bethsabee, in homicidium Vriæ; in annumerationem populi: vt diuinæ promissionis veritas refulgeat, dicatur Christus primò filius Dauidis: quamuis enim multa in eo fuerint peccata, nullo tamen modo Dei verbum potuit præteriri. Duodecimò. Dauid peccatori, ne in diffidentiam abeat, detur primus locus. At nunc est difficultas: Abraham, Isaac, Iacob, viri sanctissimi, & operibus pleni, post Dauidem, ac veluti ad eius pedes locum habebunt? Nihil interest. Benemeriti, omnibúsque virtutibus conspicui, quocumque in loco sine sui anxietate sunt securi. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli*. Psal. 101. n. 26. Vbi *cælum*, quamuis nobilius, secundo ponitur loco, vt certum de sua excellentia, quin in diffidentiam abeat. Vide c. 1. n. 142. 143 & 144.

Dei promissio nunquam defecit. *Benemeritus est sui securus.* Psalm. 101.

47. Decimotertiò. Dauid primo ponitur loco, vt sic maneat iuxta Christum: erat enim Rex, qui ad rectè gubernandum diuina assistentia, ac præsentia maximè indiget. Deinde, quia peccator, & multis criminibus infectus fuit, vt sic ex diuina præsentia nobilitetur, & honoretur; tales enim Dominus noster Iesus, ne abiecti maneant, solet decorare, honoréque insignire. Decimoquartò D. Chrysostomus *hom*. 1. *in Imperfecto*. Theophylactus, Euthymius, & alij. Quæ ratio est magis literalis,

Abiectus honorandus. Chrysost. Theoph. Euthym.

literalis Matthæus scribebat Iudæis ad fidem conuersis, Ideo primo loco Christum appellauit filium Dauid, quia erat maximè vulgare, & per omnia ora versabatur, Messiam Dauidis filium esse quapropter Christus Dominus passim in Euangelio *Dauid filius* nominatur. Interrogati Pharisæi à Christo Saluatore nostro: *Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est?* Respondent: Dauid, *Matth.22.n.24.* Visis mirabilibus Christi dicebat populus: *Nunquid hic est filius Dauid?* Matth.12.n.23. Et similiter, *Matth.9.n.27.& 15.n.22.& 20.& 30. Marc. 10.n.47. Luc.18.n.28.& 29.* & multis aliis in locis. Semper noster Euangelista communi opinioni condescendere, ac se se illi accommodare decreuit.

Matth.12.9. 15.20 & 39. Marc.10. Luc 18. *Communi opinioni accommodatum*

48. Magna inter interpretes difficultas est, cur noster sacer Scriptor Christi genealogiam per Ioseph texuerit, cùm non sit illius filius, sed æterni Parentis? Respondet Maldonatus hîc in Matth. vers.16.§ Itaque restat. *Euangelistas, ait, multorũ opinioni seruire voluisse.* qui, vt ait Lucas c.3.n.2. *Christum filium Ioseph fuisse arbitrantur.* intendebant sacri Scriptores publicare, Christum verum esse filium Dei, & Virginis, & tamen eius generationem per Ioseph, tanquam parentem narrant, vt communi vulgi opinioni inseruiant, quæ licèt esset falsa, tamen permittitur, ne contra communem opionem asserere videretur, ne animi hominum se se auerterent à vera doctrina, ad quam eos sacri Euangelistæ paulatim disponere conabantur. Cùm Angelus felicissima Christi nuntia pastoribus asportaret, ei se associant exercitus Angelorum: *Facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis,* Luc.2.n.13. Qui festiuè, & modulanter venerant, non bene eis nomen militiæ congruit; hoc enim ad bellum spectat; cantantibus nomen chori aptius erat. In veteri Testamento passim inuenies militiam cœli, 4. *Reg.* 21.*n.*3.*&* 5. *Isai.*24.*n.*29. *Hierem.* 19.num.13. *Sophon.*1.*n.*5. At Angelorum chorum nunquam reperies: & Canonicus historiator communi vocabulo, ac loquendi modo condescendere voluit. Beda. *Chorus aduenientium Angelorum militia cælestis vocabulum accipit.* Et ideo non chorus, multitudo militiæ dicitur.

Maldonat. Luc 3. Luc.2. Beda.

QVÆSTIO XVI.

Quare Christus Dominus à populo dicebatur filius Dauid, à viris præstantissimis filius Abrahæ?

49. EX vltima ratione superioris quæstionis insurgit difficultas: Quare Christus Dominus communiter à populo filius Dauid dicebatur, & promissio ei facta in omnium linguis erat, ita vt de eo, quod pollicitum erat Abrahamo, non recordaretur populus, nunquam enim ab eo Christus in Euangelio filius Abrahæ dictus est; è contra verò viri sanctissimi solùm de fide à Deo præstita Abrahamo circa Christum recordabantur? Ait sanctissima Virgo Luc.1.num.55. *Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.* Et Zacharias ibidem num.73. *Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Paulus *ad Rom.4.n.13. & ad Galat.3.n.14.* Quare ergo populus solum Dauid, & viri sanctissimi Abraham in memoriam reuocant? Solutionem accipe ex iis, quæ notauit ex D.Thoma *hic*, quòd promissio Abrahæ fuit de membris, ac de eorum vtilitate. *In semine tuo benedicentur omnes gentes,* Genes. 22. num. 18. At promissio Dauid facta est de capite, ac veluti de eius dignitate, & honore: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam,* Psalm.131.n.11. Ideo populus promissionis Abrahæ obliuiscebatur, & Dauidis tantùm recordabatur, quia huius sæculi homines de bono communi etiam populi obliuiscuntur, & solùm ad augmentum Regis ad eius captandam voluntatem oculos intendunt; sicut fecerunt adolescentes Roboam consilium dantes 3. *Reg.* 12.*n.*10. Econtra verò viri sancti solam omnium vtilitatem memoria tenent, & à bono Regis, ac particularium, mentem auertunt.

Luc.1. Rom 4. Galat.3. D.Thom. Genes.22. Psalm.131. *Aulici solum de bono Regis recordantur.*

50. Ab iniquis habitatoribus Sichem eligitur Abimelech in Regem iuxta quercum, *Abierunt, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem,* Iud.9.n.6. At verò Salomon vngitur in Regem intra vrbem Hierusalem, ac prope Gethon, vnus est fluuius Paradisi ad irrigandam vniuersam terram, vt vult Pineda de rebus Salom.lib.2.cap.5. *Descendit ergo Sadoc Sacerdos, & Nathan Propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Belthi, & imposuerunt Salomonem super mulam Regis Dauid, & adduxerunt eum in Gethon, sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem,* 3. Reg.1. n. 38. Sed cur ille iniquus auspicia regni habet iuxta arborem, iste verò intra vrbem, ac iuxta Gethon? Abulens. 4. *Reg.c.1.q.23. & 9. Iudic.q.23.* de Abimelech disserens, asserit, *antiquitatem tenuisse, Reges apud arbores vngere: nam, ait, de arboribus est ratio, quia sicut arbores florent, & virent, ita vngentes Reges imprecantur regnum illius semper florere prosperitate, & virere manendo in robore suo.* Iniqui, ac depranati regni auspicia dabant apud arbores; nam sicut, illæ, vt floreant, humorem, ac succum à terra hauriunt, ita adulantes symbolicè præfigurabant, suum Regem omnes sterilizare, vt ipse fructificet, ac virescat. E contra verò Nathan Propheta, & sancti viri acclamant Regem in loco publico, ac omnibus salutifero, & omnia fœcundante, quia non pro sui commodo, sed pro omnium vtilitate Regem vngebant.

Iudic.9. Pineda. 3.Reg.1. Abulens.

QVÆSTIO XVII.

Quare Dauid hic regio titulo non insigniatur?

CVr non dixit Euangelista; filij Dauid Regis: sed regium nomen hîc reticuit, cùm infrà bis, nominando ipsum, Regem appellet; *Iesse autem genuit Dauid Regem. Dauid autē Rex?* Respondeo primò. Dauid scribebatur hîc proximus Christo Domino, iuxta quem nullus ex hominibus Rex potest nominari; vt ait Isai. 40. n.17. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo.* Et vigintiquatuor seniores mittebant coronas suas, *Apocalyps.4.n.10.* Secundò. Vt manifestetur, quòd plus Deus gloriabatur de Dauide pastore, & paupere, quàm de ipso Rege, & præpotente; pauperes enim à Deo magni æstimantur. 51.

Iuxta Christum nullus Rex. Isai.40. *Pauperes à Deo æstimantur.*

Tertiò

Tertiò tacetur hîc nomen *Regis*, vt detur intel-
ad Deum dignitas merita valent. ligi, quòd Dauid iuxta Christum tam sublimem
locum est consecutus non ob regiam dignita-
tem, sed ob facta, & merita præclara; hæc enim
tantum in domo Dei præualent, & primas sedes
rapiunt. Quartò, non scribitur hic Dauid Rex,
sed infrà in alio remotiori loco. Aderat hic iux-
Aulici contenti sint, quòd Regem amicum habeant. ta Christum Dominum tanquam eius magnus,
ac familiaris amicus, & ideo hîc regalis corona
supprimitur. Magnum documentum ex hoc hau-
riant aulici, ac optimates, quod quiescant, &
contenti sint, si amicabiliter Regis latera asse-
quantur, ac proinde patiantur, vt alij & distan-
tes adipiscantur, ac obtineant honores, & co-
ronas. Vigintiquatuor seniores *Apocal. 4.n. 10.*
tanquam à throno remoti residebant in sedili-
bus suis, & tunc coronis capita sua condecora-
bant. At cùm appropinquarent ad Dei sedem,
ante illam coronas suas mittebant, in hoc sibi
complacentes, quòd Dei throno assisterent, &
ideo omnia alia ornamenta à se dimittebant, ac
abiiciebant.

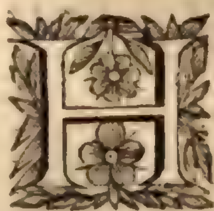
52. Quintò considera diuersum loquendi mo-
dum: nam dum Dauid Christo approximatur,
pater dicitur *Iesu Christi filij Dauid*; dum verò
Reges iuxta Christū sunt patres, longè domini. longè ab eo distat, Rex appellatur. Dauid Rex
genuit Salomonem. Principes, dum in præsen-
tia Dei se reputant, & proximè coram eo adsunt,
vt parentes se habent; dum autem ab eo se ab-
esse putant, vt Reges, & domini absoluti guber-
nant. Et ideo Dauid, dum elongatur à Christo,
& Rex nominatur, statim apponitur ei Bethsa-
bee adulterium, & Vriæ homicidium. Sextò. Vi-
Humilitas exaltatur, altitudo deprimitur. de quantum distet humilitas à maiestate; nam
vbi dicitur tantùm Dauid, ac pauper, & humi-
lis introducitur, statim summa extollitur digni-
tate, vt pater sit Christi, & dicatur: vbi verò pur-
pura, & sceptro insignitur, ibi adulterio, & ho-
micidio deprimitur; semper enim humilitas Dei
donis decoratur, & subleuatur: at verò altitu-
do, & maiestas humana criminibus inficitur &
inquinatur.

53. In Saule, & Dauide præclarè ponderans D. Cy-
Cyrill. rillus Alexandr. in c. 11. Ioan. *Deus superbis resi-
sti, ait S. Doctor, humilibus dat gratiam; Saul cùm
paruulus esset in oculis suis, dux super Israël consti-
tutus est; cùm verò in superbiam elatus est, à Deo
abiectus, & reprobatus est: cùm Dauid vilis in ocu-
lis suis saltaret coram Arca, ludens citharâ, mirum
in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi in-
flatus populum iussit numerari, vindicem manum
Dei sensit.* Ac si dicat, quòd dum Saul paruulus
sibi videbatur, ad culmen regni euectus est; cùm
verò superbiret, peccatis deiicitur. Similiter Da-
uid, dum se in paruo reputat, subleuatur; dum ve-
rò extra se rapitur, deprimitur. Bis luctasse Iacob,
narrat Scriptura; semel cum fratre Esau in vtero,
& iterum cum Angelo iuxta flumen: à fratre vi-
ctor egressus est, ab Angelo pede claudicans reci-
dit. Si verò huius rei rationem quæras, pondera
verba textus, in luctamine Esau; *plantam fratris*
Genes. 25. *tenebat manu*, Genes. 25. n. 25. Cum Angelo verò
manibus, brachiis, & amplexibus implicabatur,
Genes. 32. *Genes. 32. n. 24.* Dum ergo fratris pedes tenet; in
quo eius modestia, & humilitas significabatur,
Rupert. victoriam assequitur, vt notat Rupertus: dum ve-
rò manus Angeli apprehendit, ita vt in victoriam
contra eum se erigeret, claudicatione opprimi-
Theodor. tur, vt rectè expendit Theodoretus. *Ne verò, ait,
de victoria superbiret, putans se Deum vicisse, fe-
mur Patriarchæ contractum est.*

54. Expostulabat à Deo Regius Vates: *Feci iudi-
cium, & iustitiam, non tradas me calumniantibus*
Psalm. 118. 1. Cor. 5. *me*, Psal. 118. n. 121. E contra verò Apostolus. *Iu-
dicaui tradere huiusmodi hominem Sathanæ*, 1.
Cor. 5. n. 5. Quæres, quare Psaltes adeò est timi-
dus, vt post multa iustitiæ opera narrata vehe-
menter postulet, ne tradatur inimicis suis; è con-
tra verò Apostolus tanta fiducia plenus, vt non
solùm in manus inimicorum tradi non timeat,
sed etiam potestatem habeat ad alios tradendos,
ac veluti incarcerandos? D. Hilarius ibi: *Prophe-*
Hilar. *ta, inquit, ne à Deo tradatur, timet: cæterum Apo-
stolus habet iam in se id fiducia, vt peccatores Dia-
bolo tradat ipse.* Dauid cùm esset Rex, timet ab ip-
A dignitate vi à proditore traditur homo. sa dignitate tradi, quæ semper mille est exposita
calamitatibus: at Apostolus, vt morti destinatus,
& tanquam purgamenta huius mundi, omni to-
tius orbis bono expoliatus, adeo superior erat,
vt non solùm traditionni subiectus, sed etiam
potestate emineat ad peccatores Diabolo tra-
dendos.

Matth. 1. *num.* 2. Abraham genuit Isaac: Isaac
autem genuit Iacob, Iacob
autem genuit Iudam, & fra-
tres eius: Iudas autem genuit
Phares, & Zaram de Tha-
mar: Phares autem genuit
Esron: Esron autem genuit
Aram: Aram autem genuit
Aminadab: Aminadab autē
genuit Nahasson: Nahasson
autem genuit Salmon: Sal-
mon autem genuit Booz de
Rahab: Booz autem genuit
Obed ex Ruth: Obed autem
genuit Iesse: Iesse autem ge-
nuit Dauid Regem.

EXPOSITIO.

55. HÆc genealogia Christi Do-
mini quadraginta, & duas per-
sonas amplectitur, & claudit,
quas in tres partes, seu tesse-
radecades, vt appellat D. Hie-
ronymus, distribuit B. Mat-
thæus, & vnaquæque qua-
tuordecim continet personas; & in numero sunt
quadraginta duæ. Prima pars, seu quaterdena-
rius est ab Abraham vsque ad Dauid, qui proce-
dit per Patriarchas. Secunda à Dauide ad Trans-
migrationem Babylonis per Duces, ac personas
priuatas.

56. Series generationis incipit ab Abrahamo, qui
pater fidei nostræ ab Apostolo dicitur. Secundò
Isaac sequitur: Deo in sacrificium oblatus fuit.
Tertiò Iacob, qui duodecim filios habuit, qui
Tribuum Israël capita fuere. Quartò Iudas, qui
ex Thamar nuru sua eam ignorans, duos filios
genuit, *Genes.* 38. Quintò Phares, qui cum patre
Iuda, & auo Iacob in Ægyptum descendit. Sextò
Esron, *Genes.* 48. *num.* 13. *&* 1. *Paralip.* 2. *num.* 5.
Septimò Aram, qui citato loco Paralip. *num.* 9
dicitur

dicitur Ram. Octauò Aminadab; hunc testatur
Lyran. Lyranus hoc loco, cum populo Israëlitico exiisse de Ægypto, &, cæteris formidantibus, ipsum cum sua Tribu Iuda primum mare rubrum intrasse. Probabilius Abulens. *hic in comment.* tenet in Ægypto abiisse; si enim ipse esset viuus Tribus Iudæ fuisset Princeps, at eius filius Nahasson Princeps dicitur *citato loco Paralip. n.* 19. Nonò Nahasson Princeps, vt modò dixi. Decimò Salmon, qui in matrimonium duxit Rahab, quæ *Iosue* 2. *n.* 2. *&* 6. *n.* 25. meretrix dicitur. Eam in vxorem accipiendo non peccauit Salmon, vt te-
Abulens. Beaulxam. Barradas. nent *hic* Abulens. Beaulxam. Barradas. Quia illa ex idolorum cultu ad verum Deum se conuertit. Deinde magnum in populum collatum beneficium poterat matrimonio compensari. Vndecimò Booz, qui erat homo potens, & multarum diuitiarum, duxitque vxorem Ruth Moabitidem, vt *lib. Ruth.* constat *cap.* 4. *num.* 13. Duodecimò Obed. Decimotertiò Isai, seu Iesse. Decimoquintò Dauid, vt videbis in libro Ruth citato loco *num.* 21. *&* 22.

QVÆSTIO XVIII.

Quare Matthæus in genealogia Christi procedat descendendo, Lucas verò ascendendo?

56. Ambros. BENE notat D. Ambros. *in cap.* 3. *Luc.* quòd vtroque modò generationes narrantur in Scriptura, descendendo passim inuenies, *Genes.* 11. *n.* 10. Ascendendo verò 1. *Reg.* 1. *n.* 1. *&* 9. *n.* 1. Quare ergo ordinando Christi generationem Matthæus incipit ab Abrahamo, & descendit vsque ad Christum; Lucas verò *cap.* 3. inuerso ordine, à Christo ascẽdit ad Adam,
August. S.Thom. & Deum? Primò respondet D. August. *lib.* 2. *de consens. Euang. cap.* 5. S. Thom. cap. 1. in Matth. *Matthæus, ait, intendit narrare generationẽ Christi carnalem, per quam descendit vsque ad infirmitatis nostræ assumptionem, congruè eius generationẽ descendendo describit; sed Lucas, quia in ipso commendat sacerdotalem dignitatem per quam Deo reconciliamur, & ipso Christo vnimur, ascendendo procedit.* Matthæus à primis progenitoribus ad inferiores se confert, agit enim de assumptione carnis, qua Filius Dei ad nostram descendit infirmitatem. Lucas verò per Nathan, aliosque Sacerdotes deducit genus, eius dignitatem sacerdotalẽ celebrando, per quam Deo reconciliamur, fitque noster ascensus. Ex quo accipe rationem, ob quã D. Lucas in suo catologo, peccatorum mentionẽ non facit; ab his enim Sacerdos valde alienus esse
Ambr. Sacerdos alienus à peccatis etiã in progenere. debet D. Ambros. lib. 3. in Luc. *Non abnuo, ait, cùm Thamar, & Ruth defendo, peccatores quoque inter maiores Dominici generis computatos, quorum commemorationem S. Lucas declarare desiderans, quendam successionum ordinem tenuit. Neque enim Achab, neque Iechoniam, neque postremò Vriæ vxorem nominandos putauit, vt immaculatam sacerdotalis generis seriem declararet.*

57. August. Secundò. Idem S. August. ser. 15. de verbis Domini: *Matthæus,* inquit, *generationem Christi memorabat, qua descendit ad nos; ideo quando natus est Christus, cœpit numerare descendendo; Lucas autẽ, quia tantùm numerare cœpit quando baptizatus est Christus, ibi est initium ascensionis.* Similiter
Anselm. D. Anselm. Quasi quòd Matthæus narrat descendendo, quia de Christi generatione agebat, qua ad nos venit: Lucas verò ascendendo, quia suscipit Christum à Baptismo, ex quo homo ad superiora subleuatur, & ablutus à peccatis ad Deum accedit: & ideo D. Lucas in sua serie septuaginta septem generationes apponit, per quas vniuersitas peccatorum (vt probat D. Hieron. *Epist.* 12. Hieron. Genes. 4.
ad Damasum, ex illo Genes. 4. n. 23. *de Lamech verò septuagies septies*) intelligitur. Pergit D. Au- August.
gustin. cit. *Lucas exorsus est numerare vsque ad Adam, qui primus peccauit, & nos cum peccati obligatione generauit. Peruenit vsque ad Adam, & numerantur generationes 77. Sic ergo nulla generatio prætermissa est, nulla culpa præteritur, vbi non debetur ignosci. nam ideo ipsius 77. generationes numerauit, quem numerum Dominus in peccatorum remissione commendauit, quoniam à Baptismo cœpit numerare, vbi omnia peccata soluuntur.* Idem habet D. Anselm. Quod confirmat ex illo, Anselm.
quòd Christus D. dixit Petro, *Non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies.*

Tertiò. D. Paulin. *Epist.* 10. *ad Seuerum*, ex eo 58.
existimat, quòd diuerso modo ordiuntur hæc Paulin.
Euangelia; nam Lucas sumit exordium à Iesu: *Ip-* Luc. 3.
se Iesus erat incipiens, Luc. 3. n. 23. In quo Matthæus terminat suam seriẽ; *de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*; quia ipse Dei Filius, est caput & terminus, principium, ac finis totius creaturæ. Quartò. Rupert. *hic in c.* 1. *Matth.* quandam Rupert.
rationem valde moralem excogitauit: quia in hac duplici serie generationum explicatur certamen, & victoria Verbi de Diabolo. Certamen, artem piscatoris meditatus est Deus, ex his generationibus funem quendam ordinauit Deus, in cuius extremitate subligatus est diuinitatis hamus natura nostra velatus, quem Diabolus digluttiens, illius cuspide sauciatus, captus periit, vt pisci in linea piscatoris contingit. Victoria *in text. Luc.* Nam in eo fit circulus, vt ait Rupert. incipit in Iesu Christo, qui est verus Deus, & terminatur in ipso Deo, qui fuit Adam: in signum autem Victoriæ captiuo in auribus ponebatur circulus, vt de Leuiatham ait *Iob.* 40. *n.* 10. & ita in Matth. genealogia congressus Christi cum Diabolo designatur: in textu verò Lucæ, Victoria qua coronatus ad Deum Patrem redit. Vide Rupertum. Quintò. Tolet. *annot.* 57. *in c.* 3. *Luc.* In mysterio Tolet.
aduentus Christi duo considerantur, aduentus, & eius fructus; ille descendit de cœlis, vt ascenderemus in cœlos; filius dei factus est homo, vt homo fieret filius Dei, & ideo Matth. describit ipsum descensum, ac aduentum eius ad nos; Luc. verò fructum Incarnationis narrat, dum homo ad Deum tendit, ac ascendit. Hæ tamen omnes rationes sunt morales.

Sextò ratiò litteralis, quam tradunt compen- 57.
diosè D. Chrysost. *homil.* 1. *in Matth.* D. Thom. Theoph.
hic Abulens. *quæst.* 5. Matthæus scripsit suum Euã- S. Thom.
gelium Hebræis, qui maximè gloriabantur de Abulens.
Abrahamo, cui promissio de Incarnatione in eius semine erat facta: vt ergo ostenderet, Christum verum esse Messiam, ab ipso Abrahamo tramitem generationis inchoauit texere, vt ita cum ipso Abrahamo, ac Dauide Hebræum faceret beneuolum. Lucas verò suum Euangelium Græcis tradebat, ideo non tantùm progenitorum populi Israëlitici meminit, sed vsque ad

ad Adam,& sursum euehendo genealogiam protendit: quia cum scriberet Gentibus insipientibus, voluit incipere à notioribus, ad maiora eos deducendo, vel vt tacitè eos doceret, quòd per Christum homo ascendit ad Deum. Septima. Liceat mihi in laudem Virginis Mariæ, quandam rationem moralem dare. D. Matthæus narrat genealogiam Ioseph. D. Lucas Virginis generationem describit, vt est probabilis sententia, & latè dicam *quæst. vlt. huius cap.* Cùm ergo in generatione cuiusque hominis, quamuis sancti, & iusti, lapsus, & descensus sit; ideo Matthæus prosapiam Ioseph delineans, descendit. Cùm verò in generatione, ac rebus S. Virginis, quò magis mens considerat, eò ad maiora prouehitur, & vsque ad ipsum Deum volat; ideo Lucas, dum Virginis generationem discurrit, ascendit. Et quia de S. Deipara tractabatur, ideo mulieres peccatrices luxuriæ inquinamento fœdas, vt Matthæus, non apponit, nec aliter exorditur generationem, nisi in Christi Baptismatis puritate, & vsque ad ipsum puritatis fontem deducit.

In Virgine omnia magna & ancta.

QVÆSTIO XIX.

Quare Lucas, & Matthæus diuerso verbo vtantur?

60. DIVVS Matthæus ait, *Abraham genuit Isaac*, &c. Lucas, *Qui fuit Dauid, qui fuit Iesse.* Quare respondet primò D. August. *lib. 2. de consens. Euangelist. cap. 2.* quòd ipsa verborum differentia, quid singuli suscepissent, eleganter manifestatur. Matthæus, qui naturalem describebat generationem, vsus est verbo *generandi*; Lucas verò, qui agebat de generatione legali, & per adoptionem, ab illo verbo abstinuit; non enim rigorosè dicitur filius genitus à patre adoptante; & quamquam aliquando dicatur, *Genuit nos verbo veritatis*; tamen ne confusio fieret inter vtramque generationem, ideo ille modus loquendi vitandus fuit. Secundò. Texendo generationem Christi vtuntur Matthæus, & Lucas verbis *generandi, & fuit*; per *generationem* significatur natiuitas, & ingressus hominis in mundum; per verbum *fuit*, mors, & exitus, vt ostendatur, quòd mors, & natiuitas maximè coniunguntur, ita vt idem sit nasci, ac mori. Tertiò, etiam mysticè. D. Lucas agebat de sacerdotali dignitate, cui omnia sæculi bona in præterito esse debent, & tanquam res iam transactæ.

August.

Mors & natiuitas coniunguntur.

61. Quæres: quare Mathæus in principio Euangelij sui generationem Christi narrat; Lucas verò post Baptismum? Respondet primò. D. August. citat. *lib. 2. de consens. Euangelist. cap. 4.* quòd Lucas repræsentabat Christum sacerdotem, qui peccata nostra per baptismum expurgare veneat. Similiter D. Ambrosius *in cap. 3. Lucæ.* Et ideo generationem deducit vsque ad Deum, quia post Baptismum homo ad Deum ascendit. Tandem graues Recentiores, quòd Lucas significari voluit communem opinionem, qua ante Baptismum reputabatur filius Ioseph, donec signis, & virtute se ipsum mundo declarauit.

Augustinus.

Ambros.

QVÆSTIO XX.

Quare hæc sacra generatio inchoetur in Abrahamo?

RATIO litteralis huius quæstionis est: quia Abrahamus extitit caput, & origo totius populi Hebraici, & ei facta expressior de Incarnatione promissio fuit. Secundò, & mysticè. Abrahamus constituitur caput huius generationis. nam ille filium suum Deo obtulit in holocaustum; ideo Deus, qui est diues in misericordia, in superabundantem recompensationem filium suum illi dare decreuit, *Gen. 22. num. 16.* Ita enim magnus est Dominus in magnificentia, & disponit omnia misericordia, & prudentia, vt præmium merito proportionetur, & quibus ei obsequia præstamus, iisdem dona sua nobis communicet, & largiatur. Illud mirabile Samsonis robur, quo vincula, & funes tam facilè rumpebat, in capitis crinibus statuit Deus, *Iudic. 16. num. 17.* Sed cur tantum donum eius potiùs brachiorum membris, seu lacertis, vel digitis manuum non addixit? Sanson Nazaræus erat, id est, Deo consecratus, cuius externum signum, quòd nouacula non transibat per caput eius, nec erat rasum tempore separationis suæ. *Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius*, Num. 6. num. 5. Sanson capillis obsequium Domino deferebat, cultumque præstabat, ideo etiam in eis à Deo honoratur, ac super cæteros extollitur. Lyranus. *Quia, sicut supra dictum fuit, ista fortitudo non erat virtutis nostræ, sed erat quoddam donum gratiæ gratis datæ, quæ in necessariis, & expedientibus fuit in eo, quandiu tenuit ritum Nazaræi.* Vide hac de re *lib. 2. cap. 4. quæst. 34. num. 132.* 62.

Deus iisdem remunerat, quibus famulamur.

Num. 6.

Lyran.

Tertiò. Abrahamus constituitur origo generationis huius; in ipso enim plus præualuit gratia, quàm natura; cum iniectus esset in ignem, Dei potentia illæsus exiuit. *De Vr. Caldæorum*, Genes. 11. num. 31. Cùm esset senex, &, vt multorum est sententia, iam sterilis genuit filium; meritò ergo in catalogo hoc hic princeps scribitur; cùm hæc generatio tenderet, vt plus gratia, quàm natura valeret. Christus conceptus est sine ope viri natus ex Virgine, quotiescumque enim gratia, & natura concurrunt, gratia præferenda est. Benedicens Noë filiis suis ait: *Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem*, Genes. 9. n. 27. Quomodo Iaphet ætate minor primum in benedictione occupat locum? D. Paulinus Epistola 4. *Sacramenti ordo poscebat, iuxta Noë propheticam benedictionem, in tabernacula Sem transire habitationem Iaphet, hoc est, in domo legis, & Prophetarum Ecclesiam potius institicari, minorem temporum æuo, sed gratia maiorem.* Sem, vt senior, naturam, Iaphet vt iunior, Ecclesiam repræsentabat, quam Deus gratia sua ex gentibus congregauit: bene ergo Iaphet prior impetrat benedictionem, semper enim natura postponitur gratiæ. Cùm Elias venisset in Sarephta, inuenit mulierem, quæ habebat parum farinæ, ex qua sibi, & filio suo panem præparabat: Elias ab ea petiuit, vt sibi prius quam filio suo panis buccellam daret, *quæ abiit, & fecit iuxta verbum Eliæ*, 3. Reg. 17. num. 15. Sed quomodo priùs Prophetæ cibos porrigit, & super filium suum fame tabescentem 63.

Genes. 11.

Genes. 9.

Paulin.

Gratia plusquam natura potest.

3. Reg. 17.

Chrysost. viscera eius non sunt commota? D. Chrysostomus *tom.6.homilia in Petrum,& Eliam*,ait,*Videre licuit naturam contemptam, & hospitalitatem honoratam, licebat videre eius viscera proiecta, & Prophetam susceptum.* In filio necessitate laborante naturæ vehementia demonstrabatur; in postulatione Prophetæ efficacia gratiæ: bene ergo necessitas filij huic submittitur; nam parua gratia efficacior est, quàm vniuersi naturæ conatus.

64. Quartò. Abrahamus extitit superior omni carnis, ac sanguinis affectu: ita à terra sua egreditur, ac si non esset patria, in qua educatus fuerat, *Genes.12.num.2.* ita filium dilectum Isaac immolare intendit, ac si non esset pater, *Genes.22.num.10.* ita Ismaelem à domo eiicit, ac si esset alienigena, *Genes.21. num. 10.* Cùm Christus Dominus constitutus esset Rex, ac Princeps totius vniversi, in quo nulla carnis, & sanguinis propensio introiuit; meritò eius progenies ab Abrahamo inchoatur. Ex pretio venditionis Christi *emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum*, Matth.27.n.7. Sed cur terra illa datur alienigenis, non verò conciuibus, ac naturalibus? D. Augustinus *sermon.* 128. tenet agrum illum regnum Christi significare, quod eius sanguine acquisitum est: & optimè dicitur hoc extraneis, & non domesticis paratum; quia tanta iustitia, ac integritate erat regnaturus, ac si alienigena foret.

Genes.12. Genes.22. Genes.12. Matth.27. D. August. *Rex alienus affectus.*

QVÆSTIO XXI.

Quare numerentur fratres Iudæ?

65. CVR Euangelista Esau, Ismaelem, aliosque germanos prætermisit, & tantùm fratres Iudæ commemorat? Respondent Chrysostomus *hom.3.* Paschasius, Abulensis, & alij, quòd Ismael, Esau, & alij hinc repelluntur, ex eo, quod non sint filij promissionis, nec gratiæ, nec pars populi Dei, nec Christus ex eis originem traxit: at filij Iacob Principes, & Patriarchæ duodecim Tribuum extiterunt, & quia non sunt exclusi de populo Dei, etiam non merentur de Christi generatione excludi. Chrysost. *homil. 3. in Matth.* ita ait, *Præterea igitur illos (scilicet Ismaelem, & Esau) reticuit; festinat verò ad eos, ex quibus nascitur Christus, & vnde propagatur populus Iudæorum.* In eodem catalogo progenitores Christi, ac parentes populi fidelis recensentur; qui enim in causa est, vt homines in Christo nascantur, augeanturque, à progenitoribus Christi non distat. Secundò, vt ait Paschasius, cùm in eis Apostolorum numerus, & forma signatur, & aliunde dictum sit, quod Dominus regnabit in domo Iacob, ideo eorum fit mentio, & quia Christi patres non fuerant, hac de causa eorum nomina non exprimuntur, sed solus Iudas declaratur, à quo originem traxit Saluator; vel eorum nomina tacentur, quia erant satis nota, ait Abulens. quæst.7. *quia erant satis nota vt ita Euangelista consuleret breuitati.*

Chrysost. Paschas. Abulens. Chrysost. Paschas. Abulens.

66. Secundò. Quia licet peccatores, & accusati fuerint de crimine pessimo, & vendiderint Ioseph; tamen verisimile est, vt multi contendunt, omnes pœnitentiam egisse, & iustos effectos esse, quod non obtinuerunt Esau, & Ismael. Tertiò Esau, & Ismael singuli ciuitatem, & regnum ad suum nomen celebrandum extruxerunt: at fratres Iudæ, retento Israelis cognomine in vnius populi, ac Reipublicæ vnitate permansere, vt notat Abulensis *quæst.6.* Meritò ergo scribuntur, tum ob vnitatem, quam inter se, tùm ob charitatem, quam erga patrem habuerunt. Quartò. D.Thomas. *Quia Iudas, & fratres eius sub cultura vnius Dei permanserunt, & ideo de eis fit mentio in generatione Christi, non autem Ismael, & Esau.* Tantum enim extollit Religio & cultus Dei, vt illos faciat inter Christi parentes nominari

Vnitas extollitur. Abulens. S. Thomas. *Religio nobilitat.*

QVÆSTIO XXII.

Quare dicatur, Iudas genuit Phares, & Zaram?

RATIO difficultatis est; quia Iudas alios habuit filios, scilicet Her, Onam, & Sela, *Genes.38. num.3.* Respondet primò Abulensis *quæst.8.* Quia Phares, & Zaram fratres erant vterini ex eodem patre, & matre, & sic maximè pertinebant ad populum Dei; non sic verò Her, Onam, & Sela, quia licet ex eodem patre, non tamen ex eadem matre. Deinde, quia magni peccatores fuerint, quos Deus propterea interfecit, *Genes.38.* Secundò. D.Ambros. in *cap.3. Lucæ* confugit ad sensum spiritualem, *In his duobus fratribus*, ait, *vterque populus figurabatur: vterque enim natus est ex Thamar, id est, ex cruce amara Christi, vbi parturiens clamauit: Zaram, id est, populus Iudæus, prior manum immisit, in qua ligatum est filum coccineum, id est, circumcisionis, vel mysteriorum Crucis Christi: verùm retracto intus Zaram, prior egressus est Phares, id est, Gentilis populus Christum suscipiens.* Hi duo ideo ponuntur, quia duos populos, Iudaicum, & Gentilem, significabant. Tertiò. D.Thomas, ait, quod in Abraham significatur fides, in Isaac spes, in Iacob charitas, in Iuda confessio, ex quibus oritur Phares, & Zaram: Phares, id est diuisio, seu destructio vitiorum; Zaram vero origo virtutum. Et sic totus Christianus staus hîc describitur, dum ex confessione destructis peccatis, resultant gratia omnesque virtutes. 67.

Abulens. *Peccatores Deus reiicit.* Ambros. S.Thomas. *Vitia destruenda, virtus amplectenda.*

Quartò Maldonatus. Iam tunc gemelli infantes in vtero contendere videbantur, quis nam primogenitus, & Christi parens futurus esset, vt dubium fuisse videretur, vter primo genitus habendus esset? Itaque voluit Euangelista honorem illis quodammodo partiri, sic Phares in Christi genealogia numerans, vt Zaram non penitus excluderet. Magna intentare, affectaréque, eximia laus. Esau vero non fuit nominandus; tum, quia ad Christi genealogiam ius non habebat; tum, quia paruipendens primogenita vendiderit, *Genes.25 num.34.* Acutè, & ingeniosè quandam hîc quæstionem mouet R.P. Didacus de Baeza lib. 4. in Euang. cap. 5. §. 30. *Cur, cùm Iacob, & Esau sint fratres vterini, sicut Phares, & Zaram, Christus originem trahat à Iacob, & non à Zaram, cùm vterque secundo loco natus sit?* Pulchrè respondet, quod Iacob primogenituram ita affectauerit, vt nunquam destiterit; nam exiens *plantam fratris tenebat manu*, Genes.25.n.25. Vnde dicit D.Chrysostomus homil. de Iacob & Esau: *Interea certamen nec nascentibus desiit, dum maioris* 68.

Maldon. *Laus intentare magna.* Baeza. Genes.25. Chrysost.

maioris planta innixus Iacob aut prior nasci desiderat, vt se victorem tali gestu demonstrat. At Zaram si habuit nobilem ausum, vt primas raperet, manum reuocauit, & liberum nascendi locum fratri reliquit; & qui pedem ab incepto retrahit, ad magna aptus non est.

QVÆSTIO XXIII.

Quare fœminæ peccatrices in hoc loco scribantur?

69. VARE non illustres fœminæ, sed solæ mulieris criminibus infectæ huic sacro ordini compinguntur? Respondent primò D. Hieronymus, S. Ambrosius *in cap. 3. Lucæ*, D. Chrysostomus *homil 3.* Euthymius & alij. *Notandum*, inquit Hieronymus, *in genealogia Saluatoris nullam sanctarum assumi mulierum, sed eas, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret.* Nec obstat id, quod in contrarium habet Lyranus. Primò, quia in hoc catalogo ponitur Beatissima Virgo. Quia Patres, vt hic aduertit Abulensis, loquuntur de mulieribus, qui viri ope conceperunt. Deinde, quia genealogia vsque ad Ioseph protenditur. Nec obstat secundò id, quod ait Hieronymus, quod tres Reges ob grauia scelera relicti sunt; nam, vt notant citatus Abulensis, & S. Thomas, illi impœnitentes mortui sunt: at Rahab, & Ruth, licet Chananææ, & idolorum cultrices, sicut & Bethsabee adultera, & Thamar fornicaria: postea mulieres iustæ, ac sanctæ pœnitentia peccata abluerunt.

Hierem. Ambros. Chrysost. Euthym. Lyran. Abulens. Hieron. S. Thomas.

70. Secundò. Idem Ambrosius super Lucam: *Ne pudeat*, ait, *Ecclesiam ex peccatoribus congregari, cùm Dominus nasci de peccatoribus non sit dedignatus.* Ex quo habes, quod non obliuiscitur Christus parentum peccatorum, nec tu obliuiscare: honorauit ille, honora & tu genitores tuos, esto pauperes, & humiles; pietas paterna apud te præualeat. Tertiò. Idem Ambrosius in 2. Dauid. prologo cap. 6. *Denique*, ait, *ea dispositione Bethsabee, & Thamar inter auctores dominici generis computantur, quarum altera adulterium fecit, altera commisit incestum. Ea dispositione & Achab. & Iechonia adnumerantur maioribus Christi, vt omnes homines redempturus beneficium à suis maioribus inchoaret.* Ideo Matthæus in hac generationis serie tot parentum Christi flagitia annumerat, & ab eis non abstinuit: est enim maximus charitatis ordo, vt in distribuendis beneficiis propinquiores egentes primas habeant; sicque veluti à progenitorum peccatis beneficium incepit. Et ita ait sanctus Pater, *Beneficium à suis maioribus inchoaret.* Quartò. D. Paschasius hic dat rationem, quantum ad Rahab, & Ruth, quæ Gentiles erant. *Qui iam per Patriarchas*, ait, *ex quorum carne futurus erat, sibi Ecclesiam, non solùm de Iudæis, verùm etiam ex Gentilibus clementissimè copulabat.* Similiter Caietanus, *Intendit*, inquit, *Euangelista, & ipsa genealogia aperire, quod Iesus Christus ex istis traxit originem, qui pro omnium salute incarnatus est.* Qui in omnium salutem venerat, ex omnium sanguine voluit procreari, vt sic omnium infirmitatibus maximè condoleret, & omnes sui propinquitate decoraret.

Ambros. Parentes et à peccatores honorandi. Ambr. Consanguineo primo sa... Paschas. Caiet. Fratrum infirmitatibus condolendum.

71. Quintò. D. Augustinus *lib. 22. contra Faustum, cap. 64.* Impugnans Manichæorum hæresim asserentium, quod Christus non habuerit verum corpus, tametsi originem ducens ex fœminis peccatricibus, ita ait: *Isti haeretici ignorant, veracissimum Saluatorem nostrum, non solùm loquendo, sed nascendo magistrum extitisse; etenim fideles congregandi erant ex omnibus gentibus, & ita ex generatione Christi discere debuerant, parentum iniquitatem sibi non obesse, iuxta illud Ezechielis: Non occidentur patres pro filiis. Ezech. 18. Illud Deuter. 24. Vnusquisque onus suum portabit.* Similiter Euthymius, filius enim ob delicta parentum nec abiiciendi, nec puniendi sunt. Deinde idem Euthymius aliam rationem subdit. Vt Iudæorum tumorem reprimeret, quorum erat, virtutis nullam habere curam, sed de progenitoribus plurimum gloriari; ideo ostendit illos ex illegitimis natos nuptiis. Similter loquitur Genadius *in Catena Græca.* His enim mulieribus reprobauit Dominus in suis maioribus præsumptionem de generis splendore. Sextò. Dicam quod sentio in hac re, non ponuntur hîc aliæ mulieres, quia vt Iudææ, ac legitimæ vxores, certum erat, quod ex suis viris ac maritis conceperant, vt Sara ex Abrahamo, Rebeca ex Isaac; sed tantùm recensentur fœminæ, quæ ob peccata sua suspectæ erant, & de quibus dubitari poterat, an à propriis viris conceperint, vt Thamar, quæ ex incestuoso concubitu conceperat; Rahab, quæ dicitur meretrix; Bethsabe, quæ adultera; Ruth, quæ Moabita, & idolorum cultrix; & vbi honor, ac fama anceps, opinioque periclitatur, ibi res, vt omne tollatur dubium, ab intimis aperienda, & explicanda, quod statim illustrabo. De hoc *q. 25. n. 77. 78.*

August. Euthym. De progenitoribus non gloriandum. Genadius. Vbi fama periclitatur ibi res explicanda.

QVÆSTIO XXIV.

Quis sit Booz hic nominatus?

VÆSTIO est, vtrùm iste Booz sit vnus, an triplex, v. g. filius, pater, & auus, omnes hoc nomine Booz appellati? Et quisnà sit, qui dicitur genuisse Obed ex Ruth? Lyranus *hic* existimat tres fuisse Boozos. Fundamentum eius est. Quia à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauid fluxerunt trecenti sexaginta sex anni, & valdè durum, quod quatuor personæ, scilicet Salmon, Booz, Obed, & Iesse, tantum tempus adimpleuerint. Quod vero sit supradictus annorum numerus ex 3. *Regum cap. 6. n. 1.* Quod anno quadringentesimo octogesimo ab egressu Ægypti (qui erat annus quartus regni Salomonis.) Domus Domini cœpit ædificari. Ex quibus detrahendi sunt quadraginta anni deserti vsque ad introitum Terræ promissæ, & septuaginta ani, quibus vixit Dauid; & quatuor anni regni Salomonis; supersunt trecenti sexaginta sex anni à transitu Iordanis vsque ad natiuitatem Dauidis. Et confirmatur ex Iosepho *lib. 5. Antiquitatum cap. 5.* vbi testatur, historiam Ruth contigisse tempore Heli: ergo Salmon non potuit esse pater immediatus illius Booz, qui genuit Obed, nisi dicatur dictum Booz trecentorum ferè annorum genuisse Obed, quod est absurdum. 72.

Dubium. Ioseph.

Tenendum tamen est, vnum tantùm fuisse hominem nominatum Booz, & non plures. Hoc 73.

mani

manifestè constat ex Scriptura, ex fine libri Ruth, vbi fit epilogus generationis Phares vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz; & 7. *Paralip. cap.* 2. *n.* 12. vbi ponitur progenies Phares per Esron, vsque ad Dauidem, & vnus tantùm nominatur Booz filius Salmon, & pater Obed. Similiter Lucas *cap.* 3. *num.* 32. vnum tantùm refert Booz filium Salmonis, & patrem Obed. Deinde, quia noster Euangelista ait; *Omnes generationes ab Abraham vsque ad Dauid, Generationes quatuordecim*; & in secunda quaterdena non dicit *omnes*, quia in ea dimissi sunt tres Reges ob scelus idololatriç. Pręterea id, quod dicitur de hostiria Ruth, fuisse tempore Heli, falsum est, vt communiter notant Scripturarij. Tandem non est impossibile, quod illi quatuor, scilicet Salmon, Booz, Obed, Iesse, prædictum tempus totum adæquent; nam si æquè diuidatur, quilibet vno dimidio anno supra nonaginta vixisset, & si eorum aliquis minus vixit, alius potuit tanto plus viuere, vt dictus numerus compleatur, præcipuè cùm Abraham genuerit filios ex Cethura centum quadraginta annorum natus. Et denique isti viri Salmon, & Booz fuerunt virtute illustres, & ob charitatem Rahab, & Ruth in matrimonium duxerunt.

Probatur vnum tantùm fuisse Booz.

QVÆSTIO XXV.

Quare Booz genuerit præstantissimum filium Obed ex Ruth Moabitide.

74. QVANQVAM aliquam iam dixi q. 20. hîc res altius inquirenda est: Quomodo ex hac coniunctione, & matrimonio Booz cum Ruth, quæ erat Moabita, oritur præclarus filius, scilicet Obed, qui dicitur subditus, seu parentibus maximè obediens, ex quo nascitur tota regalis prosapia, imò & ipse Christus (sola enim obedientia hæc potuit educare, Obed pater esse Iesse, auus Dauid, *Ruth. cap.* 4. *num* 12.

Ex obedientia illustria pullulant.

75. Præclarè respondet Author operis imperfecti homil 1. *Booz senior constitutus* ait, *non sibi vxorem accepit, sed Deo; non propter passionem corporis sui, sed propter iustitiam legis, vt suscitaret semen proximo suo, non magis amore, quàm religione feruentior.* Et postea subdit. *Talis ergo Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatur subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt, non mores, pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solet quæri, hoc in coniugibus optant: propterea non genuerunt filios subditos vel sibi, vel Deo, contumaces, & contra se, & contra Deum, vt filij irreligiositatis ipsorum.* In coniunctione Boozi, & Ruth. vbi nulla inflammatio cupiditatis interuenerat, sed tantum religio in Deum, & amor filiorum spectabatur, vt ex propagine Ruth procrearet filios, alius nasci non potuit, nisi Obed, id est, illis subditus. Booz cum Ruth matrimonium iniuit, vt lex impleatur, & vt suscitet semen consanguinei, & propinqui sui, *Ruth.* 4. *n.* 10. iuxta id, quod præceptum erat *in Deuteron.* 25. *n.* 7. Et vbi homo totus est in eo, quod sibi incumbit, & debita ratio expostulat, propter iustitiam legis, non mirum, quod talis filius natus sit. Aliter verò cùm Israel in deserto luxuriasset cum Moabitis, *Num.* 25. Inde horribilia monstra prodierunt,

Impefect.

Casta coniunctio in matrimonio filios sanctos generat.

ait idem Imperfectus. *Non magis honore, quàm religione feruentior.* Et infrà eadem homil. *Ruth pro merito fidei suæ nupsit Booz, quia propriam gentem contempsit, & terram, & genus, & elegit Israel, &c.* Meritò Ruth, quæ amore Religionis dimisit patriam, parentes, ac cognatoss, & adhæsit populo Dei, tantùm filium genuit.

Tertiò. Ad quæstionem, Procopius relatus in Glossa 2. *ad cap.* 25. *Deuteron.* ad illa verba. *Accipiet eam*, n. 5. *Nondum*, ait, *manifestata resurrectione, ipsa posteritas, ac memoria per ipsam generationis conseruata solatio veteribus fuit. Interim verò resurrectionis figuram obtinuit. Eam verò cum obseruasset Booz, & duxisset Ruth, prodigij quiddam simile adeptus est, vt proauus esset Christi, futuram promissionem resurrectione morali imitatus. Nam oportebat eum, qui nobis resurrectionem donauerat, genus ducere per eos, qui typum eius secundùm carnem conseruauerant.* Dum Booz semen propinqui sui suscitare intendit, figurâ resurrectionis Christi adumbrauit, & ex eo ad tantam meruit gloriam subleuari, vt inter Christi parentes annumeretur. 76.

Procop.

Figura resurrectionis Christi maximè honoratur.

Quartò, Paschasius, & Abul. q. 13. *Vaticinatum, erat*, inquiunt, *ab Isaia* 16. *n.* 1. *Emitte agnum, Domine dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Est petra deserti, quæ ciuitas terræ Moab, de qua dicitur fuisse Ruth, & sic agnus dominator terræ, id est, Messias, venturus erat ad montem filiæ Sion, id est, in Hierusalem, vbi mons est Sion: de petra deserti, id est, de terra, vel stirpe Moabitarum, vbi erat ciuitas, quæ vocatur petra, scilicet de stirpe Ruth, quæ erat de petra deserti.* Hæc Abulensis. Ponitur ergo Ruth, vt videatur veritas diuinæ promissionis adimpleta. Sicut ob eandem causam dicitur filius Dauid, & Abrahæ.

Paschas.
Abulens.

Veritas diuinæ adimpleta.

Quintò, Quia obedientia Booz vt suscitaret semen propinqui sui, *Ruth* 4. *num.* 10. remuneratur obedientia filij qui dicitur Obed, id est, obediens nam obediens filios obedientes generat.

Obedientia remuneratur.

Sextò. Quia Ruth Moabita maximam cum propinqua, ac socru sua vnitatem, concordiamque conseruauit atque [illegible]: *Populus tuus populus meus, Deus tuus Deus meus,* Ruth. 1. [illegible] 17. D. Hieronymus, de vera circumcisione [illegible] *Cur tantum peregrina conceditur, vt suo [illegible] destinata benedictionis semen accipiat & Israeli non Israelita [illegible] dignitatem? Vnde istud oro, promeruit? Credo, quia dixit socrui suæ: Populus tuus, populus meus; Deus tuus, Deus meus.* Ex concordia cum propinquis, tanquam ex admirabili virtute, digna, vt in hoc catalogo locum haberet. Septimò. Quia res erat anceps, & in dubium reuocari poterat; an Booz rectè gessisset in copulanda sibi Ruth matrimonio? nam prohibitum erat Moabitidas ducere, *Deuter.* 23. *n.* 3. Aliundè lex præcipiebat fratris defuncti semen suscitare; fuit ergo magnum factum declarandum, ne res esset sub lite, tum ex nato filio Obed, qui dicitur obediens, tum, vt ait Rupertus hîc: *Semen, quod ex ea suscitatum est, statim secunda generatione generet Dauid Principem, & Regem Ecclesiæ Domini. Siquidem Obed ex ea generatus genuit Iesse, Iesse autem genuit Dauid Regem. Et Booz quidem non solùm excusatus, verùm etiam iustificatus est, ducendo vxorem Moabitidem.* Hæc Rupertus. Vbi defectus cogitari potest, ibi suspicio amouenda, honor, & sanctitas aperienda. 77.

Ruth. 1.

D. Hieron.

Concordia cum propinquis.

Rupert.

Vbi fama periclitatur, ibi exprimenda virtus:

De Iacob inquit Scriptura. *Vir simplex habitabat in tabernaculis*; seu, vt legit D. Augustin in quæstion 78.

Genel. 25.
Augustinus

quæstionibus supra Gen. apud Lippoman. *Vir sine dolo*, Genes. 25. num. 27. Sed cur Scriptura de Iacob eiusmodi testimonium profert, cùm aliud simile non dicatur, nec de Abrahamo, nec de Isaac? Deus calumniam, quæ de ipso supplicari poterat, præoccupauit; nam postquam seniori fratri Esau benedictionem præriperet, dicturus erat pater. *Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem*, ibidem num 35. Similiter, & frater: *Iustè*, inquit, *vocatum est nomen eius. Iacob supplantauit me in altera vice*, n. 36. ibidem. Ne ergo Iacob tanquam fraudulentus haberetur, necesse fuit diuino testimonio eius simplicitatem
Augustinus. probari. Ita eleganter D. Augustinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 37. *Iste dolus*, ait *Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, & non in eo magna rei*
Genes. 27. *mysterium quæreretur, superiùs dixit Scriptura: Erat autem Iacob vir simplex, hoc est, sine dolo. Quis est dolus sine dolo? Quæ, fictio non mentitur, nisi profundum mysterium veritatis.* Regius Vates
Psal. n. 105. Psalm. 105. n. 1. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Pater loquitur ad filium, vt sedem constituat in dextera eius: at si filius sit in dextera, Pater ad sinistram manebit, qui apud nos multo
August. to inferior est locus. Optimè ait S. Augustinus, *Sede à dextris meis vt honorificetur Filius.* Quod
Omnis ambigendi suspicio amouenda. patet in natura, & essentia non sit minor filio, omnes hæretici fatentur. At filium minorem esse Patre, asseruit Arrius Sit ergo Christus ad dexteram, vt æqualitas naturæ refulgeat, & omnis ambigendi occasio abigatur.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Dauid solus nominetur Rex?

79. *Abulens.* *Illa reputatur dignitas quæ est cum firmitate.*
RESPONDETVR primò, cum Abulensi *quæst.* 15. & aliis. *Quia primus fuit ex tribu Iuda Rex, Regum caput, & fons.* Et si Saul antea regnauerat, ad Christi regnum non pertinebat. Secundò. Quia Dauid primus fuit electus ad regnum, tanquam in eo stabiliendum, & in sua progenie conseruandum, vt constat ex promissione perpetui regni illi facta, 2. *Reg.* 7. *num.* 12. 1. *Paralip.* 17. *num* 11. *Psalm.* 88. *n.* 4. *Psalm.* 131. *num.* 11. Et dignitas concessa, cum perpetuitate, quæ firmata inter cætera maxima reputatur. Tertiò. Solus Dauid titulo regio insignitur, etenim coram Domino se humiliauit, ita vt eum contemneret Michol. 2. *Reg.* 6. *num.* 20. Et qui se humiliat, exaltabitur. hæc causa assignatur à Ruperto, ob quam Moyses tanta sit dignitate subli-
Humilitas exaltatur. matus, vt Deus fieret Pharaonis; elegit enim magis improperium Christi, quàm diuitias Ægyptiorum, *ad Hebræos* 11. *num.* 26.

Quartò. inter omnes Reges huius catalogi, Dauid hoc habuit proprium, quod ipsum regnum proprio suo labore comparauerit; in quo
Ea est nostra condecoratio, quòd Christo assimilemur. Christum D. repræsentauit, qui per crucis dolores in regnum suum introiuit; meritò ergo Dauid, qui ita Christo assimilatus ait, omnibus est prælatus; omnis enim nostra condecoratio, ac honos in eo stat, quod Christo configuremur.
August. D. August. Psalm. 15. *Cum ergo Dauid*, ait, *Deus elegisset, & prædestinasset ad regnum, noluit, & ipsum Dauid ante regnum tenere, quam primò à persequentibus liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, corpus eius cuius corporis caput Christus, porrrò enim si ipsum caput nostrum sine primo peracto labore in terra, in cælo regnare noluit, neque leuare sursum corpus, quod deorsum accepit, nisi per tribulationis viam; quid audent membra sperare capite suo magis se posse esse felicia.*

80. Quintò. Pulchrè D. Augustinus lib. 1. de mirabilibus sacræ Scripturæ, cap. 30. *Dauid autem* Augustinus.
Rex, ait, *genuit Salomonem: cui non additur Regem, cùm Salomon patris regno teneret maius imperium. Sed ex hoc intelligitur patris sui Dauid regnum Salomon hereditario iure possidere, ad Dauid honorem regni plus pertinere.* Dauid regnum ex operibus obtinuit, Salomon ex hæreditate; & apud Deum honos non ex hæreditate, sed ex meritis comparatus, & acquisitus excellentiam habet. *Non ex hereditate, sed ex meritis honor.* Quintò. Inter omnes Patriarchas non Abrahamo, non Isaaco, non Iacob Deus regnum dedit, sed tantùm vni Dauidi, & hic inter omes alios Reges regali titulo decoratur. Rupertus lib. 4. in Rupert.
Cantica, *Qui ferè*, ait, *primus vocibus manifestis canturus erat mysteria regni nostri, & virtutes sæculi venturi, oportuit eum Regem fieri, Regem Dauid potentem, & secundùm nomen suum bellatorem.* Elegit Deus Dauidem, vt manifestis vocibus virtutes regni Christi inter nationes celebraret, ad regiam dignitatem priùs assumitur; nam solus Rex, & qui de regno experientiam habet, de regni rebus potest agere, & habere sermonem. *Qui habet experientiã loquatur.* Et nota, quod bis dicitur Rex: *Iesse genuit Dauid Regem; Dauid autem Rex.* Quia bis dormientem Saulem in spelunca deprehendit, & viuum dimisit, 1. *Reg.* 7. & 26. *num.* 10. Et ex vtroque loco intellexit Saul, ipsum futurum Regem: seu quia misericordia, & iudicio gubernauit: misericordia in hostes, iustitia in homicidas, 3. *Reg.* 2. *num.* 8. Tertiò. Quia sibi, & suis regnum comparauit: ideo bis nominatur Rex.

Matth: 1. *num.* 6. Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ, Salomon autem genuit Roboam: Roboam autem genuit Abiam: Abias autem genuit Asa: Asa autem genuit Iosaphat: Iosaphat autem genuit Ioram: Ioram autem genuit Oziam: Ozias autem genuit Ioatham: Ioatham autem genuit Achaz: Achaz autem genuit Ezechiam: Ezechias autẽ genuit Manassen: Manasses autem genuit Amon: Amon autem genuit Iosiam: Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in transmigratione Babylonis.

EXPOSITIO

81. ACCEDIMVS ad explicandas quæstiones, quæ in secunda reperiuntur quaterdena, & à postrema prioris quaterdenæ progenie sumemus exordium vbi dicitur: *Dauid autem Rex genuit Salomonem*, qui interpretatur Rex pacifi-

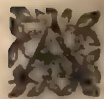
pacificus, & fuit potentissimus; solùm enim in
In pace opulentia. pace est summa opulentia. Et est prima persona
huius quaterdenæ. Secunda Roboam, id est, multitudo populi: de quo eleganter ait D. Chryso-
Chrysost. stomus homil. 1. in Matth. *Salomon, cùm haberet regnum valde multiplicatum, natū sibi illo tempore filium, appellauit Roboam, id est, in multitudine populi, vt secundum statum regni sui multiplicati nominaretur filius eius; prouidentia autem Dei dispensauit, vt diceretur in multitudine populi, quoniam quod fit in multitudine populi, statim facilè se-*
Quod est in multitudine non perseuerat. *ditionem patitur.* Sapiens Rex filium sibi in hæredem regni natum multitudinem populi appellauit, quia magnitudo regni stat in multitudine populi. Deinde vt diuina prouidentia innueret diuisionem regni in filio; quod enim stat in multitudine, nō perseuerat, ac facilè erroribus succumbit.

82. Tertia Abias. Et hic etiam declinauit à Domino 3. *Regum.* 11. Quarta Asa, qui morbo laborans se totum medicorum industriæ commisit, 2. *Paralip.* 14. 15. 16. Quinta Iosaphat. Et hic est valdè celebris in Scripturis, ob fiduciam in Deum, 2. *Paralip.* 18. Sexta Ioram, hic fuit impiissimus, & occidit omnes fratres suos filios Iosaphat: vnde à Deo punitus est 2. *Paral.* 21. Et hic omittuntur tres Reges intermedij: nam Ioram genuit Ochoziam, Ochozias Ioas, Ioas Amasiam, qui genuit Oziam. Dicitur autem hîc in textu, *Ioram genuit Oziam*; non vt filium, sed per alios interiectos, tanquam nepotem. Ozias non erat filius Ioram, sed Amasiæ, 4. *Reg.* 15. & 2. *Paralip.* 35. Septima persona in hac genealogia est Ozia: fecit quod rectum erat in oculis Domini, & adiuuit eum Deus contra inimicos suos, & diuulgatum est nomen eius vsque ad introitum Ægypti, 2. *Paralip.* 26.. Octaua Ioatham, hic fuit Rex bonus, colens Deum secundùm vias patris sui, 4. *Reg.* 15. & 2. *Paralip.* 26. Nona Achaz, & fuit pessimus, posuitque simulacra Solis, & Lunæ in templo Domini, 4. *Reg.* 16. *&* 2. *Paralip.* 28. Decima Ezechias, & fuit optimus, 4. *Reg.* 19. *&* 2. *Paralip.* 29. Vndecima Manasses; & habuit secum Magos, & diuinatores; captusque est à Rege Babylonis, in angustia orauit ad Deum, & reduxit eum ad terram suam, & destruxit idola omnia, 4. *Reg.* 21. Duodecima amon, & fuit pessimus vnde serui eius occiderunt eum, 4. *Reg.* 21. Decimatertia Iosias, extitit in Deum deuotissimus, fecitque maximè obseruare legem Dei, 4. *Reg.* 22. *&* 93. Decima quarta Iechonias, & fuit malus: & hic est pater illius Iechoniæ, qui nominatur post transmigrationem; Babylonis

---

QVÆSTIO. XXVII.

Quare Bethsabee hic non exprimatur?

83. LIÆ hic declarantur mulieres peccatrices, vt Thamar, Rahab, Ruth; cur Bethsabee non scribitur nomine suo, sed tantùm ait Euangelista: *Ex ea, quæ fuit Vria*; seu
Cerda. vt est in textu Græco, & testatur Cerda in Aduersariis cap. 187. *Dauid genuit Salomonem ex*
Maldon. *Vria?* Respondet primò Maldonatus, *Vt ostendatur Salomonem ex adulterio non esse natum, ideo dicitur: Ex ea, quæ fuit Vria*; quia tunc iam non erat Vriæ, sed legitima Dauidis, quando ex ea Salomon natus est. Secundò respondeo ex iis, quæ docent S. Remigius, S. Thom. Paschas. & Hugo Remig. Thomas. Paschas. Hugo.
hîc, & alij, quod Bethsabee suum fecit interficere virum, eiusque mortis conscia fuit; cùm ergo proditionis labe infecta fuerit, meritò in catalogo progenitorum Christi non recensentur. Inter omnia flagitia, ac crimina, circumuenire dolis maximè execrabile. Tertiò D. Anselmus hîc ait: Proditoris crimen grauissimum. Anselm.
Tacet nomen Bethsabee, vt nominando Vriam reducat ad memoriam illud maximum scelus, quod fecit Dauid in eum. Tacet etiam, quia cætera cùm essent notabiles, non solùm non culpari, sed etiam laudari meruerunt. Ista vero adeo culpabilis est, quod nomine non est digna, sed solus iustus. Vbi tres innuit rationes. Primò, vt crimen adulterij, & homicidij Dauid, quod pœnitentiâ deletum est, in mentem veniat. Secundò, quia aliæ mulieres Qui patitur persecutionē, nomine dignus.
Gentiles, ac idolatræ laudandæ, dum populo Dei se coniungunt; Bethsabee vero, quæ erat fidelis, & in domo viri iusti, ac eius præsentia quod tantùm commiserit crimen, valde culpabilis, ita vt non sit nomine digna. Tertiò; quia Vrias ratione vxoris persecutionem sustinuit: non illa ergo, sed ipse est nomine dignus.

84. Paschas. Quarto. Paschasius ad præsentem quæstionem: *Ad quod sanè*, ait, *non incongruè fatendum creditur, quia tres prascripta fœmina, per quas Christi opera pietatis insignia typicè præsignantur, non solùm non culpari, verùm laudari rectè meruerunt. Vnde sine vllo nominis pudore recensentur. Hac quoque adulterio fuscata simul & viri homicidio cruentata meritò videtur prætermissa.* Aliæ fœmi- Luxuria indigna regni.
næ, vt Thamar, Ruth, & Rahab nominatur; vnaquæque enim non luxuriæ incitamento, sed amore generis Israelitici coitum ambiuit: at Bethsabee lasciuiis seruiens Regis in adulterium concessit: merito ergo à regia prosapia expungitur mulier, quæ pudicitiæ modestia non decoratur. Et nota, quod Reginæ nomen subticuit, vtique adulterij labe offuscatæ.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare hic fiat mentio de adulterio?

EGIOS inter splendores adulterij meminit Euangelista, quod totam videtur fœdare regiam prosapiam, & suspectam reddere legitimam prolem. Respondeo primo, quod tantum crimen lachrymis iam obliteratum erat, & culpa pœnitentiâ extincta non nocet, nec deprimit, sed nobilitat, ac extollit. Ita S. Iustinus Martyr q. 87. *Ergo Dauid*, ait, 85. Iustin. Pœnitentia in potentia maximè decora.
qui pœnitentia delicta sua correxit, propterea inuentus est ex animi Dei sententia, qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat. Ac benignè potentiam honorans Deus in vxoris Vria progenie collocauit genus Dauidis, eadémque de causa fecit, vt ex ea genus Christus duceret. Potentia cum pœnitentia animum Dei maximè rapit. Similiter
Bach. *epist. de recip. laps.* expendendo, cur ex ea, quę fuit Vriæ, Christus voluerit genus trahare. *Talis filius*, inquit, *nascitur ex pœnitentia, talem parturiunt gemitus, & lamenta.* Secundo. Dum Dauid regio insignitur titulo; statim ei adulterium, & homicidium apponitur ex ea *qua fuit Vria*; vt inde agnoscas, quod nulla sit mundana dignitas tam sublimis, quæ aliquam labem non patiatur, atque macula aliqua non fœdetur. Tertio. In memo- Bachar. Nulla dignitas mundana sine macula.

riam nostram Deus adulterium reuocat: David sub secreti prætextu peccandi licentiam sumpsit; & ideo diuina disponente virtute, peccatum, vt maximè diuulgaretur, ac in omnium manibus haberetur, in Euangelio scriptum est, iuxta id, quod dicitur 2.Reg.12.n.12. *Tu fecisti abscondite; ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis.*

Peccatum sæcretum diuulgatur. 2.Reg.12.

QVÆSTIO XXIX.

Quare tres Reges hic omittantur?

86. RESPONDETVR primò quod Euangelistæ propositum erat, tribus quaterdenis totam Christi genealogiam comprehendere: si autem illos, scilicet Ochoziam Ioas, & Amasiam, in hac secunda tesseradecade numerasset, septemdecim iam fuissent generationes: hoc autem potius, quàm alios subticuit, quia peccatores & semini Achab, ac impiissimæ Iezebelis se immiscuerunt, Ita D.Hieronymus, D. Hilarius *Can.1.in Matth* Paschasius, D.Thomas, Carthusianus, Abulensis *quæst.* 17. & alij multi. Ex quo habes, quantum noceat iniquorum affinitas, ac propinquitas: nam propter sanguinem Achab in generatione sancta hi tres Reges non ponuntur, Hanc sententiam sanctorum Patrum magis explico, quod illi tres Reges non tantū deleti sunt propter sanguinem Achab, verùm etiam propter Dei promissionem, qui per Eliam comminatus fuerat illi, se omnem eius posteritatem vsque ad quartam generationem deleturum, 3.*Reg.*21.*n.*21. Quod in Amasia terminatum est. nam vxor Ioram filia Achab prima generatio, Ochozias secūda, Ioas tertia, Amasias quarta, & vt videantur filij extincti, eorum non fit mentio in Euangelio.

Hieron. Hilar. Paschas. D.Thom. Carthus. Abulens. Propinquitas iniquorum nocet.

87. Secundo. Rupertus *hic* ait, hos tres Reges prætermissos, quia Prophetas, ac ministros Dei variis affecerunt iniuriis, non sinentes eos vaticinari, nec prædicare: nam Ochozias Prophetas persecutus est, sicut & Achab. 2.*Paralip.*21.*n.*14. Ioas Zachariam Prophetam filium Ioiadæ occidit. 2. *Paralip.*24.*num.* 21. Amasias diuino Vati eius scelera rephendenti respondit: *Num consiliarius Regis; quiesce, non interficiam te*, 2. Paralip. 25.n.16. Quamquam alij homines sceleratissimi hac in progenie numerentur; hic tamen tres Reges, qui prophetarum ora claudere, & obstruere intenderunt, excluduntur. Tertio, D. Augustinus in quæstionibus ex nouo Testamento quæst. 85. *Non immeritò, ait, hi ab Euangelista sublati sunt de numero cæterorum; sic enim eorum continuauit impietas, vt malignum eorum nullum interuallum haberet. Ab Ioram autem captum malignum sic perambulauit vsque ad Oziam filium Amasiæ, vt nullus lateri esset suffragium, quo ex parte meriti patris, aliquis eorum remaneret in numero Regum: nam Ioram malignè agens, meritò Iosaphat remissus in numero est, Salomon quoque merito patris remissus est.* Alij nequissimi Reges, cùm sanctissimos patres haberent, ex eorum merito in catalogo Christi progenitorum scribuntur. Hi autem tres tam ipsi, quàm eorum parentes mali, ac idololatræ extiterunt; vnde adminiculo paternæ virtutis destituti, à Christi genealogia excluduntur, aliter si sanctos haberent patres, tantùm eorum virtus filiis prodest.

Rupert. Impedire prædicationem graue peccatum. August. Virtus parentum filijs prodest.

QVÆSTIO XXX.

Quomodo dicatur, quòd Iosias genuerit Iechoniam?

IOSIAS quatuor habuit filios. Primus fuit Iohanam, secundus Ioachim, tertius Sedecias, quartus Sellum. 1. *Paralip.*3.*num.*15. Primus Iohanam mortuus est ante obitum patris, tres alij defuncto parente, diuersis temporibus Reges Israël extiterunt; omnes tamen captiui multis miseriis affecti mortui sunt. Quilibet eorum multa nomina sortitus est, de quo latè Abulensis *quæst.* 20. nam Sellum dictus est Ioachaz, qui primus post patrem regnauit, & à Rege Ægypti Nechao captiuus ductus in Ægyptum, ibi mortuus est, 4. *Reg.*23.*num.* 25. Ioachim qui & Iechonias dictus, & Sedecias diuersis temporibus regno expoliati, ac à Nabuchodonosore captiuitate subiugati sunt, 4. *Reg.*24.*&* 25. Ioachim ergo, qui secundo regnauit, dicitur hîc Iechoniaz. Ita D Epiphanius *lib.*1.*de hæresi in secta Epico.* D. Ambrosius *lib*, 3.*in Luc.* D. Hieronymus *hic*, D. Augustinus, *lib.*2.*de consensu Euangelist. cap.*4.D. Thomas, Euthymius, Hugo. Alij, & communiter Recentiores dicunt, Iechoniam esse Ioachim nepotem Iosiæ, qui ductus est in Babyloniam. 4.*Reg.*24.*num.* 2. Ad quæstionem; Quare fratres Iechoniæ hîc nominantur, cùm hoc in aliis ordinariè non fiat? Respondent primo communiter Doctores, quod computantur, quia regia dignitate omnes insignes fuere. Secundo Caietanus. Ad commendandam, ait, memoriam Iosiæ in multitudine filiorum Regum, tres enim Reges fuerunt; vt qui ex successione pronepotum Regum commendari non potuit, saltem ex multitudine filiorum Regum commendetur. Et hoc directè videtur Euangelista fecisse ad significandum, quare sustulerit memoriam Ioram in quartam generationem, ostendendo quantum illius impietas meruerit, supplendoque memoriam pietatis Iosiæ, dum illi adimitur, & huic superadditur. Hæc ille. Tantum beneficium ex sancto parente filij recipiunt. Tertio, Paschasius. *Iechoniam autem, ait, & fratres eius, idcirco simul ponit, vt quorum erat communis impietas, & coæqualis infamia, fieret simul vna supplicij sui & miseriarum memoria.* Ideo Iechonias, & fratres eius computantur, vt æqualitas diuinę iustitiæ innotescat; sicut enim omnes isti malum coram Domino fecerunt, & in eis æqualis fuit culpa, æqualis etiam extitit pœna, vt omnes regno priuati, captiuitate oppressi in varias prouincias translati sint, Et hæc mihi probabilior.

88. Abulens. Epiphan. Ambros. Hieron. August. Thom. Euthym. Hugo. Caiet. Paschas. Pœna culpæ æqualis.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Euangelista subticuerit captiuitatem Ægyptiacam, & expresserit Babylonicam?

DIVVS Chrysostomus homil. 4. in Matth. *Cur autem, ait, sicut Babylonicæ captiuitatis meminit, non etiam descensus in Ægyptum? Quia hos nō timebāt; Babylonicos verò audire sine timore* non 89.

Chrysost.

non poterant, & quòd illud esset antiquum, hoc verò recens, atque oculis semper occurrens: & illuc quidem non propter peccata abducti fuerant; huc verò ob scelera translati sunt. Vbi sanctus Pater tres nobisdat rationes. Prima, captiuitatem Babylonicā in memoriam reuocat ad comprimendos, & coercendos à peccatis Israëlitas; nam similem maximè timebant; & quod non facit amor, timor pœnæ facit. Secunda. Quia captiuitas Ægyptiaca valde perantiqua; Babylonica verò valde recens, & ideo in omnium ore maximè frequens. Tertia, captiuitas Babylonica permissa est ob peccata, & scelera populi; descensus verò in Ægyptum in occasionem meritorum, & vt promererentur bona promissa, ac vt virtus claresceret, ordinatus est à Deo. Et solùm quæ ex culpa, & non quæ ad meritum nascuntur, oppressionis, ac captiuitatis nomine appellanda. Quartam. Addo, quòd Euangelista voluit hanc quaterdenam in fulgentissimo Salomonis Regno incipere, & vsque ad captiuitatem Babylonicam ducere, vt intelligas, quòd omnis gloria mundi, in miseria, lachrymis, & lamentatione terminatur.

Quod non amor, timor facit.
Antiqua ob.iuiscūtur.
Quæ ex culpa tantum, no men pœna.
Omnis gloria mundi in laboribus terminatur.

QVÆSTIO XXXII.

Quare appellatur transmigratio, & non captiuitas Babylonis?

90. TOTA Scriptura clamat, quod Iudæi subiugati, & captiui ducti sunt in Babyloniam: quomodo non dicitur captiuitas; Pro quo nota, quòd triplex fuit Babylonis captiuitas. Prima anno tertio regni Ioachimi, & primo Nabuchodonosoris. Secunda post octo annos anno octauo imperij Nabuchodonosoris; cùm Rex Ioachim, cum matre, ac Principibus populi, Nabuchodonosori sponte se dedit, ac subiecit; & inde translatus est ad Babyloniam, & hœc, cùm voluntariè sit facta, dicitur à Hieremia *in Ezechiele 1. num. 2.* transmigratio. Tertia captiuitas extitit anno decimonono Nabuchodonosoris, & vndecimo regni Sedeciæ, qui cum maiori populi parte captiuus in Babyloniam translatus est. quæ omnia constant ex *4. lib. Reg. cap. 24. & 25.* Dicitur transmigratio, & non captiuitas, quia vna fuit vera transmigratio, cùm sponte sit facta, & minorem dicit infamiam, quàm captiuitas, præcipuè cùm ex consilio Hieremiæ ciuitas se dederit Nabuchodonosori; & quæ decus suum habent, ex aliorum societate non amittunt; imò potiùs illa ex tali consortio condecorantur. Secundò. Transmigratio non importat tantam abiectionem, & ignominiam vt captiuitas: & solent iusti ita aliorum defectus, ac turpitudines narrare vt non videantur iniuria afficere, & onerare, sed qua fieri potest exonerare ac excusare.

Triplex captiuitas.
Peccata aliorum verbis dissimulant iusti.

91. Genes. 45. Postquam Ioseph suis se fratribus manifestauit, alta voce dixit cap. 45. *Pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum.* num. 6. Et iterum, *Præmisit me Deus, vt reseruemini super terram,* n. 7. & iterum: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum,* n. 8. Quod expendens D. Ambrosius lib. de Ioseph Patriarcha c. 12. *Quam pia, ait, fraternitas, quàm dulcis germanitas, vt etiam parricidiale excusetur admissum, dices diuinæ illud prouidentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed à Domino missus sit ad vitam* Ioseph re vera venditus est sed vt parricidiale illud crimen subticeat, diuinæ illud prouidentiæ adscribit, non venditionem; sed missionem appellando. *Cùm vidisset,* ait textus Genes. 21. num. 9. *Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Eijce ancillam hanc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Causa, ob quam postulat, vt filius ancillæ à paterna domo egrediatur, ludus ille fuit visus à Sara; qui, vt tradit D. Hieronymus in *quæstionibus Hebraicis*, erat idolorum cultus. Quare ergo non ait: Eiice ancillam, non enim filius eius in idololatria instruet filium meum, nec cum eo ludet, sed tantùm, ait, *non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo*; Sara, vt pia & sancta idolorum cultum transmutauit in ludum; ludus verò pessimæ pueritiæ ne patefieret; hæreditatem paternam in medium profert, quæ, vt ex conditione naturæ oriebatur, in vituperium verti non poterat. Instanter populus à Samuele Regem postulauit, 1. Reg. cap. 8. num. 21. *Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.* Hæc penultima verba *locutus est ea*, egit Chaldæus, & *ordinauit ea ante Dominum.* Populus furore commotus in tumultuaria verba se præcipitauit, ac Samuel ita disposuit, vt composito ordine coram Domino recitaret, ne in pœnam populi verterentur. Genes. 21. Hieron.

Ambros.

Matth. 1. n. 12. Et post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel: Salathiel autem genuit Zorobabel: Zorobabel autem genuit Abiud: Abiud autem genuit Eliacim: Eliacim autē genuit Azor: Azor autem genuit Sadoc: Sadoc autem genuit Achim: Achim autem genuit Eliud: Eliud autem genuit Eleazar: Eleazar autem genuit Mathan: Mathan autem genuit Iacob: Iacob autem genuit Ioseph, virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.

EXPOSITIO.

ERTIA tessetadecades initium habet à captiuitate Babylonica, & terminatur in libertate totius orbis per Christum à tyrannide Diaboli. In hac quaterdena primus est Iechonias, & filius illius, de quo fit mentio ante transmigrationem, vt explicabo *quasi sequenti*. Secundus, Salatihel; & hic cum patre suo Iechonia mortuus est in captiuitate, & est distinctus ab eo, de quo fit mentio 1. *Paralip.* 3. vt notant Abulensis, Caietanus, & alij. Tertius, Zorobabel, hic rediit cum populo in terram Iuda, expletis septuaginta annis captiuitatis, & fuit dux populi, & Princeps in templo ædificando: 92.

de

de quo multa Esdras *lib. 1. c. 2. & sequentibus.* Et de hoc dicitur 2. Aggæi num. 24. *Assumam te Zorobabel Salathiel, serue meus, & ponam te quasi signaculum.* (Aggæi. 2.) Quartus, Abiud. An fuerit genitus in captiuitate, vel post, non constat. Quintus, Eliacim. Sextus, Azor. Septimus, Sadoc. Octauus, Achim. Nonus, Eliud. Decimus, Eleazar. Vndecimus, Mathan. Duodecimus, Iacob. Et de his progenitoribus ex Scriptura nihil constat. Decimustertius Ioseph, vir sanctissimæ Dei Genitricis, de quo dicam multa *c. vltim. huius lib.* Decimusquartus, Dominus noster Iesus Christus, de Spiritu sancto conceptus, ex purissimo sanguine Virginis Mariæ formatus. Et nota, quod in omnibus præcedentibus generationibus dicitur quod talis genuit talem: hic verò non dicitur quod Ioseph genuit Christum, sed tantùm dicitur vir Mariæ, de qua natus est Iesus: quia non ope viri, Spiritu sancto cooperante, conceptus est; qui vocatur Christus, id est, Messias.

QVÆSTIO XXXIII.

Quinam sit iste Iechonias, & quomodo pater tantorum Principum?

93. PRÆSENS quæstio duo inquirit. Primù quisnam sit iste Iechonias? An sit illemet, de quo fit mentio ante transmigrationem, de quod dicitur: *Iosias genuit Iechoniã. & fratres eius?* quia si est illemet, vel in hac quaterdena, vel in secunda, tredecim erunt generationes; quod repugnat cum computatione Matthæi. (August.) D. Augustinus *lib. 2. de consensu Euang. cap. 4.* ait, quod Iechonias bis numeratur; & id factum esse ex eo quòd est in angulo secundæ, & tertiæ tesseradecadis; nam in ædificio bis numeratur lapis angularis. (Imperfect.) Imperfectus *homil. 1.* ait, quod Iechonias dupliciter recensetur, ob duas, quas habuit, conditiones: fuit Rex ante transmigrationem, & postea captiuus, & priuatus: & apud huius sæculi homines, si Princeps, vel potens, in paupertatem incidit, est iam alter ab eo, qui antea erat. (Hieron. Ambros. Carthus. Thom. Abulens. Hugo.) Tertio D. Hieronymus, Ambrosius *lib. 3. in Lucam*, D. Carthusianus, S. Thomas, Abulensis, & Hugo tenent, non esse eundem, sed duos tali nomine appellatos. Et ita cessat tota difficultas; ac proinde huic sententiæ libentissimè adhæreo.

94. Quoad secundum. Quomodo Iechonias sit auus, vel proauus Zorobabelis, qui fuit populi dux. 1. *Esdr. cap. 2.* cùm de Iechonia dicatur à (Hierem. 22.) Deo per Hieremiam *cap. 22. nu. 30.* in fine. *Scribe virum istum sterilem, qui in diebus suis non prosperabitur: nec erit de semine eius vir, qui sedeat supra solium David, & potestatem habeat vltra in Iuda.* Respondent communiter Doctores, quod Iechonias non dicitur absolutè sterilis, id est, quod non habeat filios, sed tantùm quod non sint ex eius semine, qui sint Reges temporales Israël, & sic potest exponi illud, *& potestatem habeat vltrà in Iuda*; idest, potestatem regiam; Zorobabel autem fuit dux populi. Secundo. Bene potest interpretari locus de potestate absolutè, & simpliciter, quæ est independens ab alio homine, vt erat potestas Regum Israël. Iurisdictio autem Zorobabelis fuit dependens à Cyro. Tertio. Comminatio illa per Hieremiam potest accipi conditionaliter, itaut non sit de semine eius vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat vltra in Iuda, in quantum eius filij similes patri fuerint peccatis; Zorobabel autem fuit vir iustus, & probus, qui magno zelo honorem Dei, & bonum populi tractauit, noluit Deus, vt virtus tanta sine præmio etiam temporali abiecta maneret cùm scriptum sit: *Filius non portabit iniquitatem patris*, Ezech. 18. n. 19. Quomodo vero locus Hieremiæ non pugnet cum regno Christi, infrà dicetur; (Ezech. 18.) nam cùm dicitur, *Nec erit vir*, ait Interlinealis, *vir* tantùm. Christus autem est Deus, & homo, de quo infrà.

QVÆSTIO XXXIV.

Vnde habuerit Matthæus huius tertiæ tesseradecalis genealogias?

IN sacris litteris hæ vltimæ generationes non inueniuntur: vnde ergo illas habuit 95.
Matthæus, Respondetur primo, ex reuelatione Spiritus sancti. Secundo, ex annalibus Iudæorum, qui in templo asseruabantur: Iudæi enim maximè erant genealogiarum studiosissimi, primo propter natiuitatem Messię ex Tribu Iuda, & familia David, secundo ne Tribus commiscerentur inuicem per matrimonia: tertio, ne hæreditates vnius Tribus ad alteram transirent; quarto, vt agnoscerentur veri Sacerdotes ex familia Aaron, qui possent in templo ministrare. Vnde apud Esdram *lib. 1. cap. 2. num. 59. & lib. 2. cap. 7. n. 61. & lib. 3. cap. 5.* quidam deiecti sunt à sacerdotio; quia non potuerunt genus suum indicare. De hoc latè Abulensis *quæst. 16.* Et in his libris summi Sacerdotes valde versati erant, & lites omnes de possessionibus & genealogiis pendentes iudicabant: & ideo penes ipsos erant huiusmodi commentarij; atque hic est liber, de quo 1. Paral. 9. n. 1. *Vniuersus ergo Israël dinumeratus est, & summa eorum scripta est in libro Regum Israël, & Iuda.* (1. Paral. 9.) Et apud Ezechielem 13. *n. 9.* de pseudoprophetis pronuntiatur, quod in Scriptura Domus Israël non scribentur. Hic ergo liber genealogiarum in archiuis templi asseruabatur, vt dicitur de libro regni facto sub Saule 1. *Reg. 10. v. 25.* qui mansit in Sanctuario custoditus.

QVÆSTIO XXXV.

Quare dicatur hic de Ioseph, virum Mariæ?

RESPONDEO primo. Quia eius genealogiam hic narrabat Euangelista, cuius rationem dabo *quæst. vlt.* Secundo. Vt videas humilitatem, & obedientiam Mariæ, quæ cùm iam omnium Domina, & Regina esset electa; ipsum tamen reuerebatur vt virum, & ei subdita erat. Tertio. Quamuis Beatissima Virgo ad tantam esset altitudinem euecta, & sublimata, vt Spiritus sancti Sponsa diceretur, tali tamen dignitate naturalis non obliuiscebatur obligationis, vt Ioseph tanquam sponsum, & virum coleret, 96.

ac venerateretur; cùm scriptum sit: *Caput mulieris*
August. *vir*. Quartò. D. Augustinus *lib. de cathechizandis*
rudibus, ita ait, *Natus Iesus de matre, quæ quamuis*
à viro intacta conceperit, sempérq; intacta perman-
serit, virgo concipiens, virgo pariens, virgo manens,
tamen fabro desponsata erat, omnem typum carnalis
Omnis fastus nobilitatis abijciendus. *nobilitatis extinxit.* Maluit Dominus matrem suã
cum artifice homine desponsatam esse, vt in ho-
minibus omnem nobilitatis maiorem arrogan-
tiam, ac iactantiam condemnaret.

97. Cùm Virgo Christum Dominum genuerit,
de qua natus est Iesus; ergo cum Deipara quin-
decim sunt generationes, quod repugnat, vt in-
frà dicam, & non solùm quatuordecim. Respon-
Virgo computatur idem cum Ioseph. deo primò, virginem Matrem simul cum Ioseph
loco vnius generationis computari; & quia ex
Ioseph non descendebat, non solùm Ioseph nu-
meratur, sed addita est Virgo, non vt distinctam
sed vt eandem efficeret generationem Christi,
cuius Ioseph erat putatiuus pater, & ipsa mater
verissima, & ideo Euangelista hic scribens ge-
nerationem Ioseph, simul de Beatissimæ Virgi-
nis progenie agebat.

QVÆSTIO XXXVI.

Quare hic ante Virginem tot generationes describantur.

98. Method. RESPONDEO primò, ex S. Methodio
Martyre in homil. de B. Virgine: *Tot sæcula*
euebuntur, vt dignitatem Matris Dei suspicari
valeamus. Conditum est momento ad vnam Dei vo-
cem cælum, & quidquid cæli ambitu continetur: at
Virginem Deiparam multos per annos operosissimè
fabricata est Dei omnipotentia; nec mirum, sunt
reliqua omnia, etiam simul sumpta, nihil aliud,
quàm riuulus quidam ab immenso diuinitatis mari
longissimè emanans; at Virgo sanctissima Deo tam
Virgo super omnia Dei opera. *affinis, & ei adhærens, vt mater filio.* Ergo Beatissi-
ma Virgo super cætera Dei opera, quæ tanto
molimine fabricata est. Secundò, vt ex tam an-
tiqua prosapia Virginis nobilitatem, & ex fructu
sanctitatem intelligas, vt inde videas, qualis
sit in qua nobilitas cum tanta sanctitate sociata
Chrysost. est. Tertio Chrysostomus hîc: *Per ista, ait, nos*
docet Dominus, vt nos quoque nunquam erubes-
camus de vitijs parentum, sed vt vnum quæramus
Vitia parentum non nocent. *scilicet virtutem: si quis propria virtute decore-*
tur, parentum suorum non decoloratur opprobrijs.
Vbi fulget virtus, tenebræ paternalium defe-
ctuum non officiunt, nec offendunt, vt suprà di-
ximus. Quarto. Et in eandem considerationem
Cant. 3. ad illa Verba Cantic. 3. num. 6. *Quæ est ista, quæ*
ascendit per desertum, tanquam virgula fumi ex
aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulue-
ris pigmentarij. Quæ verba ponderans Rupertus,
Rupert. sic ait: *Tu dicis, ô Virgo, sum puluis cum Abra-*
ham, sed puluis es pigmentarius, qualem conficit
Spiritus sanctus. Dicis propter humilitatem; sum
fumus cũ Dauid; sed es fumus ex aromatibus ascen-
dẽs ex aureo thuribulo ad olfactum Dei. Quamuis
in parentibus Beatissimæ Virginis fuerit puluis,
& fumus peccatorum, ac vitiorum; ab his om-
Virgo libera à parentum peccatis. nibus tamen ipsa aliena, diuina gratia coope-
rante, omnia illa mala in maximas excellentias
conuertit, ac omni perfectione, & virtute in-
signita in suauissimum odorem ad præsentiam
Dei ascendit.

Quintò. Ex tam longa peccatorum serie na- 99.
scitur Virgo, quæ ipsa omnium peccantium te-
nebras, atque nebulas dissipare valebat; & ideo
amicta Sole apparet *in Apocal.* 11. *num.* 1. Et,
Electa, vt Sol, dicitur Cantic. 6. num. 9. Quia Cantic 6.
vt ait Hugo de S. Victore, 34. Electa, vt Sol Hugo.
dicitur, quia Solis iustitiæ, qui ex ipsa genitus *Virgo omnia peccata fugat.*
est, præuentrix extitit, vt peccatorum tenebras
fugaret.

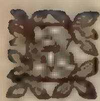
Sexto. Ex tot, tantisque maioribus multa la- 100.
be inquinatis pullulat hæc immaculata rosa Vir-
go Maria, quia ipsa, vt omnium peccantium au- *Virgo peccatorum auxiliatrix.*
xiliatrix, aduocataque nascebatur, vt sterilita-
tes parentum, ac omnium creaturarum saluti-
fero suæ natiuitatis rore fœcundaret, vt in vbe-
res fructus germinarent. Dum terra aquarum
penuria maximè opprimeretur, vidit puer pa-
tris mei Eliæ, & ait: *Ecce nubecula parua quæ* 3. Reg. 18.
ascendebat de mari, 3. Regum 18. num. 44. Nu-
bes illa typus extitit sanctissimæ Virginis, vt
est multorum Patrum sententia, & dicam *se-*
quenti cap. Sed cur nubeculæ comparatur, quæ
est Sol, & Lux? Noster Ioannes Hierosolymit.
lib. de institut. Monachorum, cap. 33. *Signi-* Ioan. Hier.
ficauit autem Deus, ait, *Eliæ in prædicta visio-*
ne, quo tempore nubecula illa, scilicet B. Maria,
videretur à discipulis Eliæ de mari, id est, de
amara, & vitiosa natura humana oriri, & ascen-
dere. Nubes, vt est commune Philosophorum
placitum, ex vaporibus, ac exhalationibus ter-
ræ componitur, ac coagulatur; tota tamen ad
irrigandam terram in imbres dissoluitur; ita
hæc sanctissima nubecula Maria de natura no-
stra omni amaritudine vitiata, est egressa, vt in
nos salutiferos cælestium donorum & gratia-
rum imbres diffunderet, nostramque sterilitatem
fœcundaret.

Quia ergo eiusmodi matrem, & aduocatam 101.
assecuti sumus, de qua ait Diuus Bernardus ser-
mone 1. de Assumpt. *Maria nobis facta dicitur* Bernard.
aduocata, quæ apud Deum salutis nostræ negotia
efficaciter pertractat; omni eam effectu, ac ve-
neratione colere, & adorare debemus. Ait Cantic 2.
Christus Dominus Cantic. 2. num. 7. *Adiuro*
vos filiæ Hierusalem, per capreas, ceruosque cam-
porum, ne suscitetis, neque euigilare faciatis di-
lectam, quoad vsque ipsa velit. Et tamen ex cir-
cunstantibus nullus extitit, qui pro forma, ac
effigie sponsæ, quæ est sanctissima Virgo, vt
vult Rupertus, aliquid interrogaret. Verum- Rupert.
tamen cùm ipsa sanctissima anima de Spon-
so suo loqueretur: *Adiuro vos, filiæ Hierusa-* Cantic. 5.
lem, si inueneritis dilectum meum, dicite ei, quia
amore langueo; statim quæsierunt ab ea: *Qua-*
lis est dilectus tuus? Cantic. 5. num. 9. Cur ad
vtrumque iuramentum filiæ Hierusalem non
æqualiter se habent, sed pro qualitate sponsi
perscrutantur, minimè vero pro sponsæ con-
ditione; Dicat vnusquisque prout suo sensu
abundat. Dicam ergo: Fieri potest, vt detur
anima adeo deprauata, peccatisque obstina-
ta, vt sponsum ignoret, nec voce, nec fronte *Nullus est*
agnoscat; nullus tamen adeo vecors, vt Virgi- *qui Virginem*
nem Mariam nesciat, sed omnium hominum *non adoret.*
nationes eam adorant, ac venerantur, vt scri-
bit OEcolampadius serm. de laudanda Maria in OEcolamb.
Deo.

QVÆ

QVÆSTIO XXXVII.

Quare Euangelista, cùm ad Christum accedit, mutet stylum?

102. VANGELISTA aliorum generationes describendo vtitur verbo *genuit*; *Abraham genuit Isaac, Isaac autē genuit Iacob*, &c. Cùm vero ad Christum accedit, mutat verbum; non enim ait, Virum Mariæ, quæ genuit Christum, sed, *de qua natus est Iesus*; conceptionē eius prætermittendo, de natiuitate loquitur. Respondeo primò, quod conceptio dicitur prima natiuitas, vt patet ex eo, quod Angelus dixit infrà ad Ioseph, n. 20. *Quod in eo natum est, de Spiritu sancto est*. Secundo. Christi generatio noua, & insolita extitit præter rerum ordinem, nouo, & peculiari modo fuit explicanda. Tertio. In aliis, *genuit*; significat enim fœtum dum intra matris vterum concipitur, ac paulatim efformatur, & per multos dies variis dispositionibus perficitur: Christus autem dicitur natus, quia in primo suæ conceptionis instanti infusa anima rationali omnibus modis fuit perfectissimus, organisque distinctus, sicut cæteri infantes in lucem prodeuntes, de quo latè Basilius magnus *homil. 25*. Eius sanctissima anima alta cognitione, triplicique scientia exornata, de quo latè S. Thomas 3. *part. quæst. 12. & quæst. 35. art. 3. & 4*. Notat Guerricus Abbas *serm. 2. de Annunc.* quod Christus Dominus dicitur *germen*; Hierem. 23. num. 5. *Germen iustum*; dicitur etiam *flos*, Isai. 11. num. 1. *Flos de radice eius ascendet*; vocatur quoque *fructus*, Psal. 66. n. 7. *Terra dedit fructum suum*, Vnde ait citat. Abbas. *Bene autem simul vocatus germen, flos, & fructus, qui sine gradu profectus, ab initio conceptus sui omni virtute, & gratia in seipso extitit perfectus*. In primo sui momento fuit germen, flos, & fructus, quia omnem consummationem perfectionis obtinuit.

Basilius. D. Thom. Guerricus. Hierem. 23. Isai 11. Psalm 66. Abbas.

103. Quarto. In aliis *genuit*, per quod innuitur miseria humani generis, peccatum scilicet in nos per generationem transfusum; in Christo vero natiuitas, *de qua natus est Iesus*; quæ remedium salutis attulit mundo; nascendo enim illuminauit homines, tam Iudæos, quàm Gentiles ambulantes in regione vmbræ mortis, & omnes ad sui cognitionem attraxit; & ita ex Iudæa pastores; ex Gentilitate Magos adducit in hoc eodem Euangelij textu: in aliis est infirmitas, *genuit*, in Christo vero medicina, natiuitas; nullibi enim medicamen melius collocatur, quàm dum ægritudini propiùs accedit. Quinto. Genuit, seu generatio efformationem, atque augmentum fœtus importat: natiuitas vero laborem, periculum, ac molestiam. Iob. cap. 5. n. 7. *Homo nascitur ad laborem*. Et quamuis in Christi ortu, vt dicam *lib. 2. cap. 1.* nulla esset pressura; tamen, vt ex hoc moraliter dicamus, filius Virginis appellatur Iesus Christus, id est, Saluator, & Rex: non fuit ergo conueniens, vt de eo diceretur generatio, sed natiuitas; Regem enim, ac Saluatorem non docet proprium augmentum, sed pro suis multa pati, & sustinere.

Infirmitas saluti approximata. Iob. 5. *Rex non quærat sua, sed suorum augmentum.*

104. Libenti animo sese offert Dauid ad pugnandum cum Goliath. *Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadā & pugnabo aduersus Philisthæum*, 1. Reg. cap. 17. num. 32. Sed quomodo bonus adolescens tanto periculo se subiicere audet, in certaménque descendere cum eo, cuius robur totus Regis exercitus formidabat; Diuino numine Rex Israël electus iam erat, & vt talis publicaretur, decreuit Deus, vt pro omnium salute, periculo, pugnæque sudori sese ipsum exponeret D. Basilius Seleucus orat. 15. *Cùm autem, ait, nullus è toto exercitu probaretur satis, essetque in periculo Saul, tunc militem suum producit in medium gratia, verè Regem facto declarans, dum pugnæ prouocationem David ad se rapit*. Perpende vltima verba, in ipso pugnæ conflictu se Regem manifestat, hæc est enim optimi Regis, ac Prælati conditio omne subire periculum, dummodo salua sint pignora sua. Intendebat Moyses solus in Ægyptum pergere, dixit enim: *Vadam, & reuertar ad fratres meos in Ægyptum*, Exod. 4. num. 18. Postea vero dicitur ei à Deo: *Vade, & reuertere in Ægyptum, mortui sunt enim, qui quærebant animam tuam*, ibid. Et statim subditur. *Tulit Moyses vxorem suam, & filios suos, & reuersus est in Ægyptum*, ibidem num. 20. Ille antea in Ægyptum descendere solus decreuerat, modo cum tota familia accedit. Eleganter respondet Reuerendus Pater Ioannes de la Haye *in suo commentar, vers. 19 concepto 149*. Aperta ratio est: primum, quia putabat suos hostes viuere in Ægypto, quibus quidem se ipsum offerebat, sed suos domesticos subtrahebat; postea vero, cùm sublatos agnouit, nullum erat periculum, quod suis familiaribus formidaret: itaque Moyses suum in periculum sponte ruens, suorum periculum diligenter præcauebat, *lib. 2. cap. 3. num. 5*.

1. Reg. 17. Basilius. Exod. 4. Ioannes de la Haye.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare hîc Euangelista non explicet Spiritus sancti cooperationem?

105. IN gloriam Christi maximè cedere videbatur, quod hîc Spiritus sancti concursum; & cooperationem Euangelista explicaret, dicendo: Qui natus est de Maria ex Spiritu sancto; & tamen sacer historiator noster hoc subticuit. Respondeo primo, quod Euangelista hîc tantùm manifestare intendebat, Christum ex progenie Abrahæ ortum esse; & ideo Spiritus sancti influxum non commemorauit; at vero cùm necessitas expostulauit, statim illum aperuit, ac patefecit, infrà num. 20. *Quod in ea natum est, & de Spiritu sancto est*. Nam in egregiè dicto: & facto etiam tempori, & occasioni seruiendum. Secundo. In eo, quod dicitur, natus ex Virgine Maria, opus Spiritus sancti esse significatur, & innuitur. D. Bernardus homil. 2. super Missus est: *Deus sic elegit matrem, ait, quā videlicet ineffabiliter, & intacta conciperet, & pareret incorrupta. Porro Deum huiusmodi decebat natiuitas, quia nō, nisi de Virgine nasceretur, talis congruebat, & Virgini partus, vt non pareret, nisi Deum; voluit itaque & matrem suam esse Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet omnium maculas purgaturus. Ac debitum quidē omni iure miraculū illud erat, vt ita conceptui partus responderet*. Et satis perbellè. Virgo tam sancta, & pura, vt Maria,

In doctrina tempori accommodandum. Bernard. *Mariā falli Deum gignere potuit.*

alium gignere non poterat nisi Deum : & Deus conguentiùs aliam non poterat habere matrem; nisi Mariam.

106. Genes. 6. Dixit Deus ad serpentem : *inimicitias ponam inter te,& mulierem,& semen tuum , & semen illius ; quia conteret caput tuum , & tu insidiaberis calcaneo eius* , Genes. 3. n. 15. Hoc testimonium communiter de beata Virgine intelligunt Patres, Chrysost. Ambr. August. Rupert. Beda. D.Chrysostomus *homil.17.in Genes*.D. Ambrosius *lib. de fuga saeculi , cap. 7*. D.Augustinus *lib.12.de Genes.ad liter*.Rupertus *lib.13.in Genes. cap.19*. D. Leo 5. *dist.cap.cum enixa* , qui etiam per semen mulieris Christum interpretantur, qui concursu matris sine viri ope natus est. Et quia de Virgine Maria sermo est , ideo ait : *Inimicitias ponam* , & non *pono* ; vt esset manifestum , quòd de Eua non loqueretur. Insurgit modò difficultas ? Cur hoc loco Deus totus est in explicandis mulieris encomiis : *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius* ? Et nihil dicitur de filij magnalibus ; Cur non ponitur aliquod signum ad tale semen , & fructum mulieris agnoscendum ? Sat erat , quòd manifestaretur, mulierem esse Virginem Mariam , vt inde excellentia eius filij patefieret ; nullus enim alius tantae Virginis filius esse poterat , nisi Deus factus homo. Cyprian. Diuus Cyprianus ; vt refertur in libr. Arbor vitae. Concept.475. *Ponam*, inquit, *inimicitias inter te, & mulierem ; non dicit pono, ne ad Euam pertinere videretur ; sed ponam inimicitias inter te,& mulierem : id est, insectabo mulierem , quae repudiata facilitate credendi, Angelo deferente verbum , rationem de promissionis exigat nouitate, dicendo : Quomodo fiet istud ; quoniam virum non cognosco? Ecce istud semen mulieris, quod non per traducem genitalium ministerium commistione sexus vtriusque infunderetur in vtero, sed clauso claustro indeflorata Virginis inueniretur: ex hac ergo semen promissum est mulieri , quod semen Deus noster est*. Et latè pergit. Vterus tantae Virginis ad Deum hominem generandum sola Spiritus sancti gratia poterat foecundari. Vide hoc *cap.10*.

QVAESTIO XXXIX.

Quare Virgo Maria nominetur hic , sine aliquo titulo?

107. ALDE mirum videbitur, quod Euangelista nominat hìc Mariam, eámque cognomine aliquo non appellat, dicendo Virginem, vel Reginam, sicut Dauid regia nomēclatura insigniuit ? Respondeo, quod in eo, quod ait, *de qua natus est Iesus* , tanquam in compendio omnia magnalia comprehendit. Quae enim talis dignitas excogitari potest , vt substantia Virginis ipsius Dei substantia sit , vt ait D. August. Augustinus serm. 1.de Assumpt. *Caro Christi, caro est Mariae*. Arnal. Carn. Arnaldus Carnot. *li. de laudibus Virginis*. Daman. Petrus Damianus *serm. 1. de Natiuitate*, ait : *Habitat Deus in Virgine , habitat cum illa, cum qua vnius naturae habet identitatem*. Eademmet caro Caro Christi, caro Virginis. Virginis in corpore Christi hypostaticè vnita est Anselm. Deo. Vnde exclamat D. Anselmus de Conceptione Virginis, c. 8. *Decens erat, vt & puritate , qua maior sub Deo nequit intelligi , Virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo aequalem sibi genitum , tanquam se ipsum dare disponebat*. De hoc infrà multa *cap.5*.

Ex eo , quod Mater Dei habet vt Aeterni parentis filia sit , mater aeterni Verbi, Sponsa Spiritus sancti, domina , ac Regina omnium creaturarum : *Omnis gloria eius filiae Regis ab intus in fimbrijs aureis circumdata varietate*. Psal. 44. n. 14. vt Regius Vates radicem , ac fontem totius Virginis magnitudinis decantaret, ait : *Omnis gloria eius ab intus* ; hoc est, ab vtero, ita explicat locum Richardus à S.Laurentio lib.6. de laudibus Virginis. *Cum*, inquit, *Omnis gloria ab intus, quando Christum gestabat in vtero. Quid dicit de ea Zachar.2. In gloria ero in medio eius, vnde tā saepe de ea dicitur absque eo, quod pulcherrimum est, & intrinsecus latet*. A foecunditate ipsius vteri, qua talem genuit filium, obtinuit, vt esset filia Regis, ac circumamicta, & circumdata omnium gratiarum caelestiúmque donorum varietate. 108. Quanta sit dignitas matris. Psal. 44. Richardus à S. Laurent. Omnis gloria Virginis à maternitate.

Ipsa dignitas matris, ait D.Thomas 1.part q.26. art.6. ad 4. *habet quandam dignitatem infinitam, ex bono infinito, quod est Deus, & ex hac parte non potest aliquid fieri melius*. Vnde in genere Matris Deus de potentia absoluta non potest facere meliorem matrem ; nulla enim potest esse maior , quàm Mater Dei. Si verò secundùm dona spiritualia , atque ei communicatas gratias consideretur, eorum magnitudo ex supradictis patet; Et ait D. Augustinus lib. de natura & gratia, cap. 36. *Inde nouimus tantam gratiam esse Virgini collatam, quia Deum meruit concipere, & parere*. Si ergo secundùm diuum Thomam ipsa dignitas est infinita , & illa habuit gratiam , qua Deum meruit concipere : vide quanta sit illius sublimitas , quantamque perfectionem ipsa mundo attulerit. Vnde si Pater , & Spiritus sanctus vellent de alia muliere assumere carnem , nulla maior perfectio intensiua esset in orbe , nec de lege ordinaria daretur mulier sanctior Maria : neque ei secundùm potentiam ordinariam aliqua perfectio addi posset. Tam perfecta in se subsistit, D.Bernardus sermonē 6. de gloria Virginis: *Aduerte, inquit, quòd haec benedicta puella tātam perfectionem attulit vniuerso , quod vlterioris perfectionis non est capax , nec Deus potest ordinaria potestate ipsam perficere vlteriori perfectione. Imò si ipse Pater , vel Spiritus sanctus de foemina nascerentur, nihil accresceret orbi ; quia quidquid nobilitatis, quidquid diuinitatis, & quidquid aeternitatis, & totum in orbem diffusum est, & productū in illo aeterno supposito , quod generauit Beatissima Virgo Maria, inuenitur*. 109. D. Thom. Dignitas matris quandam infinitatem habet. August. Quanta sit Virginis gratia. Bernard.

QVAESTIO XL.

Quare Euangelista ait de Saluatore nostro: qui vocatur Christus?

EDEMPTOR noster Iesus verè est Christus Domini, vnctus oleo diuinitatis; quare Euangelista ait: *Qui vocatur Christus* , cum commodiùs videatur dicendum : *Qui est Christus* ? Respondeo modum esse loquendi Hebraeorum , vt pro *esse* ponant , *vocari*, Lucae cap. 1. num. 32. *Filius Altissimi vocabitur*, Et num. 37. *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis*. 110. Luc. 1.

&

& ſæpe alibi. Et meritò ſanè: nam re vera, qui dignitatem aliquam ſortitur, per merita, hoc ipſo ſolùm nomine ab ipſa deriuato appellari poteſt.

111\. *Qui habet nomina, ſolū meretur dignitatis nomen.* Suprà ſatis agitaui quæſtionem hanc; quare in hoc catalogo Dauid, & Abrahamus ponuntur in capite, & cum parentis nomine: *Filij Dauid, filij Abraham*? Inter varias ſolutiones, quas ibi dedi, vna eſt ex D. Chryſoſtomo, Anſelmo, Carthuſiano: quia iſti primatus dignitatem habuere. [Chryſoſt. Anſelm. Carthuſ.] Abrahamus primus inter Patriarchas: Dauid primus inter Reges. Sed ſtatim ſuboritur quæſtio; quomodo Dauid dicatur primus inter Reges, cùm anteceſſerit Saul? Reſpondet Theophylactus, [Theophyl.] *Primus ex Regibus Deo placuit.* Magnum nomen defertur iuxta virtutis generoſitatem; & qui turpibus factis regalem purpuram fœdauit, nominis gloriam amiſit; & ideo inter ſceptro, corona que conſpicuos Dauid primus ſcribitur, qui operibus regale munus adimpleuit. De Regibus Iſrael ait Deus: [Oſee. 8.] *Ipſi regnauerunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognoui,* Oſee 8. num. 4. vbi de ipſis iniquis Regibus Deus ait, quòd quamuis principatum tenuerint, non tamen ex me, hoc eſt, non ex mea voluntate ſimpliciter, ſed ex aliqua permiſſione, vt explicant Diuus Cyprianus *Epiſtola ad Cornelium*, Lyranus, Hugo, & alij. [Cypr. Lyran. Hugo.] Sed difficultas eſt; quomodo dicat Deus: *Non cognoui*? Nunquid diuinam cognitionem, & captum aliquid fugere poteſt? Minimè, omnia ſunt aperta, & nuda oculis eius; cùm verò iſti Principes iniqui ac præuaricatores legis Domini, quam ad vnguem obſeruare, auctoremque ipſius ipſum Deum colere debuerant, extiterint, ideo regium eorum nomen, ac dignitatem non agnouit Deus. Rupertus ibi in commentario. [Rupert.] *Regnauerunt*, ait, *non ex me. ipſi, qui bonum proiecerunt*; qui enim in bono deficit, à dignitate cadit.

QVÆSTIO XLI.

Quare dicatur hîc ex Virgine natus Ieſus *& non* Deus?

112\. [S. Thom.] CVm Saluator noſter verè Deus, & homo ſit; non ait Euangeliſta, natus eſt *Deus* ſed *Ieſus*. Sic notat Diuus Thomas hîc; *Natus eſt Ieſus; non dicit Deus, ſed Ieſus, quod eſt nomen hominis*, Vt homo naſcebatur ex Virgine, & ideo nomen hominis apponit. Reſpondeo ſecundò, quòd Ieſus dicit vnionem duarum naturarum in vna perſona: imò, vt dicunt communiter Logici cum Fonſeca [Fonſeca.] 5. *Metaphy. cap. 1. ſect. 5. quæſt. 7.* Ieſus dicit de formali naturam humanam, & connotat diuinum ſuppoſitum. Noluit ergo Chriſtus Dominus hîc ſcribi ſub nomine Dei, quod de formali dicit naturam diuinam, ſed ſub nomine Ieſus, quod primò, & formaliter humanam importat naturam, quæ eſt caro Virginis, de qua tanquam præclariſſima gloriatur Chriſtus. [*Deus de matre gloriatur.*]

113\. [Pſalm. 92.] Ait Regius Vates Pſalm. 92. num. 1. *Dominus regnauit, decorem indutus eſt, indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.* Bis dicitur Dominus indutus; primò decorem, ſecundo fortitudinem habet pro indumento. Sed inter magnalia Chriſti, in quo ſunt omnes theſauri diuinitatis, pro ornatu, & decore præcinget humanitatem, an diuinitatem? D. Bonauentura *hic*, Rupertus *in c. 5. Apocal. lib. 3.* vbi ait: [Bonauent. Rupert.] *Dominus indutus decorem, & fortitudinem regnauit, id eſt, dum virgineam aſſumpſit carnem.* Licèt maiora ſint, quæ Chriſtus Dominus à Patre accepit. Et de eis maximè pulchreſcuit; ipſa tamen virginea caro, cùm à ſanctiſſima Matre ſua ſit communicata, pro decore habita eſt. *Egredimini*, clamat Sponſa Cantic. 3, [Cantic. 3.] num. 11. *& videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Per *diadema* à Verbo aſſumptam ex Virgine carnem intelligunt D. Athanaſius *in ſynopſi.* D. Ambroſius *lib. 1. de inſtitut. Virginis, cap. 16.* Philocarpathius, D. Bernardus *ſerm. 2 de Epiphan.* Beda, & alij. [Athan. Ambroſ. Philocarp. Bernard. Beda.] Sed quare corpus à Virgine miniſtratum, diadema Chriſti appellatur? Inter omnia ſtemmata regalia corona à Rege maximè æſtimatur, in ea omnia illius magnalia continentur. Et hac de cauſa ſuprà Regis caput locum habet: meritò caro Chriſti à Virgine efformata Saluatoris diademati comparatur, de qua maximè gloriabundus in die maieſtatis ſuæ apparet. D. Gregorius [Greg. Magn.] Magnus ad citatum locum Canticorum, *Mater Chriſti*, ait, *Beata Maria eſſe creditur, quæ coronauit eum diademate; quia humanitatem noſtram ex ea aſſumpſit, ſicut in Euangelio recitatur.* Et ſtatim infert: *Diadema pro gloria aſſumitur.* Quaſi gloria Chriſti ſit caro à Virgine data. Vide *hoc lib. cap. 2. ſuprà, & cap. 5. num. 20. & num. 88.*

114\. [*Virgo pro benedictione data Chriſto.* Geneſ. 49.] Imo ipſum corpus à Virgine genitum habetur à Chriſto Domino pro particulari honore: & benedictione. Benedicens Iacob Ioſeph ait: *Omnipotens benedicat tibi benedictionibus vberum, & vulua*, Geneſ. cap. 49. num. 25. Per *Ioſeph* autem hic communis Patrum conſenſus intelligit Chriſtum Dominum. D. Hippolytus, D. Eucherius, Rupertus & alij. [Hippol. Eucher. Rupert. Ambroſ.] Sed in benedictione, qua æternus Pater munerat filium ſuum dilectiſſimum Ieſum Chriſtum, ei datur benedictio vberum, & Ambroſius de benedictionibus Patriarch. cap. 18. *Mariæ dicit vbera, quæ verè benedicta erant. Vnde illa mulier in Euangelio ait: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti.* Nulla enim Chriſto charior eſſe poterat benedictio, quàm quod talis matris eſſet filius, cùm hoc ſit ei pro ſumma gloria.

Matth. 1. n. 17. Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim; & à Dauid vſque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim, & à transmigratione vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.

EXPOSITIO.

115\. REDEGIT ad numerum Euangeliſta ſupradictas generationes per tres diſtributiones, quas per tres teſſeradecades, vt ſuprà ex Hieronymo attigimus, facit. Prima ab Abraham vſque ad Dauid generationes quatuordecim

decim, id est, qui geniti sunt, seu qui vixerunt ab Abraham vsque ad Dauid: sic Genes.6.n.9. *Noë vir iustus, atque perfectus fuit in generationibus suis.* A Dauid autem exclusiuè (necessarium est enim illum in eo primo quaterdenario includi. Si ad textum, & illius contextum attentis oculis respicimus vsque ad transmigrationem Babylonis, scilicet vsque ad Ioachim, seu primum Iechoniam, inclusiuè generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis, videlicet à secundo Iechonia Salathielis patre, vsque ad Christum; inclusiuè generationes quatuordecim. Et sic efficiuntur generationes quadraginta duæ.

Genes.6.

QVÆSTIO XLII.

Quare in hac serie quadraginta duæ personę narrentur?

116. IN hoc catalogo quadraginta duas generationes, seu personas scripsit Euangelista. Computando tripliciter quatuordecim, in quadraginta duo veniunt. Primò respódent Origines *homil. in Num.* D. Hieron. *Epistola ad Fabiolam.* Paschasius *hîc*, & alij, has quadraginta duas generationes quadraginta duobus mansionibus, quibus filij Israel ex Ægypto ad terram promissionis peruenerunt, *Numer.* 33. respondere. Sicut enim ille populus Hebræus per illas mansiones ad Iordanem venit, deinde ad terram promissam: sic per quadraginta duas generationes peueniunt ad Virginem, quasi ad Iordanem, vt ait Paschasius, quę pleno fluens gurgite Spiritus sancti gratia redundabat, & sic fit accessus ad Christum, in quo sunt omnia bona promissa. Secundò. Idem Paschasius, Remigius, *Quòd iste numerus nascitur à septenario, & senario; nam sexies septem quadraginta duo faciunt: sex ad opera) ex diebus operatus est Dominus; septem vero, ad requiem futuræ vitæ (septimo die requieuit Deus) significandam pertinet.* Vt ergo ad requiem, quæ est in Christo, possis intrare necesse est, vt priùs per labores, ac pressuras transeas. Huius rei alias dabo rationes *quæst. seq.*

Origen. Hieron. Paschas.

Per Virginem acceditur ad Christum. Paschas. Remig.

Ad vitā per labores ingredimur.

Augest.

D. Augustinus *lib. 2. de consensu Euang. cap.* 4. existimat, excepto Christo, quadraginta esse generationes, Iechoniam enim, vnum tantùm esse asserit, in quo quadragenario numero totum vitę nostræ cursum significari docet: de quo ait sanctus Pater, *illa nunc interim ratio occurrit, quod tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipse quatuor partibus terminatur, quadraginta autem quater habet decem.* Sed quadraginta duæ sunt generationes, vt manifestè patet ex computatione Euangelistæ.

QVÆSTIO XLIII.

Quare Euangelista totam hanc genealogiam in tres diuiserit partes?

117. REPONDET primò D. Chrysost. homil 4. *Vt ostendatur, quòd nec commutatis quidem disciplinæ modis ille vnquam populus sit melior effectus, neque cum Ducum, neque cum Regum, neque cum Sacerdotum potestate regeretur, ad studium virtutis accesserit.* Secundò, quòd indicat idem D. Chrysost. Imperfect. *homil.* 1. qui elegantissimè ait, *In tres partes diuisit per generationes quatuordecim; quia ter completis quatuordicem mutatus est in Iudæis hominum status. Ad Abraham enim vsque ad Dauid fuerunt sub Iudicibus, à Dauid vsque ad transmigrationem sub Regibus à transmigratione vsque ad Christum sub Pontificibus. Hoc ergo vult demonstrare, quoniam sicut semper ter cōpletis quatuordecim generationibus, mutatus est hominū status: sic completis quatuordecim generationibus à transmigratione vsque ad Christum, necesse est à Christo similiter mutari hominum statum: quod factum est. Post Christum enim iam non sub iudicibus multis, nec sub Regibus multis, nec sub Pontificibus multis fuerunt: sed omnes generationes sub vno Christo, & Iudice, & Rege, & Pontifice factæ sunt.* Et hæc ratio illas tres populi Iudaici mutationes comprehendit.

Chrysost.

Imperfect.

Christianι sub vno Iudice, Rege, & Pontifice.

Tertiò. S. Remigius, Glossa, S. Thom. Abulēsis *q. 2. in prologo Matth.* docent, quòd prædicta distinctio mysterio congruit; quia quaterdenarius est numerus compositus ex quatuor & decem. Per decem ergo vetus Testamentum intelligitur, quod datum est in decem mandatis. Per quatuor autem, Euāgelium, quod in quatuor libris distinguitur. Tres autem quaterdenarij fidem Trinitatis designant, quod vtrique legi conueniebat; sed in noua magis explicitè, in veteri autem magis obscurè. Quartò D. Hieronymus apud S. Thomam *Per illum numerum*, ait, *significantur tria tempora, quibus omnium hominum vita ducitur. Per primum quaterdenarium signat tempus ante legem: quia sunt aliqui Patres, qui fuerunt ante legem; secundum tempus sub lege: quia omnes illi qui hîc ponuntur, sunt sub lege. Per tertium autem tempus Gratia; quia terminatur ad Christum, per quem gratia, & veritas facta est.* Ita Hieronymus. Quintò. Glossa, & Paschasius inquiunt, quòd in hoc numero septiformis gratia Spiritus sancti denotatur; nam quatuordecim, bis septē includit; per quod significatur, gratiam Spiritus sancti, tam intrinsecus, quam extrinsecus, seu tam corpori quàm animæ esse necessariam ad salutem, iuxta illud, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum*, Psalm. 83. n. 1. Rupert. sextò ita explicat, quòd *Christus promissus fuit Abrahæ, distulit tamen venire ob scelus venditionis Ioseph, qui annis quatuordecim seruiuit in Ægypto, postea promissus cum iuramento Dauid, distulit suum aduentum ob crimen adulterij eius cum Bethsabee etiā cum homicidio Uriæ coniunctum. Deinde promissus per Prophetas sub Ezechia, & Iosia, distulit per quatuordecim alias generationes venire ob peccatum Manasse fundentis sanguinem innoxium.* 119.

118. Remig. Glossa. S. Thom. Abulens.

Hieron.

Lex triplex extitit.

Glossa. Paschas.

Psalm. 83. Rupert.

Hîc posui rationes sanctorum Patrum, vt, quæ tibi magis placuerit, eligas: existimo tamē, quod, cùm Euangelista scripserit Euangelium ab Abrahamo, ob rationes; quas suprà dedi, & sint quadraginta duæ generationes, diuisit in tres partes, ad discernendum ordinem regalis generis à cæteris, qui totus in secunda quaterdena continetur. Secundò. Tres series posuit, vel in honorem Trinitatis, vel ob triplicem statum populi sub Iudicibus, sub Regibus, sub Sacerdotibus; vel ob tres leges, naturalem, scriptam, & nouam; vel ob celebres tres promissiones in vnaquaque quaterdena factas; quæ erant valde communes, &

& vulgares in populo. In prima tesseradecade pollicitum est Abrahamo. In secunda Dauidi cũ iuramento in figura Salomonis filij eius. *De fructu ventris tui.* In tertia, in ædificatione templi
Aggæi 1. per Aggæum cap. 2. num. 10. *Magna erit gloria domus istius nouissimæ plus quam primæ*; & ideo tres ordines æquales hîc sunt constituti.

120. Quæres: Quare Euangelista generationum summam, & diuisionem expresserit? Respondeo primò Ob rationes proximè datas. Secundò, vt
Caiet. ait Caietanus, *Curauit Euangelista in quolibet ordine declarare numerum, ne quis putaret ipsum ex obliuione aliquid reliquisse; sed quidquid omisit, vt tres Reges, ex industria, & magno consilio omisit.*
Quare Euangelista expressit diuisionem. Tertiò voluit cauere, ne quis posset generationis Christi catalogum, aut minuendo, aut augendo numerum, corrumpere.

QVÆSTIO XLIV.

Quomodo Matthæus, & Lucas conueniant in narranda serie progenitorum Christi?

121. SATIS perantiqua, & difficilis quæstio hîc occurrit, Matthæus hoc capite primo, & Luc. 3. catalogum Maiorum Christi scripserunt, ita tamen vt à Dauide vsque ad Ioseph in nominibus eorum discrepent, vno vel altero excepto; & ideo hanc difficultatem, vt inextricabilem obiiciebat Christianis Iulianus Apostata (vt te-
D. Hieron. statur Hieronymus *in Matth. cap. 1.* & etiam Iudæi, vt idem refert *in cap. 5. epist. ad Titum*, ad illud. *Stultas quæstiones.* Et idem etiam obiiciebat
August. Manichæus, vt testatur Augustinus *lib. 2. retractat. cap. 7.* Sed his dicimus: Scrutamini Scripturas, & statim res fiet plana. In hac re inter Catholicos duæ sunt sententiæ.

122. Prima sententia. Prima sententia tenet, Matthæum generationem sancti Ioseph à Dauide per Salomonem; Lucam verò genus Beatissimæ Virginis ab eodem Dauide per Nathan descripsisse. Certum est autem, parentes Beati Ioseph & sanctissimæ Virginis esse distinctos, & sic cessat tota controuersia, quæ excogitari potest inter ipsos Euangeli-
Lucidus. Annæus. Galatinus. Iansenius. Driedo. Sotus. D Hieron. August. Carthus. Sotus. Canus. Canisius. stas. Hanc sententiam tenent multi. Ioannes Lucidus *l. 2. de emendatione temporum cap. 9. & l. 2. cap. 1.* Iannes Annæus *lib. 2. de Chronograph Philonis.* Petr. Galatinus *de Arcanis Catholicæ veritatis, lib. 7. cap. 12.* Iansenius *in concordia Euangelica, cap. 14.* Driedo *l. 1. de dogmatibus, c. 5. part. 4.* Suar. *tom. 2. ad 3. part. disp. 2. sect. 3. §. Dico 3.* citantur enim pro hac sententia Hieronymus, vel Auctor lib. *de ortu Virginis,* & D. Augustinus *l. 2. de quæstionibus Euangel. q. 9.* Carthusianus, Sotus *in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1.* Can. *lib. 11. de locis, cap. 5.* Canisius *lib. 1. de Beata Virgine cap. 3.* Verùm hi vltimi Auctores nihil faciunt pro hac quæstione. nam D. Hieronymus, & D. Augustinus illi in locis nec verbum de illa, vt etiam fatetur Suarius, Carthusinus, tam *in cap. 1. Matth. art. 2. quæst. 5.* quàm *in cap. 3. Lucæ, art. 9.* ad illud. *Qui fuit Heli*; non solùm hanc sententiam non tenet, verùm expresè contrariam docet, vt legenti patebit. Sotus loco allegato solùm ait Beatam Virginem per lineam paternam esse de tribu Iuda, per maternam verò de tribu Leui
Canus, & Canisius *locis allegatis* solùm dicunt, hanc sententiam ab aliquibus catholicis probari. Citatur etiam Caietanus *in cap. 3. Lucæ*, ad illud: *Qui fuit Mathat*: Sed ibi postquam proponit communem sententiam, adducit hanc de carnali generatione Virginis, & ait, si talis opinio constaret, amplectenda esset. Et magis falsò citatur Damascenus ab aliquo Auctore, loco statim allegando expresè ait, quòd Matthæus, & Lucas ambo generationem Virginis siluerunt; docet enim non fuisse morem Hebræis, generatione texere mulierum. Caiet.

Secunda sententia, omnino vera, quæ nobis maximè placet, docet vtrumque Euangelistam Christi genealogiam per Iosephum, cuius filius putabatur, enarrasse. licèt non eodem modo Matthæus originem naturalem; Lucas verò legalem descripsit. Hæc sententia est communis, & constat ex traditione Ecclesiæ, communi sanctorum Patrum consensu, ac probatione grauissimorum Theologorum. Probatur primò. Quia illa prima sententia supponit, Heli parentem fuisse Beatissimæ Virginis; atqui omnes Patres, & Ecclesia tenet, appellatum Ioachim: ergo ille non est pater Beatissimæ Virginis, nec ille catalogus Lucæ illius genus. Nec sat est id, quod respondet Ioannes Annæus citatus, quòd per abbreuiationem Ioachim dicitur Heli; vel fortasse, quia fuit binominis. Hoc, inquam, non satisfacit. Primò, quia Ioannes Annæus, vt fatetur etiam Suarius citatus, §. *ad tertiam*, multa falsa, & improbabilia de his genealogiis docet. Et *tom. 1. ad 3. part. disp. 1. sect. 2. §. Quartò igitur*, ait, quod historia Ioannis Annæi ex falsis Auctoribus conficta est, Et *ibidem §. Alij cum Eusebio, in fine*, vocat computationem Ioannis Annæi voluntariam. Deinde hîc maximè est liberum, dicere Ioachim vocari Heli per abbreuiationem, vel esse binominem; nam Ioannes Lucidus, & Ioannes Annæus floruerunt circa annum millesimum quingentisimum; & post tot annorum centenas. vnde collegerunt, esse binominem, vel nomen abbreuiatum? Quia si licet hoc fingere, nihil erit firmum in Scriptura, & alios omnes Christi progenitores dicemus binomines vt rectè notauit D. Augustinus *l. 2. quæst. Euangelic. quæst. 5.* Confirmatur tandem, quia vt doctè probat Vasquius *tom. 2. ad. 1. part. disp. 127. c. 4. à num. 40.* iuxta radicem Hebraicam, & Græcam Ioachim per abbreuiationem nec potest dici, nec scribi Heli. Ipsum vide. Nec contra hoc facit id, quod Galatinus adducit ex quodam Rabbino, qui habuit reuelationem, scilicet parentem Matris Messiæ duplex habuisse nomen, vnum Ioachim, alterum Heli; hoc enim nullius est ponderis, vt etiam Auctores primæ sententiæ tenent: quia reuelationes Rabbinorum apocryphæ, & sine fundamento sunt; & ideo omnino reiiciendæ. 123. Secunda, & vera sententia. Primũ fundamentum. Suarius. Vasquius.

Probatur secundò ex ipso textu. Ita ait: *Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli.* Sed in tota genealogia illud nomen *qui*, semper refert vltimam personam ad subsequentem, tanquam filium ad patrem; ergo sic in præsenti Ioseph refertur ad Heli. Auctores contrarij respondent torquendo expressum textum; & dicunt, illam dictionem, *vt putatur filius Ioseph*, per parenthesim legendam: & tunc Christus est, qui refertur ad Heli Et hoc confirmant ex Auctore *quæst. noui, & ve-* 124. Secundum fundamentũ. Auctor. qq. noui, & veteris testam.

teris

teris Testamenti, apud Augustinum *quaest.56.* Et tandem ex textu Graeco ita habet, *sicut existimabatur filius Ioseph, filius Heli.* Sed cōtrà, In primis in nullo textu, siue Hebraico, siue Graeco, siue Latino, illa dictio, *vt putabatur filius Ioseph.* per parentesim legitur; ergo tali modo accipienda non est; nec enim pro nostra voluntate in sacro textu punctum, vel parenthesis, vel apex ponenda sunt: hoc enim faciunt haeretici ad verum sensum corrumpendum, & ideo talia fingere grauiter reprehendunt sancti Patres, vt notaui *cap.1.* Deinde, quomodo potest fieri credibile, quod Lucas narrasset generationem Virginis: & non Ioseph; & tamen faceret mentionem Ioseph, & non Virginis, cuius genus scribebat? Ille Auctor quaest. noui, & veteris Testamenti, valde diuersus est ab Augustino, vt in censura ante ipsum librum notatur; vbi dicitur in fine, quòd ille liber continet multa ab Augustino, & à veritate aliena. Auctor tamen illius libri in illa quaestione expresse habet nostram sententiam; & nullo modo docet, quod Christus referatur ad Heli, & non Ioseph, vt legenti patebit. Textus Graecus nullo modo fauet eiusmodi expositioni; ita habet: *Sicut existimabatur filius Ioseph, filius Heli*; nam in textu Graeco nomina in hac genealogia non connectuntur per relatiuum, *qui*, sed per casum gignendi, vt obseruat Vasquius citat. *num.36.*

135. *Tertiū fundamentum.* Damascen. Probatur tertiò nostra sententia ex D. Ioanne Dasmaceno *lib. 4. de Orthodoxa, fide cap.15.* Et quod communiter tradunt Auctores, scilicet, quòd auus Ioachim fuit Panthera, & pater Barpanthera; & tamen Lucas hos non nominat in suo catalogo: ergo ibi non tractat de progenie Ioachim; nec enim sufficiens ratio reddi potest ad hos omittendos, sicut de aliis dicimus in generatione scripta à Matthaeo. Et confirmatur: quia non erat recepta consuetudo, & ordinaria apud Hebraeos generationes texere mulierum; & ideo Matthaeus narrat generationem per Iosephum; & Lucas cap.1. *Missus est Angelus Gabriel a Deo in ciuitatem Galilaeae, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen Virginis Maria.* Vbi summatim ponit generationem Ioseph, & non Virginis, ne ab ordinaria consuetudine discederet: postea verò latè ipsam explicat *cap.3.*

126. Probatur quartò, & efficacissimè, quia sancti Patres, cùm in hoc negotio maximè insudauerint semper hanc sententiam tenuerunt, & docuerunt communi consensu ab exordio ipsius

Iustinus. Iul. African. Ambros. Hieron. August. Damascen. Nazianz. Nicephor. Anselm. Beda. Theophyl. Euthym. Carthus. Bonauent. D. Thom. Hugo. Salmeron. Beaulxam. Maldonat. Tolet. Barradas. Vasquius.

Ecclesiae D. Iustinus *quaest.131. & quaest.133. ad Gentes.* Iulius Africanus, apud Eusebium *lib.1. historia. Ecclesi. cap.7.* D. Ambrosius *lib.1. in Lucam, cap.3.* D. Hieronymus *in cap.1. Matth.* ad illud, *Iacob autem genuit Ioseph.* D. Augustinus multis in locis *lib.2. retract. c.7. & 12. lib.2. quaest. Euangel. quaest.5. & lib.2. de consensu Euangelist. cap.3.* D. Damascenus *li.4. fidei, cap.15. & orat.3. de natiuitate Virginis,* D. Nazianzenus *in carmine de genealogia, Christi*, Nicephorus *lib.11. cap.11.* D. Anselmus, Beda, Theophylactus, Euthymius, Carthusianus, D. Bonauentura *in cap.3. Lucae, in* illud, *Qui fuit Heli,* D. Thomas *3. part. quaest.31. art.3. ad secundum.* Grauissimi Doctores, Hugo *ad cap. Luc.* Salmeron, Beaulxam. Maldonatus, Toletus *in cap... Luc.* Barradas *lib.5. cap.30.* Vasquius suprà citatus, & aliqui innumeri antiqui, & recentiores. Imò vsque ad annum 1550. (circa quod floruerunt Ioannes Lucidus, & Ioannes Annaeus, qui primi contrarium dixerunt) nullus ausus est oppositum in medium proferre. Imò Iulius Africanus, qui fuit valde proximus tempori Apostolorum, testatur, hanc sententiam accepisse à propinquis, & consanguineis Christi. Ex quo haec sententia etiam traditione stabilitur. Sed iam aduersariorum fundamenta ponamus.

Argunt primò Auctores primae sentententiae. 127.
Quia in vtraque genealogia valde diuersi sunt progenitores à Dauide vsque ad Ioseph. Matthaeus testatur, illius patrem esse Iacob, Lucas vero, Heli. Et confirmatur, quia multo plures generationes computat, quam Matthaeus: ergo illi duo Euangelistae non describunt eandem genealogiam Ioseph.

Respondent sancti Patres communiter. Primo, quod D. Ioseph duos habuit patres, vnum naturalem, à quo est genitus; alterum legalem; cui legis praecepto adoptatus fuit: praecipiebat enim Deus, *Deuteronom.15.* quod si essent duo fratres, vno sine filio moriente, secundus suscitaret semen fratris sui: ita vt primogenitus nomine defuncti nasceretur, Iacob, & Heli erant fratres nati, non ex eodem patre, sed ex eadem matre, quam Africanus, & Nazianzenus in carmine *Festham* vocant. Haec duobus nupsit viris, Mathat. ex quo genitus est Heli & Nathan, qui fuit pater Iacob. Heli duxit quandam in matrimonium, & mortuus est sine filiis; tunc Iacob vt impleret legem; eandem duxit, ex qua natus est D. Ioseph: qui est filius naturalis Iacob, & legalis Heli. Haec tradunt D. Iustinus, & Africanus; qui ait, à consanguineis Christi haec accepisse. Et idem docent D. Ioannes Damascenus Nazianzenus, Ambrosius, D. Hieronym. S. Thomas, Beda, & alij supra citati Patres; excepto Augustino. Et idem habet etiam Hilarius *Can. 1. in Matth.* Titus Bostrenus *in cap. Lucae,* & alij multi. — 128. *Solutio.* Hilar. Bostrenus.

D. Augustinus *lib.2. de consensu Euang. cap.3. & lib.3. contra Faustum, cap.3. & li.18 cap.1.* ait, Ioseph fuisse filium adoptionis Heli, quem ipse sibi adoptauit: sicut filia Pharaonis adoptauit sibi Moysem; ac proinde in hac sententia Heli, non ex legis mandato, sed ex amore, & adhuc viuens sibi Iosephum adoptauit. Prima tamen solutio, vt pote communis sanctorum Patrum, & antiquitate, ac traditione probata tenenda est: Ioseph duos habuit patres, naturalem Iacob, legalem vero Heli, vtramque autem generationem Euangelistae enarrant; Matthaeus naturalem, Lucas vero legalem; cuius rei rationem optimè reddit Titus Bostrenus: *Opportunè, ait, conuenienterque alter naturalis, alter legalis meminit, quò hac nimirum ratione planum fiat, Iosephum ex vtroque parente ad Dauidem, & Iudam genus suum referre.* Deinde Iudaei solùm parentes legales considerabant? Gentiles, naturales: Euangelistae diuino afflati Spiritu, D. Iosephum ex vtroque parente ad Dauidem reducunt, vt sic omnibus satisfaciant, & omnium dubitationem depellant. — 129. August. Bostrenus.

Nec contra haec: quae diximus, tibi faciat difficultatem. Primo, quod D. Ambrosius citatus quamuis nostram communem sententiam teneat. existimat Heli esse patrem naturalem D. Ioseph, Iacob verò legalem. Communis tamen — 119. Ambros.

sententia

sententia tenenda est, vtpotè antiquitate, traditione, & tot Patrum testimonio roborata. Secundò. Id, quod dicit Iansenius, non potuisse excitare semen fratris defuncti, nisi germanum fratrem ex vtroque parente, nullum habet fundamentum; & maior est auctoritas Patrum in contrarium. Deinde si propinquus filium legalem defuncto gignere poterat, Ruth. *cap. 4. num. 5.* quanto magis frater ex vno, & eodem parente prognatus. Tertiò. Id, quod obiiciunt Auctores contrarij contra Africani auctoritatem, siquidem ipse fatetur, se non habere certum testimonium, nihil facit; quia postquam ipse narrauit, quæ à nobis in prima solutione dicta sunt, ait: *Hæc autem non nobis ad subitum reperta, aut absque illis auctoribus commentata sunt, sed ipsi hæc Saluatoris nostri secundum carnem propinqui, siue studio tanti seminis demonstrandi, siue edocendi, quæ secundum veritatem gesta sunt, tradiderunt.* Quòd verò ipse ait, se non habere certum testimonium; idest, scripturam authenticam: cuius rei rationem affert ipsemet Africanus; quia scripturæ, quæ in archiuis templi seruabantur, ex mandato Herodis (conscij ignobilitatis generis sui) concrematæ sunt; & ita ait, se tantùm ex traditione habuisse.

Iansenius. Ruth 4. African.

Arguunt secundò. Lex præcipiebat, quòd quando frater suscitaret semen fratris sui mortui, primogenitum ex ea natum, nomine defuncti appellaret. *Et primogenitum*, inquit, *ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Israel*, Deuteron. 25. n. 6. Atqui Iacob non vocauit filium suum Heli, sed Ioseph: ergo ex lege non duxit vxorem fratris: nec Ioseph est filius legalis Heli. Hoc argumentum magnam olim difficultatem fecit Augustino *lib. 2. quæst. Euangelic. quæst. 5.* tamen *lib. 1. retractat. cap. 12.* optimè difficultatem explicat, quod nomine defuncti vocaretur, non quasi haberet idem nomen; sed quod filius illius reputaretur. Et ita explicant communiter Doctores illum locum, Dionysius Carthusianus, Lyranus, Hugo, Abulensis *quæst. 6.* Cornelius à Lapide. Et constat ex libro Ruth *cap. 4* vbi propinquus ad suscitandum semen propinqui sui genitum Obed vocauit, non verò proprio defuncti nomine appellauit.

August. Dionys. Liran. Hugo. Abulens. Corn. à Lap. Ruth. 4.

Arguunt tertiò. Non videtur verisimile, quòd Euangelistæ intendant explicare generationem Christi, deducendo, illum esse filium Abrahæ, & Dauidis; & hoc tantùm præstant per Iosephum & non per Beatissimam Virginem, cùm Christus Dominus sit filius naturalis Virginis, & non Iosephi; & aliquando Scriptura mulierum genealogias describit, vt factum habemus in Iudith, suo libro *cap. 8.* vbi quatuordecim eius parentes narrat Scriptura vsque ad Ruben: ergo à fortiori hoc fieri debuit de Beatissima Virgine, quæ multo illustrior est. Confirmatur primò. Quia ex generatione B. Ioseph, non rectè colligitur genus sanctissimæ Virginis, nec Christi Domini, quia viri non de sua solùm verùm etiam de reliquis tribubus vxores ducere poterant, vt probat D. August. *in quæstionib. lib. Iudicum, quæst. 47.* & ideo Saul, qui erat de tribu Beniamin, dedit filiam suam Michol Dauidi de tribu Iuda, 1. *Reg.* 18. *n.* 27. Et vndecim Tribus iurarunt, se tribui Beniamin non daturas filias suas, propter scelus, quod commiserat: quod nequaquam iurassent, nisi alias eis licitum esset, *Iudic.* 21. *num.* 1. Et Sacerdos Ioiada ex tribu Leui accepit in vxorem Iosabeth filiam Ioram ex tribu Iuda, 2 *Paralib.* 11. *num.* 11. Booz duxit Ruth, quæ erat alienigena, *Ruth* 4. Et Ioachim ex tribu Iuda parens Beatissimę Virginis habuit Annam in vxorem ex tribu Leui, vt dicemus ad illa verba, *Elisabeth cognata sua.* Confirmatur secundò. Quia esto D. Ioseph non posset ducere vxorem, nisi ex sua tribu Iuda, non tamen inde sequitur, quòd Beatissima Virgo sit ex familia Dauid; quia poterat habere vxorem in eadem tribu ex alia famalia: & sic videtur, non probari ex hoc, Christum esse ex familia Dauid, quod nullo modo est dicendum.

Iudith. 6. Confirm. 1. August. Confirm. 2.

131. Solutio. Respondetur ad argumentum. Consuetudinem esse Scripturæ in generationibus non texere ordinem mulierum, sed virorum, vt docet D. Hieronymus *in cap. 1. Matth.* & D. Ambrosius *in c. 3. Lucæ*, quod ita intellige, non quod aliquando alicuius mulieris viduæ, vt Iudithę, genus non describatur; sed quòd generatio viri non solet per fœminas computari; & ideo generatio, siue viri, siue mulieris, vt Iudith, numquam per fœminas, sed per viros describitur. Tandem, quia, vt notant Recentiores communiter, Euangelistæ statim in exordio Euangelij ab antiqua consuetudine discrepare noluerunt, eique aduersari recusarunt.

Hieron. Ambros.

132. ad 1. Confir. Prima, & secunda confirmatio, non solùm procedunt contra nostram, sed contra omnem sententiam, quia si est verum, quod intendunt, frustrà Matthæus Christi generationem per Iosephum describit: & ideo Theologi toti sunt in eis soluendis. Breuiter ad primam Eusebius Emissenus *in sermon. de natiuit. S. Mariæ*; prædictam legem non ducendi ex alia tribu, ait, esse vniuersalem, & non esse licitum ducere ex alia tribu, & eos, qui cum alia nupserunt, peccasse. Hæc sententia nullo modo est tenenda, propter parentes sanctissimæ Virginis. Et ideo dicendum, quòd viri bene poterant habere vxores ex alia tribu, vt probant exempla adducta; tamen fœminæ; quæ patrum hæreditatem adibant, necessariò coniungendæ erant in matrimonium viro ex sua tribu, sibique propinquo; & non alteri, vt obseruauit D. Bonauentura *in 4. d. 30. art. 1. quæst. 2.* Et post eum Maldonatus, Barradas citati, & Vasquius *num.* 15. Nam, lex, *Num.* 36. *num.* 8. iuxta lectionem Hebraicam ita habet: *Omnis filia hæreditatem obtinēs de tribubus filiorum Israel, vni de familia Tribus patris sui erit in vxorem.* Et Chaldæus vertit, *Omnis filia hæres possessionis.* Finis, ac ratio legis erat, ne hæreditates permiscerentur; & ideo lex tantùm respiciebat fœminas, quæ hæreditatem patrum obtinebant. Cùm autem sanctissima Virgo esset suorum parentum vnica filia, & hęres possessionis eorum, non potuit in matrimonio transire ad alterum, nisi ad virum Tribus, & familiæ suæ. Et ideo rectè notat Maldonatus, quòd Beatissima Virgo ducta est in matrimonium ex præcepto, & obligatione legis, de quo *cap. vlt.* Ex quo apertè conuincitur, quod Euangelistæ describendo generationem Ioseph. etiam Virginis enarrent.

Eusebius. Bonauent. Maldonat. Barradas. Vasquius. Num. 36.

133. Ad 2. Confir. Ad secundam confirmationem iam patet solutio ex proximè dictis, quia fœmina hæres paternæ hæreditatis necessario in matrimonium collocanda erat viro, non tantùm ex tribu sua, verùm etiam ex familia, sic enim ait lex: *Vni de familia Tribus patris sui erit in vxorē.* Et quod non solùm

solùm ex eadem tribu; sed etiam ex eadem familia vxor esset ducenda, ita intellexerunt Chrysostomus *homil. 2. in Matth.* Eucherius *in quæstionibus in Matth.* Theophylactus ad illud, *Ioseph. virum Mariæ.* Euthymius ad eadem verba. Fauet D. Ambrosius *lib. 3. in Luc. cap. 3.* Et ideo de filiis Salphaad, quæ paternam hæreditatem obtinuerunt dicitur: *Fecerunt filiæ Salphaad, vt fuerat imperatum, & nupserunt Maala, & Thersa, & Hegla. Melcha, & Noa filijs patrui sui de familia Manasses, qui fuit filius Ioseph.* Num. 36. n. 12. Cùm igitur Beatissima Virgo paternalium bonorum esset hæres, non potuit nubere, nisi propinquo suo, & ex familia sua. Alia argumenta parui ponderis omitto, vt quod Salathiel à Matthæo, & Luca numeretur, fuerunt enim plures eiusdem nominis.

Chrysost. Euchet. Theophyl. Euthym. Ambros. Num. 36.

CAP. III.

De conceptione, ac Natiuitate Beatißimæ Virginis Mariæ.

QVÆSTIO I.

Immaculata Virginis Conceptio ab omni peccato originali immunis Scripturæ testimonijs demonstratur: ad illa verba: Abraham genuit Isaac.

1. Bernard.

NOn *patitur humana deuotio sanctissima Virgo*, vt ait D. Bernard. *te silentio præterire.* Et à tua purissima Conceptione exordiamur. *Abraham autē genuit Isaac.* Superiori cap. q. 14. dubium proposui: Quare Euangelista non incipit catalogum progenitorum Christi ab Adamo, cùm prima reuelatio Incarnationis ipsi Adamo fuerit facta: vt ibi ex sanctis Patribus dixi, & prçter ibi citatos tenent D. Hieronymus *in comment. ad Ephes. 5.* ad illa verba. *Nunc os ex ossibus meis.* D. Augustinus *lib. 9. Gen. ad lit. cap. 19.* D. Epiphanius *hæresi 48.* Tertullianus *lib. de anima, cap. 11. & 21. & lib. 3. contra Marchionem, cap. 5.* Prosper *lib. 1. de promiss. p. 1. cap. 1.* D. Leo *epist. 12. ad fin.* & & alij. Cur ergo subticuit Adamum? Ea ratio præter datas citato loco nunc occurrit. Præuidit Spiritus sanctus cui omnia ab æterno sunt præsentia, festum Conceptionis Virginis hoc Euangelio celebrandum ab Ecclesia, decreuit nullam in illo Adami mentionem fieri; vt inde cognoscas, in die Conceptionis Virginis Mariæ nullam primi parentis memoriam habitam fuisse, ac si ille nunquam extitisset; vt enim ait Petrus Damianus serm. de Assumptione Virginis; *Caro Virginis ex Adam sumpta maculas Adæ non admisit, sed singularis continentiæ puritas in candorem lucis æternæ conuersa est.* Quamquam enim Virgo naturaliter Adami filia, illius tamen maculæ ita in ea prohibitæ sunt, ac si ab eo originem non traheret.

Hieron. August. Epiphan. Tertull. Prosper. Leo. Damian.

Psam. 44. num. 11. facit in præsenti locus. *Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum, quia est Dominus Deus tuus.* Et quamquam sensus varij sint; quidam de Ecclesia, alij de ipsa Virgine intelligunt; tamen de conceptione eius immaculata explicant Chrysippus Hierosolymitanus *serm. de S. Maria Deipara.* Leo Imperator Basilij filius *in homil. de Annunciat.* sic ait: *Cum adhuc in lumbis paternis contenereris, progenitor tuus clamabat: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Audisti verè, ò filia, commendationem, & oblita es populi tui, & sortis, & domus paternæ: sortis videlicet illius, quam Eua progenitrix toti generi distribuit, infinito illo affectuum, passionum, & animi perturbationum cumulo, quasi hæreditario, relicto. At nihil horum tu in domum tuam intulisti.* Hæc Imperator. Vbi ipsi Virgini denuntiatur, paternam domum, ac populum obliuioni tradere; quamuis enim cum alijs ab eis genus suum trahat, ita tamen macularum, ac passionum est expers, & immunis: vt nullo modo à talibus progenita videatur.

2. Psam. 44. Chrysippus Leo Imper.

3. Et quod magis est, ipsamet Virgo ob puritatem suam paternæ sortis, ac domus se nobis oblitam proponit. Nullus est, qui ignoret, quòd in Canticis Canticorum sub nomine Sponsæ ex communi Patrum sententia, ipsa purissima Virgo intelligatur. Sed si rem diligenter perscruteris, passim inuenies nomen *matris*, & nunquam *patris*. Cantic. 1. num. 6. *Filij matris meæ.* Cantic. 3. num. 4. *Introducam illum in domum matris meæ.* & num. 11. & 6. num. 8. & 8. num. 1. 2. & 5 Quare ergo illi nomen matris in memoria; patris verò in obliuione? D. Bernardus serm. 29. in Cantic. *Pulchrè autem, ait, filios matris suæ, non autem & patris sui illos vocat, qui non habebant patrem Deum, sed ex patre Diabolo erant.* Per matrem verò tam ipse, quàm Gregorius Magnus, & Nyssenus *in cap. 6. Cant. n. 8.* gratiam intelligunt: meritò ergo hæc sanctissima Virgo patrem ignorat, & solam matrem agnoscit; quia ita fuit à næuo, à labeque patris segregata; tamquam si illo careret; atque à sola matre, scilicet Dei gratia produceretur.

Cant. 1. & 3 Bernard. Greg. Magn. Nyssen. B. Virgo à gratia producta.

4. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet,* Isai. 11. num. 1. D. Ambrosius *de benedictionib. Patriarch. cap. 4.* Hieronymus *ad locum Isaiæ*, inquiunt; *Virga Maria, flos Mariæ Christus est.* Sed facit quæstionem; cur Propheta, naturali modo loquendo, non ait, quòd virga germinet florem, sed tam virgæ, quàm flori idem principium immediatè assignat: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Quare hoc; Vt denotet, quòd tam Maria, quàm eius filius Iesus ab eodem principio, scilicet Dei, omnipotentia, ac eius gratia, licèt valde diuersimodè nati sunt? Christus ab omnipotentia, dum produxit mirabilem vnionem hypostaticam, de qua dicitur: *Fecit potentiam in brachio suo.* Beata Virgo etiam oritur immediatè eadem omnipotentia, ac gratia Dei, prout eam ab originali macula præseruauit; & ideo ait, *de radice Iesse*, non de radice Dauid, cui promissio facta est, quòd Christus ex semine eius nasceretur; *Iesse*, munus, seu donum significat teste D. Hieronymo. Diuina prouidentiâ Propheta primam Virginis originem ad Iesse refert, vt innuatur, quòd

Isaiæ 11. Ambros. Hieron. De radice Iesse, & non Dauid. Hieron.

quod prima Virginis productio, & egressio, ex cælesti, ac supernaturali Dei dono, atque munere facta est. Et pro *radice*, in Hebræo, habetur *Guesog*.id est, *ex trunco præciso*, vt obseruant ibi Procopius, & aliqui Rabbini, apud Pagnin. in thesauro vocum hebraicarum, quia purissima Dei Genitrix orta est ex natura humana, non prout erat coniuncta,& radicata cum antiqua,& vitiata radice primi hominis,, sed prout erat ab illo præcisa & separata,vt inde nulla macula primi hominis ad eam transmeare potuerit. Et ideò ait D. Bernardus in sermone, qui inscribitur *de B. Maria, cap.57.* vbi ipsam comparat cum arca Testamenti, quæ de materia incorruptibili facta est: *De lignis*, ait, *Setim condita est arca,quia licet Maria de Patrum natura per peccata vitiatam duceret originem,prælecta tamen est per Spiritum sanctum,& præseruata ad purum.* Ac si dicat,quod per Dei ordinationem præcisa est à maculoso trunco, & ad purum reseruata.

Procop. Pagninus. Bernard.

5. Vidit parens meus Elias: *Et ecce nubecula parua ascendebat de mari*, 3.Reg.18.n.44.In quo mysterium immaculatæ Conceptionis ei reuelatum fuisse testatur antiquissimus, & grauissimus Auctor Ioannes Hierosolymitanus,qui floruit circa annos 400. lib.de institut.Monach. cap. 32.*Per illam nubeculā,ait, reuelauit Deus Eliæ,quod quædam infantula,scilicet B.Maria,per illam nubeculam significata est;& instar illius nubeculæ per humilitatem parua nasceretur de humana natura peccatrice, designata per mare. Quæ infantula iam in suo ortu esset munda ab omni peccatorum sorde;& quemadmodum nubecula illa fuit de mari amaro, tamen sine aliqua amaritudine. Licèt namque nubecula illa esset originaliter à mari,alterius tamen fuit qualitatis, alteriusq; proprietatis; mare quippe ponderosum est, & amarum;sed nubecula illa leuis fuit, & dulcis:sic etiam B. Maria de mari, scilicet natura humana, aliter tamen fuit orta.* Et satis eleganter. Nubes à mari oritur, valdè tamen distinctæ qualitatis ab ipso est,mare amarū,grauidum, & ponderosum,opacum, & sterilizans;nubes verò valdè est semota ab his perfectionibus ;dulcis,leuis,lucida,& fœcundans.Sic Beatissima Virgo,licet orta de humana natura,tamen tota pulchra sine macula humanæ propaginis venustissima apparet. De hac parentis Eliæ reuelatione mentionem faciunt grauissimi Auctore citati; Hierosolymitanus, Iosephus Antiochenus *lib.de perfecta militia primitiuæ Ecclesiæ, c.12.* Gilbertus Gerablatensis *in Chronico*, Hierosolym. Palinodorus *lib. 1. antiquitatum Eremitarum Montis Carmeli*. Petrus de Oieda *in sua informatione pro immaculata Conceptione,c.1.fol.3.* Lazana *de Conceptione, cap.2. fol.7.* Ægidius Lusitanus *de Conceptione Virginis , lib.3.quæst.4.art.1.§.1.n.8.* Salazar.*de Conceptione,cap.38.n.11.*& docent multi ex suprà citatis ; Eliam hanc reuelationem docuisse discipulos suos, à quibus à tempore Apostolorum anno post Christum 83. in honorem Conceptionis immaculatæ institutam fuisse capellam in monte Carmelo. Et Ioannes Bachon. *in 4.dist.2.quæst.3.art.3.*qui ab hinc trecentos annos vixit,testatur,quod ab antiquissimis temporibus festum Conceptionis in Romana Curia, præsentibus Cardinalibus , in Carmelitarum conuentu celebrabatur. Ad nostrum redeamus intentum.

3.Reg.18. Ioan. Hier. Beata Virgo libera à naturæ pondere. Ioan. Hier. Ioseph. Antioch. Gilbert. Palinodor. Petrus de Lazana Ægidius. Salazar. Bachonius.

6. Cant.4.n.8.ait Sponsus. *Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis de capite Amana,de vertice Sanir,& Hermon, de cubilibus Leonum,de montibus pardorum.* Attentè expende singula.Lector.Vocat sponsus spōsam à Libano, qui vt notat D.Ambrosius,*Candor* interpretatur, iuxta vim nominis Græci, & propter abundantiam cedrorum pro incorruptibilitate accipitur. Vtrumque notauit D. Hieronymus in epist. de Assumptione Virginis ad Paulum, & Eustachiū: *Non immeritò, ait, venire de Libano iubetur, quia Libanus candidatio interpretatur, erat enim candidata Maria multis meritorum virtutibus, & dealbata niue candidior Spiritus sancti muneribus,quoniam quidquid in ea gestum,totum puritas, & gratia fuit, & ideo immaculata,quia in nullo corrupta.* Ac si dicat:Pura,& vndique candissima veni. *Coronaberis de capite Amana , de vertice Sanir, & Hermon*,Valdè diuersimodè legitur,propter multiplicem significationem nominum Hebraicorum, & ideo aliqui vertunt,*à principio fidei* : alij, *à prima fide*:alij, *à primo fœdere*. vt videbis apud Ludouicum de Soto Maior,Ghisler.& alios.Quidam tamen hebraizantes in annotationibus ad Biblia, quæ datæ sunt in lucem anno 547.& habet fundamentum in Dictionario nominum Hebræorum(vt statim explicabo ex etymologia Amana, Samir, Hermon)ita legunt, & vertunt locum.*Veni mecum,coronaberis de prima credulitate, de primo fœdere,& anathemate.*

Cantic.4. Ambros. Hieron. Soto. Ghisler.

Singula explicemus. Quænam fuit prima credulitas humana ? Illa scilicet, quam mulier dedit serpenti , quod si comederet fructum, esset sicut Deus:& Adamus credidit mulieri hoc asserēti. Et ita communiter loquuntur Patres apud Lyppomanum. Et ex hac prima credulitate transfusum est peccatū in genus humanum. At verò,tu Sponsa sanctissima,coronaberis:nam ex ipsa credulitate alij originali peccato sunt oppressi:tu verò corona exaltata eris. *De primo fœdere*. Primum fœdus,& pactum extitit inter Deum, & Adamum, iuxta illud Oseæ n.7.*Ipsi autem sicut Adam trāsgressi sunt pactum meum*.Et hoc explicat D.Athanas. *lib.de Incarnatione Verbi in principio*. Salmeron, & alij , de quo latè Surius *lib.3. de creatione hominis,c.11.à n. 10.*Hoc autem pactū fuit,quod si ipse de ligno vetito non ederet , iustitiam tam ipse,quàm posteri sui haberent originalem:ac comedendo de fructu prohibito illā amiserunt.*Veni coronaberis de primo fœdere* , id est, si alij ex ipso primo fœdere occasionem ruinæ habuerunt , tu habebis coronæ , cùm in ipsa generali lege non fueris comprehensa,sed præseruata. Tertia corona *de anathemate*. Primū anathema, (seu execratio,)latum est cōtra Adamum,eiusque filios;propter quod omnes nascimur filij iræ,vt ait Paulus; tantum ergo abest, vt hæc sacratissima Sponsa hac vniuersali maledictione comprehendatur,vt inde,quia præuenta,benedictione,ac corona dotur. *Veni coronaberis de primo anathemate.*

7. Genes. 3. Oseæ.6. Anastas. Salmeron. Surius.

Non est hìc prætereunda explicatio Richardi, ac Ruperti Abbatis , qui tradunt , *Amana*,id est, auis nocturna,*Sanir* dens vigilans,*Hermon*, anathema : ac si dicat Sponsus , veni coronaberis de aue nocturna , de dente vigilante, ac de anathemate. Auis nocturna originale peccatum significat : *Nox,in qua conceptus est homo*, Iob.cap.3. n.3.Deus vigilans , Dæmon , qui semper est vigilans,ad mordendum , ac deuorandum. *Circuit quærens,quem deuoret*. Anathema, ipsam primam male

8. Richard. Rupert. Iob. 3.

maledictionem parentibus datam innuit; & idem valet, ac si dicat Sponsus: Veni, coronaberis de victoria, quam assecuta es à peccato originali, Dæmone, ac primi parentis maledictione; nam vnde alij execrationem, tu benedictionem impetrasti. Petrus Chrysologus serm. 140. de Annuntiatione Virginis: *Benedicta, ait, tu in mulieribus, quia in quibus Eua maledicta puniebat viscera, tunc in illis gaudet, honoratur, suscipitur Maria benedicta.* Expende, *honoratur, & suscipitur Maria.* S. Ildephonsus lib. de parturitione, & virginitate Mariæ: *Beata Virgo, ait, plena gratia nec dolorem sensit, nec corruptionem: quia quantum aliena fuit à culpa, Spiritu sancto in ea cooperante, in totum extranea à maledicto prima damnationis.*

Chrysolog. Ildephons.

9. *De cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Paraphrasis Chaldaica ita legit: *Offerent tibi tributa habitatores ciuitatum fortium, qui sunt robusti, sicut leones, & leopardi.* D. Anselmus, Richard. & alij, per leones, & leopardos intelligit Dæmones, qui si in alios per peccatum imperium crudeliter exercuerunt, tibi verò sanctissima Virgo, tanquam triumphanti, quæ eorum caput contriuisti, tributa reddent. Et nota, quod Sponsus, tripliciter appellat sponsam: *Veni de Libano sponsa mea: veni de Libano, veni coronaberis:* quia triplici corona muneranda est ob tres victorias de peccatis adeptas. Prima est de peccato originali; secunda de mortali; tertia de veniali, quia ab his omnibus fuit immunis, & pura Virgo. Ad has Virginis coronas fortasse alludit doctissimus Idiota lib. 5. contemplat. de Virgine Maria, cap. 6. *Inuenisti, ait, Virgo Maria gratiam calestem, gratiam apud Dominum, quia fuerunt in te ab originali labe præseruatio, Angelica salutatio, Spiritus sancti superuentio.* Tandem ait Christus, *Sponsa mea.* Nunc primum in Canticis Canticorum auditur *sponsa*; huc vsque appellauit eam amicam, & sororem; nunc verò sponsam dicit, quæ est idem cum suo sponso, & caro Virginis, caro Christi, vt communiter docent Patres, quos referam frequēti annotatione; vbi ergo Christus eam agnoscit immunem ab omni peccato originali, & actuali, eam nominat sponsam, quia solùm vbi tanta dabatur puritas, cum carne Verbi humanitati identitas poterat interuenire, D. Anselmus de Conceptione Virginis: *Nempe, ait, decens erat, vt ea puritate Virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat, vt naturaliter esset vnus, idémque communis Dei Patris, & Virginis filius, & quam ipse filius substantialiter sibi matrem facere diligebat.*

Chaldaic. Anselm. Richard. Idiota. Anselm.

10. Canticorum 2. num. 10. ait sponsa: *En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, & veni, iam hyems transijt, &c.* Ecce sponsus introducitur totus euigilans, vt patet ex numero antecedenti, ad hoc vt vocet sponsam, & dicat, (vt habet paraphrasis Chaldaica:) *Surge matutino tempore*; per quod sine dubio eius Conceptio designatur, quæ fuit eius prima surrectio. Sed pulchram hîc quæstionem faciunt Cassidiorus, Bernardus *serm.* 58. Nonne sponsus antea suscitari dilectam prohibeat, num. 7. *Adiuro vos filia Hierusalem,* per quas Angeli intelliguntur, *ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoad vsque ipsa velit;* quo pacto nunc, non solùm vt surgat, sed & vt acceleret, iubet? Vt singularem suam protectionem erga Virginem declarararet; siquidem ipsam in sua matutina Conceptionis erectione, non Angelis, non hominibus, sed sibi soli credidit. Alij suscitari possunt ab Angelis: at Beatissima Virgo à solo Deo. Et ideo introducitur respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos, per quos Catena trium Patrum, & D. Bernardus *serm.* 57. intelligunt gratiam, & dona cælestia, quæ ei communicanda erant quoad vsque ipsa velit, hoc addidit sponsus, vt principatum Mariæ, iam in sua Conceptione declararet: nam ad alios pro sua libertate, ac beneuolentia accedunt Angeli; ad Virginem verò, cùm sit omnium domina, nullus ad illam audeat approximare, quoad vsque ipsa velit.

Contic. 2. Cassiodor. Bernard. Catena PP. Bernard.

Et qualis in ipsa sua prima excitatione erigitur? *Amica mea, formosa mea.* Dum surgit, iam est amica, & formosa. Sic explicat Rupertus: *Elegitque me ante mundi constitutionem, vt essem sancta, & immaculata in conspectu eius in charitate. Amica mea, columba mea;* pergit idem Rupertus: *In omnibus Eua opposita es, Eua mihi inimica, viro suo vipera, sibimet confusa, & ignominiosa. Tu verò mihi amica per humilitatem, columba mea per charitatem, formosa mea per castitatem. Veni ergo Maria, veni: nam Eua ad latebras fugit, nam credidit serpenti susurranti: at tu Maria, qua credidisti Angelo annunciantí, veni, & contere caput serpentis; iam enim hyems transijt, id est, peccatorum tempestas.* Ita latiùs Rupertus, ad conterendum draconis caput, tripliciter eam appellat sponsus; *Amica mea, formosa mea, columba mea.* Vt amica conculcauit peccatum mortale, vt formosa, in qua non est macula, veniale. Vt columba, non ex propagine vitiata felle amaritudinis, superauit peccatum originale. 11.

Rupert.

Apparuit *in Apocalyps.* 12. Mulier illa amicta Sole, de qua multi mala in præsenti dicunt; illud tamen notandum mihi occurrit *num.* 3. quod *Draco persecutus est mulierem, quæ peperit masculum, & data sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum: & emisit serpens ex ore suo post mulierem aquam, tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine.* Hanc mulierem Beatissimam Virginem significare, communis est Patrum expositio. D. Epiphanius *serm. de laudib. Mariæ.* D. August. *lib.* 4. *de Symbolo ad Cathecum. cap.* 1. D. Bernardus, *serm. super signum magnum.* Carthusianus *lib.* 3. *de laudib. Virginis, art.* 9. & alij communiter ad citatum locum. Sed hîc illud mihi quæstionem facit. Cùm serpens totus esset ad deuorandam, ac perdendam mulierem, eique nocendum: quare cùm Draco se isti primum opponit, ac persecutionem contra mulierem mouet, non emisit statim ex ore suo venenosum flmen in mulierem, sed adeò fuit remissus, & otio torpens, vt prius mulieri darentur alæ, & ipsa in locum paratum à Deo fugeret, quám ex serpentinis faucibus venenum exiret? Non negligentia Dæmonis hoc factum fuit, sed alta Dei prouidentia: quamuis enim Diabolus maximè vigilare ad mulierem veneno inficiendam, multò altiùs, & sublimiùs superuigilauit, & excubauit Dei omnipotentia ad eam custodiendam, in tutoque muniendam: & ideò *data sunt ei alæ,* vt ait Carthusianus, id est, ab Spiritu sancto, vt priùs sub protectione Dei se reciperet, quàm serpens ex ore suo venenum euomeret. Et sic ait Aretas Cæsariæ Episcopus: *Non deuenit mulier in* 12.

Epiphan. August. Bernard. Carthus. Carthus. Aretas.

in manu Sathanæ, sed datis sibi duabus alis in desertum fugit: & in insidiis, quas aduersus Virginem tetenderat, frustratus est serpens. Prius ergo mulier extitit victrix, quàm Diabolus aduersus eam suas machinationes moueret. Hic mecum expende
Genes. 3. illud quod dictum est serpenti, Genes. 3. n. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius; ipsa conteret caput tuum, & & tu insidiaberis calcaneo eius.* vbi de Beatissima Virgine sermo est, & ideo dixit de futuro, vt notat
Rupertus. Rupertus: *Conteret caput tuum*; sed in præsenti rectus loquendi modus videtur inuersus; priùs enim videbatur dicendum: Tu insidiaberis calcaneo eius, & ipse conteret caput tuum, semper enim insidiæ antecedunt victoriam: at contrà hìc dicitur, & meritò, priùs enim in muliere fuit victoria, quàm in Diabolo insidiæ. Adeò erat mulier sub protectione Dei, vt prius gloria victoriæ resplenderet, quàm Diabolus insidias
Philip. Abb. tenderet. D. Philippus Abbas cap. 17. de salute primi hominis: *Ipsa*, nempe mulier, *machinata tuæ suggestionis conteret ariete diuini timoris, eneruans fraudes tuas consilio prudentiæ suæ.* Et
Chrysost. Chrysostomus apud Lyppomanum: *Totum enim robur, ait Deus illi concedam, vt continuò immineat capiti tuo; te autem faciam sub pedibus eius iacere.* Nota illud *continuò.*

13. Sed antequam ab hac Dei protectione erga
Cantic. 4. Virginem egrediamur, expende illud Cant. 4. n. 4. *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis; mille clypei pendent ex ea.* Dici-
Ghislerius. tur turris Dauid, quia turris illa, vt testatur Ghisler. *ibi exposit. 4. n. 33.* supra montem Sion, & prope templum Domini erecta est. Per *Sion* significa-
Psalm. 2. tur sanctitas, ac perfectio virtutum, Psalm. 2. n. 6.
Isaiæ. 51. *Super Sion montem sanctum eius*, Isai. 51. n. 11. Per *templum*, in quo erat arca, & propitiatorium, protectio: & defensio Dei intelligitur: quia in sanctitate, & protectione Dei hæc turris erecta est. *Ædificata* autem, dicebat Petrus discipulis suis epist.
1. Petri 2. 1. c. 2. n. 5. *Et ipsi tanquam lapides viui superædifi-*
Ephes. 2. *camini domus spiritualis.* Et Paulus ad Ephes. c. 2. n. 22. *Et vos coædificamini in habitaculum Dei.* Beatissima Virgo dicitur turris Dauid ædificata, quia nunquam extitit, nisi vt turris, aliis verò dicitur, *ædificamini*; in qua loquendi forma apertè supponitur, eos aliquando scilicet in statu peccati, non fuisse habitaculum, & domum Dei, & ideo eis mandatur ædificari in gratia: at cùm in Beatissima Virgine nunquam eiusmodi status repertus sit, non vt turris ædificanda, sed ædificata introducitur. Deinde in domo discipulorum Petri in habitaculo desiderato Pauli armorum nulla fit mentio; quia serpens ad illa aliquando potuit aditum inuenire. At turris hæc armis omnibus vallata ex nulla parte potuit perforari. Gilb. Abb. ser. 26. in
Gilbertus. Cant. *Vide priuilegium sponsæ, ait. Apostolus Petrus hortatur nos coædificari in domo spirituali: hæc verò non tantùm in domum, sed etiam in turrim ædificatur. Paulus in habitaculum Dei coædificari nos optat; sed sponsa hoc non contenta, etiam propugnacula adiungit, vt sublimis, & securior sit habitatio.*

14. *Mille clypei pendent ex ea*, iuxta radicem Hebraicam ita legitur: *Deus clypeus pendens ex ea.* Et
Venetus. ita Gregorius Venetus *Cant. 3. tom. 7. cap. 13.* explicat locum, dicens. *Deus est scutum pendens, & imminens super ipsam turrim vt protegat, & defendat.* Sic etiam ex radice Hebraica aliqui legunt
Prouerb. 8. illud Prouerb. 8. num. 23. *Ab æterno ordinata sum, Ab æterno tecta sum.* Ab ipsa æternitate hæc sanctissima Virgo, cùm in matrem Dei esset electa Quanta sit protectio Virginis.
ab ipso erat protecta, & custodita. Et ideò ait Fulbertus Carnotensis in serm. de Natiuitate Virginis: Fulber.
Quanta putamus prouisio Angelorum circa tam Deo gratissimos parentes ab initio suæ procreationis, & excubatio super tam ingentem sobolem? Nulli fidelium dubium est, quod circa eam iam iam tunc communis frequentia cælestium agminum inuigilabat. Vbi tota cælestis Curia excubans introducitur, & euigilans super hanc sanctissimam puellam; quanto magis ipse cœlestis Dominus, ad cuius nutum Angeli mouentur; ita vt possimus hìc dicere illud Psalm. 83. n. 12. *Misericor-* Psalm. 83.
diam, & veritatem diligit Deus. S. Hieronymus ex Hebræo ita legit, *Sol, & scutum Dominus Deus.* Hieron.
Aquila: *Sol, & clypeus*; alij: *Lux, & securitas*, apud Aquila.
Lorinum. Et ita Deus erga Virginem extitit scutum, vel clypeus, Deus securitas eam custodiendo, Sol, vel Lux, eam illuminando: *& gratiam, & gloriam dedit ei Dominus.*

Vis scire quanta prouidentia, altòque consilio 15.
se Deus circa Virginem habuit, non solùm in vitæ ipsius progressu, verùm etiam in sua pura Conceptione? Expende illud, quod ait Ioannes de sancta ciuitate de cœlo descendente: *Et erat* Apocal. 21.
structura, ait, cap. 21. n. 18. *muri ex lapide iaspide: iam verò ciuitas, aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata, fundamentum primum iaspis, secundum sapphirus*, &c. Et prosequitur describendo duodecim fundamenta. Per hanc ciuitatem Beatissimam Virginem intelligunt recentiores, & fauet D. Bernardus *serm. 27. in Cantic.* Sed illud est Bernard.
iam dubium. Quare Euangelista, dum de ciuitate agit, tam contractè, & succinctè se habet in describendis muris, plateis, & turribus ciuitatis, ita vt de eis vnum tantùm dicat verbum: *Structura muri ex lapide iaspide: ciuitas aurum mundum*; at in fundamento enarrando satis diffusè totus est, non contentus eo quod dixerat: *Fundamenta omni lapide pretioso ornata*; sed per singulos lapides minutatim discurrit? Vt sic omnibus sit notum, Beatissimam Virginem, non solùm in vita sua, per ciuitatem adumbratam, sed etiam in sua Conceptione, per fundamenta significatam omni lapide pretioso, id est, omni cælesti dono gratiæ, & sanctificationis stabilitam, ac munitam fuisse. De hoc fundamento loquitur Anselmus lib. de Exam. Virginis, c. 3. *Nulli denique*, ait, Anselm.
dubium, castissimum corpus, & sanctissimā animam eius funditus ab omni fuisse macula peccati, iugi Angelorum custodia, protectam, vtpote aulam, quā suus, & omniū creator Deus erat corporaliter inhabitaturus. Expende illud *funditus ab omni maculæ peccati.* Deinde nota, quod ait Euangelista, n. 15. *Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem*, quia hanc ciuitatem, scilicet Beatissimam Virginem, tam quoad suam altitudinem, quàm quoad fundamenta, solus ille, qui eam fundauit, potest mensurare. D. Bonauentura in speculo lect. 5. *Quis* Bonauent.
Mariæ immensitatem dimensus est, nisi is, qui illam non solùm in gratia, sed etiam in misericordia tam altissimam, tam latissimam, tam profundissimam operatus est. Hoc immensum gratiarum Mariæ pelagus solùm per Dei potentiā, & misericordiā, qui eam fundauit, & non per humanā tenuitatem recogitādum est, licet ex humana procreata natura,

in ea tamen quidquid est, gratia est, & in suo primo introitu maximè ea circumdata, & ornata.
Psalm. 86. Inquit Regius Vates. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.* Psalm. 86. num. 2. Chaldaica legit, *portas sanctuarij super omnes domos Ecclesiarum, vel congregationis Iacob.* Sed quę portæ istæ tam dilectæ à Domino? Portæ materialis ciuitatis? Minimè; hæ enim in fauillas, & cineres dissolutæ sunt. Diuus Ambrosius *lib. de institut. Virginis, cap. 7.* D. Hieronymus *in Ezechiel. cap. 44.* D. Augustinus *serm. 2. de Assumpt.* dicunt, esse Beatissimam Virginem; quæ est porta inarata sine vllo peccato. Sed cur potius portæ, quàm domui comparatur? Porta, vt ait Gilbertus Abbas, est initium ciuitatis: & initia Beatissimæ Virginis in sua Conceptione Deo fuere dilectissima super omnes mansiones, ac congregationes Iacob.

Ambros. Hieron. Augustinus. Gilbertus.

16. Luc. 3. Illud mihi sæpe quæstionem fecit. Quare D. Lucas narrando Virginis genealogiam, iuxta sententiam Soti, Cani, Suarij, & aliorum, quos retuli superiori capite *quæst. vlt.* tamen nomen
Matth. 1. Virginis subticuit; Matthæus verò narrando generationem Ioseph, ipsam exprimit, *Virum Mariæ?* Illud mihi in præsenti nunc videtur: quia in serie, quam Lucas ordinauit, mentio Adami necessariò erat facienda, *qui fuit Adam* cùm vellet Euangelista vsque ad vltimum principium rem ducere, Adamus peccati figuram exprimit. Abrahamus, vt pater fidei gratiam, & dona supernaturalia adumbrat: non debuit ergo Virgo numerari, vbi peccati vmbra, & figura inueniebatur, sed tantùm vbi gratia, & misericordia repræsentabatur.

QVÆSTIO II.

Pura Virginis Conceptio rationibus ex Scriptura desumptis comprobatur. *Ad illa verba:* de qua natus est Iesus.

17. *Prima ratio.* SIT prima ratio. In sententia Scoti, quam latè in nostris lecturis explicauimus, si Adamus non peccasset, adhuc Deus fieret homo. In ea non solùm Christus Dominus est primus omnium prædestinatorum, sed etiam ad esse existentiæ ante omnes determinatus; & cùm Deus clarè, & distinctè in suis decretis procedat, in illomet signo, in quo decreuit, Verbum fieri hominem, determinauit concomitanter, carnem sumere ex hac numero muliere; Deus enim non potuit, velle carnem in confuso, sed distinctè, & in particulari; & ita in eodem signo prælegit Beatissimam Virginem ad maternitatem filij sui: postea in aliis signis prædestinauit homines ad gloriam, permisit peccatum Adæ, ac eo præuiso de eius remedio tractauit. Ita Scotus *in 3. dist. 19. quæst. vnica, §. In ista quæstione,* & *dist. 7. quæst. 3. §. Hi sunt.* Alexander *3. part. quæst. 2. num. 13.* Catharinus *de eximia prædestinatione Christi.* Viguerius *de institutionibus Theologicis, c. 2. §. 1. vers. 4.* Suarius *tom. 2. ad 3. part. disp. 1. sect. 3. statim in principio,* Salazar. *de concept. cap. 3. & sequentibus.* Fauent Sancti Patres, quos ipsi adducunt, & ideo ait D. Bernardinus Senensis serm. 51. cap. 4. *Tu ante omnem creaturam in mente Dei prædestinata fuisti, vt Deum ipsum hominem procreares,*

Scotus. Alexand. Catharinus. Viguerius. Suarius. Salazar. Bernard.

Et hæc ex causa, quare vbi primum nomen Mariæ in Euangelio auditur, antequam quidquid aliud de ea dicatur, statim nomine matris insignitur: *de qua natus est Iesus;* quia Beatissima Virgo in mente Dei semper, vt mater filij sui est intellecta: quod eleganter dixit Chrysologus serm. 146. dum expendit illa verba: *Cum esset desponsata Mater Iesu Maria Ioseph. Quomodo,* ait, *non antè conceptum mater, quæ post partum Virgo permanet? Aut Genitrix quando non, quæ sæculorum generauit auctorem?* Et post pauca subdit: *Maria mater vocatur, & quando non Maria, mater?* Imò vt satis venustè idem Chrysologus intendit, discurre per omnes siue figuras, siue prophetias, quæ ad Beatissimam Virginem spectant, vt in cōminatione Dei ad serpentem, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, & semen illius,* Genes. 3. n. 15. siue consideres congregationem aquarum, *Genes. 1. n. 9.* siue arcam testamenti; virgam Aaronis, *Num. 17. n. 9.* Isai. n. 14. *Ecce Virgo concipiet.* Hierem. 31. n. 22. *Fœmina circumdabit virum.* Oseæ 2. n. 19. *Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio.* Semper ergo Maria, & Mater Dei fuit repræsentata, & figurata; quia semper Maria, vt mater fuit consideratata, & cœlestibus donis ditata. Igitur si in omni ligno à filio vt mater intelligebatur, eam conuenienter deserere non debuit, vt peccato macularetur. 18.

Chrysol. Genes. 3. Genes. 1. Num. 17. Isaiæ 7. Hierem. 31. Oseæ 2.

Secunda ratio Ecclesiast. 24. num. 5. *Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam,* quæ verba de Beatissima Virgine iuxta sanctorum patrum, & Ecclesiæ sensum intelliguntur. Os significat gratiam, & illuminationem. Cant. 1. n. 1. Isai. 45. n. 23. ait Beatissima Virgo, quod ab ore Dei exierit Princeps, & Regina ante omnem creaturam. Quod magis confirmo, & statim inferam consequentiam, in qua facio vim Prouerb. 8. n. 23. *Ab æterno ordinata sum.* Ex Hebræo habetur: *Ab æterno ordinata sum princeps. Dominus possedit me initio viarum suarum,* Prouerb. 8 n. 22. D. Athanasius ad decreta Nicenæ Synodi ita legit. *Dominus præfecit me initium viarum suarum.* Illud autem *præfecit,* iuxta mentem Athanasij, id est potestatem, & auctoritatem super omnia mihi concessit: & ad hunc sensum explicat Damasc. *orat. 1. de Natiuit. Virginis,* istam particulam, *primogenita.* Ergo si Beatissima Virgo producitur ab ore Dei primogenita ab æterno ante omnem creaturā, seu supra omnem puram creaturam; nulli creaturæ in tempore subiecta est, nec contraxit originale peccatum, per quod diabolus regnat in nobis. 19.

Secunda ratio. Ecclesi. 24. Prouerb. 8. Athanas. Damascen.

Tertia ratio. Ex eo Ioannes *epist. 1. cap. 1. n. 5.* colligit, quod *in Deo non sint tenebra,* scilicet nequitiæ, iuxta Glossam & sanctos Patres; quia *Deus lux est;* sed etiam Beatissima Virgo est lux resplendens gratia, & per lucem figurata. Maior, & consequentia rectè colligentur. Minorem probo 1. Genes. 1. num. 3. *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.* Quod ita explicat D. Vincentius Ferrer. serm. 1. de Natiuitat. Mariæ Virginis. *Fiat lux,* ait S. Pater, *Ecce Conceptio Virginis Mariæ; & facta est lux, Ecce sanctificatio Virginis Mariæ.* Et subdit: *Non credatis, quod fuerit sicut in nobis, qui in peccatis concipimur, & nascimur, & nutrimur: sed statim postquam corpus fuit formatum, & anima creata, tunc fuit sanctificata.* Similiter D. Antonius *tom. 4. tit. 15. cap. 4. §. 2.* existimat, per 20.

Tertia ratio. Ioann. 1. Genes. 1. Vincent. Beata Virgo lux. Anton.

per illam primam lucem Conceptionem Virginis significari. Deinde nota, maximè dubitatum est apud Doctores, quid illa lux primæ diei fuerit in sua creatione? D. Dyonisius *cap.4. de diuinis nominibus*. S. Thomas 1. *part. quæst. 68. art. 4 ad 2. & in comment. super locum Genes.* & alij tenent, illam lucem fuisse quoddam corpus luminosum, ex quo postea Sol quarta die est productus: sic etiam in odine gratiæ Deus primò produxit quandam lucem, quæ tam in sua prima creatione, id est, Conceptione, quàm per dies subsequentes, id est, vitæ decursum semper in gratia resplenduit, & ex hac luce formatus est corpore Sol iustitiæ; & ideo in conditione, ac fabricatione orbis Deus prima die Solem non creauit, sed lucem illam, ex qua ortus est Sol. Albertus Magnus super Missus est. *In hac prima die, ait, facta est nubecula, de qua postea factus est Sol: quid autem nubecula materia corporis solaris, nisi B. Virgo mater est materia corporis Christi.*

Dionys. S. Thomas. Albert. Mag.

21. Psalm. 88. Probatur secundò etiam illa minor. Psalm. 88. n. 30. *Et thronus eius, sicut dies cæli.* Thronus, de quo Regius Vates ibi loquitur, & comparat diebus cœli, est Beatissima Virgo Maria, vt ibi explicat D. Bonauentura. Age, & inquiramus, quæ differentia sit inter dies cæli, & dies terræ: D. Ambrosius, & D. Augustinus optimè eam assignant. Dies terræ, de eis dicitur: *factum est vespere, & manè*; incipiunt in tenebris, finiuntur in luce. At dies cœli semper splendent, & fulgent, nullam obscuritatem pro termino vendicant. Alij sancti dies terræ dici possunt, qui incipiunt in vespere, & caligine originalis peccati, terminantur verò in luce, & die gratiæ. At thronus Dei Beatissima Virgo, dies est cœli, semper in gratia micat, & fulget, nulla peccati obscuritate, nec initio, nec fine offuscata est.

Bonauent. Ambros. Augustinus.

22. Quarta ratio. Caro Christi caro Virginis. Quarta ratio: *Caro Christi, caro Virginis est.* D. August. homil. 4. de Assumpt. *Si igitur, ait, natura matris est filius, conueniens est, vt sit & filij mater, nec quantum pertinet ad æquam administrationem: sed quantum pertinet ad eandem reciprocam substantiam, &c.* & latiùs pergit prosequendo Arnoldus de laudibus Virginis, vers. 17. *Vna est Maria, ac Christi caro, vnus spiritus, vna charitas.* Petrus Damianus serm. 2. de natiuit. *Habitat*, inquit, *Deus in Virgine, cum qua vnius naturæ habet identitatem.* D. Anastasius Synaita lib. 6. quæst. Anagogic. propè finem. *Quis, inquit, dic quæso aut ex hominibus aut ex Dæmonibus audebit dicere, quod ea, quæ est eiusdem simul cum Deo essentiæ, quoad carnem attinet, non sit ad imaginem, & similitudinem eius, qui ex ipsa natus est?* Et cùm tam cõiũcta sit Christo in carne, supra omnem naturam miros effectus in ea gratia operata est, vt eleganter ait idem D. Augustinus citata homil. 4. de Assumpt. *Quantum*, inquit, *Christi potestas possit, mundi ostendit vniuersitas, quantum gratia Mariæ monstrat integritas.* Vniuersi mundi machina, creaturæ omnes, homines, & Angeli potentiam Dei ostendunt. At sola Mariæ integritas in puritate, sanctitate, ac virginitate efficacem gratiæ vim demonstrat.

Arnoldus. Damian. Anastas. Syn. August. Potentia gratiæ ostenditur in Maria.

23. Quinta ratio. Hierem. 31. Quinta ratio. Ex perfecta similitudine, & correspondentia inter Christum, & Virginem Hierem. 31. num. 22. ait: *Creauit Dominus nouum super terram; fœmina circundabit virum.* Vbi manifestè loquitur de Beatissima Virgine, vt est communis Patrum sententia. *Creauit*, & nõ fecit, ait, vt opus diuinæ omnipotentiæ denotetur, cuius solius est creare. *Nouum*, non ex veteri propagine vitiata, vt notat Salazar *de Concept. cap. 19. num.* 18. sed recenter, ac nouo modo procreata. Et ita legunt Septuaginta: *Quia creauit Dominus salutem in plantatione noua.* Quæ verba simul arborem, ac fructum nouum dicunt, Christum scilicet, eiusque matrem, qui nouo sunt procreati modo, per quos salus eluxit in orbe. *Circundabit*; quod facit ad nostrum intentum, non solum, vt aliqui dixerunt, appositum est ad matris dignitatem significandam, ex eo quod circularis figura fine, ac principio caret, & quandam adumbrat infinitatem, in quo immensa maternitatis Dei dignitas aliqualiter denotatur. Sed illud *circundabit* expende, quod iuxta origenem suam indicat ambire, ac sphærica figura continere. Sic Cant. 1. num. 11. *Dum esset Rex in accubitu suo.* In textu Hebraico ita legitur. *Dum esset Rex in circulo suo.* Vbi est serm. de Beatissima Virgine, vt tenent Rupertus, Beda, Aponius, & alij. Sed quare hæc Sanctissima Virgo figuræ in gyrum deductæ comparatur? Perfectus circulus, quando aliquid sui in medio cingit, nullum est in circulo punctum, quod per lineam rectam contento non respondeat. Meritò ergo Beatissima Virgo dicitur circulus Christum ambiens, quia adeò extitit perfecta, vt nullum instans assignari possit, siue in Conceptione, siue in Natiuitate; vel vitæ decursu, seu morte, in quo in Christum non tetenderit; ac quantum fas est puræ creaturæ, filio suo non proportionaretur.

Salazar. Septuag. Cantic. 1. Rupert. Beda. Aponius.

Vidit parens meus Elias: *Ecce nubecula parua, quasi vestigium hominis ascendebat de mari*, 3. Reg. 18. n. 44. Vbi nota, quod illa nubecula, quæ Beatissimam Virginem figurabat, non alteri nubeculæ assimilatur, sed vestigio hominis. Quod eleganter ponderat doctissimus noster Ioannes Hierosol. lib. de institut. Monach. c. 34. *Quæ ideo*, ait, *visa fuit quasi vestigium hominis ascendere in Carmelum, quia in hoc spirituali ascensu, scilicet Beatissima Virgo, non fœminam, quam imitaretur, sed hominem habuit in exemplum.* Hæc sanctissima Dei Genitrix dum spiritualiter in sua Conceptione ascendit, non secuta est ad imitandum aliam fœminam, sed virum, de quo dicitur, *vir Oriens, nomen eius*, Zachar. 6. n. 12. Qui est Dominus noster Iesus Christus, vt qualis est secundùm humanitatem filius, talis sit mater; vt loquitur D. Augustinus serm. 10. ad fratres in Eremo. *Maria*, ait, *electa est, & super omnes creaturas prælecta omnibus gratiis fœcundata, omni virtute, & sanctitate in vtero repleta, vt de mundissima matre mundissimus filius nasceretur. Et sicut in cælo filius habuit patrem immortalem, & æternum: sic & in terra haberet matrem omni corruptione carentem. Igitur in cælo qualis est pater, talis est filius: & in terra qualis est mater, talis est & secundùm carnem filius.* Nota illud: *Omni corruptione carentem.* Ergo qualis est mater, talis est filius secundùm carnem: sed filius, est sine omni corruptione: ergo & mater.

24. 3. Reg. 18. Ioan. Hieros. Zachar. 6. August. Virgo similis filio.

Sexta ratio. Quia productio, ac efformatio Beatissimæ Virginis in vtero matris non fuit opus naturæ, sed præcipuè gratiæ. S. Idelphonsus in libro de parturitione, & virginitate Deiparæ. *Quid est, inquit, quod legem naturæ requirunt in Maria, vbi totum, quod in ea fuit, possedit Spiritus sanctus.* S. Ioannes Damascen. *orat. 1. de Natiuitate Virginis*; postquam disserit, cur Virgo ab sterili orta

25. Sexta ratio. Idelphons. Damascen.

otta sit, subdit: *Etiam natura gratia cedit, ac tremula stat, progredi non sustinens. Quoniam ita futurum, vt Dei Genitrix, ac Virgo ex Anna oriretur, natura gratia fœtum anteuertere minimè est ausa, verùm tantisper expectauit, donec gratia fructum suum produxisset.* Ac si dicat, quod in tanto opere, vt erat Virginis conceptio, ac productio, natura se intromittere non est ausa, sed tremula, & stupefacta stetit, donec gratia totum operata esset. August. S. Augustinus *in tract. de quinque hæresibus, cap. 5.* sic loquitur in persona Christi. *Hanc, quam despicis, Manichæe, mater mea est, & de manu fabricata est mea.*

26. Cantic. 7. *Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.* Cantic. 7. num. 1. seu, vt ex Hæbræo vertitur: *Vertebra femorum tuorum sicut gemma pretiosa, opus manuum artificiis.* quod Rupert. de Beatissima Virgine explicat Rupertus. Ac si dicat: Compositio corporis tui, velut gemmarum manuum artificis. Sed cùm lapides pretiosi à natura creentur, quare non opus naturæ, sed manuum artificis dicitur? Quia non natura, sed ars opificis supremi hoc operata est ædificium; Eccle. 1. hìc enim conuenit illud Ecclesiast. 1. num. 9. *Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* Ex hoc tamen nihil contra dignitatem, & excelllentiam sanctorum Virginis parentum dicimus; nam, vt pulchrè ait S. Ioannes Damascenus orat 1. de Natiuitate Virginis: Damascen. *Ioachim, & Anna tanquam spirituales montes, dulcedinem stillauerunt.* Non tanquā entia corporalia, & materialia, sed vt parentes Spiritus sancti gratia impleti, ac velut toti spirituales effecti, hunc sacratissimum florem Beatissimam Virginem genuerunt, non impetu naturæ, sed gratiæ impulsu. Ergo gratia in sua prima generatione Idiota. totum operata est. Et ideo ait doctissimus Idiota de contemplatione Deiparæ, cap. 4. *Inter omnia opera æterni opificis, post operationem illam, qua natura vnitus est filius tuus, speciale opus fuisti, ô Beatissima Virgo.* Et quanta sanctitate, ac puritate Nissen. eam creauerit, audiamus D. Nissenum orat. de Natali Domini. *O beatum vterum.* ait, *qui bonitatis suæ præstantia ad se traxit animi bona: in reliquis omnibus vix animus purus Spiritus sancti præsentiam capit: hic autem caro fit Spiritus sancti habitaculum.* Vbi acutè comparat puritatem carnis Deiparæ cum qualibet anima sancta, quæ vix eam munditiem attingit, vt in illa præsentia Spiritus sancti per gratiam detur. At corpus Virginis adeo est sublime, vt puritate nostram superet animam, ac dignum Spiritui sancto habitaculum exhibuerit. Et si hæc de Virgineo corpore, quid de purissimo Spiritu ac animo sentiendum?

27. Septima ratio. Septima ratio fit ex magna sanctitate, & puritate Virginis. De Deo ob suam superuenientiam, & infinitam bonitatem dicuntur attributales perfectiones, non solùm in concreto, sed etiam in abstracto; hæc enim est vera: Deus est sapientia, Deus est misericordia, &c. Per Leo Papa. Bernard. quod significatur, vt explicant S. Leo Papa *epist. 91.* aliàs *93. cap. 3.* S. Bernardus *de consider. cap. 7.* Deum esse talem per se primo, & cùm summa perfectione, vt non veluti per adiacentiam, sed ex se illas semper haberet: atqui etiam puritas, & sanctitas dicitur de Beatissima Virgine in abstracto, non eo modo, quo de Deo per essentiam pronuntiatur, sed tantùm in eo sensu, quod nunquam ab eis fuerit destituta, & in nullo instanti oppositum interuentum sit; quia si aliquando in ea regnasset peccatum, poterat affirmari sancta, vel perfecta, quæ vt concreta, præter formam dicunt subiectum contrariorum capax: at sanctitas, & perfectio, important formam cum contrario omnino repugnantem, vt statim magis explicabo.

Quod vero illæ formæ dicantur de Virgine in abstracto, ostenditur Cantic. 6. num. 8. *Vna est columba mea, perfecta mea.* Pagninus in Thesa ita legit. *Vna est columba mea perfectio mea.* Cant. 7. n. 6. *Quam pulchra es charissima in deliciis.* Septuaginta, & textus Hebraicus, & multi Patres vertunt: *Charitas in deliciis,* Cantic. 3. n. 4. *Ne euigilare faciatis dilectam.* In Hæbræo, *Ne euigilare faciatis charitatem.* Charitas idem est realiter cum gratia sanctificante, vt tenent multi Theologi cum Scoto *in 2 dist. 26. art. 1. quæst. vnica.* Vel si est realiter distincta, eam infallibiliter consequitur; vt docet. D. Thomas 1. 2. *quæst. 113. art. 3.* Vnde in rem nostram eleganter ait D. Ambrosius serm. 1. in Psalm. 118. vers. 5. *Meritò, inquit, Spiritus sanctus exclamat: Quam pulchra, & suauis facta es charitas in deliciis tuis. Pulchra decore virtutis, suauis iucunditate gratiæ, quam nulla vexat amaritudo peccati; & ipsa iam charitas, quæ diligendo Deum, & nomen acceperit; quia Deus charitas est.* Dionysius Cathusianus lib. 2. de laudibus Virginis. *Maria, ait, non viua, sed vita dicenda est, & quidquid viuit, per vitam viuit.* Quod bene explicat Salazar *de Concept. cap. 23. num. 9.* Maria dicitur vita, & non viua; nam *viuus*, est nomen concretum, & connotat subiectum contrariorum receptaculum, & ad vtrumque paratum; at vita ita est determinata in gradu vitæ, vt ei omnino repugnet mors. Sic Maria dicitur vita; quia ita gratia obumbrata est, vt nunquam in ea mors peccati esse potuerit. Et in hoc sensu intelligo D. Augustinum *serm. de Assumpt.* vbi sic de B. Virgine loquitur: *Si formam Deitatis appellem digna existis.* Formam Dei hic accipio per participationem, quæ est gratia, non dicit subiectum, sed formam, ob rationem datam. Ergo cùm Beatissima Virgo dicatur in abstracto perfectio, charitas, vita, & gratia: in subiecto autem aliquando possit contrarium inueniri; non tamen in ipsis formis v. g. In vita mors esse non potest; in sanctitate peccatum: igitur nec etiam in Beatissima Virgine, vt de ea merito dicamus: *Deus meus impolluta vita eius* Psalm. 17. n. 31.

Margin notes: 28. Cantic. 6. Pagninus. Cantic. 7. Septuag. Cantic. 3. Scotus. S. Thomas. Ambrosi. Carthus. Salazar. Augustin. Psalm. 17.

29. Confirmatur hæc puritas Virginis ab omni peccato ex modo describendi Matthæi, & Lucæ in suis genealogiis: nam Matthæus, qui generationem Ioseph narrat, vtitur verbo *genuit*: Lucas vero, qui iuxta aliquos, vt iam supra dixi, Virginis prosapiam tractat, verbo *fuit*. Quod notauit Origenes *homil. 28. in Lucam.* Vbi obseruat, quod Matthæus semper nomen generationis adiungit; Lucas vero in tam multa nominum serie, excepto, quod *putabatur filius Ioseph*, nullum generationis nomen adscripsit. Sed quare Matthæus vtitur communi verbo *genuit*, vt constat *Genes. 4. & 10. & 13.* & sæpe. At Lucas verbo inusitato in genealogiis describendis, *Qui fuit?* Nisi quia ille de Ioseph, hic de Beatissima Virgine agebat. Ioseph, qui communi modo à parentibus suis progenitus est, eius origo communi methodo describitur: at Beatissima Virgo, quæ admirabili, & inusitato modo à suis est egressa

maioribus

Augustin. *Cum ipsius dicatur filius Virginis singulari sanctitate exprimitur.*

maioribus, ita vt eorum non coinquinaretur defectionis, admirabili, & inusitato modo proponitur: & ita est suorum parentum filia, vt ab eorum maculis sit immunis. Deinde nota, quòd generationem Christi, vt filij Abrahæ, per Ioseph, Matthæus narrat: Lucas verò secundùm sacerdotalem dignitatem, vt Auctor est Augustinus *lib. 2. de consensu Euangelist. c. 4.* & alij Patres, Sacerdotium quandam munditiem præsefert; & quamuis Christus Dominus sit ipsamet sanctitas per essentiam, quando tamen dicitur filius Virginis, vtpote purissimæ, quandam sanctimoniam etiam ex dignitate voluit manifestari, vt sic puritas, & mundities Virginis liceat commendari, magnisque laudibus extolli.

Ambrosf. Ildephonf. Cassiodor.

30 Confirmatur ex sanctitate eximia Christi Domini, ex qua rectè sancti Patres puritatem Virginis colligunt S Ambrosius *lib. 10. Epist. cap. 79.* S Ildephonsus *lib. de Virginitate Mariæ, cap. 8.* Cassiodorus *lib. 4. Epistol. 2.* Si Christus adeò est sanctus, vt nullum possit habere commercium cum re inquinata peccato, quomodo eligeret in matrem, quæ illo fuerat maculata? Quænam est causa, ob quam Iacob moriturus adstrinxerit iuramento filios suos, vt eum in Ægypto non sepelirent, sed in terra Chanaan, *Genes. 47. num. 29. & 49. num. 29.* At Ioseph moriens sinit corpus suum in depositum per multum temporis in Ægypto poni *Genes. 50. num. 23.* Iacob nec ad horam vult corpus suum in Ægypto claudi: at Ioseph ferè per trecentos annos patitur? Christus à Ioseph non erat descensurus; Iacob verò in eius patrem destinabatur. Cùm ergo Christus virtualiter iàm in lumbis Iacob contineretur, terram peccatis maculatam, vt erat Ægyptus, pro tunc ingredi noluit. Si ergo virtualitas Christi terram violatam ad horam pati noluit, quid de realitate corporis sui iudicandum, non ad horam, sed per nouem menses; & non solùm per hoc temporis spatium, sed per totam æternitatem, cùm Virginis sanguinem in se substantialiter habeat, ab ipsoque formatus, & compositus sit; si tres Reges, Ochozias, Ioas, & Amasias propter mixturam sanguinis impiissimæ Iezabelis, in hoc Euangelio à catalogo progenitorum Christi excluduntur: vt obseruat D. Hieronymus, D. Hilarius, S. Thomas, & alij, vt dixi superiori capite, quomodo in ea, quæ ad totius Trinitatis receptaculum parabatur, aliquam imperij Diaboli mixturam, etiamsi pro breui admitteret mora? Absit hoc; absit hoc.

Hieron. Hilar. D. Thom.

31 Concludimus ergo, Electam in Dei matrem ab omni sorde peccati, tam originalis, quàm venialis, & mortalis fuisse immunem, & omni sanctitate, ac puritate donatam. Imò ait Andræas Cretensis orat. 2. de dormitione Virginis: *O nubes tota lucida! tu enim verè es, quæ re vera pulchra es, & macula non est in te.* Et statim subdit: *O sancta, & sanctis sanctior, & omnis sanctitatis sanctissime thesaure.* Ita eleganter Cretensis Episcopus Hierosolymitanus. Ex qua tanta Virginis sanctitate licet mihi dicere, non solùm à peccato originali, sed etiam ab illius debito fuisse liberam, vt cum Catharino tenent Valentia *tom. 2. disput. 6. quæst. 11. punct. 2.* Salas *tom. 2. in primam secundæ, quæst. 18. tract. 13. disp. 11. sect. 5. quæst. 11.* Herrara *in Scotum, lib. 2. sent. disp. 24. quæst. 9.* Viguerius *de institut. cap. 18. §. 5.* Galatin. & alij multi, quos citat, & sequitur Salazar *de Concept. cap. 8.* Et, quod magis est, de hac re extat sententia sanctæ Inquisitionis Toleti, vt hæc opinio de immunitate à debito peccati originalis liberè defendi possit, apud eundem Salazar citatum *num. 20.* & eam in multis publicis conclusionibus vidi sustentari, & defendi. Nec aliquis ex hoc inferat, Beatissimam Virginem non fuisse redemptam; hoc enim nullo modo sequitur: nam, vt luculenter ait D. Augustinus, medicus dupliciter curare potest, sanando, vel præseruando. Ita in Psalm. 85. *Quemadmodum, ait, si medicus videat tibi imminentem ægritudinem, fortè ex aliquo labore, & dicat, Parce tibi, & sic te tracta, nec quiesce, his cibis vtere: nā si non feceris, ægrotabis. Tu autem si feceris, & sanus fueris, rectè dices Medico: Liberasti me ab ægritudine, non in qua eram, sed, in qua futurus erā.* Et similiter *lib. perseuerantia*, ad illa verba, *Raptus est.* Et D. Bernardus *serm. 22. in Cantica* Et in hoc sensu explicat idem D. Augustinus de Samgar illud, quod dicitur 3. Iudit. n. 31. *Ipse quoque defendit Israël.* seu, vt est in textu Hebræo, *saluauit*; cùm tamen in eius tempore nullum fuerit bellum. Ita soluit D. Augustinus quæst. 25. *Intelligendúmque,* ait, *dictum* saluauit, *non quia nocuerit aliquis hostis, sed ne permitteretur nocere.* Et in hoc sensu passim sumitur hoc verbum *saluare*, in Scriptura, *Genes. 19. num. 17. & 19.* Imò & ipsum verbum *redimere.* Psalm. 70. num. 23. *& anima mea, quam redemisti*; idest, ab inimicis meis. Et Psalm. 143. n. 10. *Qui redemisti Dauid seruum de gladio maligno*; idest, à prauo Goliæ gladio, vt est communis expositio sanctorum Patrum; non quia eo gladio fuisset vulneratus, sed quia præseruatus est, ne transfigeretur. Sic Beatissima Virgo dicitur redempta, non quia peccato originali, vel illius debito fuisset maculata, sed quia meritis filij sui immunis, ac præseruata facta est. Et ita peculiari modo est redempta, de quo vide infrà *cap. 7. num. 6.* Et quid mirum, quòd de Beatissima Virgine ita sentiamus, cùm ipsa specialissimè fuisset redempta, ac charissima filio suo, ita vt dicat D. Bernadus sermon. de assumpt. *Vulnerasti cor meum soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum. Pro amore tuo carnem sumpsi, & vulneribus primis vulnerasti in cruce cor meum: nam primogenita redemptoris filij sui Iesu fuit Virgo Beata.* Vbi asserit, quò amore suo Deum traxit ad terram, & quòd in redemptione quandam habuit prioritatem. Ita indicat modus ille loquendi, primogenita Redemptoris.

Andr. Cret. *Virgo thesaurus sanctitatis.* Valentia. Salas. Herrera. Viguerius. Galatin. Salazar. *Sententia S. Inquisitionis.* *Virgo peculiariter redempta.* August. Bernard. August. Iudic. 3. D. August. Psalm. 70. Psalm. 143. Bernard. *Deus amore Virginis carnem sumpsit.*

QVÆSTIO III.

De Natiuite Beatissimæ Virginis Mariæ. De qua natus est Iesus.

SÆPE dubitatum est: quare Euangelista texendo Virginis genealogiam, eam non describat per progenitores suos, sed per parentes Ioseph, cum aliquarum fœminarum generationes in Scripturis reperiamus, vt patet in Iudith, cuius parentes vsque ad Ruben narrantur, *Iudith 8. num. 1.* Atqui multo illustrior est Beatissima Virgo; quare in ea hoc non inuenimus factum? de quo multa iam dedi, præcipuè superiori capite. In præsenti id mihi videtur, quod dicebatur hîc mater Iesu, *De qua natus est Iesus.* 32

Alij totam nobilitatem suam à parentibus acceptam habent; at Beatissima Virgo præcipuum decus à filio participat, ex eo quòd sit Mater Iesu Petrus Damianus serm. 2. de Natiuitate B. Virginis; *Clara*, inquit, *proauorum titulis, sed incomparabiliter clarior generositate prolis; non filia siquidem Regum, sed mater Regis Regum.* Damian.

33. S.Thomas à Villa Noua serm 2 de Natiuitate Virginis. *Cogitanti mihi*, inquit, *quid causa sit, quòd cùm Euangelistæ de Ioanne Baptista, & aliis Apostolis tam longũ fecerint tractatũ, de Virgine Maria, quæ vita, & dignitate omnes antecedit, ita summatim percurrunt historiam; cur, inquam, non traditum est memoriæ, quomodo concepta, quomodo nutrita; quibus moribus decorata, quibus virtutibus ornata; quis enim dubitat, quin in eius natiuitate, & pueritia mira multa contigerint? Mihi sic hæsitanti nihil aliud occurrit, quam ita placuisse Spiritui sancto, eiusque prouidentia Euangelistas siluisse propterea, quia Virginis gloria, sicut in Psalmo legitur, omnis intus erat, & magis cogitari poterat, quàm describi. Non eam Spiritus sanctus literis descripsit: sed tibi eam animo depingendum reliquit, vt intelligas nihil illi gratiæ, aut perfectionis, aut gloriæ, quã animus in pura creatura concipere possit, defuisse; imò re ipsa intellectum omnem superat. Vbi ergo totum erat, pars scribenda non fuit, ne putares, quod scriptum non fuerat, ei forsitan defuisse. Quidquid igitur de Virgine scire, aut intelligere cupis, totum in hoc clauditur breuiloquio: De qua natus est Iesus; hæc longà, & plenissima historia eius est.* Anselmus. *De Virgine Maria solùm dicere, quod Mater Dei est, superat totum, quod sub Deo dici potest. Vnde B. Thomas quandam ei dignitatis infinitatem attribuit.* Huc vsque & latiùs S.Archipiscopus. Sed adhuc huic quæstioni adhæreo, Quare Salomon tam ample, ac spatiatim Virginis splendores describit in Canticis. *Ecclesiast.* 14. vbi multa de eius statura, capite, collo, manibus, ac calceamentis dicuntur, quæ omnia Euãgelistæ subticuerunt; Liber Canticorum liber ænigmaticus Beatissimæ Virginis est, cuius virtutes eximias, ingentia dona, peculiares gratias, aliqualiter, licet remotissimè, Salomon attingere valet; at in realitate, eòque perfectionis gradu, quo in ea inueniebantur, nullus est, qui dicere possit; sed solus ille Ecclesiast. 1. num. 9. *Qui eam creauit in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* & ideo ab humana loquela silentio veneranda est. Sufficit nobis ad historiam plenam id, quod de ea scribitur; *De qua natus est Iesus.* hîc eius virtutes, hîc eius magnalia Conceptionis, Natiuitatis, & vitæ suæ continentur.

Th. à Villa Noua. Anselm. Eccl. 1. *Ad laudes Virginis explicandas nulla sufficiunt verba.*

34. Magno mysterio expendendum est id, quod refert Fulbertus Carnotensis serm. 1. de Natiuitate Virginis; *Nata est*, ait, *Beatissima Virgo, sicut legimus, patre Nazareno, matre Bethleemita, quas vrbes Christi natiuitati, vel conseruationi destinatas esse Propheta non tacuerunt.* Et idem *serm.* 2. Nascitur ergo Beatissima Virgo Nazareth, & Bethlehem; in Nazareth concipitur Christus, in Bethleem nascitur. Vis scire, qualiter progenita, ac nata sit Beatissima Virgo? Considera, quòd concepit, ac peperit Saluatorum sæculorum, talis partus, talis maternitas ipsam genuit, ac parturiuit. Et ideo ait D. Anselmus citatus quæst. 1. *Decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi gentium, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat.* Fulbert. Anselm.

Cantic. 4. num. 13. *Emissiones tuæ*, ait Sponsus, *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*, seu, vt legit D.Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, circa medium: *Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum.* Ac si dicat, exitus, ac egressiones in tua natiuitate veluti paradisus omnium virtutum, & donorum, non solùm terrestris, verùm etiam cælestis, in quo Dominus habitauit, & super ipsa gauisus est, *Malorum puincorum.* Theodoretus *quæst. vltima*, per mala punica intelligit significari charitatem, quam in eo repræsentant, quòd *sub vno eiusdem mali cortice multa continent grana, ita mutuò inter se conserta, vt vicissim minime comprimant, & corrumpant, sed integrent, & conseruent.* Sic Beatissima Virgo omnium fuit plena virtutum, quæ miro ordine erant inter se compositæ, & mutuò conseruabantur. *Cum pomorum fructibus.* Vt non solùm in vno virtutum genere, sed in omni excelluisse intelligas. Et ideo, vt notat Rupertus Abbas, qui locum de Beatissima Virgine exponit, statim septem numerantur aromaticæ plantæ *Cypri nardo*, &c. Quibus septem Spiritus sancti dona significantur, quibus domus hæc suffulta extitit. Sed illud hîc maximè notandum in rem nostram quòd emissiones Beatissimæ Virginis malo punico comparentur. Quoscumque exitus in malo punico consideres, semper coronatos inuenies, siue dum malum granatum in flores erumpit, siue dum turget in gemmas, siue dum coalescit in fructum: meritò ergo illi comparantur emissiones Beatissimæ Virginis è vulua matris, quæ coronam semper asportabat, vtpote illa, quæ in matrem Regis sæculorum creabatur: & ideo dese ait Ecclesiast. 24. num. 5. *Ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Expende illud *primogenita*, quod maioratum, & primatum innuit. Huc reuoca Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Septuaginta legunt: *Egressiones meæ, egressiones vitæ.* Et aliqui codices transferunt: *Egressiones eius, egressiones gloriæ.* Quoscumque incessus gressusque in Beatissima Virgine inueneris, gloria, & honore laureatos reperies. 36. Cantic. 4. Hieron. Theod. Rupert. B. Virgo semper coronata. Eccli. 24. Prouerb. 8. Septuag.

Sed quid mirum, quòd Beatissima Virgo in Natiuitate sua talis egrediebatur, cùm non natura, sed gratia, totum, quod in ea erat, operabatur; vt ex Patribus superiori quæst. diximus. Nata est Beatissima Virgo Nazareth, vt ex traditione sanctorum Patrum testatur Fulbertus Carnotensis *serm. 2. de Natiuitate.* Et nascitur Septembri mense, in quo verni flores arescunt, atque marcescunt, vt manifestè videas, quòd hîc flos, non naturæ impetu, sed gratiæ impulsu oritur; natura miratur, & gratia operatur; Nazareth enim flos interpretatur. 37. Fulbert.

Cant. 3. n. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Aliqui ex Hebræo legunt. *Quæ est ista, quæ oritur, sicut virgula fumi de deserto.* Per *desertum* intelligitur mundus, vt explicant Richardus de S. Victore, D.Gregor. *homil.* 22. *in Ezechiel.* Et optimè sanè, cùm mundus ante eius natiuitatem illius præsentia, ac patrocinio esset destitutus, rectè desertum appellatur. Virgula, quæ recta, & directa est in Deum 38. Cant. 3. Richard. D.Gregor.

Deum, nullum habet nodum peccati. *Sicut virgula fumi.* Cassiodorus in comment. *Similitudinem fumi affert, quia fumus ex igne nascitur, & mox altiora aeris expetit.* Et subdit: *Anima Deum amans gracilis est, & delicata, disciplinis Spiritus sancti attenuata, non habens grossitudinem carnalium desideriorum.* Iam apparet, quàm apta sit similitudo. Orta est Beatissima Virgo ex igne diuini amoris, quo Deus ad nostram carnem suméndam æstuabat, & sicut virgula fumi in nullo instanti cohiberi potest, quin sursum scandat: sic Beatissima Virgo in nullo extitit momento, quin ad superiora euolaret: & ideo de ea sæpe dicitur, *Ascendit.* Cant. 8. n. 5. *Quæ est ista quæ descendit de deserto delitijs affluens.* Et nó progreditur. Quamuis ex nostra sit composita natura, natura tamen terreni affectus crassitudine facta est ponderosa; sed ab illis aliena omnino reperta est. Quid mirum? Vide quod sequitur: *Ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Ex omnibus donorum, ac virtutum odoribus. *Spiritus sanctus pigmentarius* (vt ait comment. Rupertus) *eam confecit, ac fabricauit.* D. Ambros. *lib. 8. epist. 62.* ita legit: *Quæ est ista, quæ ascendit à deserto, sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha, & thure ab omnibus pulueribus vngente?* Sicut vitis propago, dum crescit, virtualiter nouos in se racemos includit; sic Beatissima Virgo dum in ortu exurgit suo, in se iam vitæ racemum, scilicet Christum Dominum eminentialiter asportat.

39\. Meritò hic dies quo Beatissima, Virgo tanta egreditur gloria, valde est celeberrimus, & festiuus, ac iucundus Deo, Angelis, & hominibus, Genes. 2. n. 2. dicitur: *Requieuit Deus die septimo, & sanctificauit illum.* Requies illa, & sanctificatio per modum fuit cuiusdam festi, & solemnitatis, vt indicant D. Augustinus 11. *de ciuitate Dei, c. 31.* Chrysostomus, Procopius *ad citatum locum.* Sed cùm legitur, Deum fecisse cælum, & terram, Solem, & Lunam, non legitur, Deum requieuisse, festumve indicasse, sed scriptura nos tantùm hæc docet post hominis creationem? In homine illo creato Deus iam à Verbo assumendam naturam vidit humanam (in qua expositione sunt Rupertus, Iunilius, & alij Patres,) ideo diem illum præ vnionis hypostaticæ desiderio, requie, & festis decorauit. Sed si in die, quo ipsa caro vnienda tam remotè in Adamo apparuit, tanta fuit solemnitas, qualis esset tempore, quo ipsamet determinatè, & in indiuiduo visa est, in orbemque exiuit? Hoc non explicari, sed tantùm cogitari potest. Hanc cogitationem magis firmemus, ex D. Bernardo Ecclesiast. 24. n. 8. ait Sapientia increata. *Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, in fluctibus maris ambulaui.* Et subdit, *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in electis meis mitte radices.* Ad quæ verba sapienter D. Bernardus serm. de B. Maria: *Altißimus, ait, sibi Mariam, quasi mundum specialißimum, condidit, hæc est vnica illa salutaris fœmina, in qua sola quasitam in omnibus requiem inuenit.* Quasi, quòd sapientia per totum orbem, per gyrum cæli, & profundum abyssi in suis desiderijs requiem quæsierit, & hæc tantùm inuenta est in domo Iacob, & hæreditate Israël, nimirum sanctissima Virgo ex eius propagine nata.

40\. Ex vehementi rei alicuius desiderio rectè infertur gaudium, & oblectatio possessionis. Quanto verò amore, ac huius Virginis affectione Deus teneretur, collige ex Damasceno lib. 4 fidei, c. 15. *Virgo sacratißima, ait, varijs Prophetarum imaginibus per Spiritum sanctum adumbrata est. Hanc rubus Mosaicus, Aaronis virga, Noë arca, Gedeonis vellus, Turris Dauid, Thronus Salomonis, Ezechielis clausa porta, & alia similia adumbrarunt.* Vt sic tot figuris Dei erga Virginem desideria mitescerent, ac recrearentur. Imò hic Dei in Virginem amor adeò fuit eximius, vt condens mundum ad ipsam inspexerit, illamque vt præsentem fuerit contemplatus, vt ex sententia Rabbinorum testatur Galatinus *lib. 7. de arcanis, c. 2.* & D. Bernardus *serm. 3. de Salue Regina,* postquam multas Virginis figuras enumerat: *Breuiter concludam, ait, de hac, & ob hanc, & propter hanc totus mundus factus est, & hæc gratia Dei plena est, & per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis & homo sublimis.* Ergo si tandiu desiderata, quanto gaudio hodie suscepta, cùm iam in terris totius Trinitatis thalamus apparet, veri Salomonis reclinatorium, & *Mysterium cæli, & terræ,* vt D. Epiphanius *serm. de laudibus Mariæ,* Virginem appellat.

Dies hic lætus, & festiuus Angelis, Petrus Damian. serm. 3. de Natiu. Virg. *Per hanc, ait, Beatissimam Virginem non solùm amissa olim vita hominibus redditur, sed etiam beatitudo angelica sublimitatis augetur, quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur.* Lætantur Angeli, per Mariam enim eorũ consortes adimplentur, & gratiam, ac gloriam, siue essentialem, siue accidentalem per Christum sunt assecuti, de quo extant variæ sententiæ apud expositores. S. Thom. *3. p. q. 19 art. 4.* Vnde ipsi ad hunc diem solemnizandum maximè sunt obligati. Vnde ait D. Laurentius Iustinianus serm. de Natiu. Virgin. *In ortu eius lætati sunt cæli, decantauerunt Angeli laudes, Deo promulgata est pax, humanæ spei cœpit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris, quæ totum occuparant orbem, radios suos rutilans, aurora perfudit.* 41.

Hic dies magnam lætitiam, & incredibile gaudium toto terrarum orbe diffudit, omnésque homines, ac Sanctos lætificauit. Cant. 6. num. 9. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Sed quare ortus eius comparatur potius auroræ, quàm Soli, vel Lunæ, vel alteri Rei? Rupert. Hugo de S. Victore: *Sicut aurora finis est præteritæ noctis & initium diei sequentis; sic ipsa Virgo mundo oriens finis dolorum, & consolationis initium.* In hac die omne iam malum finem accepit, omneque bonum in orbe cœpit elucescere, iam enim primum apparuit nostræ salutis fundamentum. Vnde meritò Petrus Damianus *serm. 2. huius diei,* appellat *Natiuitatem Virginis Mariæ originem omnium festiuitatum.* 42.

Genuit Lamech filium, Genes. 5. n. 29. *Vocauitque nomen eius Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum.* Noë, id est, requies, ac consolatio, vt communiter exponũt ibi Patres. Sed quare, vt meritò ait D. Ambrosius lib. de Noë, & arca, cap. 1. *Cùm sub Noë diluuium factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus, nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum; verùm si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse, quæ nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus, nihil timemus pura ex conscientia* 44.

Margin notes: Cassiod. — Cantic. 8. — Rupert. — Ambros. — Genes. 2. — August. — Chrysost. — Procop. — Rupert. — Iunilius. — Eccles. 24. — Bernard. — Damascen. — Galatinus. — Bernard. — *Propter Virginem mundus creatus, & Deus homo factus.* — Epiphan. — Damian. — D. Thom. — Laurent. — Cantic. 6. — Rupert. — Hugo. — Damian. — Genes. 5. — Ambr.

Alij totam nobilitatem suam à parentibus acceptam habent; at Beatissima Virgo præcipuum decus à filio participat, ex eo quòd sit Mater Iesu Petrus Damianus serm. 2. de Natiuitate B. Virginis; *Clara*, inquit, *proauorum titulis, sed incomparabiliter clarior generositate prolis, non filia siquidem Regum, sed mater Regis Regum.* Damian.

33. Th. à Villa Noua. S. Thomas à Villa Noua serm 2 de Natiuitate Virginis. *Cogitanti mihi*, inquit, *quid causa sit, quòd cùm Euangelista de Ioanne Baptista, & aliis Apostolis tam longũ fecerint tractatũ, de Virgine Maria, qua vita, & dignitate omnes antecedit, ita summatim percurrunt historiam; cur, inquam, non traditum est memoria, quomodo concepta, quomodo nutrita; quibus moribus decorata, quibus virtutibus ornata; quis enim dubitat, quin in eius natiuitate, & pueritia mira multa contigerint? Mihi sic hæsitanti nihil aliud occurrit, quàm ita placuisse Spiritui sancto, eiusque prouidentia Euangelistas siluisse propterea, quia Virginis gloria, sicut in Psalmo legitur, omnis intus erat, & magis cogitari poterat, quàm describi. Non eam Spiritus sanctus literis descripsit: sed tibi eam animo depingendum reliquit, vt intelligas nihil illi gratiæ, aut perfectionis, aut gloriæ, quã animus in pura creatura concipere possit, defuisse; imò re ipsa intellectum omnem superat. Vbi ergo totum erat, pars scribenda non fuit, ne putares, quod scriptum non fuerat, ei forsitan defuisse. Quidquid igitur de Virgine scire, aut intelligere cupis, totum in hoc clauditur breuiloquio: De qua natus est Iesus; hæc longà, & plenissima historia eius est.* Anselmus. *De Virgine Maria solùm dicere, quod Mater Dei est, superat totum, quod sub Deo dici potest. Vnde B. Thomas quandam ei dignitatis infinitatem attribuit.* Huc vsque & latiùs S. Archipiscopus. Sed adhuc huic quæstioni adhæreo, Quare Salomon tam ample, ac spatiatim Virginis splendores describit in Canticis. *Ecclesiast.* 24. vbi multa de eius statura, capite, collo, manibus, ac calceamentis dicuntur, quæ omnia Euãgelistæ subticuerunt; Liber Canticorum liber ænigmaticus Beatissimæ Virginis est, cuius virtutes eximias, ingentia dona, peculiares gratias, aliqualiter, licet remotissimè, Salomon attingere valet; at in realitate, eoque perfectionis gradu, quo in ea inueniebantur, nullus est, qui dicere possit; sed solus ille Ecclesiast. 1. num. 9. *Qui eam creauit in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* & ideo ab humana loquela silentio veneranda est. Sufficit nobis ad historiam plenam id, quod de ea scribitur; *De qua natus est Iesus.* hîc eius virtutes, hîc eius magnalia Conceptionis, Natiuitatis, & vitæ suæ continentur.

Anselm. Eccl. 1. *Ad laudes Virginis explicandas nulla sufficiunt verba.*

34. Fulbert. Magno mysterio expendendum est id, quod refert Fulbertus Carnotensis serm. 1. de Natiuitate Virginis; *Nata est*, ait, *Beatissima Virgo, sicut legimus, patre Nazareno, matre Bethleemita, quas vrbes Christi natiuitati, vel conseruationi destinatas esse Propheta non tacuerunt.* Et idem *serm.* 2. Nascitur ergo Beatissima Virgo Nazareth, & Bethlehem; in Nazareth concipitur Christus, in Bethleem nascitur. Vis scire, qualiter progenita, ac nata sit Beatissima Virgo? Considera, quòd concepit, ac peperit Saluatorum sæculorum, talis partus, talis maternitas ipsam genuit, ac parturiuit. Et ideo ait D. Anselmus citatus quæst. 1. *Decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi gentium, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat.* Anselm.

Cantic. 4. num. 13. *Emissiones tuæ*, ait Sponsus, *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*, seu, vt legit D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, circa medium: *Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum.* Ac si dicat, exitus, ac egressiones in tua natiuitate veluti paradisus omnium virtutum, & donorum, non solùm terrestris, verùm etiam cælestis, in quo Dominus habitauit, & super ipsa gauisus est, *Malorum puincorum.* Theodoretus *quæst. vltima*, per mala punica intelligit significari charitatem, quam in eo repræsentant, quòd *sub vno eiusdem mali cortice multa continent grana, ita mutuò inter se conserta, vt vicissim minimè comprimant, & corrumpant, sed integrent, & conseruent.* Sic Beatissima Virgo omnium fuit plena virtutum, quæ miro ordine erant inter se compositæ, & mutuò conseruabantur. *Cum pomorum fructibus.* Vt non solùm in vno virtutum genere, sed in omni excelluisse intelligas. Et ideo, vt notat Rupertus Abbas, qui locum de Beatissima Virgine exponit, statim septem numerantur aromaticæ plantæ *Cypri nardo*, &c. Quibus septem Spiritus sancti dona significantur, quibus domus hæc suffulta extitit. Sed ilud hîc maximè notandum in rem nostram quòd emissiones Beatissimæ Virginis malo punico comparentur. Quoscumque exitus in malo punico consideres, semper coronatos inuenies, siue dum malum granatum in flores erumpit, siue dum turget in gemmas, siue dum coalescit in fructum: meritò ergo illi comparantur emissiones Beatissimæ Virginis è vulua matris, quæ coronam semper asportabat, vtpote illa, quæ in matrem Regis sæculorum creabatur: & ideo dese ait Ecclesiast. 24. num. 5. *Ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Expende illud *primogenita*, quod maioratum, & primatum innuit. Huc reuoca Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Septuaginta legunt: *Egressiones meæ, egressiones vitæ.* Et aliqui codices transferunt: *Egressiones eius, egressiones gloriæ.* Quoscumque incessus gressusque in Beatissima Virgine inueneris, gloria, & honore laureatos reperies. 36. Cantic. 4. Hieron. Theod. Rupert. *B. Virgo semper coronata.* Eccli. 24. Prouerb. 8. Septuag.

Sed quid mirum, quòd Beatissima Virgo in Natiuitate sua talis egrediebatur, cùm non natura, sed gratia, totum, quod in ea erat, operabatur; vt ex Patribus superiori quæst. diximus. Nata est Beatissima Virgo Nazareth, vt ex traditione sanctorum Patrum testatur Fulbertus Carnotensis *serm.* 2. *de Natiuitate.* Et nascitur Septembri mense, in quo verni flores arescunt, atque marcescunt, vt manifestè videas, quòd hîc flos, non naturæ impetu, sed gratiæ impulsu oritur; natura miratur, & gratia operatur; Nazareth enim flos interpretatur. 37. Fulbert.

Cant. 3. n. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Aliqui ex Hebræo legunt. *Quæ est ista, quæ oritur, sicut virgula fumi de deserto.* Per desertum intelligitur mundus, vt explicant Richardus de S. Victore, D. Gregor. *homil.* 22. *in Ezechiel.* Et optimè sanè, cùm mundus ante eius natiuitatem illius præsentia, ac patrocinio esset destitutus, rectè desertum appellatur. Virgula, quæ recta, & directa est in 38. Cant. 3. Richard. D. Gregor.

Deum

Deum, nullum habet nodum peccati. *Sicut virgula fumi.* Cassiodorus in comment. *Similitudinem fumi affert, quia fumus ex igne nascitur, & mox altiora aëris expetit.* Et subdit: *Anima Deum amans gracilis est, & delicata, disciplinis Spiritus sancti attenuata, non habens grossitudinem carnalium desideriorum.* Iam apparet, quàm apta sit similitudo. Orta est Beatissima Virgo ex igne diuini amoris, quo Deus ad nostram carnem sumēdam æstuabat, & sicut virgula fumi in nullo instanti cohiberi potest, quin sursum scandat: sic Beatissima Virgo in nullo extitit momento, quin ad superiora euolaret: & ideo de ea sæpe dicitur, *Ascendit.* Cant. 8. n. 5. *Quæ est ista quæ descendit de deserto delitijs affluens.* Et nō progreditur. Quamuis ex nostra sit composita natura, natura tamen terrem affectus crassitudine facta est ponderosa; sed ab illis aliena omnino reperta est. Quid mirum? Vide quod sequitur: *Ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Ex omnibus donorum, ac virtutum odoribus. *Spiritus sanctus pigmentarius* (vt ait comment. Rupertus) *eam confecit, ac fabricauit.* D. Ambrosius *lib. 8. epist. 61.* ita legit: *Quæ est ista, quæ ascendit à deserto, sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha, & thure ab omnibus pulueribus vngente?* Sicut vitis propago, dum crescit, virtualiter nouos in se racemos includit; sic Beatissima Virgo dum in ortu exurgit suo, in se iam vitæ racemum, scilicet Christum Dominum eminentialiter asportat.

Cassiod. — Cantic. 8. — Rupert. — Ambros.

39. Meritò hic dies quo Beatissima, Virgo tanta egreditur gloria, valde est celeberrimus, & festiuus, ac iucundus Deo, Angelis, & hominibus, Genes. 2. n. 2. dicitur: *Requieuit Deus die septimo, & sanctificauit illum.* Requies illa, & sanctificatio per modum fuit cuiusdam festi, & solemnitatis, vt indicant D. Augustinus 11. *de ciuitate Dei, c. 31.* Chrysostomus, Procopius *ad citatum locum.* Sed cùm legitur, Deum fecisse cælum, & terram, Solem, & Lunam, non legitur, Deum requieuisse, festumve indicasse, sed scriptura nos tantùm hæc docet post hominis creationem? In homine illo creato Deus iam à Verbo assumendam naturam vidit humanam (in qua expositione sunt Rupertus, Iunilius, & alij Patres,) ideo diem illum præ vnionis hypostaticæ desiderio, requie, & festis decorauit. Sed si in die, quo ipsa caro vnienda tam remotè in Adamo apparuit, tanta fuit solemnitas, qualis esset tempore, quo ipsamet determinatè, & in indiuiduo visa est, in orbemque exiuit? Hoc non explicari, sed tantùm cogitari potest. Hanc cogitationem magis firmemus, ex D. Bernardo Ecclesiast. 24. n. 8. ait Sapientia increata. *Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, in fluctibus maris ambulaui.* Et subdit, *Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in electis meis mitte radices.* Ad quæ verba sapienter D. Bernardus serm. de B. Maria: *Altissimus, ait, sibi Mariam, quasi mundum specialissimum, condidit, hæc est vnica illa salutaris fœmina, in qua sola quasitam in omnibus requiem inuenit.* Quasi, quòd sapientia per totum orbem, per gyrum cæli, & profundum abyssi in suis desiderijs requiem quæsierit, & hæc tantùm inuenta est in domo Iacob, & hæreditate Israël, nimirum sanctissima Virgo ex eius propagine nata.

Genes. 2. — August. — Chrysost. — Procop. — Rupert. — Iunilius. — Eccles. 24. — Bernard.

40. Ex vehementi rei alicuius desiderio rectè infertur gaudium, & oblectatio possessionis. Quanto verò amore, ac huius Virginis affectione Deus teneretur, collige ex Damasceno lib. 4. fidei, c. 15. *Virgo sacratissima, ait, varijs Prophetarum imaginibus per Spiritum sanctum adumbrata est. Hanc rubus Mosaicus, Aaronis virga, Noë arca, Gedeonis vellus, Turris Dauid, Thronus Salomonis, Ezechielis clausa porta, & alia similia adumbrarunt.* Vt sic tot figuris Dei erga Virginem desideria mitescerent, ac recrearentur. Imò hic Dei in Virginem amor adeò fuit eximius, vt condens mundum ad ipsam inspexerit, illamque vt præsentem fuerit contemplatus, vt ex sententia Rabbinorum testatur Galatinus *lib. 7. de arcanis, c. 2.* & D. Bernardus *serm. 3. de Salue Regina,* postquam multas Virginis figuras enumerat: *Breuiter concludam, ait, de hac, & ob hanc, & propter hanc totus mundus factus est, & hac gratia Dei plena est, & per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis & homo sublimis.* Ergo si tandiu desiderata, quanto gaudio hodie suscepta, cùm iam in terris totius Trinitatis thalamus apparet, veri Salomonis reclinatorium, & *Mysterium cæli, & terræ,* vt D. Epiphanius *serm. de laudibus Mariæ,* Virginem appellat.

Damascen. — Galatinus. — Bernard. *Propter Virginem mundus creatus, & Deus homo factus.* — Epiphan.

Dies hic lætus, & festiuus Angelis, Petrus Damian. serm. 3. de Natiu. Virg. *Per hanc, ait, Beatissimam Virginem non solùm amissa olim vita hominibus redditur; sed etiam beatitudo angelica sublimitatis augetur, quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur.* Lætantur Angeli, per Mariam enim eorū consortes adimplentur, & gratiam, ac gloriam, siue essentialem, siue accidentalem per Christum sunt assecuti, de quo extant variæ sententiæ apud expositores. S. Thom. 3. *p. q. 19. art. 4.* Vnde ipsi ad hunc diem solemnizandum maximè sunt obligati. Vnde ait D. Laurentius Iustinianus serm. de Natiu. Virgin. *In ortu eius lætati sunt cæli, decantauerunt Angeli laudes, Deo promulgata est pax; humanæ spei cœpit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris, quæ totum occuparant orbem, radios suos rutilans, aurora perfudit.* 41.

Damian. — D. Thom. — Laurent.

Hic dies magnam lætitiam, & incredibile gaudium toto terrarum orbe diffudit, omnésque homines, ac Sanctos lætificauit. Cant. 6. num. 9. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens.* Sed quare ortus eius comparatur potius auroræ, quàm Soli, vel Lunæ, vel alteri Rei? Rupert. Hugo de S. Victore: *Sicut aurora finis est præterita noctis & initium diei sequentis; sic ipsa Virgo mundo oriens finis dolorum, & consolationis initium.* In hac die omne iam malum finem accepit, omneque bonum in orbe cœpit elucescere, iam enim primum apparuit nostræ salutis fundamentum. Vnde meritò Petrus Damianus *serm. 2. huius diei,* appellat *Natiuitatem Virginis Mariæ originem omnium festiuitatum.* 42.

Cantic. 6. — Rupert. Hugo. — Damian.

Genuit Lamech filium, Genes. 5. n. 29. *Vocauitque nomen eius Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum.* Noë, id est, requies, ac consolatio, vt communiter exponūt ibi Patres. Sed quare, vt meritò ait D. Ambrosius lib. de Noë, & arca, cap. 1. *Cum sub Noë diluuium factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus, nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum; verùm si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse, quæ nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus, nihil timemus pura ex conscientia* 44.

Genes. 5. — Ambr.

ſcientia ſecuritate. Et ſimiliter D. Philippus Abbas de Obedientia Clericorum cap. 6. *Noe*, inquit *Iuſtus dignus eſt appellari, qui cum domo ſua ſolus diluuio meruit liberari. Denique Noë requies interpretatur: ſuper iuſtum quippe quietanter Dominus requieuit.* Si ergo quando Noë naſcitur, quies, & conſolatio dicitur, quia in eo, vt in Iuſto Deus requieuit, & totius orbis extitit conſolatio, quia arcam fabricauit, in qua octo animæ saluæ factæ ſunt. Quanto magis Beatiſſima Virgo in Natiuite ſua quies dicetur, & conſolatio? Quies, per reſpectum ad Deum, in ipſa namque deſideria Dei quieſcunt. Vnde Pſalmiſta in perſona Christi Domini, ait Pſalm. 138. n. 15. *Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto, & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.* Hebræi exponunt: *In vtero matris ſuæ*; & hunc appellat inferiora terræ. D. Bonauentura ibi: *Quia ergo*, ait, *Domina, humillima fuiſti, Verbum incarnatum ex te carnem ſumere coëgiſti eo modo, quo centrum elementaria corpora ad ſe venire compellit, & in quo tantùm requieſcunt.* Fuit etiam Virgo multo potiori iure totius orbis conſolatio, non quia in hac arca octo animæ, ſed totus mundus ſaluus factus eſt. Vnde ait D. Bernardus ſerm. d. Natiuitate Mariæ: *Totum ſcilicet, bonum nos habere voluit Deus per Mariam*, Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet ſalutem à Domino.* Caietanus. *Educet beneuolentiam à Domino.* Pagninus. *Qui me inuenit, inuenit vitam, & educet quidquid voluerit à Domino.* Si Mariam habes, omnia habes.

Phil. Abb. — Pſalm. 138. — Bonauent. — Bernard. — Prouerb. 8. — Caiet. — Paguin.

44\. Damian. Petrus Damianus ſerm. 2. de Natiu. Mariæ: *S Salomon*, inquiunt, *cum Iſraëlitico populo in dedicatione templi ex lapidibus facto tam copioſum & magnificum ſacrificium ſolemniter celebrauit; quale, quantumque gaudium Beatiſsima Maria Natiuitas populo Chriſtiano debet afferre, in cuius vterum, velut reuera ſacratiſsimum templum, Deus ipſe deſcendens, & humanam naturam ſuſcipere, & & cum hominibus dignatus eſt viſibiliter habitare.* Quod latè proſequitur: quia in templo Salomonis Deus deſcendit cum gloria in nebula propter cæcitatem Iudæorum. In hoc verò Beatiſſimæ Virginis, ſicut ſcriptum eſt, *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*; vt ſedentes in tenebris, & vmbra mortis illuminaret; cum ipſa omnes illuminantur, & ſine ipſa nihil eſt in luce. *Per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decreuit: vt ſicut ſine ipſa nihil factum, ita ſine ipſa nihil refectum ſit.*

Pſalm. 18.

45\. Prouerb. 8. Salazar. Athan. Naſcitur ſanctiſſima Maria, Proueb. 8. n. 21. *Vt ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.* Vt ibi explicat Salazar: theſauros, id eſt, vniuſcuiuſque captum. Nam, vt ait D. Athanaſius ſerm. de Annuntiatione: *Hac de cauſa factum eſt, vt gratia plena appellata, vtpote quæ omni gratia abundans, idque per ſuperuentum in te Spiritus ſancti. Ideoque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis. Ad te ergo clamamus, recordare noſtri, & tribue nobis pro iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum.*

CAP. IV.

Annunciatur Præcurſor.

Lucæ 1. *n.* 5. Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ Sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abiæ, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Eliſabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex miniſterio domus Abiæ, & vxor, &c.

Carthuſian. Nomine Zacharias de ſemine Abiæ.

Arabicus. De miniſterio familiæ Abiæ.

EXPOSITIO.

E præfatione Euangelij Lucæ aliqua ad principium huius libri: & ideo à præſenti textu inchoamus. Et antequam Euangeliſta Chriſti facta, & opera narrare incipiat, à Ioanne Baptiſta initium ſumit, vt ſic oſtendat Chriſtum Dominum verum eſſe Meſſiam, qui miſit ante ſe procurſorem ad parandam viam eius, *Malach.* 3. *num.* 1. & ideo *Matth.* 3. *num.* 3. *& Marc.* 4. *num.* 1. ad hoc referunt citatum teſtimonium Malachiæ. 1.

2\. *Fuit in diebus Herodis Regis. In diebus*, hoc eſt, in tempore, frequens Hebraiſmus. *Herodis Regis* Tres fuerunt Herodes. Primus dictus Aſcalonita, & etiam appellatus Magnus, qui occidit Innocentes, & fuit Rex Iudææ. Secundus prioris filius, Tetrarcha Galilææ, & extitit tẽpore paſſionis Domini, & occidit Baptiſtam. Tertius nepos prioris, & filius Ariſtobuli, & occidit Iacobũ fratrem Ioannis, & hic fuit Rex Trachonitidis, & Galilææ. Lucas ergo hîc Regem appellando, de primo loquitur, prout diſtinguitur à ſecundo, & tertio.

Tres Herodes.

3\. *Sacerdos quidam*, &c. Nomen patris, & matris Ioannis ponit Euangeliſta, vt de his omnibus, quæ ad tantum filium pertinent, certi ſimus. *Zacharias* idem valet, ac memoria Dei: *Eliſabeth*, idem, ac iuramentum Dei; vt his nominibus ſignificetur, quòd in Dei memoria erat iuramentum antiquis Patribus datum, vt ipſemet Zacharias dixit: *Iuſiurandum, quod iurauit*, vt notat Hugo. Vnicuique ſuæ promiſſiones, & iuramenta in memoria fixa eſſe debent. Deinde nota, quòd in vtroque Ioannis parente nomen Dei inuoluitur, vt ſic denotetur, in vtroque ad tantam prolem generandam diuinam virtutem extitiſſe. Theophylactus ait, quòd Eliſabeth, id eſt, quies Dei. Zacharias dicitur *de vice Abia.* Cùm multi eſſent Aaronis filij, qui tantùm ſacerdotali dignitate fungebantur, vt euitaretur contentio, & confuſio, eos Dauid in viginti quatuor familias diſtribuit, qui ſingulis hebdomadibus pro ſorte in

Homo iuramẽti, & promiſſionis recordetur. — Theoph.

in templo deseruirent: octaua sors cecidit super Abiam, qui tunc erat caput familiæ illustris, ex qua. Zacharias Præcursoris pater originem duxit. Quod totum habes *Paralip.24.num.3.& 10.* Et ita explicant D.Ambrosius Euthymius, Theophylactus, Bonauentura, & alij. Elizabeth ex eadem etiam erat Aaronis familia, vt lex disponebat ducere ex eadem tribu.

Ambros. Euthym. Theophyl. Bonauent.

QVÆSTIO I.

Quare Euangelista hîc vtatur verbo Fuit?

4. DVm Lucas Zachariæ dignitatem, & nobilitatem describit, apponit verbum *fuit* præteriti temporis; *Fuit sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abiæ.* Dum eius, ac vxoris sanctitatem narrat, apponit verbum *erat,* imperfecti temporis; *& erant iusti ambo ante Deũ.* Respondeo primò, quòd verbum *fuit,* significat rem præteritam, ac transactam; verbum autem *erat,* æternitatem, ac permanentiam; & ideo vsus est eo Ioannes in generatione æterna: *In principio erat Verbum,* vt diximus *cap. 1.* Omnis istius sæculi dignitas, ac nobilitas citò deficit, ac perit, ita vt nullum illius sit vestigium: Iustitia autem coram Deo in æternum durat, ac perseuerat. De quo multa D. Gregor. *lib.5. Moral.c.1.* Sit secunda solutio. De iustitia, ac virtute, quæ coram Deo in æternum stat, verbum *erat,* at de sacerdote legis veteris *fuit;* quia sacerdotium illud iam finitum, extinctum, ac abolitum est.

Dignitas mundi transit, iustitia perseuerat. D.Gregor.

QVÆSTIO II.

Quare fiat mentio de diebus Herodis.

5. RESPONDEO primò, quòd Euangelista antiquam Prophetarum consuetudinem voluit retinere, qui Regum, sub quo scribebant, tempus annotabant, *Isai.1.n.1. Hierem. 1.num.2. Oseæ 1. num. 1. Amos 1.* Secunda ratio. Theophylactus, Euthymius, Beda, Bonauentura, Carthusianus, & alij. Vt ostenderet Euangelista, illud esse tempus, quod à Patriarcha Iacob venturo Christo præscriptum erat: iam à Iuda regnum erat ablatum, & ad alienigenam Herodem translatum; & ideo dixit Iacob, Genes. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Seu quòd Concilium Sanhedrim de septuaginta Iudicibus, de tribu Iuda iam cessauerat, illud enim Herodes extinxit. De quo multa infrà dicam, & ita illud erat Messiæ tempus, cùm omnis iudicandi potestas à tribu Iuda esset ablata. Tertia. Hugo Victorinus lib. 4. Institut. Monast. *Venit, inquit, Herodes, qui non erat de Israël, & arripuit sceptrum dominationis in populum, vt ad exortum cælestis imperij carnale regnum deficeret; & promissus à sæculis Rex Israël, cùm non esset sceptrum de Iuda, æternum reciperet, quod temporale transierat.* Ante Christi exortum, notatur Herodis regnum, quòd citò defecit, ac à Romanis extinctum est, vt dicam, *cap.9. lib.2.* vt fiat manifestum, quòd ad præsentiam regni cælestis omnia bona temporalia disparent. *Vt ad exortum cælestis imperij carnale regnum deficeret.* Deinde vt cognosceremus sceptrum Israël Christo promissum esse æternum, cùm temporale esset in manu Herodis. Quartò. Euangelista in Herode suppressit sua turpia facinora, fuit enim pessimus, & de ipso solùm regiam publicat dignitatem. Agebat hîc Euangelista de magnalibus Ioannis Baptistæ, *Erit magnus coram Domino.* De virtutibus Zachariæ, & Elizabeth; de Herode non turpe, sed quod magnum erat, dicere voluit. Non solent iusti aliquos laudibus insignire, alios dedecorando. Speciosa laus inter magnos prolata.

Theophyl. Euthym. Beda. Bonauent. Carthus. Genes.49. Hugo.

Ad præsentiã æterni regni temporalia deficiunt.

Laus vnius sine vituperatione alterius.

QVÆSTIO III.

Vtrùm Zacharias fuerit Summus Sacerdos?

6. AFFIRMANT antiqui Patres, D. Chrysostom. *homil.2. de incomprehensibili Dei natura,* D. Augustinus *tract. 46. in Ioan.* D.Ambrosius, Beda, Strabus, Theophylactus contrariam sententiam, scilicet, Zachariam non fuisse summum Sacerdotem, sed vnum ex viginti quatuor, qui in templo ministrabant, tradunt Lyranus *hic, & infra num.9* ad illa verba: *secundùm consuetudinem Sacerdotis;* ibi Maldonatus, noster Beaulxam. Salmeron *tom. 2. tract. 13.* Toletus *annot.3.* Et est probabilior, ac rationibus efficacibus stabilitur. Primò, quia cùm Euangelista hîc de parentis Baptistæ laudibus agat, si esset summus Sacerdos, illud exprimeret. Secundò. Quia Zacharias erat à dextris altaris incensi. In Sancta Sanctorum, vbi summus Sacerdos tantùm sacrificabat, nullum erat altare incensi, sed extra in primo tabernaculo, vt rectè collegit Lyranus ex Paulo *ad Hebræos 9.num.4.& 5.* Tertiò. Zacharias ingressus est, vt poneret incensum tanquam sacrificium, vt patet ex hoc cap. Luc. atque ad summum Sacerdotem non pertinebat facere sacrificium ex incenso, sed tantùm illud ponebat, vt tabernaculum nebula impleretur, *Exod.36.num.10. & Leuitic. 16. à n.2.* Ergo non fuit summus Sacerdos. Et nota, quòd priùs ponit dignitatis nomen appellatiuum, *Sacerdos,* quàm nomen proprium *Zacharias;* quamuis enim persona esset sanctitate illustris, dignitate tamen multò erat illustrior. Deinde vt prius ante oculos obseruetur muneris, ac officij obligatio, quàm personæ qualitas. Vide *lib.1.cap.2.num.24.*

Chrysost. August. Ambros. Beda. Strabus. Theoph. Lyran. Maldon. Beaulxam. Salmeron. Tolet. Lyran.

QVÆSTIO IV.

Quare scribatur nomen matris Elizabeth?

7. PONITVR nomen matris, *& vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabeth,* cùm hoc non sit vsitatum apud Hebræos, qui patris nomen solùm scribebant, vt videre est apud Prophetas, *Isai. 1.n.1. Hierem.1.n.1.* Imò & apud Apostolos; ideo Petrus dicitur Simon Ioannis

Ioan.21.

Ioan.21.num.15. Et Ioannes Apostolus & Iacobus dicuntur filij Zebedæi, *Matth.20.num.* 20. Quare de Baptista etiam matris nomen adscribitur? Respondet Cardinalis Hugo: *In commendatione aliorum Prophetarum, vt Isaia, Hieremia, Osea, & aliorum, non ponitur, nisi nomen patrum; hic autem ponitur nomen patris, & matris, quia vterque Propheta.* Ac proinde ob vtriusque sanctitatem ambo hîc scribuntur. Secundò. Chrysologus serm 89. *Aaron, ait, primus Pontifex in lege fuit Sacerdotij origo: propterea meritò, prætermissis omnibus, eius filia dicitur, cuius in se memoria prætulit sanctitatem, quam tanti generis pia custos gloriosissimè transfundit in filium.* Ac si dicat: Ideo alij intermedij progenitores tacentur, & solùm Aaron Sacerdotij caput exprimitur, quia vt tanti patris filia se habebat, ac ipsam sacerdotij sanctitatem in filium transfundebat. Tertiò. Quò persona illustrior, eo maior in eius describendis parentibus diligentia est. Cùm ergo Ioannes nobilitate, sanctitate, ac vita cæteros antecelleret, ideo in eius maioribus recensendis, apponendisque exactior cura fuit. Simon Cassianus in serm. de vigilia Baptistæ: *Sed nec, ait, in vno parente dumtaxat præcursor tanti Regis commendandus erat, nisi adderetur alterius fama notabilis; nam & vxor Sacerdotis, præcursorisque mater, de proximo affutura erat de filiabus Aaron, cuius nomen etiam ipsam extollebat, quæ Elizabeth vocabatur.* Expende illud: *Nec in vno parente præcursor commendandus erat.*

Hugo. Chrysol. *Filius imitator virtutum patris.* *Ioannes a[illegible] [illegible]* Cassian.

QVÆSTIO V.

Quare Euangelista tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Ioannis?

8. ILLVSTREM parentum Ioannis prosapiam Euangelista cur maximè explicat? Nam Zacharias dicitur, *De vice Abia, Elisabeth de filiabus Aaron?* Respondet primò S. Ambrosius hîc: *Quæ enim, ait, alia intentio hoc loco sancti Euangelistæ, nisi vt S. Ioannes Baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, passione: sic etiam S. Samuel mater Anna laudatur; sic Isaac à parentibus nobilitatem accepit, quam posteris dereliquit.* Similiter Chrysologus serm. 89. *Virtus, ac sanctitas in nobilitate maximè fulget, ac splendet.* Secundò. Beda *in homil. vigilia S. Ioannis Baptistæ?* postquam de nobilitate parentum agit: *Iustis enim, ait, parentibus Ioannes est genitus, vt eo confidentiùs iustitiæ præcepta populis daret, quo hæc ipsa non quasi nouitia didicisse, sed veluti hæreditario iure à progenioribus accepta seruaret.* Qui enim maiores habet iustitia, nobilitate conspicuos, confidenter potest prædicare, loqui, & reprehendere, vnde namque calumniatores oblatrare possint, non habent. Et Ioannes cùm esset vox, conueniens fuit, vt vndequaque confidentia esset munitus.

Ambr. Chrysol. Beda. *Sanctitas in nobilitate fulget.* *Reprehendens non habeat vnde redarguat.*

Tertiò. Vt testimonium Ioannis de Christo [m]agnæ esset auctoritatis, & ponderis. Nam per[so]næ nobilissimæ, cæteris paribus, fide solent [es]se digniores. S. Paulinus epist. 10. ad Seuerum, [...]uit, inquit, *meritum Sacerdotis commemorata [no]bilitate coniugij, & laudaturus vitam, genus an[te] laudauit, vt venerabilior existeret.* Quartò. Nobilitas in vtroque coniuge. Nam matrimonio sociati, sanguine ac virtute debent esse æquales, vt pace floreant. D. Bonauent, *Vterque, ait,* scilicet Zacharias, & Elisabeth, *erat de generatione sacerdotali, & per hoc ad coniugium apti.* Quintò. Pater, & mater Ioannis explicantur ex genere esse Leui, ad refutandam Iudæorum opinionem existimantium, ipsum esse Messiam, *Luc.3 num.15.* Quia nulla ex parte Baptista erat de regali tribu, ac proinde nulla suspicio esse poterat, quòd ipse esset Christus. Et ideo ait Titus Bostrensis, quòd *Euangelista à Ioanne, eiusque patre narrandi initium facit, quo dum præcursorem iustis encomiis ornatum in medium adducit, vt ad Christi patefactionē viam paulatim muniat, quam ille prædicabat.* Expende illud, *paulatim muniat*, quòd in rebus magnis vtile est consilium, paulatim procedere.

Bonauent. *Coniuges æquales.* Bostrensis. *Ioannes non erat Messias.*

Sextò. Notatur, quòd antiquum sacerdotium in Ioannis parente ex lege ad filium pertinebat; ipse tamen illud negligens, in templo numquam ministrauit, sed eremum petiuit, vt Christum sequeretur, in cuius præsentia omnia, quæ erant legis veteris, in contemptum abierunt; & multo ei pretiosior erat Christi paupertas, quàm omnis alia dignitas. Beda *homil. 2. in vigil. B. Ioannis*, ita ait: *Prætulit longam solitudinis sitim, & esuriem continuis hostiarum solemniis: pilis camelorum, & cinctui zonæ pelliceæ auro textas Pontificum postposuit stolas: vt is, qui merito iustitiæ perfectioris, auctoritatem sibi prædicandi asciuerat, ipse etiam neglecto ordine paterni pontificatus, ostenderet, quia non dubiè melioris pontificatus præco & præcursor existeret.* 10.

Omnia legis veteris contemptibilia in præsentia Christi. Beda.

Lucæ 1. n. 9. Erant autem ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.

VERSIONES.

Syriacus. Coram Deo, & ambulantes in omnibus mandatis eius, & iustitia Domini inculpatè.

Vatablus. Iusti coram Deo, vitam agentes iuxta omnia præcepta, & iura Domini irreprehensi.

D. Irenæus lib. 3. c. 1. Incedentes in omnibus iustitiis.

Pagninus, & Arias. Et iustificationibus Domini irreprehensibiles.

Arabicus. In iustificationibus Domini sine macula.

EXPOSITIO.

EXTVLIT eos Euangelista à genere, ac officio, nunc verò à virtute. *Incedentes*, ait. Quo ostendit, eos in via virtutis numquam cessasse, sed semper maiores fecisse progressus. Chrysolog. serm. 91. *Incedentes dixit, vt ostenderet cucurrisse virtutibus, non stetisse, & ambulasse in via iustitiæ: non remansisse* 11.

Chrysolog.

remansisse in itinere mandatorum, sed ad mandatorum plenitudinem peruenisse. Et eodem modo expendit idem sanctus Pater *serm.* 89. procesferant in diebus suis. in via virtutis non quiescendum. *In omnibus mandatis.* Diuus Bonauentura.
Bonauent. Iacob. 1. *Rectè dicit in omnibus, ait, quia secundùm quod dicitur* Iacob. 1. *Quicumque autem legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. In omnibus mandatis,* id est, virtutibus, seu operibus, moralibus, quæ ad iustitiã pertinebant. *Et iustificationibus,* id est, præceptis legalibus. & cæremonialibus, quæ ad legem spectabant: Ita Diuus Augustinus *lib.* 2. *quæstionum in Exodum, quæst.* 95. Origenes *homil.* 25. *in Numer.* Euthymius, & alij. *Sine querela,* id est, ita erant inculpabiles, vt non possent in aliquo reprehendi.
August. Origenes. Euthym.

QVÆSTIO VI.

Quaretam exactè eorum virtus explicetur?

12. MAXIME est Euangelista in Ioannis paretum virtute describenda, ait enim, *Erant ambo iusti ante Deũ, incedẽtes in omnibus mandatis;* quare hoc? Respondet primò Diuus Ambrosius hic. *Docet,* inquit. *Scriptura parentes oportere laudari, vt veluti trãsmissa immaculata puritatis hæreditas in ijs, quos volumus laudare, præcellat.* Et subdit. *Tales maiores habere debuit præmuntius Christi, vt non repentè conceptam, sed à maioribus acceptam, & ipso infusam iure naturæ prædicare fidem dominici videretur aduentus.* Parentum iustitia memoratur, vt à talibus Ioannes progenitoribus laudetur, & quòd eius virtus non subitò apparuerit; (nam hæc aliquando est valde suspecta;) sed quod multo antea hæreditario iure à maioribus fuerit transfusa. Expende illud, *non repentè conceptam.* Secundò. Sæculum illud, in quo regnabat Herodes, multarum calamitatum plenum erat, horum probitate atque virtute iustorum Deus recreare, & subleuare voluit. Chrysologus serm. 86. *Dum dicitur,* ait, *sub quo Rege quis Sacerdos sit, temperantur mala; adest semper in mœrore solatium, nec consolator deest, cui imminet persecutor.* Et eleganter, Ita enim Deus suauiter omnia disponit. Tertiò Hugo. *Magna laus, quod in diebus Herodis, scilicet prosperitatis temporalis, Sacerdos teneat Dei memoriam.* Zacharias, id est, Dei memoria, vt diximus in expositione.
Ambros. Sanctitas nõ repentè apparet. Chrysol. Temperãtur, ac mitigantur mala. Hugo.

13. Quartò. Toletus annotat. 7. *Dicuntur iusti, ait, vt ipsorum parentum prophetia narranda maiorem conciliaret fidem, multa enim & Zacharias, & Elizabet, Spiritu sancto inspirante, prenuntiarunt.* Quintò. Steriles reputantur tamquam peccatores, & pœna multati à Deo: *Non erit infœcunda, & sterilis in terra tua.* Exod. 23. num. 26. Deuteronom. 7. num. 14. Ne talis suspicio de eis daretur, ideo eorum virtus fuit declaranda; nam vbi fama in discrimen adducitur, ibi tunc veritas maximè enodanda. Et hac de causa Euangelista tam accuratè exprimit, Zachariam esse de vice Abaiæ, ac tribu Leui, ne de eo mala daretur opinio; tunc enim Herodes omnia confuderat. Chrysologus serm. 86. *Herodes veniens ex gente aliena inuasit regnum, violauit sacerdotium,* *confudit ordinem, mutauit mores, spreuit fenus, infecit iuuenes, Tribus miscuit, deleuit stemmata, corrupit genus, tulit quidquid erat & diuina, & humana fundibus disciplinæ; ne quid ergo tale & in ipso Zacharia crederetur admissum, Euangelista cogitur sic referre: Fuit Sacerdos nomine Zacharias de vice Abia.* Vide suprà c. 2. n. 77. & 78.
Tolet. Ex probitate auctoritas. Exod. 23. Deuter. 7. Vbi fama periclitatur, ibi virtus manifestanda. Chrysol.

Nota, quòd dicuntur ambo iusti, ac si ad perfectionem iustitiæ non potuissent peruenire, nisi illius vnitatem tenerent. D. Chrysostomus serm. 91. *Ambo iusti, ait quia ambobus erat vna iustitia, ambo iusti, quia constabat inter eos non de diligentia, sed de sanctitate coniugum; ambo iusti, quia sexu dispares, pares meritis habebantur, ambo iusti, quia sicut erat in duobus vna caro, sic erat in duobus vnus spiritus.* Nota secundò, quòd dicuntur iusti apud Deum, cui pectoris claustra patent, quem cogitationum secreta non latent. Chrysologus serm. 89. *Placere iudicijs humanis; coram hominibus esse iustum, est virtutis humanæ, maximi est & laboris: ante Deum, qui scrutatur corda, cogitationes discutit, esse iustum, humani laboris non est, muneris est diuini.* Ac si discrimen ponat inter esse iustum coram Deo, & coram hominibus: nam coram hominibus, vt faciunt hypocrytæ, maximi laboris est; at esse iustum coram Deo, cùm sit muneris diuini, maximè dulce: gratia enim omnia disponit fortiter, & suauiter. 14.
Chrysost. Coniugum vnitas. Chrysol.

QVÆSTIO VII.

Quare eorum virtus dicatur sine querela?

CVR de horum iustitia, ac virtute testatur Euangelista; quòd *fuerit sine querela?* Respondeo. Ad significandum, quòd fuerit virtus sincera, sine simulatione, ac fictione, & vt talis est, nulla querela est. Quod pulchrè dixit hîc D. Ambros. *Sanctus Euangelista non solùm iustos ante Deum, & incedentes in omnibus mandatis eius, sed etiam sine querela incedentes; ait; quod mirè cum prophetico congruit dicto, quo Salomon in prouerbijs vsus est: Prouide bona semper coram Deo, & coram hominibus, Prouerb. 3. nulla ergo, querela est, vbi & mentis bonitas concordat, & facti. Et plerumque iustitia durior hominum querelam excitat.* Vltima verba expende, quòd vbi non est ficta simulatio, sed mentis puritas cum factis, non iustitia dura, sed suauis est. Secundo. Sine querela, id est, sine simulatione. Sic etiam explicat Diuus Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 13. *Sine querela, quia in lege nihil simulatum est.* 15.
Ambros. Vera virtus sine simulatione. August.

Nota hîc illud, quod egregiè ponderauit D. Augustinus, quod Scriptura non solet dicere aliquem sine peccato, sed potiùs sine querela. Ad Philipp. 2. num. 15. *vt sitis sine querela, & simplices.* Ad Colos. 3. n. 13. 1. ad Thessal. 2. num. 10. & sæpe. Sic ait Augustinus tom. 6. libro de perfectione iustitiæ contra Cœlestinum. *Sed aliud est, esse sine peccato, quod de solo in hac vita Dei vnigenito dictum est; aliud, esse sine querela, quod de multis iustis etiam in hac vita dici potuit; quoniam est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in ista* 16.
Idem. Philipp. 2. August. Vera virtus non excitat querimonia.

ista humana conuersatione iusta querela esse non possit. Quis enim iustè queritur de homine, qui nemini malè vult? Et in libro de natura, & gratia c. 34. *Cùm aliquoties in Scripturis inueniatur homines dictos esse sine querela, non inuenitur, qui dictus sit sine peccato, nisi vnus solus, de quo apertè dictum est; eum, qui non nouerat peccatum,* 2. Corinth. 5. 2. Cor. 5.
Ita Augustinus. Vbi enim vera est iustitia, nulla querimoniæ occasio datur; ideo idem valet, iustè viuere, ac sine querela viuere. August.

Lucæ 2. n. 7. Et non erat illis filius, eo, quod esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

VERSIONES

Syriacus. Nullum porro habebat filium, quando quidem Elizabeth erat sterilis, & ambo erant multorum dierum.

Vatablus. Nec tamen erat illis proles.

Arias. Non erat illis natus.

EXPOSITIO.

17. ON *erat illis filius.* Cuius rei duæ assignantur causæ ab Euangelista; vna generalis ad omne tempus se extendens, quia scilicet Elizabeth erat sterilis. quæ ponitur, vt bene notat Caietanus: *Ne putares,* ait, *mortuos esse filios, aut filias, reddit rationem ex sterilitate vxoris, vt intelligas, eos nunquam habuisse prolem.* Vnde infert Toletus *annotatione prima*, quod mirabilior extitit conceptio Baptistæ, quàm Isaac ex Abrahamo, & Sara, quia licet Sara filios non generaret, tamen sterilis non erat, vt Elizabeth. Et ipse Toletus respondet ad aliquot sacræ Scripturæ loca, quæ obiici poterant. Altera causa erat, quia Elizabeth, & Zacharias prouectæ ætatis, iam inepti ad generationem inueniebantur. Caiet. Tolet.

QVÆSTIO VIII.

Quare sterilitas horum parentum adeò explicetur?

18. DIXIT Euangelista: *Eo quòd esset Elizabet sterilis, & ambo processissent in diebus suis.* Respondetur primò. Ad eorum gaudium in susceptione prolis explicandum: nam quanto res desiderata magis est extra spem, tanto maiori cum gaudio suscipitur. Beda hîc: *Diuinitus,* inquit, *est procuratum, vt prouecta ætatis, diùque coniugij fructu priuatis Ioannes parentibus nasceretur, quatenus inopinato prolis ortus, & ipsis donum gratius efficeret, & cæteros miraculi stupor futuri Prophetæ pararet auditus.* Secundò. Chrysost. *homil. in cap. 1. Lucæ*, testatur, quòd hæc Elizabeth sterilitas fuit, vt de conceptu Virginis, & partu ne miraremur. Tertiò. Theophylactus. *Iustorum mulieres,* ait, *vt Sara, & mater Sanson, & Samuelis, & istæ sæpe steriles fuerunt, vt discas, legem non exigere corporalium filiorum procreationem, sed spiritualium.* Lex nō damnabat eos, qui natura erant steriles, sed eos, qui in via virtutis erant infœcundi. Quartò. Chrysologus sermon. 87. *Sterilitas senectutis,* inquit, *exaggeratur extrema; & ab spe generandi totum subducitur, quidquid est corporis, & naturæ: & ne vel cogitatio sobolis vlla remaneret, ad id peruentum est temporis, & ætatis & tunc totum diuinum creditur, cùm fuerit nihil humanum.* Vt sic ex vtriusque parentis sterilitate coniicias, in conceptione Baptistæ, & non humanam virtutem, sed diuinam esse operatricem. Quintò. Hoc magis explicat idem Chrysologus, dum probat Ioannem, ex parentibus sterilitate aridis nasci, vt inde eius excellentia magis agnosceretur, ita ait serm. 92. *Elizabeth annositate iam mortua sanctum reuiuiscit in partum: stupet ordo, deficit consuetudo: miratur ipsa natura, & ex apparatu mansionis, hospitis meritum dignitásque innotescit.* Beda. Chrysost. Theophyl. Chrysol. *In conceptione Ioãnis no natura, sed gratia operatur.* Chrysol.

19. Quare dicitur, *Non erat illis filius*; cùm, secundùm communem loquendi modum, dicendum videatur; non erant illis filij, in numero plurali? Sic dicitur de Sarai, *non genuerat liberos,* Genes. 16. num. 1. Sic de matre Sansonis, *sterilis est, & absque liberis,* Iudic. 13. num. 3. Sic de matre Samuelis. *Annæ autem non erant liberi,* 1. Reg. cap. 1. num. 2. Respondeo, quòd de aliis infœcundis dicitur: Non erant ei filij, quia liberi à talibus nati; vt Isaac, Samson, & Samuel in virtute, ac iustitia æquales, & similes habuerunt. At de Zacharia, & Elizabeth pronuntiatur: non erat eis filius, puta Baptista ab eis natus vnicus, & singularis inuentus est; ita vt asseratur de eo: Nullus inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. S. Chrysologus serm. 91. *Non dixit,* ait, *non erant illis filij, sed non erat illis filius, quia singularis futurus erat, qui erat de talibus nasciturus.* Genes. 16. Iud. 13. 1. Reg. 1. *Baptista singularis.* Chrysol.

QVÆSTIO IX.

Quare memorantur parentes Ioannis, & non Eliæ.

20. IOANNI aduentus primi Præcursori nomen patris, ac matris describitur; Elias tamen secundi aduentus futurus prænuntius nullum parentum memoratum habet; quare hoc? Respondet Hugo. *Elias præco secundi aduentus subitò sine patre, & matre,* 3. Reg. 18. *ideo fit, quia Ioannes præcursor fuit in testimonium carnalis generationis. Elias præcursor erit in secundo aduentu, vbi carnalis generatio locum penitus non habebat, sed spiritualis.* In primo aduentu venit filius Dei, vt esset frater, ac consanguineus noster. & ideo in eius præcursore carnaliter propinqui, ac parentes recensentur; ac in secundo aduentu, in quo vt iudex apparebit, in eius antesignano nulla carnis indicia notantur, quia in eo nullus consanguinitatis, nec patris, nec matris affectus, cùm rectus iudex ab his omnibus sit alienus. Hugo. 3. Reg. 18. *Rectus iudex nullum carnem habet affectum.*

21. Cùm Laban fugientem Iacob persequeretur, conquerens, quod idola sua furatus esset, & omnem Iacob substantiam perscrutaretur, Gen. 31. n. 33. *Cumque intrasset,* ait textus, scilicet Laban, *tento* *Confirmatur.* Genes. 31.

tentorium Rachaelis; illa festinans abscondit idola subter stramenta Cameli, & sedit desuper, scrutantique omne tentorium, & nihil inuenienti, ait, &c. Sed quare Rachel, præclaris imbuta moribus, videns parentem, eique alloquens, debita reuerentia non surrexit, sed immobilis sedens manet? S. Ambrosius *lib. 2. de Iacob, cap. 5.* ait: *Nemo credat, paternam læsum esse reuerentiam, quòd stante patre, sedit, vbi causa agebatur Religionis, fides debuit habere sedem iudicij, & quasi res stare perfida.* Sæpe sædiùs Rachel humilis, ac obedientissima se patri exibuit; nunc verò sedet, quia non vt filiæ, sed vt iudicis personæ vices agebat; ac tamquam in tribunali, & iudicio præses patrem ignorat, quia vt rectus minister nullius affectu consanguinitatis tangebatur.

Ambr.

22. In illo finali, & vltimo iudicio reprobi clamabunt ad Dominum: *Domine, Nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus. Tunc confitebor illis, ait Dominus, quia numquam noui eos,* Matth. 7. n. 23. Sed quomodo dicet: Nunquam noui eos: nónne ipse numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat; Nónne ipse nouit omnia, *Daniel. 13. n. 42.* Paschasius hîc: *Qui finxit sigillatim corda eorum hominum, & intelligit omnia opera eorum, quomodo rectè dicit, non nosse, quos creauit? Nunquid non vultus Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum? Propter quod vtique, non nosse Dei, magis figuratè accipitur; non nouit autem eos, quos permisit, & damnat.* Licèt vt creator omnia agnoscat, ac nomine vocet, vt tamen iudex recta exequens, omnes tamquam amicos, ac propinquos ignorat; sed de hoc multa variis in locis.

Matth. 5. Daniel. 13. Paschasi.

Lucæ 2. n. 8. Factum est autem, cùm Sacerdotio fungerentur in ordine vicis suæ ante Deum.

VERSIONES.

Syriacus. Factum est autem, cùm ipse sacerdotio fungeretur in ordine ministerij sui coram Deo.

Vatablus. Euenit autem, cùm is sacerdotio fungeretur,

Arabicus. In diebus ordinis ministerij sui.

EXPOSITIO.

23. IN *ordine vicis suæ,* id est, in sua hebdomada: nam alternantibus vicibus ministerium sacerdotale ad domum Abiæ, ac ad Zachariam deuenerat *Ante Deum,* seu, vt alij legunt, *coram Deo,* id est, in primo tabernaculo. Tres erant templi partes: prima dicebatur Atrium, in quo populus orabat. Secunda primum tabernaculum, in quo Sacerdotes manè, & vespere thura offerebant. Tertia Sancta Sanctorum, vbi erat testamenti Arca, & vbi semel in anno Summus Sacerdos introibat. Zacharias autem erat in primo tabernaculo, illud enim dicebatur esse ante Deum, *Exod. 27. nu. 21. & 30. num. 8.* & ibi erat altare, in quo incensum offerebatur.

QVÆSTIO X.

Quare dicatur, in odine vicis?

NON sufficiebat dicere, vice sua ad quid apposuit, in ordine? D. Bonauentura hîc: *Dicit, in ordine, ait, quia illud debet maximè fieri ordinatè.* 1. Corinth. 14. *Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.* Quo innuit, quòd, vt nostræ actiones, orationes, ac ingressus in templum Deo sint acceptabiles, requiritur, vt ordinatè fiant. Secundò. D. Ambrosius hîc ponderat illud verbum *vices sua*: *Et tunc, ait, vices erant; nunc autem perpetuitas.* Alludit ad antiqui Sacerdotis mutablitatem. Ad mores. In iusto dignitates, ac munera vices suas habent, nolunt enim in illis perpetuò immorari, vt sunt multi ambitiosi *Benedicite Deo de fontibus Israel, Psal. 67. n. 17.* De fontibus, non de puteis. Aqua cælestium beneficiorum de fontibus est, quæ licet in omnes diffundatur, suas tamen vices habet, modò hos irrigat hortos, modo illos; aqua verò mundi de puteo, quæ semper in vno, lutosoque loco clauditur, & continetur. 24.

Bonauent. *Omnia cum ordine fiant.* Ambrof. *Dignitates habeant vices.* Psalm. 67.

Lucæ 2. n. 9. Secundùm consuetudinem sacerdotij sorte exiit, vt incésum poneret ingressus in templum Domini.

VERSIONES.

Syriacus. Ritu Sacerdotij accidit ei, vt componeret suffitus ingressus.

Vatablus. Secundùm consuetudinem functionis sacerdotalis, vt sors illi obueniret, vt suffitum faceret.

Pagninus. Sortitus est, vt suffiret suffimentum ingressus.

Textus Græcus. Designatus est, vt poneret, incensum.

EXPOSITIO.

MEMINIT Euangelista antiquæ consuetudinis, qua sorte exiit, vt incensum poneret. Beda refert hanc sortem ad tempus Dauidis, in quo octaua sors contigit Abiæ, eiusque successoribus. Alij verò existimant, quòd cùm in familia Abiæ multi essent Sacerdotes, sorte eligebatur, quis eorum incensum adoleret. Et hoc videtur textui consentaneum. Hoc autem genus sortis penitus ignoratur. *Vt poneret incensum,* ait Hugo, id est, oratio deuota. Et nòn memoratur dici, sed poni; quia sine dubio non valet oratio, quæ manu non ponitur ante Deum, id est, operibus non iuuatur. 25.

Beda. Hugo. *Oratio cum opere.*

orta sit, subdit: *Etiam natura gratia cedit, ac tremula stat, progredi non sustinens. Quoniam ita futurum, vt Dei Genitrix, ac Virgo ex Anna oriretur, natura gratiæ fœtum antevertere minimè est ausa, verùm tantisper expectauit, donec gratia fructum suum produxisset.* Ac si dicat, quod in tanto opere, vt erat Virginis conceptio, ac productio, natura se intromittere non est ausa, sed tremula, & stupefacta stetit, donec gratia totum operata esset. S. Augustinus *in tract. de quinque hæresibus, cap. 5.* sic loquitur in persona Christi. *Hanc, quam despicis, Manichæe, mater mea est, & de manu fabricata est mea.*

Aug.

26. *Iunctura femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.* Cantic. 7. num. 1. seu, vt ex Hæbræo vertitur: *Vertebra femorum tuorum sicut gemma pretiosa, opus manuum artificiis.* quod de Beatissima Virgine explicat Rupertus. Ac si dicat: Compositio corporis tui, velut gemmarum manuum artificis. Sed cùm lapides pretiosi à natura creentur, quare non opus naturæ, sed manuum artificis dicitur? Quia non natura, sed ars opificis supremi hoc operata est ædificium; hîc enim conuenit illud Ecclesiast. 1. num. 9. *Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* Ex hoc tamen nihil contra dignitatem, & excelllentiam sanctorum Virginis parentum dicimus; nam, vt pulchrè ait S. Ioannes Damascenus orat 1. de Natiuitate Virginis: *Ioachim, & Anna tanquam spirituales montes, dulcedinem stillauerunt.* Non tanquã entia corporalia, & materialia, sed vt parentes Spiritus sancti gratia impleti, ac velut toti spirituales effecti, hunc sacratissimum florem Beatissimam Virginem genuerunt, non impetu naturæ, sed gratiæ impulsu. Ergo gratia in sua prima generatione totum operata est. Et ideo ait doctissimus Idiota de contemplatione Deiparæ, cap. 4. *Inter omnia opera æterni opificis, post operationem illam, qua natura vnitus est filius tuus, speciale opus fuisti, ô Beatissima Virgo.* Et quanta sanctitate, ac puritate eam creauerit, audiamus D. Nissenum orat. de Natali Domini. *O beatum vterum.* ait, *qui bonitatis suæ præstantia ad se traxit animi bona: in reliquis omnibus vix animus purus Spiritus sancti præsentiam capit: hic autem caro fit Spiritus sancti habitaculum.* Vbi acutè comparat puritatem carnis Deiparæ cum qualibet anima sancta, quæ vix eam munditiem attingit, vt in illa præsentia Spiritus sancti per gratiam detur. At corpus Virginis adeo est sublime, vt puritate nostram superet animam, ac dignum Spiritui sancto habitaculum exhibuerit. Et si hæc de Virgineo corpore, quid de purissimo Spiritu ac animo sentiendum?

Cantic. 7. Rupert. Eccle. 1. Damascen. Idiota. Nissen.

27. Septima ratio fit ex magna sanctitate, & puritate Virginis. De Deo ob suam superuenientiam, & infinitam bonitatem dicuntur attributales perfectiones, non solùm in concreto, sed etiam in abstracto; hæc enim est vera: Deus est sapientia, Deus est misericordia, &c. Per quod significatur, vt explicant S. Leo Papa *epist. 91. aliàs 93. cap. 3.* S. Bernardus *de considerat. cap. 7.* Deum esse talem per se primo, & cùm summa perfectione, vt non veluti per adiacentiam, sed ex se illas semper haberet: atqui etiam puritas, & sanctitas dicitur de Beatissima Virgine in abstracto, non eo modo, quo de Deo per essentiam pronuntiatur, sed tantùm in eo sensu, quod nunquam ab eis fuerit destituta,

S prima ratio. Leo Papa. Bernard.

& in nullo instanti oppositum interuentum sit; quia si aliquando in ea regnasset peccatum, poterat affirmari sancta, vel perfecta, quæ vt concreta, præter formam dicunt subiectum contrariorum capax: at sanctitas, & perfectio, important formam cum contrario omnino repugnantem, vt statim magis explicabo.

Quod vero illæ formæ dicantur de Virgine in abstracto, ostenditur Cantic. 6. num. 8. *Vna est columba mea, perfecta mea.* Pagninus in Thesa ita legit. *Vna est columba mea perfectio mea.* Cant. 7. n. 6. *Quam pulchra es charissima in deliciis.* Septuaginta, & textus Hebraicus, & multi Patres vertunt: *Charitas in deliciis,* Cantic. 3. n. 4. *Ne euigilare faciatis dilectam.* In Hæbræo, *Ne euigilare faciatis charitatem.* Charitas idem est realiter cum gratia sanctificante, vt tenent multi Theologi cum Scoto *in 2 dist. 26. art. 1. quæst. vnica.* Vel si est realiter distincta, eam infallibiliter consequitur; vt docet. D. Thomas 1. 2. *quæst.* 113. *art.* 3. Vnde in rem nostram eleganter ait D. Ambrosius serm. 1. in Psalm. 118. vers. 1. *Meritò,* inquit, *Spiritus sanctus exclamat: Quam pulchra, & suauis facta es charitas in deliciis tuis. Pulchra decore virtutis, suauis iucunditate gratiæ, quam nulla vexat amaritudo peccati; & ipsa iam charitas, quæ diligendo Deum, & nomen acceperit; quia Deus charitas est.* Dionysius Cathusianus lib. 2. de laudibus Virginis. *Maria,* ait, *non viua, sed vita dicenda est, & quidquid viuit, per vitam viuit.* Quod bene explicat Salazar *de Concept. cap. 25. num. 9.* Maria dicitur vita, & non viua; nam *viuus,* est nomen concretum, & connotat subiectum contrariorum receptaculum, & ad vtrumque paratum; at vita ita est determinata in gradu vitæ, vt ei omnino repugnet mors. Sic Maria dicitur vita; quia ita gratia obumbrata est, vt nunquam in ea mors peccati esse potuerit. Et in hoc sensu intelligo D. Augustinum *serm. de Assumpt.* vbi sic de B. Virgine loquitur: *Si formam Deitatis appellem digna existis.* Formam Dei hic accipio per participationem, quæ est gratia, non dicit subiectum, sed formam, ob rationem datam. Ergo cùm Beatissima Virgo dicatur in abstracto perfectio, charitas, vita, & gratia: in subiecto autem aliquando possit contrarium inueniri; non tamen in ipsis formis v. g. In vita mors esse non potest; in sanctitate peccatum: igitur nec etiam in Beatissima Virgine, vt de ea merito dicamus: *Deus meus impolluta vita eius* Psalm. 17. n. 31.

28. Cantic 6. Pagninus. Cantic. 7. Septuag. Cantic. 3. Scotus. S. Thomas Ambros. Carthus. Salazar. Augustin. Psalm. 17.

Confirmatur hæc puritas Virginis ab omni peccato ex modo describendi Matthæi, & Lucæ in suis genealogiis: nam Matthæus, qui generationem Ioseph narrat, vtitur verbo *genuit*: Lucas vero, qui iuxta aliquos, vt iam supra dixi, Virginis prosapiam tractat, verbo *fuit.* Quod notauit Origenes *homil. 28. in Lucam.* Vbi obseruat, quod Matthæus semper nomen generationis adiungit; Lucas vero in tam multa nominum serie, excepto, quod *putabatur filius Ioseph,* nullum generationis nomen adscripsit. Sed quare Matthæus vtitur communi verbo *genuit*, vt constat *Genes.* 4. & 10. & 13. & sæpe. At Lucas verbo inusitato in genealogiis describendis, *Qui fuit?* Nisi quia ille de Ioseph, hic de Beatissima Virgine agebat. Ioseph, qui communi modo à parentibus suis progenitus est, eius origo communi methodo describitur: at Beatissima Virgo, quæ admirabili, & inusitato modo à suis est egressa

29. Origenes.

maioribus

maioribus, ita vt eorum non coinquinaretur defectibus, admirabili, & inusitato modo proponitur: & ita est suorum parentum filia, vt ab eorum maculis sit immunis. Deinde nota, quòd generationem Christi, vt filij Abrahæ, per Ioseph, Matthæus narrat: Lucas verò secundùm sacerdotalem dignitatem, vt Auctor est Augustinus *lib. 2. de consensu Euangelist.c.4.* & alij Patres, Sacerdotium quandam munditiem præsefert; & quamuis Christus Dominus sit ipsamet sanctitas per essentiam, quando tamen dicitur filius Virginis, vtpote purissimæ, quandam sanctimoniam etiam ex dignitate voluit manifestari, vt sic puritas, & mundities Virginis liceat commendari, magnisque laudibus extolli.

August.
Cur ipsius dicitur filius Virginis singulari sanctitate exprimitur.

30. Confirmatur ex sanctitate eximia Christi Domini, ex qua rectè sancti Patres puritatem Virginis colligunt S. Ambrosius *lib.10. Epist.cap.79.* S. Ildephonsus *lib. de Virginitate Mariæ, cap. 8.* Cassiodorus *lib.4. Epistol.2.* Si Christus adeò est sanctus, vt nullum possit habere commercium cum re inquinata peccato, quomodo eligeret in matrem, quæ illo fuerat maculata? Quænam est causa, ob quam Iacob moriturus adstrinxerit iuramento filios suos, vt eum in Ægypto non sepelirent, sed in terra Chanaan, *Genes.47.num.29. & 49.num. 29.* At Ioseph moriens sinit corpus suum in depositum per multum temporis in Ægypto poni *Genes.50.num.23.* Iacob nec ad horam vult corpus suum in Ægypto claudi: at Ioseph ferè per trecentos annos patitur? Christus à Ioseph non erat descensurus; Iacob verò in eius patrem destinabatur. Cùm ergo Christus virtualiter iam in lumbis Iacob contineretur, terram peccatis maculatam, vt erat Ægyptus, pro tunc ingredi noluit. Si ergo virtualitas Christi terram violatam ad horam pati noluit, quid de realitate corporis sui iudicandum, non ad horam, sed per nouem menses; & non solùm per hoc temporis spatium, sed per totam æternitatem, cùm Virginis sanguinem in se substantialiter habeat, ab ipsoque formatus, & compositus sit; si tres Reges, Ochozias, Ioas, & Amasias propter mixturam sanguinis impiissimæ Iezabelis, in hoc Euangelio à catalogo progenitorum Christi excluduntur: vt obseruat D. Hieronymus, D. Hilarius, S. Thomas, & alij, vt dixi superiori capite, quomodo in ea, quæ ad totius Trinitatis receptaculum parabatur, aliquam imperij Diaboli mixturam, etiamsi pro breui admitteret mora? Absit hoc; absit hoc.

Ambros.
Ildephons.
Cassiodor.
Hieron.
Hilar.
D.Thom.

31. Concludimus ergo, Electam in Dei matrem ab omni sorde peccati, tam originalis, quàm venialis, & mortalis fuisse immunem, & omni sanctitate, ac puritate donatam. Imò ait Andræas Cretensis orat. 2. de dormitione Virginis: *O nubes tota lucida! tu enim verè es, qua re vera pulchra es, & macula non est in te.* Et statim subdit: *O sancta, & sanctis sanctior, & omnis sanctitatis sanctissime thesaure.* Ita eleganter Cretensis Episcopus Hierosolymitanus. Ex qua tanta Virginis sanctitate licet mihi dicere, non solùm à peccato originali, sed etiam ab illius debito fuisse liberam, vt cum Catharino tenent Valentia *tom. 2. disput.6. quæst.11. punct.2.* Salas *tom.2. in primam secundæ, quæst.18. tract.13. disp.11. sect.5. quæst.11.* Herrara *in Scotum, lib.2. sent. dist.24. quæst.9.* Viguerius *de institut. cap.18. §.5.* Galatin. & alij multi, quos citat, & sequitur Salazar *de Concept. cap.8.* Et, quod magis est, de hac re extat sententia sanctæ Inquisitionis Toleti, vt hæc opinio de immunitate à debito peccati originalis liberè defendi possit, apud eundem Salazar citatum *num.20.* & eam in multis publicis conclusionibus vidi sustentari, & defendi. Nec aliquis ex hoc inferat, Beatissimam Virginem non fuisse redemptam; hoc enim nullo modo sequitur: nam, vt luculenter ait D. Augustinus, medicus dupliciter curare potest, sanando, vel præseruando. Ita in Psalm.85. *Quemadmodum*, ait, *si medicus videat tibi imminentem ægritudinem, fortè ex aliquo labore, & dicat, Parce tibi, & sic te tracta, nec quiesce, his cibis vtere: nā si non feceris, ægrotabis. Tu autem si feceris, & sanus fueris, rectè dices Medico: Liberasti me ab ægritudine, non in qua eram, sed in qua futurus erā.* Et similiter *lib. perseuerantiæ*, ad illa verba, *Raptus est.* Et D. Bernardus *serm.22. in Cantica* Et in hoc sensu explicat idem D. Augustinus de Samgar illud, quod dicitur 3. Iudit. n. 31. *Ipse quoque defendit Israël.* seu, vt est in textu Hebræo, *saluauit*; cùm tamen in eius tempore nullum fuerit bellum. Ita soluit D. Augustinus quæst.25. *Intelligendúmque*, ait, *dictum* saluauit, *non quia nocuerit aliquis hostis, sed ne permitteretur nocere.* Et in hoc sensu passim sumitur hoc verbum *saluare*, in Scriptura, *Genes.19. num.17. & 19.* Imò & ipsum verbum *redimere.* Psalm.70. num.23. *& anima mea, quam redemisti*; idest, ab inimicis meis. Et Psalm. 143. n. 10. *Qui redemisti Dauid seruum de gladio maligno*; idest, à prauo Goliæ gladio, vt est communis expositio sanctorum Patrum; non quia eo gladio fuisset vulneratus, sed quia præseruatus est, ne transfigeretur. Sic Beatissima Virgo dicitur redempta, non quia peccato originali, vel illius debito fuisset maculata, sed quia meritis filij sui immunis, ac præseruata facta est. Et ita peculiari modo est redempta, de quo vide infrà *cap.7. num.6.* Et quid mirum, quòd de Beatissima Virgine ita sentiamus, cùm ipsa specialissimè fuisset redempta, ac charissima filio suo, ita vt dicat D. Bernadus sermon. de assumpt. *Vulnerasti cor meum soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum. Pro amore tuo carnem sumpsi, & vulneribus primis vulnerasti in cruce cor meum: nam primogenita redemptoris filij sui Iesu fuit Virgo Beata.* Vbi asserit, quò amore suo Deum traxit ad terram, & quòd in redemptione quandam habuit prioritatem. Ita indicat modus ille loquendi, primogenita Redemptoris.

Andr.Cret.
Virgo thesaurus sanctitatis.
Valentia.
Salas.
Herrera.
Viguerius.
Galatin.
Salazar.
Sententia S. Inquisitionis.
Virgo peculiariter redempta.
August.
Bernard.
August.
Iudic.3.
D.August.
Psalm.70.
Psalm.143.
Bernard.
Deus amore Virginis carnem sumpsit.

QVÆSTIO III.

De Natiuite Beatissimæ Virginis Mariæ. De qua natus est Iesus.

SÆPE dubitatum est: quare Euangelista texendo Virginis genealogiam, eam non describat per progenitores suos, sed per parentes Ioseph, cum aliquarum fœminarum generationes in Scripturis reperiamus, vt patet in Iudith, cuius parentes vsque ad Ruben narrantur, *Iudith 8. num.1.* Atqui multo illustrior est Beatissima Virgo; quare in ea hoc non inuenimus factum? de quo multa iam dedi, præcipuè superiori capite. In præsenti id mihi videtur, quod dicebatur hîc mater Iesu, *De qua natus est Iesus.* 32.

 Alij

Alij totam nobilitatem suam à parentibus acceptam habent; at Beatissima Virgo præcipuum decus à filio participat, ex eo quòd sit Mater Iesu Petrus Damianus serm. 2. de Natiuitate B. Virginis; *Clara*, inquit, *proauorum titulis, sed incomparabiliter clarior generositate prolis, non filia siquidem Regum, sed mater Regis Regum.* Damian.

33. S.Thomas à Villa Noua serm 2 de Natiuitate Virginis. *Cogitanti mihi*, inquit, *quid causæ sit, quòd cùm Euangelistæ de Ioanne Baptista, & aliis Apostolis tam longũ fecerint tractatũ, de Virgine Maria, quæ vita, & dignitate omnes antecedit, ita summatim percurrunt historiam; cur, inquam, non traditum est memoriæ, quomodo concepta, quomodo nutrita; quibus moribus decorata, quibus virtutibus ornata; quis enim dubitat, quin in eius natiuitate, & pueritia mira multa contigerint? Mihi sic hæsitanti nihil aliud occurrit, quàm ita placuisse Spiritui sancto, eiusque prouidentia Euangelistas siluisse propterea, quia Virginis gloria, sicut in Psalmo legitur, omnis intus erat, & magis cogitari poterat, quàm describi. Non eam Spiritus sanctus literis descripsit: sed tibi eam animo depingendum reliquit, vt intelligas nihil illi gratiæ, aut perfectionis, aut gloriæ, quã animus in pura creatura concipere possit, defuisse; imò re ipsa intellectum omnem superat. Vbi ergo totum erat, pars scribenda non fuit, ne putares, quod scriptum non fuerat, ei forsitan defuisse. Quidquid igitur de Virgine scire, aut intelligere cupis, totum in hoc clauditur breuiloquio: De qua natus est Iesus; hæc longa, & plenissima historia eius est.* Anselmus. *De Virgine Maria solùm dicere, quod Mater Dei est, superat totum, quod sub Deo dici potest. Vnde B. Thomas quandam ei dignitatis infinitatem attribuit.* Huc vsque & latiùs S. Archipiscopus. Sed adhuc huic quæstioni adhæreo, Quare Salomon tam ample, ac spatiatim Virginis splendores describit in Canticis. *Ecclesiast.* 24. vbi multa de eius statura, capite, collo, manibus, ac calceamentis dicuntur, quæ omnia Euãgelistæ subticuerunt; Liber Canticorum liber ænigmaticus Beatissimæ Virginis est, cuius virtutes eximias, ingentia dona, peculiares gratias, aliqualiter, licet remotissimè, Salomon attingere valet; at in realitate, eóque perfectionis gradu, quo in ea inueniebantur, nullus est, qui dicere possit; sed solus ille Ecclesiast. 1. num. 9. *Qui eam creauit in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est.* & ideo ab humana loquela silentio veneranda est. Sufficit nobis ad historiam plenam id, quod de ea scribitur; *De qua natus est Iesus.* hîc eius virtutes, hîc eius magnalia Conceptionis, Natiuitatis, & vitæ suæ continentur.

Th. à Villa Noua. Anselm. Eccl. 1. *Ad laudes Virginis explicandas nulla sufficiunt verba.*

34. Magno mysterio expendendum est id, quod refert Fulbertus Carnotensis serm. 1. de Natiuitate Virginis; *Nata est*, ait, *Beatissima Virgo, sicut legimus, patre Nazareno, matre Bethleemita, quas vrbes Christi natiuitati, vel conseruationi destinatas esse Propheta non tacuerunt.* Et idem *serm.* 2. Nascitur ergo Beatissima Virgo Nazareth, & Bethlehem; in Nazareth concipitur Christus, in Bethleem nascitur. Vis scire, qualiter progenita, ac nata sit Beatissima Virgo? Considera, quòd concepit, ac peperit Saluatorum sæculorum, talis partus, talis maternitas ipsam genuit, ac parturiuit. Et ideo ait D. Anselmus citatus quæst. 1. *Decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi gentium, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat.* Fulbert. Anselm.

Cantic. 4. num. 13. *Emissiones tuæ*, ait Sponsus, *paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus*, seu, vt legit D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, circa medium: *Emissiones tuæ paradisus malogranatorum cum fructu pomorum.* Ac si dicat, exitus, ac egressiones in tua natiuitate veluti paradisus omnium virtutum, & donorum, non solùm terrestris, verùm etiam cælestis, in quo Dominus habitauit, & super ipsa gauisus est, *Malorum puincorum.* Theodoretus *quæst. vltima*, per mala punica intelligit significari charitatem, quam in eo repræsentant, quòd *sub vno eiusdem mali cortice multa continent grana, ita mutuò inter se conserta, vt vicissim minimè comprimant, & corrumpant, sed integrent, & conseruent.* Sic Beatissima Virgo omnium fuit plena virtutum, quæ miro ordine erant inter se compositæ, & mutuò conseruabantur. *Cum pomorum fructibus.* Vt non solùm in vno virtutum genere, sed in omni excelluisse intelligas. Et ideo, vt notat Rupertus Abbas, qui locum de Beatissima Virgine exponit, statim septem numerantur aromaticæ plantæ *Cypri nardo*, &c. Quibus septem Spiritus sancti dona significantur, quibus domus hæc suffulta extitit. Sed ilud hîc maximè notandum in rem nostram quòd emissiones Beatissimæ Virginis malo punico comparentur. Quoscumque exitus in malo punico consideres, semper coronatos inuenies, siue dum malum granatum in flores erumpit, siue dum turget in gemmas, siue dum coalescit in fructum: meritò ergo illi comparantur emissiones Beatissimæ Virginis è vulua matris, quæ coronam semper asportabat, vtpote illa, quæ in matrem Regis sæculorum creabatur: & ideo dese ait Ecclesiast. 24. num. 5. *Ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Expende illud *primogenita*, quod maioratum, & primatum innuit. Huc reuoca Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam.* Septuaginta legunt: *Egressiones meæ, egressiones vitæ.* Et aliqui codices transferunt: *Egressiones eius, egressiones gloriæ.* Quoscumque incessus gressusque in Beatissima Virgine inueneris, gloria, & honore laureatos reperies. 36. Cantic. 4. Hieron. Theod. Rupert. B. Virgo semper coronata. Eccli. 24. Prouerb. 8. Septuag.

Sed quid mirum, quòd Beatissima Virgo in Natiuitate sua talis egrediebatur, cùm non natura, sed gratia, totum, quod in ea erat, operabatur; vt ex Patribus superiori quæst. diximus. Nata est Beatissima Virgo Nazareth, vt ex traditione sanctorum Patrum testatur Fulbertus Carnotensis *serm.* 2. *de Natiuitate.* Et nascitur Septembri mense, in quo verni flores arescunt, atque marcescunt, vt manifestè videas, quòd hîc flos, non naturæ impetu, sed gratiæ impulsu oritur; natura miratur, & gratia operatur; Nazareth enim flos interpretatur. 37. Fulbert.

Cant. 3. n. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij.* Aliqui ex Hebræo legunt. *Quæ est ista, quæ oritur, sicut virgula fumi de deserto.* Per *desertum* intelligitur mundus, vt explicant Richardus de S. Victore, D. Gregor. *homil.* 22. *in Ezechiel.* Et optimè sanè, cùm mundus ante eius natiuitatem illius præsentia, ac patrocinio esset destitutus, rectè desertum appellatur. Virgula, quæ recta, & directa est in Deum 38. Cant. 3. Richard. D. Gregor.

Deum, nullum habet nodum peccati. *Sicut virgula fumi.* Cassiodorus in comment. *Similitudinem fumi affert, quia fumus ex igne nascitur, & mox altiora aëris expetit.* Et subdit: *Anima Deum amans gracilis est, & delicata, disciplinis Spiritus sancti attenuata, non habens grossitudinem carnalium desideriorum.* Iam apparet, quàm apta sit similitudo. Orta est Beatissima Virgo ex igne diuini amoris, quo Deus ad nostram carnem sumẽdam æstuabat, & sicut virgula fumi in nullo instanti cohiberi potest, quin sursum scandat: sic Beatissima Virgo in nullo extitit momento, quin ad superiora euolaret: & ideo de ea sæpe dicitur, *Ascendit.* Cant. 8. n. 5. *Quæ est ista quæ descendit de deserto delitijs affluens.* Et nõ progreditur. Quamuis ex nostra sit composita natura, natura tamen terreni affectus crassitudine facta est ponderosa; sed ab illis aliena omnino reperta est. Quid mirum? Vide quod sequitur: *Ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Ex omnibus donorum, ac virtutum odoribus. *Spiritus sanctus pigmentarius* (vt ait comment. Rupertus) *eam confecit, ac fabricauit.* D. Ambros. *lib. 8. epist. 62.* ita legit: *Quæ est ista, quæ ascendit à deserto, sicut vitis propago, fumo incensa, odorificata myrrha, & thure ab omnibus pulueribus vngente?* Sicut vitis propago, dum crescit, virtualiter nouos in se racemos includit; sic Beatissima Virgo dum in ortu exurgit suo, in se iam vitæ racemum, scilicet Christum Dominum eminentialiter asportat.

(Cassiod. — Cantic. 8. — Rupert. — Ambros.)

39. Meritò hic dies quo Beatissima, Virgo tanta egreditur gloria, valde est celeberrimus, & festiuus, ac iucundus Deo, Angelis, & hominibus, Genes. 2. n. 2. dicitur: *Requieuit Deus die septimo, & sanctificauit illum.* Requies illa, & sanctificatio per modum fuit cuiusdam festi, & solemnitatis, vt indicant D. Augustinus 11. *de ciuitate Dei, c. 31.* Chrysostomus, Procopius *ad citatum locum.* Sed cùm legitur, Deum fecisse cælum, & terram, Solem, & Lunam, non legitur, Deum requieuisse, festumve indicasse, sed scriptura nos tantùm hæc docet post hominis creationem? In homine illo creato Deus iam à Verbo assumendam naturam vidit humanam (in qua expositione sunt Rupertus, Iunilius, & alij Patres,) ideo diem illum præ vnionis hypostaticæ desiderio, requie, & festis decorauit. Sed si in die, quo ipsa caro vnienda tam remotè in Adamo apparuit, tanta fuit solemnitas, qualis esset tempore, quo ipsamet determinatè, & in indiuiduo visa est, in orbemque exiuit? Hoc non explicari, sed tantùm cogitari potest. Hanc cogitationem magis firmemus, ex D. Bernardo Ecclesiast. 24. n. 8. ait Sapientia increata. *Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, in fluctibus maris ambulaui.* Et subdit, *Quia creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in electis meis mitte radices.* Ad quæ verba sapienter D. Bernardus serm. de B. Maria: *Altissimus, ait, sibi Mariam, quasi mundum specialissimum, condidit, hæc est vnica illa salutaris fœmina, in qua sola quæsitam in omnibus requiem inuenit.* Quasi, quòd sapientia per totum orbem, per gyrum cæli, & profundum abyssi in suis desideriis requiem quæsierit, & hæc tantùm inuenta est in domo Iacob, & hæreditate Israël, nimirum sanctissima Virgo ex eius propagine nata.

(Genes. 1. — August. — Chrysost. — Procop. — Rupert. — Iunilius. — Eccles. 24. — Bernard.)

40. Ex vehementi rei alicuius desiderio rectè infertur gaudium, & oblectatio possessionis. Quanto verò amore, ac huius Virginis affectione Deus teneretur, collige ex Damasceno lib. 4 fidei, c. 15. *Virgo sacratissima, ait, variis Prophetarum imaginibus per Spiritum sanctum adumbrata est. Hanc rubus Mosaicus, Aaronis virga, Noë arca, Gedeonis vellus, Turris Dauid, Thronus Salomonis, Ezechielis clausa porta, & alia similia adumbrarunt.* Vt sic tot figuris Dei erga Virginem desideria mitescerent, ac recrearentur. Imò hic Dei in Virginem amor adeò fuit eximius, vt condens mundum ad ipsam inspexerit, illamque vt præsentem fuerit contemplatus, vt ex sententia Rabbinorum testatur Galatinus *lib. 7. de arcanis, c. 2.* & D. Bernardus *serm. 3. de Salue Regina,* postquam multas Virginis figuras enumerat: *Breuiter concludam, ait, de hac, & ob hanc, & propter hanc totus mundus factus est, & hac gratia Dei plena est, & per hanc homo redemptus est, Verbum Dei caro factum est, Deus humilis & homo sublimis.* Ergo si tandiu desiderata, quanto gaudio hodie suscepta, cùm iam in terris totius Trinitatis thalamus apparet, veri Salomonis reclinatorium, & *Mysterium cæli, & terræ,* vt D. Epiphanius *serm. de laudibus Mariæ,* Virginem appellat.

(Damascen. — Galatinus. — Bernard. *Propter Virginem mundus creatus, & Deus homo factus.* — Epiphan.)

Dies hic lætus, & festiuus Angelis, Petrus Da- 41.
mian. serm. 3. de Natiu. Virg. *Per hanc, ait, Beatissimam Virginem non solùm amissa olim vita hominibus redditur; sed etiam beatitudo angelica sublimitatis augetur, quia dum homo ad superna reducitur, illorum numerus, qui diminutus fuerat, reparatur.* Lætantur Angeli, per Mariam enim eorũ consortes adimplentur, & gratiam, ac gloriam, siue essentialem, siue accidentalem per Christum sunt assecuti, de quo extant variæ sententiæ apud expositores. S. Thom. 3. *p. q. 19 art. 4.* Vnde ipsi ad hunc diem solemnizandum maximè sunt obligati. Vnde ait D. Laurentius Iustinianus serm. de Natiu. Virgin. *In ortu eius lætati sunt cæli, decantauerunt Angeli laudes, Deo promulgata est pax; humanæ spei cœpit aboleri opprobrium, atque fugatis tenebris, quæ totum occuparant orbem, radios suos rutilans, aurora perfudit.*

(Damian. — D. Thom. — Laurent.)

Hic dies magnam lætitiam, & incredibile gau- 42.
dium toto terrarum orbe diffudit, omnésque homines, ac Sanctos lætificauit. Cant. 6. num. 9. *Quæ est ista, quæ pregreditur quasi aurora consurgens.* Sed quare ortus eius comparatur potius auroræ, quàm Soli, vel Lunæ, vel alteri Rei? Rupert. Hugo de S. Victore: *Sicut aurora finis est præteritæ noctis & initium diei sequentis; sic ipsa Virgo mundo oriens finis dolorum, & consolationis initium.* In hac die omne iam malum finem accepit, omneque bonum in orbe cœpit elucescere, iam enim primum apparuit nostræ salutis fundamentum. Vnde meritò Petrus Damianus *serm. 1. huius diei,* appellat *Natiuitatem Virginis Mariæ originem omnium festiuitatum.*

(Cantic. 6. — Rupert. Hugo. — Damian.)

Genuit Lamech filium, Genes. 5. n. 29. *Vocauit-* 44.
que nomen eius Noë, dicens: Iste consolabitur nos ab operibus, & laboribus manuum nostrarum. Noë, id est, requies, ac consolatio, vt communiter exponũt ibi Patres. Sed quare, vt meritò ait D. Ambrosius lib. de Noë, & arca, cap. 1. *Cùm sub Noë diluuium factum sit, non requies hominibus, sed interitus videatur illatus, nec remissio malorum, sed cumulus miseriarum; verùm si iusti viri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse, quæ nos requiescere facit ab operibus iniquitatis, quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus, nihil timemus pura ex conscientia*

(Genes. 5. — Ambr.)

scientiæ securitate. Et similiter D. Philippus Abbas de Obedientia Clericorum cap. 6. *Noe*, inquit *Iustus dignus est appellari, qui cum domo sua solus diluuio meruit liberari. Denique Noë requies interpretatur: super iustum quippe quietanter Dominus requieuit.* Si ergo quando Noë nascitur, quies, & consolatio dicitur, quia in eo, vt in Iusto Deus requieuit, & totius orbis extitit consolatio, quia arcam fabricauit, in qua octo animæ saluæ factæ sunt. Quanto magis Beatissima Virgo in Natiuite sua quies dicetur, & consolatio? Quies, per respectum ad Deum, in ipsa namque desideria Dei quiescunt. Vnde Psalmista in persona Christi Domini, ait Psalm. 138. n. 15. *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ.* Hebræi exponunt: *In vtero matris suæ*; & hunc appellat inferiora terræ. D. Bonauentura ibi: *Quia ergo*, ait, *Domina, humillima fuisti, Verbum incarnatum ex te carnem sumere coëgisti eo modo, quo centrum elementaria corpora ad se venire compellit, & in quo tantùm requiescunt.* Fuit etiam Virgo multo potiori iure totius orbis consolatio, non quia in hac arca octo animæ, sed totus mundus saluus factus est. Vnde ait D. Bernardus serm. d. Natiuitate Mariæ: *Totum scilicet, bonum nos habere voluit Deus per Mariam*, Prouerb. 8. num. 35. *Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino.* Caietanus. *Educet beneuolentiam à Domino.* Pagninus. *Qui me inuenit, inuenit vitam, & educet quidquid voluerit à Domino.* Si Mariam habes, omnia habes.

Phil. Abb. — Psalm. 138. — Bonauent. — Bernard. — Prouerb. 8. — Caiet. — Pagnin.

44. Petrus Damianus serm. 2. de Natiu. Mariæ: *Si Salomon*, inquiunt, *cum Israëlitico populo in dedicatione templi ex lapidibus facto tam copiosum & magnificum sacrificium solemniter celebrauit; quale, quantumque gaudium Beatissimæ Mariæ Natiuitas populo Christiano debet afferre, in cuius vterum, velut reuera sacratissimum templum, Deus ipse descendens, & humanam naturam suscipere, & & cum hominibus dignatus est visibiliter habitare.* Quod latè prosequitur: quia in templo Salomonis Deus descendit cum gloria in nebula propter cæcitatem Iudæorum. In hoc verò Beatissimæ Virginis, sicut scriptum est, *In sole posuit tabernaculum suum*; vt sedentes in tenebris, & vmbra mortis illuminaret; cum ipsa omnes illuminantur, & sine ipsa nihil est in luce. *Per ipsam, cum ipsa, & in ipsa totum hoc faciendum decreuit: vt sicut sine ipsa nihil factum, ita sine ipsa nihil refectum sit.*

Damian. — Psalm. 18.

45. Nascitur sanctissima Maria, Proueb. 8. n. 21. *Vt ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.* Vt ibi explicat Salazar: thesauros, id est, vniuscuiusque captum. Nam, vt ait D. Athanasius serm. de Annuntiatione: *Hac de causa factum est, vt gratia plena appellata, vtpote quæ omni gratia abundans, idque per superuentum in te Spiritus sancti. Ideoque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati scilicet istiusmodi bonis. Ad te ergo clamamus, recordare nostri, & tribue nobis pro istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum.*

Prouerb. 8. — Salazar. — Athan.

CAP. IV.

Annunciatur Præcursor.

Lucæ 1. n. 5. Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ Sacerdos quidam, nomine Zacharias, de vice Abiæ, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elisabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex ministerio domus Abiæ, & vxor, &c.

Carthusian. Nomine Zacharias de semine Abiæ.

Arabicus. De ministerio familiæ Abiæ.

EXPOSITIO.

1. De præfatione Euangelij Lucæ aliqua ad principium huius libri: & ideo à præsenti textu inchoamus. Et antequam Euangelista Christi facta, & opera narrare incipiat, à Ioanne Baptista initium sumit, vt sic ostendat Christum Dominum verum esse Messiam, qui misit ante se procursorem ad parandam viam eius, *Malach. 3. num. 1.* & ideo *Matth. 3. num. 3. & Marc. 4. num. 1.* ad hoc referunt citatum testimonium Malachiæ.

2. *Fuit in diebus Herodis Regis. In diebus*, hoc est, in tempore, frequens Hebraismus. *Herodis Regis* Tres fuerunt Herodes. Primus dictus Ascalonita, & etiam appellatus Magnus, qui occidit Innocentes, & fuit Rex Iudææ. Secundus prioris filius, Tetrarcha Galilææ, & extitit tẽpore passionis Domini, & occidit Baptistam. Tertius nepos prioris, & filius Aristobuli, & occidit Iacobũ fratrem Ioannis, & hic fuit Rex Trachonitidis, & Galilææ. Lucas ergo hîc Regem appellando, de primo loquitur, prout distinguitur à secundo, & tertio.

Tres Herodes.

3. *Sacerdos quidam*, &c. Nomen patris, & matris Ioannis ponit Euangelista, vt de his omnibus, quæ ad tantum filium pertinent, certi simus. *Zacharias* idem valet, ac memoria Dei: *Elisabeth*, idem, ac iuramentum Dei; vt his nominibus significetur, quòd in Dei memoria erat iuramentum antiquis Patribus datum, vt ipsemet Zacharias dixit: *Iusiurandum, quod iurauit*, vt notat Hugo. Vnicuique suæ promissiones, & iuramenta in memoria fixa esse debent. Deinde nota, quòd in vtroque Ioannis parente nomen Dei innoluitur, vt sic denotetur, in vtroque ad tantam prolem generandam diuinam virtutem extitisse. Theophylactus ait, quòd Elisabeth, id est, quies Dei. Zacharias dicitur *de vice Abiæ.* Cùm multi essent Aaronis filij, qui tantùm sacerdotali dignitate fungebantur, vt euitaretur contentio, & confusio, eos Dauid in viginti quatuor familias distribuit, qui singulis hebdomadibus pro sorte in

Homo intimètes, & promissionis recordetur. — Theoph.

in templo deseruirent: octaua sors cecidit super Abiam, qui tunc erat caput familiæ illustris, ex qua Zacharias Præcursoris pater originem duxit. Quod totum habes *Paralip.24.num.3.& 10.* Et ita explicant D. Ambrosius Euthymius, Theophylactus, Bonauentura, & alij. Elizabeth ex eadem etiam erat Aaronis familia, vt lex disponebat ducere ex eadem tribu.

Ambros. Euthym. Theophyl. Bonauent.

QVÆSTIO I.

Quare Euangelista hic vtatur verbo Fuit?

4. DVM Lucas Zachariæ dignitatem, & nobilitatem describit, apponit verbum *fuit* præteriti temporis; *Fuit sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia.* Dum eius, ac vxoris sanctitatem narrat, apponit verbum *erat*, imperfecti temporis; *& erant iusti ambo ante Deū.* Respondeo primò, quòd verbum *fuit*, significat rem præteritam, ac transactam; verbum autem *erat*, æternitatem, ac permanentiam; & ideo vsus est eo Ioannes in generatione æterna: *In principio erat Verbum*, vt diximus *cap. 1.* Omnis istius sæculi dignitas, ac nobilitas citò deficit, ac perit, ita vt nullum illius sit vestigium: Iustitia autem coram Deo in æternum durat, ac perseuerat. De quo multa D. Gregor. *lib.5. Moral.c.1.* Sit secunda solutio. De iustitia, ac virtute, quæ coram Deo in æternum stat, verbum *erat*, at de sacerdote legis veteris *fuit*; quia sacerdotium illud iam finitum, extinctum, ac abolitum est.

Dignitas mundi transit, iustitia perseuerat.

D. Gregor.

QVÆSTIO II.

Quare fiat mentio de diebus Herodis.

5. RESPONDEO primò, quòd Euangelista antiquam Prophetarum consuetudinem voluit retinere, qui Regum, sub quo scribebant, tempus annotabant, *Isai.1.n.1. Hierem. 1.num.2. Osea 1. num. 1. Amos 1.* Secunda ratio. Theophylactus, Euthymius, Beda, Bonauentura, Carthusianus, & alij. Vt ostenderet Euangelista, illud esse tempus, quod à Patriarcha Iacob venturo Christo præscriptum erat: iam à Iuda regnum erat ablatum, & ad alienigenam Herodem translatum; & ideo dixit Iacob, Genes. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Seu quòd Concilium Sanhedrim de septuaginta Iudicibus, de tribu Iuda iam cessauerat, illud enim Herodes extinxit. De quo multa infrà dicam, & ita illud erat Messiæ tempus, cùm omnis iudicandi potestas à tribu Iuda esset ablata. Tertia. Hugo Victorinus lib. 4. Institut. Monast. *Venit*, inquit, *Herodes, qui non erat de Israël, & arripuit sceptrum dominationis in populum, vt ad exortum cælestis imperij carnale regnum deficeret; & promissus à sæculis Rex Israël, cùm non esset sceptrum de Iuda, æternum reciperet, quod temporale transierat.* Ante Christi exortum, notatur Herodis regnum, quòd citò defecit, ac à Romanis extinctum est, vt dicam, *cap.9. lib.2.* vt fiat manifestum, quòd ad præsentiam regni cælestis omnia bona temporalia disparent. *Vt ad exortum cælestis imperij carnale regnum deficeret.* Deinde vt cognosceremus sceptrum Israël Christo promissum esse æternum, cùm temporale esset in manu Herodis. Quartò. Euangelista in Herode suppressit sua turpia facinora, fuit enim pessimus, & de ipso solùm regiam publicat dignitatem. Agebat hîc Euangelista de magnalibus Ioannis Baptistæ, *Erit magnus coram Domino.* De virtutibus Zachariæ, & Elizabeth; de Herode non turpe, sed quod magnum erat, dicere voluit. Non solent iusti aliquos laudibus insignire, alios dedecorando. Speciosa laus inter magnos prolata.

Theophyl. Euthym. Beda. Bonauent. Carthus.

Genes.49.

Hugo.

Ad præsentiam æterni regni temporalia deficiunt.

Laus vnius sine vituperatione alterius.

QVÆSTIO III.

Vtrùm Zacharias fuerit Summus Sacerdos?

6. AFFIRMANT antiqui Patres, D. Chrysostom. *homil.2. de incomprehensibili Dei natura*, D. Augustinus *tract. 46. in Ioan.* D. Ambrosius, Beda, Strabus, Theophylactus contrariam sententiam, scilicet, Zachariam non fuisse summum Sacerdotem, sed vnum ex viginti quatuor, qui in templo ministrabant, tradunt Lyranus *hîc, & infrà num.9* ad illa verba: *secundùm consuetudinem Sacerdotij*; ibi Maldonatus, noster Beaulxam. Salmeron *tom. 2. tract. 13.* Toletus *annot.3.* Et est probabilior, ac rationibus efficacibus stabilitur. Primò, quia cùm Euangelista hîc de parentis Baptistæ laudibus agat, si esset summus Sacerdos, illud exprimeret. Secundò. Quia Zacharias erat à dextris altaris incensi In [illegible] Sanctorum, vbi summus Sacerdos tantùm sacrificabat, nullum erat altare incensi, sed extra in primo tabernaculo, vt rectè collegit Lyranus ex Paulo *ad Hebræos 9.num.4.& 5.* Tertiò. Zacharias ingressus est, vt poneret incensum tanquam sacrificium, vt patet ex hoc cap. Luc. atque ad summum Sacerdotem non pertinebat facere sacrificium ex incenso, sed tantùm illud ponebat, vt tabernaculum nebula impleretur, *Exod.36.num.10. & Leuitic. 16. à n.2.* Ergo non fuit summus Sacerdos. Et nota, quòd priùs ponit dignitatis nomen appellatiuum, *Sacerdos*, quàm nomen proprium *Zacharias*; quamuis enim persona esset sanctitate illustris, dignitate tamen multò erat illustrior. Deinde vt prius ante oculos obseruetur muneris, ac officij obligatio, quàm personæ qualitas. Vide *lib.1.cap.2.num.24.*

Chrysost. August. Ambros. Beda. Strabus. Theoph. Lyran.

Maldon. Beaulxam. Salmeron. Tolet.

Lyran.

QVÆSTIO IV.

Quare scribatur nomen matris Elizabeth?

7. PONITVR nomen matris, *& vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabeth*, cùm hoc non sit vsitatum apud Hebræos, qui patris nomen solùm scribebant, vt videre est apud Prophetas, *Isai. 1.n.1. Hierem.1.n.1.* Imò & apud Apostolos; ideo Petrus dicitur Simon Ioannis *Ioan.21.*

*Ioan.*21.*num.*15. Et Ioannes Apostolus & Iacobus dicuntur filij Zebedæi, *Matth.*20.*num.* 20. Quare de Baptista etiam matris nomen adscribitur? Respondet Cardinalis Hugo: *In commendatione aliorum Prophetarum, vt Isaia, Hieremia, Osea, & aliorum, non ponitur, nisi nomen patrum; hic autem ponitur nomen patris, & matris, quia vterque Propheta.* Ac proinde ob vtriusque sanctitatem ambo hîc scribuntur. Secundò. Chrysologus serm 89. *Aaron, ait, primus Pontifex in lege fuit Sacerdotij origo: propterea meritò, pratermissis omnibus, eius filia dicitur, cuius in se memoria pratulit sanctitatem, quam tanti generis pia custos gloriosissimè transfundit in filium.* Ac si dicat: Ideo alij intermedij progenitores tacentur, & solùm Aaron Sacerdotij caput exprimitur, quia vt tanti patris filia se habebat, ac ipsam sacerdotij sanctitatem in filium transfundebat. Tertiò. Quò persona illustrior, eo maior in eius describendis parentibus diligentia est. Cùm ergo Ioannes nobilitate, sanctitate, ac vita cæteros antecelleret, ideo in eius maioribus recensendis, apponendisque exactior cura fuit. Simon Cassianus in serm. de vigilia Baptistæ: *Sed nec, ait, in vno parente dumtaxat pracursor tanti Regis commendandus erat, nisi adderetur alterius fama notabilis; nam & vxor Sacerdotis, pracursorisque mater, de proximo affutura erat de filiabus Aaron, cuius nomen etiam ipsam extollebat, qua Elizabeth vocabatur.* Expende illud: *Nec in vno parente pracursor commendandus erat.*

Hugo.

Chrysol.
Filius imitator virtutum patris.

Ioannes alios virtute antecellit.
Cassian.

QVÆSTIO V.

Quare Euangelista tam accuratè exprimat nobilitatem parentum Ioannis?

8. ILLVSTREM parentum Ioannis prosapiam Euangelista cur maximè explicat? Nam Zacharias dicitur, *De vice Abia, Elisabeth de filiabus Aaron?* Respondet primò S. Ambrosius hîc: *Qua enim, ait, alia intentio hoc loco sancti Euangelista, nisi vt S. Ioannes Baptista nobilitetur parentibus, miraculis, moribus, munere, passione: sic etiam S. Samuel mater Anna laudatur; sic Isaac à parentibus nobilitatem accepit, quam posteris dereliquit.* Similiter Chrysologus serm. 89. *Virtus, ac sanctitas in nobilitate maximè fulget, ac splendet.* Secundò. Beda in homil. vigilia S. Ioannis. *Baptista?* postquam de nobilitate parentum agit: *Iustis enim, ait, parentibus Ioannes est genitus, vt eo confidentiùs iustitia pracepta populis daret, quo hac ipsa non quasi nouitia didicisse, sed veluti hareditario iure à progenioribus accepta seruaret.* Qui enim maiores habet iustitia, nobilitate conspicuos, confidenter potest prædicare, loqui, & reprehendere, vnde namque calumniatores oblatrare possint, non habent. Et Ioannes cùm esset vox, conueniens fuit, vt vndequaque confidentia esset munitus.

Ambr.

Chrysol.

Beda.

Sanctitas in nobilitate fulget.

Reprehendens non habeat vnde redarguatur.

9. Tertiò. Vt testimonium Ioannis de Christo magnæ esset auctoritatis, & ponderis. Nam personæ nobilissimæ, cæteris paribus, fide solent esse digniores. S. Paulinus epist. 10. ad Seuerum, *Auxit, inquit, meritum Sacerdotis commemorata nobilitate coniugij, & laudaturus vitam, genus ante laudauit, vt venerabilior existeret.* Quartò. Nobilitas in vtroque coniuge. Nam matrimonio sociati, sanguine ac virtute debent esse æquales, vt pace floreant. D. Bonauent, *Vterque*, ait, scilicet Zacharias, & Elisabeth, *erat de generatione sacerdotali, & per hoc ad coniugium apti.* Quintò. Pater, & mater Ioannis explicantur ex genere esse Leui, ad refutandam Iudæorum opinionem existimantium, ipsum esse Messiam, *Luc.*3 *num.*15. Quia nulla ex parte Baptista erat de regali tribu, ac proinde nulla suspicio esse poterat, quòd ipse esset Christus. Et ideo ait Titus Bostrensis, quòd *Euangelista à Ioanne, eiusque patre narrandi initium facit, quo dum pracursorem iustis encomiis ornatum in medium adducit, vt ad Christi patefactionē viam paulatim muniat, quam ille pradicabat.* Expende illud, *paulatim muniat*, quòd in rebus magnis vtile est consilium, paulatim procedere.

Paulin.
Testimonium magna auctoritatis ex nobilibus.

Bonauent.

Coniuges æquales.

Bostrensis.
Ioannes non erat Messias.

Sextò. Notatur, quòd antiquum sacerdotium in Ioannis parente ex lege ad filium pertinebat; ipse tamen illud negligens, in templo numquam ministrauit, sed eremum petiuit, vt Christum sequeretur, in cuius præsentia omnia, quæ erant legis veteris, in contemptum abierunt; & multo ei pretiosior erat Christi paupertas, quàm omnis alia dignitas. Beda *homil.*2. *in vigil. B. Ioannis*, ita ait: *Pratulit longam solitudinis sitim, & esuriem continuis hostiarum solemniis: pilis camelorum, & cinctui zona pellicea auro textas Pontificum postposuit stolas: vt is, qui merito iustitia perfectioris, auctoritatem sibi pradicandi asciuerat, ipse etiam neglecto ordine paterni pontificatus, ostenderet, quia non dubiè melioris pontificatus praco & pracursor existeret.* 10.

Omnia legis veteris contemptibilia in præsentia Christi.

Beda.

Luca 1. *n.* 9. Erant autem ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.

VERSIONES.

Syriacus. Coram Deo, & ambulantes in omnibus mandatis eius, & iustitia Domini inculpatè.

Vatablus. Iusti coram Deo, vitam agentes iuxta omnia præcepta, & iura Domini irreprehensi.

D. Irenaus lib. 3. *c.* 1. Incedentes in omnibus iustitiis.

Pagninus, & Arias. Et iustificationibus Domini irreprehensibiles.

Arabicus. In iustificationibus Domini sine macula.

EXPOSITIO.

EXTVLIT eos Euangelista à genere, ac officio, nunc verò à virtute. *Incedentes*, ait. Quo ostendit, eos in via virtutis numquam cessasse, sed semper maiores fecisse progressus. Chrysolog. serm. 91. *Incendentes dixit, vt ostenderet cucurrisse virtutibus, non stetisse, & ambulasse in via iustitia: non remansisse* 11.

Chrysolog.

remansisse in itinere mandatorum, sed ad mandatorum plenitudinem peruenisse. Et eodem modo expendit idem sanctus Pater *serm.* 89. processerant in diebus suis. in via virtutis non quiescendum. *In omnibus mandatis.* Diuus Bonauentura. *Rectè dicit in omnibus, ait, quia secundùm quod dicitur* Iacob. 1. *Quicumque autem legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. In omnibus mandatis,* id est, virtutibus; seu operibus, moralibus, quæ ad iustitiā pertinebant. *Et iustificationibus,* id est, præceptis legalibus. & cæremonialibus, quæ ad legem spectabant: Ita Diuus Augustinus *lib.* 2. *quæstionum in Exodum, quæst.* 95. Origenes *homil.* 15. *in Numer.* Euthymius, & alij. *Sine querela,* id est, ita erant inculpabiles, vt non possent in aliquo reprehendi.

Bonauent. Iacob. 1.

August. Origenes. Euthym.

QVÆSTIO VI.

Quaretam exactè eorum virtus explicetur?

12. MAXIME est Euangelista in Ioannis parētum virtute describenda, ait enim, *Erant ambo iusti ante Deū, incedētes in omnibus mandatis;* quare hoc? Respondet primò Diuus Ambrosius hîc. *Docet,* inquit. *Scriptura parentes oportere laudari, vt velut trāsmisse immaculatæ puritatis hereditas in ijs, quos volumus laudare, præcellat.* Et subdit. *Tales maiores habere debuit præ nuntius Christi, vt non repentè conceptam, sed à maioribus acceptam, & ipso infusam iure naturæ prædicare fidem dominici videretur aduentus.* Parentum iustitia memoratur, vt à talibus Ioannes progenitoribus laudetur, & quòd eius virtus non subitò appareurit; (nam hæc aliquando est valde suspecta;) sed quod multo antea hæreditario iure à maioribus fuerit transfusa. Expende illud, *non repentè conceptam.* Secundò. Sæculum illud, in quo regnabat Herodes, multarum calamitatum plenum erat, horum probitate atque virtute iustorum Deus recreare, & subleuare voluit. Chrysologus serm 86. *Dum dicitur, ait, sub quo Rege quis Sacerdos sit, temperantur mala; adest semper in mœrore solatium, nec consolator deest, cui imminet persecutor.* Et eleganter, Ita enim Deus suauiter omnia disponit. Tertiò Hugo. *Magna laus, quod in diebus Herodis, scilicet prosperitatis temporalis, Sacerdos teneat Dei memoriam.* Zacharias, id est, Dei memoria, vt diximus in expositione.

Ambros.

Sanctitas nō repentè apparet.

Chrysol.

Temperātur, ac mitigantur mala.

Hugo.

13. Quartò. Toletus annotat. 7. *Dicuntur iusti, ait, vt ipsorum parentum prophetia narranda maiorem conciliaret fidem, multa enim & Zacharias, & Elizabet, Spiritu sancto inspirante, pronunciarunt.* Quintò. Steriles reputantur tamquam peccatores, & pœna multati à Deo: *Non erit infœcunda, & sterilis in terra tua,* Exod. 23. num. 26. Deuteronom. 7. num. 14. Ne talis suspicio de eis daretur, ideo eorum virtus fuit declaranda; nam vbi fama in discrimen adducitur, ibi tunc veritas maximè enodanda. Et hac de causa Euangelista tam accuratè exprimit, Zachariam esse de vice Abaiæ, ac tribu Leui, ne de eo mala daretur opinio; tunc enim Herodes omnia confuderat. Chrysologus serm. 86. *Herodes veniens ex gente aliena inuasit regnum, violauit sacerdotium, confudit ordinem, mutauit mores, spreuit fentes, infecit iuuenes, Tribus miscuit, deleuit stemmata, corrupit genus, tulit quidquid erat & diuina, & humana fundi us disciplina; ne quid ergo tale, & in ipso Zacharia crederetur admissum, Euangelista cogitur sic referre: Fuit Sacerdos nomine Zacharias de vice Abia.* Vide suprà *c.* 2. *n.* 77. & 78.

Tolet. *Ex probitate auctoritas.*

Exod. 23. Deuter. 7.

Vbi fama periclitatur, ibi virtus manifestanda.

Chrysol.

Nota, quòd dicuntur ambo iusti, ac si ad perfectionem iustitiæ non potuissent peruenire, nisi illius vnitatem tenerent. D. Chrysostomus serm. 91. *Ambo iusti, ait quia ambobus erat vna iustitia, ambo iusti, quia constabat inter eos non dē diligentia, sed de sanctitate coniugum; ambo iusti, quia sexu dispares, pares meritis habebantur, ambo iusti, quia sicut erat in duobus vna caro, sic erat in duobus vnus spiritus.* Nota secundò, quòd dicuntur iusti apud Deum, cui pectoris claustra patent, quem cogitationum secreta non latent. Chrysologus serm. 89. *Placere iudicijs humanis; coram hominibus esse iustum, est virtutis humanæ, maximi est & laboris: ante Deum, qui scrutatur corda, cogitationes discutit, esse iustum, humani laboris non est, muneris est diuini.* Ac si discrimen ponat inter esse iustum coram Deo, & coram hominibus: nam coram hominibus, vt faciunt hypocrytæ, maximi laboris est; at esse iustum coram Deo, cùm sit muneris diuini, maximè dulce: gratia enim omnia disponit fortiter, & suauiter. 14.

Chrysost.

Coniugum vnuai.

Chrysol.

QVÆSTIO VII.

Quare eorum virtus dicatur sine querela?

QVR de horum iustitia, ac virtute testatur Euangelista; quòd *fuerit sine querela?* Respondeo. Ad significandum, quòd fuerit virtus sincera, sine simulatione, ac fictione, & vt talis est, nulla querela est: Quod pulchrè dixit hîc D. Ambros. *Sanctus Euangelista non solùm iustos ante Deum, & incedentes in omnibus mandatis eius, sed etiam sine querela incedentes;* ait; *quod mirè cum prophetico congruit dicto, quo Salomon in prouerbijs vsus est: Prouide bona semper coram Deo, & coram hominibus,* Prouerb. 3. *nulla ergo, querela est, vbi & mentis bonitas concordat, & facti. Et plerumque iustitia durior hominum querelam excitat.* Vltima verba expende, quòd vbi non est ficta simulatio, sed mentis puritas cum factis, non iustitia dura, sed suauis est. Secundo. Sine querela, id est, sine simulatione. Sic etiam explicat Diuus Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, cap. 13. *Sine querela, quia in lege nihil simulatum est.* 15.

Ambros.

Vera virtus sine simulatione.

August.

Nota hîc illud, quod egregiè ponderauit D. Augustinus, quod Scriptura non solet dicere aliquem sine peccato, sed potiùs sine querela. Ad Philipp. 2. num. 15. *vt sitis sine querela, & simplices.* Ad Coloss. 3. n. 13. 1. ad Thessal. 2. num. 10. & sæpe. Sic ait Augustinus tom. 6. libro de perfectione iustitiæ contra Cœlestinum. *Sed aliud est, esse sine peccato, quod de solo in hac vita Dei vnigenito dictum est; aliud, esse sine querela, quod de multis iustis etiam in hac vita dici potuit; quoniam est quidam modus bonæ vitæ, de quo etiam in* 16.

Idem.

Philipp. 2.

August. *Vera virtus non excitat querimoniam*

iſta humana conuerſatione iuſta querela eſſe non poſſit. Quis enim iuſtè queritur de homine, qui nemini male vult? Et in libro de natura, & gratia c. 14. *Cùm aliquoties in Scripturis inueniatur homines dictos eſſe ſine querela, non inuenitur, qui dictus ſit ſine peccato, niſi vnus ſolus, de quo apertè dictum*
2. Cor. 5. *eſt; eum, qui non nouerat peccatum,* 2. Corinth. 5.
Auguſt. Ita Auguſtinus. Vbi enim vera eſt iuſtitia, nulla querimoniæ occaſio datur; ideo idem valet, iuſtè viuere, ac ſine querela viuere.

Lucæ 1. n. 7. Et non erat illis filius, eo, quod eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.

VERSIONES

Syriacus.	Nullum porro habebat filium, quando quidem Elizabeth erat ſterilis, & ambo erant multorum dierum.
Vatablus.	Nec tamen erat illis proles.
Arias.	Non erat illis natus.

EXPOSITIO.

17. NON *erat illis filius.* Cuius rei duæ aſſignantur cauſæ ab Euangeliſta; vna generalis ad omne tempus ſe extendens, quia ſcilicet Elizabeth erat ſterilis. quæ ponitur, vt bene
Caiet. notat Caietanus: *Ne putares,* ait, *mortuos eſſe filios, aut filias, reddit rationem ex ſterilitate vxoris, vt intelligas, eos nunquam habuiſſe prolem.*
Tolet. Vnde infert Toletus *annotatione prima*, quod mirabilior extitit conceptio Baptiſtæ, quàm Iſaac ex Abrahamo, & Sara, quia licet Sara filios non generaret, tamen ſterilis non erat, vt Elizabeth. Et ipſe Toletus reſpondet ad aliquot ſacræ Scripturæ loca, quæ obiici poterant. Altera cauſa erat, quia Elizabeth, & Zacharias prouectæ ætatis, iam inepti ad generationem inueniebantur.

QVÆSTIO VIII.

Quare ſterilitas horum parentum adeò explicetur?

18. DIXIT Euangeliſta: *Eo quòd eſſet Elizabet ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis.* Reſpondetur primò. Ad eorum gaudium in ſuſceptione prolis explicandum: nam quanto res deſiderata magis eſt extra ſpem, tanto maiori cum
Beda. gaudio ſuſcipitur. Beda hîc: *Diuinitus,* inquit, *eſt procuratum, vt prouecta ætatis, diuque coniugij fructu priuatis Ioannes parentibus naſceretur, quatenus inopinato prolis ortu, & ipſis donum gratius efficeret, & cæteros miraculi ſtupor futuri Prophe-*
Chryſoſt. *tæ pararet auditus.* Secundò. Chryſoſ. *homil. in cap. 1. Lucæ,* teſtatur, quòd hæc Elizabeth ſte-
Theophyl. rilitas fuit; vt de conceptu Virginis; & partu ne miraremur. Tertiò. Theophylactus. *Iuſtorum mulieres,* ait, *vt Sara, & mater Sanſon, & Samuelis, & iuſtæ ſæpe ſteriles fuerunt, vt diſcas, legem non exigere corporalium filiorum procreationem, ſed ſpiritualium.* Lex nõ damnabat eos, qui natura erant ſteriles, ſed eos, qui in via virtutis erant infœcundi. Quartò. Chryſologus ſermon. 87. *Sterilitas ſenectutis,* inquit, *exaggeratur extrema; & ab ſpe generandi totum ſubducitur, quidquid eſt* Chryſol.
corporis, & naturæ: & ne vel cogitatio ſobolis vlla remaneret, ad id peruentum eſt temporis, & ætatis *In conceptione Ioãnis no*
& tunc totum diuinum creditur, cùm fuerit nihil *natura, ſed*
humanum. Vt ſic ex vtriuſque parentis ſterilitate *gratia operatur.*
coniicias, in conceptione Baptiſtæ, & non humanam virtutem, ſed diuinam eſſe operatricem. Quintò. Hoc magis explicat idem Chryſologus, dum probat Ioannem, ex parentibus ſterilitate aridis naſci, vt inde eius excellentia magis agnoſceretur, ita ait ſerm. 92. *Elizabeth anno-* Chryſol.
ſitate iam mortua ſanctum reuiuiſcit in partum: ſtupet ordo, deficit conſuetudo: miratur ipſa natura, & ex apparatu manſionis, hoſpitis meritum dignitáſque innoteſcit.

Quare dicitur, *Non erat illis filius*; cùm, ſe- 19.
cundùm communem loquendi modum, dicendum videatur; non erant illis filij, in numero plurali? Sic dicitur de Sarai, *non genuerat liberos,* Geneſ. 16. num. 1. Sic de matre Sanſonis, *ſterilis* Geneſ. 16.
eſt, & abſque liberis, Iudic. 13. num. 3. Sic de matre Samuelis. *Annæ autem non erant liberi,* 1. Reg. Iud. 13.
cap. 1. num. 2. Reſpondeo, quòd de aliis infœ- 1. Reg. 1.
cundis dicitur: Non erant ei filij, quia liberi à talibus nati; vt Iſaac, Samſon, & Samuel in virtute, ac iuſtitia æquales, & ſimiles habuerunt. At de Zacharia, & Elizabeth pronuntiatur: non erat eis filius, puta Baptiſta ab eis natus vnicus, *Baptiſta ſin-*
& ſingularis inuentus eſt; ita vt aſſeratur de eo: *gularis.*
Nullus inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta. S. Chryſologus ſerm. 91. *Non dixit,* ait, Chryſol.
non erant illis filij, ſed non erat illis filius, quia ſingularis futurus erat, qui erat de talibus naſciturus.

QVÆSTIO IX.

Quare memorantur parentes Ioannis, & non Eliæ.

IOANNI aduentus primi Præcurſori no- 20.
men patris, ac matris deſcribitur; Elias tamen ſecundi aduentus futurus prænuntius nullum parentum memoratum habet; quare hoc? Reſpondet Hugo. *Elias præco ſecundi aduentus* Hugo.
ſubito ſine patre, & matre, 3. Reg. 18. *ideo fit, quia* 3. Reg. 18.
Ioannes præcurſor fuit in teſtimonium carnalis ge- *Rectus iudex*
nerationis. Elias præcurſor erit in ſecundo aduentu, *nullum car-*
vbi carnalis generatio locum penitus non habebat, *nalem habet*
ſed ſpiritualis. In primo aduentu venit filius Dei, *affectum.*
vt eſſet frater, ac conſanguineus noſter. & ideo in eius præcurſore carnaliter propinqui, ac parentes recenſentur; ac in ſecundo aduentu, in quo vt iudex apparebit, in eius anteſignano nulla carnis indicia notantur, quia in eo nullus conſanguinitatis, nec patris, nec matris affectus, cùm rectus iudex ab his omnibus ſit alienus.

Cùm Laban fugientem Iacob perſequeretur, 21
conquerens, quod idola ſua furatus eſſet, & om- *Confirmatio*
nem Iacob ſubſtantiam perſcrutaretur, Gen. 31.
n. 33. *Cumque intraſſet,* ait textus, ſcilicet Laban, Geneſ. 31.

tento

tentorium Rachaëlis; illa festinans abscondit idola subter stramenta Cameli, & sedit desuper, scrutantique omne tentorium, & nihil inuenienti, ait, &c. Sed quare Rachel, præclaris imbuta moribus, videns parentem, eique alloquens, debita reuerentia non surrexit, sed immobilis sedens manet?
Ambr. S. Ambrosius *lib. 2. de Iacob. cap. 5.* ait: *Nemo credat, paternam læsum esse reuerentiam, quòd stante patre, sedit, vbi causa agebatur Religionis, fides debuit habere sedem iudicij, & quasi res stare perfida.* Sæpe sædiùs Rachel humilis, ac obedientissima se patri exibuit; nunc verò sedet, quia non vt filiæ, sed vt iudicis personæ vices agebat; ac tamquam in tribunali, & iudicio præses patrem ignorat, quia vt rectus minister nullius affectu consanguinitatis tangebatur.

22. Matth. 5. In illo finali, & vltimo iudicio reprobi clamabunt ad Dominum: *Domine, Nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus. Tunc confitebor illis, ait Dominus, quia numquam noui eos,* Matth. 7. n. 23. Sed quomodo dicet: Nunquam noui eos: nónne ipse numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat;
Daniel. 13. Paschal. Nónne ipse nouit omnia, *Daniel. 13. n. 42.* Paschasius hîc: *Qui finxit sigillatim corda eorum hominum, & intelligit omnia opera eorum, quomodo rectè dicit, non nosse, quos creauit? Nunquid non vultus Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum? Propter quod vtique, non nosse Dei, magis figuratè accipitur; non nouit autem eos, quos perimit, & damnat.* Licèt vt creator omnia agnoscat, ac nomine vocet, vt tamen Iudex recta exequens, omnes tamquam amicos, ac propinquos ignorat; sed de hoc multa variis in locis.

Lucæ 2. n. 8. Factum est autem, cùm Sacerdotio fungerentur in ordine vicis suæ ante Deum.

VERSIONES.

Syriacus. Factum est autem, cùm ipse sacerdotio fungeretur in ordine ministerij sui coram Deo.

Vatablus. Euenit autem, cùm is sacerdotio fungeretur,

Arabicus. In diebus ordinis ministerij sui.

EXPOSITIO.

23. *In ordine vicis suæ,* id est, in sua hebdomada: nam alternantibus vicibus ministerium sacerdotale ad domum Abiæ, ac ad Zachariam deuenerat *Ante Deum,* seu, vt alij legunt, *coram Deo,* id est, in primo tabernaculo. Tres erant templi partes: prima dicebatur Atrium, in quo populus orabat. Secunda primum tabernaculum, in quo Sacerdotes manè, & vespere thura offerebant. Tertia Sancta Sanctorum, vbi erat testamenti Arca, & vbi semel in anno Summus Sacerdos introibat. Zacharias autem erat in primo tabernaculo, illud enim dicebatur esse ante Deum, *Exod. 17. nu. 21. & 30. num. 8.* & ibi erat altare, in quo incensum offerebatur.

QVÆSTIO X.

Quare dicatur, in odine vicis?

Nonne sufficiebat dicere, vice sua ad quid apposuit, in ordine? D. Bonauentura hîc: *Dicit, in ordine,* ait, *quia illud debet maximè fieri ordinatè.* 1. Corinth. 14. *Omnia autem honestè & secundum ordinem fiant in vobis.* Quo innuit, quòd, vt nostræ actiones, orationes, ac ingressus in templum Deo sint acceptabiles, requiritur, vt ordinatè fiant. Secundò. D. Ambrosius hîc ponderat illud verbum *vicis suæ*: *Et tunc,* ait, *vices erant; nunc autem perpetuitas.* Alludit ad antiqui Sacerdotis mutablitatem. Ad mores. In iusto dignitates, ac munera vices suas habent, nolunt enim in illis perpetuò immorari, vt sunt multi ambitiosi. *Benedicite Deo de fontibus Israël, Psal. 67. n. 27.* De fontibus, non de puteis. Aqua cælestium beneficiorum de fontibus est, quæ licet in omnes diffundatur, suas tamen vices habet, modò hos irrigat hortos, modo illos; aqua verò mundi de puteo, quæ semper in vno, lutosoque loco clauditur, & continetur. 24. Bonauent. Omnia cum ordine fiant. Ambros. Dignitates habeant vices. Psalm. 67.

Lucæ 2. n. 9. Secundùm consuetudinem sacerdotij sorte exiit, vt incẽsum poneret ingressus in templum Domini,

VERSIONES.

Syriacus. Ritu Sacerdotij accidit ei, vt componeret suffitus ingressus.

Vatablus. Secundùm consuetudinem functionis sacerdotalis, vt sors illi obueniret, vt suffitum faceret.

Pagninus. Sortitus est, vt suffiret suffimentum ingressus.

Textus Græcus. Designatus est, vt poneret, incensum.

EXPOSITIO.

Meminit Euangelista antiquæ consuetudinis, qua sorte exiit, vt incensum poneret. Beda refert hanc sortem ad tempus Dauidis, in quo octaua sors contigit Abiæ, eiusque successoribus. Alij verò existimant, quòd cùm in familia Abiæ multi essent Sacerdotes, sorte eligebatur, quis eorum incensum adoleret. Et hoc videtur textui consentaneum. Hoc autem genus sortis penitus ignoratur. *Vt poneret incensum,* ait Hugo, id est, oratio deuota. Et non memoratur dici, sed poni; quia sine dubio non valet oratio, quæ manu non ponitur ante Deum, id est, operibus non iuuatur. 25. Beda. Hugo. Oratio cum opere.

QVÆSTIO XI.

Quomodo dicatur ingressus in templum?

26. DIXIT Euangelista, *ingressus in templum,* cùm secundùm rigorem Latinum dicendum esset, *ingressus templum?* Respondeo. Quòd apposita est illa particula *in*, ad denotandum, Zachariam introisse in templum materiale, & à se distinctum, ipse enim, vtpote Sacerdos, & Sanctus, Dei templum erat. D. Chrysost. serm. 87. *Bene dixit,* ait, *ingressus in templum, non ingressus templum; quia ipse erat Dei familiarius templum, portans in sui pectoris puritate tota legis arcana: & apponens non tam thuris, quàm puræ supplicationis incensum: gratius namque Deus in suo; quàm in hominis opere requiescit.* Chrysost.

Lucæ 1. v. 10. Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

VERSIONES.

Syriacus. Tota vero turba orabat foris tempore suffitus.

Vatablus. Et omnis multitudo populi precabatur foris tempore suffimenti.

Græcus Hora thymatis.

EXPOSITIO.

27. DVM Zacharias in templo incensum offerebat, populus erat foris in atrio, non confabulationibus, sed orationi intétus, vtpotè cùm omnium causa agebatur, omniũ instabat deprecatio. Et hoc hora incensi, quę erat vespere, & circa finem diei, iuxta Chrysologum ser. 86. *In hora incensi,* ait, *iam Sol Iudaico occubabat in templo, vt, in Ecclesia matutinus exurgeret.* In vltima diei hora offertur incensum, quia lex vetus iam ad suum deuenerat finem, vt transacta nocte, Sol gratiæ reluceret. Chrysol.

Lucæ 1. v. 11. Apparuit autem illi Angelus Domini stans à dextris altaris incensi.

VERSIONES.

Vatablus. Visus est illi Angelus Domini.

Textus Græcus. Visus est ab eo Angelus corporalibus oculis.

Theophylact. A dextris altaris Thymiamatis.

EXPOSITIO.

28. Ambros. August. RECTE explicant D. Ambrosius *hîc* & D. Augustinus *epist.* 112. quod Angelus illi apparuit, non in sua substantia angelica, sed in corporea figura assumpta; & ita est explicandus textus Græcus. Eo tamen modo Angelus illi se exhibuit; vt cognosceret Zacharias, Angelum esse eum, qui se illi ostendebat. *A dextris altaris.* Describit Euangelista tempus, & formam apparitionis; tunc de illius loco agit, Dicitur, *Altaris incensi*; vt significetur, fuisse altare Thymiamatis, & ita ipse Theophylactus legit, quod erat distinctum ab eo, in quo holocausta offerebantur. Dicitur, *à dextris,* quod fœlix indicat nuntium. Theophyl.

QVÆSTIO XII.

Quare Angelus se manifestet Zachariæ in vigilia?

ANGELVS cur Zachariæ apparuit vigilanti. & non in somnis, sicut aliis aliquando apparuit? Respondet primò Chrysologus in Catena D. Thomæ. *Manifestè,* ait, *autem apparuit, non in somnijs, eo quòd nimis arduum annuntiabatur, vnde manifestiori, & mirabiliori visione egebat.* Ac sic dicat, quòd ob magnitudinem rei, quæ denuntiabatur, quòd scilicet steriles talem filium gignerent, tam aperta visio necessaria erat. Secundò. Zacharias futurus erat de promissione dubius; ne ergo existimaret illud esse somnium, necessarium fuit, vt in vigilia fieret, vt sic omnis ambiguitas excluderetur. Tertio. Non solùm Zachariæ vigilanti, sed etiam pro communi bono totius populi oranti se Angelus manifestat: quia ipsa oratio impetrauit, vt tanto dignaretur fauore, vt clarè vigilans Angelum videret eiusque præsentia frueretur. 29. Chrysol. *Res magna visione magna eget.* *Omnis ambiguitas excludenda.*

QVÆSTIO XIII.

Quare Angelus appareat in templo;

RESPONDET primò D. Ambrosius, Beda *Non autem immerito,* ait, *Angelus videtur in templo, quia veri Sacerdotis annuntiabatur iam aduentus, & cæleste sacrificium parabatur, in quo Angeli ministrant; non enim dubites, assistere Angelum, quando Christus immolatur.* Ita Ambrosius. Ratione Sacerdotis Christi fit apparitio, & denuntiatio in templo. Secundò, Hugo. *Apparuit,* ait, *Angelus illi exequenti personaliter suum officium, ac pro populo oranti.* Visione tanta, tantopere nuntio dignus fuit, dum per se ipsum, & non alium munus suum adimpleuit, hoc enim Deo maximè est gratum. Tertio. Titus Bostrensis, *Quia puro corde, & vt decebat templum est ingressus, & his semper adsunt Angeli, ac Dei auxilium,* Quarto Maldonatus. Vt magis constaret, Angelum à Domino fuisse missum; cùm appareret eo loco, vbi Deus habitare dicebatur, vbi arca Testamenti è regione erat, vnde diuina responsa reddebantur. Quintò. Quia Zacharias in templo sacrificabat, ac debita Deo obsequia ministrabat, & in loco obsequij beneficia accepit; quodammodo enim Deus ab ipso loco obligabatur, vt preces audiret, postulata concederet. Sextò Guerricus Abbas *sermon.* 3. *de Baptista,* ait: *Mirantur igitur alij, quòd à Prophetis prænuntiatus, quòd ab Archangelo promissus, &* 30. Ambros. Beda Hugo. *Munus personaliter exequendum.* Bostrensis. Maldonat. *Deus quodammodo obligatur à loco obsequii.* Guerricus.

& eodem, quo Christus; cùm tamen Christus in cubiculo, Ioannes in templo. Hoc in magnam cedit Ioannis laudem, quòd Christus in priuata denuntietur domo, Ioannes verò in templo, & iuxta altare; ea tamen ratio mihi videtur, quòd cùm Ioannes esset creatura, templo annuntiatur, vt à loco auctoritatem accipiat, & sanctitatem? Chrystus verò, cùm sit Deus, hoc à se habet, & nullo extrinseco indiget; vel dic quòd vnusquisque accipit diuinum responsum prout in suo munere se exercet, Virgo clausa, Sacerdos in templo diuina oracula promerentur:

QVÆSTIO XIV.

Quare Angelus appareat à dextris altaris?

31. QVANTVM ad id, quod Angelus apparet à dextris altaris. Respondent primò Ambr. Beda, Euthym. *Quia cælestis doni gaudium prædicabat; gaudium enim, & fœlicitas per dexteram designatur; & ideo Angeli annunciãtes Christi resurrectionem ad dexteram sedent,* Marc. 16. n. 5. Ad magnam ergo in annuntiatione præcursoris lætitiam demonstrandam Angelus ad dexteram sedet. Hugo ait: Quia gaudium æternæ beatitudinis nuntiabat. Secundò. Idem Ambrosius. *Apparuit autem à dextris altaris incensi, quia diuina insigne misericordia deferebat; Dominus enim à dextris est mihi, ne commonear,* Psalmo 15. Denuntiabat Angelus aduentum Christi, quo Dei patuit misericordia, quæ per dexteram significatur. Tertiò Cassianus sermon. de Baptista, lib. 3. cap. 1. *A dextris*, ait, *apparuit altaris incensi, quoniam omnia erãt in meliora mutanda, & à dextris ponendi erant omnes credentes ea, quæ ipse nuntiaturus aduenerat.* Quarto S. Bonauentura. *A dextris, vt significaretur, quòd de cælestibus ciuibus erat.* Prouerb. 1. *Longitudo dierum in dextera eius* Vnusquisque gestu, & situ suo ostendit, qualis sit: Angelus de cælo dexteram occupat, Angelus vero malus sinistram; quia sicut ille bona, & prospera, ita iste mala, & sinistra profert.

Ambros. Beda. Euthym. — Gaudium in dextera. — Hugo. — Ambros. — Cassian. — Omnia in melius mutanda. — Bonauent. — Vnusquisque ostendit, qualis sit.

32. Quare Angelus erat stans, cùm apud sepulchrum sederet? Respondeo primò, quod Angelus ad monumentum, vt custos, sedet; hîc ad Zachariam tamquam minister, & nuntius ad dicendum ea, ad quæ missus erat, stabat. In forma, & modo, secundùm munus sibi commissum, se habet. Secundo, In sepulcho, tamquam in lege gratiæ, ac testamento Christi nouo sedet; in templo Iudaico tamquam in lege veteri, stat, vtpote illinc demigraturus, & ad legem gratiæ transiturus, vt ibi immobilis, ac fixus permaneat; ideoque ad Christi sepulchrum sedet. Tertio. In monumento Angelus cum sanctis mulieribus; hic in templo cum Sacerdote, qui postea de diuinis fuit promissionibus dubius; tamen ob Sacerdotij dignitatem Angelus stat, illi soli plus reuerentiæ impendens, quàm tribus aliis piis fœminis, ac amore charitatis feruentibus. Quarto, Zacharias habebat iam tunc in se virtualiter Ioannem Baptistam; & ideo nil mirum, si ab Angelis maximè venerentur.

Quare Angelus stat. — Lex vetus fluxa. — Sacerdotes venerandi.

Lucæ 1. num. 12. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.

VERSIONES.

Vatablus. Ingruitque timor in eum.

EXPOSITIO.

X subita visione angelica turbabatur Zacharias, *& timor irruit.* 33.
In hoc significatur, vt D. Bonauentura, vehementia timoris, Deinde satis communis erat opinio apud Iudæos statim morituros, qui Angelos videbant. *Iudic. 6. n. 22. & 23. & cap. 13. num. 22.* Manue Angelum videns dixit vxori: *Morte moriemur, quia vidimus Dominum*

Idem. — Iud. 13.

QVÆSTIO XV.

Quare Zacharias videns Angelum turbetur?

ABRAHAM, Loth, & Tobias, Angelorum præsentia minimè turbati, *Genes. 18. & 19. & Tobiæ 6.* Zacharitas vero turbatur. Vnde hoc? Respondeo primo, quod illis Angeli humana facie, ac forma induti, instar hominum agentes, ac conuersantes se præbuerunt: at Zachariæ splendidis vestibus, ac mirabili fulgore Angelus repentè se manifestauit, ita vt superior videretur creatura. D Ambrosius hîc. *Perturbamur,* ait, *& à nostro alienamur affectu, quando perstringimur alicuius superioris potestatis occursu* Beda similiter: *Humana fragilitatis,* ait, *est spiritualis creatura visione turbari.* Vnde Daniel 10. n. 16. ait. *Viso Angelo, Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit virium.* 34.

Ambr. — Beda. — Daniel. 10.

Secundo. Quia, vt Dixi in expositione, communis erat Iudçorum opinio, quod videntes Angelos morte afficiebantur. Tertio. Turbatur Zacharias, quia tanto oraculo se iudicabat indignum. nam iustus cùm ad se oculos conuertat, cælestia dona timet. Quarto. Timet. Zacharias, quia pupulus foris totus erat perfusus lachrymis, & sibi soli visiones fiebant: & fauores vni facti, dum alij lachrymantur, valde suspecti. Quinto Perturbatur, quia non bonum Angelum reputauit. Chrysost. *hom. 2. in Natali, S. Ioannis,* ita Zachariam ad Angelum dicentem introducit: *Cessa deinceps,* ait, *tu qui me terres; si enim esses à Deo missus Angelus, ad ea, quæ sunt mihi vsus, adiumento fuisses, & misertus esses eorum, qui foris lachrymantur, affligereris vna cum eis, qui affliguntur.* Ex eo sibi persuasit, Angelũ non esse à Deo missum; quia eum impediebat, ac deterrebat sacrificio, ac à bono opere oblationis, & ideo dixit, *Ad ea, quæ mihi sunt vsus, adiumento fuisses.* Deinde, quia Angelus apparebat in gloria, ac gaudio, populus vero erat in afflictione, & tristitia; ideoque alienum à sancto nuntio existimauit: est enim diuinum, dolere cum dolétibus; quapropter ait. *Affligeris vnà cũ eis, qui affliguntur.* 35.

Iustus cælestia dona timet. — Fauores vni suspecti. — Chrysost. — Diuinum dolere cum dolentibus.

Amos 6. num. 1. *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: qui dor-* 36.

Amos 6.

mitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem psalterij, sicut Dauid.putauerunt se habere vasa Cantici: bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti; & nihil patiebantur super contritionem Ioseph. Postquam Propheta lamentatur eorum scelera, tamquam ad omnium maximum deuentum est: *Nihil patiebantur super contritionem Ioseph.* D Hieron.
Hieron. *Cùmque*, inquit, *his delicijs affluatis, si quos videritis de populo perire, nulla misericordia super interfectione eorum flectimini, sed contemnitis quasi bruta animalia, & in suo bestias cruore pereuntes.* Tamquam inde maximè aggrauaretur iniquitas, ideo vltimo apponitur loco, nihil patiebantur super contritionem.

37. Genes.37. Notat Caietanus, vt in eodem Ioseph persistamus, *Gen.* 37.*num.* 13.ad illa verba: *Confestim igitur, vt peruenit ad fratres suos, nudauerunt eum,*
Caiet. ait Caietanus, *Tacet hic Moyses preces Ioseph supplicantis fratribus, vt misererentur eius, testantur enim inferius fratres in c.42.intercessisse huiusmodi preces.* Sed quare, cùm huiusmodi preces interfuerint, scriptor canonicus eas silentio premit, cùm adulteria, incestus, & multa crimina idololatriæ enarret; Adeò graue, & turpe est, afflicto non condolere, imò in tempore eius oppressionis gaudere, & epulari, vt fecerunt ipsi filij Iacob, dum frater detineretur in cisterna, vt Scriptori canonico non fuerit in animo, ea pro palare; ac scribere, & ideo si proponuntur, sit ex ore fratrum, non verò narrantis historiam. Ait
Matth 2. Angelus Ioseph, Matth. *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum.* Sed quare non potiùs in Persidem, vbi sunt Magi qui eum reuerenter adorabunt, ac recipient? Chrysosto-
Chrysost. mus homil. 8.in Matth. *Nos tamen*, inquit, *scrutari dignum est, cur & non Magi præsentes saluentur, & puer: sed illi quidem in Persidē reuertantur, hic autem cum matre in Ægyptum transfugiat.* Et post pauca subdit. *Quid vero istud est? quod ab ipsis videlicet vitæ initijs ad tētationes debeamus, & ad insidias præparari.* Relinquebat Dominus Iesus pueros suos in Bethlehem à nefario tyranno trucidandos; non vult ergo asportari à Magis, nec in Persidem fugere, Alienum erat à tanto Domino inter regales delicias viuere, dum sui in vltimo discrimine versabantur; fugit in Ægyptum, vt ibi cum suis tentationes, ac miserias patiatur.

Luca 1.*num.* 13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua; & vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem.

VERSIONES.

Chrysost. serm. de natiuit. Ioan. Zacharia, exauditæ sunt preces tuæ.

Arias. Exaudita est petitio tua, & vxor tua Elizabeth gignet filium tibi.

Arnobus Afrus in annot. ad cap. 1.*Luca.* Ideoque nascetur tibi filius.

EXPOSITIO.

CONFORTAT Angelus Zacharię turbatum animum, non tantùm verbis, sed etiam signis, & rebus: *Quoniam exaudita est petitio tua;* in quo se ostendit Angelus Dei bonum ministrum, qui sciebat à Deo orationem exauditam, quæ erat de aduentu Messię; & ideo subdit natiuitatē Pręcursoris. *Vxor tua*, nō alia, sed hæc, quā modò habes, *Elizabeth.* & ideo explicat nomen eius, *Pariet tibi filium*, vt notat Caietanus, non ex altero viro, sed ex te, *Pariet*, inquit, non gignet, quod futurum erat in peccatis, sed pariet, quia puer in gratia edendus erat in lucem, & vt denotaret, qualis filius erat ait, *Vocabis Ioannem*; Ioannes enim, id est, donum ac misericordia, Nota, quòd cùm Zacharias multipliciter orasset, nunc tantùm eius deprecatio dicitur exaudita; aderat enim Sacerdotis oratio simul cum populi oratione, quæ multum est efficax. Obsidetur Hierusalem à Nabuschodonosore 4, *Reg*, 25.& à Sennacherib. ab illo capitur, ab hoc liberatur; & ait Deus: *Saluabo eam propter Dauid seruum meum*, 4.Reg.19.num 34. Nonne merita Dauid erant in conspectu Dei in vtraque obsidione? maximè; Quomodo ergo non in vtraque obsidione liberatur? Dum à Sennacherib deprimitur, merita Dauid erant orationi populi associata; & vbi hæc interueniunt, omnia vincunt.

(Right margin: 38. — Caiet. — *Oratio Sanctorum cum nostra efficax* — 4.Reg.19.)

QVÆSTIO XVI.

Quare Angelus præceperit Zachariæ, ne timeret?

RESPONDET primò Euthymius, vt posset Zacharias, sedato prius animo percipere, quæ dicenda erant. Secundò, vt ostendat, se prospera, & non aduersa nuntiaturum. Tertiò, vt obseruant D. Athan. *in vita S. Antonij*, Beda, Theophylactus, hoc esse discrimē inter apparitionem boni, & mali Angeli; nam bonus timorem incutit, & postea reficit, ac consolatur: hoc enim habent cælestia, & diuina mulus verò timorem ingerit, & auget, qui semper permanet. Quartò, vt notat Toletus, potuit Angelus impedire timorem, ne insurgeret, sicut & insurgentem amouit; id tamen non effecit, & vt nuntiantis maiestas repræsentaretur, & vt eo ipso ad credendum ei animus Zachariæ præpararetur; vt enim alicui fidem adhibeas, multum valeat, quòd magna concipias de eius auctoritate. De magno parente Elia, & Enoch, quando in fine mundi venient prædicaturi aduersùs Antichristum, ait Dominus. *Dabo duobus testibus meis, prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duo oliuæ, duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes*, &c. Apocal. 11. num. 3. & 4. vbi eorum virtutes, ac potestates latè describuntur. Sed cur diuinus Spiritus, tantus est in eorum magnalibus puplicandis? Vt

(Right margin: 39. — Euthym. — Athanas. — Beda — Theoph. — Tolet. — *Multum valet auctoritas ad credendū.* — Apoc.11.)

Vt ita suis testibus magnam reconciliaret auctoritatem, dum eos homines agnoscerent præexcellenti potestate eminere. D. Ambrosius Apocal. 11. *Duæ ergo oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini stare dicuntur: quia in terra positi illud tempus præstolantur, quo officium prædicationis suæ expleant.* In magnum eorum auctoritatis incrementum, quandiu prædicationis munus exercent, oliuæ, & candalabra dicuntur. Cùm vinum deficeret in nuptiis Canæ Galilææ, dixit Mater Iesus ad eum. *Vinum non habent.* Cui ait Dominus. *Quid mihi & tibi, mulier, nondum venit hora mea,* Ioan. 2. n. 3. Sed Christus omnium temporum Dominus, quomodo ait de se, *nondum venit hora mea?* Eleganter Chrysostomus homil. 21. in Ioan. *Nondum cognitus sum, neque enim ipsum quisquam præter Andream, & Philippum sequebatur, neque hi verè adhuc ipsum cognoscebant.* Sed quid obstat ad miraculum operandum, quod Dominus non esset cognitus, & à paucis sequeretur; Multum per omnem modum, nam illud insigne opus in magna veneratione non esset, quandiu illius auctor vt ignotus haberetur. Ne ergo miraculum deuenustare videretur, pro tunc recusabat Dominus illud edere, cùm in eo tempore eius fama, ac opinio magna non esset. Vide *cap. 10. quæst. 5. in fine.*

Ambros. — *Opus æstimatur ob auctorem.* — *Ioan. 2.* — *Chrysost.*

QVÆSTIO XVII.

Quidnam petierit Zachariæ oratio?

40. ALIQVI Recentiores, vt Maldonatus, volunt, fuisse pro filio postulando. Sed communis Patrum sententia est, Zachariam oratione sua deprecari Christi aduentum, ac commune populi bonum. Ita D. Augustinus *lib. 2. quæstion. Euangelic. cap. 1.* Chrysostomus *homil. de natiuitate Ioannis Baptistæ.* Ambrosius, Titus Bostrensis, Euthymius, Theophylactus, & alij. Quod ex eo probatur, quod Sacerdos, & præcipuè tantus Sacerdos, non debebat orationem agere nisi pro communi populi bono, & ideo populus erat foris orans. Secundò. Idem Titus Bostrensis. *Quomodo* ait, *pro populo intercedente, proque peccatis illius Deum deprecante, & veniam cum seruis suis deposcente, dicit: Ne timeas Zacharia quoniam exaudita est deprecatio tua? Videri hæc possunt parum inter se cohærere. In orationis enim exauditæ argumentum, filium nomine Ioannem ipsi nasciturum subdit. Aptè cohærent omnia; quia enim pro peccatis populi deprecabatur, procreaturus erat filium, qui sublata voce clamaret; Ecce Agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi.* Filius, qui alta voce, ac magna libertate pro peccatis populi tollendis clamaturus erat, bene intelligitur peti à Patre, quando pro totius populi bono exorat; nullum enim maius bonum, quam peccatorum extinctio. Tertiò. Angelus non dixit, *Vxor tua,* absolutè, vt notat Caietanus sed, *& vxor tua,* notetur particula *&*, ac si diceret, vltra id, quod deprecatus es, habebis filium.

Maldon. — *August.* — *Chrysost.* — *Ambros.* — *Bostrensis.* — *Euthym.* — *Theophyl.* — *Bostrensis.* — *Peccatorum extinctio populorum bonum.* — *Caiet.*

41. Sed quare Angelus miscuit hîc sermonem de Baptista? Primo, vt ipsum reddat certum de aduentu Christi, cuius præcursorem promittit. Secundo, quia Deus est adeo liberalis in suorum orationibus exaudiendis, vt non solùm petita concedat, sed etiam multo plura largiatur. Sic D. Ambrosius in præsenti. *Plena semper,* ait, *& redundantia sunt diuina beneficia, non exiguo constricta numero, sed vberi bonorum coaceruata congestu, vt hîc precationis fructus, deinde sterilis partus vxoris, tum lætitia plurimorum, & magnitudo virtutis, Altissimi quoque Propheta promittitur.* Tertio. Quia Ioannes non tam fuit particulare, quàm commune omnium bonum. Chrysologus serm. 88. *Cùm non tamen sibi soli, sed omnibus affuerit iste venerandus Antistes, quàm responderit Angelus vniuersis, quàm Deus prospexerit in vno isto germine Sacerdotis, vt eam daret vniuersitati, largiretur sæculis, populis condonaret, & fieret Sacramenti filius inter sacratos delatus.* Similiter Eusebius Gallican. homil. 2. de Baptista. *Ergo Angelus,* ait, *dum pro incolumitate Israelis expectatum reddit oraculum, non tam seni sobolem, quàm Pontifici promisit hæredem. Qui dum tanto Propheta præparatur successor generis, plebi prospicitur spes salutis.* Natiuitas Ioannis non tam seni; quàm Pontifici pollicetur, qui est in cultum Dei consecratus, atqui in commune bonum: quasi hoc totum ab ortu suo Ioannes habeat.

Deus dat vltra petita. — *Ambros.* — *Chrysol.* — *Eusebius.* — *Ioannes commune bonum.*

QVÆSTIO XVIII.

Quare Ioannis nomen prædicatur ante eius natiuitatem?

NOTARVNT Hugo Cardinalis, & ex parte D. Hieronymus *in quæstionibus in Genes.* 42.
& Eucherius *quæst. 2. in Lucam.* In nouo Testamento prædicta sunt duo tantùm nomina, ante conceptionem scilicet Iesu Christi, & Ioannis Baptistæ; in veteri autem Testamento sex. Hismael. *Genes. 16. num. 11.* Isaac, *Genes. 17. num. 19.* Agag, *Num. 24. num. 7.* Sanson secundùm quandam translationem, vt testatur Hugo *Iudic. 13.* Iosias *3. Reg. 13. num. 2.* Cyrus *Isai. 33. num. 1.* Sed quare in Testamento vteri sex, in lege vero gratiæ duo tantùm reperiuntur in Scriptura, Respondeo, quod in illo antiquo tempore, cùm lex esset imperfecta, & carnis, multi extiterunt, qui pro singulari dono mundo donati sunt, non solùm Iusti, vt Isaac, Sanson, Iosias, sed etiam peccatores, vt Hismaël, Agag, Cyrus, ratione alicuius rei temporalis. At in lege gratiæ, vbi est summa perfectio, & maxima cælestium donorum abundantia, duorum solùm nomina, nempe Christi, & Baptistæ: hi enim duo inter cæteros viros pro singulari dono mundo concessi sunt, Christus vt Redemptor; Ioannes vt eius præcursor.

Hugo. — *Hieron.* — *Eucher.* — *Christus, & Ioannes pro singulari dono.*

Sed quare Ioanni ante natiuitatem nomen datur, cùm aliis, vt Abrahamo, Sarai, Iacob, & 43.
Petro ad vltimam senectutem nomen reseruetur? Respondeo, quod nomen à Deo impositum, sine effectu significato esse non potest; Ioanni ante natiuitatem nomen datur, quia ab ipso vtero, mediante Dei gratia, mirabilia virtutum operaturus erat: aliis vero non in infantia, sed in senectute nomen conceditur, quia tunc ad præclara facinora destinabantur. D. Chrysostomus homil. 18. in Ioannem. *Deus, ait, est, qui nomina aptè imponit; qui Abram Abraham, & Sarai Saram vocauit. Ita & Ioanni nomen cælitus imposuit qui enim debebant ab ineunte ætate virtute pollere, eis*

Nomē à Deo sine effectu non est. — *Chrysost.*

Ioannes in sanctitate in infantia, sicut alij in senectute.

tunc indita sunt nomina: qui verò in ætatis progressu profecturi erant, postmodum. Ioanni ante natiuitatem, aliis verò post ætatem multam nomen datur, quia iam tunc ipse tantum excreuerat, ac alij in ætate vltima. De nomine verò Ioannis multa infrà: dum de natiuitate fuerit sermo.

Luc. 1.*n.* 14. Et erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.

VERSIONES.

Vatablus. Et erit tibi gaudio, & exultationi, multíque super eius natiuitate gaudebūt.

EXPOSITIO.

44. T erit tibi gaudium interiùs in animo, & exultatio exteriùs; est enim lætitia, quæ foras erumpit, ac corporis motibus demonstratur. *Et multi gaudebunt,* Hæc lætitia non erit priuata, vt est in ortu aliorum filiorum, sed publica, & communis, quæ vsque hodie durat, & perseuerat.

QVÆSTIO XIX.

Quare dicatur, quòd multi gaudebunt, & non omnes?

45. Beda. RESPONDET Beda hîc: *Notandum, ait, quòd nato præcursore multi gaudent, nato autem Domino annuntiat Angelus gaudium magnum, quod erit omni populo, quia videlicet hic salutem multis prædicare, ille omnibus, qui velint, venit donare.* Hoc enim discrimen inter salutem, & bonum datum à Deo, vel ab homine, quod enim est à Deo largitore, ad omnes se extendit; quod verò ab homine, paucos apprehendit. Sicut etiam suprà dixerat Angelus Zachariæ: *Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium.* At Beatissimæ Virgini: *Ecce concipies in vtero, & paries filium.* Sed quare sicut Zachariæ, non appositum est *tibi*? Chrysolog. serm. 141 *Quare? Quia Sanctum vocabitur Filius Dei.* Qui Filius Dei est, omnibus nascitur; filius verò hominis particularibus tantùm, scilicet *tibi*?

Hominis donum limitatum.

Luc. 1.

Chrysol.

Luc. 1.*n.* 15. Erit enim magnus coram Domino: & vinum, & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

VERSIONES.

Suarius. Futurus est magnus corā Domino, &c. Et Spiritu sancto replebitur adhuc ipse in vtero matris suę existēs.

Hebraicus apud Vatab. in Scholys. Erit maximus coram Domino.

Theophylact. Spiritu sancto replebitur iam inde ab vtero matris suæ.

Syrus apud Cornel. Spiritu sanctitatis replebitur.

Arabicus. In vtero matris suæ.

EXPOSITIO.

 AVSAM tanti filij, ac gaudij explicat Angelus, quinque modis Baptistam extollendo. Et primo: 46.
Erit magnus, nō potentiâ, & corpore, sed virtute, ac sanctitate, vt explicat D. Ambros. *Coram Domino,* non iudicio suo, ac populi, sed æstimatione diuina, in qua nilhil falsum subesse potest. Vel, *Erit, magnus,* seu Hebraicè, *maximus,* in præsentia Christi, ipsum indicando, & baptizando. Secundo. *Vinum, & siceram non bibet:* exponit eius sanctitatem, eius abstinentiam manifestando, quę omnium est fundamentum virtutum. *Et siceram non bibet.* Sicera apud Hebręos nomen genericum significat omne, quod inebriare potest; Ioannes tanta abstinentia vsus est ob carnis puritatem. Vt ait Apostolus Ephes. 5. num. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Et ideo Sacerdotes, dum in templo ministrabant, ex Dei præcepto à vino abstinebant, *Leuitic. c.* 10. *num.* 9.

Ambr.

Ephes. 5.

Tertio. Apponit: *& Spiritu sancto replebitur,* seu, vt clariùs habet Syriaca, *Adhuc ipse in vtero matris suæ existens;* id est, in vtero matris à peccato originali sanctificatus est, ac dona Spiritus sancti ei sunt infusa, acceleratúsque rationis vsus; quapropter ab vtero matris mereri cœpit, vt est hodie multorum sententia. Hoc autem totum factum est in visitatione Beatissimæ Virginis ad Elisabeth. Eusebius Gallican. *homil.* 1. *de Baptist.* quæ habetur post festum Pentecost. *Magnum est, ait, Spiritu sancto illustrari, sed multo maius impleri; & ideo sicut vas plenum balsamo admixtionem liquoris alterius expuit, & penitus excludit, ita in eum nil sæcularis macula introire iam poterat in quo sanctificationis plenitudo regnabat.* Nota; quod postquam dicitur: *Vinum, & siceram non bibet,* statim subditur; *Spiritu sancto replebitur,* vt ait Beda: *Cui vini ebrietas tollitur, spiritus gratia cumulatur.* 47. Syriac.

Eusebius.

Nil sæculare potuit intrare in Ioannē.

QVÆSTIO XX.

Quare de Ioanne dicitur: Erit Magnus.

DE solo Ioanne dicitur: *Erit magnus coram Domino,* cùm de nullo alio viro sancto nec de D. Petro, nec Paulo, vel Magdalena simile dicatur: imo de omnibus gentibus dicitur per Isaiam 40. num. 17. *Omnes gentes, quę, quasi non, sic sunt coram eo, & quasi nihilum; & inane reputata sunt ei.* Sed tantùm de Christo Domino dicitur hoc cap. 1. Luc. num. 32. *Hic erit magnus?* Respondeo, quod tot sunt excellentiæ, & magnalia Baptistæ, vt id quod dicitur de Filio Dei, ei adaptetur; ita enim Dominus vult seruos suos honorare, & extollere. De hoc ad proximum citatum Lucæ locum. Secúdo. Appellatur magnus, 47.

Isai. 40.

Luc. 1.

Qui gloriam Dei quærit, magnus.

qua

quia de eo dicitur, parare Domino plebem perfectam, & non ſibi, vt notat Hugo, Qui non de ſe, ſed de aliis agit, verè magnus dicendus eſt, Hugo.

49. Sed ex hac alia oritur quæſtio, quam ponit Toletus *annot.* 21. Quare dicitur ſolùm magnus coram Deo, & non ſimul coram hominibus, cum re vera hominum opinione magnus extiterit? Primò, quia, vt Chriſtus, ac Meſſias à multis creditus eſt, quamuis eſſet de tribu Aaron, *Luc.* 3. *num.* 15. Secundò, quia eius teſtimonium impellebat Iudæos Chriſto Domino credere. Tertiò, quia omnes Euangeliſtæ eius teſtimonio, tamquam quid maximum, ad doctrinæ Chriſti veritatem confirmandam, & incredulos refutandos, viſi ſunt. Ad quæſtionem propoſitam. Reſpondet primùs Cardinalis citatus, quod magnitudo, quæ ex hominum opinione dependet, non eſt abſolutè magnitudo, ſed tantùm reſpectu illorum, qui de eo magna concipiunt. At magnitudo erga Deum, facit abſolutè, & ſimpliciter magnum, cùm ipſe falli non poſſit, ac proinde magnus coram Deo abſolutè, & ſimpliciter, non vero reſpectu aliquorum magnitudinem virtutum importat. Secundo dico *Magnus coram Deo*, & non coram hominibus, quia Ioannis altum virtutum cacumen, non iudicium humanum, ſed diuinum tantùm deprehendere valet, ac proinde eius magnitudo ſoli Deo erat manifeſta.

Tolet. — Luc. 3. — *Solus Deus Ioannis virtutes comprehendis.*

Qvæstio XXI.

Quare Angelus de potu tantùm, & non de cibo mentionem faciat?

50. Qvare, cibum tacens, & potum exprimens dixit Angelus: *Vinum, & ſiceram non bibet*; Reſpondetur primo, quia difficilius eſt à potu, quàm à cibo abſtinere. Secundo. Hac abſtinentia admirabilem Ioannis vitam Angelus manifeſtauit, ſicut etiam de Sanſone prænuntiauit *Iudic.* 13. *num.* 4. Et hanc Nazaræi obſeruabant pro aliquo vitæ tempore: Ioannes tamen illam pro toto ætatis ſuæ diſcurſu retinuit. Tertio, vt admirabilis Ioannis ſanctitas demonſtraretur. In Sacerdotibus ſummam Deus requirebat puritatem, in hac vita poſſibilem, præcipuè cum in Sancta Sanctorum ingrediebantur; eis tamen tunc à vino, & ſicera abſtinere præcipiebat, *Leuitic.* 10. *num.* 9. *Ezech.* 44. *num.* 21. vt ſumma eorum puritas ſignificaretur: hæc ergo de Ioanne prænuntiatur, vt intelligas, quod tanta fuit illius ſanctitas in toto vitæ diſcurſu, quantam Deus in ſummo Sacerdote Sancta Sanctorum ingrediente exoptabat. Quarto, vt per abſtinentiam à vino, & ſicera contemptus rerum temporalium denoteretur, à quo eius reſultauit magnitudo. Beda *homil.* 1. *in Vigilia Baptiſtæ*, ait, *Magna coram Domino virtutis eſt, prædicantem in deſerto cæleſtia gaudia, terrenas ex integro ſpreuiſſe delicias; ſed & hoc coram Domino magnum eminet, quamuis hominibus videatur deſpectus quod is, cui in natis mulierum maior non eſt, laſciuientis ob ludum puellæ capite truncatus eſt. Cuius ordinem magnitudinis ipſe Angelus exponens: Et vinum, inquit, & ſiceram non bibet.* Virtutum celſitudo in abſtinentia exprimitur.

Ea puritas eſt in Ioanne, quam Deus optabat in Sacerdote.

Qvæstio XXII.

Quare dicatur, quod Spiritu ſancto replebitur ex vtero?

51. Respondetvr, vt ſanctificatio Ioannis, à peccatóque originali expurgatio demonſtretur, de quo latiùs *q. ſequenti*, modus audiendus eſt. D. Chryſo. ſerm. 88. *Beatus Ioanes, qui antè Dei Spiritu meruit intonare, quam hominis vagiret in fletu, beatus, qui ante diuina poſſidere meruit, quam ſortiretur humana; beatus qui antè meruit cælum ſcire, quàm terram.* Et alia proſequitur S. Pater. Dicitur ſanctificatus ex vtero, vt eius admirabilis ſanctificatio ſignificetur. In primis Hieremiæ expurgationem à peccato originali antecellit; quod notat D. Dionyſius Carthuſianus in præſenti: *Gratioſior fuit, ait, ſanctificatio Ioannis, quàm Hieremiæ, non de Hieremia aſſertum eſt, quod Spiritu ſancto repleretur in vtero.*

Chryſol. — Carthuſ. — *Ioannis ſanctificatio antecellit aliorum.*

Et quamuis Apoſtoli dicantur Spiritu ſancto repleti, *Actor.* 9, *num.* 4. tamen multo excellentior hæc Ioannis extitit. Simon Caſſianus lib. 3. de Præcurſore. cap. 1. *Illi, idest, Apoſtoli, repleti ſunt Spiritu ſancto in conclaui, iſte in vtero; illi cum linguis, iſte exiſtens elinguis: illi cum ſonitu, iſte nondum aurium officio fungens: illi cum igne, iſte adhuc maternis viſceribus inuolutus, illorum calore confotus. Hæc eſt protinus incomparabilis hominibus magnitudo, cui quæcumque alia ſubiiciuntur omnino, cum quibus Spiritus ſancti plenitudinē habet.* Vbi multa ſatis doctè innuit. Illi in conclaui, iſte in vtero; illorum enim beneficium communem multis, iſtius vero ſingulare, & inde multo pretioſius. Illi cum linguis, quia illarum miniſterio prædicaturi erant; iſte exiſtens elinguis, quia non ſolùm ſermone, ſed etiam tacendo ad pœnitentiam prouocaturus erat. Illi cum ſonitu, vt iam in adulta ætate exiſtentes, iſte nondum aurium, vt infans, officio fungens. Illi cum igne, vt ab actualibus peccatis mundarentur, iſte adhuc in vtero matris ſine illis exiſtens, ita vt ab originali tantùm purificaretur. Merito ergo iſtius incomparabilis eſt plenitudo: vt dicat Bernardus ſerm. de S. Baptiſta: *Illi ſcilicet Apoſtoli, repleti ſunt Spiritu ſancto, hoc tamen legitur Ioannes in vtero aſſecutus, quod Apoſtolica celſitudo tandem longiori promiſſione meruit obtinere.* Ad quod celſitudo Apoſtolica trium diſpoſitione annorum in Chriſti ſchola potuit deuenire, hoc Ioannis in vtero matris initium extitit.

Caſſian. — *Ioannes Apoſtolos antecellit.* — Bernard.

Qvæstio XXIII.

Ex præcitatis verbis ſanctificatio Ioannis rectè colligitur, & mens Auguſtini explicatur.

52. Ioannem Baptiſtam ſanctificatum fuiſſe in vtero matris ſuæ, conſtans eſt Patrum ſententia. Hoc apertè docent D. Athanaſius *ſerm.* 4. *contra Arrian.* D. Cyprianus *epiſtola ad Iulian, quaſt.* 73. *& epiſtol.* 76. *ad Magnum.* D. Hieronym. *in cap.* 1. *Ieremiæ.* D. Ambroſius *in Lucam*, ad præſentia verba, *& ſerm.* 63. *in natiuitate Ioann.*

Athan. — Cyprian. — Hieron. — Ambroſ.

Origen. Cyrill. Chrysol. Eusebius. Gregor. Bernard. S. Thom.

Ioan, *& lib. 5. de fide cap.* 4. Origen, *homil.* 4. *in Lucam*. D. Cyrill. Ierosolymitan. *Catech.* 3. D. Chrysologus *serm.* 8 8. Eusebius Emissen. *serm.* 1. *de Baptista*. D. Maxim. *serm.* 1. *de Ioann.* D. Gregorius Magn. *lib.* 3 *Moral. cap.* 3. D. Benard *epistola* 174. & alij mullti Patres, sequuntur omnes Scholastici cum D Thoma 3. *par. quæst.* 27. *art. &* 6. *& in* 1. *quæst.* 2. *art.* 1. *quæst.* 3. Probatur primò, ex prædictis verbis, *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ*, quod non solùm de dono prophetiæ, sed de gratia sanctificante intelligitur à Patribus, vt vidimus, ac etiam à communi consensu totius Ecclesiæ, quæ canit in eius officio,

Sanctificatio Ioannis in vtero probatur.

Hinc parens nati meritis vterque abdita pandit. Sine gratia autem non est meritum. Secundò Apostoli dicuntur repleti Spiritu sancto *Actor.* 2. *num.* 4. & etiam Stephanus *Actor.* 6. *num.* 8. Et tamen hæc plenitudo non intelligitur solùm de dono prophetiæ, sed etiam de gratia; ita etiam de Ioanne dicendum. Tertio confirmatur ex lectione Syriaca, quæ est magnæ auctoritatis, quæ ita habet. *Et replebitur Spiritu sanctitatis, adhuc ipse in vtero matris existens.* Quod explicant Bostren Theophylactus. *Adhuc intra vterum matris.* Et ideo aliqui dicunt hanc sententiam esse de fide, vt Villegas *in serm. de natiuitate in Ioann.* Hæc tamen sententia est valde consona fidei, vt opposita sit plusquam temeraria in fide, vt ait Ægidius Lusitanus *lib.* 1. *de sanctificatione Virg. quæst.* 2. *art.* 4. § 3. *num.* 4.

Syriac. Bostrensis. Theoph. *Censura contraria sententia.* Villegas Ægid Lusit.

Difficultas ex Augustino.

Tota difficultas in hac materia ex mente D. Augustini resultat, nam *epistol.* 57. *ad Dardanum.* sic ait. *Quamlibet enim sententiam de prægnantibus, imò de hominibus habeamus, adhuc inter materna viscera constitutis, verùm existimemus eos nec non donari posse aliquo sanctificationis modo, vel propter Ioãnem, vel propter Ieremiam, &c. Tamen illa sanctificatio qua efficimur templum Dei, & singuli templa Dei, & in vnum omnes templum Dei non nisi renatorum, quod nisi nati, homines esse non possunt.* Ex quibus verbis August. dubitasse collegit Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *p. disp.* 5. *sect.* 1. §. *Sed in primis.* Et sanctum Doctorem in opposita nostræ sententiæ fuisse tradunt Iansenius *in sua concordia cap.* 1. *&* 3. Toletus *hoc cap.* 1. *Lucæ, annotat.* 13. Vasquius *tom.* 2. *ad* 3. *p. disp.* 115. *cap.* 4. Ita Intelligentes sanctum Doctorem, quod Ioannes dicatur repletus Spiritu sancto, & sanctificatus ab vtero, non gratia illa, qua constituimur templum Dei, hoc est, sancti, & iusti, sed vel dono diuinæ prædestinationis, de quo Paulus *ad Galat.* 1. ait, *ab vtero segregauit me*, vel de dono prophetiæ. Sed nunquam mihi persuadere potui magnum Ecclesiæ lumen Augustinum in tali sententia fuisse, imo oppositum colligitur ex eius sermonibus 1. 2. & 3. *de natiuitate Ioan.* qui in sermonibus de Sanctis *to.* 10. sunt 21. 22. & 23 Vbi latè explicat Natiuitatem Ioannis post Christi natiuitatem celebrari, ob eius mysterium, eiusque sanctitatem, & *serm.* 23. apertè ait, quòd Ioannes tanta gratia fuit præuentus, vt de vtero matris suæ Christum salutauerit.

Suar. Iansen. Tolet. Vasquius. Gal. 1. *Augustinus non negat sanctificationem Ioannis in gratia ab vtero.*

Prima explicatio Augustini. D Thom. Alensis. Bonauent. Richard. Valentia.

Ad citatum locum Augustini, respondent primò. D. Thomas 3. *par. quæst.* 27. *art.* 1. *ad* 2. *& in* 3. *d.* 3. *quæst.* 1. *art.* 1. *quæst.* 3. ibi Alensis D. Bonauentura, & Richard Valentia 3. *par. quæst.* 1. *punct.* 1. *in fine*, quod scilicet Augustinus absolutè non neget sanctificationem Ioannis, & Ieremiæ, sed negat illam modo ordinario, nullus enim ordinario modo renascitur in Christo, nisi priùs sit natus ex vtero matris suæ, Illi autem extraordinario modo, ac singulari priuilegio antequam ex vtero renascereutur, fuerunt sanctificari.

Aliter, & rectè explicabis Augustinum cum Ægidio Lusitano *tom. de Concept. lib.* 1. *quæst.* 1. *art.* 7. §. 1. *à num.* 4. & etiam inuit Valentia citatus, quod Augustinus non negat absolutè in Ioanne sanctificationem ab vtero, sed eam, *qua efficimur in vnum omnes templum Dei*; qua actu constituimur membra Ecclesię. Nam Augustinus citata epistola argumentatur contra quosdam hæreticos, qui dicebant pueros hominum fidelium in vtero matris esse iam fideles, ac membra Ecclesiæ; hunc errorem refellit Augustinus, nam tales pueri nascuntur in peccato originali, & veluti ex abundantia, ait, esto essent sanctificati in vtero, cùm tamen non renascantur per regenerationem baptismalem; actu non sunt intra Ecclesiam, cùm ianua istius templi sit Baptismus, vt docet Concilium Florentinum instructione Armænorum, homines scilicet fieri de corpore Ecclesiæ per Baptismum. Sicut Catechumenus, quamuis per actum dilectionis Dei ponatur in gratia, & possit saluari; tamen propriè actu non est intra templum Ecclesiæ, cùm non sit ingressus per ianuam Baptismi, vt docent Cano *lib.* 4. *de locis cap.* 2. Turrecremata *lib.* 1. *cap.* 8. *ad* 8. Bellarm. *tom.* 2. *lib.* 3. *de Ecclesia militanti, cap.* 4. Valentia 21. *disp.* 1. *quæst.* 1. *punct.* 7. §. 14. Azor. *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 10. *quæst.* 5. Turrian. 2. 2. *d.* 14. *dub.* 1. Et hanc in præsenti esse mentem Augustini, probatur ex ipsamet epistola ad Dardanum, vbi sic ait. *Quamuis existimemus Hieremiam, & Baptistam fuisse vtero per gratiam sanctificatos, tamen sanctificatio, qua efficimur, & adunamur in vnum Ecclesia templum, non est, nisi natorum, quia renascentia baptismalis, qua sola actu, & propriè in hoc templum ingredimur, non datur, nec dari potest, nisi renatis.*

Ægyd. Valentia. *Mens D. Augustini.* Florent. Cano. Turrecrem. Bellarm. Azor. Turrian.

Luc. 1. *n.* 16. Et multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum.

VERSIONES.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

EXPLICAT quartam Ioannis excellentiam, quòd scilicet ex Israël ad Christi veri Messiæ fidem multos adducet. 53.
Et postquam dictum est, *Spiritu sancto replebitur*; statim sequitur: *conuertet multos*; vox enim Prædicatoris, quæ non in aërio spiritu; sed in Spiritu sancto est, audientium penetrat corda.

Luc. 1. *n.* 17. Et ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam.

VERSIO

VERSIONES.

Syriacus. Vt conuertat eos, qui sunt immorigeri ad scientiam rectorum; ac præparet Domino populum perfectum.

Chrysostom. homil. de nat. Bapt. tom. 2. Et ipse præcedet ante faciem eius in spiritu Eliæ.

Theophylactus. Cum spiritu, & virtute Eliæ vt conuertat corda patrum in filios, & inobedientes ad prudentiam iustorum, vt paret Domino plebem præparatam.

Vatablus. Et contumaces ad prudentiam iustorum, vt præparet Domino populum instructum:

Arias. Et insuasibiles in prudentiam iustorum parare Domino plebem expeditam.

Beda. Et incredibiles ad prudentiam iustorum

EXPOSITIO.

54. QVINTA Ioannis excellentia est, vt præcedat Christum verum Messiam, ac Deum, *in spiritu, & virtute*, id est, in fortitudine; ac zelo *Eliæ, vt conuertat corda patrum in filios*; id est, vt explicant D. Hieronymus *cap. 4. Malach.* D. Augustinus *lib. 20. de ciuitate Dei*, D. Gregorius *lib. 11. moralium, cap. 10.* vt deuotionem, atque affectum veterum Patriarcharum, ac Prophetarum erga Messiam prædicatione sua in filios, & posteros transferat, eorumque cordibus inserat. Theophylactus aliter explicat: vt Ioannes ad Apopolos Hebræorum corda conuertat. Iudæi patres fuerunt, Apostoli autem illorum filij. *Et incredulos ad prudentiam iustorum*, id est, ad doctrinam Euangelicam: *Parare Domino plebem perfectam.* Ecce finis prædicationis Ioannis, facere poulum dispositum, ad suscipiendum Christum Dominum. Græcè habetur, *parare populum praparatum*; noster verò Interpres transtulit *perfectum*: nam idem est, quod populus sit omnibus modis præparatus ad ambulandum in via Dei, atque omnimodè perfectus consistat.

Hieron. August. Gregor.

Theophyl.

Magna perfectio in via Dei ambulare.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur de Baptista, quod præcedat in spiritu Eliæ.

55. RESPONDETVR, quod præcedet ante Dominum tum sex mensibus ante eius natiuitatem, tum prædicatione regni cælorum, ac aduentus Christi, ipsum digito demonstrando ad vniuersum populum, tum descensu ad Limbum sanctorum Patrum: ad quod alludés D. Ambrosius ait: *Bene etiam praibit ante faciem Domini S. Ioannes, qui prænuntius natus est, & prenuntius mortuus est.* Ex quo habes, quanta sit Ioannis excellentia: nam ante natiuitatem meruit, dum Christum adorat in vtero; & post mortem, quamuis non detur meritum, adhuc tamen præstitit famulatum, Christum sanctis Patribus in Limbo denuntiando, non spe mercedis vt alij Sancti inseruierunt; Dauid Psam. 118. num. 112. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Et Apostoli: *Quid ergo erit nobis?* At Ioannes non intuitu præmij, sed amoris, & obsequij famulatus est. Ille optimus Pater familias æquale dedit stipendium primis, vltimis operariis? imò vltimi in accipienda mercede prælati sunt. Matth. 20. n. 8. *Incipiens à nouissimis.* Ad quod respondet D. Gregorius Nissenus: Quia primi facta conuentione venerunt vltimi vero nulla accepta mercede laborem susceperunt. Primi ob mercedem, secundi ob amorem; & ideo discrimen tam latum inter eos extitit. Deinde dicitur in spiritu & non in anima Eliæ, vt ait D. Augustinus, apud Carthusianum; quia animæ non transcorporantur, vt aliqui hæretici finxerunt.

Ambros.

Ioannes ante natiuitatem & post mortem obsequium præstitit.

Psam. 118.

Matth. 20. Gregor.

August.

QVÆSTIO XXV.

Quare dicatur, quod conuertat corda patrum in filios?

RESPONDEO, quod eadem habentur de Elia apud Malach; *cap. 4. in fi.* Ideo ergo prænũtiatur ab Angelo de Ioanne, quia de eo dixerat, quod præcederet in spiritu Eliæ; cui enim idem spiritus donatur, iisdem fulgeat operibus, vt hîc expendit Beda, Secundo, & rectè respondet Simon Cassianus serm. de Baptista, lib. 3. cap. 1. *Duo igitur*, inquit, *mediatores aduenturi erant, vnus, qui corda filiorum Israel conuerteret ad Christum, Deum, & Dominum omnium nationum: & alius, qui reconciliaret ad Patrem. Proinde Ioannes mediator erat, & corda hominum, prout in ipso, erat conuersurus ad Christum; Christus verò reconciliaturus ad Patrem, omnium Deum.* Duo ergo mediatores, Christus, & Ioannes, vt quod Christus habebat, ex munere suo Ioanni communicaret; Ioannes mediator, vt homines adduceret ad Christum; Christus mediator, vt cum suo æterno parente homines reconciliaret. Tertio, vt Baptistæ ac Eliæ eximia virtus clarescat; in deprauatis enim hominibus paternas virtutes imprimere potuerunt. Beda *homil. 2. in vigil. Baptista*, ait: *Vnum igitur, atque idem vtriusque* (scilicet Baptistæ, & Eliæ) *opus est, fidem scilicet, atque intellectum, quem habuere patres; in filiorum mentes prædicando infundere.* 56,

Beda

Cassian. *Ioannes mediator erga Christum.*

Beda.

Luca 1. n. 18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis.

VER

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit Zacharias ad Angelum: Quomodo iſtud ſciam?

Theophylact. Ad Angelum: Quo argumento cognoſcam iſtud?

Pagninus. Ad Angelum, per quid iſtud cognoſcam?

EXPOSITIO.

57. ROPONITVR Zacharias dubitans, cuius extitit cauſa, eo quod ipſe, & vxor eius eſſent ſenes, & ideo ſignum petit, ex quo rem pollicitam ſupra naturam, & ętatem ſibi poſſit perſuadere; familiare ſiquidem erat Iudęis, ſigna quęrere, vt Abraham, *Geneſ.* 15. *n.* 8. Gedeo, *Iudic.* 6. *num.* 17.

Lucæ 1. *n.* 19. Et reſpōdens Angelus, dixit ei: Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare.

VERSIONES.

Theophylact. Euthymius, Origen. homilia 5. *in Lucam* Et reſpōdens Angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſtiti in conſpectu Dei, miſſus, vt loquar ad te, & hæc tibi læta nuntiem.

Arias. Ego ſum Gabriel aſtans ante te Deum.

EXPOSITIO.

58. VVM Angelus explicat nomen, auctoritatem, & officium: nomen, *Ego ſum Gabriel*, id eſt, Dei fortitudo; auctoritatem, *qui aſto Ante Deum*, ac ſi dicat, ſum, non de vulgarium numero Angelorum, ſed de primis, qui aſſiſtant ante Deū ad eius mandata exequenda. Græcè habetur in pręterito, *qui aſtiti in conſpectu Dei.* Aliqui dicunt eſſe Hebraiſmum ponere præteritum pro præſenti. Tamen dicitur, *qui aſto*, id eſt, ſoleo aſtare ante Deum; & dicitur etiam in præterito, *aſtiti*, vt denotetur, ſe tunc de cælo deſcendiſſe; eſt enim natura angelica circunſcripta, cùm ſit in nouo loco, ſeu ſphæra, priorem deſerit. Cum hoc tamen

Gregor. ſtat, vt ait D. Gregorius Magnus homil. 34. in Euangelia: *Cùm ad nos veniunt Angeli, ſic exterius explicant miniſterium, vt tamen nunquam interius deſinant per contemplationem; quia etſi circumſcriptus eſt Angelus; tamen ſummus Spiritus Deus incircumſcriptus eſt.* Explicat officium ſuum, *Ad hæc tibi læta nuntianda.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare Angelus nomen ſuum explicet, & ſe eſſe miſſum?

VANTVM ad id, quod Angelus ſuum nomen manifeſtet, *Ego ſum Gabriel*, Reſpondeo primo. Quia Gabriel eſt, qui multa vera, ac iucunda nuntiauit, *Daniel.* 8. *n.* 16. *&* 9. *num.* 21. & ideo nomen ſuum aperit, vt ei fides adhibeatur: nam ſicut mendax ſemper talis præſumitur, ita multum ſuadet verax ad ſuis dictis acquieſcendum. Secundo. Gabriel, id eſt. fortitudo Dei vt ſic depellat eius dubitationem, quæ ex humanæ naturæ debilitate naſcebatur; fortitudo enim Dei omnia ſuperat, & vincit, & ideo dum ardua nuntiat, nomen ſuum exprimit, vt ſignificet nihil nomini ſuo contrarium dicere. Tertiò. Hoc maximè ſpectat ad laudem Ioannis, cuius ortus ab eodem quo Christus, Angelo nuntiatur, vt ponderat D. Auguſtinus *ſerm.* 20. *de Sanctis.* vbi concludit S. Doctor: *Quaſi ex aliquo ſimilis Domini præmittitur filius ſterilis ante filium Virginis. neſcio quod maius miraculum ipſa natiuitate declarans.* Similia habet *homil.* 44. *& ſerm.* 21. *de Sanctis.* 59. Auguſt.

Quare, inquit Angelus: *Miſſus ſum hæc tibi euangelizare*; Cur hîc appoſuit nomen Euangelij; Reſpondet primo Maldonatus: *Interpres*, ait, *hic retinuit verbum Græcum euangelizandi, vt fortaſſis indicaret, hoc primum fuiſſe exordium Euangelij, vbi ea primum vox ab Angelo eſſet vſurpata; nam etſi quod Angelus Zachariæ nuntiabat, Euangelium propriè non erat, proœmium tamē erat Euangelij.* Hæc excellentiſſima Euangelij vox, primum ab Angelo dicitur, dum virtutes Baptiſtæ pronuntiantur; quia ad eius laudes omnia reſeruantur magnalia. Secundo ait, *Miſſus ſum loqui ad te*; vt bonus miniſter, nihil de ſuo addidit, ſed tantùm ſibi commiſſum munus exercuit. D. Chryſoſtomus in catena, *Vt cùm audias*, ait, *à Deo miſſum fore, nihil humanum exiſtimes ex his, quæ tibi dicuntur, neque enim ex me loquor, ſed mittentis relata denuntio. Hæc eſt enim nuntij bonitas, vt nihil ex ſe referat.* 60. Maldon. *Vox Euangelij; prima in nunciatione Ioannis.* Chryſoſt. *Bonus miniſter nihil de ſuo.*

Lucæ 1. *n.* 20. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui vſque in diem, quo hæc fiāt, pro eo, quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur tempore ſuo.

VERSIONES

Textus Græcus. Ecce eris tacens, & loquēdi impotens.

Vatablus. Ecce eris tacitus, nec valebis loqui ad eum vſque diem, quo fient hæc.

Pagninus. Ecce eris tacens, nec valens loqui ad eum vſque diem.

Mariana ex Hebræo. Eris mutus, & ſurdus.

EXPO

EXPOSITIO.

61. IGNVM à Zacharia postulatum in suæ incredulitatis pœnam cōuertitur. *Ecce eris tacens.* Et vt hoc signum clariùs appareat, sed erit vsque ad tempus, quo hæc implenda sunt, id est, vsque ad pueri circuncisionem. Illud autem, *eris tacens* aliqui legunt, *eris surdus*; & ita effectus est mutus, & surdus, quod patet ex his quæ inferiùs dicuntur: *Innuebant patri eius*, nam si ipse audiret, non nutibus, sed sermone erat agendum.

QVÆSTIO XXVII.

Quare Zacharias, & non alij, ob petitum signum puniatur.

62. ZACHARIAS ob dubitationem suam: *Ego enim sum senex*; & ob petitum signum: *Vnde hoc scire possum?* tam rigidè punitur. *Ecce eris tacens*: Cum tamen alij ob similia nullo supplicio sint affecti. Abraham *Genes.* 15. *num.* 8. Deo multa promittenti dixit ipse: *Domine Deus, vnde scire possum, quòd possessurus sim eam?* Et similiter Gedeon Iudic. 6. n. 17. *Si inueni gratiam coram te, da mihi signum*, & num 38. Respondeo primò, quòd Abraham, Gedeon, & alij signa postularunt, non ex dubitatione. De Abrahamo dicitur: *Credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam.* Sed ex gaudio, atque admiratione miraculi magnitudinis, ac fidei, vt communiter notant Patres ad citata loca Genesis Cum D. August. *lib.* 16. *de ciuit. Dei cap.* 29. At Zacharias ex dubitatione signa quærit, & ideo Angelus ei dixit: *Quia non credidisti verbis meis.* Ex quo nota, quod ex tam similibus Abrahami, & Zachariæ verbis Deus vnum peccasse iudicauit, non verò alterum; quia non tantùm verba, sed eorum intentionem, ac originem ponderat, & cognoscit: vt etiam ad præsens intentum notat August. *hom.* 44. Vide supra *cap.* 2. *n.* 11.

63. Secundò. Punitur Zacharias, & non alij, vt Gedeon, & Ezechias 4. *Reg. cap.* 19. Quia Zacharias erat Sacerdos, & doctor legis, intra templum, ac iuxta altare accepit oraculum; & quo maiora beneficia, strictior est obligatio. D. Chrysost. cit. in Catena. *Nec intuitu Sacerdotis*, ait, *ei parcitur, sed ob hoc plectebatur amplius, quia circa fidem cæteris præesse debebat.* Tertiò. Zacharias, quamuis Sacerdos, & in templo, dum petit signum, punitur, non tamen Abraham, & Gedeon, hi enim sub vmbra sacræ Eucharistiæ erant positi: nam Abraham antecedenti *cap.* 14. *num.* 18. panem à Melchisedech accepit. Gedeon. *autem purgabat frumenta in torculari*, Iudic 6. num. 11. In quibus figurabatur sacra Eucharistia, & cùm essent tanti mystrij vmbra protecti, non solùm pœnam euaserunt, sed magnam Dei misericordiam, ac benignitatem sunt experti. Quartò. Promittitur filius Zachariæ & Sarai, *Genes.* 18. *n.* 10. & tamen dum Zacharias de se dicit, quòd sit senex, castigatur, dum verò Sara de se asserit, *Num vere paritura sum anus?* nullam pœnam recepit. Hæc enim antea occupata fuerat in peregrinis recipiendis, ac eorum cibis præparandis. Et quæ in misericordiæ operibus fuerat occupata, nil mali poterat experiri: nam sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.

Eleemosyna à pœna nos defendit.

QVÆSTIO XXXIII.

Quale nam fuerit Zachariæ peccatum?

DVo suppono. Primum, eum non dubitasse de potentia Dei, cognoscebat enim ex Scriptura, Deum esse omnipotem, & sterilem vuluam Saræ, & Annæ aperuisse. Secundum, Zachariam cognouisse Angelum, qui secum loquebatur, esse bonum & sanctum, vt notat Carthusianus. Et hoc cognouit, vt ipse ait, ex eius modo loquendi, ac consolandi, quem erga ipsum Angelus habuit. His positis, dico peccatum Zachariæ fuisse veniale. Hæc est communis sententia Ita D. Chrysolog. *serm.* 90. Caiet. Maldonat. Beaulxam. & alij. Nec enim Deus, hominem iustum, qui in omnibus mandatis, ac iustificationibus vsque ad illud tempus incesserat, & promissione tanta dignum fecerat, in graue peccatum labere permitteret. Deinde, quia dubium non fuit ex pertinacia, sed fortasse ex quadam admiratione. Si verò ipse tam graue sustinuit supplicium, vt esset tacens; non fuit tam in pœnam, quàm potiùs in signum, vt tenet D. Chrysolog. *serm.* 86. Denique, vt cognoscas, quòd leues dubitationes circa Baptistæ magnalia, tamquam grauia peccata rigidè puniuntur. 46.

Carthus. *Chrysol.* *Caiet.* *Maldon.* *Beaulxam.*

Dubitatio de laudibus Baptistæ punitur.

QVÆSTIO XXXIX.

Quare Zacharias ab Angelo tam grauiter puniatur?

RESPONDEO primò. Quia Gabrieli non præstitit fidem, & sic ipse dixit: *Quia non credidisti verbis meis.* Secundò. Quia ipse post Dei promissionem, vltra quam nihil est amplius desiderandum, signum quæsiuit. D. Chrysol. serm. 90. *Ecce eris tacens; egit ergo Angelus*, ait, *vt tali documento Pontifex eruditus non dicat amplius, Vnde hoc sciā?* & latè prosequitur. Tertiò. Vt cognoscas, quantum inter fauores periclitetur homo; nam dum Zachariæ oratio exauditur, dum desiderata impetrat, dum visionem, ac locutionem Angeli meretur, ibi lapsum inuenit. D. Chrysol. serm. 88. *Caro*, inquit, *nusquam de sua conscientia est secura; Zacharias ipso placationis tempore offendit; dum credit, dubitat; dum postulata promeretur, incurrit, condemnatur, munera ipsa cum suscepit.* In maiori fauore labitur, Sacerdos. Quartò. Rigor pœnitentiæ austeræ non subitò, sed paulatim introducendus, non ab alienis, sed à propriis, ac propinquis initiandus. Nasciturus erat Ioannes, qui magnam toti orbi austeritatem indiceret; ideo priùs in propinquis, ac maioribus suis præmittenda, ac ostendenda erat. D. August. lib. 3. de mirabil. cap. 1. tom. 3. *Conuenienti*, ait, *dispensatione factum est, vt Ioannes postea hominibus victu, & vestitu, & loco exempla pœnitentiæ praberet, & pœnitentiam prædicans etiā conceptionis eius tēpore pater pœnitētiæ modū sibi ab Angelo impositū, donec ille nasceretur, susti* 65.

Chrysol. *In fauoribus periclitatur homo.* *Idem.* *Rigida pœnitentia paulatim.* *August.*

sustineret. Antequam Ioannes aliis prædicaret pœnitentiam eam suo parenti indicere ordinatum est, vt à suis inciperet. Quintò. Dum Zacharias petit signum, eius ori clausuram Angelus imponit. Beda. *Dat signum,* inquit, *quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat.* Signum exoptatum exhibet Angelus, quo Zacharias credat, & ita eadem res extitit supplicium, & beneficium: supplicium delinquenti, beneficium obsecranti.

Beda.

Eadem res fuit scelum, & beneficiū.

QVÆSTIO XXX.

Quare tali pœna mulctetur?

66. HOc punitur supplicio, vt sit mutus; immò etiam, vt voluit Diuus Ambrosius, Euthymius, & Theophylactus, Mariana. Et surdus, quare? Respondet primò Beda. *Dat signum,* inquit, *quod rogatur, vt qui discredendo locutus est, iam tacendo credere discat.* Supplicium aperit oculos, & dat intellectum, & qui loquendo delinquit tacendo emendetur. Secundò. Theophylactus, *Meritò, ait, duo hæc passus est, & quòd non audiret, & non loqueretur; quia enim non obedierat, condemnatur, vt surdus sit, & quia contradixerat, vt sileat.* Hoc supplicium delicto maximè proportionatur; qui enim non credendo delinquit, meritò surditate punitur, cùm fides sit ex auditu; qui verò verbis contradixit, taciturnitate deprimitur.

Ambrof. Euthym. Theoph. Mariana. Beda. *Supplicium dat intellectum.* Theophyl.

67. Tertiò. Diuus Ambrosius *hîc*, Diuus Augustinus *lib.3. de mirabil. cap. 1.* Diuus Isidorus Pelusiota *lib.1. epistol.257.* Franconius Abbas *tom.7. de gratia Dei.* Mysterium agnoscunt quòd Zacharias typus extiterit antiquæ legis, quæ adueniente tuba Euangelica, silentio condemnata est, vt ampliùs non loquatur: *Lex enim, & Prophetæ vsque ad Ioannem.* Vnde ait hîc D. Chrysostomus, *Ioannes Apostolorum vox, silentium Prophetarum.* Vide *hîc* Diuum Bonauenturam. Quartò Diuus Chrysologus sermon.90. *Non poteris loqui, ait, vt ex te, in credendi regulam consequaris, & vernaculo exemplo, Deum posse, credas, facere quod promittit.* Ac si dicat, quòd familiari signo ad credendum maximè cogeretur: nam quæ domestica sunt, ac intra propriam domum, maximè mouent. Idem Chrysologus serm. 89. *Ille non dedignatur à filio verba recipere, cui dederat vitam.* Voluit Angelus Zachariam honorare, vt reciperet loquelam à filio, & non ab extraneo; tum vt Ioannis gratitudo ostenderetur, qui tantis beneficiis suos parentes prosequebatur.

Ambrof. August. Pelusiot. Francon.

68. Quare dixit Angelus, *Non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant,* quod fuit vsque ad circuncisionem; cùm tamen tunc omnia denuntiata ab Angelo non essent facta, nec impleta, præcipuè, quo ad secundam partem, *Vt conuertat corda patrum in filios?* Respondeo primò, quòd Zacharias plectitur vsque ad circuncisionem, nominisque impositionem, quod ipse propria manu scripsit, sicut dictum erat ab Angelo, quòd Ioannes vocaretur, hoc est enim Dei iudicium, vt propria manu, ac proprio supplicio fateamur id, quod verbis contradicimus. Secundò. Quia hæc est Dei beneficentia, vt idem sit incipere beneficium, ac perficere, & consummare. Tertiò. Quia in ipso Ioannis nomine omnia promissa magnalia, tanquam in compendio claudebantur, & idem fuit tali nomine, ac omni prænunciata magnitudine condecorari. Quartò. Iustorum pœna non est pepetua, sed breui transiens, nam Deus, vt iustus punit, vt misericors consolatur, & subleuat terminatione temporis, & ideo de se ait: *Ego percutiam, & sanabo.* Quintò. Incredulitatis pœna differtur vsque ad natiuitatem Ioannis, & vltrà durare non permittitur, vt ita benefica manus Ioannis à suis beneficia inchoaret. D. Chrysolog. serm. 80. *Egreditur Pontifex gestans in ore sterilitatis indicium, vt cùm mater pareret filium, daret filius vocem, tunc Verbi Pater ederet sacramentum, & daret ante natus patri veniam, quàm dilueret crimina vetusta.* Vide suprà *cap.5. num.30. & 50.*

Id quod verbis contradicimus, fatemur factis.

In Ioanne nomine omnia magnalia.

Idem. *Beneficentia inchoanda.*

Lucæ 1. n.21. Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur, quod tardaret ipse in templo.

VERSIONES.

Syriacus. Populus autem stabat, ac præstolabatur ipsum Zachariam, & mirabantur super retardatione ipsius in templo.

EXPOSITIO.

POPVLVS erat foris in atrio, Zacharias verò intus iuxta altare thymiamatis, & ex tarditate, quæ facta est; tum ob colloquium cum Angelo, tum, quia Zacharias fortasse obstupidus hæsit, populus admirabatur. 69.

QVÆSTIO XXXI.

Quare nullus ingrediatur templum?

QVæ Zacharias tam longa mora tardaret in templo, nullus à populo ingressus est, vt eum excitaret, vel tantæ tarditatis causam videret. Respondet primò Caietanus. *Quia nulli licebat intrare templum summo Sacerdote ibi exercente officium.* Secundò Theophylactus, *Vsque modò, ait, Iudæus foris est, expectans verum Christum Sacerdotem venturum: & miratur, quòd tantùm tardet.* Inter Zachariam, & Angelum in templo de lege gratiæ agebatur: ideo Iudæus foris est, & non intrat, sed tantùm de tarditate miratur. Tertiò. Nullus ex populo, vel ex Sacerdotibus, qui circa templum morabantur, ingreditur, quia nullus audebat se in alienum officium, atque in in vicem alienam intromittere, sed vnusquisque in suo ordine stabat. 70.

Caiet. Theoph. *Vt populus Iudæus foris expectabat.*

Lucæ 1. n. 21. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt, quod visionem vidisset in templo: & ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

VERSIONES.

Syriacus. Et intellexerunt eum visionem vidisse in templo, & ipse nutu innuebat eis, & mansit mutus.

Euthymius. Et permãsit mutus, & surdus.

EXPOSITIO.

71.
X tanta mora in templo, ac taciturnitate Zachariæ agnouit populus, ipsum visionem vidisse. *Et ipse erat innuens illis.* Hoc aliqui referunt cum Carthusiano ad visionem; ipse enim visibili signo insinuabat, sibi aliquid diuinum contigisse, vt populus affirmabat. Alij illud *innuere*, reducunt cum Caietano ad id, quod ipse significabat, se esse elinguem, & impotentem ad loquendum, non ex aliqua ægritudine, sed ex aliqua superiori causa. Tertiò. Alij, & probabilius, illud *innuere*, intelligunt, quòd ille iis diebus ministerij sui pro vocibus ad populum nutibus, ac signis vtebatur: nam illud verbum *erat*, & *permansit*, quandam consistentiam, ac permanentiam denotant de eo, quòd ipse mansit mutus, & surdus, vt supra dictum est.

Carthus.

Caiet.

QVÆSTIO XXXII.

Quare populus sibi persuaserit, Zachariam visionem vidisse.

72. QVARE populus existimauit potiùs ex taciturnitate, Zachariam visionem vidisse, quàm ex aliquo delicto in eiusmodi pœnam incidisse? Respondeo primò Carthusianus, *Voluit*, inquit, *Deus sciri à populo, quòd ei Angelus apparuisset, & qualiter Angelus natiuitatem Ioannis praenuntiasset, vt populus inciperet se disponere, ad fidem Messiæ.* Ac si dicat, quòd voluit Deus, vt populus paulatim ad fidem Christi disponeretur. Deinde vt signum de natiuitate Baptistæ populus cognosceret, & admiraretur, quia Baptistæ magnalia antequam videantur, & audiantur, admirationem excitant. Secundò Disposuit diuina prouidentia, vt esset suspicio de visione facta, & non de pœna inflicta propter Zachariæ incredulitatem; non enim vult Deus, vt defectus, ac delicta Sacerdotum populus agnoscat, ac percipiat. Vnde ait Simon Cassianus serm. de Baptista: *In templo mulctatus, egressus non loquitur.*

Carthus.

Peccatum Sacerdotum non diuulgãdum.

73. Tertiò. Populus de Sacerdote non malum reputat, sed tantùm bonum, nempe impotentiam loquendi contigisse, non ex delicto, sed ex visione. Vnde nota, quanto discrimine se iustus habeat erga se, ac alios: nam populus orans in atrio Dei, de Sacerdote malum nec loquitur, nec præsumpsit, scilicet non crimen commissum, sed apparationem ei factam. At Zacharias, vt sanctus, de se nutu non innuit, vt vult Caietanus, angelicam ostensionem habitam, sed defectum, ac impotentiam loquendi inflictam. Quartò, quod est literale, tanta erat sanctitas Zachariæ, vt nullus de eo malum suspicaretur, & cum aliunde ipse totus mirabundus veniret intellexerunt omnes eum visionem vidisse.

Iustus non cogitat malum.

Lucæ 1. n. 23. Et factum est, vt impleti sunt dies officij sui, abiit in domum suam.

VERSIONES.

Syriacus. Cúmque impleti fuissent dies ministerij eius venit in domum suam.

Vatablus. Porrò autem vt impleti sunt dies muneris eius.

Theophylact. Et accidit vt impleti sunt dies.

EXPOSITIO.

XPLETA vicis, ac ministerij sui hebdomada, quo tempore Sacerdotes secundùm legem, non solùm ab vxorum complexu, vt notat D. Bonauentura, sed etiam ab ipso domorum suarum abstinebant ingressu; quia non illicita pro tempore, sed etiam illorum occasiones vitandæ sunt. Ex hoc considera cum Theophylacto, quales esse debeant Sacerdotes nouæ legis, qui ad diuinum ministerium quotidie accedunt. Peracto ergo tempore functionis suæ profectus est Zacharias in domum suam, quæ non in Hierusalem, sed in montanis erat Iudææ. Et quamuis tam lætum de filio acceperit nuntium, non statim vadit in domum, donec dies ministerij adimpleantur. Primò. Quia deserere munus hebdomadæ suæ, non licitum erat. Secundò. Vt iustus, ac timoratus magis præ oculis habebat, quæ ad cultum, & honorem Dei pertinebant, quàm quæ ad proprium commodum, & affectum spectabant. Tertiò. Vt prudens non lætitia quassatur, ac gaudio efferuescit, sed omnia prudenter, grauiter, ac maturè facit, in suoque ordine disponit. 74.

Bonauent.

Theophyl.

Omnia maturè disponenda.

Lucæ 1. n. 24. Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius, & occultabat se mensibus quinque, dicens.

VERSIONES.

Syriacus. Et factum est post dies illos, vt vterum ferret Elizabeth vxor ipsius, & occultaret se quinque mensibus, ac diceret.

Vatablus. Occultabat se ipsam menses quinque.

Arias. Abscondit se mensibus quinque.

EXPOSITIO.

75. Ic multa modestè scribendo suppressit Euangelista, regressum Zachariæ in domum suam, congressum eius cum vxore, huiúsque admirationem de silentio viri, qui indiciis, ac nutibus aliquid magni de prole habenda indicauit. Post ergo dies functionis suæ sacerdotalis Zacharias iuit in domum suam, vbi Elizabeth concepit, quæ se occultauit per menses quinque completos: nam Annunciatio ad Virginem facta est mense sexto; vt dicemus capite sequenti.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare se occultauerit Elizabeth?

76. Origenes. Bostren. Ambrof. Theoph. Euthym. Beda. RESPONDENT primò Origenes *in Luc. hom.* 6. Titus Bostrenus, D. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alij *hic*. Hoc pudori, ac verecundiæ Elizabeth ascribunt; verecundabatur enim, quòd concipiendo senili ætate risui se omnium exponeret, tum quia nouum, & insolitum erat, quòd senex mulier conciperet. Vnde ait Chrysologus serm. 92. *Occultabat se mensibus quinque; quia etsi erat diuini muneris, sui tamen temporis non erat, quod habebat.* Secundò. Vt erat quid mirabile, quòd senex conciperet, noluit, vt prudens, rem diuulgare, nisi tempore, quo vteri tumore, omnes asserenti fidem præstarent, vt sic non tam verbis, quàm operibus crederetur. Tertiò. Ita se res habent sæculi huius, quæ non obtentæ desiderium excitant, possessæ verò molestiam producunt. Elizabeth, dum extitit sterilis, filij desiderio tenebatur, dum videt se concepisse, verecundatur: ad quod respexit Chrysologus serm. 92. *Modò, ait, fatigat conceptus verecundia, quamdiu negati partus ærumna afflixit.* Quartò. Agar, dum concepit, in superbiam elata dominam suam despexit. At Elizabeth, dum concepit, humiliatur verecundia affecta. D. Bonauentura in præsenti. *Occultabat se mensibus quinque, ait, hoc enim erat signum humilitatis, & pudicitiæ. Non sicut Agar ancilla, de qua dicitur* Genes. 16. *quæ concepisse se videns despexit dominam suam.* Ob humilitatem Elizabeth vetula occultabat se, ne quid magnum diceretur de ea, quod in senectute concepisset, vt Sara, & Anna.

Chrysol. — *Iustus beneficius humiliatur.* — Idem. — Bonauent.

QVÆSTIO XXXV.

Quare quinque mensibus se occultauerit?

77. Origen. Ambr. Beda. Theoph. Hugo. RESPONDENT primò Origenes, D. Ambrosius, Beda, Theophylactus, & alij, quod post transactum quintum mensem cessauerit Elizabeth pudor ex eo, quòd vidisset Virginem etiam concepisse; nam vbi maiora apparent minora redduntur facilia. Secundo Hugo, *Nemo*, ait, *sibi datam gratiam preferat in publicum, donec oriatur ei spes salutis, occultatur conceptus Ioannis, vsque dum Iesus concipitur.* Tantus enim erat Ioannes, & vt Christi vox noluit videri, nec in orbe publicari à Christo separatus, sed ad illius conspectum.

Ioannes manifestatur ad Christi conspectum.

Tertiò. Et germana ratio Elizabeth conceptum occultauit, quamdiu vt naturalem agnouit; at vbi cælesti gratia affectum sensit, statim euulgauit. Iusti enim non id, quod naturale est, sed supernaturale æstimant, ac magnifaciunt. D. Ambrosius hîc: *Erubescit, ait, Elizabeth onus parentis quamdiu nescit mysterium religionis: & vbi id intellexit, illa, quæ occultabat se, quia conceperat filium, iactare se cæpit, quia gerebat Prophetam.* Quartò Beda & Zacharias Episcopus ad sensus morales confugiunt. Quinque mensibus Elizabeth occultat conceptum, siue quia Moyses quinque libris mysteria Christi parabolatim designat: siue quia ipsa lex Christi dispensationem in quinque mundi ætatibus per Sanctorum facta, vel dicta figurat. Et Incarnatio Christi sexta sæculi ætate ad legis impletionem facta est; sexto enim mense mittitur Angelus ad Mariam Virginem. 78.

Ambr. — Beda. Zachar.

Lucæ 1. n. 25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobriũ meum inter homines.

VERSIONES.

Syriacus. Nempe ista fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit me, vt auferret opprobrium.

Arias. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus inspexit auferre opprobriũ meum in hominibus.

Vatablus. In diebus, quibus respectum habuit ad auferendum opprobrium, *&c.*

EXPOSITIO.

Ic fecit Dominus, vt sterilis conciperet; & hoc in diebus, in quibus mihi beneficiis propitius fuit, auferendo opprobrium meum; nam sterilitas apud Hebræos in dedecus reputabatur, Genes. 30. num. 23. Rachel, dum peperit, ait: *Abstulit Deus opprobrium meum.* Duo hîc considera. Primum gratum animum Elizabeth, nam totum opus in Deum reuocat; ait enim diebus, quibus respexit Deus. Secundum quòd opprobrium appellat inter homines, & non apud Deum; nam id, quod apud homines pro iniuria, & infamia reputatur, apud Deum sæpe magnam meriti & præmij causam habet. Sterilitas, quæ apud Hebræos reputabatur infamis, aliquando tamen pro merendi motiuo dabatur à Deo: sic mulieres sanctissimæ sæpe infœcundæ fuerunt, Sara, Rebecca, Rachel, Anna Samuëlis mater, ac etiam Sansonis mater, *Iudic. cap. 13. num. 2.* 79.

Genes. 30.

CAP.

CAP. V.

Annunciatio Angelica ad Virginem.

Lucæ 1.n.16. In mense sexto missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth.

VERSIONES.

D Ambros. in comm. Eodem tempore missus est Angelus, *&c.*

D. Irenaus. lib.3.c.11. In ipso tempore missus est Angelus, *&c.*

EXPOSITIO.

1. IRCA hanc diuini Verbi Incarnationis legationé multa hîc breuiter annotantur ab Euangelista. Primò tempus, *mense sexto*; hoc est, ab eo tépore, quo Angelus Zachariæ apparuit, vel à conceptione Ioánis, vt communiter exponunt D. Ambrosius, Theophylactus, D. Bonauentura, Beda, & alij. Secundò. Persona mittens, hoc est missus à Deo; hîc autem Deus ponitur pro tribus personis diuinis; quia cùm hæc missio fit ad extra, communis est toti Trinitati. Tertiò. Persona delegata; hoc est, *Angelus Gabriel.* Quartò. Sanctissima Virgo, ad quam legatio mittitur. Quintò. Locus. *In ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth*; erat enim ciuitas parua iuxta montem Thabor sita, in Galilæa inferiori fundata, vbi Maria, & Ioseph habitabant. Sextò exponitur modus legationis: *Concipies, & paries*, &c. de quibus omnibus infrà dicendum est. Nota hîc cum Dionysio Carthusiano, quòd Angelus hîc cuncta mysterij huius tam distinctè, ac planè elucidat, vt hæc legentes, ac audientes, quasi præsentia oculis animi proponamus, atque cum summa intentione, deuotionéque singula quæque distinctè pensemus.

Ambros. Theophyl. Bonauent. Beda. Carthus.

QVÆSTIO I.

Quare sexto post conceptum Ioannis mense incarnetur Verbum.

2. RESPONDETVR primò ex D. Augustino *tract.27. in Ioan.* quòd quinarius numerus imperfectus est, & ideo lex vetus vt imperfecta, quinque libris continebatur, & Ioannes qui typus erat legis, quinque mensibus Christi conceptionem præcedit. At numerus senarius perfectus est, & ideo homo, qui inter cætera Dei opera perfectissimus est, sextò die conditus est, Christus autem Dominus, qui secum omnem perfectionem adduxit, sexto etiam mense concipitur. Secundò. Beda, *Quia*, ait, *Christi incarnatio, vel sexta ætate sæculi futura, vel ad impletionem legis erat profutura, rectè sexto mense conceptí Ioannis missus ad Mariam Angelus nasciturum nuntiat Saluatorem, vnde dicitur in mense sexto.* Tertiò Hugo. In sexto mense concipitur, quia sexta die hominem creauit, pro cuius reparatione homo fieri voluit, vt sic reparatio, ac creatio mutuo sibi respondeant.

August. In Christo omnis perfectio. Hugo. Creatio, & reparatio.

QVÆSTIO II.

Quare non alter describatur tempus.

3. CVM Euangelista Verbi incarnationem narret, tempus non numerat à creatione cæli & terræ, vel ab eductione populi ex Ægypto, vel ab exordio anni; apud Hebræos enim mensis ille Martij initium anni erat; illi namque dupliciter annum computabant; vnum, qui vulgaris dicebatur, & à nouilunio Septembris incipiebat: alterum, qui vocabatur Sacer à Martiique æquinoctio exordiebatur. Ita testatur Genebrardus in initio suæ Chronographiæ. Ad quæstionem multipliciter respondet Toletus *annot.39.* Primò, quòd cùm dicitur, *mense sexto*, annus posterior cum priori coniungitur, vt sic Deus noui, & veteris Testamenti auctor ostendatur, qui veteribus noua contexuit, & quæ imperfecta præcesserant, perfecit. Secundò, vt Christus hoc modo significetur omnium Saluator, non tantùm eorum, qui post eum, sed eorum etiam, qui ante eum secundùm carnem fuere. Ita, & alia similia Toletus.

Genebr. Tolet.

4. Tertiò respondeo, quòd dum grauia, ac mirabilia narrantur, à re magna sumitur computatio, vt fiebat apud Romanos. Ab vrbe condita, & olim apud Hispanos ab Augusto. Euangelista non à creatione cæli, ac spirituum angelicorum, nec ab exordio anni, sed à conceptione Ioannis cœpit tempus numerare, quia hanc præ cæteris mirabiliorem existimauit. Quartò. Disposuit Deus, tam intimam esse inter Verbum incarnatum, & Ioannem coniunctionem, vt anni Christi non aliter, nisi in ordine ad Ioannem recenserentur. Quintò. Quia Ioannes quodammodo fuit initium legis Euangelicæ, illius enim conceptio propter Christum facta est, & ipse vt lucerna, ac præcursor cœpit Christum prædicare, digitoque ostendere, & ideò dicitur Matth. 11. num.12. *A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur*; & ideo rectè vtriusque dies, & anni coniunguntur.

Ioannes magnum opus. Inter Christũ, & Ioannem vnio magna. Matth.11.

QVÆSTIO III.

Quare non dicatur Angelus missus à tribus diuinis Personis?

5. DE persona mittentis quare dicitur Angelus missus à Deo, & non à tribus diuinis personis, cùm hæc legatio à tota Trinitate sit facta, vt dixi in expositione: Respondeo primò, vt iam dixi, quòd sub nomine Dei intelliguntur tres diuinæ personæ. Secundò, quòd in veteri Testamento, quando missio fiebat, sub nomine Dei tantùm dicebatur Daniel 6. num 21.

Daniel.6. *Deus meus misit Angelum suum.* 1. Reg. 15. num. 1.
1. Reg. 15. *Me misit Deus, vt vngerem te.* Herem. 25. num. 4.
Hierem 25. *Misit Dominus ad vos omnes seruos.* Ergo etiam
Ex methodo dicendi auctor. quando fit missio in nouo testamento, sub nomine Dei fit, vt intelligatur ex eadem dicendi, & operandi methodo, quòd noui, & veteris Testamenti idem sit auctor. Tertiò. Promissiones Incarnationis factæ sunt sub nomine Dei; Deus enim pollicitus est ad Abraham *Gen. 22. num.* 28. ad Isaac. *Genes. 26. n. 5.* ad Iacob *Genes. 28. num. 15.* Ergò rectè dum opus exhibetur, sub nomine Dei
Qui est adstrictus se deobliget. fit, vt idem nomen, quod veluti adstrictum, & obligatum erat, opus ipsum adimpleat, ac perficiat. Quartò. Angelus multa dicturus erat in laudem, ac honorem Christi, qui est secunda
Laus non ab ore proprio. Trinitatis persona: non declaratur expresse Trinitas, vt sic nomen filij taceatur, ne legatio ad eius magnalia declaranda ei manifestè attribueretur; laus enim aliunde proueniens speciosior est. Discipulis suis ait Saluator: *Paraclitus autem spiritus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos*
Ioan. 14. *docebit omnia*, Ioan. 14. n. 16. Sed cur hoc tribuit Patri, cùm Spiritus missio Patri, & Filio tanquam personis, à quibus procedit; vt docent Theologi,
S. Thom. cum D. Thoma 1. *part. quæst. 43. art. 8. in corpore*, conueniat. Imò Christus Dominus de se dixit: *Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mit-*
Ioan. 16. *tam eum ad vos*, Ioan. 16. n. 7. Cur ergo in loco, quem expendimus, missio Patri tantùm adscribitur, dicebat enim: *Quem mittet Pater in nomine*
Theoph. *meo*, id est, vt explicat Theophylactus, *In gloriam nominis mei?* Meritò etenim diuinus Magister, vt suis explanet Discipulis quàm necessaria sit eius in cælum ascensio, ait: *Cùm abiero mittam eum ad vos*; quando verò explicat, quòd Spiritus sanctus ad suas laudes, atque glorias publicandas sit aduenturus, non sibi, sed Patri, tamquam personæ distinctæ huiuscemodi missionem refert, ne ad suas laudes decantandas spiritum mittere videretur, cùm eas diuulgare ad alium spectet.

QVÆSTIO IV.

Quare per Angelum declaretur hoc mysterium?

6. POTERAT Deus hoc mysterium per se ipsum immediatè Virgini manifestare, noluit
August. tamen nisi per Angelum. Respondent commu-
Bernard. niter sancti Patres. D. Augustinus *serm. 14. de*
Beda *Natiuitate*, D. Bernardus *ser. 2. de Pentecoste*. Beda
Irenæus. *hom. de Annunciat.* D. Iræneus *lib. 5. c. 19.* D. Chry-
Chrysol. sologus *serm. 2. de Annunciat.* cuius hæc sunt verba: *Audistis, ait, agit, vt homo cursibus eisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad vitam: agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua*
Per eandem viam sanus, qua perditio. *Angelus egerat de ruina.* Ac si dicat primò, vt per eandem viam homo resurgat ad vitam, per quam lapsus fuerat ad mortem. Deinde secundò, vt natura angelica ministerio tanti operis efferatur
Affectus iniuria nobilitatur. honore, quæ iniuria erat depressa, cùm ex ea prodiisset Lucifer, qui primos parentes à suo statu deiecerat. Tertiò, vt meritum Beatissimæ Virginis magis elucesceret; præclarior enim fuit illius fides in mysterio tam difficili fidem Angelo adhibere, quàm ipsi Deo immediatè reuelanti; & hæc fides laudatur ab Elizabeth, 7.
dicente: *Beata, quæ credidisti.*

Quartò, & moraliter. Angeli hominem de paradiso eiecerunt, Angeli Sodomam castigarunt, Angeli in exercitu Senacherib magnam stragem ediderunt, & tamen Angeli hîc humanæ non dedignantur ministrare naturæ, Regis enim famuli pro conditione Domini facies induunt; si Rex irascitur, excandescunt omnes; si erga aliquem benignus, & affabilis est, eundem omnes diligunt, ac venerantur. Quintò. Inter *Dirò ferunt homines inferiorem ipsis æquari.*
magna huius mystrij miracula, pondera, quòd aduenit Angelus, vt homo, qui per naturam inferior erat, per gratiam ei superior esset. Rigidè homines ferunt inferiores sibi esse æquales, superiores verò nullo modo. Omnes Babylonis Satrapæ Danielis scientia à morte sunt liberati, *c. 2. num. 25.* & tamen mortem in eum machinabantur omnes, pro Daniele nullus erat, *cap. 6. num. 2.* Daniel è captiuitate, ac seruus erat, vt hîc ponderat Theodoret. *Et tamen Rex cogitabat constitue-* Theod.
re eum super omne regnum. Ideò Principibus valde molestum erat, hominem conditione inferiorem ipsis esse præpositum. D. Paschas. lib. 1. in Matth. *Dolebant Principes captiuum in omni re-* Paschas.
gno dominari. Maximè doluit Esau, quòd sibi Iacob præriperet benedictionem, ita vt diceret: *Ve-* Genes. 27.
niet dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrē meum, Genes. 27. n. 41. Sed cur ita ira exarsit in fratrem; Cur, vt ait Lyppoman. non cogitat Dei Lyppom.
iudicium? Cur non considerat, esse Iacob venditam à se benedictionem? Cur tandem non consolatur amplissima benedictione, quā à patre impetrauit? Quare ita ira exarsit; Dum benedixit Isaac dixit: *Fratri tuo seruies*, Gen. 27. num. 40. Ideo ira exarsit Esau, & furor non quiescit, quia se videt maiorem natu fratri minori subiici. Molestissima res est, vt primus inferiori subdatur, ac humilietur. Procopius, *Esau, ait, non tam indigna-* Procop.
tur, quòd benedictionem nequit percipere, quàm quòd cernit fratrem benedictione dignum habitum, ob eam rem se illa excidisse. Concutitur dolore, non tam ob donum amissum, quàm potiùs ob minorem fratrem sibi prælatum.

QVÆSTIO V.

Quare non per hominem, sed per Angelum hæc mittatur legatio?

RESPONDENT primò, D. Hieronymus *sermon.* 8.
de Assumptione, D. Chrysologus serm. 143. Hieron.
Quia semper, inquiunt, *Angelis est, cognata vir-* Chrysol.
ginitas, in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis. Quia ergo sanctissima Virgo adhuc viuens cælestem vitam, ac puritatem agebat, ideo cælestis nuntius ad eam venit. Secundò D. Gregorius Thaumaturgus sermon. 3. Gregor. Thaumat.
de Annunciatione, *Missus est*, inquit, *seruus incorporeus ad Virginem immaculatam, missus est peccato liber ad corruptionis, seu labis expertem.* Ad purissimam Virginem ab omni peccato li- *Certam Virgine solum sine peccato apparuis.*
beram, non homo, qui saltem originali erat infectus sed Angelus ab omni macula expers, nuntius erat aptus, & conueniens. Tertiò infrà idem S. Gregorius Thaumaturgus eodem sermone. *Angelus cum Virgine loquitur, ait, vt non*

amplius

Exemplum efficax. *amplius cum muliere serpens loqueretur.* Adeò potens est exemplum, vt nulla fœmina cum Dæmone iam loquatur ex eo quod videt aliam fœminam cum sancto Angelo habere sermonem. Quartò. Mittitur Angelus, vt non solùm cognoscamus, Angelos, tantum non inuidisse bonum, quod illis est denegatum, verùm de illo nobiscum lætari, nobisque de illo congratulari.

9. Tolet. Quintò. Toletus *annot.* 44. inter alias rationes hanc assignat: Quia Deus assumere noluit naturam angelicam, sed humanam congruum fuit eos non omninò à tanti boni participatione excludere, idcirco nuntios efficit, maximè cùm & hoc mysterium ad eos etiam spectaret, nam eorum ruinæ implendæ erant. Sextò. Hic agebatur de humanæ naturæ remedio: homo enim ad hominum salutem valdè difficilis est; conuenientior ergo fuit nuntius angelicus; sicut Christo Domino in agonia posito, vbi de salute humani generis negotium agebatur, non homo, sed Angelus apparuit, confortans eum, *Luc.* 22. *n.* 43. vt *ibi* dicam. Septimò. Mittitur Angelus ad ineundum pacis fœdus inter Deum, & hominem, Angeli enim sunt Angeli pacis; homo verò inimicitum cum Deo ratione peccati bellum habebat. Ergo multò conuenientior extitit Angelus legatus, quàm homo, nam qui in bello erat constitutus, quomodo pacem daret? Aut de pacis negotio ageret? Octauò. de altissimo mysterio hîc agebatur: supremum ergo nuntium venire, conueniens fuit, vt ait D. Bernardus, de quo infra. Et D. Ambrosius hîc: *tantùm enim mandati mysterium, non hominis fuit, sed Angeli ore promendum.* Nam si Deus in veteri testamento per manum Angelorum multa antiquis Patribus reuelauit, & disposuit, quæ omnia ad hoc opus ordinabantur, quanto magis congruebat, hoc mysterium per Angelum declarari.

Homo ad salutem homini difficilis. — *Qui in bello est pacem dare non potest.* — Bernard. — Ambros.

10. Idem. Nonò. Perpende altum acumen Diui Ambrosij *lib.* 2. *in Lucam.* ita ait S. Pater: *Sola in penetralibus, quam nemo virorum videret, solam Angelus reperiret, ne quo degenere deprauaretur affectu, ab Angelo salutatur.* Non aliquis sanctissimus Patriarcha ex antiquis, ac parentibus Virginis, vt Abraham, vel Isaac, non aliquis Propheta eximius in gratia, ac iustitia, vt Hieremias, vel Elias, ad Virginem mittitur, nam quilibet ex his, quamuis alto sanctitatis apice emineret, tamen homo erat; *Ne quo degenere deprauaretur affectu.* Angelus ad Mariam venit, nam adeò tenera, & delicata res est virginitas, vt ex suo genere, ac natura deprauetur affectu, si interueniat solitarium colloquium puellæ Virginis cum viro, etiam sanctissimo; ac de re sanctissima, qualis erat Incarnatio.

Colloquium mulieris cum viro periculosum.

11. Cantic. 8. *Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloque ceruorum super montes aromatum*, Cant. 8. n. 14. Maximè inquirenda est causa, ob quam Christus Dominus suis delictis, ac amicis præcipiat tam velociter fugere, vt capreæ, hinnulique ceruorum cursum imitentur? Sine dubio eis mandatur fuga à sermocinatione mulierum, & Virginum Hierusalem. Sed colloquium iusti, ac dilecti Dei, qualenam erit cum pia fœmina? Vtique de re sancta, & vtili. Et tamen ei mandatur, terga vertere, fugam inire, & non quolibet modo, sed velocissimo cursu ceruorum, quando à facie venatoris fugiunt. Philo Carpathius *in fine commentariorum in Cantica*, ita præfatum explicat locum, & ait, *ceruorum naturam æmulatus fuge fœminam, quam quidem non videre prima victoria est: secunda, non alloqui: tertia non attingere, nam si facies fœminea aculeus est peccati, quid erit alloquium, ac tactus?* Semper enim ex sermone mulieris cum viro coinquinatur affectus. Somniauit Ioseph, *Circunstantes manipulos fratrum adorare manipulum suum.* Et iterum ait, *Vidi Solem, & Lunam, & vndecim stellas adorare me*, Genes. 37. n. 7. & 9. Vbi, vt auctor est Philo *libro de Ioseph*, Dominus ei apparuit, quomodo ipse erat in terra Ægypti dominaturus, & à fratribus adorandus, quod mediante venditione adimplendum erat. Sed cur ei non repræsentatur, quomodo ab impudicis dominæ suæ blanditiis erat impetendus? Cur hoc absconditur, cùm cætera pateant? Noluit Deus, vt sanctus iuuenis etiam per somnium haberet mulieris repræsentationem, atque colloquium; nam, vt ait D. Hieronymus aduersùs Iouinianum: *Cogitatio mulieris mentem momordit, coinquinat affectum.*

Philo. — Genes. 37. — Philo. — Hieron.

QVÆSTIO VI.

Quare non Seraphin, vel Cherubim, sed Angelus mittitur?

12. RESPONDEO, quod Seraphin est Spiritus in amore accensus, Cherubim scientia plenus; at verò Angelus ex natura sua ad missiones, ac legationes est deputatus, Deus optimus maximus alium mittere noluit, sed qui hoc ex munere habebat. Nullus substitutus, ac alterius vices agens, officium sibi commissum rectè exequitur. *Qui mandas salutes Iacob*, Psal. 43. Multi enim prophetæ missi sunt, & tamen cùm essent, veluti in alterius locum subrogati, remedium homines minimè assecuti sunt. At vbi Christus Dominus aduenit, qui ex natura sua, ac officio salus erat, statim sanitatem habuerunt. Vnde dixit Guerricus Abbas sermone de Annuntiatione. *Si salutem mandares, & non dares, non saluaretur homo.*

Bonus minister qui ex officio est. — Psalm. 43. — Guerricus.

QVÆSTO VII.

An Deus immediatè per se ipsum, aut interuentu superiorum Angelorum, legationem hanc Gabrieli reuelauerit?

13. PRO cuius resolutione supponenda est celebris doctrina D. Dyonisij *lib. de cælesti Hierarchia. cap.* 3. 4. 7. & 8. D. Damasceni *lib.* 2. *cap.* 3 S. Thomæ 1. *part. quæst.* 106. *art.* 1. & 2. quod celsiores spiritus immediatè à Deo erudiuntur, & ipsi facienda inferioribus indicant: ac proinde superiores illuminant inferiores, & prima Hierarchia secundam, & secunda Angelos tertiæ. Et sic dum de populi liberatione ageretur, vnus Angelus ex Potestatibus clamauit ad Gabrielem Danielis 8. num. 16. *Et audiuit vocem viri, & clamauit, & ait: Gabriel fac intelligere istam visionem.* Ita etiam in præsenti quærimus: An Gabriel sit immediatè

Dionys. — Damascen. — S. Thomas. — Daniel.

immediatè illuminatus à Deo de hac legatione: an per ſuperiores Angelos? Prima ſententia eſt, quod Gabriel immediatè acceperit in hoc legationem à Deo. Ita D. Chryſoſt. in orat. *de Annunt.* apud Metaphraſt. D. Dionyſius Carthuſianus *hoc loco*, Clichtoueus *lib. de Annunt. c.* 2. D. Bern. *homil.* 1. *in Miſſus eſt*; & addit S. Pater. *Ideo dictum eſt ab Euangeliſta, miſſum Gabrielem à Deo, ne cui, vel beatorum ſpirituum, ſuum Deus, antequam Virgini, reuelare pateretur conſilium, excepto duntaxat Archangelo Gabriele.* Secunda ſententia eſt, hanc legationem miſſam fuiſſe, interuentu aliorum Angelorum, imò cum magna lætitia, & exultatione totius cæleſtis Curiæ. Ita Simon Caſſianus *ſermon. de Annunciat.*

Chryſoſt. Carthuſ. Chlicthou. Bernard. Caſſian.

14. At ſi illa prima Patrum ſententia retineatur, dubium eſt, quare Gabriel, dum mittitur ad Danielem, pro explicanda promiſſione de populi libertate, illuminatur ab alio Angelo? *Clamauit vir? Gabriel fac intelligere*; at verò dum hîc venit delegatus ad Virginem, immediatè eruditur à Deo? Reſpondeo, quod hîc Angelus à Deo illuminatur immediatè, quia realiter aſportabat executionem ſalutis. At verò, dum Gabriel ad Danielem venit, ab alio mittitur Angelo, quia afferebat remedium in ſpe, ac futura promiſſione: ſolus enim Deus præſentialiter medetur, ac beneficiis tibi adeſt; creatura verò in ſpe, ac in aliud tempus pollicendo. Notauit Tertullianus *lib.* 1. *de Baptiſm.* quod Deus in initio orbis creauit fontes, homines verò foderunt ſibi puteos: fons vt Dei donum, aquam infundit præſentialiter in manus, ac ſitim extinguit; puteus, verò vtpote hominis beneficium, aquam à longè, ac veluti in ſpe oſtendit. Grauis fames perurgebat tempore Eliæ, ac Pharaonis, Regis Ægyptiorum; dum verò Deus tempore Eliæ vult viduæ ſubuenire, *Hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus.* Regum 3. cap. 17. n. 16. ita vt in manibus eſſet famis leuamen; dum verò Pharao ſuis intendit adhibere remedium, exit edictum à Rege, *vt omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur ſeruetùrque in vrbibus*, Geneſ. 41. num. 35. Sed quare vnuſquiſque non conſtituit ſibi horreum, ſed tantùm ſub poteſtate Regis omne frumentum ſeruatur in auxilium hominum? Vt non in manu veſtra, ſed aliorum habeatis remedium.

Solus Deus realiter medetur, homines verò cùm ſpe. Tertull. 3. Reg. 17. Geneſ. 41.

QVÆSTIO VIII.

Cuiuſnam Angelici ordinis ſit Gabriel?

12. AD primum Seraphinorum chorum pertinere, teſtantur aliqui apud D. Thomam citandum, cum quibus conſentit Salmeron *lib.* 3. *tract.* 3. Eſſe ſummum, ac ſupremum Angelum, tenent D. Gregorius Magnus homil. 3. in Euangel. *Summum Angelum venire dignum fuerat*, &c. Et D. Dionyſius *de cæleſti Hierarchia*, *cap.* 4. & 8. D. Damaſcen. *orat.* 2. *de Aſſumpt.* Tamen eſſe de Archangelorum choro, ad quos ſpectat, ſumma annuntiare, tenent D. Gregorius *homil.* 34. *in Euangel.* S. Bernardus *lib.* 5. *de conſiderat. cap.* 2. S. Thomas 3. *part. quæſt.* 30. *art.* 2. *ad quartum, ibi* Caietan. Abulenſ. c. 18. *Matth. quæſt.* 60. Suarius *tom.* 2. *ad* 3. *p. diſp.* 9. *ſect.* 1. Et hæc eſt verior ſententia. Sed quare non dicitur: Miſſus eſt Archangelus? Reſpondeo, quod Angeli nomen eſt officij id eſt, eſſe miſſum. Secundò. Archangeli nomen naturæ nobilitatem indicat; nomen verò Angeli ſignificat eſſe miſſum: & Gabriel magis gloriatur de eo, quod dicitur miſſus, ac ſeruus Dei, quàm de nobilitate, ac ſplendor naturæ. Eſt enim inter omnia præſtantiſſium, inter ſeruos Dei annumerari.

D. Thomas. Salmeron. Gregor. Dionyſ. Damaſcen. Gregor. Bernard. D. Thomas. Caiet. Abulenſ. Suarius. *Magna nobilitas ſeruus Dei.*

QVÆSTIO IX.

Quare potius Gabriel, quàm alius mittitur Angelus?

RESPONDEO primò, quod Gabriel, vt docent S. Hieronymus *in cap.* 8. *Daniel.* & S. Gregorius *homil.* 34. idem eſt, ac Dei fortitudo; rectè ergo ad hoc munus eligitur, vt annunciet Chriſtum, qui dicitur fortis: *Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens.* Virtute enim diuinitatis victoriam conſecutus eſt à Dæmone. Secundò Proclus. Gabriel, id eſt, vir Deus, ſeu Deus homo, ſeu nobiſcum Deus. Proclus *hom. de natiuit. Domini*, quæ habetur *tom.* 6. *Concilij Epheſini, cap.* 7. acutè ait: *Et quid Gabriel, quaſo, interpretatum ſonat? Audi, & diſce; vtique idem ſonat, quod Deus homo, quo diſpenſationis myſterium facilius perſuadeat, res miraculum nominis ratione anticipat.* Meritò mittitur Gabriel, qui ſignificat idem, ac Deus homo, vt anticipata ſui nominis fama ad tantum myſterium ſuſcipiendum humanæ aures aſſueſcant; res enim magnæ & inauditæ, non ſubitò proponendæ, ſed paulatim humana mens debet præmiſſa fama emolliri, vt viſa re familiariùs perſuadeatur. Tertio. Cardinalis Petrus Damian. *orat.* 1. *de natiuit* exiſtimat Gabrielem eſſe Angelum cuſtodem Virginis; ergo conuenientiſſimè ad hoc munus electus eſt, nam ſicut ipſe peruigili ſolicitudine cuſtodiendo, Virgini inſeruiebat, ita honorem, qui ex Virgine ad Angelos obuenire poterat, primo participare debebat. Quatò Incarnationis myſterium per Gabrielem promiſſum, & explicatum eſt, *Daniel cap.* 9. *num.* 21. Congruebat ergo, vt per eundem eſſet Virgini intimatum, vt ponderat D. Iulian, Archiep. Tolet. lib. 2. contra Iudæos in initio. *Iam ergo*, ait, *manifeſtum eſt, quod vnus, idemque Angelus Gabriel fuerit, qui & præfixa illa tempora Danieli de Chriſti Natiuitate aperuit, & partum Virginis præſentem eſſe monſtrauit; ad tempus itaque præfinitum occurrit, & olim à ſe dicta, operis efficientia completa eſſe conuincit.* Optimè diſpoſitum eſt, vt fides, ac verbum à Gabriele datum in operis executione poſitum demonſtraret, vt ſemetipſum à promiſſione liberaret. Quintò. Hæc eſt diuina conditio, vt ſi quemdam incipiat honorare, ſemper ad altiora promoueat, & dum fidelem miniſtrum inueniat, eius functiones alterius interuentu non impediat.

17. Hieron. Gregor. Proclus. Idem. *Res magnæ nō ſubitò proponendæ.* Damian. Iulian. *Promittens ſoluat debitum.* *Deus miniſtrum fidelem in ſuo munere non impedit.*

17. Sexto, & moraliter. Gabriel multas iam functus eſt legationes, ad Danielem, ad Zachariam, ac ad beatam Annam, vt tenet communis ſententia: ergo aptiſſimè ad hoc munus eligitur; nam etiamſi alij eſſent Angeli ſuperiores, tamen de fidelitate, ac ſolertia Gabrielis magnum dabatur experimentum. Franconius Abb. tom. 6. de gratia. *Eligitur*, ait, *nuntius vnus ex multis militibus, tanto Rege dignus, tanto myſterio idoneus, tam amica*

Miniſter expertus. Franconius.

amica legationis peritissimus. Vt inde tu discas, quod in negotiis magni ponderis, non tantum agas de ministro præclaræ auctoritatis, quantum de illo, cuius, fidelitas iam est probata, per omniaque tentata. Cùm in magno periculo Saul esset constitutus, à Pythonissa expostulauit:
1. Reg. 28. *Suscita mihi Samuelem*, 1. Reg. 28. num. 11. Sed quare potius Samuelem, quàm Abrahamum, Isaac, vel alium desiderauit? Abulensis ibidem
Abulens. quæst. 17. *Voluit Samuelem*, ait, *quia ipse prædixerat ei omnia, quæ futura erant sibi.* Quamuis enim alij essent Patres, ac populi capita, & inde in maiori opinione constituti; ipse tamen Samuelem flagitauit, qui necessaria prædicere solitus erat, ac de cuius veritate magnum experimentum habebat. Cùm Iacob profectus tenderet in Ægyptum ad filium suum Ioseph, misit Iudam ante se ad Ioseph, vt nunciaret ei, & occurreret in Gessen, *Genes. 46. num. 28.* Sed cur Iacob ad hoc non destinauit Ruben maiorem natu, vel alterum è suis filiis? Sed Iudam, qui contra Ioseph consilium dederat? Iacob optimum habebat de Iudæ fidelitate experimentum, & quantum conatus est seruare Beniamin, ita vt ipse pro eo seruituti se offeret, *Genes. 44. num. 33.* Ideo ad hanc tanti ponderis eligitur legationem, quæ fidelem, & expertum optabat ministrum. Textus Græcus apud Lyppomanum.
Tex. Græc. *Ea causa id fecit, quia prudentiam Iudæ filij iam expertus erat, cum excusationem ageret de adducendo Beniamin ad Ioseph.*

QVÆSTIO X.

In qua specie Angelus apparet?

18. RESPONDETVR, quod humana, ac sensibili specie indutum, pulcherrima, ac decora facie, & candida veste ornatum se præbuit.
Hieron. Ita Diuus Hieronymus *epistola ad Eustochium*,
August. Diuus Augustinus *sermone 14. de Natiuit.* Diuus
Ambros. Ambrosius *lib. 1. de officiis*, Origenes *homilia 4. in*
Origen. Laurent. *Lucam*, Diuus Laurentius Iustinianus *serm. de*
Claudian. *Annuntiat.* Claudianus *lib. 3. de statu animæ, c. 5.* Iste enim modus erat suauior, & humanæ naturæ congruentior. Et omnes apparitiones antiquis Patribus factæ, visibili specie se habuerunt. Deinde valdè conueniens erat, vt Deus incarnandus per Angelum apparenti corpore indutum annuntiaretur. Dubium tamen hîc est, an Beatissima Virgo non solùm viderit corpus ab Angelo assumptum, sed etiam ipsam in se substantiam angelicam? Negat D. Thomas 3. *part.*
D. Thomas. *quæst. 30. art. 3. ad primum* putat enim, hoc consentaneum non esse statuti viatoris. Affirmat verò Auctor quæstionum ad Antiochum *quæst. 12.*
Alb. Magn. quæ tribuuntur Anastasio, Albertus Magnus *su-*
Suarius. *per missus, cap. 149.* Suarius *tom. 2. ad 3. par. disp. 9.*
Barradas. *sect. 2.* Barradas *hic*, & alij. Ratio est, quia clara Angeli cognitio potuit Beatissimæ Virgini communicari; sicut de Essentia diuina communi-
Virgo vidit essentiam Angeli. ter conceditur; ergo valdè probabile est, hoc priuilegium datum fuisse Beatissimę Virgini, dum in vita erat; igitur ad cognitionem hanc in tanti mysterij annuntiatione est valdè verisimile esse eleuatam.

QVÆSTIO XI.

Quare Angelus non loquatur ex aëre cum Virgine?

POTERAT Angelus ex aëre legationem suam Virgini exponere, sicut legimus cum 19.
Abrahamo fecisse, sed relinquendo cælum ingressus est ad Virginem veluti humano modo deambulando? Respondet primò D. Basilius Se-
leucus orat. 1. *Cùm Gabriel*, ait, *ad Deiparam Vir-* Basilius.
ginem missus, ad inferiora hæc descendebat, cælos *Ob Virginis*
vtrique à tergo relinquebat. Ac si dicat, quod vbi *societatem*
Angelo data est facultas accedendi ad Virginem, *cælum relinquitur.*
ita ab eius conspectu, ac sanctitate captus est, vt cælestia tergo darentur, ad hoc vt ad ipsam appropinquaret. Tertio. Gabriel agnoscebat Virginem, vt Dominam, ac reginam Angelorum, si ab aëre loqueretur, esset veluti in loco eminentiori, domum ergo ingreditur, ac coram ipsa genuflectitur, vt explicat Ecclesiæ pictura, vt ipsam tanquam Imperatricem, ac Domini sui matrem veneraretur, atque adoraret, & ideo Abrahamo loquitur ex aëre, *Genes. 22. n. 11.* at vero Virgini genuflectens ante eam, vel quia Angelus habuit pro singulari honore, quod in virginis domo ingrederetur. Vide *cap. 6. quæst. 10.*

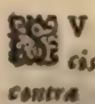
QVÆSTIO XII.

Quare vigilanti Virgini Angelus appareat?

ANGELVS non locutus est ad Virginem 20.
in somniis, sicut dupliciter apparuit beato Ioseph, *Matth. 2. n. 13. & 19.* Respondet primò Chrysostomus relatus in catena D.
Thomæ. *Ad Virginem*, ait, *alloquitur, non in som-* Chrysost.
niis; imò visibiliter assistit, nam quasi magna valdè relatione, egebat ante rei euentum visione solemni. Tanta enim res, non in somno, sed magna consideratione tractanda erat. Secundò Angelus beato Ioseph intimauit præceptū, *Surge accipe puerum*; at à sanctissima Virgine exquisiuit consensum, & vt manifestum esset, hunc perfectissimum fuisse, non cùm dormiret, sed dum excubias ageret tantum mysterium aperiendum fuit. Tertiò. Beato Ioseph exposuit Angelus mandatum, & imperium summi Dei; sanctissimæ Virgini altum opus amoris, & res maiestatis, ac potestatis, permittit dormire, quod amoris negotium negat, totum hoc refugit.

QVÆSTIO XIII.

Quare concipiatur in Galilæa?

SVPPONO ex D. Hieronymo *lib. de lo-* 21.
cis Hebraicis, D. Cyrillo Alexandrino *lib. 2.* Hieron.
contra Iulianum, duplicem fuisse Galilæam, Cyrill.
vnam inferiorem, superiorem alteram. Inferior erat ad Meridiem, & habitabatur à Tribu Zabulon, vbi erat mare Tiberiadis, & ciuitas Nazareth. Superior vero sita erat versùs Septentrionem,

nem, & incolebatur à Tribu Nephtalin. Ad quæstionem, quæ voluit concipi in Galilæa, & non in alio loco, vel in aliquo agro? Respondet primò Hugo Cardinalis. *Rectè ergo in ciuitate voluit concipi Dominus, quia omnes homines ad vnitatem Ecclesiæ reducere veniebat, vt vnam faceret ciuitatem.* Secundò. Quia Galilæa erat coniuncta Tyro, & Sydoni, ac proinde finis Prouinciæ Iudææ, vt ait hîc D. Bonauentura; & ideo habitabant in ea simul Iudæi, & gentes, vt testatur Iosephus *lib.3. de bello Iudaico.cap.4.* Strabo *cap.4.* Et ideo ait Isaias 9. n.1. *Aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium.* Hac de causa celebratur hîc mysterium hoc, ad significandum Verbum fieri carnem ad saluandum vtrumque populum, & ad copulandum illos in vnum.

Hugo. Bonauent. Ioseph. Strabo. Isai.9.

22. Tertio. Ex multiplici significatione nominis Galilææ; significat enim primo idem, quod terminus, vt tenent aliqui apud D Hieronymum ad citatum proximè locum Isaiæ, Merito ergo ibi fit Deus homo, ad innuendum hoc mysterium esse terminum diuinæ Omnipotentiæ? ita vt intensiuè non possit dari maius opus, vt tenent communiter Theologi cum D. Augustino *sermon.3. & 15. de tempore.* Vel quia Christus Dominus erat terminus totius legis, ad Rom. 10, num.4. *Finis legis Christus ad Iustitiam omni credenti.* Secundo. Galilæa idem est, quod Transmigratio, quam etymologiam tenet D. Gregorius *homil.21.* Quia per hoc mysterium natura humana transmigrauit ad suppositum Verbi, & omnia bona cælestia ad hominem, transmigrarunt. De quo D. Bernardus *sermon.1. de natiuitat* Et natura humana ex ignorantia transmigrauit ad cognitionem cælestium mysteriorum, & ad omne bonum. Tertio *Galilæa* idem est, ac latinè rota, seu reuolutio, deriuatur enim à verbo Hebraico *rotare, seu reuoluere*; & hanc etymologiam sequitur D. Gregorius Nissenus *orat.1. de Resurrect.* Ex qua deriuatione sumitur alia ratio, ob quam Christus Dominus voluit concipi in Galilæa, vt significetur, quantæ reuolutiones ex hoc mysterio secutæ. sunt. Iudæorum populus, qui vt filius habitus erat, repudiatus est; & Gentiles, qui erant neglecti, in locum dilectissimorum præelecti sunt. idola, quæ venerabantur, deiecta, Crux, quæ abiecta, vbique honorata, & adorata; & alia quamplura similia.

Hieron. *Incarnatio summum Dei opus.* August. Rom.10. Gregor. Bernard. Greg Nyss.

QVÆSTIO XIV.

Quare Nazareth eligatur ad Verbi Incarnationem?

23. RESPONDERI potest primo, ex Beda lib. de locis sanctis, cap. 16. *Nazareth,* ait *muros non habet.* Ideo in ea generatur Rex cæli, & terræ; verus enim Rex debet esset in loco patenti, & manifesto, ita vt nullum detur impedimentum, quominus sui possint ad eum accedere. Et ideo dicitur *flos campi,* Cant.2. de quo statim. Secundo. Nazareth locus paruus, & abiectus erat: vnde dixit Nathanael, *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Ioan.1. num. 25 Hugo. *In hoc, quod humilem locum elegit, humilitatem commendauit, & nos docuit, vt nos illa loca eligamus, quæ possunt de nobis magis, quàm nos de ipsis gloriari.* Et post pauca subdit. *In Nazareth ciuitate parua concipitur, & nutritur: in Hierusalem ciuitate sublimi patitur, & crucifigitur; quid hoc? nisi quia salus in humilitate custoditur, in sublimitate periclitatur. Maria in Nazareth concepit Iesum, in Hierusalem amisit Iesum.*

Beda. *Rex in loco manifesto.* Cant.1. Ioan.1. Hugo. *Salus in humilitate custoditur.*

24. Tertio D. Bernardus serm. 3. de Annuntiat *Miraris, ait, quod Nazareth parua ciuitas, & tanti Regis nuntio illustratur, & tanto? Sed magnus latet in hac parua ciuitate thesaurus. Nouit cælum vnigenitus Dei Patris, sed nouit cælum, nouit & Nazareth: cælum ex Patre, Nazaret ex Matre sibi vendicauit.* Duo innuit S. Pater. Primùm, quod Christus Dominus, cùm habeat cælum à Patre, & Nazareth à Matre, pro cognomento dicitur Nazaræus, *Matth.2.n.23. Ioan.9.n.19.* Quia illud paruum, quod habebat à Matre, in magna æstimatione, ac veneratione ei erat, ita vt ab illo nominaretur. Secundo. In terris elegit sibi pro patria locum ignobilem, & contemptibilem, qui pro habitaculo sibi creauit cælum valdè speciosum. Vt videas diuinam mentem, quod in cælestibus partem magnam; in terrenis sibi paruam assignauit.

Bernard. *Gloriatur eo, quod à Matre.* *In cælis magnum, in terra paruum.*

25. Quarto ex significatione huius nominis *Nazareth,* cuius sex interpretationes tradit Franciscus de Mayron *super Missus est*; significat enim sanctitatem, conseruationem, vnctionem, munditiam, & custodiam, ac florem. Et quamuis hæc omnia Christo Domino optimè conueniant, prima tamen, & vltima sunt communiores Et quod Nazareth idem sit, ac consecrare, sanctificare, seu separare, tradunt Eusebius *lib.7. de demonstrat. Euangel. cap.7.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. de funere patris sui*; & viri religiosi dicebantur Nazarei. Merito ergo hic locus conuenit Conceptioni Christi, qui totus est sanctificatus, & consecratus Deo, ac separatus ab hominibus, *ad Hebr.7. num. 26.* Nec enim in alio loco Deus concipi debuit, nisi in loco mundissimo. Theophylactus. *Vbi enim Deus, ibi nihil impurum nihil non sanctum.*

Eusebius. Nazianz. *Vbi Christus ib puritas.* Theoph.

26. Quinto Nazareth, id est, flos, quam significationem sequuntur D. Bernardus *super Missus est.* D. Bonauentura *hic.* Andreas Episcopus Hierosolymitanus *sermon. de Annuntiat.* & communiter Recentiores. Et merito talis patria Christo Domino congruebat. Primo. Quia sicut flores spem certam nobis fructus ingerunt; vnde apud priscos Romanos, vt spes præfiguraretur, duo lilia depingebantur hac litera, *Augusta spes*, ita Christus Dominus, de cuius aduentu dictum erat: *Flores apparuerunt in terra nostra,* Cantic.2. num.12. vniendo sibi humanam naturam, certam spem salutis nobis præbuit. Secundo. Quia sicut flos, dum virescit, ac integer manet, non coalescit in fructum, nisi cùm destruitur; ita Christus Dominus verus flos, vt daret fructum sanctificationis animarum nostrarum, necessarium fuit iuxta hunc ordinem rerum, mori, & interire, iuxta illud: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert,* Ioan.12.n. 24. Ad hunc sensum inclinat D. Ambrosius *l. de Spiritu sancto, c.5.* Tertio. Bruta animalia flores conterunt, ac pedibus calcant, cordatus vero homo colligit, ac in eis delectatur; sic Christus à peccatoribus, qui bestiarum more vitam degunt, contemnitur, à Sanctis vero veneratur,

Bernard. Bonauent. Andr. Episc. *Christus spes nostra certa.* Cant.1. *Prudentes Christū adorant.* Ioan. 12. Ambros.

ratur, ac honore afficitur: & ideo dicitur flos campi, & non hortorum. Quartò. Nomen floris quadrat Christo Domino ob pulchritudinem, suauitatem, ac odorem, quem in totum terrarum orbem diffundit. Ita D. Augustinus *lib. de salutaribus documentis, cap. 34. tom. 4.* August.

Lucæ 1. n. 27. Ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph de domo Dauid, & nomen Virginis Maria.

VERSIONES.

Chrysost. hom. 2. in Matth. Cui nomen erat Ioseph de domo, & familia Dauid, *&c.*

Theophyl. ex impres. Paris. 1566. Ad virtutem desponsatam viro, *&c.*

Mariana ex Syriaco. Ad Virginem venditam.

Ex Hebr. iux ta D. Hieron. in Tradit. Hebr. in Genes. Ad absconditam desponsatam viro.

EXPOSITIO

27. HActenus de actore legationis, ac eius ministro, egit Euangelista; nunc ad ad sanctissimam Virginem, ad quam destinata fuit legatio, conuertit sermonem, & vt veritas constet, maximè quæ ad eam spectant, explicat; nomen scilicet Mariam, eius qualitates, nempe esse Virginem, & desponsatam, ac nomen viri exprimit, de cuius excellentiis multa dicam *cap. vlt. huius lib.* ac tandem eius progenies describitur. *De domo Dauid*; cui diuina promissio facta erat, *Psalm. 131. Isai. 9.* Nota hic elegantem ordinem verborum, priùs dicitur de Deipara, quod sit Virgo. & postea desponsata. Hugo; *Vt ostendatur virginitas nuptiis præferenda.* Secundò, quod Ioseph non appellatur hic homo, sed vir, quod virtutem, ac robur animi indicat. Tertiò, quod quamuis legatio ad Virginem mittatur, tamen prius explicat nomen viri, quam illius. Etsi enim multo maior sit sanctitas Deiparæ, quam Ioseph, tamen quantum ad matrimonium caput vxoris vir. Quartò, quod illa lectio Theophylacti, pro *Virgine* posuit *virtutem*, quamuis non legatur in aliis codicibus eiusdem, non fuit prætermittenda, cùm maximè declaret eius sanctitatem, ita vt dicatur ipsamet virtus vt dixi *cap. 3. num. 30. & 31.* Deinde dicitur è domo Dauid, vt ostendatur, quod quamuis pauperes, tamen nobiles. Illud autem, *de domo Dauid*, refertur ad Ioseph, ex quo ostenditur origo Mariæ. Mariana. Pro sponsata legit venditam; nam olim viri dotabant, & quasi emebant sponsas, *1. Regum 18. num. 25. Osea 3. num 2.* & sic erant obedientes. Virgines etiam dicebantur absconditæ, quia valde separatæ erant ab hominibus.

Hugo. Theoph. Mariana.

QVÆSTIO XV.

Quare non creetur noua caro ad vnionem Verbi?

POterat Deus nouam carnem è limo terræ producere, ad eam sibi vniendam, sicut efformauit corpus Adami; sed quare noluit? Respondet primo Diuus August. lib. 13. de Trinit. cap. 18. in princ. *Poterat Deus, ait, hominem aliunde suscipere, non de genere istius Adami, qui suo peccato obligauit genus humanum; sed melius iudicauit, vt de ipso, quod victũ fuerat, genere assumeret hominem, Deus, per quem generis humani vinceret inimicum.* Voluit ergo Deus per naturam victam vincere, iuxta illud Pauli ad Rom. 8. n. 3. *De peccato damnauit peccatum in carne.* Quæ ratio est communis Patrum, Tertulliani *lib. de carne Christi.* Chrisost. *serm. 13. in epist. ad Rom.* S. Thom. *3. p. q. 4. art. 6. in corp.* Non solùm affectauit Deus, hominem perditum restituere, sed etiam voluit ipsum honorare, eius assumendo naturam. Secundò. Vt victoria Verbi esset gloriòsior, dum Diabolus per debilem naturam vincebatur, quo enim infirmius belli instrumentum, eo victoria illustrior. Notat Chrysostomus, diuina prouidentia factum esse, vt Saulis arma Dauidi non adaptarentur, vt ipse parta victoria, non lancea, sed funda, magis nominaretur. Tertio. Ad ostendendam diuinam iustitiam, vt ille homo solueret qui debitor erat, & in illa carne fieret satisfactio, in qua facta erat iniuria. Ita D. Irenæus *lib. 3. cap. 31. & lib. 5. cap. 21.* D. Leo Papa *serm. 3. de Natiuitate.* D. Thomas *citato loco.* Quartò. Vt ostenderet, se esse creatorem, si quidem per ipsam victam naturam, eam restaurauerat, si aliam denuo creasset, non defuissent impij hæretici, vt Marchionitæ, asserentes, alium esse creatorem, alium redemptorem. Ita D. Irenæus *lib. 5. cap. 59.* Chrysostomus *serm. 13. in Roman.* Quintò. Ad maiorem diuini amoris ostensionem, vt Deus carnem nostram assumendo, non solùm bona sua nobis communicaret, sed etiam mala nostra, id est, nostras infirmitates, in se susciperet, quantum honesta ratione fieri poterat. 28.

August. Rom. 8. Tertull. Chrysost. D. Thomas. *Gloriosa victoria per debile instrumentum.* Irenæus. S. Leo. D. Thomas. Irenæus. Chrysost.

QVÆSTIO XVI.

Quare ex muliere caro assumatur.

DEcreuit Deus humanam naturam sibi vnire ex muliere, & non alicuius hominis naturam sibi assumere, eius creatam subsistentiam corrumpendo, sicut fieri potuit. Respondeo primo, quod sicut à fœmina exordium habuit hominis perditio, ita etiam voluit, vt ab illa initium sumeret restauratio. Ita D. Bernardus *serm. 2. de Pentecost.* D. Augustinus *serm. 13. de Natiuit.* Innocentius Papa *serm. 2. de Assumpt.* Chrysologus *serm. 2. de Annuntiatione.* Hugo, cuius hæc sunt verba: *Cùm de viro produxisset fœminam in perniciem, de fœmina virum producere voluit in salutem, vt quæ fuerat principium humanæ damnationis, esset principium reparationis.* Secundò. Vt vterque sexus nobilitaretur, sexus virilis in eo 29.

Bernard. August. Innoc. Pap. Chrysolog. Hugo.

eo honoratus, quo virilem humanitatem sibi assumpserit; fœmineus in eo clarificatus, quod ex eo caro accipitur. Ita D. Augustinus *lib. de fide. de, & symbol. cap. 4.* Tertio. vt sanctissimam Virginem haberet in matrem, ac eius filius esset, ac diceretur, vt ex Patribus suprà retuli *cap. 3. &* infrà dicam. Quartò. Vt obseruaret connaturalem, & consuetum modum humanæ naturæ, quantum ei licitum erat, & suæ infinitæ perfectioni non repugnabat. Ita Sophonius *in epistola Synodali,* qua refertur in VI. Synodo, *act. 11.* Damascenus *lib. 4. cap. 5.* Ordinarius autem modus est, ex fœmina nasci, & procreari. Quintò. Humana natura exaltanda erat Resurrectione, & Ascensione: voluit ergo non adultam naturam sibi assumere, sed experiri eius infirmitates, ab exordio nascendo, & pueritiam agendo.

August. — Sophon. — Damascen.

QVÆSTIO XVII.

Quare nascatur ex Virgine, & non ex corrupta?

30. MVLTÆ sunt rationes congruentiæ. Prima, quia Deo conueniebat, tam admirabili modo maiestati suæ consentaneo nasci sine læsione matris. D. Ignatius Martyr in epistola ad Heronem: *Decebat namque,* ait, *eiusmodi partus ex sola Virgine Deum? decebat creatorem, non consueto, sed peregrino, & admirando vti partu, vtpote omnium opificem,* &c. Similiter D. Leo *serm. de natiu.* D. Chrysostom. *homil. 49. in Genes.* Secunda. Primus Adamus de terra virginea, nec dum manibus hominum tractata conditus est; ita similiter decuit, secundùm Adam de Virgine intacta generari. Ita D. Irenæus *lib. 3. cap. 31.* D. Augustinus *serm. de natiuit.* Tertia Decebat incorruptionis largitorem ipsum donum matri suæ communicare. D. Gregorius Nyssenus in orat. de Christi natiuitate: *Decebat eum,* inquit, *qui propter integritatem, & incorruptibilitatem vniuersitatis in humana vita versatus est, initium facere ab ea, quæ natiuitati eius inseruiret.* Vnusquisque beneficium à suis, atque ab eis, qui illi famulantur, debet inchoare. Quartò. Vt perditio, & restauratio sibi ordinem seruent: perditio à muliere Virgine, vt tunc erat Eua, vt est communis sententia, incepit; etiam restauratio à muliere Virgine initium habeat. Ita D. Iustinus *in dialog. cum Tryph.* Tertullianus *lib. de carne Christi.*

Ignat. — Leo. — Chrysost. — Irenæus. — August. — Greg. Nyss. *Beneficium à suis incipiendum* — Iustin. — Tertul.

31. Quintò. Vt sicut ab æterno Verbum in cælo ex Patre sine corruptione genitum est; ita decuit in terris ex matre sine corruptela gigni. Ita D. Damascenus *lib. 4. fidei, cap. 45.* Ratio sexta. Vt se ostenderet virginitatis amatorem. D. Ambrosius *epist. 81. ad Syriacum.* D. Gregorius Nazianzenus *in carm. de Virginitate.* D. Augustinus serm. 7. de Natiuitate: *Diligamus,* inquit, *castitatem, quia vt hanc sibi placere Deus indicaret, pudicitiam vteri virginalis elegit.* Virginitas autem, quæ à Deo eligitur, est virginitas Mariæ; de qua ait D. Bernardus homilia 1. super Missus est: *Erat Virgo mente, & corpore; vnum enim sine altero minimè placet Deo.* Septimò D. Ambrosius *hic,* dum rimatur causas, ob quas Virgo eligitur, ait: *Quid quod etiam fides Mariæ verbis maior adsciscitur, & mendacij causa remouetur.* Mysterium Incarnationis creditur difficiliter, vt dictis Mariæ fides detur, Virgo præeligitur: nam sicut luxuria in dictis arguit mendacium: ita puritas in affectione veritatem indicat, & magno auctoritatis vigore testimonium confirmat.

Damascen — Ambros. — Nazianz. — August. — Bernard. *Vera virginitas interior, & exterior* — Ambros. — *Puritas credit roborat veritatem.*

32. Octauò Christus Virgo voluit matrem habere Virginem, quia dum homines virginitatem, ac castitatem in tantam elatam vidissent sublimitem, eam amplecterentur. Ita D. Gregorius Nazianzenus orat. 20. de laudibus Basilij: *Christus Virgo,* inquit, *ex Matre Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege sanciens.* Exemplum enim magnatum maximè prouocat, & excitat; ita namque intelligo illud, *lege sanciens.* Nonò. Virgo in matrem est designata, vt ostendatur, ipsam ab æternitate præparatam fuisse, & non casu inuentam. D. Bernardus homil. 2. super Missus est: *Ad Virginem,* ait, *missus est Angelus, nec nouiter, nec fortuitò inuentam, sed à sæculo electam, ab Altissimo præcognitam, & sibi præparatam, ab Angelis seruatam, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam.* Similiter *hic* D. Bonauentura. Res magnæ non subitò inchoandæ, sed alta meditatione, & præparatione sunt faciendæ. Decimò. Ex Virgine matre concipitur Deus, vt spem omnium bonorum nobis ingereret. D. Ambrosius lib. 10. episto. 89. *Dominus noster,* ait, *Iesus Christus indicauit, homines magis beneficiis alligari posse, quàm metu, plusque charitate proficere, quàm formidine ad correctionem, itaque promisit gratiam veniens per Virginis partum.* Sicut enim vbi sunt inquinamenta luxuriæ, omne malum timeri, & formidari potest; ita vbi adest virginitatis puritas, omne bonum sperari: vt ergo Christus descendens omnem gratiam promitteret, per Virginem venit, in qua omnia bona nobis promittuntur.

Nazianz. *Ad Virginitatem nos excitat.* — Bernard. — Bonauent. — Ambros. — *Vbi virginitas, ibi omne bonum.*

QVÆSTIO XVIII.

Quare Virgo desponsata eligatur?

SVPPONO, tempore salutationis Angelicæ inter Beatissimam Virginem, & S. Ioseph, non solùm sponsalia, sed etiam verum matrimonium esse celebratum. Vt contra aliquos docent D. Chrysostomus *homil. 4. in Matthæum,* D. Epiphanius *hæresi 78.* D. Thomas *3. part. q. 29. artic. 2.* De quo latè dicam *cap. vltim. huius lib.* Quare Christus ex desponsata voluit nasci, decem, vel vndecim rationes adducunt D. Thomas *2. part. quæst. 29. artic. 1.* Abulensis *in cap. 1. Matthæi, quæst. 31.* Hugo hoc loco, & alij multi. Ex quibus aliquas breuiter pono, & alias addam. 33.

Chrysost. — Epiphan. — S. Thomas. — D. Thomas. — Abulens. — Hugo.

Prima. Ex parte Christi; ne vt illegitimus reputaretur, ac proinde à Iudæis vt Messias non crederetur; si enim leuiora quædam ad id negandum obiiciebant; quanto magis si hoc potuissent. Vnde ait hic Ambrosius, *Quid Iudæis, quid Herodi posset adscribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti.* Secunda. vt eius genealogia consueto modo describeretur; hic autem erat per virum, & non per fœminam. Tertiò. Vt hoc mysterium Dæmoni esset occultatum; nam Diabolus propter vaticinium *Isaiæ 7.* maximè obseruabat, an aliqua Virgo conciperet; vt ergo celaretur Diabolo conuenientissimum fuit, Virginem 34

Ambros.

Hieron. nem esse desponsatam, vt Christum putaret, non
Ignat. ex Virgine, sed ex Iosepho generatum. Ita S. Hie-
Basilius. ronymus ex Diuo Ignatio *in 1. Matthæi*. D. Basi-
Damascen. lius *de Christi generatione*. D. Damascenus *lib. 4.*
Ambros. *fidei cap. 15.* D. Ambrosius *lib. 2. in Lucam*. D. Ber-
Bernard. nardus *homil. 4. in vigilia natiuitatis*. Sed contra
hoc stat difficultas, quod integritas virginalis,
ac generatio sunt res corporeæ, quæ non solùm
homini patent, sed etiam Angelus intuetur. Re-
D. Thomas. spondetur cum Diuo Thoma *citato art. 1. ad 3.*
Dæmon non semper omnia intuetur, & Deo
permittente, & volente non aduertit, cernens
Scotus. illam esse coniugatam. Sed instat Scotus *in 4. di-
stinctione 30. quæst. 3.* quod, stante desponsatione,
Dæmon existimauit Virginem concepisse ex Io-
sepho, ita si non esset desponsata, existimaret
ex aliquo alio generasse: ergo non fuit neces-
sarium esse ductam in matrimonium. Refelli-
tur instantia primò. Quia maior erat occasio de-
cipiendi Dæmonem, dum ipsa esset desponsata.
Secundò, quia Diabolus magnam de sanctitate
Virginis habebat opinionem, nunquam prauum
motum vidit excitari in ea, nunquam aliquod
proferre otiosum verbum, nullam edere actio-
Puritas Mariæ maximè reputatur etiam à Dæmone. nem superfluam: ergo si vidisset, quod non de-
sponsata generasset, potiùs Diabolus sibi persua-
deret, quod per miraculum concepisset, quàm
quod pudicitiam violasset. In tantum puritas
Mariæ etiam à Dæmone reputabatur.

35. Quarta, & ex parte Beatissimæ Virginis. Vt
opinioni, ac famæ Beatissimæ Virginis consu-
leretur; ne homines iudicarent, de stupro con-
cepisse; vnde Christus voluit potiùs reputari
Ambros. filius Ioseph, quàm honorem Virginis in discri-
men adducere. Et sic ait Diuus Ambrosius. *Ma-
luit autem Dominus aliquos de sui ortu, quam ma-
tris pudore dubitare.* Mulieris fama delicata, qua-
libet aura leui maculatur, & ideo omnis suspi-
citio etiam fictitia amputanda. Quinta. Vt Ioseph
esset custos Beatissimæ Virginis, ac socius in
Hieron. quotidianis ministeriis. Ita D. Hieronymus *in
Ambros. Matth. 1.* Sexta. Vt Beatus Ioseph esset fidelissi-
Bernard. mus testis virginitatis Mariæ. Ita D. Ambrosius
hic D. Bernardus *homil. 1. super Missus est*. Septi-
ma. Quia futuri erant aliqui hæretici asseren-
tes, Virginem esse Deum, ac alterius substan-
Epiphan. tiæ à nostra, vt testatur Diuus Epiphanius *hære-
si 78.* Ergo conueniens fuit, esse desponsatam
homini, vt eiusdem substantiæ cum illo esse
Athan. intelligeremus. Ita D. Athanasius Epistola ad
Matth. 1. Epict. *Gabriel, ait, ad illam ipsam legatur, neque
simpliciter ad quamuis Virginem, sed ad Virginem
desponsatam viro, vt ex sponso ostenderet Mariam
Hugo. verè hominem esse.* Octauò Cardinalis Hugo. *Al-
tera causa*, inquit, *ne fatuis virginibus daretur
causa, vel occasio accusandi de infamia, dicendo,
quod mater Christi infamata fuerit.* Vnde com-
mune est diffamatis mulieribus, licentiosum
suum viuendi modum, ac deprauatum nomen
excusare, prætendentes alias pudicas mulieres in-
famiæ notam, ac vulgi rumores non euadere? &
Mulier diffamata cœteras vult diffamari. ne possent dicere, quod etiam purissima Vir-
go huiusmodi mundi opiniones non effugerit,
ideo desponsata eligitur, vt nulla posset esse de
ea sinistra opinio, ac vt omnis luxuriæ excusatio
abigatur.

36. Nonò. Ne Beatissima Virgo lapidaretur à Iu-
Hieron. dæis tanquam, si adulterium commisisset. Ita
Origen. S. Hieronymus *in 1. Matth.* Origenes *homilia 1.
in diuersos.* D. Thomas *cit. eo artic.* Hanc tamen S. Thomas.
rationem impugnant aliqui cum Tolet. *anno 55.*
Quia in veteri testamento non inuenitur tale
supplicium latum contra stuprum; nam *Leuiti-* Leuit. 21.
ci. 21. num. 9. Virgo filia Sacerdotis, quæ stuprum
committebat, flammis comburebatur; at verò
Beatissima Virgo Sacerdotis filia non erat. Se-
cundò, quia videtur quædam repugnantia; quo-
modo enim poterat esse adultera, si desponsata
non esset? Ratio tamen tot grauissimorum Pa-
trum veneranda est. Ad primam difficultatem
dic primò, quod aliqui apud Abulensem *in 1.* Abulens.
Matth. quæst. 31. dicunt, quod dictum D Hie-
ronymi intelligendum est de lapidatione infa-
miæ, scilicet quod infamaretur à Iudæis, & hoc
erat illam lapidare. Secundò. *Deuter. 22. num. 21.*
præcipiebatur, quod si Virgo desponsata inuen-
ta esset à viro suo deflorata, lapidaretur; quod
habebat locum, non solùm in desponsata, sed
etiam in illa, quæ erat in domo patris ante de-
sponsationem. Ita D. Thomas *citata quæst. 29. ar-* D. Thom.
tic. 1. ad 4. Abulensis *loco citato* Tertiò. Addo; Abulens.
quod Beatissima Virgo, vt hæres paternalium
bonorum tenebatur ex lege, vt dixi *cap. 2. quæst.
vltima*, desponsari cum Beato Ioseph, tanquam
propinquiori; ergo si inuenta fuisset virginita-
tem violasse, lapidanda erat. Ex quo patet solu-
tio ad secundam difficultatem. Decimò. Vt Bea-
tissima Virgo ex magna humilitate, ac despon-
satione fabri exaltaretur ad sublimitatem Matris
Dei. Ita S. Bernard. *homil. 2. in Missus est*. Alber- Bernard.
tus Magnus, qui ita ait: *Vt Matris dignitas hu-* Alb. Mag.
*militati societur: vt quanto maior sit in omnibus,
tanto fiat humilior, vt sit Mater Dei, & vxor fa-
bri.* Alias rei rationes vide *cap. 10. quæst. 2.*

QVÆSTIO XIX.

De sanctissimo nomine Mariæ?

SANCTISSIMVM Mariæ nomen diui- 37.
nitus fuisse acceptum, tradunt Author *Author de ortu Virginis*
lib. de ortu Virgin. inter opera S. Hieronymi, Ger- Gerson.
son *ser. de natiuit. Virg.* Et ita est mirabile, vt con-
tineat in se sanctissimum nomen Dei Iehouah,
& nomen Saluatoris nostri Iesu; vt probat Vie- Viegas.
gas *in apocal. cap. 12. comment. 2. sect. 2.* Multa *Nomen Mariæ ex Dei nomine.*
verò significare, certum est: & ita ait D. Ber-
nardin. Senen. serm. 1. de nomine Virg. *Maria ergo* Bernardin.
*non vnam tantum, sed multiplicem interpretatio-
nem habet, vt sicut Deum ipsum, non vno tantum
nomine nominamus, sed multis, vt sic eius incompre-
hensibilitatem annuntiemus, sic & gloriosam Virgi-
nem multis nominibus designamus.*

Primò. Maria apud Hebræos significat mare 38.
amaritudinis, seu amaritudinem maris. Ita D.
Ambrosius *lib. de institutione Virginum c. 5.* Car- Ambros.
thusianus *hic*, & alij. Et hoc potest intelligi Carthus.
actiuè, & passiuè. Passiuè, dum tempore Passio-
nis in se sustinuit mare amaritudinum, quando
gladius pertransiuit animam eius. Actiuè cùm
omnem amaritudinem, ac mœrorem à mari hu-
ius mundi ipsa excludat, ac in dulcedinem con-
uertat: Cantic. 5. num. 1. dicebat Dominus: *Vinum* Cantic. 5.
bibi cum lacte meo; quod eleganter ponderat D.
Anton. de Padua 4. Dominica Quadrages. *Quare* Ant. de Pad.
*ait, non dixisti Domine Iesu: Bibi acetum meum cũ
lacte meo? virginalibus enim vberibus lactabatur.*

Vbi enim eius labia à pectore Virginis lac potarunt, nihil amarum iudicauit, sed omnia saporem optimi vini induunt. Tertiò. dicitur mare amarum per respectum ad Diabolum, ac Catholicæ fidei inimicos. Ita S. Bonauentura in speculo Virginis, *cap. 1.* Bonauent. *Mare amarum est*, ait, *Diabolum submergendo quemadmodum mare rubrum amarum fuit Ægiptiis in ipso submersis. O quam amarum & timendum est hoc mare Ægyptiis! O quam amara, & timenda est Maria Demonibus.*

39. Secundò. Maria dicitur à mari, congregationes enim aquarum appellauit maria: sicut enim multitudines aquarum congregantur in mari; ita multitudines gratiarum coadunantur in Maria. Alb. Mag. Albertus Magnus in Mari. c. 198. *Congregationes*, inquit, *aquarum appellauit maria; locum autem omnium gratiarum vocatur Maria. Origo fontium, & fluminum mare: virtutum auctrix, & scientiarum scientia Sanctorum Maria.* Et D. Bonauentura in speculo Virginis, cap. 3. Bonauent. *Omnia flumina intrant in mare, omnes gratiæ intrant in Mariam, flumen gratiæ Angelorum, flumē gratiæ Apostolorum.* Tertiò. Maria iuxta Hebraicas litteras interpretatur stella maris, Ita Beda *hic*, D. Bonauent. D. Bernard. *hom. 2. super Missus est.* Quod explicat D. Thom. opusc. 8. Beda. Bonauent. Bernard D. Thomas. *Maria, ait, interpretatur stella maris, quia sicut per stellam maris nauigantes diriguntur ad portum, ita Christiani diriguntur per Mariam.* Sed cùm multæ sint stellæ cæli, quare dicitur tantùm stella maris? Optimè respondet Euseb. Gallican. serm. in Missus est *Dicitur enim Maria stella maris. Plures enim stellas habet cælum, mare vnam, quæ præ illis omnibus clarior, & melior est.* Euseb. Gal. Licèt enim per respectum ad eos, qui sunt in terra multæ sint stellæ cæli; tamen ad eos, qui in mari nauigant, vna tantum est, vt portum consequantur: ita qui sunt in hoc mundo, vt salutem adipiscantur, vnam debent habere stellam, scilicet Mariam; & ideo Pastores, cum puerum quærerent, intrantes in præsepe, de eis dicitur, Luc. 2. *Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem*, primo intuiti Luc. 2. sunt Mariam, quæ tanquam stella, eos duxit ad puerum, vt ibi ex Bernardo dicam. Tandem, vt obseruat Hugo, propter quatuor, stellæ assimilatur. Hugo. Primò. Quia cum magna esset, ad modum stellæ modica apparebat, propter humilitatem. Secundò. Quia sicut stella lucet in nocte: sic Beatissima Virgo his lucet, qui sunt in tenebris peccatorum. Tertio. Quia naufragantes huius mundi ad portum salutis dirigit. Quartò. Quia ad modum stellæ ex se profert radios virtutum, ac bonorum exemplorum. De hac stella significata in sanctissima Virgine Maria, multa D. Bernardus, & D. Bonauentura, suprà citati.

40. Quarto. Maria lingua Syriaca, id est, Domina. Ita D. Damascenus *lib. 4. de fide cap. 15.* D. Bonauentura *in speculo cap. 3.* Arnoldus Carnotensis *de laudibus Virginis*, qui ita ait: Damascen. Bonauen. Arnold. *Maria lingua Syriaca Domina dicitur.* Et postea subdit: *A potentia filij mater non potest esse seiuncta, vna est Maria, & Christi caro, vnus spiritus, vna charitas, & ex quo dictum est ei, Dominus tecum: inseparabiliter perseuerauit promissum, & donum.* Quàm latū sit eius dominium; Multa communiter dicunt Patres, & recentiores de eius patrocinio. S. Maria ex Hebræo nomine, id est, luminare, seu illuminatrix. Ita S. Bernar. *serm. de natiuitate Mariæ*, Beda *hic*; D. Bonauent. *in speculo Virginis, cap. 9.* Albertus Magnus *hic*, extitit enim illuminata cognitione Bernard. Beda Bonaueni. Alb. Mag. omnium spiritualium, & supernaturalium mysteriorum, ita vt ad visionem ipsius diuinæ essentiæ peruenerit; & etiam illuminatrix, cùm sit omnium Doctorum magistra, vt ait S. Anselmus, Anselm. in cap. 10. Lucæ. *In Christo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, Christus est in Maria? ergo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei sunt in Maria.*

Sexto. Maria, teste D. Ambrosio, interpretatur, Deus ex genere meo: ita habet lib. de institut. Virgin. cap. 5 41. Ambros. *Vnde & speciale Mariæ Domini hoc nomen inuenit, quod significat Deus ex genere meo.* Ita hoc nomen tam excellens est, vt ex sua etymologia dicat maternitatem Dei, & hoc nobis innuere voluit D. Matthæus *cap. 1.* dum ait: Math. 1. *Cùm esset desponsata mater Iesu Maria*, nonne sufficiebat dicere., *Cùm esset desponsata Maria?* Ad quid dicitur: *Mater Iesu?* Optimè Chrysologus, vt Chrysolog. dicam cap. vltimo huius libri: *Quasi ad exprimendum significatum ipsius nominis Maria, quod est Mater Iesu.* Septimo. Maria, id est, imitatrix Dei. Ita tradit Rutilius Episcopus doctissimus in Rutilius. Hebraico idiomate, *lib. 2. super Magnificat, cap. dub. 5.* Extitit enim imitatrix Dei. Primo. Quia sicut Deus Deum generat, ex sua substantia sine sui corruptione, ac alterius consortio; sic Beatissima Maria. Deum generauit ex sua substantia sine sui corruptione ac aliquo humano consortio. Secundo. Quia sicut Deus operatur semper illud, quod est perfectius, secundùm præsentem ordinem; sic Maria semper exercuit illud quod erat præstantius. Vnde teste D. Ambros. *in ps. 40.* Ambros. Ita, loquitur Deus ad Virginem: *Generationis meæ, ait, in te priuilegium recognosce, quam nulla potuit macula inquinare peccati.*

Octauo. Maria idem valet, vt multis placet, ac de monte, & altitudine Dei; & merito, quia 42. virtutes, ac sanctissimum nomen Mariæ ex omnipotentia Dei manarunt: sic enim ait Petrus Damianus serm. de Annuntiatioe. Damian. *De thesauro diuinitatis Marie nomen euoluitur.* Nono Maria idem est, ac spes D. Epiphanius. Epiphan. *Mariam, ait, interpretari solemus Dominam aque etiam spem, peperit enim Dominum, qui est spes totius mundi: vnde & ipsa dixit: Ego mater pulchræ dilections, & timoris, & magnitudinis, & sanctæ spei.* Spes enim omniam nostrum in ea sita est, ac omnes lætantes magnam fiduciam concipimus. Doctissimus Idiota de contemplatione Mariæ, c. 5. Idiota. *Tanta virtutis*, ait, *& excellentiæ est tuum sanctissimum nomen, Beatissima Virgo, quod ad inuocationem ipsius cælum ridet, terra lætatur, Angeli congaudent, Dæmones contremiscunt, infernus conturbatur.* Vide infrà hoc iterum *quæst. 32.*

Lucæ 1. n. 28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Aue gratiâ plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

VERSIONES.

Syriacus. Et ingressus est ad eam Angelus, & dixit ei: Pax tibi ô plena gratiâ; Dominus noster tecum est; & benedicta es inter mulieres.

Vatablus

Vatablus.	Et dixit: Aue gratiosa: Dominus tecum *&c.*
Pagninus.	Et dixit: Aue gratiâ affecta *&c.*
Arias.	Et dixit: Gaude gratiâ plena Dominus cum te. *&c.*
Aliqui ex verb. Græco apud Salmer. tom. 3. tract. 5.	Et dixit: Gaude, vel salue, vel vale gratificata: Dominus tecum laudata inter mulieres.
D. Bonauent.	Benedicta super mulieres.
Caietanus.	Salue gratificata.
Mariana.	Aue vehementer amata.
Hildephons. serm. 3. de Assumpt.	Benedicta tu inter omnes mulieres.

EXPOSITIO.

43. Exequitur Angelus legationem suam, & penetrauit ad locum, in quo Virgo clausa orabat: & quatuor peragit Angelus. Primò, Virginem salutat. Secundò, suam legationem proponit. Tertiò, modum, quo res annuntiata facienda sit, explicat. Quartò, difficultatem superuenientem soluit. Angelus ait: *Aue*, dictio Græca, quæ multa significat, id est, pax tibi, vel salue, vel gaude, vel vale; sed vale non dicitur ad initium, sed ad finem; & ideo in illo triplici priori modo accipienda est. *Gratiâ plena*, id est, gratiosa, quæ ipsa placuisti Deo, vt ab eo habeas supernaturale donum, quo anima ei chara, & dilecta est. *Dominus tecum*; ac si dicat gratia illa, qua es plena, Dominus peculiariter tibi adest, vt te dirigat, ac gubernet, ac tam altum mysterium in te perficiat. *Benedicta tu in mulieribus.* Quia tanta es plena gratia, vt te elegerit Deus ad hoc vt sis Virgo, & Dei Mater. Nota hic optimam verborum connexionem. Primò, ipsam vt Dominam reuerenter salutat. Secundò. Priùs dixit: *Aue* seu Pax tibi, seu Salue, & postea subiunxit: *Gratiâ plena, Dominus tecum*; quia vbi est gratia Dei, & Deus adest; ibi solùm est vera pax. Tertiò. Priùs dixit: *Gratiâ plena*; & postea: *Dominus tecum*; quia inter Deum, & gratiam nihil mediat; & ibi Deus inuenitur, vbi eius gratia datur: Et postea: *Benedicta tu*; quia ex ipsa gratia, & præsentia Dei est omnis laus, & benedictio D. Athanasius *sermon. de Deipara*, notat, quod his verbis Gabrielis Angeli laudant in cœlo Virginem Mariam. Athanas.

QVÆSTIO XX.

Quare describatur ingressus Angeli ad Virginem?

44. Svppono, quod Angelus apparuit ei in forma humana, vt dixi *quæst.* 10. & non est improuisò, sed gradiens ad locum virginis, vt hic obseruat Caietanus. Respondeo primò, Vt indicaret Euangelista, quod Beatissima Virgo erat intus in domo sua, & non foris, nec in plateis nec in cætu virorum, hoc enim expresse denotat illud verbum, *ingressus est.* Ita D. Ambros. *lib. 2. de Virginibus, & lib. 1. de offic. cap. 18.* Eusebius Gallican. *homilia super Missus est.* D. Bernar. *homil. 3. super idem*, & communiter Patres. Ex quo reiicitur hæreticorum impudentia, qui finxerunt, Beatissimam Virginem fuisse ab Angelo salutatam, cùm accepta hydria foras prodiisset ad hauriendam aquam. hoc deliramentum manifestè euanescit his verbis: *Ingressus ad eam.* Imò, vt pie, & doctè ait D. Bernardus *citato loco*, Angelus introiuit ad Virginem, quæ tunc erat clauso ostio orans, per dotem penetrabilitatis. Caiet. Ambros. Euseb. us. Bernard.

Secundò. Narratur tam manifestè iste ingressus ad Virginem, vt significetur, quod ipsa erat verè filia Saræ, quæ occultabatur in domo sua, sicut illa in suo tabernaculo, vt dicitur *Genes.* 18. *num.* 10. Tertiò. Vt pulchrè notauit Hugo, ad ostendendam veritatem verborum Angeli, scilicet quod Virgo esset gratia plena, quia vt ille ait, *Multum timent illi, qui habent abundantiam gratiæ, colloquia mala.* Ita Cardinalis Abundantia, & plenitudo gratiæ deperditur à multiloquio, ac frequenti exitu à domo. Ex quo obiter hîc expendo quæstionem quandam: Quare Annuntiatio Præcursoris sit Zachariæ, dum esset intra templum, ac iuxta altare, ac incensum poneret; de quo superiori capite. At verò verbi diui nij; quæ maior est, sit ab ipso Gabriele in domo dum Virgo clausa est orans; Respondeo, quod sicut placent Deo Sacerdotes, dum altari ministrant: ita sanctæ Virgines dum clausæ in intima parte domus orant, eiusmodique oratio multo pretiosior est quocunque alio thymiamate. 45. Hugo. Colloquia mala gratiā perdunt. Placet Deo mulier in domo.

Quarto. Vt significetur, quantum placet Deo anima, quæ humanas fugit conuersationes, in Deúmque tota mente transfixa est. Non eligitur Virgo in matrem, quæ esset in publico, sed quæ in secreto domus meditationibus vacabat. *Hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cùm pomorum fructibus*, ait Sponsa de dilecta sua *Cant.* 4. *num.* 12. Vbi iuxta D. Gregorium Nissenum *homil.* 19. expende quod tunc dicuntur emissiones, id est, orationes sponsæ paradisus malorum punicorum, quando anima est hortus conclusus, fons signatus. Ad calcem istius quæstionis dicendum est de hora huius ingressus angelici. Et multis placet fuisse sub vesperam. Nituntur consuetudine Ecclesiæ; quæ hac hora signum præbet ad saluandam Virginem, Sed hæc coniectura non vrget; quia etiam in multis patribus talis salutatio fit manè. Probabilius tamen est, hanc Annunciationem factam fuisse media nocte, quia tunc Virgo vigilans erat meditationibus intenta; tali enim hora Christus est natus, & ita integros nouem menses habuit in vtero. Ita Simon Cassianus *de Annuntiatione.* Suarius. *tom. 2. ad 3. part. disp. 9. sect. 5.* ac alij recentiores. 46. Fuge conuersationem. Cantic. 4. Qua hora Angelus ingressus. Cassian. Suarius.

QVÆSTIO XXI.

Quare Angelus tripliciter Virginem salutat?

Angelvs hac breui oratione tripliciter hic Virginem reuerenter salutat. Primo; 47.

Aue. Secundò, *Dominus tecum.* Tertiò. *Benedicta tu*; vt patebit ex dicendis. Respondet primo Eusebius Gallicanus sermone super Missus est. *Non fuit sufficiens, ait, Aue dixisse, addidit, Dominus tecum, & deinde eam benedixit, quasi tribus vicibus, sub vna voce eam salutans. Qua in re diligens obsequium charitatis affectus, & reuerentia declaratur.* Ob magnam reuerentiam erga tantam Dominam, ac Reginam, eam tripliciter salutauit, vt ex D. Hieronymo dicam *quaest. sequenti.* Secundò. D. Fulgentius *sermone de laudibus Mariae ex partu.* ita ait. *Cùm dixit Angelus Mariae, Aue, salutationem illi caelestem exhibuit. Cùm dixit: Gratia plena, ostendit ex integro iram exclusam primae sententiae, & plenam benedictionis gratiam restitutam. Cum dixit: Benedicta tu inter mulieres: virginitatis eius benedictum fructum expressit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres.* Dum dixit, *Aue.* Pax tibi; salutationem caelestem dedit; vera enim pax à solo caelo descendit. Cùm dixit, *Gratia plena*; veterem iram exclusam, & gratiam restitutam ostentendit; vbi enim est vera amicitia, ibi tantùm vera, & integra pax inuenitur. Cùm dixit *Benedicta tu,* inter mulieres, fructum cum flore virginitatis declarauit. Et ita tripliciter Angelus eam salutat, vt sereno animo audiat, pacem dat, amicitiam cum caelo, ac fructum cum virginitate annuntiat.

Gallican. Fulgent.

48\. Tertiò. Ingressus Angelus tribus vicibus Virginem salutat. Tam dedita, ac intenta erat sanctissima Maria orationi, & meditationi; sicque flagrabat desiderio, vt Deus descenderet, & homo fieret (cum iuxta communem sententiam in hac contemplatione, & lectione esset,) quod vt aduerteret ad ea, quae exponenda erant, atque eam Angelus sibi intentam faceret, tripliciter eam vocare, ac salutare, necesse fuit. Cùm Abraham euaginato iam, ac pendente gladio filium Isaac in sacrificium vellet immolari, Angelus ad mortem pueri impediendam de caelo clamauit: *Abraham, Abraham, ne extendas manum super puerum,* Genes. 22. num. 11. Sed quare duplicatur vox? Nonne sufficiebat semel vocare Abraham? D. Ambrosius lib. de Abraham cap. 8. *Repetiuit vocem,* ait, *tanquam veritus ne preueniretur studio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non posset.* Eodem modo hìc illa Angeli vox geminatur, vt sanctissima anima, tota in Dei contemplationem absorpta, audiat, & attendat ad dicend.

Maria orationi dedita. Genes. 22. Ambros.

QVAESTIO XXII.

Quare Angelus vtatur voce, Aue?

49\. ANGELVS salutando Beatissimam Virginem vsus est dictione illa *Aue,* verbum in salutando vsque ad illud tempus inauditum, quo nemo antea vsus est, vt obseruant Origenes *homil. 6. in Lucam,* D. Ambrosius, Beda *hic,* & alij communiter. Cuius rei septem rationes apponam. Primò, *Aue,* id est, Gaude, vt legit Euthymius, D. Gregorius Nyssenus *orat. de Natiuitate Domini,* S. Gregorius Thaumaturgus *serm. de Annuntiat.* Exhortatus est autem Angelus Beatissimam Virginem ad gaudium, quia ex ipsa totius mundi laetitia proditura erat. S. Basilius Seleucus orat. 39. de Annunciat. *Laetos sume vultus,* ait Angelus ad Virginem, *ex te omne gaudium nascetur.* Et S. Ambrosius *homilia de humana Christi generatione,* ait: *Maria edocta iussa est ab Angelo gaudere.* Secundò. Piè possumus dicere, quod Angelus Virginem salutauit hoc verbo *Aue,* quia litteris inuersis reddit idem, quod *Eua,* ad quod alludit Ecclesia, *Sumens illud Aue mutans Euae nomen*; nam mala per Euam allata, in bonum per Mariam sunt commutata; & ideo sicut illi tristitia intimatur, dum dicitur, Genes. 3. *Multiplicabo aerumnas tuas,* sic huic laetitia denuntiatur. Dixi *piè,* quia idiomate Hebraico, quo Angelus locutus est, non ita litterae correspondent.

Origen. Ambros. Beda. Euthym. Greg. Nyss. Thaumat. Basilius. Ambros. Genes. 3.

Tertiò Angelus inaudito modo loquitur ad Virginem; nam reuerentia, & veneratio vniuscuiusque dignitati proportionata esse debet: cùm autem Beatissima Virgo omnibus aliis creaturis excellentior esset, ideo admirabili, ac extraordinario modo fuit salutanda. Et ita ait D. Hieronymus *serm. de Assumptione Virginis,* Angelum salutasse Virginem, *Aue gratia plena,* quia admiratus fuit de eius excellentia, quae tanta erat. Eusebius Emissenus, *Stupens,* ait, *in Virgine virtutis plenitudinem, dixit Aue gratia plena.* Quartò Gabriel fatur ad Mariam, *Aue,* quod nulli vnquam creaturae dictum erat ab Angelo; nam, vt ait B. Ioannes in sua 2. epist. ad finem num. 10. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis; qui enim dedit illi Aue, communicat operibus eius.* Vbi Glossa, & D. Thomas notant, quod haec salutatio *Aue,* tantum pertinet ad eos, qui sunt socij, ac eiusdem muneris participes, vnde nequitia Iudae consummata fuit, cùm Cristo Domino dixisset in horto: *Aue Rabbi*; salutat ergo Angelus Virginem proferendo *Aue,* quod antea ab ipso nulli creaturae dictum erat, vt denotaret, quod sanctissima domina ita erat pura, & immaculata, vt ipsa sola in omnibus esset socia, & comes Angelorum. Quinto. *Aue,* id est. Pax tibi, seu Pax tecum. Christus Dominus praecepit suis Apostolis, vt in quamcumque domum intrarent, dicerent, *Pax vobis,* Luc. 10. num. 5. Illud ergo donum, quod voluit ad extraneas gentes obseruari eisque communicari, prius à suis voluit inchoari, eisque etiam exhiberi, & suprà *n.* 16.

50\. Hieron. Eusebius. 2. Ioan. Glossa D. Thomas. *Virgo socia Angelorum.* Luc. 10. *Beneficium à suis.*

Sextò. *Aue,* id est. Pax tibi, seu Salue, id est, salutem dicere, seu benedicere, seu gaudere. Hugo. *Nunquam in Scripturis, ait, antea, nec ab alio Angelo talis salutatio data: quia haec Mariae debebatur; nam in omni salutatione fiebat prius aut vitae imprecatio,* Daniel, 2. n. 4. *Rex in aeternum viue; aut salutis,* 2. Reg 16. n. 17. *Salue Rex: aut benedictionis vt messores ad Booz.* Ruth, 2. n. 2. *Duas verò salutationes delatas ab Angelo viris inuenies,* Tob. 5. n. 11. *Gaudium sit tibi, dictum est Tobiae. Et Dominus tecum: Gedeoni,* Iudic. 6. n. 12. *At haec salutatio B. Virginis ex omnibus conflata, & dignior.* In hac Beatissimae Virginis omnes salutationes tam ab hominibus, quàm ab Angelis viris illustribus factas recapitulauit Gabriel: imo amplius addidit: *Benedicta tu in mulieribus,* vt innueret, in sanctissima Virgine non solùm virtutes, & excellentias veterum Patrum, sed multo ampliora inueniri. Vide *cap. 7. num.* 15.

51\. Hugo. Dan. 2. 2. Reg 16. Ruth. 2. Tob. 5. Idem. Iudic. 6. *Plus virtutis in Virgine, quam in Sanctis.*

Septimo. Arnoldus Carnotensis *de laud. Mariae,* notat: *Quod rarò in veteri Testamenti salutatione angelica quemquam honoratum reperies. Non*

52\. Carnotens.

salus

salutatur Abraham, cum extollitur titulo fidei, non salutatur Israël, non Iacob, non Moyses, non Isaias, vel Daniel, nec Ezechiel, nec etiam Zacharias. At annunciato Christo, salutationes incipiunt, & iam proximo Iesu, qui est Saluator, & mundi salute non longè posita, Verbum sanctæ spei, Verbum incolumitatis, restitutionis nostræ de cælis ad terram defertur: iam hoc verbum prius rarum omnino incipit frequentari. Salutat Angelus Mariam, nec multo post Elizabeth occurrit, & ipsa salutans, & prophetans; salutant Angeli post resurrectionem sanctas mulieres, salutat ipse Christus Discipulos: denique & hunc salutandi morem exultans seruat Ecclesia. Salutatio dicit spem, ac bonorum communicationem; post Christum salutationes frequentantur: quia cum ipso venit spes gloriæ, restitutio gratiæ ac tandem de cælis omne bonum. Imo núquam legitur in Scriptura Angelus mulierem salutasse et amsi illi apparuerit, vt Saræ, Agar, & Manue vxori, totus enim fœmineus sexus propter Euæ peccatum extitit inuisus, sufficit namque vnius delictum ad inficiendum totum genus: Mariam vero Angelus honorificis verbis salutat, vt indicaret, minime peccatum contraxisse, ac totum damnum esse ablatum, & antiquam gratiam restitutam, vt superiori quæstione dixi ex D. Fulgentio.

A Christo Domino omne bonum.

Vnius sufficit delictum vt totum macularet genus.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Angelus proprium Mariæ nomen subticuerit, & tantum dixerit: Aue gratia plena.

53. RESPONDEO primò, quod sicut personas in magna dignitate constitutas, non proprio dicimus nomine, sed per titulos, per antonomosiam intelligimus sic Angelus Mariam non nominauit, quam per gratiæ plenam intelligebat, quod nulli alteri poterat conuenire. Secundo. Quia Angelus vel Beatus loquitur cum alio Angelo, vel Beato, non ipsum nomine appellando, sed conceptum suum audienti manifestando, & ad eum dirigendo, vt est communior sententia Theologorum. Vt ergo Angelus cum sanctissima Maria haberet sermonem, Beatorum, ac Patriæ more, non eam proprio nomine vocat: sed tantum legationem suam, & conceptum illi exponit, ac manifestat. Tam purè, & sanctè viuebat Beatissima Virgo in terra, veluti Beatus in cælo. Tertiò. Et fortasse ob reuerentiam ipsius nominis Mariæ, quod noluit Angelus proferre, nisi magna ex causa ad eius timorem depellendum, vt infrà ex D. Chrysologo dicam.

B. Virgo sic pura in terra, vt beatus in cælo.

Magna efficacia in nomine Maria.

QVÆSTIO XXIV.

Quare dicatur gratia plena?

54. GRATIA in suo genere significat id, ratione cuius aliquid fit, & alteri placet, eique acceptum est. Daniel. 1. num. 9. *Dedit Deus gratiam in conspectu principis.* Gratum vero, quod alteri est acceptum, ac ei placet. Gratia autem apud Theologos significat donum supernaturale, ratione cuius creatura intellectualis placet Deo, ab eoque diligitur. Hæc autem gratia vel est increata, quæ est ipsemet Deus. vel est gratia sanctificans, ac gratum faciens, vel est gratia gratis data, quæ sunt dona Spiritus Sancti, ratione quorum homo est acceptus Deo ad opera supernaturalia, vt ad miracula perpetranda, vel ad actum prophetiæ. Omnibus autem modis Beatissima Virgo fuit gratia plena, vt statim explicabo. Et docet S Hieron. serm. de Assumpt. *Benè vero*, ait, *plena: quia cæteris per partes præstatur; Mariæ verò se tota infundit plenitudo gratiæ.* Et D. Athanas. *serm. de S Deipara.* Vt gratia plena appellata sit, vtpote quæ omni gratia abundaret. Ita vt de illa dicatur illud Ecclesiastici. 24. *In me gratia omnis viæ, & veritatis.* Hieron. Athan. Eccl. 24.

Daniel. 1.

55. Extitit plena gratia increata, quia licet non fuerit assumpta ad vnionem hypostaticam, tamen in se habuit realiter ipsum gratiæ auctorem, ex quo meritò plena gratia dicitur, vt ait D. Athanas. *citatus.* D. Ambros. in Lucam lib. 1. cap. 2. *Bene sola, ait, gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratia repleretur auctore.* Et D. Hieron. *epist.* 140. in expositione in Psalm. 44. *Sancta Maria, quia conceperat, inquit, eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur.* Chrysippus Hierosolimitanus sermone de S. Maria. *Gratia plena, quia tecum est vniuersus gratiæ thesaurus.* Athan. Ambros. Hieron. Chrisipp.

Fuit plena gratia sanctificante; de quo ait Eusebius Emissenus hîc. *Alij ad mensuram datur, hæc autem gratia plena dicitur.* D. Bernardin. Senensis tom. 1. serm. 6. *Excepto Christo, inquit, tanta gratia Virgini à Domino data est, quantum vni puræ creaturæ dari possibile esset.* Ex cuius dignitate, ad quam Deus elegit, & præelegit eam, hodie communiter inferunt Theologi cum sanctis Patribus; plus gratiæ, meriti, ac virtutum fuisse in sola Beatissima Virgine, quam in omnibus aliis Sanctis simul sumptis, siue Angelis, siue hominibus, vt statim dicam. D. Epiphanius in oratione de laudibus Virginis: *Solo Deo, inquit, excepto, cunctis superior extitit B. Virgo.* Andreas Cretensis tract. de Assumptione. *O Virgo, quæ solo Deo excepto, omnibus es altior.* Idiota lib. 6. *Sanctorum omnium priuilegia, ô Virgo, inquit, omnia habes in te coniecta, nemo æqualis est tibi, nemo maior te, nisi Deus.* D. Laurentius Iustinianus sermone de natiuitate Virginis, *Nullus mortalium, ait, quamuis donorum cælestium numerositate sit præditus, Virgini valet coæquari Patriarcharum vtique prophetarum, Apostolorum, martyrum, omniúmque Sanctorum merita B. Maria transcendit.* Euseb. Emiss. Benardin. Epiphan. Cretens. Idiota. Laure. Iust.

In sola virgi. ne plus gratiæ quàm in aliis creaturis puris.

56. Tertiò Extitit plena omnibus Spiritus sancti donis. D. Athanasius *sermone de Deipara*, ita ait; *Spiritus sanctus descendit in Virginem cum omnibus suis essentialibus virtutibus, quæ illi per rationem principatus diuini adsunt, imbuens tam in gratia, vt in omnibus gratiosa esset: atque idcirco* gratia plena *cognominata est, eo quod impletione Spiritus sancti omnibus gratiis abundaret* Et quanuis habuerit omnes gratias, non tamen exercuit omnium vsum, dum in viuis erat in terra, vt docendi, ac miraculorum, tum ob suam humilitatem, tum quia non expediebat, vt docet Diuus Thom. 3. *part, quæst.* 27. *art.* 5. *ad* 3. Athanas. D. Thomas.

57. Quarto. Dicitur *gratia plena*, prout gratiam nobis communicat; tam, vt ait D. Thomas citato art. 5. ad primū. *Pariendo Beatissima Virgo gratia*

Per Virginem ad omnes diffunditur gratia.

tia auctorem, quodammodo gratiam ad omnes deriuauit. Tum, quia suis precibus à filio nobis impetrat. Vnde ait Petrus Chrysologus serm. 41. *Vere gratia plena est, quæ largo gratiarum imbre totam funderet, & profunderet creaturam.* Et Richardus lib. 1. de laudibus Virginis, c. 4. *Bene enim dicta es gratia plena, & in tantum plena, vt ex tuo redundante totus habeat mundus.* Sicut ergo Christus Dominus dicitur plenus gratia, de plenitudine eius nos omnes accipimus, *Ioan. 1. n. 16.* ita etiam Beatissima Virgo, de cuius redundantia nos omnes ditamur. Hoc tamen discrimine, quia à Christo accipimus gratiam, tanquam ab auctore illius, à Beatissima Virgine, tanquam ab impetrante, & deprecante.

58\. Sed quæres: Quomodo Christus Dominus dicitur citato loco plenus gratia. Stephanus dicitur plenus gratia, *Actor. 6. num. 8.* & Apostoli passim dicuntur pleni Spiritu sancto, *Actor. 2. num. 4.* & alij? Respondent cum D. Thoma 3. *p. quæst. 7. art. 11. in corpore,* Caietano *ibid.* Cabreira *in commentar. art. 10.* Suario *disp. 22. sect. 2. §. aliquando,* Lorea *disp. 42. n. 12.* Ragusa *disp. 71. §. dicitur.* esse plenum gratiæ dici in ordine ad dignitatem, & munus ad quod destinati sunt habentes illam & ideo Christus Dominus dicitur plenus gratia, provt habuit illam plenitudinem, quæ conueniebat redemptori, ac humaniti filio Dei vnitæ: Beatissima Virgo, quæ congruebat matri Dei; Apostoli, & Stephanus, quæ requirebatur ad dignitatem ministrorum Dei. Vnde cùm excellentia Christi Domini sit suprema, eius plenitudo fuit summa, quæ de lege ordinaria dari potest. Cùm autem dignitas Beatissimæ Virginis omnium Sanctorum gradus maximè excedat, ideo eius plenitudo illorum omnium eminentissima est.

Chrysol. Richard. D. Thom. Caietan. Cabreira. Suar. Lorea. Ragusa.

QVÆSTIO XXV.

Quare Angelus eam hic dicat plenam non Spiritu sancto, vel virtute, sed gratia.

59\. SVPPONO in primis cum D. Augustino *in Enchiridion, cap. 38.* Chrysolog. *serm. 142.* Beda *homil. 3. de B. Virgine,* quod Beatissima Virgo habuit plenitudinem gratiæ, non à conceptione Verbi, sed multò antea, quia Angelus quando ingressus est ad eam, non de futuro, sed præsenti appellauit gratiæ plenam. Cum hoc tamen stat, quod in ipsa filij conceptione magna gratiarum multitudo accumulata est. Modus verò, quo Angelus eam gratia plenam vocat expendendus est. Sub quo varias quæstiones resoluo.

August. Chrysol. Beda.

60\. Primò: Quare dicitur gratia plena, cum alij multi dicantur Spiritu sancto pleni, quod iuxta sonum vocum, quid maius videtur? sic dicitur de Ioanne, *hoc 1. cap. num. 15.* vt suprà vidimus. De Elizabeth infrà *num. 41.* De Zacharia *num. 67.* De Apostolis *Actor. 24.* De Petro *Actor. 48.* de Congregatis Hierosolymæ, *Actor. 4. cap. 31.* De septem illis Diaconis, *Actor. 6. 55.* De Stephano, *Actor. 6. 7. & 8.* De Paulo, *Actor. 9. 17. & 13. 9.* De Barnaba, *Actor. 11. 24.* Respondet optimè primò Maldonatus, quod licet iuxta sonum vocis maius videatur repleri Spiritu sancto, quàm gratia, cum Spiritus sanctus sit fons, & Auctor totius gratiæ; tamen iuxta vsum Scripturæ, multo maius est impleri gratiâ; nam qui dicuntur Spiritu sancto impleri, non intelligitur de ipso Spiritu sancto in se, sed dono aliquo illius, vt miraculorum, prophetiæ, vel fortitudinis, quod foris ostentant. At verò qui gratia, non tantum huiusmodi dono, quantum gratia sanctificante, qua homo maximè diligitur à Deo, repleri intelliguntur.

Maldon.

61\. Secundò. Impleri Spiritu Sancto forma erat iam vsitata, vt ipse Gabriel ad Zachariam de Ioanne Baptista prædixerat, suprà *num. 15.* Angelus autem Beatissimam Virginem ob eius admirabilem, & extraordinariam sanctitatem, voluit admirabili, & extraordinario modo salutare, ac laudare. Hoc autem, quod erat gratia impleri, forma erat loquendi, nec antea dicta, nec audita. Vnde ait Beda. *Benedictionis formam mirabatur, quæ nusquam lecta est, numquam antea soli Mariæ hæc salutatio seruabatur.* Illustrissima virtus, & supra omnem ordinem exquisitis est prædicanda verbis. Tertiò. Quia repleri Spiritu Sancto, passim de multis dicitur, vt constat ex dictis: gratia vero, rarissimè, & de paucis, & laus quo rarior, eo gloriosior.

B. Virgo extraordinario modo laudanda. Beda.

62\. Secundò. Quare, cum de Stephano dicatur, *Plenus gratia, & fortitudine,* Actor. 6. num. 8. de Beatissima verò Virgine tantum ait Angelus: *Gratia plena;* quare non dixit etiam, *Plena gratia, & virtutibus?* Respondeo, quod virtutes, in quibus Stephanus resplendebat, verbis poterant explicari; in quibus verò sanctissima Virgo, ob earum magnitudinem silentio tantùm venerari. Secundò. Angelus dixit: *Gratia plena;* & addidit: *Benedicta tu in mulieribus;* in quo significabat, eam esse in Matrem Dei electam, vt tradunt communiter Patres, D. Irenæus *lib. 5. cap. 19.* Franconius Abbas *lib. 6. de gratia,* Beda, D. Bonauent. & alij *hîc.* Et vbi eam Angelus in Matrem Dei præelectam protulit, nihil amplius dicendum iudicauit. Ibi omnia magnalia, tanquam in compendio recapitulantur.

Actor. 6. *Virtutes Virginis explicari non possunt.* Irenæus. Francon. Beda. Bonauent. *In Dei maternitate omnia magnalia.*

63\. Tertiò. Quare dicitur gratia plena, & non exornata, seu vestita gratia? Hugo *Non dicit,* ait, *ornata, sed plena; quia interior gratia commendatur.* Deo enim non virtus, quæ exterius apparet, sed quæ interiùs nitet, maximè placet. Quartò. Quare non dixit Angelus: Gratia plena apud Deum, vel homines? Caiet. *Non explicat,* ait *Angelus, apud quem, vel apud quos reddita sit gratiosa, quia secundum veritatem effecta erat gratiosa absolutè, & non apud hunc, vel illum.* Dicitur absolutè gratia plena, quia apud omnes, scilicet apud Deũ, Angelos, & homines gratiosa erat. Quinto. Quomodo eam laudat Angelus in præsentia, cùm dicatur, Eccles. 11. n. 30. *Ante mortem non laudes quemquam?* Respondeo. Quod illud intelligendum, quoad homines huius sæculi; peccator enim, cùm laudatur, extollitur; iustus vero humiliatur. Et sic Virgo respondet Anhelo, *Ecce ancillla Domini.*

Hugo. *Virtus interior.* Caiet. Eccl. 11.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Angelus dixit ad Virginem: Dominus tecum?

SVPPONO cum omnibus ferè Patribus contra Petrum Alexandriæ Episcopum, & Andream 64.

Andream Cretenſem oratione de Annunciatione Virginis ad Angeli vocem: *Dominus tecum*; non concepiſſe Verbum, nam poſtea Angelus dixit: *Ecce concipies, & paries.* Et Virgo quæſiuit: *Quomodo fiet iſtud?* Ac tandem reſpondit: *Fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Si verò aliquando Patres hæc verba ita explicant, *Dominus tecum in mente, tecum in ventre*; ſæpe ſumunt illud, quod proximè futurum erat, pro præſenti. Ita graues Recentiores.

65. Primò. Dixit Angelus: *Dominus tecum*, non deprecatiuè, vt Angelus ad Gedeonem *Iudic. cap.6.num.13. Ruth.2. num.4.* Quaſi deprecando quòd Dominus eſſet cum illa, ſed annuntiando, quòd Dominus illi præſens erat, magna gratia implendo. Quod confirmo. Quia ait, *Dominus tecum*; non dixit: Dominus eſt tecum, vel erit: ſed ad includendam omnem temporis differentiam, abſolutè ait: *Dominus tecum*; enim verò ſecundùm omne tempus ſemper Dominus fuit cum Maria; à primò conceptionis ſuæ inſtanti, vt dixi *cap.3.* Secundò, *Dominus tecum*; ſpeciali gratia ſupra omnes puras creaturas ſanctificando. Franconius Abbas lib. 6. de gratia. *Dominus tecum eſt, ò Virgo,* inquit, *non generali tantum benedictionis gratia, quæ & cum cæteris Sanctis eſt, verùm & ſingulari prærogatiua gratia, ſicut cum matre filius. Dominus tecum, vt viſcera tua ſanctificet, vt in carne tua humanam ſibi naturam aſſociet.* Quod exaggerat D. Auguſtinus ſermon. 18. de tẽpore. *Dominus tecum,* inquit, *ſed pluſquam mecum; Dominus tecum, vt ſit in corde tuo, ſit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sed extende illud, quod ait Angelus; *Dominus tecum pluſquam mecum.* Tum Beatiſſima Virgo in via exiſteret, & Angelus eſſet Beatus. Et de Baptiſta dicitur: *Qui minor eſt in regno calorum, maior eſt illo.* Luc. 4. n.28. Tamen rectè ait Angelus, quòd Dominus plus erat in Maria, quàm in illo, ratione dilectionis, dignitatis, ad quam eã habebat prælectam, vt eſſet regina, & domina omnium creaturarum. Quod confirmo; quia de Baptiſta dicitur: *Manus Domini erat cum illo.* Luc.cap.1.num.66. At de Virgine, abſolutè, ſeu totus, *Dominus tecum*; quia non ſecundùm vnam gratiam, nec ſecundùm vnum attributum, ſed ſecundùm omnem gratiarum plenitudinem, quantum matri Dei conueniens erat, ipſe Dominus in Virgine elucebat.

A conceptione Deus cum Maria.
Franconius.
Auguſt.
Luc.4.
Deus maximè in Virgine.
Luc.1.

66. Tertiò. Angelus dixit: *Aue,* ſeu vt eſt in Græco; *Gaude,* nunc vt redderet rationem ipſius gaudij, addidit, *Dominus tecum*; quia vbi Deus adeſt, ibi ſolùm inuenitur gaudium verum. Andreas Cretenſis citatus: *Dominus tecum,* inquit. *O immenſam humanitatem! O benignitatem incredibilem. Non fuit ſatis gaudium indicaſſe, niſi ipſum gaudij authorem ineſſe Virgini ſignificaret.* Quartò, *Dominus tecum*; quia caſtiſſima, & omni puritate plena inuenta eſt. D. Baſilius Seleucus, oratione 39. *Dominus tecum,* inquit, *quia templum exiſtis vere Deo dignum, caſtitatis aromatibus bene odoratum.* Vt Deus ad Virginem deſcenderet, caſtitatis odore fuit trahendus. Quintò. *Dominus tecum*; quia Virgo Maria erat ſolitaria, in domo abſcondita, Deo orans: Hugo Cardinalis. *Duo dixit: gratia plena, Dominus tecum. Primum meruit humilitas; ſolitudo meruit ſecundum, habere Dominum: ſit igitur gratia plena propter humilitatem Dominus tecum, propter ſolitudinem.*

Cretenſ.
Baſilius.
Virginitas attrahit Deũ.
Hugo.
Deus diligit ſolos.

Sextò. Quare Dominus, qui ſuum præmiſit nuntium ad eius aduentum annuntiandum, ante ipſum ad Virginem aduenit; Fortaſſè ad excludendum metum, ne, ex tanta dignitate, ac felicitate ruinam aliquam, atque iacturam timeret Maria. Philippus Abbas in Cantic. cap.1. *Putabam, ait, Angelus, mittentis imperio prænuntium me venire, ſed imperator nuntium, mihi viſus eſt, præuenire; fortè quia prior ſolam Virginem voluit inuenire, ne videret ſine ipſo ipſam rudem, & timidam conuenire.* Prior ad Virginem acceſſit Deus, ne timore affecta, in tam ſublime euecta, lapſum timeret. Septimò. Diuus Bernardus ſermon. 54. in Cantic. *Denique Dominus, ait, tranſiliit Gabrielem, & peruenit ad Virginem, eodem Angelo teſtante, cùm ait: Aue gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modò reliquiſti in cælo, nunc in vtero reperis? Quónam modo? Volauit, & præuolauit ſuper pennas ventorum. Victus es, ò Archangele, tranſiliit te, qui præmiſit te.* Valde propenſum eſt Saluatoris noſtri ingenium ad deiectionem, ac humilitatem, & vt ad ima deſcendat, omnem tranſilit creaturam. Deinde, quia, licèt Angelus miniſter eſſet fideliſſimus, & velociter, ac in inſtanti aduenisset; Dominus tamen ſuper pennas ventorum præuolauit, & tranſiliit, ne res tam alta, & ſublimis ſine ipſo, ſed in eius præſentia ageretur, ac tractaretur. 67.

Philipp.
Dignitas plena timore.
Bernard.
Magna non ſolo committenda miniſtro.

Octauò Idem Diuus Bernardus ſermone 3. ſuper Miſſus eſt; *Hoc mirandum,* ait, *Quomodo qui Angelum miſerat ad Virginem, ab Angelo inuentus eſt eſſe cum Virgine; nimio tamen præuolans deſiderio præuenit ſuum nuntium ad Virginem.* Sic Deus flagrabat deſiderio redemptionis humani generis, & aſſumendi noſtram naturam, vt vbi primum aduenit aſſignatum, ac diſpoſitum tempus à Patre, vnius Angeli moras non ſuſtinuerit, ſed præuolauerit, ac ipſum anteceſſerit. Optimè ait Seneca, *In deſiderio etiam velocitas mora eſt.* In magna illa affectione, qua Deus ad naturam tenebatur humanam, velocitas vnius Angeli mora eſt. 68.

Bernard.
Deus olim hominem fieri, maximè deſiderabat.
Seneca.

Cùm Daniel ad Deum effuſis lachrymis oraret, dicebat: *Exaudi Domine; placare Domine: attẽde, & facne moreris propter temetipſum Deus meus,* Daniel. *cap.9. num.19.* Vbi Propheta non ſolùm populi libertatem à captiuitate, verùm etiam Dei aduentum in carnem poſtulabat. Quod patet ex reſponſione ab Angelo data, *Septuaginta hebdomades,* &c. ibi *num.* 24. Sed quare Propheta hypoſtaticam vnionem exoptat, non propter peccata noſtra, ſed propter ipſum Dominum; cùm tamen ex illa nihil vtile Deo accreſcat, ſed totum remedium humani generis in ipſa poſitum inueniatur? Gloſſa Interlinealis. *Propter temetipſum, quo nihil maius, pro quo rogari poſſit.* Quamuis miſeria noſtra Verbi Incarnationem efficaciter exoptaret, maximè tamen requirebatur, vt Dei deſiderium de ſuſcipienda carne mitigaretur. De Iacobo dicitur Geneſ. cap. 32. numer. 24. *Ecce vir luctabatur cum eo.* In hebræo eſt, *puluerizabatur cum eo.* Sed quid puluis cum Deo, qui eſt ipſa puritas? Mos eſt amantium, dum rem optatam non poſſident, monumentis, ac veſtigiis blandiri voluptati. Sic Deus dum noſtram non aſſumebat naturam, & affectui ſuo blanditias puluere dabat. 69.

Daniel. 9.
Interlin.
Geneſ. 32.
Hebræus.

QVÆSTIO XXVII.

Quare dixerit Angelus, Dominus tecum *& non*, Deus tecum?

70\. RESPONDETVR primò, quòd per hanc vocem *Dominus*, sæpe diuinitas significatur. *Hieremiæ cap. 33. num. 2. Iudith. cap. 16. num. 3.* Actorum cap. 10. num. 36. *Hic est omnium Dominus.* Vbi latè vide Lorinum Secundò. Toletus *annotatione 70.* asserit quòd Angelus intendebat, Beatissimam Virginem Mariam ad consentiendum verbis suis sua legatione inducere; nomine Domini, tamquam argumento quodam vsus est; si enim Dominus est, eius dicto, & imperio obediendum. Tertiò. Doctor Ioannes Carthagena *lib. 5. homil.* 8. ait, quòd Deus dicitur, dum respicit creaturas tamquam earum author: *Dixit Deus, fiat lux* Dominus verò nuncupatur, provt secundùm supremum, & absolutum dominium omnia gubernat. Non dixit ergo: Deus, sed *Dominus tecum*; vt denotaret, quòd hoc mysterium, non secundùm leges naturæ, sed secundùm supremam, & absolutam Dei potentiam peragendum erat; vt ipsa Virgo Maria intacta conciperet, & suum pareret genitorem. Pro quo facit D. Athanasius *sermone contra hæreses.* Quartò Deus dicit naturam increatam, quæ est vbique: Dominus verò denotat respectum ad seruos. Dicitur ergo *Dominus*, vt significaretur, quòd non solùm, vt Deus ibi erat, sicut vbique per essentiam, per præsentiam, & potentiam; verùm etiam vt Dominus, cùm Regis, ac Domini splendor maximè eluceat, dum suis præsens adest, fouendo, ac tuendo.

Act. 10. Lorinus. Tolet. Carthag. *Incarnatio secundum potentiam absolutam.* Athan.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare Virgo ab Angelo dicatur Benedicta in mulieribus?

71\. BENEDICERE, idem est, ac beneficiis prosequi. Dicitur ergo Beatissima Virgo Maria benedicta inter mulieres, seu vt habet D. Hieronymus sermone de Assumptione. *Plus benedicta, quam omnes mulieres.* Et licet de Iudith *lib. suo c. 13. num. 23.* dicatur; *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram.* Tamen sicut plenitudo gratiæ Beatissimæ Virginis est supra omnes Sanctos, ita eius benedictio. Igitur primò, dicta est benedicta, quia concepit, & peperit, & vnà cum Deo Patre vnum habet filium; nam *benedicere* in Scriptura significat fœcunditatem, Genesis cap. 1. num. 22. *Benedixitque Deus dicens: Crescite, & multiplicamini.* Et ita Virgo Maria hîc dicitur benedicta ratione fœcunditatis tanti, ac talis filij. Ita Diuus Augustinus *serm. 11. de Natali.* Diuus Hildephonsus *serm. 3. de Assumptione*, Diuus Bernardus *super Missus est*, & alij Patres. Secundò. Quia omnis maledictio per Euam inducta, per Mariam soluta est. Ita D. Irenæus *lib. 3. c. 33.* D. August. *serm. 10. de tempore.* Tertiò. Quia in ea fuit omnis benedictio, virginitas, fœcunditas, ac excellentia omnium virtutum, & donorum quæ esse possunt.

Hieron. Iudith. 13. Genes. 1. August. Hildeph. Bernard. Irenæus. D. August.

Sed insurgit dubium: Quomodo Angelus hæc dixit? quando enim Angelus hîc Virginem salutabat, adhuc ipsa non conceperat Verbum, adhuc per eam maledictio non erat dissoluta. Ideo graues authores tenent, hæc ab Angelo affata esse de futuro; ac si diceret, *Benedicta eris.* Aliter tamen simpliciter dicendum est: nam Angelus in suis verbis vnam fecit integram orationem; ac in prima salutationis parte, *Aue gratia plena, Dominus tecum*, locutus est de præsenti; ergo etiam in hac vltima parte; *Benedicta tu inter mulieres*, de præsenti protulit verba. Quamuis Virgo Maria pro tunc Deum in vtero non haberet, ad diuinam tamen maternitatem erat electa, & Angelus ex diuino consilio agnoscebat consensum ab ipsa præstandum; opportuna autem laus, auspicium est dignitatis futuræ. Deinde Virgo Maria meritis resplendebat præclarissimis, vt dignum Dei habitaculum effici mereretur; & vbi adsunt merita, statim honoris infula coronat. De Christo Saluatore ait Isaias cap. 8. *Antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum.* Magnam omnibus difficultatẽ fecit, Quomodo vaticinatur Propheta Diaboli superbiam à Christo in infantia esse confringendam, à suoque principatu expoliendam, & meritò addubitat Diuus Cyrillus Alexandrinus aiens, *Nec ex historia, rebusque sub sensibus cadentibus inuenimus Christum natum, statim, vel expoliasse Damascum, vel regionem Regis Assyriorum.* Victoria à Christo Domino in Cruce est assecuta, ibi humani generis hostem debellauit, vt ipse dixit Ioannis cap. 12. num. 32. *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Si inimicus in Cruce deuictus, quomodo ei in infantia victoria tribuitur? Christus Dominus à primo suæ conceptionis instanti infinitis resplenduit meritis, vt communiter fatentur Theologi. Differatur ergo triumphus, ac generis humani redemptio vsque ad Christi mortem ex pacto, ac fœdere cum æterno parente initio, iuxta illud Isaiæ cap. 53. n. 10. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum.* Tamen cùm Christus Dominus, antequam apud homines patrem, & matrem exteriùs vocare sciret, omnibus meritis emineret, ideo ei pro tunc victoria magnis fuit vocibus acclamata, magnoque fastu inimicorum applaudenda expoliatio. Vnde eleganter dixit Cassiodor. lib. 5. variar. *Si merita splendent, de illorum venustate ante coronam auream facies pulchrescit.* 72.

Vbi merita, ibi adest corona. Isai. 8. Cyrill. Ioan. 12. Isai. 53. Cassiodor.

Lucæ 1. n. 16. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset ista salutatio.

VERSIONES.

Syriacus. Illa vero cùm vidisset, turbabata est eius sermone, & meditabatur, qualis esset pax ista.

D. Ambr. hîc, & lib. 1. offic. c. 18. & lib. 2. de Abrah. c. 9. Ipsa autem, vt vidit eum, mota est in introitu eius, & erat cogitans, qualis esset hæc salutatio.

Pagni

Pagninus. Illa vero cùm vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, *&c.*

Arias. Illa vero videns perturbata eſt in eius ſermone, & ratiocinabatur, qualis eſſet ſalutatio iſta.

EXPOSITIO.

73. Græc.

GRæci omnes Codices habent: *Quæ cùm, vidiſſet*; nec enim multum refert, ſi legatur: Quæ cùm vidiſſet Angeli maieſtatem; vel ſermonem; nam fortaſſe tum ex aſpectu Angeli tanto fulgore apparentis, tum ex tam honorifico, inſolitoque ſermone turbata eſt. Hæc autem turbatio orta fuit, non ex debilitate, aut defectu corporis virium, ſed fuit quidem timoris, & pudoris, atque admirationis affectus, & ideo Angelus reſpondit: *Ne timeas, Maria.* Hæc verò prudens admiratio, & turbatio in Virgine, quam refert Euangeliſta, & rationalis timor reſultauit ex ponderatione eorum, quia audiebat & tanta animi moderatione, & conſtantia turbata eſt, vt cogitaret, *Qualis eſſet iſta ſalutatio.* Vnde rectè ait D. Bernardus homil. 3. ſuper Miſſus eſt. *Turbata eſt, ſed non perturbata, turbata eſt, & non eſt locuta, ſed cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Quòd turbata eſt, verecundiæ fuit virginalis; quod non perturbata, fortitudinis; quòd tacuit, & cogitauit, prudentiæ.* Pro quo ſimilia verba adducam *q.* 30. ex D. Bonauentura.

Bernard. Bonauent.

QVÆSTIO XXIX.

Quare Virgo, audito ſermone Angeli, turbetur?

74. Hieron. Auguſt. Bernard. Iuſtinian. Damian. Damaſcen.

SVPPONO ex communi ſententia Patrum, Diui Hieronimi, Diui Auguſtini, Diui Bernardi, Diui Laurentij Iuſtiniani, Diui Petri Damiani, quos ſtatim referam, Beatiſſimam Virginem aſſuetam eſſe colloquiis Angelorum. De quo Diuus Damaſcenus *oratione 1. de Dormitione Virginis.* Cauſam ergo turbationis Virginis proponamus, rationes etiam ad mores aliquantulum componendo. Primò Enthymius *hic*, D. Bernardus *homil. 5. ſuper Miſſus eſt.* Andreas Cretenſis *ſerm. de Annunciatione*, eam timoris cauſam exiſtimant, quia dubitabat Beatiſſima Virgo, an ille eſſet Angelus Lucis, vel Sathanæ; ſciebat enim Beatiſſima Virgo, quòd Sathanas aliquando ſe transfigurat in Angelum lucis. Ait Diuus Bernardus citatus: *Quidquid nouum, quidquid ſubitum fuerit ortum, ſuſpectas habet inſidias; idcirco Maria turbata eſt: ſciebat, quòd ſæpè Angelus Sathanæ transfigurat ſe in Angelum lucis.* Sed hoc magnam habet difficultatem, quia dicitur in textu, *Turbata eſt in ſermone eius.* Secundò. Quia inter gratias gratis datas habuit perfectam diſcretionem ſpirituum; ergo cognoſcebat, bonum eſſe Angelum. Tertiò. Quia, vt mihi perſuadeo, Beatiſſima Virgo à principio cognouit, eſſe bonum Angelum & Gabrielem, ideoque ipſe Angelus non dixit Virgini: *Ego ſum Gabriel*, vt manifeſtauit Zachariæ, vt videmus ſuperiori capite.

Ethym. Bernard. And. Cret. Bernard.

75. Ambroſ. Hieron. Damaſcen.

Secundò. D. Ambroſius *hic, & lib. 2. de Virginitate*, & Diuus Hieronymus *in epiſt. 7. ad Lætam, & in epiſtola ad Euſtochium*, Diuus Damaſcenus *orat. 1. de dormitione Virginis*, affirmant, perturbationẽ Virginis iſtam, de qua ſupra, fuiſſe ortam ex ſubita Angeli apparatione in forma viri inſolita, & admirabili. Vnde eleganter D. Ambroſius *lib. 2. de Virginitate, de Beatiſſima Maria*, ait: *Ita peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in Angelo, vt cognoſcas aures religioſas, oculos verecundos.* Nam Deipara, cùm eſſet aliena à colloquio hominum, peregrinata eſt in ſpecie viri, in qua Gabriel apparuit; non tamen in Angelo, vtpote eorum alloquiis aſſueta. Ex quo multa habes ad mores. Primò. Quia verecunda Virgo aſpectum viri timuit. Vnde ait D. Bernardus, quòd *Virginalis verecundia tuta timere ſolet.* Secundò. Quia quamuis cognouerit Angelum, cùm tamen apparentem, & fictam viri formam inſpexerit timore tacta eſt. Videbatur ei adoleſcens eximia & præſtanti forma cùm talis non eſſet, & vbi adeſt fictionis vmbra, prudens pauet.

Ambroſ. Bernard. *Fictio timenda.*

76. Cretenſis.

Tertiò. Citatus Andreas Cretenſis, *Turbata*, inquit, *eſt in ſermone eius.* & ſubdit: *Quaſi diceret: Num ſola ego inter mulieres nouum naturæ modum inducam?* Præſenſit Beatiſſima Virgo Maria, ex modo annuntiationis, quòd ipſa eligeretur in Meſſiæ matrem ſine virginitatis læſione, & ideo turbata eſt, dum ſe videt ad nouum, ac ſingularem maternitatis modum eligi: nam ſingularitas ſemper eſt valde ſuſpecta. Quartò Diuus Petrus Chryſologus *ſerm. 140.* Diuus Hieronymus *in epiſt. ad Euſtochium*, docent eximium ſplendorem ac fulgurantes radios, quos Angelus ex ſe mittebat, originem extitiſſe timoris. Cui fauet Eccleſia. *Expaueſcit Virgo de lumine.* Quintò. Idem Chryſologus ſermone 143. *Maria*, ait, *vt vidit Angelum, turbata eſt: quia in ingreſſu Angeli Virgo ſenſit diuinitatis ingreſſum.* Nulla eſt creatura adeò pura, quæ ad Dei præſentiam non paueat. Sextò. Idem Chryſologus ſerm. 142. *Quid plura*, ait, *mox ſentit, in ſe ſupremum ſuſcipi iudicem.* Virgo puriſſima, immuniſque ab omni peccato, cùm ex ſalutatione, vt dicam, cognouerit intra ſe Deum ſuſcipiendum, expaueſcit. Qualiter debet contremiſcere homo qui ad Euchariſticam accedit menſam: ſi enim ſuſcipit agnum, ſuſcipit etiam iudicem. Sed cum his omnibus expoſitionibus pugnat illud, quod dicitur in textu: *Turbata eſt in ſermone eius.*

Singularitas timenda. Chryſol. Hieron. Chryſol. *In Dei præſentia timendum.* Chryſol. Hieron. *Qui accedit ad Euchariſtiam timeat.*

77. Origen. Ambroſ. Laurent. Hugo.

Septimò Origenes *homil. 6. in Lucam.* D. Ambroſius *hic.* D. Laurentius Iuſtinianus *ſermone de Annuntiat.* Hugo, turbatam Virginem fuiſſe, affirmant, ex inſolito ſalutandi genere; quia à ſæculo ſimile non fuerat auditum, ſciebat enim ſalutationes hominum, & Angelorum ex Scriptura, benedictiones legis ex *Deuter.* 18. & nunquam ſimilem: *Aue gratia plena*, audierat. Et ſic ait D. Ambroſius: *Salutationis nouam formam Virgo mirabatur, nuſquam enim erat lecta, vel audita.* Diuus Auguſtinus ſerm. de Annunciat. *Poſt illius benedictionis præſagium terretur Virgo de nouitate verborum.* Semper prudẽs noua, & inſolita timet. Sic ait S. Bernardus ſerm. 3. ſuper Miſſus: *Omne nouum ſuſpectas reddit inſidias.* Octauò. Andreas Cretenſis *ſerm. de Annuncias.* ſic meditabundam

Ambroſ. Auguſt. Bernard. *Noua timenda.*

ſecum

Cretensis. secum loquentem introducit. Virginem: *Qualis est hæc salutatio? Quis ille, aut vnde ingressus, qui nuntium hunc mihi apportauit? Angelum ergo eum censebo? Verum hominis instar loquitur.* Adeò est cauta Virginitas, vt in puro spiritu humanam loquelam timeat. Nonò. Graues authores, ex eo Beatissimam Virginem metuere asserunt; quia audierat ab Angelo, se benedictam vocari, subtilitate ingenij sui cognoscebat ex Scriptura benedicere, fœcundare seu prolem dicere. Genes. 1.

Genes. 1. *Benedixit eis, dicens: Crescite*, &c. Vt autem hæc

78. intellexit, castissima, ac puritatis amantissima

S. Thom. cœpit erubescere, & timere virginitati suæ.

Decimò. D. Thomas 3. *part. quæst.* 30. *art.* 3. *in fine*, ex aliquorum Patrum sententia ita, *B. Virginem, vt assuetam visionibus Angelorum, non fuisse turbatam in visione Angeli, sed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebantur; quia de se non tam magnifica cogitabat; vnde Euangelista non dicit, quod turbata fuerit in visione Angeli, sed in*

Laurent. *serm.* Et similiter D. Laurentius Iustinianus sæpe

Prudens dum sui laudes audit, timet. *citatus.* Extitit ergo Beatissima Virgo turbata ex tam honorifica salutatione in sui laudem, ac ex tot magnalibus, quæ de se audierat; vir enim prudens cùm laudatur in ore, torquetur in corde.

Luc. 22. Orabat Christus Dominus in horto, dicens: *Pater si vis, transfer à me calicem istum. Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram*, Lucæ 22. n. 41. Sed quid hoc quòd post confortationem Angeli angores augentur, & præ tristitia sanguis è corpore effunditur? D. Epiph. hær. 69.

Epiphan. *Angelus confortabat eum, admirando eius fortitudinem, laudando, ac dicendo Tua est potentia Do-*

Theophyl. *mine, tua est fortitudo.* Et similiter Theophylactus. Cùm ergo Dominus Iesus sui laudes, magnitudines donorum, ac dominationum à Patre præparatas audiuit, timore vehementi tactus, factus est in agonia prolixiùs. Et quamuis Dominus, dum mortem paueret, dixit: *Tristis est anima mea*; dum verò confortationem tot magnalibus plenam auscultat, factus est tunc sudor eius, sicut guttæ sanguinis. Hæc autem confortatio, vt ait Glossa

Interlin. Interlinealis, *fuit ad nostram eruditionem.* Christus enim Dominus illa minimè egebat, sed vt te instruat. Quòd in ipso, qui sui erat maximè securus, sua audita præconia timuit; qualiter tu, qui ad omnem es propensus miseriam, tui debes commendationes horrescere, & formidare? Vn-

Seneca. de ait Seneca Epistola 4. ad Lucillum. *Ad omne fortuitum bonum suspensi, & pauidi subsistite, quia beneficium insidiæ fortunæ sunt.*

QVÆSTIO XXX.

Quare Deipara, audita salutatione, non statim respondit?

79. RESPONDEO primò, quòd Beatissima Virgo Maria, audita tam honorifica salutatione, non statim respondit, sed ob magnitudinem prudentiæ animi sui antequam responderet, erat verba Angeli, eorumque intelligentiam præpon-

Chrysol. derans. Diuus Chrysologus sermone 140. *Cogitat Virgo, ait, quia cito respondere, est facilitatis humanæ; cogitare verò, ponderis est maximi, & iudicij*

præmaturi. Et D. Bonauentura hîc. *Tripliciter, ait,* Bonauent.

Virgo est commendabilis, in auditu scilicet, affectu, & cogitatu. In auditu commendatur modestia, cùm dicit, quæ cùm audisset, idest, silentio, & taciturnitate auscultasset, secundùm illud Ecclesiast. 11. *Audi tacens. In affectu commendatur, cùm dicitur: Turbata est, scilicet ex verecundia.* Beda? *Decet tre-* *Prudens non*

pidare Virginem. In cogitatu laudatur, cum dicitur: *citò resp̄ōdet.*

Et cogitabat, qualis esset salutatio. Et hæc est magna prudentia Sapientiæ 6. *Cogitare de illa.* Daniel. cap. 4. *Cœpit intra semet ipsum quasi vna hora cogitare.* Ita ille.

Secundò. Andreas Cretensis sermone de An- 80.

nuntiat. *Verisimile est*, ait, *ipsam haud ignaram di-* Cretensis.

uinorum, quæ in Scriptura habentur, oraculorum fuisse. Vt cogitationes suas statim conuerterit ad prima parentis lapsum, animo secum suo reuoluens deceptionis primæ casum. Non ergo immeritò Euangelista meditabundam illam fuisse, scripsit. Vbi Cretensis ipse loquitur consequenter ad suam sententiam, quam retuli *superiori quæst. in 1. solutione*; quòd scilicet Beatissima Virgo fuerit dubia, an ille Angelus esset bonus, vel malus? Sciebat enim Beatissima Virgo, primum mulierem deceptam fuisse locutione Angeli Sathanæ: cogitabat ergo, ne in salutatione illa fallacia aliqua lateret; prudens enim aliorum casu, & ruina fit cautus. *Prudens aliorum ruina fit cautus.*

Hæc est sententia Cretensis, sed eam *citato loco* impugnaui. Tertiò. Cogitabat, qualis esset ista salutatio, vt denotetur, quantùm distet hæc Angeli apparitio, ab illis quæ fiebant Prophetis.

Nam cùm idem Gabriel Danieli apparuisset, to- Dan. 10.

tum terribilem se exhibuit: *Oculi eius, vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorsum sunt vsque ad pedes, quasi species æris candentis, & vox sermonum eius, vt vox multitudinis*, Daniel. c. 10. n. 6. At Beatissimæ Virgini se præbuit totum placidum, ac hilaris eam humiliter, & honorificè salutat, & reueretur. Deinde Daniel, dum vidit Angelum, de se ait ibidem n. 7. *Non remansit in me fortitudo, sed species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.* At Beatissima Virgo eundem Gabrielem audiens, prudentia, ac fortitudine, erecto corpore stabat cogitans, qualis esset ista salutatio. Ex quo moraliter considera, qualiter se habuit Angelus erga Beatissimam Virginem, ac Danielem: Beatissimam Virginem, vt Dominam, ac Reginam, lætus, & humilis veneratur; Danielem verò, vt sibi inferiorem, terribili aspectu terret, ita vt ipse consternatus iaceret, & vultus eius terræ hæreret. Solent enim ministri coram dominis suis lenes, ac modestia perfusi videri: coram verò subditis toti horribiles, ita vt à facie eorum terror nimius irruat in illos. Hæc ita moraliter accipe. *Ministri ... suis ... inferioribus terribiles.*

Lucæ 1. *n.* 30. Et ait Angelus ei: Ne timeas, Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum.

VERSIONES.

Pagninus. Ne timeas, Maria, nacta es gratiam apud Deum.

Text. Græc. Ne timeas, Maria, nacta gratiam iuxta, seu prope Deum.

Arias.

Arias. Ne paueas Maria.
D Cypr. lib. 2. adu. Iudaeos. Inuenisti gratiam ante Deum.

EXPOSITIO.

81. EATISSIMA Virgo, audita salutatione Angeli, ob sui humilitatem sensum illius inuestigabat, & in responsione cunctabatur. Verbi sensu non percepto, magnæ est prudentiæ non respondere. Ideo Angelus legationem suam exprimere intentat. Et primò vult, ab ea timorem, ac pauorem expellere; amicitiæ, ac beneuolentiæ causa eam proprio nomine vocat, & rationem deponendi timorem assignat, quia inuenisti gratiam apud Deum, illique es grata, ac gratiosa.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Angelus velit ab ea timorem excludere?

82. *Bostrens.* RESPONDET primò Titus Bostrens. *Quia verò fieri vix poterat, vt conturbata, accuratè ad ea, quæ Angelus dicturus erat, attenderet; quo ab omni animi commotione iam libera diuinum responsum sedatè accipiat, propterea Gabriel in ipso statim orationis vestibulo omnem illi metum adimit, dicens: Ne timeas, Maria.* *Caiet.* Secundò Caietanus. Confortat eam modò, ne timeat, vt ex hoc, quod virgo videt, suum internum affectum à Gabriele cognosci, Dei Angelum esse cognoscat; sola enim diuina reuelatione poterat Angelus eiusmodi habere cognitionem. Tertiò, D. August. serm. 5. de Natiuitate Domini, tom. 10. *August.* *Ne,* inquit, *timeas. Abiice abs te omnem metum sæculi, quæ conceptura es gaudium mundi.* Ac si dicat: Mulier, in quam cæleste gaudium, ac ipsemet vniuersi Dominus intraturus est, nullius creaturæ timore, sed solius Dei replenda est; ac proinde à mea præsentia ne timeas. *Qui multum habet multum timet.* Quartò. Vt discant homines, gratiam Dei habentes, timere ne eam perdant. Qui bonis temporalibus sunt expoliati, vbique securi; qui verò magnam copiam possident, valde timidi: sic gratiæ expertes, in omni loco intrepidi, illius thesaurum habentes, valde pauidi. *Chrysol.* Quintò. D. Petrus Chrysologus *serm.* 144. ita introducit Angelum ad Mariam loquentem: *Ne timeas, Maria. Quid timet, quæ suscepit eum, quem timent omnia, quæ timentur? Quid timet, cui iudex causæ est assertor, integritas testis innocentia.* Ac si dicat: Quieto, & tranquillo animo esto Virgo; hoc enim tua verificat puritas, & iudex vt integer, & fidelis amicus, cui places, hoc affirmant; ideo namque tibi iam dixi *Gratia plena. Dominus tecum;* & vbi adest iudicis testimonium, ac beneuolentia, nulla est timendi materia. Sextò *Chrysol.* D. Chrysologus *serm.* 142 dandus *q. seq.* ponderat, quòd Maria ex Hebræo nomine *Domina* nuncupatur; & ait: *Maria Domina nuncupata.* *Vocat ergo Angelus Dominam, vt dominatoris genitricem trepidatio deserat seruitutis: quam nasci, & vocari Dominam ipsa sui germinis fecit, & imperauit auctoritas.* Cùm ipsa sit domina à seruitute peccati libera, nulla est ei timẽdi ratio, cùm ex suo germine habeat dominãdi auctoritatẽ.

83. Septimò. Timet Virgo, vt nos in omni tranquilitate, & serenitate timeamus: nam, vt ait D. Bernardus hîc, *Bernard.* *Vis ò homo in periculo esse securus? Time securitatem. Vis esse à Dæmone liber? Angelos de cælo time.* Cùm Christus Dominus esset in vltima cœna cum suis discipulis, eis dixit, quòd ab vno illorum in suorum inimicorum manus esset tradendus: & manifestum erat, ac euidens, quòd Dominus loquebatur de proditione illa nocte peragenda. Quid tunc Apostoli? *Iustus securitatem timet.* *Contristati valde cœperunt singuli dicere: Numquid ego sum Domine?* Matth. 26. num. 22. *Matth. 26.* Sed quomodo Petrus, Ioannes, Andreas, ac lij Apostoli, Iuda excepto, timent, ac trepidant? Nonne quilibet de sua conscientia erat certissimus, quòd numquam tale crimen ei venerit in mentem? Cur ita pauent, ac quærunt omnes? Numquid ego sum Domine? Omnes valde securi erant de suo constantissimo affectu erga Christum Dominum, & tamen timent ne forte ab eo diffidant; & cadant. *Leo.* S. Leo serm. 7. de Passione, cap. 3. *Ecce innocentes condiscipuli,* scilicet, ò Iuda, *ad significationem facinoris expauescunt, & omnes sibi, non edito impietatis authore, formidant. Contristati enim sunt, non de conscientiæ reatu, sed de humanæ mutabilitatis incerto, timentes ne minus verum esset, quod in se quisq; nouerat.* Cùm Agar Ægyptia fugeret à facie Dominæ suæ, ei apparet Angelus, & ipsam reprehendit, *Genes. 16. num. 8.* nullum tamen pauoris signum in muliere visitur. *Daniel. 10.* Danieli se exhibet Angelus asportans fœlicissima nunciat de exitu populi à captiuitate Babylonica, & tamen Propheta ait de se: *Non remansit in me fortitudo; sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium: & audiens iacebam consternatus, & vultus meus hærebat terræ.* Daniel 10. num. 8. Agar mulier; & idololatra in visione Angeli non timet, & sanctus Propheta supernaturali fide, diuina gratia, cælestibus donis munitus, ita pauet ac timore consternatur. Cur ergo timet? Quia sanctior erat; & licèt ex sanctitate posset habere animum securum, ac pacatum ad loquendum cum Angelo, inde ipsam securitatem timebat. *Tertull.* Vnde dixit Tertulian. *lib. de idololatria, cap. 24.* dum de gubernaculo fidei agit; *Inter hos scopos, & sinus, inter hæc vada, & freta idololatriæ, velificata Spiritu Dei fides nauigat tuta, si caut..., secura, si attonita.*

QVÆSTIO XXXII.

Quare Angelus exprimat hîc nomen Mariæ?

84. *Bernard.* NGELVS hîc nomen Mariæ ponit, cùm in principio salutationis illud subticuerit. Respondeo primò. Vt Angelus se familiariter illi exhibeat, & ab ea omnem timendi rationem expellat, ideo nomine proprio appellat. D. Bernardus homil. 3. super Missus est: *Familiariter,* ait: *Virginem vocans ex nomine, benignè, ne timeat, persuadet, nihil hic doli, aut fallaciæ est, nullam circumuentionem, nullas hic suspiceris insidias.* *Lactant.* Et ideò, vt notat Lactan. Firmianus lib. de opific. mundi: *Cùm Diabolus ad primam fœminam insidiosè alloqueretur, non eam nomine proprio appellat, sed tantùm dixit ad mulierem,* Genes. 3. num. 1.

Quasi

Beneuolentiæ signo non est decipiendum. Athan.

Quasi nollet Diabolus sub beneuolentiæ signo aliquem decipere, quod sæpe homines non verecundantur. Secundò D. Athanasius *epist. ad Marcellinum de interpretatione Psalm.* notat, quòd Angelus nomine proprio Mariam vocauit, tanquam à suo genere alienam & diuersam; cùm Angelus sit incorporeus, ipsa verò corporea. Tanta enim erat puritas Virginis, vt ne Angelus in natura putaretur, necesse fuerit, eam vt diuersam tractare, & nominare.

85. Chrysol.

Tertiò. Ad Mariam dicit, *Ne timeas*, ipsum enim Marianum nomen magnam habet vim ad tranquilitatem, & serenitatem animi inducendam, & ad metum, ac perturbationem excludendum. D. Petrus Chrysologus serm. 142. *Ante causam, ait, dignitas Virginis annunciatur ex nomine. Maria Hebræo serm. ait, Latinè Domina nuncupatur: vocat ergo Angelus Dominam, vt Dominatoris genitricem trepidatio deserat seruitutis, quam nasci, & vocari Dominam ipsa sui germinis fecit, & impertiuit auctoritas.*

Nomen Mariæ timorem excutit.

Et ideo vt Angelus quietum redderet animum Ioseph, Marianum nomen, vt efficax remedium, illi adhibuit, non dixit solùm: Accipe coniugem; sed adhibet Mariam ad depellendum timorem: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, Matthæi 1. Expende illa verba, *Ante causam dignitas Virginis annunciatur ex nomine.*

Matth. 1. *Mariæ nomen omnē dignitatem dicit.*

Antequam Angelus exprimeret suam legationem, quòd Virgo esset electa in matrē Dei, iam tam sublimis dignitas ipso Mariano nomine declarabatur; nam Maria, idest, Domina ex radice Hebraica, excellenti quadam prærogatiua, *& vocari Dominum sui germinis fecit auctoritas.* Quartò. Maria, id est, Domina; & ideo ait D. Chrysologus citato loco: *Causa dignitatis Virginis annuntiatur ex nomine.* Appellat ergo Angelus eam Mariam hîc, id est, Dominam, vt ostendat, quòd non solùm à conceptione filij, sed multo antea dominationem habuerit, & hoc nomine fuerit insignita; quia ab æterno ordinata erat in Dei matrem. Et ideo ait Fulbertus Carnotensis serm. de Natiuitate Virginis. *Archangelus Gabriel eam, antequam Mater Dei efficeretur, quia futuram nouerat, tanta veneratione salutauit,*

Chrysol. Carnot.

86. Quintò. Ex eo, quòd Gabriel eam Mariam appellare scit, non hominem, sed Angelum Dei se ostendit; ita enim erat abscondita Virgo, & clausa in domo, vt nullus esset homo, qui eam nomine proprio agnosceret; ac proinde tantùm diuina reuelatione hæc notitia consequi poterat: & ideo ait D. Bernardus, Chrysologus serm. 145. *Hoc nomen Maria prophetiæ germanum est.* Sicut enim prophetia ex dono Dei tantùm habetur, ita & nomen Mariæ. Vel fortasse intelligit S. Pater; quòd sicut donum Prophetiæ illuminat intellectum, ita & nomen Mariæ. Sextò. Eam nomine proprio appellat, vt significet Angelus, nomen Mariæ esse scriptum in libro vitæ. Ita D. Bonauentura *hîc.* Vnde ait Cardinalis Nicolaus Cusanus lib. 8. Exercitat. *Non est*, ait, *Maria deleta de libro mortis, quia nunquam in eo scripta fuit.* Septimò. Non in prima salutatione nomen Mariæ Angelus posuit, sed hîc secundò hoc in serm. ad Virginem, quia statim addendum erat, *Concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum*; tanta enim est excellentia nominis Mariani, vt à Iesu segregari non possit; ita vt primum locum nomen Iesus, secundùm Mariæ habeat. Ita dictissimus Idiota *libr. de contemplatione Virginis, cap. 5.* & citatus Cardinalis Nicolaus.

Virgo clausa in domo. Chrysol. *Nomē Mariæ illuminat intellectum.* Bonauent. Cusan. Idiota.

Qvæstio XXXIII.

Quare dixerit Angelus: Inuenisti gratiam apud Deum?

87. Respondetvr, quòd ad excludendum timorem à Beatissima Virgine hoc dixit. Inuenire gratiam est Hebraismus; & idem valet, ac esse gratum alicui, illique placere, ac eius fauorem habere. *Esther 2. num. 9. & 7. n. 3. Iudic. 12. n. 17.* Ac si dicat Angelus. Quæ grata es Deo, & eius beneficiis, ac fauore munita, nihil habes ad timendum. Ita ait D. Petrus Chrysologus, *Verum est, quia qui inuenit gratiam, nescit timere.* Similiter D. Bernardus *serm. 3. super Missus est.* D. Bonauentura, Basilius Seleucus Episcopus. *Timor est eorum, qui offenderunt, tu verò gratiam inuenisti.* Sed dubium hîc oritur, de qua gratia loquatur Angelus?

Chrysol. Bernard. Bonauent. Basil. Sel.

88. Primò est sermo de gratia sanctificante, quam genus humanum peccando amiserat, hanc Maria inuenit, vt omnibus restituat. Et ideo ait Cardinalis Hugo hîc. *Quia non sibi soli retentura erat gratiam, ideo dixit Angelus, inuenisti; currant ergo peccatores ad Virginem, qui gratiam amiserant peccando, & eam inuenient apud eam, eam salutando, & securé dicant: Redde nobis rem nostram, quam inuenisti.* Et Albertus Magnus sermone 1. de Annuntiat. *Inuenisti gratiam, ait, non creasti, vt Deus, non rapuisti vt Angelus, non perdidisti vt Adam, non remisti vt Simon Magnus, non abscondisti vt infidelis doctor, sed restituisti potius.*

Hugo. Alb. Mag.

89. Secundò, & mihi probabilius, sermo est de gratia Incarnationis, quam ipsa maximè optabat; & ideo Angelus explicat gratiam, quam inuenit: *Ecce concipies, & paries filium*; vt obseruarunt D. Ambrosius *hîc*, & Origenes *homil. 6. in Lucam*, & in hac explicatione est etiam D. Bernardus *serm. 3.* D. Bonauentura *hîc* Andreas Cretensis *serm. de Annunciat.* In cuius rei explicationem nota modum loquendi; *Inuenisti gratiam apud Deum.* De aliis quatuor modis dicitur inuenire gratiam vel coram Domino, de Moyse *Exod. 33. num. 12.* Vel ante Deum, vt dixit beatus Stephanus *Actor. 7. num. 46.* Vel in oculis Domini, vt de Abraham *Genes. 18. num. 3.* Vel in conspectu Domini, vt dicitur de Ioseph *Genes. 50. num. 4.* At sanctissima Virgo apud Deum, seu, vt est in Græco, prope, seu iuxta Deum, quia alij ita inuenerunt gratiam, vt essent distantissimè separati, & inferiores Deo; at Virgo ita inuenit, vt esset prope, seu iuxta celsitudinem Dei, vt est mater cum filio; & hanc coniunctionem parentis ad filium denotat particula *apud. Et Verbum erat apud Deum*; & ita ait D. Thomas, quòd Beatissima Virgo sua operatione fines diuinitatis propinquiùs attigit, *2. 2. quæst. 105. art. 4. ad. 2.*

Ambr. Origen. Bernard. Bonauent. Cretens. *Virgo Deo valde propinqua.* D. Thom.

60. Deinde nota, quòd non dicitur: *Inuenisti gratiam* apud Dominum, sed *apud Deum*, seu, vt sonat in Hebræo, *apud Elohim*, id est, apud Deum iudicem. Dominus dicitur, qui operatur secundùm vim, ac potentiam absolutam; Iudex verò, qui secundùm metas iustitiæ gubernat. Dum ergo sermo est de gratia Incarnationis, non dici-

tur

Supposito decreto incarnationis debuit fieri ex Virgine.

tur inuenire gratiam apud Dominum, sed apud Deum, seu iudicem, quia supposito decreto Incarnationis dignum habitaculum Deo est præparatum. Et ideo sententia, quæ asserit, Virginem meruisse maternitatem de condigno, vt piam, & probabilem sustinui in propria lectura cum aliquibus atiquis, & Cabreira 3. *part. quæst. 1. art. 11. disput. 6. num. 6.* Ragusa *disput. 45. & 46.* Ergo, supposito decreto Incarnationis, debuit fieri in Virgine. Nota tertiò, quod absolutè dictum est, cùm dicitur *gratia plena*; quia apud omnes, tam Deum, quàm creaturas, gratiosa erat, vt *ibi* dixi: at verò hîc determinatè *apud Deum*, tum vt certa sit de virginitate non amittenda, tum quia solus Deus hoc mysterium poterat operari. Nota quartò, quòd hæc gratia, quam inuenit, fuit singularis, & generalis, vt loquitur S. Bernardus homilia 3. super Missus est. *Inuenisti, ait, gratiam; quantam gratiam? Gratiam plenam, gratiam singularem: singularem, an generalem? Vtraque sine dubio, quia plenam, & eo singularem, quo generalem.* Ac si dicat, quòd hæc gratia fuerit singularis, & generalis; singularis, quia extitit peculiaris; generalis, quia ad alios transiuit; ita enim Dei Beneficia se habent, vt pluribus communicentur.

Cabreira. Ragusa. — *Bernard.*

Lucæ 2. n. 31. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.

VERSIONES

Textus Græcus.	Habebis in vtero, & paries, &c.
D. Iustin. in Apolog. 2. ad Anton. Imp. D. Damasc. li. 3. de fide c. 2.	Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.
Hesychius hom. 1. de laud. Virg.	Paries filium, vocabis nomen eius Emmanuël.

EXPOSITIO.

91. ECce, ait, vt denotet celeritatem ac si dicat: statim conceptura es, vt explicat Græcus auctor citatus *in Catena. Ecce*, vt indicet rem nouam, & non visam, hoc enim significat illa particula in Scriptura *Ecce*, vt modus annuntiandi prophetiæ correspondeat: *Ecce Virgo concipiet*, Isai. 7. Ac si dicat: Tu es illa Virgo, quæ concipies, & paries. *Concipies in vtero, ait, & paries*, tempore suo, & naturali loco gignes. *Vocabis nomen eius Iesum.* Valde enim frequens est in Scriptura nomen, *Annunciare. Nomen eius Iesum*, id est Saluatorem, quo ei innuitur partus sine dolore; vt enim ait S. Gregor. Nyssenus in Catena: *Saluatoris aduentus omnis tristitiæ, doloris, ac timoris est propulsio.* De hoc vero sanctissimo nomine multa sequent. lib. in proprio loco.

Isai. 7. — *Greg. Nyss.*

QVÆSTIO XXXIV.

Quare dicatur Deiparæ Concipies & paries?

ANNVNCIATVR Beatissimæ Virgini: *Concipies, & paries*; cùm Zachariæ; vt superiori cap vidimus, de Baptista dictum sit: *Vxor tua pariet tibi filium*, Luc. 1. num. 13. Vbi Angelus solùm partum Præcursoris, non verò conceptionem denuntiat: vtrumque tamen hîc Beatissimæ Virgini. Respondeo primò. Vt veritas Euangelica Prophetiæ correspondeat. De Ioanne non conceptio, sed ortus tantùm in Prophetis prædictus erat, *Hierem. 1. Malach. 3. n. 1.* At de Christo Domino, Conceptio, ortus prophetatus est. Isai. 7. *Ecce concipiet, & pariet filium.* Secundò. Conceptio Ioannis fuit in peccato, ortus verò in gratia: ergo tacetur conceptio, & partus annnntiatur, vt denotetur, quod totùm, quod in Ioanne apparet, gratia est. Tertiò. Innocentius tertius Pontifex serm. 1. de S. Ioanne. *Gabriel, ait, Ioannis non conceptum; sed ortum dicit? Iesu verò prædicit ortum pariter, & conceptum: quia Ioannes fuit conceptus in culpa, solus autem Christus fuit sine culpa conceptus: vterque verò natus in gratia. Et ideo vtriusque natiuitas colitur; sed solius Christi conceptio celebratur.* Iusti, & Dei ministri, quod bonum est, publicant, & manifestant; quod vero malum occcultant, & abscondunt Natiuitas Christi, & Ioannis, vt Sancta, ab Angelo annuntiatur; at Conceptio Christi, vt Deo grata, ab Angelo dicitur; Conceptio vero Ioannis, vt in peccato, tacetur. Balaam ad maledicendum populum proficiscebatur; & ideo Angelus voluit interficere eum; ac Deus direxit linguam eius, vt benediceret. Vbi nota cum Lyrano, & Carthusiano, quod vt iniquus vates, & ex se loquens intentabat maledicere populum, eius peccata, ac scelera diuulgando; & bona, ac benedictiones prætereundo; & Spiritu Dei inflatus aliter se habuit, vt benediceret, & mala conticesceret: benedictiones vtero alta voce clamaret. Ex quo patet, homo quantum differt à se, dum proprio spiritu, ac inspiratione Dei agitur. Vide supà *c. 1. n. 115. & c. 2. n. 90.*

92. Luc. 1. Veritas Prophetia. Isai. 7. In Ioanne totum, quod apparet, gratia est. Innoc. Iusti bonum manifestant; malum occultant. Lyra. Carthus.

93. Sed expende adhuc in hac adæquatione: quare Angelus citato loco dixit Zachariæ, *Vxor tua pariet tibi filium*, Luc. 1. num. 13. at vero Beatissimæ Virgini tantùm ait: *Concipies, & paries filium*: non addidit *tibi*, vt dixerat Zachariæ; Respondet primo Diuus Petrus Chrysologus sermone 142. *Non dixit, tibi, non dixit tuum. Quare; Quia sanctum vocabitur filius Dei.* Ac si dicat Angelus: Vide quantum discrimen sit inter filium Zachariæ, ac filium Dei; nam ille nascitur tantùm patri, ac matri: at filius Dei non tantùm matri, sed omnibus hominibus, vt verus Sol exoritur. Bona hominis ad paucos coarctantur, Dei vero ad omnes diffunduntur. Secundo. Ioannes nascitur vt filius Zachariæ; Iesus vero vt Saluator, ac Rex totius vniuersi. *Dabit illi Dominus sedem Dauid, & regnabit in domo Iacob.* Natiuitas filij vt Ioannis, fit vni patri, & matri; at Saluatoris, & Regis ortus, non vni tantùm, sed ob omnibus paratur. Dum annuntiatur Ioannis natiuitas, inquit

Luc. 1. Chrysol. Bona Dei ad omnes. Rex nō vni sed omnibus.

Ioc.1. Angelus Zachariæ: *Erit tibi gaudium, & exultatio*, Luc.1.num.14. At de Christo Domino nato
Luc.2. ait Angelus ad pastores: *Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo*, Luc. 2. num. 10. Ille prodit in lucem, gaudium particularibus afferens, hic verò vt Saluator, & Rex omni populo.

QVÆSTIO XXXV.

Ad quid Angelus dixit: In vtero?

94. ADDIDIT Angelus: *Concipies in vtero*. Nônne sufficiebat dicere: *Concipies, & paries*;
Hieron. Bonauent. Respondent primò Diuus Hieronymus *in cap.2. Matth.* & D. Bonauentura *hic*. Vt ostendat, hoc esse magnum, mirum, ac nouum, concipiat intra de Spiritu sancto, nihil recipiendo ab extra, vt aliæ fœminæ concipiunt. Secundò. Noster
Beaulx. Salmer. Beaulxam. Salmeron tom.3. tract.6. *In vtero*, vt significet, conceptionem hanc non esse spiritualem, & in mente, quarum passim fit mentio in
Isai 26. Scriptura, Isai. 26.nu.17. *A facie tua concipimus*. Sed quòd hæc conceptio erit secundùm carnem,
Chrysol. & corporaliter. Tertiò D. Petrus Chrysologus serm.144. *Ad quid in vtero? Vt veritas partus denotetur, vt sicut de Deo vero Deus verus, natus est, sic de vtero conceptus, veritas humani corporis nasceretur*. Similiter D. Ambrosius *lib.4. de fide, c.4.*
Ambr. Sicut ad ostendendam veram, & realem filij à Patre æternam generationem, dicitur: *Ex vtero ante Luciferum genui te*? sic ad manifestandam veram generationem à Virgine, ponitur; *Concipies in vtero*. Quartò. Angelus alludit ad promis-
Psalm.131. sionem Dauidi factam; *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*. Psal. 131.num.11. Quintò.
Græcus. Græcus Author in Catena. *In vtero*, vt intelligatur, quod ille, qui annuntiatur ex nostra substantia erit, & verus illius filius.

95. *Quare ante omnia dicitur filius Virginis.* Sed quare: dum Angelus hic facit recapitulationem magnalium Christi Domini, ait enim *Concipies, & paries. Vocabis nomen eius Iesum, erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & regnabit in domo Iacob*; quare, inquam, statim in primordio apponit, quod erit filius Virginis: *Concipies in vtero, & paries?* Quia de tali matre inter cætera Christus Dominus maximè gloriatur. Expende
Symbol. modo illa verba Symboli: *Et Incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est*. Si dicitur homo factus, ad quid præmittitur, *Incarnatus est?* Respondebit Theologus, quod vnio prius facta est ad partes, quàm ad totam humani-
D.Thom. Valentia. tatem. Ita S.Thomas 3.*part.quæst.6.art.5.ad 1.* Valentia *disput.1.quæst.6.punct.2.* & alij. Sed sicut dicitur expressè vnio facta ad carnem, quæ vna est ex hominis partibus; quare non dicitur facta ad animam, quæ altera est? Vide, quæso. *Incarnatus est ex Maria Virgine*. Tanti æstimabat carnem sibi à Virgine communicatam, vt hanc expressè, & distinctè diuulgari, ac publicari affectaret maximè, ac partem illam, scilicet animam quam ex Patre creatam habebat, satis est implicitè, & inuolutè in homine dici: & denotari.
Christus maximè æstimat id, quod est à matre. Imo ita gloriatur de eo, quod habet à matre, vt multis, & variis modis dici velit, & prædicari. Communiter docent sancti Patres, vt suo loco dicemus, quod Christus Dominus instituit admirabile Eucharistiæ Sacramentum sub speciebus panis, & vini, quia ob magnitudinem amoris sui, multis & variis modis voluit se nobis in cibum dari, & communicari; ita etiam se iactat de eo, quod filius Virginis dicitur, vt hoc vario sermone celebrari disponat. Semel explicitè: *Incarnatus est ex Maria Virgine*; iterum implicitè, *Et homo factus est*. At vero illud quod à Patre obtinet, sat est semel tantùm dici, & implicitè. Vide suprà *c.2. n.14.* & 121.113.114. & alibi.

QVÆSTIO XXXVI.

Quare non dixit Angelus hic: Saluum faciet populum à peccatis?

ANGELVS hic ait Beatissimæ Virgini: *Vocabis nomen eius Iesum*; cur non adiddit, *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum?* Sicut Angelus dixit beato Ioseph *Matth.1.n.21.* nã illa adiunctio Iusti, & Damasceni, de qua in versionibus, non habetur apud Lucam, sed desumpta est ex Matth. *citato loco*; Ad quæstionem ergo respondeo primo, quod Angelus non aperuit Beatissimæ Virgini illam declarationem: *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum*; quia Sanctissima Virgo ob sui ingenij acumen optimè illam penetrabat in nomine *Iesus*, ita vt nulla expositione indigeret. Secundo, Angelus statim addidit: *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*; ergo sufficienter ibi innuebat, quod saluum faceret populum suũ, cùm sit propriũ filij Dei, suos ab omni angustia, ac miseria liberare. 96. *Proprium est Filij Dei suos saluare.*

Tertio. In præsentia beati Ioseph ausus est Angelus verba circa peccata proferre, *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum* at coram Beatissima Virgine ita illam contemplatus est purissimam, & ab omni peccati contagione liberam vt erubesceret in eius præsetia peccata nominare, ac ore dicere. Cùm Rex Ezechias ægrotaret, Isaias ex Dei mandato mortem denuntiauit, dicens: *Præcipe domui tuæ morieris enim tu, & non viues Qui conuertit faciem suam ad parietem, fleuitque fletu magno*, 4.Reg.20.n.1. Communis sententia est, quod vertit se ad parietem etiam coram ipso Isaia. Sed magne Rex, vbi est vrbanitas tua quod venerando Prophetæ terga des? D.Hieronymus li.2. aduersùs Pelagianos: *Si cogitaueris hominem, ait, non miraberis causam doloris*. Vertit se ad parietem, non ex contemptu, sed ex animositate regia. Considerauit Ezechias se in lachrymas erumpere ob amorem rerum sæcularium, & Isaiam illarum esse contemptorem magnum, erubuit coram tanto viro talem fletum excitare, & ideo ob verecundiam vertit se ad parietem. 97. *Magna puritas Virginis.* 4.Reg.20. Hieron.

Lucæ 1. n. 32. Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedẽ Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis.

VERSIONES.

Textus Græcus. Et filius Altissimi inuocabitur, &c.

Syriacus,

Syriacus,& D.Epiphan. hæresi.29.	Et dabit illi Dominus Deus thronum Dauid patris eius.
Vatablus.	Dabit illi Dominus Deus solium Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob.
D.Cyprian. lib.2. aduers.Iudæ.	Dabit thronum Dauid patris sui, regnabitque in sæcula.

EXPOSITIO.

97. XPLICAT Angelus conditiones filij nascituri, *Erit magnus*; simpliciter,& absolutè in omni virtute, potestate, & miraculis; & hác magnitudinem exponit, eius duas naturas declarando, diuinã scilicet, dum ait. *Vocabitur filius Altissimi*; hic filius à te generandus vocabitur etiam Filius Dei; Deus sæpe in Scriptura dicitur Altissimus. Eius naturam humanam indicat, dum eum appellat filium Dauid: *Dabit sedem Dauid patris eius*. Sedes Dauid non regni temporalis intelligitur, sed quæ in ea figurabatur, spiritualis scilicet, quale regnum spirituale prædictum erat à Prophetis de Messia. Dicitur potius sedes Dauid, quàm Salomonis, propter celebrem promissionem ei factam, & quòd Dauid regnauit super eos, qui amaro erant animo, 1.*Reg.22.n.*22. Ita regnum Christi conflatur ex hominibus, qui per contritionem amaro sunt animo, *Regnabit in domo Iacob*, non solùm super tribum Iuda, vt filij Dauid regnabant, sed regnum Christi erit super duodecim Tribus, per quas totus orbis intelligitur; & hoc non erit ad tempus, sed in æternum; & quia *æternum*, aliquando in Scriptura solùm significat multum tempus, *Genes.*17.*num.*8. ideo explicat hanc æternitatem *Et regni eius non erit finis.* Vel aliter explicat; *Regni eius non erit finis*, id est, nullis terminis claudetur, nec limitabitur.

QVÆSTIO XXXVII.

Quare dicatur de Christo Domino, quòd erit magnus?

98. HOc etiam dicitur in Scriptura de Baptista, & aliis; at quid de Christo? Respondet Diuus Ambrosius *hic*, quòd Baptista dicitur magnus, adiiciendo coram Domino, vt denotetur, quòd erat homo purus, & seruus, & non dominus: at Christus dominus dicitur absolutè magnus, & non coram Domino, quia ipse verè est Dominus. Et similiter ferè respondet S.Cyrillus *hom.* 22.*in Leuit.* S. Bonauentura. Secundò, quòd Angelus dixit: *Hic erit magnus*; & statim eius magnitudinem excellentissimam esse ostendit, propter gratiam singularem, scilicet vnionis hypostaticæ: *Filius Altissimi vocabitur*, propter regalem excellentiam, quam insinuat: *Dabit illi Dominus sedem Dauid*; propter æternalem potentiam, cùm dicit: *Regnabit in æternum, & regni eius non erit finis.* Et his tribus, eius singularem magnitudinem explicat. Tertiò, Notat Diuus Bernardus *hom.* 3 *super Missus est*, quòd dum Angelus Beatissimæ Virgini magnalia Christi Domini aperit, statim in ipso exordio ait: *Erit magnus*, & postea subdit: *filius Altissimi vocabitur, & dabit illi sedem*, &c. Ac si dicat Angelus, licèt ô Beatissima Virgo, hic puer Iesus tibi paruulus videatur corpore, & membris; quidquid tamen in eo cogitaueris, magnum, & altum est, vtpote filius Altissimi, & mirabilia magna operans. S Bernardus hom. 8. super Missus est. *Et tu quidem, ait, ô Virgo, paruulum paries, paruulum nutries, paruulum lactabis, sed videns paruum, cogita magnum. Magnificet ergo anima tua Dominũ, quia hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Magnus erit, & magna faciet tibi, qui potens est.* S.Cyrill. Alexandrin. lib. 12. in Leuitic. *Gabriel Angelus natiuitatẽ Iesu annuntiat, dicens: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur. Peccatum enim hominem paruum facit, & exiguum, virtus eminentem præstat, & magnum. Sicut enim ægritudo corporis exile, & exiguum facit corpus hominis; sanitas verò latum reddit, & validum: ita intellige, quia & animam quidem ægritudo peccati humilem facit, & paruam: sanitas verò interioris hominis, & virtutis opera, magnam faciunt eam & eminentem.* Dixit Angelus de Christo: *Hic erit magnus*, & statim subinfert. *Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.* Quomodo hæc connectuntur; meritò sanè; nullus enim erit magnus, nisi etiam simul sanctus sit; nam virtus magnum facit, peccatum verò paruum & abiectum.

Ambros. | Cyrillus. | Bonauent. | Bernard. | *In Christo omnia magnũ, & mirabile.* | Idem. | Cyrill. | *Virtus magnum facit, peccatũ verò humilem reddit.*

99. Quarto. Dicitur magnus, vt denotetur, quod solum in ipso sit vera magnitudo: nam licèt aliqui Sancti, vt Isaac, Moyses, Ezechias, Ioannes Baptista, qui præcesserunt aduentum Christi, dicerentur magni; tamen postquam Christus aduenit, nullus magnus dictus inuenitur in Scriptura; ille enim solus magnus est, in quo est omnis magnitudo, comparatione illius omnes minimi apparent. Origenes homil. 12. in Leuitic. *De Isaac dicitur, ait, quia proficiebat valde, vsquequo factus est magnus, Moyses magnus dictus est, & Ioannes Baptista magnus dictus est: nunc autem Iesus magnus dictus est, & post hunc iam nullus appellatus est magnus. Prius enim quàm adesset, qui verè magnus, & ad comparationem reliquorũ hominum magni appellati sunt Sancti; vbi verò aduenit ipse, qui non ex comparatione cæterorum, sed sui magnitudine verè magnus est, vltrà iam nullus magnus appellatus est. Hic ergo est, de quo scribitur magnus Sacerdos de fratribus suis.* Vbi enim ipse apparuit, ad eius præsentiam iam nullus est magnus, nec aliquis inuenitur magnus dictus. Quinto S. Bernardus homil. 3. super Missus est. *Quare, ait, hic erit, & non potius est magnus, qui semper æqualiter magnus, non habet quo crescat, nec maior post conceptum futurus sit, quàm ante? An fortè propterea dixerit, erit, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit.* Optimè explicat sanctus Pater, qua ratione dicitur erit magnus, non ratione diuinitatis, sed humanitatis. Licet tamen hæc verba expendere in laudem Virginis; Deus cui nil accrescere potest, dicitur, *erit magnus*, quia homo, & filius Virginis, cùm pro peculiari honore, ac decore de tanta matre glorietur.

Origen. | *Solus Christus magnus, & illius comparatione omnes parui.* | Bernard. | *Deus de matre gloriatur.*

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare dixerit, Filius Altissimi vocabitur, *& non potiùs*, erit.

101. DIXIT Angelus: *Filius Altissimi vocabitur*; & non dixit, filius Altissimi *erit*, prout de magnitudine asseruit. Respondetur, quod Angelus de Christo Domino ait, *erit magnus*, Et hanc magnitudinem explicat secundùm vtramque naturam, de humana, dum postea subdit, *Dabit illi Dominus Deus sedem*; modò agit de diuina: *Filius Altissimi vocabitur*; non dixit, *erit*, filius Altissimi, quia ab æterno secundùm naturam diuinam filius Dei est: sed *vocabitur*; quia miraculis, ac operibus in tempore talis declarabitur. Theophylactus: *Fuit quidem*, ait, *ante sæcula filius Altissimi Verbum, sed non vocabatur, neque cognoscebatur, postquam autem incarnatum est, & apparuit in carne, tunc vocatum est filius Altissimi, qui apparebat, & miracula faciebat.* Ex quo habes documentum, quod ad gloriosum nomen consequendum; non tantum prodest magnitudo naturæ, quantum eius declaratio bene faciendo, aliosque adiuuando. Vide *cap. 1 num. 8.*

Theoph. *Nomen gloriosum manifestatione requirit.*

102. Secundò. Nota, quòd Angelus videtur hîc inuoluere contradictionem, asserit enim, Christum filium Altissimi nuncupandum; ipse verò vocat eum filium Dauid: *Dabit sedem Dauid patris eius.* Quare ergo non incipit eum vocare filium Dei? Dum Angelus de ipso ait, quòd erit magnus operibus, & miraculis, ac donãdis beneficiis, tunc asserit vocandum filium Dei; dum vero ipsum introducit sedem Dauidis accepturum, & statim filium hominis agnoscit. S. Petrus Chrysologus *serm. 44.* ita ait: *Vides quia quando accipit, Dauid filius dicitur, quando dat, Dei filius nuncupatur.* Proprium enim Dei est dare, & benefacere, hominis verò accipere.

Chrisol. *Dei propriũ est dare.*

103. Tertiò. Expende disparem modum, quo Angelus loquitur de nomine Iesus, ac Filij Dei; nam dum de sanctissimo nomine agit Angelus, permittitur Beatissimæ Virgini, puerum suum appellare Iesum: *Vocabis nomen eius Iesum*, superiori numero. Sicut etiam beato Ioseph dicitur, *Matth. 1.* At dum de nuncupatione Filij Dei agit, hoc non vni, sed omnibus committitur: *Filius Altissimi vocabitur*: *Iesus* saluationem, & laborem importat; *filius* verò Dei valde honorificam excellentiam super omnes: Iesus ergo potest vocari à matre, patre putatiuo, & ab amico; gloriosum autem vocabulum filij Altissimi à tota multitudine dicendum. Rupertus *lib. 1. de operibus Spiritus sancti, cap. 10.* ait: *Paulo antè, vocabis nomen eius Iesum, hîc autem vocabitur filius Dei. Illic vocabis, hic autem vocabitur*, dixit, *& ad beatum Ioseph, vocabis nomen eius Iesum. Etenim nomine Iesu; quo plures æquiuocabantur, liberè ab ipsa, vel à Ioseph vocari potuit: filius autem Dei, siue filius Altissimi, vt vocaretur, reseruatum erat euangelicæ prædicationi; vocabitur ergo, id est, inuocabitur ab omni sæculo hoc nomine, quod est filius Dei.* Nomen Iesu, quod saltem sono vocis aliquibus erat commune, potuit à matre, vel patre putatiuo diuinitus illi dari. At nomen excellentissimum filij Dei, non ab vno, vel altero, sed ab omnibus generaliter accepit. Ita enim excellentia non à consanguineis, sed ab omnibus generaliter est acclamanda.

Rupert.

Magnitudo communis ab amico, peculiaris ab omnibus dicenda.

QVÆSTIO XXXIX.

Quare hîc Dicatur, Dominus Deus?

CVM sæpè in hoc cap. fiat mentio nominis Dei: *Missus est Angelus à Deo*; iterum, *non est impossibile apud Deum omne Verbum.* Hîc tantùm dicitur, *Dominus Deus*, dum Angelus ad Virginem loquitur. Cùm ipse vniuersi author se exhibet omnibus creaturis, & Angelis imperans, & cuncta ei esse subiecta, & nihil ei impossibile diuulgatur, tunc dicitur tantùm, *Deus*,: at verò cùm de eo prædicatur. *Dabit* statim *Dominus Deus* publicatur: *Dabit illi Dominus Deus.* Plus enim nobis, & sanctis Angelis maiestatem, & excellentiam Dei ipsa beneficentia, & donorum effusio prædicabat, quàm ipsum supremum dominium omnia gubernandi, & cuncta ad nutum disponendi. Notat Arias Montanus *lib. de Arcano sermone*, quod quamuis Deus in Hebræo dicatur multis nominibus, hoc tamen nomine *Sadai*, id est, magnus, omnipotens, & sibi sufficientissimus, solùm dicitur de Deo dum beneficia communicat, tunc enim omnes speciosi tituli de eo prædicantur. 104.

Arias. *Deus, seu bonefacere, est dominatio.*

Valde celebrantur in Scriptura duæ illæ visiones Isaiæ, & Ezechielis. Vidit Isaias Dominum in solio excelso, & eleuato inter expansas Seraphim alas: *Et clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius*, Isaias cap. 6. n. 2. Vidit Ezechiel Dominum in illo admirabili curru, mira extructo magnitudine, qui à quatuor animalibus asportabatur, *& vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur*, Ezechiel cap. 1. num. 12. Sed quomodo apud Isaiam omnes in laudem Dei tonant, *Sanctus Dominus Deus exercituum plena est omnis terra.* Et apud Ezecielem nullam glorificandi vocem audies, sed omnes tacito ore imperata faciunt? S. Thomas, ad locum Isaiæ: *Prouisionis liberalitate*, ait, *plena est omnis terra gloria eius, quia vsque ad vltimas creaturas, quæ per terram intelliguntur, extendit diffusionem suæ bonitatis.* In throno illo erat Deus omnibus communicans beneficia sua: *Prouisionis liberalitate plena est omnis terra.* In curru creaturis suis mandans; & plus laudis, ac honoris donorum largitas reconciliauit, quàm potestas imperandi. Psalm. 67. agit Regius Vates de præclaris Christi Domini mysteriis, vt tenent S. Augustinus, S Chrysostomus, & alij communiter. Et cùm de victoria, qua Dæmones deuicit, tractat, ipsum Deum appellat, n. 1. *Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. Sicut deficit fumus, sic pereant peccatores à facie Dei.* Cùm de potestate tradita Apostolis ad destruenda idola, Dominus dicit num. 12. *Dominus dabit Verbum euangelizantibus virtute multa.* At vero cùm ad fontes, ac beneficia, quæ Deus Ecclesiæ suæ communicat, conuertit sermonem, ait n. 7. *In Ecclesiis benedicite Deo domino de fontibus Israel.* Huc vsque Deus, vel Dominus tantùm, nunc vero vtrumque simul Deum, ac Dominum pronuntiat, quia non de potestate, sed de beneficentia loquitur, & gloriosiora donis, quàm maiestate, ac potentia acquisiuit.

105. Isai 6. Ezech 1. D. Thom. August. Chrysost. Psalm. 76

QVÆSTIO

QVÆSTIO XL.

Quare dicatur: Regnabit in Domo Iacob?

106. ANGELVS de Christo Domino ait: *Regnabit in domo Iacob*, potius, quam in domo Abraham, vel Isaac; de his enim tantùm facio quæstionem, quæ fuerunt totius populi capita, & non de Iuda, vel altero, à quo vna tantùm Tribus originem habuit. Respondent primò graues Recentiores, quòd in domo Abraham extitit filius Ismaël idololatra, in domo Isaac Esau paganus; at in domo Iacob duodecim fuerunt filij, & licèt ex eis aliqui peccauerint, omnes tamen fideles, & sub cultu vnius veri Dei fuere, Christus autem peculiariter regnat in suis fidelibus, qui per pænitentiam conuertuntur. Respondeo secundò. In domo Abraham duo nati sunt filij, vnus tantùm, scilicet promissionis, obtinuit benedictionem; in domo Isaac duos peperit Rebecca, vnus tantùm assecutus est benedictionem. At in domo Iacob duodecim progeniti sunt filij, & omnes propriis benedictionibus ditati sunt à patre. In hac ergo domo præfigurabatur regnum Christi, cuius dona non vnus, vel alter possidet, sed ad omnes dilatantur, ac se extendunt.

Christus regnat in fidelibus.

Dona Christi ad omnes se extendunt.

107. Tertiò. Iacob moriturus transpositis manibus benedixit nepotibus, *Genes.* 48. *n.* 13. quo Crucis figuram expressit, sic D. Isidorus hîc relatus in Gloss. *Cancellatis manibus crucis mysterium præfigurauit.* Meritò ergo dicitur regnare in domo Iacob, vbi crucis figura apparet, qui regnum suum in Cruce, ac laboribus, quibus nos redemit, colcauit. Quartò. In domo Iacob, qui pro vxoris dilectione, vt eam sibi compararet, formam serui accepit; sic Christus, vt Ecclesiam sibi in sponsam acciperet, serui figuram non recusauit. Quintò. Iacob ea erat sanctitate præditus, vt cùm audisset filium suum Ioseph in Æhypto regnasse, dixerit: *sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit*, Gen. 45. n. 28. In hac ergo domo, vbi non terrena, & temporalia, sed vita Iesus, qui in Ioseph, figurabatur, quæritur, & ipsa sufficit nobis; ibi regnare dicitur Christus. Guerr. Abb. serm. 1. de Resurrect. *O vocē fidelem, & planè dignam amicis Iesu! ô castissimum affectum, qui sic loquitur: Sufficit mihi si Iesus viuit; si viuit, viuo, cùm de ipo pendeat anima mea, imò ipse sit vita mea, ipse sufficientia mea.*

Isid.

Regnū Christi in laboribus.

Genes. 45.

Ibi regnat Christus, vbi [...] solus [...]ritur.

Guerr.

QVÆSTIO XLI.

An Christus Dominus habuerit ius hæreditarium ad regnum temporale Israelicitum?

108. CVM Angelus hîc proponat Christi regnum vt luculenter rem explicemus, inquirendum est, an non solùm Christus Dominus, vt Filius Dei obtinuerit regnum spiritale totius mundi, sed etiam an in eo fuerit aliquod ius ad regnum temporale Israëliticum, vt pote qui erat filius Dauidis, ac cæterorum Regum Israël. Et certum de fide est, Christum Dominum non fuisse visibiliter in actuali possessione, seu vsu temporalis regni Iudæorum, vt manifestè constat ex toto contextu Euangelij, & *Ioan.* 6. vbi voluerunt eum facere Regem, & ipse abscondit se. Item quia tempore Christi alij fuerūt Reges in Iudæa. Etiā apertè constat ex historia Euangelicā, *Luc.* 3. *à n.* 1. Quæstio ergo solū est: An Christus Dominus habuerit ius ad ipsum regnum Israëliticum?

Prima sententia constanter negat. *Et hæc est valde communis.* Pro qua adducens multos Patres doctè pugnat noster VValdensis *lib.* 2. *doctrinalis fidei cap.* 76. & 77. Sotus *lib.* 4. *de iustit. & iure quæst.* 4. *art.* 1. Valentia *tom.* 4. *disput.* 1. *quæst.* 22. *punct.* 6. §. *Hanc sententiam.* Vasquius *tom.* 1. *ad* 3. *part, disput.* 87. *cap.* 1. *nu.* 4. & 5. & *cap.* 6. Suarius *tom.* 1. *ad* 3. *part. disput.* 48. *sect.* 1. §. *Dico* 2. Ragusa *tom.* 2. *disput.* 26. Franciscus de Mendoça *tom.* 1. *in lib. Reg. cap.* 2. *annot.* 15. *sect.* 3. 109.

VValdens. Sotus. Valentia. Vasquius. Suar. Ragusa. Mendoça.

Probatur primò. Si aliquod erit fundamentum ad hoc, vt dicamus, Christum obtinuisse ius hæreditarium ad regnum Israëliticum, ex eo erit quia passim in Scriptura dicitur Rex, *Dominabitur à mari vsque ad mare*, Psal. 71. num. 8. *Regnabit, & sapiens erit.* Hierem. 23. num. 5. *Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Daniel 2. num. 44. Atqui in his locis agitur de Christi regno spirituali, & non temporali, vt patet ex rigore verborum; nam regnum Christi dicitur regnum sempiternum, regnum æternum cuius non erit finis, vt hîc ait Angelus: omnia autem regna temporalia cum mundo terminum, & finem habent; ergo non est fundamentum, vt dicamus, in Christo extitisse ius hæreditarium ad temporale regnum. Et confirmatur auctoritate Patrum. S. Augustinus *lib.* 10. *de ciuit. c.* 7. de Saul agens; *Sic*, inquit, *populi Israël personam figuratè gerebat homo iste, qui populus regnum fuerat amissurus, Christo Iesu Domino nostro, per nouum Testamentum, non carnaliter, sed spiritualiter regnaturo.* S. Basil. *in Catena D. Thomæ*, ad hæc verba Luc. 1. *Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid*; ait, *Non in materiali sede Dauid Dominus sedebit, translato Iudaico regno ad Herodē, sed sedē appellat Dauid, in qua residet Dominus, indissolubile regnum.* Similiter, Beda *ibi*, & alij Patres. Ergo Christus D. tantùm spirituale habuit regnum, & per consequēs nullum obtinuit ius ad Iudæorum temporale. 110.

Psalm. 71. Hierem. 23. Daniel. 2. August. Basilius. Luc. 1. Beda.

Secundo argumentatur. Quia si Christus Dominus habuisset aliquod ius ad regnum, esset vel quia erat filius Virginis, vel quia reputabatur filius Ioseph: sed ex neutro capite retinuit ius: ergo nullum fuit Christo ad regnum temporale. Maior est certa. Minor probatur. In primis non quia filius Virginis; quia regnum transferebatur à Dauide in posteros per generationem à Salomone; B. autem Virgo, licèt descenderet à Dauide, non tamen per Solomonem, sed per Nathan alterum Dauidis filium, vt est communior sententia, & dixi c. 2. *quæst. vlt.* & ex Luc. 3. *Qui fuit Nathan, qui fuit Dauid.* Vbi Euangelista generationem Virginis enarrat. Deinde, quia quamuis descenderet per Salomonem, non cōstat, an semper per primogenitos. Et esto hoc cōcedatur, & quod B. Virgo ius ad regnum obtineret, non deueniret ad Christum; quia in B. Virgine adhuc viuente sisteret, quin ad filium transiret. Denique non ex eo quia reputabatur filius Ioseph: nam licèt sanctissimus Virginis sponsus descenderet à Dauide per Salomonem Matth. 1. non tamen constat, quod in ea linea habuerit prærogatiuam primogeniti, 111.

Luc. 3. Matth. 1.

geniti, ad quem spectabat ius regni. Et licèt hoc detur, tamen Christus Dominus non erat illius naturalis filius, sed tantùm putatiuus. Quod aliqui dicunt, quòd erat filius adoptiuus illius, nullum assignabitur ad hoc fundamentum. Et esto admittatur, ad ipsum tamen per adoptionem ius transferri non poterat: nam maioratus institutus à maioribus, per adoptionem non transit, cùm sit in legitimi successoris præiudicium.

112. Tertiò. Argumentatur ex *Hieremiæ cap. 22. num. 30.* vbi Iechonias in peccatorum pœnam priuatur successione regni per vniuersam posteritatem; (Hierem. 22.) dicitur enim de Iechonia: *Quare abiecti sunt ipse, & semen eius;* & statim: *Scribe virum istum sterilem: virum; qui in diebus suis non prosperabitur, nec erit de semine eius vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat vltrà Iuda.* Ergo tota potesteritas Dauid videtur priuata, quantum ad temporale regnum; & per consequens, cùm Christus Dominus esset Filius Danidis, & Iechoniæ; nullum habuit ius ad regnum.

113. Quartò argumentatur. Quia perfecta paupertas, qualem Christus Dominus obseruauit, non solum vsum, sed etiam dominium, & ius ad bona temporalia excludit: ergo Christus omnibus illis caruit. Ad quid retineret ius, si vsus dimittendus erat? Et confirmatur, quia Christus Dominus dixit Pilato Ioannis 18. num. 36. (Ioan. 18.) *Regnum meum non est de hoc mundo.* quasi significaret quod regnum suum, non temporale, sed spirituale erat. Et hæc faciunt pro hac parte.

114. Secunda sententia est vera, & semper mihi fuit visa longè probabilior, vt dixi, dum explicarem materiam de Incarnatione: asseritque, quòd Christus Dominus, vt homo, obtinuerit legitimum, ac hæreditarium ius ad regnum temporale Israëliticum. Eam tenent noster Ioannes (Bachon.) Bachonus *quæst. 1. prologi. art. 2. conclusionum 2. & quæst. 11 art. 3.* (Armacan.) Armacanus *lib. 4. de quæst. Armenorum,* (Bernardin.) S. Benardin. Senensis *tom. 3. serm. de S. Ioseph.* (Burgens.) Paulus Burgen. *addit. 2. in cap. 1. Matth.* Petrus (Morales.) Morales *in Matth. lib. 2. tract. 9. conclus. 1.* Alphonsus de (Mendoça.) Mendoça *in relect. Theologica de vniuersali Christi regno.* Hanc sentētiam tenent multi sancti Patres, (Bernardin.) S. Bernardinus Senensis *citatus,* (Athanas.) S. Athanasius, *sermone de Beatissima Virgine, post medium,* explicans illud (Psalm. 109.) *Psalm.* 109. de Christo *Dixit Dominus Domino meo;* sic habet S. Pater: *Accepit his verbis thronum Davidis corporaliter ex ratione prosapiæ, qua pater illi fuit Dauid.* S. (Epiphan.) Epiphanius *hæres. 29.* ait: *Christus habet regiam dignitatem, quia est ex semine Dauidis Regis secundùm carnem.* (Hieron.) S. Hieronymus *in cap. 22. Hieremiæ circa finem,* & alij.

115. Probatur primò à multis adducendo multa Scripturæ loca, vbi dicitur Christus Dominus Rex. (Ioan. 1.) Ioann. 1. num. 49. ait Nathanaël: *Tu es Rex Israël.* Deo inspirante dixerunt Magi, *vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Confugere autē ad sensum spiritualem, est, vim textui inferre. Cùm Christus Dominus acclamaretur Rex *Matth. 21. num. 9.* numquam restitit clamantibus, quod apertè dixit (Marc. 11.) Marcus 11. *num. 10.* Acclamabant omnes, dicentes; *Benedictum, quod venit regnum patris nostri Dauid.* (Luc. 19.) Luc. 19 num. 39. *Benedictus, qui venit Rex in nomine Domini.*

116. Probant aliqui secundo. Quia Beatissima Virgo descendebat ex familia Dauid, & deficiente viro fœmina poterat succedere, vt patet ex *Num. 27. n. 8.* Deinde, quia licèt Beatissima Virgo descenderet à Dauide per Nathan, secundùm paternam lineam: tamen aliqua ex parte à Salomone originem habuit, vt ait S. Thomas *3. part. quæst. 31. art. 3. ad secundum,* (D. Thom.) S. Hieron. *in c. 22. Hieremiæ,* (Hieron.) S. Ionnes Damascenus *lib. 4. cap. 15.* (Damascen.) vt dixi *citato c. 1. quæst. vlt.* & latè Suarius *tom. 2.* (Suarius.) *ad 3. part. disput. 2. sect. 3. §. dico 3. & §. ad 4.* Et coniectura est, quia illæ fœminæ erant valde coniunctæ in eadem Tribu, ac proinde sæpe matrimonio iungebantur: ergo Betissima Virgo potuit habere ius ad regnum; ergo etiam Christus. Hæ sunt rationes, quibus alij hanc probant conclusionem.

117. Meo iudicio sic probatur bene conclusio. Primo, quia *lib. 1. Machabæorum cap. 14. num. 41.* dicitur, quod cùm regnum iam cessasset in familia Dauid, Senatus, ac Principes Iudæorum ex communi consensu conuenerunt, *Simonem Machabæum esse ducem, & Sacerdotem suum in æternum, donec surgat Propheta Domini fidelis.* qui Propheta fidelis intelligitur Christus Dominus, iuxta illud Deuteronom. 18. (Deut. 18.) *Propheta Sicut me,* &c. Et ita exponunt S. Dionysius, (Dionys.) S. Thomas, (D. Thom.) Lyra, (Lyra.) Hugo (Hugo.) de sancto Victore. Serarius (Serarius.) & alij *ibi.* Ex quo sic facio argumentum. Ex communi consensu translatus est Ducatus, ac principatus ex familia Dauid ad familiam Machabæorum: sed hæc translatio non fuit absoluta, & in perpetuum, sed vsque ad certum tempus, id est, *Donec surgat Propheta Domini fidelis,* scilicet Christus Dominus: ergo vbi primum Christus Dominus aduenit, acquisiuit integrum ius suum ad regnum, & principatum; quia illa translatio fuit legitima, & habuit vim legis, & in illa voluntate semper ille populus perseuerauit, & aliunde non constat, illam retractasse.

118. Nec obstat Ioannes *cap. 19. n. 16.* quod populus clamauerit, se non habere Regem, nisi Cæsarem; nam clamor ille ortus est ex eo, quod populus non cognouerit, Christum esse Messiam, vt dixit S. Petrus Actor. 3. n. 14. (Actor. 3.) *Vos autem sanctum, & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis.* Et concludit n. 17. *Et nunc, fratres, scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut, & principes vestri.* & 1. Corinth. cap. 2. n. 8. Ac proinde populus semper perseuerauit in illa voluntate virtuali, vt Messias suus esset Rex.

119. Probatur secundo. Quia regnum excisum est à filiis Dauidis vel ob peccata propria vniuscuiusque, vel ob peccata suorum parentum, vt constat ex *Hieremiæ cap. 22. num. 30.* nempe ob peccata Regis Sedeciæ, & Iechoniæ: atqui Christus Dominus erat legitimus filius Dauid, & nullum habuit peccatum, nec etiam ex dilictis parentum aliquam contraxit pœnam, vt est omnium sententia: ergo ex nullo capite est priuatus iure regni, ergo habet ius ad regnum. Quod luculenter confirmo ex Ezechiele 21. n. 25. De Rege Sedechia sic ait Propheta: (Ezech. 21.) *Tu autem profane, impie dux Israël? Hæc dicit Dominus: Aufer cidarim, tolle coronam, & hæc non factum est, donec veniret, cuius est iudicium, & tradam ei.* Vbi S. Hieronymus, (Hieron.) & Interlinealis (Interlin.) dicunt coronam regiam ablatam esse à domo Iuda vsque ad Christum, cui reseruata est. In cuius confirmationem clariùs Septuaginta (Septuag.) vertunt *Aufer coronam, donec venias, cui debetur.* Sed corona, quæ debetur, & tradita est Christo, est regnū Regis Sedechiæ, de hoc enim

est

eſt ſermo Prophetæ : atqui imperium Regis Sedechiæ eſt temporale ; nam ſine iure non datur debitum ; ius ergo habuit. Et confirmatur ex eo, quòd Angelus dixit Beatiſſimæ Virgini : *Dabit illi Dominus ſedem Dauid.* Dauid autem nullam habuit ſedem ſpiritualem , ſed tantùm temporalem,cùm non eſſet Sacerdos.

120. Ad primum argumentum reſpondetur , quòd aliud eſt, loqui de iure ad regnum , aliud de vſu, atque actuali poſſeſſione regni ; Chriſtus Dominus quamuis habuerit ius ad regnum temporale,& ſpirituale ; tamen ſolum fuit in actuali poſſeſſione regni ſpiritualis,& non temporalis.Prophetæ autem , ac ſancti Patres loquuntur de regno , quod actualiter obtinuit , quod fuit ſpirituale , & non de iure ad regnum , de quo hîc agimus.

121. Ad ſecundum argumentum dicimus,Chriſtum retinuiſſe ius ad regnum Iſraëlicitum, quod eſſet filius Virginis,& talis filius,nempe *Propheta Domini fidelis*,& ille , cui reſeruatum erat ius ex diuino iudicio , quamuis in aliis fuerit exciſum. Vnde licèt iure conſanguinitatis alij , & etiam ſanctus Ioſeph propinquiores fuerint Dauidi,tamen propter excluſionem factam in Iechonia ius ad regnum amiſerunt : quod tamen obtinuit Chriſtus Dominus , cùm eſſet illi Propheta Domini fidelis , vt patet ex citato loco Machabæorum. Et ille , cui traditum erat regnum , vt conſtat ex Ezechielis adducto loco ſuprà.

122. Ad tertium reſpondent aliqui, quòd regnum fuit extruncatum ex familia Iechoniæ , non tamen inde aliquid colligitur contra ius, quod obtinuit Chriſtus Dominus , ſiquidem Iechonias deſcendebat à Dauide per Salomonem, Beatiſſima autem Virgo Maria per Nathan. Vnde nec Chriſtus Dominus , nec Beatiſſima Virgo Maria erant ex familia Iechoniæ ; & ſi ob demerita regnum erat excluſum à familia Salomonis,tranſiit ad alterum Dauidis filium , nempe ad Nathan. Meliùs,& clariùs reſpondetur : *Nec erit de ſemine eius vir*,vt ait gloſſa Interlinealis,*Vir tantùm.* Chriſtus autem eſt Deus,& homo ; & ideo licèt ille locus intelligatur de aliis Dauidis poſteris, non tamen intelligitur de Chriſto Domino , vt ibi explicant D.Hieronymus,D.Baſilius, S.Thomas,& alij expoſitores communiter.

Interlin.
Hieron.
Baſilius.
S. Thom.

123. Ad quartum. Cum perfecta paupertate ſolùm pugnant vſus,& dominium,non tamen ius ad regna,& bona temporalia ; imò inde redditur glorioſior, quòd, cùm habeat ius , ipſum renuntiat, & dimittit. Et ideo licèt Chriſtus Dominus obtinuerit ius regni , noluit tamen habere vſum temporalem,ſed à ſe abdicauit,& totum tranſtulit in regnum ſpirituale in perpetuum , & ſic , vt inquit Apoſtolus 2.Corinthiorum cap.8.num.9. *Propter nos egenus factus eſt,cùm eſſet diues,vt illius inopia vos diuites eſſetis* , Quod tamen obtinuerit ius, Chriſto eſt valde glorioſum,vt inquit Anſelmus *de ſolitudinibus,cap.*52.vbi ſic ait.*Sola poſſeſſio quarundam rerum ſine vſu eſt grauiſſima, ſola poſſeſſio nobis grata erit, & exultatio grandis.* Ad confirmationem reſpondetur cum D.Thoma 3.*p.q.*59*art.*4.*ad* 1.non negaſſe Chriſtum ſe eſſe Regem temporalem quoad poteſtatẽ, ſed quoad modum imperandi,& vſum regni ; quia non erat Rex eo modo , quo alij Reges temporales, vt ſe cum miniſtris tueretur. Et ideo notat D. Auguſtinus *tract.* 115.*in Ioannem* , quòd Chriſtus non dixerit , *Regnum meum non eſt in hoc mundo* ; ſed dixerit,*Regnum meum non eſt de hoc mundo.*

2.Cor.8.
Anſelm.
D.Thom.
Auguſt.

QVÆSTIO XVII.

Soluuntur aliquot quæſtiunculæ.

VÆSTIVNCVLA prima Quare non dicitur,regnabit in familia,ſed in domo Iacob ; Multipliciter reſpondet Toletus *annot.*9.Primò. Ad indicandam peculiarem prouidentiam,quam Chriſtus Dominus habet de Eccleſia, ſicut paterfamilias de domo ſua, qui bene agnoſcit omnia, quæ ſunt in illa. Secundò. Quia ſicut homo in propria domo pretioſa recondita habet ; ſic Chriſtus Dominus theſauros gratiæ, ſcilicet Sacramenta , & dona Spiritus ſancti , repoſitos in Eccleſia ſeruat. Tertiò. Propter habitationem: homo enim propriè domi habitat ; ſic Chriſtus Dominus in Eccleſia quandam habitationem habet.Matth.28.*Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.*Quartò Ad ſignificandam vnionem quandam, ac familiaritatem,quam nobiſcum habet , & nos cum illo ; ſicut ij qui eiuſdem domus ſunt.Quinto Hugo.*Per hoc,quod dicit : In domo Iacob, notatur paucitas , quoniam multi vocati,pauci verò electi.* 124.

Tolet.
Prouidentiã habet Chriſtus de Eccleſia.
Matth.28.
Chriſtus nobis familiaris,
Hugo.

Quæſtiuncula ſecunda. Quare dicitur,*in domo Iacob*, & non *in domo Iſraël* , cum populus Hebræus ab illo parente natus , dictus ſit Iſraëliticus ; Iacob, id eſt,mitis , pauper, paſtor, perſecutionibus Eſau,ac laboribus, frigoris,& niuis oppreſſus. Iſraël , id eſt , fortis , bellator. Geneſis *cap.*32.*num.*28.Hebræi ergo , vt homines iſtius ſæculi , ab eo,quod nobilius erat in parente,nomen acceperunt, vt Iſraëlitæ dicerentur at Chriſtus Dominus, vt diuinus homo,ab eo, quod deiectius erat , ſcilicet Iacob , nomen imperio ſuo acquiſiuit : ipſum enim in paupertate,& humilitate fundauit. 125.

Homines regnum in magnis fundant; Chriſtus in paupertate.

Quæſtiuncula tertia ex D.Bernardo homil. 4. ſuper Miſſus eſt:*Quid magnum promittitur ei,qui ſedet ſuper Cherubim, & quem Propheta vidit ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum,ſedere ſuper thronum Dauid patris?* Ad quam reſpondetur,quod quamuis Chriſtus Dominus,vt vnigenitus æterni Patris,omnes terminos terræ in hæreditatem haberet;cùm tamẽ,ratione matris, Iſraëlicitum regnum ad eum ſpectaret,ideo tamquam maximè gratuitum ei promittitur. Secundo. Regnum , obtentum à patre erat iure hæreditario; quod vero in Iacob , id eſt, in omnibus fidelibus parabatur , meritis poſſidendum , & exinde maximè glorioſum. Vide ſuprà *cap.*1.*nu.*127.*cap.*2.*num.*26.& 27. 126.

Bernard.
Deus maximi æſtimat; quòd eſt à Virgine.
Quod permerita glorioſius.

Quæſtiuncula quarta. Quare dicitur , quod Chriſti *regni non erit finis.* Rationem literalem appoſui in expoſitione,moralem inquiro.Merito hæc de Chriſti regno annuntiantur : nam de huiuſmodi regno ait Iſaias,*Factus eſt principatus ſuper humerum eius*,Iſai.9.num.6. Qui autem prælaturam , ac officium habet ſuper humeros , vt illud aſportet , & ei ſubiiciatur , & non ſub pedibus , vt contemnat, ac conculcatum habeat ; illius regni non erit finis,ſed firmiter perdurabit; Petrum caput Eccleſiæ ſuæ creat Chriſtus Dominus , vt ipſam vſque in finem mundi per ſuos ſucceſſores regat , & gubernet ; & ait illi : *Tu es* 127.

Iſaiæ 9.

 Petrus,

Matth. 16. *Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.* Matth. 16. num. 18. Diabolus, vt Christum Dominum tentaret, eum statuit supra pinnaculum templi, *Matth. 4. num. 5.* Christus constituit Ecclesiam super Petrum, & Diabolus assumpsit Dominum super templum; quid hoc significat? quænam huius rei differentia; Ex vtriusque intentione facilè solutio deprehenditur. Dominus intendebat, vt Ecclesiasticus principatus perduraret in Petro, ac suis successoribus vsque in finem mundi, & ideo super ipsum suam Ecclesiam erigit, ac ædificat. Diabolus autem affectabat, an si fieri posset, quòd Dominus corrueret, ac præcipitaretur; & ideo ad suam intentionem Christum collocat super templum, quod ad officium suum spectabat, vt inde in ruinam se daret hæc enim valde proxima est illi, qui officium suum paruipendet, ac tanquam suis pedibus conterit.

Vt in officio valeas perdurare, ipsum asporta super humeros, & non sub pedibus.

Lucæ 1. n. 33. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

VERSIONES.

Syriacus.	Quomodo fiet istud, quandoquidem vir non est mihi cognitus?
D. Ambrosius hic.	Quoniam virum non cognoui.
Hesych. Presb. Hierosf. homil. 2. de laud. Virg.	Quomodo fiet istud apud me. *&c.*
Et iterum ibidem.	Quomodo mihi fiet istud, quia virum, *&c.*
Mosis Bar-Cypha Syr. Episc. p. 1. de Par. c. vlt.	Quomodo fieri potest, vt hoc eueniat, quando vir mihi notus non est.

EXPOSITIO.

128. MAGNA aduertentia, & consideratione adiuit Beatissima Virgo Angeli legationem, in nulloque loquentis sermonem interrupit: magna est enim ignorantia, dicentis sermone non finito, respondere Ecclesiast. 11. n. 8. *Priusquam audias, ne respondeas verbum; & in medio sermonum, ne adycias loqui.* In hac responsione Ad Angelum, tria considera in Beatissima Virgine, vt notat Hugo. Primum, Magnanimitatem fidei in promissi credulitate, Secundum. Prudentiam in interrogatione modi. Tertium. Stabilitatem in firmitate propositi. Quod triplici quęstione elucidabo.

Eccles. 11.

Hugo.

QVÆSTIO VII.

An in Deipara vlla fuerit dubitatio?

129. IN Beatissima Virgine, dum quærit: *Quomodo fiet istud?* Fuitne aliqua dubitatio? Respondent primò, Origenes *homil. 1. in Genes.* S. Gregorius Nyssenus *orat. de Christi natiuitate*; Euthymius *hoc loco.* Hanc interogationem factam fuisse ex incredulitate. Secundò. S. Athanasius *sermone de Deipara.* S. Chrysostomus *homil. 49. in Genes.* affirmant, Beatissimam Virginem dubitasse. & ideo dixisse: *Quomodo fiet istud?* Omnes tamen, licèt dicant, Zachariam non credendo, & dubitando peccasse, Beatissimam Virginem à culpa liberant: quia Zacharias habebat exempla ad credendum, steriles vt Sara, & Anna mater Samuelis, miraculosè perpererunt. Beatissima Virgo exemplum non habebat, quòd aliqua Virgo peperisset.

Origen. Greg. Nyss. Euthym. Athan. Chrysost.

Dicendum tamen est, quòd Beatissima Virgo firmissimè, & constantissimè, sine vlla dubitatione crediderit omnia, quæ ab Angelo dicta fuere. Solum ergo modum, quo erant implenda, an ope viri, cùm non esset reuelatus, quæsiuit. Ita communiter ferè omnes sancti Patres, S. Bernardus *homil. 4. super Missus est*, ait: *Non dubitat de facto, sed modum quærit, & ordinem.* Similiter hoc loco Theophylactus, Titus Bostrensis, S. Ambrosius, S. Bonauent. Beda, Eusebius Emissenus *serm. 4. ante Dominicam 1. Aduentus.* Ratio est manifesta: quia Beatissima Virgo Maria laudatur ab Elisabeth instinctu Spiritus sancti de fide; *Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur, quæ dicta sunt tibi.* Et ideo sancti Patres, vt notat Abulensis *Parad. cap. 31.* eam de fide maximè laudant. S. Augustinus appellat *Matrem credentium.* Noster S. Cyrillus contra Nestorium, *Sceptrum fidei.* Ergo firmissimè præbuit assensum credibilibus Secundò. Beatissima Virgo cognouit, Gabrielem esse Angelum Dei sanctum, & ex parte Dei illa proponentem; sed huiusmodi dictis non credere, peccatum est, vt patet ex materia de fide. Igitur, cùm constet ex Tridentino, quòd in ea nullum fuerit peccatum actuale, nulla in ea circa dicta ab Angelo extitit dubitatio. 130.

Bernard. Theophyl. Bostrens. Ambr. Bonauent. Beda. Eusebius. Abulens. August. Cyrillus.

Nec obstat illud verbum, *Quomodo*, quod in Scriptura est dubitantis, & non credentis. *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* Ioan. 6. n. 53. *Quomodo hic litteras scit*, Ioan. cap. 7. num. 15. Nam illi increduli fuerunt circa reuelata, & manifestata iam à Christo Domino. at Beatissima Virgo Maria hîc, quærit illud, quod adhuc reuelatum non erat, quomodo scilicet conceptio illa esset facienda; & ideo Angelus respondet; *Spiritus sanctus superueniet*, &c. Secundò. Quia sic olim Ioseph ex amore castitatis dixit: *Quomodo possum hoc malum facere?* Genes. 39. Sic Beatissima Virgo Maria ex amore virginitatis: *Quomodo fiet istud?* Tandem, quia sub eisdem verbis ex diuersa intentione loquentis latent peccata, & merita; quod eleganter notat D. Augustinus *lib. 50. homiliar. homil. 43.* ita ait, *Si verba attendamus, haud ambo crediderunt Zacharias, & Maria. Sed nos verba audiuimus, Deus potest corda interrogare, Zacharias ait: Per quid cognoscam hoc? desperando dixit, non inquirendo; Maria verò è contrario, quando ait: Quomodo fiet istud? Inquirendo dixit, non desperando.* Similiter D. Chrysologus *serm. 142.* Diuersa intentio patet. Zacharias fuit supplicio multatus: Beatissima Virgo Maria merito exaltata. Vide *cap. 2. num. 12. & 13.* 131.

Ioan. 6. Ioan. 7. Genes. 39. August. *Diuersa intentio tanta opus.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO XLIV.

Quare Virgo hîc modum executionis tanti mysterij interroget?

132. SVPPONO hîc, Beatissimam Virginem habuisse votum perpetuæ virginitatis. Ita hîc sancti Patres communiter. S. Augustinus *lib. de S. Virgin. cap. 4* S Bernardus *serm. 4. de Assumpt. & super Missus est.* S. Anselm. *de excellent. Virg. cap. 5.* S. Gregorius Nyssenus *orat. de Christi natiuit.* & alij multi, qui omnes notant illud de præsenti, *non cognosco*; idem valere ac de futuro, *non cognoscam*; nam apud Hebræos eadem vox præsens, & futurum significat, vt aduertit Galatinus *lib. 7. de Arcan.* Et idem est noster loquendi modus aliquando: Hodie non vescor carnibus, ac non vescar: Hodie non tendo in villam; ac non tendam. Tempore autem, quo illud emisit, dicam *cap. vlt. huius libri.* Illud autem aduerte, quòd hîc ait Beda, quod Beatissima Virgo in hoc voto faciendo extitit prima fœminarum. Notanter ait venerabilis Pater, *primam fœminarum*, quia aliqui viri votum virginitatis iam antea emiserant, vt alibi latiùs dicam. Ad quæstionem veniamus.

(Margin: August. Bernard. Anselm. Greg. Nyss. — Galatin. — Virgo habuit votum virginitatis. Beda.)

133. Interrogat Beatissima Virgo Maria modum mysterij; vt notat elegantissimè D. Gregorius Taumathurgus serm. 1. de Annuntiat. *Neque, ait, prius sanctissima Virgo donum admisit, quam quis illud mitteret, & quodnam donum esset, ac quis ferret, addidicisset.* Quod magnæ eius prudentiæ attribuitur, quòd rem nouam, & à sæculis non visam, non amisit, nisi magno examine præmisso, & ideo interrogat modum. Secundò. Quamuis Beatissima Virgo esset magno ingenio prædita, non tamen hac in re proprio voluit captu ratiocinari, sed modum perquirit à cælesti nuntio, qui illum explicare poterat. Hugo: *Non in proprio studio, ait, commentata est, quomodo fieret Mater Dei credens, quòd omnia possibilia sunt apud Deum.* Proueb. 12. n. 2. Qui confidit in cogitationibus suis, impiè agit. *Vnde maximè arguendi sunt illi, qui propter tumorem, & elationem animi, cum sibi satis sapere videantur, aliorum hortamenta respuunt.*

(Margin: Thaumat. — Magna prudentia non nisi examinata admittere. — Hugo. — Prudentia est interrogare.)

134. Tertiò. Vt tradit D. Gregorius Nyssenus *orat. de Christi natiuit.* dum ait, *Quoniam virum nō cognosco*, idem est ac si diceret, si res meæ voluntati committitur, potius nolo in Matrem Dei elegi, quàm iacturam virginitatis aliquam pati, ac promissum votum violare. Ex quo accipe magna documenta. Primò, quòd salubrius est, cordis synceritate, & animi virtutibus resplendere, quàm sublimi aliqua dignitate insigniri. E contra verò homines istius sæculi pro honoribus acquirendis virtutes animi prosternunt. Secundò, quòd in bono incepto persistendum est. Beatissima Virgo à se semel abdicauit filiorum sobolem, carnisque delectamenta: non vult ergo reiecta iterum assumere. Pro quo aliqui explicant illud Cantic. 5. n. 3. *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa?* Nota hîc vltimò humilitatem Beatissimæ Virginis, quod non ait: Quomodo concipiam hunc filium Altissimi; hunc, qui regnaturus est in domo Iacob? Sed tantùm ait. *Quomodo fiet istud?* Pro humilitate se matrem filij tanti publicari non vult. Et ideo Christus Dominus de hac matre se tantùm glorificauit. Vide suprà dicta.

(Margin: Greg. Nyss. — Nobilior virtus quam dignitas. — In proposito perseverandum. — Cantic. 5.)

QVÆSTIO XLV.

Quare addiderit Virgo: Quoniam virum non cognosco?

MAGNA sanè hîc est difficultas; Beatissima enim Virgo optimè intellexit totam Angeli legationem esse de Messia concipiendo; hoc apertè indicat numerus antecendens: *Hic erit magnus, & filius Altissimi*, &c. Deinde Beatissima Virgo manifestè sciebat ex *Isai. 7.* quod Messiam Virgo conciperet & pareret: ipsa enim Spiritus sancti donis, scientiæ, intellectus, & prophetiæ ac aliis erat illustrata, vt tradit D. Thomas 3. *part. quæst. 27. art. 5.* Ad quid ergo; dum agitur de conceptione Messiæ, ait: *Quoniam virum non cognosco?* 135.

(Margin: D. Thom.)

136. Respondet primo Chrysologus serm. 142. *Non quærat virum, ait: cesset opus hominis, quia ad reparationem hominis sufficit ars diuina.* Quærit Virgo vt data occasione Angelus rem explicet, quia ad remedium hominis non opus hominis, sed Dei interuenit. Respondent secundo Recentiores, quod Deipara sciebat ex Isaia, Virginem concepturam, & parituram; modus tamen conceptionis istius reuelatus non erat (vt bene notat D. Ambrosius,) & ideo dicunt, quod Beatissima Virgo sciebat, de potentia Dei absoluta fieri posse, quod Virgo ex viro concipiat salua virginitate, quapropter dixit: *Quoniam virum non cognosco.* Tertio. Albertus Magn. *super Missus est*, ait; *Quòd Maria dixit: Quoniam virum non cognosco; propter materiæ pleniorem descriptionem, propter veritatis maiorem expressionem ac denique propter nostram ædificationem.* Dixit hoc, diuina disponente Prouidentia, non propter se, sed propter nos, vt de perpetua virginitate sua manifestum daretur testimonium, & impia Hæreticorum ora obmutescerent. Quarto. Ita direxit Deus eius mentem, vt diceret: *Quoniam virum non cognosco*; at tanto virginitatis studio Deum maximè alliceret, vt de illa fieret homo; & carnem sumeret. Ad quod fortasse tendit Chrysost. hom. 49. in Gen. *Quoniam virum non cognosco, ait, nam si cognosceres, non fuisses habita digna: vt huic mysterio seruires.* Tantum placet virginitas Deo.

(Margin: Chrysol. — Ambro. — Alb. Mag. — Chrysost.)

Lucæ 2. n. 34. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.

VERSIONES

Syriacus. Spiritus sanctitatis veniet, & virtus Altissimi obumbrabit super te: propterea is, qui nasciturus est ex te, sanctus ipse, & filius Dei vocabitur.

D. Hilar.

D. Hilar. lib. 2. de Trinit. Spiritus sanctus desuper veniet in te.

D. Iust. Mart. quæst. 66. Spiritus sanctus in te intrabit, & vis Altissimi tibi obumbrabit.

Marius Vict. Afric. lib. 1. aduers. Arrium. Spiritus sanctus adueniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te.

D. Ath. serm. de S. Deip. Et virtus Altissimi adumbrabit tibi.

Arias. Spiritus sanctus superueniet in te, & efficientia Altissimi te obumbrabit, ideoque natum ex te sanctum, *&c.*

Text. Hebraicus. Et virtus Altissimi impluet, seu irrorabitur in te.

Textus Græcus. Quod generatum fuerit ex te sanctum, *&c.*

Nazianzenus orat. 49. Spiritus Dei veniet in te.

Mariana ex Syriaco. Obumbrabit super te.

Arabicus. Descendet in te.

EXPOSITIO.

137. Chrysost. Espondet Angelus ad id; quod Beatissima Virgo dixerat: *Virum non cognosco*; & ait: *Spiritus sanctus superueniet in te*; id est, vt explicat S. Chrysostomus *homil. 49. in Genesim.* quæras hic naturæ modum, & ordinem quando supra naturam sunt, quæ fiunt; non naturali via, sed supernaturali fœcundaberis, & Spiritus sanctus efficiet in te, quidquid præstat virile semen in generatione humana: *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ipsa virtus Spiritus sancti te proteget, vt nullum virginitatis patiaris detrimentum. Illa autem verba versionũ, *Inumbrabit, adumbrabit, impluet,* explicabo q. 49. quę magnam habent elegantiam. August. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum.* S. Augustinus *lib. 3. contra Maximinum, cap. 17.* Pro *ideo*, Irenæus. legit, *propterea.* D. Irenæus *lib. 7. cap. 26.* & alij multi, *Quapropter*; sed ad sensum parum refert, si hoc, vel illo modo legatur, *Quod nascetur.* Iuxta morem Scripturæ duplex est natiuitas; vna quando Matth. 1. fœtus exit in lucem; altera, quando concipitur. *Matth. 1.* Angelus ad Ioseph: *Quod in ea natũ est*; & in hoc sensu hîc sumitur, & sic Textus Græcus, *Quod generatum fuerit ex te*, ait, quia sola Virgo materiam ministrauit, & Spiritus sanctus fœcundauit. *Sanctum*, ait Angelus, quod connexionem habet cum illo *nascetur*, vt habet nostra vulgata. Et Christus Dominus dicitur Sanctus per excellentiam: quia est sanctus sanctitate substantiali, & intrinseca, quia Deus, & homo est: *Filius Dei vocabitur*, non adoptiuus, sed naturalis; de quo latè Theologi *3. part. quæst. 23.*

QVÆSTIO XLVI.

Quare dixerit Angelus, Spiritus sanctus superueniet in te?

Respondetvr primò. Ad denotandum quòd iste conceptus non fiet ope viri, sed quòd Spiritus sanctus seminariam viri supplebit virtutem. In generatione humana mulier dat materiam, quæ accedente viri virtute seminis organizatur, & formatur, vt sit capax animæ rationalis. Ita explicant S. Damascenus *lib. 5. cap. 2.* S. Ambrosius *lib. de statu Virginis, cap. 5.* 138. Damascen. Ambr.

Secundò dicitur: *Spiritus sanctus superueniet in te?* quia licèt fœtus virilis quadraginta dierum spatio efformetur, hîc tamen diuina Spiritus sancti virtute in instanti complebitur, & animam rationalem recipiet; & sic conceptio Christi in instanti perfecta est. Ita D. Basilius *homil. de humana Christi generatione.* S. Damascenus *lib. 3. de fide, cap. 2.* Basilius. Damascen.

Tertiò. Quomodo dicitur, quod Spiritus sanctus superueniet in Virginem, si iam per gratiam erat in ipsa, ita vt ei diceretur: *Gratia plena.* inuenisti gratiam apud Deum? S. Bernardus homil. 3. super Missus est: *Si autem iam Spiritus sanctus in ea, quomodo adhuc tamquam nouiter superuenturus repromittitur? An fortè ideo non dixit, venit in te, sed addidit, super, quia & priùs quidem in ea fuit per multam gratiam? sed nunc superuenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus est super illam,* Ita sanctus Pater ideo dicitur superuenire, quia admirabili modo & magna gratiarum multitudine nunc denuo aduenit in eam. Ex quo rectè ait S. Amadeus homil. 3. de Incarnatione, *In alios Sanctos venit Spiritus sanctus, sed in te superueniet, quia præ omnibus, & super omnibus elegit te, vt superes vniuersos, qui ante fuerunt, vel post te futuri sunt plenitudine gratiæ.* Ac si dicat, quod dicitur superuenire: vt significetur, quòd noua plenitudine gratię super omnes Sãctos in eam aduenit, vt omnes superet, & excedat. Quarto S. Hildephonsus serm. 2. de Assumptione: *Maria, ait, peruenit ad eas nuptias, quæ in vtero sunt dedicatæ, pro quibus arrhas accepit sponsa Christi in dotis titulo, & pignus hæreditatis æternæ Spiritum sanctum.* In die Incarnationis inter Virginem, & Deum celebratæ sunt nuptiæ, & pro suis eximiis virtutibus Maria habuit arrhas, scilicet æternam hæreditatem, & quia non erat conueniens, vt Virgo statim assumeretur in cælum, ideo aduenit Spiritus sanctus, & mansit apud Virginem, tam ad formandum, & organizandum Christi corpus, quàm vt ei esset datus in pignus suæ hæreditatis. 139. Bernard. Amadeus. Hildeph. Spiritus sanctus datus Virgini in pignus.

Quintò. Inter varias gratias quas Spiritus sanctus superueniendo, Beatissimæ Virgini communicauit; vt esset terribilis, & formidabilis Dæmonibus. Ita D. Athanas. *serm. de Deipara,* dum expendit hoc angelicum dictum, *Spiritus sanctus superueniet in te: vt in Apostolos, ait, virtus ista ideo descendit, vt contra omnem aduersariam virtutem vigerent, ideoque Spiritus superuenit essentialiter, ita quoque Spiritus sanctus in Virginem descendit.* Elegantissimè S. Pater quandam facit contrapositionem inter aduẽtum Spiritus sancti in Virginem, ac in Apostolos; & sicut Spiritus, vt contra 140. Athan.

contra omnem aduersariam pugnarent potestatem, eamque vi gloriæ suæ expugnarent, Apostolos inflammauit, ita Beatissimam Virginem, vt pro suis deuotis aduersus omnes dæmoniacos dimicaret incursus, eos terrendo, & fugando, Spiritus repleuit.

Virgo pro suis deuotis pugnat.

141. Sextò Quæsiuit ab Angelo Beatissima Virgo; *Quomodo fiet istud?* Respondet Angelus: *Spiritus sanctus superueniet in te*; ac si dicat Gratiam, quam inuenisti apud Deum, modum, & ordinem tam admirabilis mysterij: quem à me requiris, nec dicere, nec exprimere valeo; sed Deus, idest, Spiritus sanctus superueniendo te docebit, de hisque te instruet. D. Bernard. homil. 4. super Missus est; *Spiritus sanctus superueniet in te. Ac si Angelus, ait, respondeat ad Virginem: Quid à me requiris, quod in te mox experieris? Sciens scies, & feliciter scies, sed illo doctore, & authore; ego autem missus sum nuntiare virginalem conceptum, non creare, nec potest doceri, nisi à donante; nec potest addisci, nisi à suscipiente.* Quæ enim virtute Dei in Virgine operata sunt, & quæ gratiæ ei datæ, non cuiuscumque, sed solius Dei est dicere, vt etiam ait D. Bernardus. Vnde aliqui de Beatissima Virgine explicant illud Isaiæ 29. num. 11. *Erit vobis visio, sicut verba libri signati quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum Et respondebit: Non possum, signatum est enim.* Beatissima Virgo liber est, vt dixit cap. 2. num. 4. Si aliquis homo, vel Angelus, huius libri magnalia dicere, & explicare velit, non potest; signatum est enim. Solus Leo de tribu Iuda; scilicet Christus Dominus illum soluere, & aperire valet.

Bernard.
Isaiæ 29.
Gratiam, & excellentias Virginis solus Deus dicere potest.

QVÆSTIO XLVII.

Quare hîc diuinus Spiritus sanctus dicatur?

142. ANTEA in veteri Testaméto inuenies appellari Spiritus Dei, vel Spiritus Domini; nūc verò in nouo Testamento incipit aliter dici Spiritus sanctus, Rupertus in cap. 1. Matth. *Non facilè, ait, in omni serie veteris Testamenti reperies hoc insigne vocabulum, scilicet Spiritum sanctum. Ab hoc loco ferè primum sonuit in auribus nostris hoc reuerendum, & insigne vocabulum, Spiritus sanctus, vbi Angelus ad Mariam Spiritus sanctus, ait, superueniet in te, quam ob causam? nisi quia (quod cum magna reuerentia cogitandum est) maximè ex hoc opere, quod in Maria operatum est, clarius hic Spiritus Domini, quod verè sanctus sit.* Ac si dicat, quod Spiritus Domini hîc primum dicitur sanctus, quia ratione mysterij incarnationis magna cum reuerentia venerandus sit. Deinde cùm Incarnatio sit fons, & origo totius sanctitatis, ratione illius cooperationis Spiritus Domini dicitur sanctus, sæpe enim ab operibus, & factis nomen deriuatur.

Rupert.
Spiritus sanctus ob Incarnationem venerandus.

142. Secundò. Idem Rupertus citato loco in cap. 1. Matth. *Ex tunc, ait, qui priùs dicebatur Spiritus Dei, vel Spiritus sanctus, capit altius enuntiari, primum ex ore Angeli, deinde ex omni Euangelio Christi, quod vocabulum venerabilius sonare non dubito omni habenti aures audiendi.* Ac si dicat. Antea dicebatur Spiritus Domini, vel Dei, nunc verò in mysterio Incarnationis, ac lege gratiæ, excellentiori vocabulo dicitur Spiritus sanctus; quia ob tantum mysterium Deus à nobis est peculiariter colendus, ac venerandus, nouisque vocabulis nominandus.

Rupert.
Deus ob Incarnationem venerandus.

QVÆSTIO XLVIII.

Quare Christus Dominus dicatur conceptus de Spiritu sancto;

CERTVM est de fide, vt patet ex Concilio Nicæno, quod Christus Dominus sit de Spiritu sancto conceptus; & constat ex Matth. 1. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Et ratio est, quia Spiritu sancti virtus, & efficacia organizando, & animando carnem Christi, præstitit omne illud, quod ex parte viri ministratur. Ita communiter omnes Patres, & Theologi cum S. Augusti. *in Enchi. cap. 37. & serm. 1. de Natiuit. Domini.* Sed modò restat quæstio: Quare hoc opus tribuitur Spiritui sancto, cùm omnia opera ad extra communia sint omnibus tribus personis; & cur potius Spiritui sancto, quàm Patri, aut Filio adscribatur. Respondet primò S. Thomas 3. *part. quæst. 32. art. 1. in corpore.* Spiritus sanctus est amor Patris, & Filij, hoc autem opus Incarnationis ex Dei amore maximo prouenit. Secundò. D. Augustinus in Enchir. c. 40. *Iste modus, ait, quo natus est Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo, nullis præcedentibus meritis, in ipso primo exordio naturæ suæ, quo esse cœpit, verbo Dei copularetur.* Spiritu sancto tribuuntur dona gratiæ, ideo hoc mysterium ei adscribitur, vt inde intelligas, quòd fuerit opus summè gratuitum, & ex nullis præcedentibus meritis. Ex quo duo moraliter nota. Primò, quod Spiritus sanctus, qui est amor, est etiam donorum gratiæ distributor, solus enim verus amor dat gratiæ dona, & gratis. Secundò. Hæc actio, quæ interuenit in hoc mysterio, ordinata est ad vnionem naturæ humanæ cum diuina; distinctorum autem vnio, non tam potentia, & scientia, quàm vi amoris perficitur. 144.

Matth. 1.
August.
D. Thom.
Incarnatio opus amoris.
August.
Solus amor dat gratis. Diuersorum vnio amoris fit.

Tertio D. Petrus Chrysologus serm. 142. *Spiritus sanctus superueniet in te: Quia, ait, quod de carne natum est, caro est: & quod de Spiritu, Spiritus est.* Christus Dominus, vt viuorum, ac mortuorum esset iudex, cóciperetur, vt ergo ab effectibus carnis & sanguinis ostendatur alienus, de Spiritu sancto dicitur conceptus; quamuis enim in eo esset caro, & sanguis, in affectum tamen totus veluti Spiritus erat. Quarto. Spiritus sanctus, cùm personam ad intra non producat, vt docet Catholica fides, ad hoc vt eius potentia innotescat, ei tribbuuntur multa opera ad extra, vt sic ipse vitam, quam habet communicatam à Patre, & Filio, aliquo modo quantum decet, aliis communicet. S. Cylilus Alexandrinus in cap. 1. Genes. *Viuificat omnia Spiritus Dei, & cum ipse natura vita sit, vtpote à vita, hoc est, à Patre, & Filio procedens.* Quinto. Creatio adscribitur Spiritui sancto: & in hoc sensu S. Hieronymus *Epist. ad Oceanum*, quæ est 83. Theodoretus *quæst. 5. in Genes.* explicant illud Genes. 1. num. 2. *Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Merito ergo opus restaurationis, & redemptionis tribuitur ei, vt idem videatur creator, & restaurator. 145.

Chrysol.
Iudex affectuū expers.
Cyrillus.
Hieron.
Theodor.
Idem creator, & restaurator.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XLIX.

Quare dixerit Angelus, Virtus Altissimi obumbrabit tibi?

146. Gregor. D. Thom.

MVltæ sunt hîc Patrum expositiones, quas breuiter adducã. Prima. S. Gregor. *lib. 13, moral, cap. 11.* S. Thomas *3. part. quæst. 32. art. 1. ad 1.* Per virtutem Altissimi intelligũt filium Dei; & sicut vmbra ex lumine, & corpore ei obiecto conficitur, sic ex diuinitate, quæ lux est, & ex corpore humano Christi resultauit in Beatissima Virgine quędam vmbra, vt ipsam diuinitatem in se sustinere posset, præcipuè cùm Deus noster ignis sit. Ita etiam S. Bernardus *homil. 4. super Missus est*, & S. Dionysius Cartusianus, *Obumbrabit tibi, id est*, ait, *suam omnipotẽtiam immensam tuæ capacitati contemperabit, vt eius influentiam ferre queas.* Talis enim est Deus; vt aliquando potentiæ suæ vires reprimat, vt dilectos suos honoribus afficiat. Vnde ait Beda homil. de Annunciatione: *Sol, id est, diuinitas Christi tegmine se humanæ naturæ, quasi vmbraculo quodam obtexit, quo mediante Virginis eum viscera ferre sufficerent.* Secundò S. Athanasius *serm. de S. Deipara* Quòd sicut corpus hominis, vel arboris cognoscitur per vmbram, tamquam per effectum ita ipsum Incarnationis arcanum, ac ipse Christus Dominus, qui est Dei virtus licèt in vtero Virginis occultaretur per nouem menses, tamen per admirabiles effectus in Virgine operatos iam cognoscebatur.

[Margin: Bernardin. — Carthus. — Beda. — Athan. *Diuinitas quamuis occulta cognoscitur.*]

147. Tertia. Per virtutem Dei intelligitur Spiritus sanctus, qui vmbra quadam Virginem circundabit, vt ipsa sola ex creaturis hoc mysterium intelligat. S. Bernardus homil. 4. super Missus est, *Obumbrabit tibi, hoc est*, ait, *sicut obumbrando teget modum, quo de Spiritu sancto concipies, & occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur, & tibi.* Quarta. S. Athanasius *serm. de S. Deipara*, ita legit, *Et virtus Altissimi adumbrabit tibi*, hoc est, efficiet in te vt sis puritate, & sanctitate, veluti quædam sculptura, & pictura delineata diuinitatis, quãtum pura humana creatura particeps esse potest: & tamquam veluti quædam imago Patris, sine vlla humana coniunctione Deum concipies, & paries. Deinde nota egregiam ponderationem sancti Patris, non dixit Angelus, virtus Altissimi adumbrabit tibi in conceptu, sed absolutè, & sine addito; quia illa gratiarum abundantia, quàm in filij conceptione habuit Beatissima Virgo, in toto vitæ tempore semper illi affuit, Ita D. Athanasius, *Quam virtutem, ait, per omnia tempora conceptus eam habuisse, confido, & post conceptum eam retinuisse: neque enim id temporarium in Virgine accidisse opinor, sed per omnia tempora e idatum fuisse.* Vbi loquitur de influxu gratiarum; nam efficacia concipiendi data ei fuit in conceptione tantùm.

[Margin: Bernardin. *Ex creaturis sola Virgo intelligit Incarnationem.* — Athan. *B. Virgo quædam diuinitatis pictura.* — Athanas. *Gratiam, quam in concipiendo filium, in tota vita habuit.*]

148. Quintò. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, idest, virtus Altissimi supplebit vicem sponsi; nam olim in nuptiis sponsa velamine tegebatur à marito, & ideo nupta dicitur à nubendo. Vnde dixit Ruth ad Booz cap. 3. num. 9. *Expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.* Id est, Duc me in matrimonium tibi, vt clariùs ibi explicat Chaldæus, quod illo signo extensionis pallij demonstrabatur; de quo ibi Abulensis *quæst. 19.* Dixit ergo ad Angelum Virgo: *Quoniam virum non cognosco*; & ait Angelus: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non timeas, quia virtus Spiritus sancti obumbrando tibi, habebit veluti sponsam, & vices viri supplebit. Pro hac explicatione facit Iansenius, & doctissimus Carthagena lib. 5. homilia 11. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, id est, proteget, & defendet te, seruando illæsam virginitatem tuam quam tantopere optas. Ita Euthymius, Titus, Bostrensis, Toletus, & alij: Quæ expositio satis mihi placet. Et inde stabilitur: quia hoc verbum *obumbrare*, significat defendere: *Scapulis suis obumbrabit tibi*, Psalm. 9. num. 4. id est, defendet te. *Obumbrasti super caput meum in die belli*, Psalm. 139. num 8. id est, defendisti caput meum in prælio. Ecclesiast. 7. num. 13. vbi nostra Vulgata habet: *Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia.* In Hebræo habetur: *In vmbra sapientiæ, in vmbra argenti*; & sumitur in præsenti metaphora ex vmbra; quæ ab ardore Solis defendit, ac tuetur, & ita ait Angelus: O Virgo, Spiritus sancti virtus tibi obumbrabit, vt nullum æstum libidinis, aut concupiscentiæ, in hac conceptione persentias. Ita S. Augustinus *lib. de ijs, qui mysterijs initiantur, cap. 3. & in Psalm. 67. & epist. 57. ad Dardanum*, D. Hildephonsus *serm. 2. de natiuitate Virginis*, Paschasius *lib. 4. in lament.* Franconius Abbas *lib. de Gratia*, Brixian. qui omnes faciunt pro hac sententia, quam præclarè explicat D. Hilarius lib. 2. de Trinit. *Ne quod*, inquit, *per humanæ corporis imbecillitatem decideret virtus Altissimi Virginem obumbrat, infirmitatem eius, veluti per circumfusam vmbram confirmans, vt ad sementinam ineuntis spiritus efficaciam corporalem diuinæ virtutis obumbratio temperaret*; cùm Virgo tanto virginitatis amore flagraret, ait Angelus quòd nullam delectationem corporalem spiritu obumbrante, sentiret ad sementinam efficaciam corporalem.

[Margin: Ruth. 3. — Chaldæus. — Abulens. — Iansen. Carthag. — Euthym. Bostrens. Tolet. — Psalm. 9. Psalm. 139. — Eccli. 7. — August. Psalm 67. Hilderb. Paschas. Francon. Brixian. Hilar.]

Sed quid est, quòd dum diuina virtus in vterum Virginis venit, totus Deus suauis, & dulcis adest; quod explicat textus Hebraicus; nam vbi nos habemus, *Obumbrabit tibi*; legit *Impluet, seu irrorabitur*; vbi sub metaphora imbris cadentis in terram explicatur suauitas diuini Spiritus, dum in Mariam sine strepitu venit, & ideo ait Isaias 45. *Rorate cæli desuper.* & Psalmista Psalm. 71. *Descendet sicut pluuia in vellus.* At in Sina daturus legem totus terribilis, sonantibus tonitruis, & fulgurantibus nubibus apparuit. In Maria, vbi erat lenitas, & suauitas maxima, ibi Deus placidus adest; at in Sina obdurato in saxo legem erat scripturus; ibi ergo furor omnis, & strepitus, vt continuatur. D. Damascenus orat. 1. in Mariæ natiuitate. *O Maria*, ait, *arx Sina sanctior, quam non fumus, non caligo non procella contegit: verùm illuminandi vim habens Spiritus sancti splendor. Illic enim Dei verbum, tamquam Dei spiritu, legem saxeis tabulis inscribebat: hic autem ex Spiritu sancto, ac Virginis sanguine Verbum ipsum Incarnatum, seque naturæ nostra concessit.* Vbi suauitas, ibi lenis, & mitis est Deus; vbi obduratio, ibi terribilis, & rigidus apparet omnium creator. 149.

[Margin: Isai. 45. Psalm. 71. — Damascen. — *Deus suauis mitibus, rigidus asperis.*]

QVÆSTIO

QVÆSTIO L.

Quare prius dicatur de Christo esse sanctum quàm filium Dei?

150. DIxit Angelus de Christo Domino priùs, quòd erit sanctus, & posteriùs, quòd filius Dei nominabitur; *Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.* Respondetur, quòd sanctitas adeò est præexcellens, vt etiam ab ipsa maximè Dei filius magnificetur; & ideo primùm dicitur sanctus. Alternis vocibus clamant Seraphim apud Isaiam 9. num. 2. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Sed quid est, quòd dum Angeli Deum laudant, primò sanctum appellant, & hoc non semel, sed trina repetitione, cùm tamen vna tantùm vice Dominum Deum nominent? Prima enim Dei laus est, quòd sanctus sit, & dum maxima veneratione colitur, ter, ac vocibus alternis acclamatur sanctus, tanquam si inde maximè glorificetur. D. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 18. *Illam solam prædicant sanctitatem, Cherubim, & Seraphim indefessis vocibus laudant, & dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, nos quoque nihil pretiosius inuenimus, quo Deum prædicare possimus, nisi vt sanctum appellemus: quodlibet aliud inferius est Deo, inferius est Domino.* Cantat Ecclesia in suis precibus ad Primam, *Sancte Deus, sancte fortis, sancte, & immortalis.* Nónne sufficiebat dicere; Deus fortis, & immortalis? Ad quid in singulis additur *Sancte?* Ac si ipsa Dei essentia, ac attributa, quæ in fortitudine, & immortalitate exprimuntur, à sanctitate maximè extollantur, ac fortificentur, tanquam hæc sit prima Dei laus. Ait Regius Vates. *Magnificasti super omne nomen sanctum tuum*, Psalm. 137. n. 2. Sed quare non dixit; Nomen tuum, Deus, nomen tuum, Omnipotens, nomen tuum, Misericors; vel æternum; sed nomen tuum sanctum? D. Dionysius Areopag. lib. de diuinis nominibus, cap. 13. *Nomen sanctum tuũ, tanquam, ait, omnium nominum pretiosissimum.* Vide suprà *quæst.* 46.

Sāctitas quid maximè excelens. — *Isai. 6.* — *Ambros.* — *Psam. 137.* — *Areopag.*

Nota hîc tamen, quòd quando dicitur, *Ex te nascetur sanctum*; quamquam aliqui codices habeant *Sanctus*, in masculino, attamen multo meliùs nostra vulgata retinet *sanctum* in neutro: vt obseruant D. Bernardus *homil. 4. super Missus est.* Rupertus *lib. 1. de Spiritu sancto, cap* 10. Brixianus, & alij. Nam si diceret *Sanctus*, esset locutio determinata, quòd esset sanctus homo, vel infans; at dum dicitur *sanctum*, in neutro, & substantiuè, denotatur, quòd sit ipsa sanctitas, quòd quidquid in eo sit, singulariter sanctum subsistat.

Bernard. Rupert. Brixian. — *Christus sanctitas ipsa.*

QVÆSTIO LI.

Quare Angelus totus sit in explicando Christi regno; non verò in eius passione?

151. ANgelus Christi magnalia Virgini proponit, & nihil de eius passione, ac Cruce loquitur, vt postea prædixit Simeon *Luc 2. n.* 34. Angelus, vt optimus Legatus, plura dicere non debuit, quàm in mandatis habebat. Sed iterum redit quæstio: quare diuina prouidentia disposuit, vt de regno, & non de Cruce sermo esset? Poterit aliquis respondere ex D. Chrysostomo *homil. 4. in Matth.* qui ait: *Facilè solicitamur ad prospera, & promptius fidem accommodamus secundis.* Verùm licèt hæc de quauis alia pura creatura dici possint: non tamen de Beatissima Virgine, cuius fides, & obedientia in Deum erat eximia. Respondeo igitur primò, quòd Angelus interrogationi Virginis: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco; respondet, ac proinde totus est, vt ostendat, filium concipiendum, non purum hominem, sed Deum, & hominem, ac verum Messiam esse; vt ex hoc notum sit Virgini, quòd totum illud opus sine interuentu viri sit peragendum, iuxta Isaiam 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium.* Secundò, in eo, quòd Angelus eum Regem, & Iesum, id est, Saluatorem dicit, eius Crucem, & passionem apertè significat; tum, quia hæc ad Saluatoris munus pertinent; tum quia in Scriptura de Christo prophetata inueniebantur, quæ omnia Beatissimæ Virgini, vtpote repletæ Spiritus sancti donis, scientiæ, ac Scripturarum intelligentiæ, manifesta erant. Tertiò, vt ait D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Dies iste Annuntiationis, dies extitit summa lætitiæ, & gaudij, ac proinde nulla memoria doloris, & tristitiæ debuit in eo misceri.* Quartò. Angelus festiua, Simeon amara pronunciat, quia ad Angelum iucunda, ad hominem tristia dicere spectat. Vide *cap. 1. quæst.* 43. *num.* 108.

Chrysost. — *Isai. 7.* — *Bernard.* — *In die solemni nullum tristitia signum.*

Luca 1. *n.* 38. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis.

VERSIONES.

Theophylact.	Sextus mensis est illi, quæ dicebatur sterilis.
Cæsar. Virconcula dialog. 3.	Elizabeth cognata tua etiã ipsa concepit, &c.
Arias.	Ipsa concipiens fuit filium, & hic mensis sextus est illi vocatæ sterili.

EXPOSITIO.

COnnectit Angelus suam sententiam cum superiori, vt denotat particula illa, *Et ecce*, id est, res noua, & mirabilis. *Elizabeth*; adducit Angelus hoc exemplum, non quasi quòd Virgo dubia esset, firmissimè enim Angelo fidem præstitit, vt suprà dixi; sed vt eam credentem magis confirmaret: de quo *quæstione sequenti. Et ipsa*, cùm esset annosa, & sterilis, *Concepit filium in senectute. Et sextus mensis est illi*; quo iam vterus non potest occultari. *Cognata tua.* Longa quæstio: Quo pacto Beatissima Virgo & Elizabeth essent cognatæ? De qua omnes recentiores in præsenti. Ideo eam 152.

Epiphan. Theod. eam omitto. Sententia D. Ephiphanij *heresi* 78. Theodoreti *lib. quæstion. in Numer. quæst. vltim.* affirmat, illas duas Tribus Iuda, & Aaron mutuis matrimoniis coniungi solitas, mihi videtur vera indéque factum vt Beatissima Virgo, & Elizabeth essent cognatæ. Cuius rei rationem assignat Theodoretus. Quia Christus Dominus futurus erat Rex, & Sacerdos; Lyra verò Numer.
Lyra. *Rex & Sacerdos concordes.* 36. n. 7. *Fuit concessum, ait, vt Sacerdos posset accipere vxorem de Tribu regia, vt & Rex, qui praeesset in temporalibus, & summus Sacerdos, qui praeesset spiritualibus, essent magis concordes. Quod ad bonum reginem populi faciebat.*

QVÆSTIO LII.

Quare Angelus hîc factum Elizabeth Virgini commemoret.

153. Chrysost. RESPONDET primò Chrysostomus *homilia* 49. *in Genes.* vbi affirmare videtur, Angelum adduxisse exemplum Elizabeth ad inducendam Beatissimam Virginem, vt eius dictis crederet: quibus verbis indicat, quòd Beatissima Virgo fidem non præbuerit Angelo annuntianti quoadusque factum Elizabeth audierit. Sed iam suprà *quæst.* 43. satis probatum est, quòd Beatissima Virgo à principio fidem angelicis dictis sine vlla dubitatione, & firmissimè præbuerit. Ideò alias rationes proponamus. Secundò. D. Bernardus homil. 4. super Missus est, *Ideo, ait, sterilis cognata conceptus Virgini nuntiatur, vt dum miraculum miraculo addidit, gaudium gaudio cumuletur.* Vt gaudium Beatissimæ Virginis de sua electione in matrem Dei perfectissimum, & vndiq; que plenum esset aliorum bonum, ei manifestari debuit. Iusti tunc bona sua perfecta reputant, quando aliis communicata vident. De quo *quæst. sequenti in fine.* Tertiò idem D. Bernardus citato loco. *Quia decebat Verbum mox diuulgandum vbique, prius sciret Virgo per Angelum, quàm audiret ab homine: ne mater Dei à consiliis filij videretur amota, si eorum, quæ interiùs tam propriè gererentur, remansisset ignara* Vt dicitur Amos 3. n. 7. *Non faciet Dominus Deus Verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas.* Et ita illud secretum de Conceptione Ioannis Virgini reuelatur. Quartò Hugo. *Vt audiens, ait, cognatam vetulam grauidam, iuuencula cogitat de obsequio ei impendendo.* Bonum vnius debet alteri communicari, vt communiter gratias agant, & communiter gaudeant Prouerb. 18. n. 19. *Frater, qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.*

Bernard. — *Iustorum bona communicata.* — Idem. *B. Virgo à consiliis filij.* — Amos 3. — Hugo. — Prouerb. 18.

154. Quintò. Hoc exemplum Angelus adducit, quia in Maria toto loquebatur mundo. Et ideo voluit Deus steriles olim fœcundare, vt homines facile crederent Christum ex Virgine natum. Ita Diuus Chrysostomus *homilia* 49. *in Genes.* Diuus Ambrosius *lib.* 6. *in Lucam, cap.* 8. Diuus Basilius Seleucus *homilia de Ioanne.* D. Gregorius Nyssenus de sanctâ Christi natiuitate. *Ne, ait, incredibile putarent homines ex Virgine partum edi posse: minoribus miraculis ante exercendo fideles ad assentiendum, & credendum assuefecit: sterilis, ac decrepita filium parit; id quasi præludium est, & principium extitit miraculi, quod in Virgine subsecutum est.* In rebus magnis humana mens paulatim assuafieri debet. Et ideo ait Chrysostomus, quòd Angelus per sensibilia Virginem manu ducebat. Sextò Angelus proponit factum Elizabeth, non quia Virgo dubitaret, sed ad Maiorem confirmationem, & stabilitamentum eorum, quæ dicebat. Sic sæpe in Scriptura, dum aliquibus fiunt promissiones, adiunguntur signa; non quia dubitent, sed ad magis corroborandam dictam veritatem. 4. *Regum* 19. *num.* 20. *Isai.* 37. *num.* 30. Isaias pollicetur Ezechiæ Regi liberationem ab exercitu inimicorum; & tamen ipsi credenti, & non dubitanti datur signum 1. *Regum* 10. *num* 2. Saul post vnctionem datur signum; cùm tamen ipse non dubitauerit, *Luc.* 2. *num.* 12. Pastoribus credentibus Christi natiuitatem additum est: *Et hoc vobis signum*; & ita fit sæpe à magistris, vt quæ credimus, multis rationibus, & exemplis confirmemus. Ita Angelus ad magis roborandum id, quod dicebat, hoc exemplum Elizabeth proponit. Ita D. Ambrosius hîc: *Morale, ait, vt qui fidem exigunt, fidem astruant,* &c. Euthymius. Toletus *annot.* 70. & alij. Et hæc ratio videtur magis conformis literæ.

Chrysost. Ambr. Basilius. Greg. Nys. — *Paulatim assuefiat intellectus.* — Chrysost. — Luc. 2. — Ambros. Euthym. Tolet.

QVÆSTIO LIII.

Quare Angelus à minori probet id, quod maius est?

MVLTO excellentius est, quòd Virgo pariat, quàm quòd sterilis concipiat; & tamen Angelus ex hoc inferiori comprobat illud superiùs. 155.
Respondetur, quòd ex vno opere rectè probatur aliud; quia, vt docet D. Augustinus *Epistol.* 3. *ad Volusian.* In hoc mysterio tota ratio facti est potentia facientis. Et sicut diuina potentia facere potest, vt anus sterilis, cui materia ad generationem naturaliter deest, miraculosè illam valeat suppeditare; ita etiam supernaturaliter Virgo sine semine concipere. Et valde frequens est in Scriptura in miraculis magis mirabile per minus demonstrare. *Matthæi* 1. *num.* 5. Dum Paralyticus allatus esset ante Christum, circunstantibus dixit ipse Saluator: *Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge, & ambula? Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Surge, & ambula.* Et non est dubium, quòd si factum rectè expendatur, multo maius est remittere peccatum, & iustificare peccatorem, quàm sanare paralyticum, vel totum orbem creare. Diuus etiam Ambrosius *lib. de iis, qui mysteriis initiantur, cap.* 9. Eucharistiæ Sacramentum multis exemplis longè inferioribus demonstrat. Ergo quamuis præstantius sit, quòd Virgo Maria pariat, quàm quòd sterilis concipiat, bene vnum per aliud probatur, & ideo subdit: *Non est impossibile,* &c. Secundò. Si ad natiuitatem serui, & Præcursoris duo operata sunt miracula, vt anus, & sterilis concipiat; igitur bene probat Angelus, quòd in natiuitate Domini, & supremi Regis plura sunt facienda. Tertiò. Si Deus in ordine ad salutem populi sui voluit, vt sterilis concipiat, à fortiori excellentiùs perpetrabitur, vt Virgo concipiat; cùm semper Dei maiestas, & bonitas, facto vno

August. — Math. 9. — Ambr.

vno opere, intendat maius edere in nostram vtilitatem.

QVÆSTIO LIV.

Quare adducatur Elizabeth in exemplum, & non Sara?

156. ANGELVS non Saram, vel Rebeccam, Virgini proponit, sed tantùm Elizabeth. Respondet primò D. Chrysostomus hom. 49. in Genes. *Vide, ait, quanta Gabriel vtitur solertia. Non enim in memoriam reducit Saram, vel Rebeccam, vel Rachelem. Quare, & quam ob causam? Et hæ fuerunt steriles, & vetulæ, & magnum miraculum fuit: sed quia erant antiquæ narrationes, adducit eam ad hoc, quod nuper contigerat.* Vtitur Gabriel hoc exemplo potius, quàm illarum veterum mulierum, quia erat domesticum, & facilè oculis videri poterat, & fortius mouent præsentia, & domestica, quàm præterita ad fidem inducendam.

Chrysost.

Magis mouet bonū quàm antiquum, præsens, quàm præteritum.

157. Secundò D. Bernardus hom. 4. super Missus est, *Ideo, ait, sterilis cognatæ conceptus Virgini nunciatur: necesse erat non modico lætitiæ, & amoris præueniente inflammari incendio, quæ filium paternæ dilectionis cum gaudio Spiritus sancti fuerat conceptura; neque enim nisi in deuotissimo corde, atque hilarissimo, tanta se capere poterat dulcedinis, & alacritatis affluentia.* Deuotio cum hilaritate animi magna præparatio est ad Deum recipiendum. Et ita dicitur Psalm. 99. *Introite in conspectu eius in exultatione.* Dicitur Virgini conceptus consanguineæ, vt ex gaudio inde recepto se aliquantulum cum deuotione disponat, vt Deum in se inhabitantem habeat. Tertiò. Vt gaudium Virginis esset plenum, vt superiori quæstione dixi. Tanta enim erat charitas eius, quòd vt dignitatem maternitatis in se collatam in magna æstimatione haberet, necesse fuerit, ei explicari, quòd beneficia diuina in ipsa non sistebant, verùm aliis etiam communicabantur. Post explicationem somnij Nabuchodonosoris cùm Daniel maximis afficeretur honoribus: *Postulauit autem Daniel à Rege: & constituit super opera prouinciæ Babylonis Sidrach, Misach, & Abdenago,* Daniel cap. 2. num. 49. Sed quare vbi primum Daniel promotus est ad dignitatem, antequam aliquid agat, ac de eius conseruatione tractet, statim vt socij magnis afficiantur honoribus, procurat? Theodoretus, *Ostendit, ait, erga proximum dilectionem, & participes eorum, quæ acceperat, fecit tribules suos.* Ea enim erat charitas eius, vt quos habuit in orationibus socios, fecerit etiam in honoribus consortes.

Bernard.

Deuotio, & hilaritas, vt Deum recipiat.

Psalm. 99.

Daniel. 2.

Iusti bona sua esse volunt communicata.

Theod.

158. Hæc est iustorum conditio; peccatores verò è contra, dona non æstimant, nisi solùm ipsis data, imò cum aliorum pernicie, & damno. Consideratione magna expende diuersum modum vnctionis Dauidis, & Iehu. Vnxit Samuël Dauidem in Regem, 1. *Regum cap. 16. num. 13.* Et quamuis vnctionis verba ibi non reperiantur scripta, iuxta graues auctores sunt illa, quæ habentur 2. Regum cap. 3. num. 18. *In manu serui mei Dauid saluabo populum meum Israël de manu Philisthim.* At verò Iehu ita ait, quidam filius Prophetæ 4. Regum cap. 9. num. 7. *Hæc dicit Dominus Deus Israël: Vnxit te in Regem super populum meum Israël, & percuties domum Achab Domini tui, &c.* Sed quare tam diuerso modo isti sunt vnguento delibuti? Dauid pronuntiatur libertas populi Israël; Iehu verò perditio domus Achab? Dauid iustus, & sanctus, vt dignitatem regiam ei datam in multum haberet, necessum fuit, aliorum bonum, & libertatem populi scire: Iehu verò, vt impius, & scelerațus, aliorum damnum, & ruinam agnoscere.

1. Reg. 16.

2. Reg. 3.

4. Reg. 9.

Peccatores aliorum damno delectantur.

Lucæ 1. n. 37. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

VERSIONES.

Syriacus. Quoniam Deo nihil est difficile.

Textus Hebraicus. Quia non erit impossibilis apud Deum omnis res.

Vatablus. Quia non erit imposibilis apud Deum vlla res.

EXPOSITIO.

159. AD vtrumque opus annuntiatum, scilicet quòd Beatissima Virgo Maria concipiet, & quod sterilis pariet, refert Angelus præsentem sententiam: *Non est imposibile apud Deum omne verbum.* id est omnia, quæ Deus dicit, siue promittendo, siue annuntiando, ei sunt possibilia; non enim est Deus, sicut homines, qui sæpe promittunt, quæ facere non valent.

QVÆSTIO LV.

Quare dicatur, omne verbum non esse impossibile?

160. ALIQVI codices habent: *Nulla res est impossibilis.* Et quamuis idem sit sensus cum nostra vulgata, ipsa tamen meliùs retinet: *Non erit impossibile omne verbum.* Dicit *verbum,* vt denotetur, quòd Deo tam facile est facere, quàm homini dicere. Ita D. Bernardus homilia 4. super Missus est. *Non ait Angelus, inquit sanctissimus Pater, omne factum, sed omne verbū. An idcirco posuit verbum, quia quàm facile possunt homines loqui, quod volunt, etiam quod nullatenus possunt tam facile, imò incomparabiliter facilius, valet Deus opere complere, quidquid illi valent verbo exprimere?* Caietanus aliter respondet. *Omne verbum, nihil excipitur, ait, nisi quòd implicat contradictoriè; quòd etiam non excipitur, sed non includitur, quia non comprehenditur sub verbo aliquo vtpote quod non potest intelligi.* Ac si dicat. Omne, quod verbo mentis concipi, & intelligi potest, non est impossibile Deo, sed omne est ab eo factibile. Nota cum Maldonato, quòd non ait: *Non est impossibile, sed non erit: quia est Hebræorum phrasis, apud quos futurum modus est potentialis; & idem valet:* Non erit, ac, Non poterit esse. Deinde Angelus præcipuè annuntiabat rem de futuro, *Cōcipies, & paries: Virtus Altissimi obum-*

Bernard.

Tam facile Deo facere quàm homini dicere.

Caiet.

Maldon.

obumbrabit tibi. Ideo de futuro dixit: Non erit impossibile, vt ordinata esset loquutio.

Lucæ 1.n.38. Dixit autem Maria ad Angelum: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et discessit ab illa Angelus.

VERSIONES.

Syriacus. Ait Maria: Ecce ego sum ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Et abiit Angelus ab ea.

D. Ambros. hîc Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundùm verbum tuum, *&c.*

Persicus. Sit mihi iuxta verbum tuũ.

EXPOSITIO.

161. EATISSIMA Virgo, Maria perfectissimè intelligens totum, quod Angelus annunciauerat, ad ipsum dirigit sermonem suũ, & præbet consensum, plena fide, & humilitate, dicens, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi.* Illud *fiat* variè exponit. Ambros. Nam Diuus Ambrosius ait, esse voti, & desiderij. Euthym. Et ita etiam explicant Euthymius, Diuus Bonauentura. Ac si diceret Virgo: Opto, vt fiat mihi, Bernard. Bonauent. quod dicis. Secundò Diuus Bernardus *homil. 4. super Missus est*, & etiam D. Bonauentura, dicunt, esse verbum orantis, ac deprecantis. Ac si diceret Virgo: Peto, & oro, vt tale mysterium in me fiat. Sed vtraque expositio videtur parum consona humilitati Beatissimæ Virginis, quæ ita de se humiliter sentiebat, vt ei in animo non esset, desiderare, & petere, vt tale in ea peageretur mysterium. Quapropter melior videtur expositio, August. Irenæus. Damascen. Diui Augustini *sermone 7. de Sanctis*, Irenæi *lib. 3. cap. 33.* Damasceni *lib. 3. cap. 1.* & aliorum, qui dicunt, illud *fiat* esse tantùm verbum expressiuum; & significatiuum interni consensus. Quas veró virtutes Virgo hîc ostenderit, explicabo *quæst. 57.* *Et discessit Angelus ab ea*; peracto legationis officio, abiit Angelus, & vt bonus minister ampliùs non moratur.

QVÆSTIO LVI.

Quare Deus decreuerit, hoc mysterium fieri, interueniente Virginis consensu?

162. RESPONDETVR, primò, quòd in hoc mysterio Dei Patris cum natura humana, Christi cum Ecclesia, spiritualia sunt celebrata sponsalia. Cantic. 8. de quo Cantic. 3. *In die desponsationis illius.* In sponsalibus enim consensus vtriusque partis interuenit. August. Gregor. D. Thom. Chrysol. Ita D. Augustinus *sermone de natiuitate Domini.* D. Gregorius Magnus *homil. 38. in Euangelia.* D. Thomas *3. part quæst. 30. artic. 1 in corpore.* D. Petrus Chrysologus *sermon. 140.* Et hac de causa hîc exigitur consensus Virginis. Secundò. Vt ait idem Chrysologus Idem. *sermone 142. Audistis*, ait, *agi, vt homo cursibus iisdem, quibus dilapsus fuerat ad mortem, rediret ad vitam: agit cum maria Angelus, quia cum Eua Angelus egerat de ruina, vt nostræ perditioni conueniens nostræ reparationis principium responderet.* Sicut ergo per fœminæ consensum ruina intrauit in mundum; ita per alterius fœminæ assensum salus oriatur. Tertiò. Quia Deus Dignitas & meritum. voluit sanctissimam Virginem perfectissimè condecorare, vt mater Dei esset, & mater cum meritis, qualia est assecuta, dum Angelo consensum præbuit. Dignitas sine meritis parum nobilitat. Bernard. Pulchrè D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Sic pius Dominus*, ait, *dum nos præuenit tribuendo, quod tribuit gratis, agit, ne gratis tribuat.*

163. Quartò. Incarnatio radix, ac principium totius meriti: optimè ergo conueniebat, vt hoc meritum à matre Christi inciperet, dum huic operi suum præbet assensum. Vnde ait hîc D. Ambrosius, Ambros. alibi iam datus. *Nec mirum*, ait, *si Dominus redempturus mundum, operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.* Beneficia, quæ aliis præparas, à tuis inchoare debes. Beneficia à tuis inchoanda. Quintò. Decreuit Deus, Beatissima Virgine liberè consentiente, homo fieri, vt huic Virgini Mariæ nos omnes maximè obligatos cognosceremur, cuius arbitrio omnium nostrûm salus commendata est. Ita Diuus Bernardus Bernard. *homil. 4. super Missus est.* Vnde ait D. Petrus Damianus sermone de natiuitat. Damian. *Per ipsam, & in ipsa, & de ipsa totum hoc faciendum decernitur, vt sicut sine illo nihil factum, ita sine illa nihil refectum sit.* Sine Virgine nihil fit refectum. Sextò. Noluit Deus carnem sumere ex Beatissima Virgine sine eius consensu, sicut Eua formata est ex costa Adami ipso dormiente, vt significetur, quòd aliter se habet Deus in creatione, aliter in restauratione, ac salute nostra. nam in creatione vtitur potentia sua independenter à nostra voluntate; at in salute nostra, non vult ita effici, nisi cooperantibus nobis, & consentientibus. Dum pater Elisæus puerum emortuum resuscitare intenderet 4. Reg. 4. Reg. 4. cap. 4. num. 34. *Incubuit super puerum, & posuit os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius, & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri.* Salus nostra sine nobis non fit. Sed ad quid Elisæus componit membra sua cum puero? Nónne reuocandus est ad vitam miraculosè? Ad quid ergo calor in carne pueri? Quando Deus hominem creauit: Genes. 2. *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Nulla præuia dispositione temporanea in materia. Ad quid ergo hic modò calor in carne pueri? Abulensis ibi. Abulens. *Quia Deus infusurus erat animam corpori, ad hoc vt reuiuisceret, volebat calefacere carnem pueri.* In creatione interueniebat tantùm Dei potentia mirabiliter operans: at in restauratione, cuius puer typum gerebat, vt homo emortuus reuocetur ad vitam, necesse est, vt præcedat ex parte nostra calor, & dispositio, nec enim aliter Deus negotium nostræ vult operare salutis.

QVÆST

QVÆSTIO LVII.

Quæ virtutes se manifestauerint in consensu Beatissimæ Virginis?

164. QVARE Beatissima Virgo Maria Angelo ita responderit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum?* In quibus verbis multa hîc sunt inquirenda, & explicanda. In illis enim, vt ait Diuus Bernardinus Senensis *sermone 15. de festiuitatibus Virginis.* Plus meruit Beatissima Virgo eo actu, quo Angelo annuntianti assensit, quàm omnes Sancti omnibus, & meritis suis, ita vt dici possit: *Multa filiæ congregauerunt diuitias, tu verò supergressa es vniuersas*, Prouerb. 31. Ex quibus omnibus nomen sunt considerandæ virtutes.

Bernardin. *Quantū meritum in Virgine.* Prouerb. 31.

165. Primò enituit fides, vt ponderat hîc D. Ambrosius, & ostendit illud additamentum, *secundùm verbum tuum*; si enim assensum præbet, vt fiat secundùm verbum Angeli; ergo credidit omnia, quæ Angelus ei dixerat, quæ erant valde magna, mysterium Trinitatis, Incarnationem Verbi, Redemptionem generis humani. Et quamuis aliqua difficultatem facere poterant; quid si vir meus Ioseph, consanguinei, vel vicini viderint me grauidam, quid secum cogitabunt? Si dixero, opus esse Spiritus sancti, non credent, & blasphema iudicabor. Nihil tamen disceptauit, sed in omnibus credidit Deo, ac omnia sua magna fiducia, & spe in eius manibus commendauit.

Virginis magna fides.

166. Secundò. Resplenduit charitas in Deum, & proximum. Beatissima Virgo Maria Spiritu sancto illustrata optimè cognoscebat, se in matrem Dei, ac Reginam cæli, & terræ eligi, ac etiam vt filio suo officium famulatus exhiberet, ipsum nutriendo, lactando, pannisque inuoluendo, vt notat D. Hieronymus, contra Eluidium. Vnde Beatissima Virgo Maria icta cuspide charitatis, non de honore, sed de obsequio cogitauit, & ideo se ancillam profitetur. Verus amor solum seruire affectat. Deinde hîc habes documentum magnum, quòd in dignitatibus ante oculos proponas, non tam honores, quàm onera, vt eis debita obligatione correspondeas. Et ideo Virgo Maria non se Reginam, nec matrem dicit, sed ancillam. Vide suprà *cap. 2. n. 18.* Expende etiam magnam in proximum charitatem, vt notat pulchrè D. Thomas à Villanoua. *sermon. 1. de Annunciat.* dum considerat illa verba: *Ecce ancilla Domini. Grandi ergo mysterio, ait, altissimóque Deitatis instinctu, conceptura Deum, sui meminit ancillatus, vt orientem à se filium mundi obsequio manciparet.* Beatissima Virgo Maria in filio concipiendo agnoscebat diuinitatem, qua erat æqualis Patri; agnoscebat etiam humanitatem in forma serui. Ad Philippens. cap. 2. n. 7. *Formam serui accipiens*; vt mundum redimeret. Cùm autem Beatissima Virgo Maria optimè sciret ex iure Gentium, quòd partus sequitur ventrem, se ancillam dicit, & sui meminit ancillatus, quia in filio non tam considerabat diuinitatem, qua Deus erat, quàm seruilem conditionem, qua mundum redimeret, & vt filium mundi obsequio manciparet, vt ait S. Pater.

Hieron. *In dignitatibus onera, non honores.* Thō à Vil. Philipp. 2. *B. Virgo redemptionem nostram procurat.*

168. Tertiò. Radiauit hîc reuerentia, & cultus Dei, non enim dixit: *Ecce ancilla Dei*, sed *Domini.* Nomen *Deus*, idem est in Hebræo, Iehouah, quòd adeò erat venerabile, & sanctissimum apud Hebræos, vt nullus auderet voce exprimere, vel pronunciare, sed loco illius dicebatur *Adonai*, id est, *Dominus.* Beatissima igitur Virgo Maria, vt magnam erga Deitatem reuerentiam exhiberet, Deum noluit nominare, & ideo dixit, *Ancilla Domini.*

Reuerentia in Deum.

Quartò. Apparit gratitudo maxima; non enim dixit, *fiat in me*, sed, *Fiat mihi secundùm verbum tuum.* Si enim verbis proferret, *fiat in me*, hoc idem esset, fiat in meo sanguine, in meo vtero, ac in meis visceribus, vt Christus ibi concipiatur; at dum ait, *fiat mihi*, hoc est, in meum bonum, commodum, & honorem; & vt animus gratus meminisse voluit de his quæ in vtilitatem, & augmentum accipiebat, non verò de illis, quæ in obsequium dabat; vt ait D. Petrus Chrysologus serm. 142. *Deuotus animus infulis beneficiorum crescit ad obsequium.* Vide c. 1. n. 25. & 149. 169.

Gratus de his quæ accipit, non quæ dat recordatur. Chrysol.

Quintò. Profundissima humilitate tota Beatissima Virginis locutio plena est. Ait, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*; vt inquit pulchrè D. Bernardus homil. 4. super Missus est. *Quæ est ista, ait, sublimis humilitas, quæ honori cedere nescit, insolescere gloria non nouit: Dei mater eligitur, & ancillam se nominat; non magnum est humilem esse in abiectione; magna verò prorsus, rara virtus humilitas honorata.* Et idem habet D. Bonauentura. Humilitas in abiectione poterit reperiri, at in honore rara, & extraordinaria virtus. Et quamuis Beatissima Virgo Maria semper humilis esset, in Incarnatione tamen humilior apparuit; vt notat D. Ambrosius *lib. 2. de Beatissima Virgine.* Ideo dixit: *Ecce ancilla Domini*: quamuis Syriacus habeat per primam personam: *Ecce ego ancilla Domini*; tamen nostra vulgata habet per tertiam personam. Hic autem modus loquendi per tertiam personam magnæ est modestiæ, ac submissionis. Christus Dominus de se ait: *Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem*, Lucæ cap. 5. num. 24. Paulus de se: *Scio hominem ante annos quatuordecim*, 2. Corinth. cap. 12. n. 2. Ioannes Euangelista passim, *His est discipulus, quem diligebat Iesus.* Ita sanctissima Virgo Maria modestiæ ergo de se per tertiam loquitur personam; adeò enim humilis erat, vt se indignam reputaret, quòd ancilla Dei diceretur. Deinde non ait: *Faciam*, sed, *fiat mihi*, scilicet à Deo; quia verè humilis nihil sibi attribuit, sed omne à se factum, & faciendum bonum Deo adscribit. Tandem ait, *secundùm verbum tuum*; non repetit, magnalia: *Fiat mihi filius Altissimi*; quia humilis de se magna dicere nequit, vt iam suprà notaui. 170.

Bernard. *Humilitas in honore virtus rara.* Bonauent. Ambros. Syriacus. Luc. 5. 2. Cor. 12. *Humilitas totum Deo tribuit.*

Sextò. Magnam hîc ostentauit obedientiam, qua se diuinæ committit voluntati, vt faciat id, quod magis sibi placuerit. Sic aiunt Theophylactus, & Titus Bostrensis, *Ecce tabula sum pictoria; pingat pictor, quod voluerit.* Verba expendamus. Ait *Ecce*; idem est, ac si diceret, promptissima, & parata sum, non repugno iussioni diuinæ. Ancillam Domini se dicit, vt suam subiectionem, & illius potestatem, cui parata est obedire, verbis ostendat. Tandem non dixit: Fiat mihi filius Altissimi diuina virtute obumbrante; sed: *Fiat mihi secundùm verbũ tuũ*, vt significaret, quòd 171.

Theophyl. Bostrens. *Obedientia magna.*

quòd non promissionis magnitudine, sed obedientia Dei imperantis attracta consensum præberet. Et ait, vt notat Hugo Cardinalis, *Fiat mihi secundum verbum tuum, non meum, in quo multorum inobedientia reprehenditur, qui in his quæ sibi placens obediunt: in aliis verò murmurant.* Non enim suum, sed tantùm Dei placitum sequebatur. Ex quo expende quantum meruerit Virginis obedientia; nam Deus, dum ait, *Fiat*, creauit cælum, & terram, & omnia, dixit Deus, *Fiat cælum, fiat lux*, &c. At Virgo Maria, dum ait: *Fiat* Deus hominem, hac Incarnationis mysterium perfecit. Sed cur *Fiat* Mariæ plus quodammodo operatur, quàm *Fiat* Dei? Ea nunc est ratio, quia Dei *Fiat*, erat operantis, vt tenent, D. Chrysostomus, Diuus Augustinus *Genesis cap.* 1. *Fiat* verò Mariæ, obedientis; ideo Deus, in honorem obedientiæ, Mariæ *Fiat* suo quodammodo prætulit, & superiùs permisit, vt ita dicam.

Hugo. Bernard. *Vera obedientia alterum sequitur placitum.* Chrysost. August.

172. Septimò. In hoc actu magnanimitas maximè emicuit. Optimè nouerat ex Scripturis Beatissima Virgo Maria, Matrem Messiæ magnis doloribus, & tormentis esse exponendam, quia sæpe legerat ex Prophetis Christum flagellandum, conspuendum, crucifigendum, & omnes filij iniurias in matrem aliquo modo detorquendas; & quemadmodum Messias futurus erat vir dolorum; ita eius mater futura erat mulier dolorum, ita vt de ea diceretur: *Magna est velut mare contritio tua.* His tamen omnibus præuisis, prudentissima Virgo Maria constanti animo consensum præbet, ac omnibus se offerens ait: *Fiat mihi.* Expendet etiam hanc magnanimitatem in ipsius humilitate Non solùm ancillam se appellat, verùm & ancillam Domini. Vbi acutissimè Diuus Ambrosius, *Ecce ancilla Domini, apparatus officij est.* Ac si diceret: In appellatione ancillæ nullam vtilitatem, vel abiectionem consideres, sed magnum, & præclarum apparatum, quod Maria charitate plena Deo accurrit, cùm ei seruire regnasse sit.

Virginis magnanimitas. Ambrof.

173. Octauò. Prudentia præclarè deposuit omnia. Beatissima enim Virgo Maria aptè, breuiter, & compendiosè ad omnia, quæ Angelus annuntiauerat, ac promiserat, respondit: fiat secundùm verbum tuum. In grauissimis negotiis cautè, & magna circunspectione loquendum. Nonò. Splendet castitas, vt notant communiter Patres, scilicet in illo addito, *secundum verbum tuū*; non enim generaliter dat consensum, sed ad concipiendum iuxta modum præscriptum ab Angelo sine viri copula. Castitatis amor impulit, vt hæc diceret, quamuis sciret, se sine ope viri concepturam, vt ab Angelo annunciabatur. Et ita ait D. Hildephonsus *serm.* 3. *de Assumptione*; quòd *in ortu filij aucta est castitas: integritas roborata Mariæ.*

Hildeph.

QVÆSTIO LVIII.

Quare Diuus Lucas hîc mysterium Incarnationis subsecutum non expresserit?

174. SVPPONO, vt certissimum, quòd immediatè post Virginis assensum Verbum diuinum in eius vtero carnem susceperit. Ita tenet communis traditio Ecclesiæ, & docent sancti Patres, D. Irenæus *lib.* 3. *cap.* 33. D. Athanasius *sermone de sanctissima Deipara.* D. Damascenus *lib.* 3. *de fide, cap.* 2. D. Augustinus *lib. de Symbolo ad Cathecumen. cap.* 5. *& sermone* 5. *in Natali Domini, & sermone* 18. *de Sanctis.* D. Gregorius Magnus *homil.* 38. *in Euangelist. & lib.* 18. *Moral. cap.* 27. D. Bernardus *homil.* 4. *in Missus est.* Rupertus *lib.* 1. *de Spiritu sancto.* An verò hoc mysterium fuerit celebratum, præsente Angelo? Affirmat Euthymius. Negat verò D. Athanasius *citato loco.* Cuius auctoritas magni ponderis est. Deinde Angelus aduenit, vt nuntius, ad hoc vt Beatissima Virgo Maria assensum daret, & hoc dato statim recessit.

Irenæus. Athan. Damascen. August. Greg. Mag. Bernard. Rupert. Euthym. Athan.

Vocamus ergo in quæstionem, quare Euangelista non expresserit mysterium subsecutum? 175. Respondemus primò, vt indicaret, tam admirabile mysterium silentio venerandum, & verbis esse ineffabile, vt communiter docent Theologi cum Diuo Augustino *Epistola contra Volusianum,* Diuo Damasceno *lib.* 1. *de fide Orthodoxa, cap.* 2. Respondeo secundò. D. Lucas connectit statim in hoc capite visitationem Virginis ad Elizabeth, quæ Virginem Matrem Christi appellat: *Benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me?* Opera enim Dei potius rebus, quàm verbis explicantur. Tertiò. Angelus venit ad sanctissimam Virginem, si assensum daret, promittens ex parte Dei conceptionem Verbi diuini, vt notat Diuus Chrysologus *serm.* 140. Explicato igitur hoc consensu, infallibiliter sequitur opus promissum, cùm nihil habeat maiorem connexionem, quàm cum executione promissio diuina.

August. Damascen. Luc. 1. Chrysol. *Promissio Dei cum opere.*

CAP. VI.

Visitat Virgo Maria Elizabeth.

Lucæ 1. *n.* 39. Exurgens Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione in ciuitatem, Iuda.

VERSIONES.

Syriacus, & Vatablus. Surrexit autem Maria in diebus illis, & profecta est studiosè in montem, in ciuitatem Ithoudææ.

Textus Græcus. Profecta est in summitatem montium cum diligentia in ciuitatem Iuda.

Aliqui ex Græco ita legunt apud Tolet. annot. 16. Profecta est in ciuitatem Dauid.

Arias. Abiit in montanam.

EXPO

EXPOSITIO

1. OSTQVAM Sanctissima Virgo Deum conceperat: *In illis diebus*; per quod denotantur, quod non eodem die, sed paucis post. *Exurgens*, a loco suo, scilicet à Galilæa, *abiit in montana*, seu *montanam*; Iudęa enim regio montosa est: *Montes in circuitu eius, Psalm. 124. Super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc*, Lucæ 1. num. 65. *Cum festinatione*; properanter egit iter, ad visitandam cognatam suam Elisabeth, quæ morabatur in quadam ciuitate Iuda. Cætera in quæstionibus require. Psalm. 124. Luc. 1.

QVÆSTIO I.

Quare Virgo profecta fuerit ad visitandum Elizabeth?

1. Theoph. IN hac re reiicienda est sententia Theophylacti existimantis, quod Beatissima Virgo abiret ad Elizabeth vt maiori certitudine certior redderetur, an vera dixisset, qui apparuerat ei, vt ex hoc nec de suis dubitaret. Hæc, inquam, sententia falsa est, vt omnes fatentur; nam Beatissima Virgo firmissimè credidit omnia, quæ ei Angelus dixit, in nulloque dubitauit, vt dixi *superiori cap. quæst. 42.* Ideo alias rationes hic apponamus. Et suppono, vt certissimum, quod Beatissima Virgo ex peculiari instinctu Spiritus sancti, qui omnes eius actiones gubernabat, ac dirigebat, ducta est, vt visitaret Elizabeth; quapropter ait S. Bernardus sermone ad signum magnum: *Ascendit Maria portans pretiosissimum illud depositum portans onus leue, portans à quo portabatur.* Bernard.

3. Prima causa. Vt congratularetur cognatæ de bono, quod præter communem spem in senectute à Deo acceperat. Beda homilia de Visitatione. *Intrat Virgo domum Zachariæ, vt congratulatura de dono, quod conseruam recepisse Elizabetham didicerat.* Dionysius Carthusianus. *Quia iam plena fuit Spiritu sancto, spiritualique gaudio, charitatis feruore, & sancta dulcedine deuotionis festinanter processit, præsertim quia & cognatæ congaudere optauit, & obsequi.* Secundò. Vt de plenitudine gratiæ suæ nobis impertiret; & vt Regina totius vniuersi, ac communis persona effecta, bona sua suis communicaret; & vt vera filij sui imitatrix, qui venit ministrare & non ministrari. D. Bernardus sermone in natiuitate Virginis, *Ascensiones*, ait, *in corde suo disposuit Virgo, conuersatione pariter, & oratione ascendens. Abiit in montana, & salutauit Elizabeth, vt iam tunc posset dicere matri magister, quod tanto post filio dixit filius: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem institiam. Quid hac humilitate sublimius? Venisse eam mirabatur Elizabeth: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Sed magis miretur, quod instar vtique filij, & ipsa non ministrari venerit, sed ministrare. Ascendit planè supra omnem creaturam: nimirum supra Angelos, hauriat necesse est, quam refundat hominibus, aquam viuam.* Beda. Carthus. *Virgo suam gratiā communicat.* Bernard. *Virgo hausisse suā ingenium vt ministraret.*

4. Tertiò. Angelus de cælo veniens Virginem salutauit, ac Incarnationis mysterium ei annuntiauit; virginitas, cùm esset Angelis cognata, Mariam iter agere compulit, & consanguineam salutare, vt ei Incarnationis arcanum reueletur, semper enim sanctitas aliorum exemplo in via virtutis, ac charitatis tangitur, & monetur. D. Gregorius Thaumaturg. serm. 2. *Cum festinatione ad Elizabeth cognatam suam contendebant. Et ingressa domum Zachariæ salutauit Elizabeth Angelum imitata.* Quartò. Vt omni necessitati illius domus Zachariæ, tam spirituali, quàm temporali subueniret, omneque malum expelleret; spirituali necessitati Ioannem sanctificando, vt notat Origen. *homil. 7. in Lucam.* Et hęc est prima sanctificatio à Verbo Incarnato operata, tāquam illius primum ac valdè peculiare opus Necessitati temporali dedit etiam leuamen, vt quamuis Regina totius vniuersi, cognatæ debita præstaret obsequia. Beda homilia de visitatione. *Intrauit Virgo domum Zachariæ, non vt verbum Angeli mulieris attestatione probaret, sed vt mulieri prouectæ ætatis Virgo iuuencula ministerium sedula impenderet.* Quintò. Virgo constituta erat iam totius vniuersi Regina, venit ergo ad inferiorem: hæc est enim veræ magnitudinis conditio, vt quo quis excellentior sit, eo submissiùs se gerat. D. Ambrosius hic: *Commendandum est, quia superior venit ad inferiorem, vt inferior adiuuetur, Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannem.* Beda homilia de Visitatione. *Quanto magnus es, tanto te in omnibus humilia, Eccles. 3. mox vt Angelus, qui loquebatur ei, ad superna rediit, surgit, ac montana conscendit, & seniorem visitat.* *Sanctitas monetur exemplo.* Thaumat. Origen. Beda. Ambros. Beda. *Excellentior submissior opere.*

5. Sextò. Proficiscitur Beatissima Virgo, Spiritu sancto ita ordinante, vt maximè extollatur, & quæ salutata erat ab Angelo honore matris, salutetur etiam à cognata, vt sic eius dignitas non solùm nota sit Angelis, sed etiam hominibus Euthymius. *Abiit, vt infante in vtero exultante, & illa prophetante, maiorem acciperet celsitudinem.* Septimò. Vt Christus Dominus suo diuino Redemptoris munere fungeretur, Ioannis animam sanctificando. Prænuntiatum erat ab Isaia 8. num. 3. *Voca nomen eius, scelera spolia detrahere, festina prædari* Festinanter tendit ad Ioannem, vt sic nomini, ac muneri suo correspondeat. Et quamuis sit Dominus, quem vniuersi adorant, non dedignatur, vt ait Eusebius Emiss. *homilia de Visitatione*, ad seruum venire, vt seruum redimat: altius in mente videtur positum munus potius redemptoris, quàm dignitatis maiestas. *Virginis excellentia Angelis nota, & hominibus.* Euthym. Isai. 8. Eusebius. *Officio potius quam maiestati correspondendum.*

6. *Vidi*, ait Ioannes Apocal. 5. num. 6. *Et ecce in medio throni, & quatuor animalium, & seniorum, agnum stantem, tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, & venit, & accepit de dextera sedentis in throno librū.* Ecce Cùm in manibus Dei patris, in dextera sit liber ille, in quo scripta est dispositio redemptionis generis humani, & præceptum moriendi impositum Christo Domino, vt ibi explicant Primasius, & Ansbertus; & in sinistra, vt dicitur Prouerb. 3. n. 16. *In sinistra eius diuitiæ, & gloria.* Tamen Christus Dominus festinat, non ad gloriam, sed ad librum præcepti accipiendum. Rupertus lib. 4 in Apocalyps. *Cum*, ait, *in dextera sedentis lex ignea sit, quæ est iste liber, in sinistra vero illius diuitiæ, & gloria valde notandum, quia veniens Christus in hunc mundum, nihil diuitiarum, aut gloriæ de sinistra, sed tantummodo librum, siue igneam legem accepit de dextera.* Non ad diuitias, & gloriam, quam maiestas dignitatis exoptabat, sed ad preceptum, quod Redemptoris munus exquirebat, peruolat Christus, vt sic muniri Apoc 5. Primasi. Ausbert. Prou 3. Rupert.

muneri sibi commisso potius, quàm dignitati satisfaciat. Vide *cap.1. num. 21.* Alias rationes huius sacræ Visitationis dabo *quæst. seq.* Nam, vt ait S.Gregorius Magnus homil. in vigilia Visitationis. *Mysteria, quæ in hac sacra Visitatione peracta sunt, in tota æternitate celebrari satis, & exhauriri cogitatione, & sapientia omnium creaturarum nequeunt.* Gregor.

QVÆSTIO II.

Quare supremi Domini Christus, & Maria ad seruos tendunt?

7. RESPONDEO primo. Vt cognoscamus quod initium nostræ iustificationis est à Domino, qui nos quærit, sicut ouem, quæ perierat. Secundò, vt notat Beda *homil. de Visitatione*, superiori quæstione datus. *Mox, vt Angelus, qui loquebatur ei, ad superna rediit, surgit, ad montana conscendit, & seniorem visitat.* Expende *seniorem.* Voluit purissima Virgo honorem, ac venerationem senectuti deferre; vt tu discas senioribus humiliari, ac debita obsequia libenti animo præstare; vt superiori quæst. etiam dixi ex Beda, Carthusian. Tertiò. Ob sui magnam humilitatem venit ad cognatam seruam. Et ita ait Eusebius Gallicanus *homil. de Visitatione*, loquens in persona Elizabet. *Ego potius debui*, ait, *ire ad te, sed tua, tuique filij humilitas te coegit venire ad me.* Hoc est discrimen inter honores, ac fauores mundanos, & diuinos: vt mundani superbiam, ac elationem; diuini verò humilititatem, & abiectionem pariant.

Beda. *Mysterium Incarnationis ineffabile.* Beda. Carthus. Gallican. *Senioribus habenda reuerentia. Honores mundani superbiam diuini humilitatem pariunt.*

8. Cùm Dauid Rex esset constitutus, ita aliquando in oculis suis extitit humilis, vt diceret: *Ego sum vermis, & non homo*, Psalm. 21. num. 7. Et iterum: *Post fœtantes accepit eum pascere Iacob seruum suum*, Psalm. 77. num. 71. Postea vero aliquando ita fuit elatus, vt populum numeraret; quod superbiæ adscribunt. S.Gregorius Magnus 25. *moralium cap.* 14. Carthusianus, & alij. Sed quomodo idem regnum eidem homini humilitis, ac superbiæ excitamentum fuit? quando enim ipsam regiam dignitatem à manu Dei acceptam considerabat, ad miram humilitatem, & abiectionem aduolabat: *Post fœtantes accepit eum*, vt inde in gratiarum actionem erumperet: at cùm eandem dignitatem ab hominum applausu prouenientem cogitaret, in magnam superbiam efferebatur, ita vt super omnes Reges se ipsum existimaret.

Psalm. 21. Psalm. 77. Greg Mag. Carthus.

9. Quartò. Quia Beatissima Virgo vulnerata charitate, non potuit quiescere, quin cognatam inuiseret, ac præsentia, & gratia sua adiuuaret, & vt Ioannes aduentu Verbi sanctificaretur. Verus amor, & charitas moras nescit. Lucifer appellatur ab Ezechiele Cherub, cap. 28. num. 14. *Tu Cherub. extinctus* Et tamen quod ipse fuerit ex ordine Seraphinorum, est communis sententia Patrum, vt testatur Suarius *tom. de Angelis, lib. 7. cap. 16. n. 4. 5. & 8.* Quo pacto ergo dicitur Cherub? Ipse de se asseruit, *Sedebo in monte Testamenti*, Isaiæ 14. n. 13. Et qui sedere, ac quiescere intentauit, nomen Seraphin, id est, amantis, perdidit. Et ita D. Bernard. in prologo tract. *Ecce nos reliquimus omnia, ait: Operosa dilectio opportunè instans fortasiis, & importunè.* De sua charissima Sponsa inquit diuinus Spiritus Cantic. 8. num. 6. *Lampades eius, lampades ignis.* Symnach. legit, *Impetus eius, impetus ignis.* Septuaginta, *Alæ eius, alæ ignis.* Sed cur cum his comparatur amor? Impetus ignis, vel ala, seu lingua eius semper tremulo vibrantur motu, & nuquam quiescunt: ita proprium est amoris incessanter operari, & quietem nescire. Vnde ait Gilbertus serm. 26. in Cantic. *Innata est charitati solicitudo quædam.*

Amor moras nescit. Ezech 28. Suarius. Isaiæ 14. Bernard. Cant. 8. Symmach. Septuag. Gilbert.

QVÆSTIO III.

Quare Virgo non aduocet ad se Elizabeth, sed ipsa ad eam visitandam pergit?

VALDE mirum videtur, quod vbi primùm Virgo in vtero Verbum concepit, egrediatur ad Elizabeth. Mulier, quæ perdidit drachmam, dum inuenit, conuocat ad se amicas, & vicinas, *Luc. 15. n. 9.* Similiter & bonus pastor, cùm portat ouem amissam, *ibid. n. 6.* Cur ergo sanctissima Virgo: inuenta preti osissima margarita æterni Verbi in populo Israëlitico maximè exoptata, non conuocat ad se amicas, & cognatam suam Elizabeth? præcipuè cùm ipsa esset omnium Regina effecta. Sed Virgo foras exiit ad montanam pergit, cognatam visitat? Et huc veniunt omnes rationes datæ *quæst.* 1. Et quod non vocauerit amicas, in promptu est ratio. Quia supremi Regis sibi commissum secretum deuulgare noluit. Vide suprà *cap. 4. q. 32.* & infrà *cap.* 10. Cur ergo Elizabeth non conuocatur? Relinquitur quæstio. 10.

Ambrosius *lib. 3. in Lucam*, ad illa verba: D. Qui putabatur filius Ioseph: *Simul quam pulchram, ait, vt cum Elizabeth prænuntium Christi, Christum Maria genuerit, & altera de Spiritu sancto conciperet, altera sancto repleta Spiritu prophetauerit, secundum carnem videantur quoque fuisse cognatæ, quæ secundum Deum spiritualis cognationis consortio non carebant.* Virgo ad domum Elizabeth velocissimè penetrat; in virgine enim duplex dabatur amor: vnus naturalis consanguinitatis, aliter spiritualis charitatis: maxime vnus fouetur altero in salutis augmentum: cùm verò Virgo tanto amore stimularetur, ad cognatam citissimè peruolat, noster enim affectus dum amicos donis spiritualib. auctos vidimus, ad eos maximè rapitur. Secundò. Cum Virgo agnosceret ab Angelo, Elizabeth conceptum, ad eius domum festinè penetrat, vt ei gratuletur pro misericordia Dei cum illa facta; charitas enim in alienis bonis maximè exultat. 11. Ambros.

Spiritualis, & naturalis amor maximè coniunctus.

Tertiò. D.Bernardus homil. 4. super Missus est. *Ideo, ait, nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, vt audiens, cognatam vetulam, & grauidam, cogitet iuuencula de eius obsequio.* Virgo ad domum se trasfert Elizabeth, vt eius ministerio vetulam, & senem alleuiaret cognatã. Quartò. Mulier Euangelij conuocat amicas ob drachmam inuentam cum sine incommodo ad eam possent congregari. At Virgo cognatam grauidam ad se non aduocat, ne eam laboribus itineris molestaret, quæ enim nostri sunt, non debemus obire aliorum pressuris. Quintò. Erat virgo omnium Regina, 12. Bernard.

Gaudium nostrum, ne sit cum aliorũ molestia.

tamen

tamen vrbanitatis non ignara; & ideo cognatam vetulam non aduocat ad se, sed potiùs senectutem eius venerans ad illam tendit. Ex quo magnum habes documentum. quod in quocumque culmine dignitatis sit homo, viros graues, & ingenuos, quamuis aliàs sibi inferiores, & subditos, omni respectu, ac reuerentia prosequatur.

In dignitate nostri ſit semper tenda vrbanitas.

Gen. 18. Cùm esset Abraham ad ostium tabernaculi, & vidisset tres viros: *Cucurrit in occursum eorum, & adorauit pronus in terram*, Genes. 18. num. 1. Valde mirum est, quòd Abrahamus vir potentissimus tanta erga peregrinos, ignotosque viros submissione se habuerit. Abulensis: *Inclinauit se ad terram, ait, faciens magnam reuerentiam, erat enim vrbanus valde.* Quamuis tres illi viri peregrini essent, & multa egestate laborantes, facie tamen, ac corporis gestu, eminentes viri videbantur, & graues: ideo Abrahamus, quamuis princeps fuisset; tamen vrbanitatis gratia eos omni est veneratione prosecutus. Solemnis apud Ægyptios, vt scribit Herodotus *lib. 2.* erat consuetudo, vt etiam nobilissimi, cùm maiores natu, atque magistros obuios haberent, eis via, locoque cederent, ac aduenientibus assurgerent, locumque darent.

Abulens.

Herodot.

QVÆSTIO IV.

Quare Virgo non visitet Elizabeth per nuntium, sed per se ipsam?

13. POTERAT Sanctissima Virgo per aliquem fidelem nuntium Elisabeth de suo conceptu gratulari: immò vt suprema Regina ad illam poterat Gabrielem destinare; sicut & Ioannes è carcere Christum per suos discipulos visitauit, *Matth. 11.* Et Paulus absens per suos spirituales filios Timotheum, Clementem, Lucam, Ecclesias consolabatur omnes 1. *Corinth. 4. 14. & 16. num. 3. & 2. Corinth. 8. n. 18. & 22.* Cur ergo Sanctissima Virgo domi clausa, aliena ab hominum commercio, non per nuntium consanguineam visitat: Huic quæstioni satisfieri potest omnibus datis rationibus *quæst. 1.*

14. Deinde respondetur primò, ex D. Bernardo hom. super Missus est. *Vel ideo, ait, nuntiatur Mariæ conceptus Elizabeth, vt illa properante ad visitandum, paruulo Propheta locus, & occasio detur, quo minori adhuc domino sui officij valeat exhibere primitias: & dum ad se inuicem occurrit matrum, infantiumque deuotio, mirabilius fiat miraculum de miraculo.* Ad cognatam per se ipsam auolat, vt præsentia Christi Ioannes mirabiliter sanctificetur, dum infantes, matresque miro se se exercent amoris affectu, inter se connectuntur, atque illum multis signis, ac vocibus manifestant. Ad alios mittantur nuntij; Angelus ad Petrum in carcere, *Actor. 12. num. 7.* Ad Ioannem *in Apocalyps. 22. num. 9.* At ad Baptistam verbum in virgineo thalamo descendit.

Bernard.

Mirabiliter sanctificatur Ioannes.

15. Secundo. Agebatur hîc charitatis negotium; vt Virgo cognatam vetulam adiuuaret obsequio, & vt Ioannes à peccato mundaretur, & quod charitatis est, non per alienas, sed per proprias debet manus ministrari. Iuxta meridiem propè tabernaculum Abrahæ tres viri apparuerunt. *Ipse verò cucurrit in occursum eorum, & dixit: Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeat seruum tuum*, Genes. 18. n. 2. Sed cur Abrahamus, qui magna erat stipatus seruorum caterua, ita vt trecentos domus suæ vernaculos contra quinque reges armauerit, *Genes. 14. num. 14.* Qui pro vxore filio suo quætenda seniorem domus suæ seruum in Mesopotamiam misit. Cur aliquem ad hos tres vocandos viros non mandauit, sed ipse celeriter in eorum occursum festinauit? Lyppoman. *Cucurrit, ne quis alius charitatis officium præriperet.* Quæ ad domus auctoritatem maiestatemque spectabant, vni famulo committere non dubitat; quæ vero charitatis erant, per seipsum exequitur.

Charitatis officia per nos ministrentur.

Genes. 18.

Lyppom.

16. Tertio. Virgo ad cognatam, non per nuntium fidelem, sed per se ipsam venit, sanctissima enim Deipara obligatione Elizabeth maximè erat adstricta, tum ob consanguinitatem, tum quia Angelus annuntiationem suam Virgini expositam, eius maximè corroborauit, ac stabiliuit exemplo, vt dixi *superiori cap. 5. quæst. 52.* Et quæ magni ponderis sunt, melius à viro graui obligatione constricto, quàm à quolibet strenuo, & fideli ministro expedienda sunt ac peragenda. Cùm Moyses defensis Raguelis filiabus earum oues adaquasset, & ipsæ ad Raguelem patrem suum reuertissent, pater ad eas dixit: *Cur velocius venistis solito?* Responderunt: *Vir Ægyptius liberauit nos de manu pastorum, insuper & hausit aquam nobiscum, potumque dedit ouibus. At ille: Vbi est? inquit. quare dimisistis hominem: Vocate eum, vt comedat panem*, Exod. 2. num. 18. Sed cur Sacerdos Madian vir potens, non per famulum, sed per filias suas adolescentulas vocat Moysem? Cur prouidus pater Virgines suas totam ciuitatem circumire cogit? Raguel Sacerdos Moysi esse filias suas ob beneficium acceptum maximè deuinctas, agnouerat, ideo per illas ipsum ad se adducere determinat: diligentius enim perficienda res erat á puellis obligatione obstrictis, quàm à quolibet fidelissimo, strenuoque ministro.

Magna melius fiunt ab obligato, quã à fideli ministro.

Exod. 2.

QVÆSTIO V.

Quare dicatur Maria exurgens?

NONNE sufficiebat dicere: Abiit in montana? Ad quid additur, *Exurgens*? Respondet primò Salmeron *lib. 3. tract. 10.* quod locutio Hebraica est quæ tunc vsurpatur, cum aliquid sit agendum. *Surge, propera, amica mea*, Cantic. 2. num. 7. *Surge Domine in requiem tuam*, Psalm. 131. *Exurge Domine, ne confortetur homo*, Psalm. 6. num. 20. De sancto Ioseph dicitur: *Qui consurgens accepit puerum*, Matth. 2. Sic Beatissima Virgo surgere dicitur, vt aliis ministraret, & de sua plenitudine nobis infunderet. Secundò. Toletus *in commen.* Dicitur surgere, inquit, ad significandum situm loci, erat enim ciuitas Nazareth, à qua proficiscebatur humilior, atque depressior montanis Iudææ; qua de causa, quando Christus à Galilæa ibat in Iudæam, ascendere dicebatur, *Matth. 20.* Tertiò Lyranus, Carthusianus. Dicitur exurgere à meditatione, ac contemplatione; at cum hac expositione obstat, quod Beatissima Virgo in tanta perfectione erat, vt nulla actio externa interiorem

17. Salmeron.

Cantic. 2. Psalm. 131. Psalm. 6.

Matth. 2.

Tolet.

Lyran. Carthus.

teriorem contemplationem excludere, & nec contemplatio actionem. Quartò. Quamuis Beatissima Virgo in magna esset dignitate constituta, vbi primum tamen se ipsam humiliauit, ac ad inferiorem descendit, se quodammodo sublimauit, ac exaltauit, & ideo exurgere dicitur.

18. Carthus. Quintò. Dionysius Carthusianus. *Etiam exurgere dicitur a loco orationis, à quiete contemplationis, ab habitaculo mansionis.* Virgo domi erat clausa, & ideo dicitur exurgere; sed quare Virgo, quæ intra domus suæ parietes solita erant manere, vt Ambros. ait D. Ambrosius. Quæ ante sola in intimis penetralibus morabatur, Spiritus sancti impulsu foras egreditur? Respondeo cum Cassiodoro, Cassiodor. dum expendit illa verba Cantic. 2. n. 10. *Surge, propera, amica mea.* Ita ait ille. *Quid est quod superiùs filias Hierusalem idem sponsus adiurabat, ne suscitarent, nevè euigilare facerent dilectam; hic verò quod ipse eam suscitet, & surgere hortatur?* Cassiodor. Respondet citatus Cassiodorus: *Quia omnia tempus habent, tempus contemplationis, tempus actionis.* Et eandem quæstionem latè tractat D. Bernard. Bernardus *serm. 58. in Cantic.* & sic soluit. *Agnoscite hic commendari vicissitudines sanctæ quietis, ac necessariæ actionis, & quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otij, vbi officij, & operis cogentior viget, instantiorque vtilitas.* Quod confirmat exemplo Christi Domini, qui nocte passionis Discipulis Dixit: Matth. 26. *Dormite, & requiescite*; & eadem hora: *Surgite, eamus, ecce appropinquat, qui me tradet*, Matth. 26. num. 46. In tantum enim tempori, & occasioni est accommodandum. Vide *cap. 7. num. 11. lib. 2. cap. 5. num. 42.* *Accommodandum tempori.*

19. Sextò Notanter Euangelista ait: *Exurgens Maria*; vt nobis insinuaret, Virginem cum filio suo esse maximè conglutinatam, de eiusque ingenio, ac conditione quàm altissimè participem esse factam; nam sicut æternum Verbum, thalamo suo exurgens in salutem hominum ad nostram descendit naturam: ita sanctissima Dei Genitrix, è cubili suo exurgens, vt Ioannes à Christo sanctificaretur, in domum Zachariæ ascendit, vtque Elizabeth multa gratia impleretur. Haymon Germaniæ Episcopus, inquit: Quod cùm Beatissima Virgo per nouem menses æternum Verbum in vtero suo continuerit, multas illius proprietates, ac conditiones, suxit, ac attraxit. Ait Virgo Christo Domino, vt explicat Rupertus, *Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.* Cui Christus respondet. *Veni in hortum meum, soror mea sponsa, misceui myrrham meam*, Cantic. 5. num. 1. Dubitat tamen animus, cur Virgo inuitat Christum ad amœnissimum pratum, ac ad gustandum de fructibus illius: Christus vero Virginem solùm vocat ad hortum, non tamen ei offert fructus illius, vt manducet? Cur Christus Rex magnificus erga suam sanctissimam matrem tam parcè se habet? D. Gregorius Nyssenus, D. Ambrosius *lib. de bono mortis, cap. 5.* per hortum intelligit Ecclesiam, seu cœtum fidelium; per fructus vero salutem animarum. Et ita ait Christus: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis*, Ioan. 4. num. 32. Iustus Orgelitan. per *fructus* accepit opera misericordiæ, & charitatis. S. etiam Ambros. per *fructus* item labores ac dolores exponit, iuxta lectionem Septuaginta, quæ habet, *Comedat fructum nucum suarum.* Cortex enim nucis durus est, atque amarus. Christus, & Virgo mutuo se inuitant ad cœtum fidelium, Virgo tamen pro hominum salute Christum deprecatur: *Comedat fructum pomorum suorum.* Christus verú hanc solicitudinem à Virgine non exquirit; tum quia vt mater misericordiarum, hanc ex sua bonitate ingenitam habebat propensionem; tum quia sat erat, vt nostræ saluti Christus intenderet, vt etiam illa eidem incumberet.

Virgo persimilis Christo. Haymon. *Virgo multas Christi conditiones participauit.* Rupert. Cant. 5. Greg. Nyss. Ambros. Ioan. 4. Orgelit. Ambros. Septuag.

QVÆSTIO VI.

Quare cum festinatione suum confecerit iter Beatissima Virgo?

VAMVIS cum sedulitate grauiter tamen, ac modestè incedebat, vt tantam Reginam decebat. Respondent primò D. Ambrosius, Lyranus, Caietanus, Hugo, & D. Bonauentura, quod Virgo ob verecundiam festinauerit, ne extra domum diu in publico moraretur. Vnde ait D. Ambrosius, *Discite Virgines non demorari in plateis, non aliquos in publico miscere sermones.* Secundò. Post conceptionis initium, statim festinat; quando fœtus est mollis, & facilè dissoluitur, vt notat Albertus Magnus in Lucam; vt ostendat, se non ope viri concepisse. Deinde iter agit statim post conceptam prolem, vt manifestum sit, se prægnantium molestias non sentire, sed omnibus esse superiorem. D. Bernardus serm. in signum magnum. *In ipso conceptionis initio, quando potissimum cæteræ mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate montana conscendit, vt Elizabeth ministraret: sed & ascendit Bethleem, imminente iam partu, portans pretiosissimum illud depositum, portans onus leue.* Tertiò. Festinabat celeriter Virgo sanctissime, & quamuis ex hoc sæpe sæpius iter sit laboriosus, tamen vt Ioanni subueniret, omnem commoditatem, ac itineris molestias contempsit. 20. Ambros. Lyran. Caiet. Hugo. Bonauent. Alb. Magn. Bernard.

Quartò. Vt ait idem D. Ambrosius, *Festinat præ gaudio.* Gaudium enim, & lætitia maximam dant celeritatem. Quintò. Vt ostendatur regalis animi magnanimitas, quæ nulla montium asperitate, vt ab incepto desisteret, detineri potuerit, sed festinanter omnes difficultates superauit, vt ad destinatum locum perueniret. S. Ambros. *Non ab studio asperitas montium, non ab officio prolixitas itineris retardauit.* Vide *cap. 2. num. 68.* Sextò. Origenes homilia 7. in Lucam, *Iesus verò, ait, qui in illius vtero erat, festinabat, adhuc in ventre matris positum, Ioannem sanctificare.* Hæc autem festinatio etiam fuit ex parte Christi, qui Virginem ducebat, vt prælectum amicum à peccati miseria liberaret. Verus amor non sustinet amicum in labore, ac miseria detineri. 21. Ambros. Idem. Origenes.

Septimò. Festinabat, vt ait D. Ambrosius. *Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia*, vt te doceat opera charitatis promptè, & alacriter facienda. nam qui citò dat, bis dat. Deinde vt habeamus documentum, ea, quæ sunt obsequij Dei, expeditè esse absoluenda. D. Ambrosius lib. 1. de Cain cap. 5. *Non satis est rectè facere, nisi* 22. Ambros.

si etiam maturare, quod facias; vberiores fructus habet accelerata deuotio. Valde minutè explicat sacer textus, *Exod.* 28. vestes ac ornamenta Summi Sacerdotis: & tamen pedes discalceatos relinquit, vt Summus Pontifex citissimè ac expeditè mandata Dei exequi posset. Vt eleganter
Greg Nyss. ponderat D. Gregorius Nyssen. lib. de vita Moysis: *Ita, ait, induto Sacerdoti nullum calceamentum imponitur, ne tardior ad currendum sit, aut vix mobilis pelles secum trahens animalium mortalium. Nam impedimento calceamenta fuerunt Moysi, cùm ad ardentem rubum accederet.* Si calceamenta fuerunt Moysi impedimentum, vt ad Deum accederet in rubo, ea detrahat Sacerdos, vt agilis viam mandatorum percurrat: nam vt à similitudine, data superiori quæstione, inter Christum, & Virginem, non discedamus. Nam cùm Deus in nostrum bonum, & auxilium sit velocissimus, etiam eius filij, qui de eius spiritu gustarunt, valde diligentes, ac expediti esse debent ad eius obeundam voluntatem.
Philo. Philo lib. de Cain: *Faciunt igitur*, inquit, *suum munus obedientes filij, qui naturam Patris Dei imitando, incunctanter cum omni festinatione, quod bonum est, agunt, qui nihil pulchrius facere possunt, quàm quod honorent Deum sine dilatione.* Quare verò eius festinatio describitur, dum tendit ad Elizabeth; non verò quando reuertitur in domum suam? Vide infra *cap. 7. quæst. vlt.*

QVÆSTIO VII.

Quare Virgo tam festinanter tenderit ad Elizabeth, cùm cogitabunda steterit ante Angeli responsionem?

23. VIRGO sanctissima valde promptè, & expedite exurgens suum conficit iter ad cognatam, quæ dum audiuit Angelum annuntiantem, antequam consensum præberet, meditabundam se præbuit: *Cogitabat, qualis esset ista salutatio.* Et iterum quærit. *Quomodo fiet istud?* Vide diuinum ingenium, ad honores, dignitatesque acceptandas, cunctanter stetit; ac cum magna meditatione recogitauit: ad opera verò charitatis velocissimè præuolat. [Iustus ad dignitates tardus, ad charitatem velox.]
Genes. 49. Ait Iacob benedicens filio suo Iudæ; *Ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubuisti vt Leo, & quasi Leæna, quis suscitabit eum?* Genes. 49. numer. 9. Vbi sermo est, iuxta communem Patrum sententiam de Christo Domino, qui ascendit, seu cucurrit ad prædam, nempe vt homines eriperet à deuorantis ore Leonis. *Quis suscitabit eum?*
Greg magn. Nisi Deus Pater, vt explicant, D. Gregorius Magnus *lib.* 15. *Moralium cap.* 28. & Author
Græcus. Græcus apud Lyppomanum iuxta Paulum ad
Galat. 1. Galatas 1. n. 1. *Quem Deus suscitauit à mortuis.* Sed cur cùm Christus Dominus verus Deus sit tam potens ad salutem nostram operandam, ac ad gloriam sui corporis perpetrandam; tamen cùm ad generis humani redemptionem deueniret, dicitur, quod ipse ascenderit, ac cucurrerit; ad gloriam autem corporis, quod Pater excitauerit eum? Quia ad ea, quæ charitatis, ac beneuolentiæ erant, Christus Dominus maximè præuolabat: ad ea verò, quæ dignitatem, maiestatemque præ se ferebant, ita erat humillimus, vt dicatur, quod Pater suscitauerit eum, Diuinus amor rapidissimo ad aliorum vtilitatem cursu, ad honores vero lentè, & morosè tendit. [Christus ad nostram salutem currebat, à dignitatibus fugiebat.] Vnde eleganter D. Gregorius 1. *part. Pastoral. cap.* 3. dum expendit, quod Christus Dominus, dum homines Regem eum facere volebant, in montem fugerit *Ioan.* 6. *num.* 15. ita ait Sanctus Pontifex. *Rex fieri noluit Christus: ad Crucis patibulum sponte peruenit. Oblatam gloriam culminis fugit, pœna probrosæ mortis appetit. Vt membra eius discerent, fauores mundi fugere, terrores minimè timere.* [Ioan. 6. Gregor.] Cùm Samuel Saulem ad eum in Regem eligendum valde honorificè excepisset, Saul dixit: *Nunquid non filius Iemini, ego sum de minima tribu Israel? Et cognatio mea nouissima inter omnes familias; Quare ergo locutus es mihi sermonem istum?* Reg. 9. n. 21. Ita tamen respondet. Saul intelligebat designationem suam in Regem, vt tenent Hebræi, & ait Iosephus, dum Saulem introduxit loquentem. *Minimus sum, Domine mi, hac spe, & de vltima tribu, quæ Regibus apta non est.* [1. Reg 9. Iosephus.] Et postea cùm esset quæsitus ad Regem, clauumque regni obtinendum, absconditus est domi, 1. *Regum* 10. *num.* 12. Quod ideo fecit, quia principatum suscipere nolebat, vt docent Theodoretus *quæst.* 25. Lyranus, Abulensis, Carthusianus. Hugo, Caietanus, & alij. [Theodor. Lyran. Abulens. Carthus. Hugo. Caiet.] Et tamen cùm postea Rex esset factus, populique audisset lamentum ob opprobria, atque mala, quæ in filios Iabes minabatur, Nahas Ammonites, continò *insiluit in eum spiritus Domini? iratus est furor eius nimis*, 1. Regum 11. n. 6. Et graui obligatione vniuersum Israël ad se conuocauit. [1. Reg. 11.] Sed qui ad purpuram sibi acquirendam tam tardus erat, imò ab ea fugiebat, quomodo pro aliorum honore tam velocem, ac celerem se exhibet? [Rex dignitatem fugiat ad labores volet.] Erat enim Saul hoc tempore bonus, & rectus, vt notant Carthusianus, Abulensis, Hugo, & alij, & ideo ad dignitates valde tardus, imò quantum in se erat, maximè reluctabat, ne purpura exornaretur. At ad aliorum mala depellenda, ad operaque charitatis exercenda, velox valde, agilisque maximè. Et ita ait Carthusianus, *Valde ad iram per zelum est concitatus.* [Carthus.]

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm Beatissima Virgo profecta fuerit cum sponso suo?

NEGAT Tolet. *annot.* 115. quia si Ioseph visitationi interfuisset, & audisset verba Elizabeth, matrem Domini sui Mariam vocantis, postea minimè dubitaret de suæ sponsæ fidelitate. 24. [Tolet. An Ioseph comes in itinere.] Communis tamen sententia est, quod Beatissima Virgo sola non abierit, sed comitante eam sponso suo Iosepho. Et hæc sententia communis est inter antiquos. & recentiores. Ita D. Bonauent. *lib. de vita Christi. Oras. declamat.* 5. & alij. [Bonauent. Orosius.] Nam ob eam potissimum causam cum eo desponsata est, vt ministerium, & consolationem ab eo acciperet. Deinde, quamuis innumerabiles Angeli inuisibiliter assisterent; decens tamen non erat, vt Virgo visibiliter sola incederet, cùm aliunde, vt pauper, alium,

alium, tamquam comitem, ac tam decenter habere non posset. Et ideo respondetur ad funda-
16. mentum Toleti, quod sanctus Ioseph ob aliquam rationem, nobis ignotam, non affuerit colloquio inter Virginem, & Elizabeth; vel si affuit diuinitus impeditus est, ne tunc mysterium Incarnationis intelligeret, quod postea per Angelum agnouit, ob multiplices rationes infra explicandas.

25. Sed quare, cùm beatus Ioseph Virginem fuerit comitatus, nullam de eo hic mentionem facit Euangelista? Respondeo primò ex proximè dictis. Conueniens fuit, quod beatus Ioseph mysterium Incarnationis tunc non agnosceret, vt sic postea dubitaret de sponsæ fidelitate, vt tali dubitatione Mariæ puritas, & Virginitas nobis esset manifesta. Ne ergo de Ioseph scriberetur, quod ipse tunc mysterium non intellexerit, ideo ab Euangelista, eius hîc tacetur præsentia, ne aliquis hoc legendo sinistrum aliquid de eius sanctitate conciperet. Secundò Quia multoties Scriptura rem per se notam non enarrat: & ideo vt quid manifestum, non ponit Iosephum sponsum in hoc itinere affuisse. Tertiò. Vt denotet Euangelista, Virginem Mariam sua puritate, sanctitate, & modestia se ipsam custodire, ita vt nihil aliud ei opus esset, quærit Clemens Alexandrinus *lib. 5. Stromatum*, quare testamenti arcam, nulla sera, ferreoue instrumento claudebatur? Respondet. *Ipsa se religione custodiebat.* Sic sanè in præsenti de alia excellentiori arca, nempe Virgine Maria dicendum: & ideo nullus comes, tanquam custos, Virgini affuisse dicitur.

Cur de eo nulla mentio — *Magna dignitas Ioseph.* — Alexand. — *Res sua sanctitate custoditur.*

QVÆSTIO IX.

Quænam esset hæc ciuitas Iudæ, & vbi sita?

26. DVo inquirimus. Primum, Quænam ciuitas esset hæc Iuda, in qua domus Zachariæ sita consistebat? Secundum, Quantum distabat à Nazareth: Quoad primum, Euthymius existimat, ciuitatem illam appellari Montanam. At hæc opinio verbis Euangelistæ reiicitur, ait enim infra. *Super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.* Secundò. Aliqui dicunt, esse Bethleem, eo quod in aliquo Græco exemplari se legisse testantur, *In ciuitate Dauid.* Sed lectio non est vera; & omnia exemplaria tam Græca, quam Latina tenent, *In ciuitatem Iuda.* Tertiò. Beda, Albertus Magnus, D. Bonauentura, Hugo, & alij dicunt, hanc ciuitatem fuisse Hierusalem, quæ per antonomasiam ciuitas ab Euangelista vocatur. Sed nomine ciuitatis Iuda, non solet venire Hierusalem. Deinde Hierusalem ad tribus Beniamin, & non ad tribum Iuda pertinebat. Quartò. Alij multo probabilius dicunt, hanc ciuitatem fuisse Hebron; erat enim ciuitas Hebron in montanis Iudææ sita, & ad Sacerdotes pertinebat, *Iosr. 21.* Ita communiter Recentiores, noster Beaulxam. Barradas, Carthagena *lib. 6. homil. 1.* Et ideo Euangelista eam non nominauit; quia cùm Zacharias esset Sacerdos, satis nota erat ciuitas in montanis Iudææ pro Sacerdotibus assignata; & satis manifestum, quod tantus vir in sua propria sede commoraretur.

Euthym. — Beda. Alb. Mag. Bonauent. Hugo. — Beaulxam. Barradas. Carthag.

27. De distantia inter domum Virginis, & Zachariæ. Isidorus de Insulis *libro de vita S. Ioseph*, ait; *Creduntur enim à Nazareth vsque ad oppidum Zachariæ esse ferè quadraginta miliaria.* Brocardus, magnus indagator Terræ sanctæ, in sua descriptione, & auctor Historiæ Ecclesiasticæ. Septuaginta milliarium longitudinem ponunt. Salmeron *lib. 3. tract. 10.* refert. *Tradunt quidam ex reuelatione, iter sex dierum fuisse à Nazareth vsque ad ciuitatem Zachariæ, & vno die à Beatissima Virgine iuuantibus Angelis, fuisse emensum: & propterea dictum esse cum festinatione.* Ita ille.

Isidor. — Brocard. — Auth. histor. Eccles. — Salmeron.

Lucæ 1. n. 40. Et intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.

VERSIONES.

Syriacus. Et ingessa domum Zacariæ petiit pacem ipsius Elisabeth.

Textus Græc. Et salutauit amplexu, & osculo.

Hebreus. Precata est pacem Elizabeth.

EXPOSITIO.

28. RELIGIOSAM domum, vt ait Eusebius Emissenus *homilia de visitatione*, ingreditur Virgo. Domus autem dicitur *Zachariæ*, à principaliori, scilicet à viro. *Et salutauit Elizabeth*, quæ verba salutationis, licet scripta non sint, communiter tamen existimantur illa; quæ Christus præcipit, & quibus vsus est, *Pax vobis*; quæ enim postea Christus præcipit, Virgo instinctu Spiritus sancti iam exequebatur.

Eusebius.

QVÆSTIO X.

Quare Virgo salutauerit Elizabeth.

29. CARTHVSIANVS ait, *Quia humillima fuit* Secundò ratione vrbanitatis; virtus enim inurbana non est. D. Ambrosius, *Venit, propinqua ad proximam, iunior ad seniorem, nec solùm venit, sed prior salutauit: decet enim, vt quanto castior Virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre senioribus, sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis.* Et ita prior salutauit ratione humilitatis, vrbanitatis, ætatis, & dignitatis, qui enim est in honore maior, debet esse in vrbanitate prior. Salutauit etiam Elizabeth, vt Ioannem à peccato mundaret, vt infra dicam.

Carthus. Ambros. — *Virtus non est inurbana.*

30. Nota, quod *salutare*, idem est ac salutem optare. Elegranter D. Bonauentura, *Salutauit*, ait, *non solùm optando, sed etiam salutem asportando.* id est, non solùm salutem dedi verbis, sed etiam operibus: verbis, dum salutando dixit, *Pax tibi*; operibus, dum Ioanni infanti in vtero gratiæ fontem attulit. Magnum sanè magnatibus documentum, vt magna cum honorificis verbis opera connectant. Dixerunt filij Heth ad Abraham: *Princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum*, Genes. 23. n. 6.

Bonauent. — *Verba & opera simul.* — Genes. 23.

Optima,

Optima loquela. *Princeps Dei es*, magnum opus: *Sepeli mortuum tuum.* Expende etiam, quod prius fuerunt verba, salutauit, deinde opera. Exultauit infans; plus enim vna breuis oratio bona sæpe æstimatur, quàm multa facta.

31. Sed quomodo Virgo salutat Elizabeth, cùm Helisæus præceperit Giezi, vt non salutaret aliquem in via, 4. *Reg.* 4. *num.* 29. & Christus Dominus sic mandauit Discipulis suis, *Luc.* 10. *num.* 4. Optimè respondet Beaulxam Nolebant illi suos iam ad iter accinctos colloquiis occurentibus ab officio auocari; omne impedimentum est amouendum, vt debitum munus persoluamus: Beatissima autem Virgo salutauit intus in domo, iuxta Christi Domini præceptum, & vt salutem Ioanni communicaret, & vt susceptum munus exequeretur. Sed quare Virgo ad ostium non pulsauerit? Respondet Didacus Stella: Quia cor iustorum semper patens est Deo; peccatorum autem clausum, iuxta illud Apoc. 3. *Ego sto ad ostium & pulso* Respondeo deinde, quod Zacharias Pontificis officio functus est, iuxta aliquos, exinde eius ostium apertum esse solitum erat, & nunquam clausum; vt sic facilis, & patens esset omnibus ingressus. Sanciuit legem Assuerus, quod *si quis non vocatus eius atrium intrauerit, sine vlla cunctatione statim interficiatur*, Esther 4. num. 11. Nonne melius erat, ostium claudere? Ad quid tale edictum? Erubuit Assuerus, cùm esset Rex, & persona publica, quod fores palatij obseruatæ apparerent.

[margin: ...licentia ef... ...omit... ...ida. — ...ella. — Apoc 3. — ...stium præ... ...ssi patet. — Esther. 4.]

QVÆSTIO XI.

Quare Virgo non salutauerit Zachariam.

32. RESPONDETVR primò Quia fortè tunc absens erat? vel quia Elizabeth prior ei occurrit, Deo sic ordinante; vel quia pudor, ac honestas Virginis virorum congressum euitauerit. Secundò. Salutatio ad Zachariam vrbanitatis erat; ad Elizabeth verò necessitatis, ac muneris Reginæ, vt Ioannem à peccato mundasset; & sanctissima Virgo omisit ea, quæ vrbanitatis erant, vt his, quæ ratio officij expostulabat, ac necessitati subueniret. Sic ait D. Ambrosius, *Quæ propter officium venerat, inhærebat officio.* Tertiò Magnus Albertus super *c.* 1. *Lucæ.* existimat, Virginem non salutasse Zachariam; quia erat mutus, & surdus propter incredulitatem; non salutat ergo eum, ne dolor ei duplicaretur, cùm se impeditum ad respondendum videret: afflicto enim non est danda afflictionis occasio. Quartò Zacharias erat mulctatus cũ sui manifesta nota peccati incredulitatis; non ipsum ergo salutat Virgo, sed prætergreditur: nam vbi defectus apparent, minimè videndi, sed prætereundi sunt. Valde mirum quod Deus pietatis fons, qui leprosum tetigit, & sanauit, *Matth.* 8. *num.* 2. præceperit leprosum eiicere extra castra, *Numer.* 5. *num.* 2 nec satisfaciat solutio Abulens. ideo factum esse, quia morbus contagiosus est. Ob hanc enim rationem etiam peste, vel igne D. Lazari infectus eiiciendus erat de castris, quod lex non præcipiebat. Ideo ait Hugo. Mysticè quæstio est resoluenda: *Leprosus est qui peccat in verbo doctrinæ, vt hæreticus.* Et Procopius. *Obseruandum*, inquit, *quod lepra mortificationem continet, vt author est Aaron.*

[margin: Quæ vrbanitatis, omittenda propter officium. — Ambros. — Alb. Magn. — Molestia non est afflictio mouit placanda. — Abulens. — Hugo. — Procop.]

Cùm ergo leprosus haberet notam peccati, ac mortificationis, extra casta ponatur vt à nemine videatur, ac omnium conuersatione, & colloquio separetur; & ideo mandatur leproso, *Leuit.* 13. *n.* 5. vt habeat os veste contectum, quod explicat Glossa Interlin. *Ne fœtorem peccati loquendo diffundat, ne docere præsumat.*

[margin: Cum eo qui habet notam peccati non est loquendum. — Interlin.]

Lucæ 1. *n.* 41. Et factum est, vt audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, exultauit infans in vtero eius, & repleta est Spiritu S. Elizabeth.

VERSIONES.

Radix Hebræa.	Et audiunt pacem Mariæ.
Syriacus.	Vt exultaret fœtus in vtero eius, & repleta est Spiritu sanctitatis.
Pagninus.	Saliit infans in vtero eius.
Vatablus.	Euenit, vt cùm audisset Elizabeth salutationem Mariæ, subsilierit infans in vtero eius.
D. Ambrosius. hic	Simul autem vt audiuit salutationem, *&c.*
Tert. lib. 2. *de carne Christi.*	Adimpleta est Spiritu sancto

EXPOSITIO

32. VERBA Vriginis, vt dicam sequenti expositione ex Theophylact. & Euthymio, verba erant Christi in eius vtero existentis. Non dicitur ergo: Vt audiuit salutationem; sed: *Factum est, vt audiuit.* Verba illa, vt Dei verba non non tantum sonum, sed factum & opus asportabant. *Audiuit.* S. Bonauent. *Salutationem namque Virginis*, ait, *Elizabeth audierat, quæ eam amabat.* Cant. 8. *Quæ habitas, in hortis amici auscultant, fac me audire vocem tuam.* Solus enim amicus te beneuolè audit, quamuis multi aderant, sola Elizabeth audiuit. *Exultauit infans*; gaudio præsentiæ Christi, & quod non potuit voce, gestu corporis indicauit. Ex quo colligitur, quod Ioannes non solùm in vtero fuerit sanctificatus, vt prædictum erat ab Angelo: *Replebitur Spiritu sancto adhuc ex vtero* sed etiam in illo vsum rationis obtinuerit, non potuit Ioannes mereri, nec in vtero exultare in gaudio ex præsentia Christi, nisi ipsum vt Dominus agnouisset, quod latè confirmant recentiores ex sanctis Patribus, Sufficiat nunc authoritas Ecclesiæ in eius officio.

[margin: Theoph. Euthym. — Bonauent. — Guerric. 8. Qui te diligit, te audit. — Deus plus dat quàm promittit. — Dei dona irreuocabilia.]

Ventris obstruso recubans cubili,
Senseras Regem thalamo manentem:
Hinc parens nati meritis vterque
Abdita pandit,

Imò existimo, quod hic vsus rationis non solùm fuerit pro tẽpore visitationis, sed semper deinceps in eo durauerit: tum quia dona Dei irreuocabilia, ac perpetua sunt; tum quia, ait S. Ambr. Virginem mansisse tribus mensibus *ad profectũ Ioannis*; sine vsu autẽ rationis non potuit proficere *Et repleta est Spiritu S. Elizabeth*; postquã enim repletus est

Caiet. *Multa necessaria ad Virginem laudandam.* Ioannes, repleta est mater. Ordine quodam distribuitur Spiritus sanctus, vt hîc ait Caietanus. Dicitur repleta Spiritu sancto, vt Virginem laudaret; cùm de Simeone, vt Christum magnificaret, dicat Euangelista, Spiritum sanctum esse in illo. Tantum exigitur, vt Virgo laudetur, quod Spiritus sanctus esse dicatur in illa. Quanta autem gratia communicata fuerit Ioanni ex præsentia Mariæ, vide *cap. seq. quæst. vltim.*

QVÆSTIO XII.

Quare Ioannes exultauerit in vtero?

34. QVÆSTIO est: Quænam fuerit ratio motiua, & finis lætitiæ, & exultationis istius? Respondeo primò, quod saltus iste, & exultatio, fuit quædam demonstratio, & index interni gaudij Ioannis, quod profectum est, tum ex præsentia Christi, vt sic eum resalutaret, vt eo modo, quo posset, honoraret: tum quia se à peccato originali Christi beneficio liberatum agnouit. Quænam gaudendi ratio maior esse potest? In his enim Mariæ præsentia erudiuit Ioannem. D. Ambrosius lib. de Isaac, & anima cap. 6. *Virgo Ioannem docuit.* Ambros. *Præsentia, ait, Mariæ, cum vtero grauis esset, erudiuit Ioannem in vtero constitutum; adeò, vt exiliret, & exultaret, Domini præsentiam recognoscens.* Quis enim ex Dei præsentia omnem felicitatem, ac bonum sibi non promittat? Et hanc internam lætitiam saltibus manifestauit. D. Bonauentura, Bonauent. *Ex quo datur, ait, spiritualiter intelligi, quod propositum sanctum non potest latere, quin se manifestet, & amor interior prorumpat in opus.* *Amor interior in opere manifestatur.* Vnde Gregorius: *Nunquam amor Dei est otiosus.* Amor cordis in opere deprehenditur.

35. Secundò. Hæc lætitia, & exultatio resultauit ex voce, ac præsentia Beatissimæ Virginis, quæ ita suauis, ac odorifera est, vt omne profundat bonum, omnesque magnis repleat donis. Diuus Bernard. Bernardus sermone 1. de Assumptione. *Exultauit in gaudio. Paruuli, nec dum nati anima liquefacta est, vt Maria locuta est.* D. Gregorius Thaumaturgus sermone 2. de Annuntiatione. Thaumar. *Ex Virgine omne bonum.* *Vox igitur, ait, Mariæ efficax fuit, & Spiritu sancto repleuit Elizabeth. ac veluti ex perenni quodam fonte, instrumento linguæ, flumen charismatum per Prophetam cognatæ suæ emisit.* Virginis, imò ipsa etiam Mariæ præsentia illi causa fuit communicandi gratiam. Bostrensis. Titus Bostrensis: *Quare non prius, ait, quoque repletus est Spiritu sancto, quam ea, quæ Christum Dominum vtero gestabat, illi se adiunxisset.* *Virgo festiuè celebranda.* Et ideo Ioannes nondum natus, in vtero exultauit, vt Virginis præsentiam celebraret eique solemniter festum ageret, atque eam tamquam totius felicitatis originem, ac radicem matri Elizabeth præsentem indicaret.

36. S. Leo sermone 10. de natiuitate: *Exultauit, ait, nondum editus puer vt genitricem Domini signo clausæ exultationis ostenderet.*

Chrysost. *Ioannes superat in scientia Angelos.* Tertiò. Exultat, ac supra naturam animi gaudium, & lætitiam demonstrat, dum se agnoscit tantam supernaturalium rerum cognitionem assecutum. D. Chrisostomus apud Metaphrastem inquit: *O res admirabiles, quæ superant opinionem. Quæ in cælo ignorauerunt Angeli, cognouit Ioannes qui gestatur in vtero: Thronos latuit, & eum, qui gestabatur in vtero, minimè præteriit. Celauit Dominationes, & ei, qui erat in ventre, reuelauit mysterium susceptæ carnis.* Quartò. Exultat, vt eius erga creatorem suum appareat promptidudo, magnaque sit manifesta obedientia. D. Ambrosius lib. de Virginis instituit. Ambros. *Ad vocem Mariæ, ait, exultauit infantulus obsecutus, antequam genitus.* Quintò. Vt Christi Domini ostendatur magnitudo, cuius magnalia agnoscere, & decantare, nullus angustus, tenebrosus, opertusque locus valet impedire. *Præsentia Christi nullo impeditur.* Diuus Augustinus sermon. 13. de tempore: August. *O omnipotentia nascentis! ô magnificentia de cælo ad terram descendentis! Adhuc in vtero portabatur, & ex vtero matris à Ioanne salutabatur.* Sextò. Exultauit, vt se verum filium Abrahæ ostenderet, cuius virtutes, ac desideria sectabatur; & sicut ille diem Christi videndo exultauit, ita & eius filius Ioannes. D. Bonauentura hîc: Bonauent. *Exultauit, inquam, præ desiderio, sicut etiam Patres.* Ioannis cap. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit, & gauisus est.* Septimò. Ioannes, qui originali peccato detentus erat, vbi primùm *facta vox vox salutationis tuæ*, nempe Virginis Mariæ, exultat, & lætatur iam repletus gratia diuina. *Maria vox efficax ad diffundendam gratiam.* Vox Mariæ valde efficax ad mœstitiam peccati excludendam, omnemque lætitiam gratiæ communicandam, ac diffundendam. Hieron. D. Hieronym. epistol. ad Lætam. *Ioannes Baptista, ait, ad introitum Mariæ exultauit, & lusit. Audiebat enim verba Domini per os Virginis personantis, & de vtero matris in occursum eius gestiebat erumpere.* Expende illud, *Audiebat enim verba Domini per os Virginis.* Et Beda homil. 2. hîc. Beda. *In vno, eodemque momento cum voce salutantis Mariæ gaudium nascitur infantis quæ dum vox ad aures peruenit corporales, virtus spiritualis cor intrauit audientis.*

Octauò. Exultat Ioannes, veluti pedibus matris vterum conculcando. Quid ad hoc? Nascebatur Ioannes, vt mundum abnegaret: incipit ergo propriam naturam conculcare, & contemnere ab vtero, vt sic ad victoriam mundi perueniat. 37. D. Augustinus *serm. 22. de Sanctis*, elegantissimè, August. *Suæ matris, ait, exultat in vtero, & in vtero Virginis venisse nuntiat Christum. Impatiens dux, qui antequam perueniret ad corpus, peruenit ad Regem, ante rapuit arma, quàm membra, & vt vinceret mundum, vicit ante naturam.* Nota maximè vltima verba. *Vince naturam ut vincas mundum.* Vis vincere mundum? Vince priùs naturam. Ad illius enim victoriam, atque abnegationem minimè deueniet, qui eius illecebris, ac delectationibus detinetur. Dixit Deus Abrahamo: *Exi de terra tua, & cognatione tua*, Genes. 12. n. 1. Genes. 12. Quod eleganter explicans Cassianus in collationibus Patrum ait: Cassian. *Exi de terra tua, & cognatione tua, hoc est, à te ipso, vt triumphator rerum sæcularium existas.* Cùm Christus Dominus Discipulos suos vocaret, quidam dixit ei: *Permitte me primum ire, & sepelire patrem meum; Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, Matth. 8. num. 22. Matth. 8. Quos Dominus vocabat, vt essent mundi victores, statim disposuit vt in ipso limine proprium erga patrem naturæ affectum superarent.

Nota hîc, quod Ioanni, qui nunc in vtero matris lætatur, & exultat, iam antea erant indicta, & intimata ieiunia, & abstinentiæ: de illo ante conceptum prædixit Gabriel Zachariæ, Lucæ 1. 38. Luc. 1. *Vxor tua pariet tibi filium, vinũ, & siceram non bibet.* Nec enim aliter Christiana venit lætitia, & exultatio; nisi priùs homo ieiuniis sit dedicatus.

ec

ac pœnitentiæ asperitatibus consecratus. Diuus Chrysostomus homil. 6. de Resurrectione. *Exultemus, ait, Domino, sed in tremore, non remissa securitate, quia & Ioannes Præcursor exultauit in vtero, sed qui vinum non bibit præcepto Angeli Gabrielis.* Gaudia cœlestis beatitudinis semper vigiliæ, & labores antecedunt, Anna prophetissa, quæ dignata est, Christum in templo videre, ac tantum gaudium habere; de ea dicitur. *quæ non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die,* Luc. 2. num. 37. De illo bono pastore, qui perdidit ouem, dicitur: *Cùm inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens*, Lucæ 15. n. 5. Priùs laboriosè quærit, postea oneri supponit humeros, ac tandem delectabiliter gaudet. Vt notat D. Basilius Seleucus *orat.* 26.

Chrysost. *Exultatio ieiunia antecedit abstinentia.* Luc. 2. Luc. 15. Basilius.

QVÆSTIO XIII.

Quare Christus dominus Ioannem, & non alium visitet?

39\. VENIT Dominus hîc in vtero matris suæ ad Ioannem, & postquam natus est, venit ad senem Simeonem, qui magna lætitia perfusus, canit, *Nunc dimittis seruum tuum Domine.* Magna Dei miseratio, quæ nullum despicit, magnos & paruos visitat, omnesque amplectitur. Nec Ioannem infantulum prætermittit, nec senem grandæuum excludit, sed Ioannem sanctificat, & virum annosum ad iustorum sinum transfert. D. Amadæus homil. 1. de laudibus B. Virginis, *Vides ergo, ait, sapientiam attingentem à fine vsque ad finem fortiter, & disponentem omnia suauiter à puero nondum nato vsque ad senem decrepitum, tam magna sibi testimonia proferentem, & tam dulci concordia veritatis organa modulantem? Hinc per Prophetam dicitur: Non est qui se abscondat à calore eius, quem infans sensit in vtero, quo senex frigidus flagrauit in templo.*

Christus omnes visitat, & neminem despicit. Amad.

40\. Quærimus hîc quare Christus Dominus non venit priùs ad Simeonem, qui erat iustus expectans regnum Dei, vel ad Annam Prophetissam Hierosolymis, vel ad alium iustum, sed tantummodo ad Ioannem in vtero accedit. Respondeo primò. Quia Ioannes erat in magna necessitate constitutus. Vide quę dixi *quæst.* 7. Secundò. Ioannes futurus erat præcursor Domini: & ita ait S. Leo Papa sermone 10. de natiuitate. *Præcursor Christi spiritum Prophetiæ intra viscera matris accipit.* Et qui futurus erat prior in merito, conueniens fuit, vt in fauore, ac beneuolentia esset prior. Tertiò. Properat Iesus in vtero Virginis ad Ioannem in ventre Elizabeth latitantem, vt sic matres impleantur, ac vtraque Spiritu sancto impinguata prophetaret; valde enim pium est, atque sanctum in exercitio virtutis consanguineos, & cognatos adimplere, & instruere. Diuus Ambrosius hîc: *Istæ, ait, gratiam loquuntur, filij intus operantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo prophetant matres spiritu paruulorum.* Nota illa verba, *pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus.* Magnę charitatis est suos iuuare, ac sanctis operibus imbuere. Vide suprà cap. 2. n. 53. *Prophetant matres spiritu paruulorum.* Valde mirum, quod omnes hîc mirabiliter se gerunt; Christus incipit se donis gratiæ manifestare. Ioannes sanctificatus exultat: Virgo magnum intonat Canticum: Elizabeth Spiritu sancto plena altis resonat vocibus; quos charitas, ac timor coniunxit in laudem Dei, multa mirabilia perpetrantur in eis. Vidit Isaias *cap.* 6. *num.* 2. Dominum in alto solio. *Seraphim stabant super illum, & clamabant, Sanctus. Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Vidit Ezechiel Dominum in curru maiestatis. *Et in medio eius similitudo quatuor animalium, sed vnumquodque ante faciem suam gradiebatur*, Ezechiel. 1. n. 5. & 9. Iuxta multorum sententiam hæc animalia erant Seraphim, quos vidit Isaias, imò ex ipsomet Ezechiele *cap.* 10. *n.* 15. patet esse Cherubim, & hac de causa, vt bene notat Lyran. non dicuntur animalia, sed species animalium; sed iam insurgit difficultas, cur illic in forma Seraphim apparent, hîc verò in specie animalium se exhibent? In Isaia omnes adunabantur ad dandam gloriam Deo: in Ezechiele verò vnumquodque per se ipsum intendebat obsequium præstare. ac Dei magnalia publicare; & vbi charitate conglutinantur animi ad decantandas Dei laudes, ita sublimantur, vt Seraphim videantur; cùm verò quolibet Dei præconia, ac commemorationes dicere affectet, ita deprimitur vt animalis figuram æmuletur.

S. Leo. *Prior in merito, prior in præmio.* Ambros. *Quilibet suos virtute imbuat.* *Qui vniuntur in laude Dei mirabiliter eleuantur.* Isai 6. Ezech. 1. Lyran.

QVÆSTIO XIV.

Quare gratia ex Ioanne redundat in matrem?

POTERAT diuina Prouidentia ordinare, vt gratia immediatè simul matri, ac filio communicaretur; tamen ex communi sententia sanctorum Patrum gratia sanctificans infunditur Ioanni, & ex ipso deriuatur in matrem, vt dixi in expositione, & superiori quæstione: pro quo faciunt ibi dicta. Grauiter tamen respondit Guerric. Abbas serm. 1. in natiuit. Ioannis, & ita ait: *Qui Propheta, & plusquam Propheta futurus erat; imò ante prophetare, quam profari; priùs Deum, quàm se ipsum sentire cœperat, parentes quoque suos Prophetas faciebat, & in eos, qui in se transfuderant carnis substantiam, spiritus sui, & gratiæ superabundantiam refundebat.* Nota vltima verba, & gratiæ superabundantiam refundebat. Ioannes gratia exornabatur, vt esset magnus coram Domino ideo ei communicatur gratia, vt inde transeat in parentes, quasi ipse prior sit gratus, quàm natus, dum pro substantia corporea accepta, spirituale donum ac gratia ab eo in parentes redundat, ac transfunditur. 41.

Guerric. *Opera, quæ dantur Ioanni magnam habent remunerationem.*

In creatione hominis decreuit Deus ipsum maximè nobilitare, & ideo dicitur: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* At cùm ad Euæ creationem deuentum est, *Immisit Deus soporem in Adam, & tulit vnam de costis eius*, Genes. 2 num. 21. ex qua formatur Eua. Dum Adam dormiret, magna, & alta mysteria ei sunt reuelata? vt docet Diuus Augustinus *lib.* 9. *in Genes. ad literam, cap* 19. & iam dixi *cap.* 2. *quæst.* 12. Sed cur hæc mysteria non alibi, sed hîc ei reuelantur? Vt in honorem Euæ Deus tamquam author naturæ, & gratiæ, magnis rebus reuelatis, recompensaret Adamo exiguum esse, quod 42.

Genes. 2. August.

Rupert. Euæ contulerat. Rupertus in Leuiticum ait: *Costa ablata non minuitur, sed crescit Adamus, cùm sociam mulierem accipit, in cuius formatione magnam cognitionem participat, vt dicat: Nunc os ex ossibus meis.* At nota quod pro esse collato Euæ. Ab Adamo, Deus ei gratiam confert, ac magna mysteria aperit. At Ioanni aliquid excellentius datum Ambros. est, cùm de ipso dicat D. Ambrosius hîc: *Cùm esset repletus Spiritu sancto, repleuit & matrem.*

QVÆSTIO XV.

Qualis fuerit Ioannis exultatio?

43. QVODNAM genus reuerentiæ Ioannes in vtero Christus Domino exhibuerit? Quidam, vt refert Salmeron *tom. 3. tract. 10.* dicunt, quod Beatissima Virgo viderit Ioannem genuflexum coram Christo Domino. Alij existimant, quod conuerterit faciem ad Christum Dominum, vt ei debitum reuerentiæ cultum exhiberet. Tertiò. Alij tenent, quendam esse corporis motum, ac tripudium. Ita Author Græcus *in Catena Diui Thomæ*, & fauet lectio Pagnini: *Salit infans.* Alij tandem, quod præ gaudio exultauit, & in occursum eius exiliens gestiuit erumpere. Et hoc maximè confirmat id, quod grauiter dicit Chrysostomus apud Metaphrastem, & refert Surius 24. Iunij. *Exultauit*, ait, Chrysostmus *tanquam iniustam custodiam quatiebat matricem, In claustra naturæ insultabat calcibus, & clausis labiis vociferabatur figuris, talia matri dicens: Iniquè facis, ò mater, quæ tardas prophetam; gestas in vtero, præcursorem Christi Regis, martyrem stringis.* Clamat Ioannes contra matrem, quia ad suum præcursoris munus ab illius ventre retardabatur, & qui ab appropinquantis Domini conspectu, ac illius pedes osculari impediebatur; ideo se martyrem appellat: *Martyrem stringis.*

Margin: Salmer. — Aut Græc. Paguin. — Chrysost. Surius. — *Officio contra spondendum.*

44. Alb. Magn. Hanc venerationem ita explicat Albert. Magnus. *Hic fuit plusquam propheta, ait, quia in matris vtero gestiens, ostendit & facto, & verbo præsentem redemptorem.* Facto, motu corporis; verbo; Elizabeth loquela: nam per eius linguam Ioannes eructauit; vel etiam in eo, quod agnouerit, & exultauerit facto, ibi & verbo; nullum enim melius verbum, quàm opus. Cùm Eleazear Abrahami seruus reuersus esset è Mesopotamia cum Rebeca, ait textus: *Seruus autem cuncta, quæ gesserat narrauit Isaac*, Genes. 24. num. 66. Scilicet quomodo Deus direxerit eius viam, eamque inuenerit ad fontes aquarum. Meritò ait Caietanus. *Mirum est, quod nulla mentio fit Abrahæ in hoc aduentu Rebecæ; & cùm debuisset subiungi, quod seruus retulerit omnia Abrahæ, qui miserat illum: subiectum est, quod retulit omnia Isaac.* Optimè sanè totius itineris, ac omnium rerum ordinem Abrahamo à quo missus est verbis non exponit, qui factis rationem reddiderat, sed tantùm Isaac: vt in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis erumpat. Erat enim in agro meditationi intentus, vt communiter docent Patres.

Margin: *Opus verbi est, vbi verba sunt.* — Genes. 24. — Caiet.

Lucæ 1. n. 42. Et exclamauit voce magna & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

VERSIONES.

Syriacus.	Exclamauit alta voce, & dixit ipsi Mariæ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus est fructus, qui est in vtero tuo.
D. Augustin. epist. 57. ad Dardan.	Beata tu inter mulieres, & beatus fructus ventris tui.
Euthymius, Arias.	Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vteri tui.
D. Hildeph. serm. 3. de Assumpt.	Benedicta tu inter omnes mulieres
Radix Græca.	Benedicta tu, quia benedictus filius tuus.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu sancto plena ratione admirationis alta voce clamat, & ait: *Benedicta tu inter mulieres*; & non enim desiderantis, ac optantis, sed asserentis, ac affirmantis verba sunt hæc, *Benedicta inter mulieres*; quia magnis donis, ac benedictionibus affecta es à Deo super omnes mulieres, vt explicat Hugo Cardinalis. *Et benedictus* Coniunctio illa *&*, particula causalis est, vt notat Euthymius. & facit hunc sensum: Inde tu benedicta quia filius tuus benedictus. 45.

Margin: Hugo. — Euthym.

QVÆSTIO XVI.

Quare Elizabeth exclamauerit voce magna?

PRÆSENTISSIMAM habebat sanctissimam Virginem, & tamen alta voce profatur. Sed notat Caietanus, quod *clamauerit, modestia seruata, quoniam Spiritus sanctus nullius immoderaminis causa est.* Ad quæstionem respondeo primò, cùm D. Dyonysio Carthusiano, & Glossa, quod clamauerit ex plenitudine deuotionis, deuotio enim clamor est. Secundò Hugo Cardinalis. Repleta Spiritu sancto tacere non potuit. Tertio. Ratione admirationis. Quarto. D. Bonauentura. *Ideo autem, ait, magna voce clamabat, quia illum continebat in vtero, qui erat vox verbi, secundum quod de ipso dicitur: Vox clamantis in deserto*, Isaiæ 40. Cùm Ioannes plenius iam esset Spiritu sancto, data occasione non potuit contineri, quin clamaret in matre. Quinto. Prærogatiuæ Beatissimæ Virginis Mariæ magnam vocem requirunt, vt explicari aliquantulum valeant, & ita mulier exclamans dixit: *Beatus venter, qui te portauit*, Luc. 11. 46.

Margin: Caiet. — Carthus. Glossa. Hugo. — Bonauent. — *In occasione non est plenum.* — Luc. 11.

Sexto. Quæ Elizabeth dicebat, magnæ veritatis, & ponderis erant, ideo non summisse, sed clara, & alta voce dicenda, ac publicanda fuere. Apocal. 1. n. 10. ait Ioannes. *Audiui post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis: Quod vides, scribe* 47.

Margin: *Vera laus voce d'cela.* — Apocal. 1.

scribe in libro. Hæc autem vox erat fidei, & veritatis vox. Sed quare non leniter, & suauiter in auribus insonat, sed tam rigidè, ac validè, veluti tuba resonat? Rupertus ibi: *Quia veritas fidei non in angulis, non in occulto, sed palàm omni mundo loqui desiderat: rectè non per qualemcumque vocem tuba magnam, id, quod dictum est, significari decebat.* De quo *lib. 3. cap. 1. quæst. 20.*

Rupert.

QVÆSTIO XVII.

Quare Virgo dicatur Benedicta inter mulieres?

48. RESPONDEO primò, vt ostenderetur, Elizabeth esse afflatam Spiritu sancto, siquidem illa, quæ Angelus dixerat, eadem repetit. Ita D. Ambrosius, *Nouit*, ait, *sermonem suum Spiritus sanctus, nec vnquam obliuiscitur.* Secundò Beda. *eadem voce Maria ab Angelo, & ab Elisabeth benedicitur, vt Angelis, & hominibus veneranda monstretur, quia scilicet vtrisque benedictionem attulit.* Natura Angelica, & humana magnam benedictionem, mediante Beatissima Virgine, assecuta est, ideo vt vtraque se gratam exhibeat, eam benedicit. Tertiò Hugo. *Benedicta*, ait, *non solùm inter mulieres, quia parum videretur, sed inter benedictas maiori benedictione insignes.* Ecclesiast. 24. *In multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur.* Quasi non solùm esset benedicta inter mulieres, sed etiam inter benedictas secundùm legem, vt statim dicam, quia inter magnos habere summam laudem, valde mirabile.

Ambrosʃ. Beda. *Gratitudo ostenditur.* Hugo. Ecclesʃ. 24. *Inter magnos magnũ esse valdè mirabile.*

49. Quartò. Benedictio fœcunditatem, & multiplicationem filiorum includit, *Genes. 1. num 28. & 22. num. 17. & 28. n. 15.* Quomodo ergo Beatissima Virgo, cùm vnicum tantùm habeat filiũ, dicitur benedicta inter mulieres, cùm aliæ eam superent multitudine prolis? Dicimus tamen, quòd licèt vnum genuerit filium naturalem, omnibus tamen antecellit, cùm sit verus Deus, & homo. Deinde ex eo, quòd talem filium produxerit omnium credentium mater effecta est. Ita Albertus Magnus de laudibus Beatissimæ Virginis. *Virgo mater est vnius hominis per generationẽ, omnium hominum mater per adoptionem, Virginũ per imitationem.* Ex quo sanctissima Deipara mater æterni Verbi est constituta, humanum genus sibi adoptauit in filium. *Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis*, Cant. 4. n. 5. Quod de Beatissima Virgine exponũt Rupertus, Richardus, & alij. Sed quomodo dicantur vbera eius duo gemelli, cùm vnicum tantùm filium Iesum Christum lactauerit; Meritò sanè; ex eo enim, quòd caput nostrum Iesum Christum in filium habuit, nos vtpote eius membra, in filios adoptauit. Guillelmus Abbas apud Delrium ita ait. *Porrò eo ipso, quòd sibi magnum illum hinnulum, id est, Verbum Incarnatum corporaliter genuit, duos sibi hinnulos, scilicet tenuiora eius mẽbra in vtroque sexu spiritualiter adoptauit. Siquidem per hoc, quòd facta est Verbi mater corporalis, facta est membrorum eius mater spiritualis: per hoc, quod caput nostrum secundùm carnem concepit, membra eius lacte pietatis alenda suscepit.* Et dicitur. In liliis, vt ait Richardus, quia odore suæ virginitatis attraxit Christum, & odore suæ pietatis nos pascit.

Christus omnes superat. Albert. Cantic. 4. Rupert. Richard. Guillelmi n. *Virgo mater omnium credentium.* Richard.

QVÆSTIO XVIII.

Quare dicatur fructus Virginis benedictus post ipsam benedictam?

SANCTA Elizabeth ait: *Benedicta tu, & benedictus fructus ventris tui.* Priùs encomiis extollit Beatissimam Virginem, & postea fructum ventris eius, scilicet Christum Dominũ. Respondeo, quod tanta æstimatione appendit Deus laudes, & honores suæ sanctissimæ matris, vt in præconiis, ac commendationibus illa primas obtineat. Viginti quatuor illi seniores mittebant coronas suas ante thronum *Apoc. 4. n. 10.* Et quare non ante Agnum, sed potius ante thronum? Hic Beatissimam Virginem præfigurabat, vt graues asserunt Anthores; & ideo illi diadematum abiectione primò, ac peculiariter venerationem, & reuerentiam exhibent. Secundò. Nota hic, quod quamuis Elizabeth multa, & periucunda dona è manu Dei accepisset: ille enim eam filio fœcundauit, ac gratia repleuit; illa tamen totam gratiarum actionem in Beatissimam Virginem refert: *Benedicta tu inter mulieres vnde hoc mihi, vt veniat:* Optimè enim intellexit, quod Beatissima Virgine interueniente, illis omnibus esset cumulata bonis. Nota tertiò, quòd dicitur benedicta inter mulieres, & non inter homines; quia non super omnes homines est benedicta, cùm sit inferior Christo Domino. Deinde, quia comparatio debet fieri inter res eiusdem speciei. 50.

Deus laudes matris maximè æstimat.

QVÆSTIO XIX.

Quare Christus Dominus dicatur fructus benedictus?

DIXIT Elizabeth, *& benedictus fructus ventris tui*; quod Angelus Gabriel in Annuntiatione non dixerat; quia nondum Christus erat conceptus in vtero virgineo, sicut quando in visitatione hæc gesta sunt. Dicitur autem Christus Dominus benedictus, tum propter se, cùm in eo habitet omnis plenitudo diuinitatis; tum etiam propter nos. Ad Ephes. 1. *Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in Christo.* Non enim Dominus meus Iesus sibi retinuit benedictionem, sed etiam nobis communicauit, vt verus Rex, & Dominus. Et nota, quod Christus non dicitur Benedictus inter homines, sicut Virgo dicitur Benedicta cum limitatione inter mulieres; sed dicitur absolutè, & in omni genere Benedictus. Deinde, quia de Virgine ad mulieres, de creatura ad creaturam potest dari aliqua comparatio; de creatore autem ad creaturam nulla. 51.

Ephes. 1. *Christus nobis communicat suas benedictiones.*

Dicitur, *Fructus ventris tui*; quia sine ope viri fructus iste prodit de vtero Mariæ; vt notat Bostrensis. Secundo. Nomine fructus appellatur, vt fiat allusio ad promissionem Dauidi factam: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Tertio. Vt expendit Toletus *annot. 119.* Elizabeth Christum fructum vocat; hoc enim nomine confitetur in nostram vtilitatem, ac commodum, carnem

carnem sumpsisse, sicut fructus est in vtilitatem, & nutrimentum comedentium. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob*, Psal. 45. num. 5. Vbi est sermo de aduentu Filij Dei, in nostram carnem; tunc dicitur: *Deus virtutum*, quia ipsas virtutes nobis dedit, & communicauit. *Susceptor noster Deus Iacob.* Sed quare potius hîc dicitur Deus Iacob, quàm Deus Abraham, vel Isaac? Deus Iacob est ille nominatus in benedictione eius: *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini*, Genes. 27. num. 28. In aduentu suo Deus Iacob appellatur, quia in illo omnem rorem cæli, & fructum pinguedinis terræ nobis donauit. Guerricus Abbas *serm. 2. de Annuntiat.* ait: *Ab hoc ergo die* (scilicet aduentus eius) *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob; quia hodie est Dominus assumptio nostra, vt inhabitet gloria in terra nostra. Prorsus hodie benedixisti Domine terram tuam, illam benedictam in mulieribus: hodie dedisti benignitatem Spiritus sancti, vt terra nostra daret benedictum fructum ventris tui.*

Psalm. 45. Christus in nostram vtilitatem. Genes. 27. Guerric.

Luc. 1. n. 43. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?

VERSIONES.

Textus Græc. Vt veniat mater illius summi Domini ad me.

D. Cypr. lib. 2. contra Iudæos, n. 8. Vnde hoc mihi contigit vt veniat, *&c.*

EXPOSITIO.

52. Ambros.

Elizabeth non quasi ignorans, vt ait Ambrosius, ita loquitur: *Vnde hoc mihi*; sciebat enim, hoc totum non humani esse meriti, sed diuinæ gratiæ munus, ideo & humilis Elizabeth dicit; *Vnde hoc mihi*, veluti per admirationem, ac tanti beneficij indignans se iudicans. Matrem Domini appellat ante partum, vt ait Theophylactus, cùm aliæ mulieres non dicantur matres, nisi post partum, cùm in eis sit periculum abortus, quod nullum erat in Beatissima Virgine.

Theophyl.

QVÆSTIO XX.

Quare Elizabeth tantum aduentum Virginis gratuletur.

53. Cum duæ hic visitationes sint factæ, vna Virginis, altera Christi Domini in vtero existentis; solum tamen Beatissimæ Virginis aduentum Elizabeth gratulatur, *Vnde hoc mihi*, &c. Respondeo primò, quod tanta connexio est inter Christum, & Virginem, vt idem sit obsequium præstare Beatissimæ Virgini, ac Christo Domino, vni enim sine altero nequaquam placere potest. Secundò, quòd Elizabeth se gratam exhibuit Virginis visitationi, Christi autem Domini accessum gratulari, Ioanni commissum est; sicut enim ille tanti mysterij, ac beneficij extitit præcursor, ac primus prædicator; ita primus gratulator in Scriptura inuentus, saltibus ac gestu se gratum manifestauit. Cautè dixi, *primus in Scriptura*; quia certum est inter Patres, quod post celebratum Incarnationis mysterium Beatissima Virgo in magnam gratiarum actionem prorupit; tamen Euangelista hoc prætermisit, & primò de saltibus Ioannis mentionem nobis facit, & postea de cantico Virginis. Tertiò. Ioannes non solùm saltibus, sed etiam verbis gratulatur Christi, ac Virginis aduentui, dum per os matris ait: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus*, &c. S. Paulinus lib. 1. Epistol. 363. *Quoniam*, ait, *temporis immaturitas iis, qui adhuc in materno vtero sunt, hoc minimè dedit, vt loqui possint; idcirco Baptista Redemptorem prædicare, maturantis oris organum mater commodauit.* Qui enim vult famulari, & gratificari, nec lingua, nec modus deest. Quartò aduentum Virginis, & non Verbi gratulatur Elizabeth, quia quod Deus hominem visitet, eiusque miseriam subleuet, frequens est diuinæ bonitatis consuetudo. At quod creatura in tam sublimi dignitate ad inferiorem veniret, valde mirum, & mirabile erat. Apparet vnde Angelus Ioanni magna mysteria reuelans, & ait Euangelista: *Cecidi ad pedes eius vt adorarem eum*, Apocal. 19. num. 10. Cur sublimis aquila, dum Christus ei se exhibet primo cap. sublimia, & alta referans, vt referuntur *cap. 2. & 3.* Cur dum vidit agnum quasi occisum *cap. 4. & 5.* non dicitur quod ceciderit ad pedes eius, vt adoraret eum, sed hoc erga Angelum cum eo loquentem, factum legimus. Magna, & abdita mysteria à Christo audire Ioannes solitus erat; quod autem Angelus hoc etiam ei præstitisset, supra modum admiratione rapiebatur Ioannes. Veniunt tres viri ad Abrahamum, qui erant tres Angeli, vt docent S. August. *lib. 16. de ciuit. cap.* 19. Glossa, Abulensis, Lyran. Lyppom. & alij, quos cùm vidisset Abrahamus, adorauit in terram, *Genes. 18. num. 2.* & profunda humilitate cum eis peragit, *Loquar ad dominum meum cùm sim puluis, & cinis*, n. 27. Venit vir ad Iacob, de quo dicitur: *Ecce vir luctabatur cum eo*, Genes. 32. n. 24. Quod autem hîc vir esset filius Dei, tenent Chrysost. Theodoret. Iustinus, Tertull. Hilar. Ambrosius, Cyrill. & alij, apud Pereiram *ibi*. Si rectè vtriusque euentus circunstantias consideres, facilè inuenies, quod multo maiorem submissionem Abrahamus habuit cum illis tribus Angelis, quàm Iacob cùm ipso filio Dei. Numquid tantu nepos, aui spiritum non ebibit; Vt minorem reuerentiam exhiberet filio Dei, quàm auus Angelis? Minimè; sed Abrahamus stupore plenus erat, quod Angeli ad suum hospitium, eumque visitandum accessérint, ac aduenerint, & ita ait Caiet. *Magna veneratione honorauit illos signo prostrationis in terram.*

Idem est Virgini, ac Christo famulari. *Ioannes gratificat Incarnationis mysterium.* Paulin. *Ad gratificandum nunquam deest modus.* *Diuina bonitas humile visitat, ac recreat, quod creatura hoc præstet mulier omiranda.* Apoc. 19. August. Glossa. Abulens. Lyran. Lyppom. Genes. 18. Genes. 32. Chrysost. Theod. Iustin. Tertull. Hilar. Ambros. Cyrill. Pereira. Caiet.

QVÆSTIO XXI.

Quare ait Elizabeth: Vnde hoc mihi?

Respondeo, vt se indignam tantæ visitationis ostendat. Titius Bostrens. *Cuiusmodi verba*, ait, *sue postea tempore depromptus erat Ioannes, eiusmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elizabeth; vt ille enim indignum se pronuntiat qui Christo proximè assisteret, ita hac quoque* 54.

Bostrensis.

Deipara

Vnusquisque suorum maiorum virtutes, ebibit.

Deiparæ Virginis præsentia indignam se pronuntiat, Vnde hoc hihi? *&c.* Vnusquisque suorum maiorum, ac parentum mores facilè ebibit. Alia simila verba his Elizabeth postea protulit eius filius Ioannes cum Christum ad se venientem videret. Ego a te debeo baptizari, & venis ad me. Sed, quod est ad nostrum intentum; Elizabeth, quamuis esset pura, & sancta, vt de ea ait Lucas *cap. 1. num. 6.* tamen se indignam, & veluti immundam iudicat ad tantam præsentiam. Præcepit Deus Num. 19. num. 9. *Colliget autem vir mūdus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, &c. Cùm lauerit, qui vaccæ asportauerit cineres, vestimenta sua immundus erit vsque ad vesperam.* Num. 19. n. 9. & 10. Sed quæro: Hic homo erat mundus, & cineres asportabat ad locum purissimum, qui iuxta multorum sententiam Sancta Sanctorum erat: quomodo ergo dicitur, quòd immundus erit? Tanta erat loci puritas, & religio, vt quamuis homo aliàs esset purificatus, ad eius tamen præsentiam immundus reputabatur. Huc respicit D. Augustinus relatus in Glossa ad citatum locum Numerorum, dum pro loco illo intelligit fidem catholicam, & ita ait: *Quomodo ex hoc erit immundus, qui mundus accesserat? Quia & hi, qui sibi videntur mūdi in fide Christiana agnoscunt quia omnes peccauerunt, & egent gratia Dei, vt iustificati gratis per sanguinem ipsius.*

Num. 9.

August.

55. *Mater*, ait, *Domini mei*; vt sic apertè ac manifestè se famulam, & ancillam prædicet, Dominus enim relatiuum est ad seruum. Hæc est Sanctorum consuetudo, vt in aliis excellentias, ac dignitates; in se verò abiectiones, & humilitates recognoscant, & ideo in Beatissima Virgine principatum, in se verò famulatum considerat. Secundò. Numquam legitur, Elizabeth se ancillam nominare, nisi hîc modò: cùm enim ad Deum accedimus, nihil nos esse fatemur. Vide *cap. 2. num. 32. quæst. 17.* Tertiò. Matrem Domini appellat, non cognatam: imò nullius propinquitatis ac consanguinitatis hîc mentio fit. In his, quæ sunt proprij muneris, non affectus consanguinitatis, sed adstrictio obligationis attendenda. Vide supra *cap. citato num. 21. & 22.*

Iusti in aliis dignitates in se humilitates vident.

56. *Mater Domini mei.* Dixit Caietanus. Didicit Elizabeth ab Spiritu sancto, quòd erat mater Dei, & hominis propter naturam enim humanam dixit, *fructus ventris tui*; propter diuinam, *Domini mei*. sed quare prius fit mentio Christi Domini sub nomine fructus, in quo natura humana denotatur; & postea sub Domini nomine, in quo natura diuina resplendet? maximè enim gloriatur de natura humana, quæ est à matre. Secundò. Fructus dixit vtilitatem, quam nobis contulit, vt dixi *quæst. 17.* Et per hanc vt verus Rex maximè vult innotescere, plus enim gloriatur de commodo, ac vtilitate, quam suis communicat, quàm de maiestate, ac gloria nominis sui.

Caiet.

Christus vult cognosci per vtilitatem quam communicat.

QVÆSTIO XXII.

Vnde Elizabeth cognouerit Virginē esse matrem Dei, ac in vtero suo Verbum Incarnatum gestare?

37. RATIO litteralis. Diuina gratia, qua illuminata est Elizabeth. Secundò. Virginis præsentia diuinum odorem exhalabat, ac in verbis eius vox diuini Verbi personabat, vt dixi ex D. Hieron. *q. 22.* Tertiò D. Bernardus *serm. in Natiu. Ioannis*, ait; *Quis tibi indicat matrem Domini, mulier sancta: Vt facta est, inquit, vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.* Virginis aduentu maximè lætatur mulier, annosa, magnamque gratiam participat, Ioannes etiam in vtero matris clausus vsu rationis donatus, maximè exultat, ac magnis donorum gratiis cumulatur. Meritò ergo Elizabeth apud se vt certissimum statuit, eam esse matrem Dei, quæ tam larga beneficia in omnes magnos, ac paruos diffundebat.

Bernard.

Omnibus benefacere signum diuinitatis.

De Dei donis, ait Dauid: *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in ora vestimenti eius*, Psalm. 132. n. 2. Per hoc vnguentum Christi gratiam significari communis est Patrum explicatio; sed vnde colligitur tanta excellentia, ac nobilitas huius pigmentarij, quod non sit cuiuscumque donum, sed omnipotentis Dei præstantissima gratia. Vide quid ait de illo Regius Vates, quòd *descendit in barbam Aaron*, per quam designantur Apostoli, ac principes Ecclesiæ; & sistit ibi minimè, *sed descendit in oram vestimenti eius*, hoc est, in extremos, minimos, ac nouissimos Et vnguentū, quod non solùm impinguescit, ac odore replet principes, ac magnos, sed etiam redundat, ac stagnat super humiles, & abiectos, nullius alterius esse donum nisi solius Dei. Franconius Abbas de gratia Dei, tom. 12. *Nec ab hoc*, inquit, *inundatione olei sacri ora vestimenti immunis remanere poterat: quæ licèt extrema totius vestimenti plenitudini firmamento erat. Barbam autem nostri Pontificis super Apostolis intelligimus, vestem in reliquis credentibus, extremam vestimenti oram, super humilitate nostra interpretari vtinam verè possemus. Lenitatem autem olei atque pinguedinem, gratiam interpretamur Spiritus sancti.* Vide suprà *c. 5. n. 104. & lib. 2. c. 1. n. 86.* & multis in locis de hac re.

58.

Psalm. 132.

Dei beneficia ad magnos & paruos.

Francon.

Lucæ 1. n. 44. Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce enim quum incidit vox salutationis tuæ in aures meas, gaudio magno subsultauit fœtus in vtero meo.

Euthymius. Ecce enim vt peruenit vox salutationis, *&c.*

S. Greg. Thau. serm. 2. de Annunt. Exultauit infans præ iubilò in vtero, *&c.*

Faust. Prebyt. lib. 1. contra Arrium. Exultauit infans In spiritu.

Vatablus. Ecce enim vt edita est vox salutationis tuæ ad aures meas, subsiliit præ gaudio infans in vtero meo.

EXPOSITIO.

ELIZABETH Spiritu sancto plena reddit veluti rationem ab affectu; hoc maximè indicat illa particula *enim*. Quare Beatissimam Virginem matrem Domini appellauerat. *Exultauit infans in vtero meo.* Ex præsentia Domini maximũ gaudium, & lætitia redundat in suos. *Ecce* magnitudinem rei indicat. Et *vt facta est*, id est, vt peruenit vox tuæ salutationis magnitudine gaudij exultauit infans. *In gaudio*, seu, vt habet Syriacus, *gaudio magno*; soli enim iusti lætantur verè, & gaudio magno.

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo cognouerit Elizabeth, exultare infantem suum?

59. CVM pueri sæpe sæpiùs ex multis, variisque causis moueantur in vtero, vnde cognouit Elisabeth, infantem suum in vtero exultasse ex præsentia Domini, ac Virginis Mariæ? Respondetur primò, cùm D. Augustino epistol. 57. ad Dardanum, Lyrano, Beda, & aliis. *Reuelante Spiritu sancto*, ait Beda, *quo impleta erat, intellexit, quid exultatio infantis significet: scilicet venisse matrem illius, cuius præcursor erat futurus.* Secundò. Cognouit ex multitudine, suauitate, ac plenitudine gaudij. D. Bonauentura, *Ex quo*, ait, *puer tam mirabiliter exultauit, certum est, iam consummatum esse veraciter, quod in Isaia dicitur 12. Exulta, & lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Solum enim gaudium, quod ex Deo est, vndique perfectum, & plenum, est. Tertiò Quia, diuina gratia operante, cognoscebat, se spiritu filij adimpleri. Ita D. Ambrosius lib. 4. de fide: *Denique* ait, *Elizabeth spiritu filij replebatur, prophetant matres spiritu paruulorum.*

(Margin: August. Lyran. Beda. — Bonauent. — Isai. 12. In solo Deo gaudium. — Ambros.)

Sed quare Elizabeth prophetat ante ortum Ioannis; Zacharias verò post ipsum? Respondeo, quód Elizabeth Baptistam gestabat in vtero, ac proinde etiam illius donis ante natiuitatem ditata est. Secundò, quòd illa ad dona cælestia se disposuit, Visitationem Virginis lætabunda accipiendo Zacharias verò illi incredulitate sua obstitit. Et dona cælestia communicantur se præparanti, & non resistenti. Quare verò illa, quæ conceptum occultabat, modò se manifestat? Vide suprà *cap. 4. quæst. vlt.*

(Margin: Dona cælestia communicantur se præparanti.)

QVÆSTIO XXIV.

Quare Iacob luctetur in vtero matris, exultet verò Ioannes?

60. IACOB in vtero matris cum fratre luctatur, & triumphos præripit, *Genes. 25.* Phares, & Zaram in vtero Thamar de primatus honore præliantur; Ioannes verò in ventre matris lætus exultat, & gaudet. Respondeo. Illi agebant de primatu, ac dignitate temporali, hic verò de cælesti, ac spirituali dono; & vbi res est de temporali lucro, ibi prælium, ac dissidium viget; vbi autem de cælesti munere, ibi vnitas, pax, & gaudium. Fauet D. Chrysologus sermone 69. in fine, *Ioannes*, ait, *exultat, & Iacob colluctatur in vtero, prudens æstimet, quid possit natura diuina.* Filios habuit Iacob, & Iob. Inter illos verò summa discordia, bellum, & odium: ita vt dicatur de eis circa fratrem suum Ioseph, Genes. 37. num. 4. *Videntes autem fratres eius, quòd à patre filiis cunctis plus amaretur, oderant eum, & non poterant ei quicquam pacificè loqui.* At de filiis sanctissimi Iob, quòd concordia, & amicitia ligati erant, dicitur Iob 1. num. 4. *Ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent, & biberent cum eis.* Sed cur in illis discordia tanta, in his verò tanta vnitas? Cur in illis tam tristis contentio, vt nec verbum pacificum haberetur, in his verò tanta iucunditas, & lætitia, vt conuiuiis dies transirent? In filiis Iacob dominandi, ac præferendi regnabat appetitus, ideo ab eis omnis pax, & lætitia exulabat. In filiis Iob nulla ambitio hæreditatis paternæ, sed prompta erat Deo sacrificandi, & obsequendi voluntas, & ideo ibi pax, & gaudium Petrus Blesensis in Iob ait. *Cum pro diuisione hereditaria sortis frequenter soleat esse Zelus, & æmulatio inter fratres, patet prudentia Iob, qui sic vitam instituerat filiorum, vt se mutua charitate diligerent, & se se ad amica conuiuia inuitarent. Bonum siquidem est, & iucundum, habitare fratres in vnum.*

(Margin: Temporalia pariunt bellum, cælestia pacem. — Chrysol. — Genes. 37. — Iob 1. — Blesensis.)

QVÆSTIO XXV.

Quare de Ioanne, & non de Elizabeth, asseratur exultatio in gaudio?

DE solo Ioanne, & non de Elizabeth dicitur, quòd exultauerit gaudio magno. 61.
Respondetur primo, ex D. Ambrosio lib. 2. in Lucam: *Vocem prior Elizabeth audiuit, sed Ioannes prior gratiam sensit. Illa naturæ ordine audiuit, iste exultauit ratione mysterij. Illa Mariæ, iste Domini sensit aduentum.* Maria visitauit Elizabeth, Christus Ioannem; & sicut Ioannes in tanto dono fuit prælatus, sic etiam in cælestibus gratiæ benedictionibus excellentiorem locum gratiæ, prophetiæ, ac gaudij adeptus est. Secundò Ioannes maxima necessitate huius sanctæ visitationis laborabat, vtpote in peccato originali detentus; Elizabeth verò iam in via, ac iustitia Domini incederat, *Luc. 1. num. 6.* Et ille, qui necessitate opprimitur, de remedio sibi dato scit maximè gaudere, & exultare Post afflictionem, & laborem valde iucundum est gaudium, quod dicit D. Augustinus 8. Confessionum, cap. 3. *Plus gaudet homo de salute desperata animæ, & maiori periculo liberatæ, quàm si semper ei affuisset: quanto maius periculum fert in prælio, tanto maius est gaudium in triumpho: iactat tempestas nauigantes, omnes futura morte pallescunt; tranquilletur mare, exultant nimis, quoniam timuerunt nimis; vbique maius gaudium, molestia maior præcedit.*

(Margin: Ambr. Gaudiũ iuxta mensuram gratiæ. — Qui necessitatur exultat de bono. — August. — Vbi maior molestia, ibi maius gaudium.)

Cùm Deus vellet aperire Abrahamo successum gentis suæ, *Cùm Sol occumberet, superirruit* 62.

super

Genes. 15. *Abraham, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum* Genes. 15. num. 12. Ostenditur ei captiuitas filiorum in Ægypto, regressus cum magna substantia, & multa alia bona ei promittuntur. Sed ad quid tribulatur, & anxiatur spiritus Prophetæ? Vt inde gaudium superueniens esset maius; delectatio quæ succedit tristitiæ, maximè iucunda. Idiota lib. 2. de vera

Idiota. patientia. *Nequaquam igitur contemnenda est tribulatio, quia cordis est sanitas, & via recta ad vitam, tanquam si hoc felicitati ipsius status accresicat.*

Lucæ 1. *n.* 45. Beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

VERSIONES.

Textus Græc.	Beata, quæ credidit, *&c.*
Syriacus.	Et eo felix, quæ credidit; quia futurum est complementum earum rerum, quæ dictæ sunt ei à Domino.
Arias.	Et beata credens, quod erit perfectio effatis ei à Domino.

EXPOSITIO.

63. AVDAT Elizabeth Beatam Virginem à fidde, quam præstitit Angelo. Et ait: *Beata quæ credidisti*, seu vt est in Græco: *Beata, quæ credidit*; & idem est sensus. *Quoniam perficientur in te*, &c. Inter mirabilia ab Angelo dicta, illud dumtaxat adimpletum erat: *Ecce concipies*; alia verò adimplenda erant, verbi gratia: *Paries filium, vocabis nomen eius, Iesus; hic filius Altissimi vocabitur: regnabit in domo Iacob*, &c. Diuus Gregorius *homi-*

Gregor. *lia* 5. *in Ezechielem*, notat, prophetiam omne tempus, præteritum, præsens, & futurum ambire; nam Elizabeth Beatam Mariam promissionibus Angeli credidisse, de præterito cognouit; dum matrem Domini appellat, occulta de præsenti pandit; & cùm omnia ab Angelo prædicta perficienda fore prænuntiat, de futuro prophetauit.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Elizabeth Virginem Beatam *appellauerit?*

64. *Deo obedire beatitudo.* RESPONDETVR primò. Quia credidit: Deo enim credere, & obedire, summa beatitudo est. Secundò. Toletus hîc in Comment. *Credi-*

Tolet. *Euitare malum alterius valde magnum.* *disti, non vt vir meus Zacharias, qui eidem Angelo multo faciliora nuntianti non credidit, & incredulitatis pœnam adhuc mutus, & surdus sustinet.* Ex eo enim laudat eius fidem, quia hoc in negotio se non habuit, vt vir suus Zacharias, cuius rei pœnam sustinebat: & euitare illud malum, quo aliquid laborat, maximè ei magnum apparet. Tertiò Diuina prouidentia sic dispositum est; nam, vt notant hîc communiter Expositores, multi futuri erant hæretici, dicentes, quòd Beatissima Virgo non crediderit Angelo in Annuntiatione, dum dixit; *Quomodo fiet istud?* Vt hæc impia ora obmutescant, ideo Elizabeth fidem Virginis laudat.

Sed quare cùm Beata Virgo in Incarnatione 65. viderit Verbi diuini essentiam, vt ex communi sententia dixi superiori capite; & in visione diuinæ essentiæ consistat formaliter beatitudo, iuxta D. Thomam, ac eius discipulos; quare D. Thom. ergo Elizabeth Virginem appellat Beatam, non quia viderit Essentiam diuinam, sed quia crediderit? Respondeo, quòd Virgo viderit Essentiam diuinam, fuisse quid gratuitum ex mera beneuolentia diuina: quod verò crediderit, maximum meritum præstitisse. Et magis laudabile, ac *Quod merito, non gratia acquiritur, decorat.* gloriosum est id, quod habetur ex meritis, quàm quod per beneuolentiam consequimur. Ex alto Dei consilio præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui scilicet Ioseph, *Genes.* 40. *num.* 23. & tamen ad explicanda somnia Pharaonis reminiscitur pincernarum magister illius, *Genes.* 41. *numer.* 9. Sed quare homo, à quo tot beneficia acceperat, è memoria excidit? Vt Ioseph apud omnes esset maximè laudabilis, voluit Deus non ex fauore, sed ex meritis è carcere educi, & ad tantam dignitatem subleuari. Chrysostomus Chrysost. ibi: *Oportebat, ait, expectari tempus opportunum, vt maiori cum gloria inde educeretur: sequitur pincernarum magister, si ante somnia Pharaonis recordatus fuisset, fortasis auctoritate sua eum liberasset, & non tam perspicua fuisset aliis eius virtus.* In huius rei confirmationem, Nota quòd Elizabeth non solùm dicit Virginem Beatam, quia in matrem Dei electa erat, quod erat ex gratia, sed enim quia credidit, *Beata quæ credidisti*, quod ex meritis proueniebat. Vide *cap.* 1. *num.* 117. & *cap.* 2. *num.* 27

QVÆSTIO XXVII.

Quare tam breuiter loquatur Elizabeth?

ACHARIAS ad natalem filij sui 66. celebrandum egregium componit canticum magnis carminibus plenum, *Lucæ* 1. *à num.* 68. Elizabeth verò paucis versiculis sanctificationem filij decantat. D. Ambros. Ambrosius *lib.* 2. *in Lucam*, ad illa verba, *Et tu puer Propheta*, eleganter rem expendit. *Aduerte*, inquit, *quam paucis Elizabeth. quàm multis Zacharias prophetet: sed disciplina seruatur; vt mulier discere magis, quæ diuina sunt studeat, quàm docere.* Secundò Elizabeth egit de laudibus Virginis. *Benedicta tu inter mulieres: unde hoc mihi?* Et vbi est sermo de excellentiis Virginis, ibi pauca pro multis valent, cùm in illo (mater Domini mei) contineantur omnia. Vide supra *cap.* 2. *num.* 107.

Laudes virginis in maternitate recapitulat.

CAP. VII.

Canticum Virginis.

Lucæ 1.n.40. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum.

VERSIONES.

S.Athan.Sinait.lib.1. Hexaemer. Magnificat anima mea eum, qui est mihi dominatus.

EXPOSITIO.

1. Aximas laudes suas ab Elizabeth audierat Beatissima Virgo, quas tamen omnes eximia humilitate hoc cantico suo in Deũ tanquam in suum fontem refert; quod ponderans Lyranus, ait, *O Elizabeth, tu me magnificas : sed ego totum Deo attribuens ipsum magnifico in hoc carmine*; & D.Bernardus serm.in signum : *Magna quidem, ait, præconia : sed deuota humilia nihil sibi passa retinere, in eum magis vniuersa refudit, cuius in se beneficia laudabantur.* Notat enim D.Ambrosius hic: *Quòd, ait, ante Ioannem Elizabeth prophetauit, & Maria ante Domini generationem, hoc est, natiuitatem; nam sicut peccatum à mulieribus cœpit, ita etiam bonum à mulieribus inchoatur.* Vltimò notat Hugo ad illa verba. *Quomodo fiet istud? Quòd Beatissima Virgo hic in suo cantico largius loquitur, quàm in quacumque alia actione; tota erat hic in reddendis gratiarum actionibus Deo pro beneficiis tam sibi, quàm vniuerso populo collatis, & ideo ait : Magnificat anima mea Dominum,* idest, Totus meus Spiritus sit in Deum glorificando, ac eius bonitatem prædicando. Dixit autem non Deum, vel filium, vel Sposum, sed Dominum ob humilitatem, vt relatione ad Dominum se ancillam fateretur.

Lyran. Bernard. Ambros. Hugo. *In credendis gratiis multus sit homo.*

QVÆSTIO I.

Quare in principio sui Cantici Beatissima Virgo intonet: Magnificat?

2. D quod respondetur primò explanando ipsum verbum *Magnificat*; idest, anima mea Deum magnum prædicat. Ita Eusebius Emissenus *hom.6.* Theophylactus D.Bonauentura, Euthymius, Beda *serm.6. Temporum Aduentus* Secundò, *Magnificat anima mea Dominum*, idest, anima mea tot, ac tam innumeris repleta donis Deum ipsius factorem magnum prædicat, ac demonstrat : nam sicut magnum opus, magnum sui declarat opificem; ita anima mea tot gratiarum cumulata donis, magnum sui conditorem manifestat, ac si ex nullo alio opere tantum sibi gloriæ arrogauerit. Fauet D. Basilius *in Psalm.29.* ad illa verba: *Exaltabo te, Domine.* Tertiò Anima mea virginitate, ac puritate, & sanctitate Deum glorificat, ac exaltat. Ita Franconius Abbas *tom.7. de gratia Dei.*

Eusebius. Theophyl. Bonauent. Euthym. Beda. *B.Virgo Deũ magnum declarat.* Basilius. Francon.

5. Quartò Origenes homil.8. in Lucam. *Si Dominus, ait, nec incrementum, nec decrementum recipere potest, qua ratione tunc Maria loquitur, Magnificat anima mea Dominum?* Et soluit dubium supponendo, quòd vnusquisque nostrum imago Dei sit, ac proinde ex eo quòd Beatissima Virgo facta sit superior gratia, & sanctitate super omnes puras creaturas, inde est, quòd faciendo grandem animam suam, quæ est imago Dei fecerit grandem ipsum Deum. Et ideò pergit idem Origen. *Quando igitur grandem fecero imaginem, id est, animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione sermone, tunc imago Dei grandis efficitur: & ipse Dominus, cuius imago est, in nostra anima magnificatur. Anima igitur Mariæ primum magnificat Dominum.* Nota vltimò, quòd non dixit Beatissima Virgo per modum imperandi, *Magnifica*, vt Dauid dicebat: *Lauda anima mea Dominum*, Psalm. 145. *Benedic anima mea Dominum*, Psalm.102. Sed tantum ait in tertia persona, *Magnificat anima mea*; quia Dauid ob humanas occupationes à diuinis laudibus distrahebatur, & ideo excitatione opus erat; at Beatissima Virgo ita cælestibus contemplationibus addicta, ac intenta erat, vt nec per momentum siue vigilans, siue dormiens ab illis abstineret; quapropter omnis excitatio superuacanea erat, ac proinde perpetuò, continuoque dicebat, *Magnificat anima mea.*

Origen. *Qui magis est obligatus sit magis in gratificatione.* *Emergens dubium.* Psal.145. Psal.102. *Virgo Dei laudibus semper intenta.*

QVÆSTIO II.

Quare ait: Anima mea?

Espondeo primò. Vt significaret, se non solùm exterioribus verbis, vt sæpe faciunt homines, sed etiam interioribus animæ cogitationibus, ac meditationibus Deum extollere, ita vt ore, corde, & opere Deum laudaret. Secundò. Hæc phrasis est satis vsitata in Scriptura, quòd diuinas laudes decantare, animæ tribuatur, *Psal.33.num.3. & Psalm.34.num.9. Psalm.102. num. 1. Psalm. 103. numer.1.* Beatissima autem Virgo, quamuis omnium doctrix, à communi loquendi modo noluit abstinere. Tertiò. Nota, nullam puram creaturam æqualiter, ac Beatissimam Virginem dicere potuisse, *Anima mea*; nam omnis alia pura creatura, cùm siue grauiter, siue leuiter, peccato sit infecta, ei subdita est: ac Beatissima Virgo, cùm ab omni ordinato affectu, ac macula, etiam leui, esset immunis, integram suæ voluntatis habebat potestatem; & ideo verissimè dicebat, *Anima mea.* At dices : Beatissima Virgo iam Deo se tradiderat, & res per donationem transit in alterius potestatem; quomodo ergo ait : *Anima mea?* Tali afficiebatur gaudio, ac delectatione in eo, quòd se in laudem Dei dederit, ac si per quælibet instantia eiusmodi oblatio esset recenter facta. Deinde, quia nihil melius possidetur, quàm id, quod Deo donamus. 4.

B.Virgo delectabatur in eo, quod se Deo dedicauerit.

Lucæ 1.n.47. Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.

VER

VERSIONES.

Syriacus.	Exultauit spiritus meus in Deo seruatore meo.
Textus Hebraicus.	Spiritus meus in Deo Iesu meo.
Euthymius.	In Deo saluatore meo.
Ex Græco. multi leg.	Vehementer lætatus est Spiritus meus.

EXPOSITIO.

5. INGENTI replera gaudio Beatissima Virgo se non potuit continere, quin externas prorumperet in laudes; hoc enim innuit verbum illud, *exultauit*, id est, ex rigore Grammatico, *extra saltare*. Et cùm dixisset, *Magnificat anima mea*, de præsenti; nunc ait: *Exultauit*, de præterito, significans hîc gaudium illud, quo anima sua affecta est, dum Christum in vtero concepit; & hæc conceptio gaudij tanti causa extitit. *In Deo.* Antea Dominum appellauerat, *Magnificat anima mea Dominum, Dominus* nomen est potentiæ; *Deus* verò beneficentiæ, quod clariùs expressit dicendo Deũ Saluatorem, vnde ait D. Augustinus in expositione huius Cantici: *Vtrumque professa est, & Dominum, & Saluatorem, vt pro potestate, qua omni creaturæ dominatur, iure metuendum ostenderet: pro bonitate, qua misericorditer quosdam saluat, dignum dilectione demonstraret.* Magnificat Dominum, qua ratione potentiæ omnia ei famulari debent. Exultatio affectus est voluntatis: *In Deo saluatore*, ratione beneficentiæ. Plus amoris conciliauit misericordia, quàm potentia.

Augus.

Plus acquiritur misericordia, quàm potentia.

6. Addidit, *salutari*; seu, vt est in Græco, *seruatore*, seu *Saluatore*, seu Hebraicè, *Iesu*, idem est, ac Exultauit in Deo, propter admirabile Incarnationis opus, quo Deus saluator suus constitutus erat, & inter omnia beneficia maximum, & præcipuum. Fortasse alludit hîc Virgo ad illud Abac. 3. n. 18. *Exultabo in Deo Iesu meo*; quamuis multo maiori cum ratione hoc dicat Beatissima Virgo; quia non solùm de natione sua, sed de suis etiam visceribus conceptus erat Christus. Et appellat ipsum *saluatorem, & seruatorem*; quia ipsam à peccato actuali, & originali liberauit, & saluauit, ideo præteritum tempus apposuit: redemptio enim Beatissimæ Virginis excellentiori modo, quàm nostra, facta est, vt communiter dicunt Theologi, imò, vt suprà dixi *cap. 3. quæst. 2. num.* 31. in propria persona non contraxit debitum originalis peccati. Tandem expende illud vltimum verbum, *meo, in Deo salutari meo*, id est, specialiter dicitur *meus*, quia ex meis visceribus formatus. Vel, vt eleganter notat Caietanus, *meo*, possessionem significat Saluatoris, tamquam rem propriam. Verè ergo meus est, ait Virgo, quoniam totum corpus eius mediante quo saluat mundum, meum est, nullámque in eo habet partem alia pura creatura. Deinde meum appellat, vniuersale beneficium sibi proprium, & peculiaria faciens. Gratus animus ob magnitudinem charitatis suæ ad gratias agendas commune beneficium peculiare sibi reputat. Ita D. Paulus ad Galatas 2. num. 20. *Qui dilexit me, tradidit semetipsum pro me.* Quod eleganter in hunc sensum expendit ibi D. Chrysostomus; *Quid facis Paule, dum communia propria tibi vendicas.* Et notandum, vt egregiè ponderauit Hugo Victorinus lib. 4. Elucidator. cap. 1. *Non tacitè prætereundum quòd cùm Dominum nominaret, nil addidit; cùm verò Saluatorem diceret, non simpliciter saluatorem, sed suum saluatorem nominauit.* Dum Dominum nominat, absolutè sine vllo addito dixit, *Magnificat anima mea Dominum.* At cùm saluatorem appellat, statim *meum* apponit, quia peculiariter vt suum saluatorem eum agnoscebat; nam mirabili modo super omnes homines, eam à peccato originali redemit, ac liberauit, vt dixi *cap. 3. quæst. 3. in fine.*

Abac. 3.

Virgo ab omni peccato immunis.

Caiet.

Gratus animus pro communibus beneficiis.

Galat. 2.

Chrysost.

Hugo.

Virgo peculiariter redempta.

QVÆSTIO III.

Quod discrimen sit inter animam, & spiritum?

ORITVR quæstio ex eo, quòd hîc dicatur anima Deum magnificare: Spiritus verò exultare. Est igitur prima sententia, quòd anima sumitur pro parte inferiori, quæ respicit ipsum corpus, illique omnes cum cæteris animantibus, communes ministrat functiones, verbi gratia, vegetare, & sentire; spiritus verò sumitur pro superiori portione, qua homo Angeli assimilatur. Fauent huic sententiæ D. Gregorius Nyssenus *in Epistol. 1. ad Thessalon. cap. 5.* D. Thomas *in Epistol. ad Hebraeos, cap. 4.* D. Augustinus *lib. 22. de Genes. ad litteram, cap. 7.* Hugo, & graues Recentiores, vt Toletus, Barradas. Et habet pro fundamento illud Apostoli ad Hebræos 4. num. 12. *Sermo Dei pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus.* Secunda sententia tenet, quòd *anima* hîc accipitur, prout denotat ipsam animam secundùm suas potentias; & ideo dicitur hæc Deum magnificare, quia omnes illius operationes Deum glorificant; spiritus verò hîc pro voluntate ponitur; & quia lætari, & gaudere ad hanc spectat, ideo scienter dixit Virgo: *Exultauit spiritus meus.* Ita Ioannes Carthagena *lib. 6. homil. 12.* 7.

Greg Nyss.

D Thom.

August.

Hebr.

Tertia sententia mihi probabilior est, quòd hîc spiritus, & anima pro eodem sumuntur. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici.* D. Bonauentura, Titus Bostrensis *hîc*, Iansenius, Maldonatus, & alij. Est enim valde solemne apud Hebræos, vt eadem res valde diuersis variata verbis repetatur. Psalm. 2. num. 4. *Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* Et num. 3. *Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.* Et notat D. Augustinus *lib. de origine animæ*, innumerabiles huiusmodi locutiones inueniri in diuinis eloquiis. Deinde in aliis sententiis est semper grauis difficultas, cur anima dicatur hîc magnificare, & spiritus exultare? Cùm Regius Vates Psalm. 34. n. 9. dicat: *Anima mea exultabit in Domino; & delectabitur super salutari suo.* 8.

Psal. 2.

Psal. 34.

QVÆST

QVÆSTIO IV.

An priùs fuerit magnificatio, quàm exultatio?

9. QVÆSTIO est, An Beatissima Virgo priùs Deum magnificauerit, & postea in illo
Bonauent. exultauerit, vel è contra? D. Bonauentura existimat, prius fuisse exultare; & ita ait S. Pater: *Quia enim spiritus interiùs exultauerat, ideo anima in voce magnificabat, & ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præsenti ponit, quia exultatio est natura prior.* Quod confirmat
Psalm. 39. ex Psalm. 39. n. 17. *Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.* Vult ergo S. Pater, quòd Beatissima Virgo priùs exultauerit ex Conceptione Christi, & postea voce magnificauerit. Oppositum verò tenent alij, quod mihi est probabilius; quia hìc licèt *anima*, & *spiritus* sint idem, tamen ad intellectum pertinet magnificare,
Iansenius. & ad voluntatem exultare. Iansenius: *Bene*, ait, *priùs dixit: Magnificat; deinde, exultauit: cùm enim magnificare pertineat ad intellectiuam vim; exultare verò ad voluntatem, & affectus iste ex illo nascitur.* Et ita ipsa priùs magnificauit Deum, & postea exultauit de tantis beneficiis. Deinde Beatissima Virgo omnia protulit ordine suo: & prius dixit magnificare, & postea exultare: ergo ita euenit. Quod verò dicat, *Magnificat*, de præsenti, ex eo est: quia eius spiritus semper, & continuò erat in gratiarum actione.

Lucæ 1. n. 48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Eccce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

VERSIONES.

Textus Græc. apud Iansenium.	Quia respexit paruitatem ancillæ suæ. Ecce enim ex hoc nunc Beatam.
Arias.	Respexit humilitatem ancillæ suæ.
Aliq. i ex Hebræo.	Respexit annihilationem ancillæ suæ.
Syriacus.	Ecce enim ex hoc tempore beatitudinem mihi tribuent omnes generationes.
D. Hieron. in c. 8. Isaia.	Ecce enim amodo beatam.
Euthymius.	Ecce enim post hæc beatã.
Arabicus	Ex hoc dabunt mihi beatitudinem omnes.

EXPOSITIO.

10. ANNECTIT causam suæ exultationis in Deo; *Quia respexit humilitatem.* An hìc intelligat virtutem humilitatis? Quæstione seq. *Respexit*, ait, quod variis sumitur dis. Primò dicitur Deus respicere, prout omnia cognoscit, & nihil eum latet. Psalm. 11. num. 6. *Humilia respicit in cælo, & in terra.* Secundò, Respicit, aliquod acceptando opus, *Respexit Dominus ad Abel*, Genes. 4. num. 5. Tertiò. Respicit, laborem remunerando. Quartò. Respicit, ab hostibus protegendo. Exod. 2. num. 15. *Respexit Deus filios Israel, & liberauit eos.* Quintò Respexit, gratiam largiendo, ac sanctificando Psalm. 85. n. 16. *Respice in me, & miserere mei.* Sextò. Dum approbat Deus, dicitur respicere, Habac. 1. n. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et in hac significatione illud hìc accipit D. Augustinus serm. de Assumpt. *Quid enim est, dicere: Respexit humilitatem ancillæ suæ, nisi approbauit.* Sed omnibus ex his modis bene posse Deum Virginem Beatam respicere, manifestum valde est *Humilitatem*, ait, quia, vt testatur D. Dionysius Carthusianus, *Pro humilitate præcipuè meruit exaltari, per eamque præsertim disposita est ad concipiendum vnigenitum Dei.* Et ideo ad hanc magis exprimendam aliqui legunt, *ambulationem*; quia ita erat humilis, vt pro nihilo se reputaret.

Psalm. 11. Genes. 4. Exod. 2. Psalm. 85. Habac. 1. August. Carthus.

Ecce enim ex hoc, id est, ex hoc tempore, quo Deus me respexit. Tacitè hìc respondet Elizabeth, quæ ipsam beatam prædicauerat, quia *credidit*: at Beatissima Virgo, vt verè humilis, totam suam refert beatitudinem, non in suam fidem, nec in aliquem suum actum, sed in Deum, qui ipsam respexit. *Omnes generationes*, id est, tam homines, quàm Angeli, vt explicat Hugo. Sub nomine generationis etiam Angeli comprehenduntur, iuxta illud: *Istæ sunt generationes cæli?* vt ait D. Augustinus 1. *de Gen. ad litteram.* Secundò, *Generationes*, id est, omnes ætates. Ita Vatablus per omnium tempora Beatissima Virgo est glorificata. Tertiò. Omnes generationes credentium, siue hominum, siue mulierum. Quartò. Omnes generationes tam fidelium, quàm infidelium, omnes enim Beatissimam Virginem summis laudibus extollunt. Pro quo aliquot testimonia adducunt Lyranus, & doctissimus Ioannes Carthag. *lib.* 6. *homil.* 17. Beatissimam Virginem his verbis vaticinatam esse, & prophetasse, communis est sententia Patrum, D. Basilij, D. Hieronymi, D. Cyrilli, *in cap.* 8. *Isaiæ*, ad illa verba, *Et accessi ad Prophetissam*, &c. D. Augustini *lib.* 17. *de ciuitate Dei, cap. vltim.* D. Ambrosij, Lyrani, Glossæ, *in caput primum Lucæ*, & aliorum communiter. 11.

Hugo. August. Vatabl. Basilius. Hieron. Cyrillus. August. Ambros. Lyran.

QVÆSTIO V.

Quid nomine humilitatis hìc intelligatur?

EVTHIMIVS, Isidorus, Clarus, Vatablus, Cardin. Iansenius, & Caietanus, 74.
Noster Beaulxames, Maldonatus, Barradas, Stella, & alij Recentiores tenent Beatissimam Virginem hoc loco non locutam fuisse de propria virtute humilitatis; sed de sua abiectione, paruitate, ac humili conditione: ac si diceret, Deus respexit ad exiguitatem, seu, vt explicat Vatablus, ad nihilitatem ancillæ suæ: quia se in nihilũ appendebat. Vnde ait eleganter Caietanus: *Aduerte: in his B. Virginis verbis virtus humilitatis non significatur*

Euthym. Clarus. Vatablus. Beaulxam. Maldon. Barradas. Iansen. et. Stella. Caiet.

ficatur voce, sed exercetur opere; nam hoc est intima humilitatis actus, æstimare se infimam, exiguam, & paruam. Probatur hæc sententia primò. Quia in textu Græco pro *humilitate* habetur ταπείνωσιν, quod paruitatem, ac exiguitatem propriè significat, vt testatur Iansenius. Secundò. Quia alienum est à vera humilitate, se ipsum non solùm humilem agnoscere, sed etiam profiteri, sola enim inter virtutes humilitas se ipsam ignorat. Tertiò. Valde alienum videtur à Beatissima Virgine, vt diceret, suis meritis tantùm se beneficium consecutam, vt mater esset Dei: ergo hîc se indignam tanto beneficio declarat.

Vera humilitas operosè diditur.

Communis tamen sanctorum Patrum sententia est, quòd de virtute humilitatis hîc sermo fit. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici, & serm. 2. de Assumptione,* Origines *homil. 6. in Lucam*, S. Bernardus *sermone 42. & 45. in Cantic.* S. Hildephonsus *serm. 1. de Assumptione,* D. Thomas 2. 2 *quæst.* 161. *art.* 1. Bonauentura *in speculo B. Virgin. cap.* 8. D. Dionysius Carthusianus, Beda, Hugo de S. Victore *hic.* Ansbertus *in Apocal. lib.* 1. ad illa verba: *Et Angelo Smyrnæ scribe.* Rupertus *lib.* 1. *in Cantic.* Probatur primò Quia nostra Vulgata habet *humilitatem*; quæ vox propriè & germanè ipsam virtutem significat. Secundo Beatissima Virgo hîc loquebatur instinctu Spiritus sancti magna mysteria declarando: ergo explicauit suæ dignitatis radicem, quæ fuit ipsa humilitas. Fundamenta contraria facilè soluuntur. Nomé illud Grǽcum ταπείνωσις, non solùm significat paruitatem, sed etiam veram virtutem humilitatis. Et ita *Matth.* 11. *n.* 29. habetur in Græco, pro eo, quòd Christus de se testatur: *Mitis sum, & humilis corde.* & 1. Petri cap. 5. n. 5. & Iacobi c. 4. n. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Nec secundùm, & tertium fundamentum obstat; quia Beatissima Virgo hic non loquebatur ex se, sed vt mota ab Spiritu sancto ac proinde optimè stat cum humilitate eius, quod suas virtutes, & magnalia publicaret; sicut etiam ipse de se testatur, esse prædicandum Beatam: *Quia fecit mihi magna*; & hoc pacto sæpe iusti suas testantur virtutes. Dauid 1. Reg. 6. n. 22. *Ero humilis in oculis meis.* Et Spósa Cant. 1. n. 11. *Nardus mea*, id est, humilitas, *dedit ordorem suum.*

August. Origenes. Bernard. Hildeph. D Thom. Bonauent. Carthus. Beda. Hugo. Ansbert. Rupert. Matth. 11. 1. Petri. 5. Iacob. 4. 1. Reg. 6. Cantic. 1.

QVÆSTIO VI.

Quare B. Virgo hîc loquatur per tertiam personam?

14 QVÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo, dum de sua agit humilitate, de se per tertiam personam loquatur, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, dum verò de sua beatitudine tractat, in propria persona loquatur. *Beatam me dicent?* Respondeo, quod modus agendi, ac loquédi debet esse statui accommodatus, & proportionatus; dum ergo de sua humilitate est sermo, ancillam se vocat; at vero dum de sua beatitudine agit, in propria persona, tanquam vera Domina, ac mater Dei fatur; sicut enim est proprium humilium se inter seruos computare, propter maximam humilitatem, ita est proprium dominorum suæ excellentiam diginitatis pro viribus tueri, ac custodire. Christus dicebat de se Psal. 21. n. 7. *Ego sum vermis.* & Psalm. 2. n. 6. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo.* Modo vermis, modo Rex? Quomodo hæc cohærent? Pro ratione temporis: in morte, ac passione se agnoscit vermem; in dominandi potestate, ac beatitudine, Regem.

Accomodandum statui. Psalm. 21. Psalm. 2.

Lucæ 1. n. 49. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

VERSIONES.

Syriacus.	Quia egit apud me magnifica ille, qui potens est.
Alia exemplaria Græca apud Iansenium.	Quia fecit apud me magnalia ille, qui potens est, cuius nomen sanctum est.
Textus Hebraicus.	Quia fecit apud me mirabilia, seu miracula.
Vatablus.	Quia præstitit mihi magnifica, qui potens est, & cuius nomen sanctum est.
S. Paulin. epistola 3. ad Delphin.	Fecit nobis magna, qui potens est.
Aliqui ex Græco.	Et immaculatum nomen eius.

EXPOSITIO.

XPLICAT causam ob quam illam Beatam dicent omnes generationes: hoc enim iundicat illa particula *quia*, vbi ex magna humilitate sua, vt Theophylactus *in Catena aurea D. Thomæ*, demonstrat Virgo, non per suam virtutem se beatam prædicandam: sed causam assignat, dicens: *Quia fecit mihi magna.* Per *magna* autem hic Patres cum D. Augustino in expositione istius Cantici intelligũt celebratum Incarnationis mysterium, quod ipsa, illibata virginitate, ex Spiritu sancto Deum conciperet, ideo magnum appellat, quia mysterium hoc super omnia ineffabile est. Vel per *magna*, seu *magnalia*, seu *mirabilia* intelligit dona gratiæ in se collocata. *Et hæc*, vt ait Caiet. *tanquam inexplicabilia sigillatim hoc vnico nomine cuncta comprehendit*; *Qui potens est*, Totum reuocat in Dei potentiam: vt ait Titus Bostrensis, vt magnalia tanta in se facta fide credantur; nam qui hæc operatus est, Omnipotens est. Et non expendit, vt ait S. August. *in expositione huius Cantici*, quanta, aut qualis sit hæc potentia, *Confessa est potentiam, discutere non præsumpsit, quia sciri non conuenit, quanta est, quia infinita est.* Et dum Virgo de suis agit magnalibus, statim recurrit ad potentiam Dei, quia hæc maximè in illis resplendet, vt testatur D. Bernardus *sermon. super Salue Regina.* Vnde elegantissimè, & piè, ait Petrus Damianus serm. 1. de natiuit. Mariæ. *Fecit,* inquit *tibi magna, qui potens est, & data est tibi omnis potestas in cœlo, & in terra: & nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis releuare*; dum pro se Beatissima Virgo laudat Deum, ac ei gratias agit, ad diuinam potentiam confugit, cui maximè erat obligata, dum 15.

Theoph. August. Caiet. Magnalia Virgini inexplicabilia. Bostrensis. August. Bernard. Damian. Magna potentia Mariæ dum intercedit.

dum eius precibus aliquali modo, vt ita dicam, communicabatur, vt pro quibus ipsa intercederet, ad portum salutis perduceret.

16. August. *Fecit mihi*, non in me, nec per me, vt ait Augustinus citatus; sed *mihi*; *quod enim ad omnium salutem in ea factum est, hoc, priuilegio dilectionis, ad eius gloriam singulariter est ordinatum.* Sicut enim omnia, quæ Deus dixit, & fecit, ad eius gloriam referuntur; sic omnia, quæ in nostra reparatione lucent, in laudem Virginis cedunt. *Fecit mihi*, non nobis; nam illa lectio D. Paulini non habet fundamentum in aliquo textu, sed fortasse dictum est per accommodationem, dum loqueretur ad fratres: *mihi*, ait, dum etiam de fructu Incarnationis, ac Redemptionis, loquitur. *Gratus animus beneficia communia reputat particularia.* Gratus animus communia beneficia peculiaria reputat, vt se magis obligatum agnoscat. *Et factum nomen eius.* Verbum incarnatum vel Spiritum sanctum innuit, vt iam dico *quæstione seq.* Cur verò hîc non exprimat nomen Dei; vide infrà *num. 24. & seqq.*

QVÆSTIO VII.

Quid B. Virgo hic intelligat per nomen sanctum eius.

17. Iansen. ARIÆ sunt sententiæ. Prima est Iansenij disiungentis hoc ab antecedenti sententia: *Qui potens est*; & referẽtis hoc ad consequentem, *& misericordia eius.* Quasi incipiat Virgo laudare Dei sanctitatem, & misericordiam. Hæc non videtur multum accommodata contextui. Virgo multa accepit à potente, & sancto Deo, seu à Deo prout potens, & sanctus est. Secundò. Alij per *nomen* accipiunt virtutem, seu facultatem ad aliquid efficiendum. Et ita locutus est Christus Dominus Marci 9. num. 37. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Dicuntque sensum esse, quòd virtus diuinæ Omnipotentiæ magna fecerit Beatissimæ Virgini. Tertiò. D. Augustinus, Hugo de S. Victore per *nomen* intelligunt famam, & cognitionem Dei; ita vt sensus sit; quia Deus fecerit magna Virgini, ideo eius fama, & cognitio est sancta, & ab omnibus Sanctis veneratur. Quartò Tolletus, Barradas, & alij per *nomen sanctum* intelligunt Spiritum sanctum, qui nomine suo Sanctus dicitur: tanquam si referat Virgo sermonem ad id, quod Angelus dixerat: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi, & Spiritus Sanctus superueniet in te. Qui potens est*, id est, virtus, seu potentia Altissimi obumbrauit mihi. Et sanctum nomen eius, id est, Spiritus sanctus in me superueniet.

(Marc. 9. — August. Hugo. — Tolet. Barradas.)

18. Bonauent. Verratus. Beaulx. Quintò. Mihi probabilior videtur expositio, quam tradunt D. Bonauentura, nostri Verratus *lib. de incarnatione, tom. 2. cap. 4.* & Beaulxames *hic* quòd per *nomen sanctum* intelligitur Verbum Incarnatum; expressè enim vocatur nomen ab Isaia 30. num. 27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Ac si dicat Virgo: Pater mihi fecit magna per filium, per quem fecit omnia. Et meritò hoc Verbum Incarnatum, seu nomen appellat sanctum; nam, vt ait Beda, Sanctus idem est, ac separatus, seu segregatus ab omni immunditia; Christus autem Dominus dicitur à D. Paulo segregatus à peccatoribus. (Isai. 30.)

Enthymius, *Sanctum*, id est, magnum. Theophylactus, id est, impollutum, & incontaminatum Augustinus, id est, venerabile, dici putant: quia in Incarnatione maximè resplenduit Verbi magnitudo, puritas, ac veneratio exhibita ab Angelis. Et ideo Beatissima Virgo priùs posuit potentem, & posteriùs sanctum; quia Pater est prior origine Filio. Et obiter nota, quòd meritò coniunxit potentiam cum sanctitate, potestas enim sine sanctitate inutilis est, & vtraque difficiliter in hominibus reperitur, vt probat D. Ambrosius in Apologia Dauid, cap. 3. *Lubricus locus est regnum, adeò, vt in eo collocatus sanctus Dauid in adulterium lapsus sit.* Ita ille.

(Enthym. Theoph. August. — *Potentia cum sanctitate.* — Ambr.)

Lucæ 1. n. 50. Et Misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

VERSIONES.

Syriacus, Et misericordia eius in ætates, & generationes super omnes, qui timent ipsum.

Textus Hebraicus. Et misericordia eius in perpetuo, seu in æternum religiosè colentibus eum.

Vatablus. Et misericordia eius in progeniem, & progeniem.

Orig. hom. 8. in Lucam. Timentibus eum fecit victoriam.

EXPOSITIO.

Æc est secunda pars Cantici, in qua pro beneficiis populo collatis gratias exibet Virgo: nam, vt ait Bernonius Abbas. *Non solì mihi, inquit Virgo, fecit magna, qui potens est: sed etiam in omni gente, & progenie: qui timet Deum, & operatur Iustitiam, acceptus est illi.* Textus. *Et misericordia eius*, per quam aliqui hîc intelligũt beneficia, quæ Deus liberali manu omni populo Iudæorum ac eorum parentibus contulit, à quibus Beatissima Virgo incipit gratias referre, & postea deuenit ad mysterium Incarnationis. *Fecit potentiam.* Tamen D. Augustinus in expositione Cantici. Titus Bostrensis. S. Bonauent. Lyranus, Hugo *hic* per *misericordiam* intelligunt Verbum Incarnatum; hoc enim dicitur misericordia, Psalm. 84. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam.* Et hoc inde probabilius, quia de ipso mysterio Incarnationis hîc tractabat Virgo: *A progenie in progenies.* Cardinalis Hugo ita explicat, quod hæc misericordia Incarnationis se communicauit à progenie Iudæorum in progenies Gentium. Theophylactus, *Consequuntur misericordiam in generationem, & generationem, id est, in præsenti sæculo, & in æterno, nam hic centuplum accipiunt, & illic longè amplius.* Tamen Origenes *homilia 8. in Lucam* Caietanus, & alij longè probabilius intelligunt hîc, quod ista misericordia Incarnationis extendatur ad omnem successionem generationum, siue præteritam, siue futuram, siue præsentem, siue Iudæorum, siue Gentilium; nam hæc misericordia est veluti fluuius inundans, qui ad omnes se

(19. — Bernonius. — August. Bostrens. Bonauent. Lyran. Hugo. Psalm. 84. — Hugo. — Theophyl. — Origenes. Caiet.)

August. se extendit. *Timentibus eum*; non vni singulariter ait hîc D. Augustinus, sed omnibus timentibus eum. De hoc vide sequentes quæstiones.

QVÆSTIO VIII.

De quo timore hic sit sermo.

20. D. Thom. *Quotuplex sit timor.* PRO quo notandum ex D. Thom. 2. 2. *q.* 19. *in corpore*, quòd timor, vel est humanus, vel seruilis, vel initialis, vel filialis. Humanus, seu mundanus est propter mala temporalia. Seruilis, quando aliquis timet peccata ob pœnam eis annexam. Initialis, de quo dicitur: *Initium sapientiæ timor Domini* est, quando aliquis est in statu incipientium; & simul timet culpam, & pœnam. Timor verò filialis, & seu castus, est, quo aliquis timet culpam; quia est offensa Dei. Hic autem timor filialis, est etiam reuerentialis, quo Beatus in omnibus se cognoscit inferiorem diuinæ maiestati, & non audet accedere. De quo vide Suar. Suarium *tom.* 1. *ad* 3. *part. disput.* 10. *sect.* 2. §. *Quocirca*. Hic autem timor, cùm sit donum Spiritus sancti, simul cum aliis illius donis infunditur iustis simultaneè cum gratia, & cæteris virtutum D. Thom. Richard. & Bonauent. Henriq. habitibus. Ita D. Thomas 1. 2. *quæst.* 67. *per totam*. Richardus, & D. Bonauentura *in* 1. *dist.* 24. Henriquius *quodlibet* 64. *quæst.* 23.

21. Ad nostram quæstionem. Dum Virgo ait, *Timentibus eum*, sermonē esse de timore seruili existimauit Hugo de S. Victore *in expositione huius Cantici*. At probabilius dicendum est cum Dionysio Carthusiano, Lyrano, Caietano, Nostro Beaulxame, locum esse explicandum de timore filiali, qui est ex perfecta charitate; quia licèt misericordia Dei, quoad sufficientiam in omnes se diffundat; tamen quoad efficaciam, & consummatam, ac finalem sanctificationem, ad iustos se extendit, qui ipsum timore filiali timent. Et hac de causa Beatissima Virgo non dixit, *Misericordia eius à progenie in progeniem solùm*; cum sæpe omnes homines, & etiam non timentes Deum multos effectus diuinæ misericordiæ sentiant. Tamen limitauit quoad timentes, subintelligendo timorem filialem; hi enim non solùm quoad sufficientiam, vt alij, sed etiā quoad efficaciā fructū misericordiæ Incarnationis consequūtur. Et hoc pacto etiā loquitur Regius Propheta Psalm. 102. Psalm. 102. n. 11. *Misericordia Domini ab æterno vsq; in æternū super timentes eum*. Et Malach. cap 4. Malach 4. n. 2. *Orietur sol iustitia vobis timētibus nomen meū*.

(Margin: Hug de S. Victor. Carthus. Lyran. Caiet. Beaulxam.)

QVÆSTIO IX.

Quare misericordia hic promittatur timentibus, & non credentibus, seu diligentibus?

22. Iansen. RESPONDET primò Iansenius: *Aptè dicit potius timentibus, quàm obedientibus sibi, aut diligentibus eum: quia prius de Dei potentia, & sanctitate cecinit, quibus respondet in nobis timor, & reuerentia Dei.* Secundo respondeo, quod, cùm ex misericordia Dei sæpe assuescant praui homines arripere ansam licentiosiùs viuendi; ideo ait Virgo, quod misericordia

deriuabitur in timentes eum, illos nempe, qui ex ipsa benignitate sumunt occasionem non contemnendi, seu non offendendi, sed potiùs timendi Deum, & hi fructus huius misericordiæ Incarnationis percipient. Tertio. Timor filialis, ac reuerentialis dicit, ac importat reuerentiam, ac venerationem erga Deum: illi ergo, non qui insolescunt, sed qui tamquam grati filij diuina beneficia honorant, cultu, ac magna obseruantia prosequuntur, hi illorum fructibus ditantur.

(Margin: *Misericordia non contemnentibus.* *Beneficia in venerantes.*)

QVÆSTIO X.

Quare hic dirigatur sermo ad Dei potentiam, & sanctitatem?

CVR, dum in hoc cantico de se loquitur Beatissima Virgo, sermonem suum ad Dei 23. potentiam, & sanctitatem dirigit: *Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius*; dum verò de nobis agit, ad misericordiam recurrit; *& misericordia eius*, &c. Respondeo quod opera quę Deus in nobis exercuit, fuerunt ex summa misericordia sua, vt à nostra nos subleuaret miseria; hic est enim effectus misericordiæ, vt ait D. Thomas 3. *part. quæst.* 21. *art.* 3. & vt nos Deo reconci- D Thom. liaret: at quæ in Virgine facta sunt, à manu totius Omnipotentis Dei venerunt, vt quod ipsa vt ait Titus Episcopus *in Catena S. Thomæ*, nutu Dei su- Titus. pra naturam, manens illibata Deum conciperet, & pareret. Et quòd ipsa superans in gratia, sanctitate, ac gloria omnem puram creaturam, siue humanam, siue Angelicam proximè ad Deum accederet, solùm infinita Dei sanctitas valuit efficere Vnde eleganter ait Diuus Cyprianus, quòd extitit Cyprian. Beatissimæ Virginis Mariæ partus, cumulus gratiæ omnium miraculorum, quæ vmquam omnipotentia diuina edidit, aut in omnem æternitatem edet, maximùmque, augustissimum, & sacratissimum prodigium. Quod argumentū aliis sanctorum Patrum testimoniis satis doctè prosequitur Benedictus Fernādes *in Genes. c.* 3. *sect.* 36. *n.* 36. Benedict.

(Margin: *In partu Virginis cumulus omnium miraculorū.*)

Lucæ 1. *n.* 51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

VERSIONES.

Syriacus. Fecit victoriam brachio suo: & dissipauit superbos mente cordis ipsorums

Vatablus. Exercuit potentiam brachio suo: dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum.

Pagninus & Arias. Fecit robur in brachio suo

Textus Hebr. & Euth. Præstitit robur per brachium suum.

Aliqua Græca exmplaria Fecit imperium brachio suo.

Arabicus. Fecit virtutem in brachio suo.

EXPOSITIO.

24. LIQVI Recentiores, vt Toletus, & Maldonatus cum Euthymio, & Eusebio Emisseno, præsentem locum cum duobus sequentibus carminibus intelligunt de mirabilib. factis populo Israëlitico, ac de egressu ab Ægypto; *brachium* enim Hebræorum idiomate potentiam significat, *Psal.* 10. *n.* 15. & 36. *n.* 17. & 43. *n.* 4. & reddit hunc sensum: Potenter manu sua rem gessit. Communis, & vera expositio per *brachium* intelligit Verbum Dei Incarnatum. Ita Glossa Interlinealis. D. Augustinus in expositione huius Cantici *Ibidem* Bernonius Abbas, S. Paulinus *Epistola* 1. *ad Aprum*, S. Fulgentius *lib.* 3. *Thym.* S. Cyrilius *li.* 8. *in Ioan.* 6. Theophylactus, S. Bonauentura, Hugo, Caietanus, & alij multi *hîc*. Et valde frequenter in sacris literis per *brachium* Dei, Verbum diuinum Incarnatum intelligitur. Psalm. 70. num. 18. *Donec annuntiem brachium generationi omni, quæ ventura est*, Isai. 40. n. 10 *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur*. Ioannes Euangelista *cap.* 11. *n.* 38. in hoc sensu intelligit verba Isaiæ, *Et brachium Domini, cui reuelatum est*. Et metaphora stat in multis; nam sicut brachium procedit à corpore, ita Filius à Patre; & sicut corpus per brachium operatur, ita Pater omnia per filium fecit. Deinde alia dicuntur opera manuum, digitorum, seu vnius digiti Dei. *Opera manuum tuarum sunt cæli*. Psalm. 101. num. 26. *Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum*, Psaml. 8. n. 4. & de mirabilibus factis in Ægypto dicitur, *digitus Dei est hic*, Exod. 8. num. 19. At incarnatio cùm opus fuerit maioris negotij, integro Dei brachio opus fuit; & quod de Incarnatione loquatur Virgo, inde fit manifestum, quia ipsa in hoc cantico tota huic mysterio erat intenta.

Tolet. Maldon. Ambr. Euthym. Eusebius. Interlin. August. Bernouius. Paulin. Fulgens. Cyrillus. Theophl. Bonauent. Hugo. Caiet. Psalm 70. Isaiæ 40. Psalm. 101. Psalm. 8. Exod. 9.

25. *Fecit*, ait, Author Græcus legit, *Faciet*, de futuro, more prophetico, qui de re futura tanta certitudine loquebantur, ac si res iam esset præterita. Ita Lyranus, D. Anselmus apud Sixtum Senen. *lib.* 4. Vel *fecit*, legit Græcus de præterito, per ordinem ad ipsum mysterium iam factum in vtero Virginis; & iam radicaliter, vt ait Caietanus in ordine ad cætera facienda. *Potentiam*, quæ in multis resplendet in Incarnatione; vt duæ naturæ distantissimæ, humana, & diuina, essent coniunctæ in eodem supposito. Quod fuit opus summæ potentiæ Dei, vt latè explicat D. Thomas *opuscu*. 50. *artic.* 1. Et tandem in natura assumpta fecit potentiam, seu robur fortitudinis, & operis, & sermonis, ac vniuersalis dominij, & totius iustitiæ & gratiæ.

Auth. Græc. Lyran. Anselm. Caiet. D Thom.

26. *Dispersit superbos*, seu *dissipauit superbos*; id est dæmones. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantic*, D. Bonauentura, Hugo Victorinus. Vel intelligit Iudæos, Ita idem Augustinus, Theophylactus. Tamen Ioannes Carthagena. *lib.* 6. *homil.* 21. de hæreticis esse sermonem opinatur. Tandem per *superbos* intelligunt peccatores huius sæculi, D. Bonauentura, Carthusianus, & Author Græcus *in Catena*. Hos enim omnes virtus, ac potentia Christi dissipauit, ac de eis omnibus reportauit victoriam. *Superbos* ait, quia, vt inquit Caietanus, *cum cætera vitia fugiat, sola superbia se opponit Deo, & propterea actio Iesu Christi in totum genus perseuerantium in iniquitate describitur à capitibus eorũ superbis*. Textus, *Mente cordis sui*. D. Augustin. in expositione Cantici Illud reciprocum *sui* ad Deum refert, id est, alto consilio suo illos dissipauit. Sed obstat lectio Græca, quæ habet *cordis ipsorum*. Communis sensus est, quòd istos peccatores tumentes dissipauit à cogitationibus suis, dum diuersum exitum habuerunt ab eo, quem ipsi putabant.

August. Bonauent. Hug. Vict. August. Theoph. Carthag. Bonauent. Carthus. Auth. Græc. Caiet. Incarnatio opus omnipotentia. August. Superbia Deo resistit.

QVÆSTIO XI.

Quare Deus semel tantùm nominetur in hoc Cantico?

VÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo solùm in principio huius Cantici Deum nominauit, *In Deo salutari meo*; & in toto progressu vsque ad finem illum subticuit, & in vnoquoque carmine semper illum subintellexit; semel, & iterum. *Fecit mihi magna: Fecit potentiam in brachio suo*, id est, Deus fecit mihi magna, Deus fecit potentiam; cur ergo nomen Dei non exprimit sacratissima Virgo? Respondent primò, quòd in principio Deum nominauit, vt esset euidenter notum, quòd de illo loquebatur; in cæteris verò illum nominauit quadam figura oratoria, quæ maiorem habet gratiam, & ideò variis, & honorificis titulis eum descripsit. Secundo. In principio nominauit ob rationem datam; in reliquis omnibus nomen Dei non expressit, sed subintellexit ob suam profundam humilitatem, & magnã erga nomen illud reuerentiam; quia se reputabat indignam, vt ipsum Dei nomen frequenter ore tractaret. Considera ex hoc, quanta puritas tibi sit necessaria, qui ad Eucharistiam accedis, vbi non Dei nomen, sed ipsum realiter ore sumis. Notat Genebrardus ad initium explanationis, *cap.* 1. *Cantic.* & Ludouicus Sotomaior *in præfatis pag.* 19. & Bherlogus *tom.* 1. *in Cantica, Antiloq.* 7. *sect.* 6. *num.* 57. quòd in toto Canticorum libro nomen Dei non ponitur, & relicta eorum solutione, quod nomen Dei ibi veluti sub hieroglyphico, v.g ab nomine Regis, sponsi, dilecti continetur, sicut & Ecclesia sub nomine columbæ, ac sponsæ, dico tamen ad rem nostram, quod dilecta anima tantam puritatem, ac reuerentiam agnoscebat in sanctissimo Dei nomine, vt nec ore illud assumere, ac pronuntiare auderet; tu autem qui accedis non solùm ad nomen Dei dicendum, sed etiam ad eius sacratissimam carnem gustandam, considera quanta præparatione, ac puritate, debes accedere. 27.

Quanta reuerentia ad Eucharistiã. Genebr. Sotomaio. Sherlog. Cur in Canticorum libro non ponitur nomen Dei. Quanta puritate accedendum est ad Eucharistiam.

QVÆSTIO XII.

Quare in supplicio peccatorum fiat hic mentio de potentia?

VÆRITVR: Quare, dum est sermo de misericordia erga timentes Deum, superiori versu nulla fit mentio potentiæ, vel roboris; maximè verò, dum agitur de supplicio peccatorum in hoc carmine? Respondetur, quòd vt Christus Dominus sui timentibus diffundat diuitias misericordiæ sponte, ac naturali propensione volat; ad peccatores autem dispergendos, ac supplicio mulctandos, quodammodo inuitus 28.

Deus propensus ad misericordiam, difficilis ad supplicium.

pertrahi

pertrahit, ita vt opus fuerit, vt æternus Pater brachio suo, id est, Filio suo potentiam, robur, ac vim inferret, Et ad hunc sensum videtur loqui Theophylactus. *Fecit igitur*, ait, *robur, & virtutem, ac potentiam contra naturam Deus in Filio suo, & disperdit Dominus superbos.* Expende illud, *contra naturam*: id est, opus contra suam inclinationem, ac voluntatem. Vt sic supplicium inferendum appellatur ab Isaia c. 28. n. 21. *Opus alienum ab eo, peregrinum opus ab eo.* D. Hieronymus in Glossa. *Opus proprium Dei est misereri, parcere, condonare; non suum, sed alienum est irasci, punire.*

Theoph. Isai. 28. Hieron.

Luca 2. n. 52. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

VERSIONES.

Syriacus.	Deturbauit potentes de cathedris, & exaltauit humiles.
Vatablus.	Detraxit potentes de soliis, & euexit humiles.
Arias.	Detraxit potentes de thronis.
Beaulxam. ex Græco.	Deposuit primores, seu magistratus de sede.
Iansenius ex Græco.	Et exaltauit viles.

EXPOSITIO.

29. LIQVI, vt iam dixi superiori expositione, intelligũt hoc de populo Iudaico, quẽ Deus eduxit de ergastulo Ægyptiorum. Alij hoc referunt ad Saulem, quem Deus detraxit de solio, & exaltauit humilem Danidem Euthymius, & Beda existimant, nullum hîc denotari tempus, siue præteritum, siue futurum, sed tantùm significari id, quod Deus facere possit, ac soleat. Et hoc modo loquitur Anna in Cantico 1. Reg. 2. n. 8. *Suscitat de puluere egenum.* Sed, vt iam sæpe dixi, Beatissima Virgo in hoc Cantico tota erat intenta mysterio incarnationis. Et ideo *Deposuit* pro *deponet*, vt ait Interlinealis, Vel vide superiorem expositionem. Per *potentes* D. August. Theophylactus, Author Græcus *in Catena* intelligunt Dæmones, qui ante Christi aduentum in mundo regnabant: durissimum supplicium erat, vt dæmones assueti imperio, à sede deponerentur, & humiles ad illam subleuarentur. Vel etiam intelligunt Iudæos, & Pharisæos, qui lege, & Prophetis erant potentes, & sedebant super Cathedram Mosis: vel etiam intelliguntur tyranni, qui opprimunt iustos. Per *humiles*, Apostolos, tamquam Principes orbis terrarũ: vel Gentiles, quos per confessionem fidei ad dona gratiæ, & gloriæ sublimauit.

Euthym. Beda. 1. Reg. 2. Interlin. August. Theoph. Græcus. *Durum in sedem, à qua cecidisti, eligi inimicum*

Luca 2. n. 58. Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes.

VERSIONES

Græcus.	Famelicos saturauit.
Syriacus.	Esurientes saturauit bonis.
Vatablus.	Et diuites ablegauit inanes.

EXPOSITIO.

30. PISCOPVS Christopolitanus per *diuites* Angelos subintelligit qui è cælo ceciderunt. Per *Esurientes* Iustos, qui ad eorum sedes subleuati sunt. Toletus per *Esurientes* intelligit Iudæos, dum per desertum ambulabant, vt ait Regius Vates Psal. 106. n. 5. *Esurientes, & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.* Per *diuites* verò idololatras, terræ pinguedine fluentes, à qua sunt expulsi. Theophyl. per *Esurientes* accipit Gentiles diuinæ legis, ac Scripturam fame tabescentes, quos tamen Dominus repleuit bonis: Et per *diuites* Iudæos intelligit, diuina illustratione valde locupletes, quos tamen Dominus dimisit vacuos. D. Dionys. Carthus. Titus Bostrensis, Hugo per *Esurientes* intelligunt Iustos, qui semper esuriunt repleri spirituali dulcedine, ac diuinis bonis; imò per *Esurientes* sunt aliqui, qui intelligunt Iustos, dum norunt spiritualia bona in Eucharistia inclusa esurire. Vtraque expositio probabilis, sed vnde famelici tanta pinguedine bonorum replebuntur? D. Gregorius Thaumat. serm. 1. de Annuntiat. *Humiles*, inquit, *qui ex gentium populis iustitiam exercebant, exaltati sunt, & diuina cognitionis famem, qua detinebantur, ostẽdentes, diuinum verbum, sicut Chananæa micas, deprecabantur, & propterea diuinorum mysteriorum repleti sunt diuitijs.* Quamuis gentes maxima fame laborarent, quia tamen ex humilitate, veluti mulier Chananæa, *Matth. 15. n. 27.* diuinæ cognitionis micas appetebant, ideo ex Dei præsentia in Incarnatione, magna pinguedine cælestium donorum imbutæ, ac repletæ sunt

Christop. Tolet. Psalm. 106. Theoph. Carthus. Bostrensis. Hugo. Thaumat. *Humiles replẽtur bonis.*

31. Per *diuites* verò superbos intelligunt, qui cùm se existiment locupletatos his bonis terrenis, nesciunt, ac non possunt desiderare, & esurire cælestia bona, & ideo repleri nequeũt. Ita ait S. August. in expositione huius Cantici. intelligendo per esurientes humiles, per diuites verò superbos. Et in Psalm. 21. ita inquit, *Diuites non saturabuntur, quia non esuriunt.* S. Paul. *epist. 10. ad Seuerum*, intelligit per *Esurientes* pauperes voluntarios, qui sponte relinquunt bona temporalia; per *diuites* verò, qui rebus tẽporalibus abundãt. Et hæc mihi videtur probabilior expositio. Maldon. verò per *Esuriẽtes* intelligit quoscumq; pauperes. Sed Beatissima Virgo loquebatur tantùm in ordine spirituali. *Repleuit bonis Non dicitur*, ait Hugo, *quib. vt intelligatur omnib. gratia, & gloria, ac spiritualis intelligẽtia.* Et diuites ablegauit inanes, quos vacuos dimmittebat, à se exules, atq; distantes expulsit,

August. Paulin. Maldon. Hugo. *Bona cælestia inexplicabilia.*

Luca 1. n. 54. Suscepit Israël puerum suum: recordatus misericordiæ suæ.

VERSIONES.

Sriacus.	Adiuuit Israël seruũ suum
Euthymius.	Auxiliatus est Israël puero suo, vt memor esset misericordiæ.
Beaulxam ex Græco.	Extensa manu sustinuit cadentẽ Israel puerũ suum.
Textus Hebraicus.	Vt ostenderet se memorem promissionis suæ.

Caietan. Iansen. Arias. Recordari misericordiæ suæ.
Vatablus. Recordatione misericordiæ suæ.

EXPOSITIO.

32.
POSTQVAM sanctissima Virgo declarauit opera gratiæ, misericordiæ, ac iustitiæ noui Testamenti; veteris adimpletionem subiungit consummatam in hoc Incarnationis mysterio, *Suscepit Israël.* id est, auxiliatus est Deus, seu protexit, hanc enim vim habet in sua radice. Aliqui hîc per *Israel* intelligunt Gentiles, quibus fauet Theophylact. Israël enim, id est, videns Deum; & in hoc sensu populus Christianus dicitur Israëliticus, quia oculo fidei Deum videt. Sed cum hoc obstant sequentia verba: *Sicut locutus est ad patres nostros*; vbi expresse sermo dirigitur ad populum Iudaicum, vt tenent communiter Patres. Hugo ita explicat hæc verba: *Suscepit Israël*, id est, populus Iudaicus suscepit puerum suum Iesum sibi promissum. Sed hoc obstat cum communi expositione, & cum germana radice, quæ Israël coniungit cum puero suo. Theoph. Hugo.

33. Communis ergo sententia est, quòd Deus induendo carnem humanam, de hoc enim mysterio loquebatur Virgo, auxiliatus est seruo suo Israël? Dicitur puer; quia erat valde debilis in fide, vel rudis in mysteriis supernaturalibus. *Recordatus misericordiæ suæ.* Et quamuis in Deo propriè nec sit obliuio, nec recordatio; Scriptura tamen loquitur more humano; quia dum homo adimplet id, quod multo antea promiserat, dicitur recordari. Et nota cum Diuo Bonauentura hîc, quòd primò præmittitur promissionis impletio quæ facta est, dum Deus incarnando suscepit Israël; & postea sequenti carmine de promissione est sermo: *Sicut locutus est*, &c. Quia ex diuina veritate tam coniunctum est vnum cum altero, vt adimpletio operis antecedat quodammodo illius promissionem.

Populus Iudaicus debilis in fide. *Bonauent.* *Adimpletio antecedit promissionem Dei*

Lucæ 1. n. 55. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.

VERSIONES.

Syriacus. Sicut locutus est cum patribus nostris cum Abrahamo, & semine eius in sæculum,
Textus Hebraicus. Sicut promisit patribus nostris Abrahæ, & semini eius ad perpetuitatem.
Vatablus. Locutus est patribus nostris Abrahæ, & semini eius in æuum.

EXPOSITIO.

34.
DECLARAT recordationem misericordiæ in eo, quod adimpleuit de aduentu Messię id quod multo antea locutus erat seu promiserat Iudæorum parentibus Abraham, Isaac, Iacob, Dauid. Expressit autem Abraham, quia ei primum Christus promissus fuerat. *Et semini eius*; loquitur de posteritate non carnali, sed spirituali secundùm fidem Rom. 9. n. 8. *Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.* Et hoc in seculum, seu in perpetuum promisit. Rom. 9.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo hic textus construendus sit?

CIRCA constructionem huius textus est tota difficultas, cùm dicat: *Sicut locutus est ad patres nostros*, & comutato casu, addat: *Abraham, & semini eius.* Ideo Salmeron, & alij recentiores connectunt hanc vltimam sentētiam cum superiori, & legunt: Recordatus misericordiæ suæ Abrahæ, & semini eius in sæcula. Vt ait Salmeron, omnia verba tam Græca, quàm Latina, & Hebraica præter consuetum casum permittunt datiuum ad significandam gloriam, vel vtilitatem. Psam. 97. n. 3. *Recordatus misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel*, Ita hîc dicitur: Recordatus misericordiæ suę ipsi Abrahamo, & eius semini. Cùm hac expositione pugnat quòd omnia exemplaria Græca, Hebraica, Syriaca habent in eodem casu concordatos patres cum Abraham, & semine eius. 35. Salmer. Psalm. 97.

Vnde dicendum puto, quòd sæpe in Scriptura ea, quæ pertinent ad eundem casum, non ponuntur in illo, vt notant Hugo, & P. Franciscus de Mendoça 1. *Rex. cap. 9. vers. 20.* in expositione *num. 3.* vbi ait Samuël ad Saul: *Et cuius erunt optima quæque Israël? nonne tibi, & omni domui patris tui?* Vbi interrogatio, & responsio non cohærent in eodem casu; nam interrogatio fit per casum gignendi, *Cuius erunt*; & responsio per casum dandi, *nonne tibi*; quod præcipuè fit per casum dandi ratione vtilitatis; ac si dicat: Locutus est, seu promisit ad patres nostros in commodum Abrahæ, ac seminis eius. 37. Hugo. Mendoça. 1. Reg. 9.

Lucæ 1. n. 56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

VERSIO.

Vatablus. Mansit autem Maria cum illa circiter menses tres.

EXPOSITIO.

37.
EXPLICATVR tempus, quo Beatissima Virgo cũ Elizabeth cōmorata est. Ex quo liquet, quod partui Ioannis interfuit, vt docent Origene *hom.* 10. S. Ambr. Glossa Interlin. & ordinaria ex Beda, Euthym. S. Bonauent. *hic*: nec enim ob aliam rationē tribus mensibus masit, nisi vt partus tempus expectaret: vt hoc pacto Ioannes esset exercitatus, consecratus, & insignitus laurea totius sanctitatis, & doctrinæ. Ita loquitur Petr. Dam. ser. 23. *Tanto tempore, ait, manet cum Elizabeth* Origenes. Ambros. Beda. Glossa. Euthym. Bonauent. Damian.

virgi

Ioannes edoctus à Virgine. *virginalis integritas, & nunc dulciore colloquio, nūc amplexu feliciore Ioannem puerum consecrat, & insignit.* Quod autem gestum sit his tribus mensibus inter Mariam, & Elizabeth, tacét Euangelistæ. Ex quo Origen. *homil.9.* sic ait: *Si enim eo quòd tantùm venit Maria ad Elizabeth, & salutauit eam, exultauit infans in gaudio, & Spiritu sancto plena, prophetauit Elizabeth ea, quæ in Euangelio scripta sunt, & vna hora tantos profectus habuit: nostræ cōiecturæ relinquitur, quid in tribus mensibus Ioannes profecit, assistente Maria Elizabeth.* Et multa alia eleganter prosequitur; quasi ea, quæ ipse puer per spatium trium mensium comparauerit ex præsentia Beatissimæ Virginis Mariæ, sint potius coniectura, quàm verbis consequenda, & explicanda.

Origenes.

Magna Ioannis inexplicabilia.

QVÆSTIO XIV.

Quare celeritas huius itineris non explicetur?

38. CVM Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, eius festinatio exprimitur: *abijt in montana cum festinatione*; tacetur verò dum in domum suam reuertitur; huius rei causa exquiritur. Respondeo, quòd Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, vt Ioannem sanctificaret, ac cognatæ debita præstaret obsequia, reuertitur in domum suam, vt quieti, ac solitæ contemplationi insisteret: & iusti, ac sancti velociùs volant ad laborem, ac vt aliis opem ferant, quàm ad quietem, ac vt sibi consulant. Psalm. 17. num. 11. *Inclinauit cælos, & descendit, & ascendit super Cherubim.* Vbi est sermo de Incarnatione Verbi, & Ascensione Christi Domini. Remigius, Bernonius Abbas Incognitus, *Inculcauit cælos*, id est, naturam Angelicam subiecit humanæ in Christo, & descendit. Sed quare, dum descendit, per se ipsum sine aliquo famulatu descendit; cùm verò ascendit; super Cherubim ascendit? Venit, vt in forma serui nos redimeret ab omni peccato; ascendit verò in cælum, vt triumpharet, & ad dexteram Patris sederet. Dum ergo venit, vt nos à tanta miseria eximeret, nullius creaturæ motas sustinet, sed velocitate sua infinita fertur. Et ita ait D. Basilius in præsenti Psalmo, *Manifestationem velocitatem dixit*, Cùm verò ascendit ad cælestem sedem, morosiùs ascendit, ac finitam Cherubim celeritatem patitur.

Psalm. 17.

Christus velocior ad nostram salutē quàm ad suā requiem.

Basilius.

CAP. VIII.

Nascitur Præcursor.

Lucæ 1. n. 57. Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

VERSIONES.

Syriacus, & Euthymius. Ipsi autem Elizabeth impletum est tempus.

Arias, & Chrys. hom. de S. Ioan. Elizabeth impletum est tempus parere ipsam, & genuit filium.

EXPOSITIO.

AIT hîc D. Bonauent. post gratiarum actionem de conceptu Saluatoris, describitur hîc ortus Præcursoris; gratiarum actio de vno beneficio aliud parturire solet. Virgo nomine totius naturæ humanæ Deo gratias exhibuit pro Incarnationis mysterio, ideo Deus hoc magnum, scilicet Baptistam naturæ humanæ concessit, vt illuminaret his, qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. Et agitur hîc, vt notat etiam idem D. Bonauentura, de ortu Præcursoris, non verò de conceptione; hæc enim non exprimitur in Scriptura, quonammodo; qualiter fuerit; quia conceptio in peccatis, ortus in gratia. Vide suprà cap. 5. quæst. 34. num. 87. *Elizabeth autem impletum est tempus*, nouem mensium. Notat hîc Hugo Cardinalis, quòd *Elizabeth*, idem est ac saturitas, seu abundantia, & est in datiuo, quod clariùs habet Euthymius: *Ipsi Elizabeth impletum est*; quia cùm fuit tempus, vt communicaretur abundantia Dei natus est Ioannes, vt pararet Domino plebem perfectam. *Peperit filium* masculum, vt habet Caietanus: seu *veronilem*, vt alij explicant; quia *Consummatus in breui expleuit tempora multa*, Sapient. 4. n. 13. Et vt videretur excellentia tanti pueri, qui nascebatur, enixa est illum Elizabeth minimo ferè cum dolore, vt tradunt aliqui cum Salmeron *lib. 3. tract. 5.*

1. Bonauent.

Idem.

Hugo.

Euthym.

Caiet.

Sap. 4.

Salmeron.

QVÆSTIO I.

Quare dicatur: Impletum est tempus pariendi?

ALIQVI, vt refert Origen. *homil. 6.* existimarunt, hoc superfluè dici: quæ enim mulier potest parere, nisi tempus pariendi compleuerit? Sensus tamen litteralis est; quia Elizabeth, cùm esset anus, & infœcunda, miraculosè conceperat, ne aliquis putaret, quòd pariendi tempus miraculosè fuerit abbreuiatum: ideo ait, *Impletum est tempus*, naturale, & ordinarium nouen mensium. Et meritò sane: nam adeò frequenter, & vsitate miracula in Ioanne apparent, quod, vt aliquid naturale in eo intelligatur, necessarium sit, Scripturam illud exprimere, & declarare. Et hac de causa de natiuitate Christi, hoc idem nobis enarrat Euangelista, *cap. 2. nu. 7.* Ideo diligenter nota, in tota Scriptura, tam in veteri, quàm in nouo Testamento similem modum loquendi non reperiri, nisi in ortu Christi, & Ioannis, vt aliquo modo dicamus, quia Ioannis magnalia non possunt explicari, ac declarari, nisi per vmbram ac similitudinem mirabilium Christi, Fortasse hac de causa Textus Græcus non habet, *Peperit filium*, sed, *Genuit*, qui modus loquendi est proprius de Verbo diuino, quod dicitur genitum, non factum. Vide suprà, *cap. 1.* vide infrà *quæst. 6.* de hac re latiùs Origenes citato loco, Theophylactus, Beda, & Bostrensis notant,

2. Origenes.

In Ioanne maxima miracula.

Luc. 2.

Mirabilia Ioannis explicantur ad instar Christi.

Origenes. Theophl. Beda. Bostrensis.

CAP. VII.

Canticum Virginis.

Lucæ 1.n.40. Et ait Maria : Magnificat anima mea Dominum.

VERSIONES.

S. Athan. Sinait. lib. 1. Hexaemer. Magnificat anima mea eum, qui est mihi dominatus.

EXPOSITIO.

1. AXIMAS laudes suas ab Elizabeth audierat Beatissima Virgo, quas tamen omnes eximia humilitate hoc cantico suo in Deũ tanquam in suum fontem refert; quod ponderans Lyranus, ait, *O Elizabeth, tu me magnificas : sed ego totum Deo attribuens ipsum magnifico in hoc carmine*; & D. Bernardus serm. in signum : *Magna quidem*, ait, *praconia : sed deuota humilia nihil sibi passa retinere, in eum magis vniuersa refudit, cuius in se beneficia laudabantur.* Notat enim D. Ambrosius hic. *Quòd, ait, ante Ioannem Elizabeth prophetauit, & Maria ante Domini generationem, hoc est, natiuitatem; nam sicut peccatum à mulieribus cœpit, ita etiam bonum à mulieribus inchoatur.* Vltimò notat Hugo ad illa verba. *Quomodo fiet istud? Quòd Beatissima Virgo hic in suo cantico largius loquitur, quàm in quacumque alia actione; tota erat hic in reddendis gratiarum actionibus Deo pro beneficiis tam sibi, quàm vniuerso populo collatis, & ideo ait : Magnificat anima mea Dominum*, idest, Totus meus Spiritus sit in Deum glorificando, ac eius bonitatem prædicando. Dixit autem non Deum, vel filium, vel Sposum, sed Dominum ob humilitatem, vt relatione ad Dominum se ancillam fateretur.

Lyran. Bernard. Ambros. Hugo. In reddendis gratiis multus sit homo.

QVÆSTIO I.

Quare in principio sui Cantici Beatissima Virgo intonet: Magnificat?

2. D quod respondetur primò explanando ipsum verbum *Magnificat*; idest, anima mea Deum magnum prædicat. Ita Eusebius Emissenus *hom. 6.* Theophylactus D. Bonauentura, Euthymius, Beda *serm. 6. Temporum Aduentus* Secundò, *Magnificat anima mea Dominum*, idest, anima mea tot, ac tam innumeris repleta donis Deum ipsius factorem magnum prædicat, ac demonstrat : nam sicut magnum opus, magnum sui declarat opificem; ita anima mea tot gratiarum cumulata donis, magnum sui conditorem manifestat, ac si ex nullo alio opere tantum sibi gloriæ arrogauerit. Fauet D. Basilius *in Psalm. 29.* ad illa verba: *Exaltabo te, Domine.* Tertiò Anima mea virginitate, ac puritate, & sanctitate Deum glorificat, ac exaltat. Ita Franconius Abbas *tom. 7. de gratia Dei.*

Eusebius. Theophyl. Bonauent. Euthym. Beda. B. Virgo Deũ magnum declarat. Basilius. Francon.

3. Quartò Origenes homil. 8. in Lucam. *Si Dominus, ait, nec incrementum, nec decrementum recipere potest, qua ratione tunc Maria loquitur, Magnificat anima mea Dominum?* Et soluit dubium supponendo, quòd vnusquisque nostrum imago Dei sit, ac proinde ex eo quòd Beatissima Virgo facta sit superior gratia, & sanctitate super omnes puras creaturas, inde est, quòd faciendo grandem animam suam, quæ est imago Dei fecerit grandem ipsum Deum. Et ideò pergit idem Origen. *Quando igitur grandem fecero imaginem, id est, animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione sermone, tunc imago Dei grandis efficitur: & ipse Dominus, cuius imago est, in nostra anima magnificatur. Anima igitur Mariæ primum magnificat Dominum.* Nota vltimò, quòd non dixit Beatissima Virgo per modum imperandi, *Magnifica*, vt Dauid dicebat : *Lauda anima mea Dominum*, Psalm. 145. *Benedic anima mea Dominum*, Psalm. 102. Sed tantum ait in tertia persona, *Magnificat anima mea*; quia Dauid ob humanas occupationes à diuinis laudibus distrahebatur, & ideo excitatione opus erat; at Beatissima Virgo ita cælestibus contemplationibus addicta, ac intenta erat, vt nec per momentum siue vigilans, siue dormiens ab illis abstineret; quapropter omnis excitatio superuacanea erat, ac proinde perpetuò, continuoque dicebat, *Magnificat anima mea.*

Origen. Qui magis est obligatus sit magis in gratificatione. Emergens dubium. Psal. 145. Psal. 102. Virgo Dei laudibus semper intenta.

QVÆSTIO II.

Quare ait: Anima mea?

RESPONDEO primò. Vt significaret, se non solùm exterioribus verbis, vt sæpe faciunt homines, sed etiam interioribus animæ cogitationibus, ac meditationibus Deum extollere, ita vt ore, corde, & opere Deum laudaret. Secundò. Hæc phrasis est satis vsitata in Scriptura, quòd diuinas laudes decantare, animæ tribuatur, *Psal. 33. num. 3. & Psalm. 34. num. 9. Psalm. 102. num. 1. Psalm. 103. numer. 1.* Beatissima autem Virgo, quamuis omnium doctrix, à communi loquendi modo noluit abstinere. Tertiò. Nota, nullam puram creaturam æqualiter, ac Beatissimam Virginem dicere potuisse, *Anima mea*, nam omnis alia pura creatura, cùm siue grauiter, siue leuiter, peccato sit infecta, ei subdita est: ac Beatissima Virgo, cùm ab omni ordinato affectu, ac macula, etiam leui, esset immunis, integram suæ voluntatis habebat potestatem, & ideo verissimè dicebat, *Anima mea.* At dices : Beatissima Virgo iam Deo se tradiderat, & res per donationem transit in alterius potestatem; quomodo ergo ait : *Anima mea*? Tali afficiebatur gaudio, ac delectatione in eo, quòd se in laudem Dei dederit, ac si per quælibet instantia eiusmodi oblatio esset recenter facta. Deinde, quia nihil melius possidetur, quàm id, quod Deo donamus. 4.

B. Virgo delectabatur in eo, quod se Deo dedisset.

Lucæ 1. n. 47. Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.

VER

VERSIONES.

Syriacus.	Exultauit spiritus meus in Deo seruatore meo.
Textus Hebraicus.	Spiritus meus in Deo Iesu meo.
Euthymius.	In Deo saluatore meo.
Ex Græco. multi leg.	Vehementer lætatus est Spiritus meus.

EXPOSITIO.

5. INGENTI repleta gaudio Beatissima Virgo se non potuit continere, quin externas prorumperet in laudes; hoc enim innuit verbum illud, *exultauit*, id est, ex rigore Grammatico, *extrà saltare*. Et cùm dixisset, *Magnificat anima mea*, de præsenti; nunc ait: *Exultauit*, de præterito, significans hîc gaudium illud, quo anima sua affecta est, dum Christum in vtero concepit; & hæc conceptio gaudij tanti causa extitit. *In Deo.* Antea Dominum appellauerat, *Magnificat anima mea Dominum. Dominus* nomen est potentiæ; *Deus* verò beneficentiæ, quod clariùs expressit dicendo Deū Saluatorem, vnde ait D. Augustinus in expositione huius Cantici: *Vtrumque professa est, & Dominum, & Saluatorem, vt pro potestate, quæ omni creaturæ dominatur, iure metuendum ostenderet: pro bonitate, qua misericorditer quosdam saluat, dignum dilectione demonstraret.* Magnificat Dominum, qua ratione potentiæ omnia ei famulari debent. Exultatio affectus est voluntatis: *In Deo saluatore*, ratione beneficentiæ. Plus amoris conciliauit misericordia, quàm potentia.

August.

Plus acquiritur misericordia, quàm potentia.

6. Addidit, *salutari*; seu, vt est in Græco, *seruatore*, seu *Saluatore*, seu Hebraicè, *Iesu*, idem est, ac Exultauit in Deo, propter admirabile Incarnationis opus, quo Deus saluator suus constitutus erat, & inter omnia beneficia maximum, & præcipuum. Fortasse alludit hîc Virgo ad illud Abac. ..n. 18. *Exultabo in Deo Iesu meo*; quamuis multo maiori cum ratione hoc dicat Beatissima Virgo; quia non solùm de natione sua, sed de suis etiam visceribus conceptus erat Christus. Et appellat ipsum *saluatorem, & seruatorem*; quia ipsam à peccato actuali, & originali liberauit, & saluauit, ideo præteritum tempus apposuit: redemptio enim Beatissimæ Virginis excellentiori modo, quàm nostra, facta est, vt communiter dicunt Theologi, imò, vt suprà dixi *cap. 3. quæst. 2. num.* 31. in propria persona non contraxit debitum originalis peccati. Tandem expende illud vltimum verbum, *meo, in Deo salutari meo*, id est, specialiter dicitur *meus*, quia ex meis visceribus formatus. Vel, vt eleganter notat Caietanus, *meo*, possessionem significat Saluatoris, tamquam rem propriam. Verè ergo meus est, ait Virgo, quoniam totum corpus eius mediante quo saluat mundum, meum est, nullámque in eo habet partem alia pura creatura. Deinde meum appellat, vniuersale beneficium sibi proprium, & peculiaria faciens. Gratus animus ob magnitudinem charitatis suæ ad gratias agendas commune beneficium peculiare sibi reputat. Ita D. Paulus ad Galatas 2. num. 20. *Qui dilexit me, tradidit semetipsum pro me.* Quod eleganter in hunc sensum expendit ibi D. Chrysostomus: *Quid facis Paule, dum communia propria tibi vendicas.* Et notandum, vt egregiè ponderauit Hugo Victorinus lib. 4. Elucidator. cap. 1. *Non tacitè prætereundum quòd cùm Dominum nominaret, nil addidit; cùm verò Saluatorem diceret, non simpliciter saluatorem, sed suum saluatorem nominauit.* Dum Dominum nominat, absolutè sine vllo addito dixit, *Magnificat anima mea Dominum.* At cùm saluatorem appellat, statim *meum* apponit, quia peculiariter vt suum saluatorem eum agnoscebat; nam mirabili modo super omnes homines, eam à peccato originali redemit, ac liberauit, vt dixi *cap. 3. quæst. 3. in fine.*

Abac. 3.

Virgo ab omni peccato immunis.

Caiet.

Gratus animus pro communibus beneficiis.

Galat. 2.

Chrysost.

Hugo.

Virgo peculiariter redempta.

QVÆSTIO III.

Quod discrimen sit inter animam, & spiritum?

ORITVR quæstio ex eo, quòd hîc dicatur anima Deum magnificare: Spiritus verò exultare. Est igitur prima sententia, quòd anima sumitur pro parte inferiori, quæ respicit ipsum corpus, illique omnes cum cæteris animantibus, communes ministrat functiones, verbi gratia, vegetare, & sentire; spiritus verò sumitur pro superiori portione, qua homo Angeli assimilatur. Fauent huic sententiæ D. Gregorius Nyssenus *in Epistol. 1. ad Thessalon. cap. 5.* D. Thomas *in Epistol. ad Hebræos, cap. 4.* D. Augustinus *lib. 12. de Genes. ad litteram, cap. 7.* Hugo, & graues Recentiores, vt Toletus, Barradas. Et habet pro fundamento illud Apostoli ad Hebræos 4. num. 12. *Sermo Dei pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus.* Secunda sententia tenet, quòd *anima* hîc accipitur, prout denotat ipsam animam secundùm suas potentias; & ideo dicitur hæc Deum magnificare, quia omnes illius operationes Deum glorificant; spiritus verò hîc pro voluntate ponitur; & quia lætari, & gaudere ad hanc spectat, ideo scienter dixit Virgo: *Exultauit spiritus meus.* Ita Ioannes Carthagena *lib. 6. homil. 12.* 7.

Greg Nyss. *D Thom.* *August.*

Hebr.

Tertia sententia mihi probabilior est, quòd hîc spiritus, & anima pro eodem sumuntur. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici.* D. Bonauentura, Titus Bostrensis *hîc*, Iansenius, Maldonatus, & alij. Est enim valde solemne apud Hebræos, vt eadem res valde diuersis variata verbis repetatur. Psalm. 2. num. 4. *Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* Et num. 3. *Dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorum.* Et notat D. Augustinus *lib. de origine animæ*, innumerabiles huiusmodi locutiones inueniri in diuinis eloquiis. Deinde in aliis sententiis est semper grauis difficultas, cur anima dicatur hîc magnificare, & spiritus exultare? Cùm Regius Vates Psalm. 34. n. 9. dicat: *Anima mea exultabit in Domino; & delectabitur super salutari suo.* 8.

Psal. 2.

Psal. 34.

QVÆST

QVÆSTIO IV.

An prius fuerit magnificatio, quàm exultatio?

9. VÆSTIO est, An Beatissima Virgo priùs Deum magnificauerit, & postea in illo exultauerit, vel è contra? D. Bonauentura existimat, prius fuisse exultare; & ita ait S. Pater: *Quia enim spiritus interiùs exultauerat, ideo anima in voce magnificabat, & ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præsenti ponit, quia exultatio est natura prior.* Quod confirmat ex Psalm. 39. n. 17. *Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.* Vult ergo S. Pater, quòd Beatissima Virgo priùs exultauerit ex Conceptione Christi, & postea voce magnificauerit. Oppositum verò tenent alij, quod mihi est probabilius; quia hîc licèt *anima*, & *spiritus* sint idem, tamen ad intellectum pertinet magnificare, & ad voluntatem exultare. Iansenius: *Bene*, ait, *prius dixit: Magnificat; deinde, exultauit: cùm enim magnificare pertineat ad intellectivam vim; exultare verò ad voluntatem, & affectus iste ex illo nascitur.* Et ita ipsa priùs magnificauit Deum, & postea exultauit de tantis beneficiis. Deinde Beatissima Virgo omnia protulit ordine suo: & prius dixit magnificare, & postea exultare: ergo ita euenit. Quod verò dicat, *Magnificat*, de præsenti, ex eo est: quia eius spiritus semper, & continuò erat in gratiarum actione.

Bonauent. Psalm. 39. Iansenius.

Lucæ 1. n. 48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Eccce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

VERSIONES.

Textus Græc. apud Iansenium.	Quia respexit paruitatem ancillæ suæ. Ecce enim ex hoc nunc Beatam.
Arias.	Respexit humilitatem ancillæ suæ.
Aliqui ex Hebræo.	Respexit annihilationem ancillæ suæ.
Syriacus.	Ecce enim ex hoc tempore beatitudinem mihi tribuent omnes generationes.
D. Hieron. in c. 8. Isaiæ.	Ecce enim amodo beatam.
Euthymius.	Ecce enim post hæc beatã.
Arabicus	Ex hoc dabunt mihi beatitudinem omnes.

EXPOSITIO.

10. NNECTIT causam suæ exultationis in Deo; *Quia respexit humilitatem.* An hîc intelligat virtutem humilitatis? Quæstione seq. *Respexit*, ait, quod variis sumitur modis. Primò dicitur Deus respicere, prout omnia cognoscit, & nihil eum latet. Psalm. 11. num. 6. *Humilia respicit in cælo, & in terra.* Secundò. Respicit, aliquod acceptando opus, *Respexit Dominus ad Abel*, Genes. 4. num. 5. Tertiò. Respicit, laborem remunerando. Quartò. Respicit, ab hostibus protegendo. Exod. 2. num. 25. *Respexit Deus filios Israël, & liberauit eos.* Quintò Respexit, gratiam largiendo, ac sanctificando Psalm. 85. n. 16. *Respice in me, & miserere mei.* Sextò. Dum approbat Deus, dicitur respicere, Habac. 1. n. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et in hac significatione illud hìc accipit D. Augustinus serm. de Assumpt. *Quid enim est, dicere: Respexit humilitatem ancillæ suæ, nisi approbauit.* Sed omnibus ex his modis bene posse Deum Virginem Beatam respicere, manifestum valde est *Humilitatem*, ait, quia, vt testatur D. Dionysius Carthusianus, *Pro humilitate præcipuè meruit exaltari, per eamque præsertim disposita est ad concipiendum vnigenitum Dei.* Et ideo ad hanc magis exprimendam aliqui legunt, *ambulationem*; quia ita erat humilis, vt pro nihilo se reputaret.

Psalm. 11. Genes. 4. Exod. 2. Psalm. 85. Habac. 1. August. Carthus.

Ecce enim ex hoc, id est, ex hoc tempore, quo Deus me respexit. Tacitè hìc respondet Elizabeth, quæ ipsam beatam prædicauerat, quia *credidit*: at Beatissima Virgo, vt verè humilis, totam suam refert beatitudinem, non in suam fidem, nec in aliquem suum actum, sed in Deum, qui ipsam respexit. *Omnes generationes*, id est, tam homines, quam Angeli, vt explicat Hugo. Sub nomine generationis etiam Angeli comprehenduntur, iuxta illud: *Istæ sunt generationes cæli?* vt ait D. Augustinus 1. *de Gen. ad litteram.* Secundò. *Generationes*, id est, omnes ætates. Ita Vatablus per omnium tempora Beatissima Virgo est glorificata. Tertiò. Omnes generationes credentium, siue hominum, siue mulierum. Quartò. Omnes generationes tam fidelium, quàm infidelium, omnes enim Beatissimam Virginem summis laudibus extollunt. Pro quo aliquot testimonia adducunt Lyranus, & doctissimus Ioannes Carthag. *lib. 6. homil. 17.* Beatissimam Virginem his verbis vaticinatam esse, & prophetasse, communis est sententia Patrum D. Basilij, D. Hieronymi, D. Cyrilli, *in cap. 8. Isaiæ*, ad illa verba, *Et accessi ad Prophetissam*, &c. D. Augustini *lib. 17. de ciuitate Dei, cap. vltim.* D. Ambrosij, Lyrani, Glossæ, *in caput primum Lucæ*, & aliorum communiter.

11. Hugo. August. Vatabl. Basilius. Hieron. Cyrillus. August. Ambrос. Lyran.

QVÆSTIO V.

Quid nomine humilitatis hîc intelligatur?

VTHIMIVS, Isidorus, Clarus, Vatablus, Cardin. Iansenius, & Caietanus, Noster Beaulxames, Maldonatus, Barradas, Stella, & alij Recentiores tenent Beatissimam Virginem hoc loco non locutam fuisse de propria virtute humilitatis; sed de sua abiectione, paruitate, ac humili conditione: ac si diceret, Deus respexit ad exiguitatem, seu, vt explicat Vatablus, ad nihilitatem ancillæ suæ: quia se in nihilũ appendebat. Vnde ait eleganter Caietanus: *Aduerte: in his B. Virginis verbis virtus humilitatis non significatur*

74. Euthym. Clarus. Vatablus. Beaulxam. Maldon. Barradas. Iansenius. Stella. Caiet.

Vera humilitas operosè ostenditur. *ficatur voce, sed exercetur opere; nam hoc est intimæ humilitatis actus, æstimare se infimam, exiguam, & paruam.* Probatur hæc sententia primò. Quia in textu Græco pro *humilitate* habetur ταπείνωσιν, quod paruitatem, ac exiguitatem propriè significat, vt testatur Iansenius. Secundò. Quia alienum est à vera humilitate, se ipsum non solùm humilem agnoscere, sed etiam profiteri, sola enim inter virtutes humilitas se ipsam ignorat. Tertiò. Valde alienum videtur à Beatissima Virgine, vt diceret, suis meritis tantùm se beneficium consecutam, vt mater esset Dei: ergo hîc se indignam tanto beneficio declarat.

August. Origenes. Bernard. Hildeph. D Thom. Bonauent. Carthus. Beda. Hugo. Ansbert. Rupert. Communis tamen sanctorum Patrum sententia est, quòd de virtute humilitatis hîc sermo fit. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantici, & serm. 2. de Assumptione,* Origines *homil. 6. in Lucam*, S. Bernardus *sermone 42. & 45. in Cantic.* S. Hildephonsus *serm. 1. de Assumptione,* D. Thomas *2. 2 quæst. 161. art. 1.* Bouauentura *in speculo B. Virgin. cap. 8.* D. Dionysius Carthusianus, Beda, Hugo de S. Victore *hic.* Ansbertus *in Apocal. lib. 2.* ad illa verba: *Et Angelo Smyrnæ scribe.* Rupertus *lib. 1 in Cantic.* Probatur primò. Quia nostra Vulgata habet *humilitatem*; quæ vox propriè & germanè ipsam virtutem significat. Secundo Beatissima Virgo hic loquebatur instinctu Spiritus sancti magna mysteria declarando: ergo explicauit suæ dignitatis radicem, quæ fuit ipsa humilitas. Fundamenta contraria facilè soluuntur.

Matth. 11. 1. Petri. 5. Iacob. 4. Nomé illud Grӕcum ταπείνωσις, non solùm significat paruitatem, sed etiam veram virtutem humilitatis. Et ita *Matth. 11. n. 29.* habetur in Græco, pro eo, quòd Christus de se testatur: *Mitis sum, & humilis corde.* & 1. Petri cap. 5. n. 5. & Iacobi c. 4. n. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Nec secundùm, & tertium fundamentum obstat; quia Beatissima Virgo hic non loquebatur ex se, sed vt mota ab Spiritu sancto ac proinde optimè stat cum humilitate eius, quod suas virtutes, & magnalia publicaret; sicut etiam ipse de se testatur, esse prædicandum Beatam: *Quia fecit mihi magna*; & hoc pacto sæpe iusti

1. Reg. 6. Cantic. 1. suas testantur virtutes. Dauid 1. Reg. 6. n. 22. *Ero humilis in oculis meis.* Et Spósa Cant. 1. n. 11. *Nardus mea,* id est, humilitas, *dedit ordorem suum.*

QVÆSTIO VI.

Quare B. Virgo hic loquatur per tertiam personam?

14. QVÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo, dum de sua agit humilitate, de se per tertiam personam loquatur, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, dum verò de sua beatitudine tractat, in propria persona loquatur. *Beatam me dicent?* Respondeo, quod modus agendi, ac loquédi debet esse statui accommodatus, & proportionatus; dum ergo de sua humilitate est sermo, ancillam se vocat; at vero dum de sua beatitudine agit, in propria persona, tanquam vera Domina, ac mater Dei fatur; sicut enim est proprium humilium se inter seruos computare, propter maximam humilitatem, ita est proprium dominorum suæ excellentiam diginitatis pro viribus tueri, ac custodire. Christus dicebat de se Psal. 21. n. 7. *Ego*

Accommodandum statum.

Psalm. 21.

Syluestra in Euang. Tom. I.

sum vermis. & Psalm. 2. n. 6. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo.* Modo vermis, modo Rex? Quomodo hæc cohærent? Pro ratione temporis: in morte, ac passione se agnoscit vermem; in dominandi potestate, ac beatitudine, Regem. Psalm. 2.

Lucæ 1. n. 49. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.

VERSIONES.

Syriacus.	Quia egit apud me magnifica ille, qui potens est.
Alia exemplaria Græca apud Iansenium.	Quia fecit apud me magnalia ille, qui potens est, cuius nomen sanctum est.
Textus Hebraicus.	Quia fecit apud me mirabilia, seu miracula.
Vatablus.	Quia præstitit mihi magnifica, qui potens est, & cuius nomen sanctum est.
S. Paulin. epistola 3. ad Delphin.	Fecit nobis magna, qui potens est.
Aliqui ex Græco.	Et immaculatum nomen eius.

EXPOSITIO.

15. EXPLICAT causam ob quam illam Beatam dicent omnes generationes: hoc enim iundicat illa particula *quia*, vbi ex magna humilitate sua, vt Theophylactus *in Catena aurea D. Thomæ*, demonstrat Virgo, nón per suam virtutem se beatam prædicandam: sed causam assignat, dicens: *Quia fecit mihi magna.* Per *magna* autem hîc Patres cum D. Augustino in expositione istius Cantici intelligũt celebratum Incarnationis mysterium, quod ipsa, illibata virginitate, ex Spiritu sancto Deum conciperet, ideo magnum appellat, quia mysterium hoc super omnia ineffabile est. Vel per *magna*, seu *magnalia*, seu *mirabilia* intelligit dona gratiæ in se collocata. *Et hæc*, vt ait Caiet. *tanquam inexplicabilia sigillatim hoc vnico nomine cuncta comprehendit*; *Qui potens est,* Totum reuocat in Dei potentiam: vt ait Titus Bostrensis, vt magnalia tanta in se facta fide credantur; nam qui hæc operatus est, Omnipotens est. Et non expendit, vt ait S. August. *in expositione huius Cantici*, quanta, aut qualis sit hæc potentia, *Confessa est potentiam, discutere non præsumpsit, quia sciri non conuenit, quanta est, quia infinita est.* Et dum Virgo de suis agit magnalibus, statim recurrit ad potentiam Dei, quia hæc maximè in illis resplendet, vt testatur D. Bernardus *sermon. super Salue Regina.* Vnde elegantissimè, & piè, ait Petrus Damianus serm. 1. de natiuit. Mariæ. *Fecit,* inquit *tibi magna, qui potens est, & data est tibi omnis potestas in cœlo, & in terra: & nihil tibi impossibile, cui possibile est desperatos in spem beatitudinis relenare*; dum pro se Beatissima Virgo laudat Deum, ac ei gratias agit, ad diuinam potentiam confugit, cui maximè erat obligata,

Theoph. August. Caiet. *Magnalia Virgini inexplicabilia.* Bostrensis. August. Bernard. Damian. *Magna potentia Mariæ dum intercedit.*

dum eius precibus aliquali modo, vt ita dicam, communicabatur, vt pro quibus ipsa intercederet, ad portum salutis perduceret.

16. August. *Fecit mihi*, non in me, nec per me, vt ait Augustinus citatus; sed *mihi*; *quod enim ad omnium salutem in ea factum est, hoc, priuilegio dilectionis, ad eius gloriam singulariter est ordinatum.* Sicut enim omnia, quæ Deus dixit, & fecit, ad eius gloriam referuntur; sic omnia, quæ in nostra reparatione lucent, in laudem Virginis cedunt. *Fecit mihi*, non nobis; nam illa lectio D. Paulini non habet fundamentum in aliquo textu, sed fortasse dictum est per accommodationem, dum loqueretur ad fratres: *mihi*, ait, dum etiam de fructu Incarnationis, ac Redemptionis, loquitur. Gratus animus communia beneficia peculiaria reputat, vt se magis obligatum agnoscat. *Et factum nomen eius.* Verbum incarnatum vel Spiritum sanctum innuit, vt iam dico *quæstione seq.* Cur verò hîc non exprimat nomen Dei; vide infrà *num.* 24. *& seqq.*

Gratus animus beneficia communia reputat particularia.

QVÆSTIO VII.

Quid B. Virgo hic intelligat per nomen sanctum eius.

17. Iansen. VARIÆ sunt sententiæ. Prima est Iansenij disiungentis hoc ab antecedenti sententia: *Qui potens est*; & referētis hoc ad consequentem, *& misericordia eius.* Quasi incipiat Virgo laudare Dei sanctitatem, & misericordiam. Hæc non videtur multum accommodata contextui. Virgo multa accepit à potente, & sancto Deo, seu à Deo prout potens, & sanctus est. Secundò. Alij per *nomen* accipiunt virtutem, seu facultatem ad aliquid efficiendum. Et ita locutus est Christus Dominus Marci 9. num. 37. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Dicuntque sensum esse, quòd virtus diuinæ Omnipotentiæ magna fecerit Beatissimæ Virgini. Tertiò. D. Augustinus, Hugo de S. Victore per *nomen* intelligunt famam, & cognitionem Dei; ita vt sensus sit; quia Deus fecerit magna Virgini, ideo eius fama, & cognitio est sancta, & ab omnibus Sanctis veneratur. Quartò Tolletus, Barradas, & alij per *nomen sanctum* intelligunt Spiritum sanctum, qui nomine suo Sanctus dicitur: tanquam si referat Virgo sermonem ad id, quod Angelus dixerat: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi, & Spiritus Sanctus superueniet in te. Qui potens est*, id est, virtus, seu potentia Altissimi obumbrauit mihi. Et sanctum nomen eius, id est, Spiritus sanctus in me superueniet.

Marc. 9. August. Hugo. Tolet. Barradas.

18. Bonauent. Verratus. Beaulx. Isai. 30. Quintò. Mihi probabilior videtur expositio, quam tradunt D. Bonauentura, nostri Verratus *lib. de incarnatione*, *tom. 2. cap. 4.* & Beaulxames *hîc* quòd per *nomen sanctum* intelligitur Verbum Incarnatum; expressè enim vocatur nomen ab Isaia 30. num. 27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo.* Ac si dicat Virgo: Pater mihi fecit magna per filium, per quem fecit omnia. Et meritò hoc Verbum Incarnatum, seu nomen appellat sanctum; nam, vt ait Beda, Sanctus idem est, ac separatus, seu segregatus ab omni immunditia; Christus autem Dominus dicitur à D. Paulo segregatus à peccatoribus.

Enthymius, *Sanctum*, id est, magnum. Theophylactus, id est, impollutum, & incontaminatum Augustinus, id est, venerabile, dici putant: quia in Incarnatione maximè resplenduit Verbi magnitudo, puritas, ac veneratio exhibita ab Angelis. Et ideo Beatissima Virgo priùs posuit potentem, & posteriùs sanctum; quia Pater est prior origine Filio. Et obiter nota, quòd meritò coniunxit potentiam cum sanctitate, potestas enim sine sanctitate inutilis est. & vtraque difficiliter in hominibus reperitur, vt probat D. Ambrosius in Apologia Dauid, cap. 3. *Lubricus locus est regnum, adeò, vt in eo collocatus sanctus Dauid in adulterium lapsus sit.* Ita ille.

Euthym. Theoph. August. *Potentia cum sanctitate.* Ambr.

Lucæ 1. *n.* 50. Et Misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

VERSIONES.

Syriacus, Et misericordia eius in ætates, & generationes super omnes, qui timent ipsum.

Textus Hebraicus. Et misericordia eius in perpetuo, seu in æternum religiosè colentibus eum.

Vatablus. Et misericordia eius in progeniem, & progeniem.

Orig. hom. 8. *in Lucam.* Timentibus eum fecit victoriam.

EXPOSITIO.

HÆc est secunda pars Cantici, in qua pro beneficiis populo collatis gratias exibet Virgo: nam, vt ait Bernonius Abbas. *Non soli mihi, inquit Virgo, fecit magna, qui potens est: sed etiam in omni gente, & progenie: qui timet Deum, & operatur Iustitiam, acceptus est illi.* Textus. *Et misericordia eius*, per quam aliqui hîc intelligūt beneficia, quæ Deus liberali manu omni populo Iudæorum ac eorum parentibus contulit, à quibus Beatissima Virgo incipit gratias referre, & postea deuenit ad mysterium Incarnationis. *Fecit potentiam.* Tamen D. Augustinus in expositione Cantici. Titus Bostrensis. S. Bonauent. Lyranus, Hugo *hic* per *misericordiam* intelligunt Verbum Incarnatum; hoc enim dicitur misericordia, Psalm. 84. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam* Et hoc inde probabilius, quia de ipso mysterio Incarnationis hîc tractabat Virgo: *A progenie in progenies.* Cardinalis Hugo ita explicat, quod hæc misericordia Incarnationis se communicauit à progenie Iudæorum in progenies Gentium, Theophylactus, *Consequuntur misericordiam in generationem, & generationem, id est, in præsenti sæculo, & in æterno, nam hic centuplum accipiunt, & illic longè amplius.* Tamen Origenes *homilia 8. in Lucam* Caietanus, & alij longè probabilius intelligunt hîc, quod ista misericordia Incarnationis extendatur ad omnem successionem generationum, siue præteritam, siue futuram, siue præsentem, siue Iudæorum, siue Gentilium; nam hæc misericordia est veluti fluuius inundans, qui ad omnes se 19. Bernonius. August. Bostrens. Bonauent. Lyran. Hugo. Psalm. 84. Hugo. Theophyl. Origenes. Caiet.

se extendit. *Timentibus eum*; non vni singulariter ait hic D. Augustinus, sed omnibus timentibus eum. De hoc vide sequentes quæstiones. August.

QVÆSTIO VIII.

De quo timore hic sit sermo.

20. D. Thom. *Quotuplex sit timor.* PRo quo notandum ex D. Thom. 2. 2. q. 19. *in corpore*, quòd timor vel est humanus, vel seruilis, vel initialis, vel filialis. Humanus, seu mundanus est propter mala temporalia. Seruilis, quando aliquis timet peccata ob pœnam eis annexam. Initialis, de quo dicitur: *Initium sapientiæ timor Domini*, est, quando aliquis est in statu incipientium; & simul timet culpam, & pœnam. Timor verò filialis, & seu castus, est, quo aliquis timet culpam; quia est offensa Dei. Hic autem timor filialis, est etiam reuerentialis, quo Beatus in omnibus se cognoscit inferiorem diuinæ maiestati, & non audet accedere. De quo vide Suarium *tom. 1. ad 3. part. disput. 10. sect. 2. § Quocirca.* Hic autem timor, cùm sit donum Spiritus sancti, simul cum aliis illius donis infunditur iustis simultaneè cum gratia, & cæteris virtutum habitibus. Ita D. Thomas 1. 2. *quæst. 67. per totam.* Richardus, & D. Bonauentura *in 1. dist. 24.* Henriquius *quodlibet 64. quæst. 13.* Suar. D. Thom. Richard. & Bonauent. Henriq.

21. Ad nostram quæstionem. Dum Virgo ait, *Timentibus eum*, sermonē esse de timore seruili existimauit Hugo de S. Victore *in expositione huius Cantici.* At probabilius dicendum est cum Dionysio Carthusiano, Lyrano, Caietano, Nostro Beaulxame, locum esse explicandum de timore filiali, qui est ex perfecta charitate; quia licèt misericordia Dei, quoad sufficientiam in omnes se diffundat; tamen quoad efficaciam, & consummatam, ac finalem sanctificationem, ad iustos se extendit, qui ipsum timore filiali timent. Et hac de causa Beatissima Virgo non dixit, *Misericordia eius à progenie in progeniem solum*; cum sæpe omnes homines, & etiam non timentes Deum multos effectus diuinæ misericordiæ sentiant. Tamen limitauit quoad timentes, subintelligendo timorem filialem; hi enim non solùm quoad sufficientiam, vt alij, sed etiã quoad efficaciã fructũ misericordiæ Incarnationis consequũtur. Et hoc pacto etiã loquitur Regius Propheta Psalm. 102. n. 11. *Misericordia Domini ab æterno vsq; in æternũ super timentes eum.* Et Malach. cap 4. *n. 2. Orietur sol iustitia vobis timẽtibus nomen meũ.* Hug de S. Victor. Carthus. Lyran. Caiet. Beaulxam. Psalm. 102. Malach 4.

QVÆSTIO IX.

Quare misericordia hic promittatur timentibus, & non credentibus, seu diligentibus?

22. Iansen. RESPONDET primò Iansenius: *Aptè dicit potius timentibus, quàm obedientibus, aut diligentibus eum: quia prius de Dei potentia, & sanctitate cecinit, quibus respondet in nobis timor, & reuerentia Dei.* Secundo respondeo, quod, cùm ex misericordia Dei sæpe assuescant praui homines arripere ansam licentiosiùs viuendi; ideo ait Virgo, quod misericordia deriuabitur in timentes eum, illos nempe, qui ex ipsa benignitate sumunt occasionem non contemnendi, seu non offendendi, sed potiùs timendi Deum, & hi fructus huius misericordiæ Incarnationis percipient. Tertio. Timor filialis, ac reuerentialis dicit, ac importat reuerentiam, ac venerationem erga Deum: illi ergo, non qui insolescunt, sed qui tamquam grati filij diuina beneficia honorant, cultu, ac magna obseruantia prosequuntur, hi illorum fructibus ditantur. *Misericordia non contemnentibus.* *Beneficia in venerantes.*

QVÆSTIO X.

Quare hic dirigatur sermo ad Deipotentiam, & sanctitatem?

23. CVR, dum in hoc cantico de se loquitur Beatissima Virgo, sermonem suum ad Dei potentiam, & sanctitatem dirigit: *Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius*; dum verò de nobis agit, ad misericordiam recurrit; *& misericordia eius*, &c. Respondeo quod opera quę Deus in nobis exercuit, fuerunt ex summa misericordia sua, vt à nostra nos subleuaret miseria; hic est enim effectus misericordiæ. vt ait D. Thomas 3. *part. quæst. 21. art. 3.* & vt nos Deo reconciliaret: at quæ in Virgine facta sunt, à manu totius Omnipotentis Dei venerunt, vt quod ipsa vt ait Titus Episcopus *in Catena S. Thomæ*. nutu Dei supra naturam, manens illibata Deum conciperet, & pareret. Et quòd ipsa superans in gratia, sanctitate, ac gloria omnem puram creaturam, siue humanam, siue Angelicam proximè ad Deum accederet, solùm infinita Dei sanctitas valuit efficere Vnde eleganter ait Diuus Cyprianus, quòd extitit Beatissimæ Virginis Mariæ partus, cumulus gratiæ omnium miraculorum, quæ vmquam omnipotentia diuina edidit, aut in omnem æternitatem edet, maximùmque, augustissimum, & sacratissimum prodigium. Quod argumentũ aliis sanctorum Patrum testimoniis satis doctè prosequitur Benedictus Fernãdes *in Genes. c. 3. sect. 36. n. 36.* D Thom. Titus. Cyprian. *In partu Virginis cumulus omnium miraculorũ.* Benedict.

Luca 1. *n.* 51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

VERSIONES.

Syriacus. Fecit victoriam brachio suo: & dissipauit superbos mente cordis ipsorum.

Vatablus. Exercuit potentiam brachio suo: dispersit superbos cogitatione cordis ipsorum.

Pagninus & Arias. Fecit robur in brachio suo

Textus Hebr. & Euth. Præstitit robur per brachium suum.

Aliqua Græca exemplaria Fecit imperium brachio suo.

Arabicus. Fecit virtutem in brachio suo.

EXPOSITIO.

24. Tolet. Maldon. Ambr. Euthym. Eusebius.

ALIQVI Recentiores, vt Toletus, & Maldonatus cum Euthymio, & Eusebio Emisseno, præsentem locum cum duobus sequentibus carminibus intelligunt de mirabilib. factis populo Iraelitico, ac de egressu ab Ægypto; *brachium* enim Hebræorum idiomate potentiam significat, *Psal.* 10. *n.* 15. & 36. *n.* 17. & 43. *n.* 4. & reddit hunc sensum: Potenter manu sua rem gessit. Communis, & vera expositio per *brachium* intelligit Verbum Dei Incarnatum. Ita Glossa Interlinealis. D. Augustinus in expositione huius Cantici. *Ibidem* Bernonius Abbas, S. Paulinus *Epistola* 1. *ad Aprum*, S. Fulgentius *lib.* 3. *Thym.* S. Cyrilius *li.* 8. *in Ioan.* 6. Theophylactus, S. Bonauentura, Hugo, Caietanus, & alij multi *hic*. Et valde frequenter in sacris literis per *brachium* Dei, Verbum diuinum Incarnatum intelligitur. Psalm. 70. num. 18. *Donec annuntiem brachium generationi omni, quæ ventura est*, Isai. 40. n. 10 *Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet; & brachium eius dominabitur*. Ioannes Euangelista *cap.* 12. *n.* 38. in hoc sensu intelligit verba Isaiæ, *Et brachium Domini, cui reuelatum est*. Et metaphora stat in multis; nam sicut brachium procedit à corpore, ita Filius à Patre; & sicut corpus per brachium operatur, ita Pater omnia per filium fecit. Deinde alia dicuntur opera manuum, digitorum, seu vnius digiti Dei. *Opera manuum tuarum sunt cæli*. Psalm. 101. num. 26. *Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum*, Psaml. 8. n. 4. & de mirabilibus factis in Ægypto dicitur, *digitus Dei est hic*, Exod. 8. num. 19. At incarnatio cùm opus fuerit maioris negotij, integro Dei brachio opus fuit; & quod de Incarnatione loquatur Virgo, inde fit manifestum, quia ipsa in hoc cantico tota huic mysterio erat intenta.

(Interlin. August. Bernonius. Paulin. Fulgens. Cyrillus. Theophl. Bonauent. Hugo. Caiet. Psalm 70. Isaiæ 40. Psalm. 101. Psalm. 8. Exod. 9.)

25. *Fecit*, ait, Author Græcus legit, *Faciet*, de futuro, more prophetico, qui de re futura tanta certitudine loquebantur, ac si res iam esset præterita. Ita Lyranus, D. Anselmus apud Sixtum Senen. *lib.* 4. Vel *fecit*, legit Græcus de præterito, per ordinem ad ipsum mysterium iam factum in vtero Virginis; & iam radicaliter, vt ait Caietanus in ordine ad cætera facienda. *Potentiam*, quæ in multis resplendet in Incarnatione; vt duæ naturæ distantissimæ, humana, & diuina, essent coniunctæ in eodem supposito. Quod fuit opus summæ potentiæ Dei, vt latè explicat D. Thomas *opuscul.* 50. *artic.* 1. Et tandem in natura assumpta fecit potentiam, seu robur fortitudinis, & operis, & sermonis, ac vniuersalis dominij, & totius iustitiæ & gratiæ.

(Auth. Græc. Lyran. Anselm. Caiet. D Thom.)

26. *Dispersit superbos*, seu *dissipauit superbos*; id est dæmones. Ita D. Augustinus *in expositione huius Cantic.* D. Bonauentura, Hugo Victorinus. Vel intelligit Iudæos, Ita idem Augustinus, Theophylactus. Tamen Ioannes Carthagena. *lib.* 6. *homil.* 22. de hæreticis esse sermonem opinatur. Tandem per *superbos* intelligunt peccatores huius sæculi, D. Bonauentura, Carthusianus, & Author Græcus *in Catena*. Hos enim omnes virtus, ac potentia Christi dissipauit, ac de eis omnibus reportauit victoriam. *Superbos* ait, quia, vt inquit Caietanus, *cùm cætera vitia fugiat, sola superbia se opponit Deo, & propterea actio Iesu Christi in totum genus perseuerantium in iniquitate* *describitur à capitibus eorũ superbis*. Textus, *Mente cordis sui*. D. Augustin. in expositione Cantici Illud reciprocum *sui* ad Deum refert, id est, alto consilio suo illos dissipauit. Sed obstat lectio Græca, quæ habet *cordis ipsorum*. Communis sensus est, quòd istos peccatores tumentes dissipauit à cogitationibus suis, dum diuersum exitum habuerunt ab eo, quem ipsi putabant.

(August. Bonauent. Hug. Vict. August. Theoph. Carthag. Bonauent. Carthus. Auth. Græc. Caiet. *Incarnatio opus omnipotentiæ.* August. *Superbia Deo resistit.*)

QVÆSTIO XI.

Quare Deus semel tantùm nominetur in hoc Cantico?

QVÆSTIO est: Cur Beatissima Virgo solùm in principio huius Cantici Deum nominauit, *In Deo salutari meo*; & in toto progressu vsque ad finem illum subticuit, & in vnoquoque carmine semper illum subintellexit; semel, & iterum. *Fecit mihi magna: Fecit potentiam in brachio suo*, id est, Deus fecit mihi magna, Deus fecit potentiam; cur ergo nomen Dei non exprimit sacratissima Virgo? Respondent primò, quòd in principio Deum nominauit, vt esset euidenter notum, quòd de illo loquebatur; in cæteris verò illum nominauit quadam figura oratoria, quæ maiorem habet gratiam, & ideò varijs, & honorificis titulis eum descripsit. Secundo. In principio nominauit ob rationem datam; in reliquis omnibus nomen Dei non expressit, sed subintellexit ob suam profundam humilitatem, & magnã erga nomen illud reuerentiam; quia se reputabat indignam, vt ipsum Dei nomen frequenter ore tractaret. Considera ex hoc, quanta puritas tibi sit necessaria, qui ad Eucharistiam accedis, vbi non Dei nomen, sed ipsum realiter ore sumis. Notat Genebrardus ad initium explanationis, *cap.* 1. *Cantic.* & Ludouicus Sotomaior *in præfatis pag.* 19. & Bherlogus *tom.* 1. *in Cantica, Antiloq.* 7. *sect.* 6. *num.* 57. quòd in toto Canticorum libro nomen Dei non ponitur, & relicta eorum solutione, quod nomen Dei ibi veluti sub hieroglyphico, v.g ab nomine Regis, sponsi, dilecti continetur, sicut & Ecclesia sub nomine columbæ, ac sponsæ, dico tamen ad rem nostram, quod dilecta anima tantam puritatem, ac reuerentiam agnoscebat in sanctissimo Dei nomine, vt nec ore illud assumere, ac pronuntiare auderet; tu autem qui accedis non solùm ad nomen Dei dicendum, sed etiam ad eius sacratissimam carnem gustandam, considera quanta præparatione, ac puritate, debes accedere. 27.

(*Quanta reuerentia ad Eucharistiã.* Genebr. Sotomaio. Sherlog. *Cur in Canticorum libro non ponitur nomen Dei.* *Quanta puritate accedendum est ad Eucharistiam.*)

QVÆSTIO XII.

Quare in supplicio peccatorum fiat hic mentio de potentia?

QVÆRITVR: Quare, dum est sermo de misericordia erga timentes Deum, superiori versu nulla fit mentio potentiæ, vel roboris; maximè verò, dum agitur de supplicio peccatorum in hoc carmine? Respondetur, quòd vt Christus Dominus sui timentibus diffundat diuitias misericordiæ sponte, ac naturali propensione volat; ad peccatores autem dispergendos, ac supplicio multandos, quodammodo inuitus 28.

(*Deus propensus ad misericordiam, difficilis ad supplicium.*)

pertrahi

pertrahit, ita vt opus fuerit, vt æternus Pater brachio suo, id est, Filio suo potentiam, robur, ac vim inferret, Et ad hunc sensum videtur loqui Theophylactus. *Fecit igitur, ait, robur, & virtutem, ac potentiam contra naturam Deus in Filio suo, & disperdit Dominus superbos.* Expende illud, *contra naturam:* id est, opus contra suam inclinationem, ac voluntatem. Vt sic supplicium inferendum appellatur ab Isaia c. 28. n. 21. *Opus alienum ab eo, peregrinum opus ab eo.* D. Hieronymus in Glossa. *Opus proprium Dei est misereri, parcere, condonare; non suum, sed alienum est irasci, punire.*

Theoph. Isai. 28. Hieron.

Luca 1. n. 52. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

VERSIONES.

Syriacus. Deturbauit potentes de cathedris, & exaltauit humiles.

Vatablus. Detraxit potentes de soliis, & euexit humiles.

Arias. Detraxit potentes de thronis.

Beaulxam. ex Græco. Deposuit primores, seu magistratus de sede.

Iansenius ex Græco. Et exaltauit viles.

EXPOSITIO.

29.

ALIQVI, vt iam dixi superiori expositione, intelligũt hoc de populo Iudaico, quẽ Deus eduxit de ergastulo Ægyptiorum. Alij hoc referunt ad Saulem, quem Deus detraxit de solio, & exaltauit humilem Dauidem Euthymius, & Beda existimant, nullum hîc denotari tempus, siue præteritum, siue futurum, sed tantùm significari id, quod Deus facere possit, ac soleat. Et hoc modo loquitur Anna in Cantico 1. Reg. 2. n. 8. *Suscitat de puluere egenum.* Sed, vt iam sæpe dixi, Beatissima Virgo in hoc Cantico tota erat intenta mysterio incarnationis. Et ideo *Deposuit* pro *deponet*, vt ait Interlinealis, Vel vide superiorem expositionem. Per *potentes* D. August. Theophylactus, Author Græcus *in Catena* intelligunt Dæmones, qui ante Christi aduentum in mundo regnabant: durissimum supplicium erat, vt dæmones assueti imperio, à sede deponerentur, & humiles ad illam subleuarentur. Vel etiam intelligunt Iudæos, & Pharisæos, qui lege, & Prophetis erant potentes, & sedebant super Cathedram Mosis: vel etiam intelliguntur tyranni, qui opprimunt iustos. Per *humiles*, Apostolos, tamquam Principes orbis terrarũ: vel Gentiles, quos per confessionem fideí ad dona gratiæ, & gloriæ sublimauit.

Euthym. Beda. 1. Reg. 2. Interlin. August. Theoph. Græcus. *Durum in sedem, à qua cecidisti, eis gi inimicum*

Luca 1. n. 53. Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes.

VERSIONES

Græcus. Famelicos saturauit.

Syriacus. Esurientes saturauit bonis.

Vatablus. Et diuites ablegauit inanes.

EXPOSITIO.

30.

EPISCOPVS Christopolitanus per *diuites* Angelos subintelligit qui è cælo ceciderunt. Per *Esurientes* Iustos, qui ad eorum sedes subleuati sunt. Toletus per *Esurientes* intelligit Iudæos, dum per desertum ambulabant, vt ait Regius Vates Psal. 106. n. 5. *Esurientes, & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.* Per *diuites* verò idololatras, terræ pinguedine fluentes, à qua sunt expulsi. Theophyl. per *Esurientes* accipit Gentiles diuinæ legis, ac Scripturam fame tabescentes, quos tamen Dominus repleuit bonis. Et per *diuites* Iudæos intelligit, diuina illustratione valde locupletes, quos tamen Dominus dimisit vacuos. D. Dionys. Carthus. Titus Bostrensis, Hugo per *Esurientes* intelligunt Iustos, qui semper esuriunt repleri spirituali dulcedine, ac diuinis bonis; imò per *Esurientes* sunt aliqui, qui inlligunt Iustos, dum norunt spiritualia bona in Eucharistia inclusa esurire. Vtraque expositio probabilis, sed vnde famelici tanta pinguedine bonorum replebuntur? D. Gregorius Thaumat. serm. 2. de Annuntiat *Humiles*, inquit, *qui ex gentium populis iustitiam exercebant exaltati sunt. & diuinæ cognitionis famem, qua detinebantur, ostẽdentes, diuinum verbum, sicut Chananæa micas, deprecabantur, & propterea diuinorum mysteriorum repleti sunt diuitijs.* Quamuis gentes maxima fame laborarent, quia tamen ex humilitate, veluti mulier Chananæa, *Matth. 15. n. 27.* diuinæ cognitionis micas appetebant, ideo ex Dei præsentia in Incarnatione, magna pinguedine cælestium donorum imbutæ, ac repletæ sunt

Christop. Tolet. Psalm. 106. Theoph. Carthus. Bostrensis. Hugo. Thaumat. *Humiles repletur bonis.*

31. Per *diuites* verò superbos intelligunt, qui cùm se existiment locupletatos his bonis terrenis, nesciunt, ac non possunt desiderare, & esurire cælestia bona, & ideo repleri nequeũt. Ita ait S. August. in expositione huius Cantici. intelligendo per esurientes humiles, per diuites verò superbos. Et in Psalm. 21. ita inquit, *Diuites non saturabuntur, quia non esurient.* S. Paul. *epist. 10. ad Seuerum*, intelligit per *Esurientes* pauperes voluntarios, qui sponte relinquunt bona temporalia; per *diuites* verò, qui rebus tẽporalibus abundãt. Et hæc mihi videtur probabilior expositio. Maldon. verò per *Esuriẽtes* intelligit quoscumq; pauperes. Sed Beatissima Virgo loquebatur tantùm in ordine spirituali. *Repleuit bonis Non dicitur*, ait Hugo, *quib. vt intelligatur omnib. gratia, & gloria, ac spiritualis intelligẽtia.* Et diuites ablegauit inanes, quos vacuos dimmittebat, à se exules, atq; distantes expulsit.

August. Paulin. Maldon. Hugo. *B naecælestia inexplicabilia.*

Luca 1. n. 54. Suscepit Israël puerum suum: recordatus misericordiæ suæ.

VERSIONES.

Sriacus. Adiuuit Israël seruũ suum

Euthymius. Auxiliatus est Israël puero suo, vt memor esset misericordiæ.

Beaulxam ex Græco. Extensa manu sustinuit cadentẽ Israel puerũ suum.

Textus Hebraicus. Vt ostenderet se memorem promissionis suæ.

Caietan. Ian-sen. Arias. Recordari misericordiæ. suæ.
Vatablus. Recordatione misericordiæ suæ.

EXPOSITIO.

32.
POSTQVAM sanctissima Virgo declarauit opera gratiæ, misericordiæ, ac iustitiæ noui Testamenti; veteris adimpletionem subiungit consummatam in hoc Incarnationis mysterio, *Suscepit Israël.* id est, auxiliatus est Deus, seu protexit, hanc enim vim habet in sua radice. Aliqui hîc per *Israel* intelligunt Gentiles, quibus fauet Theophylact. Israël enim, id est, videns Deum; & in hoc sensu populus Christianus dicitur Israëliticus, quia oculo fidei Deum videt. Sed cum hoc obstant sequentia verba: *Sicut locutus est ad patres nostros*; vbi expresè sermo dirigitur ad populum Iudaicum, vt tenent communiter Patres. Hugo ita explicat hæc verba: *Suscepit Israël*, id est, populus Iudaicus suscepit puerum suum Iesum sibi promissum. Sed hoc obstat cum communi expositione, & cum germana radice, quæ Israël coniungit cum puero suo.

Theoph.

Hugo.

33. Communis ergo sententia est, quòd Deus induendo carnem humanam, de hoc enim mysterio loquebatur Virgo, auxiliatus est seruo suo Israël? Dicitur puer; quia erat valde debilis in fide, vel rudis in mysteriis supernaturalibus. *Recordatus misericordiæ suæ.* Et quamuis in Deo propriè nec sit obliuio, nec recordatio; Scriptura tamen loquitur more humano; quia dum homo adimplet id, quod multo antea promiserat, dicitur recordari. Et nota cum Diuo Bonauentura hîc, quòd primò præmittitur promissionis impletio quæ facta est, dum Deus incarnando suscepit Israël; & postea sequenti carmine de promissione est sermo: *Sicut locutus est*, &c. Quia ex diuina veritate tam coniunctum est vnum cum altero, vt adimpletio operis antecedat quodammodo illius promissionem.

Populus Iudaicus debilis in fide.

Bonauent.

Adimpletio antecedit promissionem Dei

Lucæ 1. n. 55. Sicut locutus est ad patres nostros Abraham, & semini eius in sæcula.

VERSIONES.

Syriacus. Sicut locutus est cum patribus nostris cum Abrahamo, & semine eius in sæculum,

Textus Hebraicus. Sicut promisit patribus nostris Abrahæ, & semini eius ad perpetuitatem.

Vatablus. Locutus est patribus nostris Abrahæ, & semini eius in æuum.

EXPOSITIO.

34.
DECLARAT recordationem misericordiæ in eo, quod adimpleuit de aduentu Messię id quod multo antea locutus erat seu promiserat Iudæorum parentibus Abraham, Isaac, Iacob, Dauid. Expressit autem Abraham, quia ei primum Christus promissus fuerat. *Et semini eius*; loquitur de posteritate non carnali, sed spirituali secundùm fidem Rom. 9. n. 8. *Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.* Et hoc in seculum, seu in perpetuum promisit. Rom. 9.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo hic textus construendus sit?

35. CIRCA constructionem huius textus est tota difficultas, cùm dicat: *Sicut locutus est ad patres nostros*, & comutato casu, addat: *Abraham, & semini eius.* Ideo Salmeron, & alij recentiores connectunt hanc vltimam sentétiam cum superiori, & legunt: Recordatus misericordiæ suæ Abrahæ, & semini eius in sæcula. Vt ait Salmeron, omnia verba tam Græca, quàm Latina, & Hebraica præter consuetum casum permittunt datiuum ad significandam gloriam, vel vtilitatem. Psam. 97. n. 3. *Recordatus misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël*, Ita hîc dicitur: Recordatus misericordiæ suę ipsi Abrahamo, & eius semini. Cùm hac expositione pugnat quòd omnia exemplaria Græca, Hebraica, Syriaca habent in eodem casu concordatos patres cum Abraham, & semine eius.

Salmer.

Psalm. 97.

37. Vnde dicendum puto, quòd sæpe in Scriptura ea, quæ pertinent ad eundem casum, non ponuntur in illo, vt notant Hugo, & P. Franciscus de Mendoça 1. *Rex. cap. 9. vers.* 20. in expositione *num.* 3. vbi ait Samuël ad Saul: *Et cuius erunt optima quæque Israël? nònne tibi, & omni domui patris tui?* Vbi interrogatio, & responsio non cohærent in eodem casu; nam interrogatio fit per casum gignendi, *Cuius erunt*; & responsio per casum dandi, *nònne tibi*; quod præcipuè fit per casum dandi ratione vtilitatis; ac si dicat: Locutus est, seu promisit ad patres nostros in commodum Abrahæ, ac seminis eius.

Hugo. Mendoca. 1. Reg. 9.

Lucæ 1. n. 56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

VERSIO.

Vatablus. Mansit autem Maria cum illa circiter menses tres.

EXPOSITIO.

37.
EXPLICATVR tempus, quo Beatissima Virgo cũ Elizabeth cōmorata est. Ex quo liquet, quod partui Ioannis interfuit, vt docent Origene *hom.* 10. S. Ambr. Glossa Interlin. & ordinaria ex Beda, Euthym. S. Bonauent. *hic*: nec enim ob aliam ratione̅ tribus mensibus mãsit, nisi vt partus tempus expectaret: vt hoc pacto Ioannes esset exercitatus, consecratus, & insignitus laurea totius sanctitatis, & doctrinæ. Ita loquitur Pet. Dam. ser. 23. *Tanto tempore, ait, manet cum Elizabeth virgi*

Origenes. Ambros. Beda. Glossa. Euthym. Bonauent. Damian.

Ioannes edoctus à Virgine.

virginalis integritas, & nunc dulciore colloquio, nũc amplexu feliciore Ioannem puerum consecrat, & insignit. Quod autem gestum sit his tribus mensibus inter Mariam, & Elizabeth, tacẽt Euangelistæ. Ex quo Origen. *homil. 9.* sic ait: *Si enim eo quòd tantùm venit Maria ad Elizabeth, & salutauit eam, exultauit, infans in gaudio, & Spiritu sancto plena, prophetauit Elizabeth ea, quæ in Euangelio scripta sunt, & vna hora tantos profectus habuit; nostræ cõiectura relinquitur, quid in tribus mensibus Ioannes profecit, assistente Maria Elizabeth.* Et multa alia eleganter prosequitur; quasi ea, quæ ipse puer per spatium trium mensium comparauerit ex præsentia Beatissimæ Virginis Mariæ, sint potius coniectura, quàm verbis consequenda, & explicanda.

Origenes.

Magna Ioannis inexplicabilia.

QVÆSTIO XIV.

Quare celeritas huius itineris non explicetur?

38. DVM Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, eius festinatio exprimitur: *abijt in montana cum festinatione*; tacetur verò dum in domum suam reuertitur; huius rei causa exquiritur. Respondeo, quòd Beatissima Virgo tendit ad Elizabeth, vt Ioannem sanctificaret, ac cognatæ debita præstaret obsequia, reuertitur in domum suam, vt quieti, ac solitæ contemplationi insisteret: & iusti, ac sancti velociùs volant ad laborem, ac vt aliis opem ferant, quàm ad quietem, ac vt sibi consulant. Psalm. 17. num. 11. *Inclinauit cælos. & descendit, & ascendit super Cherubim.* Vbi est sermo de Incarnatione Verbi, & Ascensione Christi Domini. Remigius, Bernonius Abbas Incognitus, *Inculcauit cælos*, id est, naturam Angelicam subiecit humanæ in Christo, & descendit. Sed quare, dum descendit, per se ipsum sine aliquo famulatu descendit; cùm verò ascendit; super Cherubim ascendit? Venit, vt in forma serui nos redimeret ab omni peccato; ascendit verò in cælum, vt triumpharet, & ad dexteram Patris sederet. Dum ergo venit, vt nos à tanta miseria eximeret, nullius creaturæ moras sustinet, sed velocitate sua infinita fertur. Et ita ait D. Basilius in præsenti Psalmo, *Manifestationem velocitatem dixit*, Cùm verò ascendit ad cælestem sedem, morosiùs ascendit, ac finitam Cherubim celeritatem patitur.

Psalm. 17.

Christus velocior ad nostram salutē quàm ad suā requiem.

Basilius.

CAP. VIII.

Nascitur Præcursor.

Lucæ 1. n. 57. Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

VERSIONES.

Syriacus, & Euthymius. Ipsi autem Elizabeth impletum est tempus.

Arias, & Chrys. hom. de S. Ioan. Elizabeth impletum est tempus parere ipsam, & genuit filium.

EXPOSITIO.

1. AIT hîc D. Bonauent. post gratiarum actionem de conceptu Saluatoris, describitur hîc ortus Præcursoris; gratiarum actio de vno beneficio aliud parturire solet. Virgo nomine totius naturæ humanæ Deo gratias exhibuit pro Incarnationis mysterio, ideo Deus hoc magnum, scilicet Baptistam naturæ humanæ concessit, vt illuminaret his, qui in tenebris, & vmbra mortis sedent. Et agitur hîc, vt notat etiam idem D. Bonauentura, de ortu Præcursoris, non verò de conceptione; hæc enim non exprimitur in Scriptura, quonam-modo; qualiter fuerit; quia conceptio in peccatis, ortus in gratia. Vide suprà cap. 5. quæst. 54. num. 87. *Elizabeth autem impletum est tempus*, nouem mensium. Notat hîc Hugo Cardinalis, quòd *Elizabeth*, idem est ac saturitas, seu abundantia, & est in datiuo, quod clariùs habet Euthymius: *Ipsi Elizabeth impletum est*; quia cùm fuit tempus, vt communicaretur abundantia Dei natus est Ioannes, vt pararet Domino plebem perfectam. *Peperit filium* masculum, vt habet Caietanus: seu *verenilem*, vt alij explicant; quia *Consummatus in breui expleuit tempora multa*, Sapient. 4. n. 13. Et vt videretur excellentia tanti pueri, qui nascebatur, enixa est illum Elizabeth minimo ferè cum dolore, vt tradunt aliqui cum Salmeron *lib. 3. tract. 5.*

Bonauent.

Idem.

Hugo.

Euthym.

Caiet.

Sap. 4.

Salmeron.

QVÆSTIO I.

Quare dicatur: Impletum est tempus pariendi?

2. ALIQVI, vt refert Origen. *homil. 6.* existimarunt, hoc superfluè dici: quæ enim mulier potest parere, nisi tempus pariendi compleuerit? Sensus tamen litteralis est; quia Elizabeth, cùm esset anus, & infœcunda, miraculosè conceperat, ne aliquis putaret, quòd pariendi tempus miraculosè fuerit abbreuiatum: ideo ait, *Impletum est tempus*, naturale, & ordinarium nouem mensium. Et meritò sane: nam adeò frequenter, & vsitate miracula in Ioanne apparent, quod, vt aliquid naturale in eo intelligatur, necessarium sit, Scripturam illud exprimere, & declarare. Et hac de causa de natiuitate Christi, hoc idem nobis enarrat Euangelista, *cap. 2. nu. 7.* Ideo diligenter nota, in tota Scriptura, tam in veteri, quàm in nouo Testamento similem modum loquendi non reperiri, nisi in ortu Christi, & Ioannis, vt aliquo modo dicamus, quia Ioannis magnalia non possunt explicari, ac declarari, nisi per vmbram ac similitudinem mirabilium Christi, Fortasse hac de causa Textus Græcus non habet, *Peperit filium*, sed, *Genuit*, qui modus loquendi est proprius de Verbo diuino, quod dicitur genitum, non factum. Vide suprà, *cap. 1.* vide infrà *quæst. 6.* de hac re latiùs Origenes citato loco, Theophylactus, Beda, & Bostrensis notant,

Origenes.

In Ioanne maxima miracula.

Luc. 2.

Mirabilia Ioannis explicantur ad instar Christi.

Origenes. Theophl. Beda. Bostrensis.

tant; quod de peccatoribus non dicitur in Scriptura, *Impletum est tempus*, quia illorum dies vacui sunt, *Habuit menses vacuos*, Iob.7.num... Sed tantum de Iustis, quorum dies pleni sunt. Tandem dicitur, adimpletum est tempus pariendi nam Ioannes ardenter, ac magno impetu conabatur exire ex ergastulo ventris, vt Christum prædicaret, ac vt suum officium præcursoris obiret, ita vt fuerit maximè memorandum, quòd Elizabeth spatium nouem mensium attigerit; & ita ait D.Chrysost.homil.3.de Præcursore, apud Metaphrast. infrà dandus: *Saliebat simul chorum ducens, & ægrè ferens, quòd teneretur in vtero: exclamabat aduersus mensium conuersionem, tamquam iniustam custodiam, concutiebat matricem,&c.*

Iob.7. Chrysost.

QVÆSTIO II.

Quare Ioannes non dicatur filius primogenitus?

5. NON dicitur: Elizabeth peperit filium suum primogenitum; sicut de Beatissima Virgine narratur, dum Christum edidit *Luc.1.num.*8. Cùm re vera Ioannes fuerit primogenitus, & vnigenitus Elizabeth. Respondeo primò, quòd ratio discriminis in eo est, quòd Virgò peperit Christum eo modo; quo, illum concepit; concepit in gratia, peperit in gratia, ac proinde meritò eius filius primog. nuncupatur. At Elizabeth non edidit Ioannem eo modo, quo illum concepit, concepit in peccatis, emisit ex vtero in gratia; & ideo potiùs est filius gratiæ, cùm hæc sit præcipua filiatio. Quod clarius nobis exprimit Textus Græcus, dum ita habet: *Genuit filium*; quia in ginendo habuit præcipuas vices matris, Chrysostomus *homil.2.de natiuit.Ioannis*, ita ait: *Cur autem Elizabeth peperit, & genuit? Quòd illud quidem est opus naturæ; hoc verò suprà naturam, quandoquidem peperit quidem vt mulier, sed superuenit gratia sancti Spiritus, & genuit supra naturam; erat quidem miraculum, quod fiebat in Ioanne, & non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi.* Vbi expende vltima verba, *non tantum habebat paterni generis, quantum Dei Verbi*; cùm denominatio, vt dicunt Philosophi, sumatur à principaliori; & cùm Ioannes plus habeat à gratia Dei, quam à paterno genere, ideo non primogenitus Elizabeth dicitur, cùm potius talis videatur dicendus à gratia Christi: nam primus homo, quem Christus Dominus ad nos veniens, ac adhuc in vtero virginali existens, sanctificauit, atque à peccato mundauit, Ioannes, extitit (loquor post factam Incarnationem; nam antea omnis gratia Patribus, & Virgini data ex meritis Christi præuisis processit.) In hoc ergo sensu scilicet post Incarnationem Ioannes dici potest filius primogenitus gratiæ Christi.

Luc.1. *Ioannes filius gratiæ.*

4. Ad filium maiorem, seu primogenitum pertinet, quod sit primus in dicendo. Ideo Elizab, cùm esset frater maior inter cæteros, locutus est ad Dauid: *Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto?* 1.Reg.17.num. 28. Ioannes inter conseruos est prima vox cæli. Apocal.4.num.1. *Post hæc vidi: Et ecce ostium apertum in cælo, & vox prima, quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi, quæ oportet fieri post hæc.* Petrus Damianus existimat, quod illa prima vox, est, illa, quæ primo clamauit in deserto pœnitentiam: & ita etiam in cælo primo auditur, & loquitur. Ita ait sermon.1.de Baptista: *Veni ergo ad Ioannem, & audi vocem exultationis: pœnitentiam agite, dicebat, appropinquauit enim regnũ cælorum. Verbum pœnitentiæ dulce, & gloriosum: verbum regni cælorum latum, & adorandum illi soli primario conueniens, qui primus noui Testamenti posuit fundamenta. Hæc est illa vox de qua maximus contemplator cælestium visionum ait. Et vox prima, quam audiui, tamquam citharœdorum citharizantium in citharis suis.* Sicut Ioannes in terris fuit prima vox, & primarius instruens homines in pœnitentia, & in regno cælorum; ita & in cælesti patria primus auditur, & tanquam maior inter fratres adhuc suum retinet officium. Deinde ad maiorem fratrem pertinet alios sustentare, & alere. *l.siquis à liberis*, *§.item rescriptum ff. de liberis agnoscendis, & Authent.Licet.C.de naturalibus liberis*; hoc enim præstitit Ioannes hominibus pabulo cælestis doctrinæ, & ita eleganter ait Andreas Hierosolymitan. Orat.de decollat. Ioan.Baptistæ: *Habuit, ait, itaque actiones conuenientes ijs appellationibus Ioannes ille; quo non surrexerit maior inter natos mulierum.* Suo maioratui Ioannes habuit actiones conuenientes. Chrysologus *serm.* 88. aliam assignat rationem. *Non est vnigenitus, qui est cunctorum creatus ad gaudium* Non dicitur vnigenitus Elizabeth, qui non tantùm illi, sed omnibus erat natus, ac pro omnium salute datus.

1.Reg.17. Apoc.4. Damian. *Ioannes prima vox in cælo.* Andreas. *Vt maior Ioannes habuit actiones.* Chrysol.

*Lucæ 1. n.*58. Et audierunt vicini, & cognati eius, quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.

VERSIONES.

Syriacus. Et audierunt vicini, filiique cognationis eius Deum manificasse gratiam suã erga eam.

Vatablus. Magnificè declarasse Dominum misericordiam suam erga illam.

Theophylact. Quod magnificè Dominus misericordia sua vsus esset erga illam.

Textus Græc. Misericordiam suam cum illa, & congaudebant ei.

EXPOSITIO.

AVDIERVNT *vicini, & cognati*, quod Elizabeth talem, ac tãtum partum suum in lucem ediderit, in quo Deus magna, ac magnifica misericordia erga illã vsus est. 5.
Et congratulabantur ei; non quãdo audierunt de conceptu, sed quando agnoscunt partum in lucem datum; quia tunc perfectum, ac consummatũ erat beneficium. Nullus inuidet, sed lætantur omnes: quia tam nota, ac perspicua erant eorum merita, vt omnes approbarent, ac laudarent. Eleganter hîc innuit aliam rationem Carthu

Garthus. Catthusianus. *Et dilectione*, inquit, *qua eam, eiusque meritum amabant, quia sine querela inter illos conuersabatur Zacharias, & Elizabeth; vnde ex sua conuersatione vniuersis se exhibuerunt amabiles, propter quod eorum prosperitati congratulati sunt vniuersi.* Qui omnibus est amabilis, & nulli iniuriosus, omnes de eius bono, ac augmento gaudent.

Qui nemini est iniuriosus, omnes de eius bono gaudent.

QVÆSTIO III.

Quare dicatur: Audierunt vicini; *&* *non* viderunt.

6. *Ioannis magnalia audiri, non videri possunt.*

RESPONDEO, quòd agebatur de Ioanne cuius magnalia audiri possunt, non tamen videri; sicut de rebus fidei ob sui celsitudinem valde frequenter dicitur. Reuolue totum librum Apocalypsis Ioannis, & passim inuenies, quod ipsa diuina Aquila de se testatur, *Vidi quatuor animalia dicentia; Sanctus.* &c. Apocal. 4. n. 7. *Vidi vigintiquatuor seniores*, ibi n. 10. *Vidi quatuor Angelos*, c. 7. n. 1. *Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis, & clamauit voce magna*, ibi. n. 2. *Vidi turbam magnam*, ibi n. 9. *Vidi cœlũ apertum & exercitus, qui sunt in cœlo*, c. 19. n. 11. At vbi sermo est de Ioanne Baptista iuxta Petrum Damianum datum superiori quæstione. *Vox prima, quam audiui, tanquam turba*, cap. 4. nu. 1. Sed quare in aliis non solùm audiuntur, quæ voce proferuntur, sed etiam eorum personæ, ac subiecta videntur Seniores, Angeli, animalia? Voluit diuina prouidentia his nobis significare, in aliis eorum præclara facta, beatitudinem, coronas, sedes, plenitudinem oculorum, locum in ortu Solis posse oculis percipi. At in Ioanne Baptista adeò supereminent hæc omnia, vt non videri, sed ad plurimum secundùm efficaciam eius vocis, tanquam tubæ loquentis, valeant audiri.

Apoc. 4. & 7. & 19. — *Apoc. 4.*

7. Ioan. 1. Dum Ioannes interrogatur à Pharisæis. *Quis es tu?* Ioann. 1. num. 21. De se nec affirmat, quòd sit Propheta, nec quòd sit Elias in officio, nec filius Zachariæ; sed tantùm ait: *Ego vox clamantis.* Cætera vt pote personæ, visu perceptibilia erant; vox tantùm auditu, & quæ ad Ioannem spectant audiri valent, videri verò minimè. Venit Regina Sabba, & videns sapientiam Salomonis mirata est 3. *Reg. cap.* 10. *num* 4, *&* 7. De Ioanne Baptista, dum prædicaret pœnitentiam in deserto dicitur Matthæi cap. 3. num. 5. *Tunc exibant ad eum Hierosolyma & omnis Iudæa.* Quod, vt explicant Diuus Paschasius, & alij Patres: *Vt audirent eum.* Sed cur de sapientia, gubernatione, & excellentia Salomonis dicitur quòd inspexerit eas Regina Sabba; de pœnitentia, austeritate, & doctrina Ioannis asseritur, quòd sit audita? In aliis magnalia videri possunt; in Ioanne verò solùm audiri.

Matth. 3. — *Paschas.*

QVÆSTIO IV.

Quare natiuitas Ioannis, Misericordia *appelletur*?

8. ORTVS Ioannis dicitur misericordia, seu gratia: *Magnificauit Dominus misericordiam*; seu *gratiam*, vt habet Syriacus, *cum illa.* Si ratione sterilitatis parentum velis solutionem dare, non stat firma ratio: quia etiam Abrahamus erat senex & Sara iam infœcunda, *Genes.* 18. *n.* 11. & tamen de ortu Isaac simile non reperitur scriptum. Respondeo igitur, quòd natiuitas Isaac non dicitur gratia, vel misericordia Abrahamo facta; quia propriis meritis illam consecutus est, vt tradunt communiter Patres. S. Augustinus, Chrysost. *citato cap.* 17. *&* 18. At ortus Ioannis appellatur gratia, & misericordia suis parentibus concessa; quia licèt essent iusti, & incederent in omnibus mandatis Domini, *Luca c.* 1. *num.* 6. tamen tantus, ac talis puer eorum meritorum ambitum maximè transcendit. Et ita ait S. Augustinus *in Appendice serm.* 84. de decollatione Baptistæ. *Ioannes supra humanorum fuit mensuram meritorum*, De aduentu Christi Domini ait Apostolus ad Titum 2. num. 11. *Apparuit gratia Saluatoris nostri Dei.* Et ea ratione dicitur gratia; quia sub nullo merito potuit cadere Incarnatio, vt docent Theologi cum D. Thoma 3. *p. q.* 2. *art.* 11. Ioannis etiam natiuitas dicitur gratia; quia sub nullo merito continebatur de facto.

Syriac. — *August.* — *Chrysost.* — *Ortus Ioannis sub nullo merito.* — *Luc. 1.* — *Ad Tit. 2.* — *D. Thom.*

Sed quid mirum, quod ortus Ioannis tanta resplendeat excellentia cùm ordinaretur, vt testimonium perhiberet de lumine, & vt nobis esset lucerna ad Verbi Incarnationem credendam. Postquam Euangelista de generatione æterna tractauit, antequam deueniret ad Incarnationem Verbi, de Baptista intermittit sermonem, *Fuit homo missus à Deo*, vt ait Origenes *tom.* 5. *in Ioannem.* Vt abundans esset via ad credendum; quia si, proposito mysterio Incarnationis, intellectus humanus dubitaret, cùm tamen cognosceret, quod Ioannes tanta gratia, ac sanctitate insignis, & tantis donis sublimatus esse homo, inde aliquali coniectura poterat suspicari, non esse impossibile Deum hominem fieri. 9.

Per Ioannem facilitatur Incarnationis mysteriũ. — *Ioan 1.* — *Origenes.*

QVÆSTIO V.

Quare gratulatio fiebat Elizabeth, & non Zachariæ.

ET congratulabantur ei, scilicet Elizabeth' ait textus. Respondeo primo Quia Zacharias erat mutus, gratulatio autem fit verbis. Sed quia signis etiam exiberi potuit, ideo aliam rationem assignat Tolet. *annot.* 136. Quia maior erat causa gratulandi Elizabeth, quæ prærerquam quod sine filiis erat, quod malum commune erat cum Zacharia, ipsa sola sterilitatis opprobrium patiebatur; ob idque dictum est prius, Dominum magnificasse misericordiam suam cum illa. Tertio respondeo. Zacharias pœna multatus erat ob incredulitatem, ideo nulla ei fiebat gratulatio; tales enim nullius momenti reputantur apud homines huius sæculi. Quarto. Merito Spiritu sancto disponente, tota gratulatio fiebat Elizabeth; ipsa enim non solum receperat filium, sed etiam ex Ioannis exultatione iam gratia repleta erat. Vera exultatio non capitur ex bonis temporalibus, sed præcipuè ex spiritualibus. Quinto. In Elizabeth diuina gratia radiabat, in Zacharia signum peccati taciturnitate se se prodebat. Gratulatio ergo de natiuitate Ioannis 10.

Tolet. — *Pœna multatus à mundo contemnitur.* — *In Ioanne gratia apparet.*

nis fiat Elizebeth, tamquam parenti; nam non videtur ille partem aliquam in præcursore habere, in quo nota peccati apparebat, sed tantùm illa, in qua gratia eximio fulgore resplendebat, D. Augustin. *in Appendice, de diuersis serm.* 84. *de decollatione Baptistæ*, ait, *Ioannes formam venturi Domini natiuitate, & conuersatione signauit.* Christus, vt Deus in natiuitate, ac conuersatione extitit alienus omnino ab omni inquinamento peccati; cùm autem Ioannes illius figuram in natiuitate adumbrauerit, conueniens erat, vt in ea esset alienus à peccato, quantum fas erat puro homini. August.

Lucæ 2. *n.* 59 Et factum est in die octauo, venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

VERSIONES.

Syriacus. Et venerunt circuncisuri puerulum.

Vatablus. Venerunt ad circuncidendum puellum.

EXPOSITIO.

11. RANSACTIS septem diebus, magno gaudio, & gratulatione, adueniente octaua die, venerunt ministri circumcisionis, & quia ratione propinquitatis debebant assistere. Circuncisio autem fiebat die octauo, *Genes.* 17. *num.* 12. *Leuitic.* 12. *nu.* 3. Cuius rei rationes reddunt hîc, & citatis locis interpretes. Nota tamen, quòd quamuis omnes essent tanto gaudio repleti ob Ioannis natiuitatem, non obliuiscuntur tamen Domini præceptum. Et hoc loco constat, quòd circunsio non fiebat in templo, sed domi, cùm Elizabeth illi interfuerit ad imponendum nomen. *Et vocabant eum nomine patris sui.* Tunc enim celebris erat consuetudo apud Iudæos, vt filius nomine patris appellaretur: & nomen imponebatur die octauo, peracta circuncisione, vt deducitur ex textu; *Vt circuncideretur puer; & vocabant eum*, &c. vt notat Theophylactus. Cuius rei hanc reddit rationem. Quia prius signaculum Domini suscipiendum, quàm quidquid aliud temporale agendum. Et latè prosequitur Chrysostomus *homilia de laudibus Pauli.* Genes. 17. Leuit. 12. Theoph. Prius Dei signaculum, quàm temporale. Chrysost.

QVÆSTIO VI.

Quare circuncidatur Ioannes.

12. IRCVNCISIO erat remedium contra peccatum originale, & Ioannes iam in vtero sanctificatus erat, & ab originali purgatus. Ad quid ergo circunciditur? Respondet primò D. Dionysius Carthusianus, quòd *circuncisus fuerit; non ob indigentiam remedij, sed propter obseruantiam præcepti. Item ne alij scandalizentur causa singularitatis; & quia fortasse per circuncisionem illam ita pœnalem ad gratiam disponebatur maiorem.* Eusebius Gallicanus sermone in natali S. Ioan. Baptistæ: *Hac circuncisione, neque Christus, neque Ioannes indigebat: circuncisi tamen sunt, ne scandalum fieret, & vt legem adimplerent, Lex enim, & Propheta vsque ad Ioannem.* Christus, & Ioannes, quamuis non indigerent, circuncisi tamen sunt ob rationes datas. Christus non indiguit, vt ait D. Bernardus *sermone de circuncisione*, quia filius Dei, in quo peccatum non cadit. Ioannes verò, qui tanta gratia præuentus est, vt concutiens terminos naturæ (vt loquitur D. Maximus *sermone de Sancto Baptista*) ad ea, quæ, sunt Dei, proportionaretur. Ideo ait D. Ambrosius sermon. 1 de S. Baptista. *Debuit præcursor, & præuius Christi aliquid simile habere natiuitati Domini Saluatoris.* Et nulla maior gloria, ac magnificentia creaturæ concedi potest, quam quòd sit conformis imagini filij Dei, vt notat idem Ambrosius explicans illud Pauli ad Rom. 8. num. 29. *Quos præsciuit, & prædistinauit conformes fieri imaginis filij sui.* Circunciditur ergo Ioannes, vt assimilaretur filio Dei, qui quamuis non indigeret circuncisione, circuncisus est, vt legem adimpleret. Carthus. Singularitas vitanda. Gallican. Bernard. Maxim. Ambr. Rom. 8.

Debuit præcursor Domini aliquid simile habere natiuitati Saluatoris; & ideo in vtriusque natiuitate gaudium magnum in mundo, & celebritas in Ecclesia: imo, vt testatur Amalarius Fortunatus Episcopus *lib.* 3. *de Eccles. offic. cap.* 38. in festiuitate Sancti Ioannis tres Missas celebrari in Ecclesia suo tempore. Imo debuit præcursor in solemnitate, ac festiuitate aliquid simile habere Saluatoris, vt ait D. Augustinus *serm.* 10. *de Sanctis*, ita enim Dominus seruos suos honorat, ac nobilitat. De Deo optimo maximo dicitur, non solùm in concreto, sed etiam in abstracto, quod sit veritas, misericordia, & iustitia, vt iam notauî *cap.* 3. *num.* 18. De Ioanne etiam dicitur, quod sit iustitia, licet diuersimodè ac de Deo dicatur. Ait Regius Vates Psalm. 84. n. 14. *Iustitia ante eum ambulabit*; vbi sub nomine iustitiæ Ioannem Baptistam intelligunt Agellius, Diodorus, Arnobius, Hugo, Lyranus Euthymius, Titelmanus, Vnde ait Lorinus: *Tanta fuit Ioannis sanctitas, vt abstracta voce dici potuerit iustitia.* 13. Ioãnes Christo similis. Amalar. August. Ioannes dicitur iustitia. Psalm 70. Agell. Diodor. Arnob. Hug. Lyran. Euthym. Titelm. Lorin.

Primus, qui prædicauit remissionem peccatorum, *Luc.* 3. *num.* 3. Et appropinquare regnum cælorum *Matth.* 3. *num.* 2. extitit Ioannes, vt notat S. Hieronymus in cap. 3. Matth, *Primus*, ait, *Baptista Ioannes regnum cælorum prædicat, vt præcursor Domini hoc priuilegio honoretur.* Similiter S. Bernados sermone de S. Baptista voluit Deus suum Baptistam ita sublimare, vt aliquo modo fieret particeps eorum, quæ ad ipsum Deum pertinent, licèt diuerso modo. Hoc, quod est, aperire regnum cælorum, & remittere peccata peculiare est Dei. Conceditur hoc Christo, vt authori, & principali causæ: Ioanni vero, cùm non esset Deus, sed homo, conceditur hoc, vt primo denuntianti & promulgatori. Vide *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 57. Instituere Sacramenta: quæ conferant gratiam, ad solum Deum pertinet, vt docent Theologi cum S. Thoma 3. *part. quæst.* 64. *art.* 1. Et Christus Dominus instituit omnia Sacramenta nouæ legis, vt definitum est in Tridentino *sess.* 7. *can.* 1. Sacramentum autem Baptismi institutum fuit quando Christus in Iordane baptizatus est à Ioanne, vt docet idem S. Thomas 3. *part. quæst.* 66, *ar*, 2. Berllarminus *tom.* 3. *lib. de Baptismo cap.* 5. Caietanus, Capreolus apud Henriq. *lib.* 1. 14. Hieron. Ioannes primus prædicat regnum cælorum. Bernard. D. Thom. Trid. sess. 7. Bellarm. Caiet. Capreol.

*li.1.cap.1.n.2.*Suarius *tom.3.ad 3.p.disp.19.sect.2.* Vasq *3.part.disp.140.cap.6.n.38.*& communiter Theologi. Sed sic est, quòd instituere Sacramenta ad ipsumDeum spectat, quomodo in hoc, quod est omnium Sacramentorum ianua interuenit Baptista? Ita Deus disposuit, vt ipsum maximè extolleret, & manificaret, vt Christus esset primus institutor, & auctor Sacramenti, Ioannes verò primus assistens, & coadiutor.

Vasqulus. *Ioannes coadiutor in Sacramentis instituendis.*

15\. Penetrare cogitationes cordis hominum solius est Dei, 3. Regum 8. num. 39. *Tu solus nosti cor omnium filiorum hominum.* Hierem. 17. num. 9. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor.* Et de Christo Domino Matth. 9.n.1. *Cùm vidisset Iesus cogitationes eorum.* & cap.12.num.15. *Iesus autem sciens cogitationes eorum.* Ex quibus locis sic argumentatur S Hieron. Hierem. 17. *Iesus videt cogitationes, & nullus potest internas cogitationes videre, nisi solus Deus: ergo Christus est Deus.* Atque etiam Ioanni, licèt non naturaliter, sed ex diuina gratia concessum est inspicere cogitationes cordium, vt docent S. Chrysost. *homil.11.in Matth.* Euthymius, Beda, ad cap. 5. Luc. n. 15. *Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne fortè ipse esset Christus, respondit Ioannes dicens omnibus,* &c. Ex quo constat, quòd ipse ex Dei dono cognouisset cordium cogitationes, cùm ad illas respondisset. In tantum gratia Dei illum sublimauit, vt in his, quæ sunt propria Dei, aliquam participationem haberet, quantum fas est putæ creaturæ communicari.

3.Reg.8. Hierem.17. Matth. 9. & 12. Hieron. *Ioannes cognouit cogitationes cordium.* Chrysost. Euthym. Beda.

Tertiò & vltimò. Circunciditur Christus, vt contra aliquos hæreticos, vt dicam *lib.2.c.3.q.1.* demonstraretur verus homo, & quòd vera humanitas ei inerat; circunciditur Ioannes, vt cunctis pateflat, quòd non Deus, sed homo sit, *Vir erat in terra Hus nomine Iob*, cap.1.n.1. Cur ante omnia de Iob dicitur quòd erat vir? magnas, ac admirabiles virtutes de eo narraturus erat Spiritus sanctus; ne ergo Iob crederetur Deus, præmonuit Spiritus sanctus, vt vir, seu homo antea diceretur. Quod eleganter notauit S.Chrysost. homil.8.de Iob: *Quoniam, ait, vitam narraturus erat, nostram vim supra modum vincentem, ne, quis agonis sublimitatem respiciens putaret, non humanam, sed peregrinam esse naturam, describit naturam, vt propositionem mireris, quòd homo existens supra hominem viuendo conuersatus sit.* Ita infans Ioannes circunciditur, vt agnoscamus naturam, & virtutem super naturam admiremur.

Circunciditur Ioannes, vt non Deus, sed homo credatur. Iob.1. Chrisost.

Lucæ 1.n.60. Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes.

VERSIONES

Syriacus. Et respondit mater eius, ac dixit: Non ita, sed.

Arabicus. Vocate eum Ioannem.

EXPOSITIO.

16\. RESPONDET Elizabeth, vel quia interrogata fuit, vt est valde probabile; vel quia voces consultantium audiuit: vel more Hebraico respondere dicitur, quamuis non esset interrogata: *Ioannes vocabitur*: hoc dicebat edocta ab Spiritu sancto, vt ait S.Bonauentura: *Qui enim non virtute naturæ conceptus fuerat, sed virtute gratiæ, non debebat vocari Zacharias à patre, sed Ioannes à dono gratiæ, vt nouo modo natus, nouo nomine nuncuparetur.* In nomine paterno Zachariæ præfigurabatur natura; in nomine verò Ioannis, gratia; & quia in isto puero præualuerat gratia; ideo Ioannes, & non Zacharias, vocandus est.

Bonauent.

QVÆSTIO VII.

Vnde edocta fuerit Elizabeth de filij nomine?

CVM Zacharias esset mutus, nomen filij, quod ab Angelo in templo acceperat, nequiuit indicare vxori. Vnde ergo Elizabeth nomen filij consecuta est? S.Dionysius Carthusian. asserit, quod Zacharias scripto indicare potuit vxori omnia, quæ cum illo gesta fuerant in templo. Aliqui apud Salmeron lib.3. tract.16. existimant, quod Virgo Maria in amplexu Elizabeth, filium illi nasciturum Ioannem vocandum declarauerit. Communiter tamen Patres, Origenes *homil.9.* S. Ambros. S. Bonauent. Titus Bostrensis, Theophy. Euthym. Beda; & alij affirmant, quod sicut Elizabeth Spiritu sancto repleta cognouerit mysterium Incarnationis, ita etiam prophetica intelligentia agnouerit nomen filij; ac cætera omnia quæ in templo cum marito gesta erant. 17.

Carthus. Salmeron. *Virgo prophetizat Ioannis nomen.* Origenes. Ambros. Bonauent. Bostrensis. Theoph. Euthym. Beda.

Sed quare, dum de Ioannis nomine imponendo agitur, vicini, & cognati contendentes Zachariam appellandum, aberrant: Elizabeth, & Zacharias Ioannem affirmantes punctum veritatis attingunt? Illi ratione naturali ducebantur; isti vero lumine Spiritus sancti, & in rebus Ioannis, vt articulus veritatis apprehendatur, non ratione naturali, sed lumine supernaturali loquendum. Vnde ait S.Bernardus sermone de priuilegiis Baptistæ: *Quanta fuerit sublimitas Ioannis, non est currentis linguæ volubilitate differendum; sed euangelicæ dignitatis comprobandum eloquio.* Id est, diuinæ dignitatis eloquio. Qui enim de Ionne voluerunt sentire, non diuinam gratiam, sed rationem naturalem sequentes, à veritate deflexere. Ideo populus existimauit, Ioannem esse Christum, *Luc cap.3 num.15.* Et Herodes Christum esse Ioannem. *Marc.6.nu.1.* Et hac de causa discipulos suos misit Ioannes ad Christum, vt interrogarent: *Tu qui es?* Matth. 11. num.2. Vt affectum, ac rationem naturalem deponentes, diuina gratia illustrati verum de ipso Ioanne sentirent. D. Paschasius: *Interrogationem mittens Ioannes per eosdem, quos obcæcauerat liuor inuidiæ, vt amplior intelligentia, & efficacia maior sentiretur in eodem facto expressa, quatenus ipse Propheta in hoc conditionis suæ genere prophetaret, & discipulorum suorum, ac si prouidus magister, sanaret vecordiam.* 18.

In rebus Ioannis non naturaliter loquendum. Bernard. Luc.3. Marc.6. Matth.11. Paschas.

QVÆSTIO

QVÆSTIO VIII.

Quare diuersitas tanta in imponendo nomine puero?

19. VIDAM affirmabant, Zachariam apellandum. Triplex fuit Zacharias, vnus filius Ioiadæ Sacerdotis, qui martyrio vitā finiuit: alter Propheta, cuius scripta commēdātur, alter Sacerdos, de quo hîc est sermo: fortasse has omnes excellentias isti in hoc puero intuebantur. E contra verò parentes Ioannem nominandum asserebant. Quare tanta diuersitas? Quia licèt puer vnus, instar tamen multorum erat; cur Deum præmisit ante faciem suam Ioannem, vt Angelum, Malach. 3. num. 1. Respondet D. Chrysologus sermone 89. *Cum Christus*, ait, *Deus nasceretur in carne, Ioannes Angelus est generatus in terris, vt in terra Deo Angelus, Domino cælestis ordo obsequij non deesset.* Præcessit Ioannes vt Angelus, vt Christo in terris ministerium exhibeatur, quod Angeli dant in cælo. Sed in cælo subministrant millia millium Angelorum in nouem choros distributa: quomodo ergo vnus solus Ioānes ad tantum obsequium in terris destinatur? Meritò sanè, quia id, quod millia millium cælestium spiritum præstant, vnus solus Ioannes adimplere valet, & ita ait D. Bernardus sermone de priuilegiis Baptistæ: *Ioannes nouem ordinibus Angelorum insertus est, vt etiam ad Seraphim apicem transferantur.* Ad magnum excellentiarum cacumen peruolauit Ioannes, ita vt Angelus dixerit de eo, *Erit magnus coram Domino*, Lucæ 1. n. 14. Seu, vt legit Vatablus ex Hebræo in scholis, *Erit maximus*; vt dixit cap. 4.

Malach. 3. Chrysolog. *Ioannes instar millium Angelorum.* Bernard. Luc. 1. Vatablus.

20. Venit Ioannes Baptista, vt testimonium perhiberet de Christo Domino; & vt ait Guerricus, Abbas, sermone. 1. de Baptista: *Primus vniuersam Ecclesiam catechizat* Moritur Ioannes, eliguntur duodecim Apostoli, & septuaginta duo Discipuli, vt de Christo Domino testificarent: modò vnus sufficiebat, & iam tot requiruntur? Vnus erat Baptista, & ipse pro multis: vt ergo eius locum teneant non vnus, sed multi requiruntur. Ex quo infert ipse Guerricus Abbas, quàm solemniter ipsa Ecclesia illum venerari debet. nam Apostoli missi sunt ad varias Orbis partes; vnus ad Indiam, alius ad Asiam, alius ad Africam, alius ad Romam, alius ad Hispaniam: at Ioannes venit, *vt omnes crederent per illum*, ac vt vniuersam Ecclesiam catechizaret. In huius rei confirmationem accipe præclara verba Diui Chrysost, apud Photium *pag. 1521. fragmentis homiliarum Baptistæ decollatione*, sic ait. *Ioannem prædicabo, & eius sapientiam omnibus vobis notam faciam: Ioannem qui diuisit cum Patre prædicationem vnigeniti: etenim ille: Hic est filius meus dilectus, desuper è cælo testatus est; hic verò infrà in terra: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi: & Pater per columbam dilectum filium suum ostendit; ille digito ostendit mundi redemptorem.* Pondera illa verba, *Ioannem, qui diuisit cum Patre prædicationem.* Varia munera diuiduntur inter homines. & vnus homo comparem habet alium in suo officio; Petrus creatur Apostolus, alij etiam Andreas, Philippus Apostoli nuncupātur. Matthæus electus est Euangelista, alij etiam in hoc consortes sunt; at Ioannes tam sublimis est, vt in suo munere Christum in mundo degentem annuntiandi, ac prædicandi, cum nullo alio habeat diuinisionem, nisi cum æterno Parente. Et preme verba sancti Doctoris, *Ipse diuisit cum Patre.*

Guerricus. *Ecclesia maximè Ioannis adstricta.* Chrysost. *Ioannes munus prædicādi diuisit cū æterno Parēte.*

Luca 1. n. 61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

VERSIONES.

Syriacus. Et dicunt ei: Nemo est in prosapia tua, qui vocetur hoc nomine.

EXPOSITIO.

OVA declinantes persistunt in antiquo more, vt puer nomine patris nuncupetur. Et ad hoc dicunt, quòd *nullus est in cognatione sua, qui vocetur nomine Ioannis*: sed meritò ob hanc rationem Ioannes est dicendus: nam, vt ait hîc Simon Cassianus, *Hic puer adoptione gratiæ totus a carnalibus expeditus, & in carnalibus existens, nomen à cælestibus accipit: Ioannes, vt ait Ambrosius, nomen est vatis, non naturæ.* Pater Didacus Stella testatur hic quòd quamuis in eius prosapia nullus esset qui vocaretur nomine Ioannis, tamen multi eius cognati, vt parentes S Ioannis Euangelistæ, tantam miraculorum magnitudinem venerantes, filium suum Ioannem appellarunt ob deuotionem, quam erga Baptistam habebant. 21.

Cassian. Stella. *Euangelista dictus Ioannes ob Baptistam.*

QVÆSTIO IX.

Quònam modo dicatur, quòd nullus sit in cognatione eius dictus Ioannes?

DICVNT, quod non sit in cognatione eius, seu prosapia, *qui vocetur nomine Ioannis*; cùm inter eius maiores plures extiterint, qui hoc nomine Ioannis sint appellari, vt illi qui erant ex Sacerdotali tribu, vt patet ex libris Machab. 1. c. 2. *num. 1. & 2. cap. 16. nn. 1. 2. & 9.* Quomodo ergo stat, quod nullus sit dictus Ioannes? Respondet noster Beaulxames, hoc esse intelligendum de præsentibus, & superstitibus; & ideo dixerunt: Nemo est, qui vocetur; non autem, qui vocatus sit. Secundo respondeo. Quia tot mirabilia apparebant in puero nato, vt ad illius præsentiam omnia maiorum facta, ac nomina obliuioni traderentur: & solùm ante oculos obuersaretur Zacharias, idest, memoria Dei, seu mirabilium eius. Ad præsentiam Ioannis omnia vetera obliuiscuntur; & solùm ad potentiam Dei recurrendum. Et merito. In Ioannis præsentia omnia alia obliuiscuntur, & solum mirabilia Dei sunt ante oculos, nam in ipso ita gratia Dei resplenduit, vt inter natos mulierum *non surrexerit maior Ioanne Baptista.* Matth. 11. num. 11 & si non est maior illo, profectò ipse omnibus hominibus maior est, excepto Christo, qui vnigenitus est Dei filius; quod idem decendum est de Sanctissima eius matre 22.

Beaulxam. *Ad præsentiam Ioannis omnia obliuiscuntur.* Matth. 11

Solus Deus maior Ioanne. Chrysost. matre. Quod eleganter notauit Chrysostomus *in Imperfecto homil.* 26. ponderans illa verba, *Inter natos mulierum* sic ait. *Ex quo intelligimus, quoniam qui maiorem non se habet, omnibus maior est; hoc denique sequens sermo demonstrat, dicens: qui autem minor est in regno cælorum, maior est in eo. Quis autem est minor, & maior? Christus videlicet minor in corpore, maior in spiritu. Vide ergo, quia omnibus sanctis est maior, cui solus Christus est prior.* Vide infra *quæst.* 20. *num.* 27. hîc conuenientem quæstionem.

Lucæ 1. *n.* 62. Innuebant patri eius, quem vellet vocari eum.

VERSIONES.

Syriacus. Patri eius, quomodo vellet ei nomen imponi.

Vatablus. Quo nomine vocari eum.

EXPOSITIO

23\. Carthus. Hugo.
INTERROGABANT eum nutibus, & signis, Ex quo bene colligunt, D. Dionysius Carthusianus, Hugo, & alij, quòd Zacharias non solùm mutus erat, sed etiam surdus: nam si audisset, eum verbis interrogassent, ita communiter legitur Luc. 1. num. 20. *Eris & mutus, surdus.*

Lucæ 1. *n.* 63. Et postulans pugillarem, scripsit, dicens Ioannes: est nomen eius. Et mirati sunt vniuersi.

VERSIONES.

Syriacus. Petitque codicillos, & scripsit, inquiens: Iouehanon est nomen eius, & miratus est vnusquisque.

Theophylact. Euthymius. Isque postulatis tabellis scripsit, dicens.

Arias, & Vatablus. Postulata tabella scripsit,

D. Ambrosius hic. Et accepit pugillarem, & scripsit, dicens? Ioannes est nomen eius: & mirati sunt omnes.

EXPOSITIO.

24\. Euthym.
NVTIBVS etiam, vt ait Euthymius postulauit pugillarem, id est tabulas ligneas, vel cereas, quæ pugno tenebantur ad scribendum, & literis exarauit, non Ioannes vocandus est, sed Ioannes est nomen eius, significans, iam ei
Ambros. nomen esse impositum. Vnde D. Ambrosius. *Hoc est, ait, non nos ei nomen imponimus, qui iam à Deo nomen accepit.* Ex quo nota, quòd non amicorum consilia, sed Dei mandata exequenda sunt. *Admirati sunt vniuersi.* Primò propter nominis nouitatem; quia nemo erat in cognatione eius. Secundò propter conuenientiam, quam Zacharias habebat cum Elizabeth; cùm tamen ipse, vt surdus, non posset audire. Tertiò. Quia in modo scribendi significauit, ei nomen esse impositum à Deo, vt notat Euthymius. Pro explicatione hu- Euthym.
ius loci, vide suprà *cap.* 4. *quæst.* 28. *num.* 68. notatu digna.

QVÆSTIO X.

Quare Zacharias scripsit: Ioannes est nomen eius?

RESPONDEO primò. Vt nomen pueri indi- 25.
caret, sicut ei intimatum fuerat ab Angelo, *Obediens, vel efficax voluntas omnia vincit.* verè obediens omnia impedimenta vincit, vt Dei mandatum exequatur. Seu cùm in voluntate hominis datur efficax resolutio, omnia rumpuntur obstacula. Tertull. lib. de Idololatria, c. 13. *Zacha-* Tertull.
rias, ait, temporali vocis orbatione multatus cum animo colloquens linguam irritam transit, manibus suis à corde dictat, & nomen filij sine ore pronuntiat, loquitur in stylo, auditur in cera, manus omni sono clarior, litera omni ore vocalior.

Secundò. D. Benauentura hîc: *Rectè, ait, dicitur* 16.
scriptum Ioannis nomen, propter firmitatem indelebilem, vt ostendatur nomen eius scriptum in libro Bonauent.
vitæ. Alij multi vocati sunt hoc nomine Ioannis, quod significat gratiam: quia in illis non perseuerauit, sed amissa est. At in nostro puero rectè *In Ioanne gratia stabilis.*
Ioannis nomen scribitur; quia in illo gratia habuit firmitatem, & stabilitatem: quod enim scribitur valde durans, & indelebile est. Ostendit Deus Nabuchodonosori in visione, & in somniis supplicium quod per septem annos ei erat inferendum. Daniel. 4. Manifestauit Baltassari supplicium etiam, quo erat multandus, tunc ait textus Da- Daniel. 5.
niel. 5. n. 5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum,* &c. Sed quare pœna Nabuchodonosoris manifestatur in visione; Baltasaris verò in Scriptura; Glossa Glossa.
ad cit. c. 5. Danielis. *Fertur sententia contra peccatores in Scripturis, vt firmior ostendatur.* Suppliciũ Nabuchodonosoris erat personale, & ad certum tempus, nempe ad septennium, & ideo in visione apparet; supplicium autem Baltassaris perpetuũ, & firmum per omne tempus; in illo enim terminatur regnum, vita, & progenies, & ideo Scriptu- *Quod scribitur valde firmum.*
ræ traditur: quod enim scribitur, firmum, & stabile est. Ait Regius Vates: *Lingua mea calamus scri-* Psalm. 44.
bæ velociter scribentis, Ps. 44. n. D. Aug. ibi: *Quæro,* August.
inquit, *quare linguã suam dixit, calamum esse scribæ? Quia, quod lingua dicitur, sonat, & transit; quod scribitur, manet. Cùm ergo dicat Deus verbum, & verbum, quod dicitur non sonet, & transeat; sed dicatur, & maneat: scriptis hoc maluit Deus comparare, quàm sonis.* Vt ostenderet stabilitatem suæ prophetiæ, inquit, quod eius lingua efformabat, non tam vocem, quàm scripturam.

Tertiò. Nomen Ioannis non pronunciatur lin- 27.
gua Zachariæ, sed scribitur eius manu; lingua adhuc erat immunda ob incredulitatem, qua fidem Angelo non dedit, *Luc.* 1. *n.* 18. (licèt postea purificata sit, dum Deum benedixit, vt infrà dicam:) at verò manus erat purificata, & sine sorde, qua incensum offerebat; & nomen Ioannis adeò sanctum, & excellens est, vt non lingua inquinata, sed manu pura possit capi. Huc respicit

Tertull. Tertullianus lib. de Idololatria, cap. 23. *Temporali vocis orbatione multatus.* scilicet Zacharias, *cum animo collocutus linguam irritam transit: manibus suis à corde dictat, & nomen filij sine ore pronuntiat.* Non ore mundo, sed manibus puris, corde dictante tantùm nomen profertur. Cósidera, quis nomen Ioannis ore pronuntiat. Angelus in templo, dum Zachariæ apparet *Luc. 1. num. 13.* Et Elizabeth repleta Spiritu sancto, dum de nomine puero imponendo agitur: *Nequaquam, sed Ioannes vocabitur.* Et dum vicini, & cognati replicant, ne ita puer appelletur, dicunt: *Nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.* Quare non dicunt: Nemo est, qui vocetur Ioannes, sed illud subtacent? Meritò sanè; nam Ioannis nomen solum ab ore incontaminato, vt Angeli, & Elizabeth, non verò à lingua fœdata, vt vicinorum, poterat pronunciari, Sanctissimum IESVS nomen diuina dispositione non pronuntiat ore Pilatus, sed manu scribit, *Ioann. 19. num. 19.* Nam quamuis ipse totus sordibus, & nequitia putridus; manus tamen lota erat, quo iuxta Romanorum morem manus pura ostendebatur, vt notant D. Hieronymus. D. Paschasius *ad cap. 27. Matth.* non ergo lingua immunda, sed manu lota tantum nomen profert.

Manu solum & ore puro Ioannis nomen profertur.

QVÆSTIO XI.

Quare hic puer Ioannes appellatus sit?

28. Beda. RESPONDEO primò. Quia, vt ait Beda hîc, *Ioannis celebrata natiuitas gratia noui Testamenti inchoata est.* Ipse extitit principium legis gratiæ, quia *à diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur*, Matth. 11. num. 12. Ideo ipse nouo nomine fuit nuncupandus, quia in illo noua lex, noua gratia, nouus viuendi modus incipiebat in mundo. Pro quo videndus hîc D. Bonauentura. Secundò. Ioannes, id est, gratia Dei, quæ tanta illi facta est, vt dicat D. Prosper lib. de vocatione Gentium: *Ioannes prius sentit initia gratiæ quàm naturæ* Similiter loquitur D. Ambrosius *in Psalm. 76. num. 23.* Imò Guerricus Abbas *sermon. 3. de Ioann. natiuitate*, ait, *Quod Ioannes prius Deum, quàm se ipsum sentire cœperit.* Fuit etiam gratia parentibus suis, vt satis ostensum est *cap. 4.* Extitit quoque gratia Dei vniuerso mundo, vt loquitur Guerricus Abbas *sermone 1. de Baptista.* Inter varios effectus, quos gratia sanctificans producit, vnus est, hominem exultatione, ac iubilo replere. Ita explicat D. Augustinus Psalm. 42. n. 2. *Quare tristis? Causa*, inquit, *tristitiæ tuæ peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit.* Et iterum Regius Vates. *Vox lætitiæ, & exultationis in tabernaculis iustorum.* Psalm. 117. n. 15. At verò iste puer quantam exultationem Ecclesiæ attulerit, prædixit Angelus Zachariæ: *Multi in natiuitate eius gaudebunt.* Vnde ait D. Chrysologus relatus cap. 4. *Non est vnigenitus, qui cunctorum creatus est ad gaudium.*

Matth. 11. Bonauent. Prosper. Ambr. Psalm. 76. Guerr. *Ioannes multipliciter gratia.* August. Psalm. 42. Psalm. 117. Chrysol.

29. Bernard. Alium effectum gratia importat, vt faciat magnum coram Deo. Vnde ait D. Bernardus: *Peccatum facit hominem exiguum, gratia imminentem præstat.* Ante Ioannis natiuitatem de Ecclesia dici potest: *Soror nostra paruula est, & vbera non habet*, Cantic. 8. num. 8. Per *vbera* Ioannem Baptistam intelligit Aponius *lib. 1. Cantic.* At Ecclesia, quæ paruula erat, dum non haberet Baptistam, postquam tamen ipse apparuit, ita ingens, & excellens facta est, vt dicat D. Chrysologus sermone 88. *Præmisit Deus lucernam, vt ipsam Deitatis caperent claritatem.* Ita extulit, & sublimauit orbem, vt ipsum Deum capere, hoc est, cognoscere posset. Terra ante Ioannis aduentum erat infructifera in salsugine à malitia inhabitantium in ea; at adueniente Ioanne, fructifera, & fœcunda facta est: *Flores apparuerunt in terra nostra*, Cant. 2. num. 12. Quod de Christo, & Ioanne intelligit ibi Ghislerius *in expositione quarta*, ibi.

Cantic. 8. Aponius. Chrysolog. Cantic. 2. Ghisler.

30. Sanctus Ioannes etiam *gratia* appellatur, qui habuit aliqualem similitudinem, & vmbram quantum fas est puræ creaturæ, cum gratia habituali, quæ fuit in Christo Domino; quæ non solùm eius sanctissimam animam repleuit, sed etiam quandam in alios obtinuit influentiam. De quo vide D. Thomam 3. *part. quæst. 8. artic. 1.* Ita Ioannis gratia non solùm eius animam sanctam effecit, verùm etiam, vt aliquo modo dicamus, in alios deriuata est. Ita ait Euthymius *ad cap. 1. Luc.* ad illa verba Angeli: *Vocabis nomen eius Ioannem: Ioannes*, inquit, *gratia ab vtero matris, vel tanquam causa gratiæ parentibus, multisque aliis.* Et D. Ambrosius *ad cap. 1. Luc.* ad illa verba, *Elizabeth exclamauit voce magna*, ait S. Doctor. *Duplici miraculo prophetant matres spiritu paruulorum. Exultauit infans, repleta est mater. Non prius mater repleta est, quam filius: sed cùm filius esset repletus Spiritu sancto, repleuit & matrem.* Igitur Ioannis gratia redundauit in matrē; & quodammodo ex ipso deriuata est in alios.

D. Thom. Euthym. Ambros.

Lucæ 1. n. 64. Apertum est autem illico os eius & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

VERSIONES.

D. Ambrosius hîc.	Continuo autem resoluta est lingua eius, & apertum est os eius.
Euthymius.	Apertum est autem repentè os eius.
Arias.	Et lingua eius efformata est
Textus Hebraicus.	Et loquebatur laudans Deū.

EXPOSITIO.

31. Euthym. STATIM ac nomen scripsit, os eius & lingua à silensio, & simul auditus à surditate, vt notat Euthymius, soluta sunt. Author *libri 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ, cap. 1.* qui falsò ab aliquibus tribuitur D. Augustino, & Iuuencus in suis carminibus existimant, Zachariam non scripsisse nomen Ioannis; sed cùm scribere tentasset, voce dixisse: *Ioannes est nomen eius*; sed hoc apertè repugnat Euangelio dicenti: *Scripsit, dicens Ioannes est nomen eius: & illico apertum est.* Vbi obedientiæ signa protulit, statim miraculosè vocem recuperauit.

Iuuencus. *Obedientia miracula operatur.*

QVÆSTIO XII.

Quare dicatur: illico apertum est os eius?

32. RESPONDEO primò. Vt intelligatur, quòd virtute nominis Ioannis illi restituta est vox. Ita D. Maximus *homilia 1. de S. Ioanne* & Ambrosius sermone 2. de Baptista, *Si enim*, ait, *Pater Zacharias, cùm eum nominauit, vocem recepit, quanto magis cùm laudamus illum, eloquium promeremur?* Secundò. Respondet idem D. Ambrosius lib. 2. in Lucam hîc. *Meritò continuò resoluta est lingua eius, quia quam vinxerat incredulitas, soluit fides.* Quod peccatum ligauerat, dum dubitauit, fides dum credidit, aperuit. Tertiò. Idem D. Ambrosius, & Hugo Cardinalis: *Nouit Dominus mutare pœnam, si tu noueris mutare delictum.* Quartò. Idem Ambrosius sermon. 2. de S. Baptista. *Videte*, inquit, *meritum; os, quod Angelus alligauerat, Ioannes soluit: quod Gabriel obstruxerat, paruulus reserauit; quamquam & ipse sit, Angelus, sicut scriptum est de eo: Ecce ego mitto Angelum meum.* Pœnam impositam auferre, solùm superior, vel æqualis præstare potest. Supplicium, quòd Gabriel intulit, solus alius Angelus soluere potuit. Quintò. Theophylactus: *Ioannes iuxta interpretationem est Dei gratia, proinde & pater illius statim assecutus est gratiam.* Ioannes, qui est gratia, & donum, incipit à suis maioribus. Vide *c. 5. n. 28. & 48.* Tandem sexto Dionisius Carthusianus hîc: *Merito ait, cùm fidem suam scripto indicasset, restitutus est ori, & lingua Zachariæ pristinus vsus loquendi; nec interim dubium est, quòd os eius aperiebatur ad cibum sumendum, sed non ad loquendum benedicens Deum*, Vt fides in exterioribus operibus apparuit, statim omne impedimentum solutum est.

Maxim. Ambros. Idem. Hugo. Ambros. Ioannes Angelus. Theoph. Carthus.

QVÆSTIO XIII.

Quare Zacharias nòn loquatur in natiuitate, sed in circuncisione?

33. OS Zachariæ aperitur, non in die natiuitatis, sed circuncisionis Præcursoris. Communis solutio est; quia in illo die adimpleta sunt omnia, quæ Angelus de eius natiuitate prædixerat: *vocabis nomen eius Ioannem.* Ita Euthymius. Secundò. Respondet Beda: *Pulchrè, ait, Zacharias octauo die prolis editæ loquitur; quia per domini resurrectionem, quæ octaua die, hoc est, post septimum sabbati, facta est, occulta legalis Sacerdotis arcana patuerunt*, Tertiò. Simon Cassianus lib. de natiuitate Præcursoris: *Non fuit, ait, apertum os in ortu, sed in die octaua, quia nascendo noscebatur, quia filius: in nomine verò eius mysterium pandebatur, cuius nati dignitas attollebatur ex mysterio plus, quam quod natus esset homo. Et ex hoc non credimus, Zachariam mutitate punitum, eo quòd incredulus esset de filio, sed quòd ad tantum pararetur mysterium hæsitauit, Proinde filio nascente, lingua non soluitur, sed declarato Ioannis nomine.* Incredulitas non tantum fuit de filio, quantum de eius excellentia; & ideo à pœna non eximitur quousque Ioannis nomen imponatur, in quo tota eius dignitas declaratur.

Euthymius. Beda. Cassian.

34. Quartò. Toletus *annotat. 140.* has adhibet rationes. Vt impositio nominis Ioannis hoc miraculo celebraretur. Deinde, vt eius circuncisio esset insignis hoc miraculo; sicut eius natiuitas extitit, dum sterilis peperit filium. Tandem, quia Zacharias prolaturus erat magna mysteria; & ad hoc debuit expectari dies, in quo copiosior sit hominum multitudo. Quintò addo. Vt esset manifestum, quòd parentes nõ conueniebant ad impositionem nominis Ioannis per humanum eloquium, sed per reuelationem Spiritus sancti; ideo lingua non soluitur, nisi post nomen datum. Sextò. Non loquitur, nisi pronunciato Ioannis nomine, quando prophetiæ spiritus ei est communicandus; vt inde videatur, quomodo cum nomine Ioannis omnia in melius reformantur; mutus loquitur, incredulus prophetizat, absconditus domo sacerdotali munere fungitur. D. Ambrosius sermone 2. de Baptista. *Vbi, ait, Ioannes nascitur, fit repentè pater Propheta, vel Pontifex, loquela vsum recipit, prolem affectio suscipit, sacerdotem functio recognoscit.*

Tolet. *Cum Ioanne omnia reformantur.* Ambr.

QVÆSTIO XIV.

Quare totus erat Zacharias benedicens Deum?

35. ELEGANTER respondet Origenes homilia 9. in Lucam: *Statim, ait, vt stylus impressus est ceræ, lingua, quæ priùs fuerat vincta, laxata est, recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua eius. Humanà tamen fuit, vinxerat eam incredulitas, statim vt soluta est, humana esse desiit, & loquebatur benedicens Deum.* Vbi duo maximè pondera. Primùm. Recepit eloquium non humanum, quoniam ligata fuit lingua eius. Os clausum, & lingua silentio refrænata, dum soluitur, fundit eloquia non humana, sed diuinitatis odorem exhalantia. Vnde ait D. Gregorius serm. 36. In Iob c. 11. *Ille scit rectè dicere: qui & ordinatè nouit tacere.* Secundò Expende, statim vt soluta est, humana esse desiit, & loquebatur benedicens Deum. Tunc lingua desiit esse humana, cùm benedictiones sonat, & Deum, laudat. Tertiò. Sanctus senex, cùm se videret tantis Dei beneficiis cumulatum in gratiarũ actionem prorumpit, vt ingenitum est animo sancto, & grato. In prima mundi creatione. *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem*, Gen. 2. n. 7. Si homo à Deo conditus est, & ab ipso accepit spiritum vitæ, ad quid additur, *Factus est in animam viuentem.* Vbi nostra Vulgata habet, *factus est in animam viuentem*, legit Chald. *in spiritum loquentem.* Nam cùm homo manibus Dei formatus esset magna perfectione, vt multa diceret in gratiarum actionem, ac laudem Dei, à quo, tantis donis exornatus est, vt simul cum ipsa anima ei esset ingenita gratitudo, ac gratificatio erga suum creatorem, ac benefactorem D. Chrysost. ibi. *Ea propter, & animam inspirauit, & linguam dedit, vt sua in nos beneficia animis percipientes Dominum agnoscamus, & nos gratos exhibeamus, & pro viribus gratiam agnoscamus.*

Origenes. *Os clausum, dum loquitur, diuina sonat.* Gregor. *Lingua Deũ laudans desinit esse humana.* *Homini iusta ingenita est gratitudo.* Genes. 2. Chald. Chrysost.

QVÆSTIO XV.

Quomodo dicatur, quòd Zacharias benedixerit Deum?

36. Deus cum Ioanne laudatur. DICITVR, quòd Zacharias aperuerit os suum, benedicens Deum, cùm non solùm Deum laudauerit, sed etiam filium suum Ioannē, vt patet ex eius Cantico: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis.* Respondetur primò, quòd dū Deus laudibus extollitur, etiam serui eius præconiis commendantur. Secundò. Quia tanta vnio, & connexio est inter Deum, & Ioannem, vt minimè videatur, posse Deum voce humana gratificari, quin etiam Ioannes nostris commendationibus efferatur. Guerricus Abbas ser. 3. de Baptista. *Propterea, ait, Marcus, Lucas, & Ioannes initia librorum præconiis Baptistæ dedicarunt, vt videlicet auctoritas tanti nominis, totum deinceps commendabilius redderet Euangelium: Matthæus verò, quia eum natiuitas Domini initiis occupatum tenuit, mox vt puerum nutriendum Nazareth commendauit: ad præcursorem, & Baptistam eius stylum conuertit, arbitrans imperfectum fore, quidquid de sponso diceret, si de indiuiduo amico sponsi reticeret.* Et hanc causam dat D. Odilonius Abbas *ser.* 10. ob quam non solùm omnes Euangelistæ, sed etiam Prophetæ de ipso tractant. David Psal. 131. n. 17. *Paraui lucernam Christo meo.* Isai. 40. n. 3. *Vox clamantis in deserto.* Hier. 1. n. 3. *Ex vtero vocaui te,* &c. Deinde tanta connexio est inter Christum, & Ioannem, vt non dedignetur Christus nomine Ioannis vocari. Marc. 6. Herodes. *Ioannes, quē ego decollaui, ipse est.* Chrysol. *ser.* 173. ita fatur: *Malè uolè quidem, sed veraci sensu testis ipse criminis sui extitit. Ioannes, inquit, quem ego decollaui, ipse est: verum dicit.* Verum dicis, impie Herodes, non enim dedecus est, sed gloria, quòd ipse vnigenitus Dei filius nomine amici ac sui præcursoris vocetur, vt inde magna similitudo inter vtrumque appareat. De hoc vide suprà *q.* 6.

(Margin: Guerr. — Odilonius. — Psal. 131. — Isai 40. — Hierem. 1. — Marc. 6. — Chrysol. — Christus valde similis Ioanni.)

Luca 1. *n.* 65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc.

VERSIONES.

Syriacus. Et extitit pauor super om- vicinos eorum: & in vniuerso monte Ithoudææ ista prolata sunt.

Vatablus. Et ingruit metus in omnes vicinos eorum, & in tota montana Iudææ diuulgabantur omnia facta hæc.

EXPOSITIO.

37. VISIS tot mirabilibus, & signis, *factus est timor,* id est, reuerētialis, seu quædam religiosa reuerentia, vt explicat D. Bonauentura, quæ omnium animos impleuerat sibi persuadentium, aliquid magnum in illo puero à Deo demonstrari. Et non timent in natiuitate, sed in circuncisione, quia tunc Dei mirabilia magis manifestabantur, & nomen Ioannis puero iam impositum erat. *Factus est super omnes vicinos eorum,* qui vt propinquiores, & maximè indigni à se ipsis existimati timent. Pro quo videndi Carthusianus, & Simon Cassianus sermone de Baptista. *Diuulgabantur omnia verba hæc,* seu facta; nempe, sterilis peperit, voce priuatus loquitur, & prophetat, nomen puero mirabiliter datur. Theophyl. ait: *Facta autem sunt hæc omnia singulari quadam dispositione, vt qui de Christo prophetizaturus esset, fide dignus haberetur, & omnes ex ipsa natiuitate Ioannis certiores redderentur, quòd multis maior esset.* Et nota, quòd non in amissione vocis Zachariæ, sed in recuperatione dicitur, diuulgatum esse: quia illi, vt viri boni, pœnam, & ignominiam tacebant, gratiam, & gloriam publicabant.

(Margin: Bonauent. — Carthus. — Cassian. — Theophyl. — Iusti tacent malum.)

QVÆSTIO XVI.

Quare in Ioannis natiuitate timor, Christi vero gaudium?

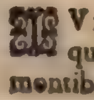

IN Ioannis natiuitate timor super omnes vicinos; in ortu verò Saluatoris gaudium intercessit: *Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum.* Luc. 2. n. 10. Respondet Toletus, quòd Ioannes venerat ad arguenda peccata, & inducendos homines in pœnitentiam, ac timorem iræ Dei. Lucæ 3. n. 7. *Quis ostendit vobis fugere à ventura ira?* & ibid. n. 9. *Iam securis ad radicem arboris posita est.* Saluator verò nascebatur ad dandam remissionem, & reconciliandos homines, Luc. 19. n. 10. *Venit filius hominis quærere, & saluum facere, quod perierat.* Respondeo secundò, quod in vtriusque ortu timor, & gaudium extitit, & in primis in natali Saluatoris pastores, dum claritas Dei circunfulsit eos, timuerunt timore magno, *Lucæ* 2. *n.* 9. Et Magi procidentes adorauerunt Christum natum, *Matth.* 2. *n.* 11. Qui actus ad timorem [reuerentialem pertinuit, vt suo loco dicam. Gaudium magnum etiam omni populo superuenit, vt Angelus prædixit. Ita etiam in ortu Ioannis timor euenit, vt præsens probat textus. Et gaudium, vt Gabriel Zachariæ annuntiauit: *Multi in natiuitate eius gaudebunt.* Et meritò, vt vtriusque in ortu dona Spiritus sancti resplendescerent. In Ioannis natiuitate (de Saluatore suo loco dicemus) emicuit gratia miraculorum in vtroque parente, sterilis peperit, mutus loquitur. Deinde in patre prohetia, in matre fortitudo persistendo in nomine Ioannis; in vicinis timor, vt cælestia mysteria venerentur; & scientia, seu illustratio] Spiritus sancti, dum de puero magna concipiunt, dicentes. *Manus Domini erat cum illo.* 38.

(Margin: Luc. 2. — Toles. — Luc. 3. — Luc. 19.)

QVÆSTIO XVII.

Quare magnalia Baptistæ diuulgabantur per omnia montana Iudææ?

IVDÆA tota diuisa erat in loca plana, quæ campestria dicebantur; & in loca montibus eminentia, quæ appellabantur montana, 39.

na,

na. Si Regio illa ambiebat hæc omnia, quare verba de puero solùm in omni monte, & non in aliqua valle dicebantur? Respondet Simon Cassianus lib. 3. de Baptista. *Et fit timor super omnia montana Iudæa, quoniam omne, quod altum in mundo creditur, virtus diuina deterret, & timere facit, dum clangit.* Respondeò secundò, quòd magnitudinem signorum, ac mirabilium Baptistæ, non loca deiecta, ac humilia, sed alta, & eminentia capere possunt. Sæpe inuenies, Ecclesiam comparari montibus, Psalm. 67. n. 16. *Mons Dei, mons pinguis.* Isai. 25. n. 6. *Faciet Dominus in monte hoc*, Isai. 2. n. 2. *Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium.* Sed quare sæpe montibus, & non campestribus comparatur? D. Cyrillus Alexandrinus ibi lib. 1. orat. 2. *Ecclesia*, ait, *monti comparatur, etenim verè est excelsa, & illustris, & omnibus vbique notissima. Aliter etiam excelsa est, quoniam terreni nihil sapit: at supra res terrenas est, & gloriam Dei, quatenus licet, animi oculis intuetur, & sublimibus admodum de Deo opinionibus gloriatur* Ita sanè excellentiæ Ioannis non in vallibus, sed in collibus diuulgantur; quia in eis, quidquid lucet, maximè excelsum & notissimum omnibus est, ita vt à nullo inficiari possit. Deinde in eis nihil terrenum sapit, sed totum supra res mundanas, & in maximam Dei gloriam cedens,

40. Vide, quæso, quomodo præclara Ioannis opera in eminentissimo loco tractentur. Angelus in templo iuxta altare, *Luc. 1. num. 11.* Pater in solemnissimo die, nempe circumcisionis, in quo magna erat hominum frequentia. Christus, dum multis resplendet miraculis, *Matth. 11. n. 5.* Imò à suis inimicis de Ioanne agitur, non in quolibet vulgari die, sed in valde celebri, ac notissimo, nempe natali ipsius Herodis, *Marc. 6. num. 25.* vbi impudica puella postulat: *Da mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.* Sed quare iuxta tuam leoninam rabiem non postulas caput inimici fune aliquo raptatum, vel spiculo infixum, seu è manibus satellitis dependens, vt Dauid tulit caput Philistæi 1. *Reg. 17. num. 58.* Diuina prouidentia coacta petiit in pretiosissimo disco; quidquid enim Ioannis, etiam inimicorum manibus apparet, in sublimi ponitur. D. Chrysologus sermone 174. *Cur in disco*, ait, *cur pretiosè gestas quem vtiliter occidis? Hoc ipsum, quod non vis, agis, quia agit te superna ratio aliter, quàm vis: ferculam crudelitatis suæ toto ore, totis faucibus contendit, & conatur absorbere; sed Ioannes venit in sublimi positus, vt lucerna super candelabrum.* de quo in proprio loco iterum erit sermo.

Cassian. — Psalm. 67. Isai 25. & 2. — Cyrillus. — Magnalia Ioannis solum excelsa capiunt. — Marc. 6. — Chrysol.

Lucæ 1. n. 66. Et posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quis Putas, puer iste erit? etenim manus Domini erat cum illo.

VERSIONES.

Syriacus. Omnes autem, qui audierunt, cogitabant in corde suo, ac dicebant: Quisnam futurus est puerulus iste? Et manus Domini erat cum illo.

Vatablus. Et aduerterunt omnes, qui audierunt, animum suum, dicentes: Quisquam puellus hic erit? Et manus Domini ad erat illi.

Text. Hebraicus apud Vatablum in schol. Cogitauerunt apud se omnes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim in ortu suo potentiam suam declarabat Deus

Mariana ex Græco. Quid, putas, puer iste erit.

EXPOSITIO.

PONERE in corde Hebraismus est; duo significans. Primum, cogitare secum, *Luc. 9. num. 44. & cap. 21. num. 14. Daniel. 6. num. 14. Aggæi 2. num. 19.* Et audientes vicini tot mirabilia in ortu Ioannis, secum reputabant: quis puer ille futurus esset? Et certè eximiæ prudentiæ est, noua, magna animi meditatione, ponderare. Secundò significat, memoriæ mandare. *Deuteron. 32. num. 46. 1. Reg. 25. num. 25. Psalm. 47. num. 14.* & ita explicat Carthusianus. Alta mente retinebant, qualis, ac quantus ille puer futurus erat, & redditur ratio. *Etenim manus Domini erat cum illo*, id est, ait D. Bonauentura: *Manus dextera.* Per *manum* autem intelligitur potentia, & virtus diuina, quæ in ortu illius se manifestabat, multa prodigia, ac miracula operans. 41.

Carthus. — Bonauent.

QVÆSTIO XVIII.

Quare hîc sit sermo de potentia Dei?

DVM de meritis Baptistæ quæritur: *Quis putas, puer iste erit?* Statim recurritur ad Dei omnipotentiam: *Etenim manus Domini erat cum illo.* Respondetur, quòd merita aliorum Sanctorum variis modis, & comparationibus explicari possunt; at egregia facta Baptistæ, nullo alio modo aperiri valent, quàm ad Dei omnipotentiam subterfugiendo. *Threnor. 4. num. 7.* dicitur, *Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo sapphiro pulchriores.* Vbi sermo est de sanctis Apostolis, vt explicat D. Paschasius *ibi.* At dum de Baptista est sermo *Hieremiæ 1. num. 9.* dicitur: *Misit Dominus manum suam, & tetigit os meum.* Vbi D. Hieronymus, *Hic autem ipsius Dei manus mittitur, per quam cuncta operatus est.* Sed quæro, Cur, vt Apostolorum virtutes intelligibiles reddantur, vtitur variis comparationibus, niuis, lactis, eboris, & sapphiri; Baptistæ verò ad potentiam Dei tantùm dirigitur sermo? Hîc venit solutio nostræ quæstionis. Aliorum illustria facta illis similitudinibus valent explanari; huius verò sola manu Omnipotentis Dei, per quam cuncta operatus est. 42.

Baptista magnalia solum omnipotentia explicari possunt. — Thren. 4. — Paschas. — Hierem. 1. — Hieron.

QVÆSTIO XIV.

Quare de Ioanne se mutuò interrogent: Qui erit.

43. Marc. 4. Bonauent. E Ioanne dicitur: *Quis putas, erit iste?* Et de Christo Marci 4. num. 40. *Quis, putas est iste?* Respondet primò D. Bonauentura, *Rectè, ait, de Christo dicebant, Quis est iste, tanquam de creatore, cuius est manere; de Ioanne verò dicebant: Erit tanquam de præcursore, cuius erat pertransire.* De solo Deo potest dici permanentia, iste est; cætera verò in fluxu, ac motu sunt. Secundò respondetur, quòd Christus, vt Deus, omnia in se habebat; ideo de præsenti de illo dicitur, *est*, Ioannes verò, vt creatura, maiori augmento gratiæ, & meritorum perficiendus erat. Et in tantum excreuit Ioannes, vt de eo diuulgaretur opinio in populo, quòd esset Messias. Conqueritur Christus Dominus de reprobis, *In carcere eram, & non venistis ad me*, Matth. 25. n. 43.
Matth. 25. Et Ioannem carcere detentum non visitat, nec pro eius negotio verba facit. Sed quare amicissimum tuum Ioannem non eripis de vinculis, sicut eripuisti Petrum è manu Herodis? Theo-
Theophyl. phylactus *in cap. 3. Ioann.* ita ait: *Opinor autem, permissam Ioannis maturari mortem, vt omnis populus paratus ad Christum transiret, & non diuiderentur sententia de Christo, & Ioanne.* Tanta erat
Quanta Ioannis opinio in populo. Ioannis auctoritas, qua à populo Christus putabatur, vt ne inde graue dubium emergeret, & homines suam salutem ponerent in discrimine; conueniens fuerit, vt antequam Christus ex hoc mundo abiret ad Patrem, hanc dubitationem resolutam relinqueret, & mortem charissimi amici maturaret.

QVÆSTIO XX.

Quomodo dicatur: Manus Domini erat cum illo?

44. VÆSTIO est: Quomodo dicitur hîc: *Manus Domini erat cum illo*; & Luc. 3. num. 2. *Factum est verbum Domini super Ioannem filium Zachariæ in deserto?* Respondet R. P. Didacus
Baeça. de Baeça *tom. 2. lib. 6. in histpriam Euangelist. c. 1. §. 25.* Quare non dicitur vtrobique manus Domini, vel verbum Domini; sed illic *manus Domini*; hîc *verbum Domini?* Equidem vbi res agebatur in deserto, sufficiebat verbum Dei Ioannem implere; at in ciuitate inter homines, qui trahendi erant ad diuinas laudes, non verbum, sed manus Dei ibi patet, quæ certiùs homines capiat. Respondeo secundò, quòd Ioannes venit in desertum ad conuertendos peccatores ad salutares pœnitentiæ fructus; in nostro verò textu in sua natiuitate, vt eius virtus, sancti-
Maius est virtutes Ioannis declarare quàm conuertere peccatores. tas, ac mirabilia manifestarentur. Et dum agitur de conuersione peccatorum, quamuis sit maius miraculum Dei, quàm resurrectio mortuorum, vt docet Diuus Chrysostomus *homilia 3. in Epist. ad Ephes.* & Cellensis Abbas *lib. de Panib.*
Chrysost. Cellensis. *cap. 17.* Tamen ad hoc abundans est Dei sermo, ac Verbum factum in Ioanne. At vt præclara magnitudo illius gratiæ, ac sanctimoniæ palàm fiat, tota Dei manus interuenit, per quam cuncta ex nihilo creauit.

Vt Dominus peccatorem deducat ad viam salutis, sufficit vnum Dei Verbum. Sic Saulum 45.
vocauit: *Saule, Saule, quid me persequesis?* Act. 9. Actor. 9.
n. 5. Sic Matthæum vocauit: *Sequere me*, Matth. 9. Matth. 9. & 11. & 17.
num. 9. At vt Dominus Ioannem laudaret, multis: & mutiplicatis verbis, variis vtitur in locis, *Matth. 11. num. 7. & cap. 17. num. 12.* & alibi. Ad quid tot verba, qui vno verbo mortuos, & peccatores vocat ad vitam, & cuncta operatus est; De laudibus Ioannis erat sermo, vt ait Albertus Alb. Mag.
Magnus *in cap. 11. Matthæi*, quæ vt omnibus innotescerent, tot, & tanta Saluatoris verba conuenienter requirebantur.

Manus Domini, non alicuius Seraphim, sicut 46.
missus est ad Isaiam Diuus Hieronymus *in cap. 1. Hieremiæ num. 9.* ad illa verba: *Misit Dominus manum suam. Notandum,* ait Sanctus Doctor, *quòd* Hieron.
hîc manus mittatur Dei, qua tangat os Prophetæ, & dicatur ei: Ecce dedi verba mea in ore tuo. In Isaia autem scriptum sit: Et missus est ad me vnus de Seraphim, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, Res, quæ ad alios Prophetas, ac Sanctos pertinent, Seraphim, ac Angelis spiritibus committuntur, quæ verò ad Ioannem, de quo Hieremias hîc loquebatur, solummodo Dei manibus creduntur.

Nota, quòd non dicitur: Manus Dei *est* cum 47.
illo, sed *erat*, quod est inperfecti modi, vt notaui *cap. 1. quæst. 4. num. 12.* Quia omnis notitia, quæ obtinetur in hac vita, de excellentiis, quibus Dei manus Ioannem exornauit, est imperfecta, & valde diminuta. Solus enim Dominus, qui suum præcursorem exornauit, illius excellentias agnoscit.

CAP. IX.

Canticum Zachariæ.

Lucæ 1. n. 67. Et Zacharias pater eius repletus est Spiritu sancto, & prophetauit, dicens.

VERSIONES.

Euthym. Carthusianus. Et pater eius impletus est Spiritu sancto.
D. Ambrosius. hîc. Impletus est Spiritu sancto, & prophetabat, dicens.
Syriacus. Vaticinatus est.

EXPOSITIO.

MVTITATE depulsa in gratiarum actionem prorupit Zacharias; & non componit diuinas laudes pro filio accepto, vel voce recuperata; sed tantùm celebrat Dei Incarnationem, ac redemptionem Israël; quia tanti beneficij magnitudine raptus est, ad cuius præsentiam 1.

tiam veluti ad conspectum Solis, cætera, vt præstantissimæ stellæ, non micant. Et prius dicitur repletur Spiritu sancto, & postea prophetat; quia prophetare opus Dei est. Et nota cum Origene tom. 5. In Ioann. *Amittit vocem*, ait, *Zacharias, sumens eam nascente voce*, scilicet, Ioanne. Similiter cum D. Augustino *lib.* 50. *Homiliarum, hom* 44. Imò diligenter aduerte, quod in domo Ioannis, vtpote domo vocis, omnes loquuntur repleri Spiritu sancto. Elizabeth in laudem Virginis, Virgo, vt omnium doctrix, gratias agit de Incarnatione, & exinde Zacharias componit Canticum. Tamen, vt rectè ait Hugo, *Elizabeth repleta est Spiritu sancto, & paucis prophetauit; Zacharias multis verbis vsus est prophetando, seu prædicando, quia ordo disciplinæ postulat, vt mulier pauca loquatur, & magis velit discere, quàm docere*, 1. Corinth. 14. num. 34. & 1. ad Timoth. 2. n. 11. Tandem ait hic D. Ambrosius. *Vide quam bonus Deus, & facilis indulgere peccatis, non solùm ablata restituit, sed etiam insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat.*

Origen. August. *Ioannis vox.* Hugo. *Mulier loquitur pauca.* 1. Cor. 14. 1. ad Tim. 2. Ambros.

QVÆSTIO I.

Quare Zacharias dicatur repletus Spiritu sancto?

2. SECVNDVM omnium ferè Patrum, ac Doctorum sententiam, ante natiuitatem filij Zachariam pœnituit suæ infidelitatis, ac præsentia Virginis, & agnitione mysterium multum in gratia Spiritus sancti ipse profecit; nec enim Deus virum tantum in peccato tanto tempore fineret esse. Quomodo ergo dicitur repletus Spiritu sancto? Respondet primò Dionysius Carthusianus, *Denique, ait iam ante hanc horam impletus fuit Zacharias Spiritu sancto, sed nunc impletus asseritur; quia in donis gratiæ gratificantis, ac gratis data iam eminenter profecit.* Quamuis iam antea esset gratia illustratus, nunc verò dicitur repletus: quia dono gratiæ prophetandi emicuit, & illam gratiam quam inter ùs habebat, exteriùs in opere, & sermone manifestauit; nec enim reputatur sciens, vel propheta, nisi dum exteriùs suum donum palam facit. Secundò, Diuus Irenæus lib. 3. cap. 1. *Zacharias*, ait, *desinens mutus esse, quod propter infidelitatem passus fuerat, nouello spiritu adimpletus nouè benedicebat.* Zacharias, qui antea mutus erat, nouo spiritu indutus, nouas benedictiones sonabat, & ad nouitatem animi, diuinæ & inauditæ benedictiones in ore resonabant. Vt noua verba ore proferantur, necesse est, vt animus iuuenescat in gratia, & spiritu, & tunc in opere, & sermone virtus refloreseet. Tertiò. Guerricus sermone 3. in Ioannis natiuitate, *Qui enim*, ait, *Propheta, & plusquam propheta futurus erat, imò ante prophetare, quam profari; priùs Deum, quàm seipsum sentire cœperat: parentes quoque suos Prophetas faciebat, & eis, qui in se transfuderant carnis substantiam, spiritus sui, & gratia superabundatiam refundebat.* In excellentissimo dono gratiæ sibi communicato Ioannes solus esse nolebat, sed illud etiam suis parentibus communicabat.

Carthus. *Illa scientia vera qua exterius apparet.* Irenæus. *Noua verba animum nouitas nouam.* Guerric. *Bellus communicat sua b.na.*

Luc. 1. n. 68. Benedictus Dominus Deus Israël: quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ,

VERSIONES.

D. Cyprianus lib. 2. contra Iudæos.	Benedictus, Dominus Deus Israël, quia prospexit redemptionem populo suo.
Vatablus.	Laudandus Dominus Deus Israëlis, quia visitauit, & perfecit redemptionem populo suo.
Syriacus	Benedictus Dominus Deus Israël, quippe visitauerit populum suum, fecerit que redemptionem eius.

EXPOSITIO.

HOc Zachariæ Canticum, vt ait Origenes *homil.* 10. duas prophetias nunciat; primam de Christo, alteram de Ioanne. Primò loquitur de Saluatore, dicens, *Benedictus Dominus Deus Israël. Benedictus*, id est, laudabilis sit. Et quamquam omnes tres diuinæ personæ Trinitatis aptè dici possint hîc laudari; secundam tamen intelligi à Zacharia, communis est expositio. Cum Carthusiano, Hugone, Cassiano, & aliis. Quia hæc persona, scilicet Filius visitauerit, & fecerit redemptionem. *Dominus Deus.* Quia, vt ait Diuus Dionysius Carthusianus, *Dominus ratione possessionis, gubernationis, ac præsidentiæ omnium rerum* Genes. 14. num. 22. *Deus autem; quia omnium Deus est, iure creationis.* Dicitur *Deus Israël*, id est, verus Deus ad distinctionem Deorum Gentilium; seu quia specialiter ab illo populo colebatur, & agnoscebatur, ac specialia beneficia, & promissiones de Incarnatione illi dedit. *Quia visitauit.* Ecce primum motiuum huius Cantici. Visitauit sumendo carnem, & visitauit per se ipsum, & non per Prophetas, vt ait Cassianus, sicut olim fecerat; & inde hæc visitatio multo maior cæteris. Beda, *Visitauit*, inquit, *Dominus plebem suam, quasi longa infirmitate tabescientem.* Et quamquam verbum *visitandi* in bonam, & in malam partem accipiatur in Scriptura, vt latè notant hîc Expositores; tamen ex adiunctis verbis pro gratia, & misericordia hic sumitur. *Et fecit redemptionem plebi suæ*; hîc dirigit sermonem suum ad mortem, & passionem Christi, qua redempti sumus. Et dicitur in præterito, *fecit redemptionem*; cùm tunc non esset adhuc facta; vel more prophetico, quo futura in præterito ponuntur ob certitudinem promissionis, vel quia Incarnatio inchoata redemptio fuit.

3. Origenes. Carthus. Hugo. Cassian. Carthus. Genes. 14. Cassian. Beda.

QVÆSTIO II.

Quare dicatur hic Dominus Deus Israël, & non Iacob?

4. RESPONDET primò D. Bonauentura. *Ideò autem hic Israël potius nominatur, quàm Iacob;* Bonauent.

ob; quia nomen electionis est, & gratiæ. Cùm tunc inciperet præstantissimus ordo gratiæ, non dicitur Deus Iacob, quod erat nomen à natura; sed Israël quod à gratia dictum erat; tunc enim noua gratia, noua electio incipiebat. Secundò. Ponebantur hîc prima fundamenta legis gratiæ, ac fidei Christianæ; merito ergo dicitur Deus Israël, & non Iacob. Iacob, id est, supplantator. *Iustè vocatum est nomen eius Iacob: supplantauit enim me in altera vice*, Genesis cap. 27. num. 36. Vt ibi notant D. Hieronymus *in quæstionibus Hebraicis.* Chrysostomus, & alij. Israël autem, id est, *videns Deum.* Genes. 32. num. 28. Et in fide Christiana nulla est Dei notitia in dolo, & falsitate, sed in summa, & infallibili veritate, ita vt possit dici homo videns Deum: tam certò ipsum cognoscit. Quod argumentum latè prosequitur D. Bernard. serm. 28. in Cant. *Fides ait, nescia falli, fides inuisibilia comprehendens, sensus penuriam non sentit.*

Genes. 27. Hieron. Chrysost. Genes. 32. *In fide nulla falsitas, sed summa veritas.*

5. Quare non dicitur Deus Iudæorum, sed Israël? Iudæa, & Iudæi dicti sunt ab vno filio Iacob, tam quam à principaliori parte, vt notat D. Hieronymus *in cap. 2. Matthæi*, D. Augustinus *lib. 4. de ciuitate Dei c. 10. & 15.* Iosephus *lib. 11. Antiquitatum, cap. 5.* Israël autem nomen parentis totius populi. Et Dominus qui venerat, tamquam omnium Rex, ac redemptor, noluit nominari ab vno particulari, sed à communi omnium capite, tanquam qui omnibus adueniebat.

Hieron. August. Ioseph. *Verus Rex omnibus e-manis.*

QVÆSTIO III.

Quare tantùm fiat mentio de redemptione plebis suæ?

6. FECINIT Zacharias: *Fecit redemptionem plebis suæ*; cùm tamen in salutem omnium hominum venerit. *Ioann. cap. 1. num. 9. 1. Ioann. 2. num. 2. Roman. 3. num. 29. 2. Corinth. 5. n. 14. & 15.* Respondeo primò cùm Theophylacto, quod Deus venit primò, vt redimeret populum suum Israël, illique se præsentem exhiberet: nam alias gentes ad sui fidem adduxit, non per se, sed per suos Apostolos, eorumque Successores. Secundò Maldonatus, *Dicitur* ait, *redemisse plebem suam, quia Israël quodammodo ex debito redemit, quia suum illi promiserat aduentum: alias verò Gentes ex sola liberalitate.* Vbi interuenit promissio, ibi strictior obligatio. Vide *c. 4. num. 3.* D. Chrysostomus in *catena.* Respondeo tertiò. *Zacharias visitationem dicit esse factam ab eo erga populum suum, siue materiales Israëlitas quis velit accipere, venit enim ad oues, quæ perierant domus Israël, siue spirituales, id est, fideles qui digni fuerunt hac visitatione.* Vbi per plebem suam non solùm intelligit Iudæos, sed etiam Gentiles, qui fidem susceperunt, quæ solutio mihi aptior videtur. Cuius rei rationem reddit. D. Remigius in epist. ad Rom. c. 1. *Non enim, ait, inuenit illam esse plebem suam sed visitando, & redimendo fecit plebem suam.* Operibus redemptionis exhibitis, se manifestauit Dominus, & populum Gentilicum fecit suum.

Theophyl. Maldonat. Chrysost. Remig.

Lucæ 1. *n.* 69. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui.

VERSIONES.

D. Cypr. lib. 2. *contra Iudæos*, *n.* 7. *Theophyl.*	Et excitauit cornu salutis.
Caietanus ex Græco	Erexit cornu salutationis
Syriacus, Vatablus.	In domo Dauid serui sui
D. Hieron. in Psalm. 17. *vers.* 9.	Erexit cornu nobis salutis nostræ.

EXPOSITIO.

TERTIVM motiuum suæ laudationis apponit Zacharias, *Et erexit cornu salutis*; satis vulgaris phrasis Hebraïca est, *cornu* in Scriptura significare robur, fortitudinem, seu potentiam; quia animalia cornuta in cornibus totam ferè vim habent, *Deuteron.* 33. *num.* 17. *Psalm.* 43. *num.* 6. *&* 74. *num.* 11. *Et cornu salutis*, id est, robur ad saluandum, 2. Reg. 22. num. 3. *Scutum meum, & cornu salutis meæ*, & Psalm. 17. num. 3. Significat etiam *cornu* regnum, seu Regem. Psalm. 131. n. 17. *Illuc producam cornu Dauid.* Seu, quod verius est, quia in Rege est tota potentia, & robur regni, seu, vt existimant Theophylactus, Euthymius, Beda, quia Reges cornu olei inungebantur. Appellat autem Propheta regnum Christi cornu salutis, & ait *Erexit*, seu *excitauit cornu salutis*; quia dum suis auxiliatus est, eius regnum, quod quodammodo deiectum videbatur, dum suis opem non ferebat per sui aduentum; nunc verò quasi erectum, & in sublime positum fulget. Ita explicant D. Gregorius *lib.* 1. *Exposit. lib. Reg. cap.* 2. Theophylactus hîc ait, *Hoc regnum nobis erexit, & excitauit, dum contriuit omnes, qui oderunt nos Dæmones.* Secundò. Carthusianus. Erexit, dum nobis annuntiauit beatitudinem regni cælestis. Tertiò. Alij, Erexit, dum pro nobis in cruce passus est, iuxta illud Habac. 3. n. 14. *Cornua in manibus eius.* Quartò D. Bonauentura, Hugo existimant, prophetam hîc loqui de Resurrectione; ac si dicat. Visitauit Incarnatione, redemptionem fecit passione, erexit resurrectione. *Erexit nobis*, id est, ad vtilitatem nostram, vel nobis credentibus, & non aliis. 1. Petri 2. n. 7. *Vobis igitur honor credentibus.* Aliqui hæc verba connectunt cum illis, *Salutem ex inimicis nostris.* De quo ibi sermo erit. *In domo Dauid*; quia Christus ex familia Dauid ortus est, & ei specialiter facta est promissio de Christo. 7.

2. Reg. 22. Psalm. 17. & 131. Theophyl. Euthym. Beda. *Dum in suis subuenit, erigitur eius potestas.* Gregor. Theophyl. Beda. Habac. 3. Bonauent. Hugo. 1. Petri 2.

QVÆSTIO IV.

Quare Christi regnum per cornu significetur?

RESPONDET primò D. Hieron. *in Psalm.* 17. *n.* 9. Quia regnum Christi, regnum fortè, & ita vt omnes inimicos vincat, & prosternat, & nunquam ab eis superari possit. 8.

Hieron.

Secun

Bonauent. Hugo.

Secundo. D. Bonauentura, & Hugo. Cornu inter omnes partes animalis valdè durabile, regnum Christi æternum, & durabile innuit; & in huius rei figuram Dauid, & Salomon vncti cornu, 1. *Reg.* 16. *num.* 13. & 3. *Reg.* 1. *num.* 39. Ipsa soliditate vasis exprimebatur æternitas regni Christi, *Daniel.* 2. *num* 44. Saul vero 1. *Regum* 10. *num.* 1. Vnctus est lenticula olei, quod vas fragile, ac vitreum est. Ita ex D. Bonauentura, quia hæreticorum regnum facilè rumpitur, & confringitur.

Christi regnū æternum.

9. Tertio Hugo. *Cornu, nec caro, nec os, sed medium: sic Christus, nec homo tantùm, nec Deus tantùm, sed mediator Dei, & hominum,* 1. Tim. 2. num. 5. &c. Quartò. Toletus annot. 142. *Regnum Christi meritò per cornu significatur; nam cornu percutit animal, sicque percutit, vt procul abyciat inimicum: Christus autem percussit Diabolum, & pecata nostra procul abiecit.* Quintò. Cornu non in manibus, sed in capite inter oculos apparet, quia regnum Christi secundum prudentiam, & rationem, per oculos significatam; non verò secundùm vim & potentiam, per manus designatam, gubernandum erat. Sexto. Quia cæteræ partes animalis, vt ossa, cor, iecur, carne, & sanguine velantur; cornu vero carnem excedit: sic regnum Christi alienum ab omni affectu propinquitatis, carnis & sanguinis futurum erat. Et ad hoc respiciunt Beda *hic*, & Angelom. lib. 1, Regum, cap. 2. *Cornu excedit carnem: & ideo cornu salutis regnum Christi vocatur, quo mundus, & carnis gaudia superantur.*

Hugo. 1 ad Tim. 2. Tolet.

Regnū Christi non vi, sed prudētia gubernatur.

Ab omni affectu carnis alienum.

Beda. Angelom.

Lucæ 1. *n.* 70. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt, Prophetarum eius.

VERSIONES.

Vatablus Sicut locutus est per os Sanctorum, qui ab æuo fuerunt, Prophetarum suorum.

Textus Græc. Sicut pollicitus est per os Sanctorum.

EXPOSITIO

10. QVARTA causa Deum benedicendi, quod nobis erexit regnum salutis in Christo; sicut antea locutus fuerat, seu promiserat, per suos antiquos Prophetas: & implere promissa, magna causa Deū laudandi. *Sicut locutus est.* Ostendit, eundem authorem noui, & veteris Testamenti; & quod in veteri pollicitus est, in nouo adimpleuit. *Per os,* non verò per ora, quia quamuis diuersæ personæ, & diuersis temporibus fuerint Prophetæ; omnes tamen eodem concordi animo & eodem ore, ac intentione de filio Dei locuti sunt, vt docet D. Augustinus *in Epist. Manich. cap.* 4. Et non adducit aliquem in testem nominatim, sed omnes citat; quia omnes de filio Dei locuti sunt. Et appellat eos Sanctos, vt exinde eorum doctrina ex probitate morum, & vitæ; omni exceptione maior appareat. *A sæculo.* Aliqui hoc referunt peculiariter ad Prophetas, qui fuerunt in populo Iudaïco. Probabilius mihi videtur intelligendum cum D. Dionysio Carthusiano de omnibus Prophetis, qui fuerunt ab exordio mundi; nam Adamus *Genes.* 2. *n.* 23. iuxta D. Paulum *ad Ephes.* 5. *num.* 31. multa de Christo, & Ecclesia prophetauit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Textus, *Prophetarum eius*; vt notat Simon Cassian. *lib.* 3. *de Baptista*, id est, Prophetæ, qui non à se ipsis missi, sed à Deo directi; quoniam multi prophetarunt, qui non missi erant, & non vera, sed falsa prædicentes.

Propheta vno ore locuti sunt. August.

Authoritas doctrinæ ex probitate morum.

Carthus.

Cassian.

Lucæ 1. *n.* 71. Salutem ex inimicis nostris & de manu omnium, qui oderunt nos.

VERSONES.

Syriacus. Se nos liberaturum ab hostibus nostris, & é manu.

Vatablus Vindicationem ab inimicis nostris, & è manu omnium.

Arias. De manu omnium odio habentium nos

EXPOSITIO.

ALIQVI Recentiores connectunt cum verbo, *locutus est*, vt sit sensus: Erexit cornu salutis, sicut locutus est, seu promisit per Prophetas salutem ab inimicis nostris; & sic multa, quæ sequuntur, cum hoc verbo coniungunt. Probabilior tamen est expositio antiquorum. Origenis *homil.* 10. Euthymij, Theophylacti, Bedæ, Carthusiani, Bonauenturæ. Qui coniungunt cum verbo *erexit*, seu *excitauit cornu salutis*, & appositiuè magis explicando id, quod obscurè dixerat *cornu salutis*, tunc addidit; *Salutem ex inimicis nostris*; id est, dedit salutem liberando nos ab inimicis nostris. *Salutem*, scilicet causam salutis, Christum Dominum: sæpe enim salus pro causa illius ponitur in Scriptura, Psalm. 26. num. 1. *Dominus illuminatio mea & salus mea.* Psalm. 34. num. 3. *Dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Et de manu omnium*, id est, de potentia. Ita Hugo, & Caietanus. Et quamquam hæc duo de *inimicis*, & *de manu omnium, qui oderunt nos*, aliqui dicunt, quod sit repetitio, Matth. cap. 5. num. 44. *Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos*; tamen D. Bonauent. D. Dionysius Carthusianus per *inimicos*, intelligunt hostes spirituales, carnem, mundum, & Dæmones; & per *eos, qui nos odio habent*, homines pessimos, & iniquos. 11.

Origenes. Euthym. Theophyl. Beda. Carthus. Bonauent.

Psalm. 26. Psalm. 34.

Hugo. Caiet.

Matth 5. Bonauent. Carthus.

Ex quo pondera, quod dum agit de aduersariis spiritualibus, ac Dæmonibus, appellat eos inimicos tantùm, *Ex inimicis nostris*; at vero dum est sermo de hominibus iniquis, non solùm illos exprimit per eos qui nos odio habent, sed etiam eis adiungit potestatem: *de manu omnium*: manus namque potestatem significat; plus enim student homines iniqui, quam Dæmones ad nos perdendos: ait Regius Vates, Psalm. 139. num. 1. *Eripe me Domine, ab homine malo.* Cur postulat, eripe ab homine malo, non vero à Dæmone; Maiores insidiæ, & earum occasiones nobis aptantur 12.

Plus student homines iniqui ad perdēdum, quam Dæmones. Psalm. 138.

tur per homines iniquos, quàm per Dæmones.
Hilar. Ita explicat D. Hilarius *in prædicto Psalmo.*

Lucæ 1. n. 72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

VERSIONES.

Syriacus. Ac misericordia vsurū cum patribus nostris, seq; memorem futurum testamenti sui sancti.

Vatablus. Vt faciat misericordiā cum patribus nostris, ac memor sit testamen i sui sancti.

Arias Facere misericordiam cum, *&c.*

D. Iren. lib. 3. cap. 11. Reminisci testamenti sui sancti.

EXPOSITIO.

13. IBERATIONEM, quam suprà dixerat, ab inimicis, nunc magis explicat, appellando eam misericordiam, quam Deus per incarnationem nobiscum fecit. Dicit autem aduentum Filij Dei *misericordiam*: quia vt ait Apostolus ad Titum 3. num. 5. *Qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit.* Tum ratione exaltationis naturæ humanæ, quæ hypostaticè vnita est Deo; tum, quia bonitas Dei se dimisit, & accommodauit ad nostram miseriam; tandem ratione temporis, quo facta est Incarnatio, in quo mundus Idolorum errore detinebatur, à quo per Filium Dei liberatus est. *Cum patribus nostris*, id est, non solùm nobiscum, sed etiam cum Patriarchis, ac iustis, qui nos præcesserunt; vt ait Origen. hom. 10. *Neque enim credibile est, vt qui priùs viderunt diem illius, & lætati sunt, postea in aduentu ipsius nihil vtilitatis acceperint.* Sequitur text. *Memorari.* Deus metaphoricè dicitur recordari, quando præmio afficit, vel promissa olim præstat. *Testamenti sui sancti*; promissionem, quam Deus fecit antiquis Patribus de aduentu filij sui, non appellat pactum, seu fœdus, sed testamentum; quia hoc morte filij confirmatum est, *ad Hebr. 9. n. 17.* & ideo appellat suum, *Testamenti sui*; quia ipso filio nos liberauit, quod maximè suum reputat, Zachar. 9. n. 11. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua.* Et addit. *sancti.* D. Bonau. *Vetus testamentum fuit sanctum per figurationem; nouum verò per continentiam, & impletionem; vnde sanctum vocat testamentum nouum, quod sanctificauit sanguine suo.*

[Margin: Ad Tit. 3. — Origenes. — *Christus in quo nos liberat suum reputat.* — Zach. 9. — Bonauent.]

QVÆSTIO V.

Quomodo facta sit misericordia antiquis Patribus?

14. Vo pacto dicitur, quod fecerit Deus misericordiam cum antiquis Patribus, cùm ipsi iam defuncti essent? Respondeo primò, quod facta est misericordia cum Patribus antiquis, dum ex meritis Christi præuisis data est illis omnis iustificatio, omnis gratia, omnis remissio peccati, & omnis bona dispositio ad finem supernaturalem, tamquam ex pretio soluendo; adueniente autem Christo, pretium solutum est, & Deo creditori integrè, ac perfectè satisfactum. Ad Rom. 3. n. 25. *Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.* De quo latè Suarius *tom. 1. ad 3. p. disp. 41. sect. 1. §. sed instabit*, Vasquius *3. p. tom. 1. disp. 77. c. 6. num. 25*, vbi multos Patres adducit.

[Margin: Rom. 3. — Suar. Vasq.]

15. Secundò. Fecit misericordiam cum antiquis Patribus per Christum. S. Dionysius Carthusianus. Dando illis felicitatem consummatam, seu beatitudinem. Tertiò Hugo. Eos à Limbo liberando, dum Christus secum in gloriam eos transtulit. Quarto. Eis adimplendo promissum datum, dum scilicet operatur redemptionem totius generis humani, quæ etiam dum ad alios ordinabatur, peculiare beneficium ipsi iusti sibi factum reputabant. Et nota, quod exprimitur hîc misericordia facta, non nobiscum, sed cum Patriarchis. *Fecit misericordiam cum patribus nostris*; & merito sanè; quia illi, qui fuerunt primi in merito, conueniens erat, vt essent primi in præmio & felicitate consequenda. Deinde iusti antiqui, qui præcesseruut, Christo Domino hoc obsequium præstiterunt, vt meruerint accelerationem, & aliquas circonstantias Incarnationis, vt docet S. Thomas *in 3. dist. 4. q. 3. art. 1.* & esse communem sententiam testatur Cabreira *3. part. q. 2. art. 11. disp. 4. n. 11.* Ergo voluit Christus Dominus, vt qui peculiares extiterunt in obsequio, peculiares essent in gratia, & misericordia, dum secum aliquos cum corporibus suis in gloriam transtulit.

[Margin: Carthus. Hugo. — *Primi in merito, primi in præmio.* — D. Thom. Cabrera.]

Luc. 1. n. 7. Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.

VERSIONES.

Syriacus Necnon iusiurandi, quod iurauit Abraham patri nostro se daturum nobis.

Vatablus. Quod iurauit Abrahæ patri nostro, vt daret nobis.

Arias Ad Abraham patrem nostrum dare nobis.

D. Iren. lib. 3. cap. 11. Ad Abraham patrem nostrum vti det nobis, *&c.*

Aliqui ex ex Græco. Secundum iusiurandum.

EXPOSITIO.

16. AGNA varietas est, vnde ille accusatiuus *iusiurandum* regatur. Et ideo aliqui apposuerunt illam particulam, *secundum*; ad quod non apparet fundamentum in textu Græco. Breuiter tamen dico, dupliciter aptandum. Primo, cum Euthymio, Beda, Theophylacto, Caietano. In genitiuo, connectendo cum supe

[Margin: Euthym. Beda. Theoph. Caiet.]

superiori verbo: *Memorari testamenti sui sancti iusiurandi quod iurauit*; præcipuè cum ita habeat lectio Syriaca. Et facit hunc sensum, *Memorari testamenti sui*, & explicat, quale sit hoc testamentum *iusiurandi*. Euthymius legit etiam *iusiurandum*, in accusatiuo; quia dicit, valdè frequens esse apud Græcos variare casum. Secundò. Referendum esse, vt ait Hugo, ad illam superiorem sententiam. *Erexit, seu excitauit cornu salutis*; id est, Saluatorem nostrum iusiurandum quod iurauit. Ac si dicat: Qui Saluator pollicitus est cum iuramento Abrahamo Genes. 22. num. 16. *Daturum se nobis*; scilicet, vt explicant Hugo, & Dionysius Carthusianus, daturum se per fidem, per carnem, dum factus est homo; per cibum; *caro mea verè est cibus*: per medicinam ægrotis: per redemptionem captiuis; per præmium iustis. Nota, quod quamuis textus Græcus iuxta Vatablum, Arias, non habet illam particulam *se*, sed tantùm, *dare nobis* tamen semper est subintelligenda.

Hugo. Genes. 22. Carthus.

QVÆSTIO VI.

Quare hic fiat mentio tantùm iuramenti Abrahamo exhibiti?

17. Psalm. 131. EVS eandem promissionem sub iuramento præstitit Dauid Psalm. 131. num. 15. *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum*, &c. Quomodo ergo solùm de Abrahamo fit mentio? Respondeo primò, quod Abrahamus fuit caput, & parens totius populi, & ideo beneficium ei datum videbatur magis commune omnibus populis, & tribubus. Secundò. Promissio Abrahamo facta est ob insigne illud factum, quo voluit filium suum in sacrificium Deo offerre; & in domo Dei, quò maius est meritum, eò gloriosius, & vulgarius in ore omnium præmium versatur. Nota contra aliquos Recentiores, quod promissio de Incarnatione cum iuramento facta est tantùm Abrahamo, & Dauid, nam illa, quæ facta est cum iuramento Isaac, & Iacob, *Psalm. 14. num. 9. Exod. 32. num. 13. Deuteron. 9. num. 5.* est tantùm de ingressu in terram promissionis, ac multiplicationis naturalis, vt legenti erit manifestum.

Ex merito præmium gloriosius.

Lucæ 1. n. 74 Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi.

VERSIONES.

Syriacus.	Vt liberaremur de manu inimicorum nostrorum, & absque timore seruiremus coram eo.
Pagninus.	Sine timore de manu inimicorum nostrorum liberatos seruire illi.
Arias.	Impauidè ex manu inimicorum.
D. Iren. lib. 3. cap. 11.	Sine timore ex manu inimicorum ereptis seruire ipsi.

EXPOSITIO.

18. VLTAS conditiones pergit Propheta annumerando in aduentu Filij Dei, quas commodiùs sequenti versu apponemus. *Sine timore.* Origenes homil. 10. *Crebro*, ait, *de manu inimicorum aliqui liberantur, sed non sine timore: & ita de manu inimicorũ si quis fuerit erutus, liberatus quidem, sed non sine timore: porrò aduentus domini Iesu de manu inimicorum absque timore nos eruit: non enim sentimus inimicos nostros, nec eos vidimus repugnantes, sed nescimus, quomodo nos repentè de faucibus eorum, & insidiis erepti sumus.* Quæ sententia in bono sensu est explicanda; quia licèt quandiu sumus in hoc mundo, timendi sint nostri spirituales aduersarij, *2. Corinth. 12. n. 7. Ad Rom. 7. n. 23.* Tamen per sanguinem Christi ita sumus in tuto positi, vt interueniente Dei gratia sit in nostra potestate contemnere inimicum. *De manu inimicorum nostrorum*; vbi est sermo tam de hostibus, inuisibilibus, quàm visibilibus. *Seruiamus.* Sed quomodo iubet, nos deponere timorem, cùm alibi præcipiatur nobis seruire in timore, & tremore? Facilius est solutio. Vt sine timore seruili seruiamus cum timore casto, & finali. Et nota, quod priùs dixerat, *Daturum se nobis*; & postea subdit: *vt seruiamus illi*; quia non possumus Deo præstare aliquod obsequium, nec opus bonum, nisi ipse prius det nobis, à quo est omne bonum; vt docet Paulus ad Philippenses 1. & 2. *Qui cœpit in vobis opus bonum ipse perficiat.* De quo latè D. Augustinus *de prædestinat. sanct. c. 4. & 5.* & multis aliis in locis. Deinde quod ad seruiendum Deo requiritur animus tranquillus *sine timore*. Vt præsentem textum facilè intelligas, ita accipe. Vt liberati de manu inimicorum nostrorum sine timore seruiamus illi. D. Irenæus connectit cum antecedenti, & subsequenti, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, vt det nobis sine timore ex manu inimicorum nostrorum ereptis seruire sibi in sanctitate, & iustitia. Nam, vt ait Titus Bostrensis hîc: *Christi aduentus effecit, vt formidine vacui, ex inimicorum potestate eripiamur, neque enim vllum hostilium insidiarum sensum cepimus.*

Origen. *Bene operari à Deo venit.* Ad Philip. 1. & 2. August. Irenæus. Bostrensis.

Lucæ 1. 75. In sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

VERSIONES.

Theophylact. & Arias	In sanctitate, & iustitia coram ipso cunctis diebus vitæ nostræ.
Iansenius ex Græco.	In pietate, & iustitia coram ipso

EXPOSITIO.

19. NOTAT Caietanus, quod Propheta septem hîc apponit conditiones. Primò, libertas: *Liberati de manu inimicorum.* Secundo, diuina seruitus: *Seruiamus illi.* Tertio. Exclusio timoris seruilis: *Sine timore.* Quarto. Mũdiditia, *in sanctitate.* Quinto. *Iustitia* fidei, dando vnicuique, quod suum est. Sexto. Veracitas *coram ipso*;

Caiet.

ipso, vt excludatur omnis fictio, & simul significetur reuerentia, tamquam præsente Deo. Septimò. Perennitas, seu magis continuatio; *omnibus diebus*. Sed ad præsentem textum propiùs accedamus: *In sanctitate, & Iustitia.* Euthym. Theophyl. Euthymius, & Theophylactus per sanctitatem cultum Dei, seu reuerentiam erga diuina interpretantur; per iustitiam, eam, quæ est ad proximum, vt ait Theophylactus. Iustitia, hoc est, laudata in rebus humanis vita. D. Bonauentura. Bonauent. Sanctitate quoad ipsum Deum, *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum*, Leuit. 12. num. 44. Iustitia verò quoad proximum. Leuit. 12. Carthus. Hugo. D. Dionysius Carthusianus, Hugo. Et hæc mihi probabilior videtur. *In sanctitate*, id est, puritate mentali, omni terrena, & carnali affectione exclusa. *Iustitia* verò tam pro distributiua, & commutatiua, quam pro omni perfectione virtutum; quæ pietatem tam in Deum, quàm in proximum comprehendat.

20. *Coram ipso.* Vt hæc sanctitas, & iustitia non sit simulata, & ficta coram hominibus, sed vera, & propria coram Deo, scilicet, vt ait Vatablus in schol. Vatablus. *Coram ipso iudice, qui omnia nouit.* Rectè Maldonatus, & Toletus, *Coram Deo.* Maldon. Tolet. Opponit Euangelium legi, in qua homines non Deum, sed Moysem, vel alium Prophetam, seu Sacerdotem videntes, ambulantes per fidem Deo seruiebant. At in lege gratiæ sumus coram ipso Deo, *Excellentia legis gratiæ.* quia homo factus, & quia ipse nobiscum est quotidie in Sacramento Eucharistiæ. Matth. 28. Matth. 28. *Ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi.* Et ait textus, *Omnibus diebus.* In plurali, ait, quia in hoc sæculo sunt dies; at in Patria vna est tantum dies? cui nox, vel dies alterna non succedit. *Omnibus diebus*; ad differentiam legis veteris, quæ cum terminum respiceret, in aduentu Christi, in quo euacuata fuit, nullo modo poterat dici permanens omnibus diebus: quod propriissimè asseueratur de lege gratiæ, quæ est vsque ad finem mundi. *Tempus huius vitæ nostrum.* *Omnibus diebus nostris*; quia tempus huius vitæ nobis conceditur, vt nostrum sit, vt in eo possimus bene operari.

Lucæ 1. n. 76. Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias eius.

VERSIONES.

Syriacus. Tuque puerule, Propheta Altissimi vocaberis, quandoquidem ambulabis ante faciem Domini, vt pares viam eius.

Vatablus. Et tu puelle, Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini ad parãdum vias eius.

Beaulxames ex Græco. Et tu puelle omni publico testimonio Propheta Altissimi vocaberis.

EXPOSITIO.

21. HÆC est Cantici secunda pars: & ad filium conuertit sermonem, & est satis elegans apostrophe; & non sibi gratulatur Zacharias de tali filio, quod munere diuino sibi sit datus in senectute, ad illius leuamen, tamquam baculus, & vt sit hæres bonorum, ac ad suscitandum semen in Israël sed omnium priuatorum vtilitatum oblitus ad communem libertatem populi attollit oculos. *Et tu puer*, seu *puelle*. Nota illam coniunctionem *&*, ac si dicat: Tu puer non solùm in sanctitate, & iustitia eris coram ipso, sed etiam eris Propheta altissimi: quia excellentiori modo extitit Propheta, vt Christum digito ostenderet, ac populos ad ipsum adduceret. *Altissimi* nomine satis accommodatè Christum Dominum intelligunt. D. Hieronymus *in cap. 2. Isaia, n. 22. ad finem*, D. Ambrosius l. 3. *de fide cap. 2* D. Chrysostomus *homil. 2. in Matth.* D. Prosper *de prædictionibus Dei part. 1. cap. 14.* Beda *hic*. Hieron. Ambros. Chrysost. Prosper. Beda. Aliqui verò Recentiores aptè etiam per Altissimum æternum Patrem interpretantur, & videtur conuenientior cum sequentibus verbis: *Præibis parare vias Domini*; & cum Malachiæ 3. *num.* 1. vbi Pater Filio loquitur: Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. Vocaberis*, id est, eris, iuxta phrasim Hebræorum; nam supposito, quod aliquid in se ita est, rectè taliter vocatur. *Parare vias eius*; per *vias*, animæ interpretantur à Theophylacto, Theophyl. in quibus habitat Dominus. Communiter tamen per vias intelliguntur virtutes, fides, spes, charitas, quia per illas excluditur peccatum, & anima tendit ad Dominum; & ideo ait *parare vias* in plurali, non domum: nam hæc erit tantùm in Patria, quandiu autem sumus in hoc sæculo, tanquam viatores peregrinamur.

QVÆSTIO VII.

Quare octo dierum infantem alloquatur Zacharias?

RESPONDET primò cum Origene *homil. 10. in Lucam*, D. Ambrosio, Theophylacto, Beda, Carthusiano. S. Bonauentura, vsum rationis datum fuisse Ioanni in vtero matris, *Potuit enim*, vt ait S. Ambrosius, *vocem patris natus audire, qui Mariæ salutationem antequam nasceretur, audiuit.* 21. Origenes. Ambros. Theophyl. Beda. Carthus. Bonauent. Ambros. Secundò. Respondent aliqui, esse valdè vsitatum in sacra Scriptura, loqui ad res carentes ratione, & inanimatas 2. Reg. 1. num. 21. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat super vos.* Iosue 10. n. 12. *Sol ne mouearis.* 2. Reg. 1. Iosue 10. Beda. Bronon. Tertiò. Beda, Zacharias Episcopus, Brononius in Commentar. huius Cantici. *Nisi fortè*, ait Beda, *putandus est Zacharias propter eos, qui aderant, potius instruendo futura sui filij munera, quæ dudum per Angelum didicerat, mox vt loqui potuit prædicare voluisse.* *Ioannis magnalia prædicanda.* Zacharias, qui Angelo non credendo mutus factus est, mox vt habuit loquẽdi potestatem, non potuit se cohibere, quin prædicaret, quæ ab Angelo audierat, vt magnalia filij sui omnibus essent nota. Quartò. Origen. hom. 10. in Luc. Origenes. *Ideo*, ait, *reor, Zachariam festinasse, vt loqueretur ad paruulum, quia sciebat, eum post paululum in eremo moraturum, nec se eius posse præsentiam habere.* *Ioannes cito festinauit ad desertum.* Tam recenter natus Ioannes iam suspirabat desertum: & magno affectu ad ipsum ferebatur, vt delicias mundi fugeret, & tamquam vox clamaret; ideo patri fuit festinandum,

Theophyl. dum, nec totaliter eius colloquio priuaretur. Similia habet hìc Theophylactus *in præſenti.*

QVÆSTIO VIII.

Quare dicatur in Ioanne, præire ante faciem Domini?

23. Gregor. DIvvs Gregor.lib.2. in lib 2. Reg.c.8. *Ante faciem Domini, ait, præire deſcribitur qui in miniſterio ſuo non erat ſecuturus arbitrium ſuperioris hominis, ſed inſpirationem diuinitatis.* Et Simon Caſſian. Caſſian.lib.3.de Baptiſta. *Laudatur omnino,* ait, *præire ad honorem, & præparationem Domini ſubſequentis. Vituperatur autem, qui propria directione præambulat.* Iuxta quos præire ante faciem Domini, eſt, eius voluntatem facere. Secundò, Idē Gregor. D.Greg. Magn. *lib.5 in libros Reg.c.2* exiſtimat de ſolis iuſtis dici, eſſe ante Dominum, ſeu in conſpectu Domini: de peccatoribus verò poſt tergū. *De iuſti laude promittitur,* ait, *præibis ante faciem Domini.* Hinc Helias ait: *Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto,* 3. Reg.17.n.1. hinc Pſaluiſta dicit: *Exultent iuſti in conſpectu Dei,* Pſalm.44.n.4. *In conſpectu quidem Domini, vel ante Dominum ſtare eſt, teſtimonio bonæ conſcientiæ de amore conditoris præſumere. Stant quidem in conſpectu eius, qui ex merito magnæ actionis de ſuperna ſuâ cōditoris gratia ſecuri ſunt. Peccatores autem, cùm mala cōmittant, à facie Domini fugiunt, ſed cùm redire pœnitendo deliberant, quaſi poſt tergū Domini ſunt: quia & diſcedere longiùs nolunt, & tamen præſumere de Deo, quaſi amici non poſſunt. Hinc eſt, quod peccatrix mulier retro ſtetiſſe dicitur,* Luc.7.n.38. *Retro etiam illa ſtetit, quæ fimbrias eius tetigit,* Matth.9.n.20 *Retro quidem pro verecundia peccati.*

3. Reg.17 Pſalm. 67.

Iuſti in conſpectu Domini, peccatores retro.

Luc.7. Matth.9.

24. Pſalm.43. Valdè diuerſimodè loquitur Regius Vates de populo Dei, Pſal.43.n.5. *Dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam cōplacuiſti in eis: Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mādas ſalutes Iacob.* At *n.*11. ita fatur Propheta: *Auertiſti nos retrorſum poſt inimicos noſtros.* Seu, vt legit Chryſoſt. Chryſoſt. *Auertiſti nos retro.* Quid ſignificāt hæc tam diuerſa? Modò dicuntur eſſe in illuminatione vultus Dei, modo retro ponuntur? Expende myſterium. Dum iuſti apparent, & apti ad Dei beneficia accipienda: *Tu es, qui mandas ſalutes Iacob;* dicūtur eſſe in lumine vultus Dei. Dum verò peccatis opprimuntur. *Tota die verecundia mea cōtra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me,* n.16. tūc collocantur retrorſum, ac in inferiori loco poſt inimicos, vt ſic poſſint reuerti, ac pœnitentiam Ambroſ. agere D.Ambr. *Domine,* ait, *retrorſum nos eſſe voluiſti, vt extendamus nos ad ſuperiora, & ſemper ante nos attendamus.* Vide ſupra c.1 q.30.

Lucæ 1.*n.*77. Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionem peccatorum eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Vt des cognitionem vitæ populo ſuo.

Vatablus. Ad dandam cognitionem ſalutis populo eius per remiſſionem peccatorum ipſorum.

EXPOSITIO.

ECce finis prædicationis Ioannis, *Ad dandam ſcientiam ſalutis.* Et hoc magis 25. explicat quomodo præparabit vias Domini, nempe cogitatione Chriſti, quam ipſe dabit. *Ad dandam ſcientiam ſalutis.* Non ſalutem dat Ioannes, vt ait D.Bernard. *ſer. de prærogatiuis Baptiſtæ*; ſed ſcientiam ſalutis. Bernard. Nomine *ſalutis* Chriſtum optimè interpretantur, Euthymius, Theophylactus, Beda, Carthuſianus, quia ipſe eſt ſalus noſtra. Aliqui verò Recentiores cum Ianſenio, Toleto, per ſcientiam ſalutis intelligunt non ipſum Chriſtum, ſed ſcientiam ſalutarem, quam ipſe Chriſtus in nobis per fidem operatur. vnde ait D.bonauent. *Sine ſcientia non eſt ſalus.* Iſaiæ c.5.n.13. *Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam.* Et ne aliquis putaret, ait Beda, quod ſalus temporalis hìc promittebatur, propterea ſubdit: *In remiſſionem peccatorum.* Et conſidera cùm Simone Caſſiano *lib.3.de de Baptiſta.* Hoc eſſe proprium officium prædicatoris miſſi à Deo, oſtendere viam ad remiſſionem peccatorum, & non de alis tractare, quæ poſſunt delectare. *Plebi eius.* Communiter Patres & Expoſitores per *plebem* intelligunt populum Iudaicum, ad quem Chriſtus miſſus eſt. Tamen D. Ambroſius *lib.1. de vocatione Gent.cap.6.* D.Dionyſius Carthuſianus, Vniuerſum populum credentium intelligunt; in omnium enim ſalutem venit Chriſtns [sic] Dominus. Et ideo hæc expoſitio accommodatior

Euthym. Theophyl. Beda. Carthuſ. Ianſen. Tolet. Bonauent. Iſai. 5. Beda. Caſſian. Ambroſ. Carthuſ.

Lucæ 1.*n.*78. Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos oriēs ex alto.

VERSIONES.

Vatablus. Per intimam miſericordiam Dei noſtri, qua viſitauit nos oriens ex alto.

Syriacus Quibus inuiſit nos oriens ex alto.

D.Ambroſius. lib.1.de voc. Gent.c.6 Propter viſcera miſericordiæ Domini, quibus viſitauit nos oriens ex alto.

Tert.lib aduerſ.Iudæos. Fulgente lumine ex alto viſitauit nos

Ianſenius ex Græco. Viſitauit nos germen ex alto.

Aliqui Recentiores ex Græco. Viſitauit nos oriens ex ſublimitate.

EXPOSITIO.

EVTHYMIVS, Theophylactus, Ianſenius connectunt antecedentia verba 26. cum hìs, *Præibis ad dandam ſcientiam ſalutis in remiſſionem peccatorum,* quæ peccatorum remiſſio per viſcera miſericordiæ Dei ad nos venit. Et hic modus commentandi ſatis aptus eſt. Aptior mihi videtur, ſi ad omnia ſuperiora memorata referatur. Ac ſi dicat Zacharias: Cuncta, quæ dixi, per viſcera miſericordiæ Dei, id eſt, per nimiam ſui charitatem nobis obuenerunt. Et nota cum

Euthym. Theophyl. Ianſen.

Barradas. Barradas], quod postquàm Zacharias fecit mentionem de filio suo: *Et tu puer Propheta Altissimi*, ac nomen ei impositum venit in mentem, statim recurrit ad viscera misericordiæ Dei, quæ in hoc puero maximè effusa sũt. *Per viscera misericordiæ*, seu vt legit D. Ambrosius, *Propter*, & Græcum nomen hoc aliquando significat, *Viscera misericordiæ*, id est, vt Theophylactus, non propter opera nostra, sed propter nimiam, intimam, ac infinitam misericordiam suam. *Dei nostri*, sub nomine *Dei*, Patrem Titus Bostrensis, filium Hugo interpretatur. Et hîc secundus aptior ad sequentia. *Visitauit nos*, factus homo, tripliciter, vt ait D. Bonauentura, consolando homines, illuminando, ac docendo intellectum, *illuminare his*. Tertiò dirigendo, ac rectificando affectum, *ad dirigendos pedes nostros*.

In Baptista maximè sunt viscera misericordiæ Dei. — Ambrof. — Theoph. — Bostrensis. — Hugo. — Bonauent.

27\. *Oriens ex alto* Iansenius legit, *Germen ex alto*, quod propriè de Messia dicebatur; & idem verbum Græcum est hîc, & Isai. 4. num. 2, *In illa die erit germen Domini*. Hieremiæ 33. n. 15. *In tempore illo germinare faciam Dauid germen iustum*. *Germinare*, est, ex terra nasci. Psalm. 84. num. 12. *Veritas de terra orta est*. Ex Græco, id est germinauit, ita ex Iansenio. Quæ expositio, si vera est: germen oriens ex alto, cùm propriè dicatur germen ex terra prodire, est Christus Dominus natus ex beatissima Virgine, quæ est mons valde sublimis; & altus in sanctitate. Vt explicat D. Bernardus, serm. de beatissima Virgine. *Fundamenta eius in montibus sanctis*. Tamen verè, & propriè legendum est non *germen*, sed *oriens*; nam nomen Græcum hîc positum, verè & propriè significat locum syderum, vnde Sol oritur; vt communiter hîc notant recentiores. Et solùm per quandam similitudinem potest traduci ad herbas, & arbores. Et hæc metaphora orientis Solis cohæret cum consequentibus: *Illuminare iis, qui in tenebris sedent*. Dicitur Christus Dominus Sol oriens, quia sicut hic materialis paulatim consurgit, & effudit radios suos; sicut Christus lumine suæ doctrinæ paulatim mundo se manifestauit. Dicitur *oriens*, sicut etiam *Malach. 4. n. 2. Zachar. 3. n. 9. & 6. n. 12* Non ortus, vel oriundus, sed oriens, quia semper oritur à Patre, & semper est ortus ex alto, id est, ex diuinitate Patris.

Iansen. — Isai. 4 — Hierem. 33. — Psalm. 84. — Iansen. — Bernard. — *Christus paulatim se manifestauit.*

QVÆSTIO IX.

Quare ait Zacharias: Per viscera misericordiæ Dei nostri?

28\. HÆc similitudo dupliciter explicanda est. Primò. Vt est communis sententia Patrum & Doctorum, phrasis est Hebraica, quæ significat magnum, & intimum commiserationis affectum, & Hebræi tenerrimum matris affectum visceribus inhærentem, qui ex qualibet minima occasione, vel vmbra periculi excitatur, hac voce exprimebant, quia viscera membra sunt blandissima, quæ spiritibus vitalibus maximè abundant; vnde qualibet occasione amoris vel tristitiæ vehementissimè commoueri dicuntur, 3. *Reg. 3. n. 26.* De quadam matre sic loquitur Scriptura: *Commota sunt quippe viscera eius super filio suo*. Genes. ... *n. 10. Commota sunt viscera Ioseph super fratres* ... legit, *Incaluerunt miserationes eius.*

3\. Reg. 3.

Vnde, vt Zacharias significaret eximiam Dei charitatem erga nos, non dixit, per misericordiam Dei, sed per viscera misericordiæ, quasi considerans, vel in æterno parente, vel in filio iam homine facto tenerrima membra, quæ ad nostri commiserationem commota sunt. Vnde simili modo loquendi vtitur Paulus *ad Philipenses. c. 1. num. 18. & ad Philem. num. 12.* Ad Philip. 1. Ad Philem.

29\. Vnde nota, quod antequam Deus fieret homo, in toto veteri Testamento non inuenies dici viscera misericordiæ Dei nostri, quia quamuis Deus sit valdè propensus ad misericordiam, aliquando se continebat, ne humanæ miseriæ subueniret. Vnde ait Is. 63. n. 15. *Vbi est zelus tuus, & fortitudo tua, & multitudo viscerum tuorum, & miserationũ tuarum? Super me continuerũt se*. At vbi Deus nostram assumpsit naturã, & nostri similis effectus, tenera dilectione eius cor, & viscera ad miserendum commouentur. Vnde in persona Christi ait Regius Vates, Psal. 21. n. 15, *Factum est cor meum tanquã cera liquescens in medio ventris mei*, seu vt legit Nibiensis: *In medio viscerũ meorum*; quia vt ait Dydimus, *Viscera Christi, quæ ante passionem erant clausa erga hominem, per passionem maximè se ostenderunt*. Et hîc primus explicandi modus est verissimus, & maximè literalis huic textui.

Isai 63. — *Deus factus homo multo propensior ad miserandum.* — Psalm. 21. — Nibiensis. — Didimus

30\. Secundam explicationem horum verborum, *per viscera misericordiæ*, nobis inculcat. Abb. Cellens. lib. de Panibus, c. 19. *Visceribus, ait, misericordia sua charitas Iesu ab effusione, imò à profusione lateris sibi non pepercit, vt te semel in ipsis cauernis pedum, manuum, & lateris, quasi columbam, per hãc aperturam receptum, ad omne consilium admitteret, gaudiis admisceret. hæc misericordia Dei viscera, in quibus visitauit nos, qui pinguedine, & adipe benedictionum suarum pauit, seu reparauit nos*. Voluit Christus Dominus aperturas in suo corpore, per quas in suis visceribus nos reciperet, vt ipsa tanquam muri: *Ego ero ei murus ignis in circuitu*, Zachar. 2. n. 5. ab omni imminenti periculo nos liberarent. Matres ex blãdissimo amoris affectu, dum vidẽt suos natos in aliqua occasione mortis, vel periculi, commouentur earũ viscera, vt eos in se recipiant ad vẽdicandũ illos ab omni malo. Sed id, quod matres præstant in affectu, Christus habuit in effectu, vt ipse ait per Isai. 46. n. 3. *Audite domus Iacob, & omne desiderium domus Israël, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua*. Seu, vt explicat D. Thomas, *Qui gestamini à meis visceribus*, Cuius eximiæ indulgentiæ aliquale vestigium videri potest in cete, de quib. refert Cœl. Rhod. lib. 11. c. 11. *Partu edito, si quid interim se se ostenderit formidolosius, aut quid insidiarum moliantur pragrandes belluæ, quo catulos tueantur securius, affectu materno exsuperante omnia, aperire amplius ora memorantur, ac dente innoxio partus percipere, & intra vterũ recipere denuo, vt periculi facie discussa, velut ruminantia reuomant rursum.*

Cellens. — Zachar. 2. — *Christus tanquam murus suos tuetur* — Isai. 46. — D. Thom. — Cœl. Rhod.

QVÆSTIO X.

Quare dicitur, per viscera misericordiæ *non verò* dilectionis?

31\. RESPONDEO, quod misericordia magis explicat magnitudinem indulgentiæ, ac benignitatis Dei erga nos; misericordia, vt docent

August. D. Thom. cent D. Augustinus *lib. 9. de ciuitate cap. 5.* & D. Thomas 2. 2. *quæst. 30. artic. 1.* Semper tendit in hominem ærumnis ac calamitatibus affectum; amor verò non solùm in hunc, sed etiam in eum, qui magno honore, & dignitate est insignitus, aliquando fertur. Deinde misericordia ex sua natura magis excludit meritum, quia cùm fit ex intima compassione, solùm considerat alienam miseriam; at verò dilectio benemeritum sæpè respicit: Amo quia amor; cùm autem aduentus Filij Dei fuisset ex nullo præcedente merito, accommodatiùs explicatur per misericordiam, quam per dilectionem. *Aduentus Dei fit ex summa misericordia.*

Lucæ 1. n. 79. Illuminare iis, qui in tenebris, & in vmbra mortis sedent ad dirigẽdos pedes nostros in viã pacis.

VERSIONES.

Syriacus. Vt luceat iis, qui sunt in tenebris, & in vmbra mortis sedent, vt dirigat pedes.

Arias. Apparere iis in tenebris, & vmbra mortis sedentibus, dirigere pedes nostros.

Euthymius Vt appareat iis, qui in tenebris.

Theophylact. Vt illuscescat iis,

Caietanus Illuscesce iis, qui in tenebris,

Tertullianus lib. aduers. Iudæos. Illuminare iis, qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis detinebamur.

Aliqui ex Græco. Ad dirigẽdos pedes nostros in viam prosperam.

EXPOSITIO.

32. ROSEQVITVR Zacharias metaphoram, quam incepit, dicens, Christum ortum esse ex alto, tanquam Solem, cuius natura, & munus est, eos illuminare, qui in tenebris sunt, quasi hoc veluti probans Christum Dominum verum Deum; quia solus ille, qui erat oriens ex altitudine diuinitatis; poterat respicere, & illuminare miserrimos sedentes in tenebris. Deinde ostendens Christi, qui in natura erat veluti Sol, munus esse, non despicere, vt illuminaret infimos, & abiectos. *Illuminare iis,* variè legitur; à quibusdam in imperatiuo, tanquam sit oratio deprecatiua: O Sol oriens illuscesce, sed ad hoc non est fundamentum in Græco. Alij in coniunctiuo, *vt illucescat,* vel *appareat.* Propriè tamen in Græco est: *Illuminare;* & ita noster interpres secutus. Et ideo dixit; *Illuminare,* non eos, sed *iis;* casum dictionis Græcæ secutus. *In tenebris,* id est, in ignorantia lucis rerum diuinarum.

33. Gregor. Bernard. *Et vmbra mortis.* D. Gregorius *lib. 4. moral. cap. 17.* D. Bernardus *in decl. ad Gul. Abb.* intelligunt de miserabili statu peccati, cùm quis latet ab amoris diuini notitia. Hugo, *Vmbra mortis,* id est, obliuio. Iob. 3. num. 1. *Obscurent eum* Hugo. Iob. 3.

tenebræ, & vmbra mortis. Glossa, id est, obliuio, quę delet memoriam, vt mors peccatum. Theophylactus, *Peccatum, ait, est vmbra mortis: ideo autem vmbra mortis dici opinor peccatum, quòd sicut vmbra sequitur corpus, sic vbi mors, illic, & peccatum: & ita meritò peccatum dicitur vmbra mortis, quia semper comitatur ipsum mors.* Sicut vmbra resultat ex corpore, ita mors ex peccato. Possunt etiam per *vmbram mortis* accipi occasiones peccati, quia ipsas immediatè concomitatur peccatum. D. Chrysostomus *homilia 87. in Matth.* D. Augustinus Epistol. 108. Sedentes; per quos aliqui apud D. Dionysium Carthusianum intelligunt Patres in Limbo aspectu Dei carentes; sed tunc non possunt eis accommodari, quæ sequuntur: *Ad dirigendos pedes nostros.* Per *sedentes* ergo tam Iudæi, quàm Gentiles sunt interpretandi, quia licet notitiam veri Dei haberent, multis tamen erroribus erant implicati, nec intelligentiam legis obtinebant, nec Prophetas de aduentu Christi penetrabant: Gentiles verò, quia omnino erant destituti notitia veri Dei & salutis. *Ad dirigendos pedes nostros,* id est, nostros affectus. Psalm. 79. n. 3. *Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos.* In viam pacis; in viam salutis, & beatitudinis. *Psalm. 13. n. 3. Isai. 59. n. 8.* Dicitur *via,* quia communis est omnibus volentibus per illam ambulare; *& pacis;* quia ibi est vera pax, & vnitas. Glossa. Theophyl. Chrysost. August. Carthus. Psalm. 79.

Lucæ 1. n. 80. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque ad diem ostensionis suæ ad Israël.

VERSIONES.

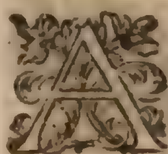
Syriacus. Puerulus autem crescebat, & corroborabatur spiritu, & in deserto fuit ad hunc vsque diem, quo se ostenderet apud Israël.

Vatablus. Et corroborabatur spiritu: eratque in desertis.

Salmer. tom. 3. tract. 24. ex Græco. Puer autem crescebat, & se ipso validior, ac robustior fiebat spiritu.

Euthimius Vsque in diem, quo demonstrandus esset Israël.

EXPOSITIO.

D historiam Ioannis reuertitur Euangelista. Et quia vsque ad eius prædicationem nihil scribere decreuerat, ideo vno verbo ait: *Crescebat corpore, & confortabatur,* scilicet, *spiritu;* seu, vt legit Salmeron, *se ipso validior fiebat spiritu;* quia Ioannis virtutes cum nullo alio possunt comparari, nisi cum se ipso. *Et erat in desertis,* non *in deserto;* quia spiritus Ioãnis omne desertum impleuerat. Abiit Ioannes in desertũ, vt ait D. Bonauentura, vt ibi religiosam duceret vitam in conuentibus, seu speluncis Prophetarũ Eliæ, ac veterũ Carmelitarum, vt infrà dicemus. abiit in desertũ, vt ait Beda: *Ibi purior aer est,* 34. *Ioannis virtus ex ipso solum potest explicari.* Bonauent. Beda.

celum apertius, & familiarior Deus. Spiritus enim purus ab aëre, ac flatu mundi veluti coinquinatur. Euthymius. *Oportebat enim eum à teneris, quod aiunt vnguibus ad virtutem exerceri, & vt liberè argueret, & Christi, qui à se annuntiaretur, testis fide dignus esset.* Similiter Theophylactus, Bostrensis, & alij. Excellentia vitæ testimonio maximè probatur.

Puritas ab aere coinquinatur. Theoph. Bostrensis.

35. Indicat hîc Euangelista Ioannem à primis annis in desertum secessisse; quo verò ætatis anno? Origenes *homilia 9. & 11.* existimat tempore infantiæ in solitudinem abiisse. Nicephorus *lib. 1. cap. 4.* ait, quod Ioannes alterum cum dimidio annum agebat, quando vnà cum matre Elizabeth, Angelo duce, secessit in desertum. Cedrenus in compendio historiæ, anno tertio ætatis. Franciscus de Maironis *serm. de Baptista* quinto ætatis abiisse in eremum. Mihi persuadeo, quod Elizabeth crudelem manum Herodis fugiens, quando de cæde Innocentium agebatur, vnà cùm filio suo petiuit desertum. De anno, quo contigit mors puerorum, infrà commodiùs dicetur.

Quo ætatis anno Ioannes fuit in deserto. Origen. Nicephor. Cedrenus. Mairon.

CAP. X.

De reuelatione Ioseph in somnis.

Matth. 1. n. 8. Christi autem generatio sic erat.

VERSIONES.

Euthymius Iesu Christi natiuitas ita fuit.

Vatablus. Iesu vero Christi natiuitas talis erat.

EXPOSITIO.

1. POST natum Ioannem, post reditum Virginis in domum suam, tumescentis vteri indicio sanctissimus fœtus cœpit se manifestare: ex quo turbatur Ioseph. *Christi autem generatio sic erat.* Quare hoc addidit hîc Euangelista? Imperfect. *homilia 1. in Matth.* Postquam Euangelista narrauit aliorum generationes, ne aliquis existimaret, Christum eodem modo, ac alios genitum fuisse; ideo disiungens ab aliis explicat, *Sic erat*; id est, longè aliter erat, nempe eius mater inuenta est de Spiritu Sancto. Et quamuis aliqui legant: *Iesu Christi natiuitas.* accommodatiús tamen noster interpres legit, *Christi generatio*; hoc enim magis explicat id, quod Euangelista intendebat. Quare Christi, & non Iesu Christi generatio dicitur? D. Paschas. lib. 2. in Matth. *Christi nomen solum sine additamento Iesu hic posuisse creditur, vt nomen Iesu, quod substantialiter illi inerat, Angelo dicendum reseruaret.* Euangelista tantùm nomen ob suam humilitatem Angelo pronuntiandum relinquit. *Generatio erat*; non *fuit*, vel *facta est*. D. Chrysolog. *sermone* 146. D. Hildephonsus lib. de Virgine Maria. *Non ais Euangelista,* inquiunt, *generatio Christi sic facta est, sed erat; quia Christi generatio erat apud Patrem, quando generabatur ex matre; vnde quod erat, semper erat, & vtique ex æternitate erat.*

Imperfect. Paschas. *Quanta sit excellentia nominis Iesu.* Chrysol. Hildeph.

Matt. 1. n. 18. Cùm esset desponsata Mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

VERSIONES.

Euthymius. Cùm esset desponsata Mater eius Maria ipsi Ioseph, priusquā conuenirent, reperta est prægnās esse è Spiritu sancto.

Syriacus Priùsquàm societatem inirent, inuenta est habens de Spiritu sanctitatis.

Vatablus. Inuenta est grauida è Spiritu sancto.

Ioan. Mariana ex Syriaco. Cùm esset vendita.

EXPOSITIO.

CVM *esset desponsata.* Quamuis Beatissima Virgo Ioseph esset in matrimonium tradita, & Virgo vxor, & Ioseph maritus dici possint; verecundius tamen, & honestiùs sponsa, sponsus vocantur; quia nulla intercessit copula coniugalis. Eximia puritas non solum luxuriæ turpitudinem respuit, sed etiam nomen illam olfaciens. Impudica mulier Putipharis dicebat adolescenti Ioseph, *Dormi mecum*, Genes. 39. num. 7. Ipse verò respondebat, *Quomodo possum hoc malum facere?* Castus adolescens non solùm luxuriam declinat, sed etiam nomen mutat, vt *ibi* notat Chrysostomus, *Mater Iesu Maria.* Idem Chrysost. homilia 4. in Matt. *Non dixit,* ait, *Virgo Maria, sed simpliciter mater, vt sermo in primis nihil noui afferens absque difficultate caperetur. Propter quod priùs preparans auditorem, quasi ad aliquid eorum, quæ ex more veniunt, audiendum, & hac interim sibi expectatione deuincens, tunc demum infert, quod iure omnes queant, & de nouitate rei, & de maiestate mirari, dicens: Inuenta est ab Spiritu sancto.* Res magna non subitò proponenda, sed quasi ab vsitatis incipiendo, ad maiora deueniendum est. Cur autem desponsatæ dicerentur venditæ, vide cap. 5. n. 17. *Maria Mater Iesu.* S. Petrus Chrysologus sermone 146. *Maria mater, & quando non Maria mater?* Vbicumque nomen Mariæ, reperis, statim matrem esse intelligis, Virum Mariæ, de qua natus est Iesus *Vocatus est Iesus, & Mater eius,* Ioan. cap. 1. num. 1. Ipsa enim mater est Iesu, & omnium peccatorum. *Ioseph,* explicat nomen sponsi, de quo multa in quæstionibus. 2.

Puritas non solum luxuria, sed nomine tantum offenditur. Genes. 39. Chrysost. Idem. *Res magna paulatim persuadenda.* Chrysol. *Maria semper mater.* Ioan.

Antequam conuenirent, sicut etiam infrà: *Non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum.* Impius Heluidius dicebat, quod post partum conuenerunt. Sed iste hæreticus non sapit modum loquendi vsitatum Scripturæ, vt notant sancti Patres, Hieronymus, Chrysost. S. Thomas & 3.

Hieron. Chrysost. D. Thom.

& alij: nam quoties dicimus, aliquid non factum esse, non significatur, factum esse postea. Ait Propheta Regius: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos meos, scabellum pedum tuorum*, Psalm.109. num.1. & Dominus Matth.vlt. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem saeculi*: Non est sensus, quod vbi posuerit inimicos sub pedibus, non debeat ampliùs sedere ad dexteram: vel quod post saeculi consummationem non sit futurus Christus nobiscum. Similiter Deuteron.vlt.n.9. dicitur: *Non cognouit homo sepulchrum Moysis vsque in praesentem diem.* Non autem significatur, post illum diem notum esse sepulchrum Moysis. Ita nec quod postea Maria, & Ioseph conuenerint. *Inuenta est*, vt ait Imperfect. homilia 1. in Matth. *Sine dubio à Sponso suo Ioseph, qui zelotypo amore semper se admonente, vitam circumspiciebat Mariae*. Vbi est vehemens amor, vel maxima solicitudo, nunquam res amata à conspectu oculorum recidit. *Inuenta est in vtero*, non in corde, quia naturali modo ferebatur Christus in vtero. Et non ait: inuenta est praegnans, *sed inuenta est in vtero*, vt alludere videatur Euangelista ad promissionem Dei factam Dauid. Psalm. 131. n.11. *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Tam verax est Deus in suis promissionibus, vt eodem modo, & eisdem verbis, quibus promisit, eisdem adimpleat. *E Spiritu sancto*; nempe illius virtute; non tamen explicat, quomodo Christus sit conceptus; vnde ait Euthymius: *Tu verò ne quaeras, quomodo conceperit; hoc enim Euangelista non docuit, eo quod incomprehensibile sit, solique Trinitati cognitum.* Quare Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto: vide *cap.5. quaest.47.*

Psalm.109. Matth.vlt. Deut.vlt. Imperfect. *Deus verax in suis promissionibus.* Psalm.131. Euthym. *Incarnatio incomprehensibilis.*

QVAESTIO I.

Vtrùm quando Angelus hic apparuerit, Virgo, & Ioseph essent iam in eadem domo?

4. *De voto beatissimae virginis.*

MVLTA hîc latè disputant Authores. Breuiter suppono ex communi sanctorum Patrum sententia, Beatissimam Virginem votum emisisse perpetuae virginitatis, quo non obstante, verum matrimonium extitit inter ipsam, & Ioseph, vt docent D Augustinus *lib. 1. de nupt. & concupisc. cap.11.* S. Hieronymus *contra Heluid.* S. Basilius *homilia 125. de humana Christi generatione*, D. Ambrosius *de institut. Virgin. cap.6.* S. Thomas *3. part. quaest.29. art.2.* Et hoc manifestè constat ex verbis Angeli infrà referendis: *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Et hoc etiam constat ex communi traditione Ecclesiae, ac sanctorum Patrum. Nec enim copula coniugalis est de essentia matrimonij, vt rectè probat VValdens. *tom 2. de Sacram. cap.130.* & docet Concilium Florentinum *in decreto Eugenij*, & Tridentinum *sess.24.* vbi facit distinctionem inter matrimonium ratum, & consummatum. Nec obstat votum emissum à Beatissima Virgine de sua perpetua virginitate: quia diuina inspiratione, & reuelatione consensum praestitit matrimonio, certa existens suam semper virginitatem à Deo conseruandam.

August. Hieron. Basilius. Ambros. D. Thom. VValdens. Florentin. Trident.

Sed dubium est: An Beatissima Virgo Maria, & Ioseph tempore Conceptionis Verbi in eadem domo iam habitauerint? Negant Beda *hic*, Petr. Damian. *lib.5. Epist.11.* Caietanus *in commentar. ad 3. part. quaest.29. art.2.* Baronius *tom.1. annalium in apparatu.* Quia hîc dicitur Beatissima Virgo desponsata: ergo adhuc non erat data in vxorem. Secundò. Quia hîc dicitur, *antequam conuenirent*; adhuc ergo in eadem domo non habitabant. 5.

Beda. Damian. Caiet. Baron.

Communis & vera sententia sanctorum Patrum tenet, Virginem tempore Conceptionis Verbi iam in eadem domo cum Ioseph habitasse. D. Chrysostomus *homilia 4. in Matth.* Imperfectus *homilia 1.* S Epiphanius *haeresi 78.* S. Gregorius Nyssenus *de Christi natiuit.* D. Fulgentius *de gratia Christi, cap.3.* D. Bernardus *homilia 2. super Missus est*, D. Thomas *3. part. quaest.29. art.2. ad 3.* Communiter Recentiores, Suarius *2. tom. 3. part. disp.7. sect.2.* Maldonatus, Iansenius, Barradas, & alij *hic*. Et ratio S. Thomae hoc manifestè probat. Nam aliàs non esset satis prouisum famae Beatissimae Virginis Mariae? nam si non esset in domo, Conceptio non reputaretur vt maritalis. Deinde Angelus ait; *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Fundamenta contraria minimè probant, vt iam patet ex nostra expositione. 6

Chrysost. Imperfect. Epiphan. Gregor. Fulgent. Bernard. D. Thom. Suar. Maldon. Iansen. Barradas.

QVAESTIO II.

Quare ex Virgine desponsata nascatur Christus?

SATE hanc quaestionem tractaui *cap.5. q.18.* Nunc verò addo primò. Ex Imperfecto homil.1. in Matth. *Quoniam futurum erat*, ait, *vt omnes Sancti de Virgine nascerentur, Ecclesia desponsata Christo, ideo Christus nascitur de Virgine desponsata, ne dignius nascerentur serui, quam Dominus.* Non est seruus maior Domino suo, serui nascituri erant de Ecclesia Virgine desponsata Christo: ergo à fortiori Christus debuit nasci de Virgine desponsata. Sed instat difficultas. Quia serui nascuntur ex Virgine desponsata Christo; Christus vero ex Virgine desponsata homini. Sed verum est, quod Ioseph sit homo, at homo purissimus, in terra aeterni Parentis figurâ gerens, vt ait S. Petr. Chrysolog. *serm. 48.* D. Epiphan. haeresi 5. *Ioseph faber in terris pater putabatur Domini Saluatoris, nec ab hoc opere Deus, qui verè est Pater Domini nostri Iesu Christi, excluditur; nam ipse est faber, qui mundi machinam mirabili potentia fabricauit.* Imò, vt ait S. Damascenus *orat.3.* Deus voluit, vt Ioseph habeat vicem Patris per respectum ad Christum Dominum. Pater in aeterna generatione essentiam, & omnia attributa communicat Filio, & Spiritui sancto, at nomen *Patris*, vt incommunicabile, sibi retinet; hoc tamen eminentissima quadam participatione communicauit Ioseph, vt pater Christi putatiuus diceretur; & ita Virgo Maria, quae desponsata erat Deo, desponsaretur Ioseph tanquam Dei personam delineanti, ac adumbranti, de quo infrà. 7.

Imperfect. *Non est seruus supra dominum.* Chrysolog. Epiphan. Damascen. *Ioseph figurâ aeterni Parentis agit.*

Secundò Nascitur Christus ex Virgine desponsata, vt denotetur quod solùm illa, quae data erat Ioseph in matrimonium, aptissima aestimabatur, vt 8.

Ioseph conuenientissimus sponsus Virginis.

vt in matrem Iesu eligeretur, vt *quaest.* 17. dicam ex Euthymio. Quia conuenientissimum fuit, vt Christus nasceretur de Virgine desponsata, vt est de fide certum: ergo nullus dabatur de facto tam conueniens sponsus, sicut purissimus Ioseph, qui, extincto fomite, in eadem domo cum pulcherrima Virgine permaneret. Gerson Cancel Pa. is. ser. de natiuit. Virginis. *Sicut decuit, ait, vt Virgo summa puritate niteret, sic decuit, vt haberet suo modo parem sponsum purissimum, qui cum perpetua virgine Virgo permaneret; vterque regali progenie illustris, vterque sanctificationem in vtero recipiens, cum Maria plena gratia fomitem reprimente mansit Ioseph repletus gratia, peccatum mortale quodlibet superante.* Sanctificationem Ioseph latè probat Ioannes Carthagena *tom.* 1 *lib.* 4. *homil.* 3. Fomitem extinctum fuisse, tenent Ekius *sermone de sancto Ioseph.* Iacobus Episcopus Chrysopolitanus *in Canticum Virginis.* Deinde, quia perfectum matrimonium, vt sic cum summa pace, requirit magnam inter coniuges similitudinem. Quae inter Beatissimam Virginem, & Ioseph excellentissima extitit: Deus enim suaui modo omnia disponit. D. Bernardus tom. 3. de S. Ioseph. *Quomodo cogitare potest mens discreta, quòd Spiritus sanctus tanta vnione (coniugij scilicet) vniret menti tanta Virginis aliquam animam; nisi & virtutem operatione simillimam? Vnde crede, Ioseph fuisse mundissimum in virginitate, profundissimū in humilitate, ardentissimum in charitate, altissimum in contemplatione, vt esset adiutorium simile Virgini.* Hanc etiam similitudinem, quae inter sanctissimam Virginē, & Sponsum suum Ioseph dabatur; optimè explicat Rupertus *in c.* 1. *Matthaei*, commentans illa verba, *Ioseph virum Mariae*, ita ait Venerabilis Abbas. *Quomodo enim, vel in quo coniugati fuerunt? Nimirum in eo, quòd vnus spiritus, & vna fides erat in eis;* & post pauca ait. *Spiritus sanctus amborum coniugalis amor.* Ita Ioseph, & Maria erant similes, ac coniuncti inter se, vt in eis esset vnus spiritus, & vna fides; & hoc non tantum ratione matrimonij, quantum ratione virtutum, & gratiae, & ideo ait Doctor, *Spiritus sanctus amborum coniugalis amor.* vnde Virgo maximè eum dilexit. Adest Mariae Angelus annuntians Incarnationem diuini Verbi, & ait, *Ecce concipies, & paries.* Virgo consensum praebens inquit, *Fiat mihi secundùm verbum tuum.* Hoc, vt ex Patribus ac Toleto dixi *suo loco*: Fiat mihi virtute Spiritus sancti, sine ope viri, absque laesione meae virginalis puritatis, vt tu dicis; ita enim amore afficiebatur ad castitatem, vt quantum erat ex se, etiam ob supremam dignitatem, nollet suam virginitatem in re ipsa in discrimen ponere; voluit tamen habere Ioseph in sponsum ex qua desponsatione secundùm falsam hominum opinionem, qui ignorantes mysterium, cùm vidissent eam grauidam, poterant aliquid sine fundamento contra suum eximium pudorem suspicari, ita enim suum dilexit Ioseph, vt ob illum habendum in sponsum, vanas, ac commentitias hominum opiniones, ac praesumptiones neglexerit.

In Ioseph peccati fomes extinctus. Gerson. Carthag. Ekius. Iac. Chrys. *Magna similitudo inter Ioseph, & Virginem.* Bernard. *Virtus Ioseph.* Rupe. Tolet. *Virgo maximè dilexit de desponsatione Ioseph.*

9\. D. Matthaeus *cap.* 1. *num.* 16. ait: *Ioseph virum Mariae, de qua natus est Iesus.* Sed quare genealogiam Saluatoris scribens inter Christi parentes apponit Iosephum, qui secūdùm naturam Christi Pater minimè extitit? Agnouit sacer Historiographus genealogias Christianas, non tantum interseri ex propagatione carnis, quantum ex ordine gratiae, ac commodatione virtutis, vidit enim Iosephi virtutes propinquissimas Saluatori, tanquam patris filio; & ideo non dubitauit inter IESV parentes Iosephum annumerare. Rupertus lib. 1. de Trinitate in Euangelist c. 4. *Quae ratio est*, ait, *vt generationis linea contingat Iosephum, qui Iesum Christum non genuit? Euangelista diuinitus generationem carnis Christi minus curauit, quae paucorum erat, nec eisdem ad salutem sola sufficiebat, sed ad generationem gratiae intendit, quae ad salutem sola sufficere valet.* Narrat S. Matt. 2. n. 16. quomodo Angelus apparet Ioseph, & eum monet de fuga in Aegyptum cum puero, & Matre, & subdit de Ioseph; *qui consurgens accepit Puerum, & Matrem eius, & secessit in Aegyptum.* Cur singulariter ait Euangelista, quod Ioseph secessit; Cur non, inquit, quod Iesus, Maria, & Ioseph secesserunt, adeò enim coniugebantur, ac vniebantur inter se Iesus, Maria, & Ioseph, quod dū scribitur secessus Ioseph in Aegyptum, ibi etiam denotatur aduentus Iesus, & Mariae, ob mutuā enim charitatem diuidi, & separari non poterant.

Matth. 1. *Ioseph virtute Christo similis.* Rupert. Matth. 2. *Intima coniunctio inter Iesum, Mariam, & Ioseph.*

QVAESTIO III.

Quare Virginis sponsus Ioseph appelletur?

COMMVNIS est solutio. *Ioseph* interpretatur incrementum: nam in tantum creuit eius dignitas, vt esset Virginis sponsus, & pater legalis Christi. Ex quo ait Alber. Magnus hic: *Laus Ioseph exprimitur in quatuor. In Dei, ac Angelorum familiaritate, in clarorum virorum aequiuocatione, in propositi sanctitate, & virtutis commendatione.* Quod latè prosequitur. In Dei familiaritate; concessum est enim Iosepho, cum Deo habitare, & conuersari, ac vt primus omnium mortalium eum natum videret. Moyses maximè expostulabat à Deo: *Ostende mihi faciem tuam*, & tantū ei datum est posteriora videre, Exod. 33. num. 23. At Iosepho datum est, non solùm faciem eius videre, sed etiam in osculis, & amplexu habere. In familiaritate Angelorum, saepè cum Angelis alloquitur. Dum esset in Aegypto, ei Angelus apparet, & ait: *Surge, & accipe Puerum, & Matrem eius, & vade in terram Israel*, Matth. c. 2. num. 20. Et postea admonitus ab Angelo: *Secessit in partes Galilaeae*, ibid. num. 22. Cur quando Angelus ei apparet primò, non statim determinat, vt vadat in Galilaeam? Glossa, *Vade in terram Israel. Non determinat, in quā partem, vt dubitāte Ioseph Angelus reuertatur.* Adeò cùm Ioseph Angeli delectabantur, vt occasiones quaererent, vt frequenti eius allocutione fruerentur. Postquam Magi Christum adorauerunt, *Accepto responso in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam*, Matth. 2. n. 14. vbi ponderat D. Paschas lib. 2. in Matth. *Non per Angelum vti ad Ioseph, haec responsio facta dicitur, sed sanctorum Patrum traditio est, ab ipso Domino diuinitus fuisse imbutos.* Non ab Angelo, sed ab ipso Domino edocti fuerunt Magi, vt aliud acciperent iter; & tamen Ioseph cùm esset in praesentia Domini, vt fugiat in Aegyptum & vt postea redeat in Nazareth, ab Angelo admonetur; cur etiam ipse

10\. Alb. magn. Exod. 33. Matth. 2. Glossa. *Angeli in Ioseph colloquio delectabantur.* Matth. Paschas.

ipſe Dominus Ioſeph non inſtruit de itinere: Chriſtus ſemper conuerſabatur cum Ioſeph, voluit ſanctis Angelis hanc indulgentiam concedere, vt colloquiis Ioſeph frui, ac gaudere poſſent.

11. Alb Mag. In clarorum virorum æquiuocatione ait Albertus Magnus, ſcilicet *Ioſeph Patriarchæ præcedentis, & Ioſeph Arimathia ſequentis. Quorum vnus typum gerit Saluatoris, in venditione enim ferè ſimilia patitur cum Ieſu. Alter autem in ſepeliendi obſequio Virginem matrem exemplariter imitatur: ſepelit enim in ſepulchro, in quo nondum quis poſitus fuerat, vnde clauſis ſignaculis exiuit; ſicut & in vtero ſolus carnem induit, & clauſtris pudoris intactis exiuit.* Non ab aliis præfiguratur noſter ſanctiſſimus Patriarcha, niſi ab illo Ioſeph in Egyptum vendito, qui Chriſtum repræſentauit, & ab illo alio ab Arimathia, qui exemplariter Virginem figurauit; ſolùm enim illi, qui Ieſum, & Mariam figuraliter exprimebant, noſtrum poterant adumbrare Ioſephum.

12. In propoſiti ſanctitate Albertus Magnus de hoc ait, *iam in parte dictum eſt*; quia propoſitum habebat perpetuæ caſtitatis; aliter enim pollutus temerarie tractaret corpus Redemptoris, & ſpeculum munditiæ corpus ſanctiſſimæ matris.
Iſai. 52. Præcipiebat Dominus Iſaiæ cap. 52. n. 11. *Mundamini, qui fertis vaſa Domini.* Et Moyſes, *Exod.* 19. *num.* 14. præcepit filiis Iſraël, quòd lauent veſtimenta ſua, & non appropinquent vxoribus
Quare eſſet purus Ioſeph. viſuri ignem, & fumum circa Deum: multo magis manibus tractans caſtitatis florem, perpetuæ caſtitatis creditur habere propoſitum. Vnde ad
Damian. rem præſentem bene ait Petrus Damianus Epiſtol. 6. *Si igitur Redemptor noſter tantopere dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modò de virgineo vtero naſceretur, ſed etiam à virgineo nutritio tractaretur.*
Mira virginitas Ioſeph. Deus mirificus caſtitatis amator elegit in matrem ſacratiſſimam Mariam quæ eſt ſumma virginitatis integritas; ita etiam in nutritium ac patrem putatiuum, vt ab illo tractaretur, ac manibus haberetur, non aſſumpſit, niſi eum, qui inſigniter virginitatis flore inter omnes alios niteret. De virtutis autem commendatione ſtatim habetur, cùm dicitur: *Ioſeph vir eius, cùm eſſet iuſtus.* Ita Albertus Magn. de qua re vide *quæſt.* 4.

Matthæi 1. *num.* 19. Ioſeph autem vir eius, cùm eſſet iuſtus; & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

VERSIONES.

Syriacus. Ioſeph autem maritus eius, quum iuſtus eſſet, noluit, eam traducere, ſed cogitabat clam eam derelinquere.

Pagninus. Ioſeph autem vir eius iuſtus exiſtens, & nolens eam vituperare, voluit clam, *&c.*

Arias. Ioſeph autem vir eius iuſtus exiſtens, & non volens eam exemplum facere, voluit occultè repudiare eam.

Vatablus. Ioſeph autem maritus eius, *&c.* Voluit occultè repudiare.

D. Auguſtinus Epiſt. 5. ad Maced. & ſerm. 19. de verbis Domini. Et nollet eam diuulgare.

Idem Ep. 59. ad Paulin. Et nollet eam exemplare.

D. Chryſ. homil. 4. in Matth. Conatus eſt occultè dimittere eam.

D. Athanaſ. lib. 11. ad Theophyl. Ioſeph autem vir eius, cùm eſſet homo iuſtus, & nollet eam detegere.

EXPOSITIO.

VT oſtendat Euangeliſta, Chriſtum, non de homine, ſed de Spiritu ſancto eſſe conceptum, ponit hîc dubitationem Ioſeph, vt ipſe de hac re, ac puritate Virginis ſit teſtis fideliſſimus, vt notat D. Fulgentius de gratia Chriſti cap. 3. *Ioſeph autem vir eius*, ſeu, vt alij vertunt, maritus eius, vel vir, quia non adoleſcentulus, nec ſeniculus, ſed in media ætate ad hoc, vt eſſet idoneus ad miniſterium Chriſto, Virginique præſtandum. *Eſſet iuſtus.* ideſt, omni virtute ornatus. *Et nollet eam traducere*, ſeu vituperare, ſeu exemplare, ſeu diuulgare; hoc eſt, in publicum ſermonem vulgi efferre, ad diffamandum eam. Voluit ergo iuſtus hoc euitare, eam relinquendo, & à ſe dimittendo. Cætera in quæſtionibus. 13. Fulgent.

QVÆSTIO VI.

Quare dicatur hîc Ioſeph iuſtus?

IN eo, quòd non traducere Virginem, potius miſericordia, quàm Iuſtitia vſus eſt; & tamen hîc dicitur *iuſtus*. Reſpondet D. Chryſoſtomus homil. 4. in Matthæum. *Iuſtus hîc, ait, in omni virtute, dicit, eſſe perfectum.* Non ſumitur ergo hîc *Iuſtus* pro ſpeciali virtute iuſtitiæ, ſed pro omni perfectione virtutum, quia omnis hæc perfectio reperta eſt in D. Ioſeph. In primis pietas, & iuſtitia, vt ait D. Paſchaſius hîc. *Pietas, cùm non vult traducere eam ad ſupplicium, & infamiam; Iuſtitia, dum cogitat dimittere eam, quia iuſtitia ſine pietate crudelitas eſt.* Quod eleganter in præſenti ait D. Chryſol. ſermone 145. *Virtutes, ſi ſeparatæ fuerint, dilabuntur, æquitas ſine bonitate ſæuitia eſt, & iuſtitia ſine pietate crudelitas. Ioſeph ergo iuſtus, quia pius: & pius, quia iuſtus.* Enituit in eo maxima puritas, & virginitas, vt iã ex Cancellario Pariſienſi retulimus *q.* 1. De illo ait Regius Vates, vt explicat Inſulanus lib. de S. Ioſeph: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius*, Pſal. 8. num. 8 Per *omnia* autem intelligio omnem fomitem peccati, omnes appetitus, & motus inordinatos, quæ omnia ſubiecit Deus noſtro ſanctiſſimo Ioſeph, vt iam dixi citata *quæſt.* 2. 14. Chryſoſt. Omnes virtutes in Ioſeph. Paſchaſ. Chryſol. Inſulanus. Pſalm. 8.

perfectionem verò aliarum virtutum considerémus.

15. *Prudentia Ioseph.* Matth. 2. Fuit singulari prudentia prædítus, quæ tanto ministerio necessaria erat prudenter fugit Herodem, & Archelaum, qui necem Christi meditabantur. Ait Angelus Ioseph. *Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum*, Matth. 2 n. 13. Et iterum defuncto Herode, ait ei Angelus: *Accipe puerum, & matrem eius, & vade in terrā Israel*, ibidem num. 19. Et iterum: *Admonitus in somnis secessit in partes Galilææ.* Sed quare cùm Angelus explicet Ioseph, vt de vno loco in alium transeat, nunquam tamen determinat modum fugæ, nec terram, vel partem Ægypti, Israël vel Galilææ, in qua est habitaturus? Abulensis c. 2. Matth. q. 72. *Angelus*, ait, *noluit cogere Ioseph ad manendum in aliquo loco determinato, vt posset manere in terra Israël, vbicumque bene sibi videretur.* Quod Ioseph vnà cùm puero, & matre fugiat, Angelus indixit, significans, ac declarans Dei voluntatem; prudentiæ verò eius relinquitur, vt eligatur modus fugæ, terra, in qua cum Virgine, ac puero Iesu debeat commorari. Valde minutim præscribitur à Deo Moysi locus, in quo Arca sit ponenda, ac modus cum apparatu Sacerdotum, ac tubarum, qualiter de vno loco ad alium sit mouenda. *Exod. 25. & 26.* Similiter valde specialiter mandatur Iosue, qualiter Arca sit circunferenda à Sacerdotibus, maximè populo distante, *Iosue cap. 3. num. 6.* Quo pacto Templum, ac Sancta Sanctorum, vbi Arca est collocanda, sit extruendum, manu Dei scribitur exemplariter Dauid, 1. *Paralipomenon cap. 28. n. 19.* Et obseruat, *ibi* Abulens. *quæst 7.* Et per ipsum Dauidem ad Salomonem deducitur exemplar, vt notat Pineda *de rebus Salomonis, lib. 5 cap. 4. num. 30.* Sed cur Arca, quæ Christum, & Virginem exprimebat quomodo sit mouenda, valde peculiariter designatur Moysi, Iosue, Dauid, Salomoni; & tamen qualiter Virgo cum puero fugiat, & vbi sese recipiat, hoc totum Ioseph committitur? Plus sanè sapientiæ, & prudentiæ huius creditur, quàm omnibus illis, cùm non figura, sed ipsum figuratum curæ Ioseph iniungatur.

Abulens. — Abulens. Pineda — *Plus creditur sapientiæ Ioseph, quàm aliorum.*

16. *Matth.* Magna, & generosa fides in Ioseph inuenta est; nam cùm Angelus ei dixisset, *Surge, accipe puerum, & matrem, & fuge in Ægyptum*, Matthæi c. 2. n. 39. nullum scandalum, vel ambiguitatem passus est, vt notat D. Chrysostomus homil. 8. in Matthæum. *Non dixit: Tu Angele paulo antè dicebas, quia saluabit populum suum; & nunc se ipsum non potest de periculis liberare, sed fuga quidem nobis necessaria est? Contraria omnino sunt facta promissis. Sed nihil prorsus opponit.* Præclara fides, magnam superat contrarietatem, nihil mali suspicatus est, dum puerum, quem ab Angelo verum esse mundi Saluatorem audierat; nunc animaduertat fugam requirere, vt periculo liberetur. Non dixit: Si Saluator est mundi, quomodo se ipsum non saluat? Abrahamus dicitur pater credentium, pater fidei nostræ, *ad Rom. 4. num. 11.* Quare Noë, vel Enoch, vel Isaac, non dicitur quilibet pater fidei, vel credentium? Quia isti crediderunt in illis, quæ sibi erant conuenientia, alius quod in arca diluuium euaderet; alius, quod in Paradisum esset transferendus. At Abrahamus, vt notant D. Chrysostomus, S. Thomas, credidit in spem contra spem, nempe ex filio, quem in holocaustum occidebat, generationem se habiturum. Excellentia fidei in magna vincenda repugnantia innotescit. Meritò Ioseph pater fidei nostræ dici potest: credidit enim Christum esse mundi Saluatorem, cui, vt saluaretur è manu Herodis, ne eum perderet, longa, ac periculosa fuga necessaria fuit. Humilitas in sancto Patriarcha maximè se ostentauit, ita vt Christum natum non auderet attingere. D. Chrysostomus *homil de natiuitate*, sic ait. *Declinauit eum mater in præsepio, Ioseph autem meditabatur, gaudebat natum, & natum non audebat attingere.*

Chrysost. — *Fides Ioseph.* — Chrysost. D. Thom. — *Pater fidei nostræ Ioseph.* — *Humilitas Ioseph.* Chrysost.

17. Resplenduit in eo maxima fortitudo in supportandis incommodis paupertatis, in labore manuum, in peregrinatione periculosa ad gentem hostilem. Erat Deo, Angelis, & hominibus maximè obediens. Ascendebat ad statuta festa ex præcepto legis: vnde contigit, vt puerum perderet. Angelorum monitis alacriter obtemperabat vera, & cæca obedientia, non respondens, nec se excusans: & ita semper inueniens in Euangelio, eum audisse Angelorum dicta, numquam verò respondisse. Erat tandem in charitate, & amore Dei feruentissimus. Postquam Iesu in medio Doctorum inuentus est, dixit illi mater: *Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Lucæ 2. n. 48. Concors est omnium sententia, quòd ex amore, & dilectione oritur tristitia, & mœstitia rei amissæ. Virgo sanctissima de dolore suo ac Ioseph æqualiter pronuntiat: ergo licèt Beatissimæ Virginis amor in filium suum Iesum Christum omnium creaturarum amorem in Deum maximè excederet, Ioseph tamen dilectio in puerum Iesum aliquam cum amore Beatissimæ Virginis habuit similitudinem, ita vt aliqualiter cum illo possit comparari. Vnde ait Rupertus Abbas lib. 1. de gloria, & honore filij hominis in Matthæum. *Spiritus sanctus de carne Virginis hominem formans paternum viro huic, scilicet Ioseph, qui nascebatur infantis amorem penitus infuderit.* Et D. Cyrillus, Hierosolymitanus Catech. *Sicut Maria, ait, mater Iesu dicitur propter generationem, ita Ioseph pater Iesu propter curam, vel dilectionem vocatus est, & non propter generationem.* Communiter Ioseph pater Christi reputabatur ob eximium amorem, quem erga illum habebat.

Magna Ioseph obedientia. — Luc. 2. — *Ioseph charitas ac amor in Christum.* — Rupert. — Cyrillus.

18. Ad calcem huius quæstionis notandum est, eleganter aduertisse D. Ambros. *lib. 2. in Luc.* ad illa verba, *Desponsatam viro, cui nomē erat Ioseph*, sic ait, *Vbique in Ioseph iusti gratia, & persona seruatur, vt testis ornetur: os enim iusti mendacium nescit, & lingua eius loquitur iudicium.* Cùm Ioseph ex diuina dispositione ordinaretur ad hoc, vt esset testis fidelissimus diuinitatis Christi, ac integritatis Virginis, ideo totus est Euangelista in eius iustitia, ac virtute describenda, vt ex authoritate tanti viri, eius testimonium corroboretur, ac fide dignissimum appareat. Vide suprà hoc lib. *cap. 4. quæst. 16. in fine.*

Ambros. — *Testimonium ex probitate testis corroboratur.*

QVÆSTIO V.

Quare dicatur Ioseph iustus, cùm esset in eadem domo cum Virgine, & Verbo Incarnato?

19. CORAM Deo nullus potest reputari iustus. *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*, Psalm. 142. num. 2. Seu vt vertit Vatablus, *Nullus*

Psalm. 142. Vatablus. *Nullus enim viuens coram te iustus est.* Quomodo ergo Ioseph cum Verbo Incarnato, & Virgine Maria sub eodem habitans iustus describitur, & nominatur? Tanta erat virtutum eius excellentia, & præclaritas, vt etiam ante Deum, & beatissimam Virginem iustus appareret, & iustitia in

August. eo radiaret. D. Augustinus *tom. 9. serm.* 81. ait, quòd Beatus Ioseph velut Sol, & Apostoli tamquam stellæ adorauerunt Dominum Iesum Christum. Sed quare Ioseph Soli, Apostoli stellis comparantur? Mitto, quòd stellæ lucem accipiunt à Sole; Apostoli verò magnum virtutis documentum à Ioseph sanctitate perceperunt. Sed ad rem nostrā: Stellæ ad præsentiam maioris lucis disparent, Sol verò semper fulget, & irradiat. In præsentia Christi, qui est verum lumen, & vera lux, Apostoli, tamquam stellæ parum, vel minimè scintillant,

Ante Deum virtus Ioseph resplendet. at noster Ioseph, veluti alter Sol semper fulgens, & resplendens apparet.

19. In decantatissima Christi natiuitatis nocte, in claritate Dei, pastoribus in sua regione vigilias noctis custodientibus Angeli se manifestant, *Luca 2. num.* 8. Et dum veniunt ad præsepe festinantes: *Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem,*

Luc. 2. Luc. 2. num. 16. Et tamen, cùm ibi essent Angeli, vt ex communi sententia sanctorum Patrum tra-

Caiet. Suarius. Salmeron. Beaulxam. dunt Caietanus, Suarius *ad 3. part.* Salmeron, Beaulxames, & alij à pastoribus minimè videntur. Sed quare pastoribus in regione eorum Angeli fulgentes se exhibent, in stabulo verò minimè? In caulis in montibus ab infante nato distantibus cælestes illi Spiritus in fulgente luce poterant videri: at in præsentia Christi nullo modo, nec ibi valent resplendentes apparere, sed solùm Maria, & Ioseph inueniuntur, & videntur: in conspectu enim tantæ lucis solùm hæc duo lumina non obscurabantur.

20. Sed quid mirum, quòd Ioseph tanta sit sanctitate conspicuus, cùm ad hoc natus, & creatus sit,

Inter omnes sanctos Ioseph magna virtute. vt filium Dei in suis vlnis asportaret. In opificio mundi terra creatur *inanis & vacua*, sine plantis, & arboribus; cælum rudè sine stellis, & planetis, & absque Sole, & Luna? lux etiam imperfecta, quarto enim die creatus est Sol; sola verò

Tertull. aqua producitur cum tota sua perfectione. Tertullianus lib. de Baptismo cap. 3. *Solus liquor*, ait, *semper materia perfecta, læta, simplex, de suo pura dignum vectaculum Deo subiiciebat.* Aqua sola cum tota sua excellentia, & bonitate creatur, vtpote futura sedes diuini Spiritus. *Spiritus Domini*

Genes. 1. *ferebatur super aquas*, Genes. c. 1. n. 2. Multi sunt cæli cælorum, nempe Sancti in Ecclesia, quos Deus magnis virtutibus exornauit, suas tamē per aliquod tempus habuerunt imperfectiones. At noster sanctissimus Ioseph, cùm futurus esset in terris Dei vectaculum, quamuis à communi lege Adami non sit absolutus, vbi tamen genitus, statim sanctificatus, ac omni decore gratiæ, & virtutum maximè expolitus. In tanto apice perfectionis extitit virtus Ioseph, vt videretur suam perfectionem nostræ fidei æmulari. Excellentia fidei nostræ in eo maximè nitet & resplendet, dum in sacro mysterio Eucharistiæ sensus indicant de accidentibus sibi notis per colorem, saporem odorem, existimantes sibi adesse panem, & vinum. At tunc nostra fides firmissimo assensu credit, nullam ibi esse substantiam panis, & vini, sed solùm corporis, & sanguinis Christi Iesu. De nostro Ioseph ait Euangelista, quòd *cùm esset iustus, nollet eam traducere.* Et cur non vult eam traducere, cùm manifestè quodammodo facinoris vmbra tumescentis vteri oculis appareret. Bellè Imperfectus *homil. 1. in Matth.* sic ait: *Conceptionem* Imperf. *manifestè videbat, & fornicationem suspicari non poterat.* Vterus succrescens apertè prolē conceptā oculis indicabat, cuius participatione sponsus Ioseph omnino alienus erat; tanta autem erat virtus Ioseph, vt visu etiam adduci non posset, vt quid mali de Virgine suspicaretur, ac proinde quamuis oculis videret conceptionem, tamen mente nullum crimen in vxore credebat. Optima quadam similitudine dicam. Ab Apost. *Roman.* 4. *n.* 18. magnis laudibus celebratur Abrahæ fides: *Qui contra spem, in spem credidit, vt fieret pater* Rom. 4. *multarum gentium.* Sed vnde tanta excellentia, vt pater fidei dicatur Abrahamus. Dum procedit ad iugulandum filium, contra omnem naturalem rationem, ac spem, credidit se posse affecta iam ætate, liberos suscipere, ex Sara iam propè confecta, ac proinde cùm crederet contra sensuum experientiam, pater gentium per fidem est dictus. D. Thom. *Proponit*, inquit, *magnitudinem fidei* D. Thom. *Abrahæ, qui contra spem causæ naturalis, vel humanæ credidit in spem diuinæ promissionis.* Magna virtus Ioseph, qui supra omnem naturalem obedientiam credidit in virtutem suæ sponsæ prægnantis.

Virtus Ioseph fidei perfectionem imitatur.

QVÆSTIO IV.

Quare Ioseph noluit traducere Virginem?

QVÆSTIO est: quare noluit Virginem vituperare? vt alij legunt; seu quare noluit diuulgare id, quod videbatur crimen? Seu quare noluit probare, an esset polluta ab aliquo extraneo viro per potionem aquæ amarissimæ, vt præcipiebatur in lege *Num. 5. num.* 19. dum mulier, de qua erat suspicio, coram Sacerdote deferebatur. Tamen Ioseph non vult eam traducere. 21.

Primò. Ne inde pateret via ad aliquam infamiam, vel supplicium. D. Ambrosius serm. 7. in Ambros. Psalm. 118. n. *Non solùm, ait, ab vltionis atrocitate, sed etiam ab accusationis seueritate iusti aliena persona est: potiusque ducit suam remissionem accusari, quod non indicauerit, quàm alienum crimen arguere.* Tale fuit ingenium sanctissimi viri, quòd potius voluerit inuri nota misericordiæ, & remissionis in dimittendo, quàm seueritatis, & rigorosæ iustitiæ in accusando. Secundò. Aderat Iesus in vtero Virginis, de cuius halitu proueniebat, vt Ioseph hanc hauriret doctrinam, vt non solùm iniurias remitteret, sed etiam iniurianti parceret. D. Chrysostomus homil. 4. *Vt enim*, ait, Chrysost. *Sol, nondum radiis ostensis, eminus tamen splendore suo maximam partem orbis illuminat; ita & Christus ex vtero Virginis iamiamque progrediens, vniuerso orbi, etiam priusquam oriretur, illuxit: propterea igitur Ioseph tantam philosophiam mentis ostendit; neque enim aut in iudicium trahit sponsam, aut ipse saltem ei manifestum vteri exprobrauit tumorem.* Oriente iam Sole Ioseph trahebatur in Christianam philosophiam remittendi iniurias, quæ apparenter videbantur.

Ex Christi præsentia remittuntur iniuriæ.

Tertiò. Noluit traducere, sed voluit occultè dimittere, dum sanctus Patriarcha per sui absentiam,

Dandus est locus rebus.

tiam, vel fugam intendit dissimulare id, quod crimen videbatur; & noluit inducias rebus dare ab omni suspicione, & vxoris infamia meruit liber euadere. D. Chrysolog serm. 145. *Ioseph*, ait, *dum causam temperat, iudicium custodiuit, dum vindictam differt, crimen euasit.* In eo sæpe sæpiùs stat, multa euadere, quòd sciat homo aliquādo differre, ac cunctare, & non accelerare res grauissimas aggredi.

Chrysol.

Fugiendum est ab omni suspicione.

Quartò. Ioseph, vt iustus; cùm dubitaret, de quo *quæst. 7. & 8* noluit traducere: voluit tamen occultè dimittere: ne cùm videret vxorem prægnantem, cuius ipse esset ignarus, in aliquam malam suspicionem declinaret. D. Paschas. lib. 2. in Matth. *Et nos fratres*, ait, *quoties turbat nos dubietatis caligo, fallit rerum species, facit superficies causarum interdum interiora veritatis nescire, declinemus ad præsens iudicium, subtrahamus sententiam, fugiamus discrimen, dicamus totum Deo, ne dum temerè gestimus definire sententiam, paremus ex discrimine alieno sententiam.* Fugiendum est ne dubitanti suspicione feramus iudicium contra proximum, vt inde in aliorum iudicium incidamus.

Paschas.

23. Quintò D. Augustinus serm. 16. de verb. Dom. *Attendite*, inquit, *quemadmodum vir iustus Ioseph, tanto flagitio quod de vxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit, antequam sciret vnde illa conceperat, quia grauidam senserat, & se ad illam non accessisse nouerat. Restabat itaque certa adulterij suspicio; & tamen quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait Euangelium? Ioseph autem cùm esset vir eius iustus, & nollet eam diuulgare. Mariti dolor non vindictam quæsiuit: voluit prodesse peccanti, non punire peccantem. Cùm, inquit, nollet eam diuulgare, voluit eam occultè dimittere.* Quamuis in Virgine aliqualis criminis vmbra appareret Ioseph, qui solus nouerat; nam secum tacitè consideret, cum nullo loquitur, ne defectus alterius propaletur; & non cogitat quomodo ipse vlciscatur, & Virgo puniatur, sed tantùm cogitat quomodo ei poterit prodesse, & ideo ei venit in mentem, vt sponsa dimittatur, ita omnem honoris iacturam effugiat.

August.

Proximi defectus occultandi.

Non de vindicta, sed de remedio curandum.

Sextò. Prudentissimus Ioseph noluit traducere, nec crimen discutere, nec culpam definire, hoc enim sæpe expositum est, vt accusans reus euadat ignominia iniuriatus, & verecundia affectus. Abulensis cap. 2. Matth. q. 37. *Si Ioseph*, ait, *accusaret eam adulterio, sine consequeretur, erubesceret, scilicet quòd vxor eius fornicata esset, & ideo, vt non cogeretur pati istam verecundiam, voluit eam occultè dimittere.* Ad iudicium causam vocare, culpam ventilare, inde sæpe sæpiùs magna originatur verecundia. Cùm adiurasset Saul populum: *Maledictus vir, qui comederit panem, donec vlciscar me de inimicis meis*, 1. Reg. 14. n. 24. Et cùm Ionathas hoc non audisset, gustauit fauū mellis. Postea Saul consuluit Dominum, an persequeretur Philisthiim? Ad quod Dominus minimè respondit. Ex quo cognouerunt omnes peccatum esse in Israël. Saul nimis instanter per sortes voluit perscrutari, quis tanti facinoris reus esset *Et captus est Ionathas, cit. loc. n 42.* Saul, vt ait Abulensis *quæst. 40.* confidens de sua innocentia, hoc fecit; sed qui rigorosè inquirebat crimen, maximè pœna ipsum comprehendit, dum dilectissimus filius suus inuentus est reus. Septimò. Veræ iustitiæ munus est, seueritatem legis in effectu temperare, ac rigorem supplicij remittere; hic Ioseph iustus, qui aliquid de seueritate legis voluit emollire. D. August. Epist. 54. ita ait: *Cum eam comperisset prægnantem, & ob hoc nil aliud, quàm adulteram credidisset, puniri tamen eam noluit, nec approbator flagitij fuit: nam hæc voluntas etiam iustitia deputatur, ita quippe de illo scriptum est: Et nollet eam traducere.* Quod confirmat exemplo adulteræ *Ioan. 8.* Nec enim iustitiæ est, ad vltimum rigorem deuenire, sed aliquid de eo cum benignitate temperare. Et tamen hæc voluntas iustitiæ dequtatur.

Prudentia est causas non definire.

Abulens.

1. Reg. 14.

Abulens.

August.

Ioan. 8.

Iustitia est aliquid de rigore legis remittere.

24. Octauò. Iustissimus, ac prudentissimus Ioseph, quamuis inspiceret in Virgine vteri tumorem, non ibi tamen sistebat, sed contemplabatur virtutes, quas in illa fuerat expertus, sub quarum radiis ita temperabatur, vt nullum malum de ea posset suspicari. Imperfectus *homil. 1. in Matth.* postquam introducit Ioseph asserentem nullum in ea vitium vnquam apparuisse, non commessatricem, non vinolentam, &c. sed omnia laudabilia, & admiranda in ea inuenire. Sic concludit: *O inæstimabilis laus Mariæ! magis credebat castitati eius, quàm vtero eius: & plus gratiæ, quàm naturæ. Possibilius esse credebat, mulierem sine viro posse concipere, quàm Mariam posse peccare.* Ioseph magna rationis discussione præpensis virtutibus Mariæ tumescentis vteri indicio nil mali suspicari de ea valet. Efficacius enim debent mouere multa virtutum documenta visa, & experientia cognita, vt bonum persuadeant, quàm aliquod signum, seu suspicio peccati, vt in malum de proximo inducant; magnis Domini virtutibus, ac miraculis commotus Simon Christum in domum suam excepit ad conuiuium, cùm autem superueniret mulier peccatrix, & ipsum tangeret, Pharisæus inter se dicebat: *Hic si esset Propheta sciret, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum*, Luc. 7. n. 39. Ait ei Christus: *Simon habeo tibi aliquid dicere*, quod reprehendendo dictum est ei, teste D. Gregorio *homil. 33.* D. Bonauent. Euthym. & aliis; sed cur statim in conuiuio ob iurgatur iste à Domino? Meritò sanè, quia cùm tot Domini virtutes, ac signa videret, ex eo quòd ab illa muliere tangebatur, iam opinionem, quam de eo conceperat, deponebat. Caietan. *Hinc minorem*, ait, *concepit de Iesu opinionem, non arbitrans eum etiam esse Prophetam.*

Imperfect.

Nullum malum poterat de Virgine suspicari.

Plus mouent virtutes cognitæ, quàm suspicio peccati.

Luc. 7.

Gregor. Bonauent. Euthym.

25. Nonò, ad eadem verba Imperfecti; Tantum Ioseph de virtute Virginis conceperat, vt nulla euidentia posset in oppositum inclinari; tam efficax est prima opinio, & apprehensio de re aliqua, vt nullo modo valeat homo ab ea diuelli, & in contrarium flecti. Cùm Assuerus imperasset, vt Vasthi coram eo introduceretur, *Esther 1. num. 11.* ea obedire renuens à fastigio regni deturbatur. Esther autem absque Regis mandato ad eum ingressa est, & petitionem, quam optabat, impetrauit, *ibid. 5. num. 2.* æquale tamen erat crimen sine iussione intrare, ac vocatam non aduenire; at Vasthi ignominia afficitur, Esther verò honore insignitur. Illa vt superbia elata præsumebatur, vt notat Glossa, Lyranus. Hæc autem, vt expendit Rupertus *lib. 8. de Victoria Verbi Dei, cap. 15. & 19.* coram Rege semper humilem & prudentem se exhibeat, & ideo non incidauit patriam, & genus, *Esther 2. num. 30.* & omne abominabatur signum superbiæ, & gloriæ, *cap. 12. num. 16.* Et Vasthi factum ideo tamquam ex contemptu

Homo non potest diuelli à prima opinione.

Glossa. Lyran. Rupert. Esth. 2. & 15

temptu Regis fupplicio multatur ? Efther verò
ingreffus ex humilitate adiudicatur, & inde ve-
nia honoratur. Dum omnes fratres contra vnum
Iofeph adunantur, intenduntque ipfum inter-
ficere. *Ruben verò nitebatur liberare eum de mani-*
Genef. 37. *bus eorum.* Genef. 37. num. 21. Sed quare Ruben
inter omnes fratres fuos tam vehementer inftat
D. Thom. pro puero liberando ? D. Thomas in Genef. *Vi-*
detur, quòd Ruben, tamquam patri pro incufatione
Balaham obnoxius, timebat fingulariter de morte
De crimine fuo timetur malum. *Iofeph accufari a patre.* Ruben propter coitum,
quem habuit cum Bala patris concubina, ab ipfo
tamquam audax, & inobediens appretiatus erat,
& quia timebat totum crimen de morte Iofeph in
ipfum coniiciendum, ideo nitebatur eum libera-
re, vt ita ab omni mala fufpicione fefe purgaret.
Huic quæftioni aliam rationem iam commu-
nem apponamus.

QVÆSTIO VII.

An ex aliqua fufpicione Iofeph voluerit dimittere Virginem?

26. 1. Sentent. IN hac vulgari, & communi quæftione re-
folenda, triplex eft fententia. Prima af-
ferit, Iofephum de Virginis caftitate dubitaffe,
atque iudicaffe ream effe adulterij, quia videbat
prægnantem; quam fciebat fe non tetigiffe. Ita
Auguft. D. Auguftinus *tom. 2. Epiftol.* 54. vbi ait: *Iofeph*
nouerat fe virgini non effe commixtum, ob hoc ni-
nil aliud, quam adulteram crediçiffet, & tom. 10.
ferm. 4 *de natali Domini, & hom.* 16. *de Verbis Do-*
Iuft. Mart. *mini.* Idem fentiunt. Iuftinus Martyr *in Dialogo*
Hilar. *cum Tryphone.* D. Hilarius *in Matth.* D. Chryfo-
Chryfoft. ftomus *hom.* 4. D. Ambrofius *de Inftitut. Virgin.*
Ambrof. *cap.* 5. Euthymius, Chryfippus Hierofolymitanus
Euthym. Chryfip. *ferm. de Deipara,* & alij Hoc enim prima facie
Euangelij textus videtur fonare, *Cùm effet iuftus,*
& nollet eam traducere. Ex Græco vero eft, *vitu-*
perare, feu *exemplare*; ergo Iofeph ob compaffio-
nem in illam, noluit eam accufare.

27. 2. Sentent. Secunda fententia eft eorum, qui fentiunt Io-
fephum fanctum fanctiffimum agnouiffe myfte-
rium Incarnationis, fed præ modeftia tanto ho-
nore, tantæque Virginis confortio indignum fe
exiftimaffe, & ideo præ humilitate ftatuiffe in
animo eam dimittere, memor illius, quod Moy-
fi præceptum eft: *Non appropies huc folue calcea-*
Exod. 3. *mentum de pedibus tuis,* Exod. 3. num. 5 Et fimili
fpiritu dixit Petrus. *Exi à me, quia homo pecca-*
Luc. 5. *tor fum,* Luc. 5. num. 48. Hanc fententiam tenent
Origenes. Origenes *hom.* 1. *in Matth.* D. Bafilius *tom.* 1. *ho-*
Bafilius. *mil.* 25. D. Hieronymus, Theophylactus, D. Tho-
Hieron. Theophyl. mas, Epifcopus Zacharias, Cardinalis Hugo,
D. Thom. Salmeron, & alij in comment. huius locis. Et hoc
Zachar. clarè habetur in quadam reuelatione facta S. Bri-
Hugo. gittæ *lib.* 7. *cap.* 25. Et prima ratio eft, quia vide-
Salmeron. tur, Iofephum non ignoraffe myfterium Incar-
nationis; nam Virgo ab ipfo quæfita, probabi-
le eft, quòd totam rem patefaceret. Secunda.
Quia Iofeph interfuit vifitationi ad Elizabeth,
vt eft probabile: ergo intellexit falutationem ab
ea factam. Tertia. Deus noluit Iudæos de Virginis
caftitate malam opinionem concipere, & ideo dif-
pofuit, vt effet defponfata: ergo etiam noluit Io-
fephum de eius pudicitia aliquid finiftrú cogitare,

Tertia fententia, & vera, meo iudicio, affir- 28.
mat, Beatum Iofephum nihil mali de Beatiffima 3. Sentent.
Virgine fuiffe fufpicatum, & illum latuiffe In-
carnationis myfterium, ac proinde nec bonum,
nec malum exiftimaffe, fed maxima dubietate iu-
dicium fufpendiffe. Ita Imperfectus *hom.* 1. *in* Imperfect.
Matth. cuius verba retuli fuperiori quæftione.
D. Hieronymus, *Sed hoc teftimonium Mariæ.* ait, Hieron.
quòd Iofeph fciens illius caftitatem, & admirans
quod viderat, celat filentio, cuius myfterium nefcie-
bat. Aymon *in Vigilia Natiuit. Domini,* D. Petrus Aymon.
Chryfologus *ferm.* 145. Gloffa ordinaria *in* 1. *cap.* Chryfol.
Matth. ibi, Albertus Magn. Simon Caffian *lib.* 2. Gloffa. Alb Magn.
cap. 16 D. Thomas explicans illud: *Exurgens Io-* Caffian.
feph à fomno, fcilicet dubietatis, & alij. D. Thom.
Probatur; quia Iofeph erat vir iuftus, & pru- 29.
dentiffimus: ergo nullum habuit iudicium teme-
rarium, aut malam fufpicionem de Beatiffima
Virgine; præcipuè, quia excellentia illius virtu-
tum, ac morum integritas, in quibus nec vmbra
maculæ venialis, notæ erant Iofeph. Et confirma-
tur: quia miraculofa natiuitas ex parentibus fe-
nefcentibus, admirabilis in templo præfentatio;
fama integritatis vitæ; votum, quo fuam Deo de-
dicauerat virginitatem: miraculofa cum illa def-
ponfatio, germinante virga, & Spiritu fancto fu-
per illam in forma columbæ apparente, vt tefta-
tur D. Hieronymus *lib. de ortu Virginis,* eius puri- Hieron.
tatem euidentiffimè demonftrabat: ergo non po-
terat D. Iofeph de illa fibi perfuadere peccatum,
& adulterium. Nec paruus ventris tumor infta-
bat in contrarium; quia ex variis caufis poterat
prouenire; vel ex aliquo morbo, vel quia Virgo
attractione virilis feminis abfque clauftri viola-
tione poteft concipere, vt teftantur Auerroës 2. Auerroës.
de cœlo. D. Thomas *quolib.* 6. *art.* 18. Nauarrus, & D. Thom.
alij cum Sanchez *l.* 7. *de matrimonio. difp.* 113. Nauarr. Sanchez.
num. 10. Et ideo Iofeph prudenter volebat dimit-
tere Virginem, vel per fui abfentiam, vel fugam,
per aliquod tempus, vt videret exitum rei.
Quòd verò pro tunc ante Angeli apparitio- 30.
nem Iofeph non agnouiffet myfterium Incarna-
tionis, mihi manifeftè oftendit dictum Angeli to-
tam rem reuelantis: *Quod in ea natum eft, de Spi-*
ritu fancto eft, paries filium, & vocabis nomen eius,
&c. Ad quid Angelus hæc diceret, fi ei iam reue-
lata erant? Nec eft probabile, quòd Virgo fecre-
tum tanti Regis aperuiffet Iofeph abfque reue-
latione ei facta, ad quod afferendum non eft fun-
damentum. Deinde fi manifeftauit Iofeph ipfum
myfterium, manifeftauit etiam congruentias, ob
quas conueniens erat, vt Deus de defponfata naf-
ceretur, fed has non aperuit: ergo nec myfterium.
Ad rationes in contrarium dicimus, quòd Iofeph
numquam Virginem interrogauit, vt dicemus in-
frà *quæft.* 9. Ad fecundam, quòd quamuis Iofeph
comitatus fuiffet Virginem in fua vifitatione;
colloquiis tamen inter ipfam, & Elizabeth non
interfuit; vel fi adfuit, diuinitus impeditus fuit,
ne myfterium agnofceret; & poftea vt dubi-
tando teftis fideliffimus virginitatis Mariæ effet.
Ad tertiam, quòd Iofeph numquam fufpicatus
eft malum de Beatiffima Virgine, vt diximus.

QVÆST

QVÆSTIO VIII.

An teneretur Ioseph traducere, seu manifestare Virginem?

31. Hieron. LIQVI affirmarunt ducti auctoritate D.Hieronymi: *Non solùm reos, sed etiam conscios criminum obnoxios esse peccato;* vt præcipitur *Leuitic.5.num.*1. Sed hoc, vt patet ex textu, procedit illis, qui vocati à Iudice, vt testimonium dicant rei, cuius sunt conscij, indicare tamen noluerint. Sed Ioseph nullius criminis conscius erat, vt dixi superiori quæst. ergo non tenebatur; imò non poterat traducere, seu accusare Virginem, vt adulteram; quia vt ait Albertus Magnus, Iustus in dubiis non statim prodit; & ideo de quo dubitabat, non poterat, vt certum dicere, sed cogitabat de dimittenda Virgine per fugam, vel sui absentiam, donec res magis clauesceret. Vnde non conuenio cum Salmerone, & aliis, qui dicunt, quòd poterat eam dimittere per libellum repudij, *Deuteron. c.24.num.*1. Nec etiam cum Abulense *quæst.*37. qui existimat, hanc legem procedere in matrimonio consummato: cùm in ea nulla fiat mentio de matrimonio consummato; & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. *l.2. §.conuenire, ff. de iudic.* Deinde si vxori infideli post matrimonium consummatum licitum erat dare libellum repudij; quare etiam cum sponsa infideli non esset eadem dispositio? Dico, libellum repudij non potuisse dari priuata, sed tantùm publica Iudicis authoritate, vt sic multis inconuenientibus obuiaretur; ac proinde non poterat traducere Virginem priuata authoritate, sed si cogitabat de dimittenda, hoc erat exequendum per sui absentiam. Vltimò nota hîc cum Theophylacto, quòd Beatus Ioseph ostendens se superiorem legi, & iam supra legalia mandata viuentem, vtpote iam in proximo erat lex gratiæ, à iugo legis veteris iam incipiebat absolui.

Alb. Magn. — Abulens. — Theoph.

Matthæi 1. *num.*20. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem hæc illi venissent in mentem, apparuit ei Angelus Domini in somno, & ait illi.

Vatablus. Hæc autem ipso in animo habente: ecce Angelus.

D.Anselm.in Matth. Hæc autem illo cogitante, meruit diuinum responsum.

Aliqui ex ex Græco. Hæc autem eo studiosè, ac sollicitè curante.

*D.Athanas. lib.*11. *ad Theophylact.* Ecce Angelus Domini in somnis visus est à Ioseph.

EXPOSITIO.

VM animus Ioseph his cogitationibus æstuaret, &, vt ait D. Pachasius *lib.*3. *in Matth.* secum deliberare cœpisset, vt Virginem occultè dimitteret. In quo, vt ait D.Thomas, notatur sapientia Patriarchæ, vt nihil facere decreuisset sine iudicio, & deliberatione rationis. Prouerb.4.num.25. *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos* Text. *Ecce Angelus.* Manifestatur prouidentia Dei, quæ iustos suos non deserit in tribulatione: *Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Psalm.9.num.10. Immò ipsi merentur, vt ab afflictionibus liberentur; & ideo legit D.Anselmus: Hæc cogitante meruit diuinũ responsum. *Ecce.* Notatur subita apparitio. *Angelus*, & erat Gabriel iuxta D. Augustinus *sermone* 14. *de tempore, post me dium.* D.Cyprian. *lib.*2. *contra Iudæos*, Eusebium Gallicanum *in Vigilia natiuitatis.* qui etiam extitit paranymphus Virginis in mysterio Incarnationis. *Domini*; dicitur talis ad distinctionem Dæmonis, vt notat Albertus Magnus. Et re vera, cùm reuelaret ea, quæ Ioseph intra se cogitauerat, se declarabat missum à Deo, cuius solius est cordis secreta scire. *Apparuit in somnis.* Et notandum, ait D. Paschasius lib.2. in Matth. quòd *non in somno, sed in somnis illi Angelus apparuisse dicitur, quia plurimis visionibus vsque ad sufficientiam fidei monstratur ostensus* Sed in somnis, quia fortasse magno somno dormiebat. Et quamuis ipse dormiret, Angelus dormientis animæ imaginem suam per species impressit. Zacharias Episcopus existimat, quòd Angelus vigilanti apparuit in corpore visibili; dormienti verò per imaginationem; sed re vera dormiebat, vt clarè constat ex textu.

32. Paschas. — S.Thom. — Prouerb. — Psalm 9. — Anse'm. — August. Cyprian. Gallican. — Alb.Magn. — Paschas. — Zachar.

QVÆSTIO IX.

Quare non exquisiuit Ioseph à Virgine, quomodo conceperat?

DIXERANT aliqui, quòd ex eo Ioseph non quæsierit à Virgine de modo conceptionis, quia ei cogitanti statim Angelus apparuit. Sed hoc facilè reiicitur, quia vbi primũ eam vidit prægnantem, & cœpit secum deliberare, quid ageret, poterat ab ea inquirere, præcipuè cùm ipse, secundùm sanctos Patres, vtriusque partis rationes maximè ponderauit. Respondet primò Abulensis quæst.41. in 1. cap. Matth. *Non quæsiuit, quia frustra erat quærere, eo quòd non credidisset Mariæ respondenti pro se, & volenti excusare crimen suum.* Si enim dictis alicuius non est credendum, frustra est ab eo aliquid inquirere. Secundò ait ipse, quia euidens erat, quòd ipsa erat prægnans; superuacaneum autem est, de re euidenti quæstionem facere. Tertiò ait: fortè non quæsiuit, quia noluit obiurgari eam, nam si de re tali sibi loqueretur, erat materia adeò scandalosa, vt forsitam iram continere non posset. Hæc respondet Abulensis in sua sententia, existimans, Ioseph malam opinionem concepisse de Beatissima Virgine, quod iam *quæst.*7. exclusum est.

33. — Abulens. — *De re euidenti non est inquirendi.*

Et ideò dicimus, quòd Ioseph cùm esset modestissi-

destissimus, & magnam in Beatissima Virgine puritatem inspiceret, noluit inquirere, nec proferre verbum suæ modestiæ parum consonum, & aliquale dubiolum de puritate Virginis habens, & ideo potius elegit clam dimittere eam. Et considera, quod de Ioseph tantùm dicitur, quod cogitauerit, seu quod hæc in mentem ei venerint, non vero quod locutus fuerit, nec secum, nec cum aliquo; imo in toto Euangelio nuquam eum inuenies loquentem adeò silentij erat amator.

Ioseph silentij amantissimus.

QVÆSTIO X.

Quare virgo non reuelauerit Ioseph causam conceptus sui?

35. ANNVNTIATIONEM scilicet Angelicam, & mysteria in ipsa facta? Respondet Abulensis *in cap.1. Matth.quæst.*40. quod, cùm Virgo adhuc non esset in domo Ioseph, non sciuit ipsum turbatum. Sed iam *quæst.*1. hoc reiecimus. Secundò. Respondet ipse Abulensis, mysterio diuino factum esse, vt per Angelum magis certificaretur Ioseph. Tertiò. D. Chrysostomus *homil.4.in Matthæum*, D. Thomas *hicc*, quod si Maria Virgo hæc diceret Ioseph, ipse non credidisset; quia tot mirabilia videbantur excedere testimonium vnius puellæ. Quartò Lyranus. Talia secreta non erant reuelanda, nisi in quantum se extendebat voluntas diuina; & ideo Virgo bene tacuit tenens firmiter, quod sicut hoc secretum sanctæ Elizabeth fuerat reuelatum, *Luc.*1. cùm dixit: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Sic etiam reuelaretur aliis, quibus esset opportunum tempore competenti, iuxta diuinum beneplacitum. Ita ille.

Abulens. Chrysost. D.Thom. Lyran. Luc.1.

36. Quintò. Et magis explicando hanc proximam rationem. Sanctissima Virgo totum negotium subiecit diuinæ prouidentiæ, vt Deus disponeret id quod sibi esset magis beneplacitum, certissima fiducia tenens, quod Deus à præsenti afflictione eum esset liberaturus; est enim diuinæ bonitatis conditio, vt eos in tuto ponat, quos in periculo constituit. Angelus Gabriel hîc apparet Ioseph, qui legationem incarnationis ad Virginem attulit. Et quare non alius Angelus? Diuus Thomas hîc, *Idem Angelus, qui missus est ad Mariam, vt etiam ipsam liberaret ab infamia, & Ioseph in pertubatione non dimitteret.* Videbatur idem Angelus quodammodo teneri eximere Virginem è suspicione; quæ ratione suæ legationis illi obuenerat, & ab afflictione, quæ exinde occasionata est Ioseph. Cùm fugientem Iacob persequeretur Laban, apparuit ei Dominus, & dixit illi: *Caue, ne quidnam asperè loquaris contra Iacob,* Genes.31, n.24. Sed quare Deus homini idololatræ manifestetur? Nonne sufficiebat mittere Angelum, sicut miserat ad Abraham, Danielem, & alios; sed ipse Dominus præsentialiter se exhibet? D. Chrysostomus homilia 57. *Deus, qui dixerat, ait, Reuertere in terram tuam, & ero tecum; ille etiam nunc suam declarat curam, quia vidit Laban cum multa ira persequi iustum.* Ex eo, quod Deo præcipienti Iacob obedierat, inde in discrimen incidit, vt à Laban obiurgaretur, ac proinde ad reprimendam huius iram Deus quodammodo tenebatur.

D.Thom. Qui constituit in periculo, debet ab eo liberare. Genes.31. Chrysost.

QVÆSTIO XI.

Quare Ioseph dormienti appareat Angelus?

17. ELEGANTER ait D. Chrysologus serm.175. *Mens iusta, & sanctus animus ancipiti cogitatione torquetur: sentit, sed tantùm non potest penetrare sacramentum.* Et subdit: *Meritò mox occurrit Angelus: meritò responsum subuenit mox diuinum, cùm humano deficiente consilio, iustitia non deficit.* Vbi est integritas animi, si iustitia humana violatur, tunc diuina adest, ac opitulatur; & ideo cogitabundo Ioseph Angelus se exhibet, & in somnis; cuius rei rationem hîc inquirimus. Respondet primò, D. Thomas, Euthymius, & ait. *Quam ob causam in somnis ipsi Ioseph apparuit Angelus, & non manifestè sicut Virgini? Quia Virgini quidem opus erat manifesta visione, propter rei quæ significabatur, nouitatem: Ioseph autem videns quidem vteri tumorem, cognitam tamen habens vitæ Virginis puritatem, ac innocentiam, aliquoque modo facilius erat crediturus, tanquam qui somnia probè nouerat indicare.* Aduenia Angelus Virgini vigilanti propter magnam nouitatem mysterij. At Ioseph, qui optimè agnouerat eximiam Virginis puritatem, & inspexerat eius aluum intumescere, sat est quælibet leuis insinuatio, vt credat Virginem Deum concepisse, ac eius vterum Spiritu sancto esse repletum, & ideo ait Chrysolog. suprà datus. *Sentit, sed tantum non potest penetrare Sacramentum*, ac proinde veniat Angelus vt in somnis eum edoceat.

Chrysolog. Iusto si humana desint, diuina adsunt. D.Thom. Euthym. Eximia Virginis puritas. Chrysol.

38. Secundò. Respondet idem Chrysostomus, apud Cardinalem Hugonem. *Sic dormienti Adam creauit mulierem: sic isti dormienti diuinitus cõsignauit vxorem.* Tertiò etiam D. Thomas *hic* Apostolus ait 1. Corint.13. *Prophetia data est fidelibus, signa autem infidelibus*; propriè autem reuelatio, quæ dicitur prophetia, fit in somnis. Si quis fuerit inter vos Propheta, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. Et ideo, quia Ioseph iustus erat, & fidelis, ipsi tanquam fideli debuit fieri apparitio, quæ competit fidelibus. Quia vero apparitio corporalis est miraculosa, talis appartio sibi non competebat, cùm esset fidelis. Ita ille. Miracula enim ad infideles pertinent. Quartò. D. Paschasius lib.3. in Matthæum. *Quod autem, ait, Angelus Domini in somnis, & non in alia manifestiùs reuelatione illi apparuit, dubietas animi designatur; qui dum inter angustias anxietate dubius veluti infidelitatis somno opprimitur, Angelum conspicua visione videre non potuit* Angelus apparet in somnis, non propter ipsum Ioseph, sed quia in somnio præfigurabatur infidelitas, & ideo Angelum non voluit intueri. Quintò. D. Dionys. Carthus. *Apparuit autem ei appparitione visionis imaginariæ, & hoc, tempore somni, in quo reuelationes diuinæ, atque propheticæ fieri solent, quia tunc anima aptior est ad talium receptionem propter exteriorem sensuum clausuram, & à sensibilium perceptione vacantium, & præsertim propter imaginationis ampliorem quietem:* Angelus dormienti se exhibet; quando oculi mundo clauduntur, tunc mens Deo facilius aperitur.

Chrysost. D Thom. 1.Cor.13. Paschas. Infidelis visione indignus. Carthus. Animus percipit, quando mundo clauditur.

63. Sextò. D. Chrysostomus homilia 4. in Matth. *Cur, ait, in somnis, nõ potius apertè, sicut pastoribus,* &

Chrysost.

& Zacharia apparuerat, & Virgini? Quia scilicet erat vir prorsus fidelis, & manifestiori visione non indigens. Nam Virgo quidem, quippe cui tam & noua nuntiarentur, & magna, multòque maiora, quam Zacharia fuerant nuntiata, & ante rem ipsam doceri debuit per apertissimam reuelationem. Ac si dicat sanctus Pater, quod Angelus aduenerit ad Virginem, Zachariam, & pastores, cùm essent in vigilia, ad Virginem, ob altitudinem mysteriorum, quæ cum ipsa erant tractanda: ad Zachariam, ob tenuem fidem: ad pastores, vt ait citatus S. Chrysostomus, quia ob agrestem vitam ab eruditione cælestium mysteriorum erant remoti. Cùm autem Ioseph esset vir fidelissimus, & maximè peritus in cognitione cælestium arcanorum, valdè abundans fuit, vt ei in somnis Angelus appareret.

Ioseph fidelissimus, ac valde eruditus.

40. Chrysost. Septimò, Idem D. Chrysostomus *citato loco* eleganter: *Considera certè, ait, modestiam, ac maturitatem viri, non cuiquam mœroris sui causam retexit, nec illi quidem ipsi, de qua eum suspicio mordebat: sed secum ipse cogitationum suarum fluctibus æstuando, ab ipsa etiam Virgine studuit abscondere tanti causam doloris.* Et paulò post. *Cùm enim quod nulli fuerat ipse confessus, sed inclusum tantummodo mente voluebat, id etiam loquente sibi Angelo recognoscit.* Quamuis aliis in vigilia Angeli apparuerint, Ioseph tamen in somnis, quia de depellenda dubietate orta ex sinistra puritatis Mariæ opinione agebatur. Merito ergo Angelus in somnis se se ostendit, vt cum imaginatione, ac intellectu Ioseph loquatur solùm, dum alij sensus sunt ligati. Nam de anxietate ista aliæ potentiæ omnes præter intellectum in Patriarcha nihil nouerant; de hoc enim negotio cum aliquo non est ore locutus; nec super hoc aures eius aliquid audierunt, cùm à nullo consilium petiuerit; oculi de hoc lachrymati sunt nunquam: manus nullum mæstitiæ signum dederunt: gressus, vt actiones Virginis obseruaret, pedes non mouerunt. Veniat ergo Angelus, in somnis, vt cum intellectu solùm, & imaginatione verba habeat. Primo, vt illic applicetur remedium, vbi morbus latebat; & quia suspicio in mente tantùm erat, ibi facta est reuelatio. Secundo. Ne defectus de proximi honore fictitiè suspectus sensibus nescientibus aperiatur, vt inde documentum habeamus, quàm caute de illo sit agendum. Tertio. Ioseph ob suam prudentiam, charitatemque eximiam extitit maximè cautus, ne imaginatam purissimæ Virginis culpam suis sensibus declararet, ac faceret manifestam. Ideo etiam Angelus præcauet eius timorem, atque anxietatem ignorantibus sensibus notificare, & aperire. Ad mẽsuram enim qua alterius res agimus, nostra etiam, diuina ornante Prouidentia, disponuntur.

Vbi morbus, ibi remedium.

Proximorum defectus non sunt aperiendi.

Sicut alterius res agitur, ita mea.

41. Caiet. Octauo, Caietanus, *Si quæritur, ait, quare beatissima Virgini Angelus apparuit in vigilia, Ioseph autem in somnis?* In promptu ratio differentiæ est ex differenti perfectione eorum: iste enim iustus, illa describitur plena gratiæ. Verùm hæc apparitio in somnis præstare videtur, aut æquiualere omnibus apparitionibus in veteri Testamento; quoniam hæc fuit cum tanta mentis claritate, quod nulla interuenerit hæsitatio. In apparitionibus enim factis Abrahæ ad ilicem Mambre; Iacob, Iosue & cæteris; immo etiam in apparitione facta Zachariæ Ioannis Baptistæ parenti, ignoratio, aut hæsitatio intercessit. Nono Rupertus *lib. 2. de gloria, & honore filij hominis*, sic ait *Ante minorationem talis filij manifestè visos esse Angelos hominibus seruis, & ancillis huius Domini, interim autem dum minor est, non manifestè, sed in somnis, vbi descenderat in vterum Virginis, Angelus Domini in somnis apparuit Ioseph.* Olim sæpe Angeli apparuerunt Abrahamo, Agar, & aliis manifestè, ac apertè. Nunc vero Angelus in somnis se exhibet Ioseph; abscondebatur Dominus sub latibulo veteri Mariæ, tunc etiam Angeli delitescere, ac se occultare amant, vt sub somnis inuolucris hominibus se repræsentarent; boni enim serui, ac ministri domini sui conditionem, ac habitum imitantur, renuunt enim palam prodire, dũ suus dominus sub veteri velamine occultatur.

Apparitio facta Ioseph excellẽtissima.

Rupert.

Serui habitum, ac conditionem domini sui sequuntur.

Decimo. Palatius *in cap. 1. Matthæi.* Virgini in vigilia, Ioseph in somnis Angelus manifestatur; Conceptio Christi, non nisi in vigilia est: non nascitur Christus homini somnianti, & desidi, sed homini ex pauefacto terroribus inferni, & abominanti sordes peccati. Et vt breuiter rem intelligas, vbi consensus voluntatis postulatur, tunc reuelatio in vigilia fieri debet; at vbi nihil aliud quæritur, quàm illuminatio intellectus; quæ passio est, non proinde actio, ibi reuelatio in somnis fieri solet. Deinde, quia per annuntiationem Virginis cœpit gloria esse in terra nostra; at gloria nihil habet de somno, sed tota in vigilia est. At per annuntiationem Ioseph cura Iesu, & matris eius illi mandatur; hæc vero cura temporaria est, velut somnus. Hæc sunt Authorum placita.

42. Palat.

Abominent peccata aperent calestia.

Dicam iam, quod sentio. Ratio à priori huius rei diuina voluntas. Congruentiæ vero multæ esse possunt, & ideo tot Authorum sententias retuli. Virgini apparet Angelus vigilanti, Ioseph vero dormienti: à Virgine liber expostulatur consensus, qui perfectè, non nisi in vigilia datur, saltem ordinariè loquendo; & Deus quoad fieri potest, iuxta consuetum ordinem, res disponit: à Ioseph vero prompta obedientia exquirebatur, vt diuinis se submitteret mandatis, & in obsequio Dei faceret imperata. Obedientia, & charitas Deum maximè resplendet, dum homo perficit ea ad quæ, non solùm in vigilia, verum etiam in somnis mouetur, & quando non solum expresso præcepto, sed leuissima insinuatione imperata exequitur. De Paulo cum socio suo Timotheo dicitur Actorum 16. n. 6. *Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verba Dei in Asia. Cùm autem pertransissent Mysiam, visio per noctem Paulo ostensa est: vir Macedo quidam erat stans; & deprecans eum dicens, Transiens in Macedoniam adiuua nos.* Sed cur vigilanti Paulo prohibetur prædicatio in Asia, à dormiente verò expostulatur in Macedonia? Vt obedientia Pauli, & charitas in proximos, munus sibi datum non obiret, graue, & vrgens præceptum necesse erat, & ideo ei vigilanti mandatur, vt verò hominum saluti consuleret, & perficeret quæ ad illam pertinebant, sat erat leuis insinuatio, & ideo dormienti mandatur. D. Chrysostomus homilia 34. In acta Apostolorum. *Vide, ait, quod non per Angelum mouetur, sicut Philippus, & Cornelius. Sed quomodo? Per visionem in somnis. Nam vbi solùm, vt prædicaret, festinauit, ad hoc somnium apparet ei.* Vide alias rationes de hac re *cap. 5. quæst. 12.*

43. *Mens Auth.*

Actor. 16.

Vbi charitas magna, & obedientia, sat est leuis insinuatio.

Chrysost.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XII.

Quare Angelus non venerit ad Ioseph ante Virginis conceptum?

44. Idem. Imperfect. AD quod respondent primo D. Chrysostomus *homil. 4. in Matth.* Imperfectus *homil. 1.* Si Angelus venisset antequam Ioseph Virginem prægnantem animaduertisset, forsitan Ioseph Angelo, sicut Zacharias, fidem non dedisset. Secundò. Idem S. Chrysostomus, S. Thomas hîc. *Quòd missus est Angelus, dum Ioseph cogitaret de Virgine dimittenda, vt testimonium eius de illius puritate esset credibilius sicut Dominus permisit Apostolum Thomam dubitare de sua resurrectione vt scilicet dubitans palparet, & credendo in nobis vulnus amoueret.* Deus sæpe vnum hominem labi permittit, vt ex huius lapsu multis medicamen præparet. Tertiò Caietanus. Tempus congruum, & necessarium diuinæ instructionis tangitur. Ante illud siquidem tempus non oportuit Ioseph instrui: nec ante illud tempus disposita erat mens eius ad percipiendam angelicam instructionem, quando nihil de vtero coniugis cogitabat: sed tunc imminebat periculum dimissionis; & animus iusti talibus cogitationibus fluctuans præparabatur ad diuinum lumen suscipiendum: sicut animus Nabuschodonosor cogitans, quid post se futurum esset, præparatus est ad suscipiendum somnium futurorum præsagium vt dicitur *Daniel. 2. num. 29.*

Chrysost. D. Thom.

Deus ex vnius lapsu multis medicamen præparat.

Caiet. *Ad diuina percipienda opportuna occasio.*

45. Quartò. Existimio, quòd conceptio Verbi Beatissimæ Virgini, & Conceptio Ioannis Zachariæ antequam fierent, reuelatæ sunt; quia futuri erant veri parentes. Deinde conueniens fuit, vt scirent, quid ex eis concipiebatur, vt cum maiori veneratione susciperent; & aliàs maximè turbaretur Virgo, si videret se grauidam, & causam nesciret; Ioseph autem conceptio reuelata est, non quia verus pater erat, sed ex quadam occasione ne prolem ex adulterio genitam existimaret. Quintò. Rupertus Abbas in cap. 1. Matth. *Quare ait, Angelum non misit antea, videlicet, vt tentaretur Ioseph, vt manifestum fieret tā Angelis sanctis, quàm hominibus de ipso quod esset iustus, & talis, qui dignè sic deberet appellari: Ioseph fili Dauid.* Voluit Deus sanctum Ioseph hanc grauissimam tentationem sustinere, & cor eius hoc vehementissimo doloris vulnere exulcerari, vt eius virtus probaretur, & omnibus esset manifesta.

Rupert. *Virtus Ioseph Angelis, & hominibus manifestatur.*

46. Hoc pacto Ioseph grauissimum subiit martyrium, vt omnes fatentur. Martyres patiebantur in corpore, & vita; Ioseph verò in anima, & honore; quod eo preciosius quo dolor vehementior. Postquam Laban insecutus est Iacob, & scrutatus omnem eius supellectilem, ait textus Genes. 31. num. 36. *Tumensque Iacob cum iurgio ait: Quam ob culpam meam exarsisti post me.* Quando Laban dedit Liam pro Rachel, quando decem vicibus immutauit mercedem Iacob, & obstinato eum insequitur animo, numquam iratus est Iacob, sed modò? Abulensis: *Tumens præ iræ magnitudine, quia scrutatus fuerat omnem facultatem eius, quod magna iniuria est, quia quod de aliquo suspicio mali habetur: maxime de furto, valde infamatorium reputatur:* In aliis actionibus vita, & res Iacob periclitabatur; hîc verò fama, & honor, dum de furto arguebatur; & ideo maximè indoluit, & iratus est. Vt senior Tobias filium suum traderet Raphaëli ad eum in itinere ducendum, & reducendum, maximè quæsiuit ab eo, quis esset? Ex qua domo, & ex qua tribu, Tobias 5. num. 11. Cùm verò puer ex mandato Angeli de felle piscis sumens liniret oculos patri sui, *Tobiæ 11. num. 13.* nec verbum dixit, nec quæsiuit de medicamenti vtilitate. Quare modò senex tam remissus, qui antea tam solicitus erat? In duce, & comite periclitatur honor; in medicamine autem vita, & salus, & ideo de illo maximè curabat.

Ioseph præstantissimus martyr.

Genes. 31.

Plus æstimandus honor, quàm vita.

Matthæi 1. num. 20. Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

VERSIONES

Vatablus. Ioseph fili Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam vxorem tuam.

Syriacus, & Vatab. & Arias. Quod enim genitum est in ea, ex Spiritu sancto est.

Euthymius. Ne timueris accipere.

D. Athanas. lib. 11. ad Theophyl. Ne timeas recipere Mariam.

EXPOSITIO.

VOCAT eum Angelus nomine suo *Ioseph* vt eum magis attentum reddat, *Genes. cap. 22. n. 11.* Et etiam se ostendit vt ait Hugo, notum, & familiarem, cùm genus, & nomen dicit. *Noui te ex nomine,* Exod. 33. nu. 12. Timor iste erat dubietatis; vt explicat Albertus Magnus, & dum hoc dicit, manifestat se scire eius timorem, ac secreta cordis, vt ait Imperfectus homil. 1. *Accipere Mariam,* id est, beneuolo animo habere; iam enim in mente ab ea diuisus erat, vt ait Euthymius. Seu, vt explicat Chrysostomus *hom. 4.* S. Thomas: quia iam in animo erat eam dimittere. *Mariam* nominat; quia hoc nomen ad expellendum timorem peculiarem habet vim; vt iam notaui cap. 5. *Coniugem tuam.* Diuus Hieronymus contra Heluidium, D. Chrysostom. *hom. 4. in Matthæum.* Consuetudo est Scripturæ sponsas vocare coniuges, & coniuges sponsas. *Quod in ea natum est,* idest, conceptum ex Spiritu sancto; quod iam suprà explicatum est: Spiritus autem dicitur sanctus, regulariter loquendo, in nouo Testamento, vt iam notaui *c. 5. q. 44.* 47.

Hugo. Exod. 33. Alb. Magn. Imperfect. Euthym. Chrysost. S. Thom. Hieron. Chrysost.

QVÆSTIO XIII.

Quare Angelus Ioseph filium Dauidis appellet?

RESPONDETVR primò. Vt significaretur conceptum ex Virginem esse eiusdem familiæ, ac proinde Messiam esse: siquidem Dauidis filius 48.

Chrysost. Hieron. Theophl. Paschas. filius promittebatur, Ita Chrysostomus *homil.4. in Matth.* Diuus Hieronymus, Theophylactus. & alij *hic*. Secundò S. Paschasius *lib.2. in Matth.* ait, *Ioseph, inquit Angelus, fili Dauid; ac si patenter dicat, recognosce, quod dictum sit Domus Dauid quia quod ibi promissum est ex prophetia, iã in sene adimpletum est.* Ac si apertè dicat, Recognosce veritatem diuinæ promissionis, nam Deus promisit Messiam ex semine Dauid, ita adimpleuit quod illis in prophetia datum est in spe; tibi in executione concessum est possidere, vt ita Ioseph se magis obligatum agnosceret. Deinde vt manifesta fieret eximia dignitas Ioseph, quia illud, quod eius parens Dauid tam vehementer optauit videre, ei datum est intimè frui, ac possidere. Tertiò. Dicitur Dauidis filius, quia vt natus, & ab illo genitus, omnem Dauidis parentis virtutem referebat, vt ait S. Bernardinus *tom.3. de S. Ioseph*, Quartò. Quia Christus Dominus pro peculiari honore dicebatur à populo filius Dauidis; hanc appellationem voluit ipse Dominus, vt S. Ioseph haberet ab Angelis.

Bernard.

49. Sed quare non ait, fili Dauid Regis; Primò Quia virtus Ioseph per se nobilitata erat, nullo regio stemmate ad sui honorem indigens. Secundò. Non dicitur hic filius Dauidis Regis, sicut & Salomon dictus est; Dauid autem genuit Salomonem; sed Euangelista tacet hoc loco Regis titulum, ne ipsius Dauidis peccatum publicaret, in hoc puritatem ac sanctitatem Ioseph maxima reuerentia afficiens. Tertiò, vt Ioseph maxime Christo Domino assimilaretur qui sæpe dictus est filius Dauid sine regalis nominis additamento, *Matth.1. num.1. & 9. nu.27. & 15. num.22. & 21. num.42.* & alibi sæpè. Ioseph aliqualem vmbram, ac similitudinem habuit cum filio Dei; nulla enim est maior similitudo, quam inter patrem & filium: noster autem Patriarcha Christi parens reputatus est. Christus Dominus dictus est Sol, qui omnes illuminat, Malach.4. num.2. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ.* Habac.3. num.11. *Sol, & Luna steterunt in habitaculo suo.* Noster etiam Ioseph dictus est Sol, prout virtute sua omnes illustrat, & illuminat. S. Augustinus tom.10. serm.81. de tempore. *Sol, ait, & Luna, vndecim stellæ Christum adorauerunt, quando post Resurrectionem sancta Maria quasi Luna, & beatus Ioseph, velut Sol, cum vndecim stellis, id est, beatis Apostolis, incuruati, & prostrati sunt ante eum, & impleta est prophetia, quæ dixerat: Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ, & lumen:* Psalm.148. nu.3. Beatissimam Virginem dicit Lunam, quia licèt in virtute, gratia, & dignitate sit omnibus superior tamen prout sponsa, inferior erat Ioseph. *(Caput mulieris vir.* 1. Corinth.11. num.3. A sancto Doctore comparatur Ioseph cum sole, qui typus erat Christi Saluatoris, vt magna similitudo inter vtrumque appareat.

Inter Christum, & Ioseph similitudo. Malach 4. Habac.3. August. Psalm.148. 1.Cor.11.

50. In Ioseph Iacobi filio figuratus est Christus, & noster Patriarcha, vt ait idem Augustinus *citato loco.* Christus in venditione; Ioseph in custodia panis. Christus flos est egressus de virga Iesse, *Isai.11. num.1.* Floris locus vertex, & apex virgæ; eundem etiam noster Patriarcha occupat locum, iuxta Septuaginta, Moribundus Iacob *Adorauit summitatem virgæ.* Genes.47. n.31. Eusebius per summitatem virgæ intelligit Ioseph Patriarcham. Quomodo ergo hic, cùm sit homo adoratur? Et est vltimum fastigium generationis Iacob? Quis dubitabit esse Christum Dominum Nullus sanè. Attamen ob magnam similitudinem, & intimam coniunctionem, quàm Ioseph habet cum Domino Iesu proximè ad eundem locum accedit, & inter omnes ab omnibus meritò adoratur, & veneratur. Imò ita Deus gloriatur esse cum Ioseph, vt quamuis Deo nihil addi possit, de eo tamen tunc ait Euangelista, quòd proficiebat sapientia, & ætate nostro intelligendi modo, cùm de eo dicitur, *Erat subditus illis.* Luc.c.2. n.51. Ex consortio Ioseph apud homines videbatur puer multum proficere, cùm tanti, talisque parentis filius reputaretur à populo.

Genes.47. Eusebius. *Ioseph valde proximus Christo.* Luc.2.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo dixerit Angelus: Noli timere?

TIMOR est quædam animæ passio, quæ naturaliter resultat ex phantasia futuri mali, vt tradit Aristoteles 2. *Rhetor. cap.* 5. Diuus Thomas 1. 2. *quæst.42. art.2.* Passionem autem naturalem sæpè non est in manu nostra vincere, & superare. Quomodo ergo dicitur: *Ioseph noli timere!* Respondeo primò, quòd hic loquendi modus est satis visitata phrasis Scripturæ, *Deuteron. cap.31. nu.6. & 8. & Iosue 1. n.9. 1. Reg. cap.13. n.28. Tobias 4. n.23.* Nam multoties datur timor rationalis, qui oritur ex prudentiali iudicio humano, de quo etiam Diuus Thomas citata *quæst.42. art.3. & 4.* Et talis erat timor Ioseph, vt iam explicauimus. Secundò. Licèt timor sit passio naturalis voluntatis, tamen noster Patriarcha ob donorum Dei magnitudinem, ac suarum virtutum omnes animæ suæ potentias, & affectus, sibi subiectos habebat, & subordinatos, ita vt sub eius esset potestate illos refrænare, ac reprimere: meritò ergo ei dicitur, *Noli timere.*

51. Aristot. D. Thom. D. Thom. *Ioseph omnes passiones vincebat.*

Sed quare Angelus non præcepit Ioseph, vt acciperet Virginem, eámque non dimitteret, sed absque vllo mandato hoc ei proponit, tanquam quid conueniens: *Noli timere accipere coniugem tuam?* Imperauit Deus Abraham, vt exiret de terra sua, *Genes. cap.12. num.1.* Apostolis, vt prædicarent per totum orbem, *Matthæi cap.28. num.19.* Et quare Ioseph in re tanti ponderis, quæ ad honorem Virginis, Christi spectabat, nullum ei intimatur præceptum, sed tantùm, quod congruentius erat, declaratur; Tantum prudentiæ Ioseph committebatur, vt in re grauissima nullum iudicaretur necessarium mandatum, sed ei tantùm rem ipsam aperire. Dum Christus Dominus oraret in horto. *Pater si vis, transfer calicem istum à me, veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eũ* Lucæ c.22. n.42. Quam confortationem præstitit Angelus, non præceptum impositum à Patre obiiciendo, sed rationes conuenientiæ proponendo; ob exaltationem nominis, gloriam corporis, & libertatem generis humani, quám ipse, vt redemptor, tenebatur exhibere Ita D. Hieronymus *dialogo 2. contra Pelagianos*, S Hilar. *lib.10. de Trinitate*, S. Cyrillus *Epist.9.* S. Damascenus *lib.3. de fide, cap.20.* Sed cur Angelus non recurrit ad præceptum Patris, sed tantùm ad congruentias?

52. *Magna Ioseph prudentia.* Luc 22. Hieron. Hilar. Cyrillus. Damascen.

Eximiæ prudentiæ, ac charitati Christi Domini, vt pro nobis vitam daret sufficientissimum erat, rationes conuenientiæ proponere: non quia eas ignorasset Christus Dominus, vel per se illas considerare non posset, sed vt magis constaret veritas passionis eius, voluit ministerio angeli illas rationes proponi, vt cum Diuo Thoma 3. *part. quæst.* 12. *artic.* 4. explicat Suarius, & alij, & nos latè diximus in nostris commentariis.

D. Thom. Suarius.

QVÆSTIO XV.

Quare Angelus ait Ioseph, quòd accipiat Mariam?

53. RESPONDEO primò, vt dixi in expositione; quia iam mente ab ea diuisus erat, vt in animo haberet, dimittere eam. Secundo. Origenes *homilia* 1. ex variis introducit Angelum loquentem cum Ioseph: *Accipe, ait, illam, sicut cælestem thesaurum, sicut Diuinitatis diuitias.* Ac si diceret: Hucusque habebas, vt sponsam, modò accipe, vt sacrarium totius Trinitatis. Tertiò Diuus Thomas. *Angelus, ait, ipsius Ioseph futurum prænuntiat obsequium.* Quodnam obsequium? Primo. Vt ex suo labore, & sudore puerum Iesum, & matrem aleret, ac sustentaret. Optimè notum fuit Deo, quod Virginis, ac Ioseph virtutes, & opera promerebantur, vt ad esse naturale Christi concurrerent, & ideo Virgo electa est in matrem; Ioseph vero Christi pater naturalis esse non potuit, cùm esset verus Deus: conseruatio tamen vitæ naturalis ei commissa est, quæ altera est generatio, vt communiter dicunt Philosophi.

Origenes. *Virgo Maria thesaurus diuinitatis.* D. Thom. *Conseruatio Christi pertinuit ad Ioseph.*

54. Secundo. Mandatur accipere, vt det obsequium, custodiendo puerum à crudelitate Herodis. Quando Christus Dominus traditus est in manus inimicorum suorum, dixit Petro: *Conuerte gladium tuum in locum suum; an putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum,* Matthæi cap. 26. n. 53. Vt à manu impij Herodis Christus eximeretur, poterat Pater mittere duodecim legiones Angelorum, & vt à sæuitia alterius Herodis custodiatur; vnus tantùm eligitur Ioseph? Merito sanè. Hic licèt vnus, pro illis omnibus erat. Nonne vides, quomodo in cælo milia millium ministrabant ei? Pro illis omnibus in terris vnus est Ioseph. Numquam legitur in Euangelio, quod Angeli accesserint, & ministrauerint Christo Domino, nisi post peractum ieiunium in deserto, *Matthei cap.* 4. *num.* 11. Quando iam mortuus erat Ioseph: nam D. Bernardus *sermone sancti Ioseph.* Cedrinus grauissimus historiographus in commendat. tradunt, mortuum fuisse post Christi baptismum ante finitum ieiunium.

Matth. 26. *Ioseph pro multis Angelis.* Bernard. Cedrinus.

55. Tertio, accipe ipsam vt sponsam tuam, ac matrem Verbi Incarnati, vt in sinu tuo, & ipsius Virginis eius Filius Iesus pascatur, ac requiescat: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia:* Cantic. 2. num. 16. Per *lilia,* Rupertus Abbas *lib.* 2. *in Cantic.* sanctissimam Virginem, & eius sponsum Ioseph intelligit. *Quanam sunt,* ait, *lilia, nisi amicus dilecti Ioseph, & ego dilecta: Verè ambo lilia, videlicet pro virginalibus nuptijs, & cohabitatione castissima; inter huiusmodi lilia pascitur dilectus.* Virgo, Ioseph duo castitatis, ac virtutis lilia, in quibus pascebatur, ac delectabatur Iesus; imo Ioseph non solùm per se ipsum Domino cibos ministrabat, sed etiam per Virginem, quæ eius sponsa erat. Et si præbenti calicem aquæ frigidæ promittitur regnum cælorum, *Matth.* 10. *num.* 42. quale erit præmium beati Ioseph, cùm non modicum vas aquæ, sed perennem fontem; scilicet beatissimam Virginem, quæ dicitur fons hortorum *Cant.* 4. *num.* 12. & 15. Deo dederit.

Cantic. 2. Rupert. *Ioseph virginitatis lilium.* *Magnum præmium Ioseph.*

QVÆSTIO XVI.

Quare Angelus hîc non increpet Ioseph.

GRAVITER Deus reprehendit Abimelech; imo morte minatus est, eo quod, licet cum ignorantia matrimonij Saræ, ipsam accepisset in suam, *Genes.* 20. *num.* 3. Quare ergo etiam Angelus hîc grauiter non reprehendit Ioseph, quamuis interueniente ignorantia, Virginem vellet dimittere; æqualis enim videtur defectus, alienam admittere: ac innocentem propriam dimittere. Dubium tangit, & soluit eleganter Chrysostomus homilia 4. *Et certe,* ait, *alicubi Deus non idem fecit, sed Rege quodam, de muliere secus, quàm oportuerat, cogitante, castigatorio sermone vtitur; & comminationis plenissimo, cum tamen ibi quoque ignorantia excusasset admissum. Neque enim sciens ille Saram alij copulatam in vsum vxoris acceperat; & tamen acrius eum increpauit: hic verò multo mitius agitur, ac lenius quippe hic, & maximarum rerum dispensatio continetur, & ingens inter virum vtrumque discrimen est.* Blandissimè, & magna cum reuerentia hîc se habet Angelus, tum ob præsentiam tanti Sacramenti, quod aderat: tum ob discrimen inter vtrumque virum. Ioseph vir erat præstantissimus; Abimelech vero idololatra, & leue defectus vestigium minori signo notandum in viro probo, quàm in oppresso multis criminibus. Deinde Rex Abimelech ob nimiam concupiscentiam volebat admittere, Ioseph vero ob iustitiam seruandam dimittere, & vbi tam dispar ratio, ibi & dispar euentus. Pulchrè notat etiam Chrysostomus loco citato. *Quòd Angelus,* ait, *inuolucro verbum tegens, de maligna quidem suspicione tacuit: honestius autem; multòque dignius causa partus exposita; suspicionem quoque prorsus restinxit, ostendens, quòd propter quod solum sponsam, & secum habere metuebat, ob hoc ipsum magis illam accipere debeat, secùmque retinere, si in cepta velit permanere iustitia.* Non fecit Angelus expresse mentionem suspicionis, verebatur aliquid notare in tanto viro, quod crimen redoleret. Nam Ioseph in magna reuerentia erat Angelis? eorum defectum ipse suppleuit, ceciderunt Angeli, quia Christi humanitatem contempserunt, ac adorare noluerunt. At D. Ioseph, vt de ipso ait D. Bernardus, Primus mortalium, scil. hominum, meruit Deum adorare in præsepio.

56. Chrysost. *Culpa in viro probo leuis notanda.* Chrysost. *In Ioseph nulla mea.*

QVÆSTIO XVII.

Quare hic Angelus appellet Virginem Ioseph coniugem?

57. NOn solùm dixit Angelus: Accipe Mariam; sed addidit, coniugem tuam. Respondet primò Euthym. *Vxorem quoque tuã dixit,vt inde certiorem eum faceret,quod à nullo cognita esset viro.* Ac si dicat. Dicitur coniux Ioseph,vt ex tanto viro puritas,ac integritas Virginis demonstraretur.Secundò.S.Paschas.lib.2.in Matth. *Coniugem autem quare dixerit etiam inter reliqua,quod nihil defuerit operis coniugij,nisi sola cõmixtio libidinis: in tantum vt ad Ioseph iuxta carnẽ pertineat ortus Christi,si quo modo dici possit idẽ per hoc pater Saluatoris.* Vt hoc modo significaret Angelus, quòd ipse pater putatiuus Christi dicendus erat,& hoc cum magna quadam excellentia Salm. *to.3.tract.*30.ait.*Abrahã fuit pater Messiæ,sed hominis Dauid verò Regis;ita ipse scilicet Ioseph;Saluatoris de Spiritu sancto concepti,nempe Dei.* Tertiò. S. Aug. tom.7.lib.1.de nuptiis,& concupiscentia cap.11. *Accipe Mariam coniugem tuam,coniux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu non cognouerat,nec erat cogniturus.Erat quippe illa Virgo ideo sanctius & mirabilius iucunda suo viro, quia etiam fœcunda sine viro,prole dispar, fide compar.* Dicitur Virgo coniux Ioseph fœdere coniunctionis,ac amoris, quo sese deligebant. Quartò. Andreas Hierosolymitanus *serm.de salutatione.* In persona Virginis,ait,*Iosephus tutor meus non maritus mihi cognitus.*Similiter D. Ambrosius *lib.2. in Lucam.*Iosephum Virginis defensorem appellat; Virgo coniux Ioseph erat non ob humanum commercium,sed quia tanquam sponsus eius tutor,ac defensor erat,& ita Domina illa,quæ omnes suo patrocinio tuetur & protegit, sub tutela, ac defensione Ioseph voluit obumbrari.

Euthym. — Quanta puritas Ioseph. — Paschas. — Ioseph pater Christi cum magna excellentia. — Salmer. — August. — Andreas. — Ambr. — Ioseph Virginis defensor.

58. Sanctissimã Virginem Angelus appellat sponsam Ioseph *coniugem tuam,*in reuerentiam,& honorem ipsius Virginis;nam sancti Angeli semper maxime venerati sunt sanctam Deiparam,ac magna decentia de ea locuti sunt, vt notat Eusebius Emissen.*serm.super Missus est.*Sed si rectè sacram historiam Euangelicam expendamus,facile inueniemus, quòd Angeli non appelarunt Virginem Dominam suam, Reginam cæli, imperatricem mundi,sed tantùm matrem Christi,*Matt.2.n.13.& 19.Accipe puerũ,& matrem eius,*&hîc sponsã Ioseph.Sed quare hoc;Notat D.Thom *citato loco Matth.*quòd denominatio sumitur à principaliori parte, vt est cõmune axioma Philosophorũ, & suprema dignitas Virginis in tustat,quòd dicatur mater Christi,&secunda huic,vt sit spõsa Ioseph: & ideo multis aliis gloriosis omissis nominibus hoc duplici vocabulo ab Angelis appellatur,quo inter cætera præcipuè supereminet omnibus.

Magnus decor Virginis quòd sit Ioseph sponsa. — Eusebius. — Matth.2. — D.Thom.

QVÆSTIO XVIII.

Quare ait Angelus: Quod in ea natum est?

59. NOn dixit conceptum in ea, sed *natum.* Respondet primò Carthus. *Productio est acquisitio substantialis esse, res verò tunc primò nascitur,cùm formam substantialem sortitur, & quia Virgo totum esse naturale dedit Christo, ideo dicitur in ea.* Secundò respondet. *Non ait conceptum, sed natum, ad insinuandum,quòd conceptio Christi non fuit successiua,ac naturalis, procedens ab imperfecto ad perfectum, sed instantanea, & supernaturalis, itaque in eodem instanti completa est Christi generatio.* Et hoc secundo modo respondet D. Basilius *homilia* 25. D.Ambrosius *lib.2.de Spiritu sancto*; non enim sicut in aliis per quadraginta dies fœtus concipitur, sed in primo instanti Christus Dominus perfectus extitit infans.Tertiò, D. Paschasius lib.2. in Matth. *Sed cùm nostra consuetudinis non sit natum dicere, priusquam in lucem huius mundi quisque veniat,quòd omnino natiuitas illa nondum expleta sit,sed fortè dictum putamus iuxta sacrarum Scripturarum loquendi cõnsuetudinem, vbi sæpe præteritum iam narratur,quod nouit esse futurum.* Cùm iam adesset tempus, vt promissio de aduentu Messiæ impleretur,antequam esset in lucem editus, dicitur natus, quia in his sæpe ponitur præsens pro futuro.

Carthus. — Christi generatio instantanea. — Basilius. — Ambros. — Paschas.

Et addidit, *de Spiritu Sancto*; vt Ioseph reuelaretur mysterium Incarnationis, & Trinitatis. Huiusmodi Triadis arcanum tunc reuelatur Ioanni, quando recubuit supra pectus Christi. Paulo, quando raptus est in cælum Ioseph verò, dum in suo lecto dormiebat, ipse enim ita viuebat purus in terra, ac si regnaret in cœlo. Cùm in Annunciatione Angelus in specie viri ingrederetur ad Virginem, ipsa ob suam magnam puritatem timuit: sed quare non timore percutitur, dum in eadem domo habitat cum Ioseph; Minimè sanè; nam ipse sua modestia videbatur Angelis purior. 60.

Ioseph reuelantur mysteria. — Ioseph Angelis purior.

*Matt.1.n.22.*Pariet autem filium,& vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

VERSIONES

Syriacus. Nomẽe ius Ieschua,quippe qui seruaturus sit populũ suum à peccatis ipsorũ.

Vatablus. Saluabit populum suum à peccatis suis.

EXPOSITIO

NOn dixit, *Pariet tibi,*sicut Angelus dixit Zachariæ; sed tantùm absolutè loquitur,*Pariet filium.* Chrysost. *hom.4.*Theophylact.*Non dixit,* ait, *pariet tibi, sed simpliciter pariet;non enim peperit illi,sed toti orbi: neque illi soli gratia facta est,sed in omnes effusa est.* Deinde ne cogitaret,quòd ratione affinitatis magis suus erat, cùm in omnium salutem esset natus: *Vocabis nomen eius*; proprium est enim patris nomen filio dare, vt obseruant *hic* Albertus Magnus Abulens.*q.59.* Voluit ergo Angelum sanctum Ioseph parentis munere honorare; *Saluum faciet*; per hoc ostendit esse verum Deum, qui solus potest à peccatis liberare, vt notant S. Dionysius Alexandrinus statim 61.

Chrysost. — Theophyl. — Christus in omnium salutem. — Alb. Magn. — Abulens. — Dion.Alex.

Cyr. Alex. statim in principio, D. Cyrillus Alexandrinus *de Incarnatione Vnigeniti, c.5.* & alij Patres. Non ait saluabit à persecutionibus, à captiuitate, sed *à peccatis*, quæ vt pote mors animæ, pro maximo detrimento à iustis reputatur. *Populum suum*, per quem aliqui intellexerunt populum Israëliticum: & ideo dixit Angelus; Luc. *Regnabit in domo Iacob.* Et Virgo in Cantico, *suscepit Israël puerum suum.* Et populus clamauit: *Quia Propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitauit plebem suam*, Lucæ cap.7. num.16. Sed multo melior D.Thom. mihi videtur expositio D. Thomæ, qui hîc intelligit populum Electorum. Psalm. 17. num. 28. Psalm. 17. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Et Alb. Magn. hac de causa non dixit, ait Albertus Magnus; saluabit omnes gentes, loquitur de effectu salutis, & *Quilibet in sua segete se exerceat.* ait: *populum suum*: non enim in alienam messem intrauit.

QVÆSTIO XIX.

Quare vnioni hypostaticæ conuenientior fuerit sexus masculinus?

62. DIXIT Angelus; *Pariet filium.* Poterat Deus, si vellet, vnire sibi sexum fœmineum; sed multo conuenientior fuit viri natura. Alb. Magn. Ad quod multas rationes adducit Albertus Magn. Prima. Fœmina non est principium hominis, sed masculus; ex quo tota natura humana producta est; & ideo conueniens fuit, vt eius antidorum non fuisset fœmina, sed masculus. Secundò. Si assumpta idem esset in persona cum Filio Dei, idem esset Dei Filius, & Filia Dei; quod esset absurdum. Tertiò. Hoc conuenit officio nostræ redemptionis, & illuminationis per doctrinam: fœmina autem non debet prædicare, nec honestè discurrere de villa in villam, de loco ad locum. Tolet. Toletus *in cap. 1. Lucæ annot. 83.* similem ponit quæstionem; & addit, quòd Christus Dominus futurus erat Sacerdos, & summus Pontifex, quod munus mulieri non conuenit.

QVÆSTIO XX.

Quare Angelus exponat nomen Iesu Ioseph, non verò Virgini?

63. Bernard. HOc dubium tangit D. Bernardus *serm. 3. de Epiphania*, Respondeo primò, quòd Angelus non dixit Virgini: *Saluum faciet populum suum à peccatis*; ne coram sancta, puráque Virgine peccatum nominaret. Secundò, quòd Angelus etiam exposuit nomen Iesu Virgini, secundùm suum principale significatum; dixit enim: *Vocabis nomen eius Iesum: Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur.* Et in eo, quod dixerat, esse filium Dei explicauit: *Saluum faciet populum suum*; non enim credi posset, quòd filius Dei inter nos esset factus homo, & nostram miseriam videret, quin opportunum ei remedium afferret. Tertiò. Vt charitas Ioseph magis alliceretur, & obligaretur ad Virginem suscipiendam, ac non dimittendam, cùm agnosceret, ex ea totius populi pendere remedium; & per hoc magis traheretur ad beneuolè retinendam Virginem, & ad suscipiendum cum veneratione Christum Dominum.

Christus dũ nostram videt miseriam sublevat. *Charitas Ioseph.*

Matthæi. num. 22. 1. Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur, quod dictum est à Domino per Prophetam, dicentem.

VERSIONES

Syriacus. Id autem omnem factum est, vt adimpleretur.

Euthymius. Hoc autem totum factum est, vt compleretur.

EXPOSITIO.

HÆc verba duplicem habent sensum. 64.
Primò, vt sint dicta ab Angelo. Et ita exponunt D. Irenæus *lib. 4. aduersus* Irenæus. *Hæreses, cap. 40*: D. Chrysostomus *homil. 5.* Theophylactus, Euthymius, & alij. Ac si hæc dicat Angelus ad persuadendum Ioseph mysterium Incarnationis, seque nihil noui dicere in ea, quòd Virgo conciperet hoc enim dictum est iam in Scriptura. Secunda, & communior expositio; quod hæc verba sint Euangelistæ. Ita D. Thom. Paschasius *lib. 2. in Matth*: & alij. *Hoc autem hic ponit Euangelista*: ait D. Thom. *propter conformitatem noui, & veteris Testamenti.* Deinde, quia Matthæus solitus est confirmare mysteria Christi ex veteri Testamento, propter Iudæos, ad quos scribebat. Dixerat Euangelista: *Generatio Christi sic erat*, & hanc, ex Verbis Angeli explicauit esse ex Spiritu sancto, hoc autem ipse testimonio Isaiæ confirmat. *Hoc totum*, scilicet, vt Virgo esset desponsata viro propinquo ex domo Dauid, ac ex Spiritu sancto conciperet, & hæc in somnis reuelaretur, *vt adimpleretur propheta.* Et quamuis in illa sit; *Virgo concipiet, & pariet*: & hoc secundum tunc non esset factum, sæpe in Prophetis ponitur futurum pro præsenti, præcipuè cum iam partus esset in propinquo, & in via. Et licèt dicatur: *Hoc factum est, vt adimpleretur*, Incarnatio non est facta propter prophetiam, sed hæc propter illam, vt obseruant D. Paschasius *citatus*, Abulensis, & alij. Est ergo sensus. Ita factum est, vt prædictum erat in prophetia. Et non dicitur dictũ est à Propheta, sed à Domino per Prophetam: Deus enim est, qui in suis loquitur Prophetis.

Chrysost. Theoph. Euthym. D. Thom. Paschas. *In Prophetis ponitur futurum pro præsenti.* Paschas. Abulens.

Matthæi 1. num. 23. Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filiũ, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatũ, nobiscũ Deus.

VERSIONES.

Syriacus. Ecce Virgo vterum feret.

Vatablus. Ecce Virgo prægnans erit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel: quod si quis interpretetur, est, nobiscum Deus.

Euthymius. Ecce Virgo grauida erit,

D.Hier. lib. 1. *contra Ion. & in c.* 7. *Isaia, ex Hebræo.* Ecce Virgo abscondita concipiet.

Idem D. Hieron. D.Paschas.lib. 2. *in Matth. ex lingua Punica.* Ecce alma, seu Virgo secretissima, quæ nunquam virorum patuerit aspectibus, concipiet, & pariet.

D.Chrysolog. serm. 145. Ecce Virgo, in vtero accipiet, & pariet.

EXPOSITIO.

65.
N præsenti prophetia tria dicit Euangelista. Primum, Conceptum, & partum Virginis. Secũdum, Nominis impositionem. Tertium, Interpretationem. Circa primum. Hæc prophetia manifestè intelligitur de Virgine Maria pariente Christum Dominum. Et falsò dicunt Hebræi, quòd nomen Hebraicum non significat Virginem, sed puellam, significat enim Virginem secretissimam, & maximè absconditam, vt notant D.Hieron. D.Pachas. citati, & de hoc testimonio latè tractant D.Irenæus *lib.3.contra Hæres.cap.9.* D.Epiphan. *heresi.* 30. D.Augustinus *serm.* 2. *&* 4. *de Natiuitat.* Galatius *li.7.cap.15.* Et prædictum locum Isaiæ doctissimè explicat R.P.Fr.Ludouicus de Merola *in sua Demonstratione Euangelica, lib.5.cap.20.* In cuius rei figuram, vt explicat hîc Albertus Magnus, dicitur Ecclesiastic. 24.n.21. *Ego quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam; & quasi balsamum non mistum odor meus.* Libanus, ait ille, candidatio interpretatur, & ideo bene Deiparæ designatur illibata Virginitas. Balsamum autem non mixtum, est sanguis eius virili semini immermixtus. Talis est odor eius, talis euaporatio habitationis, quam filio Dei exhibuit. Secundum. Nomen, quod est Emmanuel; de quo quæstione sequenti. Tertium, Interpretationem *Nobiscum Deus.* D. Thomas, Albertus Magnus, & alij dicunt: quod hæc interpretatio, cùm non sit in Isaia, vel posita est ab eo, qui primò transtulit de Hebræo; vel quòd Euangelista hanc posuit interpretationem, quamuis scriberet Hebraicè. Et hæc secunda solutio mihi videtur verissima. Nec obstat, quòd nomen sit Hebraicum; & Euangelista scriberet in Hebræo; sæpe enim in eodem idiomate vnum nomen obscurum per alia faciliora explicatur.

Hieron. Paschas. Irenæus. Epiphan. August. Galati. L.de Merol. Alb.Magn. Eccles.24. Ibid. D.Thom. Alb.Magn.

QVÆSTIO XXI.

Quomodo prophetia concordet cum historia?

66. CIRCA veritatem historiæ Euangelicæ inquirendum, quòd non videtur Euangelista concordare cùm prophetia; nam *Isaiæ 7.n.14.* iuxta Septuaginta dicitur: *Vocabis nomen eius Emmanuel.* Euangelista, verò, *Vocabunt nomen eius.* Respondet primò D. Hieronymus, quòd sæpe Euangelistæ intendunt ad sensum, & non ad verba. Secundò, quod verum est, Septuaginta ita legere, *Vocabis*; tamen nostra Vulgata, iuxta veram radicem Hebraicam, habet in passiua, *Vocabitur nomen eius*; & idem est sensus. Deinde in illa lectione Septuaginta; Propheta loquebatur cum familia Dauid, ac si diceret: Tu domus Dauid, *Vocabis nomen eius*; Euangelista verò citat prophetiam, referendo illam ad omnes populos; ac si dicat: Omnes populi vocabunt. Et quare populi vocabunt? Respondet Theophylactus: *Opera eius demonstrabunt eum Deum esse, & nobiscum conuersari.*

Isa. 7. Hieron. Theoph.

Matthæi. 1. *num.* 24. Exurgens autem Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem suã.

VERSIONES.

Vatablus. Excitatus autem à somno Ioseph, fecit, vt iniunxerat ipsi Angelus Domini, & adiunxit sibi vxorem suam.

Pagninus. Excitatus autem Ioseph: assumpsit vxorem suam.

Euthymius. Experrectus autẽ à somno.

EXPOSITIO.

ESCRIBITVR hîc obdientia Ioseph, tam in faciendo id, quòd præceptum est: *Accepit cõiugem suam*; quàm sequendo modum, quo ei mandatum est, *Sicut præcepit ei Angelus.* Vera obedientia non solùm rem adimplet, sed etiam modum præcepti Egressus est Abrahã, sicut præceperat ei Angelus, *Genes.12.* Vatablus, Pagnin. Arias legũt, *Excitatus à somno.* Excitari à somno denotat expergisieri ab aliquo: à quo ergo in vigilia vocatus est Ioseph? Sine dubio ab ipsa obedientia, quę eum dormire non sinebat. *Et accepit coniugem suam.* Respondet D. Thomas ex Chrysost. quia eam non eiecerat à domo, sed à corde. 67.

Magna Ioseph obedientia. Vatablus. Pagnin. Arias. D.Thom. Chrysost.

Matthæi. 1. *num.* 25. Et non cognoscebat eam donec peperit filiũ suum primogenitum: & vocauit nomen eius Iesum.

VERSIONES.

Theophylact. Et non cognouit eam, donec peperisset.

Textus Græc. Donec peperit filium suum, illum primogenitum.

EXPOSITIO.

XPLICAT Euangelista virginitatem Mariæ dum ait, quòd Ioseph eam non cognoscebat, & quomodo ipse cũ Deipara

para hanc excellentiam habuerit, vt puerum natum Iesum vocauerit.

QVÆSTIO XXII.

Quomodo illud verbum, non cognoscebat eam, donec peperit, *sit explicandum?*

68. Hilar. ERBVM illud, *non cognoscebat*, variè interpretati sunt Patres. S. Hilarius citat. à S. Thoma *in Catena*, ait, *Propter sanctissimæ Mariæ glorificationem à Ioseph cognosci non potuit, donec peperit. Dominum enim gloriæ habens in vtero quomodo cognosceretur? Si Moysis cum Deo colloquentis glorificata est facies, vt non possent intendere in eum filij Israël: quanto magis Maria cognosci, vel intueri non poterat, quæ Dominum potentia in vtero habebat. Post partum autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis.* Et ita asserit S. Pater, quòd dum verbum claudebatur in vtero Virginis, eius facies resplendebat fulgore, ac proinde agnosci nō poterat, postea verò agnita est. Cuius etiam opinionis, meminit S. Thomas 3. *p. quæst.* 28. *art.* 3: *ad* 3. & illam probat Carthusianus, & Glossa ordinaria. Hæc sententia videtur difficilis: quia ille faciei fulgor, non solùm à Ioseph, sed etiam aliis fuisset visus, & ab ignaris mysterij magico operi, vel aliæ indebitæ causæ attribueretur.

Virginis facies ob resplendorem non poterat intueri. D Thom. Glossa ord. Carthus.

69. Imperfect. Author Imperfectus *hom.* 1. verbum *cognoscere*, refert ad intellectum, ante partum non cognouit Ioseph Virginem, cuius esset dignitatis, quæ vnigeniti Dei facta fuerat mater; sed postquam peperit, nunc cognouit eam D. Epihanius hæresi 58. *Non nouerat, ait, quòd tali gloria honorandus esset aliquis in terra, maximè mulier; non igitur cognouit ipsam, donec vidit miraculum, nec cognouit miraculum ipsius, donec vidit genitum ex ipsa.* Quamuis enim Ioseph magnam de Virgine æstimationem haberet, eius tamen sanctitatis apicem non cognouit, nisi cùm vidit Deum ex ipsa natum: solum enim maternitas Dei præclaram Virginis virtutem poterat declarare. Licèt hæc sententia in magnam cedat Virginis gloriam, verbis tamen Euangelistæ loquentis de cognitione in ordine ad partum, quadrare non videtur. Deinde quia Ioseph nouerat iam Virginem ex Spiritu sancto concepisse, ex quo eius sanctitatem concipere poterat.

Epihan.

Sola Dei maternitas Virginis declarat sanctitatem.

70. Verbum ergo *cognoscere*, accipiunt hîc in sensu Scripturæ visitato, pro familiari congressu, quo vir vxorem suam cognoscere solet, *Gen.* 4. *num.* 1. *&* 1. *Reg.* 1. *num.* 19. *&* 3. *Reg.* 1. *nu.* 4. *& Luc.* 1. ait Virgo, *Virum non cognosco.* Et quamuis Euangelista dicat, quod Ioseph non cognouerit eam, donec peperit; non sequitur, quod post partum ipsam cognouerit, vt iam multis exemplis ostendi suprè *num.* 3. & docent S. Hieronymus *contra Heluidium.* S. Chrysostomus *hom.* 5. S. Ambrosius *lib. de Noë, & Arca, cap.* 17. *& de inst. Virgin.* *cap.* 15. S. Bernardus *sermon.* 72. *in Cantic.* & omnes Patres cum vniuersa Ecclesia Catholica. Psalm. 122 n. 2. *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri.* Ergo, ait S. Bernardus, postquam cœperit misereri, auertentur oculi eius, Absit. Cantic. 2. nu. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi, donec aspiret dies.* Ergo, vbi aspirauerit dies, ait S. Bernardus, cessabit sponsus intendere sponsæ; aut ipsa illi? Absit: in æternum perseuerabunt sibi mutuo. Psalm. 111. num. 8. *Paratum cor eius, non commouebitur in æternum, donec despiciat inimicos suos.* Ergo despectis inimicis iustus commouebitur? Minimè. Et alia multa loca similia. Dixit ergo Euangelista id, quod non erat factum, & ad suum inseruiebat intentum, ad ostendendum Christum non esse ex virili semine conceptum, descripserat enim Christi genealogiam: *Generatio Christi sic erat.* Deinde hoc probat testimonio suo: *Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.* Postea testimonio Angelis; *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Tertio. Testimonio Isaiæ: *Ecce Virgo concipiet.* Quarto Manifesta experientia: *Non cognouit eam, donec peperit.* Quod vero nec post partum ipsam cognouerit; docent Patres citati, & alij cum Ecclesia Catholica, & ait S. Chrysost, S. Paschas. l. 2. *Quod consequens erat, ac manifestum tuo intellectui Euangelista reliquit, quoniam nec postea quidem eam, quæ tali modo mater effecta est, ille iustus ausus fuerit attingere.*

Luc. 1. Hieron. Chrysost. Ambros. Bernard. Psalm. 122. Cantic. 2. Psalm. 111. Chrisost. Paschas.

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo Christus Dominus dicatur filius primogenitus Virginis,

DIFFICVLTAS est; quia primogenitus dicit respectum ad alios filios, & ideo hanc quæstionem tripliciter exponit S. Anselmus: *Filium suum primogenitum.* Primo Christus dicitur primogenitus, id est, natus à Patre ante omnia sæcula. Et in hoc conuenit S. Epiphanius *hæresi* 78. Secundo dicitur primogenitus ille, qui primo est natus, secundùm vsum Scripturæ, siue post cum alij nascantur, siue non. Et ita etiam S. Hieronymus *contra Heluidium*, S. Paschasius; & alij. Et patet multis exemplis, *Exod. cap.* 4. *n.* 22. Deus vocat Israël primogenitum suum, cùm alium non haberet. *Exod. cap.* 12. *num.* 29. dicitur, interfectos fuisse omne primogenitos Ægyptiorum, in quibus sine dubio multi erant vnigeniti, *&* *c.* 12. *num.* 12. *&* 22, *num.* 29, præcipit, omne primogenitum sibi sanctificari, & vsque ad octauum diem non poterat discerni, an alij essent orituri, vel non. Tertio dicitur primogenitus respectu omnium fidelium, vt ait Apostolus, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: licèt enim Pater homines iustos adoptauerit in filios. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri,* tamen Christus Dominus, vt filius naturalis, est primogenitus. Et ita rectè ait Albertus Magnus: Primogenitus, idest, princeps omnium filiorum Dei. 71.

Anselm. Epiphan. Hieron. Paschas. Exod. 4. 12. & 22. Alb. Magn.

LIBER SECVNDVS
De Infantia, & Pueritia Domini nostri IESV CHRISTI.

CAPVT PRIMVM.

NASCITVR CHRISTVS DOMINVS.

Lucæ 2.n.1. Factum est autem in diebus illis exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.

VERSIONES.

Vatablus. Euenit autem, vt exiret decretum à Cæsare Augusto, vt censeretur totus orbis.

Syriacus. Vt describeretur vniuersus populus possessionis eius.

Arias. Decretum describi omnem habitatam.

D. Ambrosius hic, & serm. de Natiuit. Exiit edictum, vt censum profiteretur vniuersus orbis.

Textus Græcus. Exiit placitum à Cæsare, vt numeraretur vniuersus orbis.

EXPOSITIO.

FACTVM *est*, non casu, sed diuina prouidentia, quæ per res humanas altissima præparat. *In illis diebus*; post natiuitatem Ioannis Baptistæ, de quo egit Euangelista cap. 1. *Exijt edictum*; modus loquendi Scripturæ, dum decretum Regis publicatur. *Ester 1.num.19. Dan.6.n.7.* Dicitur exire, quia à secreto Regis corde, quod in manu Dei est, *Prou.21.n.1.* in quo vsque ad illud tempus delitescebat, voce, vel scripto prodiit. *A Cæsare Augusto*, hic est secundus Imperator Romanorum; imò primus qui iustè obtinuit principatum; Iulius enim Cæsar tyrannicè occupauit. Et etiam hic primus dictus est *Augustus*, qui Romanam maximè auxit Rempublicam; & omnes ab illo dicti sunt *Augusti*; anno 42. eius imperij natus est Christus. *Vt describeretur vniuersus orbis*, seu; vt clariùs habet Syriacus, *Populus possessionis eius*; hæc enim descriptio facta non est in vniuerso mundo, sed in illa tantùm parte, quæ sub Romanis erat. Dicitur autem vniuersa terra, ratione illius partis, in qua res fit, vt notat D. Hieronymus *cap.13. Isaiæ*, & patet *Matth.17.n.45.* & *Actor.11.n.28. ad Rom.1.n.8.* Vel dicitur *vniuersus orbis*, vt ait Caietanus, *Augustus ad gloriam sui imperij scripsit absolutè vniuersum orbem, tanquam esset dominus vniuersi, cuius tamen nullus vnquam fuit Imperator.* Hæc autem descriptio fiebat per capita generationum, seu per familias simul à viro, & fœmina, more Romanorum, vt testatur Dionys. Halicarn. *lib.4.* aliàs, vt ait Lyranus, honestissima Virgo non ascenderet. Quamuis aliquæ descriptiones in peculiaribus prouinciis iam essent factæ, vt tempore Dauid *2. Reg. vlt.* Hæc tamen Augusti fuit prima vniuersalis in orbe, vt notat Orosius *lib.6. cap.22.* & Beda *hic*, qui ait: *Nullum vnquam fuit tantum pacis indicium, vt vna descriptione totus orbis concluderetur.* Tributum autem, quod soluebatur à Iudæis, aliqui existimant, esse duas drachmas, quas ipsi Dei templo soluebant.

(Margin: Syriacus. Hieron. Caiet. Dionys. Lyran. Orosius. Beda.)

QVÆSTIO I.

Ex quo motiuo hæc descriptio facta fuit ab Augusto:

HÆc descriptio facta est, non solùm, vt sciret Imperator, quot homines sub eius essent potestate, sed etiam, vt testantur S. Ambrosius, Euthymius, ab vnoquoque ad belli, ac pacis expensas certum soluebatur tributum. Imò referunt Liuius *lib.1.* Florus *lib.1. cap.6.* quòd populus Romanus descriptiones facere solebat, dum populus iuramento adstrictus æstimationem suarum facultatum apud Censorem profitebatur; & ex hac æistimatione populus pro maiori facultate suarum rerum in classes, & centurias distinguebatur. Ioseph. *lib.18. Antiq. cap.1.* refert huiusmodi descriptionem factam fuisse à Cyrino Consule in Galilæa; & ob hanc rationem etiam refert Iudam Gaulanitem populum commouisse, de quo fit mentio *Actor.5.n.37.* Quasi Iudæis non liceret prophanis Regibus tributa soluere.

(Margin: Ambros. Euthym. Liuius. Florus. Ioseph.)

ſoluere. Certum tamen eſt, quòd hæc deſcriptio certo tributo fiebat, & dicebatur profeſſio, vt legit D. Ambroſius; & vt aduertunt omnes Expoſitores ad id, quod Euangeliſta infrà ait: *Ibant omnes, vt profiterentur*; & ſtatim de Ioſeph, *vt profiteretur cum Maria*. Nominabatur ergo profeſſio, quia ore, & opere profitebatur quilibet ſe ſubditum Imperio Romano. Vera ſubiectio, ac ſeruitus, non ſolùm verbis; ſed etiam operibus demonſtratur. Nabal Garmelus, & Semei vterque grauibus, & iniurioſis nominibus Dauidem Regem affecit, 1. *Regum* 25. *num*. 10. 2. *Regum* 16. *num*. 7. In itinere pro Nabali, & tota domo occurrit Abigail, Dauidi, ſe ſeruam profitendo; poſt tranſitum Iordanis Semei ſe Regis ſeruum nominando, 2. *Reg*. 19. *nu*. 2. tamen Nabali, & toti eius familiæ veniam dedit abſolutè; Semei verò limitate pro vitæ ſuæ tempore, 3. *Reg*. 2. *n*. 38. Quare ergo Rex in facto tam ſimili, tam diſpari modo ſe habet; Cùm pro delenda Nabalis domo iuramentum præſtitiſſet? nec enim paruum munus, ſcilicet ducenti panes pro quadringentis ſociis, tanti potuit Regis iracundiam lenire. Quare ergo Abigail verè, & ex animo ſe ſeruam profitetur, vt ait Abulenſis, & Rabbanus, & ideo non ſolùm voce, ſed etiam paruo munuſculo fidem ſuam proteſtatur; Semei verò fictè, erat enim vir ſeditioſus, vt ait Lyranus, & ideo quamuis potentiſſimus, ſolùm verbis, non tamen factis, ac donis ſe ſeruum exhibet.

[Margin: Ambroſ. — *Vera ſeruitus operibus demonſtratur.* — Abulenſ. — Rabban. — Lyran.]

QVÆSTIO II.

Quare Chriſtus Dominus naſcatur, dum orbis vniuerſus numeratur.

3. HÆc ratio ex capite multiplici inueſtiganda eſt; ratione temporis, Imperij Romani, tributi, ac etiam Beatiſſimæ Virginis, & Chriſti Domini. Et primò ratione temporis Diuina Sapientia diſponente, naſcitur Chriſtus eo tempore, quo Romani principabantur; & ideo Euangeliſta non deſcribit natiuitatem Chriſti memoratis Regibus Iudææ, ſicut mos extitit Prophetarum, ſed, his omiſſis, de Romano Imperatore, qui clauem totius orbis tenebat, mentionem facit. Quod notat Ioannes Geometra in Catena Græca D. Lucæ: *In prophetico ſermone, ait, ſolis Iudæis prædicatio, regnum ſolum Iudæorum deſcribitur. Viſio enim, inquit, quam vidit Iſaac in diebus Oziæ, & Ioathan, & Achaz: qui regnauerunt in Iudæa. In myſterio autem Euangelij per totum orbem prædicandi, deſcribitur imperium Cæſaris, qui vniuerſo orbe imperare videbatur.* Non memorantur hîc Reges Iudææ, ſed Imperator orbis, quia iam prædicatio, & notitia veritatis, non in vno populo, vt olim in Iudaico, coarctanda erat, ſed in omnium Gentium nationes diffundenda, ac promulganda. Deinde fortaſſe, quia illi tantùm Reges, & domini reputabantur, quibus notitia veritatis dabatur; cùm autem hæc prædicatio iam ſit dilatanda per orbem, ideo hîc dicitur Rex, & Imperator.

[Margin: Ioan. Geom. — *Prædicatio Euangelij in omnes Gentes diffunditur.*]

4. Secundò. Ait Toletus *annot*. 1. vt tempus promiſſum aduentus Chriſti manifeſtaretur, quando iam Iudæi ſub alieno principe erant, qui etiam ipſis, & Gentibus imperaret; tunc enim venturus promiſſus eſt, *Geneſ*. 49. quando ſceptrum Iudæorum deficeret. Ita ille. Tertiò. Vt denotaretur ſumma pax, quæ ſub Auguſto in mundo florebat, ita vt ipſa Iani templi ianuas clauſiſſet, in eo, quaſi pacem includens, quam pro ſigno aduentus Chriſti Prophetæ prædixere. *Erit pax in diebus eius*, de qua pace mentionem facit Oroſius *lib*. 6. *cap*. 20. ex Suetonio, & aliis. Vnde ait Zacharias Epiſcopus hîc: *Iuxta fidem hiſtoriarum tanta pace regnauit Auguſtus annis duodecim, circa tempus dominicæ natiuitatis, vt tam forinſecis, quam ciuilibus bellis toto orbe ſopitis, etiam ad literam videatur completum illud propheticum: Conflabunt gladios ſuos in vomeres*, Iſai. 2. n. 4. *Pacatiſſimo autem tempore congruè naſcitur Chriſtus, quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*, 2. Corinth. 6. num. 16. Ex pacis ſigno præſentia Chriſti bene colligebatur: nec enim aliter conueniens erat vt mundum ſibi attraheret, quàm pace, hac enim plus deuincitur, quàm contentione, & pugna.

[Margin: Tolet. — *Denotatur tempus Meſſiæ.* — Oroſius. — Zachar. — Iſai. 2. — 2. Cor. 5. — *Plus acquiritur pace quàm bello.*]

5. Quartò. Et ex parte Imperij. Vt ſignificaretur Imperium Romanum, vt notat D. Bonauentura quo durante Chriſti aduentus prænuntiatus erat, Daniel. 2. n. 44. *In diebus regnorum illorum ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur.* Chriſtus lapis ille ſine manibus de vtero virginali veniens, qui omnia mundi ſubiecit imperia. Sed quare, dum Imperium Romanum concutiendum eſt, tanta proponitur poteſtate, vt totus orbis eius mandatis obediens tributum ſoluat; & Chriſtus, à quo eſt ſubiiciendus, tam pauper, & humilis oſtenditur, vt non ſit ei locus in diuerſorio, ſed in præſepio à Virgine matre reclinetur? Hugo Victorinus lib. 4. de vanit. mundi: *Cùm Roma, ait, victrix ſuper Regna omnia ſuperbo faſtu caput extuliſſet; tunc ergo dominante ſuperbia, humilis venit, vt de ſua humilitate celſitudinem mundi ſterneret, manifeſtè demonſtrans, quantus in ſua maieſtate foret, qui in noſtra infirmitate poſitus vniuerſa ſubiecit.* Dum Romana poteſtas ſuper totum orbem imperabat, finis illius adeſt, & à Chriſto puero, paupere, & humili ſubiuganda, & vt glorioſiſſima ſit victoria, quando cum Cæſaris magnitudine congreditur, non exercitu Angelorum, ſed humana infirmitate, ipſa mundana celſitudo eſt expellenda, & confundenda. Cùm Dauid exiret in pugnam cum Goliath diuina prouidentia Saulis arma ei non aptantur, vt notat D. Chryſoſtomus homil. de Dauid, & Goliath: *Tam iſta arma, ait, puer geſtare non potuit, quàm Goliath his armis non meruit interire.* Vt valde honorabilis eſſet victoria, dum non nobili enſis inſtrumento, ſed vili fundæ caput amputatur. Vide *lib*. 1. *cap*. 5. *num*. 6.

[Margin: Bonauent. — Dan. 2. — Hug. Vict. — *Humilitate deuincitur ſuperbia.* — Chryſoſt. — *Glorioſa victoria vili inſtrumento.*]

6. Quintò. Et ex parte tributi Non naſcitur Chriſtus antea, ſed quando omnes ſub vnius poteſtate numerabãtur, quod notat Paulus Oroſius lib. 6, cap. 17. *Longè aliud viuendi genus homines ſubeunt, vt omnes humiliter placere ſtudeant, non inſolenter offendere, ſed ad tam ſalubrem humilitatis doctrinam magiſtro opus eſt; itaque opportunè Auguſti cæſaris temporibus natus eſt Dominus Ieſus Chriſtus.* Quando omnes vni Cæſari tãquam Domino ſoluebant tributa, naſcitur Chriſtus, vt etiam cum eis ſcribatur, quia tam durum iugum eſt, vt omnes vni obediant, & ſeruiant, quod ad hoc mitigandum conueniens fuerit, vt ipſe Chriſtus Dominus veniret, & ſui exemplo homines inſtrueret,

[Margin: Oroſius. — *Valde durũ vt omnes vni obediant.*]

instrueret, vni taliter imperanti se ipsos subdere, & obtemperare. Sextò. Quia res magna sine Christi halitu non fit. D. Nazianzenus *orat. 9.* ita ait. *Cùm Christo describis, cum Christo tributum expendis, cum capite censuram facis, cum verbo rationem subducis: quid autem sibi vult hac oratio: Sanè, nisi me sententia fallit, eos, quibus huiusmodi munera commissa sunt, admonet, Deum semper maximis rerum administrationibus interesse.* Magna rerum administratio adeò difficilis est, vt non possit perfectè adimpleri, nisi speciali interuentu Dei, ac præsentia Christi. Vel quia adeò est asperum, vt homines tributa reddant inusitata, quale erat hoc Cæsaris, vt ad eius facilitatem, eis dicat S. Pater, *Cum Christo describis, cum Christo tributum expendis.*

Nazianz.

7. Septimò. Et ex parte Virginis. Vt ipsa haberet iustam causam veniendi in Bethleem, & ibi pareret. Ita Theophylactus. *Propterea fit descriptio, vt quam omnes in suas patrias irent, ascenderet & Virgo in Bethleem, ac impleretur prophetia.* Quæ ratio est valde communis, & litteralis.

Theoph.

8. Octauò. Et ex parte Christi Domini, S. Gregorius Papa homil 8. in Euangel, *Quid est*, ait, *quòd nascituro Domino mundus describitur, nisi hoc; quod apertè monstratur, quòd ille apparebat in carne, qui electos suos adscriberet in æternitate.* Ac proinde hac descriptione illa figurabatur, quam Deus suorum electorum faciebat. Nonò. Deus per Augustum Cæsarem, tamquam per ministrum, vicem eius tenentem, ab omnibus hominibus exigebat, vt soluerent tributum puero nato, quamuis ipse Cæsar, veluti Caiphas, non intelligeret mysterium. D. Thomas lib. 3. de regimine principis opuscul. 20. cap. 3. *In hac descriptione, ait, soluebatur census, seu tributum in recognitionem debitæ seruitutis; non sine mysterio; quia ille natus erat mundi Dominus. & Monarcha. cuius vices gerebat Angelus, licèt non intelligens, sed nutu Dei sicut Caiphas prophetauit.* Similiter D. Ambrosius *hic*; vbi ait, quòd *Augustus exquirebat tributum vicè Christi, cùm ipse tantum sit Dominus totius terræ, & census non est auri, & argenti, sed animi, quem sibi Christus expostulat.* Decimò. Tributum exquirebatur nomine ipsius Cæsaris; & tamē Christus voluit illud dare, dum prima Ecclesiæ suæ, ac fidei iaciebat fundamenta, vt per hoc manifestum appareat, quòd Christiana pietas principibus, eorumque bonis non aduersatur; imò potiùs eis obsequium præstat. D. Isidorus Pelus. lib. 1. Epistol. 48. *Descriptus est Dominus, cùm vtero gestaretur, & censum Cæsari pependit: hinc videlicet, velut lata lege, nobis indicens, vt ei; qui imperium tenet, obediamus: modo nihil ad pietatē detrimenti afferat; nec pauperū obtentu tributū pendere detractemus.*

Greg Nazn.

D. Thom. *Soluebatur tributum Christo, vt Regi.*

Ambrof.

Ecclesia non aduersatur principibus.

Pelus.

9. Vndecimò, Nascitur Christus, quando inter Romanos ciues posset computari, vt sic gloriam illius Reipublicæ maximè extolleret: nunquam Deus alicui adest sine magno rerum incremento. Paulus Orosius lib. 5. cap. vlt. *Dominus Iesus Christus, ait, hanc vrbem nutu suo auctam, defensamque, in hunc rerum apicem prouexit, cuius potissimè voluit esse, cùm venis dicendus vtique ciuis Romanus census professione Romani.* Vide lib. 1. cap. 1. n. 113. Vel, vt ait Procopius in c. 12. Isaiæ, *Rerum summa ad Romanos delata, vnicam Reipublicæ formam, & Monarchiam. vt & Ecclesiam vnam vnamque fidem fore demonstraret.* Nato Christo totus orbis in vnam Rempublicam Romanam coadunabatur, veluti præsagium, Ecclesiam Romanam vnam in orbe, & super totum orbem futuram.

Orosius.

Christus ciuis Romanus

Ecclesia Romana vna.

Duodecimò. Origenes homil. 11. in Lucam. *In totius orbis, ait, professione describi oportuit, & Christum; vt cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, & cum orbe relatus in censum communionem sui praberet orbi, vt per hanc descriptionem describeret quoque ex orbe secum in libro viuentium, vt quicumque crederent in eum, postea cum Sanctis scriberentur in cælis.* Vbi primùm Christus ad nos accessit: statim in Imperatoris libellis nobiscum ponitur, vt sic magis hominibus sese communicet, & cælestia dona tribuat, ac sui humilitate, qua censum Cæsari pependit, nos ab omni onere, ac censu Diabolique tyrannide liberaret, ac cum suis Sanctis in cælis collocaret.

Origenes. *Christus se nobis communicat.*

Sui humilitate nos liberat.

Decimotertiò. Notat Paulus Orosius lib. 6. c. vlt. *Eodem quoque anno, ait, idem Cæsar, quem his tantis mysterijs prædestinauerat Deus; censum agi singularum vbique prouindiarum, & censeri omnes homines iussit; quando & Deus homo videri, & esse dignatus est. Tunc igitur natus est Christus Romano censui statim adscriptus, vt natus est.* Ecce vbi primùm Christus Dominus mundo apparet, statim redigitur in catalogum, in quo subditi, qui Imperio Romano tributa exoluebant, inscribebantur. Sed quare Christus, qui omnium Dominus nascebatur, tam citò festinat seruitutem profiteri? Cùm esset omnium Rex disposuit, in primo ingressu iugum subiecti, & onus inferioris supportare, vt per experientiam haberet omnium miseriis condolere, & compati. 10.

Procop.

Qui miseriam subit, facilè miseretur.

Magnis tributis Salomon, & Roboam rempublicam oppresserunt, 3. *Reg.* 12. *à num.* 4. Dauid verò, cùm factus esset Rex, nullum imposuit, nec vllam rem ab aliquo exquisiuit. Cur Salomon & Roboam tam propensi ad imponendum iugum in populo; Dauid autem tam repugnans, & contrarius? Præclare soluitur dubium verbis S. Odonis Abbatis Clun. lib. 2. Collation. *A Saule, ait, Dauid insectabatur, & super contritionem eorum, qui amaro erant animo, compatiebatur; quæ commiseratio Roboam mum in delicis natum non capiebat.* Reges illi, vt pote in magna educati opulentia facillimo negotio populum multis pecuniis soluendis vexabant; at Dauid penuria enutritus multis calamitatibus, ac onere probatus suos milites in deserto sustentando, dum esset profugus à facie Saul, absque eo quòd haberet, vnde alimenta eis posset præstare, factus Rex noluit tali miseria suos opprimere, vt cogerentur soluere id, quod non haberent, vt eleganter dixit Tullius. *Multis expertus maximè refugit, vt sui penuria afficiantur.* Post adoratum vitulum à populo Israëlitico, magnam cædem. ac vindictam in idololatris exequi iussit Moyses *Exod.* 32. *num.* 26. Cùm tamen iam Dominus esset placatus voce illius; at verò cùm populus esset in Setim, & fornicatus esset cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificicia sua, & adorauerūt Deos earum; & initiatus est Israël Beelphegor; & iratus est Dominus; ait ad Moysem: *Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis,* Num. 25. num. 1. Sed quare in Sinai Moysis spiritus Aaronem ad interfectionem excitauit; hîc verò in Setim necesse fuit, vt Deus imperaret? Ea nunc mihi est ratio In Sinai Moyses in magna sublimitate constitutus cum Deo loquens, a labe peccati alienus (nam, vt vult D. Ambrosius *lib.* 1. *officio.*

11. Orosius.

Tullius.

Num. 25.

Ambros.

D Thom. Eus b. Lyppom. *officio, cap.* 36. D. Thomas 2.2. *quest.* 60. *art.* 6. *ad* 2. Eusebius, Lyppomanus, & alij, ipse in cæde Ægyptij non peccauit,) & ideo tam grauiter insurgit in delinquentes: at in Setim, iam miserias, ac infirmitates peccati erat expertus in Cades, *Num.* 20. *n.* 10. & hac de causa tam compatiens extitit in peccatores, vt ad supplicium in eos exequendum diuino mandato sit impulsus.

QVÆSTIO III.

Quare ob populi enumerationem Dauid puniatur, Augustus verò minimè?

12. OB populi computationem graui pœna mulctatur Dauid 2. *Reg. vlt. num.* 11. 1 *Paralip.* 21. *num.* 13. Augustus verò non sic pœnas dedit; imò ad tantam destinatus est gloriam, vt tempore suo Christus nasceretur. Respondet primò Simon Cassianus (Cassian.) *lib.* 1. *cap.* 2. quòd Augustus nutu Dei, ac vice Christi, vt agnosceretur supremus omnium Dominus, vbi primum natus est, orbem descripsit, Dauid vero sui spiritus ductu; & sæpe Deo inspirante, multa fiunt, quæ nostræ menti prohibita sunt, vt patet in morte Sanson. Secundo. Communis solutio. Castigatur Dauid Dei amicus, & familiaris; quia *Quos amo, arguo, & castigo,* Apocalyps. 3. num. 19. (Apoc.3.) peccatores autem sæpe in hac vita non puniuntur, quia suppliciis deputantur æternis. Tertio. Refert Iosephus (Iosephus.) ex traditione Hebræorum *lib.* 7. *cap.* 10. quòd ex eo Dauid castigatus, quia diuinum ab eo neglectum fuit præceptum, *Exod.* 30. *num.* 12. A singulis numeratis capitibus exigendum erat dimidium sicli in vsum Sanctuarij. Et esto hoc exquireret Dauid, adhuc peccabat, vt notat Abulensis *in lib.* 2. *Reg. cap. vlt. quæst.* 17. quia cogebat populum ad computationem, & consequenter ad tributum sine causa. Quarto, quod tangit etiam Abulensis (Abulens.) *citatus*, Dauid ex superbia, & iactantia numerationem fecit; Augustus vero ex iusta causa, (*Res ex iusta causa laudabilis.*) vt vnusquisque Romano Imperio se subditum profiteretur: & eadem res, dum ex iactantia, reprobatur, dum vero ex necessitate laudatur maximè. Ait Paulus 2. Corinth. 1. num. 12. (1.Cor.1.) *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Vnde Paulus prohibet aliorum de nostra virtute testimonium adducere, vt inquit D. Chrysostomus (Chrysost.) homil. 72. in Matth. *Ipsi, ait, quos ad testimonium tuæ virtutis citas, latrones abs te constituuntur, qui te regno calorum spolient.* Et tamen Christus Dominus in passione sua, dum astaret coram Præside, de sua ait doctrina: *Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt.* vbi testes vocat. Aliorum testificatio ex iactantia damnabilis; ex necessitate verò maximè laudabilis. Quintò Dauid admonitus fuit à Ioab, vt à sententia sua de numerando populo desisteret, 2. *Reg. vlt. num.* 3. (*Contemnere admonitionem, damnabile.*) Augusto verò nullus obstitit: ergo multo grauiùs Dauidis peccatum, dum contempsit eum, à quo salubriter dirigebatur. Sextò. Numerante Dauide populum, magna clades facta est. Numerante Cæsare, benignitas Dei in terris apparuit. (*Vnde occasio supplicij, inde Deus sumit occasionem miserandi.*) Vide Dei clementiam, quòd si ex vna numeratione populi malum pullulauit. Ex altera summa omnium salus exorta est. Scribens Moyses vniuersale diluuium *Genes.* 6. *num.* 6. ait. (Genes.6.) *Videns Deus, quòd multa hominum malitia esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quòd hominem fecisset in terra, & tactus dolore cordis intrinsecus. Delebo, inquit, hominem, quem feci.* Et tamen infrà *cap.* 8. *num.* 21. ait Deus. (Genes.8.) *Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines, sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.* Ecce hominis cogitatio intenta ad malum extitit occasio vt diuina ira sæuiret in genus humanum. *Cuncta cogitatio cordis intenta ad malum, delebo hominem*; & ipsamet cogitatio miserandi etiam fuit occasio. *Sensus, & cogitatio hominis in malum prona sunt, nequaquam vltrà maledicam terræ.* Alta Dei sapientia, eadem occasio sumitur ad misericordiam, quæ extitit etiam ad supplicium. Fauet Carthusianus (Carthus.) ibi: *Deus, ait, interdum ostendit rigorem suæ iustitiæ, interdum verò dulcedinem suæ clementiæ, secundùm beneplacitum, & ordinem inperscrutabilis, atque immensæ sapientiæ suæ, omnia etenim facit, vt sua perfectio in rebus resplendeat.*

Lucæ 2. *n.* 2. Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino.

VERSIONES.

Syriacus. Hæc descriptio prima facta est sub præfectura Kyreni in Syria.

D. Ambrosius hic. Hæc professio prima facta est, Præside Syriæ Cyrino.

Vatablus. Theophyl. Facta est, Præside Cyrino.

EXPOSITIO.

13. IN lectione nominis Cyrini variant Anthores. Quidam Cyrenum, alij Cyrinum legendum putant. Et siue illo modo vocetur, parum interest ad præsentis textus expositionem. Tamen aliqui ex hoc fortasse assumpserunt occasionem asserendi duas fuisse descriptiones; vnam quam hîc refert Lucas, quæ incidit anno 41. Augusti; aliam, cuius mentionem facit Iosephus lib. 18. *Antiquit. cap.* 1. (Iosephus) & eam collocat anno 51. Augusti. Sed, vt bene notant Expositores, descriptio, vna & eadem fuit; & Iosephus errat in annorum computatione. Dicitur autem hæc descriptio *prima* ab Euangelista, & missis aliquibus interpretationibus minus propriis. Quia fuit prima generalis totius Orbis, vt ait Paulus Orosius (Orosius.) lib. 6. cap. 22. *Hæc est prima illa professio, quæ Cæsarem omnium principem significauit.* Similiter Beda. (Beda.) Secunda expositio. Quia Syriæ Præses primus omnium cœpit descriptionem; est enim Syria in medio Zonæ habitabilis, & inde cæpit describere. Ita Magister (Mag Hist.) *Histor. Eccles. c.* 4. Meritò tributum, onus in medio, & vmbili- (*Tributum debet esse in omnes.*)

co terræ ponitur, vt inde æqualiter diffundatur in omnes. *Præside Syriæ Syrino.* Textus Græcus legit sine illa propositione *à*, id est, illius tempore, seu illius præfectura descriptio facta est. Meliùs nostra Vulgata, *A præside Syriæ*; quasi ipse authoritate Cæsaris exigeret, & exquireret tributum; & ideo non ab Herode, qui erat Rex Iudææ, & iuxta Romanorum dispositionem gubernabat, sed à Cyrino tributum accipiebatur, quia ad hoc negotium à Romanis destinatus erat in Syria, cuius vna pars erat Iudæa.

Lucæ 2.n.3. Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem.

VERSIONES.

Syriacus. Et proficiscebantur vnusquisque, vt describeretur, in suam ciuitatem.

Vatablus. Vt censerentur in suam quisque ciuitatem.

Arias. Et ibant omnes describi, vnusquisque in propriam ciuitatem.

EXPOSITIO.

14. VBITATIO est hîc, in quam ciuitatem vnusquisque iret? Primò dicunt aliqui, quòd in illam ibāt, in qua vnusquisque haberet aliquam domum, etsi pauperem. Et confirmant ex D. Cypriano *sermone de natiuitate.* Sed hoc reiicitur, quia si Virgo habebat domum in Bethleem, quomodo non erat ei locus in diuersorio? Nec Diuus Cyprianus oppositum dicit; solùm enim appellat domum paruam, in qua Christus natus est. Secundò. Dicunt vnumquemque proficisci in eam ciuitatem, in qua natus erat. At hoc non videtur stare: quia beatissima Virgo, & Ioseph videntur nati in Nazareth, *Marc.6.num.3.* Euthymius asserit, quòd ad illam tendebat quilibet, in qua natus erat. Hoc tamen facilè refellitur ex verbis Euangelistæ, dicentis, quòd Ioseph ascenderit, eo quòd esset de domo, & familia Dauid. Ex quo dicendum est, quòd in illud oppidum singuli deueniebant, in quo erat caput familiæ, Bethleem autem patria erat Isai patris Dauidis, 1.*Reg.16.num.1.* Et ibi natus, ac procreatus est Dauid. Descriptiones autem in populo Iudaico fiebant per capita vnuscuiusque familiæ, vt sic distinctio in eis maximè seruaretur, *Iosue 7.num.14. & 1.Reg.10.num.19.& 2.Reg.24.num.2.* Et ideo Augustus voluit simili modo hanc descriptionem facere, vt antiquam populi seruaret consuetudinem: & fortasse, quia tributum, quod quilibet soluebat, ad expensas propriæ ciuitatis, non verò alienæ, pertinebat. *Et ibant omnes*, summa pace, ac vnitate, vt sub vno Imperatoris mandato soluerent tributum: tanta autem pax, & vnitas non à Cæsare, sed à Christo, cui tributum dabatur, prouenicbat. Diuus Ambrosius hîc. *Denique, vt scias censum non Augusti esse, sed Christi, totus orbis iubetur profiteri.*

Cyprian. Euthym. *Pax, & vnitas à Christo venit.* Ambrosʃ.

Lucæ 2.n.4. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem: eo quod esset de domo, & familia Dauid.

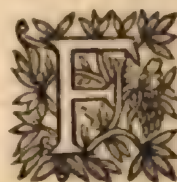
VERSIONES.

Syriacus. Quandoquidem erat ex domo, & prosapia ipsius Dauid.

Arias. Bethleem propter ipsum esse ex domo Dauid.

D.Thaumaturg.ser.1. de Annunt. Cum Maria sibi vxore prægnante, eo quòd essent ipsi è domo, & familia Dauid.

EXPOSITIO.

REQVENS loquendi modus Hebraicus, *ascendere* pro, *ire*: vel quia euntibus à Nazareth in Bethleem ascendendum erat, cùm esset posita in altiori loco: vel moraliter, cùm ad Christi natiuitatem deuentum est, statim natura humana in sublimiori loco collocata est, & ascendere dicitur, *In ciuitatem Dauid*; ne aliquis cogitaret, esse Sion; quòd ciuitas enim Dauid dicebatur, statim explicatur; *quæ vocatur Bethleem.* Vnde notandum, quòd Magi veniunt in Bethleem præmoniti per stellam, & tamen, vt Virgo ad illum locum accedat, sufficit vnius hominis edictum, adeò erat prompta in obedientia, vt cuiuscunque mandatum abundans esset, vt imperata exequeretur. D.Chrysostom.homil.de Natiuit. *Vide prouidentiam Dei, ministrationem per infideles, atque fideles, ea, quæ ad se pertinent, dispensantis. Et stella quidem Magos ab oriente produxit: at lex Mariam in patriam à Prophetis prædictam traxit.*

15. *Christi aduentu natura eleuata.* *Virgo ad cuiuscunque mandatum obedientissima.* Chrysost.

QVÆSTIO VI.

Quare Bethleem eligatur ad Christi natiuitatem?

16. NOTANDVM ex D.Bonauentura *hîc*, quòd Christus Dominus *alibi est natus, alibi conceptus, alibi educatus, alibi passus.* Et eleganter ponderat D.Leo sermone 1.de Epiphania, *Bethleem praelegit natiuitati, Hierosolymā passioni.* Locus angustus deputatur natiuitati, vbi gloria erat decantanda. Hierusalē ciuitas magna passioni consecratur, vbi ignominiæ manifestandæ. Et hæc sit prima quæstionis ratio. Secunda, & communis. Ad ostendendum se esse de genere Dauidis. Ita Diuus Nazianzenus *sermone de natiuitate.* Diuus Paschasius, Diuus Thomas Albertus Magnus *in cap.1. Matthæi numer. 5.* Tertia. Quia in Bethleem natus est Dauid. Ita Hugo, & alij multi. Sed si propter Regium Vatem, quare non exoritur Sol iustitiæ in Sion, quæ illius ciuitas dicebatur? In Sion sibi constituit Dauid mansionem, seu

Bonauent. Leo. Nazianz. Paschas. D.Thom. Alb.Magn. Hugo.

seu palatium, vt notat D Carthusianus. In Bethleem pauper prodiit in lucem, Christus autem Dominus semper amplectitur ea, quæ paupertatem, & humilitatem redolent. Quarta. D. Thomas *in c.2. Matth.n.5.* ita ait. *Ad confirmationem suæ doctrinæ, & ostensionem suæ veritatis. Si enim natus fuisset in aliqua magna ciuitate, virtus suæ doctrinæ potuisset ascribi humanæ virtuti.* Quamuis humanæ opiniones, & sententiæ, quòd Christi scientia esset acquisita, ei obesse non possent; has tamen Christus voluit declinare, huiusmodi enim maximè sunt fugiendæ. Deinde nascitur in Bethleem ratione suæ veritatis, quia ita dictum erat per Michæam *cap 5. num. 1.*

17. Quinta. In Bethleem Iuda nascitur Christus, Bethleem idem valet ac domus panis, Iuda est confessio vbi enim cum peccatorum confessione adiungitur cælestis panis, statim in anima nascitur vera salus. Christus Dominus. S. Bernardus *sermone 1. in vigilia Natiuitatis*, inquit: *Solicitus esto, quomodo Bethleem Iudæ inueniaris, & iam non in te Dominus suscipi dedignatur. Bethleem quippe domum panis; Iuda sonat confessionem. Tu ergo si quanta potes deuotione, suscipias panem illum, qui de cælo descendit Bethleem, factus es dignus planè susceptione dominica. si tamen confessio non defuerit.* Sexta in Bethleem sepulta est Rachel, quæ figuraliter Ecclesiam exprimit; vt denotetur, quòd ibi est secura requies Ecclesiæ, vbi adest cælestis panis. Paschasius *lib. 2. in Matth. cap. 2. n. 5.* ita ait: *Rachel figuram gerens Ecclesiæ, ibidem* (scilicet Bethleem) *sepulta legitur, vt in eodem loco plena requies eius signetur, vbi Christus panis viuus de cælo descendit quotidie exortu nouo sine defectu versatur.* Vbi adest Eucharisticus panis, ibi fidelium Ecclesia secura requiescit.

18. Septima. In Bethleem Ephrata, *Michææ 5. n. 1.* vbi sepulta est Rachel, nascitur Christus. Rachel, Ecclesiam, Bethleem domum panis, Ephrata fructum ferentem significant; quia Ecclesia ad præsentiam cælestis panis vberes fructus producturą erat. D. Paschasius citato loco. *Siquidem his frugifera, vt ibi, cum manifesta fuerit gloria Christi, satietur ex adipe frumenti, & repleatur omni felicitate perpetua.* Latè describit *Ezechiel c.27.* mercatores vndique aduenientes, & varias merces ferentes, de negotiatoribus Israël citato loco num. 17. *Iuda, & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.* Quomodo in vno frumento tot inueniuntur, balsamum, mel, oleum, & resina? Dionysius Carthusianus per hoc frumentum intelligit sacratum Eucharistiæ panem in nundinis Ecclesiæ Catholicæ, in quo ipsa habet omnes fructus mira dulcedine compositos, vt filios suos satiet, & in hoc vno frumento possidet odorem balsami, dulcedinem mellis, abundantiam olei, & perseuerantiam cum Christo in resina.

Carthus. | D. Thom. | Opiniones mirandæ. | Bernard. | Vbi confessio cum Eucharistia, ibi salus. | Paschas. | Vbi Eucharistia, ibi requies Ecclesiæ. | Paschas. | Ezech. 27. | Carthus. | Omnis fructus Ecclesia ab Eucharistia.

Lucæ 2. n. 5. Vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.

VERSIONES.

Pagninus. Vt describeretur cum Maria
Vatablus. Vt censeretur cum Maria desponsata sibi vxore.

Syriacus. Sponsa sua vterum ferente.
Arias. Desponsata sibi vxore existente prægnante.
Chrysost. ser. de laudibus Virginis. Desponsata, & grauida.

EXPOSITIO.

19. ASCENDIT Ioseph, vt se Imperio Romano subditum profiteretur, simul cum vxore sua sanctissima, quæ etiam describebatur, vt iam suprà dixi; quæ & prægnans erat non ante dispensationem; sed post, vt latè iam explicuimus *cap. vlt. superioris libri.* Et quamuis, vt ait Diuus Bonauentura, Virgo Regem cæli, & terræ concepisset, imperiali tamen edicto etiam prægnans voluit obedire, vt posset cum filio dicere: *Sic nos decet implere omnem iustitiam*, Matth. 3. Bonauent. | Matth. 3.

Lucæ 2. n. 6. Factum est autem, cùm essent ibi, completi sunt dies, vt pareret.

VERSIONES.

Theophylact. Accidit autem, cùm essent ibi, completi sunt dies pariendi.
Vatablus. Euenit autem, cùm essent ibi, completi sunt dies partus ipsius.
Arias. Factum est autem, esse eos ibi.

EXPOSITIO.

20. FACTVM est, non casu, sed diuina prouidentia, cùm essent beatissima Virgo, & Ioseph in Bethleem, ad quam de Nazareth iter erat ferè quatuor dierum. Multi probabiliùs dicunt, quòd Beatissima Virgo in vili animali vecta fuerit; alij tamen contendunt, quòd pedibus suis iter confecerit; hoc enim videtur cum paupertate, & humilitate sua magis cohærens: & à filio concepto minimè grauabatur, imò potiùs ab illo ferebatur, vt inquiunt D. Augustinus *sermone 11. de natali Domini.* D. Fulgentius de laudibus Mariæ *Cùm essent ibi.* Maldonatus, Toletus existimant, quòd postquam ibi essent per aliquos dies, Virgo peperit. Tamen communis, & pia populi Christiani traditio, quòd in illa nocte, in qua peruenit, peperit, præferenda est. Et ita B. Brigitæ reuelatum lib. 7. cap. 21. *Impleti sunt dies*, id est, nouem menses, vt suprà de Elizabeth diximus. Et ait, *impleti sunt dies*, vt notat D. Bonauentura; quia Christus Dominus in plenitudine temporum natus est; & non dixit: Impletum est tempus, vt scribit de Elizabeth, Lucæ cap. 1. n. 57. *Sed impleti sunt dies*: tempus includit noctem peccati, & dies gratiæ; dies vero claritatem, & lucē illius. In suprema natiuitate omnia fuerunt in claritate, ac luce. August. | Fulgent. | Maldon. | Tolet. | Brigitta. | Bonauent. | Luc. 1.

Lucæ 2.n.7. Et peperit filium primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio.

VERSIONES.

D.Thaumaturg.ser.1. de Annuntiatione. Et pepetit filium suum primogenitum omnis creaturæ.

Vatabl.Pagn Theophyl. Ac fasciis eum inuoluit; & reclinauit eum.

Caietanus, Arias. Et pannis eum infasciauit.

D.Epiphan. hær.51.ante medium. Et fasciis eum inuoluit, & iacuit eum in præsepi, & spelunca, & quod, *&c.*

Syriacus. Quia non erat eis locus, vbi habitarent.

D.Ambrosius. Posuit eum in præsepio.

EXPOSITIO.

21.
REVIBVS, & humilibus verbis Euangelista tantum explicat mysterium. Sanctissimus hic puer semper humilia appetit. Et non solùm ait Euangelista, quòd Virgo peperit filium, vt dictũ est de Elizabethe 5.n.57. Sed ait, *peperit filiũ suũ*. Excellentiori modo Christus inter omnes homines dicitur filius Virginis ipsa enim sine ope viri præstitit totum concursum ex parte humanæ naturæ. *Primogenitum*; de quo in fine superioris libri *num.* 69. Et quamuis ipse vnigenitus Patris, & matris sit, vt notat D. Bonauentura; tamen vult dici primogenitus in multis fratribus factus homo, vt ait Beda *homilia 1.in Lucam.* Ac proinde, licèt Virgo vnum tantùm peperit filium, scilicet Christum Dominum, tamen dicitur primogenitus eius, ipsa sanctissima Virgo omnes homines adoptauit in filios, in quibus primogenitus, & naturalis est tantùm Christus Dominus; & hoc modo Deum patrem, & matrem ipsam Dei genitricem, & fratrem Iesum retinemus, qui compartícipes nos fecit suæ hæreditatis. Vide *lib.1.cap.1. quæst.54.n.112.*

Christus excellentissimè dicitur filius Virginis. — Bonauent. — Beda. — *Virgo omnium mater*

22. *Et pannis eum inuoluit.* Non vna veste, sed multis, vt notat D. Bonauentura, vt pannosus pauper posset dici. Vnde ait Author Græcus *in Catena*, non solùm homo, sed homo pauper voluit esse *Reclinauit eum.* D.Chrysostomus *homilia de natiuitate Domini*, suprà datus. Reclinauit eum mater; Ioseph autem mirabatur. *Gaudebat natum, & natum non audebat attingere.* Et proh dolor! tot peccatores, non solùm attingere, sed sumere audent. Et ita explicat Interlinealis. Reclinauit eum in præsepio. *Hoc est corpus Christi super altare.* Textus, *Non erat ei locus in diuersorio.* Diuersorium erat locus hospitis, qui ita dicebatur, eo quòd, vt notat Diuus Isidorus, diuersi in eo conueneran t ad habitandum.

Bonauent. — Auth. Græc. — Chrysost. — Interl. — Isidor.

QVÆSTIO V.

Qualisnam fuerit augustissimus Virginis partus?

23. CVM clarissima nox diei vigesimæ quintæ Decembris illucesceret orbi, processit de thalamo suo verus Sol iustitiæ Christus Deus noster. Et quòd esset noctis tempore, notat Euangelista. *Et pastores erant vigilantes super vigilia noctis.* Quod expendit Tertullianus lib.5.aduersùs Marcionem. *Mysticè, ait, factum est, vt Christus nocte nasceretur, lux veritatis futurus ignorantiæ tenebris.* Nocte apparet in orbe, quia ipse vt vera lux nascebatur, vt omnes errorum tenebras, ac caligines dissiparet, ac excluderet. Et media nocte nascitur Saluator, prima scilicet hora diei, quia vbi primum hic dies constitutus à patre aduenit, & statim ob vehemens desiderium prodiit è virgineo vtero.

Tertull. — *Christus errores depellit.* — *Vehemens Christi amor.*

24. Cùm hoc tempus felicissimum adesset sanctissima Virgo cum sponso suo Ioseph se recepit in quadam spelunca, de qua dicendum est *quæst.* 8. & ibi, vt reuelatum est B. Brigitæ lib.7. cap. 21. *Tunc Virgo*, vt ibi refertur, *genuflexa est cum magna reuerentia, ponens se ad orientem, tenebat vero faciem ad cælum eleuatam. Erectis igitur manibus, & oculis in cælum intentis, stabat quasi in extasi contemplationis suspensa, inebriata diuina dulcedine: & ea sic in oratione stante, vidit tunc moueri iacentem in vtero eius, & illico in momento, & ictu oculi peperit filium.* Et valde conuenienter anima Virginis transfixa erat in oratione, vt quæ orando conceperat orando pareret; & cùm Virgo videret puerum natum, eum adorauit, ac ei dixit, vt reuelatum est S. Brigitæ, ac habetur eodem cap.21. *Bene veneris, Deus meus Dominus meus, & filius meus.* In ipso autem partu Virgo habuit concursum actiuum, suauissimo quodam impulsu, absque vlla modestia, veluti quando flatus exiit ab ore; hunc enim concursum actiuum indicat proprietas verbi pariendi, & ita canit Ecclesia, *Enixa est puerpera Regem.* Vt notant Suarius *tom. 2.ad 3. part.disp.* 13. *sect.* 1. §. *Secundo colligitur*, & Ioannes Baptista Nouatus *de eminentia Deiparæ, cap.* 10. *quæst.*6. Alias circunstantias huius sanctissimi partus consideremus.

Brigitta. — *Virgo orando concepit, orando peperit.* — *Virgo in partu habuit concursum actiuum.* — Suarius. — Nouatus.

25. Primò. Emisit Virgo suum sanctissimum fœtum non per latus, vt aliqui hæretici fabulantur apud Diuum Damascenum, sed per communem, & naturalem viam, & canit Ecclesia,

Cuius per aluum fusus est.

Et docent Diuus Damascenus *lib.4. cap. 15.* Toletus *cap.2.* Luc. *annotat.7.* Ratio est, quia Deus voluit fieri homo, & verus filius hominis; ergo voluit habere veram rationem partus, & natiuitatis humanæ, quæ est ab vtero. Et ita ait D. Nazianzenus orat. 16. *Voluisse Deum, non tantùm naturam, sed etiam natiuitatem humanam honorare, & ideo vtrumque assumpsisse, cum omni proprietate, absque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.*

Tolet. — Damascen. — Nazianz.

26. Secundò. Integritas virginitatis in partu Mariæ non est læsa, sed maximè aucta. Quòd Virgo Christum Dominum pepererit sine vlla iactu ra suæ virginitatis, est fide Catholica certum, habetur expresè in Scriptura. *Ecce Virgo concipiet,* Isai.7.

Virginis integritas in partu.

&

Ezech. 44. *& pariet filium*, Isai. 7. Ezechiel. 44. num. 2. *Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.* Et hanc conclusionem tenent omnes Patres per omnes ætates, & firmiter docet Ecclesia Catholica, quòd latè probat Suarius *tom. 2. ad 3. part. disp. 5. sect. 2.* (Suarius.) Eleganter rem explicat D. Amedeus homilia 3. de Mariæ virginitate. (Amed.) *Vt claritas*, inquit, *Solis vitrũ absque læsione penetrat, & vt radius oculorum tanquillo, & claro liquori sine discissione, & diuisione immergitur, vt vsque ad fundum vniuersa rimetur: sic Dei Verbum adiit virgineum habitaculum, & inde prodiit, clauso Virginis vtero; quippe qui facilè posset extra Virginem corpus creare de nihilo, facilè potuit corpus acceptum de Virgine extra sine carnis scisione traiicere: neque enim legi naturæ se subdit, sed legem naturæ subdit sibi.* (Quomodo Christus egressus sit de vtero.)

26. Quod verò in virgineo partu virginitas adaucta, sit, eleganter docent D. Augustinus tom. 10. serm. 22. in Natali Domini. (Virginitas in partu aucta. August.) *Audiat*, ait, *omnis ætas, quod numquam audiuit; Virgo partu nupsit, virginitatem, dum pareret, duplicauit.* Et idem ferè habet *serm. 15. de tempore.* D. Chrysologus serm. 142. (Chrysol.) *In tuo*, inquit, *partu creuit pudor, aucta est castitas, integritas roborata.* Similiter docet Hildephonsus *serm. 2. de Assumptione.* (Hildeph.) Ratio est, quia Christus Dominus bonum, & excellens, quod in nobis inuenit, non minuit, sed maximè amplificat, & cumulat: ergo præexcellens virginitatis donum, quod erat in matre, tactu suo virgineo non læsit, sed potiùs duplicauit, & corroborauit.

27. Tertiò. Virgo Christum peperit sine vllo dolore, & cum magno, intensissimo gaudio. (Partus sine dolore. Isai. 66.) Quòd sine dolore, patet ex Isai. 66. n. 7. *Antequam parturiret, peperit, & antequam proueniret partus eius, peperit masculum.* Septuaginta legunt: *Antequam veniat dolor parturientium; peperit masculum.* D. Damascenus lib. 4. de fide, c. 15. (Damascen.) *Quia voluptas non anteiuit, nec dolor quidem in partu subsequutus est.* Et hoc apertè denotat Euangelista, dum ait, quòd Virgo puerum pannis inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quod aliæ matres dolore post partum fatigatæ facere non possunt. Arnoldus de laudibus Mariæ. (Arnoldus.) *Vbi Virgo, & obstetrix, & genitrix sibi ipsi in illa celebritate exhibuit clientelam: nihil quippe doloris, nihil clamoris ibi erat, nullam sibi vsuram pœnarum pro voluptate vltio repetebat.* Et ita Christus exiuit clauso vtero, sicut & à sepulchro.

28. Quòd verò Virgo cum magno gaudio Christum ediderit, nobis prædixit Isai. 35. n. 2. (Partus cum magno gaudio. Isai. 35.) *Germinans germinabit sicut lilium, & exultabit latabunda, & gaudens.* Nam si, audito nuntio natiuitatis Christi, pastores exultant, visa stella Magi gaudent, cognito Christo, Simeon repletur lætitia, quali nam esset gaudio Virgo perfusa, dum ex se tantum videbat natum; nam, sine dubio, Dei omnipotentia eius cor dilatauit ad tantam lætitiam supra humanas vires capiendam. D. Amed. hom. 4. de laudibus Virginis. (Amed.) *Si autem illo nascente*, inquit, *cuncta lætata sunt, mater eius qualiter lætabatur: quæ erat in genitrice lætitia, si ita gaudebant omnia? Lingua balbutit, cor refugit, sensus expanescit ad pondus tanti gaudij. Quomodo enim vas adhuc fragile, adhuc luteum, & mortale poterat perdurare? quia ille obumbrabat ei in ortu Christi, qui in conceptu obumbrauerat. Ille dabat sufferentiam gaudiorum, qui affluentiam præstabat.*

29. Quartò, Christus natus est absque illuuie puerperij sordium, & secundinarum. (Partus sine sordibus.) Pro intelligentia huius rei notandum, quòd fœtus in vtero inuoluitur quibusdam membranis, quæ *secundinæ* appellantur; & tempore partus rumpuntur, & simul cum fœtu cum multis sanguineis sordibus exeũt. Certissimum est Christum Dominum à Virgine editum fuisse sine vllis sordibus, & sine vlla sanguinis emissione. Definitũ est expressè in VI. Synodo *Act. 11.* & docent D. Cyprianus *serm. de natiuitate.* D. Epiphan. *lib. 3. contra Hæres.* D. Aug. *lib. 29. contra Faustum, c. 3. & 4.* S. Thom. *quæst. 35. artic. 6.* (Cyprian. Epiphan. August. D. Thom.) totam rem luculenter explicat D. Zeno serm. 1. de natiuit. (Zeno.) *Non mater eius, ait, tanti partus pondere exhausta totis pallens iacuit resoluta visceribus: non filius matris, aut suis est vllis sordibus delibutus: neque enim reuera aliquid circa se habere posset immundum, qui humani generis peccata, sordes, maculas venerat mundaturus.*

30. Quòd verò Virgo in partu non emiserit secundinas docent Patres congregati in Trullo *Can. 79.* (Patres in Trullo.) quod confirmatum est à VII. Synodo *Act. 7.* An verò Christus Dominus in vtero membraneis, seu secundinis fuerit inuolutus, sunt duæ sententiæ, quæ videri possunt apud Suarium *tom. 2. ad 3. part. disp. 13. sect. 2. à §. dupliciter autem.* (Suarius.)

31. Quæres, quisnam fuerit primus locus, quem Christus natus immediatè tetigerit. (Quem locum Christus primò attigit. Caiet. Salmer.) Caiet. *citato loco D. Thomæ* existimat verisimile Angelorum ministerio fuisse susceptum, & in manibus Virginis positum. Alij tamen, vt Salmeron *tom. 3. tract. 33. §. Amplius*, quòd Virgo pallium suum album, quod asportabat, vt reuelatum est S. Brigitæ, extendit; & ibi primò susceptus est Christus, maiori decentia, qua fieri potuit nec humilitatis magister vllum alium voluit habere primum locum, nisi terram, & humum.

QVÆSTIO VI.

Quare Christus pannis inuoluatur?

32. SVPPONO ex reuelationibus B. Brigitæ *lib. 7. c. 21. num. 22. & 23.* (Brigita.) quòd Beatissima Virgo bene conscia futuri partus, & vt prouida, attulerit secum panniculos laneos & lineos mundissimos ad sanctissimum puerum natum inuoluendum. Sed quare his, & non auro, purpura, vel bysso, vt potuit diuina potentia suppeditare; Communis est Patrum responsio, ob amorem paupertatis; (Christus paupertatem dilexit.) hanc enim voluit esse sui argumentum, & signũ, vt dixit Angelus pastoribus. *Hoc vobis signum, inuenietis infantem pannis inuolutum.* Secundò. D. Maximus homil 2. in Natali Domini. (Maxim.) *Statim*, inquit, *vt vterus maternus Christum effudit, vilissimis circundatur pannis. Pannis siquidem induitur ille pro nobis, qui cùm crearet omnia, terras luce perfudit, cælum syderibus adornauit, & ignea solem claritate vestiuit. Obuoluitur quidem pannis, sed hi panni noua stella radiante venerantur à Magis, & exultantibus Angelis honorantur.* Christus Dominus homines gloria, & honore, cælum syderibus, terram luce, & fulgoribus exornauit; se verò humilibus pannis induit; vt verus Rex, & Dominus aliis pretiosa donauit, sibi verò abiecta retinuit: sed ipsa humilitate totum orbem deuincit, ac à pastoribus, Magis, & Angelis adoratur, vt eius gloriosior sit triumphus. (Christus aliis pretiosa, sibi humilia retinuit.)

33. *Zeno.* Tertiò S. Zeno serm. 3. de natiuitate, *Patitur Deus*, inquit, *se pannis illigari, qui totius mundi venerat debita soluturus.* Similiter D. Ambrosius hîc, *Ille*, ait, *inuolutus est pannis, vt tu mortis laqueis sis absolutus*, Praetulit Christus in se poenam, vt nos ab illa eximeret; pannis ligatur, vt nos mortis, ac peccati debitis obstricti soluamur. *(Christus in se praetulit poenam, vt nos eximeret.)* *Bernard.* Quartò, D. Bernardus serm. 4. de natiuitate, *Neque enim*, inquit, *sine certa ratione mysterij pannis Saluator inuoluitur, & ponitur in praesepio, quando id manifestè in signum nobis commendatur ab Angelo: Hoc, inquam, vobis signum, inuenietis infantem: in signum positi sunt panni tui, Domine Iesu, sed in signum, cui à multis vsque hodie contradicitur; multi quippe vocati, sed non multi electi, ideo nec signati.* *(Haeretici mysteria non intelligunt.)* Ita induitur Iesus, quia multorum oculi inuoluendi erant pannis, vt mysterium non intelligentes, vestis illa esset eis in signum contradictionis, in quorum cordibus velamen est positum, vt ait Apostolus. *Euseb.* Eusebius Gallicanus *serm. in nocte natalis Domini*, ait, quòd panni isti significant velamen literae, sub quo Christus multis occultus est, inuenitur tamen à pastoribus, hoc est, simplicibus quaerentibus eum.

34. *Carthag.* Quintò. Ioannes Carthagena *lib. 4. homilia. 9.* mysticè exponit locum quòd Christus Dominus, vbi primum est natus, statim pannis tegitur, vt denotetur, quòd in anima, in qua sit recenter natus, est abscondendus, ne ob vanam gloriam deperdatur. *(Christus abscondendus in anima.)* Sextò. Ita explico. Vestimentum nota, & signum poenae peccati. *Chrysost.* D. Chrysost homil. 18. in Genes. *Vestituum amictus*, inquit, *continuum nobis sit monumentum, quo memores simus, quantis bonis exciderimus, & discamus quanto supplicio humanū genus ob inobedientiam sit affectum.* Ergo cùm Christus Dominus veniret in remediū peccati, & vt nos ab illius supplicio liberaret, voluit illius signum ac infirmitatem induere; vt moraliter discamus, quòd promptissimè subuenitur miseriae ab eo, qui illius poenam, & afflictionem patitur. *(Bene occurritur miseria, quàm quis est expertus.)* Vide suprà *num.* 10.

35. Septimò. Beatissima Virgo Christum natum pannis inuoluit, seu, vt alij legunt, *pannis infasciauit.* Vt nobis insinuatum esset, quòd in potestate Virginis esset, diuinae iustitiae manus cohibere, ne debitum supplicium peccatoribus inferant. *(Virgo reprimit diuinam iram.)* *Cant. 4.* *Sicut vitta coccinea labia tua: eloquium tuum dulce*, Cant. 4. num. 4. Septuaginta: *Sicut funiculus coccineus labia tua: & eloquium tuum decorum*, seu gratiosum, quem locum de beatissima Virgine *Rupert.* explicat Rupertus Abbas: verba enim Virginis ita sunt ardentissima, ac efficacissima erga filium; hoc enim exprimit funiculus coccineus, vt diuinam iram videatur quodammodo exprimere, ac constringere, ne in nostram poenam, ac castigationem procedat. *Richard.* Richard. ibi. *Sicut vitta*, inquit, *constringit crines, ne dissolutè defluant: ita sancta anima ligat mala ne in perniciem propriam, vel aliorum defluant, & dissoluantur.*

QVAESTIO VII.

Quare pannis, & non pellibus inuoluatur puer natus?

36. *Bernard. Genes. 3.* HANC quaestionem nobis excitauit D. Bernardus serm. 1. de natiuit. *Primus Adam*, inquit, *pelliceis vestitur tunicis*, Genes. 3. n. 21. *Pannis verò secundus obuoluitur.* S. Pater obiter proponit quaestionem, & non soluit; videbatur enim Adami vestitu vtendum fuisse, cùm Christus in remedium illius peccati adueniret. Primus Adamus pellibus vestitur, qui tanquam Diaboli minister intentauit furtim sibi arripere diuinitatem, vt ait D. Bernardus *serm. 1. de Aduentu.* *Bernard.* Christus verò tanquam Rex, & haeres vniuersorum constitutus à Deo pannis inuoluitur. Pelles dantur, praecedente morte, ac iugulatione animalis, dum ipsum à carnifice deglubitur; panni verò ex ouium tonsione, ac velleribus sumuntur. Qui enim agit, tanquam Diaboli minister, ac rempublicam furtis opprimere affectat, hic deglubere, ac exenterare anhelat. Ille autem, qui vt Rex à Deo constitutus extitit, leui tonsione contentus est. *(Rex non deglubere, sed tondere debet.)* Gedeonem cùm esset agricola, & pastor, elegit Deus in ducem populi sui, qui pro electionis suae certitudine signum in lanae vellere petiuit: *Iudic. 6.* *Ponam hoc vellus lanae in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël*, Iudic. 6. num. 27. Sed quare pastor petit signum in vellere, & non in pellibus? Pellis extrahitur ab animali, seu per deglubitionem, lana verò per leuem tonsionem: & Dei fauores, ac signa, non in his, quae crudeliter, sed suauiter acquiruntur, inueniuntur, ac designantur in principibus ab ipso electis.

37. Secundò. Deus alto consilio res ita disponit, vt talis vnusquisque exteriùs appareat, qualis & interiùs subsistit. Adamus per peccatum mortuus erat, & in belluinam naturam degenerauerat; ita & in veste voluit Deus repraesentari. *Greg. Nyss.* D. Gregorius Nyssenus in vita Moysis, *Vt foris*, ait, *pelle belluina vterentur, qui intus belluina cupiditate animum deformauerant.* Christus Dominus verò induitur pannis, & non quibuscumque, sed lineis, vt iam notaui ex reuelationibus S. Brigitae; linum enim puritatem, & candorem mentis significat, *Exod. 28. num. 42. Ezech. 9. num. 2. & 10. n. 2. Leuit. 6. n. 10.* vt ponderant Isidor. *ibi*, & D. Gregorius 1. *Reg.* 2. *Isidor. Gregor.* Vt eximia mundities, quae erat in anima pueri nati, absque vlla labe etiam in veste reluceret, & sic exteriora interioribus conuenirent. Tertiò. Pelles coniunctionem habent cum carne, & meritò ob carnales affectus eis cingitur Adamus; at meus Iesus, cùm ab his sit omnino alienus, talibus non potest operimentis inuolui, sed lineis pannis, qui sunt à carnis commercio omnino segregati. Et ita Ioannes videt Christum Dominum *vestitum podere*, Apocal. 1. num. 13. *Apocal. 1.* hoc est, veste sacerdotali linea, vt explicant Beda, Rupertus, Viegas: *Beda. Rupert. Viegas.* nam *Ezechiel. 9. n. 3.* vbi dicitur, quòd Christus apparuit vestitus lineis, Septuaginta transtulerunt, *vestitum podere*, non veste pellicea, sed linea, ad eius munditiam indicandam, vt expendit Ansbertus *lib. 1. in Apocalyps.* *Ansbertus* Mandauit Deus Moysi, vt faceret pontificalia indumenta Aaroni, quibus exornatus ingrederetur, & egrederetur è Sanctuario. Et ait Deus, *Facient*, scilicet sapientes, *tunicam lineam strictam, cidarim, & balteum*, Exod. 28. num. 4. & iterum n. 39. *Exod. 28.* *Stringésque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarij.* Et similiter dicitur de filiis Aaronis, n. 40. Cur omnia haec indumenta, & etiam cinctorium, ac balteus fiunt ex lino, bysso, & serico intexta, vt ibidem cum aliis notat Beda; cur autem saltem balteus *(Vt ad Deum accedas, omnis affectus carnalis deponendus.)*

non

non conficitur ex corio, scilicet pelle, vt communiter fit? sed totum ex lino? Pellis affectum ad temporalia adumbrat; linum verò munditiam, ac puritatem significat, vt *ibidem* testantur D. Cyrillus, Rupertus, & Beda, per hanc denotabat Deus, quòd Sacerdos Sanctuarium ingrediens omni carnali propensione esset exemptus, & omni iustitia vndique circundatus, ita explicat locum D. Hieronymus *epistol.* 128. *ad Fabiolam.* & concludit: *Cùm parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas disposuerimus, tunc induemur veste linea nihil in se mortis habente, sed tota candida, vt cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur.*

Beda. Cyrillus. Rupert. Hieron.

QVÆSTIO XIII.

Quare meus Iesus non ponatur nudus in præsepio?

38. SI puer natus tantùm dilexit paupertatem, quare non extremam amplectitur, vt esset vel omnino nudus, vel in sordidis panniculis inuolutus? Ad quod respondeo primò, cum D. Bernardo, qui eleganter dixit: *Paupertatem semper dilexi, sordes numquam.* Secundò. Adamus non est damnatus ad inopiam tantam, sed pellibus induitur, & bona terræ ei conceduntur; Christus ergo, qui, vt pro eo satisfaceret, aduenerat, statim in primo ingressu grauiorem pœnam subire noluit; ad crucem enim hos sibi excessus reseruauit, vbi nudus, & sub aëre in ligno pendens mortuus est. Tertiò. Albertus Magnus homilia de natiuitate. *Fuit hic habitus, ait, humilis, sed non extremæ vilitatis; mediocriter quidem temperatus, ita vt non fuerit nec ornatus, nec sordibus abominatus,* Verus Magister suo nos docuit exemplo extrema fugere, & moderatum tenere modum. Ait Apostolus ad Timoth. 1. cap. 2. n. 9. *Similiter mulieres in habitu ornato cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, auro, aut margaritis, vel veste pretiosa.* Sed cur Paulus Euangelicam in eis non requirit paupertatem, omnem ornatum abiiciendo? D. Chrysost. homil. 8. *Ornatum, ait, non exquisitum intelligis, sed moderatum. Hic enim ornatus habitus est, ille autem etiam fœdus. Quid dicis? Deum precatura pergis, & ornamenta aurea circunfers, & flaues crines auro compositos. An verò saltatura ad Ecclesiam pergis?* Mediocritas semper in omnibus est amplectenda. nam; vt ait D. Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastic. *Virtutes in medio sunt, & nimietas in vitio est.* Vide *lib.* 3. *cap.* 4. *quæst.* 24. *num.* 111.

Bernard. *Non statim ad extrema veniendum.* Alb. Magn. *Mediocritas tenenda.* 1. Tim. 2. Chrysost. Hieron.

QVÆSTIO IX.

Quare Christus nascatur in præsepio?

39. PRÆSEPIVM, seu stabulum locus est bestiarum, in quem Beatissima Virgo, & Ioseph expulsi à diuersorio se receperunt. De quo supponendum est primò, fuisse quandam speluncam, vt est communis Patrum sententia. D. Iustini *in dialogo cum Thryphone*, D. Epiphanij *hæresi* 51. D. Hieronymi *Epistol.* 171. 18. & 17. D. Augustini *serm.* 2. *de Epiphania*, D. Gregorij Nysseni *oratione de natiuitate*, Origenis *contra Celsum*. Secundò, Hoc stabulum fuisse in vrbe, seu eius muro; hoc indicat proprietas prophetiæ, quòd in Bethleem nasceretur. Et erat locus iste in muro ex parte exteriori, quod indicat communis Ecclesiæ traditio, & pictura. Tertiò. Locum stabuli, in quo Christus reclinatus est, Chrysostomus *homilia de natiuitate*, existimat fuisse luteum; communis tamen Ecclesiæ Romanæ traditio tenet fuisse ligneum, tale enim magna cum reuerentia seruatur Romæ in Ecclesia sanctæ Mariæ Maioris vsque in præsentem diem. Quare ergo Christus Dominus ad sui natiuitatem hunc elegerit locum, in hoc enim Dei magna latent consilia, ac magnæ diuini amoris diuitiæ, vnde eleganter dixit. D. Augustinus serm. 3. *Natiuitas ista potentiam diuinitatis honorauit.* Non enim vt notat D. Athanasius *in illud Matth.* 21. Ite in Castellum. *Ioseph Dauid filius appellatus ad illum locum se recepit, eo quòd alibi non potuisset habere mansionem, sed ex diuina dispensatione, qua tunc agebatur.*

Iustinus. Epiphan. Hieron. August. Nyssen. Origenes. *Præsepe erat in muro.* Chrysost. August. Athan.

Respondet primò D. Bernardus serm. 3. de natiuitate. *Quid ergo stabulum elegit? Planè vt reprobet gloriam mundi, & damnet sæculi vanitatem.* 40.

Bernard.

Secundò. Vt nasceretur inter duo animalia, vt prædictum erat à Propheta Habac. 3. quorum vnum populum Iudaicum iugo legis grauatum figurabat: alterum Gentilium nationem onereeortorum detentam exprimebat, vt ab his liberata ambo in vnam Ecclesiam, & vnum in populum à Christo congregarentur. D. Gregorius Nyssenus oratione de natiuitate. *In animalium domi isto Verbum nascitur, vt bos cognosceret possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: medius igitur inter bouem, & asinum in præsepio vtriusque Dominus est, vt soluto interstitio sepis ambos in se se creet vnum nouum hominem, & ab hoc graue legis iugum auferat & illum à simulacrorum cultus onere leuet.* Tertiò. Per Prophetam dicitur: *Omnis caro fœnum.* Deus factus homo tamquam fœnum ponitur in præsepio, vt infirmitate illa in se assumpta nos ab illa liberaret. D. Gregorius Magnus lib. 7. Moral. cap. 4. *Per Prophetam dicitur* ait, *Omnis caro fœnum, vniuersitatis conditor ex nostra substantia carnem sumens, fœnum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fœnum remaneret.*

Nyssen. *Christus suscipit nostras infirmitates vt nos liberet.* Greg. Magn.

Quartò. Ponitur in præsepio verbum, & intellectio, vt sancta quadam astutia nos illuminaret; erant enim homines per peccatum veluti bruta animalia; dum ergo accedunt ad pabulum existimantes sumere alimenta, inueniunt rationem, quia spiritualiter illustrantur. Chrysippus Hierosolym. sermone de S. Maria. *In præsepi animalium irrationalium proponebatur Verbum, & ratio, vt pro instituto accurrentes homines irrationales, sensus rationalis participes efficeret; in mensa bestiarum proponebatur panis cælestis, vt ex hominum genere his, qui bestiales erant, communicationem esca mystica exhiberet.* Quintò. Vt denotaretur, quòd ipse vt verus pastor, non alio cibo, nisi proprio corpore vellet suos sustentare, & alere. D. Zeno serm. 3. de natiuitate. *In stabuli, ait, præsepe deponitur scilicet Christus populorum pastorem, pabulumque se esse contestans.* Sextò. Ponitur in loco tam humili, & immundo, vt homo subleuaretur ac à miseria peccati eximeretur. D. Zeno citatus, *Totum, ait, contra conscientiam suam, vt homo infirmus* 41.

Chrysipp. *Deus mira nos astutia saluat.* Zeno. *Deus gloriatur quòd nos suo corpore sustentet.*

infirmus patitur, vt homini mortis lege consumpto immortalitas tribuatur.

42. Septimò. Vbi primum noster primogenitus omnis creaturę communem aërem gustat, in vili, ac humili loco ponitur; cum tamen de hoc mundo discedere vult, cœnaculum eleganter ornatum quærit. Sed quare hoc? Prima res erat cum iis, qui ob peccata belluinam induerant naturam, & ideo inter fœnum in præsepio se manifestat: secunda res erat cum discipulis, & amicis, qui ex conuersatione Dei iam principes, & amici erant. Theodoretus serm. 10. de prouidentia. *Cùm homo, ait, in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis irrationalibus, & similis factus est eis: præsepe diuinum illum, & spiritualem cibum suscepit; quum verè in se ipsam transiit natura, & imaginem diuinam circumiacere manifestò cognouit, tunc super rationalem mensam cibus ille transiuit.* Cùm Abraham Angelos hospitio reciperet, instanter petit, *Requiescite sub arbore*, Genes. 18. n.5. & eis sub arbore parat conuiuium, *ibid. n.8.* Arbor autem erat ilex, seu quercus, vt tradunt D. Augustinus *serm. 70. de tempore.* Abulensis & alij. Vitulus vero appositus in mensa Christum in Eucharistia præfigurabat, vt tenent D. Isidorus, S. Ambrosius, & alij apud Lyppoman. Sed quare sub ilice, cuius fructus in porcorum alimoniam cadere solet, Angelis paratur cæleste conuiuium? Anastasius Sinaita in libro qui dicitur, Viæ dux. *Vt iam, ait, sub quercu non eruta animalia, sed in cælesti mensa Angeli sedeant.* Homines, vt immunda animantia in humo pascebantur, at vbi ad cælestem mensam deuentum est, sublimantur, vt iam Angeli inueniantur.

Peccator bellua, iustus Princeps. Theodor. Genes. 18. August. Abulens. Isidor. Ambros. Anastas. Sin. *Vbi homo ad Eucharistiã accedit, Angelus fit.*

43. Octauò. Petrus Damianus serm. 11. *Christus ait, præsepio reclinatus legem martyrij præfigebat.* Meus Iesus frigori expositus, super dirum lignum accumbens, inter bruta animantia lachrymans, martyrij passiones, ac dolores iam ferre incipiebat: cum sua puritate, & innocentia martyrij dolores, ac pœnalitates coniungens. De Christo Domino dicitur Apocal. 1. n. 14. *Caput eius, & capilli erant candidi, tamquam lana alba, & tamquam nix*, Cant. 5. n. 11. *Caput eius aurum optimum, comæ eius, sicut elatæ palmarum, nigræ, quasi coruus.* Sed quomodo hæc possunt stare, cùm nulla sit maior distantia, quàm inter albedinem, & nigredinem? Simon Cassianus lib. 1. c. 3. *Quod cùm inter cætera, ait, conueniant, tamen inter albedinem, & nigredinem distare videtur, sed in mysterio congruit eo quod albedo ad munditiam & puritatem, nigredo ad pœnitentiam, & miseriam nostri incolatus pertineat.* Quamuis ipse ob suam sanctitatem sit super omnem albedinem candidus, tamen ob nostram miseriam frigore, ac dolore est denigratus. Sæpe Christus Dominus lilio comparatur, *Lilium conuallium*, Cantic. 2. num. 1. & 2. & 16. Sed quare? S. Bernardus. Lilium vel est candidum vel violaceum: candidum designat puritatem; violaceum pœnitentiam, & in his duobus tota vitæ perfectio concluditur. Vel in eo leges martyrij præfigebat, quod cùm Deus esset sapientissimus per essentiam, brutis animantibus associetur: & quæ rigidior pœna viro prudenti esse potest, quàm cum insipienti coniungi.

Damian. *Christus in præsepio veluti martyr.* Apoc. 1. Cant. 5. Cassian. Cant. 6. Bernard. *Grauis pœna prudenti esse cum ignorante.*

44. Nonò. in præsepio apparet, quia erat locus manifestus, ad quem vnusquisque poterat declinare, teste S. Bonauentura, vt facile ipse Saluator inueniretur; & ideo nascitur in via, vt viator ad eum possit adire. Quod eleganter dixit Theodorus homilia de natiuitate tom. 6. Concil. Ephe. sin. cap. 2. in appendice. *In præsepio ideo positus est, quia nuntiabat quod etiam irrationabilibus notus fieret; Dei namque Verbum, & filius ad semetipsum trahit & diuites, & pauperes; eloquentes, & tardiloques, cum paupertate veniens, & in præsepio iacens.* In ea paupertate, & in eo loco ponitur ad quem vile iumentum sine vllo impedimento accedere potest. Quæ ergo est difficultas, vt possit hominem retardare, ne illam pertingat speluncam? Solum mouet obstacula nostra voluntas, nam si hæc interuenit, ipse promptissimè adest; saliens in montibus, transiliens colles, Cantic. 8. *Vidit*, Ioannes *agnum stantem, tanquam occisum, habentem oculos septem, & cornua septem: & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum*, Apoc. 5. n. 6. & 8. Sed cùm hîc decantetur gloria Christo, vt Leoni, ibid. n. 3. *Vicit leo*; quare hîc apparet potius vt agnus, quàm vt leo? Petitiones & orationes Sanctorum erant offerendæ, ne ergo aliquis formidaret obsecrans accedere, sed vt magnam spem, ac fiduciam conciperet, ideo vt agnum occisum se præbet, habentem oculos septem, vt petentium necessitates videat; & cornua septem, ad omnia istius accessus impedimenta, & obstacula remouenda, & non tanquam sedentem, sed vt stantem se manifestat, quod notauit Ausbertus lib. 3. in Apocalyps. *Sedere enim regnantis, & iudicantis est, stare autem consolantis & adiuuantis.*

Bonauent. Theodor. *Christus desiderat vt homines ad eũ accedant.* Apoc. 5. Ausbert.

QVÆSTIO X.

Quare infans natus reclinatur in præsepio.

RESPONDEO primò cum D. Athanasio in illud *Matth. 21.* Ite in Castellum. *Fortasse, ait, ob istum pullum Iesus in præsepio reclinatus est.* Et D. Augustino in quodam sermone de natiuitate. *Reclinauit se in terra, vt iacentem Adamum erigeret.* Erat homo per peccatum deiectus, ac prostratus in terra, vt noster medicus ipsum subleuaret, voluit se vsque ad terram dimittere, vt se ad nostram infirmitatem accomodando, & adaptando, hominem sanaret. Vt parens Elisæus filium viduæ è morte reuocaret ad vitam. *Incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri*, 4. Reg. 4. num. 34. Ad quid Propheta ita expanditur super puerum, eique proportionatur? Caietanus. *Hac commensuratione corporis vtitur ad resuscitandum puerum, vt instrumento sensibili diuinitus sibi inspirato.* Nec enim aliter vita, salus, ac bonum potest communicari, nisi dum superior inferiori, maior minori adaptatur. Et ita ait S. Augustinus lib. 1. de Symbolo cap. 3. *exaltauit se homo, & cecidit: humiliauit se Deus, & erexit.*

45. Athan. August. 4. Reg. 4. Caiet. *Vt detur salus superior accommodetur inferiori.*

46. Secundò. D. Chrisostomus homilia de natiuitate. *Propterea in stercore, ait, nascitur, vt eos, qui sunt de stercore, subleuet. Leuans de stercore inopem. In stercore nascitur, vbi, & Iob sedebat, & postea coronatus est.* Quando Diabolus omnium malorum in Iobum conglomerauit tempestatem, ad hoc deuentum est, vt ipse sederet insterquilinio; at

Chrysost. *Christi humilitas, maxima pro nobis.*

meus Iesus reclinatus est: maiorem deiectionem, & humilitatem pro nobis ipse voluit sustinere, quam quilibet alius homo potuit inuenire, aut Diabolus machinari. Tertiò. Olim aderat Deus in templo, ac tabernaculo ex pretiosissimis lignis, ex purissimo auro, ac magno opificio constructo,

3.Reg.6. 3.Regum 6.num.21. *Operuit illud, atque vestiuit auro purissimo, nihilque erat in templo, quod auro non vestiretur.* Et apparebat etiam Deus in solio

Vt Deus delectatur in vtero Virginis, vt illius comparatione omnia alia creata et vilescant.

excelso, & eleuato, *Isai.6.num.1.* Nunc verò nascens in humili stabulo reclinatur; nam ita Deus sibi complacuit, ac æstimauit habitare in vtero virgineo Mariæ, ac in illis sacratissimis visceribus, vt inde exiens omnia alia creata, magni pretij digna, aurea ornamenta, solium excelsum, ita Deo viluerunt, tamquam vile fœnum, humiles paleæ, ac abiectum stabulum, ita vt omnis creata elegantia non plus apud Deum habeat; quàm contemptibilis terra, vt ibi sedeat, & reclinetur.

Hesych. Hesychius homil. 1. de Assumpt. *Verum, quia munda es à connubitu nuptiali, quia templum incorruptum, & tabernaculum ab omni sorde liberum conseruasti; & Pater hospitatur apud te, & Spiritus sanctus obumbrat, & assumpta carne vnigenitus ex te nascitur, eam ob rem, ne sis anxia, si parias in stabulo; ne hæsites, si sedere facias in præsepio eum, qui sedet in dorso Cherubim.* Preme illa verba; *eam ob rem, ne sis anxia si parias in stabulo.* Nam in magno pretio sunt viscera tua apud Deum, ô Virgo, vt omnia alia creata in humile stabulum reputentur.

47. Leo. Quartò S. Leo Papa serm 3. de natiuitate, *Exinanitio*, ait, *illa qua se inuisibilis visibilem præbuit, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis.* Reclinatur Iesus in præsepio amoris vi, & efficacia.

August. Ait D. Augustinus: *Amor meus, pondus meum;* adeò excreuit, atque grauauit in puero nato hoc pondus amoris, vt Dominus ille, qui totius mundi machinam sustentat, reclinatus sit. Dum cælestis ille pater deperditum filium excepit, ait

Luc.15. Chrysol. S. Lucas 15. num. 20. *Cecidit super collum eius;* quod eleganter explicat S. Chrysologus serm. 3. de prodigo. *Cecidit onere amoris.* Diuinus pater intimè diligebat absentem filium, vt verò subitò ipsum apexit, adeo auctus, ac multiplicatus est amor in corde eius, vt onere amoris super collum filij ceciderit. De se ait Ioannes Apostolus, dum

Ioan.13. Syriacus. esset in Cœna cum Christo Domino *Cùm recubuisset super pectus Iesu*, Ioan.13.num 25. Syriacus habet: *Cùm cecidisset.* Sed vnde hæc imbecillitas in strenuissimo milite, vt ceciderit, qui virili animo stetit iuxta crucem? Intimo ad Chri-

Christi amor in præsepio. stum Dominum afficiebatur amore, & mutuæ separationis aderat tempus, ideo tunc adeo cumulatus est amor, vt eius pondus ferè non sustinens ceciderit.

QVÆSTIO XI.

Quare non retineatur inter Virginis brachia, sed iaceat in præsepio?

48. GRAVES Doctores existimant id necessitate quadam factum esse; quia non semper poterat brachiis Virginis, aut Iosephi sustineri, neque commodior ibi inueniebatur locus. Sed in primis eximius Virginis amor non poterat fatigari dum infantem Iesu sinu, & brachiis tenebat: nam vt sapienter ait S.August. *Qui amat,* August.

non laborat; & si laborat, labor ille amatur. Deinde quamuis illud dici possit de toto tempore, quo Beatissima Virgo cum filio suo sanctissimo commorata est in illo loco; non tamen de tempore, quo primùm ipsum peperit: ac de illo, quando pastores aduenerunt ad Infantem natum adorandum; & ideo magna hic latent mysteria, de

Christus nascitur omnibus.

quibus aliqua dicta sunt *quæstione superiori.* Nunc ea mihi prima occurrit ratio. Christus Dominus, quamuis filius naturalis Virginis, ac putatiuus Ioseph, tamen cum nasceretur, vt verus Dominus, & Rex, non solùm suis consanguineis, sed omnibus, ideo communi omnium loco exponitur.

Secundò. Puer natus non amplexu tenetur inter brachia Virginis, & Ioseph, sed reclinatur in præsepio, sanctitatis mentes ingenium infantis agnouerant, quod in omnium salutem nascebatur, & ideo fugerunt puerum peculiariter inter 49.

Communia bona no sunt coarctanda.

brachia retinere, valde alienum est à sanctitate communia bona ad se, suosque coarctare. Vide *cap.1.num.118. & 158. & cap.5.num.106.* Tertiò. Antequam Deus nostram sibi vniret naturam, maximè abscondebatur, de eoque dicebatur, *Verè tu es Deus absconditus,* Isai.45.num.15. Et tunc Isai.45.

Deus factus homo maximè vult videri.

per vmbras, ac figuras loquebatur. At vbi nostri similis factus est, ita gloriatur de nostra assumpta natura, vt maximè affectet apparere, ac ab omnibus intueri, ita vt ne inter vlnas, dulcissimosque sanctissimæ matris amplexus sinat occultari; & ideo in præsepio reclinatur, vt omnium oculis sit præuius, ac sine vllo impedimento totus possit ab omnibus inspici, ac considerari. Vide hoc *lib.2.cap.3.quæst.5.in fine.*

Quartò. Præsepe illud erat luteum, vt tenet 50.

Chrysost. S. Chrysostomus *homilia de natiuitate.* Deus autem semper vehementissimo tenebatur desiderio, quod homo factus nobiscum esset in terra, vbi primum natus est, declinauit eum mater in præsepio, intendens potius Dei appetitui, ac inclinationi correspondere, ac satisfacere, quàm amori, maternoque affectui puerum in amplexu

Deus olim maximè desiderabat Incarnationem. Genes.1.

teneret: nam tantus erat hic affectus ad nostram terram ob carnem assumendam, vt hæc de causa eam cælo prætulerit. In exordio mundi tertia die dixit Deus, *Germinet terra herba virentem, & facientem semen, lignumque faciens fructum iuxta genus suum, & protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum lignumque faciens fructum,* Genes.1.n.11. & 12. Quarta autem die fecit Deus duo luminaria magna, ac stellas in cælo, *ibid.num.15. & 16.* Iam insurgit difficultas, cur Deus priùs aggreditur, scilicet tertia die, vt terra floribus depingatur, herbis vestiatur, ac arboribus speciosior fiat; & postea, quarta scilicet die, manum admouet, vt cælum luminaribus syderibus, ac planetis exornetur? Nonne cælum multo nobilius terra? Nonne cælum Dei sedes, terra autem hominum habitaculum? In cælo regnabat Deus diuinitate suæ infinitæ essentiæ, in terra nostra carne indutus videndus erat.

Athan. S. Athanasius Sinaita lib. 1. in Hexaëmer. *Propterea*, ait, *ante cælum terra à Deo ornatur: quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines Deum per carnem vidimus: & ante superna, inferna exornans: ea lætificauit, & illuminauit.* Præparabatur terra, vt Deum hominem factum susciperer,

ret, ac videret: & ideo priùs quàm cælum condecoratur, ac ei anteponitur; maximè enim appendebat Deus maiestatem, ac gloriam humanæ carnis assumendam: loquitur Deus cum Moyse, & ait illi, vt dicat filiis Israël: *Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham & Deus Isaac, & Deus Iacob*, Exod. 3. num. 19. mirabiliter transtulit Aquila, *& visus sum ab Abraham, & ab Isaac, & à Iacob in Deo satis multo.* Hic modus loquendi innuit, quod Deus apparuerit non se ipso, sed in alio præexcellenti, & magnifico, & quidnam est hoc multum in quo Deus apparebat? cùm comparatione eius omnia sint parua, & nihilum; nunquid erat alia diuinitas præter suam? Hæc est impossibilis, & eam detestatur fides Catholica. Apparebat Deus humana figura circundatus Abrahamo, Isaac, & Iacob, vt tradit S. Irenæus apud Lyppomanum, *in cap. 28. Genes. in princip.*. cum aliis, & ita Deus ob suam infinitam bonitatem, ac propensionem in naturam humanam, nostra forma indutus sibi gloriosius, ac magnus videbatur, vt non solùm Deus vt antea voluerit ab hominibus appellari, sed multus satis Deus decreuerit ab hominibus nominari. Eusebius Cæsar. *lib. 5. Euang. demonstrat. cap. 13.* sic inquit: *Aquila quidem sic ait: Et visus sum ab Abraham, & Isaac, & Iacob in Deo satis multo: quibus vobis planissimè indicat, non ipsum illum, qui Pater est, per se ipsum apparuisse.* & post pauca subdit: *Sed cùm hominibus salutaris appareret, tunc per filij humanam formam videbatur à Dei amicis, atque inter homines futuram ipsius salutem, omnibus præsentem, ex illo quasi arrham, & pignus exhibeat.*

(Margin: Exod. 3. Aquila. — Irenæus. Deus gloria sua de natura assumpta. — Eusebius.)

Qvæstio XII.

Quare non erat ei locus in diuersorio?

51. Prima, & communis ratio. Non inuenerunt locum in hospitio, tum ob multitudinem eorum, qui aduenerant ad ciuitatem, tum ob paupertatem Virginis, ac Christi humilitatem, qui ita voluit nasci. Ita D. Bonauentura. Quod eleganter prosequitur D. Ambrosius lib. 2. in Luc. hic: *Ille in terris, vt tu sis in cælis. Ille locum in diuersorio non habebat, vt tu plures haberes in cælestibus mansiones. Qui cùm diues esset, propter vos pauper factus est, vt illius inopia vos ditaremini. Meum ergo paupertas illius patrimonium est, & infirmitas Domini mea est virtus. Maluit sibi egere, vt omnibus abundaret. Plus igitur, Domine Iesu, iniuriis tuis debeo, quod redemptus sum, quàm operibus, quod creatus sum non prodesset nasci, nisi redimi profuisset.* Expende illud, *maluit sibi egere, vt omnibus abundaret*; vt verus Dominus, & Rex voluit carere hospitio, ac sibi miseriam retinere, vt hominibus cælestia dona communicaret.

(Margin: Bonauent. Ambros. — Christi miseriam sibi voluit, nobis opes.)

52. Secundò. D. Maxim. homil. 2. de Natiuit. *Nunquid tantæ illius erant angustæ mansiones, vt sub hora paruuli membra non caperet? Sed idcirco mystico refertur sermone non inueniri locum in diuersorio, quia ingressus mundum Christus, fidem, in qua posset requiescere, non inuenit. Vt ipse ait in Euangelio: Filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet*, Matth. 8. *Vnde aduertimus, quia veniens Dei Filius, non in spatiosis domibus, auratis laquearibus, sed in fide credentium requiescit.* Diuersorium, id est, populus Iudaicus, in quo Christus per fidem locum non inuenit. Et ideo ait Ioan. 1. *Et sui eum non receperunt.* Tertiò. D. Bonauentura. Non habebant domum, in qua possent hospitari, siue quia pauperes erant, siue quia tardè venerant; & quia arctus erat locus, vel etiam aliis repletus, non habebant locum in diuersorio. Quartò. D. Augustinus citatus ab ipsomet D. Bonauentura, *Non erat illi*, inquit, *nisi angustia in terris, vt tu ei locum cordis tui sibi proprium dilatares. Filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet, & tu ampla palatia, & ingentes porticus metiris.* Descendit ad nos Filius Dei, vt contemneret terrena, & solum locum in humano corde perquireret, ideo non est ei locus in diuersorio.

(Margin: Maxim. — Christus solum in fidelis requiescit. — Ioan. 1. Bonauent. — Christus requiescit in nostro corde. August.)

53. Quintò. Ex alto Dei consilio locus ei datus non est in hospitio; & tamen hoc occasioni, ac necessitati tribuitur, sunt enim amoris dissimulationes; & quæ tunc sæpè ex indulgentia fiunt, tempori, ac aliis causis adscribuntur. Sextò. In hospitio loca pecunia, ac pretio comparantur, & Christus Dominus totius iustitiæ, ac æquitatis norma semper reprobauit, ac contempsit loca pretio comparata. Septimò. Vnumquodque hospitium multorum peccatorum plenum erat, & ideo Christus in eo locum non inuenit? Deus enim & peccator sub eodem tecto, & in eadem domo simul commorari non possunt. Vocauit Dominus Petrum, & Andream ambulans iuxta mare Galilææ, *Matth. 4. n. 18.* Cùm verò ad Apostolatum Matthæum vellet adducere, ait ipse c. 9. n. 9. *Cùm transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in telonio.* Sed cur illi vocantur deambulando, iste verò pertranseundo? Matthæus peccator; illi duo fratres benemorigerati ac bonæ indolis erant, & idem locus Deum, & probatos valet sustinere; minimè vero Deum, & peccatorem. Quod notat S. Chrysologus serm. 28. *Non dixit: Cùm staret ibi transiuit, & pertransiuit inde Iesus.*

(Margin: Amantis dissimulationes. — Loca ubi sunt pretio comparanda. — Matth. 9. — Deus & peccator simul esse non possunt. — Chrysol.)

54. Sed quare Beatissima Virgo, & Ioseph ad alicuius consanguinei, aut amici domos non adierunt? Fortasse, quia aliis erant occupatæ; aut quia præ modestia hoc non intentarunt, alicui esse graues, & molesti noluerunt. Ratio tamen litteralis est; quia Christus Dominus, vt nouissimus virorum, voluit in tam humili loco nasci, ob rationes superius datas. Eleganter Simon Cassianus *lib. 1. cap. 6.* ita ait: *Cœpit ab ea hora, qua mundo apparere voluit, prius facere, quam docere altissimam paupertatem, rerum omnium abdicationem, vt ei non essent panni, nisi viles, non sue, sed alienæ ædes, non amicorum, non consanguineorum, non cõducti stabuli determinati hospitis, sed loci vagi, atque communis: vt non crederetur natus alicui prius, sed communis omnibus factus, & totum diceretur esse diuinum, vbi nihil apparebat humanum.*

(Margin: Cassian. Christus voluit prius facere, quam docere.)

Lucæ 2. n. 8. Et Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

VERSIONES.

Vatablus. Et Pastores erant in eadem regione excubantes in agro, & agentes custodias nocte,

Euthym-

Euthymius.	Et pastores erant in illa regione in agro tibia, seu fistula canentes.
Multi ex Græco.	In agro stabulantes, seu rusticantes, seu sub dio pernoctantes.
Syriacus.	Et custodiebant custodias noctis super greges suos.
Arias.	In agro agentes, & custodientes custodias noctis.

EXPOSITIO.

56. STATIM ac natus est Saluator, Angeli felicissima nuntia aduentus eius pastoribus deferunt, vt eos tanti gaudij participes efficiant. *Et pastores erant*; scilicet tres pastores erant, sicut & Magi tres, vt colligitur ex Beda lib. de locis sanctis cap. 8. de quibus S. Bernardus *sermone in vigilia natiuitatis*, intelligit Psam. 79. num. 2. vt explicabo quæst. 12. *In eadem regione.* Hi pastores greges suos pascebant in quadam planicie fœcunda, quæ à Bethleem mille passus distabat, & sita erat iuxta turrim gregis, *Genes. 35. num. 21.* vbi Iacob rediens à Mesopotamia commoratus est cum ouibus suis, vbi & Racehel mortua, & sepulta est. Ita D. Hieronymus lib. de locis Hebraicis, & in Epitaphio Paulæ. De hac turri multi exponunt illud Mich. 4. num. 8. *Turris gregis nebulosa. Et vigilantes, & custodientes.* Hugo. *Vigilantes super gregem, & custodientes se ipsos.* Bonus pastor prius habet curam de ouibus, & postea de seipso. *Vigilias noctis.* S. Bonauentura. *Nocte enim potissimè vigilandum est propter hostilem incursum repellendum, luporum scilicet, & latronum.* Quando adest occasio periculi, ibi & maior requiritur circunspectio. Ad Hebræos 13. n. 14. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Ex maiori diligentia Prælati, consurgit erga eum maior reuerentia. Vel, *Vigilias noctis*; qui teste S. Bonauentura, tempus est ad contemplationem accommodatissimum ob magnam rerum quietem. *Et mox illuminatio mea in deliciis meis*, Psalm. 138. n. 11. *Anima mea desiderauit te in nocte*, Isai. 26. num. 9. Et ideo tale tempus conueniebat Christi natiuitati. *Super gregem suum*, non super gregem alienum. Multi Prælati vigilant in aulis Principum, suo ouili neglecto: qui arguuntur Prou. 27. n. 23. *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.* Hieremiæ. 13. num. 20. *Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum.* Pastores autem isti Episcopos, ac Prælatos Ecclesiasticos adumbrant, qui onus suscipiunt, non vt lana, ac lacte fruantur, sed vt gregem cura ac officio pascant, ac sub protectionis alis colligant, ac permananter foueant. In cuius officij signum baculum pastorale dari Episcopis manifestum est *cap. vnico, in fine, de sacra vnctione*, vt sua communi, ac assolita eruditione multis elegantissimè explicat Illustrissimus, ac Reuerendissimus Dominus Rodericus à Cuna *1. part. comment. decreti, disp. 83. cap. 6. num. 2.*

[Margin: Beda. Bernard. Hieron. Mich. 4. Hugo. *Bonus pastor de grege prius quam de se tractat.* Hebr. 13. *Maior vigilia quando est periculi occasio.* Bonauent. Psalm. 138. Isai. 26. Prou. 27. Hierem. 13.]

QVÆSTIO XIII.

Quare Christi natiuitas nuncietur Pastoribus, & non Principibus Iudæorum?

CHRISTI natiuitas aliquibus fuit manifestanda, vt illius essent testes fidelissimi. 57.
hi ex diuina prouidentia eliguntur pastores; & vt essent probatissimi, fuerunt, non vnus, sed plures in eadem regione, & vigilantes. Sed quare ad tantum ministerium, non proceres, vel regio sanguine nati, sed viles, & abiecti homines assumuntur? Respondeo primò. Quia pastores sunt homines simplices sine dolo, quique veritatem fucare non solent, & ideo valde apti ad eis fidem dandam, Prouerb. 3. num. 33. *Abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.* S. Ambrosius *serm. 13.* ita ait: *Non mirandum est, si Christi gratiam ante scire meruerit innocentia, quàm potestas, & priùs cognoscere veritatem simplex rusticatio, quam superba dominatio.* Similiter D. Cyprianus *serm. de natiuitate*, D. Augustinus *serm. 2. de Epiphania*, Euthymius, Theophylactus, Bonauentura. Secundò. Quia, vt pastores tenebant illum veterum Patriarcharum viuendi modum, qui Deo fuerunt maximè dilecti. Titus Bostrensis. *Sectabantur enim adhuc veterum consuetudinem; nam vt Patriarchæ, & ipse etiam Moyses pascendis gregibus quondam intenti erant, ita nunc ipsi quoque.* Et eodem modo Theophylactus, & alij. Et inde isti pastores maximè Deo grati, quod communem, & approbatam virtutis viam in amicis Dei, sequebantur. Deinde Incarnatio primò promissa est pastoribus Abraham, Isaac, & Iacob: ergo primo debuit pastoribus reuelari, vt ille status esset honoratus. Ita D. Cyprianus *oratione de natiuitate.*

[Margin: Prou. 3. Ambros. *Simplices apti ad credendum.* Cyprian. August. Euthym. Theoph. Bonauent. Bostrensis. *Sequi communem virtutis viam.* Cyprian.]

Tertio. Quia Christus pauper voluit se pau- 58.
peribus pastoribus primo manifestari. Et hæc est prima ratio S. Bonauenturæ, S. Cypriani oratione de natiuitate. *Vt poneretur regula*, ait, *quod non nisi pauperibus Spiritu Christi pateret humanitas, nec superbos ad intuitum sui possit admitere veritas.* Quarto, vt diuinitas, ac potentia Christi esset nota, qui per humiles pastores, ac piscatores fortia mundi confundebat. D. Cyprian. Citata oratione. *Pastorum*, ait *innocentia, ac simplicitas eligitur, vt laus Christi perficeretur, qui piscatores, & pastores sequentibus spiritibus confunderent oratores, & à pauperibus, & humilibus prædicatio paupertatis haberet initium.* Similiter Theophylactus, D. Ambrosius *serm. 13.* Quinto. Vt inde Diuinitas Christi patefieret, dum Angeli, spretis magnatibus mundi, ad pauperes, ac viles euolabant D. Hyppolytus Martyr, apud Gelasium Papam, lib. aduersùs Eutychen. *Diuinitatem eius*, ait, *rursus videre clarum est. Quando laudatur ab Angelo, & hoc à pastoribus inspicitur.* Sexto. Vt nobis daretur documentum, quod Dei mysteria primo reuelantur Ecclesiæ pastoribus, ac Prælatis; & deinde deriuantur ad alios. D. Leo serm. 19. de natiuit. *Quod enim, ait, pastoribus pro gregum suorum custodia vigilantibus nunciauit Angelis, etiam nostrum impleuit auditum: & ideo dominicis ouibus præsumus, quia verba diuinitus edita, cordis aure seruamus.* Similiter Origenes homil. 12. Arcana enim

[Margin: *Pauperes eliguntur.* Bonauent. Cyprian. Idem. *Deus per vilia confundit fortia.* Theoph. Ambros. *Pauperes eligere diuinitatis est.* Hippol. Leo. Origenes.]

enim Dei principibus Ecclesiasticis sunt aperienda, & non solùm auditu aurium percipienda, sed etiam corde retinenda. Septimò. D. Bernard. serm. 3. de natiu Domini: *Quàm multi, ait, nobiles secundùm carnem, quàm multi potentes, quàm multi sapientes huius sæculi hora illa in stratis mollibus quiescebant, & nemo eorum dignus habitus est nouam videre lucem, scire magnum gaudium Angelorum, Angelos audire cantantes: Gloria in excelsis Deo. Agnoscant igitur homines, quia qui in labore hominum non sunt, visitari ab Angelis non merentur.* Et subdit, *Nimirum humanam in eis agnoscunt ordinationem, qua constituit Deus, vt in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo.* Non principes, & dynastas, sed pastores rusticantes vigilia, frigore, ac labore oppressos vocat Angeli ad tam magnum miraculum nunquam in orbe visum: nam illi omni lautitia in aureis stratis bysso, purpura, ac serico delitiabantur. Hi verò indictum ordinem à Deo primo parenti maximè obseruabant. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, Gen. 3. n. 19. Et nihil magis Deo gratum, quàm vnumquemque ordinem sibi datum custodire, & ab eo non transilire, & cùm tales essent pastores, ideo ad eos veniunt Angeli. Expende verba, *In eis agnoscunt ordinationem, qua constituit Deus.* Octauò. D. Ambros. *lib. 2. in Lucam*, ad illa verba: *Venerunt festinantes*, sic ait: *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, quod vilis sit persona pastorum. Certè quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientum, sed plebē Dominus simplicem requisiuit, quæ phalerare audita, & fucare nesciret.* In his pastoribus designabantur Præsules, & prædicatores Ecclesiæ; ideo homines simplices vocātur, quia in eis requirit Dominus simplicem, & non fucatā veritatem.

(Margin: Bernard. — *Placet Deo quemlibet ordinem sibi datum custodire.* — Genes. 3. — Ambros. — *In prædicatore non sit fucata veritas.*)

59. Nonò. Pastores soliti erant diuertere ad stabulum illud, ac speluncam; ne ergo de more, ac sine reuerentia intrarent, & ad illum accederent locum; ideo eis Christi natiuitas denuntiatur. Eucher. homil. de natiuit. *Ea causa esse videtur, vt prius pastoribus hæc verba Angelus nuntiaret, ne quasi incauti stabulum intrarent, & in præsepe adire tentarent, in quo puer positus erat.* Locus, in quo Deus adest, ac eius præsentia honoratus est, maximè reuerenter attingi debet. Decimò. Author *lib. de mirab. S. Scripturæ*, qui D. Augustino tribuitur *lib. 1. cap. 3.* ait, *Christus agnus, & ideo conuenienter pastoribus natus agnus denuntiatur.* Vndecimò Christus verus pastor, Ioan. 10. n. 11. & 14. & 1. Petri 2. num. 25. *Et ideo rectè pastor pastoribus primò apparet.* Ita Euthymius. Vnde Sedulius ita canit: *Tu prius ignaris pastoribus ille creato emicuit, quia pastor erat.* Duodecimò, quia erant vigilantes. D. Chrysostomus homil. de natiuit. *Non inueniunt Christum, nisi vigilantes.* Decimo tertio. Pastores dediti toti, & occupati erant in his, quæ officium sibi commissum expostulabat, exquirebat, & ideo tam alta reuelatione digni fiunt. Ita fatur Hildebertus Turonensis Epistol. 37. *Hinc est etiam, quod nato Domino pastores super gregem vigilantes, Angelos aspiciunt, quia his, qui piè, ac solicitè conseruandis gregibus inuigilant, sublimia, ac diuina innotescunt.* In nulla alia re homo magis proficit, & augescit, quàm dum in proprio munere se exercet.

(Margin: Eucher. — *Locus, in quo Deus adest, venerandus.* — August. — Ioan. 10. — 1. Petri. 2. — Euthym. — Sedulius. — Chrysost. — Hildebert. — *Qui in suo se officio exercet, proficit.*)

60. Cùm Petrus Apostolus ingrederetur templum, *Hominem claudum ab vtero matris suæ, apprehensa manu eius dextera alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius, & plantæ: & exiliens stetit, & ambulabat.* Act. 3. num. 7. Hoc extitit primum miraculum Apostoli. Sed cur primum facinus à planta pedis exoritur? Apostolus erat fundamentum Ecclesiæ, & vt in mirabile, ac diuinum ædificium exurgeret, voluit in hominis fundamento se exercere. Id eleganter meditatur D. Ambrosius serm. 69. *Si ergo Petrus, ait, petra est, super quam ædificatur Ecclesia, rectè prius pedes sanat, vt sicut in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita in homine membrorum fundamentum confirmet.* Vt proportionetur opus officio, fundamentum Ecclesiæ ad fundamentum hominis primò fertur, & ita erigitur, ac sublimatur, vt fit iam caput totius Ecclesiæ. Vt Deus declararet Moysi, eum esse electum in ducem totius populi, dedit signum in *Virga, quam tenebat in manu, quæ versa est in colubrum*, Exod. 4. num. 3. Et vt Deus significaret omni populo, & Aaroni ipsum esse cooptatum in summum Sacerdotem, eius virga floruit, *Num. 17. num. 8.* Sed cur eis hæc dantur mirabilia in baculis, & non in cælo, aëre, terra, & aquis, sicut Deus edidit tot portenta in Ægypto, vt Pharaoni, & eius magnatibus intimaret voluntatem suam de populo ab eorum seruitute eximendo, sed in nullo eorum datur signum? Rectè Abulensis *in cap. 4. Exod.* & D. Carthusianus nobis innuunt rationem. *Hæc enim, ait Abulensis, erat virga pastoralis, quam tenebat Moyses ad minandum oues per pascua.* In instrumento pastoralis vitæ primum tam supremæ dignitatis datur indicium, quia ipsi, dum inter proprij officij terminos negotia tractant, & ad peregrina, atque ignota non diuertuntur, ad apicem supremæ dignitatis vehi promerentur.

(Margin: Actor. 3. — Ambros. — Exod. 4. — Abulens. Carthus.)

QVÆSTIO XIV.

Quare hi pastores præ omnibus aliis eligantur?

61. IAM habemus ex superiori quæstione, quod pastores ad tantum mysterium venerandum digni fuere. Sed quare potius hi tres pastores, quàm alij? Respondet Titus Bostrensis: *Ob id, ait, quoque præ cæteris pastoribus beneficium hoc obtigit his pastoribus, quia præ cæteris simplices doloque exortes erāt.* Ob simplicitatem electi sunt, vt superiori quæstione dixi ex sanctis Patribus. Cùm ergo essent isti simpliciores, digniores fuerunt. Secundò S. Chrysostomus existimat, quod hi pastores erant orantes, ac obsecrantes Christi aduentum. Ita ait homil. de natiu. *Multum vigilabant pastores, quia insidiæ bestiarum satis imminebant. Vigilabant quasi super gregem, sed non poterant conseruare: propterea deprecabantur, vt Dominus veniat, & seruet gregem.* Cùm humiliter suam agnoscerent imbecillitatem, orationique essent instantes, merito digni habiti sunt, qui Dominum Iesum natum aspicerent, & viderent.

(Margin: Bostrensis. — *Simplicitas ad beneficia dibuior.* — Chrysost. — *Oratio meretur magna.*)

62. Tertio. D. Bernard. *serm. in vigil. natiu.* hos tres pastores, ait vocari propter significationem. De illis intelligit Psalm. 79. num. 2. *Manifestare*, seu, vt legit Diuus Augustinus, Cassiodorus ex Hebræo, *Splende, fulge coram Ephraim, Benjamin, & Manasse.* Significant enim Manasse obliuionem rerum temporalium; Benjamin pœnitentiam

(Margin: Bernard. Psalm. 79. — *Qui Christū natū vident.*)

nitentiam, & dolorem: Ephraim augmentum, & accretionem; solum enim illi, qui sæcularium rerum memoriam amittunt, ac de peccatis lachrymantur, & in virtute proficiunt, hi tantum Christum natum valent inspicere. Quarto. De his pastoribus dicitur infrà, dum Angelus eis apparuerit, *Timuerunt timore magno*. Viso Angelo, non imperterriti steterunt vt Agar, *Genes. 16. num. 7.* Sed timent, & qui magna cum tremore respiciunt, aptissimi sunt vt ad omnem sublimitatem, ac dignitatem eligantur, timore enim Dei iusti ad magna præparantur. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ*, Malach. 4. n. 2. *Initium sapientiæ timor Domini*, Psalm. 110 num. 7. Quintò. Hi præ cæteris vocantur, qui vigilantes erant, muneri suo instantes, vt in promptu essent parati ad ouibus subueniendum. Ac proinde designabantur ibi Ecclesiastici Præsules, & ideo vt implentes munera sua, digni habiti sunt, vt ad Christi incunabula conuocarentur. Hildebertus Cænomanensis Epist. 37. *Hinc est etiam quòd nato Domino pastores super gregem vigilantes, Angelos adspiciunt; quia his, qui piè, ac sollicitè conseruandis gregibus inuigilant, sublimia, ac diuina innotescunt.* Vide *cap. 2. num. 3.*

Timore præparatur homo ad omne bonum.

Malach. 4.
Psalm. 110.

Muneri suo incumbens nobilitatur.

Hildebert.

63\. Sextò. Vocantur hi pastores, quia fortasse solebant frequenter ad illud stabulum accedere, de quo superiori quæstione in octaua ratione. Septimo. Isti simplices homines iuxta turrim gregis pascebant oues suas, vbi sepulta est Rachel, & Iacob habitauit, ac Deo obtulit holocaustum; & valde frequens est, quod multa accipiamus bona à loco, in quo Sanctorum reliquiæ iacent, ac Deus ab amicis suis est obsequiis honoratus. Cùm Iacob in Mesopotamiam pergeret, & ad quendam venisset locum requiescens vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum, & Dominum innixum scalæ, *Genes. 28. n. 13.* Sed cur hac tantorum mysteriorum visione dignatur potius in hoc loco, quam in quocumque alio, nec enim hoc caret alta Dei dispositione? Lyppoman. *Ibi, ait, secundum aliquos primum Abraham sacrificauerat, & promissiones Dei acceperat, & pro filio immolando indicatum eidem fuerat, ibi nunc scalam videt Iacob.* In illa Abraham magna Deo præstitit obsequia, & ideo eius nepotem magna indulgentia prosequitur Dominus, ac vsque ad sui visionem eleuat. Ita ferè similiter cùm in Dei memoria essent sacrificia, quæ Iacob illo in loco obtulit, inde voluit Dominus eius successores ibi commorantes excitare, vt primo Deum natum viderent, ac tanti gaudij essent participes.

Bonum propter Sanctorum reliquias.

Lyppoman

64\. Duæ quæstiones hîc erant disputandæ. Prima: Quare Pastores per Angelum, Magi per stellam ducuntur ad præsepium? Secunda: Cur ex Iudæis pastores, ex Gentibus Reges ad Christum veniunt? Sed hæ tractandæ sunt cap. 4.

Lucæ 2. n. 9. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circunfulsit illos, & timuerũt timore magno.

VERSIONES.

Syriacus. Et ecce Angelus Domini venit ad eos, gloriáque Domini illuxit eis.

Vatablus. Et ecce Angelus Domini astitit illis, & gloria Domini circunfulsit illos, & correpti sunt timore magno.

D. Ambrosius hîc. Angelus Domini stetit ante illos.

Iansenius. Angelus supereminebat, seu superastitit illis.

EXPOSITIO.

65\. ECCE, rem subitam, & inopinatam demonstrat. Tertullianus *lib. de carne Christi*, ita fatur. *Odit moras, qui Christum de cælo deferebat.* Textus. *Angelus.* Iste erat Gabriel, qui ante conceptum annuntiationem detulit ad Virginem; post conceptionem ad Ioseph, post natiuitatem ad pastores. Huic Angelo ministerij Incarnationis cura commissa erat. Quod esset Gabriel, opinantur Tertullianus *citatus*, D. Cyprianus *oratione de natiuitate*, Beda, & alij. Et bene dicitur, *Angelus Domini*; tum ob differentiam nefarij spiritus, tum, quia cùm esset superior in natura, non respuit officium ministri, & nuntij erga inferiores pastores. Et hoc solùm ex halitu Dei venire potest. *Stetit iuxta illos.* Aliqui legunt, *superastitit*; & quamuis nomen Græcum hanc etiam habeat significationem; tamen nostra lectio est accommodatior, tum quia, vt pulchrè ait D. Bonauentura. *In hoc, quòd iuxtà stetit, ostendit familiaritatem, & humilitatem, qua Angelus condescendit homini, & astat illi, vt adiutor.* Et solùm in nouo Testamento Angelus prohibet Ioannem ne ipsum adoret, *Apocalyps. 22. num. 9.* Tum, quia, cùm Deus esset natus, & reclinatus in terra, maximè gloriabantur Angeli, non in aëre, sed in terra existere, & ambulare. Pro quo facit Diuus Bernardus sermone 5. de dedicatione Ecclesiæ. *Et claritas Dei*; multi legunt, *& gloria Dei.* Ex verbo Græco vtroque modo verti potest; satis accommodatè ad sensum, ac ad manifestationem angelicam noster interpres posuit claritatem, seu splendorem. *Circunfulsit illos.* Fulgor ille angelicus vndique circundedit pastores, tam corpore, quàm anima, iuxta Cardinalis Hugonis mentem. Nota, quod Angelus iuxta eos ex vno latere adfuit, at Dei claritas ex omni parte illustrauit; illa præsentia, vt creaturæ, limitata, & non poterat ex omni circumferentia se communicare; claritas verò, vt Dei, vndique abundans, & replens: hoc indicat verbum *circunfulsit. Et timuerunt timore magno.* Noua, & insolita valde timenda sunt.

Tertull.

Idem.
Cyprian.
Beda.

Bonauentu.

Bernard.

Hugo.

Quod ex creatura limitatũ, quod ex Deo abundans.

QVÆSTIO XV.

Quare in tanta luce Angeli se manifestent?

66\. RECTE obseruarunt Beda, & Zacharias Episcopus, numquam in veteri Testamento legi Angelos resplendentes luce apparuisse,

Beda.
Zachar.

hoc tantùm legi gratiæ reseruandum est. Et hîc primum fulgentes lumine videntur, postea verò in lumine astitit Angelus Petro in habitaculo *Actor.12.num.7.* Sed tantum hîc in natiuitate per excellentiam ob magnitudinem splendoris dicitur, Claritas Dei, seu quia Pater in peculiare gaudium natiuitatis voluit, quod illa claritas sua videretur. Sed quare Angeli in tanta luce? Communis solutio. Quia natus erat Christus Dominus, verus Sol iustitiæ, à quo est omne lumē per participationem. Ideo ait Dauid Ps.117. *Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus illuxit nobis.* Immo omnis alia lux comparata cum istius Dei splēdore, nox, & tenebræ sunt. *Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis*, Isai.9.n.2. quod de Sanctis, ac Patribus in limbo detentis intelligit Lyranus. Sed hi erant in gratia, & amicitia Dei; & nullus est maior splendor, quàm vera iustitia, & sanctitas, *Psalm.4. nu. 7. & 35. n. 10. & 98.n.16.* & latè probat D. Augustinus *lib. 13. Confess.cap.12.* Quomodo ergo illi iusti dicuntur habitare in vmbram mortis? Hugo. *Lux orta est eis, quia patres in limbo à Christo illuminati sunt.* Quamuis ratione gratiæ essent in luce, tamen si cum ea comparetur, quam à Christo acceperunt, illa antiqua est quasi nox, vmbraque mortis.

Psalm.117. Isai.9. August. Hugo. *Magna lux in Christo.*

67. Secundò. Beda, hoc existimat factum, quia hi pastores significabant Prælatos vigilantes. *Bene autem, ait, vigilantibus pastoribus Angelus apparet, eosque Dei claritas circumfulget. Quia illi præ cæteris videre sublima merentur, qui fidelibus gregibus præesse sollicitè sciunt, dúmque ipsi piè super gregem vigilant, diuina super eos gratia coruscat.* Boni Prælati, qui maximè pro suarum ouium commoditate inuigilant, magno à Deo exornantur præmio. Apostolus ait 1.ad Timoth. 5.n.17. *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habentur.* Quia in his pastoribus vigilantes Prælati repræsentabantur, ideo præ cæteris hoc beneficio donantur, vt primi omnium fulgentes Angelos videant.

Beda. *Boni Prælati honorantur à Christo.* 1.Timot.5.

68 Tertiò, Maldonatus, *In luce, ait, apparent, vt pastores intelligerent esse Angelos lucis, qui à Deo mittebantur, illisque fidem haberent.* Quartò Simon Cassianus lib. 1. cap. 7. *Claritas Angeli, ait, perstrinxit ex omni parte pastores, in corpore similiter, & in corde irradians, vt non parui penderent factum, quod tam insolitum videbatur, nec crederetur fuisse otiosum, quod tanto declarabatur lumine claritatis.* In tanta maiestate gloriæ apparet Angelus, vt pastores agnoscerent magnum esse id, quod manifestabatur, ac maxima reuerentia ad ipsum mysterium accederent. Nato Domino, stella, quæ ducebat Magos, perueniens ad locum præsepis, *stetit supra vbi erat puer*, Matth. cap.2. Stetit ne in cælo è regione pueri? Minimè: sed vbi aspexit Dominum, relinquens cæli fastigium, ac humiliter ipsum quærens descendit ad terram. Theodotus *homilia 3. de Christi natiuitate*, quæ habetur *tom. 6. Concilio Ephesin. in appendice 5. cap. 3.* ita ait: *Stetit stellæ suprà vbi erat puer; ergo relinquens altitudinem stellæ, quæ apparebat, humilior facta est.* Viso Domino in humilitate tanta, nullus est, qui se valeat continere, quin cum omni submissione, ac reuerentia ad ipsum adorandum accedat.

Maldon. Cassian. *Natiuitas maximè veneranda.* Matth.2. Theod.

QVÆSTIO XIV.

Quare Angelus appareat in tanta gloria, cùm Christus sit in tanta humilitate?

RESPONDET primò D. Leo serm.5. de Epiphania. *Cùm ortum Domini, Angelo nuntiante, pastores cælestis exercitus sunt claritate circundanti, vt non ambigerent de maiestate pueri, quem erant in præsepio visuri, nec putarent, quòd in sola natura hominis esset editus, cui superna militia famularetur occursu:* & hoc modo ex gloria ministri maiestas pueri latens agnoscebatur. Secundò. Angeli (vt moraliter dicamus) ratione beatitudinis suæ, in luce, ac claritate erant: ergo quamuis essent ministri Christi humiliter iacentis in præsepio, noluit, vt in visione, atque apparitione aliquid de eorum maiestate, ac splendore minueretur. Vera amicitia non patitur alterum ratione sui imminui, & obscurari in aliqua circunstantia, nec in discrimen adduci, vt eleganter docet D. Isidorus *lib. 3. de summo bono.* Sufficit nunc nobis Dauid suo exemplo. Cùm ipse, & Ionatas amore essent maximè coniuncti, atque ob completam Saulis militiam ad Dauid interficiendum, hic, & Ionathas conspirassent firmato, iuramento, & promissione: *Dominus sit inter me, & te, & inter semen meum, & semen tuum vsque in sempiternum*, 1.Reg.20.n.42. Sed quare Dauid non postulauit à tam fideli amico, vt cùm haberet opportunum tempus, pro ipso loqueretur ad patrem, ne tam crudeliter, & iniustè eum persequeretur? Sed de hoc nec verbum. Meritò sanè. Dauid optimè nouerat, quòd cùm Ionathas semel pro ipso ad patrem verba proferret, ignominiosè ab eo repulsus fuerit, vt patet ex eodem *cap. 20.n.30.* & notarunt Abulensis, Caietanus. Rectè ergo Dauid amicitiæ leges obseruans, suum noluit dilectum contristare, atque in discrimen adducere, vt aliquid de bono nomine ac regia authoritate ratione sui deperderet.

69. Leo. *Ratione amici non est aliquid deperdendum.* Isidor. 1.Reg.20. Abulens. Caiet.

Lucæ 2.n.10. Et ait illis Angelus: Nolite timere; ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.

VERSIONES.

Syriacus. Ne timeatis, ecce enim annuntio vobis gaudium magnum, quod futurum est toti mundo.

Arias. Dixit Angelus: Ne pauetę.

Seuerian.ser. de pace, & refertur inter Opera D.Chrysost.& Arnob. Carnotensis Psal.131. Ecce annuntiamus vobis.

Vatablus. Gaudium magnum, quod obtinget vniuerso populo.

EXPO

EXPOSITIO.

71. XPELLIT Angelus timorem à pastoribus, vt quieto animo diuina mysteria annuntianda percipiunt; nec enim animus perturbatus valet cælestia apprehendere. Et ideo ait: *Nolite timere.* Notat D. Bonauentura. *Hæc est differentia inter bonum,& malum Angelum. Bonus assecurat, malus finaliter terret.* Immò aduertit Hugo. *Mos est mali Angeli territos magis terrere.* Textus. *Ecce enim*; ac si præsentialiter dicat, *Euangelizo.* Bonus Angelus, vt ait D. Hieronymus *in Psalm.* 101. semper bona,& gaudia profert;alij legũt, *annunciamus*; tamquam si hic cælestis paranymphus, nomine totius cælestis curiæ loquatur. *Vobis*, scilicet pastoribus, ob rationes datas *quæst.* 11. Origenes *homil.* 12. *in Lucam* per hos vigilantes supra gregem, non solùm intelligit hos homines viles, verùm etiam Angelos custodes prouinciarum, qui ex natiuitate Christi ingentem perceperunt lætitiam, ob magnum incrementum, quod in suos populos resultauit, antea enim paucissimi erant, qui Deum agnoscerent; post verò Christi aduentum integra regna, & prouinciæ Deum adorant. Ita ait Origenes. *Vere gaudium magnum erat his, quibus hominum fuerat, & prouinciarum cura commissa, Christum venisse in mundum. Multum vtilitatis accepit Angelus, qui dispensabat Ægyptias res, postquam Dominus descendit de cælo, vt Ægyptij Christiani fierent.* Cælestes illi spiritus nostro bono maximè lætantur. *Quod erit omni populo.* Ac si dicat Angelus: *vobis annuntio*; sed non erit vobis ô pastores, proprium, sed commune omni populo. Per *populum*, Toletus intelligit *populum Iudaicum*, qui Christum spectabat. Tamen D. Ambrosius *sermone* 1. *de natiuitate*, S. Leo *sermone* 9. *de natiuitate*, Theophylactus, Beda, Hugo, de omni populo credenti hoc explicant, quia audita Christi natiuitate magno gaudio perfusus est. Et ideo Angelus dixit, *Erit omni populo.* Gaudium autem appellat magnum, id est, præbens materiam magni gaudij. Et ita legit Syriacus, *toti mundo.*

Bonauent. Hugo. Hieron. Origenes. Idem. Toler. Ambros. Leo. Theoph. Beda. Hugo.

QVÆSTIO XVII.

Quare hic dicatur gaudium magnum?

72. RESPONDEO primò. Quæ maior potest esse lætitia, quàm vbi adest natalis Domini? Eleganter ponderat D. Augustinus *serm.* 13. *de tempore.* S. Leo *sermone de natiuitate*, D. Amadæus *hom.* 4. *de partu Virgin.* D. Ephræm. *oratione de Abraham.* ad hunc diem refert risum Saræ, Genes. 18. num. 10. *Non propter Isaac, ait, risit Sara, sed propter natum ex Maria Virgine. Et sicut Ioannes exultauit in vtero, ita suo risu Sara gaudium significauit.* In signum lætitiæ dominicæ natiuitatis Sara ridet, Ioannes, & figuram agens totius naturæ, saltibus exultat. Vnde meritò ait D. Chrysost. *in oratione pro Philogone*, de hac die. *Festum est omnium festorum maximè venerandum, quòd si quis appellet omnium festorum Metropolim, haudquaquam aberret.* Sophon. 3. n. 17. ait; *Dominus Deus tuus in medio tui fortis, gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude*, Septuaginta, *Exultabit super te, vt in die solemni.* Talis est enim dies Natalis Domini non solùm hominibus, & Angelis festiuus, sed etiam ipsi Deo.

August. Leo. Amad. Ephræm. Genes. 18. *Quanta sit natiuitatis festiuitas.* Sophon. 3.

Secundò. Ex eo hoc gaudium dicitur magnum; quia tanta exultationis materia præsens erat, hoc enim indicat illa particula, *Ecce*; & illa magnum gaudium ingerunt, in quibus præsentialiter ipsa bona videntur. Dum Christus Dominus suos discipulos instruit de præmio vniuscuiusque beatitudinis, dicebat: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Beati; qui esuriunt, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misaricordes, quoniam ipsi Deum videbunt. Et tandem concludit: *Beati estis, cùm maledixerint vobis: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis*, Matthæi cap. 5. num. 12. Sed quare in aliis palma, ac corona in futuro apponitur, consolabuntur, saturabuntur, hîc verò de præsenti dicitur: *Merces vestra copiosa est?* Caietanus. *In hac sola beatitudine*, ait, *appositum est præceptum gaudendi; nec sola magnitudo, sed præsentanea, & exhibenda felicitas est ratio singularis in hac beatitudine præcepti.* In hac vltima cælesti excellentia mandatum est, gaudere, & exultare; hoc autem, completum, perfectumque esse non potest, si in spe tantùm, & non in executione bonum, ac lætandi causa exhibeatur. Tertiò. Inde hoc gaudium magnum, quia, non perticulare, sed commune erat omni populo, de quo infrà. 73.

Bonum præsens maximè delectat. Matth. 5. Caiet.

Quartò. *Gaudium magnum*; quia æternum, & in perpetuum duraturum erat: Multæ in Scriptura mulieres steriles memorantur. Rachel, Anna Samuëlis mater, Sara; sed sola Sara post editum partum, ait: *Risum fecit mihi Deus*, Genes. cap. 21. num. 6. Sed cùr ex omnibus hæc sola ridet? Acacius in Catena Græca. *Huius lætitiæ firmitatem ostendens; mihi, inquit, fecit Deus, quidquid enim est à Deo, perpetuum est.* Aliæ matronæ filios parturiebant, quorum generationes finiendæ, ac limitandæ; Sara verò in lucem dabat filium, cuius progenies ratione Christi nascituri, in æternum erat habitura firmamentum: meritò ergo inter omnes hæc sola de perpetuitate prolis exultat, & lætatur. 74.

Genes. 21. Acacius. *Bonum perpetuum maximè delectat.*

Quintò. Simon Cassian. lib. 1. c. 7. *Dicitur gaudium magnum, quia illam primam mansionem, omnibus bonis fultam, quam homo tenuit in Eden, & pro voluntaria culpa amisit, ratione cuius versum est in luctum gaudium eius, nunc in gaudium redit ipsa corrupta, & multata natura in natiuitate Saluatoris.* Sed quæro: Quare in illo primo statu felicissimo non legitur de communibus parentibus, quòd lætati essent; nec hoc vnquam eis est mandatum, sicut in Christi natiuitate omnibus est impositum præceptum: *Euangelizo vobis gaudium*: Meritò sanè, tum ob multitudinem gratiarum, quæ ex aduentu Christi nobis aduenere; tum, quia primi parentes inexperti malorum, illam bonorum suauitatem possidebant; nunc verò in Christi natiuitate natura liberatur humana à Diaboli tyrannide, & à peccatorum miseriis, quibus opprimebatur. Et felicitas post perpessos labores adueniens multo iucundior, ac gratior. Quærit. D. August. Quare Ioseph tã durè, & asperè tractauerit fratres suos antequam eis se manifestaret, ait illis. *Exploratores estis*, Gen. c. 42. n. 15. Simeonem ablegauit in carcerem, *num.* 25. Beniamin furto arguit, *Genes. cap.* 44. *n.* 12. Respondet S. Pater. 75.

Cassian. *Felicitas post calamitatem iucundior.* Genes. 42.

S. Pater in quæstionibus super Genesim apud Lypoman. *Non autem negligenter considerandum puto tantam miseriam in hac perturbatione fratrum suorum, quos Ioseph, quamdiu voluit, tenuit, non eos vtique faciens calamitosos, quando tanta etiam ipsorum futura lætitia exitum cogitabat, & totum hoc, quod agebat, vt eorum gaudium differretur, ob hoc agebat, vt eadem dilatione cumularetur.* Quæ enim maior poterat esse lætitia, quàm quod Christi natiuitate natura humana à tantis calamitatibus liberaretur. Vnde ait Simon Cassianus citatus, *Ecce gaudium dicitur vnde causetur: quia natus est vobis Saluator. Nulla gaudij materia potior, quàm de magna periclitatione saluatio.* Vide *lib.1.cap.6.num.60.& 61.*

August.

Cassian.

Luca 2 n.11. Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid.

VERSIONES.

Syriacus. Natus est vobis hodie Redemptor.

Vatablus. Natus est vobis hodie Seruator.

D. Anastas. Sinaita lib.7. in Hexaem. & aliqui apud D. Carthusian. Natus est vobis hodie Christus.

EXPOSITIO.

76. AVDII motiua apponit Angelus: *Quia natus est Saluator*; ad distinctionem, quia qui ab æterno genitus est Deus Creator, hodie natus est homo Saluator. *Vobis*, id est, vt explicat D. Bonauentura, ad vtilitatem vestram; seu, vt ait Iansenius, vobis hominibus, seu naturæ humanæ. Aliqui ita legunt, quòd dixerit Angelus: *Natus est nobis.* quod explanans D. Dionysius Carthusianus, ait: *Fatetur Angelus Christum natum non solùm ob hominum salutem, sed etiam ob angelicæ quoque reparationem ruinæ.* Textus. *Hodie*; non ait, hac nocte: non pro luctu, & tribulatione accipitur, dies pro lætitia, vt aduertunt Beda, Aymon. Vel ait, *hodie*; ad maius gaudium, quia bonum, seu natiuitas nuntiata, non erat antiqua, sed præsentanea; & nouitas rei magnam lætitiã parit. *Saluator*, seu Redemptor, Quid maius dici potuit ab Angelo, & iucundius audiri ab homine? præcipuè cùm natura humana, tot, tantisque miseriis opprimeretur. Et dicitur Saluator absolutè, quia ab omni malo erat liberaturus. Et explicans, quis sit iste Saluator, ait: *Qui est Christus Dominus.* Christus, id est, vnctam habens suam humanitatem diuinitate: & per hoc, quod dicitur vnctus, notatur eius dignitas; quia solùm Reges, & Sacerdotes vngebantur, vt aduertit Hugo. *Dominus*, nomen est diuinitatem significans *Actor. 10.n.30. Hierem. 3 1.n.2. Iudic.6.n.13. ad Ephes.4. n.5.* & aduertunt D. Augustinus *lib.3. contra Maximinũ, c.23. & lib.2. de Trinitate, c.10.* D. Ambr. *lib.1. de fide c. 1. & lib. de Noë, cap. 13.* Et notа, quòd hîc infans natus, priùs dicitur Saluator, quod est nomẽ meriti, & officij; posteà verò Christus Dominus, quod eius exprimit dignitatem; quia semper meritum præcedere debet dignitatem, & quæ sunt muneris, ante oculos priora esse debent omni excellentia. Vide *lib.1.cap.1.n.21.& cap.6.n.5.* *In ciuitate Dauid.* Facilius erat dicere: In Bethleem, sed vt probet, verum esse Messiam ex genere Dauid natum, ideo tali modo ciuitatem nominauit. Vide *lib. 1. cap.2.n.20.& 21.*

Bonauent. Iansen.

Carthus.

Beda. Aymon. *Nouitas lætitiam parit.*

Hugo.

August. Ambr.

Meritum ante dignitatem.

QVÆSTIO XVIII.

Quare non dixerit Angelus, natus est omni populo?

QVANDO Angelus gaudium dominicæ natiuitatis annuntiauit, dixit: *Quod erit omni populo.* Cur etiam modo non dixit; natus est omni populo Saluator, sed tantùm ait, *natus est vobis*? Respondeo, quòd populus erat somno, & deliciis deditus; Pastores verò vigilantes noctis incommoda sustinentes? Gaudium dominicæ natiuitatis commune erit vobis, & omni populo, nempe prædestinatis, & reprobis; at vero natiuitas ista, quo ad vtilitatem, vt notaui ex D. Bonauentura, secundùm efficaciam erit vobis vigilantibus, ac labori instantibus, nec enim aliter percipitur fructus istius sanctissimi aduentus, Psalm. 16. num. 15. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.* Aliqui ex Hebræo legunt, *Satiabor, cùm euigilauerit similitudo tua.* Ac si dicat, dum dormiero, non satiabor ex bonis tuis, sed dum vigilauero. Quod magis explicans Pintus *in cap.17. Daniel.* ait: *Satiabor, cùm afflictus fuero ad similitudinem tuam.* Et quomodo fieri potest, quòd Christus Dominus sit lachrimans in præsepio reclinatus, rigore frigoris tremens, & homines delicatissimis linteis, ac delitiis indulgentes cum eo habeant hæreditatem? *Psalm. 5.* cuius titulus est: *Pro ea, quæ hereditatem consequitur*; seu vt alij legunt, *Pro hæreditatibus, vers.5.* inquit Regius Vates: *Manè*, seu, vt est in Hebræo, *diluculo, astabo tibi, & videbo.* Nec enim aliter hæreditas filij Dei consequitur, nec eius gloria videtur, nisi dum maximè vigilatur, córque à terrenis separatur. D. Augustinus ibi: *Adstabo, quid est, nisi non iacebo? Quid est autem aliud, iacere, nisi in terra quiescere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem quærere? Astabo, inquit, & videbo. Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre, qui mundo corde conspicitur.* 77.

Fructus natiuitatis. vigilantibus.

Psalm. 16.

Pintus.

Psalm. 5.

August.

Vt Deo fruaris, à terra separandum.

QVÆSTIO XIX.

Quare Angelus infantem natum Christum vocet?

MERITÒ hîc Simon Cassian. hanc quæstionem mouet lib.1.c.7. *Ille idem Angelus, scilicet Gabriel, ait, qui Mariæ dixit, vt vocaret eum Iesum, nunc pastoribus declarat eum esse Christum, ne ipsi, & cæteri alium Messiam expectando, fallantur. Iesus dicitur Hebraicè, Latinè Saluator qui pro omnibus natus est.* Vbi satis doctè duas ponit rationes. 78.

Cassian.

rationes. Vnam ex etymologia nominis Hebraici quæ est idem ac Saluator; alteram, quod beatissimæ Virgini, quæ huius sanctissimi infantis excellentias optime nouerat, vocandum dicit Iesum; pastoribus verò loquens, eum appellat Christum, quod apud omnes Messiæ commune, & vulgare nomen erat, vt amputaretur ansa, ne hi rustici homines aliquam errandi occasionem haberent ex mutatione nominis. Valde obseruata apud probatos viros consuetudo est, suorum auditorum viribus proportionari; fortioribus maiora, debilioribus minora proponendo, *Bibi vinum meum cum lacte meo*, Cant. 5. n. 1. Sed quomodo vnà cum vino lac potatum est? Constat enim experientia hæc duo simul mixta valde insipidam efficere potionem, & iuxta Medicorum dogma, intra stomachum habere repugnantiam; &, quod maius est, lac potus infantium, vinum virorum, & puerulis valde noxium, vt docet Aristoteles *lib. de somno, & vigilia*. Quomodo ergo hæc coniunguntur; Cassiodorus, Beda hic intelligunt magistrum, ac Prædicatorem qui ex Dei illuminatione accipit, quæ suis auditoribus eructat; & hoc non est idem omnibus, sed vinum, & lac; adultis in via virtutis, tanquam viris, fortiora, id est, vinum; insipientibus verò, vt pueris, lac. Et ideo ait Cassiod. *Cum horum vita diuersis studiis agatur, & horum omnium bona intentione sponsus pascitur, & delectatur, & ideo ait: Bibi vinum cum lacte meo.* Nec enim eadem omnibus danda est, nam quæ aliquibus salutaris, aliis est noxia Ait Regius Vates Psal. 181. n. 11. *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Vbi eleganter B. Brunonus Episcop. *Nam sicut decet, ait, fidelibus præcepta Dei prædicare: sic non credentibus oportet abscondi, sicut in Euangelio, Matt. 7. Ne dederis sanctum canibus, nec margaritas porcis, est enim peccati genus obstinatis eloquia Domini prædicare.* Magna sapientia, doctrina sancta credentibus danda est infidelibus verò occultanda.

Accommodandum viribus cuiusque viribus · *Cant 5.* · *Aristot.* · *Cassiodor.* · *Psalm. 181.* · *Brunonus.*

Lucæ 2. n. 12. Et hoc vobis signum: inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.

VERSIONES.

Euthymius. Inuenietis infantem fasciis inuolutum, iacentem in præsepio.

EXPOSITIO.

79. VT Angelus comprobet vera esse, quæ nuntiauerat, in fidei argumentum signa profert, vt est in Scriptura valde frequens. Ita idem Gabriel Zachariæ *Luc. 1. num. 20.* & Beatissimæ Virgini *num. 36.* Angelus Gedeoni *Iudic. 6. num. 36. & 37.* Samuel Sauli *1. Reg. 10. num. 2.* Ex eo, quòd pro signo dat pastoribus puerum positum in præsepio, colligunt Iansenius, Caietanus, Barradas illud fuisse vnicum, ac omnibus commune, & valde notum pastoribus, ac per antonomasiam præsepe appellatum; aliter si illud peculiare esset, & multa ibi darentur præsepia, alio signo indicari ipsum oportebat. At hæc coniectura multis viris doctis, & mihi non probatur; immo est oppositum: quia locus, in quo natus est Christus Dominus erat valde angustus, & in tanta hominum frequentia valde celebre esset animalibus multum occupatum, & ibi commodè beatissima Virgo esse non poterat. Dicendum est ergo cum D. Cyprian *ser. de Christi natiuitate*, quod pastores deuenerunt ad illum sanctissimum locum ab Angelo inuisibili lumine edocti. Et nota, quod Angelus pastoribus ait, *Inuenietis*. In domo Dei inueniuntur bona, in suorum salutem.

Iansen. · *Caiet.* · *Barrad.* · *Cyprian.*

QVÆSTIO XX.

Quare pro signo nati Domini detur eius humilitas?

80. CVR Angelus pro natalitio ipsius Dei in illius demonstrationem non dederit aliquod magnum prodigium in cælo, vel in terra? sicut facta creduntur in manu Moysi, Aaron, Eliæ, & Elisæi, ac aliorum Prophetarum. Quare pro signo dantur viles panni, reclinatio in stabulo. Quæ maiestatem potius occultabant, quàm manifestam ostendebant; potius contemptum, quàm reuerentiam suadebant? Pro resolutione. Nota, duplex esse signum; vnum probationis, alterum cognitionis, & distinctionis. Primum fit in probationem alicuius rei, vt Christus Dominus dixit: *vt autē sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge*, Matth. 9. n. 9. Alterum signum est ad cognoscendam rem aliquam; eámque ab aliis discernendam. Vt Christus Dominus dixit Discipulis suis, dum de Antichristo loqueretur, *Cum videritis hac omnia, scitote, quia propè est in ianuis*, Matthæi 24. num. 33.

Matth. 9. · *Matth. 24.*

81. Primò. Maldonatus existimat, quod signum fuisset datum pastoribus ab Angelo in probationem eorum, quæ dicebat, quod in eo consistit Angelum scilicet futura prædicare, vt cùm pastores venerint ad eum locum, infantem præsepi positum inueniant; nam quamuis de præsenti puer esset reclinatus in stabulo, tamen illud, quod erat futurum, quando pastores erant venturi, non poterat Angelus diuinare, nisi esset à Deo missus; poterat enim à matre inter vlnas accipi. Ita Maldonatus, & adducit pro se Euthymium, & D. Cyprianum. Hæc sententia est probabilis, mihi tamen multum non placet. Primò. Quia Angelus totus erat in eo, vt pastores Christum agnoscerent. Quia ad probationem eorum, quæ dicebat, sufficiens erat ipsa Dei claritas, in qua Angelus apparuit, ac militiæ cælestis multitudo, quæ cum eo facta est. Nec Euthymius fauet huic sententiæ; nam tantùm ait, quod Angelus dixerit; *Hoc vobis signum*; in argumentum eorum, quæ dicebat, vera esse, & illud non explicat D. Cyprianus nil facit pro hac parte, eius verba postea referam.

Maldon. · *Idem.*

Secunda sententia est, quod hoc signum in paupertate, & humilitate datum fuit ad cognoscendum puerum Iesum, vt Saluatorem, & verum Deum. Ita Beda, qui ait: *Notandum solertius, quod signum nati Saluatoris datur infans: non Tyrio*

Beda.

exceptus ostra, sed pannis squallentibus inuolutus, non in ornatis auro stratoriis, sed in præsepibus inueniendus. Similiter D. Bernard. *sermon. 4. de natiuitate*, D. Dionisius Carthusianus, D. Bonauent. Hugo, & alij. (Bernard. Carthus. Bonauent. Hugo.) Sed hîc adhuc est explicandum, Ex quo motiuo Deus paupertatem sibi elegit in signum? Respondeo primò. Vt denotaretur, quàm pretiosa erat illi paupertas. (*Quare paupertas eligitur in aduentu Christi.*) Vnusquisque assumit sibi pro signo illud, quod magis est cordi, ac in quo maior illius gloria resplendet. Secundò. Vt veritas corresponderet prophetiæ. *Zachar. 9. num. 9.* dictum est: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus, & ipse saluator: ipse pauper.* (Zach. 9.) Tertiò. vt reprobaret falsam Iudæorum opinionem, qui venturum in maiestate, ac regio cultu Messiam expectabant. Quarto. D. Bonauent. (Bonauent.) *Pastores erant pauperes simplices, & contemptibiles. Ideo ne timerent accedere, datum est eis in Christo infante signum paupertatis, & humilitatis.* Quinto. Caietan. (Caiet.) *Verè omnia, ait, disponit suauiter diuina Sapientia: ruralibus siquidem hominibus signum dedit sensibile, quod in promptu comperirent, quod dicebatur,* veluti volens eorum tenuitati condescendere. Sexto. Hugo. (Hugo.) *Signum Domini humilitas, signum Diaboli superbi. Leuauit signum in nationibus procul,* Isai. 11. n. 15. (Isai. 11.) Septimo. Ad confundendam hominis superbiam, D. Bernardus sermone 1. de natiuitate. (Bernard.) *Quid enim magis indignum, ait, quid grauius puniendum, quam, vt videns Deum cæli paruulum factum, vltrà apponat homo magnificare se super terram? Intolerabilis impudentia est, vt vbi se exinaniuit maiestas, vermiculus intumescat.*

82. Tertio dico, quod infantis paupertas datur pro signo diuinitatis, sed hoc non quibuscumque, sed vobis, *Hoc signum vobis*, vobis credentibus, & non incredulis. In Christi humilitate fideles agnoscunt eius diuinitatem, & suæ sapientiæ, potentiæ, & amoris infinitum thesaurum; infideles vero, vt cæci, scandalum, vt ait Paulus 1. Corinth. 1. num. 23. (1. Cor. 1.) *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, vocauit verò Christum Dei virtutem, & sapientiam.* Exinanitio Christi incredulis videtur stultitia, nobis credentibus Dei virtus. Quarto. Paupertas Christi datur pro signo illius diuinitatis ab Angelo, qui in claritate Dei apparebat. Huc spectant verba D. Cypriani sermone de natiuitate. (Cyprian.) *Hunc, ait, in cunabulis adorauerunt pastores, & paruulum censitentes; Deum simpliciter argumento, si in spiritu, & veritate, quem adorauerunt, nouerunt, fuerat quidem miraculum, quòd apertis cælis lux fulgoris insolita nocte super eos fulserat, quòd auditi Angeli, & conspecti, quòd ab ipsis fuerant edocti, & instructi pastores.* Optimo sanè argumento. (*Dei est, aliis vitam dare, sibi mortem eligere.*) Ille, cuius ministri in claritate Dei apparebant, & ipse in tanta humilitate ostendebatur, non homo, sed Deus erat. Agnouit bonus latro Christum pendentem in Cruce, *Luc. 23. n. 42.* Sed vnde cognouit? D. Gaudentius *ad Neophytos:* (Gaudent.) *Agnouit Crucifixum Deum. Dum Iudei clamantes dicebant: Alios saluos fecit, se ipsum saluum faciat.* Seu, vt legit Theophylactus: (Theoph.) *Alios seruauit, seruet seipsum.* Ex impropriis Iudæorum introspexit latro diuinitatem in Christo latentem. Dicebant Iudæi, *Alios saluos fecit*; & tamen intuebatur Christum seipsum morti tradere. Diuinus Philosophus nona Dei sapientia instructus agnouit mysterium, quod ille, qui sibi mortem, crucem, ac opprobria amplectebatur, & aliis vitam, ac salutem dabat, non homo, sed Deus erat; hæc est ingenita natura Christi Saluatoris nostri in documentum optimi Regis, vt se ipsum morti subiiciat, vt nobis vitam largiatur. (*Bonus Rex suam vitam pro suis dat.*) Vidit Ioannes Dei filium sub figura agni, & accepit de dextera Dei Patris librum, hoc est, sacram Scripturam, seu regiam potestatem, vt aliqui volunt, & statim cantabant seniores, & animalia. *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum,* Apocalyps. 5. num. 9. (Apocal. 5.) Et sub qua forma erat ipse agnus? *Vide agnum tamquam occisum*, ibid. n. 6. Sed, vt notant Augustinus, seu Tychonius, pro voce *occisum*, iuxta vim nominis Græci haberi *signatum*, quasi quod idem valeret, quod Christus Dominus esset à Patre signatus in Regem totius vniuersi, ac quod esset occisus, ita enim hæ voces inter se copulantur, ac si eandem significationem obtinerent. (August. Tychon.) Transferamus huc præclara verba Othonis Imperatoris dum pro suorum vita propriis manibus mortem subiit, ita ait apud Cornel. Tacitum. (Cornel.) *Faciam, vt omnes intelligant, quem Imperatorem elegeritis, qui non vos pro se, sed se pro vobis dedit.*

QVÆSTIO XXI.

Quare pro signo Christi infantis datur paupertas: aduenientis verò in iudicio maiestas?

83. SIGNVM paupertatis Christi nascentis satis demonstrat præsens textus: Thronum, atque apparatum venientis ad iudicium, *Matth. 24. num. 30.* ex Christo Domino dicente: (Matth. 24.) *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maiestate.* Hanc quæstionem nobis excitauit Diuus Ioannes Chrysostomus *in Psalm. 49.* ad illa verba: (Chrysost.) *Deus manifestè veniet.* Respondeo primo, quod Christus Dominus infans nascitur in præsepio, vt mundanam contunderet, ac condemnaret superbiam, & vanitatem; ideóque vt pauper, ac contemptibilis apparuit: in extremo autem iudicio adueniet vt iudex, & hac de causa in magna reuerentia, ac veneratione vult ab omnibus haberi, talis enim futurus est iudex erga suos; (*Iudex in magna reuerentia, vt ve- neratur.*) in huius rei argumentum, multarum erat nationum consuetudo, magno respectu, ac ceremonia alloqui ad iudicem, vt testantur Philo Hebræus *in legatione ad Caium*, Aristoteles *in OEconomicis*, Plutarchus *de mulierum virtutibus*: (Phil. Hebr. Aristot. Plutarch.) Explicat Daniel Nabuchodonosori somnium, in sublime extollitur, magna veneratione afficitur, *Daniel. 2. num. 48.* Mittitur in lacum leonum, ex quo intactus educitur, nullo tamen honore insignitur, *Daniel. 6. num. 24.* Vnde hoc? Daniel inter leones erat, veluti calcans mundi, ac Diaboli superbiam, & ideo in lacu inferiori repositus fuerat: à Nabuchodonosore autem tanto apparatu prosequebatur, vt notat Lyranus: (Lyran.) *Constituebat eum principem ad iustitiam exercendam.* Et ideo in tanta veneratione erat hanc enim maximè exquirit rectum iudicis munus vt illius dicta, & imperia exequantur.

Secundò

84. Secundo. Infans ostenditur in forma serui, quia ad nostram venerat redimendam seruitutem, & vt verus medicus ægroto se voluit proportionari, vt iam supra dixi; at in fine mundi in maiestate tamquam supremus dominus, ac vt rectus iudex independens ab omnibus intuebitur. De primis parentibus dicitur: *Cum audissent vocem Domini Dei*, Genes. 3. num. 8. Caietanus legit: *Audierunt vocem Elohim Iehoua.* Cur hîc ponitur duplex Dei nomen, nónne sufficiebat vnum? *Iehoua* nomen est Dei, & significat eius esse independens; *Elohim*, id est, Deus iudex; merito ergo hæc coniunguntur, vbi ventum est ad iudicium, vt inde eius rectitudo innotescat, quæ tunc maximè apparet, quando iudex est independens.

Genes. 3. Caiet.

Iudex vt rectus sit independens.

QVÆSTIO XXII.

Quare tantùm puer positus in præsepio datur pro signo.

85. RATIO difficultatis est; quia vbi primum pastores ad stabulum accesserunt, plores viderunt. *Et inuenerunt Mariam, & Ioseph, & Infantem positum in præsepio.* Cur hos omnes non dedit pro signo, sed tantùm de puero mentionem facit? D. Bernardus hanc quæstionem excitat, & dupliciter soluit *serm. 4. de natiuit.* Et primo sic ait: *Quid est, quod sola ab Angelo commedari videtur humilitas; nec tamen sola à pastoribus inueniri? Forte specialius commendat Angelus humilitatem, quia ruentibus cæteris per superbiam, ipse in humilitate stetisset.* Mali Angeli per superbiam à sua sede, ac felicitate deiecti sunt, boni vero per humilitatem, qua se inferiores Deo agnoscebant, in suo statu perstiterunt, atque Dei gloria donati sunt. Inter omnes virtutes, quæ in Christi natiuitate radiabant, præcipuè Angeli annuntiant humilitatem, atque pro eius nota, eam signant; maximè enim vnusquispue afficitur ad eam virtutem, in qua ipse resplenduit, ac eius ductu ad magna sublimatus est. Secundo. Idem D. Bernardus cit. *Aut propterea certè*, ait, *cælitus annuntiatur humilitas, quòd hac quasi propria virtus diuinæ exhibenda sit maiestati.* Infinita bonitas Christi Domini omni virtute, ac dono maximè abundabat, tamen eius humilitatem Angeli prædicant, quia de ea peculiariter gloriatur Christus, tamquam propria virtus, quæ exhibenda sit diuinæ maiestati. Tertio. D. Anastasius Sinaita lib. 4. Hexaëmeron: *Quomodo enim*, ait, *non plus placebit humiliata sublimitas, exinanita immensitas, & diuinitas incarnata? Ista varietate quid pulchrius?* Quid mirum, quod puer reclinatus in præsepio pannis inuolutus detur pro signo, quando in hoc multa, & alta mysteria mira varietate nitebant? Apparebat diuinitas Incarnata, sublimitas Dei, quæ ambulat super pennas ventorum, & sedet super Cherubim reclinata, & immensitas Dei, quæ nullo capitur loco, paruis panniculis fasciata; ac constricta.

Bernard.

Idem.

Christus de humilitate gloriatur.

Anastas.

Varietas attrahit.

85. Quarto. Datur Iesus pro signo, vt dum ad ipsum dirigunt mentem, illuminentur, vt eum agnoscant, ac videant; ipse enim est dux, & lux nostra. Quinto. D. Augustinus serm. 9. de tempore: *O gratissimi, delectabilesque vagitus, per quos strideres dentium æternosque ploratus euasimus, ô felices panni, quibus peccatorum sordes extersimus.* Christus pannis inuoiutus datur pro signo, quia illis diuinis pannis mundati, ac purificati sumus ab omni peccatorum inquinamento, & nulla maior Regis demonstratio, quàm saluti, vitæ ac suorum commoditati incumbere, ac de ea pertractare. Vt Samuel comprobaret Sauli illum esse electum in Regem, dixit ei: *Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in Principem. Cùm abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Beniamin, & dicent tibi: Pater tuus solicitus est pro vobis*, 1. Regum 10. num. 2. Sed cur pro Regis signo datur sepulchrum Rachel, & solicitudo parentis? Rachel, vt filium pareret, ac vt eum daret in lucem, mortua est, *Genes. 35. num. 17.* Meritò hæc dantur pro regni indicio, quia ibi principatus auspicatur, vbi eximia beneficentia, ac solicitudo erga populum adumbratur. Vnde eleganter ait D. Hildebertus Cænomanensis Episcopus Epist. 3. de suo Rege: *Nouit ille regiam manum melius donatiuo splendere, quàm sceptro.* Nullum maius indicium regiæ maiestatis, quàm beneficentia.

Christus nos illuminat.

August.

Beneficentia signum Regis Christi.

1. Reg. 10.

Hildeb.

Lucæ 2. n. 13. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deũ. & dicentium.

VERSIONES.

Syriacus. Et repentè apparuerunt cũ Angelo multi glorificantes Deum, ac dicentes.

Vatablus. Et subito adiunxit se Angelo multitudo exercitus cælestis.

EXPOSITIO.

87. EX improuiso cum Angelo, qui natum Christum annuntiauerat, ingens Angelorum multitudo pastoribus apparuit; & hanc nomine multitudinis, & exercitus exaggerat Euangelista, & clariùs Syriacus; *multi exercitus.* quasi per varia agmina Angeli in cælo volabant. S. Leo *serm. 9. de natiuit.* existimat, quod erat innumerabilis multitudo. Salmeron *tom. 3. tract. 35.* subscribit illorum sententiæ, qui asserunt, omnes Angelos de cælo descendisse, iuxta Psalm. 96. n. 8. *Adorate eum omnes Angeli eius.* Et ad hoc referunt verba Pauli ad Hebr. 1. n. 6. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes Angeli eius.* Manifestarunt se Angeli non ad confirmandum dictum Gabrielis cum pastoribus loquentis, vt ait D. Benauentura, & Interlinealis; tum quia, nato Domino, Angeli in cælo se se non poterant continere, sed semetipsos conuocant, vt ad terrã descendant. Origenes homil. 1. in Ezech. *Obsequuntur, saluti nostræ, ait, Angeli, confessi sunt ad ministerium filij Dei, & dicunt inter se, si ille descendit, & descendit in corpus, si mortali indutus est carne, quid nos quiescimus? Quid parcimus nobis? Ehe omnes Angeli descendamus de cælo. Ideo & multitudo militiæ cælestis erat laudantium Deum,*

Leo. Salmer.

Psalm. 96.

Hebr. 1.

Bonauent. Interlin.

Origenes.

Deum, quando Christus natus est. De tempore quo hæc multitudo Angelorum de cælo descendit, Maldonatus existimat, simul aduolasse cum Angelo, qui pastoribus loquebatur, tamen ab eis non est visa, nisi post acceptum nuntium. Euthymius, Beda, Carthusianus putant, hanc multitudinem aduenisse immediatè post locutionem Angeli, & hoc probabilius, & clarè patet ex lectione Vatabli, *Adiunxit se Angelo multitudo.* Et quod hæc multitudo non solùm audita fuerit à pastoribus, vt aliqui dixerunt, sed etiam ab eis visa manifestè nobis explicat Syriacus, *Et repentè apparuerunt exercitus Angelorum.* Et nota, quod antè vnus, vel alter mittebatur Angelus, nunc verò exercitus Angelorum.

Maldon. Euthym. Beda. Carthus.

QVÆSTIO XXIII.

Quare hîc describantur Angeli sub nomine militiæ?

87. AD decantandas Deo Opt. Max. laudes Angeli aduolarunt, quibus tunc opportunè nomen *chorus*, valde conueniebat. Cur, hoc omisso, sub exercitu, & militia explicantur? Respondeo primò. Ad maiestatem, & potentiam nati pueri indicandam. Et dicebatur ideo, *Dominus Deus exercituum*, Isai, 6. num. 3. In exercitu enim maximè apparet potentia, ordo, & fortitudo, vt explicatur Cant. 6. num. 3. *Terribilis, vt castrorum acies ordinata.* Et quo magis Iesus se humiliauit, eo magis valde ordinata se manifestauit potentia; ac fortitudo eius. Secundò. Dominus contra Diabolum ad bellum venerat ingerendum; vt sub Domino suo militent tamquam milites in exercitu Angeli apparēti pulchrè D. Ambrosius hic: *Bene Angelorum nominatur exercitus, qui ducem cælestis militiæ sequebantur.* Hinc accommodat D. Bonauent. illud Apocal. 19. num. 11. *Ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax.* Et postea: *Exercitus, qui sunt in cælo, sequebantur eum.* Tertiò. Iansenius, *Bene dicitur*, ait, *Angelo coniuncta est multitudo cælestis militiæ, nimirum, vt significaretur, natum puerum Dominum illum Sabbaoth, vel virtutum fortem in bello, qui aduersùs huius mundi principes pugnare venerat.* Quartò. Cassian. lib. 1. cap. 8. *Idcirco militia cælestis dicitur, quia infatigabiliter pro hominibus terrenis militant, vt possint esse calestes, simulque concines.* Desiderant maximè sancti Angeli alios in sua similes habere felicitate, & ideo vt pro nostra salute decertent, sub forma militiæ se exhibent. Vnde ait Beda: *Nam sicut Imperatores optimi prouisione, cuncta manu militari loca aduersùs hostium muniuntur aduentum: ita Deus quoniam im mundi spiritus ad pacis euersionem vbique versantur: ad tutelam nostram constituit exercitus Angelorum, quorum præsentia dæmonum confringatur audacia.* Apparent Angeli sub forma militiæ, quia pro nobis pugnant, & militant. Quintò. Idem Beda hîc, *Ne parua vnius Angeli videretur Authoritas, postquam vnus Sacramentum nouæ natiuitatis edocuit, statim multitudo cælestium agminum affuit. Bene chorus aduenientium Angelorum militia cælestis vocabulum accepit.* Cùm testimonium à multitudine testium habeat maiorem vim: cùm autem vnus Angelus testificatam faceret Christi natiuitatem, *Ne parua vnius Angeli videretur authoritas*; ideo ad dictum fortiùs corroborandum apparet multitudo cælestium Angelorum. Moraliter rem explicemus. Attulit Angelus pastoribus nouam annuntiationem nouæ doctrinæ: *Natus est vobis Saluator*; declarauit Angelus laudes noui hominis, qui apparebat in terris. *Qui est Christus Dominus*; cùm autem aduersùs nouam doctrinam, aduersùs laudes noui hominis multæ contradictiones essent excitandæ, ad quas veluti superandas, vt nostro dicendi modo loquamur, plusquam vnus Angelus requiri videbatur, ideo cælestis multitudo sub forma militiæ apparet, tamquam ad pugnam se præparantis. Aliam huius quæstionis rationem vide *lib. 1. cap. 2. q. 15. n. 10.*

Isai. 6. Cant. 6. Bonauent. Apoc. 19. Iansenius. Cassian. *Angeli pro nobis decertant.* Beda. Idem. *Grauitas testimonij à multitudine testium.* *Contra nouā doctrinam, ac nouas laudes contrarietates.*

Sextò. Quamuis Angeli ad dandam aduenirent hominibus pacem, non dicuntur chori, sed exercitus, & militia. Angelis qui ex antiquo illo bello contra Diabolum, eiusque ministros pro Dei honore steterunt, præcipua prouenit nobilitas. Ad festiuum igitur Domini natalitium maximè celebrandum in militari ordine disponunt, quasi illud, vnde resultauit meritum, eorum esset principale, valdéque pulchrum signum, quo in tanta volunt solemnitate apparere. Vidit Ioannes diem valde festiuum in cælo, Apoc. 19. num. 7. *Et audiui Angelos dicentes: Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius preparauit se, & datum est illi, vt cooperiat se byssino splendenti, & candido.* In die tam solemni eximij gaudij, & nuptiarum, quomodo sponsa, quæ est Ecclesia, exiit ornata byssino candido? Quare non potiùs purpura, auro, & lapidibus pretiosis? *Byssinum*, vt ibi dicitur n. 8. *Iustificationes, seu merita sunt Sanctorum.* Meritò ergo in die tam celebri iis induitur sponsa, tamquam amictu omnium præstantissimo, vt notant Primasius, Ansbertus, & alij commentatores, ex quibus accipe Ribeiram, qui ita ait: *Proditura Ecclesia ad viri sui amplexus ornat se, vt solent nuptæ, & amictu pulcherrimo se se operit, hoc est, iustificationibus Sanctorum, bonorum meritis membrorum suorum.* Et similiter Christus Dominus in die desponsationis suæ sanguine aspersa exiuit vestitus veste: *ibid. num. 13.* Sanguis ille, vt *ibi* explicat Rupertus, Christi est pœnalitas, & passio, ex quibus infinita illius merita prouenerunt, in tanta ergo celebritate his noster exornatur Redemptor. 88.

Apoc. 19. Primasius. Ansbertus. Ribeira. Rupert.

Lucæ 2. n. 14. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

VERSIONES.

Syriacus. Gloria Deo in excelsis, & super terram pax, & voluntas bona hominibus.

Euthymius, Arias. In terra pax, in hominibus beneplacitum.

Marian. ex Syriaco. Et in terra bona spes, seu bonus nuntius hominibus.

EXPO

EXPOSITIO.

89. VAS, iuxta nostram Vulgatam, hîc hymnus angelicus continet partes; tres verò iuxta Græcum, vt statim patebit;& esse per modum precatiuum ab Angelis decantatum, tamquam si hi optent hæc fieri, existimant Theophylactus & Bonauentura. Communis sententia contraria est, verba esse ennuntiantium,& laudantium Deum. Ita expressè ait textus superiori versu, laudantium, & dicentium: atqui *laudare* non dicit modum optatiuum, sed de præsenti, aliquem glorificare, seu verbis extollere, ob rem iam factam, vel ob id, quod in eo est. Deinde, quia Angeli hîc faciunt vnam integram orationem: atqui sequentia verba, *& in terra pax hominibus* non sunt dicta per modum optatiui, sed annuntiantis; ergo etiam hæc priora. Et dicunt, *Gloria*; hoc est prædicatio, ac continua Deo laudatio tribuatur. *In altissimus*, vt habet nostra Vulgata; vel, *In excelsis*, vt legit Syriacus; & vtroque modo graues Patres tenent; idem est sensus. Per *altissimos*, graues Authores, vt Hugo, intelligunt Angelos, vt sit sensus. Gloria est Deo in suis Angeli,& in terra pax hominibus. Hæc interpretatio non est multum germana, nec enim nomine *Altissimi* vsitato in Scriptura veniunt Angeli, vera ergo expositio est, per *altissimos*, seu *excelsos* accipi cælos, ita D. Irenæus *lib.3. cap. 2.* D. Ambrosius *serm.15.* Augustinus *lib. 2. de serm. Domini in monte. cap. 10.* D. Gregorius Nazianzenus, D. Carthusianus, & alij. Et reddit hunc sensum præsens oratio. Nato Christo in cælo est gloria Deo; seu ob tantum Sacramentum Angeli in cælo glorificant Dei bonitatem, sapientiam, veritatem, misericordiam, ac iustitiam, quæ omnia relucent in hoc opere. Vt accommodata sit distributio, sicut in sequenti parte Cantici dictio, *In terra*, est in primo loco, ita etiam dictio, *In excelsis*, debet esse in primo loco in hac, vt notat Augustinus citatus, & ita est sensus, in excelsis gloria Deo, in terra pax hominibus.

Theoph. Bonauent. Hugo. Irenæus. Ambros. August. Nazianz. Carthus. *Per altiss. mos cæli intelliguntur.*

90. *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ita legunt Patres. Origen. *homil. 13. in Lucam.* Chrysostomus *homil. de natiuitate.* D. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech. 12.* D. Gaudentius Brixien. *sermon. 19. de Villico iniquitatis*, S. Leo *sermone de natiuitate*, S. Remigius *in Epistol. ad Rom. cap. 5.* Sanctus Etherius *lib. 1.* & ita habet nostra Vulgata; & ex hoc lectio præferenda; nec enim erat in terra, cui pax dari posset, nisi hominibus. Nomine *pacis*, Theophylactus, S. Eligius *homil. 1. in Natali Domini*, S. Sophronius *oratione in natali*, Christum Dominum intelligunt, iuxta illud Pauli ad Ephes. 2. num. 14. *Ipse est pax nostra*; & idem est, ac si dicant: In excelsis sit gloria Deo, & in terra Christus Rex pacis hominibus, Illud verò, *bonæ voluntatis*, ad pacem referunt aliqui; communiter tamen Patres citati, ad homines, ita vt pax non omnibus annuncietur hominibus, sed illis, qui sunt rectæ voluntatis.

Origenes. Chrysost. Cyr. Hier. Gaudent. D. Leo. Remigius. Etherius. Theoph. Eligius. Sophron. Ephes. 2.

91. Syriacus, Arias, & multi Patres. D. Methodius *Sermone de Simone & Anna.* D. Basilius *homilia de humana Christi generatione.* D. Epiphanius *hæres. 30.* D. Gregorius Nyssenus *oratione de Christi natiuitate*, Theophylactus legunt, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas.* Et quamquam superior lectio ob nostram Vulgatam magis sit approbanda; hæc etiam est explicanda. Et tres continet partes, sub quibus, ait Caietanus, omnes Incarnationis comprehenduntur effectus. Ordinatur enim Incarnatio ad Dei gloriam in superioribus, secundò ad pacem, & tranquillitatem in terra, hoc est, inferioribus. Tertia ad rectam, ac bonam voluntatem charitate formatam in hominibus. In hac tamen lectione, & explicatione semper ingerit difficultatem illud, quòd pax videtur referri ad aliud quàm ad homines. Sed potest responderi ex D. Gregorio Nysseno, qui ait, *Terra quæ prius erat maledicta, pacem recepit: per peccatum terra consecuta est maledictionem, per Incarnationem verò habuit pacem, & benedictionem. Benedixisti Domine terram tuam, & quia ob Adami peccatum prius terra maledicta est.* Genes. 3. num. 17. *Ideo in natiuitate, ac reconciliatione prius ipsa respicit pacem.* Euthymius, Arias legunt. *Beneplacitum in hominibus*, quòd ipse Euthymius explicans ait, nunc completum est, quod olim beneplacuit Patri, vt filius incarnaretur, ac ita saluaretur homo perditus.

Syriacus. Arias. Method. Basilius. Epiphan. Nyssen. Theoph. Caiet. Nyssen. Genes. 3. Euthym. Arias.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Angeli decantent gloriam Deo.

BI primum vnus Angelus Dei laudes intonuit, alios etiam ad eas concinendas prouocauit: *Et subitò facta est cum Angelo multitudo*, &c. Quod eleganter notat D. Ambrosius serm. 7. *In quo facto*, inquit, *moraliter monemur, vt vno fratre legente, vel docente, vel quodlibet opus bonum agente, multitudo fidelium in laudem Dei prorumpat, ad imitandum bonum, quod cernit, assurgat.* Maximè enim aliorum bonum exemplum mouet. In Christi passione absque vllo mœstitiæ signo stabant elementa admirabunda, vt vbi sol obscuratus est statim terra, lapides, & saxa commota sunt. *Matth. cap. 27. n. 45.* Quæstio præsens est. Quare Angeli in cælis, nato Christo, cantant gloriam Deo? 92.

Ambros. *Aliorum exemplum mouet.*

Respondeo primò, quod cùm totus hîc hymnus sit compositus in Christi laudem, ipso nato Angeli dant gloriam Deo, ne in eius ortu humilitas pastoribus occultaret diuinitatem, ideo Angeli dicunt gloriam Deo, vt ita innotesceret, quod ille qui humilis apparebat in terris, verus Deus regnabat in cælis. D. Maximus homil. 1. de natiuitate. *Et quàm congruè*, ait, *euangelicus intonat sermo, cùm dicitur: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus, quòd ipse idem Dei filius, & apud Angelos gloriosus est in excelsis & bonæ voluntatis hominibus pacem præstat in terris.* Subtiliter Angeli voluerunt hoc cantico disponere, ac excitare pastores ad Christum glorificandum, ac adorandum, nam si Angeli præstantissimi spiritus eum verum esse Deum recognoscunt, ac itá eum in cælis laudant, quanto magis homines, in cuius forma apparet, ipsum debent adorare, ac venerari. 93.

Publicatur. Christi diuinitas. Maxim.

Secũdo. D. Sophronius de Natali Domini *Quid illustrius*, inquit, *dicere possunt, qui natum Deum celebrare, laudibusque euehere cupiunt, quàm dicere gloriam in Altissimis Deo, & in terra pacem hominibus* 94.

Sophron.

Christus gloriam patris maximè æstimabat. minibus. Hoc cantico Angeli Christum natum laudant, & celebrant, nulla speciosior laus Christo Domino, nec ei potest esse in maiori æstimatione, quàm vt ex eius natiuitate, ac factis tribuatur gloria Deo patri. non quæro gloriam meam, sed eius; qui misit me, patris, *Ioann.* 8. *num.* 50. Nec potest quid gratius decantari Christo, quàm vt detur pax hominibus, ipse enim pax nostra, & princeps pacis.
Method. Tertio. D. Methodius *homilia in festo Purificationis, inquit, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas: triplici nimirum cantici varietate, triplicem sanctitatis rationem indicantes.* Alludit sanctus Pater ad visionem, quia Seraphim, ter Sanctus, clamabant.
D. Thom. Ter Sanctus intonant, vt explicat D. Thomas. Primò ob celsitudinem diuinæ naturæ in tribus personis, secundò ob earum vnitatem, tertiò ob diffusionem suæ bonitatis, & ideo dicunt, *Plena est omnis terra.* Antiquum Seraphinorum canticum hodie sancti Angeli etiam imitantur, & tria dicunt. Gloriam Deo ob eminentiam illius naturæ; pacem hominibus ob reconciliationem, ac concordiam, quam cum eis fecit: bonam voluntatem, ob gratiam, & sanctitatem, quam nobis dedit.

96. Irenæus. Quartò. D. Irænaeus lib. 3. cap. 2. *Glorificauerunt,* ait, scilicet sancti Angeli, de eis loquitur, *Deum, qui est factor supercalestium, & eorum, quæ supra terram sunt, & qui suo plasmati, id est, hominibus salutem de cælis misit.* Ob opus redemptionis factum Angeli laudant Deum, quod elegan-
Bonauent. ter explicat D. Bonauentura. Quia in hoc opere demonstratur sublimis bonitas, sapientia, potentia, & iusticia Dei.
Laudant Angeli Dei attributa. Gloria in excelsis pro bonitate, quia non despexit humani generis infirmitatem.
Galat. 1. *Dedit semetipsum pro nostris peccatis, vt eriperet nos de præsenti sæculo nequam, cui est gloria in sæcula sæculorum,* ad Galat. 1. num. 4. Pro sapientia, quia inuenit difficillimæ rei solutionem decentissimam, & de illa à Pharaone laudatur Ioseph *Genes.* 41. *num.* 38. Pro potentia, quid po-
Ephes. 3. tentius, quàm Deum fieri hominem. *Ei autem, qui potens est, omnia facere superabundanter, quam petimus, aut intelligimus, ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu,* ad Ephesi. 3. num. 20. Pro iustitia verò, quia simile simili saluauit; de Christo ait Apostolus. *Qui factus est nobis sapientia à Deo, &*
1. Cor 1. *iustitia, & sanctificatio, & redemptio,* 1. Corinth. 1. num. 30.

97. Ambros. Quintò. D. Ambrosius serm. 9. *Digna planè,* inquit, *& iusta sententia, quæ in natiuitate Christi, & Deo honorem repræsentat in cælis, & hominibus pacem præsentat in terris. Ante Saluatoris enim ortum nec cælestia reuerentiam deferebant, nec terrena requiem possidebant.* In hoc cantico Gloria in excelsis Deo, datur laus Deo in cælo, & denuntiatur pax hominibus in terra. Illa tamen verba sancti Patris sunt expendenda. *Ante Saluatoris ortum, nec cælestia reuerentiam deferebant.* Non ne ab initio omnes Spiritus Angeli laudem Dei resonant? *Cùm me laudarent simul astra ma-*
Iob 38. *tutina, & iubilarent omnes filij Dei,* Iob c. 38. n. 7. Tamen tam miris, & superexcellentibus canticis
Maximè laudatur Dei bonitas in Christi natiuitate. illi diuini Spiritus ob Christi natiuitatem laudant Deum Patrem, vt comparatione huius laudis, quodammodo videatur, quòd antea cælestia reuerentiam non deferebant, cùm ab exordio nunquam habuerint requiem in eius operibus decantandis.

Sextò. D. Hieronymus in cap. 57. Isaiæ, *Deus humilibus, inquit, dat gratiam, vt eos eleuet, & habitat in excelsis; excelsus enim Dominus, & humilia prospicit. Et in Euangelio Angeli clamitant, Gloria in excelsis Deo; & super terram pax.* Ac si dicat datur gloria Deo in excelsis, quia cùm in cælis habitet, non dispexit, sed respexit humiles, vt eis vitam, ac salutem daret; nulla enim maior celsitudo, ac eminentia, quàm quòd in gloria de humilium ac miserabilium remedio peragatur. Ait Isaias citato cap. 57. num. 15. *Hæc dicit excelsus, & sublimis habitator æternitatis, & sanctum nomen eius: in excelso, & in sancto habitans, cum contrario, & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorum.* Valde mirum est, quod tam multipliciter appellet Propheta Deum hîc sublimem, & excelsum; cum non vocat inuisibilem, immortalem, incomprehensibilem, Omnipotentem? Sed in eo totus est vt eum dicat sublimem, & excelsum, & hoc non semel & iterum, sed tripliciter. Sermo erat Prophetæ de Deo, prout in gloria sua intentus est, vt humilium, ac contritorũ spiritum subleuet, & dũ huiusmodi cogitatio in excellentia maiestatis apparet, nil magis ei conuenit, quàm celsitudo, & sublimitas. Cardinalis Hugo. *Dominus habitat in excelsis, viuificat spiritum humilium consolando in spe de indulgentia peccatorum, de restauratione perditorum, de recuperatione fidelium.* Talis enim cura, & cogitatio non potest esse nisi in excelsis. 98. Hieron. *Maximè resplendet quòd in gloria de humilibus agatur.* Isai 57. Hugo.

QVÆSTIO XXV.

Quare cùm Angeli appareant in terra, dicant gloriam in excelsis?

ANTEQVAM ad quæstionem deueniamus, obiter notandum, quòd cùm hæc gloria decantaretur Deo in excelsis à sanctis Angelis, vt cum communi sententia dixi in expositione; tamen hîc militia cælestis ait. *Gloria in excelsis Deo,* & non intonat, Gloria in excelsis ab Angelis, seu Angeli in cælo dant gloriam Deo, sed pretermisso Angelorum nomine, gloriam dicunt Deo tantùm. Magnum documentum nobis præbet hæc sacra militia. Dum enim ait, *Gloria in excelsis Deo,* obligationem, quæ sanctis Angelis incumbebat ob præclarum natiuitatis beneficium, declarat, vt Deum semper laudarent, & glorificarent: at cum de Angelis sui consortibus nil commemorat, eorum obsequium tacet, & supprimit; *animus enim gratus,* vt dicit Tullius de beneficiis, *agnoscit beneficium, ignorat obsequium.* Vide *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 169. 99. *Animus gratus agnoscit beneficium, ignorat obsequium.*

Quæstio præsens est, Quare hæc multitudo cælestis militiæ dicit, *Gloria in Altissimis Deo,* hoc est, Angeli in cælo dant gloriam Deo, nam Angeli laudabant Deũ in cælis, laudabant etiam in terra, cùm hæc multitudo cælestis militiæ in terris apparuerit? Respondeo primò, quod militia cælestis dicit gloriam, quæ dabatur Deo in Altissimis, vt ita magis pastores prouocarentur, ac excitarentur, ad Christum laudandum, cùm agnoscerent, quod super cælestia ipsum laudabant. Secundo. Pastores optimè videbant, & audiebant; gloriam, quæ ab Angelis dabatur super terram; quæ vero decantabantur in cælis, ignorabant ideo hanc 100. *De eo quod videtur tacendum.*

hanc explicant Angeli. Tertiò. Angeli apparentes ſuper terram, ſolùm faciunt mentionem de illa gloria, quæ à ſuis conſortibus deferebatur Deo in cælo, quia ipſi hîc apparentes ſe reputabant indignos ad tantum myſterium celebrandum. In tanta ſolemnitate nullus ſermo inuenitur idoneus, vt proſequuntur D. Zeno *ſermon.2.* de hac feſtiuitate, S. Maximus homilia 1. *Si enim,* inquit, *Deus eſt mirabilis in Sanctis ſuis, quanto magis mirabilis in ſe ipſo; ait ſanctus Abacuc Propheta: Domine audiui auditionem tuam, & timui, conſideraui opera tua, & expaui. Quis non & paueſcat, & metuat tanti profunditatem myſterij, quandoquidem vnus idem qui ſine conceptione natus eſt Deus, & ſine creante factus eſt homo.*

Zeno. Maxim.

101. Quartò. Angeli laudabant Deum in altiſſimis, cæleſtis verò multitudo laudabat in terris, & tamen hæc tantùm commorat gloriam, & laudem, quam Angeli deferebant in cælo, non verò quæ ab illa decantabatur ſuper terram; ſublime, & excelſum ingenium, vt in aliis, & non in ſe videat merita, & obſequia vt ea publicet, & manifeſtet. Cùm deuaſtatis Madianitis Gedeon triumphator veniret occurrunt ei filij Ephaim, conquerentes eo quod non fuerint vocati ab eo ad prælium, Quibus ipſe dixit: *Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? Nonne melior eſt racemus Ephraim vindemiis?* Iudic. 8. n. 2. In quibus verbis maximè ponderandum, quod facta Ephraim vocat racemum, ſuam vero victoriam vindimiam, quæ cum illo racemo nullam habeat comparationem; & dixit vindemiam *Eliezer*, ex hac enim familia erant milites, qui cum eo perrexerunt ad bellum, quæ etiam familia dicebatur domus *Abiezer*, Iudic. 6. num. 34. Sed quomodo tantus dux victoriam à ſe partam tribuit ſuis militibus, ſeu domui Eliezer? Nonne ei dictum eſt à Domino, *In fortitudine tua liberabis Iſraël de manu Madian?* Iudic. 6. n. 14. Nónne Gedeon dixit ſuis militibus, *Quod me facere videritis, hoc facite,* Iudic. 7. n. 18. ad eius enim exemplum milites proceſſerunt in bellum, imò aduerſarij cùm ſe deuaſtatos viderent, dixerunt, *Gladius Domini, & Gedeonis eſt,* ibidem n. 21. Quomodo ergo victoriam ſe partam non ſibi, ſed ſuis militibus tribuit? Bonus dux, non videbat in ſe, ſed in aliis ſua facinora, vt ea decantaret, ac publicaret. Lyranus. *Madianitarum multitudo occiſa eſt ab exercitu, qui erat cum Gedeone, quem vocat Eliezer, cuius domum vocauerant ad prælium: vt ſic ex humilitate etiam non adſcribat ſibi victoriam tantæ multitudinis, ſed alteri.* Cùm mei parentes Elias, & Eliſæus pergerent iuxta ripam Iordanis, Elias per turbinem aſcendit in cælum, quod videns Eliſæus tulit pallium Eliæ, & percuſſit aquas. quæ non ſunt diuiſæ, & ait, *Vbi eſt Deus Eliæ?* 4. Reg. 2. n. 14. Eliſæus iam ditatus erat duplici Eliæ ſpiritu, ſiquidem vidit eum cùm ſublatus eſſet in cælum, ipſe patrem, & omnia reliquit, & ſecutus eſt Eliam; cur ergo non dicit, Vbi es Deus meus? ſed tantùm Deum Eliæ vocet. Sanctus Propheta non in ſe, ſed in Elia conſiderabat merita, & ideo dicebat Deum Eliæ, vt ob ipſius meritum eo fieret propitius. Carthuſianus. *Quaſi dicat, non meis meritis, ſed pietate, & gratiâ Dei, meritiſque Eliæ preter hanc Iordanis impetrare diuiſionem.*

Sublime ingenium non in ſe, ſed in aliis videat merita. Iudic. 8. Iudic. 6. Iudic. 7. Lyran. 4. Reg. 2. Carthuſ.

QVÆSTIO XXVI.

Quare in Chriſti natiuitate decantetur pax, & non iuſtitia, vel miſericordia, ſeu redemptio generis humani?

102. SECVNDA pars Cantici ita habet, *Et in terra pax hominibus*; valde mirum cùm in Chriſti natiuitate tam magnifica dona communicarentur naturæ humanæ, vt miſericordia Dei, reconciliatio generis humani, gratia & ſanctitas; tamen Angeli ſolum pacem diuulgant, ac decantant. Reſpondent primò Sancti Patres citati in expoſitione quod nomine *Pacis*, intelligitur Chriſtus Dominus. Ad Epheſios 2. num. 14. *Ipſe enim eſt pax noſtra.* Michææ 5. n. 5. *Et erit iſte pax.* Pſalm. 147. n. 14. *Poſuit fines tuos pacem.* Et tunc eſt ſenſus. *Et in terra pax hominibus,* hoc eſt iam Chriſtus natus eſt hominibus; nil felicius, nil auguſtius dici potuit.

Chriſtus dicitur pax. Epheſ. 2. Mich. 5. Pſalm. 147.

103. Secundò D. Gregorius Nazianzenus Apologia 1. ante medium, *Angeli,* inquit, *primum cæleſtem, deinde terrenam laudibus celebrarunt.* Dum dicunt Angeli, *Gloria in excelſis Deo,* Deum glorificant; dum vero intonant, *Pax in terra,* Chriſtum magnificant, tum quia ipſe eſt pax noſtra, tum quia ipſe aſportabat pacem, & nulla maior laus de principe, ac Rege, quàm quod ſuis det pacem, & eos in pace gubernet. 1. Reg. 11. num. 7. *Quæſiuit David quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum.* Hebraici, *Rogauit de pace Ioab, & de pace populi, & de pace belli.* Cognita pace populi, explorata erat recta adminiſtratio. Vel ex eo maximè Angeli celebrant pacem in aduentu Chriſti Domini, qui cùm adueniret magna poteſtate, *Omnia dedit ei Pater in manus,* non bellum, ſed pacem ferebat. *Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipſi viderunt opera Dei, & mirabilia eius in profundo,* Pſalm. 106. num. 23. Quem locum de Patribus congregatis in capitulo explicat D. Bernardus *ſerm. de tribus ordinibus Eccleſiæ,* & refert Lorinus *hîc.* Patres qui tenentes Religionis gubernacula, veniunt in multis contradictionibus, & faciunt operationem Dei, nempe pacem, ipſi aſſequuntur, & intelligunt mirabilia Dei. Huc tendit D. Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſtol. 183. *Qui hoc,* inquit, *mundi mare tranquillum reddiderunt, in aquis multis operationem feciſſe dicti ſunt.*

Gregor. 1. Reg. 11. Gubernatio in pace laus Regis. Si poteſtatem habes, & das pacem, magna eſt. Pſalm. 106. Bernard. Lorin. Iſidor.

104. Tertiò. In Chriſti ortu, non ab Angelis iuſtitia, vel miſericordia, ſed tantùm pax decantatur. D. Bernardus ſerm. 1. de Annuntiatione. *Venturum Regem,* inquit, *miſericordia, & veritas præuenerunt, ſicut ſcriptum eſt: Miſericordia, & veritas præcedent faciem tuam, iuſtitia thronum præparat, ſecundum illud: Iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Pax cum Rege venit, vt Propheta fidelis inueniatur qui dixerat: Pax erit in terra noſtra cùm venerit.* Pax laudibus extollitur, tum propter veritatem Prophetæ: tum quia licèt aliæ virtutes, vt miſericordia, iuſtitia, & veritas in terra tamquam à Deo miſſæ dari poſſint; pax tamen ab eo ſeparari non potuit, ſed cum eo coniuncta venit. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.*

Bernard. Pax iuncta cum Deo. Pſalm. 118.

lum. Expectabam salutare tuum, Domine, Psalm. 118. n. 165. Cùm aduentum pacis celebret, statim mente, ac desiderio fertur in salutare Dei, hoc est, in Christum Iesum, absque enim eius halitu nec pax esse, nec conseruari potest. Hilar. D. Hilarius ibi. *Salutaris Iesus est. Hæc enuntiatio ex Hebræo nomine. Hoc ad Ioseph Angelus est locutus: hoc Simeon exinde in pace remittendus agnouit, hoc reddita nobis per eum salus edocet.*

105. Quartò. Nato Christo in hac cantilena non redemptio, seu salutatio generis humani publicatur, sed tantùm pax. Bernard. *Filius correspondet patri.* D. Bernardus serm. de S. Benedicto. *Filius, ait, à Patre processit, & venit in mundum, & qui prius erat cogitatio pacis in corde Patris, fieret & ipse pax nostra in vtero matris.* Tota diuini parentis interna cogitatio in hoc erat defixa, vt mundum pacificaret. Christus Dominus, vt ab eo procedens, ac vt eius naturalis filius pacē ostentauit, vt ex opere externo menti æterni parentis correspondente, filius naturalis probaretur. Vide *lib. 1. c. 4. n. 7.* Quintò. Nomine *pacis* intelligitur reconciliatio inter Deum, & genus humanum. Cyrillus. D. Cyrillus in Catena, *Hæc autē pax,* inquit, *per Christum facta est. Reconciliauit enim nos Deo, & Patri, culpam hostilem de medio auferens, & duos populos in vnum hominem pacificauit.*

106. *Pax significat omne bonum.* Sextò, & mihi probabilius, nomine *pacis* intelligitur omne bonnm, ac proinde *pax hominibus*, hoc est, omnis felicitas, omne bonum hominibus; frequenter hæc omnia nomine *pacis* in Scriptura intelliguntur. Psalm. 124. Psalm. 124. n. 5. *Pax super Israël.* Glossa. *Omnia bona super Israël.* Genes. 38. Gene. 38. n. 14. *Vade, & visita, si cuncta prospera sint erga fratres tuos.* Hebraica, & Chaldaica lectio. *Vide pacem fratrum tuorum.* Genes. 41. Genes. 41. n. 16. *Absque me Deus prospera respōdebit Pharaoni.* Hebraici, *Respondebit pacem.* 1. Reg. 25. Reg. cap. 25. n. 6. *Sit fratribus meis, & tibi pax.* Septuag. *Tu saluus, & domus tua salua, & omnia tua salua,* Vnde aduertit Tertull. *lib. 5. contra Marcion. c. 5.* quòd salutatio apud Iudæos erat *Sealon Lachem*, id est, pax vobis; iuxta tamen radicem Hebraicam, omnia prospera, & sancta sint vobis, pax enim seminarium omnium bonorum est. Iacob. 3. *A pace omne bonū venit.* *Fructus iustitiæ in pace seminatur facientibus bonum,* Iacob. cap. 3. n. 18. A pace omnia bona veniunt, sicut omnes functiones hominis ab anima, seu spiritu August. D. Augustinus serm. 2. ad fratres in eremo. *Spiritus enim humanus,* inquit, *sicut nunquam viuificabit membra, nisi fuerint vnita, sic Spiritus sanctus nunquam nos viuificabit, nisi in pace vniti fuerimus.*

QVÆSTIO XXVII.

Quare hic decantatur pax, in die verò Ascensionis victoria?

107. IN hac solemni die valde festiuè Angeli modulantur pacem, postea verò in die Ascensionis victoriam acclamant, Psalm. 23. Psalm. 23. n. 8. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio, Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ.* Sunt enim acclamationes in triumphos Christi Domini, vt notat Remig. Remigius Antiosiodorensis *in commentario Psalm.* Cur ergo primò decantatur pax, & postea victoria, cùm pax illius effectus fuerit, ac proinde secundus ei contingeret locus? Respondeo, Dæmonem debellare, ac subiicere, extitit quid peculiare valde gloriosum Christo Domino; Pax verò & reconciliatio in omnium nostrum facta est vtilitatem, & ideo hæc primo decantatur, quæ enim nostri sunt commodi, eximius Christi amor, priora esse, maximè effectat. *Quæ ad vtilitatem hominis sunt, priora vult Christus.* Ait Ioannes Apocalyps. 5. num. 11. Apoc. 5. *Et vidi, & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: dicentiū, Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem.* Loquitur Euangelista de Christo Domino prout homo est, vt rectè notat Andreas Cæsareæ Episcopus. Andreas. Quo sensu dicitur Christus à Paulo Rom. 1. n. 2. *Prædestinatus Filius Dei.* Rom. 1. Et quamquam Christus formaliter, ac intrinsecè includat diuinitatem, tamen dicitur eam accipere metaphoricè, vt bene explicat Ribeira *in c. 4. Apocal. n. 52.* & Alcacer *hic*, prout eam exterius ostentat, ac manifestat, vt ita glorificetur ab omnibus, & dicunt, *Accipere virtutem*, hoc est: vt explicat Hugo, *Contra nostrum vitium, & debilitatem.* Ribeira. Alcacer. Hugo. Vt nos ab omni peccato redimeret, & mundaret: sed quomodo sancti Angeli, ac seniores decantant, ac laudibus extollunt in Christo Domino prius virtutem contra nostrum peccatum, quàm diuinitatem illius, nam in illa sanctissima humanitate priùs vnio hypostatica considerandа est, à qua omnis eius excellentia resultauit, diuinitas est quid valde gloriosum, ac magnificentissimum Christo Domino, hoc est, eius humanitati; virtus verò ad destruendum peccatum, & ideo hæc primo celebratur, tamquam quid valde gratum, & iucundum Christo Domino. *Nostra salus gratissima Christo.* Vnde eleganter dixit Imperfectus homil. 53. in Matthæum, Imperfect. *Vis scire quantum diligat Iesus fideles suos; considera, quid passus est pro eis. Si enim magis quàm gloriam suam illos amauit, quasi homo moriens propter nos; quid mirum, si maiore dilectione tenebatur Sanctorum, quos relinquebat in terris, quàm dilectione gloriæ, quam habebat in cælis.*

QVÆSTIO XXVIII.

Quare detur pax hominibus bonæ voluntatis?

QVAMQVAM aliqui authores ita explicent, vt bonam voluntatem cum pace copulent; quasi ipsa pax, non ex hominum meritis, sed ex Dei beneplacito, ac bona voluntate sit profecta. 108. Secundùm tamen communem Patrum sententiā, cum hominibus coiungitur. Quare ergo dicuntur homines bonæ voluntatis. Respondeo primò. Vt denotentur homines in charitate, & merito perfecti. Voluntas enim totius meriti principium, & radix est D. Ambrosius serm. 3. de natiuit. Ambros. *Pax, ait, non in quibuscunque hominibus, sed bonæ voluntatis hominibus: vt intelligas pacem Christi non debitis esse, sed meriti; non enim eam meretur cōditio, sed voluntas.* Et D. Augustin. lib. 50. hom. 8. August. *Audi, ait, clamantes Angelos: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. An forte non bene diximus viliorem bonam voluntatem? Imò ipsa est omnibus charior, & totum habet, qui bonam voluntatem habet.* *Bona voluntas maximum obsequium Dei.* Secundò Decātatur ab Angelis in hominibus bona voluntas, quia hanc pro magno obsequio Deus habet. D. Cæsarius Arelaten. hom. 19. Cæsar. *Quis potest*

potest omnibus hominibus bene facere? Potest tamen omnibus hominibus bene velle. Potest dicere aliquis: Facultatem non habeo; nunquid dicere potest, Bonam voluntatem habere non possum? Tanquam si respondeat, minimè, ergo hanc, quæ ab omnibus dari potest, exquirit Deus.

109. Tertiò. Angeli in hominibus decantant bonam voluntatem, in bona autem voluntate Angelorum, extitit eorum meritum, qua in obsequio Dei perseuerarunt. Et vnusquisque ad illam; in qua profecit virtutem maximè afficitur. Quartò. Deus præmium ac suam protectionem, & coronas nobis confert, ex beneplacito, ac bona volũtate sua, *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos*, Ps. 5. n. 13. Bonam voluntatem in nobis remunerat, ac donis afficit, vt meritum proportionetur præmio.

Quilibet propendet in virtutem in qua profecit.

Psalm 5.

CAP. II.

Pastores Christum natum adorant.

Lucæ 2. n. 15. Et factum est, vt discesserũt ab eis Angeli in cælum, pastores loquebantur ad inuicem: Transeamus vsque Bethleem, & videamus hoc Verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

VERSIONES.

Syriacus. Vt locuti sunt pastores vnus ad aliũ, dixerintque: Proficiscamur vsque in Bethleem, & videamus sermonem istum, qui factus est, prout Deus patefecit nobis.

Vatablus. Pagninus. Homines illi pastores alloquebantur se inuicem? Pergamus iam Bethleem vsque, & videamus hanc rem, quæ accidit, quam Dominus indicauit nobis.

Arias. Et videamus hoc Verbum factum, quod Dominus ostendit.

Beda, Hugo. Videamus hoc Verbũ, quod Dominus fecit, & ostendit.

D. Ambros. Quod factum est, sicut Dominus ostendit nobis.

EXPOSITIO.

1. POST ea, quæ facta sunt in superioris capitis fine, excitatisque pastoribus, ad cælum rursus Angeli redeunt, vt notat D. Augustinus *lib. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ cap. 3.* Pastores sine mora celeres, in occasione cautos, in charitate feruidos, erga Deum gratos, & verè obedientes se habuerunt. Celeres sine mora, vt indicat illa particula; *vt discesserunt Angeli*; & infrà dicitur, *Venerunt festinantes.* Cautè in occasione: *Loquebãtur ad inuicem: Transeamus.* Oratio Angeli non fuit otiosa, sed eos statim ad videndum Christum impulit: sanctæ inspirationi citò obediendum; nec data copia Christum videndi, est immorandum, ne sancta desideria refrigescant. Præsepe per milliare distabat à loco, in quo ista viderunt pastores, vt notat Carthusianus, & ductu Angeli ad illud venere. Feruidi in Charitate, non impediuntur à grege, nec de eo cogitant, sed omnia relinquunt, vt ad Christum accedant. Grati erga Deum, dum ipsum venerati ac de tanti mysterij cognitione beneficium collatum non contemnere, volunt. Tandem Angelo obedientes non respondent, se se adhortantes viam capiunt. *Videamus hoc Verbum.* De Verbo Incarnato esse sermonem, tenent Diuus Ambrosius, Beda, D. Bonauentura *hîc*, Diuus Bernardus *sermone 22. in cantica*, Diuus Hieronymus *in Epitaph. Paulæ.* Ac si dicerent: *Videamus Verbum caro factum.* Verior est expositio Euthymij, Vatabli, Carthusiani, quòd Verbum idem est hic, ac res, seu opus factum. Ita communiter Expositores, & est Hebraismus valde frequens, 1. *Reg.* 3. *n.* 11. 2. *Reg.* 1. *num.* 4. 3. *Reg.* 3. *num.* 11.

Carthus. Ambros. Beda. Bonauent. Bernard. Hieron. Euthym. Vatablus. Carthus.

QVÆSTIO I.

Quare Pastores se excitent ad transitum in Bethleem?

2. CVR Angelus non præcepit pastoribus, vt irent in Bethleem, sed ipsi se mutuò prouocant? Respondetur primò. Quia quos Deus illuminat, in manu relinquit consilij sui, vt pro suo operentur arbitrio. Secundò Quia tanti mysterij deuotione moti, vt puerum visitent, inter se deliberant, non quia dubitent, sed vt fidem operibus testentur. Tertiò. Diuus Bernardus sermone 22. in Cantica. *Ante, ait, non se mouebunt homines, dum Verbum erat tantùm apud Deum. At vbi Verbum, quod erat, factum est, vbi Dominus fecit, & ostendit, tunc venerunt festinantes, tunc cucurrerunt.* Dum antea in sinu Patris erat Verbum. homines immobiles erant; ad illud verò euolant, vbi factum est homo, tum rationes mysterij, tum quia ex facto, & opere Dei filius maximè commendatur. Quartò. Eusebius Gallicanus homil. in Aurora. *Factum tamen; inquit, quodammodo est, quia Verbum caro factum est, quod Dominus ostendit nobis, videamus corporaliter, & quod mente concepimus, & fide tenemus, restat, vt oculis intueamur.* Adeò sunt certa, quæ fide creduntur, vt nihil aliud restet, quàm vt oculis in beatitudine videantur. *Audi filia, & vide*, Psalm. 44. n. 12. Si audis per fidem, statim dicetur tibi, vide per intellectum S. Bernardus ser. 41. in Cantica. *Audi filia, & videre desidera; sed audi priùs, gradus est auditus ad visum.*

Bernard. *Ex facto, & opere cõmendatur Dei filius.* Gallicanus. Psalm. 44. Bernard. *Auditus gradus ad fidem.*

Sed quare Pastores vident Verbum caro factum, & vt ad hanc euolaret cognitionem Euangelista Ioannes, primò ad Apostolicæ dignitatis apicem euectus, deinde in sinu Christi recumbẽs,

ac multis aliis fauoribus est dispositus? D. Hieronym. in Epitaphio Paulæ. *Pastores nocte venientes, vt viderent Verbum, quod factum erat; iam tunc Euangelista Ioannis principiũ didicerunt: In principio erat Verbum, & Verbũ caro factum est.* Quod longo tempore insignitus tot gratiis, ac priuilegiis Ioannes assecutus est, hoc simplices homines vigilantes, deditique obligationi suæ impetrare valuerunt. Vide suprà *cap. 1. num. 36.*

Hieron.

Occupatus in suo officio multa impetrat.

Lucæ 2. n. 16. Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & Infantem positum in præsepio.

VERSIO.

Vatablus. Et venerunt festinato, & inuenerunt Mariam, & Ioseph vnà cum Infante iacente in præsepio.

EXPOSITIO.

4. RIA his indicat verbis, multaque alia innuit Euangelista Indicat diligentiam pastorum; id, quod ab eis est inuentum, & veritatem in verbis Angelicis. Diligentiam, *Venerunt festinantes*, sine mora, amoréque magno; nescit enim amor tarda molimina. *Et festinantia exterior*, vt ait S. Bonauentura, *Signum erat promptitudinis interioris, qua diuino conspectui volebant præsentari.* Secundum de eo, quod inuentum est: *Inuenerunt Mariam. Ioseph, & Infantem positum in præsepio.* Ideo Inuenerunt. quia solicitè, & absq; fictione quæsierunt, Sap. 1. n. 1. *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum.* Et nota, quòd, licet Christum pastores adorauerint hoc tamen non exprimit Euangelista, sed viuam tantùm illorum fidem demonstrat; *& cognouerũt de Verbo*; eorùmque describit prædicationem, *& omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus.* Nullo alio melius, quàm fide, & opere adoratio, ac reuerentia explicatur. Per *præsepe*, in quo Christus inuenitur, D. Gregorius *lib. moral. cap. 2.* sacram intelligit Scripturam, in qua Christus à quærentibus reperitur, quia verbi pabulo animalia tua habitabunt in ea. Veritatem in verbis angelicis indicat: *Inuenerunt infantem positum in præsepio.* Et quamuis Euangelista hîc illud prætermiserit, *Pannis inuolutum*, quod Angelus expresserat; apertè colligitur ex his, quæ suprà dixerat: *Pannis inuoluit, reclinauit in præsepio.* Ob breuitatem non sunt repetenda manifesta.

Bonauent.

Sapient. 1.

Adoratio opere demonstratur.

Gregor.

5. D. Bonauentura hic tria alia ponderat. Nota, ait, quòd volenti spiritualiter Christum inuenire, tria hîc sunt necessaria. Primò, Colloquium per meditationem Scripturarum, quod pastores cum Angelis habuerunt. Eccles. 9. num. 22. *Cum sapientibus, & prudentibus tracta.* Secundò. Transire per contemplationem creaturarum, vt pastores transierunt ad Bethleem. Cantic. 3. num. 4. *Paululum cùm pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea.* Tertiò. Festinare per gratiarum actionem, vt isti vigilantes accesserunt ad præsæpe. Multæ hîc occurrebant quæstiones. Prima. Cur Pastores solùm adorant, Magi verò procidentes adorauerunt? Secunda. Cur Euangelista hic taceat pastorum munera, cùm Regum exprimat? Tertia. Cur Pastores primò Mariam, deinde infantem inuenerunt? Magi verò è contra, Intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria? de quibus omnibus *cap. 4. vers. Intrantes domum.*

Bonauent.

Eccles. 9.

Cantic. 3.

QVÆSTIO II.

Quare Pastores inuenerint primò Mariam, & Ioseph; deinde Infantem?

PRo signo nati Regis dedit Angelus: *Inuenietis infantem*; ipsi verò, vbi accedunt, inuenerunt Mariam, Ioseph, & infantem Quare illi primi, hic verò posterior? Respondet primò Cardinalis Hugo. *Maria pœnitentia; Ioseph augmentum, & profectus virtutum. Cum his, & per hæc inuenitur Iesus infans in præsepio: Deus in carne, quem inuenire, est, vitam inuenire.* Secundò. Beda homil. 2. de natiuitate. *Venerunt pastores, ait, & inuenerunt Deum hominem natum simul, & eiusdẽ natiuitatis ministros.* Hi ministri licet inueniantur primi, cum Christo tamen inueniuntur. Tertiò. Haymon hic: *Per Mariam, & Ioseph, ait, ministri, scilicet doctores fidei notantur.* Per doctores Ecclesiæ Christus inuenitur. Quartò. D Bonauentura, *Per hoc instruimur, ait, si volumus Christum inuenire, priùs ad Mariam debemus accedere.* Et ideo D. Ignatius, & Carthusianus appellant eam Christiferam, quia ipsa nobis fert Christum. Quintò. Idem D. Bonauent. *Inuenerunt eum, ait, cum Maria Virgine, & Ioseph viro iusto, quia eum, qui vult Christum inuenire, oportet habere munditiam cordis respectu sui, & iustitiam respectu proximi.* Similiter Diuus Bernardus *sermone 4. de natiuitate.* Ac si dicant, quòd per Mariam puritas significatur, iustitia per Ioseph, & cum his Christus inuenitur. 6.

Hugo.

Beda.

Haymon.

Bonauent.

Ignatius.

Carthus.

Bonauent.

Bonauent.

Omnes hæ rationes optimæ, & morales. Ratio literalis; quia cùm puer esset in præsepio reclinatus; ad Virginem, & Ioseph oculi pastorum intenderunt. Deinde; quia etsi Christus Dominus in omni sit excellentia, & dignitate primus, *ad Roman. 8. n. 29.* hic tamen in infimo, vltimoque loco esse elegit inter bruta animantia ob suam humilitatem eximiam in præsepio reclinatus; quapropter se vltimatè eorum disposuit conspectui dare, vt qualis erat in loco: talis eorum oculis repræsentaretur. Isaias ait c. 53. n. 3. *Vidimus eum despectum, & nouissimum virorum.* Sed quomodo à Propheta postremus, & tam denigrata inspicitur forma, cùm de ipso dicatur. *Specie tua, & pulchritudine tua intende prosperè?* Psalm. 44. nu. 5. D. Hieronymus ad locum Isaiæ. *Quomodo despectus, & nouissimus virorum, cùm in Psalmis dicatur: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissimè; pulchritudine, & decore tuo? Quod facile soluitur. Despectus erat, & ignobilis. quando pendebat in cruce, & factus pro nobis maledictum. Inclytus autem erat, & decorus aspectu, quando ad passionem eius terra contremuit, saxa dirupta sunt; de quo sponsa ait in Cantic. 5 num. 1.* Fratruelis meus candidus, & rubicundus. *Candidus plenitudine, ac puritate virtutum; rubicundus* 7.

Isai. 53.

Psalm. 44.

Hieron.

in passione. Dominus meus Iesus accommodat se statui; pro illiusque diuersitate vult respræsentari; in passione nouissimus, & sine aspectu; in potestate primus decore, & fortitudine.

Accommodatum statui.

Lucæ 2. n. 17. Videntes cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

VERSIONES.

Syriacus. Quinque vidissent, notum fecerunt sermonem, qui dictus eis fuerat super illo puerulo.

Vatablus. Porro cùm vidissent, famam diuulgauerunt de re, quæ dicta fuerat ipsis.

Theophyl. Cùm vidissent, diuulgauerunt de verbo.

Pagninus. Cùm vidissent, notificauerunt de verbo.

Arias. Videntes autem cognouerunt de verbo dicto.

EXPOSITIO.

8. ERBVM Græcum διεγνώρισαν, vbi hic, *cognouerunt*, ambiguum est; aliquando enim *cognoscere*, aliquando *diuulgare* significat; & ideo varia est huius loci lectio. Syriacus, Vatablus, Theophylactus legunt: *diuulgarunt, notum fecerunt*, scilicet videntes pastores Christum natum, seu, vt explicat Euthymius, certiores visu facti manifestauerunt, quæ eis dicta ab Angelis erant; & ideo sequitur statim: *Omnes qui audierunt, mirati sunt.* A nostra tamen vulgata lectione recedendum non est, quæ habet, *Cognouerunt de verbo.* Et sensus est multo præstantior: Pastores inuenerunt infantem, & cognouerunt de verbo, id est, de re dicta ab illis; & deinde sequitur: *Omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus.* Vnde contrarium argumentum facile est retorquendum. Ad quid Euangelista simul diceret: Pastores diuulgauerunt, & dicta sunt à pastoribus.

Syriacus. Vatablus. Theoph. Euthym.

QVÆSTIO III.

Quomodo dicatur, quòd videntes cognouerunt de Verbo, cùm hæc cognitio fuerit tantùm per fidem?

9. ANGELVS infantem natum, qui & Saluator mundi, & Christus erat, pastoribus nuntiauit, licèt pastores puerum natum in præsepio positum vidissent, ipsum tamen mundi Saluatorem esse per fidem infusam agnouerunt. Quomodo ergo dicitur, quòd videntes cognouerunt, cùm fides sit de re, quæ non videtur; Respondent primò S. Carthusianus. *Corporalibus oculis, ait, corpus Christi videntes, interioribus oculis eius diuinitatem nouerunt.* Secundò. Toletus *annotat.* 26. ait pastores credidisse dictis Angeli loquentis, infantem natum esse Christum, & Saluatorem, tamen vbi primum ipsum viderunt, eorum fides fuit roborata, & confirmata; & fides roborata in Scriptura dicitur *cognitio*, & scientia Ioann. 4, num. 41. *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipsi audiuimus, & scimus, quia hic est Saluator.*

Carthus. Tolet. Ioan. 4.

10. Tertiò. Vera sententia mihi videtur Simonis Cassiani *lib. 1. cap. 3.* Quæ in re est eadem cum superioribus, rem tamen magis explicat. Quòd vbi primum pastores audierunt dicta Angeli, statim crediderunt, infantem illum natum esse Messiam, & Saluatorem; aliter cum tanta festinatione non aduenirent. Nunc verò signum videntes ab Angelo datum, puerum scilicet in præsepio positum in eo, vt ait Cassianus, aliquid supernaturale, & diuinum ipsismet oculis cognouerunt. Caro Christi diuinum exhalabat odorem. Et ita intelligendus est D. Ambrosius hìc. *Cùm caro Domini videtur, Verbum videtur, quod est filius.* Et clariùs Hugo ex Beda. *Per cognitionem humanitatis venerunt in cognitionem Deitatis.* Ac proinde humanitas illa, veluti latentis quidem Deitatis index erat. Et deinde sequitur, *Cognouerunt de Verbo*, id est, per altiorem nouerunt fidem rem sibi dictam, seu id, quod antea valde confusè crediderant, nunc per expressiorem perceperunt fidem. Et ita primò edocti ab Angelo fuere, postea verò, viso puero, maioribus imbuti mysteriis; Deus enim in fide paulatim suos instruit. Quare Moyses Geneseos initio Angelorum creationem prætermittit, cùm de illis postea passim facturus sit mentionem, verbi gratia, quòd Angelus apparuit Abrahamo? Nonne videbat ipse, quòd posset è Iudæis interrogari, qui sunt isti, de quibus agis? Meritò tamen eorum creationem subticuit, suos enim instruebat in fide, & ideo paulatim à minoribus ad maiora progressus est. Procopius in Genesim. *Cæterum, ait, quare harum rerum spiritualium mentionem intermiserit? Ego dicam. Cùm Iudæis balbutienti bubalbutiebat, illa sola memorans, quæ non supra captum ipsorum esse iudicabat; haud ignorans, vbi hæc didicissent, affuturos alios doctores, qui ad altiora mysteria ipsos essent deducturi, arbitrabatur, Iudæos hisce elementis, seu gradibus vsos tandem audire posse doctrinam abstrusiorum mysteriorum.*

Cassian. Ambros. Hugo. Beda. In rebus magnis auditores paulatim instruendi. Procop.

Lucæ 2. n. 18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

VERSIO.

Arias. Et omnes audientes.

EXPOSITIO.

11. EXPLICAT Euangelista primò. Qualiter Deus per causas secundas res disponat. Angeli docuerunt pastores; pastores aliis annuntiant mysterium. Inuentam margaritam tam prætiosam non absconderunt, sed aliis communicauerunt, ac per multos diuulgauere. Sal. lib. 3. tract. 35. *Perpende, ait, pastores non diuulgasse, quæ audierunt, sed vbi rem certam cognouerunt.* Sed re vera statim, ac Angelum audierunt,

Salmer.

diuina fide certi de mysterio facti, non protinus manifestauerunt, quia festinantes ad Christum adorandum, ad præsepe peruenere; perfecta enim charitas primò tendit in Deum, Pastorum fidei dignum testimonium; simplices enim erant homines sine fraude, & dolo, vnde ait Diuus Ambrosius hîc, *Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis persona pastorum, certè quo vilior ad prudentiam, eo pretiosior ad fidem.* (Ambros.)

12. *Et omnes, qui audierunt, mirati sunt.* Fuit in primis, vt ait Euthymius, Ioseph, & beatissima Virgo. Et ita est intelligendus Diuus Ambrosius, dum ait: *Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à Sacerdotibus.* Quæ verba non ait, sunt accipienda, quasi à pastoribus Virgo acceperit, infantem natum mundi Saluatorem esse. Sed discit à pastoribus, quæ circa illos facta sunt, scilicet Angelum eis natum Regem annuntiasse, militiámque cælestem hymnum decantasse. Pastores aliis hoc admirabile opus narrauerunt; de eorum tamen audientium fide aliquid cum fundamento dicere non possumus. *Et admirati sunt.* Isaias cap. 9. num. 6. de eo ait. *Et vocabitur nomen eius admirabile.* Illam, quam importabat in nomine, excellentiam in effectu operabatur D. Bonauentura. *Vtique enim admirabilis Christus apparet, non solùm nascens, sicut hic, sed etiam proficiens.* Hoc eodem cap. num. 47. *Stupebant super prudentia, & responsis eius.* Mirabilis loquens, cap. 4. Luc. num. 22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Admirabilis tacens. Marc. 15. n. 5. *Iesus autem nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus.* Mirabilis in passione. Marc. 15. num. 44. *Pilatus autem mirabatur, si iam obijsset.* Admirabilis in resurrectione. Luc. 24. num. 12. *Petrus videns lineamenta sola posita, abijt secum mirans.* Mirabantur autem omnes de puero, quis esset, quomodo natus, & quibus de causis. (Euthym. Ambros. Isai. 6. Bonauent. Luc. 2. Luc. 4. Marc. 15. Luc. 24.)

Lucæ 2. n. 19. Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

VERSIONES.

Syriacus. Maria verò conseruabat hos omnes sermones, & voluebat in corde suo.

Textus Hebraicus. Maria memoriæ mandabat verba hæc.

EXPOSITIO.

13. Beatissima Virgo non obliuioni dat, sed, vt tradit Hebraicus textus clariûs, memoriæ mandauit, seu alta mente reposuit ea, quæ gesta viderat. Et Virgo, vt sapientissima, hæc mente retinuit, vt notat D. Bonauentura. Et ideo dicitur Eccles. 50. num. 30. *Qui ponit illa in corde suo, sapiens erit.* E contra verò fatuus hæc in tempus seruare nescit. Eccles. 21. num. 17. *Cor fatui quasi vas confractum, omnem sapientiam non tenebit.* Virgo autem diuinorum arcana eloquiorum continens arca fuit; & ideo dicitur, *Conseruat omnia verba hæc.* More Hebræorum verba appellat gesta, seu facta, quæ, dum dicuntur, verba sunt, vt ait Theophylactus. *Omnia verba hæc.* Beda existimat, quòd beatissima Virgo ita in mente conferebat omnia hæc, quæ fiebant, vt cum illis, quæ per Prophetas scripta erant, ea contulerit. Titus Bostrensis, Euthymius, quòd conseruabat ea, tam quæ ei ab Angelo dicta erant, quàm quæ à pastoribus audierat. Tamen dicendum exstimo, quòd cum Euangelista dicat, *Omnia verba hæc,* ad ea quæ pastores dicebant referendum esse. *Conferens in corde suo.* Comparabat in anima sua quæ audiebat à pastoribus, cum iis, quæ iam in conceptione, & partu erat experta; & hoc non chartis, vel literis scribebat, sed cordi suo imprimebat. (Bonauent. Eccles. 50. Eccles. 21. Theoph. Beda. Bostrens. Euthym.)

QVÆSTIO IV.

Quare Virgo hæc conferebat in corde suo?

14. Non loquebatur, nec interrogabat Virgo, sed tacita tanta mysteria voluebat, & comparabat in corde suo. Respondet primò. D. Ambrosius. *Non minus, ait, ore pudica Virgo, quàm corpore, argumenta fidei conferebat in corde.* Sanctissima mater tot videns, & audiens mirabilia, ita oculis, ac sensibus tota in filium natum erat intenta, vt nihil aliud admitteret ocurrens animo, sed magna tantùm fidei documenta cum mira humilitate corde retineret. Secundò Beda, *Virginalis pudicitiæ iura custodiens, secreta Christi, quæ nouerat, nemini diuulgare, volebat: sed conferebat ea, quæ facienda legerat, cum his, quæ iam facta cognouit, non ore promens, sed clauso in corde custodiens.* Non loquitur Virgo, vt secretum sibi commissum corde custodiat. (Ambros. Beda.)

15. Tertiò. D. Basilius Seleucus oratione 39. *Verè Deipara, ait, in corde conferens, vti scriptum est, rerum admirabilium accessione exhilarata cumulatione gaudio intus perfunditur, & simul filij, qui Deus est, oculis mentique obiecta amplitudine percellitur. Vt igitur Diuinum infantem contemplata est, desiderijs reuerentia plenis, vt reor; deuincta hæc sola cum solo agitabat colloquia. Quid mihi tecum faciendum? Lacte nutricabo, an Deum considerabo? Curabo, vt mater, an adorabo, vt ancilla? Circumplectar, vt filium, an adorabo vt Deum?* Virgo non loquitur, vt publicet, sed tantùm sola cum solo, ne magnificentiam filij manifestet, aut suam declaret humilitatem, & ideo tacita in corde confert, ne extollendo filium in laudes suas se diffundat. Quartò. Eusebius Gallicanus sermone in Aurora. *Mater prudentissima, ait, ideo hæc omnia verba in corde conferebat, nobisque conseruabat, & memoriæ commendabat, vt postea ipsa docente, & narrante scriberentur, & in vniuerso mundo prædicarentur.* Nunc tacet Virgo mysteriorum plena, vt postea in omnium vtilitatem suo tempore loquatur; & ideo multorum est opinio, quòd S. Lucas de infantiæ Christi mysteriis, ab ipsa edoctus fuerit. (Basil. Euseb.)

16. Quintò. Ioannes Geometra in Catena Græca. *Considera, ait, prudentissimam mulierem Mariam vera sapientiæ, ineffabilisque scientiæ matrem, qualiter scholaris sit pueri.* Quamuis beatissima (Geometra.)

Virgo humilitate; omnique virtute esset præclara, in puero tamen nato iacente in præsepio multa d scebat. Sexto. Diuus Ambrosius; vt iam notaui superiori expositione. *Maria à pastoribus discit*; scilicet quæ apud eos gesta sunt, Maria Virgo suam apud alios felicitatem non iactat, nec pro sua modestia à pastoribus discere dedignatur: magna enim prudentia est, non solùm à magnis, verùm etiam à minimis doceri velle: ab eisque aliquid discere. Sic vnus Angelus non
Isai. 63. solùm alium interrogat Angelum: *Quis est iste, qui venit de Edom?* Isai. 63. num. 1. Sed etiam hominem interrogat Angelus, ab eóque aliquid didicit. Cùm Angelus luctaretur cum Iacob,
Genes. 32. Chrysost. *Quod*, ait, *nomen est tibi?* Genes. 32. num. 27. Ibi Chrysostomus homilia 58. *Vide*, inquit, *quantum se humiliat, & attemperet, nam si non interrogasset, nesciuisset iusti nomen.*

Lucæ 2. *n.* 26. Et reuersi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus, Euthymius: Laudantes Deum super omnibus, quæ audierant.

Theophylact. Ita vt dictum fuerat ipsis.

EXPOSITIO.

17. Euseb. Carthus. IN tribus commendantur pastores, opere, mente, & linguâ. Laudantur in opere: *Reuersi sunt pastores*; scilicet vt explicat Euthymius, & Carthusianus, ad gregem suum. Vt intelligas, Ecclesiasticum pastorem per contemplationem ad Deum debere accedere, & postea ad actionem, & gregis sui custodiam redire. Deinde, quòd licèt ad tantam sint euecti dignitatem, vt Incarnatum Verbum propriis viderint oculis; tamen ad magnas non aspirant dignitates, sed ad suum laboriosum redeunt munus. Iusti fauoribus humiliantur. In sermone laudantur propter debitam gratiarum actionem, ideo subditur: *Glorificantes, & laudantes Deum.* Ad instar Angelorum formantur imitantes id, quod viderant, veluti dicentes, *Gloria in excelsis Deo. Glorificantes*, id est, magnificè diuinam honorantes maiestatem, quam tanta in paupertate viderant; laudantes magna voce pro beneficiis acceptis, & ex magna eorum
Athan. fide hæc tanta processit gratitudo, vt ait D. Athanasius sermone de Deipara: *Effectus fidei sunt gratiarum actiones:* Laudantur in mente, propter magnam fidem; quæ in eorum ardebat pectore, & ideo dicitur: *In omnibus, quæ audierant, & viderant.* Audierant ab exercitu Angelorum, viderant propriis oculis in præsepio. Nota ex Diuo
Bonauent. Bonauentura, ordinem; audierant, & viderant, nisi enim quis per auditum crediderit, non videbit in visione Dei. Et ideo dicitur Isaiæ. 7. num. 9.
Isai. 7. *Nisi credideritis, non intelligetis.*

CAP. III.

Circunciditur Christus Dominus.

Lucæ 1. *n.* 21. Postquam cōsummati sunt dies octo, vt circuncideretur puer.

VERSIONES.

Syriacus. Vatablus. Quum completi fuissent octo dies, vt circuncideretur puerulus.

Arias. Et quando impleti sunt dies octo circuncidendi eum.

Euthymius. Vt ipse puer circuncideretur.

EXPOSITIO.

POST Christi natiuitatem, de qua superioribus dictum est capitibus; 1. *Consummati sunt dies octo*, non trāsacti; nam aliàs dies esset nona. In ipso ergo octo dierum termino, quando octaua aderat dies, terminus præfixus, Circuncisionis. Et meritò consummati dicuntur, ac omnino confecti dies illi, solùmque de octaua die fit mentio; in illa enim cœpit pro nobis sanginem dare. S. Bonauentura, *Rectè*, ait, *dicuntur* Bonauent. *dies isti consummati propter perfectionem humilitatis, & inchoationis nostræ salutis*, Eccles. 18. n. 6. Eccles. 18. *Cum consummauerit homo, tunc incipiet. Iam enim octaua die incipiebat sanguinem fundere.*

QVÆSTIO I.

De loco, ministro, ac tempore Circuncisionis.

CIRCVNCISIO à Deo fuit Abrahamo 2. data, *Genes.* 17. *n.* 10. in signum distinctiuum Genes. 17. populi Dei ab aliis. Multa circa illam quærunt expositores, sed ad præsens mysterium tria expendenda. Et primò de loco. S. Hilarius *in Psalm.* 118. In templo Hierosolymitano peractam fuisse. Hilar. Nicephoris *lib.* 1. *histor cap.* 12. In domo Ioseph, affirmat. Sine vlla dubitatione tenenda est sen- Nicephor. tentia D. Epiphanij *heresi* 2. quam sequuntur omnes expositores; Christum in spelunca circun- Epiphan. cisionem suscepisse, vbi natus est; nec enim præceptum extabat, vt Circuncisio in templo fieret: nam Iudæi non poterant ex omni, in qua erant dispersi, parte, intra octo dies infantes suos ad templum adducere. Deinde iuxta communem sententiam Christus Dominus in loco natiuitatis suæ a Magis est adoratus: ergo vsque ad eius Epiphaniam ab illo non discessit Virgo.

Secundò. De ministro. Et ratio dubij est, quia pro ilo tempore Circuncisio verum erat Sacramentum, sed nullus est in Scriptura locus, quo

comprobari possit, quòd ad Sacerdotes, vel Leuitas circuncidere pertinebat, vt notant Lyranus, Cathusianus, Abulensis, Caietanus ad citanda loca; nam Abrahamus se ipsum, & filium suum, *Genes. 17. nu. 23.* Sephora vxor Moysis proprium natum, *Exod. 4. num. 25* Iosue Israëlitas circuncidit, *Iosue 5. nu. 3. Et mulieres, quæ circuncidebant filios suos trucidabantur ab impijs*, 1. Machab. 1. num. 63. Christum Dominum etiam à Virgine fuisse circuncisum, traditur in libro de vera circuncisione, qui est inter opera D. Hieronymi, & *in tractatu de lamentatione Virginis*, qui tribuitur D. Bernardo, & communiter tenent recentiores. Multo maior beatissimæ Virginis fortitudo, quàm aliarum fœminarum, quæ suos circuncidebant natos.

Lyran. Cathus. Abulens. Caiet. 1. Mach. 1. Hieron. Bernard.

4. Tertiò. De tempore: Circuncisio die fiebat octaua, *Genes. cit. loc.* Et ratio litteralis est, quia infans natus in magno vsque ad septimum diem periculo versatur, vt tradit Aristoteles *in Problem. 103. à medio* Vnde Romanorum infantes octaua, vel nona lustrabantur die, eisque tunc imponebantur nomina, vt testatur Plutarchus, *in lib. 1. quæstionum centuriar.* & Machrobius *li. 1. cap. 10. circa finem.* Noluit Deus ante diem octauum circuncisionem fieri, ne periculo periculum adderet. Moralis ratio est. Prima. Quia octauam mundi ætatem, in qua in lege noua gratia à Christo danda erat, cordáque mortificanda, dies significabat octaua. Hugo de S. Victore in Alleg. in Genes. *Vt ostenderetur, ait, quòd tempore gratiæ corda circuncidenda erant per emendationem iniquitatis.* Quo enim maior donorum communicatio, eo maior est recognitionis obligatio. Secundò. Ante octauum diem animalia offerri non poterant. Lyran. *Ante octauum diem sunt quid imperfectum, perfecta autem Deo donanda sunt.* Tertiò. Genes. 2. num. 2. *Compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo.* Sequebatur octaua dies; ne ergo videretur hæc dies sine operatione in bonum hominis, ibi aggreditur admirabile opus circuncisionis pro nostra salute sanguinem suum pretiosum effundens. Et ideo fortasse Deus decreuit sibi assumere carnem ex Hebræis, quia peculiariter hic populus inter omnes mundi nationes ritum circuncisionis retinebat, vt ita citissimè pro nobis sanguinem suum daret. De præputio autem Saluatoris inuento, vide Tolet. *annot. 31.*

Aristot. Plutarch. Macrob. H. de S. Vict. Lyran. *Deo perfecta danda.* Genes. 2. *Deus velocissimus in nostram salutem.*

QVÆSTIO II.

Quare circuncidatur Christus Dominus?

5. CERTVM est de fide, Christum Dominum sub Circuncisionis præcepto non comprehendi, sed voluntariè illi subiectum fuisse Circuncisio instituta erat in signum peccati, & in illius remedium paruulis applicabatur: Christus Dominus verò conceptus, non de viro, sed de Spiritu sancto, peccatum habuit nullum: illa igitur non indigebat, de quo late D. Cyprianus *de rat. Circuncis.* D. August. *lib. 2. de nupt. & concup. cap. 11.* D. Gregorius *lib. 4. moral. cap. 2.* Beda, Bonauentura, & omnes *hîc.* Quare ergo circunciditur; Rationes proferamus.

Cyprian. August. Gregor. Beda. Bonauent.

Primò. D. Zeno serm. de Circuncisione, *Non enim, ait, aut finis legis, aut verus Christus esse potuisset, si quid prætermitteret, quod ab alio salui hominum postari oportuisset.* Ex eo circunciditur, quia pro nostra sic omnia præoccupauit, ac impleuit salute, vt nihil, quod pro nobis ipse non fecisset, præstandum, desiderandúmve relinqueret. Secundò. Vt ostenderet, Patrum Circuncisionem vtilem, à Deo datam, & institutam fuisse. Hanc tradit causam S. Cyprianus *de orat. Circuncis.* S. Augustinus *lib. 6. contra Faustum, cap. 2. & 3.* In reuerentiam legis circuncidi voluit: lex erat à Deo data; & mandatum eius maximè honorandum, omnique respectu, ac veneratione prosequendum. 6.

Zeno. *Christus pro nobis omnia fecit.* Cyprian. August.

Tertiò. Circunciditur Circuncisioni impositurus finem. *Voluit*, vt ait D. Ambrosius eleganter, *legem cum honore sepelire.* Vt tu inde, cùm res in magnam extollitur altitudinem, proximè illius instare cognoscas ruinam, & occasionem. Circuncisio ita sublimatur, vt in Dei transeat carnem; quid inde, nisi vt finem accipiat? Quartò. D. Carthusianus: Vt Iudæorum scandalum euitaret. Quintò. Vt natiuitas eius Diabolo absconderetur. S. Leo serm. 1. de natiuitate. *Vt virtutem,* ait, *Deitatis per velamen nostræ infirmitatis absconderet, & illusa est securi hostis astutia, quæ natiuitatem pueri in salutem generis humani procreati, non aliter sibi, quàm omnium nascentium putauit obnoxiam.* 7.

Ambros. *Dum res sublevatur, cadit.* Carthus. Leo.

Sextò. Ita fatur Origenes homil. 4. in Lucam *Caput pro membris accepit curationem.* Medicinam noster in se princeps suscepit, vt in nos redundaret salus. Et similiter D. Ambrosius *Epistol. 74. ad Hontianum.* D. Augustinus *serm. de natiuitate Christi.* Elegantissimè S. Dionysius Carthusianus, *Circunciditur; vt virtute, ait, & merito sua circuncisionis fideles suos à duritia præcepti illius exoneraret, & ipsam circuncisionem in Baptismum dulciter commutaret.* Circuncisionis duritiem sibi Dominus retinuit, vt nos baptismalis aquæ dulcedine, ac suauitate donaret. Vide *lib. 3. cap. 1. quæst. 6.* 8.

Origenes. Ambros. August. Carthus. *Christus sibi dura a .. dulcia [donat].*

Septimò. Idem Carthusianus: *Circunciditur propter communitatis, & vniformitatis commendationem, vt & nos singularitatem vitemus, ne pro peccatis nostris puniri spernamus.* Dominus licèt ab omni esset culpa, peccatóque immunis, noster tamen in pœna, ac dolore non spreuit esse socium. E contra verò huius sæculi homines in delicto, & peccato associantur nobis; à pœna autem & supplicio procul abesse contendunt. Adamus Euæ in cibi vetiti manducatione extitit comes, at vbi deuentum est ad iudicium, *Mulier*, ait, *quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, & comedi*, Genes. 3. nu. 12. Vt ita ille maneat expers, & illa pœnam sola subeat. D. Gregorius Magnus in Psalm. *Beati quorum remissæ*, ita fatur: *Imputare sibi Adam peccatum suum noluit, quando culpam in alterum refudit.* 9.

Carthus. *Hominis in culpa se q. in pœna minimè.* Genes. 3. Greg. Magn.

Octauò. Circunciditur, vt se verè filium Abrahæ ostendat, ac proinde Iudæi nullam ad ipsum recipiendum excusationem habeant. Hanc affert rationem D. Augustinus *quæstionib. noui & veteris Testamenti, part. 2. cap. 22.* Euthymius, & alij. Sed modò elegans insurgit dubitatio, Si cicatricem suscepit, vt ita de semine Abrahæ, vel Dauidis cognoscatur, quare eorum nomine non appellatur? S. Zeno sermone de Circuncisione, 10.

August. Euthym.

Eo

Zeno. *Eo accedit*, inquit, *quod secundum carnem Dauidis filius canebatur futurus. Qui nisi paterno generis signaculo respenderet, neque Dauid filius esset, neque in filium Dauidis Christus venire potuisset.* Vt Dauidis, vel Abrahæ filius crederetur, non sufficiebat nomen tantùm hæreditate, nisi in signaculo, ac virtute parentum splendori proportionaretur. Nonò. Idem D. Zeno cit. loc. *Necesse habuit, ne phantasma putaretur, edicta legis vniuersa complere.* Circunciditur meus Iesus, ne phantasma videretur, de quo sequenti ratione, sed nunc moraliter. Qui Domini præcepta non seruat, non verè homo, sed phantasma reputatur; Christus Dominus veritatem carnis suæ ostendens legis adimplet mandata.

Filius patris non nomine sed virtute. Zeno.

Qui legis mandata non seruat, phantasma reputatur.

11. Decimò Circunciditur, vt ostendat suæ carnis veritatem; & confundatur Manichæus, qui carnem Christi phantasticam esse, & apparentem turpissimè dixit. Vndecimò. Vt monstraretur, corpus suum non esse consubstantiale diuinitati, vt Apollinaris; nec naturæ cælestis, vt Valentinus, rudissimè asseruere: si enim ei talis esset caro sicut isti fingebant, circuncisa non esset, nec sanguinem funderet. Has causas tradidit D. Epiphanius *haresi* 30. D. Zeno *serm. de Circuncisione.* Propter naturæ humanæ veritatem tam citò circunciditur. Magnus Dominus, quod in nos excellens contulit beneficium, dum homo nostri similis factus est, sustentare, ab omnique falsa nos voluit opinione custodire. Præclari animi est, semel datum tueri, & conseruare beneficium.

Epiphan. Zeno.

Beneficium semel datum conseruandū.

12. Cùm Saul Dauidem persequeretur, ad quandem declinauit speluncam, in qua Dauid latitabat cum suis, qui dixerunt ei: *Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, vt facias ei, sicut placuerit in oculis tuis,* 1. Regum 24. num. 5. Dauid eorum verbis non acquieuit; immo viros suos sermonibus confregit, eosque vt in Saul consurgerent, non permisit. Sed quare tanta in crudelem adeo hostem mansuetudo? Nonne erat Saul Rex tyrannus, qui iniustè Sacerdotes interfecit, ipsùmque Dauidem tam iniquè persequebatur? D. Anastasius in vita S. Antonij: *Victor ille Goliathis noluit contra eum, quem aliquando custodierat, gladium mouere.* Dauid, dum philisthæum interfecit, Saul vitam donauit: merito ergo Dauid semel datum retractare noluit, aut diminuere donum manus in eum extendendo. Cùm Assuerus nocte quadam esset in somnis, & antiqui annales in præsentia eius legerentur, ibique narratum esset quomodo Mardochæus impiorum in Regem insidias detexisset: *Tunc rex ait, Quid pro hac fide honoris, ac præmij Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei serui illius, nihil omnino mercedis accepit.* Ester 6. num. 1. Sed qua veritate dicitur, nihil omnino? Vt notat Carthusianus, cùm *cap.* 12. *num.* 5. *Esther*, vbi hæc describitur historia, dicatur: *Præcipitque ei Rex, vt in aula palatij moraretur, datis ei pro delatione muneribus.* Quomodo ergo dicunt, nihil omnino? Optimo iure sanè. Lex erat promulgata, vt omnes Iudæi interficerentur, ac proinde Mardochæus; merces igitur, quæ non perseuerabat, sed in tantum commutabatur detrimentum, vt vita priuaretur, nihil omnino.

1. Reg. 24.

Anastas.

Esther. 6.

Carthus. Esther. 12.

QVÆSTIO III.

Quare Christus ante Magorum aduentum circuncidatur?

QVAMVIS Dominus legem voluerit obseruare disponentem, vt infans octauo circencideretur die, *Genes.* 17. *num.* 12. vt sæpe dictum est; poterat tamen diuina prouidentia ordinare, vt ante illud tempus aduenirent Magi, vt mysterium tantum, ac tam admirabile nomen eorum celebraretur præsentia. Poterit responderi primò, quod tredecim dierum tempus Magorum itineri conueniens erat: & Deus ita gubernat vt res, quoad fieri potest, suo ordini, ac naturali concursui proportionetur. Secundò, quod Christus in Magorum adoratione, vt totius vniuersi supremus est recognitus Dominus, & tamquam vero Saluatori munera, ac primitiæ Gentium erant offerendæ; bene ergo priùs circunciditur, vt fiat manifestum, quod ad dignitatis percipiendos fructus, atque suauitates, priùs sint molestiæ, ac pœnalitates degustandæ. 13.

Ante fructus honoris præmittenda molestia.

Dupliciter legimus, Christum Dominum in Apocalypsi adorari. Primò, dum quatuor animalia, ac viginti seniores procidebant ante faciem suam, dicentes: *Dignus es Domine Deus noster, accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt*, Apoc. 4. num. 11. Aliter verò secundò non solùm animalia, & vigintiquatuor seniores, sed & millia millium Angelorum, & omnis creatura, quæ in cælo, & & super terram, & sub terra sunt, omnes dicebant; *Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem sapientiam & fortitudinem*, Apocalyps. 5. num. 12. Quare verò, cùm ei honor ob creationem defertur, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores adorationem exhibent; cùm verò ob mortem, quia occisus est, non solùm illa, sed & millia millium Angelorum, & omnis creatura, quæ est in cælo, in terra, & sub terra? Non aliter tanta maiestas, ac principatus, illi, nisi mortis duritie, totque tormentorum sæuitia præuia conuenienter deueniebat. Ansbertus *ibid.* ita fatur: *Adoramus humanitatem à Verbo diuinitatis susceptam: quia & virtutis, & diuinitatis, & sapientiæ, & honoris, & gloriæ, & benedictionis ipsius particeps per gloriam resurrectionis fieri meruit, qua ante passionem, dum in forma ad puteū sederet, atque sitiret, dum se filium hominis sæpe commendaret, dum sapientia proficeret, dum opprobria, contumelias, ac maledicta sustineret, minor quodammodo Angelis erat.* Quasi dicat, quod quia tot passa est contumelias, ideo ad eam adorationem euehitur. 14.

Apoc 4.

Apocal. 5.

Ansbert.

Dum bonus pastor deperditam quærit ouem, suis inuentam imponit humeris, ad gregemque reducit, *Luca* 15. *num.* 5. At dum prodigus ille filius procul esset à patre, non illum quærit, sed per laborem itineris fame compulsus vt ipse deueniat, expectat, *ibidem num.* 18. Cuius rei rationem eleganter tradit D. Ambrosius lib. 7. in Lucam. *Malo, ait, ergo filius esse, quàm ouis. Ouis à pastore reperitur, à patre filius honoratur.* Vt ouis quocumque modo inter gregem computetur, sat est, vt in humeris veniat; at vt filius honoretur à patre annulo, stola, ac vituli saginati conuiuium 15.

Ambros.

gustet, quod priùs per famem, ac laborem transeat necesse est.

QVÆSTIO IV.

Quare Euangelista Christi Circuncisionem non exprimat, sed supponat?

16. Iansen. Beaulxam. Salmeron. Suarius. QVAMQVAM omnes conueniant expositores, vt Iansenius, Beaulxames, Salmeron *tom.3.tract.16.§.circa literam*, Suarius *tom.2.ad 3. part.disp.15.sect.1.§. Dicendum verò*, quod Euangelista Circuncisionem Christi expressis non explicat verbis, non enim ait; circuncisus est, sed, *Postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer*, in quo circuncisionem supponit. Et deinde indicato octauo die scribit impositum illi fuisse nomen Iesu; in quo tacitè insinuat circuncisionem, in qua de more nomina imponebantur. Quare ergo Euangelista circuncisionem non exprimit? Respondet primò Salmeron citato loco: *Horruit Euangelista, infantulum innocentem nota, & cauterio subiacere circuncisionis, cùm esset innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis.* Alij dicunt, quia consuetum erat, & lege præscriptum, vt infantes circuncide rentur; ideò Euangelista id tanquam indubitatum, potiùs supponere, quàm disertè narrare, visus est. Sed instantia est in promptu. Etiam lex purificationionis valde notoria erat, & peccatum supponebat, sicut & Baptismus Ioannis, & tamen vtrumque ab Euangelistis narratur valde explicitè. Quare circuncisio siletur?

17. Respondeo primò. In hac die octaua Christus suum effudit sanguinem, in præsentatione, & Baptismo à natura humana in Simeone, ac Ioanne repræsentatata adoratus est: bene ergo circuncisio, in qua ipse largitus est, reticetur: præsentatio autem & Baptismus, in quibus ipse adorationem suscepit nostram, publicatur. Magni gratique animi est, silere, quæ donat, quæ accipit, licet aliàs debeantur diuulgare. Vide *lib.1.cap.5.num.169.* Secundò. In circuncisione nobis amoris sui pignus in pretiosissimo sanguine donauit; at in præsentatione ex parte naturæ humanæ in S. Simeone gratiarum actiones ei sunt oblatæ, & proprij amoris excessus dissimulari possunt, & taceri: at aliorum prætermittere gratificationes, quæ nobis offeruntur, ingratitudinem, & contemptum sapit.

Magnanimus, quæ donat, tacet.

Aliorũ gratificationes non tacenda.

18. Tertiò. Christus in hoc suspiciendo signaculo sanguinis guttas emisit; & quamuis in ordine ad ætatem multum esset, parum tamen respectu amoris, qui nisi totum largiatur, non quiescit. Silentio inuoluatur circuncisio, vbi parum sanguinis stillatur; at passio, in qua totus effunditur, scribatur, & publicetur. Quartò. In præsentatione, & Baptismo Iesu magnalia diuulgantur: *Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.* In Baptismo. *Hic est filius meus dilectus.* At in hoc cantico eius manifestatur humilitas: Magnalium diuulgatio cùm sit eius ingenio valde repugnãs, vt agnoscatur, scribi necessarium est; humilitas vero cùm naturæ maximè cohæreat, calamo non indiget, vt credatur, sed optimè ex eius ingenij propensione patefit, ipse enim ad humilitatem valde propensus est.

Totũ tribuit verus amor

Humilitas Christo ingenita.

19. Quintò. In præsentatione nihil puer largiebabatur, sed tantùm oblata parentes conferebant; at in hac octaua die carnem, & sanguinem solus puer relinquebat. Lex in qua alij à Christi natura multum diuersa præstabant, ideo scribenda; constitutio verò, in qua ipse solus largitor magnificus declaratur, eius inclinationi maximè proportionata, proindèque valde notorium, quod ab illo implenda erat, & hac de causa hoc solùm supponitur, non autem exprimitur.

Christus ad donationes valde propensus.

20. Cant.5. Inquit Sponsa Cant.5. num.1. *Veniat dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum.* Seu, vt Angelus in suis scholiis ex Hebræo transtulit: *Comedamus fructum.* Ad quod respondens sponsus ait statim: *Veni in hortum meum soror mea sponsa.* Sed quare cùm ipsa habeat vineam: *Vineam meam non custodiui.* Cant.1.n.5. ad illam sponsum non inuitat, sed tantùm ad hortum illius, & tunc ait, *comedamus?* Sponsi valde facilis ad largiendum, ad acceptandum verò difficilis, ingenium optimè nouerat, ideo cum ad hortum inuitat suum, in quo erant illius poma ab ipso illi communicanda. Petro præcepit Christus dare tributum *pro me, & te*, Matth.cap.17.n. 27. Quærunt expositores, vtrùm Christus quotantis tributum solueret? Affirmant Abulensis *q.* 183. & alij, vt suo loco dicemus. Sed quare sacri Scriptores Euangelio suo hoc literis non mandarunt? Superfluum videbatur; illa enim erat donationis lex dare præcipiens, & vt Christi conditionis proportionata, valde manifestum, quod ab ipso erat exequenda; Matthæus verò si pro illo anno eam scripsit, in causa fuit, quod è manu Petri erat soluendum, & cùm homo ad dandum sit multum difficilis, ad hoc vt credatur Scripturæ opus fuit commendare; de quo in proprio loco.

Angelus.

Cant 1.

Matth.17.

Homo valde difficilis ad dandum.

QVÆSTIO V.

Quare Euangelista non terminet sententiam in circuncisione

21. SIT textus: *Postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius, Iesus.* Vbi sententia, integerque sensus in circuncisione non finitur, sed in nomine Iesu. Ad quid? Toletus *annot.29.* ita respondet. Non veniebat Christus, nec carnem assumebat propter circuncisionem, nec quasi in ea esset permansurus; at officium, nempe saluare homines, propter quod venit in mũdum, nomen indicat, & quod in Euangelio permanet, lege, & circuncisione ablata, idcirco noluit Euangelista sententiam in circuncisione complere, sed quasi obiter eam insinuare, ac in nomine ipso Saluatoris consistere. Ita Toletus.

Tolet.

22. Secundò respondeo. In circuncisione non terminat sententiam Euangelista, sed in nomine Iesus; est enim maxima inter vtrumque differentia. Circuncisio diuinitatem, Denique occultabat naturam? sanctissimum verò nomen, Iesus, quod est saluare, maximè manifestat. Ante Incarnationem Deus absconditus erat, modo verò factus homo Deus manifestus. Non ergo in circuncisione, quæ Deum abdit, Euangelista sententiam claudit, sed in nomine, quod illum patefacit,

Deus post Incarnationem videri vult

reficit, à petrè, que de non erat, cùm enim iam nostra sit indutus carne, illud omne, quod ipsum occultare valet, deu tat, & ab se abiicit.

25. Visiones sunt duæ illæ valde celebres; vna, qua Isaias Deum vidit in throno maiestatis inter Seraphinos, qui *alis suis velabant faciem eius*. Isai. 6 num. Altera, qua ipsum manifestè inter quatuor animalia videt Ioannes *Apocal. 4. num. 6.* Sed quare dum Seraphim se facie manifesta exhibent, velato vultu Deus apparet; dum verò videntur illi commutata effigie in animalium formæ, Deus patenter se manifestat? Venatus grauissimus Pater ita fatur: *Affectat olim latere Dei amor, & quasi verecundus tegebatur Seraphim alis.* Visio prima Incarnatione prior, secunda posterior; & quandiu nostra Deus non erat indutus carne, veluti verecundus tegebatur; at vbi factus est homo, ita de ipsa gloriatur humanitate, vt inter omnia videri, omniumque ad se oculos velit attrahere. Dum olim Angelus luctaretur cum Iacob, dixit ei: *Dimitte me, iam enim ascendit aurora*, Genes. 32. num. 26. Esto in sententia Patrum Græcorum Chrysostomi, & aliorum existimatium, Angelum illum fuisse Verbum Dei. Sed cur complexibus nocte tantùm se implicat, non verò manifesta die? D. Isidorus, & Carthusianus. Dimitte me, ait, instat iam aurora, tanquam corpore nondum assumpto, nollet clara die apparere: vt autem factus est homo statim se præbet in medio candelabrorum aureorum, *Apocal.* 1.

Isai. 6.

Venatus.

Genes. 32.

Carthus. Isidor.

QVÆSTIO VI.

Quare in Circuncisione Ioannis tot miracula, nulla verò in Christi legantur?

26. IN Ioannis Circuncisione nec locus, nec minister exprimitur, illam enim in quocumque loco, vel à parentibus, vel ab aliquo alio fieri propinquo viro, valde vsitatum erat. Hinc excitatur quæstio: Quare tot in Ioannis circuncisione interueniunt circunstantiæ, tot miracula fiunt; Elizabeth ab Spiritu sancto nomen Ioannis didicit; surdus, & mutus loquitur, ac prophetat, & omnes de puero dicunt, quod manus Domini sit in illo: in hac vero octaua die Christi nullum vidimus factum miraculum?

25. Respondeo primò. Ob Iesu nominis excellentiam, nulla enim necessaria fuere magnalia; in hoc namque nomine multa sunt maiora, quàm excogitari possunt. Secundò. Nulla inter Virginem, & Ioseph circa nomen imponendum, vt eis ab Angelo dictum fuerat, diuersitas erat, sed summa vanitas; in Præcursoris vero circuncisione multa contentio. nam pro Zachariæ appellatione instabant cognati, & vt res contra propriam sententiam sit accepta necesse est, vt miracula fiant; ac proinde nomen Ioannis, vt cognatis, atque vicinis aliter opinantibus esset plausibile, tot mirabilia expostulabat. Vitium est hominum, vt carpit D. Gregorius Nyssen. *orat. 1. de Christi resurrectione.* Quod propria verba certam demonstrationis rationem velint habere; ita vt nulli alij credant, quàm sententiæ suæ. Quis maiora vidit miracula, quàm Eua tot inter mirabilia creata, & tamen ex sua intentat discernere mente: An dictis Dei, qui dicebat, *non comedes*; an serpentis suasionibus, qui aiebat, *Comede*, quiescendum esset? Rupertus in cap. 3. Genes. *Inter hæc* (scilicet dicta Dei, & serpentis) *naturam ligni propriis sensibus diudicare voluit, vt sciret, cui potissimum, Deo videlicet, vel serpenti palmam concederet veritatis.*

Homo difficulter quæsitis contra propriam opinionem.

Greg. Nyss.

Rupert.

Tertiò Beatissima Virgo, & Ioseph optimè crediderant, & nouerant diuina reuelatione, qualiter puer esset vocandus: at amici, qui ad Ioannis venerant circuncisionem celebrandam, nec nota eis diuina erat reuelatio, nec ei credebant; & licet vbi fides diuina est firma, & reuelatio cognita, nulla sint necessaria miracula; maximè verò requiruntur, cùm credulitas est dubia, animus hæsitans, & diuinorum incognita manifestatio. A Deo in Regem Dauid eligitur, nullum tamen in eius confirmationem datur signum, 1. *Reg.* 16. Eligitur in ducem Gedeon, magna, vt omnis incredulita excludatur, prodigia fiunt, *Iudic. 6. num. 20. & 36. & 37.* Cur verò illic nullum, hîc verò tot miracula cumulantur? Rem attigit Abulensis *quæst.* 47. dum ita resoluit: *Causa tot signorum fuit magna dubitatio Gedeonis.* Et sis ex multis refert *c. 8. quæst.* 23. quod ipse postea inciderit in idololatriam. Bene ergo, vbi fides stabilis firmiter adhæret, nullum fit signum, vtpote minimè necessarium; vbi autem anceps, & parum constans, tot requiruntur? & multiplicantur: *Signa enim data sunt non fidelibus, sed infidelibus.* Cùm magnus ille Lusitaniæ Rex Alphonsus primus illam ante insignem victoriam, quam è quinque Maurorum Regibus reportauit, in Auriquio esset agro, in aëreque Christum vidisset Crucifixum, exclamauit. *Quid tu ad me Domine: Credenti enim fidem vis augere? Melius est, vt te videant infideles, & credant, quàm ego, qui à fonte baptismatis te Deum verum filium Virginis, & patris æterni agnoui, & agnosco.* Ita ille piissimus Rex.

27. *Firma fides miracula nõ requirit, aliter dubia.*

Abulensis.

Alphonsus Rex Lusitaniæ.

QVÆSTIO VII.

De magnitudine Circuncisionis Christi?

IN hoc admirabili opere nobilitata est Christi obedientia, doctrina, & amor. Obedientia Christi maximè resplenduit, dum vt præceptum Patris impleret, cruce pendens vitam profudit; at cum circunciditur, legi fit obnoxius, à qua erat exemptus. Et obedientia mandato adstricta, valde magna; ab illo vero libera, & tamen opera exequens, præclarissimo fulgore resplendet. Cum Deus loqueretur cum Isaia, ait illi: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Isai. c. 6. num. 8. Cur Deus non præcepit legationem, sed tantum proponit? Sine dubio, vt promptitudo Prophetæ sine vllo mandato clarescceret. D. Hieronymus ibi ita fatur. *Propterea autem non dicit Dominus, quem ire præcipiat, sed proponit audientibus optionem, vt voluntas præmium insequatur.* 27.

Isai. 6.

Hieron.

Doctrina nobilitatur, dum manus, & lingua cohærent: Dominus non solum præcepti, sed etiam supererogationis opera docturus erat; ideo non solum exequitur in Cruce pendens Patris mandatum, verum etiam dum absque vlla obligatione circunciditur, opera supererogationis exhibet. D. Gregorius *in Ezechiel. cap. 40.* ita ait: *Doctor,* 28.

Doctor resplendeat in opere.

Gregor.

Doctor, quod docendo loquitur, hoc vigilanter operatur; verbis ergo suis semetipsum conueniat: vbi itaque se conspicit, opere implere, quod dicit, ibi auditores admoneat, eorumque animos ad studium bonæ operationis accingat.

29. *Amor illustrior in liberalitate.* Amor nobilitatur. Christi dilectio, dum in cruce pendens pro nobis vitam profudit, magna fuit: at hæc in Circuncisione multo videtur maior, cùm non ex præcepto, sed ex gratuita suum dat sanguinem liberalitate. Et quis ignorat, quod amor in opere liberalitatis illustrior, quàm obligationis appareat? Deinde in Cruce se in hominem sustinuit delinquentem, scilicet Cæsarem reputari, & hac de causa Iudæi clamarunt, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis enim, qui se Regem facit, contradicit Cæsari*, Ioan. 19. n. 12. At in eo, quod circunciditur, se peccatorem in Deum æstimari patitur: cicatrix illa peccati signum erat; sed multò grauius est crimen in Deum, quàm in homines: igitur multo maior resplenduit amor in sufferendo notam illam in hominum opinione. (Ioan. 19.) *Maius est in Deum peccatum, quàm in homines.*

30. Genes. 15. *Dixit Deus Abrahamo scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient seruituti eos, & affligent quadringentis annis*, Genes. 15. n. 13. Audiens Abrahamus crudelem adeo, & diuturnam, per tot annorum secula filiorum captiuitatem, tacet, & nec verbum loquitur; at vbi Dominus ei indicauit, peccatum Sodomorum aggrauatum esse nimis, magnumque in eos parari supplicium, statim pro eis orans multipliciter verba facit, *Genes.* 18. *num.* 20. *&* 21. Cur Sanctus senex auditas filiorum calamitates veluti contemnens ora premit, & pro aliorum miseriis tam vehementer aperit? Cardinalis Cusan. lib. 11. excitat. *Plus, ait, pro alienis, quam pro filiis loquitur.* Tacet ad filiorum captiuitatem, in homines enim, ac filios suos tyrannis erat exercita; pro Sodomorum autem miseria orat, audiuerat namque in Deum esse peccatum, & ideo viscera eius vehementiùs sunt commota. (Card. Cusan.)

31. Iob. 41. Postquam illi ad Iob amici sunt locuti; *Dixit Deus Eliphaz: non estis locuti rectum coram me, sicut seruus meus Iob*, cap. 42, num. 7, & statim. *Ite ad seruum meum Iob, ipse orabit pro vobis, & faciem eius suspiciam.* Deinde verò ait Deus per Ezechielem. *Terra, cùm peccauerit mihi, extendam manum meam super eam*, Ezechiel. 14. n. 13. & postea. *Si fuerint tres viri isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, viuo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt.* Sed quare illic oratione Iob interueniente peccatum remittitur, hîc verò minimè? D. Cyprianus in Epistola ad Donatum. *Tale est peccatum in Deum*, ait Eliphaz, & amicorum peccatum in hominem erat, nempe Iob; delicta verò, quorum per Ezechielem mentio fit, idololatria, aliaque in Deum; & illa hac de causa iusti oratione condonabantur, hæc verò, vtpote grauiora, minimè. (Ezech. 14.) (Cyprian.)

Lucæ 2. *n.* 21. Vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur.

VERSIONES.

Aliqua Græca exemplaria habent. Et vocatum est nomen eius Iesus.

Syriacus. Priusquam conceptus fuisset.

Arias. Ante concepi eum in vtero.

EXPOSITIO.

IRCVNCISIO die fiebat octaua; post ipsam nomen imponebatur, quod obseruauit Christus Dominus, vt notat Beda, & ait: *Sed quod eodem die suæ circuncisionis nomen accepit, ad imitationem priscæ obseruationis fecit.* Haymon; *Quod Dominus Iesus*, ait, *in die circuncisionis suæ augmentum promeruit, ad imitationem priscorum hominum factum. Abraham namque in die suæ Circuncisionis nominis augmentum promeruit*, Genes. 17. Ex quo duo nota. Primum, quod Christus Dominus maiorum est vestigia secutus. Secundùm, quod cùm signaculo fidei augmentum suscipiebatur Iesus, hoc est, sanctissimum nomen eius, & idem est, ac Saluator. De quo Expositores multa circa Hebraicam literam, quæ apud ipsos vide, sicut & mysterium literarum in Beda. Et ita Circuncisio humanitatem, Iesus diuinitatem demonstrat, vt ex ipso nomine, ait D. Bonauentura. *Accipias, quod non ex necessitate circuncisus est*, Textus, *Et vocatum est.* Indicat Euangelista, quod nomen ipsum, non humano consilio, sed diuino nutu, reuelationèque à Deo accepta per Angelum indicata impositum fuerit. 32. (Beda.) (Haymon.) (Genes. 17.) (*Cum side augmentum.*) (Bonauent.)

QVÆSTIO VIII.

Quare dicatur Iesus, cum prædictum sit, Emanuelem esse vocandum?

ESAIAS cap. 7. num. 14. ait de Christo Domino: *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Quomodo ergo in historia dicitur *Iesus*, hæc enim duo nomina, Iesus, & Emmanuel, diuersa sunt? Hanc nobis Iudæi opposuerunt obiectionem, vt testatur Theophylactus, & Pagninus, vt meminit D. Iustinus *in quæstionibus Gentium, quæst.* 135. & Hæretici, vt refert Tertullianus *lib.* 3. *contra Marcionem.* Sed in quæstione nulla potest esse dubitatio, vt notat D. Iustinus *citatus*; quia ille idem, qui appellatur Iesus, est etiam Emmanuel, vt nobis expressit Matthæus *cap.* 1. *num.* 23. Solùm ergo quantum ad sonum vocis quæstio est. 33. (Isai. 7.) (Theophyl.) (Pagninus.) (Tertullian.)

Ad quæstionem igitur respondet primò D. Iustinus allegans, quod Saluator noster multa sortitur nomina, scilicet Emmanuel, Iesus, communiter tamen solum dicitur Christus: *Quia, ait, in Christi nomine omnes eius appellationes comprehensas, & contentas habemus, etiamsi non omnibus semper vsi fuimus.* Secundò. D. Thomas. *Iesus Saluator interpretatur, quod idem est, quod Emmanuel, nobiscum Deus, Deus enim quatuor modis nobiscum est, per assumptionem naturæ humanæ, per naturæ conformitatem in omnibus similis, per conuersationem corporalem, & spiritualem, Ecce ego vobiscum sum.* Vbi quæstionem soluit ex significatione ipsius nominis, quasi vnum, idem sit, ac alterum. 34. (Iustinus.) (D. Thom.)

Tertiò. D. Paschasius *lib.* 2. *in Matth.* ita ait: *Nam in eo, quod Angelus, Iesum, eum nominat, Saluatorem eorum, qui perierant, aptius recensignat. Quod verò Propheta eum Emmanuel appellat, insinuat,* 35. (Paschas.)

sinuat, quia ipse, quemadmodum est pollicitus, cùm his, quos semel seruauerit, quotidie sanando, ac adiuuando perseuerat. Et satis pulchrè, ac si dicat: Iesus dicitur, quia salutem causat: Emmanuel, dum nobiscum est; ipsamque datam conseruat vitam, eam largiendo, ac omne bonum communicando, ad ipsum enim remedium, & beneficium dare, ac sustentare, spectat. Vide suprà *in hoc cap. num.* 11. *&* 12.

Ad idem pertinet dare, & conseruare.

36. Quartò Vera, & germana expositio; Isaiam prædicere, non eius proprium ex impositione nomen Emmanuel vocandum, sed appellatiuum tantùm, illiusque naturæ indicatiuum, scilicet Deum esse, & hominem; significat ergo Emmanuel, non qualiter esset vocandus, sed qualiter in natura sua futurus erat. Ita D. Cyrillus Alexandrinus in pap. 7. Isaiæ, *Vocabis nomen eius Emmanuel, hoc est, confiteberis, Deum in humana forma apparuisse. Quum enim apparuit secundum nos vnigenitus Deus sermo, tunc vnus nobiscum factus est.* Nostram interpretationem tradunt D. Chrysostomus *homil. 5. in Matth.* Theophylactus, Euthymius. Quod optimè confirmat D. Chrysostomus *cit.* ex communi phrasi Scripturæ; solet enim rem aliquam appellare non tam ratione proprij nominis, quàm propriæ significationis, & effectuum, quos producit. Isai. 8. num. 1. *Voca nomen eius, Accelera, spolia detrahe, festina prædari.* Vbi dicitur, voca nomen eius, scilicet Christum; accelera, &c. Ex proprio tamen nomine non sic dicendus erat, sed ex iis, quæ in mundo ab eo erant optanda.

Cyr. Alex. Chrys. Theoph. Euthym. Isa. 8.

QVÆSTIO IX.

Quare potius Iesus, quàm Emmanuel vocetur?

37. EX superiori alia iam oritur quæstio: Cur Dominus non appelletur Emmanuel? Optimum enim est nomen illud, quod rei naturam indicat, vt notant. D. Augustinus, Chrysostomus, & alij ad 1. Genes. num. 29. *Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animantia.* Vnde ait *ibi* Rupertus. *Singulorum considerauit naturas, & ex qualitatibus diuersis, diuersa formauit vocabula.* Atqui Emmanuel significat naturam, humanam, & diuinam in Christo Domino: ergo hoc erat illi nomen valde conueniens.

August. Chrysost. Genes. 1. 2. Rupert.

38. Dicendum tamen, quod nomen *Iesus*, multo maiorem importabat proportionem. Et in primis Iesus diuinam etiam, & humanam significat naturam. licèt diuersum importet modum à nomine Emmanuelis, quod de formali naturam dicit diuinam, & humanam connotat; at Iesus è contra, de formali dicit humanam, & connotat diuinam, de quo latè Fonseca 5. *Met. cap. 8. sect. 5. quæst. 7.* Vasquius *tom. 1. ad 3. part. disp. 67. cap. 5.* Suarius *tom 1. ad 3. part. quæst. 16. art. 2.*

Fonseca. Vasquius. Suarius.

39. Secundò. Antiqui Patres filiis solebant imponere nomina ab eo, quod sæpe in memoriam reuocandum erat, vt notant Lyppoman. *in cap. 2. Exod.* Eusebius Cæsar. *lib. 11. de præpar. cap. 4.* Et pares exemplo Ioseph, *Genes. 41. num. 51. & 52. Exod. 2. num. 21.* Vt quoties nomen filij audirent, toties diuinum recordarentur beneficium. Meritò ergo dicitur Iesus, & non Emmanuel. *Emmanuel* significat naturæ excellentiam, Iesus Redemptoris officium indicat, quod vitam dare pro suis constringebatur; potiùs verò obligatio muneris debet ante oculos obseruari, quam dignitas personæ, ideoque vt illa semper fixa esset in mente, insculpta est in nomine. Vide *lib. 1. cap. 1. num. 21. & cap. 6. num. 5.*

Lippom. Eusebius. *Obligatio muneris personæ dignitati præferenda.*

40. Tertiò. Emmanuel nomen est dignitatem significans, quod à Patre hæreditatio iure habet acceptum; Iesus verò nomen meriti, dicens, quod propriis factis comparauit: & magni animi est, meritum pluris, quàm dignitatem facere; plus gloriari de his, quæ operibus, quàm de illis, quæ à natura conceduntur. Vide *lib. 1. c. 1. n. 117. & cap. 2. num. 8. & 111. & cap. 5. num. 72.*

Plus æstimandum meritum, quàm dignitas.

41. Quartò. Ait D. Gregentius in sua disp. *Iesus miserendi pignus nomine portat.* Alia nomina, vt Emmanuel, Deus fortis, Omnipotens, vindictam, & supplicium clamant, cùm peccata in tantum Dominum sint commissa; at Iesus, vtpote nomen Saluatoris, compassionem exquirit, atque clementiam: ideoque vocatur hoc nomine, & primum in Euangelio ei datur ante omnia alia, quibus est appellatus, vt Messias, Rex Israël, filius Dauid, filius Dei, & hoc sanctissimo Iesus nomine annus inchoatur, vt si ad Dei tribunal diuinam iustitiam prouocantia accesserint peccata, priùs hoc sanctissimum perueniat nomen, Patris erga nos misericordiam occupans.

Gregent. *Iesus solicitat misericordiam.*

42. Quæret aliquis satis curiosè: Quare Crucis titulus super caput Christi est affixus, & non è manibus potiùs, vel pedibus pendebat, vt faciliùs legi posset ab omnibus? Diuina est ordinatum prouidentia; nam si blasphemiæ, atque in Christum iniuriæ diuinam excitantes iram ad cælum penetrarent, sanctissimum nomen ipsum æternam impetrans misericordiam priùs euolaret. Præcepit Deus Moysi, vt in sacerdotali ornatu summi Sacerdotis in pectore essent insculpta nomina filiorum Israël. *Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali iudicij super pectus suum,* Exod. 28. num, 29. Ei statim subditur. *Facies & laminam de auro purissimo, in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino; ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram, imminens fronti Pontificis;* & statim dicitur, *Erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit eis Dominus.* Ibidem *num.* 38. Sed cur sanctissimum nomen Dei Iehoua ponitur super caput, nomina verò filiorū Israël in pectore? Cur non potiùs ipsum sanctissimum Dei nomen inter alia, tamquam in eorum medio describitur, vt inde misericordia in omnes filios Israël diffundatur, vt dicebat Deus per Zachariam: *Reuersus sum ad Sion, & habitabo in medio Hierusalem,* Zachar. 8. n. 3. Illud nomen ponebatur super caput in signum gratiæ, & misericordiæ, vt notant D. Hieronymus, & Beda, & ideo dicitur in textu, *Vt placatus sit eis Dominus.* Scribantur filij Israël in pectore, vt si ipsi pro suis peccatis, ac iniquitatibus diuinam iram, ac iustitiam prouocauerint, priùs è capite Sacerdotis sanctissimum Dei nomen accedat, misericordiam, ac beneuolentiam impetrans. Illa nocte, qua Moyses cum filiis Israël egrediebatur de Ægypto, præcepit eis Deus vt sacrificarent, ac comederent agnum Paschalem; *Et edent carnes nocte illa assas igni, & azimos panes cum lactucis agrestibus,* Exod. 12. n. 8. Valde mirum est, quod nocte illa, in qua maximis negotiis implicati erant filij Israël,

Iesus nomen præoccupat misericordiã. Exod. 28. *Dei misericordia præoccupat iustitiam.* Zach. 8. Hieron. Beda. Exod. 12.

Israël, vt vnusquisque asportaret secum quæ ad se pertinebant, tantum peragere sacrificium eis mandatur, cur non potiùs in deserto post transitum maris rubri, quando essent quieto, & placato animo. Altum consilium diuinæ prouidentiæ hîc emicuit, vt misericordia præoccuparet iudicium; nam si eorum peccata in deserto diffidentiæ murmurationes, concupiscentiæ, luxuriæ, ac abominationes ad cælum clamarent, vt diuinam iustitiam prouocauerint, priùs tantum Sacramentum ipsius agni paschalis, in quo maxima mysteria adumbrabantur, præoccupatum erga homines haberet diuinam misericordiam. D. Ambrosius,
Ambros. *Ille agnus*, inquit, *patrum populum liberauit, ille agnus vocauit ad libertatem, ille agnus maris profunda solidauit, vt Ægyptum transire possemus.* Per illum typicum agnum in initio itineris ad omnes difficultates vincendas præparati sunt.

QVÆSTIO X.

Quomodo Iesus sit nomen nouum?

44. Isai. 62. VI. o quæstioni occasionem nobis ministrat vaticinium Isaiæ 62. num. 2. *Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit.* Et nulla est quæstio in communi sententia
Athan. Chrysost. Hieron. D. Thom. Patrum, D. Athanasij *in disput. contra Arrium coram Probo in Symbol.* D. Chrysostomi *homil. 19. in Ioan.* D. Hieronymi, D. Thomæ, & aliorum *ad locum Isaiæ*; qui communiter exponunt illum de Ecclesia Catholica, quæ non Sion, vel Hierusalem, sed Ecclesia dicitur, eiusque filij, non Israëlitæ, sed Christiani appellantur. Quod confirmant
Apocal. 2. ex Apocal. 2. num. 17. *In calculo nomen nouum scriptum.*

44. Cyril. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 5. de Trinitate. Vaticinium intelligit hoc de nomine *Iesu*, & *lib. 11. Thesaur. cap. 14.* de nomine *Emmanuelis.* Sed quomodo *Iesus* nomen nouum, cùm eo nomine in Scriptura multi reperiantur vocati, 1. *Esdræ 3. num. 2. & 9. & cap. 5. num. 2 & 1. Paral. 24.*
Galatin. Pagnin. Respondent Galatinus *lib. 3. cap. 20.* Pagninus *in Interpret. nom. Hebr.* negando; nam alia nomina significabant *saluauit*; at nomen Iesus *Saluatorem* dicit; & ita secundùm radicem Hebraicam diuersum est. Et hæc sententia probabilis, quia illi viri duo in lingua Hebræa doctissimi eam tenent: tamen quia multi sunt viri docti, qui contendunt, aliquos in veteri testamento nomine
Barradas. Maldon. *Iesu*, fuisse appellatos, vt Barradas *tom. 1. lib. 9. c. 3. §. Verùm quæ.* Maldonatus *in cap. 1. Matth. n. 21.* ideo in hac sententia etiam soluenda est difficultas.

45. Cyrill. Respondeo primò, *Iesus* dicitur nomen nouum. D. Cyrillus citatus *lib. 5 de Trinit.* ait: *Nomen nouum Verbo diuino est Iesus, concurrens cum carnis natiuitate: Propheticum oraculum iterum adstipulatur.* Ac proinde *Iesus* est nomen nouum filio Dei, qui enim ab æterno dicebatur Deus, Sapientia, Verbum, modò ratione humanæ natiuitatis dicitur *Iesus*, & inter illa omnia præstantissima hoc nomine vocari maximè delectat. Secundò. Quia non casu, sed alto Dei consilio, *Iesus*, appellatur: *Quod os Domini nominabit.* Meritò nomen nouum, quod ob suam sanctitatem à purissimo solùm potest Dei ore nominari Tertiò. Nomen nouum per respectum ad ea, quæ ex ore Dei data sunt: Deus imposuit nomen Abraham, Saræ, Iacob, inter hæc, Iesus, nomen nouum est; nullus enim illorum tale à Deo accepit nomen.

Quartò. Meritò dicitur nouum, quia licet aliqui hoc nomine sint vocati, fuit hoc tamquam 46.
in vmbra, & figura, atque quoad aliquem particularem effectum temporalem: at noster Dominus simpliciter, & absolutè est in realitate Saluator, omnemque vitam, ac in omni genere redemptionem ipse causat. D. Dionysius Carthusianus, Carthus.
Nouum ad significandam liberationem perfectam, & completam. Et D. Bernardus, *serm. 1. de Circuncisione*, ita ait: *Neque enim ad instar priorum meus iste Iesus nomen vacuum, aut inane portat.* Bernard.
Et quanta hoc nomen in Christo sit plenitudine, quot in eo reluceant mirabilia, & contineantur magnitudines, solus æternus Pater agnoscere, ac comprehendere valet. *Solus Deus Iesus nomen comprehendit.*

Apparuit Angelus Domini Ioseph, & dixit ei 47.
filium nasciturum ex Virgine. *Vocabis nomen eius Iesus, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*, Matth. 1. n. 21. Quando verò idemmet Angelus Zachariæ annuntiat filium suum, Matth. 1.
solùm ait: *Vocabis nomen eius Ioannem*, Luc. 1. num. 13. Quare nomen Iesu, non tantùm de cælo affert, verùm etiam interpretationem adhibet? Luc. 1.
Ipse enim saluum faciet: &c. Nomini verò Ioannis nihil eorum præstitit, sed eius nobis committit intelligentiam? In Iesu tot mysteria, totque mirabilia sunt contenta, vt solus Angelus à Deo missus de illis nos instruere possit. D. Chrysostomus homil. 4. in Matth. *Propterea*, ait, *nomen eius de cælo Angelum detulisse Euangelista memorauit, vt hinc quoque ostenderet, illum mirabilem esse partum, quo eius nomen ad Ioseph, & per Angelum, & à Deo missum doceret: nam & ipsum vocabulum non inaniter positum est, quod certè mille continet thesauros bonorum. Propter quod & illud etiam Angelus interpretatur.* Expende vltima verba, solus enim Angelus tantum nomen valet interpretari. *Soli Angeli Iesus nomen possunt interpretari.* Chrysost.

Sancti Angeli in Christo Domino humanitatem videntes diuinitatem inter se quærunt, vt explicant D. Basilius, Theodoretus, & D. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. Thesaur. cap. 2. *Quis est iste Rex gloriæ?* Psalm. 23. num. 8. *Quis est iste, qui venit de Edom?* Isai. 63. num. 1. Sed Angeli Christum Dominum nesciunt? eius nomen ignorant? Nonne est inter eos Gabriel, qui nomen eius, Iesum, Virgini, ac Ioseph prædixit? Quomodo ergo interrogant: *Quis est iste?* Cùm Gabriel, eiusque socij hîc interrogant, tamquam cælestes spiritus loquuntur; dum verò Gabriel eius parentibus nomen annuntiauit, erat missus à Deo, Deique personam agebat: magnitudines, & mirabilia nominis Iesu, adeo superexcellunt, vt nec capi possint, nec penetrari ab Angelis, prout cælestes spiritus, ac creaturæ sunt, sed tantummodo cùm à Deo missi eius personam repræsentant. Vidit Ioannes Christum. *Et vocabatur verax, ac fidelis*; & in vestitu eius scriptum videbatur, *Rex regum, Dominus dominantium*; & in capite, *Habebat nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse*, Apocal. 19. num. 12. Quod nomen, vt iam dixi ex Cardinali Hugone, erat Iesus. Alia nomina clara voce pronuntiabantur, atque manifestè legebantur, videlicet, quod esset verax, fidelis, Rex regum; at nomen *Iesus*, nemo nouit, nisi ipse? Meritò sanè; mirabilia, ac mysteriorum 48. Basil. Theod. Cyrillus. Psalm. 23. Isai. 63. *Solus Deus cognoscit magnitudinem nominis Iesu.* Apoc. 19. Hugo.

thesauros

thesauros in Iesu contentos, Solus Dei Spiritus penetrat, atque cognoscit.

QVÆSTIO XI.

Quare nomen Iesus *ab Isaia non nominetur inter cætera?*

49. Isai.9. Bernard. In nomine Iesu omnia continentur bona.

ISAIAS c.9. n.6. ait: *Et vocabitur nomen eius, Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis* D Bernard ser. 1. de Circuncisione. *Magna quidem nomina*, ait, *sed vbi est nomen, quod est super omne nomen, nomen Iesu, in quo omne genu flectitur? Fortè in his omnibus vnũ illud inuenies.* Omnia alia in hoc nomen Iesu, tanquam in compendio continentur. Sed hoc latius est explicãdum cum S Bernardo *citato loco.*

50. Bernard. D Thom. Nomen Iesu admirabile. Marc.vlt.

Est ergo nomen Iesu, admirabile, ait S Bernard: *quia operatur mirabilia nostræ salutis.* D. Thomas ser.2. de Circuncisione: *Est*, ait, *nomen Iesus admirabile, quia in virtute eius omnia creantur, dæmones fugantur, & omnes languores curantur*, Marc. vlt. n.17. *Ergo est admirabile. Cur quæris nomen meum, quod est ineffabile*, Gen. 32. n.29. ita D. Thom. seu, vt legit Lyppoman *Cur quæris nomen meum, quod est mirabile.* Quod est nomen tuum mirabile, & ineffabile, iuxta D. Thomam? *Est nomen Iesus.*

Lyppom.

51. Iesu nomen consiliarius.

Nomen Iesus, consiliarium se exhibet, ait D. Bernard scilicet: *In electione pœnitentiæ, & vitæ ordinatione: ne fortè sit nobis absque scientia zelus, & voluntati bona prudentia desit.* Dum bonus ille latro in cruce simul cum Christo pendens, in eo Diuinitatem, in se ipso autem peccata cognouit, ideo dixit: *Nos quidem iustè digna factis recipimus.* Sed quis eum illuminauit, eique Consiliarius fuit, atque in tam altam pœnitentiam adduxit? Absque dubio nomen Iesus, exaratum in titulo: quapropter vt hoc notaret Euangelista, vtramque coniunxit historiam. *Erat autem*, ait, *superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis*, &c. *Vnus autem de his, qui pendebant, latronibus*; & prosequitur illius conuersionem narrando. Arnold. Carnotens *ser.7 de verbis Domini*, ait: *Licet tam insignem titulum deleri perfidia Iudæorum clamosè expectaret; obtinere nullo modo praualuit. Iam ad hanc scripturam pertinebat latro crucifixus, & eum intra se illa litera colligebant.* Latronem illa literarum efficacia ad cælestem traxit beatitudinem.

Luc 23. Arnol Carn.

52. Iesus dat fortitudinem.

Est nomen Iesus, fortis, ait, S. Bernard. *quo experimur impugnare impugnantes nós, ne ab iisdem rursum concupiscentiis superemur, & fiant nouissima nostra peiora prioribus.* Dixit Moyses Iosue, cùm pugnandum esset contra Amalechitas: *Elige tibi viros, & egressus pugna contra Amalech.* Exod. 17. n.9. Sed cur Moyses præstantissimus dux viros non vocat, in quibus nouerat esse potentiam, & fortitudinem, sed tantùm hoc Iosue præcipit? Origenes *homil.11. in Exod.* ita ait: *Vsque ad hunc locum beati nominis Iesu, nusquam facta est mentio; hic primum vocabuli huius splendor effulsit: hic primum vocauit Moyses Iesum, & dixit ei: Elige tibi viros. Non poterat Moyses eligere, sed Iesus solus est, qui potest potentes viros eligere, ipse est potentium princeps, qui confligit cum Amalech.* Et *homil.1. in Iosue*, ait: *Tanti nominis auspicio confidebat.* Solum enim in nomine Iesu fortitudo, &

Exod 17. Origen.

victoria acquiri potest; ipse est, qui impugnat impugnantes nos. Quando cum suo exercitu Pharao demersus est in mare, cecinit Moyses canticum, & ait. *Dominus quasi vir pugnator, Omnipotens nomen eius*, Exod.16. n.1. Sed quodnam est nomen Dei Omnipotens? erat Iehoua, in quo figurabatur nomen Iesu, quod à Moyse inuocabatur, ita tenet Christopol. Episcopus. *Notanter*, ait, *Dicitur Omnipotens nomen eius, quod Iesus, quod est nomen Dei, est nomen omnipotentiæ, & summæ sapientiæ, & iustitiæ, & misericordiæ, in cuius virtute, & ad cuius inuocationem, Moyses fecit omnia miracula, & ideo dicit quod nomen Dei est Omnipotens, quod est Iesus, quia proiecit primò currus Pharaonis, & exercitum eius in mare.*

Nomen Iesu nomen omnipotentiæ. Exod.16. Chrystopol.

53. Nomen Iesus dat vitam. Ezech 37.

Est nomen Iesus, ait D. Bernardus, *Pater futuri sæculi, per eum scilicet in immortalitatem resurgemus.* Ezech. 37. n.1. dicitur: *Spiritus Domini dimisit me in mediò campi, qui erat plenus ossibus. Et circunduxit me per ea in gyro; erant autem multa validè super faciem campi, siccaque vehementer. Et dixit ad me, Fili hominis, putas ne viuent ossa ista?* Sed cur vt mortui illi in vitam resurgant, filius hominis dicitur? Cur alio nomine non appellatur Propheta? Immo inter omnes Vates ipse frequentissimè hanc accipit vocem, *fili hominis.* In vitam æternam erant illa ossa reuocanda, ideo vox illa; *fili hominis*, profertur, quæ Iesum figurabat, qui simpliciter filius hominis dicitur. In virtute illius vocis, & nominis in æternam felicitatem fit resurrectio. D. Iustinus Martyr *quæst.45.* ait: *Quoniam ab Ezechiele per visum scribenda erat mortuorum resurrectio, quæ futura est re ipsa vi filij hominis, ex illo quo scriptum est: Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij hominis: sic Ezechiel filij hominis nomen accipit, & visione mortuos vi nominis excitat.* Expende vltima verba. De morte Moysis dicitur: *Fleueruntque eum filij Israël*, Deut. 34. num.8. De morte dulcis Iosue nihil tale scriptum reperitur. Cuius rei rationem innuit D. Hieronymus lib.1. in Iouinianum. *Moyses moriens plangitur à populo Israël: Iesus autem, quasi victurus, non plangitur.* Dux iste nominis Iesu vmbram portabat, mors illius non sentitur, ac proinde eum lachrymis populus non prosequitur, tanquam si eum mors non caperet.

Iustin. Deut.34. Hieron.

54. Iesus dat pacem.

Est nomen Iesus, princeps pacis, *reconcilians nos Deo*, vt ait Diuus Bernardus. Cùm Christus Crucifixus mundum Æterno Parenti esset reconcilians, in titulo super caput nomen Iesus, scribitur, vt præsentia tanti nominis in Deum, & hominem pax ipsa fieret. Omnia enim illa nomina continentur in Iesu, & ideo dicitur, *Vnguentum effusum* nam sicut hoc ex pluribus fit aromatibus, ac odoriferis speciebus, illaque omnia virtualiter continet; ita etiam, Iesu nomen per respectum ad alia.

QVÆSTIO XII.

Quare dicatur, vocatum est nomen eius?

55. Bernard.

RESPONDET primò. D Bernardus serm. 1. de Circuncisione. *Vocatum*, ait, *non impositum, nempe hoc ei nomen est ab æterno, à natura*

X propria

propria habet, *vt sit Saluator, innatum est ei hoc nomen, non inditum ab humana, vel Angelica creatura.* Hoc quod est saluare ingenitum est à natura filio Dei, & ideo nomen hoc non dicitur impositum, sed vocatum. Secundò. Dicitur *Iesus*, quia

D.Thom. ipse per antonomasiam est Saluator. D. Thomas expendit cur Doctor Gentium de se ait ad Rom.

Rom.1. 1. *Paulus seruus Iesus Christi vocatus Apostolus: ad designandam, ait excellentiam, vt sicut Vrbs antonomasticè vocatur ipsa Roma, ita Apostolus vocatur Paulus.*

56. Tertiò. Vocatum est nomen eius; at in Cruce datum est illi hoc nomen: *Donauit illi nomen*, ait

Philipp.2. Paulus ad Philip. 2. num. 9. *Iesus* idem valet, ac Saluator. Christus in Cruce nostram operatus est salutem: ibi ergo nomen ei datur, hìc verò ante in Circuncisione veluti creditur ex meritis soluendis. Cùm Christus Dominus suos vocauit

Luc.6. operarios, ait Lucas 6. num. 13. *Elegit duodecim, quos & Apostolos nominauit*: quia nondum illius honoris culmen per merita erant assecuti; ac postea, dum magnis effulsere factis, de eis Paulus

1Cor.12. inquit 1. Cor. 12. *Dedit Deus in Ecclesia Apostolos*; quia dignitas iam ex bonis operibus propria erat. Et hac de causa fortasse Paulus in Epistola

Rom.1. ad Rom. 1. num. 1. de se inquit: *Vocatus Apostolus*; quia nondum eis prædicauerat: ad Ephesios verò, & Galatas, quos in fide iam instruxerat, dicitur, *Paulus Apostolus*.

QVÆSTIO XIII.

Quare Iesu nomen vocatum sit priùs ab Angelo, quàm ab homine.

57. RESPONDET primò Origenes homilia

Origenes. 14 in Lucam. *Vocabulum Iesus, ait, gloriosum, omni adoratu, cultùque dignum, non debuit à parentibus, aut alio homine appellari, neque ab eis afferri in mundum, sed ab excellentiori quadam, maiorique natura.* Tantum nomen primò debuit proferri, ac promulgari à natura dotibus, ac qualitate præstantiori. Secundò respondet, Diuus Bernardus serm. 1. de Circuncisione. *Idem quippe*, scilicet Christus, ait, *& Angeli Saluator, & hominis; sed hominis ab Incarnatione, Angeli ab initio creaturæ.* Multa sunt Angelis, & hominibus com-

Primus in beneficio, primus in gratificatione. municata beneficia à Christo Domino. Hæc Angeli à primo suæ creationis instanti obtinuerunt; homines verò ab ipsa in carne passibili determinata Incarnatione habuere, vt satis est probabilis sententia D. Thomæ: cur ergo in ipsis donis accipiendis Angeli primi fuerint, merito etiam veluti gratias agentes ipsum Iesu nomen acclamantes, primi sunt.

58. Tertiò. Idem D. Bernardus *sermone 1. de Cir-*

Bernard. *cuncisione*, aliam innuit rationem. *Et ab eis, qui oris sunt, ait, & ab eo qui intus est, habere oportet testimonium bonum.* Ac si dicat, quod nominis Iesu magnitudo in eo maximè apparet, quod domesticos, Mariam, scilicet, & Iosephum, ac extraneos quoque, nempe Angelos, simul adiungat, atque illis omnibus fit plausibilis, cùm ab vniuersis summa reuerentia, Iesus dicatur. Quartò apertè de Angelico dicto circa imponendum Iesu nomen mentio fit, vt reddatur manifestum, quod omnia de Christo ab Angelo prædicta sunt:

sed quare cùm dicitur filius Dauidis, Saluator Filius Dei, non specificatur: sicut dictum est ab Angelo, vt in nomine Iesu inuenitur? Ea nunc mihi est ratio, quia in eo quod Iesus appellatur, omnia magnalia de Christo ab Angelo dicta verificantur, quæ in nullo alio fortasse tam manifestè exprimebantur. *Omnia magnalia in nomine.*

Quintò, Refertur primò eius nomen ad Angelum, qui ante conceptionem nomen Iesu pronuntiauit, de hoc enim Angelus, ait textus, missus à Deo: tanti namque nominis magnitudinem solus Angelus à Deo missus valuit primò prænuntiare, hominesque docere; hoc tantum nomen dicere videtur valde proportionatum cum Angelico ore, vt dixi in prima ratione. Narrat Matth. n. 18. & ait, *Christi generatio sic erat.* Et statim introducit Angelum cum Ioseph loquentem, & dicentem ei, *Pariet*, scilicet vxor tua, *filium, & vocabis nomen eius, Iesum.* Cur sacer Euangelista vtrobique idem nomen non assumit, si ipsum asserit ab Angelo vocari Iesum; cur non dicit se scribere generationem Iesu, sed tantùm ait, *Christi generatio sic erat.* D. Paschasius *lib. 1 in Matth.* iam datus, *Christi nomen solum sine additamento, Iesu, hìc posuisse creditur, vt nomen Iesu, quod substantialiter illi inerat, Angelo dicendum reseruaret.* Tantum nomen Euangelista ex se non audet proferre, sed illud Angelo pronuntiandum relinquit, ac vt ex eius ore scribatur, & ideo vt historia narrat, non ait Euangelista, Iesus generatio sic erat, sed tantùm Christi generatio. Euangelista ob sui humilitatem tantum nomen ex se non audet pronuntiare; nouerat enim excellentiam nominis, quod solum ab ore magno poterat proferri. Ait Angelus Virgini. *Vocabis nomen eius, Iesus, hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur*, Luc. 1. n. 32. Sicut etiam idem Angelus dixit Ioseph, *Vocabis nomen eius Iesum*, Matth. 1. n. 20. Sed cur Angelus ait, quod Christus Dominus vocabitur filius Dei, scilicet ab omnibus, vt est vera expositio (vt *ibi* dixi) At verò quando ad nomen Iesum deuenit, ait, Vocabis, tu scilicet ô Virgo, vocabis tu scilicet Ioseph, nomen eius Iesum; cur nomine Filij Dei vocabitur ab omnibus, ab omni populo, ab omni natione; at verò nomine Iesus dicatur à Virgine, ac à Ioseph? Nomen filij Dei dicatur ab omnibus, fit per omnium ora, at veo sanctissimum nomen Iesum, solum capit purissimum os Virginis, & Ioseph. Rupertus lib. 1. de operibus Spiritus sancti, c. 10. *Paulo ante, ait, vocabis nomen eius Iesum, hic autem vocabitur Filius Dei: illic, vocabis, hìc autem vocabitur, dixit, & ad beatum Ioseph, vocabis nomen eius Iesum. Etenim nomine Iesu, quo plures æquiuocabantur, liberè ab ipsa, vel à Ioseph vocari potuit: filius autem Dei, siue filius Altissimi vt vocaretur, reseruatum erat prædicationi Euangelicæ.* In huius rei confirmationem nota sæpe Christum dici à Pilato Regem, scilicet Messiam, *Ioan. 19.* nunquam vero ipsius ore nomen Iesum, pronuntiatum, vt expendi *lib. 1. cap. 8. n. 27.* Hoc enim nomen non à quolibet ore, sed solùm à purissimo valet dici. Ab Hebræis Deus multis nominibus vocabatur, vt Adonai, vel Elohim, at sanctissimum nomen Iehoua solum poterat proferri à Summo Sacerdote, dum populum in templo benedicebat, vt tradunt D. Hieronymus *Epistola 136. ad Marcellum.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. 4. de Theologia.* Eusebius Cæsar. *lib. 11. de præparat. cap. 8.*

Margin notes (right column): 59. — *Solus Angelus à Deo missus Iesum dicit.* — Matth.1. — *Iesus solum pronuntiatur ab Angelo.* — Paschas. — Luc.1. — *Nomen Iesu solum in ore magno.* — Rupert. — Hieron. Nazianz. Eusebius.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XIV.

Quare hic nominetur solùm Angelus, & Gabrielis nomen taceatur?

60. IN Annuntiatione nomen Angeli declaratur: *Missus est Agelus Gabriel.* Cur hîc non exprimitur, & dicitur; sicut vocatum est ab Angelo Gabriele? Respondeo primò. De Sanctissimo hîc nomine Iesu agebatur, ideo Gabrielis proprium tacetur; ad illius enim diuini nominis præsentiam, nullum aliud potest apparere, tanquam nihilum est omnis creata magnitudo.

Ad præsentiam nominis Iesu, nullum aliud apparet.

61. Sed quare dicitur Angelus, Cùm Gabriel Archangelus sit? Respondeo, quod in nouem choros, & tres Hierarchias cælestis diuiditur militia; omnes cælestes illi spiritus sub communi Angeli nomine vocantur. Si igitur, quod vocatum est ab Archangelo, diceretur, vnus tantùm nobilitatus esset chorus, ad quem Gabriel spectat, cùm vnum illius indiuiduum hoc sanctissimum protulerit nomen: omnes tamen nouem illi Ordines honorantur, cùm sub Angeli nomine intelliguntur, & vtilitas, decus, & bona ex nomine Iesu, communicata, non in vno, vel altero restringuntur, sed in omnes abundanter redundant.

Honor nominis Iesu omnibus.

62. Adhuc expendo: Cur hîc non dicitur saltem Angelus Domini, nam dum idem Gabriel in nocte natiuitatis felicissima dedit pastoribus nuntia, ait Luc. 2 num. 9. *Ecce Angelus Domini astitit iuxta illos, & claritas Dei circunfulsit eos.* Ex qua causa hîc etiam eodem nomine non exprimitur? Illic, vt tanquam bonus Angelus agnosceretur, necesse fuit, Angelum Domini dici, in Deique claritate apparere: vt verò hic talis reputetur, sufficientissimum est, quod Iesus, in quo omnis est sanctitas, nomen afferat, & pronuntiet 2. *Machab.4.num.7.* dicitur: Ambierat Iason frater Oniæ summum sacerdotium, & multa alia de eo narrantur scelera, quomodo gymnasium meretricium ædificandi postulauerat facultatem, simul & masculinæ luxuriæ Ephebiam, itémque vt Iudæi Antiocheni scriberentur. Sed quod hic facit difficultatem, est, quomodo tanti viri frater dicatur Iason nomen apud Iudæos ignotum, & apud Ethnicos vulgare? Hîc antea dicebatur Iesus, & cùm in tot prolapsus sit crimina nomen mutauit. Ita testatur Iosephus *lib* 12. *Antiquit. cap.* 6. Cæterùm, ait, Iesus, Iasonem se vocari maluit. Ita ille. Et consilio sanè diuino, flagitiosissimo namque homine, tantis infecto criminibus adeo sanctissimi nominis vmbra esse non poterat.

Luc. 2. *In nomine Iesu omnis sanctitas.* *Ioseph.*

QVÆSTIO XV.

Quare Euangelista meminerit dicti Angeli ante Conceptionem?

63. CVM nomen, Iesus, declaratum sit Virgini ante conceptionem, & post conceptionem Ioseph; quare Angelus de illa prima reuelatione facit mentionem, non verò de secunda? Toletus respondet primò. Vt significaret, non de Ioseph, sed de Beatissima Virgine esse conceptum. Secundò respondeo, quia illa fuit prima, & illustrior declaratio nominis Iesu. Tertiò. Beatissimæ Virgini in oratione pernoctanti, Ioseph verò dormienti, atque somno dedito, puerum vocandum esse Iesum, manifestatur; huic autem nominis Iesu appellationi adeò est intrinsecum quod nomen sit meritorum connaturale, vt ibi hæc interueniunt, ibi tantùm declaretur, & explicitum appareat; ideóque de eius ad Virginem pronuntiatione solummodo fit mentio.

Tolet. *Iesus nomen meritorum.*

Celebris apud antiquos fuit consuetudo, quod nomen cuiuslibet proprium in eius insculperetur monumento. Quare igitur nomen, Iesus, in eius non ponitur sepultura, sed tantùm in cruce; vt meritò dubitat D. Leo Papa. In cruce nostram operabatur salutem, in sepulchro requiescebat, & nomen tam illustre inter Crucis sudores solùm valuit intueri. Christus visus est in Apocalypsi 19. num. 11. *In capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse.* quod erat nomen, Iesus, vt iam dixi; sed nullibi hoc, nisi inter coronas, & victorias, nomen apparet. Ipsum ergo nobis det victoriam, mentémque illuminet. Cogitanti Ioseph in somnis apparuit Angelus, & dixit: *Quod in ea, scilicet Virgine natum est, de Spiritu sancto est, & pariet filium, & vocabis nomen eius, Iesum,* Matth. 1. n. 21. Diuus Chrysostomus *homil.* 4. & Theophylactus aiunt. Vnde vir iste, scilicet Ioseph, crederet dictis angelicis, cùm tanta ab Angelo mirabilia audiret de puero? Respondent. Ex eo Angelus nominauit Iesum, vt omnem dubitationem ab eo excluderet, & mentem eius illuminatam in fide solidaret. Ipsum etiam nomen, Iesus, illuminet omnium mentes.

Apocal. 19. *Matth. 1.*

CAP. IV.

Magi Christum adorant.

Matth. 2. n. 1. Cùm natus esset Iesus in Bethleem in diebus Herodis Regis? Ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam.

VERSIONES.

Syriacus. Quum natus esset Ieschua in Bethleem, quæ est Iudææ.

Euthymius. Cùm genitus esset Iesus in Bethleem Iudæ: Ecce Magi ab Oriente adierunt Hierusalem.

Vatablus. In Bethleem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce Magi ab Oriente aduenerunt.

Arias. Iesu nato in Bethleem Iudææ, in diebus herodis: Ecce Magi ab Oriente accesserunt.

EXPOSITIO.

1. Remig. IVVS Remigius expendit quod in principio huius Euāgelicę lectionis tria ponit Euangelista; personā Christi, *Cùm natus esset Iesus*; cuius natiuitatem in fine capitis primi breuiter attingit, ibique supponit eius Circuncisionem, vt notauit Caietanus, (Caiet.) in eo quod ait Euangelista: *Vocaui nomen eius Iesum*; impositio enim nominis in Circuncisione fiebat. Secundò. Locum assignat Matthæus, *In Bethleem Iuda*, de quo iam dixi hoc lib. *cap.* 1. Et bene aduertit S. Theophilus (Theoph.) in quatuor Euangelistas lib. 1 *in Bethleem Iuda*, id est, in domo patris & confessionis, siue laudis. In hac solùm domo Christus adest, & ex eo, & verus panis, non in occulto, vel in arca reconditus, sed in publico, ac manifesto in suorum salutem cibus datus, (*Christus in suorum salutem.*) & ideo ei laudes peculiariter referuntur. Tertiò. Tempus. *In diebus Herodis*; frequens Hebraismus, dies pro tempore. Isai. 1. num. 2. (Isai. 1.) *In diebus Iosiæ*. 4. Reg. 23. num. 29. & 24. num. 1. Vel per hoc denotatur breuitas regnantium, quorum tempus tamquam vna dies est. Omnis potentatus breuis vita. *Eccles. 10. num. 11.* Quartò. Tandem de Regibus aduenientibus: *Ecce Magi.* Imperfectus (Imperfect.) homilia 2. *Ecce*, id est, confestim, nescit amor tarda molimina, seu rem nouam, & inauditam dicit. *Magi*, id est, *sapientes*, vt exponunt D. Anselmus, D. Thomas, Paschasius, Beda, Diuus verò Basilius (Anselm. D. Thom. Paschas. Beda. Basil.) oratione de Christi ortu, *silentes*, significare contendit. Philosophi olim ab hominum conuersatione viuebant separati. Veniunt autem Hierusalem, quæ erat ciuitas regia, & caput Iudææ; *Ab oriente*. Theophylactus. (Theoph.) *Hoc ad condemnationem Iudæorum pertinet. Illi enim per tantum spatium venerunt. Hebræi verò Christum, quem apud se habebant, persecuti sunt.* Et D. Chrysologus (Chrysol. Maxim.) serm. 156. *Magi, ait, ab Oriente in Orientem veniunt, Christus vir Oriens est*, hoc est, ait D. Maximus *sermone de Epiphan.* à Christo veniunt in Christum, nec enim ad illum potest quis accedere, nisi per ipsum.

QVÆSTIO I.

Quare hic Euangelista Herodis mentionem faciat?

2. Chrysost. Theophyl. Euthym. Paschas. D. Thom. Hugo. COMMVNIS est sanctorum solutio Patrum, Chrysostomi, Theophylacti, Euthymij, D. Paschasij, D. Thomæ, Hugonis, & aliorum, quod ex eo non sub Augusti, sed Herodis tempore describuntur hæc, vt denotet Euangelista, illud aduentus Messiæ tempus proprium esse; sic enim prædictum erat à Iacob: *Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat, qui mittendus est*, Genes. 49. num. 5. (Genes. 49.) Cùm ergo sub Herode alienigena describitur regnum, proculdubio illud esse tempus assignatum, comprobatur. Si verò obiiciatur, quod non Herode regnante, sed antequam regnare inciperet, Christus nasci debuit, cùm dicat prophetia: *Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat.* Rectè respondet Abulensis (Abulens.) hoc *c.* 2. *Matth. quæst.* 3. quod Christus in Herodis regni principio natus est, & tunc sceptrum Iuda non totaliter erat ablatum, adhuc enim Hircanus summus viuebat Sacerdos, & fuerat Rex, regnumque sibi omnino ereptum non erat, atque per id temporis quidam eius filius regaliter nutriebatur, in quem tanquam regnaturum omnium Iudæorum oculi erant intenti: Herodes autem dolosè ipsum natantem fecit suffocari, de quo Iosephus 15. *Antiquitatum.*

Secundò. Simon Cassianus *lib.* 1. *cap.* 12. ita rationem assignat. 3. Cassian. *Cùm natus esset Iesus in modica, & ferè incognita ciuitate in diebus Regum, sub quorum imperio, eorumque decreto mundi gesta, nouitatesque insolitæ apparentes in libris ac annalibus annotabantur ad tradendum memoriæ posterorum, vt futura de Iesu prædicatio per Apostolos in Orbe terrarum apud futuros inimicos nominis Christi, in eorum libris quoddam testimonium reperiret. Ac per hoc Spiritus sancti ordinatione factum est, vt Euangelista alta Christi mysteria, sub quibus principibus regnantibus erant facta, describerentur.* Quasi dicat quod ex eo, quia ipsimet inimici nomen Christi delere intendentes, dum in suis annalibus eorum facta reponunt, de eo quantumcunque inuiti testimonium perhibent, Regum nomina memorantes.

Tertiò. Caietanus. *Matthæus, ait, non dixit, in diebus Cæsaris, sed Herodis Regis, quia historia aduentus Magorum cum inde subsecutis ex Herode,* 4. Caiet. *non ex Augusto Cæsare pendebat; non enim hic sed ille inquisiuit de loco natiuitatis Christi, in Bethleem Magos direxit, innocentes occidit, Christum fugauit in Ægyptum.* (*Cùm humana desunt, diuina succurrunt.* Chrysol.) Et hęc solutio mihi videtur valde probabilis. Quartò. S. Chrysolog. *serm.* 146. ita fatur: *Herodes refuga gentis Iudaicæ inuasit regnum, libertatem sustulit, prophanauit Sancta, confudit ordinem; meritò ergo genti sanctæ, quando humana desunt, diuina succurrunt, & adest Deus ipse, cui homo non erat, qui adesset.* Ad idem D. Thomas *hic*, & ita ait. (D. Thom.) *Maior morbus indiget maiori, & meliori medicamento; populus autem Israël tunc erat in maxima afflictione sub gentili domino, & ideo indigebat maximo consolatore. In aliis autem afflictionibus suis mittebantur eis Prophetæ sed nunc propter magnitudinem afflictionis mittebatur eis Prophetarum Dominus.* Psalm. 93. n. 19. (Psalm. 93.) *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Commemorat Herodis regnum, in quo omnia mala super rempublicam Iudaicam inundauerunt, vt ita comprobet illud esse tempus aduentus Messiæ, quia quando humana desunt, tunc diuina præstò adsunt.

Sed quare, non solùm memoratur Herodes, 5. sed etiam illius regnum; Herodis Regis? Respondet primò Theophylactus. Ad distinctionem alterius Herodis Tetrarchæ. (Theoph.) Secundò respondeo. Dicitur Herodes Rex, ad illius regni maiorem certitudinem, nam ipse adueniente Christo regnum amittere timebat; Christus Dominus non aufert, sed donat, & firmat regna. *Apocal.* 5. *n.* 5. (Apocal. 5.) appellatur *Radix Dauid*; potius verò ramus, cùm illius filius sit, dicendus videbatur. Dauid ergo secundùm Christi naturam humanam radix est; (*Christus donat regna.*) Christus verò in ordine ad coronam, & imperium, illius radix, & principium. Andræas Cæsariensis huc respicit, dum ait: (Andr. Cæsar.) *Christus secundùm naturam diuinam, prout nimirum rerum omniū conditor est, Dauidis radix, & origo; at verò secundùm*

naturam

naturam assumptam, ex eiusdem radice in vitalem hanc lucem progressus est. De Christo Domino dicitur Cantic. 7. num. 5. *Coma capitis eius, sicut purpura Regis iuncta canalibus.* Et cur comæ eius purpuræ comparantur? quia tot capilli, tot coronæ ei in capite sunt regales; & hoc, *iuncta canalibus*; vt communicentur, denturque suis, qui ei proximè adhærent, vt explicat Diuus Anselmus.

QVÆSTIO II.

De scientia, qualitate, numero, patria, ac itinere Magorum.

6. *De scientia Magorum.* DE his omnibus satis latè hîc expositores: nos verò breuiter. Et quoad primum de scientia. Graues Patres tenent, fuisse maleficos, Diuus Augustinus *sermone 2. de Epiphania*, Diuus Ambrosius *super Lucam cap. de Magis*, Diuus Hieronymus *super cap. 19. Isaiæ*, D. Thomas *hîc*. Diuus Chrysostomus *homil. 1.* ex variis Matth. & tacitè ibi respondet obiectioni: Quare isti falsæ religionis cultores sint vocati? Respondet. *Ne aliquis desperaret, posse sibi salutem credenti donari, quia iam conspiceret, Magis esse donatam.*

7. Tamen dicendum existimo, non fuisse maleficos, sed verè sapientes, & Mathematicos. Ita docent D. Cyprianus *sermone de stella, & Magis*, D. Leo *serm. 4. de Epiphan.* Imperfectus *hom. 2. in Matth.* D. Isidorus *lib. de passione Domini, cap. 10.* D. Anselmus, Rupertus, D. Paschasius, Beda, Hugo, Glossa Ordinaria *in hunc locum*. Et inde ob tam graues Patres hæc sententia probabilior. Magorum verò nomen non obstat; quia vt tradunt D. Hieronymus *in Regula Monachorum, c. de abstinentia Philosophorum*. Cælius *lib. 9. lectionum antiquarum, cap. 23.* apud Persas duplex fuit Magorum genus: quidam cum Dæmone commercium habebant; alij verò Philosophiæ scientiæ, ac vitæ probitati dediti erant: de quibus multa Philo *lib. Quod omnis probus*. Cùm igitur *nemo præsumatur malus, nisi probetur*, Magi nostri beatissimi sunt existimandi. Et appellantur nomine Magorum, erat enim apud illas nationes consuetum.

8. *An fuerint Reges.* Ad secundum de qualitate: An fuerint Reges? Negat D. Hieronymus *in cap. 2. Danielis*, Iansenius. Noster insignis Poëta Mantuanus, eo nixi fundamento, quia hoc exprimeret Euangelista, & Herodes magno eos exciperet apparatu. At contraria sententia, eos fuisse Reges asserens, Patrum communis, & vera est, D. Augustinus *lib. 3. de mirabilibus scripturæ, c. 4.* D. Anastasius *quæst. 2. ad Regem Antioch.* S. Cyprian. *de Baptismo Christi*, D. Chrysostomus *homil. de natiuitate Christi*, S. Anselmus, Theophylactus, Beda, S. Thomas *hîc*, Glossa ordinaria. Et Ecclesia de eis intelligit Psalm. 71. n. 10. *Reges Tharsis, & insulæ munera afferent, Reges Arabum, & Saba.* & Isai. 60. n. 3. *Et ambulabunt reges in lumine tuo.* Et hoc communi populus Christianus traditione tenet. Non erant tamen, vt bene notat Simon Cassianus *lib. 1. cap. 12.* potentes Reges, sed quidam reguli. Si verò Herodes eos regali fastu, ac decore non excepit, Herodianæ superbiæ tribuendum, vt aduertit Cano *lib. 11. de locis, cap. 5. ad 4.* Cur autem non dicantur Reges ab Euangelista; *quæstione sequenti*.

9. *Tres Magi.* Ad tertium, de eorum numero. Tres fuisse, est Communis Sententia, D. Augustini *sermone 1. de Epiphania*, S. Leonis *serm. 1. de Epiphani*, S. Anselmi, Ruperti, Paschasij, Bedæ *hîc*. Quod bene probatur ex antiqua pictura, & Ecclesiæ traditione. Multi etiam ex tribus muneribus hoc colligunt, etsi graues authores existiment, quod quilibet omnia tria obtulerit, de quo suo loco. Et hi tres vna simul veniunt via, quia, vt ait S. Maximus hom. 3. de Epiphania. *Vno itinere tres simul adoraturi veniunt Magi: quia in vno Christo Iesu, qui omnium credentium via est, inseparata ab eis erat Trinitas adoranda.* Et quamuis tres pauci, Ecclesia numero maximè lætatur, quia primitiæ sunt Gentium quæ ad Christum denuo adueniebant, & quia Reges suo multos mouent exemplo. Senex ex eis, ait Beda, appellabatur Melchior, secundus Gaspar, tertius Balthasar.

10. *De patria Magorum.* Ad quartum de eorum patria. Vnum certum, quod fuerit ex parte Orientis, ait textus: *Ab Oriente venerunt: vidimus stellam eius in Oriente.* Ex quanam terra fuerint; valde incertum. Diuus Chrysostom. *homil. 7. in Matth.* cum Euthymio, Theophylactoque, ex Persia. S. Hilarius, ex vltimis Æthiopiæ finibus S. Iustinus Martyr *in dialogo contra Thriphonem*, ex Arabia. S. Maximus *serm. de Epiphan.* ex Chaldæa. Nauarrus *de orat. c. 22. n. 2.* Ex partibus Indiæ, scilicet ex Calecutio, Abulens. *hîc quæstione septima*, ex Mesopotamia.

11. Et hæc sententia mihi videtur probabilior, quia Magi isti, vt docent omnes Patres *citati*, & clariùs dicemus *versic. 2.* erant ex genere Balaam, atque hîc in Mesopotamia habitauit. Numer. 23. num. 7. *De Aram*, id est, de Mesopotamia, *adduxit me Balac Rex Moabitarum de montibus Orientis*. Et Deuter. 23. n. 4. *Conduxerunt*, ait Moyses, *contra te Balaam, filium Beor de Mesopotamia Syriæ, vt malediceret tibi.* Ex quibus habes, quod Mesopotamia in Oriente erat, habitatioque Balaam: ergo ex hac aduenerunt parte Magi eius filij, & successores. Nec obstat, quod *Psalm. 71. num. 10.* dicitur. *Reges Tharsis, & insulæ munera offerent; Reges Arabum, & Saba dona adducent.* Hic enim exponitur locus à S. Augustino, Euthymio, D. Basilio de variarum Gentium adoratione, ac de muneribus Christo Domino ab illis offerendis. Et, vt ait D. Basilius: *Quia trium, vel quatuor Gentium meminit, ænigmate omnium nationum immutationem præsignauit.*

12. *De itinere Magorum.* Ad quintum de itinere Magorum D. Epiphan. *hæresi 51.* existimat, quod annos post duos Christum adorauerint. Sed hæc sententia non recipitur, tunc enim cum puero Beatissima Virgo erat in Ægypto. D. Chrysostomus *homil. 6. in Matth.* asserit, quod multum ante tempus stella apparuerit Magis. Et Imperfectus, quod per biennium iter egerint. Tenendum tamen est, quod Magi non nisi post natum Christum viam susceperint. Hoc bene colligitur ex textu, *Cùm natus esset Iesus: Ecce Magi.*

13. Dicendum igitur, quod decima tertia post natum Christum die, ipsum Magi adorauerint. Hoc communis Ecclesiæ traditio tenet. Ammonius Alexander *in harmonia quatuor Euangeliorum*. Nicephorus *li. 1. c. 13.* Et in nostra sententia, quod venerint de Mesopotamia, nulla est difficultas;

nam *Genes.*31. *num.*23. Laban ex Mesopotamia
profectus septem dierum spatio peruenit ad mótem Galaad. Et Magi in dromedariis veniebant,
Philostrat. *Isai.*60.*num.*6. qui vt tradit Philostratus *in vita Apollonij*, quadraginta in vno die conficiunt leucas. Deinde Magi adeò celeriter itinerantur beneficium persoluere contendentes, erant enim
Animus gratus velox. valde grati; & animus gratus multum velox, vt
Apoc.4. acceptam referat gratiam. Quatuor illa animalia lia intus plena erant oculis: *Et requiem non habebant die, ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus*, Apocalyps.46.num.8. Sed cur tam conitnuò Dei laudibus instant? Illa circundata oculis animalia scientia erant plena, ideoque nullum imponebant finem, vt suam gratitudinem demonstrarent. D. Ambrosius ibi:
Ambros. *Sancti requiem non habebant, quia laudibus Dei non cessant, vt loquitur Apostolus: Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite.*

QVÆSTIO III.

Quare Magi non appellentur Reges?

14. MAGOS fuisse Reges, diximus ex communi Patrum sententia. Cur verò Euangelista hoc eis non dederit nomen, multæ sunt ratio-
Cassian. nes. Prima, quia vt ex Cassiàno diximus, non
Barradas. erant Reges simpliciter, sed parui Reges. Secundò, vt bene notat Barradas, quia hoc in Scriptura nomen sæpè in multis prætermittitur. Tres amici Iob Reges erant, vt habetur 2. *Tobia, num.*15. in libris tamen Iob hoc eis Scriptura non tribuit nomen, sicut nec ipsimet Iob, qui secundum communem sententiam Rex quoque fuit. Ter-
Palatius. tiò. Multipliciter respondet Palatius. Quia sicut coram Sole stellæ non micant, ita nullus fidelis coram Christo principe Summo, Rex debet vocari. Quartò. Non Reges dicitur ab Euangelista, sed Magi, hoc est sapientes, ac prudentes. Quia testimonium de Christo Domino à Sapientibus, in quibus ratio præualet, illustris erat, quàm à Regibus in quibus voluntas ostentatur, ac potentia, & gloriosius erat, quod Christo subigeretur ratio, quæ in sapientibus prædominatur, quàm quod potentia, quæ in Regibus eminet.

15. Quintò. Quia pleni sapientia Angeli à Deo primi desciuerunt: primi ergo, qui tanquam primitiæ Deum quæsierunt, vt essent quoque sapientes conueniens erat. Sextò. Ostendun-
Virtus per se nobilitat. tur Reges, non sermone, sed opere, virtutibus, & liberalitate, qua Christo Domino munera obtulerunt. Septimò. Herodes dicitur Rex, vt regia saltem nomenclatura nobilitaretur; nostri autem Magi, vtpote suarum decore virtutum maximè illustrati, hoc minimè indigent, suis animi dotibus maximè erant conspicui. Rex ex-
Isidor. Gaudent. Beda. titit Iob, vt tradunt Diuus Isidorus, Gaudentius, Beda, & multi apud Pinedam *in cap.* 1. *vers.*1. *à num.* 14. eius tamen regia non exprimitur dignitas; vbi enim Dei gratia mirificè
Iob.29. fulgebat, dignitas alia necessaria nulla: & ita de se aiebat ipse cap.29. num.14. *Iustitia indutus sum, & vestiui me, sicut vestimento, & diademate, ac iudicio.* Non de regia corona, sed iustitia gloriabatur, vt expendit Diuus Gregorius Magnus.

QVÆSTIO IV.

Quare ex Gentibus Reges, ex Iudæis Pastores Christus ad se adduxerit?

SANCTISSIMA natiuitatis nocte pastores ad præsepe veniunt, hîc verò Reges. 16.
Sed cur in his adoratoribus differentia tanta? Respondet primò Tertullianus lib. de Idololatria, *Primi stellarum interpretes natum Christum annuntiarunt, primi munera offerunt. Hoc nomine Christum, opinor, sibi obligauerunt.* Homines tantùm pauperes, & pastores ex Iudæis ad præsepe veniunt; & hi solummodo cognouerunt de verbo vt dictum est ad illos *Luc.*2.*num.*17. Ex Gentibus verò Reges ad incunabula Christi accessêrunt. procidentes adorant, & preciosa munera offerunt: ab his, ergo maiora Christus voluit habere obsequia, vt eis sic maximè esset astrictus. Magnus, nobilisque animus, vbi primum accipit, statim grauiter obligatur. *Hoc nomine Christum, opinor, sibi obligauerunt.* Vide *lib.*1. *cap.*2.*num.*39. 40.& 41.
Tertull. *Regalis animus, dum accipit, obligatur.*

Secundò. Hoc ita est dispositum in futurorum præsagium; indicatur enim, quod obstina- 17.
ti ex Iudæis principes, ac sapientes in sua erant incredulitate abiiciendi? ignobilis, & rudis eligenda turba. Ioan. 7. num.48. *Nunquid ex principibus aliquis credit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem*, Luc. 14. num. 21. Dimissis principibus Iudæorum vocauit Iesus pauperes, & debiles. At ex Gentibus Reges trahuntur, Dynastes, & sapientes, hi namque ad Christum primi erant conuertendi, ipsumque per omnia secuturi. Quod prædictum erat ab Isai. 60. num. 3. *Et ambulabunt Gentes in nomine tuo, & Reges in splendore ortus tui.* Et postea num. 5. *Tunc videbis, & afflues, mirabitur, & dilatabitur cor tuum.* Tertiò. Ex Gentibus ante omnes ad Christum Reges veniunt, & magnates; quia per hoc significabatur, in nouo, qui credebatur, populo, primos Christi adoratores, ac populo salutaria annuntiantes, principes, & Reges esse futuros. Venit Regina Saba in Hierusalem, vt videret sapientiam Salomonis, & vt vidit maximè admirata, multis laudibus eam extollit: *Dixitque ad Regem: Verus est sermo, quem audiui in terra mea, super sermonibus tuis, & super sapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probaui, quod media pars mihi nuntiata non fuerit, maior est sapientia, & opera tua, quàm rumor quem audiui*, 3. Regum 10. num. 7. Et multa de sapientia Salomonis omnibus annuntians reuersa est in terram suam, vt testatur Nauclerus *volum.* 1. *sua Chronographia, Genes.*34. Sed cur ad Salomonis laudes publicandas Regina Saba eligitur; imò in sacris litteris hæc est prima, cuius nomen exprimitur, quæ multa de laudibus Salomonis dixisset D. Isidorus in lib.3. Reg.cap.5. *Christum in Salomone admirata prædicabat.* Eligebatur hæc prudens fœmina ad gloriam Christi decantandam, & ideo nulla alia conuenientius potuit esse, quàm Regina; nam Christi annuntiatio regali dignitati est annexa.
Ioan.7. Luc.14. Isai.60. *Christū annuntiare peculiare Regibus.* 3.Reg.10. Nauclet. Isidor.

QVÆSTIO

QVÆSTIO V.

Quare Deus Reges, & potentes annuntiatores elegit in præsepio, posteas verò pauperes, & piscatores.

18. MAGI, vt Christum prædicent natum, Reges, & sapientes Hierosolymam veniunt; cum verò postea suos vocauit Apostolos, ignobiles eos, & sine literis in messem totius orbis segregauit. Cur in annuntiatoribus discrimen tantum? Triplex mihi occurrit solutio. Prima. Vt dixi ex D. Thoma, *Quia Deus humilibus mira præmisit*, in illáque voluit paupertate Reges, atque potentes subiugare. (D.Thom.)

19 Secundò. Ad sui Apostolatum sine diuitiis homines attraxit; enimverò conueniens erat, vt omnia sua dimitterent bona, quod vt faciliùs præstarent, pauperes designauit: modò autem hic ad sui adorationem Reges excitat, quia nunc vt ipsi oblationes adducerent, occasio postulabat. Et Deus non nisi ab eo, qui diues, & potens est, magna expectat elargiri dona. *Afferte Domino Filij Dei, afferte Domino filios arietum*, Psalm. 28. n. 1. Vt notat Lorinus, Deus sacrificia hic à potentatibus, & principibus exigit; filios tamen solum petit: & non arietes; hos enim, cùm afferant emolumentum, lanam, agnos, lac, apud suos relinquit dominos, & solùm agniculos poscit; ita enim nostra à nobis bona quærit, vt ea, quæ necessaria sunt, nobismet ipsis retineamus. (Psalm. 28. *Deus à potentibus vult dona.* Lorinus.)

20. Tertiò. Verum est, quòd illiteratos homines Dominus Apostolos constituit, quos per tres annos in eius schola edocuit, ne tanquam præcipites notarentur: at Magos, cùm ab ipsomet vocationis suæ puncto Christi diuulgatores, & annunciatores essent futuri, ne incauti, ac considerati reputarentur, ideo sapientes, doctissimosque præelegit; ita enim Dei familiares in eius obsequium destinantur, ac ordinantur, vt nullam in fama, ac opinione patiantur notam. Ait Dominus ad Moysen: *Veni, mittam te ad Pharaonem*, Exod. 3. num. 10. qui quamuis multas adhiberet excusationes, à Domino coactus est, vt imperata faceret. Postea fatur Dominus ad Isaiam: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Cur ita disponitur res, vt Moyses obligetur, Isaias verò se offerat? S. Gregorius Nazianzenus ibi, *Bonum est*, ait, *Dei imperium aliquantisper detrahere, vt Moyses ille, & rursus ad vocantem promptè occurrere, quemadmodum Isaias*. Moyses mittebatur, ita vt Deus Pharaonis, totiusque populi princeps, & dux constitutus esset; Isaias verò, vt sua prædicatione magnum in se excitaret populi odium, & hac de causa vitam profunderet; ne ergo ille ambitione, hic amore vitæ notarentur, mira Dei prouidentia dispositum est, vt Moyses obligaretur, Isaias verò sponte se se offerret ad legationem, vt hoc pacto ab omni maculosa opinione expers vterque esset. Abraham in executione diuini mandati peregrinandi causa in terram Geraræ descendit, Abimelech autem putauit eum mendacem, quòd Saram dicturus potius vxorem, sororem dixerit suam Cui Dominus dixit; *Redde viro suo vxorem, & orabit pro te, quia Propheta est, & viues*, Genes. 20. num. 7. Sed quare non datur salus nisi precibus Abrahami? Vt orantis sanctitas apud Regem manifestetur, & à mendaci conceptu, vilique eximatur æstimatione. D. Chrysostomus homil. 45. in Genes. *Vide*, ait, *quomodo Dominus volens iustum per omnia reddere illustriorem, precibus Patriarchæ salutem Regis, & omnium, quæ in sunt in domo illius, donat.* (*Deus consulit honori suorum.* Exod. 3. Isai. 6. Nazianz. Genes. 20. Chrysost.)

QVÆSTIO VI.

Quare ad præsepe Deus homines Gentiles adducat?

21. RESPONDET primò D. Augustinus *serm. 6. de Epiphania*. Quia aduentu Christi gratia abundatissimè communicata est: *Ego veni, vt vitam habeat, & abundantiùs habeant*, Ioann. 10. num. 10. Christus enim non solùm in Iudæorum nascebatur salutem, verùm & in omnium Gentium; atque ipsos duos populos, seu parietes ex diuerso, seu qui inter se erant inimici, Rex pacis iam cœpit copulare in vna fide, ac religione. Ac proinde conuentissimum fuit, Iudæis, ac Gentibus manifestari. Secundò. D. Fulgentius, & S. Sedatus *de Epiphania*. In Christi honorem veniunt Magi, quòd scilicet ipso in tanta paupertate nato existente, ad eum adorandum muneráque ei offerendum de longinquâ ipsi accedunt terrâ, & quòd viam demonstrando stella eos præcederet. Ex quo illius euidenter manifestabatur diuinitas, soli enim Deo astra seruiunt. (August. Ioan. 10. Fulgent. Sedatus.)

22. Tertiò. D. Basilius *homil. 15.* de Christi generatione hanc rationem reddit; *Magi alienum genus Deo, & à testimonijs gens peregrina primum adoratione Christi dignati sunt. quòd ex inimicis testimonia longè vrastantiora, fideque digniora essent*, Quartò. S. Maximus *homil. 3. de Epiphania*, dum tractat de Propheta Balaam, quod idem est de Magis; ita dixerit S. Pater. *Vt si Iudæis prædicatoribus de aduentu Christi credere fortè Gentilitas renuisset, suorum saltem testimonium sequeretur auctorum.* Vnusquisque ad suæ Gentis, ac nationis doctinam maximè afficitur; & ideo non solùm Iudæos, sed etiam Ethnicos, vt eis faciliùs saltem Gentilitas crederet, Prædicatores elegit. Vide suprà *lib. 1. cap. 6. num. 45.* (Basil. *Testimonium ab inimico efficacius.* Maxim. *Facilè quilibet genti sua credit.*)

23. Quintò. Abulensis *quæst. 5.* ita ait: Hic aduentus Magorum fuit valde conueniens ad conuincendam Iudæorum duritiem, & vt manerent inexcusabiles, scilicet, quia istud factum, quòd tres Reges venirent ab Oriente ad adorandum Christum, & in Hierusalem publicè peterent de loco natiuitatis, asserentes eum natum, & ideo Iudæi erant inexcusabiles, si eum non inquirerent, vel si postea audientes eum prædicantem non crederent. Omnes expositiones optimæ sunt, prima, & secunda magis conformis literæ. (Abulens.)

Matthæi 2. *num.* 2. Dicentes: Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum? Vidimus stellam in Oriente, & venimus adorare eum.

VERSIONES.

Syriacus, & Origenes, Et inquiunt: Vbi natus est ille Rex Iudæorum: venimus

Epist.2. nimusque, vt adoremus eum.

Sà ex Græco. Vidimus insignem eius stellam.

Vatablus. Venimusque ad adorandum eum.

EXPOSITIO.

24. Cce Magorum in Christo inquirendo fortitudo, constantia, atque perseuerantia; nec timent dum alium Regem in præsentia Herodis nominant, nec dubitāt an natus ille sit Rex, sed certissimè omnia nouerant, & solùm inquirunt de loco, in quo natus sit Rex Iudæorum. Et ne eorum tam certa resolutio, ac determinatio alicui videretur incauta, & imprudens, ideo causam motiuam, ac finalem sui aduentus explicant Magi. *Vidimus stellā eius*, ecce causa motiua. *Venimus adorare*, ecce finalis; & ex hoc verè Regem natum Deum esse ostendunt; ei Soli astra seruiunt, ei Soli adoratio debetur. Hugo ait, *In his tribus continetur summa salutis æternæ, vidimus rectâ fide, venimus bona operatione, adorare mentis deuotione.* Et bene inquiunt Magi. vidimus stellam eius in Oriente, Christus Dominus dicitur Oriens Zachar. 3. n. 8. *Adducam seruum meum Orientem*; & 6. n. 12. *Ecce vir Oriens nomen eius.* Et Pater Præcursoris canit Luc. cap. 1. n. 78. *Visitauit nos Oriens ex alto*, cùm ipse nomen Orientis haberet, ab Oriente voluit resplendere; ac ab Orientalibus incipere. Sedulius lib. 2. operis Paschal. cap. 4. *Ecce Magi*, inquit, *ab Oriente venerunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* Et statim subdit, *Conuenienter Scripturarum sanctioni concordans Christi natiuitas ab Oriente fulgebat, qui implet, quod Zacharia denuntiat oratio. Visitauit nos Oriens ex alto.*

Operationis causa apponenda. Hugo. Zach. 3. Zach. 6. Luc. 1. *Operatio respondeat nomini.* Sedulius.

QVÆSTIO VII.

Quare Magi, cùm ducerentur stellâ, quærunt, vbi natus sit Rex Iudæorum?

25. COMMVNIS est multorum solutio, quòd stella disparuerit, vbi primum Magi ingressi sunt Hierusalem, ideoque hîc nunc interrogans, sed hoc infrà examinandum est. Secundò. Respondet D. Paschasius *lib. 2. in Matth.* Primò *Vt Iudæi Christum non credentes progenitum, à Magis longè venientibus discerent; & si credere noluissent, inexcusabiles omni ex parte Prophetarum eloquijs conuicti remanerent.* Secundò. Vt Iudæorum incredulitas esset omnino inexcusabilis. Tertiò. Idem Paschasius sic soluit difficultatem. *Vt Christus, ait, qui pax nostra dicitur, de Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, manifestiùs nuntiaretur: Isaia dicente 2. nu. 3 Quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem*; ac si diceret, prædicabitur. Et meritò sanè, quòd Rex pacis primò in ciuitate, quæ Visio pacis interpretatur, publicetur, ac diuulgetur.

Paschas. Isai. 2.

26. Chrisol. Quartò. D. Petrus Chrysolog. serm. 156. *Vbi est, qui natus est Rex, non interrogant*, ait, *sed insultant, quando scientes interrogant, nescientes non ignorant, sed negligentes arguunt, increpant desides, malos produnt, contumaces verberant seruum Domino nō occurrisse causantur. Nam quod ab hominibus quærunt, qui per Deum nouerant, quod quærebant*, Et latè S. Pater prosequitur. Cur Rex Iudæorum in præsepi iacet, & non discumbit in templo? Cur non fulget in purpura, sed squalet in pannis? Valde erat verecundum, quòd alienigenę in Peside Regem natum scirent, & Iudæi in sua ignorarent patria, ac eorum esset in tāta paupertate Rex desideratus. Quintò. Palatius, Magorum ait, tam feruens erat animus, vt putarent, nihil tunc ab omnibus Iudæis tractari, nisi de Rege nato, ideo confidenter quęrunt: *Vbi est natus Rex?* nec quærunt ab Herode, vel Scribis, sed promiscuè ab omnibus. Qui amoris est percussus sagitta. sanè de suo omnia putant tractare dilecto, *Cantic. 5. n. 8.* Sic Magdalena, dum ad Christi sepulchrum stabat, obuio sibi dicebat: *Si tu sustulisti eum*, Ioann. 20. n. 15. Dilectum suum, quam ipsa quærebat, ab omnibus requiri putabat. Palatius. *Amans veli. quos putat de dilecto tractare.* Ioan. 20.

27. Sextò. Stella, teste Alberto Magno, Magis olim extitit occasio erroris, & idololatriæ, ac adeò prudenter non ei multum fidebant, sed tamquam suspectam habebant, ne fortasse ratione illius in aliquam falsitatem demergerentur; & hac de causa vbi primum nacti sunt opportunitatem, de Rege nato inquirunt. Septimò Quamuis Magi stella exteriùs, & diuina interiùs illustratione ducerentur, tamen de Rege nato ab hominibus quærunt, diuinæ enim est prouidentiæ ordo, vt per homines doceatur homo, ac quantum fieri potest, per media humana res ad suos fines disponatur; ideoque ab eis inquirunt, à quibus in Bethleem instrui, ac transmitti poterant. Alb Magn. *Erroris instrumentum fugiendum.*

28. Octauò. A quolibet puero interrogant, *Vbi natus est Rex Iudæorum?* Magi de nullo, vt gens sancta malum cogitabant, de omnibus bonum præsumebant: in eorum mentem venire non poterat, quòd in Iudæa Rex tantus, & Dominus esset natus, & aliquis, qui eum non agnosceret & adoraret, reperiretur; iustus enim malum de nullo sibi persuadet, In promissione de dimittendo populo septem vicibus Moyses à Pharaone deceptus est, cùm tamen octaua locustis opprimitur plaga, Pharao ait: *Rogate Dominum Deū vestrum, vt auferat à me mortē istam. Egressus Moyses à conspectu Pharaonis orauit Dominum*, Exod. cap. 10. num. 17. Sed quomodo sapientissimus Moyses verbis mendacibus credit? Cur non considerat, quòd sæpe sæpiùs illuderet ei? Rectè Cardinalis Nicolaus Cusanus lib. Exercitat. *Spiritus verax Moysis tantis Pharaonis mendacijs expertus, mendacem non reputat hominem.* Verax, veritatem ab hominibus tractari, putat. Dum Iacob de furto Idolorum suorum à Laban argueretur, ait, *Quod autem furti arguis, apud quemcumque inueneris Deos tuos, necetur coram fratribus nostris*, Genes. 31. num. 32. Sed quomodo bonus pastor de ouibus tam solicitus, ne deficerent in via, *Genes. 33. num. 13.* Modò adeò crudelem profert mortis sententiam in familiam, seruos, filios, & vxores: immo in Rachelem dilectissimam; à quolibet enim poterat hoc crimen esse commissum? Cùm esset peccatum, non potuit Iacob de suis taliter sibi persuaderi. Abulensis *ibi* ita fatur. *Hoc dicebat Iacob ex magna confidentia ignoratia sua, & suorum, qui de se bene sciebat, quod non furatus fuerit*

Iustus de nullo cogitat malum. Exod. 10. Cusan. Genes. 31. Abulens.

fuerit Idola Laban, de suis autem id non credebat. Et postea pauca? *Multum cōsidebat Iob in familia sua, cedens in nullo potuisse tale peccatum euenire.*

QVÆSTIO VIII.

Quare coram Herode Rege, de nato Rege tam confidenter interrogent?

29. EX duplici capite hîc oritur difficultas. Primò, quia valde durum est, in vnius Regis præsentia alium nominare. Secundò. Quia Romanorum lege sub mortis præcepto sancitum erat, vt nemo absque eorum licentia Regem vocaret aliquem. Audacter tamen nostri Magi Christum Regem dicunt. Respondet primò Cathusianus ex D. Chrysostomo. *Non curabant de sanguine, quod si curassent de morte, ita locuti non essent.* Veri Christi Prædicatores, vt veritatem annuntiarent, mortem non timebant. Secundò. Imperfectus *hom.* 2. ita fatur. *Dum considerabant Regem futurum, non timebant Regem præsentem. Non curabant de morte; si autem curassent de morte, numquam ad hoc ausi fuissent. Adhuc non viderant Christum, & iam parati erant mori pro eo.* Magi in Christum oculos, ac mentem habebant, & ideo huius nō timebant pericula vitæ: qui enim Christum desiderat, huius sæculi mortem contemnit.

(Carthus. — *Verus Prædica. or mortē non timet.* — Imperfect. — *Qui in Christo mentem habet, pericula non timet.*)

30. Tertiò. Abulensis *quæst.* 10. Quòd interrogant, quia non quærebant aliquem Regem particularem, nec qui humano modo, sed diuino esset regnaturus, cui astra seruiebant, cuius regnum erat multo differentius à cæteris; ac proinde eius imperium non destruebat dominatum Herodis, sed potiùs confirmabat. Ita ferè Abulensis. Quartò. Cum tanta Regem natum inquirunt audacia, quia pro veritate stabant, & iustitia, & dum hæc intercedit causa, nullus probus timore percutitur. Quintò. Non solùm à quolibet vulgari homine quærunt, sed etiam ab ipsomet Herode. *Vbi natus sit Rex Iudæorum*; & merito sanè, quia cùm hoc peculiariter ad ipsum Regem attineret, existimarunt, quòd locus natiuitatis ab ipso peculiariter Herode cognoscendus esset: quod etiam ad Regem pertinet, plus omnibus ipse ab intimis debet tenere. In Assuerum Regem duo eunuchi insurgere, & eum occidere voluerunt; quod statim nuntiatum est Regi Esther 2. *n.* 22. Mardochæus ob iniquam in Iudæos latam sententiam ante fores palatij voce magna quotidie clamabat, *Ester* 4. *num.* 1. Hæc tamen vox ad Regis aures numquam peruenit. Sed quare Eunuchorum secretum tam citò perfertur ad Regem, Mardocæi clamor minimè: Pertinebat illud maximè ad Regis vitam, ideoque eum latere non potuit. *In cogitatione tua Regione detrahas, aues cali portabunt vocem tuam*, Eccles. 10. num. 20.

(Abulensis. — *Veritas sine timore.* — *Rex, quæ sui sunt, agnoscat.* — Eccles. 10.)

QVÆSTIO IX.

Quare dicatur Rex Iudæorum, non verò totius vniuersi?

31. MVLTO gloriosius, si Rex totius terræ Christus Dominus publicaretur. Rex regum, & Dominus dominantium erat: quare ergo dicitur Rex tantùm Iudæorum? Respondeo primò. Quia Iudæis peculiariter promissus, de eorumque progenie natus. Secundò. Quia primo in Iudæorum salutem venit. *Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierant domus Israel*, Matth. 15. n. 14. Et vt hac Matt. 15.
de causa Iudæi magis obligarentur ad recipiendum eum, quem alienigenæ veniebant adoraturi.

Tertiò. Non vniuersæ terræ, sed Iudæorum 32.
extraneæque prouinciæ Regem dicunt, ne quod Magi ambitione allecti suis eum muneribus inquirerent, aliquis cogitaret: & hoc pacto manifestum esset, quòd non negotiationis, sed amoris affectu eum adorare vellent: ac proinde eorū itineratio ab omni sinistra opinione esset aliena. Ait Angelus Eliæ; *Surge, comede, grandis tibi restat via.* 3. Reg. 19. n. 7. Cur non ait Angelus: *Surge, videbis Deum in Horeb*: Cur non præmium sed laborem proponit? Vt Eliæ, qui non lucro, aut præmio, sed obedientia, ac ipsomet labore ducebatur, amoris ac spiritus clarescat magnitudo, Vnde eleganter dixit D. Bernardus serm. 83. in Cant. *Amor per se sufficit, ipse per se placet, præter se non requirit causam, non fructū, fructus eius vsus eius; amo, quia amo, amat vt amem.* Quæsiuit Ioannes à Domino per discipulos suos, *Tu es qui venturus es? An alium expectamus?* Matthæi 11. n. 13. statim Dominus suis auditoribus totus est in laudanda Ioannis constantia. *Quid existis in desertum videre, arundinem vēto agi atam*; sed cur Dominus tanta dicit de Ioannis permanentia? Præcursor Christum demonstrans dixerat. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, Ioann. 1. num. 29. & iterum. *Ante me factus est, cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti.* n. 27. verba illa, *Tu es, qui venturus es*, videbantur primo aspectu aliquod dubiolum per se ferre; ne ergo Ioannes apud aliquem leuitatis suspicione laboraret, seu quod à sua prima sententia de Christo esset inclinatus, ac mutatus, ideo de eius constantia peculiariter verba facit Christus Dominus Chrysostomus homil. 38. in Matth. *Ab omni falsa, inquit, opinione populum remouet; & pro Ioanne respondet, ostendens, non illam esse mutatum ab illa priori sua opinione.*

(*Operatio ab omni mala opinione eximenda.* — 3. Reg. 19. — Bernard. — Matth. 11 — Ioan. 1. — Chrysost.)

QVÆSTIO X.

Quare Christus dicatur Rex Iudæorum, & non Filius Dei?

33. MVLTO splendidius erat, quòd Christus Dominus Patris vnigenitus diceretur, scilicet: Vbi est, qui natus est Filius Dei? quàm quod diceretur Rex Iudæorum; & huius vltimi tantum meminerunt Magi. Primò scitè respōdet S. Chrysost. homil. 7. in Matth. *Magi, inquit, quidem, non vbi est, qui natus est Filius Dei: sed natus est, inquiunt, Rex Iudæorum; hic quoque Propheta nō dixit: Ex te procedet Filius Dei; sed dux, inquit, qui regat populum meum Israel, O portebat siquidem eodem condescensorio, & humiliore interim sermonis ingressu instituí prædicationis exordia, ne tanti adhuc mysterij animos rudes subitò patefacta veritas in scandalum concitaret. Et idcirco ea Magis, quæ ad salutem ipsorum pertinent, prædicantur, vt ad suscipiendū interim Regem beneficio sibi blandientes concur*

(Idem.)

concurrant. Vbi S. Pater tres nobis insinuat rationes. Prima. Dicitur Rex Iudæorum, & non Filius Dei, vt in nomine prophetiæ correspondeat. Dictum erat; *Ecce Rex tuus venit tibi,* Zachar. 9. num. 9. ideo ergo Rex publicatur. Secunda. *Oportebat humiliore interim sermonis ingressu institui. prædicationis exordia,* &c. Voluit Christus Dominus, non vt ab eo, quod sublimius erat, & inauditũ inter homines, scilicet Filius Dei, sed ab eo, quod humilius, magisque vsitatum, nempe nomen Regis initium sumeret prædicatio. Tertiò. *Quæ ad salutem eorũ pertinent, prædicantur, vt ad suscipiendum interim Regem beneficio sibi blandiente concurrant.* Supremam Filius Dei denotat excellentiam, magnamque expostulat adorationem; nomen autem Regis salutiferum, ac magna beneficum prouidentia; & Dominus Iesus à benignitate, ac salute in suos potius, quam à maiestate altissima voluit cognosci.

Zachar. 9.

Rex communis sequeda.

A beneficentia potius, quàm a maiestate cognosci vult Rex.

43. Quartò. Balbutientibus, parumque instructis in rebus fidei incongruè diceretur, Vbi est natus filius Dei; cùm non, quia talis, sed prout homo est, natiuitas in tempore ei conueniat; & ideo ne confusionem in Iudæorum cordibus gigneret interrogatio, aptè dictum est Rex Iudæorum. Quintò. Iudæi rudes regnum Christi intelligebant temporale, vt est communis sanctorum Patrum sententia, & iam dixi: vt ad eum adorandum maximè excitarentur. Aptè igitur Magi, non filium Dei, sed Regem dicunt Iudæorum magis enim, dum Regem terræ audiunt quàm dum Regem cæli agnoscerent, ad eum suscipiendum mouendi, ac stimulandi erant, Narrat Ioseph fratribus suis somnium. *Putabã, nos ligare manipulos in agro: & quasi consurgere manipulum meũ, & stare: vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum,* Genes. 37. num. 7. Hæc inuidiæ, & odij fomitem ministrauit causa. Postea verò aliud dixit somnium: *Vidi solem, lunam, & vndecim stellas adorare me.* Ex hoc tamen somnio, non odium, sed inuidia resultauit. *Inuidebant igitur ei fratres sui,* v. 11. Cur plus dolent, dum Ioseph manipulus extollitur, quàm dum ipse à Sole, Luna, & stellis adoratur? In manipulis, teste Ruperto; temporalia præfigurabantur bona, ideo que ei dixerunt fratres: *Numquid Rex noster eris?* Per Solem, Lunam, & stellas cælestia designabantur bona. Igitur illi Iacob filij, vt terreni, dolore maiori pungebantur, dum se tam terra, quàm cælo spoliatos videbant.

Homo magis mouetur bonis temporalibus quàm cælestibus.

Genes. 37.

Rupertus

QVÆSTIO XI.

De natura, qualitate, apparitione, itinere ac motore stellæ?

36. HÆc stella multas nobis quæstiones parit. Et prima quantum ad illius naturam. Communis est sententia, quod denuo fuerit creata, seu composita. Et quamquam in hoc mysterio quacumque firmamenti stellæ Deus vti potuerit, tamen cum semper tenendum sit, Deum id facere, quod minorem dicit vniuersi mutationem, & cùm multa essent necessaria miracula, vt quædam tam facilè moueretur stella firmamenti, denuo creata est, vt diu, noctúque luceret. Author operis *de mirabilibus sacræ Scripturæ*, quod tribuitur Augustino *tom. 3. lib. 3. cap. 4.* tenet, fuisse Angelum, vel Spiritum sanctum in specie stellæ apparentem; fauet D. Chrysostomus *homil. 6. in Matth.* Euthymius *hic.* Theophylactus, Theodotus *homilia de Christi natiuitate, in append.* Concil. Ephesin. V. *cap. 1.* scribunt, Angelum fuisse Sed communis est, & vera sententia, quòd ex aërea materia fuerit composita; tum quia hoc erat facilius, & in miraculis valde vsitatum, vt in multiplicatione panum, & in triplici sole diei natiuitatis, ac in cometis, quando apparent. Ita S. Thomas 3. *part. quæst.* 36. *art. 7. in corpore, & ad primum.* Et eius Expositores Abulensis *quæst.* 11. Origenes *libro primo contra Celsum.*

Natura stellæ.

Chrysost. Euthym. Theoph. Theod.

D. Thom. Abulens. Origenes. Chrysost.

37. Secundò. De qualitate idest, splendore huius stellæ. Chrysostomus hom. 6 in Matth. ait: *ipsos Solis radios proprio quodam præcipuò, ne fulgore superabat, in tanto Solis lumine magis ipsa resplendens.* Similiter D. Ignatius *Epistol.* 14. *ad Ephes.* D Leo *serm.* 1. *de Epiphania,* Nicephorus *lib.* 1. *c.* 13. Prudentius ita canit: *Stella quæ Solis rotam vincit decore, ac lumine.* Licèt hæc stella luceret in Meridie, tamen eius lux intensior fortasse sole non erat: sancti autem Patres, de lumine, quod ab ipsa monstrabatur, poterunt explicari. Immo Imperfectus *hom.* 2. existimat, quòd in ea puer recèns natus apparebat.

Ignatius. Leo. Niceph. Prudentius. *Splendor stellæ.*

Imperfect.

38. Tertiò. De apparitione stellæ. Dubitatur, an Magi hanc stellam viderint super suammet regionem, in qua ipsi habitabant; an supra Iudæam; Procopius *super cap.* 24. *Num.* Haymon. *serm.* 3. *de Epiphania.* Super Iudæam perpendiculariter conspectam existimant fuisse stellam. Tamen multo probabilius est, in regione Magorum apparuisse, & eos inde vsque ad Bethleem duxisse Ita D. Leo *serm.* 1. *de Epiphania.* Abulensis *quæst.* 18. Euidenter constat ex textu, quòd stella ista Magos præcedebat in via, dirigendo eos; dicitur enim: *Ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi erat puer.* Deinde, quia ipsa eos antecedens propter aliquot, quæ esse poterant, impedimenta, multo perfectiùs viam ostendebat. De tempore verò, quo ipsa apparuit, constat ex his, quæ diximus *quæst.* 2.

Apparitio stellæ. Procop. Haymon.

Abulensis.

39. Quartò. De itinere, seu quomodo in illo se habuerit stella, Caietanus *hic*, Iansenius *cap.* 9. *suæ concordiæ,* Isidorus Clarus, & alij existimant, quòd stella in itinere, non semper à Magis fuerit visa, sed in principio tantum. Vera tamen sententia est, stellam eos semper ad Hierusalem vsque fuisse comitatam, & inde vsque ad Bethleem. Ita D. Chrysostomus *homilia in Matth.* Theophylactus, Euthymius; Beda *hic.* D Thomas 3. *p. quæst.* 36. *art.* 7 S. Leo *serm.* 4 *de Epiphania,* & alij Probatur. Quia columna, quæ populum ducebat Israëliticum noctu, diùque lucens semper ipsum antecedebat: ergo & stella Magorum, Secundò. Quia ab Hierusalem vsque ad Bethleem stella Magos anteibat, vt est omnium sententia, & patet ex textu: ergo etiam à prouincia sua vsque ad Hierusalem. Tertiò. Quia cùm ad Hierusalem ingressum stella disparuerit, quæsierunt Magi, igitur signum est, quod semper eos fuerit comitata. Quartò. Hoc canit Ecclesia: *Ibant Magi, quam viderant, stellam sequentes præuiam,* Nec obstat textus dicens: *Ecce stellam, quam viderant in Oriente:* quia hoc dicitur, vt denotetur, quod erat eademmet stella, quæ eis antea

De itinere. Caietanus. Iansenius. Clarus.

Chrysost. Theoph. Euthym. Beda. D. Thom. Leo.

apparue

apparuerat. Cùm autem Magi in hoſpitiis ſtarent, etiam ſtabat ſtella ſuper domum, vel locum vbi ipſi manebant. vt notat Abulenſis *q.* 14.

Abulenſ.

40\. Quintò. De motore. Hæc ſtella à quodam mouebatur Angelo In quo communiter conueniunt omnes. Sextò. Locus illius, ſeu ſitus in cælo non erat ? ſed in aëre terris vicino, vt facilè poſſet indagantibus viam demonſtrare, vt tradunt hic D Thom D. Paſchaſ. Albertus Magnus, & alij. Per ſtellā enim quodam modo ad puerum ſuſcipiendum inclinabatur cælum ipſum, licèt diuinę prouidentiæ conſtitutum expectauerit tempus, vt Chriſtum in ſe reciperet, vt ponderat D. Athanaſius *orat. in Aſcenſ.* & ita ait : *Quid, quòd ad eius partum, cùm in lucem ederetur, per ſtellam reſpiciebat cælum, quaſi ante tempus maturaret complecti eum, qui in ſpelunca latebat ſed deſponſationis opportunitatem, & terminum obſeruari oportebat.* Cælum ad Chriſtum præ gaudio feſtinauit, moras tamen diuinæ ordinationis ſuſtinuit. Septimò Stella peracto officio ſuo in præiacentem aëream rediit materiam, vt tenet Abulenſis *q.* 16. Simon Caſſianus *lib.* 1. *cap.* 14 ait. quòd ſtella poſtea in nihilum redacta eſt Sed ſententia Abulenſis, quæ eſt D Thomæ, probabilior. Octauò. Stella hæc, cùm parum eſſet eleuata à terra, ab aliis hominibus, licèt non multum diſtantibus videbatur.

De motore. D. Thom. Paſchaſ. Alb. Magn. Athan. Cælum, vt Chriſtum in ſciperet. ſ. ſtinauit. Abulenſ. Caſſian.

QVÆSTIO XII.

Quomodo Magi per ſtellam cognouerint Chriſtum natum?

41\. ALIQVORVM fuit opinio. Magos natiuitatem Chriſti per Aſtrologiæ artem cognouiſſe. Ita Petrus de Aliaco *quaſt.* 30. *in Geneſ.* Sixtus Senenſ. *lib.* 6. *Bibl. annot.* 10. Adducunt pro ſe S. Hieronymum. *cap.* 47. *Iſai.* dicentem, Magos agnouiſſe ſtellam, vel ex artis ſcientia, vel ex prophetia Balaam Hæc ſententia falſiſſima eſt, ab omnibuſque exploditur Patribus. D Auguſt. *ſerm* 6. *de Epiphania*, *& lib.* 2. *contra Faſtum, cap.* 5. S. Nyſſen. *orat de natiuitate Chriſti*, S. Gregor. Papa. *ſerm.* 19. D. Leone *Epiſtol.* 91. & nititur hæretico fundamento, quòd ex fatali neceſſitate, vel ſtellarum conſtellationibus generationes hominum eueniant. Et præcipuè myſteria fidei, vt Chriſti natiuitas in cauſa naturali cognoſci non poſſunt. Nec D. Hieronymus fauet, ſed obiter loquitur, & per disiunctionem.

Petr. Sixt. Heron. Auguſt. Nyſſen. Greg. Pap. Leo.

42\. Secunda ſententia eſt, Magos ſucceſſores Balaam, eius prohetia inſtructos, eſſe *orituram ſtellam ex Iacob*, Num. 24. quæ Iudæorum Regis natiuitatem demonſtraret; ac proinde vt eam viderunt, natum eſſe intellexerunt, ideoque ſunt ad eam adorandum moti. Ita Origenes *homil.* 13. *&* 15. *in Num.* S. Cyprianus *in tract. de ſtella, & Magis*, D. Baſilius *orat. de Chriſti generatione*, D. Gregorius Nyſſenus *orat. de natiuitate*, D. Leo *ſerm. de Epiphania*, D. Maximus *ſerm.* 3. *de Epiphania*, Imperfectus *homil* 2. D. Anſelm. D. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Beda, S. Thomas *hic*. Quæ ſanctorum Patrum ſententia ita eſt intelligenda, non quòd ſolum per ſtellam fuerunt moti, multoties enim cometæ, tamquam ſtellæ in cælo apparent, & noua ſtella in Caſſiophæa viſa fuit anno 1572. de qua latè Conimbricenſes *lib.* 1. *de cælo, cap.* 3. *quaſt.* 1. *art.* 4 Excitati ergo Magi exteriùs ſtella, interiùs verò diuina luce.

Num. 24. Origenes. Cyprian. Baſil. Greg Nyſſ. Leo. Maxim. Imperfect. Anſelm. Heron. Euthym. Theoph. Beda. D. Thom.

Et ſic tertia ſententia eſt, quòd Magi per ſtellam moti ſunt exteriùs ; interiùs autem gratia Spiritus ſancti. D. Auguſtin. ſerm. 7. de Epiphan. ita ait : *Hanc ſtellam admirati, cuius etiam eſſet, conſequenti reuelatione noſſe meruerunt, Regis videlicet Iudæorum, eoque nato, cùm & hoc eius gratia cognouiſſent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt.* D. Leo Papa *ſerm.* 1. 3. *&* 4. *de Epiphania*, D. Fulgent. *ſerm. de Epiphania*, D. Thomas 3. *part. q.* 36. *art.* 8. & hic etiam D. Paſchaſius *lib.* 2. *in Matth.* Albertus Magnus *hic*, & alij Et ratio eſt manifeſta: quia Magi Chriſtum cognouerunt, non ſolùm hominem, verùm etiam vt Deum, ac totius vniuerſi redemptorem, & in hoc aduentu multa ediderunt ſupernaturalia opera ; ergo diuina gratia ſunt illuſtrati : ac ideo dicunt, ſtellam eius, quia luce diuina ſunt edocti, in eius obſequium ſpecialiter eſſe creatam. 43.

Auguſt. Leo. Fulgent. D Thom. Paſchaſ. Alb. Magn.

Quartò, & moraliter. Quomodo cognouerunt hanc ſtellam peculiariter eſſe Dei, dicunt enim *Vidimus enim ſtellam?* D. Petrus Chryſologus *ſerm.* 156. *ait : Aliquando videt Magus: qui habet ſtellam, non habetur ab ſtella: & ſtella iam non credit eſſe Deum, ſed indicat eſſe conſeruam, quam cernit ſuis obſequijs mancipatam.* Vſque ad illa tempora ſtellam Magus adorabat, & tunc ſtellas non videbat, erant enim Diaboli inſtrumenta; modò verò dominus ſtellæ fit, eique famulatum præſtat in obſequium Dei, tunc videt ſtellam, & ſui creatoris agnoſcit facturam. Quintò S. Maximus homil. 4. de Epiphan. *Bene*, inquit, *eius, quia quamuis omnes ab eodem creatæ ſtellæ ipſius ſint, hæc tamen propriè Chryſti erat, quæ ſpecialiter Chriſti nuntiabat aduentum.* Quamuis omnia ſydera, quæ ſcintillant in cælo, Dei ſunt, hæc tamen ſpecialiter dicitur *eius*, quia peculiariter Chriſto præſtabat obſequium, & ideo inter cætera ſingulariter inſignitur, ac nobilitatur, vt Dei ſtella dicatur. 44.

Chryſol. *Occaſio erroris excæcat.* Maxim. *Qui ſingulariter ſeruit, ſingulariter honoretur.*

Sextò. Meritò inter omnes ſtellas hanc eſſe ſtellam eius peculiariter agnouerunt. D. Chryſtomus *homil.* 6. ita ait: *Stella tam exiguum locum, tugurij ſcilicet, atque præſepis oſtēdit, ſublime illud relinquens, ad inferiora veniens, ſuperque ipſum ferè caput pueri conſtituens.* Stellæ aliæ in cælo fixæ hominum adorationem ſolicitabant; à quo verò hæc tantùm abeſt, vt ſe ſe dimitteret, terræque eſſet propinqua, vt dux Magorum fieret. Et ſtella, quę cùm eſſet in cœlo, ac loco ſublimi, humilibus non reluctauit hominibus in terra degentibus famulari, hæc eſſe non poteſt, niſi ſtella Dei, ex Deique halitu venire. Mortuo Iacob ; dixerunt eius filij Ioſeph ; Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur. *Vt ex verbis illius tibi diceremus : Obſecro, vt obliuiſcaris ſceleris fratrum tuorum*, Geneſ. 50. num 17. Quibus ait Ioſeph: *Nolite timere ; num Dei poſſumus reſiſtere voluntati ?* num. 19, ſeu, vt habent Septuaginta: *Dei ego ſum.* Sed quare dilectiſſimi parentis non meminit, ſed totum ad Deum conuertit ſermonem: Philo Iud. *Cur autem, ait, geniti patris tantum meminiſtis ? Habemus alium ingenitum, ego eum teſtem innoco meæ conſcientiæ.* Sermonem de æterno habet parente, vt oſtendat, quòd cùm ipſe in ſublimi dignitate eſſet, ac vicem Pharaonis habens, & tamen 45.

Chryſoſt. *Ex Deo, quòd ſublimis famulatur humilibus.* Geneſ. 50. Septuag. Philo.

tamen contemptibilium recordaretur hominum, hoc non spiritu humano, ac filij Iacob, sed ex Dei gratia depropter erat.

QVÆSTIO XIII.

Quare per stellam Magi ducantur ad Christum?

46. EX eo, quòd Deus per stellam Magos vocauit, hoc per stellam fieri, verificatur fuisse conueniens. Huius conuenientiæ rationes multæ. Et primò. Communis sanctorum Patrum sententia est, vt loquitur D. Gregorius *homilia de Christi natiuitate.* Voluisse Deum accommodatè ad eorum scientiam eos erudire, vt qui in stellarum obseruatione versabantur, ex stellis Christũ cognoscerent. Et edem modo ait D. Chrysostomus homil. 6. in Matthæum. *Per ea Magos Dominus vocat, quæ familiaria eis consuetudo faciebat. ad hominam condescendens salutem.* Et similiter D. Hieronymus *hic.* Ad id, quod sibi est familiaritate, ac consuetudine notum; homines maximè tendunt, vt ait D. Chrysostomus *citatus.* Vnusque consuetudinis suæ amicitia ligatur.

Gregor. Chrysost. Hieron.

47. Secundò. Balaam prædixerat: *Orietur stella ex Iacob,* Num. 23. hoc signo, vt eius filij vocantur Magi. D. Gregorius Nyssen. *oratione de natiuitate Christi,* ait. *Vide à Balaam genus ducentes Magos, iuxta prædicationem progenitoris sui, noua stellæ ortum obseruantes.* Et S. Ambrosius in c. 2. Lucæ. *Qui sunt isti Magi, nisi qui, vt historia quædam docet, à Balaam genus ducunt, à quo prophetatum est? Orietur stella ex Iacob. Isti ergo sunt non minus fidei, quàm successionis heredes.* Suorum doctrinam maiorum vnusquisque maximè bibit; ideo per stellam vocantur Magi, vt per paternum documentum celeriter accurrerent, ac Christum Dominum faciliter susciperent.

Num. 23. Nyssen. Ambros. *Facile quilibet suorum maiorum sequitur doctrinam.*

48. Tertiò. S. Leo Papa *serm. 3. de Epiphania,* ita ait: *Patri Abrahamo innumerabilis fuit promissa successio, non carnis semine, sed fœcunditate generanda: & omni stellarum multitudini comparata, vt ab omni gentium parte, non terrena, sed cælestis progenies speraretur Ad credendum ergo promissæ posteritatis hæredes in syderibus designati ortu noui syderis excitantur, vt in quo cælum est adhibitum in testimonium, cæli famuletur obsequium.* Spiritualis generatio, ad quam Magi pertinebant, per multitudinem, ac pulchritudinem stellarũ Abrahamo est explicata parenti, vt stellæ, quæ in testimonium famulatæ sunt parenti, famularentur & filiis, dum eos ducunt ad Christum. Quartò. Rationem innuit S. Chrysologus *serm.* 157. sic fatur *Vidimus stellam eius, stellam non legiferam, sed signiferam, ferentem non dierum ordinem, sed noctiũ lumen.* Magis vt Deum videant natum. cæleste datur signum, non diei, vt Sol, in quo mundi fulgẽt, ac resplendent bona; sed noctis, in qua non apparent, nec videntur; tunc enim ad cælestia intuenda eleuatur, cùm intuitus à terrenis separatur.

Leo. *Qui inchoauit, perficiat beneficium.* *Cùm oculi mundo clauduntur, tunc Deus videtur.*

49. Quintò. In sententia Patrum existimantium stellam fuisse Angelum in illius specie transformatum, Cæsar. Nazianzenus frater dialogo 2. *Meritò stellam Angelum Euãgelista vocat. Sed & cultum astris impensum ad Christum trahens, à multorum Deorum errore mortales reducendo, velut stellam ponit Angelum viæ adorationis ducem: non enim alia re Magi ad adorationem excitati sunt quam opinione sui cultus.* Non, vt se pastoribus præstitit, in propria specie, sed sub forma stellę Angelus apparet, vt suo Magij nescati errore faciliter, ac promptè ad verum Deum ducerentur. Sextò. S. Chrysost. *homil. 6. in Matth.* sic ait. *Deus ob deceptorum salutem, per ea ipsa se celi passus est per quæ illi Dæmones ante coluerunt, aliquantulum illa in melius flectens, vt eos paulatim, & à consuetudine sua reduceret, & ad Philosophiam perduceret altiorem.* Magi excitantur per stellam quæ eis olim exstitit erroris occasio, nunc salutis, & remedij, deceptionem ipsam in melius commutans, vt stella, quæ ob insaniam erat ignominia, honore nunc ob remedium esset affecta.

Naziazn. *Sua cuique grata traduntur.* Chrysost. *Nobilitatur id, quod erat abiectum.*

Septimò. Pastores vocantur per Angelum in maxima Dei claritate apparentem *Luca. 2. nu. 9.* Magi verò per tantisper scintillantem stellam. idem Chrysostomus *serm. 87.* ait, *Hinc est, quòd & Magos, adhuc noctis incolas & totis obstupescẽtes oculis, tenuiter micans stella assuefacit ad lucem & gradatim pertrahit ad ipsum fontem luminis, & dierum.* Pastores in die fidei luce deambulantes ad magnam oculos lucem iam aptos habebant; in errorum verò idololatriæ tenebris detentorum Magorum oculi subita magna luce offenderentur, ni parua luce assuefacti, ad magnam præpararentur; nam sublimia subitò minimè sunt arripienda. Si quis paruum lorica, ac ferrea circundederit galea, non ad sui defensionem, sed potiùs armabit ad defectionem, vt eleganter ponderat D. Nazianz. orat. 1. *Si quis recenti nato ferrum præter vires admouerit, pristinas eius vires labefectabit.* Paulatim enim est in via virtutis eundum. Prodigus ille filius in se reuersus dixit: *Ibo ad patrem meum, & dicam ei: Peccaui in cælum, & coram te: iam non sum dignus vocari filius tuus,* Luc. 15. n. 18. Sed Cur iste, non in fletu, oratione, & ieiunio rigidam de se pœnitentiam promittit, sed in verbis tantùm persistit? Diuus Ephrem sermone de pœnitentia: *Non mox,* ait, *ieiunium imposuit, non abstinentiam poposcit, sed à leuioribus principia duxit.* In via virtutis cùm esset incipiens, non ad summum euolauit rigorem, sed à facilioribus inchoauit. De dilecto suo ait Sponsa, *Adolescentulæ dilexerunt te nimis,* Cantic. 1. num. 2. Sed quomodo Dei amor nimius esse potest, quamuis enim multum diligatur, multo magis dignior est amari? Amor in virili animo, non nimius, sed in infantili; vt ætatis teneræ hæ erant adolescentulæ Virgines. D Bernardus serm. 19. in Cantic. *Vos qui nuper,* ait, *venistis, tangit spiritualis sermo, vestram illam minus discretam vehementiam redarguens.* Dicitur ergo minimus pro ætate iuuencularum.

50. Chrisost. Nazianz. *Paulatim eundum in via virtutis.* Luc. 15. Ephrem. Cantic. 1. Bernard.

Sed quare Pastores per Angelum, Magi verò per stellam vocantur? Valde celebris est hîc. S. Gregorius *hom.* 10. *in Euangelia.* Pastores, vt fideles, per vocem; Magi, vt infideles, per signa. Vnde ait Paulus, *Prophetia fidelibus data sunt, non infidelibus. signa autem infidelibus, non fidelibus.* Deinde valde frequens apud Iudæos erat Angelorũ apparitio: incognita verò apud Gentes: ideo per Angelos pastores, per suam verò Magi Astrologiæ artem. Tertiò. Quia Magi ob suam magnã fidem non per Angelum loquentem, sed per mutam stellam. ac ignobilius instrumentum vocantur. Imperfectus Hom. 2. *Inuenta est, ait, in eis fides acutior.*

51. Gregor. 1. Cor 14. Imperfect.

acutior, quàm aspectus, videntibus humilia, intelligentibus alta

QVÆSTIO XIV.

Quare Magi per vnam, non per plures vocentur stellas?

52. Apocal. 12. HVIC quæstioni ansam præbet celebris illa visio *Apocal.* 12. *num.* 1. vbi dicitur. *Signum magnum apparuit in cælo: mulier amicta Sole, Luna sub pedibus, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Quare ergo ad virtutem mulieris indicandam duodecim stellæ radiãt; at verò ad Christum Dominum demonstrandum vna tantùm micat? Respondeo primò, quòd Deus multo liberalior est, ac magnificentior nostrum erga obsequium, quàm suum. Ad exornandam sponsam eius Ecclesiam, atque animam iusti duodecim eliguntur stellæ, ad Christum verò Dominum, Deum; & hominem manifestandum, vna tantùm destinatur. Secundò. Deus in præmio parat multo maiora, quàm nos in obsequio habemus. Vna stella ad nostrũ erga Deum sufficit famulatum, vt nos verò in beatitudine coronemur, duodecim in diademate componuntur. Tertiò. Quamuis omnem stellarum multitudinem in suæ natiuitatis signum dare posset, vna tamen contentus est, ponderans hoc non per potentiam, sed per tempus, atque occasionem, cui vna tantùm sufficiens erat stella. Cùm Abimelech, totaque eius familia Abrahami precibus à morte esset deliberata, dixit Saræ: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum,* Genes. 20. n. 16. Sed quomodo pro tam magno beneficio sibi, totique populo collato Rex tantus tam exiguum munus donauit? Licèt spectata Regis magnificentia videretur paruum, pro præsenti tamen occasione sufficiebat, vt Sara in oculis velamen haberet, maritatáque appareret.

Christus liberalior nobis, quàm sibi.

Præmia maiora, quàm merita.

Non potentia, sed tempori accommodandum.

Genes. 20.

QVÆSTIO XV.

Quare Magi, non per columnam, nubis sed per stellam ducantur?

53. AD populum Iudaicum ex Ægypto in terram promissionis dirigendum misit Dominus columnam nubis, *Exod.* 13. *num.* 21. *& c.* 14. *num.* 19. Hæc autem, vt luceret, ex densissima erat composita nube, in longitudinem magis, quàm latitudinem extensa, ideòque columna vocabatur. Dedit eam Deus, vt populo ignoranti viam, illam indicaret, vt dicitur *Hieremiæ* 2. *num.* 6. Quare ergo Magos non præcessit columna, sicut Israëlitas?

54. Abulens. Respondet primò Abulensis *quæst.* 12. quòd Deus omnia facit ordinatè, *ad Rom.* 13. *num.* 2. Debent ergo esse res secundùm exigentiam, & proportionem ad suum finem: populus Iudæorum magnus valde fuit, erant enim sexcenta millia peditum præter paruulos & fœminas, populúmque promiscuum multum nimis, qui ex Ægypto cum eis ascendebat, *Exod.* 12. *num.* 37. Egebant ergo lumine magno ad omnia illuminanda castra, ac adeò longa in altum erat columna. Tres verò erant Magi secum famulorum copias magnas non habentes, ideóque paruum admodum stellæ lucidum sufficiebat corpus. Secundò. Ait idem Abulensis. Iudæi pro nocte potius, quàm pro die magna indigebant columna; per diem enim etsi illum dirigens corpus paruum esset instar stellæ, ad dirigendum sufficiebat, si saltem à paucis, qui præcederent, videretur: pro nocte autem, quia in campo manebant, vt omnia illuminarentur castra, magno lumine opus erat. Magi verò per diem solum viarum directionem postulabant, cùm per noctem non ambulantes in habitaculis tenerentur. Hæc ex Abulensi. Idem.

Tertiam rationem nobis præstet D. Ambrosius in Psal. 118. *Præibat, ait, igitur illos Deus per diem in columna nubis, vt refrigeraret viantibus, noctu autem in columna ignis, vt viam ostenderet ambulantibus, & tenebras dimoueret.* Et Hugo de S. Victore apud Lyppom. c. 13. Exodi sic loquitur. *Vna & eadem columna erat contra calorem obumbrans, & contra tenebras illuminans, vt dux esset vtriusque temporis.* Vt ergo die protegeret à calore tantam multitudinem, illámque illustraret noctu, magna erat necessaria columna: Magis autem & quia pauci, quos cæli calores non vrgebant; & quia nocte non itinerabant, vt iam dictum est, necesse non erat; die verò Camelis equitabant, & ideo vna stella sufficiebat. Quartò. Iudæi rebelles multum fauoris desiderabant, vmbraculum ab æstu, atque in nocte lucem vt montium, ac viarum asperitate minimè terrerentur? Magi verò fortes, & in fide firmi poterant difficilia quæque facillimè superare, ac proinde non expostulabantur illecebræ. Sed ad Patrum rationes iterum redeamus. 55. Ambros. Hugo de S. Vict. *Contumaces fauore trahendi.*

Quintò. D. Maximus *hom.* 6. *de Epiphania,* sic loquitur. *Et quàm hoc mirabile, quòd exiguus stellæ radius stupentia alienigenarum corda præmonuit; cùm illum Iudaicum populum, cui mare diuisum, cui præbitum manna de nubibus, nec ignea potuerit, & ipsa de cælo micans columna conuertere.* Vni potuit stella parua ad Dei obedientiam, atque cultũ è longinquis excitare, ac attrahere Magos; ad quod vna non potuit columna magna Iudæorum impellere corda. Deus paruis sæpe rebus multo maiora præstat, quàm magnis; & in his Magis Iudæorum confundit incredulitatem. Sextò. Rationem depromo ex D. Augustino *serm.* 6. *de Epiphania,* dicente. *Eo nascente lux noua est in stella reuelata quo moriente lux antiqua est in Sole velata.* Non Sol, non antiqua ducatum præstitit in eius natiuitate columna, sed lux noua, eo enim nascente abierunt antiqua, ac noua lux mundo est exorta. Septimò. Rationem insinuat nobis D. Petrus Chrysologus *sermone* 156. ita loquens: *Vere, sicut dixit Apostolus* 1. Corinth. 8. *cum esset diues, pauper factus est, cùm esset in Deitate sua diues, nostra fit pauper in carne, & habere cœpit stellam vnam, totam, qui fecit, habet, & continet creaturam.* Cùm ipse sit Omnipotens, ad ostensionem suæ potentiæ eligitur Sol, Luna, & columna antiqua: at cùm ipse sit pauper in humili tigurio, vna stella parua contentus est, vt occasioni, ac tempori correspondeat, parua vna contentus est stella. In persona Christi Domini, inquit Psalmista, *Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo,* Psal. 79. n. 2. Sed quomodo ait, cùm ipse sit 56. Maxim. *Deus paruis rebus magna operatur.* August. *Christo nato antiqua abierunt.* Chrysol. *Tempori, & occasioni accommodandum.* Psalm. 76.

August. sit verus Deus, cui omnia tempora seruiunt: *Cùm accepero tempus?* D. Augustin. ibi: *Accepit tempus vt filius hominis; gubernat tempora, vt filius Dei*. Adaptans se occasioni, cùm sit Dominus temporum, tempora accipit. Vide *lib. 1. cap. 6. num. 45.*

QVÆSTIO XIV.

Quare dicant Magi: Venimus adorare eum?

57. Hugo. SOLAM exprimunt adorationem, munera tacent. Ad quod respondet primò, Hugo. *Magi plus habuerunt in opere, quàm sermone dixerunt: quia veniebant adorare, & non solùm adorant, sed munera offerunt.* Secundò respondeo, quòd Christus Dominus nostrum potius cultum, ac intimam vult cordis reuerentiam, quàm munera nostra: à nobis adorari potius, quàm munerari affectat. Tertiò. In eo, quod dicunt, *adorare*, munera innuunt; Regi, ac potenti, numquam adoratio exhibetur, muneribus vacua. Quartò. De muneribus non loquuntur, ne magnificentiam, & liberalitatem viderentur iactare suam. Quintò. Munera supprimunt, ne fortè Iudæi terrenis inhærentes rebus, ne munera donarent, ab adoratione deterrerentur; ideoque, vt ad Christum faciliter, ac promptè occurrerent, solam adorationem dicunt.

Christus cor nostrum potius, quàm munera vult.

58. Quæres pro ista stella. Quid maius, quòd noua in cælo appareat stella, & Magos ad Christum ducat: an quòd Magi è tam distantibus locis ad ipsum adorandum veniant? Quæstionem soluit D. Chrysologus sermo. 156. *Plus caleste, ait, de Magis, quàm de stella signum est, quòd Iudæa Regem, quod legis authorē sciant.* Multum, & valde mirabile, quòd noua in cælo stella fiat, & obsequium hominibus præstet in terris: sed per omnem modum multo mirabilius, quòd idololatra, homóque in peccatis sedens, ad Christum adorandum accedat.

Chrysol.

Matth. 1. n. 3. Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.

VERSIONES.

Syriacus. Quæ cùm audisset Herodes Rex, perterritus est, totáque Ourisolem cum eo.

Vatablus, Auditis autem his Herodes Rex,

D. Chrysost. homil. 6. in Matth. Audiens enim hæc ab eis, Herodes, pariterque populus turbatus est.

EXPOSITIO.

59. Alb. Magn. CVm diuulgatam à Magis Christi Domini veri Messiæ natiuitatem audiret Herodes, (ab Alberto Magno versipellis appellatus) dolosè in hoc se agebat negotio, qui propter timorem amittendi regnum turbatur, omnísque Hierosolyma cum illo. Iansenius existimat, quòd ciuitas non fuit verè turbata, sed turbationem exteriùs tantùm finxit. Verùm in hoc aliqua fortasse interuenit distinctio, quidam enim turbati sunt, alij finxerunt perturbationem. Et dicitur *Omnis*, nam princeps, ac ciuitas maiori ex parte turbata est; aliqui verò, vt Simeon, Anna, & alij iusti gauisi sunt: est autem tanta iustorum paucitas, & iniquorum multitudo, vt hæc in comparatione illius dicatur omnis ciuitas.

Iansen.

QVÆSTIO XVII.

Quare turbetur Herodes audiens Regem natum?

HIc Herodis timor ex multiplici processit causa. Et primo propter eum, qui de genere Iudæorum natus annuntiabatur, regnum perdere verebatur; cùm enim ipse alienigena esset, à Iudæis ob suum Regem recipiendum facilè expelli poterat. Ita D. Leo *sermone 3. & 4. de Epiphania*. D. Gregorius *homil. 10.* S. Odolonius *sermone de Epiphania*, Petrus Blesensis *de eodem*. D. Hilarius, D. Anselmus, D. Thomas *hic*. Optimè notat Albertus Magnus, quòd cùm dicitur Rex, causa turbationis subinfertur; dignitas enim timoris plena est; sed considerat, quantum Herodes distat à Magis, quod expendit D. Augustinus sermone 16. diuersis. *Herodes timet successorem; Magi desiderant redemptorem, illi cupiunt inuenire regnum, metuit ille finiri regnum.* Quàm dispar inter se iustorum est, ac iniquorum studiū. Iusti, vt in eo inueniant regnum, vitam, & potestatem, Christum quærunt; peccatores verò à Deo fugiunt, & potentiam, atque dominatum in illo perdere timent. Secundò. Abulensis *quæst. 24.* Turbatur propter magnam istius Regis excellentiam, qui natus dicebatur; non enim aliquid, nisi valde magnum esse poterat, in quo tanta apparerent signa, scilicet quòd eius natiuitas ab extraneis agnosceretur Regibus, & stella præcedente ad eum adorandum venerint. Tertiò, ait idem Abulensis. Sola ipsa annuntiatio alterius Regis, sufficiens erat ad perturbandum Herodem. 60.

Leo. Odolon. blesensis. Hilar. Anselm. D. Thom. Alb. Mag.

August.

Abulens.

Quartò. D. Anselmus, *Turbatur, ait, propter iram Romanorum, quam pateretur, si consentiret: decreuerant enim Romani, ne quis Deus, vel Rex sine suo consilio diceretur.* Similiter D. Paschasius, D. Thomas, Hugo, & alij. Adeò cæca, ac arrogans est humana superbia, vt præsumat se posse alicui diuinitatem donare, ac supernaturalia dare. Quintó. Inter has literales rationes, hæc mihi videtur. Timet Herodes, quia regnum iniustè possidebat, & Hircanum summum Sacerdotem Regem populi, vt dixi q. 1. interfecerat, Rempublicam oneribus vexabat, atque tributis, in omnésque tyrannicè principabatur: & vt dicitur Sapient. 17. n. 10. *Semper præsumio sæua, perturbata conscientia.* Et Iob. 15. num. 21. *Sonitus terroris semper in auribus illius, (scilicet tyranni,) & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur.* Sextò. Theophylactus ait: *Herodes quidem turbatus est, vt alienigena, regno suo timens, sciebat enim, quòd illo indignus esset.* Qui honoribus sine meritis potiuntur, facilè pauent. Septimò. D. Augustinus lib. 4. de symbolo ad Catechum. *Quid metuis, ait, Herodes talem Regem, qui sic venit regnare, vt te nolit excludere? Quem* 61.

Anselm.

Paschas. D. Thom. Hugo. *Superbia valde arrogans.*

Qui iniquè agit timet.

Sapient. 17. Iob. 15.

Theoph.

August.

Æterna cogita vt tibi sint secura temporalia.

Quem quæris, Rex regum est, si velles securus obtinere regnum tuum, ipsi supplicares, vt ab illo acciperes sempiternum. Herodes pauet, & timei, quia ita deditus erat temporalibus, vt nihil cogitaret de æternis, vt ergo securus sis in terrenis, mentem erige ad spiritualia, vt omnia tua habeant munimen & securitatem in Deo. Octauò. Imperfectus. *Rex quidquid aduersus regnum suum putauerit, totum verum æstimat.* Audit Herodes Regem natum ab extraneis, & Idololatris hominibus, qui Scripturas nesciebant, & tamen formidat, & timet; quia Rex quidquid audit contrariari suo regno, & bonis, inde maximè timore concutitur, & mouetur.

Imperfect.

Rex maximè timet de suo regno.

62. Nonò idem Imperfect. hom. 2. sic disserit. *Ideo turbatur Herodes audiens Regem natum Iudæis, semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est; sicut enim rami arborum in excelsis positarum, etiamsi leuis aura flauerit, mouentur; sic & sublimes homines, etiam leuis nuntij fama conturbat; humiles autem, sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt.* Qui in excelsa præsunt dignitate, semper maiori concutiuntur timore, ne in aliquod labantur damnum, & detrimentum. *Exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus,* Psal. 87. n. 16. Decimò Christo nato, insaniunt Herodes, & Diabolus. Ita rem expendit Imperfectus citato loco. *Vnusquisque Zelo proprio turbatur, & secundum suam naturam regni sui successorem timebat: Herodes terrenum, Diabolus autem cælestem. Nam nec Herodes terreretur, si cælestem Regem nasci suspicatus fuisset, nec Diabolus terrenum.* Sic homo cælestia contemnit, & afficitur ad temporalia, vt hæc solùm formidet amittere. Vndecimo D. Thomas, Hugo. *Turbatur quasi erubescens, alium quàm se Regem quæri, nam cùm ipse esset de Idumæorum genere natus, legitimus Rex videri volebat.* Magnates in sua potentia ita confidunt, vt aliud præter id, quod sunt videri desiderent; cùm enim Herodes genere Idumæus esset, Iudæus existimari volebat. Sic Saul dixit: *Peccaui, sed honora me coram senioribus populi mei,* 1. Reg. 15. n. 30.

Imperfect.

Timor in dignitate.

Psalm. 87.

Imperfect.

Homo æstimat temporalia.

S. Thom.

Hugo.

1. Reg. 15.

63. Duodecimò. Simon Cassianus *lib. 1. cap. 13.* sic præsentem enodat quæstionem. *Semper autem erat præputiatis circumcisio carnis odiosa, Idcirco paganus Iudæum natum Regem horrebat, ne forte Iudæus fieret pagano superior, cui iam Iudæus caperat subiacere.* Durum enim est valdè, illum, qui aliquando superior extitit, ad hoc deuenire, vt sub inferioris sui potestate existat. Dixit vir Dei ad Heli: *Videbis æmulum tuum in templo,* 1. Reg. 2. n. 32. Seu, vt legit Symmach. *Aspicies tribulationem.* Cùm tuum olim subditum in tua sede videris, qui ex hoc æmulus tibi, & aduersarius, magnam tunc tribulationem subibis. Decimotertio. Hic Herodis timor congruebat, vt iudiciaria Christi significaretur potestas, quam ipse timebat. Vnde eleganter D. August. ser. 2. de Epiph. *Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos Reges cunabula terrebant infantis?* Decimoquartò. D. Fulgentius *sermone de Epiphania,* Eusebius Gallicanus, D. Leo *serm. 6. de Epiphania,* Imperfectus *hom. 2.* Turbatur Herodes tamquam membrum Diaboli, ad significandam tribulationem ipsius Diaboli, qui per Christum deiectus est, vt ait Dominus, Ioan. 12. n. 32. *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Et per Christum, *Ligatus est Sathanas Per mille annos,* Apocalyps. 20. n. 2. & transeunte Domino, *Occurrerunt Iesu duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes sæui nimis, itaut nemo posset transire per viam illam,* Matth. 8. n. 28. Illi à Diabolo clausi tenebantur, at vbi Domini senserunt aduentũ, quos iniustè tenebat iniquus hostis captiuos, demisit. D. Basilius Seleucus orat. 23. *Tantis malis Dæmon cùm à se obsessum implicuisset, Domini congressu prohibere non valuit.* Seleucus.

Grauis eum superior fit inferior.

1. Reg. 2.

Symmach.

August.

Fulgent.

Gallican.

Leo.

Imperfect.

Christo præueniente liberamur a Diabolo.

Apocal. 20.

Matth. 8.

QVÆSTIO XVIII.

Quare dicatur tota Hierosolyma perturbata?

64. AGNA sanè erat populo Iudaico gaudendi ratio cùm desideratissima iam adesset redemptio Israël, & de aduentu Messiæ daretur præconium ac multo gloriosius erat de suâ stirpe Regem, quàm alienigenam habere: & tamen turbatur ciuitas: Ad quod multiplex est ratio. Prima, & communis. Vt placerent, seu applauderent Herodi. Ita D. Thomas, Albertus Magnus, Caietanus, & alij. Ideoque dicitur turbata cum illo, eum imitando. Secundo. Hugo. *Verè non sunt turbati, sed turbationem simularunt, vt Herodis haberent fauorem, quia multum effuderat sanguinem Iudæorum.* Et præcipuè hæc simulatio in principibus locum habuit, qui suum amittere formidabant statum. Tertio. Albertus Magnus Hæc fuit quoque in quibusdam etiam bonis turbationis ratio: quia sciuerunt Herodem ita malum, vt nisi tristarentur, eos ipse occideret, vt secum quocumque modo augerentur. Vnde item in morte sua nobiliores præcepit occidi, vt ex hoc plangore cogerentur, & de morte sua non gauderent, vt testatur Ioseph. *lib. 17. Antiquit.* Quartò. Ea mihi videtur germana ratio, quod quidam turbati sunt verè, quidam simulatione suscepta, vt Herodi placerent. Hæ sunt rationes literales.

D. Thom.

Alb Magn.

Caiet.

Hugo.

Alb. Magn.

Ioseph.

65. Quintò. Vt ex Chrysostomo tenet Abulensis *quæst. 25.* Turbati sunt audito, quod Rex Iudæorũ esset natus sicut ventis cõtrauenientibus vnda concutitur: sic Regibus contrariantibus inuicem, populus conturbatur. Et ideo ex hoc timuerunt. scilicet ne præsente, & venturo Rege ad inuicem certantibus, ipsi perturbationibus inuoluerentur. Sextò. Imperfectus *homil. 2.* ita ait: *Turbatur, quia de aduentu iusti poterant iniqui gaudere.* Impij ex consortio iusti graue damnum timent. Prou. 13. n. 19. *Detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.* Septimo. Euthymius. Et quærit: Quare Persæ gaudentes veniant, Iudæi vero timeãt; ita ait: *Verùm excæcauit illos inuidia, statimque audientes turbati sunt, quasi timentes, ne fortè salutem consequerẽtur. Persæ verò, cùm essent extranei, non solùm non inuiderunt; immo à finibus regionis vsque ad Bethleem propter eum venerunt; Iudæi, autem cùm essent cognati, etiam gloriæ eius inuiderunt, ne fortè magnus futurus esset.* Iudæi, vt propinqui inuidia accensi, nolebant, quod Christus Dominus eorum cognatus præcelleret eos.

Abulens.

Bellum timendum.

Imperfect.

Prouerb. 13.

Euthymius.

Inuidia in propinquis.

66. Octauo, D. Paschasius lib. 2. *Herodes turbatus plures suorum habuisse complices scribitur. O misera fragilitatis humanæ conditio, quæ sæpe plurimum eis fauet iniustè, quos Dei iusto iudicio crudeles sustinet oppressores; nec eis metuit adulari, quos Dei in semet quondie voluntati conspicit reluctari.* Paschas.

 Non

August. sit verus Deus, cui omnia tempora seruiunt: *Cùm accepero tempus?* D. Augustin. ibi: *Accepit tempus vt filius hominis; gubernat tempora, vt filius Dei.* Adaptans se occasioni, cùm sit Dominus temporum, tempora accipit. Vide *lib. 1. cap. 6. num. 45.*

QVÆSTIO XIV.

Quare dicant Magi : Venimus adorare eum?

57. Hugo. SOLAM exprimunt adorationem, munera tacent. Ad quod respondet primò, Hugo. *Magi plus habuerunt in opere, quàm sermone dixerunt: quia veniebant adorare, & non solùm adorant, sed munera offerunt.* Secundò respondeo, quòd Christus Dominus nostrum potius cultum, ac intimam vult cordis reuerentiam, quàm munera nostra: à nobis adorari potius, quàm munerari affectat. Tertiò. In eo, quod dicunt, *adorare*, munera innuunt; Regi, ac potenti, numquam adoratio exhibetur, muneribus vacua. Quartò. De muneribus non loquuntur, ne magnificentiam, & liberalitatem viderentur iactare suam. Quintò. Munera supprimunt, ne fortè Iudæi terrenis inhærentes rebus, ne munera donarent, ab adoratione deterrerentur; ideoque, vt ad Christum faciliter, ac promptè occurrerent, solam adorationem dicunt.

Christus cor nostrum potius, quàm munera vult.

58. Quæres pro ista stella. Quid maius, quòd noua in cælo appareat stella, & Magos ad Christum ducat: an quòd Magi è tam distantibus locis ad ipsum adorandum veniant? Quæstionem soluit D. Chrysologus sermo. 156. *Plus caleste, ait, de Magis, quàm de stella signum est, quòd Iudææ Regem, quod legis authorẽ sciant.* Multum, & valde mirabile, quòd noua in cælo stella fiat, & obsequium hominibus præstet in terris: sed per omnem modum multo mirabilius, quòd idololatra, homóque in peccatis sedens, ad Christum adorandum accedat.

Chrysol.

Matth. 2. n. 3. Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.

VERSIONES.

Syriacus. Quæ cùm audisset Herodes Rex, perterritus est, totáque Ourisolem cum eo.

Vatablus, Auditis autem his Herodes Rex,

D. Chrysost. homil. 6. in Matth. Audiens enim hæc ab eis, Herodes, pariterque populus turbatus est.

EXPOSITIO.

59. Alb. Magn. Vm diuulgatam à Magis Christi Domini veri Messiæ natiuitatem audiret Herodes, (ab Alberto Magno versipellis appellatus) dolosè in hoc se agebat negotio, qui propter timorem amittendi regnum turbatur, omnísque Hierosolyma cum illo. Iansenius existimat, quòd ciuitas non fuit verè turbata, sed turbationem exteriùs tantùm finxit. Verùm in hoc aliqua fortassè interuenit distinctio, quidam enim turbati sunt, alij finxerunt perturbationem. Et dicitur *Omnis.* nam princeps, ac ciuitas maiori ex parte turbata est; aliqui verò, vt Simeon, Anna, & alij iusti gauisi sunt: est autem tanta iustorum paucitas, & iniquorum multitudo, vt hæc in comparatione illius dicatur omnis ciuitas.

Iansen.

QVÆSTIO XVII.

Quare turbetur Herodes audiens Regem natum?

HIc Herodis timor ex multiplici processit causa. Et primo propter eum, qui de genere Iudæorum natus annuntiabatur, regnum perdere verebatur; cùm enim ipse alienigena esset, à Iudæis ob suum Regem recipiendum facilè expelli poterat. Ita D. Leo *sermone 3. & 4. de Epiphania.* D. Gregorius *homil. 10.* S. Odolonius *sermone de Epiphania,* Petrus Blesensis *de eodem.* D. Hilarius, D. Anselmus, D. Thomas *hic.* Optimè notat Albertus Magnus, quòd cùm dicitur Rex, causa turbationis subinfertur; dignitas enim timoris plena est; sed considerat, quantum Herodes distat à Magis, quod expendit D. Augustinus sermone 16. diuersis. *Herodes timet successorem; Magi desiderant redemptorem, illi cupiunt inuenire regnum, metuit ille finiri regnum.* Quàm dispar inter se iustorum est, ac iniquorum studiũ. Iusti, vt in eo inueniant regnum, vitam, & potestatem, Christum quærunt; peccatores vero à Deo fugiunt, & potentiam, atque dominatum in illo perdere timent. Secundò. Abulensis *quæst. 24.* Turbatur propter magnam istius Regis excellentiam, qui natus dicebatur; non enim aliquid, nisi valde magnum esse poterat, in quo tanta apparerent signa, scilicet quòd eius natiuitas ab extraneis agnosceretur Regibus, & stella præcedente ad eum adorandum venerint. Tertiò, ait idem Abulensis. Sola ipsa annuntiatio alterius Regis, sufficiens erat ad perturbandum Herodem. 60.

Leo. Odolon. ble'ensis. Hilar. Anselm. D. Thom. Alb. Mag. August. Abulens.

Quartò. D. Anselmus, *Turbatur, ait, propter iram Romanorum, quam pateretur, si consentiret: decreuerant enim Romani, ne quis Deus, vel Rex sine suo consilio diceretur.* Similiter D. Paschasius, D. Thomas, Hugo, & alij. Adeò cæca, ac arrogans est humana superbia, vt præsumat se posse alieni diuinitatem donare, ac supernaturalia dare. Quintò. Inter has literales rationes, hæc mihi videtur. Timet Herodes, quia regnum iniustè possidebat, & Hircanum summum Sacerdotem Regem populi, vt dixi *q. 1.* interfecerat, Rempublicam oneribus vexabat, atque tributis, in omnésque tyrannicè principabatur: & vt dicitur Sapient. 17. n. 10. *Semper præsumit sæua, perturbata conscientia.* Et Iob. 15. num. 21. *Sonitus terroris semper in auribus illius, (scilicet tyranni,) & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur.* Sextò. Theophylactus ait: *Herodes quidem turbatus est, vt alienigena, regno suo timens, sciebat enim, quòd illo indignus esset.* Qui honoribus sine meritis potiuntur, facilè pauent. Septimò. D. Augustinus lib. 4. de symbolo ad Catechum. *Quid metuis, ait, Herodes talem Regem, qui sic venit regnare, vt te nolit excludere?* Quem 61.

Anselm. Paschas. D. Thom. Hugo. *Superbia valde arrogans.* *Qui iniquè agit timet.* Sapient. 17. Iob. 15. Theoph. August.

Æterna cogita vt tibi sint secura temporalia.

Quem quæris, Rex regum est, si velles securus obtinere regnum tuum, ipsi supplicares, vt ab illo acciperes sempiternum. Herodes pauet, & timet, quia ita deditus erat temporalibus, vt nihil cogitaret de æternis, vt ergo securus sis in terrenis, mentem erige ad spiritualia, vt omnia tua habeant munimen & securitatem in Deo. Octauò. Imperfectus. *Rex quidquid aduersus regnum suum putauerit, totum verum æstimat.* Audit Herodes Regem natum ab extraneis, & Idololatris hominibus, qui Scripturas nesciebant, & tamen formidat, & timet; quia Rex quidquid audit contrariari suo regno, & bonis, inde maximè timore concutitur, & mouetur.

Imperfect. *Rex maximè timet de suo regno.*

62. Imperfect. Nonò idem Imperfect. hom. 2. sic disserit. *Ideo turbatur Herodes audiens Regem natum Iudæis, semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est; sicut enim rami arborum in excelsis positarum, etiamsi leuis aura flauerit, mouentur, sic & sublimes homines, etiam leuis nuntij fama conturbat; humiles autem, sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt.* Qui in excelsa præsunt dignitate, semper maiori concutiuntur timore, ne in aliquod labantur damnum, & detrimentum. *Exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus*, Psal. 87. n. 16. Decimò Christo nato, insaniunt Herodes, & Diabolus. Ita rem expendit Imperfectus citato loco. *Vnusquisque zelo proprio turbatur, & secundum suam naturam regni sui successorem timebat: Herodes terrenum, Diabolus autem cælestem. Nam nec Herodes terreretur, si cælestem Regem nasci suspicatus fuisset, nec Diabolus terrenum.* Sic homo cælestia contemnit, & afficitur ad temporalia, vt hæc solùm formidet amittere. Vndecimo D. Thomas, Hugo. *Turbatur quasi erubescens, alium quàm se Regem quæri, nam cùm ipse esset de Idumæorum genere natus, legitimus Rex videri volebat.* Magnates in sua potentia ita confidunt, vt aliud præter id, quod sunt videri desiderent; cùm enim Herodes genere Idumæus esset, Iudæus existimari volebat. Sic Saul dixit: *Peccaui, sed honora me coram senioribus populi mei*, 1. Reg. 15. n. 30.

Timor in dignitate. Psalm. 87. Imperfect. *Homo æstimat temporalia.* S. Thom. Hugo. 1. Reg. 15.

63. Duodecimò. Simon Cassianus *lib. 1. cap. 13.* sic præsentem enodat quæstionem. *Semper autem erat præputiatis circumcisio carnis odiosa, Ideirco paganus Iudæum natum Regem horrebat, ne forte Iudæus fieret pagano superior, cui iam Iudæus cœperat subiacere.* Durum enim est valdè, illum, qui aliquando superior extitit, ad hoc deuenire, vt sub inferioris sui potestate existat. Dixit vir Dei ad Heli: *Videbis æmulum tuum in templo*, 1. Reg. 2. n. 32. Seu, vt legit Symmach. *Aspicies tribulationem.* Cùm tuum olim subditum in tua sede videris, qui ex hoc æmulus tibi, & aduersarius, magnam tunc tribulationem subibis. Decimotertio. Hic Herodis timor congruebat, vt iudiciaria Christi significaretur potestas, quam ipse timebat. Vnde eleganter D. August. ser. 2. de Epiph. *Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos Reges cunabula terrebant infantis?* Decimoquartò. D. Fulgentius *sermone de Epiphania*, Eusebius Gallicanus, D. Leo *serm. 6. de Epiphania*, Imperfectus *hom. 2.* Turbatur Herodes tamquam membrum Diaboli, ad significandam tribulationem ipsius Diaboli, qui per Christum deiectus est, vt ait Dominus, Ioan. 12. n. 32. *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Et per Christum, *Ligatus est Sathanas Per mille annos*, Apocalyps. 20. n. 2. & transeunte Domino, *Occurrerunt Iesu duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes sæui nimis, itaut nemo posset transire per viam illam*, Matth. 8. n. 28. Illi à Diabolo clausi tenebantur, at vbi Domini senserunt aduentũ, quos iniustè tenebat iniquus hostis captiuos, demisit. D. Basilius Seleucus orat. 23. *Tantis malis Dæmon cùm à se obsessum impliciuisset, Domini congressu prohibere non valuit.*

Graue est superiorem fieri inferior. 1. Reg. 2. Symmach. August. Fulgent. Gallican. Leo. Imperfect. *Christi præsentia liberamur à Diabolo.* Apocal. 20. Matth. 8. Seleucus.

QVÆSTIO XVIII.

Quare dicatur tota Hierosolyma perturbata?

64. AGNA sanè erat populo Iudaico gaudendi ratio cùm desideratissima iam adesset redemptio Israël, & de aduentu Messiæ daretur præconium ac multo gloriosius erat de sua stirpe Regem, quàm alienigenam habere: & tamen turbatur ciuitas: Ad quod multiplex est ratio. Prima, & communis. Vt placerent, seu applauderent Herodi. Ita D. Thomas, Albertus Magnus, Caietanus, & alij. Ideoque dicitur turbata cum illo, eum imitando. Secundo. Hugo. *Verè non sunt turbati, sed turbationem simularunt, vt Herodis haberent fauorem, quia multum effuderat sanguinem Iudæorum.* Et præcipuè hæc simulatio in principibus locum habuit, qui suum amittere formidabant statum. Tertio. Albertus Magnus Hæc fuit quoque in quibusdam etiam bonis turbationis ratio: quia sciuerunt Herodem ita malum, vt nisi tristarentur, eos ipse occideret, vt secum quocumque modo augerentur. Vnde item in morte sua nobiliores præcepit occidi, vt ex hoc plangore cogerentur, & de morte sua non gauderent, vt testatur Ioseph. *lib. 17. Antiquit.* Quartò. Ea mihi videtur germana ratio, quod quidam turbati sunt verè, quidam simulatione suscepta, vt Herodi placerent. Hæ sunt rationes literales.

D. Thom. Alb. Magn. Caiet. Hugo. Alb. Magn. Ioseph.

65. Quintò. Vt ex Chrysostomo tenet Abulensis *quæst. 25.* Turbati sunt audito, quod Rex Iudæorũ esset natus sicut ventis cõtrauenientibus vnda concutitur: sic Regibus contrariantibus inuicem, populus conturbatur. Et ideo ex hoc timuerunt. scilicet ne præsente, & venturo Rege ad inuicem certantibus, ipsi perturbationibus inuoluerentur. Sextò. Imperfectus *homil. 2.* ita ait: *Turbãtur, quia de aduentu iusti poterant iniqui gaudere.* Impij ex consortio iusti graue damnum timent. Prou. 13. n. 19. *Detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.* Septimo. Euthymius. Et quærit: Quare Persæ gaudentes veniant, Iudæi vero timeãt; ita ait: *Verùm excæcauit illos inuidia, statimque audientes turbati sunt, quasi timentes, ne fortè salutem consequerẽtur. Persæ verò, cùm essent extranei, non solùm non inuiderunt; immo à finibus regionis vsque ad Bethleem propter eum venerunt; Iudæi autem cùm essent cognati, etiam gloria eius inuiderunt, ne fortè magnus futurus esset.* Iudæi, vt propinqui inuidia accensi, nolebant, quod Christus Dominus eorum cognatus præcelleret eos.

Abulens. *Bellum timendum.* Imperfect. Prouerb. 13. Euthymius. *Inuidia in propinquos.*

66. Octauo, D. Paschasius lib. 2. *Herodes turbatus plures suorum habuisse complices scribitur. O misera fragilitatis humanæ conditio, quæ sæpe plurimum eis fauet iniustè, quos Dei iusto iudicio crudeles sustinet oppressores; nec eis metuit adulari, quos Dei in semet quotidie voluntati conspicit reluctari.*

Paschas.

Non cum Iusto Simeone gaudent, sed cum iniquo Herode conturbantur, semper populus iniquis fauet? Præcipuè quando eos vt crudeles timet. Nonò. Simon Cassianus *lib. 4. cap. 13.* ita ait: *Omnis populus Hierosolymitanus cum Rege conturbatus est, non affectu amore Gentilis regiminis, aut personalis honoris, quo grauari potius, quam releuari putabant, sed timentes principis cælestis regnũ, quo regulariter, & ad iustitiam cogerentur, & non in ea perniciosa libertate, qua impuniti mores liberi vagabantur.* Timebant, non cælestem Regem, sed iustitiam eius, morúmque reformationem, à qua impij semper fugiunt, & ideo conturbantur. Decimò. D. Petrus Chrysologus *sermone 158.* inquit. *Quare Hierosolyma, quare principes, quare Scribæ* (scilicet conturbantur) *quia nasci non vult prophanus Deum, seruus Dominum, Iudicem reus, rebellis principem, perfidus cognitorem. Hinc est quòd Christum nasci nolunt, viuere timent, quia nouerant, se mox ignominia dandos, tradendos opprobriis, eiiciendos templo, priuandos sacerdotio, oblationum munere vacuandos.* In Christi natiuitate Principes insaniunt, ac Nobiles; tum quia ob peccata sua infligenda metuebant supplicia; tũ quia suas esse refrænandas nouerant in contractibus vsuras, in oblationibus, & sacerdotio simonias: & iniqui à suo turpi vacare lucro minimè volunt. Mandauit Deus Saul, *Vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid,* 1. Reg. 15. num. 3. Saul autem in executione diuini mandati deuastauit ciuitatem. *Tamen Saul pepercit Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum,* ibidem num. 9. Sed valde inquirendum est cur Saul Regem Agag secum asportauit, & ore gladij non interfecit? Lyranus *ibi*, ait. *Cupiditate ductus sperabat habere de eo magnam redemptionem, vel per eum occulti thesauri reuelationem.* Terrenis lucris maximè inhærebat Saul, ac proinde semper occasiones acquirendi captabat, ita vt diuinum mandatum ob aurum contempserit. Chus filius Cham regnauit. *Fuit autem principium regni illius Babylon,* Genes. 10. n. 10. Iste ædificauit Babylonem, & eam muro muniuit, non vt suos defenderet, sed vt potius eorum bona diriperet, ac vt eos tyrannide vexaret. D. Chrysost. *Vide, inquit, habendi auiditatem quid faciat, vide corporis robur, non manens intra suos limites, & gloriæ appetentem naturam, non enim vt defenderet illos imperabat, sed & ciuitates ædificabat, vt imperaret bellatoribus.*

Vulgus iniquis fauet. *Cassian.* *Impij à iustitia fugiunt.* *Chrysol.* *Impij à peccatis desistere nolunt.* *Ambitiosi sua cupiditate detinentur.* *1. Reg. 15.* *Lyran.* *Genes. 10.* *Chrysost.*

Matth. 2. n. 4. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.

VERSIONES.

Syriacus. Et congregatis omnibus Principibus Sacerdotum, & Scribis populi, percontatus est ab eis vbi Meschico nasceretur.

Aliqui ex Græco. Omnes principes Sacerdotum, & legis peritos.

EXPOSITIO.

HERODES in concilium congregat Sacerdotum principes, hoc est, sacerdotalium familiarum capita, & scribas; erant autem hi legis periti, publicique Notarij, quorum erat munus, publica conficere instrumenta, sacras seruare, & interpretari Scripturas, 4. *Reg. cap. 22. num.* 8. 9. & 10. Et Christi, seu Messiæ natiuitatis locum Herodes quærebat ab eis; licèt enim Magi de Rege Iudæorum inquirerent; ipse tamen ex circunstantiis, & signis, de Messia intellexit esse sermonem, vt notat Euthymius cõmunis namque inter Iudæos erat opinio, illud esse aduentus Messiæ tempus. Non ait, vt notat D. Remigius, vbi Christus natus est? Sed vbi nasceretur; malitia inimici hominis tantum bonũ sibi præsens persuadere nõ poterat. 67.

Euthym. *Remig.* *Aduersarius numquam bonum præsens existimat.*

QVÆSTIO XIX.

Quinam dicantur hi Principes Sacerdotum?

QVÆSTIONEM hanc in multis Euangelij locis passim incidentem hìc semel explicemus. Et in primis pro certo statuendum est, summum Sacerdotem ex lege Dei ordinaria in populo Iudaico vnum fuisse tantùm, vt latè probant Rodulphus *lib. 4. in Leuit. cap. 3.* Abulensis 2. *Reg. 8. & 9.* & hìc *in Matth. quæst. 26.* & docent D. Augustin. *quæst. 23. in Leuit.* D. Cyrillus *lib. 11. in Ioann. c. 37.* D. Chrysostomus *homil. 82. in Ioan.* & patet ex *Leuitic. 21. num. 10.* vbi dicitur Summus Sacerdos, *Maximus inter fratres;* scilicet ex familia Aaronis. Deinde, quia veste Summi Sacerdotis non induebatur filius, nisi post mortem parentis, *Exod. 29. num. 19.* Et homicida profugus à ciuitate, in patriam, non ante Pontificis mortem, reuertebatur, *Numer. 35. num. 32.* Si autem plures essent Pontifices, exprimendum erat, cuius esset mors. Et hoc bene deducitur ex nomine ipso, nam summus, vel maximus æqualem excludit. 68.

Rodulph. *Abulens.* *August.* *Cyrillus.* *Chrysost.*

Dixi, *ex lege ordinaria;* quia potestate diuina in hoc aliqua fuit facta dispensatio. Moysem, & Aaronem summos fuisse Sacerdotes, tenent D. Augustinus *quæst. 23. in Leuit.* D. Gregorius Nazianzenus *orat. 6.* Philo *lib. de vita Moysis,* D. Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch. cap. 5.* D. Hieronymus *contra Iouinianum.* Et bene colligitur ex Psalm. 98. num. 6. *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius;* quod ex multis latè ibi probat Lorinus. Abiathar, & Sadoc summos etiam fuisse Sacerdotes, communis est sententia. Toletus *in cap. 18. Ioann. annot. 16. §. superest.* Pineda *de rebus Salomonis, lib. 5. cap. 13. §. 7.* Mendoça *lib. 1. Reg. cap. 2. num. 32. §. Dicendum.* Et rectè colligitur ex 2. *Regum 15. n. 35. & 1. Paralip. 24. n. 3.* 69.

August. *Nazianz.* *Philo.* *Dionys.* *Hieron.* *Psalm. 98.* *Lorin.* *Tolet.* *Pineda.* *Mendoça.*

Qui sunt hic dicti Sacerdotum principes? D. Augustinus *tract. 49. in Ioann.* existimat, ob Reipublicæ Iudaicæ miseriam tempore Christi plures fuisse Sacerdotes summos, scilicet Annam, & Caipham; nam de Zacharia Præcursoris parente dicitur Luc. 1. n. 8. *Cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ.* Contraria tamen sententia communis 70.

August. *Luc. 1.*

communis est, quòd vnus tantùm in populo Iudaico fuerit summus Sacerdos. Ita Salmeron, Maldonatus, Beaulxames *hic*. Et bene colligitur ex *Ioann.* 11. *num.* 49. vbi de Caipha ait: *Cùm esset Pontifex anni illius.* & Ioannis 18. n. 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Ergo solus Caiphas, & non alter, Pontifex erat. Nec obstat id, quod dicitur de Zacharia: nam ipse Sacerdos summus non erat, vt dixi *lib.* 1. *cap.* 4. *quæst.* 4. *num.* 8. *& num.* 3. Alij vero, Iosephus *lib.* 18. *cap.* 6. Eusebius *lib.* 1. *Histor. Ecclesiastic. cap.* 6. D. Chrysostomus *in Matthæum homilia* 81. dicunt, quòd licèt Summus Sacerdos fuerit vnus, summum tamen sacerdotium Romanorum tempore annuale erat, & venale; atque omnes, qui summi Sacerdotis officio aliquando fungebantur, vel functi fuerant, in Scriptura Sacerdotum principes appellabantur. Hæc opinio ex eo non placet, quia etsi sacerdotium venale esset Romanorum tempore, iam tunc quoque Sacerdotum principes dicebantur, cùm adhuc vnus tantùm erat Sacerdos, vt patebit ex *locis proximè citandis*; & tempore Dauidis iam plures dicebantur principes Sacerdotum.

71. Principes Sacerdotum erant sacerdotalium familiarum capita, nam Dauid, cùm ex Aaronis familia essent multi, ad contentionem, confusionemque euitandam, eos in viginti quatuor diuisit familias; & quicumque vnius familiæ erat caput, Sacerdotum princeps dicebatur. Et hi sunt, qui taliter appellantur 1. *Paralip.* 24. *num.* 3. *&* 4. *ac* 10. *& cap.* 15. *n.* 6. *&* 11. *&* 2. *Paralip.* 36. *num.* 14. Hi erant ex magno Concilio Sanhedrim, & in templo per vices suas inseruiebant. *Lucæ cap.* 1. *num.* 4. ad quotidiana sacrificia. Summus autem Sacerdos defuncti Sacerdotis summi maior filius erat, & in Sancta Sanctorum semel ingrediebatur.

Salmer. Maldon. Beaulxam. Ioan. 11. Ioann. 18. Ioseph. Euseb. Chrysost. *Qui sunt Princ. et Sacerdotum.*

QVÆSTIO XX.

Quare ab his Principibus, & Scribis, locum natiuitatis Christi Herodes quærat?

72. ALIQVÆ ad hoc sunt rationes. Prima, & communis; locum scire dolosè vult, Christum vt facilè quærere possit, inuentúmque interficiat. Secunda. D. Paschasius *lib.* 2. *in Matthæum*, ita loquitur: *Vt cautius eos exploraret, si Rex eorum ex lege promissus tristes, gaudentésve faceret.* Et similiter D. Remigius. Ex tristitia vultus, atque lætitia, quali essent animo in natum Regem suum, in ipsúmque Herodem deprehendere satagit. Tertia. Theophyl. ait: *Singulari autem Dei dispensatione interrogantur illi, vt confiteantur veritatem, & ex hoc condemnetur, quòd illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt.* Ad maiorem sui confusionem interrogantur, vt veritatem inuiti fateantur, & inexcusabiles maneant. Quarta. Hugo Cardin. *Interrogat Herodes, vt ei ferrent testimonium, Romanis quod nihil omisisset de contingentibus, inuestigando de Rege nouo.* Quinta, & mystica. Herodes, non amicos, atque fautores suos, qui ei morem gerere possent, sed veritatem certò definire cupiens, Principes Sacerdotum, & Scribas in lege doctissimos, etsi alioquin iniquissimos, in Concilium vocat, vt eius instruamur exemplo, à quibus consilium sit petendum.

Paschas. *Ex vultu deprehenditur animus.* Remig. Theoph. Hugo.

Sexta. Aut Herodes propheticæ credebat, aut non: si credebat, pro certo etiam habebat, quòd impediri nequibat, quin Rex ille regnaret: si non credebat, quare ergo quærebat? Respondet Diuus Thomas primo. *Dicendum, quòd non perfectè credebat, quia ambitiosus erat; & ambitio hominem cæcum reddit.* Imperfectus *homil.* 2. *in Matthæum* inquit: *Credebat Herodes Scripturis, aut non credebat? Si non credebat, vt quid interrogat Scripturas, quas putabat esse vaniloquas? Aut si credebat, quia inde verè nasciturus est Rex, vnde Scripturæ dicebant: Quomodo sperabat, posse se interficere illum Regem, quem futurum Scripturæ esse dicebant? Sed quidem credebat Herodes in malo, in bono autem non credebat.* In malo, nempe in loco ab Scriptura designato, vt Christum Dominum ad interficiendum inueniret, Herodes credebat; in bono autem, scilicet, quod Christus Dominus in æternum esset regnaturus, minimè credebat. Principum hæc est misera conditio, sibi conuenientibus præstare fidem, disconuenientibus vero assensum denegare. Impius ille Pharao multis affectus plagis in obduratione sua persistens Moysi, & Aaroni dixit: *Orate Dominum*, scilicet pro se, suóque populo. Exod. 8. num. 8. & 29. cap. 10. num. 17. Sed quomodo pro se ad Dominum postulat orari? Aut confitebatur potentiam eius, & tunc populum contra voluntatem Domini, detinere non poterat, aut si non agnoscebat, quomodo ad ipsum preces quærit? In his credebat, quæ suæ erant vtilitatis, vt plaga cessaret; in his vero, quæ eius repugnabant voluntati, maximè assentiebatur. Ad hoc respexit Amonius in consonantia Iesu cum Moyse, dum de Pharaone ait, *Ab eo*, scilicet Deo, *sperabat à plaga liberari, cuius potentiam negabat.* 73.

D. Thom. *Ambitio cæcat hominem.* Imperfect. *Impius credit in his quæ sunt in suum commodum.* Ammon.

Matth. 2. *n.* 5. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ, sic enim scriptum est per Prophetam.

VERSIONES.

Syriac. Vatabl. Pagninus. At illi dixerunt ei: In Bethleem, quæ est in Iudæa.

EXPOSITIO.

LOCVM ex propheta ostendunt; Matthæus autem non curat exprimere nomen, sed quemlibet vocat Prophetam absolutè, *cap.* 1. *num.* 23. *cap.* 26. *num.* 56. *&* 27. *num.* 35. Propheta tamen hîc subintellectus est Michæas, vt patet ex loco adiuncto. Et notandum ex Ruperto *super prologum in Matthæum*, vbi sic ait: *Soli Dauid, & Michææ reuelatus est locus Christi nasciturí: nempe Dauid*, Ps. 131. n. 6. *Ecce audiuimus eam in Ephrata, id est, Bethleem*, Gen. c. 35. n. 19. Cuius rei ea mihi videtur ratio. Deinde extitit valde humilis, de se enim dicebat, *Ego sum vermis, & non homo*, Psal. 21. n. 7. Michæas vero, vt notat D. Hieronymus *in eius prologo*, humilitatem significat. Et ita Dominus elegit natiuitatis suæ locum humilem, vt solùm per Prophetas specialiter humiles inter omnes voluerit publicari. 74.

Rupert. Psalm. 31. Genes. 35. Psalm. 21. Hieron.

75. Isti autem legis periti ostendunt locum natiuitatis Christi Domini, in conspectu Regis alienigenæ; in quo facti sunt, vt aduertit Imperfectus *homilia* 1. proditores mysteriorum sacrorum, cùm margaritas Dei abiiciunt ante porcos. Seu, vt ait Simon Cassianus lib. 1. cap. 13. *Dum locum natiuitatis ostendunt, à se ipsis sunt accusati, & condemnati, à nemine verò accusati.* Hoc est Dei iudicium, vt impius ore suo se condemnet. Vel fortasse, quia quamuis iniqui, ab ipsa Scriptura compulsi sunt dicere verum.

Imperfect. Cassian.

Matth. 2. *n.* 6. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël.

VERSIONES.

Syriacus. Tu quoque Iihoudica Bethleem, nequaquam minima es inter Reges Iihoudææ: ex te enim prodibit Rex, qui pascet populum meum illum Isroiel.

Vatablus. Nequaquam es minima inter principes Iudæ: ex te enim mihi prodibit dux, qui recturus est populum meum.

Pagninus. Nequaquam minima es inter duces Ichoudææ, ex te mihi egredietur dux.

EXPOSITIO.

76. Ostendvnt scribæ locum natiuitatis Christi ex Propheta Michæa *cap.* 5. *num.* 2. vt latiùs explicabimus *quæst. sequenti.* Vatablus, & Pagninus ex textu Prophetæ transferunt *mihi.* Ex te mihi, id est, in meam gloriam, & honorem, scilicet Dei. Et quamuis humani generis redemptio in nostrum commodum facta sit, tamen dicitur præcipuè facta in gloriam Dei. Et dicitur, *Exiet dux*; non manebit, vt notat Theophylactus, nam ad alias gentes egressus est. *Reget*, seu pascet spirituali regimine, beneuolè tanquam pastor. *Populum meum Israël*, hoc est, omnes fideles, qui per Israël intelliguntur, vt iam dixi.

Theoph. *Christus ad omnium salutem paratus.*

QVÆSTIO XXI.

Quare hîc ab Euangelista referantur mutata prophetiæ verba?

77. Perantiqua hæc quæstio est. Propheta Michæas c. 5. n. 2. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* Quare tanta est inter Prophetam, & Euangelistam diuersitas? Vt patet hîc ex textu? Dixerunt aliqui primo, quòd Euangelista scripsit, sicut in Michæa habebatur, nos verò nunc aliam habemus translationem At hoc non stat, nostra enim translatio, vt notat Abulensis *quæst.* 23. est iuxta radicem Hebraicam, quæ nunc alia non est, nisi antiqua. Secundò. Diuus Hieronymus *in Comment. Michae* arbitratur, scribas, lapsos fuisse in recitando Prophetæ testimonium; ac proinde eorum negligentiam, atque ignorantiam hîc à Matthæo argui, & ideo vt ab eis dictum est, ipse refert testimonium. Tertiò D. Paschasius *lib.* 2. *in Matth* ait, quod ita ab eis dictum est, *Quia memoriæ credentes, quæ nonnunquam fallitur, contraria interdum protulerunt.* Vtraque hęc sententia difficultatem patitur, quia legis periti erant, & magna in multitudine, & fortasse ipsemet liber in medium prolatus est.

Matth. 5. Abulens. Hieron. Paschas. *Non est credendum memoriæ.*

Quarta sententia, quæ vera mihi maximè videtur, ait, quòd isti legis periti, vel etiam Euangelista in narratione prophetiæ huius seruarunt, ac retinuerunt, non verba, sed sensum. Et hoc est valde frequens. Apud Matthæum cap. 1. n. 23. ait. *Sicut dictum est per Prophetam: Ecce Virgo in vtero habebit, pariet filium, & vocabunt nomen eius.* Isai. verò c. 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius.* Idem Matt. 2. n. 18. *Quod dictum est per Hieremiam Prophetam: Vox in Rhama audita est, ploratus, & vlulatus: Rachel plorans filios suos.* Hierem. verò c. 31. n. 15. *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos.* Et ita de multis aliis. Euangelista non attendit ad verba, sed ad sensum, qui est idem, vt ex proximè dicendis patebit. 78.

Matth. 1. Isai. 7. Matth. 2. Hierem. 31.

Quinta sententia, & probabilis, quæ est Diui Hieronymi, Diui Thomæ, Alberti Magni, & aliorum, quòd scribæ, ac legis periti ita dixerunt prophetiam ad maiorem eius manifestationem, ad ipsamque magis declarandam, atque ad aperiendum illius intellectum Herodi alienigenæ. Et ideo non dixerunt, *Ephrata*, quod erat nomen antiquum, & fortasse Herodi ignotum, sed dixerunt *Iuda*, quod erat multo clarius, & hoc necessariò fuit addendum ad alterius Bethleem distinctionem, quæ erat in terra Zabulonis. Et id, quod Propheta dixit, *Paruulus es*, scilicet locus: *In millibus Iuda, ex te exiet dux*, &c Ipsi vt explicarent, quòd licèt parua esset in ambitu, & manibus, non tamen ita erat in dignitate; per interrogationem aiunt: *Nequaquam minima es?* Et quod Propheta dixit: *In millibus Iuda*, id est, in multitudine ciuitatum Iuda. Ipsi dixerunt: *In principibus Iuda*, id est, inter principales ciuitates Iuda; vt ita magis eius dignitatem ratione principis nasciturі indicarent. Et nota, quòd vox *Alphe*, quæ est in textu Hebraico, millia, ac principes significat. 79.

Hieron. D. Thom. Alb. Mag. *Doctrina ita dicatur, vt intelligatur ab auditore.*

QVÆSTIO XXII.

Quare isti legis periti non referant totam prophetiam?

In fine prophætiæ huius diuinitas Christi explicatur, dum ait: *Et egressus eius ab initio, ac à diebus æternis*; solus enim Deus ab initio, ac à diebus æternis. Quare ergo legis periti hoc tacuerunt, nam Matthæus ideo non retulit, 80.

quia

Imperfect. quia & ipsa non protulere? Imperfectus *hom.2. in Matth.* ait: *Quòd istam prophetiam præscindentes interficiendorum paruulorum facti sunt causa. Si ergo integram prophetiam protulissent, considerans Herodes, quia non erat Rex terrenus, cuius dies à diebus sæculi erant, in tantum furorem non*

D.Thom. *exarsisset.* Similiter habet D.Thomas *hic.* Attamen licèt peccauerint in eo, quod partem prophetiæ tacuerunt, vt est probabilius; ea tamen audita, Herodis malitia non erat quietura; ita enim erat obdurata, vt nec Magorum, nec stellæ testimonium potuerit cedere.

81. Chrysost. Sed ad propositam quæstionem respondet primò, D.Chrysostomus homil. 7. in Matth. *cùm enim dicerent, ait, quia ex Bethleem processurus esset qui regeret Israel: nequaquam tamen id quod sequitur, addiderunt, in adulationem profectò Regis, vt ad humanæ gratiæ lucrum veritatis damna proficerent. Quid verò illud erat? Et egressus, inquit, eius à diebus æternis ab initio.* Scribæ temporalia meditantes, vt terrenum captent Regis fauorem, spirituale diuinæ gratiæ lucrum nihilo æstimant, ideo Christi natiuitatem tacent. Secundò. Hi legis periti totam dicere prophetiam formidant, sibi persuadentes huiusmodi vaticinium ab Herode malè accipiendum; & ideo veritatem supprimunt.

Ob Regis gratiam veritas supprimitur.

82. Tertiò, & mysticè. Isti licèt mali essent consiliarij, ad id solum respondere voluerunt, quod ab eis quæsitum est, locus scilicet natiuitatis Christi: *Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.* De loco solùm illius natiuitatis interrogati, ad hoc tantùm respondent. Explicat somnium Pharaoni Ioseph, Nabuchodonosori Daniel, totam tamen Ioseph Deo tribuit interpretationem: *Absque me Deus prospera respondebit Pharaoni,* Genes.cap.41.n.16. Quod idem est, vt explicat D.Chrysost. Ne suspiceris aliquid à me dictum, totum enim à Deo est. Non sic verò Daniel *cap.2.* Qui quamuis dixerit num.28. quòd *Deus reuelauerit Regi, quæ ventura sunt.* Tamen de explicatione hoc tacet. Sed cur Ioseph totum Deo refert; non sic verò Daniel? Ioseph præter expositionem multa dixit non petita citato cap.41. n.33. *Nunc prouideat Rex,* &c. Et adeò alienum est, præter quæsita respondere, vt ne in grauem incurreret censuram, necesse fuerit Dei authoritate patrocinari. Vt Dominus quinque milia hominũ satiaret, à Philippo quæsiuit, *Vnde ememus panes?* Ioann.6.num.5. *Ipse verò respondit, ducentorum denariorum panes non sufficiunt.* In quo tarditas ingenij Philippi arguitur ab Alcuino, & aliis; & fortasse bene, quia præter quæsita respondit, Dominus interrogabat de loco ad emendos panes, ipse autem ad denarium recurrit.

Consiliarius solum ad interrogata respondet. Genes.41. Chrysost. Dan.2. Ioan.6. Alcuin.

Matthæi 2. num.7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuerit eis.

VERSIONES.

Syriacus. Exquisiuit ab eis, quónam tempore stella eis apparuisset.

Vatablus. Perquisiuit ab illis tempus, ex quo stella apparuisset.

Pagninus. Diligenter cognouit ab illis tempus.

Imperfectus homil. 2. Exquisiuit tempus, quando apparuit.

EXPOSITIO.

Erodes de Rege nato testimonium audiuit à Magis: *Vidimus stellam eius.* De ipso etiam à Scribis testimonium Prophetæ accepit. *Ex te exiet dux, qui regat populum meum.* Notat Cassian. *lib.1.cap.13.* & ait, *Amplius tremefactus Herodes ex prophetia in concione Magorum.* Et meritò, nam testimonium Prophetæ pertinebat ad fidem, Magorum vero ad intuitum oculorum; & fides multo certior ipsa visione. *Clam vocatis Magis.* Nam, vt notat Diuus Chrysolog.serm.158. *Quia palam nihil audet simulata mens, conscientia dolosa: quia fur amat noctem; latro occultè tendit insidias.* Seu quia id, quod inter plures dicitur, faciliùs manifestatur, & ipse volebat, hoc verbum, & hanc inquisitionem esse occultam, ne Iudęi suspicarentur, vt notant D.Chrysostomus, Theophylactus, D. Anselmus, & D. Thomas, quod ipse malum machinabatur in Regem suum ex tanta solicitudine; cùm enim nota esset eius ambitio, atque crudelitas, quidquid ageret, valde suspectum erat. Et nota, quod hucusque ab Euangelista dictus est Rex: *In diebus Herodis. Turbatus est Herodes Rex,* nunc verò hic primum hoc nomen amisit, quia in dolo, & falsitate, quod à Rege est maximè alienum, quæsiuit: *tempus stellæ* à Magis interrogauit, quia, vt aduertit Abulensis *quæst.31.* poterat accidere, quod illuderetur ab ipsis, vt inuento puero eum non certificarent, nec ad illum redirent; vel quia pro tunc stella non apparebat, & contingens erat quod puerum Messiam non inuenissent; & ideo in generali cognoscere voluit illius natiuitatis tempus, vt eum occidere posset, omnes sibi coætanos occidendo. Sed quare aduentus Messiæ tempus ex aliquo vaticinio à Iudæis non quæsiuit? Quia secundùm prophetias adeo erat notum illud esse tempus natiuitatis Christi, vt interrogatione non indigeret.

83. Cassian. *Fides certior visione oculorum.* Chrysol. *Dolus simulatis.* Chrysost. Theoph. Anselm. D.Thom. *Dolus alienus à Rege.* Abulens. *Notissimum erat tempus aduentus Christi.*

Matthæi 2. num.8. Et mittens illos in Bethleem dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

VERSIONES.

Syriacus. Eósque dimittens Bethleem ait illis: Exquirite diligenter super puerulo. Postquam autem inueneritis, venite, renunciate mihi, vt & ego proficiscar illum adoraturus.

Vatablus. Et dixit: Profecti diligenter inquirite de puello.

Pagninus.	Diligenter cognoſcite de puerulo.
Arias.	Diligenter explorare de puero.
Imperf.ho.2.	Ite,& videte de puero.
Janſenius.	Examinate diligenter.

EXPOSITIO.

84. N dolo,& fallacia Magos in Bethleē mittit Herodes, vt puerum inueniant, quem ipſe perdere cupiebat, ſed in quo nocumentum eſt machinatus, obſequium præſtitit: nam venientes Magi adorauerunt eum. D. Auguſtinus *tom.6.orat.cōtra Iudæos, Paganos,& Hæreticos*, ita loquitur cum Herode: *Labia doloſa, quid ore,& corde loqueris mala? Aliud enim habet lingua tua, aliud clamat conſcientia. Te ipſum decipis talia cogitando erras, falleris,& fallis. Fruſtra in malo vigilat falſitas.* Textus. *Ite,& interrogate.* Cum imperio tamquam Dominus iubet qui vſque modò, vt diſcipulus ſe ſummittebat, *didicit ab eis tempus*; tamdiu vt inferior ſe præſtitit, quandiu cum Magis rem habebat, ab eiſque ſtellæ tempus exquirebat, quo finito vt ſuperbus Dominus inſoleſcit,& imperat, *De puero*, ſeu puerulo Magi Regem dixerant, *vbi eſt, qui natus eſt Rex*; ipſe vero puerum appellat. Theophyl. ait: *Non dixit, de Rege, ſed de puero, neque enim nomen ferre poterat, demonſtrans, quantum contra illum inſaniret.*

August. *In quo vult decipere, decipitur Herodes.*

Iniquus, dum dependet humiliatur.

Theoph.

85. Vt Magis placeret, eoſque faciliùs fallere poſſet, promittit Heredes ſe puero, cuius necem in animo meditabatur, cultum deferre velle. *Vt & ego veniens adorem eum.* Imperfectus *hom.2.* ſic ait: *Cùm vidit*, ſcilicet Herodes, *quòd aliud facere non poterat; ergo deuotionem promittebat, qui gladium acuebat, & malitiam cordis ſui humilitatis colore depingebat. Talis enim eſt conſuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauiùs lædere volunt, humilitatem illi, & amicitias fingunt.* Faxit Deus, ne hodie in populo Chriſtiano ſint aliqui Herodis imitatores prætextu cultus,& adorationis ad ſacram Euchariſtiam accedentes, peccato tamen ſuo Chriſtum interimere conantes. Accipe eleganter D. Chryſoſtomum homil.7. in Matth. *Caue*, ait, *ne Herodi efficiaris ſimilis, & dicas: Vt & ego veniens adorem eum, cumque veneris, interimere coneris. Huius ſimiles ſunt qui indignè abutuntur communione myſterij reus eſt iſte corporis, & ſanguinis Domini: ſpecie quidem adorare videntur; quantum verò in ipſis eſt, interimunt eum, quem adorare ſimulant.* In tanta Herodis malignitate viri ſancti,& ſimplices Magi nihil mali ſuſpicati ſunt; ponderat Theophylactus: *Ipſi*, inquit *cùm dolo carerent, putabant,& abſque dolo loqui.*

Imperfect.

Hoſtis humilitate fallit. Herodis ſimilis, qui ad Euchariſtiā cum peccato accedit.

Chryſoſt.

Theophyl. *Vir ſimplex omnes eſſe ſimplices exiſtimat.*

QVÆSTIO XXIII.

Quare Herodes non acceſſit ad Bethleem cum Magis ad Chriſtum adorandum?

86. RATIO huius rei à priori voluntas fuit diuina, in cuius manu eſt cor Regis, quæ mentem mouit, ne in Bethleem abiret. Congruentiæ autem multæ ſunt. Prima, quæ mihi videtur maximè literalis. Exiſtimauit Herodes, quòd Magi, ſi per ſe ſolum accederent ad Bethleem, faciliùs puerum inuenirent; nam cùm eius crudelitas nota eſſet, aduentu ſuo parentes pueri ipſum abſconderent, vel in aliam partem fugerent, vbi ab eo nec poſſet inueniri, nec cum aliis pueris, vt ipſe iam cogitabat, interfici. Secunda. Abulenſis *quæſt.* 34. ait, quòd Herodes non iuit cum Magis, quia vidit eos ire in dubium, cùm non dirigerentur à ſtella, quæ tunc non videbatur; ſi tamen ſciret, quòd ſtella apparitura erat eis in exitu de ciuitate, iuiſſet cum eis, quia tunc putabat, ſe ire ad rem certam. Tertia. Idem Abulenſis. Si vnà veniſſet cum Magis Herodes, vidente Herode necaretur Chriſtus, vel ab Herode perſecutionem pateretur ante tempus, ſeu miraculo ſe ſe ſubtraheret inde, atque defenderet; vel Magi impediti fuiſſent, ne Chriſtum viderent, atque ad hæc euitanda, diuina ordinante prouidentia, Herodes non iuit. Quarta. Cum illis non iuit, tum vt Iudæorum tolleret ſuſpicionem, ne cogitarent, quod malum ipſe in Regem ſuum intendebat; tum ne ipſe præ ſe leuitatem ferret ad hominum alienigenarum dictum tam cito ſe mouens. Quinta. D. Paſchaſius: *Ne fortè Scribæ, ac Phariſæi, quaſi ex Dei oraculo repromiſſum occultarent, ſi aliquo ſignificationis nutu deprehenderent, eum ſe velle perimere.* Cum Magis non vadit, ne aliqua cognoſceretur prophetia, Herodem velle puerum occidi: & inde Iudæi circa eum occultandum ſe cautè haberent.

Abulenſ.

Idem.

Non eſt cit ò credendum omni homini.

Paſchaſ.

Sexta,& myſtica. Diuina ordinat prouidentia, ne cum Magis ad Chriſtum adorandum Herodes proficiſcatur; quia infidelitas, ſeu crudelitas Deum non poteſt inuenire. Euſebius Gallicanus. *homil.1. de Epiphania*, ita ait: *Quem Magi de extrema venientes Æthiopiæ parte cognoſcunt: ſolus ad illum non poteſt Rex ſacrilegus peruenire. Fallitur ergo ſtulti furor tyranni: Chriſtum non poteſt inuenire perfidia. Deus non crudelitate, ſed credulitate quærendus eſt.* Septima. Herodes Chriſtum fictè quærebat, & talis Chriſtum numquam inuenit. S. Odilonius *de Epiphania, ſerm. 2.* ita ait: *Qui Deum fictè quærunt, inuenire minimè poſſunt. Quod modò ille illuſus, ab Angelo monente, per aliam viam declarat Magorum reditus.* 87.

Gallican.

Crudelitas non inuenit Chriſtum.

Odilon. *Qui fictè quærit non inuenit Chriſtum.*

Profundum Dei decreuit Conſilium, ne cum Magis Herodes fictè egrediatur,& vadat in Bethleem; quia ab illo diſſimulatum habere obſequium repudiauit, quem in ſupplicium parabat æternum. Duo illi fratres Cain, & Abel ſacrificia Domino obtulerant: *Reſpexit Dominus ad Abel,& ad munera eius, ad Cain autem non reſpexit*, Geneſ.4. num.4. Chaldaic. *Suſcepit Dominus cum beneplacito Abel,& munera eius, Cain autem, & munus eius non ſuſcepit.* Seu, vt legit Theodorus. *Inflamauit Dominus ſuper ſacrificium Abel, & non ſuper ſacrificium Cain.* Sed cur Dominus iſtius noluit ſuſcipere ſacrificium? Hic miſer damnandus ficto animo munus offerebat, cùm eſſet igitur diuina iuſtitia puniendus, meritò illius diſſimulatum reſpuitur obſequium. Vnde Algerus ait lib. de Sacrament. *Reprobus iſte reprobata ſacrificia offert, quæ non ad obſequium, ſed ad pœnam præparabantur.* Regius Vates *Pſal.49.n.9.* ait Dominus populo Iſraelitico. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Nonne 88.

Non accipiatur obſequiū ab eo qui puniendus eſt.

Geneſ.4.

Chald.

Theodot.

Algerus.

Pſalm.49.

Dominus

Dominus holocausta sibi fieri sæpe præcepit; quare modò reiicit? Præfata verba Psalmi ita legit
Augost. D. Augustinus in editione Nibiensi Epist. 5. *A die destructionis domus diuinitatis meæ, non accepi*
Hesych. Gaulfrid. *de domo tua boues.* Quod Hesychius de destructione facta per Romanos, Hugo Gaulfridus de deuastatione per peccata exponunt, & cum ab ea die populus esset supplicio deputatus, voluit diuina iustitia ab eis obsequium habere nullum.

QVÆSTIO XXIV.

Quare aliquis de populo non iuerit cum Magis?

89. DIVINA etiam voluntas huius rei à priori extitit ratio: motiua verò, quantum possumus coniecturare, aliqua fuere.
Leo. Prima D. Leo *serm.* 4. *de Epiphan.* ita ait: *Prælato diuino oraculo: Et tu Bethleem terra Iuda*, &c. *Quàm facilè, quàm consequens fuit, vt Hebræorum proceres crederent, quod dicebant. Sed apparet, illos carnaliter cum Herode sapuisse, vt & temporalem*
Ob Herodem contemnunt Christum. *spernerent ducem.* Misera hominum conditio, quia magnates, vt iniquè intelligant, cum Rege suo cælestem Dominum contemnunt, ac si puer ille terrenus esset, & regnare non posset; ideo nemo
Gallican. in Hierosolyma ad Christum perquirendum mouetur. Secunda. Eusebius Gallicanus ita ait: *Quòd stella vocabat Magos, non Iudæos.* Vt Christus Dominus inquit: *Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum*; cùm autem per stellam solùm Gentiles vocarentur ad Christum, per eam Iudæi excitari non poterant: iam enim per Angelum ad Dominum erant adducti. Tertia. Idem D.
Leo. Leo serm. 1. de Epiph. *Locum, ait, natiuitatis de Scripturarum testimoniis demonstrastis, præsentiam temporis de cæli, & terræ attestatione cognoscitis, & tamen vbi ad persequendum animus Herodis exarsit, ibi ad non credendum vester sensus obdu-*
Magnates morem gerūt Regi. *rauit.* Maximè animus Principum rapitur nutu Regis, vt ei morem gerant, ac proinde plus apud ipsos valet Regis respectus, quàm quæcumque cognitio, ac euidentia veritatis, ac Regis nati. *Vbi ad persequendum animus Herodis exarsit, ibi ad non credendum vester sensus obdurauit.*
90. Quarta. Inter Iudæos quidam iniqui, alij probi; illi, vt Herodi placerent, atque applauderent,
Dare locum iræ. Magis se adiungere noluerunt; hi verò ne ei occasionem iræ, atque furoris præberent, sibi proponentes, alio tempore ad Christum commodè accedere posse. Et sic in tam simili facto tam diuersa interuenit intentio, de quo vide *lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 11. *& cap.* 4. *num.* 63. Hæc mihi ratio vera, &
Regis exemplum efficax. germana videtur. Quinta. Nullus comitatus est Magos, vt singuli Herodi se conformarent: adeò efficax, & validum Regis est, ac maiorum exem-
Genes. 19. plum. Dum dominus illas deleret ciuitates, Genes. 19. num. 24. dicitur; *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur, & ignem à Domino de cælo*; & tamen ciuitates aliæ subuersæ fuere, vt patet *Deuter.* 29. *n.* 23. Quomodo ergo de illis
Caiet. duabus tantùm mentio fit? Caietanus: *Numerantur hæ duæ, quia principaliores erant.* Primæ ciuitates hoc sunt peccato infectæ; igitur à fortiori inferiores rapuerunt secum, & par in eis pœna fuit. Hoc eleganter confirmat D. Chrysostomus *serm. de continentia Ioseph*, exemplo animaliū quæ semper ducem sequuntur suum. *Nam,* inquit, *& columba sæpe vna auolante, statim se-* Chrysost.
quuntur omnes; & pullus generosus in equorum armento exiliens secum rapit omne armentum, similiter & auis reliquum gregem; ita & nos, &c. Post ducem, & Regem nostrum semper sequimur.

QVÆSTIO XXV.

Quomodo Herodes Messiam volebat occidere, cùm esset verus Deus?

VERVM natum, quem Magi adorare intendebant, Messiam esse in lege promissum in- 91.
tellexit Herodes, ideo de loco, vbi Christus nasceretur, à sapientibus quæsiuit. Quomodo ergo, cùm Messias esset Deus, qui inuitè, etiam in natura assumpta occidi non poterat, ipsum occidere cogitauit Herodes?

Respondeo germanè ad literam cum Abulensi 92.
quæst. 29. quòd Herodes verum Messiam occidere intendebat, quòd autem Messias esset Deus, Abulens.
Herodes fortè nesciebat; nam ipse, vt alienigena, in lege bene instructus non erat; & hoc num- *Sæpè necessaria non veniunt ad Regis aures.*
quam audierat; ideoque ad eius adulationem in Concilio Sapientes prophetiam truncauerunt, vt graues authores tenent; & Reges, quæ necessaria, & vera sunt, sæpè non audiunt. Deinde licèt multi putarent, Messiam esse Deum, vt euidenter ex lege, & Prophetis colligebatur; hoc tamen non erat in populo communiter vulgare. Et dato, quòd Herodes hoc audierit, non credidit vir iniquus sola temporalia bona, & Principum Romanorum fauorem sequens: neque capere potuit, quomodo Deus factus homo in tempore nasceretur. Solùm existimauit, Messiam esse virum iustum, & probum, qui à potente quolibet occidi poterat. Quod vero attinet ad multa, quæ in Scriptura de Messia prædicta erant, aut non credebat, aut sibi persuadebat posse impediri, sicut videbat aliquas in Scriptura conditionatas prædictiones: ita Abulensis; sed hoc manifestè decipiebatur Herodes, quia prædictio de Messia absoluta, & efficax erat.

Secundò. Demus, quòd crederet Scripturis, & 93.
puerum esse Deum; rectè respondet D. Chrysost. Chrysost.
homil. 7. *Puerum, ait, proculdubio interficere cupiens: quod non furoris tantùm, sed extremæ etiam stultitiæ fuit indicium: nam illa, quæ facta sunt, & illa, quæ dicta satis idonea erant, quæ ab omni illum possent deterrere tali conatu: sed illum tamen nihil horum omnino compescuit. Tale quippe est vitium* *Malitia omnia cōtemnit.*
malignitatis, vt à nullo impulsa plerunque se se ipsa præcipitet, & quæ sæpe absque effectu operis ærumnosa, & impossibilia gestit efficere. Tam potens nequitia est, vt nec stellæ apparitio, nec Prophetarum, ac Magorum testimonium Herodis insolentiam potuerint flectere, sed ex quadam desperatione puerum intendebat occidere. Tertiò. Furor, & ira passiones sunt à adeò vehementes, vt Herodis mentem excæcauerint, ita vt se Deum ipsum posse necare cogitauerit. D. Hilarius ita ait: *Quàm* Hilar.
cæca feritas? Credebat, quòd comprehendere Deum fraudibus posset. Fallitur ergo stulti furor tyranni. *Furor, & desiderium excæcant.*
Quartò. Quamuis Herodes cognosceret, Messiam non posse occidi, cum excæcabat desiderium

rium, ac voluntas: ſicut ſæpe videmus in aliquibus, quæ homo certò ſcit, ſe conſequi non poſſe: quia tamen illa nimium deſiderat, ſe ipſum fallit, fingens quaſi facilè conſequenda: ita affectus occidendi Chriſtum excæcabat Herodem, vt crederet ſe poſſe efficere, quod intendebat. Quintò.

Chryſoſt. D. Chryſoſtomus in Catena Græca in cap. 1. Luc. *Deſere igitur, & tu perturbatam illam ciuitatem, temporalem cogitationem, & homicidam illum tyrannum Mammonam. In Bethleem, hoc eſt, in Eccleſiam feſtinus occurre; vbi domus eſt panis ſpiritualis. Sed ne Herodi ſimilis ſis, caue. Illi enim aſſimilantur, qui indignè myſteriis hiſce communicant, & filium Dei conculcant, habentes in ſemetipſis Mammonam.*

Auaritia omne ſ. ciuns aggred tur. Magi veniunt vt Chriſtum adorent; Herodes perſequebatur vt occideret? Vnde tanta diuerſitas? Magi aurum, quod habebant, à ſe dimittebant, & Chriſti pedibus ſubiiciebant, at Herodes auri deſiderio flagrabat, vt ipſum retineret, & poſſideret, & qui tanta cupiditate æſtuabat, non ſe Deo ſubmittebat, ſed aduerſùs eum pugnare intendebat. *Filium Dei conculcant, habentes in ſemetipſis Mammonam.*

94. Sexto. Ipſa ambitio, dominandique cupido,

Ambitio eſt contra Deū. ita Herodis obnubilauerat mentem, vt contra Deum ſe poſſe erigere, eique reſiſtere cogitaret. Cùm durum eſſet bellum inter Philiſthæos, & Iſraëlitas, adduxerūt hi Arcā Dei in caſtra, & vociferatus eſt Iſraël clamore grandi: audierunt Philiſthiim, & timentes dixerunt; *Venit Deus in*

1. Reg. 4. *caſtra, & ingemuerunt, dicentes: Quis nos ſaluabit de manu Deorum ſublimium iſtorum, hi ſunt Dei, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga in deſerto. Confortamini, & eſtote viri Philiſthiim: ne ſeruiatis Hebræis, confortamini, & bellate*, 1 Reg. 4. n. 8. & 9. Difficilis eſt locus inter expoſitores. Qua conſequentia loquuntur iſti, nam fatentur Deum veniſſe in caſtra, eius agnoſcunt potentiam, qua Ægyptum tot appreſſit portentis, ſe ipſos tamen ad pugnam exhortantur, & victoriam. Ita dominandi appetitus eorum obtenebrauerat mentes, vt ſibi perſuaderent, contra Deum ſe poſſe ſtare, ipſoque inuito glorioſa victoria triumphare. Poſtquam Nabuchodonoſori ſuum Daniel expli-

Daniel. 2. cauit ſomnium, Danielem adorauit, & dixit: *Verè Deus noſter Deus Deorum eſt, & dominus Regum*, Daniel. 2. num. 47. Et ſtatim ſuam fabricatam ſtatuam ab omnibus adorari præcepit, quod cùm tres illi Hebræi pueri noluiſſent, ait illis

Daniel. 3. Rex: *Quis eſt Deus, qui eripiat vos de manu mea?* Daniel. 3. num. 15. Nónne ipſe fatebatur modò, quod non erat alius Deus præter Deum Danielis? Quomodo tam citò potentiam eius negat? Tantæ dementiæ occaſionem dedit dominandi ambitio, qua vnus ipſe ſuper omnes æſtimari

Gloſſa. volebat. Gloſſa Ordinaria: *Tam citò*, ait, *quem confeſſus fuerat, & Deum Deorum vocauerat, ei detraxit, ipſumque hominem imbecilliorem eſſe opinatus eſt: quem Dominum Regum appellarat, eum vincere ſe infelix iuueniliter gloriatus eſt.* Hanc ſtultitiam in Romanis Imperatoribus, qui in nummis, abolita Dei imagine expreſſerant ſuam,

Philo. pungit Philo libro legis allegoriarum: *Vt ſecundùm ſuam formam*, ait, *probabiles Deo cuderent nummos, & abolita figura Cæſaris, viuum Regis æterni numiſma ſignarent.* Hanc totam noſtram rationem, ac ſextam ponderationem optimè confirmat Imperfectus homil. 10. in Matth. *Si*

Imperfect. *credis*, ait, *Herodes verum eſſe, quod dictum eſt de puero, nunquid potes tu mutare ſententiam Dei, aut perdere illum quem Deus defendit? Sed quid mirum; ſi Herodes homo iniquus putabat ſe poſſe mutare conſilium Dei? Ipſe ſapientiſſimus Salomon, cùm propter peccatum ſuum audiſſet à Prophetis Hieroboam Regem futurum, poſuit perſequi eum, putans poſſe illum perdere, quem Deus protegit: quia Zelus ſapere neſcit, & ira non poteſt habere conſilium.* Vbi enim ira, ambitio, ac zelus intrarunt, etiam in ſapientiſſimum Salomonem, ſic deſipiunt vt præſumat homo poſſe perdi eum, quem Deus deſtinebat in Regem.

Zelus & ambitio maximè hominem decipiunt. 3. Reg. 11.

Matthæi 2. num. 9. Qui cùm audiſſent Regem, abierunt: & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſuprà, vbi erat puer.

VERSIONES.

Syriacus. Illi autem his à Rege auditis abiêre, & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, præcedebat eos donec venit, ſtetítque ſuper locum vbi puer ille erat.

Vatablus, Pagninus. Præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſuper locum, vbi puellus erat.

S. Proſper de temp. Grat. promiſ. 6. Ecce ſtella præibat eos.

Imperfectus homil. 2. Præcedebat eos, vſque dum venit, & ſtetit ſuper caput pueri.

EXPOSITIO.

95. AVDITO Rege ad Bethleem proficiſcuntur, veram obedientiam, non homini, ſed Deo, qui in Prophetis ſuis locutus erat, oſtendentes, vt notat Hu- Hugo.
go. Probos etiam figurabant auditores, qui à malis Prædicatoribus quæ audiunt bona faciunt; eorum verò nequaquam imitatur opera. *Ecce ſtella*; hæc euanuit ad Hieroſolymæ ingreſſum; modò autem eis apparet viam oſtendens. Et ſtella antecedebat eos, vt eleganter explicat D. Auguſtinus in Auguſt.
Catena D. Thomæ, *Vt Chriſto*, ait, *ſtella plenum redderet obſequium, temperauit gradū, donec Magos perduceret ad puerum*, At vbi aduenerunt ad locum, vbi puer erat, ſtella ſtetit. Theophylactus. Ad locum pueri deſcendit ſtella. Imperfectus. Quòd ſtella ſtetit ſuper caput pueri. S. Maximus. Quòd tunc maiores, ac clariores emittebat radios, qui præſentiam pueri deſignarent. Ad præſepe deſcendit ſtella, & longiori radio, tamquam digito, vt ait D. Paulin. *lib. 1. Epiſt. 37 8.* puerum demonſtrabat. Et totum cælum tunc obſtupeſcebat, vt ait S. Maxim. *Mirabatur quidem terra, quòd nouam videret in cælo; ſed plus mirabatur cælum, quòd nouum Solem videbat in terris.* Stella cælum

Stella accōmodauit ſe Magis. Theophyl. Imperfect. Maxim. Paulin. Maxim. *Vbi Chriſtus, ibi cælum.*

cælum relinquit, & ab ipso descendit, & venit ad præsepe, in quo sacratissimus puer erat, quia vbi Iesus aderat, & non stabulum, sed cæli palatium erat, D. Epiphanius. Orat de laudibus Mariæ. *Apparet stella Magis, donec venisset super infantem in stabulo, vel potius in cælo, vbi enim Christus, ibi & cælum. Nam stabulum visum est esse cælum.*

Epiphan.

QVÆSTIO XXVI.

Quare stella se occultauerit Magis ad ingressum Hierusalem?

96. QVAMQVAM, vt iam dixi, aliqui existimauerint, quòd stella apparuerit Magis solùm in terra eorum, & non extiterit dux, in via; communis tamen sententia est, quod eis in via ducatum præbuerit, & ad introitum Hierusalem se se absconderit. Ita D. Chrysost. *homil. 7.* Euthymius, Theophylactus, D. Paschas. D. Thomas, D. Carthusianus, & alij multi. Et ideo Magi de Rege nato quæsierunt, ac proinde visa stella gauisi sunt gaudio magno. Quare ergo stella eis disparuit?

Chrysost. Euthym. Theoph. Paschas. D. Thom. Carthus.

97. Prima Communis, & vera ratio est. Vt in Hierusalem, quæ erat totius regni caput, in qua omnes Iudæi conueniebant propter templum, quod erat in ea solum, Christum verum Messiam natum publicarent, maiestatem eius ex stella visa declarantes; & vt Iudæi exemplo suo excitarentur ad eum adorandum, ac recipiendum: & vt confunderentur; nam ipsis Christum non quærentibus, Gentes, quæ in lege non erant instructæ, ipsum quærebant. Secundò respondet Hugo. *Signum Gentilibus datum non debuit apparere domesticis legis, & Prophetarum, qui si Moysem, & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit,* Luc. 16. n. 9. Hæc verò ratio non est multum efficax; quia alias probaret, quód Magis Iudæam ingredientibus, statim stella eis se se occultauerit. Tertió, Antequam Hierosolymam ingrediantur, stellam vident, & vbi primum ab illa exeunt, radiis eius iterum perfruuntur: Herodis, illusque curialium nequitia ad cæleste donum impediendum interponebatur. D. Ambrosius lib. 2. in Luc. *Stella ab his videtur, & vbi Herodes est, non videtur. Vbi Christus est, rursus videtur, & viam monstrat.* Zacharias Episcopus. *Magis appropinquantibus Hierosolymam disparuit stella, quia quicumque appropinquat ad hypochritas, & Hæreticos, Dei lucem amittit. Sed postquam recedit ab eis, diuinam lucem recuperat.* Hę sunt rationes ex parte Iudæorum.

Hugo. Luc. 16.

Ambros. Zachar. *Ex societate iniquorum damnum.*

98. Abulens. Quartò. Ex parte Magorum. Abulensis *quæst. 37.* ait. Vt abscondita stella inquirerent de Rege illo nato, & per hoc manifestè scirent, quòd ille erat Rex Messias ac Deus quem Iudæi expectabant, de quo tanta dicebant magnalia. Sed hæc ratio non est firma: quia Magi diuina gratia bene cognoscebant, quòd Rex ille Iudæorum erat Deus, & Messias; ideo dixerunt. *Venimus adorare*; ac absolutè pronuntiarunt Regem Iudæorum, non verò hunc, vel illum.

99. Quintò. Ratio ex parte eorum est, quam tradit Simon Cassianus lib. 1. cap. 14. *Vt Magi testimoniis Prophetarum per amplius firmarentur tamquam nouitij, & ex Gentibus nouellæ plantationes.* Magi in fide Catholica incipientes erant, ideo cælestibus signis, ac Prophetarum testimoniis adiuuandi, atque fouendi; teneræ plantæ maximè irrigandæ; vt ait Quintilianus. Sextò. Absconditur stella, vt Magorum solida fides in Hierusalem manifestetur; ex eo enim, quod incunia regali, non solóm non inueniebant, sed & nomen eius omnes Iudæos viderunt conturbatos; & quem quærebant, planè esse illis incognitum, meritò se delusos cogitare possent; inter hæc tamen non exanimantur. In Magis Gentilitas vocabatur, ideo eorum tam firma fides declaratur, vt, qui ad tot, tantaque disponebantur, eorum probaretur meritum, ac omnibus notum fieret.

Quintil.

Meritum ad dignitatem manifestandum.

100. Septimò. D. Bernardus serm. 3. de Epiphania. *Hinc manifestè, ait, datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium, diuinum amisere ducatum: & conuersos ad terrenum documentum signum celeste deseruit.* Similiter D. Paschasius, & D. Thomas. Tamquam dicant SS. Patres, & mysticè. Humanum Magi quæsierunt auxilium, dum interrogant: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* ideo à diuino stellæ ductu deseruntur. Adamus dum esset solus, in diuini stetit obseruatione præcepti: at postquam Eua creata ei in adiutricem est data, diuinum miserabiliter transgreditur mandatum. Quandiu solus ideo non est præuaricatus, quia Deum, cui confidebat, tantum habebat adiutorem: at vbi primum Euam vt sui accepit auxiliatricem, labitur, quia in ea spem suam aliquo modo reposuit, D. Ambrosius lib. de paradis. c. 4. *Quia adiutricem rationis habiturum se esse credebat, lapsus est propter vxorem.*

Bernard. *Quærens auxilium humanum cæleste amittit.* Paschas. S. Thom. Genes. 4. Ambros.

QVÆSTIO XXVII.

Quare stella iterum appareat Magis, & ipsos ducat ad Christum?

ABVLENSIS *quæst. 39.* inter aliquas rationes hanc existimat præcipuam: quia cùm in Bethleem multi essent pueri, & quis illorum Rex esset, Magi nescirent, necessaria fuit stella, vt illum indicaret. At hæc ratio non est multum firma, quia licèt Magi stella fuerint excitati, diuina tamen solùm gratia, qua illuminati erant, ad Christum Dominum peruenire poterant: sicut Pastores, quamuis per Angelum moti, tamen diuina gratia ad præsepe, in quo erat Christus, accesserunt. Sic Simon, & Anna in templo Spiritu interno Christum agnouerunt, & etiam Magi illustratione gratiæ, vt infrà dicemus. 101. Abulensis.

Apparuit ergo stella primò, vt ait etiam ipse Abulensis, vt Magi, qui erant nouitij in fide, firmarentur signo externo, prophetia, atque interna gratia. Secundò. Ad consolationem Magorum. Tertiò. Stella dux itineris Magis esse cœpit; ne igitur ab incepto desistere videatur, iterum apparet, ducatum præbet, vt inchoatum perficiat opus. Vide *lib. 1. cap. 2. num. 68.* Ratio quarta. Ad tempus absconditur stella, & iterum Magis fulget, vt magno eos perfundat gaudio; nam post amissionem recuperata maximè delectant; vt dixit D. Augustinus *Psalm. 118.* Ad tempus priuatur Tobias lumine oculorum, vt multiplicata lætitia illud recipiat *cap. 11.* Ioseph amissa libertate captiuus ducitur in Ægyptum, vt gloriosiùs regnet. Quinta D. Anselmus. *Dimisso, ait, consilio*

102. Idem. *Minister insistat in opere incepto.* *Amissa recuperata delectant.* Psalm. 118. Tob. 11. Anselm.

August. sit verus Deus, cui omnia tempora seruiunt: *Cùm accepero tempus?* D. Augustin. ibi: *Accepit tempus vt filius hominis; gubernat tempora, vt filius Dei* Adaptans se occasioni, cùm sit Dominus temporum, tempore accipit. Vide *lib. 1. cap. 6. num. 45.*

QVÆSTIO XIV.

Quare dicant Magi: Venimus adorare eum?

57. Hugo. SOLAM exprimunt adorationem, munera tacent. Ad quod respondet primò, Hugo. *Magi plus habuerunt in opere, quam sermone dixerunt: quia veniebant adorare, & non solùm adorant, sed munera offerunt.* Secundò respondeo, quòd Christus Dominus nostrum potius cultum, ac intimam vult cordis reuerentiam, quàm munera nostra: à nobis adorari potius, quàm munerari affectat. Tertiò. In eo, quod dicunt, *adorare*, munera innuunt; Regi, ac potenti, numquam adoratio exhibetur, muneribus vacua. Quartò. De muneribus non loquuntur, ne magnificentiam, & liberalitatem viderentur iactare suam. Quintò. Munera supprimunt, ne fortè Iudæi terrenis inhærentes rebus, ne munera donarent, ab adoratione deterrerentur; ideoque, vt ad Christum faciliter, ac promptè occurrerent, solam adorationem dicunt.

Christus cor nostrum potius, quàm munera vult.

58. Quæres pro ista stella. Quid maius, quòd noua in cælo appareat stella, & Magos ad Christum ducat: an quòd Magi è tam distantibus locis ad ipsum adorandum veniant? Quæstionem soluit D. Chrysologus sermo. 156. *Plus caleste, ait, de Magis, quàm de stella signum est, quòd Iudea Regem, quod legis authorẽ sciant.* Multum, & valde mirabile, quòd noua in cælo stella fiat, & obsequium hominibus præstet in terris: sed per omnem modum multo mirabilius, quòd idololatra, homóque in peccatis sedens, ad Christum adorandum accedat. Chrysol.

Matth. 2. n. 3. Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.

VERSIONES.

Syriacus.	Quæ cùm audisset Herodes Rex, perterritus est, totáque Ourisolem cum eo.
Vatablus,	Auditis autem his Herodes Rex,
D. Chrysost. homil. 6. in Matth.	Audiens enim hæc ab eis, Herodes, pariterque populus turbatus est.

EXPOSITIO.

59. Alb. Magn. CVM diuulgatam à Magis Christi Domini veri Messiæ natiuitatem audiret Herodes, (ab Alberto Magno versipellis appellatus) dolosè in hoc se agebat negotio, qui propter timorem amittendi regnum turbatur, omnísque Hierosolyma cum illo. Iansenius existimat, quòd ciuitas non fuit verè turbata, sed turbationem exteriùs tantùm finxit. Verùm in hoc aliqua fortasse interuenit distinctio, quidam enim turbati sunt, alij finxerunt perturbationem. Et dicitur *Omnis.* nam princeps, ac ciuitas maiori ex parte turbata est; aliqui verò, vt Simeon, Anna, & alij iusti gauisi sunt: est autem tanta iustorum paucitas, & iniquorum multitudo, vt hæc in comparatione illius dicatur omnis ciuitas. Iansf.

QVÆSTIO XVII.

Quare turbetur Herodes audiens Regem natum?

HIc Herodis timor ex multiplici processit causa. Et primo propter eum, qui de genere Iudæorum natus annuntiabatur, regnum perdere verebatur; cùm enim ipse alienigena esset, à Iudæis ob suum Regem recipiendum facilè expelli poterat. Ita D. Leo *sermone 3. & 4. de Epiphania.* D. Gregorius *homil. 10.* S. Odolonius *sermone de Epiphania*, Petrus Blesensis *de eodem.* D. Hilarius, D. Anselmus, D. Thomas *hic.* Optimè notat Albertus Magnus, quòd cùm dicitur Rex, causa turbationis subinfertur; dignitas enim timoris plena est; sed considerat, quantum Herodes distat à Magis, quod expendit D. Augustinus sermone 26. diuersis. *Herodes timet successorem; Magi desiderant redemptorem, illi cupiunt inuenire regnum, metuit ille finiri regnum.* Quàm dispar inter se iustorum est, ac iniquorum studiũ. Iusti, vt in eo inueniant regnum, vitam, & potestatem, Christum quærunt; peccatores verò à Deo fugiunt, & potentiam, atque dominatum in illo perdere timent. Secundò. Abulensis *quæst. 24.* Turbatur propter magnam istius Regis excellentiam, qui natus dicebatur; non enim aliquid, nisi valde magnum esse poterat, in quo tanta apparerent signa, scilicet quòd eius natiuitas ab extraneis agnosceretur Regibus, & stella præcedente ad eum adorandum venerint. Tertiò, ait idem Abulensis. Sola ipsa annuntiatio alterius Regis, sufficiens erat ad perturbandum Herodem. 60. Leo. Odolon. Blesensis. Hilar. Anselm. D. Thom. Alb. Mag. August. Abulens.

Quartò. D. Anselmus, *Turbatur, ait, propter iram Romanorum, quam pateretur, si consentiret: decreuerant enim Romani, ne quis Deus, vel Rex sine suo consilio diceretur.* Similiter D. Paschasius, D. Thomas, Hugo, & alij. Adeò cæca, ac arrogans est humana superbia, vt præsumat se posse alieni diuinitatem donare, ac supernaturalia dare. Quintò. Inter has literales rationes, hæc mihi videtur. Timet Herodes, quia regnum iniustè possidebat, & Hircanum summum Sacerdotem Regem populi, vt dixi. q. 1. interfecerat, Rempublicam oneribus vexabat, atque tributis, in omnésque tyrannicè principabatur: & vt dicitur Sapient. 17. n. 10. *Semper præsumit sæua, perturbata conscientia.* Et Iob. 15. num. 21. *Sonitus terroris semper in auribus illius, (scilicet tyranni,) & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur.* Sextò. Theophylactus ait: *Herodes quidem turbatus est, vt alienigena, regno suo timens, sciebat enim, quòd illo indignus esset.* Qui honoribus sine meritis potiuntur, facilè pauent. Septimò. D. Augustinus lib. 4. de symbolo ad Catechum. *Quid metuis, ait, Herodes talem Regem, qui sic venit regnare, vt te nolit excludere?* 61. Anselm. Paschas. D. Thom. Hugo. *Superbia valde arrogans.* *Qui iniquè agit timet.* Sapient. 17. Iob. 15. Theoph. August.

Quem

Æterna cogita vt tibi sint secura temporalia. *Quem quæris, Rex regum est, si velles securus obtinere regnum tuum, ipsi supplicares, vt ab illo acciperes sempiternum.* Herodes pauet, & timet, quia ita deditus erat temporalibus, vt nihil cogitaret de æternis, vt ergo securus sis in terrenis, mentem erige ad spiritualia, vt omnia tua habeant munimen & securitatem in Deo. Octauò. Imperfectus. *Rex quidquid aduersus regnum suum putauerit, totum verum æstimat.* Audit Herodes Regem natum ab extraneis, & Idololatris hominibus, qui Scripturas nesciebant, & tamen formidat, & timet; quia Rex quidquid audit contrariari suo regno, & bonis, inde maximè timore concutitur, & mouetur.

Imperfect. *Rex maximè timet de suo regno.*

62\. Nonò idem Imperfect. hom. 2. sic differit. *Ideo turbatur Herodes audiens Regem natum Iudæis, semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est; sicut enim rami arborum in excelsis positarum, etiamsi leuis aura flauerit, mouentur; sic & sublimes homines, etiam leuis nuntij fama conturbat; humiles autem, sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt.* Qui in excelsa præsunt dignitate, semper maiori concutiuntur timore, ne in aliquod labantur damnum, & detrimentum. *Exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus,* Psal. 87. n. 16. Decimò Christo nato, insaniunt Herodes, & Diabolus. Ita rem expendit Imperfectus citato loco. *Vnusquisque Zelo proprio turbatur, & secundùm suam naturam regni sui successorem timebat: Herodes terrenum, Diabolus autem cælestem. Nam nec Herodes terreretur, si cælestem Regem nasci suspicatus fuisset, nec Diabolus terrenum.* Sic homo cælestia contemnit, & afficitur ad temporalia, vt hæc solùm formidet amittere. Vndecimo D. Thomas, Hugo. *Turbatur quasi erubescens, alium quàm se Regem quæri, nam cùm ipse esset de Idumæorum genere natus, legitimus Rex videri volebat.* Magnates in sua potentia ita confidunt, vt aliud præter id, quod sunt videri desiderent; cùm enim Herodes genere Idumæus esset, Iudæus existimari volebat. Sic Saul dixit: *Peccaui, sed honora me coram senioribus populi mei,* 1. Reg. 15. n. 30.

Imperfect. *Timor in dignitate.* Psalm. 87. Imperfect. *Homo æstimat temporalia.* S. Thom. Hugo. 1. Reg. 15.

63\. Duodecimò. Simon Cassianus *lib. 1. cap. 13.* sic præsentem enodat quæstionem. *Semper autem erat præputiatis circuncisio carnis odio'a, Idcirco paganus Iudæum natum Regem horrebat, ne fortè Iudæus fieret pagano superior, cui iam Iudæus cæperat subiacere.* Durum enim est valdè, illum, qui aliquando superior extitit, ad hoc deuenire, vt sub inferioris sui potestate existat. Dixit vir Dei ad Heli: *Videbis æmulum tuum in templo,* 1. Reg. 2. n. 32. Seu, vt legit Symmach. *Aspicies tribulationem.* Cùm tuum olim subditum in tua sede videris, qui ex hoc æmulus tibi, & aduersarius, magnam tunc tribulationem subibis. Decimotertio. Hic Herodis timor congruebat, vt iudiciaria Christi significaretur potestas, quam ipse timebat. Vnde eleganter D. August. ser. 2. de Epiph. *Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos Reges cunabula terrebant infantis?* Decimoquartò. D. Fulgentius *sermone de Epiphania,* Eusebius Gallicanus, D Leo *serm. 6. de Epiphania,* Imperfectus *hom. 2.* Turbatur Herodes tamquam membrum Diaboli, ad significandam tribulationem ipsius Diaboli, qui per Christum deiectus est, vt ait Dominus, Ioan. 12. n. 32. *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras.* Et per Christum, *Ligatus est Sathanas Per mille annos,* Apocalyps. 20. n. 2. & transeunte Domino, *Occurrerunt Iesu duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes sæui nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam,* Matth. 8. n. 28. Illi à Diabolo clausi tenebantur, at vbi Domini senserunt aduentũ, quos iniustè tenebat iniquus hostis captiuos, demisit. D. Basilius Seleucus orat. 23. *Tantis malis Dæmon cùm à se obsessum implicuisset, Domini congressu prohibere non valuit.* Seleucus.

Graue eum superior fit inferior. 1. Reg. 2. Symmach. August. Fulgent. Gallican. Leo. Imperfect. *Christo præsente liberamur à Diabolo.* Apocal. 10. Matth. 8.

QVÆSTIO XVIII.

Quare dicatur tota Hierosolyma perturbata?

64\. MAGNA sanè erat populo Iudaico gaudendi ratio cùm desideratissima iam adesset redemptio Israël, & de aduentu Messiæ daretur præconium ac multo gloriosius erat de sua stirpe Regem, quàm alienigenam habere: & tamen turbatur ciuitas: Ad quod multiplex est ratio. Prima, & communis. Vt placerent, seu applauderent Herodi. Ita D. Thomas, Albertus Magnus, Caietanus, & alij. Ideoque dicitur turbata cum illo, eum imitando. Secundo. Hugo. *Verè non sunt turbati, sed turbationem simularunt, vt Herodis haberent fauorem, quia multum effuderat sanguinem Iudæorum.* Et præcipuè hæc simulatio in principibus locum habuit, qui suum amittere formidabant statum. Tertio. Albertus Magnus Hæc fuit quoque in quibusdam etiam bonis turbationis ratio: quia sciuerunt Herodem ita malum, vt nisi tristarentur, eos ipse occideret, vt secum quocumque modo augerentur. Vnde item in morte sua nobiliores præcepit occidi, vt ex hoc plangore cogerentur, & de morte sua non gauderent, vt testatur Ioseph. *lib. 17. Antiquit.* Quartò. Ea mihi videtur germana ratio, quod quidam turbati sunt verè, quidam simulatione suscepta, vt Herodi placerent. Hæ sunt rationes literales.

D. Thom. Alb Magn. Caiet. Hugo. Alb. Magn. Ioseph.

65\. Quintò. Vt ex Chrysostomo tenet Abulensis *quæst. 25.* Turbati sunt audito, quod Rex Iudæorũ esset natus sicut ventis cõtrauenientibus vnda concutitur: sic Regibus contrariantibus inuicem, populus conturbatur. Et ideo ex hoc timuerunt, scilicet ne præsente, & venturo Rege ad inuicem certantibus, ipsi perturbationibus inuoluerentur. Sextò. Imperfectus *homil. 2.* ita ait: *Turbatur, quia de aduentu iusti poterant iniqui gaudere.* Impij ex consortio iusti graue damnum timent. Prou. 13. n. 19. *Detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.* Septimo. Euthymius. Et quærit: Quare Persæ gaudentes veniant, Iudæi vero timeãt; ita ait: *Verùm excæcauit illos inuidia, statimque audientes turbati sunt, quasi timentes, ne fortè salutem consequerẽtur. Persæ verò, cùm essent extranei, non solùm non inuiderunt; immo à finibus regionis vsque ad Bethleem propter eum venerunt; Iudæi, autem cùm essent cognati, etiam gloria eius inuiderunt, ne fortè magnus futurus esset.* Iudæi, vt propinqui inuidia accensi, nolebant, quod Christus Dominus eorum cognatus præcelleret eos.

Abulens. *Bellum timendum.* Imperfect. Prouerb. 13. Euthymius. *Inuidia in propinquis.*

66\. Octauo, D. Paschasius lib. 2. *Herodes turbatus plures suorum habuisse complices scribitur. O misera fragilitatis humanæ conditio, quæ sæpe plurimum eis fauet iniustè, quos Dei iusto iudicio crudeles sustinet oppressores; nec eis metuit adulari, quos Dei in semet quotidie voluntatis conspicit reluctari.* Paschas.

Vulgus iniquis fauet. Cassian.

Non cum Iusto Simeone gaudent, sed cum iniquo Herode conturbantur, semper populus iniquis fauet? Præcipuè quando eos vt crudeles timet. Nonò. Simon Cassianus *lib.4.cap.13.* ita ait: *Omnis populus Hierosolymitanus cum Rege conturbatus est, non affecti amore Gentilis regiminis, aut personalis honoris, quo grauari potius, quam releuari putabant, sed timentes principis cælestis regnũ, quo regulariter, & ad iustitiam cogerentur, & non in ea perniciosa libertate, qua impuniti mores liberi vagabantur.* Timebant, non cælestem Regem, sed iustitiam eius, morúmque reformationem, à qua impij semper fugiunt, & ideo conturbantur.

Impij à iustitia fugiunt. Chrysol.

Decimò. D. Petrus Chrysologus *sermone 158.* inquit. *Quare Hierosolyma, quare principes, quare Scribæ* (scilicet conturbantur) *quia nasci non vult prophanus Deum, seruus Dominum, Iudicem reus, rebellis principem, perfidus cognitorem. Hinc est quòd Christum nasci nolunt, viuere timent, quia nouerant, se mox ignominia dandos, tradendos opprobriis, eiiciendos templo, priuandos sacerdotio, oblationum munere vacuandos.* In Christi natiuitate Principes insaniunt, ac Nobiles; tum quia ob peccata sua infligenda metuebant supplicia; tũ quia suas esse refrenandas nouerant in contractibus vsuras, in oblationibus, & sacerdotio simonias: & iniqui à suo turpi vacare lucro minimè volunt.

Impij à peccatis desistere nolunt. *Ambitiosi sua cupiditate detinentur.* 1.Reg.15.

Mandauit Deus Saul, *Vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius; non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid,* 1.Reg.15.num.3. Saul autem in executione diuini mandati deuastauit ciuitatem. *Tamen Saul pepercit Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum,* ibidem num.9. Sed valde inquirendum est cur Saul Regem Agag secum asportauit, & ore gladij non interfecit? Lyranus *ibi*, ait. *Cupiditate ductus sperabat habere de eo magnam redemptionem, vel per eum occulti thesauri reuelationem.* Terrenis lucris maximè inhærebat Saul, ac proinde semper occasiones acquirendi captabat, ita vt diuinum mandatum ob aurum contempserit.

Lyran. Genes. 10. Chrysost.

Chus filius Cham regnauit. *Fuit autem principium regni illius Babylon*, Genes. 10. n. 10. Iste ædificauit Babylonem, & eam muro muniuit, non vt suos defenderet, sed vt potius eorum bona diriperet, ac vt eos tyrannide vexaret. D. Chrysost. *Vide*, inquit, *habendi auiditatem quid faciat, vide corporis robur, non manens intra suos limites, & gloria appetentem naturam, non enim vt defenderet illos imperabat, sed & ciuitates ædificabat, vt imperaret bellatoribus.*

Matth.2.n.4. Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.

VERSIONES.

Syriacus.	Et congregatis omnibus Principibus Sacerdotum, & Scribis populi, percontatus est ab eis vbi Meschico nasceretur.
Aliqui ex Græco.	Omnes principes Sacerdotum, & legis peritos.

EXPOSITIO.

HERODES in concilium congregat Sacerdotum principes, hoc est, sacerdotalium familiarum capita, & scribas; erant autem hi legis periti, publicique Notarij, quorum erat munus, publica conficere instrumenta, sacras seruare, & interpretari Scripturas, 4.*Reg.cap.*22.*num.* 8.9.& 10. Et Christi, seu Messiæ natiuitatis locum Herodes quærebat ab eis; licèt enim Magi de Rege Iudæorum inquirerent; ipse tamen ex circunstantiis, & signis, de Messia intellexit esse sermonem, vt notat Euthymius cõmunis namque inter Iudæos erat opinio, illud esse aduentus Messiæ tempus. Non ait, vt notat D. Remigius, vbi Christus natus est? Sed vbi nasceretur; malitia inimici hominis tantum bonũ sibi præsens persuadere nõ poterat. 67.

Euthym. Remig. *Aduersarium numquam bonum præsens existimat.*

QVÆSTIO XIX.

Quinam dicantur hi Principes Sacerdotum?

QVÆSTIONEM hanc in multis Euangelij locis passim incidentem hîc semel explicemus. Et in primis pro certo statuendum est, summum Sacerdotem ex lege Dei ordinaria in populo Iudaico vnum fuisse tantùm, vt latè probant Rodulphus *lib.4. in Leuit. cap.*3. Abulensis 2.*Reg.*8.& 9.& hic *in Matth. quæst.*26.& docent D. Augustin. *quæst.*23.*in Leuit.* D. Cyrillus *lib.*11. *in Ioann.c.*37. D. Chrysostomus *homil.*82.*in Ioan.* & patet ex *Leuitic.*21.*num.*10. vbi dicitur Summus Sacerdos, *Maximus inter fratres*; scilicet ex familia Aaronis. Deinde, quia veste Summi Sacerdotis non induebatur filius, nisi post mortem parentis, *Exod.*29.*num.*19. Et homicida profugus à ciuitate, in patriam, non ante Pontificis mortem, reuertebatur, *Numer.*35 *num.*32. Si autem plures essent Pontifices, exprimendum erat, cuius esset mors. Et hoc bene deducitur ex nomine ipso, nam summus, vel maximus æqualem excludit. 68.

Rodolph. Abulens. August. Cyrillus. Chrysost.

Dixi, *ex lege ordinaria*; quia potestate diuina in hoc aliqua fuit facta dispensatio. Moysem, & Aaronem summos fuisse Sacerdotes, tenent D. Augustinus *quæst.*23.*in Leuit.* D. Gregorius Nazianzenus *orat.*6. Philo *lib. de vita Moysis*, D. Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch. cap.*5. D. Hieronymus *contra Iouinianum.* Et bene colligitur ex Psalm.98.num.6. *Moyses, & Aaron in Sacerdotibus eius*; quod ex multis latè ibi probat Lorinus. Abiathar, & Sadoc summos etiam fuisse Sacerdotes, communis est sententia. Toletus *in cap.*18.*Ioann. annot.*1.§.*superest.* Pineda *de rebus Salomonis, lib.*5.*cap.*13.§.7. Mendoça *lib.*1.*Reg.cap.*2.*num.* 32.§. *Dicendum.* Et rectè colligitur ex 2.*Regum* 15.*n.*35.*&* 1.*Paralip.*24.*n.*3. 69.

August. Nazianz. Philo. Dionys. Hieron. Psalm.98. Lorin. Tolet. Pineda. Mendoça.

Qui sunt hîc dicti Sacerdotum principes? D. Augustinus *tract.*49. *in Ioann.* existimat, ob Reipublicæ Iudaicæ miseriam tempore Christi plures fuisse Sacerdotes summos, scilicet Annam, & Caipham; nam de Zacharia Præcursoris parente dicitur Luc. 1. n.8. *Cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ.* Contraria tamen sententia 70.

August. Luc. 1.

communis

Salmer. Maldon. Beaulxam. Ioan. 11. Ioann. 18.

communis est, quòd vnus tantùm in populo Iudaico fuerit summus Sacerdos. Ita Salmeron, Maldonatus, Beaulxames *hic*. Et bene colligitur ex *Ioann.* 11. *num.* 49. vbi de Caipha ait: *Cum esset Pontifex anni illius.* & Ioannis 18. *n.* 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Ergo solus Caiphas, & non alter, Pontifex erat. Nec obstat id, quod dicitur de Zacharia: nam ipse Sacerdos summus non erat, vt dixi *lib.* 1. *cap.* 4. *quæst.* 4. *num.* 8. *& num.* 3. Alij vero, Iosephus *lib.* 18. *cap.* 6. Eusebius *lib.* 1. *Histor. Ecclesiastic. cap.* 6. D. Chrysostomus *in Matthæum homilia* 81. dicunt, quòd licet Summus Sacerdos fuerit vnus, summum tamen sacerdotium Romanorum tempore annuale erat, & venale; atque omnes, qui summi Sacerdotis officio aliquando fungebantur, vel functi fuerant, in Scriptura Sacerdotum principes appellabantur. Hæc opinio ex eo non placet, quia etsi sacerdotium venale esset Romanorum tempore, iam tunc quoque Sacerdotum principes dicebantur, cùm adhuc vnus tantùm erat Sacerdos, vt patebit ex *locis proximè citandis*; & tempore Dauidis iam plures dicebantur principes Sacerdotum.

Ioseph. Euseb. Chrysost.

71. *Qui sunt Princi. et Sacerdotum.*

Principes Sacerdotum erant sacerdotalium familiarum capita, nam Dauid, cùm ex Aaronis familia essent multi, ad contentionem, confusionemque euitandam, eos in viginti quatuor diuisit familias; & quicumque vnius familiæ erat caput, Sacerdotum princeps dicebatur. Et hi sunt, qui taliter appellantur 1. *Paralip.* 24. *num.* 3. *&* 4. *ac* 10. *& cap.* 15. *n.* 6. *&* 11. *&* 2. *Paralip.* 36. *num.* 14. Hi erant ex magno Concilio Sanhedrim, & in templo per vices suas inseruiebant. *Luca cap.* 1. *num.* 4. ad quotidiana sacrificia. Summus autem Sacerdos defuncti Sacerdotis summi maior filius erat, & in Sancta Sanctorum semel ingrediebatur.

QVÆSTIO XX.

Quare ab his Principibus, & Scribis, locum natiuitatis Christi Herodes quærat?

72. ALIQVÆ ad hoc sunt rationes. Prima, & communis; locum scire dolosè vult, Christum vt facilè quærere possit, inuentúmque interficiat. Secunda. D. Paschasius *lib.* 2. *in Matthæum*, ita loquitur: *Vt cautius eos exploraret, si Rex eorum ex lege promissus tristes, gaudentésue faceret.* Et similiter D. Remigius. Ex tristitia vultus, atque lætitia, quali essent animo in natum Regem suum, in ipsúmque Herodem deprehendere satagit. Tertia. Theophyl. ait: *Singulari autem Dei dispensatione interrogantur illi, vt confiteantur veritatem, & ex hoc condemnetur, quòd illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt.* Ad maiorem sui confusionem interrogantur, vt veritatem inuiti fateantur, & inexcusabiles maneant. Quarta. Hugo Cardin. *Interrogat Herodes, vt ei ferrent testimonium, Romanis quod nihil omisisset de contingentibus, inuestigando de Rege nouo.* Quinta, & mystica. Herodes, non amicos, atque fautores suos, qui ei morem gerere possent, sed veritatem certò definire cupiens, Principes Sacerdotum, & Scribas in lege doctissimos, etsi alioquin iniquissimos, in Concilium vocat, vt eius instruamur exemplo, à quibus consilium sit petendum.

Paschas. *Ex vultu deprehenditur lætitia.* Remig. Theoph. Hugo.

Sexta. Aut Herodes prophetiæ credebat, aut non: si credebat, pro certo etiam habebat, quòd impediri nequibat, quin Rex ille regnaret: si non credebat, quare ergo quærebat? Respondet Diuus Thomas primo. *Dicendum, quòd non perfectè credebat, quia ambitiosus erat; & ambitio hominem cæcum tradit.* Imperfectus *homil.* 2. *in Matthæum* inquit: *Credebat Herodes Scripturis, aut non credebat? Si non credebat, vt quid interrogat Scripturas, quas putabat esse vaniloquas? Aut si credebat, quia inde verè nasciturus est Rex, vnde Scripturæ dicebant: Quomodo sperabat, posse se interficere illum Regem, quem futurum Scripturæ esse dicebant? Sed quidem credebat Herodes in malo, in bono autem non credebat.* In malo, nempe in loco ab Scriptura designato, vt Christum Dominum ad interficiendum inueniret, Herodes credebat; in bono autem, scilicet, quod Christus Dominus in æternum esset regnaturus, minimè credebat. Principum hæc est misera conditio, sibi conuenientibus præstare fidem, disconuenientibus vero assensum denegare. Impius ille Pharao multis affectus plagis in obduratione sua persistens Moysi, & Aaroni dixit: *Orate Dominum*, scilicet pro se, suóque populo, Exod. 8. num. 8. & 29. cap. 10. num. 17. Sed quomodo pro se ad Dominum postulat orari? Aut confitebatur potentiam eius, & tunc populum contra voluntatem Domini, detinere non poterat, aut si non agnoscebat, quomodo ad ipsum preces quærit? In his credebat, quæ suæ erant vtilitatis, vt plaga cessaret; in his vero, quæ eius repugnabant voluntati, maximè assentiebatur. Ad hoc respexit Amonius in consonantia Iesu cum Moyse, dum de Pharaone ait, *Ab eo*, scilicet Deo, *sperabat à plaga liberari, cuius potentiam negabat.* 73.

D. Thom. *Ambitio cæcat hominem.* Imperf. &c. *Impius credit in his quæ sunt in suum commodum.* Ammon.

Matth. 2. *n.* 5. At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ, sic enim scriptum est per Prophetam:

VERSIONES.

Syriac. Vatabl. Pagninus. At illi dixerunt ei: In Bethleem, quæ est in Iudæa.

EXPOSITIO.

LOCVM ex propheta ostendunt; Matthæus autem non curat exprimere nomen, sed quemlibet vocat Prophetam absolutè, *cap.* 1. *num.* 23. *cap.* 16. *num.* 56. *&* 27. *num.* 35. Propheta tamen hîc subintellectus est Michæas, vt patet ex loco adiuncto. Et notandum ex Ruperto *super prologum in Matthæum*, vbi sic ait: *Soli Dauid, & Michææ reuelatus est locus Christi nasciturì: nempe Dauid, Ps.* 131. *n.* 6. *Ecce audiuimus eam in Ephrata, id est, Bethleem*, Gen. c. 35. n. 19. Cuius rei ea mihi videtur ratio. Deinde extitit valde humilis, de se enim dicebat, *Ego sum vermis, & non homo*, Psal. 21. n. 7. Michæas vero, vt notat D. Hieronymus *in eius prologo*, humilitatem significat. Et ita Dominus elegit natiuitatis suæ locum humilem, vt solùm per Prophetas specialiter humiles inter omnes voluerit publicari. 74.

Rupert. Psalm. 131. Genes. 35. Psalm. 21. Hieron.

75. Isti autem legis periti ostendunt locum natiuitatis Christi Domini, in conspectu Regis alienigenæ; in quo facti sunt, vt aduertit Imperfectus *homilia* 2. proditores mysteriorum sacrorum, cùm margaritas Dei abiiciunt ante porcos. Seu, vt ait Simon Cassianus lib. 1. cap. 13. *Dum locum natiuitatis ostendunt, à se ipsis sunt accusati, & condemnati, à nemine verò accusati.* Hoc est Dei iudicium, vt impius ore suo se condemnet. Vel fortasse, quia quamuis iniqui, ab ipsa Scriptura compulsi sunt dicere verum.

Imperfect. Cassian.

Matth. 2. *n.* 6. Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël.

VERSIONES.

Syriacus. Tu quoque Iihoudica Bethleem, nequaquam minima es inter Reges Iihoudææ: ex te enim prodibit Rex, qui pascet populum meum illum Isroiel.

Vatablus. Nequaquam es minima inter principes Iudæ: ex te enim mihi prodibit dux, qui recturus est populum meum.

Pagninus. Nequaquam minima es inter duces Ichoudææ, ex te mihi egredietur dux.

EXPOSITIO.

76. OSTENDVNT scribæ locum natiuitatis Christi ex Propheta Michæa *cap.* 5. *num.* 2. vt latiùs explicabimus *quæst. sequenti*. Vatablus, & Pagninus ex textu Prophetæ transferunt *mihi*. Ex te mihi, id est, in meam gloriam, & honorem, scilicet Dei. Et quamuis humani generis redemptio in nostrum commodum facta sit, tamen dicitur præcipuè facta in gloriam Dei. Et dicitur, *Exiet dux*; non manebit, vt notat Theophylactus, nam ad alias gentes egressus est. *Reget*, seu pascet spirituali regimine, beneuolè tanquam pastor. *Populum meum Israël*, hoc est, omnes fideles, qui per Israël intelliguntur, vt iam dixi.

Theoph. *Christus ad omnium salutem paratus.*

QVÆSTIO XXI.

Quare hîc ab Euangelista referantur mutata prophetiæ verba?

77. Matth. 5. ERANTIQVA hæc quæstio est. Propheta Michæas c. 5. n. 2. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* Quare tanta est inter Prophetam, & Euangelistam diuersitas? Vt patet hîc ex textu? Dixerunt aliqui primo, quòd Euangelista scripsit, sicut in Michæa habebatur, nos verò nunc aliam habemus translationem At hoc non stat, nostra enim translatio, vt notat Abulensis *quæst.* 25. est iuxta radicem Hebraicam, quæ nunc alia non est, nisi antiqua. Secundò. Diuus Hieronymus *in Comment. Michææ* arbitratur, scribas, lapsos fuisse in recitando Prophetæ testimonium; ac proinde eorum negligentiam, atque ignorantiam hîc à Matthæo argui, & ideo vt ab eis dictum est, ipse refert testimonium. Tertiò D. Paschasius *lib.* 2. *in Matth* ait, quod ita ab eis dictum est, *Quia memoria credentes, quæ nonnunquam fallitur, contraria interdum protulerunt.* Vtraque hęc sententia difficultatem patitur, quia legis periti erant, & magna in multitudine, & fortasse ipsemet liber in medium prolatus est.

Abulens. Hieron. Paschas. *Non est credendum memoriæ.*

Quarta sententia, quæ vera mihi maximè videtur, ait, quòd isti legis periti, vel etiam Euangelista in narratione prophetiæ huius seruarunt, ac retinuerunt, non verba, sed sensum. Et hoc est valde frequens. Apud Matthæum cap. 1. n. 23. ait. *Sicut dictum est per Prophetam: Ecce Virgo in vtero habebit, pariet filium, & vocabunt nomen eius.* Isai. verò c. 7. n. 14. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius.* Idem Matt. 2. n. 18. *Quod dictum est per Hieremiam Prophetam: Vox in Rhama audita est, ploratus, & vlulatus: Rachel plorans filios suos.* Hierem. verò c. 31. n. 15. *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos.* Et ita de multis aliis. Euangelista non attendit ad verba, sed ad sensum, qui est idem, vt ex proximè dicendis patebit. 78.

Matth. 1. Isai. 7. Matth. 2. Hierem. 31.

Quinta sententia, & probabilis, quæ est Diui Hieronymi, Diui Thomæ, Alberti Magni, & aliorum, quòd scribæ, ac legis periti ita dixerunt prophetiam ad maiorem eius manifestationem, ad ipsamque magis declarandam, atque ad aperiendum illius intellectum Herodi alienigenæ. Et ideo non dixerunt, *Ephrata*, quod erat nomen antiquum, & fortasse Herodi ignotum, sed dixerunt *Iuda*, quod erat multo clarius, & hoc necessariò fuit addendum ad alterius Bethleem distinctionem, quæ erat in terra Zabulonis. Et id, quod Propheta dixit, *Paruulus es*, scilicet locus: *In millibus Iuda, ex te exiet dux*, &c. Ipsi vt explicarent, quòd licèt parua esset in ambitu, & manibus, non tamen ita erat in dignitate; per interrogationem aiunt: *Nequaquam minima es?* Et quod Propheta dixit: *In millibus Iuda*, id est, in multitudine ciuitatum Iuda. Ipsi dixerunt: *In principibus Iuda*, id est, inter principales ciuitates Iuda; vt ita magis eius dignitatem ratione principis nasciturі indicarent. Et nota, quòd vox *Alphe*, quæ est in textu Hebraico, millia, ac principes significat. 79.

Hieron. D. Thom. Alb. Mag. *Doctrina ita dicatur, vt intelligatur ab audiens.*

QVÆSTIO XXII.

Quare isti legis periti non referant totam prophetiam?

IN fine prophætiæ huius diuinitas Christi explicatur, dum ait: *Et egressus eius ab initio, ac à diebus æternis*; solus enim Deus ab initio, ac à diebus æternis. Quare ergo legis periti hoc tacuerunt, nam Matthæus ideo non retulit, 80.

quia

Imperfect.

quia & ipsa non protulere? Imperfectus *hom.* 2. *in Matth.* ait: *Quod istam prophetiam præscindentes interficiendorum paruulorum facti sunt causa. Si ergo integram prophetiam protulissent, considerans Herodes, quia non erat Rex terrenus, cuius dies à diebus sæculi erant, in tantum furorem non exarsisset.*

D Thom.

Similiter habet D. Thomas *hic.* Attamen licèt peccauerint in eo, quod partem prophetiæ tacuerunt, vt est probabilius; ea tamen audita, Herodis malitia non erat quietura; ita enim erat obdurata, vt nec Magorum, nec stellæ testimonium potuerit cedere.

81. Chrysost.

Sed ad propositam quæstionem respondet primò, D. Chrysostomus homil. 7. in Matth. *cùm enim dicerent, ait, quia ex Bethleem processurus esset qui regeret Israel: nequaquam tamen id quod sequitur, addiderunt, in adulationem profectò Regis, vt ad humana gratia lucrum veritatis damna proficerent. Quid verò illud erat? Et egressus, inquit, eius à diebus æternis ab initio.*

Ob Regis gratiam veritas supprimitur.

Scribæ temporalia meditantes, vt terrenum captent Regis fauorem, spirituale diuinæ gratiæ lucrum nihilo æstimant, ideo Christi natiuitatem tacent. Secundò. Hi legis periti totam dicere prophetiam formidant, sibi persuadentes huiusmodi vaticinium ab Herode malè accipiendum; & ideo veritatem supprimunt.

82. *Consiliarius solum ad interrogata respondet.*

Tertiò, & mysticè. Isti licèt mali essent consiliarij, ad id solum respondere voluerunt, quod ab eis quæsitum est, locus scilicet natiuitatis Christi: *Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur.* De loco solùm illius natiuitatis interrogati, ad hoc tantùm respondent. Explicat somnium Pharaoni Ioseph, Nabuchodonosori Daniel, totam tamen Ioseph Deo tribuit interpretationem: *Absque me Deus prospera respondebit Pharaoni,*

Genes. 41. Chrysost.

Genes. cap. 41. n. 16. Quod idem est, vt explicat D. Chrysost. Ne suspiceris aliquid à me dictum, totum enim à Deo est. Non sic verò Daniel *cap.* 2.

Dan. 2.

Qui quamuis dixerit num. 28. quòd *Deus reuelauerit Regi, quæ ventura sunt.* Tamen de explicatione hoc tacet. Sed cur Ioseph totum Deo refert; non sic verò Daniel? Ioseph præter expositionem multa dixit non petita citato cap. 41. n. 33. *Nunc prouideat Rex,* &c. Et adeò alienum est, præter quæsita respondere, vt ne in grauem incurreret censuram, necesse fuerit Dei authoritate patrocinari. Vt Dominus quinque milia hominũ satiaret, à Philippo quæsiuit, *Vnde ememus panes?*

Ioan. 6. Alcuin.

Ioann 6. num. 5. *Ipse verò respondit, ducentorum denariorum panes non sufficiunt.* In quo tarditas ingenij Philippi arguitur ab Alcuino, & aliis; & fortasse bene, quia præter quæsita respondit, Dominus interrogabat de loco ad emendos panes, ipse autem ad denarium recurrit.

Matthæi 2. *num.* 7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuerit eis.

VERSIONES.

Syriacus. Exquisiuit ab eis, quónam tempore stella eis apparuisset.

Vatablus. Perquisiuit ab illis tempus, ex quo stella apparuisset.

Pagninus. Diligenter cognouit ab illis tempus.

Imperfectus homil. 2. Exquisiuit tempus, quando apparuit.

EXPOSITIO.

ERODES de Rege nato testimonium audiuit à Magis: *Vidimus stellam eius.* De ipso etiam à Scribis testimonium Prophetæ accepit. *Ex te exiet dux, qui regat populum meum.* Notat Cassian. *lib.* 1. *cap.* 13. & ait, *Amplius tremefactus Herodes ex prophetia in concione Magorum.* Et meritò, nam testimonium Prophetæ pertinebat ad fidem, Magorum vero ad intuitum oculorum; & fides multo certior ipsa visione. *Clam vocatis Magis.* Nam, vt notat Diuus Chrysolog. serm. 158. *Quia palam nihil audet simulata mens, conscientia dolosa: quia fur amat noctem; latro occultè tendit insidias.* Seu quia id, quod inter plures dicitur, faciliùs manifestatur, & ipse volebat, hoc verbum, & hanc inquisitionem esse occultam, ne Iudæi suspicarentur, vt notant D. Chrysostomus, Theophylactus, D. Anselmus, & D. Thomas, quod ipse malum machinabatur in Regem suum ex tanta solicitudine; cùm enim nota esset eius ambitio, atque crudelitas, quidquid ageret, valde suspectum erat. Et nota, quod hucusque ab Euangelista dictus est Rex: *In diebus Herodis. Turbatus est Herodes Rex,* nunc verò hic primum hoc nomen amisit, quia in dolo, & falsitate, quod à Rege est maximè alienum, quæsiuit: *tempus stellæ* à Magis interrogauit, quia, vt aduertit Abulensis *quæst.* 31. poterat accidere, quod illuderetur ab ipsis, vt inuento puero eum non certificarent, nec ad illum redirent; vel quia pro tunc stella non apparebat, & contingens erat quod puerum Messiam non inuenissent; & ideo in generali cognoscere voluit illius natiuitatis tempus, vt eum occidere posset, omnes sibi coætaneos occidendo. Sed quare aduentus Messiæ tempus ex aliquo vaticinio à Iudæis non quæsiuit? Quia secundùm prophetias adeo erat notum illud esse tempus natiuitatis Christi, vt interrogatione non indigeret.

83. Cassian. *Fides certior visione oculorum.* Chrysol. *Dolus simulatè.* Chrysost. Theoph. Anselm. D Thom. *Dolus alienus à Rege.* Abulens. *Notissimum erat tempus aduentus Christi.*

Matthæi 2. *num.* 8. Et mittens illos in Bethleem dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

VERSIONES.

Syriacus. Eósque dimittens Bethleem ait illis: Exquirite diligenter super puerulo. Postquam autem inueneritis, venite, renunciate mihi, vt & ego proficiscar illum adoraturus.

Vatablus. Et dixit: Profecti diligenter inquirite de puello.

Pagninus. Diligenter cognoscite de puerulo.
Arias. Diligenter explorare de puero.
Imperf.ho.2. Ite,& videte de puero.
Iansenius. Examinate diligenter.

EXPOSITIO.

84. N dolo,& fallacia Magos in Bethleē mittit.Herodes, vt puerum inueniant,quem ipse perdere cupiebat, sed in quo nocumentum est machinatus, obsequium præstitit: nam venientes Magi adorauerunt eum. D. Augustinus *tom.6.orat.cōtra Iudæos, Paganos,& Hæreticos,* ita loquitur cum Herode: *Labia dolosa, quid ore, & corde loqueris mala? Aliud enim habet lingua tua, aliud clamat conscientia. Te ipsum decipis talia cogitando erras,falleris,& fallis. Frustra in malo vigilat falsitas.*Textus.*Ite, & interrogate.* Cum imperio tamquam Dominus iubet qui vsque modò, vt discipulus se summittebat, *didicit ab eis tempus,*tamdiu vt inferior se præstitit, quandiu cum Magis rem habebat, ab eisque stellæ tempus exquirebat,quo finito vt superbus Dominus insolescit,& imperat,*De puero,*seu puerulo Magi Regem dixerant, *vbi est, qui natus est Rex;*ipse vero puerum appellat.Theophyl. ait:*Non dixit,de Rege,sed de puero,neque enim nomen ferre poterat,demonstrans,quantum contra illum insaniret.*

August. In quo vult decipere, decipitur Herodes.

Iniquus,dum dependet humiliatur.

Theoph.

85. Vt Magis placeret,eosque faciliùs fallere posset, promittit Herodes se puero, cuius necem in animo meditabatur, cultum deferre velle. *Vt & ego veniens adorem eum.* Imperfectus *hom.2.* sic ait:*Cum vidit,* scilicet Herodes, *quòd aliud facere non poterat; ergo deuotionem promittebat, qui gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat.Talis enim est consuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius lædere volunt, humilitatem illi, & amicitias fingunt.* Faxit Deus,ne hodie in populo Christiano sint aliqui Herodis imitatores prætextu cultus,& adorationis ad sacram Eucharistiam accedentes, peccato tamen suo Christum interimere conantes.Accipe eleganter D.Chrysostomum homil.7. in Matth.*Caue,* ait, *ne Herodi efficiaris similis, & dicas:Vt & ego veniens adorem eum,cumque veneris,interimere coneris. Huius similes sunt qui indignè abutuntur communione mysterij reus est iste corporis, & sanguinis Domini: specie quidem adorare videntur;quantum verò in ipsis est,interimunt eum, quem adorare simulant.*In tanta Herodis malignitate viri sancti,& simplices Magi nihil mali suspicati sunt; ponderat Theophylactus: *Ipsi,*inquit *cùm dolo carerent,putabant,& absque dolo loqui.*

Imperfect.

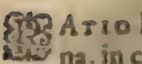
Hostis humilitate fallit. Herodis similis, qui ad Eucharistiā cum peccato accedit.

Chrysost.

Theophyl. Vir simplex omnes esse simplices existimat.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Herodes non accessit ad Bethleem cum Magis ad Christum adorandum?

86. RATIO huius rei à priori voluntas fuit diuina, in cuius manu est cor Regis, quæ mentem mouit, ne in Bethleem abiret. Congruentiæ autem multæ sunt. Prima, quæ mihi videtur maximè literalis. Existimauit Herodes, quòd Magi, si per se solum accederent ad Bethleem, faciliùs puerum inuenirent; nam cùm eius crudelitas nota esset, aduentu suo parentes pueri ipsum absconderent, vel in aliam partem fugerent, vbi ab eo nec posset inueniri, nec cum aliis pueris, vt ipse iam cogitabat, interfici.Secunda.Abulensis *quæst.* 34. ait, quòd Herodes non iuit cum Magis,quia vidit eos ire in dubium,cùm non dirigerentur à stella, quæ tunc non videbatur; si tamen sciret, quòd stella apparitura erat eis in exitu de ciuitate, iuisset cum eis, quia tunc putabat,se ire ad rem certam.Tertia. Idem Abulensis. Si vnà venisset cum Magis Herodes, vidente Herode necaretur Christus, vel ab Herode persecutionem pateretur ante tempus, seu miraculo se se subtraheret inde, atque defenderet; vel Magi impediti fuissent, ne Christum viderent, atque ad hæc euitanda, diuina ordinante prouidentia, Herodes non iuit. Quarta. Cum illis non iuit, tum vt Iudæorum tolleret suspicionem, ne cogitarent, quod malum ipse in Regem suum intendebat; tum ne ipse præ se leuitatem ferret ad hominum alienigenarum dictum tam cito se mouens. Quinta. D. Paschasius: *Ne fortè Scribæ,ac Pharisæi,quasi ex Dei oraculo repromissum occultarent, si aliquo significationis nutu deprehenderent, eum se velle perimere.* Cum Magis non vadit, ne aliqua cognosceretur prophetia,Herodem velle puerum occidi: & inde Iudæi circa eum occultandum se cautè haberent.

Abulens.

Idem.

Non est ei à credendum omni homini.

Paschas.

Sexta, & mystica. Diuina ordinat prouidentia, ne cum Magis ad Christum adorandum Herodes proficiscatur; quia infidelitas, seu crudelitas Deum non potest inuenire. Eusebius Gallicanus.*homil.1.de Epiphania,* ita ait:*Quem Magi de extrema venientes Æthiopiæ parte cognoscunt: solus ad illum non potest Rex sacrilegus peruenire. Fallitur ergo stulti furor tyranni: Christum non potest inuenire perfidia. Deus non crudelitate, sed credulitate quærendus est.* Septima. Herodes Christum fictè quærebat, & talis Christum numquam inuenit. S.Odilonius *de Epiphania, serm. 2.* ita ait: *Qui Deum fictè quærunt, inuenire minimè possunt. Quod modo ille illusus, ab Angelo monente, per aliam viam declarat Magorum reditus.* 87.

Gallican.

Crudelitas non inuenit Christum.

Odilon.

Qui fictè quærit non inuenit Christum.

Profundum Dei decreuit Consilium, ne cum Magis Herodes fictè egrediatur,& vadat in Bethleem; quia ab illo dissimulatum habere obsequium repudiauit, quem in supplicium parabat æternum. Duo illi fratres Cain, & Abel sacrificia Domino obtulerunt: *Respexit Dominus ad Abel,& ad munera eius,ad Cain autem non respexit,*Genes.4. num.4. Chaldaic. *Suscepit Dominus cum beneplacito Abel,& munera eius,Cain autem, & munus eius non suscepit.* Seu, vt legit Theodoretus.*Inflammauit Dominus super sacrificium Abel, & non super sacrificium Cain.*Sed cur Dominus istius noluit suscipere sacrificium? Hic miser damnandus ficto animo munus offerebat, cùm esset igitur diuina iustitia puniendus, meritò illius dissimulatum respuitur obsequium. Vnde Algerus ait lib.de Sacrament.*Reprobus iste reprobata sacrificia offert, quæ non ad obsequium, sed ad pœnam præparabantur.*Regius Vates *Psal.49.n.9.*ait Dominus populo Israëlitico. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Nónne 88.

Non accipiatur obsequiū ab eo qui puniendus est.

Genes.4.

Chald.

Theodor.

Algerus.

Psalm.49.

Dominus

Dominus holocausta sibi fieri sæpe præcepit; quare modò reiicit? Præfata verba Psalmi ita legit August. D. Augustinus in editione Nibiensi Epist. 5. *A die destructionis domus diuisitatis meæ, non accepi de domo tua boues.* Quod Hesychius de destructione facta per Romanos, Hugo Gaulfridus de deuastatione per peccata exponunt, & cum ab ea die populus esset supplicio deputatus, voluit diuina iustitia ab eis obsequium habere nullum.

Hesych. Gaulfrid.

QVÆSTIO XXIV.

Quare aliquis de populo non iuerit cum Magis?

89. DIVINA etiam voluntas huius rei à priori extitit ratio: motiua verò, quantum possumus coniecturare, aliqua fuere. Leo. Prima D. Leo *serm. 4. de Epiphan.* ita ait: *Prælato diuino oraculo: Et tu Bethleem terra Iuda*, &c. *Quàm facilè, quàm consequens fuit, vt Hebræorum proceres crederent, quod dicebant. Sed apparet, illos carnaliter cum Herode sapuisse, vt & temporalem* Ob Herodem contemnunt Christum. *spernerent ducem.* Misera hominum conditio, quia magnates, vt iniquè intelligant, cum Rege suo cælestem Dominum contemnunt, ac si puer ille terrenus esset, & regnare non posset; ideo nemo Gallican. in Hierosolyma ad Christum perquirendum mouetur. Secunda. Eusebius Gallicanus ita ait: *Quòd stella vocabat Magos, non Iudæos.* Vt Christus Dominus inquit: *Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum*; cùm autem per stellam solùm Gentiles vocarentur ad Christum, per eam Iudæi excitari non poterant: iam enim per Angelum ad Dominum erant adducti. Tertia. Idem D. Leo. Leo serm. 2. de Epiph. *Locum, ait, natiuitatis de Scripturarum testimoniis demonstrastis, præsentiam temporis de cæli, & terræ attestatione cognoscitis, & tamen vbi ad persequendum animus Herodis exarsit, ibi ad non credendum vester sensus obdu-* Magnates morem gerũt Regi. *rauit.* Maximè animus Principum rapitur nutu Regis, vt ei morem gerant, ac proinde plus apud ipsos valet Regis respectus, quàm quæcumque cognitio, ac euidentia veritatis, ac Regis nati. *Vbi ad persequendum animus Herodis exarsit, ibi ad non credendum vester sensus obdurauit.*

90. Quarta. Inter Iudæos quidam iniqui, alij probi; illi, vt Herodi placerent, atque applauderent, Dare locum iræ. Magis se adiungere noluerunt; hi verò ne ei occasionem iræ, atque furoris præberent, sibi proponentes, alio tempore ad Christum commodè accedere posse. Et sic in tam simili facto tam diuersa interuenit intentio, de quo vide *lib. 2. cap. 2. num. 11. & cap. 4. num. 63.* Hæc mihi ratio vera, & Regis exemplum efficax. germana videtur. Quinta. Nullus comitatus est Magos, vt singuli Herodi se conformarent: adeò efficax, & validum Regis est, ac maiorum exem- Genes. 19. plum. Dum dominus illas deleret ciuitates, Genes. 19. num. 24. dicitur; *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur, & ignem à Domino de cælo*; & tamen ciuitates aliæ subuersæ fuere, vt patet *Deuter. 29. n. 23.* Quomodo ergo de illis Caiet. duabus tantùm mentio fit? Caietanus: *Numerantur hæ duæ, quia principaliores erant.* Primæ ciuitates hoc sunt peccato infectæ; igitur à fortiori inferiores rapuerunt secum, & par in eis pœna fuit. Hoc eleganter confirmat D. Chrysostomus *serm. de continentiâ Ioseph*, exemplo animaliũ quæ semper ducem sequuntur suum. *Nam, inquit, & columba sæpe vna auolante, statim se-* Chrysost. *quuntur omnes, & pullus generosus in equorum armento exiliens secum rapit omne armentum, similiter & auis reliquum gregem; ita & nos*, &c. Post ducem, & Regem nostrum semper sequimur.

QVÆSTIO XXV.

Quomodo Herodes Messiam volebat occidere, cùm esset verus Deus?

PVERVM natum, quem Magi adorare intendebant, Messiam esse in lege promissum intellexit Herodes, ideo de loco, vbi Christus nasceretur, à sapientibus quæsiuit. Quomodo ergo, cùm Messias esset Deus, qui inuitè, etiam in natura assumpta occidi non poterat; ipsum occidere cogitauit Herodes? 91.

Respondeo germanè ad literam cum Abulensi 92. *quæst. 29.* quòd Herodes verum Messiam occidere intendebat, quòd autem Messias esset Deus, Abulens. Herodes fortè nesciebat, nam ipse, vt alienigena, in lege bene instructus non erat; & hoc numquam audierat; ideoque ad eius adulationem in Concilio Sapientes prophetiam truncauerunt, vt graues authores tenent; & Reges, quæ necessaria, & vera sunt, sæpè non audiunt. Sæpè necessaria non veniunt ad Regis aures. Deinde licèt multi putarent, Messiam esse Deum, vt euidenter ex lege, & Prophetis colligebatur; hoc tamen non erat in populo communiter vulgare. Et dato, quòd Herodes hoc audierit, non credidit vir iniquus sola temporalia bona, & Principum Romanorum fauorem sequens: neque capere potuit, quomodo Deus factus homo in tempore nasceretur. Solùm existimauit, Messiam esse virum iustum, & probum, qui à potente quolibet occidi poterat. Quod vero attinet ad multa, quæ in Scriptura de Messia prædicta erant, aut non credebat, aut sibi persuadebat posse impediri, sicut videbat aliquas in Scriptura conditionatas prædictiones: ita Abulensis; sed hoc manifestè decipiebatur Herodes, quia prædictio de Messia absoluta, & efficax erat.

Secundò. Demus, quòd crederet Scripturis, & 93. puerum esse Deum; rectè respondet D. Chrysost. Chrysost. homil. 7. *Puerum, ait, proculdubio interficere cupiens: quod non furoris tantùm, sed extremæ etiam stultitiæ fuit indicium: nam illa, quæ facta sunt, & illa, quæ dicta satis idonea erant, quæ ab omni illum possent deterrere tali conatu: sed illum tamen nihil horum omnino compescuit. Tale quippe est vitium* Malitia omnia cõtemnit. *malignitatis, vt à nullo impulsa plerunque se se ipsa præcipitet, & quæ sæpe absque effectu operis ærumnosa, & impossibilia gestit efficere.* Tam potens nequitia est, vt nec stellæ apparitio, nec Prophetarum, ac Magorum testimonium Herodis insolentiam potuerint flectere, sed ex quadam desperatione puerum intendebat occidere. Tertiò. Furor, & ira passiones sunt à adeò vehementes, vt Herodis mentem excæcauerint, ita vt se Deum ipsum posse necare cogitauerit. D. Hilarius ita ait: *Quàm* Hilar. *cæca feritas? Credebat, quòd comprehendere Deum fraudibus posset. Fallitur ergo stulti furor tyranni.* Furor, & desiderium excæcant. Quartò. Quamuis Herodes cognosceret, Messiam non posse occidi, cum excæcabat desiderium

rium, ac voluntas: ficut sæpe videmus in aliquibus, quæ homo certò scit, se consequi non posse: quia tamen illa nimium desiderat, se ipsum fallit, fingens quasi facilè consequenda: ita affectus occidendi Christum excæcabat Herodem, vt crederet se posse efficere, quod intendebat. Quintò. D. Chrysostomus in Catena Græca in cap. 2. Luc. *Desere igitur, & tu perturbatam illam ciuitatem, temporalem cogitationem, & homicidam illum tyrannum Mammonam. In Bethleem, hoc est, in Ecclesiam festinus occurre; vbi domus est panis spiritualis. Sed ne Herodi similis sis, caue. Illi enim assimilantur, qui indignè mysteriis hisce communicant, & filium Dei conculcant, habentes in semetipsis Mammonam.* Magi veniunt vt Christum adorent; Herodes persequebatur vt occideret? Vnde tanta diuersitas? Magi aurum, quod habebant, à se dimittebant, & Christi pedibus subiiciebant, at Herodes auri desiderio flagrabat, vt ipsum retineret, & possideret, & qui tanta cupiditate æstuabat, non se Deo submittebat, sed aduersùs eum pugnare intendebat. *Filium Dei conculcant, habentes in semetipsis Mammonam.*

Chrysost.

Auaritia omne facinus aggreditur.

94. Sexto. Ipsa ambitio, dominandique cupido, ita Herodis obnubilauerat mentem, vt contra Deum se posse erigere, eique resistere cogitaret. Cùm durum esset bellum inter Philisthæos, & Israëlitas, adduxerũt hi Arcã Dei in castra, & vociferatus est Israël clamore grandi: audierunt Philisthiim, & timentes dixerunt; *Venit Deus in castra, & ingemuerunt, dicentes: Quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum, hi sunt Dei, qui percusserunt Ægyptum omni plaga in deserto. Confortamini, & estote viri Philisthiim: ne seruiatis Hebræis, confortamini, & bellate*, 1 Reg. 4. n. 8. & 9. Difficilis est locus inter expositores. Qua consequentia loquuntur isti, nam fatentur Deum venisse in castra, eius agnoscunt potentiam, qua Ægyptum tot appressit portentis, se ipsos tamen ad pugnam exhortantur, & victoriam. Ita dominandi appetitus eorum obtenebrauerat mentes, vt sibi persuaderent, contra Deum se posse stare, ipsoque inuito gloriosa victoria triumphare. Postquam Nabuchodonosori suum Daniel explicauit somnium, Danielem adorauit, & dixit: *Verè Deus noster Deus Deorum est, & dominus Regum*, Daniel. 2. num. 47. Et statim suam fabricatam statuam ab omnibus adorari præcepit, quod cùm tres illi Hebræi pueri noluissent, ait illis Rex: *Quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea?* Daniel. 3. num. 15. Nónne ipse fatebatur modò, quod non erat alius Deus præter Deum Danielis? Quomodo tam citò potentiam eius negat? Tantæ dementiæ occasionem dedit dominandi ambitio, qua vnus ipse super omnes æstimari volebat. Glossa Ordinaria: *Tam citò, ait, quem confessus fuerat, & Deum Deorum vocauerat, ei detraxit, ipsumque hominem imbecilliorem esse opinatus est: quem Dominum Regum appellarat, eum vincere se infelix iueniliter gloriatus est.* Hanc stultitiam in Romanis Imperatoribus, qui in nummis, abolita Dei imagine expresserant suam, pungit Philo libro legis allegoriarum: *Vt secundùm suam formam, ait, probabiles Deo cuderent nummos, & abolita figura Cæsaris, vinum Regis æterni numisma signarent.* Hanc totam nostram rationem, ac sextam ponderationem optimè confirmat Imperfectus homil. 10. in Matth. *Si credis, ait, Herodes verum esse, quod dictum est de puero, nunquid potes tu mutare sententiam Dei, aut perdere illum quem Deus defendit? Sed quid mirum; si Herodes homo iniquus putabat se posse mutare consilium Dei? Ipse sapientissimus Salomon, cùm propter peccatum suum audisset à Prophetis Hieroboam Regem futurum, posuit persequi eum, putans posse illum perdere, quem Deus protegit: quia zelus sapere nescit, & ira non potest habere consilium.* Vbi enim ira, ambitio, ac zelus intrarunt, etiam in sapientissimum Salomonem, sic desipiunt vt præsumat homo posse perdi eum, quem Deus destinebat in Regem.

Ambitio est contra Deũ.

1. Reg. 4.

Daniel. 2.

Daniel. 3.

Glossa.

Philo.

Imperfect.

Zelus & ambitio maximè hominem decipiunt.

3. Reg. 11.

Matthæi 2. num. 9. Qui cùm audissent Regem, abierunt: & ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret suprà, vbi erat puer.

VERSIONES.

Syriacus. Illi autem his à Rege auditis abière, & ecce stella, quam viderant in Oriente, præcedebat eos donec venit, stetítque super locum vbi puer ille erat.

Vatablus, Pagninus. Præcedebat illos, donec progressa staret super locum, vbi puellus erat.

S. Prosper de temp. Grat. promiss. 6. Ecce stella præibat eos.

Imperfectus homil. 2. Præcedebat eos, vsque dum venit, & stetit super caput pueri.

EXPOSITIO.

95. AVDITO Rege ad Bethleem proficiscuntur, veram obedientiam, non homini, sed Deo, qui in Prophetis suis locutus erat, ostendentes, vt notat Hugo. Probos etiam figurabant auditores, qui à malis Prædicatoribus quæ audiunt bona faciunt; eorum verò nequaquam imitatur opera. *Ecce stella*; hæc euanuit ad Hierosolymæ ingressum; modò autem eis apparet viam ostendens. Et stella antecedebat eos, vt eleganter explicat D. Augustinus in Catena D. Thomæ, *Vt Christo, ait, stella plenum redderet obsequium, temperauit gradũ, donec Magos perduceret ad puerum*. At vbi aduenerunt ad locum, vbi puer erat, stella stetit. Theophylactus. Ad locum pueri descendit stella. Imperfectus. Quòd stella stetit super caput pueri. S. Maximus. Quòd tunc maiores, ac clariores emittebat radios, qui præsentiam pueri designarent. Ad præsepe descendit stella, & longiori radio, tamquam digito, vt ait D. Paulin. *lib. 1. Epist. 378.* puerum demonstrabat. Et totum cælum tunc obstupescebat, vt ait S. Maxim. *Mirabatur quidem terra, quòd nouam videret in cælo; sed plus mirabatur cælum, quòd nouum Solem videbat in terris.* Stella cælum

Hugo.

August.

Stella accõmodauit se Magis.

Theophyl.

Imperfect.

Maxim.

Paulin.

Maxim.

Vbi Christus, ibi cælum.

cælum relinquit,& ab ipso descendit, & venit ad præsepe,in quo sacratissimus puer erat, quia vbi Iesus aderat, & non stabulum, sed cæli palatium erat,D.Epiphanius.Orat de laudibus Mariæ. *Apparet stella Magis,donec venisset super infantem in stabulo,vel potius in cælo,vbi enim Christus, ibi & cælum. Nam stabulum visum est esse cælum.*

Epiphan.

QVÆSTIO XXVI.

Quare stella se occultauerit Magis ad ingressum Hierusalem?

96. QVAMQVAM, vt iam dixi,aliqui existimauerint,quòd stella apparuerit Magis solùm in terra eorum,& non extiterit dux,in via;communis tamen sententia est, quod eis in via ducatum præbuerit,& ad introitum Hierusalem se se absconderit. Ita D. Chrysost. *homil.7.* Euthymius, Theophylactus, D.Paschas. D. Thomas, D. Carthusianus,& alij multi. Et ideo Magi de Rege nato quæsierunt, ac proinde visa stella gauisi sunt gaudio magno.Quare ergo stella eis disparuit?

Chrysost. Euthym. Theoph. Paschas. D.Thom. Carthus.

97. Prima Communis,& vera ratio est.Vt in Hierusalem,quæ erat totius regni caput, in qua omnes Iudæi conueniebant propter templum, quod erat in ea solum, Christum verum Messiam natum publicarent, maiestatem eius ex stella visa declarantes; & vt Iudæi exemplo suo excitarentur ad eum adorandum, ac recipiendum: & vt confunderentur; nam ipsis Christum non quærentibus, Gentes, quæ in lege non erant instructæ,ipsum quærebant.Secundò respondet Hugo. *Signum Gentilibus datum non debuit apparere domesticis legis, & Prophetarum, qui si Moysem, & Prophetas non audiunt,neque si quis ex mortuis resurrexerit*,Luc.16.n.9. Hæc verò ratio non est multum efficax; quia alias probaret, quód Magis Iudæam ingredientibus, statim stella eis se se occultauerit. Tertió, Antequam Hierosolymam ingrediantur, stellam vident, & vbi primum ab illa exeunt, radiis eius iterum perfruuntur: Herodis, illusque curialium nequitia ad cæleste donum impediendum interponebatur. D. Ambrosius lib.2.in Luc. *Stella ab his videtur,& vbi Herodes est,non videtur.Vbi Christus est, rursus videtur, & viam monstrat.*Zacharias Episcopus. *Magis appropinquantibus Hierosolymam disparuit stella, quia quicumque appropinquat ad hypochritas,& Hæreticos, Dei lucem amittit.Sed postquam recedit ab eis,diuinam lucem recuperat.*Hę sunt rationes ex parte Iudæorum.

Hugo. Luc.16.

Ambrosi. Zachar. *Ex societate iniquorum damnum.*

98. Quartò. Ex parte Magorum. Abulensis *quæst.37*.ait. Vt abscondita stella inquirerent de Rege illo nato, & per hoc manifestè scirent, quòd ille erat Rex Messias, ac Deus quem Iudæi expectabant, de quo tanta dicebant magnalia. Sed hæc ratio non est firma:quia Magi diuina gratia bene cognoscebant, quòd Rex ille Iudæorum erat Deus,& Messias; ideo dixerunt. *Venimus adorare*; ac absolutè pronuntiarunt Regem Iudæorum,non verò hunc, vel illum.

Abulens.

99. Quintò. Ratio ex parte eorum est, quam tradit Simon Cassianus lib.1.cap.14.*Vt Magi testimoniis Prophetarum per amplius firmarentur tamquam nouitij, & ex Gentibus nouella plantationes.*Magi in fide Catholica incipientes erant,ideo cælestibus signis, ac Prophetarum testimoniis adiuuandi, atque fouendi; teneræ plantæ maximè irrigandæ; vt ait Quintilianus. Sextò. Absconditur stella, vt Magorum solida fides in Hierusalem manifestetur; ex eo enim, quòd incuria regali, non solùm non inueniebant, sed & nomen eius omnes Iudæos viderunt conturbatos; & quem quærebant, planè esse illis incognitum, meritò se delusos cogitare possent; inter hæc tamen non exanimantur. In Magis Gentilitas vocabatur, ideo eorum tam firma fides declaratur, vt, qui ad tot, tantaque disponebantur, eorum probaretur meritum, ac omnibus notum fieret.

Quintil.

Meritum ad dignitatem manifestandum.

100. Septimò. D. Bernardus serm.3. de Epiphania. *Hinc manifeste,ait,datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium, diuinum amisere ducatum:& conuersos ad terrenum documentum signum caleste deseruit.*Similiter D.Paschasius,& D.Thomas.Tamquam dicant SS.Patres, & mysticè.Humanum Magi quæsierunt auxilium, dum interrogant:*Vbi est,qui natus est Rex Iudaorum?*ideo à diuino stellæ ductu deseruntur. Adamus dum esset solus, in diuini stetit obseruatione præcepti: at postquam Eua creata ei in adiutricem est data, diuinum miserabiliter transgreditur mandatum. Quandiu solus ideo non est præuaricatus, quia Deum, cui confidebat, tantum habebat adiutorem: at vbi primum Euam vt sui accepit auxiliatricem, labitur,quia in ea spem suam aliquo modo reposuit, D.Ambrosius lib. de paradis c.4. *Quia adiutricem rationis habiturum se esse credebat,lapsus est propter vxorem.*

Bernard. *Quærens auxilium humanum caleste amittit.* Paschas. S.Thom. Genes.4.

Ambros.

QVÆSTIO XXVII.

Quare stella iterum appareat Magis, & ipsos ducat ad Christum?

101. ABVLENSIS *quæst.39.* inter aliquas rationes hanc existimat præcipuam: quia cùm in Bethleem multi essent pueri, & quis illorum Rex esset, Magi nescirent, necessaria fuit stella,vt illum indicaret. At hæc ratio non est multum firma,quia licèt Magi stella fuerint excitati, diuina tamen solùm gratia, qua illuminati erant, ad Christum Dominum peruenire poterant: sicut Pastores, quamuis per Angelum moti,tamen diuina gratia ad præsepe,in quo erat Christus, accesserunt. Sic Simon, & Anna in templo Spiritu interno Christum agnouerunt, & etiam Magi illustratione gratiæ,vt infrà dicemus.

Abulensis.

102. Apparuit ergo stella primò, vt ait etiam ipse Abulensis,vt Magi, qui erant nouitij in fide, firmarentur signo externo, prophetia, atque interna gratia. Secundò. Ad consolationem Magorum. Tertiò. Stella dux itineris Magis esse cœpit; ne igitur ab incepto desistere videatur, iterum apparet,ducatum præbet,vt inchoatum perficiat opus.Vide *lib.1.cap.2.num.68.*Ratio quarta.Ad tempus absconditur stella, & iterum Magis fulget, vt magno eos perfundat gaudio;nam post amissionem recuperata maximè delectant; vt dixit D. Augustinus *Psalm.* 118. Ad tempus priuatur Tobias lumine oculorum, vt multiplicata lætitia illud recipiat *cap.* 11. Ioseph amissa libertate captiuus ducitur in Ægyptum, vt gloriosiùs regnet. Quinta D. Anselmus.*Dimisso,ait, consilio*

Idem.

Minister insistat in opere incepto.

Amissa recuperata delectant. Psalm.118. Tob.11.

Anselm.

consilio prauorum, ecce redit vera cognitio; stella est qualibet exhortatio bona ducens ad Christum, vel potius fides, quæ est mentis illuminatio. Quandiu erant cum Herode, stellæ radiis carebant; vbi verò ab eo digressi sunt, statim tanta luce, ac bono perfruuntur. *Creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem, atque motabilem, quam produxerant aquæ, & vidit Deus, quòd esset bonum, & benedixit eis*, Genes. 1. n. 21. Postea verò in creatione animantium terrestium. *Dixit quoque Deus: Producat terra animam viuentem in genere suo.* Et statim subditur, *Vidit Deus quòd esset bonum*, num. 25. Et tamen nulla benedictione terrestria munerantur. Sed cur Dominus tam larga benedictione prosequitur anamalia, quæ in aquis detinebantur, ab ea verò excludit, quæ in terris pascebantur? Serpentis consortium tanti damni causa, nam cùm venenosus serpens lateret in terra, animalia, quæ in ea morabantur, benedictione priuantur, quam consequuntur, quæ in aquis ab ea sunt disiuncta. D. Anastasius Sinaita lib. 8. Exaëmer. *Secunda causa*, inquit, *propter quam terreni priuati sunt benedictione, quoniam in eis erat serpens Euæ hostis, & contrarius, & futurus erat obnoxius execrationi.*

Consortium iniquorum nocet. — Genes. 1. — Anastas.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare Magis reuelatùr Christi natiuitas: non verò determinatè illius locus?

103. RESPONDEO. Vt eorum innotescat fides magna, obedientiaque prompta, qua parati erant ad remotissimas, atque durissimas orbis adire partes, vt in Abrahamo expendit D. Chrysostomus, dum ei præceptum est à Domino Genes. 11. n. 1. *Egredere de terra tua, & veni in terram, quam monstrauero tibi.* S. Doctor. li. 1. de prouidentia. *Abraham, ait, cùm simpliciter, ac indistinctè audisset, in terram, non istam, vel illam, sed quam monstrauero tibi, omnia mente circuibat, perlustrabat; credi enim potest ad orbis terrarum fines, Oceanumque ipsum se profecturum expectasse; itaque etsi non omnem perlustrauit terram, curam tamen huiusce perficiendi itineris festinet.* Immo, vt videatur, quanta istorum fides, & obedientia sit, non solùm Deus locum non reuelat, verùm etiam nec ipsi inquirunt; nam perfecta obedientia, simplex est, non curiosa, non discutit; quod in Abrahamo notauit D. Laurentius de ligno vitæ c. 7. *Sit obedientia decorata, sicut fide Abrahæ, qui obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem, & exiuit nesciens, quò iret.* Quia verò Abrahami exemplo vsi sumus, dicam, quòd maior Magorum, quàm eius extitit fides, nam Abrahamo vt exiret, sex proponuntur præmia, vt notat Caietanus, & est manifestum consideranti initium c. 12. *Genes.* at nil simile circa Magos legitur, sed tantùm de suis exisse terris. Ni dicere velis, quòd, dum ad Dei properabant visionem, qua nil maius, ad multo maiora festinabant.

Chrysost. — Genes. 11. — *Obedientia non curiosa.* — Laurent. — Caiet. — *Magna fides Magorum.*

Matthæi 2. num. 10. Videntes autem stellam gauisi sunt gaudio magno valde.

VERSIO.

Vatablus. Quum autem vidissent stellam, gauisi sunt perquam magno gaudio.

EXPOSITIO.

CVM Herode tristitia, & turbatio remanet, Magos gaudium, & lætitia comitatur; qui enim in Dei obsequio persistunt, hac semper fruuntur: illam, dum in Herodis curia demorantur, non obtinent, quia omnes illius gazæ pro nihilo eis habebantur; sed dum ad Christum tendunt, visa stella, gaudent, vt ait Euthymius: *Gauisi sunt, vtpote reperto duce nequaquam fallaci.* In Hierosolymis omnes legis Doctores suspectos habuerunt: at in stella, de cuius fideli ductione erant experti, maximè sunt confisi. Seu, vt ait D. Thomas, *Timebant enim, quia de longinquis partibus venerunt, amittere, quod sperabant. Gaudio magno*, quia perfectum gaudium habebant. Frequens Scripturæ locutio. *Isai. 61. n.* 10. Gaudens gaudebo in Domino. *Valde*, additur, idest, intensissimè gaudebant. D. Anselmus hîc. *Gaudet gaudio magno, qui propter Deum gaudet, qui est verum gaudium sicut vita viuit, qui in virtutibus viuit; & morte moritur, qui in peccatis est.* Et ideo, Magi tam ingenti lætitia afficiebantur, quia stella eos ducebat ad Christum, vt eum viderent, ac adorarent, & ei obsequendo munera offerrent. Et nulla sanè maior magnitudo, quàm famulatum Christo Domino exhibere, & ei appropinquare. De lapide illo, qui Christum Dominum in sepulchro claudebat, ait Marc. 16. n. 4. *Erat quippe magnus valde*; sed vnde lapis iste tam magnus, non quantitate molis, seu corporis, sed excellentia dignitatis. Seuerus in Catena D. Thomæ *Plus, ait, iam magnus merito, quam forma, qui creaturis mundi corpus, & claudere, & operire sufficit.*

104. *Tristitia in mundo gaudium in Deo.* — Euthymius. *De fideli duce lætantur.* — D Thom. — Anselmus. — Marc. 16. — Seuerus. *Nulla maior dignitas quã Christo seruire.*

Matthæi 2. num. 11. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

VERSIONES.

Syriacus. Domumque ingressi contemplati sunt puerulum cum Maria.

Euthymius. Et ingressi domum viderunt puerum cum Maria.

Arias. Et venientes in domum.

Vatablus, Pagninus. Cum Maria matre eius, prostrati.

Theophylact. Cum matre eius, & cùm procidissent, adorauerunt illum.

Arabicus. Et prociderunt eum adorando.

EXPOSITIO.

PERFIDVS Herodes, desidesque Iudæi suis peccatis torpentes Christum non vident, 165.

dent, at Gentiles, dum labori, itineri, ac amori incumbunt, è longinquo venientes ipsum inuenerunt. Pro quo accipe D. Augustinum, dum Christianos ad inquirendum Christum excitat, ser. 43. ad fratres in Eremo *O Christiane*, ait, *caue, ne quaeras Christum cum Iudaeis, sed cum paganis Regibus perquirere non desistas. Pagani veniendo ad Christum laborant, sed Iudaei quiescendo, Christum ignorant.* Et cùm intueantur eum tanta in paupertate in praesepio humili pannis contemptibilibus inuolutum, ibi diuina illustrati gratia, luceque alterius, quae ibi aderat, stellae, scilicet Beatissimae Virginis, quam *stellam* hic appellat Abulensis *quaest.* 41. cùm vt Deum agnoscunt, & adorant: Virginis enim vultus per respectum ad aliquos fideles, ex se quendam Diuinitatis splendorem exhalabat, ac immittebat, vt testatur D. Dionysius Areopag. *in sua Epist. ad Paulum*, & adducit Ferreolus de Maria Augustinus. Vident Magi Deum natum, & tamen, vt ait D. Thomas, *Illa paupertate non scandalizantur, quia non terrenum Regem, sed caelestem inquirebant.* Et in ipsa tanta paupertate latentem diuinitatem agnoscunt, quia patriam, & bona sua reliquerunt, abnegatio enim terrenorum maximè mentem acuit ad Deum inueniendum, ac cognoscendum, D. Chrys. hom. 7. in Matth. *Et Magi nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam vtique Christum videre potuissent. Decedamus igitur a terrenis negotijs, atque curis. Etenim Magi illi cùm adhuc morarentur in Perside stellam videre tantummodo: quia verò à Perside recesserunt, solem ipsum aspexere iustitiae.* Tantum prodest patriam relinquere vt Deum videas. *Procidentes adorant.* Et non loquuntur; absorpti erant in tanti contemplatione mysterij, ac eximia charitate feruebant. Rahab, & Magdalena duae peccatrices; illa multum loquitur *Iosue* 2. *n.* 9. haec nihil *Luc.* 7. *n.* 35. amore enim aestuabat. *Inuenerunt puerum cum Maria.* Pastores primò vident Virginem, deinde puerũ, *Inuenerunt Mariam, Ioseph, & puerum.* Luc. 2. n. 16. Magi verò è contra. In illis quippe, vt simplicibus, ratio obstupescebat, ne circa modestiam, ac grauitatem virginei vultus discurreret, sed tantùm ad puerum intuendum, quem Angelus praedixerat, festinabant. In istis autem, vt sapientibus, mens poterat ita titubare, vt ex Virginis praesentia aliquid diuinum, ac supra naturam conciperet; & ideo primò Christum vident, quem vt Deum recognoscunt, ac fatentur, & tandem Virginem intuentur. Ingredientibus Magis Sanctissima Deipara puerum collocauit in vlnis suis, vt notant D. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, vt ita meliùs à Magi conspiceretur.

[Margin: August. — Qui quaerit Christum, inuenit. — Abulensis. — Dionys. Ferreolus. D. Thom. — Vt Deum videas, temporalia dimitte. — Chrysost. — Luc. 2. — Virgo quid superexcellens ostendebat. — Chrysost. Theoph. Euthym.]

QVAESTIO XXIX.

Quare testetur Euangelista, quòd Magi Christum inuenerint in domo?

107. THEOPHYLACTVS *hic*, D. Epiphanius *haeres.* 51 *lib.* 2. dicunt quòd licèt Christus in praesepio natus sit, postea tamen Virgo habitationem inuenerit, in qua à Magis visus, & adoratus est. At contraria sententia verior est, scilicet, quòd in eodem loco Christus Dominus est natus, & à Magis adoratus; hoc enim magis exaltat, & eorum fidem, & Christi paupertatem. Ita D. Hieronymus *Epist.* 18. *&* 28. Diuus Gregorius Nyssenus *orat. de sanct. Chryst. natiuitat.* Imperfectus *homil.* 2. D. Augustinus, S. Leo, S. Maximus *de Christi natiuit. hic* Euthymius, Carthusianus, S. Thomas, Albertus Magnus. Et aliquando in Scriptura stabulum appellat domus, 1. Reg. 4. n. 7. *Arripite duas vaccas foetas, quibus non est impositum iugum, & recludite vitulos earum domi*, id est, stabulo. Et hoc indicat communis traditio Ecclesiae, & antiqua pictura.

[Margin: Theoph. Epiphan. — Hieron. Nyssen. Imperfect. August. Leo Maxim. D. Thom. Alb. Magn. 1. Reg. 4.]

Sed iam ad mysticam rationem descendamus. 107.
Dum Christus nascitur, appellatur stabulum locus ille. *Reclinauit eum in praesepio*; & cùm si idem tugurium, hodie tamen dicitur domus, seu aula, vt canit Ecclesia matutinis: *Adorate Dominum in aula sancta eius.* Si praesepe, quomodo aula? Quàm aliter apparent diuina mysteria oculis gratia diuina illustratis, ac infidelitate obcaecatis. In nocte natiuitatis per respectum ad Bethleemitas habitatores praesepe dicitur ab Euangelista; tale enim videbatur Bethleem habitatoribus Sacramentum ignorãtibus, quorum aspectui locus vilis, & humilis erat. At hodie domus, vel aula nuncupatur; nam à Magis Dei splendore illuminatis illud abiectissimum tugurium, tanquam opulentissimum palatium aestimabatur. Christus Dominus à Iudaeis communiter filium fabri dicebatur *Matth.* 13. *num.* 55. A Diuo autem Petro *Filij Dei viui*, vocatur *Matth. cap.* 16. *n.* 16. Origenes Comment. in Matth. *Confessus est*, ait, *Petrus, quòd Iudaei nesciebant, sed & quod maius est, filius Dei viui, qui & per Prophetas locutus erat.* De quo infideles humiliter sentiunt, Petrus caelestis Parentis gratia repletus Dei filium recognoscit. Suas Moyses circa mõtem Horeb pascebat oues, illam oculis rubi admirabilem visionem collustrauit, & cùm ad videndum pergeret, Dei vocem audiuit, *Locus, in quo stas, terra sancta est.* Exodi cap. 3. n. 5. & ait textus. *Non audebat Moyses aspicere contra Dominum.* Vsque modò per illam planitiem & montem gregem ducebat suum, iam verò nec aspicere audet? Lyppom. *Vultum, autem*, ait, *abscondit Moyses prae timore aspiciendi eum, qui lucum habitat inaccessibilem, & inuisibilẽ creatura, à cuius maiestate pertimescunt, & reuerentur omnia. Pij homines cum timore de Deo cogitant, & reuerentia; impij cum blasphemia cordis.* Quamdiu Moyses de visione non erat instructus, locum illum, sicut & alij pastores, vulgarem, & humilem reputabat; Dei verò cognitionem vbi assecutus, tam magnum existimauit, vt nec aspicere auderet, Infideli Christi crux, flagella, & vulnera, abiectiones, & scandala apparent: Christiano verò altissima Dei consilia, ac inuentiones.

[Margin: Mysteria diuina infideli scandala, fideli Dei sapientia. — Matth. 10. Origenes. — Exod. 3. — Lyppom.]

QVAESTIO XXX.

Quare de sancto Ioseph nulla fiat mentio?

INQVIT Euangelista. *Inuenerunt puerum cum Maria.* Respondet primò Simon Cassian. *lib.* 1. *c.* 25. de aduentu Magorum. *Dei prouidentia, ait, factum est, vt tunc deesset Ioseph, vt non à Magis, sicut à pastoribus cum puero, & Maria fuisset inuentus: nam Ioseph erat cognitus in Iudaea* 108.

[Margin: Cassian.]

tanquam maritus Mariæ, non autem in Orientem fama eius peruenerat. Secundò respondent Carthusianus, S. Thomas, Zacharias Episcopus, Rabbanus. *Diuina prouidentia, ait, factum est, vt abierit Ioseph, ne aliqua praua suspicionis occasio daretur Gentibus communi generationis ratione hunc paruulum natum.* Hæ rationes, ob tot, tantósque graues Patres, licèt venerandæ, mihi tamen, sicut & Alberto Magno, minimè placent; nihil enim talium in malam Magos induceret suspicionem; nam ipsi, cùm diuina essent gratia illuminati, optimè cognouerant, puerum non ex virili semine fuisse natum.

Carthus. D.Thom. Zacharias. Rabbanus.

109. Tertiò. Inquit Albertus Magnus *Ideo non fit mentio Ioseph, quia Magis ostendebantur Diuinitas eius, in qua nihil operis habebat Ioseph: mater autem cum Deo in filio communicauit.* Mariæ fit mentio; & non Ioseph, quia ad esse naturale Christi illa tanquam vera mater pertinebat, non verò Ioseph. Hæc ratio probabilis.

Alb Magn.

110. Quartò Dicendum existimo, quòd Euangelista hic de illis tantùm egit, quæ ad mysterium pertinebant, ideoque subticuit loci circunstãtias, Magorum comitatus, & illorum Hierosolymis hospitium; ac adeò de inuentione solùm pueri, cum Maria matre eius mentionem facit; quia iuxta Ecclesiæ picturam erat in eius vlnis, sicut in nocte natiuitatis de eius reclinatione in præsepio fit mentio. Et si in ipso exortu fit mẽtio Ioseph, ea extitit causa, quia fuit tunc primus ad speluncam accessus, vt esset notum, quòd ibi aderat Ioseph.

Quintò. Non exprimitur Ioseph, nam sponsus idem cum sponsa sua reputatur, & cùm inuenta sit ibi Maria, inuentus est & Ioseph. *Vidi*, alter ille Ioseph ait, *per somnium, quasi Solem, Lunam, & stellas vndecim adorare me.* Genes. 37. n. 9. Sed tũc est quæstio: Quomodo hoc sit impletum? Nam licèt Iacob, eiusque filij Iosephum sint in Ægypto venerati; de Rachel tamẽ, quæ in Luna significabatur, hoc dici non potest, iam enim mortua erat. Gennodius apud Lyppomã ita ait: *Rachel mater eius, cùm iam esset defuncta, si non actu, attamen potentia in marito suo Iacob id fecisse dici potest.*

Ioseph idem cum Virgine reputatur. Genes. 37. Gennod.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Magi procidentes adorent?

111. DE pastoribus ad Christi præsepe venientibus ait D. Lucas c. 2. n. 16. *Inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo,* &c. De nostris autem Regibus dicitur: *Procidentes adorauerunt.* Sed quare isti procidentes humi procumbũt; pastores verò non se prosternunt, sed solum glorificãt Deũ: Pastores ab Angelo sunt edocti, Magi à Spiritu Dei instructi; & vt homo ad profundam humilitatem, & vsque ad ima se se deiiciat, ipsum, non creatura, sed tantùm Dei illuminatio informare potest. Rup. *lib. 2. in Matth. c. 3.* ita ait: *Vide quanta sit differentia in modo discendi, quantum distet inter eruditionẽ illius, qui per Angelum, siue per hominem & illius, qui per solam Spiritus sancti reuelationem meretur erudiri. Pastores itaque Iudæi qui erant vigilantes, per Angelum, natum sibi esse Saluatorẽ didicerunt, & tamen non adeò edocti fuerunt, vt procidentes adorarẽt. Isti: primitiæ Gentiũ, neque per hominem docti, neque per Angelum, sed per Spiritum sanctum, procidentes adorarunt.* Prosterni, & ad terram vsque humiliari profundissimè, non Angelus docet, sed Spiritus Dei.

Luc. 2. *Solus Dei Spiritus profundam docet humilitatem.* Rupert.

Secundò. D. Aug. *hom. 9. de Epiph.* sic loquitur *Illi, scil. Pastores, Deum ex eo quòd Christum etiam adorant, laudauerunt; isti, scilicet Magi autẽ visum Christum etiam adorauerũt. In illis gratia prior: in istis humilitas amplior. Fortasse illi ergo pastores minus rei, de salũte alarius exultabant: isti autem Magi multis onerati peccatis submissiùs indulgentiam requirebãt.* Pastores simplices, recti, & probi, vt suo loco dixi, ideo illis tantùm sufficit, Deum vocibus laudare, at Magi, vt idololatræ, multisque grauati peccatis, ad veniam impetrandã, debebant se se prosternere, stabuli abiecta amplexari, & externas suscipere pœnalitates; vbi enim grauis est culpa, grauis & pœnitẽtiæ exquiritur manifestatio. 112.

August. *Vbi magna culpa, ibi pœnitentia magna.*

Tertiò. Ea mihi videtur literalis ratio. In signum humilitatis suæ procidunt Magi, inque diuinæ maiestatis recognitionem: & vt sapientiores pastoribus, quo maiorem de illa habuerunt cognitionem, eo magis se se ad corporis humiliationem deiecerunt. Quartò. Pastores ex populo Dei vocati, Magi ex infidelitate; multo excellentius erga istos beneficium, & ideo ipsi, tanto magis obligati, vt se se ad pedes Iesu deuoluant, ac extremam humilitatem in recognitionem amplectantur. Quintò. Procidentes adorant, vt munera offerant: vide, quantum distet Magorum studium à sæculi huius sectatoribus; hi enim adorant, vt petant, vt mater filiorum Zebedæi, & leprosus *Marc 1. num. 40.* At Magi ad terram se prosternunt, vt Deo munera exhibeant, hoc enim spiritus gratia cælesti imbutus pro magno beneficio habet, vt Deum recognoscat, ac adoret. Sextò. D. Augustinus serm. 68. de diuersis. *Vtique sanè, ait, tanquam initia duorum parietum de diuerso venientium, circuncisionis, & præputij ad angularem lapidem concurrerant, vt esset pax eorum, faciens vtraque vnum; verum illi Deum ex eo, quod Christum viderunt, laudauerunt, isti autem visum Christum etiam adorauerunt.* Pastores toti sunt in Deo laudando; at Reges in hoc maximè incumbunt, vt puerum natum summo cultu venerentur; in reuerentia præstanda magna vrbanitate, semper nobilitas resplenduit, & emicuit. deuastato exercitu Absalonis, venit Achimas filius Sadoc ad Regem, & ait: *Salue Rex: & adorans Regem coram eo, pronus in terram,* Reg. 18. n. 28. Venit & postea Chusi, & ait: *Bonum apporto nũtium Domine mi Rex,* n. 31. Cur Achimas pronus adorat in terram, non verò Chusi? Iste Chusi, homo plebeius erat, vt docet Lyranus, & Caietanus seruum eum fuisse existimat. At Achimas prosapia valde illustris, vt tradunt Abulens. Gaspar Sanch. & alij: non qui plebeius, sed qui nobilitate insignis erat, insignis etiam se præstitit in reuerentia persoluenda, & exhibenda. 113.

Ex maiori beneficio maior obligatio. August. *Non plebeius sed nobilis excellit in reuerentia præstanda.* 2. Reg. 18. Lyran. Caietanus. Abulens. Sanchez.

Matt. 2. n. 11. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum thus, & myrrham.

VERSIONES.

Syriacus. Suosque thesauros aperuerunt, ac obtulerunt ei oblationes, aurum.

Arias. Aperientes thesauros.

EXPO

EXPOSITIO.

114.
ROSTRATI Magi coram Christo, suos, quos vsque modò in via clausos, & obseratos deportabant, thesauros aperiunt: primò, vt ei sua offerant munera. Secundò, vt ait Glossa Ordinaria, Thesauros aperiunt, dum fidem cordis per confessionem ostendunt. Tertiò. Quasi significantes, quòd dum coram Regibus, & hominibus in via sumus, nostras debemus obumbrare, & abscondere virtutes; Deóque tantùm manifestare. D. Paschasius *lib. 2. in Matth.* ita ait: *Suis apertis thesauris, ei munera obtulisse Scriptura testatur. Quo facto magnum Religionis nostræ Sacramentum aperitur. Vnde thesauros nostros in via minimè pandamus, donec transpositi soli Domino deuoti ex reconditis secretorum cordium thesauris munera offeramus.* Et ferè similiter D. Thomas hîc, *Apertis thesauris, obtulerunt ei.* Non interrogant; an aliquid desit? Non promittunt, non verbis offerunt, sed realiter exhibent. Et quamuis in præsepio essent Virgo, & Ioseph; Magi tamen soli Christo munera offerunt. *Obtulerunt ei*; quia eum, vt Deum, & Dominum recognoscunt, & adorant. *Aurum, thus, & myrrham.* Aliqui volunt, quòd vnus obtulerit aurum, alius thus, alius myrrham. Tamen verisimilius existimo cum D. Remigio, Carthusiano. D. Anselmo, D. Bonauentura *lib. 1. de vita Christi, cap. 9.* quòd quilibet hæc tria obtulerit munera; hoc enim magis congruit mysteriis per illa significatis, quæ quilibet profitebatur. Deinde, quia omnes pares erant, & aliàs non erat regium munus, vt multi notant, thus, vel myrrha, quibus regiones illæ maximè abundant. Aurum autem obtulerunt magna in quantitate, vt testatur D. Bonauentura, qui etiam ait *loco citato*, quòd *puer vultum auertebat ab auro, & vilipendebat præ amore paupertatis.*

Gloss. — *Soli Deo virtutes nostræ manifestandæ.* — Paschas. — D. Thom. — Remig. Carthus. Anselm. Bonauent. — Idem.

QVÆSTIO XXXII.

Quare Magi obtulerint munera Christo?

115. VARIÆ sunt in hac quæstione sententiæ Patrum. Prima, & valde germana. Obtulerunt munera Magi in recognitionem supremæ Maiestatis diuinæ, & veluti se feudatarios illius protestantes, vt fidem, quam corde tenebant, donis confiterentur. D. Leo serm. 1. de Epiphania, *Adorant, ait, in carne Verbum, in infantia sapientiam, in infirmitate virtutem, in hominis veritate Dominum maiestatis: vtque Sacramentum fidei suæ, intelligentiaque manifestent, quod cordibus credunt, muneribus protestantur.* Secundò. D. Paschasius *in Matth. lib. 2.* D. Thomas *hic* testatur, quòd antiqua consuetudo erat apud Persas, quòd semper cum munere suum Regem adorarent: & Dominus volebat, quòd erga se obseruarentur ista, quæ seruabantur circa dominos temporales; & ideo præcipiebat Exod. 23. num. 15. *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Tertiò. Abulensis *quæst. 45.* ita ait: Magi volebant Christum perfectè honorare, sicut poterant. Honor autem iste non solùm consistit in exhibitione reuerentiæ, sed etiam in præstatione aliquorum munerum in signum subiectionis; ideo postquam adorarunt, munera quo obtulerunt.

Fides opere manifestanda. — Leo. — Paschas. D. Thom. — Exod. 23. Abulens. — *Verus honor demonstratur reuerentia, & munere.*

Quartò. Et mysticè. Tertullianus *lib. de Idololatria*, ait: *Thus illud, & myrrham, & aurum ideo infanti Domino obtulerunt, quasi clausula sacrificationis, & gloriæ sæcularis, quam Christus erat adempturus.* Magis veri Christi adoratores, diuinæ illius paupertatis halitu à cordibus suis dimittunt, quæ ab illo erant excludenda, ea scilicet, quæ ad dilitias, ac diuitias sæculi pertinebant, omnia à se proiiciunt, & ad pedes Christi abiiciunt. Ad quod eorum exemplo nos monet D. Chrysostomus homilia 7. *Igitur adoraturi Christum cuncta proijciamus è manibus: si habuerimus aurum, offeramus ipsi, non terra defodiamus.* Eusebius Gallicanus *homilia de Epiphania*, de Beatissima Virgine loquitur: *Quæ alijs tributa soluere venerat, ipsa ab alijs tributa suscepit.* Mira Dei prouidentia. Beatissima Virgo Maria ad Bethleem venerat, vt obediens mandatis Augusti censum daret; at alto Dei consilio ipsa à Principibus, ac Regibus mundi præstantissima donaria recipit. Cùm Saul esset solicitus pro parentis iumentis, Rex Israël creatur, 1. *Reg. cap. 9.* D. Eucherius ait: *Dum patri obediens asinas quærit, obedientia, ac dominatus totius Israel ei defertur.*

116. Tertull. — *Terrena dimittenda ob Christum.* — Chrysost. — Gallican. — *Obedienti Deo, omnia obediunt.* — Eucher.

117. Sextò. D. Valerius *homilia* 7. admiratus, quòd, cùm Christus Dominus Regum diuitias, ac palatia contempsisset, ac humilitatem stabuli esset amplexus, tamen voluit ex apertis Magorum thesauris dona sibi offerri, ita ait: *Christum videris sordida veste contectum: in hac denique veste, cùm à Magis quæreretur, inuentus est, & cùm in præsepi positus iaceret, sub hoc habitu, apertis thesauris, munera oblata suscepit.* Ita sanctus Valerius Christus Dominus in habitu voluit paupertatis è thesauris Regum oblationes expectare, vt significaret, quòd Reges, ac potentes ad egenorum miseriam subleuandam thesauros aperire debent. Septimò. Munera præstant, quia supremam maiestatem, Deique potentiam cognoscebant. D. Maximus *homilia 6. de Epiphania*, ait: *Gentilitas edocta de cælo Redemptorem mundi inquirit vt Regem, muneratur vt fortem, adorat vt Deum.* Hæc est humana conditio, vt munera dent illi, cuius fortitudinem, & potentiam timent. Abigaili bene notum erat, qua Dauid beneficentia virum suum, totámque eius esset prosecutus familiam, numquam tamen ei munera defert, nisi cùm formidat potentiam eius, & fortitudinem, 1. *Regum cap. 25. nu. 18.* Similiter Iacob erga fratrem suum Esau se habuit, *Genes. 33. num. 21.*

Valerius. — *Diuites eleemosynâ præstent.* — Maxim. — *Fortibus dantur munera.*

QVÆSTIO XXXIII.

Quare non de Pastorum, sed de Magorum oblationibus mentio fiat?

QVÆ oblata sint à Magis hîc exprimit D. Matth. quæ verò pastores donauerint, silentio inuoluit D. Lucas, Tertullian. *lib. de Idololatria*, sic fatur: *Primi igitur stellarũ interpretes natum Christum annuntiauerunt, primi munerauerunt.* Veluti asserens, Magos fuisse primos, qui Christo dona asportauerint. Contrariã tamen est 118.

Tertull.

Ecclesiæ de pastoribus traditio; vt *cap.*2. dixi; cúm verò asseritur, quòd Magi primi Christo munerauerint, hoc est; primò de eis in Euangelio mentio fit, quæstio est, quare tantùm Magorum, & non pastorum munuscula describantur? Respondeo primò, quòd Magorum munera cum magna liberalitate fuere, vtpote apertis thesauris suis omnia sua Christo donata. Secundò. Quia fuerunt dona à populo Gentilico ad fidem recéter vocato oblata, & quæ minimè expectabantur, maioris æstimationis digna videbantur. Tertiò. Quia non solùm dona, vt pastores obtulere, verùm etiam in ipsis mysticè fidem suam veri Dei, & hominis, omnémque suam internam actionem protestati sunt. Cùm Iacob pasceret gregem Laban, ei pro mercede fuit constitutum, vt oues, quæ maculoso nascerentur vellere; ad ipsum pertinerent. Iacob autem discolores in canalibus eis posuit virgas, quas intuentes similes fœtus edebant, & cur tam frequenter ad imaginationem virgarum dant partus in lucem? Per has oues communiter à sanctis Patribus Ecclesiæ filij intelliguntur; quia scilicet id, quod fidei mente concipiunt, ac credunt, in opere ostendunt. S. Ambrosius lib. 1. c. 4. *Bonæ oues*, ait, *quæ bonorum partus operum fidei sacra non degeneres ediderunt.* Et ideo de Magorum oblationibus mentio fit, quia non tantum dona fuere, sed etiam fidei, internæque deuotionis, quæ præ cæteris æstimantur, protestatio manifesta.

Fides opere ostendenda. Genes. 30. Ambros.

QVÆSTIO XXXIV.

Quare Magi obtulerint aurum, thus, & myrrham?

119. D. Thom. ALIQVI, vt refert D. Thomas *hîc*, dixerunt, quòd obtulerunt aurum ad matris sustentationem, myrrham ad pueri membrorum sustentationem, thus ad loci fœtorem tollendum Hæc autem ratio omnino est improbabilis; quia in loco, vbi Christus bonus odor erat, nihil fœtidum esse poterat. Deinde, quia Magi de terra sua munera ista asportauerunt; nam dicitur, *apertis thesauris suis*; & quod Christus in immundo, ac fœtido esset loco, nesciebant. Tandem parum thuris, & myrrhæ ad illam necessitatem sufficiebat.

120. Vera, & germana ratio est, quòd Magi hæc Christo Domino, tanquam terræ suæ præcipua. & prætiosiora dona obtulerunt. Sic & Regina Saba Regi Salomoni, quæ etiam de illa regione erat, attulit aurum, & aromata multa. 3. *Reg.* 10. *num.* 10. 2. *Paralip.* 9. *num.* 10. Aurum enim communiter super omnia est metalla. Thus inter odores maximè annumeratur, vt est notum. Myrtha verò, vt testatur Dioscorides *lib.* 1. *cap.* 67. Plinius *lib.* 12. *cap.* 15. Theophrastus *lib.* 9. *de plantis*, *cap.* 4. est quædam arbor aromatica, ex qua distillari solet quædam resina, vel sudor quidam; & est vnguentum valde suauissimum; immo. vt ait Athenæus *li.* 13. *cap.* 21. Græcè ex myrrha ipsa vnguenta omnia nomen desumunt: & pro hoc vnguéto sumitur *hîc*, multísque in locis Scripturæ. Cantic. 4. nu. 14. *myrrha, & aloë cum omnibus primis vnguentis*, Cantic. 5. num. 5. & 13. & cap. 1. num. 13. Et cùm myrrha sit valde amara, mortificationem significat Et quia ea vngebantur cadauera ad corruptionem præseruandam, ideo mortem adumbrat, vt ait D. Bernardus *sermone* 43. *in Cantica.* Hæc enim dona Magi, tanquam excellentiora Christo obtulerunt; nam semper prima, & optima, vt fecit Abel, ei sunt donanda. Et in his magna latent mysteria, quæ si tunc non intelligebant, vt ait Imperfectus *homilia* 2. gratia, quæ illos hæc omnia facere hortabatur, ipsa ordinauerat vniuersa.

Dioscorid. Plinius. Theophr. Athen. Cant. 4. & 5. & 1. Bernard. Imperfect.

121. Ad mysticas deueniamus rationes. Primò Theophylactus. *Aurum obtulerunt, vt Regi; aurum enim subditi regibus pendunt; thus autem, vt Deo, thus enim adolemus Deo: myrrham verò, vt degustaturo mortem. nam Iudæi cum myrrha mortuos sepeliunt, vt corpus maneat incorruptum; myrrha enim, cùm sicca sit, arefacit, & resiccat humiditatem, & non sinit nasci vermes.* Eandem breuiori dant modo rationem S. Hieronymus *hîc*, S. Hilarius, S. Chrysologus *serm.* 160. Diuus Bernardus *serm.* 2. D. Bonauentura *de meditationibus Christi*, *cap.* 9. & alij. Secundò. Aurum offertur vt Regi, thus vt Sacerdoti, myrrha sepulturæ eius. Ita D. Cyprianus *orat. de Magis*, S. Thomas *hîc*, Et ita canit Ecclesia,

Theoph. Hieron. Hilar. Chrysol. Bernard. Bonauent. Cyprian. D. Thom.

In auro ostendatur Regis potentia?
In thure Sacerdotem magnum considera;
In myrrha dominicam sepulturam.

Tertiò. D. Maximus ait. *Auro ostenditur captiuitatis nostræ pretiosa redemptio: in thure autem & Dæmoniorum superstitio cessatura, & futurus veræ religionis cursus aperitur: in myrrha, qua exanima solent corpora conseruari, præfiguratur carnis nostræ reparatio, & resurrectio mortuorum*, Vbi ostenditur Regis potentia in auro, ibi & nostra præfiguratur redemptio, nam cùm esset Rex, suos à damnatione tenebatur eripere. Maxim.

123. Quartò. Euthymius *hîc* eleganter ait: *Quia Reges Babylonis Hierusalem quondam expugnauerant, ac diuinos thesauros deprædati fuerant, & hostias cessare fecerant, populúmque iugulauerant, regnum autem Babylonis vnà cum suis thesauris ad Persas deuolutum erat, ideo offerunt Persæ Babyloniorum hæredes Domino templi, quod tunc contumelia affectum fuerat, aurum quidem pro sublatis auri thesauris, thus autem pro hostijs, myrrham verò pre iugulatis.* Omnia, quæ à populo Iudaico per hostes suos erant sublata, instaurantur in Christo Domino, & restituuntur; & ad Christi præsentiam omnia amissa recuperantur. Euthym. *Omnia in Christo restituuntur.*

124. Qintò. D. Greg. Papa *hom. in Euang.* ait. *Quòd Magi offerunt hæc tria, Auro namque sapiẽtia designatur, Salomone teste, qui ait: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Thure, quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur; secundùm illud: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Per myrrham verò carnis mortificatio figuratur. Nato ergo Regi aurum offerimus, si in conspectu eius sapientia lumine splendemus, Thus offerimus, si per orationũ studia Deo redolere valeamus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiã mortificamus.* Et similiter S. Paschasius, & S. Thomas. Et nota, quòd primò aurum offertur, in quo prudentia, & sapientia designatur; omnis enim nostra rationis, ac mortificationis operatio per prudentiam dirigenda est, ac gubernanda. Eleganter ait D. Chrysostomus in Psalm. 13. *Prudentia lucernam animæ profert: regina est cogitationum: magistra eorum, quæ bona sunt, & honesta.* Gregor. Paschas. D. Thom. *Prudentia actiones dirigit.* Chrysost.

Glossa. Sextò. Glossa Ordinaria ait: *Apertis thesauris suis* Scripturarum historicum, moralem, & allegoricum sensum offerunt: vel Logicam, Physicam, & Ethicam, dum illa fidei seruire faciunt. Ita ille. Similiter D. Thomas.

Scientia gratissimum munus Deo.

125. Septimò. S. Chrysologus *serm. 5. de Epiphania*, sic loquitur: *Magus dum credit Deum, sentit Regem, intelligit humani generis amore moriturum.* Quando illi vt Regi offertur aurum, vt Deo thus vt morituro myrrha, inter splendores Regis, ac Deitatis erat ei pro genere humano mors valde pretiosa, vel post aurum, & thus, in quo suprema dignitas regia, & sacerdotalis demonstrabatur, statim offertur myrrha; nam ad magnos mundi honores, ac splendores, statim sequitur, mors. Fluuius ille Phison qui egrediebatur de Paradiso, *Circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum, & aurum terra illius optimum,] ibi inuenitur bdellium*, Genes. 2. n. 12. *Bdellium*, vt testatur Rabbanus ex Plinio, arbor est aromatica, colore nigra, veluti mortem adumbrans. Sed cur post aurum tam tristis arboris mentio fit? Iam in ipso mundi exordio exprimebatur quid ad illius opulentiam, ac magnificentiam sequatur, nempe tristissima mortis imago. De sua Regina filia Pharaonis dicebat Salomon: *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus myrrha, & aloe*, Cantic 4. n. 13. & 14. Ita suauis, ac pretiosus erat gressus, ac regressus Reginæ, omnique dulcedine plenus, vt paradisus. Sed quomodo in tanta suauitate fit myrrhæ, & aloës mentio? D. Gregorius Nyssenus, Theodoretus, & Cassianus intelligunt per *myrrham* mortem; per *aloë*, quatenus amarissima est, labores, ac tētationes quæ ad mundi glorias, & suauitates sequuntur. Nihil magis frequens, quàm quod splendor regius, delitiarum abundantia mortem pariat, atque ærumnas. Vnde notat Lyranus ad illa verba *Homo in cinerem reuertetur*, Iob. 33. n. 15. *Antiquitus, ait, Imperatore creato, statim quærebatur ab eo, quo marmore vellet sepulchrum habere.*

Chrysol. — Ad mundi dignitates sequitur mors. — Genes. 2. — Rabbanus. — Cantic. 4. — Greg Nyss. Theoph. Cassian. — Lyran.

126. Quæres, Quid factum fuerit de istis muneribus? Communis solutio. Quòd in pauperes eas distribuerit Beatissima Virgo. Sed hoc vide sequenti *cap. 5. quæst. 19.*

Quid factum sit de his muneribus.

QVÆSTIO XXXV.

Qualiter se habuerit Sanctissima Virgo erga Magos Christum adorantes?

7. TRIA hîc breuiter inquiro. Primò. Quomodo se Virgo habuerit erga oblationes Magorum? Secundò. Quali gaudio sit affecta; Tertiò. Quid cum eis sit allocuta, & quo pacto eos in mysteriis fidei imbuerit? Alia circa Beatissimam Virginem, vide suprà *num. 114.*

128. Ad primum. Ingredientes Magi thesauros suos aperiunt; munera Christo Domino offerunt; quæ tamen oblata sunt Sanctissima Virgine interueniente. nam cùm Christus Dominus instar aliorum puerorum in omnibus se gereret, non poterat propriis manibus huiusmodi dona acceptare, ac recipere, ergo hoc totum per Virginem exhibitum, per quod nobis innuitur, quòd opera nostra interuentu Virginis, ad Deum ascendunt. Quod eleganter explicat D. Bernardus serm. 2. de Aduentu. *Studeamus*, inquit, *ad Deum per Virginem ascendere, qui per ipsam ad nos descendit: per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostrã miseriam venit. Per te igitur accessum habeamus ad filium, ô benedicta inuentrix gratiæ, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis.* Et idem D. Bernardus serm. de aquæductu. *Quidquid illud est*, inquit, *quod offerre Deo paras, Maria commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quò fluxit.*

Dona oblata per manus Virginis. — Bernard. — Idem.

Ad secundum. In ingenti gaudio, ac magna lætitia sanguis ad partes externas refunditur, vnde in facie, ac externa cute rubor quidam apparet. Vnde aliquando potest esse tāta transmissio sanguinis ad partes externas, vt cor naturali virtute ad vitæ conseruationem destituatur, & inde mors contingat; quod multis historiis comprobat Valerius Maximus *lib. 9. cap. 12.* Et inter cætera illud est insigne quod refert Gellius *lib. 3. noct. Att. cap. 15.* quòd Diagoras Rhodius, cùm videret tres filios suos coronatos eodem Olympiæ die, vnum in arte pugillari, alium in certamine gymnico, tertium tandem in luctamine, & cùm omnes coronati incederent, populus magnis vocibus applauderet, ac super ipsos flores spargeret, repentè pater præ gaudio interiit. Quantā animi iucunditate, ac lætitia Virgo esset hodie repleta, dum videt vno, eodémque die filium suum Iesum, triplici corona adornatum, ac veneratum à gentibus in auro, vt Regem; in thure vt Deum verum, & in myrrha vt Redemptorem totius vniuersi; & in tribus illis Regibus totus mundus agnoscebat, & venerabatur pueri nati maiestatem, ac diuinitatem. Deinde erat alia ratio gaudendi Beatissimæ Virgini; quia iam videbat lucem, ac gratiam filij sui diffusam in gentibus, quod ipsa ob suam eximiam charitatem maximè optabat, vnde mihi persuadeo, quòd tam in hoc mysterio, quàm in aliis vitæ Christi Deus peculiariter cor eius dilatauerit ad tantum gaudium, ac lætitiam retinendam, vt explicat Canisius *lib. 1. de Deipara, c. 19. §. Reliquum est.*

129. Quanto gaudio sit affecta Virgo. — Valerius. Gellius. — Canisius.

Ad tertium. Per illud tempus, quo Magi fuerunt in præsepi cum Christo Domino, Sanctissima Virgo Maria; eos docuit, ac instruxit de arcanis fidei nostræ, de mysterio Sanctissimæ Trinitatis, de mysteriis vitæ, passionis, ac mortis Christi Domini, & de gloriosa eius Resurrectione, ac Ascensione. Probatur, quia maximè conueniebat, vt Magi de his omnibus instruerentur, sed per Beatissimam Virginem Mariam optimè poterant hanc cognitionem obtinere; ergo per eam sunt edocti. Maior est certa, quia cùm Magi in suis regnis futuri essent Christi Domini annunciatores, maximè expostulabat rectus ordo, vt de eo haberent magnam cognitionem. Minor probatur: quia Deo semper tribuendum est id, quod faciliùs apparet, sed multo facilius est vt per Beatissima Mariam Magi instruerentur, quàm per alium modum extraordinarium; ergo ita tenendum est.

130. Virgo docuit Magos de mysteriis fidei.

Deinde, quia Beatissima Virgo Maria ordinata est à Deo vt esset communis magistra, ac doctrix ad omnes fideles illuminandos in fidei negotiis. Et ideo à *Zacharia 4. num. 2.* appellatur *Candelabrum aureum*, vt explicat Diuus Anastasius *quæstione 53.* Et à Ruperto Abbate lib de operibus Spiritus sancti, *Sancta religionis magistra dicitur.* Et à Diuo Cyrillo Alexandrino homil. 6.

131. Virgo fidei doctrix. — Zachar. 4. — Anastas. Rupert.

Cyrillus. homil. 6. contra Nest. *Ecclesia fundatrix* appellatur; & in hoc sensu de ea ait D. Gregor. Thaumaturgus, orat. de S. Annuntiatione, *Per te ô Beata Virgo Deipara, substantialis Trinitas mundo innotuit.* Quod tandem de ipsa explicat D. Bernard. homil. 4. super Missus est. *Decuit, ait, vt ab Angelo potius, quàm ab homine mysterium disceret, ne mater consilijs filij aliena videretur, & vt ipsa verum tempus, & ordinem melius tenens scriptoribus, & Prædicatoribus Euangelij reseraret veritatem, & quæ plenè de omnibus à principio cælitus fuerat instructa mysteriis.* Quod etiam docet S. Anselmus *lib. de Excellentia Virginis, cap. 7.* & alij Patres, de quo latè Ioannes Baptista Nouatus *de Eminentia Virginis cap. 13. quæst. 3.*

Thaumat. Bernard. Anselm. Ioan. Bapt.

Matt. 2. n. 12. Et respōso accepto in somnis, ne redirēt ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

VERSIONES.

Syriacus. Et visum est eis in somnio, ne reuerterētur ad Herodem, itaque per aliam viam profecti sunt in regionem suam.

Vatab. Imperfect. hom. 2. Et oraculo admoniti in somnis.

Theophyl. Et oraculo accepto in somnis, ne reflecterentur ad Herodem.

Rubertus. Et sic Magi in somnis acceperunt responsum.

EXPOSITIO.

131. On explicat Euangelista, quanto tempore Magi in præsepio sunt commorati: Christi enim fruebantur præsentia, ideóque eis omne tempus parum, aut nihil videbatur. Cùm ergo ibi essent, de via omnes redduntur certi, & non aliquis tantùm eorū. *In somnis*, visione imaginaria apparente, *responso accepto*, seu *oraculo*, vt alij legunt, quod redditur petenti: sed iuxta radicem Græcam meliùs legitur, *responso*, Carthusianus, Diuus Paschasius, Albertus Magnus, D. Thomas, inquiunt: Quomodo responsum acceperunt, qui non interrogauerunt? Sed responsum datum est nō sermoni, sed optationi eorum, qui semper à Deo corde quæsierunt, vt viam suā in pace dirigeret. Deuter. 4. n. 7. *Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Sic etiam Dominus ait Moysi clamanti, non ore, sed corde, Exod. 14. n. 15. *Quid clamas ad me? Per alium viam*; ne puerum inuentum Herodi nuntiarent. *Reuersi sunt in regionem suam.* Sed quomodo Magi nō recusant ab eo disiungi, cùm valde periculosa sit absentia Regis, & multis dilationibus exposita? Agnoscebant eum, nō vt Regem terrenum, & cuius latere timent aulici separari; sed vt cælestem, qui maximè gaudet, dum vnusquisque præest in domo, vel familia sua, vel aliis verbi Dei annuntiat prædicationem, Imperfectus homil. 2. sic ait. *Si autem Magi Christum, quasi terrenum Regem quæsissent, inuenientes cum apud ipsum mansient: nunc autem adorauerunt, & reuersi sunt; cùm autem reuersi fuissent, manserunt colentes Deum magis, quam ante, & prædicantes multos erudiunt.*

Carthus. Paschas. Alb. Magn. D. Thom. Deut. 4. Exod. 14. *Aulici à Rege nolunt separari.* Imperfect.

QVÆSTIO XXXVI.

Quare Magi non instruuntur à puero, vel Virgine de via suscipienda?

QVAMVIS Magi de via, per quam erat itinerandum, à nato puero, vel Virgine admoneri potuerint, certū tamen est, quòd à neutro eorum sunt instructi. Non à puero Iesu. Pro quo rectè respondet Pachas. *lib. 2. in Matth.* Quia si puer loqueretur, fortè videretur phantasia Secundò. Alioqui non verè suscepisset infirmitatem nostram, si non per omnem ætatem temporis humana creuisset prouectione, & efficientias in se qualitatis nostræ, per quæ diuina virtute mirabilius operabatur, minimè prætulisset. Tertiò. Ne per ipsum puerum iam loquentem Deum esse cognoscerent, & sic fidei meritum eis diminueretur, quæ non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Similiter Cardinalis Hugo. A Beatissima etiam Virgine non sunt admoniti. Pro quo respondet Rupert. Abbas *hîc* ex illo Salomonis: Tempus loquendi, tēpus tacendi. *Prout Beatissima Virgo fuit in hoc sæculo habuit tempus tacēdi* & ideo de ea dicitur Luc. 2. n. 19. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc; at verò modò, prout est in cælo, tunc est ei tempus loquendi pro nobis.* Cant. 4. n. 12: *Hortus conclusus, fons signatus;* & statim, *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* Ruper. *cit. lib. 2. de gloria filij hominis*, eleganter ait: *Quamdiu filius hominis manere debuit minoratus paulominus ab Angelis, ferè tamdiu fuit Beatissima Virginis tempus tacendi, & tādiu tacuit, velut hortus conclusus. Vbi autem gloria, & honore coronatus est filius hominis, ex tunc fuit Beatissima Virginis tempus loquendi, & hoc amicis scilicet, & sāctis Apostolis: ita vt dicat Dilectus: Emissiones tuæ paradisus malorū punicorum*, &c. Vbi Virgo est in gloria, & astitit à dextris Dei, ibi sermones eius veluti paradisus quo deuotos suos omni doctrinæ instruit suauitate, ac omni cælestium donorum abundantia dicat. Quando verò in hoc versabatur mundo, erat veluti hortus conclusus, ita parcè loquebatur.

133. Paschas. Card Hugo Rupertus. Luc. 2. Cantic. 4. Rupert. *Virgo pro nobis loquitur in cælo.*

QVÆSTIO XXXVII.

Quare Magi non reducantur per stellam, sed per Deum, vel Angelum moueantur?

VTROQVE modo ista potuit fieri reuelatio. Primo ab Angelo, vt passim legitur in Scriptura. Et videtur, quòd Matthæus supponit, hanc responsionem factam fuisse eo modo vsitato, cuius ipse mentionem facit, vt patet in S. Ioseph. Et ita tenent Lyranus, Abulensis *quæst.* 49. Secundò. Potuit fieri à Deo, vel infundente speciem, vel eam excitante in eorum mente; sicut Deus 134.

Lyran. Abulens.

Deus locutus est ad Abimelech Regem Palæstinę per somnia *Genes.20.num.3.* Et ad Salomonem 3. *Reg.3. num.5. 2. Paralip.1.num.7.* Et hoc mihi videtur probabilius, tum, quia multi sunt pro hac sententia Patres, D. Hieronymus *hic*, Glossa Ordinaria, Haymon, D. Paschasius & alij: tum, quia si hæc reuelatio per Angelum fieret, Matthæus hoc narrasset, sicut scripsi de S. Ioseph. Tertiò S. Hieronymus: *Responsum Gracè dicitur oraculum quod non per Angelum, sed per ipsum Dominum fit: vt meritorum Ioseph priuilegium demonstraretur.* Ex eo quod dicitur, *oraculum*, colligit sanctus Pater, simile à Deo.

Hieron. Glossa. Haymon. Paschas.

155. Sed quare stella Magos in regionem suam non reducit, sed per Deum, vel Angelum admonentur? Quia iam in gratia erant prouectiores, ideo maiori obsequio dignati sunt. Euthymius ait: *Antequam puerum vidissent, stella, ducatum eis præstitit: postquam autem viderunt, Angelus deinceps, quasi iam sanctificatos alloquitur.* Sicut in fide, & gratia crescunt, ita fauoribus cumulantur; non statim ad supremum prouehuntur Angelorum ducatum, sed primò stella ducti ad maiora paulatim promouentur. Theophylact. inquit: *Vide consequentiam. Primum Deus illos ad fidem per stellam adduxit: deinde cùm venerunt Hierosolymam, docuit eos per prophetiam, quod in Bethleem nasceretur, & tandem per Angelum.* De quo vide infra *q. vlt.* Alias demus rationes Patrum.

Euthym. Theophyl.

136. Secundò D. Hieronymus *tom.4. Epist.10. Epist. vera circumcisione*, sic ait: *Magi suis affectibus spoliati in auro, thure, & myrrha conuersationem itinere mutato, qui per Herodem venerant, per Angelum redeuntes.* Magi, dum in auro, thure, ac myrrha venientes affectum suum ad bona ostendunt terrestria, per stellam, vel Herodem, huiusque sæculi sapientes ducuntur; at in præsepio dum omnia illa bona ad Christi pedes abiiciunt, & huius mundi diuitiis spoliantur, ipsosmet spiritus cælestes socios habent: in tantum extollit diuitiarum contemptus. Tertiò. D. Chrysost. *homil.7.* ait: *Magi priusquam puerum cernerent: vndique illis opponebantur timores, conturbationes, atque discrimina: postquam verò adorauerunt, securitas, & tranquillitas subsequuta est: nec iam stella eos, sed Angelus suscepit; quia scilicet adorando facti fuerunt Sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblatis.* Vt Reges veniunt stella duce; at cùm redeunt iam vt Sacerdotes facti, quippe nobiliores, ab Angelo admonente de via. Cùm Moyses ad illum pergeret locũ, in quo erat Deus, Præcipitur ei: *Solue calceamentum de pedibus tuis,* Exod.3 n.5. Abraham autem, cùm venisset ad locum, in quo filius erat oblaturus, cui Deus aderat, ideo dicitur, *Dominus videt*, Genes.22.n.14. nil tale ei mandatur. Sed cur in tam illustribus viris differentia tanta? Origenes apud Lippom. *Moyses cùm venisset ad locum, quem ostendit illi Dominus, dicitur ei: Solue corrigiam calceamenti de pedibus tuis; Abraha nihil eorum dicitur, in quo illa fortasis est ratio, quod Moyses, quamuis Magnus, de Ægypto veniebat.* Et satis doctè. Ad rem tamen nostram. Moyses, quamuis magnus, totius tamen populi dux, & princeps erat constituendus, & ideo iubetur, vt calceamenta abiiciat: Abraham, vt Sacerdos ad sacrificandum accesserat, & ideo maiori reuerentia prosequendus.

Hieron. Diuitiarum contemptus. Chrysost. Sacerdotes venerandi. Exod.3. Genes.22. Origenes. Sacerdotes sint in magna reuerentia.

137. Quartò. Etiam ex Patribus illis, qui dicunt, Magos per Deum ipsum fuisse excitatos. D. Paschasius lib.2. *Et notandum, quod non per Angelum vti ad Ioseph, hæc responsio facta dicitur: sed sanctorum Patrum traditio est, ab ipso Domino diuinitus imbutos fuisse; quia neminem alium constat viam regressionis ad patriam vsque instituisse, præter eum, qui se viam præbuit imitabilem, vt per ipsum ad ipsum tendentes, quandoque patriam repetamus.* Magos, in via, antequam Christum adorarent, stella ducebat; at postquam Christum inuenerunt, nec stella, nec Angelus viam demonstrat, sed ipsemet Dominus, post visum enim Christum oculi nostri sunt subleuandi, & aperiendi, vt ipsum tantùm noster aspiciat visus. Et ita dicebat Tertullianus lib. de Idololatria: *Silentia ista vsque ad Euangelium concessa, vt, Christo edito, nemo exinde natiuitatem alicuius de cælo interpretetur.* Ac si dicat: Ante Christi natiuitatem obseruabantur stellæ, at post ipsum, non à stellis, sed ab illo nostra prognostica sunt quærenda.

Paschas. Solus Christus aspiciendus. Tertul.

Quintò. Persisto in hac sententia, quod Magi de via, seu reditu suo ab ipso Deo sunt edocti. 138.
Qualis homo Deo, talis Deus homini; Magi cognita Christi natiuitate non Legatos, vel nuntios ad eum cum muneribus mittunt, sed ipsimet præsentialiter veniunt & adorant. Ita Deus non aliquem ad eos paranymphum vel ministrum designat, sed eis ipsemet adest, viamque demonstrat. Postquam Salomon illud aureum ędificauit templum, in dedicatione eius. *Omnes filij Israël videbant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum.* 2. Paralip.7. num.3. Ni fallor, non legitur alibi, quòd omnis populus gloriam Domini tam manifestè viderit. nam ac radices montis Sinai nubem densissimam solùm, fulgura, & tonitrua vidit populus, *Exod. 19. num. 16.* Et maiestas Domini reuelata fuit Moysi, & ad plurimum Sacerdotibus, *ibidem num. 22.* Sed cur in dedicatione templi tam patenter maiestas Domini manifestatur? Textus *cita. cap.47. Paralipp. num.4.* veluti rationem subdit: *Rex autem, & omnis populus immolabat victimas coram Domino.* Quod explicans Caietanus, ait: *Intellige dedicationem factam ab vnoquoque proportionaliter: à Rege, vt Rege, à populo, vt populo, à Sacerdotibus, vt Sacerdotibus, ab vnoquoque secundùm proprium officium honorandi, offerendi, consecrandi.* Quid mirum, quòd omnes in templi dedicatione Dei viderint maiestatem? Aliis in locis ministris, & Sacerdotes sacrificabant; hîc verò omnes. Omnibus igitur gloria Domini reuelatur. Qualiter homo se habet in obsequio Dei, taliter nobis Deus in beneficiis. Dum Christus Dominus baptizaretur; *Descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, & vox de cælo facta est: Tu es filius meus*, Luc.3. num. 22. Sed cur, dum Christus baptizatur, Pater in nube, vt est communis Patrum sententia, Spiritus sanctus in specie columbæ apparet? Nubes ex aquis componitur; columba ex illis educta, *Genes.1. num. 20.* Erat Christus Dominus obediens Patri in medio aquarum: vt ergo Pater, & Spiritus sanctus filium prosequerentur honore, aquaria inuoluuntur natura. D. Augustinus lib.3. *de mirabilib. cap.5.* ait: *Dum in terra filius, ad baptismi mysterium aquæ creaturam elegisset, necessarium fuit, vt Pater per aquaticam nubem intonaret, & Spiritus sanctus, illud corpus, quod de aqua in principio factum est, illa nube acceptum simularet.* Vide suprà *lib.1. cap.2. quæst.7.*

Qualis homo Deo, talis Deus homini. 2. Paral.7. Caiet. Luc.3. August.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare Magi de via moneantur in somnis?

139. HVIVSMODI apparitio, ac responsio in somnis (& hæc sit prima solutio) est valde frequens, & vsitata in Scriptura, vt patet ex initio superioris quæstionis. Secundò. Respondet
Euthym. Euthymius: *Oracula accepto in somnis reuersi*
Fidelis non indiget adminiculis. *sunt, citius credentes tamquam fideles.* Vt Magi in infidelitate obcæcati ad fidem vocarentur, stella irradians apparet; vbi verò puerum adorant, firmiori iam roborati fide, minori in somnis excitamento viam carpunt. Vigilanti Abrahæ præcepit Deus, vt de sua egrederetur terra, *Genes.* 12. *num.* 1. At cùm eum tentauit, eique præcepit, vt filium suum immolaret, visio facta est nocte, *Genes.* 22. *num.* 3. Vnde P. Mendoça *tom.* 2. *lib.* 1. *Regum cap.* 3. *vers.* 4. *num.* 30. Existimat fuisse in somno. Sed quomodo. Facilius, nempe exire de terra, mandatur vigilanti, & difficiliùs, nimirum macta filium, dormienti? Cùm hoc secundum ei intimatur, Abraham fortior erat in fide, vt notant D. Ambrosius *lib.* 1. *de Abrah. cap.* 8. D. Augustinus *serm.* 2. *de tempore*; ac proinde eius prompta obedientia in duriori præcepto facilè exercetur. Dum iste pater Gentium in fide iuuenis erat, ne reluctaret vigilanti, & multis propositis præmiis, mandatur exire de terra; at cùm robustior esset in fide, in maiori repugnantia insinuatio leuis in somnis abundans erat. Erranti, ac vigilanti Agar apparet Angelus, *Genes.* 16. *num.* 7. Et tamen ille cælestis Spiritus in somno se exhibet sanctissimis viris, Iacob *Genes.* 28. *n.* 12. Gedeoni *Iudic.* 6. *num.* 25. Samueli 1. *Reg.* 3. *n.* 4. *& cap.* 15. *n.* 10. Ægyptiaca illa ancilla in fide parum instructa multis erat adiuuanda: hi verò vt valde roborati, quolibet nutu velocissimi.

Mendeça. Ambros. Augustinus.

140. Tertiò. Hanc rationem sumo ex Ruperto. In
Rupert. somnis admonentur Magi ab Angelo; nam, ipsis dormientibus, Angelus in eorum custodiam, & salutem vigilabat. Cùm maiora instant pericula, etiam nobis somno deditis Angeli in auxilium nostrum adsunt. Ab Herode vinctus erat in carcere Petrus; interque vincula dormiebat: *Ecce Angelus Domini astitit, & lumen refulsit in habitaculo, percussoque latere Petri excitauit eum, dicens: Surge velociter*, Actor. 12. num. 7. Eleganter
Actor. 12. Proclus. Proclus ait: Dormiebat Petrus, vigilabat Angelus in eius salutem. Hoc est valde frequens sanctis Angelis, quando euidentissima pericula vrgent, pro nobis in auxilium aduenire. D. Nyssenus in
Nyssen. vita Moysis: *Tunc*, ait, *homini manifestiùs fratris adminicula vndique apparent, secùm aduersùs hostes armati, frater enim quodammodo hominis Angelus est, qui tunc maximè nobis assistere videtur, cùm Pharaoni appropinquamus.*

QVÆSTIO XXXIX.

Quare Magi per aliam viam redeant?

141. COMMVNIS & vera sententia. Quod si
Ratio litteralis. idem repeterent iter, ad Herodem peruenirent, eique de puero renuntiarent; & ipse statim veniret, eumque, vt postea fecit, occidere intentaret; ideo enim puerorum distulit occisionem, quia Magorum reditum expectauit. Et ita vel Christus occideretur, vel miraculosè defenderetur; vtrumque autem conueniens non erat. Deinde, quia si Magi accederent ad Herodem, ei indicarent nomen pueri, matris, & Ioseph; & hac de causa semper Herodes, eiusque filij eos persequerentur. Nec obstat id, quod antiqui dicunt, quod Magi reditum suum Herodi promiserunt. In primis hoc nullibi legitur. Deinde huiusmodi stipulationes, etiam cum iuramento, tunc obligant, cùm non sunt contra Dei voluntatem, seu commune bonum, vel res noua non succedit, seu fraus, vel dolus ibi non latet, vt communiter docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. D. Thom.
quæst. 89. *art.* 7. *ad* 2. Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 42. Lessius.
dub. 4. *num.* 10. Sayrus *in Claui Regia lib.* 5. *cap.* 7. Sayrus.
n. 3. & multi alij cùm Sanchez *in Decalog. lib.* 3. Sanchez.
cap. 9. *num.* 11.

Mysticas rationes, & expositiones ex SS. Pa- 142.
tribus demus. D. August. *tom.* 3. *lib.* 4. *de Trinit.* August.
cap. 12. ita ait: *Proinde sicut Magi fuerunt diuinitus moniti, quos ad humilitatem Domini adorandā stella perduxit: ita & nos, non quà venimus, sed per aliam viam in patriam redire debemus, quam Rex humilis docuit, & quam Rex superbus humili Regi aduersarius obsidere non possit.* Nobis vias mundi ambulantibus Dei gratia illuxit, huic adhæreamus, & ad illas iterum non retrocedamus. Secundò. D. Cyprianus *serm. de stella & Magis*, Cyprian.
ait: *Alio tramite in suam patriam reuertuntur Magi, quia necesse est, vt qui credunt ad iustitiam, ore etiam confessi sint ad salutem; deinde vias eligant arctiores, & se districtioribus mandatis obligent, quoniam per vias latas, descensusq; præcipites itur* *Via arcta itur ad Patriam.*
ad inferos; per arctas verò & difficiles reditur ad Superos. Si tibi per vocationem, vel Sacramentum Dei gratia, seu stella resplenduit, vt ad patriam deuenias, per arctas semitas incedere debes. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ du-* Matth. 7.
cit ad vitam. Matth. 7. n. 14. Luc. 13. n. 24. De sancta anima ait Sponsus: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thu is?* Cantic. 3. n. 6. Cur anima san- Cant. 3.
cta virgulæ fumi comparatur? Quia hæc cùm valde gracilis, & tenuis, per viam cæli aditum potest habere. Catena trium Patrum ita dicitur: Caten. 3. PP.
Sic enim anima spiritu succensa per actionem quidem carnis crassitudinem, per contemplationem autem rerum species extenuat, probis tum moribus, tum sermonibus, leuis ad Deum fertur, nec terreno pondere deprimitur. Et est virgula, non ligni corpulenti, & duri, sed fumi, qui speciem, non substantiam habet. Ita Hugo de S. Victore *lib.* 1. *Eru-* Hugo.
dit. cap. 110.

Tertiò. Imperfectus homil. 2. *Qui enim, relicto* 143.
Christo vadunt ad Herodem, frequenter reuertun- Imperfect.
tur ad Christum: qui autem, relicto Herode, ad Christum veniunt toto corde, numquam reuertuntur ad Herodem. Magi quærentes Christum ad Herodis curiam veniunt: at vbi Christum inuenerunt, eique ex intimo corde vniuntur, Herodem amplius non visitant, sed diuerso tramite in patriam suam peragunt iter. Et ideo hîc ait D. Ambrosius lib. 2. in Luc. de itinere Magorum. Ambros.
Alia venerunt via Magi, alia redeunt; qui enim Christum viderant, Christum intellexerunt, meliores vtique quàm venerant reuertuntur.

Quartò

144. Maxim. Quartò. D. Maximus *homil.* 1. *de Epiphania*, ait: *Rectissimè per aliam viam redeunt Magi, ne cruentus Herodes, qui mortem parabat infanti, itinere Magorum peruenire possit ad Christum, neque enim qui adorare Dominum venerant, Domini esse poterant proditores.* Iterum Herodis Curiam Magi non intrant, ne qui ad adorandum Dominum venerant, illius neci occasionem præberent.

145. Alb. Magn. Pietas Dei honori, quàm propria fama consulendum. Quintò. Albertus Magnus: *Attendatur*, ait, *horum Magorum fides, & humilitas. Turpe enim est honestis viris benignè receptis sine resalutatione quasi fugitiuos recedere, & hanc turpitudinem elegerunt in se potiùs, quàm puerum proderent hosti Herodi.* Erant charitate feruentes, & pueri potiùs vitæ, ac saluti, quàm famæ suæ, atque honori consulere voluerunt.

QVÆSTIO XI.

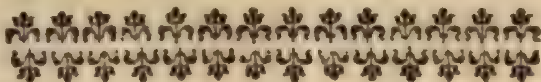
Accepto oraculo qualiter Magi se habuerint?

146. Fides non curiosa, discutit. Chrysost. ACCEPTO diuino responso maximè enituit Magorum fides, ac obedientia; prótinus quæ præcepta sunt exequuntur: fides, & obedientia, non curiositas, nihil discutit, S. Chrysost. homil. 8. *Considera*, ait, *hoc loco admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc scandalum commouentur, sed ad cuncta obedientes permanent, atque flexibiles, nihilque omnino conturbantur, neque ipsi secum disputant, dicentes: Si enim magnum quiddam esset hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus esset fuga, occultique discessus? Nihil omnino tale, vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc enim fidei insigne, vt absque controuersia vlla obediant imperanti, nec tamen mercedem reposcant obsequij.*

147. Accinctis ad viam stella non apparuit, neque eos duxit; quia si stella eos dirigeret, in somnis à Deo non admonerentur, ne redirent ad Herodem. Deinde in via eos stella duxit, tum ad pueri nati dignitatis ostensionem; tum quia in quo loco esset natus, ignorabant. At verò cùm ipsi iam in fide essent firmati, optimèque scirent, ad quam orbis partem eorum ciuitates, & regna sita essent, stella, vt viam ostenderet, non indigebant, & Deus eos per Angelum suum in multis direxit, ac gubernauit.

148. Anselm. Lyran. D. Anselmus, & Lyranus existimant, Magos nauibus per mare transfretasse in oppidum Tharsis; & ideo ait Lyranus, Herodem iratum incendisse naues Tharsensium. In quo sensu intelligit Psalm. 47. illud Psalm. 47. num. 8. *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* Hæc sententia multas habet repugnantias, ideoque meritò illam impugnant Abulensis. Salmeron. Abulensis *quæst.* 46. Salmeron *lib.* 3. *tract.* 40. Nam Tharsis, vel est Cicilia, cuius caput est Tharsus; vel est Carthago, vt alij volunt. Et vtraque prouincia à Iudæa maximè distat. Præcipuè, quia Magi isti ex Mesopotamia erant; vel ex alia propinqua prouincia, nam tredecim diebus, vt etiam Lyranus ipse fatetur, peruenerunt ad Bethleem. Sensus Psalmi 47. alius est, vt videre est apud Lorinum.

149. In regnis suis Christum prædicauerunt, & Martyrij palam sunt assecuti. Et quid mirum, quod de suis corporibus in terris suis Deo obtulerint hostias, qui in Iudæa iam inter Herodis, Iudæorumque insaniam, ac furorem, puero Iesu sese dedicauerunt, in quibus Gentium fides est Deo consecrata. D. Chrysologus *serm.* 5. *de Epiphania*, sic ait: *Quando Christum Iudaus Herodi sceleri prodebat, tunc Magus Deum Christum muneribus fatebatur. Hinc est, quod Gentilis, qui erat nouissimus, factus est primus: quia tunc ex Magorum fide est Gentium credulitas dedicata, & Iudæorum est notata crudelitas.* Chrysol.

CAP. V.

De Purificatione Beatissimæ Virginis.

Lucæ 2. *n.* 22. Postquam impleti sunt dies purgationis eius secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino.

VERSIONES.

Syriacus, Vatabl. Chrysost. Euthymius, Theophylactus. Dies purgationis eorum.

Origenes homil. 14. Dies purgationis eorum, duxerunt illum Hierosolymam. offerre ante conspectum Domini.

D. Ildephons. lib. 2. *de Virginit. S. Mariæ.* Cum impleti essent dies purgationis eius, quando obtulerunt Iesu in Hierusalem.

EXPOSITIO.

1. VARIA est lectio loci huius apud codices Græcos: alij in singulari, *dies purgationis eius*, in masculino in ordine ad puerum; alij in fœminino genere in ordine ad matrem; alij in plurali respectu amborum, vt clarè explicat Glossa Interlinealis. Immò Euthymius, Interlin. Euthymius. *Eorum*, scilicet Matris, pueri, ac Sponsi, existimat, hos esse ad se purificandos adstrictos. Sed absque dubio præferenda est lectio eius in singulari, vt habet nostra Vulgata, quæ particula est fœminini generis, & refertur ad Virginem, vt patet ex Missali Romano: *Dies purgationis Mariæ.* Et huiusmodi lex solas fœminas comprehendebat, Leuit. 12. Leuit. 12. num 4. *Mulier, si suscepto semine conceperit, manebit in sanguine purificationis suæ, donec impleantur dies purificationis suæ.* Et cùm lex modò intentat suos præfixos terminos transilire, & immunem Virginem attingere, sine dubio eius ruina, & interitus adest, vt dixi *cap.* 3.

Postquam

2. *Postquam impleti sunt*; id est, transactis quadraginta diebus à Christi natiuitate. Et bene dicuntur dies purificationis Virginis non absolutè, sed secundùm legem Moysi; quia, vt notant Bostrensis, Theophylactus, Carthusianus, ipsa secundùm realem existentiam non tenebatur purificari, sed tantùm secundùm hominum æstimationem. *Tulerunt illum in Hierusalem*; ab illa distabat Bethleem duabus leucis, vt obseruat Abulensis in cap. 2. Matth. quæst. 51. *Vt sisterent eum Domino*, hoc est, vt puerum præsentarent in templo, & pro eo offerrent sacrificia; de quo sequenti expositione. Et nota, quòd puer priùs circuncidebatur, & postea apparebat in templo in conspectu Domini. Beda hîc. *Mysticè insinuãs, neminem, nisi circuncisum vitiis, dominicis dignum esse cõspectibus; neminem, nisi mortalitatis nexibus absolutum, supernæ ciuitatis gaudia posse perfectè subire.*

Bostrensis. Theoph. Carthus. Abulensis. Beda.

QVÆSTIO I.

De Purificatione Matris, ac oblatione pueri.

3. *Triplex lex.* TRIPLEX hîc interueniebat Lex. Prima. Constat ex *Leuit.* 12. *num.* 2. vbi Deus præcipiebat, quòd mulier, quæ suscepto semine peperisset masculum, quadraginta diebus legali quadam immunditia esset inquinata: si verò fœminam peperisset, duplicabantur dies, & immunda erat octoginta diebus. Et in his diebus scilicet quadraginta pro masculo, & octoginta pro fœmina, inquinata reputabatur puerpera, & dicebantur dies illius purificationis, in quibus Sancta non tangebat, iis elapsis, ad templum veniens purificabatur. Illis autem diebus erat immunda, tum in signum venereæ delectationis in concipiendo; tum vt homines vitiosæ generationis memores redderentur. Alias rationes vide apud Theodoretum ad locum Leuitici.

4. Quare verò in partu masculi quadraginta; fœminæ verò octoginta dies statuuntur? Ratio à priori. Diuina voluntas. Pro coniectura autem Isichus, D. Cyrillus *lib.* 15. *de adoratione.* Procopius, & communiter Recentiores *in Leuitic.* & *hîc.* Tot dies constitutos esse ad organizationem maris, & fœminæ. Hanc tamen sententiam communiter impugnant Medici cum Hippocrate *lib. de natura fœtus.* Dicendum tamen est, ad purificandum pro partu masculi quadraginta dies, & pro partu fœminæ octoginta determinari; quia ad hos vsque dies pro qualitate partus, potest durare fluxus, & distillatio sanguinis, ac humorum, ita vt nunquam hos terminos excedat, vt notat Franciscus Valesius insignis Medicus, *lib. de sacra Philosophia cap.* 18. Et, ni fallor, hæc ratio colligitur ex citato cap. Leuit. *num.* 4. dicitur enim: *His diebus manebit in sanguine purificationis*, id est, illi dies manebant, & assignabantur ad purificandum à sanguine. Et num. 7. *Et sic mundabitur à profluuio sanguinis.* Huic sententiæ fauet Theodoretus. Eam tenet Cornelius à Lapide *citato loco.*

Isichus. Cyrill. Hippocr. Valesius. Corn à Lap.

5. Leuit. 12. Deinde disponebat ipsa lex citato cap. 12. Leuit. n. 6. *Cùmque expleti fuerint dies purificationis suæ, siue pro filio, siue pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ, siue turturem pro peccato. Quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnam in holocaustum, & alterum pro peccato, orabitque pro ea Sacerdos, & sic mundabitur.* Pro qualitate puerperæ ditis, vel pauperis oblatio fiebat, & vnum in holocaustum, idest, in gratiarum actionẽ, quod mulier pericula partus enaserit; alterum verò pro peccato, scilicet pro inquinamento, seu irregularitate legali ex partu prouueniente, qua mulier, ne tangeret Sancta, erat impedita. Et hæc immunditia peccatum legale dicebatur, cùm pullulauerit ex originali macula in Adamo contracta, vt notant Isichus, & D. Augustinus. Hac etiam ratione immunditia lepræ, & menstrui peccata vocantur, *Leuit. cap.* 14. *num.* 12. & *cap.* 15. *num.* 30. Isichus. August.

Grauis est quæstio: An huiusmodi oblatio fieret pro matre, an pro sobole? Abulensis, Oleaster, Iansenius, Cornelius à Lapide *in Leuit.* existimant, pro matre; nam citato *cap.* 12. *num.* 7. dicitur. *Offeret illa coram Domino, & orabat pro ea Sacerdos, & sic mundabitur.* Pro sobole verò stant communiter Sancti Patres. S. Augustin. *quæst.* 20. *in Leuit.* D. Hieronymus *lib.* 1. *aduersus Iouinianum*, S. Chrysostomus *in orat. de occursu Domini*, D. Cyrillus *lib.* 8. *in Leuit.* S. Leo *Epistol.* 4. *Decretali, cap.* 6. S. Thomas 3. *part. quæst.* 37. *art.* 3. *ad* 4. S. Bonauentura. *de vita Christi cap.* 9. & alij plures. Hęc sententia tot ob Patres pręferenda, præcipuè propter officium Ecclesiæ; nam in matutinis dicitur: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum.* Et legè præcipiebatur, vers. 6. *Pro filio, vel filia deferet agnum*; & tunc puerpera oratiõne Sacerdotis, vel oblatione filij purificabatur. Et etiã tertia sententia, & probabilis, quam tenent Carthusianus, Hugo *hîc*, Haymon, S. Eligius, Guerricus *sermone de purificatione*, scilicet, Holocaustum offerri pro prole, sacrificium verò pro peccato, id est, pro matre. Et hoc saltem ex consuetudine fieri, probabile existimat Barradas *hîc.* 6. Abulens. Oleaster. Iansen. Corn. à Lap. August. Hieron. Chrysost. Cyrillus. Leo D. Thom. Bonauent. Carthus. Hugo. Haymon. Eligius Guerricus.

Secunda lex. Mandauit Dominus Exod. 13. n. 2. *Sacrifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israël, tam de hominibus, quàm de iumentis; mea sunt enim omnia.* Et statim subdit Deus rationem legis. Vt filiis interrogantibus patres respondeant, n. 15. *Nam cùm induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito hominis vsque ad primogenitum iumentorum. Idcirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam masculini sexus.* Præcepit Deus, vt ei consecraretur, ac præsentaretur in templo omne primogenitum masculini sexus, quod primò vuluam matris reserando naturali modo in lucem egreditur. Ratio legis erat; tum ad memoriã beneficij; quia propter liberandum populum suum omnia Ægyptiorum primogenita Dominus occiderit, & hoc modo sibi Hebræorum primogenita acquisiuit; tum, quia illis pereuntibus primogenita Hebræorum seruauit intacta, & ideo tamquam sua, & à se conseruata, mandauit sibi reddi, ac offerri. Et lex solùm masculini sexus, non verò fœminei primogenita comprehendebat, quia illa tantùm fuere interfecta; & Dominus non amplius depoposcit, quàm illud, quod pro Israël liberando perpetrauit. Vel vt ait Simon Cassianus *lib.* 2. *cap.* 21. Omne forte, & virile Deo est consecrandum; quod autem est contrariæ actionis, Domino non licet offerre in templo. 7. Exod. 13. *De primogenitis oblatis.* Cassian.

Tertia

8. Num 18. Tertia lex, *Num.18 num.15.* præcepit Dominus: *Quicquid primum erumpit è vulua cunctæ carnis, quam offerunt Domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus, tui iuris erit* (scilicet Sacerdotis) *ita duntaxat, vt pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal, quod immundum est, redimi facias, cuius redemptio erit post vnum mensem siclis argenti quinque pondere Sanctuarij.* Et disponebat, vt primogenitus oblatus in templo, pretio redimeretur, vt hac ratione magis refricaretur eorum memoria de redemptione primogenitorum in Ægypto, cùm hæc ab Angelo sint liberata. Deinde, quia tantùm Leuitæ templo destinabantur: ergo illa primogenita redimenda erant, ne nimia esset ministrorum multitudo. Puer autem præsentatus, antequam domum reduceretur, à parentibus siclis argenteis emebatur, seu redimebatur. Quilibet siclus quatuor habet drachmas, id est, quatuor reales: & ita quinque sicli viginti reales sunt, seu, vt vulgò dicitur, duo cruciati. Infans primogenitus poterat offerri, & redimi post vnum mensem ante purificationem matris; & ita fiebat, si mater in partu, vel paulo post moreretur. Communiter tamen expectabant matres purificationem suam, & secum simul suos offerebant, & redimebant primogenitos, vt ad citatum locum Numer. notant Expositores. Has omnes leges obseruauit Beatissima Virgo.

De primogenitorum redemptione.

QVÆSTIO II.

Vtrùm Beatissima Virgo teneretur lege purificationis?

9. BEATISSIMAM Virginem, non obnoxiam, sed liberam fuisse atque immunem ab omni lege purificationis, est vera, constansque sanctorum Patrum sententia. Ita Origenes, Rupertus, Rodulphus *in cap.12. Leuit.* D. Cyrillus Alexandrinus *lib.2. de fide ad Reginam*, D. Chrysostomus *orat. de occursu Domini.* D. Methodius, S. Amphilochius, S. Fulbertus, S. Ildephonsus, S. Eligius, S. Laurentius Iustinianus *sermone de Purificat.* D. Bernardus *serm.3. hic*, D. Anselmus, Bostrensis, Euthymius, Theophylactus, Beda, & alij. Rationes sunt manifestæ Prima. Beatissima Virgo concepit, non suscepto semine, sed virtute Spiritu sancti: lex autem purificationis disponebat: *Mulier, si suscepto semine pepererit masculum*; seu, vt aliqui vertunt ex Hebræo apud Toletum: *Quæ effuso suscepto semine conceperit.* Vnde sine fundamento dixerunt Abulensis, & Iansenius; per semen hîc intelligi prolem; nam nostra Vulgata non habet: Mulier, quæ fecerit semen, sed *quæ suscepto semine.* Et Septuaginta, *Mulier si seminata fuerit.* Secundò. Quia huiusmodi lex posita est propter immunditiam, & sordes, quæ in partu contingebant, & ita dicebat lex Leuit.12.num.7. *Et sic mundabitur mulier à profluuio sanguinis.* Atqui huiusmodi sordes in partu Virginis locum non habuerunt, vt iam ex Conciliis, & Patribus dixi c.1. Igitur legi purificationis non fuit obnoxia. Tertiò. Quia lex mandabat, quòd mulier in illis diebus purificationis suæ omne Sanctum non tangeret, quod de Virgine dictum non erat, vt ait Eusebius Emissenus, *Quæ ipsum Sanctum Sanctorum in gremio tenebat, & Virgines lacte nutriebat.*

Origenes. Rupert. Rodulph. Cyr. Alex. Chrysost. Method. Amphil. Fulbert. Ildephons. Eligius. Abulensis. Iansen. Leuit.12. Euseb. Emiss.

QVÆSTIO III.

Quare purificetur Virgo, cùm esset immunis à lege?

IN hac re præclara Virginis virtus multam philosophandi nobis occasionem præbet. 10.
Et primò, D. Dionysius Carthusianus quinque nobis rationes in compendio ponit. Ita ait: *Voluit Maria dignissima subjici legi, & quasi purgari in templo, ad dandum obedientiæ, ac humilitatis exemplum; ad vitandum scandalum Iudæorum, ad conformandum se aliis mulieribus in licitis, & honestis; & quoniam vidit filium suum legi circumcisionis subiectum. Perfecta obedientia plus pergit, quàm tenetur.* Submittit se Virgo legi: primò ob obedientiam, quam rationem attingit hîc Beda, & Cardinalis Hugo ait: *Virgo tendit in templum cumulum obedientiæ quæ plus fecit, quàm tenebatur facere.* Secundò. Ob suam humilitatem, quam extollens Cardinalis Hugo ait: *Hæc est vera humilitas, quæ non vult humilis prædicari, sed vilis reputari, & quamuis Virgo esset purissima, non renuit inter cæteras mulieres immundas recenseri.* Similiter D. Laurentius Iustinianus *sermone de Purificatione.*

Carthus. Perfecta obedientia. Beda. Hugo. Vera humilitas. Iustin.

Tertiò *Ad vitandum scandalum.* Omnes eam filium peperisse viderant, eius excusationem, esseque eam Dei matrem, non nouerant; ne ergo scandali occasio daretur, legi se subiicit, ac aliis mulieribus conformatur, suàque exemptione, & priuilegio non vtitur. Postquam Paulus, Prædicatori deberi ab auditoribus victum, & alimentum ministrari, multis ostendit, ait: 1. Corinth.9. n.12. *Sed non vsi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.* Vbi eleganter notat Chrysostomus quod non dixit Apostolus, *Euersionem, sed offendiculū*; quia paruum, & minimum, quod generare potest scandalum, vitandum est. Deinde expende illa verba Carthusiani: *Vt aliis mulieribus se conformaret*, non singulari, sed communi via virtutis incedit Virgo, & quo magis communis, eo magis secura. Vide *lib.2 cap.1. num.57.* Quartò. Quoniam vidit filium suum legi Circuncisionis subiectum: quam etiam rationem attingunt S. Odolonius *sermone de Purificatione*, & S. Bernardus *eodem sermone.* Vt filij sui, qui durissimam circuncisionis obseruauit legem, imitaretur exemplum, purificatur etiam Beatissima Virgo. Vt Christo perfectissimè conformari debeamus. In exordio mundi ait Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, Genes.1.num.26. Omnia creata sunt secundùm illud esse, quod à Deo participant; quomodo ergo peculiariter de homine dicitur, quòd ad imaginem, & similitudinem Dei sit factus? Vt quantum in se est, studeat homo illius bonitati proportionari, vt omni virtute præfulgeat, S. Leo sermone de ieiunio. *Si sapienter, ait, nostræ creationis intelligimus exordium, inueniemus, hominem ideo ad imaginem Dei conditum, vt imitator sui esset authoris, & hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo diuinæ bonitatis forma resplendeat.* 11.

Aliorū scandalum vitandum. 1. Cor.9. Chrysost. Communis via sequēda. Odolon. Bernard. Christus à nobis imitandus. Genes.1. Leo.

Quintò. Goffridus Abbas *sermone de purificatione,* 12.

Goffrid.

tione, ait, *Cùm Beatissima Virgo licèt non ignorasset, quis esset, quam genuisset, expectauit tamen diem purgationis, & occultauit filij Deitatem: nam si Christi Incarnatio fuisset nota Diabolo, nec Christus pro nobis moreretur, nec fieret nostra redemptio.* Legis præceptum Virgo adimplet, vt Incarnationis arcanum Diabolo abscondatur, eligens potiùs inter immundas reputari, quàm humani generis salutem periclitari. Deinde vt orbem doceret vniuersum, secreti nobis commissi sigillum, quantum fieri potest, obsignandum esse. Sextò. Idem Goffridus *citatus* ait: *Hanc diem venerabilem diem esse pugationis Mariæ secundùm legem Euangelium testatur. Meritò mater legem seruauit, cuius filius, & legem dederat, & venerat, vt in se legem adimpleret, quam aliis dederat antè.* Cùm esset mater Domini legislatoris, legem obseruat, ne aliquis suspicaretur, quod iure maternitatis, vel consanguinitatis vsurpabat licentiam violandi legem, vt sæpè sæpiùs inter homines fit.

Secretum non violandum.

Goffrid. *Ob consanguinitatis ius non est violanda lex.*

13. Septimò. Petrus Blesensis *sermone de purificatione*, postquam quærit: Cur Dominus præsentatur, Virgo purificatur, cùm non essent astricti? ait: *Docuit nos debitis supererogare indebita, quia quanto indebita, tanto magis gratiosa.* Non solùm præcepta, sed alia multò maiora præstat super legem, ac voluntariè exequitur Virgo, vt ait S. Eligius *serm de Purificatione*, vt in virtutum cacumine supereemineat. Pulsanti Christo; *Aperi mihi soror mea*, Cant. 4. num. 4. reserauit ostium anima sancta; & cùm non inuenisset, nocte per totam ciuitatem quæsiuit, in cuius custodes incidit, qui eam percusserunt, & vulnerauerunt. Sed ad quid tot se exponit periculis? Sat erat, aperire ostium, vt ipse postulauerat. Richardus, *Multiplicat obsequia, vt multiplicetur gratia.* Non tantùm præstitit, quod erat mandatum, verùm etiam de suo addidit, quærere, & mille se dare periculis. Vide hoc *lib. 2. cap. 3. num. 26.*

Blesens. — Eligius. — Cant. 4. — *Opera supererogationis gratiora.* — Richard.

14. Octauò. Virgo legis mandatum exequitur, non quia lege astringeretur, sed vt gratam se Deo exhibeat. Quomodo ergo dicitur: *secundùm legem Moysi?* Animus gratus in his etiam, quæ gratis præstat, ex quadam se lege obligatum præsumit. Vide *lib. 2. cap. 1. num. 54.* Nonò. Virgo sanctissima ipsa puritate purior, cùm tamen inspiceret, se brachiis Sanctum Sanctorum portare, gremio fouere, vberibus lactare, voluit purificari, vt nos doceret, quod anima, etsi pura, & sancta, vt ad Deum accedat, magis, ac magis præparari, ac mundari debet. Et ita D. Thom. *serm. de Purificatione*, dum in hoc mysterio varias virtutes considerat in Beatissima Virgine Maria, ait: *Amor puritatis in superabundanti purificatione.* Amico suo Abrahamo ait Dominus: *Ambula coram me, & esto perfectus*, Genes. 17. num. 1. Ad quid hoc mandatum, nisi quod quamuis Abraham iustus esset, ac sanctus, ex præsentia tamen Dei ad maiorem tenderet perfectionem; *cùm nulla sit, vt ait* Caietanus, *efficacior ratio componendi gestus, motus, verba, actionésque hominis, quàm ambulare ante faciem summi Principis.* Decimò. Purificatur Virgo, vt suo exemplo nos maximè moueret, ac excitaret ad puritatem, ac sanctitatem per nostram pœnitentiam comparandam. D. Bernardus serm. 6. de paruis: *Quid est autem*, inquit, *quod dicimus Beatissimam Virginem purificari? Quid verò, quod ipsum Iesum dicimus circumcidi? Illa enim vero tam non indiguit purificatione, quam neque ille circumcisione. Nobis verò & hic circumciditur, & illa purificatur, prabentes exemplum pœnitentibus, vt à vitiis continentes, primùm per ipsam continentiam circumcidantur, deinde à commissis per pœnitentiam purificentur.* Si illa cùm non egeret purificauit, quanto magis nos, qui tot peccatis sumus oppressi, debemus nos mundare, ac purificare.

Gratus, ac amans quod libere facit necessitati tribuit. — D. Thom. — Genes. 17. — Caiet. — *Anima, quæ ad Deum accedit magis præparetur.* — Bernard. — *Excitatur bonus vt purificetur.*

15. Vndecimò. D. Methodius *serm. de Purificat.* tenet, quod Virgo legi obtemperauerit, ob suum in Deum, in eiusque mandata eximium amorem. Quomodo ergo dicitur, hoc fieri in obseruationem legis? *Secundùm legem Moysi?* Eximia charitas ea, quæ ob liberum affectum, ac dilectionem fiunt, obligationi, & præcepto adscribit, legisque mandato veluti obumbrat. Ait Dominus Matth. 5. num. 17. *Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut Prophetas: non veni soluere, sed adimplere.* Quomodo venit Dominus adimplere legem, cùm multa docuerit, quæ ex vi legis debita non erant, vt paupertatem, virginitatem, mundi abrenuntiationem, aliaque similia consilia? D. Paschasius *lib. 3. in Matthæum*, ait: *Impleuit legis, ac Prophetarum omnia, quæ præmissa sunt ad inchoationem agenda, vel significāda vita, dum & plura superaddidit ad perfectionem moralium præceptorum.* Cum Discipulis, & amicis suis, quod in via perfectionis instruebat, Dominus loquebatur, & præcepta illa, licèt ex lege non essent, ita eorum charitate amplexabantur, ac si ad implendā legem veluti essent requisita. Postquam Abrahamus ab Angelo est impeditus, ne filium suum in holocaustum offerret, ait ei Dominus Genes. 22. num. 16. *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicentur in semine tuo omnes gentes.* Vbi iuxta communem sanctorum Patrum sententiam, Augustini, Ambrosij, Chrysostomi, Christi ei pollicetur aduentus, atque mors: hæc tamen eximiæ sunt Dei charitatis opera: imò ita præexcellentia, vt in sua substantia à pura creatura mereri non valeant, vt communiter docent Theologi cum D. Thoma 3. *part. q. 2. art. 11.* Abrahamo autem dicitur hîc: *Quia fecisti hanc rem*, vt notat D. Chrysost. *homil. 47.* & inquit: *Tu quidem*, ait Deus, *non pepercisti filio tuo propter mandatum meum: propter hanc tuam obedientiam remunerans te: Benedicens benedicam te*, &c. Cùm Christi aduentus, & mors summi eximiique essent amoris arcana, voluit Deus, veluti in meritorum Abrahami satisfactionem, remunerationem fieri, ac reputari. Et ita multi Authores explicant. Quia tu non pepercisti filio tuo, & ego non parcam filio meo.

Method. — *Amor quæ gratis operatur, præceptis tribuit.* — Matth. 5. — Paschas. — Genes. 22. — August. Ambrof. Chrysost. — D. Thom. — Chrysost.

16. Duodecimò. Non refugit legem purissima Virgo, quia cùm suam intimè cognosceret sanctitatem, nullarum rerum anxiebatur accessu, & ideo sui secura libenter purificatur. *Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum; Lunam, & stellas, quæ tu fundasti*, Psalm. 8. num. 4. Dum Dei omnipotentiæ opera narrantur, non de Sole fit mentio, sed de Luna tantùm, & stellis, vt meritò notant D. Chrysostomus, D. Thomas. Et ea nunc est ratio in præsenti. Sol primus, regiusque planeta sibi à natura ingenitam habens lucem, aliisque communicans; Luna verò, & stellæ participata luce scintillant; Sol ergo de suo certus splendore, nulla sui obliuione perturbatur: alter tamen Luna, & stellæ, cùm emendicato splendore fulgeant. Vide *lib. 1. cap. 1. num. 143.*

Psalm. 8. — Chrysost. D. Thom. — *Animus nobilis de se securus.*

QVÆSTIO

QVÆSTIO IV.

Quàm eximia puritate Virgo in sua purificatione resplenduerit.

17. Alb. Magn. Antonin. ADVERTENDVM est ex Alberto Magno, vt notat D. Antoninus 4.*part.tit.*15. *c.*20.§.7. quod puritas dupliciter sumitur. Primò, per recessum ab impuro. Secundò, per approximationem, & accessum ad summè purum, & tunc datur quando aliquid sequitur naturam puri, seu luminosi, & ita aqua purior est quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quàm aër; firmamentum quàm ignis; cælum aqueum, quàm firmamentum; cælum empyreum, quàm aqueum: quanto enim hæc magis accedunt ad naturam puri, ac luminosi, nempe Solis, tanto magis de puritate participant. *Puritas dupliciter sumitur.*

18. Anselm. Secundò, aduertendum est, quod Deipara sanctissima semper resplenduit in magno puritatis vertice; de ea ait D. Anselmus suprà datus. *Decuit Beatissimam Virginem ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi.* Ita purissima est Maria, vt sua puritate transcendat omnem Angelicum ordinem. Et secundùm primam considerationem in ea fuit maxima puritas, nullum enim habuit peccatum nec originale, nec mortale, nec veniale. Stando in secunda consideratione puri ad quæstionem veniamus.

19. Nouatus. Dico quod purissima Maria in adimplenda purificationis lege, aliqualem puritatis gradum videatur assecuta stando in secunda puri acceptione. Hanc conclusionem exprimit Ioannes Baptist. Nouatus *de Eminentia Virg. tom.*1.*cap.*14.*quæst.*3. & alij. Probatur, quia communiter Patres dicunt, vt dixi suprà *cap.*1.*quæst.*4. quod in partu Deiparæ eius virginitas adaucta sit; ante partum Maria eximio virginitatis candore florebat, at dum Christum Dominum edit in lucem, per tactum illius Sanctissimæ carnis pueri Iesu, noui virginitatis gradus ei adaucti sunt, ita sanè hîc in præsenti philosophari possumus, quod explicatur. Illud dicitur purum in secunda acceptione, quod approximatur, ac accedit ad summum purum: atqui Virgo in sua purificatione maximè se assimilauit primæ puritatis regulæ Christo Iesu, nam sicut ipse cùm non esset subiectus legi, ob suam humilitatem, ac obedientiam, & reuerentiam in Patrem, voluit se circuncidere: ita etiam purissima Maria cùm non teneretur lege ob suam humilitatem, obedientiam, ac reuerentiam in Deum voluit se purificare; ergo dum Virgo conformatur Christo Iesu Filio suo, puritas, ac sanctitas in ea creuit. Christus Dominus de Beatissima Virgine, ait. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, Cant.2.num.2. Sed, cur Christus Virginem appellat lilium? Cur non potiùs rosam, vel cinnamomum: Christus immediatè antea se dixerat lilium ob candorem puritatis, ac odorem virtutum, *Ego flos campi, & lilium conuallium*, Cant.2. n.1. ideo ergo & Virginem lilium vocat, quia ad imitationem puritatis Christi enituit puritas Mariæ. Origenes hom. 3. ex quatuor. *In his, ait, afferri ab eo causam, cur qui in campo flos fuerit, voluerit esse in conuallibus lilium: nimirum vt proxima eius, imitatione ipsius, efficeretur & ipsa lilium.* Vide infrà *quæst.* 13. *Puritas Virginis in purificatione.* Cant. 2. Ibidem. Origen.

QVÆSTIO V.

Quare hîc nomen pueri Iesu non exprimatur?

SIT hîc Euangelista: *Tulerunt illum, vt sisterent eum*; quare non dicitur: Tulerunt puerum Iesum, vel, vt sisterent Iesum coram Domino? Respondeo primò, quod ex contextu illa pronomina referuntur ad Christum, & Euangelista illis vtitur propter vocabulorum varietatem. Secundò. Non exprimit hîc Euangelista nomen *Iesus*, quia lex purificationis, ac præsentationis, supponebat peccatum, quo nihil magis alienum à sanctitate nominis *Iesus*. Tertiò. Iesus hoc loco non scribitur, & tamen in summitate crucis publicè affigitur, Diuinum hoc nomen saluationem, & redemptionem importat, quam operabatur in cruce. Christus autem hîc, vt obediret legi, communi pretio redemptus est, vt patet ex *q.*1. *num.*8. & infrà dicam *quæst.*15. Ergo ob sui humilitatem Redemptoris nomen occultat in hac præsentatione, in qua pretio redimitur; sed diuinus Spiritus in Simeone eius laudes maximè manifestat appellans illum, *Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.* 20. *Reuerentia nominis Iesus.* *Redemptoris officium redimere.*

Quartò. Christo Domino ex officio sibi à Patre commisso incumbebat, se in hostiam consecrare; à parentibus fertur in templum, vt Deo præsentetur, offeratúrque in oblationem, vt legi satisfaciat. Et Christus Dominus in sui muneris negotiis adeò est promptissimus, vt in his, in quibus aliqualiter dici potest, quod ab aliis sit asportatus; nomen suum taceri disponat. Duodecim ad videndam terram promissionis misit Moyses Exploratores, quorum nomina exprimuntur, & inter eos destinatus est Osee filius Nun, *Num.*13. *num.* 9. qui est Iosue, vt constat ex eodem cap. *num.*17. Et iam antea *Iosue* dictus erat, vt patet *Exod.*17.*num.*9.*&* 10.*cap.*24.*num.*13 *Numer.*11. *num.* 28. & Lactantius *lib.* 4. *cap.* 17. Origenes *homil.*11.*in Exod.* tenent, quod Moyses ei nomen mutauerit, pro *Oséeque* vocauerit *Iosue*, eo tempore, quo contra Amalecitas militiæ dux est constitutus, eósque debellauit. Sed insurgit dubitatio, cur in hac expeditione ad explorandam terram, non dicitur *Iosue*, sed *Osee*? Citato numerorum loco recensentur Exploratores, vt de castris exierunt, (sic tenet Berengosius Abbas *lib. de S.Cruce*,) & Iosue quinto loco mentio fit. Bene ergo nomen *Iosue*, Saluatorem dicens, ei non datur, dum in his, quæ ad saluandum populum spectabant, ab aliis ducebatur, velutique asportabatur, ac in tali negotio ei præibant, ac ducatum præstabant. 21. *Homo tendat ad suam obligationem.* Lactantius. Origenes. Berengosius.

QVÆSTIO VI.

Quare Herodes non obseruauerit aduentum Christi in die purificationis?

HERODES, saltem ex coniectura, plus, minúsve diem præsentationis Christi in templo notare potuit; nam ipse didicit à Magis tempus stellæ, quæ apparuit eis; stella autem ab 22.

ab Herode præsumebatur visa eo die, quo puer natus est; & ideo ille iussit, *occidere omnes pueros in Bethleem, & in finibus eius à bimatu, & infrà, secundùm tempus, quod exquisierat è Magis.* Hoc autem tempus est ortus stellæ, quod Herodes diligenter didicit à Magis. Si ergo Herodes, plus, minusve, sciebat diem natiuitatis pueri, & optimè erat ei notum, quod post quadragesimum diem puer erat adducendus in templum; quare dies illos non obseruat, & iubet, vt omnes, qui ex Bethleem venirent, necarentur? Et ita Messiæ infanti mortem parare poterat minori scandalo, quàm occidere omnes pueros, qui erant in Bethleem.

23. Abulensis. Respondet primò Abulensis *cap. 2. in Matth. quæst. 53.* quod Deus excæcauerit mentem Herodis in hoc, ne posset Christum inuenire propter multa inconuenientia superiori capite allata. Secundò. Respondet idem Abulensis quod Herodes fortè putauit, quod Messias, cùm esset iustissimus, & missus tanquam Redemptor Israël, non obligaretur ad istas legales cæremonias; & ideo quod fortè mater sua eum die quadragesimo in templum non esset portatura, sicut cæteri portabantur, vnde non curauit hunc diem obseruare. Hæ rationes probabiles.

24. Tertiò. Ea mihi germana ratio est. Quia Herodes erat vulpes versipellis, & eius malitia omnia pensauit, noluitque diem quadragesimum obseruare; quia si ipse pueros in Bethleem asportatos occidi imperasset, vno interfecto, qui non esset Messias, aliorum matres suorum occisionem timentes poterant filios non adducere, & ille, qui quærebatur, fugere: ac ideo certiori alio modo eum tenere, eique mortem parare voluit. *Deus illudit Regum potentiam.* Sed Herodem deceptum diuina illudit potentia; nam puer fertur in Hierusalem, & à crudeli pernicie sua viuus euasit. Quartò, & mysticè. Quamuis Herodes esset pessimus, venientibus in templum insidias tendere noluit, eosque ab illius ingressu retardare. *Impedire aduentum in Ecclesias grãde nefas.* Et fortassè quia timuit, si hoc in Hierusalem ciuitate magna intentasset, quod contra eum commoueretur populus. Cùm filij Heli essent pessimi, inter varia eorum peccata dicitur. *Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia detrahebant homines à sacrificio Domini,* 1. Reg. 2. n. 17. (1. Reg. 2.) Peccatum eorum inde est aggrauatum, quia extitit occasio, vt Domini sacrificia non frequentarentur: at sine dubio multo maius peccatum est idololatria; & tamen cùm de ea agitur in Scriptura, solùm dicitur peccare, vt *Exod. 32. num. 7. Deuter. 9. num. 16.* Vel facere malum in conspectu Domini, vt in libris Iudicum *cap. 4. num. 1. cap. 6. num. 1.* Similiter de blasphemia, de non sanctificando die festo: at peccatum grande nimis; hîc tantùm lego. Hi filij Heli impediebant, ne homines ad templum accederent, Deum orarent, eique immolarent sacrificia; & hac de causa inter omnia crimina eorum nefas erat grauissimum. Greg. Magn. D. Gregorius Magnus in lib. Reg. *Erat,* ait, *peccatum puerorum grande nimis coram Domino, & causam, qua grande fore hoc peccatum demonstratur, adiungit dicens: quia detrahebant homines à sacrificio Domini: grande nimis peccatum esse cognoscitur, quod pænitentiæ lachrymis non deletur. Hoc namque nimis grande peccatum Synagoga Propheta intuens ait: Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino.* Hierem. 17. num. 1. (Hierem. 17.)

Luca 2. n. 23. Sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculum adaperiens vuluam Sanctum Domino vocabitur.

VERSIONES.

Vatablus Adaperiens vuluam Sacrosanctum Domino.

Aliqui ex Græco. Adaperiens vuluam separatum Domino vocabitur.

EXPOSITIO.

BEATISSIMA Virgo, & Ioseph omnia perficiunt secundùm legem; dicitur lex Domini, lex Moysi, quia à Deo per Moysem data est. Et quamuis Beatissima Virgo legem ob nimiam Dei charitatem obseruauerit, non scribitur tamen lex Dei, sed Domini, quia ita communiter dicebatur in populo; nam, vt iam notaui ex Augustino, & aliis Patribus, Deus dicit beneficentiam, Dominus potentiam, & fortitudinem; & vt populus cõtineatur lege, requiritur potentia, & fortitudo. *Ex timore potentiæ obseruatur lex.* *Omne masculum adaperiens,* id est, primogenitus masculus, qui primò exibat de vtero matris naturali modo. Et licèt lex purificationis ratione cuiuslibet partus matrem comprehenderet, lex tamen præsentationis in primo solùm masculino partu, non verò secundo, vel tertio procedebat. *Sanctum Domino,* consecratum erat Deo; si autem ex Leuiticis non erat, postea redimebatur. 25.

QVÆSTIO VII.

An Christus Dominus lege præsentationis primogenitorum in templo comprehenderetur?

QVÆ sunt in hac re grauissimorum Patrum sententiæ. Prima tenet, Christum obligari ipsa lege præsentationis: *Sanctifica mihi omne primogenitum.* Imò addit hæc sententia; propter ipsum solum hoc generale præceptum fuisse institutum. Ita D. Chrysostomus *homil. de occursu Domini,* S. Hieronymus *lib. 2. contra Iouin.* Origenes *homil. 4. in Luc.* Hic S. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, S. Gregorius Nyssenus *homil. de occursu Domini,* S. Isidorus Pelusiota *lib. 1. Epist. 23.* Amphilochius *homil. de Purificatione,* Author Græcus *in Catena S. Thom.* (Chrysost. Hieron. Origen. Ambros. Theoph. Euthym. Nyssen. Pelusiot. Amphil. Auth. Græc.) Primum fundamentum huius sententiæ est, quia in lege præcipiebatur, *Primogenitum, quod aperit vuluam,* atqui nullus alius aperuit vuluam, nisi solus Christus, qui de Virgine natus est; nam cæteris primogenitus antè partum aperta est in congressu maritali. Secundum fundamentum. Quia in lege dicebatur, quod illud primogenitum, *Sanctum Domino vocabitur,* quod cohæret cum verbis Angeli: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* 26.

Hæc sententia de apertione vuluæ non est ita intelligenda, quasi quod tot grauissimi Patres aliquid senserint contra integritatem Virginis in 27. (Luc 1.)

in partu; nam ipsi expressè dicunt, quod Dei Genitrix Beatissima extiterit Virgo in partu, vt statim patebit. Sumenda est ergo illa locutio iuxta phrasim Scripturæ; nam sicut claudere vuluam significat infœcundam, seu sterilem reddere, *Geneseos cap.20.num.18.1.Reg.c.1.num.5.* adaperire vuluam, significat fœcundare, seu fœcundam facere. *Geneseos c.29.num.31.& 30.num.22.* Ita Beda, D. Bonauentura, D. Carthusianus, & alij aduertunt. Ac proinde quando citati Patres dicunt, Christum aperuisse vuluam, id est, dedisse illi fœcunditatem; & hac locutione vtuntur, vt ostendant Corpus Christi fuisse verum, & non apparens. Et quod hæc sit mens Sanctorum Patrum, patet; nam D. Hieron. *Epist.7.ad Amicum ægrotum*, ait: *Quod Virgo concepit, Virgo peperit.* Et *Dialog.2.contra Pelagium*, ait: *Solus Christus clausas portas vuluæ virginalis aperuit, quæ tamen clausa permanserunt.* Similiter S. Ambros. *lib. de Institut. Virgin. c.5.& Epist.81.* ait, quod *Christus ita exiuit de Virginis vtero, sicut aqua exiuit de petra.* Et Euthym. *Luc.2* hic ait: *Solus Christus, nondum apertam supernaturaliter aperuit, & clausam naturaliter conseruauit.* Et quasi eodem modo loquitur Gregorius Nyssenus, vt explicat D. Thomas *3.part.quæst.37.art.3 ad primum.*

Beda. Bonauent. Carthus. Hieron. Ambros. Euthymius. Nyssen. S.Thom.

28. Aliter etiam cum Maldonato, Toleto possunt hi Patres explicari; nam *aperire*, aliquando significat, exire sine impedimento, Matth. cap.3.n.16. *Aperti sunt cæli, & vidit Spiritum sanctum.* & Marc.1.n.10.& Actor.7.n.55. *Video*, ait Stephanus, *cælos apertos, & Iesum stantem.* In his tamen locis nemo dicet, quod aliqua reseratio, vel apertura facta sit in cælo, sed tantùm quod Spiritus sanctus, & Christus Dominus sine vllo impedimento visi sunt. Et ita quando Patres dicunt, quod Christus aperuit vuluam matris, id est, sine impedimento exiuit; & huic expositioni fauet D. Thomas *citatus.* Vtraque expositio optima. Prima communior apud sanctos Patres, qui omnes fatentur, Dei Genitricem Virginem peperisse, vt est certum fidei dogma.

Maldon. Tolet. Matth.3. Marc.1. Actor.7. D.Thom.

29. Secunda sententia tenet, Christum præcepto præsentationis non fuisse comprehensum. Hanc sententiam expressè docent S. Cyrillus Hierosolymitanus *hom. de occursu Domini*, S. Methodius, S. Amphilochius, S. Eligius, S. Ildephonsus, Haymon *serm. de Purificat.* Hormisda Papa *Epist.1. c.4.*& alij. Probatur primò. Quia illa lex *Exod.13.* erat lex quædam generalis primognitorum, tam hominum, quàm brutorum animantium, vt patet ex textu num.13.& 15. *A primogenito hominis vsque ad primogenitum iumentorum.* Deinde ipsa lex æqualiter procedebat in omnibus primogenitis *ibidem num.15.* Occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti. *Idcirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam.* Ergo non est fundamentum, vt dicamus cum prima sententia, quod illa lex Christum Dominum tantùm respiciebat.

Christus non comprehendebatur. Cyril. Hier. Method. Amphil. Eligius. Ildephons. Haymon. Hormisda.

30. Secundò. Illa erat lex quædam communis, & generalis pro omnibus imposita: ergo respiciebat communem modum natiuitatis, dum homo exit aperto claustro virginali: atqui Christus natus est seruata integritate virginali matris; ergo lex Christum non comprehendit, sed excludit. Nec dici potest, quod lex illa esset ad alios homines, prout nascuntur aperto vtero; ad Christum verò, prout ille natus est fœcundata vulua, & sine impedimento; quod etiam est aperire vuluam; hoc tamen dici non potest, cùm enim lex illa in se vna esset, vnum, & vnicum significandi habebat modum; si autem ita comprehenderet Christum, esset æquiuocè, à qua locutione leges semper distant. Deinde in illo modo potest considerari conuenientia in dictis cum hæreticis, à quibus omnino est fugiendum.

31. Tertiò. Quia lex præcipiebat Exod.13.n.12. *Separabis omne, quod aperit vuluam, & consecrabis Domino.* Ac si ipsa separatione, & oblatione fieret primogenitum separatum, & sanctum Domino; atqui Christus Dominus à primo instanti suæ Conceptionis extitit omni sanctitate repletus: ergo de illo lex non loquitur. Quartò. Quia Christus Dominus non solùm est Sanctus, vt dicitur quilibet iustus, sed est Sanctus Sanctorum, vt elegantissimè notauit noster Cyrillus Hierosolym. *homil. de occursu Christi*; & ita ait: *Christus solus ex sola vnigenitus, cùm virginales portas non aperuerit, non est Sanctus Domino; sed Sanctus Sanctorum, & Dominus dominorum, & Deus Deorum, princepsque, & Rex gentium vocabitur, & creditur, & tunc in templo à Simeone prædicatur.* Ergo Christus à lege excludebatur. Quintò. Quia Christus Dominus, cùm esset verus Deus, & homo, non erat legi diuinæ veteri subiectus, vt tenet S. Thomas *3.part. quæst.37. art.3. & 4.* Soto *in 4.distinct.2. quæst.1. art.3.* Suarius *tom.1. ad 3. part. disp.43. sect.2. §. Dico.* Tertiò. Nam, cùm Christus calumniaretur, quod sabbatum non obseruaret, respondit: *Dominus est filius hominis etiam sabbati*, Matth.12.n.8. Ex quo colligit D. Augustinus *lib. Quæstionum in Matth.10.* Christum non obligari ab ipsa lege.

Exod.13. Cyril. Hier. D.Thom. Soto. Suarius. Matth.12. August.

32. Quæres: Quare dicitur in lege Leuit.13.n.2. *Omne primogenitum, quod aperit vuluam?* Respondeo. Vt ex hoc præcepto constaret, quod si homo mulierem viduam filios iam habentem duxisset, ex eáque sibi primum filium generaret, hic eius primus natus matris vuluam non aperuerat; ab aliis enim antea erat aperta, & ideo hoc præcepto non comprehendebatur. E contra verò, si homo plures haberet vxores, singulatim primogenitos ex hac lege Deo offerre debebat.

Leuit.13.

QVÆSTIO VIII.

Quare Christus præsentatur in Templo?

33. CVM Dominus, & Saluator noster præcepto legis non teneretur, illam tamen adimplet, & in templo præsentatur. Omnes rationes, quas in simili quæstione suprà dixi de circumcisione, hîc veniunt, scilicet ob humilitatem, obedientiam, obseruationem ipsius legis, cuius erat author, noluit esse contemptor, vt prosequitur S. Odolonius *sermone de Purificatione.* Nunc verò rationes alias demus. Et primò, ex D. Cyrillo *in Catena S. Thomæ*, sic loquente. *O profunditatem scientiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, offert hostias, qui per singulas hostias honoratur cum Patre, figuras legis custodit veritas, qui legis est conditor, sicut Deus legem custodiuit, vt homo.* Consecrat se Christus Patri in hostiam, qui per sacrificia colendus erat à nobis, per ea enim, quæ Deo præstamus obsequia, per eadem ab ipso honoramur. Vide *lib.1. cap.2. num.62.*

Odolon. Cyrillus. *Per id quod Deo damus obsequia honoramur.*

34 Secundò. In hoc puncto lex iam tendebat ad interitum, & veluti sepulturæ appropinquabat, in illius venerationem, ac honorem Christus Dominus eam obseruat, quod eleganter dixit Diuus Ambrosius iam citatus. *Voluit Christus sepelire legem cum honore.* Valde plausibile, ac generosum est, vt eos, quos in vltimo fine, ac interitu videris constitutos, non contemnere, sed cultu, ac honore venerari. Christum Dominum in præsepio adorant pastores, & Reges: in Cruce latro, & Centurio; & tamen hi non solùm illuminantur à Domino, vt illi in stabulo, sed alia multa exhibita eis scribuntur beneficia. Latroni dicitur. *Hodie mecum eris in Paradiso*, Luc. 23. n. 43. Centurioni visus restituitur. Cor erga hos præ cæteris tam liberalis manus? Pastores, & Reges Dominum nascentem adorant; Latro & Centurio in Cruce morientem S. Aldhelmius Episcopus Saxonius de laudibus Virginis, *Beneuolè*, ait, *latro audit: Hodie mecum eris in paradiso, & Centurio illuminatur anima, & corporis oculis, cum cruce non scandalizantur, sed crucifixum verè Filium Dei confitentur.* Tertiò Christus vult præsentari à Matre in templo vt ipsa gratissima erga Deum Patrem se ostendat, dum illi offert dilectissimum filium, quem ab ipso acceperat D. Thomas *serm. de Purificatione* dum multas Virginis virtutes in hoc actu considerat. *Quintò*, inquit, *gratiarum actio, in filij oblatione: vt sisterent eum Domino, quia tibi Domine, quem dedisti offerimus.* Quartò. Præsentatur Christus in templo, vt duplici titulo per Virginem nobis sit datus, tum quia ab ea genitus est; tum quia ab ea pretio redimitur in nostram salutem. D. Thomas à Villanoua serm. de Purificatione, *O bone Iesu*, inquit, *iam noster es, & duplici iure es: te nobis pater dedit, te nobis mater emit: noster es, quia datus: noster es, quia emptus: duplici te iure possidemus.*

Ad finem tendentes honorandi. — Luc. 23. — Aldhelm. — *Gratitudo Virginis erga Patrem.* D. Thom. — *Virgo dupliciter nobis dat Christũ.* Th. à villan.

35 Quintò Christus præsentatur ob matris purificationem, & mater ob filij præsentationem purificatur. Perantiqua erat populi consuetudo, vt mater purificaretur, dum filius in templo præsentabatur; & vt mater, dum filius Deo in hostiam offerebatur, onus purgationis exolueret. Quamuis ergo Christus, & Virgo essent à communi lege exempti: Christus tamen ob amorem matris commune mandatum obseruat, & mater ob dilectionem filij; & ita sibi mutuo officia charitatis persoluunt. Cùm Iacob loco fratris sui benedictionem à patre accipere nollet, dixit matri suæ. *Tamen, quòd pater meus inducat super me maledictionem pro benedictione hac.* Cui mater respondit: *In me sit ista maledictio fili mi*, Gen. 27. n. 13. Tandem matris consilium ipse exequitur, & benedictionem impetrat a patre. Sed cur vterque, nempe Iacob, & Rebecca maledictioni Isaac, ac furori Esau se submittunt? Mutua inter eos dilectio ad hoc eos connectit; filius, vt complaceat matri; mater, vt benefaciat filio.

Christus, & Virgo ob mutuam charitatem in templo. — Genes. 27.

Quæstio IX.

Quare dicatur hic lex Domini?

36 Prius legem Moysi nominauerat Euangelista: *Dies purgationis eius secundum legem Moysi*; hîc verò secundò, & tertiò appellat eam Domini: *Sicut scriptum est in lege Domini, omne masculum.* Et sequenti versu, *Vt darent hostiam, secundùm quod dictum est in lege Domini.* Cur hîc variatur appellatio? Prima, & communis, ac germana solutio, vt denotetur vnum esse legis Authorem, scilicet Deum, qui per Moysem suam promulgauerat legem Secundò. S. Ioannes Chrysostom. hom. de occursu Christi ita ait: *Vbi corporeæ expiationis mentio habetur, ibi lex Moysi tribuitur; vbi verò oblationis sanctæ, ibi sicut scriptum est in lege Domini, dicitur. Hoc autem discrimen ea de causa non constituitur, quasi lex Moysis, non sit lex Domini: sed quod expiatio corporeum typum præ se fert, Moysis sanctio appellatur. Contra verò, quod omne primogenitum Domini sisteretur, Euangelista quod primò ex vtero natum erat: honorans secundùm legem Domini sisti perhibetur.* Dum agitur de purgatione, seu purificatione, quæ fiebat in typum vitiosæ generationis, ac delectationis parentum, vt dixi *quæst.* 1. Lex dicitur Moysis; at verò quando agitur de oblatione pueri, lex Domini appellatur, tum in honorem ipsius infantis primò aduenientis in templum: tum ob ipsam oblationem quæ Deo dabatur.

Chrysost. — *Primus alicuius aduentus honorandus.*

Tertiò. Quando de Purificatione lex Moysis, 37
quando de oblatione lex Domini. Rationem assignat D. Chrysostomus citatus: *Domino sisteretur, quod primò ex vtero natum erat, honorans Euangelista.* Quod enim Domino consecratur, maximè colendum, & ideo ad eius excellentiam declarandam, lex Domini dicitur. Quartò. Lex Domini dicebatur, quia ab ipso data est; primo tamen loco lex Moysis scribitur, in eius enim publicatione Moyses promulgator multos labores, & populi contradictiones sustinuit; vt igitur ornetur, ac decoretur Moyses, ab ipso lex retinet nomen: pro communi namque bono laborans dignissimus est, qui omni afficiatur honore.

Chrysost. — *Quod Deo consecratur honorandũ.*

Quintò. Ad sui Purificationem sanctissima 38
Virgo considerauit legem, vt Moysis; ad filij verò sui præsentationem, vt Dei mandatum; quamuis enim ipsa esset exempta, tamen vt pura creatura legi alicuius hominis subiici poterat; at eius natus, cum filius Dei esset, legi, prout erat è Moyse, non submittitur à Virgine in reuerentiam tantæ maiestatis; submittitur tamen legi, prout à Deo conditæ; veluti venerans, colénsque Virgo Christi humanitatem, quæ à Dei tantùm mandatis poterat comprehendi. Post peccatum primi parentis, *Vocauit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Vbi es?* Genes. 3. num. 9. Multi Angeli adsunt ei in ministerium, cur non aliquem eorum mittit? Vt obseruat D. Chrysost. *hom. 17. in Genes.* Per Angelum ei prohibuit viam ligni vitæ, per Angelum admonuit Balaam, *Num. 22. n. 28.* Cur Deus hîc per se venit, reum vocat, ac interrogat, ac contra illum profert sententiam? Erat Adamus princeps, ac caput totius vniuersi, voluit Deus hunc illi habere honorem, vt nulli alteri subderetur, nisi ipsi Deo, & ideo hîc non solùm dicitur Deus, sed Dominus Deus. Caiet. *Describitur*, ait, *sub vtroque nomine Deus, vt ab ipso fonte essendi iudicium prodire, tanquam à supremo iudice intelligamus.* Quinquagenarij duces, cùm accederent ad Eliam, vt eum ad Regis iussionem vocarent, ait Elias: *Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos.* 4. Reg. 1. n. 10. Hoc fecit primò, & secundò, cùm esset autẽ coram Ochozia Rege, ait illi: *Hæc dicit Dominus: De lectulo, super*

Genes. 3. — Chrysost. — *Deum princeps per se castigat subditũ beneuol.* — Caiet. — 4. Reg. 1.

super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris, ibidem n. 16. Quomodo impauidus Eliæ spiritus, qui ad comburendos duos duces cum suis militibus, ignem de cælo fecit descendere, non audet suo, sed Dei nomine Ochozia Regi mortem prædicere? Hoc, non timor, sed in Regem occasionauit reuerentia, ac vt ita eum magis terrefaciat.

Regis dignitati veneranda.

QVÆSTIO X.

Quare hìc toties scribatur lex, *cùm in Circuncisione nulla sit illius mentio?*

39. ITER hìc legem repetit Euangelista, vt notaui ad initium superioris quæstionis, ad indicandum, quantum debeat ante oculos obseruari, & iuxta illam omnem nostram regulari actionem, exemplo suo nos docet Dominus. Simon Cassianus *lib. 2. cap. 21.* ait. *Non offertur, aut seruitur Deo, aut colitur arbitrio nostra voluntatis, aut iudicio electionis, & directionis humana, sed decreto sua legis.* Christi Domini, & Virginis actiones omnes ad Dei legem conformabantur. Hac de causa ipse dicebat Psal. 39. n. 11. *Deus, Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Cassian. *Non nostro arbitrio, sed legi Deo seruiendum.* *Psalm. 39.*

40. Quæstio tamen inquirit: Quare Euangelista in hoc capite de Purificatione Virginis, ac præsentatione Christi ter, imò quater, vt infrà dicam, commemorat legem, cùm tamen, dum de Christi circuncisione agit *cap. 2. n. 21.* nullam legis mentionem faciat? Respondeo primò, quod cùm circuncisio peccatum supponat, Euangelista in illa breuissimè se habuit, vt dixi *hoc lib. cap. 3. quæst. 4.* At præsentationis lex erat gratitudinis ob demortuos in Ægypto primogenitos, vt dixi *hoc cap. quæst. 1. n. 7.* Et Euangelista, quæ peccatum, atque offensam adumbrant, paucis attingit verbis; quæ verò ad beneficiorum Dei in populum Israëliticum, gratitudinem, ac recognitionem spectat, satis latè, atque diffusè pertractat; licet enim Christus Dominus ea non teneretur lege, caput tamen totius populi, pro beneficiis membris suis concessis, voluit se gratissimum Deo præsentari. Translacto diluuio ædificauit Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocausta super altare. Sed cur Sem, vel Iaphet filij eius sua non peragunt holocausta, sed Noë solus de omnibus animantibus offert? Quia caput erat, non solùm familiæ, verùm etiã totius orbis, ideo pro omnibus de omnibus cõficit sacrificia, vt notat Rupert. *li. 4. c. 17.* & ait. *Holocausta, qua obtulit Noë Domino, gratiarum actiones fuerunt, & quia cunctorum animalium reliquias in eadem arca seruauerat, meritò Deo de cunctis pecoribus, & volucribus mundis super altare ab homine offeruntur holocausta.*

Genes. 8. *Caput fert pro beneficiis populi.* *Rupert.*

41. Secundò. Lex Circuncisionis lex pœnalis imponens pœnam. *Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit*, Gen. 17. n. 14. Ad mandatum præsentationis in templo, ad solicitandum in Deum amorẽ, ac gratitudinem filiorum Israël. Cùm igitur de Christi Domini circũcisione sermo est, nulla legis interponitur memoria, optimè verò in præsentatione, vt manifestum sit, quod non timore pœnæ, sed ratione amoris obsequij, ac gratitudinis erga Deum legi subiicitur. Dixit Deus Abrahamo. *Ambula coram me, & esto perfectus.* Interlinealis explicat, *Secundùm beneplacitum meum incede, vt non timore, sed amore seruias.* Hæc est perfectio, nõ tremore pulsari, sed charitate vulnerari. Videntes Christum Dæmones, clamarunt Matth. 8. num. 29. *Iesu filij Dei*, & Marc. 5. n. 7. *Iesu filij Dei altissimi.* Contemnitur tamen eorum confessio. Fatetur Petrus: *Tu es Christus filius Dei viui.* Et statim tot, tantaque ei dicuntur: *Beatus es Simon Bariona*, Matth. 16. n. 17. Quod expendens eleganter S. Augustin. *homil. 17. ex quinquaginta*, ait: *O Domine, hoc tibi dixerunt & Dæmones, quare illi non sunt beati? Quare? Quia Dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore.*

Genes. 17. *Non timore sed amore seruiendum.* Genes. 17. Interlin. Matth. 8. Marc. 5. Matth. 16. August.

Luca 2. n. 24. Et vt darent hostiam, secundùm quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

VERSIO.

Syriacus. Et vt darent sacrificium, prout dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbæ,

EXPOSITIO.

EXPLICAT Euangelista, quod secundùm legem fiebat in Purificatione matris, ac præsentatione pueri, vt dictum est *quæst. 1. n. 5.* Diues agnum dabat, cuius non meminit Euangelista, quia Beatissima Virgo, vt pauper hunc non habuit; erat enim rebus humanis pauper, diuinis verò muneribus referta. S. Odolonius ser. de Purificatione. *In tantum pauper Virgo, vt agnum, qui pro peccato offerebatur, non haberet: in tantum diues, vt agnum peccata mũdi tollentem salua virginitate generare posset.* Oblationes egenorum turtures, vel columbas offert. de quibus multa *quæstione sequenti.* 42

Odolon.

QVÆSTIO XI.

De sacrificio turturum, seu columbarum?

PRÆCIPIEBAT lex Leuitic. 12. num 8. *Quod si manus mulieris non potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, alterum pro peccato.* In cuius expositione morali maximè soliciti fuerunt sancti Patres. Primò. D. Ambrosius *sermone de Purificatione.* Ausbertus Abbas *sermone eiusdem festiuitatis*, ait: *Vtraque oblata, turtur, qui seruat fidem vni viro, fidem significat: columba verò, qua aliarum cohabitantium vnitatem non deserit, charitatem exprimit, quia, vt omnis nostra oblatio sit Deo accepta, debet esse ex fide, & charitate.* Secundò. Diuus Chrysostomus *homilia* 44.

Leuit. 12. Ambros. Ausbert. *Oblatio ex fide, & charitate.* Chrysost.

Gallican. de Turture, Eusebius Gallicanus *sermon. de Purificatione*, inquiunt, quod per turturem significatur castitas; nam hæc auicula adeò est continens, vt si semel suum perdiderit socium, numquam alteri se iungat, sed semper solitariè perseueret. Columba verò felle, & amaritudine caret, innocentiam indicat. Vnde concludit Gallicanus: *Qui igitur corporis, & animæ castitatem, ac innocentiam custodiuit, illi quidem par turturum, aut duos pullos columbarum Domino offerunt.* Tertiò. Haymon serm. de Purificatione: *In turture*, ait, *præfigurabatur Dominus castitas, quia ex Virgine natus est, Virgo in æuum permansit. In columba designatur eius simplicitas*, de qua alibi dicitur: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.*

Castitas cùm simplicitate Deo offerẽda.

Haymon.

44\. Quartò. Beda, D. Bonauentura *hic*, Ericus, Haymon *serm. de Purificatione*, inquiunt, quod vtraque hæc auis pro cantu habet gemitum, & fletum; ideò contemplatiuam, & actiuam designant vitam. Turtur solivagus singularitate gaudens, adeò vt si coniugem perdiderit, solus inde permaneat, speculatiuæ vitæ culmina denunciat, quæ paucorum est, & sicut turtur gemit ob amorem sui comparis, ita contemplatiuus ob charitatem, & deuotionem in Deum gemitus multiplicat columba, quæ gregatim conuersari, & volare consueuit, actiuæ vitæ frequentiam demonstrat, de qua dicitur: *Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna.* Hæc autem gemit, tam pro se, quàm pro aliis, quia vir actiuæ vitæ tam pro suis, quàm pro alienis peccatis in lacrymas erumpit. Deinde, vt notant, Beda, Haymon, columba delectatur, dum residet super fluenta aquarum, & sic ex vmbra cognoscit aduentum accipitris, demergit se in aquas, & ita ab eo fugit; sic animæ pauperum, si maligni hostis incursum, ac tentationes conspiciant, fugiant ad aquas pœnitentiæ, ad aquas salutares Sacramentorum, vt illius machinationes euadant. Diuus Bernardus *lib. de modo viuendi, serm. 57.* hæc, & alia prosequitur, & ait: *Columba in tritico meliora grana eligit, ita & tu in sacra Scriptura meliores elige sententias, ex quibus te reficias.* Et quia vita contemplatiua perfectior est, ideo turtur priori loco ponitur.

Beda. Bonauent. Ericus. Haymon.

Vita contemplatiua, & actiua.

Beda. Haymon.

Bernard.

45\. Nota, quod lex præcipiebat offerri duos turtures, vel duos pullos columbarum; non semper turturem, nec semper columbam, sed vnum, vel alterum pro opportunitate temporis, vel occasionis, cui homo maximè inseruire debet. Hoc eleganter notauit S. Chrysostomus *tom. 5. hom. de turture.* Illud dictum Christi Domini: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ*, Matth. 10. n. 16. ait S. Pater: *Nolo vos semper esse quasi columbas, ne propter simplicitatem nimiam, per seductionem laqueum incurratis. Nolo vos esse semper sicut serpentes, ne ex corde contra aliquem venena fundatis, sed secundùm tempus, & personas mutetis & mores. Et breuiter dicam, Estote prudentes, vt malum intelligatis, & caueatis, & estote simplices, sicut columbæ, vt non faciatis vllum malum, quia intelligere malum, laudabile est; facere autem, vituperabile.* Dauid, cùm fugeret in Geth, coram Rege os suum immutauit, & insanum se finxit, ita vt saliuæ eius defluerent in barbam, 1. *Reg. 21. n. 13.* Cùm autem aliquando ad Achis Regem confugeret, ita se prudenter exhibuit, vt *Angelus Dei videretur*, 1. Reg. 29. num. 9. Sed cur antea in præsentia Achis Regis rabidum, & furiosum se simulat; modò verò cordatum, & in omnibus prudentissimum se ostendit? Abulensis 1. Reg. c. 21. q. 23. ita ait: *Causa potissima diuersitatis est, quia prima vice, qua fugit Dauid in terram Philisthinorum, non apparebat aliqua causa, quare fugere deberet, ideò putarentur latere insidiæ; in secunda verò erat ratio manifesta, quia omnes Philisthijm cognouerant, quomodo Saul prosequeretur Dauid quotidie ad mortem, ideo nunc scirent, quod necessitate coactus fugiebat de terra Israël in terrã hostium, & ipsi hoc libenter acciperent.* Dauid modò vt insanum, modò prudentem se habet; nam quamdiu apud Philisthæos Saul hostes, pro eius amico reputabatur, in magno periculo versabatur, & vt illud euaderet, insanum se simulauit; cùm verò apud eos, vt contrarius Saul est cognitus, nigil timet. Vide *lib. 1. cap. 6. n. 18*

Occasioni accommodãdum.

Chrysost.

1. Reg. 29.

Abulensis.

46\. Modus autem, quo huiusmodi auiculæ sacrificabantur, habetur *Leuitic. 1. num. 14.* retorto ad collum capite. Quod expendens D. Gregorius c. 1. *Ezechiel. homil. 7.* ait. *Non immeritò per caput mentem intelligimus, quia sicut caput corpus, ita mens actiones regit; sed caput ad pennulas retorqueri præcipitur, vt ea, quæ dicis, facias, & os ad opera coniungas.* Deinde illa lex præcipiebat turturi, vel columbæ secari guttur, non verò abscindi. Quod etiam explicans D. Gregorius *super cap. 5. Iob*, ait: *Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret, quia Christum ab Ecclesia nec mors interueniens diuidit. Persecutores igitur peregerunt hoc, quod perniciosè moliti sunt: intulerunt mortem, vt ab eo abscinderent fidelium deuotionem, sed inde creuit fides; vnde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit.* Alia multa vide apud Expositores *ad citatum locum Leuitici.*

Modus sacrificij.

Gregor.

Faciendum quod dicis.

Gregor.

QVÆSTIO XII.

Quare dicatur, par turturum, aut duos pullos columbarum?

47\. NOTANDVM est in primis ex D. Bernardo *serm. 59. in Cant.* præcipi in lege par turturum, & duos pullos columbarum; non verò par columbarum, sicut dictum est de turture. Cuius rei hanc reddit rationem; quia licèt per columbam Spiritus sanctus designetur, quia tamen libidinosa est auis, pro Domino offerri non decuit, nisi in ea ætate, quia libidinem nescit. Turtures autem non pullos turturum obtulisse dicitur, eo quod turtur quacumque ætate semper sit castus. Hoc supposito inquirimus, quare duæ auiculæ eiusdem generis offerebantur?

Bernard.

48\. Primò respondet Haymon hom. 2. de Purificatione. *Bene*, inquit, *duæ offerebantur, quia duo sunt genera compunctionum; primò namque anima sua, id est, homo sitiens Deum, incipit deflere peccata sua, timens propterea ire in Infernum. Cùm autem dignam pœnitentiam peregerit, & spem veniæ de peccatis adepta fuerit, & ipsa anima, id est, ipse homo incipit amarissimè flere, quia differtur à Regno, id est, à patria cælesti.* Quasi per illas duas auiculas intelligat; primò dum homo conuertitur ad Deum, & sua lachrymatur peccata; secundò dum proficit & iam dissolui, & esse cum Christo desiderat, tunc enim vtile est incipere, dum homo in bonis perseuerat.

Haymon.

Secundò

49. Secundò S. Athanasius in Catena D. Thomæ; *Iam verò, ait bina iussit offerri, quia homine consistente ex anima, & corpore, duplum a nobis poscit Deus, castitatem, & mansuetudinem, non solum corporis, sed etiam animæ: alioquin erit homo fictor, & hypocrita, gerens in tegumentum occultæ malitiæ innocentiam apparentem.* Duplex auicula offertur Domino, quia duplicem actionem à nobis requirit Deus, scilicet animæ & corporis, vt illud quod exteriùs apparet interiùs reluceat in anima, & ita intentio cum visibili correspondeat operatione. Quod clariùs dixit Goffridus Abbas *sermone de Purificatione*, de istis auibus loquẽs: *Parilitas illa hæc est, quæ à Domino exigitur, vt bonũ, quod à nobis foris ostenditur, prius concipiatur in mente.* De Iudæorum sacrificiis dicebat Dominus. *Ne offeratis vltrà sacrificia frustra: incensum abominatio est mihi*, Isai. 1. n. 13. De holocausto verò Noë dicitur Genes. 8. n. 21. *Odoratus est Dominus odorem suauitatis.* Cur illud sacrificium est in abominationem, hoc verò in odorem fragrantiæ? Vt legit S. Chrysostomus *homil. 27. in Gen.* Respondet S. Pater citato loco: *Quemadmodũ hic vtritus iusti Noë fumum, & nidorem fecit odorem fragrantiæ: sic apud illos offerentium nequitiam, bene olens thymiama in abominationem conuertit. Igitur vbique studeamus mentem offerre incorruptam; ista enim causa est bonorum omnium.* Vbique holocaustum in Dei honorem cremabatur, vbi verò intentio est recta, & operi propotionata, fit Domino in odorum fragrantiæ; vbi verò mens aduersa, totum in abominationem conuertitur.

Athan.

Exteriora interiori correspondeant.

Goffrid.

Isai. 1.

Genes. 8.

Chrysost.

QVÆSTIO XIII.

Quid obtulerit Beatissima Virgo?

50. QVID Virgo sanctissima in sacrificium dederit, determinatè non explicat Euangelista, sed per disiunctionem ait; *Par turturum, aut duos pullos columbarum*, in quo refert Euangelista verba legis Leuit. 12. nu. 8. *Sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum.* Et in primis ab hoc sacrificio Virginis reiicienda est sententia, seu error Origen. *homil. 14. in Lucam.* Qui existimat, auiculas, quas Beatissima Virgo obtulit, non fuisse veras, & reales, vt sunt istæ, quæ per aërem volitant, vt ipse ait; sed tantùm phantasticas, ac apparentes, qualis fuit illa species columbæ, in qua Spiritus sanctus in Iordane visus est. Enim verò hæc Origenis sententia grauissimè reprehenditur, ac reprobatur ab Expositoribus Toleto, Beaulxame, & aliis. Imò Suarius *tom. 2. ad 3. part. disp. 16. sect. 1. in fine*, loquendo de hac oblatione Beatissimæ Virginis ait: *De fide certum est, aues illas fuisse veras, quales ab alys offerri solebãt.* Neque hoc Origenis figmentum aliquâ nititur ratione, vel authoritate: & Beatissima Virgo disposuit implere legem, ac peragere omnia, quæ secundùm legem fieri, ac offerri solitum erat.

Leuit. 12.

Origenes.

Tolet. Beaulx. Suarius.

51. Ad quæstionem præsentem: Quid obtulit Beatissima Virgo; *Par turturum, aut duos pullos columbarum?* Ratio difficultatis in initio quæstionis est posita, Origenes *citatus* D. Ambrosius, Beda relati *in Glossa Ordinaria hic* Ansbertus, Ericus *sermone de Purificatione*, existimant, Beatissimam Virginem turtures, ac pullos columbarum simul obtulisse. Hæc autem sententia, vt bene notant Pomerus *lib. 3. de Beatissima Virg. part. 1. art. 2.* Maldonatus, Carthagena *tom. 2. lib. 8. homil. 11.* videtur habere repugnantiam in verbis Euangelistæ, qui non copulatiue, sed disiunctiuè ait; *Par turturum, aut duos pullos columbarum.* Cuius ergo generis fuerint auiculæ illæ à Beatissima Virgine oblatæ, nobis asserere, incertum est; cùm nec Euangelista asseruerit, nec ex antiqua traditione constet.

Origenes. Ambros. Beda. Ansbertus. Ericus.

Pomerus. Maldon. Carthag.

Richardus Victorinus de differentia sacrificij Abrahæ, & Mariæ, ita ait de hoc sacrificio Virginis: *Illud in ijs videtur inquisitione dignum, cur magis elegerit, offerre duos pullos columbarum, quam duos pullos turturum.* Vbi expressè asserit, quòd Virgo obtulerit columbas. Et hæc sententia est probabilior. Et coniectura mihi est. Primò. Quia hoc erat magis vsitatum offerri, & hac de causa non turtures, sed columbæ vendebantur in templo, *Matth. 21. n. 12.* Deinde secundò. Quia columbæ minori pretio emebantur, ideoque communiter à pauperibus offerebantur, vt colligitur ex Theophylacto nam lex iubebat offerri agnum, turtures, aut columbas, vt viliores, in vltimo loco. Tertiò. Columba, cùm sit figura Spiritus sancti peculiariter, vt notat D. Bernardus *de modo bene viuendi, serm. 56.* exprimit puritatem, sanctitatem, mansuetudinem, & illæ duæ auiculæ offerebantur, vna pro matre, altera pro filio, vt tenent graues Patres; & retuli *quæst. 1. num. 6.* Optimè ergo volucres, non diuersi, sed eiusdem generis, quæ puritatem, ac sanctitatem significant, pro matre offeruntur, & filio, cùm in eis magnam habeant similitudinem, ac proportionem; ideo non turtur pro vno, vel columba pro altero, sed aues eiusdem generis pro ambobus, ac veluti columba cum compare suo datur in hostiam. 52.

Richard.

Bernard.

B. Virgo & filius suus in puritate valde similis.

Equitaui meo in curribus Pharaonis assimilaui te, anima mea, Cantic. 1. num. 9. Israëlitæ omnes pedibus incedentes de Ægypto exierunt. Quisnam est ergo equitatus iste, in quo Deus aduersùs Pharaonem pugnauit? Origenes *homil. 2. ex quatuor*, Theodoretus, existimant, quòd Equitatus iste sit humanitas Christi, qua Deus expugnauit, ac debellauit Pharaonem, nempe Diabolum. Huic Christi humanitati assimulata est amica, scilicet sancta Dei genitrix, vt latè probat Ghisslerius *expositione. 4.* in puritate, sanctitate, laborum patientia, gloria, ac protectione suorum. Et ad hunc sensum explicat citatus Author; *Erit lux Lunæ, sicut lux Solis*, Isai. 30. n. 26. Et Christus Dominus dicitur *Sol iustitiæ*, Malachis 4. num. 2. *Et thronus eius*, scilicet Beatissima Virgo *sicut Sol in conspectu meo*, Psalm. 88. num. 38. Quamuis enim Christus Dominus in donis gratiæ maximè supereminea omnibus, & nullus ei sit æqualis; Virgo tamen sponsa eius super omnes creaturas alias ei maximè approximatur, assimilaturque, vt ex D. Augustino latè explicat Canisius *de Beatissima Virgine lib. 5. cap. 6.* 53.

Cantic. 1.

Origen. Theod.

Ghisler.

Isai. 30.

Malach. 4.

Psaml. 88

Canisius.

In Sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Psalm. 18. num. 6. Si in regio planeta erectum est habitaculum; cor non dicitur, exire vt Sol ad illuminandum orbem, ac fœcundandam terram, ad constituendum dierum, ac annorum ordinem? Inter Solem, & Sponsum hæc est differentia: Sol oritur, vt vnicus, omnes superans planetas, cui æquatur nullus: Sponsus verò procedit, vt æqualis compari suo, ac si iam sint, non duos, sed vna 54.

Psalm. 18.

caro, cui omnia bona communia sunt: filius Dei de sinu Patris exiuit, & in vterum Virginis venit, tanquam sponsus illius, vt ait D. Damascenus orat. de natiuitate Virginis; *Sempiternum lumen, quod ex sempiterno lumine antiquorum saeculis existentiam habet, ex ipsa scilicet Virgine, corporatur, ac tanquam sponsus de thalamo prodit.* Bene filius Dei, non vt Sol incedit solitarius, sed vt Virginis Sponsus compar illius, eam sibi maximè assimilans, cùm caro filij, caro matris fit, cui omnia sua communicat dona, ita vt dicat Rupertus Abbas *lib. 1. in Cantica*, de Beatissima Virgine in eius persona. *Nihil Rex caeli, & terra à me abscondit.*

Damascen.

Rupert.

55. *Solis lachrymis potest Christus comparari.*

Quartò. Peculiariter columba offertur, auis lachrymosa est, & in cantu tota se fundit in lachrymas, vt notant D. Nazianzenus *orat.* 40. D. Ildephonsus *homil.* 1. D. Laurentius Iustinianus *sermone de purificatione*, Beda, D. Bonauentura, & alij *hîc*. Et bene haec auis datur, dum Christus praesentatur in templo, ac vt primogenitus redimitur; solis enim lachrymis Christus comparari, ac acquiri potest. Stabat Magdalena plorans, sibi persuadens Corpus Christi furatum fuisse è monumento, & dum vidit Dominum in specie hortulani, dixit ei; *Domine si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* Ioann. 20. nu. 15. Sed quomodo ita se offert, vt corpus Christi ei donetur? Nónne poterat ille pro eo multum pretij exigere? Quid tunc & illa faceret? *Erat plorans*, & cum lachrymas haberet fiduciam concepit, vt cum eis Corpus Christi redimeret Drogo Hortiens. sermone de Passione Domini, *Si fieri potuisset*, ait, *redimendo corpori sepulchrum lachrymis implesset.*

Nazianz. Ildephons. Laurent. Beda Bonauent.

Ioan. 20

Drogo.

QVAESTIO XIV.

Quare Euangelista determinatè non explicet, quid à Virgine oblatum fuerit?

56. ET patet ex superiori quaestione, Euangelista non explicat determinatè, quid à Beatissima Virgine fuerit oblatum, sed tantùm ait: *Par turturum, aut duos pullos columbarum.* Sed cur hoc non exprimit? Ratio à priori diuina voluntas, qua ita scriptoris calamum direxit. Coniecturas inquiramus. Ad quas respondet D. Dionysius Carthusianus & ait: *Lucas non exprimit determinatè quid Maria, & Ioseph obtulerint, an scilicet par turturum, aut duos pullos columbarum? Quia redit in idem, quidquid horum obtulisse dicatur, per vtrumque enim eorum inopia designatur, & res per vtrumque illorum figurata Deo est placita.* Et ait Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *p. disp.* 17. *sect.* 1. Euangelistam non definitè, sed sub disiunctione dixisse oblationem Virginis, vt indicaret ab ea munus pauperum datum fuisse, quòd erat per turturum, aut duo pulli columbarum. Virgo humilis in suis operationibus diuitum fastum vitauit. Et nos docet eum respuere maximè in templo Dei. Secundò. Beda hic ait *Columba, quae gregatim volat, actiuae vitae frequentiam demonstrat; turtur, qui singularitate gaudet, speculatiuae vitae culmina denuntiat. Et quia vtraque conditori accepta est hostia, consultè Lucas, vtrum turtures, an pulli columbarum pro Domino sint oblati, non dixit, ne vnum alteri viuendi ordinem praeferret, sed vtrumque sequendum doceret.* Similiter D. Bonauent. *hic*. Quia in vna vita contemplatiua, in altera actiua significabatur, ne in primo templi ingressu statim vnam alteri praeferre videretur, ideo quid oblatum fuerit, Euangelista non explicat.

Carthus.

Suarius.

Diuitum fastus vitandus. Beda.

Bonauent.

57. *Humilitas Virginis explicari non potest.*

Tertiò. Volucres illae Virginis humilitatem denotabant; nam pauperum elegit oblationem. Bene Euangelista; quam dederit hostiam, determinatè non annuntiat, valde enim absconditum est, huius sanctissimae matris exactè explicare, & manifestare humilitatis profunditatem. Considerandi facile erit manifestum, quomodo minutim in Canticis Canticorum sponsae explicetur ornatus. Comae aureae, sicut grex caprarum, in auribus muraenulae aureae; collum sicut turris, labia sicut vita coccinea; manus aureae tornatiles plenae hyacinthis; vestimentum sicut odor thuris, & myrrhae, imò adstitit Regina in vestitu deaurato: at de pedibus dicitur, *Quàm pulchri gressus tui in calceamentis filia principis*, Cantic. 7. num. 1. Cur verò in aliis declaratur qualitas odoris auri, & lapidis pretiosi, at de pedum ligaturis, tantùm ponitur calceamentum, & illius materia omnino silentio premitur? Quilibet ornatus diuersam Virginis virtutem exprimit; & calceamentum Virginis humilitatem, vt est satis communis sententia; & licèt aliae virtutes aliquantulum valeant declarari, tamen ipsius humilitatis profunditas minimè. Moysi praecepit Deus, tabernaculum facere, & modus, ac constructio operis maximè exponitur, quid in introitu, quid à tergo, ac vtroque latere fabricandum, quale tectum, ac operimentum, de quo satis latè *Exod.* 26. de pauimento verò, seu inferiori parte, nec verbum habetur, Hoc tabernaculum est Virginis typus, vt habent Rupertus, Beda, & alij, quo Virginis dotes, & habitus adumbrantur, pauimentum, seu pars inferior innuit humilitatem eius, & licèt de aliis multa dicantur, ad ea tamen, quae ad eius humilitatem spectant, verba non sufficiunt. Cardinalis Hailgrinus in cap. 6. Cantic. *Virgo Maria semper in historia humilis, sed semper multo humilior, quàm videtur*; & ei accommodat illud Eccles. 43. n. 7. *Luna luminare, quod minuitur in consummatione* quod non de materiali Luna dictum est, sed de hac diuina, quae dum minuta videtur, tunc in omnium perfectionum consummatione est.

Cant. 7.

Rupert. Beda.

Hailgrin.

Eccle. 43.

QVAESTIO XV.

Quare Beatissima Virgo non obtulerit agnum?

58. *Quid de Magorũ muneribus factum fuerit.*

RATIO difficultatis est, tum quia Virgo amplam ex suis parentibus haereditatem habuit; tum quia paucis antè diebus, auri, thuris, & myrrhae munera à tribus Regibus suscepit oblata, quae data sunt copiosissimè, magnàque in quantitate, & vnusquisque omnia haec tria donauit. Haec quaestio petit, quid de illis muneribus factum fuerit? Respondeo primò. Et haec mihi videtur germana ratio. Omnia illa dona à Beatissima Virgine fuisse pauperibus distributa; sciebat enim, quòd non venerat filius suus ditari in

in terra, sed potiùs pro nobis pauperem fieri, & vt ad perfectionem tenderet pecuniam negligédo, nos doceret, iuxta illud: *Nolite possidere pecuniam*, Matth. 10. num. 9. & cap. 6. num. 16. Ita D. Bonauentura *de meditationibus Christi, cap. 9.* Abulensis *in cap. 2. Matth. 47.* Canus verò *lib. 11. de locis, cap. 5.* præter rationem proximè datam, duas adhibet, & ita ait: *Alij animaduertunt prudentiam Virginis, quo viaticum pararit in Ægiptum, sunt, qui modestiam aduertant. Atque hac ratio mihi videtur sanctissime, & prouidentissimè constituta: non decebat enim, vt qua pauper erat diuitum oblationem subitò offerret; ab omni enim fastu erat Virgo aliena.* Hæc vltima ratio ad mores valde vtilis; quantum fieri potest, vnusquisque statui suo se debet componere pauper, diues, vel potens, iuxta id, quod politica exigit ratio. Eleganter cecinit Ouidius,

Matth. 10. & 6.
Bonauent.
Abulens.
Canus.
Vnusquisque statui suo se componere debeat.

Ouidius.

—*Bene qui latuit, bene vixit, & intra*
Fortunam debet quisque manere suam.

59. Modò videbis Mardochæum cilicio indutum, ad fores palatij sedentem, *Esther. 4. num. 1.* modò purpura, & auro circundatum, *Esther. 6. num. 10.* Sed quomodo in tam constanti viro diuersitas tanta? Tempora mutant mores; quando Regi erat inuisus, & morti damnatus, in cilicio, & cinere versabatur; quando eius fauoribus insignitus, omni componebatur ornatu. Postquam Abimelech in domum suam introduxit Saram, eamque Abrahamo reddidit, *Genes. 20. num. 16.* dixit Saræ; *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum.* Alludit hic Rex ad veterum ritum; sponsas enim ob pudorem, cùm nuptui dabantur, obnubebant velo, quod flammeum dicebatur, vt fecit Rebecca, *Gen. 24. n. 65.* & testatur Alexander ab Alexandro *lib. 2. Genial. cap. 5.* Prudens mulieris vtilitati consulens, ne iterum contingat simile, vt ab aliquo in sponsam optetur, dat ei argenteos in velamen, vt quæ vxorata erat, vxorata videretur; ac ideò inter propriam sphæram in omnium oculis appareret.

Genes. 20.
Genes. 24.
Alex. ab Alc.

QVÆSTIO XVI.

Quare hoc loco nulla mentio fiat redemptionis primogeniti?

60. VT dixi *q. 1. n. 8.* lege præceptum erat *Numer. 18. num. 15. & 16.* vt primogenitus oblatus in templo siclis argenti quinque à parentibus suis redimeretur, quæ lex à purissima Virgine obseruata est, vt fatentur omnes: tamen Euangelista nullam istius legis, seu redemptionis mentionem facit. Et quare ita subticuit? Adeò est difficile, vt dicat doctissimus Salmeron. *lib. 3. tract. 41. §. Nihil hoc loco dicendum*, quòd nec de omnibus à nobis potest reddi ratio.

Salmer.

61. Respondeo ad hanc quæstionem, quòd Euangelista de hac redemptione agit infrà scriptis verbis: *Vt facerent secundùm consuetudinem legis pro eo.* Sed adhuc instat dubium, cur alias exprimit leges, hæc verò silentio premitur? Respondeo, quòd meminit legis purificationis, vt esset notum; quod Virgo illi se subiecerit, meminit etiam Euangelista legis oblationis, quia dubium esse poterat; an Virgo obtulerit hostiam diuitis, scilicet agnum anniculum, vel pauperis turtures, seu pullos columbarum, & vt hoc excluderetur dubiolum, scripsit: *Par turturum, aut duos pullos columbarum.* De lege redemptionis clarè non loquitur, quia vt ait Ioan. 21. num. 25. *Sunt alia, quæ fecit Iesus, quæ si scriberentur per singula, ne ipsum arbitror mundum capere posse.* Deinde ex eo, quod dicitur quòd ipse incepit præsentationis legem adimplere, clarum, & euidens est, quòd illam totam adimpleuit, & consummauit. Mortuo Christo Domino, *Exiuit ab eius latere sanguis, & aqua*, Ioan. 19. num. 34. Ad quid hic sanguis? Ait D. Augustinus, *Vt suum opus consummaret.* Sed redemptio nostra, eius morte operata est; & ideo ipse antè clamauit: *Consummatum est.* Christus suum pro nobis cœpit effundere sanguinem; decreuit, quòd licèt Scripturæ iam essent impletæ, ad sui tamen operis cosummationem, nec gutta sanguinis remaneret.

Ioan. 21.
Quæ incipiuntur, perficienda.
Ioan. 19.
August.

Nota, quòd hoc loco, paruo pretio, nempe quinque siclis, in templo Hierosolymitano Christus redimitur; nos verò redemit magno, suo nimirum sanguine prætiosissimo: & suis quinque vulneribus. Deus, cùm sit optimus prouisor iuxta exigentiam rei, vnicuique subuenit; cùm magna esset nostra necessitas, vtque liberaremur, multum exoptaret, multum pro nobis dedit; Christus autem cùm nulla redemptione indigeret, ideo pro se valde parum obtulit, quantum scilicet sat erat; vt communis satisfaceret legi. Eiecit Abrahamus Agar ancillam suam cũ filio Ismaël; *Et tollens panem, & vtrem aquæ imposuit scapulæ eius, tradiditque puerum, & dimisit eam*, Gen. 21. num. 14. Sed quomodo Abrahamus tam parcus muneribus est in concubinam, & filium suum, qui alioquin multum liberalis extitit semper, tum cum Regibus Sodomæ, tum cum hospitibus, imò & postea cum ipso Ismaële, & concubinarum filiis, *Genes. cap. 25. num. 5.* Abulensis ait, quod Agar è domo Abrahami ibat in Pharam, quæ erant loca inter se propinqua, & quòd aqua illa, & panis ad iter conficiendum sufficientissimus erat, & si defecit, ea extitit causa, quia errando vias multum in itinere morati sunt; postea verò ampla donauit munera ad domum suam propagandam; ac proinde prouidus pater pro breui itinere pauca distribuit: pro magna stabilienda domo multum largitus est.

62.
Subueniendũ iuxta exigentiam rei.
Genes. 21.
Abulens.

Lucæ 2. n. 25. Et ecce homo erat in Hierusalem cui nomen Simeõ, & homo iste custus, & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sãctus erat in eo.

VERSIONES.

Syriacus. Erat autem vir quidem in Ourischlem, cuius nomen erat Schemon, & vir iste rectus erat, & iustus, ac præstolabatur consolationem Israël, & Spiritus sanctitatis erat super eo.

Pagn. Vatabl. Theophyl. Homo iste iustus, ac pius, & Spiritus sanctus erat super eum.

Arian.

Arias. Homo iste iustus, & religiosus.

Tertull. lib de Monogam. cap. 8. Vir iustus, cautus.

EXPOSITIO.

63. T commendabilius de Christo Domino testimonium Simeonis reddatur, huius personam, virtutesque describit Euangelista. Et quinque de Simeone destincta commemorat, quòd esset homo, iustus, timoratus, expectans consolationem, & Spiritus sanctus erat in eo. *Ecce homo. Ecce*, non solùm grande mysterium, sed hominem virtutibus demonstrat grandem. *Homo.* Dupliciter eum hominem appellat: *Ecce homo erat*, & iterum, *homo iste*, seu *vir iste*; quia non solùm videbatur homo, verùm etiam interiùs animi dotibus homo erat. *In Hierusalem*, in regali ciuitate, in qua omne turpe grassabatur vitium. *Iustus*; iustitia erga proximum, quæ seruat æquitatem, & hoc in persona publica, vt Simeon, prima laus *Timoratus*, idest, Deum reuerens & timens; ideoque alij legunt, *Religiosus, ac pius.* Textus, *Expectans consolationem*; non ait sperans: quod dicit spem in longinquum, vt erãt antiqui Patres, sed *expectans*, quòd est in proximo, & in ianua præstolari: per consolationem Bostrensis, & Euthymius intelligunt liberationem à populi Romani seruitute; vera tamen intelligentia est, quòd consolatio hîc sit illa dicta à Prophetis, qua liberati sumus à potestate Dæmonis per Christum Dominum verum Messiam. *Spiritus sanctus erat in eo.* Euthymius, Iansenius interpretantur de spiritu prophetiæ, sed cõmunis expositio est de gratia sanctificante, qua Deus habitat in iustis, vt explicat Bonauentura, qui ait. *Quod vsus virtutis in tribus consistit, in quibus commendatur Simeon fama. Ecce homo, vita iustus, gratia, Spiritus sanctus erat in eo.* Et Cardinalis Hugo ait, *In tribus commendatur Simeon, quantum ad proximum dicitur iustus, quantum ad Deum timoratus, quantum ad se, dicitur, Spiritus sanctus erat in eo.*

Simeon homo interiùs & exteriùs. — Bostrens. Euthym. — Idem Iansenius. — Bonauent. — Hugo.

QVÆSTIO XVII.

Quisnam esset sanctus Simeon?

64. SIMEON, vt explicat D. Anselmus hîc, *idem significat, ac exauditio; quia populus Hebræorum exaudire solebat Deum iubentem, vt Deus exaudiret orantem.* Simeon ergo idem est, ac audiens, seu obediens; nam fides ex auditu. Idẽ D. Anselmus aliam præbet explicationem, quòd Simeon idem est, ac audiens tristitiam. *Tristitia*, vt ait Goffridus *sermone de Purificatione*, significat pœnitentiam, quia dum iustus audit, & operatur pœnitentiam, ad patriam peruenit. Noster iustus Simeon filius Hillielis, vt testatur Petrus Galatinus *lib. de arcanis cap. 2.* Hic autem Hilliel paulo ante Christi aduentum mortuus, vt testatur D. Hieronymus *in c. 8. Isaiæ*, fuit vir doctissimus, de quo multa tradit Iosephus *lib. de antiquit.* Et ita etiam eius filius Simeon in lege doctissimus extitit; & Genebrardus *lib. 2. Chronologiæ*, testatur fuisse magistrum Gamalielis, ad cuius pedes se se S Paulus eruditum fatetur, *Actor. 22. num. 3.* Cum esset valdè senex, Christum in suis suscepit vlnis, vt de eius senectute testantur S. Methodius, S. Eligius, S. Ildephonsus *sermone de Purificatione*, Bostrensis, & alij *hîc*.

Anselm. — *Goffrid.* — *Galatin.* — *Hieron.* — *Calus filius* — Genebr. — Method. Eligius. Ildephons.

65. Tota dubitatio est, an fuerit Sacerdos? Negat Euthymius, Theophylactus, Iansenius, Barradas *hîc*. Nituntur eo fundamento; quia cùm D. Lucas eum tot titulis exornauerit, non videbatur, honorificum Sacerdotis titulum prætermissurus, si illi congrueret. Secundò. Quia non est, vnde eius dignitas sacerdotalis colligatur; nam quòd benedixerit Virgini, & Iosepho, hoc non fuit tamquam Sacerdos, sed vt vir magnæ authoritatis, sicut Iacob Pharaoni benedixit *Genes. 47. num. 10.*

Euthym. Theoph. Iansen. Barradas.

66. Communis, & vera sententia est, quòd fuerit Sacerdos ex præstantissimis Aaronis filiis. Ita D Epiphanius *lib. de Prophetarum vita, & interitu*, D. Cyrillus Hierosolymitan. *orat. de occursu Domini*, D Athanasius *lib. de communi Patris, & Filij & Spiritus sancti essentia*, S. Nissenus *in Catena D. Thomæ*. D. Carthusianus, Lyranus, Caietanus, Ludolphus, & alij. In hac sententia est D Augustinus *serm. 9. de natiuitate Domini*, vbi Simeonem appellat *semen probatum, & coronatum*, quod de sacerdotali corona, seu mitra debet intelligi. Probatur triplici ratione. Primò, quia non apparet aliud fundamentum, ob quod Simeon in templo puerum è manibus parentum suscepisset, nisi quia erat Sacerdos, vt illum Deo offerret. Et hoc indicat Euangelista infrà, dum ait: *Cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas.* Secundò. Quia in templo benedixit parentibus sicut Sacerdoti præceptum erat *Num. 6. num. 23.* Quòd autem Iacob benedixerit Pharaoni, fuit in domo, non in templo. Tertiò, Quia antiquissima Ecclesiæ pictura ita testatur, depingens Simeonem habitu, & mitra sacerdotali. Nec obstat, quòd Euangelista eum nomine non appellet Sacerdotem, quia hoc satis manifestauit munere, ac officio, dum ait: *Cùm inducerent parentes*, &c. Deinde quòd tacuerit nomen Sacerdotis, non multum pugnat, quia etiam, vt tenet D. Hieronymus cum communi sententia Græcorum Patrum, Iob extitit Sacerdos, & tamen sacerdotium eius non explicatur, sed tantùm dicitur, *Vir erat in terra Hus nomine: Iob cap. 1.* Et eleganter Euangelista non exprimit in eo dignitatem, sed virtutes, clarior enim erat animi dotibus, quam sacerdotali præeminentia.

Simeon Sacerdos. Epiphan. Cyrill. Athan. Nyssen. Carthus. Lyran. Caiet. Ludolph. August. — Hieron. *Plus bonus virtutes, quã dignitates.* Iob. 1.

67. Alia multa de Simeone referuntur, quæ mihi firma non videntur. Primò. Id, quòd ait Celsus *in præfatione ad Virginem*. Inter opera D. Cypriani, quòd cùm ipse cæcus esset, ac Christum in vlnis suis suscepisset, statim visũ recuperauit. Hoc vt apocryphum reiicit Baronius *ann. 1. Christi in Epit. Spond. num. 9.* Quòd verò ipse dixerit; *Quis viderunt oculi mei*, de quo suo loco, explicandum est, sicut id, quod dixit Christus Dominus; *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis*, Matth. 13. n. 16. Et præterea cæcus officio sacerdotali in templo fungi non poterat. Secundò. Nicephorus *lib. 1. cap. 12.* ait, quòd cùm Simeon legisset Isaiam, *Ecce Virgo concipiet*, & ipse de hoc ambigeret mysterio, ei astitit Angelus, qui asseruit, non prius è vinculis

Celsus. — Baron. — Matth. 13. — Nicephor.

vinculis huius vitæ solutum iri, quàm id oculis suis conspiceret. At hoc nec habet pro se antiquum testimonium, nec cohæret cum laudibus, quas Euangelista de illo commemorat. Deinde quia ipse, non ab Angelo, sed à Spiritu sancto responsum habuit, *non visurum se mortem*.

QVÆSTIO XVIII.

Quare Simeon dicatur iustus?

68. SIMEON ab Euangelista dicitur iustus, quia erga proximum, vt iam in expositione dixi æquitatem seruabat. Secundò. Goffridus Abbas *sermone de Purificatione*, ita ait: *Iustus, qui non solùm de se, sed etiam de proximis suis solicitus, orabat pro illis, & pro illis timebat: sciebat enim, quòd ita pro proximis sicut pro se ipso erat agendum, & quòd sibi, & proximis fuerat præmium expectandum*. Meritò iustus dicitur Simeon, qui, cùm Sacerdos, & persona publica esset, non solùm de commodo suo, sed etiá de aliorum bono tractabat, & aliorum vtilitates ad sui mensuram disponebat; sciebat enim, quòd ita pro proximis, sicut pro se ipso erat agédum. Tertiò. S. Eligius *sermone de Purificatione*, sic ait: *Supra naturam Virgo Maria parit; Elisabeth sterilis filium generat; prophetat Ioannes & exultat clausus in vtero; Zacharias Sacerdos olim mutus, etiam cum loquela gratiam prophetiæ accipit: Magi veneranter eum adorant: Anna vidua confitetur; & inter eos iste senex Simeon Euangelico testimonio iustus, & timoratus, qui excreuerat in tantum iustitiæ culmen, vt nō iam solummodo suam: sed etiam totius populi Israëlis quæreret salutem, & aduentus Christi expectaret consolationem*. Ac si dicat sanctus Pater. De nullo alio in Scriptura tantum dicitur præconium, quòd esset simul iustus, & timoratus, nisi de sene isto: quia inter omnia laudabilia, illud maximè laudádum, quòd homo de communi tractet bono; ac de omnium salute, & redemptione sit solicitus. Numquam Moysis facies splendida, seu radiata apparuit *Exod. 34. n. 30.* nisi postquam Deum est deprecatus, ne populum deleret. *Exod. 32. n. 10.* ac vitæ eorum comes extitisset. *Exod. 34. n. 9.* Inter tot mirabilia, & portenta, quæ operatus est Moyses, vt homo similis non sit inuentus, numquam fulgenti facie visus est, nisi in hac tantùm occasione. Imò inter omnes Patriarchas veteris Testamenti de nullo tale legitur, nisi de hoc bono pastore. Cùm Moyses hìc tractasset, non de sua solum, sed totius populi saluté, super humanam conditionem, & veluti in diuinam mutatus apparuit naturam. Hoc respicit D. Epiphanius *in vitis Patriarch.* cùm ait: *Moyses in mōte pro populo obsecratus est, & cornuta facie ad suos descendit.*

Goffrid.

Bonus Præsul ad sui mensurā de suis tractat.

Eligius.

Magnum miraculum quod agat homo de communi bono.

Epiphan.

QVÆSTIO XIX.

Quare dicatur timoratus?

69. COMMVNIS expositio est, vt iam dixi, quòd timoratus hìc idem sit, ac Deum colens, & venerans. Venerabilis singulariter Galfridus interpretatur *in Allegorijs Titelmanni*, ad illa verba Prouerb. 28. num. 14. *Beatus homo, qui semper est pauidus*. Ita ait Galfridus, *Ne mireris, quòd timuerit iustus, in quo Spiritus sanctus erat, nō enim erat vacuus coram latrone viator, & quomodo non timeret?* Et postea subdit: *Tua credo securitas, aut de inopia, aut de ignorantia est: aut enim deest, quod possit auferri, aut deesse iam putas, quòd possit auferri. Time vel ob hoc ipsum, quia te inuenis non timentem*. Qui multum habet, multum timeat, ne bonum illud ex aliquà occasione auferatur. In sancto isto Sacerdote erat Spiritus sanctus, ideo ne tantum deperderet donum, pauidus erat. Inquit Regius Vates Psalm. 106. n. 41. *Adiuuit pauperem de inopia, & posuit, sicut oues familias; videbunt recti, & lætabuntur*. Seu, vt habet textus Græcus, *& timebunt*, Sed quomodo in tantorum diuinorum beneficiorum conspectu iusti timebunt, cùm summa sit causa gaudendi? D. Nyssenus tract. 1. in Psalm. cap. 8. sic loquitur: *Quo significat, iustum, dum oculos ad tantam Dei benignitatem conuertit, metuere: nam custodiendis bonis non modicum præsidium est timor*. Iustus dum oculos in tantam coniicit fœlicitatem, timet, ne illam amittat: & inde in eius custodia se cautiùs habet.

Galfrid.

Qui multum habet, timeat multum.

Psalm. 106.

Nyssen.

70. Sed quare dicunt *Iustus, & timoratus* simul? Beda, Zacharias Episcopus, Haymon, & alij. *Quia difficile iustitia sine timore custoditur*. Ita Beda. Iustitia provt dicit æquitatem in proximum, siue provt dicit internam sanctitatem, numquam siue timore custoditur; cum hac tamen differentia, quòd timor in valde imperfectis seruilis est, metuens pœnam, in perfectis castus, & filialis. Secundò. D. Ephræm *lib. de virtute cap. 3.* ita ait: *Necessaria enim est iustitia, pietas, atque obseruantia; de sanctissimo Simeone, scriptum habemus, quòd esset iustus, & timoratus, seu pius*. Erat Simeon Sacerdos, Præsulque in populo; de illo dicitur, quòd esset iustus, & timoratus, seu pius, vt alij legunt: in Præsule enim debet esset simul admixta iustitia cum pietate. Post Adami peccatum ait ei Deus: *Puluis es, & in puluerem reuerteris*. Gen. 3. n. 19. Sed quomodo non ei statim infligitur mors, sed tantùm in futuro dicitur, *reuerteris*? Homo habitibus supernaturalibus gratiæ erat spoliatus, à paradiso expulsus; ne ergo humanum extinguatur genus, mors differtur, vt iustitia sit pietate mitigata. S. Bernardus *sermone de S. Marti.* ita ait: *Terra es, & in terram ibis: grauis sententia, sed non sine grandis misericordiæ temperamento; dura admodum, sed indulgentia plena: si peccatori diceretur statim morte merieris, iusta quidem esset sententia, sed sine mixtura misericordiæ: Donec reuertaris, inquit, in terram. Verè Domine, cùm iratus fuisses, misericordiæ meministi.*

Beda. Zacharias. Haymon.

Ephræm.

In prælato iustitia cum pietate.

Genes. 3.

Bernard.

QVÆSTIO XX.

Quare dicatur expectans consolationem?

71. SVPRA dixerat Euangelista de Simeone, quòd esset iustus, & timoratus; nunc verò testatur de illo, quod esset *expectans consolationem*; solum enim iustus, & timoratus, qui merita habet, spem de præmio concipere potest, illudque expectare. Vnde *lib. 1. cap. 6. n. 39.* Et cùm esset iustus, & sanctus, non tam sui, quàm totius populi exoptabat consolationem. Simeon Cassianus

Solus benemeritus potest sperare præmium.

Cassian. Cassianus *lib. 2. cap. 21.* sic ait: *Non propriam, sed totius populi expectabat salutem. Praeferebat commune bonum proprio, velut qui per iustitiam nouerat meliora decernere.* Imò Sanctissimus vir charitate feruidus tunc pro totius Israëlis consolatione, ac lætitia habuit Christum, cùm illum in omnium gentium salutem vidit egressum. Quod eleganter ponderat D. Nyssen. orat. de occursu Domini, *Quomodo, ait, superiùs testatum est, illum expectare consolationem Israel: nunc autem conspicitur docere Dei salutare in conspectu omnium populorum? Quoniam tunc futuram Israelis consolationem nouit spiritu, quando omnibus quoque populis fuit paratum salutare.*

Nyssen. *Iustus bona omnibus cōmunicari intendit.*

72\. Græcus. Secundò. Author Græcus in Catena D. Thom. *Attende, ait, sagacitatem digni, & venerandi senis, antequam dignus videretur beatæ visionis, præstolabatur solamen Israel. Vt autem quod sperabat, obtinuit, exclamat, se vidisse salutem omnium populorum.* In Christo Domino consolationem Israel bonus expectabat senex, at vt ipsum agnouit omnium salutem se vidisse fatetur; in Christo Dominum enim plus inuenitur, quàm nostra capit mens, & cogitatio.

Plus in Christo inuenitur, quàm mens cogitat.

73\. Tertiò. In Sacerdote isto sancto erat Spiritus sanctus consolator optimus: quomodo ergo ipse in Christo Domino expectabat consolationem? Quia ipse solus nostrum satiat appetitum, nostrámque replet spem. Ait Regius Vates: *Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine,* Psal. 4. n. 9. Nónne Propheta plenus erat Spiritu sancto, ac gratia cælesti? Et tamen adhuc appetit, vt diuina ei ostendantur bona? Quis ostendet nobis bona? Et ad hoc vnum tantùm fatetur esse lumen vultus Dei, qui est Christus Dominus, splendor Patris, qui omnia nobis aperit communicanda bona. D. Ambrosius *lib. 3. Epist. 11.* sic ait: *Quis ostendit nobis bona? Et ostendit ipsum esse bona subycientem: signatum est in nobis lumen vultus tui, Domine. Quis autem lumen vultus Patris, nisi splendor gloriæ, & imago inuisibilis Dei. Ipse est ergo Dominus Iesus summū bonum. Hoc bonum veniat in anima nostra, quod propitius Deus dat petendibus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus, hic est via nostra. Vides quanta bona in vno loco.*

In Christo omnia bona. Psalm 4. Ambros.

QVÆSTIO XXI.

Quare tantus sit Euangelista in describendis virtutibus Simeonis?

74\. Tot Simeonis virtutes enumerat Euangelista. Primò. Vt eius de Christo testimonium habeatur grauissimum, ab omnique suspicione reddatur alienum, cùm ab homine sit tam præclaræ sanctitatis. Secundò. Cùm Euangelista narrare decreuisset, quantis Simeon cælestibus donis esset cumulatus, quòd Christum viderit, in suisque susceperit vlnis; quod admirabili, & prophetico cantico eius cecinerit mirabilia, prius magnis ornatum virtutibus Simeonem describit, vt manifestè appareat, quòd non fauore, ac indulgentia, sed meritis, ac virtutibus propriis ad magnalia tanta fuerit euectus. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 126.*

Euectus per merita.

Tertiò. Simeon hîc Christum Dominum Deo in hostiam oblatū, ac sacrificium] in templo manibus suis suscepturus, tantis supernaturalibus habitibus expolitus introducitur, vt posteris hoc daretur exemplum, quo instructi attentè considerent, quanta puritate, sanctitatéque ad Christum hostiam viuam in Sacramento altaris suscipiendum accedere debeant. Cùm Iacob profectus esset de Mesopotamia, & ad Isaac rediisset patrem suum, vnissétque in Sichem, erecto ibi altari: *Inuocauit super illud fortissimum Deum Israel,* Genes. 33. n. 20. Cùm autem ipse ascenderet ad Bethel ad faciendum ibi altare Deo, conuocatâ omni familia sua, ait: *Abycite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra, surgite, ascendamus Bethel, vt faciam ibi altare Deo,* Genes. 35. n. 2. Sed cur ad sacrificium in Sichem, nec idola relinquuntur, nec vestimenta mutantur, nec munditie, ac puritate excoli oportebat maximè verò ad altare Bethel? Teste D. Ambrosio *lib. de Iacob, & vita beata.* Carthusiano, Lyrano, & aliis. *Bethel,* idem est, ac Bethleem, quod est domus panis, seu domus Dei, vt explicat Lyranus. Sacrificium Sichem factum est in recognitionem diuinæ maiestatis; in Bethel verò in figuram viuifici panis; hîc ergo tota puritas, & mundities per pœnitentiam, vt explanat Carthusianus. In nullo alio diuinæ religionis actu tanta virtute expolitus, ac tam à sordibus alienus oportet vt homo appareat, quàm dum sed ad cælestem accedere præparat panem. Suo Israëlitico populo multa mandauit Deus præcepta, & cæremonias, vt patet ex Exodo, & Leuitico; ac inter hæc omnia decreuit, vt primò egressi de Ægypto iuxta fluuium Gehom, qui exiit de Paradiso, Paschalem agnum manducarent, *Genes. cap. 2. num. 13.* At cur ad hoc flumen agnus Paschalis editur? D. Ambrosius *lib. de Paradiso cap. 3.* sic ait: *Hic Gehon, iuxta quem lex data est Israeliticis, cùm essent in Ægypto constituti, vt ex Ægypto recederent, & succincti lumbos ederent agnum, quod quidem insigne temperantiæ est, castos enim, & sanctificatos oportet Domini Pascha celebrare.* Agnus Christum Dominum in Eucharistia repræsentabat; fluuius verò sanctitatem dicebat, & castitatem, vt per hoc esset manifestum, quod inter legalia omnia, quæ ad tanti Sacramenti figuram pertinebant, maiore puritate, ac cultu tractanda erant.

75\. *Quanta puritas ad Eucharistiam.*

Genes. 33.

Genes. 35.

Ambros. Carthus. Lyran.

Ambros.

Lucæ 2. n. 26. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini.

VERSIONES.

Arabicus. Reuelatum ei fuerat à Spiritu sancto.

Syriacus. At dictum ei fuerat à Spiritu sanctitatis, illum non visurum mortem, vsque dum vidisset Meschicho Domini.

Vatablus. Eratq; ei oraculum editum à Spiritu sancto.

D. Chry

D. Chrysost. de occurs. Dom. in homil. Nisi priùs videret Christum Domini in carne.

S. Elig. homil. de Purific. Nisi priùs videret Christum Dominum.

EXPOSITIO.

76. DE communi bono solicitus responsum habuit, non visurum se mortem in corpore, nisi priùs videret vitam in carne. *Et responsum acceperat.* Circa petitionem Simeonis retuli multa, *q.* 16. *n.* 63. Et quamquam responsum aliquando dicatur dari non petenti, sed operanti, vt superiori cap. *n.* 132. dixi de Magis; Patres tamen ferè omnes. S. Eligius, Ildephonsus, Chrysostomus, Ansbertus docent, quòd ipse multis precibus Verbi Incarnationem petiisset. Et ideo non ab alio, nisi à Spiritu sancto, responsum habuit interiùs diuina reuelatione factum, *Non visurum se mortem.* Phrasis Hebræa est, & idem valet, ac mori, seu mortem experiri, vt notant Beda, Haymon, Ericus, & alij de Purificatione, *Psalm.* 88. *n.* 14. Quis est homo, qui viuet, & non videbit mortem? *Christum Domini*, id est, Messiam, vt clariùs habet Syriacus. *Christus*, id est, vnctus, idcóque omnes Reges dicebantur Christi Domini. 1. *Reg.* 16. *num.* 6. 2. *Reg.* 1. *num.* 14. *&* 16. Et ideo Messias dicebatur Christus, tum, quia Rex tum quia vnctus Spiritu sancto, *Isai.* 11. *num.* 2. *Psalm.* 44. *num.* 8.

Eligius. Ildeph. Chrysost. Ansbertus.

Beda. Haymon. Ericus. Psalm. 88.

QVÆSTIO XXII.

Soluuntur aliquot quæstiunculæ.

77. PRIMAM excitat Simon Cassianus lib. 2. c. 21. *In magna contemplatione erat iste homo, Spiritu sancto monstrante, in anima sua Christi Sacramenta videbat, cur carneis oculis videre exinit? Cur sic videre, responsum accipit? Quid igitur est, quòd illa visione intrinseca non contentus, forinsecam expectabat?* Ac post multa subdit: *Per hoc datur intelligi, quòd senex iste spiritu videns, corpore videre satagebat: conformitatem ad diuinas virtutes volebat offerre.* Quamuis Simeon, vt iustus, spiritualiter Christum videret, oculis tamen corporeis optabat inspicere, vt ita exterior oculos interiori menti conformaretur. Ratio verò literalis est, quia ipse desiderio æstuabat, vt filius Dei, non spiritualiter, sed realiter, esset homo, vt Israëlis redemptio in executione fieret.

Cassian.

Exterius interiori conformetur.

78. Quæstiuncula secunda. Quare data Simeoni scribitur responsio, non verò eius petitio? Respondeo primò. Quia illa faciebat ad historiæ contextum, quam narrabat Euangelista. Secundò. Fortasse, quia velocior fuit responsio à Deo, quàm preces à iusto. Cùm Christus Dominus Lazarum resuscitare vellet, positis in cælum oculis, dixit: *Pater, gratias tibi ago, quia audisti me,* Io. 11. n. 41. Sed quomodo se auditũ dicit, cùm eum petiisse non videamus? Quod D. Chrysol. *serm.* 65. ita ait: *Quòd Pater audierit hoc dicitur, quod Filius petierit, hoc tacetur.* Quod D. Thomas *in citato loco Ioann.* tribuit facilitati, ac velocitati, quia Deus non exaudit, secundùm Psal. 9. n. 38. *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, vt ita desiderium, etiam antequam proferantur verba, exaudiat.* Isai. 30. n. 19. *Ad vocem clamoris tui.* & Isai. 65. num. 24. *Adhuc illis loquentibus, ego exaudiam.*

Deus velocius exaudit iustum.

Ioan. 11. Chrysol. D. Thom.

Psalm. 9.

Isa. 30. & 65.

79. Quæstiuncula tertia. Quare, cùm multi in populo Israëlitico Christi peterent aduentum de solo Simeone, legitur habuisse responsum? Ad quod dico. Tum, quia ipse iustus erat; tum quia Israëlis consolationem erat expectans: qui enim de communi bono, ac consolatione est solicitus, responsione inter omnes dignus est. Cùm Dominus ob peccata populi, ad eum delendum iratus esset, ob deprecationem Moysis placatus dixit ei: *Dimisi iuxta verbum tuum,* Numer. 14. n. 20. Similiter post commissum adulterium, & homicidiũ, Nathan prædixit Dauidi, eiusque familiæ malum, qui ait: *Peccaui Domino; dixitque Nathan ad Dauid, Dominus quoque transtulit peccatum tuum,* 2. Reg. 12. n. 13. At Regi Ezechiæ postquam ab Isaia denuntiatur malum filiis suis venturum, dicenti: *Bonum verbum Domini, quod locutus est, fiat tantum pax, & veritas in diebus meis,* Isai. 39. n. vlt. vbi Rex loquitur per modum petitionis, & rationis: *Fiat pax, & veritas;* & tamen ei non respondetur. Sed cur Dominus Dauidi, & Moysi, non verò Ezechiæ respondet? Ille de bono communi, hic verò de se tantùm agebat; & qui de omnium vtilitate solicitus est, à Domino responsum maximè impetrat. Glossa Ordinaria ad citatum locum Isai. ita ait: *Debuit*, scilicet Ezechias, *peccatum suum cum Dauid confiteri, & iram Dei remouere à posteris, aut compati cum Moyse, qui dixit: Dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro, quem scripsisti. Quod quia non fecit, propterea non respondet ei, sed conuersus ad populum dicit: Consolamini.*

Qui de bono communi agit, responsis dignus.

Num 14.

2. Reg. 12.

Isai. 39.

Gloss. Ord.

80. Quæstiuncula quarta. Excitat Haymon *homil. de Purificatione.* Quomodo, ait, dicitur de Simeone, non visurum se mortem, cùm mors potius claudat oculos, quàm aperiat? Respondet ipse primò, quòd hoc loco, videre mortem, idem est, ac experiri mortem, vt dixi in expositione. Secundò. Mors peccatoribus oculos ligat; patefacit verò iustis, vt æternam videant felicitatem. Tertiò. Iustus mortem videt, quia eam multo ante præmeditatam habet, ideoque non ab illa subitò, ac insperata occupatur die, sed ipse eam præoccupat; è contra verò peccatoribus accidit, qui illam non vident, cùm de ea minimè cogitant.

Haymon.

Iustus videt mortem.

81. Quæstiuncula quinta. Cur Dei sapientia non ordinauerit, vt Simon veniret in Bethleem ad præsepe, sicut ibi ad se adduxit pastores, & Reges. Respõdet Galfridus *in Allegoriis Titelm.* ad illa verba, *Nunc dimittis,* sic ait: *Venerãt priùs pastores ad Dominum, venerant & syderum contemplatores: Simeon forsitan venire non poterat, ipse ad eum venire dignatus est, & præuenire eũ in benedictione dulcedinis.* Deus omnia disponit suauiter, se vniuscuiusque naturæ, ac imbecillitati accommodans. Pastores prope præsepe excubabãt. Magi facilè, & absque multo labore, camelorũ dorso euehi poterant. At Simeon valde senex, laborans iam confecta ætate, fortè durè extra Hierusalem ferri poterat, & ideo ei vult Dominus occurrere in templo. Valde enim consentaneum est id ab homine requiri, quod ipse absque magno laboris dispendio sua potestate agere vale-

Galfrid.

Cuiuscumque viribus accommodandum.

Lucæ 2.n.27. Et venit in spiritu in templum;& cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundùm consuetudinem legis pro eo.

VERSIONES.

Syriacus. Hic ipse venerat per spiritum in templum, quumque introducerent parentes Ieschua puerulum, vt agerent pro eo, sicuti præceptum fuerat in lege.

Vatablus. Venitque instinctu spiritus in templum: quum autem inferrent.

Gallican.homil.de Purificat. Spiritu iubente, venit in templum.

S.Paul.Epist.3.ad Aug. Spiritu agente, venit in templum.

EXPOSITIO.

82. Caiet. IMEON, vt ait Caietanus, non excitatus ab homine, sed vocatus à Spiritu sancto, à quo reuelationem habuit, quòd tunc inueniret Christum, venit in templum, vt bene

Hugo. aduertit Hugo, sic debet in templum iri, non cupiditatis instinctu, sed Spiritu Deum venerandi. *Parentes eius*, scilicet Virgo, & Ioseph. Virgo

Loquendum iuxta communem opinionem. verè parens, Ioseph verò putatiuus. Tamen absolutè dicuntur parentes: nam frequenter Scriptura loquitur iuxta temporis, & hominum opinionem. *Secundùm consuetudinem legis*, scilicet offerre pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum; & eum sistere, ac præsentare ante Deum, ac quinque siclorum pretio redimere, vt

Carthus. Hugo. Tolet. notant Carthusianus, Cardinalis Hugo, & Toletus. Et notanter ait Euangelista, non secundùm legem, sed secundùm consuetudinem legis: quia quòd filius præsentaretur, & redimeretur simul in die purificationis cum matre, erat ex consuetudine legis, vt dixi suprà *q.1.n.8.*

QVÆSTIO XXIII.

Quare dicatur, quòd venerit in spiritu in templum, & quomodo cognouerit Christum?

83. ERTVM de fide est, quòd habuerit Simeon à Spiritu sancto responsum, ante mortem visurum Christum; Certum etiam est, quòd ipse à Spiritu sancto fuerit motus, vt in hac purificationis die veniret in templum. An verò paulo antè, verbi gratia, in domo sua reuelationem habuerit, quòd tali die Christus ab eo

Iuuencus. esset videndus? affirmant Iuuencus *in suis carminibus*; D. Cyprianus *lib. de Immortalitat.* Timotheus Hierosolymitanus *de prophetia Simeonis*. Cyprian. Timoth.

Et hæc sententia mihi placet: quia Prophetæ cognoscebant ea, quæ fiebant, & dicebant ex instinctu Spiritus sancti, vt docent Diuus Epiphanius *lib.2. hæresi* 48. Diuus Hieronymus *in præfatione Isaiæ*, & Theologi cum D. Thoma 2.2. *q.171 artic.* 1. Ergo cùm Simeon insignis esset Propheta, vt patebit ex infrà dicendis, optimè cognouit, ad quem finem Spiritus sanctus eum mouebat aduenire in templum, nempe ad videndum Christum Dominum; cui Simeon gaudio, & lætitia occurrit ingenti, qui, vt testatur Timotheus *citatus*, videt Virginem diuino splendore circundatam, hocque indicio reliqua inter fœminas Messiæ matrem esse cognouit. Carthusianus, ait: Forsitan vidit diuinum quendam splendorem in vultu pueri. Ratio tamen principalis. Cognouit Christum Spiritus sancti illustratione, qua interiùs illuminatus est. Epiphan. Hieron. D.Thom. Timoth. Carthus.

Secundò. D. Chrysologus *serm. de occursu Domini, in homiliario*, ita ait: *Sæpenumero iam ante eò venerat, sed propria voluntatis proposito: tunc autem quasi Spiritus sancti manu ductus opportunè venit, nempe vt factæ promissionis fidem tandem aliquando expletam videret.* Quamuis Simeon multoties veniret in templum, id tamen ad quod tanto desiderio anhelabat, numquam, nisi modò, inuenit, quia non propria voluntate, ac industria, sed Spiritu sancto mouente ac excitante venit: nec enim bonum nobis aliquod contingere potest, nisi ex Deo, dúmque ei obedientiam præstamus. Tertiò. D. Ambrosius *serm. 20. de tempore*, ita ait: *Multum iste senex fuit ad audiendum serus, sed ad videndum maturus: non expectauit, vt Christum audiret loquentem, quoniam videbat infantem.* Dum Christum puerum videt, non maiora signa requirit, sed ibi latentem Diuinitatem agnoscit, ipsa infantis humilitas Deitatis celsitudinem ostendebat. 84. Chrysol. *Ex obedientia, cognouit.* Ambros. *Humilitas Christi diuinitatem ostendebat.*

Quartò. Pastores, & Reges, ad præsepe, vt Christum inuenirent, accesserunt, vt tamen à Simeone adoretur, ac recognoscatur, ipsemet Dominus venit in templum, in quo adest Sacerdos tum vt in templo, in quo Deo ministrando in officio suo seruierat, ibi præmium, ac remunerationem iustus obtineat: tum quia Deus honorem hunc Sacerdoti voluit haberi. Post quinque deuastatos Reges victori Abrahamo, *Egressus est Rex Sodomorum in occursum eius, at verò Melchisedech Rex Salem proferens panem, & vinum benedixit ei*, Genes. 14. num. 17. Vbi, vt notat Cornelius à Lapide, & alij Recentiores, videtur Abraham ex Dan, & conualle Saue, siue illustri domum rediens in Hebron, siue ad conuallem Mambre, nonnihil deflexisse versùs Salem ad Melchisedech, vt per eum pro adepta victoria Deo gratias ageret, & sacrificaret. Sed cur Rex Sodomæ potentissimus Abrahamo obuiam venit, non verò Melchisedech, cùm iuxta D. Hieronymum *in quæstionibus Hebraicis*, esset Sem filius Noë Abrahæ valde consanguineus? Ille Rex magnus, hic verò Sacerdos Deo consecratus: Rex Abrahamo in occursum exeat; ad Sacerdotem verò ob tantæ dignitatis reuerentiam Abrahamus viam instituat. 85. *Sacerdoti magna habenda reuerentia.* Genes. 14. Cornel. Hieron.

Lucæ.

Lucæ 2.n.28. Et ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit.

VERSIONES.

Syriacus. Suscepit eum in vlnas suas.
Vatablus. Ipse quoque accepit eum in vlnas suas, & laudauit Deum.
Aliqui Recentiores. Tunc ipse accepit.

EXPOSITIO.

86. Ine dubio legendum est cum nostra vulgata, *Et ipse accepit.* Coniunctio illa *&*, connectit hoc cũ dictione antecedenti; & indicat, quòd cùm parentes Iesu facerent secundùm legem, ipse vt Sacerdos accepit, vt Deo præsentaret. Origenes *hom.* 2. ait: *Considera quanta dispensatio præcesserit, vt Filium Dei Simeon mereretur tenere. Primum responsum à Spiritu sancto acceperat, non videre se mortem, nisi priùs videret Christum Dominum. Deinde non fortuitò, sed in spiritu venit in templum.* Qui Christum sumit, multa indiget præparatione. Et cum inter brachia accepit, per quæ moraliter, vt ait Hugo, nostræ significantur operationes, ad innuendum, quòd per bona opera ad salutem venitur. 1. Corinth. 3. n. 9. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem.* Et non vna accepit manu, vt aduertit D. Bonauentura, sed vtraque; quia tota virtute nostra debemus Domino famulari. Sicut Aod, qui vtraque manu pro dextera vtebatur, Iud. 3. n. 15. *Accepit in vlnas.* Plus, vt bellè ponderat Carthusianus, accepit, quàm sibi promissum; dictum ei fuerat, visurum Christum, ipse verò manibus tenet. *Et benedixit Deum*, id est, laudauit ob mysterium Incarnationis, ac redemptionem Gentium, & beneficium sibi concessum, vt Christum videret, ac inter brachia haberet, & ideo prius vidit, quàm protulerit aliqua verba, & tunc cecinit canticum suum. Hoc indicat illa coniunctio, *Benedixit Deũ, & dixit:* Dum Christus nascitur, vnus Simeõ laudes eius intonat. Dum verò moritur, circunstãtes blasphemant. *Prætereuntes autẽ blasphemabant eũ; similiter, & principes Sacerdotum.* Matth 27. n. 39. Cùm exoritur Sol Iustitiæ Christus in mundo per sui manifestationem, ac prædicationem. Petrus eum confitetur esse Filium Dei, *Matth.* 16. *n.* 16. Dum verò mortis tempus appropinquabat, *Relicto eo, omnes fugerunt*, Matth. 26. n. 56.

[Margin: Origenes. — Ad Eucharistium magna præparatio. — Hugo. — 1. Cor 3. — Bonauent. — Iudic 3. — Carthus. — Christus laudatur in natiuitate, blasphematur in morte. — Matth 27. — Matth. 26.]

QVÆSTIO XXIV.

Vtrùm priùs fuerit Canticum Simeonis, & postea legalia circa Christum Dominum adimpleta?

87. CErtissimum est, quòd in templo pro Christo Domino facta fuerint legalia omnia, scilicet præsentatio, oblatio turturum, vel columbarum, ac redemptio quinque siclis. An verò hæc prius facta fuerint, quàm Simeonis Canticum, illiusque verba prolata? Euangelista clarè non explicat. Mihi tamen dicendum videtur, quòd priùs Simeon cantico suo Deum laudauit, ac infrascripta protulit prophetica verba; & postea legalia circa Christum, saltem maiori ex parte facta sunt. Probatur. Quia huiusmodi legalia adimplebantur, dum Sacerdos è matris manibus puerum accipiebat; & ita infantem Iesum è Virginis manibus Simeon suscepit, vt tradit Irenæus *lib.* 3. *c.* 18. Sed vbi primùm manibus puerum tenuit, statim cantico suo diuinas cecinit laudes. *Et ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deũ, & dixit;* hoc enim indicat illa coniunctio *&*. Item quòd omnia legalia post verba Simeonis facta fuerint, apertè significat Euangelista, dum post huiusmodi verba ait infrà hoc c. 2. n. 39. *Et vt perfecerunt omnia secundum legem, reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth.*

[Margin: Prius canticum quàm legalia. — Irenæus.]

Sed cur decreuit Deus, quòd priùs essent Simeonis verba, & postea legalia omnia circa puerum adimpleta? Respondeo. Quòd ratio à priori diuina voluntas. Coniectura verò primò, quia totum canticum in gloriam, & laudem Christi compositum est: *Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.* Legalia illa in Dei reuerentiam, cultúmque fiebant; & quia Christus legi se subiecit, vt Patrem glorificaret, ideo Æternus Parens, primò, & ante omnia suum filium voluit honorari, eiusque laudes tam magnifico cantico diuulgari. Secundò. Simeon Spiritu sancto plenus erat, ipsoque reuelante Christum Dominum cognouit, non solùm quando tenuit in vlnis, verùm etiam antea, vt superiori quæst. dixi *in principio*, ex Timotheo, & aliis: ob ingentem ergo animi affectum gaudiúmque in hæc admirabilia verba prorumpit, Deus enim omnia accommodatè, & ordinatè iuxta naturam rerum disponit. 88.

[Margin: Deus honorantes se honorat.]

CAP. VI.

Canticum, ac verba Simeonis.

Lucæ 2.n.29. Nunc dimittis seruũ tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace.

VERSIONES.

Syriacus. Nunc dimitte seruũ tuum, Domine mi.
Theophylact. Nunc absoluis seruum tuũ.
Aliqui ex radice Hebraic. vt Vatablus in schol. Iam sines hinc migrare.
D. Anastas. lib. de communi Patris, & Filij, & Spiritu sancti essentia. Secundùm verba tua in pace.

EXPOSITIO.

1. HRISTI hîc multo maiora diuulgantur in præconia, quàm antea, nec in præsepio, nec in circuncisione audita fuerant; quanto enim quis se humiliat, tanto magis exaltatur. In præsepio, vt pauper, Christus apparuit, in Circuncisione, vt peccator; hic autem in præsentatione, & vt pauper in oblatione, & vt peccator, tanquam filius mulieris quæ purificabatur; ideo, Spiritu sancto dictante, maxima Christi encomia decantantur. In quorum exordio cygneus noster Simeon ait: *Nunc dimittis*, id est, nunc me absoluis, seu ex hoc ergastulo migrare iubes, *seruum tuum.* De se in tertia loquitur persona; præ humilitate enim, se seruum Dei dicere, ac publicare non audet. *Secundùm verbum tuum*, id est, promissionem mihi factam. *In pace*, hoc est, in Christo, qui est pax nostra. *Domine*, sub quo Christum Dominum intelligunt Euthymius, Theophylactus: tanquam cum ipso loquatur Simeon. D. Athan. verò *lib. de communi essentia*, D. Paschasius, Cardin. *lib. de Spiritu sancto, c.* 7. ad Spiritum sanctum referunt. Tamen Haymon *hom.* 1. Carthus. ad Patrem, seu totam Trinitatem, cuius opera ad extra sunt communia, orationem dirigunt.

Vbi maior humilitas, ibi maior exaltatio.

Euthym. Theophyl. Athan. Paschas. Cardin. Haymon. Carthus.

QVÆSTIO I.

Quare dixerit Simeon: Nunc dimittis?

2. SIMEON ingenti perfusus gaudio, dum spei suæ videt fructum, vt ponderat D. Chrysolog. *ser.* 106. ita ait. *Vnde Sancti illi, quia venturum longa patientia sustinebant, venisse fideli gaudio sunt gauisi: ex istis erat Simeon ille, cui promissum erat, vt non videret mortem, donec videret Christum Domini, quem habens in vlnis, in talem vocem prorumpit: Nunc dimittis.* Possessio post spem longam magnum ingerit gaudium, & ideo Simeon dum obtinet, quod tandiu desiderauerat, exultat lætitia magna, & ait:

Chrysol.

Ratio gaudendi possessio post spem.

3. *Nunc dimittis.* Quæ verba Origenes *hom.* 15. *in Lucam*, D. Ambros. Beda, Zacharias Episcopus, Lyranus interpretantur esse optantis mortem. Et ita explicat Carthusianus: *Supplico, vt dimittas me.* Tamen cùm omnia tam Græca, quàm Latina exemplaria habeant, *dimittis*, de præsenti, genuinus sensus mihi videtur, quòd cùm Simeon à Spiritu sancto responsum haberet, non visurum se mortem, donec videret Christum, viso ipso, intelligit se citò moriturum, vt notant D. Cyprianus *de immortalitate.* D. Iulianus Archiepiscopus *li.* 1. *Prognosticon, c.* 13. qui ita ait: *Simeon, viso Christo, sciuit, se citò moriturum. Lætus itaque de morte iam proxima, & de vicina accersione securus accepit in manus puerum, & exclamauit, & dixit: Nunc dimittis.* Quamuis ergo Simeon in articulo mortis non esset constitutus, quia tamen in proximo mortem esse credebat, ideo tanquam moriens præsenti tempore loquitur; sicut Isaac ante mortem tanquam moriens benedixit filiis suis.

Origen. Ambros. Beda. Zachar. Lyran. Carthus.

Cyprian. Iulianus.

4. Sed quare vehementi conatu mortem affectat quod magis pertinet ad primam expositionem? Respondeo primò. Quia, viso Christo, qui est gloria, & splendor Patris, nihil aliud iustus videre desiderat. Secundò Origenes *hom.* 15. *in Lucam*, ita ait: *Quandiu Christum*, scilicet Simeo, *non tenebat, quandiu illum brachiis non arctabat, clausus erat, & de vinculis exire non poterat. Hoc autẽ non solùm de Simeone, sed de omni humano genere sciendum est: si quis egreditur de mundo, si quis è carcere, vinctorum domo dimittitur, vt ad regnandum vadat: sumat Christum in manibus suis, & circundet eum brachiis suis, totum habeat in sinu, & tunc exultans ire poterit, quò desiderat.* Bonus senex, etsi hu c vsque mortem formidaret, tamen, cum manibus Christum amplectatur, iam non timet securus de regno, ad omnemque cum ipso felicitatem poter it pertransire.

Origenes.

Qui Christũ habet secnrus est de regno.

5. Timotheus Presbyter Hierosolymitanus *orat. de occursu Domini cum Simeone*, ita loquitur: *Nũc dimittar, non hîc detinear, Spiritus sanctus est in me, & video res tuas, atque ea, quæ tibi euentura sunt. Nunc dimittar, ne videam popularium, & cognatorum Iudæorum aduersùs te audaciam, ne videam spineam coronam necti, ne videam te à seruo alapam accipientem: ne videam Soli tenebras offundi, ne videam Lunam minui, ne videam elementa immutari. Nam ipsa etiam elementa non ferentia audaciam Domino condolescunt.* Mortem appetit, quasi non sustinens præ amore, quo erga Christum afficiebatur, eius acerbam passionem intueri. Deinde ne consanguineorum suorum in Christum desæuientium peccatum videat, tum propter ipsius peccati grauitatem; tum propter ærumnas, ac deuastationes ex illo Hierosolymis euenturas. Quartò. D. August. in Ps. 39. *Simeon*, ait, *agnouit infantem in manibus matris in templo & dixit: Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Agnouit infantem senex, factus in puero puer, innouatus in fide.* Preme illa verba, *agnouit infantem in manibus matris.* Manus Mariæ lucem dant, & multum conducunt, vt Deum videamus, & agnoscamus. Ait sanctus Pater Simeone: *Innouatus de fide.* Generosos spiritus concepit senex, & mortem non timet, quia fide renouatur, & qui magna fide fertur in Deum, mortem & omnia huius sæculi contemnit.

Timoth.

Mors Christi iustos magno affecit dolore.

August.

Maria adiuuat ad Deum videndum.

Vbi longa fides, ibi contemptus mortis.

Beda.

Quintò. Beda hîc: *Ideo*, ait, *nos à peccatorum scandalo absoluens Dominus, iam in pace reconciliatos, passibus amoris propinquare cælestibus facit, qui fidei oculis salutare tuum Christum Dominum in membris eius intueri, eúmque piis operibus amplecti meruimus.* Securum finem sibi autumat, & promittit sanctus senex, quia salutare Dei iam videbat; ex quo nobis etiã liceat coniecturari, quòd ille, qui Christum Dominum in suis membris, scilicet pauperibus intuetur, aculeos mortis non timeat, sed felicem exitum, ac expeditam viã sibi præparari agnoscat. Ait Isai. 58. n. 10. *Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiẽ tibi Dominus dabit semper, animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ.* & hæc vltima verba ita legit D. Damascen. lib. 1. Parallelorum, c. 6. *Et erit Deus tecum semper.* Si enim effuderis eleemosynam tuã pauperi, *tenebræ tuæ erunt sicut meridies.* Nempe dies mortis, ac tenebrarum, erit tibi fulgida, & lucida sicut meridies, & liberabis animam tuam ab omni afflictione, & requiem in Domino habebis. Oleaster *ibi* ait. *Cum fueris in maximis angustiis, ita vt nullus pateat exitus, orietur tibi lux, id est, dabitur tibi modus, quo possis angustias illas exire.*

Eleemosyna dat felicem mortem et exitum.

Isai. 58.

Damascen.

Oleaster.

QVÆST.

QVÆSTIO II.

Quare dicatur dimitti, non verò mori?

6. *Ad Christi præsentiam nulla mors.*

AXIME notandum est illud, *Nunc dimittis.* nam cùm antea de promissione sermo esset, mors scribitur, *non visurum se mortem*: cùm verò Iesum contemplatur, ac manibus tenet, mors siletur, & mutato verbo appellatur dimissio, seu migratio, quia ad Iesu præsentiam nulla mors, nec illius sentitur angustia, sed tantùm vita experitur. D. Ambros. hîc. *Ambros.* *Qui vult dimitti, accipiat in manibus Verbum Dei, contempletur velut quibusdam fidei suæ brachiis. Tunc dimittetur, vt non videat mortem, quia viderit vitam.* Secundò. Dicit dimitti, seu absolui tanquam reus à carcere, atque vinculis; cùm hæc vita nostra, ob labores, ac peccandi pericula, sit veluti quoddam ergastulum, ac miseriarum catena. *Hæc vita verus carcer.* Idem D. Ambr. *li. de bono mortis, c. 2.* sic ait: *Ambros.* *Ita dimitti petit, quasi à vinculis quibusdam ad libertatem festinaret, sunt enim velut vincula quædam corporis huius, & quod est grauius, vincula tentationum, quæ nos alligant, ad iniuriam captiuitatis adstringunt quadam lege peccati.*

7. *Qui ad Eucharistiã accedit, cogitet de morte.*

Expende, quòd vbi sanctus senex in manibus tenet, ait: *Nunc dimittis*, id est, in hac hora, in hoc puncto iube me mori, atque ab hac vita migrare. Vbi primum Christum accepit, de morte incepit cogitare, vt suo exemplo non instrueret, quòd ille, qui ad sacram accedit mensam; ita se præparet, & mundet, ac si illico è vita esset migraturus. *1. Cor. 11.* D. Paulus 1. *Corinth. 11. num. 23.* inquit: *Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem*, &c. Quare non alio tempore? Non alia occasione? Sed iminente morte? Vt nos doceret, quòd qui hunc vult panem manibus tenere, ore manducare, ita se disponat, ac si mortis tempus proximè instet; sicque vult à nobis sumi cum mortis memoria, vt ait D. Paulus citatus: *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Quod expendit D. Basilius hom. 1. in Ioan. 6. *Basilius.* *Oportet, ait, accedentem ad corpus, & sanguinem Domini, non solum puruum esse à quouis inquinamento carnis, ac spiritus, ne iudicium edat, & bibat. Sed ostendere memoriã eius, qui pro nobis mortuus est, in eo, quòd mortificatus est peccato, mundo, ac sibi ipsi, & Deo viuit.*

8. *Exod. 12.*

Præcepit Deus filiis Israël, quòd comederent Agnum Paschalem. *Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus*, Exod. 12. n. 11. Agnus ille præfigurabat Christum in Eucharistia, qui ita à nobis est sumendus, ac si essemus peregrini, & illico de hoc mundo exituri. D. Chrysost. *hom. 51. in Matth.* sic ait: *Chrysost.* *Propterea Iudæi exituri de Ægypto expediti, & præcincti agnum iussi sunt manducare, & ad exeundem parati: ostendentes nobis, quomodo quicumque nostri Agni Eucharistiam manducant, ita debẽt esse expediti, quasi quotidie exituri de mundo.*

QVÆSTIO III.

Quare Simeon ait, in pace dimitti?

9. *Euthym.*

VTHYMIVS tres adhibet solutiones. Primò. *Dimitti, ait, in pace cogitationum, nunc enim quæ me turbabant de diuina Incarnatione cogitationes, pacificata sunt.* Secundò. *In pace intrepiditatis: quia deinceps non metuam mortem propter profundam senectutem.* Tertiò. *In pace gaudij, quia ampliùs non conturbabor propter Israëlis libertatem; iam enim vidi liberatorem.* Quartò. D. Cyprianus *lib. de Immortalitate*, pacem interpretatur securitatem, quæ est à mundi huius periculis; non est iusto securitas, dum est in hac vita: *Cypriã.* *sed quando, vt ait idem Cyprianus, Expuncta hac morte, ad immortalitatem venimus.* *Extra bonũ mundum pax.* Et in hac sententia est Haymon homilia 2. de Purificatione. *Dimitte, ait, in pace, quia hactenus fui in bello.* *Haymon. Tolet.* Quintò. Toletus *annotat. 47.* est in illa expositione prima Euthymij. In pace, hoc est, in desiderij complemento; nam viso Christo, iam nihil aliud habet, propter quod velit permanere in hoc sæculo. Sextò. In pace, hoc est, in Christo; ipse enim est pax nostra, in quo est vera consolatio, & omne bonum totius Israël. *Christus pax nostra.* Ita Origenes *homilia 2.* D. Ildephonsus *homilia de Purificatione.* Guerricus Abbas *sermone 3.* Diuus Bonauentura *hîc.* *Origen. Ildeph. Guerr. Bonauetr.* Et hæc est valdè apta expositio, quia sanctus senex totus in Christo volebat dissolui: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam*; & ab illo separari nolebat, nec aliud iam videre: & ita à carcere carnis huius mundi dissolui desiderat, vt cum Christo liberiùs viuere possit.

Quæstionem satis ingeniosè mouet hîc Simon Cassianus lib. 2. c. 11. 10. *Cassian.* *Quid est, ait, quòd hic senex non videbatur sibi de hoc sæculo migrare cum pace, nisi Christum Dominum taliter aspexisset? Nónne & cæteri Prophetæ Domini, quamquam aliqui fuissent crudeli morte perempti, nónne & cæteri sancti Patres mortui sunt in pace? Quid iste tantus senex ascribebat ad pacem? In profecto dixerim, quod alij longa expectatione viderunt, in fide, atque spe certissimè tenebant, quod sic futurum erat: incerti penitus erant, quando maiestas diuina perficeret. Et hunc certi ex fide, securi de spe, incerti de tempore ante hunc senem Patres cæteri decesserant: iste verò de tempore certus vitam finiuit in pace.* Ac si dicat. Alij Patres, cùm essent à longè in ipsa spe, in qua certi erant, pacem habebant. At Simeon cùm esset valde in proximo, illam non haberet, nisi Christum videret, nam quanto res magis est in proximo, magis mouet appetitum ad eam obtinendam.

Respondeo aliter primò. Alij antiqui Patres, 11. vt Abraham, Isaac, Iacob, quamuis Christum non viderunt, in pace mortui sunt, in qua, vt dimittatur Simeon, Christi requiritur præsentia; inter cæteros enim iustos omnes hoc obtinuit peculiare, vt responsum haberet; non visurum se mortẽ, nisi priùs Christum Dominum videret; animus autem noster, quando spe bona, magnáque promissione repletus est, si ab illis euacuatum se agnoscit, maximè anxiatur: *Animus vacuus à sua spe turbatur.* vt ergo Simeon in pace dimitteretur, necesse erat, vt datis promissionibus frueretur. Secundò. Simeon cùm esset doctissimus, & in diuinis literis optimè instructus, multas esse sciebat Dei promissiones conditionatas, quæ ob defectum nostrum, ac demeritum non adimplentur, vt communiter notant sancti Patres *Genes. 13. n. 15.* vbi Deus promisit Abrahamo: *Genes. 13.* *Omnem terram, quam conspicis, dabo tibi, & semini tuo in sempiternum*; & tamen hanc hodie non possident filij Israël. De quo vide *ibi* D. Chrysostomum, Carthusianum, Abulensem, & alios. *Chrysost. Carthus. Abulens.*

Simeon ergo, vt valde prudens, timebat, ne promissio sibi facta aliquo demerito suo impediretur; ideóque cùm Christum vidit, ab his cogitationibus liber, ait, se iam dimitti in pace. Aliis verò Patribus cùm huiusmodi fides data non esset, vt in pace, hoc est, viso Christo Domino, abirent, Domini præsentia non exoptabatur, sed secura spe tantùm contenti erant.

Iustus timet gratiam perdere.

Lucæ 2.n.30. Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

VERSIONES.

Syriacus.	Ecce enim viderunt oculi mei illum tuum misericordem.
D. Cyril. Alexand. lib. 1. in c. 16. Isa.	Viderunt oculi mei salutem tuam.
Quidam Recentiores ex Hebræo.	Viderunt Iesum tuum.

EXPOSITIO.

12. Odolon. CAVSAM annectit Simeon, cur se dimitti dicat; nam, vt ait S. Odolonius serm. de Purificatione, *Postquam Christum meruit videre, nihil præter ipsum concupiuit videre.* Textus, *Viderunt oculi mei*, vt explicat S. Eligius *serm. de Purificatione*, tam interiores, quàm exteriores. Interiores Deum, exteriores hominem: ipsum enim, quem in brachiis tenebat, verum Deum, & hominem credidit. *Salutare tuum*, hoc est, filium Dei Incarnatum, seu Christum Dominum, qui frequenter in Scripturis salutare nuncupatur. *Genes. 40. num. 18. Psalm. 50. num. 14. Isai. 52. num. 10. Habac. 3. num. 18.* In Psalmis dicitur *salutare Dei*, & *salutare hominum*. Dicitur *salutare meum*, prout salutem hominum operatus est; dicitur etiam *salutare tuum*, scilicet Dei, quia iam salutem operatus est, quàm solus Deus potuerat donare. Vel quia ille filius de substantia Patris. Vel denique, quia adeò magnam agnouit esse Æterni Patris erga homines benignitatem, vt nostram salutem suam propriam reputaret.

Eligius.

Lucæ 2.n.31. Quod parasti ante faciem omnium populorum.

VERSIONES.

Syriac. D. Hieron. in c. 51. Isai.	Quod præparasti in conspectu omnium populorum.

EXPOSITIO.

13. Procop. PROCOPIVS *in cap. 21. Isaiæ* illud, *parasti*, ad æternam Dei prædestinationem refert, qua disposuit Deus ante sæcula filium suum in omnium salutem mittere. S. Ildephonsus *serm. de Purificatione*, ait: *Simeo prophetice oculum ad futurum diem Iudicij intendit, quando Christus per humanitatem ab omni carne videbitur, vt videat eum omnis oculus, & reddat vnicuique secundùm opera sua.* Tamen communis expositio est de aduentu Filij Dei in carne humana. Vnde rectè notat Hugo, quòd non dixit de præsenti *paras*, sed de præterito *parasti*: vt comprehenderet primum aduentum Filij Dei in vtero Virginis; quia ex tunc paratus est in conspectu omnium populorum. Et ait, *parasti*, vt notat ipse Hugo: *Sicut miles paratur ad bellum, ita scilicet carne, quasi armis induisti ad debellandum aduersarium nostrum.* Textus, *Ante faciem.* Quia Christus eiusque doctrinæ veritatis occultos angulos non quærit, vt hæresis facit, sed publica & manifesta loca. Deinde non ait, à tergo; seu, *ante faciem*, seu in conspectu; omnes enim nos in Christum debemus oculos intentos, ac defixos habere, ad videndum illum, & sequendum. *Omnium populorum*; tam Iudæorum, quàm Gentilium: non huic, vel illi, vt notant Euthymius, Chrysostomus *de occursu Domini in homiliario*, sed omnibus populis datur in salutem.

Ildephons. Hugo. *Doctrina Christi publicam quærit.* Euthymius. Chrysost.

Lucæ 2.n.32. Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israël.

VERSIONES.

Syriacus.	Lumen ad reuelationē Gentium, & gloriam populo Israël.
Vatablus.	Lumen ad illustrationem Gentium.
Aliqui ex Hebræo.	Vt lumen det Gentibus.

EXPOSITIO.

SALVTARE *tuum*, scilicet Christum verum Messiam, quod parasti ante faciem omnium populorum, appositiuè *Lumen ad reuelationem*, &c. Hoc est, ad dandam lucem Gentibus, & gloriam magnam allaturum populo Israëlitico. Appellat hîc Christum gloriam, & lumen; videtur alludere ad antiquas prophetias, Isai. 60. num. 1. & 2. *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Et multis aliis in locis dicitur *lumen*: *Ioann. 1. num. 9. & 8. num. 12. & 9. num. 5.* Sicut etiam dicitur *gloria*. Isai. 46. n. 13. *Videbunt cuncti Reges inclytum tuum*, Isai. 62. num. 2. Septuaginta *gloriam tuam.* 14.

Isai. 60. Isai. 46. & 62.

QVÆSTIO IV.

Soluuntur quatuor quæstiunculæ?

MVLTA hîc breuiter veniunt inquirenda Et primò. Quare dicitur *lumen Gentium*? de hoc vide suprà *lib. 1. cap. 1. quæstion. 36. & 37.* Hîc maximè notandum est, quòd eum, quem suprà appellauerat salutare, *Viderunt oculi mei salutare tuum*; nunc dicit *lumen*; omnis enim Dei notitia, ac lux valde salutifera est homini; & omne repellit malum, ad omnéque trahit 15.

Dei notitia salutaris.

trahit bonum. Et priusquam hîc dicatur *lumen Gentium*, ante illuminauit Iudæos, dum claritas Dei circumfulsit pastores, *Lucæ 2.n 9.* Et Gentiles, dum stella Magos adduxit, *Matth. 2.n.2.*

16. Euthymius. Theophyl. Beda. Secunda quæstiuncula: Quare dicitur *gloria Israël?* Respondent primò, Euthymius, Theophylactus, Beda. Quia ex Israëlitis Christus est progenitus, ex eorumque genere carnem suscepit. Secundò. Quia suam illis præsentiam præbuit, multáque apud eos operatus est miracula. Tertiò. Quia, vt ait Beda, Deus prophetias populo pronussas adimpleuit, ac eorum spē, quam per longa habebant sæcula, non esse vanam confirmauit: & magnæ gloriæ, ac iucūdita is est, rei longè speratæ possessio. Quartò. Titus Bostrensis (Bostrens.) alteram addidit causam, quia multos ex Israël in cælestem gloriam euexit. Et Carthusianus (Carthus.). Quia antiquos Patriarchas ex Limbo ad gloriā transuexit. At ratio quarta, non videtur multum efficax, quia magna per Christum Gentium multitudo est saluata; imò multo plures ex Gētibus, quàm ex Iudæis. Et vt dicam, quod sentio; per *Israel*, non intelligo Israëliticum populum; sed cum D. Chrysostomo (Chrysost. Theoph.) *orat. de occursu Domini*, Theophylacto, illi significantur, qui sunt verè Israëlitæ, quique conuersi ad Dominum Iesum Christum verum Messiam confessi sunt. Et horum dicitur Christus Dominus gloria.

17. Tertia quæstiuncula. Quare Simeon ita diuidit, vt dicatur lumen Gentium, & gloria populi Israëlitici? Et ratio difficultatis est, quia Christus Dominus aduentu suo, non solùm Gentiles, sed etiam illuminauit Iudęos, iuxta illud Ioan. 1. (Ioan. 1.) *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et ei specialiter dictum est: *Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum.* Deinde Christus Dominus non solùm est gloria populi Israëlitici, sed etiam Gentilis, cùm per Christum beatitudinem consequantur, ac filij fiant adoptiui, quo nullum potest maius esse decus. Respondeo, quòd licèt Christus Dominus omnes illuminet tam Gentiles, quàm Iudæos, qui erant in tenebris peccatorum; tamen cùm Iudæi vnius veri Dei haberent fidem, qua carebant Gentiles, ideo horum peculiariter dicitur *lux*; plus enim fuit, hos illuminare, qui ad simulachra ducebantur, quàm illos, qui per fidem erant instructi. Ita Haymon (Haymon.) *homil.* 1. Dicitur verò specialiter *gloria Israël*, ob rationes datas in secunda quæstiuncula.

18. Quarta quæstiuncula: Quare præponitur reuelatio Gentium gloriæ Israël? Respondent Haymon *homil.* 1. Ericus homilia de Purificatione. *Prius, ait, ad reuelationem Gentium, deinde ad gloriam Israël venisse dixit, quia prius Gentiles, quàm Iudæos credituros esse prauidit.* Quod potest corroborari ex Paulo ad Roman. 11.n.25. (Rom. 11.) dicente; *Cùm plenitudo temporis intrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet.* Hæc tamen expositio coincidit cum illa Bostrensis, quam retuli quæstiuncula secunda. Qui per hæc intelligit gloriam & beatitudinem, quam plures ex Israël conuersi ad fidem consequuntur. Tamen, vt dixi ex Chrysostomo, & Theophylacto, non ad finem mundi, sed ad præsens tempus, de quo loquebantur, sermonem suum refert; & ponit priùs reuelationem Gentium, quia hoc erat in magnam gloriam Israël, præcipuè Iustorum, quòd Gentes ambulantes in tenebris illuminarentur.

Lucæ 2.33. Et erant pater Iesus, & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

VERSIONES.

Syriacus. Ioseph autem, & mater eius mirabantur.
Arias.
Vatablus. Tenebātur autē pater eius, & mater admiratione.

EXPOSITIO.

AVDIENTES Ioseph, & Maria Virgo, quæ à Simeone dicebantur, glorificabant Deum, vt notat Diuus Chrysostomus *homilia de occursu Simeonis.* 19. (Chrysost.) *Et erant mirantes,* ait Euangelista. Et mirabantur, cùm essent de Christo mirabilia illa, quæ dicebantur. Origenes (Origenes. Haymon. Carthus.) *hom. 16. & 17.* Haymon *homilia de hoc Euangelio*, Carthusianus *hîc*, referunt admirationem hanc, ad omnia quæ à prima conceptione vsque ad illum acciderant diem, tam quæ ab Angelis, quàm quæ à pastoribus, & Magis audita erant. Congruenter tamen Euthymius, Græcus Author *in Catena*, Beda (Euthym. Græcus. Beda.), & alij hunc admirationem intelligunt de illis, quæ in templo à Simeone dicta erant; nam verbum illud, *super his*, proximè, & non tam remotè dicta respicit.

QVÆSTIO V.

Quare Ioseph dicatur Christi pater?

VT rem hanc semel explicemus, quæ multis hæreticis occasio extitit turpissimè errandi, vt referunt D. Irenæus *lib. 3. c. 24.* D. Epiphanius *hæresi* 28. (Irenæus. Epiphan.) 20. Certissima fide tenendum est, Ioseph non esse verum Christi patrem, nec Christum Dominum esse ab ipso genitum, sed tantùm de Spiritu sancto sine ope viri conceptum, vt dixit Angelus ad Virginem, & ad Ioseph ad expellendam de tumore vteri admirationem, *Lucæ. 1. n. 25. Matth. 1. n. 20.* Quomodo ergo dicitur Ioseph pater Christi? Origenes existimat sic dictum; quia nutritus erat. Ita ait homil. 19. *Honorauit eum Spiritus sanctus patris vocabulo, quia nutrierat Saluatorem.* Quòd idem Origenes (Origen. *Deus titulo parentis honorauit Ioseph.*) magis explicat citato loco. *Ne mireмur, ait, hos,* scilicet Ioseph, & Mariam, *Parentes vocari; quorum alter ob partum, alter ob obsequium, patris, & matris meruerunt vocabula.* Qui enim in tui ministratione se tibi exhibet, vt patrem, eum vt patrem venerari debes.

21. Secundò. D. Cyrillus Hierosolymitanus (Cyrillus. *Eximius Ioseph amor in Christum.*) sentit sic dictum, tum ob proximam rationem; tum ob singularem in Christum amorem. Ita ait Carthusianus. *Sicut Maria mater Ioannis dicitur propter dilectionem, & non propter generationem; ita Ioseph pater Iesu propter curam, vel dilectionem vocatus est, & non propter generationem.* Tertiò, D. August. *lib. 2. de consensu Euangelistarum, c. 1.* (August. Haymon.) Haymon asserunt, dici Patrē Christum adoptione; erat enim Ioseph verus Virginis coniux, quæ Christi Domini mater erat: si enim aliquis beneuolentiā in filium adoptatur, multò magis ratione contracti matrimonij cum matre, præci-

puè cùm propter Christum fuerit Virgo desponsata Ioseph. Quartò. Idem D. Augustinus, & Hieronymus *contra Heluidium*, Beda, & alij multi dicunt appellari parentem vulgi opinione, cùm enim homines mysterium ignorarent, communi fama filius putabatur Ioseph. Et ideo dictum est Luc. 3. n. 23. *Ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph.* Magnæ enim prudentiæ est, se se aliquando communi opinioni accommodare. Hi omnes Doctores sensu abundant suo, & ex his omnibus causis Christus Dominus Ioseph filius dici potuit; vltima tamen sententia magis communis, & inde mihi verior apparet.

August. Hieron. Beda. Luc. 3.

QVÆSTIO VI.

Quare dicitur Beatissima Virgo admirata?

22. RATIO difficultatis est; quia admiratio est quædam inopinata cognitio quæ oritur ex visione effectus, & ex ignorantia causæ, vt colligitur ex Aristotele 1. *Met. cap.* 2. D. Augustino *Epist.* 101. *ad Euodium*, D. Thoma 1. 2. *q.* 32. *art.* 8. A Simeone autem dicebatur, Christum verum esse Messiam, & Gentes illuminaturum, quæ omnia à Virgine optimè cognita erant, tum in angelica Annuntiatione, tum per Spiritus sancti reuelationem. Vnde ipsa dixit, in Cantico suo, *Esurientes impleuit bonis*; in quo Gentiles intelliguntur, vt est communis sententia. Vnde Simon Cassianus, & alij dixerunt, Virginem fuisse admiratam, non de verbis, ac rebus, quæ dicebantur à Simeone, sed quòd ipse Simeon taliter diceret. At hæc non stat cum litera, in qua habetur: *Mirantes super his, quæ dicebantur.*

Aristot. August. D. Thom. Cassian.

23. Respondeo primò, quod Virgo Maria de illis rebus antea cognitis dicitur admirata, quia nouo quodam proponebantur modo; licèt enim illa omnia per annuntiationem angelicam, vel per Spiritus sancti reuelationem optimè antea agnosceret; modò tamē in in templo illa coram omnibus publicè, ac manifestè audierat à Sacerdote prophetico spiritu loquente, & nouus cognoscendi modus sufficiens est, vt detur admiratio, quam ex hoc capite in Christo Domino admittunt Theologi, dum de fide Centurionis dicitur miratus *Matth.* 8. *n.* 10. nam quamuis antea per scientiam beatam, & per se infusam optimè agnouisset, tunc tamen per scientiam experimentalem nouo modo cognouit, vt rectè explicat D. Thomas 3. *part. q.* 15. *art.* 8. *ibi* Caietanus, Suarius, Vasquius *disp.* 62. *c.* 4. & Lorca *disp.* 61. Ragusa *ibi disp.* 17. Ita Virgo, etsi omnia illa apertè ei essent manifesta, cùm tamen nouo modo perciperet, admiratur. Et moraliter erat satis admiratione dignum, quòd homo publicè contra Herodis voluntatem tam magnificè loqueretur.

D. Thom. Caiet. Suarius. Vasquius. Lorca. Ragusa.

24. Secundò. Res diuinæ, altáque mysteria, quæ captum superant nostrum, licèt sint nota, menti tamen nostræ se se ad illa iterum recipienti admirationem causant, vt notauit Græcus Author in Catena. *Transcendentium rerum notitia quoties in memoriam venerit, toties renouat in mente miraculum.* Ita ille. Vnde ex fide, & ex Dei immensitatis cognitione hæc oritur admiratio; & nihil aliud est, quàm tacitè magnificare, ac laudare Deum; & ita hanc explicat admirationem Chrysostomus, vt iam notaui in expositione. Tertiò. Hoc est proprium rerum diuinarum; quanto enim magis penetrantur, tanto mirabilius mentem suspendunt. Euthymius, *Mirabantur*, ait, *propter ea, quæ prius didicerant, adhuc mirabiliora percipiebantur.* Et huc respicit D. Bonauentura, dum ait, quòd mirabantur, quia Christus totus est mirabilis, ac proinde quanto magis est perfecta creaturæ circa ipsum cognitio, tanto magis admirationem parturit. Quartò. Admirabantur, cùm viderent, quomodo antiquæ prophetiæ, & promissiones conueniebant cum his, quæ de præsenti à Simeone dicebantur.

Græcus. *Res diuinæ quanto magis cognoscuntur, tanto admirationem causant.* Chrysost. Euthym. Bonauent.

Lucæ 2. *n.* 34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius.

VERSIO.

Aliqui ex Cod. Græc. Et laudauit eos Simeon.

EXPOSITIO.

CVM Simeon Iesum in manibus haberet, parentibus benedixit, id est, vt explicat D. Bonauentura, Benedictos prædicauit, Mariam, quia concepit, & Ioseph quia educatur: Benedicuntur enim parentes in filio, & pro filio, secundùm illud 1. Reg. 2. n. 20. *Benedixit Heli Elcanæ, & vxori eius*, scilicet pro Samuele puero. Qua benedictione Simeon benedixerit Mariam & Ioseph, non scribitur. Carthusianus, & Caietanus credunt, fuisse illam, quæ habetur *Num.* 6. *num.* 24. Et quia consueta erat, supposuit Euangelista, vt quid vulgare. Ego existimo, quòd fuerit valde specialis benedictio; & Mariæ, atque Ioseph bona, & laudes narrari nequeunt, sed potiùs silentio venerari. *Benedixit, illis*; ponderat Carthusianus, quòd *quamuis Simeon esset illis minor sanctitate, tamen erat maior dignitate, nempe officio sacerdotali.* Nam proprium est maioris minorem benedicere. Ex quo expende, quanta sit dignitas Sacerdotum. Et antequam de Christi passione ageret, eos Simeon benedixit; ad amara namque supportanda animus est corroborandus. D. Bonauentura ait: *Nota præmittitur hîc benedictis, tum ad consolationem, tum ad confortationem, tum enim ad commendationem, ne passio prædicanda terreat: vel ideo benedixit, vt signaret, quòd in illo impleta sunt benedictiones Patrum. Et dixit ad Mariam.* Cum illa tantùm loquitur & non cum Ioseph, quia illa sola tempore passionis superstes futura. 25.

Bonauent. 1. Reg. 2. Carthus. Caiet. Carthus. *Ad amara animandum.* Bonauent.

Lucæ 2. *n.* 23. Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël, & in signum, cui cōtradicetur.

VERSIONES.

Arias. Ecce iacet in casum, & in resurrectionem multorum in

in Israël, & in signum contradictum.

Euthymius. Ecce situs est hic in casum & in resurrectionem.

Vatablus. Ecce constitutus est hic.

Tertul. li. de carn. Christi, cap. 22. In ruinam, & suscitationem.

Syriacus. In signum contradictionis.

Text. Græcus. In signum, cui contradicitur: de præsenti.

Aliqui Recentiores ex Hebr. In vexillum, seu portentum, cui contradicetur.

EXPOSITIO.

26. *Cassian.* CASSIANVS *lib. 2. c. 21.* ait: *Simeon latus tristia miscet, supremis ima connectit, & duci bellum parat, & gloriam ignominiæ coniungit, & quæ sunt Dei, & hominis cantat, & simul virtutis, & infirmitatis prosequitur actiones.* Dum post tantam gloriam decantatam ad passionem Christi sermonem conuertit. *Ecce*, vt attentionem exquirat, ac mysterij declaret magnitudinem. *Hic*; non ait determinatè, hic filius tuus, ô Virgo, hic infans, hic Deus; sed absolutè *Hic*; quia omnibus est omnia, nempe Deus, homo, redemptor, & glorificator. *Positus*; *Bonauent.* quod dicitur, vt aduertit D. Bonauent. vt non casu, sed diuino iudicio intelligatur factum. Deinde dicitur positus, seu situs, seu constitutus, *Euthym.* tamquam lapis angularis, vt ait Euthym. ad duos populos connectendos, vel tamquam lapis firmissimus, & stabilis ad dolores, ac passiones sustinendas. Quamuis Deus Pater hîc intel- *Non explicatur à quo sit positus.* ligatur, non tamen explicat, à quo sit positus, cùm de multorum agatur ruina; antea verò cùm de omnium tractaret salute, Deum expressit: *Nunc dimittis seruum tuum, Domine. Quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem*, &c. Textus, *In ruinam.* Occasionaliter, ac hominum vitio Christus Dominus omnium salus aliquibus factus est in ruinam, dum in eum non crediderunt. Quod etiam Paulus *ad* *Rom. 11.* *Rom. 11. n. 11.* appellat casum in eos, qui ceciderunt. *In resurrectionem*; nempe multi, qui tam antiquo primi parentis peccato, quàm propriis culpis erant prolapsi, per fidem, & gratiam in Christo surrexerunt: hæc tamen erectio non sicut in ruina occasionaliter parata est, sed Dei absoluto, efficacíque decreto. *Multorum in Israël*, ad vtramque sententiam hoc refertur: *multorum*, ait, non omnium; quia non omnes in Christo crediderunt. *In Israël.* Quamuis tam in populo Iudaico, quàm in Gentilico, multi sint in Christo erecti, multique ruinæ habuerint oc- *1. Cor. 1.* casionem, vt dixit Paulus 1. Corinth. 1. num. 23. *Magna eorum offensa, quibus benefecit.* *Iudæis scandalum, Gentibus stultitia*; tamen de ruina solùm in Israël mentionem facit, Christus enim maximè dolet, quod ab iis offendatur, quibus bona communicauit maiora.

27. *Et in signum, cui contradicetur*, seu contradictionis, sicut in scopum, seu metam solent sagittarij iaculare, ita Christus Dominus constitutus est signum, seu scopus, in quem Iudæi omnem lingua, manu, intentione prauitatis tela iniecerût. Quòd verò textus Græcus, Theophylactus, *Text. Græc. Theoph.* & alij legant de præsenti, *Cui contradicitur*; refertur ad persecutiones, & contradictiones, quas Herodes in ipsum iam mouebat. Quòd verò aliqui legant *vexillum, portentum*, seu *miraculum orbis*, vt videtur probabile Iansenio, sensus est idem, tamen iuxta radicem Græcam meliùs legendum est *signum.*

QVÆSTIO VII.

Quare dicatur in ruinam, & resurrectionem multorum?

SVPPONO hîc pro omnium sententiarum intelligentia, quòd illi propriè dicuntur 18. ruere, qui antea stabant; & illi resurgere, qui antea deiecti erant. Prima, & germana huius loci intelligentia est, quam attigi in expositione. Quòd multi Christo non credentes, sed passione eius scandalizati cadent, atque in æternum condemnabuntur; multi verò Christum verum Deum agnoscentes à peccatis in gratiam, & gloriam resurgent. Ita Glossa Interlinealis, & Ordinaria, D. Gregorius Nazianzenus, Euthymius, Theophylactus, Beda *hîc.* Timotheus, Haymon *homil. de occursu Domini*, S. Etherius *lib. 1.* Vnde eleganter ait D. Fulgentius *lib. 1.* ad Thrasymundum Regem c. 4. *Ibi ergo malè credentibus ruinam perfidia generat, vbi recta credulitas fideles exaltat. Imò in vno, eodémque Christo vero Dei, veróque hominis filio minus perspicientium tenebatur hactenus lippitudo, in quo illuminatis veri luminis claret manifesta cognitio.* Vbi rectè ponderat, quòd perfidiæ tribuatur ruina, fidei verò exaltatio. Confirmatur hæc explicatio ex D. Gregor. Nyssen. in Catena D. Thomæ. Quia quando Simeon loquitur de auxilio, & salute à Deo hominibus præparata, loquitur per respectum ad omnes. *Quod parasti ante faciem omnium populorum*; quia Deus ex se omnibus dat ad salutem, sufficientia media. Cùm verò sermo est in ordine ad executionem, & effectum, ait per respectum ad multos: *In ruinam, & resurrectionem multorum*; quia non omnes, sed multi malitia sua in Christo scandali, & ruinæ occasionem habuerunt; multi verò efficaci Dei auxilio, in eo vitam, gratiam, & gloriam inuenerunt. Ad alias expositiones accedamus.

Glossa. Nazianz. Euthymius. Theophyl. Beda. Timoth. Haymon. Etherius. Fulgent. Nyssen.

Secundò. Christus Dominus dicitur, venisse in 19. ruinam peccatorum, ac vitiorum, & in resurrectioné virtutum, ac sanctitatum. Ita Glossa Ordinaria. Origenes homil. 16. ait: *Habeo aliquid in me, quod malè stat, & peccatis superbia se gerit; hoc cadat, hoc subruatur. Postquam ille venit, & nunc quod in me malum fuit corruit, & expletum est illud: Mortificate membra vestra super terram, fornicationem, luxuriam, idololatriam, venefica, & cætera. Horum omnium vtilis ruina facta est, vna est hæc ruina, ad quam venit Christus.* Similiter. D. Paulin. Epist. 8. ad Seuer. *Vt cadat in me*, ait, *peccatum, quod anima cadente consistit, & exurgat ille mortalis, qui cecidit ex vrgente peccato.* Hanc interpretationem amplectuntur etiam Theophylactus, Bostrensis, & alij. Postquam enim Christus venit, omnium facta est malorum iactura, bonáque omnia pullularunt, ac se extulerunt. Tertiò.

Glossa. Origenes. Paulin. Theoph. Bostrens.

Cardi

Hugo. Cardinalis Hugo explicat. In ruinam superbè stantium, & in resurrectionem humiliter iacentium, ita ait: *In ruinam stantium, id est, stare se reputantium, vt scribarum, & in resurrectionem cadentium, id est, se cecidisse reputantium.* Et huic
Hieron. explicationi fauet D. Hieron. *in c. 11. Ezechielis*
Haymon. *n. 13.* Quartò. Haymon ait, quòd Christus sit positus in ruinam eorum, qui contemnunt redemptionis beneficium; & in resurrectionem eorum, qui grato recolunt animo. Interpretationes hæ probabiles sunt; in eis tamen id mihi difficultatem facit. Quia si Simeó loqueretur de spirituali peccatorum iactura, virtutumque in Christo resurrectione, per terminum loqueretur vniuersalem *omnium*; cùm omnia peccata in Christo mortua sint, omnéque in eo bonum resurrexerit. Ipse autem ait: *In resurrectionem multorum.*

Teoph. Quartò Æst etiam expositio Theophylacti, & ait: *Aliter quoque intelligi potest. Positus est Dominus in ruinam; hoc est, ipse passurus est, & casurus in mortem, & cùm ceciderit ipse, resurgent multi. Punctum autem pone, cùm dixeris, in ruinam. Deinde incipe; in resurrectionem multorum.* Ac si dicat, quòd Dominus sibi mortem elegit, nobis resurrectionem donauit. Hæc tamen explicatio cum ipso contextu pugnat, quia nec in textu Græco, nec in nostra Vulgata, post *rerum*, est punctum: ac proinde illud genitiuum, *multorum*, ad vtramque dictionem refertur.

31. Ambros. Quintò. D. Ambrosius, ait: *Simeon prophetat in ruinam, & resurrectionem plurimorum venisse Dominum Iesum, vt iustorum, iniquorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum iudex verus, & iustus, aut supplicia decernat, aut præmia.* Ita proinde dicitur Dominus Iesus positus in ruinam, nempe damnationem iniquorum, & in resurrectionem, hoc est, in præmium iustorum. At Simeon loquitur hîc de primo Christi aduentu, non verò de secundò, ad quem iudicia-
Nyssen. ria spectat potestas. Sextò. D. Gregorius Nyssenus citatus in Catena, ita ait: *Iudæis specialiter minatur ruinam, non solùm à spirituali salute, sed etiam propter destructionem vrbis, & habitantium ciuitatem. Resurrectio verò promittitur credentibus, partim quidem velut sub legibus iacentibus, partim verò veluti consepultis cùm Christo, & ei consurgentibus.* Sed quamuis Iudæi propter Christi mortem in ruinam à Romanis factam inciderint, de hac tamen Simeon hîc non loquitur, sed de illa, quæ est in fide, sicut etiam agit de resurrectione in illa per contrapositionem.

32. Ex quibus omnibus prima sententia mihi videtur simpliciter vera. Secunda valde probabilis, quod Simeon diceret, quòd in Christo facta sit omnium peccatorum ruina, tum quia ipse nos redemit, tum quia eius præsentia peccatum destructum est, ne amplius in nostro regnet mortali corpore. De Christo Domino ait Apostolus
Rom. 3. ad Rom. 3. n. 25. *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium deli-*
Chrysost. Theodo. *ctorum.* Seu, vt legunt D. Chrysostomus *homil. 7.* Theodolus ad Roman. *Propter remissionem præteritorum delictorum.* Sed quomodo tantus Gentium Doctor de remissione facta in Christo antiquorum solùm peccatorum mentionem facit? Nónne pro omnibus tam pateritis, quàm futuris peccatis in Christo Domino facta est iustificatio? De fide certissimum est. Videbatur tamen, quòd apparente Christo Domino in mundo in quo eximius hominum amor, ac mirificus omnium virtutum odor flagrabat, nullum amplius futurum esset peccatum. *Christo apparente nullum peccatum videbatur futurum.*

Qvæstio VIII.

Soluuntur duæ quæstiunculæ.

Qvæstiuncula prima. Quare priùs fit mentio de ruina, & postea de resurrectione multorum? Respondeo primò, quòd ruina facta est saltem ex maiori parte populi Israël; nam multo plures ceciderunt, quàm crediderunt. Secundò. Ruina narratur priùs, vt denotetur, quanto Christus Dominus afficiebatur dolore, quòd homines in tam salutiferi remedij præsentia vitam non consequerentur. Tertiò. Vt gloriosum Iustorum meritum clarescat, quod aliis ruentibus, & contradicentibus; ipsi verò Christo Domino crediderunt, ac proinde gloriosè in gratiam resurrexerunt. 33. *Dum a(l)ij contradicunt, credere magna laus.*

Quæstiuncula secunda. Quare illi, qui Christo Domino crediderunt, à peccatis resurrexisse dicuntur; quia à peccatis suis ad statum gratiæ transierunt; cùm non omnes essent peccatores, vt constat de Nathanaële, *Ioan. 1. n. 47.* & de nostro Simeone, & Anna vidua certum est? Respódeo. Quòd quamuis aliqui essent iusti, in Christo, tamen dicuntur surrexisse, primò, ad gloriam & beatitudinem, quæ antea per primi hominis peccatum clausa erat, & per Christum est nobis aperta. Secundò. Ad gratiam, licèt enim iusti illi in gratia essent, ad tantam tamen abundantiam, & excellentiam gratiæ, ac supernaturalium bonorum per Christum euecti sunt, vt denuo surrexisse meritò dici possint. Tertiò. Ratione etiam primæ gratiæ ipsis iustis communicatæ; quia hæc eis est data ex meritis Christi præuisis. Et ideo meritò dicebatur, quòd ipse esset positus in resurrectionem multorum, vt explicat D. Macharius Episc. Hierosl. *lib. 2. Concil. Nican.* Quartò. Quia cùm per Christum multis gratia communicaretur, meritò etiam dicitur positus in resurrectionem iustorum, quia in aliorum spirituali recenti vita iusti reuiuiscunt. *Qui replet in bonis desiderium tuum, renouabitur vt aquila iuuentus tua. Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus,* Psalm. 102. n. 5. Vbi sermo est de iusto, qui tunc in iuuentute sua renouari dicitur, cùm Dominus suas aliis communicauerit misericordias. In aliorum bono suam habent innouationem. Arnobus: *Renouantur iuuentutes, vt aquilæ, vbi misericordibus faciet misericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus. Ipse est Deus in Christo, siue mundum reconcilians, siue sanctos remunerans, siue misericordias misericordibus faciens.* 34. Ioan. 1. Machar. *Aliena bona pro suis habet iustus.* Psalm. 102. Arnobius.

Qvæstio IX.

Quare Christus Dominus dicatur positus in signum, cui contradicetur?

Mvltæ, & variæ sunt huius loci expositiones. Primùm Christus Dominus dicitur positus 35.

positus in signum, quòd à nobis imitandum est; vel dicitur *signum*, quia eius fides est nota populi Christiani, huic tamen signo Iudæi vita, moribus ac verbis contradixerunt. Ita quidam Recentiores. Secunda explanatio. Barradas hic existimat, quòd Simeon alludit ad illud Num. 21. num. 9. vbi dicitur. *Fac serpentem, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuet; fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo, quem cùm percussi aspicerent sanabantur.* Ita Christus Dominus dicitur positus pro signo, qui in eum respiciunt, vera fide viuunt; qui verò contemnunt, moriuntur.

Bernard. Num. 21.

36. Tertio. Tertullian. *lib. de carne Christi*, D. Ambrosius *in Symbolum Apostolorum cap.* 16. accommodat huic illud Isai. cap. 7. n. 14. *Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce Virgo concipiet.* Conceptus, & natiuitas Christi ex Virgine fuit admirabile signum, quod à multis hæreticis contradictũ est eius virginitatem negantibus. Quarto. Incarnatio, seu quòd Deus factus sit homo, signum est, de quo hîc loquitur, quod multi deprauati contradixerunt. Ita Euthymius, Theophylact. Quinto. D. Augustinus *lib. 4. Quæstionum super Numer. quæst.* 36. ita ait. *Duo genera hominum demonstrantur, & contradicentium gratiæ Christi, & percipientium gratiam Christi: vt illis sit aqua contradictionis, istis sanctificationis; nam de ipso Domino in Euãgelio legitur; & signum, cui contradicetur.* Quasi, quòd doleat Simeon, quod ipsa Christi beneficentia fuit incredulis contradictionis nota.

Tertull. Ambros. Isai. 7. Euthym. Theoph. August.

37. Sextò. Crux, Crucifixio, ac tota Christi passio signum fuit, cui à multis est contradictum. Et ita ait Etherius Episcopus, & Beatus Presbyter lib. 1. *Quid est hoc signum, cui contradicetur, nisi crux, nisi passio, sputa, probra, vincula, colaphi, alapæ, claui, amaritudo fellis, mors, lancea, sepultura? sicut & ipse Dominus signum mortis suæ annuntians ait: Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ.* In hac expositione sunt Timotheus, Chrysostomus, Amphilochius *orat. de occursu Domini, in homiliario*, Titus Bostrensis, Euthymius, Theophylactus, & alij. Et hac de causa D. Dionysius Carthusianus; Lyranus Crucem Christi appellant signum fœderis inter nos, & Deum; sicut cælestis arcus datus est Noë in signum fœderis. Et Caietanus signum reconciliationis humani generis cum Deo.

Etherius. Beatus. Timoth. Chrysost. Amphiloch. Bostrens. Euthym. Carthus. Lyran. Caiet.

38. Septima expositio est Origenis *homil.* 17. vbi asserit, quòd tota vitæ Christi historia extitit signum; cui contradixerunt Iudæi, & hæretici, scilicet, quòd Deus adueniret in mundum, & Incarnatus esset, & Deus, & homo extitisset sine confusione naturarum, quòd ex Virgine natus esset sine ope viri, quod verum corpus habuisset, quòd multa miracula esset operatus, quòd esset passus, mortuus, & crucifixus, ac resurrexisset. Hæc omnia fuerunt signa contradictionis Iudæis, & Hæreticis. Et huic accommodat D. Bonauentura illud D. Pauli ad Hebræos 12. num. 3. *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini animis vestris deficientes.*

Origen. Bonauent. Hebr. 12.

39. Rectè Isidorus Clarus *orat.* 12. explicat, quòd hîc Simeon accepit similitudinem à sagittariis, quando ad scopum collimantur; sicut enim ad iaculationem constituunt pro meta, vel signo illud quod in loco aliquo inter cætera supereminet, seu albescit, seu florescit. Cùm ergo inter omnia, quæ in hoc visa sunt terrarum orbe, Christus Dominus esset superexcellens, & candidus diuinitatis corona, omnique virtute floridus appareret, ideo impij acuerunt linguas suas, vt sagittarent eum; & ita de se ait ipse: *Posuit me sicut signum ad sagittam*, Thren. 3. n. 12. Et hoc valde frequens est, quòd quanto quis aliis supereminet, tanto in eum grauiores tempestates excitentur. Quod ponderat D. Hieronymus in vita D. Paulæ c. 16. *Semper*, ait, *quidem virtutes sequitur inuidia, feriuntque summos fulgura montes; nec mirum si hoc de hominibus loquar, cum etiam Dominus noster Pharisæorum zelo sit crucifixus, & omnes Sancti æmulos habuerint, in Paradiso quoque serpens fuerit, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum.* Ecclesia sancta loquens *in Cantic. cap. 4. n. 16.* ait. *Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, fluent aromata illius.* Aquilo omnes tempestates, & contradictiones importat; Auster verò omnem gratiam, & Spiritus sancti inspirationem dicit, vt est communis Patrum sententia, Gregorij Nysseni *homil.* 10. Phili Carpathij, Anselmi, Ruperti, & aliorum. Cur ab anima sancta vterque ventus simul solicitatur? Cur non potiùs solus Auster? Nouerat anima pia, quòd vbi primùm gratia Spiritus sancti in hortum suum adueniret, vt omnium virtutum aromata fluerent, contra ipsam statim tempestates, & contradictiones omnes erant excitandæ, & quasi hæc præuidens ait; *Surge, Aquilo, veni Auster.* Aponius ibi: *Legis enim Euangelij doctrina ab Austro spiritualem virtutem suo calore inspirans humanis mentibus, vt arbusculis indidit dulcissimi succi medullam, quam Aquilonis immundus spiritus per Regnum Romanorum sanctorum corpora laniando ad odorem suauitatis nesciens perduxit.*

Isidor. *Inuidia contra præclaros virtutibus.* Thren. 3. Hieron. Cant. 4. Nyssen. Phil. Carp. Anselm. Rupert. *Vbi fauor ibi tempestas.* Aponius.

Lucæ 2. n. 35. Et tuam ipsius animam penetrabit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

VERSIONES.

Græcus. Pertransibit gladius acutus.

Syriacus. Cæterùm animam tui ipsius traiiciet lancea, vt & reuelẽtur cogitationes cordium multorum.

Vatablus. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius.

Arias. Ex multis cordibus ratiocinationes.

Quidam ex Græco apud Sà. Penetrabit romphæa.

EXPOSITIO.

40. PRÆDICIT Simeon Vigini dolorem in morte filij sui: *Et tuam ipsius animam penetrabit gladius*; scilicet mors, passio, crux pertransibunt animam tuam. Non ait corpus sed animam, quia Beatissima Virgo dolore intensissimo passa est; & ideo optimè textus Græcus habet, *penetrabit*. Non dixit Simeon mortem, vel cruciatum,

cruciatũ, sed gladiũ ad magnum dolorem exprimendũ. Et non dixit gladiũ huius pueri, vel filij; nam *ipsius*, ad Virginem refertur, vt dicam *quæst. seq. in princ.* & est particula maximè expressiua ipsius Virginis; non dixit gladium huius filij propter circunstantes mysterium non intelligentes, ne eis videretur contradictio, vt eum gladium matris dicat, quem antea gloriam Israëlis appellauerat. *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Morte, ac passione Christi Domini id, quod in multorum latebat animis, manifestum est; nempe odium in Iudæis, dum clamarunt: Crucifige; fides, & amor in multis Nicodemo, sanctis mulieribus, & aliis.

QVÆSTIO X.

Quomodo dicatur, quòd gladius pertransibit animam Virginis?

41. Hugo. Mag. Hist. REIICIENDA est in limine istius quæstionis sententia Hugonis, & Magistri historiæ in historiam Euangelicam. Qui particulam illam *ipsius*, ad Christum Dominum referunt. Quod dupliciter explicant, quòd gladius passionis filij tui pertransibit animam tuam, quæ est ipsius Christi Domini ob nimiam dilectionem, quam erga te habet, iuxta illud, quod vulgo dicitur, Anima potius est vbi amat, quàm vbi animat. Secundò Gladius mortis Christi Domini penetrabit animam ipsius, scilicet Christi, & addidit Simeon, *tuam*, quæ tua est ob nimiam charitatem, qua eum diligis. At hæc omnia manifestè repugnant cum textu Græco habente animam tui ipsius, in fœmineo genere, ac proinde ad Beatam Virginem referenda est illa particula, *ipsius*, quæ est maximè expressiua, & magnam vim habet. His positis.

42. Origen. Quæstio est: Quid nomine *gladij* intelligatur? Primò Origenes *homil.* 17. interpretatur de quadam hæsitatione, & ambiguitate, quam agnocit in sanctissima Virgine de filij resurrectione; quasi pro tempore passionis de hoc dubitauerit. Amphiloch. Anth. Quæst. Huic opinioni fauet Amphilochius *homil. de occursu Domini.* Author Quæstionum veteris, & noui Testamenti *quæst.* 73. At hæc sententia, non solùm est falsissima, vt repugnans Beatissimæ Virginis excellentiis, sed est manifestus error in fide; Trident. nam Concilium Tridentinum docet *sess.* 6. *can.* 23. quòd in Beatissima Virgine nullum fuerit peccatum actuale, hæc autem hæsitatio sine peccato, saltem veniali, esse non potuit. Loca autem D.Thom. in oppositum SS. Patrum explicat D. Thomas 3. *part. quæst.* 27. *art.* 4. *ad* 2. non de dubitatione in fide, sed de quadam rerum visarum admiratione, quasi quòd Virgo ita doleret, ac anxiaretur in morte filij, ac si non esset certa de eius resurrectione.

43. Hilar. Secundò D.Hilarius *in Psalm.* 118. *litt. Gimell.* Gladium hunc explicat, esse seueritatem diuini iudicij, in quo die iudicanda est etiam Beatissima Virgo. Seueritas Iudicij. Hæc sunt eius verba: *Beatissima Maria animam gladius, scilicet dies iudicij pertransibit, vt reuelentur multorum cordium cogitationes: si enim ad iudicij seueritatem capax illa Dei Virgo ventura est, quis audebit à Deo iudicari?* At hæc sententia non est tenenda: quamuis enim Beatissima Virgo in illo vltimo die iudicium etiam subitura sit, hoc tamen illi nullam anxietatem, & molestiam afferet, cum optimè in se gratiæ cognoscat magnitudinem, seque nullum originale, mortale, aut veniale peccatũ habere: ergo non est ratio, ex qua timere possit. Tertiò. D. Ambrosius tam *hic*, quàm *lib.* 3. *de virginibus Gladium* interpretatur sermonem, seu verbum Dei, de quo dicitur ad Hebr. 4. *Viuum enim verbum Dei, & validum, & acutius omni gladio acutissimo penetrans, vsque ad diuisionem animæ, & spiritus.* At quamuis hæc dicantur de verbo Dei; tamen iste non est gladius de quo loquitur Simeon, ait enim de futuro, *pertransibit.* Verbum autem Dei iam ad Virginem deuenerat per Angelum, & Elizabeth. In hac etiam sententia est Carthusianus ex D. Paulino. Ambros. Hebr. 4. Carthus. Paulin.

44. Timoth. Quartò. Timotheus Hierosolymitanus *homil. de prophetia Simeonis.* Gladium hunc intelligit dolorem illum, quem Virgo sustinuit, dum filium suum perdidit; de quo dicitur: *Pater tuus, & ego dolentes, quærebamus te.* Luc 2. n. 24. At Simeon loquitur hîc de intensissimo Virginis dolore, & quamuis valde grauis extiterit, dum filium suum amisit; in morte tamen dilectissimi vnigeniti sui multo maiorem, & vehementiorem passa est. Deinde in hoc sensu non possunt aptè explicari sequentia verba, *Vt reuelentur ex multis.* Luc. 2.

45. Quintò. D. Bernardus *serm. super cap.* 12. *Apocalyps.* explicat *gladium* fuisse verbum illud Christi Domini pendentis in Cruce pro Ioanne: *Mulier, Ecce filius tuus,* Ioan. 19. dum nomen matris omisit, & pro filio dilectum discipulum dedit. Ioan. 19. Verba D. Bernardi sunt hæc: *At non tibi priusquam gladius fuit sermo ille, re vera pertransiens animam, & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus: Mulier, ecce filius tuus? O commutationem! Ioannes tibi pro Iesu traditur.* Bernard. Sed licèt aliquo dolore, & affectu in hoc Virgo tangeretur; iste tamen non præcipuus, in filij enim morte extitit multo maior. Sextò. D. Bernard. *proximè cit.* Bernard. D. Bonauent. *hic Gladium* interpretatur lanceam, Bonauent. qua Christus in Cruce iam mortuus vulneratus est; ita ait: *Dum perforatur lancea ille tuus Iesus, omnium quidem, sed specialiter tuam ipsius animã gladius pertransiuit, quia ille expirauerat.* Ita D. Bonauentura. Septimò. Sententia est Toleti in commentario asserentis, gladium fuisse crucem, in qua Christus Dominus pro nobis vitam dedit. Et hæ sententiæ duæ sunt probabiles.

46. Vera sententia. Octauò. Et mihi vera sententia est gladium hîc dictum à Simeone esse dolorem ex passione Christi in anima Beatissimæ Virginis causatum. Ita D. Augustinus *Epistol.* 59. *ad S. Paulinum,* qui eum de hac re consuluerat, *Epistola præcedenti* 58. August. D. Hieronymus *sermone de Assumptione Virginis,* Euthymius, Beda, & multi. Hieron. Euthym. Beda. Tormenta illa, quæ corpus Christi in passione transfixerunt, animam Virginis acerbissimo dolore vulnerarunt, sicut dicitur de Ioseph Psalm. 104. num. 18. *Ferrum pertransiit animam eius.* Psalm. 104. Et satis vulgariter dicitur; gladius, qui filium occidit, animam matris pertransiuit. Hic autem dolor vehementissimus extitit de tota Christi passione, tum quando eum vidit crucem baiulantem, in eàque pendentem, tum quando eius sententiam, flagellationem, ac similia de eo audiuit, & vidit.

QVÆSTIO XI.

Quare Deus voluerit, quòd Beatissima Virgo dolores tam grauissimos pateretur?

47 DOLORES, quos Beatissima Virgo in filij sui passione sustinuit, adeò fuerunt grauissimi, vt à sanctis Patribus non solùm martyr, sed plusquam martyr dicatur. Ita eam appellat D. Bernardus *serm. in signum magnum Apocal.* 12. S. Hieronimus *sermone de Assumptione*, D. Damascenus *lib.* 4. *de fide cap.* 15. Et ita D. Hieronymus *citatus* eleganter ait: *Alij namque Sancti, etsi passi sunt pro Christo in carne; tamen in anima, quia immortalis est, pati non potuerunt; Beatissima verò Dei Genitrix, quia in ea parte passa est, quæ impassibilis habetur, ideo vt ita fatear, quia spiritualiter, & eius caro passa est gladio passionis Christi plusquam martyr fuit.* Similiter D. Ildephons. serm. 2. de Assumpt. Virginis, *Etsi, ait, corpora Martyrum pro Domino supplicia pertulerunt: nihilominus hæc admirabilis Virgo in anima passa, teste Domino comprobatur; ait enim Simeon: & tuam ipsius animam pertransibit gladius; quòd si gladius vsque ad animam peruenit, quando ad crucem stetit fugientibus Apostolis, cùm videret Dominum pendentem, etiam plusquam Martyr fuit; quia in animo non minus amoris, quàm mœroris est, intus gladio vulnerat.* Idem docent S. Anselmus *de excellentia Virginis*, S. Thom. *in* 4. *q.* 5. *art.* 5. Hic autem dolor ex multis excreuit; tum quia eius erat filius, & vnicè dilectissimus, tum quia eum propriis videbat oculis tam longo tempore acerbissimos pati cruciatus, totque in eum blasphemias coniici. Vnde ait D. Bernardin. *tom.* 1. *serm.* 61. quod tantus extiterit Virginis dolor, vt si in omnes, quæ pati possunt, creaturas diuideretur, omnes simul interirent. Sed de hoc plura *ad c.* 19. *Ioannis.*

(Margin: Bernard. Hieron. Damascen. Ildephons. Anselm. D. Thom. Bernard.)

48 Quæstio præsens inquirit: Quare diuina prouidentia ordinauerit quòd in Virgine tam grauissimus esset dolor? Responderi potest primò ex Euthymio, Vt comprobaretur verum Corpus Christi, & verè eam esse illius matrem; fuerunt namque hæretici multi asserentes Christum Dominum non habuisse verum corpus, sed tantùm phantasticum, & apparens; ad hunc errorem refutandum Virgo grauissimè dolet, vt ex hoc, verè esse illius matrē, eumque verè peperisse patefiat. Secundò, D. Damasc. lib. 4. de fide c. 15. *Quos, ait in partu dolores effugerat, passionis tempore sustinuit, vt quæ pro materno affectu viscera sibi lacerari senserit.* Cùm enim lachrymarum vallis hæc vita sit, dolores effugere non possumus, & si vna ex parte desunt, ex altera veniunt. Tertiò, Vt manifestum fiat, quòd non nisi per pressuras, & labores peruenitur ad æternæ resurrectionis felicitatem D. Amad. hom. 5. de Mariæ martyrio. *O Domine Iesu, terribilis in consilijs super filios hominum, nec matri tuæ pepercisti, quin gladius animam suam pertransiret. Hac nobis per igneum gladium, atque versatilem transeundum omnibus in communi ad lignum vitæ, quod est in medio Paradisi.*

(Margin: Euthym. Damascen. Dolores si ex vna parte desunt ex altera veniunt. Amad.)

49 Quartò, Cardinalis Petrus Damianus *lib.* 8. *Epist.* 14. *& vltima ad sorores*, ita ait: *Et tuā ipsius animam penetrabit gladius; si enim Omnipotens Deus huius vitæ prospera magni penderet, nullatenus ipsam singularem, ac perpetuam Virginem, ex qua incarnari dignatus est, affici doloribus permisisset.* Labores, atque angustiæ à Deo magni æstimantur, ita vt dilectis suis pro singulari beneficio concedantur; nam dum huius vitæ molestiæ vrgent, virtus crescit; dum verò felicitas affluit maximè periclitatur. Quod elegāter prosequitur ipse sapientissimus Cardinalis proximè citatus. *Ideo, ait, igitur diuina dispensatio in huius vitæ salo, procellosis hinc inde turbinibus, & quodammodo violentis ventorum furentium flatibus vos fluctuare permittit, vt mens vestra auidiùs ad superna desideria transeat, dum inter ima non inuenit, vbi delectabiliter requiescat; Agar namque prosperis fulta contra dominum tumuit: afflicta postmodum, & in solitudinibus exul oberrans, alloquium Angeli læta promittentis accepit.* Genes. 16. n. 11. *Rachel donec sterilitatis infortunio laborauit, vero Deo reuerentiam digni cultus exhibuit, postquam autem edito Ioseph, fœcunditatis meruit donum, Labam patris furata est idolum*, Genes. 31. n. 19. Et optimè confirmat, nam dum Agar se concepisse vidit, dominam suam despexit; at verò fame laborans obediuit Angelo. Rachel quandiu infœcunda, nullum in ea idololatriæ vestigium inuenimus; posteà vero idola furata est.

(Margin: Damian. Deus dilectis suis pro beneficio dat labores.)

Quintò. Guerricus Abbas *serm.* 2. *de Assumpt. Mariæ*, quam alloquētem Angelis si introducit, *Illud ipsum corpus filij quale aliquando fuerit, recordamini: ad extremum non sine passione mea, ludibria, & supplicia passionis, & crucis aspexi per singula, discens, quàm verè de eo noster Isaias dixerit: Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit; cur ego doleam, non eum meo dedisse corpori, quod suo non dedit? Non sum ita delicata, aut superba, vt quod ille dignatus est pati, ego quantulacumque ex parte pati non possim, aut nolim.* Beatissima Virgo immunis erat ab omni culpa originali, ac proinde licèt dolores non esset promerita, tamen cum filio suo vult pati, quia illa, quæ ipse innocentissimus Agnus pro nobis portauit, ipsa etiam ob eius amorem vult sustinere; vt ex his nos habeamus documentum, vt ob Christum passum omnia mundi contemnamus, & ipsum imitantes omnes labores, ac dolores suauissimè amplectamur. *Cur ego doleam, non eum meo dedisse corpori, quod suo non dedit.* 50

(Margin: Guerr. Ob Christum passū omnia tormenta sustineamus.)

Sextò. Eleganter D. Bernardus *sermone in c.* 12. *Apocal.* sic ait. *Verè tuam, ô Beata mater, animam gladius pertransiuit; alioquin non nisi eam pertransiens carnem filij tui penetraret.* Ita Beata Virgo ob dilectionem Christi coniungebatur, ac ei adhærebat, vt nullum peracutum ferrum posset corpus Christi penetrare absque eo, quod simul peruaderet animam Mariæ; *Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum*, Cantic. 8. n. 6. per signaculum, siue signum, siue characterem, vt rectè probat Ghisler. *Expos. sit.* 1. ex phrasi Scripturæ *Aggæi* 2. *n.* 24. *Ierem.* 22. *num.* 24. significat intimum affectum amoris, quo significamus quempiam esse alicui charissimum. Hæc autem Canticorum verba non solùm sponso, sed etiam sponsæ tribuit Rupertus, nihil enim poterit penetrare cor, absque eo quod simul transfodiat signaculum superpositum, tāto amoris affectu coniungebatur Virgo dilecto filio suo.

(Margin: Bernard. Maria maximè corpori Christi adhærebat. Cantic. 8. Ghisler. Rupert.)

Septimò. Valdè pulchrè idem D. Bernard. citato loco. IESV, ait, *non attingit animam crudelis lancea, quæ aperuit eius latus, sed tuam vtique ani-* mam

(Margin: Bernard.)

mam pertransiuit. Ipsius nimirum anima iam non erat ibi, sed tua plane inde nequibat auelli. Quid suauius dici potest. Fomenta mortis valuerunt animam Christi à suo corpore dissoluere, ac separare: at Mariæ animam ab ipsomet corpore non potuerunt auellere.

Mariam non poterat diuelli à filio suo.

QVÆSTIO XII.

Quare dicatur, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes?

51. Origenes. Hoc cum præcedentibus connectere aliquantum difficile est. Origen. *homil.* 10. *in Lucam* exponit de peccatis, quæ per confessionem Sacerdotibus aperiuntur. Secundò. D. Hilarius *in Psalm.* 118. *littera Gimel* intelligit locum de vltimo die iudicij, in quo omnia cordium secreta reuelabuntur, 1. *Corinth.* 4. Sed vtraque expositio cum antecedenti non cohæret sententia, in qua Simeon loquitur de ipsa Christi passione, Virginis dolore, & de illis, quæ in ea contingebant. Tertiò. Euthymius ita interpretatur. Multi attendentes ad Christi miracula, eum esse Deum tantùm, & Beatissimam Virginem non esse illius matrem suspicabantur; videntes tamen animam eius vehementissimo doloris gladio pertransiri, crediderunt, quòd mater eius esset. At hæc expositio est aliquantulum dura, nec constat, an tunc extiterint aliqui, qui non existimauerint, eam verè esse matrem Christi, licèt de hoc postea in Ecclesia aliquis error pullulauerit. Quartò. Cardinalis Caietanus locum interpretatur de externa fidei in Baptismo confessione, quia ad se tunc omnia traxit, & ipsa fidei externa professio omnium hominum cogitationes reuelauit, dum manifestauit, profitentes de Deo, propriàque salute rectè sentire. In hac expositione illud est difficile, quòd cogitationem cordium reuelare, propriè dicit; illud quod erat in mente opertum exteriùs manifestari. In Gentibus autem pro tunc nulla erat de Christiana fide cogitatio: ergo per illarum confessionem fidei non propriè dicitur manifestari cordium cogitationes.

Hilar. Euthym. Caiet.

52. Quinta expositio est, quòd illa verba: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*, posita sint per parenthesim. Et tunc textus facit hunc sensum: *Positus est in ruinam, & resurrectionem multorum, & signum cui contradicetur, vt reuelētur ex multis cordibus cogitationes.* Et tunc per sententiam particularem legendum est: *Tuam ipsius animam*; quia tempore passionis declaratum fuit multorum odium, vel amor erga Christum. Hanc intelligentiam multi sequuntur, S. Carthusianus, Iansenius, Salmeron, Maldonatus, Barradas, Beaulxames, & alij. In hac tamē sententia non quiesco ex eo, quod mutat apices textus, & ponit parenthesim, vbi non est in nostra Vulgata. Sextam explicationem tenent D. Augustinus *Epist.* 59. *ad Paulinum*, Boltrensis, Beda, qui hæc referunt tam ad amorem Discipulorum, ac sanctarum mulierum, quàm ad odium Iudæorum: horum verò occultæ cogitationes in Christi passione manifestatæ sunt. Septimò. Toletus *annot.* 58. interpretatur de odio Iudæorum, qui Christum crucifixerunt; nam illæ cogitationes dicuntur propriè reuelari, quæ in corde erant occultæ, & patefiunt, Principes autem Iudæorum eum interficere in animo habebant, & timore plebis in eum nihil audebant; *Ioan.* 5. *n.* 18. Tamen illa particula *vt*, mihi facit difficultatem: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius vt reuelentur*, indicat ergo illa particula quid secutum, tamquam effectum, ex dolore Virginis; quod odio Iudæorum accommodari non potest.

Carthus. Iansen. Salmeron. Maldon. Barradas. Beaulx. August. Boltrens. Beda. Tolet.

Dicam quid sentio in hac re. Simeon loquitur de sanctis mulieribus, de aliquibus Christi discipulis, qui moti exemplo Beatissimæ Virginis, quæ Christum in passione sua comitabatur, ei etiam associati sunt. Christi discipulus occultus propter metum Iudæorum, *Ioan.* 19. *nu.* 38. mortuo Domino, *Audenter introiuit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu*, Marc. 15. num. 34. Similiter Nicodemus. *Qui venerat ad Iesum noctes*, Ioan. 19. num. 39. Similiter mulieres sanctæ, & discipulus Ioannes, qui antea cum cæteris fugerat in horto, Beatissimam Virginem sunt secuti, Centurio confessus est: *Verè hic homo filius Dei erat.* Et etiam multi, *qui aderant ad spectaculum, & videbant, quæ fiebant, percutientes pectora sua*, Luc. 23. n. 48. Tanquam pœnitentiam demonstrantes, reuertebantur domos suas. Et quamuis multi occultè de morte Christi dolerent, tamen huiusmodi signa pœnitentiæ non dederunt, nisi mortuo Domino. Ac proinde cùm Virgo in passione filij sui intensissimo dolore esset transfixa, eius exemplo commoti sunt discipuli illi, ac mulieres sanctæ ad suum erga Christum Dominum amorem manifestandum. 53.

Marc. 15. Ioan. 19. Luc. 23.

Lucæ 2. *n.* 36. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de Tribu Aser: & hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.

VERSIONES.

Syriacus. Filia Phanuelis tribulis Aser, & hæc multum iam ætate processerat.

Vatablus. Porro Anna, *&c.* Et ipsa erat decrepita diebus, annisq; septem cum marito suo vixerat.

Arias. Et hæc progressa diebus multis viuens cum viro suo.

EXPOSITIO.

Post senis Simeonis testimonium adducitur vetulæ Annæ; quia omnis ætas, & sexus Christi testatur aduentum, vt ait hîc D. Ambrosius. Et rectè, inquit Glossa, in præconiis Christi, per quem vita reddita est, coniungitur Anna Simeoni; quia per virum, & mulierem vita totius mundi perdita est, ab his primò publicetur in templo. Et tam exactè describitur Anna, vt distinguatur ab aliis, quæ simili nomine vocabantur. A sanctitate maximè laudatur; quia non est speciosa laus in ore peccatoris, *Eccles.* 15. *num.* 9. 54.

Ambros. Glossa. Eccli. 15.

Expen

54. Expendamus verba. Laudatur primò à gratiositate. Eius nomen exprimitur *Anna*, quæ gratia interpretatur; quia eximiam in verbis habebat: quod maximè conduxit, vt omnium animos attentos faceret. Secundò. A sapientia. *Prophetissa*; quia huiusmodi dono Spiritus sancti repleta erat; vel quia ita communi omnium voce appellabatur. Tertiò. Extollitur à bonitate parentum. *Filia Phanuelis*. Quartò. A nobilitate generis; *de tribu Aser*. nam, vt ait Hugo, hoc solum in nobilitate appetendum, quòd quasi quadam necessitate adstringitur homo, ne à maiorum nobilitate denegeret. Quintò. A senectute: nam, vt dicitur *Iob. 12. num. 12.* In antiquis est sapientia. Et nota, quod dicitur, *processerat in diebus*; nam iustus in diebus suis semper ad vlteriora ante faciem suam progreditur: at in peccatore tempus consumitur, & conteritur. Sapientiæ 2. num. 5. *Vmbra enim transitus est tēpus nostrum, & non est reuersio finis nostri.* Vltimò, ac sextò. Laudatur à continentia. *Vixerat cum viro suo.* Indicat, quòd semel fuit nupta, & hoc in adolescentia sua, ac septum tantùm annis cum viro suo permansit; hæc omnia denotantur verbo illo, *à virginitate sua*. Ex quo eius continentia comprobatur, quòd non iterum secundis nuptiis tradita fuit, quod in ea maximè laudat D. Ambrosius *lib. de viduis*.

Hugo. — *Iustus proficit semper.* — *Sap. 2.* — *Ambros.*

QVÆSTIO XIII.

Quare dicatur nomen patris Annæ, & non viri sui?

55. ANNA hæc religiosa fœmina erat, vt eam appellat D. Cyrillus Hierosolymitanus *catech. 10.* his verbis. *Et Anna Prophetissa continens, & religiosissima testatur de ipso.* Et S. Amphiloch. *homil. de occursu Domini*, ait: *Anna corona viduarum, sexu mulier, ordine Prophetissa.* Ac proinde imitatrix parentis Eliæ, de illisque mulieribus, quæ obseruabant ad ostium Tabernaculi *Exod. 34. n. 8. 1. Reg. 2. num. 22.* Nunc verò, dum Christi præsentiam denuntiat, *Euangelista facta est*, vt eā vocat Petrus Damianus *lib. 8. Epist. 14. ad Sorores.*

Cyrillus. — *Amphyl.* — *Damian.*

56. Præsens quæstio est: Quare Euangelista meminit nominis patris sui Phanuel, & nomen non explicat mariti sui, vt fit in aliis viduis, verbi gratia, Iudith, cuius vir dicebatur Manasses, *Iudit. 8. n. 2.* Respondeo primò, quòd de Iudith est magna notitia in Scriptura, cùm de ea sit totus liber; at de Anna breuiter agit Euangelista, & ea tantùm memorat, quæ ad eius exactam pertinent cognitionē, & in populo Hebræo valde frequens erat, quòd vnusquisque à nomine patris sui cognosceretur. Sic Petrus dicitur *Simon Ioannis*, Ioan. 21. n. 15. Sic illi duo Apostoli, filij Zebedæi, *ibidem num. 2.* Ratio secunda. Iudith famosa facta, victoriamque tam insignem assecuta ornamentis, ac vestibus, sibi à viro suo donatis, vt ponderant Lyranus, & colligitur ex *c. 10. Iudith. num. 3.* Annæ verò nomine patris sui Phanuel prænosticata est Dei visio, quam significat Phanuel *Genes. 32. n. 30.* Vtraque ergo in signum gratitudinis, illa viri, cuius muneribus celebris facta est, hæc parentis tantùm recordatur, cuius nomine tanta felicitas promittebatur, vt Deum in templo facie ad faciem esset visura.

Ioann. 21. — *Lyran.* — *Gratitudo.*

57. Tertiò. Iudith, ac aliæ viduæ in seculo habitabant in vrbe, ac virorum suorum domibus: bene ergo eorum memoriam tenet. At Anna, vt à mūdi rebus separata, tanquam fœmina religiosissima templo inseruiebat, & Deo tota dedita erat; optimè igitur, non viri, sed patris Phanuel, id est, Dei visionis, memoria illi est in corde; qui enim Deo ita consecrantur, non temporalia, ac concupiscentiam carnis respiciunt, sed toti in Dei visinis contemplatione absorbentur.

Deo consecratus nil temporale meditatur.

58. Postquam altera illa prudentissima Anna Samuelis mater optatum à Deo precibus impetrauit filium, cum viro suo ad Dei tabernaculum ascendere noluit, dixit enim: *Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter*, 1. Reg. 1. num. 21. Sed cur non properat ad templum, vt puerum Deo offerat? Noluit sanè, ne puer iterum cum parentibus propriam repeteret domum, sed illud expectauit tempus, quo materno officio nō egens, cum illo in templo appareret, vt ibi perpetuò posset manere. D. Chrysostomus homil. 2. de Anna. *Cùm ablactauero*, ait, *illum, offeretur in conspectu Domini, & sedebit illic in æuum. Cùm accepisset donum, non sustinet absque dono comparere. Rursus adducto illo, ac mox descendere verebatur.* Primum Deo sacrificium obtulit Abel, in quo primitię omnium sacrificantium, vt ait Procopius ac Abulensis, Deo dedicatæ sunt. Quid tunc? *Respexit Dominus ad Abel, ac ad munera eius*, Genes. 4. n. 4. seu, vt legit Theodotus, *Inflammauit Dominus super Abel, & sacrificium eius.* Vt illo signo, sicut ait Lyppom. & Caiet. illud sacrificium esse Deo beneplacitum demonstraretur. Sed cur, non alia nota lucis, vel radij, vel visionis Dei, vt Abrahamo, *Genes. 15. n. 12.* & Iacob, *Genes. 35. n. 7.* sed igne deuorante? Cùm sacrificium Abel totius rei Deo dedicatæ, & consecratæ primitiæ extitisset, igne consumptum est, vt notum esset, quòd omne Deo dedicatum igne ipsius amoris est inflammandum, ita vt nihil illius sæculo remaneat; vt loquitur D. Eucherius *lib. de vita solitaria.*

1. Reg. 1. — *Chrysost.* — *Genes. 4.* — *Theod.* — *Lyppom. Caiet.*

Lucæ 2. n. 37. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens die ac nocte.

VERSIONES.

Syriacus. Et erat vidua quasi annorum, *&c.* Oratione, & ieiunio colebat Deum.

Vatablus. Paganinus. Quæ eadem vidua erat annorum ferme octoginta; nec discedebat de templo, ieiuniis, ac deprecationibus religioni dans operam.

Arabicus. Seruiens die, ac nocte Deo.

EXPOSITIO.

59. ANNÆ continentia ab eius statu describitur, nam ante matrimonium Virgo, & postea per

per tam longum tempus in castitate permansit: *Vsque ad annos octoginta quatuor*; seu vt habet textus Græcus, *Circiter*, seu *ferme ad annos octoginta quatuor*. Græci authores existimant, hoc esse totũ tempus vitæ Annæ. Tamen S. Ambr. Haymon, Petrus Damianus *lib.* 8. *Epistol.* 14. Didacus Stella, hoc referunt ad viduitatis tempus. Et patet ex textu; nam dicitur, quòd vixerat cum viro suo annis septem; & postea, *Hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor*; vbi est computatio de tẽpore viduitatis; cum quibus si numeres tẽpus matrimonij, & antea virginitatis, totum vitæ Annæ tempus efficitur ad minimum centum, & sex annorum. Et tandiu seruata est, vt Christum videret. *Quæ non discedebat de templo*; non quasi, quòd ibi semper esset, cùm postea de ea dicatur: *Hac, ipsa hora superueniens*. Sed Hebraismus est magnam indicans frequentiam; sicut ad Rom. 1. n. 9. *Sine intermissione memoriam vestri facio*. Ad Thessal. 5. n. 17. *Sine intermissione orate*. In Annæ virtutibus frequentia templi notatur prior, quàm ieiunium & oratio, tamquam illis præexcellentior: imò ob frequentationem hanc existimat Euthymius, quòd prophetiæ meruerit donum. Et ieiunium dicitur ante orationem: quia per illud mens sobria ad obsecrãdum maximè disponitur, vt notat Beda, scilicet ieiuniis, & orationibus Deum colebat. Notatur hîc in Anna in tam longo ætatis tempore in bonis actibus perseuerantia.

Ambros. Haymon. Damian. Stella. Rom. 1. Thessal. 5. Euthym. Beda. *Ieiunium ad orationem disponit.*

Lucæ 2. n. 38. Et hæc, ipsa hora superueniens, cõfitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël.

VERSIONES.

Syriacus. Quin etiam ipsa surrexit ea ipsa hora, & gratias egit Domino, ac loquebatur de eo cum quolibet præstolante redemptionem ipsius Hierusalem.

Pagninus, Arias, Theophylact. Et hæc eadem hora assistens vicissim confitebatur Domino.

Vatablus. Hæc quoque eadem hora cùm superuenisset, palàm confitebatur Domino.

Textus Hebraicus. Cùm superuenisset, Deum laudabat.

Arias. Expectantibus redemptionem in Hierusalem.

Græcus apud Sà. Confessione respondebat, scilicet Simeoni.

EXPOSITIO.

60. IN ipso temporis articulo, quo puer in vlnis Simeonis tenebatur, ac tot, tantaque de Christo prædixerat, aduenit Anna, & felicissima, quæ talem est assecuta occasionem; sed hoc non casu, sed Spiritu sancto mouente factum est. *Confitebatur Domino*; seu, vt alij interpretantur, *vicissim confitebatur Domino*, hoc est, vt explicat Caietanus: *Postquam Simeon laudauit Deum, confessusque est mysterium Iesu, Anna prosecuta est, confessioni Simeonis respondendo*. Et antequam de Deo locuta esset, tam longa castitate longisque ieiuniis describitur. *Et loquebatur de illo, omnibus expectantibus redemptionem*. Et non solum Deum laudauit, sed etiam præsentibus adstantibusque fidelibus multa de puero annuntiauit, contestans ipsum esse verum Messiam promissum. Hæc prudens mulier, non cum omnibus, sed cum fidelibus tantùm expectantibus redemptionem loquebatur de illo; tum quia carnalis homo non percipit ea, quæ sunt Dei; tum quia animus amicus, & non contrarius videt percipitque magnalia, *Iacob*. Si hanc lectionem cum nostra vulgata retineamus, est sensus; Annam locutam fuisse cum illis, qui totius populi Iudaici desiderabant redemptionem. Si verò cum Syriaco legas, *Ipsius Hierusalem*, sumitur pars pro toto. Si autem, *In Hierusalem*, cum Aria, Euthymio, Theophylacto, est sensus locutam fuisse omnibus in Hierusalem.

Caiet.

QVÆSTIO XIV.

Quare Deus reueletur Annæ?

DIVVS Fulgentius *Epistol.* 2. *ad Gallan. cap.* 15. hoc tribuit Annæ castitati, & eam comparat cum Iudith vidua. Ita ait: *Quam verò multum Deus in vtraque vidua continentiam sibi placitum demonstrauit: nam Iudith spiritualibus armis accincta caput lasciui prædonis abscidit. Anna verò ipsum caput Ecclesiæ Spiritu sancto repleta cognouit*. Et postea subdit. *Quia sanctimoniam virginalem vidualis continentia gradu inferiore subsequitur: idcirco postquam de Virgine natus est Dei filius, vidualis linguæ dignatus est officio prædicari; non tamen de illo loquitur vidua deliciis dedita, sed quæ non descendebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die*. Vbi Sanctus Pater Annæ castitati adscribit, quòd Christum in carne agnouerit; eique datum sit, de eo loqui; nec enim puritas infantis Iesus poterat capi ore alio nisi puro, & casto. Et hæc mihi videtur germana ratio; nam ideo Euangelista tantus est in explicanda eius castimonia, vt inde tanti fauoris meritum, ac beneficij pateficeret. Vnde ait Tertullianus lib. aduers. Psychicos c. 8. *Anna multa super eo prædicauit, ostendens à nullis melius intelligi Christum, quàm semel nuptis, & sæpe ieiunis*. 61. Fulgent. *Solùm castus Deum agnouit.* Tertull.

62. Secundò. Tertull. *lib. de Monogamia c.* 8. ita ait: *Vbi Christus infans in templo exhibetur, mox à fœmina prædicatur vetere vidua, & vniuira, quia & templo dedita satis in semetipsa portentabat, quales spirituali templo, id est, Ecclesiæ, debeant adhærere*. Christum in templo vidit, quæ illud aptè, & bene erat ingressa, solummodo enim qui taliter intrãt, tanto fruuntur bono. Tertiò. Petrus Damianus *lib.* 8. *Epist.* 14. *ad sorores* ita ait. *Anna non discedebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus seruiens, nocte, ac die. Quid, quæso, hæc mulier faceret si adhortationes Apostolicas legeret: Orate sine intermissione*, 1. Thes. 5. n. 17. *Præsertim si ipsum Dominum prouocantem nos ad studium continuæ orationis audiret? Porrò, quia antequam Euangelium discere potuisset, impleuit: prophetica Dominum inspiratione* Tertull. *Templum est puritate ingrediendum.* Damian. 1. Thessal. 5.

inspiratione cognoscere, atque, vt ita fatear, Euangelista facta eius meruit præsentiam nuntiare. Ac si dicat Doctissimus Cardinalis, quòd Anna tantam obtinuit felicitatem, vt Christum propriis oculis viderit, atque annuntiauerit; quia ante doctrinam Euangelicam, virtutes assecuta est Euangelicas. Et quid magis admiratione ac præmio dignum, quàm sine exemplo vllo; & adhortatione ad tantum ieiunij, castimoniæ, ac orationis culmen peruenire?

63. Quartò. Datur ei, Christum videre, & annuntiare, vt ait Simon Cassianus lib. 1. cap. 11. *Vt hoc pacto Anna esset honorata.* Illa Deum colebat die, ac nocte suisque obsecrationibus Deum laudabat, ideo honoratur ab ipso inter alias mulieres (Virginem Mariam semper excipio,) vt prima Christum videat, ac inter omnes annuntiet, vt Euangelista, Deus enim honorificantes se honorat. In cultum Dei egressus Noë de arca, *Ædificauit altare Domino, tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare*, Genes. 8. n. 1. Quid tunc? Apparet ei Dominus, & constituit eum, non solùm super animalia terræ, & volucres cæli, vt dictum est Adamo, sed etiam addidit: *Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt*, Genes. 9. num. 2. Qui in Dei cultum altare erexit, ac pauca obtulit animalia, ita à Deo extollitur, vt super omnia tam terrena, quàm aquatilia dominatum accipiat. Vnde ait Rupertus, *Diuina dispensatione hominum potestas hic accreuit.*

Cassian. — *Deus honorantes se honorat.* — Genes. 8. — Genes. 9. — Rupert.

QVÆSTIO XV.

Quare verba Annæ ab Euangelista non exprimantur?

64. FINITO Simeonis sermone pluribus verbis secuta est Anna; hoc sæpe contingit, dum vnus incipit, multi prosequuntur. Præsentato Christo omnes in templo tacebant; at vbi Simeon Dei laudes intonuit, statim Anna superueniens confitebatur Domino. Vide suprà *cap. 1. quæst. 23. num. 92.* Huius mulieris verba latè scribit S. Amphilochius *orat. de occursu Domini*, scilicet, quòd dixerit, infantem illum, qui materno sinu portabatur, Deum esse, ac Redemptorem, qui creauit cælum, & terram, ac produxit Patres de Ægypto, & multa alia. Tamen Euangelista verba eius, sicut Simeonis, non explicat.

Dum vnus incipit, multi sequuntur.

65. Salmeron *lib. 3. tract. 43* ait, quòd Euangelista non scripserit verba Annæ, vt breuitati studeret. Secundò D. Gregorius Nyssenus *in Catena*, inquit, *Verùm, quia Anna Prophetissa modicum aliquid, & non minus clarum de Christo disseruit, Euangelium non seriatim induxit, quæ ab ea sunt dicta.* Existimat, quòd Anna verba quædam non obscura in laudem Christi protulerit, non sicut Simeon, & ideo non particulariter ab Euangelista scribantur. Hæc tamen ratio non videtur multum efficax. Tertiò. D. Bonauentura ait. *Simeonis testificatio explicitè describitur, & per modum prædicationis: Anna verò implicitè, & per modum confessionis; quia docere in Ecclesia, non est mulierum, sed virorum*, 1. Timoth. 2. *Docere autem mulieri non permitto, nec dominari in virum, sed esse in silentio.* Similiter Cardinalis Hugo. Non ponuntur verba præconij mulieris, sed viri, in signum, quòd mulier magis tacere debet, quàm loqui, & doceri, quàm docere; 1. Corinth. 14. num. 34. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui.*

Salmer. — Nyssen. — Bonauent. — *Mulier non docent.* — 1. Timot. 2. — Hugo. — 1. Cor. 14.

66. Quartò. Non exprimuntur omnia verba Annæ, quibus Dominum confitebatur, ac de Christo loquebatur, vt denotetur, quòd omnis gratiarum actio pro beneficio Incarnationis, omniaque Christi Domini facta, & magnalia ab humana lingua explicari, ac recenseri non possunt, sed cogitationi vestræ relinquantur, cùm alia semper dicenda supersint. Dum viginti quatuor seniores Agnum occisum, scilicet Christum Dominum laudibus extollebant, dicitur de illis: *Cantabant canticum nouum*, Apocalypsis 5. n. 9. Sed quomodo carmen illud nouum appellatur? Dum facta Christi Domini celebrant, semper aliquid, quod dicatur, & laudent, inueniunt nouum. Ansbertus Abbas. *Ipsis operibus nouum canticum decantantes animalia, & seniores dicunt: Dignus es, Domine, &c.*

Christi mirabilia non possunt omnia dici. — Apocal. 5. — Ansbert.

QVÆSTIO XVI.

Quomodo dicatur, Annam loqui cum expectantibus redemptionem Israël?

67. RATIO difficultatis est; quia omnes Iudæi expectabant redemptionem Israël. Respondet Maldonatus. Expectabant quidem, aut se certè expectare profitebantur; sed alij vel incerto tempore, vel minori cura; aut eo tempore, quo venit, aut maiori exoptabant desiderio; & cum his loquebatur Anna. Vnde verbum *expectare*, in hoc loco, sicut & in superiori, vt dixi, non solùm dicit desiderium, verùm etiam propinquitatem quandam, & approximationem. Secundò. Quamquam omnes sperarent, non omnes tamen meritum habebant sperandi operibus, & factis; Anna autem cum illis loquebatur, qui merebantur spei fructum habere, ac Christi doctrina, præsentiaque frui.

Maldon.

68. Quæstiuncula secunda. Quare auditis tot de Christo præconiis, Virgo nihil sit locuta, sicut se habuit cum Elizabeth cognata sua? Respondet Simon Cassianus lib. 2. cap. 1. *Nec mirum, ait, quòd in templo veteres, & annosi clamant, & prophetant, & iuuencula Virgo tacet; quia Testamentum vetus plus extitit in verbis, quàm in factis: nouum verò plus facto, quàm verbo. Et silentio, non verbo præstatur fides dictis.* Lex vetus in Anna, & Simeone repræsentata, vt imperfecta verbis maximè consistebat; lex gratiæ, quæ in Beatissima Virgine exprimebatur, vt perfectissima non tam verbis, quàm factis declaratur, præcipuè quia fides silentio cordis potius, quàm sermone oris suum præbet assensum. Secundò. Virgo loquitur coram Elizabeth, non verò coram astantibus in templo; cùm enim Elizabeth cælesti gratia esset repleta, non ex affectu carnis, sed ex instinctu Spiritus sancti, verba Virginis procedere cognoscebat; at circunstantes illi, cùm hoc ignorarent, aliquem ibi maternum affectum suspicari possent, ideo prudentissima Virgo Maria coram illis os suum silentio premit.

Cassian. — *Quare Virgo non loquitur hic.*

*Luca 2.n.*39. Et vt perfecerunt omnia secundùm legem Domini: reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth.

VERSIO.

Concordant omnes.

EXPOSITIO.

69. ON qualicumque modò, sed consummatè, & perfectè ea, quæ legis erant, impleuerunt. Hoc denotat verbum illud *perfecerunt* taliter, & quæ sunt Dei taliter peragenda. Et per hoc significatur, vt aduertunt
Euthym. Carthus. Euthymius, Carthusianus, quòd ea omnia consummata sint, quæ erant circa pueri præsentationem, ac circa hostias eum quinque siclis redimendo. *In ciuitatem suam Nazareth*; dicitur enim sua propter conceptionem; nam propria eius patria Bethleem erat; sed in sua peregrinus erat, in aliena ciuis.

QVÆSTIO XVII.

An aduentus iste in Nazareth fuerit ab Ægypto, an è Hierusalem?

70. ADIMPLETA purificationis lege, S. Lucas hîc mentionem facit, quòd Virgo, & Ioseph cum puero *reuersi sunt in Galilaam in ciuitatem suam Nazareth.* Difficultas est, an hic textus intelligatur, quod è Hierusalem petiuerint Galilæam; an, quòd è Hierusalem iuerint in Ægyptum, dicente Angelo:
Matth. 2. *Surge, accipe puerum, & fuge in Ægyptum*, Matth. 2. num. 13. Et noster Euangelista hîc loquatur de aduentu eorum ab Ægyptiaca prouincia?

71. August. Beda. Iansen. Caiet. Prima sententia est D. Augustini *tom. 4. lib. 2. de consensu Euangelist. c. 5.* Bedæ, Iansenij, Caietani *hic*. Qui ita ordinant textum Lucæ, & Matthæi, vt post pueri præsentationem, de qua Lucas agit, sequatur illud, quod narrat Matthæus, *Surge, accipe puerum, & fuge in Ægyptum*; post cuius regressum, mortuo Herode, regnante Archelao, venit intelligendus textus Lucæ, *Reuersi sunt in Galilaam in ciuitatem suam Nazareth.* Quod
Matth. 2. conuenit cum textu Matth. 2. n. 13. *Secessit in partes Galilaa, & veniens habitauit in ciuitate Nazareth.* Et ita isti Doctores sint in opinione, quòd è Hierusalem profecti sint in Ægyptum, & potest fundari hæc opinio in textu Matthæi, quia post decessum Magorum narrat profectionem in Ægyptum.

72. Chrysost. Anselm. Euthym. Origenes. Abulens. Secunda sententia est D. Chrysostomi *hom. 9. in Matth* D. Anselmi *in cap. 1. Matth.* Euthymij, Origenis *homilia* 18. Abulensis *in cap. 2. Matth. quæst.* 57. Et hæc mihi videtur vera, quòd ea, quæ hîc narrat Lucas, simul connexa fuere: nimirum, postquam adimpleuerunt omnia, quæ erant legis in templo circa præsentationem pueri, reuersi sunt in Nazareth: & cùm ibi essent admonente Angelo, fugerunt in Ægyptum. Probatur hæc sententia primò, ex textu Lucæ, *Et vt perfecerunt omnia reuersi sunt*; illa enim copula *&*, denotat connexionem inter res narratas. Secundò. Quia valde conueniens erat, quòd cùm Beatissima Virgo, & Ioseph per aliquot annos in Ægypto essent permansuri, priùs componerent, quæ ad domum suam attinebant, ac ad iter tam longum requirebantur, saltem breuiter, ac spatio noctis vnius. Tertiò. Quia Innocentium occisio tam immediata non fuit, vt patebit ex *cap.* 8. *quæst.* 9. Ergo tam accelerata profectio necessaria non erat. Quartò. Ea, quæ Matthæus narrat, non sunt connexa; nam inter Magorum discessum, & fugam in Ægyptum, intercessit præsentatio in templo, D. Epiphanius *hæresi* 51. Epiph.
ex alio capite est in hac sententia; existimat enim, Christum duobus annis post natiuitatem profectum esse in Ægyptum. Sed hæc sententia non recipitur.

*Luca 2.n.*40. Puer autem crescebat, & confortabatur plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo.

VERSIONES.

Syriacus, Epiphan. in Ancorato. Puerulus autem crescebat, & corroboratur spiritu, ac replebatur sapientia, & gratia Dei erat super eum.

Vatablus. Puellus autem succrescebat, atq; corroborabatur spiritu, & implebatur sapientia, gratiáque Dei fouebat ipsum.

EXPOSITIO.

GIT hîc Euangelista tam de corpore, quàm de anima Christi Domini. De corpore ait, quòd *crescebat, & confortabatur.* Quod optimè explicant noster Cyril. *lib. de fide ad Reginas*, Titus Bostrensis, *Confortabatur robore membrorum vnà cum ipsa corporis mole adolescente.* nam dum corpus incrementum accipit; membra robustiora fiunt. Si verò legas cum Syriaco, Epiphanio, Euthymio, Theophylacto, *Confortabatur spiritu*, vt explicat Euthymius, scilicet sancto, à quo conceptus, qui semper cum illo erat ostendendo semper in ipso maiora opera. *Plenus sapientia, & gratia Dei erat cum illo.* Hoc refertur ad animam, vt rectè notat Theophylact. Et dicitur *plenus*; quia à primo instanti in eo extitit omnis plenitudo sapientiæ, & gratiæ, quæ ab ipsa vnione emanabat. Et sicut dicitur hic plenus sapientia, non dicitur plenus his gratia, vt Ioannes dixit *cap. 1. n.* 32. nam in hoc loco gratia est in nominatiuo, *Gratia erat in illo*; vt per hanc locutionem denotetur, quod gratia erat in ipso, vt in causa, ac principio efficiente. Hanc vim habet huiusmodi locutio, sicut illa Ioann. Ioan 1. 73. Cyrill. Bostrens. Syriacus. Epiph. Euthym. Theoph.
cap. 1. n. 4. *In ipsò vita erat.* 74.

Si verò legatur cum D. Ambrosio *lib. de Incarnatione Domini, cap.* 7. Bostrensi, Theophylacto, Pagnino, Vatablo, *Implebatur*; vel cum Syriaco, *Replebatur*; Ambros. Bostrens. Theoph. Pagninus. Vatablus.

Replebatur; explicandus est locus cùm ipso D. Ambrosio, de scientia experimentali; vel cum Bostrensi, ac Theophylacto de ipsa manifestatione externa scientiæ, vt dicam in simili loco *cap.* 10. explicando text. *Luc. num.* 51.

CAP. VII.

Fuga pueri Iesu cum Matre in Ægyptum.

Matthæi 2. *num.* 13. Qui cùm recessissent; ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph.

VERSIONES.

Syriacus. Quum autem abiissent, apparuit Angelus Domini in somnio ipsi Ioseph.

Pagn. Vatabl. Digressis autem illis, ecce Angelus Domini apparet.

EXPOSITIO.

1. ISTA apparitio facta est Nazareth, vt patet ex superiori cap. *quæst.* 16. Et dicitur, *Cùm recessissent*, scilicet Magi. Quod intelligitur, vt notant Diuus Thomas, Albertus Magnus, (D. Thom. Alb. Magn.) interpositis aliquibus diebus; nec enim, quæ Scriptura narrat, semper intelliguntur connexa, sicut dicitur: *Mulier concepit, & peperit*. Textus, *Ecce* rem magnam indicat. *Angelus Domini*, per hoc bonus nuntius, à Deóque missus ostenditur. *Apparuit in somnis Ioseph*, de quo vide multa *lib.* 1. *cap.* 10. *quæst.* 11. Et hoc facto, vt notat Rupertus, demonstratur, quod quamuis iustus sit dormiens, Angeli tamen in eius custodiam vigilant. (Rupert. *Angelus, id est, Gabriel.*) Hic autem Angelus erat Gabriel. D. Anselmus, *Mittitur Angelus Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum deportari*. Haymon *in homil.* ait: *Mittitur Gabriel minister Incarnationis*. (Anselm. Haymon. Bellouac.) Quo verò tempore Angelus apparuit? Vincentius Bellouacen. *in speculo historico lib.* 6. *cap.* 94. testatur, quod *ante vnum diem, quàm Herodes pueros occideret, admonitus est Ioseph in somnis*. Certum est, quod imminente periculo Angelus apparuerit, licèt fortè non tam in propinquo ante vnum diem.

QVÆSTIO I.

Quare per Angelum, & non per hominem fuga mandatur Ioseph?

2. SÆPE sæpiùs inuenimus in Scriptura, Deum per homines, ac Prophetas suos hominibus præcepta mandare, vi patet in Exodo, Leuitico, Deuteronomio per Moysen, Ezechiæ per Isaiam, 4. *Regum* 20. *num.* 5. & alij sæpe. (4. Reg. 10.) Quare ergo non per hominem, sed per Angelum, Ioseph multa passim mandantur, non solùm hîc, sed etiam *Matth.* 1. *num.* 20. & *cap.* 2. *n.* 19. Respondet primò Albertus Magnus hîc: *Vt sciamus, ait, tam sanctum virum*, scilicet Ioseph, *cum Angelis habere familiaritatem, & ideò crebras ab eis habere reuelationes*. (Alb. Magn.) Cùm vnus homo cum altero conuersationem habeat, ideò à Deo per hominem admonetur; at verò cum Ioseph, veluti Angelus per gratiam, intimam cum Angelis haberet amicitiã, ideò ei per Angelum Dei decreta imperantur. (*Angeli familiares D. Ioseph.*)

3. Secundò D. Chrysol. *serm.* 151 ait: *Nunc mandatur fuga, mandatur cælitus, mandatur per Angelum, vt videntur cælum timor ante tenuisse, quam terram*. (Chrysol. *Cælum timet peccatum.*) Tota res erat de Christi vita conseruanda, ne eius læderetur maiestas, ac ne salus ex alto Dei consilio humano generi præparata impediretur; ideò videtur, cælum timor ante tenuisse, quàm terram. Et hac de causa nuntium, Angelúmque suum mittit. Tam horribilis est Dei offensa; tantùm malum communi obstare bono, impedimentúmque apponere. Et ita ait idem Chrysol. serm. 150. *Persequente homine Deus fugit; sæuiente terra, cælum trepidat, & volitante puluere, pauore turbantur Angeli, & pauor patris, filio fugiente, monstratur*. (Chrysol.) Tertiò. Prius apparet timor in cælo, quàm in terra, vt ne quis aliquid sinistrum de fuga pueri concipiat; tamquam si hoc cum eius potestate pugnet, Angelus Dei bonus fugam suadet. Vbi honor, vel fama in aliquod potest discrimen incidere, ibi omnis conatus, ac vis adhibenda est, vt probata appareat causa, ab omnique falsa suspicione, ac censura immunis euadat. De hoc vide *lib.* 1. *cap.* 2. *n.* 54. & 61. & *cap.* 4. *n.* 13. *solut.* 4. Sumitur ex D. Dionysio *de cælesti Hierarch. cap.* 4. quod talis est inter homines, & Angelos diuina dispositio, vt non nisi per Angelos, diuinæ nobis illuminationes fiant. (Dionys.) Vnde Christus per Angelos voluit nuntiari, & hunc ordinem quamuis Dominus, & Rex vniuersi, minimè transuertere disposuit.

QVÆSTIO II.

Quare ista reuelatio fiat tantùm Ioseph, & non Beatissimæ Virgini?

SANCTISSIMA Virgo vera Christi mater erat, & multo sanctior Ioseph: cur ergo de hac fuga reuelatio huic tantùm fit, & non Virgini? 4. Hanc quæstionem attingit D. Chrysostomus *homil.* 8. *in Matth.* & ait: *Apparuit igitur Angelus non Mariæ, sed Ioseph*; at quæstionem non soluit. (Chrysost.) Ad illam potest responderi. Primò, quod non fuerit necessarium, vt Virgo admoneretur per Angelum, vt cum filio suo descenderet in Ægyptum, hoc enim ipsa optimè agnoscebat ex sacra Scriptura, Isai. 29. num. 1. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulachra Ægypti à facie eius*. (Isai. 19.) Qui locus communiter à sanctis Patribus intelligitur de ingressu Christi in Ægyptum, vt dicam infrà *q.* 13. Similiter Oseas 11. num. 1. *Ex Ægypto vocaui filium meum*. (Oseas. 11.) quod de Christo Domino etiam exponitur *q.* 14. Atqui Beatissima Virgo per dona Spiritus sancti maximè erat illuminata, & perfectissimam Scripturarum intelligentiam habebat; ergo non requirebatur, vt

in hoc negotio per Angelum aliqua ei fieret manifestatio.

5. Abulensis. Secundò conuenientissimum fuit vt Angelus reuelaret Ioseph in Ægyptum esse fugiendum; nam, vt ait Abulensis hîc, *Erat Ioseph quasi dominus Mariæ, quia erat vir eius, & ad mandatum eius moueri debebat, & ideò iussum est Ioseph, quod acciperet Mariam & puerum.* Cùm caput mulieris, sit vir, Ioseph illius sanctissimæ familiæ caput erat, & ideo ei de fuga pueri intimatur mandatum. Cùm Rex Abimelech post deprehensam Saram, cum viro suo Abrahamo dimittere vellet; ait Rex Saræ, *Ecce dedi fratri tuo mille argenteos, hoc erit tibi in velamen oculorum,* Genes. cap. 20. num. 16. Sed si pecunia illa in gratiam Saræ dabatur, quomodo non illi, sed Abrahamo tribuitur. Procopius, *Illud*, ait, *memorabile, quod illa summa, non Sara, sed marito eius dependitur.* Pecunia illa erat ad comparandum velum; bene ergo hoc non Saræ, vtpote mulieri, sed Abrahamo tamquam familiæ capiti committitur; negotia enim per virum exercenda sunt. Tertiò. Deus omnes honorat, Virgini datum est, vt esset mater; Ioseph vt esset custos, nam Deus minores etiam suis prosequitur fauoribus ac beneficiis. Si autem hoc Ioseph non per Virginem, sed per Angelum dictum est, triplex fuit causa. Prima, quia Angeli maximè delectabantur colloquio Ioseph. Secunda. Ne Virgini subtraheretur occasio exercendi actum obedientiæ, ad quam ipsa erat promptissima. Tertia. Ne Virgo reuelando hoc Ioseph videretur imperare, cùm proprium sit mulieris, vt obediat.

Quæ ad familiam spectant per virum disponenda.

Genes. 20.

Procop.

Deus omnes honorat.

Quare hoc non per Virginem declaratur Ioseph.

6. Quarta. Dei iudicio, atque prouidentia ordinatum est vt Ioseph esset infantis Iesu custos, & nutricius; ergo conueniens erat vt notitia de fuga pueri ei, & non alteri fieret, ne videatur minus semel cōmissum Ioseph alteri delegari; nec enim solet Deus consignatum ministrum in suo officio aliorum functionibus interpellare. Post transactum mare, cùm Ægyptij persequentes Israël ipsum ingrederentur, *Ait Dominus ad Moysem, extende manum tuam super mare, vt reuertantur aqua ad Ægyptios super currus, & equites eorum, & leuauit Moyses manum super mare, & reuersum est mare,* Exod. 14. num. 26. & 27. Multi inimici populi Israël interfecti sunt manu Dei vt Sennacherib, & alij. Cur vt Pharao cum exercitu suo pereat, expectatur manus Moysis? Constitutus erat ipse ab omnipotente *Deus Pharaonis*, ne in iurisdictione semel data videatur Moyses impediri, ideo totum negotium circa Pharaonem Deus illi committit; adstipulatur Caietanus. *Fugientibus Ægyptiis præcepit Deus, vt mediante virga Moysi, reuertantur aquæ ad operiendum Ægyptios.*

Minister electus non est in suis functionibus impediendus. Exod. 14.

Caiet.

Matthæi 2. num. 31. Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi.

VERSIONES.

Syriacus. Accipe puerum, & matrem eius, & in Ægyptum fugito, & esto ibi vsque dum dixero tibi.

D. Athanas. contra Maced. dial. 2. Assumpto puero, eiúsque matre fuge.

Vatablus. Cùm surrexeris, assume puellum.

Pagninus, Arias. Experrectus assume puerulum.

Imperfectus homil. 2. Tolle puerum, & matrem.

EXPOSITIO.

HÆc sunt Angeli verba; & quamuis Ioseph de custodia pueri esset maxime sollicitus, versutia enim Herodis erat ei valdè suspecta; hîc ab Angelo non dicitur ei, sicut Matth. 1. num. 20. *Noli timere*; quia Ioseph, cùm in præsentia esset iam pueri nati, quem vt Deum agnoscebat, de omni securus euentu, nullo concutiebatur timore. Angelus primò ait: *Surge, & accipe*, hoc est, cùm experrectus fueris, accipe, vt notat Caietanus: *Angelus non præcipit, vt vigilet, sed cùm à somno euigilauerit, accipiat puerum.* Deus suauia præcipit, & non valdè difficilia. Et non ait, *tuum*, puerum tuum, quia non tantùm illi, sed omnibus erat natus. *Et matrem eius*; non dixit coniugem tuam, vt *Matth. 1. num. 20.* Sed absolutè matrem eius, scilicet pueri, vt notant D. Hilarius, D. Thomas, D. Paschasius, tum ob Deiparæ virginitatem, quia sicut Virgo concepit, Virgo peperit, Virgo permansit; tum, propter eius dignitatem, erat enim Dei mater, qua dignitate maior nulla, & denominatio fit à digniori. Ita D. Thomas, *Fuge in Ægyptum*, ostendit locum, quò tendere debeat. *Et esto ibi, vsque dum dicam tibi*; & non indicat, vt aduertit Albertus Magnus, quanto tempore in exilio, & labore esse debeat, quia prompta Ioseph obedientia ad omnia erat disposita; & non quærit quandiu in loco illo futurus sit; nam perfecta obedientia nihil quærit, sed audiens ad omnia est præparata; de hoc aduentu loquitur Isaias 19. num. 1. *Ecce Dominus descendit in Ægyptum.* Aduertit Imperfectus *homil. 2. in fine*, de Christo Saluatore nostro, *Numquam inuenitur Dominus descendisse, nisi tunc.* Quando videbatur mortem fugere, quamuis ex Dei alto consilio, tunc dicitur descendere; cùm verò illi se se offert, tunc scribitur, *ascendere. Ecce ascendimus Hierosolymam.* 7.

Matth. 1.

Coram Deo nullus hostis timetur. Caietan.

Hilar. S. Thom. Paschas.

Alb. Magn.

Vera obedientia per prata ad omnia.

Isai. 19.

Imperfect.

QVÆSTIO III.

Quare Angelus nomen pueri, & matris non exprimat?

ACcipe *puerum, & matrem eius*, ait. Cur non dixit: Accipe Iesum, & matrem eius Mariam? Respondeo primò. Vt ostendatur, omnes Ioseph sensus, & cogitationes ita in Christum, & Mariam esse intentos, vt non alios, nisi hos tantùm, qui eius curæ, ac solicitudini traditi erant, intelligeret. Secundò. Vt commendetur fides Ioseph, qui licèt ab Angelo puerum, seu puerulum vocari audiret; vt Deum tamen, & Saluatorem suum reuerebatur, & agnoscebat. 8.

Omnes sensus Ioseph in Christum.

Tertiò.

Tertiò. Non dicitur: Accipe Deum, sed puerum: vt obiiciebant Nestoriani *in Dialogo cum Maxentio lib.1.* quia Dominus hîc fortitudinem abscondebat, & fugæ manifestabat timorem; igitur non Deus, sed puer imbellis dicitur, vt hoc nomine tempori, atque occasioni proportionetur. Vide *lib.1.cap.6.n.16. & lib.2.cap.4.num.52. & 56.*

Maxent.

Tempori & occasioni accommodandum.

Quartò. Ad quæstionem. Non nominatur hîc Maria, sicut *cap. 1. Matth.20.* Quia hic animus Ioseph sine vlla iam dubitatione sedatus erat; illic verò multum fluctuans: hoc autem nomen sanctissimum ad animum sedandum, mentemque illuminandam vim multam habet. Et ideo de pastoribus *Luc.cap.2.num.16.* ac Magis, *Matth.2. num.11.* dicitur; *Quod inuenerunt Mariam*; quia ab ipsa, vt Christum agnoscerent, illuminati sunt, vt dixi *cap.3.* ex Abulensi.

Nomen Mariæ quietudinem præstat. Matth.2.

QVÆSTIO IV.

Quare primò nominetur puer, & postea mater?

9. SCRIPTVRÆ est obseruata consuetudo, vt dum de filiis mentio fit, & de parentibus, priùs iuxta proportionatam rei naturam, exprimatur mater, & postea filius. Sic Deus dixit Abrahamo: *Ejice ancillam, & filium eius*, Gen. 10. n. 10. Sic dum Iacob domum disponit, vt venientem susciperet Esau: *Posuit vtramque ancillam, & liberos earum in principio; Liam verò, & filios eius secundo loco: Rachel autem, & Ioseph nouissimos*, Genes. 33. num. 2. Eodem modo de Moyse, dum descenderet in Ægyptum, dicitur: *Tulit ergo Moyses vxorem suam, & filios suos*, Exod. 4. num. 20. Cur ergo Euangelista hîc mutat stylum, & prius nominat puerum, quàm matrem?

Genes. 10. Genes. 33. Exod. 4.

10. Respondet primò Imperfectus *homil. 2. in Matth.* & Thomas hîc. *Non dixit matrem, & puerum, sed è conuerso; puerum, & matrem eius: quia non propter matrem puer natus est, sed propter puerum mater præparata est.* Priùs nominatur filius, qui pro omnium salute natus est, & postea mater, quia tantam dignitatem, & gratiam ob filium est assecuta, vt dignum eius habitaculum effici meretur. Secundò. Albertus Magnus hic. *Dicit puerum primò, quia dignitatem habet per se, & prior debet esse in cura: & postea matrem; quia dignitas, & cura matris est propter puerum.* Cùm puer esset, à quo omnia dependent, primò debuit proferri loco. Tertiò. Prius dicitur puer, & deinde mater, quia ipsa Beatissima Virgo filium suum in omnibus in gratia, ac sanctitate, sequebatur, atque imitabatur, ita vt Richardus de S. Victore *cap.39. in Cant.* de ipsa dicat; *Præ omnibus speciosa, Christoque simillima.* Ita vt nec in minimo ab illo discedat, sed semper ipsum sequatur, quantum fas est puræ creaturæ. De illa ait Spiritus sanctus, *Quasi plantatio rosæ in Hiericho*, Ecclesi. 24. n. 18. Aliqui legunt ex Græco: *Sicut acanthus Hienericho*; quæ est herba ad Solem semper conuersa, ad quem sua intendit folia: ita Beatissima Virgo Maria, veluti acanthus, semper filium suum, verùm iustitiæ sequebatur Solem; & quocumque conuertebatur ipse, insequebatur illa.

Imperfect. D. Thomas. Alb. Magn. *Virgo Christum sequebatur.* Richard. Ecclesi. 24.

QVÆSTIO V.

Quare Angelus suadeat fugam Christi Domini?

POTERAT Christus Dominus Herodis manus multis declinare, ac eludere modis: poterat se inter medios abscondere hostes, vel inuisibilem reddere, vt fecit, quando ipsum lapidare intentarunt Iudæi, Ioan. 8. num. 59. *Iesus autem abscondit se*; vt ibi notant D. Augustinus. Vel in manibus inimicorum suspendere concursum, ne ad ipsum possent extendi. Nihil tamen horum conueniens fuit, nisi vt ipse effugeret puer; vt ait S. Chrysologus serm. 150. *Deus quando fugit hominem, sacramenti est, non pauoris.* Et similiter D. Paschasius. Rationes hîc inquirimus mysterij tanti. 11.

Ioan. 8. Chrysol. Paschas.

12. Prima ergo huius fugæ ratio est, quam ipse Dominus reuelauit Beatæ Brigittæ lib. 5. interrogat. 12. *Cui Christus ita ait: Quod autem fugit in Ægyptũ, in hoc infirmitas humanitatis meæ ostensa est.* Ita Christus Dominus. Quam solutionem latè tradit D. Chrysost. homil. 8. in Matthæum. *Puer, ait, cum matre in Ægyptum transfugit, cùm multo potius fuisse videatur in manus eum Herodis incidere, nec tamen cùm incidisset, latere, sed claro potiùs diuinitatis auxilio vindicari. Verùm hoc modo rebus impletis creditum non fuisset, verè illum suscepisse carnem, tantique hodie mysterij sacramẽta nutarent. Si enim etiam cùm ista facta sint, & plurima iuxta humanæ naturæ dispensata rationem, aliqui tamen ausi sunt suspicare, quoniam fabula quædam fuerit carnis assumptio; in qua, non illi, impietatem prærupta recidissent, si omnia, iuxta quod dignum est, propriæ virtutis potentia egisset.* Similiter S. Athanasius, Euthymius, Albertus Magnus. Fugit ergo Dominus, vt sicut esuriendo, sitiendo, ita etiam fugiendo, verè se hominem factum comprobaret: nam licèt ratione perfidus aliquis de potestate hæsitaret, maluit tamen potius de his, quę ad potestatem pertinebant, in dubium vocari, quam de illis, quæ ad amorem, ac carnis assumptæ veritatem spectabant.

Brigitt. Chrysost. Athan. Euthym. Alb. Magn. *Voluit Christus vt de potentia potius quàm de amore suo dubitaretur.*

13. Secundò. Quæstionem ponit, & meritò soluit Euthymius. *Quare autem, ait, non mansit Christus Nazareth; nam eos tantùm pueros occidit Herodes, qui in Bethleem, & in finibus eius erant, non qui in Nazareth? Sed prouiderat Deus, si in Nazareth mansisset, indicandum Herodi; ideo etiam ab ipsa fugere iussit.* Cùm Christi Domini magna iam esset fama, tum ob Magorum aduentum, tum ob ea, quæ gesta erant in templo in Hierusalem; procul dubio si Christus Dominus esset in Nazareth, ibi ab Herode agnosceretur, præcipuè cùm assentatores, vt Regi placeant adulantes, reuoluant omnia, eosque subterfugiat nihil.

Euthymius. *Adulatores omnia reuoluunt.*

14. Tertiò. D. Paschasius hîc: *Neque, ait, mortem fugit, qui mori venerat: neque humanas insidias expauit, qui totas Diaboli versutias, & fraudes venerat aperire, & superando potentius reuincere. Scriptum quippe erat: Non occides agnum in lacte matris suæ*, Exod. 23. num. 19. *Et ideo prouisum est, ne fieret in experto, quod diu, licet occultè, prohibitum fuerat in mysterio.* Similiter D. Chrysol. *serm.150.* Quam legem Exodi ita explicant Vatablus, Oleaster, Cornelius. Ne coquas hędum in lacte matris suæ:

Paschas. Exod. 23. Chrysol. Vatablus. Oleast. Cornel.

suæ: idest, ne occidas, & coquas hœdum lactantem, quandiu fugit lac matris suæ. Quæ lex posita est, vt exponunt D. Chrysostomus *homilia de Innocentibus*, D. Augustinus *quæst*.90. vt significaretur, Christum Dominum inter brachia matris suæ sanctissimæ lactantem, siue ab Herode, siue à Iudæis occidi non posse; vetuit enim, ne dum lac è pectare sugebat purissimæ matris, in illiusque fouebatur sinu, ferri durities inuaderet eum.

Chrysost. August.

15. Imperfect. Quartò. Imperfectus homil.2. in Matth. ita ait. *Quomodo filius Dei ante hominem fugit? Aut quis liberet de inimicis, si & ipse inimicos suos timet? Iam primùm quidem fugit, vt regulam humanæ naturæ, quam suscepit, & conseruet in omnibus, & in hac parte, quia & humanæ naturæ, & puerili ætati conuenit fugere potestatem minantem.* Christus Dominus, licet aliquando, dum mirabilia operabatur, è manibus inimicorum suorum miraculosè euaserit; modò tamen infans fugit, vt ætati puerili condescenderet. Vnde ait Eusebius Emissenus homilia de fuga Christi: *Nec semper est fugiendum, nec semper est resistendum, sed pro temporis, & negotij qualitate, & hoc & illud oportet.* Vide *lib.2.cap.5.num.45.*

Ætati accōmodandum.

Euseb.

16. Paschas. Quintò. D. Paschasius hîc; *Cunctorum præsidium migrat ad extraneos per fugam elapsus. Fortè sicut natus est, vt corruptam redintegraret naturam; sic quoque vt fugaces suis reuocaret exemplis, aufugit; præcepturus namque erat, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam,* Matth. 10. n.23. *Vnde si fortitudo se differendo reseruat ad potiores virtutum agones, & vniuersorum defensio subter fugiendo declinat ad extraneos, non debet humana fragilitas temeraria procaciter de virtute sua præsumere.* Similiter D. Cyprianus *lib. de lapsis.* Tertullianus *lib. de Fuga.* D. August. *tract.15. in Ioann. & Epistol.*180. Cùm Dominus aliquando suis esset fugam præcepturus, eam à tyranni facie arripere voluit, vt id, quod præcepturus erat, suo comprobaret exemplo, docens, hoc esse aliquando valde vtile, dum tyranni iræ locum damus, vt ad potiores fructus reseruemur. Quod eleganter prosequitur D. Chrysologus *serm.*150. vide *lib.1.cap.10.num.22. & lib.2.cap.4.num.90.*

Matth.10.

Cyprian. Tertull. August. *Dandum locum iræ.*

Chrysol.

17. Origen. Sextò Origenes *hom.17. in Num.* ita ait: *Fugit in Ægyptum, vt ij, qui nomine Christi persecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui iniurias perferunt, fortiter stent, viriliter prælientur, & Ecclesiam non deserant, sed semper numinerint quia & Dominus à peccatoribus persecutionem perpessus est, quoniam ab iniustis contumeliatus est, & ab ipsis de loco in locum fugit.* Christo Domino manifestum erat, quod sui aliquando exulare, itinerari, multasque pati persecutiones deberent; ideo ipse etiam de loco in locum fugit, vt exemplo suo nos in patiẽtia instrueret: & inde ad subueniendum suis ipse esset velocissimus. Huic accommodat. Albertus Magnus illud ad Hebræos 2. n. 17. *Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret.* Vide *lib.2.cap.1.num.10. & 11.*

Facile quis miseretur eorum quæ passus est.

Alb. Magn. Hebr.2.

18. Fulgent. Septimò. D. Fulgentius *sermone de Epiphania*, ait. *Dignatus est in Ægyptum fugere, vt postea crucem dignaretur ascendere: fugit ad vitandam humano modo, non potentia virtutis, mortem in infantia sibi imminentem: vnde manifestum est, amore nostri, non Herodis timore, quem solo nutu cohibere potuisset.* Et postea subdit: fugit, non necessitate, sed potestate. Fugit in ostensionem sui amoris, vt tunc morti tradatur, cùm, non veluti apprehensus teneatur; sed spontaneè ipse se obtulerit, & ideo ad suam potestatem manifestandam fugit, qui tunc in mortem ibit, quando ipse voluerit.

Fugit ob nostrum amorē.

Octauò. S. Chrysostomus *homil.*8. sic loquitur eleganter: *Perspice igitur istud*, scilicet fugam, ac laborem, *non tantùm in matre pueri, verùm etiam in illis Barbaris fuisse completum; nam & illi exulum more clam fugiunt: & ista, quæ nunquam domum suam fuerat egressa, tam ærumnosa conficere iter iubetur; propter partum illum mirabilem, ac spirituales parturigines.* Vbi S. Pater considerat illud, quod Angelus ait: *Accipe puerum, & matrem eius;* nam Virgo illa, quæ antea solita erat in penetralibus domus clam remanere, vbi Christi mater effecta, in montana perrexit, per multas itineris pressuras in Ægyptum fugit, hoc enim valde frequens, dignitates tot pensiones, ac labores secum connexos importare. Vide *lib.2.cap.4.num.*127. 19. Chrysost.

Labores dignitates concomitantur.

Nonò. D. Chrysologus *serm.*151. sic ait: *Fratres, quod fugit Christus Dominus, fuit liberatio, non periculum creatoris: diuinæ virtutis fuit, non fuit fragilitatis humanæ: non fugit propter authoris mortem, sed fugit propter sæculi vitam.* Fuit Christus, & fugæ notam non refugit, vt sua nos morte viuificaret, suosque, vt à Patre erat mandatum, crucem subeundo redimeret. Vide *lib.2.c.1.n.58.* 20. Chrysol.

Decimò. Idem Chrysol. *citato loco*, sic ait. *Alia est causa, quod fugit Christus, quod infans tempus suæ distulit passionis, quod crucem supra trigesimũ annum vitæ corporalis ascendit: vt qui ad vitam perfectum hominem fecerat perfectam repararet in vitam; & qualem terris dederat, talem redderet cælo.* Preme illa verba, *& qualem terris dederat, talem redderet cælo.* Deus in primo orbis molimine introducendo hominem in terram, ipsum creauit in perfecta ætate, vtpote virum triginta trium annorum; infans ergo Christus fugit, ne tunc interficiatur, sed mortem sibi vult reseruari ad perfectam ætatem triginta trium annorum, vt homo, qui renouandus erat in Christo, & introducendus in cælum, vt vir etiam perfectus esset. Nec enim decens erat, vt homo perfectiori ætate esset terris datus, quàm dum spiritu renouabatur, ac cælestibus dabatur. Valdè enim à ratione est alienum, vt terrenis eam excellentiam perfectionis concedas, quam cælestibus denegas. Chrysol.

Perfectio quæ datur terrenis, non est deneganda cælestibus.

Vndecimò. Idem D. Chrysol. *serm.*152. ita loquitur; *Herodes pietatis prædo, inimicus innocentiæ, hostis naturæ, malus omnibus, suis peior, pessimus sibi: quem Christus, non vt euaderet, sed ne videret, aufugit.* Recedit Christus in Herodis pœnam, ac supplicium, nullum enim maius esse poterat, quàm præsentia, oculisque Christi destitui, ideo ne ipsum videret, Dominus fugit. Duodecimò, Eusebius Cæsariensis lib. 9. de demonstratione cap.4. *Fugit Christus, ait, cui in tota vita, mansuetudinis, & clementiæ testimonium redditum est, nec aliquem vnquam eorum, qui non ipsa auscultauerunt, vltus est, ne tunc quidem, cùm vt ouis ad occisionem ducebatur.* Poterat Dominus non fugere, sed repentina morte Herodem interficere, sed qui omnibus venerat viam dare, voluit potiùs fugere, & declinare, quàm aliquem occidere. 21. Chrysol.

Euseb. Cæs.

Decimotertiò. Idem Chrysol. ferm.151. inquit. *Qui mori venerat, quare fugit mortem? Christus totam causam nostræ salutis occiderat, si se paruulum permisisset occidi, Christus venerat vt quos præceptis docuerat, firmaret exemplis: & ipse faceret, quæ facienda mãdauerat: & visu probaret possibilia, quæ impossibilia* 22. Chrysol.

Multum valet exemplũ. *impossibilia videbantur audita.* Recedit Christus, non vt mortem declinet, qui pro nobis venerat vitam dare, sed non permittit interfici, donec exemplo vitæ suæ sanctissimæ in omni nos iustitia conformaret, ita vt dicat S. Pater: Christus totam causam nostræ salutis occiderat, si se parvulum permisisset occidi. Adeò potens est exemplum, vt si in Christo hoc nobis deesset, tota nostræ salutis causa periret.

23. Sap. 9. Orauit Salomon à Deo: *Mitte*, ait, *illam*, id est, sapientiam, *de cælis Sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret*, Sapient. 9. num. 10. Vbi iuxta communem sententiam Salomon postulat Incarnatam Sapientiam, id est, Christum Dominum sibi adesse. Sed quomodo ait, *mecum sit, & mecum laboret?* Cardinalis Hugo, *Vt ipse*, ait, *videns Dominum suum laborantem, facilius ferat laborem suum.* Christi exorat præsentiam, enimverò illius intuitu, istius vitæ labores sustinere non poterat; nam vbi capitis interuenit exemplum, promptè ac faciliter omnia fiunt. Cùm Abrahamus tres hospitio susciperet Angelos, dixit Saræ: *Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes, ipse verò ad armentum cucurrit.* Genes. 18. num. 6. Sed quomodo Abrahamus postquam Saræ mandauit, vt panes conficeret, statim cucurrit, & non expectauit quid Sara responsi daret? Sanè Patriarcha sanctus optimè nouerat, quod suo proposito exemplo, dum ad armentum cucurrit, in Sara ac familia nihil erat cunctandum vt fieret, quod ab ipso iussum erat. In hac consideratione est Origenes homil. 4. in Genes. *Ipse cucurrit, vxor festinat, puer accelerat, nemo piger in domo iusti.* Nam cùm ille curreret ad armentum, nullus poterat esse in domo, qui non laboraret.

(Margin: Hugo. Genes. 18. Origenes.)

QVÆSTIO VI.

Quare Christus in Ægyptum potiùs quam in aliam regionem tendat?

24. MVLTÆ erant prouinciæ, ad quas Christus Dominus se se conferre poterat, nullam tamen elegit, nisi Ægyptum, quæ à Iudæa deserto, longoque itinere distabat. Ad quod multiplex est ratio. Et primam hîc nobis assignat D. Matthæus *num.* 15. dum ait, quod Christus descendit in Ægyptum. *Vt impleretur, quod dictum est à Domino: Ex Ægypto vocaui filium meum.* Et de hoc ingressu in Ægyptum intelligitur communiter illud Isai. 19. n. 1. *Ecce Dominus ascendet super nubem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius.* Ac proinde vt huiusmodi prophetiæ adimplerentur, in Ægyptum Dominus venit. Ita Origenes *homil.* 3. *in Diuersos.* Emissenus *in hoc Euangelio*, Euthymius, Albertus Magnus, D. Chrysol. *serm.* 151. ait. *Non de periculi metu, sed de prophetiæ venisse mysterio*, & alij. Tamen vt bene notat Abulensis quæst. 61. *Non est credendum*, ait, *quod ideò ita factum est, quia sic scriptum fuit, cùm potiùs scriptum est, quia Deus volebat illud sic fieri, quia sic videbatur expedire.* Rationes ergo huius conuenientiæ hîc inquirendæ sunt.

(Margin: Isai. 9. Origenes. Emissen. Euthymius. Alb. Magn. Chrysol. Abulens.)

25. Imperfect. Prima ratio traditur ab Imperfecto *hom.* 2. qui sic ait: *Quare vadit in Ægyptum? nunquid alia terra defecit: Recordatus est Dominus qui non in finem irascitur: quanta mala fecerit super Ægyptum, ideo mittit filium suum in eam, & dat illi magnæ reconciliationis signum, & perpetuæ amicitiæ pignus, vt decem plagas vna medicina sanaret.* Non vult Dominus in Iudæa latitare, nec ad aliã orbis partem, sed tantùm in Ægyptum fugere. Non semper Dominus puniendo instat, sed sæpe ex ira ad misericordiam flectitur. Videbat Dominus, quot plagis Ægyptum affecerat olim, & cùm non irascatur in finem, ad illam filium suum ideo mittit, vt hoc vno medicamento omnia illa damna redintegraret. Vnum enim diuinum bonum omnia huius sæculi mala valet compensare; præcipuè cùm in Ægyptum Christi præsentia in hoc descensu adueniret, vt hîc ponderat Albertus Magnus *Multis plagis*, inquit, *plagauerat Dominus Ægyptum; ingreditur ergo, vt tot plagas vna sua præsentia visitatione sanaret.* Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 110.

(Margin: Vnum diuinum bonum mala omnia compensat. Cum Dei præsentia omne bonum. Alb. Magn.)

26. Chrysost. Secundò. D. Chrysostomus *homil.* 2. ex variis in Matth. sic ait: *Post Ægypti olim graue delictum, post multiplices plagas diuinitus irrogatas, Deus Pater Omnipotens pietate commotus filium suum misit in Ægyptum; vt quæ iam dudum sub Moyses debitas sceleris sui pœnas expenderat, tunc suscipiendo Christum, spem salutis accipiat. Quanta est Dei misericordia, quæ per aduentum filij eius ostensa est.* Deus, vt cum ipso omnis diuina ingrediatur benignitas, in Ægyptum venit. nam eius aduẽtu supplicia, quibus olim mundus opprimebatur, omnia in miserationes sunt commutata. Et vt manifestum fiat, quàm alia Ægyptus sit sub manu hominis, ac sub manu Filij Dei; sub Moyse magnis vexata plagis; sub Christo Dei Filio, omni est bono, ac spe salutis repleta. Si quis enim ad Ægyptum tenderet, tunc regionem iam non deuastatam, nec mortuorum aggeres videret; sed, vt notant idem Chrysostomus *hom.* 8. *in Matth.* & D. Paschasius. *Paradiso prorsus omnem illius viderent eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, & populos Martyrum, & choros Virginum.* Et alia, quæ prosequitur idem Chrysostomus proxime citatus agens de sanctissimis viris, qui in Ægypti eremo viuebant.

(Margin: Quantum distet res sub manu Dei, ac sub manu hominis. Chrysost. Paschas.)

27. Imperfect. Tertiò. Imperfectus homilia 2. in Matth. *Vadit in Ægyptum*, ait. *O commutatio dexteræ excelsi! Vt populus, qui antè fuerat persecutor populi primogeniti, postea fieret custos vnigeniti filij.* Hæc est Dei misericordia quæ omnes condecorare vult; nam si Ægyptus ignominiã olim erat affecta, eo quod primogenitum, ac dilectum Dei populum Israël tam violenter, ac tyrannicè vexauerat; tótque flagellis contra Dei voluntatem ceciderat; tunc verò dum Dei vnigenitum suscipit, ac custodit, ab omni vendicetur iniuria, magnoque extollatur honore. Euthymius, *Omnes Ægyptij suscepta Euangelij prædicatione plurimum gloriabantur, animóque gestiebant, eo quod fugientem Dominum suscepissent.* Vide lib. 1. *cap.* 2. *num.* 47. *&* 48. *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 49.

(Margin: Deus vt absciſſã honorat. Euthym.)

27. Imperfect. Quartò. Idem Imperfectus *citato loco* inquit. *Vadit in Ægyptum, vt qui populo violenter dominati sunt, isti cum deuotione seruirent. Vt iam non irent ad mare rubrum demergendi, sed vocarentur ad aquas Baptismatis viuificandi.* Descendit in Ægyptũ, vt dexteræ Excelsi appareat cõmutatio, in eo quod facta sit alia, ac antea erat; nam quãdo

cum

Plus exaltat humilitas quam superbia. cum violentia, ac superbia dominabatur, tamquam lapis in aquis submergitur; dum verò cum deuotione, ac humilitate Deo famulatur, ad viuificas Baptismi aquas ascendit Plus domuit suauis lenitas Iesu, quàm rigida virga Moysis; nam Plus valet benignitas quàm rigor. cum hac obdurati Ægyptij sub aquis descendunt; cum illa verò tamquam generosæ aquilæ in nouam vitam resurgunt. Vide *lib. 1. cap. 6. num. 5.*

29. Rupert. Quintò. Rupertus *hic* sic fatur. *Quia debuit filius iste vnigenitus per omnia fratribus assimilari, excepta duntaxat participatione peccati, oportuit, illum fugere, & in illa Ægypto peregrinari.* Et post pauca subdit. *Quia populus ille, de quo ille secundum carnem natus est, vbi seruiuit exul ille, qui post eam, quæ ad Abraham facta est promissio primus persecutionem pertulit, scilicet Ioseph, & omnis domus eius intrauit illic exulando; iste passionum, vel* Christus verus Rex suorum labores voluit experiri. *tentationum suarum initium sumpsit.* Christus Dominus, vt verus Rex, & Dominus voluit in omnibus, & per omnia seruis suis proportionari, & accommodari, ideo potiùs Ægyptum, quàm regionem aliam ingreditur, vbi Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, & Israëliticus ille populus peregrinati sunt. Vide *lib. 2. cap. 1. num. 10.*

30. Leo. Sextò. S. Leo *serm. 3. de Epiphan.* sic loquitur. *Ille qui sanguinem suum pro mundi redemptione fundendum, in aliam differt ætatem, Ægypti se parentum ministerio subuectus intulerat, repetens scilicet Hebrææ Gentis antiqua cunabula, vt illam duriorem omni inedia famen, qua Ægyptiorum mentes, veritatis inopia laborabant; veniẽs de cælo panis* 6. *vita, & cibus rationis auferret, nec sine illa regione pararetur singularis hostiæ sacramentum, in qua primum occisione agni salutiferum crucis signum,* Iudex videat. *& Pascha Domini fuerat præformatum.* Ad Ægyptum potius quàm in aliam prouinciam instituit iter, Hebrææ gentis repetens antiqua cunabula: vt enim verus iudex constitutus à Patre, loca, vbi sui tot fuere cæsi flagellis, propriis oculis videre decreuit Pondera illa verba, *Hebrææ gentis antiqua incunabula.* In Ægypto populus Hebræorum suæ educationis habuit prima principia, ideo inter Qui sunt primi in merito, sint & in præmio. omnes mundi nationes ad Ægyptum se transfert Dominus, vt pro populo Hebræo Ægyptiis beneficia persoluat, qui enim primi fuerunt in obsequio, sint & primi in receptione munerum. Tandem vltima verba S. Patris expende, *Paratur singularis hostiæ sacramentum.* In Ægypto inter mundi prouincias primum celebri occisione agni Paschalis *Exod. 12*, præfiguratum fuit Sacramen- Vbi Eucharistia veneratur, adest Deus. tum Eucharistiæ, ac passionis dominicæ; ideo igitur ad illam se confert Christus Dominus primum, vt eius præsentia, cælesti gratia, ac protectione inter vniuersas regiones ditetur, ac nobilitetur Ægyptus, vbi primò sacramentum tantùm figuratum fuit, maximè afficitur Deus ad locum, in quo sacra Eucharistia veneratur.

31. Grammat. Septimò. Christianus Grammaticus sic ait: *Ægyptus, sicut scitis, postquam Iudæi illic habitauerunt, semper fuit domestica Iudæis, & semper Ægyptij Deum Hebræorum timuerunt, & ipsos Hebræos venerati sunt; quapropter, vt Iosephus refert, sub Philadelpho Rege Onias Sacerdos vir bonus, & iustus expulsus à Iudæis templum in Ægypto ædificauit, & morem holocaustorum instituit, vt in Iudæa agebatur. Ob hanc causam placuit Deo, in Ægyptum ire, quàm ad alias terras, vbi minùs erat religionis.* De hoc templo ædificato in Ægypto faciunt etiam mentionem S. Hieronymus *in* Hieron. *Daniel. 11.* Ioseph *lib. 7. de bello cap. 30.* Christus in Ioseph. Ægyptum venit, ob illud ibi erectum templum, Vbi templũ & peculiaria holocausta in Dei obsequium facta, ibi venit Deique timorem, & in Hebræos hospitalitatem. Deus. In hoc autem tempore multa Hebræorum millia habitabant in Ægypto, vt testatur Philo *in* Philo. *Flaccum.* Et quia Ægyptus tũc populo suo fauorabilis erat, ideo ad illam venit. Octauò. D. Thomas ait: *Quia ipse induxerat tenebras in Ægypto,* D.Thom. *ideò voluit eam primò illuminare.* Quia Ægyptus tot plagis vexata est, ideò vt misericors pater primùm ei medicinam parauit.

Nonò. D. Chrysologus *serm. 151.* sic loquitur: 32. *In Ægyptum fuge, ait Angelus, à tuis ad extra-* Chrysol. *neos, ad sacrilegos à Sanctis, à templo tuo ad Dæmonum fana; ad idolorum patriam è regione Sanctorum; vt ad Deitatis latebras profana Ægyptus conducatur.* Instabat occasio, vt Christus Domi- Inter iustos nus lateret, pergit, non ad Zachariam, non ad Si- Deus manifestatur. meonem, non ad Magos, sed ad Ægyptum abominationibus plenã, quia inter iustos & Sanctos abscondi Christus non poterat, sed manifestari.

Decimò. Euthymius sic ait: *In Ægyptum autem* 33. *mittitur, quia Babylonia, & Ægyptus maximè* Euthymius. *erant officinæ ad flammam omnis vitij quod per orbem sparsum erat. Ab illa ergo Magos attraxit, in hanc autem intrauit: vtrumque volens ad rectam viam reduci.* Magna diuinæ cognitionis inopia, qua Babylon, & Ægyptus laborabant, diuinam misericordiam prouocauit, vt Babylonem per Magos, per filium suum illuminaret Ægyptum. Quod eleganter ponderat noster Cyrillus Cyrill. Alexandrinus *in cap. 9. Isaiæ.* ad illa verba, *Habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis,* sic ait: *Incedebant enim scilicet Iudæi, iam proinde* Vbi maior miseria, ibi *vt Gentes, & commorabantur in mundo, tamquam* applicandum *nocte, & in tenebris, propterea, quod lumen veræ co-* remedium. *gnitionis animo non haberent, sed ruerent quasi in omnem foueam, & in malum, veluti ad quamuis lapidem impingerent. Illis hoc modo laborantibus lux magna effulsit.* Israël in Babyloniam ter ductus est captiuus, vt notant Hugo, & alij communiter *c.* Hugo. *vltim. 4. Reg.* Et cur non potiùs in aliam prouinciam, sed ter in Babyloniam? Lactantius lib. 4. *Ve-* Lactant. *nit Rex Iuda cùm populo suo, cùm Sanctis suis captiuus in Babyloniam, quæ erat mater fornicationũ, & abominationũ.* Ex eo, quod malorum omnium caput, ac idolorum seruitus erat Babylon, permisit Deus, vt illuc cum Sãctis Israël veniret captiuus, vt aliqua Dei ibi esset cognitio, & Nabuchodonosoris superbia aliquantulum reprimeretur.

Timore Esau, ac consilio Rebeccæ misit Isaac 34. filium suum Iacob in Mesopotamiam ad domum Bathuel fratris matris suæ, vt acciperet vxorem de filiabus Laban, *Genes. 28. num. 1.* Meritò dubitat Abulensis, Quare non mandauit accipere vxorem de filiabus Ismaël, vel de filiabus Ceturæ, vxoris etiam Abrahami *Genes. 25. num. 5.* Et etiam dubitari poterit: Cur non mandauit accipere vxorem de filiabus Loth, vel Melchisedech, quæ, vtpote filiæ tantorum parentum, multis forsitan virtutibus essent instructæ; sed in tam longinquum mittit filium? Et missis aliis rationibus fortasse alibi dandis. Domus Laban magno detinebatur idolorum cultu, vt notant Abulens. Abulensis. Lyranus, Hugo, & alij *Gen. 11.* Ipsa ergo miseria Lyran. diuinam misericordiam allexit, vt Iacob illuc ve- Hugo. niret, vt inde haberetur aliqua Dei cognitio, ac

ac filiæ, scilicet Rachel, & Lia cum suis ancillis à tantis erroribus euaderent. Vt eleganter dixit
Nyssen. D. Gregorius Nyssenus tract. 1. in Psalm. *Separatio ab omni subsidio cessit illis in auxilium.*

QVÆSTIO VII.

Soluuntur aliquæ quæstiunculæ.

35. QVÆSTIVNCVLA prima. Quare post Christi natiuitatem, statim tanta imminet persecutio, vt necesse sit in Ægyptum fugere? De hac re vide suprà *quæst.* 5. Origenem *n.* 17. Deinde secundò respondet Euthymius. *Disce Deum tristibus læta coniunxisse. Primum suspicio habita est de Virgine, deinde ex partu gaudium. Rursum fuga in Ægyptum: postea autem illinc reuocatio. Item metus propter Archelaum; deinde requies in Nazareth.* Huius vitæ hæc est dispositio, vt molestiæ semper comitentur iucunda: nam Virgo in Conceptione Verbi gaudium habuit, postea, dum Ioseph sponsum suum vidit suspicionibus plenum, aliqualem molestiam, in Christi natiuitate magnam obtinuit lætitiam, deinde verò in fuga ad Ægyptum, tribulationem non paruam. Quod in omnibus Sanctis ait D. Chrysostomus homil. 8. *Fecit Deus quos neque tribulationes, neque iucunditates, sinit habere continuas, sed tum de aduersis, tum ex prosperis iustorum vitam, quasi admirabili varietate contexuit.* Quod in D. Ioseph latè prosequitur S. Pater; cùm enim sponsam videret grauidam, tristem habuit cogitationem; postea cum Angelo, ac puero nato lætitiam, nunc verò in fuga tribulationem.

Euthym.

Deus cum gaudio miscet tristitiã.

Chrysost.

36. Quæstiuncula secunda. Quare Angelus non se offert itineris socium, vt Tobiæ se exhibuit? *capite* 5. *num.* 5. Et Deus mandauit coram Moyse, & populo Israëlitico Exod. 23. num. 20. *Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem paraui?* Quæstioni respondet Diuus Chrysostomus homilia 8. *Nequaquam*, ait, *se socium itineris futurum esse pollicitus est, neque illuc euntibus, neque redeuntibus: procul dubio designant maximo ipsum propter quem fugiebant, paruuli esse munitos comitatu.* Puer in itinere aderat; nulla ergo custodia, seu tutela alia, ne quidem Angelica eis erat necessaria; vbi enim Deus interuenit, omnia creata supersunt, & minimè exoptantur auxilia humana.

Exod. 23.

Chrysost.

Vbi Christus est, nulla alia custodia necessaria.

37. Quæstiuncula tertia. Quare diuinus puer; cui omnia præsentia erant cum Magis, in suam regionem à terra Israël non recedit; vt sicut pueri, sic matris commoditati esset prouisum, ne tam longam soli peregrinationem subirent; præcipuè cùm in regione Magorum essent futuri maiestate, ac decentia tanto Regi conueniente? Respondeo, quòd præsens erat Domino, quòd Bethleemitici pueri ob sui causam ab Herode crudeliter erant interficiendi; pro tali ergo tempore ipse etiam ærumnosæ, ac periculosæ peregrinationi se subiicit; dum enim sui sub gladio, ac nece tyranni affligebantur, noluit ipse in diuitiis orientalibus, ac regiis versari deliciis. Vide *lib.* 1. *c.* 4. *n.* 35. 36. & 37.

38. Quæstiuncula quarta. Quare Deus olim descendit in Ægyptum, vt magnis plagis flagellaret; nunc verò vt illuminet, magnisque beneficiis repleat? Accipe solutionem ex Diuo Anastasio Sinaita lib. 3. in Hexaëmeron. *Quando*, ait, *Christus Deus lux mundi natus est, in Ægyptum cum sua matre fugiente versatus est, statim terra Ægypti detegitur, deponit tenebras; exuit caliginem erroris, Solis iustitiæ lumen induit. Versatus est enim cum proprio orbe, nempe Matre, & soluit tenebras.* Dominus, qui Deus erat vltionum, in flamma olim in Ægyptum venit, vt propter multa in populum suum mala facta puniret: nunc verò ad illam in nube refrigerante, throno suo, ac proprio orbe, nempe matre sua benignus accedit; nam vbi Maria adest, omnis in filio mansuetudo, & clementia apparet, vt in suos omne gratiæ, ac misericordiæ lumen effundat. Quod latè prosequitur D. Bernardinus sermone 61. *Propter istam nobilem creaturam*, ait, *Deus saluauit Noë diluuio, Iudaicum populum de Ægypto, ac de manibus diuersorum Regum tyrannorum, Dauidem de leonè, vrso, & Saule, & vt breui sermone cuncta comprehendam, omnes liberationes, ac indulgentias factas in veteri Testamento, non ambigo Deum fecisse solum pro huius benedictæ puellæ reuerentia, ac amore, quibus eam Deus in sua prædestinatione cunctis operibus suis ab æterno præordinauit.* Ita ille.

Anast.

Vbi Virgo adest ibi omnis misericordia.

Bernard.

Quæstiuncula quinta. Quare Euangelista ait singulariter, quòd Ioseph secesserit in Ægyptum? cur pluraliter non scribit, quòd Iesus, & Maria secesserint? In hac ponderatione nobile Ioseph enconium dixi suprà *lib.* 1. *c.* 10. *q.* 3. Nunc verò ad hanc quæstionem ita respondet Sedulius lib. 2. cap. 6. *Inter necatos tamen infantes quos occubuisse certum est non periisse; quamquam Christus absuerit, absens esse non potuit, qui periculis Sanctorum semper insertus, alienis pro se corporibus irrogata pio motu sentit in se supplicia.* Quamuis Iesus corpore secesserit in Ægyptum; tamen animo manebat Bethleem cum sanctis pueris, qui interficiendi erant ab Herode; non enim potest Iesus separari à suis, dum morte, ac passione sui causa afficiuntur, sed ipsis adest, vt eorum pressuras, ac afflictiones suscipiat, ita vt magno præmio, ac corona remunerentur. 39.

Sedulius.

Christus ad est suis tormenta sustinentibus.

Matth. 2. *n.* 13. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

VERSIONES.

D. Dionysius Alex. Epist. cõtra Paulũ Samosaten. & D. Chrys. homilia 8. Futurum est enim, vt Herodes quærat animam pueri ad perdendum eum.

Theophyl. Quæsiturus est enim Herodes puerum, vt perdat illum.

EXPOSITIO.

INDICAT Angelus motiuum, & rationem, ob quam sit fugiendum, instruens nos, quòd in rebus magni ponderis est vtile valde, vt hæc assignetur, vt notum, sit rem imperari, non ob potestatem, quæ in fulgẽti Angeli 40.

Præcipiendum non potestate, sed ratione.

geli specie apparebat, sed ob rationem, ac conuenientem necessitatem, quæ tunc interueniebat. *Futurum est enim,* ait; indicat prouidentiam circa pueri conseruationem, vt notat Albertus
Alb.Magn. Magnus. *Herodes quærat puerum*; seu, vt ait
Chrysol. D.Chrysologus sermone 150. *Diabolus quærat per Herodem.* Sed hanc fraudulentiam in illius corde latentem aperit Angelus. Nulla hominis cogitatio Deo resistere valet. Et Herodes à Magis tempus stellæ iam quæsiuit, & modò puerum quæret. Iniquitas peruersi hostis numquam cessat, quæsiuit, & quæret. *Ad perdendum eum,* hoc est, ad occidendum. Ecce in quantam Herodis excæcata mens incidit dementiam, vt contra Dei voluntatem, pueri, quem vt Messiam agnoscebat, necem posse perficere, apud se deliberaret.
Chrysost. Tantum valet regni ambitio. Vide suprà *cap. 4. quæst. 25.* D. Chrysostomus *homilia. 8.* Ioseph fidem maximè laudat; qui de fuga pueri, quem Angelus totius populi Saluatorem dixerat, scandalum passus est nullum; nec apud se curiosè suspicatus: si totius mundi est Saluator, quomodo se ipsum non saluat? Magna fides nihil ambigit, sed omnem tentationem firma superat, & nil tale quærit.

Non curiosa nec ambigua firma fides.

Matth.2.n.14. Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum.

VERSIONES.

Euth.Theoph. Ille autem excitatus accepit puerum.
Pagnin.Caiet. Ille verò experrectus.
Vatablus. Ille cùm surrexisset, accepit puellum.
Syriacus. Fugáque in Ægyptum contendit.

EXPOSITIO.

39. NGELI finito colloquio. *Qui consurgens*; Ioseph, diuina excitatus virtute, vt alij habent: nam illa hîc operabatur omnia. *Accepit puerum.* Ecce diuini mandati exe-
Alb.Magn. Genes.43. Carthus. cutio. Et exponit Albertus Magnus, sicut illud Genes.43. num.9. *Ego suscipio puerum*; *de manu mea require eum*; tamquam nutritius accepit puerum in tutelam. Carthusianus, *Accepit puerum fortè in propriis vlnis, vel scapulis baiulauit.* Nocte, assignatur tempus, *nocte*; fugæ enim hoc est valdè accommodatissimum. Et probabile est, eadem nocte, vt statim dicam. *Et secessit in Ægyptum.* non dicitur, tendit, vel fugit in Ægyptum, sed *secessit.* nam ita erat obediens, vt corde, & animo à terra Israël separaretur: tum, quia ab ea fugere mandabatur tum quia puer, & mater, in quibus cor, & anima Ioseph defixa erat, in Ægyptum ibant.

Obediens animo & corde.

QVÆSTIO VIII.

Vtrùm Ioseph fugerit eadem nocte, qua Angelus ei apparuit?

QVÆRIMVS, An Ioseph in ipsa nocte, vel alia sequenti, qua ab Angelo fuit admoni- 40.
tus, fugerit? Abulensis *in cap.2. Matth. quæst.59.* Abulens.
existimat, non esse profectum eadem nocte, sed alia sequenti, secunda, vel tertia. Et fundatur: quia Ioseph per longum tempus ibat in Ægyptum, ac proinde de domo sua disponere debebat, seque de his, quæ ad itinerandum erant necessaria, præparare, nec conueniens erat, vt insalutatis vicinis discederet, ne aliquid suspicarentur. Tamen D. Dionysius Carthusianus, Carthus.
Cardinalis Iansenius, Caietanus, Hugo, Ioan- Iansen. Caiet.
nes Carthagena *lib.9. homilia.3.* Barradas, & alij Carthag.
opinantur, quòd eadem nocte Ioseph in Ægy- Barrad.
ptum discessit. Et hæc aliquantulum probabilior, & conformis textui: Qui surgens, scilicet à somno, accepit puerum nocte, &c. Deinde, quia maximè cohæret cum prompta obedientia Ioseph: qui veluti alter Abraham eadem nocte, qua diuinum accepit oraculum, tulit puerum suum Isaac, *Genes. 22. num. 3.* Et præcipuè, quia res, quæ mandabatur, erat magni ponderis, ad vitamque, ac conseruationem pueri pertinebat: potius igitur Ioseph omnium bonorum suorum iacturam voluit sustinere, quàm cum infantis periculo fugam differre. De domo autem, cùm esset paupercula, breuiter disponere poterat. Et reuelatio non alia, sed prima nocte ei fortassis est facta; ac proinde ad iter eadem se potuit præparare, ad peregrinationem necessaria emere, nisi ex Dei prouidentia ei essent in domo; & tunc vicinos salutare, qui ex Dei consilio de Virgine, & Ioseph ob eorum eximiam puritatem nihil poterant mali suspicari.

In rebus magni ponderis non est immorandum.

QVÆSTIO IX.

Quare nocte fugerit Ioseph?

QVOD Ioseph cum puero, & matre abiret 41.
nocte, Angelus non dixerat, vt aduertit
Albertus Magnus. Rectè tamen respondet ipse, Alb.Mag.
quòd Angelus dixerat implicitè, quando dixit, quòd fugeret; quia de die fugiens latere non potest. Quando aliquid mandatur, etiam iubentur ea, quæ cum tali re connexa sunt; & ideo Ioseph, vt prudentissimus, noctem elegit, vt opportunum fugæ tempus. Ex quo Abulensis *cap. 2.* Abulens.
Matth. quæst. 59. rectè morale colligit documentum, quòd quando homo aliquid agit, in quo periculum verti potest; quantumcumque firmam de Deo spem habeat, de cautelis, & securitatibus, quæ humana possunt haberi prudentia, omittat nullam. Sic Ioseph, qui puerum Iesum, etiam verum Deum portabat, in defendendo, ac custodiendo ipsum ab Herodis iniquitate, diligentiam, & cautelam apposuit omnem, quæ humaniter apponi poterat.

Humana cautela est adhibenda.

Dixit Abraham ingrediens Ægyptum Saraï 42.
vxori suæ: *Noui, quod pulchra sis, quòd cùm viderint te Ægyptij, dicturi sunt: Vxor illius est, & interficient*

interficient me, & te reseruabunt. Dic ergo, obsecro te, quòd soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, Genes. 12. num. 13. Sed quomodo Abraham, qui sub Dei protectione erat in periculo propriæ vitæ, ac pudicitiæ vxoris constitutus, illam industria sua vult custodire, cur hanc diuinæ prouidentiæ non remittit? Quia in negotio, vbi ars humana fugit, diuina potentia imploranda; quando verò solertia nostra consequi valet, Deus per miraculum tentandus non est. Rupertus lib. 5. in Genes. cap. 7. *Is Deum tentat,* ait, *qui quantum potest, periculo se non expedit, & illic poscit miraculum Dei, vbi nonnihil proficeret humanæ rationis ope, quæ in promptu est: bene igitur vir prudens vtrinque solicitus, videlicet ne & se interficerent, & illam reseruatam suæ libidini subiicerent, quam potuit partem periculi sustulit, & cætera fideliter Deo curanda reliquit.* Iacob frequenter à Deo postulabat, vt eum bene dirigeret, ac de manu fratris sui Esau liberaret, *Genes. 32. num. 11.* Tamen vt ex pacto cum socero suo Laban locuples per oues natas ex maculoso, & vario vellere, nullam legimus orationem Deo facere, sed ad virgas virides, & amygdalinas recurrit, *Genes. 30. num. 37.* Quia quod arte consequi valet, per se ipsum perficit; vbi verò illa defecit, ad Deum recurrit.

Rupert.

43. Secundò. Glossa Ordinaria, *Nocte tulit in Ægyptum,* ait, *quia noctem ignorantiæ his, à quibus ipse recessit: reliquit incredulis.* Et moraliter: quia Iudæi, à quibus ipse recessit, in infidelitatis nocte manebant. Tertiò Eusebius Gallicanus homilia de Innocentibus, *Ecce, ait, fugit Christus, & nocte fugit, vt fuga, quæ per se difficilis est, noctis obscuritate difficilior fiat.* Omnes sibi pœnalitates, ac labores reseruauit, vt nos in luce, ac suauitate versaremur, & ideo nocte, quando laboriosior est via, fugit.

Glossa. *Iudæi in incredulitate.* Gallican.

QVÆSTIO X.

Quare à Iudæa fugat nocte, sine tenebris verò reuertatur?

44. DIVVS Hieronymus mouet dubitationem hic Quia ait, quòd *quando Ioseph tulit puerum, & matrem eius, vt in Ægyptum transeat, nocte tulit, & in tenebris: quando verò reuertitur, nec nox nec tenebræ ponuntur in Euangelio.* Et quæstionem non soluit, facilè tamen satis fit. Quia Ioseph fugiendo in Ægyptum discessit, & ideo nocturnum tempus, vt accommodatissimum elegit; quando verò reuertitur, manifestè venit; & ideo nulla noctis mentio fiat. Semper accommodatè tempori, & occasioni est operandum, de quo suprà dictum est. Glossa Ordinaria ita ait: Quando redit, noctis non fit mentio, quia in fine mundi, Iudæi fidem, tamquam Christum ab Ægypto reuertentem, suscipientes illuminabuntur. Tertiò, A Iudæa nocte recessit, quia à crudeli Herodis morte fugiebat: quando verò ab Ægypto in illam reuertitur, clara, & manifesta luce accedit, ad vitam pro nobis dandam veniebat, ideoque patenter venit. Pro quo vide *lib. 2. c. 1. n. 26. 27.*

Hieron. Glossa. *Christus, dū pro nobis patitur, gloriatur.*

QVÆSTIO XI.

Quare Ioseph Virginem non præmonuerit, vt diceret, se esse eius sororem, sicut olim fecit Abraham?

MVLTO pulchrior, & elegantior, quàm Sara, & Rebecca, erat Virgo Maria; Ioseph tamen cùm descenderet in Ægyptum, ei non dixit, vt notat Simon Cassianus *lib. 2. cap. 22.* vt diceret, se ipsius esse sororē, veritus propter eius pulchritudinem, mortem, si se fateretur vxorem; vt olim Abraham præmonuit Saram, dum ingrederetur Ægyptum, *Genes. 12. num. 13.* Nec Virgo Maria sublata est in domo alicuius Regis Ægypti, vt Sara in domo Pharaonis. Sciebat enim, quòd melius, quàm Sara, ab Angelo custodiebatur, à quo ipse sæpe responsa acceperat. Et talem Deus gratiam in Virgine matre posuit, vt ne propter eius excedentem pulchritudinem ab aliquo posset ad immunditiam concupisci. Nouerat Ioseph experimento sui, qui numquam ex ipsa carnis tentationem persenserat, quamuis secum pariter habitaret. Huc vsque Simon Cassianus. 45.

Cassian. *Præsentia Virginis libidinem extinguebat.*

Ex præsentia Virginis Mariæ odor puritatis, ac Virginitatis exhalabat, & omnis immunditia procul abibat. De ea ait Ioannes Damascenus oratione 1. de Natiuitate Mariæ. *Per te enim virginitatis pulchritudo latissimè se diffundit.* Et quid mirum, cùm ad eius præsentiam omnis immundus spiritus maximè deturbetur, ac effugiat. *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris,* Cantic. 4. n. 11. Quæ verba sic explicat D. Amadæus *homil. 2. de iustificatione, ac ornatu Virginis,* dicens: *Asserunt odore thuris Dæmones effugari. Et ego libenter dixerim, odore virtutum sanctæ Mariæ Angelos tenebrarum effugari, & quodam valido turbine hinc, illincque raptari, vt in eis impleatur, quod dictum est: Fiant tamquam puluis ante faciem venti. Odor iste mortuos in peccatis excitat, mente debiles roborat, bonos incitat ad meliora, meliores ad optima.* Virginis præsentia puritatem exhalabat, immunditiam abigebat. 46.

Damascen. *Maria præsentia puritatem exhalabat.* Cantic. 4. Amad.

Secundò. Vt dicam, Ioseph in Ægyptum adueniens, à Virgine non postulat, vt dicat, se esse eius sororem, sicut à Sara expetiuit Abraham, quia Ioseph Virginis præsentia erat armatus, ac proinde nihil timebat. Ioannes Euangelista in horto fugit cum cæteris Apostolis; at verò cum Beatissima Virgine iuxta crucem stabat animosè; ea enim quæ sunt Beatissimæ Virginis, fortitudinem afferunt, armaque ministrant. *Antequam sciat puer vocare patrem suum, & matrem suam auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram Rege Assyriorum,* Isai. 8. num. 4. Sed quomodo tenerrimus puer fortissimas Gentes, ac Reges superabit atque prosternet? Quibus armis ad debellandum se accinget? Tertullianus *lib. 3. contra Marcionem,* sic ait: *Vagitu ad arma esset conuocaturus infans, & signa belli, non tuba, sed crepit acillo daturus: nec ex equo, vel de muro, sed de nutricis, aut gerulæ suæ collo, siue dorso hostem destinaturus; atque ita Damascum, & Samariam pro mamillis subacturus.* Pro armis, lancea, & equo è virgineo pectore guttulæ lactis erant, & quibus hostes deiicit, atque subiecit. 47.

Præsentia Virginis expellit timorem, dat arma. Ioan. 19. Isai. 8. Tertull.

QVÆSTIO XII.

De laborioso itinere Beatissimæ Virginis.

49. Abulensis.

DE hac re latè agit Abulensis *cap. 2. Matth. quæst.* 60. Ægyptus terra est quasi ex omni parte inaccessibilis, ad eamque per mare tantummodo ex parte Occidentis est aditus: Descendendi in Ægyptum, via hæc est multo facilior, Ioseph tamen hanc non elegit, vt communiter credunt omnes. Primò, vt ait Abulensis: quia cùm Virgo esset pauper, non satis illis erat ad expensas. Sed efficacior ratio est, ob quam per terrestrem viam migrauit in Ægyptum, ne diu expectare cum puero, & matre in portu cogeretur, & tunc poterat videri & cognosci ab aliquo, quod erat valdè inconueniēs. Deinde, quia maris nauigatio erat non parum nociua tenero infanti.

59. *Distantia inter Nazareth & Ægyptum.* Abulens.

Venit hîc inquirendum: Quantum distet Ægyptus à Nazareth? Sententia Abulensis *citata q.* 60. cōmuniter sequitur in hac re, qui inter terminos Ægypti, & Iudææ siue terræ Chanaan septuaginta supputat leucas; hoc est, à ciuitate Gaza, vsque ad Cairum, quæ est maxima in Ægypto. Et in hac via sunt viginti leucæ arabiles, & competentis habitationis; reliquæ autem quinquaginta sunt magnum, vastumque desertum. Sed adhuc in hac numeratione restat inuestigandum, quantum distet Nazareth à ciuitate Gaza? Brochardus à Nazareth vsque ad Hierusalem viginti septem computat; à Hierusalem vsque Hebron octo; ab Hebron vsque ad Gazam diætæ vnius iter esse dicitur. Ex quo concluditur, quòd à Nazareth vsque ad Cairum itineris terrestris leucæ interiacent centum. Et ad hoc fortè respicit D. Augustinus *serm.* 82. *de tempore*, dum ait: *Ab illo loco, vbi erat Iacob, vsque ad Ægyptum vix erant trecenta milliaria.* Vna autem leuca ex tribus miliaribus constat. Locus ille, in quo erat Iacob, prope Bethleem erat; si autem Israëlitæ quadraginta annos in via illa consumpserunt, ex eo est, quia Deus eos per desertum non recto itinere duxit, vt constat ex libris Moysis.

(Margin: Brochard. — August.)

50. *Virgo quanto tempore in itinere.* Bonauent.

Quanto verò tempore Virgo cum Ioseph illud iter absoluerint, non constat. D. Bonauentura *cap.* 12. *de meditationibus Christi*, ait: *Quod ad iter vnius cursoris sunt duodecim, vel quindecim diatæ; pro eis Virgo cum Ioseph peruenerunt ad Ægyptum spatio duorum mensium vel plurium. Quomodo verò de nocte quiescebant, & hospitabantur? rarò enim in illo deserto domus inueniuntur; de his, quia pauca authentica inueniuntur, referre non curabo* Hucusque D. Bonauentura. Narrat Sozomenus 5. *historia* 21. Grammaticus Christianus, Baronius *ann. Christi* 1. *in Epitome Spondan. n.* 10. iuxta oppidum Thebaidos, arborem quandam, quam incolæ venerabantur, se vsque ad solum sponte sua inflexisse, Christumque adorasse; eius postea fructus, folia, aut etiam particulas morbos pellere consueuisse. Vincentius Bellouacen. *in speculo Historio lib.* 6. *cap.* 94. testatur, quòd boues, & leones per desertum inclinabant capita coram Virgine, & puero, ac etiam Beatissimo Ioseph ostendebant viam. Et multa alia quæ falsa videntur, & referuntur in libro de infantia Saluatoris, quæ vt apocrypha reiecit Gelasius Papa *cap. Sancta, dist.* 15. quod ibi in suo aureo commentario luculenter, ac multorum Authorum testimonio comprobat Illustrissimus, ac Reuerendissimus D. Rodericus à Cunha, Præsul Bracharensis, ac primas Hispaniarum, nunc noster dignissimus Archiepiscopus Vlyssiponensis.

(Margin: Sozom. Grammat. Baron. *Miraculum.* — Bellouac. — Rod. à Cunh.)

Matth. 2. *n.* 15. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis, vt impleretur quod dictum est à Domino per Prophetam: Ex Ægypto vocaui filium meum.

VERSIONES.

Syriacus, Vatablus. Et fuit illic vsque ad mortem.

EXPOSITIO.

51. *Vbi Ioseph, ibi Iesus & Maria.*

EXPRIMIT tempus, quoadusque Ioseph extitit in Ægypto. Et non ait: Erat cum puero, & matre; sed tantùm de Ioseph hîc fit expressa mentio: tum quia, quòd cum illis erat, clarè colligitur ex superioribus: tam, quia manifestum est, quòd vbi erat Ioseph, ibi & Iesus, & Maria aderant. *Vsque ad obitum Herodis*, Ecce mors illius, qui tam crudeliter Christum persequebatur. Optimè Albertus Magnus *hîc* accommodat illud 1. Machab. 2. num. 62. *A verbis viri peccatoris ne timueritis, hodie extolletur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suam.* Adducit Euangelista locum *Osea* 11. *num.* 1. quem Septuaginta transtulerunt: *Ex Ægypto vocaui filios meos.* Sed radix Hebraica habet *filium meum*, vt tenet Cornelius à Lapide. Et cùm locus ad litteram sit de populo Israëlitico, qui docebatur Filius Dei, Exod. 4. n. 22. *Filius meus primogenitus Israël.* Et, *Dimitte filium meum vt seruiat mihi.* Tamen hic locus Oseæ citatus ab Euangelista, perfectiori sensu intelligendus est de Christo Domino, vt conueniunt grauissimi Patres, & statim patebit.

(Margin: Alb. Magn. 1. Mach. 2. — Septuag. Osee. 11. Cornel. — Exod. 4.)

QVÆSTIO XIII.

De ingressu, ac mora Christi in Ægypto?

52.

LOCVS, in quo Christus habitauit in Ægypto, appellatur *Ciuitas Solis.* Et colligitur ex *Isaia cap.* 19. *num.* 18. Græcè autem dicitur *Heliopolis.* Ita tradunt D. Anselm. Paschasius, Christianus Grammaticus, D. Thomas. Hugo *hîc*, Abulensis *q.* 60. Qui etiam testatur quod de Heliopoli ad septem leucas est Babylon ciuitas valdè magna; nō illa, de qua loquitur Scriptura, quæ est in Chaldæa, sed alia in Ægypto; & in vtraque ciuitate, & puero cum matre habitauit Ioseph. Et in his ciuitatibus, vt ait etiam Abulensis, & refert Baronius *in Epit. Spond. anno* 1. *n.* 10. ex Brochardo *quæst.* 2. *cap.* 4. quòd inter Heliopolim, & Babyloniam Ægypti medio ferè loco est hortus balsami

(Margin: Isai. 19. Anselm. Paschal. Grammat. D. Thom. Hugo. Abulens. — Baron. Brochard.)

balsami irrigatus à fonte paruo, sed vbere, in quo fama est, Beatissimam Virginem puerum Iesum sæpe lauisse, panniculosque eius mundasse: & ibidem est lapis, super quem dicitur eosdem exsiccasse. In ciuitate autem Heliopoli habitauit olim Iacob cum filiis suis, vt bene notat Barradas ex Ioseph lib. 2. antiquit. cap. 4. *Iussit*, inquit, *Pharao Iacob cum filiis suis degere in Heliopoli*. In his ergo locis voluit Dominus exulare, in quibus olim Iacob, & Israëlitæ exularunt.

Barrad. Ioseph.

53. Christo Domino cum Vigine matre ad Ægyptum perueniente, & Heliopolim ingrediente, vniuersa corruerunt idola; & impletum est vaticinium Isai.cap.19.num.1. *Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius*. Sancta eius humanitas appellatur nubes leuis, quæ nullo erat grauata peccato. Ita factum esse, & prædictum locum Isaiæ intelligunt Origenes *homilia* 8. *in Diuers*. Eusebius Cæsariensis *lib.9.de demonstrat. Euang. cap.*2. noster D. Cyrillus Hierosolymitanus *Catech*.19. D.Bonauentura *cap*.12. *de meditationibus Christi*, *hic*, D.Anselmus, D. Paschasius, D. Thomas, Zacharias Episcopus, Albertus Magnus, & alij. Idem prædictum esse à Hieremia Propheta Sacerdotibus Ægypti de aduentu Virginis cum puero, testatur D.Epiphanius *in vita Hieremiæ*, & Dorotheus *in Synopsi*. Et Abulensis asserit *citata quæst*. 60. quòd in ciuitate Heliopoli quoddam extabat templum; in quo erant idola trecenta sexaginta quinque, iuxta numerum dierum anni, quibus singulis diebus diuinis habebatur cultus: ad Christi autem, & matris eius ingressum vniuersa idola corruerunt. Et hoc fuit maximè conuenientissimum, vt ad ingressum Filij Dei in carne vniuersa idola corruerent, siquidem ad ingressum Arcæ in templum Dagon corruit ipsum idolum, quod factum cùm nuntiatum esset Aphrodisio principi Sacerdotum, venit in templum cum omni exercitu suo, & Christum adorauit, ac multa de eo locutus est. Ita Abulensis.

Isai.19. Origen. Cæsar. Cyrillus. Bonauent. Anselm. Paschas. D.Thom. Zachar. Alb.Magn. Epiph. Doroth. Abulens.

54. Quanto autem tempore Ioseph cum puero, & matre in Ægypto sit commoratus, non omnium est eaden sententia; nam Panu. *in Fastum*, vt refert Baronius *anno Christo octauo*, vix vno anno concedit. D.Epiph. *Panar*.21.& *hæresi* 58. biennio tantùm mansisse testatur. Nicephorus *lib*.1.*cap*.14. triennio, Iansenius *cap*.11. Caiet. ferè quadriennio, Barradas quinquennio, vel sexennio putant. Communis tamen est sententia, quòd Ioseph cum puero, & Virgine septennio habitauerit Ægyptum. Ita habent Ammonius *in Harmonia Euangelica*. Gloss. Ordinar. D. Anselmus, D.Thomas 2.*Matth*. Magister *histor. cap*.23. Platina *de vita Christi*, D.Bonauent. *de meditationibus Christi cap*.13. D.Antonin. 1.*part. tit*.5.*cap*.1.§.4. Sabellicus *lib*.1. *Enneade* 3.D. Dionysius Carthusian. *serm.de Innocentibus*, Petrus de Natalibus *in Catalog*. Abulensis 2.*Matth. quæst*.91. Baronius in hac ad minimum est sententia, proút reditum ex Ægypto constituit anno Christi octauo, *in Epit. Spond. num*. 3. Nam ipse Baronius *in apparatu ad suos annales in cit. Epit. num*. 35. cum communi sententia tenet, quòd Herodes regnauerit annis ferè septem; & latè probat, quòd Christus natus fuerit anno vigesimo nono regni eius. Et tandem hoc reuelatum fuit B. Brigittæ *lib*.6. *cap*.58. Et pro hac sententia stat communis traditio populi Christiani. Quòd autem ibi Christus cum Beatissima Virgine, & Ioseph egerint, nihil certè possumus affirmare, præcipuè cùm liber de Infantia Saluatoris sit apocryphus, damnatus à Gelasio Papa.

Panu. Epiph. Nicephor. Lansen. Caiet. Barradas. Ammon. Glossa. Anselm. D.Thom. Magister. Bonauent. Anton. Sabellicus. Carthus. Petr.de Nat. Abulens. Baron. B.Brigitt.

QVÆSTIO XIV.

In quo sensu hic locus citatus ab Euangelista, de Christo Domino intelligatur?

55. QVÆSTIO est, Quomodo hoc vaticinium dicatur à Matthæo impletum in Christo Domino. Quod adeò latuit Iulianum Apostatam, sicut refert D. Hieronym. *in citatum locum Oseæ*, vt illud obiiceret Christianis, arguens Matthæum falsitatis, vel ignorantiæ: in quo ipse Apostata maximè arguendus, vtpote non intelligens Scripturam. In quo ergo sensu de Christo dictum est oraculum?

Hieron.

56. Iansenius ait, quòd hic textus dicitur à Matthæo impletus in Christo per accommodationem: quia quod dicitur de populo Israël, ad Christum similitudine quadam rectè aptari potest: vt si aliquis de filio, qui valdè charissimus est parenti, dicat.

Iansenius.

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

57. At hæc sententia falsa est, imò continet errorem, vt docet Suarius *tom*.2. *ad* 3.*part. disput*.17. *sect*.1.§. *secundam verò*. Et primò repugnat hæc explicatio cum Euangelista. Nam aliud est accómodari, aliud impleri Scripturam: accommodatur multis rebus, etiam à nobis; impletur verò solùm in his, quæ in aliquo sensu in ipsa continentur. Ergo cùm Euangelista dicat, *Vt impleretur, quod dictum est*, &c. in aliquo verò sensu de Christo Domino intelligitur prophetia. Deinde repugnat cum sanctis Patribus; nam omnes intelligunt, in Osea de Christo Domino contineri prophetiam. D.Hieronymus *hic in Matth*. D. Chrysostomus, D. Anselmus, D.Thomas, D.Paschasius, Theophylact Beda, Euthymius, Albertus Magnus, Gloss. D. Chrysologus *serm*.151. D.Gregor. Nazianz. *orat*.14. & alij multi.

Suarius. Hieron. Chrysost. Anselm. D.Thom. Paschas. Theophyl. Beda. Euthym. Alb.Mag. Glossa.

58. Secundò Euseb. *lib*.9. *de Demonstrat. Euang. cap*.4. Lyranus, & D. Dionysius Carthusianus, Abulensis *in* 2.*Matth.q*.57. Rupertus *in Oseam*, Prado *proœm.in Ezech.sect*.8.& 9. exponunt prædictum locum in sensu literali de Christo Domino. Et in hac sententia videtur esse Molina 1. *p. q*.1.*art*.10.*disput*.3. Ac proinde docent hi authores, quòd hic textus duplicem habet sensum litteralem, vnum de populo, de Christo alterum; nam idem Scripturæ locus sensus literales potest habere multos. Attamen etsi hoc in multis aliis dicatur locis, non aptè tamen dicitur de præsenti textu Oseæ, de quo ex sermo. Quia in sensu literali omnia, & singula conuenire debent rei, de qua agitur: atqui omnia quæ Propheta ibi vaticinatur, vt patet ex antecedentibus, & consequentibus, solùm populo, & non Christo Domino conueniunt. Ergo sensus literalis ibi de populo tantùm est.

Euseb. Lyran. Carthus. Abulens. Rupert. Prado. Molina.

Tertia, & vera intelligentia in sensu literali est de populo Israël egrediente de Ægypto; in sensu verò perfectissimo, sublimiori, & allegorico de Christo Domino loquitur Propheta, qui sensus verè etiam à Spiritu sancto intentus; impletaque est prophetia hæc, dum Christus Dominus de Ægypto exiit: nam populus ille Christi Domini typus erat, quapropter loquitur Propheta literaliter de populo, de Christo Domino autem in ipso populo præfigurato, allegoricè. Et hoc optimè explicat D. Hieronymus *in Oseam*, illa allegoria, qua Sina, & Sion, Sara, & Agar significant nouum & vetus Testamentum, vt ait Apostolus *ad Gal. 4. num. 24.* Ita in Oseam D. Hieronymus, Ribera, Cornelius etiam *hîc in Matth.* D. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Barradas, Beaulxames, & alij. Suarius *citatus*, Vasquius *1. p. quæst. 1. art. 10. disput. 14. c. 4.* Cumel. *eodem art. q. sua 2. concl. 1.* Nec obstat id, quod hîc obiicit Osiander, quòd populus Israël innumerabilis non potest esse figura vnius hominis, scilicet Christi. Sed si vnus homo Abraham, vel Isaac potuit totum populum repræsentare, quare totus populus non figurabit Christum cùm sit totius vniuersi caput?

Hieron. Ribera Cornelius. Chrysost. Teoph. Euthymius. Barrad. Beaulxam. Suarius. Vasquius. Cumel.

CAP. VIII.

Occiduntur infantes ab Herode.

Matth. 2. n. 16. Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè.

VERSIONES.

Syriacus. Tum Herodes quum videret, se à Magis illusum esse, vehementer excanduit.

Euthymius, Theophylact. Tunc Herodes, vbi vidit, quod illusus esset à Magis, iratus est.

Vatablus. Illusum sibi esse à Magis.

EXPOSITIO.

1. ARTICVLA illa *Tunc*, licèt dicat aliquam cum antecedentibus propinquitatem; non tamen dicit immediatam, vt notat Albertus Magnus. Sed significat post discessum Magorum, ac pueri aduentum in Ægyptum. *Herodes videns*; non ex qualibet fama, sed ex certa scientia per exploratores suos cognoscens, à Magis in Bethleem Messiam fuisse inuentum, eosque iam à regno suo lætos abiisse; hoc enim licèt iniquus, magna cura examinauit. *Quoniam illusus esset à Magis.* Quia ad eum non redierant, vt ipse expectabat, *Iratus est vehementer*; nam, vt ait Glossa Interlinealis, *Accumulatur ira turbato per natiuitatem.*

Alb Magn. *Ante suorum pœnam Rex cognoscat.* Interl.

QVÆSTIO I.

Quare Herodes se à Magis illusum putet?

2. RECTE D. Chrysost. *homil. 9. in Matth.* ponderat, quòd facilè Herodes ex mirabili pueri natiuitate, ex fama pastorum, ex oraculo à Scribis prolato, ex stella, quæ Magos adduxit, ex eorum audacia, ac fortitudine, nihil in hoc facto illusioni Magorum esse deputandum; sed diuinæ vtique virtuti, prouidè omnia atque vtiliter ordinanti. Sed ambitione Herodis mens cæca ad nihil eorum cognoscendum liberum relinquebat animum. Sed cùm Magi ad ipsum, vt expectabat, non redirent, se illusum existimat: nam, vt ait ipse Chrysost. in Imperfect. hom. 2. *Dicebat Herodes cogitans in furore: Certè Magi inuenerunt puerum illum, quem regnaturũ dicebant, & aut aurum acceperunt à parentibus eius, aut largis promissionibus sunt placati, ideo ad me reuersi non sunt; nam Rex quidquid aduersus regnum putauerit, verum totum existimat. Animus eius semper suspectus est, regni zelo repletus. Dum omnia timet, omnia suspicatur; facilè credit, quidquid fuerit suspicatus.* Herodis animus mille distrahebatur cogitationibus, & omnia ei apparebant credibilia, dum de regni amissione turbatur; qui enim timet, sæpe falsa iudicat vera.

Chrysost. Imperfect. *Timidus, ac ambitiosus falsa vera iudicat.*

3. Secundò. Albert. Magn. *Quia, ait, hic Herodes illusor fuit, ideo omne, quod ad votum malitiæ suæ non obtemperauit, illusionem reputauit.* Qualis vnusquisque, talis sibi proponit & alios, illusor illusores, superbus superbos existimat omnes. De Diabolo loquens Iob. *c. 41. n. vlt.* ait: *Omne sublime videt*; seu, vt legit Theodotion, *Omnem superbum intuebitur.* Quod clariùs explicat paraphrasis Nicætæ, vt refert Pineda ibi: *Omne sublime intuebitur; totus enim superbia est, nihil humile mẽte pertractat.* Cùm Diabolus naturâ sit superbissimus, quidquid ei mente obiicitur, elatum apparet. Amá cùm esset superbissimus, *Esther. 13. n. 12.* quod à Mardochæo nõ adoretur, ad nihil aliud adscribit, nisi ad superbiam, *c. 3. n. 5.* Hoc est valde frequens, vt quilibet ex sua propensione alios iudicet, ac pendat. Post primam, & secundam tentationem, vt Diabolus Christum Dominum aggrederetur; *Assumpsit eum in montẽ excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi*, Matt. 4. n. 8. Quæro, ad quid, dum Sathanas magno conatu Christum vult impetere, ducit eum in montem excelsum? Diabolus cecidit dum montẽ testamenti ascendere contendit. *Sedebo*, inquit, *in monte testamẽti*, Isai. 14. n. 13. ideo ad Christum tentandum in montem ducere conatur; nam vnde quis lapsus fuit, sibi persuadet & alios facilè casuros. D. Hieron. in cap. 4. Matth. *Porrò*, inquit, *Diabolus ducere eũ festinat ad montes, vt per quos ipse corruerat, etiam cæteri corruãt.*

Alb Magn. *Qualis quisque, tales iudicat alios.* Iob. 41. Theod. Nicætas. Pineda. Matth. 4. Isai. 14. Hieron.

QVÆSTIO II.

Quare irascatur Herodes?

4. QVOD Magi ad Herodem non redirent, ipse poterat ex magna causa coniecturari, vt patet ex superiori quæst. *in principio.* Et in hoc, vt ait

Alb.Magn. ait Albertus Magnus, nullam Magi fecerunt illusionem; sed potiùs profuerunt: ipse autem hoc illusionem reputauit, & ideo irascitur. Inquirimus modò ex quo fundamento? In hac re communis, & germana solutio est D. Chrysostomi, D.Paschasij, S.Thomæ, Abulensis *q. 67.* qui ita ait: Iratus fuit Herodes, quia frustrabatur desiderio suo; nam valde optabat occidere Messiã, quem Magi adorare venerant; nunc verò Magis recedentibus putabat se non posse inuenire illum puerum, quia non manebant signa certa ad inueniendum, ideo iratus est vehementer. Et valde iniqua erat huiusmodi Herodis indignatio, cùm ipse nullo modo posset intentare, nec velle occidere Messiam, & ideo Magi non tenebantur stare verbo dato veniendi ad ipsum; nam promissio ex iniquitate interueniēte impeditur, vt communiter docent Theologi, & suprà dixi.

Chrysost. Paschas. D. Thom. Abulens.

5. Imperfect. Secundò. D.Chrysost. in Imperfecto *homil. 2.* sic ait: *Irascebatur Herodes, quia quibus ille sedens in throno regni, & vestitus purpura suadere non poterat: his Iesus paruulus, & iacens in præsepio, & pannis inuolutus placuit.* Herodes ita succendebatur, considerans quòd Christi humilitas plus potuit persuadere, quàm regia sua dignitas; illa enim Magos à suis regionibus attraxit; hæc verò illos ad se inclinare minimè valuit. Tertiò. Imperfectus homil. 2. *Meritò*, ait, *irascebatur Herodes, qui quibus ille sedens in throno regni, & vestitus purpura suadere non poterat, his Iesus paruulus, & iacens in præsepio, & pannis inuolutus placuit.* Herodes ita excandescebat, nam videbat se virum potentem, & Regem contemni ob pauperem puerulum; & etiã cogitabat plus valuisse apud Reges Magos humile stabulum pueri nati, quàm totam suam maiestatem regiam. Et maximè dolet mundi dignitas, quòd homo inferioris pretij plus ipsa æstimetur. Illud tamen in citatis verbis aduerte, quòd dum dicit Pater, *Meritò irascebatur*, Non intelligit, quòd fuerit iuste, & rectè factum in veritate rei, sed quòd Herodi secundùm suum deprauatum intellectũ ita videbatur.

Humilitas Christi plus attraxit, quàm superbia mundi.

Imperfect.

Dignitate sublimatus dolet, quòd inferior sibi preponatur.

6. Chrysol. Quartò. D.Chrysologus serm. 150. *Herodes*, ait, *quærebat, sed quærebat Diabolus per Herodem, qui videbat sibi Magos, quos habebat in erroribus suis principes, aufugisse: Christus si vinctus pannis, si sub matris vberibus occupatus, Diaboli signiferos, hoc est, Magos in duces fidelissimos commutauit; perfectæ ætatis Christus quid posset facere, Diabolus iam videbat; & ideo mouebat Iudæos, instigante Herode, vt Christi suspectam sibi preueniret infantiam, vt futura virtutis eius anticiparet insignia.* Feruebat etiam ira Diabolus, quia Magos, olim in sua errorum sagena retinuerat, iam à Christo ablatos videbat, & in præstantissimos Domini duces transformatos agnoscebat, & inde coniiciebat, quid Christus virili ætate præstaret; aduersarius enim noster erubescebat, se olim fortissimum mundi principem, ac pugnatorem à terreno infantulo deuinci, ac expoliari.

Dolet potentia cùm se videt à infimo debellari.

7. Chrysol. Hanc Herodis iram meritò arguit D.Chrysologus *serm. 152.* ita loquens: *Videns Herodes, quia illusus esset à Magis, dolet impietas se illusam, dilatam se crudelitas fuerit, fremit dolositas se deceptã, & in se fraus reuersa colliditur.* Hæc est hominum conditio, qui alios passim illudere volunt, & minimè patiuntur, quòd ab aliis illudantur. Scite solicitabat maximè Dalila, vbi Samson fortitudo consisteret, vt suis cum hostibus traderet; cui Samson cùm falsò dixisset, quòd si multiplici funere esset ligatus, infirmus ac debilis redderetur, postea vinctus vincula rumpit; quo facto dixit ad eum Dalila: *Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es*, Iudic. 16. n. 10. Eum tradere affectat & conqueritur, quòd verum non prodat. Sed iis diuina hoc virtute contigit, quod de Herode ait D.Chrysostomus in Imperfecto homil. 2. *Herodes autem*, ait, *qui dum vellet deludere, delusus est. Deuotionem promittebat puero, dicens: Exquirite de puero, vt & ego veniens adorem eum. Insensatus, qui vnigenitam Dei sapientiam humana fraude circumuenire tentabat.* Nam miser incidit in foueam quã fecit, & ipse illusus est à Magis. Quod optimè confirmat idem Chrysost. *hom. 8. in Matth.* nam dum Ægyptij tenerent captiuos Hebræos, *Affligebant illudentes eis*, Exod. 1. n. 13. Sed potiùs diuina virtus dirisit eos, dum expoliata Ægypto Hebræos dimiserunt. 1. Reg. 6. n. 6. *Quare aggrauatis corda vestra, sicut aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor suum; nonne postquam percussus est, tunc dimisit eos?* Septuaginta, Chrysost. citat. *Nonne postquam illusit eis, dimiserunt populum suum?* Ecce diuina virtute qui illudebat illusus est.

Qui alios illudunt, illudi non volunt.

Iudic. 16. Imperfect. *Qui illudit, illuditur.* Chrysost. Exod. 1. 1. Reg. 6. Septuag. Chrysost.

QVÆSTIO III.

Quare Herodes irascatur de aduentu Magorum, non verò de adoratione pastorum?

IN tota Iudæa satis vulgaris fuit, & publica adoratio, quam puero nato exhibuerunt pastores. De illis ait D.Luc. 2. n. 18. *Et omnes qui audierant, mirati sunt de his, quæ dicta erant à pastoribus.* Quæ sine dubio fama succrescente totum impleuerunt Israëliticum regnum, atque ad Herodis aures peruenerunt, vt notant D.Chrysostomus *Homil. 9. in Matth.* D. Augustinus *serm. 1. de Innocentibus*, S.Basilius Seleucus *orat. de eisdem.* Quomodo ergo Herodes, non de adoratione ista, sed de Magis tantùm excandescit? 8. Luc. 2. Chrysost. August. Basilius.

Primò respondemus ex his, quæ docet Abulensis *cap. 2. Matth. q. 67.* quòd pastores Herodi nihil promiserant: *At Magi, vt ait Abulens. fefellerant eum, non seruando promissa, & putabat se ex hoc læsum, vt vilipensum, & ideo de Magis iratus est valde.* Homo nobilis, si se parui æstimari videat, maximè dolet. In Magis autem nulla extitit fallacia, quando enim ad Herodem redire promiserunt, bonum esse credebant; esse tamen malum diuino responso cognouerunt, & promissio iniquitate interueniente non obligat. Secundò. Id Herodem maximè affligebat, ne huius pueri aduentu regnum amitteret, & ideo plus doluit de aduentu Magorum, qui Iudæorum Regem nominabant, quàm de adoratione pastorum, qui Saluatorem dicebant. 9. Abulens.

Dolet nobilis dum parui æstimatur.

Tertiò. Ingeniosam quandam rationem nobis innuit D.Chrysologus *serm. 150.* Puerũ scilicet, *Quærebat Diabolus*, ait, *per Herodem, qui videbat Magos sibi, quos habebat in erroribus suis principes, aufugisse; sentiebat, quòd Christus doctrinis, virtutibus vitam mox repararet, & mundum totum, qui adhuc vagiens ipsum, quod erat mundani verticis occuparat.* Nota illa verba, *mundani verticis* 10. Chrysol.

Mundus sequitur principes.

ticis occuparat. Pastores simplices, viles, abiectique extiterant homines; Magi verò sapientes, Reges, atque potentes. Igitur quòd illi ad Christum venirent, in Herode Diabolus non multum fremebat; quòd autem hi eum adorarent, & quòd erat humani verticis ad eius pedes inclinaretur, maximè timebat, ne post eos totus ad Christum mundus esset trahendus, eorumque emendandus exemplo. Cùm princeps, ac dux Tribus Simeonis ingrederetur ad mulierem Madianitidem, quæ, vt tradit Abulensis, erat filia Regis, Phinees *arrepto pugione perfodit ambos simul.* Quo facto ita placuit Deo, vt ei, ac semini eius dederit Deus pactum sacerdotij sempiterni, *Num.25.n.8. & n.13.* Sed cùm in illa die occisa sint vigintiquatuor millia hominum *ibi num.9.* quomodo Phinees pro duorum tantùm nece præmium obtinuit? Tota illa multitudo maiori ex parte ex vulgaribus coalescebat hominibus; illi autem duo à Phinees occisi principes erant, & vt tales vniuersum post se populum adducere poterant, & dum Phinees debito supplicio tantæ nequitiæ obstitit, pro duorum nece plus promeruit, quàm omnes alij pro magna vulgarium strage.

Abulens.

Matthæi 2. num.16. Et mittens occîdit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & omnibus finibus eius.

VERSIONES.

Syriacus. Misitque, qui interficerent omnes pueros Bethleemitas, finitimósque omnes.

Euth.Theoph. D.Antioch. homil.24. de ira. Missis satellitibus occîdit.

Pagninus. Cùm misisset ministros interfecit.

Vatablus. Misso satellitio interfecit.

EXPOSITIO.

11. HERODES puerum natum maximè timens, per hoc existimauit aliqualiter fore securum, si in Bethleem, vicinisque illius locis pueros occideret omnes: ob prolatam enim à scribis prophetiam, ibi natum esse credebat; & quòd puer alibi non esset, verisimiliter existimabat, cùm illius certum vestigium posset inuenire nullum. Et ideo misit satellites, vt occiderent omnes.

QVÆSTIO IV.

Quomodo huiusmodi crudelis cædes facta sit?

12. HERODES regni ambitione stimulatus turpissimum super omnes homines aggressus nefas, vt lactantes interficeret pueros. Quod elegantissimè pôderat Origenes homil.3. in diuers. *Multi, ait, multas iniquitates facere festinarent, iste autem nequissimus Herodes in pestifero ambitu cordis sui omnium facinorum crimina supergressus est.* Sed quid mirum, quòd ambitione ductus turpissimum scelus respueret nullum. Herodes ita excæcatus est, vt haberet sceleratis ministris suis consilium, vt ponderat D.Basilius Seleucus *orat. de Infantibus sublatis*; sæpe enim consiliarij blandiuntur Regis voluntati, &, vt dicitur Ecclesiast.10.n.2. *Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis rector ciuitatis, tales habitantes in ea.* Imò, vt vult Rupertus *lib.2. de victoria Verbi, c.2.* & Albertus Magnus, aiunt, quòd cum facultate Augusti Cæsaris hanc infantium cædem perpetrauerit; scripsit enim illi natiuitatem pueri: & quomodo à Prophetis Rex totius mundi prænuntiabatur, & hanc infantium occisionem ad eius mortem opportunum esse remedium, Romanísque Imperij conseruationi maximè congruum. Hoc licèt probabile, multis tamen, & mihi videtur repugnare cum magna Augusti clementia. Deinde, quia sicut Herodes sine eius licentia multos nobiles Iudæos interfecit, ita & pueros. Tandem repugnat cum dicto Cæsaris, vt refert Macrobius lib.4.c.4. *Præstat, ait, esse porcum Herodis, quàm filium.*

Origen. *Ambitio flagitium nullum respuit.* Basil. Eccles.10. Rupert. Alb.Magn. *An cum licentia Cæsaris.* Macrob.

13. Misit ergo Herodes & Bethleem crudelissimos satellites, vt ait D.Dionysius Carthusianus. Quomodo autem hæc cædes sit facta, dubium est. Nam D.Augustinus *serm.1. & 2. de Innocentibus*, D.Basilius Seleucus, & alij videntur affirmare, quòd carnifices per domos discurrebant. Abulensis *q.71.* quòd Herodes secretò quæsiuit, quot in illis partibus pueri essent, & scriptis eorum nominibus cum parentibus, præcepit eos subitò interficere. Christianus Grammaticus, quòd expectauit Herodes, vt venirent cum matribus ad solemnitatem, quæ illo tempore celebrabatur, & tunc ibi sunt interfecti. D. Antoninus 1.*part.tit.5.c.2.* §.4. tenet, quòd Herodes simulata causa, vel publicato prætextu alicuius pietatis, vel munificentiæ pueros cum matribus in Bethleem, & in confinibus suis in vnum locū fecerit congregare; & tunc repentè occisi sunt. Siue hoc, siue illo dicas modo, mihi dicendum videtur, quòd eos ad vnum venire locum Herodes coëgit, & tunc ibi sunt interfecti; vt ita nullus effugeret, & faciliter occiderunt.

Carthus. August. Basil. Abulens. Grammat. Anton.

14. Hæc autem cædes adeò crudeliter exercebatur, vt ex Macrobio referat Abulensis *c.2. Matth. q.64.* (diuina iustitia disponéte, vt ipse Innocentium morte Herodes puniretur) quòd quidam eius filius, quem Bethleem putriendum tradiderat, cum cæteris paruulis occisus est, sicut & alij duo, præter hunc, quos ipse Herodes interfecit. Quod bene notauit Imperfectus *homil.2.* vbi ait: *Post hæc autem dignam pœnam Herodes suscepit. Nam filios suos tres interfecit, & non interfectos ab alio vidit occidi, vt ne vel paternam super illos demonstraret pietatem in luctu, sed ipse occidit, vt & filios perderet, & de morte eorū crimen acquireret. Viscera sua laniabat in filiis, & dolorem eorum non sensit. Vt quemadmodum paruuli mortem suam non senserunt, propter infantiam: sic ille dolorem viscerum suorum non sensit propter insaniam.* Iusto enim Dei iudicio necem, ac malum quod in aliorum filiis intulit, id ipsum in propriis passus est. Pue-

Macrob. Abulens. *Numerus puerorum.* Imperfect. *Malum quod aliis infert, in se redit.*

Numerus puerorum. Salmer. torum autem, qui necati sunt, non constat numerus, sed quorumdam traditio est, vt refert Salmeron *lib. 3. tract. 4.* fuisse quatuordecim millia. In hoc verò nihil certum habemus, vt notat
Paschas. D. Paschasius hic. *Quia quod in Scripturis sanctis non legitur, melius ignorare, quam temerè definire credimus.*

QVÆSTIO V.

Quare Herodes ad interfectionem non venerit, sed tantùm miserit?

15. CVM Herodes sibi persuaderet hoc magni ponderis esse negotium, vt se in regno suo securum, & quietum redderet; quare non per se venit, sed mittit; Quæstionem hanc mouet Al-
Alb. Magn. bertus Magnus, & respondet primò. *Cùm alios Herodes misit, se præseruauit; timebat parentes puerorum, & vindictam sequentem, si in ministros sceleris irruerent, præcipuè cùm ipse esset valde odiosus.* Semper crudelitas timida est, aliosque, vt sit tuta, periculo subiicit. Secundò respondet. *Dicunt etiam quidam, quòd regia dignitatis est non*
Impius in malis suis excusationem quærit. *per se, sed per alium punire.* Tertiò, quòd Herodes voluit habere subterfugium, si à Romanis de hoc facto culparetur, excusando se, quòd ministri excesserunt mandatum, & modum; præcipuè cùm paulò antea à Senatu vocatus Romam venisset, vt multis sibi obiectis crudelitatibus, & criminibus responderet, vt referam *q. 9.* Et ideo his cautus de tyrannide conscius sibi ad excusationem relinquit viam; nam, vt ait D. Gre-
Nazianz. gorius Nazianzenus orat. 10. *Sunt multi, qui in sectandis proximorum erratis excusationem vitiis suis quærant.*

16. Scelus grauissimum contra Dei præceptum perpetrauit Saul, dum contra legis mandatum
1. Reg. 13. sacrificium obtulit, *Reg. 13. n. 9.* Superuenienti autem Samueli, ab eoque quærenti: Quod fecisti: Respondit Saul: *Quia vidi, quod populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta placitos dies,* ibid. n. 11. Sed ad quid responsio hæc? Vt Rex iniquus se excuset, omnes accusat; populum, magnæ inconstantiæ, derelicto Rege fugientem: Prophetam, promissionem, ac pactum, vt iuxta constitutum tempus adueniret, non im-
Athan. plentem. In quo ait D. Athanasius orat. 1. contra Arrianos. *Saul omnes hæreticos præfigurauit, qui sua crimina ab iniuria vindicant, dum aliorum iniquitates prætendunt.* Iniquus in iniquitate sua semper viam ad excusationem inuenit, dum alios accusat omnes.

QVÆSTIO VI.

Cur Deus permiserit, sanctos Infantes tam crudeliter occidi?

17. VALDE mirum videtur, quòd in Ægyptum Christus fugiat, & in ore crudelissimi leonis hos sanctos pueros dilacerandos relinquat,
Chrysol. Quod elegantissimè prosequitur D. Chrysologus *serm. 152.* & alij Patres sermone de Epiphania. *Christus, ait, hoc ordinauit, hoc egit, vt per Herodis inuidiam furiosam, pueri mortem susciperent pretiosam; & quod eis ad salutem suam præstare non possset amicus, hoc faceret inimicus. Ad hoc permisit Herodem infantes occidere, vt illos de Herode facere triumphare.* Hoc permisit Christus Dominus, Dei sapientia educit ex malis bona. vt infantes coætaneos suos martyrij laureâ insigniret, & vt nota sit eius potentia, & sapientia quæ Herodis nequitiam in tantam potuit gloriam, & coronam commutare, vt plus eis proficeret inimicus, quàm amicus.

Secundò. D. Augustinus *lib. 2. de Symbolo ad* 18.
Catechum cap. 5. hanc permissionem factam esse August.
docet in pœnam parentum; ita loquitur: *Vindica in eis, qui te paruulum persequuntur, paruuli ipsorum pro te moriantur, ij qui te volunt innocentem occidi, hoc eis proueniat, vt suos populos ab eis facias separari. Vobis irrogatur pœna orbitatis, cæterùm illis gloria affertur immortalitatis: nuntiatis Herodi, vbi occidendus inueniri potest filius Dei; sed ille filios vestros occidens pro Filio Dei, & vos orbitatis pœna nesciens punit, tanquam proditores, & filios vestros Dei fecit hæredes.* Per quæ quis Iniquus in quo peccat, punitur. peccat, per hæc & torquetur. Ipsi indicarunt Herodi locum, vt posset Christus inueniri; ipsi vt placerent Herodi, concesserant consilio, vt puer interficeretur, materque sanctissima filio suo careret; ideo & ipsi alto Dei consilio subeant pœnam, vt filiis suis priuentur.

Tertiò. D. Ambrosius lib. 2. in Lucam. *Infantes* 19.
iubet occidi, scilicet Herodes, cui alij nisi Deo ta- Ambros.
lis victima debebatur. Vt natus Infans se Deum Innocentia Deo placet. manifestet, vbi primum ingreditur mundum, statim Innocentes ei litantur, nihil enim tam iucundum Deo offerri potest, vt innocentia. Quar-
tò. Glossa Ordinaria, *In his paruulis, in quibus,* Glossa Ord.
ait, *forma martirij nascitur, ibi infantia Ecclesiæ dedicatur.* Ecclesia, vt magnam insurgeret segetem, in his paruulis, atque humilibus prima Ecclesia in humilitate. iecit fundamenta, initiaque constituit. Totum suum regnum in humilitate fundauit. Quintò.
D. Chrysostomus homil. 6. *Possumus verò illud* Chrysost.
referre, ait, quòd scilicet non eos permisisset Deus tam celeriter hinc rapi, si eos præclari cuiusdam meriti futuros præscisset. Similiter Euthymius. *For-* Euthym.
tassis autem hi pueri probi futuri non erant. Pro singulari diuinæ misericordiæ beneficio mors est accelerata, ne adolescentes facti in æternam damnationem incurrerent.

Sextò. D. Chrysologus *serm. 152.* ait: *Hoc loco* 20.
attendat auditor, attendat vt intelligat, martyrium Chrysol.
non constare per meritum, sed venire per gratiam. Martyrium pro beneficio. Vt fiat manifestum, quòd martyrium, ac labores pro singulari gratia, & beneficio à Deo dilectis suis dantur, ideo hi paruuli innocentes occisi
sunt. Septimò. Theophylactus. *Quare autem per-* Teoph.
missi sunt pueri occidi? Vt ostendat Herodes malitiam suam. Ideo Deus tā crudele nefas pepetrari In magna miseria, remedium magnum. sinit, vt Reipublicæ Iudaicæ miseria patefieret, tantique necessitas remedij, qualis erat aduentus
Filij Dei. Octauò. Palatius. Permissū est, ait, quia Palatius.
erat accommodatissima res ad famam de Messia in orbem deferēdam, crudelitas Herodis in pueros: illa vsus est. Profectò crudelitas illa Romæ diuulgata est, & vbique terrarū. At si crudelitas diuulgabatur, necesse fuit, diuulgari eius causā, scilicet ortum Messiæ, aduentum Magorum: Deus igitur magnus ille artifex nouit è summis malis sūma eruere bona. Nonò. D. Leo serm. 7. de Leo.
Epiphan. ait: *Vt imitatoribus suis quid gloria pararet, Iesus ostenderet, ortus sui tēpore editos martyrio cōsecrauit, vt in Bethleē, vbi Christus natus est, geniti,*

geniti, per communionem ætatis consortes fierent
Pati pro Deo magnum bonum. *passionis.* Decreuit Dominus hanc gloriam dare suis coætaneis, vt qui Bethleem suæ sacratissimæ infantiæ consortes erant, etiam suæ salutiferæ passionis fierent participes; semper enim Christi consortium, ac societas in magnum bonum cunctis cedit, & nil gloriosius eis euenire poterat, quàm vt pro Christo vitam darent.

21. Haymon. Decimò. Haymon in homilia, *Spiritualiter*, ait, *mors paruulorum signat pretiosam mortem Sanctorum, de qua scriptum est. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum. Quòd paruuli occisi sunt, demonstratur, quia nemo potest animam suam ponere pro Christo, nisi innocens, & humilis, iuxta quod ipse ait: Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis*, &c.
Martyrium reddit innocentes. Primos pro suo nomine Christus Martyres elegit innocentes infantes, in quibus nulla esset macula, vt spiritualiter demonstraretur, quòd in eo, qui pro Christo animam ponit, ipso sanguinis lauacro omnis puritas, ac immunditia datur.
Psalm.43. *Dedisti nos tamquam oues escarum*, Psalm.43.n.13. Vbi de Martyribus ad literam loquitur Regius Vates. Sed quomodo fortissimos athletas, veluti generosissimos leones, oues appellat? In animo, ac constantia leones fortes; in puritate verò, ac innocentia, cùm pro Christo animam offerant, veluti sine macula candidæ oues. B. Bru-
Brunon. nonius ibi. *Esca enim luporum est ouium mansueta simplicitas, quæ Martyribus meritò comparatur.*
Apoc.6. Apocalypsi.6.n.9. Ioannes ait. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Sed cur sub altari, in quo est Christus, potius Martyres, quàm Beatissimæ Virgines, vel confessores apparerent? Vt eximia eorum coniunctio, & vnio cum Christo Domino inter omnes Beatos videatur; nam ex eo, quòd animas suas pro ipso exhalarunt, cum capite suo ita sunt copulati, vt in nullo alio loco possint esse, nisi vbi Christus
Paschas. Dominus adsit. D. Paschasius lib. de corp. & sanguin. *Rectè*, ait, *sub ara Martyres collocantur; quia super aram Christus imponitur. Conuenienter igitur, & quasi quodam consortio ibi Martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidie celebratur.* Et latè prosequitur.

QVÆSTIO VII.

Quare Christus Dominus nascens pro sociis elegerit infantes, moriens verò in Cruce latrones?

22. Palatius. Vita renouanda. HANC dubitationem attingit Palatius, & ita respondet. *Certè*, ait, *indicio meo id inuenitur, quòd tam nocentes, quàm innocentes vitam debent deponere priorem, si vita volunt viuere æterna.*
Ephes.4. *Deponite*, inquit Paulus ad Ephes. 4. *veterem hominem, & induite nouum, qui in iustitia, & sanctitate creatus est.*

23. Proportio accommodata in sociis. Ad quæstionem respondeamus. Dum Infans innocentes infantes pro sociis elegit; moriens verò in cruce, ac cum iniquis reputatus, peccatorisque figuram repræsentans, peccatores elegit; correspondens statui, & seruans proportionem in sociis, in quibus æqualitas desideratur;
Tullius. quod eleganter dixit Tullius: *Similitudo parit amicitiam, & æquales generat volũtates.* Abdias de se ait: *Cùm interficeret Iezabel Prophetas Domini, quòd absconderim de Prophetis Domini centum viros quinquagenos, & quinquagenos, & pauerim eos pane, & aqua*, 3.Reg. c.18.n.13. Sed cùm diuina 3.Reg.18.
prouidentia ita omnia disponat, vt quantum fieri potest, res sine miraculis ad suos fines tendat, vt modò supra dixi, cur Abdias inter tot Prophetas, quos alebat, non alit etiam Eliam, ne tot multiplicarentur miracula, vt corui vespere, & manè deferrent panes, farina cresceret, & alia similia? Cur ipse etiam Eliæ non præbet cibos? En nunc mihi est ratio. Abdias ex Dei prouidentia erat famulus, & minister Achab, vt notat Abulens.
Abulensis, & alij, ac proinde obsequens voluntati eius, atque imperiis: Elias autem totus repugnans, & obsistens Achab domino eius, & animi ita discrepantes in intimam adunari societatem, simulque habitare non poterant. Cum pòst diminutas diluuij aquas Noë emisisset coruum, deinde columbam: *Quæ cùm non inuenisset, vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcam*, Genes.8.n.9. Coruus inuenit, vbi requiesceret, Genes.8.
quomodo non & columba? Sed ad iustum reuertitur? Coruus crudelitatem, & immanitatem; columba verò mansuetudinem, & simplicitatem designat: & quæ tantùm discrepant natura, & affectu, simul in vna societate, & loco conuenire non poterant, sed à coruo discedit columba, & ad sui accedit consimilem, nempe iustum.
Vnde Procopius, *Virtus ab his resilit, ne aspectum quidem eorum ferens, nec in his habet quietem.* Vide Procop.
hoc lib. *cap.* 1.

QVÆSTIO VIII.

Quare Herodes iratus desæuerit, non in Magos, sed in pueros?

EXISTIMABAT Herodes, quòd Magi regia 24.
dignitate, ac sapientia inclyti eum offenderant, aduersùs eos tamen nec fremit, nec excandescit, sed contra imbelles infantes armatur.
D. Chrysostomus homil. 9. *Contra ipsam naturam*, ait, *omnino furit Herodes; & iram, qua aduersùs Magorum illusionem fremebat, in paruulos vertit innocuos.* Hæc est potentatum huius sæculi conditio misera, vt rabiem aduersùs principes, ac dominos conceptam, in paruulos innoxios conuertant. Offensam læsæ maiestatis, quam in Magis opinabatur Herodes; non inde in ipsos parat exercitus, sed totus se conuertit contra imbelles infantes, qui nihil deliquerant. Chrysost. Magnates iram conceptam contra principes vertunt in paruulos.

Secundò. D. Leo serm. 5. de Epiphania cap. 5. 25.
Herodes quoque in Diabolo fremit. Vnde si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique facere sine cessatione molitur, dum primordiis renatorum Spiritum sanctum eripere, & quandam teneræ fidei velut infantiam tentat extinguere. Leo.
Notum erat Diabolo, quòd puer cum matre in Ægyptũ fugerat. Ad quid excitat Herodem, vt desæuiat in pueros? Hoc est Diaboli ingeniũ, vt si prima fidei, ac virtutis euertat fundaméta, pro certo habeat totam Christianá suffocare segeté, in ruinamque ædificium dare; & ideo totus contra hos armatur paruulos in quibus Ecclesiæ, ac Virtutis initia præfigurabantur. Diabolus principiis virtutis intentat officere.
Tertiò D. Augustinus *tract.* 115. *Ioann.* sic ait. *Herodes ille maior, cùm Christus natus nuntiaretur, expauit, & tot infantes,* August.

fantes, vt ad eum mors perueniret, occidit, timida Crudelior timor quàm ira. *magis, quàm iracundo crudelior.* Non tam iracundia in Magos, quàm timor nati pueri effecit Herodem crudelem, & ferocem, vt infantium sanguinem effunderet. In ambitioso plus crudelitatis exequitur timor honoris amittendi, quàm iracundia concepta ex quacunque alia re.

26. Quartò. Herodes in Magis se videt illusum, quo regalis honor, ac reuerentia videbantur offendi; in pueris verò regnum vidit periclitari; & de hoc plus doluit, quàm de illo; ambitiosus enim plus de bonis anxiatur, quàm de honore, pluris dominatum æstimat, quàm omnem excellentiæ, ac reuerentiæ decorem. Vt Hemor, ac princeps Sichem suaderent conciues suos, vt cum filiis, ac nepotibus Iacob inirent matrimonia, ex eisque vnus fieret populus, dixit Sichem: *Substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt*, Genes. 43. n. 23. Sed ad animos trahendos, vt vnusquisque circumcidatur, & ad matrimonij fœdera coniungenda, cur non adducit in medium inclitum genus Iacob, tunc in toto terrarum orbe illustrissimum, eorum pietatem, atque virtutem omnibus notam; sed tantùm possessionem substantiæ, ac pecorum eorum commemorat: Nouerat princeps suorum ingenium, cum quibus appetitus acquirendi, ac fruendi diuitiis, & bonis erat plus præualiturus, quàm pietatis, & honoris desiderium. Lyppomanus ait: *Infideles tantùm sua curant, libidines sectantur, ambiunt aliorum diuitias.* Absalon parenti Dauid contra omnes naturæ leges mortem machinatur, 2. *Regum* 15. *à n.* 10, tanti criminis infamiam non recusans, dummodo regni assequatur regimen; de quo eleganter ait D. Chrysostomus in Psalm. 7. *Amor principatus hanc omnem eiecit reuerentiam, & vt homo fera esset, efficit.* Et multa exempla in hac materia adducit S. Asterius *homilia aduersus auaritiam.*

Ambitiosus pluris æstimat pecuniã quàm honorem. — Genes. 34. — Lyppom. — Chrysost. — Asterius.

Matthæi 2. *num.* 16. A bimatu, & infra, secundùm tempus, quod exquisierat à Magis.

VERSIONES.

Arabicus.	A filio duorum annorum.
Syriacus.	A nato duos annos, & infra, secundùm tempus.
Vatablus.	A bimulis, & minoribus, iuxta tempus, quod perquisierat à Magis.
Theophylact.	Iuxta tempus, quod percontatus erat à Magis.
Pagnin. S. Petrus Alex. serm. de pænitent.	Quod à Magis diligenter didicerat.
Græcus.	Exactè scrutatus fuerat.

EXPOSITIO.

27. ASSIGNATVR tempus ætatis infantium, qui occisi sunt; nempe qui à natiuitate duos habebant annos vsque ad diem illum, quo executioni cædis ipsa data est. Et quamuis aliquot Innocentium ossa inueniantur maiorẽ ætatem testificãtia; non constat tamen, vt bene ait Caietanus, huiusmodi ossa illorum esse Innocentium, an aliorum Sanctorum. Præterea forsitan quòd aliqui proceræ staturæ essent. Deinde fieri posset, quòd crudeles milites aliquos occidissent maiores. Caiet.

QVÆSTIO IX.

Quo tempore Infantes occisi sint?

MAGNA est difficultas in hac re. Quidam existimant, duobus annis post Christi natiuitatem Magos ad eum adorandum venisse; ideo Herodes infantes bimos occidisse. Sed hanc sententiam reiecimus iam *c.* 4. & ideo hîc non est repetenda. 28.

Secunda sententia est, quòd Herodes, non statim post magorum discessum occiderit infantes, sed duobus annis pòst. Ita Eusebius *in suo Chronico.* Onuphrius *anno ab vrbe condita* 752. Lyranus *hîc.* Abulensis *q.* 68. & 71. Albertus Magnus. Et non improbat D. Thomas. Sed quare necem in tantum distulit tempus? Respondent quidam. Quia à principio putabat, quòd Magi fuissent decepti, & quòd nihil inuenissent, & ob verecundiam non ausi essent coram eo apparere. At postquam multa de Christo à Simeone, & Anna dicta audiuit, ad inuestigandum eum est motus. Sed solutio hæc non est multum firma. Quia quòd Magi Christum inuenissent, per tantum tempus Herodem latere non poterat: deinde verba Simeonis, & Annæ post quadraginta dies à natiuitate dicta fuere, & citò debebant Herodi esse narrata. Secundò. Alij dicunt cum Lyrano, quòd illis duobus annis extitit magnis implicatus negotiis, & vocatus fuit à Senatu, vt de morte filiorum rationem redderet. At hoc fundamentum est falsum; quia, vt obseruat Baronius *anno Christi, Epitome Spondan. num.* 11. & constat ex Iosepho 16. *Antiq. c.* 7. 8. 9. & 13. Ante Christi natiuitatem Herodes Romam venit. & sponte ad illam se contulit. Tertiò. Dicunt alij, quòd Herodes hoc fecerit ex cautela: timebat enim, ne puerum, quem quærebat, parentes occultarent, vnde primò voluit eos assecurare. Et hæc solutio videtur cohærere cum Herodis malitia; sed eius ambitio non videtur tantum tempus admittere potuisse. 29. Eusebius. Onuphr. Lyran. Abulens. Alb. Magn. D. Thom. Lyran. Baron. Ioseph.

Tertia sententia, quam tenet Glossa ordinaria, Haymon *homilia de hoc Euangelio.* Cardinalis Hugo, Baronius *anno* 1. *Christi.* Et etiam in ea videtur esse Beda, asseuerãs, quòd infantes occisi sunt vno anno Christi completo, & quartã die sequentis anni, quo die eorum festiuitas ab Ecclesia celebratur. Quarta sententia, quam tenet D. Augustinus, vt refert *hîc* D. Thomas, qui etiã est in hac sentẽtia & eam sequitur Maldonatus, ac alij Recentiores, affirmat, quòd eodem anno quo Christus natus est, infantes interfecti sunt. Et hæc mihi videtur probabilior, & est magis conformis textui; dicitur enim: *Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit*, &c. Nam vbi primum Herodes se vidit illusum, iratus est, & occidit; hoc enim indicat illa copulatiua *&*. Quòd autem Herodes se viderit illusum, & Magi à suo regno discesserint; 30. Gloss. Ord. Haymon. Hugo. Baron. Beda. August. D. Thom. Maldon.

cesserint, sine dubio paulo post eorum recessum ei notum fuit; quia hoc valde publicum fuit, de quo ipse multum exquisierat.

Qvæstio X.

Quare Herodes occiderit infantes bimos?

31. August. RESPONDET D. Augustinus *serm. 7. de Epiphan.* Ne Christus, cui stellæ famulabantur, in maiorem transformaretur ætatem. At ex hac ratione alios maiores occidere poterat. Hugo. Hugo ait, quòd ex effrænata crudelitate excessit numerum. Furor nihil considerat: aliis videtur germana ratio, quòd securitatis ergò occiderit omnes infantes, qui nati erant duobus annis antequam stella apparuisset; sicut etiam cautionis gratiâ iussit interfici infantes, non solùm in Bethleem, vbi Sacerdotes natum indicabant, verùm etiam in omnibus finibus eius, quod præstitit ex magna cautione, vt eleganter Chrysost. disserit D. Chrysostomus *homil. 6. in Ioan.* dicens, quòd *à biennio, & infra Herodes pueros interfecit, ne mireris; siquidem conueniens in eundem Tyrannum pauor, & furor, pro abundantia cautionis, & licentia persecutionis, maius etiam tempus includit: ne quis profectò eius ætatis, & fortè is potissimum, propter quem alij interimuntur, effugiat.* Pondera *Prouidus fit abundans in cautela.* illa verba, *pro abundantia cautionis.* Vt Herodes suum intentum finem assequeretur, ac vt infantem, qui nec dum vnum mensem expleuerat, interficeret, non satis esse iudicauit, prouidere in sola necessaria; contingere enim poterat, vt facilè ille euaderet, & ideo non solùm iubet interficere pueros vnius anni, sed etiam duorum annorum, vt cæteris pereuntibus, etiam infans requisitus occumberet, & caderet. Quòd autem à biennio occisi sint, mysterium habet, vt ex- Haymon. plicat Haymon *in homil.* significatur enim per illos intellectus, & voluntas in Deum, & enecatis corporibus Christus euasit, qui à suis non potest auferri.

32. Beda. Haymon. Grammat. Ludolph. Carthus. Paschas. Rabban. Hugo. Sed quæres: Vtrùm omnes pueri à bimatu, & infrà occisi sint? Beda *hic.* Haymon Christianus Grammaticus, Ludolphus, Carthusianus, D. Paschasius, Rabbanus, Hugo, & alij existimant, omnes esse interfectos, à filio vnius noctis, vel diei vsque ad filium duorum annorum. Et in hac sententia ita explicandus est textus. A bimatu, & infrà secundùm tempus, quod exquisierat à Magis. Herodes securitatis causa ampliauit tempus apparitionis stellæ secum, dum quod exquisierat à Magis, tam supra, quàm infra; suprà occidendo pueros natos à duobus annis: infrà vsque ad natum vnius noctis.

33. Euthymius. Abulens. Iansen. Baron. Secunda sententia, quòd Herodes occiderit infantes bimos, & infrà vsque ad tempus apparitionis stellæ. Ita Euthymius, Abulensis *qu. 71.* Iansenius, & alij cum Baronio. Hæc sententia fundatur maximè in textu. Occidit pueros, qui duos annos expleuerant, & infra duos annos, eos tantùm, qui illud tempus habebant; ad quod ex Magis cognouerat Christum Dominum peruenisse. Dicitur in textu: *Occidit à bimatu, & infrà secundùm tempus,* &c. Vtraque sententia probabilis; hæc secunda fortasse textui congruentior.

Matth. 2. n. 17. Tunc adimpletũ est, quod dictũ est per Hieremiam prophetam, dicentem.

VERSIO.

Euthymius. Tunc completum est.

EXPOSITIO.

RECTE notant D. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, quòd Euangelista allegat hîc textum *Hierem. 31. n. 13.* vt significetur, hanc puerorum necem, non casu, nec inulto Deo, factam esse; sed ipso permittente, secundùm suam gubernationem fieri; nam eam Deus multo antea prænouit, & prædixit per Prophetam. Et Matthæus inter omnes Euangelistas, vt dixi *in præfat. cap...* frequenter adducit Prophetas, quia Euangelium suum scribebat Iudæis, qui Scripturam recipiebant. 34. Chrysost. Euthym. Theophyl. Hierem. 31.

Matthæi 2. num. 8. Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus.

VERSIONES.

D. Hieronym. hic, & in Hierem. Vox in excelso audita est.

Euthymius, Theophyl. Vatablus. Vox in Roma audita est, lamentatio, ploratus, & fletus multus.

EXPOSITIO.

CITAT hîc Euangelista locum *Hierem. 31. n. 15.* Hæc autem prophetia in sensu litterali intelligitur à D. Paschasio, S. Thoma, & ab Expositoribus, vel de illa strage magna, quæ facta est in tribu Beniamin filij Rachelis, ob illud magnum flagitium, quo Gabaoniæ libidinis causa vxorem Leuitæ ad mortem redegerunt, *Indic. 19. n. 14.* Vel communiter exponitur textus de captiuitate decem tribuum, quæ nomine Ephraim exprimuntur, eo quòd primus earum Rex extiterit Ieroboam è tribu Ephraim. Rachel autẽ auia fuit Ephraim; per quod significatur efficacia eius orationis; nam Rachel, licèt mortua, potens tamen, vt filios de captiuitate liberaret; ideoque citato Hieremiæ loco n. 17. dicitur ei: *Quiescat vox tua à ploratu.* Attamen præsens locus sublimiori, altiorique sensu intelligitur à nostro Euangelista de crudelissima sanctorum Innocentium cæde facta ab iniquissimo Herode. Vnde meritò ait, vt notant sancti Patres, *Tunc impletum est.* Et Euangelista potissimè attendit ad sensum Verborum. 35. Hierem. 31. Paschas. D. Thom. *Sensus litteralis.* Hierem. 31.

Vox in Rama. Rama ciuitas erat in tribu Beniamin, *Iudic. 19. num. 13.* & per quatuor leucas à Bethleem distabat; ibi dicitur auditus fletus per exaggerationem. Vel cùm cædes facta sit Bethleem, & in omnibus finibus eius, illuc vsque peruenit. Vel, vt legit D. Hieronymus, *Vox in excelso.* Et vt ipse explicat, ac Imperfectus, & S. Paschasius. Quia planctus ille Innocentium coram Deo ascendit: fitque eorum clamor. Imperfectus *hom. 2.* 36. Hieron. Imperfect. Paschas.

Imperfect. hom.2.sic ait: *Quamuis Rama non esset prope Bethleem, tamen dicitur: Vox in Rama audita est, quoniam Rama hebraicè interpretatur excelsum. Ideo dixit, Vox in excelso audita est, quoniam de morte innocentium mittebatur ad cælum, & ideo audiebatur in excelso; sic & pauper, quando violentiam patitur à potente, etiamsi non est ausus vociferare, sed latenter lachrymatur, tacitus clamor eius in excelso auditur: quia non magnus clamor à Deo auditur, sed iustus.* Vexationes, ac iniurias patientes, quamuis videntur tanquam agni obtumescere, & non aperire os: tamen ipsæmet iniuriæ, ac earum clamor maximè euolat ad excelsum, nempe ad Cælum coram Deo. Et D.Paschasius sic ait: *Clamor erat eorum, qui paupertate vexati ab exactoribus crudeliter affliguntur; vel certè viduarum, ac pupillorum, quoties iniustè opprimuntur.* In cuius cõfirmationem adducit illud Apocal. 6. num. 10. *Vidi sub altare animas interfectorum, & clamabant.* Iustos, ac Sanctos mundus persequens in infimo loco collocabat: sed tunc maximè iuxta Deum ponuntur, vt eorum clamor faciliùs exaudiretur. *Ploratus, & vlulatus*; ploratus refertur ad pueros, ad matres vlulatus, vt notant Imperfectus, ac S. Thomas qui aduertit, in matribus dolorem fuisse maiorem, atque assiduum; in pueris autem breuem, & transeuntem. Et quamuis vlulatus ad bruta animantia rigorosè pertineat; hîc tamen dicitur de matribus, quia vehementi afficiebantur dolore, ac veluti à se alienæ. Ad cuius maiorem expressionem aliqui ponunt tria, lamentationem, ploratum, & fletum.

Vox patientis iniurias clamat ad Cælū.

Paschaf. *Lachryma iniuriam patientium ascendunt ad Deum.*

Apocal. 6.

Imperfect. S. Thom.

Matth. 2.n.18. Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt.

VERSIONES.

Syriacus. Rachel plorans super filios suos, & renuit accipere vllam consolationem, cò quòd non sint.

Arias. Plorans natos suos.

Vatablus. Noluit consolationem admittere, cò quòd non supersint.

Text. Hebraic. Noluit consolari, quia non *vt testatur* est.

Salm. lib. 3. num. 44.

EXPOSITIO.

37. Rachel propè Bethleem sepulta erat *Gen.* 34.n.19. Per eam intelligitur hic mattum congregatio, vt explicat D. DionysiusCarthusian. Vel perfiguram Rhetoricæ, per eam, quæ ibi sepulta erat, significantur, vt docent S. Anselmus, Euthymius, S. Paschasius, D.Thomas, Hugo, & alij. *Filios suos*; quia hæc cædes non solùm facta est in Bethleem quæ ad tribum Iuda spectabat, sed etiam in confinibus suis, quæ de tribu Benjamin erant. *Eo quod non sunt*; vtpote tam demortui. Textus Græcus habet, *Non est*; quod referri ad Rachel: vel si ad pueros, dicuntur singulariter vnus, ob vnionem iustorum.

Carthus.

Anselm. Euthym. Paschas. D.Thomas. Hugo.

QVÆSTIO XI.

Quare Rachel ploret?

Ratio difficultatis est: quia Bethleem non pertinebat ad tribum Benjamin, qui erat Rachelis filius; sed ad tribum Iudæ, qui erat ex Lia. Ad quam quæstionem in sensu literali tripliciter satisfit, vt attigi in expositione. Primò. Per *Rachel* intelligitur Bethleem. Secundò. Quia cædes, non solùm facta est in ea, sed etiam in eius finibus, quæ erant de tribu Benjamin. Tertiò. Vt docent D.Hieronymus, D.Anselmus, D.Thomas, Paschasius. Tribus Iudæ, & Benjamin erant valde coniunctæ, vnde credi potest, non paucos de Benjamin interfectos fuisse. Nunc ad alias rationes morales veniamus. 38.

Hieron. Anselm. D. Thomas. Paschas.

Primò. Introducitur Rachel mortua ibi sepulta plorans ad exaggerationem; quia, vt ait Albertus Magnus, Hugo, S.Remigius, tanta fuit crudelitas, vt etiam mortui, si fieri posset, plorassent. Secundò. S. Paschasius, Zacharias Episcopus, Rabbanus, Rupertus hîc *lib.* 2. de gloria, & honore filij hominis. Quod *Rachel* significat Ecclesiam, quia, vt ait ipse Rupertus, est mater illius, scilicet Ioseph, qui primus à tempore promissionis passus est propter iustitiam. Rachel ergo, scilicet Ecclesia, plorat filios suos interfectos; licèt enim certò sciat, quod Christo fruantur, & ideo noluit consolationem, quod non sint in hac vita, cùm sint in æterna beatitudine; materno tamen affectu maximè dolet, quod à tot, talibusque filiis separetur. Et ita ait Eusebius Gallicanus homilia de Sanctis Innocentibus. *Rachel, id est, Ecclesia plorat vsque hodie filios suos, quia quamuis ad requiem eos ire intelligat, dolet tamen, quia corporaliter ab ea separentur.* Ita ille. 39.

Alb. Magn. Hugo. Remig. *Magna crudelitas etiam mortuos tangit.* Paschas. Zacharias. Rabbanus. Rupert. *In morte iustorum dolendum, quia à nobis separantur.* Gallic.

Tertiò S.Thomas. *Ecclesia plorat, quia per istos poterat alios acquirere.* Dum hos sanctissimos pueros Ecclesia videt interfectos, plorat; quia in Christiana segete operatij esse poterant validissimi. Et maxima doloris est causa, dum etsi in gloriam transeat, minister amittitur bonus. Et ideo sæpe sæpiùs viri sancti, dum parentes suos spirituales, vt Martinum, Albertum, Theresiam videbant morientes in Domino, magnis adhuc fletibus prosequebantur. 40.

D. Thomas. *In morte boni ministri dolendum.*

Quartò. Eusebius Gallicanus *homilia de sancta Blandina Lugdunensi*, vbi eleganter introducit suam Ecclesiam de multis Martyribus suis gloriantem, ac Rachelem filios suos plorantem, ac nomine eius loquitur cum Bethleem, dicens: *O Bethleem, in Martyrum nostrorum titulis tu numero fortasse præcedas; ergò meritò in tuis interfectio; confessio non fuit: in meis colluctatio passionis; in tuis sola fuit oportunitas & occasio felicitatis: te exitus ditauit benedictione, me virtus: tu in sanguine paruulorum potuisti videre percuntes, non potuisti expectare certantes: te coronauit innocentia morientium; me gloria triumphantium.* Quasi dicat, Rachelem inde plorasse, quia licèt intefectos suos viderit coronatos innocentiâ, ac meritis Christi: non tamen inspexerit certantes, ac suis meritis ex propria libertate triumphantes. Corona pulchra, sed triumphus multo pulchrior. Vide *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 112. *cap.* 2. *num.* 20. & 21. *cap.* 6. *num.* 47. *cap.* 9. *num.* 15. *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 51. & sæpè. 41.

Gallican. *Corona per merita illustrior.*

QVÆSTIO XII.

Quare ploret potiùs Rachel, quàm Lia, vel alia matrona?

42. RATIO difficultatis est: quia Bethleem spectabat ad tribum Iuda, qui erat filius Liæ. Solutio huius dubitationis patet ex initio superioris quæstionis, vbi tres apposui solutiones. Origenes. Deinde primò respódet Origen hom. 3. in diuers. *Plorauit Rachel filios, quasi nihil passos pro aduentu Domini, & quasi non esse existimauit ad illos, qui pro Christo mortui sunt, & martyrij tulerunt coronam.* Rachel lamentatur filios suos, dum sororis natos gloriosa morte pro Christo videt interfectos, qua sui digni non fuerunt. Et qui dolor vehementior esse potest, quàm pro Christo non pati? Quod elegantissimè ait D. Agustin. q. 11. ex vtroque Testamento. *Ideo, ait, filiis Liæ passis, & occisis, in Dei causa planctum adimpletum Rachelis Euangelista testatur, quia tunc plangere filios suos cœpit, quando filios sororis suæ in tali causa vidit occisos, vt ad vitam pertineant, quia cùm aduersum aliquid euenit, ex felicitate alterius infausta sua miseriùs luget.* Et similiter S. Thomas. Ad præsentiam incrementi alterius, infelicitas nostra maior apparet, ac vehementiùs mouet.

Dolor, non pati pro Christo. *August.* *Ad præsentiam boni alterius maior nostra infelicitas.*

43. Rupert. Secundò. Rupertus lib. 3. de Victoria Verbi c. 7. *Rectè, ait, in tali causa illorum Innocentium paruulorum mater dicta est Rachel, quia si tunc Pater Iacob noluit consolari, & sicut mater Rachel, si adhuc viueret, nollet consolari, eo quod nõ esset Ioseph: & tamen erat, & non solum viuebat, verùm etiam potens erat, & prosperè agebat Ioseph: ita qualibet mater plorans quidem pietatis affectu filium occisum tamquam si non esset, & non solùm erat, verùm etiam melius erat, & veriùs viuebat.* Proponitur Rachel hîc plorans, quia si ipsa viueret in euentu Ioseph, maritum Iacob in fletu imitaretur; cùm mortuus putatus non solùm viueret Ioseph, sed etiam in Ægypto regnaret. Ait, matres Bethleemiticæ suos lamentabantur natos, tamquam si non essent, cùm ipsi multò meliùs viuerent, cum Christóque regnarent. Eusebius. Tertiò Eusebius Gallican. hom. de Innocentibus, *Quare Rachel, ait, filios suos plorare dicitur, cùm vtique nõ filij Rachel, sed filij Liæ sororis eius, omnes isti fuerint; Iudas enim non filius Rachel, sed filius Liæ fuit, in cuius tribu hæc cædes immensa facta est. Sed quia Rachel interpretatur ouis, non immeritò filij Rachel esse dicuntur, qui quasi agni innocentes, & sine voce ingulantur.* Infantes Bethleemitici Liam habebãt in matrem, ex ipsa enim natus est Iudas, ad cuius sortem Bethleẽ spectabat, & tamen pueri occisi non dicuntur filij Liæ, sed Rachelis, quod ratione significationis dictum est. Nam *Rachel* interpretatur *ouis*. Quia ergo interfecti pro Christo tamquã agni immaculatæ victimæ fiebant, & ad agnorum sortem pertinebant, ideo ouis filij nuncupantur. *Quasi agni innocentes sine voce ingulantur.*

Martyres sunt agni immaculati coram Domino.

43. Quartò. Inter omnes illius populi matronas præcipuas, scilicet Saram, Rebeccam, Liam, Rachel extitit illa, quæ Benjamin cum dolore peperit maximo, ita vt in partu vitam effuderit, *Genes. 35. num.* 18. Meritò ipsa inter omnes plorare dicitur, cùm sola, vt filios parturiret, vitam dederit, ideo in eorum obitu ipsa Rachel præcipuè dolore afficiebatur; quod enim magni stetit, pluris æstimatur. Eisdẽ inhæreo, dum Benjamin exiit de vtero matris, moritur Rachel; pater verò appellat eum *Benjamin, id est, filiũ dexteræ*, Gen. 35. num. 18. Sed cur Iacob habens duodecim filios, hunc solũ tanto nomine insigniuit. Dextera enim in literis tam humanis, quàm diuinis peculiarem significat honorem, & æstimationem; & hac de causa dicitur de Christo Domino, quod sedeat ad dexteram Dei. Quia Iacob vitæ expensis dilectissimæ Rachelis hunc filium acquisiuit, ideo inter cæteros magni faciens, filium dexteræ dixit. Postquam Ioseph in regnum esset elatus, misit ad eũ Dauid nuntios, vt restitueret ei vxorem suam Michol, quam pater suus Saul viuens abstulerat, dederátque Phaltiel filio Lais. *Redde vxorem meam Michol, quam despõdi mihi centum præputiis Philistinorum*, 2. Reg. 3. n. 14. Cur non adducit in causam legation is suæ vehementissimum amorem, quo eam præ cæteris diligebat, vt notant Abulens. q. 13. Lyran. & alij. Sed tantum manifestum vitæ periculum, ac centum capita Philistinorum, quo eam comparauit? Vt euidentiùs appareret, quod pluris æstimatione habebatur, ex tanto pretio, ac discrimine, quo eam sibi comparauerat, quàm ex dilectione, qua erga eam afficiebatur.

Quod magni stetit, plurimum æstimatur. *3. Reg. 3.* *Abulens. Lyran.*

QVÆSTIO XIII.

Quare dicatur Rachel plorans, & non Iacob, vel Abrahamus?

ABRAHAM, Isaac, & Iacob totius populi capita, & progenitores erant, quorum Iacob ita lamentabatur filium suum Ioseph, vt diceret: *Descendam in infernum lugens filium meum*, Genes. 37. num. 5. Cur ergo tam dilectissimi patres plorasse hîc non dicuntur in filiorum morte tam atroci, sed tantùm Rachel mater Benjamini? Respondeo primò. Quia mulier, & fœmineus sexus ad compassionem, & lachrymas valde propensus. Secundò. Quia Rachel sepulta Bethleem; illi verò Patriarchæ cum vxoribus suis iacebant Mambre in spelunca duplici, quæ à Bethleem maximè distabat; & cædes, ac dilacerationes efficaciùs mouent præsentes, quàm absentes; vehementiùs attingunt eos, qui propè, quàm qui longè absunt. 45.

Genes. 37. *Præsentia efficacius mouent.*

Tertiò. Rationem desumo ex D. Cypriano *lib. de exhortatione ad Martyres*, dicente: *Qui se Dei filios in passione testantur, iam non nisi Deo Patre censentur.* Verum erat, quod hi pueri Iacob, vel Isaac extiterãt filij; at cùm eorum vitæ pro Christo essent oblatæ, parentem iam Deum tantùm habere videbantur; qui enim abiectis rebus temporalibus se Deo consecrantur, ipsum iam, non tantùm vt Dominum, sed vt patrem etiã habent. De quo noster Cyrillus *lib. 12. Thesauri cap. 1.* Et de hac re vide *lib. 1. cap. 1.* Cùm Prodigus ille reuerteretur ad patrem suum, dixit: *Pater, peccaui in cælum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus*, Luc. 15. n. 21. Si ipse nomine filij se agnoscit indignum, quomodo patrem appellat? Nam quamuis ipse ob humanitatem suam nomẽ illud vsurpare nõ andeat; tamen cum ad patrẽ rediret, sæcularibus rebus contemptis, non alio nomine, nisi tantùm patris agnoscit eum, atque appellat, qui 46.

Cyprian. *Qui se Deo consecrant, Deum vt patrem habent.* *Cyrillus.* *Luc. 15.*

qui alios, vt dominos, ac ciues reuerebatur, *ibid. num.* 15. In ipso enim nihil aliud, nisi totus apparebat paternus affectus. D. Paschasius lib. 3. in Matth. *Hoc quippe, ait, insinuat filius ille prodigus, qui quamuis non audeat, nec dignetur se filium vocari: tamen nihilominus eum patrem appellat, quem sciebat, non posse mutari.* Cùm esset iam conuersus etiam præter intentionem suam, non poterat aliter, nisi patrem vocare.

Paschaſ.

QVÆSTIO XIV.

Quinam sint filij, quos Rachel plorat?

47. ENODATIO huius difficultatis peti potest ex *quæst.* 11. vbi explicauimus, quod *Rachel* significat *Ecclesiam*. Et quærimus nunc: An lamentetur filios occisos? an occidentes? Quod Rachel lamentetur infantes interfectos, est communis sententia D. Augustini *sermone* 1. *&* 2. *de Innocentibus*, Basilij Seleuci *orat. de pueris interfectis*, Origenis *homilia* 3. *de diuersis*. D. Chrysostomi *homilia* 9. Eò desæuit crudelitas, vt ad illius præsentiam etiam demortui corporis materna sint viscera commota. Et in persona Rachel, suos innocentes Ecclesia lachrymatur filios, dum ab eis separatur, vt suprà dixi.

Auguſt. Baſil. Origenes. Chryſoſt.

48. Secundò. Rachel, seu Ecclesia plorat hîc filios suos, scilicet ipsos persecutores, & interfectores, quos per affectum verè esse suos optabat filios; & ita eos plorat, vt non velit consolari, eo quod non sint in æterna felicitate, sed in damnatione perpetua. Ita D. Ambrosius *in Psalm.* 37. *circa finem, hic in Matth.* D. Anselmus, D. Paschasius, D. Thomas *hic*, Hugo, & alij. Ecclesia filios suos tanta charitate diligit, vt de eorum persecutorum malo, ac peccato maximè doleat. Audiamus D. Hilarium hîc in Matth. *Rachel, ait, Ecclesiæ typum prætulit diu sterilis, nunc fœcundæ huius ploratus ex filiis, non idcirco, quia peremptos dolebat, auditur; sed quia ab his perimebatur, quos primum genitos filios retinere voluisset.* Dolet propter ipsos ex populo Iudaico milites in pueros sæuientes, quos satellites primos filios habere cupiebat. Et quæ maior mœstitiæ causa, quàm quod ab adstrictis beneficio, ac cognatione infligatur vulnus, à quibus potiùs defensio, consolatióque promittebatur.

Lamentatur pro occidentes. Ambroſ. Anſelm. Paschaſ. S.Thom. Hugo. Hilar. *Ab obligatis malum, dolor magnus.*

49. Cùm Dauid magna laborans penuria aliquam à Nabal peteret alimoniam, hîc valde contumeliosè respondit, de eoque dicitur. *Vir durus, & pessimus, & malitiosus; erat enim de genere Caleb,* 1. Reg. 25. num. 3. Sed ad quid dicitur eius progenies? Lyranus. *Additur, quod Nabal erat de tribu Iuda, sicut & Dauid, & ideo grauiùs peccauit ipsum vituperando.* Ad crimen exaggerandum illius dicitur genus, cùm esset ex eadem tribu cum Dauid, nimis rigidum erat, quod vbi naturalis coniunctio sibi leuamen habere videbatur, ibi contumelias inueniret. In sublimi arbore, cuius altitudo ad cælum vsque pertingebat, Nabuchodonosor præfiguratur. Daniel 4. num. 11. *Et ecce vigil sanctus de cælo clamauit fortiter: Succidite arborem;* scilicet eius regnum; *præscindite ramos,* hoc est, filios eius, vt explicat Lyranus, D. Thomas, & alij. Et tandem eiectus est ab hominibus, & cum feris habitauit, ac fœnum vt bos comedit. Reuolue Scripturam sacram, nulli alij similem inflictam inuenies pœnam. Nec soluitur nodus, ex quod quamuis homo, se vt Deum voluerit adorari; in simile enim peccatum prolapsi sunt multi. Inde culpa eius excreuit, quod non solùm regnũ amplissimum inter omnes assecutus, verùm etiam sanctissimos viros, vt Ezechielem, Danielem, & tres pueros Deus in regnum eius transtulit, & in fornace viros ambulantes, *& quartum, cuius species erat similis filio Dei*, vidit *Daniel.* 3. *n.* 92. & tamen beneficiis tantis eius malitia non emollitur, vt fructus salutares producat; ideo inter omnes tam rigidam sustinet pœnam.

1 Reg. 25. Lyran. Daniel 4. Lyran. D. Thomas. Daniel. 3.

QVÆSTIO XV.

Quare dicatur de Rachel, quod in planctu suo noluerit consolationem?

50. DE Rachel ait Euangelista. Noluit consolari, quia non sunt. Et quare in tanto flexu leuamen voluit gabere nullum? Respondet primò Albertus Magnus. *Quidam exponunt, quod Rachel sciens gloriam Innocentum occidẽdorum, pro Christo fleuit, & noluit consolationem, quia filij sui non ibi fuerunt occisi, sed pro stupro vxoris Leuiticæ,* Iudic. 16. à n. 4. *quod erat ei inconsolabile, quia turpem causam mortis acceperunt, & infantes honestam.* Non tam mors, quàm illius est lamentanda causa; & ideo Rachel, non Innocentes pro Christo plorat occisos; sed filios suos propter stuprum interfectos. Et hæc explicatio procedit de persona materiali Rachel.

Alb. Magn. *De causa mortis potiùs dolendum.*

51. Secundò. S. Ambrosius in Psalm. 36. ait. *Rachel Ecclesia est, in qua benedicitur plebi Dei. Ipsa pro te fleat, ipsa tua peccata deploret, & fleat plurimum, vt consolationem facilè non amittat, quemadmodum, qui plurimum dolent: ideo consolari se noluit, quia qui erat desisti.* Ecclesia nostra deplorat peccata, & maximè dolet (dirigit S. Doctor sermonem ad interfectores, de quo quæstione superiori) quod charitatem per gratiam receptam amittamus. Et quid magis lamentabile, quàm ex felicitate in miseriam prolabi? Tertiò. Idem D. Ambrosius citato loco. *Aut fortè consolari se noluit Rachel in filiis Iudæorum, quia non sunt quos vtique ideo genuerat, vt essent; & ideo non admisit consolationem occisis paruulis ab Herode. Ergo Ecclesia Domini in Iudæis consolari se noluit, quia non sunt. in Christianis autem, qui ex nationibus congregati sunt, epulatur, & gaudet; quoniam cœperunt esse, qui non erant.* In Iudæis, cùm generationi suæ non correspondeant, leuamen nullum habet; in Christianis verò magnum, cùm illustrissimè esse incipiant.

Ambroſ. Idem.

52. Quartò. Origenes hom. 3. de diuersis. *Plorauit ergo Rachel filios suos, quasi nihil passos in aduentu, vel pro aduentu Domini, & quasi non esse existimant ad illos, qui pro Domino mortui sunt, & martyrij tulerunt coronam.* Rachel, dum filios sororis Liæ, scilicet de tribu Beniamin, pro Christo pati inspexit, suos tunc superstites lachrymari cœpit; cùm ad illorum comparationem hos nihil esse existimauerit; nihil enim magis nobilitat, ac extollit quàm pati, ac mori pro Christo.

Origenes. *Nullus maior honor quàm pati pro Christo.*

53. Quintò. Euseb. Gallican. homil. de Innocentibus: *Quamuis multum de filiorum suorum nece, durisque cruciatibus lugeat; consolationem tamen non recepit,*

Euſeb. Gall.

recepit, quia non sunt in tali euentu danda, vel suscipienda consolationes. Vbi enim lætitia vincit lachrymas, gaudiũ mœrorem, & gloria passionem, ibi consolatio necessaria non est: magis enim lætandum est de illa vita, quàm de ista sit dolendum, quã amiserunt. Ex magna gaudij commotione decurrebãt lachrymæ in morte occisorum pro Christo ideo luctus, & consolatio, quæ propria mœstitiæ sunt, & doloris, ac lamenti remedia, quasi superflua procul abeant, cùm in re triumphi, ac Iubilæi tanti huiusmodi non deceant. Sextò. D. Chrysostom. *hom. 3. ex variis in Matth.* sic ait. *Sed vt compendiosa diuersitatum causa reddatur, conditio à matre defletur, sed spe gloriæ consolatio humana contemnitur; pietatis affectus in fletibus declaratur, sed occisorum gloria repudium consolationis indicitur.* Lachrimabatur Rachel, & omnem consolationẽ abiiciebat; mater erat. & pro matris affectu, seu officio in obitu filiorum flebat, non tamen ita anxiebatur, vt consolationem exposceret, non enim filios amittebat, sed gloriosos martyrij laurea coronatos inueniebat; ne ergo matrem se negaret, pro sobole plorat; ne tamen filiis summum honorẽ inficiari videretur, hac de causa nullam sibi necessariam consolationem ostendit.

... pro ... ristio triũ... ...ns.

Chrysost.

Pro filiorum martyrio gaudendum.

54\. Paschas. Septimò. D. Paschasius lib. 2. in Matthæum, *Noluit consolari, ait, consolatio namque de re amissa iure quæritur præstanda, & non habita, vel possessa: quia ex aucta felicitate profectò gaudium æternæ vitæ copiosiùs in posterum generatur.* Quamuis filij Rachel in hac vita non essent, eos tamen non amittebat, sed potiùs maiori iure acquirebat, quatenus cum Christo regnantes erant; ideoque super eis consolationem renuit; quæ enim damus, à nobis non alienantur, sed potiùs maiori augmento retinemus, in nostráque possessione absque amittendi timore perseuerant. Vt explicat Paulus 2. *Corinth.* 9. *num.* 9. Vbi D. Chrysostomus, S. Remigius, S. Thomas, & alij. Vidit Ioannes viginti quatuor seniores, & in capitibus eorum coronas aureas, *Apocalypsis* 4. *num.* 4. Et postea de eis dicitur ibid. n. 10. *Procedebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & mittebant coronas suas ante thronum.* Diademata ista tam propria seniorum erant, quando eorum capita coronabant, ac quando ante Agni pedes deponebantur. Quare ergo hîc tantùm dicuntur eorum coronæ? *Mittebant coronas suas*; & non antea, sed tantùm *in capitibus eorum coronæ*? Cùm ad Agni pedes deuoluerentur, atque abiicerentur magis propriæ habebantur, quàm dum propria eorum capita redimebat. Dixit Deus Abrahamo. *Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & offeres eum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauero tibi*, Geneseos 22. n. 2. Et postea ne puer iugularetur, clamauit Angelus de cælo, *Ne extendas manum super puerum*, ibidem num. 12. Sed cur quando Isaac litatur Deo, appellatur filius Abrahami. *Tolle filium tuum*: quando verò viuus recipitur, puer vocatur quod nomen sæpe in Scriptura significat seruum. *Eodem cap. num.* 5 & 1. *Regum cap.* 9. *num.* 27. & *cap.* 20. *num.* 36. & sæpe. Magis enim filius reputabatur Abrahami dum Deo in sacrificium offerebatur, quàm dum viuens in potestate patris recipiebatur. Et Septuaginta, Origenes, D. Ioannes Chrysostomus pro, *Tolle filium tuum*, legunt, *Accipe filium tuum*.

Quæ Deo damus melius possidemus.

Chrysost. Remig. D. Thom.

Apocal. 4.

Genes. 22.

Origenes. Chrysost.

CAP. IX.

Reditus in Nazareth.

Matth. 2. *n.* 19. Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto.

VERSIONES.

Euthymius. Mortuo autem Herode.

Arias. Desinente autem Herode, ecce Angelus Domini secundùm somnum apparet Ioseph.

Syriacus. Cùm autem abiisset Rex Herodes, visus est Angelus Domini in somnis.

EXPOSITIO.

POSTQVAM Herodes tres suos occidit filios, amara morte periit, febri, dysenteria, scabie, podraga, putredine verendorum vermes generante, spirandi difficultate, tremore, ac contritione membrorum, intolerabilique fœtore malam absoluit animam, vt latè describunt Iosephus *lib.* 17. *c.* 9. Theophylact. & alij. Mortuus est impius, & abiit, seu omnino desiuit esse, vt legit Arias, anno trigesimo septimo inchoato regni sui, vt obseruat Baronius *anno Christi octauo.* Iustus autem superest, & regnat. Isai. 16. n 4. *Finitus est puluis, consummatus est miser: defecit, qui conculcabat terram. Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud,* &c. *Ecce*, designat promptitudinem, & solicitudinem circa puerum. Quamuis Angelus non statum post mortem Herodis apparuerit; quia Herodes, vt aduertit Barradas ex Iosepho *li.* 17. *Antiquit. c.* 11. obiit circa tempus Paschale; Ecclesia tamen reditum pueri ex Ægypto ascribit in Martyrologio Romano, *die septima Ianuarij. Angelus Domini*; scilicet Gabriel nuntius destinatus, ac fidelis. 1.

Ioseph. Theophyl.

Baron. Isai. 16.

Barrad.

Martyrol.

Apparet in somnis. S. Paschas. *lib.* 2. *in Matt.* ait. *In somnis iubetur redire: sicut & antea premonitus erat in somnis, vt in Ægyptum descenderet; quia nec dum publicè reuelabatur, cui Angelus deuotè seruitutis officium deferebat.* In somnis Angelus se manifestat, quia per somnium Ioseph fideliter obedientem instruere cœperat. Locus autem apparitionis determinatur. *In Ægypto.* De hac re vide *c.* 7. *n.* 1. & ibi quæstiones. 2.

Paschas.

Matth. 2. *n.* 20. Dicẽs: Surge, accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël.

VERSIONES.

Syriacus. Ait: Surge, assume puerum, & matrem eius, & veni in terram.

D. Athan.

D. Athan. con. stra Maced. dialog. 2. Surge vnà cum puero, eiusque matre, proficiscere, in Israëliticam terram.

Vatablus. Cùm surrexeris, assume puellum, & matrem eius, & proficiscere in terram.

Pagninus Excitatus assume puerulum.

EXPOSITIO.

3. Xponit Angelus mandatum suum Ioseph: *Surge, accipe puerum, & vade.* Ablata causa manendi in Ægypto, iubet ire in terram suam. Et vt notant D. Chrysostomus *homilia 4. ex variis*, D. Anselmus, Glossa Ordinaria, *Mortuo Herode*, id est, crudelitate extincta, Christus ad suos reuertitur. Et non dixit Angelus, Fuge, vt aduertit Theophylactus; sed vade, timor enim iam nullus erat. *In terram Israël*; scilicet Iudæorum. Et rectè non dixit Angelus, in terram vel patriam tuam: quia iustus nullum habet in terra proprium locum; sed dicitur terra Israël; significat namque videns Deum: enim verò Deus incarnatus ibi erat manifestandus.

Chrysost. Anselm. Gloss. Ord.

Extincta insidelitate, Christus redit.

QVÆSTIO I.

Quare post mortem Herodis imperetur Ioseph redire in terram Israël?

4. VIuente Herode, non fuit conueniens, vt ex Ægypto adueniret puer, licèt enim, occisis iam in Bethleem innocentibus, puer habitare posset in Nazareth, vel alio loco in Iudæa, quia tamen Herodes animo quietus non erat, & ignorabat, an in infantibus occisis puer esset interfectus, què ille quærebat, ideo per ministros suos valde solicitus erat. Et si puer adueniret, à dicentibus denuntiari posset, & ætatem computando, apprehendi ad mortem. Tota quæstio est: Quare post mortem Herodis mandatur reuerti in terram Israël? Et ea non est ratio, quam aliqui dixerunt: quasi Iudæis non esset licitum, versari in Ægypto. Nam, etsi vniuerso populo hoc esset prohibitum. *Deuteron. 17. n. 16. & Hieremiæ 43. n. 2.* personis particularibus hoc non erat negatum, vt constat ex *lib. 2. Machab. cap. 1. num. 1. Actor. 2. num. 10.* maximè interueniente reuelatione diuina, quæ facta est Ioseph. Nec Iudæi, qui erant extra Iudæam, tenebantur statutis diebus aduenire in templum, vt latè probat Abulensis *cap. 1. Matth. 30. & cap. 2. q. 75.*

Garrulus nihil effugit.

Abulens.

5. Quæstio ex quadruplici capite soluenda est. Primò. Ex parte parentum Christi Domini, & respondet Abulensis *citata q. 73.* Quia Ioseph ire in Ægyptum iussus est ad euitandum periculum pueri; ergo, hoc cessante, non erat ratio ad ibi amplius manendum; nec vt parentes exilij pœnam diutiùs sustinerent, vt extra propriam patriam exules essent. Secundò. Ex parte personæ Christi Domini; quia si ipse mansissent in Ægypto vsque ad suæ prædicationis initium, scilicet vsque ad annum trigesimum, non innotesceret à Iudæis illum esse de genere Iudæorum, & de semine Dauid, ac natum in Bethleem, vt illi postea obiecerunt *Ioan. 7. n. 42.* Hoc autem erat magnum inconueniens, & contra intentionem Christi, quia ipse Iudæis ostendere volebat, se esse verum Messiam. Et non solùm est ambulandum in veritate, sed impiis omnis est amputanda occasio detrahendi, ac veritati resistendi.

Abulens.

Sine causa non est subeunda pœna.

Impia occasio amputanda.

6. Tertiò. Ratio ex parte doctrinæ Christi Domini: quia si ipse vsque ad trigesimum annum in Ægypto mansisset, poterant suspicari Iudæi sapientiam eius ex humana arte prouenire; olim namque inter Ægyptios fuerunt studia in vrbe Memphis. Deinde si dubito apparuisset prædicās, cùm Iudæi eum obseruantem legem vidissent, numquam maximè scandalizarentur; in Prædicatore enim ante prædicationem opera præcedere debent. Nam si multi Christo obiiciebant, quod nec legem, nec sabbata obseruabat, quia curabat infirmos in illa die; vnde ipse respondit: *Non veni soluere legem*, Matth. 5. n. 17. Quid calumniarentur, si numquam in obseruantia legis eum vidissent? Deinde in suæ prædicationis initio, non ignotus esse debebat, sed in omni virtutum genere valde conspicuus apparere, cùm hæc in Prædicatore maximè conducant.

In prædicatore vita authoritas.

Math. 5.

7. Quarta ratio, ex parte miraculorum: quia cùm in Ægypto fuerint sæpe malefici multi, vt incantatores in omni magica arte peritissimi, si Christus vsque ad annum trigesimum ibi esset, Iudæi suspicarentur, quod virtute malefica Christus miracula faceret, vt de sanctis Martyribus tyranni passim dicebant. Deinde non erat optima dispositio, vt subitò in Iudæa Christus Dominus in mirabilia opera prodiret, sed vt homines priùs in eo aliquid agnoscerent magnum, & excellens, & ita resplenduit in templo sapientia eius; & in ætate infantili, ac iouenili aliqua miracula, signaque virtutis est inter Iudæos operatus: vt docent Abulensis *cap. 2. Matth. quæst. 76. in fine*, Maldonatus *in cap. 2. Ioan.* Et latè probat Ioannes Carthagena *tom. 2. lib. 9. homilia 10.* Nam grandis prudentiæ est non in magna statim prosilire: sed vt paulatim homines ad mirabilia percipienda assuescant, ne mens operationum magnitudine obruatur. Arguebat Tertullianus Marcionem; qui affirmabat Christum repentè apparuisse sine vlla sui notitia, nec in lege, nec Prophetis, nec Scriptura; sic contra eum fatur lib. 3. c. 2. *Subitò filius, & subitò missus, & subitò Christus. Atque nihil putem à Deo subitum, quia nihil à Deo non dispositum. Et vtique tantum opus, quod scilicet humanæ saluti parabatur, vel eatenus subitò non fuisset, quia per fidem profuturum. In quantum enim credi habebat, vt prodesset, in tantum paratum desiderabat.* Cùm à Deo omnia sint maximè ordinata, & in nostram salutem disposita, nihil ab eo subitum est. Vide *lib. 1. c. 4. quæst. 28. n. 65. & eodem lib. 1. cap. 5. quæst. 9. n. 16.*

Non subitò magna operanda.

Abulensis. Maldon. Carthag.

Tertull.

QVÆSTIO II.

Quare Angelus non determinauerit Ioseph locum ad habitandum?

TErra Israël multa, & varia loca comprehendebat, vt planum est. Tamen Angelus nullum peculiariter designauit Ioseph. Ex quo ait Hugo. *Quia Angelus non dixit, in quam partem* 8.

ire debebat, intellexit eam, quæ dignior erat, scilicet Hierusalem. Sed quæstio præsens est, quare Angelus non specificauit locum?

9\. Glossa Ord. Lyran. Ad quam respondet Glossa ordinaria, atque Lyranus, & inquiunt. *Non determinat Angelus in quam partem ire debeant, vt dubitante Ioseph, Angelum reuertatur, & ex frequenti eius allocutione Ioseph certior reddatur, ac magis consoletur.* Nam si locum Angelus statim designaret, non oporteret, vt iterum rediret, & sic eum consolandi, ac magis certificandi ansa non daretur. Secundò. Abulens. Abulensis *quæst.* 77. Non specificatur locus, vt Ioseph postea dubitaret, & ad Deum per orationem recurrere cogeretur: si autem Angelus omnia dixisset à principio, non dubitaret, & sic ad Deum non recurreret, vt est probabile fecisse, cùm Iustorum in dubitationibus suis iste sit modus. 2. Paral. 20. n. 12. de Ioseph dicitur, *Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Et sic Ioseph magis mereretur confidendo in Domino, & ad ipsum in tribulatione cordis sui recurrendo.* Tam benignus est Dominus, vt ad meritum nostrum occasiones semper quærat. Tertiò. Idem Abulensis. Christus verbis, operibus, & exemplis nos docuit; ideo igitur parentes suos, quos maximè diligebat, post laboriosum iter permisit, in afflictione, ac dubitatione, quò pergere deberent, vt in angustiis nostris hoc habeamus solatium, & signum, quod à Deo, non derelicti, sed valde sumus dilecti. Et hanc similitudinem inducit Apostolus ad Hebræos 12. n. 3. *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùs semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris.*

2. Paral. 20. Deus dat occasiones ad meritum nostrum. Abulensis. Hebr. 12.

10\. Cassian. Quartò. Simon Cassianus *lib. 2. cap. 23.* sic ait: *Nec omnium agendorum notitia Ioseph refulsit in animo, quamquam super homines plus nouisset, vt innotesceret, nemini viam eius commisisse, sed sibi reseruasse de filio.* Quæ filij erant, omnia nulli simul committebantur, sed Pater sibi tantùm retinebat, vt demonstretur, quod in cognitione filij, & eorum, quæ spectant ad eum, in dies proficere; & crescere anima debet, illa enim omnia à nobis simul apprehendi minimè possunt. De Christo Domino inquit Isai. 53. n. 2. *Ascēdet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Dum ramus crescit, in se quotidide nouum aliquid ostendit; Christus Dominus, vt virgultum coram populo ascendit, quia anima quo plus in eo videt, semper nouum aliquid inuenit. Vnde ait Proculus: *Ascendit maiora faciens, maiora signa ostendens.* Quintò. Non determinat Angelus locum, quia prudentiæ Ioseph eius electio relinquebatur, vt iam dixi *lib. 1. c. 10.* ac proinde Angelus solum præcepit, vt ab Ægypto discederet: quia Ioseph mādatum erat, *Esto ibi vsque dum dicam tibi.*

In Christo noua semper videnda supersunt. Isai. 53. Proculus.

Matth. 2. n. 20. Defuncti sunt enim, qui quærebant animā pueri.

VERSIONES.

Vatablus. Defuncti sunt enim, qui insidiabantur vitæ puelli

Theophylact. Mortui sunt quærentes animam.

S. Athan. cont. Maced. dialog. 2. Qui pueri animam quærebant ad necem.

EXPOSITIO.

NE mandatum suum potestate, & non ratione dispositum videatur, causam, & motiuum reuertendi in Israël Angelus apponit: *Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri?* quasi dicat: Nulla est ratio hîc immorandi; quia mortui sunt, qui puerum intentabant occidere; nam quærere animam, idem est, ac ad mortem petere, vt dicam *quæstione* 4. Et eisdem verbis hîc vtitur Euangelista, ac de Moyse dicitur *Exod. 4. num.* 19. 11.

QVÆSTIO III.

Quare dicatur pluraliter, mortui sunt, qui quærebant animam?

EVANGELISTA suprà ait: *Defuncto Herode;* 12.
hîc verò; *Defuncti sunt quærentes animam;* si defunctus est vnus Herodes, qui puerum persequebatur, quomodo multi dicuntur mortui? Respondent primò, cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 82. *art.* 2. *ad primum,* quod frequenter in Scriptura ponitur numerus pluralis pro singulari. Solutio optima, & ad multa soluenda sacræ Scripturæ dubia. Secundò. Respondet S. Remigius in Catena. *Si multi fuerant, ait, quomodo in tam breui spatio extincti sunt? Quia vt dictum est, Herode mortuo occisi sunt omnes maiores, qui in custodia tenebantur.* Similiter D. Thomas *in comment. Matth.* Supponunt hi Patres id, quod infert Iosephus *lib.* 17. *Antiq. c.* 9. quod Herodes morti proximus præcepit Salomæ sorori suæ, & Alexa marito eius, vt omnes primi, ac nobiles Iudæorum, quos in quodam loco victos habebat, in die mortis suæ interficerentur, vt ait ipse Herodes. *Et iam inuita omnis mihi Iudæa, omnisque domus illachrymet.* Sed factum non est, vt tyrannus imperauit, vt constat ex eodem Iosepho; imò ipso moriente omnes dimissi sunt cum libertate sua. Ac proinde huic solutioni contradicit historia.

S. Thom. Remig. D. Thomas. Ioseph.

Tertiò. D. Hieronymus, Glossa Interlinealis, Imperfectus. *hom.* 1. Haymon, & alij. *Ex hoc colligimus, ait D. Hieron. non solum Herodē, sed & Sacerdotes, & Scribas eodem tempore necem Domini fuisse meditatos.* D. Carthus. *Ex hoc constat, Sacerdotes, & scribas de morte Christi cogitasse, & Herodis studio concessisse.* Ac proinde in illo septem annorum spatio, quod Christus in Ægypto est commoratus, insectatores eius, qui Herodis iniquitati non restiterunt, maiori ex parte mortui sunt. De damnatis æterna pœna dicitur Apoc. 21. n. 8. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.* Sed quare tot inter miseros iniquitatis ministros secunda mors primò non idololatris, vel incredulis infligitur, sed tantùm timidis? Meritò sanè, quia non audentes verum dicere iniquitati, ac tyrannicæ potestati concesserunt. D. Ambros. *Sunt multi, ait, quibu dedit Deus scientiam rerum temporalium qui in iudiciis positi, dum vident quosdam à potentioribus iniustè opprimi, plus timentes iram hominū, quàm iram Dei, eos, quos per doctrinam,* 13.

Hieron. Gloss. Inter. Imperfect. Haymon. Carthus. *Qui iniquitati non resistunt, puniuntur.* Apocal. 21. Ambros.

doctrinam, quam acceperant, iuuare poterant, tacendo in damnum magnum, sinunt deuenire. Sunt alij, qui non solùm non eos iuuant, sed propter timorem hominum, sententiam damnationis in eos proferunt.

14. Hugo. *In ambitioso cum potestate deficit vita.* Quartò. Subtiliter Cardinalis Hugo ait: *Scribæ, & Pharisæi mortem pueri cum Herode meditabantur. Vnde scribæ mortui sunt, quoad potestatem.* Herode moriente omnes principes Iudæorum Christum hostiliter insectantes amiserunt potestatem; bene ergo tunc mortui dicuntur; in ambitioso enim, atque cupido, tunc deficit vita, cùm dominandi, ac persequendi perit potestas, enim verò cum principatu, ac prælatione simul aufertur vita. Et ita ait Albertus Magn. hîc: *Vnus defunctus est vita naturæ; qui fuit præsidium, & causa omnium quærentium: & in ipso omnes alij defuncti sunt iniquitatis destitutione, quia nequibant perficere, quod volebant, defuncto pessimo Herode.* Alb. Magn.

14. Paschas. Quintò. S. Paschasius lib. 2. in Matth. *Rectè*, ait, *innuitur, quòd Rege crudeli extincto complices eius illico periere, qui pariter in necem Christi, inuidiæ, aut timoris, adulationisve gratia tractauerunt.* Principalis causa odij aduersæque voluntatis, qua Christum nefarij persequebantur ministri, præcipuè oriebatur ex eo, quòd Herodi Regi morem gerebant, ac proinde illo mortuo, & illi, quantum ad furorem, dicuntur extincti; nam aulici, ac palatini regium concomitãtur amorem, vel odium, ad nutumque Regis eorum dirigitur voluntas. *Populus Regis voluntati sequitur.* Ægyptiacus populus fame pressus, *clamat ad Pharaonem petens alimenta*, Gen. 41. n. 55. Postea Moysis tempore tam magnis plagis, morte pecorum, agrorum deuastatione, multisque, aliis Ægyptus affligitur pressuris, vt talia nõ legantur alibi in Scriptura, & tamen in nouem plagis, nullus est, qui petat à Rege, vt dimittat populum, vt malum cesset ab eis. Cur illic vociferatur totus populus, hîc verò nullus est, qui clamet? Gubernante Ioseph voluntas Regis in populum erat propẽsa, vt custodiret suos, aleretque tempore famis; Moysis verò obduratum erat cor Pharaonis, ne Israël dimitteret. Et populus voluntatem Regis sequens, dum clementia tactum agnoscunt, pro leuanda miseria clamant ad eum; dum verò rigore obduratum, nullus est, qui pro molienda ira loquatur. Postquam autem omnes primogeniti mortui sunt, ait textus. Exod. 12. n. 30. *Surrexitque Pharao nocte, & omnes serui eius, cuncta Ægyptus, ortusque est clamor magnus.* Hucusque omnes tacebant, vt verò Pharao surrexit, & clamauit, commoti sunt, & clamauerunt omnes. Vnde meritò Polycratius *lib. 3. de Nugis Curialium, cap. 4.* huiusmodi palatinos appellat Regis simias.

Genes. 41. Exod. 6. Exod. 12. Polycrat.

QVÆSTIO IV.

Quomodo dicatur: quærebant animam pueri?

16. Paschas. RATIO dubitationis est, vt ait D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Sed communis solutio est; quòd frequenter in Scriptura *anima* sumitur pro vita corporali. Vnde dicit Elias, *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meã*, 3. Reg. 19. n. 14. Et similiter 1. *Reg.* 22. *n.* 23. *Iob.* 2. *n.* 6. Vnde optimè ait Albert. Magn. *Quærebant animam, non secundùm substantiam, quæ teneri ab hominibus non potest, sed secundùm actum animandi.* Secundò. D. Chrysost. *homil.* 4. *ex variis*, S. Paschas. D. Thomas hîc, *Destruitur*, ait, *error Apollinaris, qui dixit, quòd diuinitas erat in Christo loco animæ.* Ac proinde ad hunc refutandum errorem, vt ait D. Chrysost. *cit.* in Euangelio passim fit mentio de anima Christi. *Matth.* 26. *n.* 38. & sæpe. Nam vbi dubitat inimicus, ibi explicatio adhibenda maior. Tertiò tam crudeli Herodes Christum persequebatur odio, vt in occidendi desiderio, non solùm corpus, sed etiam habuerit animam. Ambitiosus ita est inquietus, vt eum, per quem veretur repelli à regno, non tantùm viuum, sed & mortuum timeat.

3. Reg. 19. Alb. Magn. Chrysost. Paschas. D. Thom. *Ambitiosus post mortem timet.*

Matthæi 2. num. 21. Qui consurgẽs accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Israël.

VERSIONES.

Vatablus. At ille, vt surrexit, assumpsit puellum.

Euthymius, Pagninus, Qui excitans, accepit puerum.

EXPOSITIO.

17. IOSEPH excitans à somno, magna puerum accepit deuotione. *Venit in terram Israël.* Ioseph autem, ait Glossa, visum est, non alicubi, talem puerum habitare debere, nisi in Hierusalem, vbi templum erat. Galatinus *lib.* 8. *de arcanis fidei, cap.* 4. docet ab antiquis Iudæis intellectum fuisse, quòd Messias ex Ægypto reuocaretur. Quod probat ex eo, quod legitur Psalm. 79. num. 9. *Vineam ex Ægypto transtulisti*, Per *vineam* autem Messiam Rabbini interpretantur.

Glossa. Galatin. Psalm. 79.

Matthæi 2. num. 22. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire, & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm audisset, Archelaum in Iudæa Regem esse in loco Herodis patris sui, timuit illuc proficisci, & visum est ei in somnno eundum esse in regionem Galilææ.

Vatablus. Cùm audisset Archelaum regnare, timuit illuc abire, oraculo autem iussus est in somnis.

Euthymius. Theophyl. Oraculo autem accepto secessit.

ire debebat, intellexit eam, quæ dignior erat, scilicet Hierusalem. Sed quæstio præsens est, quare Angelus non specificauit locum?

9. Ad quam respondet Glossa ordinaria, atque Lyranus, & inquiunt. *Non determinat Angelus in quam partem ire debeant, vt dubitans Ioseph, Angelum reuertatur, & ex frequenti eius allocutione Ioseph certior reddatur, ac magis consoletur.* Nam si locum Angelus statim designaret, non oporteret, vt iterum rediret, & sic eum consolandi, ac magis certificandi ansa non daretur. Secundò. Abulensis *quæst.* 77. Non specificatur locus, vt Ioseph postea dubitaret, & ad Deum per orationem recurrere cogeretur: si autem Angelus omnia dixisset à principio, non dubitaret, & sic ad Deum non recurreret, vt est probabile fecisse, cùm Iustorum in dubitationibus suis iste sit modus. 2. *Paral.* 20. *n.* 12. de Ioseph dicitur, *Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Et sic Ioseph magis mereretur confidendo in Domino, & ad ipsum in tribulatione cordis sui recurrendo.* Tam benignus est Dominus, vt ad meritum nostrum occasiones semper quærat. Tertiò. Idem Abulensis. Christus verbis, operibus, & exemplis nos docuit, ideo igitur parentes suos, quos maximè diligebat, post laboriosum iter permisit, in afflictione, ac dubitatione, quò pergere deberent, vt in angustiis nostris hoc habeamus solatium, & signum, quod à Deo, non derelicti, sed valde sumus dilecti. Et hanc similitudinem inducit Apostolus ad Hebræos 12. n. 3. *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùs semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris.*

Glossa Ord. Lyran. — Abulens. — 2 Paral. 10. Deus dat occasiones ad meritum nostrum. — Abulensis. — Hebr. 12.

10. Quartò. Simon Cassianus *lib.* 2. *cap.* 23. sic ait: *Nec omnium agendorum notitia Ioseph refulsit in animo, quamquam super homines plus nouisset, vt innotesceret, nemini viam eius commisisse, sed sibi reseruasse de filio.* Quæ filij erant, omnia nulli simul committebantur, sed Pater sibi tantùm retinebat, vt demonstretur, quod in cognitione filij, & eorum, quæ spectant ad eum, in dies proficere; & crescere anima debet, illa enim omnia à nobis simul apprehendi minimè possunt. De Christo Domino inquit Isai. 53. n. 2. *Ascēdet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Dum ramus crescit, in se quotidide nouum aliquid ostendit; Christus Dominus, vt virgultum coram populo ascendit, quia anima quo plus in eo videt, semper nouum aliquid inuenit. Vnde ait Proculus: *Ascendit maiora faciens, maiora signa ostendens.* Quintò. Non determinat Angelus locum, quia prudentiæ Ioseph eius electio relinquebatur, vt iam dixi *lib.* 1. *c.* 10. ac proinde Angelus solum præcepit, vt ab Ægypto discederet: quia Ioseph mādatum erat, *Esto ibi vsque dum dicam tibi.*

Cassian. — In Christo noua semper videnda supersunt. — Isai. 53. — Proculus.

Matth. 2. *n.* 20. Defuncti sunt enim, qui quærebant animā pueri.

VERSIONES.

Vatablus. Defuncti sunt enim, qui insidiabantur vitæ puelli

Theophylact. Mortui sunt quærentes animam.

S. Athan. cont. Maced. dialog. 2. Qui pueri animam quærebant ad necem.

EXPOSITIO.

Ne mandatum suum potestate, & non ratione dispositum videatur, causam, & motiuum reuertendi in Israël Angelus apponit: *Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri?* quasi dicat: Nulla est ratio hîc immorandi; quia mortui sunt, qui puerum intentabant occidere; nam quærere animam, idem est, ac ad mortem petere, vt dicam *quæstione* 4. Et eisdem verbis hîc vtitur Euangelista, ac de Moyse dicitur *Exod.* 4. *num.* 19. 11.

QVÆSTIO III.

Quare dicatur pluraliter, mortui sunt, qui quærebant animam?

Evangelista suprà ait: *Defuncto Herode*; hîc verò, *Defuncti sunt quærentes animam*; si defunctus est vnus Herodes, qui puerum persequebatur, quomodo multi dicuntur mortui? Respondent primò, cum D. Thoma 1. 2. *quæst.* 81. *art.* 2. *ad primum*, quod frequenter in Scriptura ponitur numerus pluralis pro singulari. Solutio optima, & ad multa soluenda sacræ Scripturæ dubia. Secundò. Respondet S. Remigius in Catena. *Si multi fuerant, ait, quomodo in tam breui spatio extincti sunt? Quia vt dictum est, Herode mortuo occisi sunt omnes maiores, qui in custodia tenebantur.* Similiter D. Thomas *in comment. Matth.* Supponunt hi Patres id, quod infert Iosephus *lib.* 17. *Antiq. c.* 9. quod Herodes morti proximus præcepit Salomæ sorori suæ, & Alexa marito eius, vt omnes primi, ac nobiles Iudæorum, quos in quodam loco victos habebat, in die mortis suæ interficerentur, vt ait ipse Herodes. *Et iam inuita omnis mihi Iudæa, omnisque domus illachrymet.* Sed factum non est, vt tyrannus imperauit, vt constat ex eodem Iosepho; imò ipso moriente omnes dimissi sunt cum libertate sua. Ac prinde huic solutioni contradicit historia. 12.

S. Thom. — Remig. — D. Thomas. Ioseph.

Tertiò. D. Hieronymus, Glossa Interlinealis, Imperfectus. *hom.* 2. Haymon, & alij. *Ex hoc colligimus, ait D. Hieron. non solum Herodē, sed & Sacerdotes, & Scribas eodem tempore necem Domini fuisse meditatos.* D. Carthus. *Ex hoc constat, Sacerdotes, & scribas de morte Christi cogitasse, & Herodis studio concessisse.* Ac proinde in illo septem annorum spatio, quod Christus in Ægypto est commoratus, insectatores eius, qui Herodis iniquitati non restiterunt, maiori ex parte mortui sunt. De damnatis æterna pœna dicitur Apoc. 21. n. 8. *Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.* Sed quare tot inter miseros iniquitatis ministros secunda mors primò non idololatris, vel incredulis infligitur, sed tantùm timidis? Meritò sanè, quia non audentes verum dicere iniquitati, ac tyrannicæ potestati concesserunt. D. Ambros. *Sunt multi, ait, quibus dedit Deus scientiam rerum temporalium qui in iudiciis positi, dum vident quosdam à potentioribus iniustè opprimi, plus timentes iram hominū, quam iram Dei, eos, quos per doctrinam,* 13.

Hierón. Gloss Inter. Imperfect. Haymon. Carthus. — Qui iniquitati non resistunt, puniuntur. — Apocal. 21. — Ambros.

doctrinam, quam acceperant, iuuare poterant, tacendo in damnum magnum, sinunt deuenire. Sunt alij, qui non solùm non eos iuuant, sed propter timorem hominum, sententiam damnationis in eos proferunt.

14. Hugo. *In ambitioso cum potestate deficit vita.* Quartò. Subtiliter Cardinalis Hugo ait: *Scribæ, & Pharisæi mortem pueri cum Herode meditabantur. Vnde scribæ mortui sunt, quoad potestatem.* Herode moriente omnes principes Iudæorum Christum hostiliter insectantes amiserunt potestatem; bene ergo tunc mortui dicuntur; in ambitioso enim, atque cupido, tunc deficit vita, cùm dominandi, ac persequendi perit potestas. enim verò cum principatu, ac prælatione simul

Alb. Magn. aufertur vita. Et ita ait Albertus Magn. hîc: *Vnus defunctus est vita naturæ; qui fuit præsidium, & causa omnium quærentium: & in ipso omnes alij defuncti sunt iniquitatis destitutione, quia nequibant perficere, quod volebant, defuncto pessimo Herode.*

14. Paschas. Quintò S. Paschasius lib. 2. in Matth. *Rectè*, ait, *innuitur, quòd Rege crudeli extincto complices eius illico periere, qui pariter in necem Christi, inuidiæ, aut timoris, adulationisve gratia tractauerunt.* Principalis causa odij aduersæque voluntatis, qua Christum nefarij persequebantur ministri, præcipuè oriebatur ex eo, quòd Herodi Regi morem gerebant, ac proinde illo mortuo, & illi, quantum

Populus Regis voluntati sequitur. ad furorem, dicuntur extincti; nam aulici, ac palatini regium concomitātur amorem, vel odium, ad nutumque Regis eorum dirigitur voluntas.

Genes. 41. Ægyptiacus populus fame pressus, *clamat ad Pharaonem petens alimenta*, Gen. 41. n. 55 Postea Moysis tempore tam magnis plagis, morte pecorum, agrorum deuastatione, multisque, aliis Ægyptus affligitur pressuris, vt talia nō legantur alibi in Scriptura. & tamen in nouem plagis, nullus est, qui petat à Rege, vt dimittat populum, vt malum cesset ab eis. Cur illic vociferatur totus po-

Exod. 6. pulus, hîc verò nullus est, qui clamet? Gubernante Ioseph voluntas Regis in populum erat propēsa, vt custodiret suos, aleretque tempore famis; Moysis verò obduratum erat cor Pharaonis, ne Israël dimitteret. Et populus voluntatem Regis sequens, dum clementia tactum agnoscunt, pro leuanda miseria clamant ad eum; dum verò rigore obduratum, nullus est, qui pro molienda ita loquatur. Postquam autem omnes primogeniti

Exod. 12. mortui sunt, ait textus. Exod. 12. n. 30. *Surrexitque Pharao nocte, & omnes serui eius, cuncta Ægyptus, ortusque est clamor magnus.* Hucusque omnes tacebant, vt verò Pharao surrexit, & clamauit, commoti sunt, & clamauerunt omnes. Vnde me-

Polycrat. ritò Polycratius *lib. 3 de Nugis Curialium, cap. 4.* huiusmodi palatinos appellat Regis simias.

QVÆSTIO IV.

Quomodo dicatur: quærebant animam pueri?

16. Paschas. RATIO dubitationis est, vt ait D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere.* Sed communis solutio est; quòd frequenter in Scriptura *anima* sumitur pro vita corporali. Vnde di-

3. Reg. 19. cit Elias, *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meā*, 3. Reg. 19. n. 14. Et similiter 1. *Reg.* 22. n. 23. *Iob.* 2. n. 6. Vnde optimè ait Albert. Magn. Alb. Magn.

Quærebant animam, non secundùm substantiam, quæ teneri ab hominibus non potest, sed secundùm actum animandi. Secundò. D. Chrysost. *homil.* 4. Chrysost. Paschas.

ex variis, S. Paschas. D. Thomas hîc, *Destruitur*, D. Thom.

ait, *error Apollinaris; qui dixit, quòd diuinitas erat in Christo loco animæ.* Ac proinde ad hunc refutandum errorem, vt ait D. Chrysost. *cit.* in Euangelio passim fit mentio de anima Christi. *Matth.* 26, n. 38 & sæpe Nam vbi dubitat inimicus, ibi explicatio adhibenda maior. Tertiò tam crudeli Herodes Christum persequebatur odio, vt in occidendi desiderio, non solùm corpus, sed etiam habuerit animam. Ambitiosus ita est inquietus, *Ambitiosus post mortem timet.*

vt eum, per quem veretur repelli à regno, non tantùm viuum, sed & mortuum timeat.

Matthæi 2. *num.* 26. Qui consurgēs accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Israël.

VERSIONES.

Vatablus. At ille, vt surrexit, assumpsit puellum.

Euthymius, Pagninus, Qui excitans, accepit puerum.

EXPOSITIO.

IOSEPH excitans à somno, magna puerum accepit deuotione. 17.

Venit in terram Israël. Ioseph autem, ait Glossa, visum est, non Glossa.

alicubi, talem puerum habitare debere, nisi in Hierusalem, vbi templum erat. Galatin.

Galatinus *lib.* 8. *de arcanis fidei, cap.* 4. docet ab antiquis Iudæis intellectum fuisse, quòd Messias ex Ægypto reuocaretur. Quod probat ex eo, quod legitur Psalm. 79. num. 9. *Vineam ex Ægypto transtulisti*, Per *vineam* autem Messiam Rabbini interpretantur. Psalm. 79.

Matthæi 2. *num.* 16. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire, & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ.

VERSIONES.

Syriacus. Cùm audisset, Archelaum in Iudæa Regem esse in loco Herodis patris sui, timuit illuc proficisci, & visum est ei in somnno eundum esse in regionem Galilææ.

Vatablus. Cùm audisset Archelaum regnare, timuit illuc abire, oraculo autem iussus est in somnis.

Euthymius. Theophyl. Oraculo autem accepto secessit.

Ee 4 *Pagninus*

Pagninus. Sed oraculo admonitus in somnis.

EXPOSITIO.

18. Ioseph. Erodes, septem habuit filios, vt tradit Ioseph. *lib. 7. Antiq. cap. 2.* ante mortem suam Alexandrum, & Aristobulum occidit, in morte sua, vt occideretur Antipater, mandauit: vnde quatuor remanserunt, quorum Archelaum regni sui instituit successorem, iubens tamen, vt non, nisi de Romanorum manu sibi corona imponeretur, vt aduertit Iosephus *citatus cap.* 8. Dicitur autem hic *regnare pro patre suo*, quia ei successit in regno; quamuis enim duo eius fratres aliquam paternæ hæreditatis portionem habuerint, vt Herodes Galilæam, Philippus Ituream; nomen tamen regium minimè adepti sunt, cuius spem, & promissionem Archelaus obtinuit ab Augusto, si in administratione bene se gereret Verùm ob delicta sua Lugdunum Galliæ est relegatus. Ioseph 2. *lib. de bello Iudaico, cap.* 6. (Idem.) ac proinde Archelaus dicitur regnare non regio titulo, sed regia potestate; vt ait Caietanus (Caiet.) *Et admonitus in somnis.* Quantum ex præsenti colligitur textu, diuina reuelatione habita, in Galilæam tendit, licet locus Nazareth ei non sit limitatus, sed ipse eum elegerit: semper enim nobis aliquid relinquitur, quo Deo operari possimus. Et de Angelo Domini hîc non fit expressa mentio, sicut in aliis reuelationibus; hæc namque est quarta, quæ fit Ioseph, ipse etenim, vt ait Albertus Magnus (Alb. Magn.), Angelorum familiaritate maximè perfruebatur.

QVÆSTIO V.

Quare Ioseph, cùm haberet domum in Nazareth, voluerit ire in Iudæam?

19. Ex fine superioris expositionis constat totum Israëliticum regnum in tres partes esse diuisum. Prima dicebatur Iudæa, secunda Galilæa, tertia Samaria media inter alias duas. In parte Galilææ continebatur Nazareth, in qua D. Ioseph suam habebat domum, vt constat ex *cap. 6. quæst.* 16.

20. Barradas. Nicephor. Ad quæstionem respondent primò aliqui cum Barrada, quòd etiam Virgo habebat domum Bethleem, vt tradit Nicephorus *lib. 1. cap.* 13. Sed hanc sententiam reieci iam *cap. 1. huius lib. n.* 14. Deinde, quia peculiare periculum erat, quòd in ea ætate, in qua infantes occisi sunt, ibi appareret puer. Secundò respondet Abulensis (Abulens.) *quæst.* 86. *in fine*, quòd D. Ioseph intendebat petere Galilæam, ac Nazareth, sed iter facere per Iudæam, cùm hæc ascendentibus ex Ægypto proxima maneat, ac proinde cùm regnaret Archelaus, timuit per transire per eam. Sed hæc sententia pugnat cum rigore textus, *timuit illò*, scilicet Iudæam, *ire*; & Syriacus (Syriacus.), *illuc proficisci*, quòd non significat transitum, sed terminum itineris. Tertiò. Respondet D. Augustinus (August.) *lib. 2. de consensu Euangelistarum cap.* 9. S. Paschasius (Paschas.), Zacharias (Zachar.) Episcopus, quòd Ioseph intellexit nullum esse locum magis conuenientem, vt puer habitaret, quàm Hierusalem; quia ibi erat templum Dominî, & magna Prophetarum celebratio. Et Albertus Magnus (Alb. Magn.) existimauit quòd ibi, tamquam in capite regni puer inciperet dare illuminationes.

21. Quartò. D. Paschasius *lib. 2. in Matth.* Glossa Ordinaria, Cardinalis Hugo (Paschas. Gloss. Ord. Hugo.), quòd Ioseph ad Hierusalem iter suum instituerat; nam per terram Israël Iudæam simpliciter intellexit, cùm pars esset principalior. Vel fortè, quia per terram Israël, quod mihi videtur probabilius, communiter ab omnibus Iudæa accipiebatur. Vnde ait D. Thomas (D. Thom.), quòd per terram Israël strictè non intelligebatur Galilæa. Et Ioseph in quacumque parte, cùm esset faber lignarius, arte sua victum sibi poterat comparare. Deinde cùm per terram Israël Iudæam perciperet, ad illam, licèt in Nazareth haberet domum, decreuit abire eligens potius diuino obtemperare mandato, quàm proprio consulere commodo. Cùm Deus præciperet Abrahamo, vt exiret de terra sua. *Tulitque Sarai vxorem suam*, Genes. 12. nu. 5. (Genes. 12.) Sed quomodo vir tam prouidus, dum secum fert vxorem suam, tantis se exponit vitæ, & honoris periculis, vt ne interficeretur, necesse fuerit dicere aliquando, quòd soror esset sua. D. Ambrosius (Ambros.) lib. 1. Offic. cap. 14. *Nonne, ait, considerabat vxorem imbecillem ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incentiua insolentium, sine summo non posse duci periculo? Et tamen subire omnia, quàm excusare, consultius indicauit.* Vir iustus obedientiam omni commoditati, ac vtilitati vitæ præfert. (*Iustus Dei obsequia proprio commodo præfert.*)

QVÆSTIO VI.

Quare Ioseph timeat ire in Iudæam?

X duplici capite hîc oritur difficultas, (22.) Primò. Quia Angelus ei præceperat redire in terram Israël: ergo illius aduentus securus erat. Secundò. Cùm Angelus diceret: *Defuncti sunt, qui quærebant animam pueri*, nulla erat timoris occasio. Nunquid vir iustus debuit timere, vel dubitare de eo, quod per Angelum imperabatur? Certissimum est, quòd in Ioseph nulla extiterit dubitatio, vel infidelitas; aliàs transire in Galilæam sine reprehensione aliqua ab Angelo non moneretur.

23. Paschas. Hanc quæstionem mouet D. Paschasius *hîc.* Et primò recurrit ad sensum moralem. Quia Christus primo in Iudæam venire voluit; at cùm ibi regnaret infidelitas in Archelao, diuertit in Galilæam regionem Gentium. Secundò. Palatius (Palatius.) ait: Monemur per hoc, quod licèt Deum habeas, timendum tibi est eò ire, vbi iniquitatis filij regnant. Imò verò, quia Deum habes, ideo timendum est: vt enim nullum lucrum maius, quàm Christum habere; ita nulla iactura maior, quàm illum amittere. Hæ sunt rationes morales. (*Maximè timendum perdere Deum.*)

24. Abulens. Tertiò. Abulensis *quæst.* 82. ita soluit, quod, licèt Deus aliquid homini iubeat, si tamen aliqua postea difficultas occurrat, quam homo nesciat, quomodo se habere debeat; etsi homo Deo maximè confidere teneatur, quod ille, qui iussit, certa ratione expediat; tamen licitum est homini quærere, & petere à Deo quomodo se habere debeat: nam cùm Angelus Virgini diceret: Concipies, & paries; ipsa verò quæ iunt ab eo: Quomodo fiet istud? Sine vlla dubitatione. Ita D. Ioseph,

ſeph, quamuis haberent præceptum eundi in Iudæam, cùm videret, quòd ibi regnabat Archelaus, quem veriſimiliter poterat timore, poterat tunc iterum recurrere ad Deum expectans diuinum mandatum.

25. Paſchaſ. Zacharias. Quartò. Ratio, quæ mihi probabilior videtur, eſt, quàm etiam tradunt D. Paſchaſius, Zacharias Epiſcopus, quod Angelus non determinauerit Ioſeph ſpecialem locum, vel habitationem, ſed tantùm mandauerit: *Vade in terram Iſraël*; & Ioſeph, licèt per hanc intelligeret Iudæam, videns tamen periculum imminens, quòd ibi regnaret Archelaus, extitit perplexus, ac ſecum cogitans, an per terram Iſraël deſignaſſet Angelus Iudæam, vel Galilæam; & ideo cœpit timere, ac diuinum expectare reſponſum; magnæ enim prudentiæ eſt in rebus magni ponderis non propriæ fidere ſententiæ, ac iudicio, ſed Deum per orationem conſulere, aliorumque placita quærere. *Quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt?* Cantic. 8. num. 8. Verba ſunt Patriarcharum, ac Prophetarum veteris Teſtamenti, vt cenſet Theodoretus, quibus à Chriſto Domino, & à Sanctis Angelis quærunt, quomodo debeant exornare, ac venerari Eccleſiam in die Pentecoſtes, quando per Apoſtolos coram omni populo loquenda eſt? Sed Patres illi, quibus Deus ſecreta ſua reuelauit, quærunt, quomodò ſe habere debeant? Maximè; nam cùm de hoc illuminationem à Deo non haberent, iudicio proprio ſtare noluerunt; & ideo à communi magiſtro Chriſto Domino, à ſanctiſque Angelis ſcrutantur modum.

In rebus magni ponderis non proprio fidendum iudicio. Cant. 8. Theodor.

QVÆSTIO VII.

Quomodo Angelus eum moneat in Galilæam ire?

26. IVXTA omnium ſententiam Angelus hic apparuit, & cum inflexibilis ſit naturæ, & magnæ perſpicacitatis; quomodo igitur ire in terram Iſraël antea præcepit, nunc verò in partes Galilææ? Reſpondet Gloſſa Interlinealis. *Non mutat Angelus præceptum, ſed manifeſtius corrigit errorem pietatis.* Et ſimiliter D. Pachaſius, quod elegantiſſimè explicat. Nam quando Angelus dixit, ait, *Vade in terram Iſraël*, non Iudæam, ſed Galilæam voluit intelligi. At S. Ioſeph ſibi perſuaſit, eundum eſſe in Iudæam, ac Hieruſalem, quia ibi erat templum Domini, ac proinde aptiſſimus locus, vt Chriſtus Dominus habitaret, cùm ibi eſſet templum. Porrò videns Angelus errorem de pietate deſcendere, & timorem de prouidentia, monuit eum ire in Galilæam ciuitatem Nazareth; non mutans viſionis præceptum, quòd antea dederat, ſed manifeſtiùs corrigens pietatis errorem, quo diſpoſuerat ire in Hieruſalem ob templum Domini; nam errores, qui ex bonitate animi, ac pietate religionis naſcuntur, venia ſunt maximè digni, ac benignitate emendandi. Pharaoni, & Abimelech dixit Sara, quòd ſoror Abrahami eſſet, ab vtroque Rege in domum ſuam ſublata. *Flagellauit Dominus Pharaonem plagis magnis, & domum eius*, Geneſ. 12. nu. 17. Abimelech verò pepercit. *Geneſ. 20. num. 5.* Sed quæ huius diſcriminis cauſa? Quia, vt ait D. Ambroſius alibi datus, *Cùm Ægypti Regem noueris, ducem fuiſſe vitiorum, Abimelech verò fidelis æſtimatus ſit à Domino; vt meruerit audire: Scio, quòd ſimplici corde feciſti.* Pharao ob libidinis turpitudinem in domum introduxit Saram. Abimelech verò obligatus mulieris pudicitia; imò vt aliqui volunt, ob deſiderium ſuſcipiendi filios ex ſobole ſancta; & vbi error ex bonitate, ac pietate proceſſit, ibi venia conuenientiſſimè impenſa.

Interlineal. Anſelm. Paſchaſ. *Error ex pietate venia dignus.* Geneſ. 12. Ambroſ.

Secundò Ioſeph intellexerat Angeli mandatum, vt pergeret in Iudæam, ſicut iam dixi; Angelus verò non mutat præceptum, ſed explicat; ac ſi dicat, quòd ſub terra Iſraël, ad quam ipſe imperauerat, Galilæa ſit deſignata; nam cùm Angelus eſſet valde benignus, & prouidus curam agẽs Ioſeph, non regidum, rigoroſumque præceptum occaſioni, ac tempori improportionatum, vt in Iudæam magno cum periculo tenderet, ſed leue, & ſuaue dederat mandatum eundi in Galilæam, ac propriam ciuitatem Nazareth. In vltima Cœna Apoſtolis ſuis ait Chriſtus Dominus: *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet ſacculum, tollat*, Luc. 22. num. 35. Antea Diſcipulis ſuis præceperat Dominus ſine ſacculo, & pera prædicare; nunc verò ſupponit hæc inter eos dari; optimus enim Prælatorum magiſter pro loci, & temporis occaſione ſuorum infirmitati condeſcendens præcepti ſui rigorem mitigare voluit, & aliquid contra id, quod mandauerat, permittere. Titus Boſtrenſis, *Noluit*, inquit, *prioris illius ſanctionis rigorem vigere; ſed primæui illius inſtituti ſeueritatem nonnihil remittere, ac temperare: ne grauis planéque moderãda vita illis eſſet, ſi omni externo præſidio ſæpe deſtituti, exactam illam abdicationis regulam perpetuò accuratè obſeruare compellerentur.* Beda clariùs in rem noſtram, *Non eadem viuendi, ait, regula perſecutionis, qua pacis tempore diſcipulos informat; miſſis quidem ad prædicandum, ne quid tollerent in via, præcepit, ordinans ſcilicet, vt qui Euangelium nuntiat, de Euangelio viuat. Tota verò illa gente paſtorem, ſimul & gregem perſequente, congruam tempori regulam decernit, permittens, vt tollant victui neceſſaria.* De arbore illa, in qua Dominus conſtituit præceptum primis parentibus, dicitur: *Lignum vitæ in medio paradiſi. Lignum ſcientiæ boni, & mali*, Geneſ. 2. num. 10. Sed cur non in parte, vel angulo conſtituitur, ſed in medio? Arbor erat, in qua primum, cæterorum exemplar, dabatur præceptum; ideo in medio, quia Regis, ac principis mandata pro loco, & tempore debent mediocritatem ambire. D. Bernardus Epiſt. 7. *Sunt media quædam, quæ pro modo, loco, & tempore, vel perſona, & mala poſſunt eſſe, & bona: & in his lex poſita eſt obedientiæ; tamquam in ligno ſcientiæ boni, & mali, quod erat in medio paradiſi.* 27.

Prælatus non rigoroſũ præceptum impo-nat. Luc. 22. Boſtrenſ. Beda. Geneſ. 2. Benard.

QVÆSTIO VIII.

Quare Ioſeph timuerit Archelaum in Iudæa & non Herodem in Galilæa?

ARCHELAVS, & Herodes fratres filij primi Herodis, qui infantes occidit; quare ab illo refugit, & ad huunc tendit? Reſpondet primò Abulen 28.

Abulens. Abulensis *quæst.*84. Quia de Messia dictum erat, quòd esset regnaturus, ac proinde hominibus huius sæculi, malè Scripturas penetrantibus videbatur repugnare cum Rege temporali, qualis erat Archelaus; quia in vna Republica vnus tantùm est Rex Herodes autem non erat Rex, & ideo poterat sibi persuadere, quòd Messias succederet loco Romanorum, & eum in sua dominatione non impediret. Et ideo non erat in Herode ratio timendi tanta, ac in Archelao. Secundò. Glossa Ordinaria. (Gloss. Ord.) Non timuit ire in Galilæam, sicut in Iudæã, cùm ibi regnaret Archelaus sed melius potuit in Nazareth, quæ remota erat latere, quàm in Hierusalem, vbi erat caput regni, & frequenter assistebat Archelaus, qui crudelissimus, ac valde ambitiosus erat, & ideo nihil eum poterat subterfugere.

29. Tertiò. D. Dionysius Carthusianus, (Carthus.) quæ mihi videtur valde germana ratio. Timuit Ioseph ire, vbi regnabat Archelaus, qui à patre suo constitutus erat Rex non solùm Iudææ, sed etiam totius regni, & charior patri; idcirco fauebat machinationibus illius de Christi occasione, ac aliis malis. (*Filij parentum malitiã ebibunt.*) Herodes autem, non de patris voluntate, sed potiùs contra illam præsidebat, cùm ipse nullam ei regni partem designasset, quam ab Imperatoribus Romanis obtinuit, & ideo patris malefactis non fauebat, sicut Archelaus, qui tum ratione indolis suæ, tum amoris erga patrem omnia illius malefacta patrocinabatur, ac si malitia ipsa cum regno ei esset in hęreditatem data. Cùm Elisæus 4. *Reg.*6. *num.*32. (4. Reg. 6.) sederet in domo sua, seu cum filiis Prophetarum, dixit ejs: *Nunquid scitis, quòd miserit filius homicida hic, vt præcidatur caput meum?* Sed quando Propheta sanctus sociis suis annuntiat malitiam Ioram Regis, de speculatore ad eum occidendum misso, cur filium homicidæ appellat? Vt inquiunt Lyran. Carthusianus, (Lyran. Carthus.) & alij. Nempe filium Achab dicit, qui innocenter occiderat Naboth, vt facile esset creditu, quòd impius Rex tantum virũ, nempe Elisæum, decreuisse occidere; nam si ipse filius homicidæ erat; quid mirum, quòd ipse etiam homicida extiterit, ac proinde paterna simul cum regno vitia ebibisset.

*Matthæi.*2. *num.*23. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt impleretur, quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

VERSIONES.

Syriacus. Quòd cùm peruenisset, habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt impleretur id, quod dictum est per Prophetam.

Vatablus. Ac perfectus habitauit in ciuitate.

Arias. Et veniens commigrauit in ciuitatem.

Textus Hebraicus. Quoniam Nazaræus erit

EXPOSITIO.

IOSEPH in Nazareth, quæ erat in partibus Galilææ, habita diuina reuelatione venit. Et quamuis hæc ad tribum Iudæ, ex qua erat Ioseph, non pertineret; tamen post reditum de captiuitate Babylonis, Tribus tantùm Iuda, Leui, ac Beniamin inhabitabant in Iudæa; aliæ verò decem Tribus in terra Medorum, ac Persarum mansere. Vnde tres illæ commemoratæ Tribus totam terram Iuda possidebant, ne esset deserta, de quo latè Abulensis (Abulensis.) *cap.* 2. *Matth. quæst.*87. & 88. Ait Euangelista: *Sicut dictum est per Prophetas*; & nullum nominat; ex quo videtur magis sensus, quàm verbi testimonium afferre, nam Christus Dominus sæpe in Scriptura dicitur flos, germen, sanctus. de quo *quæstione sequenti.* 30.

QVÆSTIO IX.

A quibus Prophetis vaticinatum sit Christum vocandum Nazaræum.

SATIS difficilis est quæstio; nam, vt ait 31.
D. Hieronymus in cap. 11. Isai. (Hieron.) *Omnes Ecclesiastici quærunt, & non inueniunt, vbi scriptum sit: Quoniam Nazaræus vocabitur.* De quo latè expositores. Primò Brixianus (Brixian.) tres distinguens Prophetarum esses, D. Matthæum hîc non citare propriè primos Prophetas, vt Isaiam; Hieremiam, sed interpretes Prophetarum, qui ex Scriptura colligunt Christum Dominum vocandum Nazaræum Hæc sententia est improbabilis, quia Euangelista per Prophetas. non interpretes, sed propriè Prophetas intelligit. (*Non interpretes Prophetarum.*) Hoc indicat ille loquendi modus, *Vt impleretur*; nec enim in populo erat valde vulgare, quòd Christus esset Nazaræus. Et ita dixerunt Iudæi: *Numquid à Nazareth potest esse aliquid boni?* Vel: *Numquid à Galilæa venit Christus?* Ioann. 1. num. 46. & 7. num. 41. & 42. (Ioan. 1. & 7.)

32. Secundò D. Eucherius (Eucher.) *in Genes.* dum de benedictione Ioseph agit. Similiter Leo à Castro (Leo à Cast.) existimant de Christo prædictum esse fore Nazaræum à Prophetis in figura. nam de Ioseph dicitur Genes. 49. nu. 26. (Genes. 49.) *Fiant in capite Ioseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos*, & Deuteron. 33. n. 46. Et de Sanson habetur Iudic. 13. num. 7. (Deut 33. Iudic. 13.) *Erit enim puer Nazaræus de infantia sua.* Quæ loca, licèt in sensu litterali, intelligantur de Ioseph, & Sanson, tamen in sensu mystico & subliniori, de Christo possunt explicari. Et ita exponit S. Eucherius. Inter fratres, hoc est, inter Apostolos. Sicut etiam in hoc sensu Matthæus allegat prophetias hoc *cap.* 2. *num.* 15. & *num.* 18. de quo *cap.* 7. *quæst. vltima.* Contra hanc expositionem obiiciunt alij Recentiores, quòd Christus Dominus non sit dictus Nazaræus, vt Ioseph, & Sanson. nam ille appellatur talis per Thsade, vt obseruat Pagninus (Pagnin.), ex titulo crucis, quamquam Cornelius à Lapide (Cornel.) *in cap.* 11. *Isai num.* 1. testetur, quòd diu intuens titulum in Basilica Romæ, literas Hebraicas non potuisset discernere, Ioseph, & Sanson non dicuntur Nazaræi illo verbo.

33. Tertiò. D. Chrysostomus (Chrysost.) *homil.* 9. *in Matth.* Euthymius,

Euthym. Theoph. Carthuſ.

Euthymius, Theophylactus, D.Cartuſianus tenent, Codices Prophetarum, ex quibus ſumptum eſt vaticinum è Matthæo hîc citatum, periiſſe. At Valde difficile eſt, quòd citentur ab Euangeliſta libri Prophetarum, qui non extant. Quartò. D.Hieronymus *in c.11.Iſai.*& hîc *in Matthæum*, Lyranus, Ianſenius exiſtimant, Euangeliſtam hîc referre vaticinium Iſai. 11. num. 1. *Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet.* nam in Hebræo habetur, *& Nazaræus de radice eius creſcet. Nazaræus* enim, ſecundùm vim Hebraicam, florem ſignificat. Sed dices, quòd Euangeliſta citat plures Prophetas, ait enim: *Sicut dictum eſt per Prophetas*; illud autem legimus tantùm in Iſaia. [Reſpondent] Recentiores primò, quòd frequenter in Scriptura ponitur numerus pluralis pro ſingulari. Secundò. Textus Syriacus, qui eſt magnæ authoritatis, in quo idiomate multi ſibi perſuadent Matthæum ſcripſiſſe, habet in ſingulari: *Sicut dictum eſt per Prophetam.* Tertiò. Reſpondet Salmeron, quòd multis in locis dicitur flos, vt citato loco Iſaiæ. Et Cantic.2. *Ego flos campi.*

Hieron. Lyran. Ianſennius. Iſai 11. Syriacus. Salmer. Can. 2.

34 Quintò. Eſt communis omnium ſententia, ipſius D.Hieronymi, D. Paſchaſij, S. Thomæ, Alberti Magni, Caietani, & aliorum, quòd Euangeliſta hîc potius attendit ad ſenſum, quàm ad verba: *Nazaræus* enim ſecundùm radicem Hebraicam ſignificat florem, vel ſanctum; omnis autem Scriptura, Chriſtum Sanctum Domini fuiſſe teſtatur. *Daniel.9. num.*24. appellatur *Sanctus Sanctorum.*

Hieron. Paſchaſ. D.Thom. Alb.Magn. Caiet.

QVÆSTIO X.

An Chriſtus Dominus dicatur Nazaræus ob virginitatis votum, & agitur de huiuſmodi voto in lege veteri?

35 Chryſoſt. QVÆSTIONE ſequenti multas dabimus rationes, ob quas Chriſtus D. *Nazaræus* dicatur; vnam nunc proferamus ex D.Chryſoſtomo *homil.4.ex varijs*, quæ eſt in vigilia Epiphaniæ. ita ait. *Nazareus Dominus & Saluator noſter, tam ex loci appellatione, hoc eſt, Nazareth, quàm ex Sacramento legis nuncupatur: Nazaræi enim ſecundùm legem hi nuncupabantur, qui caſtitatem Deo inſigni voto mancipabant, nutrientes comam capitis, quos lex certa ſacrificia auferre præceperat. Quia ergo totius ſanctitatis, ac pudicitiæ author ac princeps Dominus Chriſtus eſt, qui ait per Prophetam: Sancti eſtote, quia ego Sanctus ſum.* Nazaræi erant, qui ſe Deo inſigni voto caſtitatis conſecrabant. Idem tenet D.Damaſc. *lib.4. fidei Orthodoxæ cap.25.* vbi ait. *An non denique lex, ingens votum, caſtitatem nuncupauit?* Et quòd Nazaræorum votum in quibuſdam fuit ad certum tempus, in aliis verò perpetuum, docent Abulenſis *quæſt.2.& q.51.ad cap.27. Leuitici*; & Cardinalis Hugo Lyranus, Cornelius à Lapide, ad c. 6. Num. verſu 1. *Locutus eſt Dominus ad Moyſem, dicens: Vir, ſiue mulier cùm fecerit votum.* Nam, vt optimè explicat Caietanus *citato Numer. loco*, tempus Nazaræatus non erat determinatum à lege, ſed à vouente. Vt ſit quis faciat modò votum per tres annos, vel per totam vitam; cùm ergo vnuſquiſque ab eo, quòd eſt ſibi in maiori æſtimatione, nomen accipiat, & quia Chriſto D. qui fons eſt totius puritatis, nihil futurum erat magis gratum, quàm quòd homo virginitatis voto ſe Deo in holocauſtum conſecraret; ideo Nazaræus eſt dictus.

Damaſcen. Abulenſ. Lucit. Hugo. Lyran. Cornel. Caiet.

Et quia de Nazaræorum voto fecimus mentionem, non erit ab re hîc inculcare, quòd in lege veteri in aliquibus huiuſmodi dabatur votũ, ſicut & religioſus ſtatus; licèt tamen ſemper per reſpectum, ac imitationem ad Chriſtum D. ac B. Virginem Mariam, tanquam ad cauſam principalem, ac exemplarem, ad cuius viuendi modum ex diuina reuelatione acceptum illi antiqui Patres ſe maximè conformari intendebant, & ita S.Methodius *homilia de Purificatione*, ſeu *de Simeone, & Anna, tom.3.* ait. *Puritatis tuæ*, ſcilicet Virginis Mariæ, *Elias Propheta preſcius, atque imitator in ſpiritu cùm eſſet vitæ illius ignifera, ſibi coronã colligauit. Te quoque eiuſdem ſucceſſor Eliſæus à ſapiente Magiſtro his ſacris initiatus, tamquam iam exiſtentẽ præfigurans.* Hoc poſito dico, quòd Elias, Eliſæus, ac filij Prophetarum votum virginitatis, obedientiæ, ac paupertatis emiſerũt. Hanc ſententiam docent Ioann. Hieroſolymitan. *lib. de inſtitutione Monachor. cap.6. 21.& 34.* D.Iſidorus *lib.2. de officijs cap.9. num.*19. VValdenſis *lib.3. de Sacramentalibus. cap.89. & lib.3. Doctrinalis fidei, art.2. cap.23.* Clichtoueus *tom.2. homil.2.* Trithemius *de laudibus Carmelitar. c.1.* D.Ioann. Suar. *Epiſcopus Conimbr. in Matth. c.2. tract.* 1. Salianus *anno mundi* 3139. Paleonidor *lib.1. de orig. Carmel. c.* 1. Velloſillus *in aduertentijs ad Theolog. quæſt.13.* P.Iann. Carthagen. *tom.3. homiliar. lib.17. homil.2.* aliàs *tom.4. li.16. hom.27. obiectio.* 7. M. Petrus Muños *Propugnacul. Eliæ lib.2. tit.1. cap.2. art.5. à num.*14. Fr. Thomas de Aquino *lib.1. de Patriarch. Elia 3. part ſect.1.* M. Ægidius Camaratus, Generalis Minorum *lib. de geſtis Eliæ cap.6. ſect.8.* M.Petrus Cornejo *in publicis concluſionibus habitis in cap. Generali Romæ anno.1613.* quas adducit Petrus Sarracenus *in ſuo Monologio, in vita S.Eliæ fol. mihi* 111. Fr. Ioſephus de Siguencia *in vita S. Hieronymi, fol. mihi* 110.& 111. Petrus Lucius *in ſuo Compendio Hiſtoriar. c.3.* Richardus Al. *de proprietate Monach. c.31.* Fr. Thomas de Ieſu *in Commentarijs ſuper regulam Carmelitar.* Hanc ſententiam latè docet Fr. Franſciſcus de S.Maria *tom.1. Hiſtoriæ Propheticæ lib.3. à cap.20.* Qui omnes, & alij multi optimè ex factis Eliæ, ac Eliſæi hanc aſſertionem deducunt, & ego eam in multis publicis concluſionibus magno applauſu defendi. 36.

Method. Elias, & Eliſæus vota religionis emiſerunt. Ioan. Hier. Iſidor. VValdenſ. Clicthou. Trithem. Ioan Suar. Salian. Paleonidor. Velloſill. Carthagen. Muños. F.Th de Aq. M Ægid. M.P.Corn. F.Ioſeph. Petr.Luc. Richard Fr.Thom.de Ieſu. Fr.Franc. de S.Maria.

Probatur. Primò ſtatus religioſus non datur, niſi fuerit votis firmatus. Atqui ſancti Patres, vt D.Hieronymus *Epiſtol.4. ad Ruſticum, & 13. ad Paulin.* D.Epiphanius *hæreſi* 58. D. Gregor. Nyſſenus *homil.7. in Cantica* S.Bernardus *Epiſtol. ad Fratres.* Caſſianus *lib. Inſt. c.3.* VValdenſ. *citat.* & alij Patres *citandi*, exemplo Eliæ, & Eliſæi impugnant hæreticos, ac detractores vitæ monaſticæ, & illis ſanctis Prophetis oſtendunt eſſe quid perantiquum, & vtiliſſimum Eccleſiæ; ergo in lege veteri extitit inſignis Monachatus, licèt non ea perfectione, qua in lege gratiæ, nam luce Chriſti D. ſtatus religioſus in ea totam ſuam conſummatam, & abſolutam perfectione eſt aſſecutus: ergo ad noſtrum intentum pro illo antiquo tempore 37.

Hieron. Epiphan. Nyſſenus. Bernard. Caſſian. VValdenſ.

pore interuenerunt vota. Aliter argumentum Patrum erit inefficax; nec enim sancti Patres, ac Doctores argumentantes contra hæreticos solent impropriè loqui, vt sumant omnino figuras pro rei veritate; non enim dicunt in lege veteri fuisse Sacramentum Baptismi, & Eucharistiæ, sed tantùm eorum figuras, & vmbras. Atqui de Monachatu non asserunt typos tantùm antiquitus præextitisse, sed Monachos tunc fuisse.

Epiphan. D. Epiphan. citatus, *Qui sunt Eunuchi*, ait, *qui se castrauerunt propter regnum cælorum? Hi sunt generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes: velut etiam Elias in veteri Testamento.*

Anastas. D. Anastasius Sinaita in quæstionibus supra Scripturam q. 66. *Eunuchi*, ait, *qui se castrauerunt propter regnum cælorum, hi sunt præclari Apostoli, Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedæi, & post istos, tot millia monasticam vitam agentia: sicut Elias, & Daniel in veteri Testamento, & alij multi.* Ex quo confirmatur nostra sententia, quia Patres appellant Eliam Eunuchum, quod iuxta phrasim Scripturæ *Isaiæ* 56. *num* 4. *Matth.* 19. *n.* 12. ac sanctorum Patrum, non de naturali Eunucho est intelligendum, sed de spirituali, qui per electionem suæ propriæ voluntatis se reddit impotentem ad res venereas, ac mundanas, vt bene docet P. Muños *citato art.* 5. *à num.* 4. Ex multis Patribus, & Doctoribus.

Eunuchi Ioann. & Iacob. Elias, & Daniel.

P. Muños.

38\. Probatur secundò. Quia, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 186. *art.* 6. *ad primum.* Ibi Caietanus, & Lessius *lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 11. Suar. *tom.* 3. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 15. Sanchez *lib.* 5. *Decalog. c.* 1. *num.* 8. Ad immobilitatem status religiosi requiritur, vt sit votis firmatus; nam cùm humana conditio sit valde inconstans, ne mutetur exigitur, vt sit votis astricta. Atqui in lege veteri cœtus filiorum Prophetarum per annos 940. ab Elia vsque ad Christum Dominum perdurauit: ergo in illa lege ad sui perdurationem huiusmodi vota requirebantur. Probatur consequentia, quia obligatio votorum exigitur ad immobilitatem status religiosi, atqui illa congregatio filiorum Prophetarum habuit consistentiam ab Elia vsque ad Christum Dominum, vt est certissimum & tradunt Ioseph. Antioch. *lib. de perfecta militia cap.* 12. Euseb. Cæsariens. *lib.* 10. *cap.* 5. *Ioann.* 44. *toto suo libro de statu Monach.* & alij multi. Ergo in illo statu extitit firmitas votorum. Confirmatur quia in lege noua, vbi gratia, auxilia, ac motiua excitantia ad bonum, sunt in magna abundantia, ad religiosi status immobilitatem vota requiruntur. Ergo à fortiori in lege veteri, vbi in tam affluenti copia illa omnia non erant.

D Thom. Caietanus. Lessius. Suarius. Sanchez.

Ioseph. Ant. Euseb. Cæsar.

39\. Probatur tertiò. Elias, Elisæus, ac filij Prophetarum fuerunt Virgines, pauperes, ac obedientes, vt est communis sententia. Et in lege veteri extitit virginitatis votum, vt dixi de Nazaræis, & etiam de quibusdam aliis docent Abulensis *Numeror.* 30. *quæst.* 11. & 12. & 29. ibidem Lorinus *versu* 3. & 4. & alij. Et illi antiqui Patres, vt notat Franciscus Costerus *Dom.* 1. *post natiuitatem*, intelligebant opus pium ex voto factum longè melius esse, Deoque magis placere, quàm sine voto, & ideo multoties vouebant, & aliunde Elias fuit præscius, & imitator puritatis Virginis, vt ait D. Methodius *citatus.* Ergo nihil obstat, vt dicamus habuisse virginitatis votum. Confirmatur; quia ex eo communis sententia, vt videre est apud Suar. *tom.* 2. *ad* 3. *part. disp.* 24. *sect.* 6. tenet Baptistam habuisse huiusmodi votum, quia viam duxit perpetuò cælibem, & solitariam, & Patres eum monasticam vitam egisse docent, sed hæc omnia militant etiam in Elia: ergo idem dicendum est. Nec imperfectio legis veteris obstat, quia multo illustrior est actus martyrij, quàm emissio voti, & tamen ille extitit in lege veteri; ergo etiam tunc fiebat votorum emissio. Et hanc sententiam de votis, ac Monachatu in lege veteri liberè posse euulgari indicatum est à supremo Senatu sanctæ Inquisitionis Madriti hoc præsenti anno 1639. die 9. Decembris. Et loquimur hic de votis secundùm se; nam solemnitas voti, sicut & excellens potestas clauium, propria est legis gratiæ, quibus modò, cum omnimoda sua perfectione; ac integritate status religiosus est firmatus.

Abulensis. Lorinus.

Costerus.

Method.

Suarius.

QVÆSTIO XI.

Quare Christus dicatur Nazaræus, & non Bethleemites?

CHRISTVS natus est Bethleem, in Nazareth educatus, & tamen à Nazareth nomen accepit, quod patet ex multis locis. Sic Iudæi in horto dixerunt: *Iesum Nazaranum*, Ioann. 18. num. 7. In titulo Crucis positus est, *Iesus Nazaranus*, Ioann. 19. num. 19. Marc. 1. num 24. & Marc. 16. num. 6. Quare ergo sic dictus? Respondetur primò ex D. Bernardo de Passione Domini cap. 43. de odore florum vitis. *Nazaræus*, ait, *florens interpretatur. Quid enim iucundius flore? Multi autem, imò omnes, idest, omnium virtutum flores in nostro Nazareno sunt, quarum delectabili odore totum mundum traxit post se.* Christus Dominus verus princeps, ac Rex veniens in mundum, Nazaræus voluit nominari, significans, non asperitate, sed odoris, & florum suauitate ad se mundum totum esse trahendum. Secundò. Ex D. Thoma 3. part. q. 34. art. 7. ad 2. *Christus*, ait, *florere voluit secundum virtuosam conuersationem, non secundum carnis originem: & ideo in ciuitate Nazareth educari voluit, & nutriri, in Bethleem volvit quasi peregre nasci.* Quamuis Christi generatio sit altissimi à Patre, non tamen à Bethleem, vbi nascitur, nomen habet, sed tantùm à Nazareth, virtuosam significante conuersationem, quæ in nostra actione consistit, denotans Christus, se de illa maximè gloriari, cùm eius interuentu, propriòque merito gloriam à Patre constitutam comparasset. 40.

Bernard.

D. Thom.

De merito gloriandum.

Tertiò. *Nazaræus* nuncupatur, quod idem valet, ac floridus, floréſque significat, quod nomen, dum corona spinea redimitus in Cruce pendebat, ei peculiariter datur, in tituloque scribitur. Quomodo ergo inter spinas, & tribulos floridus apparet? Talis est princeps, & Rex noster Iesus Christus, vt dum sibi spinas elegit, nobis gratiæ, ac salutis communicet, donécque flores. Et ita vidi citari D. Bernardum ab aliquibus doctissimis Recentioribus, quamuis locum non inuenerim, sic dicentem: *Cùm enim Christus in Nazareth concipitur, iam hyems transit, tempus innouationis aduenit, fructus appropinquauit, coronans peccatores aduenit.* Quartò. In Nazareth concipitur Christus, ibiq; in tantú est eius sanctissima humanitas sublimata, vt in primo suæ cóceptionis instanti Deo 41.

Christus sibi spinas, nobis dat flores.

Bernard.

Qui primò fauit ad promotionem nostram veniendi.

substan

substantialiter fuerit vnita. In Bethleem nascitur, diuino tamen consilio *Nazaræus* vocatur, docens, illos esse maximè venerandos, qui primordiis nostris, promotionique ad dignitatem, & honorem seruierunt; ac ideo primò omnium Nazareth Christus prædicare cœpit, vt notat Bostrensis *ad cap.4. Luc.*

42. Paschas. Quintò D.Paschasius, *Nazaræus*, ait, *Sanctus Sanctorum nuncupatiuè dicitur. Quo enim rectius nutriretur, quàm in Nazareth, ex qua nomen daretur, quod esset indicium, quia essentialiter ipse sanctitate nutritus rectè sit appellandus.* Cum multis aliis nominibus, vt Deus fortis, princeps pacis, pater futuri sæculi potuerit appellari, dicitur tamen *Nazaræus*, quo exprimitur sanctitas eius, vt denotet, quantum illa gloriatur. Vide *lib.1. c.5.n.150.* Ratio sexta est ex D.Chrysostomo *homil.9.in Matth.* Dixerat Nathanael, Ioan.1.n.46. *Numquid à Nazareth potest esse aliquid boni?* Et Ioan.7. n.41. *Vide, quoniam Propheta à Galilæa non surgit. Verùm ille tamen: ne inde quidem erubescens vocari ostendit, quòd nullius, quæ secundùm hominem magna videntur, indiget.* Christus Dominus magnus, & Altissimi filius, omnemque nobilitatem ex se habens, valde contemptibile apud homines Nazaræi nomen sibi optauit, vt denotetur, quòd omni est superior mundi gloria. Septimò. Abulensis *qu.99.* existimat, Christum vocari à Iudæis Nazaræum ex errore, quia putabant eum natum Nazareth; hoc tamen nomen, quod ex errore Iudæorum est introductum, alto Dei consilio, vt ita vocaretur, dispositum fuit.

Deus maximè gloriatur de sanctitate. Chrysost. Ioan... & 7. Christus superior mundi gloria mũdi. Abulens.

43. Octauò Nazareth locus minimus erat, & apud Iudæos Nazaræi nomen valde ignobile, vt notant D.Chrysost. *citatus suprà*, D.Bernard. *Epist. 77.* Et ita dicebant Iudæi, *Nunquid à Nazareth potest esse aliquid boni?* Et Ioan.7.n.52. *Dixerunt: Scrutare Scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta non surget.* Vnde Iudæi, velut per contemptum Christianos Nazaræos appellarunt, vt aduertit Tertullianus *lib.4.contra Marcionem c. 7.* Nomen hoc adeò contemptibile sibi Christus assumit, qui mundi fortia confundit humilibus. Vel: Multa, quæ habet, gloriosa nomina suis imponenda relinquit, sibi verò statim in infantia vile hoc apud homines Nazaræi nomen coaptauit. Semper Christi ingenium ad humilitatem euolauit; vt notant D. Augustinus *tract. 36. in Ioannem.* D.Bernardus *serm.11.in Cantic.*

Chrysost. Bernard. Ioann. Tertull. Christus ad humilitatem euolat. August. Bernard.

44. Isai 9. De Christo Domino ait Isaias 9.n.6. *Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.* Duo nominum genera describit Propheta in Christo Domino, quòd sit paruulus, filius, & habeat principatum in homero, per quem crucem, & passionem intelligunt, D.Hieronymus, D.Cyrillus, D. Thom. Alia nomina sunt, *Admirabilis, Consiliarius, Deus Fortis, &c.* In his tamen hoc vtitur discrimine; nam prima de præsenti pronuntiat; *Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis.* Secunda in futuro apponit, *vocabitur nomen eius Admirabilis, &c.* Quænam huius diuersitatis ratio, cùm hæc secunda ei ab æterno ratione diuinitatis maximè conueniant? Nulla alia, nisi Christi Domini ingenium. Ad illa, quæ paruitatem, humilitatemque sonabant, Saluator citissimè euolauit, quæ magnitudinem dicebant, & excellentiam, aliis in futurum diuulganda relinquit. Vaticinatur de Christo Regius Vates Psalm.68. n.30. *Ego sum pauper, & dolens*, & Psal.21.n.7. *Ego sum vermis, & non homo.* De ipso pronuntiat Isaias 62.n.2. *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit, & eris corona gloriæ in manu Domini.* Sed quomodo vterque Propheta diuino afflatus Spiritu, Dauid de ipso loquitur in præsenti: *Ego sum vermis*; Isai. in futuro, *Vocabitur tibi.* D. Hieron. in Psalm. 21. *De humilitate assumpti corporis est sermo.* Et statim, quæ de abiectione agunt, & humilitate, Christus amplectitur, quæ verò maiestatem, & celsitudinem præ se ferunt, aliis danda committit.

Hieron. Cyril. D Thom. Psalm 68. Psalm.21. Hieron.

QVÆSTIO XII.

Vtrùm Christus Dominus fuerit re vera Nazaræus?

45. DVPLICITER potuit sumi *Nazaræus*, vel prout legalis, vel prout naturalis à loco Nazareth. Legalis describitur *Numer.6. n.5.* Et post memoratum votum eorum dicitur. *Quid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum, non comedet omni tempore separationis suæ, nouacula non transibit per caput eius vsque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit crescẽte cæsarie capitis eius. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur.* Christum Dominum Nazaræum fuisse legalem, tenet Eusebius Cæsariensis *li.7.de Demonstratione Euangel. c.1.* Probatur; quia in textu dicitur, *Nazaræus vocabitur*; seu, vt habet textus Hebraicus, *Nazaræus erit.* Secundò. Christus Dominus oblongam habebat cæsariem, vt testatur Nicephor. *li.1.c.4.* Baronius, & alij. Et hoc erat proprium signum Nazaræi legalis; ergo talis erat Christus Dominus.

Numer.6. Eusebius. Niceph.

46. Nihilominus communis, & vera sententia quod Christus Dominus legalis non extitit Nazaræus, sed sic est appellatus à loco, in quo educatus est. Resolutio est de mente sanctorum Patrum, prout docent, Christum dici Nazaræum à loco Nazareth. Probatur; quia Christus Dominus legalis Nazaræi ritum non obseruauit, nam vinum bibebat, vt ex multis Euangelij locis colligunt Patres, & infrà dicemus, ad mortuos ingrediebatur; ergo non fuit Nazaræus legalis. Quòd verò cæsariem Christus habuerit, nihil inde colligitur; quia etiam Absalon eam habebat, & Nazaræus non erat, siquidem eam singulis tondebat annis, 2. *Regum* 14. *n.* 16. Dicitur ergo Christus Dominus Nazaræus à loco.

Vera sententia.

CAP. X.

Puer Iesus inter Doctores.

Lucæ 2.n.41. Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem die solemni Paschæ.

VERSIONES.

Syriacus. Et homines parentes eius, quotannis adibant Ourifchlem in festo Pezecho.

Vatablus. Proficiscebantur autem parentes eius.

Origenes homil.19. Iuxta consuetudinem ad solemnem diem Paschæ.

EXPOSITIO.

1. DIVVS Lucas suam narrationem prosequitur, de *Nazareth*, quæ flos interpretatur, iuxta legis præceptum, de quo *quæstione sequenti*, cum parentibus ad templum Hierosolymitanum singulis annis Christus ibat. Vnde ait eleganter D. Bernardus homilia in infra octauam Epiphaniæ. *Credo de floribus Nazareis ad fructus Hierosolymiticos ascendisse.* Cùm iam fructuum tempus esset, cum parentibus ad templum ibat, ad quod ascendebant, vt ait Hugo, non ad conuersandum, sed ad orandum, ac sacrificandum Deo.

Bernard.

Hugo.

QVÆSTIO I.

Quæ obligatio ex præcepto erat, vt Christi parentes ad templum irent?

2. VIRI omnes tripliciter per annum Hierosolymitanum tenebantur ascendere templum. Præcepit enim Deus Exod. 23. num. 16. & 17. & c.37.n.23. ac Deuteron. 16. n. 16. *Ter*, ait, *per annum apparebit omne masculum in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus.* Nimirum Pascha fiebat in memoriam liberationis ex Ægypto, *Exod.12.à num.1.* Pentecostes in memoriam legis datæ, *Deuter.16.à n.9.* Scenopegia, seu festum tabernaculorum in memoriam habitationis in deserto per quadraginta annos, *Leuit.23.n.34.* Et his omnibus festis omnium celeberrimum erat Pascha Vnde per antonomasiam à nostro Euangelista dicitur hic dies solemnis. Et etiam *Ioann.19.n.31.* dies magnus appellatur. Et lex in his omnibus festiuitatibus viros solùm comprehendebat: *Apparebit omne masculum.* Si verò quæras, quare fœminæ hac lege non cogerentur? Tripliciter respondet Oleaster. Primò. *Tamquam pius, & misericors hoc fieri voluisti: ne scilicet sexus infirmior longo itinere grauaretur.* Secundò. *Aut quia non ignoramus, deuotum sexum hoc sine præcepto facturum.* Tertiò. *Fœmineum genus decet, non hinc inde discurrere, etiam pietatis, aut religionis prætextu.* Deinde, quia vir, vt caput profitebatur in templum.

Exod.23. & 19. Deuter.16.

Ioan.19.

Oleast.

Mulier ne egrediatur, à domo.

3. Dubitabis: Quomodo lex iuberet, vt omnes viri Hierusalem adirent, & desertas cum fœminis relinquerent domos, vt facilè ab hostibus diriperentur? Huic difficultati occurrit Dominus Exod.34.n.24. *Cùm tulero gentes, ait, à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.* Ac si dicat Dominus vt ait Abulensis *ibi* ex D. Augustino *q.161.* ne metuas hostes; cùm obedis legi meæ, quasi illi te absente, vrbes masculis, & bellatoribus vacuas inuasuri sint: ego verò illos frænabo, & diuertam, vt eas nec concupiscant, nec de illis cogitent.

Exod.34.

Abulens. August.

QVÆSTIO II.

De parentibus Christi ad templum euntibus.

4. VARIA hîc à nobis breuiter sunt inquirenda. Primò. An Beatissima Virgo cum Ioseph ascenderit semper post regressum de Ægypto? De solemnitate Paschali expresè affirmat hîc Euangelista. *Ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem in die solemni Paschæ.* Nam Beatissima Virgo, quamuis lege non obstricta, semper tamẽ quę religionis, ac obsequij Dei erant, adimplebat; & hæc solemnitas Paschalis maximè à Virgine venerabatur, quia mysterium sacræ Eucharistiæ ibi repræsentabatur. Secundò. An per singulos annos ter Ioseph ad templum iret? Negat Lyranus, Dionysius Carthusianus, Hugo, & alij recentiores, existimant enim, cum illis, qui longiùs habitabant, fuisse dispensatum; sicut cũ quibusque morbo laborantibus, vt tantùm in solemnitate Paschali venirent, hac enim die excusabatur nullus. Nazareth verò à Hierusalem distabat per spatium itineris circiter trium dierum. Tamen communiter Recentiores, Beaulxames, Maldonatus, Toletus, quibus subscribo, tenent, quòd per omnes annos ter ascenderit cum Beatissima Virgine, hoc videtur conformius eius pietati, ac deuotioni, nã si ad solemnitatem Pentecostes ex omni mundi parte confluebant omnes nationes, vt patet *Actorum 2.n.9.* & refert Philo testis oculatus *lib.2.de Monarch.* Quomodo Virgo, & Ioseph, qui omnibus erant sanctiores, & in loco vicinio morabantur, non ascenderent? Deinde, quia Virgo semper in operibus supererogationis maximè abundabat. Si verò Euangelista hîc tantùm exprimit, ascendisse in solemnitate Paschali, ex eo est, quia hoc tantùm ad historiam pertinebat, quam narrare intendebat: de aliis verò solemnitatibus non negat. Deinde, quia ad Paschale festum erat peculiaris affectus in Virgine, ob Sacramentum Eucharistiæ, quod ibi repræsentabatur. Tertiò quæro, An puer Iesus in omnibus solemnitatibus cum parentibus suis semper ascenderit? Affirmant cum probabilitate magna Iuuencus, Beda, D. Dionysius Carthusianus. Ne vtroque parente eunte in Hierusalem, puer solus remaneret.

Lyran. Carthus. Hugo.

Beaulxam. Maldon. Tolet.

Philo.

Virgo peculiariter affecta ad Eucharistiam.

Iuuencus. Beda. Carthus.

5. Euseb. Emissen. *homil. in infra Octauam Epiph.* ita eleganter ait. *Religiosi parentes per annos singulos ibant in Hierusalem, vt legem audirent, sacrificiis participarent, & eius adhuc vmbra seruiebant, cuius iam venerabantur veritatem. Tota enim illa solemnitas Christi passionem, & resurrectionem, & cætera, quæ de eo scripta sunt, significabat. Erat igitur simul cum cæteris Iesus in solemnitate, qui totius erat causa solemnitatis.* Et postea subdit: *Mater quoque eius multa ibi in lege, & Prophetis cantari audiebat, quæ de ipsa dici intelligebat, qualia sunt: Ecce Virgo concipiet: Egredietur virga. Meritò igitur per annos singulos illuc veniebant, vbi suas laudes ab omni populo prædicari audiebãt.*

Eusebius.

Beatissima

Magna virtus constanti animo laudes audire proprias. Beatissima Virgo cum puero Iesu in templo laudes suas ab omnibus celebrari non elata percipiebat, sed potiùs modesto, ac constanti animo audiebat, ac gratissimo animo erga Deum omnia illa recolebat.

6. Cantic 6. Magna, & mira sunt præconia quæ de dilecta sua sponsus celebrat Cantic. 6. n. 3. *Pulchra es, amica mea, suauis, & decora, omnes eam beatissimam prædicauerunt.* Tandem de ipsa ait, *Quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol.* At verò quid ad hæc dicat sponsa? *Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallium, & inspicerem, si floruisset vinea, & germinassent mala punica, & nesciui.* n. 10. Dum tot, tantaque mirabilia de se videt publicari, respondet anima sancta, vt explicat D. Thomas, S. Ambrosius: *Descendit in hortum meum*; considerationem ad me ipsam conuerti, vt inspicerem virtutes humilitatis, charitatis, ac dilectionis proximi. *Et nesciui*, ait. Ita in suarum virtutum, laudumque præsentia, dimisso, ac modesto se habebat animo; ac si illa de se nesciret, & nihil in se videret, neque audiret. Philo Carpathius sic ait: *Castissima sponsa, & quæque fidelis anima diuina gratiæ suauitate, & superna cognitione repleri solet, vt extra se posita, quid senserit, vbi fuerit, quove torrente diuinæ voluptatis potata sit, ignoret, & id se se nescire prorsus, & apertissime fateatur.* Locum, vt mortuam possit sepelire Saram, à filiis Het Abrahamus postulat, a quibus ei dicitur: *Audi nos domine, princeps Dei es apud nos*, Genes. 23. n. 6. *Tunc Abrahamus surrexit, & adorauit populum terræ, & ait illi: Intercedite pro me apud Ephron.* Sed cur nunc modestius se habet, quàm antea, dum ita sublimatur, vt princeps Dei dicatur? Quia magnanimi est, suis laudibus, atque enconmiis non labefactari, sed viriliter ac submissione stare. Et ita ait Philo de eo, *dum extollitur, humiliatur.*

D. Thom. Ambros. Phil. Carp. Genes. 23. Philo.

QVÆSTIO III.

Quomodo Christi parentes cum puero tendant in Hierusalem, cùm ibi regnaret Archelaus?

7. Matth. 2. VT patet ex superiori capite, & narrat Matthæus 2. *n.* 22. Cùm Ioseph tenderet cum puero in Hierusalem, & audisset quòd ibi regnaret Archelaus, *timuit illuc ire*; de quo latè superiori *c.* 8. Quomodo nunc cum puero tendit in Hierusalem, adhuc Archelao regnante? Dupliciter respondet D. Augustinus *tom. 4. lib. 2. de consensu Euangelistarum, c.* 10. Et primò, quòd parentes venerunt in Hierusalem cum puero post Archelaum à Romanis in Galliam relegatum. At hæc solutio non est multum firma, vt tradit Iosephus *lib. 7. Antiq. c.* 15. Nam Archelaus regnauit in Iudæa decem annis post mortem patris sui Herodis, & sic à regno expulsus est circa decimumsextum ætatis Christi annum; quæ autem hic narrat Euangelista, facta anno duodecimo sunt.

August. Ioseph.

8. August. Secundò. Respondet D. August. *Fieri poterat, vt per diem festum inter tam ingentem turbam latenter ascenderent, mox reuersuri: vbi tamen aliis diebus habitare metuerint, vt nec solemnitate prætermissa essent irreligiosi, nec continua mansione conspicui.* Et postea subdit: *Ita timebant parentes pueri habitationem in Hierusalem, vt tamen propter Dei timorem, festiuitatem solemnem non prætermitterent, in qua latére facillimè possent.* Timorem Dei timori hominis parentes Christi præferebant, & ideo ad diem solemnem veniebant, ne à communi consuetudine discederent; ac proinde ad euitandam singularitatem, cum omni multitudine, cum qua facilè abscondererentur, veniebant. Et hæc solutio est optima. Singularitas vitanda.

9. Zachar. Tertiò. Respondet Zacharias Episcopus. *Tot, & tantis occupationibus regia cura distendi poterat, vt à pueri inquisitione vel auerteretur, vel impediretur Herodes. Regnante verò Archelao de persecutione pueri omnes tacuerunt. Quod ergo Lucas dicit, per omnes annos ibant in Hierusalem, tunc accipimus factitatum, cùm iam non timeretur.* Abulensis verò *cap. 2. Matth. quæst.* 83. in ea est sententia, vt dicat, quòd, quia fama aduentus Messiæ à Magis diuulgata erat iam inueterata, ideo tunc cum puero ascendere non timuerunt. Et hi duo authores sunt in ea sententia, quòd puer non semper cum Ioseph Hierusalem ascenderit. Tamen superiori quæstione probabilius contrarium iudicauimus. Abulens.

10. Eucharistia timorem excutit. Quartò, & moraliter ita solui potest quæstio. Quamuis Ioseph cum puero in eadem ciuitate, & loco cum Archelao habitare timuerit, minimè verò in diebus Paschæ, cùm Eucharistici panis typus paschalis agnus immolabatur, cui est valdè peculiare vires ministrare, timorem excutere. Ait Isaias 33. num. 16. *Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius. Panis ei datus est.* Seu, vt legunt Septuaginta, *Habitabit in excelsa spelunca petræ fortissimæ.* Et Vatablus, *Manimenta saxorum asylum eius.* Vbi iuxta sententiam sanctorum Patrum, Diui Hieronymi, D. Cyrilli. D. Thomæ, sermo est de iustis, ac sanctis; & tunc Propheta eorum sublimitatem, munimentum, ac asylum cognoscit, cùm cælestis adest panis. Procopius relatus in Glossa. *Ecclesiæ incolis, panis vitæ Christus, ipse à Patre, vnde sumentibus omnis manat securitas.* In hoc enim Sacramento maximè ostenditur Dei fortitudo, quæ suos protegit, atque defendit. Victori Abrahamo à cæde quinque Regum obuius fuit Melchisedech, de quo dicitur, *Erat Sacerdos Dei Altissimi*, Genes. 14. num. 18. vbi ita acutè loquitur Caietanus. *Nominatur Deus hîc, El, tertium est hoc nomen Dei, hactenus siquidem nominatus est à Moyse, vel Elohim, vel Iehouach: modò incipit nominari, El, significans fortem, & appropriatur Deo, tamquam antonomasticè forti: in litera tamen adiungitur, excelso, ad explicandam celsitudinem diuinæ fortitudinis super omnium fortitudines.* Dum antea de creatione, ac diuinæ maiestatis ostensione erat sermo, dicebatur Elohim, id est, Deus iudex; vel Iehouah, hoc est, omnipotens; El autem, id est, fortis, appellatur, vbi primùm ad figuram deuentum est Eucharisticam; in hoc enim Sacramento totum relucet robur, & diuina in custodiendis protegendisque suis apparet fortitudo.

Isai. 33. Septuag. Vatablus. Hieron. Cyrillus. D. Thom. Procop. Genes. 14. Caiet.

QVÆSTIO IV.

Quare Christus Dominus in templo manifestetur in festo Paschali?

11. ET patet ex quæstione prima, cùm in triplici solemnitate omnes ad Hierosolymitanum templum irent, & Christus Dominus vnà cum parentibus, vt constat ex quæstione secunda, ter ad illud ascenderet. Cur igitur non in festo Pentecostes, vel Tabernaculorum, sed in Paschali tantùm se manifestat? Respondetur primò. Manifestatur in solemnitate Paschæ, quæ celebrior, ad eamque hominum maior fiebat concursus: nullus enim etiam è longinquo excusabatur. Nam, cùm Christus Dominus Rex, & Messias esset verus, sui notitiam non in abscondito, & occulto dare, sed in die maximè publico, atque solemni incipere voluit; veritas namque angulos odit.

12. *Deus in Eucharistia ib fert beneficia.* Secundò. In festo Paschæ diuinæ Eucharistiæ figura paschalis immolabatur agnus; & Christus Dominus vbi tanti Sacramenti vmbram vidit, se cohibere non potuit, quin suauissimos doctrinæ, ac beneficentiæ suæ diffunderet flores. Anima sancta sæpe sæpiùs in præsentia, in eodemque loco cum dilecto reperitur suo: *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Cantic. 1. n. 3. *Et in cubiculo matris suæ*, Cantic. 3. num. 4. *In horto cum suo dilecto*, Cantic. 5. n. 1. (Cantic. 1. 3. & 5.) At verò quando ait: *Introduxit me Rex in cellam vinariam*; tunc tantùm de se ait: *Ordinauit in me charitatem.* Cantic. 2. n. 4. (Cantic. 2.) Per *charitatem* autem ibi intelligitur omne bonum, omnisque diuini amoris acies; vt latè explicat Ghislerius *ibi expositione prima.* Et textus Hebraicus habet: *Et vexillum eius super me Charitas.* (Ghisler. Text. Hebr.) Sed quare omne sponsæ diuinum bonũ, omnis Dei amor, charitatisque vexillũ in cella vinaria communicatur tantùm? Per cellam vinariam intelligitur corporis, & sanguinis mysterium, vt tradunt D. Gregorius Nyssenus *homil. 4.* Philo Carpath. & alij. (Nyssen. Carpath.) Licèt igitur multis anima sancta diuinis beneficiis fuerit affecta, numquam tamen omnem diuinorum beneficiorum. Deique amoris aciem est experta, nisi cùm ad sacræ Eucharistiæ vmbram introducta; tunc est bonorum cælestium in eam diffusum torrens.

Lucæ 2. n. 42. Cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundùm consuetudinem diei festi.

VERSIO.

Syriacus. Quumque esset filius annorum duodecim, ascenderunt provt consueuerunt in festo.

EXPOSITIO.

13. SENTENTIA hæc terminatur in illo, *Remansit puer Iesus.* Et hoc magnæ humilitatis est, quòd cùm filius Dei esset in forma serui, in templum, vt homo, ad orandum, ac sacrificandum venit. Vnde ait Beda homilia infra octauam Epiphaniæ, *Fecit ergo Dominus inter homines homo natus quod faciendum hominibus per Angelos imperauit Deus.* Ac si dicat. Quòd mandauit vt Deus, ipse etiam quando homo, ac inferior exequitur. *Annorum duodecim.* Ob salutem nostram temporis motus sustinere non potest, sed se ipsum manifestare, tempusque Messiæ aduentus incipit ostentare. *Ascendentibus illis.* Cùm ad Dei templum pergunt, dicuntur ascendere, *secundùm consuetudinem diei festi.* De quo proximè dictum est superioribus quatuor quæstionibus. (Beda.)

QVÆSTIO V.

Quare Christus Dominus duodennis se manifestet?

CHRISTVS Dominus singulis annis à Nazareth in templum cum suis semper ascendebat parentibus, vt resolutum est q. 2. Cur duodecim annorum elegit ætatem, & non maiorem, vel minorem, ad se ipsum declarandum, & tunc inter Doctores interrogans, & audiens eos, apparet? Respondet primò Lyranus, *Vt à pueritia ostendat zelum suum circa spiritualia.* Brixianus sic ait: *Fuit hoc maximum, diuinùmque consilium, vt post miracula, quæ in Domini infantia sunt declarata, etiam duodennis se ostenderet, ac Doctores interrogaret, proculdubio de Christo, & tempore aduentus illius, vt cùm factus iam vir prædicaret, posset faciliùs ex iis, quæ præcesserant, agnosci quis esset.* 14. *A pueritia zelus circa religionem.* Lyran. Brixian.

Quasi tunc cœperit sapientiæ suæ thesauros diffundere, ne facta in natiuitate miracula, dicta à pastoribus, Magis, Simeone, & Anna obliuioni darentur, quæ enim longa temporis intercapedine distant, è memoria facilè excidunt; quòd in negotiis magni ponderis maximè est euitandum. Deinde, ne postea sine vllo indicio sapientiæ suæ, cùm esset triginta annis, subitò ad docendum prodiret. Vide suprà c. 9. n. 7. At licèt rationes hæ congruentiam declarent, ob quam Christus Dominus notitiam sui in infantia præberet; non probant tamen, cur potius duodecim annorum, quàm alterius temporis sit articulus determinatus. *Magnus non subitò faciendus.*

Primò. Glossa Interlinealis hunc duodecim annorum numerum refert ad duodecim Tribus; ac si denotetur, quòd per Christum Dominum essent salutem assecuturæ. 15. Gloss. Interl. Secundò. D. Ambrosius hîc, *A duodecimo, inquit, anno, vt legimus, dominicæ sumitur disputationis exordium, hic enim prædicandæ fidei euangelizantium numerus debebatur.* Ambros. Similiter Beda, *Ætas autem duodennis typus erat duodecim Apostolorum, per quos Diuinitas, & humanitas eius erat per orbem nuntianda. Rectè ergo in duodennario numero iubar perfectionis incipit declarari.* Beda. Quia per duodecim Apostolos erat manifestandus, ideo ea ætate se ipsum notum præbet. Et quia per duodecim Apostolos tota orbis sapientia erat subiicienda, ideo duodecim annis natus legis Doctores subiugare decreuit.

Tertiò. Gloss. Ord. *Non enim, inquit; indicium sapientiæ trãscendis ætatis mensuram, sed quo tempore penes nos ratio perfici consueuit, duodecimo scilicet anno Christi Domini sapientia demonstratur.* 16. Gloss.

Bonauent. *stratur*. Et optimè sanè. Similiter D. Bonauentura Duodecim annorum ætatem Christus Dominus expectat, cùm rationis iudicium perfectè viget,
Consuetudo retinenda. vt ætati condescendat, multorum coërcens petulantiam, qui ante tempus prædicare, vel docere intendunt. *Vbi ergo ad hanc ætatem discretionis, scilicet duodecim annorum, venit*, ait Zacharias
Zachar. Episcopus, *tunc cœpit aperire, quid Patri cælesti deberet, quid terrenæ matri.* In sui obsequium non vult Deus inuerti debitum ordinem, sed vt proportionatè, ac congruenter omnia fiant; ideoque cum in aliis illucescere rationis incipit vsus, ipse in conspectu populi ad diuina, ad Patrisque obsequium se applicat.

17. Basil. Beda. Haymon. Quartò. D. Basilius relatus *in Catena*, Beda, Haymon, & alij, *Duodenario numero*, ait, *rerum, vel temporum vniuersitas, ac perfectio designatur. Atque ideo omnia loca, vel tempora doceat occupari, rectè à duodecimo numero iubar Christi sumit exordium.* Ita Sanctus Basilius. Cuius intelligentiæ lucem dabit Ioannes Apostolus *in Apocalypsi c. vlt. n. 2.* vbi in illa cælesti ciuitate, ait, *Erat fluuius aquæ vitæ, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim per menses*
Chrysost. *singulos.* Lignum vitæ, teste Diuo Chrysostomo *homil. 61. ad populum*, Christum Dominum significat. Duodenarius autem numerus vniuersitatem exprimit. nam annus duodecim clauditur mensibus; & ita duodecim fructus, vt explicant
Primasius. Andreas. Primasius, Andreas Cæsariensis, omnem fructum, & bonum insinuat; qua Christus Dominus per omnem ætatem, & tempus salutiferum fructum vitæ, gratiæ, ac doctrinæ communicaturus erat. Et ideo ad hanc declarandam vniuersitatem, duodecim annis natus se se ipsum incipit manifestare.

QVÆSTIO VI.

Quare Christus duodecim natus annis doceat, Abrahamus verò quatuordecim?

18. Suidas. ABRAHAMVS, vt testatur Suidas apud Salianum, *natus annos quatuordecim, Dei cognitione illustratus, patrem idola fingentem his verbis commonuit. Quid seducis homines ob perniciosum lucrum, hoc est, ob imagines? Itaque cùm videret homines creaturæ cultum deferentes, magno labore oberrans verum Deum animo religioso exquirebat.* Abrahamus celebris typus Christi Domini quatuordenus senes docet. Sed cur figura non cōponitur figurato? Cur vterque non eadem ætate de cælesti regno maiores instruit? Christus Dominus in suorum remedium est adeò propitissimus, vt licèt in aliis præfiguratus sit maioribus suis, in his tamen, quæ ad nostrā pertinent salutem,
Christus in remedium nostrum velocissimus. nec in vmbra, & figura moras vnius hominis sustinere sinat, neque in hoc cum eo aliquis valeat comparari. Ideo cùm esset duodecim annis natus, tempus iam discretionis, vt superiori quæstione ex Patribus dixi, anticipatè ad Abraham prædicare hominibus incipit, semper enim in causa nostra aliorū studium Christus præuenit.

19. Cantic. 1. Desiderabat Sponsa, vt in hominum salutem suus veniret dilectus, & dicebat, *Indica mihi, quē diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie*, Cantic. 1. n. 7. Affectabat eum inuenire in meridie cubantem ad mensam, vbi maiorem Reges erga suos ostentant beneficentiam, atque benignitatem, vt ponderat Psellius. At tunc eum videre, & audire minimè potuit, sed solùm quando de ipso ait, *Vox dilecti mei: Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*, Cant. 2. n. 8. Sed quare non inuenit cubantem more Regum, sed veluti hinnulum ceruorum transilientem montes? Christus in suorum remedium, non vt principes terræ, sed multo velociori se præbet cursu, ita vt non solùm alios superet, sed & suorum transcendat desiderium. D. Bernardus *serm. 1. de aduentu*, ita ait: *Ecce, inquit Sponsa, venit is saliens in montibus, transiliens colles. Venientem vides, ô pulchra, sed cubantem antè videre non poteras. Dixisti enim: Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes.* Quæ cupiebat cubantem, non potuit videre, nisi salientem. Psellius. Cantic. 2. Bernard.

Lucæ 2. n. 43. Consummatisque diebus, cùm redirent, remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius.

VERSIONES.

Syriacus. Quumque impleti fuissent dies, illi reuersi sunt; Iesus verò puer remansit Hierusalem, Ioseph & matre eius nescientibus.

Arias. Consummantibus dies in reuerti ipsos.

Vatablus. Remansit Hierusalem, nec animaduerterunt parentes eius.

Euthymius, & Græca exemplaria. Et non cognouit Ioseph, & mater eius.

EXPOSITIO.

IMPLETIS diebus septem solemnitatis Azymorum, *Deuter. 16. num. 3. Leuit. 23. n. 6.* Nec antea reuertuntur in domum suam Nazareth, nisi solennitate vndique expleta. Dei festiuitates, non ex parte, sed vndique sunt colendæ. *Remansit in Hierusalem*, vt explicat Eusebius Gallicanus *homilia in infra octauam*, id est, in visione pacis; sic enim interpretatur Hierusalem, & vbi pax, ibi remanet Christus. *Et non cognouerunt parentes eius*; ita habet nostra Vulgata, & ideo hæc lectio anteponenda est Græcis exemplaribus, quæ habent: *Non cognouit Ioseph, & mater eius.* Et etiam lectioni Vatabli, nostra lectio multo melior, & congruentior est. Quomodo autem Ioseph dicatur Christi pater, iam explicatum est hoc *lib. c. 6. q. 5.* Notat Stella, quòd Christus non amittitur à parentibus in persecutione Herodis, & dum fugerent in Ægyptum, sed in festiuitate, solemnitate maxima; per quod innuitur, quòd potius in fœlicitate, & affluentia, quàm in persecutionibus, & tribulationibus Christus amittendus erat. 20. Eusebius.

QVÆSTIO VII.

Quare Christus remaneat in Hierusalem insciis parentibus?

POTERAT Christus Dominus parentes
21. suos de voluntate sua permanendi in Hie-
rusalem certiores facere,& eos non dolore sum-
mo cruciare; in quo ad eruditionem nostram
magna sanè latent mysteria, quòd ipsis ignaris
hoc præstiterit. Primò respondent Euthymius,
& Author Græcus citatus *in Catena D. Thomæ.* Euthym. Auth. Græc.
Ideo insciis parentibus remansit, ne si id illis
indicasset,aut ab ipsis impediretur,aut ni obtem-
perasset, non obediens videretur. At hæc ratio
est improbabilis; tum quia Christi parentes
optime credebant,sub carnis velamine diuinita-
tem latere, & ideo voluntati eius sese maximè
conformarent. Deinde esto admittamus, quòd
contra eorum beneplacitum remaneret; ab eis
tamen,cùm eius Diuinitatem agnoscerent, ino-
bediens indicari non poterat.

Secundò.Et ratio literalis huius rei est,quàm
22. attingit Beda hic,*Remansit ignorantibus parenti-* Beda.
bus, vt ostenderet Christus se alium Patrem habere
verum in cælis. Quam rationem magis explicat Tolet.
Toletus *annot.* 69. Pro quo supponit, Christi
Domini operationes fuisse in duplici differen-
tia, quasdam operabatur,vt homo,sicut alij ho-
mines,quæ per rationem naturalem regulaban-
tur;quasdam, vt Saluator, quæ ad diuinitatem
pertinebant,vt docere,facere miracula,institue-
re Sacramenta. In his,quæ primi generis erant, *In quibus Christus erat subditus suis parentibus.*
quamuis parentibus subiici non teneretur,vt fi-
lius tamen illis voluntariè obediebat;quæ verò
ad secundum ordinem spectabant, non tempo-
ralibus parentibus, sed tantùm Æterno subii-
ciebatur. Doctoribus autem se commiscere,
eosque interrogare,atque audire,proprium erat
opus ex officio, in quo Æterno tantum Patri
subditus erat;ac adeò parentibus terrenis, qui-
bus hactenus in multis obedierat, nescientibus
manere voluit,ad significandum se habere quæ-
dam alia excellentiora,in quibus non ipsis, sed
Æterno tantùm subdebatur Parenti, & ita dixit
matri:*Nesciebatis,quia in his, quæ Patris mei sunt,*
oportet me esse.

Tertiò. Et iam quod attinet ad sensus mora-
23. les. Ex Diuo Gregorio, *lib.6. in cap.8.Lucæ*,qui Gregor.
ait. *Magister,qui de cæteris præbet exemplum, at-*
que ipse præceptor, ipse etiam suorum executor est
præceptorum. Christus Dominus priùs opere *Prælatus, quod aliis præcipit,exequatur.*
adimplet, quæ suis erat præcepturus. Cùm suis
esset impositurus mandatum,vt propter se *relin-*
querent patrem,& matrem, Lucæ c. 14. n.26. ipse Luc.14.
propter nos patrem, & matrem relinquere vo-
luit,vt nostræ hominum saluti, bonoque totius
vniuersi consuleret. Quartò. Tertullianus *lib.4.* Tertull.
aduersus Marcionem, explicans hunc locum, ait,
Christus fidem præposuit carni, & sanguini. Ac si
dicat, quòd fidem de salute generis humani, à
Patre sibi commissam,carni, & sanguini præpo-
suerit;nam commune bonum, proximorumque
vita spirituali s omni proprio nostræ carnis, &
sanguinis commodo est anteponenda.

Quintò. D. Nilus Abbas *Liber asceticus*, S.
24. Bonauentura ait, *In hoc præbuit exemplum, quòd* Nilus. Bonauent.
in diuino obsequio faciendo non est à parentibus
carnalibus consilium requirendum. Deuteron. 33.
num.9. *Quis dixerit patri suo, & matri suæ, &* Deuter.33.
fratribus suis, ignoro illos,hi custodierunt eloquium
tuum,& pactum tuum seruauerunt. Hæc D.Bona- *Ad Dei obsequium non est requirendum consilium.*
uentura. Suo nos dominus informat exemplo,
ne in his, quæ ad Dei obsequium pertinent, à
parentibus, atque amicis petamus consilium,
sed eò tendamus, quò Dei nos impellit spi-
ritus.

Sextò.D.Dionysius Carthus. sic ait:*Insciis pa-* 25.
rentibus manet Hierosolymis, vt amore spiritualis Carthus.
profectus in sapientia,scientiis, ac virtutibus carna-
les parentes ostenderet relinquendos. Et Hugo sic Hugo.
loquitur. *Christus dimisit parentes propter scho-*
las; amor Scripturarum præponendus parentibus.
Vult Dominus, suo nos instruere documento,
quanto debeamus conatu in spiritualem tendere *Ob Scripturarum scientiam relinquendi parentes.*
profectum,Scripturarumque scientiam,vt illius
amore carnales relinquamus parentes. Septimò.
Salmeron *lib. 3. tract.* 36. Quæ tanta vigilia, &
custodia poterat esse in eo obseruando, si inob- Salmer.
seruatus ipse esse voluisset; Erat enim Deus om- *Sine Dei voluntate non sufficit nostra vigilia.*
nipotens, & multis modis poterat efficere, vt
nullum prorsus studium, nullaque obseruandi
satis esset industria,quominus ipsis nescientibus
remaneret in Hierusalem.Nostra omnis est fru-
stranea cura, Domino super nos non vigilante.
Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigi- Psalm 126.
lat,qui custodit eam,Psalm.126. 26.

Octauò. Iesus à suis parentibus per triduum
se absentat, vt suo præceptoris muneri corre-
spondeat;per quod nos instruit,obligationi no-
stræ cum omni parentum,& amicorum nostro-
rum incommodo,ac lachrymis satisfacere. V.de
lib.1.c.4.n.63.& c.6.n.42. Ratio nona Christus *Nullus carnis affectus in officio exequendo.*
à suis parentibus se occultat,manifestè declarás
commune bonum, proximorumque spiritua-
lem salutem omni proprio nostræ carnis, &
sanguinis commodo esse anteponendam;& ideo
vt nostræ consuleret vitæ, parentes suos dile-
ctissimos in maximo versari dolore tristitiáque,
permittit. Christus Dominus parentes suos in
maxima veneratione habebat,ita vt dicat D.Lu- Luc.2.
cas cap.2.num.51. *Erat subditus illis*; tamen vbi
primùm suum docendi, & prædicandi munus
cœpit peragere, numquam deinceps Virginem
appellat matrem, sed mulierem, Ioan.2.num.4.
*Quid mihi,& tibi est mulier?*Matth.12.n.48.*Quæ* Ioan.2.
est mater mea, & qui sunt fratres mei? Ioan.19. Matth.12.
n.26. *Mulier,ecce filius tuus.* Quomodo in matré Ioan.19.
ita affectus, mulierem appellat?Numquid illius
obliuiscitur?Minimè.Sed vt clarescat,quòd mu-
neri suo ita deditus erat, vt omné alium carnis,
& sanguinis postponeret affectum, ad nihilque
aliud,nisi ad hominum intenderet salutem. D.
Ioannes Chrysost.*homil.20.in Ioan.*sic ait. *Quòd* Chrysost.
Christus matrem revereretur,testatur Lucas. Erat
subditus parentibus;at verò si aliquando ita respon-
det: Quid mihi, & tibi mulier? Quæ est mater mea,
& qui sunt fratres mei? Non quod matrem contē-
*neret,absit,sed vt maximè vtilitati cōsuleret.*Quod
latè prosequitur S. Pater. Duo iuuenes acces-
sere ad Christum;sepeliendi patrem vnus expo-
stulauit facultatem, quem Dominus negauit:
Domine permitte me primùm ire, & sepelire pa-
trem meum. Cui ait Iesus: Sequere me, & di- Matth.8.
mitte mortuos sepelire mortuos suos, Matthæi 8.
n.21,Alius accurrit desiderans vitam æternam.
Cui

Cui ait Dominus, *Si vis perfectus esse, vade, vende, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me,*
Matth. 9. Matth. 19. num. 21. Sed cur adeundi licentia negatur illi, huic verò non solùm datur sed etiam offertur: *Vade, vende*? In primo temporanea in suos apparuerat inclinatio; in secundo verò charitatis vis reluxerat in proximos: cùm ergo Dominus omnem in suis carnis, & sanguinis affectum, etiam cum honore, & solamine parentum amputare, cum bonoque spirituali omnem in alios charitatis propensionem plantare voluerit, illi facultatem denegat, huic verò concedit, & vt ad sequendum accedat, consilium præbet. Sic
Basilius. loquitur D. Basilius lib. 6. de constitutione Monastica cap. 21. *A propinquis autem, amicis, parentibusve, animi affectione nos longè oportet esse disiunctos, quam longè eos, qui iam sunt vita defuncti, à vinis videmus distare.* Et post pauca subdit: *Vt charitate ardeat mens.*

QVÆSTIO VIII.

Quare Christus Dominus dum ascendit Hierusalem, parentes sequatur, dum verò remanet, ab illis se subducit?

27. CVM Christus Dominus Hierosolymitanum ascendit templum, parentum beneplacitum sequitur, ipsosque comitatur: cùm verò parentes recedunt, absque eorum assensu permanet. Cur verò in accedendo ad templum voluntati parentum se accommodat; non verò in recedendo? Vt à communi magistro discamus, parentibus nostris accommodari, illosque sequi, dum ad Dei templum tendunt, in eiusque obsequio commorantur: dum autem à templo recedunt, illis attendendú minimè esse, omninoque relinquendos. Sic
Hieron. ait D. Hieronymus epistol. 7. ad Lætam. *Postquam grandiuscula esse cœperit, & in exemplum sponsi sui crescere sapientia ætate, & gratia apud Deum, & homines: pergat ad templum veri patris cum parentibus suis, sed cum illis non egrediatur de templo. Loquatur & ipsa electo charitatis iacula vulnerata, introduxit me Rex in cubiculum suum: nunquam exeat foràs, ne inueniant eam, qui circumeunt, ciuitatem, ne percutiant, & vulnerent.* Mater filiorum Zebedæi cum filiis associata accessit ad Christum, pro ipsisque petiit, *Matth. 20. n. 20.* qui ita Saluatori adhæsere, vt ab eo ampliùs non sint separati, vt notant D. Chrysost. *in Imperfecto*, &
Chrysost. alij. Sed cur boni filij qui matrem concomitantes, ad Christum Dominum venerant, cùm ipsa saltem in domum non regrediuntur? Iam spiritu Apostolico pleni matrem sequuntur, dum ad Christum peruenit; dum verò ab eo recedit, statim ab illa separantur, vt perpetuò cum Christo maneant, & numquam ab eo discedant. Huc respicit D. Basilius lib. 6. in Constitut. Monastic. c. 21.
Basilius. *Qui, ait, ad res cœlestes animum adiunxerat, iis nequaquam liceat, eorum qui in terra sunt, rationem vllam habere, vt qui iam ex ea animo emigrauerint, mentis contemplatione altiores mundo sint effecti.*

Parentes sequendi ad obsequium Dei, non verò quando recedunt.

Matth. 2. n. 44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

VERSIONES.

Syriacus. Putabant enim, eum esse cum filiis societatis ipsorum: quumque venissent iter diei vnius, requirebant eum apud suos homines, & apud vnumquemque notum suum.

Vatablus. Cæterùm rati, illum esse in comitatu, processerunt itinere diei.

EXPOSITIO.

CHRISTI parentes ad ciuitatem suam Nazareth iter conficiunt per spatium vnius diei, sibi persuadentes, puerum venire cum amicis, ac sociis eiusdem itineris, nam in via quidam præire, quidam à tergo sequi solent. Transacto ergo die, cùm ad terminum, ac hospitium deuenissent, non inuenientes Christum, inter cognatos, comitesque itineris requirebant. 28.

QVÆSTIO IX.

Quomodo Virginis intimus amor permiserit à Christo in via per diem vnum separari?

VIRGO Christum ardentissimo prosequebatur amore: mirum ergo videtur, quòd eius præsentiæ carentiam per vnum diem sustinere valuerit. Huius rei ratio à priori diuina voluntas. 29.
Secundò respondet Toletus *annot.* 40. quòd ex consuetudine illius temporis solebant paruuli accedere notis, & amicis, seu sponte, seu ab ipsis tracti: noluit ergo pissima Virgo mater negare filio, quod suis etiam filiis aliæ matres concedebant. Tertiò respondetur, quòd Sanctissima Virgo filium suum magna reuerentia ac submissione venerabatur; nam etiamsi paruum ætate videret, tamen vt verum Deum agnoscebat, ac proinde voluntati eius, atque arbitrio multa permittebat, seseque illi submittebat. Quartò. Quamuis Virgo maximè grauaretur, dum à Iesu disiuncta erat, cuspide tamen charitatis vulnerata, à puero separari permittebat, vt alij diuina eius præsentia fruerentur, cùm mores, ex omni parte absoluti, atque perfecti, & oris, ac vultus dignitas, pueritiæque suauitas, quæ omnia diuinitatem exhalabant, ad se attraherent omnes, in eosque mille bonitates diffunderent. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 163.*

Tolet.

Charitas intendit, vt omnes fruantur bono.

QVÆSTIO X.

Quanam fuerit occasio Christum amittendi?

SATIS communis est doctrina, quam tra-
30. Bernard. Haymon. Beda. Bonauent. Lyra. Carthus. Hugo. Caiet. dunt D.Bernardus, *sermone in infra octauam*
Epiphania. Eodem sermone Haymon, Beda, D.
Bonauentura, Lyranus, D.Carthusianus, Hugo,
Caietanus. Quòd tunc vigebat consuetudo, vt
viri per vnum iter, mulieres per aliud incederent;
pueris verò, tam his, quàm illis se adiungi lice-
ret, & hac de causa parentes ignorarunt Iesum
remansisse. Et potest fundari, quòd in templo,
peculiare erat fœminis atrium distinctum, ab
atrio virorum, vt tradit Iosephus *lib.6. de bello Iu-*
Ioseph. *daico cap.6.* Hęc sententia ob tot grauissimos Pa-
tres, & Doctores probabilis est, & maximè vene-
randa. Attamen Euangelista innuere videtur,
amittendi causam extitisse, quòd putauerunt pa-
rentes Christi, ipsum in comitatu aduenire cum
sociis, & amicis suis, qui præibant, vel sequeban-
tur. Et ita habet textus Syriacus, qui magnæ est
Syriacus. authoritatis. *Putabant eum esse cum filiis societa-*
tis ipsorum Et hac de causa parentes eius inter co-
gnatos, & natos requirebant eum; aliter diceret
Euangelista, quòd vnus ex parentibus apud alte-
rum requirebat eum.

QVÆSTIO XI.

De magno Virginis dolore in absentia filij.

ACERBISSIMVS in Beatissima Virgine de
31. Timoth. Luc 2. hac filij sui amissione excitatus est dolor, ita
vt Timotheus Hierosolymitanus *homilia de pro-*
phetia Simeonis, eius dictum; *Et tuam ipsius ani-*
mam penetrabit gladius, Luc. 2.n.35. intelligat de
Dolor Virginis magnus. dolore, quem habuit Virgo, dum filium hoc tri-
duo perdidit. Sed hanc interpretationem reieci
hoc lib. cap.6.q.9.num.43. De hoc vehementi do-
lore vide infrà *quæst.20. in principio.*
Dolor tamen, qui cor Marianum vulnerauit,
32. Bonauent. grauissimus fuit, vt ponderat D.Bonauentura *de*
meditationibus Christi cap.14. Anxiabatur primò;
quia præsentia dilecti sui carebat, quòd amanti
est grauissimè durum, vt ponderat Rupertus *c.4.*
Rupert. *Cantic.* ad illa verba, *In lectulo meo.* Vnde totale
excitamentum virginei doloris fuisse absentiam
dilecti pueri, existimat Aëlredus *homilia de hoc*
Aëlred. *Euangelio.* Et sic ait: *O Domina mea, quid dole-*
bas? Credo, non famem, non sitim, non inediam time-
bas puero, quem Deum noueras. Sed tantum subtra-
ctans tibi, vel ad modicum ineffabiles præsentia
eius delicias querebaris. Tamen secundò respon-
deo, quòd tristabatur considerans dilectissimi filij
discommoditates, de quo *quæst. seq.* Tertiò. Auge-
batur dolor, quia suum erga dilectissimum filium
videbat amorem, apud homines in discrimen
posse adduci; nam sæpe sæpiùs alicuius rei in no-
Graue amãti, dum de amore suo videt dubitari. bis amissio contigit ex incuria illius, cui commis-
sa est. Vnde populus mysterij gnatus, summæque
sanctitatis Virginis inscius, poterat suspicari, quòd
ex eo dilectum amiserit filium, quia magna cum
diligentia non custodierit. Et quid durius amanti,
quam amorem videre suum apud alios in discri-
mine positum, de eo non multum concipi? Vnde
eleganter ait Solonius Viennensis explanatione
mystica in parabolas Salomonis. *Charum est* Solon.
amanti, dum amor charior vita æstimatur.
Christus Dominus à Iudæis comprehensus ait, 33.
Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & fusti- Matth. 26.
bus comprehendere me. Quotidie apud vos eram in
templo docens, & non me tenuistis, Matth. 26.n.55.
Non queritur, quòd apprehendatur, sed quòd
tamquam de eius amore dubitantes cum gladiis,
& fustibus venerint. D.Hieronymus: *Quasi di-* Hieron.
ceret, ait, *Stultum est, cum gladiis & fustibus quæ-*
rere, qui vltrò vestris se tradit manibus; & in nocte
quasi latitantem proditorem inuestigare, qui quo-
tidie in templo docebat. Audiens Abrahamus, con-
sobrinum suum Loth à quatuor Regibus captũ,
quem summè diligebat, (vt notat D.Ambrosius Ambr.
lib.1. de Abrah. cap.13. & ait: *Sic amabat nepo-*
tem, vt pro eo nec belli declinaret periculum,) cum
vernaculis suis obuiam egressus inimicos supera-
uit. Tunc Rex Sodomæ captã substantiam Abra-
hamo donabat, qui nihil accipere voluit, *Genes.*
14.n.22. ne de suo in nepotem amore ambigeret
aliquis, existimans, quòd desiderio prædæ in tan-
tum se dederit periculum. D. Chrysost. ibid. *Non* Chrysost.
accipiam ex omnibus, quæ tua sunt. Quasi diceret:
Neque enim mercedis gratia vindictam feci, sed ob
amoris affectum, quem erga fratris mei filium ge-
ro. De hac quæstione vide infrà *quæst.13.*

QVÆSTIO XII.

Quare Angeli non venerint ad leuandum Virginis mærorem?

FVIT vehementissimus Virginis dolor; dum 34.
filium suum absentem agnouit, atque amis-
sum. Quare Angeli in eius consolationem non
veniunt; sicut de Apostolis exhibuerunt, dum in
die Ascensionis Christum in cælum eleuatum
viderunt, *Actor. 1. num. 11.* Respondeo primò,
quòd in die Ascensionis subleuationes Christi
ad thronum, ac sedem dexteræ æterni Patris cer-
ta fide credebantur; in hoc verò triduo maximæ
in cibo, & potu, pueri considerabantur incom-
moditates. Illic ergo Apostolis leuamen ab An-
gelis datur, hîc autem Virgini minimè, vbi enim Amor, dum patitur dilecti ... n ... augetur.
dilecti gloriæ, & exaltationes apparent, facilè
minuitur dolor; vbi verò mens in amantissimo
deperdito puero molestias, afflictionesque reto-
gitat, tristitia minui nequit. Cor Iacob duo acu-
tissimi sauciarunt dolores, mors Rachel. *Gen.35.*
num.19. & de Ioseph allata nuntia, quòd *fera pes-* Genes. 37.
sima deuorauerit eum, Genes. 37. num. 33. Et senex
sanctus, vt *ibi* notat Rupertus, bene coniecit, to-
tum mendacium esse, à fratribusque aliquid sini-
strum tantum ei esse illatum. In vtroque mœrore
de illius temporis more, vt notant idem Ruper- Rupert. Abulens.
tus, Abulensis, & alij, *Congregati sunt filij, vt leua-*
rent patris dolorem. In morte Rachel leuamen
habuit: *At verò de Ioseph noluit consolationem*
accipere, Genes. 37.n.35. Quænam tanti discrimi-
nis causa? Iacob vtpote Dei amicus, optimè no-
uerat, quòd in morte Iustorum, qualis Rachel,
eorum stabat felicitas, & requies: ideoque tristi-
tia

tia tunc minuebatur; at de Ioseph incertus erat, quid ei contingeret, quid de eo esset factum, ideo vehementissimè cruciabatur.

35. Secundò. In die Ascensionis Angeli multa de Christi gloria, regno, ac potestate iudiciaria Apostoli annuntiantes apparent: si autem ad Virginis dolorem minuendum venissent, conueniens erat, vt ei dicerent, vbi esset, quid faceret, & vbi commoraretur. Deus verò ex alto consilio suo decreuit, vt Virgo in hoc triduo hanc de puero amisso anxietatem, & mœstitiam ad sui meritum haberet. Frequentissimè Deus apparuit Iacob *Genes. 28. num. 12. & 31. num. 12. & 32. num. 24. & 35. num. 1.* At cùm Ioseph in Ægyptum venditus esset, pro illo tempore ei numquam apparuit: nam si illi se manifestaret, quid de Ioseph esset factum reuelaret; & Deus voluit, vt ad tempus dolorem ad sui meritum sustineret. D. Augustinus serm. 82. de tempore: *Credo, ait, fuisse non sine causa, quod Dominus, qui se toties dignatus fuerat ostendere Iacob, per tot annos noluit ei indicare, quòd Ioseph filius eius viueret, sed permisit eum longa afflictione consumi.*

August.

Lucæ 2. n. 45. Et non inuenientes, regressi sunt in Hierusalem requirentes eum.

VERSIONES.

Syriacus. Nec inuenerunt eum.

EXPOSITIO.

36. INTER cognatos, & natos quæritur Iesus, & non inuenitur. Quod eleganter expendit D. Bernardus Epist. 107. ad Thomam. *Abraham, ait, præcipitur exire de terra, & cognatione sua, vt videre, & possidere mereatur terram viuentium. Ioseph dominatur Ægypto, mercatione furtiua patri sublatus, & patria. Ecclesia iubetur, vt concupiscat Rex decorem eius, obliuisci populum suum, & domum patris sui. Puer Iesus inter cognatos, & natos quæritur, nec tamen inuenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem.* Cùm Christus inter cognatos, & natos non reperiretur, sine vlla dilatione, ac magna cum diligentia ad eum inquirendum redeunt in Hierusalem, & per eandem, qua antea incederant, viam, vt eum faciliùs inuenire possent. In Hierusalem, quæ est visio pacis, in qua habitat Christus, non enim est Deus diuisionis, sed pacis, *1. Corinth. 3. num. 33.*

Bernard.

QVÆSTIO XIII.

Quid Virgo de filio in hoc triduo cogitauerit?

37. CVM Virgo filium suum vidit absentem, quæ cogitationes in mentem eius subierint, variæ sunt Doctorum sententiæ. Timotheus Hierosolymitanus *orat. de propheta Simeonis*, existimat, quòd Virgo cogitauerit; an filius suus esset mortuus. Hæc sententia omnino reiicienda est, Virgo enim per reuelationem optimè agnouerat, quòd filius suus longam post prædicationẽ virilis ætate interficiendus erat. Secundò. Origenes *homil. 19.* Sibi persuadet, quòd existimauerit Virgo, quòd propter peccata, præcipuè Iudæorum, reuersus esset in cælum, iterum descensurus, cùm sibi bene placuisset. Hæc sententia etiam non placet, nam Virgo apertè nouerat, duplicem esse tantùm Christi de cælo aduentum; vnum ad nostram redemptionem, quando descendit in vterum eius; alterum in fine mundi ad iudicandum.

Timoth.

Origenes.

38. Tertiò. D. Dionysius Carthusianus *hic*, *& sermone in infrà octauam Epiphaniæ*, D. Antoninus 1. *part. tit. 6. cap. 1.* asserunt, quòd Virgo cogitauerit mortem, quam Herodes affectauerat dare infanti, hanc Archelaum, qui tunc regnabat, ei attulisse, & ita ab eo esse interfectum. At hæc sententia etiam mihi non placet. Tum quia Virgo, & Ioseph cum puero ascenderunt de Ægypto, dicente Angelo: *Mortui sunt, qui quærebant animam pueri,* Matth. 2. n. 20. Tum, quia ipsa ascenderit Hierusalem ex beneplacito filij sui, qui tantum virili ætate mortem erat subiturus, vt Virgo bene nouerat. Quartò. Sunt qui dicant Virginem dubitasse, an Christus vellet ducere vitam solitariã separatus ab hominibus. Sed hæc mihi minùs placet; ipsa enim bene nouerat, quòd filius suus peccatores vocare venerat, ac proinde cum eis conuersari. Quintò. Cardinalis Toletus *annot. 71.* ait, quòd *Virgo nouerat, filium suum, non ex infirmitate, sed sponte, & voluntariè nostras infirmitates pati decreuisse, vt nobis esset similis: ex quo factum est vt cogitaret, etiam more peccatorum illum aberrare voluisse à via præ tanta multitudine tunc confluente, vt solent sæpe pueri à parentibus aberrare,* & satis probabiliter.

Carthus. Anton.

Matth. 2.

Tolet. *Christus voluit suscipere nostras infirmitates.*

39. Dicendum tamen censeo, quòd cùm Virgini esset manifestè notum, Iesum filium suum verè esse Deum, sibi persuasit, quòd non casu, sed voluntate sua, ex altoque consilio à recta via deflexerit ad aliquod documentum, ac negotium nostræ salutis, ad quod venerat persoluendũ. Tamen cogitationes de incommoditate pueri circa cibum, & potum, ac hospitium apud ignotos maximè cruciabatur cor Virginis, præcipuè cùm non agnouerit, quantum illius absentiæ futurum esset tempus. Deinde, vt etiam moraliter dicamus, Virgini erat apertum, & euidens quòd filius suus esset vir dolorum, & à iuuentute sua in laboribus enutritus, *Psalm. 87. n. 16.* Ex quibus coniecturari facilè poterat, quòd filius suus à recto itinere digrederetur, à parentibusque suis se se alienaret, vt illum sustineret dolorem, & afflictionem, quam cæteri habent, dum à suis amittuntur parentibus, præcipuè cùm ipse dilectissimæ Genitricis suæ consortio maximè gauderet. Christus Dominus in horto orabat ad suum æternum parentem. *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste,* Matth. 26. num. 39. Voluntas Christi maximè erat conformis voluntati æterni Parentis, & optimè agnoscebat Saluator petitionem suam non esse concedendam, & tamen postulat, *Pater si possibile est*, vt degustaret tristitiam ac dolorem, quem patitur, exorans, dum petitio eius repellitur, ac non admittitur. Stapletonius in promptuario catholico de Passione Domini. *Vir dolorum petit, & tristatur vt omnes dolores patiatur.*

Vera sententia.

Christus omnes dolores pati decreuit.

Matth. 26.

Stapleton.

QVÆST

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm in Beatissima Virgine fuerit aliqua ignorantia?

RATIO præsentis quæstionis oritur ex toto
40. hoc capite, vt patebit ex obiectionibus. Pro
explanatione huius rei notandum est, quòd tri-
Quotuplex sit ignorantia. plex datur ignorantia. Prima, negatiua, & est eo-
rum, quæ quis scire non debet, nec ad statum
eius talia cognoscere. spectat. Secunda est priua-
tiua, eorum scilicet, quæ quis scire debet, ac ad
statum suum pertinent. Tertia, dicitur ignoran-
tia prauæ dispositionis, quæ est idem, quod error
in intellectu. Error autem sic definitur. est cogni-
tio contraria veritati, seu veræ cognitioni, vt, ver-
bi gratia, Petrus non est risibilis,

Dico primò. In intellectu sanctissimæ Virgi-
41. nis nullo tempore, nec vlla occasione extitit er-
ror, seu ignorantia prauæ dispositionis. Ita Ca-
Canisius. Medina. nisius *de B Virgin. lib.6.* Medina *quæst. 30. art. 1.*
Suarius. Suarius *tom. 2. ad. 3. part. disp. 19. sect. 6. §. Dicendū*
verò, Barradas *hic*. Probatur primò. Quia error,
Barrad. & deceptio pœna est proueniens ex peccato, vt
docet D. Thomas *1.2. quæst. 85. art. 3.* Vnde, per-
S. Thom. seuerante statu innocentiæ in primis parentibus,
non daretur error, vt docet D. Augustinus *lib. 3.*
August. *de libero arbitrio cap. 18.* vbi sic ait: *Approbare ve-*
ra pro falsis, non est natura instituti hominis, sed pœ-
na damnati. Atqui communis hodie sententia
In B Virgine nullus fuit error. concedit Beatissimæ Virgini omnem statum inno-
centiæ perfectionem, exceptis his, quæ conue-
niunt corpori mortali; tum, quia in ea nullum,
nec originale extitit peccatum; tum quia omnis
illa ei erat debita perfectio ratione dignitatis suæ;
ergo in ea nullus fuit error. Secundò. Quia sicut
Virgo nullum habuit voluntatis, vel appetitus
actum à vera rectitudine declinantem; ita etiam
nec intellectus à vero iudicio alienum.

Dices. Noster Euangelista de Christi parenti-
42. bus ait. *Existimantes eum esse in comitatu.* Et ta-
men hoc erat manifestus error, cùm Christus
Dominus non cum sociis esset, sed in Hierusa-
lem. Ergo. Respondet primò Theophylactus *ad*
Theophyl. Rupertus. *hunc locum*, Rupertus *lib. 1. in Cantica*, quòd illa
verba dicta sunt per Synecdochem de solo Io-
seph. Sed re vera iuxta sanctos Patres, qui intel-
ligunt textum Lucæ, vt sonat, Virgo vbi Chri-
stus esset ignorauit, existimauitque, eum esse in
comitatu; non tamen iudicio vltimato, & firmo,
sed probabili coniectura hoc sibi persuasit; qui
autem absque iudicio firmo probabili dicitu-
coniectura, non decipitur. Nam in intellectu ant
gelico ante primum peccatum non dabatur er-
ror, vt cum communi sententia tenent Vasquius
Vasquius. Suarius. *1. part. disp. 235. n. 17. & 18. & disp. 239. n. 22.*
Suarius *tom. de Angelis lib 7. cap. 4. num. 2. & c. 7.*
num. 1. Et tamen iuxta communem sententiam
cogitationes cordium probabili tantùm coniu-
ctura penetrant, in quo aliquando falli possunt;
cùm tamen non sit firmo assensu, propriè non
datur error.

Dico Secundò. In Beatissima Virgine nulla
43. propriè extitit ignorantia priuatiua. Ita authores
citati in prima conclusione Et in hac etiam sunt
Anselm. D. Anselmus *lib. de excellentia Virginis c. 7.* D. Ber-
Bernard. nardus *tract. de Beatissim. Virgin. serm. 4.* Albertus
Alb. Magn. Magnus *tract. de Batissima Virgine, cap. 71.* Pro-
batur. Omnis cognitio pertinens ad statum Vir-
ginis erat conueniens excellentiæ, & dignitati
eius, cùm Deus ei contulerit omnem perfectio-
nem ad talem statum requisitam.

Dices. Christus Dominus respondit. *Nescieba-* 44.
tis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse,
& ipsi non intellexerunt. Ergo in Virgine fuit ali-
qua ignorantia. Respondetur, quòd licèt ab ali-
quibus verba illa intelligantur de Ioseph, vel de
circunstantibus; tamen iuxta sanctos Patres
etiam ad Virginem referuntur, cum illa enim
loquebatur Christus. Et quamuis intelligeret
Virgo, quòd Christus de suo æterno Patre sermo-
nem habuerit, quæ autem illa Patris negotia es-
sent, non comprehendit Virgo, & quomodo ad
ipsum spectaret, vt ab ea separaretur. At verò ad
statum Virginis non pertinebat, omnia Dei con-
silia scire, & ideo in ea, non priuatiua ignorãtia,
sed quædam inscientia fuit; præcipuè cùm eius
filius, non tantùm homo, sed etiam Deus esset. Et
ita soluitur obiectio, quòd mater scire tenetur,
quæ ad filium non mancipatum pertinent.

Dico tertiò. In Beatissima Virgine fuit igno- 45.
rãtia negatiua. Ita authores citati. Probatur. Quia
ante Incarnationem nesciebat modum conce-
ptionis. Secundò. Quia sicut Virgo crescebat in
gratia, & charitate, ita etiam in scientia, vt do-
cet D. Bernard. *serm. 4. Super missus est*, & sequun- Bernard.
tur omnes Theologi. Tertiò. Hæc ignorantia pro-
priè est quædam inscientia, & nullam dicit im-
perfectionem; quia ignorare, quæ ad meum non
pertinent statum, imperfectio nulla est; ideoque
eiusmodi inscientia admittitur in Beatis, & in
Christo, vt tenent Valentia *3. part. disp. 1. quæst. 15.* Valentia.
punct. 1. in principio, Vasquius *3. part. disp. 61. c. 9.* Vasquius.
Suarius *to. 1. ad 3. part. disp. 24. sect. 3.* Aluares, Ca- Suarius. Aluares.
brera, Cornejo *3. part. quæst. 15. art. 3.* Cabrera. Cornejo.

QVÆSTIO XV.

Quomodo Christus Dominus in triduo illo cibum comparauerit?

CERTVM est, quòd Christus Dominus mi- 46.
raculosè se potuerit sustentare, ita vt nullo
indigeret cibo: sicut postea quadraginta diebus,
& quadraginta noctibus in deserto ieiunauit; vel
vt Angeli aduenirent, eique cibum ministrarent.
Cùm tamen ex diuina prouidentia habeamus, Matth. 4.
vbi humana adesse potest industria, ordinariè ad-
miraculum recurrendum non esse; ideo præsens
excitatur quæstio. Aliqui dixerunt: Christum à
suis parentibus viaticum aliquod secum asportas-
se. Sed non placet: quomodo enim amantissimus
paupertatis, quique docturus erat de crastino non
cogitandum, secum deferre posset pecuniam, vel
cibum ad tres dies? Deinde adhuc est inquiren-
dum, vbi se se recipiebat?

Dicendum tamen est, quòd Christus Dominus 47.
in hoc triduo ostiatim mendicauerit, ad paupe-
rumque hospitia se receperit. Ita tradunt D Bo- Bonauent.
nauentura *de meditationibus Christi cap. 14.* Ale- Alexand. Ales
xander de Ales *3. p. quæst. 11. membr. 2. art. 1.* Lu- Ludolph.
dolphus *in vita Christi.* qui omnes sequuntur
D Bernardū *homilia in infra octauam Epiphaniæ.* Bernard.
Qui ita loquens cū puero ait; *Domine Iesu, qui te*
cibauit

cibauit in illo triduo? Respondet: *Quid dicam, Deus meus? Vt te per omnia nostræ conformares paupertati, & in te humanæ naturæ calamitates susciperes, quasi vnus è turba pauperum stipem per* Christus in hoc triduo mendicauit. *ostia mendicabas.* Et postea subdit: *Tu das escam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione; hic, inquam, tam opulentus bucellam panis à creaturis suis emendicet. Stupendum sane mysterium, iuxta Pauli sententiam: Qui cùm diues esset, pro nobis egenus factus est.* Et de hac re latiùs hic videndus Barradas, Carthag. *tom.2.lib.10.hom.6.§. his iam prælibatis.* Barrad. Carthag.

Lucæ 2.n.46. Et factum est post triduum inuenerunt illum in templo sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

VERSIONES.

Syriacus. Euenit autem.

Vatablus. In medio Doctorum *audientem ab eis, & interrogantem.

Radix Hebraica. Sedentem inter Doctores.

EXPOSITIO.

48. Lyran. Carthus. CVm essent in Hierusalem. *Post triduum*; quod Lyranus, & Carthusianus interpretantur, post diem tertium; quasi quòd quarta die sit inuentus. At Euthymius, & Expositores communiter tenent, quòd in ipsa tertia die in templo sit repertus; est enim phrasis Scripturæ, vt post tres dies, id est, tertia die resurgam, vt dixit Christus Dominus Marc.8.n.31. *Et post triduum reperitur in templo.* Vt ait D.Ambrosius: *Vt esset indicium, quia post triduum triumphalis illius passionis in sede cælesti, & honore diuino fidei nostræ se surrecturus offerret, qui mortuus credebatur.* D.Antonius Vlyssipon. sermone in infra octauam Epiphaniæ: *Triduum,* ait, *est pœnitentia quæ in tribus consistit, scilicet contritione, confessione, & satisfactione; de quo triduo dicit Moyses: Ibimus viam trium dierum,* Exod.4. *post hoc triduum Ioseph, & Maria scilicet pœnitentes, inuenient Iesum in templo.* Textus, *Sedentem in medio.* hoc est, inter doctores; est enim modus loquendi Hebraicus: *Ego sunt in medio vestri, sicut qui ministrat,* Luc.22.n.37. idest, inter vos tanta se habuit Christus Dominus gratiâ, & sapientia; vt sibi omnium animos concilianti inter sapientes daretur locus, ad hoc eorum corda diuina mouente prouidentia. Et medium elegit, vt notat Cardinalis Hugo. *Per hoc notatur, quòd medium diligat Dominus, quia ibi securitas, in extremitatibus periculum.* Textus. *Audientem, & interrogantem.* De legalibus erat sermo, & interrogat, non vt discat, sed vt hac occasione eos erudiat. Origenes homil.20. *Vbicumque magistri fuerint, in medio magistrorum inuenitur Iesus; si tamen magister, sedeat in templo, & numquam egrediatur ex eo.* Iesus inter doctores reperitur, non tamé quoscumque,

Euthymius. Marc.8. Ambros. Ant. Vlyssip. Luc.22. Hugo. Origenes. *Deus inuenitur ab eis, qui templum venerantur.*

sed illos tantùm, qui in Ecclesia Catholica assistunt, ac templum, vt Dei locum, venerantur; non sæcularia negotia tractantes, sed Dei causam agẽtes; & dum puer Iesus à parentibus suis se abdicat, ac ad templum Dei properat, statim in loco magisterij, ac præexcellenti medius inter doctores sedet: veluti innuens, quòd illi, qui primis sub annis ob Deum parentes renuntiant, statim ad cælestem sedem, ac magnos honores in domo Dei maturari, ac festinari. *Qui ob Deũ parentes renuntiant, regnum Dei inueniunt.*

QVÆSTIO XVI.

Quare Christus erat in medio audiens, & interrogans?

IVDAICA Academia, vt obseruat Barradas, 49.
erat in templo Hierosolymit. D. Antonius Barradas. *1.part.tit.5.cap.1.§.5.* tenet esse in porticu templi. Anton. Arias Montanus, in apparatu iuxta portum templi fuisse; ac proinde in atrio templi erat; vbi magistri docebant, ad quorum pedes discipuli, & audientes super humũ sedebant, vt dicitur de Magdalena: *Sedens secus pedes Domini,* Luc.10.n.39. Hac occasione cum cæteris pueris Christus Dominus accessit ad templum audiens, & interrogans. Cuius rei rationem inquirimus. Arias Mont. Luc.10.

Respondet primò Origenes *homil.* 19. Audit, 50.
& interrogat Dominus, vt eos erudiret. Quæ mihi videtur germana solutio. Se se ipsum humiliauit, ac in se infirmitatem coram hominibus Saluator noster exhibuit, vt nos sanaret. Secundò. D.Dionis. Carthusianus. Ad insinuandũ, quòd pueri, & cæteri se debent applicare Doctoribus, à quibus in virtutibus, ac scientiis valeant informari. Eccles.6.n.36. *Si videris sensatum, euigila ad eum.* Tertiò. Christus Dominus sapientiæ fons in quo erant omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, in medio Doctorum, non docens, sed audiẽs, & interrogans est, vt ætati correspondeat. Origenes *homil.* 19. ita ait: *Quia paruulus erat, inuenitur in medio, non eos docens, sed interrogans, & hoc pro ætatis officio.* Similiter D. Gregorius Magnus 3.part.pastoral.admonit.26. *Vigilanti,* ait, *consideratione pensandum est, quòd cùm Iesus duodecim annorum dicitur in medio Doctorum sedens, non docens, sed interrogans inuenitur; quo exemplo ostenditur, ne infirmus docere quis audeat, si ille puer doceri interrogando voluit, qui per diuinitatis potentiam verbum scientiæ ipsis Doctoribus ministrauit.* Quando S.Pater ait, quòd Christus doceri voluit intelligit, non verè, & propriè, sed secundùm hominum æstimationem, apparentiámque externam, vt ætati condescenderet, ac ei semetipsum conformaret. Vide *lib.1.cap.6.num.18. & lib.2.cap.1.n.78, & cap.4.n.52. & 96.*

Origenes. Carthus. Eccles.6. *Ætati accõmodandum.* Origenes. Greg.Mag.

Quartò. Christus Dominus semper in omnibus 51.
operibus suis, quis, & qualis esset, ostendebat; & ideo vt homo infirmitatem exhibebat, vt Deus verò potentiam sapientiámque manifestabat. Beda *hic* loquitur sic: *Ad ostendendum, quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat; ad probandum verò, quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat.* Quintò Interrogat, vt prudentiam, sapientiámque ostentet; magnæ enim prudentiæ signum est, inquirere, & interrogare de his, quæ ad vnumquemque pertinent, scire.

Vnusquisque talis se exhibebat, qualis est. Beda. *Magna prudentia scire interrogare.*

Orige-

Origenes homil. 19. *Ex vno quidem fonte manat*
Origen. *interrogare, & respondere sapienter, eiusdem scien-*
Non repentè quis apparat magister. *tia est, scire, quid interroges, quidve respondeas,*
Sextò. Apparet hîc Christus velut discipulus au-
diens, & interrogans, vt postea doceat, ne repentè
videatur hominibus magister. D Bonauentura, *In*
Bonauent. *hoc autem*, ait, *spiritualiter est intelligendum, quòd*
Christus docet nos, quod antè debeamus discere,
quàm docere, secundum illud Ecclesiastici 18.n.19.
Antequam loquaris, disce. Ipse quamquam sapien-
tia Patris, vt hominum infirmitati condescen-
dat, prius interrogat, quàm doceat.
Septimò Interrogat Christus, vt suo exemplo
52. doceat, nobis non esse erubescendum, dum à mi-
noribus interrogamus. Octauò. Vt ita cum ho-
minibus commercium maius iniret. Nono. Chri-
stus Dominus apparet hic in medio disputan-
tium, docens eos, & instruens de rebus superio-
ribus, vt tenent Origenes *homil.* 19. Beda, Hay-
Origen. mon, Hugo, & alij *hic*; & tamen nomen *doctoris*
Beda. aliis, non sibi accommodat: *In medio doctorum*, in
Haymon. quo insignis Christi Domini modestia relucet.
Hugo. In doctore duplex inuenitur consideratio, pon-
Christus sibi onus, aliis gloriam dat. derosum docendi munus, & magnificum docto-
ris nomen. Christus docendi onus sibi adscripsit,
splendidum doctoris nomen aliis detulit. Ipse-
met Saluator noster Discipulis suis dicebat de
Spiritu sancto: *Docebit vos omnem veritatem,*
Ioann. 16. num. 13. Et tamen de ipso ait D. Lucas
Ioan. 16. 24. num. 27. *Interprebatur illis in omnibus Scri-*
Luc. 24. *pturas.* Et sæpe in Euangelio inuenitur Christus
suos docens, & in sermone Cœnæ, de cuius ad-
mirandis mysteriis multa loquitur Augustinus.
Et tamen de Spiritu sancto ait, *Docebit vos om-*
nem veritatem. Munus docendi suos in multis sibi
retinuit; doctoris verò honorificum nomen Spi-
ritui sancto attribuit. D. Paulus passim se se in
Euangelio laborantem dicit, vt notat D. Remi-
gius, Sedulius. *Abundantius illis omnibus laboraui,*
Remig. 1. Corinth. 15. num. 10. 1. Timoth. 4. num. 10. & 2.
Sedulius. cap. 2. num. 9. & sæpe alibi; & tamen ipsi Ti-
1. Cor. 15. motheo sæpe ait, vt doceat. 1. cap. 4. num. 11.
1. Cor. 4. & 2. cap. 2. *Pracipe hæc, & doce* cap. 6. num. 2. *Hæc doce, & ex-*
1. Tim 4. *hortare.* Vbi ait Chrysostomus *homil.* 17. quòd illi
1. Tim. 6. dat nomen *doctoris*. Sed quomodo, bone magister
Chrysost. Gentium, tibi labores, aliis nomen doctoris fre-
quenter attribuis? Præ nimia charitate, sibi mole-
sta, & contemptibilia, aliis splendida, & honorifi-
ca reseruabat.

QVÆSTIO XVII.

Quare Christum inueniant pastores in præsepio, Magi in domo, parentes in templo?

PASTORES Christum inuenerunt in præ-
53. sepio *Luc. 2. num.* 16. Magi in domo: *Intran-*
Luc. 2. *tes domum*, Matth. 2. num. 11. Virgo, & Ioseph
Matth. 2. hic in templo. Huius rei causam inquirimus. Et
primam rationem dat D. Bonauentura. *Christus*
Bonauent. ait, *inuentus est in præsepio, idest, in studio sacra*
Scriptura, quia secundum quod dicitur Prouerb.
Prou. 14. 14. n. 4. *Boues sunt Prædicatores*, teste Paulo 1.
1. Cor. 9. Cor. 9. n. 19. *Non alligabis os bouis triturantis. In-*
uentus est in domo à Magis, Matth. 2. *idest, in scru-*
Sap. 8. *tinio conscientiæ quietæ.* Sapient. 8. n. 16. *Intrans in*
domum tuam conquiescam cum illa. Inuentus est in
templo, idest, in consortio sanctæ Ecclesiæ; quia Do-
minus in templo sancto suo. Secundò. Cardinalis
Hugo, quasi persistēs in eadem metaphora, quòd Hugo.
Pastores, idest, Prælati, qui se, & alios debent pasce-
re verbo Dei, hi inueniunt Iesum in præsepio sacræ
Scripturæ, Per Magos *intelliguntur claustrales, siue*
contemplatiui, qui mundum, carnem, & Diabolum
incantare sapienter nouerint; & hi inueniunt Iesum
in domo propria conscientiæ. Per parentes Iesu *in-*
telliguntur pænitentes, qui per timorem concipiunt
Iesum, & per bonam operationem pariunt. A facie
tua concepimus. Isai. 20. *Hi inueniunt Iesum in* Isai. 20.
templo, per contemplationem; quia scriptum est: Do-
mus mea domus orationis. Hæ sunt rationes mora-
les horum authorum.
Tertiò. Christus Dominus taliter à nobis in- 54.
uenitur, qualiter à nobis quæritur, & famulatur
in ministerio nostro, atque officio. Pastores ob-
sequebantur, dum oues ad præsepe ducebant, ad
ibi quiescendum; in præsepio Christum inue- *Christus inuenitur secundùm id quod à nobis requiritur.*
niunt. Reges inseruiebant, dum in domo suorum
curam habebant, ac regni negotia expedieban-
tur: in domo Christum inueniunt. Christi pa-
rentes semper orationi, ac contemplationi in-
stantes grauissimam Deo offerebant oblationem,
ideo in templo orationis loco Christum repe-
riunt. Luctans Angelus cum Iacob dixit ei: *Di-*
mitte me, iam enim ascendit aurora, Gen. 32. n. 26. Genes. 32.
Quem locum exponit Oseas de oratione, vt no- Oseæ. 12.
tat Caietanus. *Fleuit, & rogauit eum*, cap. 12. n. 4. Caiet.
Sed quomodo cùm Iacob sit in spirituali oratio-
nis lucta cum Angelo, ei præcipit Angelus, vt
eum dimittat, & ab illa cesset, ac ei finem impo-
nat? Iacob amplam habebat familiam, vt Deum
teneat, sat est, noctis silentio orare; vt verò dum
dies est, vt ipsummet habeat, rebus domesticis
incumbendum est. Interlinealis ad locum Genes. Interlin.
Dimitte me, iam enim ascendit aurora, quasi dicat,
tempus est, vt ab inuisibilibus ad tēporalia tractan-
da descendat. Nam dum quietudinis, & rationis
tempus est, ibi anima obtinet Deum: dum verò
tempus, vt propriæ intendamus familiæ, ibi etiam
eum inuenit, ac eum tenet.

Luca 2. n. 47. Stupebant autem, omnes
qui eum audiebant super
prudentia, & responsis
eius.

VERSIONES.

Syriacus. Et mirabantur ij omnes, qui
audiebant eum ob sapiē-
tiam, & responsa eius.

Pagnin. Vatabl. Arias. Euthym. Stupebant autem omnes,
qui eum audiebant super
intelligentia, & responsis
eius.

EXPOSITIO.

MNES, qui aderant, videntes sub- 55.
limitatem rationum Christi, admi-
rabantur maximè ob prudentiam,
seu sapientiam, qua se habebat in
omnibus. Seu, vt habet textus
Græcus, *super intelligentia*; quia omnia acutissimè
penetrabat

penetrabat, atque comprehendebat. *Et responsis eius*; quibus super humanum captum omnibus quæ proponebantur, satisfaciebat. Et quomodo conuincebat, illud esse tempus aduentûs Messiæ? de illo enim erat sermo; imò quomodo iuxta Scripturam, iam natum esse, ac in mundo versari. Et nota, quòd Christus opus suum in prudentia, & sapientia inchoat.

Luca 2.n.51. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.

VERSIONES.

Arias.	Et videntes ipsum attoniti fuerunt.
Vatablus.	Et, eo viso, perculsi sunt; dixit illi mater eius: Fili, cur sic egisti nobiscum?
Syriacus.	Fili mi, cur ita fecisti nobis? Quoniam ecce ego, & pater tuus cum multa anxietate quærebamus te.
D. Ath. Dialog. 2. contra Maced.	Nate, cur nobis ita fecisti?
Aliqui ex ratione Græca.	Fili dilecte, cur ita fecisti?
Timoth. orat. de occurs. Domini.	Fili, cur fecisti nobis hoc?
Arabicus.	Dolentes quærebamus te cum dolore.

EXPOSITIO.

56.

ISVM puerum Iesum inter Doctores admirantur parentes eius, non propter scientiam, quam depromserat, cùm eum agnoscerent esse sapientiam Patris, sed quòd eam ostenderet eo tempore, ea ætate, cùm hoc eis non esset reuelatum; & propter rei nouitatem, quæ frequenter admirationem causat; numquam enim eum fecisse simile viderant. Euthymius ait: *Obstupuerunt parentes, non propter intelligentiam tantùm, & responsa illius, verùm etiam propter audaciam.* Hæc sententia non placet; nam superiori versu Iudæi admirabantur de Christo, non de audacia, sed de prudentia, & responsis eius. Deinde cùm eum agnoscerent, vt Deum, de audacia admirari non poterant, cùm nihil posset timere. (Euthymius.)

57. *Et dixit mater.* Finita disputatione, ac seorsim à Doctoribus, mater ob eximium amoris affectū loquitur priùs: *Fili*, aliqui ex Græco legunt, *Dilecte fili*. nam quamuis vox, quæ est in Græco, denotet *dilectionem*, vt aduertit Didacus Stella, tamen simpliciter legendum est, *Fili, quid fecisti nobis*? Hoc est, vt explicant Cardinales Hugo, Caietanus; Cur ita fecisti nobiscum, vt remaneres (Stella. Hugo. Caiet.)

Hierusalem nobis nescientibus; & est amatoria conquestio Virginis, de quo infrà *Pater tuus, & ego*, ita habet nostra Vulgata, & legunt antiquissimi Patres. Origenes *homil. 19. & 20.* D. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius *hîc*. Timotheus *homilia de occursu*. Eusebius Emissenus, D. Bernardus, D. Antonius Vlyssippon. Haymon *sermone in infra octauam Epiphaniæ*, & ita habet textus etiā Græcus. Vnde minus probāda est lectio Syriaca, Carthusiani, sancti Petri Abbatis Cluniacens. *lib. 3. Epistol. 7. & vltima.* Qui legunt, *Ego, & pater tuus, dolentes quærebamus*; cum magna anxietate, & diligentia, vt notat Origenes *homilia* 8. Et ideo Christum Dominum inuenerunt. (Origen. Ambros. Theophyl. Euthym. Timoth. Emissen. Bernard. Anton. Vlyss. Haymon. Carthus. Cluniacens.)

QVÆSTIO XVIII.

Quænam fuerit intentio Virginis in his verbis?

58. CVM Beatissima Virgo ancillam Domini se profiteatur, hæc verba: *Fili, quid fecisti nobis?* per modum increpantis dicta non fuere, vt arbitratur D. Bonauentura *hîc*; sed vel sunt prolata per modum admirationis interrogantis, cur ita cum ipsa, & Ioseph voluntariò fecerit, vt ipsis nescientibus remāserit, vt vult Toletus *annot. 67.* Vel, quæ est altera expositio, & valde probabilis, ac communis; quòd hæc dicta sint per modum amorosæ querelæ. Ita ait D. Dionysius Carthusianus, *Non est increpatio, sed pia & amorosa conquestio, seu auida inquisitio.* Similiter exponunt locum Iansenius, Salmer. Maldonatus, Beaulxames, Caietanus, & alij. Et huiusmodi querimoniæ in Scriptura sæpe absque indecentia reperiuntur, vt exponit D. Hieron. illud Matth. 27. *Vt quid dereliquisti me?* Et ait Caietanus. *In præsenti Virgo non arguit, sed querelam nescientiæ propriæ vocem depromit: nec quærit causam, cur fecerit, cur intulerit eis dolorem, sed affectum manifestat.* Ob humilitatem tanti doloris causam non perquirit, sed veneratur, tantumque animi ostendit amorosum affectum, similiter rem explicat Stapletonius *hîc*. (Bonauent. Tolet. Carthus. Iansen. Salmer. Maldon. Beaulxam. Matth. 27. Hieron. Caietanus. Stapleton.)

59. Sed si quæres ingeniosè: Quomodo Virgo cum querelis, & querimoniis nomen coniunxit eximiæ dilectionis? Cùm Christus Dominus in cruce penderet, ex inaernáque dilectionem ad suum loqueretur genitorem, nomen *patris* apposuit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, Luc. 23. n. 46. At cùm querimoniam, iuxta D. Hieronymum, protulerit, nomen *patris* subticuit. Et ait: *Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me?* Matth. 27. num. 46. Quomodo ergo piissima Virgo vtrumque simul adiunxit, nomen dilectionis, *fili*, cum querimoniis, *quid fecisti*? Meritò sanè, nam de se ait, *Dolentes quærebamus te.* Et dum anima amoris iaculo vulnerata Deum quærit, & non inuenit, aliqualem conquerendi rationem habere videtur. (Luc. 23. Hieron. Matth. 27. *Anima iusti dum Deum quærit, & nō inuenit, conqueritur.*)

60. Ait Regius Vates Psal. 41. n. 10. *Quare oblitus es mei? Quare contristatus incedo? Dum affligit me inimicus; dum dicitur mihi, Vbi est Deus tuus?* Sed quomodo Regius Vates tot in Deū excitat querimonias, quòd eius oblitus sit? Optimè cognoscebat, vt ait D. Ambrosius, quod in Deo nulla possit esse obliuio, cùm omnia ei sint præsentia. (Psalm. 41. Ambros.)

Quomodo ait : *Quare constristatus incedo?* Opti-
me agnouerat, quòd ob peccata ante commissa
omnis dolor, & tristitia exigebatur in pœnam.
Dixerat Propheta in principio num. 1. *Quemad-*
modum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita de-
siderat anima ad te Deus. Et dum anima amoris
iaculo sauciata Deum perquirit, & non inuenit;
dum dicitur mihi : Vbi est Deus tuus? Conque-
rendi ansam videtur habere Noster Incognitus sic
Incogni. ait: *Hoc ostendit per modum cuiusdam querela, di-*
cens: Quare oblitus es mei? Quare pateris, me nunc
hic miserys vexari? Quare sic prolongasti incola-
tum meum? Idem Regius Vates Psalm. 9. n. 22. vel
Ps. 9. vel 10. iuxta Hebr. Psam. 10. num. 1. ait : *Vt quid Domine*
recessisti longè? Despicis in opportunitatibus, in
tribulatione. Seu, vt legit D. Hieronymus. *Quare*
stas à longe? Vbi Propheta iuxta mentem D. Au-
gustini, Hieronymi, Incogniti, Genebrardi, &
August. Hieron. Incogn. Genebr. aliorum, in persona electorum admirabundus
conqueritur, quòd tantis in afflictionibus Deus
absentem adeò se præstiterit. Sed quænam huius
rei causa? Dixerat num. 11 *Quoniam non dere-*
liquisti quarentes te, Domine. Et dum ipsi dilecti
sedulè quærunt, & non inueniunt, gemebundi
dicunt : *Vtquid Domine recessisti longè?* Nam, vt
ait Diuus Remigius in eodem Psalmo, *Gustata*
amaritudine, (scilicet absentiæ Christi) *magis de-*
sideratur dulcedo. scilicet præsentiæ. Et D. Hiero-
nymus, *Quia quanto magis Deus differt, tanto ma-*
gis Ecclesia dilatatur in desiderio.

QVÆSTIO XIX.

Tres quæstiunculæ circa appellationem filij, quam Virgo hîc profert.

61. PRIMA quæstiuncula : Qnare Virgo prior
loquitur? Respondeo primò. Quia vtpote
vera mater, maiori obligatione naturali filium
sibi adstrictum habebat, & vbi maior est obliga-
tio, maior est etiam loquendi fiducia. D. Bona-
uentura, *Ipsa, ait, fiducialiùs loquitur, & interrogat*
causam dimissionis, quum sciat se honorari debere
ab eo, secundum illud. Exod. 20. n 12. *Honora pa-*
trem tuum, & matrem tuam. Secundò. Simon Cas-
Cassian. Lyran. sianus inquit. *Loquitur priùs Virgo: Affectus amo-*
ris non potuit ampliùs cohiberi. Tertiò. Lyranus
Ioseph autem: licet pater eius diceretur, non fuit
ausus hoc dicere, cum firmiter crederet, ipsum esse
Deum, sed mater ex maxima dilectione, quam ha-
bebat ad illum, hoc fecit; quia amor excellens domi-
nium nescit. Et satis eleganter. Verus amor, vt di-
Amor maiestatẽ nescit. xit Tullius, purpuram nescit, maiestatem ignorat,
Tullius. sed tantùm amanti adhærere curat.

Secunda quæstiuncula excitatur è D Athana-
62. sio Sinaita *in libro*, qui dicitur, *Via dux. cap. 13.*
notat, quòd Virgo hîc, non Deum, sed filium ap-
pellat Christum: *Fili, quid fecisti*; cùm tamen fre-
quenter Deum appellauerit, vt patet ex eius ver-
bis, *Ecce ancilla Domini*; & ex suo Cantico Luc.
1. n. 47. *Magnificat anima mea Dominum, & exul-*
Luc. 1. *tauit Spiritus meus in Deo salutari meo.* Vbi refer-
tur sermo ad Christum Dominum. Et patet ex
illo verbo, *salutare*, seu *Saluatore*, vt alij habent.
Respondeo primò. Non Deum, sed filium dicit,
sanctissima Virgo humilis omnem iactantiam,
arrogantiam que euitare voluit, nam si Deum hic
publicè diceret, iudicaretur ab iguorantibus my-
sterium maximè se, filiumque suum extollere. Se-
cundò. Quando Virgo in consideratione tanti
beneficij, scilicet diuinæ Incarnationis, loquens
erat, Dominum, Deumque dicebat, vt inde in
gratiarum actiones magis constrictam se agno-
sceret, dum altitudo tanta ad infirmitatem no-
stram se se deiecerit. Cùm verò ipsum laboribus
oppressum, ac inedia vexatum videret, vt ait cita-
tus Athanasius, filium suum appellabat, vt ita
naturali lege, ac commotione viscerum adstri-
cta de infirmitatibus eius condoleret. Tertiò
Quòd Christus Dominus esset verus Deus, supre-
mi Regis secretum erat Beatissimæ Virgini, Io-
seph, atque Elizabeth reuelatum; quòd autem es-
set filius eius, res erat publica, & notoria: & Bea-
tissima Virgo bene conscia, sibi commissum Re-
gis secretum abscondere voluit; diuulgare autem,
& propalare, qnod erat manifestum. Vide *lib. 2.*
cap. 5. num. 12.

Animalis mobilis consideratur, unde magis obligatur. [handwritten margin note]

Secretum seruandum. [handwritten margin note]

Tertia quæstiuncula. Quòd Christus Do- 63.
minus in toto Euangelio à Beatissima Virgine
hîc tantùm filius appellatur. Hanc quæstionem
ponit, & soluit Simon Cassianus *lib. 2. cap. 14.* Ita
aiens: *Mirum est, quòd numquam matrem Virginẽ* Cassian.
legimus Iesum Christum, præterquam hîc, filiali vo-
cabulo nominasse. Ad magnum mysterium res ipsa
reducitur, quod reinuentus Christus a matre Virgi-
ne filius appellatur : vt sit spes nostra solidor, quod
velut piam matrem, impossibile sit a pio filio dere-
linqui Postquam inuentus tantùm Christus Vir-
ginis ore filius appellatur, vt denotetur, quòd li-
cèt Dominus ab anima sancta aliquando videa-
tur abesse, vt ipsa ærumnis exerceatur; mutuus
tamen amor, vt in patrem, & filium, non mi-
nuitur, sed vehementer augetur. *Vt quid, Domi-*
ne, recessisti longè? Despicis in opportunitatibus, in
tribulatione? Psalm. 9. num. 22. Quod elegan- Psalm. 9.
ter explicant Incognitus, & D. Thomas, *in hoc* Incogn.
videris nos despicere, dum in tempore, in quo debe- D. Thom.
res auxilium ferre, videaris dissimulare. Opportunè
hoc facis : quia Sancti inde proficiunt ad meritum
vita æterna.

Verus amor absentia non minuitur, sed augetur. [handwritten margin note]

QVÆSTIO XX.

Quomodo ait Virgo; Quid fecisti nobis sic?

64 HIs verbis Beatissima Virgo ingentem ex-
pressit dolorem, quo eius cor erat trans-
fixum, de quo dixi *q. 11.* Hoc enim indi-
cat aduerbium illud *sic.* Illo vtitur Ioannes. 3. Ioan. 3.
n. 16. ad explicandum infinitum Dei amorem *Sic*
Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum
daret. Eundem loquendi modum assumit Spiritus
sanctus ad declarandum immensum Christi labo- Ioan. 4.
rem pro nobis. Ioann. 4 num. 6. *Fatigatus ex iti-*
nere sedebat sic. Eandem ergo phrasim, per quam
Spiritus sanctus nobis manifestat ineffabilem
Dei amorem, & ingentem Christi pro nobis la-
borem, apponit hîc Euangelista, ad exprimen-
dum Virginis vehementissimum dolorem, nullo
enim alio meliùs explicari poterat.

65. Et ait : *Fili, quid fecisti?* Idest, vt dixi in expo-
sitione : Quare, nobis insciis, remansisti in Hie-
rusalem? Ita communiter omnes Patres, & expo-
sitores

sitores. Singulariter hæc verba explicat Timotheus: *Quid fecisti?* Quid à te actum est, vt tantam sapientiam tuam aperires, ac eis præstantiorem teipsum exhiberes, vt in te mortem iam machinari incipiant, vt ego tanto filio sim orbata? Timotheus Presbyter *oration. de occursu Domini*, quæ habetur in Bibliotheca magna *tom. 4. in fine*, ita ait in persona Virginis: *Cur interrogas & doces, qui nondum litteras didicisti? Cur pro sapientiæ doctore te geris? Cur inuidiam aduersus te concitas? Cur me liberis orbare vis? Ecce ardentibus oculis te vndique aspiciunt; iam dentibus suis strident, tamquam feræ bestiæ, quæ aduersus agnum tenerum mouentur.* Vbi primum tanta eos omnes manifestata sapientia antecelluit, omnes inuidia moti; mors iam in eorum animis parabatur ei, nam, vt ait Petrus Blesensis Epistol. 97. *Inuidiæ proprium est laudem alterius suam reputare iniuriam.*

Timoth.

Maior virtus ab inuidia impetitur.

Blesensis.

66. Multoties Danielis industria sapientes Babyloniæ à morte liberati sunt; nam cùm tempore Nabuchodonosoris somnium, & interpretationem dicere non valerent, *Egressa est sententia à facie Regis, vt omnes perirent*, Daniel. 2. num. 13. Cùm tempore Baltassar Scripturam legere non possent, Rex conturbatus est valde, & vultus immutatus, *Daniel. 5. num. 9.* Sapientiâ Danielis Rex quieuit, & nullus occubuit. Attamen cùm postea Daniel omnes superaret; tunc congregati principes, ac satrapæ in eum moliti sunt mortem, & occasionem quærebant, vt in lacum leonum mitteretur Daniel. *cap. 6. num. 3.* Sed quomodo obliti sunt beneficij vitæ, quod per manum eius impetrarunt? Quomodo non timent in aliam similem incidere occasionem, vt morte pereant? Ait textus: *Daniel superabat omnes.* Inuidiâ accensi plus dolebant, quòd Daniel sapientia eos antecederet, quàm quòd amittendi propriam vitam occasionem haberent. Lyranus, *Ponitur liuor, ait, ex parte principum, qui solet vigere in curijs magnatum, & quia inuidus semper quærit occasionem contra innocentem, ideo quærunt contra Daniel.* Crudele vitium inuidia; nam, vt luculenter, ac doctè ait D. Bernardus tractatu de interiori dono, cap. 13. *Per inuidiam namque sanctè viuentium merita, mea feci inuidendo peccata. Nam bona, quæ ab eis fieri, vel dici audiebam, vera omnino non credebam; ipsas res bene gestas, in malum, malè interpretando, conuertebam.*

Daniel. 2.

Inuidiæ plus dolet de bono alterius quàm de sua morte.

Daniel. 6.

Lyran.

Bernard.

QVÆSTIO XXI.

Circa mysteriosa verba: Pater tuus, & ego dolentes.

67. CVR Ioseph dicatur Christi parens, suprà iam explicatum est satis. Cur verò priori loco nominatur? Non ait: Ego, & pater tuus, sed contrà? D. Augustinus *sermone de Christi parentibus*, sic ait: *Nouerat Virgo parere filium Altissimi, & erat humillima, nec se merito, nec in ordine nominis præferebat, vt diceret: Ego, & pater tuus, sed pater tuus, inquit, & ego.* Vbi duplicem huius rei rationem apponit; vnam ratione humilitatis; alteram ratione reuerentiæ, & honoris erga Ioseph exhibiti. In magna æstimatione,

August.

ac opinione sanctitatis erat Beatissimus Ioseph apud Virginem, ita vt quando ei Angelus dixit, *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, Luc. 1. num. 35. Sunt viri bonæ notæ, qui teneant Virgini fuisse obiectum, ac repræsentatum, an per Altissimum esset Ioseph intelligendus? Hæc expositio est multum moralis, & non vera, nec approbanda, nec tenenda: nam Beatissima Virgo donis Spiritus sancti repleta certissimè, & euidenter cognouit, & penetrauit, per Altissimum Deum omnipotentem significari & intelligi, & hoc manifestè declarauit Angelus in suis verbis, dixit enim, *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei* Secundò. Diligenter nota, quòd Virgo ante omnes loquitur ad Iesum: *Fili, quid fecisti?* Primum tamen, & honorificum locum dat Ioseph, secundum sibi reseruat, *Pater tuus, & ego.* nam quòd Ioseph parens diceretur, primumque obtineret locum, ab vrbanitatem, & humilitatem Virginis spectabat, quòd ipsa ante omnes loqueretur, amoris erat affectus, vt patet ex dictis; nam humilitas, ac reuerentia primum locum libenter aliis præstat: quod eximia charitas in his, quæ sunt amoris, minimè permittit, sed primas sibi vindicare affectat.

Ioseph in magna reuerentia ergà Virginem. Luc. 1.

Vrbanitas alium priorē esse permittit, non verò amor.

Incedens Abraham cum Lot consobrino suo, dedit ei potestatem, vt ad habitandum terram eligeret: *Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me; obsecro, si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo*, Genes. 13. num. 9. Tres autem Angelos hospitio recipiens primus ad armentum cucurrit, *Genes. 18. num. 7.* Sed quomodo in obsequio Angelorum primus, cum Lot verò secundus esse vult? Dum cum consobrino agebatur, ait Abulensis: *Abrahamus ex vrbanitate tradidit potestatem eligendi Lot.* Quòd verò cucurrit ad armentum, impulsus fuit eximij amoris, vt tradit D. Bonauentura *in Opusc. Diætis salutis, cap. 7.* Et in his, quæ reuerentiæ erant, Abrahæ animus, vt alij primas habebant, libenter annuit; quæ verò amoris, & charitatis, vt alij præirent, maximè tenuit. 68.

Genes. 13.

Abulens.

Bonauent.

Dolentes, ait, quod sibi maximè connectit. *Pater tuus, & ego dolentes*; non verò è contra dixit: Dolentes pater tuus, sed *dolentes* sibi maximè connectit. Quæ honoris erant, *Pater tuus*, Ioseph ascribebat; quæ verò doloris, sibi maximè adiungebat. Secundùm mentem sanctorum Patrum Augustini, Basilij, Chrysostomi, sæpe Regius Vates in persona iustorum loquitur; at dum de miseriis, ac laboribus agit, se in persona propria introducit: *Dolorem in corde meo per diem*, Psal. 12. num. 2. *Circundederunt me dolores mortis*, Psal. 17. num. 5. *Defecit in dolore vita mea*, Psalm. 30. n. 11. & sæpe. At dum de eorum gloria est sermo, frequenter per tertiam describitur personam. *Gloriâ & honore coronasti eum*, Psal. 86. *Cornu eius exaltabitur in gloria*, Psalm. 111. n. 9. *De stercore erigens pauperem, vt collocet eum cum principibus*, Psal. 112. n. 7. Sed in hoc quid denotat Propheta, Meus Incognitus. *Omnium miserias, ac dolores in se conuerti desiderabat.* Ærumnas, & afflictiones propriæ personæ ascribebat, gloriam, & exaltationes alteri deputabat. 69.

Iustus sibi dolores, alijs attribuit glorias.

August. Basil. Chrysost.

Psalm. 12. Psalm. 17. Psalm. 30.

Psalm. 86. Psalm. 111. Psalm. 112.

Incognitus.

QVÆSTIO XXII.

Quomodo dolntes requir ebant?

70. CVM magno dolore, de quo multa dixi quæst. 10. requirebant puerum Iesum; vt eleganter explicant Origenes *homil.* 19. Titus Bostrensis *hic*. *Nunquid, inquiunt, quærebant eum, tamquam quod perijsset, aut ab itinere, vt pueri solent, aberrasset? Absit. Neque id sapientissimæ Virgini, aut Ioseph, in mentem veniebat. Quærebant eum perinde, ac si quis abditam Scripturæ sententiā quærat. Constat namque anxiè, dolenter illam inquirere; non quidem vt errantem, aut falsam, aut fallentem, sed vt veram, mysticamque doctrinam continentem, nec dum tamen proditam. Ad eum ergo modum, & illi quærebant Dominum nostrum Iesum Christum.* Virgini, & Ioseph euidenter notum erat, quòd puer ex alto Dei consilio ab eis discederet; cùm tamen causam ignorassent, ideo dolenter quærebant.

Origen. Bostrensis.

Ignorantia euentus rei torquet.

71. Magnum tamen hîc habemus documentum: isti sanctissimi parentes dolebant, quod Iesus ab eis esset absens, & amissus; at verò ibi non sistebant, sed quærebant eum, vt inuenientes lenirent dolorem; non enim solùm de præsenti malo dolendum, sed etiam opportunum remedium adhibendum. At peccatores, cùm Deum perdiderint, licèt tantisper doleant aliquando, eum tamen nec requirunt, nec diligentiam adhibent, vt inueniant. Cum Israël extremam deploraret miseriam, Oseas 7. num. 11. ait *Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.* Septuaginta legunt: *Quasi columba insipiens, amens.* Sed cur Propheta extremam Ephraim calamitatem, & insipientiam columbis comparat? D. Hieronym. *Quæritur, cur Ephraim, non alijs auibus, sed columbæ comparatus sit? Sola columba ablatos pullos non dolet, non requirit.* Tamen Aristophanes, & alij, vt experientia monstat, notant quòd columba licèt ablatum filium videat, gemat, & doleat, minimè requirit. Et quæ maior insipientia, ac miseria esse potest, quàm dolore cruciari de amisso bono, ac illud nullo modo inuestigare.

De bono amisso non solum dolendum sed & inquirendum.

Oseæ 7.

Septuag.

Hieron.

Aristoph.

Lucæ 2. n. 49. Et ait ad illos: Quid est quòd me quærebatis? Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse.

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit eis: Cur me quærebatis? Nescitis, quod in domo Patris mei oportet me esse.

Vatablus. Et ait illis: Quid tum, quòd quærebatis me?

D. Ath. Dialog. contra Maced. Quorsum me quærebatis? An nesciebatis, mihi peragenda esse mei Patris negotia?

Tertull aduersùs Praxeam. c. 26. Non scitis, quòd in Patris mei me esse oportet.

Caietanus. Quæ Patris mei sunt, opus me esse.

EXPOSITIO.

QVAMVS Virgo sola locuta fuisset; 72.
quia tamen suo nomine, ac Ioseph
protulit verba, illis duobus respon-
det Christus: *Dixit ad illos.* Vir-
go dixerat, *Dolentes quærebamus*
te. Christus non respondit: Quid est, quòd do-
lentes me quærebatis; Sed tantum, *Quid est, quod*
me quærebatis? Nam cum dolor sit affectus qui-
dam ex bono amisso, vel absenti resultans, ali-
quando permittendus est, præcipue quando in-
seruit ad meritum, vt in parentibus Christi. *Quid*
est, quòd me quærebatis, ait: Verba non sunt repre-
hendendi, vt dixit D. Ambrosius *hic*, studium
ipsum quærendi, cùm aliàs fuerit sanctum, &
pium; sed verba sunt, vt notant Beda, Haymon,
Carthusianus, Iansenius, instruendi; imò & con-
solandi; quod non erat necessarium ipsum quæ-
rere; cùm enim cognoscerent eum, vt Deum ve-
rum, non casu, sed ex alto consilio ab eis discessit.
Nec sequitur, quòd vanum fuerit, & superfluum
officium ipsum quærendi; multa enim etsi non
necessaria, tamen ex pio affectu perfunctoriè
fiunt, vt si dem eleemosynam non egenti, dum
mihi pauper repræsentatur. Laudabiliter Ioannes
voluit adorare Angelum, *Apocal.* 19. *num.* 10.
quamuis non esset necessarium.

Dolor de bono amisso permissus deest.

Ambros.

Beda. Haymon. Carthus. Iansenius.

73. *Nesciebatis.* Non ait hoc assertiuè, sed per in-
terrogationem, vt notant Iansenius, Caietanus, &
alij. *Quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me*
esse. Idem valet. Manifestum vobis esse poterat,
quòd negotiis mei Patris, seu saluti generis hu-
mani, ad quam veni, necessarium est mihi incum-
bere. Aliter Origenes *homil.* 20. Epiphan *hæres.* 30.
S. Leo *Epist.* 4. *ad Episc.* S. August. *de septem serm.*
2. explicant præfata verba de templo. Et fa-
uet lectio Syriaca. Vnde ait Carthus. *Charitatiuè*
insinuat qualiter quærendus fuit, in his, scilicet in
templo, & cultu Patris mei oportet me esse, quia ve-
ni, vt indeficienter honorem Patris mei procurem.
Prima expositio accommodatior; nam *opus* in
Euangelio significat nostram redemptionem. Ita
ait Christus Ioan. 4. n. 34. *Vt perficiam opus eius,*
cap. 5. n. 36. *Opera, quæ dedit mihi pater*, cap. 17.
Opus consummaui. & sæpe, *Patris mei.* Non ait, vt
notat D. Cyrillus *ad Reginas*: Patris omnium, seu
nostri, vt quando dedit formam orandi discipulis
suis. *Pater noster*, Matth. 6. n. 9. Sed ait, *Patris mei.*
Vt ita ostendat, se peculiariter habere Deum pa-
trem, scilicet, vt substantialem, & naturalem Illud
autem verbum, *oportet*, præceptum Patris circa
hoc negotium indicat. Et virgo de patre putatiuo
dixerat; *Pater tuus, & ego.* Ipse autem recurrit ad
præceptum patris naturalis, quo obligabatur.

Iansen. Caiet.

Origen. Epiphan. Leo. August. Carthus.

Ioan. 4. 5. & 17.

Cyrillus

Matth. 6.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Christus Dominus matri ita responderit, Quid est, quòd me quærebatis?

HVIVS rei ea est, quam apposui in expo- 74.
sitione, germana solutio; ipsi enim scire
pote

poterant, quòd non casu, sed vt nostræ salutis negotia sibi à patre commissa impleret, ab eis se subtraxerit. Deinde alias huius rei proferamus rationes. Et ea mihi nunc primò occurrit. Quia Christus Dominus hac ratione voluit claudere venenosa ora Lutheri, Caluini, aliorúque hæreticorum, qui impiè, de more suo, de diligentia, ac sedulitate Beatissimæ Virginis, & Ioseph senserunt, ita vt dixerint, quòd culpa sua Christum

Christus dum non videtur reprehēdere, nos sublevat.

amiserint. His occurrit Christus Dominus, quod cùm ipse sit verus filius Dei, ad negotia parentis sui ferebatur totus. *In his quæ patris mei sunt, me oportet esse*; ac proinde nulla humana diligentiâ impediri poterat, quominus hæc opera impleret, & ita nihil reprehensione dignum commisere parentes. Ea est sapientia Christi, quòd in his, quibus videtur reprehendere, non exaltat, ac subleuat, & sine culpa liberos ostendit, & hoc peculiariter erga suam sanctissimam matrem, ac Ioseph dicendum est, quos veluti propriam vita Christus dilegebat. Suprà *num.* 48. ex D. Ambrosio dixi, per tres illos dies, quibus noster Saluator à suis parentibus est auulsus, suæ sanctissimæ mortis tempus præfigurari; quādo verò post triduum inuenitur in templo, suam sanctissimam resurrectionem adumbrari; sed cur quando Christus recedit à suis parentibus, mors eius præsentatur? quando verò ab eis inuenitur, eius gloriosa, ac festiua resurrectio declaratur. Nullum sanè conuenientius tempus; ita enim dolore tangebatur Christus, dum à suis parentibus discedebat, ac veluti quando mors interuenit, & anima à corpore separatur. Ita verò lætitia perfundebatur, dum eis se associabat, vt videretur dari quædam adumbratio, ac imago resurrectionis, & reunionis animæ cum corpore.

Christus diligebat Virginem ac Ioseph veluti vitam.

75\. *Iansen. Caiet.*

Secundò. Iansenius, Caietanus, & alij dicunt, quòd ita parum blandè respondit, quoties materna authoritas se voluit interponere, dum de salute generis agebatur humani, vt *Matth.* 12. *n.* 49. Voluit Dominus hoc suo exemplo temperare carnis affectum, nobisq; manifestare omnem parentum amorem diuino postponendum; nihil enim est perniciosius in Ecclesia Dei, quàm ad consanguineos immoderatus affectus, ex quo multa mala, & grauia scandala oriuntur. Tertiò Haymon *in homil.* sic ait: *Non vituperat Dominus eos, qui eum quærebant, sed cogit eos surgere ad intellectum, vt intelligant, quia plus debet homo obedire vero Deo Patri, quàm homini matri.* Quartò. Euseb. Emissen. *homil. in Domin.* 1. *post Epiphan.* ait: *Quid est, quod me in comitatu infidelium, & extra Ecclesiam esse putabatis, hic eram: hic me quærat, qui quærere vult.* Ita respondet, cùm extra templum inter cognatos, & notos quæsierint eum; Christus enim, non inter opera carnis, & sanguinis inuenitur, sed in Ecclesia, ac negotiis spiritualibus sui patris, nostræque salutis reperitur.

Affectus carnis ab Ecclesia amputandos.

Haymon.

Eusebius.

Christus in opera carnis non inuenitur.

76\. *Eusebius.*

Quintò Idem Eusebius ait *citato loco*, per matrem Domini Synagogam significari, de qua Dominus secundùm carnem originem duxit; hæc autem in fine mundi ad Ecclesiam veniens, veritatem intelligens, sui ignorantiam, & Christi admiratur absentiam, & admirando dicit, *Fili, quid fecisti nobis sic?* Cur nos reliquisti, & ad Gentium Ecclesiam pertransisti? Cui Dominus dicit: *Quid est, quòd me quærebatis*, inter opera carnis, inter dominatum, & principatum; cùm in negotiis mei patris, & vestræ salutis spiritualis semper fuerim.

Synagoga de Christo admiratur.

Sextò. D. Bonauentura hîc, *Dominus* ait, *durè respondit, & dedit nobis exemplum, & formam humilitatis, vt malimus corripi, quàm laudari.* Eccles. 7. n. 6. *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.* Illud, quod est necessarium in veritate dicendum, & non dissimulandum Septimò. Ita parum blandè respondit; quia nemini fit iniuria, quando res maioris ponderis, ac vtilitatis communis, vt erant, quæ ad Patrem suum pertinebant, anteponuntur minoris momenti negotiis, esto inde temporalium parentum, amicorumque resultet incommodum. Octauò. Vt explicat Ioannes Nouatus *de Eminentia Virg. tom.* 1. *cap.* 16. *quæst.* 5. Virgo in illis verbis. *Ego, & pater tuus dolentes quærebamus te*; occasionem dederat circumstantibus, dum patrem Iesu vocauerat Ioseph, existimandi se ipsam modo ordinario non illibata virginitate concepisse, & peperisse, deinde dum Ioseph patris nomen tribuit, occultat se esse matrem Dei; verùm filius eius, cuius est humiles exaltare, declarauit eisdem, quia Virginem audierant, se non habere patrem nisi Deum, & per consequens fuisse genitum ex Virgine intacta, cui realiter Dei maternitas competebat.

Bonauent. Eccles. 7. Ioan Nouat.

Nonò. Timotheus Præsbiter Hierosolymitan. *orat. de occursu Domini, circa finem*, sic ait: *Quid est, quòd me quærebatis, atque etiam vbi quærebatis? In cælum non ascendistis, in Infernum non descendistis, in cete Iona non commorati estis.* Ecce Dominus ostendit locum, vbi inueniri potest. In cælo, vbi suos beatificat electos; in Inferno, vbi supplicio debito afficit iniquos; in vtero Ionæ, ceu cete, in qua afflictus, multisque laboribus oppressus designatur, ita vt videatur à miseriis quodammodo deuoratus, ibi adest Deus, & facilè à quærentibus inuenitur. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, Genes. 1. num. 2. Sed cur tertia Deitatis persona sedem sibi collocat super aquas? non verò in cælo, vbi Beati resident, de quo dicitur: *Cælum mihi sedes est.* Et iterum: *Cælum cæli Domini* Psalm. 113. n. 16. Per *aquas* in Scriptura intelliguntur afflictiones, & tribulationes. *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam*, n. 2. Et iterum, *De profundis aquarum*, n. 5. *Et non me demergat tempestas aquæ*, n. 16. Quid ergo mirum si Spiritus sanctus in aquis sedeat, & resideat, vbi tribulationes, & afflictiones adumbrantur? S. Bernardus in Psalm. 90. serm. 16. *Omne gaudium, ait, existimemus, cùm in tribulationes varias inciderimus, fratres mei: non modò, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; sed quoniam iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde*, Psalm. 33. n. 19.

77\. *Timoth.*

Ibi adest Christus, vbi afflicti.

Genes. 1. Psalm. 113. Bernard.

QVÆSTIO XXIV.

Quare Christus Dominus hîc Deum patrem suum primò esse dicat?

RESPONDETVR primò, vt dixi in expositione. Quia Virgo loquebatur de patre suo putatiuo: *Ego, & pater tuus dolentes*; Ipse verò recurrit ad Patrem Deum, cuius mandatis potiùs erat obediendum. Secundò. Quia erat hic in templo, tractansque de rebus religionis, ac proinde diuinum aliquid relucebat in eo. D. Epiphanius 78.

Epiphan. in Catena Graca hîc, dum argumentatur contra hæreticos, dicentes Christum Dominum non esse Deum nisi à Baptismo, quando Spiritus sanctus in eum descendit. Horum falsitatem conuincit S. Pater, & sic ait. *Audiat & Bion, quòd ab anno duodecimo, non tantùm post trigesimum, Christus reperiatur mirabilis in sermonibus gratia, adeò vt nefas sit dicere, quòd ex quo superuenit in eo Spiritus sanctus, factus sit Christus. Et enim cùm ab infantia sua, & templum & patrem cognouerit, non vtique merus homo fuit; nec post delapsam in eum columbam Christus est appellatus.* Ingeniosè argumentatur S. Pater, quòd Christus ab initio sit Deus, cùm ab infantia sua resideat in templo de religione agens; ac proinde aliquid iam supra humanam naturam videatur in eo. *Cùm ab infantia sua templum cognouerit.*

Assistentia in templo supra naturam nos extolit.

79. Secundò. Christus Dominus totus hîc dedi-tus erat docendo, & instruendo homines in rebus Patris sui, nostræque salutis negotiis; & prædicando Patris adimplet præceptum, suumque, ad quod missus erat, perficit opus, *Ioan.4. num 34. & 5. num. 36.* Tunc incipit patrem vocare Deum, & filius eius declarari. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion mõtem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te,* Psalm. 2. n. 7. vbi sermo est de Christo Domino in Ecclesia Euangelium prædicante, vt explicant D. Hieron. D. Remigius, D. Thomas, Incognitus, & alij. Sed cùm Christus Dominus ab initio sit Deus, cur quando Pater eum in Ecclesia Euangelium videt docentem, tunc de eo ait: *Filius meus es tu?* Quamuis semper à Patre substantialiter genitus sit: tunc tamen ab eo filius publicatur, quando totus in præcepto Patris occupatus nostræ salutis prædicabat opus. D. Brunonius sic ait: *Prædicans præceptum eius: hoc est, Euangelium in Ecclesia, & tunc Dominus, scilicet Pater, ait: Filius meus es tu, & in Euangelio, Hic est filius meus dilectus: dicendo autem, hodie, coæternitatem sua maiestatis ostendit.* Similiter dum in transfiguratione Christus cum Moyse, & Elia de excessu loqueretur, hoc est, de morte sua, Pater alta voce filium suum esse clamat: *Hic est filius meus dilectus,* Matth. 7. num. 5.

Psalm. 2. Hieron. Remig. D. Thom. Incogn. Christus cùm docet, filius Patris declaratus. Brunonius. Matth. 7.

QVÆSTIO XXV.

Quidnam fuerit maius in Beatissima Virgine, dolor puero amisso, an lætitia de inuento?

80. DICENDVM est multò maius fuisse gaudium, dum puerum deperditum inuenit, quàm dolorem, dum ipsum amisit. Primò. Quia, vt ait Simon Cassianus *lib. 2. cap. 24.* vehementius est gaudium cùm res inuenitur deperdita, quàm dum possessa antequam deperderetur: inuenta enim maximè delectant. Secundò. Virgo, dum filium perdidit, tristabatur ex motiuo particulari, nempe ex absentia sui dilecti sibi facta; cum verò ipsum inuenit, gaudebat ratione tam sui, quàm nostræ salutis, de qua eum tractare iam viderat: & iustus plus de communi gaudet bono, quàm de particulari damno dolet. Ita ait S. Paschasius *lib. 4. in Matth.* quòd anima Christi Domini plus exultabat de salute generis humani, quàm tristabatur de morte Crucis.

Cassian. Iustus gaudet de communi bono. Paschas.

81. Tertiò. Dolor in amissione filij causa merendi extitit; gaudium verò quando reperit, rationem habuit præmij: & Deus in præmiando multo est liberalior, quàm nos in promerendo. Iacob de morte Ioseph accipiens nuntium flebat, dicens: *Descendam lugens ad filium meum in infernum,* Genes. 37. n. 35. Postea verò audiens eum viuere, ac dominari in terra Ægypti, quasi è graui somno euigilans, dicebat: *Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit,* Genes. 45. nu. 28. Vtrumque locum comparat D. Chrysost. *homil. 65. Genes.* & sine dubio in ea est sententia, quòd multò maior lætitia fuerit, quando accepit ipsum viuere, cùm hoc ei à Deo in præmium fuerit datum; & ita ait S. Pater: *Hac autem omnia eò destinabat, & dispensabat Deus, vt iustus laborum suorum consolationem acciperet.* At verò quando ipsum mortuum existimauit, illam tentationem Deus in merendi occasionem dedit: & Dei præmium nostrum meritum maximè excedit semper.

Deus liberalior in præmiando, quàm nos in merendo. Genes. 37. Genes. 45. Chrysost.

82. De filiis, ac filiabus Iob dicitur, quòd ea inter se charitate erant connexi: *Quòd ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo, & mittentes vocabant tres sorores suas,* Iob. 1. n. 4. In quib. apparet mutuus inter se amor, & eximia in Deum religio, vt notant D. Gregorius, Olympiodorus, & alij. Nam conuiuia illa sacrificia erant, quæ in Dei honorem offerebantur. Postquam autem Iob hos amisit filios, aliosque accepit, de horum virtutibus nulla fit mentio, & tamen constans est sententia Patrum, D. Hieronymi, Gregorij, Origenis, Bedæ, quòd fuerint multo meliores prioribus. Sed cur textus sacer hoc nobis non exprimit? Sine dubio vt manifestum supponit: nam primi filij occasione meriti concessi sunt; secundi verò, veluti patientiæ, tamquam præmia, fuerunt accepti; Deus autem obsequia, ac merita nostra longè præmiando superat, vt ait D. Gregorius Nazianzenus de pauperum amore. *Numquam, ait, Dei liberalitatem; & magnificentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, ac etiam facultatibus te adiunxeris.*

Iob. 1. Gregor. Olympiod. Hieron. Gregor. Origenes. Beda. Nazianz.

Luca 2. n 50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

VERSIO.

Syriacus. Illi verò non intellexerunt sermonem, quẽ dixerat eis.

EXPOSITIO.

83. EVTHYMIVS tenet, quòd non intellexerunt rem patris sui esse templum; at hæc expositio minimè placet. nam per rem patris sui opus nostræ salutis intelligitur, vt patet ex superiori expositione. Sicut etiam non placet sententia eorum, qui hæc ad auditores referunt; nam illud relatiuum *Ipsi*, personas proximas indicat. Deinde sequenti versu ait Euangelista, *Descendit cum eis.* Ergo hæc referuntur ad Christi parentes. Et sicut Beatissima Virgo, quamuis magnam habuerit gratiam, tamen

Euthym.

men quandiu vixit, semper in illius proficiebat augmentum; ita etiam crescebat in sacrorum mysteriorum intelligentia. Et licèt Virgo, & Ioseph optimè agnouerint, vt notant Carthusianus, Maldonatus, & alij, Christum, per Patrem suum, intelligere Deum, non tamen intellexerunt mysterium, quare in illa ætate inter Doctores se reuelauerit. Cur autem Beatissimæ Virgini datum non fuerit, vt hæc intelligeret? Ratio à priori; diuina voluntas, quæ reuelat singulis singula, prout vult. Et quia tunc non erat tempus, vt hæc mysteria reuelarentur. Secundò, hoc maximè fuit ad consolationem nostram, si omnia non penetramus, sed vt imitemur Beatissimam Virginem, conseruando verba Christi in corde, vt ea capere possimus: nam quamuis tunc Virgo non penetrauerit circunstantias mysterij, de ea dicitur: *Conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Tertiò. Ob magnam Virginis commendationem hoc permissum est; nam quamuis non intellexerit omnes circunstantias mysterij, tamen quieuit, & vlteriùs filium de hoc non quæsiuit; nam vbi cognouit illud esse opus paternæ voluntatis, nihil amplius interrogauit, sed magna resignatione diuinæ dispositioni se conformauit, ex quo habes quantum debeamus nostrum intellectum submittere diuinæ ordinationi.

Carthus. Maldon. *Cur Virgo nō intellexit.* *Intellectus submittēdus diuinæ ordinationi.*

Lucæ 2.n.51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.

VERSIONES.

Syriacus.	Et subiectus erat eis. Mater verò ipsius conseruabat hos omnes sermones in corde suo.
Textus Hebraicus.	Conseruabat has omnes res
D. Ephrem de virtute, c. 2.	Venit Nazareth, & erat subditus parentibus suis.

EXPOSITIO.

84. CVM Nazareth in inferiori loco esset à Hierusalem, vt notat Hugo, quantum ad situm loci, ideo dicitur, quod Iesus descenderit? quantum verò ad mysterium, exprimitur modus illius humilitatis. Vnde eleganter exclamat D. Antonius Vlyssiponens. serm. in infra Octauam Epiphan. *O rigida superbia, quæ super altitudinem nubium moliris ascendere, supra astra cæli solium tuum exaltare, in monte testamenti, sedere, descendere, obsecro, quia Iesus descendit.* Et erat subditus illis. Ex alta consideratione hæc ait Euangelista, ne quis putaret, ex superiore responsione, quod Christus parentes suos contempserit; nam, vt ait Caietanus, quamuis ad breue tempus se exemerit à parentibus, vt velut præludium futurorum ostenderet, ac præceptum Patris impleret, tamen regreditur ad solitam subiectionem à filiis illius ætatis parentibus debitam. Dicitur, *subditus*, secundùm naturam humanam, vt explicant D. Augustinus *tom. 6. lib. 3. contra Arrium, cap. 18.* D. Hilarius *lib. 11. de Trinitate*, D. Hieronymus *Epistola ad Amandum*, & alij innumeri.

Hugo. Ant. Vlyssip. Caiet. August. Hilar. Hieron.

85. *Et mater eius conseruabat omnia.* Hæc eadem ait Euangelista de Beatissima Virgine, *cap. 2. num. 19.* Et ideo videnda sunt quæ diximus *hoc lib. cap. 2. num. 13. & quæst. 4.* Quamuis Beatissima Virgo exactè non intelligeret omnia verba, & facta Christi Domini. Et ita clariùs habet textus Hebraicus, *has omnes res*; illa tamen conseruabat, ac retinebat in mente. *Omnia verba hæc*; hîc Bostrensis intelligit omnia dicta Pastorum, ac Simeonis. Sed illud relatiuum *hæc*, proximè facta respicit. Et sanctissima Virgo etsi præsentia non penetraret mysteria, tamen vt diuina, & supernaturalia maximè obseruabat. Vnde ait Carthusianus, *Verba, & facta filij sui in corde, tamquam optima, ac docillima sapientiæ æternæ discipula, saporis capacissima, ac auidissima, quidquid filius eius de cætero fecit, aut dixit, cum summa veneratione pensauit, ac inde eminenter profecit. In corde*; quia non erat loquax, sed tantùm secreta supremi Regis secum conferebat.

Bostrensis. Carthus.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Christus Dominus subditus erat parentibus suis?

86. CHRISTVS Dominus, non vno, vel altero anno, sed per longum tempus ad annum vsque trigesimum parentibus suis subditus erat. Et ita ait Brixianus, quod *hæc dicit Euangelista admirans maiestatem illam filij Dei tot annis fuisse subiectam Mariæ, & Ioseph.* Causa tanti mysterij, ac subiectionis hîc inquirimus.

Brixian.

87. Primò. Ne à parentum potestate se subduxisse videretur, vt dixi in expositione, ideo hæc dicit Euangelista. Secundò. Christus Dominus in suis actionibus continuò ita se habebat, vt semper manifestaret, qualis esset, scilicet Deus, & homo; vt Deus, repertus est docens in templo, vt homo, Virginisque filius, parentibus suis subditur. Tertiò. Vt relinqueret nobis exemplum obediendi parentibus nostris, vt inquiunt D. Ambrosius, Beda, Euthymius, Theophylactus, & alij. Et vt etiam præberet excitamentum præstandi obedientiam parentibus adoptiuis, illisque qui loco eorum sunt, vt adnotarunt Euthymius, Origenes homilia 20. *quod si patres non fuerint, subiiciamur his, qui patrum ætatem habent.* Imò Religiosi habent hîc documentum obediendi Prælatis suis, vt notat Hugo, quamuis litteris, & virtute inferiores sint. Vnde ait citatus Origenes; *Videat ergo vnusquisque quod sæpè melioribus præpositus sit inferior, & nonnunquam accidat vt ille, qui subditus est, melior sit eo, qui sibi videtur esse præpositus.* Et vt generaliter dicamus, omnibus dedit exemplum obediendi, & maximè verecundum, & indignissimum est, quod supremus omnium Dominus sit obediens, & vermiculus insolescat detractans obedire. Eleganter D. Bernardus homilia 1. super Missus est, *Disce*, ait, *homo, obedire; disce, terra, subdi; disce, puluis, obtemperare,*

Ambros. Beda. Euthym. Theophyl. Euthymius. Origenes. Hugo. Origenes. *Exemplum obedientiæ.* Bernard.

temperare, de authore tuo loquens Euangelista, &
erat, inquit, subditus illis. Erubesce, superbe ci-
nis: Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se
hominibus subdit, & tu dominari gestiens homini-
bus, tuo te præponis authori? Si hominis, ò homo.
imitari dedignaris exemplum, certè non erit tibi in-
dignum, sequi authorem tuum. Et maximè suaui-
ter, vt solet. Et idem habet *sermon. 3. de resur-*
Ant. Vlyssip. *rectione*, ac D. Antonius Vlyssiponens. *sermone*
in infra octauam Epiphaniæ. De hac obedientia
optimè loquitur D. Nyssenus *in Catena D. Tho.*
Nyssen. *ma*, sic dicens, *Cum pertigisset duodecimum an-*
num, paret parentibus: vt ostendat quod quidquid
per promotionem perficitur, antequam ad finem per-
ueniat, obedientiam tanquam perducentem ad bo-
num, vtiliter amplexatur. Erat Christus Domi-
nus docens in templo ac in domo Patris sui, &
tamen ad nutum matris descendit, & venit cùm
eis Nazareth. Quomodo Domine relinquis do-
cendi munus, & cum matre petis in propriam
ciuitatem, ac locum? Ibat Dominus præmo-
nente obedientia, & quidquid per obedientiam
fit, semper in bonum, & rectum finem ordinatur.
Obedientiam tamquam perducentem ad bonum,
vtiliter amplexatur.

88. Quartò. Vt suo nos instruat exemplo, quàm
prompti in obsequium parentum debeant esse
filij, ob tanta ab eis accepta beneficia. D. Am-
brosius hîc: *Quid magister, ait, nisi officium pieta-*
Ambros. Filij obediãt parentibus. *tis impleret? Et miramur, si defert patri, qui subdi-*
tur matri. Disce, quid parentibus tuis debeas, tu ma-
tri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium,
partus periculum, matri longa fastidia, matri longa
discrimina, & quid anxios patres loquar pro filio-
rum profectu, & multiplicatos alienis vsibus, cen-
sus, iactaque semina posteriorum ætatibus profutura?
Nónne pro his saltem obsequium oportet rependi?
Quantum filij debeant parentibus, quantamque
erga eos gratitudinem ostendere oporteat, etiam
Haymon. hîc prosequitur Haymon. Quintò. Semper exte-
rior apparentia interiori correspondet. Et sicut
Christus in corde valde humilis erat, ita vt de
Interiori respondeat exterius. se asseruerit: *Ego sum vermis, & non homo*; ita
etiam, dum creaturæ subditur, talis voluit ap-
Carthus. parere. Carthusianus, *Sicut in se ipso humillimus*
fuit, vt homo; sic vsque profectum in exterioribus
humiliauit se ipsum non solum matri, sed etiam
nutritio.

89. Sextò. Dixerat Saluator parentibus suis: *Ne-*
sciebatis, quia in his, quæ patris mei sunt, oportet
me esse. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod lo-
cutus est ad ipsos. Dum enim Christus Domi-
nus, vt illis suarum operationum proponat
sublimitatem, ad diuinam ab æterno parente
generationem conuertit sermonem, ipsi nihil
Ex humilitate, cognoscitur sublimitas. percipiunt, aut penetrant. Descendit ergo, &
subditum se illis præsta, vt ex ipsa humilitate
facillimè intelligant nobilitatem, tantarúmque
actionum sublimitatem. Acutè Beda homil. 2.
Beda. *Cùm arcem, ait, tanti mysterij ascendere intelli-*
gendo non possent, descendit ipse cum ipsis ad in-
feriora conuersationis eorum, cœpitque manere in
his, quæ illorum erant, & erat eis pia dispensatio-
ne subiectus, donec proficiente humilitatis magiste-
rio, quantum omnibus creaturis esset præferendus,
agnoscerent. Abiectione eos in suis cognitionem
Virginitas Deum attrahit. deducit? vniuscuiusque enim maiestatem magis
ostendit humilitas, dum descendit, quàm alti-
tudo, dum ascendit. Septimò. Erat subditus
illis, cùm essent Virgines: nam virginitas
Deum maximè attrahit, & qui virginitati con-
secrantur, Deum quodammodo sibi deuictum,
ac subditum habent. Simon Cassianus lib. 2. Cassian.
cap. 24. *Magna, ait, Virginibus est dignitas pro-*
rogata, quia Christus duobus Virginibus factus est
subditus; vt nouerint hoc Sacramentum homines,
quod illorum Christus complet vota, desideria per-
ficit, qui se puritati, & munditia tradiderunt. Et
spes magna facta est amantibus cælestem vitam,
quanta eis sit Christus in illa patria familiaritate
donandus, qui duobus castis in hac vita factus est
subditus.

Octauò. Christus Dominus omnium ma- 90.
gister, cùm esset duodenus, sapientiæ suæ the-
sauros coram Doctoribus aperuit, eosque de
magnis instituit, ac docuit mysteriis, dicens:
In his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse; ta-
men breuiter facit finem docendi; & cum pa-
rentibus suis venit Nazareth: *Et erat subditus* Proprio consilio non est immobiliter adhærendũ.
illis. Quomodo, bone Iesu, tam citò desistis,
& tuæ doctrinæ claululam ponis, diuinique
Patris negotium relinquis? Nónne decreueras
in eis esse? Quomodo tam citò ommittis? Vt
facto suo nos doceat, non immobiliter pro-
prio adhærere consilio, sed aliquando propter
nouas circunstantias, illud mutare, necessa-
rium, & conueniens esse. D. Bernardus ser- Bernard.
mone 3. in die Paschæ. *Attende, ait, quid fece-*
rit magni consilij Angelus. Quomodo consilium
suum postposuerit consilio, vel magis voluntati
mulieris vnius (Beatissimam Virginem loquor) &
fabri pauperis, ipse est Ioseph. Bonum erat illud
consilium: In his, quæ patris mei sunt, oportet
me esse; quia illi non intellexerunt, mutauit con-
silium, vt nos mundaret ab ea lepra, quæ proprij
consilij est; exemplum enim dedit nobis, vt & nos
ita nos faciamus. Quis enim non erubescat obstina-
tus esse in consilio suo, quando suum sapientia ipsa
deseruit. Et satis eleganter. Magnæ prudentiæ
est, aliquando mutare consilia. De quo vide
suprà *cap. 9. quæst. 7 num. 27.* Vnde ait Sapiens
Prouerb. 15. num. 12. *Dissipantur cogitationes,* Prou. 15.
vbi non est consilium, vbi verò sunt plures con- Salazar.
siliarij confirmabitur. Aliqui apud Salazar ita le-
gunt: *Frange cogitationes, quando non est con-*
silium, & in multitudine consiliorum stabis. Hoc
est, decreta, & resolutiones tuæ voluntatis
infringe, & noli eas firmiter sectari, quando
aliorum consilio non es vsus; seu alij tua non
approbant consilia. Nota illud verbum, *frange*,
nam ingenia in sententiis suis obfirmata, rigi- Seneca.
da sunt, & flecti nescia, vt appellauit Seneca
Epistol. 32.

Nonò. Erat subditus in honorem, ac re- 91. Deus Mariã honorat, & Ioseph.
uerentiam Mariæ, & Ioseph, vt eorum ma-
gna dignitas innotesceret. Vnde ait D. Bernar- Bernard.
dus: *Deus, cui Angeli subditi sunt, erat subditus*
Mariæ. Postquam Abraham Angelos hospitio Genes. 18.
suscepit, ait textus Genes. 18. num. 16. *Hi cum*
surrexissent inde, direxerunt oculos contra Sa-
domam, & Abraham simul gradiebatur deducens
eos. Angeli sancti, in quibus iuxta multorum
sententiam, vnus erat Deus qui omnibus duca-
tum præstat; requirebant ductorem, ne à via
aberrarent: Minimè sanè, præcipuè cùm Abra-
hamus in Angelis Deum recognosceret. Ea mi-
hi nunc est ratio, quod Deus voluit a iusto de-
duci, eique veluti obedire, vt iustum honoraret.
D. Chrys.

Chrysost. D. Chrysostomus homil. 41. in Genes. *Vide*, ait, *Domini misericordiam; quanta obsequela vsus est! Simul, & iusto honorem impendit.*

Lucæ 2. *n.* 52. Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.

VERSIONES.

Syriac. Arabicus. Porrò Ieschua crescebat statura, & sapientia sua.

D. Athanas. lib. 5. *contr. Arrian.* Iesus proficiebat sapientia, & proceritate.

EXPOSITIO.

92. Reviter attingit Euangelista quæ Christus Dominus egerit ab anno duodecimo vsque trigesimum; & triplicem eius describit progressum, scilicet ætate, seu statura, vt legit Syriacus, sapientia, & gratia, non secundùm habitus, sed secundùm operationes, quæ exteriùs, & coram hominibus operabatur. Et hoc *apud Deum, & homines*; nam multa apparent in hominum præsentia, quæ non ita sunt vera ante Deum. Et è contra multa sunt vera ante Deum, quæ non vt talia recipiuntur ab hominibus. Euangelista hîc repetit sententiam hanc, quam dixerat suprà hoc *cap.* 2. *num.* 40. Primò dictum est ab Euangelista, quòd puer *erat plenus gratia, & sapientia*, ab infantia vsque ad annum duodecimum; hîc verò loquitur, à duodecimo vsque ad trigesimum, & addit, *apud Deum, & homines*; quia iam verè incipiebat sapientiæ suæ coram hominibus signa dare, vt factum est hîc inter Doctores. Et prius dicit, quod proficiebat sapientia, quàm ætate, in illa enim, vt moraliter dicam, homo, vt rectè viuat, ante omnia crescere, & proficere debet.

(Syriacus. — *Primus profectus in sapientia.*)

QVÆSTIO XXVII.

Quomodo dicatur, quod Christus Dominus proficiebat sapientia, ætate, & gratia?

93. Reuitatis causa missis multorum hæreticorum erroribus, qui de more suo sinistre hunc locum interpretantur, quorum errores latè impugnant Theologi 3. *part. q.* 7. *art.* 12. Quantum ad Catholicos tres interpretationes referri possunt.

94. Prima est, quam tradit D. Damascenus *lib.* 3. *de fide cap.* 22. D. Gregorius Nyssenus *homil.* 3. *in Catena*, Haymon. Hæc verba referunt ad profectum Christi Domini in nobis, ita vt dicatur profecisse sapientiâ, non in se, sed in suo corpore mystico, hoc est, in suis fidelibus, quorum augmentum ipse reputat proprium. Hæc tamen explanatio non cohæret cum textu; nam sermo est de Christo Domino, non in suo corpore mystico, sed in se; hoc enim aperte indicat illud *proficiebat ætate.*

(Damascen. Nyssen. Haymon. *Christus augmentum nostrum reputat suum.*)

Secunda sententia intelligit præsentem locum de scientia acquisita, seu experimentali, quæ præter diuinam, & infusam in Christo datur, temporisque progressu sensuum exercitio augebatur, ac proinde dicunt, quòd Christus Dominus proficiebat sapientia, non quòd aliquid denuo sciret, sed nouo tantùm modo, nempe experiendo. Hanc sententiam tradunt Richardus Victorinus *lib.* 2. *de Emmanuele, cap.* 18. & in hac videtur esse D. Ambrosius *lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento, cap.* 7. At hæc sententia non videtur accommodata; nam Euangelista æqualiter loquitur de sapientia, & gratia; & Christus in gratia non proficiebat experimentaliter, vt gratiæ habitus augeretur. Deinde cùm in Christo Domino sit triplex scientia, scilicet beata, infusa, & acquisita, quæ est inferior; non videtur conueniens, quod Euangelista de hac tantùm loquatur. 95.

(Rich. Vict. Ambros. — *In Christo triplex scientia.*)

Tertia interpretatio istius loci. Quòd hæc verba intelligenda sint non de augmento ipsius gratiæ, & sapientiæ in se, sed in ostensione, ac manifestatione suâ. Ita communiter sancti Patres. D. Gregorius Nazianzenus *oratione* 20. *in laudem D. Basilij*, D. Athanasius *orat.* 4. *contra Arrium*, D. Cyrillus Alexandrinus *in* 1. *Ioan. cap.* 17. D. etiam Damascenus *lib.* 3. *de fide, cap.* 22. D. Bernardus *homil.* 2. *super Missus est.* Hîc Titus Bostrensis, Theophylactus, & alij, D. Thomas 3. *part. quæst.* 7. *artic.* 12. *ad* 3. Si verò obiicias, quod de Christo dicitur, creuisse in gratia, sicut in ætate, sed in ætate non solùm ostendebat augmentum, sed illud verè comparabat: ergo & in gratia. Respondemus ex D. Thoma citato, Christum Dominum non solùm crescere, ostendendo gratiam suam, & sapientiam, sed etiam progredi in effectibus, excellentiora ipsius gratiæ opera exteriùs faciendo. 96.

(Nazianz. Athan. Cyrill. Damascen. Bernard. Bostrensis. Theophyl. D. Thomas.)

Quarta explanatio huius rei magis explicans proximam interpretationem sanctorum Patrum, est, quam tradunt hîc Cardinales Caietanus, Toletus *annotat.* 89. quod quando Euangelista ait: *Iesus proficiebat sapientia, & gratia*; per *sapientiam*, non significatur ipse habitus sapientiæ residens in intellectu, sed ipsum operum, & verborum exercitium, quæ à Christi sapientia prouenicbant, in quibus Christus Dominus, prout in dies secundùm ætatem crescebat, etiam proficiebat; nam quamuis Christus Dominus à primo instanti suæ conceptionis omnem sapientiæ, ac gratiæ plenitudinem in se intus haberet, exteriùs tamen pro ætatis incremento verba, & opera sapientiora proferebat; & satis frequens est in Scriptura, verba, & opera æterna, quæ à sapientia procedunt, sapientiam appellari. De Regina Saba dicitur, *Lucæ* 11. *num.* 31. quod *venit audire sapientiam Salomonis*, Prouerb. 1. num. 1. *Audiat sapientiam auris tua*, 1. Corinth. 2. num. 7. *Loquitur Dei sapientiam.* Vbi dicta, & facta prouenientia à sapientia eius nomine sapientiæ appellantur. Ita verba, & opera Christi Domini dicuntur sapientia. Et hanc doctrinam optimè explicat D. Vincentius Ferrea *serm. in infra Octauam Epiphaniæ.* Sicut enim Sol eandem claritatem, ac calorem in se habet 97.

(Caiet. Tolet. — *Vera explanatio.* — Luc. 11. Prou. 1. 1. Cor. 2. — Vinc. Ferr.)

Quomodo ait: *Quare contristatus incedo?* Optime agnouerat, quòd ob peccata ante commissa omnis dolor, & tristitia exigebatur in pœnam. Dixerat Propheta in principio num. 1. *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima ad te Deus.* Et dum anima amoris iaculo sauciata Deum perquirit, & non inuenit; dum dicitur mihi: *Ubi est Deus tuus?* Conquerendi ansam videtur habere Noster Incognitus sic ait: *Hoc ostendit per modum cuiusdam querela, dicens: Quare oblitus es mei? Quare pateris, me nunc hic miserijs vexari? Quare sic prolongasti incolatum meum?* Idem Regius Vates Psalm. 9. n. 22. vel iuxta Hebr. Psam. 10. num. 1. ait: *Vt quid Domine recessisti longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione.* Seu, vt legit D. Hieronymus. *Quare stas à longè?* Vbi Propheta iuxta mentem D. Augustini, Hieronymi, Incogniti, Genebrardi, & aliorum, in persona electorum admirabundus conqueritur, quòd tantis in afflictionibus Deus absentem adeò se præstiterit. Sed quænam huius rei causa? Dixerat num. 11 *Quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.* Et dum ipsi dilecti sedulè quærunt, & non inueniunt, gemebundi dicunt: *Vt quid Domine recessisti longe?* Nam, vt ait Diuus Remigius in eodem Psalmo, *Gustata amaritudine,* (scilicet absentiæ Christi) *magis desideratur dulcedo.* scilicet præsentiæ. Et D. Hieronymus, *Quia quanto magis Deus differt, tanto magis Ecclesia dilatatur in desiderio.*

Incogni.

Ps. 9. vel 10.

August. Hieron. Incogn. Genebr.

QVÆSTIO XIX.

Tres quæstiunculæ circa appellationem filij, quam Virgo hîc profert.

61. PRIMA quæstiuncula: Quare Virgo prior loquitur? Respondeo primò. Quia vtpote vera mater, maiori obligatione naturali filium sibi adstrictum habebat, & vbi maior est obligatio, maior est etiam loquendi fiducia. D. Bonauentura, *Ipsa, ait, fiducialiùs loquitur, & interrogat causam dimissionis, quum sciat se honorari debere ab eo, secundum illud.* Exod. 20. n. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* Secundò. Simon Cassianus inquit. *Loquitur prius Virgo: Affectus amoris non potuit ampliùs cohiberi.* Tertiò. Lyranus *Ioseph autem: licet pater eius diceretur, non fuit ausus hoc dicere, cum firmiter crederet, ipsum esse Deum, sed mater ex maxima dilectione, quam habebat ad illum, hoc fecit; quia amor excellens dominium nescit.* Et satis eleganter. Verus amor, vt dixit Tullius, purpuram nescit, maiestatem ignorat, sed tantùm amanti adhærere curat.

Cassian. Lyran.

Amor maiestati nescit. Tullius.

62. Secunda quæstiuncula excitatur è D Athanasio Smaita *in libro*, qui dicitur, *Via dux. cap. 13.* quòd Virgo hîc, non Deum, sed filium appellat Christum: *Fili, quid fecisti;* cùm tamen frequenter Deum appellauerit, vt patet ex eius verbis, *Ecce ancilla Domini;* & ex suo Cantico Luc. 1. n. 47. *Magnificat anima mea Dominum, & exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo.* Vbi refertur sermo ad Christum Dominum. Et patet ex illo verbo, *salutare*, seu *Saluatore*, vt alij habent. Respondeo primò. Non Deum, sed filium dicit, sanctissima Virgo humilis omnem iactantiam, arrogantiamque euitare voluit, nam si Deum hic publicè diceret, iudicaretur ab ignorantibus mysterium maximè se, filiumque suum extollere. Secundò. Quando Virgo in consideratione tanti beneficij, scilicet diuinæ Incarnationis, loquens erat, Dominum, Deumque dicebat, vt inde in gratiarum actiones magis constrictam se agnosceret, dum altitudo tanta ad infirmitatem nostram se se deiecerit. Cùm verò ipsum laboribus oppressum, ac inedia vexatum videret, vt ait citatus Athanasius, filium suum appellabat, vt ita naturali lege, ac commotione viscerum adstricta de infirmitatibus eius condoleret. Tertiò Quòd Christus Dominus esset verus Deus, supremi Regis secretum erat Beatissimæ Virgini, Ioseph, atque Elizabeth reuelatum; quòd autem esset filius eius, res erat publica, & notoria: & Beatissima Virgo bene conscia, sibi commissum Regis secretum abscondere voluit; diuulgare autem, & propalare, qnod erat manifestum. Vide *lib. 2. cap. 5. num. 12.*

Luc. 1.

Animæ sanctæ molestiis consiliderat, vnde magis obligatur.

Secreta seruandum.

63. Tertia quæstiuncula. Quòd Christus Dominus in toto Euangelio à Beatissima Virgine hîc tantùm filius appellatur. Hanc quæstionem ponit, & soluit Simon Cassianus *lib. 2. cap. 14.* Ita aiens: *Mirum est, quòd numquam matrem Virginē legimus Iesum Christum, præterquam hic, filiali vocabulo nominasse. Ad magnum mysterium res ipsa reducitur, quòd reinuentus Christus a matre Virgine filius appellatur: vt sit spes nostra solidior, quod velut piam matrem, impossibile sit a pio filio derelinqui* Postquam inuentus tantùm Christus Virginis ore filius appellatur, vt denotetur, quòd licèt Dominus ab anima sancta aliquando videatur abesse, vt ipsa ærumnis exerceatur; mutuus tamen amor, vt in patrem, & filium, non minuitur, sed vehementer augetur. *Vt quid, Domine, recessisti longe? Despicis in opportunitatibus, in tribulatione?* Psalm. 9. num. 22. Quod eleganter explicant Incognitus, & D. Thomas, *in hoc loco. videris nos despicere, dum in tempore, inquo deberes auxilium ferre, videaris dissimulare. Opportunè hoc facis: quia Sancti inde proficiunt ad meritum vitæ æternæ.*

Cassian.

Verus amor absentia non minuitur, sed augetur.

Psalm. 9. Incogn. D. Thom.

QVÆSTIO XX.

Quomodo ait Virgo; Quid fecisti nobis sic?

64. HIs verbis Beatissima Virgo ingentem expressit dolorem, quo eius cor erat transfixum, de quo dixi q. 11. Hoc enim indicat aduerbium illud *sic*. Illo vtitur Ioannes. 3. n. 16. ad explicandum infinitum Dei amorem *Sic Deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret.* Eundem loquendi modum assumit Spiritus sanctus ad declarandum immensum Christi laborem pro nobis Ioann. 4 num. 6. *Fatigatus ex itinere sedebat sic.* Eandem ergo phrasim, per quam Spiritus sanctus nobis manifestat ineffabilem Dei amorem, & ingentem Christi pro nobis laborem, apponit hîc Euangelista, ad exprimendum Virginis vehementissimum dolorem, nullo enim alio meliùs explicari poterat.

Ioan. 3. Ioan. 4.

65. Et ait: *Fili, quid fecisti?* Idest, vt dixi in expositione: Quare, nobis insciis, remansisti in Hierusalem? Ita communiter omnes Patres, & expositores

ſitores. Singulariter hæc verba explicat Timotheus : *Quid feciſti?* Quid à te actum eſt, vt tantam ſapientiam tuam aperires , ac eis præſtantiorem teipſum exhiberes, vt in te mortem iam machinari incipiant, vt ego tanto filio ſim orbata ? Timotheus Presbyter *oration. de occurſu Domini,* quæ habetur in Bibliotheca magna *tom. 4. in fine,* ita ait in perſona Virginis, *Cur interrogas, & doces , qui nondum litteras didiciſti ? Cur pro ſapientia doctore te geris ? Cur inuidiam aduersùs te concitas ? Cur me liberis orbare vis ? Ecce ardentibus oculis te vndique aſpiciunt ; iam dentibus ſuis ſtrident , tamquam feræ beſtiæ , quæ aduersùs agnum tenerum mouentur.* Vbi primum tanta eos omnes manifeſtata ſapientia antecelluit , omnes inuidia moti ; mors iam in eorum animis parabatur ei, nam , vt ait Petrus Bleſenſis Epiſtol. 97. *Inuidiæ proprium eſt laudem alterius ſuam reputare iniuriam.*

Timoth. *Maior virtus ab inuidia impetitur.* Bleſenſis.

66\. Multoties Danielis induſtria ſapientes Babyloniæ à morte liberati ſunt; nam cùm tempore Nabuchodonoſoris ſomnium , & interpretationem dicere non valerent, *Egreſſa eſt ſententia à facie Regis, vt omnes perirent,* Daniel. 2. num. 13. Cùm tempore Baltaſſar Scripturam legere non poſſent , Rex conturbatus eſt valde , & vultus immutatus, *Daniel. 5. num. 9.* Sapientiâ Danielis Rex quieuit , & nullus occubuit. Attamen cùm poſtea Daniel omnes ſuperaret ; tunc congregati principes , ac ſatrapæ in eum moliti ſunt mortem , & occaſionem quærebant , vt in lacum leonum mitteretur Daniel. *cap. 6. num. 3.* Sed quomodo obliti ſunt beneficij vitæ , quod per manum eius impetrarunt ? Quomodo non timent in aliam ſimilem incidere occaſionem , vt morte pereant ? Ait textus : *Daniel ſuperabat omnes.* Inuidiâ accenſi plus dolebant , quòd Daniel ſapientia eos antecederet, quàm quòd amittendi propriam vitam occaſionem haberent. Lyranus, *Ponitur liuor,* ait , *ex parte principum , qui ſolet vigere in curijs magnatum , & quia inuidus ſemper quærit occaſionem contra innocentem, ideo quærunt contra Daniel.* Crudele vitium inuidia; nam , vt luculenter , ac doctè ait D. Bernardus tractatu de interiori dono, cap. 13. *Per inuidiam namque ſanctè viuentium merita , mea feci inuidendo peccata. Nam bona , quæ ab eis fieri, vel dici audiebam , vera omnino non credebam ; ipſas res bene geſtas , in malum , malè interpretando , conuertebam.*

Daniel. 2. *Inuidiam plus dolet de bono alterius quàm de ſua morte.* Daniel. 6. Lyran. Bernard.

Quæstio XXI.

Circa myſterioſa verba : Pater tuus, & ego dolentes.

67\. Cur Ioſeph dicatur Chriſti parens , ſuprà iam explicatum eſt ſatis. Cur verò priori loco nominatur ? Non ait : Ego , & pater tuus , ſed contrà? D. Auguſtinus *ſermone de Chriſti parentibus,* ſic ait : *Nouerat Virgo parere filium Altiſsimi , & erat humillima, nec ſe merito, nec in ordine nominis præferebat, vt diceret : Ego. & pater tuus, ſed pater tuus, inquit, & ego.* Vbi duplicem huius rei rationem apponit ; vnam ratione humilitatis ; alteram ratione reuerentiæ , & honoris erga Ioſeph exhibiti. In magna æſtimatione, ac opinione ſanctitatis erat Beatiſſimus Ioſeph apud Virginem , ita vt quando ei Angelus dixit, *Virtus Altiſsimi obumbrabit tibi,* Luc. 1. num. 35. Sunt viri bonæ notæ, qui teneant Virgini fuiſſe obiectum, ac repræſentatum, an per Altiſſimum eſſet Ioſeph intelligendus ? Hæc expoſitio eſt multum moralis, & non vera , nec approbanda, nec tenenda : nam Beatiſſima Virgo donis Spiritus ſancti repleta certiſſimè , & euidenter cognouit , & penetrauit , per Altiſſimum Deum omnipotentem ſignificari & intelligi ; & hoc manifeſtè declarauit Angelus in ſuis verbis, dixit enim, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te , & virtus Altiſsimi obumbrabit tibi, ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Secundò. Diligenter nota , quòd Virgo ante omnes loquitur ad Ieſum : *Fili , quid feciſti ?* Primum tamen, & honorificum locum dat Ioſeph, ſecundum ſibi reſeruat , *Pater tuus , & ego.* nam quòd Ioſeph parens diceretur , primumque obtineret locum , ab vrbanitatem , & humilitatem Virginis ſpectabat, quòd ipſa ante omnes loqueretur, amoris erat affectus, vt patet ex dictis ; nam humilitas , ac reuerentia primum locum libenter aliis præſtat : quod eximia charitas in his , quæ ſunt amoris , minimè permittit, ſed primas ſibi vindicare affectat.

Sylueira in Euang. Tom. 1.

Auguſt. *Ioſeph in magna reuerentia ergà Virginem.* Luc. 1. *Vrbanitas alium prius eſſe permittit, non verò amor.*

Incedens Abraham cum Lot conſobrino ſuo, dedit ei poteſtatem , vt ad habitandum terram eligeret : *Ecce vniuerſa terra coram te eſt , recede à me ; obſecro , ſi ad ſiniſtram ieris , ego dexteram tenebo* , Geneſ. 13. num. 9. Tres autem Angelos hoſpitio recipiens primus ad armentum cucurrit, *Geneſ. 18. num. 7.* Sed quomodo in obſequio Angelorum primus , cum Lot verò ſecundus eſſe vult ? Dum cum conſobrino agebatur , ait Abulenſis : *Abrahamus ex vrbanitate tradidit poteſtatem eligendi Lot.* Quòd verò cucurrit ad armentum, impulſus fuit eximij amoris , vt tradit D. Bonauentura *in Opuſc. Diætis ſalutis , cap. 7.* Et in his , quæ reuerentiæ erant , Abrahæ animus , vt alij primas habebant , libenter annuit; quæ verò amoris , & charitatis , vt alij præirent, maximè tenuit. 68.

Geneſ. 13. Abulenſ. Bonauent.

Dolentes, ait, quod ſibi maximè connectit. *Pater tuus, & ego dolentes;* non verò è contra dixit: Dolentes pater tuus , ſed *dolentes* ſibi maximè connectit. Quæ honoris erant, *Pater tuus,* Ioſeph aſcribebat ; quæ verò doloris, ſibi maximè adiungebat. Secundùm mentem ſanctorum Patrum Auguſtini, Baſilij, Chryſoſtomi, ſæpe Regius Vates in perſona iuſtorum loquitur; at dum de miſeriis, ac laboribus agit, ſe in perſona propria introducit: *Dolorem in corde meo per diem,* Pſal. 12. num. 2. *Circundederunt me dolores mortis,* Pſal. 17. num. 5. *Defecit in dolore vita mea,* Pſalm. 30. n. 11. & ſæpe. At dum de eorum gloria eſt ſermo, frequenter per tertiam deſcribitur perſonam. *Gloria & honore coronaſti eum,* Pſal. 86. *Cornu eius exaltabitur in gloria*, Pſalm. 111. n. 9. *De ſtercore erigens pauperem , vt collocet eum cum principibus,* Pſal. 112. n. 7. Sed in hoc quid denotat Propheta, Meus Incognitus. *Omnium miſerias, ac dolores in ſe conuerti deſiderabat.* Ærumnas , & afflictiones propriæ perſonæ aſcribebat , gloriam, & exaltationes alteri deputabat. 69.

Iuſtus ſibi dolores , aliis attribuit glorias. Auguſt. Baſil. Chryſoſt. Pſalm. 12. Pſalm. 17. Pſalm. 30. Pſalm. 86. Pſalm. 111. Pſalm. 112. Incognitus.

QVÆSTIO XXII.

Quomodo dolentes requirebant?

CVM magno dolore, de quo multa dixi
70. quæst. 10. requirebant puerum Iesum; vt
eleganter explicant Origenes *homil.* 19. Titus Bo-
Origen. Bostrens. strensis *hic*. *Nunquid*, inquiunt, *quærebant eum*,
tamquam quod perierit, aut ab itinere, vt pueri so-
lent, aberrasset? Absit. Neque id sapientissimæ Vir-
Ignorantia euentus rei torquet. *gini, aut Ioseph, in mentem veniebat. Quærebant*
eum perinde, ac si quis abditam Scripturæ sententiā
quærat. Constat namque anxiè, dolenter illam in-
quirere; non quidem vt errantem, aut falsam, aut
fallentem, sed vt veram, mysticamque doctrinam
continentem, nec dum tamen proditam. Ad eum er-
go modum, & illi quærebant Dominum nostrum Ie-
sum Christum. Virgini, & Ioseph euidenter notum
erat, quòd puer ex alto Dei consilio ab eis disce-
deret; cùm tamen causam ignorassent, ideo do-
lenter quærebant.

Magnum tamen hîc habemus documentum:
71. De bono amisso non solum dolendum, sed & inquirendum. isti sanctissimi parentes dolebant, quod Iesus ab
eis esset absens, & amissus; at verò ibi non siste-
bant, sed quærebant eum, vt inuenientes lenirent
dolorem; non enim solùm de præsenti malo do-
lendum, sed etiam opportunum remedium ad-
hibendum. At peccatores, cùm Deum perdide-
rint, licèt tantisper doleant aliquando, eum ta-
men nec requirunt, nec diligentiam adhibent, vt
inueniant. Cùm Israël extremam deploraret mi-
Oseæ 7. seriam, Oseas 7. num. 11. ait *Et factus est Ephraim*
quasi columba seducta non habens cor. Septuaginta
Septuag. legunt: *Quasi columba insipiens, amens.* Sed cur
Propheta extremam Ephraim calamitatem, &
insipientiam columbis comparat? D. Hieronym.
Quæritur, cur Ephraim, non alijs auibus, sed colum-
Hieron. *bæ comparatus sit? Sola columba ablatos pullos*
non dolet, non requirit. Tamen Aristophanes, &
Aristoph. alij, vt experientia monstat, notant quòd co-
lumba licèt ablatum filium videat, gemat, & do-
leat, minimè requirit. Et quæ maior insipientia,
ac miseria esse potest, quàm dolore cruciari de
amisso bono, ac illud nullo modo inuestigare.

Lucæ 2. n. 49. Et ait ad illos: Quid est
quòd me quærebatis? Ne-
sciebatis, quia in his, quæ
Patris mei sunt, oportet
me esse.

VERSIONES.

Syriacus. Et dixit eis: Cur me quæ-
rebatis? Nescitis, quod in
domo Patris mei oportet
me esse.

Vatablus. Et ait illis: Quid tum, quòd
quærebatis me?

D. Ath. Dialog. contra Maced. Quorsum me quærebatis?
An nesciebatis, mihi pe-
ragenda esse mei Patris
negotia?

Tertull aduersùs Praxeam. c. 26. Non scitis, quòd in Patris
mei me esse oportet.

Caietanus. Quæ Patris mei sunt, opus
me esse.

EXPOSITIO.

QVAMVS Virgo sola locuta fuisset; 72.
quia tamen suo nomine, ac Ioseph
protulit verba, illis duobus respon-
det Christus: *Dixit ad illos.* Vir-
go dixerat, *Dolentes quærebamus*
Dolor de bono amisso permittendus. te. Christus non respondit: Quid est, quòd do-
lentes me quærebatis? Sed tantum, *Quid est, quod*
me quærebatis? Nam cùm dolor sit affectus qui-
dam ex bono amisso, vel absenti resultans, ali-
quando permittendus est, præcipuè quando in-
seruit ad meritum, vt in parentibus Christi. *Quid*
Ambros. *est, quod me quærebatis*, ait: Verba non sunt repre-
hendendi, vt dixit D. Ambrosius *hic*, studium
Beda. ipsum quærendi, cùm aliàs fuerit sanctum, &
Haymon. pium; sed verba sunt, vt notant Beda, Haymon,
Carthus. Carthusianus, Iansenius, instruendi; imò & con-
Iansenius. solandi; quod non erat necessarium ipsum quæ-
rere; cùm enim cognoscerent eum, vt Deum ve-
rum, non casu, sed ex alto consilio ab eis discessit.
Nec sequitur, quòd vanum fuerit, & superfluum
officium ipsum quærendi; multa enim etsi non
necessaria, tamen ex pio affectu perfunctoriè
fiunt, vt si dem eleemosynam non egenti, dum
mihi pauper repræsentatur. Laudabiliter Ioannes
voluit adorare Angelum, *Apocal.* 19. *num.* 10.
quamuis non esset necessarium.

Nesciebatis. Non ait hoc assertiuè, sed per in- 73.
terrogationem, vt notant Iansenius, Caietanus, & Iansen. Caiet.
alij. *Quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me*
esse. Idem valet. Manifestum vobis esse poterat,
quòd negotiis mei Patris, seu saluti generis hu-
mani, ad quam veni, necessarium est mihi incum-
bere. Aliter Origenes *homil.* 20. Epiphan *hæres.* 40. Origen. Epiphan.
S. Leo *Epist.* 4. *ad Episc.* S. August. *de septem serm.* Leo.
2. explicant præfata verba de templo. Et fa- August. Carthus.
uet lectio Syriaca. Vnde ait Carthus. *Charitatiuè*
insinuat qualiter quærendus fuit, in his, scilicet in
templo, & cultu Patris mei oportet me esse, quia ve-
ni, vt indeficienter honorem Patris mei procurem.
Prima expositio accommodatior; nam *opus* in
Euangelio significat nostram redemptionem. Ita Ioan. 4. 5. & 17.
ait Christus Ioan. 4. n. 34. *Vt perficiam opus eius*, cap. 17.
cap. 5. n. 36. *Opera, quæ dedit mihi pater*, cap. 17.
Opus consummaui. & sæpe, *Patris mei.* Non ait, vt
notat D. Cyrillus *ad Reginas*: Patris omnium, seu Cyrillus.
nostri, vt quando dedit formam orandi discipulis Matth. 6.
suis. *Pater noster*, Matth. 6. n. 9. Sed ait, *Patris mei.*
Vt ita ostendat, se peculiariter habere Deum pa-
trem, scilicet, vt substantialem, & naturalem Illud
autem verbum, *oportet*, præceptum Patris circa
hoc negotium indicat. Et virgo de patre putatiuo
dixerat; *Pater tuus, & ego.* Ipse autem recurrit ad
præceptum patris naturalis, quo obligabatur.

QVÆSTIO XXIII.

Quare Christus Dominus matri ita respon derit, Quid est, quòd me quærebatis?

HVIVS rei ea est, quam apposui in expo- 74.
sitione, germana solutio; ipsi enim scire
pote

poterant, quòd non casu, sed vt nostræ salutis negotia sibi à patre commissa impleret, ab eis se subtraxerit. Deinde alias huius rei proferamus rationes. Et ea mihi nunc primò occurrit. Quia Christus Dominus hac ratione voluit claudere venenosa ora Lutheri, Caluini, aliorúque hæreticorum, qui impiè, de more suo, de diligentia, ac sedulitate Beatissimæ Virginis, & Ioseph senserunt, ita vt dixerint, quod culpa sua Christum amiserint. His occurrit Christus Dominus, quòd cùm ipse sit verus filius Dei, ad negotia parentis sui ferebatur totus. *In his quæ patris mei sunt, me oportet esse*; ac proinde nulla humana diligentiâ impediri poterat, quominus hæc opera impleret, & ita nihil reprehensione dignum commisere parentes. Ea est sapientia Christi, quòd in his, quibus videtur reprehendere, non exaltat, ac subleuat, & sine culpa liberos ostendit, & hoc peculiariter erga suam sanctissimam matrem, ac Ioseph dicendum est, quos veluti propriam vita Christus dilegebat. Suprà *num.* 48. ex D. Ambrosio dixi, per tres illos dies, quibus noster Saluator à suis parentibus est auulsus, suæ sanctissimæ mortis tempus præfigurari; quãdo verò post triduum inuenitur in templo, suam sanctissimam resurrectionem adumbrari; sed cur quando Christus recedit à suis parentibus, mors eius præsentatur? quando verò ab eis inuenitur, eius gloriosa, ac festiua resurrectio declaratur. Nullum sanè conuenientius tempus; ita enim dolore tangebatur Christus, dum à suis parentibus discedebat, ac veluti quando mors interuenit, & anima à corpore separatur. Ita verò lætitia perfundebatur, dum eis se associabat, vt videretur dari quædam adumbratio, ac imago resurrectionis, & reunionis animæ cum corpore.

Christus dum eos videtur reprehêdere, eos sublimat.

Christus diligebat Virginem ac Ioseph veluti vitam.

75. Secundò. Iansenius, Caietanus, & alij dicunt, quòd ita parum blandè respondit, quoties materna authoritas se voluit interponere, dum de salute generis agebatur humani, vt *Matth.* 12. *n.* 49. Voluit Dominus hoc suo exemplo temperare carnis affectum, nobisq; manifestare omnem parentum amorem diuino postponendum; nihil enim est perniciosius in Ecclesia Dei, quàm ad consanguineos immoderatus affectus, ex quo multa mala, & grauia scandala oriuntur. Tertiò Haymon *in homil.* sic ait: *Non vituperat Dominus eos, qui eum quærebant, sed cogit eos surgere ad intellectum, vt intelligant, quia plus debet homo obedire vero Deo Patri, quàm homini matri.* Quartò. Euseb. Emissen. *homil. in Domin.* 1. *post Epiphan.* ait: *Quid est, quod me in comitatu infidelium, & extra Ecclesiam esse putabatis, hîc eram: hic me quærat, qui quærere vult.* Ita respondet, cùm extra templum inter cognatos, & notos quæsierint eum; Christus enim, non inter opera carnis, & sanguinis inuenitur, sed in Ecclesia, ac negotiis spiritualibus sui patris, nostræque salutis reperitur.

Iansen. Caiet.

Affectus carnis ab Ecclesia amputandus.

Haymon.

Eusebius.

Christus in tempera carnis non inuenitur.

76. Quintò Idem Eusebius ait *citato loco*, per matrem Domini Synagogam significari, de qua Dominus secundùm carnem originem duxit; hæc autem in fine mundi ad Ecclesiam veniens, veritatem intelligens, sui ignorantiam, & Christi admiratur absentiam, & admirando dicit, *Fili, quid fecisti nobis sic?* Cur nos reliquisti, & ad Gentium Ecclesiam pertransisti? Cui Dominus dicit: *Quid est, quod me quærebatis*, inter opera carnis, inter dominatum, & principatum; cùm in negotiis mei patris, & vestræ salutis spiritualis semper fuerim.

Eusebius. Synagoga de Christo admiratur.

Sextò. D. Bonauentura hîc, *Dominus* ait, *durè respondit, & dedit nobis exemplum, & formam humilitatis, vt malimus corripi, quàm laudari.* Eccles. 7. n. 6. *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.* Illud, quod est necessarium in veritate dicendum, & non dissimulandum Septimò. Ita parum blandè respondit; quia nemini fit iniuria, quando res maioris ponderis, ac vtilitatis communis, vt erant, quæ ad Patrem suum pertinebant, anteponuntur minoris momenti negotiis, esto inde temporalium parentum, amicorumque resultet incommodum. Octauò. Vt explicat Ioannes Nouatus *de Eminentia Virg. tom.* 1. *cap.* 16. *quæst.* 5. Virgo in illis verbis, *Ego, & pater tuus dolentes quærebamus te*; occasionem dederat circunstantibus, dum patrem Iesu vocauerat Ioseph, existimandi se ipsam modo ordinario non illibata virginitate concepisse, & peperisse, deinde dum Ioseph patris nomen tribuit, occultat se esse matrem Dei; verùm filius eius, cuius est humiles exaltare, declarauit eisdem, quia Virginem audierant, se non habere patrem nisi Deum, & per consequens fuisse genitum ex Virgine intacta, cui realiter Dei maternitas competebat.

Bonauent. Eccles. 7. Ioan Nouat.

Nonò. Timotheus Præsbiter Hierosolymitan. *orat. de occursu Domini, circa finem*, sic ait: *Quid est, quòd me quærebatis, atque etiam vbi quærebatis? In cælum non ascendistis, in Infernum non descendistis, in cete Ionæ non commorati estis.* Ecce Dominus ostendit locum, vbi inueniri potest. In cælo, vbi suos beatificat electos; in Inferno, vbi supplicio debito afficit iniquos; in vtero Ionæ, ceu cete, in qua afflictus, multisque laboribus oppressus designatur, ita vt videatur à miseriis quodammodo deuoratus, ibi adest Deus, & facilè à quærentibus inuenitur. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, Genes. 1. num. 2. Sed cur tertia Deitatis persona sedem sibi collocat super aquas? non verò in cælo, vbi Beati resident, de quo dicitur: *Cælum mihi sedes est.* Et iterum: *Cælum cæli Domini* Psalm. 113. n. 16. Per *aquas* in Scriptura intelliguntur afflictiones, & tribulationes. *Intrauerunt aquæ vsque ad animam meam*, n. 2. Et iterum, *De profundis aquarum*, n. 5. *Et non me demergat tempestas aquæ*, n. 16. Quid ergo mirum si Spiritus sanctus in aquis sedeat, & resideat, vbi tribulationes, & afflictiones adumbrantur? S. Bernardus in Psalm. 90. serm. 16. *Omne gaudium*, ait, *existimemus, cùm in tribulationes varias inciderimus, fratres mei: non modò, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; sed quoniam iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde*, Psalm. 33. n. 19.

77. Timoth. Ibi adest Christus, vbi afflictio. Genes. 1. Psalm. 113. Bernard.

QVÆSTIO XXIV.

Quare Christus Dominus hîc Deum patrem suum primò esse dicat?

RESPONDETVR primò, vt dixi in expositione. Quia Virgo loquebatur de patre suo putatiuo: *Ego, & pater tuus dolentes*; ipse verò recurrit ad Patrem Deum, cuius mandatis potiùs erat obediendum. Secundò. Quia erat hic in templo, tractansque de rebus religionis, ac proinde diuinum aliquid relucebat in eo. D. Epiphanius in 78.

Epiphan. in *Catena Græca hîc*, dum argumentatur contra hæreticos, dicentes Christum Dominum non esse Deum nisi à Baptismo, quando Spiritus sanctus in eum descendit. Horum falsitatem conuincit S. Pater, & sic ait. *Audiat & Bion, quòd ab anno duodecimo, non tantum post trigesimum, Christus reperiatur mirabilis in sermonibus gratiæ, adeò vt nefas sit dicere, quòd ex quo superuenit in eo Spiritus sanctus, factus sit Christus. Et enim cùm ab infantia sua, & templum & patrem cognouerit, non vtique merus homo fuit; nec post delapsam in eum columbam Christus est appellatus.* Ingeniosè argumentatur S. Pater, quòd Christus ab initio sit Deus, cùm ab infantia sua resideat in templo de religione agens; ac proinde aliquid iam supra humanam naturam videatur in eo. *Cùm ab infantia sua templum cognouerit.*

Assistentia in templo supra naturam nos extollit.

79. Secundò. Christus Dominus totus hîc deditus erat docendo, & instruendo homines in rebus Patris sui, nostræque salutis negotiis; & prædicando Patris adimplet præceptum, suumque, ad quod missus erat, perficit opus, *Ioan. 4. num. 34. & 5. num. 36.* Tunc incipit patrem vocare Deum, & filius eius declarari. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion mõtem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te,* Psalm. 2. n. 7. vbi sermo est de Christo Domino in Ecclesia Euangelium prædicante, vt explicant D. Hieron. D. Remigius, D. Thomas, Incognitus, & alij. Sed cùm Christus Dominus ab initio sit Deus, cur quando Pater eum in Ecclesia Euangelium videt docentem, tunc de eo ait: *Filius meus es tu?* Quamuis semper à Patre substantialiter genitus sit: tunc tamen ab eo filius publicatur, quando totus in præcepto Patris occupatus nostræ salutis prædicabat opus. D. Brunonius sic ait: *Prædicans præceptum eius: hoc est, Euangelium in Ecclesia, & tunc Dominus, scilicet Pater, ait: Filius meus es tu, & in Euangelio, Hic est filius meus dilectus: dicendo autem, hodie, coæternitatem suæ maiestatis ostendit.* Similiter dum in transfiguratione Christus cum Moyse, & Elia de excessu loqueretur, hoc est, de morte sua, Pater alta voce filium suum esse clamat: *Hic est filius meus dilectus*, Matth. 7. num. 5.

Psalm. 2. Hieron. Remig. D. Thom. Incogn. *Christus cùm docet, filius Patris declaratur.* Brunonius. Matth. 7.

Quæstio XXV.

Quidnam fuerit maius in Beatissima Virgine, dolor puero amisso, an lætitia de inuento?

80. Dicendum est multò maius fuisse gaudium, dum puerum deperditum inuenit, quàm dolorem, dum ipsum amisit. Primò. Quia, vt ait Simon Cassianus *lib. 2. cap. 14.* vehementius est gaudium cùm res inuenitur deperdita, quàm dum possessa antequam deperderetur: inuenta enim maximè delectant. Secundò. Virgo, dum filium perdidit, tristabatur ex motiuo particulari, nempe ex absentia sui dilecti sibi facta; cum verò ipsum inuenit, gaudebat ratione tam sui, quàm nostræ salutis, de qua eum tractare iam viderat: & iustus plus de communi gaudet bono, quàm de particulari damno dolet. Ita ait S. Paschalius *lib. 4. in Matth.* quòd anima Christi Domini plus exultabat de salute generis humani, quàm tristabatur de morte Crucis.

Cassian. *Iustus gaudet de communi bono.* Paschas.

81 Tertiò. Dolor in amissione filij causa merendi extitit; gaudium verò quando repetit, rationem habuit præmij: & Deus in præmiando multo est liberalior, quàm nos in promerendo. Iacob de morte Ioseph accipiens nuntium flebat, dicens: *Descendam lugens ad filium meum in infernum*, Genes. 37. n. 35. Postea verò audiens eum viuere, ac dominari in terra Ægypti, quasi è graui somno euigilans, dicebat: *Sufficit mihi, si Ioseph filius meus viuit*, Genes. 45. nu. 28. Vtrumque locum comparat D. Chrysost. *homil. 65. Genes.* & sine dubio in ea est sententia, quòd multò maior lætitia fuerit, quando accepit ipsum viuere, cùm hoc ei à Deo in præmium fuerit datum; & ita ait S. Pater: *Hæc autem omnia eò destinabat, & dispensabat Deus, vt iustus laborum suorum consolationem acciperet.* At verò quando ipsum mortuum existimauit, illam tentationem Deus in merendi occasionem dedit: & Dei præmium nostrum meritum maximè excedit semper.

Deus liberalior in præmiando, quàm nos in merendo. Genes. 37. Genes. 45. Chrysost.

82. De filiis, ac filiabus Iob dicitur, quòd ea inter se charitate erant connexi: *Quòd ibant filij eius, & faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo, & mittentes vocabant tres sorores suas*, Iob. 1. n. 4. In quib. apparet mutuus inter se amor, & eximia in Deum religio, vt notant D. Gregorius, Olympiodorus, & alij. Nam conuiuia illa sacrificia erant, quæ in Dei honorem offerebantur. Postquam autem Iob hos amisit filios, aliosque accepit, de horum virtutibus nulla fit mentio, & tamen constans est sententia Patrum, D. Hieronymi, Gregorij, Origenis, Bedæ, quòd fuerint multo meliores prioribus. Sed cur textus sacer hoc nobis non exprimit? Sine dubio vt manifestum supponit: nam primi filij occasione meriti concessi sunt; secundi verò, veluti patientiæ, tamquam præmia, fuerunt accepti; Deus autem obsequia, ac merita nostra longè præmiando superat, vt ait D. Gregorius Nazianzenus de pauperum amore. *Numquam, ait, Dei liberalitatem, & magnificentiam vinces, quamuis omnium tuarum facultatum iacturam feceris, ac etiam facultatibus te adiunxeris.*

Iob. 1. Gregor. Olympiod. Hieron. Gregor. Origenes. Beda. Nazianz.

Lucæ 2. n 50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

Versio.

Syriacus. Illi verò non intellexerunt sermonem, quẽ dixerat eis.

Expositio.

83. Euthymius tenet, quòd non intellexerunt rem patris sui esse templum; at hæc expositio minimè placet. nam per rem patris sui opus nostræ salutis intelligitur, vt patet ex superiori expositione. Sicut etiam non placet sententia eorum, qui hæc ad auditores referunt; nam illud relatiuum *Ipsi*, personas proximas indicat. Deinde sequenti versu ait Euangelista, *Descendit cum eis.* Ergo hæc referuntur ad Christi parentes. Et sicut Beatissima Virgo, quamuis magnam habuerit gratiam, tamen

Euthym.

men quandiu vixit, semper in illius proficiebat augmentum; ita etiam crescebat in sacrorum mysteriorum intelligentia. Et licèt Virgo, & Ioseph optimè agnouerint, vt notant Carthusianus, Maldonatus, & alij, Christum, per Patrem suum, intelligere Deum, non tamen intellexerunt mysterium, quare in illa ætate inter Doctores se reuelauerit. Cur autem Beatissimæ Virgini datum non fuerit, vt hæc intelligeret? Ratio à priori; diuina voluntas, quæ reuelat singulis singula, prout vult. Et quia tunc non erat tempus, vt hæc mysteria reuelarentur. Secundò, hoc maximè fuit ad consolationem nostram, si omnia non penetramus, sed vt imitemur Beatissimam Virginem, conseruando verba Christi in corde, vt ea capere possimus: nam quamuis tunc Virgo non penetrauerit circunstantias mysterij, de ea dicitur: *Conseruabat omnia verba hæc in corde suo*. Tertiò. Ob magnam Virginis commendationem hoc permissum est; nam quamuis non intellexerit omnes circunstantias mysterij, tamen quieuit, & vlteriùs filium de hoc non quæsiuit; nam vbi cognouit illud esse opus paternæ voluntatis, nihil amplius interrogauit, sed magna resignatione diuinæ dispositioni se conformauit, ex quo habes quantum debeamus nostrum intellectum submittere diuinæ ordinationi.

Carthus. Maldon. *Cur Virgo nō intellexit.* *Intellectus submittēdus diuinæ ordinationi.*

Lucæ 2. n. 51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.

VERSIONES.

Syriacus.	Et subiectus erat eis. Mater verò ipsius conseruabat hos omnes sermones in corde suo.
Textus Hebraicus.	Conseruabat has omnes res
D. Ephrem de virtute, c. 2.	Venit Nazareth, & erat subditus parentibus suis.

EXPOSITIO.

84. CVM Nazareth in inferiori loco esset à Hierusalem, vt notat Hugo, quantum ad situm loci, ideo dicitur, quod Iesus descenderit: quantum verò ad mysterium, exprimitur modus illius humilitatis. Vnde eleganter exclamat D. Antonius Vlyssiponens. serm. in infra Octauam Epiphan. *O rigida superbia, quæ super altitudinem nubium moliris ascendere, supra astra cæli solium tuum exaltare, in monte testamenti, sedere, descendere, obsecro, quia Iesus descendit.* Et erat subditus illis. Ex alta consideratione hæc ait Euangelista, ne quis putaret, ex superiore responsione, quod Christus parentes suos contempserit: nam, vt ait Caietanus, quamuis ad breue tempus se exemerit à parentibus, vt velut præludium futurorum ostenderet, ac præceptum Patris impleret, tamen regreditur ad solitam subiectionem à filiis illius ætatis parentibus debitam. Dicitur, *subditus*, secundùm naturam humanam, vt explicant D. Augustinus *tom. 6. lib. 3. contra Arrium, cap. 18.* D. Hilarius *lib. 11. de Trinitate*, D. Hieronymus *Epistola ad Amandum*, & alij innumeri.

Hugo. Ant. Vlyssip. Caiet. August. Hilar. Hieron.

85. *Et mater eius conseruabat omnia.* Hæc eadem ait Euangelista de Beatissima Virgine, *cap. 2. num. 19.* Et ideo videnda sunt quæ diximus *hoc lib. cap. 2. num. 13. & quæst. 4.* Quamuis Beatissima Virgo exactè non intelligeret omnia verba, & facta Christi Domini. Et ita clariùs habet textus Hebraicus, *has omnes res*; illa tamen conseruabat, ac retinebat in mente. *Omnia verba hæc*; hîc Bostrensis intelligit omnia dicta Pastorum, ac Simeonis. Sed illud relatiuum *hæc*, proximè facta respicit. Et sanctissima Virgo etsi præsentia non penetraret mysteria, tamen vt diuina, & supernaturalia maximè obseruabat. Vnde ait Carthusianus, *Verba, & facta filij sui in corde, tamquam optima, ac docillima sapientia æternæ discipula, saporis capacissima, ac auidissima, quidquid filius eius de cætero fecit, aut dixit, cum summa veneratione pensauit, ac inde eminenter profecit. In corde*; quia non erat loquax, sed tantùm secreta supremi Regis secum conferebat.

Bostrensis. Carthus.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Christus Dominus subditus erat parentibus suis?

CHRISTVS Dominus, non vno, vel altero anno, sed per longum tempus ad annum vsque trigesimum parentibus suis subditus erat. Et ita ait Brixianus, quod *hæc dicit Euangelista admirans maiestatem illam filij Dei tot annis fuisse subiectam Mariæ, & Ioseph.* Causa tanti mysterij, ac subiectionis hîc inquirimus. 86.

Brixian.

Primò. Ne à parentum potestate se subduxisse videretur, vt dixi in expositione, ideo hæc dicit Euangelista. Secundò. Christus Dominus in suis actionibus continuò ita se habebat, vt semper manifestaret, qualis esset, scilicet Deus, & homo; vt Deus, repertus est docens in templo, vt homo, Virginisque filius, parentibus suis subditur. Tertiò. Vt relinqueret nobis exemplum obediendi parentibus nostris, vt inquiunt D. Ambrosius, Beda, Euthymius, Theophylactus, & alij. Et vt etiam præberet excitamentum præstandi obedientiam parentibus adoptiuis; illisque qui loco eorum sunt, vt adnotarunt Euthymius, Origenes homilia 20. *quod si patres non fuerint, subiiciamur his, qui patrum ætatem habent.* Imò Religiosi habent hîc documentum obediendi Prælatis suis, vt notat Hugo, quamuis litteris, & virtute inferiores sint. Vnde ait citatus Origenes; *Videat ergo vnusquisque quod sæpè melioribus præpositus sit inferior, & nonnunquam accidat vt ille, qui subditus est; melior sit eo, qui sibi videtur esse præpositus.* Et vt generaliter dicamus, omnibus dedit exemplum obediendi, & maximè verecundum, & indignissimum est, quod supremus omnium Dominus sit obediens, & vermiculus insolescat detractans obedire. Eleganter D. Bernardus homilia 1. super Missus est, *Disce*, ait, *homo, obedire; disce, terra, subdi; disce, puluis, obtemperare,* 87.

Ambros. Beda. Euthym. Theophyl. Euthymius. Origenes. Hugo. Origenes. *Exemplum obedientiæ.* Bernard.

temperare, de authore tuo loquens Euangelista, &
erat, inquit, subditus illis. Erubesce, superbe ci-
nis: Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se
hominibus subdit, & tu dominari gestiens homini-
bus, tuo te praeponis authori? Si hominis, ô homo.
imitari dedignaris exemplum, certè non erit tibi in-
dignum, sequi authorem tuum. Et maximè suaui-
ter, vt solet. Et idem habet *sermon. 3. de resur-*
Ant. Vlyssip. *rectione*, ac D. Antonius Vlyssiponens. *sermone*
in infra octauam Epiphaniae. De hac obedientia
optimè loquitur D. Nyssenus *in Catena D. Tho.*
Nyssen. *mae*, sic dicens, *Cùm pertigisset duodecimum an-*
num, paret parentibus: vt ostendat quod quidquid
per promotionem perficitur, antequam ad finem per-
ueniat, obedientiam tanquam perducentem ad bo-
num, vtiliter amplexatur. Erat Christus Domi-
nus docens in templo ac in domo Patris sui, &
tamen ad nutum matris descendit, & venit cùm
eis Nazareth. Quomodo Domine relinquis do-
cendi munus, & cum matre petis in propriam
ciuitatem, ac locum? Ibat Dominus praemo-
nente obedientia; & quidquid per obedientiam
fit, semper in bonum, & rectum finem ordinatur.
Obedientiam tamquam perducentem ad bonum,
vtiliter amplexatur.

88. Quartò. Vt suo nos instruat exemplo, quàm
prompti in obsequium parentum debeant esse
filij, ob tanta ab eis accepta beneficia. D. Am-
Ambros. brosius hîc: *Quid magister, ait, nisi officium pieta-*
Filij obediant parentibus. *tis impleret? Et miramur, si defert patri, qui subdi-*
tur matri. Disce, quid parentibus tuis debeas, tu ma-
tri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium,
partus periculum, matri longa fastidia, matri longa
discrimina, & quid anxios patres loquar pro filio-
rum profectu, & multiplicatos alienis vsibus, cen-
sus, iactaque semina posteriorum aetatibus profutura?
Nónne pro his saltem obsequium oportet rependi?
Quantum filij debeant parentibus, quantamque
erga eos gratitudinem ostendere oporteat, etiam
Haymon. hîc prosequitur Haymon. Quintò. Semper exte-
rior apparentia interiori correspondet. Et sicut
Christus in corde valde humilis erat, ita vt de
Interiori respondeat exterius. se asseruerit: *Ego sum vermis, & non homo*; ita
etiam, dum creaturae subditur, talis voluit ap-
Carthus. parere. Carthusianus, *Sicut in se ipso humillimus*
fuit, vt homo; sic vsque profectum in exterioribus
humiliauit se ipsum non solùm matri, sed etiam
nutritio.

89. Sextò. Dixerat Saluator parentibus suis: *Ne-*
sciebatis, quia in his, quae patris mei sunt, oportet
me esse. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod lo-
cutus est ad ipsos. Dum enim Christus Domi-
nus, vt illis suarum operationum proponat
sublimitatem, ad diuinam ab aeterno parente
generationem conuertit sermonem, ipsi nihil
Ex humilitate, cognoscitur sublimitas. percipiunt, aut penetrant. Descendit ergo, &
subditum se illis praesta, vt ex ipsa humilitate
facillimè intelligant nobilitatem, tantarúmque
actionum sublimitatem. Acutè Beda homil. 2.
Beda. *Cùm arcem, ait, tanti mysterij ascendere intelli-*
gendo non possent, descendit ipse cum ipsis ad in-
feriora conuersationis eorum, cœpitque manere in
his, quae illorum erant, & erat eis pia dispensatio-
ne subiectus, donec proficiente humilitatis magiste-
rio, quantum omnibus creaturis esset praeferendus,
agnoscerent. Abiectione eos in suis cognitionem
Virginitas Deum attrahit. deducit? vniuscuiusque enim maiestatem magis
ostendit humilitas, dum descendit, quàm alti-
tudo, dum ascendit. Septimò. Erat subditus

illis, cùm essent Virgines: nam virginitas
Deum maximè attrahit, & qui virginitati con-
secrantur, Deum quodammodo sibi deuictum,
ac subditum habent. Simon Cassianus lib. 2. Cassian.
cap. 24. *Magna, ait, Virginibus est dignitas pro-*
rogata, quia Christus duobus Virginibus factus est
subditus; vt nouerint hoc Sacramentum homines,
quod illorum Christus complet vota, desideria per-
ficit, qui se puritati, & munditiae tradiderunt. Et
spes magna facta est amantibus caelestem vitam,
quanta eis sit Christus in illa patria familiaritate
donandus, qui duobus castis in hac vita factus est
subditus.

Octauò. Christus Dominus omnium ma- 90.
gister, cùm esset duodenus, sapientiae suae the-
sauros coram Doctoribus aperuit, eosque de
magnis instituit, ac docuit mysteriis, dicens:
In his, quae Patris mei sunt, oportet me esse; ta-
men breuiter facit finem docendi; & cum pa-
rentibus suis venit Nazareth: *Et erat subditus* Proprio consilio non est immobiliter adhaerendum.
illis. Quomodo, bone Iesu, tam citò destitis,
& tuae doctrinae clausulam ponis, diuinique
Patris negotium relinquis? Nónne decreueras
in eis esse? Quomodo tam citò ommittis? Vt
facto suo nos doceat, non immobiliter pro-
prio adhaerere consilio, sed aliquando propter
nouas circumstantias, illud mutare, necessa-
rium, & conueniens esse. D. Bernardus ser- Bernard.
mone 3. in die Paschae. *Attende, ait, quid fece-*
rit magni consilij Angelus. Quomodo consilium
suum postposuerit consilio, vel magis voluntati
mulieris vnius (Beatissimam Virginem loquor) &
fabri pauperis, ipse est Ioseph. Bonum erat illud
consilium: In his, quae patris mei sunt, oportet
me esse; quia illi non intellexerunt, mutauit con-
silium, vt nos mundaret ab ea lepra, quae proprij
consilij est; exemplum enim dedit nobis, vt & nos
ita nos faciamus. Quis enim non erubescat obstina-
tus esse in consilio suo, quando suum sapientia ipsa
deseruit. Et satis eleganter. Magnae prudentiae
est, aliquando mutare consilia. De quo vide
suprà *cap. 9. quaest. 7 num. 27.* Vnde ait Sapiens Prou. 15.
Prouerb. 15. num. 12. *Dissipantur cogitationes,*
vbi non est consilium, vbi verò sunt plures con- Salazar.
siliarij confirmabitur. Aliqui apud Salazar ita le-
gunt: *Frange cogitationes, quando non est con-*
silium, & in multitudine consiliorum stabis. Hoc
est, decreta, & resolutiones tuae voluntatis
infringe, & noli eas firmiter sectari, quando
aliorum consilio non es vsus, seu alij tua non
approbant consilia. Nota illud verbum, *frange*,
nam ingenia in sententiis suis obfirmata, rigi- Seneca.
da sunt, & flecti nescia, vt appellauit Seneca
Epistol. 32.

Nonò. Erat subditus in honorem, ac re- 91.
uerentiam Mariae, & Ioseph, vt eorum ma- Deus Mariae honorat, & Ioseph.
gna dignitas innotesceret. Vnde ait D. Bernar- Bernard.
dus: *Deus, cui Angeli subditi sunt, erat subditus*
Mariae. Postquam Abraham Angelos hospitio
suscepit, ait textus Genes. 18. num. 16. *Hi cùm* Genes. 18.
surrexissent inde, direxerunt oculos contra Sa-
domam, & Abraham simul gradiebatur deducens
eos. Angeli sancti, in quibus iuxta multorum
sententiam, vnus erat Deus qui omnibus duca-
tum praestat; requirebant ductorem, ne à via
aberrarent? Minimè sanè, praecipuè cùm Abra-
hamus in Angelis Deum recognosceret. Ea mi-
hi nunc est ratio, quod Deus voluit à iusto de-
duci, eique veluti obedire, vt iustum honoraret.
D. Chrys.

Chrysost. D. Chrysostomus homil. 41. in Genes. *Vide*, ait, *Domini misericordiam; quanta obsequela vsus est! Simul, & iusto honorem impendit.*

Luca 2. n. 52. Et Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines.

VERSIONES.

Syriac. Arabicus. Porrò Ieschua crescebat statura, & sapientia sua.

D. Athanas. lib. 5. contr. Arrian. Iesus proficiebat sapientia, & proceritate.

EXPOSITIO.

92. REVITER attingit Euangelista quæ Christus Dominus egerit ab anno duodecimo vsque trigesimum; & triplicem eius describit progressum, scilicet ætate, seu statura, vt legit Syriacus, sapientia, & gratia, non secundùm habitus, sed secundùm operationes, quæ exteriùs, & coram hominibus operabatur. Et hoc *apud Deum, & homines*; nam multa apparent in hominum præsentia, quæ non ita sunt vera ante Deum. Et è contra multa sunt vera ante Deum, quæ non vt talia recipiuntur ab hominibus. Euangelista hîc repetit sententiam hanc, quam dixerat suprà hoc *cap. 2. num. 40.* Primò dictum est ab Euangelista, quòd puer *erat plenus gratia, & sapientia*, ab infantia vsque ad annum duodecimum; hîc verò loquitur, à duodecimo vsque ad trigesimum, & addit, *apud Deum, & homines*; quia iam verè incipiebat sapientiæ suæ coram hominibus signa dare, vt factum est hîc inter Doctores. Et priùs dicit, quod proficiebat sapientia, quàm ætate, in illa enim, vt moraliter dicam, homo, vt rectè viuat, ante omnia crescere, & proficere debet.

Syriacus. *Primus profectus in sapientia.*

QVÆSTIO XXVII.

Quomodo dicatur, quod Christus Dominus proficiebat sapientia, ætate, & gratia?

93. BREVITATIS causâ missis multorum hæreticorum erroribus, qui de more suo sinistre hunc locum interpretantur, quorum errores latè impugnant Theologi *3. part. q. 7. art. 12.* Quantum ad Catholicos tres interpretationes referri possunt.

94. Prima est, quam tradit D. Damascenus *lib. 3. de fide cap. 22.* D. Gregorius Nyssenus *homil. 3. in Catena*, Haymon. Hæc verba referunt ad profectum Christi Domini in nobis, ita vt dicatur profecisse sapientiâ, non in se, sed in suo corpore mystico, hoc est, in suis fidelibus, quorum augmentum ipse reputat proprium. Hæc tamen explanatio non cohæret cum textu; nam sermo est de Christo Domino, non in suo corpore mystico, sed in se; hoc enim aperte indicat illud *proficiebat ætate.*

Damascen. Nyssen. Haymon. *Christus augmentum nostrum reputat suum.*

Secunda sententia intelligit præsentem locum de scientia acquisita, seu experimentali, quæ præter diuinam, & infusam in Christo datur, temporisque progressu sensuum exercitio augebatur, ac proinde dicunt, quòd Christus Dominus proficiebat sapientia, non quòd aliquid denuo sciret, sed nouo tantùm modo, nempe experiendo. Hanc sententiam tradunt Richardus Victorinus *lib. 2. de Emmanuele, cap. 18.* & in hac videtur esse D. Ambrosius *lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento, cap. 7.* At hæc sententia non videtur accommodata; nam Euangelista æqualiter loquitur de sapientia, & gratia; & Christus in gratia non proficiebat experimentaliter, vt gratiæ habitus augeretur. Deinde cùm in Christo Domino sit triplex scientia, scilicet beata, infusa, & acquisita, quæ est inferior; non videtur conueniens, quòd Euangelista de hac tantùm loquatur. 95.

Rich. Vict. Ambros. *In Christo triplex scientia.*

Tertia interpretatio istius loci. Quòd hæc verba intelligenda sint non de augmento ipsius gratiæ, & sapientiæ in se, sed in ostensione, ac manifestatione suâ. Ita communiter sancti Patres. D. Gregorius Nazianzenus *oratione 20. in laudem D. Basilij*, D. Athanasius *orat. 4. contra Arrium*, D. Cyrillus Alexandrinus *in 1. Ioan. cap. 17.* D. etiam Damascenus *lib. 3. de fide, cap. 22.* D. Bernardus *homil. 2. super Missus est.* Hîc Titus Bostrensis, Theophylactus, & alij, D. Thomas *3. part. quæst. 7. artic. 12. ad 3.* Si verò obiicias, quod de Christo dicitur, creuisse in gratia, sicut in ætate, sed in ætate non solùm ostendebat augmentum, sed illud verè comparabat: ergo & in gratia. Respondemus ex D. Thoma citato, Christum Dominum non solùm crescere, ostendendo gratiam suam, & sapientiam, sed etiam progredi in effectibus, excellentiora ipsius gratiæ opera exteriùs faciendo. 96.

Nazianz. Athan. Cyrill. Damascen. Bernard. Bostrensis. Theophyl. D. Thomas.

Quarta explanatio huius rei magis explicans proximam interpretationem sanctorum Patrum, est, quam tradunt hîc Cardinales Caietanus, Toletus *annotat. 89.* quod quando Euangelista ait: *Iesus proficiebat sapientia, & gratia*; per *sapientiam*, non significatur ipse habitus sapientiæ residens in intellectu, sed ipsum operum, & verborum exercitium, quæ à Christi sapientia proueniebant, in quibus Christus Dominus, prout in dies secundùm ætatem crescebat, etiam proficiebat; nam quamuis Christus Dominus à primo instanti suæ conceptionis omnem sapientiæ, ac gratiæ plenitudinem in se intus haberet, exteriùs tamen pro ætatis incremento verba, & opera sapientiora proferebat; & satis frequens est in Scriptura, verba, & opera æterna, quæ à sapientia procedunt, sapientiam appellari. De Regina Saba dicitur, *Lucæ 11. num. 31.* quod *venit audire sapientiam Salomonis*, Prouerb. 1. num. 1. *Audiat sapientiam auris tua*, 1. Corinth. 2. num. 7. *Loquitur Dei sapientiam.* Vbi dicta, & facta prouenientia à sapientia eius nomine sapientiæ appellantur. Ita verba, & opera Christi Domini dicuntur sapientia. Et hanc doctrinam optimè explicat D. Vincentius Ferrea *serm. in infra Octauam Epiphaniæ.* Sicut enim Sol eandem claritatem, ac calorem in se habet 97.

Caiet. Tolet. *Vera explanatio.* Luc. 11. Prou. 1. 1. Cor. 2. Vinc. Ferr.

habet prima, tertia, & nona hora; tamen quo ad affectus proficit, & lucis, ac caloris maiores effectus causat hora tertia, quàm prima; & in meridie, quàm tertia. Ita Christus Dominus Sol iustitiæ, licèt à primo conceptionis instanti omnem scientiæ plenitudinem in se intus haberet; tamen quo magis crescebat ætate, eò mores sapientiæ, & gratiæ suæ prodebat effectus.

Qvæstio XXVIII.

Quid Christus Dominus egerit vsque ad Baptismum?

98. Hac in re tria sunt certa. Primum, quòd Christus Dominus toto hoc tempore parentibus suis subditus erat, sapientiáque, & gratia proficiebat. Secundùm, quod in otio Christus Dominus toto hoc tempore minimè vixit, nec enim qui otium detestabatur, absque vlla occupatione ageret. Tertium, quod in Cana Galilææ primum Christus Dominus miraculum edidit. Ita ait Ioannes 2. numer. 11. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galileæ, & manifestauit gloriam suam.* Et ita Tertullianus *lib. de Baptismo cap.* 9. D. Epiphanius *haresi.* 51. D. Ambrosius *sermon.* 19. D. Thomas 3. *part. quæst.* 43. *art.* 3.

Ioan. 2. Tertull. Epiphan. Ambrof. D.Thom.

88. Aliqui graues authores dicunt, quòd cùm Christus Dominus esset filius fabri Ioseph, fabrilem artem exercebat. Hanc sententiam tenet Caietanus ad illa verba Marc. 6. numer. 3. *Nonne hic est faber?* Et ibi hoc probabile indicat Lyranus, & D. Dionysius Carthusianus, & Abulensis *Matth.* 13. *quæst.* 18. Eam indicat D. Basilius *cap.* 6. *Constitut. Monast. circa finem,* & D. Iustinus *in Dialogo cum Thryphone.* Christum fabrilia opera, aratra, & iuga confecisse. Et Baronius *anno* 12. *Christi.* quod ideò, *tractans enim fabrilia fabri*, fortè sub iugi, & aratri symbolicis verbis Euangelium proposuit. *Tollite iugum meum super vos*, Matth. 11. num. 30. Et, *Nemo mittens manum suam ad aratrum*, Lucæ 9. numer. 62. Et hæc sententia probabilis est.

Caiet. Marc. 6. Lyran. Carthus. Abulens. Basil. Iustin. Baron. Matth. 11. Luc. 9.

110. Secunda, & mihi probabilior, quam tradit Burgensis *in cap.* 6. *Marci in additionibus* quod Christus Dominus vitam transegerit in altissima contemplatione, meditatione, ieiuniis, admirabilique sanctorum operationum exercitio; in eadem sententia est Simon Cassianus *lib.* 4. *cap.* 2. vbi ait: *Operari erat oratio, & sublevatio ineffabilis, & tota Deifica erat vita.* In hanc sententiam inclinat hic maximè Barradas. Fortè etiam laborantem Ioseph Christus adiuuabat. Nec obstat citatus locus Marci, vbi Christus dicitur faber; ita enim est appellatus, quia erat filius fabri, vt ex Augustino, Chrysostomo, & aliis Patribus dicam suo loco. Christus autem Dominus sustentabatur, tum ex lucro Ioseph, tum ex hæreditate parentum Virginis; nam cùm ipsa esset vnigenita, & parentum suorum hæres, ideo nuptiis tradita est Ioseph, vt dixi hoc *lib.* 2. *cap.* 2. *quæst.* 39. Et cùm Eusebio, Nicephoro, & aliis tradit Suarius *tom.* 2. *ad* 3. *partem disput.* 71. *sect.* 3. §. *secundò hinc colligo.*

Burgensis. Verior sententia. Cassian. Barradas. August. Chrysost. Suarius.

LIBER

LIBER TERTIVS
Ab exordio prædicationis Ioannis vſque ad eius de Chriſto teſtimonia.

CAPVT PRIMVM.
IOANNES PRÆDICANS.

Lucæ 2.n.1. Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris; procurante Pontio Pilato Iudæam;tetrarcha autem Galilææ Herode;Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituraæ, & Trachonitidis regionis : & Lyſania Abylinæ tetrarcha.

VERSIONES.

Syriacus. Anno autem decimoquinto regni Tiberij Cæſaris,ſub præfectura Pontij Pilati in Ihoudæa dum eſſet tetrarcha Herodes,*&c.*

Tertull.lib.4.cont.Marc. cap.7. Anno quintodecimo principatus Tyberiani.

Pagn.Arias. Præſide Pontio Pilato.

Text.Græc. Gubernante Pontio Pilato.

EXPOSITIO.

1.
CVM Chriſtus Dominus vigeſimumnonum expleuiſſet annum, trigeſimúmque eſſet ingreſſus, & tempus adeſſet iam, vt ſuæ prædicationi initium daret, miſſus eſt Ioannes ætatis iam triginta annos habens;(nam apud Iudæos Doctoris,ac prædicatoris nomen antè habere licitum non erat) tamquam aurora ante Solem ad parandam viam;cuius prædicationis tempus hîc deſcribit Euangeliſta, memorato imperij Romani Imperatore, & illis, qui Iudæam in quatuor partes diuiſam obtinebant; ſecutus morem Prophetarum, qui ſemper Iudææ Regum, ſub quibus ſcribebant, adnotabant tempus. At in deſcriptione, vt inquiunt Origenes & Carthuſianus euangelicæ reuelationis,ac prædicationis toto mundo nunciandæ, imperium Romani Dominatoris, qui toto orbi dominari videbatur, deſcribitur. Cùm in omnium ſalutem eſſet Euangelium. *Origenes. Carthuſ.*

QVÆSTIO I.
Quinam ſint dominatores iſti ab Euangeliſta memorati?

EXTINCTO nomine Regis odioſo apud Romanos, eorum principes Imperatores dicebantur.Primus, cuius hîc meminit Euangeliſta, eſt Tiberius Cæſar tertius Romanus Imperator;nam primus fuit Iulius Cæſar: ſecundus Auguſtus:tertius iſte Tiberius, quo regnante anno decimooctauo. Chriſtus mortuus eſt,& reſurrexit.Hîc Tiberius,cùm primò principatum obtinuiſſet, ab omni faſtu alieniſſimum ſpecimen dedit, ita vt referente Suetonio *in eius vita,c.27.* ſe dominum dici prohibuerit, alta Dei prouidentia ſic ordinante; aderat enim tunc totius orbis Dominus Chriſtus Ieſus; cuius admiranda facta cùm accepiſſet Tiberius, eum ad Senatum retulit,vt inter Deos haberetur,vt teſtantur Tertullianus *in Apologetico aduerſus Gentes*, Oroſius *lib.7.c.4.* Euſebius *lib.2. Hiſtor.cap.2.* Sed Senatus non approbauit, nec recepit, Saluatore noſtro Ieſu ſic ordinante;nam,vt ipſe honoretur vt verus Deus, humana non indiget approbatione: nec inter falſos fictioſque Deos poterat numerari:ſed inter Patrem,& Spiritum ſanctum, cum quo eſt vnus verus Deus. Tandem Tiberius extitit crudeliſſimus, & in omnium hominum genus maximè ſæuit, tantuſque ab eo eſt interfectus Senatorum numerus, vt iam qui magiſtratum gererent, vix reperirentur, & ſorte educti prouinciarum præfecti in plures annos præficerentur, cùm non ſuppeterent ſucceſſores:ita bonos omnes ipſe peremit, vt latè tractant Tacitus *annal.li.6.* Suetonius *in eius vita,cap.61.* Baronius *anno Chriſti 36.in Epit Spond.16.*

Suetoni. Tertull. Oroſius. Euſebius. Tiberius crudeliſſimus. Tacitus. Sueton. Baron.

Secundus numeratus ab Euangeliſta eſt Pontius Pilatus. Cùm Herodes Aſcalonita moreretur, tres filios reliquit, vt iam dixi, Archelaum natu maiorem;Herodem, qui nomen patris ſortitus erat; tertium Philippum. Inter hos Auguſtus Cæſar,omiſſo nomine regni paternam diui-

ſit

sit possessionem, Archelao Iudææ medietatem dedit; alteram verò medietatem inter alios duos fratres distribuit. Tamen cùm Achelaus iniquè se gereret, possessione priuatus in Galliam missus est in exilium; de quibus latè Iosephus *lib.* 17. *Antiquit. cap.*17. tunc tota illa pars, quam Archelaus regebat, in prouinciam sub Romano imperio redacta est, quæ ab illo gubernabatur, & Præsides ad certum tempus mittebantur: & iuxta veram computationem primus Præses extitit Coponius; secundus Marcus Ambiuius; tertius Ruffus; quartus Valerius Gratus; quintus Pontius Pilatus; & hic plus temporis, quàm omnes alij præfecturam tenuit. nam durauit in illa per decem annos: missus est enim in Iudæam anno Christi 28. & præsidentiam obtinuit vsque ad annum 38. vt constat ex Baronio *citatis annis*. Fortasse, quia pretiosa munera Romam mittebat, & maximè Cæsari adulabatur. Hic nocte intempesta opertas Cæsaris Hierosolymam intulit imagines, sed propter ingentem Iudæorum tumultum eas iussit auferri, & clypeos in honorem Cæsaris dedicauit. Iosephus *lib.*18. *Antiquit.cap.* 3.& 4.& 2.*de Bello Iudaico,cap* 8. Philo *de legat. ad Caium*, qui etiam ibi de ipso Pilato ait: *Solitus erat sententias vendere, cuncta rapere, innocentes cruciare, & occidere, aliaque huius generis patrare*; ac proinde à Caio Tiberio in exilium pulsus in Viennam Galliæ summa desperatione post biennium propria manu sibi necem intulit vt testatur Eusebius *in Chron.* Orosius *lib.*7.*cap.* 5. & alij cùm Baronio *anno Christi* 38. *in Epit. Spond. num.*1.

(Margin: Iosephus. Baronius. Ioseph. Philo. *Pilatus valde ambitiosus.* Eusebius. Orosius. Baronius.)

4\. Tertius est Herodes Antipas filius prioris Herodis Idumæi, cui Augustus partem quandam, scilicet Galilæam, paterni regni dedit, sub nomine Tetrarchæ. Hæc vox est Græca, & illi dicebantur Tetrarchæ, qui quartam partem alicuius regni gubernabant. Herodes turpissimè adulter legitima coniuge reiecta fratris sui viuentis vxorem subintroduxit; ea de causa à Ioanne Baptista reprehendebatur, quem in carcerem misit, & decollauit, *Marc.*6. *à num.*14. Et Christum Saluatorem contemnens ad Pilatum remisit, *Luc.*23. *num.*11. Tandem in exilium missus apud Lugdunum vrbem Galliæ magno animi mœrore miserrimè motus est. Existimant aliqui eum in Hispaniam venisse. de quo plura Baronius *anno Christi* 40. *in Epit.n.*2.

(Margin: *Herodes impudicus.* Baron.)

5\. Quartus, est Philippus frater Herodis Antipatæ, ac filius Herodis Idumæi. hic erat ab Imperatore Ituræ Tetrarcha constitutus, quæ erat regio ad radices montis Libani sita, spectabátque ad sortem Tribus Nephthalim. Ad huius Philippi ditionem, ac tetrarchiam etiam pertinebat regio Trachonitides, quæ erat vltra Iordanem, ac sortis Tribus Manasses. Et quamuis hic Philippus aliàs esset bonus, vt tradit Iosephus *lib.* 18. *Antiq.cap.*6. eius tamen vecordia notatur maximè; nam cùm Herodes frater eius vxorem suam Herodiadem tulisset, nullam de hoc apud Imperatorem instantiam fecisse legitimus.

(Margin: Iosephus. *pudicus. Philippi vecordia notatur.*)

6\. Quintus est Lysanias Tetrarcha Albinæ, quæ erat regio propinqua ad Philippi tetrarchiam iuxta montem Libanum. Quis autem hîc Lysanias fuisset, valde incertum. Nam D. Augustinus *lib.quæst.noui,& veteris Testamenti.cap.*11. Beda, Caietanus *hîc* existimant fuisse filium Herodis Idumæi fratrem Archelai, & alterius Herodis, ac Philippi. Sed hoc non constat. Et ideo communiter hodie reiicitur à Recentioribus, nam Iosephus, diligentissimus illius temporis scriptor, *lib.*2.*de bello Iudaico cap.*21. inter filios Herodis hunc non numerat. Alij dicunt ipsum esse Lysaniam illum, qui communiter ab Authoribus refertur, quod à Cleopatra occisus fuerit; sed apertè constat ex Iosepho.*lib.*15. *Antiq.cap.*4. illum non fuisse, sed esse diuersum. Ad historiam Euangelicam satis est, quòd extitit quidam Lysanias Albinæ regionis Tetrarcha, vt notant Hugo, & alij.

(Margin: Lysanias. August. Beda. Caiet. Iosephus. Hugo.)

QVÆSTIO II.

Quare Euangelista hos Gubernatores hic describat?

EVANGELISTA hîc apponit omnes, qui in exordio prædicationis Ioannis principabantur. Primò. Vt antiquum suæ gentis, ac Prophetarum morem retineret, qui Regum, ac principum, sub quibus scribebant, temopra notabant semper, vt patet *Isai.*1.*num.*1. *Hierem.*1.*num.*1. & ex aliis. Secundò. Vt veritas historiæ his tam publicis, & diligenter notatis circunstantiis maximè commendaretur, nam ex omnibus narratis maximè manifestatur.

Tertiò. Hic apponit imperium Tiberij Cæsaris, aliegenarumque gubernationem, vt illud esse aduentus Messiæ tempus comprobaret, vt hîc notant Bostrensis, Euthymius, D.Bonauentura. Prædixit enim Iacob Genes.40.num.10. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est.* Atqui iam regnum, & sceptrum à Iudæis erat ablatum, & ad Romanos suo Tiberio translatum; ergo iam aduentus Messiæ tempus erat, ac proinde inter homines ipse iam conuersabatur. Hoc etiam probat hîc D.Bonauentura ex altera prophetia *Daniel.*2. *à n.*31. vbi magnam illam vidit statuam quatuor constantem metallis, in quibus quatuor designabantur imperia, scilicet Chaldæorum, Persarum, Græcorum, Romanorum. In tempore autem huius vltimæ monarchiæ aduentus Christi tempus à Daniele explicatur. *In diebus*, inquit, *regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & quod alteri populo non tradatur.* Optimè ergo D.Lucas Romanum Imperium memorat, vt illud esse Messiæ tempus indicaret. Quartò. Non solùm narrantur qui in Republica Iudææ clauum tenebant, sed etiam qui in Romano Imperio principabantur; adueniebat Christus Dominus, vt totius orbis Princeps & Rex, & noluit singularis, ac veluti particularis apparere, sed in omnium protectionem, & remedium se manifestare, & ideo non solùm Iudæa, sed totus orbis describitur, quia vt verus Rex in omnium salutem descendebat. Origenes hîc. *Quando, ait, ad Iudæos tantum sermo propheticus mittebatur, Iudaici Reges ponebantur in titulo: quãdo verò Sacramentum Euangelij prædicandum erat & in toto orbe Euangelium disseminandum, cuius Princeps Ioannes in eremo fuit, Orbem Romanum Tiberij regebat Imperiũ, tunc in quintodecimo anno verbum Domini ad Ioannem factum describitur. Et si tantum iis, qui de nationibus credituri erant, annuntianda.*

(Margin: Bostrensis. Euthymius. Bonauent. Idem. *Rex non fuit singularis, sed omnibus communis.* Origenes.)

nuntianda salus fuisset, & penitus excludendus Israel, sufficeret dicere quintodecimo anno Tiberij Cæsaris. Quia verò, & de Iudæa, & de Galilæa multi credituri erant, idcirco & hæc regna ponunt in titulo. Similiter Diuus Gregorius Magnus *homilia 20. in Euangel.* Antequam Deus manifestè adueniret in mundum, & sub vmbris, ac figuris erat, tunc sermo erat in Prophetis ad particularem populum, quia Deus in ipsis vmbris latebat: at quando ipse apertè, ac patenter apparet, singularitatem respuens in omnium salutem descendit. Vide *lib. 1. cap. 1. num. 75. & 139. & lib. 1. cap. 9. num. 5.*

Gregor. *Ruboere affi... Rex ... ius.*

9. Quintò. Vt miserrimus Reipublicæ describatur status, vbi tot venenosi dominabantur serpentes, malaque inundabant, & peccata; in Tiberio enim exprimitur crudelitas, qua probos Senatores interfecit. In Pilato ad Cæsarem adest respectus, quo eius imagines ad regnum transtulit, vtque ei placeret, iudicium subuertit; audito Cæsaris nomine Christum iubens occidi; nam cùm Iudæi clamassent: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis enim, qui se Regem facit, contradicit Cæsari*, Ioann. 19. num. 12. statim Christum Dominum morti tradidit. Et tandem omnia, quæ iustitiæ erant, ipse vendebat. In Herode repræsentabatur lasciuiæ turpitudo, qua fratris vxorem sustulit; ac magna delitiarum indulgentia pro saltu puellæ caput Ioannis amputari iussit. In Philippo vecordia, qua ablatam suam videbat vxorem, nullamque pro tam graui causa instantiam faciebat. In Anna, & Caipha per munera, & dona inter se alternatim Pontificatum habentibus ambitio maxima explicatur. Tandem totius populi mala denotantur, & peccata, tum talia Reipublicæ capita, & principes numerantur; semper enim populus viuendi modum sui principis sequitur. Ecclesiast. 10. num. 2. *Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius.* Et qualis rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Vide *lib. 2. cap. 9. num. 15.*

Iudæa miserrimus status. *Omnia vitia in dominantibus ...* Ioann. 19. *Qualis princeps, talis populus.* Eccli 10.

10. Sextò. Tot principes in Israël, vt magis appareat Reipublicæ Iudaicæ status miserandus, malitiaque Romanorum, qui totum Iudaicum regnum in quatuor partes diuisum habebant, vt quælibet pars debilis esset, atque infirma; nam virtus vnita fortiùs agit; diuisa autem facilè corruit. Septimò. Vt nobis declararet Euangelista quòd tempora semper in peius ruunt. Considera tempus, quo hæc præsentis textus contigerunt; nam anteactis annis, quando scilicet Christus natus est, regnabat in Iudæa vnus impiissimus Herodes, cuius mortem omnes vehementissimè desiderabant, vtque alius Reipublicæ regimen obtineret; vt colligitur ex Iosepho *lib. 17. Antiq. cap. 8.* ab eo tamen emortuo tyranno euadentes, in quatuor crudelissimos inciderunt, scilicet Pilatum, Herodem Antipatem, Philippum, Lysaniam. Hæc est hominum misera conditio, qui dum meliorem fortunam præstolantur, peiorem inueniunt. Israëliticus populus oppressus Salomone, qui multis eum vexauerat tributis, incidit in manus Roboam, & Ieroboam, qui mala multo maiora, atque tributa super eum adduxerunt, 3. *Regum cap. 12. num. 13.*

Ex diuisione ... vnitas. Ioseph. *Tempora in peius ruunt.*

11. Octauò. Vt fiat manifestum magnum à Deo inflictum in Israël supplicium, eo quòd suæ visitationis tempus non cognouerit. Et quæ miserabilior pœna esse poterat, quàm dum respublica Iudaica, quæ olim sceptrum tenuerat, & Gentium colla pedibus suis calcauerat, modò à se alienatam possessionem suam, atque ad inimicorum manus translatam videbat? Nempe ad Tiberium Cæsarem, ac Pilatum Romanos; ad Herodem, & Philippum cuiusdam Idumæi filios, ac ad Albinam alienigenam? Hoc magno dolore, vt expendit Tertullianus aduersùs Iudæos cap. 13. lamentabatur Isaias 52. num. 7. *Regionem vestram coram vobis alieni deuorant.* Elegantissimè dixit Petrus Cluniacen. in tract. contra Iudæos, quòd *plus torquebat Saul præsentia Dauidis, quàm Spiritus Dei malus.* Nam iste torquebat, vt Diabolus; ille verò tamquam hostis, à quo videbat occupandum suum regale solium, vt ipsemet confessus est 1. *Regum cap. 24. num. 21.* Et nullum tam rigidum supplicium tota inferni multitudo infligere valet, quàm dum homo à suo se videt loco depositum, & suum inimicum in eum introductum. Dicebat Dauid Psalm. 12. num. 1. *Vsquequò Domine obliuisceris me in finem?* Seu, vt legit D. Chrysostomus, *Omninò, vsquequò auertis faciem tuam à me?* Psalmus hîc à Dauid est compositus, vt tenent Theodoretus, Nicephorus, Euthymius; quando fugiebat à facie Absalon, qui ingressus Hierusalem, ac domum regiam, dormiuit cum concubinis patris sui, 2. *Regum cap. 16. num. 21.* Et ideo Dauid se ab auxilio Dei, illiusque memoria omnino desertum lachrymatur, dum æmulum suum in domo, ac loco suo vidit gloriantem.

Magna pœna ... bona ad inimicum translata. Tertull. Isai. 52. Cluniacen. Psalm. 12. Chrysost. Theod. Niceph. Euthymius.

QVÆSTIO III.

Quare Euangelista hos tali annumeraret ordine?

12. PRIMÒ annumeratur Tiberius. Secundò Pilatus, deinde Herodes, Philippus, & Lysanias. Quare ita describuntur? Ratio literalis. Qui maiori eminebant potestate, locum occupant primum: Tiberius summus erat Imperator, Pilatus dimidiam regni partem gubernabat. Alij verò alteram. Deinde pars Pilati præstantior, vtpote Iudæa, quàm pars Herodis, & hæc excellentior, quàm administratio Philippi; & hæc nobilior, quàm Lysaniæ.

13. Altera ratio, & moralis. Describebat Euangelista miserrimum statum, ad quem Republica Iudaica deuenerat; & ideo in extrema illius terminatione, atque vltima conclusione Herodem, Philippum, ac Lysaniam ponit: nam hi tres, iuxta D. Augustinum, Bedam, Caietanum citatos *quæst. 1.* fratres erant, filiique Herodis Idumæi; & Reipublicæ, in eo stat vniuersalis ruina, quòd totum illius regimen inter consanguineos, & amicos sit diuisum; alij namque partes horum non sequentes, ad iustitiam habere aditum minimè valent. Tertiò. Quia Tiberius, & Pilatus extranei erant; hi verò tres, vt constat ex Iosepho suprà citato, vtpote herodis filij, in Hierusalem nati: & numquam maior totius regni iactura, quàm dum patritij ambitiosi totum illius regimen occupant: meritò ergo hi gubernatores in vltimo

August. Beda. Caiet. *Ruit Respublica, quando inter consanguineos est regimen.*

loco ponuntur, tamquam Iſraëlitici populi ruinæ totalis conſummatio.

13. Ezechieli mandatum eſt, vt ſumat planctum, & lamentum ſuper Tyrum, *cap.27.num.2.* Et nauem illius latè deſcribit, & ait num.8. *Habitatores Sidonis, & Aradi,* (qui iuxta D. Hieronymum, erant inſulæ Tyri, ſub illius Domino, vel ſitæ erant iuxta ciuitates Tyri) *fuerunt remiges tui: ſapientes tui Tyre, facti ſunt gubernatores tui.* Deinde ait Propheta, quòd Perſæ, & Libyes erant in exercitu. Pygmæi in turribus, Carthaginenſes negotiatores, Syrus in multis operibus, filij Iuda, & Iſraël inſtitores de Græcia, Arabia, & Meſopotamia in nundinis. Et tandem concludit num 26. *In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus Auſter contriuit te in corde maris.* Hi autem remiges, vt notat D. Hieronymus, erant habitatores Sidonis, & Aradi, ac ſapientes Tyri. Sed quæro: Quomodo cùm ad hanc nauem conuenerint omnes totiùs orbis nationes, Perſæ, Arabes, Syrij, Græci, Iſraëlitæ, Meſopotamij, Carthaginenſes, tamen ſolùm ad aquas multas, per quas intelligitur calamitas, ac deuaſtatio, vt explicant Theodoretus, Lyranus, Tyrij habitatores eam adduxerint? Sanè in maiori miſeria Rempublicam concluſerunt eius filij clauum nauis tenentes, quàm alienigenæ regentes, & gubernatores.

Ezech.27. — *Patriam rempublicam deuaſtant.* — Hieron. — Theodor. Lyran.

QVÆSTIO IV.

Quare Euangeliſta numerum annorum deſcribat hic, non verò in natiuitate Chriſti, ac deſcriptione orbis?

14. APVD ſcriptores etiam Canonicos celebris eſt conſuetudo in rebus memorabilibus obſeruare tempus, & annum, quo euenerunt. Iſai.6. num.1. *Anno, quo mortuus eſt Rex Oſias.* Hieremiæ 1.num.2. *In tertiodecimo anno regni eius,* ſcilicet Ioſiæ? Ezech. 1.num. 1. *Factum eſt in trigeſimo anno, in quarta, vel quinta menſis,* & ſæpe. Ideoque Euangeliſta hîc in Baptiſtæ prædicatione memorat Imperij annum. Sed præſens quæſtio inquirit: Quare hic noſter Lucas in prædicatione Præcurſoris notet, non ſolùm Imperatorem, verùm etiam illius dominationis annum: *Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris;* at in natiuitate Chriſti, quæ multo excellentior erat, ſolùm commemorat Imperatorem: *Exiit edictum à Cæſare Auguſto,* Luc.2. num.1. Huius rei cauſam inueſtigamus.

Iſai 6. — Hierem 1. — Ezech.1. — Luc.2.

15. Reſpondeo primò, quòd in natiuitate Chriſti tempus & annum Euangeliſta non ſignat, vt nobis manifeſtum fieret, quòd in Chriſto, & à Chriſto Domino anni omnes, ac dies numerandi, & incipiendi erant, omniſque in ipſo vita noſtra renouanda. Secundò. In natiuitate Chriſti non dicitur annus, maximè verò in eius prædicatione quæ paulo poſt vocem Baptiſtæ clamantem ad pœnitentiam habuit exordium; quia in natiuitate maieſtas Domini, ac plenitudo virtutum Chriſti particularibus innotuit tribus paſtoribus, tribus Regibus: at in eius prædicatione omnibus illuxit, ac reſplenduit. Vnde ipſe dicebat: *Venite ad me omnes,* Matth.11. Et tunc celſitudo, ac ſplendor magis eminet, atque irradiat, cùm non paucis ſolùm, & peculiaribus, verùm omnibus ſe diffundit.

Virtus omnibus communicata illuſtrior. — Matth.11.

16. Tertiò. Hîc in Baptiſtæ prædicatione apponitur annus; non verò in deſcriptione totius orbis, de qua incepit agere Euangeliſta, tunc enim Auguſto ſe omnes ſubditi tributo profitebantur. Enim verò quando Baptiſta prædicans apparuit in orbe, tamquam quid nouum, & miraculoſum, maximè annus ille notatu dignus erat: at verò quando Imperator tributum à populis exquirebat, tempore illo nil rarum, atque inauditum erat; ſed ille annus cæteris correſpondebat, in quibus omnibus tributa à ſuis Reges expoſcere ſolent: & ideo tamquam quid ſolitum ille annus non notatur. Apud Babylonios duo extabant idola, vnum nomine Bel: *Et impendebantur per dies ſingulos, ſimilæ artabæ duodecim, & oues quadraginta, vinique amphoræ ſex. Rex quoque colebat eum,* Daniel. 14.num. 2. Alterum idolum erat Draco magnus, & colebant eum Babylonij, *ibid. num. 22.* Sed cur primum adorabat Rex, non verò ſecundum? Quantùm colligo ex textu: Ea, quæ idolo Bel apponebantur ad deuorandum, à populo per tributum exquirebantur, & ideo Rex honorabat eum, vt ad imitationem idoli, ac Dei ſui, liberum eſſet ei tributa imponere. Sed in rem noſtram Daniel, cùm eſſet temporum maximè notator, vt ſcribit D. Hieronymus, cur non commemorat tempus, & annum, in quo Bel à Babyloniis colebatur? Nam quando ei Gabriel apparuit, vt magna prædiceret myſteria, tempus obſeruat: *Anno tertio Balthaſſar Regis,* cap.8.num.1. Et iterum: *Anno primo Darij filij Aſſueri,* cap.9. n.1. Et ſimiliter quando ei Michaël ſe manifeſtauit, cap. 10.num.1. *Anno tertio Cyri Regis Perſarum;* cur his locis tam minutim deſcribuntur tempora, non verò in hiſtoria Bel? Quia tunc Rex à populis tributum colligebat, ac proinde nihil inuſitatum erat, vt peculiariter annus notaretur, ſed res valde frequens. At quando duo Angelici Prædicatores, ac annunciatores, Gabriel, & Michaël in orbe illuxerunt, vt quid nunquam auditum memorentur dies, & momenta; ita ſanè in præſenti, quando tributa exquiruntur, nato Chriſto, annus non memoratur; maximè verò quando mirabilis Prædicator intonat in mundo.

Omni anno Reges tributa poſcunt. — Daniel.14. — *Reges affectant tributa ponere.* — Hieronim. — Daniel.8.9. & 10.

QVÆSTIO V.

Quare in prædicatione, & non in natiuitate Baptiſtæ ſcribatur annus?

17. VT patet ex initio ſuperioris quæſtionis, celebris eſt conſuetudo in ſcribendis magnæ conſiderationis rebus, annotare tempus, & annum. Cùm autem natiuitas Baptiſtæ mundo adeò miraculoſa apparuerit, vt vnuſquiſque diceret: *Quis puer iſte erit?* Lucæ cap. 1.n.6. Cur ibi Euangeliſta tempus non deſignat, hîc tamen in prædicatione maximè? Reſpondeo, quòd in natiuitate Baptiſtæ virtutes illuxere in illius authoritatem, &

Luc.1. — *Virtus de...*

& honorem, vt magna de eo conciperent omnes, & ita dicebant vicini, *Quis putas puer iste erit?* At in prædicatione toti orbi lucem dedere in commodum, vtilitatemque eius; & tunc illustrior resplendet virtus, quando in omnium emolumentum proficit, quàm dum in particulare bonum irradiat.

18. 2.Reg. 23. Dauid potum aquæ, quæ est in cisterna, quæ est in Bethleem, affectauit maximè; *Irruperunt tres viri fortes castra Philistinorum, & hauserunt aquā de cisterna Bethleem, quæ est iuxta portam, & attulerunt ad Dauidem*, 2.Reg. 23.n. 26. Cùm verò Dauid fugeret à facie Absalon, Berzellai Galaadites attulit Regi frumentum, hordeum, & farinam, & polentam, 2.*Reg.* 17.*num.* 28. quod obsequium ita gratum accepit Dauid, vt moriens in vltimo testamento præceperit filio suo Salomoni: 3.Reg.2. *Filiis Berzellai Galaaditis, reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua. Occurrunt enim enim mihi*, &c. 3.Reg.2.num.6. Illud ingerit mihi quæstionem. Cur Dauid fortissimis militibus per medium hostilium castrorum irrumpentibus, vt aquam Regi attulerint, nec verbum gratiarum actionem sonans apud eos habet; filiis verò Berzellai ob parua cibaria oblata maximè addictissimum se præbet: obsequium Berzellai in vtilitatem totius populi redundabat; ait textus: 2.Reg 17. *Suspicati enim sunt populum fame, & siti fatigari in deserto*, 2.Reg. 17.num. 29. At verò aqua à militibus asportata authoritatem Regis conciliabat, qui suis ita charus erat; & virtus, quæ vniuersale totius populi commodum respiciebat, apud Dauid plus præualuit, quàm quæ maiestatem declarabat. Vnde ait D.Cyrillus ad Reginas, *Bonus Rex in corde habet, non quæ sibi placent, sed quæ populo seruiunt*. Vide *lib.* 1.*c.*7.*n.*38.*& lib.* 2.*c.*1.*n.*82.

QVÆSTIO VI.

Quare ante Baptistæ prædicationem hos Principes enumerat Euangelista?

19. QVÆSTIO præsens inquirit: Cur diuinus Euangelista tam discrepantia extrema inter se connectit? Hos nefandos Principes apponit, & statim magnum Baptistam introducit: *Factum est Verbum Domini super Ioannem prædicans Baptismum pœnitentiæ*. Respódeo. Vt diuinus Lucas significaret, quàm latum inter Dei, ac Diaboli ministros sit discrimen; nam Tiberius, Pilatus, Herodes, & alij, vt crudelissimi tyranni dulcedinem regiminis, atque imperij, sibi accommodabant, tributorum verò, vexationum, crudelitatumque rigorem, & amaritudinem subditis remittebant. E contra diuinus Baptista, vt à Deo datus, pœnitentiæ asperitatem, seueritatemque deserti, zonæ pelliceæ, & locustarum sibi adaptabat; confluenti autem populo Baptismi, illiusque sanctissimi balnei suauitatem communicabat: & si aliqualis pœnitentia necessaria erat Baptismatis aqua leniebat, prædicans baptismum pœnitentiæ.

Bonus minister sibi asper, aliis suauis [illegible], malus è contra.

20. Cùm Moyses vitam sibi iam finiri agnosceret, populum extrema benedictione donans, de Ioseph ait. *Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius*, Deuteron. 33.n.17. Cùm verò accessisset ad Deuter. 33. Dan, ait; *Dan catulus leonis*, num. 22. Sed iam insurgit dubitatio: Quomodo Ioseph tauro, Dan leoni comparantur, cùm leo sit tauro multò præstantior: Ioseph verò nobilitate Dan maximè antecedat; nam Ioseph filius est pulchræ Rachelis; Dan filius ancillæ; Ioseph dignitate totius Ægypti Prorex, virtute, ac moribus præclarissimus; Dan valde ignobilis, omnique vitio deditus, & tandem ab ipso Antichristus oriturus. Quare ergo Ioseph tauro, Dan verò leoni conferuntur? Taurus collum iugo premit, vt aliis emolumentum acquirat, totus labori incumbit, vt aliis fructuosus sit: leo verò è contra alios in frusta cædit, vt ventrem satiet, meritò igitur sanctus Ioseph tauro comparatur. Et ita ait Glossa Interlinearis: *Ioseph bonus, actiuus inter alios, pulcher apparet ex pietatis operibus*. Dan autem Satanæ Interlin. minister leoni proportionatur; nam Ioseph incómoditates sibi appropriat, vt aliis suauis euadat; Dan verò in deliciis, vt viuat, alios laboribus, ac miseriis opprimit. Christus Dominus, ac Roboam vterque flagellum habet, sed magna differentia. Nam cùm Rex Roboam maxima in populum congereret tributa, & ab eo postularetur, vt aliquid de eorum rigore remitteret, respondit Rex populo, & ait: *Pater meus cecidit vos flagellis: ego autem cadam vos scorpionibus*, 3.Reg. 12. 3.Reg.12. num. 14. Erat enim quoddam instrumentum ferreum ad verberandum, vt explicant Caietanus, & Caiet. alij. Cùm Dominus Iesus ingrederetur templum, videretque vendentium mensas, eas subuertit: ac cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, *Ioann.* num 15. Verber autem illud fuisse lineum, satis est recepta sententia. Cur Roboam ferreo, Dominus verò lineo vsus est instrumento? D.Ambrosius lib.5.epist. 32. *Pius* Ambros. *Dominus flagello exturbat sacrilegos, nequaquam prosequitur ferro*. Impius Roboam, vt in opulentia, ac deliciis viuat, plumbatum in manu ad affligendum habet lorum; Christus verò Dominus Rex à Deo constitutus hominibus lini lenitatem, sibi verò in passione ferri duritiem accommodat.

QVÆSTIO VII.

Quare in Romano Imperio vnus regnabat; in Iudæa verò quatuor præerant?

21. HVic quæstioni optimè respondet D. Gregorius Magnus, homilia 20. in Euangelia. Greg.Magn. *Quia*, ait, *Gentilitas colligenda erat, Iudæa pro culpa perfidiæ dispergenda, ipsa quoque descriptio terreni pricipatus ostendit, quoniam in Romana Republica vnus præfuisse describitur, & in Iudææ regno per quartam partem multi principabantur. Voce enim nostri Redemptoris dicitur*: Omne regnum in se diuisum desolabitur; *liquet ergo, quòd ad finem regni peruenerat, quæ tot Regibus diuisa subiacebat*. Quasi hac descriptione diuinus denotet Euangelista, quòd Gentilitas, in qua erat Ecclesia ædificanda, esset in æternum permansura; Iudæa verò ob incredulitatis culpam destruenda; ideo in gentilitate vnus, in Iudæa verò multi regnare dicuntur; nihil enim res magis crescit, quàm vnione; nihil magis in præceps ruit, quàm sui diuisione. Regius Vates, *Psalm.* 77.

Vnione augetur Respublica, diuisione perit.

Psalm.77. Ecclesia Christi ait: *Prauenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum, in Ecclesiis benedicite Deo Domino*, n.26. Et postea ad infideles sermoné dirigens, ait n.32. *Dissipa gentes, quæ bella volunt*. Seu, vt legit Cassiodorus, Vatablus in scholiis, *disperge gentes*. Cur Propheta in Ecclesia omnes coniunctos, in inimicis dispersos desiderat? Vt ita Ecclesia in æternum stet; infidelitas verò facilè ruat. Ita præsentem expendit Psalmum Petrus Blesensis *epist.78.* & ait. *Vos, quibus vnicum, & præcipuum votum est initiata Ecclesia videre profectum, certissimè noueritis, quòd non, nisi per vnitatem habitura est incrementum*. & multis probat latè. Vide *lib.1.c.6. num.36. lib.2. cap.1. num.106.*

Cassiodor. Vatablus. Blesensis.

QVÆSTIO VIII.

Quare Euangelista cognomen hîc in aliquibus ponat, non verò in aliis?

22. DIVVS Lucas quinque personas, seu, vt veriùs dicam, septem hîc nominat, Tiberium, Pilatum, Herodem, Philippum, Lysaniam, Annam, & Caipham. In duobus primis vtpote Romanis, ac Gentilibus cognomentum scribitur. *Anno imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato*. At verò in aliis, cùm Iudæi essent, vt Herodes Philippus, Lysanias, Anna, & Caiphas, nudum nomen apponitur sine vllo cognomine; ideo illud in gentibus, non verò in Iudæis scribitur, quia honor, ac nobilitas deferebatur Gentibus, à qua exclusi, ac denudati remanebant Iudæi. Enarrans sacer textus Christi natiuitatem, ait, *Exiit edictum à Cæsare Augusto*, Luc.2. n.1. & iterum. *Cùm natus esset Iesus in Bethleem in diebus Herodis Regis*, Matth.2.n.1. Maximè ponderandum, quòd in Romano Imperatore, non solùm nomen, sed etiam cognomen declaratur, *A Cæsare Augusto*. At in Herode solitarium nomen exprimitur. Et magis accrescit difficultas, quòd in Romano Imperio vnus tantùm extitit Augustus; in Iudæa verò tres Herodes dominum tenuerunt; vt dixi *lib.1. cap.4.n.1.* & quilibet ad distinctionem suum sortitus est cognomen, vnus dicebatur Ascalonita, alius Antipas, & sacer textus passim de eis facit mentionem. De primò in Christi natiuitate, de secundo in eius passione, de tertio in morte Iacobi; & tamen in eis nunquam cognomen affingitur, vt in Romano Imperatore, cùm vnus esset Augustus, nam omni decore gentes extollebantur, cùm Iudæi abiecti sine honore remanerent, vt ponderat D. Ambrosius demonstrationem, quòd Christus sit Deus, ad medium, ad illa verba Deut.32.n.21. *Ego prouocabo eos in eo quod non sit Populus, & in gente stulta irritabo illos.*

Gentibus datus honor à quo Iudæi exclusi. Luc.2. Matth.2. Ambr.

Luca 3.*n.*2. Sub principibus Sacerdotum Anna, & Caipha.

VERSIONES.

Syriacus. In principatu sacerdotij.
Vatablus. Sub Pontificibus Anna, & Caipha.

EXPOSITIO.

23. QVIA Christus Dominus Rex erat, & Sacerdos, ideò in aduentu illius notat Euangelista, vt ait D. Bonauentura, regimen Principum sæcularium, & Sacerdotum, hoc autem tenebant Annas, & Caiphas, socer, & gener. Et primùm mentionem facit de Anna, quia tempore, quo Ioannes prædicare incepit, ipse principatum tenebat. Et hîc extrema Reipublicæ Iudaicæ notatur miseria, quòd tam in sæculari, quàm Ecclesiastico nemo erat, qui pro Reipublicæ bono staret, ac loqueretur, & hoc etsi aliquando, dum mala inundant, ac omni remedio carent, ex prudentia sit; tunc autem ex eorum consummata fiebat nequitia.

Bonauentura. *Prudentis est aliquando tacere.*

QVÆSTIO IX.

Quare Annas, & Caiphas dicantur principes Sacerdotum, cùm essent Pontifices?

24. PRo explicatione præsentis difficultatis videnda *quæst.19. lib.2. cap.4.* vbi explicaui, quòd principes Sacerdotum plures erant, scilicet vigintiquatuor capita familiarum Aaronis, & inferiores Sacerdote maximo; ita ipsi in passione Domini populum contra Christum Saluatorem commouebant, *Matth.20.num.59. & 27. n.20.* Summus autem Sacerdos dignitate multò præstantior, ac excellentior erat; & hanc præcellentiam Annas, & Caiphas obtinebant, vt est communis sententia, & constat ex *Ioan.11.n.51.* Cur ergo Euangelista eos appellat, non Pontifices, & Sacerdotes maximos, sed principes Sacerdotum quod erat quid inferius?

15. Respondeo primò, quòd Euangelista eos principes Sacerdotum dicit, vt mitiori hoc nomine, ac vocabulo eorum ambitioné cooperiat, ac peccatum, nam principes Sacerdotum erant multi, & filij primogeniti in familia Aaronis, vt citata *quæst.* dixi, Summus autem Sacerdos secundùm legem, vnus, & perpetuus erat. Secundò. Quia Anna, & Caiphas verè erant principes Sacerdotum, cùm essent primogeniti familiarum capita, ideo hæc dignitas propriè eis competebat, ac sua erat; at Pontificatum sinistro medio, & mala arte ambibant; & ideo Euangelista tali eos honore indignos iudicat; nam sicut probè possessa honorant, ita iniustè obtenta dedecorant. Cùm Daniel Nabuchodonosorem alloqueretur, sæpiùs eum Regem appellat. Daniel 2.n.37. & 41. *Tu Rex videbas*, & frequenter. Sed hinc mihi insurgit quæstio. Nabuchodonosor Imperator erat, & ex quatuor imperiis obtinuit vnum, vt explicant *citato cap.2.* D. Hieronymus, Theodoretus, S. Thomas Lyranus, & alij. Cur ergo Daniel, non Imperatorem, sed Regem appellat, cùm denominatio à principaliori parte sit dicenda: Nabuchodonosor ex patris hæreditate regnum habuit, vt testantur Berosus *in historia Chaldæorum*. Iosephus 10. *Antiq. cap.12. & 13.* Imperium verò orbis tyrannicè obtinuit, iniustè enim terras Israel, & alienigenarum possedit. Propterea, vt eum honoraret, non Imperatorem, sed Regem

Iustè possessa honorant, iniustè dedecorant. Daniel.2. D. Hieron. Theod. S. Thom. Lyran. Berosus. Ioseph.

Regem dicit; ſicut enim Regis dignitas, quæ ex paternis obuenerat bonis, eum illuſtrabat, ita imperium inique adeptum obſcurabat. Vide *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 135.

QVÆSTIO X.

Quomodo hi duo in Pontificatu numerentur?

26. SIcut dixi *cit. quæſt. lib.* 2. *cap.* 4. vnus tantùm erat ſecundùm legem Sacerdos ſummus; hic tamen Euangeliſta numerat duos, quod in varias ſententias fecit abire expoſitores. Primò dixerunt aliqui graues Recentiores, quod probabile iudicat Barradas, ideo ab Euangeliſta duos eo anno principes Sacerdotum eſſe nominatos, quia duos illo anno contigit Pontificatu fungi. At hæc ſententia multis, & mihi, non placet: in Iudaica enim Republica Sacerdotes ſummi duo ſimul numquam fuere, nec Ioſephus diligentiſſimus illorum temporum ſcriptor tale commemorat. *Barradas.*

27. Secundò. Cæſar Baronius *anno Chriſti* 31. tenet Caipham anno illo ſummum eſſe Sacerdotem, & cum eo ab Euangeliſta Annam coniungi, non quòd eſſet ſummus Sacerdos, ſed quia princeps, & caput magni Concilij Sanhedrim; & ideo Chriſtus Dominus in paſſione primo ductus eſt ad Annam. *Ioan.* 18. *num.* 13. At hæc ſententia eſt improbabilis, nec Chriſtus Dominus ductus eſt primò ad Annam, ex ea ratione: aliam enim aſſignat Euangeliſta; *Quia erat ſocer Caiphe, qui erat Pontifex anni illius.* Deinde omnes ſeniores Concilij illius Sanhedrim interfecti fuere ab Herode, excepto ſolo Baba filio Rota, quadraginta annis ante deuaſtationem templi, hoc eſt, anno Chriſti trigeſimo primo, ac initio prædicationis eius, vt ex Ioſepho, ac multis Iudæorum libris colligunt Galatinus *lib.* 4. *cap.* 5. *&* 6 Paulus Burgenſis 1. *part. ſcrutinij, diſt.* 3. *cap.* 2. Hieronymus à S. fide *lib.* 1. *contra Iudæos cap.* 1. imò & ipſe Baronius *anno Chriſti* 31. *in Epitome Spond. n.* 5. Igitur interfectis omnibus, vno excepto Beda, ſi Annas caput eſſet illius Concilij, etiam interfectus eſſet: atqui ipſe ſuperuixerat in paſſione Chriſti; ergo non erat de illo Concilio. Deinde hoc dato, adhuc non videtur, quomodo cum ſummo Pontifice numerandus eſſet. *Baron. Galatin. Burgenſis. Hieronim à S. Fide. Baron.*

28. Tertia ſententia Euſebij *in hiſtor. cap.* 10. Lyrani, D. Dionyſij Carthuſiani. De his, inquiunt, duabus facit Euangeliſta mentionem, quia ad Chriſtum magis pertinebant; nam cùm eſſet Annas ſummus Sacerdos, incepit Ioannes prædicare, cùm verò eſſet Caiphas Pontifex, Chriſtus paſſus eſt. Hanc tamen rationem non probo; quia Lucas intendit certum indicare annum, quo Ioannes ſuam exorſus eſt prædicationem: ad quid ergo Pontificis illius, ſub quo Chriſtus paſſus eſt, mentionem faceret? *Euſebius. Lyran. Carthuſ.*

29. Quarta ſententia eſt D. Auguſtini *tractat.* 49. *&* 113. *in Ioannem*, Bedæ, D. Bonauenturæ, Caietani, Ianſenij, Maldonati, Beaulxamis, & aliorum. Et hæc mihi probabilior videtur, quod hi duo dicuntur ſummi Sacerdotes, quia à populo ita communiter appellabantur. Primò vt tradunt authores *citati*, quia alternis annis Pontificatum fungebantur; vnus enim alteri reciproca viciſſitudine ſuccedebat: à Romanis namque Pontificatum ſimoniacè impetrabant, à quibus non generis ſucceſſione, ſed pecunia diſtribuebatur, apud quos omnia venalia, vt ſæpe indicat Ioſephus: ac proinde de tempore hoc illud dicere poſſumus, quod Scriptura de Roboam: *Quicumque volebat, implebat manum, & fiebat Sacerdos*, 3. Regum. 13. num. 33. Si verò obiicias quòd Annas Pontificatu priuatus eſt à Præſide Valerio Grato, qui ante Pilatum fuit; & quòd Caipham creauerit in Pontificem qui dignitate illa functus eſt toto tempore, quo Pilatus extitit Iudææ Præſes, vt teſtatur, Ioſephus *lib.* 18. *Antiq. cap.* 4. *&* 6. Reſpondemus, quòd licèt Caiphas toto illo tempore Pontifex eſſet: tamen Annas etiam Pontifex dicebatur; vel quia proximè in dignitate præceſſerat; vel quia aliis authoritate præſtabat; vel quia ad Caipham affinitate proximus accedebat; vel quia Caiphæ coadiutor erat. Euthymius tamen exiſtimat, quòd Annas Pontifex erat, & Caiphas eius adiutor. *Auguſt. Beda. Bonauent. Caiet. Ianſen. Maldon. Beaulxam. Ioſephus. 3. Reg. 13. Ioſeph. Euthym.*

30. Tandem in hac ſententia, & moraliter dico, quòd, cùm Caiphas pro illo tempore ſolus Pontifex eſſet, vt ait Ioſephus; tamen Annas ita dicebatur: imò & prior ipſe nominatur, quam Caiphas, quia apud ipſum gratia, & authoritate multum valebat, ita vt nihil, eo inconſulto, ageretur, & aliquando in Republica eò miſeriæ deuentum eſt, vt apud homines, ille qui intimus à ſecretis eſt Regis, æſtimetur pluris, quàm ipſe Rex. Chriſto Domino à Iudæis comprehenſo ait Ioan. 18. num. 13. *Adduxerunt eum ad Annam primùm, erat enim ſocer Caiphe, qui erat Pontifex anni illius.* Cur Dominus Ieſus priùs adducitur ante alium, quàm ſummum Sacerdotem, cùm cauſa illius ad Religionem pertineret; dicebant enim: *Quia filium Dei ſe fecit?* Enim verò Annas erat, qui gratia, & amicitia apud Pontificem plurimùm valebat, ideoque ad ipſum Saluator primò defertur. D. Auguſtinus *ibi* ait: *Nec enim tacet cauſam, cur primum Dominus Ieſus ductus ſit ad Annam, ſubdens: erat enim ſocer Caiphe.* Cùm Hieremias lamentaretur deſolationem Hieruſalem, ait: *Defixæ ſunt in terra portæ eius, perdidit, & contriuit vectes eius*, Thren. 2. n 9. Vbi D. Paſchaſ. Rupert. & alij, per portas, Reges, per vectes, intimos familiares intelligunt. *Si quæras*, ait Rupert. *quas portas in terra defixit; quos vectes perdidit, & contriuit? Regem eius, & Principem in Gentibus.* Sed cur Reges, portis, cubicularij à ſecretis, vectibus comparantur? Vt extrema Reipublicæ miſeria innoteſcat, nulla enim maior poteſt conſiderari, quàm quod ad hoc vt Rex aditum alicui concedat, vt eius poſtulata audiantur, opus ſit vt priùs ſeras intimus familiaris aperiat. *Ioſeph. Pluris æſtimatur Regis amicus, quàm Rex. Ioan. 18. Auguſt. Thren. 2. Paſchaſ.*

QVÆSTIO XI.

Quare Sacerdotes in hac deſcriptione in vltimo loco ponantur?

31. SAtis notum, quantum ſæcularem Eccleſiaſtica dignitas antecedat; tamen Euangeliſta priùs commemorat Principes ſæculares, & vltimo in loco ſummos Sacerdotes. Ad quod reſpondeo primò, quòd eorum peccata dignitatem ita

ita minuerunt, vt qui primi, nouissimi essent;
peccata enim à dignitate maximè expellunt nos,
Secundò. In vltimo ponuntur loco Ecclesiastici,
vt ita ad Deum diuinumque verbum super Ioan-
nem factum maximè accedat. Sacerdotum deli-
Sacerdotum peccata à Deo solo emendantur. cta solùm diuina manus emendare valet. Ita ait
D. Gregorius Magnus in 1. Reg. cap. 2. num. 25.
Peccata subditi populi Sacerdotum precibus delen-
Greg. Mag. *tur; cùm Sacerdos in culpam lapsitur, superior per-*
sona non est, cuius precibus expietur. Similiter
D. Augustinus *in Psalm.* 36. Tertiò. Pro laico-
August. rum peccatis orabit Sacerdos, & ipsos poterit
emendare; at dum Sacerdos delinquit, solùm Dei
manus eos potest reducere. Et vt hoc significaret
Euangelista, hos iniquos Sacerdotes tanquam ad
medicinam, ad Verbum Dei approximat, vt ibi
remedium consequi valeant. Inquit Regius Va-
Psalm. 49. tes Psalm. 49. num. 5. *Congregate illi Sanctos eius,*
qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Per
Chrysost. *Sanctos*, ibi D. Chrysostomus intelligit Sacerdo-
tes peccatores, eosque honoris gratia Sanctos
August. appellat. D. Augustinus verò iustos significari
vult. Et tamen Angelis præcipitur, hos iuxta
Christum Dominum sisti, vt inde maiorem in-
dulgentiam, atque gratiam impetrent. D. Augusti-
nus, *Congregate illos, vt conseruet eos Dominus, &*
viuificet illos. Vt ad Deum accedant, affectat Re-
gius Vates, vt inde peculiariter indulgentiam
percipiant.

Lucæ 2. *n.* 2. Factum est verbum Domi-
ni super Ioannem Zacha-
riæ filium in deserto.

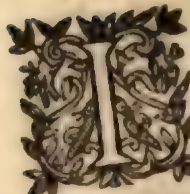
VERSIONES.

Syriacus. Factus est sermo Domini ad
Iouchanon.

Theophylact. Factum est verbum Dei su-
per Ioannem.

Text. Hebraic. Dominus allocutus est
Ioannem.

EXPOSITIO

N tantarum miseriarum tempo-
32. re apparuit in orbe verus Mes-
sias Christus Iesus, & ante illum
eius prænuntius Baptista, qui ab
Origene super hoc cap. tertium
Lucæ, appellatur princeps præ-
dicationis Euangelicæ, cuius magnalia breuiter
describit Euangelista, vt tanti Prędicatoris autho-
ritas sit irrefragabilis. *Factum est verbum*, phrasis
Hebraica est. *Verbum Domini, quod factum est ad*
Oseæ 1. *Oseam* 1. n. 1. Idem valet, Dominus locutus est.
Vel per ministerium Angelorum, vt ait Carthu-
Carthus. sianus: vel per internam reuelationē, & inspira-
tionem diuinam; vt etiam ipse tenet cum Lyrano,
& aliis, & mihi est probabilius. Dicitur, *super Ioan-*
nem, vt vult Diuus Bonauentura; quia ista inspira-
Bonauent. tio desuper venit à Patre luminum; Diuus Chry-
Chrysost. sostomus verò *homilia.* 10. *in Matthæum*, Theo-
Theophyl. phylactus per *verbum* intelligunt præceptum,
mandatum ad Ioannem. Vnde bene ait Titus Bo-
Bostrens. strensis: *Hæc verba clarè ostendunt, Ioannem ad*
Bonum minister non se ingerit. *Baptismi, & verbi ministerium se non ingessisse,*
sed à Deo vocatum & missum fuisse.

QVÆSTIO XII.

Quare non dicatur: Dominus locutus est?
sed, factum est verbum?

VTERQVE hic loquendi modus idem valet, 33.
vt clariùs patet ex textu Syriaco, *factus est*
sermo; & ex Hebraico, *Dominus allocutus est.* Cur
ergo Euangelista hoc modo tam facili non vti-
tur, sed hoc circumloquio, *Factum est verbum?* Ad
hoc iam in expositione respondi. Destinabatur *Magister quæ docet, in se adimplet.*
Baptista, vt prædicaret, aliosque erudiret, priùs
verbum prædicationis in eo fit, atque in se adim-
plet, quod docturus est; vt hoc exemplo talis sic
magister, qui ad alios instruendos egreditur, vt
prius in se dicta opere exequatur, quàm verbo
proferat. 34.
Duabus tabulis est tradita lex dupliciter, semel
digito Dei, iterum manu Moysis conscripta. Pri-
mæ sunt confractæ, nulloque modo comparue-
re, *Exod.* 32. *num.* 19. Secundæ manu Moysis exa-
ratæ populo ad seruandam legem datæ sunt,
Exod. 34. *n.* 1. & in Arca ad memoriale perenne
sunt reconditæ. Sed cur, comminutis primis ta-
bulis, secundæ integræ manent, ac filiis Israël ad August.
obseruandum porriguntur? D. Augustinus, *Se-*
cundas tabulas per adiutorium Dei homo fecit, ac
conscripsit, & in arca reposuit. Dei nutu ita dispo-
situm est, vt, cùm Moyses promulgator, legislator
esset, prius manu, & opere scriberet, ac confice-
ret, quàm lingua diceret, ac ore proferret. *Fa-*
ctum est verbum Domini in manu. Aggai, c. 1. *n.* 1.
Verba ad aures pertinens, quomodo in manibus
ponuntur? Ille ad erudiendos populos Prædica-
tor constituebatur, ideo verba prius opere expri- Cassian.
muntur, quàm ore formantur. Cassianus collat.
11. cap. 4. *Numquam, ait, erit efficax instituentis*
authoritas, nisi eam affectu operis sui cordi affixe-
ris audientis. Vide *lib.* 1. *c.* 1. *q.* 11. *n.* 29. *& lib.* 2. *c.* 45. 35.
Secundò. Ad quæstionem valde allegoricè. D. Chrysol.
Petrus Chrysologus *sermone* 137. explicat hunc
locum. *Factum est*, inquit, *verbum Domini super*
Ioannem. Verbum caro factum est, & habitauit in
nobis. Super Ioannem; quare non ad Ioannem, sed su-
per Ioannem? Quia quod de sursum est, super omnes *Christus vbique superat.*
est. Quia Ioannes vox est, Deus verbum, factum est
verbum Domini super Ioannem. Deus super Ioan-
nem, super seruum Dominus, super vocem verbum.
Ac si dicat. Præuidit Euāgelista, quòd Ioannis vir-
tutes in prædicatione sua fulgores maximos spar-
suræ erant, ne aliquis cogitaret plusquam fas est,
ideo explicat, quòd Verbum caro factum, scilicet
Christus Dominus, super Ioannem esset, in omni-
busque eū præcelleret. Et ait in deserto, ibi enim
Ioannis virtutes maiorem habuęre nitorem.

QVÆSTIO XIII.

Tres quæstiunculæ ad hanc dictionem,
factum est verbum Domini
super Ioannem.

QVÆSTIVNCVLA prima. Quare noster 36.
Euangelista aliorum dignitates, qualita-
tesque commemorat, scilicet quòd Tiberius
esset

esset Imperator; Pilatus Præses; Herodes, & Philippus Tetrarchæ; Annas, & Caiphas summi Sacerdotes; de Ioanne verò omnia subticuit, cùm de eo dici possent multa: nimirum, quòd esset Angelus, plusquam Propheta, homo missus à Deo; omnia præteriit Euangelista, nihil de eius persona dicit; sed tantùm intonat: *Factum est verbum super Ioannem?* Respondeo primò. Quòd noster Euangelista multa de Ioannis dignitate toto suo c. 1. dixit, ideo hîc non repetenda, sed tantùm supponenda fuere. Secundò. Quia Ioannes virtute animi, qua factum est verbum super ipsum, erat multo superior, omni præexcellenti dignitate, nulla enim maior datur, quàm verbo, & opere alios docere.

Magna laus docere.

37. Quæstiuncula secunda. Quare, cùm D. Matthæus tantus sit in explicanda Ioannis abstinentia c. 3. n. 4. *Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem eius erant locustæ, & mel silvestre*, de his tamen operibus D. Lucas nec verbum habet, sed tantùm ait: *Factum est verbum super Ioannem?* D. Ambros. hîc. *Factum est verbum, vox secuta est: verbum intus priùs operatur, sequitur vocis officium. Vnde & Dauid dicit: Credidi, propter quod locutus sum, priùs credidit, vt loqui posset.* Et post pauca addidit: *Bene igitur sanctus Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet Prophetam, dicens: Factum est verbum Domini super Ioannem, vt alia non adderet. Vnum dixit, & omnia declarauit.* Lucas nihil de externa pœnitentia, sed tantùm ait: *Factum est verbum super Ioannem*, hoc est, interna Dei inspiratio illuminans mentem eius, gloriam ipsius multo magis extollens, dum, non externis operibus, sed de internis animi virtutibus Ioannem commendat; vera enim laus ab his, non quæ hominibus apparent, sed quæ tantùm soli Deo innotescunt, coalescit.

Matth. 3. *Ambros.* *Vera laus ex animi virtute.*

38. Quæstiuncula tertia. Quare sacer textus non explicat, quæ verba Ioanni dicta sint, vt passim videmus in aliis Prophetis, dum arcana eis reuelata scripta conspeximus. Isai. 1. n. 1. *Visio Isaiæ, Audite cœli.* Et c. 6. n. 8. *Audiui vocem Domini, dicentis: Quem mittam*, Hieremiæ 1. n. 4. Ezechielis 1. n. 3. & sic de cæteris. Cur ergo, quæ Deus locutus est Ioanni, non commemorantur? Respondeo primò, quòd hæc tacentur, & solùm dicitur, venit in omnem regionem Iordanis; vt excellens Ioannis describatur obedientia; hæc enim, cùm sit perfectissima, potius operibus factis, quàm verbis auditis declaratur: & idem erat, quòd ei aliquid præciperetur, ac quòd ipse exequeretur: & Ioannis voluntas Deo erat adeò addicta, vt ad nihil manus applicaret, nisi ad id, quod Deus præciperet: *Neque suscitetis*, ait, Spõsus, *neque euigilare faciatis dilectam, quoad vsque ipse velit*, Cantic. 2. n. 7. Sed quomodo. In manu dormientis est, à somno excitari? Minimè. Cur ergo dicitur: *Quoad vsque ipse velit?* Origines *homil.* 3. D. Gregorius Nyssenus homilia 4. *Donec ipse velit*, scilicet Sponsus. Tam conformis inter se Sponsi, & sponsæ voluntas erat, vt explicat Origenes *citatus* apud Ghisletium, quòd ipsa ad Sponsi nutum dormiret, vel vigilaret; ac proinde suscitabatur, vel requiescebat, prout Sponsus disponebat. Respondeo secundò. Non recensentur verba Ioanni facta; quia supremi Regis secreta, quæ inter vtrumque mediabant, minimè possunt diuulgari, in publicumque proferri; sed ille tantùm qui reuelabat, solus agnoscit. Vide *lib.* 1. *c.* 4. *num.* 49. Circa hanc rem vide aliam quæstionem suprà *lib.* 1. *c.* 8. *q.* 20. *n.* 44.

Isai 1. & 6. *Hierem. 1.* *Ezechiel 1.* *Perfecta obedientia declaratur factis non auditione.* *Cantic. 2.* *Origenes.* *Nyssen.* *Ghislet.*

QVÆSTIO XIV.

Quare dicatur filius Zachariæ sine Sacerdotis cognomento?

COMMVNIS solutio est, quòd dicitur filius Zachariæ, ad demonstrandam nobilitatem Baptistæ, vtpote qui à tanto parẽte genitus erat, vt dixi *li.* 1. *c.* 4. *in principio*. Deinde, quia in animi splendoribus, vt illius filius se se gerebat. Tandẽ D. Anton. Vlyssipon. *serm. in Dominica* 4. *Aduentus*, ita ait: *Ioannes Prælatum, vel Prædicatorem sanctæ Ecclesiæ significat, qui debet esse filius Zachariæ, qui interpretatur memoria Domini, vt semper habeat in memoria, quasi in quodam memoriali, passionem Domini.* Vnde ait Isaias 26. n. 8. *Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.* 39.

Anton. Vlyss. In prædicatore memoria passionis. *Isai. 26.*

Præsens verò quæstio inquirit: Cur non dicitur filius Zachariæ Sacerdotis; nam in multis aliis hoc ponitur, tamquam generis stigma præclarissimum, Hieremiæ 1. n. 1. *verba Hieremiæ filij Helciæ de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth.* Ezechiel. 1. n. 3. *Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi Sacerdotem.* Cùm hæc apud prophetas celebris esset consuetudo; cur S. Lucas in describendo Baptistæ parente illam non obseruat; Dixerat Euangelista, quòd Annas, & Caiphas tenebant Sacerdotum principatum, & dum perditissimos homines in illa dignitate commemorat, sanctissimum Zachariam cauet nominare Sacerdotem; dignitas enim nec semper nobilitat, dedecorat namque dum simul à pessimis, deprauatisque hominibus possidetur. Ait Matthæus 2. num. 1. *In diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt*, Sed cur hi sapientes regali non decorantur dignitate, cùm in illa eminerent, vt dixit *lib.* 2. *cap.* 4. Dixerat Euangelista, Herodem regali præesse corona; & dum tam impius sceptrum tenet, nullum videtur decus simul conregnare. Quæstionem mouet Rupertus. Cur regnante Roboamo pars magna regni diuiditur, & ad Ieroboamum transit, 3. *Regum* 12. *n.* 20. Cùm verò Saul sceptrum Israël teneret, vsque ad mortem in manu eius perseuerat, 1. *Reg. vlt.* Et tunc Dauid Rex constituitur. Cur non antea viuente Saul; nam ille peior erat Roboamo; & sic eius nomen Saul infernum significat, vt explicat Gregorius Venetus *tom.* 1. *de historia sacra, sect.* 8. *problem.* 453. Vnde ait P. Mendoça *tom.* 3. *lib.* 1. *Reg. cap.* 9. *vers.* 2. *num.* 5. quòd sicut infernus nullis vnquam malis satiatur: ita Saul erat immensus quidam gurges, ac profundum barathrum vitiorum. Nam Saul sacerdotale munus vsurpauit, 1. *Reg.* 13. *n.* 9. Deo inobediens extitit, 1. *Reg.* 15. *n.* 8. Sacerdotes sacros occidit, 1. *Reg.* 22. *n.* 18. Inuidia, atque ira Dauidem persequebatur, aliaque innumera perpetrauit mala. Cur ergo ipso viuente non scinditur regnum ab eo, sicut à Roboamo, & ad Dauidem defertur, *Vt videat in cunctis prosperis Israël æmulum suum, &c.* vt prædixit Samuel 1. *Reg.* 13. 40.

Hierem. 1. *Ezechiel 1.* *Dum impius regnat, gloria est sceptrum non habere.* *Matth. 2.* *Rupertus.* *Greg. Venet.* *Mendoça.*

n.14. Regnum tuum vltrà non consurget. Legunt Septuaginta: *Non stabit tibi.* Ratio huius rei ea mihi est, quòd imperante nequissimo Roboamo clauum regni teneat similis ei Ieroboam; at verò dum purpurâ nitet impiissimus Saul, indecens est, vt simul regnet sanctitas, innocentiaque Dauid. Ex quo S. Seueriam. Bituricens. Archiepiscopus in suo Dialogo maximè laudat, atque probatos iudicat Episcopos, qui coniuncte B. Martino cum ipso simul in Episcopali cathedra sedebant.

Septuag.

Seuerian.

QVÆSTIO XV.

Quare dicatur factum verbum in deserto?

41. POSTQVAM diuinum mandatum Ioanni factu, cuiusque personam Euangelista explicauit, locum designat, in quo erat, scilicet in deserto. Primò. Quia à primis annis in illo Ioannes erat, vt explicat noster Lucas *c.1.n.80.* Nam, vt tradunt graues authores ex Nicephoro *lib.1. histor.c.14.* in persecutione Herodis, dum infantes occidit, cum filio suo Elizabeth in desertum confugit, in quo ipse vsque ad diuinum hoc mandatum perseuerauit, in eoque, non in vrbibus, nec in hominum frequentia prædicat, ne sæculum, quod semel renuntiauit anima, iterum repetat. Vide *lib.1.cap.2.*

Niceph. *Ioannes ad desertum confugit.*

42. Secundò. Theophyl. ita ait: *Per totum tempus præteritum vsque ad sui ostentationem occultus fuit in deserto, & hoc est, quod subditur,* in deserto: *vt nulla suspicio pullulet hominibus, quòd gratia affinitatis ad Christum, vel conuersationis à teneris annis talia de ipso testaretur. Vnde ipse testificans dicebat Ego nesciebam illum.* Ioan.1.n.31. Verbum Ioanni fit inter antra deserti, vt de Christo testimonium perhibeat, ne vlla etiam parua suspicio sit, quòd gratia familiaritatis, vel conuersationis cum Christo, de eo testificaretur. Et expende illa verba, *nesciebam illum.* Si ignorabat eum, quomodo de ipso tot testatur mirabilia? Existimauit diuinus Præcursor testimonij sui authoritatem plus minui posse fama amoris, animique affectione, quàm aliquali ignorantiæ nota. Et ideo ait, *nesciebam illum.* quoad omnia mysteria, antequam mihi essent reuelata, de quo vide *c.5.*

Theoph. *Verum testimonium non affinitatis gratia.*

43. Tertiò. Origenes, D. Ambrosius, Bostrensis, per desertum intelligunt Ecclesiam Catholicam ex Gentilitate congregatam, in qua prædicabat Ioannes, vt latius infrà dicam *q.21.* Ratio quarta. Vt euidens fiat discrimen magnum inter Ioannem, ac Tiberium, Pilatum, aliosque regnantes in principio huius capitis annumeratos; hi enim omnes sæculo dediti, omnium bona propter nimiam ambitionem vsurparent, ac sibi acquirerent: Ioannes verò à mundi delitiis procul in deserto, tamquam verus Dei minister, vt omnia renuntiaret.

Origen. Ambros. Bostrens.

44. Quintò. D. Gregorius Nyssen. citatus in catena D. Thomæ. *Simul etiam, ait, qui in spiritu, & virtute Eliæ hanc vitam ingressus est, amotus à conuersatione humana, inuisibilium speculationi vacans, ideo ad tantum diuinarum gratiarum eleuatus est apicem, vt plusquam Propheta sibi gratia infunderetur, quia mundum, & expers cuiuslibet naturalis passionis desiderium suum à principio vsque ad finem diuinis aspectibus obtulit.* Et similiter D. Hieronym. *Epistol. ad Rusticum,* dicitur, *in deserto,* in quo habitabat, vt puritas, sanctitasque Ioannis vndique illibata probetur. Et huc venit solutio cuiusdam quæstionis, quam excitat Cardinalis Hugo *in c.1. Ioann.* ad illa verba: *Fuit homo missus a Deo.* Cur scilicet Isaias, quando ad prædicandum mittitur, calculo purgatur, *Isai.6. n.6.* non autem hic Ioannes? Quia Isaias inter hominum frequentiam viuebat, a qua Ioannes in deserto separatus erat; ideoque illum mundari maximè, hunc verò minimè necesse erat. In deserto nitent virtutes, excellentiæque omnes. Et in præsenti ita ait D. Antonius Vlyssiponensis sermone in Dominica 4. Aduentus. *In deserto,* inquit, *vbi desertum, ibi verbum Dei, de quo ait Regius Vates,* Psal.62.n.3. *In terrâ deserta, & inuia, & inaquosa: sic in Sancto apparui tibi. Notantur virtutes, quæ sanctificant homines, & ad contemplandum Deum mentem illuminant. Terra deserta, idest, paupertas, in via, idest, castitas: inaquosa, idest, abstinentia.* Ita D. Antonius. Omnes hæ virtutes desertum concomitantur.

Nyssenus. *Ioannis puritas saeculum fugit.*

Hieron.

Hugo.

Omnis virtus resplendet in deserto.

Anton. Vlys.

Lucæ.3.n.3. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

VERSIONES.

Theophylact. In omnem regionem finitimam Iordani.

Pagninus

Textus Hebraicus. Vt eos anteactæ vitæ pœniteret, & lauarentur aqua.

ALTER TEXTVS.

Matth. 3. n.1. & 2. Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens: pœnitentiam agite; appropinquauit enim regnum cælorem.

Marci 1.n.3. Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

EXPOSITIO.

45. ECCE prompta Ioannis obedientia, nam diuino accepto mandato venit, vt ait D. Chrysostomus homil. 19. in Matth. *Venit Ioannes quasi magni Regis præparator, & nuntius fidelis.* Text. *In omnem regionem Iordanis,* quæ desertum Iudææ etiam dicebatur, vt notat D. Matthæus; eius enim habitatoribus propinqua erat. Et dicitur, *in omnem regionem finitimam Iordani;* vt ait D. Bonauentura, vt signetur vera obedientia, quæ excipit nihil, sed est ad omnia prompta. *Ad omnia, quæ mittam te, ibis,* Hieremiæ 1.n.6. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ.* Ecce Prædicatoris thema; prouocare ad lauacrum, quo ad pœnitentiam, & dolorem homines excitabantur. *In remissionem peccatorum.* Non quòd

Chrysost.

Bonauent.

Hierem.

quòd efficacia Baptismatis illius consequeretur, sed quòd virtute pœnitentiæ, ac vi doloris hæc remissio haberetur, de quo latiùs q. 16. *Appropinquauit regnum cælorum*; nempe Christus Dominus, cuius virtute erat aperiendum cælum clausum. Et Ioannes omnium primus regnum cælorum prædicat, vt ex D. Hieronymo notaui *lib. 1. c. 8. q. 6. n. 14.* Et, vt ait D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Neque aliquis*, inquit, *paruipendat pœnitentia fructum, post cuius præconium cælorum regnum prope fore annuntiatur: nec debet contemni pœnitentia, per quam gratis ad regnum cælorum venire nos inuitat.* Vbi enim vox pœnitentiam intonuit, regnum cælorum statim manifestatur apertum. Inter pœnitentiam igitur, & regnum cælorum nihil est medium, ait Petrus Damianus *sermo. 50.* Quare Christus Dominus voluit habere testimonium à Ioanne, vide *lib. 1. c. 1. q. 33.*

Hieron. Paschas.

Per pœnitentiā cælo maximè appropinquamus.

QVÆSTIO XVI.

Quare omnes Euangelistæ de Ioanne mentionem faciant?

46. EVANGELISTÆ omnes de Ioanne Baptista valde accurate tractant. Matthæus, Marcus, Lucas *hîc*, & aliis locis; Ioannes verò *c. 1.* Quidam apud Abulensem citandum dicunt hoc fuisse propter Ioannis sanctitatem; maximè enim in eo resplenduit; ideoque de eo maior, quàm de omnibus aliis mentio fieri debuit. Ita authores apud Abulensem, Guerricus Abbas *serm. 3.* ait de Baptista; *vt commendabilius redderetur Euangelium.* Et hoc latè retuli *lib. 1. c. 8. q. 35. n. 36.* Hæ rationes, licèt in laudem Baptistæ à deuotis sustineri possint, non tamen propriæ, ac germanæ sunt; nam Beatissima Virgo incomparabiliter est multo sanctior Baptistâ, de ipsa tamen Euangelistæ pauca dixere.

Abulens. Guerric. *Ioānis Euangelium commendatur.*

47. Abulensis *in c. 3. Matth. q. 19.* hanc quæstionē latè tractat, quorum summa hæc est. Omnia Euangelistarum narrata ad Christum pertinent, quædam aliis magis necessaria sunt; quæ non maximè necessaria, licèt valde vtilia, quidam retigere, omisere alij: at quæ omnino necessaria, nullus eorum tacuit; verbi gratia, Christi passionem, qua nos redemit. Similiter quòd Christus Dominus verus esset Deus, verusque Messias; quia nullus alius nos redimere poterat. Quòd autem Christus Dominus verus sit Deus, verusque Messias, triplici probatur medio, ait citatus Abulensis, per Scripturam, per eius miracula, & per Ioannis testimonium. Scripturæ authoritas, etsi maior, quàm omnium hominum simul sumptorum, ait Abulensis, non est tam determinata, sicut Ioannis erat testimonium; in Scriptura enim solùm dicitur de loco, tempore, aliisque Messiæ conditionibus, & quamuis eius personam maximè determinet, proteruus tamen intellectus de determinata adhuc dubitare poterat, quam dubitationem Ioannes sustulit personam digito ostendens, & dicens: *Ecce agnus Dei*, Ioan. 1. n. 29. ita vt nullus deprauatus intellectus de alio, quàm de Christo, intelligere posset. Probatio per miracula, licèt teneat ipse Abulensis; quòd esset efficacior quàm Ioannis testimonium, tamen ita concludit, quòd Iudæi maximè persuadebantur per testimonium, ita vt potius credere vellent Iesum esse Messiam, quia Ioannes dixerat, quàm quia miracula faciebat. Ideo tam exactè omnes Euangelistæ de Ioanne; quia ad probandum Christum Iesum esse verum Deum, & Messiam, eius testimonium, saltem contra Iudæos efficacissimum erat. Præcellit Scripturas, dum Christum digito ostendit, præcellit miracula omnia, nam à Iudæis calumniata fuere: *In Beelzebub eiicit Dæmonia*, Luc. 11. n. 19. Luc. 11.
At Ioannis authoritas in populo tanta erat, vt contra eius testimonium nihil posset opponi: quo apertè conuincebatur, Iesum verum esse Deum, verumque Messiam.

Abulens. Ioan. 1. *Ioannis testimonium efficacius Scriptura & miraculis.*

QVÆSTIO XVII.

De Baptismo Ioannis, & quomodo erat in remissionem peccatorum.

DE Baptismate Ioannis latè tractat D. Thomas *3. part. q. 38. & 39. ibi* Expositores. Breuiter dicimus, quòd Ioannes in orbe terrarum primus omnium Baptismo vsus est, vt latè probat Abulensis *c. 3. Matth. q. 38.* & ideo Baptista dictus est. Vnde ait D. Augustinus, vt ipse refert: *Nulli præcedentium Prophetarum fuit datum baptizare, nisi soli Ioanni.* 48.

D. Thom. Abulens. August. *Ioannes prior vtitur Baptismo.*

49. Eius causa proxima efficiens Ioannes, institutor quo ad ritum Deus Opt. Max. vt probat D. Thomas *q. 38. art. 1.* Sotus *in 4. dist. 2. q. 2. art. 1.* Canisius *lib. de Bapt. Ioannis c. 7.* Et constat ex verbis Ioannis, *Qui me misit baptizare in aquas* Ioann. 1. n. 33. Eius materia, aqua naturalis sub nulla verborum forma dabatur, vt est verisimilius, & probat Suar. *3. part. tom. 3. disp. 25. sect. 1.* ideoque tota essentia eius in exteriori ablutione consistebat. Effectus Baptismi huius, non erat gratiam immediatè conferre ex opere operato, hoc enim proprium est Baptismatis Christi, vt docet D. Cyrillius Alexandrinus *lib. 2. in Ioann. cap. 56.* D. Hieronymus *contra Luciferian. cap. 3.* D. Damascenus *lib. 4 fidei, c. 10.* D. Gregorius Magnus *homil. 7. & 10. in Euangelia.* Et ideo dicebat ipse Ioannes: *Ego aqua baptizo vos. ipse*, idest, Christus, *vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, Luc. 3. n. 16. hoc est, in gratia, & charitate Spiritus sancti. Et hæc veritas definita est in Tridentino sess. 7. can. 1. *Si quis dixerit, Baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum Baptismo Christi, anathema sit.* Ideoque, vt notat D. Augustinus *lib. 5. de Baptismo contra Donatistas, cap. 9.* baptizatos à Ioanne, iterum, legimus, baptizatos à D. Paulo Christi lauacro, *Actor. 19. num. 4. & 5.*

D. Thom. Sotus. Canisius. Ioan. 1. Suarius. Cyrillus. Hieron. Damascen. Greg. Magn. Luc. 3. Trident. August.

50. Quomodo ergo dicitur Ioannem prædicare Baptismum in remissionem peccatorum? Duplex expositio. Prima ait; duo Baptismata indicari; vnum, quod Ioannes dabat: alterum, quod prædicabat, scilicet Baptismum Christi. Et de hoc dicitur, *In remissionem peccatorum.* Ita D. Gregorius *homil. 10. in Euangelia*, Beda *in Marcum.* Sed hæc expositio non est tenenda; tum, quia Baptismus Ioannis dicitur in Scriptura Baptismus pœnitentiæ, vt patet ex citato loco Actorum: tum, quia Ioannes suum Baptisma prædicabat, ad illudque excitabat; & ita dicitur Marc. 1. n. 4.

Gregor. Beda.

Fuit

Marc. 1. *Fuit Ioannes baptizans, & prædicans Baptiſmum pœnitentiæ.* Secunda, & vera expoſitio eſt, quòd Baptiſmus Ioannis homines ad pœnitentiam inducebat, eratque quædam quaſi proteſtatio, qua homines profitebantur ſemetipſos pœnitentiam acturos, in cuius teſtimonium dabatur Baptiſmus, & virtute ipſius pœnitentiæ comparabatur peccatorum remiſſio. Ita docet D. Thomas 3. *part. q. 38 art. 3. ad 1. & ibi expoſitores.*

Vera explicatio.

51. Illud hîc maximè notandum, quòd Ioannes in exordio ſuæ prædicationis non incipit prædicare Chriſti Domini diuinitatem, vel eius eximiam poteſtatem, ſed Baptiſmum in remiſſionem peccatorum, ſcil. hominum, Deo ſic diſponente: nam noſtrum bonum, ac noſtra ſanctificatio ei valde iucunda, ac in magno pretio eſt. Deinde vt homines depoſitis terrenis ad cæleſtia mentes erigentes maximè aptentur ad diuina myſteria percipienda. D. Ildephonſus *ſermon. 5. de Aſſumptione*, ſic ait: *Quia totum inuenit mundum criminibus obnoxium, omnibus medicinæ indixit remedium; in ſuo aduentu appropinquare dixit regnum cælorum.* Ait ſacer textus, Exod. 3. n. 1. *Moyſes autem paſcebat oues Iethro ſoceri ſui Sacerdotis Madian, cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb.* Vt notat ibi Abulenſis. Moyſes ducebat gregem ad remotiora loca, quæ non frequentabantur; & tunc ibi in flamma ignis; ac in rubo videt Deum, vbi alta myſteria circa Incarnationem diuini Verbi, corpus Chriſti, ac B. Virginem repræſentata ſunt. Sed cur hæc non manifeſtantur dum eſt in proprio rure, ac agro ſoceri ſui, vel dum in aliis locis conſuetis gregem paſcebat; Moyſes tendit ad interiora deſerti, vt dimiſſis terrenis altiùs cæleſtia contemplaretur, & ideo tunc tantam Dei viſionem inuenit. Lyppoman. *Minat gregem, ait, ad interiora deſerti, quo mente quietiore, quæ Dei erant, meditaretur homo Sanctus à Deo electus. His mediis peruenitur ad montem Dei, ad locum exauditionis.*

Noſtra ſanctificatio Deo eſt in magno pretio. Ildeph. Exod. 3. Abulenſ. *Deponantur terrena vt cæleſtia percipiantur.* Lyppom.

Quæstio XVIII.

Quare fuerit conueniens, vt Ioannes ante Chriſtum baptizaret?

52. Nouum baptizandi ritum Ioannes ante Chriſtum introduxit. Huius rei ratio à priori diuina voluntas. Congruentias inquirimus. Reſpondet primò Abulenſis *in 3. Matth.* q. 36. Quia cùm Ioannes prioribus omnibus veteris Teſtamenti Patribus debuerit tamquam excellentior oſtendi, conueniens fuit ab ipſo aliquem admirandum introduci ritum, per quem ad ipſum cócurrerent omnes, quòd in prioribus ſæculis iſtud numquam vidiſſent; & hoc ad manifeſtationem Chriſti valde conueniebat; ſic enim plus manifeſtaretur, quàm alij Prophetæ. Vbi duplicem rationem inculcat; tum ob Ioannis ſanctitatem; tum ob magnum populorum concurſum: & vt ſic notitiam de Chriſto haberent. Et hanc vltimam rationem tradit D. Chryſoſtomus homil. 10. in Matth. *Neque enim*, ait, *dignum erat, vt beatus Ioannes ſingulas domos adiret, & quaſi apprehenſa manu circunduceret Chriſtum: propterea igitur venit ad Baptiſma, nam & Baptiſmatis exiſtimatio, & rei propoſitum totam ciuitatem pellicebat, adque Iordanem vocabat.* Etenim ſapientiſſimi magiſtri induſtria eſt, vt doctrinam ſuam facilè inſinuare valeat, recens aliquid inuenire, quo ad ſe homines poſſit attrahere: nam res noua, & numquam viſa hominum ingenium maximè allicit.

Abulenſ. Chryſoſt. *Res noua homines allicit.*

53. Secundò. D. Gregorius Magnus *homil. 20. in Euangelia*, ita ait: *Vt ſicut incarnatum Patris Verbum præcurrebat verbo prædicationis; ita Baptiſmum pœnitentiæ, quo peccata ſoluuntur, præcurreret ſuo Baptiſmate.* Ioannes vt ad Chriſtum, eiuſque doctrinam hominum animos ſua prædicatione diſponeret, atque aſſuefaceret, venit: & ſicut Ioannes doctrina ſua ante Chriſti doctrinam præcedebat; ita etiam Baptiſmate ſuo ante noſtrum ſanctiſſimum lauacrum, ne tam ſubita rei nouitate animi non aſſuefacti trepidarent. Magna non ſubitò, ſed paulatim aggredienda. Vide *lib. 1. c. 5. n. 16. & c. 10. n. 2.*

Gregor. Magn. *Magna non ſubitò, ſed paulatim aggredienda.*

54. Tertiò. D. Auguſtinus *tract. 4. in Ioann.* ita ſoluit præſentem quæſtionem. Conueniens fuit Ioannem baptizare, vt Ioannes ad eam dignitatem eleuaretur, nempe ad Chriſtum baptizandum, ac ad illas aquas ſanctificandas. Quartò. Vt nouo, & numquam antea viſo in orbe modo ſanctificarentur homines, ad nouamque in Chriſto factam ſanctificationem recipiendam diſponerentur. Quintò. D. Leo ſerm. 1. de Domini natiuitate, *Deponamus ergo*, ait, *veterem hominem cum ſuis actibus: & adepti participationem generationis Chriſti, carnis renunciemus operibus: & diuinæ conſors factus naturæ noli in veterem vilitatem degeneri conuerſatione redire.* Et D. Bonauentura de meditationibus Chriſti. Si iuſtum eſt populo ſanctificari vſque in diem tertium, *Exod. 19. n. 15.* vt legem Domini in tabulis lapideis reciperet, quanto magis nos debemus ſanctificari, qui properamus ad natale Domini inſitum Verbum in carne noſtra ſuſcipere.

Auguſt. *Nobilitatur Baptiſta.* Leo. Bonauent.

Quæstio XIX.

Quare Ioannes baptizet in Iordane potius, quàm alio in loco?

55. Iordanis fluuius eſt toto in orbe celebris valde: & vt refert D. Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis *in Geneſ. & in Matth.* 16. iuxta Libani radices è duobus fontibus exoritur, vni nomen *Ior*, alteri *Dan*, qui ſimul Iordanem nomine, & re efficiunt, etymologia nominis idem ſonat, ac latinè fluuius iudicij, vt teſtatur D. Hieronymus *in Ezechiel.* 47. Origenes verò *homil. 21.* ait, quòd Iordanis idem eſt, ac deſcendens. Quæſtio eſt: Quare in hoc fluuio Ioannes baptizat?

Hieron. *De origine, ac nomine Iordanis.* D. Hieron. Origenes.

56. Reſpondet primò Abulenſis *in cap. 3. Matth.* q. 39. quòd Ioannes, non ſolùm in Iordane, ſed etiam aliis in locis baptizabat, vt dicitur *Ioan. 3. n. 23.* quòd *Ioannes erat baptizans in Ennon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic.* Frequenter tamen in Iordane baptizabat ob magnam aquarum copiã, quæ ad totius populi Baptiſmum neceſſariæ erant. Secundò. Factum eſt hoc in loco propter illius commoditatem; nam vt patet ex Brocardo *in deſcriptione Terræ ſanctæ*, ex Iudæa, Galilæa, Samaria, ex omnique Terræ Promiſſio

Abulenſ. Ioan. 3.

Condeſcendendum ſubditorum commoditati. Origenes.

promiſſionis parte homines ad ſe ſe baptizandos illuc facilè concurrere poterant; bonus enim magiſter quoad fieri poteſt, omnem amouere difficultatem maximè procurat. Et ideo ait Origenes *homil. 21. in Lucam*, quòd Ioannes venit in omnem regionem Iordanis. *Quæ autem loca*, inquit, *decebat perambulare Baptiſtam, niſi Iordani circumadiacentia? vt ſi quem pœnitere contingeret, protinus occurreret fluenti humiditas ad recipiendum pœnitentiæ Baptiſmum.* Et hæ duæ rationes videntur litterales.

56. Chryſol. *Magna neceſſitas magnum remedium requirit.* Ant. Vlyſ.

Tertiò. D. Chryſologus ſerm. 137. *Venit ad Iordanem, ait, quia Iudaicas ſordes non poterat hydria iam lauare, ſed flumen.* Non ad paruum fontem, ſed ad copioſiſſimum aquarum acceſſit fluuium, vt Iudæorum nequitias mundaret: tot, tantaque peccata magnum, altumque exigebant remedium. Quartò. D. Antonius Vlyſſiponenſis ſerm. in Dominica 4. Aduentus, *Iordanis*, ait, *interpretatur humilis deſcenſus. Prælatus, vel Prædicator deſcendat, & condeſcendat, vt proximum iacentem erigat.* Prædicator infirmitati, atque imbecillitati auditorum proportionem, vt accommodatam eis tradat doctrinam. Quintò. Beaulxaines, Toletus, & alij propter loci celebritatem hoc factum exiſtimant; nam ad tranſitum filiorum Iſraël Iordanis diuiſus eſt; Elias, quando raptus eſt, ſiccis pedibus eundem pertranſiuit; Naamam Syrus ibi iuſſu Eliſæi ſepties lotus, à lepra mundatus eſt.

Prælatus ſubditis proportionetur. Beaulxam. Tolet.

57. Gloſſ. Ord. *Deus ex vno beneficio ad aliud danda obligatur.*

Sextò. Gloſſa Ordinaria, *Ioannes baptizat in Iordane, vt ibi aperiretur ianua regni cæleſtis, vbi datus eſt aditus filiis Iſraël terram promiſſionis intrandi.* Veluti ab ipſo loco, in quo vnum largitus eſt beneficium, induceretur Deus ad aliud excellentius communicandum. Septimò. Elias, & Ioannes iuxta Iordanem, ille de cælo ignem adducebat, hic regnum cælorum annunciabat, digitoque ſuo Agnum Dei oſtendebat. Et quid in aquis Iordanis operati ſunt. Dum Eliſæus, inuocato Eliæ nomine, eiuſque pallio percutit aquas, diuiduntur. *Percuſſit aquas, & diuiſæ ſunt huc, atque illuc*, 4. Regum, c. 2. n. 8. Ad Ioannis autem vocem, non ſolùm non diuiduntur, verùm & homines illis coadunantur. *Exibat ad eum Hieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo*, Matth. c. 3. n. 4. Cur audito Eliæ nomine fugiunt aquæ, ad præſentiam verò Ioannis, & congregantur, & hominibus copulantur? In Elia percuſſio, & rigor viſebatur; in Ioanne diuini Agni lenitas, ſalutiferæque ſuauitas aquæ: vbi ſeueritas, fugiunt, & ſcinduntur omnes; vbi benignitas, conuolant, magnoque fœdere adſtringuntur cuncta. Hanc ponderationem inſinuat D. Ambroſius in c. 1. Luc. *In deſerto Elias, in deſerto Ioannes; ille Iordanem diuiſit, hic ad lauacrum ſalutare conuertit.*

4. Reg. 2. Matth. 3. *Ad fugam rigor, ad vnitatem lenitas prouocat.* Ambroſ.

58. Aranda. Abulenſ.

Octauò. Ioannes in ea fluminis parte baptizat, vt teſtatur Aranda *cap. 27.* Abulenſis *in 3. Matthæi, q. 60.* per quam filij Iſraël de Ægypto aſcendentes promiſſionis terram ſunt ingreſſi ſiccis pedibus. Imò vt Rupertus, D. Thomas *in 3. Matth.* tenent, quòd Ioannes eo in loco circa Iordanem prædicauerit, in quo, iubente Deo, de medio Iordanis alueo duodecim lapides erecti ſunt, vt ad præſentiam, memoriamque beneficij tãti hominis, vt diuino obſequio ſe ſe ſubmitterent, magis excitarentur, atque de peccatis pœnitentiam agerent. Olim Propheta lachrymabatur maximè: *Væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & Regem Dominum exercituum vidi oculis meis*, Iſai. 6. n. 5. Sed cur tantus Propheta, dum immunditia ſua ante oculos ſibi obiecta, proprias lamentatur ſordes; cur, inquam, Dei etiam proponit præſentiam. *Et Regem Dominum vidi oculis meis?* Quia ab ipſa, tamquam ab eximio beneficio maximè in Dei obſequium inflammabatur. D. Chryſoſt. ad citatum Iſaiæ locum, *Ob hoc*, ait, *ingemiſco, & lamentor, quia tanto ſum honore cohoneſtatus, alioquin eo indignus, meum meritum tranſcendente, naturæ meæ conditionem prætergrediente.* Vide *lib. 2. c. 3. n. 4.*

Rupertus. D. Thom. *In quo loco Ioannes baptizabat.* Iſai. 6. Chryſoſt.

QVÆSTIO XX.

Quare Chriſtus Dominus iiſdem Ioannis verbis ſuam exordiatur prædicationem?

QVAM Ioannes in deſerto his verbis prædicationem auſpicatur, *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Suam poſtea Chriſtus Dominus è deſerto egrediens iiſdem initiauit verbis: *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum*, Matth. 4. n. 17. Sed quomodo omnium magiſter doctrinam ſuam diſcipuli argumento exorditur? Nónne multa alia noua à quibus auſpicari valebat, themata eſſe poterant? Cui quæſtioni reſponſione triplici ſatisfacit Caietan. ad cit. locum Matth. *Aduertendum eſt*, ait, *quòd Ieſus ab eadem materia inchoat ſuam prædicationem, à qua inceperat Ioannes; tum quia Ioannes præparatione, Ieſus verò perfectiùs hanc materiam prædicabat: tum ad confirmandam prædicationem Ioannis: tum ad exemplum noſtrum, vt non dedignemur inchoata ab aliis, etiam minoribus, bona proſequi.* Vbi hac in tertia ratione Chriſti Domini modeſtiam maximè explicat, qui cùm nouos, inauditoſque ſapientiæ ſuæ modos aperire, ac profundere poſſet, in exemplum tamen noſtrum, Ioannis dicta repetere maluit, ne aliorum ſectari doctrinam, noſtriſque iterum verbis decantare vereamur. Salomon, cui datum eſt, vt omnes, qui fuerunt ante eum, & poſt eum, ſapientia antecederet. 3. *Reg. 3. n. 13.* dum primum ſuum inchoat opus ad quod attentos conuocat omnes, ait: *Timor Domini principium ſapientiæ*, Prou. 1. n. 7. Numquid tanto viro nota deerant argumenta, ſiquidem à Dauid parente ſuo iam dicta *Pſalm. 110. n. 10.* iterum decantat? At tam ſapiens, aliorum ſcit proloquia ſibi eligere, eorumque veſtigiis inhærere, vt maiorem inde dictis ſuis reconciliet authoritatem, ſicut de ſanctis Apoſtolis loquitur Tertullianus lib. 4. contra Marcion. c. 2. *Quoniam*, ait, *prædicatio diſcipulorum ſuſpecta fieri poſſet, de gloria ſtudio: ſi non aſſiſtat illi authoritas magiſtrorum.* 59.

Matth. 4. Caietan. *Aliorum dicta à nobis repetenda.* Prou. 1. Tertull.

Lucæ. 3. n. 4. Sicut ſcriptum eſt in libro ſermonum Iſaiæ Prophetæ: vox clamantis in deſerto: parate viam Domini: rectas facite ſemitas eius.

VER

VERSIONES.

Textus Hebr. Vox clamans.
Tertull. lib. 5. cont. Marc. cap. 3. Vox clamantis in Eremo, parate vias Domini.
Syriacus. Parate viam Domini, & dirigite in planiciem semitas Dei nostri.
Chaldaic. ad c. Isai. 40. Repurgate viam Domini.
Cornel. ad lo. cum Isaia. Exactè complanate viam Domini.

ALTER TEXTVS.

Matth. 3. *n.* 8. Idem habet, sicut Lucas.
Marc. 1. *n.* 3. Idem.

60. Hugo. OSTER *Euangelista*, vt notat
Hugo, *commendat Ioannis prædica-*
tionem testimonio Prophetæ, vt ma-
gis authentica habeatur. Et citat va-
ticinium Isaiæ *c.* 40. *n.* 3. qui textus
intelligitur de Ioanne, vt exponunt Euange-
Ioan. 1. listæ citati, & de semet explicat ipse *Ioann.* 1.
num. 23. Et Propheta prædixerat: *Consolamini,*
consolamini, popule meus, ad Ioannis vocem con-
solatio apparuit. *Vox clamantis,* intelligitur, erit,
vel audietur; clamantis, idest, Dei, vel Christi
Domini, vt exponunt Beda, Theophylactus,
Beda. Theophyl. Hugo. Hugo, & alij. Nam Deus per os Ioannis lo-
quebatur. Vel vox clamans; quia ipsa prædica-
tio, ac Ioannis vita clamabat. Quare autem Ioan-
nes dicatur *vox*, dicam *cap.* 4. late. Dicitur autem
Ioannes, alta, non submissa intonare voce; tum
ob libertatem suam, qua vllo absque humano
timore reprehendebat: tum ob audientium sur-
ditatem; surdi enim peccatores, ac Iudæi ad mo-
nita salutis percipienda. *Quis surdus, nisi ad quem*
nuntios meos misi, Isai. 42. n. 19.

Isai. 42.
61. *Parare viam Domini.* Non loquitur cum vno,
Cyrillus. vel altero, sed cum omnibus, vt ait D. Cyrillus
Hierosolymitan. Catech. 3. *Omnes simpliciter cō-*
gregat, quoniam liberalis est gratia. Et inquit, *Pa-*
rate, & rectas facite; vt nostram in causa salu-
tis propriæ libertatem, sudorem, ad laborem
Tertull. insinuet. *Parate viam Domini*; ita expendit Ter-
tullianus lib. 5. contra Marcionem cap. 3. *Parate*
legis difficultates in Euangely facilitates. Titus
Bostrens. Bostrensis: *Parate*, hoc est, legis veteris vmbra
dimittite. *Et semitas rectas facite*, per iustitiam
gradiendo; siquidem malitia, & improbitas res
obliqua, & sinuosa est. D. Gregorius *homilia* 21.
Gregor. Carthus. Bonauent. Per *viam* opera fidei, per *semitas*, cogitationes.
D. Carthusianus, D. Bonauentura per *viam*
mandata, per *samitas* consilia interpretantur.
Hæ omnes expositiones probabiles; illam ego
dicerem, qua per viam intelligitur obseruantia
legis, per semitas opera consilij.

QVÆSTIO XXI.

Quomodo dicitur Ioannes vox clamantis, scilicet Christi, cum eius prædicatio adhuc incoata non esset?

BAPTISTA, vt in expositione patet, dicitur 62.
vox clamantis, scilicet diuini Verbi, seu
Christi Domini per suum loquentis præconem.
Et tota difficultas est, quia tempore, de quo hìc
agit Euangelista, Christus Dominus nec prædi-
cabat, nec docebat, sed in magno vitam ducebat
silentio; nam quinque, vel sex menses post
Ioannem in deserto clamantem, Christus, D.
prædicare cœpit. Quomodo ergo *Ioannes* di- *Veritas, & iustitia clamat.*
citur vox Christi clamantis? Respondeo, quòd,
quamuis in Præcursoris prædicationis initio
Incarnatum Verbum in magno silentio esset; ta-
men veritas Scripturarum, circumstantia tem-
poris, omnesque actiones Christi ipsum esse ve-
rum Messiam, & Saluatorum in lege promis-
sum, alta voce clamabant: enim verò etsi om-
nes taceant, in plateis veritas, & iustitia cla- 63.
mitat.

Inquit D. Paulus ad Hebr. 5. n. 7. de Redem- Hebr. 5.
ptore nostro: *Qui in diebus carnis suæ preces,*
supplicationesque ad eum, qui possit illum saluum
facere à morte, cum clamare valido, & lacbrymis
offerens, exanditus est pro sua reuerentia. In præ-
senti textu statim inquirendum se offert, quæ-
nam esset hæc petitio per Christum Dominum
tanto affectu, atque clamoribus à Patre expostu-
lata? Communis Patrum sententia, S. Ambrosij, Ambros.
S. Anselmi, S. Thomæ, Hugonis, & aliorum te- Anselm. S. Thom.
net resurrectionem corporis sui ab ipso esse Hugo.
obsecratam. Tamen, vt notat D. Chrysostomus, Chrysost.
ac Theophylactus, in toto Euangelio non legi- Theoph.
tur quòd Christus Dominus eiusmodi clamo-
rem erga Patrem emiserit; nec similiter, quòd
gloriam corporis exorauerit. Quomodo ergo
ait Apostolus, quòd cum clamore valido, & la-
chrymis petierit? Quamuis Christus Dominus
taceret, eius tamen egregia merita, facta, & ope-
ra sui corporis resurrectionem magnis vocibus Primas.
expostulabant. Primasius in citatum locum
Pauli ita ait. *Omnia autem, quæ ipse,* scilicet Chri-
stus, *egit in carne, preces, supplicationesque fuerunt:*
sacra verò sanguinis eius effusio, clamor validus.
Cùm senes turpissimi contra Susannam oppo-
nerent accusationem, voce omnes contende- Daniel. 13.
runt, ait textus Daniel. 13. n. 24. *Exclamauit vo-*
ce magna Susanna: exclamauerunt autem & senes
aduersus eam. Sed cur vox clamoris in tenui
paruæ puellæ gemitu magna dicitur, non verò
in vociferatione senium, qui multi erant, & ma-
ximè præsumebant? Quia viri isti ætate prouec-
cti lingua tantùm vocem edebant; in illa autem
& iusticia loquebatur, ideo totam vehementi
voce ciuitatem implebat. D. Hieronymus ibi: Hieron.
Magna vox erat, non clamore faucium, sed pudi-
citia magnitudine, per quam clamabat ad Domi-
num: vnde & sancta Scriptura in exclamatione se-
niorum non apposuit, magnam vocem.

QVÆSTIO XXII.

Quare Ioannes clamet in deserto?

64. NON ad ciuitates Ioannes venit, sed in deserto prædicat. Communis est, & germana ratio, quia ibi habitabat, & baptizabat: mysticæ plures sunt. Et primò D. Ambrosius, Titus Bostrens. *Desertum,* inquiunt, *significare Ecclesiam congregatam ex Gentilitate, quæ erat deserta, sed per gratiam Christi facta est fœcunda multitudine filiorum spirituali.* Isai. 35. n. 1. *Lætabitur deserta, & inuia.* Ac proinde in deserto, hoc est, in Ecclesia prædicans. Secundò, S. Antonius Vlyssiponensis serm. in Dominica 4. Aduentus, ait, quod *desertum, in quo Ioannes prædicat, crux Christi fuerit, in qua ipse extitit derelictus, ac nudus, & spinis coronatus;* quia omnis prædicatio in cruce Christi, eiusque meditatione debet esse defixa.

Ambros. Bostrensis. Isai. 35. Ant. Vlyssip.

65. Tertiò Origenes *homilia 21.* Ita explicat. In deserto clamat, qui infructuosè prædicat. quod magis explanat D. Hilarius in cap. 3. Matth. *Per hoc indicatur,* ait, *quod Iudæa, in qua Ioannes prædicabat, plena peccatis, & vacua Dei gratia esset.* Quamuis enim bonorum affluentia populorum que multitudo adsit, tamen si Dei gratia desit, locus est verè vacuus, & desertus. Quartò. Toletus à n. 15. Qui in deserto prædicat, ait, non auditur nisi ab his, qui proprias deserunt habitationes: quo significatur, illos esse veros, & perfectos auditores verbi Dei, qui proprios sensus, & affectus negantes ad ea, quæ Deus præcipit, ac loquitur, totos se conuertunt.

Origenes. Hilar. Tolet. Vt Deum audias humana relinquenda.

66. Quintò. Non ad ciuitates declinat, sed in deserto Prædicator noster perseuerat, ne semel relictum sæculi statum iterum repetere videatur, hoc enim inconstantis animi est. Sextò. In deserto prędicat, & perseuerat diuino Spiritu dictante, vt pluris æstimarentur: nam absentia admiramur, pręsentia verò non ita veneramur. Saturnus, cúm esset homo, vt Deus est veneratus, atque vt cæli filius habitus. Vnde homo sibi diuinitatis venerationem acquisiuit? Quia in terra raró, vel repentè visus est, & ipsa ab hominibus separatio Numinis æstimationem conciliauit. Tertullianus *in Apologetico cap. 10.* ita respondet præsenti quæstioni; *Ex consuetudine, ait, humana, qua ignota, vel ex inopinato, apparentes, de cælo superuenisse dicuntur. Proinde Saturnum repentino aduentu vbique cælitem contigit dici.*

Iustus non regreditur ad sæculum. Absentia maximè veneramur. Tertull.

Lucæ 3 n. 5. Omnis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt praua in directa, & aspera in vias planas.

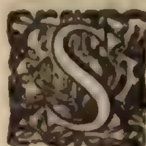
VERSIONES.

Syriacus. Omnes valles implebuntur, omnesque montes & colles deprimentur: & fiet tumulus humilis, & aspera regio plana.

Vatablus. Omnis mons, & collis reddetur humilis, vertenturque obliqua in rectum.

Theophylact. Fient, quæ obliqua sunt, directa.

EXPOSITIO.

67. SVMPTA metaphora á viis, quarum tota difformitas resultat à montibus, & collibus, quos ascendere oportet, & à vallibus, ad quos descendere cogimur; explicat diuinus Baptista quod Christi prædicatione, ac doctrina ableganda esset, & destruenda omnis sæculi difformitas.

QVÆSTIO XXIII.

Quid per montes, & valles intelligat Ioannes?

VARIA in hac re sunt authorum placita. 68.
Prima, & mihi probabilior sententia est Theophylacti, Caietani, & aliorum, qui per valles infirmas; tenuesque hominis intelligunt potentias Christi gratia implendas: per montes verò, & colles, diaboli potestates, seu nostræ mentis præsumptiones deprimendas; & sic erunt praua in directa, omnia scilicet erunt adæquata, & omnis ad legem Euangelicam difficultas exclusa, ad quod tendit Tertullianus lib. 5. contra Marciō. *Christus,* ait, *colles æquabit vallibus, & obliqua diriget in rectitudines, & campos; quia omnes legis difficultates in Euangelij facilitates, & æquitates conuertet.*

Theophyl. Caiet. Tertull.

Secundò. Titus Bostrensis per *valles* difficultates in via virtutis occurrentes; per *montes, & colles* malignos spiritus; ac internas, externasque perturbationes interpretatur. Hæ tamen partes inter se coincidere videntur, nam hæc sunt offendicula in via virtutis. Tertiò. Euthym. *Impletur,* ait, *omnis vallis, iniecto eo, quod deerat, videlicet, pietate, ac virtute: deprimitur verò omnis mons, & collis, ablato superfluo, pura impietate, ac prauitate.* Ac si dicat, quod magna in Christo erit æqualitas à quibusdam superflua auferendo, aliis necessaria dando. Quartò. S. Augustinus *serm. 36. de Sanctis* Chrysostomus *homil. 10. in Matth.* D. Gregorius *hom. 20. in Euangel.* S. Leo *sermon. 7. de Quadrag.* dicunt, quod sententia hæc idem valet ac illa Christi Domini Lucæ c. 14. n. 11. *Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur.* 69.

Bostrensis. Euthymius. August. Chrysost. Gregor. Leo. Luc. 14.

70. Quintò. D. Chrysostomus eleganter citatus in Catena D. Thomæ; per *montes, & colles* intelligit superbos, *Colles autem* ait, *desperatos appellat: non solùm autem ob superbiam mentis suæ, sed propter desperationis sterilitatem: collis enim nullos fructus producit.* Elatos desperatos, steriles dicit; est enim superbia quædam ad omne virtutis bonum desperatio, quædamque ad iustitiam sterilitas nulli vtilis, & omnibus nociua. Sextò, Aliqui Recentiores per montes, & colles Iudæos interpretantur; per valles verò Gentiles, qui veluti erant in peccatorum abysso, & sine fidei luce.

Chrysost. Superbi steriles, ac desperati ad virtutem.

71. Septimò. D. Hieronymus *in cap. 40. Isaiæ*, per *montes, & valles* Gentiles intelligit: montes, & colles, quia superbia elata, valles verò, quia vitiis, ac idololatria depressi tenebantur. Et ita sæpe contingit, vt multi æstimatione sui

Hieron. Elatus sæpe valde est humilis.

sui montes sint inaccessibiles; virtute verò, animique constantia abiectissimæ valles. Superbissimi Holophernis milites, virtuti suæ nihil posse resistere; vt certissimum autumabant, ita vt comparatione sui Hebræos mures esse existimarent, & ita dixerunt, cùm viderent Israelitas procedere contra se. *Egressi mures de cauernis suis ausi sũt pronocare nos ad prælium*, Iudith cap. 14. n. 13. Seu, vt est in textu Græco, *Ausi sunt descendere super nos ad bellum, vt disperdantur in finem* B. Dionys. Carthus. ibi. *Tam aspernanter locuti sunt Assyrij de Israëlitis ex magnitudine elationis*. Et tamen irrisores ipsi solo Hebræorum strepitu audito, tanquam metu agitati mures. *Fuga præsidium sumunt*, Iudith cap. 15. n. 1. De his ait S Bernard. lib. 5. de consideratione ad Eugenium. *Docuerunt linguam suam grandia loqui, cum operentur exigua.*

Iudith. 14 Carthus. Iudith. 15. Bernard.

Lucæ 13. *n.* 6. Et videbit omnis caro salutare Dei.

VERSIONES.

Text.. Isai. 40. *n.* 5. *secundum Hebr.*	Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro quod os Domini locutum est.
Syriacus.	Videbit omnis caro salutem Dei.
Septuaginta ad locum Isaiæ.	Videbit omnis caro salutare Dei, quia Dominus locutus est.

EXPOSITIO.

72. ROSEQVITVR Ioannes, & amplius explicat prosperitatem Messiæ aduentu in mundum introductam. *Videbit omnis caro*; quamplurimi enim à Deo factum de Verbo Incarnato promissionem propriis oculis videbunt. In Isaia iuxta radicem Hebraicam habetur, quod *os Domini locutum est*; quod idem valet, ac videre id, quod Deus per Prophetas suos promiserat; præcipua autem promissio Dei, omniumque excellentissima est Christus Dominus, ad quem ordinata sunt omnia. Dicitur autem *Salutare Dei*; quia nostram Iesus operatus est salutem, quam Deus reputat suam. *Omnis caro* iuxta phrasim Scripturæ, *carnis* nomine intelligitur homo. *Omnis caro fœnum*, Isai. 40. num. Et non dicitur omnis homo, sed *omnis caro*, vt notat D. Hieronymus in cit. c. Isai. *Quæ propterea*, ait, *appellabatur caro, quia prius*, scilicet ante Christi aduentum, *Spiritum sanctum non habebat.*

Isai. 4. Hieron.

QVÆSTIO XXIV.

Quomodo dixerit Ioannes, quod omnis caro Christum videbit?

73. ARNIS nomine, vt dixi, intelligitur *homo*; non tamen omnis homo Christum in carne vidit: quo modo ait Ioannes, *Videbit omnis caro?* Respondet primò D. Augustinus *lib. 2. de ciuitate cap.* 29. D. Gregor. *hom.* 20. *in Euangel.* S. Remigius *Epist. 2. ad Thessalonicos c.* 4. S. Antonius Vlyssiponensis *serm. in Dominica* 4. *Aduentus.* Hanc visionem interpretando de illa in extremo iudicij die facienda, quando ante tribual Christi nos omnes oportet manifestari. Sed Ioannes hîc agit tantùm de primo, non verò de secundo Christi aduentu. Secundò. Caietanus ita explicat, vt dicatur, Christum Dominum omnes visuros; quantum enim est ex parte sua, ab vniuersis oculis videri poterat, sed Ioannes non loquitur de potentia, sed de actu videndi. *Et videbit omnis caro.* Tertiò. S. Bonauent. ita ait: *Videbit omnis caro, id est, de omni carne, vt fiat distributio pro generibus singulorum.* Ac idem est. De omni natione, atque hominum genere aliquis Christum vidit. Sed valde difficile est, quod ex omni remotissima parte aliquis ibi esset, vt Christum Dominum propriis oculis videret. Vnde illud Actor. 2. n. 5. *Viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est*; per hyperbolem esse dictum existimat ibi Lorinus.

Augnst. Gregor. Remig. Ant. Vlyssip. Caietanus. Bonauent. Actor. 2. Lorin.

74. Quartò. Titus Bostrensis interpretatur omnes visuros salutare Dei, quia fructus legis Euangelicæ ac prædicationis Christi ad omnes, etiam remotissimas Gentes perueniet, quæ expositio mihi probabilis est. Quinta, & vltima, in qua magis quiesco. *Omnis caro*, id est, quamplurimi, nam nomina vniuersalia pro aliquibus, seu multis ponuntur. *Omnes prouinciæ veniebant in Ægyptum, vt emerent sibi escas*, Genes. 41. n. 57. Id est, quam plurimæ. *Non est gens, aut regnum, quo non miserit Dominus meus te requirens*, 3. Reg. 10. num. 10 Videantur ibi Lyranus, Abulensis q. 9. & 1. Reg. 7. q. 32. *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei*, Psalm. 71. n. 11. Et ita dicitur omnis caro, quia quamplurimi ex omnibus nationibus Christum viderunt.

Bostrensis. Genes. 41. 3. Reg. 18. Lyran. Abulens. Psalm. 71.

Matt. 3. *n.* 4. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel siluestre.

VERSIONES.

S. Paul. Epist. 10. *ad Seuer. fr.*	Pili camelorum hirto tegmine vestiebant.
Imperfectus homilia 3.	Zona pellicea super lumbos eius.
Vatablus	Et zonam coriaceam circum lumbos suos.
Arias	Circa lumbum suum.
Tertul. lib. de Idolat. c. 19.	Cingebatur loro.
Syriacus.	Cibus autem eius erant locustæ, & mel agreste.
Theophylact.	
Ægyptiacus.	Cibus eius erant cicadæ.

ALTER TEXTVS.

Marci 1. *n.* 6. Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas, & mel siluestre edebat.

EXPO

EXPOSITIO.

75. Chrysost. RESPLENDET Ioannes, vt ait S. Chrysostomus *homilia* 10. *in Matth.* angelica vita mortali in carne; non de cibo, non de potu, non de vestitu sollicitus, sed ab his omnibus alienus contemplationi rerum diuinarum totus intentus: & ideo indumentum, esca, ac potus erant ea, quæ desertum sine vlla cultura per se ferebat: tali veste, zona,

Anselm. & cibo vtebatur Ioannes, vt ait Anselmus ad hunc locum Matth. *Erat ille habitus pænitentiæ, dum cilicio camelino indutus esset, & cibo, silvestres comederet.* Deinde Ioannes, quia pœnitentiam prædicabat, ipsam in cibo, & potu præten-

Maxim. debat. Vnde eleganter ait S. Maximus homil. 2. in natiuitate Baptistæ. *Vt increpaturus hominum mala, nullam penitus haberet vel in veste, vel in*

Paschas. *epulis voluptatem.* D. Paschasius lib. 2. in Matth.

Prædicator prius quæ docet, faciat. *Exhibet Ioannes viuendo, quod docet, vt omnes instruat doctores in se prius damnare, à quibus & alios cohibent, atque operibus expedire, quæcumque nouerint, vt agantur.*

QVÆSTIO XXV.

Circa vestem Ioannis quatuor quæstiunculæ.

76. PRIMA: Quare Ioannis vestis potiùs ex pilis camelorum, quàm aliorum animalium erat? Et ante solutionem suppono perperam asseruisse hæreticos, Ioannis vestes fuisse vndulatas, Lusitanè *de chamalote.* Sed habitus miræ, extraordinariæque pœnitentiæ erat, vt docent D.

Chrysost. Chrysostomus *homil.* 10. *in Matth.* & *hic* S. Tho-

D. Thomas. mas, Albertus Magnus, Carthusianus, Beda, D.

Alb. Magn. Paschasius *lib.* 2. *in Matth.* Et patet ex verbis

Carthus. Christi Matth. 11. n. 7. *Quid existis in desertum*

Beda. Paschas. Matth. 11. *videre? Hominem mollibus vestitum?* Et ideo hæc vestis potiùs erat de pilis camelorum, quàm aliorum animalium; tum ob magnum rigorem, vt dixi in expositione; tum quia proprius hic erat habitus vitam parentis Eliæ imitantium, vt ad-

Abulens. uertit Abulensis *hic. quæst.* 29. Tandem tertiò, &

Theophyl. moraliter, Theophylactus. *Dicunt, ait, camelum medium esse inter munda, & immunda animalia: nam quia ruminat, mundum est: quia autem vngulas non diuidit, est immundum. Ioannes autem, quia ad Deum ducebat populum Iudaicum, qui videbatur mundus esse, & Gentilem, qui immundus, erat,*

In exteriori proprium munus repræsentauit. *que mediator veteris, & noui testamenti, idcirco ferebat pilos camelorum.* Cùm Ioannes mediator esset inter vetus, & nouum Testamentum, inter populum Iudaicum, & Gentilem; nam etiam milites conuertebat, de quo infrà, vt in veste suum exprimeret munus, camelo vsus erat.

77. Quæstiuncula secunda. Quare hæc vestis non de lana, sed de camelorum pilis erat? Suppono

Abulens. cùm Abulensi 4. *Reg. cap.* 1. *quæst.* 15. quod vestis facta de grossis camelorum pilis sine arte composita erat: sed cur potiùs de pilis, quàm de lana? Ad eius magnam pœnitentiam indicandam, quæ illis tantùm vtebatur, quæ ad vitam humanam in summo rigore, ac magna patientia transiendam Prælatis omnibus necessaria erant; vt explicat

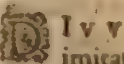
Imperfect. Imperfectus homilia 3. in Matth. *Non lana, ait, cameli habuit vestimentum, ne ipsa mollities vestimenti delicata faceret membra, & ipsa deinceps virtutem patientiæ emolliret; sed de asperioribus setis cameli, vt ipsa asperitas ad virtutem patientiæ animum exerceret: ideo non dixit de lana cameli, sed de pilis cameli. Nam omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad vanam gloriam, aut ad delectationem corporis, aut ad tegumentum nuditatis, sed quid tantum in Ioanne ad tegumentum nuditatis.* Similiter D. Thomas hic. *Alij de lana, Ioannes de pilis: reputabat vestimentum de lana mollitiem, quæ non conuenit Prædicatori.* Omnis delicias in Prædicatore vitanda. D. Thom.

Quæstiuncula tertia. Quare hæc vestis erat potius de camelorum setis, quàm de pellibus nam primi parentes pellibus induti sunt, *Genes.* 3. n. 21. Similiter & alij Sancti vsi sunt, *Ad Hebr.* 11. n. 37. Abulensis 4. *Reg.* 1. *quæst.* 14. probabile existimat de pellibus. Sed veritas præsentis textus aliud suadet. Ideo secundò, ipse *ibi*, & hic *quæst.* 29. existimat de pilis, propter imitationem parentis Eliæ. Sed semper quæstio redit? Quare pilis, & non pellibus vsi sunt? Ad quos respondeo primò. Propter magnam austeritatem pœnitentiæ; nam in pilis setæ maximè pungunt. Secundò. Quia primi parentes per actuale peccatum in spiritu mortui sunt, Ioannes semper viuidus gratiam in vtero datam per actuale nunquam deperdidit. Pellis extrahitur ab animali mortuo pili maximè à viuo. Illi ergo, vt spiritualem, in quam aliquando prolapsi sunt, mortem adumbrarent, à mortuo operimentum habent; hic verò vt viuidam gratiam exprimeret, ab animante viuo accipit vestimentum. 78. Abulens. Ioannes viuidus in gratia.

Quæstiuncula quarta. Quare in sacro textu nulla fit mentio de qualitate vestis Christi Domini; maximè verò hic de Ioannis vestitu? Respondeo, & est communis solutio, quod vestis Christi, quamuis inconsutilis, tamen in qualitate communis, & vulgaris erat; Ioannis verò mira, & extraordinaria, & ita ab Euangelista peculiariter exprimitur. Quantum verò mirabilis esset Ioannes in his, breuiter dicit D. Paschasius lib. 2. in Matth. *Non nisi, ait, per gratiam, hanc seruari vitam posse natura confiteri suadet, quod imitari non audet.* 79. Ioannes in vestitu mirabilis. Paschas.

QVÆSTIO XXVI.

De zona pellicea Sancti Ioannis.

DIVVS Ioannes Baptista ad parentis Eliæ imitationem veram religiosam vitam obseruauit, vt docet D. Hieronymus *Epistola ad Paulinum, & Epistola ad Demetriad.* Hugo de S. Victore *sermone* 7. ad illa verba. *Speciosa deserti.* Diuus Thomas *lect.* 12. *super cap.* 1. *Ioann.* Beda, Theophylactus ad illa verba Luc. 1. *In spiritu, & virtute Eliæ*, & alij quamplurimi. Et zona pellicea describitur hic succinctus ad Eliæ imitationem. 4. *Reg.* 1. *num.* 6. vt docent D. Chrysostomus *homilia* 10. *in Matth.* & *in Imperfect. hom.* 3. D. Hieronymus, D. Thomas, D. Paschasius, Beda, Theophylactus, Albertus Magnus *hic*; Abulensis quæst. 29. & 4. Reg. cap. 1. quæst. 15. *Ioannes Baptista secutus est per per omnia vitam Eliæ, ita vt à Iudæis putaretur esse Elias.* Et postea subdit *Ioannes habuit habitum omnino conformē habitui* 80. Ioannes Eliæ imitator. Hieron. Hugo de S. Victore. S. Thomas. Beda. Theoph. Chrysost. Paschas. Alb. Magn. Abulens.

Eliæ, vt patet Matth. 3. *Zona pellicea circa lumbos eius.*

81. An verò hæc zona esset super vestes, an immediatè iuxta carnem: Dubium est, vtroque enim modo dicitur circa lumbos. Aliqui affirmant, quòd nullo intermedio esset proxima carni, aliter enim non mortificantur lumbi, nisi illis cilicium adhæreat. Abulensis verò *hîc q.29.* existimat, quòd zona esset super vestem; hoc enim modo Elias habet zonam; nam viri, qui eum viderunt, dixerunt, quòd *esset vir pilosus, & accinctus renibus zona pellicea,* 4. Regum. 1. n. 7. Illi autem viri, quod Elias iuxta carnem, habebat, non videbant, cùm esset indutus. Et addo quod ipsa zona super vestem adhuc mortificabat, dum ipsos cameli pilos, atque feras carnis adstringebat. Et confirmatur ex Imperfecto *homilia* 3. vbi ait: quòd *consuetudine erat apud Iudæos, vt zonis laneis vterentur, Ioannes autem indicabat habitu vestem religiosiorem, non mollem, sed cilicinam, ac contereretem corpus.* Et addit, quòd ipsa zona erat circa lumbos, in quibus sunt voluptates omnium peccatorum, vt tanquam in causa constringerentur, ac reprimerentur.

Idem. 4. Reg. 1.

QVÆSTIO XXVII.

De Ioannis esca.

82. AIT Euangelista: *Esca autem eius erant locustæ, & mel siluestre.* Maximè dubitatur, quid sint locustæ, quas Ioannes edebat? Quidam primò putant, pisces esse marinos, quos cancros vocamus. Sed hoc sine fundamento; quia huiusmodi pisces sũt maximè delectabiles. Deinde, quia Ioannes in deserto continuè manebat: ergo non semper illis vti poterat. Secundò, Lyranus tenet cùm aliis, quod locustæ sunt illa animalia parua, quæ segetes destruunt; de quibus dicitur: *Residuum erucæ comedit locusta.* Et de istis ait quod inueniuntur in deserto Iudææ, & frixæ cum oleo sunt pauperum cibus. Sed hoc non est verisimile, quia non videtur, quod Ioannes cùm isto sumptu cibos comederet. Tertiò, & satis probabile D. Isidorus Pelusiota *lib. 1. epist. 132.* Euthymius, Carthusianus, Albertus Magnus testantur, quasdam esse herbas, seu arborum folia, quæ in illis partibus dicuntur locustæ. Et Brocardus *in lib. suo de Terra sancta,* vt refert Abulensis, asseuerat se in Palestinæ monasteriis, quæ Iordani sunt vicina, herbas sæpe edisse, quas ibi monachi *locustas* appellant. Illis verò locustis solitum vesci Ioannem asserebant. Quartò, D. Hieronymus, *lib. 2. aduersùs Iouinianum,* D. Hilarius, D. Thomas, Theophylactus, Beda, & alij asserunt locustas, quas Ioannes edebat, fuisse animalia satis nota; nam inter cibos mundos lex locustas numerat *Leuit. 11. n. 22.* & illis Iudæi vtebantur cùm sale Ioannes verò tantùm sole exsiccatas comedebat. Et hæc vltima mihi videtur probabilior.

Lyran. Pelusiot. Euthymius. Carthus. Alb. Magn. Brocard. Abulens. Hieron. Hilar. D. Thomas. Theoph. Beda.

83. Mel siluestre asserunt graues authores quod sit quidam paruus humor in aliquarum arborum foliis repertus dulcis sicut mel. Sed cùm humor hic quædam res sit delicata, non videtur esse in ea quantitate sufficiens ad sustentationem. Secundò Beda, & Rabbanus tenent esse quarundam folia arborum. Sed hoc in nullo authore antiquo habet fundamentum. Tertiò. Lyranus asserit quod mel istud sit veluti quædam resina, quæ in arborum truncis reperitur, & est dulcis sicut mel. Quartò. Isidorus Pelusiota *Epistola 132.* dicit, esse vel montanum, non dulce, sed amarum. Quinto, Aliqui apud D. Thomam dicunt quod est canna mellis, & id, quod intus in carnis inuenitur, valde dulce. Sextò, Abulensis *in comment.* tenet mel hoc Ioannis esse commune, & eiusdem speciei cum nostro; dici verò siluestre, ait, quia in syluis reperiebatur, & quod Ioannes pro abstinentia illud comedebat simul cùm cera ac fauo; vel quia licèt comedere parum mellis sit valde delectabile, illo tamen quotidie vti pro cibo valde durum & prouocat nauseam. Septimò. Probabiliùs existimo cùm Barrada Baptistam edisse mel, quod in illa solitudine apes siluestres conficiebant, quod non amarum, sed dulce erat, & in regione illa, quæ lacte, & melle manabat, magnam fuisse multitudinem credibile est.

Quid mel siluestre. Beda. Rabban. Lyran. Pelusiota. Abulens. Barradas. *Eadem esca quotidiana vti valde molestum.*

84. Quare de potu Ioannis nulla hîc fit mentio? Respondet primò Abulensis hîc *quæst. 31.* Quia non est tanta diuersitas austeritatis in potu, ac in cibo; nam in magna abstinentia solùm bibitur aqua, in cibo verò potest esse varietas, cùm multæ sint austeritatis differentiæ; & ne daretur ignorantia, circa quem gradum parcitatis Ioannes tenuerit, ideo Euangelista illum explicat. Secundò, Quia Ioannes sine humana conuersatione in deserto erat; sine hominibus autem vinum habere non poterat, ideoque Euangelista, vt manifestum, supponit. Tertiò, Quia ab Angelo iam explicatum erat Luc. 1. num. 15. *Vinum, & siceram non bibet.*

Abulens. *Quare nulla mentio de potu.* *De potu Ioannis.* Luc. 1.

QVÆSTIO XXVIII.

Quare Ioannes his potiùs alimentis, quàm aliis vtebatur?

85. COMMVNIS solutio est, quia hæ magnæ erant abstinentiæ, tum propter illorum qualitatem, tum quia illis sine vlla varietate vtebatur. Secundo, quia hæc sine cura, ac solicitudine vlla, quæ contemplationem impediret, vasta illa in solitudine tenebat. Tertiò pulchrè noster D. Cyrillus Hierosol. Catechef. 3. *Vides, ait, quantum hominem huius gratiæ ducem elegit, nihil omnino possidentem, solitudinis studiosum, sed non inhumanum: locustas manducantem anima, melle vescentem, & dulciora melle, vtilioraque loquentem.* Ioannes communis vitæ spiritualis dux, ac magister animaliola alata melque edebat, quia ipse in conuersatione, ac reprehensione, non inhumanus sed totus dulcis, ac affabilis erat: totusque pennatu, dum suos ad cælestem contemplationem euolare faciebat. Quarto, D. Hieronymus ad Agasiam quæst. 1. *Quia omnis, ait, prædicatio falsa sectatur lucra, & gloriam quærit humanam: asserit, eum camelorum vestitum pilis nulli posse adulationi succumbere, & qui locustis vescitur ac melle siluestri, nec opes, nec alias delicias quærere, rigidaque, & austera vita aulas vitare palatij.* Diuinus Prædicator, vt falsam reprobaret doctrinã, seque ostendat omnino alienum ab his, quæ adulationi deseruiant, ea in vestitu, ac cibo elegit, quæ in visu nũquam fuerint iis, qui palatia frequen-

Cyrillus. *Prælatus sine duritie procedat.* Hieron. *Prædicator à vanis ...*

frequentant, vbi omnis vitij est, mendaciique palæ ra. Quintò, & vltimò. Mel delicias adumbrat, atque illecebras; locustæ verò, cùm sint herbarum, terræque præsentanea pestis, peccata populi significant: his Ioannes vescitur, vt Prædicator, ac Prælatus stomachum habeat, quo omnium subditorum vitia; ac peccata deglutire possit, vt ea dissimulare valeat. *Prelatus subditorum vitia alienando dissimulet.*

Matth.3.n.5. Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis Regio circa Iordanem.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc exiuit ad eum Ourischlem, & tota Iehoudæa; totaque Regio ambiens Iordanem.

Theophylact. Tunc egressa est ad illum, *&c.* Et omnis Regio vndique finitima Iordani.

Vatablus. Totaque Regio circumiecta Iordani.

ALTER TEXTVS.

Marci 1.n.5. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Hierosolimitæ vniuersi.

EXPOSITIO.

86.

CIRCVMSPECTA Ioannis eximia virtute, ac cibo, vestituque abstinentia, quia sui oblitus erat, atque hominum intendebat saluti, commouebantur omnes, vt ad eum confluerent; hoc enim post descriptam eius vocem: *Parate viam Domini,* ac rigidam austeritatem, indicat illud *Tunc.* Et addit: *Exibat,* tripli-
D.Thom. ci motiuo, vt ait D. Thomas, inuitabantur homines, vt Ioannem adirent; primò noua prædicatione; nunquam audierant de regno cælorum mentionem fieri. Secundò propter suam eximiam vitam, vt dixi: tertiò, quia Iudæa priuata erat instructione Prophetarum: *Signa nostra non vidimus, iam non est Propheta,* Psalm.73.n.9. Et non solùm exibant de loco, verùm etiam de pristina occasione, conuersatione, & vitiis vt meliores in vita fierent. *O fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus. O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis,* Zachar.2.num.6. *Exite de illa populus meus: vt ne participes sitis delictorum eius,* Apocal 18.num.4. *Nouitas promouet animos. Psalm.73. Zachar.2. Apoc.18.*

87. Hierosolyma continens pro contento; id est, habitatores Hierusalem, vt expressit Marcus, *Hierosolimitæ vniuersi.* Et hæc ciuitas regia pertinebat ad Benjamin, Iosuæ 18.num.28. *Et omnis Iudæa;* quamuis pro omnibus Terræ promissæ habitatoribus accipi possit, pro sorte tamen Iudæ strictè accipitur, vt aduertit Abulensis. Ibant omnes principes, magnates, ciuitatem, voluptates, ac suas commoditates spernebant; & valde delectabiter difficultates, ac labores itineris, & eremi amplexabantur, tantum desiderium *Iosue 18. Abulens. Maximo ee vrbanae rint desiderio videndi Ioannem.*

erat omnibus videndi Ioannem; ac fruendi eius suaui collocutione. Nilus Abbas in Ascetico *Ioannes quidem Baptista in solitudine versabatur, & ciuitates ipsa cum hominibus ad eum confluebant: & qui sericis vestibus induebantur ad Zonæ peliiceæ spectaculum concurrebant; sub dio incommode manere non recusabant, qui domos auratas incolebant: omnia illis erant tolerabilia, nam videndi viri cupiditas omnem molestiæ sensum abstergebat;* prosequitur textus. *Et tota regio circa Iordanem.* vbi variæ Tribus habuerunt sortem. Et licèt hæc regio proximior esset loco, vbi Ioannes prædicabat cùm esset iuxta Iordanis alueum; tamen Hierusalem nominatur primò, tum propter suam nobilitatem; tum quia, vt ait Hugo, maximè spectat commendationem Ioannis quòd ciues celeberrimæ ciuitatis in regia, ac palatio enutriti vitia relinquentes ad nouam virtutis viam accurrerent. Tandem Hierusalem, etsi remotior, prior nominatur, quia sæpe fama remota loca priùs, & magis occupat. Et dicitur, *Omnis Iudæa, omnis regio,* non quia omnes, nullo excepto, adirent, sed quia maiori ex parte omnes ibant, vt explicant Abulensis, Caietanus, & alij. Et ibant omnes, etiam Pharisæi; quia pro honore, ac reputatione habebant, vt Ioannis fierent discipuli, ac deuoti. Ibant etiam iusti omnes, quia, vt ait Albertus Magnus, *Tantum sanctitatis noua apparuit in Præcursore, vt nullus, quantumcunque esset iustus, se iustum in comparatione Præcursoris reputaret.* Et similiter Imperfectus *homilia 3.* Nilus. Hugo. *Mirum, quod palatini ad pœnitentiam currant.* Abulens. Caietanus. Alb. Magn. *Comparatione Ioannis nullus videbatur.* Imperfect.

Matth.3.n.6. Et baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.

VERSIONES.

Syriacus. Et baptizabantur ab eo in Iourdemô flumine postquam peccata sua fuerant confessi.

Tertull.lib.de Baptis.c.20. Tingebantur confitentes delicta sua

Text.Græcus. Immergebantur aquâ confitentes quædam peccata sua.

ALTER TEXTVS.

Marci 1.n.2. Et baptizabantur ab illo in Iordani flumine, confitentes peccata sua.

EXPOSITIO.

DE Ioannis Baptismo dixi latè q.16.17.& 18. *Confitentes peccata sua* tempore Ioannis non erat Sacramentum Pœnitentiæ, cùm hoc sit proprium legis gratiæ à Christo Domino institutum, *Ioan.20.n.22.* Quomodo, & ad quid confitebantur? Abulensis *q.*14 quod omnes ad præsentiam sanctitatis Ioannis se peccatores confitebantur, ac dicebat. Sed textus ampliùs significat, dum ait, 88. Abulens.

Caiet. *Confitentes peccata sua.* Citatus Abulensis, & Ca-
ietanus *in* 1. *Marci* asserunt quòd tantùm in ge-
Tertull. nere sua peccata dicebant. Tertullianus verò *lib.*
Basil. *de Baptismo,* D. Basilius *eodem lib.* & alij tenent,
quòd sigillatim ea dicebant. Et hoc indicat textus
Græcus : *Confitentes quædam peccata*; nam, vt ait
Cyrill. D. Cyrill, Hierosol. Catechef. 3. *Ostendebant vul-*
nera, deinde Ioannes ponebat medicamenta. Et hæc
confessio non erat *in remissionem peccatorum,* sed
tantùm in dispositionem ad illam, & vt homines
ad sacramentalem confessionem paulatim assue-
fierent. Et valde mirum quòd homines superbi,
atque arrogantes se se peccatores confiterentur;
Imperfect. nec enim erubescebant; nam, vt ait Imperfectus
homilia 3. *Perfectus timor soluit omnem pudorem.*
Baptizatis autem Ioannes aliqua opera satisfa-
D. Thomas. ctoria imponebat, vt docet D. Thomas *in 4. di-*
stinct. 2. quæst. 2. artic. 2. quod saltem ex consilio à
Ioanne fieri mihi persuadeo.

Matth. 3 n. 7. Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad Baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?

VERSIONES.

Syriacus. Venientes, vt baptizarentur, ait illis: Generatio viperarum, quis vobis indicauit.

Didym. Alex. Serpentes genimina vipe-
cōt. Manich. rarum.

Text. Hebr. Filij viperarum.

Text. Græc. Quis submonstrauit vobis?
Theophyl.

Imperfect. ho- Quis docuit vos?
mil. 3. Vat.

Rabbanus, S. Quis demonstrabit vobis.
Thomas.

ALTER TEXTVS.

Lucæ 3. n. 7. Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à vētura ira?

EXPOSITIO.

89. *Quales Pharisæi, & Sadducæi.*

HARISÆI homines erant à
communi multitudine separati,
opinione scientiæ, sanctitatis ac
honoris maximè inflati, & mul-
ta circa legem falsa dicebant.
Sadducæi verò hæretici erant,
neque resurrectionem, neque animarum immor-
talitatem credentes Et de his duabus sectis Iu-
Isidor. dæorum latè tractant D. Isidorus *lib. 8. Etymolog.*
Abulens. *c. 4.* Abulens hoc cap. 3. Matth. quæst. 63 *Ad Ba-*
ptismum suum; scilicet vt baptizarentur ab eo. Et

non dicitur absolutè Baptismus, sed suus, hoc est
Ioannis, quia ab eo constitutus erat, & à Christi
Baptismo qui gratiā immediatè cōferebat, quàm
proximè Ioannis non dabat, maximè distinctus.
Progenies, id est *generatio,* vt habet Syriacus, *vi-*
perarum; ita dicitur hoc animal, quasi vi pariens, Alb. Magnus.
vt explicat Albertus Magnus. Et Pharisæos, ac
Sadducæos viperas vocat, quia spirituales paren-
tes suos necare intendebant. *Quis demonstrauit* *Bonus Prælatus pungens, & laudans.*
vobis? per admirationem loquitur Ioannes. Quis
docuit vos, ad hunc venire Baptismum ad effu-
giendam venturi Dei iram? Et diuinus Magister
si eos pungit, dum viperas appellat, statim in fu- Theophyl.
gienda ventura ira diligentiam laudat. Theophyl.
Durè eis loquitur, sciens peruersitatem illorum, ta- Euthymius.
metsi aliquantulum laudat, dicens: Quis submon-
strauit vobis? Euthymius. *Miscet, ait, reprehēsionis*
asperitati laudem, vt inde quidem humilientur, hinc
autem consolationem accipiant. Submonstrauit; hoc
est, latenti signo. Vel vt aliqui legunt: *Demonstra-*
bit; tamquam Ioannes hoc eis optet.

QVÆSTIO XXIX.

Quomodo Matthæus, & Lucas in hac historia narranda conueniant.

QVOMODO Matthæus hæc ad Pharisæos, ac 90.
Sadducæos dicta narret; Lucas verò ad Idem.
turbas? dubium est. Euthymius existimat,
Ioannem bis hæc dixisse. Probabiliùs tamen est
semel tantùm hæc fuisse locutum, dum omnes
simul assistebant, ad Pharisæos verò, & Saddu-
cæos intentionem suam in his verbis dirigendo;
solent enim prædicatores in concione sæpè mul-
ta dicere, quibus aliquos tantùm comprehen-
dunt, vt sit suauior reprehensio: nam Ioannes
turbas, quæ veniebant, vt baptizarentur con-
fitentes peccata sua, benignè recipiebat, vt ait
Chrysostomus *homilia* 11. Pharisæos, ac Saddu-
cæos animo calumniandi acriter pungebat, vt Chrysost.
tenent idem Chrysostomus. Lyranus, & alij. Et Lyran.
notetur hìc libera Ioannis authoritas, Pharisæos, *Authoritas Prædicatoris.*
ac Sadducæos primos, & optimates, non blan-
do, sed reprehensiuo sermone monentis: in quo
egregium Prædicatoribus, ac Prælatis dedit
exemplum. Imò eleganter pondet D. Grego- Gregor.
rius *in lib. 1. Reg. cap. 4.* quòd Ioannes durus erat *Euangelicus Prædicator sibi durior, quàm aliis.*
in se, & durus in alios, in alios quidem solis ver-
bis, Genimina viperarum appellabat; in se verò
factis, & operibus; carnem suam zona pellicea
constringebat, locustas, ac mel siluestre tantùm
edebat, suo exemplo Euangelicos Prædicatores
docens, quòd sibi, quàm aliis se duriores exhi-
beant.

QVÆSTIO XXX.

Quare Iudæi progenies viperarum à Ioanne vocentur?

VIPERA è venenatis animantibus vnum, 91.
matre occisa prodit in lucem, vt testantur Plinius.
Plinius *lib. 10. cap. 62.* D. Basilius *homil. 9. Hexae-* Basil.
meron, D. August. *serm. 1. Dominica 3. Quadrages.* August.
D. Hie

Hierem. D.Hieronymus Epistola ad Præsidium. Qui etiam
testatur, quòd viperæ per os coitum faciunt: mascu-
li mortem cõtemnunt, sed fœmina in ipso coitu, ma-
gna, dum semen absorbet, exagitata dulcedine, ca-
put masculi abscindit, & sic eum occidit; sed cùm
conceperit, viscera illius ab ipsis, quos concepit, co-
meduntur; & sic matrem occidunt. Et idem refe-
Epiphan. runt D.Epiphanius hæresi 26. Galen. lib. de anti-
Galen. dot. & alij multi. Quare ergo Ioannes viperas ap-
Beda. pellat? Non approbo rationem Bedæ dici viperas,
quia erat mala soboles è venenosis parẽtibus ge-
Hilar. nita, nec rationem Hilarij can. 19. in Matth. quia
omnia veneno suo inficiebant; hoc enim non so-
lùm viperæ, sed cuiuslibet venenati serpentis
proprium est. Peculiarem inquirimus ratio-
nem, ob quam dicantur viperæ.

Prima, & verisimilior ea est, quam tradit D.
92. Chrysost. Chrysost. homil. 11. Bene eos, ait, genimina vi-
perarum vocauit, siquidem id serpentum genus ita
parentis festinat exitum, vt aluo, qua portatur ex-
esa, in vitam prodeat more gignentis; quod isti quo-
que faciebant patrum sanguine, ac matrum maden-
tes, & sceleratis manibus vos, à quibus ad veritatis
lumen ducebantur, interficientes magistros. Ideo
Ioannes eos viperas appellat; nam Iudæi illis si-
miles, suos spirituales parentes, à quibus in veri-
tate, & doctrina sancta gignebantur, interficie-
bant. Et ideo Ioannes eos videbat venientes ad
se, vt eum calumniare, ac corrodere possent, ip-
sum enecandi occasionem quęrentes. Hanc etiam
Athan. rationem inculcat D. Athanasius q. 56. ad An-
Euthym. tioch. Euthymius, & alij. Et hoc statim Christi te-
stimonio corroborabitur.

93. Secunda. D.Chrysostomus homil. 3. in Imper-
Chrysost. fecto, S.Thomas, Abulens. hic, D.Bonauentura in
D.Thom. cap. 3. Lucæ, tres tradunt rationes. Et verba sumo
Abulens. ex D.Bonauentura. Viperis eos comparat ob tri-
Bonauent. plicẽ proprietatem. Prima. Vipera cùm momor-
derit hominem, statim currit ad aquam, & si non
inuenit, moritur; sic isti cùm haberent peccata
Psalm. 72. in Deum, & in proximum: Posuerunt eos suum in
cælum, & lingua eorum transiuit in terram, Psalm.
72. num. 9. vt viuerent, recurrebant ad aquas Ba-
Recurrẽdum ptismi. Et ita dixit Ioannes: Quis vos demonstra-
ad Baptismi uit fugere à ventura ira? Secunda. Genimina vi-
fontem, vt perarum rumpendo viscera materna nascũtur, sic
viuamus. isti persequendo Prophetas materna viscera vio-
labant. Et ita dixit Christus Dominus Matth. 23.
n. 21. Filij estis eorum, qui Prophetas occiderunt, &
Matth. 23. vos implete mensuram patrum vestrorum: serpen-
tes, genimina viperarum, &c. Tertia. Viperæ sunt
foris speciosæ, & quasi pictæ, sed intus veneno
repletæ: isti sunt pulchri exteriùs, quadam simu-
lata iustitia; interiùs verò habentes peccata,
Idem. Matth. 23. num. 27. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi;
qui similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris
apparent hominibus speciosa, intus verò plena sunt
ossibus mortuorum, ac omni spurcitia.

94. Quintò. D.Paschas. lib. 2. in Matth. dum pon-
derat naturam viperarum esse, quòd quando fœ-
mina concipit, feruore libidinis caput maris pro-
prio ore deglutit; & dum parit à suo fœtu interi-
Paschas. mitur, ita ait ille: Iudæi caput viri, quod est Chri-
stus ore liuido perimentes, matrem suum, videlicet
Synagogam Prophetarum, vel eorum, de qua nasci
debuerant, cruentis manibus occiderunt. Quot fortè
videns adhuc sua fraudis venena intrinsecus occul-
tare, censura seueritatis eos increpat: quare priùs
callidas doli astutias non enomuerint, & sic sine felle
amaritudinis intrarent ad sortem columbæ. Sextò.
D.Isidorus Pelus. lib. 1. Epistol. 105. Hæc viperarũ Pelusiot.
natura perpẽsa eorum inter omnia vitia ingrati- Ingratitudo.
tudinem arguit, qua Deum, qui eos genuit, dere-
liquerunt, atque omnem sibi concessam gratiam
extinxerunt. Meritò proinde, ait, eos, venatis ani-
mantibus confert, per ingratitudinem accepta be-
neficia obliterantibus, ne dicam corrodentibus.

Septimò D.Augustinus cit. serm. Dominicæ 3. 95.
Quadragesima hic, Pharisæorum inuidiam pun-
git. Sicut, ait, viperas, dilacerato, & dirupto ma- August.
terno vtero, in quo conceptæ sunt nasci aiunt, ita in-
uidia illam animam, à qua concepta est, consumit,
& perdit. Inuidia in ipsis Iudæis nata, quà Bapti- Inuidia consumit hominem.
stam sibi maiorem agnoscebãt, eorum viscera di-
lacerabat. Octauò. Cardinalis Petrus Damianus Damian.
nimiam parentum indulgentiam in filios lib. 8.
Epist. 11. ad Florentinos, sic ait: Quia viperarum Parentes prædiuitijs congregandis moriuntur.
more, dum filios pariunt sibi, moriuntur. Sunt enim
multi parentes, qui filios ita diligunt, vt amplas
in eis domos creent, non dubitantes in æternam
damnationem incidere. Nonò, Eorum Ioannes
exprobabat malitiam. D.Chrysologus serm. 137.
Progenies, viperarum, ait, quia quos Deus creaue- Chrysol.
rat homines, fecerat filios Abrahæ; malitia peperit,
& conuertit in viperas. Qualis sit homo ex Deo, Qualis homo ex Deo, qualis ex se.
qualis ex se? ex Deo habet, quòd sit filius Abra-
hæ, scilicet gratiæ; ex se verò, quòd repet in ter-
ra, ac omni grauetur peccati veneno.

Decimò. D.Cyrillus Hierosol. Catech. 3. verba 96.
hæc in laudem, conuolantium ad pœnitentiam
explicat. Genimina viperarum quis monstrauit
vobis fugere à futura ira? Non igitur, ait, sis dein- Cyrill.
ceps vipera, sed cùm esses aliquãdo genimen illius,
exue, inquit, primæ illius iniquæ vitæ personam.
Quilibet enim serpens in angustum intrans, depo- Vt fugias iram Dei ad pœnitentiam accede.
nit senectutem, & vetustatem per extrusionem
exuit; sic & tu intra per angustam portam, & stri-
ctam, affligensque ipsam per ieiunium, expelle tuam
perditionem. Exue veterem hominem, & dic illud:
Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa, Cant. 5.
Cant. 5. num. 3. Vbi explicat quomodo fugerint à
futura ira; nam veluti serpentes intrantes per an-
gustam portam pœnitentiæ, confitentes peccata
sua imminentem Dei iram euaserunt.

Vndecimò. D.Ambrosius in cap. 3. Luc. Post- 97.
quam ait, hic arguit malitiam Iudæorum, hæc Ambros.
Ioannis verba ad eorum prudentiam refert, iuxta
illud Matth. 10. Estote prudentes sicut serpentes. Matth.
Serpens enim per prudentiam præuidet futura,
venenum tamen non deserit; sic ostenditur eis, ait
sanctus Pater, Dei miseratione infusa prudentia, vt
gerant suorum pœnitentiam dilectorum, futuri ter-
rorem iudicij metuentes, sed adhuc noxia non relin-
quebant. Ac proinde dum ex prudentia venturam
Dei iam fugere intentant, eos serpentibus com-
parat; nam inter omnia animantia, hæc omnes
occurrentes circunstantias circunspicere, notare-
que solent, vt aduertunt authores ad citatum lo-
cum. Matth. Sed sicut ad venenum suum serpen-
tes, ita ad falsam doctrinam erant affecti, vt nun-
quam ad eam separarentur.

Duodecimò. Vipera astutum animal in locis, 98.
vbi minimè putatur, delitescit, in ore recondi-
tum habet venenum, ac falsis verbis primos pa-
rentes fefellit. Meritò Pharisæi, aut Sadducæi, vi-
perarum progenies dicuntur, dum Ioannis san-
ctitatem, quæ in omnium admiratione, ac vene-
ratione erat, intendebant calumniari: & veluti

serpentes venenum in ore gestabant, dum simulata sanctitatis, ac doctrinae specie falsis dogmatibus omnia inficiebant: erant enim in lege magistri, & vanis traditionibus omnes ad se trahebant. Pharisaei parentibus debitum negabant honorem? Sadducaei resurrectionem corporibus inficiabantur, & ideo viperas appellat, in eorum cathedra atque magisterio notant venenosa peccata, vt ita perpetuae commendarentur memoriae. Inquit Iacob de Ruben. *Primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui*, Genes. 49. num. 3. Sed ad quid, dum sanctus senex Rubeu peccatum exprobat, dignitatem, & primogenituram eius in memoriam vocat? Nisi vt ex ipsa dignitate in hominum memoria maximè perpetuetur. D. Chrysostomus ibi, *Volens, ait, accusationem magis intendit, prius dixit priuilegia ei a natura concessa, & dignitatem, quam tenebat, quod principium filiorũ, & primogenitura honore clarus sit, & postea voluntatis peccata illius, quasi in aenea columna inscribit.* Vbi dignitas fulget, ibi maximè peccata relucent, ac apparent.

Genes. 49.

Chrysost. *Ex dignitate memoria perpetuatur.*

Quartò Origenes *hom. 22.* ideo existimat, quòd eos tam acriter increpabat, quia deprauatas peccandi consuetudines, veteremque non abiiciebant statum, sed adhuc obdurati persistebant in erroribus ac sceleribus suis, atque malas peccandi, suosque spirituales parentes persequenti artes non deponebant. In eadem sententia est D. Ambrosius dum ait, quòd licet vtilia praeuiderent: noxia tamen non relinquebant. Idem habent S. Gregorius *lib. 15. Moralium cap. 9.* Euthymius, & alij. Et haec mihi videtur germana expositio, haec enim erat Prophetarum consuetudo immò & Christi Domini, vt dixi *superiori quaestione, ex cap. 23. Matthaei*, vt quos in peccatis obduratos agnoscebat, duriùs increparet. Vt ait D. August. de peccatorum meritis. *Vt ipsa asperitate verborum duritiam cordis emollirent.* Eorum autem obdurationem, cordisque secreta ex Dei reuelatione Ioannes cognoscebat, vt patet ex D. Chrysostomo *proximè citato*, & dixit *lib. 1. cap. 8.*

Origenes. Ambros. Gregor. Euthymius. *Multoties durities cordis asperitate emollitur.* August.

QVAESTIO XXXI.

Quomodo Ioannes venientes ad se tam grauiter reprehendat?

99. PHARISAEI, ac Sadducaei labores, atque aerumnas superabant multas, vt dicam ex D. Nilo *cap. sequenti*. Ciuitates, vt ad Ioannem venirent, relinquebant; negotia, vt eremum peterent, omittebant, & tamẽ Ioannes adeò durè excipit, vt primogenies viperarũ dicat? Respondet primò Author Imperfectus *homil. 3.* cognouisse Ioannem eos non sincero, sed ficto, simulatóque animo venisse: & ideo eos grauiter increpat; nam animus fictus minimè ferri potest. Secundò, Albertus Magnus, *Istos autem solos*, ait, *acriter reprehendit, quia isti, non ex deuotione exierint, sed potius ex indignatione, tentantes potius, quam credentes, & magis coram hominibus facientes, eo quòd multitudo tota fecit, & indignationem multitudinis sustinuissent, si non venissent ad Baptismum Ioannis.* Non desiderio sanae doctrinae: sed vt suam apud populum opinionem retinerẽt, Ioannem isti requirebant: tãta enim erat Ioannis authoritas, vt qui ad eum non accederet, malè haberetur, essetque apud omnes in odio, ac contemptu, & mala opinione. Tertiò D. Chrysost. *homil. 11.* eleganter ait: *Nec enim peccantes viderat, sed post peccata conuersos, propter quod nec increpare debuerat, sed laudare, Quid ergo dicemus? Non vtique illum absque ratione tãta seueritate fremuisse; nam quia, reuelante Deo, cordis eorum occulta perspexerat, eosdem superbum sapere de parentum nobilitate cognouerat, hanc illis perditionis causam, & hinc in vltimam eos praecipitatos sciebat esse desidiã satis necessario radicẽ arrogantia huius indicit.* Ex Dei reuelatione agnouerat diuinus Baptista, totam ruinae, ac perditionis eorum causam esse nimiam de parentum suorum nobilitate superbiam: volens hanc tollere inflationem, viperarum progeniem vocat eos, vt hac humilitate, ignobilitatéque obiecta, nimiam eorum arrogantiam eradicare, sanaréque possit.

Imperfect. *Animus fictus non potest ferri.*

Alb Magn. *Qui Ioannis non erant deuotus, malè opinabatur.*

Chrysost.

QVAESTIO XXXII.

Quomodo Ioannes dicat: Quis demonstrauit vobis fugere à futura ira?

101. PRAESENTIA verba per modum laudis esse dicta interpretantur D. Ambrosius, Theophylactus, Euthymius, & alij. Sed cùm Ioannes deprauatam, eorum cognosceret intentionem vt constat ex superiori quaestione, verius cum D. Chrysostomo *homil. 11.* existimo per modum admirationis esse prolata: ac si admiretur Ioannes quòd demissis peccatis suis, vt fugiant futuram iram, confitentes peccata sua accesserint ad Baptismum. Per iram autem Dei Euthymius intelligit desolationem Hierusalem per Romanos factam. Tamen D. Chrysostomus *citatus*, D. Gregorius *homil. 20. in Euangelia*, D. Ambrosius, D. Bonauentura, Albertus Magnus, & etiam Euthymius interpretantur eam, quae in die iudicij impoenitentibus est infligenda. Et in hoc sensu inquirit Christus Dominus, *Quomodo fugietis à iudicio gehennae?* Matth. cap. 23 num. 33. Et de hac ira, quae est in futuro saeculo, peccatoribus loquitur.

Ambros. Theophyl. Euthym. Chrysost. Euthym. Chrysost. Gregor. Ambros. Bonauent. Alb. Magn. Matth. 23.

102. Grauis tamen est difficultas: Quomodo Ioannes, cùm eos in peccatis suis videret obduratos, vt patet ex superiori quaestione, dicat: *Quis vobis demonstrauit fugere ab ira ventura*; illa enim poenitentia falsa, fictóque animo iram hanc non euadebant, sed in nouam incidentes culpam, maiori se se implicabant poenae atque supplicio. Hac de causa Rabbanus fortasse, ac D. Thomas legunt: *Quis demonstrabit*, tanquam hoc Ioannes desideraret. Sed nostra vulgata non habet in futuro, sed in praeterito, *Quis vobis demonstrauit.* D. Bernardus *serm. 20. in Psalm.* per iram interpretatur poenitentiam. Ac si diceret: Quis vobis demonstrauit fugere à poenitentia. Sed hoc infert vim textui. D Paschasius *lib. 2. in Matthaeum*, ac si patenter diceret, ait, *Nemo nisi vnicus Dei filius, quem vobis anũtio.* Sensus horum verborum hic est, vt existimo. Tamquam si dicat Ioannes: Quis demonstrauit, seu indicauit vobis, seu docuit hunc errorem; falsa poenitentia, & ficto animo fugere

Rabbanus. S. Thom. Bernard. Paschas.

fugere à ventura ira? Nemo sanè: nam falsa pœnitentia; ira Dei non vitatur, sed potiùs in nouam
Osee.10. inciditur. De his ait Oseas cap. 10. nu. 13. *Arastis impietatem, iniquitatem messuistis.* Arare, idem est, ac seminare; & peccatis suis hæc fecerunt; falsa verò pœnitentia nouam iniquitatem receperunt, & ideo ait statim Ioannes sequenti versu:

Matth. 3. *n.* 8. Facite ergo fructū dignum pœnitentiæ.

VERSIONES.

Syriacus.	Facite igitur fructus dignos.
Aliqui ex Græco.	Ostendite, vos non simulatè venire.

ALTER TEXTVS.

Lucæ 3. *n.* 8. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.

EXPOSITIO.

103.
ACITE ergo. Illatio est ex præcedentibus, vt fugiatis ab ira ventura, ac vt vos profiteamini peccatores; *facite ergo fructus.* quod vt fiat, ait, S. Chrysost homil. 11. in Matthæum:
Chrysost. *Non sufficit à malignitate fugere, nisi ad virtutis transeatis.* Et non ait: Ostendite fructum in veste, v.g. vel in barba; sed facite in sinceritate cordis coram
Gregor. Deo. Vnde D. Gregor. *lib.* 6. *in* 1. *Reg. cap.* 15. ait: *In fructu ergo non in folijs, aut ramis pœnitentia cognoscenda est. Vnde Dominus arborem folijs decoram, fructu sterilem maledixit; quia confessionis equatum non respicit sine fructu afflictionis.* Et ita Ioannes iuxta Lucam, *fructus dignos pœnitentiæ;* quæ potest esse in genitiuo, vel datiuo D. Grego-
Idem. rius homil. 20. in Euangelia: *In quibus verbis notandum est, quòd non solum fructum pœnitentiæ, sed*
Pœnitentia proportionata culpæ. *dignos fructus pœnitentiæ admonet faciēdos. Si quis in culpa lapsus est tanto à se debet illicita abscindere, quāto se meminit illicita perpetrasse. Vniuscuiusque ergo conscientia conuenit, vt tanto maiora quærat bonorum lucra per pœnitētiam, quanto grauiora sibi intulerit damna per culpā.* Hic autem fru-
Alb Magn. 1. Paral. 29. ctus pœnitentiæ, vt notat Albertus Magn. debet esse in gaudio, *Populum tuum, qui repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria. Domine Deus custodi hanc voluntatem.* 1. Paralip. 29. n. 17. Ioannes suprà reprobauerat eorum fictam pœnitentiam, nunc ad veram exhortatur.

Matth. 3. *n.* 9. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abrahā. Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

VERSIONES.

Syriacus.	Neque cogitetis, & dicatis in animabus vestris: Est nobis pater Abrahā, *&c.* suscitare filios ipsi Abrahamo.
Pagninus.	Et ne sitis illius opinionis, vt dicatis intra vos ipsos
Ex Græco quidam apud Salmeron.	Ne exstimetis dicere.
Euthymius.	Ne videamini dicere.
Theophylact.	Ne sitis in hac mente, vt dicatis.
Text. Græcus.	Desinite dicere.
Imperfect. homil. 3.	Nolite dicere.
S. Prosp. Epist. ad Rufin.	Potens est Deus de lapidibus Abrahæ filios excitare.
Vatablus.	Liberos ipsi Abrahæ excitare.
Arias.	Natos Abrahæ.

ALTER TEXTVS.

Lucæ 3. *n.* 8. Et ne cœperis dicere: Patrem habemus Abrahā. *Cætera vt Matthæus.*

EXPOSITIO.

VIA Ioannes eos ad futuram iram fugiendam, dignosque pœnitentiæ fructus producendos excitare intendebat; eos ideo ad humilitatem, omnium virtutum fundamentum, disponebat, explicat ita Rabbanus: 104.
Quia ergo præco veritatis ad dignum pœnitentiæ fructum faciendum eos incitare volebat, ad humilitatem prouocabat, sine qua nullus pœnitere potest. Rabban.
Viperarum filios appellauit ad eorum reprimendam ex maiorum nobilitate superbiam. Et ne dicerent: Non sumus serpentum genus, sed ex Abrahæ alta prosapia, ideo ait: Ne velitis, seu ne cogitetis, seu ne cœperitis dicere, *Patrem habemus Abraham.* Nam parum prodest maiorum nobilitas, vbi dedecorant propria facta, Seu, ne sitis in hac mente, vt dicatis: Ab Abrahamo sumus progeniti: non patietur Deus charissimi Patriarchæ perire filios. *Dico enim vobis, quia de lapidibus istis potens est excitare filios Abrahæ.* Tanquam quid difficillimum posuit. Lapides significabant Gentes, ex quibus Deus procreauit filios Abrahamo. Et est in datiuo, vt patet ex textu Syriaco; nam bonitas filiorum vtilitas est parentis, tamquam si dicat, suscitare filios ad commodum ipsius Abrahami.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare Ioannes eos prohibeat filios Abrahami vocari?

MAXIME verum est, quòd Iudæi essent ab Abrahamo progeniti, quomodo ergo Præcursor eos vetat, ne illius filij nominentur? Prima, & communis solutio D. Chrysostomi, Lyrani, D. Thomæ, D. Bonauenturæ. Ne de parentum nobilitate superbirent, qui in moribus viperas imita- 105.
Chrysost. Lyran. S. Thom. Bonauent.

imitabantur. Et ideò non solùm dixit: Ne velitis,
ne cogitetis, sed etiam, narrat Lucas: *Ne cœperi-*
tis dicere; quia non solùm vana gloria, verum
etiam ipsa prima ad iactantiam aggressio aliena
est ab eo, qui paternas virtutes non exprimit. Et
ideo ait D. Cyrillus in Catena: *Quid confers car-*
nalis generositas, nisi consimilibus studijs fulciatur?
Vanum est igitur extolli de bonis prædecessorum,
& deficere ab eorum virtutibus. Similiter D. Chry-
sostomus. Quid prodest ei, quem sordidant mo-
res, generatio clara: aut quid nocet illi generatio
vilis, quem mores adornant.

Nil prodest nomen ... ad ... vitia.

Cyrillus.

Chrysost.

106. Secundò. Idem S. Chrysostomus *homil.* 11. Eu-
thymius, Abulensis, & alij. Eos remouet Ioannes
ab ea cogitatione, qua ipsi maximè tenebantur;
ne Abrahæ meritis confidentes, eiusque à Deo fa-
ctis promissionibus fulciri, nulla eos comprehé-
dere posse æterna supplicia arbitrentur. Et ideo
Christus Dominus dixit eis Ioan. cap. 8 n. 47. *Si*
filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Et D. Cy-
rillus Alexandrinus in cap. 9. Amos. *Eo dementiæ*
miseri processerunt, vt sibi ad felicem statum, & ad
gloriam satis fore arbitrarentur, ex radice Abra-
hami prodijsse. Hanc vanam Iudæorum fiduciam
Ioannes excludit; vbi enim desunt virtutes, pa-
rentum merita non sufficiunt. Et ob delicta pro-
pria nati redduntur indigni his, quæ patres com-
pararunt. S. Ambrosius in Lucæ 3. *Admonet clari-*
tatem sibi magis vendicare operis, quàm nobilita-
tem generis vendicare, quòd nulla in successione
prærogatiua sit, nisi fidei adstipuletur hæreditas. Et
hac de causa, vt explicat sanctus Pater, dixit Chri-
stus Dominus Luc. cap. 13. num. 16. *Hanc filiam*
Abrahæ alligauit Satanas. Vnde D. Ambrosius
serm. 2. in Psalm. 118. *Si dicas, ait, Abrahæ sum fi-*
lia, Abraham quidem saluatur, sed te nobilitas ge-
neris non iuuabit, nisi fides seruaueris. Hæc ratio
& prima sunt maximè literales.

Idem. Euthym. Abulens.

Ioan 8. Cyrill.

Non prodest parentum nobilitas, vbi adest peccatum.

Ambros.

Luc. 13.

Ambros.

107. Tertiò. Non sinit D. Ioannes, vt de tanto pro-
genitore glorientur, qui enim alterius quærit
virtutes, proprias non habet; & qui in alienis
ditescit, in proprijs pauper est. Illi solùm de ma-
iorum virtutibus iactántur, qui in moribus inopes
sunt. Imperfectus homil. 3. in Matthæum, *Ipse, ait,*
se vacuum ab omnibus actibus ostendit, qui gloria-
tur in patribus. Quartò. D. Cyprian. *lib. de Idolo-*
lat. sic ait. *Iudæis primum erat apud Deum gratia*
sic olim iusti erant, sic maiores illorum religionibus
obediebant. Inde illis & regni sublimitas floruit, &
generis magnitudo prouenit: sed illi negligentes, in-
disciplinati, & superbi postmodum facti, & fiducia
parentum inflati; dum diuina præcepta contemnunt,
datam sibi gratiam perdiderunt. Preme illa verba,
fiducia parentum inflati. Præsumptio ex prosapia,
ac natalibus, vbi opera desunt, nihil aliud gi-
gnere solet, nisi superbiam, ac lethalem inflatio-
nem: vnde Apostolus de genealogijs agere prohi-
bebat. Vide *lib. 1. cap. 2. quæst. 4.*

Imperfect. Cyprian.

Præsumptio ex natalium superbiam generat.

108. Quintò & moraliter Israelitæ in tantam insa-
niam deuenerunt, vt insensibile lignum, durum-
que lapidem parentes vocauerint. Hierem cap. 2.
num. 26. *Confusi sunt domus Israel ipsi, & Reges*
eorum, principes, & Sacerdotes, & Prophetæ eorum
dicentes ligno: Pater meus es tu; & lapidi: Tu me
genuisti. Qui vt liberam peccandi facultatem ob-
tinerent, ne maiorum exemplo reprimerentur,
Abrahamum patrem negarunt. Ait ergo Ioan-
nes meritò: Ne velitis dicere: Patrem habemus
Abraham; sic enim ipse, vt genitor, vobis non
fuit propositus, vt eiusdem vestigia sequeremini,
nec talis erit, vt vos protegat.

Hierem 2.

Qui patrem non imitantur, eius non sentiet patrocinium.

QVÆSTIO XXXIV.

Quare Ioannes non Isaac, nec Iacob, sed tantum nominauerit Abraham;

109. DIFFICVLTAS est, cur Ioannes Abrahami
tantùm mentionem facit, cùm populus
non solùm ab illo, verum etiam ab alijs
progenitoribus suis nobilitatem haberet, Isaac
scilicet, & Iacob; ob quorum etiam merita simul
cum meritis Abrahami à periculis liberatus est,
vt patebit ex quæstione sequenti in principio?
Multipliciter respondet Abulensis *quæst.* 61. Et Abulens.
primo. Abrahamus extitit aliorum pater, & dum
ipsum nominat, alios includit. Secundò. Abraha-
mus fuit caput totius populi; & primus qui se-
paratus est à populis nationum, & dictus est He-
bræus, *Genes. cap.* 14. *num.* 13. Tertiò. Abrahamus
erat cæteris honorabilior; nam ipsi promissa
sunt omnia bona, quæ Iudæi habebant, scilicet
Messiam, *Genes.* 12. *num.* 3. Et quoque dictum est,
quòd Dominus ipsi, & filiis eius vniuersam ter-
ram Chanaam daturus esset, *Genes.* 13. *num.* 14.
& alia multa. Quartò. Quia ipse erat in sancti-
tate valde illustris; non dubitauit enim se se dis-
ponere ad occidendum Isaac vnigenitum filium,
Genes. cap. 22. *num.* 10. vt Deo obediret: & quia
decreuit se se priuari proprio filio, ideo meruit,
vt omnes eius filij de ipso gloriarentur, Hebræi-
que ab eo dicerentur. Quintò. Ioannes, vt magi- In quo quis obsequitur, præmiatur.
ster optimus, se se auditoribus suis maximè ac-
commodabat: & quia in ore totius populi Abra-
hamus tantùm pater dicebatur, de eoque tantùm
fiebat mentio; ideo illis condescendens Ioannes
eum tantùm expressit, sicut Christus Dominus
passim *Ioann.* 8. & Beatissima Virgo *Lucæ cap.* 2.
num. 55.

QVÆSTIO XXXV.

Quare viuente Moyse sufficientia extiterint Abraham merita, vt populum ab ira liberarent, non verò Ioannis tempore.

110. CVM populus de Ægypto egrederetur, &
in vituli adoratione, aliaque turpissima
prolaberetur peccata, ob quæ ipsum ex-
tinguere populum Dominus minabatur; placatus
est tamen ad preces Moysis proponentis merita
Abrahæ, Isaac, & Iacob, *Exod.* 32. *num.* 13. *Deute-*
ron. 9. *num.* 27. Cur ergo tempore Ioannis ob tan-
torum patrum protectionem ab ira ventura non
liberabantur; & ideo ait: *Ne velitis dicere: Pa-*
trem habemus Abraham quod idem est: ne existi-
metis, quòd propter illius merita euadetis æter-
na supplicia, vt dixi *quæst.* 31. *in.* 2. *fuit* ex mente
sanctorum Patrum.

111. Respondeo primò, quòd in deserto ob præ-
claras Abrahæ virtutes temporales pœnas effu-
gerunt: Ioannes verò luis loquitur de æternis vt
dixi

dixi iuxta multos *quæst.* 31. Secundò. Respondeo ex D.Cyrillo ad Reg.quòd si Deus vno peccatori, grauiter delinquenti aliquando pepercit, ne inde liberiùs delinquamus,confidentes, quòd similem gratiam inueniemus; nam Deus dat vnicuique, prout vult. Tertiò.In hoc Ioannis tempore Abrahami tantùm merita interueniebant; in deserto verò ipsa erant cum cælestis panis præsentia, scilicet manna Eucharistiam sacram adumbrantis: & id,quod iustorum preces per se solum non impetrant,cùm tanti sacramenti præsentia facilè obtinent. Dilectæ animæ ait diuinus Sponsus: *Pone me vt signaculum super cor tuum.vt signaculum super brachium tuum*,Cant.8. n.6.Vbi Christus Dominus suam instruit dilectá Ecclesiam, vt eum tanquam scutum, & munimen, vt explicant D. Hieronymus *Epistol.1.ad Eustochium*,D.Gregorius *lib.29. Moralium c.4.* ponat super cor, brachiumque suum,idest, super contemplatiuos,& actiuos,vt ait Ghisler.*expos.2.* vt omnem euadam inimicorum impetum, Deique iram. Sed ad hoc ipsa iustorum merita non sufficiebant? Minimè, nisi in Eucharistia, cuius præsentia securi redduntur omnes, Christus adsit.

Cyrill.

Ad Euchari stiæ præsentiã ab omni malo redduntur securi.

Cant.8.

Hieron. Gregor.

Ghisler.

QVÆSTIO XXXVI.

Quos lapides ostendebat Ioannes, & quid per eos significabat?

112. AIT Ioannes: *Potens est Deus de Lapidibus istis*; non tantùm dixit, de lapidibus, vt bene notat Rupertus; sed de istis lapidibus:aliquos peculiares digito demonstrans. Quinam hi essent, dubitatur. Communis est sententia, Sancti Remigij, Sancti Paschasij, Sancti Thomæ, Abulensis, Lyrani, Alberti Magni, lapides quos Ioannes demonstrabat, duodecim illos esse, quos Iudæi,præcipiente Domino, in Iordanis transitu posuerant, quando per siccum transierunt,& ad tanti memoriam beneficij ibi manserunt, *Iosue cap. 4. num.9.* & Ioannis tempore adhuc extabant, eorumque cacumina videbantur, vt tradit D.Remigius.Hos Ioannes intuens dicebat.*Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*; non secundùm carnalem generationem; quamuis enim Deus de lapidibus homines procreare possit; non tamen filios Abrahæ,vt docent communiter Philosophi,ac Theologi; sed de filiis Secundùm spiritum, atque fidem loquitur Ioannes: quæ in Christianis est præcipua filiatio, vt ait Paulus ad Roman.9.n.6. *Non omnes,qui ex Israël sunt,hi sunt Israëlitæ,neque qui semen sunt Abrahæ,omnes filij:sed in Isaac vocabitur tibi semen:idest,non qui filij carnis ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.*

Rupert.

Remig. Paschas. D.Thom. Abulens. Lyran. Alb.Magn.

Remig.

Rom.9.

113. Quid ergo per hos lapides significat?Dubium est. Prima, & literalis intelligentia est,quòd per lapides Ioannes ipsosmet lapides intelligebat.Ita D.Chrysostomus *homil.11.* Sanctus Thomas, & alij. Nam Præcursor eorum iactantiam, ac fiduciam reprimere intendebat,ne sibi persuaderent, quòd cùm tanti Patriarchæ essent Filij, Deus eos perire non fineret,ne sobole sua charissimus orbaretur amicus. Ideo ait: Sinite hæc cogitare poterit Deus facere de istis lapidibus homines, qui in fide sint filij Abrahæ.Sicut Abrahamus,& Sara ob sterilitatem lapides dicuntur ab Isaia.51. num.1.*Attendite ad petram, vnde excisi estis,& ad cauernam laci,de qua præscisi estis*, vt aduertit D. Chrysostomus. Qui etiam eleganter ponderat, quomodo Præcursor eos terreat, vt non in desperationem inducat; & ideo inquit, non dixit: Iam suscitauit; ne semetipsos desperare cogantur:sed,potest,ait,suscitare.

Chrysost. D.Thom.

Isai. 51.

Chrysost.

Secunda interpretatio est D.Hilarij *Can.2. in Matthæum*,D.Cypriani *Epistol.63.* ad Cæcilium, D.Augustini *sermone.24.de natiuitate*, D. Gregorij *homil.20. in Euangelia*, Ambrosij, Paschasij, D.Bonauenturæ *hic*,& aliorum. Qui per *lapides* Gentes intelligunt, de quibus Deus suscitauit filios Abrahæ in fide.Per *lapides* Gentes designat, cùm enim Deos, ac magistros lapideos venerarentur,vt in moribus lapides fierent,necesse erat Origines homil.22.in Lucam, *Non vtique lapides,ait,irrationales corporeosque monstrabat Ioannes,sed homines insensibiles,& quondam duros,qui quia lapides,& lignua adorabant,impletũ est illud quod in Psalmo cantabatur: similes illis fiant, qui colunt ea,& omnes,qui confidunt, Verè qui colunt idola.similes sunt Dijs suis absque sensu, sine vlla ratione.* Quòd etiam per lapides Gentes significentur,aliam rationem reddit Imperfectus *homil.3.*Quia sculptura in lapide firma manet,sic & fides in Gentibus. *Lapis quidem, ait, durus est ad opus,sed cum factum fuerit opus ex eo,deficere nescit:sic & Gentes cum difficultate quidem crediderunt,tamen credentes permanent in æternum in fide*. Hæc verò expositio satis probabilis,& tot Patrum authoritate satis est firma;non tamen procedere potest in literali, sed tantùm in morali sensu;nam ad literam per *lapides* non intelliguntur Gentes. Deinde,quia Ioannes ait,*de lapidibus istis*;ergo de illis,quos ipse ostendebat, tanquam quid magnum,& miraculosum,homines fieri indicabat. Alias expositiones merè morales profetamus.

114. Hilar. Cyprian. August. Gregor. Ambros. Paschas. Bonauent.

Origenes.

Qui lapides adorat, lapis fit.

Imperfect.

Fides in Gentibus durabilis.

Tertiò.In sensu mystico Rupertus per *lapides* intelligit Apostolos, & Prophetas lapides fundamentales Ecclesiæ, ex quibus Deus multos filios Abrahæ in fide suscitauit. Quartò. Euthymius ex aliis refert, quod per *lapides* illi demonstrantur, qui passionis tempore propter petrarum scissionem crediderunt.hi enim ex lapidibus in filios Abrahæ videntur suscitari. Quintò. De lapidibus, ait Ioannes, poterit Deus suscitare filios Abrahæ. Quare non de aquis, vel arboribus, vel ferro vel ære; Quid peculiare lapides habent? Inter omnia, dum Christus Dominus pateretur, illius mortem maximè senserunt, & nunquam in orbe visum, dum petræ scissæ sunt, *Matthæi cap. 27. num. 51.* dederunt mœstitiæ signum; quod nunquam alibi legitur: quo innuitur, quòd illi, qui passionem Christi Dominus maximè deplorant, illiusque doloribus tanguntur,aptissimi sunt, vt in filios Abrahæ, hoc est, in vitam æternam, suscitentur. Vnde ait Diuus Bonauentura de meditatione. *Lachrymæ ex Chrysti passione, non sunt lachrymæ, sed pretiosæ gemmæ, quæ ditescunt, & exornant animam.*

115. Rupert.

Euthymius.

Qui dolet Christi mortem,aptus ad vitam.

Bonauent.

QVÆSTIO

Quæstio XXXVII.

Quare Ioannes non dixerit, de lapidibus tantum; sed de istis lapidibus

116. Ioannes non dixit: de lapidibus poterit Deus suscitare filios Abrahæ; sed, *de istis lapidibus*. Quid lapides illi peculiarius habebant? Respondeo primò. Quia lapides, quos Ioannes ostendebat, in medio Iordanis erant, vt dixi superiori quæstione in principio; Iordanis aquæ Baptismum adumbrant; de illis ait, *Poterit Deus suscitare filios Abrahe*; quia peccatores lapidei, si aqua baptismali intinguntur, ex eis Ecclesiæ filij procreantur. Secundò lapides illi, erant duodecim, quos præcepit Iosue durissimos eligere, ponereque in Iordane, vbi steterunt pedes Sacerdotum, qui arcam fœderis portabant, *Iosue cap.4.num.9.* Et peccatores, quamuis durissimi, si aqua Iordanis, scilicet pœnitentiæ, madefacti se se ad pedes Sacerdotum demittant confitentes peccata sua, inde in Abrahæ, Deique filios maxime exurgunt.

Confessione ex obdurato peccator fit gratia filius.

117. Tertiò. Ioannes dixit: *De lapidibus istis poterit suscitare filios*; tanquam quid difficilimum: sed multo difficilius erat, si diceret absolutè: Poterit creare, nam suscitatio ex lapidibus, est ex præsupposito subiecto; creatio verò ex nihilo, quæ tantùm diuinam arguit Omnipotentiã. Ad quid ergo ait, *suscitare*; tanquam quid maximè operosum: Lapides illi à Iosue in Iordane positi sunt, vt patet ex loco proximè citato, in memoriam, ac monumentum accepti beneficij; quod ad transitum filiorum Israël aquæ Iordanis recesserint & ex lapidibus, qui gratitudinis symbolum proferebant, homines ex natura sua beneficiorum immemores procreari, omnium miraculorum maximum indicat Ioannes. Condidit Deus hominem de limo terræ, *Genes.1.* Sed cur non potiùs de aqua, vel aëre procreauit, sed de terra? Vt ex principio suo gratum esse disceret homo; nam terra acceptum semen in genere suo iterum reddit; homo verò ita factus est ingratior, vt his, quæ à Deo accipit, respondere nesciat. D. Ambrosius lib. 3 Hexameron cap.7. *Tritici granum,* ait, *sparsum terra generis sui gratiam reddit; & tu degeneras: fruges non adulterant sinceritatem sui seminis, tu vero adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis castitatem.*

Homo maximè ingratus.

Ambros.

Matth.3 n.10. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

V E R S I O N E S.

D.Pasch lib.2. in Matth. Iam enim securis ad radices arborum.

D.Chrysost. Euthymius. Securis ad radicem arboris.

Tertull. de coron.mil.c.13. Securis ad caudices arboris posita.

Syriacus. Ecce autem posita est securis ad radicem arborum: omnis igitur arbor, quæ bonos fructus non facit, exciditur, & in ignem cadit.

Vatablus. Arbor non faciens fructum bonum exciditur, & in ignem coniicitur.

Arias. Iam securis ad radicem arborum adiacet.

A L T E R T E X T V S.

Luca 3.n.9. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciẽs fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

E X P O S I T I O.

118. Ivdæi Ioannem audientes dicere poterant: Super nos aliqua modò non veniet ira, sed multùm tardabit; & quia Abrahæ filij sumus, ab ea liberabimur; ac promus, ab ea liberabimur; ac proinde nobis pœnitentia necessaria non est; hæc Ioannes ab eorum remouet mente; vt notant D.Thomas, & Abulensis. *Iam ergo securis ad radicem arboris posita est*; illa particula, *ergo*, quandam ex dictis consequentiam infert, *Iam securis*; iam iudicium, itaque Dei instant, & ideo pœnitentia non differenda, sed mox facienda est. Et quamuis omnes ferè doctores conueniant, quòd per *arbores* homines intelligantur, maximè tamen discrepant, quid per *securim* Ioannes dicat. Nam D.Gregorius *homil.20.in Euangelia*, D.Athanasius *in Quæstionibus ad Antiochum. quæst.43.* per *securim*, interpretatur Christum Dominum, qui veluti ex manubrio & ferro, ex humanitate, & diuinitate constat, Euthymius mortem. D. Hieronymus Euangelici verbi prædicationem, quod acutiùs est omni gladio, D.Hilarius, Author imperfectus, S.Chrysologus *serm.106.* Theophylactus, Iudicium diuinum, Origenes *homil. 23. in Lucam.* D.Isidorus Pelusidota *lib. 2. Epistol.64.* S.Theodor.Studita *serm.103.* Abulensis, per *securim* intelligunt Dei iram separantem Israël à semine Abrahæ. Ac si dicat: Maximè vos gloriatis, quòd filij Abrahæ estis: scitote, quòd in propinquo est Dei ira, vt vos destruat, ab ipsoque benedicto Abrahæ semine vos diuidat, ac præcidat. Et non ait, Securis iam scindit; sed *posita est*; vt eos terreat, & cognoscant adhuc esse pœnitentiæ tempus.

S.Thom. Abulens.

Gregor. Athan.

Euthym. Hieron. Hilar. Imperfect. Chrysol. Theophyl. Pelusiota Studita. Abulensis.

Et ait *ad radices*; quod idem est, ad caudices vt legit Tertullianus, ac etiam eius Paraphrasis. 119.
Quia, vt explicat D.Thomas, in radice fit præcisio vniuersalis, eius etiam quod est in ramis. Item quidquod in radice exciditur, non germinat, vt ita fiat omnium malorum extirpatio. Vnde ait Imperfectus homil. 3. *Vide autem, quia non ad ramos posita dicitur esse securis: sed ad radices, vt irreparabiliter extirpentur.* Quod moraliter intelligitur, vt explicant D. Paschasius, Abulensis, non solùm de Iudæis esse dictum, verùm etiam de

D.Thom.

Imperfect.

Paschas. Abulens.

omnibus hominibus,quòd si mala extirpare velint,à radice incipiant.

120. *Omnis arbor.* Sumpta metaphora securis,prosequitur Ioannes, *omnis arbor*, id est,omnis homo, siue Iudæus, siue Gentilis, vt explicat S. Thomas; quæ non facit bonum fructum. Quod explicat Eusebius *in sermon. Castigat.* Quia apud Deum non solùm non est faciendum malum, sed & bonum operandum. *Exciditur.* Ecce pœna temporalis. *Et in ignem mittitur*; describitur pœna æterna. Syriacus legit: *In ignem cadit.* Quia peccator pondere suo in Infernum demergitur. Aliqui minus probabiliter hæc intelligunt per Titum factam Hierosolymitanam destructionem.

S.Thom. Syriacus.

Matth. 3. *num.* 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam, qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare.Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto,& igni.

De hoc versu latè capite quarto in Expositione,& sequentibus.

Matth. 3. *num.* 12. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

VERSIONES.

Syriacus. In manu ipsius, & repurgat areas suas: & triticum cogit in horrea sua, paleamque comburit.

Theophylact. Repurgauit aream suam.

Vatablus. Perpurgabit aream suam, paleam autem exuret.

Diuus Cyrill. Alexandr. lib. 2. *Thesaur.* Congregabit in horreis suis.

ALTER TEXTVS.

Luca 3.*n.*17. Idem, ac Matthæus.

EXPOSITIO.

121. OSTQVAM diuinus Præcursor Christi Domini explicauit baptizandi, & purificandi suos dignitatem, sermonem conuertit ad eius iudiciariam potestatem, quam per *ventilabrum* intelligit; & dicitur *in manu eius*; quia *Pater omnia dedit ei in manus.* Et *Pater omne iudicium dedit filio*, Ioan. 5. n. 22. *Area* est Ecclesia,iuxta omnium Patrum sententiam, in qua paleæ inueniuntur tritico permixtæ, reprobi scilicet cum Electis,impij cum iustis. *Triticum*, hoc est,Electos *congregabit in horrea sua*, in cælestem Patriam, vbi æterna felicitate donantur immunes ab omni malo. *Paleas comburet igni inextinguibili*, hoc est, gehennæ igne in æternum duraturo. Et nota, quòd cælestis Patria, vbi iusti regnant,dicitur horreum suum, hoc est,Dei; non verò Infernus dicitur horreum eius vbi reprobi puniuntur, hoc est enim horrendum chaos nostrorum peccatorum.

Ioan. 5.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quid per Triticum, quid per paleas repræsentetur?

IVXTA sententiam omnium ferè Patrum in tritico iusti, in paleis reprobi designantur. Electi verò pulchrè in tritico exprimuntur; cùm Christus eorum caput se se grano frumenti comparauerit. Triticum habet pondus, & firmitatem, qua resistat aduersis; & vbi seminatur, germinat, & fructificat, quæ omnia iustis bene conueniunt. In paleis verò bene improbi designantur. Paleæ sunt leues, debiles, bestiarum pabulum, aptæ vt igni comburantur. Ita improbi imbecilles, cum Spiritus sancti virtute careant, qualibet leui tentatione cadunt, esca Dæmonum, fomentum ignis. Tandem hæc concludat Diuus Gregorius Nazianzenus oratione in caput. 3. Lucæ. *Ventilabrum habet, quia repurgat aream, & quidquid leue est, vento obnoxium, reiicit: quidquid verò graue, in horrea ponit.* Omne enim, quod leue est, in via virtutis reiicitur: quod ponderosum, ac firmum grauitate rationis in domo Dei introducitur. 122.

Leuis in via virtutis reiicitur. Gregor.

Tertullianus lib. de fuga in persecutione, cap. 1. *Domini iudicium*, ait, *est persecutio, per quam quis aut probatus, aut reprobatus indicetur. Hæc est palea illa, quæ & nunc dominicam aream purgat Ecclesiam, scilicet confusum aceruum euentilans, frumentum Martyrum, & paleas negatorum.* Iusti cum reprobis in Ecclesia sunt, tamen per tribulationes, atque afflictiones tamquam per ventilabrum segregantur ab illis, eorumque virtus clarescit, & veluti ab imperfectionum purgantur paleis. *Dedisti nos*, ait Regius Vates, *tanquam oues escarum, & in Gentibus dispersisti nos*, Psalm. 43. num. 12. Aquila, Symmachus ita transferunt. *Et in Gentibus ventilasti nos.* quod verbum ponderans D. Ambrosius *ad locum Psalm.* ait: *Sicut triticum, si ventilatur, & à paleis separatur, mundum est: si autem ventilatum non fuerit, mundum esse non poterit; sed est paleis concretum, atque permixtum: ita etiam homo, ni tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque, veluti paleas, à se non potest separare.* 123.

Tertull. Psalm. 43. Aquila. Symmach. Ambros.

CAP. XII.

Christus Iesus baptizatur.

Matthæi 3. *num.*13. Tunc venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem vt baptizaretur ab eo.

VERSIONES.

Pagninus, *Arias.* Tunc accedit Iesus à Galilæa baptizari.
Theophylact. Tunc aduenit.
Vatablus.

ALTER TEXTVS.

Marci 1.*n.*9. Factum est autem, in illis diebus venit Iesus à Nazareth Galilææ.

EXPOSITIO.

1. Sex hîc breuiter assignat Euangelista, scilicet, Quando, quis, vnde, quo, ad quem, ad quid venit. De primo. *Tunc*, scilicet, quando Ioannes venit ad Iordanem, & prædicabat, ac baptizabat; nam quamuis antea Ioannes, præclarissimis virtutibus perfulsisset, tamen tunc maximè attraxerunt Christum, quando aliis proficiunt. *Venit Iesus.* Ecce quis venit, Saluator noster non ex indigentia, sed se ipsum humiliat, vt nobis medeatur. *A Galilæa Nazareth.* Ecce vnde; non tantùm ait quòd venit ad Ioannem, sed explicat vnde venerit, in quo magnum mysterium significat; *Galilæa* enim idem est ac transmutatio; nam qui baptizantur, vt explicant D. Remigius, Albertus Magnus, D. Thomas, debent transmutari à vitiis, ac antiqua vita; *Nazareth*, id est, flos, & ita in contemptum reputabatur. *Nunquid à Nazareth potest aliquid boni exire?* Ioan. 1. n. 46. præter omnium spem egreditur hîc flos viuus gratiæ. *In Iordanem.* Ecce quò venit; vbi Ioannes baptizabat, & Deus olim magna mysteria operatus est; ad quem venit, ad Ioannem, qui baptizabat, & in quo erat gratia, docens nos, quòd talis minister Dei sit quærendus, non verò qui possit ministrare mortem, & damnationem, vt est Satanæ minister; ad quid venit, vt baptizaretur ab eo, de quo multa in sequentibus.

Virtutibus, qua alij communicantur, delectatur Deus.

Remig. Alb. Magn. S. Thom.

Transmutandum ab antiqua vita.

QVÆSTIO I.

Quare Christus Dominus baptizetur?

2. Respondetvr primò, vt virtutem daret aquis purgandi animas à peccatis, sicut postea operatus est in Baptismo ab ipso instituto, ita D. Augustinus *serm.* 29. *de tempore*, Gregorius Nazianzenus *orat. in Christi natiuitate*, D. Leo *serm.* 4. *de natiuit.* D. Hieronymus *hic*, D. Ambrosius in *c.* 3. *Luc.* D. Maximus *serm.* 7. *de Epiphania*, Ambros.
vnde ait D. Augustinus serm. 36. tempor. *Salua-* Maxim.
tor ideo baptizari voluit, non vt sibi munditiem August.
acquireret, sed vt nobis fluenta mundaret. Secun-
dò, Vt esset manifestum quantum peccatum
committerent homines, qui Baptismum à Chri-
sto institutum contemnerent, cùm ipse Baptis-
mum hominis suscipere non recusaret. D. Augu-
stinus lib. 5. de Baptismo contra Donatistas, Idem.
cap. 9. *Baptizatur*, ait, *vt intelligerent omnes, quan-*
to superbo sacrilegio quisque contemneret Baptis-
ma, quod à Domino deberet accipere, quando ipse
Dominus accepisset, quod seruo, vt proprium dare
posset, ipse præstiterat. Baptizatur ad humilitatis Chrysost.
exemplum: ita D. Chrysostomus *homil.* 22. *in* Bernard.
Matth. D. Bernardus *serm.* 4. *de Epiphan.* Ter- August.
tiò, D. Augustinus citato lib. 5. de Baptismo c. 9.
Baptizatur Christus, ait, vt inter omnes humilli-
mus inueniretur, quia eius se Baptismo subiecit,
qui se profitebatur non esse dignum, vt illius calcea-
menti corrigiam solueret. Ex citatis verbis hanc
rationem colligo, Ioannes non se reputabat di- *Christus extollit nos dũ humiliamur.*
gnum, vt calceamenta pedum Christi attinge-
ret; Christus verò se se Ioannis pedibus proster-
nitur, vt ait Augustinus citato loco. *Quàm ille* August.
humiliter ingressurus, & se humiliter sequentes ad
excellentiam deducturus; sicut enim seruis pedes
lauit, ita serui Baptismo tingi voluit. Sicut enim se
subiecit pedibus eorum, quos ipse dirigebat, sic Ioan-
nis muneri quod ipse donauerat. Vt ex hoc clare-
scat quantum honorem habeamus à Deo in his,
quæ pro ipso contemnimus, & quomodo præ-
mia accipiamus in iisdem obsequiis, quæ præ-
stamus. Quartò, Idem Augustinus serm. 1. de Epi- Idem.
phania, *Insinuauit, ait, nobis Christus muneris sui*
beneficium, per secunda natiuitatis exemplum, &
quod facere nos voluit, prior ipse facit. Hoc est præ-
clarissimi pastoris ingenium, prius facere, quàm
imperare. Vide *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 29. *& c.* 6. *n.* 30. *lib.* 2.
cap. 5. *n.* 46.

3. Quintò. D. Chrysostomus *homil.* 4. *in Imper-* Chrysost.
fecto. Vt turbis ad Baptismum confluentibus
Ioannes Messiam ostenderet, & ad Baptismum
Christi viam sterneret, *Ioan.* 1. *n.* 31. Sextò, Vt
Christus Ioanni authoritatem adderet, ac, vt ait
D. Ambrosius, *vt hoc suo lauacro Christus Ioannis* Ambros.
baptisma comprobaret. Ita D. Hieronymus *hic.* Se- Hieron.
primò, D. Bonauentura *Luc.* 3. Vt suo exemplo Bonauent.
nos doceat Christus, quòd quamuis superiores
simus, non dubitemus nos inferiori ministro
gratiæ subiici. Octauò, Hugo, *Christus antequam* Hugo.
prædicet, venit ad Baptismum, vt te doceat, quòd
prius quilibet se debet opere pœnitentiæ lauare, &
tunc prædicare. Nonò, Zacharias Episcopus, *Vt* Zachar.
Ioannis baptisma comprobaret, & in lauacro cre-
dentium aduentum sancti Spiritus monstraret. De-
cimò, D. Augustinus *serm.* 1. *de Epiphania*, aliàs August.
24. *de tempore. De illo, inquit, guttæ Baptismatis*
fluebant, sed nostra in guttis crimina influebant.
O misericordia simul, & potentia! nec dum era-
mus in mundo, & iam abluebamur in Baptismo.
Mundati in illo sumus antequam nati. Magnum *Magnum beneficium non expectare postulationem.*
& singulare Dei beneficium non expectare po-
stulationem, sed præuenire petituros, & ante-
quam nati essemus, & aliquid rogaremus, iam
in ipso munditiei beneficium sumus adepti.
Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis, Psalm. 20.
Psalm. 20. num. 4. Sed quæ benedictio dulce-
dinis est ista? Ipse Propheta explicat, *Præuenisti.*

August. Nazian. Leo. Hieron.

bene

beneficentia enim quæ ante petitionem parat benedictionem, in dulcedine est. D. Bernardus sermon. 39: de Paruis. *Meritò proinde benedictio dulcedinis nominatur ea, quæ præuenit.*

Bernard.

4\. Vndecimò. D. Augustinus *lib. 3. de mirabilibus sacræ Scripturæ c. 3.* ita ait *Ad baptismum descendit Dominus Iesus, non quòd baptismi Sacramento, & lauacro egeret, sed vt aquas, quas quamuis in delicto Adæ Deus non maledixerit, terræ, quæ continebantur, maledictione infectas purgaret.* Et satis eleganter; venit Christus Dominus ad Baptismum non propter sui munditiem, sed vt aquas mundaret, nam quamuis propter peccatum Adæ terra, & non aquarum cógregatio maledicta fuerit, *Maledicta terra in opere tuo*, Genes. 3. n. 18. quia tamen aquæ maximè proximæ, ac contiguæ sunt terræ maledictæ, inde tamen aliquem labem cótraxerant, ideo necesse fuit a Domino purgari, ac purificari. Vide *lib. 2. c. 4. n. 97. &* 102. Duodecimò. Christus D. totius puritatis fons nullas maculas habebat, & tamen vult baptizari. D. Chrysostom. *tom. 5. Oratione* 2. de Baptismo Christi in eius persona sic loquitur. *Legislator ego sum, & legislatoris filius, neque oportet primum per ea omnia, quæ constituta sunt, venire.* Christus ait, quòd vult suscipere Baptismum, quia legislator, & filius legislatoris est; ipsemet Dominus Dixit Petro, *Quid tibi videtur Simon; Reges terræ à quibus accipiunt tributum, vel censum, a filiis suis, an ab alienis? & ille dixit, ab alienis*, Matth. 17. n. 26. Reges terræ non quærunt tributa à filiis, & tamen legislatoris filius vult soluere tributum Baptismatis? Perpende verba, intellige mysterium. Ait Christus, *Reges terræ*, nam aliter philosophandum de Regibus Cæli, ac spiritualibus. Nam Reges Terræ ipsi & filij eius ratione potestatis se existimant liberos, ac exoneratos à lege, nam principatum non onus, sed exemptionem, ac licentiam viuendi reputant. At Reges spirituales, & constituti à Deo, quia tales, se subdunt legi, nam dignitatem, non feriationem, sed sarcinam; principatum, non dominationem, sed splendidam seruitutem iudicant, se ad tantum apicem euectos agnoscunt, non vt delitiis indulgeant, sed vt magnis curis se exerceant, & vt totius populi onus super humeros suos asportent; vnde bene colligit Chrysostom. quòd Christus voluerit Baptismum amplexari, *quia legislator sum, & filius legislatoris.* Vide *lib. 1. cap. 5. n. 161.*

August. — Genes. 3. — *Ex a proximitate maledictæ terræ labes.* — Chrysost. — Matth. 17. — *Dignitas sarcina & onus.*

5\. Decimotertiò. Lauatur Christus Ioannis Baptismo, vt à natura humana hoc paruum obsequium accipiat, à nobis parua, ac minuta obsequia exigit, vt nobis magna beneficia largiatur. Quamuis Deus parentem Adamum in tanto códeret honore, non tamen ei concessit in escam omnia animalia, volucres, ac pisces maris, sed tantùm hæc Noë dantur. *Omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt, & omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum*, Genes. 9. n. 2. Quare verò hæc restauratori, non verò primo parenti dantur: *Noe ædificauit altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus obtulit holocausta super altare*, Genes. 8. n. 20. Quia parum consecrauit in Dei holocaustú, ab ipso ita largè muneratur, vt omne animal volatile, terrestre, & aquatile ei tradatur tanquam olera virentia in cibum. D. Chrys. hom. 26. *Cùm*, ait, *egressus esset ex arca, facta gratiarum actione, etiam tunc maioribus beneficiis diuina gratia ipsum cumulauit. Mos enim diuinæ misericordia est, vt si nos tenuia quædam, & vilia obtulerimus, multa liberalitate nos remunerat.* Quod eleganter ponderat Sanctus Pater, quia nostræ gratiarum actiones sunt verba, beneficia verò Dei opera, ita ait. *Nos si quid voluerimus offerre, quid amplius offerre possumus, quàm quantum verbis gratias referimus? Et sanè quæ ipse exhibet, opere præstat. Quam imparia sunt verba & opera.* Deus à Patribus antiquis voluit sibi offerri sacrificia, in quorum recompensationem semetipsum obtulit in holocaustum in ara crucis, ac quotidie in sacrificio Altaris; vt inde innotescat infinita distantia inter præmium, ac obsequium. Deodotus in Caten. ad c. 8. Genes. *Permisit*, ait, *Deus ipse, Abel, & Noë, & Abraham, Isaac, & alios sanctissimos Patres sibi sacrificia offerre, quia quandoque & ipse pro salute mundi immolandus erat.*

Ob paruum obsequium Deus magna largitur. — Genes. 9. — Genes. 8. — Chrysost. — *Cur sacrificia à Patribus antiquis.* — Deodor.

QVÆSTIO II.

Quare admirabile opus Baptismi à Ioanne & non ab alio suscipiat Christus?

6\. QVATVOR fuere actiones, in quibus præ cæteris suam modestiam, ac animi submissionem Christus Dominus maximè declarauerit, scilicet, Circuncisio, Baptismus, lotio pedum discipulorum, & in cruce suffixio. Inter hæc admirabilia maximè resplendet diuina humilitas in Baptismo. Multo grauius est crimen personale originali, nam hoc parentum culpa, illud verò nostra voluntaria nequitia contrahitur; ergo quamuis Christus omni labe fuisset immunis, dum tamen in forma serui extitit, multo profundius humilitatis signum exhibuit, tam actualem, quàm originariam maculam in se repræsentari passus est: Baptismus ille Ioannis erat in remedium actualium peccatorum, si quidem dispositio ad pœnitentiam erat, vt dixi *c. 1. q. 16. n. 50.* Circumcisio verò ad mundandum ab originali instituta fuit; deinde, quanto maius argumentum humilitatis est mundari ab aliis, quàm mundare, tanto amplius Christi exemplum lauari in Baptismo, quàm lauare pedes discipulorum, nam qui lauatur, sordidum se profitetur; qui verò lauat, mundum, seu mundantem se dicit. In crucifixione Christus Dominus se voluit reputari pro delinquente contra Cæsarem. Vide *lib. 2. c. 3. q. 7. num. 29.* In Baptismo verò Christus Dominus qui peccatum non fecit, in opinione vulgi peccatorem contra Deum non recusat reputari. Tamen Christus baptizatur tum ob nostram vtilitatem ob rationes datas superiori quæstione, tum ob honorandum suum Baptistam: de qua re latè loquitur D. Gregor. Thaumat. sermon. de Christi Baptismo. *Quod minus est, à maiori, ac potiore benedicitur; non autem quod potius à minore benedicitur & sanctificatur. Lucerna à sole vndique illustratur, non sol a lucerna illuminatur.* Et latè discurrit Sanctus Pater, tamen author benedictionum, vt Ioannem extolleret, ab eo vult habere benedictionem.

Baptismus præclarissimũ Christi opus. — Greg. Thau. — *Ioannes extollitur.*

7\. A Ioanne baptizatur Christus, & non ab alio, tum quia Ioannes extitit primus in toto orbe terrarum, qui vsum baptizandi introduxit, vt dixi *superiori cap. quæst. 17.* tum vt testimonium haberet à Ioanne, à quo erat ostendendus populo de

Magna sanctitas Ioann. de quo statim dicam. Tandem, & tertiò. Ioannes
ob suam eximiam sanctitatem, ac puritatem me-
ruit carnem Christi manibus tractare, ac san-
ctum eius verticem attingere. D. Isidor. Pelusiota
Pelusiota. lib. 1. Epist. 69. *Vita sanctitas*, ait, *hoc Ioanni praesti-*
tit, vt incarnatum Deum baptizaret: vt qui dignam
tanto sacramento puritatem adeptus est. In tantum
initiuit virginalis puritas carnis Ioannis, vt
ipsum Deum tangeret, ac manibus deprehende-
ret, quod elegantissimè in magnum Ioannis elo-
gium expendit Tertull. lib. de Monogamia c. 8.
Tertull. *Qui*, inquit, *non tantùm praedicauit, aut demonstra-*
uit coram, verùm etiam baptizauerit Christum. Quis
enim corpus Domini dignius initiaret, quàm eius-
modi caro, qualis & concepit illud, & peperit.
Quamuis Virginis Mariae caro transcendat om-
Ioannis caro carnem Virginis adumbrat. nem puram creaturam in sanctitate, ac puritate,
vt nulla alia caro ei possit comparari; tamen
Doctor comparat aliqualiter carnem Ioannis
cum carne Virginis, quia ad hoc vt Praecursor
Christum manibus haberet, exigebatur, vt esset
caro Virgo, quid praestantius dici potest in lau-
dem Ioannis? Et quid mirum cùm de ipso dicat
Eusebius. Eusebius homil. 1. de S. Baptista, *Ioannes huma-*
norum fugit mensuram meritorum.

QVAESTIO III.

Quare Christus baptizatur potius in Iordane, quàm alio loco?

8. RATIONES, ob quas Ioannes potius bapti-
zabat in Iordane, quàm alio loco, latè ex-
plicaui superiori c. *quaest.* 18. & etiam, vt ibi dixi,
n. 56. Ioannes in aliis locis baptizabat. Vt di-
citur *Ioan.* 3. *n.* 23. quòd *Ioannes erat baptizans in*
Ioan. 3. *Aennon iuxta Salim.* Cur Christus hoc laua-
crum suscipit potiùs in Iordane.

D. Paschasius *lib.* 2. *in Matth.* & S. Chromat.
9. in illa verba, *Ego à te debeo baptizari.* Respon-
dent primò. Quia populus Iudaeorum circunci-
sus per Iordanem, imò per illum locum vbi Ioan-
nes baptizabat, ingressus est in terram promis-
sionis. *Rectè ergo*, ait, *vt eo baptizaretur fluuio, in*
quo iam figura baptismi praecesserat. Secundam ra-
tionem assignat idem Paschasius. *Vt ex nomine,*
Paschas. ait, *quid in eo gestum sit apertiùs designetur. Iorda-*
Qualis Baptismus. *nis namque descensus eorum dicitur. Quorum? Nisi*
eorum qui de supercilio superbiae ad Christi humili-
tatem descendunt, & suis ibi abluuntur criminibus.
Satis itaque prouidè per Iordanis nomen totius Ba-
ptismi operatio praedicatur. Ex Iordane, qui signi-
ficat descensus, innuitur qualis habeat esse ac-
cessus ad Baptismum, descendendo ab omni fa-
stu superbiae ad Christi humilitatem. Tertiò.
Idem Sanctus Pater inquit. *Iordan, vt aiunt, duo-*
bus constat fluminibus, ex Ior videlicet, atque Dan,
quibus ita iunctis Iordan faciunt. In quo Christus
inter reliqua ideo mysticè baptizatur, vt duas sibi le-
ges simul iunctas daret. Ad significandum quòd
duo populi per Baptismum in vna fide venie-
bantur, ideo in hoc flumine baptizatur.

Quartò. Vt illustrius esset Ioannis testimo-
10. nium de Christo, nam in Iordane confluebat ma-
gna frequentia populorum ad Baptismum Prae-
cursoris. Matth. 3. n. 5. *Exibat ad eum Hierosoly-*
Matth. 3. *ma, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem.*

Quintò Circa hoc flumen maximè veneratus
est D. Ioannes: nam ibi ad eum exibat omnis *Honorat [illegible] Ioannis locum.*
Hierosolyma, & omnis regio circunuicina, &
Christus Dominus ita deuotus erat suo Bapti-
stae, vt non solùm ipsum velit extollere, sed
etiam locum in quo ille honoratus est, intendit
nobilitare. Crucifigitur Christus in monte cal-
uario *Ioan.* 19. *n.* 17. & cur non in alio loco? In
illo obtulit Abrahamus suum filium in holo- Lyran.
caustum Deo, vt docent Lyranus, Lyppom. *ad* Lyppom.
c. 22. *Genes.* ideo ille locus ad Christi mortem
eligitur, vt ob tantum obsequium non solùm
Abrahamus, sed etiam ipse locus condecoretur.
Procopius, *ibi*, scilicet in caluario, *Crux Christi* Procop.
affigitur, vt ex eius pretioso sanguine mons ille ma-
iorem haberet amplitudinem.

QVAESTIO IV.

Quare Christus venerit ad Ioannem, & non ille potiùs ad Christum?

MANIFESTVM est quòd seruus debebat ve- 11
nire ad Dominum; cur ergo Dominus ad
illum venit? Respondeo primò, quòd quamuis
Ioannes Christum adorasset in vtero, & certò
sciret ipsum iam venisse, & esse inter homines,
tamen modò non cognoscebat eum determina-
tè quis esset; vt statim dicam *q.* 5. ex Scriptura, &
sanctis Patribus, & ideo conuenienter non po-
terat quaerere Christum. Secundò. Christus ve- Imperfect.
nit ad Baptismum ad Ioannem, vt docent Imper- Paschas.
fectus *homil.* 3. D. Paschasius, Euthym. D. Bona- Euthymius.
uent. Abulensis *q.* 72. vt haberet testimonium à Bonauent.
Ioanne, quod erat mirae excellentiae, & authori- Abulens.
tatis, vt dixi *superiori c. q.* 15. *n.* 58. Si autem Ioan-
nes veniret ad Christum, esset in aliquo loco
occulto, & separato; vt ergo Christus manifesta-
retur omni populo, venit ad locum in quo erat
Ioannes, ad quem confluebat omnis Israël, &
tanta auiditate, vt omni labori parcerent, vt ad Nilus.
Ioannem venirent, vt notat S. Nilus in Ascetico.
Nam videndi viri cupiditas omnem sensum molestiae
abstergebat, virtutisque spectaculum laboris, & in-
commoda leniebat. Tertiò. Christus hoc Baptis-
mate voluit suum Praecursorem condecorare; *Honores vt*
ergo Christus in quo erat honor, venit ad Ioan- *honorent non*
nem, quia honores vt extollant, nos debent *quaerant.*
quaerere, non verò è contra nos illos perscrutari. 12

Quartò. In Ioanne repraesentatur humana na-
tura, Christus ad ipsum venit, quia adeò tardus
homo est, vt nisi Deus ad illum descendat, ac ve-
niat, minimè ipse Deum exquiret, ac ad illum
accedet. Dum Christus doceret discipulos suos
orare, ita vt petant à coelesti Patre, *Adueniat re-* Matth. 6.
gnum tuum. Matth. 6. n. 10. Nónne facilius erat
dicere, adueniamus in regnum tuum? Nunquid *Nisi Deus*
exorandum est, vt ipsummet caelum inclinetur, *quaerat homi-*
vt nos in se recipiat? Ita piger est homo, vt nisi *nem, ipse non*
caelum ad ipsum descendat, minimè ille ad Deum *se mouebit ad*
velit ascendere. Pulchrè D. Laurentius Iustinian. *illum.* Laurent.
Torpori nostro, ait, consemaneam posuit petitionem,
nec enim volumus regnum à nobis quaerendum, sed
quòd ipsum nos quaerat. Cùm Iacob tenderet in
Mesopotamiam, & obdormisset in itinere, *Vi-*
dit in somnis scalam, cacumen illius tangens caelos:
Angelos quoque ascendentes; & descendentes,
&

& Dominum innixum scalæ, Genes. 28. n. 12. Cur Iacob Angelos non intendit comitari, ac eorum exemplo excitari, vt etiam per gradus scalæ velit conscendere erat homo, & ita piger, vt affectaret, quòd Angeli ad ipsum venirent, & suis manibus asportarent in cælum, absque eo quòd ipse aliquem gressum faceret. D. Brunus eleganter, *Non satis erat*, ait, *ascensuro, vt Deus vtroque humero firmaret scalam, nisi vt portaretur ab Angelis, ne ipse vellet pedem mouere.* Et hac de causa, vt notat B. Pater, quando Deus transtulit parentem Eliam in paradisum, 4. *Reg.* 1. non scalam, sed currum obtulit, in quo sedens Elias portaretur, ne sicut olim Iacob, si calcaret gradus scalæ, respueret paradisum.

Brunus.

Matth. 3. *num.* 14. Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

VERSIONES.

Syriacus.	Ego quidem necesse habeo baptizari à te.
Pagninus, Vatablus.	Mihi opus est, vt à te baptizer.
Arias	Ego vsum habeo à te baptizari.
Faustin. Presbyt. lib. cont. Arrium.	A te debeo baptizari, & tu venisti ad me.

EXPOSITIO.

13. Thaumat.

VT ait D. Gregorius Thaumat. sermone de Christi Baptismo, *Quasi vnus è vulgo accessit Christus, séque ipsum inter captiuos refert Redemptor, séque ouibus perditis coniungit Pastor bonus.* Cernens Saluatorem Ioannes tam ratione excellentiæ Christi, quàm ratione suæ eximiæ humilitatis, *prohibebat eum*; & rationem huius prohibitionis apponit diuinus Præcursor, (nam omnia non voluntate, sed ratione disponenda sunt.) *Ego à te debeo baptizari*; & quamuis bene cognosceret Ioannes, se ab omni macula originali esse in vtero ablutum, ac sanctificatum, tamen sibi Baptismum opus esse, ac se immundum haberi profitetur; tum ob præsentiam diuini verbi, tum propter venialia peccata, vt, ait Albertus Magnus, vel propter infectionem naturæ humanæ, vt ait S. Thomas; vel loquebatur de Baptismo spirituali sanguinis Christi, quo redimendus erat, & fortè ad hoc respicit lectio Arias. *Ego vsum habeo à te baptizari*, quia iam virtute sanguinis Christi anticipatè mundatus erat ab originali, vt de gratia data Patribus antiquis dicitur, *Tu venis ad me*, non venisti, vt legit Faustus, sed venis de præsenti; nam animus gratus beneficia accepta semper habet, & considerat in præsenti.

Alb. Mag.

Gratus semper beneficia habet ante oculos.

QVÆSTIO V.

Quomodo Ioannes cognouerit Christum dum hæc verba profert.

MAGNA difficultas est in hac quæst. Quia quamuis Ioannes Christum in vtero, ex vtero adorauerit, tamen cùm post natiuitatem Christus cum matre abiisset in Ægyptum, & Ioannes in desertum vsque in diem ostensionis suæ in Israël, *Lucæ* 1. *n.* 80. Et hac de causa dicebat ipse Ioãnes de se, Ioan. 1. n. 33. *Ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Cùm ergo Ioannes bene agnouisset Christum esse in mundo, tamen determinatè eum non nouerat, & ideo datum est ei hoc signum, & tamen antequam videret spiritum descendentem, hic loquitur, & prohibebat eum & dicebat: *Ego à te debeo baptizari.* Ecce tota difficultas. 14. Ioan. 1.

Abulensis *hîc q.* 76. constanter tenet, quòd quando Ioannes hæc verba dicebat, non cognoscebat determinatè illum hominem Christum verum esse Messiam, quia hoc erat antequam videret spiritum descendentem super eum: si verò prohibebat eum, & dicebat Ioannes, quòd ab eo debebat baptizari, ait Abulensis, quia ex apparentia, ac modestia videbat eum virum sanctissimum, & ex vrbanitate hæc dicebat, ac ei deferebat hunc honorem, *Ego à te debeo baptizari*, iuxta Apost. ad Rom. 12. n. 10. *Honore vos inuicem præuenientes.* Deinde ratione humilitatis, quia humiles in se nihil vident, nisi defectus; in aliis verò multa magna considerant. 15.

Abulens. *Inter iustos vrbanitas.* Rom. 12.

Nihilominus mihi videtur vera sententia, quòd quando Ioannes hæc dicebat, clarè agnouerit illum hominem Christum determinatè verè esse Messiam, & Saluatorem, ita D. Chrysost. *homil.* 16. *in Ioan.* D. Gregor. Thaumat. S. Chromatus *de Christi Baptism.* D. Anselmus, Euthym. & alij *hîc.* Quia quamuis viri iusti accederent ad Ioannem, tamen non prohibebat eos, sed baptizabantur ab illo, vt dixi superiori cap. *n.* 87. Deinde Ioannes ad nullum alium poterat verè dicere, *Ego à te debeo*, seu opus habeo, *baptizari*, nisi tantùm ad Redemptorem mundi. Quomodo ergo Ioannes de se dixit, *Ego nesciebam eum.* D. August. *lib.* 2. *de consensu Euang. cap.* 10. *& lib.* 5. *de Baptismo, cap.* 13. explicat, nesciebam eum antea, quantum ad vim remissiuam peccatorum per Baptismum. Tamen non multum cohæret cum textu, quia Ioanni dictum erat, *Ipse est, qui baptizat in Spiritu sancto*; ergo iam cognoscebat vim Baptismatis Christi. Beda *in c.* 1. *Ioan.* quòd licèt Baptista cognouisset Christum, tamen quando vidit spiritum descendentem super eum, tam alta & abscondita mysteria ei fuerunt reuelata, vt omnis notitia, quam antea habebat, respectu illius esset veluti quædam inscientia. 16.

Chrysost. Thaumat. Chromat. Anselm. Euthym. August. Beda. *Quâ ratione Ioannes cognouerit in Baptismo.*

Germana intelligentia est, quam tradunt Lyranus *hîc*, Toletus *in c.* 1. *Ioan. annotat.* 72. Salmeron. *tom.* 4. *part.* 1. *tract.* 7. quòd Ioannes ante Baptismum non agnouerat determinatè personam Christi, & de hac re ei duplex reuelatio facta est; vna de Spiritu sancto super ipsum veniente, de qua est sermo Ioann. 1. num. 32. *Vidi spiritum* 17.

Lyran. Tolet. Salmer.

descendentem, de quo infrà *in hoc cap.* Secunda facta est, quando vidit Ioannes hîc Christum venientem ad se, nec enim fieri poterat, vt Christus, & Ioannes essent simul, & se non agnoscerent intimè. Et signum datum est ad maiorem confirmationem cognitionis Baptistæ de Christo. Sed quare de secunda reuelatione tantùm fit mentio *Ioann.1.* & non de prima, quando vidit Christum venientem ad se. Respondeo primò, tum propter multitudinem mysteriorum, quæ in secunda aperta sunt; tum quia prima reuelatio quòd ille homo esset Christus, erat communis multis, vt Apostolis, discipulis, & aliis piis hominibus, vt cæco à natiuitate, *Ioan.4.n.38.* Centurioni, *Matth. 17. n.54.* Nathanaëli, ac multis. Secunda verò reuelatio, dum cæli aperti sunt,
Ioannis magnalia valde peculiaria. vox Patris audita est, Spiritus sanctus visus est, extitit valde mirabilis, & extraordinaria, vt nulli legatur concessa, & magnalia Ioannis, adeò sunt superexcellentia tot, & tanta, vt in eis narrandis Euangelistæ solum commemorent quæ ei peculiaria sunt, & nemini data. De hac quæst. latiùs *cap.5.q.9.& 10.*

QVÆSTIO VI.

Quare Petrus bis decertet, ne à Christo lauetur, Ioannes tantùm semel, ne eum baptizet.

18. Ioan.13. IN cœnaculo Petrus bis contendit ne à Christo abluatur. *Domine, tu mihi lauas pedes*, Ioan.13.num.6. & iterum, *Non lauabis mihi pedes in æternum.* Ioannes verò quantum ex litera colligitur, semel prohibuit, semel dixit, *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Quare hoc? Respondeo primò, quòd cùm Apostoli ante aduentum Spiritus sancti haberent aliquales imperfectiones, ideo Petrus tanta concertatione, licèt aliàs ob humilitatem, restitit his, quæ à Domino fiebant: at Ioannes cùm esset in magna gratia, ac perfectione, quamuis suæ abiectioni hoc maximè repugnaret; tamen facilè se submit-
Magna subiectio Ioannis. tit, ac obtemperat Domini mandatis. Sicut & Beatissima Virgo cum maxima demissione animi semel dixit Angelo Incarnationem annuncianti, *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?*
Carthus. D.Carthusianus, *Ioannes cùm esset tam iustus, & sanctus, non erat contentiosus, sed promptè manda-*
Paschas. *tis obediit.* Deinde, vt optimè ait D.Paschasius in præsenti. *Ioannes refugit ex sua infirmitate pauidus, & obedit ex diuina institutione securus. Nihil enim potest mortalitas formidari ex merito, vbi Deus totum cooperatur ex dono.*

19. Secundò, Petrus pro tunc non capiebat cælestia mysteria, quæ Ioanni iam erant patefacta.
Idem. D.Paschas. lib.2. in Matth. *Quia profectò, quamuis Ioannes sciret, quantus & qualis esset Christus, multa dumtaxat in momento didicit, quæ antea nesciebat.* Quantum verò D.Ioannes penetrauerit
Ioannes maxime cognouit cælestia mysteria. diuina mysteria, & ad quam altitudinem scientiæ peruenerit, explicat D. Bernardus sermon. de
Bernard. priuileg. Ioan. *Hoc Ioannes legitur in vtero assecutus, quod Apostolica celsitudo tandem longiori promissione meruit obtinere.* Quod per longum tempus cum Christo, ac in die Pentecostes, de hoc loquitur S.Pater, Apostoli sunt assecuti, hoc totum habuit Ioannes in vtero, quid & quantum erit, quod postea cognouerit? Tamen vt eius fides, ac obedientia manifestetur, recusat Dominum baptizare. D.Maximus homil.8. de Epipha- Maxim.
nia. *Non ignorabat*, ait, *Prophetarum ille præcipuus à se Dominum baptizandum, sed ministerium suum noluit sine confessione complere; itaque & fides confessa est Dominũ, & obedientia impleuit obsequium.*

QVÆSTIO VII.

Vtrùm Ioannes à Christo fuerit baptizatus, & cur hoc non explicent Euangelistæ?

COMMVNIS sententia est affirmatiua; 20.
D.Chrysost. *homil. 4. in Imperfecto*, D.Au- Chrysost.
gust. *sermon.4. de S.Ioann.* Euthymij, Carthus. & August.
aliorum *hic*, & res manifestè, meo iudicio, col- Euthym.
ligitur ex textu; tũ quia Ioannes ait, *Ego à te de-* Carthus.
beo baptizari; cur hoc non fieret? Aut quis prohiberet; tum quia Christus dixit, *Sic decet nos implere omnem iustitiam*; non enim ait decet me, sed *decet nos implere omnem iustitiam*; ergo dicendum est quòd postquam Ioannes Christum tinxit aquâ, ab illo salutari lauacro ablutus est.

Quare ergo sacri Euangelistæ Ioannem à 21.
Christo esse baptizatum non exprimitur, cum Christi lauacrum à Præcursore ministratum declarent? Respondeo quòd Baptismus, ordinariè loquendo, supponit peccatum, ac imperfectionem, à quo homo abluitur; Euangelium autem *In præcursore tacetur id quod potest maculam denotare.* scribebatur Ecclesiæ fidelibus, quibus erat manifestũ, quòd cùm Christus esset Deus, & homo, baptizabatur, non quia infectus esset aliqua macula, sed vt totam legem impleret, ac ob exemplum nostrum, sicut & circuncidi voluit; at Præcursor cùm sit purus homo, qui baptizatum legeret, poterat suspicari eum aliqua graui labe propria maculatum, aqua mundari hoc lauacro esse necessarium; ne quis ergo in aliquam sinistram suspicionem circa puritatem, ac sanctitatem Baptistæ incideret, ideo eum esse baptizatum siluerunt sacri Euangelistæ.

In tanta veneratione extitit diuinus Præcur- 22
sor, vt quamuis purus homo, nunquam de eo legitur id quod suspicionem defectus innuit, sed tantùm id quod eximiam puritatem, ac magnitudinem declarat. Apparet Angelus Zachariæ in templo deferens fœlicissima nuntia de Præcursore, & ait, *Vxor tua Elizabeth pariet tibi filium*,
Luc.1.n.13. cur non, dixit concipiet, & pariet, Luc.1.
sicut & B.Virgini dictum est, *Concipies, & paries filium*, Luc.1.n.31. Conceptio natiuitatem antecedit; ergo illa prior erat exprimenda. Conceptio Ioannis originariam maculam importabat, natiuitas verò gratiam, & magnum præsagium cælestium donorum; & dum de Ioanne tractabatur, non est ausus Angelus dicere quæ maculam denotabant, sed tantùm in medium affert quæ gratiam, & magnitudinem publicant. Cùm sãctissima Virgo salutasset Elizabeth, ipsa
exclamauit, ac dixit, *Exultauit infans in vtero* Idem.
meo, Luc.1.n.41. In quibus verbis, vt cõmuniter docêt Patres, ac Doctores, & nos suprà diximus, Ioannis sanctificatio, ac emundatio à peccato originali denotatur. Sed cur hoc non expressit

D.Euang.

Isai. 6. D. Euang. sicut dictum est Isaiæ 6. num. 7. *Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.* Ezech. 16. Et Ezech. 16. num. 30. *Mundabo cor tuum*, & sæpe de aliis; sed tantùm *exultauit infans*. Mundatio, & purificatio innuit, ac præsupponit sordes: exultatio lætitiam, gratiam & magnitudinem. Alta Dei prouidentia omisit Euangelista dicere de Ioanne, quæ labem, ac imperfectionem poterant designare, & solùm quæ celsitudinem declarabant, alta voce diuulgauit.

Quæstio VIII.

Quare Ioannes dixerit Christo: Tu venis ad me; *& non*: Tu baptizaberis à me?

23. Non ait Ioannes, tu baptizaberis à me, quod erat consequentius ad id quod dixerat, *Ego à te debeo baptizari*. Sed, *venis ad me*; ad quod eleganter respondet D. Chrysostomus *homil. 12. in Matth.* Theophylact. *Non ausus fuit dicere, inquit, & tu baptizaberis à me, sed tu venis? Tam pius erat.* Quòd Christus veniret ad Ioannem singulare erat beneficium erga ipsum; quòd verò Ioannes Saluatorem baptizaret, aliquale erat obsequium: & animus gratus Ioannis solum recordatur, & loquitur de beneficio accepto, non verò de ministerio, ac seruitio exhibendo. Vide *lib. 1. cap. 5. num. 169. & lib. 2. cap. 1. num. 99.*

Chrysost. Teoph. *Gratus recordatur de bn qua accepit, non verò exhibet.*

24. Secundò. Quòd tantus Dominus veniret, & quæreret seruum, & non seruus illum, poterat videri aliqua reprehensionis nota in Ioanne; at quòd tantum Dominum baptizaret, index erat eximij honoris, ac præclaræ maiestatis. Animus autem humilis, semper quod defectuosum apparet considerat, quod magnum, & excelsum est, nescit.

Humilis defectus considerat, dignitatem ignorat.

25. Tertiò. Titus Bostrensis *ad cap. 1. Luc.* dum considerat verba Elisabeth, *Vnde hoc mihi?* ita ait, *cuiusmodi verba suo postea tempore deprompturus erat Ioannes; eiusmodi ferè hoc loco depromit mater illius Elisabeth, vt ille indignum se pronunciabat, qui Christo proximè assisteret: ita hæc quoque Deiparæ Virginis præsentia indignam se pronunciabat.* Cùm Elisabeth in vtero haberet Ioannem, Virginis visitatione se indignam reputans, ait, *Vnde hoc mihi, vt veniat ad me Mater Domini mei*, Luc. 1. n. 43. Eadem verba secundùm sensum habet Ioannes, dum ad se accedens videt Verbum Incarnatum, solet enim bona indoles parentum virtutes maximè referre, & semper filius verbis, ac factis parentes suos imitatur. Dixit Christus Dominus Iudæis, *Antequam Abraham fieret, ego sum*, Ioann. 8. n. 58. cùm tamen iuxta rigorosum modum loquendi dicendum erat, antequam Abraham fieret, ego eram. Æternus Pater de se loquens ad Moysem ait, *Ego sum qui sum*, Exod. 3. num. 14. Christus vt sui Patris se filium declaret, eodem verbo, ac methodo vtitur. D. Chrysostomus homil. 54. in Ioann. *Sed cur, ait, non dixit, priusquam Abraham fieret, ego eram; sed, sum? Quemadmodum pater hoc verbo, sum, vtitur, ita & Iesus.* Cùm iunior Tobias comitante Angelo ingressus esset ad Raguelé, dixit bonus vir vxori suę Annæ, *Quàm similis est iuuenis iste cõsobrino meo*; scilicet, Tobiæ seniori, *Tob. 7. num. 2.* Raguel penitus ignorabat, quisnam esset ille adolescens, vt patet *ibidem num. 5*, nam ideo dixit, *Vnde estis iuuenes? Nostis Tobiam fratrem meum? Cui Angelus dixit: Tobias de quo interrogas, pater est istius, quo audito, ille expauit.* Vnde ergo deprehendit adolescentem Tobiam seniorem exprimere, cùm modò ad illum esset ingressus? ex nullo alio, nisi ex verbis, & moribus, & ita iuuenis parentem suum referebat, vt qui videret vnum, videret alterum. Lyran. *Similis est iuuenis iste consobrino meo, scilicet, Tobiæ seniori, cuius filius erat, valde similis mente.* Lyran.

Bosttensis. *Bonus filius correspondet paternis virtutibus.* Luc. 1. Ioan. 8. Exod. 3. Chrysost. Tob. 7.

Matthæi 3. num. 15. Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modò; sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

Versiones.

Syriacus. Sine nunc, sic enim decet nos adimplere omnem rectitudinem: & tunc omisit eum.

Pagninus. Omitte nunc, sic enim iam decens est nobis, vt impleamus omnem iustitiã.

S. *Chrom. de baptismo.* Sic enim oportet nos implere.

Arias. Sine interim, *&c.* Implere omnem iustificationem.

Petr. Blesens. serm. 3. de S. Nicol. Implere omnem humilitatem.

Vatablus. Complere omnem iustitiam. Tunc sinit illum.

Arabicus. Perficere omnem, *&c.*

Alter Textus.

Marc. 1. n. 9. Et baptizatus est à Ioanne in Iordane.

Expositio.

26. Ioannes dixerat, *Ego à te debeo baptizari*. Christus ait, *sine modò*; ac si dicat, nunc non est tempus istius humilitatis, & postea ego te baptizabo, ita explicant D. Hieronymus, D. Thomas illud aduerbium, *modò: sic decet nos*, scilicet, me & te, vt clariùs explicat D. Anselmus. Vnde eleganter ait D. Hieronymus in persona Christi, *vt qui serui formam assumpsi, expleam & humilitatem eius.* Qui enim serui formam sibi copulauit, illius abiectiones non respuit. Et ne quis sibi persuaderet, quòd ad Baptismum accedebat affectu voluntatis, & nõ iudicij pondere; ideo, vt aduertit D. Anselmus, subdit rationem, quare venit ad Baptismum. *Implere omnem iustitiam*, id est, omnem obseruationem legis, & sanctæ conuersationis: *& tunc dimisit eum*, his auditis Ioannes destitit à sua humilitate, & permisit Christum baptizare, & ita omnis iustitia impleta à est Christo Domino, non tantùm

Hieroniid. D. Thom. Anselm. Hieron. Anselm. *Ratione operandum.*

Chrysost. tantùm verbis, sed etiam factis, vt ait D.Chry-
Sacramentũ sostomus *homil.3.in Imperfecto.* In hoc autem la-
Baptismi in uacro sacramentum Baptismi nouæ legis fuisse
stituitur. institutum à Christo Domino communis est sen-
D Thom. tentia, D.Thomæ *3.quæst.66.art.2. in corpor.* Ca-
Caiet ietani, Nugen. Pesanti.*ibi*, Bellarm.*tom.3. lib.de*
Nugn. *Baptismi.cap.5.* Suarij *tom.3.ad 5.disp.19.sect. 2.*
Pesant Vasquis *disp.140.cap.6.*& aliorum.
Bellarm.
Suarius.
Vasques.

QVÆSTIO IX.

Quare dum Diuus Petrus contendit non lauari à Christo, reprehendatur? Ioannes verò minimè, dum prohibet baptizare?

27. ET iam notaui *q.6.* bis Petrus recusat in cœ-
naculo lauari à Christo, quem Dominus se-
uerè nescientis nota reprehendit, ac grauem pœ-
nam contra eum comminatur, nisi desistat à sua
contentione. *Quod ego facio tu nescis; si non laue-*
ro te, non habebis partem mecum, Ioann.13. à n.7.
Ioan. 13. Præcursor verò dum semel se excusat Christum
baptizare, non solùm non redarguitur, sed tum
magna modestia, ac vrbanitate (ita enim agebant
inter se, vt notat Abulensis *quæst.76.* Christus ei
Abulens. loquitur, *sine modò*, idest, permitte, *sic enim decet*
nos impiere omnem iustitiam.

Cui quæstioni respondeo primò, quòd cùm
28. Petrus esset adhuc in cœnaculo imperfectus, con-
Imperfectus exercetur pæna, perfectus iustitia. stituta pœna. inducitur, vt à Saluatore abluatur;
Ioannes verò cùm esset valde sublimis in sancti-
tate, disponitur ad Christum baptizandum amo-
re iustitiæ, vt illam impleat. Secundò. Quia Pe-
trus erat cum magna contentione, ne aqua ablue-
retur à Christo, Ioannes verò cùm non esset con-
tentiosus, sed maximè obediens, parere non di-
Chrysost. stulit, vt ait Chrysostom. *homil.12.* Ideò ille re-
prehenditur, hic verò minimè. Tertiò. Ioannes
cùm esset amicus sponsi *Ioann.3.n. 29.* imò, vt
ait D. Bernard. statim citand. *singularis Christi*
amicus, & intimè à secretis, maximè amicabiliter
tractatur, & ideo ei dicitur, *sine modò.*

Quartò. Ioannes semel contendit non bapti-
29. zare Christum, Petrus bis, non lauari ab ipso, ideo
Damian. reprehenditur, ait Petrus Damianus, *tanquam*
sanctior Ioanne; nam sanctitatem, ac excellentiam
virtutum Ioannis velle excedere, & non illam
imitari, graue vitium, magnusque defectus est.
Ioannis sanctitatẽ velle excedere, & non imitari vitium. In Ioanne enim est omnis celsitudo meritorum,
quantùm fas est puero homini attingere, B. Vir-
ginem semper excipio, ita vt Angelorum cho-
ros supertranscendat. Hoc magnum mysterium
Bernard. Christi Baptismatis ponderat D.Bernard. *serm.2.*
primi.Ioann. & ita ait. *Descendunt Angeli, & ca-*
lorum agmina tota reuerentia currunt ad creato-
rem, baptizantem, & baptizatum numina domi-
nantia circumcingunt. Infundit aquam capiti crea-
toris creatura nobilior, & Dei verticẽ mortalis dex-
tera contrectat, & contingit. Expende verba S.Pa-
tris. *Infundit aquam capiti creatoris creatura no-*
bilior, quæ est D.Ioannes, nam ille Christum ba-
ptizauit, & super caput aquam perfudit; sed quæ-
Ioannes meritis superior Angelis. ro quomodo cum adsunt omnes exercitus Ange-
lorum, Archangeli, Potestates, Cherubim, ac Se-
raphim, Ioannes dicitur creatura nobilior, non

natura nam de hoc ait Regius Vates, *Minuisti*
eum paulominus ab Angelis; excellentior ergo
gratia, sanctitate, ac dignitate, tam præclara sunt
Ioannis merita, vt inter Angelorum choros ipse
sit nobilior, vnde eleganter Cardinalis Petrus
Damianus *serm.2.de Baptista*, appellat eum limi- Damian.
tem meritorum, ita ait. *Ioannes humanorum li-*
mes est meritorum. Quantumcumque enim Aposto-
lici Senatus excellat authoritas; quantumcumque
vel Patriarcharum fides in diuina cognitione pro-
ficiat, vel Prophetarum oracula, ad referenda
mysteria arcana conualescant: quantumcumque
certè cumuletur triumphantium gloria Marty-
rum, quantumuis efflorеat vernans pudicitia Virgi-
num, vel in verbis vita se exerceat lingua Docto-
rum; circa metam Ioannis omnia cohibentur, nihil-
que virtutis humanæ, nihil religionis, nihil perfe-
ctionis vltra progreditur.

QVÆSTIO X.

Quare Christus hoc modo loquatur de se ac Ioanne, & tam diuersimodè de aliis?

CVm enim Saluator de se, ac Ioanne fa- 30.
tur, vtitur hac dictione, *nos, sic decet nos.*
Cùm verò de aliis est sermo, *ego & tu,*
sic cum cælesti clauigero loquitur, *Ego dico tibi:* Matth.16.
tu es Petrus, Matth. 16. n.18. Sic & Abrahamo,
Gentem, cui seruituri sunt, ego iudicabo, tu autem Genes.15.
ibis, Genes. 15.num.14. Quænam huius rei cau-
sa, nisi magna excellentia Ioannis super cæteros, *Præclara Ioannis excellentia.*
Solent enim Principes, ac dynastæ, cùm de se, ac
suis loquuntur, hanc dictionem, *nos*, vsurpare, vt
Lusitanè dicitur, *Nos el Rey*; cùm verò de aliis,
Ego, & tu; sic tres diuinæ personæ inter se loquun- Isai.6.
tur apud Isai.6.num.8. *Quem mittam, & quis ibit*
nobis? Postea verò cum Propheta agitur iuxta
radicem Græcam, *Vade & tu, & dices populo.* Tres
diuinæ personæ dum inter se loquuntur, aiunt
nos; Quis ibit nobis, in laudem etiam Ioannis ali-
qualiter dicamus, quòd Christus Dominus de se,
ac Ioanne pronunciat, *nos*, cùm in hoc myste-
rio Baptismatis non assistat Ioannes Trinitatis
throno, vt alij Beati, sed inter diuinas personas Bernard.
medius stat. D.Bernardus sermone de priuilegiis
Ioann. *Vides, ait, quia ad sacrorum nominum no-*
nitatem cælorum palatia reserantur. Pater auditur
in voce, filius baptizatur in flumine, Spiritus san-
ctus demonstratur in columba. Adest Ioannes totius
medius Trinitatis. Postquam sanctus Pater de-
scripserat quomodo omnia agmina Angelorum
circuncingebant Christum Dominum, & tota
Trinitas se se manifestabat, tunc ait, *Adest Ioan-*
nes medius. Apostoli, ac discipuli dicuntur *opera-* Matth.9.
rij, Matth. 9. cum. 13. *Missi*, Matth. 10. num.5. Matth.10.
Nunciatores Euangelici; Ioannes verò dicitur,
clamantis vox, scilicet, diuini Verbi Incarnati; ope-
rarius, missus, nuntius, propria seruorum voca-
bula sunt; vox verò magnam coniunctionem cum
clamante habet, hanc inter omnes assecutus est
Ioannes cum diuino Verbo Incarnato.

QVÆST

QVÆSTIO XI.

Quid hic intelligatur nomine omnis iustitiæ?

31. AIT Christus Dominus, *sic decet nos implere omnem iustitiam*; quid hic nomine *iustitia* inintelligatur variæ sunt interpretum sententiæ. Prima est D.Chrysostom.*homil.* 10.*in Matth.* Euthym. per *iustitiam* aiunt significari omnia legis præcepta, vnde ait Euthym. *Vetus Adam vnicum non impleuit præceptum, ego nouus Adam omnia pro ipso adimpleam.* Si verò obiicias, quòd Baptismus non erat præceptum legis veteris, vt docent D.Iustin.Martyr.*q.*36.*ad Orthodox.* Nazianz.*orat.* 36.D,Thomas 3.*part:quæst.*38.*art.*1. & 2. Potest pro Chrysostomo responderi, dici opus legis veteris, non quòd à lege præciperetur, sed quòd lege viuente, dabatur.

Chrysost. Euthymius. Iustin. Nazianz. D Thom.

33. Secundò Imperfectus homil. 4. *fine modò*, ita ait in persona Christi, *vt iustitiam Baptismatis, non verbis, sed factis adimpleam, prius suscipiam, & postea prædicabo.* Idem ferè S. Chromatius *de Baptis.* tantum exigitur exemplum. Prælati ad suos subditos in via salutis componendos, vt Christus, & Ioannes omnem iustitiam adimpleant, ac perfectè suum opus expediant, non solùm requiritur vt verbis doceant, sed etiam opere, ac exemplo subditos præcedant; & ita ait D. Cyprianus sermon.de Baptism. *Decet nos implere omnem iustitiam, per quam exemplum præcedit doctrinam: & qui maior est, sit sicut minor.*

Imperfect. *Maximè necessarium vt Prælatus doceat exemplo, & non verbis.* Cyprian.

34. Tertiò. Abulensis interpretatur per *iustitiam* obedientiam, & ita ait, cùm autem Christus, & Ioannes implerent suas obedientias, implebant omnem iustitiam. Obedientia Christi erat vt baptizaretur à Ioanne, obedientia Ioannis, vt Christum baptizaret. Quartò D.Isidorus Pelusiota lib. 5. Epistol.66. *Verè, ait, pro hominibus Christus suscepit Baptismum, qui & ipsorum peccata soluat, & eorum in se statum ab omni corruptione alienum significat.* Ferè Similiter D.Ambrosius *lib.*1.*de Sacram.cap.*5. D.Remigius, S.Thom. *hic.* Ac si dicant quòd tunc Christus impleuit omnem iustitiam, quando signauit, in suo Baptismo omnem iustitiam, & virtutem largiri.

Abulens. Isidor. Ambros. Remig. S.Thom.

34. Quintò. D.Augustinus tract.4.in Ioann. *Quid est, ait, impleatur omnis iustitia? Impleatur omnis humilitas. Propterea venit Ioannes baptizans, vt Domini humilitas demõstraretur.* Similiter D. Bernard.*homil.* 4. *de Epiph.* D.Remigius, S.Thomas, Lyranus *hic*, S.Bonauentura in cap. 3. Luc. *Qui, ait, quòd triplex humilitatis gradus sit, primus dum se subdit maiori, secundus æquali, tertius minori, & hunc adimpleuit Christus, dum Ioanni subiicitur.*

August. Bernard. Remig. Lyran.

35. Tamen in hac sententia grauissimorum Patrum grauis insurgit difficultas, quomodo Christus, & Ioannes adimpleant in hoc opere omnem humilitatem, de illis enim dicitur, *decet nos*, quòd Christus ad infimum humilitatis gradum descendat, dum se peccatorem profitetur, & quodammodo minorem se Ioanne exhibet, planum est; at quòd Ioannes in hoc exerceat obiectionem, valde difficile, nam dum vniuersi opificem baptizat, ad supremum euehitur apicem dignitatis, dum exteriùs creatura superior apparet Creatore suo, miles duce, lucerna Sole, vt latè ponderat Diuus Gregorius Thaumat. *sermon. de Baptis.* Et tamen æqualiter de Ioanne, ac Christo dicitur, *decet nos implere omnem humilitatem.* Respondeo primò, quòd Ioannes postquam baptizauit Christum, baptizatus est ab ipso, & in hoc ostentauit humilitatem, nam maxima est, dum è supremo fastigio dignitatis descendit homo, & ad ima profunditatis se se contrahit. Secundò. In ipsa præclara dignitate dum Christum baptizat, in corde suo retinuit magnam modestiam, & humilitatem, & hæc est valde æstimabilis, Tertiò. Præclarus Ioannes dum Christo lauacrum ministrat, supra humanum captum transcendit, dum creatura superior videtur Creatore, quantum superius est baptizari, & baptizare, & dum sinit se hunc gradum conscendere, magnam exercet humilitatem, nulla enim maior est illustri viro, quàm ad illam dignitatem duci, cui in se agnoscit merita inæqualia, tunc faciliùs existimat humanam vtilitatem denudari, & ideo ait D.Ennodius lib.9.Epist.31. *Nec plus aliquid humiliat potissimos, quàm obtenta sublimitas.*

Thaumat. *Magna humilitas dum homo ex dignitate descendit.* *Dignitas sine meritis humilitas.* Ennod.

Sexta. Verior mihi expositio, vt iustitia accipiatur hic pro eo quod iustum, & sanctum est, & ita habet Syriacus *rectitudinem*, Arias, *iustificationem*, ac proinde, implere omnem iustitiam, id est, adimplere omnem actionem virtuosam, siue ritum, siue cæremoniam sanctam, nam quamuis Baptismus non esset opus legis; erat tamen institutus à Deo, & in magna veneratione habebatur, & ideo Christus Dominus noluit illum prætermittere, sed acceptare. Et ita non dixit Christus, oportet nos, sed *decet nos*; ac si diceret, non solùm debemus facere, quæ præcepta sunt in lege, sed etiam omne illud quod conuenit honestati, ac sanctitati. Huic explicationi fauent D.Isidorus Pelusiota *lib.* 1.*Epistol.* 66. D. Hieronymus, & alij hic, & maximè cohæret cum textu Græco. 36.

Syriacus. Arias. Pelusiota. Hieron.

Matthæi 3. *num.* 16. Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientē super se.

VERSIONES.

Pagnin. Vatablus.	Iesus ascendit protinus ab aqua.
Aliqui ex Græco.	Cæli aperti super eum.
Syriacus.	Suspexit Spiritum Dei descendentem, & venientem super ipsum.
Arnob. lib. 2. *de Deo vno.*	Vidit Spiritum sanctum descendentem de cælo, & manentem in eo.
Corderius ex Græco.	Descendentem quasi columbam.

ALTER TEXTVS.

Marc. 1. *n.* 10. Et statim ascendens de aqua, vidit cçlos à pertos, & spiritum tamquam columbam

lumbam descendentem, & manentem in ipso.

Luc.c.3.n.21. Factum est autem, cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orante, apertum est cælum: & descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut colũba in ipsum.

EXPOSITIO.

37. Cvm Christus Dominus baptizaretur, simul erat orans, ita intelligo text. Lucæ, *Iesu baptizato, & orante*; tamen oratio perdurauit post Baptismum, vt patet ex textu Lucæ. Christus orauit, vt virtutem iustificandi impetraret suo Baptismo, qui ab illo instituendus erat. Deinde vt se præpararet, ac gratias ageret Patri pro tanto testimonio, ac beneficio quod ab eo erat accepturus. Tertio Euthymius, & Beda dicunt, vt suo exemplo baptizatos instrueret ad orandum. *Confestim ascendit de aqua.* Quod ita explicat Euthymius, quia qui baptizabantur, in aqua vsque ad collum detinebantur, quo vsque confiterentur sua peccata, quæ cùm Christus non haberet, non est detentus. D.Chrysostomus homil.12. *Per hoc denotari*, ait, *quòd illi qui baptizantur in Christo, statim de hoc mundo ascendunt ad cælestem patriã.* Probabilius Abulensis existimat dictum ascendere, eo quòd alueus fluuij, in quem descendebant qui baptizabantur, esset depressior, quam littus; *Et ecce aperti sunt cæli*, seu, vt habet Lucas, *cælum*, hoc est, in cælis apparuit quidam splendor, tanquam si facta esset apertura in cælo, vt descensus Spiritus sancti in columbæ specie manifestaretur: cælum autem apertum significabat, quod per Baptismum Christi erat reserandum nobis. *Vidit*; aliqui referunt ad Ioann.1.n.33. *Super quẽ videris descendentem Spiritum sanctum, ipse est.* Sed in hoc fit magna vehementia textui. nam dicitur, *Vidit venientem super se*: est ergo Christus Dominus de quo hic loquitur Euangelista, cum quo stat, quod etiam Ioannes, ac circunstantes viderint cælos apertos, ac Spiritum descendentem, vt infra dicam. *Et venientem super se*, seu, vt habet Marcus, *manentem in ipso*. Quod explicans Carthusianus, ait, *Quòd columba sedit super caput Christi, vt supra Apostolos sedit ignis in linguis.*

Cur Christus orauerit.

Euthym. Beda.

Chrysost.

Abulens.

Carthus.

QVÆSTIO XII.

De ætate, ac tempore, & modo quo Christus baptizatus est.

38. Cvm Christus Dominus inciperet annum trigesimum, vt clarè patet ex Luc.3.n.23. *Erat Iesus incipiens quasi annorum triginta*, sexta die Ianuarij, vt docent Patres, & celebrat Ecclesia, hoc est, cùm Christus Dominus annum vigesimum nonum ætatis suæ expleuisset, & trigesimum iam per dies tredecim esset ingressus, hoc multi eleganter colligunt ex text. *Erat incipiens*; tunc baptizatus est Ioannes. quarto, vel quinto mense post inceptam Præcursoris prædicationem, & eo in loco, per quem filij Israël transierunt Iordanem, & ingressi sunt in terram promissionis. nam ibi baptizabat Ioannes, vt dixi superiori cap. *quæst.*18.*num.*59.

Qua ætate Christus est baptizatus. Luc.3.

De die quo Dominus baptizatus est, quidquid in contrarium dicat Baronius baptizatus est Dominus die sexta Ianuarij, vt canit Ecclesia in officio Epiphaniæ ad Magnificat. *Tribus miraculis ornatum diem sanctum colimus. Hodie stella Magos duxit ad præsepium; hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias; hodie in Iordane Christus baptizari voluit.* Quod etiam tradunt D. Augustin. *serm.1.de Epiphania*, D.Maxim. *homil.6.de Epiph.* D. Bernardus *serm.1.de Epiphan.* Rupertus. *lib.3. de offic.c.24.* Ac proinde eodem die, quo Christus, vt Deus, adoratur à Regibus, *Matth.2.n.11.* Vt filius agnoscitur à Patre, *hic est filius meus*, eodem die conuertit aquam in vinum. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam.* Ioann.2.num.11. Vt hac die Christus Rex totius vniuersi declaretur, adest adoratio Magorum, vox Patris delapsa de cælo, & primum signum, ac miraculum Christi, vt quem voces Regem indicabant, ipse operibus, ac virtutibus talem se demonstraret. D. Chrysologus sermon.160. *Hodie*, ait, *Christus initium dat signorum cælestium, dum conuertit aquas in vinum, vt quem Pater voce Filium iam probauerat, ipse se Deum virtutibus approbaret.* Nulla enim præclaræ maiestatis publicatio fit, nisi virtutes, ac opera concomitentur, expende verba, *Deum virtutibus approbaret.*

Baron. Ecc etia.

August. Maxim. Bernard. Rupert.

Matth.2. Ioann.2.

Opera maiestatem indicans.

Chrysol.

Hic breuiter inquirimus quem modum tenuit Ioannes in Christi Baptismo? Et certum est quòd Christus Dominus denudatus suis vestibus, ob sui humilitatem descenderit in fluuium. Hoc patet ex Matth. dum ait, quòd Christus baptizatus ascenderit de aqua. Euthymius videtur asserere, quòd Christus ingressus est in aqua vsque ad collum. Abulensis ait, quòd Dominus immersus est in aquam ad hoc vt baptizaretur. Caietanus tenet quòd non per aspersionem, aut desuper effusionem, sed per immersionem baptizatus est Christus à Ioanne. Mihi tamen probabilius est quòd Christus ingressus est in aquam vsque ad medium corporis, verbi gratia, vsque ad renes, & quòd Ioannes desuper vase quodam effuderit aquam. hic modus videtur importare maiorem decentiam, illum probat antiquissima pictura Ecclesiæ, & id quod canit in hac solemnitate. *Non audet Ioannes tangere sanctum Dei verticem*; ergo consuetus modus erat, vt Ioannes tangeret caput baptizandorum; quod licèt primò recusauerit, tamen ex obedientia Christo præstitit, & aqua tripliciter mihi videtur effusa in honorem sanctissimæ Trinitatis. 39.

Quomodo Christus baptizatus.

Euthym. Abulens.

Caiet.

Vera sententia.

QVÆSTIO XIII.

Quare ad præsentiam arcæ Testamenti aquæ Jordanis fugiant, non verò ad tactum Christi baptizati?

Cvm populus Israël peruenisset ad Terram promissionis, vt transiret Iordanem, Sacerdotes

cerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, pergebant ante populum, *Iosue* 3.*num*.15. tunc aquæ inferiores fugientes descenderunt in mare, aliæ verò conuersæ sunt retrorsum. Dum tamen Christus baptizatur, multo maiora miracula videntur, cælum apertum, Spiritus sanctus in specie columbæ vox Patris auditur, & tamen aquæ Iordanis non diffugiunt, sed consueto cursu tendunt in mare; ratio literalis, & germana est; quia cùm populus peruenisset ad Iordanem, aquis eius impediebatur, ne transiret ad Iericho. At in Baptismo, aquæ celerato cursu defluebant, vt tanto mysterio inseruirent; ac materiam ministrarent.

41. Chrysol.

Secundò. D. Petrus Chrysologus serm. 160. *Quid est, ait, quòd Iordanis qui fugit ad præsentiam legalis arcæ, ad totius Trinitatis præsentiam non refugit? Quid est? Quia pietati obsequitur, incipit non esse timori. Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam secum loquitur charitatem: ibi clementia corripit, vt seruulos instituat ad timorem.* Coram legali arca vbi lex, quæ rigidas pœnas hominibus imponebat, includebatur, aquæ concitato cursu fugam inierunt: at coram Christo baptizato, quando tota Trinitas charitatem loquitur, vndæ Iordanis maximè inter se coadunantur; nam quos seueritas terret, ac dissecat, benignitas trahit, & vnit. Tertiò, Dum arca adest, Iordanis fluenta resistebant diuino mandato, ne populus obtineret terram sibi à Deo promissam; cùm verò Christus baptizatur, aquæ inseruiunt, ac materiam præbent, qui Deo præcepto obsistit, maximè pauidus, ac facilè retrocedit. Qui verò Deo obsequitur, summè securus nil temet, nec retrogreditur. Huic cogitationi aliqualiter fauet idem Chrysologus, *Ad totius Trinitatis præsentiam non refugit? Quid est? Quia pietati obsequitur, incipit non esse timori.*

Seueritas deiungit, benignitas vnit.

Qui Deo resistit, timet, qui obedit securus. Chrysol.

42. Cyprian

Quartò. D. Cyprianus orat. de Baptismo Christi: *Baptizatur Christus, ait, nec vltra Iordanis retrorsum conuertitur, aruerunt vnctiones Iudaicæ, cæremoniæ putruerunt, perpetuò Baptismi gratia emanat ad posteros: nec vlla vetustate siccatur.* Visa Testamenti arca fluenta Iordanis arescunt, ac apparet arida baptizato Domino, placito amne crescit, ac illabitur fluuius; nam in lege veteri plenitudines, ac torrentes cælestium donorum extenuatæ, ac penè exsiccatæ apparebant, vt vbi Christus aduenit, omnis gratiarum plenitudo superabundauit, ac totam terram repleuit, & inundationes cælestes totum occuparunt orbem.

43. Ambros.

Quintò, D. Ambrosius serm. 15. & 4. de Epiphania, *Multa, ait, mirabilia in hoc flumine sæpius facta esse Scriptura commemorat. Puto autem esse mirabilius, quod Domino Iesu Christo ibi posito, factum est. Antè enim retrorsum aqua conuersa sint, modò retrorsum peccata conuersa sunt. Et sicut tunc impetus fluminis alueum sui cursus perdidit: ita & tunc impetus peccatorum Dominum sui erroris amisit.* Si ad conspectum arcæ steterunt aquæ, cur ad præsentiam Christi non retrocedunt, sed pleno amne percurrunt? Maius sanè operatur à Domino, non vt aquarum, sed peccatorum, ac errorum præceps impetus reprimatur; quis dubitat, quòd multo maius sit hominum mores refrenare, quàm aquarum cursum continere; nam non tam rapidè ruunt flumina in mare, quàm homines in vitiorum barathrum. Et concludit S. Pater, ac alludit ad diuisiones aquarum, quam fecit parens Elias cum Elisæo. 4. Reg. 2. n. 8. *Elias iussit fluenta præcepti, Christus crimina. Et sicut sub Elia fluctus primordia fontium, de quibus exierant, petiuerunt; ita sub Christo Domino homines ad originis suæ infantiam, de qua fuerant exorti, sunt reuersi.* 4. Reg. 2.

Multo maius errores cohibere, quàm impetus aquarum.

In prima creatione Orbis, *dixit Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & factum est ita*, Genes. 1. n. 6. In vniuersali inundatione cùm aqua totum occuparet orbem, dicitur, *Reuersæ sunt aquæ euntes*, Genes. 8. num. 3. quod ad præceptum Domini factum esse tradunt *ibi* D. Chrysostomus, Abulensis, & alij, & tamen cùm Noë, vt notat idem Chrysostomus *homil.* 25. prædicaret hominibus ante diluuium eorum miserum statum, minimè illius vox auditur. Quomodo hæc? Vt ad vocem Dei aquæ fluant in locum vnum, non verò homines redeant ad iustitiam? Multo faciliùs sanè omnem multitudinem aquarum in vno loco retineri, ac cohiberi, quàm petulantium hominum naturam à vitiis retrocedere, ac inter virtutis limites contineri. Cùm populus murmurasset contra Moysem & Aaron, in vltionem egressus est ignis à facie Domini, & plaga maximè desæuiit. *Cùm verò cucurrisset Aaron ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, plaga cessauit*, Num. 16. num. 47. & ita ait D. Gregorius relatus in Glossa. *Aaron thuribulum accipiens occurrit vastationi, & stans in medio lethalem plagam obiectu suo quasi quidam murus excludit.* Ad præsentiam Aaronis quiescit ignis, non verò ita insurgentium contra Dominum; multò facilius est voracem ignis naturam cohiberi, quàm excandescentium hominum ingenitum refrænare. 44. Genes. 1. Genes. 8. Chrysost. Abulens. Num. 16. Gregor.

QVÆSTIO XIV.

Quare potiùs in hoc mysterio, quàm in alio totius vitæ Christi appareat tota Trinitas?

IN hoc sacro Baptismatis mysterio tota Trinitas manifestatur, vt notant D. Augustinus *serm.* 37. *de tempore*, D. Hieronymus, Abulensis, & alij. Nam filius baptizatur, & in Baptismate demonstratur, Spiritus sanctus apparet in columbæ specie; Patris testimonium in voce auditur; & in nulla alia vitæ Christi actione tam manifesta totius Triadis propalatio inuenitur; nam in Thabor, licèt vox de nube intonet *Matthæi.* 17. *num.* 5. non tamen vlla spiritus fit clara expressio. Quare ergo in Baptismo. Et licèt sint rationes particulares, vt dicam dum de qualibet persona fuerit sermo, tamen aliquas communes conuenientias ad omnes tres personas hîc ponamus. 45. August. Hieron. Abulens.

Primò. Abulensis *quæst.* 96. ait quòd conueniens fuit, vt hîc appareret tota Trinitas, tum propter Christianam religionem, quæ in Christi Baptismo incipiebat; tum propter Baptismum, qui est Sacramentum fidei, quia in illo fidem profitemur, & in fide præcipuus articulus est Trinitatis; tandem ad ostendendam formam, quæ tenenda erat in Baptismo sub expressa inuocatione totius Trinitatis. 46. Abulens.

Secundò, S. Augustinus serm. 1. in Dominica infra 47.

infra octauas Epiphaniæ, aliàs 36. de tempore.
Aeguft. *Gloriemur*, ait, *in vtroque festo* scilicet natiuita-
tis, & Baptismi, *quia filium genuit mater, & casta*
est, & quia Christus vndalauit, & sancta est. Nisi
quòd penè maiori munere, quàm Maria, vnda dita-
ta est, illa enim sibi tantum meruit castitatem, ista
Tunc maximè resplendet Trinitas quando omnibus communicatur. *nobis contulit sanctificationem. Illa meruit ne pec-*
caret, ista vt peccata purgaret. Illa propria delicta à
se repudiat, ista in se per Dei gratiam aliena condo-
nat; illi collata est virginitas, isti donata fœcunditas.
Natalis ergo hodie quodammodo est Saluatoris.
Nam eisdem cum signis, eisdem miraculis cognosci-
mus genitum, sed nunc maiorem mysterio baptiza-
tum. Denique Spiritus sanctus qui tunc illi in vtero
affuit, modò eum in gurgite circunfulsit. Qui tunc
Mariam castificauit, nunc fluenta sanctificat. Pa-
ter qui tunc obumbrauit in virtute, nunc clamat in
voce, & quasi maturiore consilio qui tunc vmbram
præstitit natiuitati, modò testimonium perhibet ve-
ritati. Præclarior planè est secunda, quàm prima
natiuitas. Et latè prosequitur. Manifestioribus si-
gnis hîc apparet Trinitas, quàm in alia Christi
actione, ac etiam eius conceptione sanctissima, nā
ibi condecorabatur Virgo gratia, ac castitate, hîc
verò totum genus humanum; in conceptione da-
batur principium ad ineffabile Incarnationis ar-
canum, ad vnionem hypostaticam, ac ad esse na-
turale Christi; hîc verò in Baptismo ad regenera-
tionem in gratia totius generis humani; & tunc
magis resplēdet Deitas, ac se manifestat Trinitas,
quando cælestia munera in omniū incrementum
se se ostendunt, quàm dum particularibus com-
municantur, ideo hæc dies valde celebris Trini-
tatis, præclarior enim secunda, quàm prima nati-
uitas maximè ad præstantiam facit, quod multis
profecit, hæc tamen moraliter accipe dicta.

48. Tertiò. D. Basilius Seleucus orat. 39. *Fluuius,*
Basilius. ait, *Christum circundedit, baptizatum verò supernè*
fausta acclamatione prosequebatur. Et ne eum ip-
sum, qui Baptisma in Iordanis fluento primò insti-
tuit, gratia inopiam secum detulisse verbis vrgeat.
Ideo Pater cum clamore præconium fecit, spiritus
In Christo omnis plenitudo, & nulla inopia. *volatu indicium.* Cur tot signis apparet Trinitas
potius in Baptismo, quàm natiuitate, circuncisio-
ne, ac pueri præsentatione? In his aderat Angelo-
rum obsequium; nominis magnitudo, seniorum
Canticus: at ad lauacrum cum aliis de populo ve-
niebat Christus, ne existimaretur, quòd vt cæte-
ri, egens gratia veniret ad Baptisma, ideo tota
Trinitas tam præclaris signis, ac indiciis se exhi-
bet, vt manifestum sit Christum nulla inopia ve-
xari, quem diuinitatis celsitudo repleuerat.

49. Quartò. D. Chrysostomus homil. 11. in Ioann.
Chrysost. *Verùm, ait, cùm se ipsum magis ostendit, longè prio-*
ribus maiora miracula apparuerunt. Siquidem non
amplius stella, non cælum, non Angeli, non Archan-
geli, non Gabriel, non Michael, sed ipse eum cælitus
Pater prædicauit: & cū Patre ipse Paraclitus vnà
cum voce in ipsum descendens, & manēs super eum.
Præclariora miracula in Baptismo relucent,
quàm antea dicantur facta, nec postea coram
Apostolis edita; valde enim celebres fuerunt
Valde celebres Christi aduentus ad Ioannem. Christi aduentus ad Ioannem, nam cùm primò
se se ad illum confert in virgineo thalamo, eum
ab originali emundat, ac sanctificat, & se se illi
manifestat; ac ipse puer mirabiliter saltat in vte-
ro; cùm verò secundò hic aduenit, tota Trini-
tas festum agit, ac visibiliter apparet, in tantum
existimabatur Baptista à Christo Domino, vt

semper miro, ac extraordinario modo eius præ-
sentiam solemnizaret: mens tamen S. Doctoris
est quòd cùm Christus inciperet hîc maiorem
sui notitiam dare, ideo hîc maiora signa ap-
parent.

Quintò. D. Ambrosius serm. 4. de Epiphania, 50.
aliàs 15. *Adest ergo, ait, Deus Pater cùm baptiza-* Ambros.
tur Dominus, adest Spiritus sanctus. Vide Saluato-
ris beneuolentiam, qua solus se in passione contume-
liis subdit, in lauacro solus gratiam non quæsiuit,
vult participes esse gloriæ. Cùm Christus pendet in
cruce, solus est, ita vt ipse dicat: Consolantem me
quæsiui, & non inueni; ac tandem ad Patrem cla- *Christus solus in dolore, in gloria associatus.*
mat: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* At
dum ad Iordanem venit plenitudiem gratiarum
largiens, aquas sanctificans cum Patre, & Spiri-
tu sancto sociatus apparet, nam in pœnis, ac do-
lore solus, in gloria, ac manifestatione donorum
cum aliis esse decreuit. Sextò. Quia in Baptismo
Christus ad summam humilitatem se se deiecit,
ideo Deus ad ostensionem tantæ maiestatis ip- *virtutis viā communem sequi maximè placet. Deo.*
sum subleuauit. Septimò. In omni actione Christi
præclarum virtutis signum cum maxima singu-
laritate enituit, nam solus concipitur de Spiritu
sancto, nascitur ex Virgine, adoratur à pastori-
bus, & Regibus; at in Baptismo non solus
sed cum omni populo ad illum venit, vt ait D.
Luc. *Factum est dum baptizaretur omnis populus,*
& Iesu baptizato; & dum communes virtutis vias
insequitur, specialiter à Patre, & Spiritu sancto
prædicatur.

Frequenter Christus Dominus in Ioann. Apo- 51.
cal. apparet, & sub nomine filij hominis, vel
Agni inter candelabra autem videntur, *eius pedes*
similes aurichalco, sicut in camino ardenti, per
quod multi intelligunt vnionem diuinitatis cum
humanitate, & tamen filius hominis dicitur *Apo-*
cal. 1. num. 13. similiter *cap. 14. num. 14.* passim ve-
rò dicitur Agnus dum in throno est maiestatis,
cap. 5. num. 6. & cap. 6. num. 1. cap. 7. num. 9. &
multoties. At dum exercitus, qui sunt in cælo, Apoc. 19.
sequebantur eum illicò dicitur, *Vocatur nomen*
eius Verbum Dei, cap. 19. n. 13. Cur hîc modò
publicatur Filius Dei ac secunda Trinitatis per-
sona, qui antea dicebatur filius hominis, vel
agnus; in aliis elucebat mira singularitas Chri-
sti in eius Incarnatione, in redemptione, in po-
testate iudicaria, ac in gloria. At hîc se ostende-
bat in illis operibus, in quibus eum sunt sequuti
Apostoli, discipuli, ac Martyres, & dum has com-
munes vias ingreditur, tunc Dei filius, ac Ver-
bum publicatur. Aretas Cæsareæ Episcop. ait: Aretas.
Hoc nunc loco Verbum nominatur, cùm Imperator
sit cælestium virtutum, vi ipse oraculo Iesu Naue
dixit; meritò consortes habuit, qui iuxta militarem
disciplinam, cuneos compleant, eos, inquam, qui
nunc potissimum in prælium contra impios irruant.
Vide *lib. 2. cap. 1. num. 34.*

QVÆSTIO XV.

Quomodo cælum apertum visum fuerit?

FREQVENS est loquutio Scripturæ, vt de 52.
D. Stephano dicitur *Actor. 7. num. 55* quan- Chrysost.
tùm ad præsens, D. Chrysostom. *hom. 13.* videtur
innuere

Hieron. inuere cælos realiter fuisse apertos, Author Imperfectus *homil. 4 in Matth.* D. Hieronymus; *Dicuntur cæli aperti*, inquit, *non reseratione elementorum, sed spiritualibus oculis.* id est, oculi mentis reuelata mysteria cælestia contemplati sunt D.
D.Thom. Thomas verò *3. part. quæst. 39. art. 5.* hoc refert ad imaginariam visionem, tanquam si Christus sua imaginatione cælos apertos viderit. Tamen longè probabilior mihi videtur sentẽtia Abulens.
Abulens. Lyran. *hic quæst. 80.* Lyrani, qui dicunt, quòd in superiori regione apparuit quidam splendor, tanquam si in cælis facta esset quædam apertura. Nam quòd cælum fuerit realiter reseratum, non habet solidum fundamentum, vt latè probat Suarius *tom. 1. n. 2. disput. 27. sect. 1.* Nec hæc visio fuit tantùm intellectualis, & imaginaria, vt in Prophetis, nam quid excellens factum est in Christo.

53. *An solus Christus viderit cælum apertum.* Dubitatur, an solus Christus viderit cælum apertum. Nam in textu dicitur, *aperti sunt ei cæli.* Tamen primò dicendum est, quòd Ioannes viderit cælum apertum, & spiritum descendentem super Christum, vt dicitur *Ioan. 1. num. 33.* deinde circunstantes etiam viderunt, vt docent Chry-
Chrysost. Abulens. sostomus *in Imperfecto hom. 4.* Abulens. *quæst. 81.* Toletus *in 3. Luc. annot. 47.* nam hæc apertura in cælo erat in testimonium Christi, sicut missio Spiritus sancti, ac vox Patris; testimonium autem honorificum debet multis constare, & manifestari; deinde si Christus Dominus solus cælum videret apertum, hoc erat quid frustraneum, cùm per hoc nihil nouum poterat ei innotescere, cùm aliàs omnia nosceret a principio.

QVÆSTIO XVI.

Quare in Christi Baptismo cæli aperti videantur?

54. Abulens. RATIO prima, & valde germana huius rei est, quam tradit Abulensis *quæst. 81.* Dicitur cælum apertum propter ea, quæ gesta sunt circa Christum Dominum, nam visum est quòd Spiritus sanctus veniret, & descenderet super Christum, vox etiam Patris audita est: atqui Spiritus sanctus, & Pater creduntur esse in cælo à communi opinione vulgi; ergo vt Spiritus sanctus videretur descendere de cælo, & vox Patris de cælo audiri, conueniens fuit vt cælum reseratum appareret. Secundò. D. Augustinus *serm. 29.*
August. *de tempore*, ait, *Quod hoc spiritualiter pertinet ad Christi Baptismum, quia per id ostenditur, quòd quando homo egreditur de Baptismo, tunc ianua regni cælestis ei aperitur.* Et hoc magis explicant D. Chrysost. *in Imperfecto hom. 4.* quia qui baptizantur, rectè in Christo merentur accipere Spiritum sanctum, ac apertis cælis videre diuina my-
Idem. steria. Tertiò. Idem Chrysostom. *citato loco* aliam affert rationem, *Cæli*, inquit, *sunt Scripturæ diuinæ Prophetarum, & Apostolorum, in quibus habitat Deus, de quibus scriptum est, Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum*; ergo *qui baptizatur, & meretur accipere Spiritum sanctum, adaperiuntur ei omnes Scripturæ, vt intelligat; quæ ibi posita sunt, mysteria veritatis.*
Qui baptizatur intelligit mysteria.

55. Damian. Quartò. Petrus Damianus sermon. de S. Ioanne Baptista, *Vide*, ait. *quia cæli aperiuntur, ibi & descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in Christum, & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus. Vides, quia ad sacratissimorum nominum nouitatem cælorum palatia reserantur.* Ad nomina nunquam antea audita diuini parentis, ac dilectissimi filij incarnati, cælorum portæ reserantur, nam cùm nomen dilectissimi filij incarnati inter homines auditur, nullum est obstaculum in cælum, vt homo ascendat, & transeat ad illud.
Ex quo Deus ad nos descendit homo, ascendit in cælum.

56. August. Quintò, D. August. serm. 57. de tempore, aliàs in Appendice 29. *Aperti sunt*, inquit, *cæli, existimo vt in cælestibus esset miraculum de his, quæ gerebantur in terris, sicut ait Scriptura, in quem concupiscunt Angeli prospicere. Quomodo enim poterant non mirari virtutes cælorum, & dominationes, Cherubim, & Seraphim, cùm viderent Dominum Sabbaoth, in fluuio à Ioanne baptizari?* Quãuis cælestes Spiritus omnia intueantur, & prospiciant, tamen dum tantum ministerium à Ioanne Christo exhibetur, dicitur cælum apertum, vt in cælestibus esset miraculum, de his quæ fiebant in terris, & quod maius miraculum, quàm quod super caput illius, in quem desiderant Angeli prospicere, Ioannes manus suas imponat? Vt ergo humilitas Saluatoris, & Ioannis dignitas specialiter innotescat, & omnibus diuinis Spiritibus pateat in admirationem, ruptis obicibus cælestia æthera reserantur.
Christi humilitas, & Ioannis dignitas omnibus manifesta.

57. *Per Ioannem aperitur cælum.* Sextò, Dicitur cælum apertum, vt clarum sit, quòd per manus Ioannis, à Christo Domino nobis cælum aperitur. nam hîc instituitur Baptismus, qui est ianua fidei, & cæli, vt ex sanctis Patribus dixi in secunda ratione, & ideo in gloriosa Christi Ascensione Angeli non dicunt, aperite portas, sed, *tollite Portas*, Psal. 23. n. 7. cùm iam
Psalm. 23. interueniente Ioanne essent apertæ in Baptismo à Christo Domino. Chrysostomus in Imperfecto
Chrysost. hom. 4. *Ecce, ait, baptizato Christo, aperti sunt ei cæli. Postquam verò tyrannum vicit per crucem, & resurgens ab Angelis portabatur in cælum: videntes potiores Angeli, non dicunt, aperite portas, & introibit Rex gloriæ, iam enim erant aperta: sed. tollite portas principes vestras.* Sæpè loquentibus Angelis, diuinus Euangelista audiuit vocem de cælo, *Apocal. 10. num. 4. & 8. cap. 11. num. 12. c. 12. num. 10.* & sæpè, Tamen *cap. 4.* ait num. 1. *Ecce ostium apertum in cælo, & vox prima, quam audiui.* Hanc primam vocem esse Ioannem Baptistam
Damian. iam dixi ex Petro Damiano *sermon. 1. de Baptista lib. 1. c. 8. q. 2. num. 5.* sed cur dum Angeli loquuntur, cælum non videtur apertum, nisi tantùm dum Ioannis vox intonat, hoc enim ei fuit peculiare, vt ad eius vocem per Christi efficaciam ac eius Baptismum cælum aperiretur, & ideo dicebat Christus Dominus quòd *à diebus*, seu ini-
Matth. 11. tio prædicationis *Ioannis Baptistæ, regnum cælorum vim patitur*, Matth. 11. n. 12.

QVÆSTIO XVII.

Quomodo dicatur quòd Christo aperti sint cæli, cùm hoc habeat à principio?

PRÆSENS difficultas est, quomodo dicitur de Christo Domino, *Aperti sunt ei cæli*, 58.
cùm vt Deus æternam beatitudinem sine principio possideat, cùm vt homo ab instanti suæ

Remig.

Incarnationis ea gaudeat? quod notans D. Remigius sic ait. *Sed nunquid tunc primò aperti sunt ei cæli, etiam secundùm humanam naturam? Fides enim Ecclesiæ, & credit, & tenet, quòd non minus aperti sunt ei cæli ante, quàm pòst.* Ergo si ante Baptismum cælestia palatia erant ei patefacta, quomodo tanquam quid nouum dicitur hic; *aperti sunt ei cæli?* Respondeo primò, quòd quamuis Christi anima à primo momento cælestem beatitudinem penetret, ei in clara visione sit manifesta; quia tamen hic coram omnibus de ipso paterna vox testatur; & Spiritus sanctus in eum descendit, ideo dicuntur & cæli reserati. nam tunc gloria felicissimè auspicatur, quando non in occulto, sed cum omnium notitia percipitur, & dum omnes agnoscunt te esse beatum.

Gloria felicior quando in conspectu omnium.

Secundò. Hic inter Ioannis manus eximiam humilitatem, ac præclara merita exhibet Christus Dominus; & tunc dicuntur ei cæli aperti, quia post tot virtutum opera, quasi quodammodo ipsa cælesti gloria felicius fruitur, & gaudet.

Meritò nouo iure acquiritur gloria.

Tertiò, Quia licèt antea cæli essent Christo reserati, tamen nobis erant clausi. At hic in Baptismo nobis ipse aperuit, & cùm nostra sua reputet, ideo dicuntur ei cæli aperti. Quòd Paradisi ianua antea per peccatum reclusa, nobis nunc per Baptismum sit detecta, optimè comprobatur antiquo huius rei typo. Primus Parens ob suum peccatum commissum eiicitur de Paradiso. & ad prohibendum ingressum apponitur Cherubim cum flammeo gladio *Genes. 3. num. 24.* Cur ostium non clauditur lapide; vel cur aliud instrumentum non eligitur? sed flamma ignis intercluditur ingressus. Instituendum erat Sacramentum per aquam ad aperiendam cælorum ianuam; vt ipse aquæ extinguentes ignis flammam, paradisus esset reseratus, & illius aditus sine vllo impedimento patefieret; quod eleganter dixit Beda ad cap. 1. Marci. *Etiam hoc, quod apertos cælos vidit post Baptisma nostri vtique gratia factum est, quibus per lauacrum vnde regenerationis ianua panditur Regni cælestis, quæ peccantibus quondam Protoplastis, ac Paradiso eiectis; toti generi humano, interpositis Cherubim, & flammeo gladio, clausa est: extinguitur namque hæc flamma cuique fidelium cùm aquis vitalibus tingitur: adeò vt si percepta fides Sacramenta puro corde, & corpore seruauerit, mox solutus carne, regna possit intrare cælestia.*

Per Baptismum aperitur regnum cælorum.

Beda.

Aquæ Baptismales extinguunt flammā prohibentem paradisum.

59. Quæres, quare dicitur hic cælum apertum in Baptismo, & non in Christi passione? Respondet Abulensis *quæst. 81. §. ad secundum*, quòd per passionem Christi apertum fuit cælum omnibus hominibus; tanquam per causam generalem apertionis, & quia non omnes saluantur, necesse est quòd aliquid sit, per quod fructus passionis hominibus applicetur, & sic in cælum introcant; illud autem est per Baptismum iuxta illud ad Rom. 6. num. 3. *Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*, passio ergo fuit causa meritoria, Baptismus causa applicans, ita Abulensis. Secundò; In Baptismo fuerunt portæ apertæ, in passione totaliter ablatæ, vt dixi superiori quæst. ex Chrysostomo.

Abulens.

Cur cælum dicitur apertum in baptismo, & non in passione.

Rom. 6.

60. Dico quòd in Baptismo videntur cæli aperti in solemnitatem, & festiuitatem manifestationis Christi Domini, & quòd ipse suum Baptismum in ianua cæli institueret. At in passione, erat dies iræ, & vltionis Domini. quando vindictam sumpsit de peccatis nostris in filio suo, dicitur enim *dies vltionis, annus redemptionis.* Isai. 63. num. 4. & ideo sol obscuratus est, terra tremuit, petræ scissæ sunt; ac proinde signum tam festiuæ lætitiæ non fuit ibi manifestandum.

Isai. 63.

QVÆSTIO XVIII.

Quare non dicatur cælum, sed cæli aperti?

SVFFICIENTER satis exprimebatur, si diceretur cælum apertum, ad quid dicuntur in plurali, *cæli?* Prima solutio & germana est, quòd frequenter ponitur plurale pro singulari; & idem valet. Stephan, Actor. 7. n. 55. *Video cælos apertos.* Iob. 37. num. 3. *Subter omnes cælos ipse considerat.* Respondet secundò Origenes. homil. 1. in Ezechiel, *Aperti sunt, ait, cæli: non sufficit vnum cælum aperiri, aperiuntur plurimi, vt descendant non ab vno, sed ab omnibus cælis Angeli ad eos, qui saluandi sunt. Quando enim viderunt principem militiæ cælestis in terrestribus locis commorari, tunc per apertam viam ingressi sunt, sequentes Dominum suum, & parentes voluntati eius.* Tanta multitudo cælestium spirituum descendit ad terram, vt non ab vno cælo, sed à pluribus videantur Angeli auolare, tum quia Christus manifestabatur in terris, & vbi ipse adest, ibi omnia Angelorum copia adstat; tunc quia ibi parabatur Baptismus, ac ianua æternæ vitæ hominibus saluandis, ideo omnes ocurrunt, & magna vigilantia, ac affectu in nostram salutem. 61.

Actor. 7. Iob. 37. Origen.

Vbi Christus ibi omnes Angeli.

Angeli volant ad nostram salutem.

62. Quæres, quando Christus Dominus ascendit ad æternum thalamum ad dexteram Patris, cur dicitur tantum cælum. *Et Dominus quidem Iesus assumptus est in cælum*, Marc. 16. n. 19. Act. 1. num. 10. & 11. hic verò in plurali dicuntur *cæli. Cæli aperti sunt ei?* Respondeo, quòd quando Christus eleuatus est ad paternam gloriam, vt iure hæreditario eam possideat, dicitur cælum; quando verò hic in Baptismo eam hominibus aperit, cæli appellantur; quamuis enim nihil ibi accrescat, amplior quodammodo videtur ipsa sedes, dum hominibus eam Christus aperit, ac illius participes fiunt, quàm dum tantùm ipse ibi regnat, ac eam obtinet. De Deo Opt. Max. ait Dauid, *Dominus in cælo sedes eius*, Psalm. 10. n. 5. *Dominus in cælo parauit sedem suam*, Psalm. 102. num. 19. At cùm Deus ad nos venit, quærens homines vt ad cælestem patriam duceret, ait, *Inclinauit cælos, & descendit*, Psalm. 17. num. 10. cur tam diuersimodè loquitur Regius Vates, nam cùm Deus in suo æterno throno regnat, dicitur *parauit in cælo sedem suam*; cùm verò homines ad illam diuinam curiam destinantur, dicuntur *cæli cælorum inclinati?* Nisi, vt moraliter dicam, quia cęleste palatium gloriosius; ac maiori amplitudine spatiosum quodammodo videtur, cùm hominibus communicatur, quàm dum ipse solus Deus ibi commoratur.

Marc. 16. Actor. 1.

Amplior gloria dum omnibus communicatur.

Psalm. 10. Psalm. 102.

Psalm. 17.

QVÆSTIO

Quæstio XIX.

Circa columbam, in qua Spiritus apparuit, multa resoluntur?

63. *Quis viderit columbam.* Tria hîc certa sunt. Primum, quòd Christus Dominus viderit suis oculis corporalibus columbam venientem super se; ita habet textus, *Vidit venientem super se.* de quo sic scribit D. Augustinus lib. 2. de Trinit. cap. 6. *De illa columba nullus vnquam dubitauit, quòd oculis visa sit.* Secundum quòd non solum Christus, sed etiam Ioannes illam viderit, Ioan. 1. num. 33. Tandem tertium, columbam ita descendisse, & ab omnibus fuisse conspectam, ita docent D. Augustinus *citat.* Chrysostomus *homil. 56. in Ioannem*, nam illa venit in Christi testimonium, ergo ad hoc erat necessarium, vt à circunstantibus videretur.

August.

August. Chrysost.

64. *Columba non erat verum animal.* Tria etiam hîc mihi sunt probabiliora. Primum, quòd illa collumba non erat verum animal, sed tantùm ex aëre formata, ita docent D. Ambrosius *lib. 1. de Sacrament. cap. 5* Nazianzen. *orat. 39* D. Augustinus *epist. 102.* Abulensis *q. 84. & 85.* & Expositores communiter, nam dicitur in text. quòd Spiritus venerit tanquam columba *sicut columba*; ergo quemadmodum *Actor. 2.* de Spiritu sancto dicitur; quòd venit tanquam ignis, quod intelligitur non de vero igne, sed in externa similitudine, ita etiam de columba dicendum est, & ita clariùs legit Corderius ex Græco, *quasi columba*, quæ expleto offico suo redit in eandem materiam, de qua sumpta est. Vnde mihi minus probabile est, id quod docent D. Augustinus *lib. de Agone Christi cap. 21.* Chrysostomus *homil. 12. in Matth.* & alij fuisse verum animal denuò creatum à Deo; fundamentum horum Patrum apponit D. Thomas *3. part. q. 29. art. 7.* Quia non decebat vt Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, vteretur aliqua fictione. Ad quod respondetur etiam ex D. Thoma *3. part. q. 76. artic. 8.* ac ex D. Augustino *lib. 2. quæstionum Euangel. quæst. vltima*, quòd quando aliqua species diuinitùs efformatur ad aliquam veritatem significandam, nullam esse deceptionem, vt cùm Christus apparuerit discipulis euntibus in Emaus in specie peregrini, nulla interuenit deceptio, etiam si contigerit, vt alij deciperentur occasionaliter, quia illa repræsentatio veré datur.

Ambros. Nazianz. August. Abulens. Corder. August. Chrysost. D. Thom. S. Thom. August.

65. *Ex quo loco descendit.* Secundò. Mihi est valde probabile, & certum, quòd ista columba non descenderit de cælo Empyreo, sed solùm de aliqua parte regionis aëris, in qua formata est, & vbi apparuit aliqua similitudo apertionis, seu hiatus sensibilis. Tertiò. Vt notat Abulensis *quæst. 85.* quòd aliquis Angelus illam similitudinem columbæ fabricauerit de aëre, & mouerit eam vsque ad Christum, & fecerit manere super eum, quamdiu conueniens fuit, patet de columna ignis, & nubis præcedente Iudæos, quæ similiter erat opus formatum de aëre, & mouebatur per Angelum, *Exod. 14.*

Abulens. *A quo mouebatur.*

Quæstio XX.

Quare Spiritus sanctus hic descenderit super Christum?

Certum est, quòd Spiritus sanctus in sua substantia non descenderit, tum quia vbique est, tum quia specialiter per omnia dona sua fuerit in anima Christi Domini à primo instanti Incarnationis vt docent Theologi cum D. Thoma *3. p. quæst. 7. art. 5.* neque enim Spiritus sanctus visus est à Ioanne, nec oculo corporeo videri non potest, sed descendere dicitur ratione signi, quia columba signum erat Spiritus sancti; & hæc descendebat: & eadem ratione visus dicitur? sicut olim Deus videri à Prophetis dictus est? ratione figurarum, quæ Deum repræsentabant: est enim Metonymia, per quam signum pro signato vsurpatur. Quærimus ergo cur Spiritus sanctus hîc descendere visus est? 66.

D. Thom.

Respondent primò Abulensis *quæst. 90.* & alij, quod conueniens fuit vt Spiritus sanctus forma visibili appareret super Christum, vt cognosceretur à Ioanne? quia licèt Ioannes cognosceret Messiam iam esse natum, cuius viam ipse disponebat, tamen non cognoscebat eius personam determinatè, & ideo ipse ait, Ioan 1. n. 33. *Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Ideo, vt Christus cognosceretur à Ioanne, debuit Spiritus venire. Quamquam hoc verum sit, tamen adhuc inquirenda est causa cur venerit; non enim ideo Spiritus descendit, quia illud signum datum est Ioanni, sed quia conueniens erat, vt ipse veniret, ideo illud signum datum est. Cur ergo fuit conueniēs. vt obiter dicam ad ostendendum Christum Ioanni, nulla enim creatura erat sufficiens ad eum instruendum, & docendum, nisi Spiritus Dei. Alij multa didicerunt ab Angelis, vt *Daniel. c. 9. n. 21.* à Gabriele, *& cap. 10 num. 10.* & Apostolus Euangelista in tota sua Apocal. *cap. 5. num. 2. cap. 7. n. 1.* & sæpissimè, & Apostoli *Actor. 5. nu. 19. & c. 10. num. 26.* & tamen vt Ioanni aliquid ostendatur, venit Spiritus sanctus, discipulus minor est suo magistro, & alij possunt esse inferiores Angelis, & ab eis multa ediscere, at Baptista diuini Spiritus designatur discipulus. 67.

Abulens. Ioan. 1. *Ioannes solum Deo inferior.*

Secundò, Idem Abulensis aliam reddit causam, Ioannes dixerat quòd Messias erat excellentior quàm ipse; quia ipse solùm baptizabat in aqua, Messias verò baptizaret in Spiritu sancto, *Matth. 3. num. 11. Marc. 1. n. 8.* Ad ostendendum quòd ille erat, qui baptizabat in Spiritu sancto; conueniens fuit vt appareret super eum. Tertiò, vt Docent Diuus Chrysostomus, D. Remigius, D. Thomas, id quod factum est in Christi Baptismo, pertinet ad mysterium omnium, qui postea baptizati fuerunt; omnes autem, qui ritè baptizantur in Christo, recipiunt Spiritum sanctum; ergo magna dispositione factum est, vt super Christum baptizatum Spiritus sanctus appareret. Quartò. D. Epiphan. *in Anchorato*, tenet Spiritum sanctum descendisse, vt significaret aquas esse iam puris iis qui, baptizandi erant in Christo. 68.

Abulens. Chrysost. Remig. D. Thomas. Epiphan.

69. Irenæus. Quintò, D. Irenæus lib. 3. cap. 19. *Spiritum sanctum, ait, promisit Deus per Prophetas effundere se in nouissimis temporibus, super seruos, & ancillas, vt prophetent, vnde & in filium Dei filium hominis factum descendit, cum ipso assuescens habitare in genere humano, & requiescere in hominibus, operans in ipsis, & renouans eos à vetustate in nouitatem Christi.* Vt diuinus Spiritus deffundatur super homines, priùs hîc descendit visibiliter super Christum, cum quo erat à principio, vt ab ipso nobis communicetur, omne enim cæleste donum ab illo dimanat, & ipse est omnium bonorum fons. Sextò, D. Cyrillus Alexandrinus in cap. 2. Ioël. *Datus est spiritus Adamo in principio, sed non mansit natura humana, Postquam autem factus est pauper, qui erat diues vnigenitus, inquam, & nobiscum vt homo esse cœpit, & proprium sibi spiritum, vt aduentitium accepit, mansit super eum, vt in nobis quoque in posterum habitet.* Considera vltima verba, *& proprium sibi spiritum, vt aduentitium accepit.* Christus Dominus, vt verus Deus, maximè ei erat intimus Dei spiritus ita vt impossibile esset, vt ab eo separaretur, & tamen dum extrinsecè visibili forma columbæ vt aduentitium accipit, fit eius diuinitatis publica testificatio à Patre. & vt ipse spiritus in nobis habitet, indulget; tunc enim dona in nobis maximè relucent, ac augentur, quando non vt naturalia, nec vt ex iure debita, sed vt aduentitia consideramus, ac veneramur. Iudæi cùm gratiam, & cælestia dona vt sibi ingenita existimarent, cùm essent filij Abrahæ, illa perdiderunt, & ideo eis dicebat Ioannes, ne velitis dicere, Patrem habemus Abraham; de quo superiori cap. *quæst.* 22. Christus verò Dominus, dum sibi spiritum intimum, tanquam quid aduentitium videt, maximè eius maiestas patefit hominibus.

A Christo omne bonum.

Dona si non ex iure debita conside rentur, maximè proficiunt.

70. Tertull. Tertullianus lib. de Baptismo cap. 8. *Tunc, ait, ille sanctissimus Spiritus super emundata, & benedicta corpora libens à Patre descendit, super Baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscens conquiescit.* Et ferè similiter D. Cyril. Hierosolym. *Catech.* 3. Aquæ in exordio Mundi Deo seruierunt. *Spiritus Domini ferebatur super aquas,* Genes. 1. num. 2. Vt aquæ, quæ post tam longa tempora in Dei obsequio persistebant, ac perseuerabant, magna gratiarum plenitudine ditarentur; tum quia aquæ, quæ in creatione totius mundi promptè, & faciliter se se subiecerant Deo, etiam in restaurationem alacriter, & sine cunctatione inseruirent, & ideo ad renouationem, ac ianuam totius fidei præparantur; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei,* Ioan. 3. num. 5. Cur non potiùs aliud elementum, terra, vel aër, vel aqua proferunt, vt aurum & argentum, ad tantum mysterium destinatur? dixit Deus in primordio, *Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram,* Genes. 1. num. 20. ideo ergo ad tantum Sacramentum eliguntur aquæ; quæ enim fuerunt promptæ ad creationem animantium, facillimè se se accommodabant ad earum renouationem. Tertullianus lib. de Baptism. *Primus liquor, ait, quòd viueret edidit, ne mirum sit, si in Baptismo aquæ animare nouerunt.* Vide lib. 1. cap. 5. num. 12. Ad quæstionem aliam rationem maximè literalem vide infrà *quæst.* 22.

Cyrillus.

Cyrill.

Genes. 1.

Illud aptum instrumentū de cuius subiectione habetur experientia.

Ioan. 3.

Genes. 1.

Tertull.

QVÆSTIO XXI.

Quare Spiritus sanctus apparuerit in forma columbæ, non verò in altera specie?

RIMò Respondet D. Anselm. hîc, *Rectè Spiritus sanctus, ait, corporali specie apparet, quia filius assumendo corporis veritatem iam descenderat.* Tam efficax est exemplum, ac similitudo, vt non solùm homines attrahat, sed etiam diuinas personas excitet, ac proinde cùm filius Dei assumpserit naturam humanam ac descenderit ad nos, etiam Spiritus sanctus voluit naturam columbinam ostentare, & descendere Ratio moralis est, & procedit cur in specie corporali apparuerit, non verò de forma columbæ probat, quod nostrum est intentum. 71. Anselm.

Exemplum efficax Deum mouet.

Secundò, Cur non apparuit in specie, ac forma ignis, sicut venit super Apostolos, *Actor.* 1. D. Paschasius lib. 2. in Matth. *In columba merito apparuit, ait, vt per eam nos doceret, quid ipse in nobis gerat, vel ipsi in eo quales esse debeamus. Solet itaque nidificare in foraminibus petræ, seu cauerna maceriæ: petra autem est Christus, in cuius lateris foramine omnis Ecclesia nidificat, quam eius sanguinis pretio consecratur,* Cant. 7. num. 11. *Veni columba mea in foraminibus petræ,* &c. Columba ostenditur Christus, & publicatur in orbe, vt inde manifestum sit, qualis ipse erga nos se habeat, & nos erga ipsum esse debeamus. Columba scissuras petrarum quærit, vt ibi nidificet, ac habitet. Christus verò petra in suis foraminibus, ac plagis nos regenerauit, ac procreauit, & hæc sanctissima foramina quærenda sunt, & ibi per meditationem passionis debemus habitare, vt illius fructus participes fimus. Tertiò, Idem S. Paschasius citato loco, ait rectè etiam, quia columba in Scriptura designat Spiritum sanctum, ita significat columba, quam emisit Noë ex arca, similiter illa de qua dicitur Cant. 6. num. 8. *Vna est columba mea;* Vnde ait S. Pater, *Congruentissimum fuit Spiritum sanctum apparere per eam, ex cuius iam olim specie ita cognominabatur, & per quam in diluuio iuxta mysterium Sacramenti fuerat figuratus.* In specie in qua olim fuerat repræsentatus, etiam modò voluit figurari, vt veritas vtriusque paginæ constaret. 72. Paschas. Cant. 7.

In meditatione passionis Christi commorandum.

Paschas.

Cant. 6.

Quartò. D. Dionys. Alexandr. contra Samosaten. q. 5. *Cur, ait, Spiritus sanctus in specie columbæ descendit? Scilicet vt nos doceret, qui misit illum, quique eum, quem misit, accepit. Sicut enim Noë dimisit ex arca columbam, & ipse illam recepit, ad eandem similitudinem intelligendū nobis est ipsius Christi esse Spiritum sanctum, & quod erat ipsius, hoc dedisse nobis diuidens, & effundens super omnem carnem.* Ad figuram columbæ Noë venit Spiritus sanctus, nam sicut ille emisit columbam, & cum nouo ramo oliuæ recepit: ita Christus Dominus, qui emisit Spiritum sanctum, sibi intimum super omnem carnem, cum nouo munere reconciliationis, ac pacis venientem ad se vidit in specie columbæ, quæ enim pro salute proximorum dantur, cum emolumento comparantur. D. Cyrill Hierosol. *Catech.* 10. ait, quòd sicut columba venit ad Noë ad vesperam qui per lignum saluabat genus humanum, ita ait, *Descendit in* 73. Alexandr.

Quæ pro salute aliorum dantur, cum vsura redeunt.

columbæ

columba in Batisme, vt ostenderet hunc esse qui per lignum crucis saluat credentes, qui sub vesperū per mortem suam effecturus sit salutem. Quintò D. August, *tract. 7. in primam Epist. Ioan. ad finem, tom. 9.* sic ait. *Species illa columba est, in qua specie venit Spiritus sanctus, quo nobis charitas infunderetur? Quare hoc? fel columba non habet: tamen rostro, & pennis pro nido pugnat, sine amaritudine sauit. Hoc fecit & Pater quando filium castigat: si ad disciplinam castigat, seductor vt vendat, cum amaritudine blanditur: pater vt corrigat, sine felle castigat.* In figura columbæ venit Spiritus sanctus super caput Christi, designantem Ecclesiæ Patres, ac Prælatos; columba habet rostrum & pennas, vt pro suis nidis; ac pullis pugnet, hoc tamen sine felle amaritudinis. Prælatus vt Pater aliquando habeat aculeos, vt pungat, hoc tamen vt suos illæsos custodiat, ac tueatur, non verò vt ira & odio persequatur, hoc non munus est parentis, sed seductoris, & inimici.

August.

Prælatus pūgat sine ira & odio.

74. Sextò. D. Augustinus tract. 6. in Ioannem, *Cùm mitteret, ait, Spiritum sanctum duobus modis eum ostendit visibiliter. Per columbam super Dominum baptizatum, & per ignem super discipulos congregatos, ibi simplicitas, hîc feruor ostenditur. Ergo ne Spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratus est, sunt passeres breuissimi, qui vel muscas occidant, nil horum columba. Non enim de morte pascitur. Qui laniarunt Ecclesiam de morte pascuntur.* In forma ignis, & columbæ apparuit Spiritus sanctus, quia in suis feruorem, ac zelum legis, & simplicitatem, ac lenitatem requirit: sola columba inter alias auiculas de alterius morte non saginatur, sed tantùm electa grana vescitur. Perfecti Christiani, ac Prælati nota est, non aliorum sanguine ali, nec eorum ruinis pasci, sed tantùm saluiferi corporis Christi grano. Septimò. D. Cyrillus Hierosolymitan. Catechesi 50. *Descendit, ait, Spiritus sanctus in specie columba munda, vt aliqui dicunt, tanquam simplicis propter pueros innocentes, & pueros paruulos, qui nascuntur ex Baptismo.* Maximè simplicitate, & puritate delectatur diuinus Spiritus, & ideo in hac auicula, quæ eam exprimit, apparet præcipuè dum venit super Christum, quid enim melius conuenit agno, quàm columba; quod agnus in animalibus, hoc columba in auibus est, summa vtriusque innocentia, ac simplicitas.

August.

Bonus Prælatus non viuit de alieno sanguine.

Cyrillus.

75. Octauò. Origenes homil. 2. in Cantica, *Quia, ait, Saluator noster hominem dignatus est assumere, & venit ad terras, multique tunc circa Iordanem peccatores erant: idcirco non turtur, sed columba venit, & inter nos propter hominum multitudinem auis mansuetior conuersatur.* Cur Spiritus sanctus non in forma turturis apparet, de qua dicebat olim diuina sponsa, *Vox turturis audita est in terra nostra*, Cantic. 2. num. 12. *Turtur* auis est solitaria aliorum consortium fugiens; *columba* verò auicula associabilis, gregatim volat aliarum societatem amat; in hac forma videtur Spiritus sanctus, ex quo declaratur quantum humana conuersatione, ac amicitia delectatur, & quantum illi placeat inter fratres habitari, ac commorari. Hoc etiam in columba notat D. Chrysostomus homil. 26. in Genes. *Columba, ait, animal, est mite, & nostra familiaritate gaudens, idcirco redit ad Noë.*

Origen.

Cant. 2.

Amicitia, ac conuersatione humana etiā delectatur Deus.

Chrysost.

76. Nonò. D. Thomas propter quattuor, ait Spiritus sanctus apparuit in effigie columbæ. Primò propter charitatem, columba est animal amorosum, Cantic. 5. *Aperi mihi soror mea, columba mea.* Spiritus sanctus charitas, & amor est. Ergo meritò hanc figuram elegit Secundò propter innocentiam, & simplicitatem, de quo iam dixi. Tertiò, quia habet gemitum pro cantu, & hanc rationem reddit etiam D. Augustinus tract. 6. in Ioan. *Spiritus autem postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, Roman. 8. n. 26. *Docet nos, ait Augustinus, Spiritus sanctus gemere: insinuat enim nobis, quia peregrinamur, & docet nos in patriam suspirare, & ipso desiderio gemimus*, Quartò propter fœcunditatem, vnde etiam præcipiebatur in lege, post partum offerri columbas. Ad repræsentandam influentiam donorum Spiritus apparuit in columba. Decimò Theophylactus, *Vbi fœtor est, ait, columba ibi non manet; sic Spiritus sanctus.* Sicut enim quando iniucundus odor adest, ibi non est columba, ita etiam Spiritus sanctus procul abest ab squalore peccati. Euthymius in 3. Matth. *Columba, ait, bono gaudet odore.* Sic & Spiritus sanctus fragrantiā virtutum delectatur.

D. Thom.

Cantic. 5

Magna fœcunditas Spiritus sancti.

August. Rom. 8.

Theophyl.

Vndecimò, D. Chrysostomus, D. Paschasius. In specie columbæ, videtur Spiritus sanctus, est enim valde mansuetum animal, & cùm Christus Dominus hîc princeps, ac Dominus Regum terræ manifestaretur, statim eius mansuetudo, ac lenitas, fuit declaranda, vt facilè omnes ad se traheret. Quod eleganter ponderat D. Anselmus in cap. 3. Luc. *Rectè, ait, sicut columba Spiritus in eum descendit, vt eius mansuetudinem nobis intimaret, homo pro hominibus factus mitem se hominibus prabuit: noluit peccatores ferire, sed colligere. Priùs voluit per mansuetudinem colligere, vt haberet quòs postmodum in iudicio saluaret.* Nihil enim potentius est mansuetudine, ac benignitate, vt omnes ad se alliciat. Nam cùm Deus olim vt notat D. Thomas appareret in igne in rubo, *Exod. 3. num. 2.* & in legis latione in fulgure; & tonitruo, *Exod. 19. num. 20.* & Spiritus sanctus super Apostolos in igne, ad Christi Baptismum in columba descendit, per alios durities, & rigor dispergitur; Christo verò tantùm mansuetudo reseruatur, vt facilè subiiciat orbem. Quod ponderat D. Gregorius *homil. 30. in Euangelia*, & ideo in Christo videntur cæli aperti; in Apostolis verò auditur sonus vehementis Spiritus de Christo Domino, ait Abacuc cap. 3. n. 5. *Cornua in manibus eius, ibi absconditā est fortitudo eius.* Drogo lib. de passione. *Quæ est autem fortitudo tua, nisi mansuetudo tua.* Alij Sancti habeant fortitudinem in igneo supplicio, Christus tantùm in lenitate, & mansuetudine. Apostoli licèt multos beneficiis, vita ac salute donauerint, alios rigida pœna castigauerunt. D. Petrus Ananiam interfecit, *Actor. 5. n. 5.* D. Paulus Magum Elimam cæcitate vulnerauit, *Actor. 13. num. 11.* Christus verò Dominus mortuos ad vitam reuocauit, ægros sanauit, nullum verò nec morte, nec morbo percussit. Quod eleganter expendit Tertullianus lib. de pudicitia cap. 21. *Apostoli, ait, mortuos suscitauerunt, quod Deus solus; & debiles redintegrauerunt, quod nemo nisi Christus. Imò & plagas inflixerunt, quod noluit Christus, non enim decebat eum sauire, qui pati venerat.* Vide *lib. 2. cap. 7. num. 27.*

77. Chrysost. Paschas.

Benignitate omnia trahuntur.

Anselm.

D. Thom.

Gregor.

Abac. 3.

Drogo.

Tertull.

QVÆSTIO XXII.

Quare Spiritus sanctus requieuerit super caput Christi?

78. SPIRITVS sanctus descendit, & venit super Christum,& mansit in ipso, vt clariùs habet Marcus,quod significat aliquam diuturnitatem standi,quod explicant Carthusianus, Hugo,& alij,quòd columba sedit super caput Christi, vt ignis super Apostolos; quærimus cur super caput Christi requieuit columba, & non ad manus aduolauerit, vel super humeros, seu ad aures,vt de multis Sanctis legitur, S.Gregorio Magno,S.Thoma, S.Theresia.

Carthus. Hugo.

79. *Super caput sedit.* Primò, vt ostenderetur, quòd Spiritus sanctus totumChristum,& omnes eius potentias repleuerat, ac occupauerat, & vt ita facilè ab omnibus videretur.Secundò,& moraliter. Spiritus sanctus in specie columbæ residet super caput Christi, veluti quandam excellentiam ostendens,& ideo dicitur in textu,*Vidit venientem super se*,& Syriac.habet,*Inspexit*,quod ad ea quæ sunt in eminentiori loco dirigitur.Sed quare maiorem excellentiamSpiritus sanctus hîc visibiliter ostendit, cùm in diuinitate æqualis sit personæ Verbi?*Descendit sicut columba*,& in hoc apparet maior maiestas; venit ad nos diuinum Verbum,& assumpsit naturam humanam.Venit hîc Spiritus sanctus, & in specie, ac repræsentatione columbæ videtur. Natura humana multo nobilior, ac præstantior, quàm columbina, vt per se patet;dum ergo Spiritus sanctus in hac inferiori natura repræsentatur, maiorem submissionem, ac humilitatem exprimit; quanto ergo in intuitu nostro humilior apparet, tanto in excellentia,ac loco eminentior videtur, licèt aliàs secundùm naturam, & essentiam sit æqualis.D. Anselmus,*Hic dicitur autem*, ait, *Spiritus sanctus aliter descendisse, quia se humiliauit, cùm per tam humilem speciem præsentiam suam manifestauerit*

Syriacus. *Humilitas maximè exaltat.* Anselm.

80. Tertiò.Et est vera ratio literalis D.Hieronymi. *Sedit*,ait,*columba super caput Iesu;ne quis putaret vocem Patris ad Ioannem factam, non ad Dominum*.Idem ferè D.Hilarius, D.Anselmus, Theophylactus,Euthymius,Abulensis.Dum Christus, & Ioannes adstant,simul vox Patris intonat,*Hic est filius meus dilectus*. Ne quis putaret,vel dubitaret dictum esse de Ioanne, & non de Christo, præcipuæ cum Ioannes in magna opinione esset apud Iudæos;ideo Spiritus sanctus descendit super caput Christi,vt ait Chrysostom. hom.12.in Matth. *Extenti quodammodo vice digiti filium Dei demonstrat*,&c.omnibus perspicuum faciens Christum esse Filium Dei,& licèt hæc vox Patris *Hic est filius meus dilectus*,intonat hîc,& in Thabor, *Math.* 17.*n.* 5. tamen hîc tantùm apparet Spiritus sanctus,quia non inter illos tres Apostolos, & Christum, sed inter ipsum, & Ioannem poterat esse dubitatio, de quo Pater loqueretur; ad hoc ergo dubium excludendum hîc Spiritus apparet.

Hieron. Hilar. Anselm. Euthym. Abulens. Chrysost.

81. Sed cur ad ostendendumChristum Dominum non sufficit aliquod signum cæleste factum ab Angelo,vt ignis super Apostolos, globus igneus super caput D. Martini, fulgor quidam super Diuum Gregorium? Respondeo primò, quòd Spiritus aduenerit ad maiorem maiestatem & gloriam Christi Domini,vt patet ex dictis.Secùdò,& moraliter, aderat Saluator cum suo Baptista,inter quos est tam intima similitudo,vt vnum distinctum ostendere ab alio,nulla videatur sufficiens creatura, nisi ipsa perspicacia diuini intellectus,& ideo hîc adest diuinus Spiritus, & non vt in Thabor vox tantùm de nube auditur, sed hîc cæli aperti videntur, & vox Patris hîc primumivt dicam q.23.de cælis intonat.*Hic est filius meus*,tot & tanta requirebantur,vt non Ioannes, sed Christus verus filius Dei agnosceretur,&quid mirum cùm in Ioanne tanta vitæ sanctitas reluceat, vt Verbum Incarnatum videatur imitari: dum Saluator venit adPræcursorem, vt ab eo baptizaretur,ait D.Bernardus.sermon.de S.Ioanne.*Stupet*,ait,*Ioannes,& timore concutitur,ac Patriarcharum infinitus horror insiluit*.Expēde illud verbum,*infinitus horror*, seu timor insiluit,timor ille nascebatur ab Spiritus sancti dono,quo Sancti Deum venerantur; sed quomodo ait S.Pater, quòd esset infinitus; habere actiones infinitas & infiniti valoris,proprium est Christi Domini, hyperbolica est loquutio hîc sancti Patris, licèt enim actiones Ioannis essent limitatæ, tamen ad exaggerandam eius intentionem, & quantum Christi opera imitabantur, timor infinitus dicitur.Ait Chrysostomus, Matth.11.n. 11. *Qui autem minor est in regno calorum, maior est ille.* Vbi iuxta mentem D.Hilarij, Ruperti, Euthymij, ac Theophylacti, est sensus. Ego quamuis videar minor in Ecclesia, maior sum illo,scilicet Ioanne; sed cur Christus disertè se dicit Ioanne maiorem? Vt ait Euthymius, tanta erat illius sanctitas, vt ne quis aliter putaret, necesse fuit, quòd ipsa veritas proprio ore hoc explicaret, & discerneret;sed cur solùm se dicit maiorem Ioanne?talis, & tantus est Ioannes, quòd dum Christus testatur ipsum præcellere omnibus, esse maiorem se manifestat. nam, vt ait D.August.*quidquid Ioanne maius est,non homo,sed Deus est.*

Ioannes valde similis Christo. *Solus diuinus intellectus valet distinguere Ioannē à Christo.* Bernard. Matth.11. Hilar. Rupert. Euthymius. Theophyl. *Ioannes omnibus maior.* August.

*Matth.*3.*n.*17.Et ecce vox de cælis, dicens:Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

VERSIONES.

Syriacus. Hic est filius meus dilectissimus.

*Text.Gracus.*Hic est ille filius meus vnigenitus maximè dilectus, in quo benè complacitum est.

*D.Aug.lib.*2. *de Consens. Euang.c.*14. *D.Hilar.lib.* 11. *de Trin.* Vox dicens, Tu es filius meus, ego hodie genui te.

*Text.Hebraic.*Filius meus vnicè dilectus, in quo placatus, seu reconciliatus sum:seu conquiesco.

*D.Athan.li.*3.*contr.Ar.* In quo mihi congratulor.

D.Ire

*D.Iren.lib.*3.*c.*11.*D.Cyprian.lib.*5.*contr.Iudæ.cap.*10. In quo bene sensi.

*D.Cypr.lib.*2.*de Baptism.* In quo bene sensi, ipsum audite.

Sà ex Græco. Tu es filius meus vnicus vnicè dilectus, qui mihi singulariter es gratus.

ALTER TEXTUS.

*Marc.*1.*n.*11. Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Lucæ 3.*n.*22. Et vox de cælo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

EXPOSITIO.

82. ANENTE Spiritu sancto super Christum, adest protestatio Patris: *Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est filius meus*; si populus existimabat Ioannem maiorem Christo, quod poterat corroborari, quod Christus ad eius Baptisma suscipiendum venisset, testificatur Pater Christum multò esse præstantiorem Ioanne, cùm eius sit filius naturalis, ad distinctionem nostram; qui sumus filij adoptiui, vt notant D. Isidorus Pelusiota *lib.*1.*Epist.*97. D.Chrysost. D.Thom.*hic*, & ita in text. Græco sunt duo nomina maximè expressiua, vt articulus, *Hic est ille filius meus*, scilicet, quem ab æterno generaui, & nomen correspondens dictioni *filius*, non solùm significat filium, sed etiam vnigenitum; quod vt clariùs explicarent D. August. D. Hilarius, D. Iustin. Martyr *in Dialogo contra Tryphonem*, legunt ex Psalmo, *Tu es filius meus, ego hodie genui te. Dilectus* per antonomasiam, quod tantùm conuenit filio Dei, quod clariùs exprimit Syriacus, *Dilectissimus*, & textus Hebraicus, *Vnicè dilectus.* Nam per gratiam, & adoptionem multi amantur à Deo, per naturam, & essentialiter vnicè dilectus est, vt filius, Christus Dominus. Dilectum filium appellat; at cur non dicitur, filius meus bonus, sapiens, omnipotens? Sed *dilectum* vocat. Aderat iam tempus, vt Christus suam prædicationē inchoaret, vt ægrotos sanaret, & homines instrueret de via salutis, & qui talibus studiis incumbunt, maximè Deo chari sunt, ideo aliis nuncupationibus prætermissis, filium dilectum appellat; quamuis enim filius æterno parenti semper sit charissimus; tamen in illis functionibus alta voce intonante filium sibi esse dilectum, Pater declarat, & manifestat, vt his nos doceat quàm chari sunt ei qui de aliorum salute, opere, ac doctrina agunt. Caietanus hîc, *Gesta autem*, ait, *sunt hac tempore Baptismi Christi ad monstrandum officium prædicantis, & redimentis mundum; Iesus siquidem vsque ad tempus sui Baptismi, conuersatus, & habitus est, sicut vnus de populo, à tempore autem Baptismi incepit exequi officium, pro quo venerat; quia itaque Baptismus Christi, initium erat officij Christi, ideo officij tanti exordium, consecratum est tot mysteriis, cælum apertum est, Spiritus sanctus columbæ specie venit super ipsum, &c.*

Isidor. Chrysost. D. Thomas. August. Hilar. Iustin. Syriacus. *Maximè chari Deo, qui de aliorū salute opere ac doctrina agunt.* Caiet.

83. *In quo mihi complacui.* Modus loquendi est frequens in Scriptura. *Beneplacitum est Domino in populo suo*, Psalm.149.*n.*4. D. Hieronymus legit, *Complacet sibi Dominus in populo suo.* Et ait Pater, *in quo mihi complacui*, id est, hic filius maximè mihi placet, quia nihil est in eo, quod displiceat; tanquam si dicat, vt explicat Carthusianus, *De eius perfectione complacentiam delectationémque habeo, tanquam qui talem filium genui; tam speciosum, tam sanctum, & mihi omnino simillimum.* Et ita legit D. Athanasius *in quo congratulor*, hoc est, magnam lætitiam, ac gaudium ostendo: & etiam in illo placet Pater, quia eum posuit in reconciliationem generis humani, & ita habet Hebraicè, in quo reconciliatus, placatus sum, seu conquiesco in ira mea. Irenæus, & Cyprianus habent, *in quo bene sensi*; sed nostra Vulgata, & omnes ferè Patres, *in quo complacui*, in præterito; nam quod de præsenti Pater maximè sibi placeret in filio, manifestabat cælum apertum, Spiritus in specie columbæ, & vox ipsa testificans; ne verò de præterito aliquis dubitaret, an Patri placeret, quod filius factus esset homo, & in tanta humilitate, ideo ait, *in quo mihi complacui, ipsum audite*, non est in hoc text. Cyprianus sumpsit illud ex simili voce facta in Thabor, de quo dicam suo loco.

Psalm.149. Hieron. Carthus. Athan. Irenæus. Cyprian. *Cur in præterito.*

QVÆSTIO XXIII.

Circa hanc vocem prolatam à diuino Parente varia dubia resoluuntur.

84. PRIMA quæstio. Quomodo hæc vox tribuatur personæ Patris; nam hæc est vna ex actionibus ad extra, quæ communes sunt toti Trinitati, & inseparabiliter ab vno vero Deo Trino procedunt. Respondetur cùm D. Augustino *serm.*63.*de verbis Domini*, D. Fulgentio *lib. de fide ad Petrum, cap.*9. D. Thoma 3.*part. quæst.*39. *art.*8, *ad* 2. quod quamuis illa vox à tota Trinitate sit formata, tamen soli diuino parenti tribuitur, quia tantummodo illius personam loquentem indicabat; sicut enim columba ad repræsentandam personam Spiritus sancti specialiter est destinata, ita etiam hæc vox ad indicandam personam Patris loquentem; nam significatio istius vocis, *hic est filius meus*, tantùm ad Patrem pertinet; & pulchrè diuinus parens per vocem manifestatur, cuius proprium est dicere, ac dicendo filium gignere, ac proinde per extremam vocem declarat id quod per internam dictionem producit in realitate.

Quomodo hæc vox sit Patris? August. Fulgent. D. Thomas. *Illud manifestatur in voce quod fit in opere.*

85. *Quæstio* secunda. An hæc vox sit producta immediatè à Deo, videntur affirmare D. Cyprianus *orat. de Baptismo*, Arnobius Carnotensis *in Psalm.*41. Probabilius tamen est, vt docent Abulens.*q.*91. Carthusianus, & alij, quod hæc vox fuerit formata in aëre ministerio alicuius Angeli, & hæc vox tribuitur Patri tantùm, quia nomine eius, ac ad illum solum ostendendum intonuit, sicut passim in scriptura Angeli loquentes cum Abrahamo, Moyse, ac aliis dicunt, *Ego sum Dominus Deus tuus*, quia nomine Dei loquebantur.

An vox sit producta immediatè à Deo? Cyprian. Arnob. Abulens. Carthus.

86. Caietanus. Iansen. Quæstio tertia. An ista vox fuerit audita ab omnibus circunstantibus? Caietanus, & Iansenius dicunt, quod Christo, & Ioanne excepto, ab aliis licèt vox fuerit audita, non tamen intellecta; tamen vtrumque habuit vox per respectum ad omnes, qui fuerunt in Iordane, audita est, & eius significatio percepta; ita D. Chrysostomus *homil.12.in Matth.* D. Hilarius, Theophylactus, Euthymius *hic*, Abulensis *quæst.93.* Suarius *3.par. tom.2. disp.27. sect.3.§...* Hinc necessariò probatur, quia vox illa verus erat sonus realis, & sensibilis; ergo magnum miraculum necessarium erat, vt ad aures Ioannis, & non aliorum perueniret; atque sine fundamento hoc miraculum est asserendum. Ergo secundò hæc vox facta est in testimonium diuinitatis Christi Domini; ergo non solùm à Ioanne, sed etiam ab aliis audita, & intellecta est.

Chrysost. Hilar. Theoph. Euthym. Abulens. Suarius.

QVÆSTIO XXIV.

An hæc vox fuerit formata in cælo, vel in aëre?

87. Carnot. VOD hæc vox fuerit delapsa è cælo, expressè affirmat Carnotensis, & habet fundamentum in litera; nam dicitur, *facta est vox de cælo.* Tenendum tamen est cum communi sententia, quod hæc vox formata fuerit in aëre superiori, qui etiam frequenter cæli nomine venit; hinc vocamus, *volucres cæli, aues cæli*, & quod hæc vox non fuerit facta in cælo Empyreo, est manifestum, quia cælum à terra longissimo distat interuallo, & magnum miraculum necessarium erat, vt vox ex cælo in terra audiretur? Tum vt tanta distantia superata breuiter perueniret ad nos. Deinde in cælo non est aër, quo sonus, & vox excitari solent. Deinde hæc vox similis est illi, quæ facta est in Thabor. *Hanc vocem*, inquit D. Petrus 2.cap.1.num.18. *nos audiuimus de cælo allatam cùm essemus cum ipso in monte sancto.* Et tamen illa vox non facta in cælo, sed in nube, vt constat ex *Matth.17. num.5.* ergo similiter *hic.*

2.Petr.1.

88. August. Quandam rationem moralem huius rei assignat D. August. lib.3. de mirabilib. cap.3. *Dum in terra, ait, filius in Baptismi mysterium aqua creaturam elegisset, necessum fuit, vt & Pater per aquaticam nubem intonaret, & Spiritus sanctus illud corpus, quod de aqua in principio factum est, ex illa nube acceptum simularet.* Cùm inter tres diuinas personas summa sit vnio, ac concordia, cùm filius est in aquis, etiam Pater, & Spiritus sanctus apparent in natura familiari aquis, & tunc Pater testatur sibi complacere in filio, quando illi in externa repræsentatione se se assimilat, ac accommodat, ille enim maxime Deo applaudit, ac appropinquat, qui illi conformis fieri nititur. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*, ait Regius vates, *Psalm.16. num.15.* D. Hieronymus, *Implebor*, seu vt habetur apud Lorinum Hebraicè, *Satiabor cùm euigilauero similitudine tua*, tanquam si dicat Propheta, se veluti à somno excitatum impleri, ac satiari omni bono, cùm ipse similitudine, ac limitatione operum Dei effloruerit, quod late prosequitur Clemens Alexandrinus *lib.3. Pedag.cap.1.*

V. Deo placeat, illi assimilare.

Psalm.16. Hieron.

Clem. Alex.

QVÆSTIO XXV.

Quare tripliciter hæc vox de Cælo sonet, hîc tamen primùm in Babptismo?

ER vox venit de cælo super Christum Dominum. Primò hîc. Vt eius innocentia, ac excellentia in tanta humilitate esset conspicua, & quod nos omnes per eius Baptismum renascimur, ac filij adoptionis Dei constituimur. Secundò. In monte audita est hæc vox, *Hic est filius meus*, & additum est, *ipsum audite*, Matth.17.num.5. Ibi enim officium Doctoris, ac Prædicatoris constituti à Deo super Sion montem sanctum eius, quoad vtrumque testamentum in Apostolis, ac Prophetis præfiguratum exercebat Christus Dominus, & ideo dictum est ei, *filius meus es tu*, Psalm.2.num.7. & quia nos audiendo eius doctrinam cum exequutione in filios Dei generamur. Postremò propè passionem hæc vox intonuit de cælo, *Clarificaui, & iterum clarificabo*, Ioan.12.n.28. Dum enim pro nostra redemptione pati voluit, maximè se filium Dei declarauit, & quia nos etiam per eius passionem renascimur in filios adoptionis Dei: & ita, vt vno verbo dicam, Christus Dominus cælesti voce tripliciter declaratur filius Dei, primò, in eximia humilitate in Baptismo; secundò. in admirabili sapientia in monte; tertiò, in magna tolerantia, ac patientia dolorum passionis. 89.

Matth.17.

Psalm.2.

Ioan.12.

Christus declaratur filius Dei in humilitate doctrina, ac patientia.

90. Sed quæres curiosè, cur quando vox facta est primò in Baptismo, distinctè percipitur à circunstantibus, vt dixi superiori quæstione in fine, ex communi sententia: Similiter quando secundò facta est in monte, clarè illam audiunt Apostoli, vt patet ex *epist.2. Petri cap.1. num.18.* Tamen dum vltimo de cælo tonat vox, distinctè à circunstantibus non percipitur, vt patet ex litera *Ioan.12. num.18.* & ideo alij sonitum magnum audierunt, idcirco tonitruum esse existimarunt; alij distinctiùs, vt notant *ibi* Tolet. & Caietan. voces humanas agnouerunt; significationem verò non intellexerunt; adstabant hîc impij Iudæi, & obturatas aures habebant ad cælestem vocem percipiendam; sed cur astantes in Baptismo audiunt sicut Apostoli charissimi in monte; circunstantes in Baptismo fortè erant discipuli, ac deuoti Ioannis Baptistæ, ac pœnitentia suorum peccatorum compuncti, & hac de causa ad Baptismum veniebant, & ideo fauore ac indulgentia dilectissimorum Apostolorum Christi Domini numerantur; deinde ne aliquis existimaret in Baptismo Christum Dominum inferiorem Ioanne, ideo ab omnibus auditur vox, *Hic est filius meus.*

Tolet. Caiet.

Ioannis deuoti, ac pœnitentes maximè numerantur.

91. Cyprian. Sed iam ad secundum quod inquirimus in quæstione, Cur primum hîc vox cælestis parentis sonat, deueniamus? Quod dubium excitat D. Cyprian. orat. de Bapt. Christi Dom. *Hucusque*, ait, *Domine sancte Pater, non audiuimus te loquentem, qui multifariè olim patribus locutus es in Prophetis, & per Angelos sanctos, quibus ad diuersa sæpe mysteria à te legatio est iniuncta. Te ipsum non ita ante hoc tempus locutum audiuimus, vt personaliter sibi assignetur locutio, quam profers. Hanc vocem à paternitate tua delatã nemo est, qui ambigat.* Nusquam antea intonat vox, quæ tantùm Patri adscriba

Prælatum ingenuis nolle esse solum in dignitate.

adscribatur, hucusque sæpè Deus per Angelos, & Prophetas locutus est, qui nomine Dei verba proferebant, at vbi Christus Dominus in Baptismo aquas fœcundauit, vt nos immeritos Filios Dei, ac fratres suos parturirent, tunc paterna vox resonat, & eum filium agnoscit, dum simul fratres vult habere, ita pergit citatus D. Cyprianus. *Hoc testimonium auditum est, quia Filius Dei, quem Ioannes tenebat in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus Patris, dilectus à Patre immeritos nos dilexit.* Quamuis esset vnicus filius per naturam, ita nos dilexit, vt essemus filij per gratiam. nam, vt ait D. Augustinus, *Vnicus natus est, & noluit manere vnicus*, de quo latè dixi *lib. 1. c. 1. q. 45.*

August.

QVÆSTIO XXVI.

Quare vox Patris in Baptismo audiatur super Christum?

92. AD hanc quæstionem pertinent omnia, quæ suprà dicta sunt de Spiritu sancto, *q. 20. & 21.* Tamen claritatis gratiâ aliqua hîc dicamus. D. Hilar. 1. *in Psalm.* 138. expendens de Christo illa verba, *Domine probasti me, & cognouisti me*, humilitate probatus à Patre tanquam legitimus filius sit cognitus. *Demonstrandum, ait, autem in Euangelio, vbi & probatus, & cognitus est. Humilitatis itaque eius probatio est, Vnigenitus namque Deus baptizari se tanquam peccator exposcit, &c. Et probatus in istis omnibus.* Baptizato Iesu confestim ascendit de aqua, & vox de cælo, dicens, Hic est filius. *Probationē mox consecuta est cogitatio, & quem humilitas probabilem fecerat, hunc paterna vox filiū ostendit.* Ex ipsa humilitate Pater filiū sibi consubstantialē agnouit.

Hilar.

Humilitate probatur filius.

93. Secundò. Idem D. Hilarius *can. 2. in Matth.* Theophylactus, & alij inquiunt hoc testimonio paternæ vocis indicari nos per Baptismum regenerari in filios Dei per adoptionē. Tertiò. D. Cyprianus *lib. 1. de Quirinum cap. 10.* Auditam esse vocem Patris, Hic est filius meus dilectus; quia iam tunc finiebatur lex vetus, quæ erat seruitutis, & initiabatur status Euangelicus filiorum Dei, de quo dicitur, Roman. 8. num. 15. *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Quartò. Et valdè communis ratio sanctorum Patrum, D. Augustini *serm. 63. de verbis Domini*, S. Hieronym. S. Paschas. S. Anselm. Chrysostomi, Bedæ, hîc, S. Thom. 3. *part. q. 39. art. 8. in corpore.* quod in Christi Baptismo, tanquam in exemplari demonstratur, quod in nostro Baptismo fit expressa professio Trinitatis, ideo expressè tota Trinitas in Christi lauacro manifestatur; Pater in voce, filius in carne assumpta, Spiritus sanctus in columba.

Idem. Theophyl. Cyprian.

Lex vetus seruitutis, lex gratiæ filiorum.

Rom. 8. August. Hieron. Paschas. Anselm. Chrysost. Beda. D. Thomas.

94. Quintò, Vt testimonium Ioannis, quod de Christo perhibebat, vt patet ex toto hoc *cap. 3. Lucæ, & Matth. ac Ioannis 1*, cælesti testimonio confirmaretur, vt ponderat S. Augustinus *serm. 33. de tempore*, ibi. Tanta erat authoritas Ioannis, quod vt populus maiorem conciperet opinionem de Christo, necesse fuit, vt cæli aperirentur, Spiritus in columbæ specie descenderet, & vox Patris testificaretur, *Hic est filius meus.* Sextò. Retenta lectione D. Augustini, Hilarij, ac aliorum Patrum, qui legunt, *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Sed quomodo Christus Dominus, qui vt Deus ab æterno genitus est à Patre, ipse tamen testificatur, *Ego hodie*, hoc est, in Baptismo, *genui te?* Acutè D. Method. apud Photium de castitate, sic ait: *Oraculum cælitus à Patre Christo in Iordane datum est. Obseruandum illud: Ego hodie genui te, voluit, inquit, eum qui prius iam inde ante secula in cælis fuerat, etiā mundo generare, hoc est, prius ignotum: notum reddere; nimirum iis, qui multimodam Dei sapientiam nondum intelligunt, nunquam adhuc natus est Christus, hoc est, nunquam cognitus, & reuelatus.* Duplicem generationem filij ab æterno parente agnoscit S. Doctor, vnam ante secula, & æternam; alteram temporalem ab ore paterno, qua vt Filius Dei declaratus, ac publicatus est hominibus; nam vsque ad hunc diem Baptismatis Christus Dominus erat ignotus mundo, & eius maiestas in occulto, ac dùm Pater, intonat, *Hic est filius meus*, eius præclara dignitas omnibus aperitur, ac manifestatur, bene ergo dicitur, *Ego hodie genui te*, quantum ad publicationem diuinitatis, nam explicatio, ac declaratio excellentiæ, & eminentiæ alicuius, qua è tenebris ignorantiæ producit, comparari potest aliquali modo, cùm esse exortto, dignitas enim, quæ delitescit, ac inscientiæ inuolucris tegitur, pro nulla appretiatur, ac æstimatur.

August. *Magna Ioannis opinio.*

Method.

Dignitas occulta pro nulla reputatur.

Septimò. Dum abluitur Saluator vt cunctis eius puritas aliena ab omni sorde patefiat, Pater alta voce testificatur, *Hic est filius meus dilectus*, nam, vt ipse & Matt. scribit c. 11. n. 27. *Nemo nouit filium nisi Pater; neque Patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.* Solus genitor cognoscit filium, ideo ipse Pater gnati laudes testificatur, & clara voce intonat S. Chrysol. *serm. 160.* sic ait. *Hodie vox Dei super aquas, quia Pater Deus, vt probaret generis fidem, ipse sui testis Filij, ipse assertor assistit: Hic est filius meus dilectus; quia alterum qui testimonium diceret, non habebat; arcanum Patris arbitrum non habebat, testem generatio nescit diuina, diuinitas externam, non recipit notionem, ipso filio dicente: Nemo nouit filium nisi Pater, neque Patrem quis nouit nisi filius.* Perpende illa verba, *Quia alterum qui testimonium diceret non habebat.* Videlicet quasi non vsurpaturus sibi vt testificaretur, si alius daretur. Moraliter etiam in laudem Baptistæ aliquid hîc dicamus. *Alterum qui testimonium diceret, non habebat.* Dices, Baptista venit vt de Christo Domino suum daret testimonium. *Venit vt testimonium perhiberet de lumine*, Ioan. 1. n. 7. Cur ergo Ioannes hoc loco non profert suam assertionem de Christo, ipsum digito ostendendo, *Ecce Agnus Dei*, vt in multis aliis occasionbus præstitit, *Ioan. 1. à n. 29.* Respondeo. Christus Dominus venit hîc ad Ioānem, & magno honore ipsum sublimauit, vt ab illo baptizaretur; ne ergo falsò quis cogitaret quod Ioannes his inescatus de Christo testificabatur; ideo Magnus Baptista Deo sic ordinante suum testimonium in tempore reseruat, & si tunc decens erat, vt Ioannes non proclamaret, *Ecce Agnus Dei.* Tunc Pater laudes Christi celebrans à cælo intonat, *Hic est filius meus dilectus.* Quia si tunc conueniebat vt Ioannes suam præclaram publicam assertionem de Christo non diceret, tunc Pater adest, & testificationem dat de filio. *Quia alterum qui testimonium diceret, non habebat.* Vide suprà *lib. 1. cap. 8. quæst. 8. in fine num. 20.* 95.

Matth. 11.

Chrysol. *Filium nemo nouit nisi Pater.*

Ioan. 1.

Idem.

Ioannes testificando supplet vicem Patris.

Octauò,

96. Abulensis. Octauò. Et est ratio valde germana, Abulensis *quæst.* 94. ait quod Christus Dominus in Baptismo cœpit se manifestare vniuerso populo Iudæorum, & ad hoc venit ad Baptismum. *Tunc ergo,* ait, *quando toti populo ostensus est, debuit maximè illud testimonium audiri, vt à principio Iudæi tenerent Iesum in hac æstimatione honoris, scilicet, quod esset Filius Dei, nam facilius est hominem teneri in honore si à principio, quando cognosci incipit, in statu honoris, quàm si inueniatur in statu humili, & postea sibi honor accrescat.* Prima enim æstimatio, & opinio, quæ concipitur de homine, multum iuuat, vt in magno habeatur; valde mirum est, quod sanctissimos Patriarchas Deus his nominibus insigniuerit, quæ eorum præclara facta maximè exprimerent; vt Henoch, idest, dedicatus: Elias, Deus Dominus, Dauid dilectus, Iob gemens, & alia sexcenta; ad quid hæc? Lactantius Firmianus lib. de falsa religione diuinarum. *Vt ab ortu,* ait, *in nomine scriberetur eorum ingenium, & dignitas.* Quos Deus magnos facere decreuerat ab ortu in omnium animis magnam eorum ingerit æstimationem. Cùm Dauid se præpararet exire in prælium aduersùs Goliath; intendebat Saul eum auertere ab illa cogitatione, & dicebat ad Dauid. *Non vales resistere Philisthæo isti, hic vir bellator est ab adolescentia sua.* 1. Reg. cap. 17 n. 33. Cur verò non ait, hic Philisthæus ingentem habet molem corporis, magnum robur in membris, incredibilem dexteritatem in armis, quibus omnes dilacerat, sed tantùm ait, *Vir bellator ab adolescentia sua,* tanquam si diceret, quod plus timebatur ob primam opinionem, quam de eius fortitudine omnes conceperant, quam ob insuperabiles vires, ac egregia facta quæ omnes in eo experiebantur, & ita explicat Abulensis, quod Saul dicebat hæc verba propter fortitudinem, & experieniam armorum Goliath, quam omnes in eo agnoscebant.

Quantum valet prima opinio concepta.

Lactantius.

1. Reg. 7.

Abulens.

QVÆSTIO XXVII.

Quomodo Euangelistæ cohæreant inter se, licèt diuersimodò scribant hanc vocem Patris?

97. DIVERSIS verbis hanc vocem describunt Euangelistæ. Nam Matth. ait. *Hic est filius meus.* Marcus, & Lucas, *Tu es filius meus.* Aliqui existimarunt vocem bis prolatam esse à Patre semel, vt Marcus, & Lucas referunt, iterum verò vt tradit Matth. Communis tamen sententia Patrum est verba semel fuisse dicta in Baptismo, sicut & semel vox insonuit in Thabor, quænam vox audita fuerit in Baptismo, an quam Matth. vel Lucas tradunt? Valde incertum; certissimum tamen in eis nullam esse contrarietatem, quia Euangelistæ sæpe sæpius eandem rem diuersis verbis scribunt, quia non curant de verbis, sed de sententia, ac sensu rei; & ideo Marcus, & Lucas scribunt verba, vt directè dicta ad filium, *Tu es filius* propter astantes nam Christus Dominus optimè sciebat se esse Filium Dei, Matthæus verò scribit vt verba directè dicta propter circunstantes, tanquam filium eis demonstrando, *Hic est filius meus,* quæ erat intentio dicentis, ita S. Augustinus *de consensu Euangelist. hic* S. Paschasius, S. Thomas, S. Bonauentura

August.

Pachsas. D. Thom. Bonauent.

98. Matthæus ait, *in quo complacui,* Marcus, & Lucas, *in te complacui;* sed hoc à præcedenti pendet, vt notat Abulensis *quæst.* 91. quia Matthæus ponit vocem factam in tertia persona, Marcus, & Lucas in secunda. Matthæus & Marcus habent, *in quo mihi complacui.* Lucas verò *in te.* Si legas cum duobus primis Euangelistis *in quo,* explicant D. Augustinus *de consensu*, D. Thomas, & alij. Quia pater in filio complacet sibi. *Complacui mihi,* ait S. Thomas, *ad honorem meum, quia aliqui videntes filium glorificauerunt Patrem.* Vel in te, vt ait D. Lucas, quia in filio Pater adimpleuit, & complacuit placitum suum.

Abulens.

August. S. Thom

QVÆSTIO XXVIII.

Quare hic in Baptismo dum hæc vox sonat, nullus timeat, & in Thabor Apostoli sint timore perculsi?

99. HANC quæstionem mouet D. Chrysostomus homil. 57. in Matth. *Cùm iam,* ait, *antè similis vox in Iordane audita fuerit, nemo ex turba, quæ aderat, expauit; quomodo nunc timore Apostoli perculsi ceciderunt?* Cui quæstioni respondet, primò S. Pater. *Quoniam videlicet solitudo, & altitudo montis ingens, & transformatio plena horroris, lux fulgentissima, magnum vndique illis pauorem inferebant.* In Iordane cum esset omnis populus, nulla gloria videretur, nullus extitit timor; at in monte ipsa solitudo, & ingens altitudo, ac species gloriæ corporis Christi magnum timorem ingerebant.

Chrysost.

Gloria, & solitudo timorem mouent.

110. Secundò, Considera latum discrimen inter astantes in Baptismo, ac in monte; omnes, qui erant circa Iordanem, incumbebant operi sancto, ac tingebantur aqua, ait D. Luc. *Factum est autem cùm baptizaretur omnis populus.* At in Thabor Apostoli, dum Christus transfiguratus loquebatur cum Moyse, & Elia, de sua morte, ac redemptione generis humani, dormiebant. S. Lucas c. 9. n. 32. *Petrus verò, & qui cum illo erant, dormiebant.* Qui autem operi sancto incumbit, nullius timomore percutitur; qui verò somno, ac quietudini indulget, dum de salute animæ tractatur, facilè timet, & pauet, vt de eis ait D. Marcus cap. 9. num. 5. *erant timore exterriti,* D. Bonauentura in cap. 9. Luc. *Grauati erant somno, & ita omnes deficiebant, nimirum quia infirmitate circumdati erant.* Tertiò, Cùm baptizaretur omnis populus, & Christo baptizato venit super eum vox Patris, ideo omnes sereno vultu, ac intrepido stant, magnum bonum ex Christi Baptismo sibi promittentes. At Apostoli cùm viderint Christum cùm Moyse & Elia receptum in nube, timuerunt sibi aliquod malum, vt explicat Toletus *in cap. 9. Lucæ annot.* 76. Ne Christus ab eis abesset, & ideo vbi aliquod malum, & iniucundum suspicatur, facilè trepidat homo.

Luc.

Luc. 9. In opere sancto nullus timet, in somno verò omnes.

Bonauent.

Vbi præsumptio mali, ibi timor.

Tolet.

Quartò. S. Chrysolog. *serm. 5. de Epiphan.* aliàs 140. *Inter, hæc, ait, tanta, ac talia intrepidus stat Ioannes, quia timere nō potest, qui totus ad Dei amorem natus Angelico testimonio comprobatur.* Quod populus

Chrysol.

populus non timore opprimatur, fortè mysterium non agnouerat, at quod Ioannes pauore non concidat, valde mirum, dum tota Trinitas visibili specie ei manifestatur, Patrem audit in voce, & optimè intelligit, Verbum Incarnatum tenet in manibus, Spiritum sanctum in forma columbæ cum cælo aperto videt, in tanta præsentia, ac propinquitate diuinorum mysteriorum timori non succumbit Ioannes, sed firmus stat, & Apostoli in monte, *Ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde*, Matth. 17. num. 6. Sed quomodo tanto pauore prosterneretur Ioannes, qui totus natus, ac consecratus ab vtero erat ad Dei amorem, ac diuino Spiritu, ac eius charismatibus repletus. Luc. 1. *num.* 15. Adstat Ioannes diuinæ maiestatis cælestibus donis impinguatus, veluti quandam Virginis sanctissimæ vmbram repræsentans, & ita Christum suscipit Baptista in manibus, ac ipsa vterum suum Verbo diuino præstitit. Ita nomine Christi loquitur D. Gregorius Thaumat. orat. de Dei apparitione, seu Baptismo, *Commoda mihi, ait, Baptista, ad præsentem dispensationem dexteram tuam, vt mihi ad generationem commodauit suum vterum Maria. Immerge me fluentis Iordanis: sicut quæ me genuit, infantilibus inuoluit fasciis. Confer mihi Baptismum, sicut Virgo lac præbuit.* Et ob maximam Ioannis sanctitatem maximè delectabatur Christus, dum cum Ioanne erat, & ideo, quando ab eo separatur vt tendat in desertum, ait D. Marcus cap. 1. num. 12. *expulit spiritus*, quod quamdam fortitudinem ac impetum insolitum indicat, de quo cap. sequenti.

Ioannes Dei amore firmus vbique stat. | *Matth. 17.* | *Ioannes Virginem adumbrat.* | Thaumat. | Marc. 1.

CAP. III.

Tentatur Christus Dominus.

Matth. 4. n. 5. Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc Ieschua sudductus est à Spiritu sanctitatis in desertum, vt tentaretur ab accusatore, id est, diabolo.

Pagninus. Tunc Iesus reductus est in desertum.

Arias. Tunc Iesus actus est in desertum à Spiritu, tentari à diabolo.

S. Isaac Presbyt. de mundi contemp. Post Baptismum eduxit Iesum spiritus.

Textus Greg. apud Salm. Iesus subuectus est, seu sursum euectus est.

D. Hilarius Can. 3. in Matth. Vt tentaretur à Zabulo.

Sà ex Græco Ductus est ab illo spiritu.

ALTER TEXTVS.

Matth. 1. n. 12. Et statim spiritus expulit eum in desertum.

Luca. 4. n. 1. Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur à Spiritu in desertum,

EXPOSITIO.

CIRCA Christi tentationes, quinque ponderantur hîc ab Euangelista, vt aduertit Albertus Magnus. Tempus videlicet, nomen tentari, spiritus ducens, locus, & intentio. Circa primú ait *Tunc*, quando scilicet post Baptismum, & vox Patris de dilecto, & complacito filio personuit, quod clariùs expressit Marcus, & *statim* id est, sine vlla dilatione, ac proinde eadem sexta die Ianuarij, qua baptizatus desertum petiuit; nomen tentari, hoc est, Iesus Saluator noster, vt ait Lucas, *plenus Spiritu sancto*, de quo ait D. Paschasius, tanquam dux prior processit ad pugnam, vt sui eum valeant imitari, *ductus ab Spiritu*, scilicet, sancto, vt clariùs expressit Syriacus. Seu, vt habet Luc. *agebatur*, seu vt Marcus, *expulit*, quod non violentiam, sed quendam insolitum impetum, ac impulsum spiritus mouentis Christum in desertum ad pugnam indicat, omnem enim tarditatem in nostram salutem semper reiecit Christus; *ductus*, Græcè habetur *subiectus*, hoc est, sequestratus, seu separatus, seu sursum euectus, hæc omnia significat, quia desertum, quod Christus petiuit, erat valde montosum, vel moraliter: quia per ærumnas tétationes, ac ieiunia semper sursum animus tollitur ad altiora. Græcè habetur, *ductus est ab illo spiritu* de quo Euangelistæ dixerat suprà; locus desertum erat, de quo modo est dictum, erat enim valde asper, plenus feris, vt ait Marcus, *eratque cum bestiis*, & hoc desertum, in quo Dominus ieiunauit, interiacet inter Iericho, & Hierusalem, vt notant D. Thomas, & alij. Intentio cur Dominus hîc venit, vt tentaretur à diabolo.

1. | Alb. Magn. | Marcus. | Paschas. | Syriacus. | *Christus celer in nostrã salutem.* | D. Thomas.

QVÆSTIO I.

Quare post Baptismum Christus pergat ad pugnam?

POTERAT Christus Dominus ante Baptismum tentari, sed noluit, nisi post ipsum susceptum in nostrum documentum. Cuius rei multas rationes assignat D. Chrysostomus *homil.* 13. *in Matth.* quem sequitur S. Thomas *hîc*, S. Paschasius. Primò. *Vt vnusquisque cùm baptizatus fuerit, si post Baptisma maioribus tentationibus vrgeatur, non vtique turbetur. Idcirco enim accepisti arma, non vt otieris, sed vt pugnes. Propterea Deus in tribulatione te irruere permittit.* Ad hoc enim datur nobis gratia in Baptismo, vt pugnemus, non vt simus in otio, & torpore, hoc enim maximè detestatur Dominus, & ideo post Baptismum, in quo regeneramur in Christo, tendit ad bellum, ieiunium, ac tentationem: à suis Dominus expellit otium.

2. | Chrysost. | *Christi milites nõ in otio, sed in pugna.*

Secundò

3. Chrysost. Secundò, Idem Chrysostomus. Vt dicas quoniam Christi Baptisma multo te fecerit fortiorem. Tertiò, *Vt in egregia illa animi mediocritate permaneas, neque donorum magnitudine euebaris, dum scilicet, te tentationes cohibent, & refrenant.* Voluit enim Dominus suos continere in humilitate, & eliminare ab eis superbiam, 2. Corinth. 12. n. 7. *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ.* Quartò, S. Thomas ad confundendum diabolum vt sciat quanta sit virtus Christi, vt eum superare non possit. Quintò, Idem S. Thomas. *Vt fortior reddatur Christianus, sicut milites fortes redduntur per experientiam.* Maximè enim prodest vt virtus exerceatur; & ideo in exercitium nostrum Deus permittit vt Christianus tentetur, hac de causa in Terra promissionis reliquit Dominus varias gentes, *vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus & habere consuetudinem prælianai*, Iudic. 3. n. 2.

Superbia eliminanda à Christi discipulis. 2. Cor. 12. D. Thomas. *Exercitium, ac experientia, necessaria.* Iudith. 3.

4. Hilar. Sextò, S. Hilarius *can. 3. in Matth.* Post Baptismum tentatur eo quod in sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur, quia victoria maxime exoptanda est de Sanctis. Tunc ergo Satan vniuersas tentationum suarum machinas colligit, vt illum, qui compedes eius euaserat, in pristinam redigat seruitutem. Septimò, D. Chrysostomus homil. 13. *Vt accipias*, ait, *grande documentum thesaurorum tibi a Domino creditorum. Neque enim superueniret tibi neque aduersus te diabolus irrueret, nisi in maiori te positum honore conspiceret. Hinc enim aduersus Adam insurrexit, hinc aduersus Iob*, &c. Hęc est enim nostra miseria conditio, vt quanto magis quis in honorem, ac dignitatem subleuatur, tanto maiora oppugnamenta, ac acriora tela in eum mouentur. Vide *lib. 2. cap. 6. quæst. 8. num. 39.* Octauò, Imperfectus *homil. 9. in Matth.* sic ait: Tunc ductus est; quando? quando Pater clamauit de cælo: *Hic est filius meus dilectus, in quo complacui. Vides ergo, quia nemo baptizatur in igne tentationis, nisi qui factus fuerit filius Dei.* Postquam Christus Dominus baptizatus est, ac declaratus filius Dei paterna voce, ad quod Euangelista refert aduerbium hic positum, *Tunc*, scilicet ad narrata *cap. 3.* de Baptismo, ducitur in desertum ad tentationem, famem, inediam supportandam, ac ad loci, & temporis incommoditates sustinendas. Ex quo dicant Christiani, ac spirituales, si se videant persequi, affligi, ac multis laboribus pessundari, & vias iniquorum prosperari, cogitent Dei filium summè dilectum fame, inedia, tentatione, ac multis pressuris circundantum, & consolationem accipiant, existimantes his se declarari Dei filios, dum se tot laboribus vexatos viderint. Herodes regnabat in palatio; Iesus, Maria, Ioseph per laboriosa itinera fugiunt in Ægyptum.

Chrysost. *Quanto quis extollitur, tanto magis impetitur.* Imperfect. *Dilecti Dei laboribus vexantur.*

5. Chrysol. Nonò, D. Petrus Chrysologus *serm. 11.* ac primò de tentationibus, vt tentaretur à diabolo, ait, *Diabolus semper primordia boni pulsat, tentat rudimenta virtutum, Sancta in ipso ortu festinat extinguere, sciens, quod ea subuertere fundata non possit.* Statim post Baptismi aquas omne præliandi genus parat diabolus; semper enim antequam virtutes adolescant, ipsas inuadit, difficilius est in principio desistere, quàm cùm peruenerit homo ad incrementum perfectionis, de quo vide *lib. 2. cap. 8. num. 25.* Abulensis *cap. 4. Matth. quæst. 9.* ait quod ante Baptismum parua est occasio Dæmoni ad tentandum, quia hominem suo iure possidet; at verò cum baptizatur, è manibus eius fugit, & ideo omnibus modis tentat. Ecclesiast. 2. n. 1. *Fili, accedens ad seruitutem Deo sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Decimò, post Baptismum immediatè exoritur tum rigida tentationum tempestas, quia homo baptizatur ac Christianus fit, non vt deliciosè viuat, sed vt tribulationem, ac tentationes sustineat. *Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*, ad Romanos 6. num. 3.

Oppugnamenta in exordio virtutis. Abulens. *Christianus ad labores.* Rom. 6.

6. Vndecimò, Valde mirum, quod postquam in Baptismo tot signa apparuerint Christi diuinitatem publicantia, cælum apertum, Spiritus sanctus descendens, vox Patris intonās, *Hic est filius meus*; diabolus dubitet de Christi Deitate, & ipsum tentet; nam ex illis prodigiis Angeli recognouerunt, ac adorauerunt Baptista cum cognouit, *Ioann. 11. num. 33.* & tamen ex his diabolus sumit occasionem ad eum in pugnam prouocandum, nam non tentauit, quia ieiunantem vidit; hoc enim fecerunt Moyses, & Elias, sed quia tot signis præclarum cognouit, ideo determinat multis modis (vt dicam infrà) tentare. O mira amoris vis, & odij! Vbi amor, ac bona voluntas interuenit, facilè recognoscitur maiestas; vbi verò odium, nulla euidentia sufficit. Cùm Christus Dominus esset in Thabor cum Apostolis, vox Patris de nube clamauit, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsū audite, & audientes discipuli ceciderunt*, Matth. 17. n. 6. Cùm verò Christus Dominus simul esset cum turbis, ac ad Patrem orasset, venit vox de cælo, *Et clarificaui, & iterum clarificabo, turba verò quæ stabat, & audiebat, dicebat tonitruum esse factum.* Ioan. 12. n. 29. Sed quomodo discipuli audiunt, & percipiunt æterni parentis loquelam venerantes ceciderunt in terram, turba veò cælestem vocem non intelligit, nec vllam reuerentiam exhibet: In illis amor, ac beneuolentia acuebat mentem, vt illius magnalia caperent; in illis verò odium obturabat aures ne intelligerent. Non procul abest ab hac consideratione. D. Paschasius lib. 8. in Matth. *Sed quid est*, ait, *quod ibi tonitruum audiens turba non cadit? Hic autem audita voce, discipuli in faciem cadunt? Nisi quia ibi superbia tumet, hic autem humilitas patet.*

Matth. 3. *Odium nescit dignitatem quam amor recognoscit.* Matth. 17. Ioan. 12. Paschas.

7. Ezech 3. Ad Ezechielem ait Dom. cap. 3. n. 9. *Vt adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam.* Sed quomodo his comparatur Propheta, cùm ad populos prędicaturus mittitur: Adamas candidus pulcher, ac pretiosus est; silex deformis, niger, ac vilis, Quomodo ergo hæc? Talis suis auditoribus futurus erat. Qui eum benignè respicerent, ac diligerent, velut Adamas ipsis videbatur. Qui eum contemnerent, ac odio haberent, velut silex incompositus erat. S. Gregorius Magnus homil. 10. in Ezechielem, *Adamas, & silex, ait, vnum horum pretiosum est, alterum vile. Adamas ad ornamentum sumitur; silex ab itinerantibus calcatur. Dicitur ergo, dedi faciem tuam vt Adamantem, id est, si ac auditoribus honoraris. Dedi faciem tuam vt silicem, si ab auditoribus conculcaris, & despiceris.* Orientales Magi veniunt Hierosolymam, & dicunt, *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Matth. 2. num. 2. Herodes verò ait illis, *Ite, & interrogate diligenter de puero.* Magi Regem publicant, Herodes puerum dicit. Illi vt Christum diligentes eius celsitudinem recognoscunt, iste vt inimicus, vt

Gregor. Matth. 2.

Maxim. vt ait D. Maximus, magnitudinem nescit, sed solam paruitatem videt,

QVÆSTIO II.

Quare cùm omnes Christi actiones essent ab Spiritu sancto, hîc dicatur ductus ab illo potius, quàm in aliis actionibus?

8. ANTE quæstionem notandum, aliquos fuisse Authores, qui existimauerint Christum ductum in desertum à diabolo, ac proinde cùm dicitur, ductus est ab spiritu, id est, diabolo. Ita tenent aliqui apud Abulensem *quæst.* 2. & ita exponere nullum reputat inconueniens Eusebius Emissenus *hom. in Dominica Quadrages.* cùm Lucas Euangelista eum in Hierusalem, in montem excelsum valdè à diabolo non assumptum, sed ductum apertissimè scribat, dicens: *Et eduxit illum diabolus in montem altissimum.* Tamen omnes Patres tenent ductum fuisse ab Spiritu sancto, ita D. Athanasius *Epist. ad Serapionem Episcop.* D. Chrysost. *homil.* 13 *in Matth.* D. Cyprianus *orat. de ieiunio,* D. August. *lib.* 10. *de ciuit. cap.* 15. D. Gregor. *hom.* 16. *in Euang. hî* D. Thomas, Beda, Theophylactus. Euthymius. Nam quidquid sit de possibili, ad quod tendit ratio Eusebij, tamen de facto ductum esse ab Spiritu sancto apertè colligitur ex textu Luc. vt expendunt. D. Athanasius *citat.* D. Antonius Vlyssip. *serm. in Dominica* 1. *Quadrag.* ait Luc. *Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur ab spiritu in desertum.* Ergo ab illo Spiritu agebatur in desertū, quo erat plenus. Deinde si per Spiritum intelligeretur diabolus, dicendū erat: Ductus est ab spiritu vt tentaretur ab illo, & non mutaret terminum, vt tentaretur à diabolo. Si autem diabolus postea cum duxit in montem, hoc ausus est postquam vidit Christum permittere se tentari, & portari ab illo, & non antea, cùm timeret ad illū accedere, ita Abulensis *quæst.* 2. *ad secundum.*

(Margin: Abulens. Eusebius. — Athan. Chrysost. Cyprian. August. Gregor. D. Thom. Beda. Theoph. Euthymius. Ant. Vlyss. — Abulens.)

9. Quæstio præsens est, quomodo Christus Dominus dicatur hîc specialiter ductus ab Spiritu sancto, hoc est, motus, & excitatus ab ipso in desertum, imò quando mouebatur in deserto, ductus erat ab Spiritu, vt ait D. Lucas *agebatur ab Spiritu,* cùm omnes Christi actiones fuerint cooperante Spiritu sancto; quomodo ergo hîc dicitur ductus ab Spiritu, & non in aliis actionibus.

10. Respondent primò, D. Chrysostomus *hom.* 13. *in Matth.* Abulensis *quæst.* 4. & 8. dicitur Christus hîc specialiter motus ab Spiritu sancto, vt intelligatur actus iste laudabiliter, & discretè factus, quia si non constaret Christum esse Deum, non esset aliquis actus, inter omnes actus eius, de quo magis posset quis Christum arguere, quàm de hoc quia ipse voluit ire in desertum, vt tentaretur, & sic exponebat se periculo: prudentis autem est potius fugere, quàm se tradere periculo. vt ergo, ait Abulēsis, nemo posset prima facie Christum arguere, ideo dicitur ab Spiritu sancto. Secundò. D. Hilarius *can.* 3. *in Matth.* ait, quia non aliter Diabolus eum auderet tentare, nisi Spiritus sancti facultate permissa. Ferè similiter D. Gregor. *in Euangel.* Tertiò, D. Ambrosius in Lucam.

(Margin: Chrysost. Abulens. — *Prudentis fugere periculum.* — Hilar. — Gregor. Ambros.)

A Spiritu sancto agitur in desertum consilio vt Diabolum prouocaret, nam nisi ille certasset, & non mihi iste vicisset, mysterio, vt Adam illum de exilio liberaret: exemplo vt ostenderet nobis Diabolum ad meliora tendentibus inuidere. Et tunc magis esse cauendum, ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas. Dicitur ductus ab Spiritu, quia non casu, sed consilio processit, mysterio, vt Adamum liberaret, quia solùm à Deo est victoria, exemplo, vt nos doceret inuidiam, ac Diaboli tentationes solùm virtute Spiritus sancti conculcari posse.

(Margin: *Consilio, ac ratione tentandum.*)

Quartò, Quia Christus, postquam se publicauit in Iordane, inchoauit hîc opus nostræ redemptionis, ideo dicitur duci ab Spiritu sancto, vt totum opus, & tota sanctificatio nostra in ipso facta intelligatur. Ita Abulensis *quæst.* 3. Toletus *in cap.* 4. *Luc. annot.* 1. Quintò, Quia quamuis Christus Dominus, à primo instanti suæ conceptionis esset plenus Spiritu sancto, tamen in Iordane visibiliter super ipsum descendit: vt ergo in externa apparentia, ac visibiliter ipse descensus Spiritus sancti fructuosus videretur in nostrum documentum, ideo dicitur duci ab Spiritu sancto. Sextò, quod ipse certus de victoria procedebat, dum non voluntatē humanam, sed Spiritus sancti instinctum sequitur, & quos Spiritus in pugna, ac lucta constituit, cum victoria in tuto ponit. Dicebat Debora ad Barac. *Surge, hæc est enim dies in qua tradit Dominus Sisaram in manus tuas; en ipse ductor est tuus,* Iudith 4. n. 14. Sed vnde cognouit Debora, quòd in illa die hostis debellandus erat? Habuit ex diuina reuelatione, quòd Dominus erat ductor, & vbi Dominus auxiliabatur, certa erat victoria; & hac de causa, & cum tanta certitudine egreditur ad pugnandum, vt notat Abulens. *q.* 14. quod confirmat ex eo quod dictum est Dauidi 2. Reg. 5. n. 4. *Cùm audieris sonitum clamoris gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam.* Theodoretus q. 19. *Suadet Dauidem, ait, ne suis fidat viribus, sed eius expectet auxilium,* &c. Nam vbi virtus diuina præit, securus tendit ad bellum, certus de victoria.

(Margin: 11. — Abulens. Tolet. — *Gratia datà non fit in nobis frustranea.* — *Qui non voluntatē sua, sed Deum sequuntur, securi sunt de victoria.* — Iudith 4. — Abulens. 2. Reg. 5. — Theod.)

QVÆSTIO III.

Quare dicatur Christus ductus ab Spiritu sancto, cùm fuerit à tota Trinitate?

CERTVM Theologorum axioma est, omnes actiones ad extra esse communes, & indiuisibiles à tota Trinitate, ac proinde motio, & impulsus quo Christi voluntas mouebatur in desertum à tota Triade procedebat. Quomodo ergo hîc dicitur ductus ab Spiritu sancto; de hac difficultate varias exposui rationes, cùm de Incarnatione Verbi diuini ageremus, *lib.* 1. *cap.* 5. *quæst.* 47. *n.* 48. Nunc specialiter ad hanc dubitationem. 12.

Respondeo primò, quòd motiones, ac actiones nostræ voluntatis, ad actus virtuosos, & supernaturales sancto Spiritui tribuuntur, 1. *Reg.* 19. *num.* 13. *Psalm.* 142. *num.* 1. *Luc.* 2. *n.* 27. Secundò Quia licèt Christus Dominus à principio suæ conceptionis habuerit Spiritum sanctum tamen in Baptismo in eum descendit visibiliter, & nouo signo 13.

ſigno cœpit conſtare Chriſtum habere Spiritum ſanctum; ideo ab illo dicitur ſpecialiter ductus. Tertiò, Hæc ductio Spiritui ſancto tribuitur, ne quiſquam quadraginta dierum ieiunium, in quibus, vt ait Lucas, nihil manducauit, ſine ratione, aut diſcretione factum interpretetur.

14. Alb.Mag.

Quartò, Vt notat Albertus Magnus, ſpiritus ſanctus in Iordane viſibili ſigno ſe manifeſtauit ſuorum donorum copiâ in Chriſtum deſcendere, quamuis aliàs ſemper cum ipſo eſſet, & ideo quem, hominum æſtimatione, impleuerat, ducit in deſertum, ac ad pugnam, vt habeamus morale documentum, quòd quando princeps ſuos muniſicentiſſimis donis ditat, & impingueſcit, maximè ſecurus eos poteſt excitare, & prouocare ad bellum, quanto enim magis miles ex regalibus muneribus accepit, tanto magis ſe exercet in armis, ac illuſtriora facta reſolutus intendit. Dixit Ioſue, Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ Tribui Manaſſe. *Mementote ſermonis, quem præcepit vobis Moyſes famulus Domini: Vos tranſite armati ante fratres veſtros, & omnes fortes manu, & pugnate pro eis, donec Dominus det requiem fratribus veſtris, ſicut & vobis dedit*, Ioſue 1.n.14. Sed quare huiuſmodi Tribus cæteras præcedunt, & de eis concipitur ſpes, quòd forti manu debellaturi ſint hoſtes? Quare non anteibit Tribus Iuda, vel Leui? Rubenitis, & Gaditis, ac dimidiæ tribui Manaſſe datæ fuerunt terræ, & poſſeſſiones ad habitandum à Moyſe, *Num.*32.*num.*26. ante tranſitum Iordanis, & cum huiuſmodi Tribus inter cæteras, iam obtinerent ſuam ſortem, ac habitaculum ad manendum, ideo eis mandatum, vt tamquam milites anteſignati reliquas turmas antecedant, forti animo, ac ingenti robore contra hoſtes pugnent. Vnde elegantiſſimè D.Syneſius lib de regno, *Quòd militibus neceſſaria ſunt arma, ac Regis munificentia. Nam illis interficitur hoſtis, hic fouetur animus.* Tanto enim plus quis ſe exercet in obſequio, quanto magis ſe obligatum videt in beneficio. In vltima cœna, ait Chriſtus Dominus ſuis Apoſtolis: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis*, Ioan.15.n.14. Quo modo hæc ait Saluator, *Amici eſtis*, de præſenti; *ſi feceritis*, de futuro, conſequenter videbatur dicendum, Vos amici mei eritis, ſi feceritis? At noſter Ieſus, eis ſuam amicitiam, quæ eſt ſuprema dignatio, vt *ibi* ponderant D.Auguſt.& Euthym. actualiter confert; vt tanto beneficio ad ſui miniſterium, ac ad omnia ſuſtinenda pignerentur. D.Cyrillus Alexandrinus *lib.10.in Ioan. cap.23.* *Amicitiam ſuam, ait, pectoris opponit periculis, vt eius magnitudine, atque gloria nihil penitus pericula videantur. Dulces enim admodum labores ſunt, quum merces copioſa proponitur.*

Rex milites quos munerat deſtinat ad bellum. Ioſue 1. Syneſius. Ioan.15. Auguſt. Euthym. Cyrill.

QVÆSTIO IV.

Quare Chriſtus Dominus ſeceſſerit in deſertum?

15. RATIONEM germanam huius rei aſſignat D.Matth. *Ductus eſt in deſertum, vt tentaretur à diabolo.* Illud enim, vt, cauſam motiuam indicat, de quo erit ſermo *quæſt.6.* huius verò rei alias inquiramus cauſas; & prima. Quia Chriſtus Dominus frequenter pernoctabat in deſerto propter orationem, quæ requirit quandam mentis quietem, & eleuationem in Deum, & ſic dicitur Luc. 6.n. 16. *Factum eſt in illis diebus exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.* Et hanc Chriſti conſuetudinem notant *ibi* D.Ambroſius, Beda, & D.Bonauentura. Voluit ergo Chriſtus eſſe in deſerto, hoc tempore, vt ibi liberiùs, & ampliùs orationi vacaret.

Ad orandum ſollitudo. Luc.6. Ambroſ. Beda. Bonauent.

Secundò. Abulenſis *quæſt.5.* ait, quòd Chriſtus aliquando ibat in deſertum propter corporalem quietem, qui cùm maneret inter turbas, ſæpe non concedebant ei locum ad neceſſariam refectionem; & ita dixit Chriſtus Dominus ſuis diſcipulis Marc.6.n.31. *Venite ſeorſum in deſertum locū, & requieſcite puſillum.* Et aſſignatur ſtatim ratio: *Erant enim qui veniebant, & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant.* Et in hoc etiam Prædicatores inſtruuntur, vt ſi eos interdum populus propter deuotionem in operibus ſpiritualibus frequentet & vexet, ita vt non ſit eis locus ad neceſſariam corporis quietem, quòd ſubtrahant ſe paululum à plebe. Et ſimiliter ad locum Marci Euthymius; hæc tamen ratio licèt optimè deducatur ex loco Marci, tamen non bene quadrat præſenti quæſtioni; tendebat Chriſtus non ad quietem, ſed ad pugnam. 16.

Abulenſ. Marc. 6. *Miniſt i habeant ſuas vacationes.* Euthym.

Tertiò. Idem Abulenſis *cit.* tendit in deſertum Chriſtus, qui modò prædicare intendebat, vt exemplum daret Prædicatoribus, vt aliquando à populo ſe ſubtrahant. Quod multis de cauſis conuenit. Primò, ait propter authoritatem Verbi Dei. Quia ſi Prædicator fuerit familiaris populo, contemnetur verbum eius, cùm familiaritas nimia generaliter contemptum pariat, & maximè apud indoctos. Quia ea quæ inſolita ſunt, & rara apud eos iudicant eſſe aliquid excelſum, & ſupra ſe: quòd verò in aſſiduam venerit conuerſationem, pro nihilo reputant. Secundò, Vt per conuerſationem non contrahant mores populi. Tertiò, Quia vita Prædicatoris mixta eſt ex actiua, & contemplatiua: contemplatio autem ſolitudinem requirit. Quartò, Quia neceſſe eſt vt Prædicator meditetur in lege Dei die, ac nocte, & ideo ſolitaria quærat. 17.

Abulenſ. *Prædicatores ſeparati à populo.*

Quartò, Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, *In ſolitudinem pergit, ait, ſolemnis eſt eiuſmodi regio creatoris. Oportebat ſermonem illic quoque videre in corpore, vbi egerat aliquādo, & in nube.* Qui ſub velamentis abſconditum Deum venerantur, illius clara viſione munerantur; abiit Chriſtus in deſertum, vt montes, & campeſtria (quæ Deum aliquando in nube occultatum reuerentur ſuſceperant. Exod. 29. num.18. *Totus mons fumabat*, cùm Deus ſcilicet deſcenderet in nube) eius clara præſentiâ in corpore aſſumpto nobilitarentur. Quintò, D.Ambroſius *in Luc.hic*, agebatur Chriſtus in deſertum myſterio, vt Adam de exilio liberaret, qui de paradiſo in deſertum eiectus eſt, quod magis explicans D Paſchaſ. *lib.3.in Matth.* ait, vt quia Adam in illa terreſtri amœnitate, victus eſt per ſerpentem, Chriſti milites aſperitate eremi correpti diſcerent cum ſuo capite, omnes concupiſcentias carnis refrænare. Sextò, D. Anſelm. Gloſſa Ordinaria, D. Thomas teſtantur hoc deſertum, in quod tendit Chriſtus, conſtitutum eſſe inter Hieruſalem, & Iericho, vbi ille homo incidit in latrones, de quo *Luc.10.num.30.* qui gerebat figuram Adæ, & dæmonibus coniectus eſt. Conueniens ergo fuit, vt ibi Diabolum Chriſtus 81.

Tertull. *Clara viſione Dei fruitur, qui eum occultum coluit.* Exod.19. Ambroſ. Paſchaſ. Anſelm. Gloſſa D. Thom.

Ad ieiunium gula irritamenta fugienda. Christus supperaret, vbi Diabolus hominem sub figura superasse dictus est. Septimò, Ad ieiunium eligit Dominus desertum, in magnum nostrum documentum, vt ad abstinentiam, ac mortificationes remotiora loca quæramus, vbi non sunt gulæ irritamenta, vt si manducandi ardor excitetur, defectus rerum abstinentiam persuadeat.

19. Cyprian. Octauò, D. Cyprianus orat. de tentat. *In desertum, ait, Christus ingreditur, locus secretus eligitur, quia solius Dei iudicio ieiunia sunt agenda. Ieiuniorum sudoribus laus importunata se ingerit: & subtilissimis aculeis penetrans animam dum extollit emollit.* Vt diuinus magister nos doceret, vanā gloriam ac hypochrisim fugere, ideo ipse ad orādum, ac ieiunandum in occultum, ad desertum se confert. *Vana gloria furatur virtutes.* Taliter fiant nostra opera, ne fures vanæ gloriæ furentur ea, *Matth. 9. num. 19.* Cùm nuntij Regis Babyloniæ venissent ad Ezechiam, in manifestationem suæ potentiæ, ac opulentiæ eis aperuit omnes thesauros suos; statim factum est verbum Domini per Isaiam, qui ait ad Ezechiam, *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui, vsque in diem hanc in Babylonem: non remanebit quicquam*, 4. Reg. 20. num. 17. Sed cur ostentationi Ezechiæ, quem vanæ gloriæ ascribit Theodoretus, non imponitur pœna ignis, mortis, pestis, sed tantùm direptionis. *Auferentur omnia*, vbi vana gloria interueniebat, nihil in maiori consequētia poterat venire, quàm latrocinium, ac omnium direptio. Rupertus in allegat. in lib. 4. Reg. cap. 19. *Thesauros nostros, ait, scilicet virtutes interiores, vel etiam bona exteriora propalare, & in publicum hominibus, propter inanem gloriam aliis ostendere, seu reuelare non debemus: aliàs occasionem surripiendi, & subtrahendi ipsa, Dæmonibus daremus.* Ille homo qui veniebat à Iericho in Hierusalem, de quo suprà dixi, præfigurabat, vt præter Patres citatos testatur D. Paschasius *lib. 3. in Matth.* Adamum, seu genus humanum in statu innocentiæ, ac in illa opulentia cælestium donorum; hic autem vt tendit in regalem, ac publicam ciuitatem Hierusalem, statim incidit in latrones, scilicet Dæmones, qui diripuerunt eum, vbi enim interuenit vana gloria, deesse non potuere latrones, & ita ait Phil. lib. de Ioseph. *Homini insidiatur inanis bestia vana gloria corripere, ac deuorare tales solita.*

(Margin: 4. Reg. 20. — Theodor. — Rupert. — Paschas. — Philo.)

QVÆSTIO V.

Quare Christus Dominus se permiserit tentari?

20. Ambros. OMNIA Christus Dominus alto consilio operabatur, & ita ait D. Ambrosius. *Consilio ductus est in desertum, vt diabolum prouocaret.* Rationem huius rei, quantum inuestigare fas est, inquirimus. Damascenus lib. 3. de fide cap. 20. *Tentatus est, ait, ac superauit, vt nobis victoriam compararet, naturaque nostra frangendi aduersarij vim tribueret.* Similiter D. August. *in Psalm. 90. concione 2.* D. Gregorius *in Euangelia.* Victoria enim Christi nostra est. Vnde ipse dicebat Ioan. 16. num. 33. *Confidite, ego vici mundum.* Secundò. D. Ambrosius in Luc. *Vt ostenderet, ait, nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere, & tunc magis cauendum ne mysterij gratiam deserat mentis infirmitas.* Indicatur hoc facto quò magis operibus sanctis intēdimus, eo acriora tale in nos iniiciuntur. Vnde ait Hilarius cau. 3. in Matth. *In sanctificatis maximè diaboli tentamenta grassantur quia victoria ei est magis exoptata de Sanctis.*

(Margin: Damascen. — August. — Gregor. — Ioan. 16. — Ambros. — *Vbi maior sanctitas, ibi maior impetus.* — Hilar.)

Tertiò, Euseb. Emissenus homil. in Dominica prima. *Tentatur scilicet, ait, vt in nulla nostra virtute, vel sapientia confidamus: quoniam inimicus noster diabolus, qui ipsum Dominum nostrum tentare præsumpsit, tanquam leo rugiens, &c.* Concessum est diabolo vt Christum inuaderet ad tentandum, vt nulla sanctitate, ac virtute se homo securus existimet, semper vigilet, ac Deum inuocet, & eius auxilium imploret, & ideo multi dicunt in exercitium nostrum permissum esse à Deo diabolum nos tentare. 21.

(Margin: Euthym... — *Exercitio virtutis vigilandum.*)

Quintò, D. Chrysostom. homil. 13. in Matth. *Occasionem, ait, Diabolo adeundi prabet, vt prius ipse congressus quomodo ab aliis etiam vinci posset, ostenderet. Sic etiam faciunt athletæ, qui cum discipulos suos vincere docent, data opera in palestris cum aliis certamen exercent, vt luctantium corporibus faciant artem spectare vincendi, & modum, viamque victoriæ adipiscendæ monstrent.* Quintò, D. Paschasius homil. 3. in Matth. *Ex quo, ait, non debet incredibile videri Dominum ad tentationem diabolum excitasse, vt ibi vinceretur in veritate secundùm historiam, vbi figurabatur primum vicisse Adam iuxta allegoriam.* Adamus in terrestri paradiso, vbi cælestis præfigurabatur, existens victus est tentatione Dæmonis, & ab illo eiectus in desertum huius mundi; Christus Dominus agens in deserto Satanæ tentamēnta calcans, humanum genus in cælestem paradisum, è deserto huius mundi transfert. Et quia primus Adamus, in quo omnes inueniebantur, per tentationem armis diaboli succubuit, conueniens erat vt Christus omnium caput per aliam tentationem Dæmonem expugnaret, & vt gloriosior esset victoria, per id vinceretur, per quod vicerat. 22.

(Margin: Chrysost. — Paschas. — *Diabolus per quod vicerat vincitur.*)

Sextò, D. Leo. serm. 1. de Quadrages. *Ob hoc, ait, se Dominus tentari à tentatore permisit, vt cuius muniremur auxilio, eius erudiremur exemplo; vincit enim aduersarium testimoniis legis, non potestate virtutis, vt hoc ipso & hominem plus honoraret, & aduersarium plus puniret, cum hostis generis humani non solùm quasi a Deo, sed etiam quasi ab homine impugnaretur, & vinceretur. Pugnauit ergo iste tunc, vt & nos postea pugnaremus, vincit ille, vt & nos similiter vinceremus.* Elegantissimè cùm militia sit vita hominis, vt Dominus suos instrueret ad pugnam non solùm illos firmauit auxilio, sed etiam exemplo; hoc enim maximè efficacissimū: vnde ait D. Augustinus in Psalm. 6. *Parum erat Dominum hortari Martyres verbo, nisi firmaret exemplo*, de quo *lib. 2. cap. 7. num. 21. & 22.* & non solùm voluit Dominus deiiceret diabolum, sed etiam naturam humanam exaltare, dum non diuina potestate, sed Scripturæ testimonio debellauit, vt natura, quæ erat victa, vinceret, & vt Diabolus maximè torqueretur, dum ab illa se cognoscit prostratum, & ita ait Diuus Cyprianus *lib. de ieiunio*, quòd Dominus voluit tentari, vt diaboli præsumptio confunderetur. 23.

(Margin: Leo. — *Quantum efficax exemplum.* — August. — Cyprian.)

Septimò, Abulensis *quæst. 4.* ait. *Conueniens fuit Christum tentari a Diabolo, vt nobis contra tentationes auxilium ferret.* Nescio quid habes experiri mise 24.

(Margin: Abulens.)

miseriam, cùm enim Christus Dominus sit clementissimus Pater, tamen dum nostras tentationes, ac dolores sustinuit, maximè se pigneravit, vt nobis auxiliaretur, ac subueniret, ita ait Paulus ad Hebræos 4.n.15. *Non habemus Pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* Et iterum c.2.n.18. *In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.* Vnde ait ibi D.Ambrosius, *In eo in quo passus est, potens est vinctos liberare, tentatosque adiuuare, ne vincantur, quia tentationes nostras non solùm sicut Deus, sed etiam sicut homo, in se ipso per experimentum cognouit.* Ex eo enim quòd Christus nostras imbecillitates sustinuit, maximè pronus est ad miserandum. Octauò, D.Damascenus lib 3. de fide, cap. 2. *Tentatus est, & vicit, ut nobis victoriam pararet, & naturæ daret virtutem vincendi aduersarium.*

Qui sustinuit miseriam, facile miseretur. Hebr. 5. Ambros. Damascen.

25. Nonò, Passus est Christus se tentari, vt Dæmonis audacia infringeretur. Quis enim posset furentem impetum diaboli sufferre, nisi eum priùs Christus in se confregisset. Decimò, Christus Dominus docturus erat homines, vt essent in tentatione constantes, neque à Dei obedientia discederent, neque Satanæ suasioni se se submitterent; decreuit ergo in se adimplere, quæ docturus erat. Vndecimò, Permisit se Dominus tentari, vt nobis innotescat quantum efficax sit inimici odium; viderat diabolus Christum in natiuitate à pastoribus mirabiliter vocatis fuisse adoratum, Magos ab Oriente stella duce eum vt Deum veneratos esse, audierat Canticū Simeonis, ac vocem de cælo tonantem, *Hic est filius meus*, audierat, & tamen adhuc dubitat, an sit Deus; cùm enim esset valde contra proprium ingenium, & inclinationem Dæmonis, vt iam in terris adesset Deus, & ille homo esset verus Messias, à quo omnes eius vires erant confringendæ, nulla facti euidentia se poterat persuadere ad eius agnoscendam excellentiam. Cùm Angeli præcepissent Lot vt cum omnibus, quæ ad se pertinebant discederet à Sodoma, ne simul inuolueretur in incendio. Dixit Lot generis suis: *Surgite, egredimini de loco isto; quia delebit Dominus ciuitatem hanc, & visus est eis, quasi ludens loqui*, Genes. 19. num. 14 Sed quomodo in re tanti ponderis fidem non adhibent probato seniori, ac Angelis, qui cæcitate percusserunt habitatores ciuitatis, ita vt ostium non possent inuenire, *ibid. num. 10.* Cur talibus non credunt? Mandatum recedendi à ciuitate eorum propriæ affectioni, ac voluntati repugnabat, & ideo non potuerunt ei acquiescere, & ita ait Chrysost homil. 43. in Genes. *Cùm audirent à iusto terribiles illas minas, quasi subsannabant, & putabant deliramenta esse, quæ dicebantur; veruntamen iustus voluit eos eripere à plaga: at illi noluerunt, sed in moribus suis manserunt.*

Christus fregit audaciam diaboli. *Difficiliter creditur quod est contra proprium appetitum.* Genes 19. Chrysost.

26. Capitur Achior à militibus Assyriis, & multa verba profert in laudem populi Israelitici, & corroborat testimoniis Prophetarum, portentis factis in Ægypto, & deserto, quæ in toto Orbe erant valde nota; tamen ait text. Iudith 5.n.26. *Factum est cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holophernis.* Postea verò adducitur Iudith ad Tabernaculum Principis exercitus, multa mendosa, & falsa, vt vult Lyranus, pollicetur, quod ciuitas sine vlla cōtradictione tradenda sit, omnes captiui adducendi, & cùm hæc audiunt, cuncti duces, ac milites applaudunt. *Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holopherne, & coram pueris eius*, Iudith 11.n.18. Sed quomodo Achior dicta tam truculento vultu excipiuntur, Iudith verò tam blandè, & festiuè. Lyranus, ad proximè citat. locum, *Placuerunt verba, ait, quia pertendebant Holopherni, & exercitui eius prospera.* Quamuis enim viderentur mulieris blandimenta, ac lenocinia; cùm tamen proprio affectui adularentur, facilè omnes attraxere; at Achior proloquia, quamuis multis diuinis prodigiis & miraculis stabilia, tamen militum desideriis se se opponebant, & ideo omnes impugnant, ac contradicunt.

Iudith 5. Lyran. Iudith. 11. Lyran.

QVÆSTIO VI.

Quare Christus non tentetur in oppidis, ac vrbibus, sed in deserto?

POTERAT Christus Dominus in ciuitatibus, in media hominum frequentia has tentationes sustinere; cur ergo ducitur in eremū, vt tentatori locum præbeat? Respondet primò D.Chrysostom. hom. 13. in Matth. *Considera, ait, quoniam illum assumens spiritus duxerit, non in vrbem, neque in forum, sed in eremum. Tunc quippe aliquos diabolus aggreditur, cùm solos viderit, atq; ab aliis segregatos; sic denique mulierem ab initio aggressus est, solam illam excipiens*, Gen. 3. *Quando enim viderit aliquos copulatos, haud similiter audet accedere.* Et idem ferè Theophyl. Tanta temeritatis audacia subit in mentem diaboli, vt non vereatur adoriri hominem, quem antea in Iordane filium Dei esse audierat; tamen cùm solitarium viderit, non timet ipsum vehementissimè inuadere, in solum quilibet audet, *Væ soli.* Antea erat Dominus in ciuitatibus, inter turmas populorum, ac Regis militum, inter scribas, & pharisæos, qui crudeli odio Dominum persequebantur; & tamen tunc ipsum non audet impetere, nisi cùm solùm videt, plus auxilij sibi promittens tentator à solitudine, ac desertione, quàm ab hostili inimicorum odio. 27.

Chrysost. *Quilibet audet in hominem solitarium.*

Secundò, D. Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto, c.18. *Ieiunaturus, ait, ab spiritu, sicut legimus, ducitur in desertum, vt euacuaret diaboli tentamenta; nam etsi in abundantia copiarum continenter vixisse laudandum est; tamen in diuitiis, & amœnitatibus frequentior tentationis illecebra est.* Ad pugnam ducitur Dominus in desertum, vt nullum esset tentationis genus, quod non experiretur; nam in oppidis, ipsi populorum congressus, hominum conuersatio, opulentia ciborum, ac delitiæ diuitiarum per se tentationes sunt; vt ergo tentamenta diaboli euacuaret, & omnem tentationem conculcaret, tendit in eremum, vt ibi diaboli impetus infringeret. 28.

Ambros. *In hominum frequentia frequens tentatio.*

Tertiò, Alb.Magn. *Ductus in desertum, ait, ecce locus tentationi congruus. Ibi enim non habet adiutores diabolus. Inter mundanos inuenit concupiscibilia, per quæ trahit affectus, & linguas malorum, per quas subuertit aliquando intellectum*; & ideo Præcipitur Lot, Genes. 19. n. 17. *Non stes in omni circa regione, sed in monte saluum te fac.* Glomerata diaboli amicorum manus maximè timenda, & ideo deserti locus eligitur ad pugnam, in 29.

Alb. Magn. Genes. 19. *Turba malorum timenda.*

in nostram eruditionem, ibi Diabolus non habet
Chrysost. fauores. Quartò, D.Chrysostomus homil.5. ex variis in Matth. *O incomparabilis Domini patientia, & admiranda humilitatis exemplum. Tentari à Diabolo Dominus patitur, qui tentantem se in deserto tam dudum mortifero serpentum morsu perculerat.* Ad tentationem in deserto pergit Dominus, ibi tentationum victor, ac triumphator olim extiterat. *Nolite obdurare corda vestra; sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto; vbi tentauerunt me patres vestri*, Psalm.94.n. 8. Dominus qui in deserto serpentum morsu tentatores deuicerat, vt diabolum tentantem verbo suo deuincat, ad desertum venit.

Ex vna victor ad maiora eundū.

Psalm 94.

30\. Quartò, D.Marcus ait. *Spiritus expulit eum in desertum; & erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à Satana eratque cum bestiis*, Quod explicans Euthymius hîc in Matth. ait. *Tunc enim magis irruit diabolus, quum hominem magis viderit solitarium, omnique priuatum consolatione.* Cùm diabolus videret Christum veluti eiectum ab hominibus, inter bestias, ac feras commorantem, fame, ac penuria vexatum sine vllo solamine, statim ipsum aggreditur, nam diabolus cùm agnoscit hominem ærumnosum, ac deiectum, tunc promittens sibi victoriam inuadit, & ideo modò hîc in deserto sua machinamenta in Christum parat. Vnde ait Tertull.lib. de oratione cap.7. quòd *tentatio diaboli infirmitas est.*

Euthym.

In hominem deiectum omnes insurgūt.

Tertull.

31\. Quintò, D.Ambros.serm.39. *In deserto, ait, Saluator implet Dei mandatum, vt sibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de paradisi possessione deiectus. In deserto ergo primùm homini salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciæ, vbi, quod est omnium malorum causa, deest mulier. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus decertat: in deserto cum Christo diabolus dimicat, vbique insidiatur homini, vbique congreditur, sed vbi mulierem inuenit, victus abscedit.* Elegantissimè, & moraliter considerat S.Pater, cur homo in Adamo deuincitur, in Christo verò gloriosè triumphator existit; nam cum primo homine erat mulier, quæ in deserto, vbi Christus ieiunabat, deerat; & vbi mulier est homo sæpe prosternitur à diabolo, vbi verò fœmina abest, sæpe Satanas ab homine conculcatur. Dixi *moraliter*, quia mulieris lenocinium Christi mentem mordere non poterat.

Ambros.

Vbi mulier, ibi homo vincitur.

32\. Octauò, D.Paschas.lib.3.in Matth. *Cur, ait, idem tentandus ad desertum ducitur, præsertim cùm omnis mundus laqueorum tentamentis sit plenus? nisi fortè quod vbi seruiendo Deo maior est quietudo, ibi maior exhibeatur necesse est virium colluctatio, quia ibi nunquam deerit fraudulenta oblectamentorum persuasio.* Per desertum enim significatur vita à mundi tumultibus separata, & soli Deo vacans, & tamen ibi ingreditur tentator; quia quo ipse viuendi modus purior, ibi maior erit pugna, & maiores exoptantur vires: *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt sol, terribilis vt castrorū acies ordinata*, Cant.6. num.9. Sed quomodo mitis, ac affabilis sponsa formidolo, ac bene disposito exercitui comparatur? Per Auroram, Lunam, Solem præclarissimas virtutes humilitatis, castitatis, ac charitatis intelligit D. Bernard. *serm.60. ex paruis.* Et vbi anima sancta tantis virtutibus exornata agnocitur, statim ei iniungitur, vt ad pugnam, & tan-

Paschas.

Cantic.6.

Bernard.

quam acies armetur. D.Paschas.cit. *Quæ nimirum, ait, idcirco, vt castrorum acies contra hostes ordinata narratur ascendere, quia illi viam ad cælum eundi obsident; vt in nullo frangantur conamine.* Paschas.

Regius Vates Psalm.54.n.8. *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine: expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.* Seu, vt legit D. Augustin. *Mansi in deserto.* Cùm ipse Regius Vates se cognoscat in eremo, ac segregatus ab hominum frequētia, adhuc non se securum existimat; sed præstolatur Dei auxilium, quo liberatus est à nimia deiectione, ac pauore animi, ac tempestatum huius sæculi æstu. D. Paschasius citat. *Ex quo, ait, liquidò monstratur, quòd ideo solitudinem petit, ne mundi premeretur angustiis. Sed tamen, necdum in solitudine liberum se intelligit à periculo, dum adhuc se flagitat, liberandum. Quippe quia non ante se hostis erexit ad pugnam, quàm ille vellet exire de sæculo.* 33. Psalm.54. August. Paschas.

Matth.4.n.2. Cùm ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit.

VERSIONES.

Vatablus. Cùm ieiunasset dies quadraginta, totidemque noctes, tandem esuriit.

Arias. Ieiunans dies uqadraginta, postremùm esuriit.

ALTER TEXTVS.

Marci 1.n.13. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana, erátque cum bestiis.

Lucæ 4.n.2. Diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducauit in diebus illis, & consummatis illis, esuriit.

EXPOSITIO.

Ic ponitur aliquid, quod sonat fortitudinem, & aliqnid quod dicit infirmitatem quòd ieiunauerit quadraginta diebus, & noctibus, & nihil manducauerit, vt exprimit D.Lucas; signum fortitudinis est, & dum dicitur postea, esuriit, seu, vt habet D.Lucas, *Consummatis illis postea esuriit*; bene colligitur Christum antè non esuriuisse, diuinitate scilicet corpus sine esurie conseruante, & suspendente actionem caloris naturalis, aliorumque contrariorum agentium. Ita Origenes, D.Hilarius, D.Chrysostomus hîc, & Cordetius *in Lucam* Quòd verò postea esuriet, infirmitatē exprimit, solet enim Deus magna humilibus permiscere. His autē diebus transegit Christus Dominus in alta contemplatione, ac oratione. Orabat autem Christus Dominus non pro se, sed pro me. Et notandum quòd Christus ieiunat 34. Origenes. Hilar. Chrysost. Corder. *Magna humilibus.*

in deserto, comedit, & bibit in ciuitatibus Hypocritæ autem è contra faciunt, in occulto comedunt, in publico ieiunant. Dicitur autem quòd ieiunauerit noctibus, propter Hebræorum ieiunia, qui diebus ieiunabant, noctibus comedebant.

Haymon. Haymon. *Cùm verò dixisset, ieiunasse Dominum quadraginta diebus, addidit, & quadraginta noctibus: quod ideo facere voluit, ne aliquis putaret quòd Dominus quidem diebus ieiunaret, noctibus verò reficeretur, iuxta nostram consuetudinem.*

Simulatio, ac hypocrisis fugienda. Christus ieiunat die, & nocte, & homines sæpè ob vanam gloriam captandam, in die, ac manifesto ieiunant, & à cibo abstinent, in occulto autem tenebris patrocinantibus comedunt, ac epulantur. *Eratque cum bestiis*, vt ait Marc. quia in illo deserto multæ feræ pascebantur, eò quòd esset inuium hominibus, vt notant D.Chrysost. S.Thomas. *3.p.quæst.41.art.3.in corpore*, Chrysost. D I hom.

QVÆSTIO VII.

Quare Christus ieiunauerit?

35. Salmer. *Christus sæpè ieiunauit.* Zach 8. ANte hoc ieiunium Christum Dominum sæpe ieiunasse bene obseruat Salm. *tom.4. p.1. tract.10.* nam in lege veteri, quam Christus Dominus non venit soluere, sed implere, erant multa ieiunia præscripta. Zachar.8.n.19. *Hæc dicit Dominus exercituum, ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium*, &c. Tamen Euangelistæ de hoc solùm ieiunio quadragenario faciunt mentionem, quia alia ieiunia pertinebant ad obseruationem legis veteris, hoc verò ad initium legis gratiæ. Deinde, quia illa ieiunia erant veluti personalia, & veluti particulariter spectabant ad Christi personam, prout sub lege voluit esse, hoc verò quadragesimale ad exemplum totius populi Christiani.

36. Ambros. Ad quæstionem verò, respondet primò D.Ambros. serm. 39. *Sed videamus, ait, quæ causa fuerit, vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primum, vt bonus humani generis Medicus, poculum, quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suæ ante in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute.*

Abulens. Similiter Abulens. q.10. *Ieiunat Christus*, ait, *vt nobis ieiunandi exemplum tribueret; nam cùm ipse fuerit plenissimus legislator, debuit nos de omnibus instruere*; *Christus nos suo exemplo excitat.* multum enim iuuant maiorum exempla, vt subditi animentur ad difficilia. Vnde etiam ait ipse Abulens. quòd ieiunauit vt exemplum præberet Prædicatoribus, quòd antequam prædicent, debent ieiunare.

37. Ambros. Secundo. Idem D.Ambrosius, citato loco. *Arbitror, ait, hanc causam esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus, per intemperantiã gulæ, gloriam immortalitatis amiserat, eamdem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet; & quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Dei ieiunans, vitæ iustitiam mereretur.* *Salus contrariis mediis recuperata.* Contrariis enim mediis, quibus mors introducta fuit, salus ingreditur, si enim per intemperantiam hominis deperdita est iustitia, per ieiunium recuperetur. Tertiò. Post Baptismum, statim Christus tendit in desertum ad ieiunandum, vt doceat quòd post acceptam gratiam Baptismi non est otiosè viuendum, sed toto pectore incumbendum, vt acceptam possimus conseruare gratiam.

Quarto. D.Maximus homil.3. de ieiunio, *Moyses enim*, inquit, *editor veteris legis est, Christus conditor noui Testamenti: ieiunat Moyses, vt præsentis vitæ mandata suscipiat: ieiunat Christus, vt æternæ salutis sacramenta constituat.* Ante promulgationem vtriusque legis, quæ abstinentiam continabat, ieiunat vterque legislator, quia legis adimpletio in legislatore debet præire: deinde sanctus Pater multas differentias considerat inter vtriusque ieiunium. Ait enim. *Ieiunat Moyses, vt Deum videret: ieiunat & Christus, vt vnum se esse cum Deo, dum de diabolo triumphat, ostenderet. Moyses post ieiunium scriptas Dei digito tabulas, populo præuaricante, confregit, Christus post ieiunium mansurum per sæcula Euangeliũ consecrauit.* 38. Maxim. *Leg. latores præcunt exemplo.*

Quintò. D.Basilius *hom.1. de laudibus ieiunij*, ait, *Dominus noster non prius in carne, quam pro nobis assumpserat, diaboli insultus excepit, quàm eam ieiunio communisset, simul & nos erudiens vt nosmet aduersùs tentatoris conflictus exemplo palestrarum vngamus, & exerceamus.* Antequam Christus ad pugnam diaboli descendat, se ieiunio armauit, quamuis à primo suæ conceptionis instanti vnione hypostatica, ac omni supernaturali dono esset inexpugnabilis, tamen se ieiunio communiuit ad certamen, non pro se, sed pro me, vt nos suo exemplo instrueret, vt nulla sanctitate securi, ac fisi omittamus ieiunij arma, & ita D.Chrysostomus *serm.2. de ieiunio*, illud appellat murum, ac arcem inexpugnabilem. 39. Basil. *Ieiunio muniendus est homo.* Chrysost.

Præcipit Deus Adamo. *De ligno scientiæ boni, & mali ne comedes*, Genes.2.n.17. Sed cur Deus primo parenti præceptum abstinendi, ac ieiunandi imponit, optimè enim sciebat Deus quòd Diabolus sub figura serpentis insidias esset moliturus, cur aliud non præcipit? v.g. Sacrificium, holocaustum, vel aliud? Præuidebat optimus conditor, quòd nihilo meliùs homo poterat in illo statu innocẽtię cõmuniri, nisi ieiunij lorica. D.Chrysost. serm. 11. de ieiun. *In paradiso*, ait, *ieiunium pro magna commoditate indicitur, & cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus clypeus nobis abstinentia fuit: multo magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.* Tanta est enim ieiunij vis vt homines armet contra fortissimos dæmones bellatores. Cùm Holophernes cum suis pugnatoribus accederet ad Hierusalem, Israëliticus exercitus deficit ac timet: Sacerdotes orant, populus lachrymatur, & omnes cilicio induuntur. Iudith verò erat intra cubiculum domus suæ, *Ieiunans omnibus diebus vitæ suæ*, cap.8.n.6. Ipsa tamen sola fortissimos virorum exercitus elusit, & caput Holophernis amputauit; *erant omnes fatigati à vino*, cap.13.n.2. Sed cur tanta victoria & tam copiosissimos exercitus vna mulieris manus valuit expugnare? Erat enim ieiunio munita, & plus subiecit vnius fœminæ ieiunium, quàm orationes Sacerdotum, fletus totius ciuitas ac bellatores totius Regni. D.Ambros. lib. de Viduis cap.81. *Iudith solo titulo sobrietatis desperatum lacertis viribus reportauit triumphum; & exemplum euidens, quod & illum terribilem populis bellatorem virum luxuria sua emolliuit, & hanc fœminam temperantia cibi fortiorem viris, fecit, & regem superbum suis inclinauit ieiuniis.* 40. Genes.2. Chrysost. Iudith.8. Ambros.

QVÆST

QVÆSTIO VIII.

Quare Christus Dominus elegerit ad ieiunandum numerum quadragesimum?

41. Chrysost. *In pœnitentia requiritur terminus.*
CHRISTVS Dominus ieiunans in sua abstinentia ponit terminum, quod expendens D.Chrysost. *in Imperfect. homil.* 5. ait, *Vt quadragesimi ieiunij nostri poneret mensuram.* Omnis enim vitæ rigor, & abstinentia modum debet habere; cur ergo Christus hanc metam constituit potius in quadragenario, quàm alio numero, est præsens difficultas.

42. Abulens.
Abulensis *q.11.* Christus ieiunauit tali tempore, vt diabolus eum non agnosceret, sed tentandi occasionem haberet: desiderabat diabolus scire, an Christus esset filius Dei, vel purus homo; cùm autem Christus ieiunauerit quadraginta dies, non poterat diabolus cognoscere eum esse Filium Dei; nam etiam Moyses, & Elias quadraginta dies ieiunarunt: si autem ieiunasset plures, poterat diabolus pro certo habere eum esse filium Dei, & non auderet eum tentare. Hæc tamen ratio non est efficax, nec mihi placet, quia abstinentia sine vllo cibo in Moyse, & Elia, non potuit fieri sine virtute supernaturali; ergo sicut ratione huius, tot dies absque alimento transacti sunt, multo plures etiam poterant pertransiri. Imò, vt tenet ipse Abulensis 3. *Reg. c.19. q.8.* (Idem.) Vbi probat Eliam numerum quadragenarium ieiunando superasse, quadraginta dies vsque ad montem, & in monte ieiunium seruauit, non erat enim ibi, qui escam ministraret, deinde redit in Damascum, vel in Iudæam, & tunc non erat in deserto, qui cibum suppeditaret, ergo per totum hoc tempus ieiunauit; quod ferè nonaginta dierum numerum implet.

43. Ambros. Hieron. Maxim. Chrysol. Ant. Vlys. August.
Prima solutio. Ieiunando adimpleuit Christus numerum quadraginta dierum, vt suo exemplo nostro ieiunio quadragesimali initium daret, ita ait D. Ambros. *serm.* 34. *Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit.* Et D. Hieron. *hic*, D.Maxim. *homil.3. de ieiun.* D.Chrysol. *serm.* 11. D.Ant. Vlys. *serm.2. in Dom.1. solut.1.* D. Aug. Epist.119. c. 11. *Quadragesima ieiuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Moysis, & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege, & Prophetis.* Hos dies adimpleuit Christus, ne discederet ab antiquis moribus maximè approbatis, & vt maiorum vestigiis maximè laudatis se se conformaret. (*Mores antiqui obseruandi.*)

44. Chrysost.
Tertiò. D.Chrysost. homil.13. *Ipse*, ait; *quadraginta dies ieiunat; nec tamen vltra progreditur, ne scilicet rei admirandæ excessus incredibilem faceret suscepti hominis veritatem, quia prius Moyses, & Elias in hanc ieiunij longitudinem peruenire potuerunt*, &c. Vbi duplicem rationem nobis tradit S.Pater: prima est ad ostentationem veritatis humanæ naturæ; secunda ne excessus ieiunij admirationem ingerat, & quid inauditum introducat; poterat enim Christus ieiunium Moysis, & Eliæ transcendere, sed pro singularitate vitanda noluit excedere: maximè enim in omni negotio à viris prudentibus fugienda est singularitas. (*Singularitas vitanda.*)

45. Tertull.
Quartò. Tertullianus lib. de Baptism. cap.20. *Dominus, ait, de figura Israelis exprobrationem in ipsum retorsit. Namque populus mare transgressus, in solitudinem translatus, cùm diuinis copiis aleretur, nihil minus ventris, & gulæ meminerat, quam Dei. Deinde Dominus post aquam segregatus in deserta, quadraginta dierum ieiunia emensus, ostendit tentationes plenitudine, & immoderamine ventris appositas abstinentiâ elidi.* Duo nobis etiam hîc innuit Tertull. Primò, quòd populus exiês de Ægypto, dum mare transgreditur, in quo Baptismus præfigurabatur; dum voluptatibus se committit, in idololatriam prolabitur, & ideo Christus post Baptismum ad desertú tendit. Qui enim de mundo exit, caueat, ne reuertatur ad illum. Sic & Rupertus *hic*. Secundò, populus cum gula, ac idololatriis ambulauit quadraginta annis per desertum, & dixit semper, hi errant corde. Christus pro nobis satisfaciens quadraginta ieiunat dies, vt pœnitentia, ac mortificatio proportionetur culpæ, ac delicto, pro quo satisfit. (*Non reuertendum ad mundum.* *Pœnitentia correspondeat culpa.* Rupert.)

46. Prosper.
Quintò. D.Prosper de promissionib. p.1. c.7. *Quod, ait, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus diluuium factum est super terram, non tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præsentis temporis animarum diluuium ostendit: quæ in scopulis sæculi atque gurgite flagitiorum, diuersarumque voluptatum naufragis fluctibus submerguntur. Propter quod quadraginta diebus Elias, quadraginta diebus & ipse Saluator ieiunia consecrasse monstratur.* Sicut enim temporibus Noë, vt mundus purgaretur à peccatis extitit diluuium quadraginta diebus, sic etiam vt animus noster ab omni inquinamento purificetur, totidem dies pœnitentiæ nobis sunt necessarij. (*Diluuium peccatorum pœnitentia.*)

47. Cyrillus.
Sextò. Quandam rationem desumo ex D.Cyrillo lib. de Adorat. *Ferunt igitur, ait, fœtum in vtero ad figuram nostri corporis tunc accedere, cùm ipse numerus quadraginta dierum expletus fuerit: ideoque aiunt Moysem illum virum optimum cum Israelis populum ad vitam secundùm legem ducendam iterum quodammodo parturiret, ac reformaret, cibo, & potu abstinuisse, panem, inquit, non comedit, & aquam non bibit quadraginta diebus.* Deut. 9. n. 9. Vt Moyses legem acciperet, quadraginta dies ieiunio consecrauit, totidémque Christus Dominus antequam legem Euangelicam promulgaret, per hos enim dies sexus virilis in vtero formatur; vt inde cognoscatur quòd non pauciores dies requiruntur ad animalem vitam formandam, quàm ad heroicos virtutum partus in abstinentia, ac asperitate edendos. (Deut 9. *Tanti temporis ad reformationem, quantum ad delicias.*)

48. Basilius. August. Ambros. Bonauent. Beda. S.Thom.
Septimò. Numerum quadragenarium esse mysticum, communiter docent Patres. D. Basilius *homil. Quadrag.* D. August. *lib.2. de consens. Euangelist. c.4.* D. Ambros. *in c.4. Luc. ibi.* D. Bonauent. *hic*, Beda, D. Thomas qui ait, quòd numerus quadragenarius consurgit ex denario ducto per quaterdenarium. Denarius significat legem, quia in decem præceptis tota lex continetur. Quaternarius significat compositionem carnis, quia caro composita est ex quatuor elementis. Quia igitur nos per suggestionem carnis transgressi sumus legem diuinam, iustum est, vt carnem nostram affligamus diebus quadraginta.

49. Alcuin.
Octauò. Alcuin. in c.8. Genes. *Post quadraginta dies, ait, Noë fenestram aperuit, significans ieiunantibus cœlum aperiri: ideo Moyses, & Elias, & ipse Saluator quadragenario numero ieiunio consecrarunt tanquam tribus temporibus necessario ante le-*

 gem,

Ieiunium cælum aperit. gem, sub lege, sub gratia. Post quadraginta dies Noë aperuit fenestram, & cælum aspexit, *Gen.* 8. *num.* 6. Cur non post plures, vel pauciores dies? Hoc enim tempus ieiunium significat, & ideo Christus Dominus suo ieiunio illud dedicauit, vt credatur quòd ieiunantibus cælum aperitur, Basilius. & ita ait D. Basilius homil. 1. de ieiunio: *Quoniam non ieiunauimus, exulamus à paradiso; ieiunemus igitur vt ad illum reuertamur.* Et hac de causa post ieiunium quadraginta dierum, Moyses *Exod.* 24. *n.* 10. & Elias 3. *Reg.* 19. *n.* 13. Deum vi- Chrysol. derunt, vt expendit D. Chrysologus *serm.* 166. imò ideo hi duo ex omnibus eliguntur, vt in monte gloriæ cum Christo assistant, *Matth.* 17. Tertull. *n.* 3. vt ait Tertullianus aduersùs Phychicos, c. 7. *Meritò in carne se Dominus ostendit collega ieiuniorum suorum.* Vterque ieiunando adimpleuit numerum quadragèsimum, ideo comites in gloria cum Christo reperiuntur. Venit puer Iesus in templum, & tamen inter magnam frequentiam Sacerdotum, ac populorum Anna eum agnouit; Luc 2. cur illa? Ait Luc. 2. n. 36. *Et erat Anna filia Aser filia Phanuel, quæ non descendebat de templo, ieiuniis, & obsecrationibus*; quæ erat ieiuniis dedita, ita habuit visum acutum, vt facilè Christum Tertull. agnouerit. Tertull. citat. cap. 8. *Ostendens à nullis magis intelligi Christum, quàm à semel nuptis, & sæpe ieiunis.*

QVÆSTIO IX.

Quare de Christo Domino dicatur quòd esuriit, non verò de Moyse, & Elia ieiunantibus?

50. PER quadraginta dies, quos Christus ieiunauit, nō habuit famem cibi, vel potus, sed postea, vt dixi ex Matth. *Cùm ieiunasset quadraginta dies, postea esuriit*, & ex Luc. *Consummatis illis esuriit.* Et patet, quia si Christus per tam longum tempus habuisset appetentiam cibi, & potus, intolerabilem famem sustinuisset; & ita Ignat. Cyrill. Chrysol. docent D. Ignatius *Epist.* 8. *ad Philipp.* D. Cyrillus *lib.* 2. *ad Reg.* D. Chrysolog. *serm.* 11. Cum quo tamen bene stat, quòd licet Christo ieiunium non attulerit notabilem aliquam debilitatem, tamen Christus verè ieiunauit, vt docet Abulens. Barrad. Abulensis *q.* 19. & Barradas, quia de ratione ieiunij tantùm est abstinentia à cibo: Christus autem simpliciter abstinuit, nihil enim manducauit illis diebus, tamen Christus multas alias sustinuit hîc afflictiones, vt notat Abulensis *cit.* Primò, erat segregatus ab omni humana conuersatione, homo est animal sociabile. Secundò ratione loci, erat locus terribilis, ac asperrimus, *eratque cum bestiis*, vt ait Marcus: tertiò, propter intemperiem aëris, cùm ibi non essent domicilia, nec tuguria.

51. Difficultas est, cur dicatur de Christo, quòd esuriit, non verò de Moyse & Elia ieiunantibus, Hilar. Druthmar. Maxim. vt notant D. Hilarius, Druthmarus *hic in Matth.* Respondet primò D. Maximus homil. 3. de ieiun. *Quid est*, inquit, *quòd cùm vterque*, scilicet Moyses, & Christus, *quadragenarios ieiunauerit dies, non vterque post ieiunium esuriisse perhibetur? Moyses vtique non esuriuit, vt in homine fragili operata diuinitas probaretur: esuriuit Dei filius, vt assumptionem carnis nostræ fragilem suscepisse hominem reuelaret.* Idem docent D. Hilarius *citat.* D. Ambrosius *in cap.* 4. *Luc.* & ex hoc Origenes Ambros. Origenes. *homil.* 29. rationem assignat, cur Ioannes Christi tentationes non scripserit, cæteris tribus Euangelistis narrantibus, quia Ioannes præcipuè Christi diuinitatem explicauit, & ab ea initium auspicatus est; cæteri verò ab humanitate; tentatio autem tantùm ad humanitatem spectat.

Secundò, Idem D. Maximus cit. *Hinc est*, inquit, *quod Christus, vt homo esurit, & esurientes pascit, vt Deus: hinc est, quod fatigatur itinere, & claudis virtutem tribuit ambulandi.* Christus vt homo esuriit, vt tanquam Deus nos satiet, qui enim famem pertulit, famescentibus facilè succurrit. Tertiò, D. Ambrosius serm. 36. in Quadrages. *Quomodo ergo*, inquit, *potest fieri, vt qui tot dierum numero famem, sitimque non senserit, postea esuriit? Esuriit enim non cibum hominum, sed salutem, non escarum sæcularium epulas concupiuit, sed animarum desiderauit cælestium sanctitatem.* Et idem habet D. Hilarius *hic.* Post tam longa ieiunia, post tam asperum desertum famescit Dominus non cibum corporalem, sed salutem spiritualem animarum. 52. Maxim. Ambros. Christus sitit nostram salutem. Hilar.

Quartò, Chrysostomus homil. 13. in Matth. *Multos igitur*, inquit, *stultorum nunc etiam audire possumus, qui dicant mala propter ventrem innumera committi; sed Christus ostendit, quòd amatorem virtutis nihil tyrannus ista indicens facere compellat. Denique esuriit, & non obedit imperanti: nos profectò erudiens, vt nunquam diabolo credamus.* Suo factos nos docet Dominus, quòd ob famem depellendam nil turpe, ac inhonestum sit committendum: amator enim virtutis potiùs vult se submittere necessitati victus, quàm diaboli mandato. Quintò, Palatius hoc colligit documentum, quòd nulli carni, quantumuis mortificatæ, & exhaustæ sit fidendum, corpus enim Christi post tam longa ieiunia esuriit. 53. Chrysost. Ob famem vitandā non sunt turpia facienda. Palat.

Sextò, D. Ambrosius *hic*, ait, *Fames Domini pia fraus est, vt in quo diabolus maiora metuens iam cauebat, famis specie lactatus tētaret vt hominem.* Appetit Dominus cibum, vt diabolo præberet occasionem ipsum tentandi, vt ita eius astutia ipsa fame magis deuincatur; huc tendit D. Cypr. lib. de ieiun. *Exposuit se Dominus tentandum diabolo, non vt diuinitatis integritas probaretur, sed vt tētatoris confunderetur præsumptio, dum fame, & lassitudine post ieiunium veritas humanitatis pateret.* 54. Ambros. Cyprian.

Septimò, Idem D. Ambros. serm. 37. in Quadrag. *Videte*, ait, *artem Domini, qua aduersarium fraude circumuenit. Post multa ieiunia esurire se simulat vt diabolum, quem ieiunando iam vicerat iterum esuriendo solicitet. Spem illi congrediendi ex infirmitate famis quodammodo tribuit, vt dum contra imbecillem congreditur, gloriosiùs superetur.* Vbi duo S. Pater nobis inculcat, primò, quòd in fame in qua diabolus sibi promittebat triumphum, ibi superatur, ac deiicitur; secundò, non permittit Christus se tētari quando extra necessitatē erat, sed quando egestate laborabat, vt ita gloriosior esset victoria Christo, & inde maior confusio, ac ignominia inimico compararetur, dum ab humanitate fame oppressa vincitur ac prosternitur: & ideo in maiorem sui splendorem mundanas potestates infirmitati subiecit Christus; exiit noster dux in bellum cum diabolo, non armauit exercitum Angelorum, non conuocauit principatus cælestes 55. Ambros. In quo diabolus se sperat victorem ibi vincitur.

cælestes, sed occultata diuina potentia, ostensa debilitate mortis, ac doloris, totum subiugauit
Leo. orbem. D. Leo serm. 8. de Passione. *Tenuit itaque dispositia mansuetudo patientiam, & cohibita famulantium sibi Angelicarum virtute legionum, hausit calicem doloris, & mortis, totumque supplicium transtulit in triumphum, victi sunt errores, subacta sunt potestates.* Cùm Deus posuisset Sanson in ostensionem suæ virtutis, & pugnaret aduersùs Philisthæos, *Inuentam maxillam, id est, mandibulam asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea*
Iudic. 15. *mille viros*, Iudic. 15. n. 15. cur non aliter profligatur hostes, nisi tantùm in vna maxilla, & valde debilis animalis? Vt ita valde gloriosior esset victoria Sanson, & magna confusio inimicorum,
Rupert. dum tam vili instrumento superantur, Rupertus in lib. Iud. c. 19. *Maxilla asini, ait, in manu Christi illa sunt stulta, ac infirma, & contemptibilia mundi, de quibus Apostolus; non multi sapientes secundùm carnem, inuenit eos, qui erant cōtemptibiles mundo, cōfudit, & destruxit inimicos.* Vide lib. 2. c. 2. q. 2. n. 5.

Matthæi 4. *num.* 3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant.

VERSIONES.

Syriac. apud Lucam. Accedens criminator.

Theophylact. Accedit ille, qui tentat.

Vatablus. Si filius Dei es, iube vt lapides hi panes fiant.

Iulius Firmatus de erro-re prophanorum c. 15. Si filius Dei es, fac, vt lapides isti.

Text. Hebraicus, apud Sà. Verbo effice vt lapides isti.

ALTER TEXTVS.

Lucæ 4. *n.* 8. Dixit autem illis diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat.

EXPOSITIO.

56 Vm Christus Dominus voluntariè permisisset naturæ, vt esuriret ad dandum diabolo occasionem accedendi, & congrediendi secum, aduenit diabolus, hoc est, tentator ille generis humani, seu, vt habet Syriacus apud Lucam, *criminator*; hîc autem tentator
Tentator Lucifer. August. erat Lucifer, princeps dæmoniorum; vt existimat D. Augustinus *lib. 9. de ciuit. c. 21.* propter eminentiam sanctitatis Christi, nullus alius auderet accedere: deinde agebatur hîc de principatu diaboli euertendo; ad hoc Christum venturum sciebat diabolus, ideo principi dæmonum incumbebat exire cum eo in bellum; tentauit autem non interiùs, sed exteriùs, nacta occasione per inopiam, *subdola professione*, vt inquit
Cyprian. Cyprianus lib. de ieiunio, *quare compatiens ei subuenire periclitanti natura adhortatur.*

57. *Si filius Dei es.* Nouerat diabolus ex Scripturis Filium Dei futurum hominem, & in Christo hoc iam probauerat vox Patris, ac testimonium Ioannis, è contra verò fames hominem demonstrabat, accedit ambiguus diuinitatem exploraturus, & ait, *Si filius Dei es, dic vt lapides.* existimabat diabolus Christum, si filius Dei erat, conuersurum lapides in panes, & ita diuinitatem eius se agniturum, quin aliter si purus homo erat, à ieiunij proposito eum auersurum, ac ad inordinatum gulæ appetitum prouocaturum, & ait, *Dic*, quod multò verius iuxta phrasim Scripturæ legendum est, quàm *Iube*, vel *fac*, vt alij vertunt, vt sicut Pater in exordio verbo suo creauit omnia, *ipse dixit, & facta sunt*, ita & eodē filius faciat panes, vt ex verbo, & ore filius sui patris agnoscatur, *Vt lapides isti*; in illo enim deserto, quod *Quarentena* vocatur, erant multi, & magni. Matthæus ait, *vt lapides isti panes fiant*; Lucas verò, *Dic lapidi huic, vt panis fiat*; in hoc enim nulla est contradictio; sæpe enim in Scriptura ponitur singulare pro purali, vel è contra, est enim Syllepsis, ita dicitur Matth. 26. num. 8. quòd dum mulier fregit alabastrum vnguenti, *videntes discipuli indignati sunt*; cùm tamen solùm fuerit Iudas, vt obseruant D. Hieronymus, Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Beda, & hi existimant verba hîc prolata à diabolo fuisse in numero plurali. Matthæus, & Lucas, quomodo concordent. Matth. 26. Hieron. Chrysost. Euthym.

QVÆSTIO X.

An Christi tentationes fuerint tantùm tres, vel plures?

DRVTHMARVS *cap. 4. in Matth.* tenet, quòd postquàm Dominus iuuenis factus est, in ciuitate Nazareth, multis tentationibus à Dæmone impetitus fuerit. Origenes verò *homil. 29. in Luc.* affirmat Christum Dominum his quadraginta diebus ieiunij multas, & graues tentationes passum esse à diabolo, præter tres narratas ab Euangelistis Matthæo & Luca, & illas fortè silentio prætermissas asserit, quia maiores erant, quàm vt litteris crederentur; in eadem sententia est Euthymius: fundatur hæc sententia primò, quòd Marcus, & Lucas scripserunt, quòd hîc *quadraginta diebus tentabatur à diabolo.* Secundò, Lucas ait, quòd *consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.* Tertiò, Quia D. Paulus ad Hebr. 4. n. 15. *Non habemus Pontificem, qui non possit compati in infirmitatibus, tentatum autem per omnia.* Ergo omne genus tentationum pertulit Christus. 58. Druthmar. Origenes. Euthym. Hebr. 4.

59. Tamen communis, & vera Patrum sententia est, Christum Dominum non fuisse tentatum, nisi post quadraginta ieiunij dies, & tantùm tribus tentationibus scriptis à Matth. & Luc. ita D. Cyprian. *de ieiunio*, D. Hilar. *can. 3. in Matth.* D. Chrysostomus *homil. 13.* D. Ambrosius *li. 1. de Cain, & Abel, c. 5.* D. Augustinus *lib. 3. de mirabilibus, cap. 6.* Probatur manifestè ex textu Matth. *Cùm ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit, & accedens tentator.* Ergo antea non accesserat. Secundò, Quia Christus non poterat tentari interiùs, nam tentatio fit interiùs, per excitationem cupiditatum, vel per deceptionem, vel per errorem, seu ignorantiam; atqui Cyprian. Hilar. Chrysost. Ambros. August.

atqui nullo modo potuit habere locum in Christo, non interiùs suggerendo cogitationes, quia omnes eius potentiæ erant maximè subordinatæ rationi, & ei conformes; ergo Christus non poterat tentari nec à carne, nec à mundo, nec etiam à diabolo interiùs. Nec in Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei, fuit vlla deceptio, ignorantia, seu error, vt definitum est in VI. Synodo *art. 11.* imò nec de potentia absoluta potuit esse, vt docent Patres, & Theologi, quos latè referunt M. Petrus Cornejo *tom. 2. tract. 2. quæst. 9. disp. 2. dub. 12. & 13.* Suarius *d. 14. sect. 3.* Vasquius *3. part. disp. 61. c. 9.* ergo solùm exteriùs poterat tentari.

Petr. Corn. Suarius. Vasquius.

60. Tertiò, Diabolus agnoscebat eminentiam sanctitatis Christi Domini, viderat tot mirabilia in eius natiuitate, infantia, ac educatione, vocem Patris, & testimonium Ioannis perceperat; ergo non audebat ad ipsum tentandum accedere, nisi postquam ipse esuriendo locum dedit diabolo, nisi enim Dominus se humiliasset, ac submitteret, nec diabolus eum auderet tentare, nec Iudæi crucifigere. Dum enim ad eum comprehendendum procedunt, ac ad eius interrogationem. *Quem quæritis?* dicunt, *Iesum Nazarenum & dixit eis, Ego sum,* Ioan. 18. n. 6. quod proprium diuinitatis nomen est *Statim illi abierunt & ceciderunt retrorsum.* at vt Dominus respondens ait: *Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me quæritis sinite hos abire;* tunc vbi Dominus se humiliauit, ac permisit, tanquam in hominem debilem omnes manus iniiciunt, ac eum comprehendunt, vt ibi ponderat D. Augustinus; sicut ergo necesse fuit, vt altitudo diuinitatis se submitteret, vt à Iudæis caperetur, ita etiam necesse fuit vt se deiiceret per famem, vt à diabolo tentaretur.

Dum Dominus se humiliat tētatur. Ioan. 18. August.

61. Cum hoc tamen stat, vt ex Beda probabile existimat D. Thomas *3. part. quæst. 41. art. 3. ad 2.* Abulensis *quæst. 21.* quòd præter istas tres tentationes, quas Christus sustinuit post ieiunium, in ipso abstinentiæ tempore à diabolo passus fuerit, v. gr. quasdam visiones terrificas per aëra, & deserta.

Beda. S. Thom. Abulens.

62. Ad primum argumentum dicimus, quòd Marcus narrat, veluti in compendio, quæ gesta sunt in deserto, ita enim ait. *Et erat in deserto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana, eratque cum bestiis, & Angeli ministrabant illi.* Marc. 1. n. 13. & tamen ministratio Angelorum non fuit, nisi post tentationes. Similiter Luc. priùs in genere, ac summatim, vt mox ex Scriptura narrat quæ facta sunt in deserto, & postea speciatim, ac distinctè explicat quales fuerint tentationes, de quibus in genere dixerat. Ad secundum, quòd consummata omni tentatione, quam Christus voluit pati, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus, non quòd postea esset reuersurus ad eum tentandum, sed ad eum impugnandum, & persequendum per membra sua scilicet Iudæos, vt explicant D. Ambrosius *lib. in Lucam,* D. Thomas *cit. quæst. ad 3.* Ad obiectionem tertiam dicitur, Christus tentatur per omnia pro similitudine absque peccato; non ergo Christus fuit tentatus per opera carnis, & mundi, sed dicitur tentatus per omnia, id est, per omne genus persecutionum, & vexationum, vt ibi explicant D. Chrysostomus, D. Ambrosius, & alij.

Marc. 1. Ambros. S. Thom. Chrysost. Ambros.

QVÆSTIO XI.

Quo motiuo diabolus Christum tentauerit?

CIRCA Christum Dominum in magna hæsitatione versabatur diabolus, & ideo ad tentandum accedit, sed quo fine, impulsiuo? An vt in aliquod peccatum præcipitaret? An vt eius diuinitatem exploraret? Prima sententia tenet diabolum hac tentatione Christum Dominum voluisse allicere ad peccandum, ita D. Basilius *serm. de abdicatione rerum temporalium*, vbi ait, quòd eodem modo, sicut Adam, diabolus sperabat Iesum supplantaturum; idem docet D. Ignatius *Epist. 8. ad Philipp.* D. Cyprianus *serm. de ieiun.* D. Gregor. Nazianz. *orat. in laudem* D. Cypr. *& orat. in sanctum Baptisma* D. Chrysost. *hom. 13. in Matth.* ad hoc enim agitabatur diabolus inuidia, vt omnia sua tentamenta in Christum dissoluerit, cùm eum sibi excellentiorem agnosceret; ita ait D. Chrysostomus cit. *Neque enim,* ait: *superueniret tibi, neque aduersùs te diabolus irrueret, nisi in maiore te positum honore conspiceret: hinc enim aduersùs Adam insurrexit ab initio.* In eminentiorem omnes iacula sua acuunt. Vide *lib. 2. cap. 10. num. 66. & 67.* 63.

Basil. Ignat. Cyprian. Nazianz. Chrysost. *In excellentiores bellum.*

Et quamuis in Christo Domino omnes præclarissimæ virtutes in excellentissimo gradu relucerent; tamen cùm hominem videret, eum ad peccatum trahi posse, ac sibi victoriam comparare sperabat, tam debilis est nostra natura. D. Leo serm. 3. de Quadrages. cap. 2. *Viderat,* ait, *superbiam suam baptizati Domini Iesu humilitate calcatam, intellexerat quadraginta dierum ieiunio omnem cupiditatem carnis exclusam, & tamen non desperauit de artibus suæ malitiæ spiritualis improbitas, tantum sibi de naturæ nostræ mutabilitate promisit, vt quem verum experiebatur hominem, præsumeret posse fieri peccatorem.* Expende vltima verba, ad magnum documentum, quòd nullus cùm sit homo, se promittat securum, sed facilè præsumat labi posse. 64.

Leo. *Homo facile labi potest in peccatum.*

Secunda sententia, quòd diabolus tentauerit ad explorandum, an Christus Dominus esset verus filius Dei, ita D. Hieronym. *hic,* D. August. *lib. 9. de ciuit. c. 21.* D. Gregor. *homil. 16.* Euthym. Beda & alij *hic.* Quia licet ipse videret in Christo omnia signa contenta in Scriptura de Filio Dei, ac Messia, & quòd illud esset tempus designatum, tamen non poterat capere quomodo Filius Dei voluisset pati famem, & necessitatem; ex se coniecturabat de Christo, quia sicut ipse semper respuit humiliari, ita existimabat Filium Dei nūquam ad abiecta descensurum, tanta est superbia creata, vt ex se velit mensurare diuinā altitudinem, & de illa ex se præsumere; eleganter D. Anselmus hîc: *Non putabat Deum, quem fragilem videbat; viderat stellas, viderat Magos, viderat Ioannem clamantem, Hic est Agnus Dei; audierat de cælo forsitan vocem Patris, sed putauit eum vocari filium adoptiuum, sicut & alios Sanctos; audierat Prophetas, sciebat Christum venturum. Sed quamuis omnia ista vidisset signa; non tamen credidit esse Deum, & hoc faciebat eius superbia. Credidit enim quod sicut ipse nunquam voluit pati infirmitatem, sed voluit etiam super omnia exaltari; sic non credidit* 65.

Hilar. August. Gregor. Euthymius. Beda. *Superbia creata ex se metitur de Deo.* Anselm.

credidit Deum velle vllam pati infirmitatem, indicans eum ex animo suo, & ideo eum esse Deum nullo modo credidit, & tamen explorat.

66. Hilar. Ambrof. Pascal. Gregor. Hieron. Tertia sententia tenet, diabolum accessisse ad explorandum Christi diuinitatem, & ad eum tentandum, ita D. Hilarius *can. 3. in Matth.* D. Ambrosius *c. 4. Luc.* D. Gregorius *citat.* D. Paschasius, & D. Hieronymus *hic*, vnde inquit. *Duobus contrariis teneris, diabole, si ad imperium eius possunt lapides panes fieri, frustrà tentas eum, qui tanta potentia est: si autem non potest facere, frustrà Filium Dei suspicaris.* Deprauatus animus diaboli contra se agit, & loquitur, & tentare affectat, ac inducere ad peccandum eum, quem Filium Dei, ac proinde impeccabilem, suspicatur.

67. Ita rem explico, per diuinam reuelationem à Deo acceptam, antequam diabolus à cælo caderet, agnoscebat Filium Di Incarnandum, dubitabat tamẽ an hic esset Christus Dominus, & quamuis omnia quæ viderat, manifestè eius diuinitatem indicabant; vt inimicus tamen sinistra expositione interpretabatur, hoc voluit diabolus explorare, & ideo Christum tentat, & non panes, sed lapides offert, ac ait, *Si filius Dei es, dic vt lapides*, &c. Tam obcæcata erat mens diaboli, vt sibi persuaderet Deum in assumpta natura peccare posse, ad quod fortè respicit dictum Hieronymi, vel, quod est probabilius, dæmon explorare Christi diuinitatem decreuerat, & si homo tantùm esset, eum ad peccandum allicere intentabat.

68. Caiet. Barradas. Bene tamen notant Caietanus *in cap. 4. Luc.* & Barradas *cap. 3. de tentat.* quòd licet fortè diabolus audierit colloquium Virginis cum Angelo in conceptione, vocem Patris, & testimonium Ioannis; & omnia alia signa contenta in Scriptura de Messia, essent in Christo Domino; tamen apertè eum non cognouit, quia eius intellectus diuina virtute fuit impeditus, ne id intelligeret. Sicut etiam illius vis ad nobis noscendum refrænatur à Deo, vel quia diabolus ob suam malignitatem, & superbiam adeò obcæcatus erat, vt Christi magnalia capere non posset. *Superbia excæcat mentẽ.*

69. Ioan. 14. Ait Saluator. *Venit enim princeps huius mundi, & in me non habet quiquam*, Ioann. 14. num. 30. D. Ambrosius *lib. de fuga sæculi, cap. 4* sic elegit, *& in me inuenit nihil.* Sed quomodo mens huius principis adeò est obnubilata, vt nihil reperiat in Christo, in cuius manus omnia Pater dedit; in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei. *Quomodo*, ait D. Ambrosius, *nihil inuenire potuit in eo, in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, de quo virtus exibat, & sanabat omnes. Non ergo ille vacuus, sed tu cæcus, & inanis, princeps istius mundi, qui nescit nisi sua cernere, nescit nisi sua inuenire, & ea quæ Christi sunt, nescit agnoscere.* Hoc est enim maligni superbientis ingenium, vt in aliorum excellentiis luce meridiana clarioribus cæcutiat, & nesciat percipere; postquam electus est Saul in Regem, de quo dicitur, quòd *altior fuit omni populo ab humero, & sursum*, 1. Reg. 10. n. 23. & de quo dixit Samuel, quòd *non sit ei similis in omni populo*, num. 24. & tamen *fily Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum*, ibidem n. 27. Filij Belial, Chaldæi. *Fily improbitatis.* Sed quomodo cũ propriis oculis videretur eminentia corporis Saul, & eius probitas morum, eum tanquam paruulum, & contemptibilem despiciunt? filij Belial agitabantur superbiâ, & ideo clara, ac manifesta non percipiebant. D. Gregor. pulchrè ibi, *Quasi*, ait, *despiciendo interrogant, à tam paruo, tam grandia sperantia sunt? Iste tam paruus, nos tam magnos tam debiles, tam fortes saluare posse credendus est? Num quid aliud quod dicunt: Iste, & nos nisi quòd superbi & arrogantes inspicientes alios, semper paruos, & debiles esse credunt: se autem magnos, fortes, atque sapientes? Meritò igitur fily Belial dicuntur: quia superbiendo se extollunt, illi se conformant, qui eodem modo cecidisse de cælo dicitur.*

Ambrof. 1. Reg. 10. Chald. Gregor.

QVÆSTIO XII.

Quod argumento diabolus voluerit Christum tentare?

DVo diabolum intendisse resolui quæstione superiori. Et quantum ad tentationem hanc primam conueniunt Patres, gulæ fuisse, ita D. Chrysostomus *homil. 13.* D. Gregorius *hom. 16.* D. Paschasius, Beda, Haymõ, Druthmarus, Euthymius, D. Thomas *3 part. q. 41. art. 4. ad primum.* Sed difficultas est, quia vti necessariis ad vitam nullum est peccatum, & si Christus post tam longum ieiunium cùm esuriret, fecisset panes, & comedisset, nullum videbatur vitium voracitatis, vt obseruat Iansenius; quomodo ergo gulæ est ista prima tentatio. 70. Chrysoſt. Gregor. Paschaſ. Beda. Haymon. Druthmar. Euthym. D. Thom.

Respondetur, quòd cùm ista tentatio versaretur in materia cibi, ideo gulæ tribuitur, & variis modis explicatur. Et primò, Theophylactus dupliciter, *Iam rogas*, ait, *& quod peccatum erat facere de lapidibus panes? Audi igitur, quia audire diabolum in aliquo, peccatum est. Vide autem & aliud. Non dixit, vt lapis hic panis fiat, sed lapides: volens Christum ad superflua instigare. Esurienti enim vnus panis sufficit.* D. Thomas tamen citat. art. ad primum, & eius expositores sic explicant hanc tentationem; diabolus inducebat Christum ad subueniendum fami modo indebito, ac extraordinario, in quo includitur nimius cibi appetitus, & maximè disconueniens, non ex parte materiæ, seu quantitatis, quæ reuera non excessisset medium temperantiæ in homine sic esuriente, cui nec manducatio, nec talis species cibi prohibita erat; sed inordinatio in eo stabat, quòd vbi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore substentando, miraculosè quæratur cibus, & ideo reputabat diabolus, quòd Christus peccaret, si ad subueniendum fami miracula faceret; & quamuis hoc aliàs posset esse veniale, hoc ille intendit, vt ex minimis malis ad maiora prolabatur homo. 71. Theophyl. *Superflua vitanda.* S. Thom. *Miracula vitanda.*

Notant etiam citati Patres quòd hæc prima tentatio quandam vanitatem præ se ferebat, tum vt Christus vsurparet sibi nomen filij Dei, vt intentaret miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinet, neque ad alium finem est necessarium, sed solùm ad quandam ostentationem, quod vanitatis est proprium. Eleganter D. Chrysostomus homil. 13. *Non dixit, quandoquidem esurias: sed si filius Dei es; videlicet existimans posse illi aliquid per laudũ blandimenta suffurari. Idcirco nõ commemorauit esuriẽ, ne hoc ei quasi exprobrare, atque obiicere videretur, propter quod dolosa illũ adulatione palpando, solius mentionẽ facit dignitatis.* Inimicus non 72. Chrysoſt.

Dignitas, & honor alliciunt homines ad magna.

non proposuit, nec reuocauit in memoriam famem, ac humilitatem, sed tantùm maiestatem, ac magnitudinem, *si filius Dei es*, vt ipsa dignitate inescatus blandimenta honoris quæreret, ipsa enim rerum dignitas solet viros præstantissimos allicere, vt ad magna aspirent; sic ait D. Gregorius Nazianzenus orat. de S. Basilij encomiis: *Quarum enim rerum laudes noui, earum quoque rerum haud dubiè incremēta explorata habeo.* Mardochæus videns edictum de nece Iudæorum, quod pendebat in ciuitate, deprecatur Esther, vt ad Regem ingrediatur, ac pro populo suò oret, quæ se excusat vniuersali lege, quòd si quis non vocatus ingrederetur atrium Regis, interficeretur; cui iterum insinuat Mardochæus, vt pro populo loquatur, & ait: *Et quis nouit, vtrùm idcirco ad regnum veneris, vt tali tempore parareris.* cap. 4. n. 14. Sed cur eam mouet, vt populo succurrat, Regali dignitate proposita ad quam erat euecta, & non obiecto periculo mortis, quod eminebat, sibi persuasit maiorem impulsum habiturum Esther ab honore, quo præfulgebat: quam à discrimine vitæ, in quo versabatur. Caietanus, *Sensus est, ideo Regina effecta es, vt tali tempore populo succurreres.*

Nazianz. — Ester 4. — Caietanus.

QVÆSTIO XIII.

Quo argumento voluerit diabolus Christi diuinitatem indagare?

73. QVOMODO diabolus his verbis, *Si Filius Dei es*, voluit Christi diuinitatem explorare; nam purus homo multa maiora miracula diuina uirtute potest operari, quàm conuertere lapides in panes: multo mirabiliora sunt, quæ fecit Moyses, Elias, & Elisæus; & tamen nullus eorum reputatus est Filius Dei? Respondeo quòd quadruplici argumento diabolus hanc veritatem voluit apprehendere. Et primò. Lucifer fecit hanc considerationem. Si Christus est Filius Dei, cognoscit eum, qui cum illo loquitur, esse principem dæmoniorum, ac proinde meis dictis nullo modo acquiescet, si verò quæ dico facit, homo, & non Deus est, cùm diaboli voce ab incepta abstinentia desistat. Secundò, Diabolus his principijs vsus est; si Christus facit hanc conuersionem, hoc tantùm virtute diuina fit, tum ob eximiam Christi sanctitatem, tum quia cùm Lucifer esset princeps dæmoniorum, manifestum ei erat hoc non fieri ope diaboli. Alterum principium erat, diuinam virtutem non operari miraculum in confirmationem alicuius falsitatis, sed tantùm solius veritatis; diabolus autem petebat miraculum in testimonium quòd Christus esset filius Dei, non enim dixit, cùm esurias, dic vt lapides isti panes fiant; per hoc non poterat deprehendere id quod intendebat; sed tantùm dixit, *Si Filius Dei es, dic vt lapides*, hoc est, in confirmationem quòd sis Filius Dei, fac hanc transformationem, quod si falsum erat, diuina virtute non poterat operari, cùm Deus non det specialem suum concursum ad falsitatem comprobandam; si verò miraculum faceret, vere Filius Dei demonstrabatur.

Deus non concurrit ad falsitatem.

74. Tertiò. D. Paschasius lib. 9. in Matth. *Nouerat, inquit, … Scripturarū inspector Deum in principio dixisse: Fiat; & sic omnia fecisse ex nihilo. Nec tamen intellexerat quòd hic esset illud Verbum, per quod Pater cuncta crearat. Quod volens formidolosius explorare, persuasit eo tenore dicendum, vt lapides panes fierent, quo didicerat Moysem litteris mandasse Deum cuncta creasse.* Non ait malignus hostis, fac, vel iube, sed tantùm, dic, hac enim voce Pater in primo molimine rerum per filium omnia produxit, ac procreauit: desiderans ergo diabolus deprehendere, an Christus sit Filius Dei, ad idem verbum vult eum instigare, vt ex simili, vel dissimili voce, id quod optat apprehendat, & cognoscat, an ille sit Filius sui patris. Et ideo non dixit Satanas: Ora Deum, vt hi lapides panes fiant; sed, dic, iube, tuo imperio conuerte saxa in panes. Imperio autem, absque diuini nominis inuatione miracula facere, protiū Dei est.

Paschas.

Tunc homo cognoscitur filius sui Patris, quando eum imitatur.

75. Quartò, Et etiam moraliter, diabolus intentat eum inducere, vt lapides conuertat in panes, vt inde eius ingenium demonstretur, nam si pro sui commodo, & saturatione miracula, & mirabilia facit, non Deus, sed homo apparet, cuius proprium est totam suam potentiam in suorum vtilitatem conuertere; hoc argumento vtebatur D. Anastas. *serm. 3. contra Arrian.* vt Christi diuinitatem comprobaret, dum pro suorum salute de cælis ad terram descendit *Si ergo*, inquit, S. Pater, *non sui, sed nostri causá venit, fieri non potest, quin sit Deus.* Conqueritur Deus maximè de suo populo, & ait: *Mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedētis fœnum*, Psalm. 105. n. 20. Sed quid nouum dicitur, quòd comedebat fœnum, si enim vitulus, manifestum quòd tali cibo vtetetur. Lorinus, *Exaggeratur egregiè peccatum, describendo animal esca vtens & nihil veluti beatius habēs quam vesci, cùm, arare, triturare plaustrum trahere labor sit ipsi.* Pasci, ac comedere vtilitas est ipsius vituli; aratro verò proscindere terram, labor ipsi, commodum verò aliorum; inde ergo aggrauatur culpa, & quæ maior poterat esse, quàm pro Deo colore illum, qui ad sui & non aliorum emolumentum, ac opportunitatem totus erat intentus; nihil enim magis diuersum à Dei natura est excogitabile.

Anast. — *Deus non suum, sed suorum commodum quærit.* — Lorin.

QVÆSTIO XIV.

Quare diabolus tentationem ad comedendum excitet?

76. NVNQVAM ad Dominum accedere Satanas ausus fuerat: at vbi esurientem vidit, statim appropiat, & tanquam ex validissimo loco eum oppugnare intentat, vt bene notat Theodoretus serm. 10. de prouidentia. *Famem*, inquit, *conspicatus, ex illa, seu edito loco, tela immittit.* Cùm famescentes homines videt diabolus, statim sua iacula aptat, & mittit, nihil enim magis nos ad extremam miseriam impellit, quàm ipsa necessitas: & ita Satanas cùm Iob diuina protectione munitum agnosceret, non affectauit vt à Dei auxilio desereretur, sed vt in necessite constitueret. *Tange cuncta quæ possides*, Iob. 1. n. 11. vt ita se victorem promitteret, ac facilè à sua innocentia eum deiicere speraret. D. Gregorius lib. 2. moral. cap. 6. *Si enim ea, quibus delectatur, non habuerit, fauorem tuum etiam maledicendo contemnet.*

Ipsa necessitas grauis tentatio. — Theodor. — Iob 1. — Gregor.

Cur

77. Cur ergo diabolus Dominũ ad comedendum prouocat? Et primò, non tentauit, vt à deserto exeat, in quod ductus, ac constitutus erat ab Spiritu sancto; sed vt ieiunium frangeret, quod videbatur ei opus propriæ voluntatis, quod in nobis magno discrimini est expositum, nam in quibus homo ponitur à Deo, maximè tutus; in quibus verò à propria voluntate, maximè periclitatur. Secundò, Nota quòd occasione famis diabolus ad commedendum eum tentat, & hæc est communis sententia patrum. Tertiò, D. Petrus Chrysolog. serm. 13. *Signum panis petit*, inquit, *vt ieiunium sibi tremendum refugiat, panem malus ingerit consolator, vt virtutem mutet, vt propositum violet ieiunantis.* Ad cibum prouocat, vt ieiunium omittat, nullam virtutem ita pertimescit diabolus, ac ipsum ieiunium. Similiter D. Hilar. *can. 3.* quod præclara consideratione confirmat idem Chrysologus *citato loco*, inquiens. *Sentit diabolus ieiunium cunctis virtutibus anteferri. Dei filium credidit, quem liberum à mentis conspexerat seruitute. Ioannem viderat vrbium delitias, squalentis eremi habitatione mutasse, molliciem carnis vestis asperitate calcasse: agresti cibo mundi totam franasse luxuriam: & quod solum Deitatis insigne est, hominibus dimisisse peccata. Et tamen non ei dixit, si filius Dei es; at vbi vidit Dominum iugiter ieiunantem, proclamat: Si Filius Dei es.* Christum, & non Ioannem suspicatus est Satanas esse Deum, quamuis in hoc tot signa apparerent, quia solùm in Christo vidit longum ieiunium quadraginta dierum sine vllo cibo; & nulla maior deitatis nota, quàm ieiunium.

Vbi propria voluntas ibi magnum periculum. — Chrysolog. — *Diabolus timet ieiunium.* — Hilar. Chrysol. — *Deitatis index ieiunium.*

78. Quartò, Dum diabolus fructus ac poma primis parentibus ostendit, ac præbet, eos ad peccandum traxit; ideo & Christo, dum tentat, conuersionem panis offert, & vt cibum sumat, suadet; magnæ sagacitatis, ac ingenij est, viam cibi familiarem, ac opportunam sequi, & ab ea non desistere. Miris & variis modis Deus ad se peccatores vocauit, Magdalenam per conuersionem lachrymarum; Chananæam dum contemnitur; Matthæum dum transit, & ipsum vidit. At cùm ingrederetur Iericho, & Zachæum, ad se voluisset allicere; ait illi, *Hodie in domo tua oportet me manere*, Luc. 19. n. 5. Et cur ad Zachæi conuersionem hospitalitas eligitur, D. Bonauentura, ait. *In Iericho, aliquis nõ est saluatus, nisi Rahab meretrix, quæ credidit nuntiis Iosue, & ipsos recepit*, Iosue 6. *Veniens Iesus quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*, &c. In illa ciuitate Rahab, dum hospitalitate excepit exploratores, liberata est incẽdio, ac deuastatione illius oppidi: Christus etiam cùm vnum eius ciuem ad se trahere decernat, hospitalitate vult inescare, quam nouerat Iericho habitatoribus semper in felicitatem cedere. Postquam Iacob ductu matris benedictionẽ à patre impetrauit, quod valde ægrè tulit frater eius, & ei mortẽ minabatur. Rebecca vocans filium suum, dixit ad eum: *Ecce Esau frater tuus minatur, vt occidat te. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum*, Genes. 27. n. 43. & statim viam arripit; sed quomodo non videtur ei asperum, quòd relinquat domum paternam tot, ac tantis difficultatibus longi itineris se se exponat, & in habitationem ignotam proficiscatur. Exploratum erat Iacob, quòd matris consilio felicissimas patris benedictiones sit adeptus, ideo eius dictis parere non distulit. D. Chrysostomus hom. 54. in Gen. *Experientia, ait, te docet, quod vtilia consulo, Et sicut dudum, audita voce mea, magnas illas à patre benedictiones assequutus es: ita & nunc audi vocem meam, vt effugere possis fratris manus. Sic enim temetipsum a periculis liberum reddes.* Et in persona matris loquitur S. Pater, Sapiens semper sequitur viam sibi vtilem; sic etiam fugit ab ea, quæ sibi infesta, ac noxia visa est. In curru Ezechielis de mysteriosis animalibus dicitur. *Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.* Sed cur spiritus Angelici sapientia pleni nolunt gressum facere, nisi ad nutum Dei, nouerant enim quòd plurimi eorum, dum voluerunt se ad Dei thronum extendere, statim prolapsi sunt; quod factum adeò cauere, vt nec parum motum intenderint nisi ad iussionem Dei.

Prudens sequatur viam quam sibi felicem agnoscit. — Luc. 19. — Bonauent. — Genes. 27. — Chrysost. — Ezech. 1.

Qvæstio XV.

Quare diabolus offerat Christo Domino non panes, ac cibaria, sed lapides?

79. Magna impudentiâ accessit diabolus, & dixit. *Dic vt lapides isti panes fiant.* Non aërem, non arbores, non terram, sed tantùm lapides ad hanc conuersionem ostendit, tum quia sub pedibus fortè erant; tum quia cum pane magnam habent contrarietatem, & ideo dixit Christus, *Quis ex vobis homo, quem si petierit filius panem, nunquid laquidem porriget ei?* Matth. 7. n. 9. Præsens quæstio est. Dum diabolus intendit Christum Dominum ad gulam prouocare, cur non aliquid allectiuum homini famelico proponit? cur non offert suaues cibos, delicatos panes, dulcia poma? Facile poterat inimicus hæc adducere, sed tantùm duros lapides?

Cur non terram offert, sed lapides. — Matth. 7. — *Cur lapides & non panes.*

90. Germana, & vera solutio patet ex qu. 13. diabolus enim volebat hac tentatione diuinitatem Christi indagare, cui intentioni nihil tales cibi profuissent. Secũdò, respondet D. Petrus Chrys. serm. 11. *Miser malus vis esse, sed non potes: cupis tentare, sed nescis; esurienti tenera offerre, non dura debuisti; famem non asperis palpare, sed blandis, inediam non horridis debueras vrgere, sed gulosis. Ad præsentiam Christi deperire tibi artes tuas; tentator, intellige.* Callidissimus humani generis hostis cum omni sua malignitate Christum intentat appetere, at vbi ad ipsum accessit, omne artificium suarum machinationum infatuatur, ac ad præsentiam. Saluatoris omnes dolosæ artes perierunt. Tertiò, D. Maxim. *homil. prima de ieiunio* ita ait. *Humani corporis forma hostẽ callidissimum prodire suasit ad prælium. Propter quod errabundus, & anceps tentator mollia, suspensaque tentamenta rimatur: quia licèt carnalis viri speciẽ contemplaretur in Christo præsentia tamen diuinitatis eius concitatus, suspicabatur eum plus esse, quàm hominem.* Diabolus maximè pendulus hæsitabat nam corpus, fames, frigus & alia hominem suadebant in Christo, & ideo dulcia, ac blanda, vt homini decreuerat ei exhibere; at vbi ad eius congressum venit, diuinitatem, quæ in Christo latebat, subodoratus, plusquam de re merè naturali concipit, & ideo non audet, vt homini tãtùm suauia, sed vt Deo in ostensionẽ suæ potentiæ maiora apponere, magnum documentum ad

Chrysol. — *Ad Christi præsentiam doli pereunt.* — Maxim. — *Christus in Eucharistia reuerentiam exhalat.*

ſacram Euchariſtiam, in qua diuinitas latens ſub ſpeciebus inſtillat cultum, & venerationem tanti myſterij.

81. Pafchaſ. Beda. Quartò, D. Paſchaſius lib. 3. in Matth. *E lapdibus, inquit, aptè elegit panem poſcere, vt quàm durus ſit, qui loquitur, tali ſignaretur exemplo.* Beda, *Bene, ait, de lapidibus panem facere ſuaſit, vt qui* *Durus mente durus verbis.* *durus eſt mente, duritiam oſtenderet ſermone.* Crudelis, ac inhumanus inimicus non dulcia, quæ delectarent, ſed rigida, & aſpera, quæ vexarent, exhiberet, vt duritiem, quam mente retinebat, verbis proferret. Iſaac. Presb. Quintò, Iſaac Presbyter apud Tilmannum *in Allegor.* ſic inquit. *Torpentem ſpiritum à deſiderio, & meditatione cæleſtium, tanquam à pane Angelorum, ad lapidem frigidum, durum, & ſiccum inuitat. Non autem, quòd Dei Filius talis* *Qui deficit à virtute duritiem inuenit.* *erat, ſed tales illa ſignabat eſuries.* Cùm in Chriſto Domino ſit ſumma fortitudo, ac omnium virtutum perfectio, tamen in eius fame, noſtra fames ſignificatur, & eius infirmitas noſtram infirmitatem portat; Chriſto eſurienti diabolus non panem, ſed lapidem præbet, vt deſignetur ibi, quòd ſi homo torpeſcit in via virtutis, non dulcia, ſed aſpera inuenit: & ideo lapides offeruntur Chriſto, non propter ſe, in quo nulla poterat eſſe defectio, ſed propter nos.

82. Ambroſ. Sextò, D. Ambroſ. ſerm. 37. de ieiunio. *O miſera Satana, & extrema congreſſio: diabolus in deſerto tentationis ſolida arma non inuenit, deeſt illi de paradiſo amœnitas arborum, deeſt illi conſiliatrix Eua, deeſt illi pomorum ſpecioſa deceptio, & quia non inuenit cibum, quem offerret eſurienti, poſtulat in cibum ſaxa mutari, vndique excluſus, vn-* *Diabolus religioſo in paruis tendit tentationes.* *dique defraudatus ad pauimenta ſe confert.* In arido, & horrido deſerto, vbi non eſt amœnitas paradiſi, nec ſpecioſa iucunditas arborum, ac pomorum, vndique excluſus inimicus ad pauimentum ſe cõfert, hoc eſt, ad lapides, qui ſub pedibus calcantur; & ideo lapides offert, quia fortaſſe in illo arido deſerto aliud nõ apparebat; & ita ſæpe ſæpiùs contingit in religioſo clauſtro, vbi deeſt ſpecioſa deceptio voluptatum, ac diuitiarum, ad ea quæ ſub pedibus ſunt, ſe recipit Satanas, v. gr. ad quædam parua, inania, & contemptibilia, vt Euthym. ibi laqueos, ac retia tendat. Septimò, Euthym. *Quia ergo nullus aderat cibus, eo quod deſertus nimius eſſet locus: ſciebat autem fami conuenientem eſſe panem; ipſe quidem non adfert, eo quòd ab aduerſario Chriſtus ſumpturus non erat; ſed iubet, vt de lapidi-* *Quæ ab inimico, ſuſpecta ſunt.* *bus panes efficiat*, quæ ab inimico valde ſuſpecta ſunt, & ideo non aſportat panem, quia credebat Chriſtus à tam nefario hoſte non accepturum, ſed tantùm lapides oſtendit vt ſuum efficiat.

83. Nyſſenus. Octauo, D. Nyſſen. orat. 4. de Beatitud. *Tentationum inuentor, cùm intellexit affectum famis, conſuluit, vt de lapidibus exciperet appetitum: hoc autem eſt detorquere appetitum à naturali cibo ad ea,* *Qui ad extraordinaria diuertit, periclitatur.* *quæ à natura aliena ſunt.* Satanas non cibos præbet, non conſulit, vt quærat, ſed vt è lapidibus panes efficiat, volens eum ad inuſitata, ac extraordinaria deducere, nuſſibi enim magis periclitatur virtus, quam dum extra communem viam Galfrid. abit. Nonò, Galfridus in allegoriis apud Tilman- *Graue malū est duritiem religioſi ad commoditatem transferre.* num. *Ille dicit, vt lapides panes fiant, qui duritiam diſciplinæ, quam profeſſus eſt, conuertit ad commoditatem vitæ, non recolens in Verbo Dei ſibi potius eſſe viuendum.* Grauem tentationem hîc ingerit diabolus, dum non panes, ſed lapides profert; ſaxa inſeruiunt ad rigorem pœnitentiæ, aliquando pro lectulo habentur, & graue malum eſt viro religioſo, dum duritiem perfectionis ad commoditatem propriæ vitæ vult conuertere.

Decimò, Diaboli malignitas ſuadet ad peccatum, & tamen laborem, & opus relinquit homini, vt ab eo fiat, tentat ad gulam, & tamen 84.
panes non præbet, ſed tantùm ait, *Dic vt lapides panes fiant*; tu potentiam appone, conuerſionem fac, accipe, frange, comede, & ſerua; ita multoties contingit, vt multi tibi conſilium dent, nihil tamen de ſuis præbeant. *Diabolus tentat ita tamen vt labor tuus ſit.* Vndecimò, Non blanda, ſed dura ſaxa diabolus offert; viderat Chriſti ingenium, quod non ſuauibus, ac mollibus, ſed rigidis, & aſperis delectabatur, ideo non tenera poma, vel dulces fructus, ſed obduratos lapides præbet, vt ſua propenſione eum facilè poſſit ineſcare, & ad ſe trahere; hæc enim eſt vafri noſtri hoſtis machinatio, vt ait Procopius in cap. 3. Geneſ. *Diabolus haud nobis* Procop. *nolentibus peccatum ingerere poteſt, ſed vt aliquid promoueatur, vtitur affectibus nobis inſitis, inſtar mali conſiliarij, & ſic nos in peccatum pertrahit.* *Diabolus quemuis trahit ſua inclinatione.* Serpente decipitur mulier *Geneſ. 3. n. 1.* In paradiſo erant diuerſi generis animalia, & tamen dæmon nullius effigie induitur, niſi ſerpentis, *Sed & ſerpens erat callidior.* Nónne erat leo generoſior, ouis manſuetior? Serpens, ait citatus Procopius, erat gratus mulieri, erat ei in delitiis, ac cum illo maximè delectabatur; non erat mirum, quòd cùm mulier eſſet tam propenſa, & inclinata ſerpenti, eo diabolus vteretur ad eum decipiendam. Procopius Gaz. *Eam ob rem, vel in primis idoneus viſus eſt diabolo, vt eo ſuo* Procop. *inſtrumento, & organo abuteretur ad id malum, quod machinabatur homini.* Et ideo fortaſſe Tertullianus *lib. de pallio cap. 3.* Dæmonem chamæleontem appellat, quia omnium moribus ſe ſe accommodat. Tertull.

QVÆSTIO XVI.

Quare diabolus dixerit Chriſto: Si Filius Dei es?

NOTANDVM eſt cum Abulenſi *q.* 25. quòd quando diabolus quærebat de filiatione in 85. Abulenſ.
Chriſto, non loquebatur de filiatione adoptiua, quia omnes iuſti, & Sancti ſunt Filij Dei adoptiui, & diabolus in Chriſto videbat præclara ſigna ſanctitatis, & non magis à Chriſto quæreret de hac filiatione, quàm à quolibet viro iuſto; de filiatione ergo naturali interrogabat, dubitabat enim, an Chriſtus eſſet verus Meſſias, & verus Filius Dei, vt ex Scripturis colligebat.

Prima, & vera ſolutio huius rei cõſtat ex quæ- 86
ſtione 13. intentabat diabolus videre, an Chriſtus Dominus faceret miraculum in cõfirmationem, quòd eſſet Filius Dei, vt *ibi* dixi. Secundò. D. Chryſoſtomus homilia 13. *Non dixit. Si eſuris, ſed, ſi Filius Dei es, videlicet exiſtimans poſſe* Chryſoſt. *aliquid per laudum blandimenta furari.* Ad oppugnandam Chriſti ſanctitatem non alias tentationum machinas adhibet, niſi laudatorias voces, *Vana gloria malum furatur.* exiſtimãs poſſe per has aliquid furari. Tertiò. D. Chryſolog. *ſermone 17. de dæmoniaco*, ſic ait. *Modò, ſcilicet diabolus accedit, vt adulator*, non vt deuotus, & obſequens hîc adorat, *euadere cupiens*

cupiens pœnam, prædam perdere pertimeſcens. Expende vltima verba. Accedit diabolus ad Chriſtum, & Dei filium, dicit non ex deuotione, ac religione, vt ipſum adoret, ſed fingit callidè modeſtiam, ac ſubmiſſionem, eius excellentiam in ore aſportans, ac publicans, vt fortiùs ipſum valeat vexare, ac magis, & magis affligere.

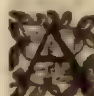
87. Chryſoſt. Geneſ. 3. Quartò, Idem Chryſoſt. *cit. homil.* paulò pòſt ſic ait: *Cur ad ſingula tormenta proponit, ac dicit: Si Filius Dei es? Id ipſum etiam non facit in primis, ſicut etiam tunc de Deo detrahens, ait, Scit Deus, quia quacumque hora manducaueritis, aperientur oculi veſtri, per hoc oſtendere volens illos circumuentos eſſe à Deo, atque deceptos, nullúmque ab eo beneficium conſequutos. Ita hîc quoque id ipſum profectò ſignificat quodammodo, dicens: Fruſtrà te nominauit filium ſuum, talique donatione decepit.* *Non conſetur pater qui non ſubuenit ſuo.* Nihil diabolo magis fixum eſt in mente, quàm nobis proponere Deum non vt beneficũ ſed rigidum, ac aſperum, & tanquam de nobis nullam habentem curam, ſed etiam ſuis promiſſionibus nos decipiẽtem; & vt odioſum faceret Patrem, ait: *Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.* Tu de te ipſo age, tibi conſule, ac fac panes; nam ille fruſtrà te filium in Iordane nominauit, cùm te fameſcentem, ac eſurientem nulla benignitate, ac auxilio proſequatur.

Qui debita indulgentia filios non proſequuntur, cùm maximè laborant, à parentum conditione videntur alieni. Cùm miſeram deuaſtationem Hieruſalem deploraret Hieremias, ait: *Vulnerati in plateis ciuitas: cùm exhalarent animas in ſinu matrum ſuarum,* Thren. 2. n. 12. indulgentiam matrum in filios explicat. Poſtea verò ait: *Filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto. Adhæſit lingua lactanti ad palatium eius in ſiti, paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis,* Thren. c. 4. n. 3. & 4. Vbi iuxta mentem ſanctorum Patrum, D. Paſchaſij, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, Ruperti, Lyrani, accuſat Propheta duritiem matrum; nam illæ veluti ſtruthio, quæ oua ſua, ac natos deſerit, nec recolit, de qua ait Iob: *Induratur ad filios ſuos, quaſi non ſint ſui,* 39. num. 16. ita deficientibus paruulis, nec lac ſugebant, nec panem præbebant; ſed cur hæ mulieres dum natos in amplexu tenebant, dicuntur matres? *Cùm exhalarent animas in ſinu matrum ſuarum.* Cùm verò ſaxea viſcera oſtendebant, nomen matris abſconditur, & filiæ dicuntur: *Filia populi mei crudelis, nec erat qui frangeret panem?* Nam quæ in illa miſeria, ac morte natos amplexu fouebant, matres dicuntur; quæ verò in illa extrema conditione nullum leuamen, nec lactis guttam, nec buccellam panis dabant, nomine matris indignæ reputabantur; ita ait Diuus Paſchaſius lib. 4. in Lamentat. *Crudelis filia, quæ amorem matris abſcondit.* Agar à domo expulſa errabat in ſolitudine, & ne videret morientem puerum præ ſiti, *abiecit eum ſubter vnam arborem,* Geneſ. 21. n. 16. poſtea verò apparuit Angelus, qui præcepit vt manibus teneret puerum, ac oſtendit aquam, *deditque puero bibere,* ibidem 20. ex radice Hebraica legitur, *deditque filio ſuo;* & tandem ait text. n. 21. *Accipit illi mater ſua vxorem de terra Ægypti.* Sed cur modò dicitur puer, modò filius, modò ipſa appellatur mater; cùm ipſum abiecit ac deſeruit, puer tantùm dicitur, & non filius: cùm verò ipſum ſiti morientem potat, in quo, vt ait D. Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis, *ſolitus maternus affectus monſtratur;* ac illum opulentiſſima vxore ditat, ſtatim relatio matris, ac filij publicatur, & mater illius dicitur, ac Iſmaël filius eius appellatur.

Threnor. 2. — Threnor. 4. — Paſchaſ. — S. Thom. — Bonauent. — Rupert. — Lyran. — Iob. 39. — Paſchaſ. — Geneſ. 21. — Hieron.

QVÆSTIO XVII.

In qua ſpecie apparuerit diabolus? Circa quod aliqua expendo.

ACCESSIT diabolus in forma viſibili, vt communiter tenent omnes Doctores, & ideo in his tribus tentationibus diuerſam formam, pro qualitate vniuſcuiuſque, præſumitur aſſumpſiſſe. 88. In prima verò, quia de gula tentabat, hominem ſe finxit, compaſſionem quandam ſimulans, imò ait Carthuſianus, quòd venit diabolus in forma hominis religioſi, ſimulata ſanctitate. In ſecunda tentatione creditur quòd apparuit in forma Angeli, vt ad grauius peccatum tentaret, ſcilicet ad vanam gloriam, ambitionem, & Dei tentationem, & niſi ſe Angelum oſtendiſſet, non aſſumpſiſſet Chriſtum in templi pinnaculum. In tertia, in qua promiſit omnia regna mundi, habitum cuiuſdam principis, ac Regis potentiſſimi induit; vt vult Salmeron *tom. 4. tract.* 12. quod mihi videtur probabilius. Toletus tamen *in cap. 4. Luc. annotat.* 11. exiſtimat, quòd diabolus ſe Satanam ipſum, & principem dæmoniorum prodiderit, ac manifeſtauerit.

In qua figura venit diabolus. — Carthuſ. — Salmer. — Tolet.

Quæſtio prima. Cur in tentatione Euæ figura dæmonis exprimitur, *ſed & ſerpens erat callidior,* Geneſ. 3. n. 1. non verò in Chriſti tentationibus? 89. Reſpondeo primò, quòd tentatio in forma ſerpentis eſt minus vſitata, & ideo Scriptura eam non tacuit. Secundò, Quòd ideo figura Dæmonis declaratur in congreſſu mulieris, non verò Chriſti Domini, quia Eua præſentiâ, ac varietate colorum ſerpentis delectabatur, vt notant Procopius *c. 3. Geneſ.* D. Damaſcenus *lib. 2. de fide c.* 20. & ideo ad ſolam extremam apparentiam aduertit, non verò ad id, quod erat intrinſecum, quomodo brutum animal loqui poſſit. At Chriſtus Dominus, non attendit ad viſibilem formam, ſed ad id, quod erat internum, & quòd ille, qui loquebatur, erat tentator; & ideo Eua deuicta eſt, Chriſtus verò victor, ac triumphator euaſit. Vis glorioſè incedere, reſpice non quæ exteriùs apparent, ſed quæ interiùs latent. Tertiò, In tentatione Euæ forma aſſumpta à diabolo damnata eſt, non verò in tentatione Chriſti; & ideo vbi pœna ſerpentis diuulganda fuit, *Quia feciſti hoc, maledictus inter omnia animantia,* &c. Geneſ. 3. n. 14. neceſſe fuit, vt & culpa exprimeretur, quæ in eo ſtabat, vt inſeruiret pro inſtrumento, & organo diaboli, vt ponderat Rupertus *lib. 3. in Geneſ.* & latius D. Chryſoſtomus *homil.* 17. *in Geneſ.*

Geneſ. 3. — Procop. — Damaſcen. — *Non exteriora, ſed interiora conſideranda.* — Geneſ. 3. — Rupert. — Chryſoſt.

Secunda quæſtio, Quare diabolus non timet ad Chriſtum accedere, ad eum tentandum, & non audet cum Adamo manum conſerere, ſed per Euam eum oppugnat? 90. Reſpódeo, quòd Adamus erat in feliciſſima forma, ac apparentia ſtatus innocentiæ: Chriſtus verò in habitu vili ſub forma peccatoris, & hominis fameſcentis; dia-

bolus ab innocentiæ forma fugit, ad peccatoris figuram non recusat accedere: externa præsentia eminentis viri multum iuuat ad authoritatem, ac venerationem reconciliandam. Cùm Pythonissa ad preces Saul, suscitasset Samuelem, ait ad Saul. *Deos vidi ascendentes de terra. Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio*, 1.Reg.c.28. n. 13. Si erat homo qui se manifestabat, quomodo ait, quòd viderit Deos? *Vir senex & amictus pallio.* Ipsa externa apparentia tantum valuit, vt homo pro Diis recoleretur. Caietanus dixit, *Video Elohim ascendentes: cum tamen vnum viderit, sed veneranda specie, & propterea honorabiliter loquens appellat eum in numero plurali, Elohim ascendentes.* E contra verò humilis, & abiecta repræsentatio multa contemptibilia patit. Adeò Sanson erat formidolo us Philisthæis, vt ante eum non auderent apparere, *Iudicum c.16.n.8.* Tamen apprehenditur, & mille opprobria in eum coniiciunt, oculos eruunt, alapas dant, capillos è barba euellebant; cùm vir tam grauis, & timendus esset captiuus, omnes in eum audebant. D. Ambrosius Epist.70. *Statuitur, ait, Samson in conspectu populi, grauibus in eum insultant conuiciis, circumagebant ludibriis, quod deterius est, & vltra ipsam captiuitatis speciem.*

Multum valet externa forma ad venerationem. *1.Reg.28.* *Caiet.* *Ambros.*

Matth.4.n.4. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

VERSIONES.

Syriacus in Lucam. Non pane tantummodo viuit filius hominis, sed in omni verbo Dei.

Theophylact. *Vatablus.* Non pane solo victurus est homo, sed in omni verbo egrediente per os Dei.

Chaldaica, Deuter.8. Sed in omni, quod egreditur à verbo Domini.

Hebraic. apud Corn. Deuteron.8. Super omne, quod egreditur os Domini, viuet homo.

Arias. Sed in omni verbo exeunte per os Dei.

ALTER TEXTVS.

Sà ex Græco. Viuit homo.

Lucæ 4.n.4. Et respondit ad illum Iesus: Scriptum est, quia non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.

EXPOSITIO.

91.
ON reprehendit, nec arguit Dominus audaciam diaboli? quia ad eum tentandum accesserat, cùm ad hoc eum admisisset, ac facultatem dedisset; & ita eum superat, vt omnes tentatoris conatus infringeret., optabat diabolus scire, an Christus esset Filius Dei; & miro artificio respondet Saluator, quod notat D. Ambrosius, ita vt non posset diabolus indagare id, quod intendebat explorare; nec ei dicit, vt ait D. Maximus *homilia 2.* quòd cùm ipse sit panis viuus, non indigeret pane, nec ei affirmauit, vel negauit esuriem, vt aduertit idem *homilia 4.* Sed ita respondit. *Non in solo pane viuit homo.* Cùm sit Deus, & homo, hominem hîc solùm se dicit, vt notat D.Thomas, vt diabolum magis suspensum reddat; & in magnum tui documentum, quia aduersario nec omnia dicenda, nec omnia tua magnalia aperienda. Ait, *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit ab ore Dei*; locus desumptus est ex *Deuteron.8.n.3.* Et sensus germanus est, quòd non solùm cibo corporali, hunc enim ibi significat panis, sed omni alio, quod Deus dixerit, voluerit, ac iusserit, nam Moyses præsenti textu intendebat docere panem non esse necessarium ad vitam, cùm absque illo Deus populum suum in deserto cælesti manna, per quadraginta annos sustentauerit; & in hoc sensu loquitur Christus Dominus; diabolus dicebat, vt de lapidibus faceret panem corporalem, hunc dicit Christus non esse necessarium ad vitam. His auditis abiit diabolus, vt eleganter ait Chrysologus serm.11. *Accessit peius impudens, quàm recessit.* Maiorem iniuriam commisit criminator dum accessit ad Christum, quàm dum recedit, ingressus est præsumptione, regressus est confusione.

Cur Christus non irascatur in diabolum. *Ambros.* *Maxim.* *S.Thom.* *Aduersario omnia magnalia non aperienda.* *Chrysol.*

QVÆSTIO XVIII.

Quid intelligatur hîc per Verbum Dei

DIT Christus, *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo.* Variè explicant Doctores, quid Christus Dominus hîc per *Verbum* intelligat. Primò, D. Cyprianus *serm. de ieiunio*, D. Hilarius *can.3.* D. Ambrosius *hîc*, & *Epistol. 82.* D. Carthusianus, & alij per *Verbum* sacram doctrinam intelligunt, quia sicut cibo materiali pascitur corpus, ita spirituali doctrina anima reficitur, ac proinde docet quòd non solùm de corpore cura sit habenda, sed etiam de anima, & ita Diuus Ambrosius *lib. 3. in Lucam cap.4.* dum hîc loquitur de Christo Domino. *Non quasi Deus vtitur potestate, sed quasi homo commune sibi arcessit auxilium, vt diuino pabulo lectionis intentus famem corporis negligat, alimentum verbi cælestis acquirat.* Expende quòd sacram doctrinam appellat commune auxilium, quo fames expellitur, gula extinguitur, anima recreatur, ac vita sustentatur. Imò ait Diuus Hieronymus hîc. *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non viuit.* Nec enim inter viuos numerandus est, qui spirituali doctrina caret, & solùm se temporalibus committit, & de spiritualibus minimè agit. 92.

Cyprian. *Hilar.* *Ambros.* *Carthus.* *Ambros.* *Doctrina sacra viuit homo.* *Hieron.* *Non est vita sine doctrina.*

Secundò, Alij ita explicant, *in omni verbo*, hoc est, in omni mandato Dei exequendo, tanquam si dicat Dominus; non in solo pane viuit homo, sed in omni præcepto diuino, dum illud obseruat, ac custodit. Vnde ait Diuus Chrysostomus in Imperfecto homilia 4. *Non in vsu rerum solo viuit* 93.

viuit homo perfectè, & si viuit, secundùm corpus viuit, non secundùm animam. Plenissimè autem vi-
In obseruatione legis vita stat. *uit in obseruatione mandatorum Dei.* Et si omnium temporalium rerum copia fluat, & diuinorum mandatorum obseruantia non intersit, ipsamet vita deficit, etsi secundùm corpus adsit; valde tamen diminuta est.

94. Bon. cent. Ant. Vlys. Alb. Magn. Hugo. Tertiò, D. Bonauentura, D. Antonius Vlysip. *serm. 1. in Dominica 1. Quadragesimæ*, Albertus Magnus, Hugo. *Verbum* hic referunt ad generationem æternam, tanquam si dicat Christus Dominus: Non in solo pane viuo ego, qui sum homo, seu filius hominis, vt habet Syriacus apud Lucam, sed in omni, quod procedit ab ore Dei, scilicet per generationem æternam, per quam mihi, vt Deo, communicatur natura diuina. At
Christo pascitur anima. proinde nomine *Verbi*, intelligitur Christus, quo nostra anima super omnia pascitur, vt ampliùs non esuriat. D. Ambrosius *sermon. 37. de ieiunio*, ita ait. *Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei, hoc est, non in pane terreno, sed in verbo Dei, in quo sunt vitæ alimenta cælestis: Verbum autem Dei Christus est Dominus, sicut ait Euangelista: In principio erat Verbum. Quisquis ergo verbo Christi pascitur, terrenum pabulum non requirit. Nec enim potest sæculi panem cupere, qui pane reficitur Saluatoris.* Diabolus autem hunc sensum non intellexit, & expositio est multum moralis, sicut & superior.

95. Vera sententia. Tertia, & vera explanatio est, quam tetigi in expositione, tanquam si diceret Christus Dominus: Non est necesse vt faciam hoc miraculum quod petis, & lapides conuertam in panes, quia non in solo cibo corporali viuit homo, sed omni alio modo, quo Deus disposuerit, ac voluerit.
Abulens. Caiet. Beaulxam. Tertull. Ita Abulensis, Caietanus, Iansenius, Beaulxames, & alij. Vnde ait Tertullianus lib. de Resurrection. cap. 26. *Domino pronuntiante, ne in pane quidem victurum hominem. Sic Iudæi terrena solummodo sperando cælestia amittunt.* Docet nos
In terrenis non est sperandum. quòd non solùm non sit sperandum in rebus temporalibus, sed in Dei auxilio confidendum.
Chrysost. Aliud graue documentum hîc ponderat D. Chysostomus hom. 13. *De veteri, ait, testimonium protulit testamento, nos docens, vt siue famem, siue aliud patiamur, nunquam tamen Dominum relinquamus.* Necessitatis prætextu Deus non est derelinquendus, ipse enim, vt optimus pater, semper prouidet.

QVÆSTIO XIX.

Quare Christus Dominus in omnibus istis tentationibus authoritate Scripturæ se defendat?

96. OMNES Dæmonum impetus testimonio legis compressit Chrystus Dominus. Ad
Hieron. quod respondet primò D. Hieronymus hîc. *Ideo autem sic respondit Dominus: quia propositum erat ei humilitate diabolum vincere, non potentia.* Idem
Leo. Omnia cum ratione facienda. D. Leo *serm. 2. de Quadragesima*, maiora acquiruntur humilitate, quàm potentia; & Christus Dominus ob suam modestiam voluit superare diabolum non potentia, sed ratione, & ideo sacram Scripturam adduxit, vt dicam *quæstione sequenti* ex Abulensi. Secundò, D. Maximus ait, Maxim.
quòd Christus non vt Deus sed vt homo superàuit diabolum, ideo non potentia vtitur quæ est propria Dei, sed Scriptura, vt ita victoria magis cederet in honorem humanitatis, dum per eam vincitur diabolus. Tertiò, D. Gregor. homil. 16. Gregor.
Considerare debemus, ait, quia tentatus à diabolo Dominus, sacri eloquij præcepta respondit, & qui tentatorem suum mergere in abyssum poterat, virtutem suæ potentiæ non ostendit, sola diuinæ Scripturæ præcepta edidit: quatenus nobis suæ potentiæ præberet exemplum, vt quoties à prauis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam potius excitemur, quàm ad vindictam. Docet nos Dominus exemplo suo, vt quoties ab iniquis hominibus impetimur, non in eos iram, & vindictam retorqueamus, sed potiùs blando, ac suaui eloquio demulcere, ac domesticare intendamus. Ira inimicorum demulcenda.

Quartò, Abulensis *q. 18.* Diabolus intenderat Christum fallere per rationem, conuincitur, & suspeciatur rationibus, vt per illud falleretur, per quod fallere intendebat. Debuit ergo testimoniis sacræ Scripturæ vti, quibus mens acquiescit. Quintò, Christus Dominus volebat respondere ita efficaciter, vt diabolus esset confusus, & conuictus, quod optimè factum est testimonio Scripturæ. Sextò, Christus ita decreuit respondere, vt diabolus esset conclusus, ac nesciret, an Christus esset Deus, vel quis esset: dum autem per authoritates Scripturæ conuenientes respondit, diabolus ignorabat, an Christus occultare se vellet, quis esset? Sed ita respondebat, quia putabat per sacram Scripturam teneri ad hoc faciendum, quia testimonia adducta hoc significabant. 77. Abulens. Diabolus per id quod fallit fallitur.

Septimò, Notant D. Hieronymus, Haymon in homilia, quòd *Dominus omnia testimonia contra diabolum de Deuteronomio sumpsit. Deuteronomiũ secunda lex dicitur, & designat Euangelium, datque hoc facto Dominus exemplum, vt quoties à dæmonibus, vel malis hominibus impugnamur, ad sancti Euangelij authoritatem confugium faciamus.* Sacra Scriptura, ac præcipuè sanctum Euangelium remedium est contra omnes tentationes, ac aduersitates, nulla enim potest esse tam aduersa calamitas, contra quam non habeamus leuamen, ac subterfugium in Sacra Scriptura, si ipsam diligenter euoluamus. *Scuto circũdabit te veritas eius*, Psal. 90. n. 5. Sed quomodo sacra Scriptura scuto comparatur? Sicut enim scutum ad omnes partes corporis tuendas inseruit, ita sacra Scriptura omnes animi virtutes custodiuntur, & ad nos in hac veritate confirmandos, Christus Dominus sacra Scriptura omnes aduersarij conatus infregit. Burgensis, *Cùm enim, ait, aduersarius tentando circumiret per diuersa vitia, Christus circundedit se scuto veritatis. Quamlibet enim tentationem contra eum commissam euacuauit per Authoritatem sacræ Scripturæ, quæ est veritas diuina.* 98. Hieron. Haymon. Euangelium remediũ contra omnes aduersitates. Psalm. 90. Burgens.

QVÆSTIO XX.

Quare Dominus noluerit de lapidibus facere panes?

AD quæstionem variè respondent sancti Patres, & primò D. Cyprianus *sermone de ieiunio*, 99. Cyprian.

nio, ait. *Quia non erat digna responsione quæstio malignantis.* Non egit Dominus miraculum, quia indignum erat, vt petitioni diaboli, propter suam malignitatem aliquid concederetur. Secundò, Idem D. Cyprianus *citato loco*, D. Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 76. *Quod, ait, lapides à Christo in panes minimè conuersi sunt, non idcirco factū est, quòd edendorum miraculorum tempus nondum adesset, quemadmodum malè feriati homines garriunt: sed quia petitio vana erat, & petitore digna. Deus enim omnia cum pondere, & mensura, & necessitate largitur. Vbi autem quod quæritur superuacaneum est, illic quoque miracula edere prorsus intempestiuum est.* Idem habet Euthymius. Miraculum hoc erat omnino superfluum, quia diabolus nullam inde erat relaturus vtilitatem, nec erat necessarium ad Christi famem depellendam, quia voluntariè poterat cohibere famem, vel alio modo habere cibum. Tertiò, D. Chrysostomus *homil.* 13. hanc assignat rationem, vt nos erudiamur, in nulla re credere diabolo, etiamsi vtile aliquid dicere videatur. Et ita ait D. Thomas. *Magnum documentum vt homo nihil faciat ad arbitrium diaboli. Nihil vnquam sapiens dux debet facere ad arbitrium sui hostis, etiamsi bonum videatur, & ideo Dominus lapides in panes commutare noluit, quia ille suggerebat.*

(Margin: Isidor. — *Operandum cum mensura, ac necessitate.* — *In nullo diabolo credendum.* — Chrysost. — S. Thom.)

100\. Quartò, D. August. serm. 41. de Verbis Domini, *Non fecit, inquit, de lapidibus panes: qui vtique sic potuit facere, sicut de aqua vinum, sed non fecit, vt voluntatem contemneret tentatoris, aliter tentator non vincitur nisi contemnatur. Qui tanta poterat, quare istud non fecit? Lege, imò recole quod audisti, qui fecit de aqua vinum, quid addit Euangelista? & crediderunt in eum discipuli eius. Nunquid diabolus fuerat in eum crediturus?* Non operatur miraculum, vt contemnat diabolum. deinde quia ipse non erat crediturus, loquitur sanctus Pater de fide perfecta, ac formata, nam diaboli habent quandam credulitatem, de qua ait Iacobus c. 2. *Credunt, & contremiscunt.* Quintò, Toletus *in c.* 4. *Luc. annot.* 13. quæ est ratio germana, non commutauit Dominus lapides in panes, ne diabolus eum agnosceret, nec esset impedimento, quo minus à Iudæis crucifigeretur. nam, vt ait Paulus 1. Corinth. 2. n. 8. *Quem nemo principium huius sæculi cognouit, si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*, quod de Dæmonibus exponunt D. Ambrosius, & alij Patres.

(Margin: August. — *Diabolus contemnendus.* — Iacob. 2. — Tolet. — 1. Cor. 2. — Ambros.)

101\. Sextò, & moraliter. Non transmutauit Christus Dominus lapides in panes, nec vnum panem ad suam famem depellendam creauit; nam hîc occultabat diuinitatem, & vt hominem se exhibebat, & Christus Dominus ad nostrā eruditionem non permiscet status, dum homo non agit vt Deus, & vt Deus non operatur vt homo, in magnam confusionem Principum huius sæculi, qui cùm sint homines, ita in multis se habent, ac si essent Dij, & ita conquerebatur Iob de amicis suis. *Quare persequimini me sicut Deus*, Iob c. 19. n. 22. Ita enim eum affligebant, ac arguebant in sua miseria, ac si ipsi more Dei de infirmitate nihil haberent; ita D. Gregorius, S. Odolonius *ibi*. Septimo, D. Cyprianus serm. de ieiunio, & tent. *Nec opus erat, ait, vt hoc facto insidiatori innotesceret; quia nullo signo eius poterat inuidia commutari.* Repellitur Satanas, & suæ petitioni non annuit Dominus Iesus, quia ita obcæcata erat diaboli mens inuidia, ac liuore, quia nullis signis, nullis miraculis, ac operibus eius inuidia erat frangenda, sed immobilis perseueratura. Octauo, Euthymius. Quasi nomine Christi loquens, ait: *Ad quid mihi opus est panes ex lapidibus facere propter famem, quæ me vrget, vt illis visis alliciar esca.* In Christi potestate erat saxa in magnas dapes conuertere, & nullus ciborum visus poterat eius popositum mutare, tamen non vult panes facere, in magnum nostrum documentum, vt nos doceat, quòd si desideramus gulæ non succumbere, illius irritamenta fugiamus, nam qui fugit occasiones, tentiones vincit.

(Margin: *Homo non debet agere vt Deus.* — Iacob 19. — Gregor. — Odolon. — Cyprian. — *Inuidia nullis signis frangitur.* — Euthymius. — *Qui vult vincere fugiat occasiones.*)

102\. Nonò, Diabolus dixerat, *Si Filius Dei es*, Christus ait. *Non in solo pane viuit homo.* Vnde aduertit. D. Thom. *Christus primò vitat iactantiam. Tu vocas Filium Dei. Ego nomino hominem.* Quamuis Christus Dominus esset verus Deus, & homo; tamen hoc miraculum non operatur; sublimitatem diuinitatis omnino abscondit, & tacuit, ad magnum nostrum documentum, vt ad vitandam iactantiam, non attendamus ad id, quod est excelsum in nobis, sed quod est humile, & abiectū. Grauiter peccauit Dauid, dum regni numeratæ multitudini se prælatum agnoscit, & ideo grauis pestilentia missa est in populos, 2. *Reg.* 13. *n.* 15. At Centurio dum sibi conscius est, quòd sub se habeat milites, nullius criminis reus, sed potiùs petitionem suam, ac sanitatem pueri valuit impetrare; sed quænam huius rei causa? Ille dum propriæ naturæ oblitus principatus maiestatem considerat, in magnam indignationem incurrit; hîc verò ait de se, *Homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites*, Matth. c. 8. n. 9. Primò, & per se non considerat dominatum, sed subiectionem, & quòd homo sit, & ideo Dauid vana gloria deliquit; Centurio, hac vitata, multum meruit. D. Bernardus Epistol. 42. *Homo sum, inquit, & homo sub potestate, iam quid subinferas, suspectam non habemus iactantiam; præmissa siquidem est humilitas, ne altitudo præcipitet.* Postquam Iacob luctatus est cum Angelo, vel cum ipso Deo in figura, ac forma viri, vt aliis placet. Et dicitur, *Non vocaberis vltrà Iacob; sed Israël erit nomen tuum*, Genes. cap. 35. n. 10. Et tamen ipse postea frequenter vocatur Iacob, vt ait D. Augustinus in quæstionibus super Genesi. *Quæritur autem cùm semel dictum sit: Non vocaberis vltrà Iacob; cur legatur postea Iacob vocatus?* Et omissa ratione S. Patris, alibi danda. Iacob nomen humile pastoris est? Israël verò eximiam magnitudinem importat; significat enim, *Videns Deum.* Quid ergo mirum, quòd tantus Patriarcha Iacob dicatur? Erat valde humilis, & ideo quòd excellentiam præ se ferebat, occultabat; quod verò paruitatem, ac abiectionem publicat, & ideo in tot, ac tantis cælestibus fauoribus magno merito creuit.

(Margin: S. Thom. — *Vilitas consideranda, non altitudo.* — Matth. 8. — Bernard. — Genes. 35. — August.)

Matth. 5. *num.* 5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi.

VERSIONES.

Syriacus. Tunc transtulit eum accusator ille super sacrosanctam ciuitatem.

Vatablus

Vatablus. Statuit eum super pinnaculum templi,

Multi ex Hebræo. Statuit eum in extremitate tecti, seu frontispicij.

ALTER TEXTUS.

Lucæ 4. n. 9. Et duxit illum in Hierusalem, & statuit eum super pinnam templi.

EXPOSITIO.

103. *Maligni ex vna licentia ad maiora tendit.*

MALIGNI spiritus est ex qualibet facultate data ad multo altiora se extendere. Diabolus, cui concessum est in prima pugna, vt ad Christum accederet ad ipsum tentandum, modò non solùm accedit, sed ipsum Dominum asportat, ac ducit, ita Domino permittente in exemplum suæ patientiæ, & quia adhuc anceps erat ex prima Christi victoria, inimicus nunquã aduersarij triumphum apertè videt, sed semper alterius virtutum intendit variis rationibus obfuscare, ideo non veretur ad alterum certamen procedere & maiora tentamenta in Christum parat, ac in figura Angeli lucis apparet.

Inimicus non videt aduersam gloriam.

104. *Tunc*, id est, transacta prima tentatione, quamuis non fuerit immediatè post, *assumpsit eum Diabolus*, hoc est, asportauit eum, vel super se, vel exhortando, ac ducendo, & volebat diabolus, vt inspectante populo, Christus Dominus videretur ab omnibus per aëra iter faciens, sed diuina virtute factum est vt Christus Dominus, à nullo videretur, vt notant D. Chrysostomus, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonauentura. *In sanctam ciuitatem*; ecce locus, in quem defertur Dominus, in Hierusalem, & dicitur ciuitas sancta, quia ibi erat templum, & cultus Dei, & quamuis ab Isai. 1 *n.* 21. citatur *ciuitas meretrix*; tamen postea dicitur, *Vocaberis ciuitas iusti, vrbs fidelis*, & Euangelista considerauit sanctitatem loci, & non peccata illius. *Statuit eum super pinnaculum*, hoc est, in eminentissimo loco templi, ac extremitate illius, ad eum tentandum. Nullus est locus, nec rerum status, in quo aduersarius nos non persequatur, tentat Christum in deserto, in monte, id est, in mundo, ac templo, & Ecclesia.

Chrysost. Alb. Mag. D. Thom. Bonauent. Isai. 1. In nullo statu homo securus.

QVÆSTIO XXI.

Quo ordine Tentationes factæ fuerint?

105. TOTA difficultas est, quia Matthæus, & Lucas diuerso ordine narrant; nam hanc tentationem de pinnaculo ponit Matthæus secundam; Lucas tertiam; & scriptores canonici sæpe in narrando non obseruant ordinem rei, imò vt ex D. Maximo notat Abulensis *quæst.* 31. ex industria Euangelistæ hîc ordinem mutarunt, quia vnus proposuit tentationem inanis gloriæ de pinnaculo, alius tentationem auaritiæ de monte, quia interdum vna ex alia, & interdum alia ex alia nasci solet. Inanis gloria, & auaritia, vel ambitio ad inuicem se gignunt. In re vna tamen tentatio fuit prior, quàm alia; quænam hæc sit inquirimus.

Maxim. Abulens. Magna connexio inter auaritiam, & inanem gloriam.

Tentationes contigisse, vt narrat D. Lucas, scilicet, de monte excelso secundam, de pinnaculo tertiam esse, tradunt D. Paschasius, D. Anselmus, Albertus Magnus, & alij, & potest fundari, quia tentatio de ieiunio, & de monte excelso fuerunt in deserto de pinnaculo in Hierusalem; ergo illæ fuerunt priores, videtur inconueniens quòd diabolus deduceret Christum ad ciuitatem, & de ciuitate iterum in desertum, & ideo dicunt isti Authores, quòd Lucas in ordine tentationum sequitur veritatem historiæ, sed quia Christus in his tentationibus intendit in eisdem vincere diabolum, in quibus ipse vicit Adam, ideo D. Matth. prosequitur ordinem tentationum Adæ; dixit diabolus primis parentibus, Genes. 3. num. 5. *In quacumque die comederitis ex eo*, ecce gula; *eritis sicut Dij*, ecce inanis gloria, *scientes bonum & malum*, ecce auaritia, quæ non est tantùm pecuniæ, sed etiam scientiæ: & ita penes intentionem victoriæ, quam Christus habuit tentationum sumitur ordo. 106.

Paschas. Anselm. Alb. Magn. Cur tres tentationes. Genes. 3.

Nihilominus mihi probabilius est, quòd D. Matthæus obseruauerit ordinem in tẽtationibus describendis, & quòd tentatio de pinnaculo fuerit prior, quàm tentatio de ostensione Regnorum; ita tenent D. Cyprianus *serm. de ieiunio*, D. Ambros. *lib.* 1. *de Cain & Abel, cap.* 5. D. Chrysostomus *homil.* 13. postquam agit de tentatione pinnaculi, ait, *tertium certamen ingreditur Christus*. D. Maximus similiter *homil.* 2. *de ieiunio*, & hunc ordinem tenet D. Thomas 3. *part. quæst.* 41. *art.* 4. *in corpore*. Probatur primò, Quia D. Matth. in narrandis tentationibus tenet ordinem; nam postquam describit tentationem conuersionis lapidum, ait: *Tunc assumpsit eum diabolus*, id est, post illam tentationem assumpsit, & quando venit ad certamen de monte excelso, ait: *Assumpsit eum iterum diabolus*; ergo hæc non fuit prima assumptio, sed secunda, præcedente illa, quæ erat ac pinnaculum templi, nulla enim alia poterat esse; in textu autem Lucæ, nulla est particula, quæ notet huiusmodi connexiones. Secundò, Quia in tentatione de monte excelso dixit Christus Diabolo, *Vade retrò Satana*; ergo non videtur, quòd iterùm, rediret, & quia D. Lucas non obseruabat ordinem, & aliam tentationem erat descripturus, hæc verba, *Vade retrò*, non scripsit, & ideo quibusdam antiquis codicibus idem ordo seruatur in textu Lucæ, vt in commentario Ambrosij, sicut in text. Matth. sed hoc factum est vitio scriptorum; nam in nostra vulgata est, vt Euangelistæ scripserunt. 107.

Cyprian. Ambros. Chrysost. Maxim. D. Thom.

Nec fundamentum oppositæ sententiæ habet vim, quòd diabolus de deserto veniret in vrbem, & iterum de vrbe in desertum ad tentationem de monte, quia cùm ipse sit valde insipiens, ac inconstans, & se videret conclusum, repetit quæ antea reliquerat; de diabolo ait D. Petr. 1. cap. 5. n. 8. *Circuit quærens, quem deuoret*, & Iob 1. n. 7. *Circuiui terram, & perambulaui eam*; & de impiis ait Dauid: *In circuitu impij ambulant*, Psalm. 11. n. 9. Quid sit autem ambulare in circuitu, explicat Pinto, de persecutione, quam in iustum moliuntur iniqui; qui versatur in circuitu à puncto, ac circunferentia, quam relinquit, iterum in illam redit; sic diabolus, ac impij easdem nequitiæ artes, à quibus videbantur desistere, iterum repetunt aduersùs iustum, ac sanctum. 108.

Insipiens repetit relicta. 1. Petr. 5. Iob. 1. Psalm. 11. Pinto.

QVÆSTIO XXII.

Quare diabolus victus in prima tentatione non vereatur iterum Christum aggredi?

109. HVIVS rei iam quandam rationem attigi in expositione, aduersarius nunquam suam virtutem agnoſcit, ſed ſemper variis rationibus ſuam debilitatem intendit excuſare. Secundò, Acutè reſpondet Imperfect. homil. 4. *Mitte te deorſum. Nec timuit, cogitans, ne fortè ſi inuentus fuerit filius Dei, inueniat illi feciſſe iniuriam. Sed nihil dubitat dicere, nec facere, qui nihil ſibi relinquit, quod ſperet.* Cùm ſpes ſit omnino omiſſa, & nihil malignus metuat ſibi poſſe augeri, vel minui, acquirere, vel perdere, nullum turpe factum fugit, ſed omnes auſus animosè aggreditur.

Imperfect.

Qui nihil ſperat, nihil turpe fugit.

110. Grauis difficultas eſt circa peccatum Angelorum. *Dicebas in corde tuo. In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, ſimilis ero Altiſſimo,* Iſai. 14. num. 13. Angelus ſemper eſt in cognitione ſui, & Dei, vt docet D. Thomas 1. *part. quæſt.* 56. *art.* 3. cognoſcit ſe vt effectum, & Deum vt cauſam, vnde iuxta communiorem ſententiam Angelus ab hac cognitione non poteſt ceſſare; de quo latè Suarius *tom. de Angelis, lib.* 2. *cap.* 19. *à num.* 5. euidens erat intellectui Angelico implicare contradictionem ſe eſſe Deum quomodo potuit in illam cognitionem venire, vt ſe eſſe Deum appareret; & ita ait D. Anſelmus lib. de caſu diaboli, cap. 4. *Si Deus cogitari non poteſt niſi ita ſolus, vt nihil illi ſimile cogitari poſſit, quomodo potuit diabolus velle, quod non potuit iudicare?* Lucifer iuxta grauiſſimorum Patrum ſententiam peccauit parui faciens Chriſti humanitatem, & appetens ſuæ naturæ vnionem hypoſtaticam, & dum in hoc peccatum contra Filium Dei labitur, per ſuperbiam non recuſat in aliud incidere, vt ſibi vellet Dei naturam, ac thronum, cùm omnem ſpem amiſiſſet recipiendi bona è manu Dei, nullum malum, ac peccatum contempſit, ac reſpuit, quamuis hoc indicaret impoſſibile. Per gradus ſpei creſcunt augmenta, vt dixit Socrates, ſi ſpem concipimus magna aggredimur; ſi ſpes cadit, cadit animus. Dum Philiſthæi conſiſterent in loco inaceſſibili, Ionathas cum ſuo armigero in eorum exercitu grauem cædem perpetrauit, 1. *Regum.* 13. *num.* 14. ſuccedentibus rebus cùm Saul, & Ionathas cum magno exercitu exirent in pugnam contra Philiſthiim, interfecti ſunt magna plaga, ac nullo nobili facinore edito, 1. *Regum cap.* 13. Cur ille, qui antea forti animo ſe gerebat, modò tam debilis apparet? Ea mihi eſt ratio. In primo euentu exiſtimabat ſe Ionathas regni hæredem, & ſucceſſorem; at in vltimo iam hanc ſpem depoſuerat, ſciebat certiſſimè quòd Dauid eſſet regnaturus, & dum ſpes regni viguit, viguit animus; cùm verò cecidit, cecidit & animus.

Iſai. 14. S. Thom. Suarius. Anſelm. Socrates. Spes dat animum.

QVÆSTIO XXIII.

Quomodo Chriſtus Dominus aſſumptus fuerit in ciuitatem, & in pinnaculum?

111. IN ſecunda, & tertia tentatione ait Euangeliſta, quòd diabolus aſſumpſerit Chriſtum, ideo hoc explicandum eſt. Primò, D. Cyprianus *ſerm. de ieiunio*, reputat inconueniens, quòd corporaliter diabolus tulerit Chriſtum; ideo ait, quòd à proprio ſpiritu ductus eſt in pinnaculum, & in montem, & ita ait ſanctus Pater, quòd *Diabolus Ieſum tulerit, videtur inconueniens, quòd humeris eius Saluator inſederit, & pro vehiculo vſus ſit, quem præcipitatorem ſciebat.* Cùm enim diabolus vt omnium præcipitator eſſet agnitus, non eſt ſuſtinendum, quòd Ieſus illi ſe crederet, vt ad pinnaculum, ac ſanctam ciuitatem per ipſum portaretur, in documentum noſtrum; non enim fidendum eſt ei, quem vt omnium malorum præcipitatorem agnoſcimus, & ideo ait ſanctus Doctor, quòd à proprio ſpiritu ductus ſit in pinnaculum, & in montem. Hæc ſententia expreſsè repugnat cum text. ait enim Matth. *Tunc aſſumpſit eum diabolus.* Secundò, Ianſenius exiſtimat hanc aſſumptionem, ſicut & tertiam non fuiſſe veram, ſed per imaginationem. Hoc etiam vim infert textui ſecundùm mentem ſanctorum Patrum, qui de aſſumptione corporali intelligunt; & quando diabolus dicebat, *Mitte te deorſum*, non ſuadebat niſi deſcenſum corporalem: deinde hæ cogitationes ſunt valde indignæ Chriſto Domino, vt cogitaret ſe eſſe in pinnaculo, cùm non eſſet, & in eius mente nulla falſa cognitio poterat eſſe, vt iam dixi. Tertiò, Origenes *homil.* 31. *in Lucam.* exiſtimat Chriſtum ductum à diabolo non corporaliter, ſed monitu, & quòd ipſe diabolus præiret, & Chriſtus ſequeretur. Hæc ſententia etiam non placet, quia Euangeliſta ait *Aſſumpſit eum diabolus, aſſumere* autem ſignificat quòd ipſe eum portauerit. Secundò. Dicitur quòd diabolus ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi; ergo Chriſtus non aſcendit, ſed diabolus eum illuc duxit. Tertiò, Quia ſi Chriſtus aſcendit per gradus, non erat occaſio diabolo, vt diceret, *Mitte te deorſum*, quia ipſe facilè poterat deſcendere.

Cyprian. Idem. Depravato non eſt credendum. Ianſen. Origenes.

112. Quartò, & vera ſententia, quòd diabolus corporaliter Chriſtum Dominum portauerit, ita docent *hic* D. Hieronymus, D. Gregorius *homil.* 16. *in Euangel.* Imperfectus *homil.* 5. Euthymius *hic*, Beda *Luc.* 4. Abulenſis *quæſt.* 34. & 35. Probatur hæc ſententia ex proprietate verborum text. & ex refutatione aliarum, & quia nullum eſt inconueniens, quòd Dominus portaretur à diabolo, vt ait D. Gregorius citat. *Nec mirum eſt, ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit ab illius membris crucifigi.* Deinde ſi Dominus veniret pedeſter, multi dies conſumerentur in hac tentatione, vt Dominus veniret à deſerto in ciuitatem, quòd ſatis longè diſtabat ab illa.

Vera ſententia. Hieron. Gregor. Imperfect. Beda. Gregor.

QVÆST

QVÆSTIO XXIV.

Quomodo Christus Dominus ferebatur per aëra?

123. ASPORTABAT diabolus Christum vel in manibus, vel super se, seu super suos humeros, vt ex aliquibus refert *hic* D. Thomas *cap. 4. Matth.* quamuis hoc nec approbo, nec est necessarium, sed poterat diabolus mouere Christum Dominum imprimendo impulsum in quadam parte eius corporis per se primò, & illa mediante mouere, & ita in motibus factis ministerio Angelorum factum est, Habacuc. *Daniel 14. & Ezech. 8.* in cincinno capitis, vt explicant Theologi cum Suario *tom. de Angel. lib. 4. c. 31. num. 2.* deferabatur Christus Dominus per aëra, & diabolus, quantum est ex se, assumebat Christum vt ab omnibus videretur. Ipse autem, nesciente diabolo, sic agebat, vt à nemine videretur, vt notant D. Chrysostomus *in Imperfecto homil. 5.* D. Thomas *3. part. quæst. 41. art. 4. ad 7.* Diabolus volebat Christum ab omnibus videri per aëra euntem, vt ipsum pigneraret, ac obligaret, vt pro conseruanda opinione populi, se ipsum præcipitaret vt ab Angelis asportaretur; sed Christus decreuit non videri, vt ita diabolus frustraretur in omnibus suis intentionibus, ac sudoribus.

D Thom. — Suarius. — Chrysost. S Thom. — *Nemo pignoratus opinione multa aggreditur.*

124. Deferebat diabolus Christum per aëra maximo cum gaudio, promittens sibi victoriam, dum cum à deserto abstulit, vbi eum spiritus Domini collocauerat, quod saltem à diabolo suspicari poterat. Nullum maius discrimen potest subire homo, quàm recedere à loco, in quo Dominus eum constituerat. Dauid in regio solio, in quo Dominus eum collocauerat, rectè se habebat, cùm verò surgeret de strato suo, & ascenderet ad solarium domus regiæ, grauiter inde in peccata prolapsus est, *1. Reg. 11. num. 2.* Senes dum ex Dei imperio assistunt in cathedra, iudicando populo in iustitia se continent; at cùm ingressi essent ostia pomarij, in quo erat castissima Susanna, turpiter delinquunt. *Daniel. 13. num. 18.* Angeli dum in cælo resident, in quo creati sunt à Deo, in gratia, & sanctitate se exercent; at verò cùm affectauerint exaltare solem suum super astra Dei, ac sedere in monte testamenti, *Isai. 14. n. 13.* superbiam, ac in infernum ceciderunt. Tandem ait Paulus, *Si Angelus de cælo euangelizauerit vobis praeter id, quod accepistis, anathema sit,* ad Galat. 1. num. 8. Sed quomodo Paulus audet Angelos anathamate ferire? Angeli ordinati sunt à Deo in ministerium, & dum suum locum relinquunt, & cathedras ascendunt, in omnem maledictionem incurrunt. S. Proclus Epistol. de recta fide, ad Armeni. *Ministrare namque,* ait, *praeceptum est Angelis, non dogma componere. Et periculosum nimis est singulis, non in his, quibus ordinati sunt permanere.* Sed hæc non potuerunt contingere Christo Domino quamuis, discederet à deserto, in quo ab Spiritu sancto ductus erat; quia non homo tantùm, sed Deus est, & omnes eius actiones à Patre erant præfinitæ, vt iam dixi.

Maximum periculum est homini dum discendit à loco ordinato à Deo. — Galat. 1. — Proclus.

QVÆSTIO XXV.

Quid sit pinnaculum, & quare diabolus potius constituit Christum in eo, quàm in alta turri?

HÆc quæ hîc inquirimus, permixtim tractanda sunt. Palatios *hîc in Matth.* & Didacus Stella *in cap. 4. Luc.* existimant *pinnaculum* esse laminam ex metallo confectam, positam super tectum ad discernendas differentias ventorum, & in hoc indice ventorum, inquiunt, quòd diabolus constituit Christum, quia in hoc loco non poterat Christus naturaliter sistere, nec ab eo naturaliter descendere, & ibi solet diabolus suos constituere. Sed sententia non est probabilis, quia in nulla authoritate fundatur, quòd in templo, ac eius tecto, talis parua ala esset. 115.

Palat. Stella. — *Diabolus ponit in loco in quo non potest sistere homo.*

Secundò, D. Regimius, S. Paschasius, S. Anselmus, S. Carthusianus, Albertus Magnus, Hugo *hic*, D. Bonauentura *cap. 4. Luc.* & alij dicunt quòd pinnaculum erat sedes doctorum, & quòd templum habebat culmen erectum, & acutum, sicut domus nostræ habent; sed planum erat desuper, vt sunt tecta domus in Palæstina; pinnaculum erat pauimentum planum supra templum, vbi doctores prædicabant, & docebant. Albertus Magnus vult esse præeminens *pectorale*, seu deambulatorium circa parietes templi, ex quo magistri concionabantur ad populum, & cùm diabolus affectaret tentare Christum de iactantia superbiæ, non ducit eum ad turrim altam, vel ad palatia principum, sed ad sedem doctorum. D. Anselmus, *Ideo,* ait, *diabolus duxit eum super pinnam templi, quum vellet de vana gloria tentare, quia ibi in cathedra doctorum multos deceperat inani gloria: & ideo putauit, istum positum in sede magisterij inani gloria extolli posse.* Dum diabolus vult Christum Dominum ad iactantiam, ac ambitionis fastum allicere, in suggestu, ac cathedra doctorum constituit, solent enim litterarum honores maximè pungere, ac piscari animos inani gloria. 116.

Remig. Paschas. Anselm. Carthus. Alb. Magn. Hugo. — Anselm. — *Honores litterarij inducunt ad inanem gloriam.*

Hæc tamen sententia multis, & mihi facit difficultatem, primò, quia pinnaculum iuxta radicem Hebraicam dicit summam extremitatem. Secundò, Quia non videtur conueniens quòd populus, relicto templo, ascenderet super tectum ad audiendas conciones, in loco exposito aëri; & Christus Dominus prædicabat in templo; ergo hîc erat locus consuetus: quando Christus Dominus dixit, *Quæ audistis, dicite super tecta,* hoc est, alta voce in loco publico; si verò dicatur, quòd pinnaculum sit deambulatorium prominens à pariete, ex quo Doctores docebant, tunc non esset multum eleuatum à terra, vt magistri vox audiretur; diabolus autem intendebat præcipitare Christum ex loco alto, & eminenti, vt ab omnibus videretur. 117.

Tertiò, Mihi vera sententia est Theophylacti, Abulensis *quæst. 33.* Toleti *à num. 12.* & aliorum, qui dicunt *pinnaculum* esse summam extremitatem tecti, seu frontispicij; & ibi diabolus constituit Christum ad se præcipitandum, vt facilè videretur ab omnibus, qui erant in vrbe, locus ille valde publicus erat, & hæc est prima ratio, ob quam ibi constituit Christum; maximè affectat diabolus, 118.

Teoph. Abulens. Tolet.

diabolus, vt nostri defectus publicentur, ac diuulgentur.

109. *In iis eos decipit ab his à quibus auxiliari possumus.*

Secundò, Ideo constituit in pinnaculo templi, & non in Regum dominibus, vel alta turri. Quia cognoscebat Christum virum sanctissimum esse, ac suspicabatur filium Dei, & templum erat eius proprius locus, ad quem saltem, vt iustus, tanquam ad asylum debebat confugere, & hac de causa ab illo præcipitari suadet, nihil magis intentat, quàm segregare nos ab his, ex quibus auxilia venire possunt. Tertiò, Vincentius Liriensis, Author Antiquissimus, *de Antiquit. fidei Cathol. comment.* 1 *cap.* 37. Duxit diabolus Christum in pinnaculum templi, & ait, *mitte te deorsum*, quia maximè desiderabat, vt eius membra ex doctrina, & traditione sublimitatis Ecclesiæ demitterentur. Quartò, S. Theophylact. *lib.* 1. *comment.* ait per *templum* significari hominem. *Templum Dei vos estis*, 1. Corinth. 3. num. 6. per *pinnaculum* sublimitatem naturæ; diabolus maximè intentat ducere nostram considerationem in sublimitatem naturæ, inde nos in profundum deiiciat. Quintò, Per aërem supra templum duxit, quia dum homo ad dignitates Ecclesiasticas, non per gradus ascendit, manifesta est ruina, certus lapsus.

Liriensis. — *Diabolus segregat ab Ecclesia.* — *Theoph.* — *1 Cor. 1.* — *Ad dignitates per gradus.*

120. Sextò, Nullum locum aptiorem ad præcipitium inuenit diabolus, quàm pinnaculum templi. Homo Ecclesiasticæ obedientiæ tenetur se submittere; vt verò si præsumit supra ipsam se extollere, omnium malorum occasio, ac ianua ei aperitur. Ait Hierem. 12. n. 10. *Pastores multi demoliti sunt vineam meam: conculcauerunt partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.* Vbi Propheta loquitur ad litteram de conculcatione templi, ac Ecclesiæ, & statim in hostes *à n.* 13. omnem congeriem malorum prænunciat. Vnde ait D. Cyrillus in c. 11. Isai. *Semper persequutoribus Ecclesiæ, conatus ipsorum in caput reciderunt.* Cùm Saul maximè vrgeretur ab exercitu Philisthinorum, dixit Amalecitæ. *Sta super me, & interfice me quoniam tenent me angustiæ*, 2. Reg. 1. n. 9. multi ex radice Hebraica legunt, *tenent me equites tunica phrygenica, seu occellata*, quæ erat propria vestis Sacerdotum. Saul Sacerdotes Domini interfecit, ac suam ciuitatem percussit in ore gladij, 1. *Reg.* 22. *n.* 19. & eorum bona, ac vestes per suos milites distribuit; cùm verò impius Rex vltimo spiritu ageretur, cognoscit, ac fatetur omnia illa mala super se venire ob conculcata sancta, ac sacrilegam bonorum Ecclesiasticorum direptionem, & ita ait, tenent me equites tunica ocellata, seu sacerdotali, quam prophanando Sacra à Sacerdotibus diripuit, & suis militibus dedit.

Ecclesiæ subiiciendum. — *Hierem. 12.* — *Cyrillus.* — *2. Reg. 1.* — *Res Ecclesiasticæ non sunt subsidiū regibus ad bellum.*

Matth. 4. *n.* 6. Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum.

VERSIONES.

Syriacus.	Deorsum te dede præcipitem.
Vatablus.	Proiice te ipsum deorsum.
Euthymius.	Præcipita te deorsum.
Tertullian. lib. aduers. Praxeam c. 1.	Si tu es Filius Dei, deiice te hinc.

ALTER TEXTVS.

Luca 4. *n.* 9. Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum,

EXPOSITIO.

EXPROBROSE, vt notat Albertus Magnus, *hoc dixit diabolus Christo, vt prouocet, quia prouocatus animus citius inclinatur ad malum.* Ac si diceret diabolus: Si huc venisti, quare vis descendere consueto modo? & quid à me expectas asportari, cùm hoc per te ipsum valeas facere? & ideo ait, *mitte te deorsum*; hæc dicebat diabolus vt indagaret, quisnam esset Christus; nam vt ait Abulensis *quæst.* 58. si se præcipitaret, & nihil læderetur, putaret diabolus ipsum esse Deum, & haberet suum intentum. Si autem esset homo purus, diabolus volebat eum petere se præcipitando; vel dato quòd nollet se proiicere de pinnaculo, intendebat in eo gignere opinionem, quòd ipse erat Filius Dei, vt statim dicam. 121.

Alb. Mag. — *Abulens.*

QVÆSTIO XXVI.

Quare diabolus hîc tentationem vanæ gloriæ armet in Christum?

HANC tentationem fuisse inanis gloriæ, communis est omnium Patrum sententia. Ita docent S. Ignatius *in Epistol. ad Philip.* S. Hieronymus, S. Thomas *hîc*, S. Gregorius *homil.* 16. *in Euangelia*, Interlineal. Haymon, Theophylactus, Euthymius, Beda, & alij. Erat autem hæc vana gloria quoddam desiderium, quo affectaret se esse filium Dei, vt coram populo se à summitate templi illæsum mittens magnificaretur ab omnibus. 123.

Ignatius. — *Hieron.* — *D. Thom.* — *Gregor.* — *Interlin.* — *Theoph.* — *Beda.*

Sed quomodo diabolus audet iactantiâ, ac vana gloria tentare Christum, quem tantis virtutibus præclarum agnoscebat, ac tanta constantia famem sustinere, & suam iam primam tentationem repellere videbat? Respondet D. Chrysostomus homil. 5. in Imperfecto, *Sicut diabolus, ait, concupiscentia vanæ gloriæ ipse ruit de cælo; nam cùm esset Angelus, volens se ostendere Deum, perdidit & illud quod erat, dum voluit appetere quod non erat; sic putauit & Christum concupiscentia vanæ gloriæ ferri. Nam sicut difficilè aliquem suspicatur malum qui ipse est bonus; sic difficilè aliquē suspicatur bonum, qui ipse est malus.* Ex se diabolus fecit præsumptionem de Christo, & sicut ipse appetitu iactantiæ ferebatur, ita indicauit de Christo. Secundò, D. Cyprianus serm. de ieiunio, *Hoc*, ait, *generale malum in humano genere, Satanas putabat suggerere Saluatori, vt popularibus laudibus vellet attolli, si vectoribus Angelis sustentatus se Filium Dei comprobaret. Huiusmodi consiliis filios hominum corrumpere consueuerat.* Per laudes humanas retia tetendit Christo, & per quas erat expertus homines illaqueare, facilè cogitabat per illas posse Christum piscari: per inanem enim gloriam Adamum deiecit diabolus. 124.

Chrysost. — *Quilibet ex se iudicat de aliis.* — *Cyprian.*

Tertiò, D. Ambrosius hîc, *Diabolus, ait, quoniā fortem sensit, iactantiam prætendit, qua etiam forte*

decipitur

Iactatio fortes superat. decipit. In alia tentatione magno robore se exhibet Christus, ideo eum exponit humanis audibus, vt iactantia eum attrahat; nam hæc quosque fortissimos superat. *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius*, Hierem. 11. num. 16. Per *oliuam* tam vberem, ac frugiferam intelligit Propheta populum Israëlem, teste D. Hieron. & sicut oliua fructifera est in toto suo robore, ita populus ille inter omnes nationes: at quænam sit vox loquelæ grandis, ad cuius præsentiam ignis exarsit in ea? nulla alia, nisi vox iactantiæ per superbiam, quæ totam oliuam destruxit, & deuastauit, ac sicut ignis in cineres redegit. D. Gregorius *homil. 21. in Ezech.* ait, *Vox grandis loquela est fauor adulantis. Ad vocem verò loquelæ grandis exarsit ignis in ea, quia in magnitudine fauoris, flamma in corde acceditur de amore laudis. Sed omnia oliua fruteta comburentur, cùm iam non amore Domini, sed intentione transitoriæ laudis fiant.*

Hierem. 11. Gregor.

QVÆSTIO XXVII.

Quare diabolus suaserit Christo se præcipitare, & non volare, & ascendere sursum?

125. ASTVTISSIMVS diabolus intendebat hac tentatione Christi diuinitatem indagare, ac ei blandiri appetitu vanæ gloriæ, quo affectaret se esse Filium Dei, vt coram populo seà summitate templi illæsum mittens magnificaretur ab omnibus; sed cur hanc iactantiam proponit præcipitium, non verò volatum, vel ascensum in cælum per aëra.

126. Maxim. Respondet primò D. Maxim. homil. 2. de ieiun. *Numquid*, ait, *rectius dixisset: Si Filius Dei es, ascende in cælum Quod vtique si faceret Dominus, verè illum Dei esse filium comprobaret? sed inimicus celi nec tentando quidem ascensum vult suadere cœlestem; sed deorsum, & in ima prouocat.* Aduersarius adeò cauet in hominibus cælestes ascensus, vt nec per tentationem hoc suggerat; tum quia maximè affectat, vt omnis humana cogitatio à cælis sit deiuncta, & in terris affixa; tum quia eius animus contrarius non patitur cælestia bona quomodolibet in homine considerare. Hugo hîc: *Ita affligitur diabolus in exaltatione hominis, vt nec tentando ascensum persuadeat.*

Diabolus non vult, nec cogitationem, nec ascensum cælestem.

127. Chrysost. Secundò, Chrysostom. in Imperfecto homil. 5. *Non dixit: Ambula per aërem; sed tantum dixit Mitte te deorsum, si es filius Dei, vt sciamus, quia omnis, qui obedit diabolo, ipse se deponit deorsum.* Qui dictis diaboli obedit in profundum omnium malorum barathrum se proiicit, ideo ille vt tendat deorsum prouocat. Tertiò. D. Bonauentura in cap. 4. Luc. *Quia diabolus deorsum ceciderat, libenter omnes deorsum trahit.* Socios in sua miseria procurat diabolus, alios ad ruinam conatur adducere, quia ipse è cælo ceciderat.

Qui diabolo obedit, cadit. Bonauent.

128. Caiet. Quartò, Caietan. *Diaboli suasio tendebat ad hoc, vt manifestaret Iesus se esse Filium Dei hoc miraculo, mittendo se deorsum, vidente populo; quia sacra Scriptura congruebat, vt hoc signo Messias se manifestaret, vt citatus Psalmus testatur: suadebat hoc diabolus in specie hominis desiderantis, vt Iesus manifestaret se esse Messiam.* In forma ficti zelatoris apparet, & nulla efficacior occasio ad decipiendum: non per aërem volatum, sed præcipitiú suadebat diabolus, quia existimabat ex Psalmo statim adducendo, hoc signum conuenire Messiæ.

Forma ficti zelatoris decipit.

Quintò, D. Petr. Chrysolog. serm. 12. *Mitte te deorsum; artis hominem probare vult, cui non ascensum promdit, sed ruinã; humana conditio ad ascensum difficilus, facilus inuenitur ad lapsum* Explorare naturam desiderat diabolus, & ideo non vt ad superiorem locum sed ad inferiorem se conferat, excitat, promptè homo mouetur ad lapsum Sextò. Idem serm. 13. *Conuenientius dixerit, Si Filius Dei es, ascende ad cælum; cùm sit hominis vtique ad ima cadere, Dei sit ad superna conscendere. Sic suis suadet, sic suis prouidet semper, sic suos eleuat, vt de alto præcipitet validius in ruinam. Consiliis suis se diabolus prodit.* Quilibet iuxta suam ingenitam naturam loquitur, & quantumuis se occultari velit, ipsa vox eum manifestat, diabolus in aliena figura apparebat, sed lingua eum prodebat, quæ nescit aliud dicere, nisi quæ ad ima, ac descensum tendunt, & ideo eius membra Iudæi, Domino, pendente in cruce, dicebant, vt notat Ioan. Cassianus lib. 7. de Incarnat. cap. 13. *Si filius Dei es, descendat de cruce*, Matth. 27. n. 41. & si aliquando in altum eleuat, ad hoc inimici intentio tendit, vt grauiori lapsu ruant. 129.

Chrysol. Homo facilis ad lapsum. Idem. Quilibet iuxta suam ingenitam loquitur. Cassian. Matth. 27.

Septimò, Astutissimus diabolus explorat hominis inclinationem, & tunc suo ingenio vnumquemque allicit; cognouerat aduersarius Christum valde difficilem ad ascensiones, ac sublimitates, valde facilem, ac propensum in abiectiones, & humilitates, ideo non ad volatum, sed ad lapsum, ac ad ima tentat, de hoc vide suprà *in hoc cap.* Octauò, Christus velocissimè, & breui mora, ac non per gradus, & scalam ascenderat ad pinculum, ideo præcipitium suggerit diabolus; nam qui per saltum ad apicem sublimitatis ascendit, citò etiam per saltum descendet. Nonò, Intentio diaboli ea erat, vt Christus rueret è pinnaculo, ac deciret, & in frusta cæderetur, vt notat Abulensis *quæst. 18.* Sed quomodo hæc poterat esse mens diaboli? ipse bene nouerat Dei promissionem frustrari esse impossibile, hanc autem extare in Psalmis ipsemet fatetur. *Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Quod non solùm de Christo, sed de quolibet iusto esse dictum statim dicam; ergo si Christus se demitteret è pinnaculo, non periret, sed Angelorum manibus asportaretur; cur ergo ad mortem Christi aduersarius præcipitium suadet? Sciebat bene, quòd ille, qui incipit ruere, numquam sistit quo vsque ad totalem iacturam deueniat, cùm omnis magnitudo in lubrico sit, si se aliquantulum inclinat, nullus est qui manum supponat, sed omnimodè præceps prosternitur. Ita dixit sapientissima Zare vxor Aman, cùm iam ab intima Regis familiaritate aliquantulum caderet. *Si de semine Iudæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu eius*, Esther 6. n. 13. seu vt ex Hebræo legit Caietanus, *Cadendo cades ante eum.* Ac si diceret. nunquam in lapsu sistes. 130.

Diabolus tentat quemlibet sua inclinatione. Qui citò ascendit, citò cadit. Abulens. Qui incipit cadere, non sistit. Esther 6. Caiet.

Cùm Sisara pugnaret contra Israëlitas, victus aufugit, & peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber, à qua potatus lacte, se inclinauit paululum ad dormiendum. *Tunc Iahel vxor Haber tulit clauũ tentorij. assumens & malleum: & ingressa abscondite, et cum silentio, posuit supra tempus capitis eius clauũ, percussumque malleo defixit* 131.

Iudic 4.

defixit in cere brum vsque ad terram, Iudic.4.n.21. Sed cur fortissi ma mulier, gladio vel pugione hostem non interfi cit, sed transfixit in terram? Sisara cœperat iam de sua opulentia, ac felicitate cadere, & non sisti quoadusque clauis sit defixus
Iud 5. in terram. Sic ait Debbora de Sisara, *Inter pedes eius ru t*, Iudic.5.num. 27. Quod explicans Abu-
Abulenſ. lensis, *Factus miser*, inquit. *& qui quondam in tanta rerum celsitudine præsidebat, nunc instantanea calamitate dextera fæminea occubuit*, & ita est in Hebræo, *Cecidit, iacuit inter pedes suos.* Tanquam si vnus casus non sufficeret, nisi plures multiplicarentur vsque ad totalem iacturam. Magnam statuã vidit Nab uchodonosor ex quatuor metallis confectam, quam percussit lapis, & statim, *Contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento, nullúsque locus inuentus est eis*,
Dan 2. Dan.2.n.35. non sat erat quòd statua ista esset communita, ac fracta in partes, sed in puluerem
Rupert. conuertitur? Statua iuxta Rupertum *lib. moral. in Daniel. cap. 2.* significabat principes, dynastas, ac aulicos; & vbi hi à fastigio suæ magnitudinis deturbantur, non cessat persecutio, quoad vsque in puluerem, & nihilum redigantur.

Quæstio XXVIII.

Quare diabolus non intentauerit Christum præcipitare, cùm hoc ausi fuerint Iudæi?

132. Diabolvs hîc in pinnaculo non est ausus manum leuare in Christum, sed tantùm præcipitium suasit, ac dixit: *Mitte te deorsum.*
Luc 4. At de Nazaræis dicitur Luc.4.num.29. *Duxerunt illum*, scilicet Christum, *vsque ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum.* Ecce isti non verbis tantùm excitant ad præcipitium, sed de facto inferre moliun-
Hieron. tur. Respondeò primò ex D. Hieronymo *hîc*, quòd diabolus, cùm sit valde debilis, suadere po-
Inimicus perspicax dignum veneratur. test, præcipitare non potest. Secundò, Diabolus, & Nazaræus vterque crudeli odio Christi aduersariús sed diabolus perspicax intellectu, scientiam enim non perdidit, homo verò ignorantia obcæcatus; ideo ille adhuc Christum timet, & nihil eum audet; iste verò, vt ignorantissimus Christum contemnit, & nihil contra eum detractat adoriri.

133. Tertiò, & ad quæstionem maximè D. Ambros.
Ambros. lib. 4. in Lucam: *Est peior magistro discipulorum hæreditas; ille verbo Dominum tentat, hi facto; ille dicit, mitte te deorsum, illi adoriuntur, vt mittant.* Quod diabolus per se refugit, per suos mi-
Diabolus multa refugit facere, quæ per ministros exequuntur. nistros exequi non timet. Inuasit spiritus Dei malus Saul. *David autem psallebat manu sua, tenebátque Saul lanceam, & misit eam, putans quod configere posset David cum pariete*, 1. Reg. 18.n. 10. cap. 19.num.9.10. & sæpe. Communis est senten-
Abulenſ. tia Abulensis, & aliorum, quòd diabolus timens egregias Dauid virtutes, vehementissime eum persequebatur vsque ad internecionem, & ideo Saul non mittebat lanceam contra Dauid, nisi quando ipse spiritus malignus eum arripiebat; sed cur diabolus inimicus Dauidem per se ipsum non aggreditur, seu tantum Saul manum excitat? Non audebat nefarius hostis manum contra sanctissimum virum leuare, & ideo in lacertis Saul aptum instrumentum ad id, quod optabat, parat.

Matth.4.n.6. Scriptum est enim: Quoniam Angelis suis mandauit de te, & manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

VERSIONES.

Syriacus. Angelis suis præcipiet de te, vt manibus suis te subleuent.

Vatablus, Pagninus. Mandabit de te, & in manibus ferent te: ne quando impingas ad lapidem pedem tuum.

Tertull. lib. aduers. Praxeam, c. 1. Mandauit super te, vt manibus tuis tollant, nec vbi ad lapidem, *&c.*

Syriacus Interpres. In vlnis portabunt te.

Chaldaica. Fortitudine sua portabunt te, ne fortè impingat ad cupiditatem prauam similem lapidi, pes tuus.

Psalter. Rom. apud Cass. Ne vnquam offendas.

Alter Textvs.

Lucæ 4. n. 10. Scriptum est enim, quòd Angelis suis mandauit de te, vt conseruent te: & quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

EXPOSITIO.

Astvtvs diabolus, vt facilè suadeat ruinam, Scripturam adducit, 134.
ac si dicat: Ne timeas præcipitium, quoniam scriptum est, quòd Angelis suis Deus mandauit, de quorum numero ego vnus sum, si te præcipitaueris, in manibus te tollent, *&c.* Expendamus breuiter verba: *Quoniam Angelis suis*; non quibuscumque, sed Angelis suis confidentibus, tantum negotium, scilicet curam de te, præcepit; *mandauit.* Syriacus, D. Hieronymus, Vatablus, Syriacus.
Pagninus, *mandauit*, phrasis Scripturæ præteri- Hieron. Vatabl.
tum pro futuro, *mandauit*, vel quia tanta vigilan- Pagnin.
tia est Deo super iustos, quod idem est *mandabit* *Quoniam*
de futuro, ac si iam mandauerit de præterito. *In* *vigilantiam*
manibus, ea dilectione te diligunt, ac custodiunt, *Deus habeat*
vt in palmis manuum te gestent, ac custodiant; *de iustis.*
ne offendas ad lapidem, id est, vt in nullum periculum incurras. D. Augustinus, Angelom. Hugo August.
intelligunt per *lapidem*, legem scriptam tabulis Angelom.
lapideis. Hugo.

Qvæst

QVÆSTIO XXIX.

Quare diabolus hîc adducat Scripturam, & an in vero sensu?

135. Cur diabolus hîc allegat Scripturam. Chrysost. COMMVNIS omnium Patrum sententia est, quia Christus Dominus in prima tentatione diabolum allegatione Scripturæ superauit, ideò ille etiam testimonio Scripturæ vtitur ad eum vincendum. Vnde eleganter ait D. Chrysost. homil. 5. ex variis. *O nefanda artis astutia, qui viderat se à Domino, responso legis, fuisse percussum, iam non tantum nequitia sua armis vtitur, in quibus inutilis repertus est, sed & ipse legis testimonium mutuatur, & inde tentat vincere, vnde dolet se fuisse iam victum.* Hæc est crudelis inimici astutia, quia sacro textu, ac sanctis rebus se prostratum agnoscit, eiusdem nos deiicere intendit, ac eadem remedia in nostram ruinam vertere satagit. Abulensis post datam superiorem rationem, aliam apponit *quæst.* 39. Permisit, ait, hoc Deus ad instructionem nostram, scilicet vt videamus, quod licèt sacræ Scripturæ bonæ sint, tamen in malum trahi possunt, cùm malus homo earum sensum ad suum protegendum errorem deducit; valde sancta est Scriptura, & tamen in ore diaboli retorquetur in malum; ac proinde hic Satanas Scripturam apponit, vt hæreticorum Pater, qui illa vtuntur non vt instruant, sed vt decipiant, ac suos errores seminent, vt aduertunt S. Ambrosius S. Paschasius, S. Thomas, S. Bonauentura.

Diabolus remedium in damnum intendit vertere. Abulens. Ambros. Pasch. D. Thomas. Bonauent.

136. Non pe candum confidentia misericordia. Deinde diabolus adducit Scripturam, vt in grauissimum peccatum Christum Dominum impelleret dum confidentia diuinæ benignitatis, ac protectionis, se in præcipitium, ac ruinam daret, confidens de auxilio Angelorum; & nulla maior est iniquitas, quàm vt diuina misericordia nobis sit argumentum in lapsum, & ruinam. Vnde docet S. Gregorius Magnus in priori comment. in lib. 1. Reg. cap. 3. num. 18. *Peccare, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitia eius exponi est.*

Gregor.

137. An germano sensu allegat Scripturam? Ratione doctrinæ horum Patrum inquirendum est, an diabolus hîc adducat locum præsentis *Psalm. 90. num. 11. & 12.* in germano & vero sensu: Affirmant Psalmistam de Christo agere, ad literam S. Augustinus *in dicto Psalm.* S. Irenæus *lib. 5. cap. 21.* D. Ambrosius *lib. 4. in Lucam*, Caietanus, Salmeron, & alij *hîc*, quia quamuis Christus Dominus custodiâ Angelorum non egeret, eorum tamen ministerio sæpe vsus est.

August. Irenæus. Ambros. Caietanus. Salmer.

138. Verior & communior sententia est, in Psalmo *hîc* non agi de Christo Domino; sed de quolibet puto homine iusto, ac sancto. Ita Origen. *hom. 31. in Lucam*, S. Chrysostomus *homil. 13. in Matth.* S. Hieronymus *hîc & in Psalm.* Beda, S. Anselm. S. Thomas, S. Paschasius *hîc in Matth.* S. Ignatius *Epist. 8.* S. Cyrillus Alexandrin. 4. *contra Iulianum*, Beauxamnes, Barradas, Maldonatus *hîc*, cum Abulensi *quæst. 40. in Matth.* quia Christus Dominus non egebat auxilio Angelorum, vt non ad lapidem offenderet pedem suum, ac vt eum custodirent ab incursu, & dæmonio meridiano, de quo latè Lorin. *in d. Psalm.* Toletus *in cap. 4. Lucæ annot. 23.* tenet nostram opinionem, scilicet sensum literalem non esse de Christo, tamen ait, quod Diabolus hæc dixit, quia sperabat Christum responsurum id testimonium non esse de se pronunciatum, ex quo deprehenderet eum esse Filium Dei.

Origenes. Chrysost. Hieron. Beda. Anselm. S. Thom. Paschas. Ignat. Cyril. Beauxam. Barradas. Maldon. Lorin. Tolet.

QVÆSTIO XXX.

Cur diabolus in præsenti Psalmo tria subticuerit?

DIABOLVS cùm loquitur cùm muliere, in referendis verbis ac Scripturis diuinis, vt notat *hîc* Paschas. mentitur, ait enim, *cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi*, Genes. 3. n. 1. vnum lignum tantum prohibitum erat, & non omnia. At hîc coram Christo Domino eius magnam sanctitatem, ac scientiam timens falsum non audet proferre; sed in tribus supprimit veritatem text. 139.

Genes. 3.

Primò ait: *Angelis suis mandauit de te*; & quamuis ita scriptum sit in Psalmo, tamen in ipso contextu apertè intelligitur, quod ille, qui mandauit, sit *Deus*, vt patet *ibi* ex *num. 2. & 9.* at quando aliquis numerus, & locus per se præcisè allegatur, explicanda est persona saltem per parenthesim, vt solet fieri; & dicendum erat: Angelis suis Deus mandauit de te. Respondeo, quod hoc nomen *Deus*, ita erat formidolosum diabolo, vt suo impuro, & hostili ore vereretur illud pronuntiare, ac dicere; è contra verò Christus Dominus in omni tentatione hoc sanctissimo nomine *Deus* se protegit, vt singula eius responsa consideranti patebit. 140.

Diabolus non audet nomen Dei pronuntiare.

Secundò, Diabolus dimisit mediam partem præsentis versiculi, nam in textu ita est, *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Rectè obseruat S. Hieronymus *in comment. Psalm.* & Bernard. *citandus*, quod diabolus tacuit illa verba, *vt custodiant te in omnibus viis tuis*; hæc verba erant contra se, & ideo solùm dixit quod pro se, ac pro sua intentione faciebat; & quamuis in textu Lucæ sint illa verba, *conseruent te*, tamen semper desunt illa, *in omnibus viis tuis.* Præcipitium autem non erat via Christi, sed diaboli, vt rectè ait D. Bernardus serm. 14. in Psalm. 90. *Quid, maligne, Angelis mandauit Deus? Nempe vt custodiant te in omnibus viis tuis: nunquid in præcipitiis? Qualis via hæc, de pinnaculo templi mittere se deorsum? Non est via hæc, sed ruina; & si via est, tua est, non illius, id est, Christi.* Et ideò hæc subticuit diabolus, sed ignoranter, cùm ad tentandum Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, adducat textum, quo conuincebatur. 141.

Hieron. Bernard. Idem. Diabolus adducit textum quo conuincitur.

Tertiò, Conticuit Diabolus sequentia verba Psalmi, *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.* Cur solum auxilium Angelorum commemorat, & gloriosum triumphum à pestiferis inimicis reportandum non obiicit, cùm maximè posset mouere animum? S. Hilarius *hîc*, *Sciebat quidem*, ait, *ministeria Angelorum prompta esse Dei Filio, de his autem, quæ de se dicta sunt, tacuit.* Nefarius hostis quæ ad alium spectant, sciebat, quæ verò ad se pertinebant, tanquam ignorans, tacet. 142.

Hilar. Quæ aliorum sunt cognoscimus, nostra ignoramus.

Quartò, Diuus Nazianzenus *oratione de sancto Baptismo*, hoc dubium attingens, sic ait: *O sapiens ad malefaciendum, quid tibi accidit, vt* 143.

Nazianz.

Dauidis

Christi victorias non poterat proferre ore diabolus.

Dauidis dictum integrum non produxeris, verum quod sequitur, supergressferis, super aspidem, & basiliscum ambulabo, & conculcabo iuxta Christi mei promissum, potestatem accipiam calcandi omnem potentiam inimici? Vafer diabolus, quæ ad decipiendum poterant aliquali verborum inuolucro conuenire dixit; quæ verò contra se erant, & vbi ipsum vincendum profitebatur, omnino subticuit. Victorias enim Christi ore non poterat capere. D.Hieronymus hîc. *De Angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sua conculcatione quasi tergiuersator tacet.*

Inimicus quæ deprimunt cognoscit, quæ exaltant ignorat.

144. Quintò, Hoc est inimicorum ingenium, vt in aliis solùm quæ deprimunt, ac limitationem dicunt, agnoscant; quæ verò excellentiam, ac maiestatem innuunt, omnino ignorant; quod Christus Dominus Angelorum ministerium requirat, valde perspicacem in hoc se exhibet diabolus, & vt manifestum publicat; quod verò super basiliscum ambularet, & curiosam victoriam consequeretur, hoc tanquam ignorans non potest ore proferre; hostis mendax veluti indigentiam Angelorum commemorat, triumphum, ac sublimitatem tacet: cùm Moyses, & Aron ingrederentur ad Pharaonem, vt dimitteret populum ex Dei mandato, dixit sacrilegus Rex. *Quare Moyses, & Aaron solicitatis populum ab operibus suis: Ite ad onera vestra*, Exod.5. num 4. Valdè mirum est, vt notant Lyranus, Abulensis, quod viri tam venerabiles, & qui Dei potestatem præ se ferebant, tam contemptibiliter æstimarentur à Rege, vt nihil in eis agnoscat, nisi ad vilia opera destinare. Et augetur difficultas, quia vt ait Carthusianus, ex Ioseph.lib.2. antiquit c.13. *Moyses commemorauit tunc Pharaoni quanta fecit Ægyptiis oppressis ab Æthiopibus, & pericula, ac labores, quos pro Ægyptiis tolerauit, & quæ vidit in monte Sinai, ei narrauit. Quem Rex deridens, seruum suum fugitiuum vocauit: dicens: Ite ad onera vestra.* Pharao, vt Moysis inimicus, nec eius sanctitatem, nec supremam dignitatem legationis diuinæ, nec sublimitatem cælestium visionum valuit in eo considerare, sed tantùm illius cognitio limitatur ad subiectionem, ad vilia opera, ac ad faciendos lateres. Nec enim hostile os magna, sed parua capit. Cùm perditus ille filius rediret ad paternam domum, & pater magna indulgentia, excepisset, stola, annulo, conuiuio, ac symphonia, senior frater indignatus dixit patri, quod nunquam simile ei fecisset, & addit. *Sed postquam filius tuus, hic, qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit occidisti illi vitulum saginatum*, Luc. 15.n.3. Sed quomodo hic in fratre suo, non videt conuersionem, non humilitatem, *fac me sicut vnum de mercenariis*; sed tantùm luxuriam, ac dissipationem bonorum? Eum eleganter sic pungit D. Chrysologus serm.4. *Hîc, ait, rediisse fratrem doles: & qui redeuntem de suo decorare debuit, non debuit de perdito sic fœdare.* Concitatus erat animus inuidia ac odio, & ideo non considerabat egregia facta quæ extollebant, ac honorabant, sed turpia, quæ deprimebant, ac inhonestabant non attendebat ad ea, quæ amorem paternum reconciliabant, sed ad illa, quæ iam poterant prouocare.

Exod. 5. — Lyran. Abulensis — Carthus. Ioseph. — Luc. 15. — Chrysol.

Matth.4.n.7 Ait illi Iesus rursus: Scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

VERSIONES.

Chaldaica, Non tentabis Dominum *Deuteron.6.* Deum vestrum.

ALTER TEXTVS.

Luca 4.n.12. Et respondens Iesus ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

EXPOSITIO.

MAGNAM diaboli petulantiam superat Dominus, non violentia, sed sapientia, vt ait D. Thomas; non fortitudine, sed patientia, ac mansuetudine, vt notat D. Chrysostomus homil.12. *Christus verba eius audiuit, nihil vtique indignatus, nihilque commotus: sed cum multa modestia Scripturarum ei rursus voce respondet.* Et non dixit, vt notat idem Chrysostom. in *Imperfecto hom.5.* Non tentabis me Dominum Deum tuum, ne se manifestaret; sed ita: Non tentabis Dominum Deum tuum, quod poterat dicere omnis homo tentatus à Diabolo. Locus est ex *Deuteronom 6. num.16.* & ille Deum tentat, qui sine necessitate per miraculum consequi affectat, quod communi via obtineri potest. Ita Diuus Chrysostomus *homil.13.* D. Augustinus *lib.22. contra Faustum, cap.30. hîc* D. Paschasius, D. Anselmus, D. Thomas, Euthymius, Beda, & alij. Christus autem Dominus naturali modo poterat descendere à pinnaculo templi, vt communiter Iudæi descendebant; & Christum ita respondet, ac si diceret: Non possum me hinc deiicere deorsum, quia cuilibet homini præceptum est, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* His verbis non in prima, sed in hac secunda tentatione Dominus Dæmon reiicit. Quia, vt ait Chrysostomus homil.5. in Matth. *Nam vere filius Dei Angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat: nec enim creatura portat creatorem, sed creator creaturam.* Præsules docet Christus, nam illi, qui magistratum gerunt tanquam bauli subditos debent transferre super proprios humeros, & non velle, vt à subditis asportentur, & ideo Dominus noluit audire, vt Angeli suis manibus eum subuehant. 145.

D. Thomas. — Chrysost. — August. Chrysost. Paschas. Anselm. D.Thom. Euthymius. Beda. — Chrysost. — Prælatus sit baiulus subditorum.

QVÆSTIO XXXI.

Quare Christus Dominus noluerit se è pinnaculo præcipitare?

GERMANAM rationem huius difficultatis nobis apposuit Saluator, & ideo ad hunc locum reseruaui hanc quæstionem, in his, quæ diabolo respondit, *Scriptum est: Non tentabis Dominum*; minimè enim erat necessariū miraculum, vt sine læsione descenderet, vt dixi in expositione; quod tētare Deum dicitur, vt ibi dixi. S Petrus Cluniac.*li.2. Epist.7.* hanc tradit rationem. *Noluit Dominus spontaneo præcipitio interire, qui tamen venerat pro mundi salute animā ponere. Vt doceret* 146.

Cluniacens.

vtiliter

vtiliter quidem carnem esse mortificandam, sed non more homicidarum crudeliter perimendam. Quæ ratio simpliciter non est vera, quia Christus Dominus cùm habeat virtutem infinitam, & quamuis se deiiceret, non interiret; tamen benignè est explicanda, quod hoc facto docuit nos Dominus, vt in mortificatione carnis, non exponamus nos periculo mortis. Alias rationes morales videamus, de quo vide suprà *quæst.* 27.

147. Chrysost. Secundò, D. Chrysost. *Deus*, ait, *nihil agit inutile.* Cùm autem hæc præcipitatio non esset alicui fructuosa, ideo Christus illam reiecit. Tertiò, D. Petrus Chrysolog. serm. 13. *Se vtique Dominum, se Deum vtique intelligi voluit; qui non de pinna templi tantùm se dedit ad terram: sed de cælis se ad inferos vtique iactauit. vt non cadentium forma, sed esset resurrectio mortuorum.* Filius Dei ostentauit suam potentiam, dum de cælis ad terram descendit; recusat ergo illam propalare in saltu de pinna templi, nam sublimis potentia ad sui manifestationem magna amplectitur, parua contemnit.

Chrysol.

Magna potentia ostenditur in difficili, non in paruo.

148. Quartò, Lege naturæ præcipitium cautum est, nisi ex magna causa, & ideo Deus legem, quam condidit, non vult infringere, sed exactè obseruare, ait Paulus ad Galat. 4. n. 4. *Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.* Sed cùm ipse sit supremus Dominus, ac legislator, quomodo sub præceptis legalibus factus, seu natus, vt alij vertunt, ad nos descēdit? Quia legislator inde sub lege factus, vt fructum legis daret. D. Ambros. ibi. *Vt ex Virgine factus quasi homo nasceretur, subiiciens se legi vt formam daret, quomodo peccatores abluti, & a iugo legis erecti dignatione Dei, filij ei adoptarentur.* Nec enim aliter ad nos descendit filius Dei, nisi suis legibus se se submittens, vt ex hoc discant principes se suis legibus obstrictos agnoscere. *l. digna. C. de legib. Digna vox maiestatis regētis legibus alligatum se principem profiteri.* Quod habetur etiam in iure Canonico, *cùm omnibus, de constit.* ex Platone, *Patere legem quam ipse tuleris.*

Galat. 4.

Prælatus obseruet suas leges.

Ambros.

Matth. 4. *n.* 8. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

VERSIONES.

Syriacus. Iterum transtulit eum accusator in montem admodum sublimem.

D. Chrysost. homil. 5. *in Imperfecto* Et sic assumpsit eum super montem excelsum valde, quem ipse diadolus circumiens omnem terram excelsiorem cæteris cognoscebat, & ostendit ei omnia regna mundi, & honores eorum.

Vatablus. Rursum assumit illum diabolus in montem perquam excelsum, & commonstrat ei.

D. Petr. Chry-sol. serm 13. Et posuit eum super montem.

Theophylact. Et monstrat ei.

ALTER TEXTVS.

Lucæ. 4. *n.* 5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis

EXPOSITIO.

MALITIA nullis euentibus frangitur, & quamuis diabolus esset victus in prima, ac secunda tentatione, adhuc ad tertiam procedit, & quia frequenter loci mutatione mutatur affectus, ideo de vno loco ad alium transfert Christum ad ipsum prouocandum. *In montem excelsum*; mons enim est locus, aptus ad multa ostendenda. *Omnia regna mundi.* Origenes *homl.* 30. *in Lucam*, asserit, quod diabolus monstrauerit Christo suum regnum, nempe homines peccatores, in quibus ipse regnat. At hæc expositio est valde violenta, & contra sanctos Patres, Hilarium, Chrysostomum, Hieronymum, Ambrosium, Paschasium, D. Thomam, D. Bonauenturam, D. Maximum *homil.* 2. nam per regna intelligunt regna materialia, & expressè dicitur, *regna mundi, regna orbis terræ, & gloriam eorum,* hoc est, honores, & dignitates, & ita legunt D. Chrysostomus, & D. Maximus *homil.* 2. *Honores.* Diabolus hîc in principatu mundi solùm ostendit gloriam, splendorem, ac diuitias, celauit verò molestias, ac labores; contra verò Christus Dominus quos ad suas dignitates obeundas vocat apertè, eis proponit persecutiones, ac cruces perferendas. Matth. 16. num. 24. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Luc. 14. n. 33. *Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* 149.

Origen. Hilar. Chrysost. Hieron. Ambros. Pachsas. D. Thomas. Bonauent. Maxim. Matth. 16. Luc. 14.

QVÆSTIO XXXII.

De loco, modo, ac tempore, quo regna mundi fuerunt Christo ostensa.

SERIA hîc inquiro. Et primò, quisnam fuerit mons, in quem diabolus assumpserit Christum Dominum? D. Chrysostomus, *in Imperfecto homil.* 5. existimat fuisse montem, quem diabolus in vniuersa terra cæteris excelsiorem cognoscebat. Beaulxames affirmat esse eundem montem, ex quo Deus Moysi Terram promissam ostendit, *Deuteron.* 35.. Vtraque hæc sententia in nullo firmo fundamento nititur; ideo probabilior est opinio in hac re D. Bonauent. *cap.* 17. *in meditationibus vitæ Christi*, Abulens. *quæst.* 48. ex Brocardo, Vincentij cum Aranda, c. 27. Alberto Magno. *hic*, & aliis, hunc montē esse in deserto, quod *Quarentena* vocatur, in quo Christus quadraginta diebus ieiunauit, & distat duobus milliaribus à Iericho, & in cacumine huius montis in 150.

Chrysost. Beaulxam. Bonauent. Abulens. Alb. Magn. Brocard.

honorem Christi est sacellum ædificatum, vbi dicitur in tertia tentatione diabolum superasse. Ita Aranda, & alij.

151. Chrysost. Euthymius. Secundò, Inquiro quomodo diabolus regna terræ Christo Domino demonstrauerit? Primò, D.Chrysostomus *homil.5.in Imperfecto*, Euthymius, dicunt ostensa fuisse Christo, indicando, seu digito signando in hac parte esse regnum Persarum, in illa Romanorum; sed hæc sententia habet difficultatem, quia in text. Lucæ dicitur *Ostendit ei regna terræ in momento temporis*. Deinde, quia magis mouent visa, quàm audita. Secundò, Bostrensis vult quod diabolus omnia mundi regna oratione delineauerit; sed hæc sententia etiam ex proximo fundamento excluditur. Tertiò, Theophylact. & S.Thomas tenent, regna hæc videnda oculis corporeis Christi obiecisse, sed quo pacto hæc regna fuerint ostensa, est explicandum. Toletus *in cap.4. Luc. a num.16.* asserit, virtute dæmonis fuisse productas species rerum visibilium ad loca vicina, & propinqua oculis Christi, & hoc pacto omnia regna ei monstrauit, sic enim virtute diuina productis speciebus, omnis terra promissionis ostensa fuit Moysi *Deuteronom cap.33.* Hæc sententia est probabilis; tamen probabilius mihi dicendum videtur, quod diabolus sicut frequenter efformat sibi corpus phantasticum ex aëre, ita circa montem phantasticè ex corporis aëreo fabricauit regna terræ, quo sui species emiserunt, & peruenerunt ad oculos Christi, qui optimè agnouerat illa obiecta esse phantastica; tamen ita regna terræ ei diabolus ostendit, nec enim aliæ sunt diuitiæ, ac honores mundi, nisi tantùm apparentes.

[Bostrensis. Theoph. D.Thom. Tolet. *Quo pacto regna fuerint ostensa.*]

152. *Quo tempore.* Haymon. Tertiò, Quæro, quo tempore hæc fuerunt ostensa; *In momento temporis*; ait Lucas, seu, vt explicat Haymon, *in ictu oculi.* Sed cur diabolus tam breuiter hæc ostendit? Est enim gloria, ac honor mundi tam insipidus, vt si diu retineatur in possessione nostra, statim abeat in fastidium. Vnicuique hominum insitus est naturalis amor suæ libertatis, & tamen postquam populus Israëliticus eductus est de captiuitate Ægyptiaca, & constitutus in felicitate suæ potestatis ipsam miseram seruitutem peroptabat. *Melius est reuerti in Ægyptum*, dicebat ille *Num.14.n.3.& 4.*

[*Bona mundi in fastidium.*]

153. Ambros. In momento ostenduntur propter breuitatem mundialium rerum, S.Ambrosius lib.4.in Lucam. *Non tam conspectus celeritas indicatur, quàm caduca fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & sæpe honor sæculi abiit antequam venerit, Quid enim sæculi potest esse diuturnum, cum ipsa diuturna non sint sæcula.* Similiter Beda, & D. Bonauentura loquens de potestatibus sæculi. Regius Vates *Psalm. 77.n.33.* ait, *defecerunt in vanitate dies eorum.* Thalmudici legunt, *In oris statu.* Isai.40.n.15. *Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt. Ecce insulæ quasi puluis exiguus.* Seu, vt transferunt Septuaginta, *quasi saliua*, seu alij ex Hebræo, teste D.Hieronymo, *Minutissima frusta pulueris*; his comparantur regna mundi, quæ multis laboribus concutiuntur, vt insulæ vndis: gentes verò sunt quasi stilla, & momentum stateræ, quod, vt ait D. Hieronymus, leuissima re statim in partem alteram inclinatur, Iob.20.n.6. *Quæ est enim vita nostra, vapor est ad modicum parens.* D.Gregor.lib.6.moral.c.5. *Ad nubila fumus attollitur, sed repentè in nubilum dissipatur.*

[*Breuitas temporalium.* Beda. Bonauent. Isai.40. Septuag. Hieron. Iob.20. Gregor.]

Confirmatur, quia Diabolus in hac tentatione ostendit Christo regna mundi, & gloriam eorum, vt tentatio citò euanesceret, nulla enim magis deficit, quàm vbi gloria mundialis interuenit. D.Chrysostomus in Psal.2. *Quando Christus*, ait, *ascendit in montem, vt tentaretur à Diabolo, tunc Archidæmon in puncto cuncta regna mundi coëgit, & gloriam eorum, & cum omnibus visus est, vt cum omnibus euanesceret.* Chrysost.

QVÆSTIO XXXIII.

Quare diabolus assumpserit Christum in montem ad eum tentandum? & de hoc varia dubia.

NVLLVS est mons tam sublimis, ex quo omnia regna terræ possunt conspici; cur ergo ad hæc ostendenda diabolus in monte constituit Christum? Respondet D.Anselmus. *Tentaturus de auaritia in montem ducit, quia ambitio semper alta petit.* Interlinealis, *Super montem superbiæ omnis erigitur. Mons* significat superbiam, ac ambitionem. Hieremias 51.n.25. *Ecce ego ad te, mons pestifer, qui corrumpis vniuersam terram.* Interlinealis. *Mons pestifer superbia.* Vt ad auaritiam prouocaret, ad montem superbiæ intendit diabolus conscendere. 154 Abulens. Interlin. Hierem. 51.

D. Hieron.hîc. *Gloria mundi, quæ cum mundo peritura est in monte, & in supercilio demonstratur; Dominus autem ad humilia descendit, & campestria, vt diabolum humilitate superet. Porrò diabolus ducere eum festinat ad montes, vt per quos ipse corruerat etiam cæteri corruant.* Diabolus, dum ad altitudinem montis festinat leuari, dixerat enim, *Sedebo in monte testamenti; ad infernum detraheris*, Is.14.n.15. in inferrimum præcipitium lapsus est: ad Christum prouocandum ad montem ducit: vbi enim ipse ceciderat, facilè alios in ruinam dari sperat; deinde expende etiam prima verba S. Patris. *Gloria mundi in supercilio demonstratur, Dominus autem descendat ad campestria.* Malus spiritus semper alta petit, vt ruat; bonus verò sẽper plana & campestria, vt secure, ac tutè viuat. 155. Hieron. Isai.14. *Vbi quis est lapsus, ibi alios cadere sperat.*

Dubitabis primò ingeniosè, cur diabolus, dum præcipitium suggerit, constituit Christum super pinnaculum, *mitte te deorsum.* Hîc verò in monte ad adorationem prouocat *si cadens adoraueris me*, cùm aliter disponendum fore videatur; in templo, vt adoraret; in monte, vt præcipitaretur. At hæc exprimunt, quod aliquando multi in templo, ac Ecclesiasticis dignitatibus, grauiori lapsu ruunt, quàm seculares in monte superbiæ, ac vanitatum. Duas præclaras dignitates obtinuit Core; primam vt esset ex supremo Concilio totius populi, vt colligunt Abulensis, Carthusianus, Oleaster ex text. Num.15.n.2. *Viri proceres Synagogæ, qui tempore concilij per nomina vocabantur.* Alteram, quia sacerdotio fungebatur, cùm esset in tribu Leui, & valde consanguinitate propinquus Moysi, & Aaroni; & cúm ad hanc secundam electus est, vt volunt Rabini apud Lyranum, & Abulensem, ad radices montis Sinai, vbi officia distributa sunt, seditionem, cuius ipsi extitit caput, cum Dathan, & Abiron, ac aliis contra Moysem, ac Aaronem mouit, ambiebat enim Core summam Sacerdotium, in quo ita 156. *Incidens dubium.* Abulens. Carthus. Oleaster. Num.5. Lyran. *Aliquando maior lapsus in dignitate Ecclesiastica quàm secularis.*

grauiter

grauiter deliquit, vt supplicio insolito, & nunquam antea viso, rigorosè punitus sit à Deo, *aperuit enim terra os suum, & viuos deuorauit eos,*
Num. 15. Num. 15. num. 21. In primo senatorio honore per multum tempus perdurauit, ac in Leuitico principatu miserrimè deliquit; prima dignitas erat secularis, nam ex omnibus ad magnum Concilium conueniebant; secunda verò Ecclesiastica; Core adumbrabat deprauatos Sacerdotes, vt ait Ori-
Origenes. genes *in cap. 9. ad Rom.* qui sæpiùs grauiùs ruunt, ac maiorem iacturam faciunt in Ecclesiastico, ac sacerdotali honore, quàm seculares in mundano, ac temporali decore: & semper peccatum ex dignitate Ecclesiastica grauius præcipitium secum
Bernard. affert. Vnde ait D. Bernardus lib. 2. de considerat. ad Eugenium. *Fugienda est otiositas mater nugarum, nouerca virtutum: inter seculares nugæ sunt; in ore Sacerdotis blasphemia.*

156. *Quare diabolus ostendit, Christo regna.* Dubitabis secundò, Cur diabolus ostendit Christo Domino digito, ac manu omnia regna mundi. Nam Satanas dubitabat, an Christus esset filius Dei, & si filius Dei existebat, omnia manifestè intuebatur, & nihil ei occultabatur. Deinde diabolus certissime credebat Christum esse virum sapientissimum, ac eminentissimum in omni scientia: ad quid ei ostendit regna mundi? Respondeo primò. Quia visa maximè mouent. Secundò. Noster inimicus agnoscebat, omnes Christi actiones esse in Deum intentas, ac defixas? omnibus ergo viribus affectauit, vt si fieri posset, rebus mundanis obiectis, mens Christi, ac eius sensus à Deo auerterentur, vt ad temporalia, ac caduca se se inclinarent, ac intenderent, nam, si hoc daretur, diabolus se victorem, ac triumphatorem promittebat. Duobus potentis-
Si mës auertatur à Deo, ad terrena labitur. simis Regibus, Dauide, ac Salomone maximè floruit respublica Iudaica. Dauid etsi aliquando in peccata prolapsus sit, tamen citissimè cum magno gratiarum fructu se se erigebat; Salomon verò multis peccatis, idololatriis, ac vitiis miserrimè iacebat, vnde tanta differentia? Dauid dicebat, *Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas,*
Psalm. 178. Psalm. 118. n. 112. *Vnam petij à Domino hanc re-*
Psalm. 26. *quiram, vt inhabitem in domo Domini,* Psalm. 26. n. 4 Salomon verò, dum ei facultas datur ad petendum quod velit, ait, *Dabis ergo seruo tuo cor*
3. Reg. 3. *docile, vt populum tuum iudicare possit,* 3. Reg. 3. n. 9. Cùm cor Dauid esset à terrenis expeditum, maximè ad Deum euolabat; cùm verò Salomonis mens esset temporalibus depressa, facilè in baratrum peccatorum præcipitabatur. Rupert. lib. 4. de
Rupert. Victor. Verb. c. 24. *Salomon, ait, tanta sibi gratia oblata posset æternitatem gloriæ cælestis vna petitione adipisci, sed temporali gloria delectatus leue, seu mediocre bonum petiuit. Dabis, inquit, seruo tuo cor docile, &c. sed cur non dicit, sicut pater eius Dauid, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini? Videlicet, quia non erat cor eius perfectum coram Domino, sicut cor Dauid.*

Matth. 4. n. 9. Et dixit ei? Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.

VERSIONES.

D. Gaudent. de villico iniquitatis serm. 19. Hæc omnia mea sunt, tu

D. Chrysost. homil 13. Si procidens adoraueris me.

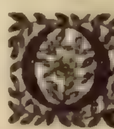
Pagninus, Vatablus. Si prostratus adoraueris.

Euthymius. Si prostratus, vel prouolutus adoraueris.

ALTER TEXTVS.

Luca 4. n. 6. Et ait illi: Tibi dabo potestatem hanc vniversam, & gloriam illorum, quia mihi traditata sunt, & cui volo do illa. Tu ergo, si adoraueris coram me, erunt tua omnia.

EXPOSITIO.

OSTENSIS regnis mundi, ac temporalibus honoribus, diabolus in specie potentissimi viri, ac Regis apparens ait Christo; & accedit diabolus mendax, superbus, ac dolosus. Mendax, dum promittit quæ dare non potest; vt expendunt S. Irenæus *lib. 5. cap. 24.* D. Maximus *hom. 4.* D. Chrysologus *sermon.* 13. Superbus cum adorationem Deo debitam sibi vult; dolosus dum eum decipere intentat; & ait, *hæc omnia tibi dabo.* Pollicetur, quæ non habet; & quod omnia sint sub vno, vt statim pullulent diuisiones, ac contentiones. Imperfectus homil. 15. *Gaudium enim, & potestas diaboli est in superbia, & inuidia, & vana gloria. Vbi hæc exercentur, vnum regnum stare non potest, sed necesse est, vt diuidatur in plura.* Superbus Dum Dei adorationem affectat. In sua malitia adhuc persistit diabolus, & sicut à principio desiderauit adorari, ita hîc modò. Vide quomobo sibi contrarius sit Satanas, adorationem, tanquam Deus, sibi optat, & statim se inferiorem agnoscit, dum ait, *mihi tradita*; à quonam tradita! Nempe à Deo, vt supremo domino; ac proinde diabolus in tantis mendaciis sui obliuiscitur; & non ait iuxta text. D. Lucas mea sunt omnia, *sed mihi tradita*; non potestatem, sed vsum sibi ascribit, ne fortè à tanto Domino in manifesto mendacio deprehendatur, ideo aliquali ornatu verborum veritatem inuoluit. D. Cyrillus Hierosolimit, *Catechef. octaua*, sic loquiquitur: *Fortè & coactus à præsenti potestate dixit verum: non enim dixit, Hac omnia dabo tibi, quia mea sunt, sed quia mihi tradita, non enim dominum sibi arripit, sed vsum tantùm & dispositionem confitetur.* Ac proinde tantùm vsum pollicitabatur dare, & ait iuxta textum Luc. *cui volo do*, proprium enim diaboli est, non pro meritis, sed pro voluntate dare. *Si cadens adoraueris me.* Ambitione ad grauissimum facinus, ac idololatriam allicit; & vt dolosus vult adorari de præsenti, & tamen pro mercede recipienda de futuro, *dabo*, & ad tantum flagitium, ac sui adorationem sollicitat, dum se multa habere ad largiendum confidit.

Margin: 158. Irenæus. Maxim. Chrysol. Impersect. *Diabolus sibi contrarius.* Cyrill. *Diabolus nõ vult deprehendi mendax.*

QVÆSTIO XXXIV.

Quænam fuerit intentio diaboli in hac tentatione?

159. VÆSTIO præsens est, an diabolus in hac tentatione intenderit Christi diuinitatem indagare, an eum ad peccatum allicere; pro secunda parte stat Abulensis *quæst.* 44. & in eam magis inclinat Toletus *annot.* 17. *in cap.* 4. *Luc.* & aiunt quod non ad explorádum veniebat diabolus, sed tantùm vt Christum ad peccandum induceret: quia, inquit Abulensis: Si diabolus vellet cognoscere de Christo, an esset Deus, hoc esset per aliquod miraculum, hoc enim ad diuinitatem cognoscendum erat medium aptum.

Abulens. Tolet.

160. Secundò, Communis, ac vera sententia est, quod diabolus in omnibus tentationibus voluit inuestigare, an Christus esset Filius Dei. Ita docet Imperfect. *homil.* 5. S. Hieronymus apertè *hic*, D. Maximus *homil.* 4. Probatur hæc sententia, quia diabolus in primis duabus tentationibus affectauit cognoscere, an Christus Dominus esset Filius Dei; hoc enim patet ex verbis diaboli; dixit enim, *si filius Dei es*; atqui à Christi responsione est superatus, & in maiori ambiguitate constitutus; ergo in re tanti ponderis, diabolus non destitit ab incepto, sed occultiori arte id quod optabat scire, intentat consequi, dum turpissimum nefas idololatriæ obiicit, vt ita Christi diuinitatem agnoscat; si enim ipsum adoraret nō Deus, sed homo erat, & ita ait D. Hieronymus, *In omnibus tentationibus hoc egit diabolus, vt intelligat si Filius Dei sit. Sed Dominus sic responsionem temperat, vt eum relinquat ambiguum.* Rem eleganter explicat Caietanus, qui ait: Non intelligo hanc tentationem tendere ad id, quod sonat. Quoniam non est verisimile, vt Diabolus virum tantæ perfectionis, quantam viderat in Iesu, quem nunquam potuit trahere ad minimum peccatum veniale, duxerit tentandum ad tam magnum scelus adorandi Dæmonem; sed intelligo, quod occultiore arte tentationem hanc intulerit ad explorandum si Filius Dei esset: considerans enim tentator priores conatus de suggestione, *si Filius Dei es*, fuisse vanos; cogitauit occultè idem explorare tentando de supremo crimine, vt scilicet se adoraret, vt vel sic prouocaret Iesum ad increpandum tentatorem, dicendo: Ego à te debeo adorari, & tu tam insanus vt peras adorari à me, & sic explorasset ipsum esse Filium Dei. Ita Caietanus. Nec fundamenta Abulensis aliquid probant, quia non erat necessarium, vt omnis indagatio de Christi diuinitate fieret per miraculum.

Vera sententia Imperfect. Hieron. Maxim. Hieron. Caietanus.

QVÆSTIO XXXV.

Quare Diabolus in primis duabus tentationibus dixerit: Si Filius Dei es; non verò in hac tertia?

161. N prima & secunda tentatione dixit diabolus Christo, *Si Filius Dei es*, vt patet ex text. non verò in hac tertia. Respondet primò Abulensis *quæst.* 37. quod diabolus istud adiunxit in primis duabus tentationibus, quia expostulabat perpetrari miracula à Christo; cùm autem iam diabolus nesciret quæ miracula ab illo rationabiliter petenda essent vt fierent; talia enim miracula debebant importare aliquam necessitatem, vel ad bonum habendum, vel ad malum vitandum, quia aliàs Christus illa non faceret, & ideo in primis duabus tentationibus petiuit miracula, in vna ad expellendam famem, in alia ad effugiendum miraculum, ratione pinnaculi templi. Cùm autem non esset iam occasio rationabiliter taliter procurandi miraculum, ideo diabolus cessauit petere à Christo, an filius Dei esset; hæc Abulensis, & loquitur in sua sententia, in qua existimat nullam fieri hîc explorationem diuinitatis, de quo superiori quæst. Abulens.

Respondeo primò, ad hanc difficultatem ex his, quæ dixi antecedenti *quæst.* 34. Diabolus hîc voluit occultiori arte Christi diuinitatem indagare, & ideo omisit præfationem illam, *si Filius Dei es*. Secundò, Diabolus intentabat Christum inducere in turpissimum ambitionis vitium, quo omnium rerum dominium sibi appeteret, hac de causa nomen Filij Dei occultauit, maximè enim distat à bonitate diuina omnia sibi affectare, & nihil aliis relinquere. Tertiò, Mens diaboli erat Saluatorem grauissimo peccato, ac maxima idololatriæ nequitia illaqueare; nomen filij Dei suppressit, vt occultata ingenij, ac naturæ claritate, & ab intellectu semota, facilè in execrandum scelus, ac grauissimam ruinam præcipitaretur. Nil magis magnos cohibet, quàm dum sui præclara nobilitas consideratur, si enim hæc à memoria excidit, nil inhonestum adoriri verentur. 162.

Alienum à bonitate Dei omnia sibi procurare. *Magnitudo considerata cohibet à peccato.*

Sæpe Christus Dominus dicitur in Apocalypsi filius hominis, & agnus, dum seniores dabant ei gloriam, & honorem, ac benedictionem, ac mittebant coronas suas, *Apoc.* 4. *n.* 10. & *cap.* 5. *n.* 12. At cùm Christus exiit in bellum, ducatum præbens militibus cęlestibus, ait Ioan. Apoc. 19. n. 13. *Et vocatur nomen eius Verbum Dei. Et exercitus, qui sunt in cælo, sequebantur eum.* Cur hîc dicitur Verbum Dei, seu Filius Dei, cùm tam frequenter dicatur agnus; in nostrum documentum, dum ad prælium tanquam omnium dux egreditur, altitudo naturæ indicitur, vt ita gloriosè aduersarios deuincat. Andreas Cæsar. Episc. *Verbum ob id certè dicitur, quod paterna sapientiæ, & virtutis internuncius & quasi interpres existat, & exercitus, qui sunt in cælo, sequebantur illum.* Maximè expendendum est mandatum, quod Deus dedit parenti Eliæ, 3. Reg. 19. n. 19. *Vnges*, ait, *Azaël Regem super Syriam, & Iehu filium Namsi Regem super Israel, Elisæum autem filius Saphat, qui est de Abelmeula vnges Prophetam pro te.* Dei iussu tres vngi mandatur, & tamen in vno, scilicet Azaël, nomen patris prætermittitur, in aliis verò duobus exprimitur, Azaël in Regem Syriæ, vbi idololatria videbat, imò in illius desolationem, vt ait ibi Abulensis, constituebatur, & hac de causa nomen patris siletur, cùm esset electus Rex ad prouinciam in omni errore detentam. At alij duo duces, & capita, ac parentes ad dilectum populum Israeliticum destinabantur, & ideo eorum progenitores commemorantur, vt dum vnus, scil. Iehu, parētis nobilitatem, alter, id est, Elisæus, maioris virtutem respiciunt, pręclarissimè suo munere se exerceant; 163.

Apoc. 19. Andreas. 3. Reg. 5. Abulensis.

Philo. ceant, vnde ait Phil. lib de Moys. *Quòd claritas generis filiorum excitamentum ad magna est.*

QVÆSTIO XXXVI.

Quare cùm Christus Dominus esset contemptor temporalium, tamen diabolus ipsum tentet ambitione ac auaritia?

164. VALDE mirum est, quòd cùm in Christo Domino nulla auidentia mundialium rerum videretur, imò eas maximè contemnere, ac parui pendere esset manifestum, tamen earum affectu ad sui adorationem eum diabolus pellicere intentat. Respondeo primò, quòd cùm hamus ambitionis sit grauissimus, & multi, qui in aliis vitiis fortes se exhibent, appetitu dominandi, ac diuitiarum cadunt, ita ipse existimauit, quòd si Christus esset purus homo, hîc laberetur. Secundò, Fuit conueniens, vt Christus permitteret se tentari de ambitione, ac auaritia, vt ad hæc superanda nobis formam, & exemplum daret.

Hamus ambitionis vehementissimus.

165. Cyprian. Tertiò, D. Cyprianus *serm. de ieiunio*, sic ait. *Continentem, & humilem oblata aggreditur potestate, & ostensa mundi huius sublimitate, & gloria: & dominatione vniuersorum, vsque animum dignum honorē sollicitat, & daturum se omnia pollicetur, si ei pro tanto munere gratias agat, & procidens adoret tanti culminis largitorem. Solent viris virtutum huiusmodi prastigia se offerre, cùm ab alijs digni honoribus iudicantur facilè acquiescunt, & tam proprio, quàm alieno fascinati iudicio à rectitudine corruunt.* Tentat diabolus Dominum, in quo nullum ambitionis erat vestigium; nam viri præstantissimi magnis meritis insigniti, dum eis honores offeruntur, facilè proprio, & alieno iudicio acquiescunt ad eas acceptandas, ita frequenter grauiter præcipitantur.

Homo aliquando suis meritis corruit.

166. Hilar. Quartò. D. Hilarius can. 5. in Matth. *Sed iam tertiò, ait, tota diabolica potestatis commouetur ambitio; igitur aduersus Dominum tota iam seculi potestate pugnatur; & creatori suo possessio huius vniuersitatis offertur, vt tenens ordinem fraudis antiquæ quem neque cibo pellexerat, nec loco mouerat, nunc ambitio corrumperet.* Quamuis diabolus fame, ac pinnaculo non potuerit Christum superare; tamen tertiò ipsum tentat, ac omni seculi potestate impugnat, dum ambitionis arma in ipsum commouet, & tūc etiam præsumit ipsum corrumpere, ac ad turpissimū idololatriæ nefas adducere.

Diabolus ambitione omnia audet.

167. Rabban. Quintò, Rabbanus in Catena D. Thom. *Ostendit, ait, diabolus Domino omnia regna mundi, & gloriam eorum. Non quòd ipse visum eius amplificare potuit, aut aliquid ignotum demonstrare; sed vanitate pompæ mūdanæ, quam ipse diligebat, quasi speciosam, ac desiderabilem verbis ostendens, in amorem, Christo suggerens, venire volebat.* Contempori mundanæ pompæ eam diabolus offert, quia sicut ipse eam ardentissimè appetebat: ita præsumpsit ad eius auidentiam Christum instigare posse, & quamuis omnis gloria mundi sit valde futilis, tamen nimius diaboli amor sperauit sua eloquentia eam exaggerare, ac persuadere posse.

Ex suo animo quilibet de alijs iudicat.

168. Sextò. Non promittit hæc diabolus Christo in ciuitate; ac hominum frequentia, sed in monte, seorsum, ac in deserto. Nam, vt de aliis hominibus de Christo iudicauit, qui in magno honore se existimant, minimè volunt aliorum dona in publico, ac aperto loco recipere; frequenter verò in occulto, ac secreto. Saul cum seruo suo decernens accedere ad virum Dei Samuelem pro quærendis asinis, dixit ad puerum suum. 1. Reg. 9. num. 7. *Ecce ibimus, quid feremus ad virum Dei? Panis deficit in sistertijs nostris: sportulam non habemus, vt demus homini Dei. Nec quidquam aliud,* Rursum puer respondit Sauli, & ait. *Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei.* Sed quomodo intendant munuscula Samueli deferre, qui adeò à muneribus erat alienus, vt coram vniuerso populo diceret, *si de manu cuiusque munus accepi, restituam illud hodie,* 1. Reg. 12. n. 3. fortè persuaserunt sibi, quòd quamuis Samuel esset incorruptus, ita vt in publico omnia munera contemneret, quòd tamen in occulto aliquod beneuolentiæ signum non respueret.

Vir magnus non accipio munera in publico, sed secretò.
1. Reg. 12.
1. Reg. 9.

QVÆSTIO XXXVII.

Quare diabolus audeat promittere Christo supremo Domino omnia regna?

VALDE mirum, quòd cùm diabolus dubitet, an Christus sit Deus, non tamen veretur ad ipsum accedere, & pollicere omnia regna mundi. Respondeo primò, ex his quæ dixi *quæst.* 30. diabolus, occulta arte, voluit Christi diuinitatem indagare. Secundò, D. Gaudent. serm. 19. de Villico: *Diabolus, ait, Christo rerum omnium conditori ausus est regna mundi promittere, sua illa esse impudenter asserendo. O effrenis diaboli mendacis audacia! Deum sentit, & tentat. Dominum nouit vniuersa creaturæ, cui sua esse regna mundi mentitur, & ei, se largiturum possessionem creabilium pollicetur, per quem creata esse omnia non ignorat.* Cùm iam diabolus perfricatæ frontis esset, ac pudorem deposuisse, in mendacio deprehendi non recusat, ac regna mundi, quæ Christi erant, tanquam sua ei offerre præsumit: 169.

Gaud.
Qui deposuit verecundiam, mendacium non recusat.

Tertiò, D. Chrysostomus in Imperfecto homil. 5. *Hæc omnia tibi dabo. Considera, quomodo omnis promissio eius irrationabilis sit, & mendax. Certè vni dare non poterat omnia, nisi ab hominibus omnia tolleret.* Promittit omnia Christo dare, non tantùm vt det, sed vt aliis auferat: ac proinde dum vni promissionis spem ingerit, aliis rapinas minatur. Quartò, S. Nilus lib. Asceticus, prope finem, *Nil igitur, ait, ex hoste cupiamus, ne cum spolijs eius animam quoque nostram perdamus, Vocat enim & inuitat omnes ad ea, si cui valeat persuadere. Nam si Dominum ipsum hortatus est, hæc omnia tibi dabo, & his quæ in hac vita iudicantur præclara, nihil indigentem decipere conatus est; quanto magis homines infirmos, & pronos ad ea perfruenda.* Duo nobis tradit S. Pater, & primò, quod Dominus permisit tentari ab hoste in nostrum documentum, vt inimicorum dona fugiamus. Secundo, vt viuamus cauti, nam si diabolus Christum Dominum non timet aggredi, quanto magis nos infirmos audebit appetere. 170.

Chrysost.
Diabolus dat vni dum ab alijs aufert.
Nilus.
Inimici dona fugienda.

Quinto, Diabolus vniuersa regna pro homine perdendo promittit, ac dat; discat ergo homo à 171.

Quantum sit pretium hominis.

dæmone sui pretium, ne se minoris æstimet, quàm æstimatur ab illo, vt pro breuibus, ac fictitiis honoribus, se ipsum deperdat. Sextò, Alto etiam Dei iudicio, hæc tentatio euenit, vt diaboli munera agnoscas. Christo omnium regna mundi promittit, hæc est auari mens, quòd tibi offert non sua, sed tua, & proprio labore vnicuique, quæ sui iuris sunt vendere satagit. Imò, dum diabolus omnia pollicetur, nihil dare in animo habet, & ideo Assuerus Reginæ Ester, quam, intimè diligebat, non vniuersum regnum, sed dimidiam partem promittit, *Ester. 5. num. 3.* similiter Herodes Herodiadi. *Marc. 6. num. 23.*

Qui omnia promittit nihil dare intentat.

Ruina certa, dum omnia dantur.

172. Septimò. Diabolus Christo, sub cuius potestate vniuersa sunt regna, pollicetur, hoc tantùm ille intendit, vt omnia vni deferantur, vt ita cuncta corruant. Non durauit regnum Achab, sed breui tempore finitur: ait enim Ioannes Maxentius *in suo dialogo*, Iezabel, ipso annulo Regis obsignauit, & scripsit Epistolas 3. *Reg. 21. num. 8.* Et dum vna sola vniuersa molitur, emolitur regnum. At verò si ipsum regimen imperij per multos diuiditur, firmissimum stat regnum. Dixit Moyses ad Deum quòd solus non poterat sustinere pondus vniuersi populi; ait ad eum Deus. *Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, & auferam de spiritu tuo, & tradam eis, vt sustentent tecum onus populi.* Numer. 11. n. 16. Locum hunc explicat Lyranus, *Auferam de spiritu gratia tibi data.* Sed difficultas est, cùm Deus habeat in suo thesauro infinita auxilia; immensam multitudinem gratiarum, quæ sunt valissimæ ad totam mundi machinam regendam, cur vt illis senioribus communicentur, instar spiritus Moysis illæ gratiæ sint producendæ; Loquor iuxta probabilem sententiam, in vno solo Moyse non erant efficaces ad populi gubernaculum; at verò cùm inter alios diuiduntur, ac aliis hominibus communicantur, efficacissima sunt; & ideo, cùm aliis dantur, optimè & facilè totum pondus populi administratur ab eis.

Maxentius.

Num. 11.

Lyran.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare pro vna adoratione offerat diabolus omnia regna Christo?

173. VALDE mirum quòd diabolus in prima tentatione nec vnum panem habuit, vt Christo Domino offerret, & modò ei promittit omnia regna mundi dare. Satanas suis cōsiliis se prodit; nam in eo, qui heri nihil possedit nec habuit, & modo omnia largitur, ac expendit ars diaboli latet; sed modo hîc inquirimus, quomodo pro vna adoratione omnia regna pollicetur?

Nihil habere, & multa largiri, ars diaboli est.

174. Ratio literalis patet ex *quæst. 34.* Sed alias morales inquiramus. Et primò Origenes homil. 30. in Lucam, *Dicit ergo ad Dominum diabolus: Ideo venisti, vt aduersùs me dimices, & tollas de imperio meo quos nunc subiectos habeo. Nolo contendas, nolo nitaris, ne habeas vllam in certando molestiam, Vnum est, quod precor, procidens adora me, & accipe regnum tuum, quod teneo: sed Dominus, ac Saluator vult regnare iustitiâ, vt nihil faciat indecorum, & non vult absque labore subiectos diabolo coronari.* Agnouit diabolus à Christo superādum esse sine passionis pugna, regnum vult demittere, ac dare, vt Christus, sine venustate ac decore meritorum, imperium obtineat.

Origenes.

Dona sine meritis inuenusta.

175. Secundo, S. Thom. *Diabolus semper in id, quòd in principio appetit, perseuerat.* Isai. 14. *In cælum conscēdam, super astra Dei exaltabo solium meum, & propterea inducit ad idololatriam homines volēs vsurpare sibi quod Dei est.* Diabolus à principio procurauit sibi acquirere gloriam, ac honorem deitatis, & ideo intentat, vt adoratio Deo debita ei deferatur. Tertio, D. Ambrosius *lib. 4. in Lucam*, hîc ait. *A Deo potestatum ordinatio est, à malo ambitio potestatis. Non est, inquit potestas, nisi à Deo, Quæ autem à Deo, ordinata sunt; non data, sed ordinata.* Dat Deus; dat Dæmon; aliter, & aliter; Deus dat ordinatè, & ex meritis, diabolus verò dat sine ordine, ac meritis, vt cupiditatem, ac ambitionem inflammet. Pro vna adoratione omnes vult spoliare, & omnia vni dare.

D. Thom.

Isai. 14.

Diabolus persistit in intento.

Ambros.

Diabolus dat sine ordine.

176. Elegans dubium; cur diabolus ad Euam tentandam vnum tantùm pomum ostendit, ad Christum verò, omnia regna mundi in medium affert? Tentabatur Eua, vt ab omnibus tanquam Deus honoraretur, dixit ei; *Eritis sicut Dij*, Genes. 3. num. 5. At verò Christus prouocabatur, vt Dæmonium adoraret, *Si cadens adoraueris me.* Facili, ac contemptibili re decipitur homo, vbi primùm ei in mentem venit quòd ab aliis supremo honore colendus sit; at quod ipse homo se submittat, ac alium adoret multum per omnem modum requiritur. Et ideo Eua paruo pomo, Christus verò omnibus regnis ostensis, ab astutissimo dæmone impetitur. Nabuchodonosor vidit statuam ex quatuor metallis compositam, in qua mundi regna præfigurabantur, quæ omnia vno lapide abscisso de monte sine manibus contrita sunt in fauillam æstiuę areæ, *Daniel. 2. num. 35.* Tamen ex his in tantam dementiam venit, vt statuam suam erexerit, & se, tanquam Deum, ab omnibus adorari præceperit; vt verò de tanto flagitio pœnas exolueret, Dei consilio, per septem annos eiectus est ab hominibus, *Et fœnum vt bos comedit, donec scias quod dominetur excelsus super regnum hominum*, Daniel. 4. n. 22. Cur ergo Nabuchodonosor leui re, ac vno somno ducitur, vt sibi diuinus honor deferatur, cùm fragilitas statuæ satis in ipso euentu demonstratur: at verò vt cognoscat, quòd dominetur Altissimus, septem anni in rigida pœnitentia exiguntur? Vt Rex vsurparet sibi adorationem, vnum somnium sufficit, vt verò fateretur principatum omnipotentis Dei, septem tempora necessaria sunt. Theodoretus. *Somnias te Deum esse, imò verò etiam superiorem Deo, adimet tibi Deus etiam humanam cogitationem, efficietque vt similis euadas bestijs feris, vt experientiâ percipias, quid homo, quid Deus, quid humana felicitas.*

Pulchrum dubium.

Genes. 3.

Facilè decipitur homo quod sit adorandus.

Daniel. 4.

Theodor.

QVÆSTIO XXXIX.

Quare dibolus non solùm petat adorationem, sed etiam vt cadens ipsum adoret?

177. VERA ratio est, quia diabolus appetebat, vt summa veneratione prosequeretur, & ideo solicitat eum, vt cadens ac prostratus ipsum adoret. Secundò respondet D. Irenæus

lib. 5.

Irenæus. lib. 5. cap. 22. *Ipse, ait diabolus confitetur, quoniam adorare eum, & volu ntatem eius facere, cadere est à gloria Dei. Et quid tot suaue, aut bonum participare potest, qui cecidit? aut quid aliud sperare potest, qui talis est, nisi mortem? Ei enim, qui cecidit, proxima mors est.* Viam, ac iter ad mundanas dignitates consequendas ruinam, ac lapsum esse diabolus inuitus proprio ore prodit; nam eius dictis, ac suasioni acquiescere, cadere miserrimè est.

Seruire diabolo cadere est.

Maxim. Tertiò D. Maximus *homil. 4. Verè procidit*, inquit, *& cadit, qui non largiente Deo, sed ad nutum diaboli, acquirit sæculi dignitates.* Decus, ac honor, qui nutu ac arte diaboli venit, tantum abest, vt extollat, ac subleuet, vt potiùs casus, ac præcipitia adducat, & causet.

Ex dignitate mala arte comparata casus.

178. *Ambros.* Tertiò. D. Ambrosius lib. 4. in Lucam, *Ambitio, vt dominetur alijs, prius seruit. Curuatur obsequio, vt honore donetur: & dum vult esse sublimior, fit demissior.* Cùm diabolus Christum de ambitione tentaret, ipsum ad submissionem, ac sui adorationem solicitare non veretur; nam honores ambiens nullas ignominias recusat. Valde superbissimus erat Saul, & inexecrabili odio persequebatur Dauidem, & tamen ipsum aliquando appellat filium, se iustiorem, tandem Regem, 1. *Reg. 24. num. 17. &* 18 Sed vnde prouenit tanta humilitas iniquo, ac elato animo? Adiunxit enim Saul statim num. 22. *Iura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomẽ meũ de domo patris mei.* Cùm ergo Saul habuisset negotium cum Dauid, nullum ei deferre honorem, ac sibi adscribere humilitatem detrectat, de his negotiatoribus loquitur Petr. Damian. lib. 2. Epistol. 3. *Humiliantur, ait, vt postmodum impunè superbiant: sed pedissequos exhibent, vt præcedant: laboribus atteruntur, vt gaudeant; affliguntur inopia, vt nuptialis edulij continua postmodum epulatione turgescant; & veluti proposita venalitatis mensa, fænerando seruitium; mercantur imperium.*

Ambitiosus se se submittens.

Damian.

Matthæi 4. num. 10. Tunc dicit eis Iesus: Vade Satana, scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

VERSIONES.

Græcè. Statim, seu continuò dicit ei Iesus.

Syriacus. Abi tibi inimice: scriptum est enim: Dominũ Deum tuum adorabis, illumque ipsum solummodo coles.

Imperf. hom. Vade retro, Satana.

5. D. Max. homil. 2.

Teoph. Arias. Vade post me, Satana.

Tertull. aduers. Gnost. cap. 15. Recede, Satana, scandalum mihi es: scriptum est.

Hebraicè, ac Græcè. Dominum Deum tuum timebis.

S. Iustinus in dialog. cum Tryphone. Eique vni seruies.

Mariana, & Sà. Soli illi seruies cultu latriæ.

ALTER TEXTVS.

Marc. 4. n. 3. Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

EXPOSITIO.

Vm diabolus sui adorationem peteret, Christus *tunc*, id est, vt habet text. Græcus *continuò*. ac sine vlla dilatione, eum reiicit, quia res ad honorem Dei spectabat. *Vade Satana*, nomen est Hebraicum, & idem valet, ac aduersarius, quia quæ sunt Dei, vsurpare volebat: & Christus Dominus in hac tertia tentatione acrius contra diabolum insurgit, quàm in cæteris, & hîc eum solùm proprio nomine appellat, quia hîc diabolus semetipsum prodit, dum se contra Deum opponit, eius adorationem appetens, ac ipsi Deo detrahere ausus est, eius summam venerationem negans: & ait, *Vade Satana* vt explicat D. Hieronymus, in ignem æternum, Beda, Haymon: Vade in æternam damnationem, & abyssum. Vnde D. Chrysostomus *homil.* 13. D. Maximus *homil.* 2. putant huiusmodi verba continere præceptum, quo Dominus diabolum à se repulit, ac fugauit. Tamen D. Remigius *hîc*, Abulensis *quæst.* 54. existimant, verba esse dicta per modum cuiusdam interpretationis, reducendo ei in memoriam à quanta gloria cecidit, & in quantam miseriam deuenit; quòd verò non fuerit præceptum, sed increpatio, mihi est probabilius, aliàs diabolus nouisset Christum esse Deum, quod diabolus expetebat, & Christus occultabat. *Scriptum est*, mendax diaboli verbum Scripturæ testimonio repellit. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Locus est ex *Deuter. 6. n. 13. & cap. 10. n. 12.* Petierat diabolus sibi adorationem, hanc vni soli Deo esse dandam ait Christus: in Hebræo est *timebis*. Adoratio enim timorem secum affert. Cætera in quæstionibus.

178. *Satanas quid significet.*

Hieron. Beda. Haymon. Chrysost. Maxim.

Remig. Abulens.

QVÆSTIO XL.

Quare Christus Dominus in hac tertia tentatione tam acriter diabolum repellat?

Vm diabolus sibi omnia regna esse tradita affirmaret, non de mendacio eum arguit Dominus, nec ei obiicit, falsò ab eo asseuerari sua esse, quæ tam liberaliter promittebat; poterat videri conueniens, quòd Dominus ei diceret: Quid tibi, & istis, nõ tua, sed mea sunt; à me facta, & creata; tamen tantus Dominus dedignatur disceptare, ac contendere cum diabolo, de gloria, & honore mundi, ac eius impudicis dictis respondere. Cur ergo, hac contentione omissa, tam seuerè in hac tertia tentatione eum à se abire iusserit? 180.

Non est disceptandum cum contemptibili.

Respondent primò, communiter expositores, quia 181.

quia Dominus valebat vt diabolus discederet, & amplius eum non tentaret; de quo infrà, & ita ait D.Chrysost.in Imperfect homil. 5. *Finem tentandi diabolo imponit, ne progrediatur vlterius.* Secundò. Idem S.Doctor, Theophylactus, Euthymius, *In prima & secunda tentatione Christus passus fuit tentationis iniuriam: non est exasperatus, nec in increpationem, vel abiectionem eius est excitatus sed sustinuit, & mitis permansit; nunc autem quando diabolus Dei sibi præsumpsit honorem, ac adorationem, exasperatus, ac iratus est, & à se repulit, dicens: Vade Satana; vt nos illius exemplo discamus nostras quidem iniurias illatas ab impiis, siue in dicto, siue in facto magnanimiter sustinere; Dei autem iniurias, & contemptum, nec vsque ad auditum sufferre: quoniam in proprijs iniurijs esse quempiam patientem laudabile est? iniurias autem Dei dissimulare nimis impium;* ita Chrysostomus, Dei iniuria nullo prætextu dissimulanda est.

Chrysost. Idem. Theophyl. Euthym.

Iniuria Dei minimè est dissimulanda.

182. Tertiò. D. Maximus homil. 1. de ieiun. *Dum nefanda tentator loquitur, dumque inconcessa præsumit, quasi ab homine victus obmutuit, & quasi à Deo iussus abscessit.* Expendamus mentem S Patris. Christus ductus est ab Spiritu sancto, vt tentaretur à diabolo, quomodo inimicum à se recedere mandat, concessum est diabolo, vt Christum tentaret, quod adimplebat tentando semel, vel iterum; at dum tertiò eum prouocat, facultatem sibi datam transgreditur, ac excessit; huc reuoca dicta S.Patris, *dumque inconcessa præsumit,* & dum vult plusquam sibi permissum, est, vt eum adoret, ideo vt retrocedat, ac vt abeat, ei dicitur.

Maxim. *Nullus excedat suum munus.*

193. Tertiò. Caietanus, *Quia diabolus, ait, manifestauerat se esse principem mundi, ideo Iesus non respondet illi, sicut homini, vt priùs, sed expellit.* Quando diabolus venit in habitu contemptibili, vt in prima tentatione, ei blandè loquitur Christus; cùm verò hic in ipsa potestate, ac muneribus confisus accedit, ei rigorosè respondet Dominus, paupertatis se ostendens amatorem, ac diuitiarũ comtemptorem. Quartò. Palatius? Nota diligẽter, ait, quòd ad duas priores tentationes, solo verbo Scripturæ respondit; at cùm de ambitione regni, ac diuitiarum tentamur, hîc non verba Scripturæ sola sufficiunt. Conandum est, vt diabolus abeat retrò cum suis opibus, & regnis, ne his appetitus inescatur, Deum solum ante oculos habeamus, nihil diabolicum, nihil terrenum patiamur coram habere, sed hæc retrò sint.

Caiet. *Vir magnanimus non capitur muneribus.*

Palat.

Munera sint retrò.

184. Quintò. Dum diabolus primò, & secundò Christum prouocat, tentationes suggerit, *Dic vt lapides panes fiant;* & iterum, *Angelis suis mandauit de te,* quod iuxta multos Patres de Christo intelligitur; at in tertia tentatione non solùm accessit diabolus, vt tentator, sed etiam vt mendax multa falsò promittens; & Christus Dominus passus est, ac sustinuit diabolum, vt tentatorem, at vt mendacem statim à se reiecit, ac exclusit. Sextò. Christus Dominus constitutus est à Deo Patre iudex viuorum, ac mortuorum, & ab ipso diabolus iudicandus est in extremo die; dum ergo munera offert, sine dilatione à se expellit; in exemplum nostrum, quia, vt dicitur Ecclesiastici 20.num.31 *Xenia, & dona excæcant oculos iudicum.* Cùm Regina Iezael vxor Ieroboam Regis ad Prophetam Abiam accederet, vt pro vita filij grauiter laborantis rogaret, parua munuscula, decem panes, crustulam, & vas mellis detulit; cùmque Propheta sonitum pedum eius audisset, ait,

Mendax reijciendus.

Iudex non capiatur muneribus.

Ecclesi.20

Ingredere vxor Ierobeam, & multa infelicia pronunciat; *Tu igitur surge, & vade in domum tuam, in ipso introitu pedum tuorum in vrbe morietur puer,* 3.Regum 14.n:12. Sed cur Propheta nulla vrbanitate excipit Reginam, nec eius verba audit, vt notat Abulensis *quæst.* 12. nec munera accipit, vt notat D.Hieronymus *in cap.4. Michæ.* sed statim eam abire mandauit: *Surge, vade in domum tuam.* Propheta, cùm ex Dei mandato esset illi durus nuntius, ac contra eam rigidam sententiam pronuntiaturus esset, ideo nullum permisit spatium oblationibus, sed statim eam à se expulit, ac nullam moram facere passus est. Postquam Naamam à lepra mundatus venit ad Elisæum munera asportans, ait: *Obsecro vt accipias à seruo tuo hanc benedictionem.* 4.Reg.5. num.15. quæ Elisæus noluit accipere, imò eum abire præcipit; cur Propheta qui alios hospitalitate excipiebat, hunc non excipit? asportabat munera, & non est passus apud se commorari, ita ait D.Gregorius Nazianzenus orat.32. *Bonus seruus quidquid splendidum consequitur, statim proijcit, ac reijcit.*

3.Reg.14. Abulens. Hieron. 4.Reg.5. Nazianz.

QVÆSTIO XLI.

An verba dicta B.Petro sint duriora, quàm hæc Satanæ?

QVAMVIS multi Patres, D.Chrysostom. D.Maxim. D.Paschas. verba hoc loco dicta diabolo legant: *Vade retrò, vade post me;* imò Tertullianus, *Scandalum es mihi;* tamen nostra editio vulgata, ac correcta tantùm habet, *Vade, Satana,* & ita tantùm legendum est; & non vade retro, Satana, vt etiam notant *hic* D.Hieronymus, Origenes *in Matth.*16. Ac proinde diuersa est hæc sententia ab ea, qua Dominus loquitur Petro Matth.16.n.23. *Vade post me, Satana, scandalum es mihi,* quæ aliquantulum videtur durior, vt suo loco dicemus. 185.

Chrysost. Maxim. Paschas. Tertull. Matt. 16.

Respondent primo citati Patres, Origenes, Hieronymus, Paschas. S.Thomas, quod diuersa sit sententia dicta Petro, & Stanæ; nam Petro volenti impedire passionem; dictum est, *Vade post me.* vt mea sequaris exemplo, qui modo contrarius es meæ voluntati: vestigia autem Domini imitari præclarum est? Satanæ autem dictum est, vade tantùm, id est, abi in abyssum, ac infernum, quo nihil durius. Secundo Moraliter exponamus verbã. Diabolo venerationem, ac adorationem soli æterno parenti debitam vsurpare affectanti tantùm ait Dominus, Vade, Satana; at Petro dum eius morti, ac redẽptioni generis humani obsistit, rigidus respondit, non enim solum dixit, *Vade, Satana,* sed addidit, *scandalum es mihi;* valde molestum, ac durissimum erat Christo Domino, vt eius mors, ex qua tota vita, ac salus humani generis pendebat, aliqualiter, etiam verbis retardaretur, ac minimum impedimentum ei imponeretur. 186.

Patres citati.

Impedimentũ redemptionis Christo durissimum.

Tertio. Vt ex hoc planum fiat, quod maius bellum diabolus per manum hominis excitat in hominem; quàm dum ipse per se solùm in apertam pugnam descendit, & ideo dum per se ipsum pugnat, ei dicitur, *Vade Satana,* ; dum vero per hominem, duriùs respondetur, *Vade post me, Satana,* 187.

Grauissimè diabolus nos per homines impugnat.

tana, scandalum es mihi. Cùm duo primi filij Adæ exirent in campum, Cain *consurrexit aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum*, Genes. 4. num. 7. Sed diabolus, qui ab initio est homicida, ac, vt valde cupidus, maximè gaudet humano sanguine, cur hoc primum homicidium manu propria non perpetrat, sed ad hoc mentem hominis, ac fratris excitat, qui amore insito, ac naturali, à tam turpissimo scelere auerti poterat? Aptius sanè ministerium ad necem hominis in homine sibi præparauit aduersarius, quam si ipse exiret in bellum. D. Hilarius in Psalm. 139. ad illum locum: Eripe me ab homine malo. *Omnes*, inquit, *insidias, quascumque nobis spiritales nequitia prætendunt, maximè per homines aptantur: & occasiones vitijs nostris aliena natura peruersitas subministrat.*

Genes. 4.

Hilar.

QVÆSTIO XLII.

Quare Dominus respondeat diabolo, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies,

188. COMMVNIS omnium sensus est, quia diabolus adorationem Deo debitam sibi appetebat, hanc soli Domino Deo esse dandam Christus respondit, & ait, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Adoratio externam venerationem dicit; seruitus verò totius legis obseruationem, & complementum. Alias rationes ex sanctis Patribus proferamus.

189. Idem. Primò. D. Hilarius can. 3. in Matth. *Temeritatis tanta, ait, congruum exitum tulit, & criminum suorum in Satana nomen audiuit, & Dominum suum adorandum in homine cognouit.* Satanas, idest, Dei aduersarius in pœnam tantæ audaciæ, qua Dei adorationem sibi adscribi procurauit, ei dicitur, vt Dominum Deum adoret, nullum enim rigidius supplicium, quàm dum ambitiosus se expoliatum videt, ac aliis, imò & aduersariis, deferri id, quod sibi appetebat, ac desiderabat.

Magna pœna ambitioso aliys dari quod sibi desiderabat.

191. Paschas. Secundò, D. Paschasius lib. 3. in Matth. *Bene igitur*, inquit, *Christus nouerat illum hoc suo deuotionis officio non impleturum, sed ex debita reciprocationis sententia loquitur, vt ex contrario, quam ille moliebatur, ostenderet scriptum, quid ipse magis iure debeat, qui ab omni pietatis negotio, suo prauitatis vitio est efferatus. Non enim iniustū est cuique imperare, quod illi iustum est exhibere.* Manifestum erat Christo Domino præceptum illud, *Dominum Deum tuum adorabis*, &c. non esse adimplendum à diabolo, illud tamen ei intimauit, ac proposuit, nos docens quòd Prælatus ac superior, debet præcipere, ac mandare, quantum in se est, id quod iustum, ac sanctum apparet, licèt subditorum nequitia non exequatur, nec fiat.

Prelatus præcipiat quod iustum.

191. Tertiò, Diabolus solùm petiuit sibi adorationem, *si cadens adoraueris me*; de seruitute verò nullam mentionem fecit, nec eam leuiter insinuauit. Cur ergo Dominus non solùm de adoratione loquitur, sed etiam de seruitute respondit, *illi soli seruies*? Quo ergo motiuo seruitus subiit in mentem Domini? Cur ergo extra interrogata respondit? Promittebat ille imperia, ac regna mundi se daturum, & regnare splendida quædam seruitus est, vt dixit ille alius Imperator; qui officium publicum moderatur, non sui dominus, sed muneris seruus constituitur, & ita ait Seneca Philosoph. lib. 1. de clementia cap. 19. *Rempublicam non esse principis, sed principem Reipublicæ.* Cùm populus petisset instanter à Samuele Regem; sanctus Propheta ex Dei mandato prædixit populo quæ facturus erat Rex. Et ait. *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & ponet in curribus suis: facietque sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum*, 1. Regum cap. 8. n. 11. Sed quomodo tantus Propheta, vt auertat cor populi ne sibi quærat Regem, proponit munera, & officia, quibus filios suos afficiet, hoc sine dubio acueret appetitum parentum, cùm nihil magis desiderent, quàm filios suos condecoratos videre? Nouerat bene sanctus Samuel quod publica administratio non est tantum honor, quàm onus, & quos afficit, libertate expoliat, & in seruitutem redigit. Hugo, *Tribunus*, inquit, *& Centurio sunt nomina dignitatum: numerantur autem inter angarias, & exactiones, & seruitutes; quia dignitatis prælatio humili seruitio angaria est, Et etiam omnis prælatio terrena seruitus est in se; vnde & Papa vocat se seruum seruorum.* Vnde Dominus promittente diabolo regna mundi, seruitutem eis necessario annexam nominauit.

Imperare quædam seruitus.

Seneca.

1. Reg. 8.

Hugo.

Matth. 4. *n.* 11. Tunc reliquit eum diabolus; & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

VERSIONES.

Syriacus.	Tunc omisit eum accusator. & ecce Angeli accesserunt, illique ministrauere.
Pagninus, Vatablus.	Tunc omittit illum diabolus: & ecce Angeli accedebant.

ALTER TEXTVS.

Marc. 1. *n.* 13. Eratque cum bestiis, & Angeli ministrabant illi.

Lucæ 4. *n.* 13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.

EXPOSITIO.

192. ADVERSARIVS generis humani tribus nominibus in hoc Euangelio appellatur. Tentator ab officio tentandi, tentare enim, vt ait Imperfectus *homil.* 5. est cibus eius, honor, & gaudium eius. Dicitur Satanas, hoc est, aduersarius. Tandem appellatur diabolus, nomen Græcum, idest, criminator. *Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo*, seu, vt habet Syriac. in text. Luc. *Quumque absoluisset criminator has omnes tentationes, secessit ab eo*; & dicitur, *consummata omni tentatione*; non quia omnem tentationem fuerit expertus Christus, nullam enim habuit

Triplex diaboli nomen.

Syriacus.

habuit luxuriæ, vel iræ; sed quia de illis, quæ consistunt in exterioribus actionibus, hæc sunt principalia capita, ita Chrysostomus *homil.* 15. *in Matth.* sic loquitur. *Quomodo Lucas ait, quia omnem tentationem consummauerit? Mihi quidem videtur ipsa tentationum capita ille cuncta dixisse: vt ea quoque omnia pariter intelligas. Hæc enim sunt, quæ in se mala innumera comprehendunt, seruire ventri, inani appetitu gloriæ quidpiam facere, ac furioso pecuniarum amore superari.* Similiter Euthymius, Teophylactus, & in Lucam D. Ambrosius, ac D. Bonauentura. Et diabolus semper proponit tentationem iuxta temporis opportunitatem, ac occasionem. D. Gregor. *lib.* 14. *moral. cap.* 7. ait diabolum intueri mores, & propensiones vniuscuiusque, & ea proponere, ad quæ nouit hominem faciliùs inclinari.

Chrysost. Euthym. Theophyl. Ambros. Bonauent. Gregor.

193. *Vsque ad tempus*, ait D. Lucas, vt explicant D. Chrysostomus *homil.* 14. Theophylactus, Glossa, scilicet passionis; non quia tunc veniet ad tentandum Christum, sed *vt pugnet per Iudæorum insidias*, vt inquit D. Ambrosius *hic.* Aliter Albertus Magnus enucleat locum, recessit diabolus in infernum, postea in membra eius cum Antichristo pugnaturus. Sed prima expositio est communis, & germana, loquitur enim Euangelista de persona Christi. *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei.* Ecce effectus victoriæ; ministrabant enim Angeli, non ex indigentia, sed ex reuerentia.

Chrysost. Theophyl. Glossa. Ambros. Alb. Magn.

QVÆSTIO XLIII.

Quare diabolus modò, & non anteà recesserit?

194. NON in prima, nec secunda tentatione discessit diabolus, sed in hac tertia; communis, & vera solutio patet ex superiori expositione, nam verba Domini, *Vade Satana*, vel continent præceptum, vel increpationem, vt ibi dixi, & hac de causa diabolus discessit. Alias rationes morales, inquiramus, & de hoc iam aliqua dixi *quæst.* 32.

195. Primò D. Bonauent. ait. *Proponitur confutatio præsumptionis ex parte diaboli recedentis. Quantum ad hoc dicitur, secundùm illud* Iacob. 4. nu. 7. *Resistite diabolo, & fugiet à vobis.* Si tentamenta diaboli conculcantur, ac eius impetus infringuntur, statim ipse victus, ac erubescens fugit, & recedit. Et ita ait Albertus Magnus, diabolus victus ab aliquo, vt dicunt Sancti, non audet vlteriùs tentare. Secundò, D. Ambrosius lib. 4. in Lucam: *Vides ergo*, inquit, *diabolum ipsum non esse in studio pertinacem, cedere solere virtuti; & si inuidere non desinat, tamen instare formidat, quia frequentiùs refugit triumphari.* Recedit diabolus, quia toties se victum confundit; deinde, quia in prima, ac secunda tentatione cum modestia Christus allocutus est: *Non in solo pane viuit homo; non tentabis Dominum Deum tuum.* At vbi Christus Dominus acri voce ait, *Vade retro, Satana*, statim abscedit, ac disparet; hæc est enim misera peruersitatis conditio, vt si quem mitem, ac lenem inuenit, eum verbis, ac operibus lacessere, ac dilacerare non desinit; si verò rigidum, ac asperum, statim fugit, ac ibi stare non audet; isti naturam crocodili imitantur, de quo tradunt Plinius, & Seneca lib. 4. quæst. natural. *Fugax animal audaci, audacissimum timido.*

Bonauent. Alb Magn. Ambros. *Mitis in rigidum, rigidus in mitē.* Plin. Senec.

196. Tertiò D. Isidorus Pelusiota lib. 1. Epist. 180. *Nam, ait, neque vetus ille rebellis, propterea quòd diuina oracula memoria tenebat, cùm Dominum tentaret, ob eorum cognitionem laudem merebatur: verùm contra abyciendus, ac detestandus erat, quòd cùm scientiâ præditus esset, actionem inficiaretur, ac respueret.* loquitur S. Pater iuxta ordinem textus D. Lucæ. In quo secunda tentatio de pinnaculo ponitur vltimo, & tertio loco; quæ est etiam multorum Patrum sententia, vt dixi suprà *quæst.* 21. In illa tentatione diabolus se doctum, ac sapientem ostentauit, Scripturam allegans. *Angelis suis mandauit de te*, &c. Et statim abiicitur, ac expellitur, & cur non anteà? Im hac enim impugnatione aduersarius se scientia, ac litteris multum pollentem exhibuit, statim ergo excluditur in nostram eruditionem, nihil enim magis vitandum, quàm magister deprauatis moribus deditus, hîc enim potest facile totam rempublicam inficere, ac corrumpere. *Tulit Thare Abraham filium suum, & Lot filium Aaron filij sui, & Sarai nurum suam, & reduxit eos de Vr Chaldæorum*, Genesceos cap. 11. num. 31. imò, Deus pro singulari beneficio, ait ipsi Abrahamo, *Ego eduxi te de Vr Chaldæorum*, Genesceos cap. 15. num. 7. Quodnam beneficium, quod de illa terra fuerit deductus Abrahamus, & venisset in terram Chanaam, & Mesopotamiam, & Ægyptum; si in Caldæa vigebat idololatria, ac omnium vitiorum abominatio, hæc etiam alias partes repleuerant, cur ergo de terra illa exiit? In aliis regnis varij idolorum cultus, ac peccata grassabantur. Chaldæa verò non solùm his detinebatur, sed etiam viri famosi, ac maximè literati huiusmodi errorum Magistri ibi morabantur, & nullum maius beneficium, quàm à talibus discedere, ac fugere. D. Ambrosius *in Psalm.* 1. ad illa verba, Beatus vir, qui non abiit, *Chaldæi*, ait S. Pater, *sunt, qui siderum cursus vana studio superstitionis explorant, & impia seruunt. Gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiant, ne te graui laqueo captiuitis inectant. Abraham Caldæus, fuit; sed fugit à Chaldæis.*

Isidor. *Magister vitiosus fugiendus.* Genes. 11. Genes. 15. Ambros.

QVÆSTIO XLIV.

Quare postea pugnam accesserint Angeli; & in quo ministrauerint?

197. IN quo Angeli ministrabant; Dicendum est cum D. Chrysostomo *in Imperfecto, homil.* 5. D. Thoma *hic*, Abulen *quæst.* 62. quòd Angeli semper erant Christi ministri, & præsentes ad seruiendum: licèt ad horam se elongauerint de eius voluntate, ad hoc vt diabolus locum tentandi haberet, & ideò dicitur, *accesserunt*, & non descenderunt de cælo; imò, vt benè notat Barradas. Matthæus loquitur per tempus imperfectum, non ait ministrauerunt ei, sed *ministrabant*, videlicet tunc & deinceps. Et hoc seruitium exhibebant ex reuerentia tam in effugatione dæmonum, quam in aliis mirabilibus operibus, vt notant idem, & D. Thomas, ac Abulensis; tamen

Chrysost. D. Thom. Abulens. Barradas.

tamen hîc post hanc tertiam tentationem ministrauerunt cibum, & potum, qui mirabiliter à Christo productus est, D. verò Bonauentura c. 14. de vi e Christi, cibum hunc è domo Virginis, imperio Christi, ab Angelis allatum esse credit; sed primum probabilius; sicut & has omnes tentationes eodem die contigisse, vt tenet Abulensis quæst. 58. & Christum post tertiam, refectionem sumpsisse.

Bonauent. Abulens.

198. Quare ergo post pugnam accesserunt Angeli, & non in ipso conflictu, sicut factum fuit in cælo quando Lucifer intentauit gloriam Dei vsurpare? *Michaël & Angeli eius prælabantur cum dracone*, Apocalyp. 12. num. 7. Respondet primò D. Chrysostomus in Imperfecto. *Præcipiente Domino recesserunt Angeli ab eo, vt locus diabolo aduersùs Christum daretur, ne fortè Angelos videns circa eum, non appropinquaret ad eum.* Si enim diabolus vidisset Christum Dominum Angelis concomitatum, non auderet accedere, sed fugeret; nam, vt ait D. Chrysostomus, *Quandiu circa nos est Angelus bonus, nunquam nos in tentationem potest impellere Angelus malus.* Secundò, Vt gloriosior esset victoria, ne adiutus per Angelos vincere videretur, nam cùm nostra humanitas sit debilis, ne aliquis in huiusmodi suspicionem incideret, ideò pugnæ tempore recesserunt Angeli. Tertiò, Vt moraliter denotatur, quòd ille, qui à se expellit, ac vincit dæmonem, Angelorum consortium meretur. Quartò, Accesserunt ad gratulandum Christo de victoria contra Satanam. Rupertus lib. 3. de Glor. & honore filij hominis, *Remoto*, ait, *Diabolo à participatione, vel præsentia refectionis, accesserunt Angeli, & ministrabant ei.*

Apocal. 12. Chrysost. Auxilium Angelorum neb. i visib. Rupert.

199. Nota hîc, quòd quando Christus Dominus tendit in desertum, dicitur, *Ductus ab spiritu sancto*, pergebat enim Saluator ad pugnam: deinde huius rei alias dedi rationes suo loco; nunc verò post assequutam victoriam, *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei?* Vt ex hoc habeamus documentum, quòd in multo maiori æstimatione est homo apud Deum, dum pugnat; ac meretur, quàm dum victor requiescit, ac gloriosè triumphat. *Tentauit Deus Abraham, & dixit ei: Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis, ibique offeres eum in holocaustum*, Genes. 22. n. 1. postea verò vt sacrificium impediretur, *Ecce Angelus Domini de cælo clamauit*, ibidem n. 10. Ad pugnam vocat Dominus, ad victoriam, ac præmium Angelus astat. Similiter Iacob, cùm tendit in Mesopotamiam? vt per multos labores probetur, *Vidit in somnis scalam, Angelos quoque ascendentes, & descendentes per eam, & Dominum innixum scalæ*, Genes. 28 num. 12. Cùm verò victor regreditur ad patris hæreditatem possidendam, *fuerunt ei obuiam Angeli Dei*, Genes. 32. n. 1. Cùm ad quietem accedit Iacob, Angelorum tantùm visione fruitur, at dum ad sudorem, ac luctamen, vt die, nocteque, æstu, & frigore probetur, præsentia diuinæ maiestatis cum Angelis recreatur. Theodoretus ibi. *Longè manifestiùs in calamitatibus cura Dei erga nos cognoscitur, quàm in felicitate, in qua bona à Deo nobis concessa, non ita grato animo cognoscuntur, idcirco Iacob peregrè proficiscitur, vt ditior reuertatur, & quanta sit Dei prouidentia, liquidò cognoscat.*

Glori fiet pu. g.ᵃ quam victoria. Genes. 22. Genes. 28. Genes. 32. Theod.

CAP. IV.

Primum Ioannis testimonium coram Legatis Iudæorum.

Ioannis 1. n. 19. Hoc est testimoniũ Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes, & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es?

VERSIONES.

Syriacus. Hoc est testimonium ipsius Ioannis.

Vatablus. Testimonium Ioannis quando miserant Iudæi.

Haymon. Transmiserunt ad eum Sacerdotes.

S. Prosper de Prædictionib. part. 3. promissio. Ad eum miserunt principes Sacerdotum, interrogantes, vtrùm ipse esset Christus.

EXPOSITIO.

CVM Ioannes prædicaret, ac baptizaret prope ripas Iordanis, cuius fama totum impleuerat orbem, dedit hoc testimonium de Christo; in quo sex notanda veniunt ad solemnitatem testimonij. Primò, Authoritas testificantis, *testimonium Ioannis*, cuius tanta erat opinio, vt inquiunt D. Augustinus, D. Gregorius, vt Deus credi potuisset. Secundò. *Quando miserunt Iudæi.* Ecce opportunitas temporis in testificando. Nam optimus testis, vt notat Albertus Magnus, non debet se sponte offerre, & ingerere, sed cũ quæritur & rogatur, tunc respondere, vt fecit Ioannes. Tertiò, *Miserunt Iudæi.* Ecce dignitas mittentium. Primi Iudæorũ, ac nobilissimi de tribu Iuda; imò, vt multi volunt, ex magno Concilio, quod *Sanhedrim* vocant. Quartò, Ab Hierosolymis. Ecce eminentia loci, ciuitas Regia totius regni Metropolis, de qua ait Isaias 2. num. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* Quintò, *Sacerdotes & Leuitas.* Ecce prudentia, & dignitas nuntiorum, & ita ait Carthusianus. *Mittunt Sacerdotes, & Leuitas nuntios solemnes, ac eruditos, qui videbantur Zelare pro lege, ac Dei honore.* 1.

Sex notanda. August. Gregor. Opportunitas in testificando. Alb. Magn. Isai. 2. Carthus.

Sextò. *Vt interrogarent eum, Tu quis es?* Ecce intentio legationis, vt cognoscant à Ioanne, quisnam esset; qua verò verborum forma id percontati sunt ab eo? Est dubitatio. Nam Iansenius, Toletus, Caietanus, Barradas, existimant quòd quæsierunt ab eo? Esset Christus, & ideò ipse respondit, *Non sum Christus*; & sensus Euangelistæ est, vt interrogarent eum, *Quis es tu?* id est, quisnam es? D. Chrysost. verò, Theophyl. D. Thom. quòd quæsierunt ab eo, Quis es? non disertis, & apertis, sed 1.

Qua forma verborum interrogarunt. Iansenius. Tolet. Caiet. Chrysost. D. Thom. Teoph.

ſed compoſitis, & modeſtis verbis. Ioannes autem reſpondet ad eorum intentionem, *Non ſum Chriſtus*; non enim tantum attendenda ſunt verba quantum eorum ſenſus; ita citatus Chryſoſtomus *homil.* 15.

QVÆSTIO I.

Quo motiuo hæc legatio miſſa fuerit ad Ioannem?

3. Chryſoſt. Theoph. Maldonat. TRiplex hîc eſt ſententia. Prima eſt Chryſoſtomi *homil.* 11 *in Matth.* Theophylacti, & eam valde probabilem iudicat Maldonatus, quòd hæc legatio deſtinata eſt ad Ioannem, odio ipſius Ioannis, vt ſi fortè poſſent illum capere in ſermone, ſciebant enim non eſſe Chriſtum, cùm ex tribu Leuitica haberet ortum, & ita volebant habere occaſionem ad eum Teoph. reprehendendum, ac accuſandum. Theophylactus hîc, *Neque*, ait, *Ioannem pro Chriſto haberi Iudæi mihi velle videntur; ſed ex liuore, & inuidia interrogare eum: Tu quis es*, &c. volunt vt Ioannes de ſe Ioan. 9. ipſo det teſtimonium, pro certo ſtatuentes hoc in magnum dedecus eius cedere, & ideò cùm titulū Crucis legunt, dicunt Pilato, *Noli ſcribere, Rex Iudæorum, ſed quia ipſe dixit, Rex ſum Iudæorum*, Ioan. 19. n. 21. hoc reputantes in magnam iniuriam, quòd ipſe de ſeipſo teſtimonium daret.

4. Chryſoſt. Haymon. Bonauent. Euthym. Hugo. Secunda ſententia eſt etiam ipſius Chryſoſtomi *homil.* 15. *in Ioannem*, Haymon. D. Bonauenturæ, Euthymij, Hugonis *hîc*. Qui omnes aſſerunt Legatos eſſe miſſos ex amore Ioannis, ac odio Chriſti, quia, vt ait Chryſoſtomus, Ioannem potius quàm Chriſtum Iudæi volebant habere magiſtrum; nam Ioannes erat clarus genere, filius Sacerdotis, vitæ aſperitate, & rerum humanarum contemptu inſignis. Chriſtus verò fabri filius ex ignobili patria Nazareth; & non zona pellicea, nec nimia aſperitate cingebatur. Vnde concludit Chryſoſt. Chryſoſtomus. *Mittunt ad eum legationem, vt per adulationem ipſum allicitant, ad confitend. ſe eſſe Chriſtum.*

5. Origenes. Auguſt. Gregor. D. Thom. Alb. Magn. Janſen. Beaulxam. Luc. 3. Tertia ſententia, hanc nuntiationem eſſe legatam ad Ioannē animo cognoſcendæ veritatis, an reuera ipſe eſſet Meſſias. Ita Origenes *tom.* 7. *in Ioan.* D. Cyrillus *lib.* 1. *in Ioan. cap.* 7. D. Auguſtinus *tractat.* 4. *in Ioan.* D. Grogorius *homil.* 7. *in Euangeliſt.* S. Thomas, Albertus Magnus, Ianſenius, Beaulxames. Tanta erat authoritas Ioannis, vt arbitrarentur Iudæi ipſum eſſe Meſſiam: ita ait D. Lucas c. 3. n. 15. *Exiſtimāte populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus.* Ideò capita reipublicæ, vt bono communi conſulerent, hac inquiſitione decreuerunt veritatem indagare ad populi ſeditiones vitandas, ac tumultus compeſcendos.

6. *Tertia ſententia eligitur.* Ex his omnibus opinionibus, hæc tertia mihi videtur ſimpliciter vera, propter teſtimonium Diui Lucæ, ac authoritatem Patrum; & ſecunda mihi non placet, quia quando hæc interrogatio facta eſt, adhuc Chriſti Domini fama non claruerat; & ita Ioannes ait infrà. *Medius veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis.* Et hoc patet ex ſerie, ac obſeruatione rerum, nec valet id, quod dicit Euthymius. Euthymius, quòd Pontifices audierant admiranda circa partum Virginis ſanctiſſimæ à paſtoribus, ac Magis; viderant pueri ſapientiam in templo; & ideò his ſtimulabantur in odium Chriſti. Hæc tamen ſunt valde friuola, nam hæc iam per multos annos erant tranſacta, & perſona Chriſti ignorabatur; quomodo ergo poterant moueri odio in eum?

Prima etiam opinio non placet, nam cùm 7. Ioannes eſſet tantæ authoritatis, vt dixi *cap.* 1. non poterant Iudæi ſibi perſuadere ipſum leuiter dignitatem Meſſiæ eſſe vſurpaturum, ac proinde non liuore, & inuidia, ſed eius ſanctitate moti hæc dicebant; niſi moraliter velis dicere, quòd cùm eſſet manifeſtum, Ioannem non eſſe Meſſiam, vt ex omnibus ſignis clarè fit, de quo quæſtione ſequenti, & infrà, hanc dignitatem ei deferre, quæ *Dignitas ſine meritis ludibrium.* eius captum tranſcendebat; odium, ludibrium, & ſpurcitia erat in eum; tantum enim deridetur dignus, dum ei debitus honor denegatur, quantum indignus, dum ei confertur. Chriſtum Dominum *ſpreuit Herodes, & illuſit indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum*, Luc. 23. n. 11. ſeu, vt eſt in Luc. 23. Græco, *veſte ſplendida*, veſtis enim illa alba erat valde honorifica, vnde & Romani dicebantur candidati. Sed dum Chriſtus contemnitur, nobilium amictu induitur, nefarius ille Herodes videbat Saluatorem manibus ligatis, collo fune aſtricto, & tanquam vaniloquum deſpiciebat, & quē indignum iudicabat, honoris amictu circundare ludibrium ei videbatur. Titus Boſtrenſis, *Eum*, Boſtrenſis. ait, *quem de multis accuſauerunt, candida veſte ornatum ab Herodis tribunali diſcedere conſpicantur; quod Herodes hîc fecit, irriſionis tantum cauſa fecerat.*

QVÆSTIO II.

Quo fundamento Ioannes potuerit exiſtimari Meſſias à Iudæis?

MIttitur hæc legatio, vt Pontifices cognoſcant, an Ioannes ſit Chriſtus, nam, vt clarè 8. patet ex tex. Luc. 3. n. 15. hæc ſententia maximè Luc. 3. vagabatur in omnium ore. *Exiſtimante populo, & cogitantibus omnibus in corde ſuo de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus.* Quomodo populus potuit *Difficultas* peruenire in hāc cogitationem, eſt valde difficile. Omnibus enim erat notum Meſſiam oriturum eſſe ex tribu Iuda, de Bethleem exiturum, & multa miracula operaturum; Ioannem verò omnes ſciebant ex tribū Leuitica ac patre Sacerdote eſſe genitum; in montanis Iudææ natum, & nulla eius miracula intuebantur.

Reſpondet primò Salmeron *tom.* 4. *p.* 1 *tract.* 15. 9. quòd cùm Ioannes à pueritia in deſertum receſſiſſet, & vt nouus homo veniret, talique horrido habitu triginta cùm eſſet annorum, erat prorſus omnibus de facie ignotus, & ideò dubitant de eo, an eſſet Chriſtus, vel Elias, quia eius perſonam ignorabant, hæc opinio repugnat communi ſanctorum Patrum, ac Doctorum ſententiæ, qui aſſerunt Ioannem à populo eſſe agnitum filium Zachariæ. Chyſoſt *hom.* 15. *in Ioan.* D. Thomas, Beda, Bonauent. Hugo, Abulēſis *in c.* 3. *Matth. q.* 3 . Et ideò quando Euangeliſta eius prædicationem ſcribit, eius patrem nominat. *Factum eſt verbū Domini ſuper Ioannē filium Zachariæ in deſerto.* Luc. 3. n. 3. quia eius perſona communiter nota erat

Salmeron. *Ioānes agnoſcebatur à populo.* Auguſt. D. Thom. Beda. Bonauent. Abulenſ. Luc. 3.

Multa

10. Abulens. Tolet. Barradas. Multa fuerunt, quæ populum in hanc falsam existimationem deduxerunt, vt explicant Abulensis *cit. quæst.* 32. Toletus *in c.1. Ioannis à n.57.* Barradas *hic.* Primò rationes dubitandi aliqualiter poterant euadi, quòd Ioannes ita erat ex tribu Leuitica, vt etiam aliqua ex parte esset ex tribu Iuda, quia hæ duæ tribus valde miscebantur; & Elizabeth erat de tribu Aaron, & cognata Beatissimæ Virginis, quæ orta fuit de tribu Iuda, & familia Dauid. Ortum verò in Bethleem interpretari poterat in finibus Bethleem; quantum verò ad miracula, poterant sperare Ioannem illa operaturum.

11. *Qui inducebant populum.* Deinde multa alia erant, quæ eorum animos in hoc dubio agitabant; sciebant enim ex Scriptura, illud esse tempus aduentus Messiæ, viderant natiuitatem multis miraculis illustrem, vitam ipsius admirabilem, nouum ritum baptizandi nunquam anteà visum in orbe; eius modum viuendi separatum ab omni hominum commercio; vnde ait Haymon. *Putabant eum esse Christum, quia videbant eum frequentias hominum fugere, & solitudinem petere.* Multum enim conducit ad authoritatem ab aliorum conuersatione esse separatum, semper enim quæ à nobis deiuncta sunt, maiora videntur. Cùm enim Christus Dominus esset inter homines, eis contemptibilis videbatur; cùm autem Ioannes esset in deserto, magna æstimatione habebatur. De cœlesti manna ait Salomon Sap. 16. n. 20. *Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.* At filij Israël, *Numer.* 11. *num.* 5. dicebant, *Quis dabit nobis ad vescendum carnes? Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cæpe & allia.* Sed quomodo eadem esca cum omni sapore, ac suauitate appretiatur à Salomone, à filiis verò Israël ita paruipenditur, vt potiùs pepones, porros, & allia appetant; cœlestis ille panis filiis Israël in præsentia, ac manibus erat, & ideò iniucundus, ac molestus videbatur; at Salomoni, vt moraliter dicam, cùm ille cibus tunc non existeret, erat ei inde aliqualiter valde desideratus, ac maximè gratus. Saluianus lib. 1. de Prouident. *Quotidiano*, inquit, *cæli ministerio cùm pascerentur, antiquam ventris ingluuiem bonis præsentibus præferebant: turpissima, scilicet, ciborum carnalium recordatione mœsti, & fœtidissimo ceparum, atque alliorum amore ægrescentes: non quòd potiora essent, quibus anteà vsi fuerant; sed quia non erant desiderabant. Nos Magis laudamus illa, quæ tunc fuerunt, quàm ista, quæ nunc sunt.*

Haymon. — *Vita separata diuina.* — Sapient. 16. — Num. 11. — *Absentia magna, præsentia parua videntur.* — Saluianus.

12. Moraliter etiam hîc demus aliud motiuum. Ioannes reputatur Christus, & Messias, quia tantæ audaciæ, ac fortitudinis erat, vt principibus, ac magnatibus sua peccata exprobraret, & in eo inconcussus animus apareret ad impudicum Regem in eius præsentia reprehendendum, ac ad eius iniqua facta obiurganda, quod indicium est potius diuinæ potentiæ, quàm humanæ fragilitatis. Cùm ad preces Saul Pythonissa suscitaret animam Samuelis, ait, *Deos vidi ascendentes de terra, vir senex ascendit*, 1. Reg. 28. n. 13. iterum hic locus suprà datus veniat in examen, si homo ex puluere exurgebat, quomodo Deos apparere assueuerat? Hic erat Samuel, qui nefario Regi vera dicere non formidauit, ac eius iniquos ausus increpare nunquam dubitauit, & vir tantæ, ac talis magnitudinis, non inter homines, sed diuos numeratur: de his loquitur Diuus Chrysostomus *homil.* 4. de verbis Isaiæ. *Vide, ait, linguam calos attingentem, vide hominis corpus, & Angeli mentem, vide humi ingredientem, & in calo versantem.* Cùm Moyses esset constitutus à Deo, vt iniquis Pharaonis machinationibus obsisteret, ac eius obdurationem increparet, ei dicitur, *Constituo te Pharaonis*, Exodi cap. 7. num. 1. si diuina potestate non emineret, eius animus deficeret.

Reges reprehendere diuinitatis index. — 1. Reg. 28. — Chrysost. — Exod. 7.

13. Cùm Rex Balthassar opulento conuiuio esset valde tumulentus, ait textus Daniel. 5. num. 5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aula Regia.* Ecce apparent manus, & digiti. Sed cuiusnam hominis erat illa manus? nullius alius, nisi Christi Iesu filij hominis, cuius digitus est Spiritus sanctus. *Dextera Dei tu digitus.* Glossa moralis in citato Danielis loco. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis. Hîc fertur diuina sententia contra peccatores, vt firmius ostendatur, in qua conscriptione scribens est Deus Pater, manus filius, nam per filium omnia operatur, omnia per ipsum facta sunt. Digiti Spiritus sanctus; vnde dicitur*, Exod. 8. *digitus Dei est hîc.* Ad declarandam, ac intimandam veritatem, ac durum verbum Regi, ipse Propheta, tanquam homo, non, sufficit, sed totæ tres diuinæ personæ conueniunt, Pater scribens, Filius manum apponens, Spiritus sanctus digitos gubernan.

Daniel. 5. — Glossa. — *Dei est dicere verum Regi.*

QVÆSTIO III.

Quomodo Iudæi volebant Ioannem virum sanctissimum sibi esse Regem?

VALDE mirum est, quòd Pontifices dediti omni vitio, & abominationi, optent sibi constituere in Regem, Messiam, & caput, Ioannem, in quo omnis puritas, & sanctitas vitæ cum maximo rigore eminebant. Respondeo primò. Quia Ioannes eorum consanguineus, ideò illum ambire talem dignitatem affectant. Secundò, In Ioanne optima Præsulis indoles elucebat, nam quamuis sibi esset valde asper in cibo, potu, ac vestitu, aliis verò erat valde suauis, & lenis, vt rigorem pœnitentiæ salutifero baptismatis balneo leniret, ac mitigaret, vt dixi hoc *lib. c. q. 6.* 14.

Ioannes sibi asper, aliis suauis.

Tertiò, Hæc facit eorum mens, dum hanc dignitatem offerunt; voluerunt sibi Ioannem deuincere, existimantes, quòd ipse, tanquam astrictus, ac obligatus, eorum turpibus factis non obsisteret, nec verbis eorum iniquitates redargueret, beneficio ita constringitur os, vt ad loquendum non valeat aperiri. Cùm Dauid fugeret à facie Absalon, obuiam ei venit Siba accusans dominum suum Miphiboseth, cui ait Dauid, *Tua sint omnia, quæ fuerunt Miphiboseth*, 2. Reg. 16. n. 4. in quo iuxta communiorem sententiā deliquit, nam contra inauditam partem diiudicauit; ita vt dicant Hebræi quòd propter hoc peccatum diuisum est regnum à domo Dauidis, vt refert Caietanus. Post partam verò victoriam, occurrit Regi Miphiboseth, & manifestis rationibus conuincit 15.

Beneficium obturat os. — 2. Reg 16. — Caiet.

à seruo suo fuisse contemptum, & omnia esse falsa, quæ contra se detulerat, & quantum ad bonorum diuisiones, ait. *Fac quod tibi est placitum: Tu autem posuisti me seruum tuum inter conuiuas mensæ tuæ quid ergo habeo iustæ querelæ? Aut quid possum vltrà vociferari ad Regem?* 2.Reg.16.n.28. Contra iniustam sententiam, ac falsam accusationem apertus erat aditus ad querimonias, ad multa contra Regem dicenda, quomodo in his omnibus interclusum se fatetur? Vide quid dicit Miphiboseth. *Tu Rex posuisti me seruum tuum inter conuiuas mensæ tuæ; quid ergo possum vociferari?* Expende illam consequentiam, *quid ergo*; ac si diceret: Tu Rex magnum in me contulisti beneficium, ac eximio honore sublimasti, inde mihi obturatum est os, & lingua, vt nihil contra te valeam mutire. Abulensis quæst.18. *Cùm tot bona mihi feceris, etiamsi abstuleris possessionem, quam dedisti, non habeo iustam querelam contra te.* Similiter Carthusianus. *Tanta beneficia mihi exhibuisti ex vna parte, quod conqueri non possum, etiamsi auferas ex alia parte data.*

2.Reg.16.
Abulens.
Carthus.

QVÆSTIO IV.

Quomodo determinent Sacerdotes credere dictis Ioannis, cùm hoc testimonio Christi negent?

16. MITTITVR hæc legatio, vt Ioannis assertioni omnes assentiant; cùm tamen apertis Christi Domini verbis, ac præclaro eius testimonio omnes aduersentur, imò Christum Dominum accusabant, quòd de se ipso testificaretur. Respondet primò D. Thomas hîc. *Ex hoc quod miserunt vt Ioannes de se testimonium perhiberet, quasi tantam fidem habentes dictis eius, vt crederent Ioanni de se ipso etiam testimonium perhibenti; quod Christo non faciebant, imò dicebant ei* Ioannis 8. *Tu testimonium perhibes de te ipso?* Vir magnæ opinionis, quamuis parua proferat magna reputantur; è contra verò contemptibilis homo, etsi mirabilia dicat infatuata iudicantur. cùm Ioannes magnam sibi reconciliaret authoritatem in populo, omnes eius verbis acquiescebant; cùm verò Christus sperneretur, eius salutifera verba pro nihilo habebantur.

S.Thom.
Ioan.8.
Si acquisisti authoritatem, tuum nihil, magnum est.

Secundò, Vt notant D.Chrysostom. *homil.15. in Ioan.* Hugo, Ioannes habebatur valde clarus genere, erat enim filius principis Sacerdotis. Christus verò existimabatur filius fabri, ex paupere parentela, de vili regione, scilicet Galilæa, & de vilissimo castello Nazareth; ex his ergo non mirum, quòd dictis Ioannis, & non Christi consentiant; nam principum, ac nobilium mendacia omnes tanquam verissima applaudunt, & eius vocem ad cælum extollunt; pauperum verò verissima pronunciata omnes comprimunt, ac vilipendunt.

Chrysost.
Hugo
Mendacium nobilium veri... pauperum veritas contemnitur.

18. Tertiò, Idem Chrysost. citat. hom.15. *Multa,* ait, *Ioannis generositatem ostendebant. Siquidem veste, mensa, domo, & ipso victu contemptu, eremum ab ineunte ætate incoluit; contrà Christi conuersatio omnibus communis; & vestimenta nihil à vulgo differentia; & cum omnibus eandem habebat consuetudinem. Infamium hominum conuiuiis aderat, vt eos ad meliorem frugem alliceret, quod Iudæi exprobrabant.* Cùm Ioannes esset remotus à ciuitatibus in eremo, multum de eius sanctitate, ac doctrina concipiebatur; cùm autem Christus inter hominum frequentiam viueret, parum eius diuinissima verba, ac facta æstimabantur; quæ enim sunt separata, semper maiora videntur.

Chrysost.
Qui in solitudine ... maior estimatur.

19. Tertiò considera, Deprauati intellectus iudicium, ac iniquæ voluntatis affectus id, quod in amico approbat, reprobat in inimico, id quod in vno iudicat sanctum, nefarium arbitratur in alio. Populus beneuolentià valde propensus in Ioannem: in Christum verò magno odio ferebatur, & ideò dictis Ioannis omnes consentiunt, Christi verò verbis non solùm contradicunt, imò eis magnum videbatur crimen, quòd ipse de se testimonium perhiberet. Duo summi Sacerdotes obtinuerunt regimen reipublicæ, Heli, & Samuel æquales dignitate, & potestate, impares verò meritis. Heli homo vecors, parum curans de bono communi, & ita eius tempore multa infortunia contigerunt, populus victus, & cæsus est area Dei capta, 1 *Reg.*4. filij eius valde iniqui retrahentes homines à sacrificio Dei, & tamen quamdiu ipse vixit, nunquam optarunt Israëlitæ sibi Regem, nec de eius filiis querimonias excitarunt, quamuis aliàs Deus conquestus fuerit. Successit Samuel, cuius administratio maximè floruit sanctitate, rectitudine, & felicissimis triumphis: & tamen populus clamat, & ait, *Filij tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes,* 1. Reg.8.n.5. Valde mirum, quòd calamitoso ac infausto Heli regimine essent contenti, & auspicatissimum Samuelis tempus ita eis displiceret. Heli erat valde stupidus; & de bonis moribus populi parum curabat; è contra verò Samuel ob suam eximiam sanctitatem contemnebatur, & erat omnibus odibilis, vt docent D.Cyprianus *Epistol.*38. *ad Regatum Episcopum*, D. Chrysost. *homil.* 5. *de latrone*, D. Gregorius *citato loco Reg.* ideò cùm Heli clauum regni teneret, cuncti acquiescebant, & se dispares à cæteris nationibus non iudicabant; cùm verò illius fastigio Samuel eminerect, omnes tumultuabant filiorum crimina apparebant, & quòd Regem non haberent, vt cæteræ nationes, valde molestum erat.

Id quod amor approbat, odium reprobat.
1.Reg.8.
Cyprian.
Chrysost.
Gregor.

20. Magnam gratiam inuenit Aman coram Assuero, & factus est ei intimus à secretis, impetrauit à Rege impium decretum de nece Iudæorum, & tunc ait Imperator *in Epistola sua,* de ipso loquens *quem patris loco colimus* Esther.13.num.6. Postea verò detecta eius malitia, ita Regis in conclaui vidit eum lachrymis profusis procumbentem super Reginæ stratum, & ait. *Etiam Reginam vult opprimere, me præsente*, Esther.7. num.7. Quo pacto quando Aman omni impietate & tyrannide desæuiebat, à Rege tanquam pater venerabatur; cùm verò lachrymis, ac dolore compungitur, homicida reputatur; hos enim effectus parit amor, & odium, quando gratis impietates, obsequia reputantur; quando intensus dolores, & contritiones nimiæ licentiæ ac insolentiæ videntur. Hugo in his intelligit damnatorum deprecationes. *Deprecatio Aman oppressio eorum, quando in die iudicii iniquorum oratio irritatio est.* Oratio displicuit vt potiùs fuerit excitatio odij, quàm reconciliatio amoris.

Esther 13.
Esther 7.
Hugo.

QVÆST

QVÆSTIO V.

Quare potius hanc legationem mittant Iudæi, quàm Pilatus & Herodes?

21\. REIPVBLICÆ administrationem tenebant Pilatus, & Herodes, vt patet ex *Luc. 3. n. 1.* & tamen hi non conueniunt ad hanc interrogationem faciendam Ioanni, sed tantùm Legastos destinant Iudæi, seu principes Synagogæ. Respondeo primò, quòd Pilatus, & Herodes tantum abest, vt aduentum Messię optarent, quòd potiùs illi maximè aduersabantur, & ideo dixerunt Pilato, Ioan. 19. n. 12. *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cæsari,* E contra verò Iudæi magno desiderio flagrabant erga aduentum Messiæ, & aliunde videbant illud esse tempus destinatum in Scriptura, nam sceptrum ad alienigenas erat translatum, & Danielis Hebdomadæ adimpletæ, & ideo Iudæi hanc legationem mittunt, omnes enim ad id, quòd optant, maximè soliciti sunt, ad id verò, quod suo affectui repugnat, valde desides.

Ioan. 19. Ʋt libet ad optata valde celer.

22\. Secundò, Hi Iudæi, vt vult Baronius, erant ex magno Concilio Sanedrin, vbi negotia religionis tractabantur; cùm autem aduentus Messiæ maximè ad fidem, ac religionem spectaret, ideo Pontifices, ac senes ex magno Concilio decernunt, vt hæc interrogatio fiat ad Ioannem Pilatus, & Herodes præfecti Romanorum tantùm secularibus rebus intenti; magnum hinc documentum, vt vnusquisque stet in suo ordine, Ecclesiastici de diuinis rebus sint soliciti, ac in his negotiis principes seculares non se intromittant, sed suæ reipublicæ negotiis intendant; sic enim dixit Azarias Sacerdos Regi Oziæ volenti sacrificare. *Non est tui officij, Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium,* 2. Paralip. 26 n. 27. vbi ait Theodoret. *Definita sunt à Deo, quæ Regibus conueniunt, quæ Sacerdotibus congruunt, singulare munus habent Sacerdotes.*

Baron.
Rex non se intromittat in negotiis Ecclesiasticis.
2. Paral. 26.
Theod.

23\. In testamento duodecim Patriarchar. *Bibliothec. tom. 1.* Iudas ait filius suis. *Filij, diligite Leui, accurrentes tenete vnusquisque secundum virtutem suam, potest enim comprehendi Sol, & Luna, & omnes simul accurrebamus, & Leui tenuit solem, & Iudas accingens tenuit lunam.* In leui sacerdotalis dignitas, in Iuda regia maiestas; & tamen illa prima dicitur Sol, hæc Luna, nam prima multo præstantior est: in rem nostram, cur huiusmodi planetis significantur ac comparantur? Hæc enim duo luminaria habent distinctos cursus, distinctaque tempora suæ perfecturæ, vnum enim præest diei, alterum nocti, & si se interponere intendunt, magna fit in natura perturbatio, & statim contingit eclipsis, ita enim Sacerdos, & Rex circunscriptas vendicant metas, extra quas, si vagari intendant, magna inde confusio occasionatur. Antequam Samuel vngeret in Regem Saulem, benignè eum conuiuio excipit. *Leuauitque cocus armum, & posuit ante Saul.* 1. Reg. 9. n. 14 quæ pars, vt dixit Propheta de industria seruata est tibi, in cuius rei causa maximè desudant interpretes; ea mihi nunc est, quia victimæ pectusculum ad Sacerdotem spectabat *Leuitic. 7. n. 31. & 32.* ideo Spiritus sanctus explicat quòd in vnctione Saul armus ei datus sit, distincta est enim pars Sacerdotis, & Regis, ne inter se permisceatur. D. Chrysost. hom. 4. de verbis Isaiæ. *Alij, ait, sunt termini Regis, alij termini Sacerdotis: ille quidem ea, quæ in terris sunt, sortitus est administranda, cæterum Sacerdotis ius è supernis descendit.*

Testamentum Patriarcharum.
1. Reg. 9.
Chrysost.

QVÆSTIO VI.

Quare in hac missione Sacerdotes, & Leuitæ destinentur Legati?

SACERDOTES, & Leuitæ, viri Ecclesiastici; quod inter eos sit discrimen, valde notum. 24.
Sacerdotes tantùm erant ex familia Aaron; Leuitæ verò ex aliis familiis. Sacerdotes sacrificia, ac principaliora negotia peragebant; Leuitæ virò inferioribus ministeriis destinabantur, *Exod. 28. & 29.* & in hac missione simul eunt Sacerdotes, & Leuitæ, quia semper inferiores sequuntur, ac concomitantur principaliores. Quæstio præsens est, cur in hac legatione huiusmodi Ecclesiastici destinantur?

Discrimen inter Sacerdotes, & Leuitas.

Primò, & germanè respondent D. Chrysost. *homil. 15.* Apollinarius *in Catena Græca*, Ammonius, Albertus Magnus, D. Dhomas Carthusianus, de re principalissima religionis tractabatur, nempe de Messia, & ideo proportionati ministri eliguntur, Sacerdotes, & Leuitæ, quia diuina, & quæ religionis sunt, ad Ecclesiasticos pertinent. Secundò. Euthymius. *Mittuntur hi, vtpote præstantiores, ac astutiores cunctis.* Res magni ponderis viro literato, ac prudenti committenda est, & cùm Sacerdotes, & Leuitæ multum studium haberent sacræ Scripturæ, ac literatum, hac de causa præ cæteris eliguntur. Tertiò, Theophylactus. Iudæi ad Ioannem miserant præstantiores, quos habebant, Sacerdotes. *Vtpote sapientiores persuaderent Ioanni per adulationem, vt confiteretur se esse Christum.* Si quis Ecclesiasticus, & quanto magis sapiens, si non probus, ad multa maiora mala aptus, & sæpe ad grauissima peccata occasiones ministrat. 25.

Chrysost.
Apollinar.
Ammon.
Alb. Magn.
D. Thom.
Euthymius.
Res graues viro literato committenda.
Theoph.

Quartò, D. Chrysost. citata hom. 15. *Mittunt, ait, ad ipsum Ioannem, vt ipsum alliciant ad confitendum se esse Christum. Quamobrem non abiectos, & infima sortis homines mittunt, Quemadmodum ad Christum, cùm vellent eum capere in sermone? Tunc enim seruos, & iterum Herodianes destinauerunt.* Matth. 22. n. 15. *Nunc autem Sacerdotes, & Leuitas, non quoslibet Sacerdotes, sed ab Hierosolymis, hoc est, maioris authoritatis, & nominis,* Quando Pharisæi procurant Christum capere in verbis ad eum accusandum, ac arguendum, ministros viles, & abiectos, vt Herodianos, eligunt; cùm verò Ioannem optant in Regem, & in caput, præclarissimos nuntios mittunt, nam sicut ad vilipendium, ac vituperationem alicuius apti sunt homines infimæ notæ; ita ad exaltationem, ac splendorem alicuius principes, & nobiles valde proportionati. 26.

Chrysost.
Matth 22.
Ignobiles apti ad vilipendium alicuius.

Quintò. Origenes in homil. ad hunc locum. 27.
Vt cognati existentes de stirpe sacerdotali, Sacerdotes, & Leuitas destinant sciscitaturos, quis esset Ioannes? Interrogatio hæc, vt fiat à Ioanne, committitur filiis Leui, vtpote ex eadem tribu cum

Origenes.

Amor consanguineorū solicitus, vt sui promoueantur ad honores. Ioanne progenitis, nam cùm existerent eius consanguinei, essent in hac re optimi negotiatores; amor enim propinquorum valde solicitus, vt sui ad honores, ac dignitates promoueantur. Quod maximè deplorat D.Hieronymus lib.1. aduersùs Iouinianum. *Hieron.* *Interdum Pontificum vitio accidit, qui non meliores, sed argutiores in clericum eligunt: vel affinibus, & cognatis quasi terrenæ militiæ officia largiuntur.*

28. Sextò, Ex eadem sententia Origenis aliam rationem colligo. *Origenes.* *Affectus consanguineus multum præpotens.* Sacerdotes, & Leuitæ sunt legati in hoc negotio, vt cùm sint ex eadem familia cùm Ioanne, ac ei maximè sanguine coniuncti, facilè in hanc sententiam impellerent Baptistam, vt fateretur de se, se esse Christum, nam affectus consanguineus valde præpotens, & in multa detrudit homines. Cùm orta esset grauis contentio inter domum Dauid, & Saul, & Ioab triumphans grauissimam stragem perpetraretur in aduersarios, Abner ex alto cacumine montis clamauit, & ait, *2.Reg.2.* *Num vsque ad internecionem tuus mucro desæuiet? Vsque quò non dicis populo, vt omittat persequi fratres suos? Et ait Ioab: Viuit Dominus, si locutus fuisses manè, recessisset populus persequens fratrem suum. Insonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus,* 2.Reg.2.n.26. nulla enim flamma adeò vorax, quàm furor bellicus, quomodo ad vnius vocem tota sanguinea ira potuit compesci, & reprimi; dixit enim Abner. *Vsquequo non dices populo, vt omittat persequi fratres suos?* Vbi enim consanguinitatis memoria interuenit, statim omnes affectus quantumuis rapidissimi, ac obcæcati, constringuntur, ac ligantur, vt nihil amplius valeant edere. Procopius relatus in Glossa, *Procop.* *Cognationem reuocans in memoriam ei persuasit quod voluit.*

QVÆSTIO VII.

Quare Legati non exquirant à Ioanne an sit Christus? Sed tantùm? Tu quis es?

29. HÆc est missionis intentio, & legationis summa, *Tu quis es?* Et difficultas est; quare non expresse inquirunt à Ioanne an sit Christus? Nam ipse Baptista in carcere detentus mittens suos discipulos ad Saluatorem, disertis verbis hoc percontatus est ab eo. *Matth.11.* *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Matth.11.n.3. Et manifesta stat solutio in sententia eorum, quos retuli in expositione *num.* 2. Legatos hac verborum forma interrogasse: Tu es Christus; sed quia contrarium probabilius iudicauimus, ideo alia solutio est inuestiganda.

30. *Teoph.* Theophylactus existimat, Legatos astutiâ quadam se se paulatim insinuasse generalibus quibusdam interrogationibus, quasi ad diuersa spectantibus, ne hac intentione venisse viderentur, vt cognoscerent an ipse esset Christus. Secundò, Quia, vt dixi *quæst.*1.*num.*5. ex multorum Patrum sententia, Legati in hac interrogatione habuerunt animum cognoscendi veritatem, ideo ne dignitate obiecta Ioannis animum allicere, ac perturbare viderentur, ideo simpliciter inquirunt ab eo, *Tu quis es?* vt ipse de se reddat testimonium, hanc sententiam præclarè explicat insignis Oleaster *in cap.*12.*Genes.* ad illa verba. Laudauerunt eam apud Pharaonem, ait ipse. *Oleast.* *Cùm semel Legati Iudæorum ad Ioannem missi interrogarent eum, Tu quis es? Mirabar, cur non peterent, an ipse esset Messias? Deprehendi eos hoc ideo fecisse, ne Ioanni præberent occasionem ambiendi nomen, ac munus Messiæ, si ipse non esset, quo facto nos docent, non proponere proximis, quæ ipsi ambire, ac malè possint desiderare.* Dignitatem supprimunt, *Dulcedine dignitatis irritatur animus.* ne illius dulcedine irritetur Ioannis animus. Tertio, Nato præcursore, mutuò inter se quærunt homines, *Quis puer iste erit?* Luc.1.num.66. *Luc.1.* modò etiam eandem interrogationis formam prosequuntur, valde tenax propositi est homo, & quod semel concipit, semper in eo persistit, & nunquam ab illo desistit.

Quartò, Dicam in sententia illa asserente, 31. quòd hæc interrogatio sinistra mente fuerit facta. Non inquirunt à Ioanne expresse, an sit Christus, sed, *Tu quis es?* Sciebant isti optimè Baptistam minimè esse Messiam, quod erat euidens; ortus enim erat ex tribu Leui, ac in montanis Iudææ; & tamē petunt ab eo, vt de se proferat testimonium, ac dicat, quisnam sit, vt tur facinus, quo affectabant Christum verum Regem illa dignitate expoliare, non ipsis, sed Baptistæ, adscriberetur; *Rons alium criminis obnoxium facit.* siquidem omni tempore sibi apertum aditum relinquebant, vt dicerent se à Ioanne, quid sanctum, & iustum exquisisse; quisnam esset? Ille autem de se ipso ausus est asserere se Messiam, & Regem promissum existere, ac proinde pro qualibet occasione totam malitiam in Ioannem volebant referre, quod sæpe sæpiùs contingit in hominibus, vt non recusent illa crimina perpetrare, quorum se reos esse maximè pudet, ita vt tota culpa alios illaqueare intendat.

Cùm populus iter faceret per desertum, per 32. preces solicitauit Aaronem, vt illis constitueret Deum, inquiunt, *Fac nobis Deos, qui nos præcedant,* Exod.32. num.1. *Exod.32.* Fabricauit illis Aaron vitulum; in cuius vltionem viginti tria millia hominum occisa sunt; & tamen Pontifex, qui idolum conflauit, viuus euasit; cùm tamen, iuxta optimam rationis dispositionem, ille videbatur primus supplicio obnoxius, nam cùm esset caput, tanto facinori debebat obsistere, & tamen alij puniuntur, & ipse immunis superest. *Dixerunt enim: Fac nobis Deos,* Hebraismus est, ponitur sæpe plurale pro singulari, vt, *In principio creauit Deus,* Gen.1. *Genes.1.* in radice Hebraica habetur, *creauit Dij*; meritò ergo supplicio afficiuntur. Optimè ait Nemesius *Nemesius.* Episcopus Emissenus lib. de natura hominis. *Idolum affectant, Deum petunt, vt in nullo malitia innotescat.* Israëlitæ idolum optabant, & tamen non petunt hoc, vel illud, v.gr. Baalim, vel Astaroth, sed tantùm Deum nominant, vt totum crimen in Aaronem coniiciant, & semper audenter valeant dicere se Deum postulasse; culpa verò Aaronis vitulus fabricatus est, diuina iustitia exigente, ipsi solummodo mulctantur, qui cùm tantum crimen velint perpetrare, alterum illi obnoxium volebant facere. Postquam Iudas commisit suum grauissimum scelus, *Retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui tradens sanguinem iustum; at illi dixerunt: Quid ad nos? Tu videris,* Matth.27.num.4. *Matth.27.* Sed quo pacto pronunciant, *Quid ad nos?* ac si dicant, hoc ad nos non pertinet, & tamen æquale est sacrilegiū, ac simonia in vendente, ac emente, & æquale facinus

facinus perpetrauit Iudas, dum Saluatorem vendidit, ac Iudæi dum emerunt ad crucifigendum?
Hilar. S.Hilarius can. *Emisse se sanguinem iusti audiunt, & extra iudicij reatum futuros se esse credunt, cùm dicendo, Tu videris, facinus suum in vendente constituatur.* Cum audiunt se sanguinem iusti pretio comparasse, & par esse suum crimen cum proditore; tamen dicunt, *Quid ad nos? Tu videris.* Vt quamuis eiusdem criminis essent participes, tamen veluti innocentes volunt se ostentare, & totam culpam in proditorem transfundure.

Ioan.1.n.20. Et confessus est, & non negauit: & confessus est, quia non sum ego Christus.

VERSIONES.

Syriacus. Et confessus est. Non sum ego Meschich.

D.Prosper. de prædicatio- nibus p.3. promiss.1. Et non negauit, dicens: Non sum.

EXPOSITIO.

33. Rupert. IOANNES tanquam Christi confessor, vt ait hîc Rupertus, spreto dignitatis Messiæ culmine, coram tot, ac tantis testibus, confessus est se non esse Christum, id est, Messiam, & non negauit hanc sententiam, sed in ea asseueranter, ac constanter perseuerauit affirmando se non esse Christum, & ad eorum mentem respondit, vt iam notaui in superiore expositione cum Alb. Magn. S.Thom. Alberto Magno, S. Thoma, & aliis, latiùs de his quæst. sequenti.

QVÆSTIO VIII.

Quare Ioannes triplici verbo asseruit se non esse Christum?

34. TRIPLICI verbo Ioannes testatur se non esse Christum, Primò, confessus est. Secundò, non negauit. Tertiò, confessus est. Quæ verba hîc sunt explicanda, & Toler. Maldon. examinanda. Respondent primò Recentiores, Toletus, Maldonatus, & alij, quòd sit Hebræa phrasis. Quod enim dicitur per affirmationem, Ioan.1. repetitur iterum per negationem, vt dixi lib.1. 1. Ioan.1. c.1.vers.3. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso* Iob.15. *factum est nihil.* Et 1.Ioan.c.1.n.5. *Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ.* Iob.15.n.18. *Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.* Ac proinde, vt ait Rupertus, Ioannes confessus est Christum. *Et non negauit Christum.* Secundò, D. Gregor. Haymon. Gregor.hom.7.in Euangelia. *Confessus est non esse Christum, & non negauit se vocem esse clamantis.* Similiter Haymon. *Confessus est non esse Christum, & non negauit se esse seruum Christi.*

35. Tertiò, Ter in eodem sensu idem repetit, vt vehemēti quadam asseueratione, & desiderio persuadendi dixisse videatur; vt dixi in expositione, ac proinde Ioannes non est conuentus semel negare se esse Christum, sed idem aliis, atque aliis verbis dixit, vt omnem suspicionem remoueret se esse Christum, quæ repetitio fit sæpe in Scriptura ad magnam declarationem alicuius rei. Psalm.88.n.31. *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum,* &c. Vbi pœnæ, ac castigationes, quæ paucis verbis exprimi poterant, multis, & iteratis, vt vehementior esset significatio, declarantur; idem habetur *Leuit.26.n.3. Deuter.28.à n.1.* *Repetuntur verba ad maiorem expressionem.* Psalm.11.

36. Quartò, Ingeminat verba Ioannes, *Confessus est, & non negauit*; & quamuis vnum verbum sufficeret, tamen dum hoc esset in laudem, ac exaltationem Dei, multiplicat voces, varios dicendi modos quærit, semel per affirmationem, & iterum per negationem, in glorificando Deo nullus habēdus est modus, nec terminus. Tres pueri in Babylonica fornace. *Quasi ex vno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum,* Daniel.3.n.51. & iterū. *Benedictus es Domine Deus, & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus,* n.52. per tot repetitiones Dei laudes intonant. Theodoretus ibi. *Amoris ardentissimi hæc verba sunt, quo vulnerati nomina quærunt, quibus possint, quum celebrant, declarare dignitatem Dei.* *Ad Dei laudem varia verba applicanda.* Daniel.3. Theodor.

37. Quintò, Alicui valde nouus videbitur loquendi modus. *Confessus est, & non negauit:* ad quid tot iterata verba in eundem sensum? Non sat erat semel dicere, *confessus est*; ad quid additur, *& non negauit?* Multi extant, qui id, quod ore proferunt, corde contradicunt: at Baptista talis, & tantus erat, vt quod lingua pronuntiabat, mente etiam annueret. Ait Dominus discipulis suis, *Sit sermo vester est, est; non, non,* Matth.5.n.37. Valde angit interpretes, ad quid Dominus ita voces ingeminat; bis enim ponitur affirmatio, & bis negatio. Vt bonus magister suos doceret, vt mens verbis adæquaretur, & quod ore sonabat, siue affirmatio, siue negatio, mente retineretur. D.Paschas.li.3.in Matt. *Verum, ait, quòd omnis sermo fidelis, rectè pro iureiurando accipitur, & ideo in illo semper esse debet in affirmando, est, est: in negando, non, non, sufficit enim dicere ore, est illud, quod in corde est; non est autem in ore illud, quod in corde non est. Quidquid verò extra hanc regulam secus est, certè ex mendacio est. Quapropter quod est in corde, sit & in ore; quod vero non est in corde, nequaquam sit, quia non debet esse in ore.* Matth.5. *Verbum quod est in ore, sit in corde.* Paschas.

QVÆSTIO IX.

Quare Ioannes hos Legatos non reprehendat, sicut alibi fecit?

38. CVM omnis Hierosolyma exiret ad Ioannem; Pharisæos, ac turbas, qui ad illum veniebant confitentes peccata sua, vt baptizarentur ab eo, grauiter reprehendit, *progenies viperarum,* appellauit Matth.3.n.7. Luc.3.n.7. de quo disserui hoc lib. c.1. q.30. & tamen hos Legatos, quæ est tota difficultas, benignè excipit, & nullum durum verbum in eos dicit, cùm tamen recta rationis discretio aliud videbatur exigere, nam illi veniebant confitentes, hi

Alb.Magn. simulatè, vt tentarent? Respondet primò Albertus Magnus, iuxta id, quod dixi *quæst.* 1. non arguuntur hîc Sacerdotes, & Leuitæ, quia animo inquirendæ veritatis veniebant; è contra verò Pharisæi ad Baptisma se conferebant, non animo sincero, sed ficto, & simulato, vt ex Imperfecto dixi hoc lib. *cap.* 1. *q.* 30. ac proinde acriter Ioannes in eos inuehitur.

39. Chrysost. Secundò, D.Chrysost.hom.15. *Qui ex ciuitatibus ad Ioannem confluxerant, qui propria damnarant peccata, qui baptizati erant, post Baptisma mittunt, qui Ioannem interrogent, Tu quis es? Certè genimina viperarum, & serpentes, vel si quid his grauius generatio mala, & adultera, & peruersa, post Baptisma Baptistam interrogas, & percontaris; Quid hac stultitia stultius? Quomodo eum conuenistis? Quomodo peccata vestra confessi estis? Hæc omnia a vobis temerè, & sine ratione facta, cùm neque principium, neque fundamentum intelligatis. Verum nihil horum protulit, neque obiecit Ioannes, neque quicquam exprobauit, sed omni cum mansuetudine respondit.* Vipera, vt dixi citato loco, sine rationis libra, sed temeritas, ac appetitus impulsu operatur. Cùm ergo Iudæi confitentes peccata ad Baptismum tendunt nulla consideratione, nullo examine. *Hæc omnia à vobis temere, & sine vlla consideratione facta sunt.* Tunc durissimè eos percutit, ac vehementibus verbis insequitur. At verò cùm in hac legatione accederent, vt rem prudenter, ac attentè examinent, veritatem à primis fundamentis rimentur, & cuncta discutiant, tunc omni vrbanitate, ac benignitate eos excipit.

Non temere, sed cum ratione operandum.

40. Bonauent. Tertiò, D.Bonauentura, Sacerdotes, & Leuitas, *non increpat*, ait, *Ioannes, sed mansuetè respondit.* Turbas quando ad Baptisma concurrebant, Præcursor progenies, ac gemina viperarum appellat; cùm autem Legati hi existerent ex Ecclesiastico ordine Sacerdotes, eos reuerenter alloquitur, ac ad eos cum magna modestia fatur illorum præclaram dignitatem venerans. De quo vide *lib.* 2. *c.* 4. *n.* 136. *& c.* 5. *n.* 85. *& lib.* 1. *c.* 4. *n.* 32.

Sacerdotes etiam improbi venerandi.

41. Quartò, Cùm huiusmodi Legati essent missi à Iudæis, non eos percutit, nec pungit Ioannes aculeo suorum verborum, sed cum humanitate ad se recipit; speciem obedientiæ in eis agnouit, quæ etiam in deprauatis hominibus digna veneratione visa fuit. *Ego*, ait Dominus, *mandaui sanctificatis meis*, Isai. 13. n. 3. Interlinealis habet, *Persis, & Medis obedientibus mihi.* Deus, cuius est summa veritas, ac sapientia in dicendo, deprauatos idololatras sanctificatos dicit, huic veluti difficultati accurrens Dominus, non solùm ait Persas, & Medos, sed addidit; *Obedientibus mihi*, & vbi obedientia interuenit, qua Deo paruerunt, conueniens fuit, vt reuerenter, ac præclaro titulo nominarentur.

Obedientia etiam in impiis veneranda. Isai 13. Interlin.

42. Quintò, Reprehensio adhibenda est, vbi prodesse, ac fructificare valeat. Cùm turbæ ad Ioannis Baptisma confluant confitentes peccata sua, ac à suis nequitiis compunctæ, duris verbis eas Ioannes contundit, vt ad meliora reducat; at verò cùm in his Legatis malitia esset consummata, & radicata, nullo oris malleo mollescenda; eos prætermittit Ioánes. *Ecce ego*, ait Dominus, *Mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio, & mordebunt vos*, Hierem. 8. num. 17. In venturis Chaldæis magnum supplicium comminatur Dominus populo, de quibus ait, *Non est incantatio*, quia nulla admonitione incantari, ac flecti poterunt. Theodoretus, *Serpentes mortiferos vocat ipsos hostes, qui incantari nequeunt; quia nostris adhortationibus non obtemperant.* Et nota quòd dicit, *quibus non est incantatio*, quia quando admonitio non prodest, idé valet, ac si non esset.

Reprehensio danda vbi prosit. Hierem. 8. Theod.

Cùm vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham: Eiice ancillam, & filium eius, Genes. 21. n. 9. Valde mirum est, quòd ita Sara solicitet cor Abrahami ad filium expellendum, ob ludum, vel speciem lasciuiæ, quam in Ismaële agnouit, nonne priùs aliqua admonitio paterna erat adhibenda? Ita enim postulat ius naturæ; & ideo hoc valde molestum fuit Abrahamo. Abulensis ibi. *Durum erat Abrahamo, vt totaliter puerum, qui filius suus est, expelleret contra pietatem paternam, qua filios delinquentes non deserit totaliter, sed corripit.* Et tamen consilium Saræ approbatur à diuino numine. *Non tibi videatur asperum super puerum, omnia quæ tibi dixerit Sara, audi vocem eius*, ibi n. 12. Ismaëlis malitia obstinata erat in malo, vt ait Rupertus, quam bene nouerat Sara ab incunabulis, & ideo paterna exhortatio minime profutura, ac proinde superflua erat.

Genes. 21. Abulens. Rupertus.

QVÆSTIO X.

Quare Ioannes à se reiicit totaliter Messiæ dignitatem?

PRÆCLARAM Messiæ dignitatem, constanter, ac asseueranter à se reiicit Ioannes, & ait, *Non sum ego Christus*, qui substantialiter est vnctus oleo deitatis. Quod eius eximiæ gratiæ, humilitati, ac fortitudini adscribunt sancti Patres, ex quo maximè extollit Ioannis meritum. D. Augustinus tract. 4. in Ioann. *Patres mei*, ait, *nullum tantum meritum Ioannes habuit, quam de ista ipsa humilitate, quòd cùm posset fallere homines, & putari Christus, & haberi pro Christo (tanta enim gratia tantaque excellentia fuit) confessus est tam apertè, & dixit: Non sum ego Christus.* Alias rationes morales huius rei adducamus. 43.

August. *Quantum meritum Ioannis.*

Ex quadruplici capite oblatum honorem Ioannes recusat. Primò, ob Christum Dominum. Secundò, ob ipsam Ioannis personam. Tertiò, ob ipsam Messiæ dignitatem. Quartò, ob Legatos deferentes, quæ omnia breuiter videamus. 44.

Primò, Ob Christum renuntiat Ioannes dignitatem; nunquam vir illustris, ac magnanimus acquieuit, vt assumeretur in medium, ac instrumentum ad vituperationem, ac defraudationem viri dignissimi, ac benemeriti; cùm autem Ioannes agnosceret, quòd Iudæi ei deferebant Messiæ honorem in odium Christi, vt eum illi denegarent, cui erat debitus, ideo non admisit, sed constanter reiicit. Cùm prophetarent in castris Eldad, & Medad, nuntiauit hoc Iosue Moysi, & ait, *Domine mi, prohibe eos. At ille: Quid inquit, æmularis pro me?* Num. 11. n. 29. Cur reprehenditur Iosue, cùm potiùs ob zelum sui magistri maximè esset laudandus; ægrè tulit Moyses, quod alicui veniret in mentem, quòd dona Spiritus sancti senioribus communicata ob eorum merita, ipse esset prohibiturus, ne alij eluceret. Cùm Sara exploratam haberet suã sterilitatem, tulit 45.

Illustris non patitur vt suis instrumentum aliis priuentur honore. Num. 11.

tulit *Agar Ægyptiam ancillam suam, & dedit eam viro suo uxorem*, Genes. 16. n. 3. Quid agis Sara. Nonne vides viro tuo Abrahæ promissum esse filium, in quo omnes gentes sunt benedicendæ, si ancillam tuam viro tradis, ex illa suscipiet tantum, & talem filium, ac proinde multo præclarior erit ancilla, quam Domina sua. Noluit Sara, vt ob infœcunditatem suam Abrahæ merita à tanto præmio defraudarentur, & ideò ne esset impedimentum, ancillam tradit. Firmius hom. 19. in Genes. *Ait Sara: Vir meus iam senio confectus suscepit diuinam promissionem, quam non credo perituram; scio igitur quid faciam; habeo ancillam, cui non inuideo, proprio vtero excipias eum, cui mundi benedictio promissa est.*

Genes. 16.

Firmius.

46. Secundò, Non consentit Ioannes Legatorum oblationi ob suam personam, ac suum proprium cōmodum ac honorem, ne sustineret murmurationes, quòd acceptauerit dignitatem sibi non competentem. Deinde agnoscebat benè diuinus Præcursor omnes gratias, ac excellentias, quæ in eo radiabant, ob quas à Iudæis eligebatur in Messiam, a Christo Domino ei esse communicatas, & datas, & valde indignum iudicauit, vt beneficia ex liberali Christi manu accepta, in iniuriam, ac scandalum ipsius Saluatoris verterentur; nihil enim magis durum, quàm vt ea quæ benefactori nostro nos maximè astringunt, ingratitudinis occasioni, ac materiæ inseruiant. Cùm ille magnificus Rex lautum conuiuium suis inuitatis præparasset, per seruos iussit eos vocari. *Dicite inuitatis, ecce prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occisa sunt; illi autem neglexerunt. Rex autem cùm audisset, iratus est valde: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit*, Matth. 22. n. 7. Quomodo clementissimus Rex tantam iram concepit, & tota potestate neci, gladio, ac igni eos inuitatos tradit. Bonus paterfamilias vineam suam locauit agricolis, qui noluerunt ei dare fructus in tempore suo, imò seruos, & filium hæredem occiderunt: pro tot criminibus, qua pœna multantur? prædixit eis, *Auferetur à vobis regnum, & dabitur Genti*, Matth. 21. n. 43. At his inuitatis multo maiora mala comminatur, vt patet; sed quare? Magnificum cōuiuium gratis oblatum neglexerūt. Et nullum maius iræ excitamentum, quàm quod munificentiæ largitas, sit iniuriæ, ac contemptus ansa. D. Irenæus lib. 4. c. 70. *Gratuito quidem donat, in quos oportet; secundùm autem meritum dignissimè distribuit aduersus ingratos; & non sentientes benignitatem eius iustissimus distributor. Et propterea ait, mittens exercitus suos perdidit interfectores illos, & ciuitatem illorum incendit.*

Valdè durum vt benefi[cia] in iniuriam [d]ant... ingratitudinis.

Matth. 22.

Matth. 21.

Irenæus.

47. Tertiò, Renuit Ioannes regale, ac diuinum sceptrum Messiæ, cui satisfactio de rigore iustitiæ exoluenda erat annexa; cùm autem hác præstare Ioannes esset incapax, nō acquieuit honori exhibito, nam obire munus, cuius pensiones nō vales implere, idem est, ac nihil habere. Portentosum animal videt Ioannes, cuius significationem ei explicans Angelus ait, *Decem cornua quæ vidisti decem Reges sunt, qui regnum nondum acceperunt*, Apocal. 17. n. 12. Ruperti est sententia *lib.* 10. per illa cornua exprimi omnes Reges, ac Imperatores, siue Persas, siue Assyrios, siue Græcos, siue Romanos, qui vsque ad Ioannis tempora floruerunt; sed quomodo de eis, qui dominati sunt in vniuersum orbem, dicitur, *Regnum nondum acceperunt*? Omnes illi multis vitiis, ac turpibus voluptatibus Regalē purpuram fœdarunt; bene ergo Reges non censentur, qui regalem honestatem exuerūt, ac suauitatem morū non habuerunt. Rupert. citat. *Regnari quidem visi sunt, & regnum sanctúmque nomen sibi vsurparunt; sed veraciter nunquam regnauerunt; nam verè Reges huiusmodi non sunt mirandi, sed miseri sunt iudicandi, qui vt regnarent, tot homicidia fecerunt.*

Non obtinet dignitatem qui eius obligationibus nō satisfacit.

Apocal. 17.

Rupert.

Idem.

48. Quartò, Ob ipsos electores, Messiæ electio ad Deum expectabat, & tamen Pharisæi eum intentant designare; meritò ergo Baptista respuit dignitatem. Valde deuiat à prudentia officium, ac præbendam impetrare è manu illius, qui ad eam promouere nō valet; ex corona discipulorum ad obtinendum locum Iudæ, duos seligunt Apostoli. *Statuerunt duos; & orantes dixerunt: Tu Domine ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius, & Apostolatus*; Actor. 1. n. 24. Sed sicut ex tā præclaris viris duo communi consensu separantur, cur etiam ex illis duobus, Apostoli vnū non eligunt? Ipsi meliores designant, at vnum, inter Apostolos scribere non audent, agnoscebant Dei esse proprium Apostolos creare, ac proinde, vt eligendi authoritati cōsulerent totum hoc negotium remittunt Deo. Nam nominare Apostolos, ait Hugo, *Non hominum erat, sed Dei, nemo debet sibi assumere honorem, sed vocari à Deo, tanquam Aaron.*

Dignitas non est acceptanda nisi è manu illius, qui potest dare. Actor. 1.

Hugo.

Ioan. 1 n. 21. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit, non.

VERSIONES.

Euthymius, *Theophyl.* Ille Propheta es tu?

Syriacus. Es tu Propheta? Et ait, minimè.

EXPOSITIO.

49. Valde minutim omnia narrat Euāgelista ad Ioannis virtutes declarandas. Nam, vt ait D. Bonauentura hic. *Tria, quæ homines ambiunt, contempsit B. Ioannes, & abdicauit à se, scilicet sublimitatem excellentiæ, quando negauit se esse Christum: æstimationem sanctimoniæ, quando negauit se esse Eliam: opinionem incognitæ scientiæ, quando negauit se esse Prophetam.* Nihil enim magis solicitat humanum cor, quàm maiestas dignitatis, & opinio sanctitatis, scientia, ac sapientia, quæ omnia contemnit Ioann. *Interrogauerunt eum, quid ergo?* Per modum cuiusdam admirationis est interrogatio, tanquam si dicerent, supposito quòd dicis te non esse Christum, nihil aliud potes esse, nisi magnus Elias, nam, vt notat D. Thomas, Iudæi deprauato errore duos Christi aduētus confundebant, & agnoscebant illud esse tempus designatum aduentus Messiæ, ideò quærunt, si non es Christus, saltem illius es præcessor Elias; & respondet Ioannes, *non sum.* Nota, quòd Iudæi, viuente Elia, cum magno odio prosequebantur, nunc quærunt, an sit

Bonauent.

Maximè procurat animus opinio sanctitatis, ac scientia.

D. Thom.

Virtus à quibus contemnitur, honoratur.

sit Elias, vt eum maximo honore recipiant. Hæc est enim virtutis efficacia, vt ab illis, à quibus est contempta, ab ipsismet honoretur, ac veneretur.

50. Maldon. Barrad. *Propheta es tu?* communiter recentiores, vt Maldonatus, Barradas existimant, Legatos Ioannem interrogasse, an esset aliquis Propheta ex antiquis, vt de Christo Domino dicebant: *Eliam, Hieremiam, aut vnum ex Prophetis*, Matth. 16. n. 4. Tamen communiter Patres, D. Chrysostomus *homil.* 15. D. Cyrillus, Euthym. Theophylactus, Bonauentura, Albertus, & alij, tenent, quæsiuisse à Ioanne, an esset ille Propheta promissus Deuteron. 18. n. 15. *Prophetam de gente tua, & fratribus tuis*, &c. Et ideò in text. Græco est articulus, *Tu es ille Propheta*, scilicet promissus; nec enim Iudæi ignorabant Ioannem esse Prophetam, sed affectabant scire, an esset ille expectatus, & maximè in hoc errabant, vt obseruant Chrysostomus, & Cyrillus, quòd illum Prophetam promissum à Christo distinguebant; cùm non alius nisi ipsemet Christus, ibi polliceretur, vt explicauit D. Petr. *Actor.* 3. *n.* 22.

(Matth. 16. Chrysost. Cyrillus. Euthym. Theoph. Bonauent. Albert. Deuter. 18.)

QVÆSTIO XI.

Quomodo Iudæi existimarint Ioannem esse Eliam.

51. IVDÆI duos Christi aduentus euidenter expressos in Scriptura in vnum tantùm peruerso errore confundebant, ac permiscebant, & ex hac sua falsitate vnum tantùm præcursorem credebant; & hunc existimabant esse Eliam; & ideò interrogant à Ioanne, an sit ipse Elias? Difficultas est, quomodo potuerunt in hanc cogitationem venire; nam Ioannes natus erat ex Zacharia, in montanis Iudææ, triginta annos ætatis adimplens? Elias verò ante multos annos raptus, Thesbis natus, quomodo vnus potuit alter æstimari?

52. Iansen. Respondet primò Iansenius, Iudæos fuisse in errore Pythagorico, credentes transmigrationem animarum; & ideò de Christo dicebat Herodes; *Quem ego decollaui Ioannem, hic surrexit à mortuis*, Marc. 6. num. 16. Et homines etiam, *Alij Eliam, alij Hieremiam; aut vnum ex Prophetis*, Matth. 16. n. 14. Hæc sententia non placet. Primò, quia Authores antiqui referentes falsas opiniones Iudæorum, de hac animarum transmigratione non faciunt mentionem. S. Clemens Roman. *li.* 6. *constit. c.* 6. *Epiphan. hæresi* 16. Secundò, Christus Dominus, cùm sæpe argueret Pharisæos, ac Sadducæos de suis erroribus, nunquã hunc illis obiicit. Tertiò, D. Hieronymus explicans locum Matth. 16. *Alij Eliam, alij Hieremiam*; aiterrasse Iudæos, sicut errauit Herodes existimans Ioannem à mortuis surrexisse. Vbi S. Pater loquitur de resurrectione, & non transmigratione. Et ita intelligendus est Iosephus, vt ipse se explicat *lib.* 18. *antiquit. cap.* 2. & quidquid sit de hac opinione, in præsenti interrogatione non potest habere locum, quia Iudæi credebant Eliam esse viuum, ac proinde eius anima non poterat alterum corpus informare.

(Marc 6. Matth. 16. *Reiicitur sententia de transmigratione animarum.* Clem. Rom. Epiphan. Hieron. Ioseph.)

53. Caiet. Secundò, Respondet Caietanus. *Crediderim ego istos scientes scriptum esse* Malach. vlt. *de aduentu Eliæ ante Messiam, dubitasse de modo, quo implenda esset illa promissio.* Innuit enim quòd eorum mens anceps erat, an ipsemet Elias esset venturus, vel aliquis homo moribus, & vita ei similis, cùm autem Ioannes esset valde simillimus Eliæ, vt expendunt Carthusianus, Rupertus, Haymon, Hugo, & alij, vestitu, zona pellicea, tenuissimo victu, vterque in deserto incola Carmeli, ideò dubitarunt, an ipse esset promissus Elias. Hæc sententia habet difficultatem, quia Iudæi credebant, ad hoc Eliam translatum: vt ipsemet veniret ante Christum. (Carthus. Rupertus. Haymon. Hugo.)

Tertiò, quæ mihi est germana resolutio, Iudæos dubitasse, an ille homo, qui æstimabatur Ioannes, ac filius Zachariæ, esset Elias, qui in illius forma ac habitu appareret: nam vterque inter se magnam similitudinem referebat, vt proximè dixi: & ita de Christo, quando dicebant esse Eliam, & Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, sibi persuadebant, aliquem ex antiquis surrexisse, & in forma Christi prodire in orbe. 54. *Vera sententia.*

Quartò, moraliter dicam. Sacerdotes & Leuitæ erant principes, ac potestates in republica Iudaica, amici, ac consanguinei Baptistæ. Et maiestates, ac dominatores, quando volunt aliquem exaltare, nihil magis intendunt, quàm quòd ille nobis videatur alius, ac est; quia adolescens, ac heri natus, senex multorum annorum æstimetur; qui inter nos creatus, ac educatus, homo de cælo delapsus videatur. Post deuastatam Hierosolymam multos captiuos secum adduxit Nabuchodonosor in Babyloniam, inter quos extitit Daniel, qui cum aliis in palatio de mensa Regis enutriebatur; tamen ob explicatum somnium tantam gratiam coram Rege inuenit; vt dicat text. Daniel. 2. n. 46. *Tunc Rex cecidit in faciem suam, & Danielem adorauit, & hostias, & incensum præcepit, vt sacrificarent ei.* Benè agnouerat Rex fragilem naturam sui captiui, & quot miseriis esset exposita; & tamen tanquam diuinum numen populo eum præcepit adorare. Theod. *Considerandum, ait, quòd ille qui omnes homines in ditionem suam redegerat, eò deductum esse, vt captiuum adoraret.* Nabuchodonosor amore, ac beneuolentia conglutinatus erat Danieli, ideò in ea fuit méte vt alius reputaretur, ac erat; & qui homo existebat: tanquam Deus, ac res supernaturalis coleretur; ac veneraretur. 55. (*Volunt principes suos amicos alios apparere, ac sunt.* Daniel. 2. Theod.)

Hæc est principum mens, vt suæ res aliam habeant apparentiam, ac in se sunt. *Factum est verbum in domo Nabuchodonosoris Regis, vt defenderet se. Vocauitque omnes maiores natu: & habuit cum eis mysterium consilij sui, dixitque cogitationẽ suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio*, Iudith 2. à n. 1. Iam pulsat difficultas, quomodo Regis consilium dicatur mysterium. Nam quamuis idem sit, ac arcanum; tamen allegoricè exponamus locum. Mysterium rem diuinam innuit, quæ cùm vna sit in se; alia tamen videtur. v. gr. Christus Dominus ineffabile mysterium est, qui cùm habitu inuentus esset vt homo, tamen in se verè, & realiter Deus, & homo est. Quomodo ergo Nabuchodonosoris consilium dicitur mysterium, sunt enim principum res, quæ aliter se exhibent omnium oculis, ac sunt in se. Expende. *Factum est verbum, vt defenderet se*; ecce quod dictum est in vulgus; defensio enim ex recta ratione, ac naturæ iure procedit. Et quod actum est in Concilio. *Vt omnem terram* 56. (Iudith 2. *Principum res aliæ apparent ac sunt.*)

terram suo subiugaret imperio, quod erat quædam tyrannis, rapina, ac inuasio, aduersante naturæ dictamine ad aliena regna nullum habebat ius Nabuchodonosor. *Ecce mysterium, quod factum est in domo Regis*, ac principum, quia multoties aliena bona subripiunt, & auferunt, & tamen volunt omnibus habere persuasum, esse ius & Salian. defensionem naturalem. Salian. tom. 4. anno mundi 3346. *Dicitur in vulgus velle Regem defendere se: & in secreto consilij dicit, se velle totum orbem subiicere suo imperio.* Aliena bona subripienda erant contra omne ius, & tamen ex Regis decreto, hoc dicebatur ius & defensio. D. Zeno serm. de iustitia, *Appetitio rei alienæ sub prætextu propriæ defensionis callidissimis argumentis vrgetur.*

QVÆSTIO XII.

Quare Ioannes non instruat istos Legatos quòd Elias non erat venturus in hoc primo Christi aduentu?

57. Ioann. 1. Chrysolog. VENIT diuinus Baptista, vt vniuersalis Ecclesiæ magister, *Vt omnes crederent per illum.* Vt ait Euangelista c. 1. *Vniuersam catechizat Ecclesiam*, vt ait Chrysologus sæpè datus; & tamen Iudæi quærunt ab eo: an sit Elias, ducti quodam errore, vt vnum tantùm Christi aduentum crederent, ante quem intelligebant Eliam venturum. Cur tantus magister eos in veritate non instruit, ac docet, duplices esse Christi aduentus, & ante primum non requiritur Eliæ præsentia; sed hoc ad secundum reseruatur, vt clarissimè loquitur Scriptura. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat* Malach. 4. *dies Domini magnus, & horribilis*, Malach. 4. n. 5.

58. *In manifestu non immorandum.* Respondeo primò, quòd diuinus Magister non eos monet de hac veritate Catholica, quia res erat manifesta in Scriptura, ita vt nullus esset ambigendi locus, quòd duplex erat Christi aduentus, & Elias ad secundum spectabat. Secundò Ioannes cùm iuridicè interrogaretur, voluit respondere ad interrogata, *Quis es*, Elias es tu, Propheta es tu? & tandem de se requisitus, Ego vox clamantis. Tertiò, & moraliter Iudæi duplicem Christi aduentum in vnum confundebant, ac personam Eliæ requirebant, non ratione ducti, quia Scriptura manifesta est, sed commoti odio, quo ferebantur in Christum, de quo q. 1. Et dubia, ac controuersiæ, quæ ex ratione nascuntur, ratione dilui, ac dissolui possunt; quæ verò ex odio pullulant, nullo efficaci argumento eradicari valent. & quia diuinus Magister agnouit huiusmodi dubium non ratione, sed ex odio prouenire, ideo de illo, nec verbum habuit. *Dubia quæ ex odio pullulant, ratione non diluuntur.*

59. Cùm Ioseph à fratribus suis venundaretur in Ægyptum, nihi locutum esse ad eos, absente Ruben, legimus c. 37. vbi hæc historia narratur. Postea verò in Ægypto ex falso crimine succedentibus rebus deiectus est in carcerem; vbi somnium Præposito pincernarum explicauit, & ait ei: *Memento mei vt suggeras Pharaoni, vt deducas me de isto carcere, quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus* Genes. 41. *sum*, Genes. 41. n. 14. Cur coram fratribus obmutescit, & tamen causam suam ventilari, ac agi coram Pharaone desiderat? Fratres habebát eum exosum, *Oderant eum nimis.* At verò in Ægypto detinebatur in vinculis ex impulsu rationis ob falsum crimen impositum. Tacet ergo, vbi odium totum peragebat, semper enim præualet, & omnem rationis vim suffocat. At verò vbi ratio regnabat, & culpa fictitia ab impudica muliere obiiciebatur, pro causa sua stare vult, & totum crimen iuris pondere infringere satagit. Abulensis, *Persuadebat vt ita Pharaoni referret, & negotium hoc diligenter tractaret.* Abulens. Accusatur Daniel ob violatum Regis decretum, & à Sapientibus Babyloniæ mittitur in lacum leonum, & tunc pro se, nec verbum profert. Altera verò die inuenitur illæsus, & tunc pro sua innocentia multa cœpit ostentare. *Coram Deo*, ait, *iustitia inuenta est in me, sed coram te Rex, delictum non feci*, Daniel. 6. n. 22. Daniel 6. Qui ante crudele supplicium ita obmutuit, vt pro se nullum verbum haberet, cur modò ita loquitur? Ante iussionem in lacum causa deferenda erat ad Satrapas, ac Sapientes valde Danieli infestos; postea verò ad Regem deuoluebatur, in quo ratio, & iustitia præualebat; sciebat enim sanctus Dei Propheta, quòd odium nullo argumentorum iaculo vincendum erat; è contra verò ratio facilè his acquiescere poterat; ideò tunc pro sua magna innocentia loquitur, & proclamat. *Odium non rationis causa.*

QVÆSTIO XIII.

Quomodo interrogent à Ioanne an sit Propheta?

DE sensu huius interrogationis egi in expositione. Nam postquam Legati ab Ioanne agnouerunt, quòd non erat Christus, nec Elias; quærunt an sit ille Propheta promissus in Deut. vt ibi dixi ex mente sanctorum Patrum. Tamen multi sunt Recentiores, qui tenent Iudæos existimasse Ioannem esse aliquem Prophetam ex vulgaribus, ac antiquis illius populi. Quæ sententia hîc moraliter est expendenda, vt magna ignorantia horum Legatorum in hac interrogatione innotescat. Luce meridiana clarius erat, Ioannem de se negaturum esse aliquem communem Prophetam; nam vir tam magnus, ac excellens, qui maiora à se reiecit, & noluit Christus, vel Elias reputari; quis poterat dubitare, quod etiam ipse minus respuet, scilicet inter communes Prophetas numerari. 60. *Qui magna reiicit, minora etiam contemnit.*

Magnus ille athleta Iob omni miseria circundatus, *Sedebat in sterquilinio*, Iob 2. n. 8. Legunt Septuaginta, *Et ipse sedebat in sterquilinio extra ciuitatem*; sed cur non in vrbe, non in hominum frequentia; ibi melius à circonstantibus suæ necessitati poterat subueniri: ibi melius in compunctionem spiritus exurgeret, dum propriis oculis videbat loca, in quibus ipse dominauerat; Iob in pugna, ac luctamine cum diabolo amisit totum dominium ciuitatis; nam ipse Rex erat, renuit etiam paruum locum in illa? nam vir tam magnus, ac nobilis, qui totam vrbem perdidit, illius angulum contemnit; ac paruipendit. Origen. lib. 2. in Iob, ait: *Sedebat extra ciuitatem, ille qui ante paululù ciuitatum, ac mansionum fuerat Dominus, & rector, atque gubernator; sedebat ergo extra ciuitatem. Certù est quòd plurima apud semetipsum* 61. Iob 1. Septuag. Origenes.

ipsum tractans,& dicens: Cur in ciuitatem maneam? Cur in domibus sedeam? Cùm re, ac filiis, & ciuitate, & domibus carui. Nunc verò cum regno relinquam etiam ciuitatem. Cùm Sennacherib victus fugeret a Iudæa, in vindictam Tobiam iussit occi-
Tob. 1. cidi, *& tulit omnem substantiam eius*, Tob. 1. n. 22. quod cùm agnouisset Tobias, *nudus latuit*. Maxime hoc videbatur repugnare senis grauissimi modestiæ, cur non se indutum abscondit? Tanquam virum præstantissimum, ac magni animi se exhibuit, cùm enim omnia bona sua renunciasset, etiam paruam tunicam, ac pallium dimisit.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo Ioannes de se testetur, quòd non sit Elias, nec Propheta?

62. IN præsenti duplex est difficultas, vtraque satis trita, & communis. Prima, quomodo Ioannes dicat de se non esse Eliam, cùm
Matth. 11. & 7. Christus eum Eliam appellet, *Matth.* 11. *n.* 14. de Ioanne, ait. *Si vultis recipere, ipse est Elias*, &
August. c. 17. n. 12. Communis est solutio S. Augustini
Gregor. hîc *tractat.* 4. S. Gregorij *homil.* 7. *in Euang.* Be-
Beda. Alb. Magn. S. Thom. Rupert. dæ, Alberti Magni, S. Thomæ, D. Bonauenturæ, Ruperti, quòd Christus asseruerit Ioannem esse
Luc. 1. Eliam spiritu, virtute, ac officio, & sic loquitur Angelus Luc. 1. n. 17. *Præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ.* Ioannes verò de se negat esse Eliam, quia persona talis non erat; si verò iterum quæras cur Ioannes de se non fatetur esse Eliam spiritu, & virtute, vt Christus de eo loquebatur? Hoc rectè singulari Baptistæ mode-
Origenes. stiæ adscribit Origenes. Valde enim gloriosum, ac honorificum erat, quòd quamuis Elias non esset in persona, tamen quòd illius officium gereret, ac eius virtutibus condecoraretur. Ac
Elias valde magnus sanctitate. proinde Christus ratione beneuolentiæ, ac charitatis, affirmat Ioannem esse Eliam, ad eum extollendum, & nobilitandum, Ioannes verò ob humilitatem, tantam personam de se negat.

63. Secunda difficultas; quomodo Ioannes tam asseueranter de se dicat non esse Prophetam; cùm Christus eú Prophetam appellet, *Luc.* 7. *n.* 28. & eius pater Spiritu sãcto repletus intonet.
Luc. 1. *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis*, Luc. 1.
August. n. 76. Respondent primò D. August. & Gregor.
Gregor. *citati*, Ioannem de se negasse Prophetam esse, quia plusquam Propheta erat, vt de illo dixit Christus Dominus *Matth.* 11. *n.* 9. Sed hoc non multum cohæret cum modestia Ioannis, qua se semper extenuabat, ac de se humilia prædicabat.
S. Thom. Secundò, D. Thomas tres solutiones dat huic quæstioni, quòd in veteri Testamento tribus competebat baptizare Christo, vt habetur *Ezech.* 36. Eliæ 4. *Reg.* 2. diuisit aquas Iordanis. Elisæo, qui Naaman fecit septies lauari in Iordane,
Bonauent. 4. *Reg.* 4. & ita Iudæi cùm audierint quòd Ioan-
Rupert. nes non erat Christus, nec Elias, quærunt Pro-
Elisæus in magna æstimatione. pheta es tu, scilicet, Elisæus, vt etiam explicant D. Bonauent. & Rupertus & ita quando respondet: Non sum; scilicet Elisæus. Hæc sententia non habet fundamentum multum efficax, ob quod Eliæ & Elisæo competebat baptizare.

64. Tertiò, Bene respondet Rupertus *hic*, Ioan-
Idem. nem gratia, & virtute esse Prophetam, non tamen officio. Nam, ait ipse, *Officium Prophetarum erat verbum Domini, antequam caro fieret, carnem assumpturum esse verbis præsignare.* At Ioannes Verior solutio.
hominem factum digito ostendit. Quartò, Multo germanior solutio mihi videtur Origenis & Origenes. S. Thom.
D. Thomæ, quòd Iudæi tres personas excellentes expectabant, Christum, Eliam, & quemdam Prophetam maximum, de quo est sermo *Deut.* 18. *n.* 15. Qui Propheta, maximus licèt, secundùm veritatem, non sit alius, quàm Christus: tamen Iudæi alium distinctum credebant, & ideò quærunt à Ioanne, an sit Christus, an Elias, an ille Propheta, vt est in Græco cum articulo? Et ita ait de se: Non sum, scilicet, ille Propheta promissus in Deuter.

Ioan. 1. *n.* 22. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum demus his, qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso?

VERSIO.

Arias. Vt responsum demus mittentibus nos.

EXPOSITIO.

IN tanta æstimatione erat Ioannes, vt nihil aliud opinaretur, nisi quòd esset Christus, Elias, vel magnus ille Propheta; cùm verò ille ad hæc omnia respondisset negando, instant vt ipse de se proferat testimonium; in quo declarant suum deprauatum animum; volunt scire, non vt veritate comperta, adiuuentur, sed vt responsum dent mittentibus illos, vnde se totos conuersos ad forum externum indicant. 65.

QVÆSTIO XV.

Quare Legati non plura quærant à Ioanne, an scilicet esset Angelus, vel vox in deserto?

GRAVE dubium mihi hîc occurrit, cur huiusmodi Legati non plures interrogationes adhibent: Iudæi duos confundebant Christi aduentus in vnum. Cur ergo solùm pro signis secundi aduentus interrogant, an esset Elias, vel Propheta, quæ ad indicia vltimi diei Iudicij spectant; & non perscrutantur, an Ioannes esset aliquis Angelus in vita, ac moribus; vel aliqua vox in deserto clamans? Nam sicut Malachias lo- Malach 4.
quens de die vltionis ait c. 4. n. 5. *Ecce ego mittã vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.* Ita idem met Mala- Malach. 3.
chias loquens de visitatione, qua Christus oriẽs nos lætificauit; ait c. 3. n. 1. *Ecce ego mitto vobis Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Sicut ergo propter Malachiam quærunt an sit Elias, cur etiam propter eundem Malachiam, non interrogant, an sit aliquis Angelus; & sicut Scriptura docet, quòd ante diem iudicij, Propheta extet in orbe, ita etiam ante primum descensum

descensum filij Dei ait, *Vox clamantis in deserto,* Psal. 40. Quare ergo huiusmodi Legati pro indiciis tantùm secundi aduentus rogant,& de primo nihil quærunt? Sunt homines adeo miseri,& obcæcati,vt solùm ante oculos habeant id, in quo labi, ac præcipitari in mille errores possint: vbi verò directio salutis,ac opportunum remedium adest, hoc penitus ignorant, & eis in mentem non venit; nefariis Iudæis tantùm versabatur in ore,an esset Elias; An aduenire Elias? In quo turpissimè hallucinabantur, ac errabant; hoc enim spectat ad secundum Christi aduentum; an verò Ioannes esset vox in deserto, quod erat signum primi aduentus, qua voce eorum aures,ac oculi aperiri poterat ad salutem inspiciendam, hoc eis totaliter effugit;ac à mente cadit.

Peccatores solum habent oculos ad ruinam, & non ad remedium.

67. Ostendit Deus Ezechieli magna peccata, ac sacrilegia domus Israël. Quomodo eius senes adorabant idolum zeli, *Ezech.8.num.3.* & dixit illi Angelus, *Adhuc conuersus videbis abominationes maiores,*&ei manifestauit,quomodoSacerdotes offerebant thus depictis reptilibus;ibi *n.11.*& ait Angelus,*adhuc conuersus videbis abominationes maiores*& vidit Propheta senes plangentes Adonidem, ibi *num.14.* & dixit Angelus,adhuc conuersus videbis abominationes maiores. *Et ecce in ostio templi Domini quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini,& facies ad Orientem: & adorabant adortum Solis,* ibi *n.16.* Cur hæc dicitur extrema abominatio;nam in illis etiam senes,ac Sacerdotes idola adorabant,& thuribulus venerabantur, quod supremum scelus,vnde hîc tanta malitia? Lyran. *Ex eo ait,hæc, idololatria dicebatur maior, quia incomptemptum templi Dei consecrati videbatur fieri eo,quòd idololatrantes habebam dorsa ad templũ.* Difformitas in ritu,ac dispositione corporis stabat,nam senes ante faciem habebant ortum Solis ad ei cultum præstandum,post tergum verò templumDomini. Ecce extrema ruina, dum lapsus,ac præcipitium habetur ante oculos,salus verò,& vita post dorsũ.Quod maximè lamẽtabatur Hierem.23.n.33. *Et verterunt ad me terga,& non facies,cùm docerẽ eos diluculo,& erudirẽ,& nollẽt audire,vt acciperent disciplinam.* Et iterũ idem Propheta c.2.n.13. *Duo mala fecit populus meus,me dereliquerunt fontẽ aquæ viuæ,& foderũt sibi cisternas dissipatas.*

Ezech. 8. — Lyran. — Hierem. 12. — Hierem. 2.

Ioannis 1.n.23. Ait: Ego vox clamantis in deserto; dirigite viam Domini,sicut dicit Isaias Propheta.

VERSIONES.

Clem.Alex. in exhor ad Gen. Ego vox clamans.

Syriacus. Complanate viã Domini

EXPOSITIO.

68. De expositione præsentis textus tractaui hoc lib. *c.1.num.60.* vide *ibi,* & ait Ioannes, *Ego*, scilicet sum, *vox clamantis,*hoc est,Verbi Incarnati, vt explicat Interlineal. *in deserto,*de quo multa citato *cap.1.q.21.* Theophylactus in cap.1.Marci, *Locum;*inquit,*desertum,Iudaicum populum dicit: quia ob incredulitatem suam desertus est ab Spiritu sancto. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta,* Matth.23.n.38. Et dicebat Ioannes, *Dirigite viam Domini.* Integrum testimonium Isaiæ referebat Præcursor,vt patet ex *Luca.3.n.5.* licèt integrum hic non ponat Euanlista; nec enim sacri Scriptores omnia commemorant;& ait, *Dirigite viam Domini*, ad hoc enim vt notant D.Thomas, missus fuit, *Praibis ante faciem eius parare vias eius*, Lucæ 1. Implet ergo Ioannes suum munus, dum cor hominum disponit ad Christum recipiendum,Et vtitur metaphorica locutione à purgatione viarum, tamquã si diceret;amouete omnia peccata, quæ sunt impedimenta,vt Christum agnoscatis,ac recipiatis.Et dicitur Ioannes vox *clamantis*,non dicentis, vt statim notabo ex Diuo Pachasio,ad quod rectè respondet Theophylactus *hîc. Ego vox clamantis,hoc est,ego sum vox Christi, omnes enim, qui in lege erant,humiliter,& submissè sonabant,& hac erat sanè ruditas vocis in Moyse,quia lex obscura erat,& non manifesta:Christus autem cùm sit veritas, ipse clamans est,ideo Ioannes dicit, Ego sum vox Verbi clamantis.* Multi locuti sunt in lege veteri,imò potiùs clamarunt,clamauit Moyses ad Dominum *Exodi cap.14.n.15.* Dauid Psalm.118. num. 145. *Clamaui in toto corde meo.* Et tamen Ioannes particulariter dicitur vox *clamantis*, scilicèt Christi,qui in ipso loquebatur, cuius comparatione omnes in lege veteri submissa ac tenui voce dixerunt, imò potiùs tanquam infantes balbutientes.

Interlin. — Theoph. — Matth. 23. — D.Thom. Luc. 1. — Paschas. Theophyl. — *Comparatione Christi nullus loquitur.* — Psalm. 118.

QVÆSTIO XVI.

Quare Ioannes dicatur vox.

Sæpe in Scriptura nomina abstracta pro concretis solent poni, ad maiorem expressionem, ac vehementiorem significationem declarandam, sic vt Propheta manifestaret, quàm citissimè Christus Dominus opus nostræ redemptionis absoluerit, ac inimicum spoliauerit, ait, cap.8.num.3. *Voca nomen eius, Accelera, spolia, detrahe.* Sic etiam Deus dicitur amor, spes, timor noster, id est,à nobis summè amandus, sperandus, timendus. Ita etiam Ioannes non dicitur vcoans, vel prædicans, sed vox in abstracto ad exprimendum magnum sonitum, clamorem, ac loquelam, quam edidit in toto orbe; & ideò Ioannes; vt rectè explicat D.Pascasius *lib. 3. in Matth.* Non dicitur *vox* loquentis, sed *clamantis. Quia in eo Dei sapientia clamare intelligitur,vt vbique audiatur,& nullus insipientium de ignorantia excusetur.* Et in hoc sensu ad explicandam hanc magnam vocem Ioannis D.August.*tract.4. in Ioan.Baptist.* appellat prophetiam quare ergo dicitur *vox*,est inquirendum. 69.

Isai. 4. — *Ioannes diligentissime adimplent suum munus.* — Paschas. — August.

Primò,D.August.*sermon.20 de Sanctis*,sic ait, Ioannes dicitur *vox* similitudine quadam; nam *vox* est,per quam verbum,quod in mente nostra abscondebatur, manifestamus; sic Ioannes *vox* extitit, per quem Æternus Pater Verbum suum occultatum in carne patefecit mundo, per quem omnibus loquebatur, vt explicat D. Paschasius *lib.3.in Matth.* Secundò Titus Bostrens.*in 3.Luc.* D.Gregor.*hom.20.* Euthym,*in 3.Matt.* ita dicunt quod vox loquentis anteuertit verbũ,quod concipitur in mẽte audiẽtis,sic Ioannes prædicationsua 70.

Idem. — Paschas. Bostrensis. Gregor. Euthym.

Ambrof. ſua præceſſit Chriſti notitiam in mentibus Iudæorum, Tertiò. D. Ambroſ. *Luc.* 3. *verſ.*4. ita ait, Vox antecedit verbum, & conceptum audientis,ſequitur tamen verbum, quod præexiſtit in mente loquentis, per vocem enim ſuum verbum loquens manifeſtat audienti; ita Ioannes præceſſit verbum, & notitiam Dei in mentibus auditorum;tamen ipſum Dei verbum, cùm ſit ab æterno,præceſſit Ioannem.

71. Epiphan. Quartò.D.Epiphanius *hæreſi* 59.notat per vocem hoc loco imperfectam, & inarticulatam accipi, qualem præcones in multa turba edere ſolent, cùm ſilentium indicunt, quia Rex locuturus eſt; ſic Ioannes præco fuit,attentionem populo indicens, vt Chriſti doctrinam exciperet, cuius collatione prædicatio Ioannis imperfecta, Beda. & velut inarticulata extitit. Quintò.Beda, Ioannes *vox* dicitur,quia per eius miniſterium Patris Alb.Magn. verbum ab omnibus auditur.Sextò.Albertus Magnus ait, vox deficit, & verbum auditum perfi- Ioan.3. cit;Ioan.3,nu.30. *Me oportet minui: illum autem creſcere*; ceſſauit Ioannes, & verbum incarnatum admirabili doctrina auditum præſtitit in to- Albert. to Orbe. Septimò. Idem Albertus, Vox, inquit, eſt inutilis abſque Verbo;ſic & fuit inutilis præ- Bonauent. dicatio Ioannis ſine Chriſto. Octauò D.Bonauentura, *Vox*, eſt ſignum ducens in alterum, & quia Ioannes prædicabat, & ducebat in cogitationem Verbi incarnati, ideò dicitur *vox*. Hugo. Nonò. Hugo ſicut vox excitat auditum, vt verbum recipiatur, ita Ioannes excitauit Iudæos, vt Caiet. Chriſtum reciperent: Decimò. Caietanus *hìc,& in* 3. *Luc.*Ioannis officium appellatur *vox*; quia non Scripturæ prophetiam ſuam commendabat, ſicut alij Prophetæ, ſed miſſus erat, vt viua tantùm voce prædicaret.

72. Tolet. Vndecimò. Toletus *in cap.*3. *Luc.annotat.*16. Ioannes, ait extitit vox tripliciter, ſcilicet primò Chriſtum venturum prænuntians. Secundò, Chriſtum præſentem demonſtrãs.Tertiò ad pœnitentiam excitans, atque ad Chriſtum præparans.Hinc Ioannes in Scriptura tria habet cognomina,ſcilicet,vox,Angelus,lucerna; ſiue dicitur prædicans,Propheta,pluſquam Propheta; Ioannes vox extitit prædicãs pœnitentiam;fuit Angelus, & Propheta annuntians inſtantem Chriſti maieſtatem; fuit lucerna,& pluſquam Propheta præſentem Chriſtum digito demonſtrans.

73. Duodecimò. Ioannes appellatur *vox*, quia ex ſe nihil dicebat;ſed tantùm quæ audierat à Deo. Ioannes totus vox. Decimotertiò. Ioannes vox erat,quia totũ,quod in eo apparebat,vox erat; oculi,manus,veſtis,cibus modus viuendi,& quidquid in eo erat,totum pœnitentiam clamabat: & vſque modò clamat. Ambroſ. D. Ambroſius ſerm. 9. *Etiam hodie*, ait *clamat Ioannes exemplo,& verbo,& vocis ſuæ tonitruo deſerta noſtrorum concutit peccatorum*,Decimoquartò. Ioannes dicitur *vox*,meo iudicio,quia impoſuit ſilentium Prophetis, & nouo locutionis genere cœpit fidem Chriſti intonare, ac prædicare in orbe, ac tanquam præco iudicis clamare. Ele- Chryſol. gantiſſimè Chryſol.ſerm.127.*Ioannes*,inquit,*virtutum ſchola, magiſterium vitæ,ſanctitatis forma, norma iuſtitiæ, virginitatis, ſpeculum, pudicitiæ* Ioannis laudes. *titulus, caſtitatis exemplum, pœnitentiæ via, peccatorum venia, fidei diſciplina, Ioannes maior homine,par Angelis, legis ſumma,Euangelij ſanctio, Apoſtolorum vox. ſilentium Prophetarum,lucerna mundi, præco iudicis, præcurſor Chriſti, mediator Domini, Dei teſtis totius medius Trinitatis.* Alias rationes vide quæſtione ſequenti.

QVÆSTIO XVII.

Quare Ioannes de ſe non ait, quòd ſit filius Zachariæ,ſed quòd ſit vox?

POTERAT Ioannes ſe multis titulis nominare, quòd eſſet filius Zachariæ, Doctor, 74. præco, ac præcurſor Chriſti; his tamen omiſſis, Humilitas Ioannis. de ſe tantùm ait quòd ſit *vox*.Primò, *vox* eſt quaſi quidam ſonus ac veluti quidam aër, res tenuiſſima, & hoc de ſe humilis ſpiritus Ioannis teſtatur. Et ideo non hîc pro ſe allegat locum Malachiæ 3. num. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum*, quem pro ipſo citauit Chriſtus Dominus, *Matthæi.*11.*n.*10. Vera magnitudo ab aliis prædicatur, de ſe verò humilia ſapit.Secundo.Omnibus ſpecioſis titulis prætermiſſis, Ioannes tantùm de ſe ait,*ego vox*. ita vt neque ſacerdotalis dignitas,neque Prophetalis authoritas, neque Angelica ſanctitas in eo attendenda eſſet, ſed hoc vnum,quòd eſſet Dei vox,ſeu quod Dei voce loqueretur:exiſtimans eam tantùm rationem abundantiſſimam eſſe, vt eius dictis, ac verbis crederetur; nec enim in Doctore,prædicatore,ac prælato, conſideranda eſt perſona,ſed quod Dei vices gerat. In prælato conſiderandũ quod Dei ſit vox.

75. S.Thom. Tertio, D. Thomas hîc. *Non reſpondet*, ait, *Ioannes, Ego ſum filius Zachariæ,vel talis, & talis, ſed ſolùm illud,in quo Chriſtum ſequatur.* Ex Verbo mente concepto reſultat vox, quo informatur;non commemorat Ioannes nobilitatem à parente,ac maioribus acceptam,ſed tantùm de ſe ait,eſſe vocem Chriſti clamantis, quia tantùm ei in mente fixum erat id,quod à Saluatore acceperat, & id in quo ipſe eſt imitandus ac ſequendus, cogitatio enim noſtra non ſit ad terrenam originem,quæ cito euaneſcit, ſed vt Chriſto conformemur,ac vt per eius veſtigia gradiamur. Attendẽdum eſt ad Chriſtum, vt ſequamur.

76. Apocal.7. Cùm magnam multitudinem beatorum ſuis ſtolis albis vidiſſet Ioannes, *Dixit ei vnus de ſenioribus,qui ſunt,& vnde venerunt. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas & dealbauerunt eas in ſanguine Agni*,Apoc.7.n.14.Sanctus ſenex excitans Ioannem ad ſciſcitandum. ait,*qui ſunt, & vnde venerunt*;quo quærit nempe qualitatem perſonæ, generis ſplendorem,*qui ſunt.*Tandem de meritis;ac factis interrogat *& vnde venerunt*; & tamen bonus magiſter ad primum nil reſpondet,ſed tantũ ad ſecundum.*Hi ſunt,qui venerunt de tribulatione magna*;cur de generis ſplendore nulla ſit mentio?ad hoc in domo Dei non attenditur,ſed tantùm ad id, quòd dealbauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni,dum Chriſti veſtigia ſunt ſequuti,ac imitati. Aretas Cæſaræ Epiſcopus. *Martyres Chriſti dicit,ait,qui crucem baiulauerunt, eiuſque mortem imitati ſunt. Iſtud enim eſt lauaſſe ſtolas ſuas,nec alibi quàm in ſanguine agni.*Solùm ſancti Martyres clamant lauiſſe ſtolas ſuas in ſanguine agni, quia de hoc tantùm gloriantur,& non de eo, quod à maioribus acceperunt. Petrus in ſua *prima Cannonica* 2. *num.* 5. ita ſuos exortans,ait, *Ad quem ſcilicet,Chriſtum accedentes,lapidem viuum,&c. Ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini.* Non generis nobilitas, ſed merita attendenda. Aretas. 1.Petr I.

ædificamini. Tanquam si dicat Apostolus, quòd hoc vnum tantùm nobis proponamus, vt quòd sicut Christus est lapis viuus, ita etiam nos viuidos lapides ad omnem tribulationem perferendam exhibeamus; & hæc tantùm sit cogitatio
Hieron. nostra. D. Hieronymus cap. 9. Zachariæ. *Ipsi festinent imponi super fundamentum Christi, & contineri angulari lapide.*

QVÆSTIO XVIII.

Quare Ioannes neget de se esse Prophetam, & fateatur esse vocem, quod est quid illustrius?

77. Rupert. IAM præclara est dignitas, vt Ioannes dicatur *vox*, vt notat Rupert. quòd quando Iudæi interrogauerunt eum, an esset Christus, Elias, Propheta, non quærunt an sit *vox*, transcendebat enim eorum captum. Multi enim fuerunt Apostoli, multi Prophetæ, multi Euangelistæ. *Vox* tamen vnus Ioannes est dictus; quomodo ergo humilitas Ioannis tantam dignitatem de se hîc publicat, ac diuulgat, cùm negauerit se esse Prophetam, quod erat quid multo inferius, & ita de Ioanne ait Saluator, quòd sit plusquam Propheta, erat enim *vox*, quæ maior erat excellentia, quàm Propheta?

Quòd Ioannes dicatur vox, magna dignitas.

78. Ioannes negat de se; quòd sit Propheta, ille scilicet promissus in Deuteron. vt sæpè dixi: nam ille Propheta erat Christus Dominus, vt explicat D. Petrus *Actor. 3. num. 22.* quamquam Iudæi aliter intelligerent locum, vt dictum est. Secundò, Ioannes quamuis totus esset humilis, vt ait
Chrysol. Chrysologus, tamen tantam dignitatem de se diuulgat quod sit vox clamantis: benè nouerat diuinus Baptista, quòd inter manifesta signa, ac indicia aduentus Messiæ, vnum erat, quòd illum præcederet vox clamantis in deserto, vt prophetatum erat ab Isaia; vt ergo Iudæos doceret illud esse assignatum tempus Scripturæ, ac eos instrueret ad Christum recipiendum, tantum honorem de se declarat, ac propalatur, erat Ioannes à Deo constitutus vniuersalis magister, & charitatis cuspide vulneratus; & ideò potius decreuit communi bono consulere, dum homines in re tanti ponderis informat; quàm ingenitæ humilitati, ac proprio affectui se se accommodare, ac proportionare.

Potius communi bono quàm propria voluntati consulendum.

79. Cantic. 8. Inquit Sponsa, *Vinea mea coram me est*, Cant. 8. nu. 12. Quàmuis enim sponsa sæpè esset in domo clausa, in foro, plateis, tamen ob iucunditatem, ac delectationem, in qua vinea sua erat ei, dicitur quòd semper esset coram ea; & tamen cùm aliquando vinearum suorum fratrum præ-
Cantic. 1. fecturam accepisset, ait de se. *Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui.* Cant. 1. num. 5. Si propria vinea ita ei erat grata, vt nunquam è mente excideret; quomodo illius modò oblita est? Non quærebat sponsa, quòd sibi erat iucundum, ac vtile: sed quod aliorum commodis proficiebat, & ideò quamuis illius vinea esset ei valde grata; tamen eius obliuiscitur; vt maiori promptitudine aliorum bonis intenderet. D. Ber-
Bernard. nardus serm. 3. in Cantic. *Idoneus planè, ait, & dignus qui ponitur custos in vineis, quē propria cura vineæ à commissarum diligentia, & solicitudine non* impedit, aut retardat, dum non quærit quæ sua sunt, neque quod sibi vtile est, sed quod multis. Postquam Daniel Nabuchodonosori somnium suum explicauit, ait text. *Tunc Rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & cōstituit eum principem super omnes prouincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes,* Daniel. 2. n. 48. Multis facit quæstionem Daniel. 2. quomodo tantus vir, ac Propheta; & ita humilis quòd contempserit Regales cibos, sine vlla cunctatione, ac reluctatione honorem oblatum accepit? Nonne à dignitate Regia fugiebat Saul, 1. *Reg. 10. n. 22.* & tamen hanc non recusat Daniel? Lyranus ad cap. 2. Daniel. *Arguit, ait, Porphyrius,* Lyran. *quòd sanctus Daniel non accepisset talem honorem à Rege infideli. considerandum autem quod talem honorem accepit Daniel à Regibus infidelibus, non ex ambitione honoris, sed ad consolationem populi, & ad honorem Dei.* Quamuis Propheta esset valde humilis, dignitati contra proprium affectum acquiescit ob gloriam Dei, leuamen suæ gentis, ac ad iniustitias reprimendas.

QVÆSTIO XIX.

Quomodo Ioannes dicat esse vocem clamantis, cùm tamen fateatur non esse dignum, soluere corrigiam calceamenti Christi?

MAGNA contradictio videtur in his dictis, 80.
quòd Ioannes de se dicat esse vocem clamantis, scilicet Christi, vt dixi, & quòd non sit dignus soluere corrigiam calceamentorum eius; nam *vox* est in ore loquentis, *calceamenta* in pedibus insunt, si Ioannes de se cognoscit tam altum & sublimem locum, quomodo se indignum reputat, vt calceamenta attingat? Diuinus Baptista, quamuis ad tantum apicem dignitatis esset euectus, & in tam sublimi loco constitutus, tamen propriæ humilitatis agnitionem non perdidit; & ita fatetur id, ad quod diuina gratia eum extulit, nempe vt esset vox Dei clamantis, ac etiam illud quod existimabat ex propriis meritis sibi condignum, vt scilicet non esset sufficiens ad soluendam corrigiam calceamentorum Christi; in nullo enim fastigio dignitatis cognitio propriæ vtilitatis perdenda est.

In dignitate adsit cognitio propria vilitatis.

Cùm Christus Dominus in sede suæ maiestatis aduenerit ad iudicandum, suis electis 81.
dicet: *Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me,* &c. Matth. 25.
Matth. 25. numero. 35. Valde mirum quòd Dominus in gloria tantæ maiestatis sedens super nubes, de paupertate, ac antiqua mendicatione ita recordetur; cur in medium non adducuntur alia iustorum opera, eorum fides in Deum, fortitudo in laboribus, abstinentia in rigorosa pœnitentia? Sed tantùm nuditas, sitis, & fames, quid hæc habeant cum gloria regnantis, valde multum, Vt Dominus suos informaret, quod in nullo fastigio honoris antiqua nuditas, ac miseria è memoria excidat; sed semper teneatur, ac ante oculos obuersetur. D. Paschasius lib. 11. Paschas.
in Matth. *Miro igitur modo. ait, forma regnantis intro*

introducitur, vt nemo discipulorum de ignominia crucis erubescat & vocat eos benedictos benedictione, qua condonatur eis immensa gloria. Optimam regnandi formam suis discipulis Dominus inculcat, vt in ipsa gloria non erubescant, sed potiùs glorientur de antiqua ignominia.

82. Nil enim magis ruinæ occasionem præbet, quàm in honore, ac prosperitate de antiqua nuditate memoriam denudare. Ait Deus Exechieli 4.

Ezech.4. num. 1. *Et tu, fili hominis, sume tibi laterem, & describes in eo ciuitatem Hierusalem. Et ordinabis aduersùs eam obsidionem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.* Vt delinietur captiuitas populi Israëlitici, desolatio ciuitatis Hierusalem, & tota gens deuastata, in latere exaratur. Si propter supplicij breuitatem, ac remissionem condonandam meliùs erat in puluere; si propter illius diuturnitatem accommodatiùs in ferro, & ære: cur in latere? S. Hieronymus.

Hieron. *Possumus, ait, laterem, & insuggillationem Israëlis accipere, quod in luto, & latere seruierit Pharaoni.* Ligamenta miserrimæ deuastationis in terra excocta, ac durata depinguntur, vt inde innueretur, quòd laterum obliuio, quibus in Ægypto Pharaoni seruierant, tantæ deuastationi occasionem ministrauit, nam si ab illis mentem non auerterent, nunquam propriis oculis tantum excidium inspectarent.

QVÆSTIO XX.

An Ionnes rectè satisfecerit intentioni, ac obiectioni Iudæorum, dum fatetur de se quòd sit VOX?

83. IVDÆI, vt suprà dixi ex sanctis Patribus, moti sunt vt quærerent à Ioanne, an esset Christus, Elias, vel Propheta, qui nouum ritum ac nouam cæremoniam baptizando introduxit in orbem, & ideò ipsi posteà dixerunt, *Si non es Christus, neque Elias, quare baptizas?* Quomodo ergo his occurrit Ioannes, dum se fatetur vocem? si quærerent ab eo, quare prædicabat, congruere videbatur responsio: *Ego vox clamantis.* At dum mouentur ad interrogationem, ob Baptismum quem conferebat, quo pacto dicit de se quòd sit vox? nihil aptius ad rem præsentem dici poterat: vera vox non solùm ore tonat, sed etiam opera concomitatur, Ioannes, vt ait D. Chrysologus serm. 167. *Doctor dicto, & facto verus magister.* Et ideò ad eum non solùm spectabat prædicare, ac ad pœnitentiam exortari, sed etiam opportuna remedia opere exhibere; vt erat Baptismus in remissionem peccatorum.

Chrysol. *Verba sint cōiuncta cum operibus.*

84. Ait Regius Vates, Psalm. 149. n. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.* Vbi sermo est de sanctis Magistris, & Prædicatoribus, sed quomodo cum suauitate cantus adiungitur militaris strepitus, gladius ex vtraque parte acutus in manibus; tūc enim vox Concionatoris cedit in laudem Dei, quando in manibus adsunt opera, ac media opportuna ad amputanda vitia, & peccata eradicanda. Huc tendit D. Basilius, *Bellum, ait, hîc eum tripudio superandum esse ostendit; exultationes enim hîc hymnodias, & Psalmodias dicit.* In ipsa voce Prædicatoris indicit bellum, quod cum manibus superandum est, *Isai. 52. n. 7.* Dum Euangelicum Prædicatorem laudauit cap. 52. num. 7. ait. *Quàm pulchri super montes pedes annunciantis, & prædicantis pacem.* Ea membra laudantur, quæ minus idonea, ac proportionata ad prædicandi munus videntur, potius laudandum videtur os, lingua, vox, quàm pedes: laudes Prædicatoris non tantum crescunt, ex verbis, quantum ex operibus. Vide hoc *lib. cap. 1. num. 75.*

Psalm. 149. *In Prædicatore vox cum opere.*

D. Basil.

Isai. 52.

Si autem verba, & conclamationes fiant, & opera non correspondeant, nihil omnino sunt, sed quædam mendacia reputantur; ait Iob cap. 6. n. 25. amicis suis, *Quare detraxistis sermonibus veritatis*, de mendacio eos arguit Sanctus Patriarcha, & cur in amicos Reges, & potentes ita inuehitur, cùm potius maximè gratulabundum se deberet ostendere, cùm in eius miseria, & infelicitate non sint obliti, sed potiùs ad eum inuisendum accesserint; erant enim isti amici valde locupletes, & omnibus abundabant, & cùm possent donis, ac muneribus miseriam, ac paupertatem Iob delinire, solùm verbis subleuabant, meritò eos de mendacio increpat, cùm verba tantummodo darent operibus denudata. benè ait S. Vigilius Episcopus disput. de Christo, *Non est amor, nec beneuolentia vbi sermone, & non opere, subuenitur.* 85.

Iob. 6. *Verba sine opere mendacia.*

Vigil.

QVÆSTIO XXI.

Quare Ioannes in hac interrogatione, & non in alijs, adhibeat testimonium Isaiæ?

QVÆRITVR à Ioanne, an sit Christus? An sit Elias? An sit Propheta? His omnibus vno suo verbo negatiuè respondet: Non sum; cùm verò hîc de se testificatur quòd sit *vox*, statim suum dictum testimonio Isaiæ corroborat; *Sicut dicit Isaias Propheta.* Respondet primo Albertus Magnus, *Ecce, ait, confirmatio responsionis, ne pateretur calumniam ab insidiatoribus. Et vt etiam scirent cuius officium assumeret.* Suam assertionem confirmat Ioannes testimonio Isaiæ, ad Iudæorum falsam accusationem fugiendam, & vt scirent quale esset suum munus, nempe hominum animos præparare ad Christum recipiendum. Secundò, Vt doceret quòd iam appropinquabat tempus aduentus Christi, cùm vox prædicta in Propheta præcederet. 86.

Alb. Magn.

Tertiò, Vt Iudæi crederent Ioanni, quòd non esset Christus, neque Elias, neque Propheta, abūdans fuit vnum eius verbum, *non sum.* At vt fidem darent, quòd erat *vox*, quę est quidam sonus, & veluti quidam aër, alterius testimonium exigitur. Ita enim se res habet, quòd, vt homines sibi persuadeant, quòd nulla dignitas in te eminet, quodlibet verbum sufficit; at vt concipiant, quòd aliqualis honoris radius in te eluceat, ac scintillet, multum per omnem modum requiritur, Prophetarum diuina authoritas exigitur. 87.

Vt tuus honor videatur multum exigitur.

Satis latè Propheta Isaias suo c. 53. cōmemorat Christi passionem. *Vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum despectū, & nouissimū virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem; vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulis, & nos putauimus eum quasi leprosum.* 88.

Isai 53.

Et

Et multa alia prosequitur sanctus Propheta. At dum idem Propheta de magnifico Christi triumpho agit, de eius imperio gloriose dilatato super
Isai.8. cælum, & terram, ait cap. 8. nu. 2. *Adhibuit mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, & accessi ad Prophetissam.* Tanta authoritas erat in diuino Vate, dum Christi passionem, ac eius gloriam prædicabat, cur ad primum tantùm adest dictum Prophetæ; ad secundum verò vocantur testes sine exceptione, ad maiorem euidentiam rei testificatæ, vt inquiunt
Lyran. Hugo. Lyranus, & Hugo? Vnius Isaiæ verbum valebat inducere populum, vt Christum Dominum nouissimum virorum crederet; at vt gloria, & honore sublimatum existimaret, fidelissimi testes videbantur exigi.
Cyrill. D. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Isai. cap. 8. *Hic notandum, ait, quòd Vriam, & Zachariam testes adhiberi iusseris, vt citò diripiat spolia. Adapposuit etiam, adest enim, Attestatur enim lex, & porrò sanctorum Prophetarum prædictio: Christum natum Satanam spoliasse, & vasa eius diripuisse*, vbi de gloria Christi est sermo, testes adducuntur in medium.

Ioan. 1. n. 24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

VERSIO.

Syriacus. Illi autem qui missi fuerant.

EXPOSITIO.

89. REM nouam, & à superioribus separatam significat Euangelista. Quia interrogatio quæ sequitur, *Quare baptizas;* non fuit iniuncta Legatis, sed tantùm, vt scirent à Ioanne, Quis esset? Et hàc interrogationem ponunt Pharisæi calumniâ, & inuidia permoti, quamuis in apparentia religionis zelo, ne quid contra legis obseruatione interponeretur. huiusmodi Legati, quamuis Sacerdotes, & Leuitæ erant ex facto Pharisæorum, quæ legis zelum præ se ferebat.

QVÆSTIO XXII.

Quare Pharisæi opponant Ioanni subsequens dubium?

90. INTERROGATIONEM subsequutam, *Quare ergo baptizas;* interposuerunt Pharisæi, & cur hi, & non alij homines? est præsens
Origen. quæstio. Origen. ad illa verba, *Hoc est testimonium Ioannis.* Respondet primò. Duas fuisse legationes missas à Iudæis, vnam per Sacerdotes, & Leuitas; *Tu quis es;* alteram per Pharisæos, *Quare baptizas?* quia existimabant, ad nullum pertinere baptizare, nisi ad Christum, & Eliam, vel Pro-
August. S. Thom. phetam. Hæc sententia D. Augustino, S. Thomæ, ac multis aliis, & mihi non placet; vna enim tantùm fuit legatio, & ipsi Legati, quamuis Sacerdotes, & Leuitæ, erant ex secta Phariseorum,
Legatio tantùm vna. & hoc clarè significat Euangelista. *Miserunt Iudæi Sacerdotes, & Leuitas ad Ioannem, &c.* Et postea hîc ait; *& qui missi fuerant, erant ex Pharisæis*, quod clariùs habet Syriacus per articulum *Illi autem missi.*

Secundò, D. Chrysostomus *homil.* 15. Theophylactus, inquiunt, Legatos missos fuisse ad Ioannem, vt cognoscerent ab eo, qua authoritate baptizabat & quia Pharisæi homines astuti erant, non continuò eum sciscitantur de potestate baptizandi, & ita primò quærunt ab eo, an esset Christus, Elias, & Propheta, vt splendore dignitatis alliceretur ad aliquid supra se fatendum, vt inde possent accusare; & quia Ioannes omnibus negatiuè respondet, ideò instant, si non es Christus, *Quare baptizas?* Vt ita possent eum capere in sermone, & Ioannes conclusus de se diceret esse Christum. Hæc sententia mihi non placet, vt patet ex his, quæ dixi *quæst.* 1. 91. Chrysost. Theophyl.

Tertiò. Origenes, D. Cyrillus, Beda, inquiunt quod Pharisæi moti inuidia authoritate propria hanc interposuerint interrogationem, quòd Ioannes tantam gloriam, ac honorem baptizandi haberet, maximè dolebant; huius inuidiæ aliud motiuum adducit Haymon. *Pharisæi Doctores legis inuidebant Ioanni, quia videbant se à populo derelinqui, & prædicationem B. Ioannis sequi.* Aliter hanc inuidiam explicat Albertus Magnus. *Dicuntur nunc ex Pharisæis esse præcipuè. Isti enim inuidia zelo stimulati sunt semper ad omne illud quod non per eos incepit.* Semper expungit animos, dum alios rei honorificæ authores videmus, & quia ritus baptizandi inceperat in Ioanne, vt duxi *cap.* 1. ideò de hoc maximè dolebant Pharisæi. 92. Origenes. Cyrill. Beda. Haymon. *Si populus alium sequitur, dolet ambitiosus.* Alb. Magn.

Quartò, Ammonius *in Catena Græca* asseuerat Pharisæos fuisse enutritos traditione quadam, quòd baptizare tantùm spectabat ad Christum, & Prophetas; ideò dixisse Euangelistam eos fuisse ex Pharisæis, vt rationem tacitè innueret, ob quam quæstionem de Baptismo interposuerint. Quintò D. Thomas, *Fecerunt, ait, hanc interrogationem, quia erant ex Pharisæis, quibus eorum religio ausum præbebat.* Multi enim ex eo quòd sint religiosi, ac Ecclesiastici, audaciam sumunt ad multa perpetranda, ac dicenda. Sextò, Euthymius hoc Pharisæorum curiositati adscribit, & ideò moti sunt ad subtilem hanc quæstionem de Baptismo obiiciendam; multoties enim nimia curiositas homines ad errores, ac superflua impellit. Septimò, Ea mihi sententia placet, quam in expositione secutus sum, quòd huiusmodi Legati hi dicuntur Pharisæi, dum ex proprio ingenio, ducti inuidia, ambitione legis zelum simulantes, ne quid contra religionis obseruationem fieret, quærunt à Ioanne, quare baptizat? 93. Ammon. Euthym. *Vera ratio.*

Octauò, & moraliter Legati isti erant Sacerdotes, Leuitæ, & Pharisæi. At cùm iniunctum sibi munus exequuntur, & quærunt à Ioanne, *Quis es?* Sacerdotali dignitate insigniti nominantur, qua nihil sanctius erat. At cùm legationem, & commissionem sibi datam excedunt, & veluti culpam obiiciendo dicunt Baptistæ. *Quare baptizas?* Ex Pharisæorum classe, quæ erat gens hypocrita, pessimis moribus imbuta, dicuntur, nam dum homo iussionem sibi datam adimplet, opus sanctum, & iustum perficit; cùm verò transgreditur, ad alia se extendit, malitiam obfuscati zeli, odij & ambitionis statim prætendit. 94. *Homo nisi excedat suum munus.*

Postquam Dauid vngitur in Regem, dicitur 1. Reg. 16. n. 13. *Directus est spiritus Domini à die illa* 95. 1. Reg. 16.

illa in Dauid, & deinceps; spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam à Domino. Seu, vt legit Rupertus lib. 1. de process. Spiritus sancti c. 11. Et recessit Spiritus Domini à Saul, & ferebatur ad Dauid. Sed cur Spiritus S. dona ita deserunt Regem Saul, & replent Dauidem? Saul contra commissum sibi munus, ac extra suum ordinem intentauit per se ipsum Deo sacrificare 1. Reg. 13. n. 9. ac pepercit Amalech. 1. Reg. 14. n. 9. At Dauid sẽper diuino inseruiebat impulsui, inter proprias metas se continebat; & ideò hic repletur spiritu Domini, ille verò possidetur à dæmone. Valde enim sanctum est, vnumquemque in suo gradu stare, & inter propriam sphæram versari; maximè verò diabolicum extra proprios terminos euagari. Caietanus, *Interdum, ait, donũ diuini impulsus appellatur spiritus Iehouah, prosperos habens successus in Dauide à die illa. Similiter diuini impulsus donum internum scribitur recessisse à Saule. Subtraxit siquidem Deus huiusmodi gratuitum donum, Saule reddente se indignum illo, ob superbiam, & inobedientiam.*

Rupert. Caietan.

Ioannis 1. n 25. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

VERSIO.

Vatablus. Si tu non es Christus ille. neque Elias, neque Propheta ille.

EXPOSITIO.

96. Caiet.

NOTAT Caietanus, quòd Euangelista ita posuit *Interrogauerunt eum, & dixerunt, vt intelligamus, quòd non ex commissione mittentium, sed ex proprio sensu subiunctam interrogationem fecerunt; commissum enim erat eis, vt interrogarent, Tu quis es? Et non arguerent de Baptismo.* Et in suis proponunt Iudæi quandam illationem: si non es vnus ex illis tribus, quibus ipsi credebant conuenire officium baptizandi; cur ergo baptizas? De quo *quæst. sequenti.*

QVÆSTIO XXIII.

Quare Iudæi arguant Ioannem de officio baptizandi.

97. VERA, & literalis ratio huius quæstionis hæc est: Baptismus cæremonia erat non contenta in lege veteri, sed erat nouus ritus nunquam anteà visus in orbe, vt latè dixi hoc lib. *cap. 1.* Iudæi tamen cognoscebant ex Scripturis tempore Messiæ futurum esse Baptismum, vt docet D. Augustinus *lib. 5. contra Donatistas cap. 9.* Ezech. 36. n. 25. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris,* Zach. 13. n. 1. *Erit fons patens domui Dauid, & inhabitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruæ.* Iudæi verò, cùm non perfectè intelligerent Scripturas, hæsitabant, an ipse Baptismus esset ministrandus ab ipso Christo, vel ab Elia, vel ab alio Propheta, de quo est sermo *in Deuteron.* vt sæpè dixi, quem existimabant cum Christo venturum. Cùm ergo Ioannes de se fatetur, quòd nec erat Christus, nec Elias, nec ille Propheta, & aliunde conferret Baptismum, ideò interrogãt ab eo, cur baptizat. Ad alias rationes, & volui morales deueniamus.

August. Ezech. 36. Zach. 13.

Secundò, Chrysostomus homil. 15. in Ioan. *Nam cùm adulationibus, ait, eum allicere non possent, calumniã se eum coarcturum arbitrati sunt, quod non esset, se esse confiteretur.* Similiter Theophylactus. *Postquam per adulationem non potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocibus, & minacibus verbis terrent, vt diceret, quod volebant, & cõfiteretur se esse Christum.* Cùm blanditiosis verbis non potuerint Ioannem adducere, vt dicat se esse Christum, per sinistram, ac malam vexationem, hoc intendunt, sæpe sæpius enim contigit, vt illud quod amore vanæ gloriæ, ac appetitu popularis auræ non fit, timoris affectu perpetretur; & ita ait Euthymius in præsenti. *Cùm Iudæi perficere non potuissent, quod intentabant, accusatione nituntur Ioannem attrahere, vt vel timore cogeretur dicere quod non erat.* 98. Chrysost. Theophyl. *Ob timorem multa fiunt.* Euthymius.

Tertiò. S. Cyrillus lib. 2. in Ioan. c. 25. *Ex insita eis arrogantia, quamuis audierint Pharisæi, Ego vox clamantis in deserto; parum attendentes, & Baptistæ dignitatem negligentes, apertè increpant, dicentes: Quid ergo baptizas? consueuerant enim semper ex proteruitate Pharisæi præsentes nimium contemnere, & venturum simulato afficere honore.* Benè agnouerant Legati ex Scriptura, quòd magna erat dignitas Ioannis, dum de se ait, *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini.* Manifestabatur enim se esse Christi præcursorem, & non dignitate inferiorem Eliæ, vel alteri Prophetæ, quem Iudæi expectabant; & tamen Ioannem spernunt, & vilipendunt, est enim iniquorum consuetudo, vt semper præsentia, quamuis magna, paruipendant, & futura maiora sibi promittant. 99. Cyrillus. *Homines præsentia cõtemnunt, sperantes maiora.*

Quartò, Idem D. Cyrillus citato loco. *Pharisæi, vt ipsi magni apud Iudæos essent, & diuitias sibi ingentes accumulent, neminem præter se honorari patiebatur.* Benè agnouerant Pharisæi Ioannem habere potestatem baptizãdi, ex eo quod dixerat de se, *Ego vox clamantis in deserto:* & tamen eum increpant; durissimum erat his Legatis, quòd Ioannes illud Baptisma celebraret, multum honoris apud omnes ei reconciliabat, & maximè iniqui dolent dum opus honoris alium perficere vident, cùm multum sibi honoris acquirat, quod illi sibi tantum affectant. 100. Cyrill. *Iniqui dolent de bono opere alterius.*

Quintò D. Thomas, *Notandum est, ait, quod nõ quærunt, vt sciant, sed vt impediant; quia enim videbant multitudinem populi ad Ioannem concurrere, propter nouum ritum baptizandi, & extraneum à ritu Pharisæorum, & legis, inuidebant Ioanni, & conabantur pro posse impedire Baptismum eius.* Hoc quantoties fit vt multi quærant, non sincero animo, vt veritatem addiscant, sed vt obstacula ponant vt alij à bonitate retardentur. 101. D. Thom. *Interrogant multi non vt sciant sed vt impediant.*

Sextò, Caietanus, *Cerne arrogantiam, ait, arguunt Ioannem inferẽdo quod non debet baptizare, ex quo non est Christus, neque Elias, neque Propheta. Tantum propria tribuunt scientiæ, & authoritati, vt decernant non licere baptizare, nisi alicui istorum* 102. Caiet.

Quod tu non intelligis, non dari existimas. *istorum trium.* Sunt homines adeò de sua scientia præsumentes, vt nihil aliud esse existiment, nisi illud, quod ipsi consequuntur, vt inde Pharisæi cùm illis tribus conuenire baptizare autumarent, nullum alium hoc lauacrum ministrare posse certa conclusione apud eos erat resolutum.

103. Septimò, Arguunt Ioannem, qui existimabant mittere falcem in segetem alienam; nam illis tantùm tribus credebant conuenire baptizare. Deinde arguebant, quia nouum ritum baptizandi introducebat sine vtilitate, & ideò his obiectionibus, tanquam grauissimis occurrit Ioannes, & ait: *Ego baptizo in aqua, ipse baptizat in Spiritu sancto,* Ioan. 1. num. 33. Et ideò alius est meus Baptismus, alius Christi Baptismus Et quamuis Ioannis lauacrum non esset in remissionem peccatorum, erat tamen ad præparandas vias Domini, ac proinde in præparatione ad ipsam peccatorum condonationem, vt dixi *cap. 1. quæst: 16.*

Alienū officium non est vsurpandū.

104. Octauò, Cùm veniunt ad Ioannem, cùm magna veneratione accedunt, & quærunt ab eo, Quis es? Cùm verò agnoscunt, quod non sit Christus, neque Elias, neque Propheta, à quibus ipsi multum sibi promittebant, statim in eum insurgunt, ac eum increpant: Cur baptizas? Res valde frequens, vt eos tantùm in honore habeamus, à quibus aliquid affectamus. Cùm Rex Balac se videret conclusum ab Israeliticis, misit ad vocandum Balaam seniores nobilissimos, ac principes cum magno comitatu, vt malediceret Israel, *Num. 22.* Et Rex venerationis causa ei occurrit in itinere ad eum honorandum. Cùm autem Balaam non posset maledicere populum, sed potiùs ex Dei iussione benediceret, ait text. *Tandem surrexit Balaam, & reuersus est in locū suum,* Num. 24 n. 25. Sed quomodo Propheta qui apud omnes erat in magna veneratione, qui tantis associatus venerat, solus, vt iam probabiliorem sententiam notat Abulensis *quæst. 16* imò graues Recentiores ex radice Hebraica colligunt, *Reuersus est in locum suum sine donis;* quando Balaam venerat, multum negotium habebat Rex cum eo; nam illius maledictione se populum deuastaturum promittebat, cùm verò hæc spes frustraret eum, cessauit etiam honor, ac veneratio; nam hæc non illi sed expectationi, quam omnes in eum habebant, deferebatur.

Solum honoramus eos a quibus aliquid speramus.

Num. 24.

Abulens.

105. Ambros. Quærit D. Ambrosius *lib. de benedictionib. c. 1.* cur Deus ordinauerit quod parentum benedictio tam vtilis, ac proficua esset filiis? Respondet sanctus Pater: *Primum omnium discimus, quantam parentibus reuerentiam deferre debeamus, cùm legimus, quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat; & qui maledicebatur, maledictus erat; ideo hanc parentibus gratiam donauit Deus vt filiorum pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parentum, disciplina est filiorum. Honoret pius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem; & si pauper est, & non habet diuitiarum copias, quas relinquat filiis, habet tamen vltima hæreditatis benedictionem, quas sanctificationis opes successoribus largiatur.* Sed vt filius patrem omni veneratione, acculto prosequeretur, nonne sufficientissimè ad hoc impellebat ius naturæ? Ad quid vltra exigitur benedictio; quamuis filius rigorosissima obligatione astrictus sit suis parentibus, tamen nisi aliqua dependentia, ac profectus, & spes interueniret, nullus amor, nullaque reuerentia futura erat

Ioan. 1. n. 26. Respondit eis Ioannes, dicens: Ego baptizo in aqua: medius autem vestrûm stetit, quem vos nescitis.

VERSIONES.

Syriacus, & Ego baptizo in aqua, sed inter vos stat.
D. Ambros. in Psal. 47.

ALTER TEXTVS.

Vatablus. In medio vestrum stat.
Matt. 3 n. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiā.

EXPOSITIO.

DIVINVS Ioannes multis hîc adimplet præceptoris munus; nam quamuis iniuria, ac calumnia, impetitus fuerit à Pharisæis, tamen hic non irascitur, sed hinc sumit occasionem, vt eos magis doceat, ac apertiùs de Christo perhibeat testimonium; nam hactenus tacitè, & subobscurè de Christo fuerat locutus; & quamuis Ioannes esset quæsitus qua authoritate baptizaret, ad hoc non respondet, sed simpliciter de suo Baptismo ait: *Ego baptizo vos in aqua,* & totus ad Christum conuertitur, vt officium suum expleret; venerat enim Ioannes, non vt de se ageret, sed vt de Christo Domino daret testimonium, vel dic quod dum Ioannes ait de se, *Ego vox clamantis,* tacitè dat rationem, ob quam baptizabat, vt suprà dixi, & ait: *Ego baptizo in aqua,* differentiam sui Baptismi à Christi Baptismo ponit, tanquam si diceret, meus Baptismus in aqua sola est ad pœnitentiam, ac præparationem: Christi autem Baptismus in Spiritu sancto ad sanctificationem; vt ipse infrà dixit *Ioan. 1. n. 33.* & quamuis Ioannes hîc coram Legatis hoc discrimen inter hęc duo Baptismata non assignauerit tamen tacitè innuit, dum totus ad Christi excellentias se conuerterit. 106.

Ioannes sui oblitus de suo munere agit.

Medius vestrûm, Syriacus habet, *stat,* sicut & legunt D. Cyprianus *lib. 2. contra Iud. cap. 9.* Hieronymus *cap. 14. Ezech.* S. Ambrosius *in Psal. 47.* D. Gregorius *homil. 7.* Anastasius Synaita *lib. 8. in Hexaemer.* Et facit hunc sensum, ipse Christus Dominus inter vos est, vobiscum conuersatur; quia verò nostra Vulgata habet, *stetit,* videtur quod Ioannes suam locutionem referat ad id tempus, quando Christus Dominus cum aliis venit ad Baptismum Ioannis, at cùm aliis ipsum prædicantem audiebat, & ait, *stetit,* quia Christus Dominus nunquam cecidit, sed omnes ab eo sunt erecti. *Quem vos nescitis.* In hoc tacitè eos reprehendit, quod tantam salutem non videant; cùm enim essent carnales, erant inepti ad tantam lucem intuendam. 107.

Cyprian. Hieron. Ambros. Gregor. Anastas.

Ioan. 1. n. 27. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calceamenti.

VERSIONES.

Syriac. D. Am-brof. lib. 8. de fide, c. 5.	Qui post me venit.
Aliqui ex Græco apud Tolet. ann. 49.	Qui ante me genitus.
Euthymius, Theophyl.	Qui ante me fuit.
D. Paulin. Epistol. 2. ad Seuerum.	Qui ante me erat.
Vatablus.	Ipse est ille, qui post me venit, qui extitit ante me.
Multi ex Græco cum D. Cypr. lib. 1. contra Iud. cap. 12.	Cuius ego non sum idoneus, seu sufficiens.
Syriacus.	Soluere corrigias calceamenti.

ALTER TEXTVS.

Matt. 3. n. 12.	Qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare.
Marc. 1. n. 7.	Venit fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corigiam calceamentorum eius.
Luca 3. n. 16.	Veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius.

EXPOSITIO.

108. VANQVAM aliqui codices habeant, *qui post me venit*, ratione natiuitatis, quia Christus sex mensibus post Baptistam ortus est in mundo; tamen de futuro legendum est cum nostra Vulgata, *post me venturus est*, & ita legunt D. Cyrillus *hîc*, D. Chrysostomus, D. Augustinus, D. Gregorius, & quamuis iam conuersaretur in mundo cum hominibus, tamen de eo ita loquitur hîc Baptista, *post me venturus est*; scilicèt ad se manifestandum, ac ad prædicandum & baptizandum, vt explicant D. Chrysost. S. Thomas, Caietanus, & alij. *Qui ante me factus est*. Aliqui ex Græco legunt, *ante me genitus*, vtrûque enim significat verbum Græcum, & reddit hunc sensum, qui post me se manifestabit in mundo, ante me genitus est ab æterno. Huius expositionis meminit D. Chrysostomus *homil. 12. in Ioan.* & alij habent, *ante me fuit, erat, extitit* in mundo per diuinitatem; tamen simpliciter legendum, *ante me factus*, vt tenet nostra vulgata, & legunt omnes ferè Patres Græci, & Latini, & Ioannes hîc non loquitur, ratione diuinitatis, quia vt sic Verbum non dicitur factum, vt constat ex Symbolo Athanasij, sed explicandus est locus cùm D. Cyrillo, D. Chrysost. D. Augustin. Theophylacto, Alberto Magno, S. Thoma, Caietano. Christus dicitur factus hîc ante Ioannem, non ratione temporis, sed ratione dignitatis, ac gloriæ, Christus in ordine gratiæ est prior omnibus ipse enim, vt princeps, ac caput, est causa finalis, & exemplaris omnium electorum, vt docent omnes Theologi cum D. Thoma 3. p. q. 24. *art. 3.* & corroboratur hæc expositio; Ioannes hic agebat de Christi Domini maiestate, qua eum antecellebat, & ideò subdit:

(Marginalia: Cyrill. Chrysost. August. Gregor. Chrysost. D. Thomas. Caietanus. Cyrill. Chrysost. August. D. Thomas.)

109. *Cuius non sum dignus, vt soluam corrigiam calceamenti*; hoc est, inter omnes seruos, & famulos, non sum sufficiens, ac idoneus ad præstandum illi minimum obsequium; & soluere corrigiam, hoc est, calceos detrahere, quod minimum est seruorum.

QVÆSTIO XXIV.

Soluuntur duæ quæstiunculæ.

110. VÆSTIVNCVLA prima de concordia Euangelistarum inter se; nam omnes quatuor hæc verba referunt, at aliquali diuersitate; nam Ioannes calceamentum ponit in singulari, alij tres in plurali, *calceamenta*. Matthæus inquit *calceamenta portare*; & Marcus *procumbens*. In hac re explicanda multus est Abulens. *cap. 3. Matth. quæst. 67.* vuplicitea respondet D. August. *lib. 2. de consensu Euang. cap. 12. & 1.* Quia Ioannes hæc verba non semel dixit, sed multoties ea populo repetiuit, & prædicauit; vnde nô semper eisdem verbis formalibus vsus est, sed aliquantulum immutatis. Confirmatur; nam historia, quàm hîc narrat Ioannes Euangelista, non est eadem cum illa, quam alij tres narrant, & ideò hæc solutio mihi videtur aptissima. Secundò respondet idem August. quod esto Ioannes semel hęc verba dixerit, tamen nulla est diuersitas, quia sacri Scriptores tantùm attendunt ad sensum, & non ad verba; & in illis verbis omnibus declaratur excellentia Domini, & humilitas Ioannis.

(Marginalia: Concordia Euangelistarum. Abulens. August.)

111. Quæstiuncula secunda. Vtrum Christus Dominus calceis vsus esset? Negat Carthusianus *in cap. 3. Matth.* Abulens. *in cap. 3. Matth. quæst. 36.* Affirmatiua sententia mihi est vera, quam tradût D. August. *serm. 42. de Sanctis.* D. Chrysost *homil. 66. ad pop. Antioch.* S. Thom. *hîc*, sequuntur communiter Recentiores, Tolet. *in cap. 1. Ioan. annot. 65.* Barradas *tom. 2. lib. 1. cap. 6.* Probatur primò ex hoc loco, dicit enim Ioannes se non esse dignum portare Christi calceamenta, soluere eius calceamenta; ergo si Christus nudis pedibus incedebat, asserendum est Ioannem fuisse deceptum, quod nullo modo est dicendum; & aliàs eius testimonium de Christo minueretur in authoritate, poterat enim dici, quomodo das testimonium de illo, quem non agnoscis, an sit calceatus, vel non? Secundò, Christus in vestitu, & cibo communem modum viuendi hominum secutus est; ergo etiam vt non incederet pedibus discalceatis. Tertiò, Apostoli calceis vtebantur, vt patet ex Marc. 6. num. 9. *calceatos sandaliis*; & ita dixit Angelus Petro Actor. 12. num. 8. *calceat te caligas tuas.* Ergo Christus habuit calceamenta; nam discipuli

(Marginalia: Vtrum Christus vteretur calceis. Carthus. Abulens. August. Chrysost. D. Thom. Tolet. Barradas. Marc. 6. Actor. 12.)

discipuli in omnibus magistrum imitabantur.
Quartò, huius rei quandam rationem moralem
Gaudent. assignat D. Gaudentius tract. 5. in Exod. *Christus nō propter se calceatus est, sed propter nos, quoniam terra sustinere non poterat maiestatis eius nuda vestigia* Necesse fuit vt pedes Domini haberent tegumenta; nam aliàs terra fugeret, ne à denudatis plantis Domini tangeretur, natus meus Iesus non ponitur in extrema paupertate nudus in presepio, sed pannis inuolutus S. Leo. *Cingitur fasciis, vt reclinetur in præsepio, adoretur à pastoribus.* Nam si esset nudus, non auderet terra fulcimentum, ac sustentaculum dare, sed omninò fugeret, ac declinaret, ne tantam maiestatem attingeret.

Terra non audet tangere pedes Christi. — Leo.

QVÆSTIO XXV.

Quomodo de se ait Ioannes, quod non sit dignus soluere corrigiam calceamenti Christi Domini?

112. IOANNES hæc dixit sua admiranda humilitate, ac charitate in Deum, qua se semper deprimebat, & Christum exaltabat; de germano sensu huius sententiæ est quæstio. Et prima interpretatio est eorum, qui totum hoc referunt ad Incarnationem. D. Gregor. Nazianz. *orat. in sancta lumina*, per *calceamenta* humanitatis assumptionem, per *corrigiam* alia mysteria ipsius Incarnationis intelligit, vt dicat Ioannes se esse indignum ad Christi mysteria, ac ineffabilia opera explicanda. Aliter hoc explicant D. Ambrosius *lib. de institut. Virg. cap.* 14. D. Gregor. *homil.* 7. *in Euan.* Beda, D. Bonauent. Per *calceamentum* interpretantur humanam naturam assumptam, iuxta Psal. 59. n. 10. *In Idumaam extendam calceamentum meum.* Per corrigiam verò intelligunt vnionem, & est sensus; non sum dignus Incarnationis eius mysterium explanare, dicitur Apocal. 5. num. 5. *Nemo inuentus est dignus aperire librum, & soluere signacula eius,* nisi solus agnus.

Nazianz. — Ambros. Gregor. Beda. Bonauent. — Psalm. 59. — Apoc. 5.

113. Secundò, Clemens Alexandr. *lib. 5. stromat'* Christus Dominus, ait, erat absconditus in Prophetis, ac figuris, vt pes in calceamento absconditur. *soluere corrigiam* est ipsum propalare, ac manifestare; ait ergo Ioannes se esse indignum tantam Christi maiestatem publicare, ac demonstrare. Tertiò, Beda aliter hoc explicat. Per *calceamētum* prædicationem Euangelicam accipit, qua calceati fuerunt pedes Apostoli. Ad Ephes. 6. num. 15. *Calceati pedes in preparationem Euangelij*; ait ergo Ioannes, se non esse idoneum ad portandam Christi prædicationem per Orbem.

Clem. Alex. — Beda. — Ephes. 6.

114. Quartò, S. Ambros. *lib. 3. de fide, cap. 5.* S. Gregorius *cit.* S. Bonauentura & alij. Quando lis erat super accipienda vxore alicuius consanguinei demortui, qui cedebat, soluebat calceamentum suum, & dabat accipienti vxorem, *Ruth. 4. num.* 7. Cùm autem esset controuersia in populo, quis esset messias, & sponsus Ecclesiæ, an Christus, vel Ioannes: diuinus Baptista ait: Non sum dignus portare, & soluere eius calceamenta, quia non sum idoneus, & sufficiens, vt Christi Ecclesiam habeam mihi in sponsam; Ioannes enim non erat sponsus, sed amicus sponsi; *Ioa. 3. n.* 29.

Ambrof. Gregor. Bonauent.

115. Quintò, Et mihi germana intelligentia est, quam apposui in expositione, quæ est interpretatio S. Chrysostomi *homil.* 11. *in Matth.* Alberti Magni, D. Thomæ, D. Bonauenturæ, & aliorum, vt dicat Ioannes se esse indignum, vt Christo humillimum, ac minimum obsequium seruorum præstet, quod est calceos detrahere. Aliter etiam D. Cyrillus hanc sententiam Ioannis explicat, vt ipse dicat de se esse indignum, vt inter Christi seruos computetur.

Chrysost. Alb. Magn. D. Thom. Bonauent.

Sextò, Hanc eximiam Ioannis humilitatem 116.
aliter explicat Rupert. *in cap. 3. Matth.* Nam per *calceamenta* interpretatur Apostolos; & ita expendit Psalm. 107. *In Idumaam extendam calceamentum meum*, id est, meos Apostolos ad gentes mittam; ait Ioannes: Non sum dignus portare, vel soluere eius calceamenta, quia non se reputabat idoneum. vt dignitatem Apostolicam haberet, ac vt inter Apostolos scriberetur, ait cit. Rupertus: *Ioannes ita indicando, ita non quæ sua sunt, sed quæ aliorum erant, considerando: & superiores sibi futuros Apostolos arbitrando regulam custodiebat sancta, & vera humilitatis, semetipsum deprimens, tanquam minor esset omnibus illis. Sed nunquid ita indicabat Dominus Iudicij? Nequaquam, sed, Amen dico vobis, ait, inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.* Quanto se Ioannes omnibus inferiorem reputauit, tanto magis eum extollit diuina maiestas, & tantam magnitudinem ei donauit, vt esset magnus coram Domino, *Luc. 1. n.* 15. & vt ait Chrysost. hom. 38. ad pop. *Manum, quam calceamentorum dixit indignam, hanc super caput suum Christus attraxit, quando ad Baptismum Ioannis verticem inclinauit.* Et tanta fortitudine armauit, vt non esset arundo agitata, sed ita Prædicatorem suum effecit, vt factum esset verbum Domini super illum, & ad hoc venit vt omne crederent per illum, *Ioan.* 1.

Rupert. — Psalm. 107. — *Quanto quis humiliatur, tanto extollitur.* — Chrysost.

Verbum Domini quod factum est ad Sophoniam 117.
filium Chusi, filij Godoliæ, filij Amaziæ filij Ezechiæ, Sophon. 1. n. 1. Sed cur in Propheta ita describitur genus per suos proauos, & per hos tantùm? Rem mysticè explicat ibi eleganter S. Hieron. *Iste ergo Propheta*, ait, *qui erat in specula, & in sublimibus constitutus, & nouerat mysteria Domini, filius erat Chusi (qui interpretatur humilitas, vel Æthiops meus) habebat quoque auum Godoliam, qui dicitur magnitudo Domini, & proauum Amaziam, qui & ipse vertitur in sermonem Domini, & atauum Ezechiam, qui sonat fortitudinem Domini. De fortitudine itaque Domini, natus est sermo Domini, & de sermone Domini, nata est magnitudo Domini, & de magnitudine Domini nata est humilitas, vt cùm perueniret aliquis ad perfectum, dicat, Non sum dignus vocari Apostolus.* Quia Propheta ita se demiserit, vt se filium humilitatis diceret, ita eum Deus sublimauit, vt pro progenitoribus, ac maioribus habuerit magnitudinem, fortitudinem, ac verbum Domini. Abrahamo *apparuit Dominus sedenti in conualli*, Genes. cap. 18. num. 1. Ad quid exprimitur locus, in quo Patriarcha stabat, quid refert quod esset mons, planicies, vel vallis; magnum mysterium hîc latet, conuallis locus depressus est, vt quia Propheta ita erat humilis, & solùm in infimo loco se posse commorari sibi persuaderet; ideò diuina præsentia, ac colloquio fruitur, inter diuinas personas conuiuatur, & tanquam socius cum eis deambulat. Glossa moralis: *Per hoc, ait, designatur, quod reuelationes diuinæ fiunt illis, qui sunt in humilitatis conualle.*

Humilis sublimatur. — Sophon. 1. — Hieron. — Genes. 18. — Glossa.

*Ioan.*1.*n.*28. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans,

VERSIONES.

*Chrysost.hom.*16.*Vatabl.* Hæc in Bethabara facta.

Syriacus. Vbi baptizabat Iouchanom.

EXPOSITIO.

118. TAM solemne, & insigne fuit hoc testimonium, vt denotet Euangelista locum in quo factum sit, *In Bethania*, ita habet nostra Vulgata, & multa antiqua exemplaria, vt testantur Origenes *tom.2.in Ioan.*&S.Epiphanius *hæresi* 51. D. verò Chrysost. *citat.* Euthym. & Origen.*proximè allegatus,* & fauet D.Hieron. de locis Hebraicis; *Bethabara,ait,trans Iordanem est, vbi Ioannes baptizabat.* Tamen hoc testimonium dedit in Bethania, vt habet nostra correcta, & legunt exemplaria antiqua, à quibus non est recedendum. Et ideò duæ fuerunt Bethaniæ; vna Lazari prope Hierusalem, & citra Iordanem; altera verò distans ab vrbe regali & trans Iordanem; & dicebatur Bethania & Bethabara, & inde diuersitas lectionum orta est.

Vulgata. Origenes. Epiph. Euthym. Hieron.

QVÆSTIO XXVI.

Quare Ioannes in Bethania baptizet, & det Christi testimonium;

119. DE hac quæstione multa dixi *hoc lib.1.c.q.*48. Testificatur Ioannes de Christo in hoc loco, ac in eo baptizat. Chrysost. *homil.*16. Vt sit euidens, quod non in angulo, non in occulto, factum est illud, sed in manifesto, & coram multis, qui confluebant ad Ioannem de omni hominum genere. Secundò, Albert.Magn. *Bethania*, ait, domus obedientiæ interpretatur, quæ, quoniam respicit omne præceptum, necessaria est baptizatis, & his, qui in militia Christianæ scribuntur; quia ipsa est perfecta iustitia, sicut Christus veniens ad Baptismum dixit: *Sic decet nos implere omnem iustitiam.* Tertiò, Hic locus dicebatur *Bethabara*, significat *domum transitus*; per illum locum transierunt filij Israël Iordanem vt dixi *cit.loco*; vel dicebatur *Bethania*, hoc est, *domus nauis*; hîc Ioannes baptizabat, prædicabat, Christum testificabatur; quia per Baptismum, ac Christi fidem, & cognitionem, fit transitus, ac nauigatur ad cælestem Hierusalem, ac patriam nostram beatam.

Chrysost. Alb.Magn. *Baptismus traducit nos ad Paradisum.*

120. Cùm parens Elias igneo curru transferendus esset in cælum cùm suo socio Elisæo venit ad Iordanem. *Tulitque Elias pallium suum, & inuoluit illud, & percussit aquas, quæ diuisæ sunt in vtramque partem, & transierunt ambo per siccum: cùmque pergerent, & sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi diuiserunt vtrumque, & ascendit Elias per turbinem in cælum,* 4.Reg.2.n.11. Valde mirum est, quod, tantus parens subleuetur in cælum, dum per medium aquarum Iordanis iter facit, cur non potiùs antè, vel post transitum? Cur non potiùs ex cellula suâ: sed in ipso transitu, ac ex medio aquarum eleuatur. Magnum mysterium latet. In aquis Iordanis Christi Baptismus præfigurabatur; inde ergo assumitur Elias in cælum, vt pateat, quod ex nullo alio melius fit ascensio, ac transitus in paradisum, quam à baptismalibus aquis, N.D.Cyrill. Hierosol. *Catech.*3.ait, *Principium mundi aqua, principium Euangelij Iordanes, liberatio Israëlis à Pharaone per mare facta est. Vbicunque fœdus aliquid inter Deum, & homines. ibi, & aqua. Post diluuium fœdus percussum est cùm Noë, & fedus cum Israël in monte Sina: verùm hac non sine aqua, & lana rubea, & hyssopo. Elias assumptus est, sed non sine aqua, priùs enim transiuit Iordanem, deinde in cælum raptus est.*

4.Reg.2. Cyrill.

121. De illa summa amœnitate paradisi ait textus: *Fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita,* Genes.cap.2.n.10. Sed Deus, qui omnia magnâ sapientia creauit, cur ita disposuit, vt è Paradiso tanta aquarum copia regrederetur? In illis Paradisi aquis salutiferum Baptismum adumbrari, concors est sacrorum Interpretum sententia. Et sicut per fluenta aquarum facilè ad earum originem, ac alueum itur, ita voluit Deus significare, quod per ipsum Babtisma ad cęlestem Paradisum acceditur. Rabbanus: *Quia verò, ait, per aquas regeneratrices regressus nobis ad calestia patet, congruit satis dispensationi diuinæ pietatis, vt ipsum elementum, per quod ad supernam patriam reducimur, nobis sit cùm Paradiso, in quo positus est homo primus, commune: & sicut gratia nos recreat inuisibiliter, & regni calestis ingressum præparat; ita etiam inuisibiliter ad nostrum Orbem de Paradiso per terræ venas, ipsa, per quam nos recreat vnda prosiliat.*

Genes.2. Rabban.

CAP. V.

Secundum Ioannis testimonium: Ecce Agnus Dei.

*Ioan.*1.*n.*28. Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit pecatum mundi.

VERSIONES.

Syriacus. Postero autem die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus ille Dei.

Vatablus. Postero autem die videt Ioannes.

Albert.Magn. Ecce pius ille Dei. *ex Græco.*

*S.Cyprian.lib. contra Iud. c.*15.*Chrysost.hom.*16. Qui tollit peccata mundi.

Multi

Multi ex Græco. Ecce candidus, seu purus ille Dei, qui portat peccata mundi.

Alij ex Græco. Tollens peccata.

EXPOSITIO.

1. Cyrill. NOSTER D. Cyrillus lib. 2. in Ioan. cap. 1, *Breui admodum*, inquit, *tempore Propheta simul, & Apostolus Baptista declaratur. Quem venturum prædixerat, hunc iam monstrat præsentem.* Ioannes, *Propheta*, quia venturum prædixorat Dominum: *Apostolus*, quia præsentem prædicabat, ac demonstrabat; & ideò à Domino plusquam Propheta dicitur, vt notat citatus Cyrillus. Et maximè in Ioanne resplendet constantiæ donum, vt expendit D. Thomas *hîc*. Per vniuersos dies benedicebat Dominum, ac in suo Præcursoris munere Christum digito demonstrando proficiebat. *Altera die.* D. Chrysostomus *citat. homil. 16.* Euthymius ita interpretantur, quod postquàm Dominus reuersus est à deserto, sequenti die, hoc Ioannes protulerit testimonium, supponit nostra sublimis Aquila historiam de tentationibus scriptam ab aliis Euangelistis. Sed sine dubio multo congruentiùs ad mentem, ac ordinem textus dicendum est, quod postquam Dominus regressus est à deserto, diuinus Baptista coram Legatis Iudæorum ipsum testificatus fuerit, ac proinde, seu, vt est in Græco, *postero seu sequenti die*, post prædictum testimonium, quod Euangelista immediatè antea narrat, *vidit Ioannes*; seu in præsenti, vt alij legunt, *videt Iesum venientem ad se*, ad hoc vt Ioannes de ipso perhiberet testimonium: & statim eum agnouit, tam ex gressu corporis, quàm ex diuina reuelatione interiùs illuminante. Et ait: *Ecce*; particularem personam designans; nam, vt ait Beda: *Quando dicitur: Ecce; quodammodo ille, qui ostenditur, digito demonstratur.* Et meritò digitus Ioannis obtinet hanc dignitatem, vt Christum demonstret, qui propter Christum ad corrigiam calceamentorum se se submittebat, *Ioan. 1. num. 27.* S. Cyrillus citatus, ait; *quod vox, Ecce, indicat ipsum, quem multi frequenter quæsierunt.*

[Margin: Ioannes Propheta. Ioannes Apostolus. D. Thom. Chrysost. Euthymius. Beda. Cyrillus.]

2. *Agnus Dei.* Christum sic appellat Præcursor ob suam mansuetudinem, innocentiam, ac candorem; & quia tanquam verus agnus, qui præfigurabatur in Paschali agno, mundum à peccato liberaturus erat. Seu, vt alij ex Græco legunt, *portat peccata mundi*, iuxta illud Isaiæ cap. 54. num. 4. *Dolores nostros ipse portauit.* Et non ait Præcursor, qui tollet, de futuro, sed de præsenti, *qui tollit*! vt notat D. Chrysostomus citatus: *Vt quotidie ea tollere intelligatur, vnum namque pro peccatis nostris obtulit sacrificium (scilicet cruentum in cruce;) sed per illud semper nos purgat.* Similiter Theophylactus, *Peccata mundi*; non huius, aut illius hominis, non huius, aut illius nationis, sed Mundi. Ad vniuersum Mundum redimendum descendit.

[Margin: Isai. 54. Chrysost. Theoph.]

QVÆSTIO I.

Quare Christus venit ad Ioannem?

3. VALDE frequenter Christus Dominus venit ad Ioannem. In vtero, *Luc. 1. num. 41.* In Baptismo, *Matth. 3. n. 13.* hîc & iterum, *Ioan. 1. num. 35.* Commorari, ac conuersari cùm Baptista Christi deliciæ erant. Secundò respondeo, Aderat iam tempus, vt Christus sua prædicatione se mundo manifestaret, & ideò testimonio Ioannis voluit digito indicari, vt de eo magna opinio conciperetur in populo, ad hoc enim multum conducebat Ioannis testificatio, vt dixi *hoc lib. cap. 1. q. 13.* Tertiò. Albertus Magnus, *Ecce visa Domini humilitas, quoniam ipse maior existens venit ad minorem. Et hæc est simul amoris, ac humilitatis.* Ioan. 14. num. 13. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Non dedignatur Dominus quærere seruum: vt suum eximium amorem erga eum ostenderet, ideò ad illum venit.

[Margin: Testimonium Ioannis magna authoritatis. Alb. Magn. Ioan. 14.]

4. Quartò, Theophylact. *Sæpè Dominus venit ad Præcursorem, quare? Ne putent quidem, quod quasi peccati obnoxius æqualiter cum aliis baptizatus sit idcirco iterum venit dans Ioannis occasionem corrigendi hanc opinionem, ideò Baptista dicit: Ecce Agnus Dei.* Similiter D. Chrysostomus, Euthymius *hîc*. Ne aliquis ex Baptismo Christum crederet peccatorem, ideò ad Ioannem venit, vt sub figura agni eius puritas, ac innocentia demonstretur; nam qui tollit peccata aliorum, innocens est à peccatis, vt rectè probat Theophylact. maximè enim vnusquisque suæ famæ, ac opinioni debet consulere, ne aliquid sinistrum de ea concipiatur. Misit Dominus Moysi, vt liberationem ab ipso faciendum populo nuntiaret. Et ait Moyses ad eum, *Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam eis, Deus Patrum vestrorum misit me ad vos: si dixerint mihi, Quod est nomen eius? Quid dicam eis* Exod. 3. num. 13. Valde mirum, quod hîc Moyses tam diligenter nomen Dei sciscitetur. Nónne vt Legatus à populo crederetur, sufficiebat, quod tanta potestas ad tot mirabilia perpetranda ei esset data à Deo? Imò facile erat credere, quod Deus, qui sic eum nuntium destinabat, felicissimo exitu rem perficeret; tamen quo vocetur nomine, inquirit, ne suæ famæ detraheretur, & tanquam impostor crederetur, quod ilius legatione fungebatur, cuius nomen omninò ignorabat. Philo lib. 1. de vita Moysis, *Non ignarus*, ait, *tribules suos cæterosque omnes haudquaquam his dictis credituros, quod nomẽ eius, qui amisit me, nec dicere potero, nonne impostor videbor?* Ne ergo de eo aliquid mali suspicetur, vt inde fama Moysis maculetur, ideò nomen Dei discere satagit.

[Margin: Theoph. Chrysost. Euthymius. Fama consulendum. Exod. 3. Philo.]

QVÆSTIO II.

Quare Christus Dominus dicatur Agnus?

IOANNES, vt ait S. Macar. senior homil. 28 *Complementum omnium Prophetarũ, omnes quidem vaticinati sunt de Domino, procul ostendẽtes, ille verò demonstrabat eum ante oculos, Ecce Agnus Dei* Quæ verba inter cætera Euangelica tanquam

[Margin: Macar. Ioannes Prophetarũ complementum.]

Rupertus.

tanquam pretiosissima gemma maximè fulgent, vt ait Rupertus lib. 1. in Ioan. *Prioribus verbis*, inquit, *quasi gemmam pretiosam superaddidit Baptista, Ecce agnus Dei: cunctis namque superior sermo eius, quasi aureum subsellium rutilat in Euangelica Christi quadriga: hoc verò dictum tanquam pretiosissimus lapis augmentum decoris accedit.* Primus omnium Præcursor in lege gratiæ Christum Dominum agnum appellat, & inter omnes Euangelistas Ioannes Apostolus frequenter hoc nomine vtitur, ac eo maximè delectatur, *Apocal.* 5.6.8. 12.13.& 6.1.16.& 7.9.10.14.17.& 12.11.& 13. 8.& 14.1.10.& 19.7.9.& 21.14 23.27.& 22.1.2. 14. Nam cùm Ioannes Apostolus fuerit discipulus Præcursoris, vt testantur D. Chrysostomus, Theophylact. D. Epiphan. *heresi* 51. à suo magistro tantum nomen didicit. Peculiariter deueniamus ad quæstioné: Cur Christus dicitur Agnus?

Euangelista edoctus in multis à Baptista. Chrysost. Theoph. Epiphan.

6. Respondent primò D. Cyrillus Alexandrinus, Theophylactus, Elias Cretensis *in comm. orat.* 4. *de Theologia*, D. Chrysostomus *homil.* 10. qui ait. *Agnum appellat Ioannes Christum, vt Isaiæ Prophetiam in memoriam reducat: Quasi agnus coram tondente se obmutescet*, Isai. 53. num. 7. Et sic Ioannes in suis testimoniis ex omni Prophetia adimpleta ostendit, Christum esse verum Messiam. Secundó, D. Chrysologus, *serm.* 164. Dicitur Christus agnus propter admirabilem mansuetudinem, quia omnia tormenta, ac opprobria sustinuit, vt patet ex citato loco Isaiæ; & Hieremiæ 11. num. 19. *Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam* Ipsa mansuetudine Dominus traxit ad se omnia, Psalm. 44. num. 5. *Intende prosperè, procede, & regna propter mansuetudinem.* Vide infrà q. 3. Tertiò, D. August. *tract.* 4 *in Ioan.* Saluator agnus appellatur, vt eius simplicitas, ac innocentia demonstretur, quia agnum referebat, 1. Petri 1. n. 19. *Redempti estis pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati,* &c. Quartò, Clemens Alexandrin. *lib.* 1. *Pedagog. cap.* 5. ait: *Quoniam Scriptura pueros, & infantes agnos vocat: Deum, qui est Verbum, qui propter nos homo factus est, qui nobis in omnem assimilari volebat, vocauit Agnum Dei, Filium Dei*, Quia in Scriptura *pueri* aliquando vocantur agni, vt Christus nobis in omnibus similis appareret, ideò Agnus dicitur.

Cyrill. Theophyl. Elias Cret. Chrysost. Hierem. 11. Psalm. 44. August. 1. Petr. 1. Clem. Alex. *Christus nobis similis per omnia.*

7. Quintò, D. Cyrillus *citatus*, D. Ambrosius *lib. de Diuinitate Filij Dei cap.* 6. D. Zeno *sermon.* 1. *de Exodo* docent, quod Christus dicitur *Agnus*, quia ad immolandum in reconciliationem generis humani venerat; & ideò in huius rei typum præcepit Deus, vt ad ipsum placandum, quotidie agnus immolaretur, vnus mane, & alter vesperè, Exod. 29. num. 38. & Num. 28. num. 13. *Offeretis agniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum, vnum offeretis mane, & alterum ad vesperam.* In quo maximè notandum est, quod quamuis in lege veteri multa fierent sacrificia ex animantibus terrestribus, & volatilibus, tamen iuge sacrificium mane, & vespere fiebat ex solis agnis, quia in ipsis expressiùs Christi Domini sacrificium præfigurabatur, tam quod cruentè in ara crucis est peractum, quàm quod incruentè in sacramento altaris quotidie offertur. Et præceptum erat in lege agniculos per singulos dies immolari, quia vmbra Christi Domini proteguntur omnes, & quia semper Christum debemus intueri ad contemplandum, ac imitandum ipsum ore, & corde. Et ita explicat D. Gregorius Magnus rationem, ob quam in Ægypto sanguis agni positus est, non super vnum postem tantùm, se super vtrumque. Ita ait homilia 22. in Euangelist. *Sanguis Agni super vtrumque postem ponitur, quando non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur; nam qui sic Redemptoris sui sanguinem accipit, vt imitari passionem illius nedum velit, in vno tantum poste sanguinem ponit. Quid verò est illum ponere in superliminaribus domorum? Mens nostra domus est, cuius domus superliminare est ipsa intentio, quæ preeminet actioni; qui igitur intentionem cogitationis suæ ad imitationem dominicæ passionis dirigit, in superliminari domus Agni sanguinem ponit.* Sextò, Rupertus, D. Bonauentura, Glossa ait. *Tria ministrat agnus possidentibus se, lac in documentum simplicis doctrinæ, quo paruuli nutriuntur; lanam, id est, incrementa virtutum; esum carnis suæ.* Agnus lac dicit in matre, Christus Dominus autem Agnus, qui lac doctrinæ in potum paruulis nondum ad cibum solidum perfectis ministrat. 1. Corinth. 3. *Tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedit.* Agnus asportat vtilitatem, qui lanam suam per conuersationis exercitium dat in vestimentum virtutum, quibus anima maximè exornatur, & carnem in cibum nutrimenti spiritualis. Et ita ait D. Hieronymus in cap. 53. Isai. num. 7. *Hic agnus est*, inquit, *in cuius typum immolatur agnus, cuius cruor linitus in postibus exterminatorem fugabat Ægypti: qui non solùm sanguine suo nos redemit, sed & lanis operuit, vt algentes infidelitate sua veste calefaceret, & audiremus Apostolum nobis loquentem: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis*, ad Galat. 3.

Cyrill. Ambros. Zeno. Exod. 29. Num. 28. *Christus imitandus est ore, & corde.* Greg. Magn. Exod. 12. Rupert. Bonauent. Glossa. 1. Cor. 3. *Christus nos docet, induit & cibat.* Hieron.

8. Septimò, Albertus Magnus Agnus *latinè dictus est ab agnoscendo, qui vocem matris in toto grege balamis agnoscit, & agnoscitur ab illa.* Agnus enim vocem matris maximè recognoscit, vt eam sequatur, & ad illam accedat. Christus Dominus dicitur Agnus, quia vocem sanctissimæ Matris suæ exaudit, vt ad eius preces inclinetur. *Sexaginta sunt Reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea*, Cant. 6. num. 7. Deipara Virgo à sponso maximè laudatur. Sed valde mirum est, quod ita extollatur: cur non iisdem encomiis, quibus ipsa suum dilectum affecerat, quod esset candida, rubicunda, electa ex millibus, caput eius aurum optimum, *Cantic.* 5. *num.* 10. Psellius apud Theodoretum, & Rupertus Abbas inquiunt, quod Virgo dicitur columba ob suam puritatem, ac simplicitatem; deinde columbæ vox, cùm sit gemitus, inter omnes aues maximè dignoscitur, & peculiarem habet vim ad trahendum, ac vocandum ad se comparem suum, vt testantur Ericus, & Aymon *serm. de Purificatione.* Sic Mariæ oratio, ac deprecatio inter omnes beatas animas maximè agnoscitur, ac eximia eius efficacia præpotens est ad suum sponsum, ac filium inclinandum, ad misericorpiámque flectendum; quanta enim sit potentia Virginis ad impetrandum à filio suo, explicat D. Bonauentura, dum expendit salutationem Angelicam, *Dominus tecum*, Luc. 1. n. 28. ait sanctus Doctor in speculo Virginis cap. 8. *Quia Dominus potentissimus tecum est, ideo & tu es potentissima secum; potentissima es per ipsum, potentissima es apud ipsum,* ita

Alb. Magn. *Christus exaudit vocem matris suæ.* Cant. 6. Psellius. Rupert. Ericus. Aymon. Bonauent. Luc. 1.

Eccles. 15. *ita vt verè dicere possis illud* Ecclesiast. 24. *In Hierusalem potestas mea.*

QVÆSTIO III.

Quare Ioannes Christum Dominum non appellet Deum, vel Regem, sed tantùm Agnum?

9. MVLTÒ illustrius videbatur testimonium, si Ioannes Christum ostendens, disertis verbis diceret: Ecce filius Dei, Ecce Rex regum, Dominus dominatium: tamen, his omissis, tantùm ait, *Ecce Agnus Dei.* Respondeo primò, quòd dum Agnum Dei nominat, Deum esse profitetur, vt dicam *quæst.* 5. Secundò, Ioannes, vt vniuersalis, ac optimus magister, sensim, ac per omnem circunstantiam, & Prophetiam testificatur, Christum Dominum, verum esse Messiam; nam superiùs eius eximiam, ac supremam dignitatem patefecit, dum se indignum asseruit ad hoc, vt soluat eius corrigiam calceamentorum, *Ioan.* 1. *num.* 26. Et infrà, eum esse filium Dei apertis vocibus testatatur n. 34. *Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* Hic verò cùm Agnum dicit, propter vaticinia Isaiæ, ac Hieremiæ, vt retuli *quæst.* 2. Tertiò, Ioannes Christum Messiam esse testificatur, non tantum ab insita maiestate, quantum ab operibus exhibitis; nam si Deum, vel Regem nominasset, quanta, & qualis esset eius dignitas, propalabat; at dum ait: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi*; eum Agnum dicit, qui pro salute, ac redemptione totius mundi immolandus. Et valde rara, ac superiminens est excellentia, quæ non à maiestate, sed ab operibus procedit. Vide *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 24. *&* 25.

Vera maiestas ab operibus.

10. Augus. Quartò, D. Augustinus tract. 7. in Ioan. *Venit Agnus*, ait; *qualis Agnus est? Quam lupi timent. Qualis Agnus est? Qui leonem occisus occidit.* Homines Christum expectabant victorem, Ioannes Agnum dicit, quia nos liberauit ac redemit, non pompa, ac potestate, sed mansuetudine sua, atque morte Agni occisi, qui balatu, ac voce sua Dæmones fugauit, ac homines attraxit. Huius rei testis sit ipse Ioannes; nam dum de Christo ait, quòd ante illum esset factus, quòd ipse non erat dignus eius corrigiam calceamentorum soluere, quòd in Spiritu sancto baptizaret, quòd esset filius Dei: quæ omnia cõstant ex *cap.* 1. *Ioan. à n.* 27. nihil diuinus Præcursor proficit, nullum adducit ad Christum (quantum legimus ex diuinis literis:) at vbi respiciens Iesum ambulantem dicit: Ecce Agnus Dei; *& audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum*, Ioan. 1. n. 37. Vbi mansuetudo, ac lenitas cælestis Agni innotuit, statim homines inclinantur ad Christum, ac ipsum sequuntur, vt in Apostolico ordine fiant firmissima fundamenta. Chrysost. hom. 17. *intuere hoc etiam loco*, inquit, *quod neque cum dixit: Qui post me venturus est, ante me factus est, neque cùm: Non sum dignus soluere eius corrigiam calceamenti; quemquam lucratus est. Verùm cùm de Christi generatione verba habere, & in humiliorem sermonem descendere cœpit, tunc secuti sunt discipuli. Vnde animaduertendum est, quòd non tam multi ad Christum sedanturn adducuntur, quando magni aliquid, & altum de Deo dicitur, sicut cùm ad hu-*

Ioan. 1.

Chrysost.

militera, & auditorum salutem accommodatiora descenditur. Plus alliciuntur animi benignitate, ac mansuetudine, quàm potentia, ac maiestate. Et ita cùm Isaias Christum Dominum sub specie Agni introducit, vt explicat D. Hieronymus, statim eum dominationem vniuersæ terræ appellat: *Emitte Agnum Domine dominatorem terræ*, Isai. 16. num. 1.

Plus trahitur mansuetudine, quàm potentia. Isai. 16.

QVÆSTIO IV.

Quare Christus Dominus dicatur à Ioanne Agnus, cùm ab Isaia vocetur Pastor?

ELEGANTER D. Chrysost. *homil. de turture*, introducit Ecclesiam sedulè suum sponsum Christum quærentem, & accedit ad Isaiam qui eum designans pastorem vocat, 40. num. 11. *Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos.* Pergit sponsa in desertum ad Ioannem, & inquirit ab eo, an sit Christus? Qui cùm dicat: Non sum, ipsum ostendit, dicens: *Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi*; subdit modò citatus Chrysost. *Cùm audisset* (scilicet Ecclesia) *Agnum à Ioanne & pastorem ab Isaia, hæsitat: & putat, dicens ad semetipsam, cui credam? Putas huic, aut Isaiæ? Videt Dominus quoniam dubitat, clamat, & dicit: Ego sum pastor bonus. Et vno sermone soluit omnem hæsitationem eius.* Ad quæstionem respondeo. 11.

Isai. 40.

Chrysost.

Primò, quòd Christus Dominus, cùm sit bonus pastor, est verus doctor, princeps, & Agnus; nam vt pastor regit, ac pascit oues; vt verus Agnus paschalis figuratus in lege, eos alimento suæ carnis nutrit, ac proprio sanguine ab omni peccato, ac malo liberat. Secundò, Christus Dominus ita est dux, ac princeps noster, vt ipsa suprema dignitate non extollatur; sed ita se gerit vt Agnus, ac vt quilibet ex minimis subditis suis; quod maximè optabat S. Ænodius *lib. de regimine* In Præsule Ecclesiastico, vt ipsa dignitate suscepta, subditi formam, conditionem, ac humilitatem non exueret. Tertiò, Elias Creten. *in* 1. *orat. D. Gregorij Nazian.* ita ait. *Agnus autem, & pastor Dominus dicitur: illud nempe, vt pro nobis oblatus; hoc autem, vt qui se ipsum obtulerit: nam ipse propriè, & sacrificium, & sacrificus est. Pastorem quidem se ipse in Euangeliis nominat: ego sum pastor bonus*, Ioann. 10. *Agnus autem à Baptista nuncupatus est: Ecce Agnus Dei.* Ipse enim est hostia, & Sacerdos. 12.

Prælatus in dignitate, vt subditus se gerat.

Ænod.

Elias Cret.

Quartò, Pastor, & Agnus pro diuersitate temporis, & circunstantiarum: Pastor, vt virga, & baculo errantes ac rebelles, contumacèsque reducat: Agnus, vt lenitate, ac mansuetudine debiles, & miseros trahat. Et ita dicebat Paulus 1. Corinth 4. n. 21. *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Quod expendens D. Hieron. ibi. *Benignus magister*, ait. *discipulorum correctionem in eorum potestate dimittit, vt si pœnitere vellent, clementissimus consolator adesset: si autem nollent, durus vltor assisteret peccatorum. Quali virga venit Petrus ad Ananiam, & Sapphiram, & ipse Paulus ad Magum.* Similiter D. Gregor. lib. 1. Registri epist. 34. *Necesse est*, ait, *vt Prælatus & bene agentibus sit per humilitatem* 13.

Prælatus bonis sit mitis, rigidus verò malis.

1. Cor. 4.

Hieron.

Gregor.

 socius;

socius; & contra delinquentium vitia per Zelum iustitia erectus.

QVÆSTIO V.

Quare Christus in Apocalypsi dicatur Agnus tantùm, à Baptista verò, Agnus Dei?

14. Alb. Magn. CHRISTVS Dominus dicitur Agnus Dei primò, vt ait Albertus Magnus, quia est filius Dei naturalis; & vt eius diuinitatem Baptista indicaret, ideò dicit Agnum Dei. Secundò, Quia à Deo missus est, & nobis datus. Tertiò, D. Thom. *Agnus Dei*, scilicet Patris, *quia ipse prouidit homini oblationem ad offerendum pro peccatis sufficientem, quam homo per se habere non poterat.* Quartò, Idem S. Doctor, & Theophylact. Agnus Dei vocatur, quia à Deo oblatus est pro nostra salute, sicut dicitur oblatio hominis, quam homo offert.

D. Thom. Theoph.

15. Quæstio. Tamen in quæstionem voco: Quare diuinus Baptista *hic*, & iterum *num.* 35. Christum appellat non solùm Agnum, sed & *Agnum Dei*, cùm tamen Euãgelista in suo Apocalypsi *Agnum* tantùm dicat. *in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum Agnum occisum habentem cornua septẽ*: 5. n. 6. *Et vidi, quòd apperuisset Agnus de septem sigillis*: 6. num. 1. *Ecce Agnus stabat super montem Sion*, 14. n. 1. & sæpe. Ad quæstionem respondeo primò, quòd Euangelista loquebatur de Agno in cælesti curia, in throno, & sede maiestatis, ac proinde ex ipso modo, & situ, Diuinitas eius publicabatur; at Baptista eum ostendebat hominibus, qui, vt eum, tanquam Deum agnoscerent, necesse fuit hoc distinctè publicare. Secundò, Præcursor indicare intendebat, quòd ille Agnus pro omnium peccatis in holocaustum esset offerendus, ideò conueniens fuit, vt eum Dei Agnum manifestaset, non enim quæ hominis, sed quæ Dei sunt, pro aliorum salute in passionem, ac mortem dantur.

Apocal. 5. 6. & 14. Respons.

16. Tertiò, In Apocalypsi apparebat Agnus in monte Sion, in throno, ac eminentissima sede, in medio seniorum; à Baptista verò digito ostendebatur, tollens peccata mundi, ideò hîc Agnus Dei appellatur, multò enim magis patefit, ac manifestatur Diuinitas, dum hominum peccata abluit, ac abstergit, quàm dum in throno, ac sede maiestatis dominatur, ac regnat. Cùm Nabuchodonosor accederet ad fornacem ignis, videns tres pueros illæsos, ait, *Ecce video quatuor viros solutos, ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei*, Daniel 3. n. 92. Posteà verò idem Propheta loquẽs de vltimo aduentu diei Iudicij, in quo Christus Dominus cum potestate magna veniet, ait: *Aspiciebam donec throni positi sunt; & aspiciebam in visione noctis, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat*, c. 7. n. 13. Sed quomodo in cælo, in sede dominationis, dicitur *filius hominis*, in fornace verò *filius Dei*? D. Hieron. *Cæterum in typo præfigurat iste Angelus, siue filius Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, qui ad fornacem descendit Inferni, vt eos, qui tenebantur inclusi, mortis vinculis liberaret.* Diuina natura multò magis ostenditur, ac propalatur, dum miseris subuenit, quàm dum in sede maiestatis triumphat, & regnat, & ideò in nubibus filius hominis; cùm verò ad fornacem descendit, filius Dei. Ioannes Christum Dominum non publicauit agnum, ac Filium Dei quando in Iordane cælesti gloria circundatum vidit: *Cæli aperti sunt, vox patris intonuit, Hic est filius meus, ac Spiritus descendit super eum*, Matth. 3. num. 16. Sed quando eum vidit hic venientem ad se, vt iam homines attraheret, & Andream, aliósque ad se adduceret; tanquam si magis irradiaret, ac fulgeret Diuina natura, dum hominibus benefacit, ad eorumque descendit salutem, quam dum omni cælesti gloria eminet. Huc tendit Rupertus lib. 2. in Ioan. *Qui hominibus*, inquit, *non antea cognitus ex eo cognosci, ac diligi cupit, ex quo ambulare cæpit de cælo veniens in vterum Virginis, de vtero in præsepe, de præsepi in Crucem.* Filius Dei in possessione suæ æternæ beatitudinis semper extitit, & tunc cæpit diuulgari, quando ad nostram Redemptionem volauit.

Diuinitas potius manifestatur, dum miseretur, quàm dum regnat.

Daniel 3. Daniel. 7. Hieron. Matth 3. Rupert.

QVÆSTIO VI.

Quare Ioannes de Christo ait? Qui tollit peccatum, *& non* peccata?

17. CVM Baptista Christum Dominum dixisset Agnum, ob rationes superiùs datas, de ipso ait: *Qui tollit peccatum mundi*; ostendens esse Agnum illum præfiguratum in lege, qui pro reconciliatione immolabatur. Et ita ait S. Zeno Veronen. serm. 1. de Exodo. *Hic, inquam, Agnus perfectus, quia in ipso magnus ille Sacerdos pro mysterio sua victima inclusus, hodie Deum reddidit hominem, quem litauit.* Et dum Ioannes ait: *Qui tollit peccatum mundi*; per excellentiam tacitè denotat inefficaciam sacrificiorũ legis veteris, quæ à peccatis purgare non valebant. Et dum ait: *Qui tollit peccatum.* Quodnam peccatum insinuet Baptista, valde dubium; Glossa Ordinaria de originali interpretatur, ad quod principaliter tollendum Christus venit, Diuus Thomas, Theophylactus, inobedientiam primi parentis intelligunt. Sed simpliciter dicendum est, quòd posuit peccatum in genere pro vniuersis peccatis, vt si dicamus: Piscis extractus ab aqua moritur, hoc est, omnis piscis.

Zeno. Glossa. D. Thom. Theoph.

18. Sed quare nón dixit, peccata mundi; sed *peccatum* in singulari? Prima solutio, & vera patet ex proximè dictis; posuit genus pro vniuersis indiuiduis, & speciebus. Secundò, & moraliter. Ea est conditio summæ benignitatis, ac amoris Dei, quòd dum multa concedit, & donat, non exaggerat, sed potiùs minuit, ac tanquam pauciora, diuulgat. Et hac de causa etsi millia millium peccatorum generis humani remittat, ac condonet, tamen vnum solum peccatum tollere dicit. Tertiò, vt ait D. Cyprian. lib. de duplici martyr. *Plus est tollere peccatum, quàm peccata: & peccatum non huius, aut illius, sed mundi. Peccatum* dicit, vt difficultaté in eo eradicendo insinuet, nihil enim firmius consistit, quàm vbi vnitas intercedit, & ita erant omnium hominum peccata inter se coadunata, ac si vnum tantùm esset. Moriturus S. Iacob ait Gen. 49. n. 5. *Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia dicit.* Sed scitu valde dignum est, cur,

Deus sua beneficia non exaggerat, sed minuit. Cyprian. Genes. 49.

cur Sanctus Patriarcha hos inter omnes filios tantùm vocat fratres? Hi duo armata manu ciuitatem Sichem in ore gladij percusserunt, & arctius vnitatis vinculum in eis peperit iniquitas ad malum, quàm germana carnis, & sanguinis cognatio Caietanus ibi. *Simul istorum duorum causa agitur propter eorum vnitatem ad malū, propter quod & appellantur fratres, non tā carne, quam consilio, & animo.* Et ideo S. senex eorum firmitatem destruendo, tanquam quid mirabile adiecit, *Diuidam eos in Iacob, dispergam eos in Israël.*

Iniquitas peccaminis vnit.

Caiet.

QVÆSTIO VIII.

Quare Ioannes dixerit de cælesti Agno quòd peccata tollat?

19. HOc dixit Præcursor, vt Christi infinitam, ac diuinam declaret virtutem; nullus enim peccata abstergere, ab illisque mundare poterat, nisi solus Deus. Secundò, Chrysolog. *serm. 45. in Psal. 6.* sic fatur: *Beatus Ioannes. ait, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: suscepit peccatū, vt peccatum tolleret.* Deus cuius potentiæ omnia subiacent, vt crimina nostra deleret, carnem nostram peccatricem sibi adiunxit; vt ex similitudine peccati, peccatum damnaret. Facilè quilibet miseriæ forma circundatus miseris subuenit. Tertiò, D. Leo Epistol. decretali 97. c. 2. *Sine veritate carnis non protestaretur Ioannes: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; sine Verbi potentia non fieret redintegratio debilium, & viuificatio mortuorum.* Vt genus humanum viuificaret, Dei filius potentiam suam ad nostræ naturæ debilitatem adiunxit; optimè enim viuificantur omnia, cùm summa potentia condescendit ad miseros, vt eos adiuuet atque subleuet.

Chrysol.

Qui est in miserie, miseris miseretur.

Leo.

20. Quartò, D. Bernard. *serm. 6. de triplici aduentu, & carnis resurrectione*, ait. *Præco Ioannes Baptista clamat: Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: non dicit morbos corporis, non molestias carnis, sed peccatum, quod est morbus animæ, & corruptio mentis.* Quamuis Christus Dominus ad omne malum, omneque noxium ablegandum veniret, Ioannes tamen de peccato tantùm mentionem facit, illud enim solùm verè est malum, & comparationem illius aliud nullum. Ait Deus Zachar. 1. n. 15. *Ira magna ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum; ipsi verò adiuuerunt in malum.* Seu, vt clariùs legūt Septuag. vltima verba, *Ego iratus sum modicum, ipsi verò superpositi sunt in malum.* Sed valde inquirendum est, quando extitit parua hæc Dei ira, cùm mundū diluuio, Sodomam incēdio, Ægyptum plagis consumpta esse videantur? Ruperti est sententia, quòd hæc parua ira referatur ad Machabæorum tempus, quando Antiochi ira crudelissima cæde in homines Israëliticos, mira tyrānide in eorum populos ac deuastatione in suas desæuierat, ac deferbuerat ciuitates. Sed hæc dicūtur parua ira? Quandone fuit magna? Ipsemet Deus explicat. *Ipsi verò adiuuerunt in malum.* Quando scilicet sunt in peccata prolapsi; hæc enim est solùm ira magna, calamitas maxima, licèt nāque alia multa adduxerit damna in vita, corpore, aliisque tēporalibus rebus, ira parua erat. Et ita ait Lyranus. *Dicitur ira parua, quia Iudæi puniti sunt tantùm pœna temporali.* Sed audiamus Rupert. lib. 9. de victoria Verbi c. 23. *Cuncta secundùm, ait, hoc genus malorum; direptio thesaurorum, & cædes hominum, planctus magnus in Israël, & in omni loco eorum gemitus principum, & seniorum, infirmatio iuuenum, & virginum, lamentum maritorum, & luctus matronarum, plagna magna ciuitatis, & perditio populi multi (nam & ciuitatem succendit Antiochus igni, domos quoque & muros in circuitu destruxit.) Hæc, inquam, omnia pertinent ad iram paruā, iuxta quod ait ipse: Ego iratus sum parum. Parua namque hæc fuerunt, quia circa corpus omnia versata sunt; bona temporalia, bona caduca.*

Bernard.

Peccatum solum malum, & comparatione illius aliud nullū.

Zachar. 1.

Septuag.

Rupert.

Lyran.

Rupert.

Ioann. 1. n. 30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir qui ante me factus est: quia prior me erat.

VERSIONES.

Syriacus. Hic est, de quo dicebam: Post me venit vir, & fuit ante me, quoniam prior me est.

Ex Græco legitur. Ante me constitutus, quia prior.

Vatablus. Venit vir, qui ante me extitit.

EXPOSITIO.

QVÆ Ioannes de Christo ipso absente Pharisæis antea dixerat, ea hîc coram turbis de ipso præsente repetit. 21. Et de explicatione præsentis textus vide cap. superiori *n.* 108. vbi satis rem explanaui, quare Christus dicitur factus ante Ioannem; dignitatem, ac honore ipsum præcedit, & ita bene deducitur ex verbo Græco, γέγονεν *constitutus*, quod quandam dicit præeminentiam. Vt constituit Iacob Ephraim ante Manessem *Genes.* 48. *n.* 20. Et ita ex hoc loco nullum habent argumentum Arriani, vt dicant, Christum, secundùm Diuinitatem esse creaturam, hoc enim falsissimum est; nam illud *ante factus*, non dicit tempus, sed honorem, & dignitatem, vt explicant D. Chrysost. D. Cyrillus allegat *citato n.* 108. Et hæc est vera intelligentia. Aliter rem enucleat D. Thom. quòd quamuis Christus conceptus fuerit post Ioannem sex mensibus, tamen ante ipsum dicitur factus vir, quia prior Ioanne habuit integrum, & absolutum viri vsum rationis. In Christo enim à primo instanti suæ conceptionis extiterunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei.

Chrysost. Cyrillus. D. Thom.

QVÆSTIO VIII.

Quare Ioannes Christum hîc appellet virum, cùm anteà Agnum dixisset?

MVLTVS est D. Ambros. *lib. 3. c. 5.* in explicando, cur Christus hîc à Ioanne vocetur vir; cùm superiùs *hoc c. 1. n. 15.* in similibus verbis nomen, viri, subticuerit. Respondet S. Pater, quòd immediatè præcesserat celebre illud di- 22.

Ambros.

ctum:

ctum: *Verbum caro factum est*; ac proinde manifestum erat, quòd de Verbo Incarnato loquebatur. Tamen, vt bene obseruat Tolet. *annot*. 63. illa verba, *Verbum caro*, &c. dicta sunt ab Euangelista, & non à Baptista. Verumtamen sine dubio in priori testimonio: *Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est*, &c. Illa particula *Hic*, supponit aliud signum dictum à Ioanne, siue nomen viri, siue agni, per quod persona Christi demonstrabatur; quod tamen in priori loco suppressit Euangelista.

Tolet.

23. Inquirimus autem: Cur Ioannes eum hîc appellat virum, cùm antè agnum dixerit? Respondeo primò. Vt ostendat prophetias omnes in Christo esse adimpletas, quæ modò eum Agnum vocant, vt patet ex locis citatis *quæst*. 1. Deinde etiam virum esse, testantur. Hierem. 31. n. 22. *Fœmina circundabit virum*. Zach. 6. n. 12. *Ecce vir oriens nomen eius*. Isai. 53. *Vidimus eum virum dolorum, & scientem infirmitatem*. Ioannes ergo per varias circunstantias discurrit, & ex omnibus ostendit, Christum verum esse Messiam. Secundò, Rupertus lib. 2. in Ioan. *Agnus*, ait, *masculus est hic homo, nulla mollitie resolutus, sed omni virtute constans, solidus, atque perfectus: virum ergo dicens, veram cum integritate virtutis expressit naturam hominis*. Agnum, & virum nominat, vt per agnum eius puritatem, ac virtutem omni ex parte absolutam ostendat; per virum verò eius integram naturam significet. Ammonius *in Catena Græca*, apud Corderium. *Christus Dominus*, ait, *vniuersa natura rationalis, idest, Ecclesiæ, sponsus est; Ecclesia nimirum mulieris personam referente cuius ipse Christus vir appellatur, vt qui fidelium animas sibi desponsatas habeat*.

Hierem. 31. Zachar. 6. Isai 53. Rupert. Ammon.

24. Dum de Christo ait Ioannes, *Qui tollis peccata mundi*; agnum, & virum vocat; per agnum indicat eius humilitatem, ac mansuetudinem; per virum, eius sapientiam, ac prudentiam: modestia ac prudentia omnia mala eradicantur, ac peccata exulantur, & virtutum germina plantantur. Ait Regius Vates Psalm. 17. n. 36. *Et disciplina tua correxit me in finem*. Seu, vt legit ex Hebræo Pagnin *Mansuetudo tua multiplicabit me*. Ipsa Dei benignitas adiuncta Dei sapientia eum à multis emendauit, & virtutes in eo multiplicauit, & ideò ipse subdit, *Disciplina tua ipsa me docebit*.

Sapientia, & modestia omnia mala eradicantur. Psalm. 17. Pagnin.

Ioan 1. *n*. 31. Et ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

VERSIONES.

Syriacus. Et ego non noueram eum, sed vt innotescat Israëli, propterea veni aquâ baptizatum.

Vatablus. Sed vt manifestus fieret Israëli.

EXPOSITIO.

25. Et quis obiiceret Ioanni, quomodo cùm à pueritia in deserto esset educatus, Christum agnouerat, hæc præoccupans Ioannes ait: *Ego nesciebam eum*; sed Dei virtute, & cælestibus indiciis mihi manifestatus est. Et ait, *Nesciebam eum*; scilicet à facie, à vultu; quàuis enim sciret, Christú esse inter homines, ignorabat tamen quisnam esset determinatè; & vt notat Chrysostomus, *Non inquit, nescio, sed nesciebam, vt hoc modo sibi maximè crederetur; quo enim pacto tantum ignoto tribueret?* Nam quamuis aliàs eum ignoraret, tamen iam sibi erat notus, vt postea explicat. Sed *vt manifestetur in Israël*, Non ait, vt ego manifestarem, quia non solùm à Ioanne, sed etiam à Patre, & Spiritu sancto declaratus in Iordane. Et nota, quòd ignorantiam, ac inscientiam Ioannes sibi disertè attribuit, *ego nesciebam eum*; at Christum propalare, quod valde gloriosum, & honorificum erat, non sibi disertè attribuit, sed per tertiam loquitur personá. *Vt manifestetur*, & ait, *in Israël*, quia Ioannes, non Gentibus, sed Iudæis tantùm prædicauit, *Veni in aqua baptizatus*; seu, vt habet Syriacus, *Veni baptizatum*, in supino, sicut dicimus, *veni visum*. Vt illustrissimum esset testimonium Ioannis de Christo, propterea venit ipse baptizans, quia dum omnes ad Baptismum, tanquam rem nouam, concurrebant, ibi Ioannes de Christo testimonium perhibuit, ibi Pater de nube lucida cælesti voce de filio testificatus est.

Chrysost. *Ioannes sibi non honorem, sed ignorantiam attribuit.* Syriacus.

QVÆSTIO IX.

Quomodo Ioannes dicat, se Christum nescisse?

MAGNA in hoc loco exoritur difficultas: ná Ioannes de se fatetur Christum ignorasse, & ideò ad eum agnoscendum signum columbæ datum fuisse, vt patet ex versu sequenti. Cùm tamen ipse *Matth*. 3. *n*. 14. ante Baptismum, ac descensum columbæ Christum agnouerit, ac dixerit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me*. vt dixi *hoc lib. c*. 2. *q*. 5. 26.

Primò, Respondent D. Augustinus *lib. 2. de consensu Euang. c*. 15. *& tract*. 5. *in Ioan. & lib*. 5. *contra Donatistas c*. 13. Origenes, Theophylact. *hic*, Ioannem, antequam Christum baptizaret, optimè agnouisse, ipsum esse verum Deum, & Messiá, & ideò dixisse, *Ego de te debeo baptizari*; postquam verò Christum abluit, aliud agnouisse ex signo colúbæ, vt verbis Augustini vtar: *Quòd ipse, scilicet baptizaret in Spiritu sancto, propria quadam, & diuina potestate, vt nullus homo, qui accepisset à Deo Baptismum, etiamsi aliquem baptizaret, posset dicere suum esse, quod traderet, vel à se dari Spiritum sanctum*. Ac proinde docet S. Pater, quòd Ioannes ante Baptismum cognouerit Christum; postea verò cognouisse vim, & efficaciam ipsius Baptismatis. Sed hæc solutio euacuat difficultatem, quia Ioánes dixit, signum columbæ datum esse, non ad vim Baptismatis Christi, sed ad eius personam agnoscendá. Deinde, quia antequam Saluator veniret ad lauacrum Ioannis, iam ei perspecta erat ipsius Baptismatis efficacia; & ita dixit: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto*, Matth. 3. n. 11. Luc. 3. n. 16. 27. August. Origenes. Theoph. Matth. 3.

Secundò, D. Cyrill. li. 2. in c. 2. *Quum*, ait, *igitur, nesciuisse Dominum, dicat secundum humani generis, & creaturæ mésuram, verissimè dicit*. Et vlteriùs ipse S. Pater se explicat, quòd ex viribus naturæ ... nesciebat 28. Cyrill.

nesciebat Dominum, tamen ex diuina reuelatione, ipsum optimè agnoscebat. Sed hæc solutio adhuc difficultatem non soluit; quia si loquebatur de ignorantia ex viribus naturæ, dicere poterat, non solùm de præterito, *nesciebam*, sed etiam de præsenti, *nescio*; quia nullus est qui Deum iustificatorem, ac remuneratorem supernaturalem ex naturæ viribus agnoscat, sed tantùm ex diuina gratia. Deinde Ioannes loquitur de signo sibi dato infrà n. 33. *Ego nesciebam eum, & ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum*, &c. Ergo si ipse anteà ex vultu agnoscebat eum per diuinam reuelationem, ad quid necessarium fuit signum? Adhuc est explicandum.

29. Caiet. Tertiò, Caietanus, in ea est sententia, vt asseueret, quòd columba bis apparuerit super caput Christi, semel ante Baptismum Christi, & iterum post Baptismum, quando Pater testificatus est de cælo, *Hic est filius meus*. Et ita ait Ioannes, *Ego nesciebam eum*, tamen ipsum cognouit per signũ columbæ, & ita dixit de Christo: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me*. Sed hæc sententia in nullo firmo nititur fundamento, nisi in eo, quod fingit. Deinde, quia non videtur credibile, quòd secundam apparitionem in specie columbæ tres Euangelistæ narrauerint, vt patet ex *cap.* 2. huius libri, tanquam rem admirabilem, & quòd de primo columbæ descensu nulla apud eos fit mentio.

30. Beda. Quartò, Beda hîc tenet, quòd licèt Baptista anteà cognouisset Christum, tamen quando vidit Spiritum descendentem super eum, tam alta, & abscondita mysteria ei fuere reuelata, vt omnis notitia anteà habita respectu illius esset veluti quædam inscientia. Sed hæc sententia non cohæret cum proprietate verborum, qua loquitur Ioannes: *Nesciebam eum*. Altera sententia est Abulensis, quã iam impugnaui *c. 2. huius lib. q. 5.*

31. Vera resolutio. Vera sententia in hac materia est quòd cùm Christus infans fugeret in Ægyptum, & Ioannes puerulus in desertum; & quamuis ipse benè sciret, quòd Christus adesset in mundo, quem ex vtero adorauit, tamen nesciebat eum ex vultu, ac facie, quis esset; quando autem Christus accessit ad Baptismum ex diuina reuelatione interna, ipsum cognouit, & ideò recusans dixit: *Ego à te debeo baptizari.* Postea verò in confirmationem huius rei datum est signum externum per aduolatum columbæ: & hoc tantùm commemorat Ioannes, quia à circunstantibus hominibus visum est. Et ita tacitè innuit rationem, ob quam Christum cognoscat, ac tantùm de eo proferat testimoniũ. Chrysost. In hac sententia est D. Chrysost. hom. 16. in Ioan. *Ipse*, ait S. Pater, *ante descensum Spiritum ipsum Ioanni reuelauit: idcirco & antequã venisset, dixit: Post me venit vir, qui ante me factus est; nesciebat igitur, antequam Christus ad Ioannem veniret, sed cùm baptizandus esset, tunc eum cognouit, & maximè cùm Pater eum Prophetã reuelasset.* In eadem Toler. Barrad. sententia est Toletus *annot.* 72. Barradas, & alij.

QVÆSTIO X.

Quare Ioannes de se dixerit: Ego nesciebam eum?

32. Bene poterat Ioannes hoc de se tacere, tamen diuini Spiritus afflatu planè profitetur semel, & iterum infrà. Respondet Chrysostom. hom. 16. *Aufert omnem testimonij suspicionem, cùm non humanæ familiaritatis gratia, sed diuina reuelatione id perhibere ostendat.* Ioannes, etsi eum ex vterò optimè agnosceret, tamen publicè, & alta voce manifestat nescire, vt suspecta etiam inimicis esset laudatio, vtpote illius, quem non nouerat ex facie, sed ex diuina reuelatione, vt patet. Chrysost. Testimonium non suspectum. Præcepit Deus Samueli, quòd tẽderet in Bethleẽ, vt vngeret vnum ex filiis Isai in Regem; & ait Dominus, *Vocabis Isai ad victimam, & ego ostendã tibi quid facias, & vnges quemcumque monstrauero tibi*, 1. Reg. 16. n. 3. Valde mirum est, quod Deus non declarauerit Prophetæ nomen illius, qui in Regem erat vngendus; sed tantùm ait: *Vnge, quem monstrauero tibi.* Et vt hoc esset manifestum, & euidens, vt expendit Abulensis *ibi quæst.* 5. quãdo adducti sunt filij Isai coram Samuele, videns primogenitum corpore excellentem, putauit, quòd eum eligeret Dominus, & dixit. *Num coram Domino est Christus eius?* Similiter autem de secundo, tertio, quarto, & vsque ad finem omnium fecit; vt ita omnibus liquesceret, quòd designabatur in Regem à Propheta non ob aliquam affectionẽ, cùm eligeret ignotum, sed ob diuinam reuelationem, ac inspirationem, vt ita electio, ac testimonium omni suspicione careret. Theodoret. q. 37. *Quam ob causam electum nesciebat Propheta? Quoniam non erat Deus, sed homo. Ignorantia autem diuinam reuelauit sententiam; si enim ad Dauidem rectè esset professus, venisset in suspicionem, quòd hoc fecisset ex aliqua subordinatione.* 1. Reg. 16. Ioannes gratia Spiritus. Theod.

Ioann. 1. n. 32. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens. Quia vidi spiritum descendentem, quasi columbam, de cælo, & mansit super eum.

VERSIO.

Syriacus. Et testatus est Iouchanon, dixitque: Conspicatus sum Spiritum descendentem de cælis.

Vatablus. Et testificatus est Ioannes.

Theophylact. Vidi Spiritum descendentem specie columbæ.

EXPOSITIO.

33. Ioannes suprà dixerat, quòd Christum à facie non agnoscebat, & ne aliquali leuitati, ac inconstantiæ tribueretur, quòd tãtum de eo proferat testimonium, ideò hîc apponit rationem, vnde eum agnouerit; *Quia vidi Spiritum descendentem super eum*, in Baptismate in specie columbę, de quo multa dixi *hoc lib. c. 1. à q.* 20. Et ait: *Vidi Spiritum*; Spiritus enim non potest videri corporalibus oculis. Albertus Magnus explicat de duplici visione, Vidi cordis oculis Spiritum, corporalibus verò descendentem in specie columbæ. Alb. Magn. Si velis, moraliter in laudem Ioannis dic, quòd ipse gratiã Angelus, & Spiritus erat, ideóque per eleuationẽ à Deo potuit supra naturam Spiritum intueri, quod intellige de intellectualibus oculis.

QVÆSTIO XI.

Quare Ioannes testimonium hic adducat de Christo Domino ex descensu columbæ, non verò ex voce Patris?

34. IN Christi Domini Baptismo multa eius Diuinitatem testificata sunt, & inter cætera duo præcipuè; spiritus in specie columbæ descendens,& manens super Christum,& vox Patris clamantis, *Hic est filius meus dilectus!* Ioannes, vt suum de Christo corroboraret testimonium, primum publicauit, secundum omnino suppressit. Nec sufficienter soluitur quæstio, si dicatur quòd vox illa in baptismo non est à circunstantibus audita,sed solùm à Christo,& Ioanne; contrarium enim explicaui cum communi sanctorum Patrum sententia *hoc lib. 2. quæst. 23. quæstiune. 3.*

35. Respondeo primò,quòd Ioannes repletus Spiritu sancto ab vtero matris suæ *Luc. 1. num. 15.* hic testimonium de ipso spiritu super Christum veniente perhibet, vt ita verificaretur id, quod de Christo suprà dixerat *Matth. 3. num. 11. Luc. 3. num. 16.* quòd ipse baptizaret in Spiritu sancto; ac proinde ad hanc in Christo efficaciam, virtutemque prædicandam,aduentum Spiritus pro signo in eo commemorat.

36. Secundò, Ioannes loquebatur cum Iudæis valde incredulis, & obstinatis; columba super caput Christi visibiliter descendit, ibique per aliquod tempus perdurauit, ita vt à multis videretur; vox verò illa Patris fuit breui transiens; atque ob circunstantium malitiam diuersimodè in-
Ioan. 12. telligi poterat, sicut & Iudæi fecerunt *Ioan. 12. n. 28.* quando audierunt vocem de cælo. *Clarificaui,& iterum clarificabo. Turba ergo,quæ stabat,& audierat,dicebat tonitruum esse factum.* Ideò Ioannes ad verificandam de Christo notitiam, nòn Patris vocem ad auditum pertinentem, sed Spiritum in specie columbæ ad visum spectantem proponit,vt tanqi efficacia signi circunstantium conuincerentur malitia. Euangelistæ mandatur, in hac forma septem Asiæ Ecclesiis Epistolas mittere.

Ad hæreticos, & obstinatos, [illegible] monium efficax.

Apocal. 2. Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe. *Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua,* Apoc. 2. n. 1. Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribæ. *Hæc dicit primus, & nouissimus,* ibid. n. 8. Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe, *Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos, tanquam flammam ignis,* ibid. n. 18. Angelo Ecclesiæ Sardis scribe. *Hæc dicit, qui habet septem*
Apocal. 3. *Spiritus Dei,& septem stellas,* c. 3. n. 1. Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe. *Hæc dicit, qui habet clauem Dauid,* ibid. num. 7. At verò Angelo Pergami Ecclesiæ scribe. *Hæc dicit, qui habet romphæam ex vtraque parte acutam,* Apocal. 2. n. 12.
Apocal. 2. Valde curiosè inquires, cur in Authore Epistolarum ad alias Ecclesias tot, & tam varia memorantur,at verò cùm ad Ecclesiam Pergami peruenitur,gladius anceps, ac limatus assignatur? Ciuitas hæc erat infidelis, nam vt dicitur in textu n. 15. *Ita habes tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Erant enim hæretici negantes nuptias: meritò ergo in aliis Ecclesiis recensetur oculi manus, pedes, zona, clauis, stellæ; at verò cùm ad hæreticorum cætum deuenitur, statim gladius adducitur ex vtraque parte acutus, hoc est testimonium sacræ Scripturæ viuum, & efficax, vt nulla cauillatione declinari possit, atque retundi. D. Ambros. citato loco Apoc. *Videtur ergo mihi,* Ambros.
ait, *per romphæam diuinam Scripturam debere intelligi; quæ propter resecanda vitia, acuta esse dicitur,& propter duo testamenta vtraque parte acuta demonstratur.* Et clariùs Andræas Cæsareæ Episcopus ait. *Idololatriæ dedita erat ciuitas, ad quam* Andreas.
Euangelista hæc scribit. Porrò autem per gladium ancipitem Euangelij doctrinam insinuat. Cùm ad infideles esset sermo, non quilibet, sed ex omni parte acutus eligitur gladius.

Ioann. 1. n. 33. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum hic est qui baptizat in Spiritu sancto.

VERSIONES.

Syriacus. Et ego non noueram eum, sed qui misit me vt baptizarem aqua, ille mihi dixerat: Super quem visurus es descendentem Spiritum, & commorantem super eum, hic baptizat in Spiritu sanctitatis.

Theophylact. Et ego nescieueram eum: & ille dixit mihi: Super quem videris Spiritum descendere,& manere.

EXPOSITIO.

TACITE occurrit Ioannes obiectioni, quæ aduersùs eum moueri poterat. Si enim ipse dixerat, quòd nesciebat eum: vnde illum agnouit? Ideo ait. *Ille,* scilicet Deus, *qui misit me baptizare,* à nullo enim alio ad tantum mysterium destinari poterat. Ille mihi dixit: *Super quem videris,* &c. Et per hoc totam suam de Christo agnitionem diuina reuelatione eniti manifestat, vt inde non humanæ,sed Dei volūtati videatur obscurus, ac obediens,vt notat Albert. Magnus. De hac vi- Alb. Magn. 37.
sione Spiritu sancti super Christum egit Baptista superiori versu. Maximè aduertendum est, quòd Ioannes priùs tractat de visione Spiritus, & posteà, hoc præsenti textu de promissione talis visionis. *Ille dixit mihi, super quem videris;* quia diuina promissio ita habet infallibilé cum executione connexionem, vt ipsa exhibitio operis, nostro dicendi modo videatur promissioné antecedere. Et ait: *Qui misit me baptizare.* Tanquam si diceret: meo Baptismo datis fidem, & eum tanquā à Deo institutū recepistis: si ergo creditis mihi baptizāti, credite & mihi de Christo testificanti: quod tamen Iudæi noluerunt; hæc est enim misera hominum

Promissio diuina valde connexa est exhibitioni rei.

minum conditio, vt in his tantùm fidem adhibeant, quæ sunt iuxta suum beneplacitum; non verè in aliis, quæ suæ voluntati repugnant. Et ait, *baptizare in aqua*; hoc frequenter de suo Baptismo testatur Baptista *Ioann.* 1. *num.* 26. *Matth.* 3. *num.* 11. *Marc.* 1. *num.* 8. *Luc.* 3. *num.* 16. Hoc autem ideò facit, ne homines in Baptismo, quem ipse dabat, considerent, sed totam in Christi lauacro spem reponerent. *Et manentem*; super Prophetas factus est Spiritus Domini; at verò solùm super Christum mansit tota plenitudo diuinitatis. *Hic est, qui baptizat*; vt virtutem Christi Baptismatis declaret.

QVÆSTIO XII.

Quare Ioannes hîc repetat verbum, quod suprà dixerat?

38. IOANNES de se suprà asseuerat. *Ego nesciebam eum*; tunc paucis interiectis, idem verbum repetit: huius rei inquerimus rationem, talis enim iterata locutio hîc videtur superflua. Respondeò factum esse multis de causis. Et primò. Vt inscientiam, ac ignorantiam, quam de suo habebat, indicaret, & magnam reuelationem, quam ex Dei gratia erit assecutus, publicam redderet: Sancti enim humilitates suas fateri non erubescunt, vt inde se diuinæ bonitati magis adstrictos agnoscant. Secundò. Geminat sententiam, vt sui erga Dei gratiam animi affectum magis exprimeret, ex qua gratia donum tantum obtinuit. Ita Regius Vates Psalm. 113. num. 1. *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

Sancti h militates suas manifestant. Psalm. 113.

39. Tertiò, Baptista prædicatorum princeps eadem duplicat, ne exemplo suo eadem sæpius dicere Concionatores vereantur; & inde maximè arguantur, qui hæc in cælesti præcone carpunt; optimus enim medicus eadem remedia ægris sæpiùs adhibet. Et ita dicebat Paul. ad Philip. 3. n. 1. *Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.* Quæ verba D. Cyrilli Alexandr. *lib.* 4. *in Ioann. c.* 11. optimè expendit, & simul reddit rationem, quare Dominus sæpe se panem vitæ appellauerit. Ita ait S. Doctor. *Eadem vobis dicere, Paulus ait, ab ipsis, vt puto, Christi verbis ita perdoctus. Nam quemadmodum eruditi vulnerum, non vnum, sed varia vicissim remedia conferuntur, neque semel sed frequenter appositis remediis molliuntur, sic duro animo varia quadam, & frequens accommodanda doctrina est, vt si prima parum profecerit, secunda saltem, aut tertia, vel eisdem verbis allata permulcere, atque attrahere possit. Quapropter Saluator varia oratione, modò ænigmaticè, atque obscurè, modò dilucidè, atque apertè eandem rem Iudæis proposuit.* Feruentem Petri charitatem Dominus maximè agnoscebat, ter tamen quæsiuit, *Simon Ioannis, Amas me?* Ioan. 21. n. 17. Ad quid ita verbum iteratur, cùm semel dicere sat esset? Vt vobis maximè inculcaret, iterù, atque iterum repetenda esse, quæ nostri muneris sunt. D. Ambr. *in Epist.* 2. *ad Corinth. c.* 9. statim *in principio*, sic ait: *Quæ trina repetitio quasi superflua videtur, sed prodest ad perfectionē monitionis; vt sciat magna cum diligentia debere curare, quod frequenter mandatur.* Vide hoc lib. c. 1. n. 39.

Eadem sæpe sunt repetenda. Ad Phil. 3. Cyrill. Alex. Ioan. 21. Ambrof.

Ioan. 1. *n.* 34. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.

VERSIONES.

Syriacus. Et ego vidi, & testor, hunc esse filium Dei.
Arias. Et testatus sum.
Vatablus. Et testificatus sum.

EXPOSITIO.

40. HIC Euangelista Baptistæ testimonium refert, quo testificabatur, Christum esse filium Dei, non adoptiuum, sed naturalem, vt eum omnibus Prophetis, ac se ipso superiorem esse ostenderet. Et ait: *Ego vidi*, signum datum; & non inquit, & cognoui; sed *testimoniū perhibui*; quia illud signum in specie columbæ datum est, non vt Ioannes Christum agnosceret, sed vt eum populo ostenderet. Nostra vulgata habet, *testimonium perhibui*; Syriacus, *testor*. Ioannes sæpe dixit hæc, ideóque vtroque modo. Nisi moraliter dicas, quòd cùm Ioannes esset vox, adeò viuus erat eius sermo, vt quæ de prætetito dixerat, ita animabus hominum inhærerent, ac si de præsenti proferret.

Ioannis vox valde penetrans.

QVÆSTIO XIII.

Quare Ioannes hîc tria de Christo testetur?

TRIA de Christo Domino testificatus est Ioannes. Primum, *Ecce Agnus Dei.* Secundum, *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.* Tertium nunc addit: *Hic est filius Dei.* In quibus obiter nota ordinem, quem in his tribus describēdis retinuit: nam priùs memorauit quæ nostrá iustificationem innuebant; quòd tolleret peccata mundi, & quòd baptizaret in Spiritu sancto, quàm quòd esset filius Dei; illa enim, cùm ad nostram pertineant salutem pro peculiari honore, ac stemmate Christus habet. 41.

In his ergo tribus totus depingitur Saluator noster. Quia Agnus est Deo oblatus, idò peccata abstulit, ac mundare nos valet; quia autem ipse est, qui in Spiritu sancto baptizat, ideò infundere gratiam potest; quia autem filius Dei est, potest nobis regnum cælorum dare. Qui ergo peccatorum remissionem, gratiam, & beatitudinem desiderat ad Christum accedat, omnium bonorum statim particeps erit, ac ex veteris hominis vetustate reuocabitur in nouitatem Christi. Cùm Dominus in Cruce penderet, animamque efflaret: *Accepto corpore Ioseph inuoluit illud in sindone munda, & posuit illud in monumento nouo, quod exciderat in petra*, Matth. 27. n. 59. Verum fatear, linteamentum illud mundum erat, sepulchrum etiam nouum; sed vbi vtrumque in se corpus recepit Iesu, quadam puritate, ac nouitate reformatum apparuit, vt peculariter dicatur nouum. Origenes tract. 25. in Matth. *Puto autem, ait, magis munditiam sindon illa habebat, ex qua* 42.

Ex Christo omnis puritas, & sanctitas participatur. Matth. 27. Origenes.

inuolutum est corpus Christi, quàm priùs: corpus enim Iesu etiam in morte constitutum, mundabat omnia quæcunque tangebat; & magis innouabat monumentum illud nouum, quod fuerat excisum in petra. Ne existimes, quia fortuitò scriptum est, quoniam inuoluit corpus in sindone munda, & in monumento posuit nouo, & quia monumentum illud erat excisum in petra, monumentum mundum, quod à corpore Iesu mundius erat factum, quàm fuerat prius, quàm poneretur Iesu corpus in eo.

43. Matth. 22. Bonus ille Rex, cùm in nuptiis filij sui vocaret inuitatos dicebat: *Altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias*, Matth. cap. 22. num. 4. Cur dapes non describit, gallinas, capones, perdices, &c. vt facile hominum appetitum inescare posset, sed tantùm ait, *Altilia mea?* D. Hilarius (Hilar.) can. 22. *Altilia verò sunt homines spiritales, tanquam cælesti pane ad euolandum aues parata, & cæteros accepti cibi vbertate expletura.* (*In Christo omnia bona.*) Homines ad illud accedebant conuiuium, in quo Christus parabatur, vt cum illo incorporarentur: bene ergo nil aliud, nisi altilia dicuntur, cùm omni sublimitate cælestium bonorum donarentur.

CAP. VI.

Tertium Ioannis testimonium cum discipulorum fructu.

Ioan. 1. n. 35. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex dispulis eius duo.

Ibid. num. 36. Et respiciens Iesum ambulantem dixit: Ecce Agnus Dei.

VERSIONES.

Syriacus n. 35. Cæterùm alio die.

Vatabl. Arias. Postero die iterum stabat.

Theophyl. Euthym. n. 36. Et intuitus Iesum ambulantem dicit: Ecce Agnus ille Dei.

D. Chrys. homil. 17. in Ioan. D. Cyrillus lib. 2. cap. 5. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

EXPOSITIO.

1. *Triplex Ioannis testimonium.*

PLANE patet ex hoc *cap. 1. Ioann.* Baptistam tribus continuis diebus ter testimonium perhibuisse Iesu, quòd ipse esset Christus, ac verus Messias in lege promissus, vt ita ex constantia, ac perseuerantia in sua doctrina hanc veritatem in hominũ mentibus magis firmiter insinuaret. Primum testimonium, & iuridicum coram legatis Iudæorum, dedit Baptista; de quo *n. 19. & cap. 4.* manet explanatum. (Epiphan.) Hoc factum est die prima Martij: nam, vt ait D. Epiphanius *hæresi 51.* Christus baptizatus est die sexta Ianuarij; deinde à Baptismo quinquagesimaquinta die hoc testimonium prolatum est. Secundum testimonium, de quo *versu 29.* & superiori cap. est explicatum, dedit Ioannes sequenti die nempe die secunda Martij. Tertium testimonium, de quo agimus in præsenti, cum discipulorum fructu, perhibuit die tertia Martij

Altera die, scilicet postridie, *iterum stabat Ioannes.* Valde diuersimodè exponitur illud verbum, 2. (*Ioannes stat in perfectionis culmine.*) *stabat.* nam Glossa Interlinealis (Interlin.): *Stabat Ioannes immobilis in culmine perfectionis.* Similiter Beda (Beda.), Alcuinus (Alcuinus.) *in Catena D. Thomæ* notat, quòd Ioannes stat, Christus deambulat; quia *venienti Christo cessura stetit lex.* D. Thomas (D. Thom.) verò in suo commentario ponderat, quòd Ioannes stabat in vno loco; Christus verò, & eius discipuli discurrebant docendo per varia loca; quia, ait Angelicus Doctor, prædicatio Christi facta est credibilis per miracula; & ideò Dominus, ac discipuli discurrebant per varia loca, vt Christi virtutes innotescerent: prædicatio verò Ioannis non est confirmata miraculis, *Ioann. 10. num. 41.* (Ioan 10.) Sed austeritate, ac probitate vitæ; & ideò conueniebat, vt esset in vno loco, ne discurrendo ad pronuntiandum Christum, eius testimonium redderetur incredibilius, cùm videretur quasi importunè in gerendo se hoc facere. Ita D. Thomas. Lytanus (Lytan.), aliter explicat. Dicitur *stabat*, idest, paratus erat ad exercendum suum officium præcursoris. Meliùs ergo dicendum cum D. Chrysostomo, Euthymio, Hugone (Chrysost. Euthym. Hugo.), quòd Ioannes stabat loco suo consueto in Bethania baptizando, & docendo populum dans operam. *Et ex discipulis eius duo.* Multi exibant ad Ioannem audiendum; & qui præ cæteris illi adhærebant, se ei tradentes, vt ab ipso doctrina, ac vitæ exemplo informarentur, discipuli dicebantur. Et cùm multi adessent, duo signanter hîc ponuntur. De quo quæst. sequenti.

Et respiciens Iesum. Stat Ioannes, & id, quod 3. videt, quod defixis oculis percipit, Iesus est. D. Bonauentura (Bonauent.), *Notatur Ioannis ad Christum intenta affectuositas; illud enim respicit homo, ad quod afficitur.* (*Magna Ioannis ad Christum affectio.*) Et Ioannem in ipsis oculis corporalibus, quibus Christum videbat, gaudium, ac lætiam præse tulisse, ac indicasse, docent D. Chrysostom. (Chrysost.) *citata homil. 17.* & Theophylactus (Theoph.). *Ambulantem*; quò versùs Christus ambulauerit, incertum. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Albertus, S. Thomas, Hugo (Euthymius. Alb. Magn. D. Thom. Hugo.) videntur docere, ad Ioannem venisse, vt in alio superiori testimonio Euangelista dixit suprà *num. 19.* Franciscus Lucas (Franc. Lucas.) existimat, quòd Dominus ambulauerit versùs suum hospitium. Probabilius videtur dicendum cum Maldonato (Maldonat.), quòd Dominus tanquã tendens in aliquem locum, vel quasi animi causa obambulans, se dedit ad Ioannis conspectum, vt iterum Ioannes de illo testimonium perhiberet.

Ecce Agnus Dei. Repetit Ioannes iterum suum 6. testimonium ob tarditatem auditorum, vt notant Ammonius, Chrysostomus, Euthymius, Albertus Magnus, S Thomas; & alij. (Ammon. Chrysost. Euthym. Alb. Magn. D. Thom.) Vnde ait D. Cyrillus (Cyrill.) lib. 2. in Ioan. c. 5. *Optimi doctoris officio fungitur, opus enim certè docentis est, quòd adhuc non rectè intellexerunt auditores, diligenter repetere.* Ideò scribit beatus Paulus ad Phil. 3. n. 1. (Ad Philip. 3.) *Eadem vobis scribere mihi quidẽ non pigrum, vobis autẽ necessarium.* (*Prædicator auditoribus aliquando doctrinam repetat.*) Probi etiam doctores affirmant, quòd Ioannes

nes inter suos auditores viderit nouos assistentes, iam maturos, vt ad Christum venirent; & hac de causa iterum profert suum testimonium. Chrysost. Et Ioannes, vt notat Chrysostomus, *Non est longiori vsus oratione, quoniam vnum tantum curabat, vt Christo omnium animos coniungeret*; vt ita meliùs, & aptiùs ab eo instruerentur. Et ita ait Ioan. *Ecce Agnus Dei*. *Ecce*, demonstratiuum est, vnde notat Chrysostomus, Albertus Magnus, D. Bonauentura, Hugo, quòd tria sunt genera prædicantium. (Idem. Alb. Magn. Bonauent. Hugo.) Quidam prædicauerunt Christum futurum, vt fuerunt Prophetæ; quidam præteritum, vt Apostoli, & sequaces eorum. Ioannes autem fuit in medio, & prædicauit Dominum præsentem. In omni enim dono suam singularem habet Ioannes excellentiam. (*Ioannes in suis excellentiis singularis.*)

QVÆSTIO I.

Quinam fuerint isti duo discipuli, & quare vnius nomen non exprimitur?

5. VNVS ex his duobus discipulis erat Andreas, vt patet infrà *versu* 40. Quisnam alter fuerit, est tota dubitatio. Alcuinus *in Catena D.Thomæ*, existimat, fuisse Philippum. Sed hoc meritò communiter reiicitur. Quia Philippus vocatus fuit à Christo in Galilæa. D. Epiphanius *hæresi* 51. putat alterum horum duorum discipulorum fuisse vnum ex filiis Zebedæi, scilicet Ioannem Euangelistam, vel fratrem eius Iacobum, siquidem hi duo filij Zebedæi fuerunt socij Andreæ in piscatione. (Alcuinus. Ephiph.)

6. Euthymius ex D.Chrysostomo tenet, quòd ille alius discipulus non nominatur, vel quia erat ipse Ioannes, qui hæc scribebat; vel quia aliquis erat non insignis, nec notus. Et ideò Andreas notatur, quia, vt docent idem Chrisostomus, D.Bonauentura, Hugo, Caietanus, fuit Apostolus, & per ipsum vocatus est Petrus, de cuius vocatione dicturus erat statim Euangelista. Et ideò è contra alterius nomen non expressit, quia necesse non erat, cùm nihil de eo posteà fuisset agendum. In cuius rei confirmationem ait D.Thomas, quòd scribitur hîc Andreas, ad ostendendum eius priuilegium: tum quia primus conuersus est ad fidem Christi perfectè, tum etiam, quia Christum prædicauit. Vnde sicut Stephanus fuit primus Martyr post Christum, ita & Andreas fuit primus Christianus: & ideo ad commendandum laudes Andreæ, eius nomen exprimitur; alter fortasse non scribitur, quia insignis non erat. Theod. Mopsuesteni *in Catena Græca*, aliam assignat causam, cur apponatur Andreæ nomen. Vt cùm audierimus, ipsi, & Simoni Christum dicentem: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum*; intelligamus, ipsum de tam admirabili promissione nequaquam dubitasse, cùm iam anteà frater tantæ fidei posuerit fundamenta. (Euthymius. Chrysost. *Quare nomē alterius non scribitur.* Idem Bonauent. Hugo. Caiet. *Commendantur Andreæ priuilegia.* D.Thom. Theod Mopsuesteni.)

7. Quòd autem ille alter discipulus Baptistæ fuerit Ioannes Euangelista, probabile existimat D. Epiphanius *citatus*. D.Chrysostomus, D.Cyrillus *in Catena Græca*. Euthymius, Theophylactus, D.Thomas, D.Bonauentura, Hugo, & alij. Et ad hoc asserendum, solùm datur probabilis, coniectura. Quia Ioannes solet in suo Euangelio, dum de se ipso agit, modestiæ, ac humilitatis causa nomen suum supprimere. Secundò, Quia Ioannes Euangelista in suo Apocalypsi frequenter Christum vocat *Agnum*, quasi qui hoc nomen audierit, & ebiberit à magistro suo Ioanne Baptista. Tertiò ait Cornelius à Lapide. Tanta puritas, virginitas, & sanctitas sancti Ioannis Euangelistæ videtur manasse à puritate, & sanctitate Ioannis Baptistæ. Sic ait Imperfectus homil. 9. *Bonus discipulus imitator esse debet sui magistri.* (Epiph. Chrysost. Cyrillus. Euthym. Theoph. D. Thom. Bonauent. Hugo. Cornelius à Lapide. *Bonus discipulus sui magistri imitator.* Imperfect.)

8. Loquens Dominus Petro in Cænaculo ait: *Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum; ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*, Luc. 22. n. 31. Magnas machinationes diabolus contra sacros Apostolos tendebat, vt fidem abnegarent. Et tamen Dominus hoc loco non pro omnibus, sed specialiter pro Petro suas preces applicare testatur? Si inimicus insurgebat contra omnes, cur Dominus non pro omnibus hîc se rogare dicit, vt alibi fecit, sed pro Petro particulariter facit mentionem? Erat ille positus, vt caput, ac vt fundamentum, & tanquam doctor, vt alios confirmaret, ac instrueret in fide; ideò particulariter Dominus pro eo rogat; quia ex eius constantia, ac persistentia alij erant corroborandi, ac instruendi; ab eo enim tanquam à capite, quid acturi erant, ebiberent. Caiet. *Non dicit, rogaui pro vobis (quum tamen pro eis rogauerit, dicendo: Pater sanctè, serua eos à malo) sed pro te ratione officij, quoniam rogasse pro te redundat in rogasse pro fratribus, quos confirmaturus es.* (Luc. 22. *Discipulus sui magistri mores ebibit.* Caiet.)

Ioann. 1. *n.* 37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum.

Ibid. num. 38. Conuersus autem Iesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi (quod dicitur interpretatum Magister) vbi habitas?

VERSIONES.

Syriac. n. 37. Audieruntque duo eius discipuli, dum diceret, & abierunt post Ieschua.

Syriac. n. 38. Et conuersus Ieschua respexit eos venientes post se, dixitque eis: Quid quæritis dicunt ei: Magister noster vbi degis?

Vatablus, Paguinus. Vbi manes?

EXPOSITIO.

9. EX multis auditoribus, qui aderant ad Ioannis concionem, vt vult D. Chrysostomus, de quo *quæst. sequenti*, hi duo dicuntur, suum magistrum audiuisse, quia, vt ait Euthym. *Hi soli duo audisse dicuntur, auribus videlicet animæ, cum alij vtique audissēt auribus corporis.* Dicitur in textu: *Duo discipuli*; (Chrysost. *Qui exequitur præcepta, hic verè audit.* Euthym.)

Syriacus. Beda. *discipuli*: clariùs exprimit Syriacus addendo, *eius*, scilicet Ioannis. Et audierunt suum Magistrum *loquentem*. Ecce Agnus Dei: nam, vt ait Beda, *Testimonium Ioannis fides est discipulorum.* Sequitur textus: *Secuti sunt Iesum.* Cyrill. Optimè ait D. Cyrillus in præsenti: *Vides, quàm citò à doctrina Baptistæ fructus secutus est? Vides, quàm magnum auditoribus emolumentum iteratio sermonis attulit?* Hi autem duo secuti sunt Dominum, non tamen vt inde ei perpetuò, ac inseparabiliter adhærerent, vt Euthym. Alb. Magn. Hugo. notant Euthymius, Albertus Magnus, & Hugo; sed vt aliquam cognitionem de eo haberent: nam postea iterum Andreas vocatus est.

10. *Incipientes fouendi.* *Conuersus autem Iesus.* Ex sua benignitate conuersus est Dominus, vt eos misericorditer intueretur, vt ita pio, & clementi affectu sequentes se maximè foueret, adiuuaret, ac ad se alliceret. Incipientes enim maximo fauore sunt adiuuandi. Alb. Magn. *Videns eos sequentes.* Albertus Magnus. Vidit eos sequentes oculo benignitatis. Et ait: *Quid quæritis?* Omnium agnitor, non quasi ignoret, interrogat, sed vt ita eorum animos adiuuet, fiduciam præstet, eorúmque subleuet verecundiam. Sic ait Chrysost. *Princeps loquatur benignè, vt suis fiduciam præstet.* Chrysost. in præsenti. *Qui humanorum cordium scrutator est, is interrogat, non vt sciat (scit enim) sed vt rogando eos sibi conciliet, vt familiares reddat, atq; audentiores, seque suo eos dignari colloquio ostendat. Credibile enim erat, eos subuereri, & formidare, cùm se rudes intelligerent, & tantum de illo magistri accepissent testimonium.* Circa hanc Christi interrogationem aliquid dicam etiam *quæst.* 3.

11. Syrus. *Qui dicunt ei, Rabbi,* idest, Magister, seu, vt habet Syrus, *Rabban*; idest, Magister noster. Et Euangelista, cùm Græcè scriberet, posuit vocem Hebraicam *Rabbi*, quæ Magistrum cum quadam excellentia significat. Et ideò etiam interpres in nostra vulgata, ipsum nomen apposuit, & explicat, *quod dicitur interpretatum Magister.* Dominum, à quo adhuc nihil audierant, Magistrum appellant; nam ex testimonio Ioannis, *Ecce Agnus Dei*; intellexerunt, ipsum esse Messiam, ac proinde omnium communem doctorem. Deinde, vt hoc nomine suum amorem, ac desiderium erga Christum declararent, cuius iam discipulos Cyrill. Beda. fieri volebant, Nam, vt ait D. Cyrillus, *Magistrum appellarunt, à quo discere cupiebant.* Et Beda: *Ipsa interrogatio indicium est fidei; quando enim dicunt, Rabbi, quod intelligitur Magister, & sequuntur eum, vtique Magistrum sequuntur.* Et dicunt hi Græcus. duo discipuli: *Vbi habitas?* seu Græcè, *Vbi manes?* Habitatio respicit propriam domum; mansio verò etiam hospitium, in quod peregrini diuertimur: & idem significat hoc loco *habitatio*, quia Christus Dominus propriam domum, & habitationem in terris non habuit. Matth. 8. Matth. 8. num. 20. *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nides, filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet.*

QVÆSTIO II.

Quare ex omnibus discipulis Ioannis hi duo, quòd audierint, dicantur?

12. MAGISTRVM suum audiunt discipuli Ioannis, dicentem: *Ecce Agnus Dei*; & statim Dominum sequuntur. In hoc maximè prudentia Ioannis notanda est, quia discipulos suos non cogit præcepto, non impellit precibus, sed tantùm Christum demonstrando ipsum laudat. Ad quòd rectè respondet Chrysostomus, Albertus Magnus, S. Thomas, Hugo. Chrysost. Alb. Magn. S. Thom. Hugo. *Ioannis intentio non fuit solùm, vt sui discipuli sequerentur Iesum, sed vt perseuerarent cum eo. Si autem rogasset eos, citiùs retrocessissent, tanquam obsequentes alterius voluntati; nunc autem quoniam sponte, & propria voluntate, ac nullis precibus moti sequuntur non, ita de facili retrocedunt.* *Non quæ precibus, sed quæ voluntate fiunt diu durant.* Non rogationibus instat Ioannes, vt ita illi sponte Dominum sequantur, & firmiter ei adhæreant: quæ enim ex propria voluntate facit homo, in iis maximè perseuerat. Deinde, vt ait D. Chrysostomus hom. 17. Chrysost. *Hortatu suspiciosum fuisset*; nam veritas non exhortationes requirit, sed sui manifestationem; & ideò non instat precibus Ioannes, sed solùm veritatem ostendit.

13. Nec dicat quis, quòd isti duo discipuli ex leuitate tam citò deserunt suum Magistrum. Ad hoc enim etiam rectè respondet D. Bonauentura, ex Chrysostomo. Bonauent. Chrysost. *Sequuntur discipuli non ex leuitate.* Non ex leuitate secuti sunt Iesum, nec ex contemptu Magistri, sed vt persuasi ab eo, & vt audientes testimonium Magistri, & inspirati à filio Dei. In hoc etiam ostenderunt, quantam fidem deferrent testimonio Ioannis, vt ait Chrysostomus. Idem. *Sequuntur, quòd certam fidem Ioannis adhiberent testimonio; norant enim, præceptoris verba, non modestiæ fuisse, sed veritatis.*

14. Chrysost. Quærimus tamen in præsenti: Quare, cùm multi discipuli Ioannis adessent, vult D. Chrysostomus, de his solùm duobus dicatur, quòd audierint? Ad quod respondet primò Euthymius, vt iam dixi in expositione; quia hi duo non solùm audierunt auribus corporis, sed etiam animæ, & cordis, ita vt suum cor apponerent, vt ostensam à suo Magistro sequerentur veritatem. Secundò, ait D. Bonauentura. Bonauent. Chrysost. Hi duo erant magis dispositi, ac magis dociles. Nam, vt ait Chrysostom. *alij erant discipuli Ioannis, sed illi, non modò non secuti sunt, sed æmulabantur,* honorem scilicet sui Magistri Ioannis, eumque præferebant Christo, vt patet ex *cap.* 3. *num.* 26. Qui autem mouetur inuidia, veritatem minimè percipit.

15. *Ille verè audit, qui audita opere implet.* Rectè ergo ex omnibus hi duo dicuntur audisse, quia ille verè audit qui dicta sui Magistri adimplet; & quod ipse præcipit, exequitur. Ad plebem Israëliticam loquens Dominus ait: *Audi populus meus, & loquar; Israël, & testificabo tibi: Deus, Deus tuus ego sum* Psalm. 49. num. 7. Psalm. 49. Non postulat Dominus, vt populus obediat suis mandatis, ac in lege eius deambulet; sed vt audiat. Aug. Remig. Brunon. D. Augustinus, S. Remigius, Brunon. *Audi, idest, deuota mente suscipe, vt obserues mandata mea.* Ille enim solùm verè audit, qui dicta implet. Et bis dicitur: *Deus, Deus tuus ego sum*; quia, vt notat ibi D. Chrysostomus. Chrysost. *Surdi; & nullo sensu præditi erant.* Et ideo semel, & iterum eis fidei obiectum proponitur, vt maximè excitentur, ac moueantur.

16. In rem nostram. Magno mysterio titulus Hebraicus *Samech* appositus est in octonario decimoquinto *Psalm.* 118. Psalm. 118. Ambros. Nam, vt interpretatur D. Ambrosius, idem valet illud verbum Hebraicum, *ac auditum, & firmamentum.* Ille enim verè audit, qui gressus suos firmat in mandatis auditis. D. Ambrosius, Idem. *Nisi enim vnusquisque audierit, quod sequi debeat, nemo firmatur. In officio igitur audiendi, omnium firmamentum est.*

QVÆST

QVÆSTIO III.

Quare Dominus conuersus ad hos discipulos, eos interrogat: Quid quæritis?

17. D. Thom. CONVERSVS Dominus vidit duos discipulos sequentes, & ait eis: *Quid quæritis*; Et hoc dicit, vt notat D. Thomas, & iam dixi *in expositione*, vt rectam intentionem aperientes magis familiares faciat, & ostendat eos auditione dignos. Idem. Et rectè aduertit D. Thomas, *quòd hoc est primum verbum, quod Christus in isto Euangelio loquutur, & congruè*, ait, *quia primum, quod quærit Deus ab homine, est recta intentio*. (Deus maximè requirit ab hominibus rectam intentionem.) Est tam benignus, & propensus in eos, qui ipsum sequuntur, quod primum ipsius verbum ad eos est, *Quid quæritis*, vt nostra desideria adimpleat, ac postulata concedat.

18. Alb. Magn. Et notandum etiam ex Alberto Magno, quia non dixit Dominus, quam quæritis, quia de persona iam illuminati erant a Ioanne, sed, *quid quæritis*, hoc est, de salute, ac doctrina, de qua discere cupiebant. Deinde, vt etiam notant D. Bonauentura, Hugo. (Bonauent. Hugo.) Non dixit, quem quæritis, sed quid quæritis, *ne se laudare, vel quæri viderentur*. (Fugiat homo se laudandi occasiones.) Ne se ergo ostentandi occasiones captare videretur, ideo sua persona prætermissa, de doctrina, quæ ad eorum salutem spectabat, facit interrogationem.

19. Quæstionem ergo exciramus: Quare Dominus conuersus, seu respiciens retrò, ad ipsos discipulos cum eis loquitur: Huius rei rationem germanam iam dedi in expositione. Nam, docent D. Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Euthymius, D. Thomas, S. Bonauentura (Chrysost. Theoph. Beda. Euthym. D. Thom. Bonauent.), ea de causa Christum se ad sequentes discipulos Ioannis conuertisse faciem suam, prioremque, quid quærerent, interrogasse, vt erubescentes, ac timentes animaret, eisque fiduciam daret, sicque eos magis alliceret ad colloquium, ac doctrinam cælestem.

20. Beda. Secundò Beda. *Discipuli Ioannis*, ait, *quominus & coram, & antecessu Iesum videre non poterant sed tergum illius sequebantur, vt viderent. Ergo illi discipuli faciem Domini videre non poterant. Conuertit, se, & quodammodo de sua maiestate descendit, vt possent discipuli contemplari faciem illius.* (Maiestas inclinat se vt videatur. Exod. 33.) Dominus antea erat in sublimitate suę maiestatis, qua constituerat legem, vt Moysi postulanti: *Ostende mihi gloriam tuam*, Exod. 33. n. 13. Respódit ipse Dominus: *Non poteris videre faciem meá, non enim videbit me homo, & viuet. Videbis posteriora mea.* Antea facies Domini à nemine fuerat visa, sed omnibus abscondita, & occultata ob ipsius maiestatem. At vbi primum Dominus factus homo ad nos venit, *conuertit se, & quodammodo de sua maiestate descendit: vt possent discipuli contemplari faciem illius*. Ipse se inclinat, ipse à sua maiestate descendit, vt possint discipuli vultum eius intueri; hoc enim priuilegium debebatur legi gratiæ; & nisi maiestas se inclinet, nunquam inferiores ad illam accedere audent.

21. Rupert. Tertio, Rupertus. *Bene Iesus, ait, conuersus esse, dicitur. Quia videlicet antequam supradicto modo ambularet à summo cælo egressus, totus erat auersus, idest, propter peccatum hominis vniuerso generi humano iratus.* Vnde clamat ingemiscens Propheta Isai. 64. à n. 5. Peccauimus, & abscondisti faciem tuam. (Isai 64.) *Conuertitur autem, dum singulos in fide eum quærentium respicere dignatur. De qua eius conuersione dicitur*; Psalm. 84. num. 7. *Deus tu conuersus viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.* (Psalm 84. Deus auertitur à nobis propter peccata, ob suam misericordiam conuertitur.) Deus ipse, qui propter peccata nostra auersus est ab homine, ipse, dum ob suam pietatem miseretur, tunc ad nos conuertit faciem suam, vt sua gratia adiuuet, ac ad omne bonum producat.

Quartò Ammonius. Ipse Dominus se conuertit ad discipulos, ipse primò eos interrogat, vt hoc facto manifestetur, quòd homo non potest cum fructu sequi Deum, nisi ipse prior se conuertat ad nos ac loquatur, nos ad iuuando, ac nobis auxiliando, cùm omne bonum ab ipso incipiat, ac per ipsum perficiatur, vt docet D. Paulus ad Philipp. 1. & 2. *Qui capit in vobis opus bonum, ipse perficiat.* Et definitum est in Concil. Arausicano *cap. 5.* Trident. *sess. 6. cap. 5. & 6.* & tradunt Patres, D. August. *de prædestinat. Sanctor. cap. 4. & 5.* D. Fulgentius *lib. 1. ad Nont.* & expressiùs *lib. de Incarnat. & gratia cap. 8.* D. Isidorus *lib. de summo bono cap. 1.* D. Gregorius *lib. 33. moral. cap. 20. alias 15.* D. Anselmus *lib. de concordia præscientiæ, & prædestinationis.* 22. (Ammonius. Omne bonum nostrum à Deo prouenit. Ad Philip. Arausic. Trident. August. Fulgent. Isidorus. Gregor. Anselm.)

23. Postquam Noë euigilauit à somno, cùm cognouisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait ei: *Maledictus Chanaan*, Genes. 9. n. 25. (Genes. 9.) Et remunerans reuerentiam Sem erga ipsum, ait: *Benedictus Dominus Deus Sem*, ibidem num. 26. Sed valde mirum, quod maledictionem in filium suum inflixit, dicens: *Maledictus Chanaam*; cur etiam pari modo Noë benedictionem non profert in filium suum, benedictus Sem; sed totam laudis rationem in Deum conuertit, dicens: *Benedictus Dominus Deus Sem?* (Omne bonum nostrum à Deo est, atque tribuendum.) Agnouerat Sanctus senex, Deum esse auctorem, & principium totius boni operis Sem. & ideò omnem laudis, ac gratificationis rationem in ipsum, tanquam in ducem, & fontem refert. Ipse enim direxit, & rexit mentem Sem in illud bonum, sanctumque opus. Oleast. (Oleast.) *Non benedicit filium, sed huius Deum, vt discamus, bona opera nostra potius Dei esse, qui ad ea facienda animum, & vires dedit, proindeque meritò prior in laudibus proponitur Deus, qui primus, & præcipuus in nostris operibus operator est, & sine quo nihil operari possumus.*

QVÆSTIO IV.

Quare isti duo discipuli voluerint scire Domini habitaculum?

BENE notat Cardinalis Hugo, quòd isti duo discipuli Ioannis non respondent ad Domini interrogata; nam Christus Dominus ab eis interrogauit, *quid quærerent*; ipsi autem non responderunt, hoc, vel illud quærimus; sed iterum interrogant, *Vbi habitas*, Et quomodo hoc cohæreat cum illo ex Euangelio, *filius hominis non habet, vbi caput suum reclinet*, iam explicauit in expositione. Ad quæstionem ergo. 24. Hugo.

Respondetur primò cum D. Chrysostomo, Euthymio, Theophylacto, Beda, Alberto Magno, S. Thoma, & aliis. Quia isti, non in transeundo, nec in via, nec in publico volebant discere, sed in 24. (Chrysost. Euthym. Theoph. Beda. Alb. Magn. S. Thom.)

in ſecreto, & magna deliberatione deſiderabant inſtrui de rebus diuinis, ac via cæleſti. Secundò,

Cyrillus.

D.Cyrillus *lib.2.in Ioann.c.8*, ſic ait: *Ubi habitet, rogant; quaſi opportunius domi reliqua dicturi. Non enim vbique res grandes oportere dicere arbitrabantur: quòd factum ſuum quaſi perutili nobis in exemplo ſemper propoſitum ſit.* Rem magni momenti ſcire cupientes, locum quietum, & tempus commodum quærebant; non enim res grandes vbique dicendas arbitrabantur.

Res grandes tractandæ, non vbique, ſed in quieto, & ſecreto loco.

26. Gregor.

Tertiò, D.Gregor. *in cap.9.primi Reg.* aduertit, quòd hi duo diſcipuli nolebant breuem tantùm in via cum Domino ſocietatem copulare, ſed diuturnam eius familiaritatem tanquam domeſtici maximè concupiebant. Et ita volebant ſcire domum, vt illam frequentarent, & ita ſæpè Domini verba audirent, ac facta eius imitarentur. Et ita Saul, dum ſolicitus eſt de aſinis perditis, non quæſiuit, vbi erat Propheta, *ſed vbi eſt*, ait, *domus Videntis*, 1.Reg.9.n.23. Quia non intēdebat, in publico, ac in via cum Propheta habere colloquium; ſed volebat ſcire domum, vt diutiùs perciperet eius verba, at contemplaretur eius vitæ probitatem. Ita ait *citat.* D.Greg. *Quando igitur ab eis conuerſationis ſecreta ad imitandum requirimus, eos quaſi de propria domo interrogamus. Domus namque eorum conuerſatio eſt.* Quærunt ergo diſcipuli domum Chriſti, vt cum ipſo habeant frequentem conuerſationem: & quia ex conuerſatione reſultat in moribus aſſimilatio, ideò domum interrogant, vt ex diuturna conuerſatione Dominum valeant imitari, in magniſque eius informari præceptis. Et in hac conſideratione eſt etiam D.Auguſt. *tract.7.in Ioan.* vbi ſic ait: *Videre voluerunt, vbi habitaret, & facere, quod ſcriptū eſt: Si videris ſenſatum, euigila ad eum, & gradus oſtiorum illius exterat pes tuus.* Eccleſ.6.n.36. *Surge ad illud venire aſſiduè, & erudire preceptis eius.*

Res magna diu ſunt tractandæ.

1.Reg 9.

Gregor.

Auguſt.

27. D.Thom. Pſalm 22.

Quartò D.Thomas allegoricè. In cælis eſt habitaculum Dei, iuxta illud Pſalm.22.n.1. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis.* Quærunt ergo, vbi Chriſtus habitet, quia ad hoc debemus Chriſtum ſequi, vt per eum ducamur ad cœlos, ac ad cæleſtem gloriam. Quintò idem D. Thomas moraliter. Interrogant, vbi habitas, quaſi vellent ſcire, quales debeant eſſe homines, qui digni ſint, quòd Chriſtus habitet in eis, de quo habitaculo dicitur Cantic.1.num.6. *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie.* Et ad Epheſ.2. *Ædificamini in habitaculum Dei.*

S Thom.

Catic.1.

Ephef.2.

28.

Sextò, Nolunt iſti duo diſcipuli ſuum negotium exponere in via, ſed in Chriſti habitaculum ſe recipere, ibique ſuam mentem aperire, ac ſuas petitiones effundere optant; ſciebant enim, nullibi aptius poſſe ſua deſiderata obtinere, ſuas obſecrationes impetrare, quàm ſi in domo Dei, ac eius habitaculo ſe reciperent, ſuaſque ibi funderent preces. Ait Regius Vates: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini*, Pſalm.83. Sed cur tanto deſiderio tenebatur domus Dei, niſi quia ibi agnoſcebat, quòd omnia cæleſtia bona fluebant, ac facilè petita obtinebantur, & ideò non alibi volebat immorari, niſi in atriis domus Domini. D. Baſilius *in cap.1.Iſaiæ*, ſic ait: *Planè enim nouit is, non poſſe ſe in flores erumpere, ac ne vllum quidem germen primigenium excipere ad præferendos fructus, niſi verſetur in atriis Domini.*

In domo Dei ſimus, vt ditemur bonis cæleſtibus.

Pſalm 83.

Baſil.

Ioann.1.n.39. Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt, vbi maneret, & apud eum manſerunt die illo; hora autem erat quaſi decima.

VERSIONES.

Syriacus. Dixit eis: Venite, & videbitis. Illi autem venerunt, & viderunt, vbi degeret, & apud eum fuerunt die illo.

Chryſoſt.hom.17.in Ioan. Hora enim erat quaſi decima.

Vatabl. Theophylactus. Hora autem erat ferme decima.

EXPOSITIO.

DOMINVS magna benignitate videns eos diſpoſitos, ac ſuæ ſalutis ſitibundos, ad hoſpitium, ac ſuum domeſticum colloquium inuitat, dicens illis: *Venite, & videte.* Non dat, nec oſtendit ſigna domus, ſed bonam occaſionē nactus diffundendi ſuam cæleſtem doctrinam, notat Theophylactus, eos ad ſe attrahit, vt inſtruat in via ſalutis. Et ait: *Venite* per bonam actionem vetera relinquentes, & per noua gradientes; *& videte*, intellectu credendo, ac per contemplationē fidei; & tunc manebitis apud Deum per affectum charitatis. *Et apud eum manſerunt die illo*, ac nocte vſque ad lucem craſtinam, vt interpretantur graues Patres, & Doctores, vt dicam *quæſt.6. Hora autem erat decima*, hoc eſt, ab ortu Solis; & quarta poſt meridiem, & ſecunda ante Solis occaſum, vt citata *quæſt.6.* explicabo iuxta computationē dierum, ac noctium, quam Iudæi faciebant. Chryſoſtomus *hic* ponit quandam clauſulam. *Hora enim erat.* Denotatur ibi cauſa, cur cum eo manſerint die illo noctem includendo: quia dies iam adveſperaſcebat. Et vt inſtruerentur in magnis myſteriis, manſerunt cum illo ea nocte, quia Dominus omnia diſponit valde ſuauiter. 29.

Oblata occaſio non contemnenda.

Theoph.

Chryſoſt.

Quanta verò, & quàm mirabilia à Chriſto audierint, quos charitatis affectus deguſtauerint, Euangeliſta non explicat. Sicut etiam de Magis Chriſtum in præſepio adorantibus notaui. Illi tamen, qui experti ſunt, optimè hoc norunt. Vnde exclamat D.Auguſtinus tract. 7. in Ioann. *Quis eſt, qui nobis dicat, quæ audierunt illi à Domino.* Et Euthymius. *Tanquam manifeſtum Euangeliſta reliquit intelligendum. Tantum enim vna nocte profecerunt, vt ad aliorum venationem ſequenti die procederent.* Rectè D. Chryſoſt. *homil. 17. in Ioan.* hoc ex effectu penſandum eſſe docet. Nam D. Andreas ita amore Chriſti eſt inflammatus, vt ſtatim fratrem ſuum Chriſto lucrauerit, eumque ad Dominum adduxerit. Sed ſi tanta fuerunt ſuauitate repleti, quomodo tam breuiter apud Dominum manſerunt? Rectè reſpondet D. Bonauentura. Ideò tam breuiter manſerunt ob feſtinationem ad annuntiandum aliis arcana, quæ audierant, & ob aliorum conuerſionem, vt patet ex ſequentibus. Nam indilatè Andreas adduxit fratrem 30.

Affectus charitatis ſolùm, qui experiuntur, agnoſcunt.

Auguſt.

Euthymius.

Chryſoſt.

Bonauent.

Chriſti diſcipulus bona communicatum, non ſibi retinet, ſed aliis communicat.

trem ſuum ad Ieſum, ac proinde bonum, quod ipſi aſſecuti ſunt, ſine mora voluerunt aliis communicare.

QVÆSTIO V.

Si diſcipuli de domo interrogant, cur eos Dominus voce non docet, vel dat ſigna, ſed eos ſecum in illam adduxit?

31. *Ratio difficultatis.* QVÆSIERANT diſcipuli à Domino: *Vbi habitas?* Ad cuius interrogationem ſufficiens erat reſponſio, ſi Dominus eos moneret, quòd in tali, vel tali loco habitabat, vel ſi aliquod eis deſignatum ſui hoſpitij ſignum oſtenderet, vt notant D. Chryſoſtomus, Euthymius, & alij. (Chryſoſt. Euthym.) At neutrum Dominus præſtitit, ſed quid altius, & excellentius, ſecum eos in domum ſuam adducens.

32. Cyrillus. Reſpondet primò D. Cyrillus lib. 2. in Ioan. c. 9. *Non docuit*, ait, *vbi habitaret Dominus, quamuis hoc ipſum ab eo peteretur, ſed illicò illo ire ipſos hortatur. Primum vt doceret, nullam eſſe in quærendis bonis moram laudandam, cùm vtilitatis retardatio detrimentum afferat ſemper.* (*Oblata occaſio alicuius alterum non omittenda, ſed arripienda.*) Non oſtendit eis Dominus diuerſorium, nec docet eos locum, in quo manebat, ſed ſine vlla mora eos ſecum in domum introducit, docens in rebus magni ponderis, ac noſtræ ſalutis non eſſe cunctationes interponendas, ſed oblata occaſione negotium indilatè peragendum, nam ſæpè dilationes multa bona à manib. eripiunt. *Quum vtilitatis retardatio detrimentum afferat ſemper.* Vide ſuprà *lib. 1. c. 10. n. 44.*

33. Cyrill. Secundò iterum expendo illa verba: *Non docuit, vbi habitaret, quamuis hoc ipſum ab eo peteretur, ſed illicò ire ipſos hortatur.* (*Deus plus concedit, quã ab eo poſtulatur.*) Magna Dei benignitas, miraque eius beneficentia, qua plus largitur, quàm ab eo poſtulatur. Diſcipuli tantùm petunt ſcire locum in quo hoſpitabatur: *Vbi habitas?* Ad Dominus multò ampliora concedit, vt non ſolùm locum oſtendat, ſed etiam eos ſecum in illum ducat, ac ibi cum eis commoretur per ſublimia, & alta colloquia, ac inſtructionem rerum ſupernaturalium, quam eis communicare dignatus eſt. Vide *lib. 1. cap. 4. n. 41.*

34. Cyrill. Tertiò, idem D. Cyrillus citato loco. *Vt oſtenderet*, ait, *non ſufficere ſi quis, vbi Chriſti domus, id eſt Eccleſia, fundata ſit, didicerit: ſed ſi per fidem in eam venerit, & quæ myſticè in ea peraguntur feruenti animo viderit.* (*Prius docendum exemplo, quàm verbis.*) Dominus non ſolum eos docuit quando, ſed etiam agendo: non ſolùm eos inſtruit verbis, ſed etiam ſuis greſſibus eos in domum ſuam introducens, vt ponderat Alcuinus *in Catena D. Thomæ.* (Alcuinus. *Ad ſalutem neceſſe eſt ingreas in Eccleſiam.*) Per hoc etiam factum omnibus declarans, quòd non ſufficit ad ſalutem, ſi quis agnoſcat, ſi quis ſciat Chriſti Eccleſiam, ſed neceſſe eſt, vt per fidem in eam ingrediatur, ac myſteria, quæ ibi peraguntur, feruenti, ac prompto, & obedienti animo amplectatur.

35. Beda. Alcuinus. Quartò, Beda. *Si* (loquens in perſona Chriſti) *vultis videre habitaculum meum? Sermone explicari non poteſt, opere demonſtratur.* Idem habet Alcuinus *citat.* (*Amplitudo cæleſtis beatitudinis nullo ſermone poteſt explicari.*) Facilè poterat Dominus eis ſuũ habitaculum deſignare, tamen noluit: ſignificabatur enim ibi feliciſſimum illud æternæ beatitudinis habitaculum, cuius eſt tam ampla magnitudo, cuius deliciæ tanta ſuauitate plenæ, vt gaudia, proſperitates, ac felices beatorum ſpirituum honores, & coronæ, nõ ſermone explicari, ſed viſu capi valeant. Et ideò Chriſtus Dominus, cùm ſit ipſamet infinita ſapientia, verbum, ac loquela Patris, omnia vno nutu cõprehendens; tamen ob noſtrã eruditionem, non vult verbis ſuum habitaculum deſignare, vt nobis ſit manifeſtum, quòd illa cæleſtis celſitudo nõ verbis exæquatur, cùm faciliimè omnem humanam eloquentiam ſuperet, ſed tantùm oculorum experientia agnoſcitur, & tenetur. *Sermone explicari non poteſt, opere demonſtratur.*

Ait Iob. 37. n. 20. *Quis narrabit ei, quæ loquor? Etiamſi locutus fuerit homo, deuorabitur.* 36. Iob. 37. Maximè expendendum eſt illud, *deuorabitur.* Ea enim deuorantur, quæ abſconduntur, diſparent, ac conſumuntur. Sed quæ ſunt hæc, quæ ſi locutus fuerit homo, ab his abſconditur, & conſumitur? Sermo eſt ibi de Deo, ac eius beatitudine, vt placet D. Gregorio, & aliis Patribus. (Gregor.) Tanta eſt enim celſitudo diuinæ beatitudinis, vt homo ſua eloquentia eam voluerit explanare, tota eius ſapientia cũ omnibus ſuis ſermonibus compoſitis deuoretur, abſcondatur, atque diſpareat, cùm nihil valeat dicere comparatione illius magnitudinis, cùm omne humanum eloquium illi ſit impar. Et ita non illius feliciſſimi ſtatus amplitudinem homo declarat, ſed potiùs ſuam ignorantiam manifeſtat. S. Odon. Abbas Cluniac. lib. 27. moral. ad finẽ. (Odon.) *Si quis*, ait, *aliquid de Deo loqui cœperit, illicò, quàm nihil ſit, oſtenditur, quia magnitudinis illius immenſitate deuoratur, & quaſi in profundum raptus abſconditur, quia fari ineffabilem cupiens ipſa ſuæ ignorantiæ anguſtia deglutitur.* Pondera vltima verba in rem noſtram. Vide *lib. 1. c. 7. n. 31.*

QVÆSTIO VI.

Quare ab Euangeliſta notetur, quòd erat hora decima?

ADVERTIT Euangeliſta, tempus, quo hæc agebantur, eſſe horam decimam, nempe ab ortu Solis; ac proinde erat quarta poſt meridiem, & ſecunda ante Solis occaſum. 37. (*Quomodo Iudæi ſuos numerabant dies.*) Nam Iudæi ab ortu ad occaſum Solis numerabant diem, & duodecim horis, totidemque noctem diuidebant. Decima ergo hora ab ortu, iam propè ad occaſum eſt Solis. Et clarius hoc patet, ſi recolas, quæ ſuperiùs dixi, quòd hæc cõtigerint die tertia Martij, vt dixi *n. 1.* ac proinde cùm iã in proximo eſſet æquinoctium, quo dies, & noctes ſunt æquales, hora decima valde propinqua erat occaſui Solis; eo maximè, quia adhuc hyemale tempus vigebat.

38. (*Diſcipuli fuerunt cum Domino per totã noctem.*) Et notandum eſt, quòd iſti duo diſcipuli manſerint apud Dominum, non tantùm duabus illis diei horis, quæ ſupererant, vt aliqui exiſtimarunt: ſed per integrum diem naturalẽ, qui noctem etiã includit; ideoque per totam noctem, ſaltem vſque ad lucem matutinam. Quod ex eo deducitur manifeſtum, quia duabus tantùm horis, nec ſatis cũ Chriſto ſua tractare, nec Chriſtum pernoſſe, nec ad Ioannem ante noctem redire potuiſſent. Hanc ſententiã expreſsè docent D. Aug. *tract. 7. in Ioan:* (Auguſt.) ſic dicens: *Quàm beatum diẽ, quam beatam noctem duxerunt.* D. Chryſoſt. hom. 17. in Ioan. (Chryſoſt.) *Chriſtus*, inquit, *allexit hos diſcipulos, vt erudiret. Quod tam largiter, & promptè vna nocte acceperunt, vt mox*

alios allicerent. In eadem sententia sunt D. Cyrill. *lib. 2. in Ioan. cap.* 10. Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonauentura, Hugo, Caietanus, & alij multi communiter. Nam, ait D. Cyrillus citatus. *Non conuenit, vt cito satiati à diuina doctrina recedamus.*

Cyrill. Euthymius. Theoph. Alb. Magn. D. Thom. Bonauent. Hugo. Caiet. Cyrill.

39. In nostra ergo quæstione quærimus: Quare Euangelista aduertit, quòd erat hora decima? Rectè respondet Euthym. *Horam significat Euangelista, ait, & in his inuenies discipulatus desiderium, & in illo humanitatem, quod neque propter tempus auersi sunt, cùm iam sol ad occasum declinaret.* Et post pauca subdit: *Oportet igitur & nos ob nullum tergiuersari tempus ab audiendis his, quæ diuina sunt, sed omnia his posteriora ducere.* Ex hoc apertè manifestatur quanta in Christo Domino ad docendum charitas, quantusque in illis bonis discipulis ad discendum ardor, ac desiderium effulserit, quando scilicet eo tempore, quod cœnæ destinatum erat, & ille docere voluerit, & illi docere. Exemplum, & à Christo Predicatoribus, & à discipulis auditoribus relictum est, vt nullum, nec ad docendum, nec ad discendum, quæ ad salutem necessaria sunt tempus, aut serum, aut importunum habeatur, sed omni commoditate postposita, tam de nostra, quàm de aliorum salute agamus. Et ita Christus pernoctat, eos docendo; & ipsi etiam maluerunt apud Dominum audiendo pernoctare, quàm domi in lecto decumbere.

Euthym.

Magna Christi charitas in docendo, & mutuus discipulorum in discendo ardor.

40. Secundò, D. Cyr. li. 2. in Ioan. ait: *Horam autem dicit quasi decimam fuisse, vt nos moneret, non incipientib. seculis, sed post magnũ iam eorũ progressum Saluatoris nostri mysteriũ factum fuisse.* Non initio sæculorũ Christi mysteriũ factũ, sed post eorũ magnum progressum: tanta enim temporũ dispositio requirebatur, vt Christi mysterium perageretur.

Cyrillus.

Christus in temporum progressione.

41. Tertiò, Rup. lib. 2. in Ioan. *In omnibus, ait, omnino ætas non discernit, nec præiudicat. Congrua significatione dictum est, hora quasi decima. Ipse est enim Paterfamilias, qui exiit primo manè conducere operarios in vineam suam, & circa tertiam, sextam, & nonam, ac decimam horam fecit similiter. Hora decima propè est iam vespera, quæ humanæ vitæ occasum significat.* Hora decima, quæ iam propè est vltima diei, veniunt discipuli, & recipiuntur à Christo in suo habitaculo, quia in quacumque hora peccator se conuertat, benignè ad misericordiam à Domino suscipitur. Quartò, idem Rupert. *Vltima diei parte, id est, hora decima, vocare cœpit, decima quoque plaga attrita fuerat Ægyptus.* Denarius numerus inseruierat, ad magnis vexationibus, ac calamitatibus verberandum Ægyptum: vult etiam Deus, vt decima hora aptetur ad cœlesti gratia recreandos discipulos, vt ille numerus, qui inseruierat ad pœnam, inseruiret etiã ad gratiam. Vide *lib. 1. c. 2. n. 47. & 48. & lib. 2. c. 4. n. 49.*

Rupert.

Qui veniunt ad Christum, etiam in vltima hora, ab eo recipiũtur Rupert.

Nobilitatur quod erat indecorum.

42. Quintò, D. Aug. tract. 7. in Ioan. *Numerus iste denarius, ait, legem significat, quia decem præceptis data est lex. Meritò ergo decima hora eũ secuti sunt ad testimoniũ amici sponsi duo isti: & decima hora audiunt, Rabbi, quod interpretatur Magister. Denarius* denotat legem in decem præceptis contentã, quia dum ipsa retinetur, ac obseruatur, ad Christũ datur accessus per illius obseruationem graditur homo ad Deum: *Legẽ pone mihi Domine in via tua.* Psal. 26. n. 1. Simanch. ponit: *Ostendit mihi Domine viam tuam.* Lex enim ac eius obseruatio via est, quæ ad Deum ducit S. Marc. Erem. *Altus, & sublimis est Dominus, legis præcepta progradi bus potest*

August.

Obseruatione legis ad Christũ accessus.

Psal. 26. Simanchus.

S. Marcus. Eremit.

vt ad eum appropinquemus. In hoc consideratione ait Iob. 39. n. 27. *Nunquid ad præceptum tuũ eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?* Sed quænam est ista aquila, quæ ita eleuatur? Concors Patrum est sententia, quòd Iustus ibi significatur, qui dum Præceptis Dei obedit, eleuatur supra se, vt in altissimis, nempe iuxta thronum Dei, ponat spem suam ad fruendum eius cælesti beatitudine D. Greg. Magn. lib. 21. moral. c. 34. *Ad præceptum Dei eleuatur aquila, dum iussionibus diuinis obtẽperans in supernis suspenditur fidelium vita. Quæ & in arduis nidum ponere dicitur: quia desideria terrena despiciens, ipse iam de cælestibus nutriũr.*

Iob. 39.

Obseruatione legis Dei eleuatur hom.

Greg. Mag.

Ioann. 1. n. 40. Erat autem Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus, qui audierant à Ioanne, & secuti fuerãt eũ.

Ibid. n. 41. Inuenit hic primum fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam (quod est interpretatum Christus.)

VERSIONES.

Theophylactus, Reperit hic prior fratrem,
Vatabl. n. 41.
Arias. Inuenit hic primus fratrem proprium Simonem.
Syriacus. in sua radice habet. Vidit hic primum.

EXPOSITIO.

TALENTVM, quod Andreas acceperat, non abscondit, sed in publicum profert, & ad lucrandum exponit, vt notant D. Chrysost. D. Cyrillus, Beda, Theophyl. Euthym. Albert. Magnus, & alij. Vnde bene ait D. Bonauẽtura, quòd ex hoc patet Andreæ ad doctrinam diuinam communicandam fidelitas, ad Deum honorandum affectuositas, & ad fratrem conuertendum charitas, & ad laborandum in docendo sedula studiositas. *Erat autẽ Andreas.* Incipit Euangelista narrare, qualiter adductus est ad Christum Petrus, qui fuit caput, & princeps Apostolorum. Vnde conuersio Petri magna laus, & gloria est D. Andreæ, qui magno gaudio, zelo, ac charitate repletus fratrem suum ad Christum adduxit. Ita ait S. Chrys. hom. 18. *Hæc fraternæ bonæ voluntatis est, hoc cognati amoris, hoc sinceræ affectionis, in spiritualibus studere manum porrigere sibi inuicem.* Debent enim homines, ac fratres sibimetipsis mutuò adiuuare. *Frater Simeonis Petri.* Simon nomen à parentibus, vt notat Glossa, & idẽ valet, ac obediens. *Petri* hìc dicitur per anticipationem, vt notant communiter Expositores cum Alberto Magno, D. Bonauent, & aliis, & idem valet, ac petra, sola enim vera obedientia consurgit in petrá, ac solidum fundamentum Ecclesiæ: *Vnus ex duobus, qui audierant à Ioanne,* dicente de Iesu: Ecce Agnus Dei, erat enim Andreas discipulus Ioánis; sic etiam videtur, quòd Petrus eiusdem Baptistæ fuerit discipulus, vel saltem studiosus auditor, vt tradunt Maldon. Cornel. à Lapide. Erant enim charissimi fratres, & semper eandem doctrinam eundemque præceptorem secutos fuisse, asserunt, sicut eundem, postquam cognouerunt, Christum secuti

43.

Chrysost. Cyrill. Beda. Theoph. Euthym. Alb. Magn. Bonauent.

Conuersio Petri magna laus Andreæ.

Chrysost.

Obedientia cum, surgit in petram.

Alb. Magn. Bonauent.

Maldonat. Franciscus Lucas.

Magna laus Baptistæ, quòd tales habuerit discipulos.

secuti sunt. Magna laus Baptistæ, quòd Petrum, Andream, & Ioannem Euangelistam habuerit in discipulos. *Et secuti fuerant eum*, tanquam bonus auditor, qui auscultata opere adimpleuit.

Chrysost. Theoph. Vatabl.

44. *Inuenit hic primum.* Chrysost. Theophyl. Vatablus legunt, *Inuenit hic prior.* Quasi velit significare Euágelista, quòd Andreas prior inuenit Petrum, quàm ille alius discipulus qui fuerat socius Andreæ, vt ita agnoscatur, quòd non per alium Petrus adductus est ad Christum, nisi per Andreã. Nostra verò Vulgata habet: *Inuenit hic primum*, & facit hunc sensum, quòd postridie, scilicet illius diei, quo cum Christo manserat, & pernoctauerat, ante alios suos amicos, & notos inuenit Petrum fratrem suum. Inuenimus Messiam, scilicet, Ego cum condiscipulo meo inuenimus Messiam, quẽ nos diu desiderauimus, ac studiosè, & sedulè quæsiuimus. Et magna energia hoc verbũ *Inuenimus*, hîc positum est, videtur enim significare, Petrum, ac Andream vehementissimo Christi desiderio anteà flagrasse, ac exarsisse; nam, vt ait hìc Beda; *Nemo enim inuenit, nisi qui quærit: ille qui inuenisse se dicit, ostendit, quia diu quæsierit.* Et D. Chrysost. hom. 18. *Hoc Verbũ*, ait inuenimus, *animæ est maximè eius præsentiã desiderantis, & cælitus aduentũ expectantis: cuius aduentu exultans alios Euangely gestat fieri participes.* Idem aduertunt Euthymius, Albertus Magnus, S. Bonauentura, Hugo & alij. Andreas maximè exultans de thesauro inuento ob suam eximiam charitatem tantũ gaudium cohibere non potest; sed statim alios facit participes, & fratri suo tantum bonum annuntiat. Charitas à se, ac à suis incipit. Preme illud verbum; *Inuenimus*, quia tantum bonum non sibi soli retinere volebat, sed omnibus communicare.

Vulgata. Beda. Chrysost. Euthym. Alb. Magn. Bonauent. Hugo. *Res magni gaudij publicantur.*

Gaudent.

45. *Messiam.* D. Gaudentius *serm.* 17. qui est de Basilica Martyrum, notat, quòd D. Andreas primus post Baptistam prædicat Christum. *Messias* Hebraicum nomẽ est, & Græcè significat Christum, Latinè autem vnctum. Euangelista nomen Hebraicum retinuit, tam ob venerationem ipsius nominis, quàm ob reuerentiam sacræ Scripturæ primigeniæ. Hoc nomine denotabant Iudæi Sanctum, ac electum Dei, Saluatorem promissum in lege, nempe Iesum Christum salutem nostram. *Qui interpretatur Christus.* Euangelista scribebat Græcè, & ideò retinens nomen Hebraicum Messiam Græcè explicat, id est, Christum, quod Latinè dicitur vnctum.

QVÆSTIO VII.

Quanta excellentia nomen Messiæ competat Iesu Saluatori nostro?

Tria genera personarum, quæ vngebantur.

46. PRO exacta explicatione huius nominis *Messiæ*, quod Hebraicum est, Græcè significat Christum, Latinè vnctum, aduertendum est, apud Hebræos tria genera personarum fuisse, quę sacra Vnctione vngebantur. Summi Sacerdotes *Exod.* 29. *n.* 7. Reges 1. *Reg.* 11. *n.* 1. & 16. *n.* 13. Et Prophetæ etiam aliquot insignes. Elisæus enim vnctus est, 3. *Reg.* 19. *n.* 16. Et omnes isti Christi nomine dicebantur in Psal. 104. n. 15. *Nolite tangere Christos meos.* Hoc tamen nomen Messiæ, seu Christi per quandam antonomasiam accommodatum est Christo Iesu Redemptori nostro promisso in lege. Et meritò hoc factum est: nam ipse complectitur omnes vnctiones, quod nullus alius habet. Nam in populo Hebræo quidam fuerunt simul Reges & Prophetæ; quidam Sacerdotes, & Prophetæ. At nullus, vt benè notat Toletus *annot.* 75. extitit simul Sacerdos, Rex, & Propheta, præter Iesum Christum Saluatorem nostrum.

Psalm. 104. Tolet.

Nam primò. Noster Redemptor summus Sacerdos secundùm ordinẽ Melchisedech. *Psal.* 109. 47.
n. 4. Secundo, constitutus est Rex *Psal.* 2. *n.* 6. Fuit etiam Propheta *Deut.* 18. *n.* 15. Quartò, & alio excellentiori modo, aliqui in veteri Testamento, de quibus modò dictum est; vngebantur exteriùs vnguento materiali, interiùs gratia finita, & infusa, quæ est quoddam accidens, qualis datur in puris hominibus. At noster Saluator multo sublimiori modo vnctus est, nam illius humanitas vncta est ipsamet diuinitate; nã illi substantialiter hypostaticè est vnita. Et quantum diuinitas superat creaturam, tantum superat vnctio Christi cæteras vnctiones. Et de hac vnctione dicitur Act. 10. n. 38. *Quomodo eũ vnxit Dominus Spiritu* [illegible]. Isai. 61. n. 1. *Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me Dominus.* Psal. 44. n. 8. *Vnxit te Dominus præ participibus suis.* Hanc vnctioné rectè explicant Origen. *lib.* 2. *de princip. c.* 6. D. Dionysius Alexandr. *Epist. contra Paulum Samosaten. in princip.* D. Nazianz. *orat.* 36. & 42. D. Cyrill. *lib.* 4. *in Ioan. c.* 29. D. Damascen. *orat.* 1. *de Imaginib.* & *lib.* 3. *de fide cap.* 3. & 4. Nicetas *lib.* 5. *Thesaur. c.* 3. Et hac ipsa vnione Christus Dominus constitutus est verus, & proprius filius Dei naturalis, Doctor, Magister, ac Legislator, & Redemptor totius orbis. Ita; vt non sit aliud nomen datum hominibus, in quo nos oporteat saluuos fieri, nisi in nomine IESV.

Iesus omni vnctione excellentissimè vnctus. Actor. 10. Isai. 16. Psalm. 44. Origenes. Dion Alex. Nazianz. Cyrill. Damascen. Nicetas.

QVÆSTIO VIII.

Quisnam esset Andreas? Et quare fratri suo non annuntiet, quæ à Christo audierat?

Quis senior, Petrus, an Andreas.

ANDREAS, vt explicat D. Thomas, idem est ac virilis. An verò Andreas fuerit ætate ma- 48.
ior Petro, dubium est. Petrũ ætate maiorẽ fuisse, putant D. Chrysost. *apud Metaphrastem in laudatione D. Andreæ.* Beda, D. Thomas, & alij hoc loco. Vnde ait Beda; *Non dedignatur maior minorẽ sequi quia non erat ordo ætatis, vbi erat meritum fidei.* Vbi res dispensatur iuxta fidei merita, ac dispositiones diuinæ gratiæ, non æstimantur iura ætatis, ac naturæ. Sic Dauid, quamuis esset paruulus inter fratres, eligitur in Regem, 1. *Reg.* 16. *n.* 13. Tamen Andream esse ætate seniorẽ Petro, existimat D. Epiphanius *heresi* 51. Et hanc sententiam sequitur Ecclesia in festo S. Andreæ in lectionibus. *Andreas*, ait, *frater Petri natu maior.*

Chrysost. Beda. D. Thom. Epiphan. Ecclesia.

Quærimus tamen in præsenti, cur Andreas nõ 49.
dixit, annũciauit fratri suo ea, quę audiuit à Christo Domino? Respondet D. Chrysost. homil. 18. *Credibile est; Andream plura persuasioni maximè accommodata narrasse: verum Euangelistæ nonnunquam multa breuitatis gratia prætermittunt. Præterea nõ dicit, eum statim persuasisse, sed tantum adduxisse ad Iesum; vt inde totum disceret: nam si Ioannes Baptista, cùm inquit: Ecce Agnus Dei; & qui in spiritu baptizat, certiorem doctrinam magistro edocendam relinquit, & inde haurire hortatus est:*

Chrysost.

longè magis Andreas, cùm suum non esset officium, neque ad tanti luminis narrationem sufficeret, ad ipsum fontem fratrem adducere oportuit. Verba Chrysostomi posui, in quibus ipse quatuor rationes propositæ quæstionis nobis dat.

Bonus discipulus imitator magistri.

50. Primò, quòd D. Andreas fratri suo Petro multa valde proportionata persuasioni dixit: tamen Euangelista breuitatis causa omittit. Secundò, Quòd D. Andreas, tanquam bonus discipulus secutus est vestigia sui Magistri Ioannis Baptistæ: nam ille solũ Christum demonstrauit, dicẽs: Ecce Agnus Dei. *At certiorem doctrinã Magistro edocẽdam reliquit, & inde hauriri hortatus est.* Ita Andreas Petro ostendit Christum: *Inuenimus Messiã.* At celsiorẽ doctrinam edocere sanctissimo Magistro committit. Tertiò, *Cum suum officium non esset.* Andreas nondũ constitutus erat Apostolus, & Prædicator; ideóque abstinuit, ne se intromitteret in officium, quod ad se non spectabat. Quartò, *Neque ad tanti luminis narrationẽ sufficeret.* D. Andreas ob suam modestiam suæ imbecillitatis conscius, se æstimauit omnino insufficientẽ, vt tã alta, & sublimia mysteria enarraret. Vndę totum negotium ad ipsum claritatis fontem remittit.

Quilibet stet in suo officio, Discipulus ne affectet magna explanare, sed suo magistro committat.

51. Matth.22. Mandat Dominus suis ministris, vt cunctos ad suum conuiuium inuitent, & vocent. Et ait: *Dicite inuitatis: Ecce prandium meũ paraui, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata,* Matth.22. n.4. sed cur nũ iubet Dominus cibos, carnes, ac altilia per manus ministrorum deferri, ac distribui, sicut etiam mandauit panes in conuiuio quinque millia hominum per suos ministros expendi, *Ioan.6. n.12.* Escæ in prandio apponendæ, erant altilia, per quæ sublimia, & alta mysteria intelliguntur: at illi panes erant hordeacei, ac infimæ conditionis, & licèt ministri, qui nondum vltimò expoliti, ac instructi erant, ad parua, & minima apponenda sufficerent; tamen ad alta, & excelsa enarranda incapaces reperiebantur; & ideò tantùm eis datur, vt ad prandium inuitent, & vocent; illos tamen supremos cibos ad degustandum exponere, ac ad ruminaculum præbere, hoc reseruatum manet supremo Regi, ac diuino Magistro. Galfridus *in Tilmani Catena*, sic ait: *Et in carne quidem taurorum cibus fortior, altilium esus delectabilior est: vtraque ergo suis videtur Dominus nuptiis parata suis enumerare conuiuis, vtique eius manibus apponenda.*

Magister sibi reseruet magna ad explicandum.

Galfrid.

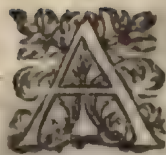
Ioan.1.n.42. Et adduxit eum ad Iesum Intuitus autẽ eum Iesus dixit: Tu es Simon filius Iona: Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

VERSIONES.

Syriacus. Tu es Sehemoum filius Iauna, (columbæ) tu vocaberis Kipho, Petra.

EXPOSITIO.

52. Seleucus.

ADDVXIT *eum ad Iesum.* At D. Basilius Seleucus orat 25. *Dicit Andreas Petro: Inuenimus Messiam: & ad vocem Petrus auribus ligabatur;* vox Christum sonans valde efficax ad omnes humanas voluntates trahendas. Et ideò cùm Petrus audit iam verum Messiam, idest, Christum Dominum adesse, illius desiderio, ac amore inflammatus, facillimè à fratre suo ad illum adducitur, vt ab ipso Saluatore instruatur, ac doceatur, D.Chrysost. hom.18. *Considera,* inquit, *à principio obedientem, & beneuolum Petri animum: cucurrit è vestigio, nil moratus. Adducit,* inquit, *eum ad Iesum. Sed nemo eius damnet nimiã in credendo facilitatem: non enim dicit, statim persuasisse, sed tantum adduxisse ad Iesum, vt inde totum disceret.* Prosequitur textus. *Intuitus autem eum Iesus,* non solum exteriori oculo, sed etiam, vt ait Beda, interiori, nempe suæ gratiæ, ac diuinitatis. Et Dominus non solùm intuitus est eum secundùm faciem, sed etiam penetrando eius sincerum animum, ac cor præuidendo quãta opera ab ipso erant facienda. D.Cyrillus, *Respicit, vt Deum decet, qui corda, & renes scrutatur, videtque, qui nihil ignorat, ad quantam fidem, & virtutem discipulus peruenturus sit.* Non negationes Petri, sed eius magnam fidem, ac merita videt Dominus, vt ipsum iam incipiat honorare, ac condecorare. Et dum dicitur quòd Dominus intuitus est eum, in hoc, vt ait Rupertus, magnum præsignatur gaudium Petro, cùm Dominus eum intueatur, cum eoque loquatur. In quo, vt notat Hugo, ei datur securitas, ac fiducia accedendi ad Dominum.

Vox sonans Christum valde efficax

Chrysost. Beda. Cyrillus.

Dominus respicit merita vt honoret.

Rupert. Hugo.

Tu es Simon. Simon nomen propriũ, ac à parentibus impositũ. *Filius Iona* patris nomẽ, & cognominis loco ponitur. Et sic dicitur tanquam contractum ex nomine Ioannis. Et hæc dicit Dominus, vt ad se alliciat Simonem; quem enim anteà neq; viderat corporalibus oculis, neque nouerat, vocat eum tamen nomine proprio, & ex suo genere, vt ita agnoscat suam virtutem, ac maiora mysteria credenda excitetur, vt notarunt D.Augustinus, D.Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, Beda, & ex præsentium agnitione credat, quæ ei de futuro promittuntur, vt ait Chrysost.hom.18. *Ex præsenti enim futurum credibile reddit.* Cur autem, quando de Pontificatu fit mentio, nomen patris ei in memoriam adducitur? Commodiùs dicam *ad cap. Matth.16.* 53.

August. Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Chrysost.

Tu vocaberis Cephas. Vox est Syriaca, id est, Petrus, seu Petra. Et non significat vox Syriaca qualemcumque petram, sed magnam & fortem. Per hæc Dominus denotat Petro, quòd ipsum faciet firmissimum fundamentum Ecclesiæ suæ, quam supra illum ædificabit. Hoc promissum adimpletum est *Matth.16.n.16.* dicente Domino: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et Ioan.21.n.15. *Pasce oues meas.* Et Dominus non dixit Petro, vt notat Theoph. *Ego te vocabo Petrum, sed vocaberis: nolebat enim ab initio auctoritatem suam indicare, eo quòd nondum firmam in illum fidem haberent.* Magnum documentum nostrũ, nostra enim magnalia non sunt aperienda ei, qui de nostra virtute, nec fidẽ, nec agnitionem habet. Et ponderandum cum D.Chrysostomo *hom.18.* quòd Petrus ad Christi verba, dum ei tam magna promittuntur, nihil respondit. Eximio iã amoris pódere ferebatur in Christũ, quod potius operibus, quàm verbis testificari volebat. 54.

Tua magnalia ei tantum dicas qui te magnam opinionem habet.

Chrysost.

QVÆSTIO IX.

Quare Dominus magnum Petri nomen Simoni imponat?

CONTROVERTITVR à multis hoc loco: An Dominus hîc imposuerit Simoni nomen 55.

August. Auensuf. Beda Iansen. Tolet. Interlin Cyrill Chrysost. Hilar Euthym. Bonauent. Caiet. Hugo.

men Petri? Tantum nomen ei in præsenti impositum fuisse, docent D. Augustinus *de consensu Euang. lib. 2. cap. 17. & lib. 4. cap. 3.* Abulensis *Matth. 16. quæst. 66.* Beda *Marci 3.* Iansenius, Toletus *annotat. 76.* Tamen Glossa Interlinealis, D. Cyrillus *lib. 2. cap. 12.* D. Chrysostomus *homil. 18.* D. Hilarius *Matth. 19.* denotare videntur, tunc impositum fuisse nomen, quando ei dictum est: *Tu es Petrus; & super hanc petram.* Vltimò tandē Euthymius *Marci 3.* D. Bonauentura Caietanus, Hugo *hoc loco*; nomen Petri inditum Simoni, quando Dominus Apostolos elegit. Nam ait Marcus 3. n. 16. *Et fecit, vt essent duodecim cū illo, & vt mitteret eos prædicare, & imposuit Simoni nomen Petrus.* Valde apertè loquitur Euangelista. Et ideò quamuis sententia Augustini sit probabilis, hæc vltima videtur probabilior. Nisi dicas, quòd bis hoc nomen est impositum Simoni. Cur autem tantùm Petri nomen ei datum sit; inquirimus. Et quare ei in Natiuitate non sit datum, iam dixi *lib. 1. c. 4. quæst. 18.*

Marc. 3.

56. Cyrill. August. Chrysost. Euthymius. Theoph. Beda.

Prima, & communis omnium Patrum solutio, D. Cyrilli, D. Augustini, D. Chrysostomi, Euthymij, Theophylacti, Bedæ. voluit Dominus indicare Petro supremam dignitatem, ad quam euehendus erat, vt esset petra, & fundamentum totius Ecclesiæ. Et tanta præsignatione nominis iam Dominus voluit honorare accessum Petri ad se.

Origenes.

Secundò, Origenes in Ioan. 5. *Potuit Simeon, ait eo quod in eum intuitus est, eo vsque stabiliri, vt ab opere stabili, firmoque cognomen traheret, & Petrus vocaretur.* Simon homo fragilis, & debilis, tamen vbi primùm Dominus eum respicit, ac in eum conijcit oculos, iam lapidea stabilitate corroboratur, ac insolidam firmitatem transit.

Christi intuitus valde efficax.

57. Rupert.

Tertiò, Rupertus lib. 2. in Ioan. *Claret*, ait quia Christus super se ipsum (videlicet firmam petrā) suam ædificaturus Ecclesiam, vbi vidit, imò intuitus est, vt ait Euangelista, idest, diligenter respexit illum, quem primum post se volebat eiusdem esse fundamentum Ecclesiæ. Hac de causa Petrum à se ipso petra prima denominauit, vtpote in quo post se ipsum tota constituta erat fabrica spiritualis ædificij Christus D. lapis, ac fundamentum: *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli,* Psal. 117. n. 22. *Petra autem erat Christus,* 1. Corinth. 10. n. 4. Cùm autem Dominus præuideret, quòd Petrus post se futurus esset Ecclesiæ fundamentum, ac lapis, ipso etiam suo eum nomine voluit condecorare, ac extollere, vt Petra diceretur.

Psalm. 117. 1 Cor. 10.

Christus suo Petrum nomine condecorat.

58. Ambros.

Rectè ait D. Ambros. ser. 47. *Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur. Sic ait Apostolus: Petra autem erat Christus; rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur, & operis.* Petra proprium Christi nomen, & illud etiā concedit Dominus Petro, nā ipse post Dominū futurus erat petra, & fundamētū Ecclesiæ; & qui cōsors est operis, ac laboris, debet & particeps esse nominis, honoris, & gloriæ.

Laboris consors debet, & particeps esse honoris.

59. August.

Quintò. D. August. tract. 7. in Ioan. *Non magnū, ait, quia Dominus dixit, cuius filius esset iste. Quid magnum Domino? Omnia nomina Sanctorū sciebat, quos ante mundi constitutionem prædestinabat; & miraris, quia dixit vni homini, Tu es filius illius, tu vocaberis illud? Magnum, quia mutauit ei nomē, & fecit de Simone Petrum. Petrus autem à petra; petra verò Ecclesia: ergo in Petri nomine figuratur Ecclesia.* Expende illa verba: *Magnum, quia mutauit ei nomen, & fecit de Simone Petrum.* In duobus maximè hìc enituit diuina virtus. Primò, quia hominē quem Christus corporalibus oculis nunquam viderat, eum vocat ex proprio nomine suo, ac ex nomine Patris. Secundò, quia prædicit ei magnā dignitatē futuram. Illud tamen magnum Diuinitatis argumentum, quòd Dominus Simonē hominem plebeium, ac humilē ita sublimauerit, vt ad summum apicē Ecclesiasticæ dignitatis euexerit.

Diuinitatis argument. m abiectos extollere, ac nobilitare.

Dauid ob iuramentum initum cum Ionatha, magna sedulitate indagabat aliquem è familia Saul, & ita dicebat: *Putasne est aliquis, qui manserit de domo Saul, vt faciem cū eo misericordiā propter Ionatham?* 2. Reg. 9. n. 1. Tacent omnes, & nullus est, qui annuntiet, aliquem remansisse. Dauid tandem cum Siba loquens ait: *Numquid superest aliquis de domo Saul, vt faciā cum eo misericordiam Dei,* n. 3. statim, ac immediatè Siba Regi respōdit, *Superest filius Ionathæ debilis pedibus.* Valde notandum sanè quòd dum Dauid quærit aliquem ex stirpe Saul, vt cum eo faciat misericordiam, nullus reuelatur, nemo est, qui dicat, adhuc aliquem superesse; at cùm adiunxit: *Vt faciam misericordiam Dei cum eo;* statim sine vlla mora ei declaratur, Miphiboseth Ionathæ filium reperiri. Et cur non anteà? Erat ille *debilis pedibus* ac proinde debilis, & abiectus. Et ideò dum primò misericordia hominis sonabat, nullus est, qui annuntiet; sed dum misericordia Dei auditur, cuius proprium est, abiectos, & despectos non derelinquere, sed eos fouere, ac magnis donis recreare. 60.

2. Cor. 9.

Dei, & non hominis misericordia est, abiectos souere.

Ioann. 1. n. 43. In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit ei Iesus: Sequere me.

Ibid. num 44. Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andreæ, & Petri.

VERSIONES.

Syriacus n. 43. Porrò die altero voluit Ieschua exire in Galilæam, & inuenit Philippum Dixitque ei: Post me venito.

Vatabl. Theoph. Postero die voluit Iesus.

Syrus. Postero die decreuit.

Syriacus n. 44. Ipse verò Philippus erat ex Bethsaido (domo piscationis.)

EXPOSITIO.

QVAMVIS hæc historia de vocatione Philippi, & Nathanaëlis non pertineat ad hoc Baptistæ testimonimm, tamen continuando ipsum primum Ioannis caput, eam hìc explicamus. *In crastinum,* seu, vt clariùs habet Syriacus, *Altero die*, postquam Andreas fratrem suum Simonem Petrum ad Iesum adduxit, ac proinde die quinta Martij, iuxta computationem factā suprà, n. 1. *Voluit Iesus,* seu, vt habet Syrus, *Decreuit.* Per quod denotatur, vt aduertit Rupertus, quòd Dominus, non casu, sed magno & alto consilio tendit in Galilæam, bene conscius futuri 61.

Syriacus. Syrus. Rupert.

turi euentus, vt inueniret Philippum, & ad se alliceret. *Exire in Galilæam. Exire* scilicet ex Iudæa, vt notat Beda, in qua gesta sunt quæ hactenus manent enarrata. *In Galilæam*, ex qua venerat antea circiter menses duos. *Inuenit Philippum*, non casu, sed vt quæsitum magna sua sapientia, vt obseruant Theophylactus Rupertus, Albertus Magnus D. Thomas. Semper Dei gratia prior nos quærit, vt in salutem ducat.

Theoph. Rupert. Alb. Magn. D. Thom.

62. *Dicit eis Iesus, sequere me.* Quamquam illi duo discipuli, qui ad vocem Ioannis, *Ecce Agnus Dei*, secuti sint Dominum, & etiam Petrus; hique omnes interiùs per Dei gratiam, ac internam inspirationem priùs fuerint vocati: tamen externa Domini voce Philippus vocatus est primus. Vnde hæc ei debetur magna laus, quòd ipse primus Domini voce externa, *sequere me*, sit vocatus, & diuina gratia operante huic vocationi consenserit, Christum secutus, & magnum legis doctorem Nathanaelem ad Dominum adduxerit. Et notandum est, Euangelistam non explicare, Philippum voci Domini obtemperasse; ex consequentibus tamen facilè deprehendi, quòd diuina gratia attractus Dominum fuerit secutus. Et hîc non ita sunt vocati discipuli, vt perpetuò Domino adhærerent; nam postea Petrus, & Andreas ad officia piscationis redierunt; sed vt explorarent, & agnoscerent Domini doctrinam, nam ad perpetuam sequelam posteà attracti sunt. *Matth. 4. num. 16.*

Philippus primus, qui voce externa vocatus est.

63. *Erat autem Philippus.* Ad magnum ornamentum historiæ, aduertit Euangelista patriam Philippi. Et notat Euangelista, esse etiam patriam Petri, & Andreæ. In quo vult Theophylactus significari feruidam charitatem Petri, & Andreæ, qui inuenientes Philippum conciuem suum, ei denuntiauerunt thesaurum à se inuentum, scilicet Iesum Christum verum Messiam. Et ob hanc causam tam facillimè Philippus secutus fuerit Dominum. Semper Dominus omnia disponit modo valde suaui. Et ideò hæc interpretatio est probabilis. *A Bethsaida ciuitate.* Hoc oppidum erat adiacens mari Galilææ, iuxta Corozaim, & Capharnaum; & significat domum venationis, & piscationis; & erat vna ex ciuitatibus, quarum quitiá exprobrauit Dominus, *Matth. 11. n. 21.*

Theoph.

Vbi sita Bethsaida.

QVÆSTIO X.

Quare Iesus voluerit exire in Galilæam? Et cur ex ea primos eligat discipulos?

64. DECREVIT Dominus, iterum redire in Galilæam, ex qua venerat ante menses circiter duos. Nam, vt ait D. Matth. 3. n. 13. *Venit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannē, vt baptizaretur ab eo.* Ipse autem baptizatus est die sexta Ianuarij, vt dixi suprà *cap. 1. n. 38.* Quare ergo tam citò tendit in Galilæam, inquirimus?

Matth. 3.

65. Respondent primò Chrysostomus, Euthymius, Beda, Hugo, & alij. Tendit in Galilæam, quia ex ea voluit sibi eligere primos Apostolos, & discipulos, quia inter cæteras terras Iudæ gens Galilææ erat maximè barbara, rustica, rudis, & ignobilis. Et ex ipsa non primos eligit, sed humiliores, ac viliores, scilicet piscatores, vt dicit Chrysostomus. *Vt non crederetur sermo eius esse in sapientia mundi, sed in doctrina Spiritus sancti.* Vnde ait Paulus 1. Corinth. 1. n. 16. *Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi eligit Deus, vt confundat sapientes.*

Chrysost. Euthym. Beda. Hugo. *Deus infirma eligit, vt confundat fortia.*

Chrysost. 1. Cor. 1.

66. Secundò idem Chrysostomus, ac Rupertus. Bethsaida erat vna ex illis ciuitatibus, quæ maximè incredulæ, ac peccatrices erant. Vnde ait Christus: *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent*, Matth. 11. n. 21. Tēdit ergo Dominus in Galilæam, & ex ea eligit primos Apostolos, vt maximè resplendesceret Dei gratia, & suorum fides. Dei gratia enituit, dum ex medio tantæ prauitatis, ac incredulitatis tres Apostolos præclarissimos eduxit. Vbi enim abundauit nequitia, ibi superabundauit & gratia. Petri etiam, Andreæ, ac Philippi fides radiauit; quia cùm essent ex illa ciuitate, vbi incredulitas maximè regnabat, omnium primi Dominum fuere secuti.

Chrysost. Rupert. Matth. 11.

Vbi abundat malitia, superabundat gratia Dei.

67. Tertiò, D. Thomas tres huius rei rationes assignat. Quia postquam Dominus Baptizatus fuerat à Ioanne, volens honorem deferre Baptistæ, exiuit in Galilæam, à Iudæa recedens, ne suâ præsentia obfuscaret, & minueret Ioannis magisterium, dum adhuc statum haberet; docens nos honore inuicem præuenire, vt dicitur *Rom. 12. n. 10.* Ac proinde, cùm Christus Dominus tanto testimonio Baptistæ, *Ecce Agnus Dei*, esset honoratus, etiam ipsum voluit honorare. Quartò, idem D. Thomas. Quia in Galilæa non erant insignes personæ. Ioan. 7. num. 52. *A Galilæa Propheta non surgit.* Ac proinde locum humilem, & abiectum electione illustrium virorum voluit condecorare, quos constituit principes orbis terrarum, qui sunt Prophetis maiores, vt per hoc suam virtutem, ac potentiam ostenderet. Psalm. 106. n. 35. *Posuit desertum in stagna aquarum.* Quintò idem Angelicus Doctor mysticè sic ait: Quia Galilæa interpretatur transmigratio; voluit ergo exire à Iudæa in Galilæam, vt insinuet, quòd in crastinum, id est, in die gratiæ, scilicet Euangelij exiret à Iudæa in Galilæam, id est, ad saluandas gentes. Ioan. 7. num. 35. *Numquid in dispersionem gentium iturus est?*

D. Thom. *Christus maximè affectabat honorare Baptistam.*

Ioan. 7. *Deus ab esse honorat.*

Psalm. 106. *Christus à Iudæa exiuit ad gentem.*

Ioan. 7.

68. Sextò, Duos discipulos Galilæos, scilicet Petrum, & Andream, iam Dominus ad se asciuerat: cum eis ergo tendit in Galilæam, vbi grassabantur peccata; nam illius ciuitatis habitatores suorum conciuium exemplo, ac doctrina facile mouerentur, vt vitia, ac iniquitates suas deponerent, & veritatem, ac iustitiam amplecterentur. Vt de Philippo docet Theophylactus, quòd nempe Petri, ac Andreæ documentis dispositus est, vt vocantem Dominum promptissimè sequeretur.

Exemplum suorum maximè mouet. Theophi.

69. Septimò, Galilæa Regio erat, tanquam Domini patria, in qua ipse nutritus fuerat: voluit ergo eam maximè cohonestare suæ sacratissimæ dispensationis primordiis, miraculis, ac doctrina; & ex ea primos, ac illustres discipulos colligere. Profecta Agar à domo Abrahami cum filio suo Ismaële, *Accepit illi mater sua vxorem de terra Ægypti*, Genes. 21. num. 21. Sed cur mater, non ex alia propinquiori, ac viciniori terra eligit vxorem filij sui? Terra Chanaam distabat ab Ægypto, cur in partes tam distantes tendit ad quærendam

Patria honoranda.

Genes. 21.

vxorem

vxorem suæ soboli? Agnouerat mulier præstantiam, & excellentiam generis Abrahæ, in quo benedicendæ erant omnes gentes, cuius nomen illustrissimum, ac præclarissimum erat inter totius orbis nationes. Ergo cùm Agar esset Ægyptia, suæ patriæ nobilitatis solicita, decorem, ac honorem ex Abrahami stirpe prouenientem noluit alteri proferre, nisi suæ patriæ, & genti, vt à quibus ipsa acceperat vitam retribueret & honorem. Patrocinatur Caietanus, *Naturali amore*, ait. *vnusquisque afficitur nationi suæ; & propterea Agar Ægyptia mulierem Ægyptiam in nurum asciuit.*

Quilibet magno cum eius honore in patria efficitur.

Caiet.

70. Scribens Samuel librum primum Regum statim in prima fronte, ac in exordio ait: *Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim, & nomen eius Elcana*, 1. Reg. 1. n. 1. Sed quomodo Samuel enarraturus sua magnalia, se nempe esse electum à Deo in Prophetam, Sacerdotem, ac ad vngendos Reges destinatum, quomodo pro patria sua statim in limine affixit Ramathaim, angustum, & vile oppidum? Bonus conciuis non dedignatur de suo loco, sed scripturus suas laudes, primò, & ante omnia patriam commemorat, vt cunctis patefaciat, nihil magis sibi in mente esse repositum, quam ipsam tantis laudibus extollere, & nobilitare, ac super omnes alias terras sublimare: nam si regalis ciuitas procreabat Reges, Ramathaim verò Reges vngentem, ac eligentem. Fauet D. Gregorius Nazianzenus orat. 15. *Ramathaim, ait, parua, magni illius viri patria, quæ Prophetæ dedecori minimè fuit, nec à se ipsa potius, quàm ab eo honorem consecuta est.* Nota vltima verba. Et vt terra illa tantum assequeretur honorem, ideo tam solicitè Samuel eam nominat.

1. Reg. 1.

Maximè patria honorem procreare debemus.

Nazianz.

QVÆSTIO XI.

Quare Philippus sit primus vocatus à Domino externa voce? Et quomodo tam facilè ei obediuerit?

71. Posquam Andreas cum suo condiscipulo secutus est Christum Dominum, & etiam ad ipsum adduxit Petrum, vt iam vidimus hoc capite; exiens Dominus in Galilæam, nunc primò sua externa voce vocat ad se Philippum: *Sequere me*. Rectè obseruauit D. Chrysostomus *homil.* 10. Christum Dominum nullum discipulum ad se vocare voluisse, antequam aliqui, & non exteriùs vocati, ipsum sua sponte sequerentur, ne si ipse primos vocasset, minus essent firmi, & res tota suspecta videretur; at dum primi non erant vocati, maximè alij confirmabantur, vt Domino adhærerent.

Chrysost.

Quæ sponte fiunt, diu perseuerant.

72. Quærimus ergo primò in præsenti, cur Philippus primus inter omnes est vocatus à Domino externa voce? Ratio à priori, diuina gratia, quæ ita ipsum præuenit, & elegit, vt ipse esset primus vocatus exteriùs, quod est magna laus, & gloria Philippi. Moraliter verò hanc rationem inculcat Eusebius Gallicanus homil. in vigilia S. Andreæ *Primus, ait, omnium Apostolorum Philippus videtur esse vocatus. Et merito quidem primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur: tale namque os tunc omnes receperunt, quando in linguis igneis Spiritus sanctus super eos descendit.* Philippus interpretatur os lampadis. Optima ergo ratione diuina sapientiâ dispositum est, vt ille externa voce esset primus vocatus, qui habebat os procliue, ac propensum, non ad alios obfuscandos, & obtenebrandos, sed ad illustrandos, ac illuminandos. Et tale os diuinus Spiritus suis alumnis infudit, ac largitus est, quando sua gratia eos inflammauit in die Pentecostes.

Eusebius.

Qui alios non obfuscat, sed illustrat, valde dignus, vt honoretur.

Quærimus secundò: Quomodo Philippus tam promptè voci Domini obediuerit, vt absque vlla cunctatione statim ipsum sequeretur? Chrysostomus *citata homil.* 19. existimat quòd Philippus cum Petro audierit Ioannis testimonium de Christo: *Ecce Agnus Dei*; quod testimonium maximè in illis est operatum. Vnde discipuli Baptistæ, iuxta varias sententias, quas retuli in hoc capite, extiterunt Petrus, Andreas, Ioannes Euangelista, ac Philippus. Theophylactus existimat, quòd Philippus à Petro, & Andrea conciuibus suis de Christo multa didicerat, vnde maximè præparatus est, vt Dominum sequeretur, cùm eius conciues iam essent illius discipuli, à quibus tot, ac tanta percipiebat. Ac proinde bona illorum societas, ac amicitia multum profuit Philippo. 73.

Chrysost.

Baptistæ illustres dedit discipulos.

Theoph.

Tandem ipse Theophyl. sic ait: *Videtur enim primum vox Domini animum illius stimulo quodam charitatis tetigisse. Non enim simpliciter Saluatoris vox dicebatur, sed dignos statim flagrare faciebat intrinsecus ad amadū ipsum, sicut & Cleophas dixit: Nonne cor nostrum ardens erat, cùm loqueretur nobis in via.* Non mirum, quòd Philippus sine vlla mora sequatur, nā vox Christi valde efficax erat, & vehementi charitate attrahebat, ac inclinabat humanam voluntatem ad sui imperium. 74.

Idem.

Dei vox maximos excitat amoris ardores.

Omnes tamen fatentur rationem primariam, & intrinsecam huius rei esse diuinam gratiam; quæ ita præparauit, ac mouit cor Philippi, vt sine vlla mora vocem Domini sequeretur: tum vt ita maximè appareret efficacia gratiæ Dei; tum, cùm Philippus esset primus vocatus externa voce, vt cunctis esset in exemplum ad hoc, vt omnes sine vlla mora prompti simus ad obediendum Dei voci, dicentes cum Regio Vate Psalm. 83. num. 9. *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*, vt ait D. Augustinus. *Quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem.* Auscultat Domini iussionem, vt mandata exequatur. Vnde ipsemet Regius Propheta *Psalm.* 17. ait: *In auditu auris obediuit mihi*; hoc est, ad primam vocem, ad primam auditionem mouetur, ne secundæ vocis desideretur auditus. D. Bernardus sermone de virtute obedientiæ. *Vno, eodemque momento*, ait, *procedit & imperantis imperium, & obsequium obsequentis.* 75.

Promptè, & expeditè Dei voci obediendum.

Psalm. 83.

August.

Psalm. 17.

Bernard.

Ioan. 1. n. 45. Inuenit Philippus Nathanaël, & dicit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Prophetæ, inuenimus, Iesum filium Ioseph à Nazareth.

ibid. num. 46. Et dixit ei Nathanaël: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide

VERSIONES.

Euthymius. *Theophyl.* Repetit Philippus Nathanaël.

*Syriac.n.*45. Dixit ei: illum, de quo scripsit Mousche in lege, & in Prophetis, inuenimus, qui est Ieschua ille filius Iauseph ex Nozrath.

*Ibid.n.*46. Dixit ei Nathanaël: A Nozrath potest quicquam boni esse? Dixit ei Philippus: Veni, & videbis.

Arias. A Nazareth potest aliquod bonum esse?

EXPOSITIO.

76. GNOSCE fructuosos Christi discipulos, & quàm vberes fructus producunt, & quomodo thesaurum inuentum sibi solis non retinent, sed aliis communicant: *Inuenit Philippus Nathanaël.* Inuenit, vt ait D. Augustinus *tract.*7. postquam Christum secutus fuerat. Inuenit, non casu, vt ait D. Cyrillus, sed multo studio conquisitum. Et quæsiuit Nathanaelem, tanquam amicum suum: bona amicitia proficua, & vtilis est, ac ad Christum tendit, & ordinatur: & quia sciebat etiam Nathanaëlem incredibili Messiæ desiderio teneri.

August. Cyrill. *Bona amicitia ad Christum tendit.*

77. *Quem scripsit Moyses in lege.* Vt Philippus ad se valeat inclinare suum amicum, proponit inuentum Messiam promissum in lege, & Prophetis. Vnde ait Chrysostomus: *Vide viri diligentiam, vt Scripturæ meminerit, per Moysem, & Prophetas dignum fide sermonem suum facere, & auditori persuadere adnititur, vtpote qui esset in perscrutanda veritate diligentissimus.* Deinde Nathanaël, qui interpretatur *domum Dei*, vt tradunt D. Augustinus, D. Cyrillus, D. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonauentura, erat vir doctissimus in lege, ac Scriptura; ac proinde ipsamet Scriptura proposita, ac veluti sua inclinatione eum voluit Philippus inescare, ac ad se allicere. Et quamquam dicat Caietanus, quòd Philippus erat vir eruditus; tamen contraria sententia est verior, vt docent D. Chrysostomus, Albertus Magnus, D. Bonauentura, Toletus, & alij. Vnde quamuis esset indoctus, bene potuit commemorare testimonia Scripturæ; quia nullus Iudæorum, quantumuis indoctus, ignorabat, Scripturam prædixisse Messiam venturum. Et ait: *Quem scripsit Moyses in lege, & Propheta*; more Iudæorum, qui Moysem à cæteris Prophetis distinguebant, & tanquam aliorum Prophetarum maximum separatim nominabant. Per Moysem legem, seu Pentateuchum intelligit: per Prophetas verò cæteros libros. Syriacus pro *Propheta* posuit *Prophetis*, nescio, quo sensu; nisi fortè sit aliquis error, vt aduertit Franciscus Lucas. *Filium Ioseph*, scilicet putatiuum, *à Nazareth*, quia Dominus educatus, ac nutritus fuerat Nazareth, vnde Nazareus dicebatur.

Chrysost. *Quilibet suo ingenio ac propensione facilè trahitur.* August. Cyrillus. Chrysost. Euthymius. Theoph. S. Thom. Alb. Magn. Bonauent. *Nathanaël in lege doctissimus.* Caiet. Chrysost. Alb. Magn. Bonauent. Tolet. Syriacus. Franciscus Lucas.

78. *Dixit ei Nathanaël: A Nazareth potest esse aliquid boni?* Nathanaël tanquam vir doctus admiratur de his, quæ audierat, nempe Messiam venisse, & esse à Nazareth; quia Nazareth erat oppidum vile, & obscurum. Et communis opinio Iudæorum tenebat: *A Galilaa Propheta non surgit*, Ioann. 7. num. 52. Deinde, quia apertum, ac manifestum erat in Scriptura, Messiam, non in Nazareth, sed in Bethleem nasciturum. Michææ 5. num. 2. *Et tu Bethleem terra Iuda*, &c. Chrysostomus maximè laudat prudentiam, ac mansuetudinem Nathanaëlis. *Intuere, ait, hominis prudentiam, intuere hominis mansuetudinem: non dixit se deceptum, neque falsa sibi narrari, neque quòd à Propheta, non ex Nazareth, sed ex Bethlehem Christum venturum didicerit: sed contra quàm Philippus dixerit persuasus obuiam tamen venit; Philippi verba non contempsit. Norat enim, Philippum in patria commemoranda falli potuisse.* Vnde maximè arguendi sunt, qui aliorum dicta, vt falsa statim reiiciunt, ac refellunt. Hæc autem verba: *A Nazareth potest aliquid boni esse*; dicta esse per modum affirmantis, vult Augustinus *tract.* 7. *in Ioann.* Tamen prolata fuisse per modum interrogantis, ac dubitantis, docent D. Cyrillus *lib.*2. *cap.*15. D. Chrysostomus *homil.*19. D. Bonauentura. Viro versatissimo in Scriptura difficultatem faciebat sermo Propheticus, quòd scilicet Messias de Bethlehem esset exiturus.

Ioan. 7. Michææ. Chrysost. *Aliorum dicta, non citò sunt, vt falsa, reiicienda.* August. Cyrill. Chrysost. Bonauent.

Dicit ei Philippus: Veni, & vide; seu, vt habet Syriacus, *Videbis.* Notanda est magna humilitas, ac prudentia Philippi: suam ignorantiam, seque parum esse versatum in Scriptura, agnoscebat: vnde non vult, se intromittere in his, quæ ignorat, & disputare cum magno legis Doctore. Sed ait: *Veni, & vide*; & experieris, quòd ego expertus sum, & eius amore flagrabis, ac ipsum esse Messiam credes. Vnde ait Chrysostomus homil. 19. *Quomodo hic sit Christus, & quomodo Propheta eum prædixerint, non dicit Philippus; sed ducit ad Iesum, sciens ipsum non abscessurum, si illius verba, & doctrinam gustaret. Si videris solummodo, dicit, si sermonem cum eo conferas, facillimè mihi assenties. Credere autem nos oportet.* Nam, vt ait D. Cyrillus lib. 2. cap. 15. *Ineffabilem quandam gratiam in sermone, ac verbis eius fuisse, quibus auditorum animi magna iucunditate allicerentur.* 79.

Syriacus. *Homo se non intromittat in his, quæ ignorat.* Chrysost. Cyrill. *In verbis Christi magna gratia.*

Ioannis 1.*n.*47. Vidit Iesus Nathanaël venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.

VERSIONES.

Syriacus. Vidit ipsum Nathanaël venientem ad se, & ait de eo: Ecce verè filius Israël

EXPOSITIO.

AXIME apparet candor, ac simplicitas animi Nathanaëlis; nam cùm ipse esset vir eruditissimus, non contemnit ea, quæ audierat à Philippo, aliàs indocto, de inuento à se Messia; sed potiùs cum ipso Philippo ac Christum venit. Aliorum placita non sunt spernenda, sed potiùs scrutanda. Et ideò Nathanaël 80.

Nullius dictum contemnendum.

naël promeruit, salutem inuenire. *Vidit Iesus*, non solùm corporali oculo, vt ait Albertus Magnus, sed intuitu suæ dilectionis, ac misericordiæ; quos intuetur, miseretur. *Respice in me, & miserere mei*, Psalm. 24. n. 16. *Nathanaël venientem ad se*, vnà scilicet cum Philippo. Et si homo se disponit, vt veniat ad Christum, statim sine vlla mora ipse eum intuetur sua benignitate, ac misericordia, vt eum ad se recipiat. *Et dicit de eo*, scilicet circunstantibus, verbi gratia, Andreæ, & fortasse Petro antequam Philippus, & Nathanaël proximiùs accederent, prope iam erant, nam Nathanaël verba Christi audiuit. Quod ideò factum est à Domino, vt ait Caietanus, vt se agnitorem simplicitatis cordis manifestaret; ac proinde se verum Deum, ac Messiam esse apertè declararet. Et ita anticipatè interrogationibus Nathanaëlis circa aduentum Messiæ voluit satisfacere, non puris verbis, sed mirabilibus operibus, ac agnitionibus corda penetrantibus. Et non dixit Dominus: Non sum de Nazareth; vt asseruit Philippus, quia, vt ait Hugo, *noluit sermonem altercabilem ponere inter fratres*: nam maximè huiusmodi controuersiæ euitandæ sunt.

Alb. Magn. — Psalm. 24. — *Vbi homo se disponit, sua Deus ad eum gratiâ venit.* — Caiet. — *Altercationes inter fratres fugiendæ.* — Hugo.

81. *Ecce verè Israelita*, seu, vt habet Syriacus, *Ecce verè filius Israël*. Israël dictus est Iacob. Euthymius, & Hugo opinantur, Nathanaëlem dici verum Israëlitam, quia ea, quæ in Scriptura reperiebantur de Messia, benè intelligebat. At scribæ, & Pharisæi, tanquam falsi Israëlitæ odio excæcati perperam interpretabantur. Cum communi tamen sententia D. Chrysostomi, Alberti Magni, D. Thomæ, D. Bonauenturæ, Maldonati tenendum est, dici verum Israëlitam, non à doctrina; sed à probitate morum, quia virtutem, ac animi simplicitatem Iacob, à quo progenitus erat, imitabatur, & parentem suum, non solùm genere, sed etiam moribus referebat. Qui autem erant duplici animo, ac dissimiles moribus Iacob, verè Israëlitæ non erant. *Non enim omnes, qui ex Israël, ij sunt Israëlitæ, neque qui semen Abrahæ, omnes filij*, Rom. 9. n. 6. *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite*, Ioann. 8. num. 39. *In quo dolus non est.* Dolus tunc datur, vt notat Albertus Magnus ex D. Augustino, quando quis aliud simulat, & aliud agit. Dicitur ergo de Nathanaële: *In quo dolus non est*. In eo non est fraus, hypocrisis, ac simulatio, nec duplex cor; sed simplex, sincerus, ac integer affectus, *vt*, ait Chrysostomus homil. 19. *nec ad gratiam, nec ad odium quidquam loquatur.*

Euthym. Hugo. — Chrysost. Alb. Magn. D. Thom. Bonauent. Maldon. — Rom. 9. Ioan. 8. — August. — Chrysost.

Quæstio XII.

Quare Dominus tantis laudibus Nathanaelem potius, quàm alios discipulos commendet?

82. Audito Ioannis testimonio Dominum secuti sunt Andreas cum suo socio, & etiam Philippus: & tamen de nullo istorum Dominus protulit tantam commendationem, vt hîc de Nathanaële legimus. Respondent primò D. Chrysostomus, Caietanus, & alij, vt iam dixi in expositione, quòd ideò Dominus hanc Nathanaëlis commendationem præstitit, vt ostenderet virtutem suam, qua, vt Deus hominis cor penetrabat, & ita se verum esse Messiam manifestaret, volensque ita Nathanaëlis desiderio, ac interrogationibus respondere.

Idem. Caiet.

Secundò, D. Thomas. *Dixit Dominus de Nathanaele, ait, In quo dolus non est: ne credatur, quod malitiosè dixerit: A Nazareth potest aliquid boni esse?* Ne quis cogitaret, quòd Nathanaël cum aliqua malitia contemptibiliter locutus fuisset de Nazareth; ideò Dominus maximè eius animi candorem commendat. Nam, vbi bonum nomen potest periclitari, ibi magis animi puritas est explicanda. Vide *lib. 1. cap. 2. num. 71. 77. & 78. & cap. 4. num. 13.* 83.

D. Thom. — *Vbi aliqua esse potest mali præsumptio, ibi maximè explicanda puritas.*

Tertiò respondet Hugo. *Dominus propter duo laudauit potius Nathanael, quàm alios. Primò propter ardens desiderium videndi ipsum Iesum, quod habuit Nathanaël, quod commune fuit sibi cum aliis: sed fortè ardentius fuit in eo, quia per Scripturas nouerat tempus aduentus Christi venisse: vnde leui persuasione Philippi iuit videre ipsum.* Bonum ergo illud desiderium, quod habuit Nathanaël, videndi Christum voluit Dominus recompensare, dum magnis laudibus ipsum extollit. Quartò idem Hugo, & est secunda eius ratio. *Aliud fuit, ait, quia præ aliis habuit ingem meditationem legis, quia sciuit, Christum non nasci in Nazareth: nec tamen de sua scientia superbit; nec Philippo falsum asserenti superbè respondit.* Laudat Dominus suauitatem, ac simplicitatem animi Nathanaëlis, siquidem nil superbè respondit Philippo, sed modestè cum ipso ad Christum videndum venit. Tantam ergo suauitatem morum, tantamque animi simplicitatem, ac desiderium videndi Christum hauserat Nathanaël perenni, ac frequenti lectione sacræ Scripturæ, quæ valde proficua, ac vtilis homini est. De ea ait D. Chrysostomus hom. 29. in Genes. *Nulla est humana natura, vel corporis, vel animæ passio, quæ medicinam hinc, scilicet ex sacra Scriptura, accipere nequeat.* 84.

Hugo. — *Deus bonum desiderium pro magno merito reputat.* — Idem. — *Lectio sacræ Scripturæ valde vtilis.* — Chrysost.

Quintò, Ne quis cogitaret, quòd Dominus offensus erat dicto Nathanaëlis: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Ideò Christus simplicitatem laudat, quòd eius sermone, contra se, ac suam patriam non est offensus; agnoscebat enim, in eo nullum esse dolum, eaque dixisse non malitiosè, sed puro, & candido animo, ac studio inquirendæ veritatis: & quæ sine vllo malitiæ veneno sunt dicta, quamuis aliàs pungant, & grauia videantur, non debemus durè accipere. Sextò, Candor animi Nathanaëlis maximè apparet: quia, cùm ipse vir eruditissimus, non est vsus argutiis argumentorum contra Philippum; sed admiratus de his, quæ audiebat, & Philippus asserebat, quamuis repugnare sacræ Scripturæ viderentur; tamen eius dictis, *Veni, & vide*; benignè acquiescit, & cum ipso ad Dominum venit. In quo maximè eius puritas animi laudanda, quòd declinauit contentiones, ac altercationes cum fratre, & ad Dominum videndum venit, cuius præsentia sibi remedium inuenire poterat. 85.

Ne offendatur homo, iis quæ bona intentione dicuntur. — *Ab argutiis argumentorum fugiendum.*

Stans Esther maximè solicita pro sui populi salute, vt eum ab iniqua occisione liberaret, peracto conuiuio sic Regem Assuerum deprecatur: *Si inueni gratiam in oculis tuis, ô Rex, & si tibi placet, dona mihi animã meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro: traditi enim sumus, ego, & populus meus, vt conteramur*, Esther. 7. num. 3. Cur ergo prudens mulier non postulat à Rege, vt discutiatur crudele factum, vt examinetur cau- 86.

Esther. 7.

sa,

sa, ac innocentia populi, & quòd nulla iniquitas sit in eo, nullum crimen commissum ad duram mortis sententiam subeundam; sed his omissis ipsa tota ad Regis benignitatem confugit, vt notat Carthusianus, sic in Reginæ persona lo-
Carthus. quens cum Assuero: *Ad instantiam meam præseruā à mortis periculo, iam propinquo, nisi subuenias, populum, de quo natus sum.* Sapiens Regina pro
Argumentorum altercationes fugiendæ. suo populo rogat, vt de illius salute solicita: examina tamen, ex quibus disputationes, ac altercationes cum Rege, & Aman, ac aliis prouenire poterant, omnino fugit, & declinat. Et quamuis innocentia populi esset clara, & aperta, vt lux meridiana; tamen argutiis disputationum ventilari, ac agitari non vult.

QVÆSTIO XIII.

Quare Nathanael, cui Dominus perhibuit tantum testimonium, in Apostolis non numeretur

87. NATHANAEL fuisse Bartholomæum Apostolum, probabilius reputant Rupertus,
Rupert. Iansen. Abulens. *Nathanaël an idem, ac Bartholomæus.* Iansenius *hoc loco* Abulensis *in cap.* 10. *Matth.* ad illa verba: *Philippus, & Bartholomæus* Tamen oppositam sententiam tenent D. Augustinus *hic tract.* 7. Albertus Magnus, D. Thomas, D. Bonauentura, Hugo, & alij Et Lucius. Dexter in Chronico ad annum Christi 101. *num.* 5. cum, non inter Apostolos, sed inter discipulos commemorat. Sic enim ait de eo: *Nathanaël vnus de septuaginta Domini discipulis requiescit in vrbe* (Hispaniæ) *Treuga.* prope Legionem, vulgo, *Leon.*
August. Alb Magn. D Thom. Bonauent. Hugo, Luc. Dexter.

88. Fundantur auctores huius secundæ sententiæ
August. cum D. Augustino, qui ait citato loco: *Intelligere debemus, ipsum Nathanaëlem eruditum & peritum legis fuisse: propterea noluit illum Dominus inter discipulos ponere: quia idiotas elegit, vnde confunderet mundum,* 1. Corinth. 1. n. 16. Elegit idiotas
1. Cor. 1. *Deus infirma elegit, vt confundat humanam sapientiam.* Gregor. vt ita confunderet humanam sapientiam, ac eloquentiam. D. Gregorius *lib.* 33. *moral. c.* 15. sic fatur. Quòd Dominum Nathanaëlem laudat, non tamen Apostolum fecit, quia ad prædicandum tales elegit: qui de laude propria nihil haberent, vt tanto solius virtutis diuinæ cognosceretur esse, quod agerent, quanto & apertè cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent: vt ita Gentium conuersio ad fidem, non adscriberetur humanæ sapientiæ, sed virtuti, ac potentiæ diuinæ.

89. Obiicies. Paulus in lege erat peritus; & tamen electus fuit in Apostolum. Respondet primò
Cornelius à Lapide. Bonauent. Cornelius à Lapide *hoc loco versu* 45. Saulus siue Paulus erat legis studiosus, at non legis peritus, ac doctor. Aliter respondet D. Bonauentura *hic*, quòd Paulus non fuit electus inter primos Apostolos vocatos, sed post Ascensionem Domini: quia tunc ex omni ordine ad se vocauit, & traxit, non solùm plebeios, sed etiam nobiles, principes, ac Reges, doctos, & indoctos, vt ita maximè innotesceret efficacia diuinæ gratiæ; & ne Christiana celsitudo à maleuolo, ac detractore superbo contemneretur. *Surrexerunt quidam de*
Actor. 6. *Synagoga disputantes cum Stephano,* Actor. 6. n. 10. Cur disputant cum Stephano, & non cum Apo-
Lorinus. stolis? Lorinus *ibi* Apostolos forsitan noluerunt aggredi disputando, quos existimabant conditione idiotas, rudesque scientia; sed cum Stephano disputant, qui erat eruditus Gamalielis auditor.

Obiicies secundò. Deus præcepit eligere sa- 90.
pientes ad officia prælationis, iuxta illud: *Prouide viros sapientes,* Exod. 18. num. 21. Et sic vi- Exod. 18.
detur, fecisse contra id, quod ipse præcepit. Deinde ex hoc videtur sequi, quòd in electionibus debemus eligere simplices Deum imitantes. Respondetur, quòd Deus elegit simplices ad dignitatem Apostolicam propter rationes datas ex D. Augustino, ac Gregorio, qui potuit, ac fecit eos sapientes omni doctrina. Cùm autem in humana potestate non sit facere de simplicibus sapientes; ideò homines debent eligere sapientes ad prælationum dignitates. *Deus sufficientiam dat, dum ad dignitatem eligit.*

Dicam tamen. Ratio, ob quam Nathanaël ad 91.
Apostolatum vocatus non fuerit, Dei iudicio *Resolutio totius difficultatis.*
relinquenda, qui iuxta altitudinem suæ sapientiæ cuncta disponit. Satis magnum beneficium accepit Nathanaël, quòd Christum Dominum, diuina gratia afflante, cognouerit, eumque confessus fuerit, ac æternum meruit suæ confessionis accipere præmium, & in Ecclesia gloriosum, ac celebre nomen habere.

Ioan. 1. *n.* 48. Dicit ei Nathanaël: Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te,

VERSIONES.

Syriacus.	Dixit ei Nathanaël: Vnde me cognoscis?
Arias.	Antequam te Philippus vocaret, existentem sub ficu vidi te.
Euthymius, Theophyl.	Videbam te.

EXPOSITIO.

ONSIDERABAT Nathanaël, se 92.
anteà à Christo nunquam visum, aut cognitum fuisse: inde interrogat, vnde ipsum agnoscat; vt de illo tam præclarum proferat testimonium: *Ecce verè Israelita;* siquidem omnis testificatio cognitionem rei supponit. Vnde ait Chrysostomus homil. 19. *Animaduerte* Chrysost.
hominis constantiam, non intumuit laudibus, neque his obuiam factus est, sed de eo perscrutari pergit, vt de eo certi aliquid intelligat. Nam capitur laude sibi à Iesu tributa, nec vicissim in laudem Iesu sibi incogniti erumpit, sed instat inquirendo: *Vnde me nosti.* *Vir prudens non statim capitur laude.*

Respondit Iesus & dixit ei: Priusquam te Phi- 93.
lippus vocaret. Antequam Philippus de me tibi aliquid annuntiaret. Per quæ remouet Dominus omnem suspicionem, quòd ea, quæ de Nathanaële dicebat, non à Philippo, nec ab aliquo accepisset, sed ex se ipso omnia cognosceret, cùm sit verus Deus. *Vidi te sub ficu;* hoc est, vidi existentem ad literam sub arbore fici. Chrysosto- Idem. Theoph.
mus, Theophylactus hoc ita interpretantur quasi

quòd

quòd Philippus Nathanaëlem sub ficu inuenisset; & ibi cum eo de Christò loqueretur. Tamen meliùs dicendum est cum D. Cyrillo. D. Augustino *sermon. 4. de verbis Domini*. Euthymio, quòd Philippus non agnouerit, eum fuisse sub ficu. Verba enim Christi maximè significant, ac denotant, quòd Philippus Nathanaëlem inuenerit, ac vocauerit postquam à ficu discessit, ac ad alium locum tendebat. Locus ille sub arbore fuerat maximè secretus, & pro certo habebat Nathanaël, quòd à nemine fuisset visus. Et benè notat Caietanus, quòd ille locus tanto interuallo segregatus erat à loco, in quo erat Iesus, vt non potuerit corporeis oculis videre à Iesu. Ac proinde optimè hoc miraculo manifestat Dominus suam virtutem, ac potentiam intuendi abscondita. Et dum dicit, quòd eum vidit sub ficu, etiam denotat, quòd viderit ea quæ ibi operabatur. Quid autem Nathanaël sub arbore egerit, certò ignoramus. Præsumitur, quòd fuerit orans cum magno desiderio aduentus Messiæ; vel in lectione sacræ Scripturæ altè fuerit meditatus.

Cyrill. August. Euthym.

Caiet. *Locus sub ficu erat valde distans, & absconditum.*

QVÆSTIO XIV.

Quid denotet ficus, sub qua videtur Nathanaël?

94. Indor. FICVS, vt ait D. Isidorus *lib. 17. origin. c. 7.* dicitur à fœcunditate. Sub hac arbore dicitur Nathanaël visus à Christo, quod ad litteram materialem arborem significat, vt iam dixi. Rationem mysticam inquirimus. Et suppono, vt valde notum, quòd magnarum rerum euentus sub arboribus frequenter contigere, Sub quercu Abraham excepit Angelos *Genes. 18. num. 8.* Debora sub palma iudicat *Iudic. 4. num. 5.* Sub quercu Angelus prædicit Gedeoni futuram iudicis dignitatem, *Iudic. 7. num. 11.* Dum Saul est sub malogranato, magnam populi salutem operatur Ionathas *1. Reg. 14. num. 2.* Dum filij Israël fruebantur pace, ac quiete, sub ficu, & vite dicuntur habitare *3. Reg. 4. num. 25.* Sub iunipero parens magnus Elias Angelico colloquio recreatur, ac mysterioso conuiuio pascitur *3. Reg. 19. num. 5.* Sub hædera requiescit Ionas *4. num 6.* Et cælestis sponsa sub arbore malo ad meliorem vitam resuscitatur, *Cantic. 8. num. 5.* Sic etiam Nathanaël sub arbore ficu residens, magna felicitate donatur, à Domino visus, vt ad salutem, ac agnitionem veritatis deueniat.

Sub arboribus valde magna contigerunt.

95. Sed cur hæc arbor potius erat ficus, quàm alia, est inuestigandum. Primo Eucherius *lib. formularum spiritualium*, sic explicat: *Cum esses sub ficu, id est, sub peccato originali, vidi te redempturus.* Ex illa pristinæ arboris vmbra in qua originale adumbrabatur peccatum, cognouit Dominus Nathanaëlem, non vt puniret, sed vt redimeret. Hæc est cælestis Patris infinita bonitas, quod visa summa miseria peccati miseretur; & inde sumit occasionem ad paranda remedia ad salutem, atque vitam assequendam.

Eucharius. *Deus ex summa miseria occasioné arripit ad miserandum.*

96. August. Secundò, D. August. tract. 7. in Ioann. *Fratres mei, ait, inuenimus arborem fici maledictam, quia sola folia habuit; & fructum non habuit. In origine humani generis Adam, & Eua, cum peccassent, de foliis ficulneis succinctoria sibi fecerunt: folia ergo intelliguntur peccata. Erat autem Nathanael sub arbore fici, tanquam sub vmbra mortis. Vidit eum Dominus, de quo dictum est: qui sedebant in vmbra mortis, lux orta est eis.* Ficus Adami peccatum denotat: ergo inter caliginosas vmbras peccati, inter maledictiones ex ipso prouenientes, inter sterilitatem animi, quam generat, vidit Deus hominem, videt Creator creaturam, vt lucem suæ misericordiæ eis præbeat, ac communicet. Semper acutissimus Dei visus in nostrum bonum, ac remedium.

Acutissimus Dei visus in bonum nostrum.

Tertiò, D. Gregorius *lib. 18. moral. cap. 20.* Cùm esses sub ficu, id est, sub vmbra legis, positum vidi te, vt te transferrem ad vitem mei Euangelij. Quartò, Albertus Magnus, Hugo, *Ficus* significat dulcedinem peccati, Hierem. 24. num. 3. *Ficus, ficus malas, malas valde.* Habacuc. 3. num. 13. *Ficus enim non florebit.* Et hominem detentum ipsa peccati dulcedine Deus videt, vt per suam gratiam à tanta turpidine liberet. Quintò, D. Bonauentura vult, quod ficus significet Scripturam sacram: *Qui seruat ficum, comedet fructus eius*, Prouerb. 27. num. 18. Et quia in lectione sacræ Scripturæ erat Nathanaël, inde Deus misertus eum videt. 97.

Gregor. Alb Magn. Hugo. Hierem 24. Habac. 3. Bonauent. Prouerb 27.

Sextò, Sub arbore ficus vidit seductor primos Parentes, & in peccatum detrudit. Sub vmbra ficus videt Deus Nathanaëlem, & ad gratiam vocat, vt arbor illa, quæ seductione primi parentis fuerat fœdata, fieret nobilitata hominis vocatione ad vitam, ne arboris vmbra minus ad vitam, quàm inseruiret ad mortem. Septimò, Adamus abscondit se in medio ligni Paradisi *Genes. 3. num. 8.* inter ficulneas ipsius Paradisi. Nanaël tanquam Adami filius sub vmbra ficus se abscondit. Et inde tamen visus est à Domino: *Cum esses sub ficu, vidi te.* Per quod fit manifestum, quòd quamuis homo se maximè abscondat, ac ad secretum locum se recipiat, & in intimo sui cordis quidquid velit, cogitet; tamen omnia Deus introspicit: omnia enim sunt nuda, & aperta oculis eius. 98.

Abiectum, & fœdatū sublenandum.

Dei visui manifesta sunt omnia.

Prodigus accepta sua hæreditate profectus in regionem longinquam, eam dissipauit viuendo luxuriosè, *Luc. 15. num. 15.* Sed cùm esset in loco tam distanti, & separatus à Patre, fugit oculos eius? minimè; sed ibi eum videbat, vt misericorditer reuocaret. D. Chrysologus ser. 2. *Peregrè profectus est iste, ait, & in regionem longinquam fugit, sed accusatores suos, sed testes suos diuini Patris oculos non refugit. Hoc Dauid clariùs aperit, dicendo* Psalm. 138. *Quò ibo à spiritu tuo? Et quo à facie tua fugiam? Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me. Videt iste per totum mundum nuda Dei oculis delicta consistere: non cælum, non terram, non maria, non abyssum, non ipsam noctem Deo velare posse peccata.* 99.

Chrysol. *Nullus locus quantumuis distans, fugit à Dei conspectu.*

Ad citata verba Psalm. 138. subdit Regius Vates num. 12. *Tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur; sicut tenebræ eius, ita & lumen eius*; idest, peccata abscondita, & in secretis, ac tenebris perpetrata, tibi non absconduntur; æqualiter tibi patent, quæ nocturno tempore, ac quæ meridiana luce committuntur; & ideò comparatione ad tuam infinitam scientiam, in nihilo tenebræ à luce discriminantur. Diuus prosper Aquitan. *Tenebræ,* 100.

Psalm 138. *Conspectui Dei nox ita clara, ac dies.* Prosper.

bre, quæ à semetipsis obcurantur, à te lumen accipiunt.

Ioan.1.n.49. Respondit ei Nathanaël, & ait: Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Israël.

ibid.num.50. Respondit Iesus, & dixit. Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu; credis: maius his videbis.

VERSIONES.

Syriac.n.49. Dixit ei: Magister mi, tu es ille filius Dei, tu es ille Rex Israël.

Vatabl.n.50. Quia dixi tibi: Videbam te sub ficu.

EXPOSITIO.

101. Chrysost. ECTE Chrysostomus ait: *Verè Christum cognouit Nathanaël, à prophetia scilicet, & prouidentia, & à certissima ipsius mentis perscrutatione: demonstrat enim, animi eius cogitationes se planè intellexisse.* Dum Christus Dominus aperit Nathanaëli simplicitatem, ac candorem sui cordis, quòd erat verè Israëlita; & etiam ea, quæ fuerant valdè distantissimè abscondita; cognouit Nathanaël, Christum esse verum Deum, Messiam, & Prophetam, qui abscondita, & occulta reuelabat. Et notandum est cum eodem Chrysostomo *homil.18.* ex D. Bonauentura, quòd Dominus vocauit ad se Petrum, reuelando abscondita, & præcipiendo futura, vt vidimus suprà *n.42.* in expositione. Et tūc etiam trahit Nathanaëlem manifestando occulta. At verò Andream, & Philippum non sic ad se vocauit prædicendo secreta. Ad hoc respondent citati Patres, quòd isti duo Apostoli audiērant testimonium Ioannis: *Ecce Agnus Dei.* Tanta erat Ioannis auctoritas, & tam efficax eius sermo. At germana ratio in hac re est diuina gratia, quæ miros effectus miro, & diuerso modo operatur.

Idem. Bonauent. — *Valde efficax Ioannis testimonium, & mirabilis eius auctoritas.*

102. *Tria fatetur de Christo Domino.* Ait Nathanaël: *Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Israël.* Tria de Christo Domino fatetur. Primò, quòd esset doctor, & magister. Secundò filius Dei. Tertiò Rex Israël. Hæc omnia prædixit Dauid de Christo Domino Psalm.2.n.6. & 9. *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me, & Filius meus es tu.* Ipsum autem fatetur filium Dei quodam eminentissimo, & supernaturali modo, vt dicam *quæstione sequenti.*

Psalm.2.

103. *Verus sensus.* Ait Iesus: *Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu; credis: maius his videbis.* Ac si dicat: Me Regem Israël, ac Messiam credis, quia tibi reuelaui quædam occulta: maiora tamen oracula, miracula, ac multa maiora mysteria vitæ, passionis, resurrectionis, ac ascensionis meæ videbis: ex quibus non tantùm Regem Israëlis, sed etiam Dominum cœlorum, ac Angelorum agnosces. D. Cyrillus verò aliter explicat. Existimat, his verbis laudari Nathanaëlem, qui tam promptè vno

Cyrill.

verbo Domini credidit; tanquam si ei promittat, quòd multo maiores progressus faciet, cùm maiora miracula perpetrari viderit. Vnde simul laudat, & exhortatur Nathanaëlem, vt ait Rupertus, data spe maioris fidei: frequenter enim in schola diligentes pueros simul laudamus, & hortamur. Prima tamen expositio mihi videtur verisimilior.

Rupert.

QVÆSTIO XV.

Quomodo Nathanael fatetur Christum filium Dei? Et vnde tantam cognitionem habuerit?

QVo sensu Nathanaël Christum dixerit filium Dei, maximè dubitatur. Non filium naturalem, sed adoptiuum per gratiam confessum fuisse, docent D. Chrysostomus, Euthymius, Theophylactus, Albertus Magnus, S. Thomas, D. Bonauentura, Caietanus, Toletus, Barradas, Franciscus Lucas. Eo nixi fundamento, quia nondum mysterium Trinitatis erat publicatum; & ideò eum appellauit Regem Israëlis, & non totius mundi. Nec obstat, quòd Christus reuelauerit secreta cordium. Quia Prophetæ ex Dei instinctu hoc possunt assequi, vt suprà dixi de Ioanne Baptista *lib.1.cap.8.num.15.* Alij, vt Ammonius, D. Cyrillus, D. Augustinus, Dionysius, Glossa, Maldonatus, Cornelius à Lapide, & etiam probabile iudicat Hugo, docent, Nathanaëlem, filium Dei naturalem, ac substantialem dixisse, hoc enim nudè verba sonant. 104.

Chrysost. Euthym. Theoph. Alb. Magn. S. Thom. Bonauent. Caiet. Tolet. Barrad. Francisc. Lucas. Ammonius. Cyrill. August. Dionys. Glossa. Maldon. Cornelius à Lapide. Hugo.

Mea sententia est, Nathanaëlem confessum fuisse, Christum verum filium Dei naturalem. Ita auctores secundæ sententiæ. Hoc placitum colligo ex responsione Christi: *Quia tibi dixi: Vidi te sub ficu; credis.* Illud autem verbum *credis*, ex ore Christi prolatum, veram fidem denotat. Vera fides Christum profitetur Filium, non adoptiuum, sed naturalem Dei. Vnde autem Nathanaël potuerit hanc notitiam habere, explicandum est, vt quæstioni, ac obiectioni aduersariorum respondeamus. 105. *Resolutio quæstionis.*

Respondeo primò, quòd Nathanaël potuit hanc notitiam accipere à Philippo. Et Philippus illam habere à Ioanne Baptista, qui optimè, ac distinctè agnoscebat mysterium Trinitatis, & Christum esse Filium naturalem, ac substantialem Dei. Et ratione huius cognitionis Baptista multa de Christo dicebat: *Ante me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat,* Ioan.1.n.30. Et iterum: *Ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei,* ibidem num. 34. Quibus apertè denotabat, Christum esse Deum, & filium Dei naturalem. Discipuli tamen eius hanc doctrinam valde obscurè, & confusè percipiebant, non intelligentes altitudinem mysterij. Cùm autem Philippus esset Ioannis discipulus, & frequens eius auditor, hoc accepit etiam à suo magistro, & in hanc suam doctrinam valde indistinctè persuasit Nathanaëlem, (vt notat Cornelius à Lapide) qui modo confitetur Christum filium Dei naturalem; valde tamen indistinctè, confusè, ac obscurè. Donec pleniùs, Dei gratia afflante, Philippus, Nathanaël, ac alij fuerunt de hac re edocti, ac illuminati. Petrus autem clarè, & distinctè confessus 106. *Vnde Nathanael habuit tantam cognitionem.*

Ioan.1. — *Cornelius. Lapide.*

Hugo. Ammon. confessus est, Christum filium Dei naturalem, vt aduertit *hic* Hugo, & latiùs suo loco dicam. Nec est mirum, vt notat Ammonius, quod Nathanaël Christum appellet Regem Israël, & non totius mundi; erat enim specialiter promissus Israëli: Deuter. 32. *Populus eius, & funiculus hareditatis eius*, Deuter. 32. num. 9.

107. Chrysost. Moraliter optimè respondet Chrysost. homil. 19. *Ex quo, ait, arboris nomen, tempúsque exposuit, certissimè esse Prophetam agnouit: neque hoc tantum; sed etiam, quæ inuicem locuti essent, agnouisse, in memoriam reducit, præsertim illud: A Nazareth potest aliquid boni esse? Ex quo eum maximè sibi conciliauit, cùm ex eo non reprehendit, sed laudibus prosecutus est.* Optima ratione coniecturali Nathanaël cognouit Christum esse Regem, ac filium Dei. Inspexerat Christum, secreta, & occulta scire, ac penetrare; & ideò quod bene sciebat ea, quæ ipse dixerat contra illū, ac suam patriam: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Et tamen his exprobrasse dictis minimè se Dominus ostendit iratus, vel offensus, sed hominem benignè, ac humaniter excipit; & pro his, quæ videri poterant iniuriosè dicta laudem homini rependit: *Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.* Et hominem, in quo Nathanaël tantam animositatem, ac mirabilem in supportandis iniuriis patientiam agnouit; non plebeium, sed Regem; non purum hominem, sed Deum, ac filium Dei credit, & fatetur. Et ita Chrysost. post pauca subdit idem Chrysost. *Tunc verò Christum esse cognouit, præsertim cùm, quæ ægrè ferenda videbantur, ea non reprehendit, sed laudat.*

Iniurias remittere, parcere, regium, & diuinum.

108. Tertull. Iniurias remittere, opprobria dissimulare, tam nobile, & magnum, vt dixerit Tertullianus lib. de Patientia: *Patientiam Dei esse naturam affectam, & præstantiam ingenitæ cuiusdam proprietatis.* Dei natura patientia est, & ipsa patientia est quædam excellentia, & præstantia cuiusdam proprietatis ingenitæ in ipsa natura ob suam infinitam bonitatem. Vnde qui in hoc studio patientiæ versantur, in tantam celsitudinem euehuntur, vt in hoc appareant filij cælestis Parentis, qui est in cælo, *Matth. 5. num. 45.*

Patientia proprietas diuinitatis.

109. Genes. 32. Pergens Iacob in Mesopotamiam, quadam nocte traductis omnibus, quæ ad se pertinebant, *remansit solus; & ecce vir luctabitur cum eo vsque manè*, Genes. 32. n. 24. Hic autem vir, qui luctabatur, iuxta Patres Græcos Chrysostomum, & alios, Chrysost. erat ipsemet Deus. Sed quomodo homo audet manum conserere cùm Deo? Quomodo tantum luctatorem quasi sibi parem inuenit Iacob? Erat ipse totus intentus, quomodo infensum, ac aduersantem fratrem reconciliaret; tam enim longè erat, vt machinationes, ac iniuriosa verba Esau contra eum prolata vlcisceretur, vt nihil aliud cogitaret, nisi quomodo eum muneribus placaret, ac ad se alliceret. Et qui ita iniurias remittebat, ac pacis studiosus erat, in lucta nullum alium veluti sui parem inuenit, nisi ipsum Deum, huic enim maximè assimilatur iniuriarum condonatur. Ambros. S. Ambrosius *lib. 2. de Iacob. cap. 7.* sic ait, *Itaque Iacob, qui cor suum ab omni simultate mundauerat, vt pacificum affectum gereret, postquam præcedunt omnia sua, solus mansit, luctatúrque cùm Deo. Qui enim secularia negligit, ad imaginem, similitudinémque Dei propius accedit.* Expende illa verba, *Pacificum affectum gereret, luctatúrque cùm Deo.*

Dum homo remittit iniurias, Deo valde assimilatur.

Ioan. 1. n. 51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes supra filium hominis.

VERSIONES.

Syriacus. Deinceps videbitis cælos apertos, & Angelos Dei, dum ascendent, & descendent ad filium hominis.

Euthymius. Posthac videbitis.

Arabicus. Ascendere, & descendere supra filium hominis.

Vatablus in scholiis. Ascendentes, & descendentes sub filio hominis.

Radix Hebr. Propter filium hominis.

EXPOSITIO.

PERGIT Dominus cùm Nathanaële loquens, & ait: *Amen amen dico vobis.* Repetitio illius dictionis ad maiorem confirmationem ponitur, & certè loco superlatiui, quo carent Hebræi. *Dico vobis.* Loquebatur Dominus cùm Nathanaële, & iam vertit sermonem ad omnes, sumpta occasione ex confessione Nathanaëlis, omnibus suis discipulis promittit Christus magnum bonum, ac illustrem suorum mysteriorum cognitionem. Hic est enim Deus, cuius beneficia non stagnantur, in vno solo, sed ex vnius merito ad multis benefaciendum arripit motiuum. *Videbitis cælum apertum.* Non quod cælum verè sit scindendum, ac aperiendum, sed quod exeuntibus, & intrantibus Angelis dabit cælum aditum, tamquam si in eo esset ostium apertum, vt suprà explicaui de Christi Baptismo *cap. 2.* 110.

Deus ex vnius merito assumit motiuum ad benefaciendum multis.

Et Angelos Dei, id est, Dei ministros. *Ascendentes, & descendentes*, scilicet ex apertis cælis. Et dicuntur ascendere, & descendere, tamquam seduli, & frequentes in Dei obsequium, vt explicat Hugo. Et priùs dicuntur ascendere, & postea descendere: quia sancti Angeli priùs mente ascendunt ad Dei thronum, vt audiant sibi iussa; & inde postea descendunt ad exequendum sibi imperata. *Supra filium hominis.* Illa particula *supra* ex radice Hebraica, vt notat Franciscus Lucas, idem sonat, ac *propter*; vnde habet Syriacus, *Ad filium hominis.* Et facit hunc sensum: Ascendunt, & descendunt Angeli propter obsequium, seu ad obsequium filij hominis. Vatablus verò *in scholiis* legit: *sub filio hominis*, hoc est, sub iussione, nutu, & potestate mea imperante. Et per hæc se Dominus declarat, non solùm Regem Israëlis, & hominum; sed etiam cælorum, ac Angelorum; cuius imperio Angeli, vtpote eius ministri, parent, & obediunt, vt notarunt Diuus Cyrillus, Euthymius, Theophylactus, Beda, Rupertus, & alii. 111. Hugo.

Radix Hebraica. Franc. Luc. Syriacus. Vatablus.

Cyrill. Euthym. Theoph. Beda. Rupertus.

Supra filium hominis. Et per hæc se ipsum intelligit. Et non dixit, supra me, sed *supra filium hominis*, molestiæ causa, ne videretur subitò ela- 112.

Ib. Magn. Christus sui magnalia abscondit, humilia dicit. tus confessione Nathanaëlis. Et notandum est ex Alberto Magno, quod Nathanaël Christum vocauit filium Dei, ipse autem se filium hominis dicit. Vt, ait ipse Albertus, det exempla humilia de se sentiendi, & non alta sapiendi: non enim profert altam Patris cognationem, sicut etiam & multi ignobiles faciunt, altiores sui generis parentis iactantes; sed humilem sui generis parentem matrem, dicens: *supra filium hominis.* Hęc Magnus Albertus. Christus ob suam eximiā humilitatem sui magnalia abscondit, & minora publicat, & manifestat. Secundò notandum est ex Diuo Chrysostomo homilia 20. *Quid igitur,* ait, *Nathanaël nil respondit. Christus autem hactenus locutus, secum ea verba reputaturum dimisit: noluit enim omnia simul, sed iacto in terram fertilem semine, finit, vt germinet.* Nathanaël, Deo sic disponente, nihil respondit; nec omnia verba Christi simul vult capere, & intelligere; sed ea, tamquam semen iactum in bonam terram, seruat, & retinet in corde suo, vt paulatim proficiat, ac germinet in vberes, ac salutiferos fructus.

Chrysost.

Paulatim proficiendum.

Qvæstio XVI.

Quando Angeli visi fuerint ascendentes, & descendentes ad Christum.

113. Cyrill. Variæ sunt in hac re Interpretum sententiæ. Primò, Diuus Cyrillus videtur ad Baptismum, & tentationem hoc referre. Nam in Baptismo cælum apertum est, & columba ministerio Angelorum efformata. Et post tentationem Angeli accesserunt, & ministrabant ei. At huiusmodi Christi colloquium cùm Nathanaële habitum est post Baptismum, & tentationes deserti: Dominus autem hîc promittit aliquid de futuro: *Videbitis.* Secundò, D. Chrysostomus, Theophylactus, Rupertus de Passione, ac Resurrectione Christi hoc interpretantur. Nam Christo agoniam patienti apparuit Angelus confortans eum, *Luc.* 22. *num.* 24. Et in Resurrectione duo Angeli in sepulchro visi sunt, qui de eius Resurrectione dabant testimonium, *Matth.* 28. At Apostoli nec viderunt illum Angelum in Passione, nec etiam illos duos in Resurrectione, mulieribus enim apparuerunt.

Chrysost. Theophyl. Rupert.

114. Chrysost. Euthym. Tertiò, Idem Chrysostomus, Euthymius id factum opinantur in Christi ascensione: nam tunc Angelus in vestibus albis apparuerunt, *Actor.* 1. *num.* 10. Sed contra hanc sententiam, quæ est valde probabilis, poterit aliquis instare, quod licet Apostoli viderint Angelos, non tamen eos viderunt in specie Angelorum, sed virorum; & quod eos non viderunt ascendentes, & descendentes. Quartò Maldonatus hoc complendum fore existimat in die iudicij: tunc enim Angeli tanquam famuli assistent Christo Domino, boni ascendentes, vt electos ducant in cælestem patriam; mali, vt damnatos in Tartara deducant. Tamen hæc Christi promissio non videtur respicere diem iudicij: nam facta est ad augendam, & corroborandam fidem Nathanaëlis, & Philippi, & ita ad præsentem statum huius vitæ referenda est.

Maldon.

Quintò, Iansenius, Caietanus, & alij existimant, quod hæc Angelorum visio, de qua hîc est sermo, contigerit in hac vita; quando tamen contigerit, sacri Euangelistæ, vti & alia multa Christi acta, non narrant. Tamen si rectè expendantur verba præsentis textus, bene deprehenditur, quando Angeli ascendentes, & descendentes fuerint visi. 115. Iansen. Caietanus.

Dicendum, vt iam dixi in expositione, quod in his verbis, dum dicitur: *Videbitis Angelos ascendentes, & descendentes supra filium hominis;* nihil aliud promittitur, nisi quod ipsi videbunt Angelos, tamquam famulos Christi, mandata exequi, & eius iussa tamquam Domini sui indilatè adimplere. *Ascendere, & descendere* significat frequens ministerium, vt dixi ex Cardinali Hugone, hoc est, vltrò, citróque concurrendo, & in quamcumque partem mittantur, eundo. Et hoc modo visi sunt Angeli, dum adhuc Christus Dominus esset in hac vita mortali, & post eius ascensionem, ac modò in Ecclesia. In Christi vita, statim in eius natiuitate *Luc.* 2. *num.* 11. In deserto post ieiunium *Matth.* 4. *num.* 12. Probe Passionem vox venit de cælo, *Ioan.* 12. quæ ministerio Angelorum facta est, vt est valde probabile. Angeli etiam apparuerunt in Resurrectione, Ascensione. Et post ipsam passim ad Christi nutum videntur Angeli in Apocalypsi; & in Actis Apostolorum Angelus apparet Philippo, *Actorum* 8. *num.* 26. & Petro 12. *num.* 7 Et frequenter videmus hoc hodie adimpleri in Ecclesia, dum Angeli ex Christi imperio descendant de cælo, & magna dona hominibus deferunt, ac eorum orationes in cælum asportant. Hanc sententiam expressè docet D. Thomas *hîc*, dicens: *Angeli autem ascendunt, & descendunt, in quantum ei adsunt obsequendo, & ministrando.* Eam priùs docuit D. Chrysostomus *homil.* 20 eam tenet Toletus *annot.* 87. 116. *Resolutio quæstionis.* Hugo. D. Thom. Chrysost. Tolet.

117. Augùst. Hanc etiam interpretationem satis latè confirmat D. Augustinus *lib.* 12. *contra Faustum, cap.* 26. *& lib.* 16. *de ciuit. cap.* 38. provt latè contendit, hic alludi ad celebrem historiam Iacob, *Genes.* 28. quando in somniis vidit scalam, quæ tangebat cælos, & Angelos ascendentes, & descendentes. Quod breuiter sic explico ex mente Augustini. Israël ex eo, quod viderit in loco illo ad nutum Domini Angelos ascendere, & descendere, euigilans è somno erexit lapidem in titulum; & confessus est: verè Dominus est in loco isto. Ita etiam tu, ô Nathanaël, quem ego verum Israëlitam, seu verum filium Israëlis, iuxta Syriacum, appello, ex eo quod videbis Angelos ascendentes, & descendentes ad mei imperium, meam supremam diuinitatem, ac potestatem agnosces. Syriacus.

118. D. Thom. D. Thomas. Angeli dicuntur ascendere, & descendere. *Ascendere*, provt secundùm carnem ipse minoratus est paulo minus ab Angelis, *Psal.* 8. *num.* 6. Et *descendere*, provt ipse est filius Dei, & Angelis imperat, ac dominatur. Vnde D. Bernardus *serm.* 48. *in Cantica*, explicant, Angelos ascendere, & descendere super filium hominis, sic ait: *Quod in vno, eodémque homine Christo Iesu, & infirmitatem fouent, & stupeant maiestatem.* Bernard.

119. Moraliter verò hoc multipliciter explicatur. Primò P. Franciscus de Mendoça *in lib.* 1. *Regum cap.* 6. *vers.* 14. *in exposit. num.* 20. quod Christus

Dominus

Mira humilitas Christi Domini. Dominus ob suam humilitatem quodammodo creaturæ se subiecit; iuxta illud: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*; & etiam quando Angelis imperat, dicitur: *Videbitis Angelos Dei ascendentes, & descendentes super filium hominis.* Etiam cùm ad humilia ministeria descendebant Angeli, supra filium hominis manebant, quia quantacumque esset eorum humilitas, profundior erat humilitas Christi Domini. Illis etiam subiectis Christus Dominus humilior subiacebat. Secundò. In sententia Chrysostomi, Theophylacti, (Chrysost. Theoph.) qui hoc referunt ad Angelum, qui apparuit in Passione, dicuntur. *Angeli ascendere, & descendere super filium hominis. Descendere*, veniunt enim ad imperium supremi Regis Christi è Cælo. *Ascendere* super filium hominis, prout secundùm carnem minoratus est. Ille Angelus (Valde excelsum, ferre leuamen laboranti.) apparebat confortans eum, & humanitati agoniam patienti ferre leuamen, & eam confortare, valde magnum, & sublime; vt tunc quodammodo (in sensu morali loquor) videatur Angelus ascendere.

120\. Tertiò, D. Augustinus, Beda, Rupertus, Albertus Magnus, D. Thomas allegoricè per Angelos Prædicatores intelligunt, qui ascendunt, cùm altiora mysteria; descendunt verò, cùm res intellectu faciles populo proponunt. (August. Beda. Rupert. Alb. Magn. D. Thomas.) Et nota, quod priùs dicuntur ascendere, & postea descendere, quia, vt ait Diuus Thomas, Prædicatores priùs debent ascendere per contemplationem, (Prædicatores ante Prædicationem ascendant mente.) sicut Paulus ascenderat vsque ad tertium cælum; & descendunt per proximorum eruditionem super filium hominis, id est, ad honorem, & gloriam filij hominis. *Non nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum*, 2. Corinth. 4. (2. Cor. 4.)

121\. In confirmationem huius rei. D. Bernardus (Bernard.) *sermone 10. in Psalm.* Qui habitat, explicans ascensionem, & descensionem Angelorum, sic ait: *Ascensio propter se; descensio, vel potius condescensio propter nos. Ascendunt per contemplationem Dei, descendunt per compassionem tui, vt custodiant te in omnibus viis tuis? Ascendunt ad vultum eius; descendunt ad nutum eius. Quoniam Angelis suis mandauit de te.* Sic etiam Prædicatores, qui Angelis comparantur, priùs debent ascendere ad Deum per contemplationem, (Ascendant mente, & descendant compassione.) meditantes diuina mysteria; & postea descendere per compassionem, vt alios doceant, instruant, nutriant, & custodiant in omni salutari via.

122\. Dormitante dilecta anima, omnibus imponit silentium sponsus, & ait: *Ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam*, Cantic. 2. num. 7. (Cantic. 2.) Et tamen paucis interiectis ipsemet sponsus suam dilectam celerata voce euocat, dicens: *Iam hiems transiit, imber abiit, & recessit: surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni*, ibidem num. 12. & 13. Si modò eam dormitare volebat, quomodo tam celeriter eam à somno excitat? In dormitatione alta rerum contemplatio denotatur, vt est frequens Scripturæ phrasis: at in voce turturis tempus prædicationis, ac eructandi diuinum verbum significatur, vt docent D. Ambrosius *sermone 6. in Psalm. 118. lib. de Isaac cap. 4.* D. Hieronymus *lib. 1. contra Iouinian.* D. Augustinus *lib. homiliar. homil. 33. tom. 10.* Aponius, Rupertus, & alij. (Ambros. Hieron. August. Aponius. Rupert.) Cælestis sponsus diuino consilio non priùs vult dilectam animam ad prædicationem vocari, nisi postquam dormierit in contemplatione, ac fruitione rerum cælestium, qua percepta, statim eam ad munus eructandi verbum ad se aduocat, & trahit. D. Bernardus sermone 58. in Cantica. (Bernard.) *Putamusne leuitate vsum sponsum, & aliquid voluisse priùs, quod mox noluerit? minimè. Sed agnoscite vicissitudines sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; & quia non sit in hac vita copia contemplationis, nec diuturnitas otij, vbi officij, & operis cogentior vrget, instantiorque vtilitas. More igitur suo sponsus, vbi dilectam paululum in sinu proprio quieuisse persensit, ad ea denuo, quæ vtiliora visa sunt, trahere non cunctatur.*

QVÆSTIO XVII.

Quomodo Angeli ascendant, & descendant ad filium hominis.

PROSEQVIMVR materiam superioris quæstionis, & inquirimus: Quomodo Angeli ascendant, & descendant ad filium hominis? 123. Perbellè Diuus Augustinus *sermon. 41. de verbis Domini*, ait: (August.) *Non diceret ascendentes ad filium hominis, nisi sursum esset: non diceret descendentes, nisi deorsum esset: Iesus sursum, ipse deorsum; sursum in se, deorsum in suis.* Nec ad punctum temporis possunt à Christo Angeli separari: (Angeli semper Christo adhærere volunt.) imò omnes suos ascensus, descensus ad Iesum ordinant, vt ei semper sint adhærentes. Cùm ergo Iesus vbique suæ diuinæ virtutis effectus operetur, Angeli ascendunt, & descendunt. Ascendunt, prout ipse sursum regnat in cælo, & descendunt, prout ipse deorsum est in suis membris.

Secundò, idem D. Augustinus lib. 12. contra 124. Faustum cap. 26. (August.) *Ascenditur, & descenditur super filium hominis: filius enim hominis sursum in capite nostro, quod est ipse Saluator, & filius hominis deorsum in corpore suo, quod Ecclesia. Ad ipsum ergo ascenditur, vt in excelsis intelligitur; & ad ipsum ascenditur, vt in manibus suis paruuli nutriuntur.* Idem docet *in Psalm. 44.* ad illa verba: *Propterea vnxit te Deus.* Siue Angeli ascendant, siue descendant, semper ad Christum feruntur: (Obsequia, quæ hominibus Angeli deferunt, Christo deferunt.) cùm ascendunt; ad Christum tendunt, cùm ipse regnet in cælo. At, cùm descendunt ad terram, in qua solùm homines videntur, quomodo tangunt Christum? Eadem est capitis, ac membrorum conditio. Ergo, cùm membra Christi, nempe eius fideles sint in terris, dum Angeli ad ipsos custodiendos, & nutriendos veniunt, ad Christum tendunt. Quod confirmat idem Augustinus loco (August.) proximè citato in Psalm. 44. *Vnde vox illa, Saule, Saule, quid me persequeris? Quis enim illi in cælo molestus fuit? nemo; nec Iudæi, nec Saulus, nec diabolus tentator? nemo ibi molestus illi, sed sicut in compage corporis humani pede calcata lingua clamat.*

Ascendunt, & descendunt, vt Christum quærant, eique assistant, neque ab illo discedant. 125. Vbi Christus, illuc Angeli volant. Magna Angelorum multitudo obuiam se dedit Iacob proficiscenti in Mesopotamiam, ita vt ille diceret: *Castra Dei sunt hæc*, Genes. 32. num. 2. (Genes. 32.) Cur Iacob tot exercitus Angelorum apparent, cùm ad Agar vnus

vnus tantùm Angelus venisset, *Genes.16.num.7.* Et ad Loth duo Angeli venerint, *Genes.19.num.1.* Et Sansonis mater vnum tantùm Angelum prænuntium futuri partus habuerit, *Iudic.13.num.3.* Quare ergo Iacob non vnus, nec duo Angeli, sed multæ cœlestium militum acies se exhibent? Erat Christus in lumbis Iacob: erat Christus regnaturus in domo Iacob. Non ergo mirum, quod vbi Christus aderat, ibi eius sedes iam apparebat, quod illuc omnes Angeli conuolarent, & descenderent. Ionas Aurelian. lib 2. de cultu imaginum. *Electus erat Iacob futurus Christi pater; pro eo pugnaturi latantes assistunt Angeli.* Aurelian.

126. Hoc ingenium biberat Petrus, qui magno impetu ad Christum ferebatur, vt ei adhæreret, ne ab illo vnquam recederet. Ambulantem Iesum super mare Petrus agnoscens super tumentes fluctus statim è nauicula prosilit: *Descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum,* Matth. 14. num. 29. Valde mirum, quod videns homo elatos, ac spumantes marinos vortices non expauescat: sed celeriter, & promptè aquarum fluxibilitati, ac mobilitati se credat, atque committat? Habebat ille ante oculos Iesum, & tanto ad ipsum rapiebatur conatu amoris, vt nihil aliud, nisi Iesum solum attenderet, nihilque aliud consideraret, nisi quomodo ad eum accederet, eique appropinquaret. Diuus Maximus homil. 10. de Passione. *Ambulauit, inquit, in mare Petrus, magis dilectione, quàm pedibus: non enim videbat, vbi pedum vestigium poneret; videbat autem, vbi figeret vestigium charitatis. In naui enim positus considerat Dominum, & amore eius ductus descendit in mare. Non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia, dum Christum respicit, non respicit elementum.* Perpende vltima verba, quæ nos semper teneamus in mente: vt in Christum tendat omnis nostra cogitatio, & ibi in eo sistat. Hæc omnia tam hîc, quàm alibi à me dicta vsque ad iota, & apicem libentissimè subiicio correctioni, ac emendationi sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Math. 14.

Vt veniamus ad Iesum, periculum omnes contemnendum. Maxim.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium, quæ in hoc primo Tomo continentur.

Prior numerus paginam notat, posterior est marginalis.

Deus

Ib. Magn. Christus magnalia abscondit, humilia dicit. tus confessione Nathanaëlis. Et notandum est ex Alberto Magno, quod Nathanaël Christum vocauit filium Dei, ipse autem se filium hominis dicit. Vt, ait ipse Albertus, det exempla humilia de se sentiendi, & non alta sapiendi: non enim profert altam Patris cognationem, sicut etiam & multi ignobiles faciunt, altiores sui generis parentis iactantes; sed humilem sui generis parentem matrem, dicens: *supra filium hominis.* Hęc Magnus Albertus. Christus ob suam eximiā humilitatem sui magnalia abscondit, & minora publicat, & manifestat. Secundò notandum est
Chrysost. ex Diuo Chrysostomo homilia 20. *Quid igitur,* ait, *Nathanaël nil respondit. Christus autem hactenus locutus, secum ea verba reputaturum dimi-*
Paulatim proficiendum. *sit: noluit enim omnia simul, sed iacto in terram fertilem semine, sinit, vt germinet.* Nathanaël, Deo sic disponente, nihil respondit; nec omnia verba Christi simul vult capere, & intelligere; sed ea, tamquam semen iactum in bonam terram, seruat, & retinet in corde suo, vt paulatim proficiat, ac germinet in vberes, ac salutiferos fructus.

QVÆSTIO XVI.

Quando Angeli visi fuerint ascendentes, & descendentes ad Christum.

113. Cyrill. VARIÆ sunt in hac re Interpretum sententiæ. Primò, Diuus Cyrillus videtur ad Baptismum, & tentationem hoc referre. Nam in Baptismo cælum apertum est, & columba ministerio Angelorum efformata. Et post tentationem Angeli accesserunt, & ministrabant ei. At huiusmodi Christi colloquium cùm Nathanaële habitum est post Baptismum, & tentationes deserti: Dominus autem hîc promittit
Chrysost. Theophyl. Rupert. aliquid de futuro: *Videbitis.* Secundò, D. Chrysostomus, Theophylactus, Rupertus de Passione, ac Resurrectione Christi hoc interpretantur. Nam Christo agoniam patienti apparuit Angelus confortans eum, *Luc. 22. num. 24.* Et in Resurrectione duo Angeli in sepulchro visi sunt, qui de eius Resurrectione dabant testimonium, *Matth. 28.* At Apostoli nec viderunt illum Angelum in Passione, nec etiam illos duos in Resurrectione, mulieribus enim apparuerunt.

114. Chrysost. Euthym. Tertiò, Idem Chrysostomus, Euthymius id factum opinantur in Christi ascensione: nam tunc Angelus in vestibus albis apparuerunt, *Actor. 1. num. 10.* Sed contra hanc sententiam, quæ est valde probabilis, poterit aliquis instare, quod licet Apostoli viderint Angelos, non tamen eos viderunt in specie Angelorum, sed virorum; & quod eos non viderunt ascendentes, & descen-
Maldon. dentes. Quartò Maldonatus hoc complendum fore existimat in die iudicij: tunc enim Angeli tanquam famuli assistent Christo Domino, boni ascendentes, vt electos ducant in cælestem patriam; mali, vt damnatos in Tartara deducant. Tamen hæc Christi promissio non videtur respicere diem iudicij: nam facta est ad augendam, & corroborandam fidem Nathanaëlis, & Philippi, & ita ad præsentem statum huius vitæ referenda est.

Quintò, Iansenius, Caietanus, & alij existimant, quod hæc Angelorum visio, de qua hîc est 115. Iansen.
sermo, contigerit in hac vita; quando tamen Caietanus.
contigerit, sacri Euangelistæ, vti & alia multa Christi acta, non narrant. Tamen si rectè expendantur verba præsentis textus, bene deprehenditur, quando Angeli ascendentes, & descendentes fuerint visi.

Dicendum, vt iam dixi in expositione, quod in 116.
his verbis, dum dicitur: *Videbitis Angelos ascen-* Resolutio
dentes, & descendentes supra filium hominis; quæstionis.
nihil aliud promittitur, nisi quod ipsi videbunt Angelos, tamquam famulos Christi, mandata exequi, & eius iussa tamquam Domini sui indilatè adimplere. *Ascendere, & descendere* significat frequens ministerium, vt dixi ex Cardinali Hugone, hoc est, vltrò, citròque concurrendo, & Hugo.
in quamcumque partem mittantur, eundo. Et hoc modo visi sunt Angeli, dum adhuc Christus Dominus esset in hac vita mortali, & post eius ascensionem, ac modò in Ecclesia. In Christi vita, statim in eius natiuitate *Luc. 2. num. 11.* In deserto post ieiunium *Matth. 4. num. 11.* Probe Passionem vox venit de cælo, *Ioan. 12.* quæ ministerio Angelorum facta est, vt est valde probabile. Angeli etiam apparuerunt in Resurrectione, Ascensione. Et post ipsam passim ad Christi nutum videntur Angeli in Apocalypsi; & in Actis Apostolorum Angelus apparet Philippo, *Actorum 8. num. 26.* & Petro *12. num. 7.* Et frequenter videmus hoc hodie adimpleri in Ecclesia, dum Angeli ex Christi imperio descendunt de cælo, & magna dona hominibus deferunt, ac eorum orationes in cælum asportant. Hanc sententiam expresse docet D. Thomas *hic*, dicens: *Angeli* D.Thom.
autem ascendunt, & descendunt, in quantum ei adsunt obsequendo, & ministrando. Eam priùs docuit D. Chrysostomus *homil. 20* eam tenet Tole- Chrysost.
tus *annot. 87.* Tolet.

Hanc etiam interpretationem satis latè con- 117.
firmat D. Augustinus *lib. 12. contra Faustum,* August.
cap. 26. & lib. 16. de ciuit. cap. 38. prout latè contendit, hic alludi ad celebrem historiam Iacob, *Genes. 28.* quando in somniis vidit scalam, quæ tangebat cælos, & Angelos ascendentes, & descendentes. Quod breuiter sic explico ex mente Augustini. Israël ex eo, quod viderit in loco illo ad nutum Domini Angelos ascendere, & descendere, euigilans è somno erexit lapidem in titulum; & confessus est: verè Dominus est in loco isto. Ita etiam tu, ô Nathanaël, quem ego verum Israëlitam, seu verum filium Israëlis, iuxta Syriacum, appello, ex eo quod videbis Angelos Syriacus.
ascendentes, & descendentes ad mei imperium, meam supremam diuinitatem, ac potestatem agnosces.

D. Thomas. Angeli dicuntur ascendere, & de- 118.
scendere. *Ascendere*, prout secundùm carnem D. Thomas.
ipse minoratus est paulo minus ab Angelis, *Psal. 8. num. 6.* Et *descendere*, prout ipse est filius Dei, & Angelis imperat, ac dominatur. Vnde D. Bernardus *serm. 48. in Cantica*, explicans, Angelos Bernard.
ascendere, & descendere super filium hominis, sic ait: *Quod in vno, eodémque homine Christo Iesu, & infirmitatem foueant, & stupeant maiestatem.*

Moraliter verò hoc multipliciter explicatur. 119.
Primò P. Franciscus de Mendoça *in lib. 1. Regum cap. 6. vers. 14. in exposit. num. 20.* quod Christus

Dominus

Mira humilitas Christi Domini.

Dominus ob suam humilitatem quodammodo creaturæ se subiecit; iuxta illud: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*; & etiam quando Angelis imperat, dicitur: *Videbitis Angelos Dei ascendentes, & descendentes super filium hominis.* Etiam cùm ad humilia ministeria descendebant Angeli, supra filium hominis manebant, quia quantacumque esset eorum humilitas, profundior erat humilitas Christi Domini. Illis etiam subiectis Christus Dominus humilior subiacebat. Secundò. In sententia Chrysostomi, Theophylacti, qui hoc referunt ad Angelum, qui apparuit in Passione, dicuntur. *Angeli ascendere, & descendere super filium hominis. Descendere*, veniunt enim ad imperium supremi Regis Christi è Cælo. *Ascendere* super filium hominis, prout secundùm carnem minoratus est. Ille Angelus apparebat confortans eum, & humanitati agoniam patienti ferre leuamen, & eam confortare, valde magnum, & sublime; vt tunc quodammodo (in sensu morali loquor) videatur Angelus ascendere.

Chrysost. Theoph.

Valde excelsum, sare leuamen laboranti.

120. Tertiò, D. Augustinus, Beda, Rupertus, Albertus Magnus, D. Thomas allegoricè per Angelos Prædicatores intelligunt, qui ascendunt, cùm altiora mysteria; descendunt verò, cùm res intellectu faciles populo proponunt. Et nota, quod priùs dicuntur ascendere, & postea descendere, quia, vt ait Diuus Thomas, Prædicatores priùs debent ascendere per contemplationem, sicut Paulus ascenderat vsque ad tertium cælum; & descendunt per proximorum eruditionem super filium hominis, id est, ad honorem, & gloriam filij hominis. *Non nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum*, 2. Corinth. 4.

August. Beda. Rupert. Alb. Magn. D. Thomas.

Prædicatores ante Prædicationem ascendant mente.

2. Cor. 4.

121. In confirmationem huius rei. D. Bernardus *sermone* 10. *in Psalm.* Qui habitat, explicans ascensionem, & descensionem Angelorum, sic ait: *Ascensio propter se; descensio, vel potius condescensio propter nos. Ascendunt per contemplationem Dei, descendunt per compassionem tui, vt custodiant te in omnibus viis tuis? Ascendunt ad vultum eius; descendunt ad nutum eius. Quoniam Angelis suis mandauit de te.* Sic etiam Prædicatores, qui Angelis comparantur, priùs debent ascendere ad Deum per contemplationem, meditantes diuina mysteria; & postea descendere per compassionem, vt alios doceant, instruant, nutriant, & custodiant in omni salutari via.

Bernard.

Ascendant mente, & descendant compassione.

122. Dormitante dilecta anima, omnibus imponit silentium sponsus, & ait: *Ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam*, Cantic. 2. num. 7. Et tamen paucis interiectis ipsemet sponsus suam dilectam celerata voce euocat, dicens: *Iam hiems transiit, imber abiit, & recessit: surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni*, ibidem num. 12. & 13. Si modò eam dormitare volebat, quomodo tam celeriter eam à somno excitat? In dormitatione alta rerum contemplatio denotatur, vt est frequens Scripturæ phrasis: at in voce turturis tempus prædicationis, ac eructandi diuinum verbum significatur, vt docent D. Ambrosius *sermone* 6. *in Psalm.* 118. *lib. de Isaac cap.* 4. D. Hieronymus *lib.* 1. *contra Iouinian.* D. Augustinus *lib. homiliar. homil.* 33. *tom.* 10. Aponius, Rupertus, & alij. Cælestis sponsus diuino consilio non priùs vult dilectam animam ad prædicationem vocari, nisi postquam dormierit in contemplatione, ac fruitione rerum cælestium, qua percepta, statim eam ad munus eructandi verbum ad se aduocat, & trahit. D. Bernardus sermone 58. in Cantica. *Putamusne leuitate vsum sponsum, & aliquid voluisse priùs, quod mox noluerit? minimè. Sed agnoscite vicissitudines sanctæ quietis, ac necessariæ actionis; & quia non sit in hac vita copia contemplationis, nec diuturnitas otij, vbi officij, & operis cogentior vrget, instantiorque vtilitas. More igitur suo sponsus, vbi dilectam paululum in sinu proprio quieuisse persensit, ad ea denuo, quæ vtiliora visa sunt, trahere non cunctatur.*

Cantic. 2.

Ambros. Hieron. August. Aponius. Rupert.

Bernard.

QVÆSTIO XVII.

Quomodo Angeli ascendant, & descendant ad filium hominis.

PROSEQVIMVR materiam superioris quæstionis, & inquirimus: Quomodo Angeli ascendant, & descendant ad filium hominis? 123. Perbellè Diuus Augustinus *sermon.* 41. *de verbis Domini*, ait: *Non diceret ascendentes ad filium hominis, nisi sursum esset: non diceret descendentes, nisi deorsum esset: Iesus sursum, ipse deorsum; sursum in se, deorsum in suis.* Nec ad punctum temporis possunt à Christo Angeli separari: imò omnes suos ascensus, descensus ad Iesum ordinant, vt ei semper sint adhærentes. Cùm ergo Iesus vbique suæ diuinæ virtutis effectus operetur, Angeli ascendunt, & descendunt. Ascendunt, prout ipse sursum regnat in cælo, & descendunt, prout ipse deorsum est in suis membris.

August.

Angeli semper Christo adhærere volunt.

Secundò, idem D. Augustinus lib. 12. contra Faustum cap. 26. *Ascenditur, & descenditur super filium hominis: filius enim hominis sursum in capite nostro, quod est ipse Saluator, & filius hominis deorsum in corpore suo, quod Ecclesia. Ad ipsum ergo ascenditur, vt in excelsis intelligitur; & ad ipsum ascenditur, vt in manibus suis paruuli nutriuntur.* Idem docet *in Psalm.* 44. ad illa verba: *Propterea vnxit te Deus.* Siue Angeli ascendant, siue descendant, semper ad Christum feruntur: cùm ascendunt; ad Christum tendunt, cùm ipse regnet in cælo. At, cùm descendunt ad terram, in qua solùm homines videntur, quomodo tangunt Christum? Eadem est capitis, ac membrorum conditio. Ergo, cùm membra Christi, nempe eius fideles sint in terris, dum Angeli ad ipsos custodiendos, & nutriendos veniunt, ad Christum tendunt. Quod confirmat idem Augustinus loco proximè citato in Psalm. 44. *Vnde vox illa, Saule, Saule, quid me persequeris? Quis enim illi in cælo molestus fuit? nemo; nec Iudæi, nec Saulus, nec diabolus tentator? nemo ibi molestus illi, sed sicut in compage corporis humani pede calcato lingua clamat.* 124.

August.

Obsequia, quæ hominibus Angeli deferunt, Christo deferunt.

August.

Ascendunt, & descendunt, vt Christum quærant, eique assistant, neque ab illo discedant. Vbi Christus, illuc Angeli volant. Magna Angelorum multitudo obuiam se dedit Iacob proficiscenti in Mesopotamiam, ita vt ille diceret: *Castra Dei sunt hæc*, Genes. 32. num. 2. Cur Iacob tot exercitus Angelorum apparent, cùm ad Agar 125.

Genes. 32.

vnus tantùm Angelus venisset, *Genes.* 16. *num.* 7. Et ad Loth duo Angeli venerint, *Genes.* 19. *num.* 1. Et Sansonis mater vnum tantùm Angelum prænuntium futuri partus habuerit, *Iudic.* 13. *num.* 3. Quare ergo Iacob non vnus, nec duo Angeli, sed multæ cœlestium militum acies se exhibent? Erat Christus in lumbis Iacob: erat Christus regnaturus in domo Iacob. Non ergo mirum, quod vbi Christus aderat, ibi eius sedes iam apparebat, quod illuc omnes Angeli conuolarent, & descenderent. Ionas Aurelian. lib. 2. de cultu imaginum. *Electus erat Iacob futurus Christi pater; pro eo pugnaturi latantes assistunt Angeli.* Aurelian.

126. Hoc ingenium biberat Petrus, qui magno impetu ad Christum ferebatur, vt ei adhæreret, ne ab illo vnquam recederet. Ambulantem Iesum super mare Petrus agnoscens super tumentes fluctus statim è nauicula prosilit: *Descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum*, Matth. 14. num. 29. Valde mirum, quod videns homo elatos, ac spumantes marinos vortices non expauescat: sed celeriter, & promptè aquarum fluxibilitati, ac mobilitati se credat, atque committat? Habebat ille ante oculos Iesum, & tanto ad ipsum rapiebatur conatu amoris, vt nihil aliud, nisi Iesum solum attenderet, nihilque aliud consideraret, nisi quomodo ad eum accederet, eique appropinquaret. Diuus Maximus homil. 10. de Passione. *Ambulauit*, inquit, *in mare Petrus, magis dilectione, quàm pedibus: non enim videbat, vbi pedum vestigium poneret; videbat autem, vbi figeret vestigium charitatis. In naui enim positus considerat Dominum, & amore eius ductus descendit in mare. Non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia, dum Christum respicit, non respicit elementum.* Perpende vltima verba, quæ nos semper teneamus in mente: vt in Christum tendat omnis nostra cogitatio, & ibi in eo sistat. Hæc omnia tam hîc, quàm alibi à me dicta vsque ad iota, & apicem libentissimè subiicio correctioni, ac emendationi sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

Matth. 14.

Vt veniamus ad Iesum, periculum omne contemnendum. Maxim.

INDEX

INDEX

Rerum memorabilium, quæ in hoc primo Tomo continentur.

Prior numerus paginam notat, posterior est marginalis.

Testi

Christus

Diabolus.

Exemplum

Martyr.

Martyrium.

Mater.

Matrimonium.

Matthæus Euangelista.

Mendacium.

Mediocritas.

Meritum.

Militia.

Minima.

Minister.

Minister

Oculus.

Sublimitas.

Varietas.

V

Vbi

F I N I S.

